

Slovar **slovenskega**
knjižnega jezika
16. stoletja

≈
A—D

ZALOŽBA
ZRC

A
B
C
Č
D
E
F
G
H
I
J
L
M
N
O
P
Q
R
S
Š
T
U
V
W
X
Y
Z
Ž

Slovar **slovenskega**
knjižnega jezika
16. stoletja

A–D

Zbirka Slovarji

Urednik zbirke

Marko Snoj

Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja

A–D

© 2021 zrc sa zu, Inštitut za slovenski jezik

Frana Ramovša, Založba ZRC

Glavni uredniki

Kozma Ahačič, Metod Čepar, Alenka Jelovšek,
Andreja Legan Ravnikar, Majda Merše,
Jožica Narat, France Novak

Avtorji

Kozma Ahačič, Metod Čepar, Alenka Jelovšek,
Andreja Legan Ravnikar, Majda Merše, Jožica
Narat, France Novak, Francka Premk

Področna urednica za frazeologijo

Eva Trivunović

Jezikovni pregled

Metod Čepar, Alenka Jelovšek,
Andreja Legan Ravnikar

Recenzentki

Irena Orel, Natalija Ulčnik

Računalniški prelom

Simon Atelšek

Oblikovanje naslovnice in preloma

Dušan Grobovšek, Idejološka ordinacija

Izdajatelj

ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik
Frana Ramovša

Zanj

Kozma Ahačič

Založnik

Založba ZRC, ZRC SAZU

Zanj

Oto Luthar

Glavni urednik Založbe ZRC

Aleš Pogačnik

Tisk

Cicero Begunje, d. o. o.

Naklada

300 izvodov

Digitalna različica (pdf) je pod pogoji licence CC BY-NC-ND 4.0 prosto dostopna:

<https://doi.org/10.3986/9789610505624>

Izid slovarja je podprla Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije

Slovar je nastajal v okviru raziskovalnega programa P6-0038 in projektov J6-8959, V6-6594, J6-7815, J6-6248 in J6-6843, ki jih je financirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, ter v okviru programa Naravna in kulturna dediščina slovenskega naroda, ki ga financira Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

CIP- Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

811.163.6'271.1'15"(038)

811.163.6'374'15"(038)

SLOVAR slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. A-D / glavni uredniki Kozma Ahačič ... [et al.] ; [avtorji Kozma Ahačič ... [et al.]. - 1. izd., 1. natis. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2021. - (Zbirka Slovarji / Založba ZRC, ZRC SAZU)

ISBN 978-961-05-0562-4

COBISS.SI-ID 69831171

Prva izdaja, prvi natis
Ljubljana 2021

Slovar **slovenskega** **knjižnega jezika** 16. stoletja

A–D

Glavni uredniki

*Kozma Ahačič
Metod Čepar
Alenka Jelovšek
Andreja Legan Ravnikar
Majda Merše
Jožica Narat
France Novak*

Ljubljana 2021

Kazalo

7	1 Splošno o slovarju
	1.1 Značaj slovarja
	1.2 Obdobje
	1.3 Korpus
	1.3.1 Listkovni korpus (kartoteka)
	1.3.2 Digitalni korpus
	1.4 Delo za slovar
	1.5 Izdelava poskusnega snopiča
	1.6 Izdelava popisa občnoimenskega besedja
	1.7 Izdelava slovarja
13	2 Zgradba slovarskih člankov
	2.1 Zgradba razlagalnih slovarskih sestavkov
	2.1.1 Iztočnica in njene glasovne različice
	2.1.2 Zaglavje
	2.1.3 Pojavitve iz slovarjev, registrov in slovnice
	2.1.4 Razlagalno-ponazarjalni del razlagalnega slovarskega sestavka
	2.1.5 Frazeološki razdelek
	2.1.6 Terminološki razdelek
	2.1.7 Etimološka kazalka
	2.1.8 Vodilke
	2.1.9 Podatek o avtorju slovarskega sestavka
	2.2 Zgradba kazalčnih slovarskih sestavkov
37	3 Viri za slovar
	3.1 Slovenski viri
	3.2 Tujejezični viri
	3.3 Kratice virov
40	4 Preglednica najpogostejših zapisov glasov slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja
43	5 Literatura
47	6 Okrajšave
48	7 Znaki
49	8 Slovar

1 Splošno o slovarju

1.1 Značaj slovarja

Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja je razlagalni zgodovinski slovar. Tipološko ga natančneje določajo naslednja dejstva:

- obravnava knjižni jezik;
- obsega samo eno obdobje, v njem pa zgolj v knjižni obliki izdana dela slovenskih protestantskih piscev;
- izdelan je na podlagi popolnega korpusa vseh del;
- osnovne enote slovarja so enobesedne iztočnice, nanje kažejo kazalke različnih vrst;
- iztočnice so posodobljene oz. prečrkovane in združujejo več glasovnih različic, ki so se lahko zapisovale na več načinov;
- ponazarjalno gradivo je citatno po načelu znak za znak – fraktura (gotica) je spremenjena v okroglo pisavo (latinico), ligature pa so večinoma razvezane.

Pri posamezni iztočnici so prikazani: glasovne različice, tip pregibanja, rekonstruirano mesto naglasa, oblikoslovni podatki oz. glasovne podobe posameznih oblik, pomenske lastnosti z razlagami in zgledi, slogovne lastnosti posameznih pomenov ali pomenskih odtenkov. Vsak pomenski pojav je ilustriran z najmanj enim konkretnim zgledom. V okviru zgledov za pomen se posveča pozornost vsem avtorjem, vrstam besedil in razširjenosti, vendar se posamezni tip besedne zveze praviloma navaja samo po enkrat. Načeloma slovar prinaša popoln popis pomenskih, slogovnih in oblikoslovnih pojavov pri posamezni iztočnici.

1.2 Obdobje

Slovarski korpus predstavljajo vsa slovenska besedila ohranjenih natisnjenih del slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja od 1550 do 1595. Zaradi neposredne povezanosti s predhodnimi deli sta upoštevana tudi Megiserjeva večjezična slovarja (MD 1592 in MTh 1603). Slovar seveda ne obravnava tujejezičnih (predvsem latinskih in nemških) delov besedil. Nekatere knjige v korpusu niso ohranjene v celoti (edini ohranjeni izvod je nepopoln).

Slovar je omejen tudi **tematsko** in ne zajema nenatisnjenih del, ki so nastajala izven skupine slovenskih protestantskih piscev (npr. *Gorske bukve*, 1582).

Tuje besedje iz slovarjev (oz. slovarskih dodatkov) obravnavamo po naslednjih načelih:

- ne obravnavamo besed iz 4. stolpca Dalmatinovega Registra (DB 1584);
- ne obravnavamo besed iz zadnjega stolpca Registra v DB 1578, ki so izpričane tudi v četrtem stolpcu Registra DB 1584;
- ne obravnavamo besed, ki so v Besedju 2011 premljene z oznako *hrv.* kot prevedbo oznak *Cr.*, *Croat.* in *Croat.* v MD 1592;
- ne obravnavamo besed, ki so v MD 1592 označene z oznakama *Ilir.* in *Dalma.*;
- obravnavamo besede iz Megiserja, ki so označene z oznako *bez.*, enako tudi tovrstne besede iz Registrov.

Pri redkih primerih iz Megiserjevih slovarjev, ko je prišlo do zamenjave slovenskega primera s hrvaškim in obratno, je napaka označena, hrvaška beseda s slovensko oznako ni obravnavana, obravnavana pa je slovenska besedo s hrvaško oznako (npr. *bronec*). Obravnavane so tudi besede, ki so pod napačno iztočnico (npr. *cepič*).

Pojavitve iz neslovarskih del (npr. iz KPo 1567 ali JPo 1578), ki so (četudi prevzete iz hrvaščine, latinščine ali drugih jezikov) nelastnoimenski sestavni del slovenskega besedila, se obravnavajo kot slovenske iztočnice.

Pojavitve **besed iz tujih jezikov**, ki so rabljene citatno in neprevzeto, v slovarju ne razlagamo.

1.3 Korpus

Slovar je narejen na podlagi digitalnega in listkovnega korpusa.

1.3.1 Listkovni korpus (kartoteka)

Temelj za izdelavo prvega zvezka slovarja je bil listkovni korpus. Obsega 3.169.000 listkov, ki so pripravljene na podlagi fotografij ali fotokopij posameznih izvirkov.

Gradivo se je zbiralo po načelu: vsaka beseda se izpiše vsakokrat, ko se pojavi. Zaradi nekaterih pomislekov smo TE 1555 izpisali tudi primerjalno, ko smo isto besedilo enkrat izpisali popolno, drugo redakcijo pa tako, da so se izpisovale samo spremembe.

Skoraj vse gradivo je preslikano iz izvirkov in je na listkih formata A6. Na listkih je spodaj oznaka dela in stran, levo zgoraj je s pisalnim strojem izpisana izhodiščna oblika besede, ki je v besedilu podčrtana. Besedilo, ki je na listku izpisano, ima na zgornji in spodnji strani dodani po dve vrstici, tako da imajo vse izpisane besede potrebno sobesedilo. DAg 1585 je izpisana na računalnik, listke zamenjujejo konkordance vseh pojavitev. Pri slovnici (BH 1584) in slovarjih (MD 1592, MTh 1608) smo se oprli na prejšnji popolni izpis, narejen ročno in s pisalnim strojem.

Besedilo na listkih, ki je nezmanjšan ali zmanjšan posnetek originala, smo uredili tako, da je bilo pri vsaki besedi dovolj sobesedila. Po eni strani gre za nujno sobesedilo, po drugi strani pa smo z dolžino izpisanega besedila na listku dosegli včasih zelo potreben razširjeni kontekst.

Gradivo je urejeno v kartotekah po abecednem redu. Kartotek je več: občnoimenska, ki obsega vse besede, lastnoimenska, ki obsega vsa lastna imena, kratiška, ki vključuje vse krajšave, znake in številke, tujeizrazijska kartoteka, ki vsebuje citatne besede in izrazje. Občnoimenska kartoteka je urejena tudi vsebinsko in omogoča idealno izhodišče za pripravo slovarskih sestavkov.

1.3.2 Digitalni korpus

Listkovni korpus smo v zadnji fazi dela dopolnjevali z digitalnim Korpusom 16 (<https://fran.si/korpus16/>). Ta obsega prepise 45 knjižnih del na 12.945 straneh, skupaj 16.445.852 znakov brez presledkov oz. 3.360.299 različnih pojavitev besed (enot med presledki). Zunaj korpusa so ostali samo BTa 1580, BH 1584, MD 1592 in MTh 1608. Tudi ta korpus ne vsebuje daljših nemških ali latinskih odlomkov, ki se nahajajo znotraj knjig.

Delo na korpusu je potekalo v več fazah. Najprej smo organizirali ročni prepis besedil s pomočjo indijskega podjetja CyberData India po metodi dvojnega prepisa (dva prepisovalca prepiseta enako besedilo, tretji uskladi mesta, kjer je prepis različen). Ta metoda se je izkazala za finančno vzdržnejšo od skeniranja in optične razpoznavne besedila, saj je bilo za le malo večji vložek v prepisanih besedilih manj napak, hkrati pa so prepisovalci lahko besedila sproti opremljali s poenostavljenimi oznakami v jeziku xml.

Druga faza dela je obsegala pregledovanje prepisov, ki je potekalo primerjalno z besedilnimi viri. Kombinirali smo študentsko delo s posegi raziskovalcev na težavnejših mestih (poškodovani listi, zabrisana mesta, nejasen tisk, slabši posnetki ipd.).

Zaradi velikega obsega besedil in težavnega branja nekaterih mest so napake v prepisu še vedno možne.

Neberljiva mesta ali mesta s posebnostmi v tipografiji so zaenkrat označena z znakom #. Evidentnih napak v zapisu nismo popravljali niti kakorkoli drugače posegali v besedilo (npr. zapis *vtimolitvi dershi mo* namesto *vti molitvi dershimo*, zapis *XXTII* namesto *XXVII*). Dvojni *w* je zapisan kot v originalih: *vv*. Večina ligatur v tekstu je razvezana (npr. *æ > ae*, *ḡ > pre*), ohranjena pa je tilda, ki označuje *m* ali *n*. Napačno številčenje strani smo ohranili kot del besedila.

Tretja faza dela je obsegala pretvorbo preprostih oznak xml v format xml TEI, ki omogoča večjo povezljivost in lažje strojno branje besedil.

1.4 Delo za slovar

Delo je potekalo v več fazah: odločitev za popolni izpis, zbiranje in priprava besedil za izpisovanje (izdelava matric, razmnoževanje listkov), oblikovanje pravil izpisovanja, izpisovanje vsake besede v vsakokratni rabi, pregledovanje izpisa ob branju celotnega besedila, priprava izpisanega gradiva za uvrščanje v kartoteko, analize težavnih mest in zapletenejših pojavov za predlaganje primernih rešitev, alfabetiranje (razporejanje po abecednem redu), oprema tako zbranega gradiva z vsemi potrebnimi opombami (slovnične oznake, razlikovalni podatki, kazalke, vodilke, poenotenje posebnosti), popisi besedja posameznih del (alfabetariji), raziskovanje posameznih vprašanj, oblikovanje skupne kartoteke, izdelava slovarskega koncepta, izdelava poskusnega snopiča (2001), izdelava popisa občnoimenskega besedja (2011), izdelava slovarja.

To delo so opravljali:

- skupina rednih sodelavcev, ki se je postopoma širila od enega do sedmih sodelavcev in nato skrčila na pet sodelavcev;
- posebna komisija strokovnjakov za leksikološka vprašanja, izbrana izmed sodelavcev Inštituta za slovenski jezik SAZU oz. ZRC SAZU in Filozofske fakultete, ki se je imenovala Komisija za historične slovarje slovenskega jezika (do 1994);
- zunanji sodelavci.

Komisija za historične slovarje, katere predsednik je bil ves čas France Bezlaj, je delo vodila in spremljala na sejah od nastanka leta 1973, zlasti pa potem, ko jo je uradno imenovala SAZU leta 1975, do prenehanja delovanja leta 1994, ko je bilo delo že dobro utečeno in ko so se že usposobili samostojni raziskovalci. Člani Komisije so bili od začetka dalje France Bezlaj, Jože Koruza, France Novak, Martina Orožen, Breda Pogorelec, Jakob Rigler, Jože Stabej in Stane Suhadolnik. Kasneje so ji bili pridruženi še Franc Jakopin, Majda Merše, Vilko Novak, Janez Orešnik, Francka Premk in Alenka Šivic-Dular. Komisija je v času obstoja doživela nekaj sprememb zaradi smrti posameznih članov. Delovna enota, ki se je sprva imenovala po komisiji, je leta 1974 dobila tudičasne prostore, leta 1988 se je preimenovala v Sekcijo za zgodovino slovenskega jezika. Po ukinitvi Komisije sta bila organizacija in vodenje Sekcije izoblikovana v okviru ZRC SAZU, delo pa se je s tem časovno racionaliziralo.

Redni sodelavci so opravljali številna dela: organizirali in vodili so izpisovanje, sledili navodilom Komisije ter usklajevali delo zunanjih sodelavcev. Neposredno vodenje izpisovanja so opravljali Francka Premk, Majda Merše in France Novak. Predvsem redni sodelavci so skrbeli za kartoteko in vodili abecedno urejanje listkovnega gradiva. Neposredno sta vodili alfabeteranje Majda Merše in Francka Premk. Najprej, še pred abecedno razvrstitvijo, so pregledali izpis (Majda Merše, poleg nje pa še Francka Premk, Jožica Narat in deloma France Novak). Nato so slovnično obdelali kartoteke posameznih del in izdelali alfabeterije, s katerimi naj bi bilo pokazano, katere besede se v posameznih delih uporabljajo. Vrh vseh teh del je bila izdelava koncepta slovarja, poskusnega snopiča, popisa občnoimenskega besedja in slednjič izdelava slovarja.

Prva redna sodelavka v (današnji) Sekciji je bila Francka Premk, ki je z delom pričela 1. 7. 1973 (do 2010). V naslednjem letu se ji je najprej pridružila Majda Merše (do 2012, pozneje zunanja sodelavka), leta 1976 pa še France Novak (do 2004, pozneje zunanji sodelavec). Leta 1985 je v sekciji začela sodelovati Jožica Narat (do 2017, pozneje zunanja sodelavka), leta 1989 Andreja Legan Ravnika, leta 2003 Kozma Ahačič, leta 2009 Alenka Jelovšek in Metod Čepar ter leta 2018 Eva Trivunović. Sekcijo so po ukinitvi Komisije vodili France Novak (1987–2004), Majda Merše (2004–2012), Kozma Ahačič (2012–2018) in Andreja Legan Ravnika (2018–).

Zunanji sodelavci so opravili številna dela. Za izdelavo matric in alfabeteranje ter pozneje za pregledovanje prepisa besedil za korpus smo večinoma dobivali študente (od rednih sodelavcev sta abecedno urejali gradivo in urejali kartoteko tudi Ida Mlakar in Meta Kambič). Najpomembnejše delo so opravili izpisovalci, ki so vsako pojavitev vsake besede posebej podčrtali in listek opremili z izhodiščno besedo (Marija Jamar Legat, Olga Sterle, Milena Topolovec in Alenka Kreft).

1.5 Izdelava poskusnega snopiča

Leta 2001 je izšel *Poskusni snopič Slovarja jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja*.

Sestavila sta ga Majda Merše in France Novak s sodelovanjem Francke Premk in tehnično pomočjo Mete Kambič. Namen poskusnega snopiča je bil, da predstavi zamisel slovarja v širokih obrisih in da opozori na nastajajoče delo.

1.6 Izdelava popisa občnoimenskega besedja

Leta 2011 je izšlo *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*. Sestavili so ga Kozma Ahačič, Andreja Legan Ravnikar, Jožica Narat, France Novak in Majda Merše, ki je delo tudi konceptualno vodila. Namen *Besedja* je bil popisati občnoimensko besedje, ga v listkovni kartoteki pripraviti za slovarsko delo in ga opremiti z besednovrstnimi in drugimi slovničnimi oznakami.

1.7 Izdelava slovarja

Z izdajo *Besedja* je bil izpolnjen še zadnji vmesni korak pred izdajo celotnega slovarja.

Leta 2011 je začelo intenzivno delo s pripravo končnega koncepta slovarja, pripravo leksikografskega priročnika za izdelovanje slovarskih sestavkov in pripravo potrebnih tehničnih del za izdelavo slovarskih sestavkov v programu iLex. Redakcijsko delo je natančneje popisano v zapisnikih sekcije od leta 2011 naprej, povzeto pa v *Priročniku za vpisovanje gesel* (več različic 2016–2020). Posamezni specifični primeri in z njimi povezane odločitve, ki jih ta uvod ne more popisati v celoti, so tako bodočim raziskovalcem na voljo v arhivu Sekcije.

apostol (apostol, apostel, apostal, apostos, apustol) -a sam. m [a'po:stol -a]; P približno 600,

iztočnica in njene različice

K 24 (TT 1557, TL 1561, KB 1566, TPš 1567, KPo 1567, TC 1574, DJ 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, TKm 1579, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TiM 1595, TiC 1595, ZK 1595, MTh 1603) – ed. im.: apost | e/o | l/stol[!] (JPo 1578, III,4b); – rod.: apostola; →; – dv. im.: apostola; →; – mest.: apostoloma (TPo 1595, III,119); – mn. im.: ap | o/ó | st | o/a (JPo 1578, III,2) | li; – rod.: ap | o/u (DC1580,)(5a) | sto | l/s (KB 1566, Fb) | ov/u (DB 1584); – đaj.: ap | o/o[!] (TPo 1595, II,25) | stolom; →; – mest.: apostol | ih/eh (JPo 1578, II,63); ☺

zaglavje

medrazdelek s pojavitvami iz slovarjev, registrov in slovnice

Crajn/ki. Iogri. Sloven/ki. Besjzh/ki. Apóftoli, vzhenizi DB 1584, III,CeIVb

1. ver. *vsak od dvanajstih Jezusovih učencev, izbranih, da oznanjajo, širijo njegov nauk; apostol:* Inu kadar dā poštane, poklize[!] fuie mlashe, inu is tih te Duanaift ifuoli, katere ie **Apoftole** imenoual TT 1557, 177; fo oni lami

pomenske enote z razlagami, zgledi in pojasnili

refnizo pfovali inu framotili .. lashniuemu Duhu Hudizhu inu niegouim **Apofolom** kdopadeniu flushe JPo 1578, III,72b; bi my nikar tudi od Hudizha fkusi njegove s'Sle inu **Apoftole** sapelani ne bily TPo 1595, II,177

etimološka kazalka

☞ iz gr. prek lat., prim. apostolus [J. N.]

avtorstvo slovarskega sestavka

● – **dobiti boj (s čim) zmagati, premagati (kaj): dobiti boj:** Mi verni fmo skufi Cristufa ta **boi** inu kreg fto fmertio inu fteim peklom dobili TT 1557, h4b

◆ – **ordninga/ordnunga k/v boju bojna ureditev:** Tedaj je Krajl s'jutra sguda vftal, pred dném, inu je pelal to Vojlko na zéfto pred Betzaharo, inu je puftil ordnungo **h'boju** fturiti, inu trobentati DB 1584, II,184a; Acies. *Germ.* ein Schlachtordnung. *Sclav.* ordningu[!] **vboji** MTh 1603, I,27-28

◆ – **špice boja v bojne vrste razporejene (klinasto oblikovane) skupine vojakov:** Gdu je ta, katera fe vidi kakòr Daniza, lepa kakòr Luna, isvolena, kakòr Sonce, ftrafhna kakòr fhpice tiga **boja** DB 1584, I,333b

frazološki razdelek

terminološki razdelek

fadu posna: Sakaj fige fe ne **bero** na Terny: inu Grosdje fe tudi ne **bere** na Garmovji TPo 1595, II,141; Vindemio. *Germ.* herbften, Trauben ablesen. *Sclav.* grofdie **brati** MTh 1603, II,709

vodilke

PRIM. berejoč
PRIM. beroč^{1,2}
PRIM. bran²
PRIM. naprejbrati [A. L. R.]

2 Zgradba slovarskih sestavkov

Slovarski sestavki v SSKJ16 so dveh vrst:

1. razlagalni slovarski sestavki
2. kazalčni slovarski sestavki

Izjemoma so mogoči tudi vodilčni slovarski sestavki, ki jih v prvem zvezku slovarja ni. Vodilčni slovarski sestavki opozarjajo na neprvi del (glagolskega) kalka, kadar tak neprvi del ni izpričan kot samostojno geslo, ampak samo kot sestavina kalka. Vodilčni slovarski sestavki v tem primeru preprečujejo, da bi kaka iztočnica ostala v slovarju skrita ali težje izsledljiva.

2.1 Zgradba razlagalnih slovarskih sestavkov

Slovarski sestavek ima naslednjo zgradbo:

1. iztočnica in njene glasovne različice
2. zaglavje
3. medrazdelek s pojavitvami iz slovarjev, registrov in slovnice, ki ne ustrezajo zgolj enemu od pomenov*
4. pomenske enote z razlagami, zgledi in pojasnili
5. frazeološki razdelek (lahko je vezan tudi na posamezne pomenske enote)*
6. terminološki razdelek (lahko je vezan tudi na posamezne pomenske enote)*
7. etimološka kazalka*
8. vodilke*
9. avtorstvo slovarskega sestavka

Deli, označeni z zvezdico, so neobvezni.

2.1.1 Iztočnica in njene glasovne različice

Iztočnice so navedene v pisno in glasovno posodobljeni obliki z namenom, da bi bila današnjemu uporabniku pot do iskanih podatkov in obvestil čim bolj olajšana. Če je ohranjeno večje število glasovnih različic, je kot iztočnica upoštevana tista, ki je enaka ali najbližja najbolj uveljavljeni sodobni pojavitveni obliki besede. Iztočnica je navedena v izhodiščni oz. v prvi osnovni obliki. Ta je pri samostalniški besedi imenovalnik (ednine), pri pridevniški besedi imenovalnik ednine moškega spola, pri glagolu pa nedoločnik.

Homonimne iztočnice so označene z nadpisano številko ob iztočnici in razvrščene po naslednjem zaporedju: 1. samostalnik (sam.), 2. posamostaljena pridevniška beseda (posam.), 3. pridevnik (prid.), 4. števnik (štev.), 5. zaimek (zaim.), 6. glagol (glag.), 7. prislov (prisl.), 8. povedkovnik (povdk.), 9. predlog (predl.), 10. veznik (vez.), 11. členek (čl.), 12. medmet (medm.), 13. člen, 14. členica, 15. črka, 16. črkje, 17. glas, 18. dvo-glasnik, 19. troglasnik, 20. glasovna zveza, 21. predpona, 22. končnica, 23. končaj, 24. zlog.

blizi¹ prid.
blizi² prisl.
blizi³ povdk.
blizi⁴ predl.
blizi⁵ čl.

Pri pisnem posodabljanju iztočnice in v oklepaju navedenih obstoječih glasovnih različic je bilo opravljeno ustaljeno prečrkovanje iz bohoričice v sedanjo slovensko pisavo. Delno neprečrkovani so le znaki, ki dajejo slutiti izgovorno različnost (npr. zapisi mehkega *n* in *l*). Načela prečrkovanja so razvidna iz *Preglednice najpogostejših zapisov glasov slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*.

Iztočnice so tudi glasovno posodobljene, zato lahko ena iztočnica združuje več različnih iztočnic. Povezava med glasovno neposodobljenimi različicami iztočnice in posodobljeno (rekonstruirano) iztočnico je prikazana s pomočjo kazalk, ki kažejo iz glasovno neposodobljene različice iztočnice na glasovno posodobljeno iztočnico.

iztočnica

buher (buher, vuher, buhar, uhar, vuhar) -hra sam. m

buhar gl. buher

uhar gl. buher

vuhar gl. buher

vuher gl. buher

kazalka

S kazalnimi slovarskimi sestavki ne prikazujemo različnih iztočnic, v katerih so glasovne spremembe sistemsko predvidljive in hkrati pogoste:

- različen, vendar predvidljiv zapis mehkega *n* in *l*;
- nadomestitve *u*-jevskega odraza dolgega padajočega ter nenaglašena izglasnega (etimološkega) *o*-ja z *o*-jem (npr. *oko* za *oku*, *žito* za *žit*, *trpežljivo* za *trpežlivo*);
- nadomestitve dvoglasniškega odraza naglašena jata z *e*-jem (npr. *len* za *lejn*);
- nadomestitve *i*-jevskega odraza nenaglašena kratkega *e*-ja (*menih* za *minih*) ali *a*-jevsko in *i*-jevsko obarvanega polglasnika z *e*-jem (*bolezen* za *bolezan* in *bolezin*);
- nadomestitve odrazov *al*, *el*, *ul* za nekdanji samoglasniški *l* z *ol* (npr. *jabolko* za *jabalku*, *jabelku*, *jabulku*); redkejši odraz *o* prikazujemo (*dog* za *dolg*, *dogovanje* za *dolgovanje*, *doponen* za *dopolnjen*);
- nadomestitve Kreljevega mehkega *č* s *č* (npr. *gospoščina* za *gospoščina*).

Iztočnice zajemajo zgolj glasovne različice. Obrazilno različne istokorenske tvorjenke (besedotvorne variante) so obravnavane v posebnih slovarskih sestavkih (npr. *kupčev* in *kupski*).

Glasovno neposodobljene različice iztočnice so navedene v oklepaju za iztočnico. Naštete so vse glasovne različice iztočnice, tudi tista, ki nastopa v iztočnični vlogi. Razporejene so po pogostnostnem zaporedju in ločene z vejico. Če pogostnostnega zaporedja ni mogoče rekonstruirati, sta kot pomožni razvrščevalni merili upoštevani časovno in abecedno zaporedje. Med glasovnimi različicami, naštetimi v oklepaju, so navedene tudi take, ki so rekonstruirane na osnovi sklanjatvenih ali spregatvenih oblik iztočnice (npr. *postajeti* < *poftajejo*). Na pisavo skupaj/narazen pri različicah iztočnice ni opozorjeno.

glasovne različice

današnji (današni, današnji, donašni, današi, denašni, danešni, denaši, danasni) -a -e prid.

dolivleči (dolvlejšči, dolivleči) -vlečem glag. nedov.

Ker ima lahko ena iztočnica več različnih, določanje osnovne iztočnice ni bilo vedno preprosto. Pri neprevzetih ali zgodaj prevzetih besedah z glasovnimi različicami smo se pri določanju iztočnice ravnali po naslednjih načelih:

- današnje izhodišče oz. zastopanost v slovarjih,
- pogostnost,
- tvorbena zmožnost.

negotova rekonstrukcija iztočnice

negotova rekonstrukcija različice iztočnice

anžigel* (anžigel*, anžidil) -gla sam. m /.../ - ed. im.: anžidil; - rod.: anžigla

bukev (bokov, bukev*) -kve sam. ž /.../ - ed. im.: bokov; - mn. or.: bukvari

negotova rekonstrukcija različice iztočnice

Kjer je rekonstrukcija osnovne oblike iztočnice ali ene od različnih iztočnic izrazito negotova, je iztočnica ali njena različica označena z zvezdico (asteriskom).

Iztočnice in različice iztočnic, pri katerih ni nedvoumno, ali gre za pisno varianto pod vplivom tujejezične norme ali za glasovno različico, so nastavljene na podlagi zapisa, ne na podlagi možne glasovne vrednosti, in so označene z votlim krožcem (°): *cinklvejn°*, *cejzlica°*, *blejbejs°*. Če je iztočnica označena s krožcem, morebitnih različic iztočnice dodatno ne označujemo.

iztočnica na podlagi zapisa

cinklvejn° (**cinklbejn**, **cinklvejn**) –a sam. m

Pri **samostalnikih** (in po analogiji pri posamostaljenih pridevnikih) so pod različne iztočnice uvrščene variante tipa *cerkev – cerkva*, *bukve – bukvi* (pri posamostaljenih pridevnikih glede na pridevnik: *bogat – bogati*) itd., ki kažejo na pripadnost različnim sklanjativam ali besednima vrstama. Na problematiko prekrivnih oblik opozarjamo v oblikoslovnem zaglavju (2.1.2.5).

Posamostajene pridevnike prikazujemo z obliko za moški spol (in s končnico druge osnovne oblike za moški spol), če je izpričana raba moškega spola ali vsaj dveh različnih spolov; če je raba vezana na en sam spol (ž ali s), pa jih prikazujemo z iztočnico v tej obliki.

Če pri **pridevniku** nedoločna oblika ne obstaja, na določno obliko pa se prepoznavno veže vrstni pomen, je kot iztočnica nastavljena določna oblika. Enako velja tudi za pridevnike, ki so izpričani z malo primeri in kjer bi bila možna (in je morda tudi obstajala) nedoločna oblika, vendar je izpričana samo določna (npr. *bučni*).

Glasovne različice **predponskih glagolov** (nastopajo samostojno ali kot sestavine glagolskih kalkov) tipa *izbrisati – zbrisati*, *izprati – sprati* itd., ki običajno nastajajo z obrusitvijo samoglasniškega dela in (v nekaterih primerih) z zvenečnostno prilagoditvijo soglasnika okolici, so obravnavane kot samostojne iztočnice, ker je pri večini primerov težko ugotavljati izvor (pri predponi *z-* npr. obstaja možnost nastanka iz *vz-* 'navzgor' ali *iz-* 'ven') in ker se nanje pogosto vežejo različni pomeni.

Glagolski kalki, sestavljeni iz prislovnega in glagolskega dela, so v obliki iztočnic zapisani skupaj, ne glede na

način(e) zapisovanja v besedilih. Odločitev za tak način zapisovanja opravičuje leksikaliziranost in z njo pomenska osamosvojenost tvorjenk. Na zapisovanje skupaj ali narazen kažemo v oblikoslovnem zaglavju.

V primerih, ko smo bili soočeni z dilemo, ali v glagolskem naštevalnem nizu (navadno slovarskem) navedeni glagol obravnavati kot **glagol s se ali brez se**, smo se odločili glede na število pojavitev glagola s *se* in zapisov brez *se* – slednje tudi ob upoštevanju možnosti, da se ob večjem številu zaporedno naštetih glagolov s *se* morfem *se* lahko opušta oz. da v slovarskih nizih zapis s *se* lahko izostane zaradi vpliva tujejezičnih ustreznih (npr. *ardrati*: *Germ.* zancken/ hadern/ balgen/ wörtlen. *Sclav.* ardrati, pregouarati, prepirati. *Carint.* fe hardrati (MTh 16B, II.432-433); *Deutfch.* Hadern. *Latiné.* rixari. *Windfjch.* fe kregati, ardrati (MD 1592, F6b)). Na način slovarske obravnave pojavitve, ki omogoča dvojno interpretacijo, je pokazano z ustreznim kazalko (npr. *ardrati* gl. *ardrati se*). Pri navajanju različnih iztočnic je na pojavljanje različnih glagolov s *se* in/ali na predvidljivost takega zapisa opozorjeno s pripisom morfema v oklepaju. Glagoli brez *se* v pesmih in v glagolskih nizih izven slovarjev so nastavljeni kot samostojne iztočnice s pripisom samo v nizu glagolov in v pesmih (npr. *bati*).

Pri **prevzetih** besedah z glasovnimi različicami je med njimi za iztočnico izbrana tista, ki je enaka ali najbližja najbolj uveljavljeni sodobni slovenski pojavitveni obliki besede (kot »sodobno« smo upoštevali tudi pojavitve v 19. stoletju). To velja samo, če glasovne različice obstajajo: če jih ni, je zapis iztočnice enak izpričani besedi. Primer: pri različicah iztočnice *wirtemberski* in *birtemberski* je izbrana iztočnica *wirtemberski*; pri izpričani obliki *birtembergiski*, kjer različnih iztočnic ni, pa je zapis iztočnice enak izpričani besedi: *birtembergiski*.

Citno prevzete besede, ki kažejo tesnejšo povezanost z izvornim jezikom, so predstavljene ločeno in neprečrkovano (npr. iztočnica *absolutio* je ločena od iztočnice *absolutija*).

Kadar **latinska** beseda citatno ni nikdar rabljena v imenovalniku ednine, gre pa za običajen latinski (nemnožinski) samostalnik, imenovalniško edninsko obliko rekonstruiramo. Če je latinska beseda srednjega spola, se njen spol kljub citatnosti ravna po slovenskih pravilih: v množini ohrani srednji spol, v ednini pa dobi moški spol. Če ednina ni izpričana, je podatek o moškem spolu označen kot rekonstruiran z zvezdico * (npr. *beneficium* – sam. m*/s). Na posebnost opozarjajo tudi ustrezni kazalčni slovarski sestavki (npr. *beneficia*² [tož. mn.] gl. *beneficium*).

Nekatere **latinske besedne zveze** predstavljajo poseben problem. Prva sestavina besedne zveze je prilagojena slovenščini ali je vpeta v slovenski kontekst, druga sestavina besedne zveze pa je popolnoma latinska. V tem primeru je prva sestavina slovarsko opisana v razlagalnem slovarskem sestavku, v katerem je ustrezno navedena in razložena tudi besedna zveza. Na drugo sestavino besedne zveze pa je opozorjeno samo s kazalko, saj ne spada med slovensko besede. Primer: *abominatio desolationis*.

Hebrejske/aramejske samostalnike ohranjamo v izpričani obliki, tudi če je izvorno množinska. Pri oblikah, pri katerih se sredi besede pojavlja velika začetnica (in ne gre za dve besedi, npr. BetElski), je iztočnica pisno poenostavljena (BetElski > *betelski*), vmesna velika začetnica se ne prikazuje niti v razdelku o začetnici niti v oblikoslovnem zaglavju. V zgledu pa je beseda prikazana v originalni izrazni podobi.

Kot **različice iztočnice** se ne navajajo, a se kljub temu navajajo kot kazalčni slovarski sestavki:

- primeri, kjer je domnevni sklop *šp* in *št* zapisan s *sp*, *st* (npr. *bustvo* gl. *boštvo*) in ne gre za prevzeto besedo;
- pri besedah, ki v jeziku (npr. v latinščini), iz katerega so bile prevzete, izkazujejo (nezapolnjeni) zev (npr. *apologia* gl. *apologija*);
- kadar gre za napako, ki je uporabnik ne bi znal prepoznati (npr. *bregrše* gl. *bregeše*).

Pri geslih, ki imajo **k zapisan z g**, je oblika z *g* navedena kot različica iztočnice samo v primerih, ko se *g* pojavlja v gradivu pred samoglasnikom (npr. *jezik* (*jezik*, *jezig*), ker je ed. rod. tudi *jeziga*). Kadar se *g* pojavlja samo v izglasju, se tak *g* v skladu z načeli za prečrkovanje prečrkuje v *k*, na zapis pa je opozorjeno s kazalko (*ampag* gl. *ampak*).

Polglasnika ob zlogotvornem r v različicah iztočnice v slovenskih besedah ne kažemo, v prevzetih besedah in besedah s prevzeto podstavo s polglasnikom ob *r* pa ga kažemo (*cimermanski*), če ne gre za domači besedotvorni model (*buhrnija*, *buhrnik*).

Na **tiskarske napake** praviloma ne kažemo s kazalkami. Izjema so tiste napake, ki jih tudi izkušeni uporabnik slovarja ne bi mogel prepoznati, kadar bi na njih naletel v besedilu. Tako na primer napako *atejor* (za *atejov*) rekonstruiramo kot različico iztočnice (*atejov**) in dodamo kazalko napake na iztočnico (*atejor* gl. *atejov*).

Ne glede na gornja načela v posameznih primerih, kjer bi lahko prihajalo zaradi posodobitev iztočnice do izrazito oteženega iskanja ali napačnega razumevanja, s **kazalčnimi slovarskimi sestavki** prikazujemo tudi različice iztočnice, v katerih so glasovne spremembe sistemsko predvidljive in hkrati pogoste.

2.1.2 Zaglavje

Iztočnici in njenim različicam sledi zaglavje, ki ima naslednjo zgradbo:

1. druga osnovna oblika*
2. slovnična oz. besednovrstna oznaka
3. usmerjevalna rekonstrukcija jakostnega naglasa
4. podatek o številu pojavitev ter knjig s pojavitvijo iztočnice
5. oblikoslovno zaglavje
6. podatek o pisanju skupaj ali narazen*
7. podatek o veliki ali mali začetnici

Deli, označeni z zvezdico, so neobvezni.

2.1.2.1 Druga osnovna oblika

Iztočnici (in njenim različicam) sledi s končnico nakazana druga osnovna oblika, ki je pri samostalniški besedi rodilnik, pri pridevniški besedi obliki za ženski in srednji spol, pri glagolu pa 1. oseba ednine sedanjika (tudi pri brezosebni glagolih). Če takšna oblika ni izpričana, jo rekonstruiramo; kjer je rekonstrukcija negotova, jo označimo z zvezdico. Pri tujejezičnih besedah tipa *centurio*, *decretum*, ki se sklanjajo po latinskih sklanjatvah (citatno) in ne po slovenskih sklanjatvenih vzorcih, se namesto sklonskega obrazila uporablja znak (–). Na tem mestu je z ustreznimi kvalifikatorji opozorjeno tudi na morebitno nesklonljivost ali variantnost v sklanjatvi oz. spregatvi. Posamezne različice so ločene s poševnico in si sledijo po pogostnosti ali verjetnostnem zaporedju, kadar izpričanih odvisnih sklonov ni ali jih je premalo. Oblikoslovne končnice so glasovno posodobljene.

Nepregibne besedne vrste tega razdelka nimajo, pregibne besedne vrste pa imajo, kadar se ne pregibajo, ustrezno oznako (npr. neskl.).

Pri obrazilnem sklopu **pri prevzetih besedah iz nemščine na -er**, ki se v slovenščini pojavljajo s sprejetim obrazilom -er in podomačenim -ar, se pri izpričanih odvisnih sklonih potrjujeta dva vzorca: rod. ed. *-ja* in *-a* (npr. *cesar, colnar*) ali eden od obeh. Pri geslih, ki nimajo izpričanih odvisnih sklonov, navajamo obe potencialni obliki z zvezdico, npr. *ahker *-jal/*-kra; angšter *-tral/*-ja*.

2.1.2.2 Slovnična oz. besednovrstna oznaka

Razdelek prinaša podatek o besedni vrsti skupaj z morebitnimi dodatnimi slovničnimi informacijami, kadar veljajo za vse pomene iztočnice: m, ž ali s pri samostalnikih, posam. pri konverznih samostalnikih, prid. pri pridevnikih, štev. pri števnikih, zaim. pri zaimkih, glag. ter krajšava za glagolski vid pri glagolih (dov., nedov. ali dov. in nedov. oz. nedov. in dov. pri dvovidskih glagolih), prisl. pri prislovih, del. pri deležnikih, deležje pri deležjih, čl. pri členkih, predl. pri predlogih, vez. pri veznikih, medm. pri medmetih in povdk. pri povedkovnikih. Pri predlogih je besednovrstna razlaga razširjena s podatkom o vezavi (če je ena sama), ki je predstavljena z okrajšavo sklona (npr. *čez* predl. s tož.). Kadar je oznaka besedne vrste negotova, je označena z zvezdico. Kadar oznaka besedne vrste ni možna ali smiselna, je označena s pomišljajem (–). Posebno oznako imajo naslednje kategorije: členica, črka, črkje, glas, dvoglasnik, troglasnik, glasovna zveza, predpona, končnica, končaj, zlog, okrajšava, številka, znak, ločilo. Uporabljajo se predvsem pri primerih iz slovnice in abecednikov.

2.1.2.3 Usmerjevalna rekonstrukcija jakostnega naglasa

Namen usmerjevalne rekonstrukcije jakostnega naglasa je podati informacijo o jakostnem naglasu, pridobljeno ob primerjavi zgodovinske rekonstrukcije ter stvarnega gradiva. Gre za izrazito hipotetičen podatek, ki bo laičnim uporabnikom slovarja lajšal dileme ob javnem branju starejših slovenskih besedil, profesionalnim uporabnikom pa služil kot orientacija za nadaljnji premislek. Čeprav je takšna rekonstrukcija lahko samo hipotetična, ima predvsem pri iztočnicah z več pojavitvami zelo uporabno vrednost. Gre namreč za presojo slovaropiscev, kako so naglas določene besede doživljali zapisovalci besedil. Cilj takšne rekonstrukcije ni (zgolj) podati »pravilni« naglas, ampak čim bolj realen vpogled v obstoječe gradivo. Gre torej za odgovor na vprašanje, kako bi določeno besedo naglasil tedanji bralec, če bi jo videl zapisano v konkretnih besedilih s konkretnimi naglasnimi oznakami ali posebnimi zapisi, ne za rekonstrukcijo idealnega izgovora.

Predvideno naglasno mesto je označeno z ravno pokončno črtico pred naglašanim zlogom. Na dolžino naglašene jedra zloga je opozorjeno z dvopičjem, kračina pa je nezaznamovana, npr. [kupo'va:ti ku'pu:jem], ['brat 'bra:ta]. Naglasna rekonstrukcija se pri pregibnih besednih vrstah omejuje na prvi dve osnovni

slovnična oz. besednovrstna oznaka
usmerjevalna rekonstrukcija jakostnega naglasa
dolidržati -im glag. nedov. ['do:lidr'ža:ti]; P 1, K 1
 (TPo 1595)
 druga osnovna oblika – del. na -l ž. mn.: dolidržale; ◀ ▶ ⓘ
podatek o številu pojavitev ter knjig s pojavitvijo iztočnice
podatek o veliki ali mali začetnici
podatek o pisanju skupaj ali narazen
 oblikoslovno zaglavje

obliki, po potrebi so lahko izjemoma dodane še dodatne oblike (kadar pričajo o paradigmi, ki se razlikuje od nakazane). Naglasne različice so navedene za poševnicami, npr. [ˈku:piti/ku'pi:ti ˈku:pim] glede na pogostnost in/ali verjetnost. Na izrazito nezanesljivost (že tako ne popolnoma zanesljive) rekonstrukcije je opozorjeno z znakom [?], npr. [po'sta:ti po'sta:nem/posta'ne:m[?]], ki se vedno nanaša na rekonstrukcijo v celoti.

Če druga oblika glede na prvo ne izkazuje spremembe glede mesta in dolžine naglasa, je nakazana samo s končnico, npr. [ˈa:rcat -a], [ˈku:pčov -a -o]. Enako je predstavljena oblika za srednji spol pri pridevniških besedah, če se naglasno ne razlikuje od oblike za ženski spol, npr. [trpež'ljiv trpež'ljiva -o]. Kadar druge osnovne oblike (ali drugih osnovnih oblik) na osnovi podatkov iz oblikoslovnega zaglavja oz. na osnovi izkazanega pregibalnega vzorca iztočnice ni mogoče rekonstruirati, se rekonstrukcija omejuje samo na tisto izhodiščno obliko (ali oblike), ki jo (jih) lahko rekonstruiramo, npr. [ˈku:p], [ˈce:drn -o], oz. kjer nanjo lahko brez dvoma sklepamo na podlagi sodobnega stanja (kjer varianta ne bi bila mogoča). Pri posamostaljenih pridevniških besedah je naglašena oblika iz iztočnice in njen prvi odvisni sklon.

Breznaglasnice nimajo podatka o naglasu. To velja tudi za zloge, končnice ter enozložne primere iz abecednikov, ki nimajo samostojnega pomena (npr. *ba, be, bi, bo, bu*).

Polglasnika in drugih izgovornih posebnosti ne označujemo.

Dva naglasa označujemo pri iztočnicah, kot so *avemarija* (kjer obstaja tudi tož. ed. *avo marijo*), *belognojen* (kjer obstaja zapis narazen *bélu gnojnu*), pri zloženkah z *drugi, drugoč*, glagolskih kalkih tipa *doli, gori, naprej, narazen, skupaj* itd. Pri sestavljenkah tipa *anti, samo, zoper*, ki so prisotne tudi v sodobnem jeziku, označujemo samo en naglas, razen če bi gradivo kazalo drugače. Kadar obstaja dvom o tem, koliko je naglasov, je na to opozorjeno z znakom [?].

Pri **iznemških zloženkah** sta v izhodiščnem jeziku (nemščini) dva naglasa: na vsaki od sestavin. Prvi je glavni, drugi je stranski. Ker imamo premalo podatkov o (zgodnjem) razvoju tega tipa prevzetih besed v slovenščini,

označujemo zgolj en (prvi) naglas, npr.: *ceľmošter*. Dva naglasa označujemo, kadar sta jasni dve vsaj dvozložni (samostalniški) podstavi; npr.: *purgermajster*.

V primerih, kadar je pri izprijčanem **nedoločniku** in pripadajočem opisnem deležniku na *-l* predvidljiva naglašenost na različnih zlogih, v primeru ujemanja naglasnega mesta pri opisnem deležniku *-l* in sedanjskih oblikah na razliko opozarjamo z navedbo prvoosebne spregatvene oblike; če naglasno mesto pri nedoločniku ni zanesljivo, na to opozorjamo z navedbo obeh možnosti in z znakom [?]; npr.: *dolizaslúžiti*.

2.1.2.4 Podatek o številu pojavitev ter knjigah s pojavitvijo iztočnice

Z natančnim podatkom o številu pojavitev so navedene iztočnice, ki se pojavljajo redkeje (do 300 pojavitev), podatek za iztočnice z več pojavitvami pa je zaokrožen.

- 1–300: natančno število pojavitev
- 301–1.000: zaokroževanje na najbližjo petdesetico
- 1.001–2.500: zaokroževanje na najbližjo stotico
- 2.501–5.000: zaokroževanje na najbližjo petstotico
- 5.001–: zaokroževanje na najbližjo tisočico

Podatku o številu vseh pojavitev (npr. P 29 ali P približno 60000) sledi podatek o številu knjig s pojavitvijo iztočnice (npr. K 9) ter kronološko urejen seznam knjig, v katerih se iztočnica pojavlja.

Namesto podatka o številu pojavitev ter knjigah s pojavitvijo iztočnice lahko pri obsežnejših homonimih iztočnicah stoji zgolj opozorilo na razdelek s skupnimi podatki (P ↘, K ↘). Za homonimnimi razlagalnimi slovarskimi sestavki nato stoji razdelek s skupnimi podatki o številu pojavitev ter knjigah s pojavitvami iztočnic. Takšno rešitev smo uporabili, kadar bi bilo gradivo težko ali zavajajoče v celoti nedvoumno ločiti (npr. *da*).

Pri BH 1584 štejejo kot pojavitve tudi odvisne oblike, podane zgolj s končnicami: primer tipa *cartati, am, al* (BH 1584) predstavlja tri pojavitve iztočnice *cartati*.

2.1.2.5 Oblikoslovno zaglavje

Oblikoslovno zaglavje želi na uporabniku prijazen način podati čim več podatkov o oblikoslovju, pisavi in onaglaševanju/označevanju v obravnavanem gradivu. Pri pregibnih besedah je členitev zaglavja oprta na oblikoslovne kategorije, značilne za posamezne besedne vrste. Oblike so razvrščene po naslednjem (slovnichnem) zaporedju:

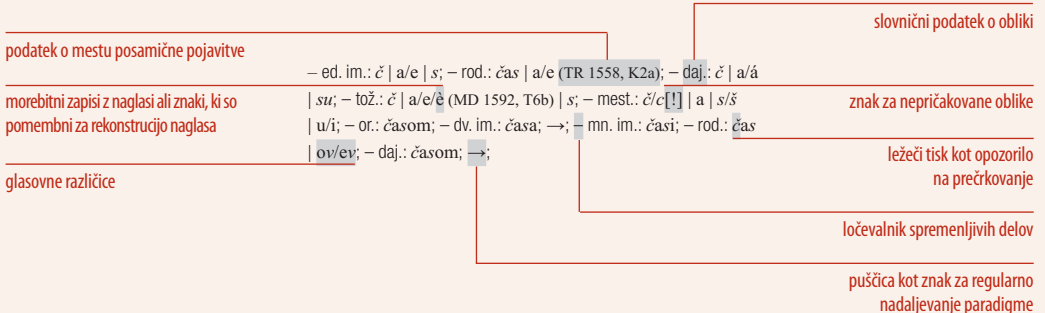
Pri samostalnikih sklonskim oblikam (im., rod., daj., tož., mest., or., zv. [le v primerih, kadar je oblikovno osamosvojen]) ednine (ed.) sledijo sklonske oblike dvojine (dv.), tem pa množine (mn.). Prvo delitveno merilo je torej število, drugi pa sklon, npr. – ed. im.

Pri pridevniki je število razdelkov odvisno od izpričanosti določne oblike ob nedoločni ter primerniške in presežniške ob osnovniški. Sledijo si v naslednjem zaporedju: nedoločna oblika (nedol. obl.), določna oblika (dol. obl.) [če ju ločujemo pri eni iztočnici, sicer tega podatka ni], primernik (primrk.), presežnik (presež.). V zadnjih dveh razdelkih so upoštevani samo primerniki, tvorjeni s priponskimi obrazili, ter predponsko tvorjeni presežniki. Nadaljnja delitev na podrazdelke je odvisna od izkazanega spola pridevnika: oblikam za moški spol sledijo oblike za ženski spol, tem pa oblike za srednji spol. Prvo spolskosti podrejeno

delitveno merilo je število, drugo pa sklon. Vsa tri so v enakem zaporedju uporabljena tudi pri delitvi deležnikov. V oblikoslovnem zaglavju so presežniške oblike prikazane za primerniški. Primerniki in presežniki pridevnikov, prislovov idr. z nadomestno osnovo so prikazani v novem slovarskem sestavku, npr. *boljši* prid. primrk. Če pridevniška ali samostalniška beseda izkazuje sklonljivo in nesklonljivo rabo, je dodan še razdelek s prikazom nesklonljive oblike (neskl.).

Pri števniki z eno obliko za vse tri spole je prvi obliki, ki lahko nastopa v vlogi imenovalnika, tožilnika ali je nesklonljiva oblika, dodan še podatek o njenem skladijskem okolju (z rodilnikom [števniki se v števniki besedni zvezi veže z rodilnikom], z ujemanjem [števniki se v števniki besedni zvezi ujema z jedrnim samostalnikom], nepovedno [podatek je nepoveden]) ter podatek o (ne)sklonljivosti. Temu sledijo preostali skloni v vseh treh številih.

Pri glagolih nedoločniku (nedol.) in namenilniku (nam.) sledijo sedanjiške spregatvene oblike (sed.) za prvo (1.), drugo (2.) in tretjo (3.) osebo ednine, dvojine in množine, velelniške oblike (vel.) za drugo osebo ednine, prvo in drugo dvojine ter prvo in drugo množine. Kot zadnja glagolska oblika je naveden deležnik na -l (- del. na -l), pregiban po spolu in številu (npr. – del. na -l m. ed.).

Oblikoslovno zaglavje (izpridevniških) prislovov je možno členiti na osnovniški, primerniški in presežniški del. Prikaz primernikov in presežnikov se omejuje na isti tvorbeni način kot pri pridevniki. Prislovi, ki so del večbesednih veznikov, so prikazani kot samostojne enote, razvrščene po pogostosti.

Oblikoslovno zaglavje ostalih nepregibnih besed ima en sam razdelek brez oblikoslovne oznake.

Celoten niz slovničnih oznak je naveden le ob napovedi posamezne kategorije, v nadaljevanju se obvestila, ki bi se ponavljala, izpuščajo, npr. – m. ed. im. /.../ – rod. /.../ – mn. im. /.../ – ž. ed. im. /.../. Vse oblike so zapisane z malo začetnico. Posamezne oblike ločujejo podpičja in pomišljaji.

Oblikoslovno zaglavje ne zajema vseh izpričanih oblik, ampak vse slovnične oblike, ki izkazujejo oblikovno variantnost, in vse, ki izkazujejo glasovno variantnost, ki bi lahko vplivala na določanje naglasa ali ni razvidna iz nobene od drugih navedenih oblik. Osnovno načelo je, da vse odvisne oblike, ki sledijo paradigmi, nakazani v obrazilnem sklopu, nadomeščamo s puščico, če je paradigma enaka kot v sodobni slovenščini. Za puščico navajamo vse oblike, ki se razlikujejo od sodobnih, in vse oblike, kjer prihaja do variant. Kadar oblika izkazuje od sodobne drugačno paradigmo, ki je ne prikazujemo v obrazilnem sklopu (npr. pri pridevniku *-iga*), v kateri pa ne prihaja do variant, puščica sledi prvi odvisni obliki, ki kaže to paradigmo, in nadomešča vse oblike, ki se brez dvojníc sklanjajo po nakazani paradigmi.

Poleg tega so obvezne naslednje oblike:

- Pri samostalnikih (in ustreznih samostalniških besedah): prva izpričana oblika ednine, dvojine in množine.

Na nadaljnje edninske, dvojninske in množinske sklanjativne oblike, zbrane s popolnim izpisom, ki ne kažejo odstopanja od vzorca, nakazanega v obrazilnem sklopu, kaže puščica, umeščena za prvo izpričano nespremenljivo obliko (oz. za obliko, ki se podstavno nespremenljivo ohranja v drugih oblikah istega

oblikovnega niza, npr. v vseh izpričanih edninskih sklonskih oblikah); navedena je v posebnem razdelku, od predhodnega ločenem s podpičjem. Kadar je izpričan imenovalnik in osnovna sklanjatev ne odstopa od sodobne, je torej takoj za imenovalnikom puščica, razen v primeru, če se v roditelju pojavlja izjema na fonetični ravni, ki vpliva na naglas ali prinaša variante v zapisu (zapisov s tildo tu ne upoštevamo), ki jih v drugih sklonih ne najdemo (ali pa jih iz kakega drugega vzroka želimo poudariti prav za ta sklon). Vse oblikovno ali glasovno odstopajoče oblike iz istega niza so navedene posebej.

- Pri pridevniki: znotraj predvidljivih osnovnih štirih razdelkov, ki so namenjeni prikazu nedoločne oblike, določne oblike, (priponsko tvorjenega) primernika in (predponsko tvorjenega) presežnika, se v razdelkih, kjer so izpričane, navajajo oblike za vse tri spole (za moški, ženski in srednji), in sicer imenovalniška ali prva izpričana odvisna sklonska oblika v ednini, dvojnici in množini.

Navedena načela se po možnosti upoštevajo tudi pri drugih pridevniških besedah (npr. pri deležnikih, števnikih). Kategorija določnosti se v okviru oblikoslovnega razdelka prikazuje v omejenem obsegu. Pri moškem spolu se v oblikoslovnem razdelku navaja le oblikovno razvidno izražena določnost, ki je prepoznavna v im./tož. ed. m. spola. V skladu s prikazom v pomensko-razlagalnem delu naj bi bilo opozorjeno tudi na oblike ž. in s. spola, vendar samo, če so v imenovalniku ednine zares izpričane. Na določnost v poimenovalni vlogi, ki je izražena ob pomoči sobesedila (npr. z obliko kazalnega zaimka in z obliko pridevnika, ki je prekrivna z drugimi oblikami – mestoma tudi zaradi neoznačenosti naglasa), se ne opozarja. Na pomensko uresničevanje zvez s pridevniki v določni obliki je pokazano v okviru pomenske strukture. Pri presežnikih se v oblikoslovnem zaglavju *nar/ner/naj* piše skupaj s primerniško obliko, informacija o zapisu skupaj ali narazen pa je navedena v razdelku s podatkom o pisavi skupaj ali narazen.

- Pri glagolih: nedoločnik, namenilnik, prva izpričana spregatvena oblika, ki hkrati kaže na uporabljeni pregibanjski vzorec, ter prva izpričana dvojninska in množinska oblika, prva izpričana velelniška oblika, spolsko različne oblike deležnika na *-l*.

Pri glagolskih kalkih prikazujemo tudi obrnjeno zaporedje sestavin in posledični ločeni zapis. Pri ponazarjanju obrnjenega zaporedja sestavin kot vmesno ločilo uporabljamo znak \. Leva poševnica, ki se uporablja za prikaz obrnjenega zaporedja in ločenega zapisa pri glagolskih kalkih, je zapisana nestično (npr. *dolidržati se*: – vel. 2. mn.: *deržite se doli*; *dolijemati*: – sed. 3. ed.: *dolijemle* \ *jemle doli* (TPs 1566, 59b); – 1. mn.: *dolijemlemo* \ *jemlemo doli* (TPo 1595, 1,178); – 3. mn.: *dolijemlo* \ *jemlō doli* (DB 1584, II,9b)).

Po analogiji navajamo naštete oblike tudi pri števnih, deležnikih in prislovih.

Namesto navadnega oblikoslovnega zaglavja lahko pri obsežnejših homonimih iztočnicah stoji zgolj opozorilo na kombinirano oblikoslovno zaglavje (oz. ↘). Za homonimnimi razlagalnimi slovarskimi sestavki nato stoji razdelek s skupnimi oblikoslovnimi podatki. Takšno rešitev smo uporabili, kadar bi bilo gradivo težko ali zavajajoče v celoti nedvoumno ločiti (npr. *drugi*^{1,2,3}).

Puščica (→) je znak za regularno nadaljevanje paradigme. Kadar puščica opozarja samo na del navedenega oblikovnega niza, so oblikovno ali glasovno odstopajoče oblike iz istega niza (npr. sklonske ali spregatvene) v nadaljevanju posebej navedene. V takšnih primerih celovito informacijo o oblikah pregibne besede zagotavlja kombinacija prvonavedenega, vzorčnega člana sklanjatvenega ali spregatvenega niza in puščice, ki simbolizira obstoječe, vendar oblikovno in glasovno nevariantne oblike istega niza, ter oblikovnih in/ali glasovnih različic členov istega niza.

Kadar je za posamezno oblikovno enoto (npr. za mestnik ednine pri samostalniku moškega spola ali za 3. osebo množine sedanjika) izpričanih več variant, so te naštete po pogostnostnem zaporedju. Pri slovnični obliki, ki izkazuje glasovno in/ali oblikovno variantnost, se segmentirajo, tj. vsaka glasovna ali morfemska enota, če se izenačuje z besedotvornim obrazilom oz. končnico, posebej, ločeno z (nestično) pokončno črto (|) prikazuje le spremenljivi del. Npr.: – nedol.: bra | n/m | i/y | ti/t.

Variante se standardno razvrščajo po (padajočem) pogostnostnem kriteriju, ob številčni izenačenosti pa po časovnem kriteriju. Ločuje jih (stično zapisana) poševnica. Npr.: – ed. im.: beža | n/n | e; – rod.: bežane; – daj.: beža | n/n | u; →;

Vse oblike v oblikoslovnem zaglavju so navedene prečrkovano (prečrkovanje vključuje tudi nadomeščanje velike začetnice z malo),

za natančen prepis posameznega dela besede pa se odločamo, kadar pri prečrkovanju nastajajo večje dileme (v takih primerih na problematičnih mestih ohranjamo tudi zapis z velikimi črkami, npr. z V). Izjema pri tem so iztočnice z izrazito majhno frekvenco, kjer je zapis razviden že iz navedenih zgledov. Vsi posegi, ki nastanejo s prečrkovanjem, so označeni z ležečim tiskom (npr. – sed. 1. št.: b | e/ej/é/i | ž | i/y | m).

Nepričakovanim ali glede na splošno rabo v 16. stoletju neobičajnim oblikam, ki so v celotni protestantiki izpričane samo enkrat ali ki so izrazito omejene na enega samega avtorja, je lahko v oklepaju pripisan podatek o mestu pojavitve ali o avtorju, za katerega je posamezna oblika karakteristična. Na enkratno izpričanost regularnih oblik ne opozarjamo, prav tako ne opozarjamo na pojavitve s posebnimi naglasi, posebnim zapisom ipd.

Prva izpričana **odvisna sklonska oblika** za moški, ženski ali srednji spol ednine se navaja tudi v primeru, kadar ta izkazuje odstopanje glede na današnjo paradigmo, čeprav v 16. stoletju ne kaže variantnosti. Enako velja tudi pri morebitnih podobnih spregatvenih odstopanjih.

Kadar **posamostaljeno** rabljena pridevniška beseda izkazuje tudi primerniško ali presežniško obliko, ki se geselko ne osamosvaja, se nanjo v okviru oblikoslovnega zaglavja opozorja na enak način kot pri pridevniku (s slovničnim kvalifikatorjem primrk. [primernik] ali presež. [presežnik] ter po ustaljenem zaporedju z navedenimi podatki o spolu, številu in sklonu).

Na različice, ki kažejo nepričakovane posebnosti ali so posledice manj očitnih tiskovnih napak, je opozorjeno s **klicajem**. Kadar so tiskovne napake nedvomne, jih ne kažemo (npr. narobe obrnjena črka, izpust črke ali zamenjava črk (kot *zakhati* namesto *zhakati* ali *zhakoja* namesto *zhakajo*, menjava *h/b*, *b/d*, *h/n*, *u/n*).

Pri samostalnikih ločujemo variante tipa *cerkev* – *cerkva*, *bukve* – *bukvi* itd., ki z različnimi končnicami (npr. –*ev* in –*a*; –*e* in –*i*) kažejo na pripadnost isti ali različni sklanjatvama. Pri teh tipih je v oblikoslovnem zaglavju pogosto nastajala zadrega glede uvrstitve **prekrivnih oblik**. To smo reševali na naslednji način: v delih, kjer imenovalniške oblike, ki pripadajo i-jevski sklanjatvi, spremljajo tudi druge istovrstne sklonske oblike, jih je v oblikoslovnem razdelku mogoče uvrstiti v isti sklanjatveni niz (npr. – mn. im.: *bukvi*; – rod.: *bukv* | *i/ih*; – tož. *bukvi*; – mest. *bukvih*). Izjemo predstavljajo primeri, kjer se ob i-jevskih oblikah v bližnjem sobesedilu pojavlja tudi imenovalnik a-jevske sklanjatve, kar jasno kaže na praktično rabo mešanega sklanjatvenega tipa (npr. roditeljik *bukvi* ob imenovalniku *bukve*). V delih, kjer je izpričan le

imenovalnik a-jevske sklanjatve (npr. *bukve*), hkrati pa poleg a-jevskih tudi i-jevske sklonске oblike, je le-te mogoče (po pogostnostnem zaporedju in s pripisanim opozorilom, da gre za prekrivne oblike) uvrščati v sklanjatveni niz, ki ga pričinja a-jevski imenovalnik. Kadar imenovalniške različice niso izpričane, je prekrivne oblike (z dodanim opozorilom na prekrivnost) mogoče vključevati v sklanjatveni niz, na katerega kaže večina izpričanih sklonskih oblik, izjemoma tudi le številčnost njihovih pojavitev. Po tem zgledu se obravnavajo tudi posamestajeni pridevniki tipa *bogati/bogati*.

– ed. im.: c | e/i | rkov; – rod.: cerk | ve/vi (TR 1558, R3a);
 – daj.: cerkvi; – tož.: cerk | ov/av (Juričič/ü); – mest.: cerkvi;
 – or.: cerkvojo; – dv. im.: cerkvi; – rod.: cerkov; – tož.:
 cerkvi; – mn. im.: cerkve; – rod.: c | e/i | rk | ov/vi; – daj.:
 cerkv | om/am; – tož.: cerkve; – mest.: cerkv | ah/ih
 (TAr 1562); – or.: cerkvami; (V)

prekrivne oblike

Z oklepaji je opozorjeno na primere **opuščanja se** pri nekaterih glagolih v glagolskem naštevalnem nizu (npr.: *ardrati se* (ardrati (se), hardrati se); oblikoslovno zaglavje: – nedol. ardrati (se); – sed. ed. 3. os.: ardrá se).

Znake s prirezo strešico *â, ê, ô, û*, ki so izpričani pri Krelju, v oblikoslovnem zaglavju razvežemo v *ja, je, jo, ju* (*vu*), pri čemer *j/v* zapišemo ležeče, *e* pa v pokončnem tisku.

Če stoji ob predlogu sklonsko napačna oblika (npr. mestniška oblika ob predlogu, ki se veže z orodnikom: *pred zupernishkih shegnih*), je v oblikoslovnem zaglavju oblika navedena pod pričakovanim sklonom glede na običajno vezavo predloga in označena s klicajem. Npr. – m. ed. tož.: cuperniški; – mn. or.: cuperniških[!].

Brezpredložna raba se označuje z oznako $\emptyset$ pred besedo, ki je rabljena v mestniku ali orodniku brez predloga. Npr. – ed. tož.: beč; – or.: $\emptyset$ bečem; – mn. rod.: beč | ev/ov.

Kadar se v določenem sklonu navajajo variante celotne oblike, ne le njenega dela, so med sabo ločene z nestično črtkano poševnico ($\cdot$). Npr. često: primrk.: $\acute{e}$ | e/ej | stč/šč/š | $\acute{e}$ | $\acute{e}$ | e/ej | st/šč | e/é/i | š | e/i; črn: tož.: $\acute{e}$ | er/ér | n · čaran.

2.1.2.6 Podatek o pisanju skupaj ali narazen

Ta podatek sledi oblikoslovnemu zaglavju samo pri iztočnicah, ki imajo (ali bi lahko imele) različne variante zapisov (skupaj ali narazen). Podatek dosledno navajamo pri glagolskih kalkih in pri pridevnikih s presežniki.

Opozarjamo na pisavo narazen ($\blacktriangleleft$), pisavo skupaj ($\blacktriangleright$), prevladujočo pisavo narazen ($\blacktriangleleft$) ali skupaj ($\blacktriangleright$), na izenačenost pisave narazen ali skupaj ($\blacktriangleleft$). Ob prehodu v novo vrstico brez znaka za deljaj v knjigah, kjer ta znak ni dosleden, je lahko ta podatek tudi nepoveden ($\square$).

2.1.2.7 Podatek o veliki ali mali začetnici

Podatek o pogostosti rabe velike začetnice velja za nestandardne pravopisne položaje, zato pri določanju pogostosti ne upoštevamo rabe začetnic na začetku povedi in na začetku verzov ter rabe začetnic v slovarjih na začetku niza. Ob stično zapisanem enozložnem predlogu se upošteva izpričana začetnica obravnavane besede ne glede na začetnico stično zapisanega predloga (npr. *Hbugu*: za besedo *bog* velja, da je zapisana z malo začetnico). Opozarjamo na rabo velike začetnice ($\textcircled{V}$), rabo male začetnice ($\textcircled{M}$), prevladujočo rabo velike začetnice ($\textcircled{V}$), prevladujočo rabo male začetnice ($\textcircled{M}$) ali na nepovedne primere ($\textcircled{\emptyset}$).

2.1.3 Pojavitve iz slovarjev, registrov in slovnice

Pri nekaterih iztočnicah sledi oblikoslovnemu zaglavju še medrazdelek, ki hkrati predstavlja uvod v razlagalno-ponazarjalni del slovarskega sestavka. Namenjen je navedkom iz sočasnih slovarjev in iz seznamov slovarskega tipa, ki jih zaradi pomenske širine tujejezičnih ustreznih iztočnic ni mogoče zanesljivo uvrstiti med dokazila določenega pomena, podpomena ali pomenskega odtenka.

pojavitve iz slovarjev,
registrov in slovnice

Regio **Deshela** KB 1566, A3; *Crajnjski. Deshella* Slovenski, *Besjzhki*. semlia, orság, ftrana *Hervazki, Dalmatinski, Iftrianski, Crajhki*. zemlia DB 1584, III,CcIVa; Provincia. *Germ.* ein Landtſchafft/ ein herrſchafft/ ein vogtey. *Sclav. defhela* MTh 1603, II,350; Regio. *Germ.* ein Land oder Landſchafft. *Sclau. defhela*, femla, zemlia MTh 1603, II,406

Pri navedkih iz MD 1592 so upoštevane ustreznice iz vseh treh tujih jezikov, označenih z *Deutfch, Latinè, Italicè*. Navedke iz MTh 1603 pričenjajo latinske iztočnice, ki so – kot v slovarju – brez oznake jezika, pišemo pa jih z veliko začetnico; sledijo jim nemške in slovenske ustreznice. Drugi jeziki niso upoštrevani, če ne prispevajo k razumevanju besede; če prispevajo, pa so tujejezične ustreznice dodane po presoji redaktorja po analogiji z obveznimi jeziki.

Pri navedkih iz Registra, dodanega DB 1584, so upoštrevani vsi štirje stolpci, označeni s *Crajnjski, Corajhki, Slovenski, Besjzhki*. in *Hervazki, Dalmatinski, Iftrianski, Crajhki*. Oznake jezikov (oz. narečij) so prepisane citatno.

2.1.4 Razlagalno-ponazarjalni del razlagalnega slovarskega sestavka

Pomenske enote so razvrščene po predvidenem vrstnem redu in hierarhično:

Pomeni so označeni z arabskimi številkami in si sledijo od osnovnega (najmočnejšega, najbolj pogostega, prevladujočega, nevtralnega, izhodiščnega) pomena k pomenu, ki so od njega vse bolj oddaljeni (drugotni, manj pogosti, manj prevladujoči, bolj zaznamovani, bolj specifični). Pri slovničnih besedah odloča o razvrščanju razlag pogostnost, ob enaki pogostnosti pa ustaljeno slovnično zaporedje.

Redkeje je okvirnejša delitev slovarskih sestavkov izpeljana z rimskimi številkami. Z njimi je npr. opozorjeno na funkcionalno različno rabo iztočnice oz. na rabo, ki je glede besednovrstne pripadnosti iztočnice osrednja in obrobnejša (*drugi* posam.).

Pomenom so podrejeni podpomeni, ki so označeni z dvema poševnicama (/ /), in pomenski odtenki, ki so označeni z eno poševnico (/). Podpomeni imajo samostojno razlago, pomenski odtenki pa je nimajo (posamezni zgledi znotraj njih imajo lahko zapostavljeno razlago).

Pomenski kvalifikator pren. napoveduje razdelek, v katerem je predstavljena pomensko prenesena raba iztočnice (*ama, čistiti*). Razdelek sledi izhodiščnemu pomenu v novi vrsti za podpičjem, ki opozarja na njuno opaznejšo pomensko povezanost (med bolj osamosvojenimi pomenskimi razdelki ni ločil). V daljših geslih lahko ta razdelek izjemoma vsebuje tudi pomenske odtenke.

Z nadaljnjim pomensko-, funkcijsko- ali slovničnourejevalnim namenom so posamezni pomeni lahko tudi dodatno členjeni s črkovnimi oznakami (*biti, cartan*). Z enočrkovnimi

oznaki (npr. a), b), c)) je opozorjeno na prvo delitev (*ako*), z dvo- ali veččrkovno kombinacijo (npr. aa), ab), baa)) pa na nadaljnje delitvene stopnje (*ako*, *biti*). Frazeološki in terminološki razdelek sta lahko podrejena posameznemu pomenu ali pa skupna za vse pomene. Uvajata ju znak (•) za frazeološki razdelek in znak (♦) za terminološki razdelek. Oba razdelka lahko vsebujeta frazeološki ali terminološki gnezdi dveh stopenj, na kar opozarjata znaka (-) in (- -). Prim. tudi spodaj 2.1.5 in 2.1.6.

2.1.4.1 Razlagalni del

Iztočnice so pomensko oz. funkcijsko predstavljene v razlagalnem sklopu. V njem si sledijo kvalifikatorji, razlage in pojasnila v naslednjem vrstnem redu:

1. slovnici kvalifikator*
2. slovnico pojasnilo*
3. neslovnici kvalifikator*
4. neslovnico pojasnilo in opozorilo na rabo v stalnih besednih zvezah*

5. vezljivost*
6. razlaga
7. sinonimna razlaga
8. pojasnilo o sodobni rabi*

Ta vrstni red je v veljavi pri razlaganju pomenov in podpomenov, v okrnjeni obliki pa tudi pri razlaganju pomenskih odtenkov. Deli, označeni z zvezdico, so neobvezni. Razlaga in sinonimna razlaga sta obvezni, a lahko v posebnih primerih ena od njiju nadomešča obe.

2.1.4.1.1 Slovnici kvalifikator

S slovnici kvalifikatorjem natančneje določimo slovnico vlogo, ki jo ima posamezna iztočnica v obravnavanem pomenu (npr. *človek*). Posebna funkcija slovnicega kvalifikatorja je funkcija kvalifikatorja podkategorije besedne vrste. S takšnim slovnici kvalifikatorjem lahko natančneje določimo, katero podkategorijo besedne vrste, kakor je označena v zaglavju, zajema določen pomen (npr. *čiga*). Slovnici kvalifikatorji so razvezani v seznamu krajšav.

slovnici kvalifikator

mn. **splošno veljavno plačilno sredstvo in merilo vrednosti: denar:**

slovnico pojasnilo

v ločnem priredju, v zvezi **bodisi – ali za vezanje stavkov ali stavčnih členov, ki kažejo na možnost izbire; bodisi:**

neslovnico pojasnilo in opozorilo na rabo v besednih zvezah

neslovnici kvalifikator

ver., kdo/kaj; koga_{toz?}, (za kaj) **izkazovati čast, spoštovanje z molitvami, obredi: častiti:**

vezljivost

razlaga

velika dolgonoga in dolgoprata močvirska ptica selivka: čaplja, štoklja:
danes čapljo dosledneje ločujemo od štoklje:

sinonimna razlaga

pojasnilo o sodobni rabi

2.1.4.1.2 Slovnico pojasnilo

Podatke o slovničnih lastnostih, ki določajo enega od pomenov iztočnice in jih ne moremo opisati z enim od slovničnih kvalifikatorjev, navajamo v slovničnem pojasnilu (npr. izraža tožilniško prehodnost, kot polnopomenski glagol, s prilastkom, parnost se izraža množinsko, s pogojnim naklonom, v časovnih odvisnih stavkih, v povedkovni rabi, v trpniku, z nikalnico).

2.1.4.1.3 Neslovnični kvalifikator

Z neslovničnim kvalifikatorjem natančneje opredeljujemo okoliščine opisane pomena. Neslovnični kvalifikatorji so razvezani v seznamu krajšav, posebno razlago pa potrebujejo naslednji kvalifikatorji, ki imajo v tem slovarju specifično rabo:

bibl. **biblijsko**

S kvalifikatorjem biblijsko in z njemu podrejenima kvalifikatorskima pojasniloma v Stari zavezi, v Novi zavezi označujemo splošno in specializirano izrazje, vezano na čas, prostor in kulturo v Svetem pismu (predvsem kadar kažemo na nasprotja v rabi in pomenu). Pojasnilo v krščanstvu rabimo v primeru prikaza opozicije do npr. judovstva (v judovstvu) ali drugih verstev (v enoboštvu, v mnogoboštvu).

bot. **botanično**

S kvalifikatorjem botanično označujemo jezikovno prvino, ki se pojavlja zgolj v MD 1592 in MTh 1608, kjer je pomen mogoče razbrati samo s pomočjo latinske ustreznice. Kvalifikator praviloma uporabljamo pri zgledih poimenovanj rastlin, ki so s stališča tedanjega časa in našega geografskega okolja tujerodne.

ekspr. **ekspresivno**

S kvalifikatorjem ekspresivno označujemo tiste jezikovne prvine, ki izražajo čustveno razmerje do poimenovanega v najširšem pomenskem obsegu. Z njim na primer označujemo tudi spoštljivo, slovesno razmerje do poimenovanega.

evfem. **evfemizem**

S kvalifikatorjem evfemizem označujemo jezikovne prvine, s katerimi se izognemo neprijetnemu, včasih tudi neprimernemu izrazu. Kvalifikator uporabljamo samo, če je šlo za evfemizem tudi z vidika tedanjega razumevanja sveta.

iron. **ironično**

S kvalifikatorjem ironično označujemo jezikovne prvine, ki izražajo prikrit posmeh in imajo pogosto nasproten pomen od izhodiščnega.

katol. **katoliško**

S kvalifikatorjem katoliško označujemo jezikovno prvino, katere pomen je izrazito zaznamovan s katoliškim razumevanjem sveta ali s katoliško teologijo. Z njim označujemo nasprotje do protestantskega razumevanja sveta in protestantske teologije.

protest. **protestantsko**

S kvalifikatorjem protestantsko označujemo jezikovno prvino, katere pomen je izrazito zaznamovan s protestantskim razumevanjem sveta ali s protestantsko teologijo. Z njim označujemo nasprotje do katoliškega razumevanja sveta in katoliške teologije.

protest. o katol. **protestanti/protestantsko o katoliškem**

S kvalifikatorjem protestanti/protestantsko o katoliškem označujemo protestantske interpretacije katoliških nauk, pogledov. Uporabljamo ga, kadar poleg protestantskega načina razumevanja določenega pojma ali stvarnosti obstaja tudi katoliško, ki pa je posredovano s protestantskega zornega kota.

ver. **versko**

Kvalifikator versko je v slovarskem sestavku rabljen, kadar uvaja razlago pojmovne vsebine strokovnega izraza s področja krščanstva in skupne judovsko-krščanske dediščine. Med versko izrazje sodijo liturgični ali obredni termini (poimenovanja za vrste bogoslužnih opravil, bogoslužnih predmetov, za dobe cerkvenega leta, za zakramente cerkve), t. i. katekizemsko izrazje (osnovni verski pouk), teološki termini in cerkvenoupravni termini. Ker slovar zajema vso knjižno leksiko, večina

besedilnih virov pa je verskih, kvalifikator *versko* zapisujemo izrazito selektivno, predvsem pri posameznih pomenih večpomenskih iztočnic.

2.1.4.14 Neslovnično pojasnilo in opozorilo na rabo v stalnih besednih zvezah

Podatke o neslovničnih lastnostih, ki določajo enega od pomenov iztočnice in jih ne moremo opisati z enim od neslovničnih kvalifikatorjev, lahko navedemo v neslovničnem pojasnilu. Na tem mestu opozarjamo tudi na rabo posameznega pomena zgolj ali tudi v okviru posamezne stalne besedne zveze ali stalnih besednih zvez (v zvezi ..., v zvezi z ...). Zemljepisna, osebna in stvarna imena, ki kot eno od prvin vsebujejo tudi obravnavano iztočnico, dosledno uvajamo z neslovničnim pojasnilom zemljepisno (stvarno, osebno) ime, v zvezi ... (npr. zemljepisno ime, v zvezi *Adriatiško morje*). Kadar je tovrstnih zvez z iztočnico veliko (npr. *del, dežela*), so izbrani primeri uvedeni z neslovničnim pojasnilom kot del zemljepisnih (stvarnih, osebnih) imen, v zvezah kot ... Izjema so daljši naslovi del kot stvarna imena, ki niso izpostavljeni kot zveze.

Kot stalne besedne zveze zunaj gnezd obravnavamo zveze, ki nimajo frazeološkega oz. terminološkega pomena, se pa pogosto rabijo v besedilih (oz. lahko sklepamo, da bi se lahko rabile). Razlika med takšnimi besednimi zvezami ter frazemi/termini je v tem, da so posamezni deli teh besednih zvez zamenljivi, ne da bi se pri tem spremenil tudi pomen preostalih delov besedne zveze (npr. *babelonska dežela* : *izraelska dežela*; *rešiti nekому življenje* : *polepšati nekому življenje*, *držati boj* : *držati bitko*).

2.1.4.15 Vezljivost

Vezljivost je izkazana pri glagolih in pri sklonljivih glagolskih oblikah (deležnikih in glagolnikih), pri nekaterih samostalnikih, pridevnikih, števniki in drugih količinskih izrazih ter pri povedkovnikih. Predstavljena je z ustreznimi sklonskimi oblikami vprašalnih zaimkov *kdo* (za osebe) in *kaj* (za stvari, živali

in deloma za poosebitve), ki ponazarjajo tudi stavčno izraženo prehodnost (npr. predmetni odvisnik). Kadar je osebek samostalnica kot *hudič, duh* ipd., se v razdelku vezljivosti uporabi zaimke za živo (kdo), kadar osebek nastopa kot akter. Sem prištevamo tudi poosebitve, ko deli človeškega telesa poosebljajo človeka, npr. *srce, glava*. Podobno velja tudi za te samostalnice v vlogi predmeta, kadar bi bili smiselno zamenljivi s poimenovanji za človeka: *tolažiti žalostna srca* = *tolažiti žalostne ljudi*. Če se podrejene pomenske enote vezljivostno uresničujejo drugače kot izhodiščni pomen, je na spremembo opozorjeno z novim prikazom vezljivosti.

Pri glagolih je leva vezljivost od desne ločena s podpičjem. Predstavljena je imenovalniško, roditeljsko pa le tedaj, kadar izkazuje roditeljsko pretvorbo osebkov ob pridevniškem izrazu količine. Roditeljska pretvorba osebkov ob zanikanem povedku praviloma ni izkazana. (Isto velja tudi za izbiro roditeljskega predmeta ob zanikanem povedku v okviru prikaza desne glagolske vezljivosti.)

Krajšava brezoseb. opozarja na levo nevezljivost (oz. na neprisojevalnost katere koli vrste), ki je značilna za celotni pomenski razdelek (npr. *dreti, bliskati*). Pri pomenski enoti, v okviru katere je glagol rabljen bodisi z osebkom ali brez njega, na možnost brezosebkovne rabe ni posebej opozorjeno (npr. *čakati*).

Tudi na potrpenje, ki prav tako spada med najnavadnejše pretvorbe, ni posebej opozorjeno, zlasti če se trpne oblike pojavljajo ob tvornih. Prvotni drugi delovalnik (prizadeto) je pri pretvorbi tvorne zgradbe v trpno postal osebek, ki se brez dodatnega pojasnila prikazuje kot izvorni (kdo/kaj). Slovnico pojasnilo v trpniku uporabljamo, če je izpričana samo trpniška raba ali če se nanjo veže posebna pomenska realizacija.

Desna vezljivost je predstavljena za podpičjem. Oblike, s katerimi so izraženi delovalniki oz. udeleženci, so razvrščene po sklonih; nepredložne zveze stojijo pred predložnimi zvezami istega sklona (ki označujejo bodisi

delovalnike ali okoliščine; slednje so zapisane v oklepaju); predložno različne istoskloenske zveze so razporejene po abecednem zaporedju (najprej so po abecednem redu navedeni vsi delovalniki, sledijo okoliščine; če sta vezavno določilo (delovalnik) in prislovno določilo (okoliščina) predstavljeni z isto predložno zvezo, je zveza v oklepaju navedena za zvezo izven njega). Pri enovezljivih glagolih, to je glagolih, ki imajo samo levi delovalnik (pri neprehodnih glagolih), desna vezljivost ni izkazana.

V okviru desne vezljivosti je z abstrahiranim prikazom (predložnoskloensko izraženih) tipičnih prislovnih določil opozorjeno tudi na značilne okoliščine. Ne glede na to, ali so prislovna določila glagolu dodana primum ali vezavno oz. kot neobvezna ali obvezna vezavna dopolnila, so predstavljena v okroglem oklepaju, ki v večini primerov označuje tudi nenujnost prisotnosti. Razvrstitvena pravila so ista kot pri obvezni desni (oz. vezavni) vezljivosti, namenjeni prikazu odprtih delovalniških mest. Na tipična, za vse zglede značilna prislovna določila je opozorjeno opisno (npr. s prisl. določilom kraja). Opisno je opozorjeno tudi na prisotnost povedkovega prilastka.

Desna vezljivost je izkazana tudi pri samostalnkih, pridevnkih, deležnikih oz. deležjih in povedkovnikih.

Na **zanikanost** v okviru prikaza leve in desne vezljivosti izjemoma kažemo s tipiziranim opozorilom v primerih, kadar jo izkazujejo vsi razpoložljivi zglede (npr. z dostavkom [nikalni roditelj] ali z dodanim uvajalnim pojasnilom z *nikalnico*, pripisanim iz pomenskih razlogov).

Kadar je **povedkovo določilo** glagol, je v vezljivostnem razdelku po potrebi opozorjeno bodisi na pojavljanje v nedoločniku, v namenilniku ali v nedoločniku/namenilniku, če je izbira (pomensko) enakovredna. Kadar so za glagol v določeni pomenski vrednosti na voljo samo zglede v nedoločniku in kadar tovrstna raba ne pogojuje posebne pomenske uresničitve, se na odsotnost podatka o levi vezljivosti, ki je posledica pojavljanja glagola v nedoločniku, opozori z zvezo v nedoločniku, vpisano v rubriko za levo vezljivost (*čezostati*).

Pri slovarsko izpričanem **nedoločniku** (brez sobesedila) kot edinem zgledu za glagol, na podlagi katerega **ni** mogoče rekonstruirati vezljivosti (npr. *bedeti*), vezljivosti ne navajamo, ampak dodamo samo neslovnično pojasnilo *kot slovarski zgled* ali *kot slovnični zgled*.

2.1.4.1.6 Razlaga in sinonimna razlaga

Iztočnice so razložene z opisnimi razlagami, ki pri predmetnopomenskih besednih vrstah kažejo na vsebino označevanega pojava, pri slovničnih pa na razmerje med besedami, oz. s funkcijskimi razlagami, ki kažejo na vlogo besede v besedilu. V njih so praviloma uporabljene besede, ki so v sedanjem času splošno rabljene in stilno neoznačene.

Opisna razlaga je razlaga, namenjena natančni določitvi pomena besede. Opisni razlagi za podpičjem sledi razlaga s sodobno sopomenko (ustreznico), ki ima predvsem vlogo usmerjevalca k pravilnemu in hitrejšemu razumevanje besede za manj večje uporabnike slovarja (poleg tega tudi za lažje strojno iskanje delnih sinonimov, za lažje oblikovanje zgodovinskega slovarja v prihodnosti ipd.). Eni razlagi je, če obstaja, obvezno dodana ena sodobna ustreznica, izjemoma dve. Če sodobne ustreznice za določeno razlago ni, je seveda ne navajamo.

V redkih primerih, kadar opisna razlaga zaradi omejenosti gradiva ne bi bila smiselna/možna (npr. posamične pojavitve v Megiserjevih slovarjih), podajamo samo sinonimno razlago. Navedba več sinonimov v tem primeru kaže na nezmožnost natančnejše zamejitve pomena.

Za zapostavljeno razlago gl. 2.1.4.2.

2.1.4.1.7 Pojasnilo o sodobni rabi

V posebnih primerih lahko za (opisno in sinonimno) razlago navedemo opisno pojasnilo, ki kaže na razvojno dosežene spremembe pravopisnih, skladijskih, izjemoma tudi civilizacijsko pogojenih lastnosti besede v določenem pomenu (npr. danes običajno z zanikanim glagolom, danes pisava skupaj, danes čapljjo dosledneje ločujemo od štoklje).

2.1.4.2 Ponazarjalni del

Pomenske enote iztočnic so ponazorjene z zgledi. Zgledi so izbrani po osnovnem izbirnem načelu najti takšne zglede, ki bi najbolje dokazovali in ponazarjali pomenskost besed. Zgledi so znotraj posameznega pomena, podpomena ali pomenskega odtenka razvrščeni po kronološkem zaporedju, pri tem pa so poleg osnovnega izbirnega načela upoštevana še naslednja načela:

- Zastopanost skladenjskih vlog ter tipičnih zvez.

Samostalniška beseda lahko nastopa: 1. v vlogi osebkca, 2. v vlogi predmeta, 3. v vlogi povedkovnega določila, 4. v vlogi prislovnega določila, 5. kot jedro besedne zveze v povezavi s tipičnimi prilastkovimi določili, 6. v vlogi prilastka, 7. v drugih vlogah.

Pridevniška beseda (pridevniki, pridevniški zaimki in števnik) lahko nastopa v naslednjih vlogah: 1. kot (levi) prilastek, 2. kot povedkovo določilo, 3. kot povedkov prilastek.

Deležnik lahko nastopa v naslednjih vlogah: 1. kot del zložene trpne oblike (pri deležnikih na -n/-t), 2. kot prilastek, 3. kot povedkovnik, 4. kot jedro polstavka.

Prislov lahko nastopa v naslednjih vlogah: 1. prislov + glagol (kot prislovno določilo), 2. prislov + pridevnik (kot natančnejše določilo pridevnika), 3. prislov + prislov (kot natančnejše določilo prislova), 4. prislov + samostalnik (kot neujemalni prilastek), 5. prislov + samostalnik (kot količinski prilastek), 6. prislov + povedkovnik (kot natančnejše določilo povedkovnika).

Predlog lahko nastopa v naslednjih vlogah: 1. v prislovnem določilu stavka, 2. v predmetu stavka (tip *gospodovati čez deželo*), 3. v podredni besedni zvezi, 4. v predložni zvezi (npr. *zhes morje trans mare* BH 1584, 162), 5. kot prosti predložni morfem, 6. v drugih položajih.

Vežnik lahko nastopa v naslednjih rabah: 1. medbesedna ali medbesednozvezna raba, 2. medstavčna raba, 3. medpovedna raba.

Členek lahko nastopa v naslednjih vlogah: 1. kot pastavek, 2. ob samostalniški besedi, 3. ob pridevniški besedi, 4. ob glagolu, 5. ob prislovu, 6. ob povedkovniku, 7. v drugih položajih.

Glagol lahko nastopa v povedkovni vlogi: 1. z osebkom, 2. s predmetom, 3. s prislovnim določilom, 4. s povedkovim prilastkom; pri zgledih z nedoločnikom 5. v vlogi povedkovnega določila ali 6. v vlogi osebkca. Pri pomožnih glagolih so zgledi izbrani glede na besednovrstno in oblikovno različnost povedkovih določil (npr.: povedkovo določilo je lahko samostalniška beseda, pridevniška beseda, povedkovnik; samostalniška beseda je lahko v imenovalniku ali dajalniku ipd.).

- **Prva in zadnja pojavitev:**
Med izbranimi zgledi sta praviloma (razen če to ni smiselno zaradi narave zgledov) tudi dokazili za prvo in zadnjo pojavitev iztočnice oz. zgleda iz del, v katerih je prvič in zadnjič uporabljena. Navedbeno sta podrejena ponazarjalnosti pomena, v okviru pomenske enote pa časovnosti, zato sta lahko uporabljena kjer koli v slovarskem sestavku.
- **Avtorji:**
Iz izbora zgledov je razvidno, kateri protestantski pisci so besedo uporabljali oz. kateri pisci so jo uporabljali v določeni pomenski vrednosti. Pri obrobnejših pomenskih notah zadoščajo zgledi, izbrani iz del najpomembnejših avtorjev, to je Trubarja, Krelja in Dalmatina. Ponovitve istega zgleada, čeprav zapisanega v delih različnih avtorjev, nadomeščamo s pojasnilom *podobno tudi*.
- **Besedilnovrstna raznolikost del:**
Izbrani zgledi zrcalijo tudi besedilnovrstno raznolikost del, v katerih se pojavlja tako ali drugače pomensko oz. funkcijsko uresničevana iztočnica. Poleg prevladujočih del verskega značaja, to je biblijskih prevodov, postil, katekizmov, pesmaric, predgovorov in drugega, so upoštevana tudi nevervska besedila (npr. abecedniki, koledar, slovnica, slovarji in seznami). Če je bilo na voljo več zgledov iz istovrstnih besedil, je o izbiri odločala pomembnost oz. vplivnost dela. Zgledi iz Dalmatinovih biblijskih prevodov npr. najpogosteje zastopa zgled iz DB 1584. Pomenskodokazilni zgledi iz slovarjev so izbrani in uvrščeni po istih merilih kot zgledi iz drugih besedil.
- **Prisotnost sopomenk, blizupomenk (tj. pomensko sorodnih besed oz. besednih zvez) in protipomenk:**
Pri izbiri med istovrstnimi zgledi imajo prednost tisti, ki so bogatejši za podatke o sočasnih sopomenkah, protipomenkah ali pomensko sorodnih izrazih, navedenih v sobesedilu obravnavane besede ali pripisanih na robu v obliki pojasnila.
- **Razvidnost sočasnega razumevanja pomenske enote:**
Omogoča jo prisotnost razlage, definicije, opredelitve ali pojasnila iztočnice oz. njene pomenske uresnitve.
- **Aktualnost vsebine:**
V osnovni izbor spadajo tudi zgledi, ki z navedenimi podatki in dejstvi obveščajo o času nastajanja protestantskih del: kažejo aktualno družbeno problematiko, zlasti versko nasprotje med katoličani in protestanti, predstavljajo način življenja naših prednikov, pojasnjujejo okoliščine nastajanja protestantskih knjižnih izdaj, osvetlujejo odnos protestantskih piscev do jezika itd.
- **Vključenost iztočnice v stilem:**
Izbrani zgledi predstavljajo tudi najznačilnejše (zlasti besedilne) stileme, v katere je vključena iztočnica (npr. dvojne in trojne formule, ponavljanje, zaznamovani besedni red itd.).
- **Pomembne nenavadnosti.**

Zgledi so iz virov prepisani črkovno nespremenjeno, le gotica je zamenjana z običajno okroglo latinico. Tiskani so v pokončnem tisku. Ležečega tiska izvornikov pri prepisu ne upoštevamo, prav tako razvezujemo določene ligature (npr. *y > ij*).

Zgledi so pogosto navedeni v skrajšani obliki. Izpuščeni so obvestilno manj pomembni oz. nepotrebni deli besedila. Na začetno in končno krajšanje ni posebej opozorjeno, z dvema pikama (..) je označen le izpust znotraj zgleда. Od končnih ločil se ohranjata le klicaj in vprašaj, druga se ne navajajo.

V zgledih so primeri pojavitev iztočnice barvno izpostavljeni. Ker v nasprotnem primeru ločevanje ne bi bilo dosledno, so barvno izpostavljeni tudi stično zapisani nezložni predlogi.

Posegi avtorja slovarskega sestavka v besedilo so označeni. Na ugotovljene tiskovne napake in nepričakovane zapise je opozorjeno s klicajem v stično pripisanem oglatem oklepaju (npr. Botri inu Botre fo Duhouski Starishi, fo dolshni nih Setce[!] uishati inu napelovati Vnebeffa TO 1564, 92a).

Če je zaradi boljšega razumevanja zgleда besedilo treba dopolniti (npr. s konkretizacijo osebka ali predmeta), je dodatek vstavljen v oglatem oklepaju. Lahko je nespremenjeno prepisan iz bližnjega sobesedila, navadno pa je naveden v oblikovno prilagojeni ter pisno in glasovno posodobljeni obliki.

Kadar je bila pri nepopolnih ali težko čitljivih besedah opravljena rekonstrukcija manjkajočega ali slabo vidnega, je to dodano v oglatem oklepaju (npr. po Moseffovi Poftavi, ker

kvalifikatorji, pojasnila

iron., v nagovoru Tukaj se bode nalhlu, kaj je Bug sa dobru dopadenje na tvojej lakomnosti, fvoie voli inu offerti imel. Sakaj onu se bode letaku djalu: Lubi **drug**, fi li ti snal poprej lakomnovati, offerten inu svojevoln biti, inu moio besédo ferrahtati, taku .. gledaj nasaj na rosh, ti fi dolgu zehal, lubi moj, plazhaj tudi enkrat, inu dershi femkaj ta vrat TPo 1595, II,251

besedilo zgleда

pojavitve iztočnice

lokacija zgleда

dopolnitev besedila zgleда

Inu svérne [Jezus] ijm nih Miso **denarfko** inu klopi golobariove, inu pravi: stojj piřano, Moia Hifha ie ena Hifha k'moleniu: Vi pak šte ijo k'eni rasboinifki Iami šturili KPo 1567, XI *mizo menjalcev denarja*, podobno tudi JPo 1578

navedba mesta s podobnim zgleđom

zpostavljena razlaga

LEtu řim jeřt k'vam govuril, de se nesmotite. Ony vas bodo v'pan **devali**. Pride pak ta zhas, de, kateri vas vbye, ta bo ménil, de řtem Bogu eno řlushbo řtury DB 1584, III,56b; po tuji prevodni predlogi Sie werden euch in den Bann **thun** LB 1545, 2174;

navedba tujejezične prevodne predloge

je fhe lozhitni lyf[t] valal DB 1584, II,164b). Če ni vidnega ali čitljivega več besedila, stojita v oglatem oklepaju dve piki.

Če je iz pomenskih ali stilnih razlogov treba upoštevati vrstičnost zapisa besedila v izvirniku (pesmi), je na konec vrstice opozorjeno z dvema pokončnima črticama (||).

Opombe ob robu besedila se zapisujejo med lomljenima oklepajema. Znak < napoveduje začetek in znak > konec citiranja robne opombe. V besedilu se ta zapisuje na koncu zgloda in ne za besedo, na katero se nanaša. Zapis zvezdice ali nadpisanih majhnih črk (npr. ^a, ^b, ^c) se ohrani v primerih, ko navajamo tudi opombo, na katero kažejo. Te primere vselej pišemo stično.

Sklop, ki predstavlja posamezni zglede, sestavljajo naslednje informacije:

1. slovnčni kvalifikator*
2. slovnčno pojasnilo*
3. neslovnčni kvalifikator*
4. neslovnčno pojasnilo*
5. besedilo zgloda
6. lokacija zgloda
7. zapostavljena razlaga*
8. navedba mesta s podobnim zgledom*
9. navedba tujejezične prevodne predloge*

Deli, označeni z zvezdico, so neobvezni.

Neobvezne uvajalne sestavine zgloda (slovnčni kvalifikator, slovnčno pojasnilo, neslovnčni kvalifikator in neslovnčno pojasnilo) so enake kot pri razlagalnem delu in so natančneje pojasnjene v 2.1.4.1.

Vsak zglede je opremljen z lokacijo, to je s skrajšanim podatkom o avtorju, delu, letnici njegovega izida in (za vejico) o strani, na kateri se zglede pojavlja. Pri besedilih, ki so razdeljena na več posebej ostraničenih delov, je podatek o strani dopolnjen z rimsko številko, ki označuje aktualni del besedila (npr. DB 1584, I,329a). Podatka sta ločena s stično pisano vejico. Seznam krajšav domačih in tujih virov je naveden na koncu uvoda. Prva velika črka krajšave je začetnica

avtorjevega priimka, druga pa začetnica pomensko osrednjega samostalnika v naslovu dela. Razlikovanje med enako začetimi priimki in samostalniki iz naslova je doseženo z malimi črkami, vzetimi iz priimka in/ali naslova (npr. TtPre 1588 za Matija Trošt, Ena lepa inu pridna **Prediga**, 1588). Krajšavam so dodane letnice izida dela. Pri *Enih duhovnih Peifnih* (1563) je manjkajoči podatek o uredniku nadomeščen z zvezdico (*P 1563).

Zapostavljene razlage pojasnjujejo posamezne zglede. Zapisane so za zgledom, na katerega se nanašajo. Če se nanašajo na več zgledov, so zapisane samo pri prvem – zlasti kadar gre za razlago istega pomenskega odtenka. Oblikovno so prirejene pojasnjevani besedi ali besedni zvezi (npr. elipt. Komu le jeft delam, inu moji dufhi doli tẽrgam? DB 1584, I,329b *sebi odrekam uživanje*).

Dela s podobnim zgledom so navedena za pojasnilom podobno tudi (npr. TL 1567, 53b podobno tudi TT 1581-8).

Tujejezična prevodna predloga je navedena, kadar njena navedba bistveno pripomore k razumevanju zgloda. Uvaja jo pojasnilo po tuji prevodni predlogi (npr. Ti fi nepametnu fturil: satu bofh ti dofehmal bojovanje imel DB 1584, I,241a; po tuji prevodni predlogi Du hast thõrlich gethan/ Darumb wirstu auch von nu an krieg haben LB 1545, 815).

2.1.5 Frazeološki razdelek

Frazeologijo prikazujemo v frazeoloških gnezdh dveh vrst, ki se lahko nanašata na iztočnico v celoti ali na enega od njenih pomenov.

Tako kot za druge tipe stalnih besednih zvez je tudi za frazeme značilno, da so reproducirani, torej niso tvorjeni sproti, temveč jih tvorec iz spomina priključuje kot celoto. Imajo ustaljeno zgradbo, vendar se predvideva in upošteva določena mera variantnosti. Bistveni lastnosti frazemov sta pomenska celovitost in konotativnost, ki ima za posledico stilno zaznamovanost. Frazemi so tako že po definiciji ekspresivne enote, zato niso dodatno označeni s kvalifikatorjem ekspr., lahko pa je označena specifična vrsta ekspresije (npr. *iron.*, *slabš.*), kjer jo je na podlagi sobesedila mogoče določiti. Pomenska celovitost pomeni, da pomen frazema kot celote ni motiviran s seštevkom pomenov posameznih sestavin. Dodatno je zanje značilna tudi anomalnost, saj se ne podrejajo pričakovanim pretvorbenim procesom, če želijo ohraniti frazeološki pomen. Vendar se glede na tip frazema ne da vnaprej napovedati, katere pretvorbe bo posamezni frazem dopuščal in katerih ne, saj so med frazemi istega tipa velike razlike.

Frazeološko gnezdo prve stopnje uvaja znak ●–, frazeološko gnezdo druge stopnje pa znak ●––. V frazeološkem gnezdu prve stopnje so predstavljeni nedvoumni in nesporni primeri (npr. *vunizpahniti sodu dno*), v frazeološkem gnezdu druge stopnje pa so predstavljeni nekateri manj ustaljeni primeri, npr. pregovori (npr. *kar koli človek seje, to bo žel*), enkratno izpričane ekspresivne zveze (npr. *česati koga v ušesih*), kulturnociviliza-

cijsko zanimivi primeri (npr. *čevlje ob njega brišejo*), ki zahtevajo dodaten poudarek ali pojasnilo. Preostale stalne besedne zveze so predstavljene zunaj frazeološkega gnezda (gl. 2.1.4.1.4 in 2.1.6).

Frazemi, ki so izpričani samo enkrat, so predstavljeni v sobesedilu, zgledu praviloma sledi zapostavljena razlaga. V protestantsko rabo trdneje vpeti frazemi so izpostavljeni v slovarski obliki, ki ji sledi razlaga, nato pa zgledi. Izjemoma je posameznim zgledom izpostavljenih frazemov pripisana še zapostavljena razlaga, če pomen zveze v zgledu nekoliko odstopa od ostalih.

Da bi bili zgledi, ki sledijo izpostavljenemu frazemu, razvidno ločeni od dokazila za naslednji, neizpostavljeni frazem, je uporabljeno posebno ločevalno znamenje: pomanjšano napovedno znamenje (●–). Pri gnezdh z izpostavljenimi in neizpostavljenimi frazemi so najprej prikazani vsi izpostavljeni frazemi, ki si sledijo po abecednem zaporedju prve sestavine, za pomanjšanim napovednim znamenjem pa sledijo po (rekonstruiranem) abecednem zaporedju neizpostavljeni frazemi. Pomanjšano napovedno znamenje uvaja vsak naslednji neizpostavljeni frazem.

Pri izpostavljenih frazemih je v sinonimni razlagi predstavljen sodobni frazeološki ustreznik, če ta obstaja. Pri zapostavljenih razlagah se navaja razlaga pomena, le v nekaterih primerih je za podpičjem naveden še sodobni ustreznik.

Frazemi so obravnavani pri vseh (obveznih in neobveznih) polnopomenskih sestavinah, to so: glagoli, deležniki, deležja, povedkovniki, samostalniki, pridevniki, posamostaljena raba, števnik in prislovi. Pri slovničnih besednih vrstah (medmeti, predlogi, vezniki, členki) so obravnavani le izjemoma, ko imajo v frazemu osrednjo vlogo (npr. *ako¹*: ako Bog hoče). Pri glagolskih primitivih in temeljnih glagolih (*biti, dati, delati, imeti, iti, postati*)

je navedenih le nekaj najbolj tipičnih in pogostih frazemov.

Izpostavljeni frazemi so pisno, glasovno in delno oblikovno ter skladensko posodobljeni. Tako je npr. zapostavljeni položaj pridevnika pretvorjen v sodobno zaporedje. Pri samostalniških frazemih je v slovarski obliki člen pri neujemalnem prilastku prikazan le izjemoma, in sicer v glasovno posodobljeni obliki. Posodobitev je izpeljana po istih načelih kot istovrstni postopek pri iztočnicah in glasovnih različicah. Nosilne, pregibne sestavine frazema so navedene v osnovni obliki, odstopi so mogoči le v primerih, kjer je drugačen prikaz v prid natančnejši rekonstrukciji frazema. Za prikaz neobveznih sestavin frazema se rabijo oklepaji. Variante obveznih sestavin so navedene po pogostnostnem zaporedju (npr. *delati koga k norcu/norcem; dati komu/čemu prav; žalostna/revna dolina; biti pred srcem/v srcu*).

Sopomenski frazemi imajo enak pomen, a različno poimenovalno motivacijo. Sopomenski frazemi so obravnavani kot različni frazemi, vendar imajo enako razlago. Nekatere sestavine so lahko skupne več sopomenskim frazemom, zato so lahko obravnavani skupaj. V tem primeru jih ločuje nestična poševnica (medtem ko stična prikazuje variantnost v sestavinah), sledijo skupna razlaga in zgledi za vse frazeme (npr. *pomagaj Bog / Bog daj dobro jutro/dober dan/ dober večer / Bog vi zdravje*).

Pri **pretvorbah frazema** je v primeru izpričane običajne pridevniške oblike in posamostaljene rabe pridevnika pri nevariantni sestavini navedena običajna pridevniška oblika, nato pa za kvalifikatorskim pojasnilom *tudi s posamostaljenim pridevnikom* prikazan vsaj en ustrezen zgled.

Podobno so prikazane tudi **glagolske pretvorbe** v deležnike, deležja in glagolnike. Pri deležniku, deležju ali glagolniku je zveza navedena v obliki z iztočnico, pri glagolu in ostalih sestavinah pa je navedena samo oblika z glagolom, saj je ta oblika osnovna. Pri zgledih je za kvalifikatorskim pojasnilom *tudi z deležnikom oz.*

frazeološko gnezdo
prve stopnje

● – v duhu/z duhom v **mislih, ne dejansko**;
v duhu: Abraam ie le **Vduhu** od dalezh ta zhas, V katerim fe ie Christus imel roditi, videl: Inu fe ie možno suefelil JPo 1578, II,146; KVNIMU ZHASV, SE IE suefelil Iesus **Vduhu**, inu ie rekal: Iaft hualim tebe Ozha JPo 1578, III,33b; Inu nai fi ie on [Trubar] od fuoih Poslushauceu is Krainske deshele moral pregnan biti, inu fuoim Teleffom od nyh pobegniti, taku ie on vfai fuoim **Duhum** vfelei per nyh bil TtPre 1588, 126; ● – Inu nerperuizh on fapoveda, de vti Cerqui ty pridigary bodo eniga **Duha** inu ene misli TL 1567, 6a *bodo soglasni*

● – – preg. Ta **Duh** ie pernaredin inu volan, Ampag tu meffu ie shibku TR 1558, a3b; kakor Cristus pravi: **Duh** ie volan, alli meffu je shibku TtPre 1588, 73; ta **duh** je bil volan meffu pak je bilu shibku TtC 1595, CXIII

frazeološko gnezdo
druge stopnje

tudi z *deležjem* oz. *tudi z glagolnikom* naveden po vsaj en zglede pretvorbe. Če je frazem ali termin izpričan samo z *deležnikom*, *deležjem* ali *glagolnikom*, ne pa tudi z *glagolom*, se zveza obravnava pri vseh sestavinah v izpričani obliki.

Frazeme, ki izkazujejo **variantnost**, obravnavamo takole. Pri posamezni iztočnici so navedene samo variante z iztočnico. Obravnava variant istega frazema ali termina v različnih geslih se ujema v mestu (gnezdo prve ali druge stopnje) in načinu obravnave (izpostavljeni ali neizpostavljeni frazem), morebitnih kvalifikatorskih pojasnilih in kvalifikatorjih, slovarski obliki in razlagi, razen če je določen odmik značilen samo za eno varianto (oz. za nekaj variant) in ne za vse. Pri neizpostavljenih zvezah velja, da so pri nevariantni sestavini prikazane do tri variante zveze, ki najbolj izčrpno prikazujejo njegovo variantnost; variantnost slovnicih besednih vrst pri tem ni nujno prikazana.

2.1.6 Terminološki razdelek

V terminološki razdelek se uvrščajo zgledi za stalna besednozvezna poimenovanja, ki poimenujejo strokovne pojme, za razliko od frazemov nimajo konotativnega pomena in so stilno nezaznamovana. Lahko so pomensko prozorna ali neprozorna.

Terminološka gnezda so urejena po enakih načelih kot frazeološka.

Termini se uvrščajo v terminološko gnezdo prve (uvaja ga znak ♦ –) ali druge stopnje (uvaja ga znak ♦ – –), lahko so izpostavljeni ali pa imajo zapostavljeno razlago. V terminološko gnezdo prve stopnje se uvrščajo termini v današnjem pomenu besede, kjer dvoma o terminološkosti ni (npr. *mestne bukve*); v gnezdo druge stopnje se uvrščajo stalne besedne zveze, za katere se terminološkost predvideva, ni pa je mogoče dokazati (npr. *borštni malik*).

terminološko gnezdo
prve stopnje

♦ – bot. **materina dušica močno dišeča zelnata ali delno olesenela rastlina z drobnimi listi; materina dušica**: *Serpillum*. *Germ.* hüenertol/ hüenertlee/ Cofteniz/ quendel/ wildpolen. *Slav.* materina **dufhiza** MTh 1603, II,506-507

♦ – – flegar **almožne kdor skrbi za miloščino in jo deli potrebnim; miloščinski oskrbnik**: Ta S. Stephan en **Almoſhne** flegar TPo 1595, III,25

terminološko gnezdo
druge stopnje

2.1.7 Etimološka kazalka

Prevzete besede – tako tiste, ki so prišle v slovenščino že prej (izvzete so le najzgodnejše izposojenke kot *cerkev*, *križ*), kot tiste, ki so prišle vanjo pri prevajanju verskih, zlasti biblijskih besedil v 16. stoletju – imajo na koncu slovarskega sestavka tudi etimološko kazalko. Etimološko kazalko uvaja znak *ℓ*.

Namen etimološke kazalke ni podati celotne etimologije posamezne besede. Uporabnikom slovarja želimo s kazalko zgolj olajšati nadaljnje iskanje.

V tem razdelku je najprej opozorjeno, iz katerega jezika je bila beseda prevzeta (npr. iz nem.). Temu podatku za krajšavo prim. (primerjaj) sledi navedba izvorne oblike v njeni sodobni pojavitvi, ki naj bi olajševala uporabniku slovarja morebitno iskanje natančnejših informacij o izvoru in pomenskem razvoju besede v domačih in tujih etimoloških slovarjih.

altman (altman, auptman, haubtman, altmon)

ℓ iz nem., prim. der Hauptmann

etimološka kazalka

Če je bila beseda prevzeta prek posredniškega jezika in če je posredništvo pustilo na njej opazne sledove, ki so lahko pisnega, glasoslovnega, oblikoslovnega ali besedotvornega značaja, je opozorjeno na izvorni in posredniški jezik na naslednji način: iz lat. prek nem. Podatek je dopolnjen s sodobno (posodobljeno) pojavno obliko iz enega ali (če je to bistvenega pomena za razumevanje etimologije) obeh jezikov.

Če v gradivu izhodiščni samostalni ni izpričan, npr. *bibel, je izvor treba navajati pri izpeljanki ali kaki drugi tvorjenki (npr. *bibelski*). Na to kažemo s predlogom *k* namesto *iz* (npr. *k* nem.).

V tem razdelku prikazujemo tudi kalkiranost zvez, pri katerih kažemo na odvisnost od tujega tvorbenega modela z navedbo vplivajočih tujih tvorjenk ali zvez (npr. *ako*: ako lih/glih, akolih), in na izvor glagolskih kalkov (npr. *anvzeti*). V tem primeru uporabljamo predlog *po* namesto *iz* (npr. *po* nem.).

Nemško izhodiščno besedo zapisujemo z veliko začetnico kot v sodobnem nemškem pravopisu in s členom (npr. *cehmošter*). Če v sodobnem nemškem jeziku beseda ne obstaja več, zapisujemo starejši nemški izraz z malo začetnico in brez člena, v oklepaju pa za lažje iskanje dodamo njegov sodobni nemški ustreznik, če obstaja, npr. *anzigel** prim. srvn. *einsidel* (*der Einsiedler*).

Poleg okrajšav za posamezne jezike se v etimološkem razdelku v vlogi dopolnilnega etimološkega opozorila za podatkom o jeziku, iz katerega je (bila) pojasnjena beseda prevzeta, lahko navaja tudi krajšava **tuje prevodne predloge** (npr. LB 1545, LH 1566, SA 1539 itd.) ali MTH 1608, vendar le v primeru, kadar se pri izbiri manj znane, običajno danes že zastarele prevzete besede (ali njene različice) nanjo slovenski prevod očitno navezuje.

Pri navajanju izhodiščne besede **foneme iz tujih jezikov** prečrkujemo po pravilih za SP 2001, npr. pri *buzdahan*: Etim.: iz tur., prim. *bozdogan*, turški fonem *ɣ* prečrkujemo v *g*. V tujih besedah se naglasna znamenja opuščajo, npr. *winzürle* (brez strešice na *i* v geslu *bajncerli*), manj običajne črke pa posodobijo, npr. *fassen* (ne pa *va33en* pri geslu *basati*).

Besede **grškega izvora** so bile po večini sprejete s posredovanjem latinščine. Če sta izraza v grščini in latinščini enaka, ne kažemo obeh jezikov (npr. *ajer*).

Pri **romanskih izposojenkah**, če je možno, navajamo latinsko izhodišče (npr. *balena*). Vsa italijanska narečja in ostale stične romanske jezike združujemo v skupno oznako *it.*, če posamezni primer ne zahteva natančnejše opredelitve.

Pri besedah **iz hebrejščine** vedno navajamo zgled iz jezika posrednika (npr. *arbe*).

Z dodatno **povezavo** v okviru etimološke kazalke je posredno opravljena tudi povezava med besedotvorno povezanimi, hkrati pa besednovrstno in glasovno različnimi iztočnicami (npr. *absolviran*: ℓ gl. *absolvirati*).

2.1.8 Vodilke

Nekateri slovarski sestavki se končujejo z opozorilom prim. (primerjaj), ki kaže na sorodne besede, obravnavane v drugih sestavkih. Glagole povezujemo z deležniki in deležji (ne pa tudi glagolov z glagoli s prostimi morfemi in z glagolniki); pridevnike povezujemo s posamostaljenimi pridevniki, z izpridevniškimi prislovi in s povedkovniki. Povezava je vedno obojesmerna: vodilko vsebujeta obe povezani iztočnici.

Na podoben način povezujemo tudi izhodiščne glagolske iztočnice z glagolskimi kalki, le da povezava ni obojesmerna, ampak jo ima samo iztočnica izhodiščnega glagola. Iztočnica *dati* je na primer povezana s kalkiranimi glagoli *čezdati*, *goridati*, *nahdati*, *naprejdati*, *nazajdati*, *okolidati*, *semnaprejdati*, *tjadati*, *tjakajdati*, *vkupedati*, *vundati* in *vunkajdati*.

Z vodilkami izjemoma povezujemo tudi gesla, ki so razvojno medsebojno povezana, vendar jih na osnovi njihove rabe ni mogoče zanesljivo razmejiti: npr. *dejati* 1 prim. *deti* in *deti* prim. *dejati* 1.

2.1.9 Podatek o avtorju slovarskega sestavka

Slovarski sestavek zaključuje podatek o njegovem avtorju. Okrajšavi njegovega imena in priimka sta navedeni v oglatem oklepaju: npr. [M. M.]. Nekateri slovarski sestavki so bili pripravljene, še preden je bilo na voljo korpusno gradivo v celoti ali preden so bile sprejete dokončne konceptualne odločitve. Zato so nekatera gesla nastala v soavtorstvu, kjer je jasno razvidno avtorstvo osnovnega besedila in avtorstvo dopolnitve ali predelave. Na to opozarja pojasnilo s sodelovanjem. Pri nekaterih sestavkih je oblikoslovno zaglavje izdelal drug avtor. Na to opozarja pojasnilo oblikoslovno zaglavje. Primer: [F. P. s sodelovanjem M. M., oblikoslovno zaglavje M. Č.].

2.2 Zgradba kazalčnih slovarskih sestavkov

Kazalčni slovarski sestavek kaže, pod katero iztočnico je obravnavana določena pojavna oblika besede, najpogosteje pisno-glasovnega, glasovnega ali obliko-slovnega značaja (npr. *bojovati* gl. *bojevati*). Vsebinska načela za opozarjanje na povezave s kazalkami so natančneje pojasnjena v poglavju 2.1.1.

Iztočnici kazalke lahko sledi kazalčno pojasnilo, v katerem so pojasnjene posamezne specifične lastnosti iztočnice

(npr. im. mn., 1. os. dv., pogosta tiskarska napaka). Za krajšavo gl. (glej) pa sledi navedba iztočnice, kjer lahko uporabnik slovarja najde razlagalni slovarski sestavek, ki vsebuje tudi informacije o iztočnici kazalčnega slovarskega sestavka.

S kazalkami prikazujemo tudi posamezne sestavine dvodelnih ali večdelnih veznikov, ki so prikazani v okviru posameznih slovarskih sestavkov (npr. *ako – tako* gl. *ako'*, *tako*²).

iztočnica kazalke

cerkuni gl. cerkovni

colni [mest. ed.] gl. čoln

kazalčno pojasnilo

aku – ali gl. ako', ali'

mesto razlagalnega slovarskega sestavka

oznaka pri dvodelnih ali večdelnih veznikih

3 Viri za slovar

3.1 Slovenski viri (kronološko)

TC 1530	Trubar, Primož:	Catechifmus, Schwäbisch Hall, 1530
TA 1530	Trubar, Primož:	Abecedarium vnd der klein Catechifmus, Schwäbisch Hall, 1530
TA 1555	Trubar, Primož:	ABECEDARIVM, Tübingen, 1555
TC 1555	Trubar, Primož:	CATECHISMVS, Tübingen, 1555
TE 1555	Trubar, Primož:	TA EVANGELI SVETIGA MATEVSHA, Tübingen, 1555
TM 1555	Trubar, Primož:	ENA MOLITOV TIH KERSzhenikou, Tübingen, 1555
TT 1557	Trubar, Primož:	TA PERVI DEIL TIGA NOVIGA TESTAMENTA, Tübingen, 1557
TKo 1557	Trubar, Primož:	TA SLOVENSKI KOLENDAR, Tübingen, 1557
TR 1558	Trubar, Primož:	EN REGISHTER, Tübingen, 1558
TT 1560	Trubar, Primož:	TA DRVGI DEIL TIGA NOVIGA TESTAMENTA, Tübingen, 1560
TL 1561	Trubar, Primož:	SVETIGA PAVLA TA DVA LISTY, Tübingen, 1561
TR 1561	Trubar, Primož:	Regifter vnd fummarifcher Inhalt, Tübingen, 1561
TAr 1562	Trubar, Primož:	ARTICVLI OLI DEILI, TE PRAVE STARE VERE KERSZHANSKE, Tübingen, 1562
*P 1563	Več urednikov:	ENE DVHOVNE PEISNI, Tübingen, 1563
TO 1564	Trubar, Primož:	CERKOVNA ORDNINGA, Tübingen, 1564
TPs 1566	Trubar, Primož:	Ta Celi Pfalter Daudou, Tübingen, 1566
TA 1566	Trubar, Primož:	ABECEDARIVM, OLI TABLIZA, Tübingen, 1566
KB 1566	Krelj, Sebastijan:	OTROZHIA BIBLIA, Regensburg, 1566
TC 1567	Trubar, Primož:	TA CELI CATEHISMVS, Tübingen, 1567
TL 1567	Trubar, Primož:	SVETIGA PAVLA LYSTVVI, Tübingen, 1567
TP 1567	Trubar, Primož:	ENA DVHOVSKA PEISSEN SVBPER TVRKE, Tübingen, 1567
TPs 1567	Trubar, Primož (ur.):	ENI PSALMI, TA CELI CATEHifmus, Tübingen, 1567
KPo 1567	Krelj, Sebastijan:	POSTILLA SLOVENSKA, Regensburg, 1567
TC 1574	Trubar, Primož (ur.):	TA CELI CATEHISMVS, Tübingen, 1574
TP 1575	Trubar, Primož:	Try Duhouske peifsn, Tübingen, 1575
TC 1575	Trubar, Primož:	CATEHISMVS SDVEIMA ISLAGAMA, Tübingen, 1575
DJ 1575	Dalmatin, Jurij:	JESVS SIRAH, Ljubljana, 1575
DPa 1576	Dalmatin, Jurij:	PASSION, Ljubljana, 1576
TT 1577	Trubar, Primož:	NOVIGA TESTAMENTA PVSLEDNI DEIL, Tübingen, 1577
JPo 1578	Juričič, Jurij:	POSTILLA, Ljubljana, 1578
DB 1578	Dalmatin, Jurij:	BIBLIE, TV IE, VSIGA SVETIGA PISMA PERVI DEIL, Ljubljana, 1578
TkM 1579	Tulščak, Janž:	Kerfzhanske LEIPE MOLITVE, Ljubljana, 1579
TPs 1579	Trubar, Primož:	TA PERVI PSALM SHNEGA TRIEMI ISLAGAMI, Tübingen, 1579
DC 1579	Dalmatin, Jurij (ur.):	TA CELI CATEHISMVS, Ljubljana, 1579
BTa 1580	Bohorič Adam:	OTROZHIA TABLA, Ljubljana, ok. 1580
DBu 1580	Dalmatin, Jurij:	PERVE BVQVE MOSESSOVE, Ljubljana, 1580
DPr 1580	Dalmatin, Jurij:	SALOMONOVE PRIPVVISTI, Ljubljana, 1580
DC 1580	Dalmatin, Jurij:	CATEHISMVS, Ljubljana, 1580
TT 1581-82	Trubar, Primož:	TA CELI NOVI TESTAMENT, Tübingen, 1581-82
DB 1584	Dalmatin, Jurij:	BIBLIA, Wittenberg, 1584
DC 1584	Dalmatin, Jurij (ur.):	TA CELI CATEHISMVS, ENI PSALMI, Wittenberg, 1584
DM 1584	Dalmatin, Jurij:	KARSZANSKE LEPE MOLITVE, Wittenberg, 1584

BH 1584	Bohorič, Adam:	Arcticae horulae fuccifivae, Wittenberg, 1584
Dag 1585	Dalmatin, Jurij:	AGENDA, Wittenberg, 1585
DC 1585	Dalmatin, Jurij:	TA KRATKI WIRTEMBERSKI CATECHISMVS, Wittenberg, 1585
TtPre 1588	Trošt, Matija:	ENA LEPA INV PRIDNA PREDIGA, Tübingen, 1588
MD 1592	Megiser, Hieronymus:	DICTIONARIVM QVATVOR LINGVARVM, Graz, 1592
MS 1593	Megiser, Hieronymus:	SPECIMEN, Frankfurt, 1593
TPo 1595	Trubar, Primož:	HISHNA POSTILLA, Tübingen, 1595
TfC 1595	Trubar, Felicijan (ur.):	TA CELI CATEHISMVS, ENI PSALMI, Tübingen, 1595
TfM 1595	Trubar, Felicijan (ur.):	LEPE KARSZHANSKE MOLITVE, Tübingen, 1595
ZK 1595	Znojilšek, Janž:	KATECHISMVS DOCTORIA MARTINA Luthra, Tübingen, 1595
MTh 1603	Megiser, Hieronymus:	Thefaurus Polyglottus, Frankfurt, 1603

3.2 Tujejezični viri (kronološko)

CG		Christliche Gedichte und Lieder. www.christliche-gedichte.de
GB		Gesangbuch online: Evangelisches Gesangbuch und Gotteslob. www.gesangbuch-online.de
LB 1545	Luther, Martin:	Die gantze Heilige Schrifft, Wittenberg, 1545; München, 1974
LH 1566	Luther, Martin:	Haußpoftill I–III, Nürnberg, 1566
SA 1559, I	Spangenberg, Ioannes:	Außlegung der Episteln vnd Euangelien auff alle Sontage vnd fürnembsten Fest durchs gantze Jar [Wintertheil], Nürnberg, 1559
SA 1559, II	Spangenberg, Ioannes:	Außlegung der Epiftel vnd Euangelien von Oftern biß auffß Aduent, Nürnberg, 1558
SA 1559, III	Spangenberg, Ioannes:	Außlegung der Epiftel vnd Euangelien von den fürnembften Festen durchs gantze Jar, Nürnberg, 1558

3.3 Kratice virov (po abecedi)

*P 1563	Več urednikov:	ENE DVHOVNE PEISNI, Tübingen, 1563
BH 1584	Bohorič, Adam:	Arcticae horulae fuccifivae, Wittenberg, 1584
BTa 1580	Bohorič, Adam:	OTROZHIA TABLA, Ljubljana, ok. 1580
CG		Christliche Gedichte und Lieder. www.christliche-gedichte.de
Dag 1585	Dalmatin, Jurij:	AGENDA, Wittenberg, 1585
DB 1578	Dalmatin, Jurij:	BIBLIE, TV IE, VSIGA SVETIGA PISMA PERVI DEIL, Ljubljana, 1578
DB 1584	Dalmatin, Jurij:	BIBLIA, Wittenberg, 1584
DBu 1580	Dalmatin, Jurij:	PERVE BVQVE MOESSOVE, Ljubljana, 1580
DC 1579	Dalmatin, Jurij (ur.):	TA CELI CATEHISMVS, Ljubljana, 1579
DC 1580	Dalmatin, Jurij:	CATEHISMVS, Ljubljana, 1580
DC 1584	Dalmatin, Jurij (ur.):	TA CELI CATEHISMVS, ENI PSALMI, Wittenberg, 1584
DC 1585	Dalmatin, Jurij:	TA KRATKI WIRTEMBERSKI CATECHISMVS, Wittenberg, 1585
DJ 1575	Dalmatin, Jurij:	JESVS SIRAH, Ljubljana, 1575
DM 1584	Dalmatin, Jurij:	KARSZANSKE LEPE MOLITVE, Wittenberg, 1584

DPa 1576	Dalmatin, Jurij:	PASSION, Ljubljana, 1576
DPr 1580	Dalmatin, Jurij:	SALOMONOVE PRIPVVISTI, Ljubljana, 1580
GB		Gesangbuch online: Evangelisches Gesangbuch und Gotteslob. www.gesangbuch-online.de
JPo 1578	Juričič, Jurij:	POSTILLA, Ljubljana, 1578
KB 1566	Krelj, Sebastijan:	OTROZHIA BIBLIA, Regensburg, 1566
KPo 1567	Krelj, Sebastijan:	POSTILLA SLOVENSKA, Regensburg, 1567
LB 1545	Luther, Martin:	Die gantze Heilige Schrifft, Wittenberg, 1545; München, 1974
LH 1566	Luther, Martin:	Haußpoftill I—III, Nürnberg, 1566
MD 1592	Megiser, Hieronymus:	DICTIONARIVM QVATVOR LINGVARVM, Graz, 1592
MS 1593	Megiser, Hieronymus:	SPECIMEN, Frankfurt, 1593
MTh 1608	Megiser, Hieronymus:	Thefaurus Polyglottus, Frankfurt, 1603
SA 1539, I	Spangenberg, Ioannes:	Außlegung der Episteln vnd Euangelien auff alle Sontage vnd fürnembsten Fest durchs gantze Jar [Winterteil], Nürnberg, 1539
SA 1539, II	Spangenberg, Ioannes:	Außlegung der Episteln vnd Euangelien von Oftern biß auffs Aduent, Nürnberg, 1538
SA 1539, III	Spangenberg, Ioannes:	Außlegung der Episteln vnd Euangelien von den fürnembften Festen durchs gantze Jar, Nürnberg, 1538
TA 1530	Trubar, Primož:	Abecedarium vnd der klein Catechifmus, Schwäbisch Hall, 1530
TA 1555	Trubar, Primož:	ABECEDARIVM, Tübingen, 1555
TA 1566	Trubar, Primož:	ABECEDARIVM, OLI TABLIZA, Tübingen, 1566
TAr 1562	Trubar, Primož:	ARTICVLI OLI DEILI, TE PRAVE STARE VERE KERSZHANSKE, Tübingen, 1562
TC 1530	Trubar, Primož:	Catechifmus, Schwäbisch Hall, 1530
TC 1555	Trubar, Primož:	CATECHISMVS, Tübingen, 1555
TC 1567	Trubar, Primož:	TA CELI CATEHISMVS, Tübingen, 1567
TC 1574	Trubar, Primož (ur.):	TA CELI CATEHISMVS, Tübingen, 1574
TC 1575	Trubar, Primož:	CATEHISMVS SDVEIMA ISLAGAMA, Tübingen, 1575
TE 1555	Trubar, Primož:	TA EVANGELI SVETIGA MATEVSHA, Tübingen, 1555
TfC 1595	Trubar, Felicijan (ur.):	TA CELI CATEHISMVS, ENI PSALMI, Tübingen, 1595
TfM 1595	Trubar, Felicijan (ur.):	LEPE KARSZHANSKE MOLITVE, Tübingen, 1595
TkM 1579	Tulščak, Janž:	Kerfzhanske LEIPE MOLITVE, Ljubljana, 1579
TKo 1557	Trubar, Primož:	TA SLOVENSKI KOLENDAR, Tübingen, 1557
TL 1561	Trubar, Primož:	SVETIGA PAVLA TA DVA LISTY, Tübingen, 1561
TL 1567	Trubar, Primož:	SVETIGA PAVLA LYSTVVI, Tübingen, 1567
TM 1555	Trubar, Primož:	ENA MOLITOV TIH KERSZhenikou, Tübingen, 1555
TO 1364	Trubar, Primož:	CERKOVNA ORDNINGA, Tübingen, 1564
TP 1567	Trubar, Primož:	ENA DVHOVSKA PEISSEN SVBPER TVRKE, Tübingen, 1567
TP 1575	Trubar, Primož:	Try Duhouske peifsni, Tübingen, 1575
TPo 1595	Trubar, Primož:	HISHNA POSTILLA, Tübingen, 1595
TPs 1566	Trubar, Primož:	Ta Celi Pfalter Dauidou, Tübingen, 1566
TPs 1567	Trubar, Primož (ur.):	ENI PSALMI, TA CELI CATEhifmus, Tübingen, 1567
TPs 1579	Trubar, Primož:	TA PERVI PSALM SHNEGA TRIIEMI ISLAGAMI, Tübingen, 1579
TR 1558	Trubar, Primož:	EN REGISHTER, Tübingen, 1558
TR 1561	Trubar, Primož:	Regifter vnd fummarifcher Innhalt, Tübingen, 1561
TT 1557	Trubar, Primož:	TA PERVI DEIL TIGA NOVIGA TESTAMENTA, Tübingen, 1557
TT 1560	Trubar, Primož:	TA DRVGI DEIL TIGA NOVIGA TESTAMENTA, Tübingen, 1560
TT 1577	Trubar, Primož:	NOVIGA TESTAMENTA PVSLEDNI DEIL, Tübingen, 1577
TT 1581-82	Trubar, Primož:	TA CELI NOVI TESTAMENT, Tübingen, 1581-82
TtPre 1588	Trošt, Matija:	ENA LEPA INV PRIDNA PREDIGA, Tübingen, 1588
ZK 1595	Znojlišek, Janž:	KATECHISMVS DOCTORIA MARTina Luthra, Tübingen, 1595

4 Preglednica najpogostejših zapisov glasov slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja

Razpredelnica je za lažjo uporabo slovarja prirejena in deloma dopolnjena različica razpredelnice, ki so jo pripravili Majda Merše, Franc Jakopin in France Novak (1992: 321–340; 1996: 239–255, 2001: 36–39). Namen prirejene razpredelnice v tem slovarju je olajšati prepoznavanje glasovne podobe različnih zapisov v delih slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja in hkrati pojasniti določena prečrkovanja v slovarju.

Posamične napake in posamični (napačni, neustaljeni) zapisi v razpredelnici niso upoštevani. V *P 1563 se zapisovanje pri različnih avtorjih razlikuje in ga zato ni smiselno uvrščati v splošno preglednico. Podobno velja za zapis v obeh Megiserjevih slovarjih (MD 1592 in MTh 1603), prav tako najdemo na posameznih mestih v predbiblijskih pesmaricah, ki jih ni uredil Trubar, določene zapise, ki so ostali še od Trubarja, v 1. knjigi JPo 1578 pa določene zapise, ki so ostali še od Krelja.

	Trubarjevo zapisovanje	Kreljevo zapisovanje	Predbiblijsko zapisovanje	Pobiblijsko zapisovanje	Pobiblijska izdaja Trubarja
	TC 1550 do TT 1581-82, TtPre 1588	KB 1566, KPo 1567 (z bistveno spremembo leta 1567, gl. spodaj)	DJ 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, BTa 1580, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580	DB 1584, BH 1584, DC 1584, DM 1584, DAG 1585, DC 1585, TIM 1595, TfC 1595, ZK 1595	TPo 1595
dolgi naglašeni a	a aa	a aa	a aa	a á à	a
kratki naglašeni a	a	a	a	a	a à
nenaglašeni a	a	a	a	a à	a
b	b p bb	b p	b p	b bb p	b p
c	z c	z c	z c	z c	z c
č	zh	zh	zh	zh	zh
ć		ch			
d	d t dd	d t	d dd dt t	d t	d t dt
dolgi naglašeni ozki e	e ee	é e; 1567 še: è è	e ee	e é è è ee	e ee é è
dolgi naglašeni široki e	e ee	e	e	e é è	e
kratki naglašeni (široki) e	e	e	e	e è	e
nenaglašeni e	e	è e	e	e é è	e
naglašeni polglasnik	e a	à a	e i	è e é	e a
nenaglašeni polglasnik	e a i	a à e	e a è i	e è é i a à	e a i
dolgi naglašeni ej	ei	ei	ei	ej éj ei	ei ej
f	f ff ph v u	f ff ph v	f ff	f ff ph v	f ff ph v
g	g k gg	g k	g k	g k	g k
h	h ch	h ch	h	h ch	h ch
dolgi naglašeni i	y i	y i ij	y i ij	i y í	i y ij ji
kratki naglašeni i	i	i	i y	i í	i
nenaglašeni i	i y	i y	i y ij	i y	i y ij
ij	y i	ij i	ij y i	ij y	i y ij j ji
j	i y	i y ij; 1567 še: " ali ^ na naslednjem samoglasniku	i j y	j i	j i y
ji	y i ij	ij y i	iy y i ii ij	ji ij ii y jy i	ji i y
k	k c g ck	k c ch g	k c g	k c g	k c g ch
ks	x ks	x	x	x	x
kv	qu ku	qv qu kv	qu	qv qu	kv ku qv qu
l	ll	ll	ll	ll	ll
ł	ll	l	ll	ll	ll

	Trubarjevo zapisovanje	Kreljevo zapisovanje	Predbiblijsko zapisovanje	Pobiblijsko zapisovanje	Pobiblijska izdaja Trubarja
	TC 1550 do TT 1581-82, TtPre 1588	KB 1566, KPo 1567 (z bistveno spremembo leta 1567, gl. spodaj)	DJ 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, BTa 1580, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580	DB 1584, BH 1584, DC 1584, DM 1584, DAg 1585, DC 1585, TIM 1595, TfC 1595, ZK 1595	TPo 1595
l'	l li ll	l li ll; 1567 še: il lli ter '' ali ^^ na naslednjem samoglasniku	l il ll li	jl l ll lj jlj	l il jl lj
samoglasnik + l (za nekdanji samoglasniški l)	el ol al ul o	ol	ol el al ul o	ol el èl al ul o	ol el ul al
m	m mm	m mm	m	m mm	m mm
n	n nn	n nn	n nn	n nn	n nn
n'	n in nn	n ni; 1567 še: ny in ñ ter '' ali ^^ na sosednjem samoglasniku	n ni in	nj n jnj jn	nj inj jn jnj n ni in jni ini
dolgi naglašeni ozki o	o oo	o	o	o ó	o
dolgi naglašeni široki o	o	o	o	o ò ó ó	o
kratki naglašeni (široki) o	o	o; 1567 še: ò	o	o ò	o
nenaglašeni o	o	o; 1567 še: ò	o	o	o
p	p b pp	p b pp	p pp b	p pp b	p pp b
r	r rr	r rr rrrh	r rr	r rr	r rr
naglašeni samoglasniški r	er ar	àr èr ar	ar er	èr er àr ar èr	er ar
nenaglašeni samoglasniški r	er ar	er èr	er ar	er ar èr	er ar
s	f s ff ß fs	f ff; 1566 še: s	f ff fs s sf	f ff fs s ß	f ff fs s ß
š	sh fh fsh ßh	fh sh	sh fh	fh sh fch	fh sh
šč	fzh szh shzh	fch fzh	fzh szh fz	fzh szh fhzh	fzh szh
t	t d dt tt	t tt th d	t tt d	t tt d dt	t tt d dt th
dolgi naglašeni u	u v	u ú v u	u v	u ú v	u v
kratki naglašeni u	u	u; 1567 še: ú	u	u ú	u
nenaglašeni u	u v	u	u	u v ú	u v
v ¹	u v f vu	v u	u v	v u ú	v v uv vv vu
vu ¹	vu uu uv	1567: ú	uu	vu vú	vu uv
z	f s z ff fs	s f	s f fs	s f fs	s f fs
ž	sh fh ßh fsh fch	sh fh	sh	sh	sh fh

¹ Razlikovanje med *u* in *v* je bilo do DB 1584 v veliki meri vezano na tedanja splošna pravila zapisovanja (*v* na začetku besede, *u* v ležečem tisku, sredi besede in pogosto na koncu besede, izključno *V* pri rabi velikih tiskanih črk).

5 Literatura (v izboru)

- Kozma AHAČIČ, 2006: Rekonstruiranje zgodovinskih jezikovnih situacij: metode, problemi in primeri. *Jezik in slovstvo* 51/3–4. 7–23.
- 2007: *Zgodovina misli o jeziku in književnosti na Slovenskem: protestantizem*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. (Zbirka *Linguistica et philologica* 18.)
- 2008/2009: Skladnja in retorični modeli v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja. *Slavistična revija* 56/4, 57/1, *Trubarjeva številka*. 93–104.
- 2011: Nekaj vidikov umeščanja slovenščine v evropski jezikovni prostor 16. stoletja. *Jeziki, identitete, pripadnosti med središči in obrobji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 109–122.
- 2014: Neue Entdeckungen und Erkenntnisse zum slovenschen Protestantismus. *Zeitschrift für Slawistik* 59/3. 385–398.
- 2014a: *The history of linguistic thought and language use in 16th century Slovenia*, Frankfurt am Main: P. Lang. (Thought, society, culture 1.)
- 2020: Razvoj slovenskega knjižnega jezika v 16. stoletju v številkah. *Slavistična revija* 68/1. 3–9.
- 2020a: Reformacija kot obdobje nastanka slovenskega knjižnega jezika in prikaz nastajajočega jezika v slovarju. *Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine; Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja; Veliki madžarsko-slovenski spletni slovar*. Maribor: Univerzitetna založba. 251–262. (Mednarodna knjižna zbirka Zora 135.)
- Kozma AHAČIČ, Andreja LEGAN RAVNIKAR, Majda MERŠE, Jožica NARAT, France NOVAK, 2011: *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. (Zbirka Slovarji.)
- Kozma AHAČIČ, Metod ČEPAR, Alenka JELOVŠEK, Andreja LEGAN RAVNIKAR, Majda MERŠE, Jožica NARAT, France NOVAK, 2016: *SSKJ16: priručnik za sestavljanje in vpisovanje gesel: različica 2016, 23. 12. 2016*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.
- Anton BAJEC, 1950: *Besedotvorje slovenskega jezika. I. Izpeljava samostalnikov*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- 1952: *Besedotvorje slovenskega jezika. II. Izpeljava pridevnikov. III. Zloženke*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- 1959: *Besedotvorje slovenskega jezika. IV. Predlogi in predpone*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Ivan BELOSTENEC, 1740: *GAZOPHYLACIUM, SEU LATINO-ILLYRICORUM ONOMATUM AERARIUM. I. GAZOPHYLACIUM LATINO-ILLYRICUM, II. GAZOPHYLACIUM ILLYRICO-LATINUM*. Zagrebiae. Reprint: Zagreb, 1973.
- France BEZLAJ, 1976–2007: *Etimološki slovar slovenskega jezika*. I (1976): A–J; II (1982): K–O; III (1995): P–S, dopolnila in uredila Marko Snoj in Metka Furlan; IV (2005): Š–Ž. Avtorji gesel France Bezljaj, Marko Snoj in Metka Furlan; V (2007): Kazala. Izdelala Marko Snoj in Simona Klemenčič. Ljubljana: Mladinska knjiga (I–III); SAZU, ZRC SAZU, Založba ZRC SAZU (IV–V).
- Bibel-Lexikon*, 1968. Zweite, neu bearbeitete und vermehrte Auflage. Tübingen: Benziger Verlag.
- Biblija.net: Sveto pismo na internetu*. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije. www.biblija.net.
- Matej CIGALE, 1860: *Deutsch-flovenijches Wörterbuch*. Laibach: Gedruckt bei Iosef Blasnik.
- Metod ČEPAR, 2015: Odrzi samostalnikov moškega spola praslovske akcentske paradigme a v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja. *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies* 10. 81–97.
- 2017: *Praslovenski ijevski samostalniki moškega spola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. (Zbirka *Linguistica et philologica* 35.)
- 2020: Problematika prikaza naglasne in oblikoslovne pojavnosti iztočnic v Slovarju slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. *Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine; Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja; Veliki madžarsko-slovenski spletni slovar*. Maribor: Univerzitetna založba. 309–322. (Mednarodna knjižna zbirka Zora 135.)
- Der digitale Grimm. Deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm*, 2004. Version 05–04. Frankfurt am Main: Zweitausendeins.
- Anton DOKLER, 1915: *Grško-slovenski slovar*. Ljubljana: Knezoškofijski zavod sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano.
- Anton GRABNER-HAIDER in Jože KRAŠOVEC s sodelavci, 1984: *Biblični leksikon*. Celje: Mohorjeva družba.
- Jakob und Wilhelm GRIMM, 1854–1971: *Deutsches Wörterbuch* 1–7. Leipzig: S. Hirzel.
- Helena JAZBEC, 2007: *Nemške izposojenke pri Trubarju: Na primeru besedila Ena dolga predgovor*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. (Zbirka *Linguistica et philologica* 17.)

- Alenka JELOVŠEK, 2011: Neosebna raba oblike *ono* v jeziku slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja. *Slavistična revija* 59/4. 415–435.
- 2016: »My sva téh svetnikou otroci«: dvojina osebnih zaimkov v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja. *Slavistična revija* 64/2. 95–112.
- 2016a: Raba naglasnih in naslonskih oblik nepovratnih osebnih zaimkov v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja. *Jezikoslovni zapiski* 22/2. 7–29.
- 2019: Vpliv tujejezičnih pravopisnih norm na ugotavljanje glasovne podobe besedja slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. *Slovenski javni govor in jezikovno-kulturna (samo)zavest*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 213–220. (Obdobja 38.)
- 2020: Prikaz pisne in glasovne variantnosti iztočnic v SSKJ16. *Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine; Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja; Veliki madžarsko-slovenski spletni slovar*. Maribor: Univerzitetna založba. 287–308. (Mednarodna knjižna zbirka Zora 135.)
- Alenka JELOVŠEK in Tomaž ERJAVEC, 2019a: A corpus-based study of 16th-century Slovene clitics and clitic-like elements. *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies* 12. 3–9.
- Andreja LEGAN RAVNIKAR, 2007: O konverziji kot postopku knjižne (terminološke) tvorbe pri slovenskih protestantskih piscih 16. stoletja. *Riječ* 13/2. 108–127
- 2008: Pridevniške tvorjenke na -ski, -ški, -čki in -cki v Trubarjevih in Dalmatinovih prevodih biblijskih besedil. *Slavia Centralis* 1/2. 53–66.
- 2008a: *Slovenska krščanska terminologija, Od Brižinskih spomenikov do srede 19. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, ZRC SAZU. (Lingua Slovenica 4.)
- 2008–2009: B esedotvorna podoba slovenske knjižne leksike 16. stoletja s poudarkom na pridevniških tvorjenkah. *Slavistična revija* 56/4, 57/1, *Trubarjeva številka*. 69–91.
- 2014: Problematika germanizmov v zgodovinskem slovarju knjižne slovenščine 16. stoletja. *Slovenski jezik na stičišču več kultur*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti. 70–84. (Mednarodna knjižna zbirka Zora 102.)
- 2015: Iz slovaropisne delavnice: ugotavljanje in strukturiranje pomenov pri večpomenskih leksemih v zgodovinskem slovarju. *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 449–456. (Obdobja 34.)
- 2017: K problematiki vpliva stičnega jezika – nemščine na semantične spremembe in stilno vrednost najstarejše slovenske knjižne leksike (16. stoletje). *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies* 11. 3–53.
- 2019: Neslovnični kvalifikatorji in kvalifikatorska pojasnila v zgodovinskem slovaropisju. *Slavia Centralis* 12/1. 58–168.
- 2019a: Slovnčni spol prevzetih samostalnikov v knjižni slovenščini 16. stoletja: od besedilnih virov k slovarju. *Slavistična revija* 67/2. 263–271.
- 2020: Pomenske lastnosti knjižne leksike v zgodovinskem slovarju SSKJ16. *Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine; Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja; Veliki madžarsko-slovenski spletni slovar*. Maribor: Univerzitetna založba. 263–286. (Mednarodna knjižna zbirka Zora 135.)
- Annelies LÄGREID, 1967: *Hieronymus Megiser, Slovenisch-deutsch-lateinisches Wörterbuch. Neugestaltung und Faksimile der ersten Ausgabe aus dem Jahre 1592*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Martin LUTHER, 1545: *Biblia, Das ist die gantze Heilige Schrifft Deudsch auff's new zugericht*. Wittenberg. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1974.
- Majda MERŠE, 1990: Jezikovne spremembe v Trubarjevih prevodih Nove zaveze. *Razprave XIII*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Razred za filološke in literarne vede. 163–179.
- 1995: *Vid in vrstnost glagola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja = Aspect and aktionsart in the 16th century Slovene literary language*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. (Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede – Dela 44.)
- 2001: Popolni izpisi del slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja in zamisel slovarske predstavitve besedja. *450-letnica slovenske knjige in slovenski protestantizem*. Ljubljana: Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar in Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 128–150.
- 2004: Besednovrstna in druga slovnčna problematika besedja slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja. *Jezikoslovni zapiski* 10/1 7–32.
- 2008/2009: O bliskoslovje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. *Slavistična revija* 56/4, 57/1, *Trubarjeva številka*. 47–68.
- 2009: *Slovenski knjižni jezik 16. stoletja: Razprave o oblikoslovju, besedotvorju, glasoslovju in pravopisu*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. (Zbirka Linguistica et philologica 23.)
- 2011: Moga kazalk v slovenskem zgodovinskem slovaropisju. *Izzivi sodobnega slovenskega slovaropisja*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. 334–352. (Mednarodna knjižna zbirka Zora 75.)
- 2013: *Slovenski knjižni jezik 16. stoletja: Razprave o jezikovnem sistemu, besedju in prevodni problematiki*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. (Zbirka Linguistica et philologica 29.)
- 2015: Kreljeva Postilla slovenska (1567) v odnosu do Spangenbergove prevodne predloge. *Stati inu obstatu* 21/22. 7–97.
- 2015a: Slovnčna obvestilnost slovenskega zgodovinskega slovaropisja. *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 503–510. (Obdobja 34.)
- 2017: Raba glagola *biti sem* v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja. *Jezikoslovni zapiski* 23/2. 211–227

- 2019. Frazni glagoli v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja. *Slavia Centralis* 12/1. 42–157.
- 2020: Bohoričev prispevek slovenskemu slovaropisju. *Stati inu obstati: revija za vprašanja protestantizma* 16/3. 247–267, 459–463.
- 2020a: Koncept Slovarja slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. *Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine; Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja; Veliki madžarsko-slovenski spletni slovar*. Maribor: Univerzitetna založba. 236–250. (Mednarodna knjižna zbirka Zora 135.)
- Majda MERŠE, Kozma AHACIČ, Andreja LEGAN RAVNIKAR, Jožica NARAT, France NOVAK, Francka PREMK, 2006: Wortschatz der slowenischen Bibelübersetzungen des 16. Jahrhunderts. *Mathäus-Evangelium (1555); Bulus, Römerbrief (1560); Paulus-Briefe (1561, 1567); Psalter (1566); Neues Testament (1581–8) übersetzt von Primož Trubar. Jesus Sirach (1575); Pentateuch (1578); Proverbia (1580) übersetzt von Jurij Dalmatin. Kommentare*. Paderborn – München – Wien – Zürich: Ferdinand Schöningh. 99–325. (Biblia Slavica. Serie IV: Südslavische Bibeln, Band 3,2.)
- Majda MERŠE, Franc JAKOPIN, France NOVAK, 1992: Fonološki sistem knjižnega jezika slovenskih protestantov. *Slavistična revija* 40/4. 321–340.
- Majda MERŠE, France NOVAK, Francka PREMK, 2001: *Slovar jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja, Poskusni snopič*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Jakob MÜLLER, 2005: Prekmursko besedje v Registru 1584? *Prekmurska narečna slovstvena ustvarjalnost*. Petanjci: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija. 130–139.
- Jožica NARAT, 1996: Izrazi za 'učenec' pri slovenskih protestantskih piscih. *III. Trubarjev zbornik*. Ljubljana: Slovenska matica, Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar. 263–272.
- 2007: Življenje besed v Bibliji: od nog do glave. *Jezikoslovni zapiski* 13/1–2, *Merkurjev zbornik*. 285–296.
- 2008/2009: Slovenski knjižni jezik 16. stoletja v luči besedoslovnih raziskav. *Slavistična revija* 56/4, 57/1, *Trubarjeva številka*. 105–138.
- France NOVAK, 1983/84: Stavčna tipologija v Dalmatinovi Gmajni predgovori čez vso sveto Biblio. *Jezik in slovstvo* XXIX/6. 183–187
- 2004: *Samostalniška večpomenskost v jeziku slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. (Zbirka Linguistica et philologica 10.)
- 2006: Predponi v- in u- v jeziku slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja. *Stati inu obstati* 2/3–4. Ljubljana: Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar. 138–159.
- 2008/2009: Slovanska členjenost besedja glede na besednovrstnost in pomenskost: števnik v 16. stoletju. *Slavistična revija* 56/4, 57/1, *Trubarjeva številka*. 139–163.
- 2011: Predlog v v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja. *Globinska moč besede*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. 126–142. (Mednarodna knjižna zbirka Zora 80.)
- France NOVAK, Franc JAKOPIN, Majda MERŠE, 1996: Karakteristika besedišča slovenskih protestantov. *III. Trubarjev zbornik*. Ljubljana: Slovenska matica, Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar. 293–307.
- Vatroslav OBLAK, 1894: Protestantske postile v slovenskem prevodu. *Letopis Matice Slovenske*. 202–219.
- Martina OROŽEN, 1996: *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika (od Brižinskih spomenikov do Kopitarja)*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.
- 2003: *Razvoj slovenske jezikoslovne misli*. Maribor: Slavistično društvo Maribor. (Zora 26.)
- 2008/2009: Trubarjeva ubeseditiv evangelijskih povzketov v novozaveznih besedilih (sistemski in upovedovalni vidik). *Slavistična revija* 56/4, 57/1, *Trubarjeva številka*. 319–337
- 2010: *Kulturološki pogled na razvoj slovenskega knjižnega jezika: od sistema k besedilu*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. (Mednarodna knjižna zbirka Zora 74.)
- Marijan PEKLAJ, 1984: *Sveto pismo, izročilo in Cerkev v predgovorih Jurija Dalmatina v Bibliji 1584*. Inavguralna disertacija. Ljubljana.
- Maks PLETERŠNIK, 1894–1895: *Slovensko-nemški slovar*. I: A–O (1894), II: P–Ž (1895). Ljubljana: Knezoškofijstvo.
- Breda POGORELEC, 1972: Trubarjev stavek. *VIII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. 305–321.
- 2011: *Zgodovina slovenskega knjižnega jezika: Jezikoslovni spisi I*. Ur. Kozma Ahačić. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. (Zbirka Lingua Slovenica. Fontes 1)
- Francka PREMK, 1992: *Korenine slovenskih psalmov*. Ljubljana: Trubarjevo društvo.
- 2006: Vseslovanska besedica *sam* pri slovenskih protestantskih piscih in v luči primerjav. *Riječ* 12/2. 69–78.
- 2008–2009. V loga izvornika pri pomenoslovnih vprašanjih v svetopisemskem gradivu za slovar slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja. *Slavistična revija* 56/4, 57/1, *Trubarjeva številka*. 339–354.
- Valentin PUTANEC, 1979: Mali diferencijalni hrvatsko-slovenski rječnici iz 1578., 1584. i 1592. *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga* 376. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. 159–215.
- Jože RAJHMAN, 1977: *Prva slovenska knjiga v luči teoloških, literarno-zgodovinskih, jezikovnih in zgodovinskih raziskav*. Ljubljana: Partizanska knjiga.
- 1986: *Trubarjeva Ena dolga predgovor*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Fran RAMOVŠ, 1924: *Historična gramatika slovenskega jezika*, II. *Konzonantizem*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.

- – 1936: *Kratka zgodovina slovenskega jezika I*. Ljubljana: Akademski založba.
- – 1952: *Morfologija slovenskega jezika*. Ljubljana: DZS za Univerzitetno študijsko komisijo.
- – 1971: *Zbrano delo. Prva knjiga*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. (Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede – Dela 23/f, Inštitut za slovenski jezik – Dela 11f.)
- – 1997: *Zbrano delo. Druga knjiga*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. (Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede – Dela 23/fi.)
- Jakob RIGLER, 1968: *Začetki slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. (Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede – Dela 22, Inštitut za slovenski jezik – Dela 10.)
- – 2001: *Zbrani spisi 1. Jezikovnozgodovinske in dialektološke razprave*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, 1880–1976. Knjige I–XXIII. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika, 1984–2020. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti i Zavod za jezik IFF – Zagreb (1984–1989), Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Zavod za hrvatski jezik HFI – Zagreb (1991–1995), Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (1999–2020).
- Marko SNOJ, 2003: *Slovenski etimološki slovar*. Druga, pregledana in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Modrijan.
- SP 2001 = *Slovenski pravopis*, 2001. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša.
- SSKJ I–V = *Slovar slovenskega knjižnega jezika* I (A–H, 1970), II (I–Na, 1975), III (Ne–Pren, 1979), IV (Preo–Š, 1985), V (T–Ž, 1991). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Državna založba Slovenije.
- Jože STABEJ, 1977: *Hieronimus Megiser, Slovensko-latinsko-nemški slovar*. Hieronimus Megiser. Thesaurus polyglottus. Iz njega je slovensko besedje z latinskimi in nemškimi pomeni za Slovensko-latinsko-nemški slovar izpisal in uredil Jože Stabej. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. (Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede – Dela 32.)
- – 1997: *Slovensko-latinski slovar po: Matija Kastelec – Gregor Vorenc, Dictionarium latino-carniolicum (1680–1710)*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Hildegard STRIEDTER-TEMPS, 1963: *Deutsche Lehnwörter im Slovenischen*. Wien: Im Kommission bei Otto Harrasowitz.
- Sveto pismo stare in nove zaveze*, 1996. Slovenski standardni prevod iz izvirnih jezikov. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- P. Stanislav ŠKRABEC, 1994–1998: *Jezikoslovna dela 1–4* (1: 1994, 2: 1994, 3: 1995, 4: 1998). Ur. J. Toporišič. Nova Gorica: Franciški samostan Kostanjevica.
- France TOMŠIČ, 1939: Refleksivni glagoli v slovenščini. *Slovenski jezik* II. 155–169.
- Jože TOPORIŠIČ, 1982: *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- – 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- – 2000: *Slovenska slovnica*. Četrta, prenovljena in razširjena izdaja. Maribor: Obzorja.
- Eva TRIVUNOVIČ, 2019: Diahrono raziskovanje biblijskih in izbiblijskih frazemov. *Jezikoslovni zapiski* 25/2. 47–61.
- – 2020: Variante in modifikacije (iz)biblijskih frazemov. *Jezikovne tehnologije in digitalna humanistika*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino. 158–166.
- – 2020a: Tipi stalnih besednih zvez v Slovarju slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. *Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine; Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja; Veliki madžarsko-slovenski spletni slovar*. Maribor: Univerzitetna založba. 323–335. (Mednarodna knjižna zbirka Zora 135.)
- Ada VIDOVIČ-MUHA, 2011: *Slovensko skladiščno besedotvorje*. 2. razširjena in dopolnjena izd. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- – 2013: *Slovensko leksikalno pomenoslovje*. 2., dopolnjena izd. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- – 2019: *Iz zgodovine slovenskega besedotvorja*. 1. izd. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Fran WIESTHALER, 1993–2007: *Latinsko-slovenski slovar*. I (1993): A–Col, 2 (1995): Coll–Ex, 3 (1999): F–K, 4 (2002): L–Perf, 5 (2005): Perg–Sic, 6 (2007): Sid–Z. Ljubljana: Založba Kres.
- Jonatan VINKLER, Igor GRDINA (ur. zbirke), 2002–2018: *Zbrana dela Primoža Trubarja I–XIV*. Ljubljana: Rokus in Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar (I–V); Ljubljana: Pedagoški inštitut (VI–XIV).
- Andreja ŽELE, 2004: Povedkovnik v slovenščini. *Jezikoslovni zapiski* 10/1. 33–2.
- – 2008: *Vezljivostni slovar slovenskih glagolov*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. (Zbirka Slovarji.)

6 Okrajšave

–	nedoločljivo, neugotovljivo
1. os.	prva oseba
2. os.	druga oseba
3. os.	tretja oseba
A. J.	Alenka Jelovšek
A. L. R.	Andreja Legan Ravnikar
arab.	arabščina, arabsko
aram.	aramejščina, aramejsko
bav.	bavarščina, bavarsko
bibl.	biblijsko
bot.	botanično
brezoseb.	brezosebkovna raba
čl.	členek
daj.	dajalnik
del.	deležnik
del. na -l	deležnik na -l
dol. obl.	določna oblika
dov.	dovršni, dovršnik
dv.	dvojina
ed.	ednina
ekspr.	ekspresivno
elipt.	eliptično
evfem.	evfemistično
F. N.	France Novak
F. P.	Francka Premk
gl.	glej
glag.	glagol
glav.	glavni
gr.	grščina, grško
hebr.	hebrejščina, hebrejsko
hrv.	hrvaščina, hrvaško
im.	imenovalnik
iron.	ironično
it.	italijanščina, italijansko
itd.	in tako dalje
J. N.	Jožica Narat
jezikosl.	jezikoslovno
K. A.	Kozma Ahačič
kak.	kakovostni
katol.	katoliško
kaz.	kazalni
količ.	količinski
kor.	koroško
lat.	latinščina, latinsko
ločil.	ločilni
m.	moški spol
M. Č.	Metod Čepar
M. M.	Majda Merše
madž.	madžarščina, madžarsko

medm.	medmet
mer.	merni
mest.	mestnik
mn.	množina
mnog.	mnogostni
nač.	načinovni
nedol.	nedoločni, nedoločnik
nedol. obl.	nedoločna oblika
nedov.	nedovršni, nedovršnik
nem.	nemščina, nemško
nepregib.	nepregibno
nepreh.	neprehodni
neskl.	nesklonljivi, nesklonljivo
nv.	nova visoka nemščina, novovisokonemško
or.	orodnik
os.	oseba
oseb.	osebni
ozir.	oziralni
pesn.	pesniško
poljubn.	poljubnostni
pooseb.	poosebljeno
posam.	posamostaljena pridevniška beseda
povdk.	povedkovnik
predl.	predlog
preh.	prehodni
preg.	pregovor
pren.	preneseno
pret.	preteklik
presež.	presežnik
prid.	pridevnik
prim.	primerjaj
primrk.	primernik
prisl.	prislov
prostor.	prostorski
protest.	protestantsko
protest. o katol.	protestanti/protestantsko o katoliškem
rod.	rodilnik
romun.	romunščina, romunsko
s.	srednji spol
sam.	samostalnik
sed.	sedanjik
slabš.	slabšalno
srlat.	srednjeveška latinščina, srednjeveško latinsko
srvn.	srednja visoka nemščina, srednjevisokonemško
stvn.	stara visoka nemščina, starovisokonemško
štev.	števnik
tož.	tožilnik
tur.	turščina, turško
vel.	velelnik
ver.	versko
vez.	veznik
vpraš.	vprašalni
vrst.	vrstni
vrstil.	vrstilni
zaim.	zaimek
ž.	ženski spol

7 Znaki

*	negotova rekonstrukcija, oznaka
◦	različica iztočnice na podlagi zapisa
[ ]	rekonstrukcija mesta naglasa
[?]	negotova rekonstrukcija mesta naglasa
P	število pojavitev iztočnice
K	število knjig s pojavitvijo iztočnice
	ločevalnik spremenljivih delov pri oblikoslovnem zaglavju
→	regularno nadaljevanje paradigme
/	različica
∴	dodatna različica
\	besednoredna različica pri glagolskih kalkih
▣	prekrivna oblika
∅	brezpredložna raba
[!]	nepričakovana oblika, potencialna napaka
◄◄	pisava narazen
◄◄	pisava skupaj
◄◄	prevladuje pisava narazen
◄◄	prevladuje pisava skupaj
◄◄	pisava skupaj in pisava narazen sta izenačeni
◻◻	podatek glede pisave skupaj in narazen je nepoveden
Ⓟ	velika začetnica
Ⓜ	mala začetnica
Ⓟ	prevladuje velika začetnica
Ⓜ	prevladuje mala začetnica
Ⓟ	podatek o rabi velike in male začetnice je nepoveden
//	podpomen
/	pomenski odtenek
	znak za prelom vrstice (pri pesemskih zgledih)
<>	oklepaj, ki vsebuje besedilo opombe
[ ]	oklepaj, ki označuje urednikovo pojasnilo ali poseg
..	izpust
◆—	terminološko gnezdo prve stopnje
◆--	terminološko gnezdo druge stopnje
●—	frazeološko gnezdo prve stopnje
●--	frazeološko gnezdo druge stopnje
⌘	razdelek z etimološko kazalko
≡	število primerov je izenačeno
↘	opozorilo na skupni pojavitveni sklop ali skupno oblikoslovno zaglavje
↗	skupni pojavitveni sklop ali skupno oblikoslovno zaglavje

8 Slovar

Slovar **slovenskega**
knjižnega jezika
16. stoletja

A-D

A

a¹ neskl. sam. m ['a:]; P 2, K 1 (TPs 1566)

– neskl.: a; Ⓜ

ime prve črke abecede; a: Inu iei li kei en **a** fa o. o fa **a**, r fa t. poštaulen inu pregledäu[!], Tu vi fami ftynto fofstro malo peruto poprauute TPs 1566, bVIIb [K. A.]

a² neskl. sam. m/ž ['a:]; P 17, K 4 (KB 1566, TT 1577,

TT 1581-82, DB 1584)

– neskl.: a; Ⓜ

1. ime prve črke abecede; a:

● – bibl. **A ino O črki, ki označujeta Boga, začetek in konec; alfa in omega:** Ieft fem ta **A** inu O, ta fazhetig inu ta konez TT 1577, 479, podobno tudi TT 1581-82, DB 1584

2. ime prve črke abecede pri črkovanju; a:

V fjiyllabiciranu imash puhftabe imenovati, koker Nembci ali Latini: rekoč **a**, **f**, **r**, nekar **a**^f, flovo, reci, Sakai nalhi flovenfki puhftabi imena imao, po Iudovfkiga inu Gèrfskiga iesika fhègi KB 1566, A2b [K. A.]

a³ vez. ['a]; P 19, K 3 (KB 1566, KPo 1567, JPo 1578)

– a/à; Ⓟ

1. za izražanje nasprotja s prej povedanim; a, ampak, toda: sapoved Christufova [je] zhudna bila, kàr veli k'misi fefti, inu ifhe nei ništar pripravlèniga .. **A** kada pak [učenci] vidio, da fe Christuf ne fhali alli glumi, sato puftio fvoio modroft inu sture, kar ijm Christuf veli

KPo 1567, CXXVib

// za izražanje nasprotja, ki dopolnjuje prej povedano: Poštaua ie fkuſi Moysefa dana. **A** Myloft inu rifnica ie fkuſi Christufa iskašana

KB 1566, F8a

// za izražanje nepričakovanega: Drugim ie pomagat, **à** fam febi ne more pomagati?

KPo 1567, CLXIIIb

2. z oslabiljenim pomenom za dopolnjevanje, pojasnjevanje prej povedanega: Kei on te ifte vsame? Nikar fte vifoke Shule vtim Meftu

Ateni .. Tamuzh smei drushbe teih vbosih Ribizheu, Zolnarieu inu delouzeu. **A** Sakai to? .. on hozhe maihane priprofte flushabnike imeti, inu ktakouimu predigarftuu poklizati

JPo 1578, III,3

3. za opozoritev na prehod k drugi misli;

ampak, toda: [Jobu je hudič] na edan dan vfo niegouo Hrano, Shyuino, Otroke inu drushyno vsel. **A** kay nei ftemi Israelskimi Liudmi nadlog inu nefrezh sazhef? JPo 1578, III,89 [K. A.]

a⁴ črka; P 31, K 10 (TA 1550, TA 1555, TA 1566, KB 1566,

KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, DB 1584, BH 1584, DC 1585)

– a; Ⓟ

prva črka abecede; a: a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v u x y z TA 1550, 5; Ie flejdni Capitel .. na ftrani fkuſi te puhftabe **A. B. C. D.** snaminovan in resdilen DB 1584, I,cVIIIb / v kazalu ali seznamu

A. Aarona Moifefoviga brata Paliza, ie Kazha ratala, te zuperske posherla, 238 TC 1575, 487 označuje začetek kazala besed na črko **A** [K. A.]

a⁵ glas; P 9, K 6 (TA 1550, TA 1555, TA 1566, KB 1566, BH 1584,

DC 1585)

– a; Ⓟ

samoglasnik, ki ga zaznamuje črka a; a:

Stymouci. **A** e i o u TA 1550, A3b; Vocales funt quinque **a** e i o u, &, fi libet, y BH 1584, 29 [K. A.]

a⁶ končnica; P 5, K 1 (BH 1584)

– a; Ⓟ

oblikotvorni morfem, ki ga izraža

samoglasnik a; ...a: foeminina funt ea, quae in nominatiuo fingulari definiunt in, **A**, et in plurali in, E BH 1584, 43 [K. A.]

aamoriterski gl. amoriterski

aar gl. ahar

aaroniski gl. aroniski

aaronski gl. aronski

ab zlog; P 4, K 4 (TA 1550, TA 1555, KB 1566, DC 1585)

– ab; Ⓟ

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja:** **Ab** eb ib ob ub TA 1550, A3b, podobno tudi DC 1585 [A. L. R.]

abačica –e sam. ž [a'ba:čica –e]; P 2, K 1 (TAf 1562)

– ed. daj.: abačici; Ⓟ

predstojnica ženskega samostana pri

nekaterih katoliških redovih; opatinja,

opatica: Ampag de bi te Menishke inu Nunske

oblube .. Vbushtui prebiuati, Inu nih Appatu,

Priolu, oli **Abbazhizi** oli Prioriuci pokorni

biti, Ena taka della inu take velike Boshye

Slushbe bile TAf 1562, 81b

Ⓔ iz lat., prim. abbatis [A. L. R.]

abat gl. apat

abba – sam. m [ˈa:bba]; P 20, K 13 (TC 1550, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TO 1564, TL 1567, KPo 1567, DPa 1576, JPo 1578, TrM 1579, TT 1581-82, DB 1584, ZK 1595)
– ed. im.: abba; ☉

bibl. **moški v odnosu do svojega otroka; oče:**
[Vernik] fam stopi pred Buga/ inu praui gnemu/ **Abba** Pater Ro. VIII. (tu ye) Mui Atel/ Mui lubi Ozha/ pomagai TC 1550, 235(125b); Od fvoih Iogrov [Jezus] odstopi san [= za en] luzhai dalezh, poklekne doli, pade na fvoie oblzhie, inu moli rekoch: **Abba** lübi Ozha, vfe ie tebi mogoche, prevsamime tiga tärplenia KPo 1567, CXLVII; Inu potehmal kadar fte vy Otroci, je Bug poflal tiga Duhá fvojga Synu, u'valha ferza, ta vpye: **Abba**, lubi Ozha. Taku vshe tukej nej obeden Hlapez vezh, temuzh sgul Otroci DB 1584, III,103a, podobno tudi ZK 1595
☞ iz hebr. prek nem., prim. LB 1545 abba [A. L. R.]

a.b.c. gl. abece

abec-a sam. m [aˈbe:c -a?]; P 1, K 1 (TPs 1566)
– ed. mest.: abecu; ☉

ustaljeno zaporedje črk v kaki pisavi; abeceda:
Leta Pfalm ie dolg, ima 176. Verfou, Inu ie po Iudousskim **Abezu** poredu floshe, Sledni pushtab ima oflem Verfou TPs 1566, 214b [A. L. R.]

abece neskl. sam. s [abeˈce:]; P 6, K 4 (TL 1561, TA 1566, TT 1577, DB 1584)
– neskl.: abece; ☉

1. ustaljeno zaporedje črk v kaki pisavi, zlasti v latinici; abeceda: Tu malu Latinsku **Abece**. a b c d e f TA 1566, A2a; je tudi sadaj na konzou lete Bible s'fliflom, en regiflter, po redi tiga **a.b.c.** poftaulen, de, kar bi kej eden v'textu nemogel dobru saftopiti, tu more tam sadaj v'regifltru ylkasi[!] DB 1584, I,cVIII
// črke kake pisave: Inu te ludi kir hote fteimi delli te Poftaue priti Vnebesta, kanem Ietnikō inu Shulariem .. nigdar fe ne nauuzhe tiga celiga popolnoma Vuka, kir zhloueka Isuelyzha, temuzh ufelei bodo koker eni Shularci, kir fe **Abece** uuzhe, ne fnaio prou brati TL 1561, 84b

2. na čemer kaj temelji; abeceda: Obtou on [sv. Pavel] tukai te Iudouske slufhbe imenuie eno mlezho fpysho, en fahzetig, **Abece** oli Pushtabe, S. Peter, 1. Petr. 2. ta Euangeli venim drugim fästou Mleku imenuie TT 1577, 35 [A. L. R.]

abecedaria [rod. ed.] gl. abecedarium

abecedarium -ria sam. m [abeceˈda:ri:um -ria]; P 4, K 3 (TA 1555, TC 1555, TA 1566)
– ed. im.: abecedarium; – rod.: abecedaria; – tož.: abecedarium; ☉

priročnik za osnovni pouk branja (in pisanja), ki mu je običajno dodan tudi osnovni krščanski nauk in/ali molitve; abecednik: Is tiga **Abecedaria** fe mogo tij uashi lubi Otrozhizhi, inu tudi tij ftari, lahko

inu hitru nauuzhiti brati tar piffati TC 1555, A3
/ stvarno ime **ABECEDARIUM**, OLI TABLIZA, IS KATERE fe vläki more lahko inu vkratkim, brati inu piffati nauuzhiti TA 1566, A1a
☞ iz lat., prim. abecedarium [K. A.]

abelski -a -o prid. [ˈa:belski -a]; P 2, K 2 (TT 1577, TT 1581-82)

– ž. ed. im.: abelska; ☉

ki se nanaša na Abela; Abelov: vi fte prishli .. htimu Iefufu Sredniku tiga noviga Testamenta, Inu hti kry tiga Pokroplena, kir bulshe rizhi govori, koker ta **Abelska** TT 1581-82, II,304, podobno tudi TT 1577 [K. A.]

abib neskl. sam. m [aˈbi:b/ˈa:bib?]; P 14, K 2 (DB 1578, DB 1584)
– neskl.: abib; ☉

bibl. **ime hebrejskega prvega meseca; april:**
Abib pomeini ta Meiffez, kateri my Mali traun imenujemo DB 1578, 59b; Sedem dny imafh opréffen kruh jéfti .. ob tém zhafti tiga Méfza **Abib**. Sakaj v'tém Mefci **Abib** fi ti is Egypta v'unkaj fhaf DB 1584, I,58b
☞ iz hebr. prek nem., prim. LB 1545 Abib [K. A.]

abominatio – sam. ž [abomiˈna:ti:]; P 1, K 1 (TR 1558)
– ed. im.: abominatio; ☉

gnusoba: v zvezi **abominatio desolationis** Ta **abominatio** defolationis, Ta gnufna merska prekleta Pregreha tiga refualena inu fatrena, od katere Criftus vtim fahzetku danashniga Euägelia, inu Daniel 9. Cap. gourorita inu prerokuieta, de glih pred teim obpuzhenē Ierufalemskim ima ftati vtim Tēpli, prauio ty eni Vuzheniki, fo ta Rymska Bädera, inu ty Aydouski Maliki inu Pildi, katere fta Tiberia inu Caligula ta Rymska Cefarje po fyli tim Iudō fubper, vta Tempel Vierufalemi bila poftautila TR 1558, Y4a *gnusoba opustošenja; oskrunjenje*
☞ iz lat., prim. abominatio [K. A.]

absalucia gl. absolucija

absolacija gl. absolucija

absolucia gl. absolucija

absolucija (absolucija, absolucja°; absalucija) -e sam. ž [absoˈlu:cija -e]; P 96, K 11 (TA 1562, TO 1564, KPo 1567, TC 1575, JPo 1578, DC 1580, DB 1584, DAg 1585, TiPre 1588, TPo 1595, ZK 1595)

– ed. im.: absolucija; – rod.: absolucie ; absolucje (TPo 1595, II,82); – daj.: absoluc | ij/ie (TPo 1595, II,20); – tož.: abs | o/a (TO 1564, 110a) | lucio; – mest.: absoluc | ij/y; – of.: absolucio; ☉

1. ver. oznanitev odpušcanja grehov komu; odveza: Bug hozhe od vfeh imeiti, de fe taki **Abfolucij** ima terdnu Verouati TA 1562, 67b; tudi pokurni zhlovcki po prejeti **Abfolucij** inu odpuftku fvoih grehou, v'febi fhbkoft fvoje Vere pozhutjo DB 1584, I,c1a; odpufzhanie teh greihou

fkusi to **Abfolutio** fe ima prejeti TPo 1595, I,148; Kateri je pak v'takih grehlih leshal, inu pak fpet gori vftane .. ima to **Abfolucio** pegerovati TPo 1595, I,198; sakaj aku ti zbiuvlafh, taku tebi ta **Abfolucia** ali odpufzhainje nilhter ne pomaga TPo 1595, II,251; ludje tiga S. Karfta, **Abfolucie**, pridige inu Sacramenta nejmajo ferrahtati, temuzh odpufzhainja teh greihov per nyh ylkati inu prejeti TPo 1595, II,254; TA PETI DEIL KARSHANSKIGA NAVUKA, IE OD opravila teh Kluzheu ali **Abfolucie** ZK 1595, 164; Spuvid dva dejla vfebi dërshi. Enu je, de my nalhe grehe sposnamo: Tu drugu je, de **Abfolutio** ali odpuftik nalhieh grehou, od Spovednika ali Cerkouniga Slushabnika prejmemo, kakor od famiga Boga ZK 1595, 164 / protest. o katol. Satu moremo my per letim faftopiti, kaj sa vbogi ludje fo lne vPapelhtvi, inu koku grosovitu ony bodo ogolufani, Kadar fe ony ispovedajo .. taku fe fgody .. takovu odvesanje, ali **Abfolucia**, nikar le vtem imeni Criftufëvim .. Temuzh vtem imeni te Matere Boshje, teh fvetih Apofolou, inu vfeh Svetnykou sallushenju. Kaj je pak takovu sa eno **Abfolucio** ali odpufzhanie? Ena fgul gnusnoba je onu, pred katero bi ludje imejli beifhati <**Abfolucia** vtem Papelhtvi> TPo 1595, II,19-20 / protest., v zvezi s **pravi** Sakai per tei prau **Abfolucij** oli Odreshituu nei famiga Zhloueka lhtyma oli beffëda, Temuzh ta praua beffëda Boshya, kir te Grehe Odpufzhe TAR 1562, 67a; Ta beffëda vlhe, de ta GOSPVD fvoje logre Brate imenuje, je ta prava **Abfolucia**, s'Katero on nyh od vfeh greihov odvelhe TPo 1595, II,11

2. besedilo oznanite odpuščanja grehov; odveza: Inu leto **Abfolutio** (tu ie, ta Odpuftig kir htebi on Pridigar is S. Euangelia gouori inu tebi ofnanuie, de fo tebi fa volo Criftufa tuy grehi odpufzheni,) ima sledni Zhloouik .. poslushati inu gori vfteti TO 1564, 34b; Vsledni Pridigi fe tim Vernim inu Pokurnim ozhitu uti Cerqui ta **Absolucia** prou, Oli fufeb enimu famimu fe mora tudi **Abfolucia** rezhi TO 1564, 108a; Pridigar kir to **Abfalucio** gouori, le ofnanuie, nekar ne daie tu Odpufzhanie[!] tih Grehou TO 1564, 110a

◆ – ver. **privata absolucija osebna odveza grehov:** Obtu ta fufëb Prydiga, katera fe ta Iffpuuid, oli priuata **Abfolucia**, fufeb ofnanene od tih Grehou, imenuie, fe nema vtih nashih Cerquah gori vfdigniti, ne fatreti TO 1564, 108b

☞ gl. absolutio [K. A.]

absolutia gl. absolucija

absolutio – sam. ž [abso'lu:tio, daj. ed. absoluti'o:ni]; P 3, K 2 (TAR 1562, TO 1564)

– ed. im.: absolutio; – daj.: absolutio; ☞

ver. **dejanje odveze, odpuščanja grehov; odveza:** Inu ta praua Pokura, nilhter drufiga nei, temuzh

ta Greuinga, shaloft inu Prefrashene zhes te Grehe, Inu de fe Veruie timu Euangeliu inu tei **Abfolutioni**, De ty Grehi guishnu fo Odpufzheni fa Criftufeuo volo, Nekar fa volo te nashe Greuinge, shalofti, lubesni oli dobriga inu fadofti diane, Temuzh lamuzh is te Boshye Milofti TAR 1562, 38a / Htimu ta **Abfolutio** slushi, katera tim shaloftnim, prefrashenim viftym .. pravi .. Nekar komu drugimu, Temuzh tudi tebi fufëb fo tebi tuy vfi Grehi cilu odpufzheni TO 1564, 34a

☞ iz lat., prim. absolutio [K. A.]

absolutio [daj. ed.] gl. absolutio

absolviran -a -o del. [absol'vi:ran]; P 4, K 2

(TAR 1562, TO 1564)

– nedol. obl. m. ed. im.: absolviran; – mn. im.: absolvirani; ☞ ver., od česa **ki mu je dano odpuščanje grehov, odveza; odvezan:** sledni kir tako Prydigo fto Vero prou gori vflame inu pryme, ta ifti terdnu veruie, ta ifti ie pred Bugom vnebefih, od vfeh fuih Grehou **Abfoluiran** inu Odufan TO 1564, 108a; Inu kadar ie ta bolnik prou poduifhan, ifpouedan inu **abfoluiran**, fe ima nemu tu Tellu Criftufeuu inu ta nega Krij, fteim Kruhom inu Vinom .. dati TO 1564, 138

☞ gl. absolvirati

PRIM. absolvirati [K. A.]

absolvirati -am glag. dov. in nedov. [absol'vi:rati -am];

P 21, K 7 (TT 1557, TAR 1562, TO 1564, JPo 1578, DB 1584, TPo 1595, ZK 1595)

– nedol.: absolvirati; – sed. ed. 1. os.: absolviram; →; – mn. 3.

os.: absolvirajo; – del. na -l m. ed.: absolviral; →; ☞

ver., kdo; od česa, koga, ^{oz.} na kaj **oznaniti/oznanjevati odpuščanje grehov komu; odvezati, odvezovati koga, dati odvezo, dajati odvezo:** Mi beremo utih ftarih legendah, De ta Sludi ie eniga farye na ifpuuidi fuaril, fa uolo kir ie on rad inu fdaici te ludi **abfoluiral**, inu nim ofnanoual de fo nim nih Grehi odpufzheni fa uolo te Vere Viefufa TT 1557, y3b; ta Pridigar ima timu bolniku to ozhyto ifpuuid naprei gouoriti inu **Abfolvirati** TO 1564, 141b; Satu fo ty ludje vPapelhtvi grosovitu bily golufani inu sapelani, Kir fo nje na takovo grevingo, kakor na enu sallushenje inu dobru dellu **abfolvirali** TPo 1595, II,26; fëm enu mallu pred njega fmërto përn njemu bil, njega trolhtal, inu na njega sveltje pegerovanje, **abfolvir** inu obhajal ZK 1595, 39 / Oli mi per tim te fufëb Iffpuuidi, rauen te ozhite inu Gmaine, fa volo tih poprei imenouanih rizhi, de fe vni ty mladi preprofti poduuzhe .. Inu te slabe shaloftne Vyfti fufëb potroshtaio inu **Abfoluirairo**, ne fimezhuemo inu doli ne ftaiuimo TAR 1562, 70a / [Žena] terdno Veruie, da io on [Kristus] dobro more od vfeh nie Grehou Ozhifititi inu

Abfoluirati JPo 1578, III,63

☞ iz lat., prim. absolvo

PRIM. absolviran [K. A.]

abtašica -e sam. ž [ab'ta:šica]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– ed. im.: abtašica; ☉

predstojnica svetišča, ženskega samostana: Latin. antifita, sacerdos primaria. *Ger.* ein Vorfränderin/ als ein Priorin oder Aptissin.

Carniol. **abtafiza** MTh 1603, I,98

☞ iz nem., prim. die Äptissin [A. L. R.]

abuvko gl. jabolko

abuvski -a -o prid. ['a:buvski -o(?)]; P 1, K 1

(MTh 1603)

– s. ed. im.: abuvsku; ☉

ki se nanaša na jabolka; jabolčni: v zvezi **abuvsko drevo Latin.** malus, pomus. *Ger.* Apfelbaum. *Sclav.* iablan. *Carinth.* abuon, **abuusku** drivu MTh 1603, II,16 *jablana* [J. N.]

abvon -a sam. m ['a:bvon]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– ed. im.: abvon; ☉

sadno drevo z rožnatimi cveti in okroglimi pečkati sadeži; jablana: Latin. malus, pomus. *Ger.* Apfelbaum. *Sclav.* iablan. *Carinth.* **abuon**, abuusku drivu MTh 1603, II,16 [J. N.]

abvonov -a -o prid. ['a:bvonov -o]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– s. ed. im.: abvonovu; ☉

ki se nanaša na abvon; *jablanov:* v zvezi **abvonovo drevo** Pomus. *Ger.* Ein öpfelbaum. *Sclav.* jablan. *Carint.* **abuonovu** drevu MTh 1603, II,291 *jablana* [J. N.]

accidenciae [im. mn.] gl. akcidenca

accidens – sam. m ['a:ccidens]; P 1, K 1 (TO 1564)

– ed. im.: accidens; ☉

kar je posledica sovpada nepričakovanih, (za človeka v odnosu do Boga) med seboj nepovezanih dejanj; slučajnost: reci htimu Hudizhu, letu, na kateru ti napelauash, nei ta Principal, nar ta vegshi rezh, temuzh en **Accidens**, kateri fe more danas oli lutri preminiti TO 1564, 151b

☞ iz lat., prim. accidio [K. A.]

ač zlog; P 2, K 2 (TA 1550, TA 1555)

– ač; ☉

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja: Azh** ezh izh TA 1550, 5, podobno tudi TA 1555 [A. L. R.]

ad gl. od

adamant -a sam. m [ada'ma:nt]; P 1, K 1 (TT 1557)

– ed. im.: adamant; ☉

najtrši, navadno svetlo obarvan prozoren dragi kamen, ki močno lomi svetlobo; diamant: Taku bi mi risnizhnu sponali, de tu nashe ferce ie terdneshe, koker ie tu kamene, shelefu, kuffer, inu koker oben **Adamant** TT 1557, ee3b

☞ iz lat., prim. adamas [A. L. R.]

adamantov -a -o prid. [ada'ma:ntov -o]; P 1, K 1

(TR 1558)

– s. ed. tož.: adamantovu; ☉

ki se nanaša na diamant; diamanten:

pren. Ty ludie po naturi imao enu terdu/ inu koker Zaharias 7. gouori enu kamenatu **Adamantou** ferce hti Veri/ shnih faftopnoftio ne mogo Verouati de bi nas Bug lubil inu nefapuftil kadar nom hudu gre TR 1558, Z4b

☞ gl. adamant [A. L. R.]

adamaski -a -o prid. [ada'ma:ski(?)]; P 4, K 2

(DB 1578, DB 1584)

– m. ed. im.: adamaski; – or.: adamaskim; ☉

ki je povezan z mestom Adma ob Mrtvem morju; admaški: fo fe ony [pet kraljev] boiouali Sberam Sodomskim Kraiilom .. inu Sinabom **Adamaskim** Kraiilom DB 1578, 11a; TE dai je vunkaj fhāl Sodomski Krajl, inu Gomorški Krajl, inu **Adamaški** Krajl, inu Seboimški Krajl .. inu fo fe supèr nje h'boju pèrpravili, vtej dolinj Siddim, supār Kedar-Laomera DB 1584, I,8b

☞ k nem. Adama [A. L. R.]

adar neskl. sam. m [a'da:r/'a:dar(?)]; P 21, K 1 (DB 1584)

– neskl.: adar; ☉

bibl. *ime hebrejskega dvanajstega meseca; februar/marec:* V pèrvim Méfci, tu je ta Méflez Nifšan, v dvanajštim leti Ahafvera Krajla, je bil los vèršen pred Hamanom, od eniga dne na drugi, od Méfza na dvanajšti Mešlez, tu je ta Mešlez **Adar** <**Adar** je Sulhiz ali Bresen> DB 1584, I,236b[=263b]; Inu na tretjinajšti dan tiga Méfza **Adar**, fo ony en boj vkup fturili <**Adar** je Sezhan> DB 1584, II,185a; Od nyh vfeh k'mallu je tudi bilu naprejsetu, de bi fe ta dan neimèl posabiti, temuzh prasnovati, slafti, ta trynajšti dan dvanajštiga Méfza, katerimu je **Adar** v'Syrefrkim jesiki ime DB 1584, II,205a

☞ iz hebr. prek nem., prim. LB 1545 Adar [A. L. R.]

aden gl. eden

adiaforiski -a -o prid. [adi'a:foriski(?)]; P 1, K 1

(ZK 1595)

– m. ed. im.: adiaforiski; ☉

ki je povezan z adiaforisti; filipistični: Leta **Adiaphoriski** ali novi Calvinški Katechifmus, bi tudi rad Ludi preguvoril, kakor de bi oni sred S. Paulom govurili, I. Corinth. 10 ZK 1595, 29

☞ gl. adiaforist [A. J.]

adiaforist -a sam. m [adi'a:forist -a(?)]; P 2, K 1

(ZK 1595)

– mn. im.: adiaforisti; – rod.: adiaforistov; ☉

pristaš nauka luteranskega teologa Filipa Melanchthona, ki je bil v nebistvenih teoloških vprašanjih blizu katoliškemu nauku, v vprašanju evharistije pa švicarskim reformatorjem; filipist: Lefemkaj filih i tudi teh nepokurnih **Adiaphoriftou** novi Katechifmus, kateriga fo nekoteri v'Wittembergi Anno 1571. slushili .. v'katerim oni v'tem navuki od

Vezherje Chriftofove .. sa Sakramentirarji .. teko ZK 1595, 27-28

☞ iz gr. prek nem., prim. der Adiaphorist [A. J.]

adini gl. edini

adplicatio – sam. ž [adpli'ca:ti'o]; P 1, K 1 (TO 1564)

– ed. im.: adplicatio; ☹

dejanje, pri katerem postane vernik deležen Kristusove milosti; pridružitve: Sdai vnuuizh fo ty eni fazheli to Masho drigazhi malati inu imenouati, kir prauio, Ta Masha nei enu faslushene, temuzh **Adplicatio**, enu perdrushene, enu podilene, de edan fto oli skulfi to Masho bo dilesihn tiga Crifthusheuga faslushena TO 1564, 31a

☞ iz lat., prim. adplicatio [K. A.]

adplicirati –am glag. dov. [adpli'ci:rati]; P 1, K 1 (TO 1564)

– nedol.: adplicirati; ☹

kdo; komu kaj *narediti, da kdo postane deležen česa; pridružiti:* Natu ima ufaki veideti, de obenu Farryeuu oli drufiga dejlu, enimu drugimu ne more te gnade Boshye **adplicirati**, perdrushiti inu fsturiti dilesnhiga TO 1564, 31a

☞ iz lat., prim. adplicio [K. A.]

adpuščen gl. odpuščen

adramitiski –a –o prid. [adra'mi:tiski –a]; P 2, K 2 (TT 1557, TT 1581-82)

– ž. ed. tož.: adramitisko; ☹

ki se nanaša na pristaniško mesto Adramitij v Mali Aziji; adramitijski: Kadar pag ueno **Adramittisko** barko ftopimo, de bi imeili poley Afie kiakai fe pelati, fe fpuhtimo od te femle TT 1557, 422, podobno tudi TT 1581-82

☞ iz nem., prim. adramitisch [A. L. R.]

adrianitiski –a –o prid. [adria'ni:tiski –a]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ž. ed. tož.: adrianitisko; ☹

ki se nanaša na pristaniško mesto Adramitij v Mali Aziji; adramitijski: Kadar fmo my pak v'eno **Adrianitilko** Barko bily ftopili, de fmo fe imeli v'Asio pelati, fmo fe od kraja prozh pelaji DB 1584, III,74a[=77a]; po tuji prevodni predlogi Da wir aber in ein **Adramitisch** schiff tratten LB 1545, 2249

☞ gl. adramitiski [A. L. R.]

adriatiski –a –o prid. [adri'a:tiski –o]; P 2, K 2 (TT 1557, TT 1581-82)

– s. ed. tož.: adriatisku; ☹

v antiki *ki se nanaša na Adrijo, morje med Grčijo in Sicilijo:* zemljepisno ime, v zvezi **Adriatisko morje** Kadar ie pag ta ftyrnaifta nuzh bila prišhla, fmo bili uersheni utu **Adriatisku** morie, okuli pul nozhi, fo ty Barkorali menili, nim fe perkafuie nekaka Deshala TT 1557, 424

Jonsko morje

☞ iz nem., prim. adriatisch [A. L. R.]

adrija gl. ardirija

advent –a sam. m [ad'vent ad've:nta]; P 48, K 10

(TR 1558, *P 1563, TO 1564, KPo 1567, JPo 1578, TT 1581-82,

DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TFC 1595)

– ed. rod.: adventa; →; ☹

1. ver. *obdobje štirih tednov pred božičem;*

advent: TE COLLECTE, GMAIN MOLYTVE

.. VTIM **ADVENTV** TO 1564, 122a; REGISTER,

OD **ADVENTA** DO VELIKE NOZHI

KPo 1567, CLXXXIIIb; TRETIA NEDELIA **ADuenta**

JPo 1578, I,11b; NEDELSKI EVANGELI .. Na

II. Nedelo tiga **Aduenta** TT 1581-82, I,(C)(C)2b;

Na pèrvo nedélo **Adventa** DB 1584, III,Cc1b; NA

ZHETERTO NEDELLO TIGA **ADVENTA**

EVANGELIVM TPo 1595, I,21

2. (*Kristusov*) *prihod na svet:* on [je] ta praui

od Buga oblubljeni Mefsias, tu ie, Criftus,

Od kateriga **Aduenta**, Prihoda fo ufi Preroki

Prerokouali <Criftus shnega **Aduentō** Prihodō

na ta Sueit ie pernellil vře Vernim nebesko

brumo> TR 1558, A2a; DE ADVENTV DOMInI

Peißen od **Adventa** TFC 1595, CCCXXLI

☞ iz lat., prim. adventus [M. Č.]

ae dvoglasnik; P 3, K 3 (TA 1550, TA 1555, DC 1585)

– ae; ☹

iz dveh glasov sestavljena glasovna enota,

zapisana z zaporedjem črk ae; ae: Dua

fymouza vkupe .. **Ae**, ai, ei, ie, oe TA 1550, 5,

podobno tudi DC 1585 [A. J.]

aejiptov gl. egiptov

aer gl. ajer

afekt –a sam. m [a'fe:kt –a]; P 1, K 1 (TKM 1579)

– mn. or.: afekti; ☹

zelo močno in težko obvladljivo, a kratkotraj-

no čustvo; afekt: Taku pomagai ti sueifti Bug

.. de skusi negouo [Sv. duha] krafft bom mogel

tiga Meffa deila moryti, sovfeimi **affecti** inu

hudimi lushti TKM 1579, 78b

☞ iz lat., prim. affectus [A. L. R.]

affect gl. afekt

afinja (afinja, afina) –e sam. ž [a':finja –e{?}]; P 8,

K 5 (TO 1564, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: af| i/y | nj/n | a; – rod.: afine; – mn. tož.: afinje; ☹

1. *umsko zelo razvita dlakava žival z*

oprijemalnimi sprednjimi in zadnjimi

okončinami; opica: Sakaj krajleve Barke fo

fe po Murji vosile .. inu fo pèrnesle Slatu,

Srebra, Slonovih kofty, **Afinje** inu Pave

DB 1584, I,238b; Simia. *Germ. Aff. Slav. affinia*

MTh 1603, II,517 / Glih taku ie ta Papesh, te

Iudouske Boshye slushbe, koker ena **Affyna**,

gori fpet naredil inu perprauil TO 1564, 56a

2. slabš. *kdor nekritično, na nepravi način*

posnema vedenje, ravnanje koga; opica: Letu

Hudizheva glava inu fkruna Boshja **Afinja**,

hozhe tudi taku, kakōr Bug, delati, inu tudi

delež zhes Buga, inu supèr tiga praviga Boga, dela DB 1584, II,89a / Ti fallh Preroki .. [bodo] kvam prihlhi, senim lifkazhejozhim lepim fhainom, inu vas bodo kene **Affine** uftam fturili, de bote meinili, vy neifte vse valhe shivozhe dni obene bullhe Pridige flilhali TPo 1595, II,174a *bodo iz vas naredili neumne posnemovalce*
 ☞ iz nem., prim. die Affe [A. L. R.]

afinski -a -o prid. ['a:finiski -a -o(?)]; P 5, K 1

(TPo 1595)

– ž. ed. im.: af' | a'y | nska; →; – s. mn. im.: afinska; ☹
 slabš. **ki se nanaša na nekritično posnemanje vedenja, ravnanja; opičji**: v zvezi **afinska igra**
 Taku imajo ty Karfzheniki fvoje Cerkoune shlushabnike shegnovati, taku ony flushajo teh Apofstolou inu te perve cerkve Exemple, inu nejmajo cilu nihter sa tiga Papelha **affynfko** ygro marati. On shalba fvoje Farje, inu Christus njemu tiga ne vely TPo 1595, III,6 *kar na nepravni način posnema služenje Bogu*; Satiga volo tu nej le ena velika flipota inu sepelajnje, temuzh ena grosovita pregreha, de ty Papelniki od odpulzhanja teh greihou pridigujo, inu vflaj te befsède, na katerih vse leshy, posabio, inu te ludy na eno **Affinlko** ygro vishajo, de ony slaftno andahyto inu deli, odpulzhajnja teh greihou imajo ylkat TPo 1595, II,28 / Sa tiga volo bi my imejli nalhiga GOSPVDa Christufa svejftu opominanje s'flifsoh gorivseti, inu nikar **Affinlka** ufta biti, katere nihter drugisa nesnajo, kakor ta ufta odperta dershati, inu vfelej po nekaj novim fyati TPo 1595, II,175 *neumen posnemovalec*
 ☞ gl. afinja [A. L. R.]

afric gl. afrik

afrik -a sam. m ['a:frik -a]; P 3, K 3 (TT 1557, TT 1581-82, DB 1584)

– ed. daj.: afriku; ☹

veter, ki piha z jugozahoda; jugozahodnik: Ta ifti ie ta Cretiski brud, kir gleda pruti (tima ueitrouoma) **Africu** inu Coru TT 1557, 423; aku bi mogli priti v'Phenicio, de bi ondi zhes symo oftali, kateru je en brud h'Creti, pruti timu vejtru, **Aphriku** inu Horu DB 1584, III,74a
 ☞ iz lat., prim. Africus (ventus) [A. J.]

afriski -a -o prid. ['a:friski -a]; P 1, K 1 (TL 1567)

– ž. mn. tož.: afriske; ☹

ki se nanaša na Afriko ali njene prebivalce; afriški: Na take Exemple inu shtraifnge Boshye, kir ie Bug zhes Iudoske, Afiske, Syriske, Egyptoue, **Afriske** inu potle zhes Europo .. inu Slouenske Deshele poslal, imamo mi fmisliti TL 1567, 22a [A. L. R.]

aftelj -na sam. m ['a:ftelj -na]; P 1, K 1 (DB 1584)

– mn. im.: aftèlni; ☹

priprava za zapenjanje; zaponka: Crajnfski.

Sapojnize *Corofhki*. knafilni, **aftèlni**

DB 1584, III, Ddlla

☞ iz nem., prim. das Hafel [A. L. R.]

aga -a sam. m ['a:ga -a]; P 1, K 1 (TT 1577)

– mn. im.: agi; ☹

turški nižji vojaški ali civilni oblastnik; aga: Inu te ene [Turki] poftauio de fo nih Bashe, **Agì**, nih Capitani, ty fo hushi tim kerfzhenikom, koker ty pravi Turki TT 1577, XVII
 ☞ iz tur. prek hrv., prim. aga [A. L. R.]

agab neskl. sam. ž ['a:gab?]; P 4, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– neskl.: agab; ☹

bibl. **vrsta štirinožne krilate živali, dovoljene za prehrano Judov**; v *sodobnem prevodu vrsta kobilice*: Lete Ptice pak imate vy jèfti, kir fe giblejo inu hodjo po shtirih nogah, inu nelkazhejo po Semli na dveh nogah, od teh morete jèfti, kakòr je .. inu Selaam, shnje shlaho, inu Argol, shnje shlaho, inu **Agab**, shnje shlaho <Zhfite Ptice. *Lete fhtiri Svirine fo v'letih deshelah nesnane, najfi eni Arbe inu **Agab** sa Kobilice dèrshè inu tolmazhujo>
 DB 1584, I,67b

☞ iz hebr. prek nem., prim. LB 1545 Hagab [A. L. R.]

agenda -e sam. ž ['a:ge:nda -e]; P 7, K 3 (TC 1575,

DAG 1585, ZK 1595)

– ed. im.: agenda; →; – mn. mest.: agendah; ☹

protestantski cerkveni obrednik: TA MAHINA AGENDA. VTI SE PRAVI INV VVZHI, Koku fe ima prou Kerfiti, Obhayati, Sakon terditi, Viutro, Vuezher, per leidi, Subper Turke inu vse Boshye Gmaine fourashnike, Moliti TC 1575, 409; Ta zheterta golufia tega nepokojniga Satana .. je ta, de on vshe teifte drage buquice ob nyh ime inu nyh Mojftra nikar le cillu nemilofstivu pérpravi inu obrupa .. Tamuzh tudi kir fi on .. vse shlaht preobrazhanje .. naprej jemle. Kakor fe v'nekoterih **Agendah**, ali Cerkounih ordnungah .. danafhni dan godi ZK 1595, 30-31 / stvarno ime **Agenda**, tu je, koku se te imenitische Boshie slushbe opravljajo po Wirtemberfski Cerkovni ordnungi DAG 1585, A1a
 ☞ iz lat., prim. agendum [M. Č.]

agnec -a sam. m ['a:gniec]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ed. im.: agnec; ☹

ovčji mladič; jagnje: Crajnfski. Iagnje Slovenfski, Besjazhki. **Agnez** DB 1584, III, CcIVb [M. Č.]

agštajn (agštanj) -a sam. m ['a:gštajn -a]; P 1, K 1

(DB 1584)

– ed. daj.: agštanju; ☹

okamenela smola izumrlih iglavcev; jantar: v'frédi tiga ognja je bilu, kakòr ena *Luzh, fvitlu <^aLuzh) v'Iudovlkim jesiku ftoji: Kakòr ena fhtalt Hafmal. Hafmal pak je tu narfvètvejilhe v'ogni, ali bliłkanje, kateru eni

timu belimu **Agfhtanju** podobnu dershé>

DB 1584, II,60a

☞ iz nem., prim. der Agstein [M. Č.]

agštanj gl. agštajn

ah medn. [ˈah]; **P** 227, **K** 16 (TT 1557, KPo 1567, DJ 1575, JPo 1578, DB 1578, TrM 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, BH 1584, TrPre 1588, TPo 1595, TrM 1595, TrC 1595, ZK 1595)

– ah; (M)

1. pogosto v zvezi z nagovorom **izraža duševno trpljenje, zlasti žalost, obup; oh, joj**: Natu je Sufanna vsdahnila, inu je djala: **Ah**, koku fim jeft v'taku veliki britkošti DB 1584, II,207b; Inu Mattatias je klagoval: **Ah**, de fim jeft h'timu rojen, de jeft moram mojga folka inu tiga svetiga Méfta potrenje viditi DB 1584, II,129b; Krajl pak je bil fvoj obras savil, inu je glafnu vpyll: **Ah** moj Syn Abfalom, Abfalom moj Syn, moj Syn DB 1584, I,178b; Satu pravi GOSPOVD od Iojakima .. Po nym fe nebodo jokali: **Ah** Brat, **Ah** Seftra, Po nym nebodo klagovali, **Ah** Gospud, **Ah** Shlahtnik DB 1584, II,38a; **Ah** GOSPOVD Crifte, tebi bodi toshenu, jeft tiga néfim fturil DM 1584, LXXVII; DE INTERIECTIONIBVS. Significant Interiectiones .. DOLOREM, heu, **ah**, **ah** BH 1584, 166; Nu pak je ta ferd inu jamer, kateri je zhes tu Méftu inu zhes ta Folk fhál, taku velik, de timu GOSPOVDV Christufu famimu kferzu gre, inu fe slu inu britku nad tem plazhe .. **Ah** Ierusalem, kadar bi .. ti takou prihoden jamer ali revo spofnalu .. taku bi ti gvifhnu nikar taku fhihru ne bilu TPo 1595, II,189; **AH** koku dolgu Gospud moj, zhefh mene posabiti ./: **Ah** koku dolgu obrať tvoj, hozhelh pred mano fkriti

TrC 1595, CCLXXXI

// v zvezi z (retoričnim) vprašanjem **izraža pretresenost, obžalovanje zaradi močnega**: Inu ie špet sazehl fuoio pripuuif, inu ie dial: **Ah** gdu bo shiu, kadar bo Bug takouu fturil? Inu Barke is Kittima bodo konzahle Affura inu Ebera, ali ony bodo tudi konez vseli DB 1578, 136b, podobno tudi DB 1584

// v zvezah z **gorje, jo, ve**, koga/česa, komu **izraža grožnjo, svarilo ali obžalovanje**: Satu pravi Gospud GOSPOVD Zebaoth .. **Ah** vé, left fe bom trofhtal fkusi moje Sovrashnike, inu fe bom mafzhoval fkusi moje Sovrashnike DB 1584, II,1b; **Ah** ve tiga gréfhniga folka, tiga folka s'velikimi gréhi DB 1584, II,1a; po tuji prevodni predlogi **O** Weh des sundigen Volcks LB 1545, 1174; **Ah** jo tiga dne, sakaj GOSPOVDNI dan je blisu, inu gre femkaj, kakör enu pogubljenje DB 1584, II,109a; **Ah** ve meni sa volo moje nadluge, inu ferzhne shalofti DB 1584, II,32b; Krona je is nafhe glave padla: **Ah** jo, de fimo my taku gréfhili DB 1584, II,57b / jeft fhifhim .. enu krizhanje Zionke Hzhere, katera klaguje, inu roke refpofitira: **Ah** gorje je meni: Mene je fkoraj konež od tiga davlenja DB 1584, II,29b

2. izraža čustveno prizadetost:

a) zaskrbljenost, strah; joj: Përpraulajte fe h'boju .. vftanite, de gremo gori, dokler je fhe viffoku na dnevi. **Ah**, vshe hozhe vezher biti, inu fence velike poftajajo DB 1584, II,30b; tedaj pride preftalheinje, inu ena slaba Veift, de ti miflifh: **Ah** Bug fe fimano ferdy, kam hozhem? TPo 1595, II,252

b) pogosto v zvezi z nagovorom in vprašanjem **stisko, napetost, negotovost; joj**: Moses pak ie molil pred GOSPOVDM fuoim Bogum, rekozh: **Ah** GOSPOVD, Sakai bi fe tuoi ferd reslobil zhes tuoi Folk, kateri fi ti suelyko mozhio .. is Egipterske Deshele ispelal? DB 1578, 77b; **AH**, s'kom hozhem jeft govoriti inu fprizhati? DB 1584, II,30b; Inu moja duhna je filnu vftrafhena: **Ah** ti GOSPOVD koku dolgu? DM 1584, XCi; Leta ferd bi imel nje ftrafhiti, te Vifty zagove inu ftrafhlive fturiti, de bi fe fami permorovali, inu rekli: **Ah** GOSPOVD Bug, kaj jeft vfaj morem fturiti, de jeft od tiga jamra ali reve fray ali pruft bodem? TPo 1595, II,132

c) kesanje, obžalovanje; oh, joj: Mnogeteriga Vbosiga Greshnika niegouo greshno shiulienie bode inu oshaga vniega Veift .. da vfebi letako gouori: **Ah**, **Ah**, iaft fam vbog Greshnik, neifam vredan pred Boga stopiti JPo 1578, III,36; Inu njegova Mati fe je jokala .. inu je djala: **Ah** moj Syn, **Ah** moj Syn, Sakaj fimo my tebe puftili vandrati, nafhe edinu vefelje DB 1584, II,151b; **Ah** GOSPOVD, jeft fim gréfhil, ja jeft fim gréfhil, inu fposnam mojo pregrého DB 1584, II,210a; **Ah** Bug fakaj fem fi jeft vbog zhlovik timu Hudizhu vmoje ferze puftil predigovati? TPo 1595, 1,254 / kadär bomo zhafi v'nahlugah .. Tada bomo fe osirali inu sheleli pomuchi .. Ta zhaf porezhemo: **Ah** da bi fe bil brüniſhi dërshal KPo 1567, CXVII

d) sočutje; oh: Satu pravi S. Marcus: Ony fo bily kakor te Ouze, katere obeniga Paftyrja nejmajo. **Ah** GOSPOVD Bug kadar ena Ouza obeniga Paftyrja nejma, taku je ena vboga sapufzhena svyriniza, inu terpi TPo 1595, II,168

// pogosto v zvezi z nagovorom **izraža ponižnost, skromnost; oh**: MOses ie pak dial htimu GOSPOVDV: **Ah** moi GOSPOVD, ieft nesnam dobru gouoriti od vzherai inu od pred vzherashniga DB 1578, 51a; Abraham je .. rekäl: **Ah** pole, left fim fe podftopil govoriti s'GOSPOVDM, aku fim lih pärft inu pepel DB 1584, I,11a; Tukaj bi imejli fpodobnu vfi Otrozi, kir fo Bogabojezhi inu brumni, rezhi: **Ah**, jeft neifim vrejden, de bi jeft htej zhafiti imel priti TPo 1595, 1,94

3. izraža neprijetno spoznanje, večkrat povezano z razočaranjem; oh, ah: Kakor bi [Kristus] rekal: **Ah** Filippe, kako fam filno saobftoin moye delo pri vas ftoril Vzhezsh vas JPo 1578, III,44b; S. Petar ie shniega touarishi tudi vfö nozh louil inu nei nishtar vijel. Dobro bi bil mogal rezh, **Ah**, my saobftoin delamo, nam

ie Lakoto vmreti JPo 1578, II,25; **Ah** Gofpud koku ie tuoih Sourashnikou taku veliku, inu nih veliku fe ſtaüio super tuoio fueto Beffedo, de bi toifto saterli TKM 1579, 26b; **AH** meni gre kakòr enimu, kateri u'Vinogradi .. papèrkuje, ker fe nihtèr Grosdja nenajde k'jedi, inu bi v'faj rad hotil tiga nar bulhiga ſadu imèti DB 1584, II,118b; Satu je on [Antiohus] fvoje Priatele k'febi poklìzal, inu je k'nym djal .. **Ah** koku fe je le taku cillu s'mano okuli obèrnilu DB 1584, II,183b; Kadar ti eniga kalhtigafh sa grehou volo, taku njega lepota fnejdena poftane, kakòr od Moljou: **Ah** koku fo cillu nihtèr v'fi ludje? DM 1584, CXXX; **Ah** koku bode leta velika pohleufzhina lete viſoke perſone nafho offert na fodni dan k'framoti ſturila, kadar my bomo vidili to lubo Divizhizo, inu ona nas offertne ſhakle bode ogovorila TPo 1595, III,126

4. pogosto v zvezi z nagovorom in/ali vpraſanjem *izraža začudenje, večkrat povezano z ogorčenjem, razočaranjem; o, oh:* Kada ie [Kristus] ifmolil, pride k'fvoijm logrom inu naide ijh ſpiozh, inu pravi. **Ah** da vi sdai ſpite inu leshite? KPo 1567, CXLVIII; Kakor de bi on [Kristus] hotel rezhi: **Ah** ti vbogi zhlovik, koku ti moreſh mene fovraſhiti? TPo 1595, I,228; Ker .. ta hudi Duh te viſty ſtraſhi, to Smert inu greihe po navadi naprej derſhy, Timu more ta Sveti Duh .. rezhi: **Ah** zhlovik, kaj ti v'faj delafh? ne snafh ti tedaj ſicer niſhter drusiga, kakor na to Smert, greih .. miſliti? TPo 1595, II,74 / Gdo to liſhi, ta rezhe, **Ah** fo to nafhi Vilhiſhi, nafhi Voij, nafhi Duhovni Paſtjiri, fo to nafhi Farij, katerim fmo nafhe Deſſetne .. prinoſe alli offre daiali, da bi nam bili pravi Boshj pot pruti Nebefom kaſali? KPo 1567, XXXIIIb / Kadar priateli fi vmei fabo ſourash poſtano, taku ſourashtuu do ſmerti oſtane. **Ah**, od kod le ta huda reizh pride? de ie vus fueit taku falſhye poln?

DJ 1575, 156, podobno tudi DB 1584

5. v zvezi z nagovorom *izraža nasprotovanje, zavrnitev; oh, ah:* **Ah** GOSPVD, ti me v'faj nemoreſh odpahniti: Sakaj ti fi v'faj moj gnadlivi Bug, tu jeſt vém DM 1584, CXXXXVII // v zvezi z nagovorom in (navadno) z (retoričnim) vpraſanjem *izraža nasprotovanje navedeni možnosti in hkrati pritrjevanje nasproti; oh, ah:* **Ah**, Ti Nazarenski Ieſus, kai imamo mi ſtebo? TT 1557, 171; **Ah** Gofpud gdu more merkati, koku zheſtu on greſhy? TKM 1579, 6b

6. *izraža zavrnitev, nejevoljo; ah:* Kakor de bo on hotel rezhi .. **Ah** tvoiga vuzhenja inu pota-kaſanja, kir neiſi ſhe taku delezh priſhal, de bi ti ſam febe .. mogel ſpoſnati TPo 1595, II,112; Kadar bi my eno takovo teſhko iſkuſhnavo imejli vnaſhim ferzej pozhutiti, taku bi my ſkoraj obnemogli inu od Molenia puſtiti, Sakaj tu nej obena ſhala ali ygrazha, kadar ta Vejſt pravi: **Ah** ti nej fi oben teh, kateri imajo proſſiti, Ti

ne liſhiſh Chriſtufu TPo 1595, I,161; Sakaj letaku on [Kristus] pravi: Moje Krajleſtvu nej od letiga Svita .. Na takou Trohſt fe ta Papeſh inu Shkoffi nej fo derſhali, ony ne hote takoviga Krajla, kateri nizh vezh nejma, temuzh de on od te Riſnize prizhuje. Ony pravio s'Pilatulhom: **Ah** kaj je Riſniza? My bi dobru morali per njej petlat yti TPo 1595, I,269

7. *izraža zadovoljstvo, navdušenje, veselje; ah, o:* Iſhe ie edna Iskra vere bila vnyh farzu, ta ie iſhe gorela .. inu ie ſtem neisrezhenim vsdihaniem vpylla .. **Ah** kako fmo ſnaſho farzheno ſhelio radi liſhali leto yſloſhenie fuetiga piſma JPo 1578, II,12b-13a; Ieſt hozhem ta Mezħ puſtiti ſaſhvenkniti, de bodo ferza zagala .. **Ah** koku fe on lafkazhe, inu ſejka ſem h'boju DB 1584, II,69b

8. v zvezi z nagovorom *izraža spoſtovanje, hvaležnost; ah:* Kako fe ima ta huala Bogu ſtoriti? Imamo rezh letako: **Ah** dobrotliui Miloſtiui Bog, tebi budi zhaſt inu huala, sa vſe tuoie daroue inu dobrute JPo 1578, III,91b; **AH** lubi GOSPVD, ti veliki inu ſtraſhni Bug, kir Saveſo inu gnado dèrſhiſh, tem, kateri tebe lubio, inu tvoje Sapuvidi dèrſhé. My fmo grèſhili, inu krivu ſturili DB 1584, II,101a; **Ah** GOSPVD, ti fi meni ſdrave ozhy, ſdrave roke inu noge, tu inu drugu dal, ieſt tebe ſahvalim ie ferza ſatu, ſakaj onu je vſe tvoj dar TPo 1595, II,219

9. navadno v zvezi z nagovorom *izraža proſnja, željo, hotenje; o:* Ako gdo drugi vidi eniga veliciga Viuda, Veliaka, alli Kralà, taku ga tadaici ta ſhelia objide? **Ah** da bi ti tako mogoch v'taki zhaſti bil, bi ti pazh unar po frezhi ſhlu KPo 1567, CXXIII; Iſhe ie edna Iskra vere bila vnyh farzu, ta ie iſhe gorela .. inu ie ſtem neisrezhenim vsdihaniem vpylla: **Ah** da bi Chriſtus ſhiu [bil], **Ah** da bi to reſniza [bilaj] kai nam ie ta Tuyn gouoril. Ah kako fmo ſnaſho farzheno ſhelio radi liſhali leto yſloſhenie fuetiga piſma. **Ah** on mora ſnama vnotar yti inu nam iſhe vezh od Chriſtufa .. pouedati JPo 1578, II,13; **Ah** GOSPVD naſh Bug, puſti od tvoje ſlobnoſti zhes nas DB 1584, II,175b; Ona [Sunamitinja] je djala: **Ah** nikàr moj Gofpud, ti Moſh Boshji, nelashi tvoji dèkli DB 1584, I,204b; Natu je Manoah proſil GOSPVDa, inu je djal: **Ah** GOSPVD, Naj ta Moſh Boshji ſupet k'nam pride .. de nas navuzhy, kaj imamo s'tém Mladenizhom ſturiti DB 1584, I,140b; **Ah** GOSPVD poſluſhaj, **Ah** GOSPVD bodi miloſtiui, **Ah** GOSPVD merkaj gori inu je ſturi, inu fe nemudi, ſam sa fvojo volo, moj Bug DB 1584, II,101b; kateri fo pravi dobru Karfzheniki, kateri .. na nyh poſledne odreſhituu is v'fèh nadlug, s'Karfzhàsko ſhelio zhakaio, inu prauio: **Ah, ah**, kadai enkrat moia ura pride, de fe imam is tigia[!] ſuità lozhiti? TPre 1588, 104; aku fe tvoje ferze odpre, de miſliſh inu proſiſh: **Ah** Bug daj meni tudi tiga Svetiga Duha TPo 1595, II,82; Nu taku

floy vTextu, de ona vpye: **Ah** GOSPVD, ti Syn Davidou, vfmili fe zhes me TPo 1595, I,162; **Ah** de bi oni modri bily, inu bi letu resuméli, de bi saftopili, kaj fe nym ima k'puffednimu pergoditi ZK 1595, 145

// *izraža močno željo, hrepenenje po čem;*

ah, oh: **Ah**, po tém jeft shelim, de bi mogël to zhaftito Krono viditi, katero bo meni inu vlfém prauim Karfzhenikom gori poftauil, moi GOSPVD Iefus Criftus TTPre 1588, 104

10. v zvezi z nagovorom *izraža podkrepitev trditve, mnenja; o, oh:* nyh laftni Liudye ijh hote satoshiti inu gouoriti: **Ah** Gfpod[!] leta ie bil nash Shkoff, Farneshtar, Dehant inu Prelat: Ali nas nigdar ney pred Boshym ferdom sumnil .. refnizo nigdar pokasal JPo 1578, III,18 [M. M.]

aha medn. [a'ha]; P 2, K 1 (DB 1584)

– aha; ☉

izraža zadovoljstvo, privoščljivost ob

spoznanju, ugotovitvi česa; aha, ha: INu pègudilu fe je .. de fe je GOSPODNIA beffeda k'meni fturila, rekozh: Ti zhlovezhku déte, satu, ker Tyrus pravi zhes Ierusalem, **Aha**, téh folkou vrata fo ftrena .. sdaj vshe bom jeft napolnena .. Satu pravi Golpud GOSPVD letaku: Pole, jeft hozhem nad tebe Tyrus .. veliku Ajdou .. leffem vun pèpèlati .. Tijfti imajo te Syduve v'Tyri resvaliti DB 1584, II,72a [M. M.]

ahajoski -a -o prid. [a'ha:joski -a]; P 1, K 1 (TL 1561)

– ž. ed. tož.: ahajosko; ☉

ki se nanaša na Ahajce; ahajski: zemljepisno ime, v zvezi **Ahajoska dežela** [Sv. Pavel] pravi, de ie on to **Ahajosko** deshelo, ukateri tu Meiftu Corintus leshi .. poufod hualil TL 1561, 66b *Ahajjo* [M. Č.]

ahajski -a -o prid. [a'ha:jski -a]; P 3, K 3 (TL 1561,

TT 1581-82, DB 1584)

– ž. mn. mest.: ahajskih; ☉

ki se nanaša na Ahajce; ahajski: Kakòr je gvifhnu Criftufeva rifhiza v'meni, taku nema meni hvala v'**Ahaiških** deshelah .. samafhena bití DB 1584, III,100a, podobno tudi TL 1561 [M. Č.]

ahar (**ahar, hagar, aar, hahar, arar**) -ja sam.

m [a'ha:r -ja]; P 8, K 7 (TT 1557, KPo 1567, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: ha | g/h | ar; – tož.: aharya; – mn. im.: a | h/r/o | ar | y/ij; ☉

Crajnfski. Rablin *Slovenjski oli Besjazhki.*

Hagar *Hervazki, Dalmatinjski, Ijtrianjski,*

Crafhki. Maningólda DB 1584, III,Delb; *Latin.*

carnifex, tortor. *Germ.* ein Scharpffrichter/ ein Nachrichten/ ein Hencker/ Züchtiger. *Slav.*

hagar, trinog, rabl, rablin MTh 1603, I,222-223

kdor poklicno izvršuje smrtno kazen; rabelj:

Inu sdaici poshle ta Kral tiga **Aharia**, inu

lapovei noter pernefti nega glauo TT 1557, 114

// ekspr. *kdor je odgovoren za usmrítev koga:*

Inu nefò umurili tih, kir fo poprei ofnanouali ta prihod letiga Prauizhniga, kateriga fte ui fdaí Fratarý inu **Aary** bili TT 1557, 114; Leti Lúdie sa denaria inu Trebuha volio fo tih kárfchenikov inu Chriftofovi pravi **Aharij**, rasboiniki inu fheriganti KPo 1567, CLIIb

☉ iz nem., prim. srvn. hahaeere [A. L. R.]

ahat (**ahed, ahat**) -a sam. m [a'ha:t]; P 5, K 3

(DB 1578, DB 1584, MTh 1603)

– ed. im.: ah | ed/at; ☉

poldragi kamen različnih barv; ahat: ONy fo tudí fturili Napèrfnik .. inu fo ga napolnili s'fhtirimi vérfkami Kamenja. Ta pèrva vérfka je bil en Sarder .. Ta tretja en Linkurer, **Ahat**, inu Ametift DB 1584, I,61a; Achates. *Germ.* Achat. *Slav.* **ahed** MTh 1603, I,26

☉ iz gr. prek nem., prim. der Achat [A. L. R.]

ahed gl. ahat

ahker -ja*/-kra* sam. m [a:hker]; P 2, K 2 (MD 1592,

MTh 1603)

– ed. im.: ahker; ☉

stražni stolp, lina: Specula. *Germ.* ein schawthurn/ hochwacht/ ein wart/ zinnen.

Slav. ftrashaf[,] **ahker** MTh 1603, II,542

☉ iz nem., prim. srvn. aker [A. L. R.]

ahkerec -rca sam. m [a:hkerec -rca]; P 1, K 1

(DB 1584)

– mn. im.: ahkerce; ☉

gradbena konstrukcija, ki moli vodoravno iz hišnega zidu; izzidek, pomol: De nafhi Synuvi gori rafteo v'nyh mladofhi, kakòr Pelzarji, inu nafhe Hzhere, kakòr isresani **Ahkerce**, raunu kakòr Palazhi DB 1584, I,315b

☉ gl. ahker [A. L. R.]

ahla -e sam. ž [a'hla -e]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– mn. mest.: ahlah; ☉

nazobčan zgornji del priprave za razčesavanje prediva: Nejli rejs, ti fi en vbog Greifhnik, nej fi vrejden, de bi ti na enih **ahlah** ali grebenih imel leshati, leshihs vener na eni mehki pofteli, ker tvoj GOSPVD na tej terdi flami, inu uvenih jaflih lefhi TPo 1595, I,32

☉ iz nem., prim. die Hechel [A. L. R.]

ahitati -am glag. nedov. [a:htati -am]; P 5, K 5 (*P 1563,

KPo 1567, DC 1584, TPo 1595, TFC 1595)

– ed. im. mn. 3. os.: ahtajo; – vel. ed. 2. os.: ahtaj; – del. na -l m.

mn.: ahtali; ☉

1. kdo; na kaj *prisojati čemu pomembnost:* Ti fo pravi delavci inu flushabniki Boshij, kateri nikar na lon, tamuzh na Gnado inu miloft tiga Gofpodaria **ahtajo**, gledaio inu mu flushio KPo 1567, XCI

2. kdo; kaj *iskati način za dosego, uresničitev česa:* Ty Hudizhi **ahtajo** inu trahtajo, kaku bi ony nas mogli vmoriti TPo 1595, II,16

3. negotovo, kdo; k čemu *prizadevati si čim prej narediti kaj; hiteti:* **Ahtai** liubi gafpud kfodbi,

Skashife nam vtuozi zhafti *P 1563, 172; po tuji prevodni predlogi Ach lieber Herr, **eil** zum Gericht. Lass sehn dein herrlich Angesicht CG-Alber, Ihr lieben Christen

☞ iz nem., prim. achten [A. J.]

ai dvoglasnik; P 2, K 2 (TA 1550, TA 1555)

– ai; Ⓜ

iz dveh glasov sestavljena glasovna enota, zapisana z zaporedjem črk ai; ai: Dua stymouza vkupe .. Ae, **ai**, ei, ie, oe TA 1550, 5, podobno tudi TA 1555 [A. J.]

ain – sam. m [ˈa:in(?)]; P 2, K 2 (TPs 1566, DB 1584)

– ed. im.: ain; Ⓞ

za oznako zaporedja kitic v psalmu **ime hebrejskega soglasnika; ajin: Ain.** IEft fim sturil po tvoji Praudi inu Pravici: Ne isdaj me, tém, kateri hozheo meni fylo sturiti DB 1584, I,311a, podobno tudi TPs 1566

☞ iz hebr. prek nem., prim. Ajin [A. L. R.]

aj¹ dvoglasnik; P 1, K 1 (DC 1585)

– aj; Ⓜ

iz dveh glasov sestavljena glasovna enota, zapisana z zaporedjem črk aj; aj: Shtimovci. a e i o u. Dva Shtimovza vkupe .. ae **aj** ej je oe DC 1585, A2a [M. M.]

aj² povdk. [ˈaj]; P 2, K 1 (BH 1584)

– aj; Ⓞ

komu **izraža čustveno prizadetost, strah, stisko; joj, gorje:** kot slovnični zgled DE INTERIECTIO-NIBVS. 1. Hej ET vae, Datium adfiscunt: vt, Hej mihi, qualis erat, **Ai**, meni kakou je bil? **Ai**, confruitur cum Datiuo, meni, Vae capiti tuo, ve tvoji glavi, cum Datiuo BH 1584, S58 [M. M.]

aj³ medm. [ˈaj]; P 57, K 7 (KB 1566, KPo 1567, JPo 1578, DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595)

– aj; Ⓞ

Deutsch. Botz. Latinè. Hem. Windifch. Zhudu, aj, pohanje. Italicè. dio, cape, capperi, càcaro MD 1592, B6a

1. v zvezi z nagovorom **izraža duševno trpljenje; oh, joj:** Vy fe bote jokali inu plakali. **Ai** moj lubi GOSPVD, v'faj fo ony tvoji otroci, pufti ta Svejt jokati, kateri tebe nesna, tvojo besedo ferrahta TPo 1595, II,45 / Naj moji pregnani pèr tebi .. erpèrge imajo, **Aj** Moab, bodi ty nyh bramba, pred obpufzhauzem DB 1584, II,7a

2. izraža čustveno prizadetost, zaskrbljenost; joj: tu po naturi na enim v'fakaterim zhloveku vifsi, kadar onu hudu gre, de on fdaici mifli, **Aj** Bug fe ferdy s'mano, on fe tebe annevsame, ti morefh pres fveita, pomuzhi inu trofhita, konez vseti TPo 1595, II,123

// **izraža ponižnost, skromnost; oh:** Ty pravi Karfzheniki .. v'felej mislio inu pravio, **Aj** kaj sem jefst, ter v'faj nejsem vrejden, de bi meni Bug imel takovo miloft ikasati TPo 1595, II,157

3. izraža neprijetno spoznanje; oh, ah: Kadar bi my pak Karfzheniki bily, taku bi miflili: **Aj,**

fe li je Boshja Mati snala taku ponifhati, sakaj bi fe jefst hotel taku vifoku nofsiti TPo 1595, III,127; Kadar on [Karfzhenik] to troho v'fvojsa blifhniga okej vidi, ima poprej, prejden de fodi, pred fhpeigel ftopiti, inu fe vnym ogledati, Tukaj bo on taka velika bruna nafhil .. inu bi moral rezhi: **Aj** kaj je tu? Moj blifhni reshaluje mene uvenin fiertelnu, vpolu ali vceilim lejtu kumaj enkrat, Ieft pak fim taku ffar pofthal, inu nejfim mojga Boga Sapuvid fhe nikuli dershhal TPo 1595, II,149

4. izraža začudenje, ogorčenje; o, oh: Aj da fe ena taka velika rezh, taku nemarnu dela BH 1584, S59; **Aj**, kaj ti je tedaj v'fifli bilu, ti nefrezhni zhlovik, kadar ti eniga taku miloftviga Boga imafh, de .. fi fe puftil timu Hudizhu v'nepokorszino pelati? TPo 1595, II,138

5. v zvezi z nagovorom **izraža nasprotovanje, nestrinjanje; oh, ah:** Chriftus .. v'kafhe Petru na tu globoku .. pelati .. **Aj**, GOSPVD (pravi on [Petrus]) my fim to cejlo nuzh fe mujali, inu nejfimo nihter v'jeli, inu .. taku malu v'pajinja imamo, de bi f'faj kaj mogli v'jeti TPo 1595, II,155; Satu more enimu .. Karfzheniku naprej priti, de on mifli: **Ay** muj Bug, ony fo ja tudi ludje, ony je tudi dobru meinjo, Gdu vej, aku ti tudi vtvoji rejzhi prou imafh TPo 1595, III,170 / **Aj** Gospud, onu mene tu pometainje te yfpe tudi telhku ftoji TPo 1595, II,225

// navadno v zvezi z (retoričnim) vprašanjem **izraža nasprotovanje navedeni možnosti in hkrati pritrjevanje nasprotni; oh, ah: Aj** pravimo my kaj jefst sa tiga lotra maram, on je meni tu inu unu sturil .. bi iefst imel njemu pomagati? TPo 1595, II,142; my imamo pohleuni biti, inu fe pred offertjo varovati, inu nikar rezhi, kakor te hude hifhne dekle: **Aj** gdu bi mogel v'felej v'Kuheini ofati, pomyvati inu pomejtati? TPo 1595, II,242 / v zvezi z **nu Aj** nu lubi tedai uuniga Imeni, pred katerim nas Bug obaruj, Bogu inu njegovi besedi taku flu v'frafh biti, tu fe ne pravi Boga lubiti, temuzh f'fagiga Hudizha lubiti, inu njegovo volo flushati ..? TPo 1595, II,214 *Ah no, če ljubiš v imenu onega, pred katerim nas Bog obvaruj .. ali to ne pomeni ljubiti samega hudiča in upoštevati njegovo voljo?*; po tuji prevodni predlogi **Ey** nun liebe in jenes namen/ Heyft das Gott lieben/ Gott vnd feinem wort fo bitter feind fein? Vnd dagegen den Teuffel lieben/ v'nd feinem willen folgen ..? LH 1566, II,CXXVIII

6. izraža zavrnitev, nejevoljo; ah: Ay vi Boshie Pifmu ne saftopite. Tu vam ie tamnu, vi ie krivu ifkladate KB 1566, F6b; **Ay** nihtar nei, ena zhéfhnia ie, kar f'f'am od niga flifhala KPo 1567, CXV; ti kenimu pravifh: **Aj** onu nej lipu, de ti taku cilu h'Pridigi ne grefh TPo 1595, I,184 / Ty Neverni hozheo zhafsi s'Boshjim imenom prave predigarje od'frafhiti,

de bi nepredigovali inu pravio: **Aj** ti fi en kezar, ti predigujelh supèr Boga inu njegovo Cerkou DB 1584, II,28a

7. izraža zadovoljstvo, navdušenje, veselje; ah, o: Ay ti brumni inu sueifti Hlapaz, ti fi vmaihanim sueift bil, Iaft te hozhu zhes voliko[!] poftauti JPo 1578, II,127b, podobno tudi DB 1584; Kadar enu drivu polnu jabelk inu hrushkek višfi, taku en vřakateri pravi kateri tu vidi: **Aj** koku enu dobru drivu je tu TPo 1595, II,179 / iron. Inu GOSPVD je rekàl k'meni .. **Ay** ena lépa Zena, sa katero fim jeft od nyh v'zinen DB 1584, II,129a

// izraža zadovoljstvo ob ugotovitvi, mnenju; ah: Ai bi mogal edan rezhi, ne bode tako slò hodilu kakòr pravivh KPo 1567, CXV; Zhloueku vmifal daye, da Mifli: **Ay** Bog nei tako ferdit kakor ga delaiu JPo 1578, III,135; nekateri .. taku vřaj oftanejo .. vgreihih .. fami febe trořhtajo, inu miflio: **Aj**, onu nej pomankainja, Bug je milořtiu TPo 1595, II,138 / ty neverni inu pregreřni govore: **Aj** Pakal nej taku vrozh, kakòr fe od njega prediguje: inu Hudizh nej taku zhèrn, kakòr ga mallajo DB 1584, I,115b

// izraža privořčljivost; ah, o: On [Kristus] ie řtoril kakor by Dinarieu nesnal .. da řo ty Hiniauci mogli mifliti: **Ay** on ie viet, on fe boij, on fe Kgořpodřzhini prilisuie JPo 1578, II,198

8. izraža spodbudo, poziv; no: Ay ilkashi drugako tvoie Bogařtu inu velizhaftu tukaie, slařti v'tim méřtu Ierusalem KPo 1567, CXb; Ie pak eden drugimu djal: **Aj** pojdiva domou, vshe je kořsila red DB 1584, II,207b; ondi řo nam ty veleli pejti, kateri řo nas v'jezhi dèřshali, inu v'nalhim jokajni veřfelim biti: **Ay** pujte nam eno Pejřen od Ziona DB 1584, I,314a

9. izraža prošnjo, željo, hotenje; o: Katero ie to peruo vbijanje? Sardito mishlienie .. kakor kadar by iař miflil: **Ay** da bi leta martau bil, ali da bi ga vře nefrizhe sadele JPo 1578, II,116 / tu ferze na Beřsèdi viřfi, inu fe řupar ty vunainje videnje pokripij, inu trořhta, rekozh: **Aj** nikar fe ne preřtralhi, tar vřai onu nei nizh hudiga, ni řhkodliviga TPo 1595, I,11

10. izraža podkrepitev trditve, mnenja; o, oh: Aj pravio ony, bi vři ty imejli ferdamani biti, kateri řo dořehmal tako veliku řtu lejt po tem řtarim vuki inu veri řhivejli TPo 1595, I,56; Ony neifo miflili: **Aj**, onu je ena norřka rejzh, aku fe my ty řtari puřtimo obreisati TPo 1595, I,65 / eden mej nymi [gosti], kateri je hotel brumen řhteman biti .. je rekàl:

Aj frezhan je ta, kateri kruh jej vBoshjim Krajleřtvi, kakor de bi njemu řilnu veliku na Boshjim Krajleřtvi inu na tem vezhnim lebni leřhalu TPo 1595, II,127

// izraža vdano prepričanje o povedanem; o: Tukaj bi mogla tedaj ena vboga dejkla .. rezhi .. **Ai** taku more reis biti, de jeft .. tudi Bogu vNebi řlushim TPo 1595, II,225 [M. M.]

ajca [im. mn.] gl. jajce

ajd' (ajd, hajd, hed) -a sam. m [ˈajd ˈaːjda];

P približno 1900, K 35 (TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPb 1566, TL 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TřM 1595, TřC 1595, ZK 1595, MTH 1603) – ed. im.: aj/he (MTH 1603, II,191) | d; – rod.: ajda; →; – mn. im.: aj/haj | d | je/i/e[!] (TT 1560, 18a)/y (TT 1560, 16a)/ij (TO 1564, 94a); – rod.: ajdov; – daj.: aj/haj | dom; – tož.: aj/haj | d | e/je; – mest.: ajdih; – or.: ajd | i/y/mi (DB 1584); ☉

Crajnřki Ajd Slověnřki oli Besjážhki pogán Harvazhki, Dalmatinřki, Iřtrianřki, Crajřhki poganin DB 1584, III,CEřHb; Poganus. *Germ.* ein Heyd. **Carinth. heed** MTH 1603, II,191

1. zlasti v judovstvu pripadnik ljudstva, ki ni izvoljeno božje ljudstvo; Nejud: Nauada ie bila pri Iudih inu **Aydih**, da řo ozhito inu llobodno meřto Kpogrebu, sunaji Meřta imeli JPo 1578, II,161b; pride ta zhas, pravi GOSPVD, de jeft bom obyřkal vře obresane inu neobresane, Egypt, Iuda .. Sakaj vři **Ajdi** imajo neobrésano řpředno koshò: ampak vřa Iřraelřka Hiřha, ima neobrésanu ferce DB 1584, II,32b; Samaritan .. je bil en **Ajd**, kateri timu vbosimu zhlovèku, kateri je en lud bil, niřter nej bil dolshan dobriga řturity. Sakaj on nej bil njegove řhlahte TPo 1595, II,210 / letukaj vsame Bug řdaici v'Sazhetki, Abrahamove Hlapce, kateri řo **Ajdje** bili, tudi k'řvojmu folku .. Ia pridejo poprej k'njei kakor Isaac, na kteriga ta obľuba řlove .. satu fe ne fmejo ty Iudje taku viřsoku hvaliti TPo 1595, I,64; nikar le ty brumni Krajli per teh Iudih, Iosafat, Iosias, Ezechias, Temuzh tudi mej temi **Ajdi**, kakor Nebucadnezar, Darius, Cyrus, řilnu satu bodo hvaleni od Svetiga Duha, de řo ony pravo Boshjo řlushbo gori naredili TPo 1595, I,238 / h'puřlednimu fe najde ta Samariter, nařh lubi GOSPVD řhriřtuř, kteriga njegou řaftan folk nei hotel gorivřeti, temuzh ga je dèřshal sa eniga **Ajda**, inu obľejdeniga zhloveka TPo 1595, II,216 *tujca* / Kai ie pak Kapitan bil seniga Zhľoueka? Po Deřheli inu rodu ie bil en **Ayd**, po řtanu en Kapitan alli Auptman zhes řtu řholneriou JPo 1578, I,55b

// mn. ljudstvo, ki ni izvoljeno božje ljudstvo: koker zheřtu řo ty Iudi, Iřraelitary, řazheli od fami febe, Mořefoui pořtaui řuper, Boshye řlushbe, vřak vřuim kotu nareiatu .. Natu ie řdaici Bug dopuřtil tim řofednim neuernim **Aydom**, de řo zhes ne Gofpodouali TC 1575, 337; řeft fim najden od téh, kateri me nèřo yřkali: Inu htém **Ajdom**, kateri neklizheo na moje Ime, pravim jeft. Letu fim jeft DB 1584, II,25b; Ty Iudije řo dořehmal eno zhařt imejli na Svejti, pred vřemi **Ajdi**, Ampak onu je ena řhleht ali maihina zhařt, pruti tej řhkodi, kteria řhe na

nyh leshy TPo 1595, I,146 / te [Jeruzalem] bodo imenovali: Méftu tiga GOSPVDA, Zion tiga Svetiga v'Israeli. Sakaj satu, ker fi ti sapužhena inu sovrashena bila .. hozhem jeft tebe k'vezhni zhafti sturiti, inu k'veffelju prejd inu prejd. De bofh od **Ajdou** mléku felfala, inu téh Krajleu pèrfi bodo tebe doyle, de bofh vejčila, de fim jeft GOSPVD DB 1584, II,24a *okoliški narodi te bodo hranili*

// mn. **katero koli ljudstvo, narod ne glede na versko ali kulturno pripadnost**: Inu vezh ie Bog rekal. Pole, Ieft fem, inu fem ftabo naredil moio Saueso, inu ti budesh Ozha veliko **Aydou** JPo 1578, I,33a; letu bo meni enu veflelu Ime, hvala inu zhaft, mej v'fémi **Ajdi** na Semli, kadar bodo flifhali v'fe tu dobru, kar jeft nym hozhem sturiti DB 1584, II,44a; Iudoufka hifha je raunu kakòr v'fi drugi **Ajdje** DB 1584, II,72a; Tebi flushio **Ajdje** v'fi, fposnajo, de ti Rihtar fi DC 1584, CLXXXVIII[=CLXXXVII]

2. v krščanstvu kdor ni prejel starozaveznega božjega razodetja; pogan: Onu ie ozhitu, inu v'fem veidezhe, De ty **Aydie** tudi veidio de ie Bug, fakai Bug ie dal nim nafnane, de ta Neuidezhi fhan Boshy .. fe vidi, Aku fe na nega della merka TT 1557, 1b; Otroci tiga Kralieuftua budo sa volio nyh neure inu nehalnofti doli pahneni, inu ty **Aydi** sa Vere volio pouishani, inu na nyh Meftu poftaulieni, vtaki vishi Kristus tudi gouori JPo 1578, I,56b; **Ajdje** fkusi Vero S. Duha preimeo, pres v'figa saflushenja lafntih del DB 1584, III,67a; Bug tudi te **Ajde** htimu Krajleftvi Chrifufevimu hozhe imejti, inu k'folku gori vsame, aku ony lih neifo obreisani, ni kakor ty Iudje tej Poftavi podvsheni bily TPo 1595, I,78; ty Rymlani fo bily le **Ajdje**, kateri Boshje Belséde inu te prave Boshje flushbe neifo imejli, kakor ty Iudje TPo 1595, II,284

// **kristjan, ki ni rojen ali vzgojen kot jud**: tim Iogrom fo ty **Aydi**, Felix, Fefstuf, Agripa inu Nero pomagali TT 1577, 369; Iudje .. fe hvalio, de fo ony famy Israel, my pak fmo **Aydje** <Teh Iudou hvala supar nas Karfchenike> DB 1584, II,59a; S. Iacob, Act. 15. v'pèrvim Conciliu teh Apoftolou is njega svisha Kárfzhanfko flabodnoft, de **Ajdje** v'Novim Testamenti néfo dolshni Moseffovo Poftavo dérshati DB 1584, II,110a; LETA LYST [Prvo Petrovo pismo] IE S. PETER PISSAL TEM PREOBERNENIM vernim **Ajdom**, inu je opomina, de bi iméli u'veri fhanoviti biti, inu gori jemati, fkusi v'fe shlaht tèrpljenje, inu dobra dela DB 1584, III,119b; Tako fo v'fi **Aydi**, kir fo Karfzheniki, pravi Israeliti inu novi Iudje, is Chrifufa, tiga nar shlahtnihfiga Iuda rojeni DB 1584, II,59a; Koku je Boshja gnada inu Chrifufevu fposnanje k'nam **Ajdom** prifhlu DB 1584, III,60b; Kadar my v'fhe na tu pravu Ierufalem na to Karszhanfko Cerkou gledamo, taku fo ty Iudje Boshji folk, My

Ajdje fmo ptuji inu ne flifhimo h'Boshjimu Krajleftvu, Ampak ty trydeseti Srebnikou, sa katere je nash lubi Golpud Chrifuf prodan, ty sadobe tem ptujim tudi eno pogrebzfzhino TPo 1595, I,259; my **Ajdje** imamo raunu taku dobru isvelizhani biti, naili my neifmo obreisani, te Sobbote inu drusiga oblofheinja te Poftave ne derishimo TPo 1595, I,123

◆ — — **modri (učeni) ajdje trije možje, ki so prišli obdarovat novorojenega Kristusa; modri z Vzghoda, sveti trije kralji**: Lety .. Modri inu Vuzheni **Aydi**, katerim ie Bug tiga fuiga SynuRoYftuu[!], skufi eno nouo zhudno Sueifdo refodil .. fo oni tudi poprei .. slishali TR 1558, a4b; Htebi prido modru[!] **haidie**, Od tod kir folnze gori gre, Tebe iudom resglafuio *P 1563, 90; Modri **Ajdje** is Iutrove deshele Chrifufu y'fzheo DB 1584, III,3b

3. navadno v zvezah s Turki, Judi kdor veruje v več bogov; mnogobožec: Ty fadafhni Iudi/ **Haidi**/ Turki/ inu ty Velaki figa fucidta/ inu v'fi ty/ kir boshye befede ne lubio/ ne poslufhaio/ tei ne veryameio/ ne vedeio nifhter .. Sa tiga uolo/ fo lety Verni pred bugom/ ty pravi modri TC 1550, 216(116a); kadar mi nash Stan, nash leben .. taku pelamo inu rounamo, de zhes nas, po prauici inu po rifnici, nizhe ne more toshiti, oli kai hudiga, kriiuga .. gouoriti od nas, Temuzh de sledni brumni faftopni zhlouik, bodi Iud, Turk, **Ayd** oli kerszhenik, mora rezhi po rifnici, Mi fe derishimo fo v'fo rizhio koker enim dobrim, brumnim inu poshtenim ludem slishi TT 1557, r2b; ta S. Duh kobenimu ne pride, inu ne bodo[!] dan obenimu Iudu, Turku, **Aydu**, Neuerniku inu velikimu Greshniku, dotle fe ne preoberne, prave pokure ne dei, Inu kir tiga Euangelia ne poslufha, nemu ne Veruie TR 1558, N4b; v'faki zhlouik, bodi dobri oli hudi kerfzhenik, Turk, Iud, oli **Ayd**, periatel oli ffourashnik, kir kuli nashe pomuzhi potrubuie ie nash blishni TR 1558, Tb; Sturki, Siudi, **Saydi** inu Spapeshniki moreno ieifti, umei nimi prebiuati, shnimi kupzhouati, ampag knih falsh Boshym slushbom, nemamo hoditi TL 1561, 34a; sledni pravi Kerfzhenik, fe ima fto nega Molytuo, od tih **Aydou**, Iudou, Turkou, Neuernikou, Hynauceu inu od nefafstophni Kerfzhenikou, delezh narefen lozhiti TO 1564, 46a; Ty **Aydi** Söce, Luno, Ogè, ludi, kazhe inu druge Stuari molio, fa Bogueue imαιο, nim slushio TC 1575, 221; Vlashki desheli poufod terpio Iudie, Turke, **Ayde**: Iudom pripufte, da fuoie Boshye flushbe inu petie dopernefo. Eniga prauiga Euangelskiga Karfzhenika pak, kratko videzhe neterpe mey fabo JPo 1578, I,59b; fliharni Zhlouek sufeb ifzhe inu ftaui febi Isuelizharya. Iudye Moifesa, Turki Mahometa, **Ayde** Malikouanie, Kriuizhni Karfzheniki fuoia dela, inu snaidenie lafne prauice JPo 1578, II,46b / Gad je bil en Malik

h'bojovanju, kakòr je pèr **Ajdih** bil Mars DB 1584, II,26a *Rimljanih* / Turki, Iudje inu **Ajdje** imajo tudi enu vnanje, de hote isvelizhani biti, fe hvalio, de Boga snajo, Bogu slufhio, inu boga molio .. ony pak na Chrifufu ne verujo, koku je tedaj mogozhe, de bi mogli kBugu priti? TPo 1595, III,78 / My moremo na ta danashni dan s'tem Turkom tudi taku miiliti: natu fe krivu fdy, kadar je on huihfi kakor en **Ajd**, de bi on takovu veliku premagajne ali obladajne supar nas Karfzhenike imel imejti, ali gledaimo my nikar gdu ie ta Turek, temuzh gdu fino my pruti Bogu TPo 1595, II,286

4. s stališča sporočevalca **kdor ne časti pravega boga:**

a) kdor ne priznava Kristusa za Boga;

nekrstijan: koku fe imao ty Verni shnih lebnom shiuotom inu pruti tim ludem dershati, de nemaio vezh koker ty **Aydi**, kir Boga inu nashiga gofpudi Iefufa Crifufu ne fnaio, vueliki slipoti hodyti, inu vfi shlahf framoti prebiuati TL 1567, 6b; Ty Vuzheni **Aydi** prauio, De ie ta Sueit vfelei bil, de fe perui inu posledni zhloulik ne naide. Is Boshyga Synu Inu Goriuftanena od tih Mertuih, shpot delαιο TC 1575, 78; teh **Ajdou** nevera [je] gréh, najfi ony tiga nevédó, inu nemenio, de je gréh DB 1584, I,3b; kateri le na tu dellu famu na febi hozhe gledati, ta ne vidi obeniga reslotka mej Karfzheniki inu Neverniki, Satu kir na obejuh stranah dellajo, kar Ozha inu Mati .. vhihfi fture, Ampak tukaj fe vidi ta reslotik, de ty **Ajdje** inu ty, kateri neifo karfzheni je fture v'greihih inu vNeveri .. En Karfzhenik pak je fturi uVeri <Reslotik mej temi **Ajdi** inu teh Karfzhenikou dellí> TPo 1595, II,153 / Nu je pak Bug porozhil, Ajde vfe zhes kárfhovati, s'katerim on tudi te mlade Otroke sapopade, kir so tudi **Ajdje** ZK 1595, 153 *še niso krščeni* / Ty Samopravizharji, kateri fto Poftavo okuli hodio, ta Evangelium sa eno pohui-shanlko pridigo dershe. Ty **Ajdje** pak, tu je pregreflni inu fhihri zhlovéki, dershe njo sa eno norfko Pridigo .. Lety ga dershe sa .. eno fabulo ali baihsen TPo 1595, III,147

b) kdor ne priznava Alaha za boga in Mohameda za njegovega preroka; nemusliman:

Turki prauio, Vi kauri tu ie Vi **Aydi**, vi veruiete Vboshyga Synu, Koku mora vasha Vera praua biti? TC 1575, 216

ⓔ iz nem., prim. der Heide [M. Č.]

ajd² -a sam. m [ajd]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: ajd; Ⓞ

kulturna rastlina z gostimi rdečkastimi ali belimi cveti v gostem socvetju; ajda: *Deutfch.* Haiden. *Latinè.* panicum, ocimum. *Windifch.*

ajd. *Italicè.* panico, saracena MD 1592, F7a

ⓔ iz nem., prim. der Heiden [M. Č.]

ajdena gl. ajdinja

ajdinja (ajdina, ajdinja, ajdena) -e sam. ž

[a:jdinja -e]; P 23, K 7 (TT 1557, TR 1558, KPo 1567, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– ed. im.: ajd | i/y | n/nj | a; – rod.: ajd | i/e (TT 1557, 45) | ne;

– tož.: ajdynjo; – mest.: ajdyni; – or.: ajdinjo; Ⓞ

v Novi zavezi **ženska, ki ni pripadnica izvoljenega judovskega ljudstva; Nejudinja:** ena shena

.. pride inu pade pred nega [Kristusa] noge, (leta shena ie bila ena **Aydina** odSyrofenicie) TT 1557, 118; [Jezus] Osdraui ene **Aydene** szher, fa uolo nee uelike terdne inu stonouite Vere TT 1557, 45; Iesus je k'njej djal: left fim taifti .. Ali v'faj nej nihzhe rekál: Kaj vprafnahf, ali kaj govori'fh a'shnjo? <shnjo> s'eno Samaritino inu **Ajdinjo**> DB 1584, III,49a; de bi fe ty Iudje, kateri fo erbi knjegovimu Krajleftvu, inu Otroci bily, na tej **Aidyni**, katera nej obenu Dejte ni erb bila, fe vuzhili, koku bi ony imejli na Chrifufu verovati TPo 1595, I,163

ⓔ gl. ajd¹ [M. Č.]

ajdoski gl. ajdovski¹

ajdosko gl. ajdovsko

ajdovski¹ (ajdovski, hajdovski, ajdoski, ajdovuski^o, ajduski) -a -o prid.

[a:jdovski -a -o]; P 215, K 23 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, DPo 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, TT 1581-82, DB 1584, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595)

– m. ed. im.: a/ha | jd | ov/o | ski; – rod.: ajdovskiga; →;

– tož.: ajdovskiga; – mn. im.: ajdovski; →; – ž. ed. im.: a/ha | jdovska; – rod.: ajdovske; →; – mest.: ajd | ov/o | ski; – mn.

im.: ajdovske; →; – tož.: ajd | ov/u (DB 1584, I,)(Va) | ske;

– mest.: ajd | ov/ovu (TC 1575, 360) | skih; – s. ed. im.: ajdovsk

| u/o; – rod.: ajdovskiga; →; – tož.: ajdovsk | u/o; – mn. tož.: ajdovska; Ⓞ

Haidouski. Paganski DB 1578, 180b; *Crajnfki Ajdoufki Slovènfki oli Besjázhki* poganfki DB 1584, III,CeIIIb; *Deutfch.* Haidnifch. *Latinè.* more ethnicorum. *Windifch.* **aidouski**, poganfki. *Italicè.* alla pagana, alla v'fanza de pagani MD 1592, F6b

1. zlasti v Starí zavezi **ki se nanaša na pripadnike ljudstev, ki niso del izvoljenega božjega ljudstva; nejudovski:** ta **Aydouski** Moabiski kral, kadar ie nega Voiska vfa bila pobyta od tih Iudovskih kraleu, ie on goga peruiga finu .. gori na fydu Offral TT 1557, i3b; Chrifuf [ie] nikaterim fuoim Iogrom bil prepouedal da nimaio iti V'famariska inu **Aydouska** Mefta: Tamuzh da le teh famih sgublenih Ouaz od te Israelske Hishe imao iskati JPo 1578, II,150b; PO'fufhajte, kaj vam, kir fte od Israelfke Hifhe, GOSPVD govory: .. Nikar fe **Ajdoufke** fhege nevuzhite, inu fe nebujte pred zajhni tiga Neba, kakòr fe Ajdje boje .. Sakaj **Ajdoufki** Boguvi fo sgul nizh DB 1584, II,32b; tu je ta perva nee nefrezha .. de nej obenu Dejte Abrahamovu ..

nejma sa tiga volo obene pravize kaj profsiti .. Tuiftu je njo taku flū po glavi vdarilu .. de bi ona bila mogla rezhi .. onu je sglubenu, Vrfah, jeft fim ena **Ajdoufka** ptuja sheniza, On pak je en Iud, inu htem Iudom poslan TPo 1595, I,161 / on [Salomon] Modruft letukaj imenuje, nikar rasumne viffoke misli **Ajdoufkih** vuzhenikou, inu zhlovezhke pameti: temuzh to Sveto Boshjo Belfedo DB 1584, II,139a

// **ki se nanaša na pripadnike katerega koli naroda ali ljudstva ne glede na versko ali kulturno pripadnost:** Vfi kray te femle fe bodo fmsilili inu htimu Gosfudi obernili, Inu bodo molyli poleg tebe vse **Aydouske** shlahte TPs 1566, 47b; Iofefat ie letaku molil, Gosfud Bug nashih Ozhetou, ti fi Gosfud Vnebeših inu Gosfoduiesh zhes vfa **Aydouska** kraleuftua, inu vtuih rokah ie muzh inu oblaft TC 1575, 158 **2.** v Novi zavezji **ki se nanaša na posameznika, ki ni prejel starozaveznega božjega razodetja; poganski:** S. Paul .. V tim lyftei htim Rymlanom .. ie .. fteim S. pifinom inu fteim **Aydouskim** inu Iudouskim dianem .. fadofti sphyzhal, de vfi shlahit ludie, ty Aydi inu Iudi fo veliki, greshniki TT 1557, s4b; Ohzet ta ie dobro pripravna: Ali ty ker fo pouabljeni, ni fo ie vreditni .. Letu fe ie sazheo **Aydousko** poklzanie inu vablienie ktimu S. Euangelyu, inu Iudousko sauarshenie JPo 1578, II,185b

// **ki se nanaša na kristjane, ki niso rojeni ali vzgojeni kot judje:** [Sv. Pavel] Praui .. koku ie od tih **Aydouskih** kerszhenikou eno Almoshno sbral, to ifto hozhe tim Iudouskim kerszhenikom Vierufalemu fueiftu dati TT 1560, 24a; Poueite to slushbo od mene tei Prifci inu timu Aquilu muim pomogaucem Vcristufu Iesufu .. katerima nekar le iest hualo daiem, temuzh tudi vse **Aydouske** Cerque TT 1581-82, II,55

3. navadno v zvezah s **turški, judovski ki se nanaša na posameznika, ki veruje v več bogov; mnogoboški:** Ta befeda Vera .. bode zhafi .. fahftoplena/ fa vfe tu/ fzhim fe Bogu flufhi/ tar fi bodi prou oli kriuu/ tar fi bogu dopadi oli nekar/ Satu my prauimo/ Ta kerfzhanfka Vera/ Ta **Haidoufka** inu Turfka Vera TC 1550, 203(109b); Na letih **Aydouskih** Bogou inu malikou Meifti, fo lety Suetniki TC 1575, 269; Vfakih Liudi inu nyh vk, ta Suet rad terpi, Tursky, Iudouski, **Aydouski:** Le famuzh Cristufa, nega zhihto Belfedo inu prauie kerfzhenike, te nozhe inu nemore viditi JPo 1578, I,59b; Onu je ena **Aidoufka** navada bila, de fo sgorezhimi Svejzhami, ta prvi dan tiga Meifza Sezha, vteh Meifih inu Vafseh okuli tekali TPo 1595, I,146 / Socrates en **Aydouski** velik moder Vuzhenik ie dial, Sledni Bug fe ima taku zheftiti, koker ie ta ifti Bug fam fapouedal TAR 1562, 16b; vtim Meiftu efefu ie bil tudi en groffen velik lep Tempel tei **Aydouski** Bogini

Diani fafidan TL 1567, 1a / Kerfzheniki poufod, pod kakershno Gosfopzhino, pod Verno, Tursko oli **Aydousko** prebiauo .. tei ifti bodo vtih rizheh kir ne fo Bogu fubper .. pokorni TL 1567, 79a **4.** protest. **ki ni v skladu s krščanskim naukom; nekrščanski:** Ta Papeshti vuk, De ty Kerfzheniki na nih Ifueylyzhanu imαιο zbiulati, ie ena groffouita **Aydouska** slipota TO 1564, 22b; ti moi Bratac rasmilli ozhli raifhi en **Aydovfki** malikovac biti ftimi Papifti, koker en pravi karfchenik ftimi Evangelifikimi? KB 1566, H2 & gl. ajd¹
PRIM. ajdovski²
PRIM. ajdovsko [M. Č.]

ajdovski² prisl. [a:jdovski]; P 1, K 1 (JPo 1578)
– ajdovski; ☉

izraža način, ki ni v skladu s krščanskim naukom; nekrščansko: le febe famiga hualiti, inu zhes druge Liudi pouishati .. nei dobro inu nei karfzhansko delo, tamuzh ie to **Aydouski** inu Turski JPo 1578, II,138 & gl. ajd¹
PRIM. ajdovski¹ [M. Č.]

ajdovsko (ajdovsku, ajdosku) prisl. [a:jdovski]; P 5, K 4 (TL 1561, TC 1575, TT 1581-82, DB 1584)
– ajd | ov/o (TC 1575, 495) | sku; ☉

1. v Novi zavezji **izraža način, lasten posamezniku, ki ni prejel starozaveznega božjega razodetja; pogansko:** Aku ti, kir fi en Iud po **Aydousku** inu nekar po Iudousku shiuih, Sakai per-moruiesh ti te Ayde po Iudousku shiueiti?

TL 1561, 81b, podobno tudi DB 1584

2. protest. **izraža način, ki ni v skladu s krščanskim naukom; nekrščansko:** Papeshoui Fary, nih mladim preproftim Farmanom, ne islagaiu prou popolnema tiga Catehisma inu ne poyo. Satu oni taku Tursku, **Aydousku** od diuice Marye inu Suetnikou gouore TC 1575, 216; Diuiza Maria inu vfi fuetniki, fe imαιο po Boshy Belfedi inu S. Pifmu, nekar **Aydousku**, Malikousku inu Papesku Zheftiti TC 1575, 495 & gl. ajd¹
PRIM. ajdovski¹ [M. Č.]

ajdovščina -e sam. ž [a:jdovščina -e]; P 6, K 4 (TR 1558, TL 1561, JPo 1578, TPo 1595)
– ed. im.: ajdovščina; →; ☉

1. skupnost poganov: Se tudi neflishi dabi Hudizh Vturzhij, Viudoufzhini ali **Aydoufzhini**, Kecerie inu smote sdigoual JPo 1578, III,52; onu ima ta Isvelizhar inu Luzh biti, katera nikar le vtej Iudoufzhini .. ima fvejtitu, temuzh tudi ena ozhita Luzh biti, sa to cejlo **Ajdoufzhino** TPo 1595, I,54

2. pogansko mišljenje, poganski način življenja; poganstvo: Bug ie is shnega velike milofiti tiga Abraama ifuolil .. ie te **Aydoufzhine** hti praui Veri TR 1558, Cb / Leto gouorenje:

Hodi sa mano, ie vkarfzhanftuu skorei satreno inu vghasheno, inu fe is karfzhanftua sgol

Aydoufzhina vidi JPo 1578, III,18

gl. ajd¹ [M. Č.]

ajdovuski gl. ajdovski¹

ajduski gl. ajdovski¹

ajer (ajer, aer) -a sam. m [ˈaːjer -a]; P 11, K 3

(KPo 1567, JPo 1578, DB 1578)

– ed. im.: a |j/ø | er; – rod.: ajera; – tož.: a |j/ø | er; – mest.:

ajeru; ⑤

Lufft. **Aier**. Srak DB 1578, 181a

1. zmes plinov, vodne pare in trdnih delcev, ki obdaja zemeljsko površino; zrak: Leto drugo [roiftuo] pak mora is tanshega inu zhfiteishega sazhetka, kakor is Vode, Duha, ognia, inu **Aiera** ali lufta storieno biti JPo 1578, II,86; Ne gledati oftrih Potou, Diuiania, Vetrour, premিনিenia **Ayera** ali Luffta, Dashya, Snega, drusih hudih Vrimen

JPo 1578, III,129b

2. s to zmesjo napolnjen prostor nad

zemeljsko površino; zrak: Sakai kakòr Bog .. te ptice **v'aèru** alli Luftu špilha, katere šai ne shaneio inu ne feeo, tako ie Bog nam savesal inu oblübil, da õzhe omilliti inu shivèti, vfe te, kateri na niega õpaio KPo 1567, CXXVIII; Ali one [Ptice] ne lifto po Letu, tamuzh tudi po Simi, vtem **Aieru** ali Lufftu letaio, poiou inu fe vefele, celo nishtar neskarbe, inu nesnaio, kai bi imele Iutri Ieifti JPo 1578, II,159 / Gdo fo ty ifti Lotri inu Rasboiniki? Nai poprei Hudizh sniegouimi tourishi .. ker Vtamnem **Ayeru** ali Lufftu pod Nebom Kraliuye JPo 1578, III,130b

iz lat., prim. aer [A. L. R.]

ajfer (ajfer, evfer^o) -fra sam. m [ˈaːjfer -fra]; P 82,

K 22 (TC 1550, TT 1557, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563,

TPs 1566, TL 1567, TPs 1567, TC 1574, DJ 1575, JPo 1578,

DB 1578, Tkm 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584,

TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TIC 1595)

– ed. im.: ajfer; – rod.: aj/eu (TPo 1595, III,50) |/fra; – daj.: ajfru;

– tož.: ajfer; – mest.: ajf | u/i; ⑤

Deutsch. Eifer. *Latiné.* zelus. *Windifch.* **ayffer**, ayffranje, obdolshenje. *Italicè.* zelo, affetto, amore MD 1592, C6a

1. ekspr. visoka stopnja čustvene vznemirjenosti, razgibanosti in (pogosto) z njo povezana praviljenost za kako delo; gorečnost, vnema: Ieft [sv. Pavel] sè ie tih Ifraelskih ludi, Is te Shlahte Beniamin, En lud is tih Iudou, inu po tei Poftaui en Farifeus, po tim **Ayfru** en Preganeuez te Gmaine Boshye, po tei Poftauni prauici, fem ieft bil pres tadla inu pres fuaresha. Oli kar ie meni dobigit bilu, tu fem ieft, sa volo Criftufa, ša skhoda[!] shazal .. de ieft le Criftufa dobim, inu de bõ vnim naiden TT 1557, t2a; Sakai ta **Ayffer** tuie hyshe ie mene ieidil, Inu te shmainge tih, kir fo tebe shmahali, fo pale na me TPs 1566, 123b *gorečnost za tvojo hišo;* Pineas is **Aifra** prebode

eniga Mosha inu eno Midianitersko Sheno, sa volo nih kurbarie DB 1578, I,136b; inu fuar, vfe sueiftu opominaine, ferzom, lushtom inu veflelem, šprauim **aifrom** inu andohtio, knashimu pobulshainu poslushamo, vuenim fain dobrim fercei ohranimo, inu šad pernešfemo vpoterpleinu Tkm 1579, 13a; Tu je Mattatias vidil, inu je njemu škusi ferce šflu, inu njegov **ajfer** fe je resvnel sa to Poftavo, je tjakaj tekel, inu je pèr Altarju vbyll tiga Iuda inu Antiohoviga Kapitana DB 1584, II,179b; GOSPDV pojde vunkaj, kakòr en Iunak: On bo **Ajfer** obudil, kakòr en vojžzhak: On bo vukal inu vpiil, on bo fvoje Sovrashnike premogèl DB 1584, II,17a; Inu jeft govorim letu v'moim **ajfru**, inu v'ogni mojga ferda DB 1584, II,79a; Kateri pak takovo njegovu Ozhino gnado inu lubesan, ferahtajo, krivu nuzajo ali sapuštè, inu fe k'Malikom ali zupèrnij obèrneo, ali ficer supèr njegove sapuvidi shiveo, zhes teifte je on en ferditi ajfrarłki Bug, inu en poshrezh ogin, kateri v'fvoim ogin inu **ajfru**, vfe teifte, kir njega fovrashio, potelefnu, inu kateri fe na tém Svejti nepreobèrneo, tudi vezhnu s'paklenłkim ognjom šhtrajfra DB 1584, I,allb; Ali Israelłki otroci fo bily nym pèrfègli, inu Saul je ykal nyh byti v'fvoim **ajfru** sa Israelłke inu Iudoulke otroke DB 1584, I,180a; V'hudih rizheh Bogu **ajfer** nedopade TiPre 1588, 42; Tu bi imejlu vŕhe (pravim jeft) nas vabiti, de bi fe my s'tem flifsigih imejli htej bešèdi dershati, inu njo sveglhem **ajfrom** inu flifsom pollušhati TPo 1595, II,302 / koker fueti Daudid krall gouori vtim c. Pfalmi/ Vuelhgi vnih ta praui **aifer/** po praui šaftopnofti/ tuye fuetu Ime inu kraletuu reftegniti škufti tuyo befedo per nih vfeh pokornikih TC 1550, 200(108a) / Sakai ieft [sv. Pavel] nim letu pryzhouane daiem, de oni imαιο en **ayffer** Boshy, oli nekar po tei šaftopnofti. Sakai oni ne špofnaio to Prauizo kir pred Bugom vela, inu iszheio nih laftno Prauizo gori poštaiti, de taku te Prauici, kir pred Bugom vela, ne fo poduersheni TT 1560, 17a *gorečnost za Boga* / On bo fvoj **ajfer** vsel sa en Arnošh, inu bo te štvari s'oroshjem pèrpravil k'mafzhovanju, zhes Sovrashnike DB 1584, II,141a / Mui **Ayffer** mene konzhaui, ša volo kir ti muy Subpèrniki, So tuih befed polabili TPs 1566, 224a; Poftavi me, kakòr en Pezhat na tvoje ferce, inu kakòr en shigèl na tvojo roko: Sakaj lubesan je mozhna, kakòr šmèrt, inu **ajfer** je tèrdan kakòr Pekal DB 1584, I,334a

// *velika, močna jeza; srd:* Timuiftimu nebo GOSPDV miloiftiu, temuzh njegovu ferd inu **ajfer**, bode fe kadil zhes tigaiftiga Moshā, inu bodo sa nym leshale vfe prekletve, kir v'letih Buqvah pišane stoje DB 1584, I,115b; GOSPDV, koku fe dolgu hozhefh taku cillu fèrditi, Inu tvoji **ajfer**, kakòr ogin puštiti gorèti? DB 1584, I,300a; Inu hozhem fi moje ferce

nad tabo s'hladiti, inu moj **ajfer** nad tabo nafsiti, de bom pozhival, inu nikar fe vezh ferdil DB 1584, II,66b; Inu Iuda je sturil, kar je GOSPVDV hudu dopadlu, inu fo ga *k'ferdu drashili vezh, kakòr, vfe tu, kar fo nyh Ozheti bily sturili, s'fvojemi Grehi, s'katerimi fo grehili <*k'ajfru> DB 1584, I,194b

2. občutek nezadovoljstva, da kdo ima, je deležen česa, kar si osebek želi; ljubosumje, zavist: Sakai mene ie obdal en **Ayffer** luper te neuumne, Kadar fem vidil de tim Neuernikom taku dobru gre TP_s 1566, 131a

3. bojazen koga, da bi izgubil ljubezen, naklonjenost kake osebe: bibl., v zvezi **božji ajfer** Sakaj jeft [Pavel] sa vas ajfram s'Boshjim **ajfrom**. Sakaj jeft fim vas sarozhil enimu Moshu, de eno zhihto Dezhlo Criftufu pèrpelám DB 1584, III,100a *se bojim, da vas kdo ne zavede od pravega krščanskega nauka k napačnemu*

ⓔ iz nem., prim. der Eifer [F. N.]

ajfranje (ajfranje, ajfrajne, ajfrane, ajfrajnje) -a sam. s [ˈaːjˌfranjə -a]; P 20, K 6

(TT 1560, DJ 1575, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592)

– ed. im.: ajfra | nj/jn/nj | e; – rod.: ajfranja; – daj.: ajfra | n/nj/jn | u; Ⓜ

Deutsch. Eifer. *Latinè.* zelus. *Windisch.* ayfer, **ayffranje**, obdolshenje. *Italicè.* zelo, affetto, amore MD 1592, C6a

1. ekspr. velika, močna jeza; srd: Satu (pravi GOSPVD) bote tudi vy morali na mene zhakati, dokler jeft vftanem v'moim zhaffu, ker jeft bom praudo dèrshal, inu Ajde vkup sbiral, inu Krajleftvu vkup fpraulal, de moj ferd zhes nje isbyem, ja, vus ferd moje slobnosti. Sakaj vus Svejt ima fkusi ogin mojga **ajfranja** poshèrt biti DB 1584, II,123b

2. občutek nezadovoljstva, da kdo ima, je deležen česa, kar si osebek želi; ljubosumje, zavist: **Ayfraine** inu ferd okrate ta leben, inu skerb ftare della pred redom DJ 1575, 129; Sakaj potehmal ker je mej vami **ajfranje**, inu krég, inu ardia, néfteli mešeni, inu hodite po zhlovézhi k fhég[i]? DB 1584, III,90b / Nerperuizh Moifes prau, Ieft hozho vas [Jude] drashiti htimu **Ayffranu** skuñ en Folk, kateri nei mui Folk, inu skuñ en norski Folk Ieft hozho vas referditi TT 1560, 17b *vas pripraviti, da boste zavidali ljudstvu, ki ni izvoljeno ljudstvo;* Ieft [Sv. Pavel] muio slushbo zheftno delam, de bi koku mogel te [Jude], kir fo muie meffu, htimu **Ayffranu** refdrashiti, inu is nih nekatere ifuelizhati TT 1581-82, II,40

3. bojazen koga, da bi izgubil ljubezen, naklonjenost kake osebe; ljubosumje, ljubosumnost: NEajfraj ftvojo brumno sheno: Sakaj takovu tefhku merkanje nihèr dobriga nepèrmeffe <**Ajfranje**> DB 1584, II,157a / bibl., v zvezi z **Bog** Inu ga je [Izrael Boga] drashil **k'ajfranju**, fkusi

ptuje: Skusi mèrfke rizhy je on njega refserdil DB 1584, I,117a *je vzbudil božjo ljubosumnost s časčenjem tujih bogov*

4. velika toplota, ki jo (ob močnem gorenju) oddaja ogenj; vročina: Sakaj aku my fvojovolnu grèfhimo, potehmal ker fmo fposnanje te rifnice prejeli, taku my nemamo naprej obeniga Offra vezh sa grèhe, temuzh enu ftrahnu zhakanje te fodbe, inu ***ajfranja** tiga ognja, kateri bo te supèrne poshiral <*Pezhenja> DB 1584, III,130b

ⓔ gl. ajfer [F. N.]

ajffrar -ja sam. m [ˈaːjˌfrar -ja]; P 16, K 8 (TT 1557,

JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: ajffrar; – rod.: ajffrarja; – mn. im.: ajffrar | ji/tj; Ⓜ Zelotypus. *Germ.* ein Eyfferer. *Sclau.* fauidliv, navidliv. *Carniol.* **ayffrar** MTh 1603, II,750

1. ekspr. kdor je zelo prizadeven, navdušen za kaj; gorečnež: inu fem [sv. Pavel] sflifom vuzhen vti Ozhetoui poftau, fem bil en **ajffrar** Boshy, koker fte tudi ui ufi denashni dan, inu fem leta pot noter do te fmerti preganal TT 1557, 406; Ieft [Sv. Pavel] .. fim bil en **Ajffrar** sa Buga .. inu fim leta pot preganjal do fmèrti DB 1584, III,74a

2. kdor čuti veliko bojazen, da bi izgubil ljubezen, naklonjenost kake osebe; ljubosumnjež: bibl. Sakaj GOSPVDV je Ime, **Ajffrar**, sa tiga volo, ker je on en ajffrarfki Bug DB 1584, I,58a *Bog, ki kaznuje malikovalce in je usmiljen do tistih, ki se držijo njegovih zapovedi;* tiga Nevernika naprejvsetje mora pred praudo, inu njegovu govorjenje mora pred GOSPVEDA priti, de bo njegovu hudu djanje fhtraffanu. Sakaj tiga ^a**Ajffrarja** uhu vfe flishi, inu tu fhpotanje, téh, kir shmagujo, neoftane fkrivenu <^a**ajffrarja**> tu je, Boshje uhu DB 1584, II,140a

ⓔ gl. ajfer [F. N.]

ajffrarski -a -o prid. [ˈaːjˌfrarski -a]; P 34, K 3

(DB 1578, DB 1584, ZK 1595)

– m. ed. im.: ajffrarski; – rod.: ajffrarskiga; – ž. ed. im.: ajffrarska; – rod.: ajffrarske; →; Ⓜ

ki se nanaša na ajffrarje ↗ *in ajfranje* ↗₃: Letu ie ta Aifrarska poftava, kadar fe ena Shena od fuoiga Mosha nagne, inu nezhihta poftane, ali kadar eniga Mosha ta **ajffrarski** Duh preide, de fuoio Sheno aifra, de io poftau pred tiga GOSPVEDA, inu ta Far shno stury vfe po leti Poftau DB 1578, 117b *sum o nezvestobi* / bibl. Item, de en Mosh more fvojo Sheno s'eno **ajffrarfko** vodo inu offrom ifkušiti, aku je sakon prelomila ali nikar, inu de more drugih Shen vezh vseti: takove fo sgul Deshelike poftave DB 1584, I,)2b *vodo, s pijem katere je žena v posebnem obredu dokazovala svojo nedolžnost*

◆ — bibl. **ajffrarska postava postava o ljubosumnosti:** Letu je ta **Ajffrarfka** poftava, kadar fe ena

Shena od fvojga Moshā s'neveri, inu nezhišta poftane, ali kadar eniga Moshā Ajfrarŕki duh prejde, de s'fvojo Sheno ajfra, de jo poftavi pred GOSPVDA, inu ta Far shnjō stury vŕe po letej Poftavi DB 1584, I,81b; bibl. **ajfrarski Bog Bog, ki kaznuje malikovalce in je usmiljen do tistih, ki se drŕŕjo njegovih zapovedi, ljubosumni Bog:** Sakaj jeft ŕim GOSPVDA tvoj Bug en **ajfrarŕki** Bug, kateri obyŕzhem tēh Ozhetou krivu djanje na Otrucih, do tretjiga inu zhetērtiga rodā, kateri mene sovrashjo, inu sturim miloŕt na veliku taushentih, kateri mene lubio, inu moje Sapuvidi dērshe DB 1584, I,103b, podobno tudi ZK 1595; GOSPVDA je en ***ajfrarŕki** Bug, inu en Maŕzhavez, ja en Maŕzhavez je GOSPVDA inu ferdit <*ŕummnezh, savidliu> DB 1584, II,119a; bibl. **ajfrarski ofer jedilna daritev, ki je spremljala obred duhovnika na ŕeni, ki jo je njen moŕ osumil in obtoŕil zakonske nezvestobe; jedilna daritev ljubosumnosti:** Inu ajfrarŕki duh ga [moŕa] prejde, de ajfra s'fvojo Shenō, bodi ŕi ona nezhišta ali nikar nezhišta, taku ima on njo k'Farju pēpeltati, inu en Offer sa njo pērneŕti, ta desfeti dejl Epha Iezhmenove moke, inu nema nizz Olja vērhu gori vliti, ni Veroha gori poloshiti. Sakaj tu je en **Ajfrarŕki** offer, inu en Spominauŕki offer, kateri ŕpomina krivudjanje DB 1584, I,81b

Ⓔ gl. ajfer [F. N.]

ajfrati -am glag. nedov. ['a:jfrati -am]; P 55, K 8

(TL 1561, DJ 1575, JPo 1578, DB 1578, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592)

– nedol.: ajfrati; – sed. ed. 1. os.: ajfram; →; – vel. ed. 2. os.: ajfraj; – del. na -l m. ed.: ajfral; →; (M)

Deutfch. Eifer. *Latinè.* zelari. *Windifch.*

saviditi, **ajfrati.** *Italicè.* haver gelofia MD 1592, C6a

1. ekspr., kdo; komu, (k čemu), čez kaj, za koga/kaj, (v čem, s čim) **izraŕati, kazati veliko prizadevnost, navdušenje, goreče si prizadevati; goreti, navduševati se:** Sakaj vi ŕte slishali, kakou iē bilu nakadaŕ tu muie [Pavlovo] prebiuane vti Iudouszhini, de ŕem zhes maŕŕo preganal to Cerkou Boshyo, Inu ŕem gori iemal vti Iudouszhini zhes mnogetere muie touarishe, vti mui Shlahti, Inu ŕem preuezh **ayfrral** zhes te Naredbe tih Ozhetou TL 1561, 79b, podobno tudi DB 1584; Oni **Aifraio** ŕa vas oli nekar dobru, Oni veliku vezh hote, de bi od mene pali, nu ŕa nee **ayfrali.** **Ayfrati** iē dobru veden ŕa dobre rizhi, inu nekar le ŕamuzh le tedai, kadar ŕem vprizho per vas TT 1581-82, II,159; On [Elia] je rekāl: Ieft ŕim sa GOSPVDA Boga Zebaot **ajfrral:** Sakaj Israelŕki otroci ŕo tvojō Saveso sapuŕtili, tvojē Altarje resbyli, tvojē Preroke s'Mezom[!] vmurili, inu jeft ŕim le ŕam oŕtal DB 1584, I,198b; Sakaj jeft nym tu prizhovanje dajem, de ony **ajfrajo** sa Buga, ali s'nesaŕtopnoŕtjo. Sakaj ony nesŕosnajo to pravizo, katera pred Bugom velā, inu miŕŕio fvojo laŕtno pravizo gori

poftaviti, inu tako néfo tej pravici, katera pred Bugom velā, podvērsheni DB 1584, III,86a; Elias je **ajfrral** sa Poftavo, inu je bil v'Nebru pelan DB 1584, II,180a; Sakaj jeft ŕkoraj do ŕmērti **ajfram,** sa tvojō hiŕho, Inu teh sashmaganje, kateri tebe shmagujo, na mene pada DB 1584, I,296b; Phinees naŕh ozha je Bogu h'zhaŕti **ajfrral,** inu je to Saveso dobil, de bi tu Farŕtvu pēr njemu imēlu oŕtati DB 1584, II,180a / Pinehas, Eleasarou Syn, je bil ta tretji v'takovi zhaŕti, taifti je **ajfrral** v'Boshjim ŕtrahu, inu kadar je folk bil doli padēl, je on ŕtal svēftu, tērdnu inu ŕerzhnu, inu je Israēla smyril DB 1584, II,172a

// kdo; čez koga/kaj, (v čem) **izraŕati veliko, močno jzo; srđiti se:** Taku pravi GOSPVDA Zebaot: Ieft ŕim zhes Zion ŕilnu britku ***ajfrral,** inu ŕim u'velikim ŕerdi zhes njo **ajfrral** <*ŕe ŕerdil> DB 1584, II,127b

2. kdo/kaj; za koga, zoper koga, s kom, (s čim) **čutiti veliko bojazen, da bi izgubil ljubezen, naklonjenost kake osebe; biti ljubosumen:** Ne **ayfrai** ŕtuio brumno sheno. Sakaj takouu teshku merkaine niŕhter dobriga neperneŕe DJ 1575, 36; Inu ajfrarŕki duh ga prejde, de **ajfra** s'fvojo Shenō, bodi ŕi ona nezhišta ali nikar nezhišta, taku ima on njo k'Farju pēpeltati, inu en Offer sa njo pērneŕti DB 1584, I,81b / Kateri pak preŕhuŕtuje, s'eno Sheno, ta je en Norz, ta pēpravi fvoj leben v'pogublenje .. Sakaj tija Moshā slobnoft **ajfra,** inu neshona v'zhaŕŕu tiga maŕzhovanja, inu negleda na velanje obene Perŕone, kir bi smyrila, inu nevssame, de bi ti lih veliku hotel ŕhenkati DB 1584, I,319a / Ali letu je pak ŕerzhna shaloft, kadar ena Shena supēr drugo **ajfra,** inu jo pēr ŕleŕhēnim framoty DB 1584, II,163b / bibl. Sakaj jeft [sv. Pavel] sa vas **ajfram** s'Boshjim ajfrom. Sakaj jeft ŕim vas sarozhil enimu Moshu, de eno zhiŕto Dezhlo Criftufu pēpeltām. Ieft ŕe bojim pak, de, kakōr je Kazha Evo ŕkusi fvojo hudo kunŕŕt ŕapelala, de taku tudi vŕkhi umi nebedo premaknieni, od te preproŕzhine v'Criftufu DB 1584, III,100a *se bojim, da vas kdo ne zavede od pravega krŕčānskega nauka k napačnemu,* podobno tudi TL 1561

3. kdo; čez koga, za kom **čutiti veliko nezadovoljstvo, da kdo kaj ima, je deležen česa, kar si osebek ŕeli; zavidati, biti ljubosumen:** Nereferdi ŕe zhes te hude, inu ne**ajfrraj** zhes te hudobne. Sakaj ta hudi néma niŕhter vupati: inu tēh hudobnih Luzh bo vgaŕnila DB 1584, I,325b; **Neajfrraj** sa enim krivizhnim Moshum, inu neisvoli obeniga njegoviga pota. Sakaj GOSPVDA ŕe gnuŕŕi nad hudobnimi, inu njegova ŕkrivnoft je pēr brumnih DB 1584, I,318a / Ta pērvi Moses pravi: Ieft hozhem sturiti, de bote **ajfrali** zhes tu, kar nej moj folk, inu nad enim nesafŕtopnim folkom hozhem jeft vas referditi DB 1584, III,86a *da boste zavidali ljudstvu, ki ni izvoljeno ljudstvo*

Ⓔ gl. ajfer [F. N.]

ajfrer -ja sam. m [ˈaːjfrer]; P 1, K 1 (TC 1550)

– ed. im.: ajfrer; ☉

kdor čuti veliko bojazen, da bi izgubil ljubezen, naklonjenost kake osebe; ljubosumnež: bibl.

Druhih Bogou poleg mene ti ne imei .. tih ne Moly inu ne Zhefti/ fakai iest fem ta Gofpud tui Bug an mozhan **Aiffrer**/ kir obyszshzem to kriuiuo tih ozhetou na otrucih do tretje inu Zheterte fhlahte kir mene fouuralhyo TC 1550, (12b) *Bog, ki kaznuje malikovalce in je usmiljen do tistih, ki se držijo njegovih zapovedi*

☞ gl. ajfer [F. N.]

ajgenšaft -i sam. ž [ˈaːjgenšaft -i]; P 12, K 1 (TPo 1595)

– ed. im.: ajgenšaft; – mn. rod.: ajgenšafti; ☉

kar osebo, stvar določa tako, da jo je mogoče razpoznati, ločiti od istovrstnega; značilnost:

Tu je ta druga **ajgenšafft** ali snamejnye teh Mlailheu Chrifufuevih, de ony nikar le sa volo tiga greiha, Boshjiga ferda, inu fodbe, shalujo inu fe jokajo, temuzh ony imajo tudi sa volo vfe fhlaht potelefne nefrezhe inu suparnoſti mokre ozhy TPo 1595, II,311; Tu je vshe ta shefta **ajgenšafft**. Isvelizhani fo ty, kateri fo zhitiga ferza, sakaj ony bodo Boga gledali TPo 1595, II,314; Nu taku ga pak S. Mateush v'ofsem reslozhenih **ajgenšaffti** ali snaminja resdily, katera fe bodo na vfeh Karfzhzenikih nafhla, aku ony hote pravi Karfzhzeniki, ali Mlailhi Chrifufuevi biti TPo 1595, II,307

☞ iz nem., prim. die Eigenschaft [J. N.]

ajhler -ja sam. m [ˈaːjhlər -ja]; P 3, K 3 (DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: ajhler; – mn. im.: ajhlerji; ☉

kdor se kaže drugačnega, navadno boljšega, kot je; hinavec: Crajnſki. Hináući *Corofhki*.

Ajhlerji DB 1584, III,CcIVb; Hypocrita. *German*. Heuchler/ Gleißner. *Slav*. hinavez. *Carn*.

aihler MTh 1603, I,653

☞ iz nem., prim. der Heuchler [J. N.]

ajnajst gl. enajst

ajnemer (ajnemer, ajnnemer) -ja*/-mra* sam. m

[ˈaːjnemerʔ]; P 4, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: aj | n/nn | emer; ☉

kdor pobira, izterjuje dajatve; pobiralec, izterjevalec dajatev: Deufsch. Seckelmaifter. *Latinè*. quaefor. *Windifch*. shafar, **ainnemer**.

Italicè. teforiero, cameriengo, pagatore MD 1592, 01b; *Latin*. quaefor aerarius. *Germ*. ein Seckelmeister/ Rentmeister. *Slav*. **ainemmer**. *Carnio*. **ainemmer** MTh 1603, II,376

☞ iz nem., prim. der Einnehmer [J. N.]

ajnnemer gl. ajnemer

ajnžidelski -a -o prid. [ˈaːjnžidelskiʔ]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– m. ed. im.: ajnžidelski; ☉

ki se nanaša na anžigle /; puščavniški: je onu tedaj taku dobro vPufzhavo ijti, ali vKlofhter

tezhi .. onu bi bilu svojo mainingo imejlu, kadar bi takou Klofhterſki ali **Ainfhidelfki** leben .. na enu lejtju ali dvej bil poftaulen

TPo 1595, I,97

☞ gl. anžigel [A. J.]

ajratblago (ajratblagu) -a sam. s [ˈaːjratblaˈgo:]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: ajratblagu; ◆ ☉

darilo, ki ga mož oblubi, da ženi po poročni noči; jutrnja: Deufsch. Heurathgut. *Latinè*. dos. *Windifch*. jutrinja, **airatblagu**. *Italicè*.

dote MD 1592, G3b; Dos. *German*. ein Ehefteuwer/ Heymſteuwer/ Morgengab. *Slavon*. **ajrat blagu**, jutrinia MTh 1603, I,448

☞ po nem., prim. das Heiratsgut [J. N.]

ajski -a -o prid. [ˈaːjski]; P 1, K 1 (DB 1584)

– m. ed. im.: ajski; ☉

ki se nanaša na mesto Aj; ajski: inu je Krajla od Ai, puftil na enu drivu obeſiti <**Aifki** Krajl obélhen> DB 1584, I,124a [J. N.]

ajžel -žla*/-želna* sam. m [ˈaːjžəl]; P 3, K 3 (MD 1592,

TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: ajž | e/è | l; ☉

prostor za opravljanje potrebe; stranišče: Deufsch. Haimlich gemach. *Latinè*. locus fecretus. *Windifch*. lajbil, **aishèl**. *Italicè*.

necefsario, ceſſo, deftro, cacatojo, zangola MD 1592, F7a

pren. ta Hudizh vte ludy gre, ſtury nje norre inu norzhafte, de fe more s'rifnizo rezhi, de en takou zhlovik nej nihter drugiga temuzh en ſmerdezih **aifhel** ali ſerylnik tiga Hudizha

TPo 1595, I,34

☞ iz nem., prim. bav. häuslein [J. N.]

akcencija -e sam. ž [akciˈdeːncija -e]; P 2, K 1 (TO 1564)

– mn. im.: akcencie; – tož.: akcencie; ☉

kar je posledica sovпада nepričakovanih, (za človeka v odnosu do Boga) med seboj nepovezanih dejanj; slučajnost: Sakai ta zhas, ta kray, ta Perfona, fo le ene **Accidenciae** katere vboshyh rokah ſtoye, tih mi nemamo veiditi TO 1564, 148b

☞ iz lat., prim. accidentia [K. A.]

aklen -a -o prid. [akˈleːn]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– nedol. obl. m. ed. tož.: aklen; ☉

ki se nanaša na jeklo /; jeklen: pren. oni .. fo tardouratni, sadobe shelesne Moshyane inu kamanato Sarce, **Aklen** duh, fo farditi, nidauj JPo 1578, II,57 [A. J.]

aklo gl. jeklo

ako¹ (aku, ako, oku) vez. [ako/ˈako]; P ↘, K ↘

– a/o (TL 1561, 53b) | k | u/o (Krelj, Juričič); ☉

Quifquam, **aku** gdu BH 1584, 85; Siqvis. **aku** gdu BH 1584, 85; **ako** kej kod, fi qva BH 1584, 155; **Aku**, quando, qvandoquidem, fi quidem BH 1584, 165;

Deutsch. ob. *Latinè.* num, an, utrum. *Windifch.* **aku.** *Italice.* se MD 1592, K8a; Si. *Germ.* wann/ so. *Slav.* **aku** MTh 1603, II,512

1. v pogojnih odvisnih stavkih, pogosto v zvezi **ako – tako** in redko **ako – tedaj za izražanje pogoja, s katerim se uresniči dejanje nadrednega stavka; če:** **a)** s povednim naklonom: **aku** du muyo befedo ohrani ta ne bode nihdar te fmerite vidill TC 1550, 98(57b); **aku** veruieumo, bomo ohraneni TC 1555, H5; **Aku** du hozhe puiti fa meno, ta odpoui fam febi, inu nolli fui Crysh ufag dan, inu hodi fa meno TT 1557, 193; **Aku** du bode ieidil od tiga kruha, ta bode uekoma shiu TT 1557, 276; **aku** on bode ieidil od tiga prepouedaniga Sadu, taku on vmerie TR 1558, Q4a; Inu **aku** ena Dezhla fe omoshi, nei greshila TL 1561, 38a; **Ako** pak fturifh, kar nei dobru, taku fe bui KB 1566, D8b; **Ako** nas Bog tako nesahualne naide, kakor ie te tardovratne Iudie. Tada j budo Hudizh, Smert, Grehi, Pakal, Sard Boshij .. nasho Dusho .. ftiskali JPo 1578, II,135b; Inu tu hozhmo fturiti, **aku** Bug perpufti TT 1581-82, II,279; je Bug v'Mosefovi Poftavi Israelfkimu folku oblubil, inu odlozhl, ali sahafal Kanaanfo deshelo, **aku** jo bodo dershali DB 1584, I,(4b); Ofstanite tukaj, dokler mydva supet k'vam prideva. Pole, Aaron inu Hur fta pèr vas, **aku** gdu bo imèl kakovo rézh, ta k'nyma pridi DB 1584, 150a; Bog je .. nym takovo Sapuviz gori nalufhl .. de bi ena vfkatera Mati, kadar ona rody, po fhett tjednou, **aku** je en Syn bil .. morala v Tempel yti TPo 1595, I,133 / Beri od tiga vezh, **aku** hozh, ta 8. Kap: kRiml: JPo 1578, 1,35b; **aku** zefh[!]: fis, fodes BH 1584, 155; potle **aku** hozh, taku moreh tudi leto molitou rezhi ZK 1595, 182

// v zvezah z nikalnicò **ako nikar/ne / akonikar za izvzemanje, omejevanje:** taku ta Verni gleda .. aku fe nih vuk inu vfe giane gliha/ fbofyemi befedami .. **Aku** nekar/ taku nim nifhter veryame TC 1550, 213(114b); **Ako** oni ôte naf'bugati .. tèr famiga Iesufa Chriftu fufhati, taku ijh zhemo radi sa Brate fposnati, **Ako** ne, nai gredo, kamo ôte KPo 1567, CV; Veruite meni, de fem iest vtim Ozhetu inu ta Ozha ie vmeni, **Aku** nekar, taku veruite meni vfai fa volo tih dell TT 1581-82, I,434; **Aku** vam dopade, taku pèrnefite femkaj, kuliku jeft velam: **aku** ne, taku puftite od njega DB 1584, II,129a; **Akunikar**, ni, nifi .. **Aku** nikar, nifi BH 1584, 165; **Aku** fe vy nikar od mene ne vuzhite, taku vas obeden ne bode isvelizhan TPo 1595, II,51; Nifi. *Germ.* es sey dann. *Slav.* **akunikar**, famuzh MTh 1603, II,121

// v zvezi z **le za blago poudarjanje dejstva, da uresničitev pogoja ni samoumevna:** vfe tu kar nam ye Iesuf oblubil/ dobodemo per nim/ per prauim zhafu **aku** le veryamemo TC 1550, 233(124b); Ierusalem, ty moresh tuoie satrenie is Prorokou, inu is moyh Predig, dobro fposnati, **ako** le hozh

JPo 1578, II,132; Ieft hozhem tebi dve j taushent Kujn dati, **aku** le moreh Iesdice k'nym dati DB 1584, I,215a

// v zvezah s **tedaj, tada za blago poudarjanje resničnosti, uresničljivosti, nujnosti pogoja:**

Aku tedaj hozhelh nafhiga Brata s'nami poslati, taku hozhemo my doli pojti, inu tebi jéfti kupiti DB 1584, I,28b; **Aku** je tedaj moj Ozha na vas en teshak larem polushil, taku hozhem jeft fhe pèrlshosti k'vafhimu Iarmu DB 1584, I,238b

// v zvezah z **vže, že za izražanje sprijaznenja z vsebino pogoja:** **ako** vshe ti, letiga maihaniga neozh odpuftiti: Tako ti guishno Bog neozhe tega vekshega odpuftiti JPo 1578, II,107b

// v zvezi s **pak za poudarjanje nerealnosti pogoja:** **Aku** pak tèh mèrtvih gori vftajenje nej nifhtèr, taku tudi Criftus nej gori vftal DB 1584, III,95a

// z vprašalnim nadrednim stavkom **za pogojno izražanje domneve, na podlagi katere se sproži vprašanje v nadrednem stavku:** Ty drugi prauio, **Aku** nas le ta Vera perpraui Vnebefa, fakai fo tedai te Boshye fapuuidi od Buga dane inu gori poftaulene? TT 1557, y3a; **Aku** vam rifnizo goruorim, sakai vy meni neueruiete? JPo 1578, I,100b; Koku hote pak predigovati, **aku** néfo pollani? DB 1584, I,b1a; **Aku** je GOSPVD s'nami, sa zhesh volo fe je nam tedaj letu pèrgudilu? DB 1584, I,163a

b) s pogojnim naklonom: Nu **aku** bi my hoteli/ take inu druge trofhte/ befede inu oblube bofhye/ fufèb tedai/ kadar nam hudu gre/ oli kadar na fmerti lefhimo .. po nafhi fastopnofti inu modrufti ifraitati inu ifgruntati/ Taku bi my/ na tih oblubah bofhyh/ fdai zbiuulali TC 1550, 207(111b); Ieft fem pag lete Brate fatu poslal .. de **aku** bi ty is Macedonie smeno prishli, inu bi uas ne neshli perpraulene, de my .. fa take feuupane huale uolo, ne bomo fasromouani TL 1561, 67a; Samuzh **aku** bi obeniga Mosha ne bilu, oli bi kriuu uuzhl, tedai eni Shenii nei prepouedanu uuzhiti TL 1561, 48a; **Aku** bi ty Starishi inu blishni periateli, letimu Ditetu preufgudo skufi to Smert odufeti bili, inu bi letu Deite ne imeilu nikogar, kir bi nee ta celi Catechifmus nauuzhl inu vto Cerkou htim Pridigom vodil, Taku vi Botri inu Botre fte dolshni, tu iftu na meiftu tih Starisheu fturiti TC 1575, 426; Iest fem vasha prizha, de **aku** bi mogozhe bilu, vi bi bili vashe ozhi ifderli, inu meni dali TT 1581-82, II,158; **aku** bi on od njega prifhàl, taku bi on vmèrl DB 1584, I,29b; **Aku** bi pak imèli ficer kaj dershati, tuiftu naj vam Bug resodeje DB 1584, III,103a; Vtretjim Capituli .. opomina .. de bi te lèjne inu vtraglive .. imèli fhtrafati, inu **aku** bi fe nepopravili, fe prozh od nyh dershati DB 1584, III,112b

● — v medmetni rabi **ako Bog hoče za izražanje odvisnosti od božje volje:** my bomo .. potrofh-tani v'nalnih nadlugah, supèr .. (**aku** Bog hozhe) tu nar pullednje pohujhanje DB 1584, II,+2b;

Deutfch. Wils Gott. *Latinè.* Deo volente. *Windifch.* **aku** Bug hozhe. *Italice.* con ajuto di Dio MD 1592, V4b

2. v dopustnih odvisnih stavkih, v kalkiranih zvezah **ako glih/lih / akolih**, pogosto v zvezi s **tako (vuner/vener/vini)** za **izražanje dejstva, možnosti, kljub kateremu se dejanje, stanje nadrednega stavka lahko uresniči; čeprav:**

a) s povednim naklonom: kateri Vme Veruie, **aku** on glih vmerie, ta bode shiu TT 1557, s4a; Obtu **aku** glih tu pomagane inu odreshitu na tim fueitu nei glih .. Taku vini ta Vera .. nei šabfton TO 1564, 45a; Ne motife pak, **aku** bode lih mnogi na to nashe Pifmo mèrdal inu fe obresal: Edan šentčie, drugi befede .. peti ne vèim fam kai fi, graial KPo 1567, V1b; Inu tibe fe bo dobru godylu, **aku** fi glih en Greshnik TC 1575, 377; Ali ti ifti, **aku** fo lih pred zhloueki nedolshni .. bily .. taku ony vñai te popolnome prauice, inu nedolshnosti kfuimu terplenu inu fmerti neifo pernefli DPa 1576, 56b; **Aku** lyh ta vekshi del Liudy na Suetu sglubieni bude, Tako vuner Boshya Befeda nebude nikuli sabftoin predigouana JPo 1578, I,75b; **Aku** ona [mravljja] lih neima Viuda, ni Kapitana, ni Gofpuda: taku fi ona viner po Leiti fvoi Kruh perpraula, inu fvoio špendio vshtetvi špraula DPr 1580, 9b; Ieft fim fe podftopil govoriti s'GOSPVDOM, **aku** fim lih pàrft inu pepel DB 1584, I,11a; Vt definit[!] vires: tamen est laudanda voluntas. **Aku** lih, vel, najfi na mozhi manjka: taku vñaj dobra vojlija je hvale vredna. **Aku** lih vel najfi hoc loco significatur per vocem, vt BH 1584, S57; Sveit oftane hud, **aku** glih dobre pridigarje ima TPo 1595, I,131; Simeon cilu obeniga reslotka ne ftury, mej Iudi inu Ajdi, **aku** je lih sa volo te[!] Boshjh slushbi, inu drufiga djania vmej nymy en velik reslotik bil TPo 1595, I,143; Lubi zhlovik nikar satu ne Zagaj, **aku** fi ti lih en greifhnik, inu taku en strshan urtel ali fodbo na febi imafh TPo 1595, II,131; Pred nikomèr fe bati, De Dufhizo mojo, k'svelizhanju obdèrshim, vfelej v'dobrim tèr slej, **Aku** lih Tellu sgbim, De v'pravi Veri grem naprej TIC 1595, CCCXCIX / **aku** fte shivy ali mèrtvi, taku fte prekleti DB 1584, II,170a *najsi*

// z nikalnico za **izvzemanje, omejevanje:** tu Odupfzhane tih Grehou .. nom .. vtim Euangeliu fa volo Cristufa, bode danu inu shenkanu, **Aku** glih tiga ne fmo vredni, ne fashlushili TAr 1562, 31b; kar on dei po Boshy befedi, **aku** glih nekar popolnoma, Taku tu iftu dopade Bogu TO 1564, 26a; To bebedo, Poftava, nèmalh ti letukaj saftopiti na zhlovezhko visho .. ker fe Pofravi more s'vunananim dellom sadofsti fturiti, **aku** lih farce nej pèr nym DB 1584, III,78b / Gofpud Bug .. nas bo, koker to peruo fuio Ifraelsko Cerkou .. zhudnu obaroual, inu .. **aku** nekar telefnu vitezhe, taku vñai duhousku nevezdehe odreshil TT 1577, XXV

b) s pogojnim naklonom: fi bodi en dober oli hudi Angel, Si bodi en hud oli dober, bog oli bogat .. zhlouik, mozhna oli shibka fuirina, taku vñai **aku** bi glih hotela kai vezh oli mane, hudiga oli dobriga timu zhloueku .. fturiti, oli naloshiti, taku ne more, temuzh kar ie ni od famiga Gofpudi Boga dopufzhenu TT 1557, dd1b; Inu nai fem fi uas skufi ta Lyft shalofstne fturil, mene ne greua, **aku** bi me glih greualu .. Sdai pag fe ieft ueffelim .. kir fte shalofstni bili hti Pokuri TL 1561, 64b; Pomagai de ieft tudi moimu Ozhetu vnegoui ftarofsti fpet morem ftrezhi, inu .. de od nega sa dobru imam, **aku** bi on lih kakor enu Deite ratal TRM 1579, 104a; Kadar fo ljudje imèli .. profti pufzheni biti, tu nej hotèlu nigder naprej pojti, **aku** bi lih Krajli tu radi bily fturili DB 1584, II,88a; Sakaj **aku** bi lih Bug tudi na druge poti nam zhlovèkom bil mogel pomagati, taku je vñaj leta pomuzh vtakovi mafsi od njega nam h'dobrimu naprej vseta, kadar njegou edinorojeni Syn fam nashe greihe na fe vsame TPo 1595, II,137

3. v osebkovih odvisnih stavkih, s povednim naklonom za **izražanje dejstva, da je trditev v nadrednem stavku resnična, kolikor je resnična trditev v odvisnem; če:** Enimu Tatu nei taku velika framota **aku** krade, de fvoio Dusho nafsiti, kadar ie lazhan DPr 1580, 11a; Sakaj de jeft Evangelii predigujem, fe meni nej potreba hvaliti, sakaj jeft tu moram fturiti: Inu gorje je meni, **aku** nebom Evangelii predigoval DB 1584, III,92b

4. v predmetnih odvisnih stavkih:

a) za **uvajanje vprašanja; če, ali:** **aa)** s povednim naklonom: de fe .. ty mladi inu preprofti .. mogo nauuzhiti, inu isvprashati, **Aku** ta celi Catechifmus vmeio inu saftopio TAr 1562, 37b; Abrahamou Hlapez vprafha, **aku** hozheo Starifhi pèrvoliti DB 1584, I,15b; **Aku** fe pak ta Grinta dajle resrafte po Koshi .. taku [far] nèma dajle vprafhati, **aku** fo Dlake sholtè poftale DB 1584, I,69a; Ioannes .. fvoje mlaiſhi knjemu [Kristusu] poſhle, ſeno takovo ſapuvijdo, de bi ony njega imejli vprafhati, **aku** je on ta, kir bi imel priti TPo 1595, I,14 **ab)** s pogojnim naklonom: Inu on poklizhe kfebi tiga Altmanna, inu ga uprafha, **aku** bi on bil daunu umerl, inu kadar on od tiga Altmanna fuei, shenka tu tellu timu Ioshefu TT 1557, 152; Suit fo zhes nega dershali, || De bi mu vfmert pomagali, || So ga fpet vfi vprashali, || **Aku** bi on reis Cristus bil? DPa 1576, A6b; Tudi nei [Kristus] vprafhal **aku** bi verouali da Mefia ima od Davidoue Shlahte roien biti JPo 1578, II,174b; Vera .. tudi nevprafha, **aku** bi fe imela dobra della delati, témuzh prejden, fe vprafha, taku je ona vshe fturila DB 1584, III,79a; Mei tém ie Gofpud Primosh .. proshè bil .. de bi pèr teh Turſkih Suſhnih ifuprafhal, **aku** bi fe ta praui Turſki Alkoran mogel dobiti TPre 1588, 117-118

b) *za izražanje možnosti, negotovosti, domneve; če, ali:* **ba**) s povednim naklonom: teshku Veruemo inu zbiulamo, **aku** kadai bo konez tiga Suita na fodni dan TT 1577, 338; Ioseph špet fvoje Brate ikufha, **aku** fvojga ozheta .. prou lubio DB 1584, I,29; Sodite lamy pèr febi **aku** je tu lépu, de ena Shena gologlava pred Bugom molí DB 1584, III,93b; Gdu vej **aku** je [kar prosim] Bug meni hozhe dati TPo 1595, II,218

// v zvezi **ako – ali ne/nikar za izražanje izbire:** Ali ti imah sdaj viditi, **aku** se bo tebi po moji besledi sgudilu ali ne DB 1584, I,85a; Letu flushi pak vfe hitmu, de fe ti poprei dobru pomislifh, **aku** ti hozhefh en Karfzhenik biti, alli nikar TPo 1595, I,109 **bb)** s pogojnim naklonom: ludie .. fo ufi unih fercih mislili od Ioannefa, **aku** bi on ta Criftus bil TT 1557, 167; Farifei .. fo .. iskali, **aku** bi mogli kai ulouiti is shnega uuft, de bi nega fatoshili TT 1557, 205; S. Lukesh .. pifhe, de fo ty v'Téšalonihí vřak dan v'pifmih yřkali, **aku** bi temu taku bilu, kakòr je S. Paul vuzhil DB 1584, I,(1a); zhlovik nigner nemore sagvilhan biti, **aku** bi bil zhiftu inu vfe grehe prou špovedal DB 1584, I,bv1b; Potle je on tudi puftil vunkaj letéti eniga Goloba od febe, de bi svejdil, **aku** bi bile Vodé vpadle na Semli DB 1584, I,5b; ta folk je filnu v'zvibli bil, **aku** bi imél ta Tempel špet feysidan biti DB 1584, II,124a / Mei tém je Gofpud Primosh .. proshè bil **aku** bi mu le bilu mogozhe, de bi pèr teh Turskih Sushnih ifuprashal, aku bi fe ta prauí Turski Alkoran mogel dobiti TtPre 1588, 117-118

5. v časovnih odvisnih stavkih, s povednim naklonom, pogosto v zvezi **ako – tako za izražanje dejstva, da se dejanje nadrednega stavka ponovi, kadar koli se izpolni pogoj; kadar, ko:** **aku** fe vom kaka škoda pergodi fa volo te prauice, taku fte vi Ifuelizhani TT 1557, dd4b; Komu ui pag kai odpufite, timu ieft tudi. Sakai tudi ieft, **aku** komu odpufim, tu odpufim fa uasho uolo na Criftufeum imeiftu TL 1561, 57b; Inu **aku** gdu pred nym .. nenadjaufhi naglu vmèrje, taku fe ta glava njegove oblube ofkruny .. Satu ima on fvojga glavó obriti, na ta dan fvojga ozhifzhenja, tu je, na fedmi dan DB 1584, I,81b

6. v vzročnih odvisnih stavkih, s povednim naklonom, pogosto v zvezi **ako – tako za izražanje dejstva, da je vsebina odvisnega stavka vzrok dogajanja v nadrednem; če, ker:** **Aku** fe sledna besleđa fteim Nemshkim Tolmazhenem nefgliha, Satu fe ne fmotite, Ieft fe vezh is Latinskih koker Nemshkih Tolmazherieu tomazhil TPo 1566, bVIIb; **Ako** fmo Lakotni, tako ifzhemó Kruha JPo 1578, III,83; **Aku** ti pak hudu ifturish, taku fe bui DC 1580, E5a; **Aku** v'ytkro pihnelh, taku is nje velik ogin poštane DB 1584, II,164b

7. v primerjalnih odvisnih stavkih, s povednim naklonom, v zvezi **ako + primrk. prisl. – tem + primrk. prisl. za izražanje primerjave ali sorazmernosti dejanja v nadrednem in odvisnem stavku; danes** čim: Ta Vodenizhni

zhlouik pomeni vfe velike Greshnike. Koker ty Vodenizhni, **aku** vezh inu zheftzhe pyo, teim fo oni bule sheini. Glih taku ty neuerni Greshniki, **aku** vezh Greshio, teim vezh lushta imαιο htim Grehom TR 1558, T¹3b

8. v namernih odvisnih stavkih, s pogojnim naklonom **za izražanje namena; da:** Inu nym prauí od fuoiga puřlednyga prihoda Křodnymu dneuu, **aku** bi vřai kateri na ta ifti špomnil, inu od fuoie kriuíne řtopil JPo 1578, I,122a; Iest le fa no [Jezusovo smrtjo] hodim, **aku** bi iest no mogel řapopafiti, koker řem iest popaden od Iefufa Criftufa TT 1581-82, II,194; Satu ta Sovrařhnik supet sa nami lasi, **aku** bi nas is takove gnade inu milofiti Boshje mogel maknit TPo 1595, II,177; Volcje, kadar fo lazhni, lajajo inu tulio kakor ty Pfi, **aku** bi mogli shivyno ali zhlovéke s'tem obnoriti TPo 1595, II,177

9. v zvezi **ako – ali za uvajanje stavkov, ki kažejo na možnost izbire; najsi:** Kateri bi nas pred dvaifsetimi lejti bil vprařhal, **aku** by my řaifhi hoteli enu lejtu dragynjo imejti, ali fe od Menihou inu farjeu, prejd inu prejd taku puftiti drejti, martrati inu gnati .. kaj fe tebe řdy, nei bi li bil, en vřakateri sveřseljem to dragynjo isvolil TPo 1595, I,110; Tu pogledaj na tvoj řtan, po teh defřetih řapuvidah **aku** ři Ozha, Mati, Syn, Hzhi, Gofpud, Gofpodinja, Hlapèz ali Dekla ZK 1595, 165

☞ v zvezah ako (g)lih, akolih po nem., prim. obgleich itd. [K. A.]

ako² (aku, ako) čl. [ako/'ako]; P \, K \

– ak | u/o (Krelj, Juričič); ☹

1. za uvajanje vprařanja; ali: Ozha. **Aku** pag my premoremo řnashimi delli oli gianem/ tim řapuuidom bolnym řturiti řadofiti/ inu te ifte doperneřti popelnoma? Syn. Nekar TA 1550, 16; Criftus prauí .. Kadar ta Syn tiga zhloueka pride .. **aku** on bode Vero nefših na řemli? TR 1558, L4b; Inu David je vprařhal GOSPUDA, inu je djal: **Aku** imam tja pojti, inu Philiferje pobyti? DB 1584, I,163a; Inu on je rekål k'meni: zhlovezhku dete, **Aku** vidifh kaj ty Starifhi Israelfke Hifhe delajo v'temmi, vfakoteri v'fvoji nār léřhi Kamri? DB 1584, II,63a; **Aku?** num, numquid? BH 1584, 156; Num? *Germ.* Ist es? *Selav.* **aku** MTH 1603, II,133 / **Aku** ti tedai veruiesh na nashiga gořpudi Iefufa Criftufa, de ie on fa tuio volo tu zhloueftu na fe vřel? TO 1564, 140b; **Aku** tadai Papeř prau dela da fe tako kuelikimu Gořpodu řtaui, zhes vfo Gofpodřzhino? JPo 1578, II,53b / Du nas hozhe odlozhiti od te lubefni Boshye? **Aku** nadluga, **aku** tefnoba? **aku** lakota? **aku** nagota? **aku** neshihrost? **aku** mezh? TT 1581-82, II,30

// v zvezi **ako – ali/oli za izražanje izbire:** Ta kir vom tiga Duha podaie, inu take mozhne řizhi vmei vami della. **Aku** tu della řkuři ta

della te Poftaue? Oli skuſi to Pridigo od te Vere? TL 1561, 83a; **Ako** vſi glih delaio alli ne? KPo 1567, XCII; **Ako** ſo lete befede, Hodi s mano, le famemu Petru rezhene, ali vſe karfzhenike vkup sadeneio? JPo 1578, III,17; **Aku**, vtrum, an BH 1584, 156

2. v spremnih besedilih **za uvajanje napovednega, povzemalnega stavka; ali: Aku** prou vuzhimo, kir pravimo, skuſi vero famo bomo prauizhni. fol. 16 TO 1564, Xx2b; **Aku** ſe imαιο falſh vuzheniki moriti TtPre 1588, 50; **Aku** ſe ludje ſa kreiga volo od Sacramenta imajo dershati TPo 1595, II,164

3. redko **za uvajanje želelnih stavkov; o da:** Iaebez je klizal na Israellkiga Boga, inu je djal: **Aku** ti mene shegnafh, inu moje pokrajine gmerafh, inu tvoja roka s'mano bode, inu boſh timu slimu ſapovédal, da me nebo ſhalilu. Inu Bog je puſtil priti, kar je on profil DB 1584, I,221b [K. A.]

∖ **ako^{1,2}P** približno 6000, **K 45** (TC 1550, TA 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPſ 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, TPſ 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DA_g 1585, DC 1585, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TIM 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603); prevladuje vez.

akolih gl. ako¹, lih

ako lih gl. ako¹, lih

ako – tako gl. ako¹, tako

aku – ali gl. ako¹, ali¹

aku glih gl. ako¹, glih

aku lih gl. ako¹, lih

akunikar gl. ako¹, nikar

aku nikar gl. ako¹, nikar

aku – tadaj gl. ako¹, tedaj

aku – taku gl. ako¹, tako

aku – tejm gl. ako¹, tem

al -a sam. m [ˈa:l -a]; **P 5, K 4** (TT 1560, TL 1561, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: al; – mn. tož.: ale; ☉

dolga sladkovodna riba kačaste oblike;

jegulja: mi Ieimo suinsku meffu, Keruouice, **Alle** inu Rake, katerih ty Iudi ne ſo ſmeli iefi TT 1560, c4a; Anguilla. *Germ.* Ahl/ aal. *Sclav.* **al** MTh 1603, I,89

℘ iz nem., prim. der Aal [M. Č.]

a latere gl. legatus

alcoran gl. alkoran

ale vez. [aleˈa:le]; **P 2, K 2** (DB 1584, MTh 1603)

– ale; ☉

kot slovarski zgled **ampak:** *Crajnski Ampak Slovénski*

oli Besjázhki Ale DB 1584, III,CCIIIb; Aut. *Germ.*

Oder. *Sclavon.* ali, ampak, **ale** MTh 1603, I,158 [K. A.]

alef – sam. m [ˈa:lef]; **P 2, K 2** (TPſ 1566, DB 1584)

– ed. im.: alef; ☉

za oznako zaporedja kitic v psalmu **ime hebrejskega soglasnika; alef: Alef.** DObru ie tim, kir ſo pres madesha na tim potu TPſ 1566, 215a; **Aleph.** DObru je tém, kateri pres tadla shiveo DB 1584, I,309b

℘ iz hebr. prek nem., prim. Aleph [A. L. R.]

aleksandrijski (aleksandriski) -a -o prid.

[aleksanˈdri:jski -a -o]; **P 7, K 4** (TT 1557, TR 1558, TAr 1562, TT 1581-82)

– m. ed. rod.: aleksandrisk | iga/a[!]; – ž. ed. tož.: aleksandrisko;

– mest.: aleksandriški; – s. ed. rod.: aleksandriška[!]; ☉

ki se nanaša na Aleksandrijo; aleksandrijski: Inu undu ta Rotmoishter naide eno **Alexandri-sko** barko, ta fe ie pelala uto Lashko Deshelo TT 1557, 422; Obtu inu fa tiga uolo, fem iefť [Trubar] .. to flaro prauo Vero kerszhško od te S. Troyce, od S. Atanafia **Alexandriška**[!] Shcoffa is S. Pifima slosheno, tukai pred Islago tiga Euangelia poſtauil TR 1558, O2b / zemljepisno ime, v zvezi **Aleksandrijsko mesto** de [puščavnika] Boshye slushbe, Diane inu vſe rounane, fo vtaki Vrednuſti, koker tiga Shufteria, kir blifi tih Vrat tiga **Alexandriška**[!] Meifta nega hysho ima TAr 1562, 82b *Aleksandrije* [A. L. R.]

aleksandrinerski -a -o prid. [aleksanˈdri:nerski];

P 1, K 1 (DB 1584)

– m. ed. im.: aleksandrinerski; ☉

ki je povezan z Aleksandrom; Aleksandrov:

Triphon, en **Alexandrinerski** vojſzhak .. vmory Antioha, Alexandroviga Synu DB 1584, I,121vb *vojſčak vojskovodje Aleksandra Balasa*

℘ k nem. der Alexandriner [A. L. R.]

aleksandriski gl. aleksandrijski

aleluja¹ (aleluja, haleluja) neskl. sam. m*

[aleˈlu:ja]; **P 12, K 9** (TPſ 1566, TC 1574, TP 1575, TT 1577, DC 1579, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TFC 1595)

– neskl.: a/ha | leluja; ☉

obredni enobesedni slavlilni (velikonočni) spev;

aleluja: Od tiga ty Pſalmi neruezh gouore inu hualio fa tu Boga, ſteimi Confitemini, Laudate inu **Alleluia**, Gloria patri TPſ 1566, 3b; Satu ima vſaki peiti **Alleluia**, tu ie, Hualyte tiga Gofpudi TPſ 1566, 207b; inu po vſeh Ceſtah ſe bo **Halleluja** pejlu DB 1584, II,153a; Item, fkusi celi Poſt Meſſa, Iaiza, Maſla ne jeifti, obeniga **alleluja** vtim Poſtu pejtii, od letiga my nejmamo obeniga porozhena od Buga ne obene Boshye beſede TPo 1595, I,155; **Alleluja** my pojemo, inu ſe vſi vefelimo TFC 1595, CCXXXIII [J. N.]

aleluja² (aleluja, haleluja) medm. [aleˈlu:ja]; **P**

približno 500, **K 13** (TR 1558, *P 1563, TPſ 1566, TC 1574, TP 1575, TC 1575, TT 1577, TkM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TFC 1595)

– a/ha | leluja; ☉

izraža veselje, hvalo Bogu; aleluja: De bi on ne bil vftal od te fmerti, Vuſs fueit ufi ludie bi fġubleni bili, **Alleluia**, tu ie, Hualite tiga Goſpudi TR 1558, K4a; Zhaft inu huala ta bodi Bogu dana. **Alleluia. Alleluia** *P 1563, 141; De dershe te nega Naredbe, Inu de te nega Poſtaue ohranio. **Alleluia** TPſ 1566, 192b; **Alleluia, Alleluia, Alleluia, Alleluia**, Nom fe ie vefſeliti, Bug hzhe nom htroshtu priti, **Alleluia** TC 1574, 103; Preproſte pleine makou zueit **Alleluia**! O Marya TC 1575, 218; Inu kir ſpet prauio **Alleluia**, nash Goſpud Bug vſigamogozhi Kraluie inu Goſpoduie TT 1577, 458; Vſe kar fapo ima, huali tiga Goſpuda, **Halleluia** TKM 1579, 6a; Temuzh Tellu ſpat poloshi, Ieſus Duſho vrokah dershi, do dne tiga foyeina, **Alluia**! DC 1579, 89; CXI. **Halleuja**! Ieſt ſahvalim GOSPVDA is celiga ferza DB 1584, I,308b; Inu ſo druguzh djali: **Halleluja:** inu dim k'viſhku gre vekoma DB 1584, III,148b; Angel pravi fe nebuje, vy sdaj tukaj nenajdete, Chriſtufa kir poſhtujete. **Alleluja** TC 1595, CCIX / Ie rodila le pres moſha. Alle. **Alleluia** *P 1563, 77; DEte Vbetlehemi roienu **Alleluia**. vſe Verne ouefelilu. Allelu. **Alleluia** *P 1563, 76

☞ iz hebr. prek lat., prim. alleluia, halleluah [J. N.]

aleph gl. alef

alfa -e sam. ž [a:lfa]; P 2, K 2 (TT 1577, TT 1581-82)

– ed. im.: alfa; ☉

ime prve črke grške abecede; alfa

● – **alfa ino O črki, ki označujeta Boga, začetek in konec; alfa in omega:** Ieſt fem **Alfa** inu O, Sazhetig inu konez, pravi ta Goſpud, kir ie, inu kir ie bil, inu kir pryde ta Vſigamogozhi TT 1577, 264

☞ iz gr., prim. álpha [A. L. R.]

alftra -e sam. ž [a:lfttra]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: alftra; ☉

uzda, oġlawnik: Deutſch. Halffter. Latinè. capiftrum. Windiſch. alftra. Italicè. cavezza MD 1592, F7b

☞ iz nem., prim. stvn. halftra (der Halfter) [A. L. R.]

ali¹ (ali, oli) vez. [ali/'ali]; P približno 17000, K 50

(TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TKO 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, Tar 1562, *P 1563, TO 1564, TPſ 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, TPſ 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, BTa 1580, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAġ 1585, DC 1585, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TiM 1595, TiC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– a (od KB 1566)/o (zlasti Trubar) | I | i/y; ☉

Ali, ve, vel, aut, fiue, feu BH 1584, 165; **Ali**, Tamuzh, At, fed, aft, verum, vero, poro, atqvi BH 1584, 165; neli, **aline**!], nec ne? BH 1584, 165; *Deutſch. Aber. Latinè. at, fed, autem.*

Windiſch. pak, tamazh, ali. Italicè. ma MD 1592, A1a; Deutſch. Oder. Latinè. aut. Windiſch. ali, ampak. Italicè. ò, overo MD 1592, K8b; Sed. Germ. Aber. Sclau. pak, tamazh, ali MTh 1603, II,491; Autem. Germ. Aber. Sclau. pak, tamazh, ali MTh 1603, I,158; Aut. Germ. Oder. Sclavon. ali, ampak, ale MTh 1603, I,158; Latinè. aft, at, fed. Germ. Aber. Sclav. pak, tamuzh, ali MTh 1603, I,137

1. v ločnem priredju, zlasti v zvezah **ako – ali (nikar/ne), bodisi – ali (nikar/ne), (si) bodi/bodite – ali (nikar/ne), si – ali (nikar/ne), li – ali (nikar/ne), [vprašalni stavek] – ali (nikar/ne) za vezanje stavkov ali stavčnih členov, ki se vsebinsko izključujejo; ali:** Ta befeda Vera .. bode zhaft vſeta oli faftopena/ fa vſe tu/ fzhim fe Bogu ſluſhi/ tar fi bodi prou **oli** kriuu/ tar fi bogu dopadi **oli** nekar TC 1550, 203(109b); Ieli Ioannef zbiflal, ieli Chriſtuf Meſiaf, **ali** ne? KPo 1567, XXVb; Nam ie tudi, fi bodi vſhivleniu iſhe, **ali** na ſmèrti leſhochim, ſtrah inu trepetanie pozhutiti KPo 1567, CLXXII; Nerpoprei ima vſkani Verni zhluouk, bodi mlad **oli** Star, veiditi, De tei zheterti, Boshy Sapuuidi .. ie [podvržen] TC 1575, 361; Leto ie Gmain obliuba ali obezhanie, katero vſe Liudy Sadene, fy budite .. Hlapci **ali** Slobodni v tem Sakonu JPo 1578, II,56; Od koga iemlo ty Krali na ſemli ta zol oli ta zhinh? Od ſuih otruk **oli** od Ptuih? TT 1581-82, 1,73; Kaj hozhte vy? Imamli ſ'hlibo k'vam priti, **ali** ſ'lubesanjo, inu krotkim duhum? DB 1584, III,91a; Vſe je valhe .. bodi fi leben **ali** fmèrt .. Vy pak ſte Criſtufevi, Chriſtuf pak je Boshji DB 1584, III,90b; zhemli govoriti, **ali** nikar, loqar ne an fileam? BH 1584, 165; *Deutſch. Du wölleſt oder nit. Latinè. velis nolis.*

*Windiſch. ozhesh ali ne. Italicè. à diſpetto di te, à tuo malgrado MD 1592, C4b; Letu ſluſhi pak vſe htimu, de fe ti poprei dobru pomifliſh, aku ti hozheſh en Karfzhenik biti, **alli** nikar TPo 1595, I,109; taku my bomo mogli poſnati, aku je ta en Volk **ali** ouza, kateri vouzhhjim gvantu knam pride TPo 1595, II,180*

// v dvojni formuli (dvojični vezniški prirednosti) **za vezanje priredne besedne zveze, katere dela, ki oblikujeta pomensko celoto, sta protipomenska:** komu on [Kristus] nebeſſa odpre **oli** ſapre, timu niſzhe ne bo odperl **oli** ſaperl TT 1577, 286; INu ty na Gradu v'Ierusalemi ſo bili obleşheni, de nej nihzhe mogèl vun **ali** notèr priti DB 1584, II,191b; aku my zhujemo **ali** ſpymo, ſhnyim [z Jezusom] red imamo ſhivèti DB 1584, III,112b; Kerfzhanska Goſpoſfzhina .. nèma perpuſtiti, de bi ſapelauſki Kezarski vuzheniki, ozhitu **ali** ſkriushi predigovali TiPre 1588, 50; ta Mezsh [se] njemu kakor eni priuat **ali** gmain Perſoni nej ſpodobil vſeti TPo 1595, I,235

2. v ločnem priredju, zlasti v zvezah **ako – ali, ali – ali, bodisi – ali, (si) bodi/bodite – ali, če – ali, li – ali za vezanje stavkov ali stavčnih členov, ki kažejo na**

možnost izbire; ali: Ta uoda tiga kerfta/ kir fe na nas vlye/ **oli** vkateri my bomo pogrofeni/ pomeni/ de nafhi grehi bodo is nalfh[!] Iprani TC 1550, 63(40a); med dvema molitvama **Oli** letaku TC 1555, L5b; Nash shiuot terpi Sedemdeflet leit, **oli** naruezh oflemdeflet TP_s 1566, 166b; Ozhli railhi Bogu **alli** zhloveku verovati? KB 1566, F2b; Mi Sloueinci prauimo, left Veruio Vbuga **oli** vtiga Boga, Sakai mi Sloueni to [nemško] befledo in **oli** an le fanem famim puhshtabom fteim V. Ifrezhemo inu pishemo TC 1575, 81; PASSION .. VLETO .. Peiffen .. sloshen, vti vishi kakor ta Nembshki: O menfch beweim dein fünde groß. **Ali** kakor ta flouenska peiffen: Sueti Paul venim lifti DP_a 1576, A1a; Biga radi hoteli sa Mefiafa fposnati .. Kadar pak vidio, da nym to vle odpouei, tako iskufo, Zhe bi fe hotel sa Eliafa, **alli** sa eniga drufiga Proroka dershati JP_o 1578, I,19a; **Oli** vi fturite tu driuu dobru, inu nega fad dober, **oli** fturite tu driuu hudu, inu nega fad hud, fakai od tiga fadu fe fspofa tu dreuu TT 1581-82, I,48; PERvorjenu mej Shivino, kateru ficer GOS-PVDV flifhi, néma nihzhe GOSPVDV pofvetiti, bodi fi Voll **ali** Ouza DB 1584, I,78a; Si li ti nash, **oli** nafhih Sovrashnikou? DB 1584, I,122a; Aku fe je enu takovu pèrgudilu sa valhiga zhaffa, **ali** sa valfih Ozhetou zhaffa? DB 1584, II,108b; Nihzhe nemore dvéma Gospudoma flushiti. Sakaj **ali** bo on eniga foverashil inu tiga drusiga lubil: **ali** fe bo eniga dèrshal, inu tiga drusiga ferrahtal DB 1584, III,5b; Kateri bi nas pred dvaifsetimi lejti bil vprafhal, aku by my railhi hoteli enu lejtu dragynjo imejti, **ali** fe od Menihou inu farjeu, prejd inu prejd taku pufiti drejti, martrati inu gnati .. kaj fe tebe fdy, nei bi li bil, en vfakateri svsefsejtem to dragynjo isvolil TP_o 1595, I,110 / v molitvenem obrazcu za izbiro glede na pragmatične okoliščine De mi pag bomo prou inu rifnizhnu poduishani inu faguishani, De mi tu po Boshy voli .. deimo .. kir fe letiga Diteta (**oli** letih Otrku) lotimo inu pooblastimo .. Natu hozhmo mi tukai fdai narpoprei fashlishati ta S. Euangelion TC 1575, 412

// v dvojni formuli (dvojični vezniški prirednosti) **za vezanje priredne besedne zveze, katere dela, ki oblikujeta pomensko celoto, sta med seboj neodvisna:** Po Pfalmi ima ta Pridigar en cel Capitul is tiga stariga, inu en cel is tiga Nouiga Testamenta, shnega kratko Summar-sko Islago Slouenski **oli** Nembshki brati TO 1564, 111b

// v trojni formuli in pri naštevanju (kopičenju) **za uvajanje posameznih členov (ali zadnjega):** Tu imate vediti/ de vfakateri/ kar dobriga fturi/ tu iftu bode od tiga Gofpudi boga pryell/ tar fi on bodi an hlapiz **oli** ledig **oli** fam fui TC 1550, 140(78b); fo li le ony Try, **oli** vezh, **oli** Viudi, **oli** krali, **oli** Fary, **oli** Vuzheniki bili, inu koku ie nim Ime bilu, tiga po rifnici nizhe nemore veiditi TR 1558, a4b; Gdi kuli ie en Shcof, bodi Vrymi,

oli Vengubij, **oli** Vconftâtinopoli, **oli** Vregy, **oli** Valexandri, **oli** Vtani, Ta ie ene urednufti, ene oblafti, inu ene Farmoshtrye TR 1558, g3b; Aku ta, kir fe en brat imenuie, ie en Curbar, **oli** en lakomnik, **oli** eden kir Pilde zhefti, **oli** en shentouauiz, **oli** en pyaniz, **oli** en odertnik. Stakimi vi nemate ieifti TL 1561, 34b; Natu .. Ima ta Superintendens, **oli** Starishi Pridigar **oli** Farmoshter pred ta Sredni Altar Iftopiti TO 1564, 75b; Sili Viklefove, Hufove **alli** Lutheriave Buqui bral KP_o 1567, CLVb; Pred letemi vfemi, ter fi bodite durbodi, Papeshi, Shcoffi, Fary, Menihi, Ozheti, Deidi, Matere **oli** Babe, fe mi .. varuiemo inu pred nimi beishimo TC 1575, 56; Letake zaihne ter fi bodite skufi farye **oli** Menihe, Babe Malikouce, zupernike **oli** skufi famiga Sludia .. Tim ne imamo kratku verouati TC 1575, 247; Tega nijedan Zhlouek nepremore florit, ter fi budi Petar, Paual **ali** Papesh JP_o 1578, III,53; kateri sapufti Hifhe, **ali** Brate, **ali** Seftre, **ali** Ozheta, **ali** Mater, **ali** Sheno, **ali** Otroke, **ali** Nyve, sa mojga Imena volo, ta je bo famoftu prejel, inu vezhni leben erbal DB 1584, III,12b; Gdu nas hozhe lozhiti od Boshie lubefni? Ie li nadluga? **ali** britkuft? **ali** pregnanienie? **ali** lakota? **ali** nagota? **ali** neshihroft? **ali** mezh?

TTPre 1588, 74

// negotovo, prekrivno z geslom **ali** za uvajanje

prevodnih različic zaradi razlik v prevodnih predlogah: On fe neboji *pred hudim glaffum <***ali**, kadar hozhe ena nefrezha priti> DB 1584, I,308b; prva prevodna predloga: *Wenn eine Plage komen wil so fürcht er sich nicht* LB 1545, 1065; druga prevodna predloga: *Ab auditu malo non timebit* Vulgata, Ps 112,7

3. v ločnem priredju **za vezanje stavkov ali stavčnih členov, ki se med seboj dopolnjujejo; ali:**

[moramo] Boshy Oblubi kir fe nom ozhitu na pridigi **oli** fuleb vti Ispuuidi inu Ablolucij naprei nefle/ terdnu Verouati TAR 1562, 67a; Oftru vfe Farmoshtr, Pridigarie faklina inu opomina, de nekar koker nim zhafu od tih Ludi bo pouedanu, **oli** koker oni enimu dobru oli hudu hote po nih voli inu mipli, temuzh po rifnici inu po praudi, fodio TL 1567, 64b; Sa tiga volo ie bil Abelou offer le enu pomeinene, **ali** (de she buile saftopish) le ena ozhita pridiga od tiga Pafiona, ali terplena nashiga Gofpuda Criftufa DP_a 1576, 46b; Sdai pag potehmal fte fspofnali Boga (**ali** veliku vezh fte vi fspofnani od Buga) koku fe vi fpet nafai obrazhate htim shibkim inu potrebnim naredbom, katerim vi hozhte is nouiga slushiti? TT 1581-82, II,158; Menifh li pak, de tvoje ferce bo moglu tu pretèrpèti, **ali** tvoje roke sadofti mozhne biti, v'tém zhaffu, kadar bom jeft tebi tu fturil? DB 1584, II,70a; ta vekshi deil ludy [je] na leta ferdamnani van bil pèrpravlen, de fo meinili, de bi sleidni moral fam fa fuoie grehe Bogu fadofti fturiti, **ali** fe ptuiga fashlushenia téh shiuih ali mèrtvuih

fuetih zhlouekou, dilshen fturiti TTPre 1588, 69; Sakaj sa fvojo Perfono volo nafh lubi GOS-PVD Christus nej potreboval de je zhlouik postal **ali** fe na Krish puftil perbyti TPo 1595, 1,66
 // v dvojni formulii (dvojični vezniški prirednosti) **za vezanje priredne besedne zveze, katere dela, ki oblikujeta pomensko celoto, se dopolnjujeta**: Vy veifte de te fty mouce vřag Iefig **oli** deshella dregaci[!] iřgouori TA 1550, 4; Obtu le lety ludie, kateri to prauo beffedo Boshyo imαιο, to ifto bero **oli** poshlushaio .. ty fnaio Boga TC 1555, D8a; Du **oli** kai ie Gofpudi Boga htimu perprauilu .. de ie on fuiga diniga lubiga Synu .. puftil taku britku Martrati inu vmoriti TR 1558, 44b; Inu per tim kratku **oli** faftopnu prau, kei, per kom ie ta Cerkou TL 1567, 61b; Vy nemate mejniti, de fim jeft prishal Pořtavo **ali** Preroke resvesati, temuzh dopolniti DB 1584, III,4b; Ampak, kakor letukaj foji [bořja beseda], isvelizhana **ali** frezhna fo ta ufhefsa katera njo poslfuhajo, inu gori vsamejo TPo 1595, II,209
 // v trojni formulii in pri nařtevanju (kopičenju) **za uvajanje posameznih členov (ali zadnjega)**: Sakai lete inu druge befede/ katere ye Bug/ Ozha/ **oli** Syn/ **oli** fueti Duh gouuril/ řam oli řkufi fuye fuete ludi .. te ifte ye tudi fteim gianem ifkafall inu poterdelł fteimi zaihni TC 1550, 104(60b); Bug Pre-poueda .. Vře falř kriue Vuke, Hinauszchino, Opraulane, Refnashane, Samerkane **oli** obdolřouane TC 1555, F5b-F6a; Inu mi nefmo vletimu nashimu obrazhanu, oli Tolmazheuanu lepish, glatkish, viřfokish, kunřtnish, novish **oli** nefnanish beffed iskali TE 1555, A3a; Inu gledai na tu kar gouorish, veruiesh **ali** millish DJ 1575, 8 / Te nega [Boga] praude fe ne mogo řapopafiti .. Sakai du ie to miřřal tiga Gofudi řpofnal? **Oli** du ie nega fuitnik bil? **Oli** du ie nemu kai poprei dal, de bi fe nemu řpet pouernilu? TT 1560, 19b; Neuklenyte fe uta Iarm fteimi Neuernimi. Sakaj kakou drushtuu ima ta Prauiza řto kriuuo? **Oli** kakouu touarishtuu ima ta Luzh řto Temmo? **Oli** kakouo gliho oli Sprauo ima Christus fteim Belialem? **Oli** kakou deil ima ta Verni fteim Neuernim? **Oli** kakouo glyho ima ta Tempel Boshy fteimi Malyki? TL 1561, 63b; Gad je prishal h'Davidu, inu je njemu tu povedal, inu je djal k'njemu: Aku hozhesh de fedem lejř lakota pride v'tvojo deshelo? **Ali** de ti morash try Mefze pred tvojmii Superniki beshati, inu de ony tebe presheno? **Ali** de bo try dny kuga v'tvoji desheli DB 1584, I,182a
 // **za uvajanje pojasnila k naslovu**: PODLO-SHNIKOM, **ALI** koku fe gmain Ludie pruti Gofpolfzhini imαιο dershati DC 1580, E4b
 4. v ločnem priredju **za vezanje stavkov ali stavčnih členov, katerih pomen je skoraj enak; ali**: Kai řta ta dua Sacramenta (**oli** koker my moremo gouoriti) te řkriune Suetyne tiga Kerřta inu Vezherye Christufa TC 1550, 42(29b); Inu is te fmerti

fe my ne moremo nikaku pomagati/ **oli** ti ifti fe vbraniti TC 1550, 68(42b); LVbi Slouenci, Vom ie potreba fe neuuzhiti inu nauaditi ta H. po lashku, **oli** koker ti Nemci, CH. .. ifrezhi TA 1555, A1b; Pod to Gnado Boshyo biti, **oli** to Boshyo Gnado imeiti, le tulikain, koker bi S. Paul rekai, Vi kerszheniki imate Odpufzhane vřeh Grehou inu tiga S. Duha TT 1560, e1a; TV Ime Timotheau, ie enu ludousku ime, Latinski fe prau Beneficus **oli** Beneficiens TL 1567, 56a; [Janez] te fvete Duhovne Lüdi .. oframoti, da nezhe vezh gdo na nie pogledati, **Alii** ijh v'kaki zhafti dershati KPo 1567, XXXIIIb; Kateri vshe sadrugimi Vzheniki lase, **ali** drugih potou iřzheio: Ty fe vřakal obale JPo 1578, II,87; zhlovik ne more vezh fturiti, kakor s'Prerokom vpyti: Ieft fim od Buga savershen. **Ali**, kakor fe pravi: Ieft fim Hudizheu DB 1584, I,(3b); nej nikogar, kir bi fe fimel tebi supar pořtavitii, **ali** kir bi tebi mogel braniti, de bi nam pomagal DM 1584, CXXVI; [Varuj se.] de bi fe ti satu hotel sa brunniga dershati, aku lih nejři řpeftjo ali sroko vbijal **ali** koga vmuril TPo 1595, II,163
 // v dvojni formulii (dvojični vezniški prirednosti) **za vezanje priredne besedne zveze, katere dela, ki oblikujeta pomensko celoto, sta sopomenska**: Inu mi ne fim vletimu nashimu obrazhanu, **oli** Tolmazheuanu .. nouih .. beffed iskali TE 1555, A3a; Ta Greh pag nei ena dobra rezh **oli** řtuar TT 1557, o4a; Kai řhe ni bil Christuf par naf, **alli** mey nami? KPo 1567, XXXIII; Tu drugu Slu **oli** Hudu ie ta Greh TC 1575, 148; more li kakoua puřzhaua grousouiteishi **ali** řtrashneishi biti, kakor ie leta? DPa 1576, 50b; Koliko rizhy ie potreba pouedati od Christufouiga Vnebo hoienia? PET. Zhas, Mefsto, Perfone, Dianie in Prud **ali** Nuz JPo 1578, II,58b; ludje řkufi Pořtave [ne morejo] pred Bugom pravizhni **ali** brumni pořtati DB 1584, I,(2a); kateri ima supet **ali** druguzh rojen biti, ta more řkusi to vodo supet rojen biti TPo 1595, II,110
 // v dvojni formulii (dvojični vezniški prirednosti) **za vezanje priredne besedne zveze, katere dela, ki oblikujeta pomensko celoto, sta manj znana/ tuja beseda in beseda, ki jo natančneje pomensko določa ali razlaga**: Ta Vera ye ana podpurna **oli** an terden granta/ tih rizhi/ na katere fe mi řeuupamo TC 1550, 205(110b); ARTICVLI **OLI**, KOSSVVI INV NAVUKI, TE STARE PRAVE VERE KERZSHANSKE TAr 1562, 27b; Cřitus [je] terpil sa tu .. de bi nam en Exempel **ali** prigliho puftil DPa 1576, 62b[=63b]; [druge kristjane] fo ony laicos **ali** gmain ludi imenovali TPo 1595, II,126; kar ty Cerkouni řlushabniki taku abřolvirajo **ali** odvesheio na Semli .. je tudi v'Nebi odvesanu TPo 1595, II,257; GOSPVD .. [je] eno ofřro difputacio **ali** prepirainje s'Ioannesovimi Mlaifhimi dershail TPo 1595, II,294

// v trojni formuli **za uvajanje posameznih členov (zlasti zadnjega)**: na drugih uvidimo inu slishimo, De oben hyp oli zhas nemyni, de bi fe tim ludem kaka nefrezha **oli** shaloft **oli** kaku slu ne pergudilu TKo 1557, d1b; mu vsame niega oroshie .. inu ta dobitak, rup **alli** predo rasdili KPo 1567, CXXIb; Ty .. nikomer shaliga hudiga **oli** kriuiaga ne mišlio inu ne fture TC 1575, 61[=62]; Lete inu tim glih Boshye skriune zhudne neuidezhe rizhi .. oben zhlouek is fuie pameti, modrufti **oli** kunshti, ne more fmisliti, veiditi, refoumeti ne verauotil[!] TT 1581-82, II,*2b

// **za uvajanje besede, besedne zveze s podobnim, enakim pomenom**: Bug mi ie fuoi shegen ktimu dal, de fim tudi moie preshe polne fturil, kakor vpolni bandimi (**ali** brainu) DJ 1575, 140; INu Essau je vsel .. fvoje *iménje .. inu je fhàl v'eno deshelo od fvojga Brata Iacoba <***ali** blagu> DB 1584, I,23b; Pluit, desh gré **oli** déshi BH 1584, S13; ribni tèrg, **oli** plaz MD 1592, R8a; kradliv .. kir rad fmika, **ali**, krade MTh 1603, I,580

5. v protivnem priredju **za uvajanje nove trdive namesto prej zanikane; ampak**: Mi dobru na febi pozhutimo de takimu višokimu dellu fmo shibki inu nekar fadofli. **Oli** mi fmo letu steim vupanem fahzelli, de Bug fa nami skorai druge obudi, kir bodo letu nashe dellu poprauili TE 1555, A4a; Potehmal Adam inu Eua fta fe na Iabaku pregreshila, Obtu bi mi nigdar Iabelk ne imeili Ieifti. **Oli** Adam Eua ne fta Greshila fto Ieidio, Temuzh kir fta to Sapuuid Boshyo bila prelomila TAR 1562, 75b; Iogrou Pifma fo zhafi temna nefatopna, **Oli** kadar fe zheftu prebero, prido laftopna TT 1581-82, II,*6b; So li ty Viβhi guishnu fšofnali, de ie on rifnizhnu ta Criftus? **Oli** mi veimo, od kod ie leta TT 1581-82, I,396

6. v protivnem priredju, tudi v zvezah **ali vsaj/saj, ali vsaj/saj viner/vunar, ali viner/vener/vunar/vini za izražanje nasprotja s prej povedanim; ampak, toda**: Te Sapuuidi .. hote od nas imeiti Zhifte tar dobre milli/ befede/ inu vfe nafhe giane/ **oli** my take uole tar mozhi vnas ne naidemo TC 1550, (10b); taku ta Euangelium po shtukih ob tih Nedelah inu drugih dneih vti Cerqui bere inu pridiguie, De ie veliku Euangeliou, inu fe vmei febo ne glihaio. Vřak Euangelift nekai drufiga fufeb pishe, inu vřak Euangeli nekai drufiga fufeb prauil inu vuzhi. **Oli** tu nei. Vfi Euangelifti inu vfi Euangelij od ene fame rizhi glih pisheio TT 1557, h3b; [najemnik za razliko od dobrega pastirja] Tudi ta Euangelium kakor ie Text sapifan bere, **ali** potle fuoi laftni Smard inu Strup na niega mashe JPo 1578, II,36; Oni prauio, de fnaio Boga, **oli** steim dianem ga fataie TT 1581-82, II,259; Ieft fim mej nymi ykhal .. **ali** jeft néfim nikogar nahàl DB 1584, II,70b; Farise-erji fo fe sa brumne dërshali, **ali** něfo bily DB 1584, III,7a / Ta pravizhni more veliko pretèrpeti. **Alli** fai Gospod mu is tiga vfuga

pomaga KPo 1567, LXXVIII; KAj fe je na Krishu pergudilu, tu pilhejo ty Evangelifti vfi shtirje. **Ali** vfaj taku, de zhafsi eden fapifhe, kar fo ty drugi is puftili[!] TPo 1595, I,280

// **za izražanje nasprotja, ki dopolnjuje prej povedano**: te slushbe fo mnogetere, **oli** ie le en fam Gofpud TL 1561, 45b; LEta Lyft ie kratik, **oli** viřlok, velik, priden inu bogat od mnogeteriga potrebniga Nauuka TL 1567, 76a; on [Bog] ie reis miloftiu, **ali** on ie tudi ferdti DJ 1575, 64; Nebo inu Semlia poginejo, **Ali** moie Befede ne pogineio JPo 1578, I,6b; Hynauci veliku od dobrih dell vuzhe **oli** nishter fami ne fture TT 1581-82, II,163; Pèr zhlovèkih je tu nemogozhe, **ali** pèr Bugi fo vfe rizhy mogozhe DB 1584, III,12b; David je pred fvojemi inu vfuga Svita ozhyrna en vbog ouzhar, **ali** pred mano je on en Krajl TPo 1595, II,295 / Abraham [je] dofti dobriga fturill/ Bogu ueliko pokoržhino ikfalall/ kir ye fuyo deshelo fapuftill/ fuiga fynu hotel offrati fa boshyo uolo/ **oli** vřai fteimi nega dobrimi dellu inu fnega brumo on nei prauizhn pred bugom poftall/ famuzh le skufi to Vero/ kir ye bofhy oblubi verouall od Iefusa TC 1550, 102-103(59b-60a); Ia ieft fem niřig inu preproft uiditi, **oli** uini fem redle inu uuzhen fto Pridigo TL 1561, 67b; Kako ie Chiftul[!] pèriesdil v'to Mésto Ierusalem? Celò preproftò, **Alli** fai ùnar kakòr en Krall, Triumphator, velik Kapitan KPo 1567, X; Sakai Christuf bode na pravdi fedil? fai fice dobrò vei gdo ie hud alli dobàr, pravizhan alli krivizhan? To ie rëf, **alli** ùnar òzhe, kakòr enimu pravizh-nimu Rihtaru řliřhi, nekar řkriuaie tàmuzh ozhitò .. fodni dar dërshati KPo 1567, XXb

// **za izražanje nepričakovane**: Mateush je bil en velik Greshnik .. **Oli** nishter mane ie nega Criftus kfuimu touarishu gori vřel TR 1558, h1a; kadar ie [Kristus] fahzel pridigati, fo nemu ty Vuzheni .. ludie bili veden Subper, taku dolgu, de fo ga na Crysh preprauili inu vmurili. **Oli** Bug nega vtim grubu nei puftil, temuzh ga ie poftauil na fuio Deftnizo TR 1558, I2b; Shlahtno vodo ga oblie .. Obtu Iogri sazhno mermrat, zhudne raitinge nareiat, **Ali** Iesus no hvali DC 1579, 68; Satu je Tryphon hotil sovfemi fvojmi Kojniki hitru fe vsdigniti, inu k'nym pojti: **Ali** toifto nuzh je en filnu globok fneg padèl, de nej mogèl pred nym tjakaj priti DB 1584, II,191a; tedaj je nje [Simona s sinovoma] Abobou fyn priel v'fvoj grad .. inu je nym enu veliku goftovanje naredil: **ali** tu je sgul golufia bila, sakaj on [je] tjakaj řkriuihi Vojřzhake bil poftavil DB 1584, II,193b; GOSVDP moja Hzhye je vmerla, **ali** pridi inu poloshi tvojo roko na njo, taku supet shiva poftane TPo 1595, II,294 / Ker ti pak zhes tu toshish, de fimo my Ioppe inu Gazo vseli, je letu ta urshah: De is téh ifith fe nafhi Desheli inu nafhimu folku velika řhkoda dela. **Ali** vfaj viner hozhemo sa teifte .. ftu Centou

plazhati DB 1584, II,193a; ta GOSPVD tiga lebna vmerje, **ali** vener fupet shive inu regira

TPo 1595, II,4

// za izvemanje, omejevanje: vti pouudni fo vmerli vfi ludye/ **oli** ta Noe ye famo shiu oftall TC 1550, 64(40b); Inu ui fte zhifiti, **oli** nekar ufi TT 1557, 302; Ceremonie **oli** nekar ueliku moraoi uti Cerqui biti TO 1564, 2a; Aydi, fo mnogetere rizhy inu troshte fmlislili inu ifneshli .. skaterimi fo fe hoteli vti fmerti troshtati .. **Oli** taku Aydousku troshtane, enimu, kir na fmerti leshi, mallu oli nishter ne pomaga TO 1564, 164b; Iosef .. ie tudi .. bil Mlaifhi Iesufovi **alli** Ikrivno, sa volio, kar fe ie Iudov bal KPo 1567, CLXVIIIb; Oli koker fo tudi ty eni **oli** nekar prou tolmazhili, Gnade fi polna TC 1575, 191; Od Predguoroi bi bilu dofti gourorit, **Oli** tukai vti Predguoroi fe ne spodobi TT 1577, XX; Od vfêh Drives v'tem Vêrti jej: **ali** od Driveffa tiga snanja dobriga inu hudiga, ti némafsh jéfti DB 1584, I,2b; fo .. s'pfofili .. de bi mogel v'Krain-ski desheli prebiuati, **ali** nikar predigouati TPo 1588, 112 / Inu .. ie Criftus sdaici od tiga zhafsa, kir ie zhlouik postal, vfe zhlouezhke flabofiti, **ali** vfai pres greha, na fe bil vsel DPa 1576, 44b; Kadar eden eniga vbye, **ali** vfaj nerad DB 1584, I,110a

// za stopnjevanje: Vinu inu pejtje, s'veffelê fercê: **Ali** modruft je lubesnivilha, kakôr letu obuqe. Pifhali inu Arfe, lep glas imajo, **ali** enu priasnivu govorjenje je bulfhe, kakôr letu obadvuje DB 1584, II,169b; opanyiti [se] .. ie ena velika pregréha, inu vfêm ludem gârdu ftoy, **ali** nikomer gârshi, kakôr enimu Euangeliskimu Predigariu TPo 1588, 38

7. v protivnem priredju, z oslabljenim pomenom **za dopolnjevanje, pojasnjevanje prej povedanega:** Tu ye gar an lep velik trosht/ de .. Bug/ nalha .. deilla od nas vfame/ de nemu dopadeio inu ye hozhe obillnu lonati tar plazhati/ **Oli** per teim imamo dobru famerkati de per vfêh nalnih deilih ima nam naprei ta Vera Vchriřtufa fuetiti TC 1550, 116(66b); en vfaketeri Verni, more pres greha fuio zhast, shiuot inu blagu, Spraudo pred sledno Gofpořzhino braniti inu ohraniti, **Oli** htimu slishi, de kateri fe prauda inu toshi .. to fuio fylo inu kriuzo .. pres vfîga .. fourashtua .. naprei pouei in probi fa praudo TC 1575, 338; V Pêrvim Capituli je on [Amos] teshak viditi, ker on od trêh inu fhtirih Grehou govory, nad katerim fe je nyh veliku mujalu, inu fo to rezh delezh ykalfi, **Ali** meni fe sdy, de je ta text, dobru saltopiti, de tijfti try ali fhtiri Greh, fo le eni Grêhi: Sakaj, on tudi vfelei le od enih Grehou govory inu prauu DB 1584, II,110a

8. za opozoritev na prehod k drugi misli; ampak, toda: Letu ima vfaki zhlouik dobru refmiflititi inu nihdar ne pořabiti/ koku ye ta greh ana fourařhna rezh pred bugom .. **Oli** zhafit inu huala bodi Gofpudi Bogu vfelei dana/

de ye tu Iefus Chriřtus odftall/ fakai fto ifto nega martro ye Iefus boshy prauizi inu nega fapuuidi na meifiti vfêh vernih fturill fadofiti TC 1550, 28(23a); Inu vafha zhafit, inu kadar vam dobru gre, je nam enu vefelêje. **Ali** my fmo mej tém zhaffom veliko nujo têpéli, inu teshku bojovanje iméli s'Krajli okuli DB 1584, II,190a; Supâr taku nouu Malikouanie, ie rainik Gofpud Primosh .. fazhel ozhitu predigouati .. Per katerim vuki fo nega .. s'myrom puftili .. **Ali** kadar ie Vrbanus Textoris Shkof v'Lublani bil postal, ie on tém pifmnom inu Buquam, kër fe vuzhi, de le skuif famo vero v'Iefufa Criftufa, pred Bugom prauizhni inu ifuelizhani pořtane-mo, bil supâr TPo 1588, 110; Sakaj ony bi fi ficer to nyvo, ali to kupzhio nikar taku lubo ne puftili biti, de bi nad njo letu kofsilu samudili. **Ali** onu gre timu lubimu Evangeliju vfelej taku, kadar on mej te ludy pride, taku leta sludjeva ygra sazgne, de ta Svejt hulhi bo kakor poprej TPo 1595, II,260

☞ v zvezah ali vsaj (viner) itd. po nem., prim. aber doch, aber dennoch itd. [K. A.]

ali² čl. [ali]; P 8, K 3 (KPo 1567, JPo 1578, ZK 1595)

– ali; ☉

1. za uvajanje vprařanja; ali: Ali ménifh, da bi ne mogal fam Ozheta prořfiti, da bi pořall, vezh kakôr ednih dvanaiřt? KPo 1567, CXLIXb; **Ali** ie vfay en Grob gnufan inu fimerdezh? Ty neimash eniga prauiga Karfzhenika Groba shtimati, kakor eno gnusno fimerdezh ftuar, temuzh kakor en liubesniu zartan lep pungart JPo 1578, I,133b; **Ali** fe pak leti dejli per Kêřtu inu Vezherji najdejo? Odgovor. Ia, Sakaj v'Kârftu, je tu vunanje videzhe snaminje ta Voda inu obllvanje ZK 1595, 136

2. redko za pojasnjevanje prej povedanega: Sakai ie [Jezus] puftil vprařhati? Nekar sa fvoio, tãmuzh fvoih mlaiřnih volio. Tim fe ie **alli** krivô sdelu, da nei obedan drugi Mefiař kakor njih Moifter Ioanneř KPo 1567, XXVb [K. A.]

alii (alij) – posam. ['a:lii]; P 13, K 1 (DB 1584)

– m. mn. im.: alij; ☉

negotovo, prekrivno z geslom **ali**, za označevanje prevodnih različic zaradi razlik v prevodnih predlogah **drugi (prevajalci, prepisovalci):** My v'Ierusalemi u'vfei Iudei, řtêmi Starifhimi red inu 'Iannes, molimo Ariftobulu .. myr inu frezho <^aalij Iudas> DB 1584, II,194a; prva prevodna predloga: WJr in Jerusalem vnd im gantzen Judea/ sampt den Eltesten/ vnd Johannes/ Wündschen Aristobulo .. Glück vnd heil LB 1545, 1902; druga prevodna predloga: populus qui est Jerosolymis et in Judea, senatusque et Judas, Aristobolo .. salutem et sanitatem Vulgata, 2 Mkb 1,10

☞ iz lat., prim. alius [K. A.]

alij [im. mn.] gl. alii

aline gl. ali', ne

alkoran -a sam. m [alko'ra:n -a]; P 8, K 4 (JPo 1578,

TT 1581-82, TiPre 1588, TPo 1595)

– ed. im.: alkoran; →; ☉

temeljna knjiga muslimanske vere; koran:

vekshi del Liudy drugih Potou izfzheio, kuezhnimu Lebnu. Iudye skosi dela nyh Poftau: Turki skosi nyh **Alkoran** JPo 1578, II,75; Turki, kir ne imαιο prauiga S. Pifma, temuzh ene lashniue buque, **Alcorā**, od Mahometa skufi dua kezarska Meniha sloshene, is S. Troyce shpot delaio TT 1581-82, II,*3a; Turki tudi imαιο fuoie Predigarie, kateri tudi fuoi folk is fuoiga **Alkorana**, k'eni-mu poshtenimu lebnu opominiao, ali skufi tu nym k'nyh ifuelizhanu nishter nei pomaganu TiPre 1588, 29; koku bi ludje mogli od greihov profiti inu ledig biti. Htakovimu nuzajo ty Turki fvoj **Alcoran**, Ty ludje fvojo Poftavo, Ta Papesh fvoje ordne, Malhe TPo 1595, III,149

☉ iz arab. prek nem., prim. SA 1559 der Alcoran [A. J.]

alle [tož. mn.] gl. al

alluja gl. aleluja²

almožen -žna sam. m ['a:lmožen -žna]; P 48, K 6

(TT 1557, DJ 1575, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: almožen; – rod.: almožna; →; – mn. im.: almožni; →; ☉

Deutsch. Allmusen. *Latinè.* elemofina.

Windifch. vboshje ime, **almoshen**. *Italicè.*

elemofina MD 1592, A2b, podobno tudi MTh 1603

1. kar se dá/naredi potrebnemu materialnega iz usmiljenja, dobrote; miloščina: fo ga vřak dan pofšajali pred Dauri tiga Templa .. de je **almoshen** petlal DB 1584, III,62a; Ali zhes veliku lejt fim jeft priřhāl, inu fim mojmu folku pērnefsal en **Almoshen** inu offer DB 1584, III,75b; katerim predobru gre, ker od gmajn **Almoshna** dobru lebajo DB 1584, III,115b; Kadar tedaj **Almoshen** dajefh, taku némafš puftiti pred fabo pifkati, kakōr Hinauci délajo DB 1584, III,5b

2. to, da se dá/naredi kaj potrebnemu iz usmiljenja, dobrote; dajanje miloščine:

Leta [Tabita] ie bila polna dobrih dell inu **Almoshnou**, katere ie ona delata TT 1557, 361; Vuner imei poterplene řtuojim blishnim vнадлуги, inu ta **Almoshē** tudi řturi, de mu odlog puřtiřh DJ 1575, 122; Ena takova molitou s'poftom inu s'**almoshnom** je bullha, kakōr veliku slata v'řhaz řpraulati DB 1584, II,152b

☉ gl. almožna [J. N.]

almožna (almožna, almožnja) -e sam. ž

['a:lmožna -e]; P 141, K 16 (TE 1555, TT 1557,

TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TL 1567,

KPo 1567, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, DB 1584, TiPre 1588, TPo 1595, ZK 1595)

– ed. im.: almožna; →; – tož.: almožno; – of.: almož | n/nj | o;

– mn. im.: almožne; →; ☉

1. kar se dá/naredi potrebnemu materialnega iz usmiljenja, dobrote; miloščina: Crifustu

uuzhi, prou **Almoshno** daiati TE 1555, A6a; isbero fedem brunnih fueiftih Spitalmořtrou, de tim bofim vduuom inu ludem řtrego, inu te **almoshne** prou dile TT 1557, 347; ie on ta ifti bil, kir ie řa **Almoshno** ředel per tih Lepih daurih tiga Templa TT 1557, 338; Lety řo ty Madeshi kir dobru lebaio od vashe **Almoshne** pres řkerbi TT 1581-82, II,371; kadar bi ře ti lih hotel .. řkusi **Almoshne** dajanje řam hpeterļu řturi TPo 1595, II,19; pravi Najemniki, kateri řa lařtniga nuza ali prida, inu lakomnořti volo pridigujo, inu nemaio na tem řadofli, kateru nym Bug vřak dan k'vřhitku da, kakor eno **Almoshno** TPo 1595, II,31 / Kateri pak sveiftu kupzhuje ali rouna, aku lih taifti niřter řabřtoin ne da, inu vsame en řpodoben dobizhek, ta da eno **almoshno** TPo 1595, II,120

// kar se dá/naredi potrebnemu duhovnega iz usmiljenja, dobrote; (duhovna) pomoč: Leto Boshjo slushbo, inu to nar vegřho **almoshno**, opravi letukaj nerporej ta GOSPVD, pomagata tem vbogim ludem na tej Dufři TPo 1595, II,170; ali kadar ony poprej to pervo inu bogato **almoshno** (tu je Boshjo beřsedo) imajo, inu teifti verujo, taku řo vři jeřfti nařhli TPo 1595, II,171; Po letej duhouni **almoshni** po tej pridigi, (katera ře řpodobna ta bogata **almoshna** pravi) ře ta druga maihina ali řhleht almoshna řazhne, de ti GOSPVD tudi timu Telleřsu hozhe pomagati TPo 1595, II,170

2. to, da se dá/naredi kaj potrebnemu iz usmiljenja, dobrote; dajanje miloščine:

Almoshna/ bogate ludi dela TR 1558, G3b; Tih peruih kerřzenikou vunane Boshye slushbe oli Ceremonie řo bile/ Pridiga/ Molytue/ Obhaylu inu **Almoshne** TAr 1562, 61a; ře imαιο ty ludy fueiftu opominati, de bořih hyřnih ludy řnih **Almoshno** ne pořabio TO 1564, 112b; en vřakateri po řebi .. more tudi .. řvoemi lařtnimi dobrimi deli, **almoshnio** .. řy Boshio Milořt inu ta vezhni leban řařlushiti KB 1566, G2b; Turki řnih Boshymi slushbami .. **Almoshno**, řtrefiuořtio, dořti Kerřřzenikou na nih Vero řepelauiao TT 1577, Nna; taku ne puřti veiditi tui liuici, kai ta deřtniza dei, de tuia **Almoshna** bode řkrouna TT 1581-82, I,19; potler je ena druga **almofhna**, ker en vřakateri řvojmu blishnimu vřvojem Stanu inu poklizainju more řlushiti inu pomagati TPo 1595, II,120; Crifustu odpufřžhanie teh greihou letukaj vřvoio beřředo pořtavi, inu nikar vRumanje, Mashe, **Almoshne**, ali druga della TPo 1595, II,27; řumma tiga Karřhanřkiga navuka, cillu neřramnu naprej daje, de je řheřt potou ali vish, koku bi imeli od nařnih grehou profiti pořtati. Slařti, Pokura, **Almoshne**, tu Spraulenje řtem referjenim bratom ZK 1595, 12

3. premoženje, ki se upravlja po volji tistega, ki ga daje na razpolago potrebnim; miloščinska ustanova: Sakaj krivu Blagu ře ima řupet dati,

inu nihter drugim shnym dobriga fturiti, ali

Almoſhne lhtiftati TPo 1595, II,182;

♦ — flegar **almožne kdor skrbi za miloščino in jo deli potrebnim; miloščinski oskrbnik:**

Ta S. Stephan en **Almoſhne** flegar TPo 1595, III,25

℘ iz nem., prim. die Almosen [J. N.]

almožni -a -o prid. [ˈa:lmožni -a -o]; P 2, K 2

(JPo 1578, TPo 1595)

– ž. mn. im.: almožne; – s. ed. im.: almožnu; ☉

1. ki se nanaša na tiste, ki dajejo miloščino; miloščinski: v zvezi z ime Sakaj tu Ime Chriſtufefu

je le ſamu, vkaterim ſe ima odpufzhanje teh greihou pridigovati. Menihlku ime ..

Poftnu ime, **Almoſhnu** ime tiga nejma fturiti

TPo 1595, II,19 v imenu dajalcev miloščine

2. ki je povezan s tiſtimi, ki so oskrbovani z miloščino; miloščinski:

♦ — almožna hiša zavod za ljudi brez dohodkov;

ubožnica: Sa katere Liudy ſo Shpitali inu

Almoſhne Hiſhe poſtaulienne ali odlozhene?

JPo 1578, III,71b

℘ gl. almožna [J. N.]

almožnik -a sam. m [ˈa:lmožnik -a]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– mn. or.: almožniki; ☉

kdor je oskrbovan z miloščino: Ali

vtem takouem bi guishneishe bilo, da

bi Shpitalmeſtri inu ker ſo voblaſti nad

Almoſhniki tukai laſtno Pokoro, Shtraiffingou

inu kaſhtigo naredili, tudi terdno vtem iſtem

nikomur nepregledali JPo 1578, III,73

℘ gl. almožna [J. N.]

almožno [or. ed.] gl. almožna

almožno (almožno, almužno) -a sam. s

[ˈa:lmožno -a]; P 18, K 2 (KPo 1567, JPo 1578)

– ed. rod.: alm | o/u | žna; – tož.: almožno; – mn. im.: almožna;

→; – mest.: almožen | jih/yh; ☉

1. kar se dá/naredi potrebnemu materialnega iz usmiljenja, dobrote; miloščina: da ima edan

Zhlouik nad tim drugim, ſuoio Vero ſprizhati.

Bogati nad Vboſim ſpodilieniem **Almuſhna:**

Vbogi pak nad Bogatim Smolituo JPo 1578, II,93b;

ſliharni bruman Karłzhenik .. Vteſtamentu

ſuoigra ſadniega ali poſledniega zhafa edno

Almoſhno, Vgmain Boſhyo Skrinio, odlozhi

JPo 1578, III,70

2. to, da se dá/naredi kaj potrebnemu iz usmiljenja, dobrote; dajanje miloščine: Sakai

pár úku, **Almoſhnijh**, pár hvali inu petiu ie

rada ofárt KPo 1567, CXXXVIIb; pomagai Vboſim

ſtuoim Blagom .. **Almoſhna** reſhuio od vſeh

Grehou, inu tudi od Smarti JPo 1578, III,70b

℘ gl. almožna [J. N.]

almužno gl. almožno

aloe neskl. sam. – [aˈloːe]; P 15, K 11 (TT 1557, TPo 1566,

KPo 1567, DPo 1576, JPo 1578, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584,

DC 1584, TPo 1595, TfC 1595)

– neskl.: aloe; ☉

dragocena diſava iz agavi podobne tropske rastline z debelimi, mesnatimi listi; aloja:

Inu pride tudi Nicodemus (kateri ie poprei bil

Kiefufu priſhal po nozhi) ta perneſſe Myre inu

Aloe ukupe ſineſhane okuli ſtu liber TT 1557, 323;

Ioſeff od Aramatie, ſa nega Tellu proſil

ie, De bi ie ſnel is Krisha, Nicodemus tudi

priſhel, Myrro, **Aloe** perneſſel, ſtem vfoivo Vero

ſviſha DC 1579, 78; Sakaj per teh ludeh, kakor tu

Ioannes melda, je bila navada .. de fo ony ta

mertva tellefa poſhtenu vSemlo pokoppali, inu

s'Myrro inu **s'Aloe** perpraulali, de bi ona nikar

le dolgu imejla oftati, inu kaſſnu ſtrohneti,

temuzh tudi dobro inu lubesnivu diſhati

TPo 1595, I,306 / Tvoj gvant je ſgul Myrra, **Aloe**,

inu Kezia, is Slonovih koſty hiſh perneſſena, od

kateriga ti imalſh tvoje veſſelje DB 1584, I,291a

℘ iz gr., prim. alóē [A. L. R.]

aloes -a in neskl. sam. m [aˈloːes -a]; P 3, K 2 (DPr 1580, DB 1584)

– ed. or.: aloes | em/om; – neskl.: aloes; ☉

agavi podobna tropska rastlina z debelimi,

mesnatimi listi; aloja: Tvoje ſaffajenje, je

kakèr en Paradish od Margranovih Iabulk,

s'ſhlahtnim ſadum .. Kalmus ſ'Cynamomom,

ſovſemi ſhlaht driveſi tiga Veroha, Myrre inu

Aloes DB 1584, I,333a

// **dragocena diſava iz te rastline:** Ieſt ſem

moio Poſtelo lipu naredili, ſpiſſanimi Tebihi is

Egypta: Ieſt ſem moio lego ſMyrro, **Aloefem**,

inu ſZimetom pokoppila DPr 1580, 12a

℘ iz gr. prek nem., prim. LB 1545 Aloes [A. L. R.]

alsband (alsband, alsbant, alspant) -a sam. m [ˈa:lſband]; P 5, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: als | b/p | an | d/t; ☉

okrasni predmet za nošenje okrog vratu;

ogrlica, verižica: Deuſſch. Halßband. Latinè.

monile. Windiſch. **alsband**, rinka na gárli.

Italicè. collana MD 1592, F7b; Torques. German.

ein Halßketen/ Halßband. Slav. rinka na gerli.

Carnio. **alſbant** MTh 1603, II,637; Collare. German.

ein Halßbandt. Carniol. **alſpant** MTh 1603, I,286

℘ iz nem., prim. das Halsband [J. N.]

alsbant gl. alsband

alſpant gl. alsband

altar -ja/-a sam. m [alˈta:r -ja/-a]; P približno 900,

K 29 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560,

TL 1561, Tar 1562, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, KPo 1567,

TC 1575, DJ 1575, DPo 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578,

DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585,

MD 1592, TPo 1595, TIM 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: altar; – rod.: altar | ja/je/a; →; – mest.: altarj | u/i;

– or.: altar | jem/jom/om; – mn. im.: altarji; – rod.: altarj | ev/or;

– daj.: altarjem; – tož.: altar | je/e; – mest.: altarjih; – or.:

altar | ji/i; ☉

Latin. ara, altare. Germ. ein Altar. Slav. altar.

Carniol. altar MTh 1603, I,111

1. v judovstvu *mizi podobna priprava za čaščenje Boga oz. za opravljanje daritev Bogu*; **oltar**: ta prauizhni Pridigar Noe .. ie pridigal, inu Offroual na enim **Altaryu** to zhisto shiuino TT 1557, i3a; Gospud, oni fo te tueie Preroke vbyli, inu tueie **Altarie**, resualili TT 1560, 18b; inu ie offral tu erdezhe vinu inu ie slil na dnu tiga **Altaria**, k'l'latkimu dishainu timu vishimu kateri ie vfeih krail DJ 1575, 221; Inu ty Viudi fo offrali kshegnainu tiga **Altaria**, na ta dan, ker ie shegnan bil, inu fo fuoi Dar offrali pred **Altariom** DB 1578, 118b; Ta Ogen na **Altariu** ima goreiti, inu nikuli vgalniti DB 1578, 89b; Sedem dny imash ta **Altar** smyriti, inu ga pofuetyti, de bo en **Altar** tiga ner Sueteshiga DB 1578, 75a; Inu on je ondi GOSPVDV, kateri fe je njemu bil prikasal, en **Altar** sturil DB 1584, 1,8a; Inu on je tamkaj en **Altar** fesidal DB 1584, 1,17a; Inu fo tu Prebivalizhe k'Moseflu pèrnelli, to Vtto .. Ta kuffrafi **Altar**, inu njegove kuffrafte Gartre DB 1584, 1,61b; En **Altar** is Pårfty meni sturi, de bofh na témiftim offral tvoje Shgane offre .. Inu aku bofh hotil meni en kamenat **Altar** sturiti, táku ga némath is resanih Kamenou s'ydati DB 1584, 1,48a; Inu Salomo je sturil vfo poffodo h'Boshji hifhi, slafiti, ta slati **Altar**, Miso inu kruhe tiga gledanja vèrhu DB 1584, 1,235b

// mizi podobna priprava za opravljanje daritev malikom; **oltar**: Inu fi [Jeruzalem] vsela od tvojga Gvanta, inu fi is njega piflane **Altarje** delala, inu fi fe na nyh kurbala DB 1584, II,66a

// navadno s prilaskom mesto žrtvovanja/darovanja Jezusa Kristusa: kateri [Kristus] fe ie kakor tu prauu Boshie Iagne fuoimu Ozhetu Nebelkimu, na **Altariu** tiga Krisha, gori offral DB 1578, **5a; inu leta offer sa greh, kateri je sa moje, inu vfiga ulniga Svitá grehe na **Altarju** tiga krisha offran, s'gnado gori vseti DM 1584, LXI; Christuf pak fe je offral lam, nikar na enim shegnanim temuzh na enim prekletim **Altarju**, raunu kakor fo she galge inu Kollefsa nezhaftita mejsta TPo 1595, 1,290 / Taku je tudi gvifhnu, de je Cristus lam ta offer, ja tudi ta **Altar**, kir fe je lam s'lvojo laftno kryo offral DB 1584, I,(5a

◆ — bibl. **altar žganega ofrovanja oltar za opravljanje žgalne daritve**; **žgalni oltar**: Inu imash shnym shalbaty to Vtto tiga prizhovanja .. inu kadilni Altar, inu **Altar** tiga shganiga ofrovanja sovfo njegovo poffodo DB 1584, I,55b; bibl. **kadilni altar oltar za opravljanje kadilne daritve**; **kadilni oltar**: On je tudi sturil kadilni **Altar**, is Lefla Sittim, en komulz dolg, inu en komulz shirok, de je glih lhtiri vogle imel, inu dva komulza viflok bil, is njega fo njegovu Roguvi fhli DB 1584, 1,60a

◆ — **gorski altar majhna kultna stavba na višini**: fi febi Gorfke **Altarje** delala po vfeh Gallah, inu fi sprejld po vfeh Ceflah tvoje Gorfke **Altarje** narejala DB 1584, II,66b; **služiti/streči altarju / vardevati altarja opravljati duhovniško**

službo: ie od ene druge slahte, od katere nei oben nigdar timu **Altariu** slushil TT 1577, 44; Neufeteli, da ti .. kyr **Altaru** fshesheio, fe od Altara shiuio? JPo 1578, 1,14a; kateri offrajo, ty jedó od offra, inu kateri **Altarja** vardevajo, ty Altarja vshivajo DB 1584, III,92b; **služabnik altarja kdor opravlja daritev Bogu**; **duhovnik**: Opafhite fe, inu klagujte vy Farji, dukajte vy flushabniki tiga **Altarja** DB 1584, II,109a

2. v krščanstvu *mizi podobna priprava, navadno okrašena, za opravljanje krščanskega bogoslužja*; **oltar**: de nekar koker nekateri deyo/ kir pred an **Altar** oli an Pyld poklegneyo tar fhebrayo TC 1550, 17(17b); Cerque, Capelle, **Altarie** fidamo, offruiemo, po Boshyh Cercounih potih, Skryshi inu htim ipazhenim Mashom hodimo TR 1558, h2b; De en Farr ima per **Altaryu** Stati, inu te ene htimu Obhaylu vabiti TAR 1562, 65a; Natu kadar fe ta Vera ipoye, Ima ta Superintendens, oli Starishi Pridigar oli Farnoshter pred ta Sredni **Altar** stopiti TO 1564, 75b; Ampag ta Farr per tim **Altariu** offruie leta Kruh inu Vinu TO 1564, 83a; Tamuzh, da ie ftoprav ilhe vezh drusih Artikulov, od Mashe .. **Altariov**, vic, odpufkov sa denarie KB 1566, E8; TV nashe obhaylu inu Mashouane, kir pres tiga mashniga guanta inu zhaši pres koratla .. **Altarie** kushouane .. le per tei pridigi inu molitui, Tu S. Tellu Cristufeuu stem kruhom, Inu to nega S. Kry, ftem Vinom, vlem pokurnim inu Vernim dilimo inu iemlemo TC 1575, 169-170;

◆ — **zakrament altarja kruh in vino kot telo in kri Jezusa Kristusa**; **evharistija**: Od Celiga Sacramenta tiga **Altarie** TAR 1562, 108b; Kai ie ie[!] ta Sacrament tiga **Altaria**? Odgovor. Ie tu pravu Tellu inu Kry nashiga Gofpuda Iesufa Cristufa, pod Kruhom inu Vinom nam Kerfzhenikom kiedi inu hpytju od famiga Cristufa postaulenu DC 1580, D5b; fe ta Sakrament tiga **Altarja** po Christufovi poftavi vunkaj dili, verjame inu prejemle ZK 1595, 159

3. kar je darovano na taki pripravi; oltarni dar: Sakai en delauze ie fuoiga plazhila alli lona vredan. Inu fueti Paul. 1. Kor: 9. praui, Neufeteli, da ti .. kyr Altaru fshesheio, fe od **Altara** shiuio? JPo 1578, 1,14a; Ty kir ieido od tih offrou, ne fo li dileshni tiga **Altarie**? TT 1581-82, II,87; kateri offrajo, ty jedó od offra, inu kateri Altarja vardevajo, ty **Altarja** vshivajo DB 1584, III,92b

☞ iz lat., prim. altare [J. N.]

altarski -a -o prid. [al'ta:rski -a]; P 1, K 1 (DB 1584)

— ž. mn. rod.: altarskih; ☺

ki je povezan z altarji 1; **oltarski**: de fe fkoraj nihzhe nej smèl tigaitiga kamenja inu leffa dotekniti, sullèb Altarjeu inu **Altarkih** priprav DB 1584, II,89a

☞ gl. altar [J. N.]

altman (altman, auptman, haubtman,**altmon)** -a sam. m [ˈa:ltman -a]; P 144, K 22

(TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, *P 1563, TO 1564, TP 1566, TL 1567, KP 1567, TC 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, MD 1592, TfC 1595, MTh 1603)

- ed. im.: al/aup/haub | tman; - rod.: al/aup | tman; →;

- or.: altmanom / haubtmanam (TC 1550, 100(58b)); - dv. tož.:

altmana; - mn. im.: altmani; →; - daj.: altm | a/o | nom; ⑤

1. poveljnik vojaške enote; častnik: Potle tudi pred anem brumnim **Hauptmanam** Cornelífhom .. ye giall/ De vfi preroki oli fuetniki prizho daio TC 1550, 100(58b); De bi tudi tukai na femli vfi shlaht ludie, mali inu ueliki, krali, Viudi, vfi vífshi, ufa Gofspozhina defhelska tar Duhouska, **Altmani** oli Capitani .. radi .. fterpeli vfe tu, kar nim Bug fapouei TC 1555, C5b; Kadar fimo pag uta Rym bili prishli, ifrozhi ta Rotmoishter te Iednike timu sholnerskimu **Altmanu** TT 1557, 428; Taciga dopernefti .. nigdar oben Ceflar, ne Kral, ne Viuda, ne deshela, ne Meiftu, poprei, fdaí ne potle, shnih velikimi sylnimi voiskami, shnih **Altmani** inu ferditimi Sholnery .. ne fo premogli TR 1558, Z3b; Po desheli inu rodu ie bil en Ayd, po ftanu en Kapitan alli **Auptman** zhes ftu sholneriov KP 1567, LXXV, podobno tudi JPo 1578; *Crajn/ki* Capitan *Coróshki Auptman* DB 1584, III,CcIIIb; *Deutfch.* Hauptmann.

Latinè. Dux militum. *Windifch.* **auptman**, kapitan, vojarin, vajvoda. *Italicè.* capitano MD 1592, G1a; Obtu je **Altman** govoril: Ta je pravi Boshji Syn bil TfC 1595, CXC / v zvezah z **višji, nižji** ta Vfshialtman .. poklizhe kfebi dua Nisha**altmana**, inu rezhe, Perprauite duei ftu sholnerieu TT 1557, 412 *višji častnik .. nižja častnika* / Centurio. *Germ.* Hauptman vber hundred Fußknecht. *Slav.* kapitan. *Carniol.*

Auptman MTh 1603, I,240 *stotnik***2. kdor ima, izvaja oblast na kakem področju;**

oblastnik: Satu bodite pokorni sledni zhloueiski Poftauí, fa volo tiga Gofpudi, bodi timu Kralu, koker timu Vishimu, oli tim **Altmonom**, koker tim, kir fo od nega poslani, k mashzhouanu, zhes te, kir hudu fture, hti zhafti pag, tim kir prou deio TT 1577, 149 / Inu Gofpud Bug ie fam ta vegshi Capitan **Altman** inu Varih, oli htimu ima inu nuza dobre Regente inu oblaftnike TO 1564, 94b

♦ — bibl. **altman templa kdor je odgovoren za zunanji red v judovskem templju; poveljnik tempeljske straže:** Kadar fo pag ta Vfshifar, ta **Altman** tiga Templa, inu ty drugi vífhifaryi, slishali lete beffede, fo oni zbiulali od nih TT 1581-82, I,490; **deželski altman namestnik vladarja v deželi:** Ananias Shcoff inu ty Rotary S. Paula fátoshio skufi Befednika Tertulla pred Felixom Deshelskim **Altmanom** TT 1557, 413

Ⓞ iz nem., prim. der Hauptmann [A. J.]

altmon gl. altman**altmonov (altmonov, auptmanov)** -a -o prid.

[ˈa:ltmonov]; P 2, K 2 (TR 1558, JPo 1578)

- m. ed. im.: auptmanov; - tož.: altmonoviga; ⑤

ki je povezan z altmanom /; častnikov:

Criftus tiga Gobouza fteim dotikanem, Tiga **Altmonouiga** klapza[!] pag le fto beffedo inu od dalezh ofdraui TR 1558, C4b; flushabnik **Auptmanou** ie sdrautie preyel JPo 1578, I,52b

Ⓞ gl. altman [A. J.]

am končnica: P 6, K 1 (BH 1584)

- am/um[!] (BH 1584, 97); ⑥

oblikotvorni morfem, ki ga izraža zaporedje**glasov a in m; ...am:** Ordines coniugandi

perfonalia verba funt tres. Primus est eorum, quae, definunt in, **AM**, ut: delam, laboro BH 1584, 96; Hic cognata funt qvaedam verba continuum actionem significantia .. Et funt ex prima perfona praefentis Indicativi, fi **um**[!], em, & im, vel in, avam, vel, in ujem, mutatur BH 1584, 97 [A. J.]

ama -e sam. ž [ˈa:ma -e]; P 27, K 11 (TAf 1562, TL 1567,

TC 1575, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, TuPre 1588, MD 1592, TP 1595, MTh 1603)

- ed. im.: ama; →; - mn. im.: ame; ⑤

ženska, ki doji in neguje tujega otroka;**dojilja:** glih koker ena **Amma**, kir te fuie

Otroke peftuie, Eno tako ferzhno lubefen fimo mi imeili pruti vom TL 1567, 44b; Nefti ga v'tvoim narozhaju .. (kakor ena **Ama** enu Déte nofti) DB 1584, I,85a; *Crajn/ki Amma Slovén/ki oli Besjázhki* Dojka DB 1584, III,CcIIIb; **Ama, e**, Nutrix, feugam BH 1584, 56; *Deutfch.* Amel/ feugam.

Latinè. nutrix. *Windifch.* dojniza, **amma**,dojka. *Italicè.* balia MD 1592, A2b**pren.** Krali/ Kralice/ Vyudi/ Gofspozhina/ Imaio.. te Cerque Flegary inu **Ame** biti TAf 1562, 41b

Ⓞ iz nem., prim. die Amme [A. J.]

amalekterski -a -o prid. [amaleˈki:terski -a[?]]; P 5, K 1 (DB 1584)

- m. ed. im.: amalekterski; - tož.: amalekterskiga; - ž. mn.

mest.: amalekterskih; ⑤

ki se nanaša na Amalečane; amalečanski: Inu

je [Abdon] vmèrl, inu je pokopan vPieratoni, v'Ephraimlki desheli, na **Amalekiterfkih** Gorrah DB 1584, I,140b; Saj fim flufhal fhtimo GOSPODNIO, inu fim tje fhál po tem potu, na kateri je mene GOSPVD poflal, inu fim Agaga **Amalekiterfkiga** Krajla pèrpelal, inu Amalekiterje pobil DB 1584, I,157b

Ⓞ k nem. der Amalekiter [A. L. R.]

amatist gl. ametist**ambolten (amboltn)** -tna -o prid. [ˈa:mbolten]; P 1, K 1 (MTh 1603)

- m. ed. im.: amboltn; ⑥

preprost: Simplex. *Germ.* einfeltig/ nicht auf

vielen dingen zufammen gefetzt/ einfach.

Slav. malu vreidan, shlecht, preproft. *Carinth.*

amboltn, fhleht MTh 1603, II,518-519

☞ iz nem., prim. srvn. einvalt(e) [A. L. R.]

amboltn gl. ambolten

amen¹ – posam. [ˈa:men]; P ↘, K ↘

– amen; ☹

zagotovilo resničnosti: onu [molitev] pride Bred[!] Boshji Stol, inu ta la inu **Amen** nad tem bode rezhenu TPo 1595, II,61 / Criftus fe zheftu **Amen**, tu ie rifnizhin inu fueist imenuie, tu on dei fa volo, de mi na nega beffedi inu oblubi ne imamo zbiulati TT 1577, 288; Letu pravi [Duh tém Gmajnam], **Amen**, ta svéfta inu rifnizhna prizha, ta sazhetik Boshje ftvari: Ieft vém tvoja della DB 1584, III,1388 [M. Č.]

amen² povdk. [ˈa:men]; P ↘, K ↘

– amen; ☹

izraža zagotovilo resničnosti: vfe oblude Boshye fo la vnim [v Kristusu], inu vnim fo **Amen** TT 1581-82, II,114 [M. Č.]

amen³ medm. [ˈa:men]; P ↘, K ↘

– am | e/o[!]/é (DB 1584, I,302b)/è (DM 1584, CI) | n; ☹

izraža resničnost, potrditev; amen: bodi zhaft inu Huala Bogu/ **Amen** TC 1550, 143(80a); tu bodi vtím Imeni tiga Boga Ozheta, tiga Boga Synu, tiga Boga fuetiga Duha **Amě** TC 1555, LI; **Amen**, tu ye, de lete proshne, fo fe refnizo vslishane *P 1563, 19; Sataku roiftuu mi Boga. Allelu. Hualimo vtroizi niega. Allelu. Alleluia. **Amen** *P 1563, 28; Criftus na Sodni dan, bo nad nami fuio muzh inu zhaft ikafal, **Amen** de bi tu skorai fturil, **Amen** TL 1567, 29b; vfi Verni fo odguuorili, **Amen**, tu ie, Tu bodi guishnu TC 1575, 175; Inu te shtiri Suirine fo diale, **Amen** TT 1577, 297; inu fim rekál: GOSPOVD, ^aIa, bodi timu taku. <^aHeb. **Amen**> DB 1584, II,33a; Hvalen bodi GOSPOVD vekoma, **Amen, Amén** DB 1584, I,302b; GOSPOVD sná téh brunnih dny, inu nyh blagu bo vekoma oštalu, **Amon**[!] DM 1584, CXXXIII; bom v^aGOSPOVDNI hišhi oštal pred inu pred **Amèn** DM 1584, CI; **Amen**. Affeuerandi vox, certè vel certum significans BH 1584, S64; on lám je nam sapovedal taku moliti, inu oblubil, de nas hozhe vflifhati, **Amen, amen**, tu fe rezhe, ja, ja, onu fe ima taku sgoditi ZK 1595, 130 / Ia, **Amen**. Ieft fim A inu O, Sazhetik inu konez, pravi GOSPOVD DB 1584, III,137b

// v zvezi reči **amen** z **besedami izraziti mnenje, da je kaj prej izrečenega v skladu z resničnostjo; strinjati se**: koku bo on mogel rezhi htuimu fahualenu **Amen**? potehmal od ne vei kai ti prauish? TL 1561, 48b; Preklet bodi, kir per fuojj Tashzhi leshy. Inu vus Folk ima rezhy, **Amen** DB 1578, 172a; On bodi od nas vfeh zhaflzhen, ter sahvalen, Kir tu sheli, reci **Amen** DC 1579, 167 [M. Č.]

↘ **amen**^{1,2,3} P približno 1400, K 48 (TC 1550,

TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, Tar 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, TPo 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, TPo 1579, DC 1579, DPo 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DA 1585, DC 1585, TtPre 1588, MS 1593, TPo 1595, TtM 1595, TtC 1595, ZK 1595); prevladuje medm.

ametist (ametist, amatist) -a sam. m

[ameˈti:st-a]; P 9, K 5 (TT 1577, TT 1581-82, DB 1578, DB 1584, MTh 1603)

– ed. im.: am | e/a | rist; – or.: ametistom; ☹

poldragi kamen vijoličaste barve; ametist:

Ta perui grunt ie bil en lafpis .. ta enaift en Yazint, ta Duanaift en **Amatift** TT 1577, 482; Inu [pravdni naprsnik] imash napolniti shtyrimi verflami Kameina. Vperui verfi bode en Sarder .. Vtreye en Linkurer, Ahed inu **Ametift** DB 1578, 73a; Amethyftus. *Germ.* ein Amethyft. *Carniol.* **amethift** MTh 1603, I,77 / Ti fi vBoshjim Paradishi, inu fi fo vřem shlahat shlahatnim kamenjem fnashen, slafti, s'Sardom ..

Ametiftom, Shmaragdom inu Slatom

DB 1584, II,73b

☞ iz lat. prek nem., prim. der Amethyst [A. L. R.]

amon gl. amen³

amoniterski -a -o prid. [amoˈni:terski -a]; P 12, K 2

(DB 1578, DB 1584)

– m. ed. im.: amoniterski; – daj.: amoniterskimu; – mn.

rod.: amoniterskih; – ž. ed. im.: amoniterska; →; – mn. tož.: amoniterske; ☹

ki je povezan z Amonci; amonski: Ammoniterska Deshela DB 1578, 150a; KAdar je pak tu flifhal Saneballat Honuiter, inu Tobia, ta **Ammoniterfki** hlapaz DB 1584, I,256b; KRajl Salomo pak je lubil veliku isvunanih Shen, Pharaonovo Hzher, inu Moabiterfke, **Amoniterfke** .. inu Hetiterfke [žene], od takovih folkou, od katerih je GOSPOVD bil rekál Israelkim otrokom: Nehodite k'nym DB 1584, I,191a / je Nahas, **Ammoniterfkih** otruk Krajl, supèr vas bil prišel DB 1584, I,155b *Amoncev* [J. N.]

amoritarski -a -o prid. [amoˈri:tarski]; P 1, K 1

(DB 1578)

– m. ed. tož.: amoritarskiga; ☹

ki je povezan z Amorejci; amorejski: Ali Sehona **Amoritarskiga** Kraila ie Bug nim vnih roke dal DB 1578, 149b [J. N.]

amoriterski -a -o prid. [amoˈri:terski -a -o]; P 48,

K 2 (DB 1578, DB 1584)

– m. ed. im.: amoriterski; – rod.: amoritersk | iga/a[!]

(DB 1584, I,313b); – daj.: amoriterskimu; →; – dv. tož.:

amoriterska; – mn. daj.: amoriterskim; – ž. ed. mest.:

amoriterski; – mn. rod.: amoriterskih; – daj.: amoriterskim;

– s. mn. mest.: amoriterskih; ☹

ki je povezan z Amorejci; amorejski: tu Meftu Hesbon ie bilu Sihonou, tiga **Amoriteriskiga** Kraila DB 1578, 133b; Vy fte do **Aamoriteriskih** Gurr prishli DB 1578, 148b; inu je mogozhe Krajle pomuril. Sihona, **Amoriterfka**[!] Krajla, inu Oga, Krajla v' Basani DB 1584, I,313b; ty fo nje pred vami isegnali, ta dva **Amoriterfka** Krajla DB 1584, I,132a; inu vse kar je dvejm **Amoriterfkim** Krajlom na uni strani Iordana fturil DB 1584, I,124b / satu nas je on is Egyptoufke deshele ispelal, de bi nas **v'Amoriterfke** roké dal DB 1584, I,101a *preputil Amorejcem* [J. N.]

ampak gl. ampak

ampak (ampak, anpak) vez. [ˈa:mpak];

P približno 3000, **K** 39 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TP_s 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DP_a 1576, TT 1577, DB 1578, Tkm 1579, TP_s 1579, DC 1579, DP_r 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DC 1585, TPre 1588, MD 1592, TP_o 1595, TIM 1595, TIC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– a | m/n | pa | g/k; ☉☉

Crajnŕki **Ampak** *Slovénŕki oli Beshjázhki* Ale DB 1584, III,CeIIIb; *Deutfch. Oder. Latinè. aut.*

Windŕfch. ali, **ampak.** *Italicè.* ò, vero

MD 1592, K8b; Aft, at. *Germ.* aber. *Sclav.* pak,

tamuzh, ali. *Carinth.* **ampak** MTh 1603, I,137;

Aut. *Germ.* Oder. *Sclavon.* ali, **ampak,** ale

MTh 1603, I,158; Sed. *Germ.* aber. *Sclav.* pak,

tamazh, ali. *Carinth.* **ampak** MTh 1603, II,491

1. v protivnem priredju *za izražanje nasprotja s prej povedanim; ampak, toda:* Vtim erdežu moryei fo ty ziganery potopljeni/ **anpag** Ifrahel ta gmaina bofhya ye vfa shiua kŕfui pryfhla TC 1550, 64(40b); Tedai fo bili knemu pernefŕeni Otrozhizhi, de bi on na nee roke polushil inu molil. Ty Iogri pag fo nee fuarili. **Anpag** Iefus prau, Puŕfite te Otrozhizhe, inu ne branite nim kmeni priti, Sakai tacih ie tu Nebesku kraleuftu TT 1557, 56; Leto perpuuid ie Iefus knim gouril, **ampak** oni ne fo ŕaftopili TT 1557, 290; S. Paul ie imel duye Ime .. **Ampag** on fe vŕufieh Lyŕteh le Paulus imenuie inu piŕŕŕe TT 1560, c1a; Moifes ie vom dopuŕtil od vashih ŕhen fe lozhyti, ŕa volo vashiga terdiga ŕerza, **ampak** od ŕazhetka nei bilu taku TO 1564, 132a; recite: GOSPPD je ŕvojga Hlapza Iacoba odréfhil. Ony néfo ŕheje térpéli, kir je nje v'Puŕzhavi vodil. On je nym puŕtil is pezhovja vode tezh: On je skalo reŕklal, de je vodá vunkaj tekla: **Ampak** ty pregreŕhni (pravi GOSPPD) nemajo myru DB 1584, II,20a; Trava je pofahnila, inu zvejtje je doli padlu: **Ampak** GOSPPDNIA BESEDA OSTANE vekoma DB 1584, III,102b; kadar bi htimu ŕkusi Cefŕarjevo Sapuvid ne bil taku urfah dan, taku bi bila Iosef inu Maria dobru doma oftala. **Ampak** Chriŕtus je imel v'Betlehami rojen biti, satu more ta

Cefŕar h'timu urfah dati, inu taku GOSPPDV Chriŕtufu k'njegovimu Royŕftv[!] slushiti

TP_o 1595, I,30

// *za izražanje nasprotja, ki dopolnjuje prej povedano:* Bug teim ofertnim ŕubper ŕtoy **anpag**

teim pohleunim to gnado da TC 1550, 139(78a); Sice

ta voda pres Boshye beŕŕede, oftane ŕhleht uoda,

inu nei kerŕt. **Ampak** kadar fo ta beŕŕeda Boshya

inu ta uoda vkupe, taku ie en kerŕt TC 1555, A7b;

Sakai kar fe vidi, tu ŕkorai mini, **Ampag** tu kar

fe neuidi, ie vezhnu TO 1564, 146b; Pravi Boshji

vuk je myr, veŕŕelje inu leben v'ŕvetim Duhu.

Ampak zhlovezhki vuk je ŕgul nemyr, ŕerzhna

ŕhaloft, inu fmèrt DB 1584, II,69a; kaj ona [pridiga]

sa en ŕad per nyh perneŕŕe? Ioseph inu

Nicodemus, katera fta pres zbiuvla tem glih

Pridige ohranila, ta bota ŕerzhna inu veŕŕela nad

tejm, inu vupata vse dobru. **Ampak** ty lotri

bodo nepokoini, ŕazhnejo fe bati pred tejm

mertvim Moshum TP_o 1595, I,308

// *za izražanje nepričakovanega:* Inu kadar ie

ta Iug pyhal, fo menili kar fo ŕi naprei bili uŕeli

oni imaiio, fe pelaio mumu Afŕona inu fe nagi-

bluio hti Creti. **Ampak** nekar dolgu potle fe

uŕdigne ŕubper no ena pysh, kir fe imenuie ta

Vogerska .. Burya TT 1557, 423; Potle Peter inu

Ioannes, nadeio te perty, **ampak** tiga teleŕŕa

Ieŕŕeuga nekar TT 1557, 323; Inu kadar ty Iogri

ŕagledaio nega [Jezusa] greдохига verhu

moria, fo fe vŕtrashili inu .. ŕeupio od ŕtraha.

Ampak Iefus fdaici knim pregouori .. iest fem.

Ne buite fe TT 1581-82, I,61; plamen .. is Pezhny .. je

ŕeshgal te Kaldeerje, katere je doŕŕegèl pred

Pezhjo: **Ampak** Angel GOSPPDNI fe ŕtèmi,

kir fo pèr Afariu bily, v'to Pezh ŕtopil DB 1584,

II,209b; Vy mene bote vmurili, **Ampak** na tretji

dan fe jeŕt bom ŕam od ŕmerti ŕupet gori obudil

TP_o 1595, I,244

// *za omejevanje, izvzemanje:* Iei od vŕakiga

dreua vtim Paradyŕhi/ **anpag** od dreua tiga

ŕpofnane hudiga inu dobru/ Ti ne imafh ieŕŕti

TC 1550, (6b); Te Suetnike imamo lubiti inu zheŕŕiti

.. **Ampag** nee klizati, nee moliti inu proŕŕiti ŕa

odpuŕke, tiga nemamo diati TR 1558, h4b-11a; Duya

Prauiza/ zhloueska inu Boshya/ tei obei ty Verni

imaio/ **Ampag** le ta Boshya zhloueka Iŕuelizha

TL 1561, 75a; TA STARA BOSHYZHNA Peiffen,

prou Tolmazhena, **ampak** nekar pouŕod Rai-

mana TC 1574, 91; en vbog greŕhni zhlovik .. na

vŕiga Svità pomuzhi zaga: **ampak** le na ŕamimu

Ieŕufu Chriŕtufu nezaga DB 1584, I,1b1a; Chriŕtus je en

Krajl, **ampak** na enim drugim Svejtju

TP_o 1595, I,268

// *za stopnjevanje:* Efaias vnega buquah gar

zheŕtu od Ieŕufa inu nega martre prerokuye/

anpag ner ŕaftopniŕhe vti poŕtaui taku od nega

gouori TC 1550, 87(52a); Poŕtava rejs oblubi

pravizo, leben, inu vezhnu isvelizhanje ..

Ampak Evangelium nikar le oblubi, temuzh

tudi rifnizhnu nam da pravizo, leben, inu vezhnu isvelizhanje DB 1584, I,aV1b; Sakaj vřem drugim kurbam fe dajo denarji: **Ampak** ti fhe dajefh denarje vřem tvoim Snubazhem

DB 1584, II,66b

2. v protivnem priredju **za uvajanje nove trditve namesto prej zanikane**; **ampak**: Ta offer inu ta řpylhanoffer tebi ne dopadeio/ **anpag** ta vulhefa fi ti meni odperl TC 1550, 86(51b); Ieft ne řem ta ifti, řa kateriga ui mene deršhite, **Ampag** pole, on pride řa meno, katerimu ieft ne řem ureden nega nug zheule oduefati TT 1557, 375; Mi nekar ne bomo vři řpali (tu ie mi ne bomo vři mertui na fodni dan) **ampak** mi bomo vři premineni TR 1558, K2a; Inu vřelei ty, kateri řo kriuu Verouali, ne řo Bogu prou slushili, řo te prauve Verne inu Slushabnike Boshye preganeli inu morili. Obtua tim řadashnim nashim kregu, řa volo te Vere, fe oben kerszhenik nema vti Veri řmotiti.

Ampag per tim en vřaki gledai, de hti prauu Veri pride TAr 1562, 3a; Blishnimu nega fyle inu kriuiće pruti nom, ne moremo pořabiti, **Ampag** odpufititi TC 1575, 489; Iesus rezhe knei [Mariji]: Nikar fe me nedotakni .. **Ampak** puidi k moijm bratom DPa 1576, 34b; Suetniki imaiu na řueitu teshke iskushnaue, Nih prořhne nefu vřelei řvlshane, **ampak** nim bo dana muzh de iskuřshnaue preterpe inu premogu TT 1581-82, II,141

3. v protivnem priredju, z oslabljenim pomenom **za dopolnjevanje, pojasnjevanje prej povedanega**: ta beřfeda katero vi řlishite, nei muia, temuzh tiga Ozheta, kir ie mene pořlal. Letu řem ieft quom gouuril, dotle řem per vas prebiual. **Ampak** ta Troshtar, ta Sueti Duh .. ta ifti uas bode vuzhil vře rizhi, inu vom bode daial na pumnene ufe tu, kar řem kuli vom prauil TT 1557, 307; Sem li vom pag kai vřel řkufi te, katere řem quom pořlal? .. Ne smo li řlih po eni řtopini řhli? Mi pred Bugom Vřeriftufu gouorimo. **Ampag** letu vře, mui Lubesniui, fe godi vom řpobulřhanu TL 1561, 72a; Obtua vuzhiře leto Theologicam Dialecticam, inu reci htimu Hudyzhu, letu, na kateru ti mene napelauařh, nei ta Principal .. temuzh en Accidens, kateri fe more danas oli Iutri preminiti .. **Ampag** letu ie ta praua Subřtantia .. de ieft muiga Gořpudi Ieřufa Criřtufa ne řourashim, temuzh de veruiem .. De ie on řa me terpil TO 1564, 151b; Sakaj kateri řo meřeni, ty imajo meřene miřli: Kateri řo pak Duhovni, ty imajo duhovne miřli. **Ampak** meřene miřli imėti, je řmėrt: Inu Duhoue miřli imėti, je leben inu myT DB 1584, III,85a

// **za vezanje dveh stavkov, ki se dopolnjujeta**: [David] je ondi [v Hebronu] krajloval ředem lejt inu řheft Meřzeu. **Ampak** vřerusalemi je on krajloval try inu trydeřfet lejt DB 1584, I,221b; Ařtur pak .. je imėl dveř Shen, Helleo, inu Naero. Inu Naera je nřemu rodila Ahufama, Hephera, Temna, Ahařtara, Lety řo te Naere

otroci. **Ampak** Hellee otroci řo bili Zeret, Iezohar inu Etnan DB 1584, I,221b

4. za opozoritev na prehod k drugi miřli; **ampak, toda**: **Ampak** ta kazha ye billa vezh kunřtniřhi koker vřa řhiuina na řemli TC 1550, (7a); Bug ie řueifit, řkufi kateriga řte vi poklizani vtu touarishtuu nega řynu Ieřufa Criřtufa Gořpudi nashiga. **Ampak** ieft vas Bratie opominam .. de vi vři eno rezh řlih gouorite, inu de vmei vami ne bodo řeslotki TL 1561, 28b; II. CAP.

Ampak řa volo prihoda nařhiga GOSPVEDA Ieřufa Criřtufa .. prořsimo my vas .. de fe nepuřtite hitru premeknititi od vařhe miřli DB 1584, III,113a; Letaku piřhe S. Paul na 4. cap. k'Galatarjem. **Ampak** kadar je bil ta zhas dopoljnjen, je Bug pořlal řvojga řinu ZK 1595, 76 [K. A.]

ampas -a sam. m [ˈa:mpas]; P 4, K 3 (DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: ampas; ☉

nakovalo: *Crajnřki*. Nakuvalu *Corořfski*.

Ampař DB 1584, III,CcV1a; *Deuřfch*. Amboř. *Latinė*. incus. *Windřfch*. kovalnik, nakovalu. *Carn. ampař*. *Italicė*. incude, ancudine, incugine MD 1592, A2b, podobno tudi MTh 1603

ē iz nem., prim. der Amboř [K. A.]

an¹ končaji; P 2, K 1 (BH 1584)

– an; ☉

končni del besede, sestavljen iz zaporedja glasov a in n; ...an: EXEMPLVM VERBI PASSIVI, primi ordinis definentis in **AN**, BOM, SEKAN, id eřt, SECOR BH 1584, 116 [A. J.]

an² gl. en

ana -e sam. ř [ˈa:na]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: ana; ☉

oseba řenskega spola, navadno dorasla; **řenska**: Foemina. *Ger.* ein weibs bild/ ein frau. *Sclav.* **ana**, řheniza, řhena MTh 1603, I,553, podobno tudi MD 1592

ē iz nem., prim. die Ahne [J. N.]

anajřt gl. enajřt

anajřti gl. enajřti

anak gl. enak

ananje -a sam. s [ˈa:nanje]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– ed. im.: ananje; ☉

vřdrřnost, řmėrnost: Continėtia. *Ger.* Enthaltung/ mälligkeiřt. *Sclav.* **ananie**, mařfa MTh 1603, I,341

ē gl. anati se [M. M.]

anatema – [aˈna:tema]; P 4, K 3 (TL 1561, TT 1581-82, DB 1584)

– anatema; ☉

ořnačuje prekleřstvo, izobčenje, izkljućitev iz řkupnosti; **anatema**: Aku gdu GOSPVEDA Ieřufa Criřtufa nėma řa lubu, ta bodi

^b**Anatema**, Maharam Mota <^bPan fe rezhe Gêrzhki Anathema, Iudoufki pak Maharam, tu je vŕfe enu .. Inu hozhe S. Paul tulikajn rezhi: Kateri Christufa nelubi, ta bodi panan ali saklet k'f'mèrti> DB 1584, III,96a, podobno tudi TL 1561

☞ iz gr., prim. anáthema [K. A.]

anati se -am se glag. dov. in nedov. ['a:nati se]; P 2, K 2

(TPo 1595, MTh 1603)

– nedol.: anati se; Ⓜ

1. dov., koga_{nod}, *zavestno narediti, da ne pride do stika s kom oz. da osebek česa zaželenega nima več; izogniti se, odpovedati se*: Aku vŕhe ti hozh od teh iftih, inu nyh glihe, sa eniga norza, kezarja inu sapelauza dershán .. biti, taku vsami letiga GOSPUDA inu Krajla gori, aku pak nikar, taku **fe** ti njega morefš **anati**

TPo 1595, I,57

2. nedov., negotovo, kot slovarski zgled *držati skupaj, vzdrževati, obsegati, vsebovati*: Contineo.

Germ. zusammen halten. *Slav.* vkup derŕhati,

fe anati MTh 1603, I,340

☞ iz nem., prim. ahnen [M. M.]

anchora gl. ankora

ancora gl. ankora

andaht gl. andoht

andahtliv gl. andohtljiv

andel¹ (andel, handel) -dla sam. m ['a:ndel -dla];

P 25, K 2 (KPo 1567, TPo 1595)

– ed. im.: andel; →; – mest.: andli; – mn. im.: andli; →; – mest.:

a/ha | ndlih; Ⓜ

1. *dejanje, dejavnost, s katero se kaj uresniči*: potle gredo ony senim sufsebnim flifšom s'tém okuli, de ony nasnanje dado, kaj je Boshji Svit inu vola bila .. Tu je tedaj tu pravu jederze od takoviga **andla** ali rounainja, fkusi kateru fe te vifty mogo supar ta Greih inu Smert .. fzhiti TPo 1595, III,15

2. *dejavnost, navadno gospodarska, za ustvarjanje dobička; posel*: Aku on najde en prasen kotez vŕihŕi, taku stury eno kamrizo ali kramizo is njega, de on en zhinh od nje vsame: sdaj leta, fdaici en drugi **andel** sazhne, iskuŕsi kateri vezh dobitka nefse TPo 1595, II,1185

// *kupovanje in prodajanje dobrin za ustvarjanje dobička; trgovanje, kupčevanje*: en vŕakateri fvoj **andel**, andtverh inu dolgo-vainje taku pela, de on nikoger ne prevézha, nikoger s'falŕh blagum ne ogolufa, na enim ŕpodobnim dobizhku sadoŕti inu sa dobru ima .. inu ni vprodajanju ni vkupovainju eniga takoviga fortelna ne yfzhe, kateri bi tem drugim kŕhkodi priŕhal TPo 1595, II,120

// *dogovor o spremembi lastništva česa s plačilom dogovorjene cene; kupčija*: v'Kontraktih alli **v'Handlih**, v'kupovanju inu prodaiánju inu pár Teŕamentih, kadár fe kai

kupi, saŕtavi, proda alli Teŕmèŕt sturi, tako pèrvizh fe eno Pifmo sturi KPo 1567, XLVIII^b

3. *kar je, se dogaja in ni podrobneje poimenovano; stvar, reč*: en Purgarmailhter uvenim Mejŕtu, en Vyuda vDesheli, ne more vŕeh **andlou** vejđiti, inu je vŕaj sa slushbe volo, pred Bugom dolshan, vŕimu pohuifŕhanju braniti TPo 1595, I,236

// *kar je, se dogaja in je natančneje določeno v sobesedilu*: En grosovit **andel** ali rejzh je tu, de ta filni Mosh taku fŕamotnu ima ob fvoj leben priti TPo 1595, III,93; Diviza Maria .. je dobru vejđila, de je ona ŕhe Dezŕla, inu sa tiga volo tej Poŕtavi niŕhter nej dolŕhna bila .. taku ona vèner tjakaj gre, ne hozhe takove slabodnoŕti nuzati, kadár bi onu drugim, kateri sa takou **andel** ali rejzh niŕhter nej fo vejđili, pohuifŕhanŕku moglu biti TPo 1595, I,134

♦ – – *pravdni andel postopek, v katerem sodnik na podlagi dokazov ali pričevanj odloča o krivdi obtoženca za neko kaznivo dejanje; sodni proces*: OD PRAVDNIGA **ANDLA** PRED PILATVSOM, KOKU IE CHRISTUS OBTOSHEN TPo 1595, I,259

☞ iz nem., prim. der Handel [A. J.]

andel² gl. angel

andlati (andlati, handlati) -am glag. nedov.

['a:ndlati -am]; P 8, K 5 (KPo 1567, JPo 1578, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– nedol.: a/ha | ndlati; – sed. mn. 3. os.: handlajo; – del. na -l m. ed.: andlal; Ⓜ

1. kdo; (zoper kaj) *z dejanji, dejavnostjo dosegi uresničitev česa; delati*: Pifmaŕzheniki .. to fture pred vŕem Folkom, da bi tako fvoji pravdi eno ime pred Lŭdmi ŕturili, da prav imaio inu **handlaio** KPo 1567, CLVI^b / Zhes letu je on [Bog] .. te defset Sapuvide dal, de bi my naŕha della vŕa ponyh imejli rounati, supar njegovo zhaft, inu naŕhiga Bliŕhniĝa prid niŕhter ne imejli **andlati** TPo 1595, I,18

2. kdo; s kom, s prisl. določilom načina *kazati odnos do koga, ki se izraža zlasti v dejanjih; ravnati*: Inu naiŕi bih mogal kakor edan Goŕpod zhes vŕfe Goŕpodie oftro inu terdno shnymi **andlati** ali raunati: Tako ga vuner Neŕforim JPo 1578, III,37; Takovi nepradi bi hotel Christus rad branyti, poŕtavi nam .. naŕh laŕtan Exempel naprej, kateri fimo my ŕami iskuŕsili, de je on ŕam taku snami **andlal**, inu pravi, my bi imejli sdrugimi ludmi tudi taku ŕturiti TPo 1595, II,146

3. kot slovarski zgled *kupovati in prodajati dobrine za ustvarjanje dobička; trgovati, kupčevati*: *Deutfch.* Gewerb treiben. *Latinè.* negociari. *Windifch.* kupzhovati, **andlati**. *Italicè.* trafficare MD 1592, F1^b; *Negocior.* *Germ.* werben/ hãdtieren/ kauffmanshafft treiben. *Slav.* **andlati**, dulgovati, rounati. *Carint.* **handlati** MTh 1603, II,113

☞ gl. andel¹ [A. J.]

andoht (andoht, andaht) -i sam. ž [ˈa:ndoht -i];

P 109, K 26 (TT 1557, TR 1558, TA_r 1562, *P 1563, TO 1564, TP_s 1566, TL 1567, TP_s 1567, KP_o 1567, TC 1574, TC 1575, DP_a 1576, TT 1577, JP_o 1578, TK_M 1579, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DA_g 1585, DC 1585, TiPre 1588, TP_o 1595, TfC 1595, ZK 1595)

– ed. im.: and | o/a | ht; – rod.: andohti; →; – of.: and | o/a | htjo; Ⓜ

1. zavestna (miselna) zbranost; pozornost, predanost: Kadar fice Zhloueku po nega voly gre, inu obene skerbi nema, tako malo kadai moli, inu zhe lih sazhe molit, tako mu v_{fai} is ferza ne gre, po goftim seua, alli malo **andohti** ima JP_o 1578, I,82a; Gofpud Bug na tim famim petiu, na glafni shtymi, mnogiteri vishi ali sdoftimi shtimami, per tim orglanu ali piskanu, pres ferza, **andohti** inu saftopa, neima obeniga dopadeina DC 1579, A3a / v prislivni rabi Inu skufi nih preprofte pridige, po v_{fim} fueitu v_fe shlahit ludi .. pod tu fuie duhousku kraleuftuu oberne inu perprau, de se pod to nega oblaft podade .. inu fe **fandohtio** obhaieio TR 1558, Z3a; Obtu fe spodobi inu ie nom slynu potreba, de mi is prauiga celiga ferza, inu sprauo **Andahtio**, fami sebe prou isuprashamo, iskuftmo inu probiramo TO 1564, I14a; Sakai aku po letih shtukih mi ta Pašion nikar le vpofti temuzh v_fe nashe shiue dny zheftu **sandohtio** inu svero bomo pomishlali DP_a 1576, (2a; Odpri meni moie ferce inu vshefta, de iest bom slushtom inu slubesanio, sprauo **andohtio** inu ferzhnim gori merkainem tuoio isuelyzhansko Belfedo poflushal TK_M 1579, 96b

2. kar se kaže v natančnem in vestnem izpolnjevanju verskih dolžnosti; pobožnost: Ne puftite fe komu sepelati, kir femkai vi_ffoku gre, po tei sui laftni voli, vti hynauski pohleufzhini, inu vti kriui Angelski **andohti**, inu ie sabfton gori napushen od tih rizhi TR 1558, Ra; Tyh Lahou **Andaht**, inu tih Nembzou poft, nei eniga boba vredan JP_o 1578, I,84a; Ty zhlovéki ne bodo tiga Greiha, to Smert inu Hudizha premogli inu pobyli s'fvojemi dobrimi delli inu **andohtjo** TP_o 1595, III,17; Natu imalh klezhez ali ltojezh to Vero inu Ozha nafh, aku hozh, taku morefti tudi leto molituo **s'Andochtjo** rezhi ZK 1595, 184

3. v zveži z lasten pamet, premiselek, presoja: Inu taku fo fe ony na fvoja laftna della inu **andoht** cillu fanefli, inu nikar zhi_ftu na famiga Boga DB 1584, II,+IIIb; Laftna **andoht** pres Bolh_ye belfede nifhter ne vela pred Bugom TP_o 1595, I,155 / Saul Kral, ie is velike nadluge inu is fuie laftne **Andohti**, ie ner to lepsho, debelisho inu bulsho Shiuno, ouce inu teleta, dofti slata inu frebra, Gofpudi Bogu offral TA_r 1562, 15a; Inu fe nema nihzhe podftopiti is laftne **andohti** Boshje slushbe smifhlati ali narejati DB 1584, I,236a; katera fo ta prava dobra della, kir Bogu dobru dopadeo,

slafti nikar ta, katera fi zhlovik is laftne fvoje pameti ali **andohti** smifli, sakaj taifta Bug nezhe iméti DB 1584, I,AVIb / Sakaj Bug nezhe kratku nikar iméti, de bi gdu njemu imél po fvoji laftni voli inu **andohti** slushiti DB 1584, I,72a / Stakovo laftno **andohtjo**, inu famo fmifhleno duhoufzhino, je ta Papesh gori pri_fhal TP_o 1595, I,158

4. velika prizadevnost, navdušenje za kaj; gorečnost: Inu je viner en takou dober shlahten duh od sebe dajal, de fo brumna ferza, tudi is téh nesnanih beffed, **andoht** inu muzh pozhutiti, inu te Buqvice satu sa lubu imeli DB 1584, I,279a; Sakaj nyh ferce je u'vrozhi **andohti**, kakòr ena resbèlena pezh, kakar offrujo inu Ludy goluffajo DB 1584, II,106a

5. Bogu dana obljuba, katere prekršitev je greh; zaobljuba: Inu on obrye to glauo utih Cenreih, fakai ie imel eno oblubo <Od tot plaui uto Syrio, Se is **andohti** obrye> TT 1557, 393
 Ⓢ iz nem., prim. die Andacht [J. N.]

andohtiv -a -o prid. [ˈa:ndohtiv -a -o[?]]; P 8, K 7
 (TT 1557, TL 1561, TP_s 1566, TL 1567, TC 1575, JP_o 1578, TT 1581-82)

– nedol. obl. m. ed. im.: andohtiv; – tož.: andohtiviga; – mn. im.: andohtivi; – tož.: andohtive; – ž. ed. rod.: andohtive; – mn. im.: andohtive; – s. ed. im.: andohtivu; – of.: andohtivim; Ⓜ

1. ki se ravna po božjih zapovedih; bogoboječ: Criftus osdraui tiga Aydouskiga Capitana hlapua, leta Capitan ie bil velike Vere, pohleuen, inu **andohtiu** TT 1557, 181; Kateri fo Liudye, od katerih ie spomin pri Christufouim vftaianiu? .. Potle te **Andohtiu** Shene inu Matrone JP_o 1578, II,3

2. ki natančno in vestno izpolnjuje verske dolžnosti; pobožen: Falsh Hynauski Pridigarij/ fo Vcerqui **Andohtiu**/ Doma vcotih/ neframni lotri inu golufi TL 1561, 60a

// **ki izkazuje, odraža človekovo natančno in vestno izpolnjevanje verskih dolžnosti; pobožen:** Tu Papeshku, farsku .. offertnu Mashouane, fe pred ludmi lipu inu vi_ffoku **andohtiu** vidi TC 1575, 180

Ⓢ gl. andoht

PRIM. andohtivi

PRIM. andohtivo [J. N.]

andohtivi -ega posam. [ˈa:ndohtivi -ega[?]]; P 2, K 2
 (TT 1557, TT 1581-82)

– m. mn. or.: andohtivimi; Ⓜ

kdor se ravna po božjih zapovedih;

bogoboječ: Obtu fe ie [Pavel] fteimi Iudi inu **andohtiuimi** uti Shuli dishputiral TT 1557, 389

Ⓢ gl. andoht

PRIM. andohtiv [J. N.]

andohtivo (andohtivu, andohtivo) prisl.

[ˈa:ndohtivo[?]]; P 4, K 3 (TL 1561, TL 1567, JP_o 1578)

– andohtiv | u/o (Jurječ); Ⓜ

izrača natančno in vestno izpolnjevanje

verskih dolžnosti; pobožno: De on .. ta Euangeli pridiguie, kateriga ty falsh Pridigary, nai fi fe ueliku hualio, **andohtliu** dershe, poufod od Buga .. gouore, ne deio TL 1561, 69a; Nikateri fo ie iskladali, da pomeneiu duoye shiulienie ali duoiega Stanu Liudy, edne delaiuzhe, druge pak prigledno **andohtino** [!] skarbezhe? JPo 1578, III, 37b

☞ gl. andoht

PRIM. andohtiv [J. N.]

andohtljiv (andohtliv, andahtliv) -a -o prid.

[a:ndohtljiv -a -o[?]]; P 37, K 15 (TC 1550, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TP5 1566, TC 1575, TT 1577, TkM 1579, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, TPo 1595, Tm 1595) – nedol. obl. m. ed. im.: andohtliv; – mn. im.: andohtlivi; – rod.: and | o/a | htlivih; – ž. ed. im.: and | o/a | htliiva; – tož.: andohtlivo; – mest.: andahtlivi; – or.: andohtlivo; – mn. im.: andohtlive; – tož.: andohtlive; – s. ed. im.: andohtlivu; – rod.: andohtliviga; →; – dol. obl. m. ed. im.: andohtlivi; – primrk. m. mn. im.: andohtliviši; (M)

1. ki se ravna po božjih zapovedih; bogaboječ: Koker tu tudi zheftu vidimo inu slishimo od tih Shcofou, Faryeu, Menihou inu Nun, kir fe fde, inu hote dershani biti, de fo brumnishi, **andohtliuishi**, inu de vezh slushio Bogu, koker ty drugi gmain ludie TT 1557, x3a; Ampag ty ludi fo gori fdrashili ene **Andohtliue** inu poshtene shene, inu te višhe tiga Meifta, inu fo obudili enu preganene zhes Paulufa inu Barnabafa TT 1581-82, I, 536; Kadar fe pak [Peter] sa eniga vbosiga greifhnika fposna, pade GOSPVDV Iesufu knogam, inu pravi: GOSPVD pojdi od mene tja vun, jeft fim en greifhni zhlovik. Tu ie en duhouni fhtuk, kateriga malu ludy prou saftopio, Sakaj on ima en takou fhain, kakor de bi bil Petrus taku **andohtliu** inu pohleven, de bi bil od Christufa rad hotel beifhati TPo 1595, II, 157 / Obtu vy muy Bratie inu Sefre, lotyte fe vy letiga Diteta fprauim **fandohtliuim** fercem, primyte ie fprauo Vero pruti Bogu TO 1564, 89a

2. ki natančno in vestno izpolnjuje verske dolžnosti; pobožen: Glih taku mnogoeteri Pridigar, fe ifuuna pred ludmi brumen, fuet **andohtliu** vidi, fe Sbugom, fueliko kunshtio inu modruftio huali TR 1558, Ra; Leta Boshja Kärzfhanfka Cercou pak tudi nej nigder cillu zhlifta najti: temuzh fe povfod mej pravimi dobrimi brumnimi Kärzfheniki najdeo, en dejl ozhiti fvojovolni greifhniki .. en dejl pak hinauci, kateri tudi predige polfuhajo .. inu fe pruti ozhitimu predigarftvu isvunaj pokornu [!] inu **andohtlivi** iskasheo, najfi ficer v'ferci néfo pravi vudi Kärzfhanfke Cercve DB 1584, I, cIIIb // **ki izkazuje, odraža človekovo natančno in vestno izpolnjevanje verskih dolžnosti; pobožen:** Potle tudi lahko fpoftna tiga Antichrifta/ kir fdai poufod po fueidtu hodi veni zhlouefki **andahtliui** ftalti TC 1550, (3b);

Glih taku Mahomet inu Turki, nih Fary inu Menihi, imαιο ifuuna lippe videzhe, **andohtliue** Boshye slushbe, oni vlag dan pet krat molio TT 1577, 384; Temuzh ta praua Vera pride ofgorai is nebes, ie en Dar Boshy, bo tim ludem dana od famiga Boga S. Duha skufi ta S. kerft, fueiftu **andohtliu** faftopnu goftu brane tiga S. Pifma TT 1581-82, II, **4b

3. ki izraža, kaže veliko prizadevnost, navdušenje; goreč: Atanafius inu S. Auguftin prauita, kadar ona flyshita te Pfalme berozh oli poyozh, taku nyu ferce **andohtliu** inu veflelu pryde TP5 1566, 13a; Vi imate tudi tukai to vasho ferzhno **andohtliu** Proshno inu Molytou, fturiti inu dopnerfti, fa vfe kerszhenike TC 1575, 434

☞ gl. andoht

PRIM. andohtljivo [J. N.]

andohtljivo (andohtlivu) prisl. [a:ndohtljivo[?]];

P 12, K 10 (TT 1557, TL 1561, TO 1564, TP5 1566, TkM 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DAg 1585, Tfc 1595) – andohtlivu; (M)

1. izraža ravnanje po božjih zapovedih; bogaboječ: on bo tudi is teh Nevernikou zhlifta prozh odlozhen, v'tej fveti Barki tiga kërzfzhanftva na fuhim inu shiher ohranjen, inu tvojmou S. Menu vfelej **andohtlivu** v'duhi, inu vefel v'vupanju flushil DAg 1585, A4b

2. izraža natančno in vestno izpolnjevanje

verskih dolžnosti; pobožno: Inu kadar ti molish, ne bodi koker ti Hinauci, kir radi vtih Shodaliszhih inu na uogleh na gaffi ftoiez zh molio, de bodo gledani od tih ludi <Kei inu koku fe prou **andohtliu** Moli> TT 1557, 14; Pres njegove bebede, je vfe Malikovanje, inu sgul lashe, tër fi fe tuiftu lafkazhi, kakor kuli **andohtlivu** inu lepu hozhe DB 1584, II, +IIIb

☞ gl. andoht

PRIM. andohtljiv [J. N.]

andriski -a -o prid. [a:ndriski -a[?]]; P 1, K 1 (BH 1584)

– ž. ed. rod.: andriske; (V)

ki se nanaša na otok Andros; androški: Patria ac nationis formula huc referendae, vt: Genere Andria, od **Andrifke** shlahte BH 1584, S7 [J. N.]

andverh gl. antverh

anež gl. janež

angal gl. angel

angel (angel, angal, andel) -a/-gla sam. m

[a:ngel -a/-gla]; P približno 2000, K 46 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TP5 1566, KB 1566, TL 1567, TP 1567, TP5 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, TP5 1579, DC 1579, DPp 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DAg 1585, DC 1585, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, Tm 1595, TIC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: an | g/d (TPo 1595, II,108) | e/a (Jurčić) | l/li[!]
 (TT 1581-82, II,399); – rod.: angela; →; – mest.: angeli; – dv. im.:
 angela; – mn. im.: ang | e/o (TT 1581-82, II,395) | li; – rod.: angel
 | ov/ih; →; – of.: angel | i/ij (KPo 1567, XXb); ⑤

1. ver. *dobro duhovno bitje, ki živi v nebesih, slavi Boga in opravlja njegova naročila, izvršuje ukaze*; *angel*: Ta **angel** taku gouori pruti pafitriem/ pole iest vom ofnanim anu veliku vefele TC 1550, 92(54b); Erodesh Kral fo[!] uolo uelike offerti ie udarien od tiga **Angela**, inu ie sneiden od zheruuou TT 1557, 372; Ta Shetou, ie ta konez tiga fuita. Ty Shenci, fo ty **Angeli** TT 1557, 39; Letake zaihne ter fi bodite skufi farye oli Menihe .. oli skufi samiga Sludia, kir fe vto shtalt tih **Angelou** inu Suetnikou preminuie inu preoblazhuie .. Tim ne imamo kratku verouati TC 1575, 247; Inu ty Galatery fo S. Paula fa **Angela** gori vfelei TT 1577, 287; Ty **Angeli** fo vfy flushbeni Duhove, Ker fo Vflushbo poflani, sa volio teh, ker budeio Erbali Isuelizhanie JPo 1578, III,91; ta **Angel** tiga Gofpudi fe prikashe Iofefu vtih faineih vti Egiptouii desheli TT 1581-82, L6; fim li jeft taku eniga GOSPODNIGA **Angela** od oblzhzja de[!] oblzhzja vidil? DB 1584, I,136b; kadar fe bo resodil GOSPVD Iesus is Nebes, fteimi **Angeli** fvoje mozhy DB 1584, III,113a; INu ty fedem **Angeli** s'temi fedmemi Trobentami, fo fe bily pèpravili h'trobtanaju DB 1584, III,142a; Potle velikii **Angeli**, fo frezhan glas noffili DC 1584, XCVII; Potehmal je on [Kristus] en zhlovik, nikar en **Angel** poftal TPo 1595, I,31; letukai ftoji ta **andel** sozhitimi s'faptopnimi besedami TPo 1595, II,108; Satu flifhi en sufsebni flifš h'timu, de my na obuje, na te Otroke inu na nyh **Angele** gledamo TPo 1595, III,160; TEH **ANGELOV** SANctus is VI. cap. Esaio-viga TC 1595, CXXXIII; Angelus. *Germ.* ein Engel. *Slav.* **angel** MTh 1603, L88 / Tu ime Iefus ye nemu od tiga **angela** Gabriela pred nega pozhedtuo danu TC 1550, 90(53b); NA S. MICHELA DAN .. TA Prasnik od teh **Angelou**, je vtej Cerkvi gori poftaulen, sa tiga mladiga folka .. volo TPo 1595, III,153 *praznik svetega nadangela Mihaela* / Inu ga [Boga] zheftimo, hualimo fo v'femi malimi inu velikimi **Angeli** TC 1575, 177; Ker je [Bog] hude **Angele** mej nje poflal, v'fvoim slobnim fèrdi, Inu je nym pufil fe slobiti inu divjati inu slu fluriti DB 1584, I,299b; POle, nyh Sli svunaj vpyo, inu **Angel** tiga myru fe britku plazhe DB 1584, II,13a; de ta **Angel** ta konzhavezh[!] timu telefu nej fhkode fluril, inu tiga pervurojeniga ladu nej vmuril TPo 1595, II,78; / Sakai taki falsh Iogri, fo golufski delouci, kir fe premenuie na Iogre Cristufoue. Inu tu zhudu nei, Sakai on ta Sludi fam, fe premenuie na **Angela** te fuitlobe TL 1561, 70a; on [hudič] je bil prelipu vfnashen, de fe nej mogel fposnati, temuzh fo ga sa eniga **Angela** te Luzhi dershali TPo 1595, L61; Ali kakor is tiga **Angela** Luciferja en Hudizh poftane

TPo 1595, I,135 / Sakai utim gori Vftanenu fe ne bodo Moshili inu Shenili, temuzh oni fo koker ty Boshy **Angeli** vnebelih TT 1557, 67; bi my .. morali oftati vekoma, sov'femi Hudizhi red, kir fo tudi poprej dobri **Angeli** bily DB 1584, I,aIIa

// *dobro duhovno bitje, ki spremlja posameznega človeka in ga varuje*; *angel varuh*: Tui fueti **Angel** bodi to nuzh inu vfelei per meni/ de ta hudi fouroafhnik meni nifhter ne fkodie TA 1550, 26; Sato imaio Lúdie véditi, da teim, kateri ne delaio, kar imaio v'fvoim ftanu, fe **Angeli** nepèrkasheio, inu ijh nevarieio KPo 1567, XXXVIIIb; Pri vfakaterim Vernim Zhloueku, niegou **Angel** nastrani ftoji JPo 1578, III,92; Pufti, de bodo tvoji lubi S. **Angeli** nuzh inu dan nalhi Varihi inu Vahtarji, de nas pred Hudizhem inu v'fem slegom obarujou DM 1584, CCXXIX; kadar ti vidifh, de je komu kaj dobrou gratalu, taku rezi: Ta je eniga dobriga **Angela** imel TPo 1595, III,158

// v apokaliptičnih besedilih *nadnaravno bitje, ki bedi nad določenim narodom in ga predstavlja*: OD letih dveju on nifhter nepravi, kaj fo ony, kaj govore ali delajo, famuzh le de fta druga, inu nikar ta Angel, kir shnym govory. More biti de fta ta dva **Angela**, eden téh Perfianou, ta drugi téh Gèrkou Viuda, od katerih on osgoraj Cap. 10. prvi, kateri fo Israelfkimu folku supar ftali pèr Krajlih DB 1584, II,93a

◆ – ver. *veliki/višji angel dobro duhovno bitje, ki živi v nebesih, slavi Boga ter ima vodilno vlogo in opravlja posebej pomembne naloge*; *nadangel*: Sakai on lam ta Gospud pride doli is nebes, fanem velykim vpytciem, inu fto shtymo tiga velikiga **Angela**, inu fto Trobento Boshyo TO 1564, 164a; Mihael pag, ta vishi **Angel** .. Nei fimil to fobdo[!] tiga shentouane irrezhi[!] TT 1581-82, II,370

◆ – *angel zaveze/testamenta mesija, ki znova sklene zavezo z Bogom*: Inu sdajci bo prihál k'fvojmou Templu, GOSPVD, kateraiga vy yfzhete, inu **Angel** te Savese, kateraiga vy shelite DB 1584, II,131b; Taku imenuje Malahias Chriftuła eniga **Angela** tiga Testamenta TPo 1595, II,100

2. *hudobno duhovno bitje, ki služi hudiču, zlemu bitju in opravlja njegova naročila, izvršuje ukaze*: Vi Prekleti poidite kiakai od mene uta uezhni ogen, kir ie perpraulen timu Sludiu inu nega **Angelom** TT 1557, 79; Inu ta Drak shnega **Angeli** fe ie boyoual TT 1581-82, II,406; ta ftara kazha, kateri ie ime Sludi inu Satanas, kir fepalaua vus fueit .. inu ty nega **Angeli** fo bili shnim red tikai[!] veršeni TT 1581-82, II,407; v'ta vezhni ogin, kateri je pèrpraulen Hudizhu inu njegovim **Angelom** DB 1584, III,16b; on pravi, de ta **Angel** is Pakla, katerimu je konzhavez ime, je nyh Krajl DB 1584, III,136a; Onu bi ne bilu zhudu .. de bi bila veno offert padla, globokeifhi kakor

Lucifer s'fvojem **Angeli** TPo 1595, III,126
/ Tako ie profil Sueti Paul .. da bi to
skushniauo Hudizheuga **Angela** od niega
vsell JPo 1578, II,56b; de ony sa teifte supèr te
ferdamnane **Angele**, Hudizhe, vedèn vojfkujò
DB 1584, I,allb / NO kai vshe òzhmo sazheti
mi predigarij, kijr moremo pàr tacih salih
Angelih inu fvetnikih Gmainam Boshiem
napreiftati KPo 1567, IIIb

// *kar je posledica delovanja hudobnega
duhovnega bitja*: v zvezi **angel zlodja/satana** Inu de bi
fe ieft tih uiflokkih resodiueuèe ne preufel, ie
meni dā en koll utim meffei, de **Angel** tiga
Sludia, kir me fpeftmi bye, de fe ne preufamem
TL 1561, 71a; je meni dan en kol v'mefflu, slafti,
tiga Satana **Angel**, de me s'peftmy bye, de fe
neprevsamem DB 1584, III,100b

**3. clovek, ki deluje kot posrednik med Bogom
in ljudmi; duhovni, cerkveni učitelj, voditelj**:
Vletim inu vtim tretym Capituli fam Cristus vti
perui Prikafni S. Ianshu vely, tim fednim[!]
Angelom, tu ie, v'fim Shcoffom inu Pridigariem
poufod .. pišfati TT 1577, 277-278; INu pišfi timu
Angelu te Gmajne v'Ephesi DB 1584, III,138a; bo
Karfzhanftvu tudi mej Kezarji brumne **Angele**,
tu je, svefte Vuzhenike .. imèlu .. Taki dobri
Angeli fo bily ti ftari Ozhaki, kakòr Spiridion,
Atanasius .. inu kar je tém glih DB 1584, III,136a;
Zhes tu fe my is nyh vuzhimo, fkusi to bešedo,
(**Angel**) potle v'drugih Pildih inu prikasnih
saftopiti, Shkofe inu Kàrfzhanfke Vuzhenike
DB 1584, III,135b; inu nereci pred ^a**Angelom**: Ieft
fim nedolshan <<**Angel** fe letukaj rezhe, en
Cerkouni Slushabnik ali Vuzhenik>> DB 1584,
I,330a / Taku tudi ty Cerkouni **Angeli**, tu je,
Apoftoli, Preroki, Shkoffi ali Predigarji etc.
DB 1584, II,63b / Ta veliki **Angel** Cristus, vely
ta Tempel premeriti, inu dua Preroka obudi
TT 1577, 340; On [Kristus] pak bode imenovan
en **Angel** sa fvoje Slushbe inu sapuvidi volo,
katero on kakor en Syn od Ozheta ima
TPo 1595, II,100 / taku ta dvja imena, Bug inu
Angel, dveje reslozhene Perfone dafta, inu v'faj
tu Bitje ali Stan, je cillu edinu, inu pres v'figa
reslotka. Sakaj ta **Angel** je tudi vezhni, naturfski
Bug TPo 1595, II,100

4. clovek brez greha: Kerfzheniki na tim fueitui
ne fo **Angeli**, tu ie, cilu pres greha TT 1577, 199
Ⓢ iz gr. prek lat., prim. angelus [J. N.]

angelc -a sam. m [a:ngelc -a]; P 5, K 4 (*P 1563,
KPo 1567, JPo 1578, TPo 1595)

– mn. rod.: angelcov; →; Ⓢ

ekspr. *dobro duhovno bitje, ki živi v nebesih,
slavi Boga in opravlja njegova naročila*;
angelček: Tamkaite bomo hualili, Stobo
vezhno prebiuali, Vtuoiem nebeskim
vefeli, Vefèlu **fangelzi** peili. Kyr. *P 1563, 205;
Ti zhuiozhi Paftirij, inu v'fi ti, kateri v'fvoim
delu inu poklicianu fe rozhnò dèrshe, inu te

febi porozhene Ovce ofkèrbe, ti imao Boshie
Angele k'pomuzhi inu k'troftu KPo 1567, XLVII;
LEta Evangelium melda na konzou od teh
mladih otruzhiz[!], inu nyh **Angelzou**

TPo 1595, III,159

Ⓢ gl. angel [J. N.]

angelika -e sam. ž [an'ge:lika]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– ed. im.: angelika; Ⓢ

*do dva metra visoka aromatična zdravilna
rastlina, ki raste na vlažnih tleh*; **angelika**:
Angelica. Germ. Angelik/ heyligen
Geistwurtz/ Engelwurtz/ Brustwurtz. Carniol.

angelika MTh 1603, I,87

Ⓢ iz lat., prim. angelica [J. N.]

angeliski -a -o prid. [an'ge:liski -a[?]]; P 2, K 2

(*P 1563, DC 1584)

– m. ed. tož.: angeliskiga; – ž. ed. or.: angelisko; Ⓢ

ki se nanaša na angele ¹; **angelski**: Tebi
nuzh dan inu v'feley, Vdobrim vshalofti
vefely, Stuoio **angelisko** drushbo Gloria
excello poiemo *P 1563, 91; Diviza je rodila ./:
Tiga Synka Boshjiga .. Stvarnika Nebefkiga,
Angelifkiga Krajla DC 1584, LXXXIX

Ⓢ gl. angel [J. N.]

angelov -a -o prid. [a:ngelov -o]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– s. ed. im.: angelovo; Ⓢ

ki se nanaša na angela ¹; **angelov**: Kay ie,
da ie **Angelouo** Oblizhye bilo kakor blifsk, inu
Oblazhilo belo kakor fsneg? JPo 1578, II,4b

Ⓢ gl. angel [J. N.]

angelski¹ (angelski, angelški) -a -o prid.

[a:ngelski -a -o]; P 78, K 21 (TC 1550, TE 1555,

TR 1558, TL 1561, Tar 1562, *P 1563, TPo 1566, KPo 1567,

TC 1574, TP 1575, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DC 1579,

TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TPo 1595, TFM 1595,

TTC 1595)

– m. ed. im.: angelski; – rod.: angeliskiga; →; – mest.:

angel | s/8 (TPo 1595, I,51) | k | om (Juriciè)im (TPo 1595, I,51);

– mn. im.: angelski; →; – ž. ed. im.: angelska; – mn. im.:

angelske; →; – s. ed. im.: angelsku; – rod.: angeliskiga; →;

– tož.: angelsk | u/o (Juriciè); – mest.: angelsk | im/om (Juriciè);

– or.: angelskim; Ⓢ

1. ki se nanaša na angele ¹; **angelski**: De
bi mali ueliki ludyè .. Bili te **angelfke** fhege/
Po uoli tuy gialy TC 1550, 165(91a); Ta **Angelska**
peiffen nò prau/ kakou nuz oli prid imamo
skufi tu Royftuu Iefufeuu TR 1558, B3a; AKU
bi ieft fzhloueskimi inu **fangelskimi** Iefyki
gouuril, inu bi te Lubefni ne imel, taku fem
en buzhezsh kuffer TL 1561, 47a; Iefu Chrif
bodi hualen .. Veffeliffè **Angelsku** kardelze.
Kyrieiefon *P 1563, 80; Taku fai tim vekfhi vefelie
v'Nebefih pàr tei **Angelfki** drushini v'ftane,
kateri fe Roiftva Christufoviga visoko vefele
KPo 1567, XXXVIII; Stuprav pak na fodnij dan ga
[hudiča] bode Chrifuf celò illekal, inu mu
òzhe to **Angelfko** fhemo f'pred òzhi potegniti
KPo 1567, LXXXVIII; Sa teim fo fazheli ftem

Angelskim peitiem, Gloria in Excelsis Deo, Boga zheftiti inu hualiti TC 1575, 174; Euangeli pag vfe, kir nemu prou veruio, ifuelizha, vtu nebeshku **Angelfku** inu vfeh Suetnikou touarishtuu perpraula TT 1577, 90; On ie Bog Sabao, Gofpod Nebeske voyske, sueliko Tyfozhy **Angelske** Voyske obdan JPo 1578, II,83; Nei li Bog tako moguzh, dabi pres **Angelske** pomozhi Hudizhu .. mogal supar flati JPo 1578, III,90; Tu je ta perva Pridiga od letiga rojeniga Diteza, nashiga GOSPVDA Iesufa, katera je od teh Angelou od Nebefš knam na semlo pernefsena .. Onu je pak leta **Angelfka** Pridiga filnu potrebna bila TPo 1595, I,33; Ta Angel .. nas visha na tu Diteze, od tiga on pravi: Vam je danas ta Iselizar rojen, kateri je Chrifus ta GOSPVd .. Timu **Angelfkimu** Doctorju hozho jeft verovati, inu fe na njegovo Pridigo dershati TPo 1595, I,43

// **ki se nanaša na angela** 1; **angelov**: Iofef, po **Angelski** fapuudi, beshi, Siefufom inu fmario uto Egiptouo deshelo TE 1555, A5a; Ta Aue Maria nei obena Molitou .. Temuzh enu **Angelsku** Vfdane, Osnanene inu praulenene, koku te Diuice Marye rizhi sbugom ftoye TR 1558, c3b; Kako paftririj fvoio Vero pokasheio inu saprizhaio? Kār veruio Befedam **Angelfkim** KPo 1567, XL; Befede tiga **Angelskiga** posdraulienia imamo vfelei vnashem Vernim ferzu sapifaushi nofiti JPo 1578, III,39b; Nihzhe fe nezhudi da fe ie Maria ob tem **Angelskom** prihodu .. prefrashila JPo 1578, III,40

♦ — — **angelski dan dan, dolg eno leto**: Aku fo pak tu **Angelfki** dnevi, tu je, en dan enu lejt, kakor osgoraj v'devetim Cap. taku tekó ty 1290. dny notér do zhetertnajftiga lejta Ceffarja Ludbiha DB 1584, II,93b; **angelski kruh / angelska špiža nenavadna jed, s katero so bili nahranjeni Izraelci v puščavi; mana**: Inu sledni zhlouik ie icidil ta **Angelski** Kruh, Inu ie nim poslal to Shpysho po obilnosti TPo 1566, 141b; Pruti timu fi ti tvoji folk **s'Angelfko** fhpisho shivil DB 1584, II,145b

2. ki je tak kot pri angelih; angelski: Inu nih Stan, fo [menih] vfdigouali zhes vfe druge Stanuue, fo ga Imenouali Ta **Angelski** Stan, fa volo, kir Sheen inu nishter Laftniga nemaio TAr 1562, 86b; Neili leto oblazhiti Valka Vouzhye oblazhilo, inu malati Hudizha vzhifto **Angelsko** fuetlobo? JPo 1578, II,197; jeft hozhem veno Pufzhavo tezhí, inu na tem Svejtu mej ludmy nifhter vezh sturiti, temuzh le uvenim **Angelfkim** lebnu Bogu flushiti TPo 1595, I,51 / protest. Ampak nyh [menihov] ordne inu Regule dershati, tu fo ony [menih] hvalili inu poufdigovali, inu fo tu imenovali en popolen stan, Ia kakor Paulus od tiga govory, Cosof.[!] 2 eno **Angelfko**, tu je, Hudizhevo Duhoufzhino, Sakaj ta Hudizh je tudi en Angel inu Duh TPo 1595, I,50
 ⚡ gl. angel [J. N.]

angelski² -a -o prid. ['a:ngelski -a]; P 1, K 1 (MD 1592)

– ž. ed. im.: angelska; Ⓜ

ki se nanaša na Anglijo, Angleže; angleški: zemljepisno ime, v zvezi **Angelska dežela Deutsch**.

Engelland. *Latinè*. Anglia. *Windisch*. **angelska** deshela. *Italicè*. Inghilterra MD 1592, C7b *Anglija* ⚡ k nem. Engelland [J. N.]

angelski gl. angelski¹

anglijski (angliski) -a -o prid. ['a:nglijski -a?];

P 5, K 2 (TAr 1562, TT 1577)

– m. ed. im.: angliski; – mn. im.: angliski; – ž. mn. im.:

angliske; Ⓜ

ki se nanaša na Anglijo, Angleže; angleški:

Sa leiteimi fta ta dua Krala, ta Denmarski inu ta **Angliski**, rauen nyu tu Shotensku Kraleuftuu tudi pod to Vero fe podali, inu tei Papeshoui dali is nih Deshel inu Meift Slouu TAr 1562, 21a; timu Papeshu ne fo le famuzh te lashke, temuzh tudi vfe Nemshke, Franske, **Anglske** .. inu Slouenske, deshele slushile TT 1577, 439;

♦ — **anglijski pot huda nalezljiva bolezen v 2. polovici 15. in 1. polovici 16. stoletja, ki se je najprej pojavila v Angliji in za katero je značilno močno potenje (sudor anglicus); angleški pot**: Inu zhes te Anticrishtoue Shcoffe, Farie inu zhes nih touarishe, tudi zheftu telefni torruui, tu ie, Franzoshi, Raki,

Angliski put, inu druge zhudne bolefini, prydo TT 1577, 415 [J. N.]

angliski gl. anglijski

angstr gl. angšter

angšter (angštr, angstr°) -tra*/-ja* sam. m

['a:ngšter]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: ang | š/s | tr; Ⓜ

čebulasta posoda za pitje z dolgim ozkim vratom: *Deutfch*. Angfter. *Latinè*. bombylius. *Windifch*. **angfhter**. *Italicè*. inguitara, caraffo MD 1592, A3a; Bombylius. *Ger*. angfter/ gutter.

Carniol. **angftr** MTh 1603, I,178

⚡ iz nem., prim. der Angster [J. N.]

angštr gl. angšter

anhora gl. ankora

anis -a sam. m ['a:nis]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– ed. tož.: anis; Ⓜ

dīšeče seme enoletne vrtno zdravilne ali začimbne rastline z belimi cveti v kobulih;

janež: Delate Spominske Līftake, shiroka inu velika opramana Okrylia na vashim Guantu, Defetite Metto, **Anis** inu Cymel, inu kay ie teshishega Vpoftau, nasai pufzhate JPo 1578, III,86b

⚡ iz lat., prim. anisum [J. N.]

aniti -grem glag. nedov. [an'i:ti -'gre:]; P 20, K 4

(JPo 1578, MD 1592, TPo 1595, ZK 1595)

– sed. ed. 3. os.: *angr* | e/é; – mn. 3. os.: *angredo*; – del. na -l s. ed.: *anšlu*; ⚡ Ⓜ

samo v 3. osebi, kaj; koga/kaj **biti v zvezi, povezanosti s kom/čim; zadevati, tikati se**: Koga pak **ann gre** to Duhouno sa Chrifufom hoenie? JPo 1578, III,6; *Deutsch*. Es geht mich/ dich an. *Latinè*. mea, tua interest. *Windisch*. tu mene ali tebe, tizhe, ali **angre**. *Italicè*. ciò importa à me, appartiene à me, ò à te, io fono qui interessato MD 1592, D2b; Tar vřaj ie tu Blagu moje, nikar tvoje, satu tebe niřtler **an negre**, koku jeřt s'tem mojem okuli hodim TPo 1595, I,124; Sa tiga urfaha volo je moral David femkaj dershati, inu takovo framoto inu řhkodo nořiti inu terpejti. Ali kaj je Abfolona takovu **an řhlu**? TPo 1595, II,48; Nu vřhe aku tu tiga Farja nizh **an negre**, taku vřaj Boga **angre** TPo 1595, II,213; Satiga volo lete rezhi to Vero **an gredo**, od katerih ta naturřki zhlovik nizh nesařtopi inu nizh nevei ZK 1595, 84

☞ po nem., prim. angehen [J. N.]

anjemati se -jemljem se glag. nedov. [anje'ma:ti se -'je:mljem se]; P 2, K 2 (DJ 1575, DB 1584)

- sed. ed. 3. os.: anjemle se; ◀▶ ☹

kdo; česa **delati za pridobitev česa; prizadevati si (za kaj); potegovati se (za kaj)**: Kateri veliku befšed ima, ta fi fourashtuu sařlushi, inu kateri **fe** veliku Oblařti **an iemle**, timu bodo fourash DJ 1575, 80, podobno tudi DB 1584 [J. N.]

ankora (ankora, anhora) -e sam. ř

[an'ko:ra -e?]; P 11, K 6 (TT 1577, TrM 1579,

TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

- ed. im.: ankora; - rod.: ankore; ->; - mest.: anħori; - mn. toř.: anħore; ☹

teřka kovinska priprava, navadno s kavljji, ki se z verigo ali vrvjo spusti na dno vode, da se plovilo obdrži na določenem mestu; sidro: Obtú vely vřem Vernim, de vřeh shlahř teshkih nadlugh na tim fœuitu, fe terdnu do konza dershie řih Boshyh oblub, koker fe te Barke na Muriu vtih velikih fortunah inu valuuih te **Ancore** oli Mazhke dershie TT 1577, 41; Tedaj řo ony ře balí, de bi ře na ořtra mejřta neteřzhili, inu řo sadař is Barke vun vœrgli řhtiri ***Anħore** <*Mazhke> DB 1584, III,74b; *Crajnřki Ankora*, ali shelesna mazhka *Slovénřki oli Besjázhki Sidro* DB 1584, III,CcIIIb; *Anchora. Germ.* ein Ancker/ der groß Eifern Hack/ an dē man in dē Meer die Schiff behaltet/ Schiffangel/ Schieffhacken. *Scla.* řheleřna mazhka, **ankora** MTh 1603, I,85-86 **pren**. Sturi nas mozhne, de fe my dershimo na tim ponuđenim vupainu, kakor na eni řihři inu terdni **anħori** nařhe Duře TrM 1579, 34a

☞ iz lat., prim. anchora [A. J.]

an krat gl. enkrat

anno - [ˈa:nno]; P 1, K 1 (ZK 1595)

- anno; ☹

lœta, v letu: Petrus Praetorius .. je eno islago tiga Kateřifmufa **anno** 1563. vVvittembergi drukano vunkaj puřtil pojti ZK 1595, 20-21

☞ iz lat., prim. annus [K. A.]

anpag gl. ampak

antberharski gl. antverharski

antichrist gl. antikrist

antichristianski gl. antikristjanski

antichristov gl. antikristov^{1,2}

antichristusov gl. antikristusov

anticrist gl. antikrist

anticristov gl. antikristov^{1,2}

anticristusov gl. antikristusov

anticriřt gl. antikrist

anticriřtov gl. antikristov^{1,2}

anticriřtuř gl. antikriřtuř

antičejoč deleřje [antičej'jo:č]; P 1, K 1 (TPo 1595)

- antičejoč; ☹

kaj **izrařa zvezo, povezanost s čim; zadevajoč, tičoč se**: řtem perpravio Pilatufa řtakimu dianu, kateriga bi ře ficer, kadar bi onu per řej pervi tořbi, to Kezaryo ali Bogashentovainje **antizhejogh**, bilu ořtalu, ře tiga nikulli ne bil anvřel inu lotyl TPo 1595, I,253

☞ gl. antikati

PRIM. antikati [M. M.]

antifona -e sam. ř [anti'fo:na -e?]; P 1, K 1 (TO 1564)

- ed. toř.: antifono; ☹

spev na začetku ali koncu psalma; odpev, predspev: KADAR ta Cerkou ob dueyú oli ob tryeh po poldneui, ob Soboti inu ob Nedeli oli ob drugih Prařniskih Vezherih, vkupe pryde. Inu gđi řo Shule inu Shulary, Taku imao ty Shulary fazheti peiti, Deus in Adiutorium &c. Sa nim ta Cor tu kar řa teim gre, eno **Antifono** de tempore. Potle en Pfalm, en Cor Latinski en Vers, ta drugi Cor Nembski oli Slouenski, Inu per vřaki Vezhernici ře en drugi Pfalm koker po Verřti gredo, ře poye TO 1564, 111b *odpev glede na řas v cerķvenem letu*

☞ iz gr. prek lat., prim. antiphona [K. A.]

antikati -čem glag. nedov. [an'ti:kati -čem]; P 41, K 2

(TrM 1579, TPo 1595)

- sed. ed. 3. os.: antičej; - mn. 3. os.: antičej; ▶☹

samo v 3. osebi, kaj; koga/česa, koga/kaj **biti v zvezi, povezanosti s čim; zadevati, tikati se**: Kar pak te poteleřne riřhi **an řizhe**, kakor Sdravie, Myr, Blagu, &c. Sa řeife tudi Bug te řvoie vřliřhi, aku ga is Vere sa nee prořřio TrM 1579, **3a; Tu je ta grunt, na katerim nařha vera, (kulikur odpufzhainje řeh greihou inu veřni leben **antizhe**) ima obřtati TPo 1595, II,272; Kar lude **antizhe**, vidimo my řti řiřtory, de ony to řmert inu kry preliřje řriřtufevu řhe mainje kakor Pilatus řhazajo TPo 1595, I,270; Sakaj ta řhlařta Davidova je bila řkoraj doli priřhla, de je ona nikar ře malu velala, řemuzh kar

teh Perfon **antizhe**, je tehifitih tudi malu bilu TPo 1595, III,63; Sufseb pak ima takovu savupainje terdnu inu gvifhnu biti vteh fhtukih, kateri Boshjo zhaft, inu nafhe isvelizhainje **antizhejo** TPo 1595, I,104; Satu ftoji vŕhe vŕe kar tiga vuka **antizhe** na tem, de ludje vejdo, kaj je ta greih TPo 1595, II,23; Ampak ta Prerok, aku je on lih mertou, taku on vener dajle govory inu pravi, kakou Vyuda inu kral bode letu Deite, kar negova perona[!] **antizhe**, Slafti. Kateriga vunishod je od sazhetka inu od vekoma femkaj bil TPo 1595, I,80

☞ po nem., prim. antreffen

PRIM. antičėjoč [J. N.]

antikrist (antikrišt, antikrist) -a sam. m

[anti'kri:st -a]; P približno 350, K 27 (TC 1550, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, TA 1566, KB 1566, TL 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, TKM 1579, TP 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TdPre 1588, TPo 1595, TFC 1595, ZK 1595)

- ed. im.: anti'kri | š/s | t; →; - mest.: anti'krištu; - dv. im.: anti'krišta; - tož.: anti'krišta; - mn. im.: anti'kri | š/s | ti; →; - daj.: anti'krištom; - mest.: anti'krištih; - or.: anti'krišti; ☉

kdor zanika Kristusovo božanstvo in/ali deluje proti njegovemu nauku; antikrist: poufod fo falsh Criftufi, tu ie, **Anticrishti**, (**Anticrift** fe pravi sledni, kir Criftufu nega zhafti, beŕfedi inu poŕtaui ie ŕubper) falsh Vuzheniki, Ta perui veliki **Anticrift**, ta Mahomet, ie ta vegshi deil ludi od Criftufeuve Vere, na to ŕiuo Hudizheuo falsh Vero obernil inu ŕepelal. Ta drugi Hynauski **Anticrift**, ta Papesh .. ie to prauo ŕtaro Vero .. preobernil inu iŕpazhil TR 1558, Y4a; PAPISTI .. uzchio, da fo oni ta fama edina Katholifka Boshia Cerkov .. Inu da fo ti Evangelifki (kateri fo Papeshu kokèr **Anticriftu** ŕupèr) ta **Anticrift**, ta kriva Cerkov, kezarij, kateri fe imao smezhom inu sognom konzhati KB 1566, H2b; Daniel **Anticristu** leta snamania da. I. Da bode vŕe po fvoei miŕli ŕturil. II. Bogu super fe ŕtavil, inu grosovitu mu super govoril .. Paval pak pravi, da bode, I. Vcerkvi Boshij ŕedil, inu fe zhes Boga vsdigoval, inu da fe ie vshe pàr nega zhaŕu sazhel. II. Da pride slashnivimi zaihni inu zhudefami hudizhovimi KB 1566, H3; kai inu du fo ty **Anticristi**, Anti, ie ena Gershka beŕfeda, tei mi prauimo ŕubper, koker fo vŕi Kezary, ŕadashni ludi inu Turki, kir ne hote inu ne veruie, de bi Criftus pravi Boshy Syn inu vezhni Bug bil TT 1577, 377; sledni Duh, kir ne ŕŕofna, de bi Iefus Criftus bil vtu Meŕŕu prishal, ta nei od Buga, Inu letu ie ta Duh tiga **Anticrishta** TT 1581-82, II,357; **Anticrisht** ŕhentueie Boga, nega Ime inu slushbe, Suetnike mory TT 1581-82, II,408; Tukai naprei malla tiga ozhitiga inu skriuiniga **Anticrihsta** [!]

Mahometa inu Papesha TT 1581-82, II,420; Taku mora **Anticrift** prekleti, kar je Bug shegnal, resdrèti, kar je Bug vkup svesal, ŕramotiti, kar Bug hvali DB 1584, II,89b; leta dva Regimenta, Papeŕhou inu Turŕhki, fo pres zbiuvla ta pravi **Anticrift**, pred katerim fo nas Danjel, Criftus, Paulus, Ioannes, inu drugi Apoŕtoli obarovali ali opominali TPo 1595, II,303; Papeŕh .. nej Criftufom Mlaiŕhi, temuzh en **Anticrift**, ali edan suparchriftufa, kateri vŕe drugazhi ŕtury, kakor je Criftus ŕapovedal inu vksal TPo 1595, III,121 / ta **Anticrisht**, ie ta nezhiŕti hudi peklenŕki Sludi fo vŕo nega drushino inu slushabniki, kateri ie od Sazhetka tiga Suita Boshy Synuui Iefufu Criftufu, inu vŕfem tim kir Criftufom derŕhe ŕylnu fourash TT 1577, XVI // **kdor služi satanu; antikrist:** Papesh nezhe, de bi nas Criftus shnega Martro ifuelizhal, Turk nezhe, de bi Criftus Bug inu Boshy Syn bil, ŕteim ŕta obba Criftufu ŕubper, Obtu ŕta ta praua **Anticrishta**, **Anticrisht** ie Hudyzheuo Hlapez inu Berkzeug TL 1567, 53b; ta Sludi .. vŕakiga Verniga ŕufeb, na vŕe lu inu na nepokorŕzhino pruti Bogu naklana .. inu te kir nega ne hote slushati, ŕkuŕi te ŕue **Anticrishte** loui, mory inu konzhaui TT 1577, 360; **Anticrisht** garda ŕtrashna Beshtia, ima Oblaŕt od Sludia TT 1577, L1bb; Ta **Anticrisht** ie ŕdai ŕŕosnan, Papesh Vrijmu kir ie poŕlan, Od Hudizheue hiŕhe .. Vrag ie dal nemu ŕiuo zhaft TP 1579, A3b-A4a / Hud ye zhas hudi fo ty ludy, sludij ŕerditu kraluye: **anticriftou** vŕe pelnu ye *P 1563, 18; Ta ŕtara Kazha Hudizh bode proŕto diviala, krivi Proroki, **Anticristi**, Kezarij inu drugi Sapeliavci bodo vŕtaiali KPo 1567, XVII

☞ iz gr. prek nem., prim. der Antichrist [A. J.]

antikristjanski -a -o prid. [antikrist'ja:nski -a];

P 1, K 1 (KB 1566)

- ž. ed. rod.: anti'kristjanske; ☉

ki je v nasprotju s krščanskim; protikrščanski: ANTITHESIS INV RASLOZHENIE. PRAVE CHRISTIANSKE INV **ANTIChriftianŕke** krive Vere KB 1566, E3b

☞ iz gr. prek lat., prim. antichristianus [A. J.]

antikristov¹ (antikrištov, antikristov) -ega

posam. [anti'kri:stov -ega]; P 52, K 3 (TT 1577,

TT 1581-82, DB 1584)

- m. mn. im.: anti'kri | š/s | tovij; - rod.: anti'kri | š/s | tovih;

- daj.: anti'krištovim; →; ☉

kdor je povezan z antikristom / ali mu je podoben po delovanju; antikristov: ty **Anticristihou**, Turki, Papeŕhi, vŕi Nepokurniki, neuerniki, koker fo ty neframni melzhezhi pŕi, kir ne laio, ne pridiguio, ne piŕho ŕubper **Anticristhoue**, ty Zuperniki, Curbary, vboiniki, Malikouci .. bodo vunkai pahneni vta Pekel TT 1577, 505; **Anticristhou** ne iŕzheio per famim

Criřtufu Boshye milofti, inu te prauve Verne fourashio, fratuio, pregano, loue, moree TT 1577, 207; **Anticriřtoui** is Sludia gouore, zaihne delaio, nih sle Hkralom poshilaio, fteim kfebi dofti ludi naklanaio TT 1581-82, II,417; my fmo famy taifti zhas Papeshniki inu **Anticriřtovi** bily DB 1584, II,92a

Ⓞ gl. antikrist

PRIM. antikristov² [A. J.]

antikristov² (antikriřtov, antikristov) -a -o

prid. [anti'kri:stov -a -o[?]]; P 89, K 17 (TC 1550, TT 1557, TL 1561, TA 1562, *P 1563, TP 1566, TA 1566, TL 1567, TC 1574, TC 1575, TT 1577, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TC 1595, ZK 1595)

– m. ed. im.: antikriřtov; →; – mest.: antikristovim; – mn. im.: antikri | s/s | tovi; – rod.: antikri | s/s | tovih; – daj.: antikriřtovim; – tož.: antikri | s/s | tove; – mest.: antikri | s/s | tovih; – or.: antikri | s/s | tovimi; – ž. ed. im.: antikri | s/s | tova; – tož.: antikri | s/s | tovo; – mn. im.: antikriřtovi; →; – tož.: antikri | s/s | tove; – or.: antikriřtovim[!]; – s. ed. im.: antikri | s/s | tovu; – rod.: antikri | s/s | toviga; – tož.: antikri | s/s | tovu; →; ☉

ki je povezan z antikristom / ali mu je podoben po delovanju; antikristov: my tudi prauizhnu

vezh terpimo od Goga inu Magoga od Turkou inu drugih **Anticriřtoui** hlapzeu TC 1550, 199(107b); aku hozhte veiditi po rifnici inu po Boshy Belfedi fodyti, katera ie ta praua ftara, inu katera ie ta noua, falsh, **Anticriřtoui** Vera TL 1567, Ba; tiga ne premore ne Sludi ne nega touarishi inu vfi **Anticriřtoui** hlapci TC 1575, 165; mi Luterski .. te Papeshe shnih Drushbo, Cardinale, Scoffe, Farye inu Menihe, fa te prauve **Anticriřtoui** Sle inu Hlapce vunkai daiemo TT 1577, XXVI-XXVII; Ty fedem Angeli islyo nih Bocalech verzhe tiga Boshyga ferda zhes te **Anticriřtoui** malikuske ludi, kir fo to Beshtio molili inu slushali TT 1577, 410; Leta velika Curba, Shena inu veliku Meiftu, pomenio to **Anticriřtoui** Tursko inu Papeshko Cerkou, vkateri fe Malikuie TT 1577, 431; Letu je en kos od **Anticriřtovi**ga djanja inu Legende, ker Daniel pifhe, koku on bo vfe tu, kar je Bug poftavil, resderl, resdjal inu opufil DB 1584, II,89b; Ou[!] pak v'letim Lyfti .. pilhe supar Cerinterje, inu supar **Anticriřtoui** duh, kateri je taifti zhas vshe sazhel Criřtufa satajiti, de bi on nebil v'meřu prihal, ali zhlovik poftal DB 1584, III,124a; Kej tedaj oftaneo, teh Mafhnikou, Minihou, Jesuvuiderjeu, Nun, inu tiga **Anticriřtovi**ga kardela, ordni inu ftanuvu? ZK 1595, 195

Ⓞ gl. antikrist

PRIM. antikristov¹ [A. J.]

antikristusov -a -o prid. [anti'kri:stusov -a -o];

P 21, K 5 (TP 1566, KB 1566, KP 1567, JP 1578, ZK 1595) – nedol. obl. m. ed. rod.: antikristusoviga; – mn. im.: antikristusovi; →; – ž. ed. rod.: antikristusove; →; – s. mn. tož.: antikristusova; – dol. obl. m. ed. tož.: antikristusovi; ☉

ki je povezan z antikristom / ali mu je podoben

po delovanju; antikristov: Ta ftara Ifraelska Cerkou toshi zhes Caldeerie oli Babilonerie, inu zhes Antiocha Tyranna. Inu ta fadashna Kerfzhanska Cerkou, zhes Turke, Papeshnike, zhes **Anticriřtoui** Hlapce, Cardinale, Shkoffe, Farye inu Menihe TP 1566, 145a; Spomifli, kai Daniel kai Criřtuf, kai Pauluf, od AntiChriřta pravio. Inu premerkai, kateri del bulie ta snamania **Anticriřtovi**ga ima?

KB 1566, H3; **Anticriřtovi** Rimski flepci .. to vezhno fvoie sdравie le v'sallusheniu zhlovelkim .. pār Mafhah, inu pār tih ūnanih Ceremonij ifcheio inu ftavio KP 1567, CXXVII; Ravno tako delaio .. ti Papifti .. ako .. ta Evangelion ne satajifh, inu njih **Anticriřtovi** ūk potēdifh, tādaci na te savpio rekoch: On ie Boga shmagal KP 1567, CLVb; Tako nas nema obena muzh, obena fila .. od Testamenta inu Vezherie Criřtufoue odftauti, alli pregouriti, da bi fe veni shtalti po **Anticriřtoui**[!] poftaui obhaiali, in ta nyh kriui vk poterdili JP 1578, I,110b; hozhelh ti .. lubi Ozha, temu kērvavimu naprej vsetju, tega **Anticriřtovi**ga Papesha mozhnu supar ftati ZK 1595, 213

Ⓞ gl. antikriřtuř [A. J.]

antikristusovski -a -o prid. [anti'kri:stusovski];

P 1, K 1 (ZK 1595)

– m. ed. rod.: antikristusovskiga; ☉

ki je povezan z antikristom / ali mu podoben po delovanju; antikristovski:

nam je Bug ikusi tiga pufledniga Eliasa D. Lutra, fvojo isvelizhanfko rifnizo, supar tiga **Anticriřtovi**skiga Papesha preklete lashe, is velike gnade resodil inu podelil ZK 1595, 7

Ⓞ gl. antikriřtuř [A. J.]

antikriřt gl. antikrist

antikriřtuř -a sam. m [anti'kri:řtuř -a]; P 1, K 1

(TP 1579)

– ed. or.: antikriřtuřom; ☉

kdor zanika Kristusovo božanstvo in/ali deluje proti njegovemu nauku; antikriřt: Vfi tij kir hte fteim lefufom, Nekar fteim **Anticriřtushom**, Po fmerti prebiuati, tij fe morao puftiti, Anticriřtu faklati TP 1579, A3a

Ⓞ iz gr. prek lat., prim. antichristus [A. J.]

antithesis – sam. ž [an'ti:thesis]; P 1, K 1 (KB 1566)

– ed. im.: antithesis; ☉

razločevalna sopostavitev dveh nasprotnih tez; antiteza: ANTITHESIS INV RASLOZHENIE. PRAVE CHRISTIANSKE INV ANTICriřtianske krive Vere KB 1566, E3b

Ⓞ iz gr., prim. antithesis [K. A.]

antitrinitar -ja sam. m [a:ntitri:na:r-ja[?]]; P 1,

K 1 (DB 1584)

– mn. im.: antitrinitarij; ☉

pripadnik krřčanske sekte, ki ne priznava dogme o sveti Trojici; antitrinitarec: vfi Ajdje,

šadafhni Iudje, Turki, **Antitrinitarij**, inu drugi Neverniki inu Kezarji .. aku so lih fposnali inu lhe fposnajo, de je le en lam edini pravi Bug, kir je Nebu inu Semlo ftvaril: taku vřaj néfo verovali inu lhe neverujo, de bi v'enim šamim bitju ali Bogaftvu try mej fabo reslozhene Perfone bile DB 1584, I,IIIIa

☞ iz lat. prek nem., prim. der Antitrinitarier [A. J.]

antvart gl. antvert¹

antvela gl. antvila

antverh (antverh, andverh, handverh) -a

sam. m [ˈa:ntverh -a]; P 39, K 14 (TT 1557, TR 1558, TAr 1562, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, TkM 1579, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603) - ed. im.: antv | e/è | rh; →; - tož.: an | t/d | v | e/è | rh; - or.: antverhom; - mn. im.: antverhi; - rod.: antverhov; - tož.: ant/hand (KPo 1567, LXIII) | verhe; ☑

dejavnost, ki se opravlja poklicno in pri kateri se navadno ročno, z ročnim orodjem kaj izdeluje, popravlja; rokodelstvo, obrt: Nih **antuerh** pag ie bil Shotore tkati TT 1557, 392; En Antuerhar oli Delouez, fui **Antuerh** inu nega dellu fueiftu dela TR 1558, T3a; Christuf .. ie tudi vře Moiftrie alli **handverhe** inu polheno delo shegnal KPo 1567, LXIII; Tishlarij inu Zimermani, kateri .. pilde ressiu .. en kouazh, ta mora per fuoijm Nakoualu biti, inu fuoijm kouainū okuli hoditi .. en Lonzhari, ta mora per fuoijm dellu biti, inu Lōzheno shaibo s'nogami okuli gnati .. Leti vři imairo trosh na fuoi **Anduerh**, inu fleiherni fe flifsa de fuoie dellu vmeie DJ 1575, 166; Inu oben Antuerhar, kakershniga **Antuerha**, fe ne bo vezh vtebi neshil TT 1577, 445; Sakai kada ie Leban ali Stan prigledno skerbezhih ali andohtiuo miflezih le na Minishtuo inu Kloshtre iskldan, delaiuzhih pak le na Teshake inu Moiftrijo ali **Antuerh** Meftniga delania inu opraula: Tako ie to kriuo inu neprauizhno JPo 1578, III,75b; Lubi Moshje, vy véfte, de my veliko obréft imamo od letiga **Antvèrha**, inu vy vidite inu flifhite, de nikar le v'Ephesi, temuzh škoraj po vřej Asij leta Paulus veliku folka prozh odvrazha, inu pregovarja, inu pravi: Tu néfo Boguvi, kateri fo s'rokami šturjeni: Inu letu hozhe nikar le nafhimu **antvèrhu** h'timu priti, de nebo niřhtèr velal, temuzh tudi te velike Diane Tempel DB 1584, III,72b; en vřakateri fvojmu blifhnimu vfvojem Stanu inu poklizainju more flushiti inu pomagati, inu tuiřtu vřakdan inu vřako uro, Slařti, de en vřakateri fvoj andel, **andverh** inu dolgovainje taku pela, de on nikoger ne prevezha, nikoger s'falřh blagum ne ogolufa, na enim řpodobnim dobizhku sadařti inu sa dobru ima TPo 1595, II,120 / Pořfodi gnado inu shegen kvřimu deilu, k vřimu **Antuerhu** inu kupzhouainu, tudi teim Knapom, kateri

Rude kopaio, Sakai tuoi Shegan bogate della TKM 1579, 86a / Ali Papeřh ne hozhe de bi fe tu sa en fmeih imejlu dershati, temuzh hozhe lhe vus Svejť pregovoriti, de je en pravi Rybizh, inu de prou s'tem **Andtverhom** okuli hodi TPo 1595, III,7

● — preg. Sicer fe rezhe řhtirinajřt **antverhou** je petnajřt nefrezh DB 1584, I,321a; po tuji prevodni predlogi Sonst heisst es 14. **handwerck**/ 15. vnglück LB 1545, 1109 *opravljanje preřtevilnih dejavnosti prinese samo nesrečo, težave*

◆ — **cevg k antverhu rokodelsko orodje:** Organum. *Germ.* ein Instrument/ Werckzeug. *Carint.* zeuk**antverhu** MTh 1603, II,177 ☞ iz nem., prim. das Handwerk [F. N.]

antverhar -ja sam. m [ˈa:ntverhar -ja]; P 38, K 15

(TT 1557, TR 1558, TAr 1562, TPo 1566, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603) - ed. im.: antverhar; - rod.: antverharja; - daj.: antverharju; - mn. im.: antverharji; - rod.: antverharjev; →; - tož.: antverhar | je/y (TC 1575, 273); ☑

kdor poklicno, navadno ročno, z ročnim orodjem kaj izdeluje, popravlja; rokodelc, obrtnik: Sakai en Srebrar, řteim imenom Demetrius, kateri ie tei Diani řberne Capelice delal, Inu ie tim **Antuerhariem** daial nekar en mahin dobitag TT 1557, 396, podobno tudi DB 1584; En **Antuerhar** per fuim řtolu .. ima tu fuie dellu inu slushbo per prauim redu fueiftu inu dobru dokonati TR 1558, Z4a; Kar kuli dobriga vři ludi inu **Antuerhary** vmeio inu řture oli řnadeio/ Tu vře imairo od Buga TAr 1562, 43b; Verni fueifti **Antuerhary**, delouci, vezh, bule slushio fuieim dellom Bogu koker Mashniki, Menih i inu Nune TC 1575, 298; Ty Starishi vtım S. Pifmu, ne bodo le famuzh Ozha inu Mati temuzh tudi Pridigary, Gořpořzhina, Ozhimi, Mazhohe, Gerobi, Shulmoishtri, Gořpodary, Gořpodine, Moiftri, **Antuerhary**, Kmetizhi, inu vři ty, kir te mlade Oťroke, Posle, Hlapce, Dekle, Mlaishe inu Delouce pod řebo per fuim kruhu imairo inu dershe, bodo Starishi imenouani TC 1575, 345; Kakor řo takovi řkoraj vři **Antverharji**, inu kupzi, hlapzi inu Dėkle, ker vřelej enu tu drugu prevershe, obnori, golufa, inu oblařhe TPo 1595, II,183; kadar Bug enu leřtu letimu ali enimu drugimu purgarju, **Andtverharju** ali kmetu, dobro řrezho da, de dořti řhita dobi, ali tu fvoje dellu dobru proda inu isvede, Takou řhegen, fe ima s'flifřsom řhparati TPo 1595, I,180 / *Crajnřki Antverhar Slovėnřki oli Besjážhki* Mejřhtèr DB 1584, III,CcIIIB; Mechanicus. *Germ.* ein handtwercksman/ meister. *Carniol.* **antverhar**, meifřhter MTh 1603, II,34-35 / MALIKI ZHES VVzhene ludi inu kunsřtne **Antuerhary** TC 1575, 273

☞ gl. antverh [F. N.]

antverharski (antverharski, antberharski)

-a -o prid. [ˈa:ntverharski/antverˈha:rski -a -o(?)];

P 6, K 4 (TC 1575, JPo 1578, DB 1578, DB 1584)

- m. ed. im.: antverharski; - ž. mn. rod.: ant | v/b (DB 1578, 171b)

| erh | a/á (DB 1584, III,CeIIb) | rskih; - s. ed. im.: antverharsk | u/o (JPo 1578, II,125); ⑤

ki se nanaša na antverharje; **rokodelski, obrtniški**: VTIH [hišni tabli, koledarju in registru] SE SPRYZHA, DE tudi tu Gofposku, Rotaushku, Purgarlku, **Antuerharsku**, kmetishku, Otrozhku, Hlapzheuu, Poslousku, Delousku, Domazhe in una[!] Puli Dellu, Rounane inu Oprauilu, Bogu dopade, Inu de fe shnim Bogu slushi TC 1575, 287; Preklet bodi kir Malyka ali en slit Pild deila, zhes kateru fe GOSPVDV gnufsi, enu deilu **Antberharskih** rok DB 1578, 171b / Ali te vboge ludy, inu ta drugi folk, kateri so she bily oftali v'Méfti, inu kateri so fe Babelkimu Kraju bily podali, inu ta drugi

Antverharfki folk, je NebufarAdan Kapitan v'jezho prozh pelal DB 1584, II,55a / *Crajn/ki*

Antverhárkih Slovéňki oli *Besjázhki*

Mejfterkkih DB 1584, III,CeIIIb

℘ gl. antverh [F. N.]

antverharstvo (antverharstvu) -a sam. s

[ˈa:ntverharstvo]; P 1, K 1 (TAf 1562)

- ed. im.: antverharstvu; ⑤

družbena skupina ljudi, ki se poklicno ukvarja z (navadno ročnim) izdelovanjem, popravljanjem česa: Ampag de bi te Menishke inu Nunske Oblube, kir oblubio pres Mosh oli pres Shen shiueti do fimerti, Vbushtui prebiuati .. Ena taka della inu take velike Boshye Slushbe bile, De fo bulshe inu fuetishe koker ty drugi Stanuui, koker Pridigarftuu, Sakon, Gofpoftuu, Kmetiftuu, **Antuerharftuu** .. Inu fe fturi shnimi vezh pruti Bogu, koker ie Zhlouik dolshan, diati &c. Letiga ty nashi Pridigarij kratku ne dopufte, Inu tak Vuk S. Pifinom famezhuio TAf 1562, 81b

℘ gl. antverh [F. N.]

antverher -ja sam. m [ˈa:ntverher]; P 1, K 1

(TPo 1595)

- ed. im.: antverher; ⑤

kdor poklicno, navadno ročno, z ročnim orodjem kaj izdeluje, popravlja; rokodelec, obrtnik: Inu jeft je cilu sa tu dershim, de nej oben **antverher**, kateri fvojmu dellu s'fifisom frefhe, inu prou Bogu lufhi, kadar bi fe njemu tulikajn veliku denarjeu na en kup, na eno Miso naprej frefshu inu vfvulu, kulikur on enu cejlu lejtju more perdelati inu fahlhuhiti, de bi fe on stem vupal obdershati TPo 1595, I,98

℘ gl. antverh [F. N.]

antverski -a -o prid. [ˈa:ntverski -o]; P 1, K 1

(TAf 1562)

- s. ed. im.: antversku; ⑤

ki se nanaša na antverh; **rokodelski, obrtniški**: Inu te druga Poklyzana, druge

Stanni, ta Sakon, Gofpoftuu, Pohyshtuu, Teshku **Antuersku** inu kmetishku dellu inu posthenu rounane, So fa enu Deshelsku, pofueitnu Dellu, Ia cilu fa nishter, de pred Bugom nishter ne vela, shazhali inu derskali TAf 1562, 86b

℘ gl. antverh [F. N.]

antvert¹ (antvert, antvart) -a sam. m

[ˈa:ntvert -a]; P 10, K 5 (*P 1563, KPo 1567, MD 1592, TFC 1595, MTh 1603)

- ed. im.: antvert; - tož.: antv | e/a | rtr; ⑤

besedni odziv na vprašanje; odgovor: Kai pak na te befede tih Iogrov rezhe Christuf? On ijm tudi oftár **antvert** da, kár pravi, Ia nei fám pollan, támuzh le famuzh k'tim sgublenim Ovcam od Israelove Hifhe KPo 1567, CXVb; Velikifar .. pak dalie govori: Ias saklinam tebe pár tém shivim Bogu, da nam povelh, fili CHRISTVS Boshij Sin? .. Pravi CHRISTVS, Ti ie govorišh, da fám Boshij Sin .. Kai vshe sazhe Velikifar na ta **antvert** Christufovi? KPo 1567, CLV; Responfio, responfum. *Germ.* ein antwort. *Slav.* odgovor. *Carniol.* Carinht.

antvert MTh 1603, II,421

● — **dati antvert sprejeti posledice kakega dejanja; prevzeti odgovornost**: Pilatush .. roke vmye te kry nebð ieft delshan, gleite le gori daite vi **antuart** fain, de vi vashiga kralla nedelshnu vmorite *P 1563, 124, podobno tudi TFC 1595

● — — preg. Nembei govore: Na ozhitno lasho oben **antvert** ne flifhi KPo 1567, CLV

℘ gl. antvert² [A. J.]

antvert² -i sam. ž [ˈa:ntvert -i]; P 4, K 1 (KPo 1567)

- ed. rod.: antverti; - or.: antvertjo; ⑤

besedni odziv na vprašanje; odgovor: Iogri Christufovi .. Vpralhaio. Gospod, ôzhmoli smezhom údriti? Petruf ne dozhaka Christufove **antverti**, tadaici mezh fvoii sdere inu vdari hlapca velikiga faria KPo 1567, CXLIXb; Ako vam povém, mi ne veroiete, vprahlamli pak, mi **antverti** ne dafte KPo 1567, CLVb

℘ iz nem., prim. die Antwort [A. J.]

antvertati -am glag. dov. [antverˈta:ti?]; P 1, K 1

(DB 1584)

- nedol.: antvertàti; ⑤

kot slovarski zgled **z besedami se odzvati na vprašanje; odgovoriti**: *Crajn/ki*. *Odgovoriti Corofhki. antvertàti* DB 1584, III,CeVIb

℘ gl. antvert² [A. J.]

antvila (antvila, antvela) -e sam. ž [ˈa:ntvila -e];

P 18, K 8 (TT 1557, TC 1575, DPa 1576, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

- ed. im.: antvela; - tož.: antv | i/e | lo; - mn. im.: antv | i/y | le;

- tož.: antvele; - or.: antvilami; ⑤

Mantile. *Germ.* handzwehel/ zwehel/ ferveitlin/ handtduch/ falvetle. *Slav. antvela. Carniol.*

Antvela MTh 1603, II,25

A

manjši kos blaga, namenjen za zavijanje, pokrivanje, brisanje česa; robec: Gospud, pole, letu je tvoj funt, kateri fim jeft v'eni **antvili** hranil DB 1584, III,43a; Inu Bug nej majhine della delal, fkusi Paulove roke, taku, de fo tudi od njegove polty **Antvele** inu Kolerje zhes bolnike dërshali, inu te bolesni fo od nyh stopile DB 1584, III,72a; **Antvela, le**, mantile, Handtzwell BH 1584, 55

// **podolgovat daljši kos blaga, namenjen za povijanje česa; povoj:** ie imel roke inu noge s'uefane spogrebouimi plinizami, inu nega oblizhie ie bilu fano **antuilo** obytu TT 1557, 296

☞ iz nem., prim. srvn. hanttwehele (die Handzwehle) [J. N.]

anu vzeti se gl. anvzeti se

anvzeti se -vzamem se glag. dov. [an'vze:ti se -'vza:mem se]; P 173, K 10 (*P 1563, KPo 1567, DJ 1575, JPo 1578, TrM 1579, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TrC 1595, ZK 1595)
– nedol.: an | vz|uvz (JPo 1578, I,45b)/zv[!] (TPo 1595, I,235) | eti se; – sed. ed. 1. os.: anvzamem se; →; – mn. 1. os.: an | vz|zv[!] (TPo 1595, II,11) | amemo se; – 3. os.: anvzame | jo/o se; – vel. ed. 2. os.: anvzami se; – mn. 2. os.: anvzamite se; – del. na -l m. ed.: anvzel se; →; – s. ed.: anvzelo se; ◀▶ Ⓜ

1. kdo; koga/česa **narediti, omogočiti, da bodo zadovoljene potrebe koga; zavzeti se (za koga), poskrbeti (za koga):** O Bug vezhni dusho muio, Odreshi io spēkla fmozchio, Sahai[!] tifi **fe** me **an vfel**, De bom vtroni tuoim vefel *P 1563, 159; Kadâr **fe** naf [Kristus] v'nalnih nadlugah inu Bërplenu polafiti inu **anvsame**, nam fvoio Toshijo Gnado inu Myloft ilkashe KPo 1567, CIII, podobno tudi JPo 1578; Bug **fe** pooblafty ali **an vsame**, tih vdou inu Sirut .. inu nih molitou vflishi DJ 1575, 146; Poffodi, de **fe** en vfakateri Kerfzhenik tiga drusiga, kakor vudi eniga Telleffa, sBratousko lubesanio, inu ferzhenou sueifzhino **an vsame** TrM 1579, 46b; DObru je timu, kateri **fe** potrebniqa *pooblafty <***an vsame**> DB 1584, I,290a; koku je lipu inu lubesnivu, kadar Bratje v'myru vkup ^dprebivajo <^dprebivajo) tu je, kadar **fe** ty bogati veliki Svetniki inu modri, teh malih vbosih grešnikou fmejo **an vseti**> DB 1584, I,313b; On tebi pruti gre rad fam || Tebe **fe** dozhe **vseti an** DC 1584, CCLXIX / Pride li vfhe hanas ali fajtro shleifa ali Voifka, taku **fe** nah GOSPDV Bug tebe inu tvoje nadluge tudi ne bode **anvsel**, on te bode raunu taku sabftojn puftil vpyti inu tuliti TPo 1595, II,263; kadar Bug je nym fvoj fhegen bogatu puftil dujti, de **fe** ony te Cerkve imajo **anvseti**, inu teistj pomagati, de s'tem buile bode omihlhena TPo 1595, III,173

// kdo; koga_{too} **imeti, izraziti pozitiven odnos do koga; sprejeti (koga):** Taifti Isvelizhar je on, Satu **vsamite fe** vy njega **an**, vy potrebujete takoviga Isvelizharja TPo 1595, I,37

// kdo/kaj; za kaj **narediti, da se bo kaj uresničilo, normalno potekalo; zavzeti se (za kaj), poskrbeti (za kaj):** Tukaj je lubesan taku velika, de tu ferze na fvojo laftno nadlugo nefmifli, inu **fe** le famuzh satu **anvsame**, koku timu Ditetu pomaganu bode TPo 1595, I,291

2. nedov., kdo; za kaj **delati za pridobitev česa; prizadevati si (za kaj):** Takou gvant je fkusi inu fkusi setkan, inu taku vkup sapopaden, de fe nemore reisati ni dilyti. Onu **fe** pak ty Sholnerji sain **anvsamejo**, kateri Christufa krishajo TPo 1595, I,281; Taku kadar bi my leto bratoufzhino prov mogli verovati, taku bi **fe** my nikartaku veliku sa tu potelefnu **an nevseli**, Temuzhbi vfelej vezh po tej vezhni erbszhini gledali TPo 1595, II,13; Tu ferze pak ima **fe** sa tu vezhnu **anvseti**, kakor Paulus pravi, Colof. 3. Yfzhite kar je osgoraj, gdi je Christus TPo 1595, II,67

3. kdo; česa **narediti, da pride kaj v zavest in postane njena sestavina; zavedati se (česa), sprejeti (kaj):** Njegovu tellu je sa tebe danu, inu njegova Kry sa tebe prelita, de ti neimalh zbiuvlati, temuzh de **fe** takoviga offra **anvsamefh**, kakor de je tvoje laftnu TPo 1595, II,273; Ampak tiga on ne veruje, de je Kristus sa njega, inu njemu hdobrimu vmerl. Takova Vera, de **fe** jeft tiga **anvsamem**, inu ti **fe** ga tudi **anvsamefh**, de fe je sa nas fgduliu, je le tiga Svetiga Duha dar TPo 1595, II,53

4. kdo; česa **narediti kaj za svoje z vsemi posledicami; vzeti nase, prevzeti:** Nai fi je pak Svejt zhiift inu pres greiha, vener, kir **fe** je on [Kristus] ptujeh greihou **an vsel**, de hozhe sa nje plazhati inu fadofiti sturyti, o njega takovi ptuji greihi taku slu lotili TPo 1595, I,221

// kdo; česa **narediti kaj za svoje, zlasti neupravičeno; prisvojiti si:** narpoprej en potreben Vuk naprej od Mezha, ali povitne Oblafti, kateri ga ima spodobnu pelati, ali nikar pelati, inu kaj sa eno fhtraifingo natu flifhi, aku **fe** gdu tiga Mezha **anvsame**, kir vfaj nej htimu poklizan TPo 1595, I,235

5. kdo; česa **pokazati željo, pripravljenost spoznati kaj, ukvarjati se s čim; zmeniti se (za kaj):** Imamoli **fe** tudi my letiga Criftufouiga gouourena **an vseti**? JPo 1578, I,45b; Kezarji .. sa Buga inu sa Hudizha nizh nemarajo, inu **fe** nihzhe vezh S. Pifma **an nevsame** DB 1584, II,93b; Tukaj pak fturi kakor ena Ouzhiza, inu rezhi: left **fe** te fhitime nikar **an nevsamem** fakaj ona je tiga Volka, inu nikar mojga Paftyrja fhtima TPo 1595, II,32; Ta veghi dejl tizhy sTellum inu sDulho, srokami inu sferzom, le na letim refidezhim lebni, inu trahta, koku bi on letukaj sadofti imel, inu **fe** nihfter ali cilu malu **an vsame**, de je Christus vto vihsokoto gori fhaf

TPo 1595, II,67

☞ po nem., prim. annehmen [J. N.]

anvzeti si -vzamem si glag. dov. [an'vz:eti si

-'vza:mem si]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– sed. mn. 3. os.: anvzamejo si; ⚭

kdo; česa **narediti kaj za svoje, zlasti neupravičeno; prisvojiti si**: Aku **fi** pak ony tiga mezha od šami sebe **anvsamejo**, taku gvifhnu Chrifufleva fodba .. zhes nje pride, de fkufi ta mezh imajo konzhani biti TPo 1595, I,235

ⓔ gl. anvzeti se [J. N.]

anžidil gl. anžigel*

anžigel* (anžigel*, anžidil) -gla sam. m

[a:nžigel -gla[?]]; P 6, K 4 (TKo 1557, TAr 1562, TC 1575, TT 1581-82)

– ed. im.: anžidil; – rod.: anžigla; Ⓟ

kdor iz verskih nagibov živi v samoti, ločen od drugih ljudi; puščavnik: Rofshenzuit, Iunius

.. 10 g Onofria **anshigla** TKo 1557, d3a, podobno tudi TT 1581-82; Mi beremo vuenih Buquah od eniga **Anshigla**, tu ie, od eniga kir ie šam vueni Pufzhau oli Vgošdu (ta ie en praui Menih, en Samouezh[!] bil) prebiual, timu ie Anton bilu Ime TAr 1562, 82b; ie bil en **Anshidil**, en brumen Menih, kir ie šam Vpufzhau prebiual, vreden poštil, molil, zhul, na tleh leshal, S. Pifmu bral, en ofter, terd leben pelal, dofti leit šam prebiual TC 1575, 298

ⓔ iz nem., prim. srvn. einsidel (der Einsiedler) [A. J.]

apat (apat, abat) -a sam. m [a'pa:t -a]; P 31, K 9

(TKo 1557, TR 1558, TAr 1562, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– ed. im.: apat; – rod.: apata; – mn. im.: apati; →; – daj.: abatom (DB 1584, II,89b); Ⓟ

predstojnik moškega samostana pri nekaterih katoliških redovih; opat: Ieffennik, September.

1 f Egidia **appata** TKo 1557, d4a; Vfi kateri njemu [papežu] pomagajo njegovu Cerkoune rounanje, laftno fvetušt, inu Mahe, tērditi inu gmerati, te bo on k'velikim bogatim Cardinalom, Shkoffom, **Abatom**, Probshtom .. delal DB 1584, II,89b; Tukaj bosh nefhel, de ie takovu vmivanje veliku teshifhi .. kakor unu hynauku vmivanje, kir en **Appat** ali Prior fvoym Minihom, inu en Shkoff fvojmu Kapitelnu noge vmiva TPo 1595, I,205 / Koliko vezh fe vľaki verni Kerfzhnik is Serza ima vefeliti, da ie vtakoui Sueti Gmaini, zhaftitem touarishtuu inu Karfzhanski Bratoufzhini, ker ie šam Bog Ozha Celsar inu Papesh, Episkop inu **Appat**: Ker ie Christus praui Pot, Refniza inu Leben JPo 1578, III,101

// **kdor ima podoben položaj v drugih verskih okoljih**: Nicodemus en Priol oli **Appat** tih Iudouskih Menihou, inu Cristus Syn Boshy, ukupe gourita inu dishputirata, koku, fzhim inu skufi kai ta zhluuik brumen rata pred Bugom, de vnebefša pride TR 1558, O4b

ⓔ iz lat., prim. abbas, prek nem., prim. bav. appat [A. L. R.]

apateka gl. apoteka

apatekar gl. apotekar

apeliranje (apelirane) -a sam. s [ape'li:ranje -a];

P 1, K 1 (TAr 1562)

– ed. rod.: apelirane; Ⓟ

h komu, na kaj **prošnja za (pravno) presojo česa na višji stopnji**: Od Kateriga **Appellirane** hti V. C. M. [cesarju] inu na ta Concilium, my tukai fđai, skufi letu oli enu drugu rounane, fuetouane inu Sguuori, nefstopimo inu ne fapuftimo TAr 1562, 26b

ⓔ gl. apelirati [F. N.]

apelirati -am glag. nedov. in dov. [ape'li:rati -am];

P 10, K 7 (TAr 1562, TC 1575, JPo 1578, TkM 1579, DB 1584, DM 1584, Tfm 1595)

– nedol.: ape'fira | ti/t (Juriičič); – sed. ed. 1. os.: ape'l | i/ie

(DM 1584, XLII) | ram; →; – del. na -l m. mn.: ape'firati; Ⓟ

kdo; (od česa do česa), na koga/kaj **prositi za (pravno) presojo na višji stopnji**: Na kateri Fray, Gmain Concili, inu na V. C. M. [cesarja] vtih nashih velikih inu teshkih rizeh te nashe Vere, fimo fe my, po Formi, shegi inu nauadi tih praud, vfelei vlekli inu **Appellirali** TAr 1562, 26b; S. Paul **appellira** na Celsarja DB 1584, III,76a / Ty Verni mogo vnih fylah inu kriuzah, od ene praude do druge **Appellirati** TC 1575, 338

// kdo; od česa, od koga/česa h komu/k čemu **prositi za ponovno obravnavo česa pred drugim razsojevalcem v upanju na ugodnejšo rešitev**: Na fem fuetu fo dobro nikatere fodbe inu praude, od katerih fe more **Apelirat** .. od pijaniga Rihtarya ktresuimu, od priproftega ali nesaftopniga kmodremu JPo 1578, III,82b / Satu iefst htebi prydem vtim zhaffu te gnade, inu **appelliram** inu fe vleizhem od tuoie oftre prauice htuoij neisgruntani milofti TkM 1579, 120b; taku jeft viner pred tabo na moja Kolena padem, **appellieram** od tvoje fodbe, inu klizhem na tvojo veliko miloft, inu fe sanefšem na tu, de fi ti taku gnadliu inu miloftiv, vřem Grefhnikom, kir h'tebi prideo, inu sa gnado prošio, de je gori vsameřh DM 1584, XLII

ⓔ iz nem., prim. appellieren [F. N.]

apnenica (apnenica, japnenica) -e sam. ž

[ap'ne:nica -e]; P 11, K 7 (TT 1557, TC 1574, TC 1575, TT 1577, DC 1579, DC 1584, Tfc 1595)

– ed. tož.: apnenico; – mest.: a/ja | pnenci; Ⓟ

kjer se žge apno; apnenica: [Bog je] Dauida zhudnu obaroual pred Saulufom .. Daniela vti lami pre leuih, nega touarishe vti gorezhi **Iapnenici** de ne fo fğoreli TT 1557, i4b; ty try Hlapzhizhi v'gorezhi Pezhnici ali **Apnenici**, fo s'petjem, kir nefo sgoreli, Boga hvalili Tfc 1595, B2b [M. Č.]

apno (apnu, vapno) -a sam. s [a'pno -a]; P 20,

K 5 (DB 1578, DB 1584, BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: a/va | pn | u/o; – rod.: apna; →; – tož.: apnu; Ⓟ

Crajnski Apnu Slovėnski oli Besjázhki

A

vapno DB 1584, III,CeIIIb; **Apnu, pna**, Calx, kalch BH 1584, 61; *Deutsch.* Kalch. *Latinè.* calx. *Windjch.* **apnu**. Cr. vapno. *Illyr.* wapno. *Italicè.* calce, calcina MD 1592, G8a; Calx viva. *Germ.* zaucher vngeslechter Kalch. *Sclavon.* negalhenu **apnu** MTh 1603, I,205

1. bela snov, ki nastane iz apnenca, če se ta žge; apno: vfi folki bodo **kA'pnu**[!] feshgani, kakòr fe polfekanu tèrnje s'ognjom feshge DB 1584, II,13a

// ta snov, mešana z vodo, ki se uporablja za beljenje; belež: kadar vy zhes Iordan puidete vto Deshelo, katero GOSPVD tuoi Bug tebi bo dal, taku imash velike Kamene gori postauti inu **sApnom** saraihati DB 1578, 171b; Recì h'tém Ferajharjem, kateri s'lizhkakim **apnom** ferajhajo, de bo doli padlu DB 1584, II,65a

2. gradbeni vezivni material: inu ony fo vseli Zégle sa Kamèn, inu Yll sa **Apnu**, inu fo djali: Nu, sturimo fi enu Méftu, inu Turn DB 1584, I,7a; tvoji Hlapci bi radi hotéli, de bi ona [Sion] bila fesydana: inu bi radi vidili, de bi nje kamenje inu **apnu** bilu pèrpraulenu DB 1584, I,305a [M. Č.]

apocalypsim [tož. ed.] gl. apocalypsis

apocalypsis – sam. ž [apoca'ly:psis]; **P 1, K 1** (TT 1577) – ed. tož.: apocalypsim; ☉

opis videnj o koncu sveta; apokalipsa: stvarno ime PERVA PREDGVVOR ZHES **APOcalypsim**, tu ie, Refodiue S. Iansa TT 1577, 237 *svetopisemsko knjigo apostola Janeza z videnji o koncu sveta; Razodetje, Apokalipso*

☞ iz gr., prim. apocalypsis [K. A.]

apocripha – sam. s mn. [apo'cri:pha]; **P 2, K 1** (DB 1584) – mn. im.: apocripha; ☉

svetopisemski spisi, ki ne spadajo v osnovni kanon staro- in novozaveznih knjig; apokrifi; danes starozavezni del teh knjig imenujemo devterokanonične knjige: APOCRIPHA STARIGA TESTAMENTA: TV SO TE Buqve, kir fe drugimu S. Pifmu glih nedèrshé, ali fo vinèr pridne inu dobre brati DB 1584, II,132a
☞ iz gr. prek lat., prim. apocryphus [K. A.]

apokalipsa –e sam. ž [apoka'li:psa -e]; **P 1, K 1** (KPo 1567) – ed. mest.: apokalipsi; ☉

opis videnj o koncu sveta; apokalipsa: stvarno ime O fmileni Bog, koliko ie danafhni dan Lùdij kateri ..Vero tèr Boga .. sataijo .. kakòr fta od tiga Daniel inu Ioannes **v'Apokalypfi** sdavnò prerokovala KPo 1567, CXIb v *svetopisemski knjigi apostola Janeza z videnji o koncu sveta;*

v *Razodetju, Apokalipsi*

☞ gl. apocalypsis [K. A.]

apologia gl. apologija

apologija –e sam. ž [apolo'gi:ja -e]; **P 5, K 3** (TAr 1562, KPo 1567, JPo 1578)

– ed. rod.: apologie; – tož.: apolog | i/y | o; ☉

pisni ali ustni zagovor, obramba kakega

stališča, prepričanja; apologija: Vyudi inu Meifta, fo te Articule nih Vere inu Buquie .. fano dolgo **Apologyo**, tu ie, fano Saguuorio, fdaici Vlatinskim inu Nembshkim Iefyku, puftili drukati .. Inu fo taku dali na fnane po vfem fueitu, kakouo Vero oni imaiò TAr 1562, 20a; Kako fe pak Christuf pruti tim pfom sagovori? V'zheterti vishi fe pruti nijm odgovori: Inu postavi fi eno lepo **Apologio** inu možno brambo alli Sagovorenice KPo 1567, CXXb, podobno tudi JPo 1578 / stvarno ime Exemple fem vfel is zhihtiga fajtópni S. Pyfma, Inu is letih Buquiz **Apologie** oli Sagouariane TAr 1562, 22a *Apologije, obrambe augsburške veroizpovedi Filipa Melanchthona, prvič izdane 1531*
☞ iz gr., prim. apologia [A. J.]

apostal gl. apostol

apostaltstvu gl. apostolstvo

apostel gl. apostol

apostelski gl. apostolski

apostelstvu gl. apostolstvo

apostol (apostol, apostel, apostal, apostos, apustol) –a sam. m [a'po:stol -a]; **P** približno 600,

K 24 (TT 1557, TL 1561, KB 1566, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, DJ 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, Tm 1579, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TiM 1595, TiC 1595, ZK 1595, MTh 1603) – ed. im.: apost | e/o | l/stol[!] (JPo 1578, III,4b); – rod.: apostola; →; – dv. im.: apostola; →; – mest.: apostoloma (TPo 1595, III,119); – mn. im.: ap | o/ó | st | o/a (JPo 1578, III,2) | li; – rod.: ap | o/u (DC 1580, (5a) | sto | l/s (KB 1566, Fb) | ov/u (DB 1584); – daj.: ap | o/ó[!] (TPo 1595, II,25) | stolom; →; – mest.: apostol | ih/eh (JPo 1578, II,63); ☉

Crajnški. Iogri. *Slovenški.* *Besjzhki.* **Apóftoli**, vzhenizi DB 1584, III,CeIvB

1. ver. vsak od dvanaajsterih Jezusovih učencev, izbranih, da oznanjajo, širijo njegov nauk; apostol: Inu kadar dà poftane, poklizè[!] fueie mlashe, inu is tih te Duanaifit ifuoli, katere ie **Apoftole** imenoual TT 1557, 177; fo oni fami ta prava Katholifka Boshia Cerkov kitera bi bila od famih **Apoftosov** inu njih Iogrov rifnizhnu tu vero suftmi preiela KB 1566, Fb; [Kristus] vabi, vboge preprofte Ribizhe, da fo niegoui **Apoftali** JPo 1578, III,2; Kadar vshe oni ni Ozheta ni Synu, ni teh od Synu Pollanih (S. **Apoftolou**) nesnaio JPo 1578, III,96; Iacob, Alpheou fyn, **K Apoftolu**[!] poklizan DB 1584, I,(vIb); OD **APOSTOLOV** ALI Iogrou Ciftufèvih. **Apoftoli** fo bily is mej drugih Iogrou isvoleni DB 1584, I,(Ia); [Jakobus] je neki en dober Mosh bil, kateri je nekotere fhpruhe ali bešede od S. **Apoftolou** Iogrou fe navuzhil DB 1584, III,132b; Sakaj fo vfaj ty **Apoftoli** ti fvoje lafne greihe inu framoto taku sapifšali, inu de je tu ta Cerkou potle taku ordnala, de

fo raunu takove Hifstorje na teh **Apoftolou** dny polushili, inu fe pridigujo TPo 1595, III,10; Apoftolus. *Germ.* ein Gefandter/ ein Apoftel/ die heyligē zwölff Botten. *Sclav.* **Apoftel**, duanaift fla. *Carint.* duanaift fla MTh 1603, I,104a // **kdor je od Boga poslan oznanjat, širit Kristusov nauk, krščansko vero**: PAulus en **Apoftol** (nekar od ludi, ne skufi zhloueka, temuzh skufi Iefufa Criftufa, inu Boga Ozheta ..) TL 1561, 79a; Sakaj jeft fim ta nar manfhi mej **Apoftoli**, kakor ta, kir nēfim vrejden, de bi fe **Apoftel** imenoval, satu, ker fim Boshjo Gmajno preganjal DB 1584, III,95a; Kadar fta letu ta **Apoftola**, Barnabas inu Paulus, lifihala, fta fvoj gvant refstergala DB 1584, III,69b; NOVI TESTAMENT: TV IE, téh Svetih Evangeliftou inu **Apoftolou**, Buqvi inu Lyftuvi DB 1584, III,1a; my takove Vere neifmo s'milili .. Temuzh ona je is teh fvetih Prerokou inu **Apoftolou** Pifma na tu nar leiphe inu kratzhifse vkupe snefsena, raunu kakor ena zhebela ta med is veliku rofhiz vkupe fnefse TPo 1595, II,103; Kadar fo pak ty **Apoftoli** mej te Ajde imejli ijti, tu ftury nje ta Sveti Duh h'pravim Pridigarjem TPo 1595, III,5 / s prilastkom Tako fo vtei peruei Cerkui te Mreshe darli tu kriuzhni **Apoftoli**, ker fo vzhili da ie obresouanie Karfzhenikom potribno JPo 1578, II,113; Inu on le od Buga fvoj vuk inu flushbo hvali, de bi on téh falsh **Apoftolou** hvalo k'nizhemēr fturil, kir fo fe s'téh pravih **Apoftolou** delli inu imenom hvalili DB 1584, III,101b / Idem in Epiftola ad Galatas: **Apoftol** pravi, da nei oben Zhlovik pravizhan fposnan, sa volio dobrih del te poftave KB 1566, Gb; MEni fe je pak potrebnu sdélu, Brata Epaphrodita k' vam poslati, kateri je moj pomozhnik .. inu valh **Apoftel** DB 1584, III,108a; Sakaj kadar fim jeft téh Ajdou **Apoftel**, taku hozhem jeft moju flushbo zhaftiti DB 1584, III,86b / Sakaj blisu zhes try lejta po Criftufevim od fimerti vftajenju, je téh **Apoftolou** Concilium bil dērshan DB 1584, II,86b / stvarno ime, v zvezi **Dejanje apostolov** Satu pravi Petrus vtem Djanju teh **Apoftolou** na 15. Bug ta ozhifiti vñih ferza fkusi Vero TPo 1595, II,161 v *Apostolskih delih*

// **kdor je od Boga poslan z določenim sporočilom, nalogo**: Tega [zakramenta] ney en **Apoftel** alli en Angel, tamuzh ie to fam Chrifus Sin Boshij gori poftaul JPo 1578, I,109b; Crifus je ta veliki **Apoftel**, Heb. 3.a DB 1584, I,(1a)

2. v prvih desetletjih širjenja krščanstva **kdor oznanja, širi krščansko vero, ustanavlja, vodi versko skupnost, opravlja verske obrede**: Kperuimu ie [Bog] poslal S. Proroke: Potle fuoiega ediniga Synu Iesufa Chrifufa: Kpoftledniemu **Apoftole** po vñem Suetu JPo 1578, II,105[=102]; Tém

pruti povsdiguje S. Paul fvojo flushbo višoku, inu nezhe sa majn dērshan biti, kakòr en drugi **Apoftel** DB 1584, III,101b; Povejte flushbo Androniku inu Iunianu, moim frizom, inu s'mano red vloulenim, katera fta flovezha **Apoftola**, inu fta pred mano bila v'Criftufu DB 1584, III,88a; So li tudi **Apoftoli** otroke kārthovali? .. Ia. Sakaj S. Paul pravi: 1. Cor. 1. Ieft fam karftil Shtephanovo Hifho ZK 1595, 155 / Inu my imamo veliku vupanje pruti vam, bodi fi sa Tita volo .. ali sa nafnih bratou volo (kateri fo **Apoftoli** téh Gmajn, inu ena Criftufeva zhaft) DB 1584, III,99b

3. kdor je od koga poslan z določenim sporočilom, nalogo; odposlanec, sel: Hlapez nej vekfhi, kakòr njegou Gofpud, ni en ^a**Apoftel** vekfhi, kakòr ta, kateri je njega poslal <^a**Apoftel** fe rezhe en Sel> DB 1584, III,55a / Ako nikateri Volno, is Hudizhouiga vnotar dauania, budeio Boshjo Befedo inu refnizo pfouali inu framotili .. lashniuemu Duhu Hudizhu inu nieguoim **Apoftolom** kdopadeniu flushe JPo 1578, III,72b; bi my nikar tudi od Hudizha fkusi njegove s'Sle[!] inu **Apoftole** sapelani ne bily TPo 1595, II,177

ē iz gr. prek lat., prim. apostolus [J. N.]

apostolicum [im. ed. s.] gl. apostolicus

apostolicus – posam. [apo'sto:licus]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– s. ed. im.: apostolicum; ☉

kar je povezano z apostoli: Inu sa tiga volo fpodobnu takou Symbolum ali Vera tu ime ima, de fe imenuje, **Apostolicum**, ali Apoftolka ali Iogerfka vera TPo 1595, II,104 *apostolska veroizpoved*

ē iz lat., prim. apostolicus [K. A.]

apostolski (apostolski, apostelski, apostski) –a –o prid. [apo'sto:l'ski –a –o[?]]; P 51, K 13 (TO 1564, KB 1566, KPo 1567, TC 1575, DPa 1576,

JPo 1578, DC 1579, DB 1584, DC 1584, DC 1585, TPre 1588, TPo 1595, TFC 1595)

– m. ed. im.: apostolski; – daj.: apostolskomu (Juriičie);

– tož.: apostolski; – or.: apostolskim; – mn. im.: apostolski;

– rod.: apostolskih; – daj.: apostolskim; – ž. ed. im.: aposto

| Is/s (KB 1566, A4b) | ka; – rod.: apostolske; →; – s. ed.

im.: apostolsku; – rod.: apostolsk | iga/ega (Juriičie); – tož.:

apostolsko (Juriičie); – mest.: apostolsk | im/om (Juriičie)/em

(Juriičie); – mn. im.: apostolska; ☉

1. ki se nanaša na apostole ⚭; **apostolski**:

Kei fo Chriftofou inu **Apoftolski** Exempli?

JPo 1578, III,122; Zhefa fe imao Duhouni oblaftniki

opomeniti? Imao smilliti: Kadar na Chrifto-

fouim inu na tem **Apoftolskom** meftu (kakor

fe huale) fide: Da fo tudi takoue misli, kakoue

ie Chrifus inu Apoftoli JPo 1578, III,121b; Kay

fo tadai Papesh, Cardinali .. inu tem glih

Prelati? Oni fe reifš huale, da fo Luzh tiga

Sueta, Christufou inu **Apoftolski** Nameftniki JPo 1578, III,119; Nikateri fo poklizani od Boga, pres vfe frede, kakor fo Proroki inu Apoftoli. Nikateri pak skosi fredo, kakor ty Prorozhaski inu **Apoftolski** mlaishi JPo 1578, III,3b; SVETI PAVL PISHE LETA LYST IS SVSEBNE LVBESni inu **Apoftolfke** fkarby DB 1584, III,110b; Ta druga dva Lyfta nevuzhita, temuzh fta Exempla te Lubesni inu Vere, inu imata tudi en pravi **Apoftolfki** duh DB 1584, III,124a; Obtu kar Criftufa nevuzhy, tu fhe nej **Apoftolfku**, de bi fi je lih S. Peter ali S. Paul vuzhil: Inu fpet, kar Criftufa prediguje, tu je **Apoftolfku**, de bi fi je lih Iudesh, Annas, Pilatus inu Erodesh fturil DB 1584, III,132b; Sakai vus moi [Pavlov] leben, inu fufl eb moia **Apoftolska** slushba, nei nishter drufiga, temuzh enu veden voiskouanie TuPre 1588, 77 / stvamo ime, v zvezah **Apostolsko dejanje** / **Bukve apostolskega dejanja** da [krščeniki] neifo nishtar Laftnega hoteli imeti, famuzh fo vfi vkup Vgmaini iedli inu pili, kakor te Bukve **Apoftolskega** dianya .. zhihto kasheio JPo 1578, III,69b *Apostolskih del*; **Apoftolfkiga** djanja, konez DB 1584, III,78a

♦ – ver. **apostolska cerkev cerkev kot naslednica apostolov**; **apostolska cerkev**: nei drusiga Euangelia potreba zhakati: Kakor ta, kateri ie od Apoftolou po Christufou sapuedi po vfem Suetu Predigouan, inu ie od karfzhanske **Apoftolske** Cercue priet JPo 1578, III,120b; IEft verujem veniga ediniga, vfiga mogozhiga Boga Ozheta .. Inu eno edino fveto Karlzhanfko **Apoftolfko** Cercov TIC 1595, XXVIII-XXIX; ver. **apostolska vera molitev s temeljnimi členi krščanske vere**; **apostolska veroipoved**: **Apoftolska** oli Iogerska praua Ifuelizhanska Vera od S. Troyze TO 1564, 101b; OZHA. Kuliku ftukov alli del ima Karlfhanfki Otrozhny Nauk alli Catechifimul? DEFE. SHEST .. DRVGI del ie, ta **Apoftofka** vera KB 1566, A4b; Natu ima s'prauo andahfjo to kratko **Apoftolfko** Vero fposnati, potle Ozha nafh moliti DC 1585, B4b; Inu sa tiga volo fpodobnu takou Symbolum ali Vera tu ime ima, de fe imenuje, Apoftolicum, ali **Apoftolfka** ali Iogerfka Vera, Sakaj onu nej dobru mogozhe, de bi isvnuj teh Apoftolou, gdu takove Articule taku lipu pripoftu inu zhihtu bil mogel vkupe prpraviti TPo 1595, II,104; ver. **apostolski list pismo, ki ga je napisal kateri od apostolov in je del Nove zaveze**; **apostolsko pismo**: Kakor tu Euangelifti, Inu **Apoftolski** lyfty, Poredu vfe prizhuio DPa 1576, A2a; Kakor je tu osgoraj is S. Evangeliftou inu **Apoftelfkih** Lyftou per vflakim, letih ftukou, fprizhanu DB 1584, I,cIIb

2. ki je v zvezi s papežem kot naslednikom apostola Petra; **apostolski**: Govori le edan rifnico: taku vpieio [papisti] tadaici. On ie to Rimfko Katholifko Cercov shmagal,

Papeshovo **Apoftolfko** fvetuft pfulval

KPo 1567, CLIIIb

℘ gl. apostol [J. N.]

apostolstvo (apostelstvo, apostolstvo, apostalstvo) -a sam. s [a'po:stolstvo -a]; P 9, K 1 (DB 1584)

– ed. im.: apostolstvu; – rod.: apostelstva; – daj.: apost | e/o/a (DB 1584, I,)(^oIIIb) | lstvu; – tož.: apostolstvu; (V)

kar je zaupano apostolom /, **da naredijo, opravijo za zveličanje soljudi**; **apostolstvo**: Sakaj ta Pezhat mojga [Pavlovega] **Apoftelftva** fte vy, v'GOSPVDI DB 1584, III,92b; kateri je v'Petru mozhan bil **k'Apoftelftvu** mej Obréso, ta je s'mano tudi mozhan bil mej Ajde DB 1584, III,102b; Skusi kateriga [Kristusa] fimo my prejeli Gnado inu **Apoftelftvu** mej vfe Ajde, pokorzhino te Vere gori poftaviti v'njegovim imeni DB 1584, III,81b; Matteus Zolnar, je bil **k'Apoftalftvu** poklizan DB 1584, I,)(^oIIIb; **Crajnfki. Apoftelftvu Corófhki**. Iogérftvu DB 1584, III,CcIIb

℘ gl. apostol [J. N.]

apostos gl. apostol

apostoski gl. apostolski

apoteka (apoteka, apateka, apotoka) -e sam.

ž [apo'te:ka -e]; P 6, K 6 (TPs 1566, DJ 1575, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: ap | o/a (Megiser) | teka; – rod.: apot | e/o

(DJ 1575, 215) | ke; (V)

kjer se dobijo zdravila, dišave, kadila: TV ime Iosias ie kakor enu shlahtnu kadilu is **Apoteke** DB 1584, II,173a; *Deutfch. Apoteck. Latinè. myropolium. Windifch. apateka. Italicè. fpeciaria* MD 1592, A3b; *Pharmacopolium. Germ. Apoteck. Slav. apateka* MTh 1603, II,258

pren. Ty Pfalmi, prau S. Auguftin, fo ena dobra bogata **Apoteka** inu fdraua Arznya, fa vfe shlahnt bolefní TPs 1566, 12a / Taku ena fhlahnta zukrova Voda, Aromaticum inu **Apoteka**, je is nje [vode pri krstu] postala, vkatero fe je fam Bug vmeifhal TPo 1595, I,88

℘ iz nem., prim. die Apotheke [K. A.]

apotekar (apotekar, apatekar) -ja sam. m

[apo'te:kar -ja]; P 8, K 4 (DJ 1575, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: ap | o/a (Megiser) | tekar; – rod.: apotekarja;

– mn. rod.: apotekarj | ov/ev (DB 1584, I,333a); (V)

kdor pripravlja, prodaja zdravila, dišave, kadila: Steim on osdraula inu pregaina beteshe, inu **Apotekar** is tiga Arznye dela DJ 1575, 161; Gdu je ta, katera fem gori gre is Pufzhave, kakor en raun dim, kakor en duh od Myrre, Kadila, inu vfiga shlahnt prahu eniga **Apotekarja?** DB 1584, I,332b; *Deutfch. Wurtzkrämer. Latinè. pharmacopola.*

Windifch. apatekar. Italicè. fpeciale

MD 1592, V7b

℘ gl. apoteker [K. A.]

apotekarica -e sam. ž [apo'te:karica -e]; P 1, K 1

(DB 1584)

– mn. im.: apotekarice; ☹

ženska, ki pripravlja, prodaja zdravila, dišave,

kadila: Valhe Hzhere pak bo on jemal, de

bodo **Apotekarice**, Kuharice, inu kruha

pekine DB 1584, I,153b

☞ gl. apoteker [K. A.]

apotekarski -a -o prid. [apo'te:karski -a]; P 7, K 2

(DB 1578, DB 1584)

– ž. ed. mest.: apotekarski; ☹

ki se nanaša na apotekarje: Inu fturi is

njega enu dobru dišezhe Kadilu, po

Apotekarški kunfhti sméhanu DB 1584, I,56a,

podobno tudi DB 1578

☞ gl. apoteker [K. A.]

apoteker -ja sam. m [apo'te:ker -ja]; P 1, K 1

(JPo 1578)

– mn. rod.: apotekerjev; ☹

kador pripravlja, prodaja zdravila, dišave,

kadila: Aku fmo flabi inu Bolni, tako izzhemo

Apotekerieu, Slilifzha, Erznji JPo 1578, III,83

☞ iz nem., prim. der Apotheker [K. A.]

apotoka gl. apoteka

appelierati gl. apelirati

april -a sam. m [a'pri:l -a]; P 1, K 1 (ZK 1595)

– ed. rod.: aprila; ☹

četrti mesec v letu; april: kir je on [Bog] k'tem

trem mladim Gofpodizhnam valhe Gnade

Hzheram, ta minezhi 23. dan **Aprila** letega

1572. Lejta, njega Gnadi, fhe dva sdrava inu

lepa Gofpodizhizha dal ZK 1595, 42 [A. L. R.]

aprilski -a -o prid. [a'pri:lski -o]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– s. ed. im.: aprilsko; ☹

ki se nanaša na april; aprilski

● – – preg. Nai fi fta oba dua, Iosef inu Dauid

sdianiem pozhutila inu skufila, da ie leto

vpriglihi gouourenie refnizhno, Gofpodske

flushbe nishtar ne Erbaio. Gofpodska priasan

Aprilsko vreme JPo 1578, III,104 *je nestanovitna*

[A. L. R.]

apt -a sam. m [a:pt]; P 3, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: apt; ☹

predstojnik moškega samostana pri nekaterih

katoliških redovih; opat: Abbas. *Germ.* Abt.

Slav. **apt** MTh 1603, I,2, podobno tudi MD 1592

☞ iz nem., prim. der Abt [A. L. R.]

aqua – sam. ž [a:qua]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– ed. im.: aqua; ☹

voda: v zvezi **aqua vitae** Satu je ta Karlf ena takova

Voda, katera te greihe .. tja prozh vsame ..

v'katero fe je sam Bug vmeifhal .. Kadar je fhe

ta vletej Vodi, taku more tu ta prava **Aqua**

vitae, tu je, ta voda tiga lebna biti TPo 1595, I,88

voda življenja

☞ iz lat., prim. aqua [K. A.]

ar končaj; P 1, K 1 (BH 1584)

– ar; ☹

končni del besede, sestavljen iz zaporedja

glasov a in r; ...ar: vel eam [terminationem]

parumper inflectit in, **AR**, ut dicat, Lambergar,

Auerfpergar, Shajrar, VVernekar BH 1584, 67

[A. L. R.]

ara -e sam. ž [a:ra -e]; P 8, K 4 (TL 1561, TL 1567, TC 1575,

TT 1581-82)

– ed. im.: ara; →; ☹

kar zagotavlja, jamči za kaj; zastava: Inu

ie nom vtim S. Sacramenti tu fuie Tellu inu

tu fuio kry, koker eno **Arro** oli faftavo inu

enu vezhnu fpuvnene te nega lubefni pruti

nom, dal inu fa febo puftil TC 1575, 452; fte vi

tudi fapezhateni, fteim fuetim Duhum od te

Oblube, kateri ie ena **Arra** te nashe Erbfzhine,

htimu nashimu odreshituu, de mi bomo fa

nega Laftyna, hti huali tiga nega Gofpoftua

TT 1581-82, II,168 / Bug ie pag ta, kir nas fuami

red poterduie V criftufu, inu kir ie nas shalbal

inu fapezhatil, inu dal to **Arro** tiga Duha vta

nasha ferza TL 1561, 57a; Ta ofma Dobruta nashiga

Gofpudi Iefufa Criftufa ie leta, de nom bode fa

nega volo dan ta S. Duh, ta je ta nasha **Arra**, is

notra vtim fercej inu vti vifty, ta ifti nas troshta

pryzhuye inu faguishuie, de fmo Erbyzhi inu

Otroci Boshy, fa volo Criftufa TL 1567, 3a

☞ iz lat., prim. arra [A. L. R.]

araberski -a -o prid. [a'ra:berski]; P 1, K 1 (DB 1584)

– m. mn. im.: araberski; ☹

ki se nanaša na Arabijo ali Arabce; arabski:

Inu vfi **Araberški** Krajli, inu Gofpudje po

deshelah, fo Salomonu Slatu inu Srebru

pěrnalhali DB 1584, I,238a

☞ k nem. der Araber [A. L. R.]

arabski -a -o prid. [a'ra:bski]; P 1, K 1 (DB 1584)

– m. ed. or.: arabskim; ☹

ki se nanaša na Arabijo ali Arabce; arabski:

Ondi je on h'pullednimu bil obtoshen pred

Aretom, **Arabškim** Krajlom, de je moral is

eniga Méfta v'drugu béshati, inu nej bil nigder

shihar DB 1584, II,197b [A. L. R.]

aračje gl. dračje

arar gl. ahar

arbe neskl. sam. ž [a:arbe]; P 4, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– neskl.: arbe; ☹

bibl. **vrsta štirinožne krilate živali, dovoljene**

za prehrano Judov; v *sodobnem prevodu*

vrsta kobilice: Lete Ptice pak imate vy jéfti,

kir fe giblejo inu hodjo po shtirih nogah, inu

nelkazhejo po Semli na dveh nogah, od teh

morete jéfti, kakòr je **Arbe** shnje shlahto

<Zhište Ptice. **Arbe** fhtiri Svirine fo v'letih

deshelah nesnane, najfi eni **Arbe** inu Agab sa

Kobilice dèrshé inu tolmazhujo> DB 1584, I,67b

☞ iz hebr. prek nem., prim. LB 1545 Arbe [A. L. R.]

arca gl. arka

arcāt (arcāt, arcot) -a sam. m [ˈa:rcat -a]; P 155,

K 22 (TC 1555, TE 1555, TR 1558, TL 1561, *P 1563, TO 1564,

KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, JPo 1578,

DB 1578, TkM 1579, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, BH 1584,

MD 1592, TPo 1595, TFM 1595, MTh 1603)

– ed. im.: a | r/f (DB 1584, III,CeIIIb) | cat; – rod.: arcata; – daj.:

ar | c/č[!] (TC 1555, H2) | atu; – tož.: arcata; – mest.: arcāt | u

(JPo 1578, II,100)/i (TPo 1595, III,148); – of.: arcatom; – mn. im.:

arcati; – rod.: arc | a/o (TT 1557, 109) | tov; – daj.: arcatom;

→; Ⓢ

1. kdor je usposobljen za zdravljenje ljudi in se poklicno ukvarja s tem; zdravnik: Ta je bil poprei en **Arzat** vtim Meiftu Antiohy TT 1557, ff3b; Ta lubesniui Lucas **Arzat**, vom ueliko slushbo spouei TT 1557, ff3b; ekspr. Inu ena Shena, katera ie imeila to keruauo tekozho bofean duanaift leit .. ie ueliko fterpela od dofi **Arzotou** TT 1557, 109; Obt u kadar fmo bolni, taku fe imamo poprei fprauo Pokuro inu Vero Viefufa Sbugom fprauiti inu fmyriti, klizati inu profiliti fa fdrauie, Inu potle fuprou po te **Arzate** poslati TR 1558, Y2a; Sakai ta **Arzat**, kir ne fna prou Arznouati .. ie en Golluff, kir fe falsh fuo Kunshtio huali TO 1564, 72b; ti Doktorij alli **Arcati** na teim bolniku zgaio, kateri obene arznie ne more par febi ohraniti KPo 1567, XCVIII; SVETNIKI .. zhes **Arzate** S. Cofmas inu Damianus TC 1575, 273; So prishli Hchriftufu, kako bolniki **Karzat**, sakai nigdir bolnikom nei bolshe, kakor pry **Arzatu** JPo 1578, II,100; on nej tudi v'fvoji bolesni GOSPVDA yfkal, temuzh **Arzate** DB 1584, I,241a; Pofhtuj **Arzata**, fpodobnim darovanjem, de ga bolh imel v'potrebi DB 1584, II,168b; Ta Angel je tudi Raphael, tu je **Arzat**, ali kir osdraula DB 1584, II,147a; ekspr. Inu aku lih **Arzat** dolgu na nym flika, taku vuner h'konzu letaku gre: Danas Krajl, inu jutri meritou DB 1584, II,157b; *Crajnfki. Arzat Slovnfki oli Besjzhki.* vrazh, Likar DB 1584, III,CeIIIb; Kadar je potreba .. morajo vzhafsi ty **Arzati** enimu eno nogo ali roko odreifati ali odkekati, de tu tellu bode odtettu TPo 1595, II,235; Bug je v'pofvitnih rizheh poprej Isvelizharje poftavil .. kakor fo Pofvitna Gofpofzhina v'Regimentu, Ozha inu Mati v'hifhi, **Arzati** vbolesnjah, Iurifti ali Befsedniki vteh praudah TPo 1595, I,141; Satu raunu kakor ta bolnik tiga **Arzata** nemore vterpejti, taku ima ta **Arzat** rad per teh bolnih biti TPo 1595, III,148; Telefni Isvelizharji, fo blagu, ftarifhi inu **Arzati** TPo 1595, I,71; Medicus. *Germ. ein Artzt. Slav. likar, vrazh, Carniolan. arzat* MTh 1603, II,36-37 / *Deutfch. Wundartzt. Latinè. chirurgus. Windifch. aryat*[!], kèr ramzèll[!]. *Italicè. cirurgico* MD 1592, V7a *ranocelnik* / Tukai pak ga naideio vbosiga mey vbosimi .. da bi bil mogal edan rezhi tu

nei Mefiaf, tàmuzh en Spitalmaifter,

alli en **Arzat** tih Bolnikov KPo 1567, XXVIII

/ Te Sapuuidi nas le vodio, napelauao inu vishaio Hchriftufu, koker te bolnike na dushi inu na teleffu, htimu prauimu **Arzhatu**[!]

TC 1555, H2 / ekspr. Kakou ie leta **Arzat**, ker nijednoga raslozhenia nesna mei Smartyo inu fpaniem? JPo 1578, II,203 / ena shena, katera ie imeila to tekozho keruauo bofean duanaift leit .. ie bila uush[!] nee ushitag shpendala fteimi **Arzati** TT 1557, 190 *za plačilo zdravniških uslug*

pren. Sakaj vy krivu islagate, inu fte vfi nepridni

Arzati DB 1584, I,270a; Sakaj ti [Bug] fi moj nar bulfhi **Arzatu**, ti moreh pomagati. Smert, leben, flabuft inu sdravje, tu vfe ftoji v'tvoih rokah DM 1584, CXXXIII

// **kdor je usposobljen za zdravljenje ljudi in balzamiranje trupel ter se poklicno ukvarja s tem:** Inu Ioseph je sapovèdal fvojm Hlapzom, **Arzatom**, de bi njegoviga Ozheta shalbali. Inu **Arzati** fo shalbali Israela, dokler fo fhtirideffet dny bily minili DB 1584, I,33a

● – – preg. vi bote guishnu leto pergliho kmeni gourilili, **Arzat**, ofdraui fam febe TT 1557, 170 *dokaži svojo usposobljenost s čim, kar bo koristilo tebi in tvojim bližnjim*; ● – – Kateri pred fvoim ftvarnikom grèhli, ta mora **Arzatu** v'roke priti DB 1584, II,168b *bo kaznovan z boleznijo*; ● – – preg. Ty sdravi nepotrebujejo **Arzata**, temuzh ty bolni DB 1584, III,33b *pomagati je treba tistim, ki so pomoči potrebni*

◆ – **konjski arcāt kdor je usposobljen za zdravljenje živali in se poklicno ukvarja s tem; živinozdravnik:** Veterinarius. *Germ. Roßartz/ Viechartzt/ Huffschmid. Slav. konski arzat* MTh 1603, II,699; **višji arcāt prvi ali višji zdravnik na dvoru ali kje drugje:** Archiaterus. *Ger. der fürnembste Artzet. Slav. višni arzat* MTh 1603, I,114

2. Jezus Kristus kot pomočnik, tolažnik in odrešenik: Obdala ie nas velika skerb, zhes nas gofpaduie greh nu fmert .. Bug .. Rezhe zho miloft fturiti, fa ta fueit maga finu dati, da ofdraulenik inu **arzat** bo, ofdraui, v'fih shegnal bo *P 1563, 68; On [slepec] ie tudi néki lifhal, kako ie Hchriftuf dobar priasliv Zhlovik .. Obtore vpie sa njm kakòr sa tim Nebeskim **Arcatom:** IESV Sin Davidov, fmilife zhes me KPo 1567, CH; Ali ti GOSPVDA Crifte, fi moj **Arzat**, pomagaj meni iz mojga greha DM 1584, LXXXVIII; Evangelion .. nas lipu vuzhy, aku fe my GOSPVDA Hriftufa trohtamo, de on hozhe nafh **Arzat**, pomozhnik inu odreifhenik biti, supar to Smert inu Hudizha TPo 1595, II,234; Isvunaj Hriftufa nei obeniga **Arzata** ni arznye supar te greihe TPo 1595, III,149 / On [Kristus] ie ta praui **Arzat** nashih Dush TT 1557, 175; Ti fi ..

Pastir tiga Folka, Dushouni **Arzat** JPo 1578, II,86b;
Christus en **Arzat** supar Grehe TPo 1595, I,214
E iz nem., prim. srvn. arzat (der Arzt) [M. M.]

arcatov -a -o prid. [ˈa:rcatov -a]; P 2, K 2 (DJ 1575, DB 1584)

– ž. ed. im.: arcatova; Ⓣ

ki se nanaša na arcate 1; **zdravniški**: Pofhtuj Arzata .. Sakaj GOSPVD ga je ftvaril ..

Arzatova kunfht njega povilha DB 1584, II,168b,

podobno tudi DJ 1575

E gl. arcac [M. M.]

arcnija (arcnija, ercnija, arcnja) –e sam. ž
[arc'ni:ja -e[?]]; P 102, K 24 (TC 1550, TA 1550, TT 1557, TR 1558, TL 1561, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, MD 1592, TPo 1595, Tm 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: a/e | ren | i/y/j (TPo 1595) | a; – rod.: aren | y/i/ij | e;

– daj.: arenij; – tož.: aren | y/i/ij/j (TPo 1595) | o; – mest.:

aren | ij/ij/ye (TPo 1595); – or.: aren | y/i | o; – mn. im.: ar | c/te

(TR 1558, Y2a) | n | y/i/ij | e; – rod.: a/e | ren | y/ij/ji (TPo 1595);

– tož.: arenye; – or.: arenjami; Ⓣ

Deutsch. Artzney. *Latinè.* medicina. *Windisch.*

arznia, likaria. *Italicè.* medicina MD 1592, A4a;

Medicamentum, Medicamen. *Germ.* Ein

Artzney. *Sclav.* **arznia** MTh 1603, II,37

1. kar se zaužije ali nanese na telo z namenom,

da preprečuje, zdravi bolezen, rano; zdravilo:

ty Iudie/ kir fo fa uolo nih grehou bili od hudih

kazh vpizheni/ na tu fo fdai bolni poftali/ inu

vmerli/ fubper tak ftrup inu to fmerl/ nim nei

mogla obena **Arznia** pomagati/ famuzh kateri

ye/ vto medeno obelheno kazho pogledal/ ta ye

fdai/ kfuti ta pogled vto kazho/ fpet fdrau postal

TC 1550, 227(121b); obena **Arznija**, obenu selifzhe

inu korene ne pomaga, aku Bughti **Arznij**

fuiğa shegna in mozhi ne perda TR 1558, Y2a;

tim fdraum ni trebi **arzny**, kader boleſni nizh

vnyh ny *P 1563, 60; ti Doktorij ali Arcati na

teim bolniku zagaio, kateri obene **arznie** ne

more pâr febi ohraniti KPo 1567, XCVIII; Inu kadar

nemu obena **Arznia** ne pomaga, taku poshila

htim zupernikom inu zupernizom TC 1575, 142;

Obtu S. Iacop vely fe fteim olem fa sdraue,

koker fano **arznyo** mafati TT 1577, 130; Ako fimo

flabi inu Bolni, tako ilzhemo Apotekerieu,

Selifzha, **Erznij** JPo 1578, III,83; Saj je grenka voda

fladka poftala fkusi enu drivu, de fe ima njega

[Boga] krafft fposnati. Inu on je takovo kunfht

zhlovêkom dal, de bi on zhafzhen bil v'fvoih

zhudeſih. Stém on osdraula inu preganja

beteshe, inu Apotekar is tîga **Arznie** dela

DB 1584, II,168b; meinih ti, de tebi leta pogledek

na to kazho bode pomagal? Ieft bi vezh od

drugih **arznji** dershaf, Kaj bi hotela ali imeila ta

kuffrafta kazha sa krafft imejtî? TPo 1595, II,115; My

vidimo, kadar Shleifa regira, koku fe ludje po

navadi **s'Arznyami** obarujō TPo 1595, III,148

2. navadno s prilastkom **kar/kdor preprečuje nastanek, razvoj slabega, pogubnega v človeku; zdravilo:** na Iefufa Chriftufa famiga/

koker na to prauo ſpiſho inu **Arznyo** nafhîh

duſh/ kalheio Vfi ozhaki TC 1550, 230(123a); Ty

Pfalmi .. fo ena dobra bogata Apoteka inu

fdrau **Arznia**, fa vſe ſhlahſt boleſni, tih Vernih

Duſh TPo 1566, 12a; Imamo pazh .. po preieti

arcnij [vetîga Evangelia naf pobullhati, inu

pravici ſhivêti KPo 1567, CLXXII; Boshya Befeda

ie .. praua **Arznia**: Neosdraulia ni Selye,

ni Flaſhtar ali Shalba, tamuzh tuoia Befeda

Gofpod JPo 1578, III,134b; Tajſti [Kristus] ima

eno **Arznio**, kateri je Ime, nikar dobra della

delati .. Temuzh sa nas ranjen biti, sa nas

resbyen biti TPo 1595, I,214; Taku imafh to pravo

Arznyo sa tvojo veift inu duſho TPo 1595, I,258;

de ony fkusi pravo **arznyo** te Pokure ſupet

k'fdravju, tu je, h'gnadi bodo perprauleni

TPo 1595, III,148 / Sakon ie ena **Arznia** inu

pomuzh fubper Nezhiftoft inu Curbaryo

TC 1575, 467; kadar tako hudo poide, tako bolshe

Arznye nei, kakor beſhanie JPo 1578, II,212b

pren. To iſto **Arznyo** ye fam Gofpud Bug/

preden ye ta fueidt bill ſtuarill/ fam perprauil/

inu vſem ludem poſtauil naprei/ inu ſapouedal

vſem ludem od te ieifti/ kir bode to iſto **Arznyo**

oli Turiak ieidel/ timu iſtimu ne bode ta ftrup

tîga greha/ niſhter fkode/ Taka **Arznia** pag

ye Iefus Chriſtuſ TC 1550, 221(118b); Hdrugimu

je [Kristus] tudi ena **Arznia** fupar to Smerť

TPo 1595, I,214

E iz nem., prim. die Arznei [J. N.]

arcnja gl. arcnija

arcnovanje (arcnovane) –a sam. s

[arcno'va:nje -a]; P 1, K 1 (TT 1577)

– ed. daj.: arcnovanu; Ⓣ

povzročanje, omogočanje, da kdo postane

zdrav; zdravljenje: vti ludouski inu drugih

deshelah ie mnogeteru ſhlahſt ole bilu, htimu

arznouanu fa doſti boleſan pridnu TT 1577, 130

E gl. arcnija [J. N.]

arcnovati (arcnovati, ercnovati) -ujem glag.

nedov. [arcno'va:ti -nu:jem]; P 11, K 9 (TR 1558,

TL 1561, TO 1564, TPo 1566, DJ 1575, DB 1584, DM 1584,

TPo 1595, Tm 1595)

– nedol.: arcnovati; – sed. ed. 2. os.: arcnujeſ; – 3. os.: ercnuje;

– mn. 1. os.: arcnujemo; – vel. ed. 2. os.: arcnuj; Ⓣ

kdo; koga_{na} **delati, povzročati, da kdo postane**

zdrav; zdraviti: Sakai ta Arzat, kir ne fna prou

Arznouati, nei fueift, temuzh ie en Golluff, kir fe

faſh fuio Kunſhtio huali TO 1564, 72b; pomagaj fam

febi poprej, kakôr druge **arznuiſh** DB 1584, II,160a

pren. Koku je Babel taku naglu padla, inu

reſtrupana? .. My Babel **arznujemo**, ali ona

nezhe sdrava biti: Satu jo le puſtimo, inu

pojdimo vſaki v'fvojo deſhelo: Sakaj nje

fhtrajſinga doſſega do Nebes DB 1584, II,53b

// kdo; kaj *delati, povzročati, da se kaj olajša; lajšati*: taku nemamo .. fteim drugim bulshim vezhnim lebnom, to nasho natursko shaloft tolashiti mezhiti, **arznouati** inu goniti od nas TR 1558, T4b; On [Bog] osdraula te kir fo eniga refklaniga ferza, Inu **erznuie** nih beteshe <Grehe odpushzha> TP_s 1566, 260a

ℳ gl. arcnija [J. N.]

arcot gl. arcat

arčat gl. arcat

ardeč gl. rdeč

ardelski -a -o prid. [ar'de:lski -a]; P 1, K 1 (TT 1577)

– ž. ed. rod.: ardelske; Ⓞ

ki se nanaša na Erdeljsko, Sedmograško;

ardeljski, sedmograški: zemljepisno ime, v

zvezi **Ardelska dežela** taku fta meni pred enim leitom dua Studenta is **Ardelske** deshele, is Sybenburga, poucidental TT 1577, XVIII s *Sedmograškega*, iz *Transilvanije*

ℳ k romun. Ardeal [J. N.]

ardičoka -e sam. ž [ardi'čo:ka -e]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– mn. im.: ardičoke; Ⓞ

sredozemska kulturna rastlina z zdravnimi spodnjimi listi in koreninami ali njen užitni mesnati cvet; artičoka: *Latin.* carduus altilis, cinara, fribilus. *Germ.* Wellch Difteln/ Artitfchoki/ firohbildorn. *Sclav.* **ardizhoke**

MTh 1603, I,220

ℳ iz arab. prek nem., prim. die Artischocke [J. N.]

ardranje (ardranje, ardranjje) -a sam. s

[a:rdranje -a?]; P 6, K 2 (DB 1584, TPo 1595)

– ed. im.: ardra | nj/nj | e; – daj.: ardranjju; – or:

ardranjem; Ⓞ

medsebojno izražanje nesoglasja z izjavami, mnenjem drugega, navadno glasno, ostro; prepir, spor: V fheštim Capituli fvary on [sv. Pavel] tu kreganje inu **ardranje** pred Praudo, inu sušeb pred Ajdi inu Nevernimi, inu vuzhy, de bi ony fami mej fabo iméli take rizhy obrounati, ali krivizo tèrpeti DB 1584, III,89a; Ony [kristjani] fo myrni inu myr delajo, inu vbranj ferdu inu **ardrainju** kir tudi mogo TPo 1595, II,317

ℳ gl. ardrati se [F. N.]

ardrati gl. ardrati se

ardrati se (ardrati (se), hardrati se) -am se

glag. nedov. [a:rdrati se/ard'ra:ti se -ram se/'ra:m se?]; P 7, K 4 (DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– nedol.: a/ha (MTh 1603, II,433) | rdrati (se); – sed. ed. 3. os.: ardrá se (DB 1584, II,34b); – mn. 2. os.: ardrate se; – 3. os.:

ardrajo se; – del. na -l m. mn.: ardrali se; Ⓞ

Deutsch. Hader. *Latinè.* rixari. *Windifch.* **fe** kregati, **ardrati**. *Italicè.* venir in questione, contendere, litigare, venire à parole MD 1592, F6b; Rixor. *Germ.* zancken/ hadern/ balgen/ wörtlen. *Sclav.* **ardrati**, pregouarati, preparati. *Carint.* **fe hardrati** MTh 1603, II,432-433

kdo; zoper koga, med kom, s kom *medsebojno izražati nesoglasje z izjavami, mnenjem drugega,*

navadno glasno, ostro; prepirati se: Ty ludje, kateri **fe** s'tabo **ardrajo**, imajo biti kakòr nizzh, inu ty ludje, kateri supàr tebe vojškujò, imajo konèz iméti DB 1584, II,16b; de fo **fe** ty Iogri fami mej fabo **ardrali** ali kreigali, inu je hotel en vřakateri ta bulshi biti TPo 1595, III,10 / Ah moja Mati, de fi ti mene rodila, supàr kateriga **fe** flédni krega inu **ardrá**, po vřej desheli DB 1584, II,34b *nad komer se vsakdo jezi, izraža nezadovoljstvo*

ℳ iz nem., prim. hadern [F. N.]

ardrija (ardrija, adrija, ardrja°, hardrija) -e

sam. ž [ar'dri:ja -e?]; P 35, K 11 (TT 1557, TP_s 1566, DPa 1576, TrM 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: a/ha (MTh 1603, II,432) | rdr/dr | y/i/j (TPo 1595, I,216)

| a; – rod.: ardrye; →; – mest.: ardrj (TrM 1579, 37a); – mn. im.:

ardrie; Ⓞ

Deutsch. Hader. *Latinè.* contentio. *Windifch.*

kreg, **ardria**. *Italicè.* questione, lite, rifsá, contentesa, gara, zuffa MD 1592, F6b; Dificordia. *Germ.* zwytracht/ vneynigkeit. *Sclav.* dvojeinie, neflohnof, **ardria**, kreig MTh 1603, I,432; Rixa. *Germ.* ein Zanck/ Hader. *Sclau.* **ardria**, prepiranje.

Carnio. kreg. *Carinth.* **hardria** MTh 1603, II,432

medsebojno izražanje nesoglasja z izjavami,

mnenjem drugega, navadno glasno, ostro;

prepir, spor: Inu umei nimi fe tudi ufdigne

ena **ardrya**, kateri bi fe vmei nimi ta vegshi

uidil TT 1557, 241; Ali Shene fo na telefsi inu na

pameti fhibkefhe kakòr Moshje, satu fe imajo

nyh Moshje fhonati, inu pametnu shnymy

rovnati, de nebo **ardria** inu kreg mej nymy

DB 1584, III,121a; Ozhita fo pak tiga meřsá della,

kakover fo, prefhulftvu, kurbaria, nezhištoft,

hotlivoft, malikovanje, Zopernia, fovrashtvu,

krég, nyd, fèrd, **ardria**, supernoft, dvojenje,

nenavif, vbyanje, pyanoft, poshrehnoft,

inu kar je takoviga, od kateriga fim vam fhe

poprej pravil DB 1584, III,103b; ty lubi Angeli

.. vidjo, de ta vegshi deil fe ne hozhe tiga

Diteta lefula lotyti, inu de fe fatiga volo

Adrie, kreganje inu fouraftvu, na tem fvetu

vřdigneo TPo 1595, I,46 / En fèrdit mosh krég

nareja: ampak en potèrpeřlihu **ardrio** tolashi

DB 1584, I,322a

ℳ gl. ardrati se [F. N.]

arfa (arfa, arpfa) -e sam. ž [a:rfa -e]; P 96, K 12

(TP_s 1566, DJ 1575, TT 1577, DB 1578, DC 1579, TT 1581-82,

DB 1584, DC 1584, MD 1592, TrC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: ar | f/pf (MD 1592) | a; →; – mn. im.: arfe; →; Ⓞ

Deutsch. Harpf. *Latinè.* cithara. *Windifch.*

arpfa. *Italicè.* Harpa MD 1592, F8b; Lyricen.

Germ. Harpfenschlager/ Harpfenift/ Leyrer.

Sclau. Kir na **arfa**[!] igra MTh 1603, I,832

manjše glasbilo s strunami, napetimi na okvir, na katere se brenka ali udarja s paličicami.

inu fem slishal eno shtymo, koker tih, kir na **Arffe** byo, kir Arffaio na nih **Arffah**, inu fo peili koker eno nouo peifen TT 1581-82, II,412; Tvoja Offert je fem doli v'Pakal potegnena; s'glafsum red tvoje ^b**Arfe**: Mojli bodo tvoja postela, inu zhervje tvoja odeja <^b**Arfe**> tu ie, tvoja oblaf inu vefelje bo konez imélu> DB 1584, II,6b; Vsami ***Arfe**, hodi okuli po Méti, ti posablana Kurba, dobru gódi na tvoji **Arfi**, inu prece puj, de bo fpet, na te fpmnulu <***Gofli**> DB 1584, II,9a; Nafh Gofpud reci fvoim Hlapzem .. de eniga Moshá poyflzheo, kateri dobru sna na **Arfah** ygrati DB 1584, I,158b / te bo frezhala ena mnoshiza Prerokou, od viflokote doli prideozh, inu pred nymi femkaj en Pfalter, inu Boben, inu Pifhal, inu **Arffe**, inu ony bodo prerokovali DB 1584, I,154b *kdor igra na to glasbilo* / pooseb. Obudifse muia zhaft, obudifse mui Pfalter inu muia **Arffa**, Iest fe hozho sgudo obudyti TP_s 1566, 105a
// *igranje na to glasbilo*: Zheftyte tiga Gofpudi fteimi **Arffami** inu Lautami, Puite nemu hvalo fteim Pfalteriom fdefetemi ftrunami TP_s 1566, 62b; Moja **Arfa** je enu klagovanje postala, inu moja Pifhal enu jokanje DB 1584, I,275a; Vefelje tiga Bobna je nehálu, vukanja téh vefeljih nej vezh, inu vefelje te **Arfe** konèz ima DB 1584, II,9b
E iz nem., prim. die Harfe [A. L. R.]

arfati -am glag. nedov. [a:r'fati -am]; P 3, K 3 (TT 1577, TT 1581-82, DB 1584)
– sed. mn. 3. os.: arfájo; – del. na -l s. ed.: arfalú; ☉
kdo; kaj, na čem **igrati na arfo**: Inu fem slishal eno shtymo is Nebes .. koker tih, kir na Arffe byo, kir **Arffaio** na nih Arffah, inu fo peili koker eno nouo peifen TT 1577, 390; ena Pifhal, ali ena Arfa, kadar reslozhene lhime od febe nedadó, koku fe mora vejediti, kaj se je pifkalu ali **arfalu**? DB 1584, III,94b
E gl. arfa [A. L. R.]

argol neskl. sam. ž [a:rgol]; P 2, K 2 (DB 1578, DB 1584)
– neskl.: argol; ☉
bibl. *vrsta štirinožne krilate živali, dovoljene za prehrano Judov*; v *sodobnem prevodu vrsta kobilice*: Lete Ptice pak imate iefiti, ker fe gibleio inu hodio po shtyrih nogah, inu neskazheio po Semli na dueih nogah, od teih morete iefiti, kakor ie Arbe shnee shlahto, inu Selaam shnee shlahto, inu **Argol** shnee shlahto DB 1578, 94a
E iz hebr. prek nem., prim. LB 1545 Hargol [A. L. R.]

argument -a sam. m [argu'ment argu'me:nta]; P 36, K 10 (TR 1558, TT 1560, TL 1561, TO 1564, TL 1567, TC 1575, TT 1577, DB 1578, TUPre 1588, TPo 1595)
– ed. im.: argument; →; – mn. im.: argumenti; →; ☉
1. kar utemeljuje, dokazuje ali podpira kako trditev, običajno v povezavi z dokazilnimi zgledi; **argument**: Criftus vtim danashnim Euangeliju to fuio Cerkou fdoftimi lepimi faftopnimi **Argumenti**, Exempli inu

Perglihami vuzhi vely inu opomina Vbuga prou Verouati TR 1558, T3a; Inu on [pisec pisma] tukai She flemi **Argumenti** inu Pryzhami, katere ie on is te Naturske faftopne, inu Moifefue, potle tudi is Criftufue Poftaue inu nauade ufel, Spryzha, De fe ima tim Pridigariem dati nih shold inu potreba TL 1561, 39b; Potle .. Ta fui praui Euangeliski Boshy Vuk, de ta zhloulik le skuati to Vero Viefufa pres vfeh dell te Poftaue bo Prauizhin pred Bugom .. fazhne terditi in fpryzhouati fdoftimi inu fguishnimi **Argumenti**, perpuuidi, fteimi Preroki, Sperglihami, Exempli inu Sfigurami TL 1561, 75a; Ta Farr na Ispuuidi fidy koker en Rihtar, inu en Rihtar ne more praude Ifrezhi, oli tiga fatosheniga proftiga ifpultiti, Samuzh on ie nega poprei faslishal, Obtu ie taku faslishane na tei Ispuuidi potrebnu inu mora biti. Inu leta **Argument** vleko tudi naprei vtim Conciliu Vtrienti TO 1564, 36a; Satu neima nihzhe leta **Argument** ali prizhovanje flushati: Iest fim en greifhnik, neifim taku fvet inu brumen, kakor S. Peter, satu fe jest nefmeim te sheinkinge anvseti, ni trofhtati TPo 1595, II,96
// *spoznanje, vezano na opis ali pripoved, ki utemeljuje, dokazuje ali podpira kako trditev*; **nauk**: Is letiga troshta, kateriga ti imash, De veish Bug ie fuiega Synu uto Smert, fa tuio uolo dal, inu tebi shenkal. Ti imash tudi druge **Argumente** inu nauke ifprefti inu ufeti TO 1564, 150a
2. bistvene misli, kratka vsebina napisanega besedila; **povzetek**: **ARGUMENT**, SVMMA INV kratig Sapopadig letiga vfiga Lyftu TL 1567, 76a; SVETIGA PISMA PERVI DEIL, VKATERIM SO TE PET MOSESSOVE BVQVE .. stolmazhene, sred kratkimi inu potrebnimi **argumenti** zhes vřak Capitul, inu saftopnimi islagami nekoterih teshkeishih besed DB 1578, *1a; Inu vse Epiftole, inu refodiuenie S. Iansha, ie on s'kratkimi inu faftopnimi **Argumenti** islushil TUPre 1588, 126
E gl. argumentum [K. A.]

argumentis [or. mn.] gl. argumentum

argumentum – sam. m [argu'me:ntum]; P 3, K 3 (TL 1567, KPo 1567, JPo 1578)
– ed. im.: argumentum; – mn. or.: argumentis; ☉

1. kar utemeljuje, dokazuje ali podpira kako trditev, običajno v povezavi z dokazilnimi zgledi; **argument**: Glih ftkovimi prizhami inu **Argumentis** ilhe danafni dan ti Papifti prave Evangeliske karfchenike tlazhio, lovio inu morio KPo 1567, CLIIIb, podobno tudi JPo 1578
2. bistvene misli, kratka vsebina napisanega besedila; **povzetek**: **Argumentum**, tu ie, SVMMA, KRATIK SAPOPADIK, KAI INV KAKOVE RIZHY S. PAVL VLETIM LYfeti htim Efeseriem po redu vuzhi TL 1567, 2a
E iz lat., prim. argumentum [K. A.]

arha gl. arka

arhangel (arhangel, arhanjel) -a sam. m

[ar'h'a:ngel -a]; P 4, K 1 (JPo 1578)

– ed. im.: arhan | g/j | el; – rod.: arhanjela; ☹

angel višjega reda; nadangel: Gdo je pahnul Hudizha shniegouo drushbo is Nebes, kakor Mihel **Arhangel**? JPo 1578, III,91; Gofpod vpouelieniu ali opominaniu inu vglafsu **Arhaniela** inu Vtrombeti Boshij pride is Nebes JPo 1578, III,109

☞ iz gr. prek lat., prim. archangelus [J. N.]

arhanjel gl. arhangel

arian gl. arijan

arianer gl. arijaner

ariel -a sam. m ['a:riel -a?]; P 3, K 1 (DB 1584)

– ed. im.: ariel; – rod.: ariela; ☹

prostor na oltarju z nezavarovanim ognjem, namenjen za opravljanje daritev Bogu; oltarno ognjišče: LETu je pak tiga Altarja mera .. Inu ^bHarel, štiri komulze višfok, inu od **Ariela** vpreg, štiri Roguvi. **Ariel** pak je bil dvanajft komulzeu dolg, inu dvanajft komulzeu široke na štiri vogle <^bHarel) Harel se rezhe Boshja gorra: **Ariel**, Boshji Leu. Ta[!] on imenuje ta sgurajni dejl Altarja, na katerim fo offrovali> DB 1584, II,81b

☞ iz hebr. prek nem., prim. LB 1545 ariel [J. N.]

aries – sam. m ['a:ries, im. mn. a'ri:etes]; P 1, K 1

(DB 1584)

– mn. im.: arietes; ☹

vojaška priprava za razbijanje židov, vrat; oven: poštavi poufod okuli njega [mesta] ^aOune <^aOune) tu fo nekada j bily **Arietes**, š katerimi fo syduve okuli Méft na vojfkah podirali>

DB 1584, II,61b

☞ iz lat., prim. aries [K. A.]

arietes [im. mn.] gl. aries

arijan -a sam. m [ari'ja:n -a]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– mn. rod.: arianov; ☹

pristaš nauka meniha Arija iz 4. stoletja, da Kristus po božanstvu ni enak Bogu Očetu; arijanec: Tako ie tudi Bog tiga vzhenika Atanasia zhudno reshil od **Arianou** JPo 1578, III,23b

☞ iz lat., prim. arianus [A. J.]

arijaner -ja sam. m [ari'ja:ner -ja]; P 2, K 2 (TAr 1562,

TfC 1595)

– mn. im.: arianerji; – tož.: arianerje; ☹

pristaš nauka meniha Arija iz 4. stoletja, da Kristus po božanstvu ni enak Bogu Očetu; arijanec: Mi veruiemo inu Spofnamo .. De ta Syn Boshij .. ie en praui vezhni Bug, eniga Stanu Sbugom shnega Ozhetom .. Rauen tiga famezhuio inu Ferdamnuio, vfe te kriue, Kezarske Vere, Vuke inu Pyfma, kir fo letimu

Articulu fubper, koker .. te Valentinarie,

Arrianerie, Eunomiane, Mahomete inu vfe te, kir fo nim Suero inu Suukom glih TAr 1562, 28a-28b

☞ iz lat. prek nem., prim. der Arianer [A. J.]

arimatienski -a -o prid. [arimati'e:nski]; P 2, K 2

(TT 1557, TT 1581-82)

– m. ed. im.: arimatienski; ☹

ki je povezan z Arimatejo; arimatejski: Iofef **Arimatienski** inu Nicodemus Farifeus, fta Iefufa is Crysha fnela inu poshtenu pocopala

TT 1581-82, 1,453, podobno tudi TT 1557

☞ k nem. Arimathien [M. Č.]

ariminiski -a -o prid. [ari'mi:niski]; P 1, K 1

(TAr 1562)

– m. ed. rod.: ariminiskiga; ☹

ki je povezan z mestom Ariminum (današnji Rimini); riminijski: S. Auguftin .. taku pishe. Nu fdai ieft tiga Niceniska[!] Concilia, ne ti tiga **Ariminiskiga**, Odlozhig .. nemaua naprepi vlezhi TAr 1562, 98a

☞ iz nem., prim. ariminisch [M. Č.]

aring (aring, arink, haring) -a sam. m ['a:ring -a];

P 5, K 4 (BH 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: arin | g/k; – rod.: aringa; – mn. tož.: haringe; ☹

posušena ali v soli konzervirana riba; slanik:

Aring, a, Halec, Hering BH 1584, 48; ta Papefh .. eno sufsebno fvetuft is tiga della, kadar eden eno fyvo kutto ali guglo oblejzhe, obeniga mafsla ni mefsa, temuzh olje inu **haringe** vpofti jej TPo 1595, 1,159; Halec. *Germ.* Häring. *Slav.* **arinck** MTh 1603, 1,623

☞ iz nem., prim. der Hering [M. Č.]

arink gl. aring

aristotelski -a -o prid. [ari'sto:telski -a]; P 1, K 1

(JPo 1578)

– ž. ed. or.: aristotelsko; ☹

ki je povezan z Aristotelom; aristotelski: Rimski duor, inu nyh vifoke Shule .. leshe okulu Christufouiga Groba, shnyh **Arifotelsko** inu Soffitysko moiftryo JPo 1578, II,5 [M. Č.]

arja gl. rja

arjuha gl. rjuha

arka (arka, arha) -e sam. ž ['a:rka -e]; P 27, K 8

(TT 1557, TAr 1562, TO 1564, TPo 1566, TC 1575, DPa 1576,

TT 1577, TT 1581-82)

– ed. im.: arka; – rod.: arke; →; – tož.: ar | k/h | o; – mest.: ar | k/h | i; ☹

1. ladja posebne oblike, s katero je Noe rešil

svojo družino in živali vesoljnega potopa;

Noetova barka: Pridigar Noe, Kadar ie po tei

Poudni is te Barke oli **Arke** nafuhu ftopil, ie

pridigal TT 1557, i3a; vti pouudni na fueitu oben

nei oftal shiu, famuzh ta Noe vti **Arki** famo

ofmi TC 1575, 93; Cerkou bo perglihana kanimu

zholnu inu hti **Arki** oli Skrini Noe TC 1575, 492;

Skufi to Vero ie Noe Boga zheftil, inu ie to

Arho perprauil htimu ohranenu nega hishe TT 1577, 74; So ieili, fo pyli, fo fe shenili inu fo fe moshili, noter do tiga dne, de ie ta Noe shal vto **Arko**, inu ie ta pouodna prishla, inu ie nee vfe konzhalo TT 1581-82, I,316; vtih dneih tiga Noe, kadar fe ie ta **Arca** perpraulala TT 1581-82, II,333

pren. on [Noe] od tiga kardella inu zhisla tih Neuernikou bo odlozhen, Inu .. vti fueti **Arhi** inu Vzholnu tige Kerfzhanftua, na fuhim, vshih-rofti, bo ohranen TO 1564, 90a, podobno tudi TC 1575

2. v Stari zavezi **skrinja, ki je bila znamenje zaveze Boga in izraelskega ljudstva; skrinja zaveze:** Lety Vyudi fo blyli **Arke** bili TP 1566, 147a

pren. **Arca** ie Crifstus TT 1577, LI2a

♦ – ver. **božja arka / arka testamenta skrinja, ki je bila znamenje zaveze Boga in izraelskega ljudstva; skrinja zaveze:** kir fe ie ta Tempel (oli Cerkou) vnebi odperl, inu ta **Arca** oli skryna Boshya fe ie vnim vidila, Inu kir fe ie bliskalu, garmelu, treslu .. pomeni, de skufi to pridigo tiga Euangelia fe odpre, refodei inu restegne tu Kraleuftuu, vtim fe ta Arca, tu ie, Crifstus Syn Boshy vidi inu sfopna TT 1577, 355; tedai fe ie ta Tempel Boshy VnebeBiH odperl, inu ta **Arca** nega Testamenta fe ie vidila vtim Templi TT 1581-82, II,405

☞ iz lat., prim. arca [M. M.]

arker -ja sam. m [ˈa:rker -ja]; P 19, K 1 (DB 1584)

– ed. or.: arkerjem; – mn. im.: arkerjij; – tož.: ark | è/e | rje; →; ☹

podolgovat gradbeni element, ki kaj podpira; opornik: INu on je .. meril te **Arkèrje** pèr Stenah, ty fo bily na vfaki strani, theft komulzeu shiroki, kakòr je ta Hiilha shiroka bila DB 1584, II,80b; Taku fo tudi bila ukna snotrj pèr Loupah okuli, inu pèr **Arkerjih** okuli, fo bily srésani Palmi DB 1584, II,79b; Inu on je meril ta zimpèr kakòr je dolg bil .. na vfaki strani ftu komulzeu .. s'Daurmi red, s'ukni, **s'Arkerji** inu s'tremi Ganki DB 1584, II,80b

☞ iz nem., prim. stvn. archer [M. Č.]

armada -e sam. ž [arˈma:da]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: armada; ☹

vojna, bitka, ki poteka na morju: Deutsch. Meerkrieg. **Latinè.** bellum navale. **Windifch.** morski boj, **armada. Italicè.** guerra navale, battaglia maritima MD 1592, J8a

☞ iz it., prim. armata [M. Č.]

arman -a sam. m [ˈa:rman]; P 1, K 1 (KPo 1567)

– ed. im.: arman; ☹

oborožen človek; oboroženec: Kadar en Mogoch **Arman** fvoi dvor alli grad varuie, taku mu to niegovo s'mijrom oftane KPo 1567, CXXI-CXXIb

☞ iz nem., prim. stvn. armman [M. Č.]

armar -ja sam. m [arˈma:r]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ed. im.: armar; ☹

kos pohištva ali (manjši) prostor za

shranjevanje oblek ali drugih stvari: Crajnjski. Predejł **Corofhki.** Camra **Slovenjski, Besjashki.**

komúora, poliza, **armar** DB 1584, III, Ddla

☞ iz lat., prim. armarium [M. Č.]

armpandel gl. armpantelj

armpantelj (armpantl, armpantel, armpandel) -na sam. m [armˈpa:ntelj -na[?]]; P 3, K 3 (DB 1578, DB 1584, MTh 1603)

– ed. im.: armpantl; – mn. tož.: armpan | t/d | elne; ☹

okrasni predmet, ki se nosi na rokah, navadno okoli zapestja: Ta Mosh .. ie .. vsel .. duei *narozhne Rinke na ne roke .. inu ie dial: Moia Hzhi zhiga fi ti? <***Armpantl**>

DB 1578, 20a; Armillae. **Ger.** armzierd/ armbandlein. **Slavon.** narozhna rinka.

Carn. armpandelne MTh 1603, I,123

☞ iz nem., prim. das Armbandlein [M. Č.]

armpantl gl. armpantelj

arnaš gl. arnoš

arnoš (arnoš, arnož, arnaš) -a sam. m

[ˈa:rnoš -a]; P 65, K 11 (TPs 1566, TL 1567, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, TrM 1579, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: arno | fh/sh; – rod.: arnofha; – tož.: arno | fh/sh;

– mest.: arnofhi; – or.: arn | o/a | sh/fh | om/am

(DB 1584, I,272a)/em (TPo 1595, I,149); – mn. im.: arno | fh/sh | i;

– rod.: arnofhov; – da.: armoshom; – tož.: arno | fh/sh | e;

– mest.: arnofhih; – or.: arno | fh/sh | i; ☹

1. kovinska vojaška obleka, ki ščiti trup;

oklep: Natu vshe on te Kerfzhenike, koker

ene Sholnerye, kir fo fdobrim Oroshyem inu

Arnashom perprauleni inu oblyzheni, vunkai

na pulle, na Vuisko pela, de ferzhnu inu

Moshku steimi Hudyzhmi voiskuiu TL 1567, 7b;

je vfelej k'enimu Elephantu bilu poštaulenu

taushent Pejfhzou, v'shelésnih klobukih inu

arnofhih DB 1584, II,184a; Inu fe je vidilu, koku

fo fe vkup byli, inu fe s'fzhiti inu s'kopjem

branili, inu koku fo mezhe isdirali, inu edèn

na drusiga ftrejlali, inu koku fe je tu slatu

oroshje lafkatalu, inu koku fo mnoge fhtalti

Arnoshe iméli DB 1584, II,197b; on ne bode .. na

vifsokih kuinih, **v'Arnofhi**, s'fpijsmi, s'mezhi

inu s'puhshami prishal TPo 1595, I,2; Ampak ta

Goliat pride s'fvojem **Arnofhem**, inu velikim

shpelsom TPo 1595, I,149 / Inu kadar ta mèrsel

Burja piha, taku voda led poštane .. tu on zhes

piha, inu vodi raunu kakòr en **Arnosh** oblejzhe

DB 1584, II,171a

pren. taku Kraleuftuu bode gori nareienu,

nekar skufi mezhe oli **arnoshe**, temuzh skufi

Otrozhya vufta TPs 1566, 24a; Hudizh nishtar

nemara sa **Arnosh**, Shpes, Mezh, tudi nikar

sa Sheleso ni Aklo JPo 1578, III,30

2. oblacila in predmeti za bojevanje; bojna

oprema: Iudas je .. prifhàl s'try taushentimi

Moshmy, kateri vfaj néfo obeniga **Arnofha**

iméli, kakòr le fvoj gvant inu mezh DB 1584, II,181a; *Deutsch*. Harniſchkañer. *Latinè*. armamentarium. *Windijſch*. kamra ker fe **arnoshi** hramo[!]. *Italicè*. armeria, arfenale MD 1592, F8b; Luc. 11. to prigliho da, od tiga mozhniga orofhnika, kateri fvojo hiſho vmyru obaruje, noter de en mozhneifhi zhes njega pride, inu njega premore, inu mu vsame tedaj ta **Arnosh**, na kateri fe je on sanefsil TPo 1595, II,67; Arma. *Germ*. waffen/ gewehr vnd harniſch/ rüftung. *Slav*. oklope. *Carniol*. riſtinga. *Carn*. **arnoſh**, bapen MTh 1603, I,122; Armatus. *Ger*. gewaffnet. *Slav*. katere je v **arnofhi**, vriſhtingi MTh 1603, I,123

3. navadno s prilastkom **kar varuje, brani človeka v duhovnem smislu; zaščita**: on .. vely, vſem vernim, fe htimu voikouanu perprauiti, inu ta Duhouski **Arnosh** oblezhi, inu to brambo kſebi vſeti TL 1567, 18b; sledni dobri kerſzhenik fe perprau inu obleci ſteim duhouskim **Arnoshom** inu pancierem TT 1577, XVII; obleici nas ſtuoim **Arnoshom**, Opashi naſhe Ledouie ſrifnizo, obleici nas vta Pancer te prauice TKM 1579, 53a; popadite sa **Arnofh** Boshji, de bote mogli v'hudim zhaſu ſupèr ſtati, inu u'vſem valhim djajni obſtati DB 1584, III,105b / Aku nas lih ta ſmert tudi bode poſherla, taku my vſaj ne bomo nje oftrih fob pozhutli. Sakaj ta beſteda Chriſtufeua je nalh **Arnofh** TPo 1595, I,186

● – Kay vganja Papeſhniko **Vaarnosh**, inu vtako Velik ſtrupouit fard ſupar S. Euangelyu, Kakor rauno leto, da fe nym ty ſhelni inu prelepi fadoue nyh Vka .. Ozhitò na dan daio JPo 1578, II,76b *močno jezi*

● – – preg. kateri **Arnofh** oblazhi, fe néma hvaliti, kakòr ta, kir ga flazhi DB 1584, I,198b *človek se lahko z uspehom hvali ſele, ko ga doseže*

◆ – – hiſa arnoſev/k arnoſem **orožarna**: Ravèn njega je sydal Efer .. dva koſſa [obzidja], ta kot pruti Hiſhi téh **Arnofhou** <Hiſha

k'Arnoshom> DB 1584, I,257a

℘ iz nem., prim. der Harniſch [A. J.]

arnoški -a -o prid. [ˈa:rnoški-a]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ž. ed. tož.: arnoško; ☉

ki se nanaša na arnoše ʔ2

◆ – – Hiſkia .. je nym pokasal vſo Shazno Hiſho, Srebru, Slatu, Shpecerie, inu tu nar bulſhe Ojle, inu **Arnofhko** kamro, inu vſe kar je v'njegovih Shazih bilu DB 1584, I,216b *orožarno*

℘ gl. arnoſh [A. J.]

arnož gl. arnoſh

arogonski -a -o prid. [aro'go:nski]; P 1, K 1

(TAr 1562)

– m. ed. rod.: arogonskiga; ☉

ki se nanaša na Aragonsko kraljestvo ali Aragonce; aragonski: tiga **Arrogonskiga** Krala, ſo Is Cloſhra inu Menihſhtua vſeli, ſo nemu eno Shenò dali inu kanimu Kralu poſtauil TAr 1562, 84a [M. Č.]

aromaticum gl. aromatikum

aromatikum – sam. m [aro'ma:tikum]; P 1, K 1

(TPo 1595)

– ed. im.: aromati:kum; ☉

negotovo **diſeče mazilo**: Taku ena ſhlahтна zukrova Voda, **Aromaticum** inu Apoteka, je is nje [vode pri krstu] poſtala, vkatero fe je ſam Bug vmeiſhal TPo 1595, I,88

℘ iz lat., prim. aromaticus [K. A.]

aroniski -a -o prid. [ˈa:roniski -oʔ?]; P 1, K 1 (TT 1577)

– s. ed. or.: aroniskim; ☉

ki se nanaša na Arona ali njegove potomce;

Aronov: Sgſihuie tu Chriſtufeuu farſtuu ſteim

Aaroniskim oli Iudouskim, de fe merka, de tu Chriſtufeuu je vepshe TT 1577, 31

℘ iz nem., prim. aaroniſch [A. J.]

aronski -a -o prid. [ˈa:ronski -a]; P 4, K 3 (TPs 1566,

TT 1577, TT 1581-82)

– ž. ed. im.: aronska; – mest.: aronski; ☉

ki se nanaša na Arona ali njegove potomce;

Aronov: kai ie tedai bilu vezh potreba, de

ie imel en drugi far pryti? Po te ordningi

Melhiſedeui, inu nekar po tei ordningi

Aronski? .. Sakai Ozhytu ie, de nash

Goſpud ie od te ſhlahte Iuda royen, hkateri

Shlahți Moifes od farſtua niſhter nei gouuril

TT 1581-82, II,283 / Ta hyſha Ifraeſka huali

tiga Goſpudi, Ta hyſha **Aaronska** huali tiga

Goſpudi TPs 1566, 241b *judovski duhovniki* [M. Č.]

arpfa gl. arfa

art gl. rt

articol gl. artikul

artical gl. artikul

artič gl. rtič

artikul (artikal, artikol) -a sam. m [ar'ti:ku:l -a];

P približno 300, K 21 (TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561,

TAr 1562, TO 1564, KB 1566, TC 1567, TL 1567, KPo 1567,

TC 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, TKM 1579, DC 1580,

TT 1581-82, DB 1584, TtPre 1588, TPo 1595, ZK 1595)

– ed. im.: art | i/j (TPo 1595, II,19) | kul; – rod.: arti:k | u/o

(TO 1564) | la; →; – mest.: arti:kul | i/u/y (KB 1566, G6b); – dv.

rod.: arti:kulov; – tož.: arti:kula; – or.: artikula (TAr 1562, 4b);

– mn. im.: arti:kuli; – rod.: arti:k | u/o (TO 1564) | lov; – daj.:

arti:kulom; – tož.: arti:kule; – mest.: arti:k | u/o (TO 1564) | lih;

– or.: arti:kuli; ☉

1. vsak od vsebinsko zaključnih delov

določenega nauka, v besedilu navadno

označen s številko; člen: prauimo, de en

zhlouik, kir hozhe Vnebu pryti, ta mora

veiditi inu Verouati vſe Shtuke oli **Articule**

te kerszhanske Vere TT 1557, z2b; Ta mora vtiga

prauiga diniga Boga/ Ozheta/ Synu/ S. Duha/

inu te druge **Articule** koker tu S. Piſmu

vuzhi/ Verouati inu dershati TT 1560, eb; Ta XV.

Articul TAr 1562, 40a; Vkaterih **Articulih**, fe ty

Euangeliski Pridigarij šteimi Papeshniki ne mogo (gljhati) TAF 1562, 107b; Tim neuernikom kir nishter ne Vedo, ne veideti ne hote, kakoui fo ty Kerfzhanski **Articuli**, fe nema ta Vezheria Cristufuea dati TO 1564, 153b; Inu leta Kerfzhanski, Ifuelyzhanski Nauuk, od vfeh imenouanih **Articolou**, inu vfe tu kar knim slishi, ie vti S. Biblij TO 1564, 74a; Ti [papisti] pak menio inu uzghio, da nei ufvetim pifmu vfe tu sapifanu, kar k'Veri flifhi .. Tamuzh, da ie stoprav ilhe vezh drusih **Artikulov**, od Malhe, kadila, kropila, shegna KB 1566, E8; Ta drugi **Arriucul**[!] oli Shtuk tiga Catehifma TC 1567, A6; obedan **Artikul** nei vekshe suparnofiti imel vfarom inu nouom Testamentu, kakor leta **Artikul** od vftaiana JPo 1578, II,14b; Tijfti imenitifhi shtuki inu **artikuli** nafhe prave Kärfzhanfke vere, od katerih vfe letu S. Pifmu, v'Starim inu v'Novim Testamentu enaku vuzhy, fo leti po redu. I. OD BVGA DB 1584, I,11a; Ta Papelh inu njegou haufen fe takouimu **Articulu** od Vere filnu fuparfavio, inu ne mogo sadofiti fhpotlivu od njega govoriti, kir pravimo: Le fama ta vera isvelizha, ali te ludy isvelizhane stury, dobra della nikar ne isvelizhajo TPo 1595, III,101 / stvamo ime

ARTICVLI OLI DEILI, TE PRAVE STARE VERE KERSZHANSKE, IS S. PYSMA poredu poftauleni inu kratku fästopnu islosheni TAF 1562, Ala

pren. de bomo samerkali inu saftopili, de kadar Cristufueu terplene pomishlamo, mi ftem nar vegshim shtukom inu **Articulom** nashiga Isuelizhaina okuli hodimo DPa 1576, 45b

2. osnovni, osrednji predmet obravnavanja; téma: Od zheffa gouori le ta Euangelion? OD treh **Articulou**. Kperuimu, Kako ie Christus od fuetiga Duha vpufzhaou pelian JPo 1578, I,81b
 ☞ iz lat., prim. articulus [J. N.]

arvanje gl. rvanje

aryat gl. arcat

as gl. az

asara – sam. – [a'sa:ra[?]]; **P 2, K 1** (DB 1584)
 – ed. im.: avara; ☉

del žgalnega oltarja v jeruzalemskem templju, kjer so Jahveju darovali žrtveno žival: Afara, imenuie on, ta dulajni inu manshi, inu ta vekfhi dejl ali fhtuk Altarja, na katerim fe je moglu ftati, eni na tém dulajnim, eni na tém sgurajnim dejli. **Afara** fe ficer rezhe, pomuzh DB 1584, II,81b

☞ iz hebr. prek nem., prim. LB 1545 Asara [A. L. R.]

asdodski prisl. [as'do:dski]; **P 1, K 1** (DB 1584)

– asdodski; ☉

v jeziku Ašdodov; ašdodsko: Inu nyh Otroci fo polovizo govorili **Afdodfki**, inu néfo snali Iudoufki govoriti: temuzh po Iesiki vfakiga folka DB 1584, I,262a [A. L. R.]

asirerski –a –o prid. [a'si:rerski –a –o[?]]; **P 135, K 3**

(DB 1584, DM 1584, TFM 1595)

– m. ed. im.: asir | e/é | rski; – rod.: asirerskiga; →; – mn. im.: asirerski; – ž. ed. im.: asirerska; →; – s. ed. rod.: asirerskiga; – tož.: asirersku; ☉

ki se nanaša na Asirijo ali Asirce; asirski: INu Olofernu, timu vilhimu **Affyrerfkimu** Kapitanu, je bilu povédanu, de fo fe Israelfki Otroci pèrpraulali, inu de fo fe hotéli braniti DB 1584, II,133b; Ta drugi folk pak v'Betulij je prishäl na **Affyrerfku** kampifzhe, inu fo oplejnili inu prozh pelali, kar fo Affyrerji bily puftili DB 1584, II,138a; kakör fi [Bog] sturil Sanheribu **Affyrerfkimu** Krajlu inu sheni ga [Turka] s'tvojo mozho fpet nasaj, de bo tu vbog Kärfzhanftvu pred nym myr imélu TFM 1595, CCCIX-CCCX / Syria .. So bili v'ftrafheni od Buga, de fo beshali, 7.a. Vojlkujo supèr Israela, 13.a. Prideo pod **AByrerfko** rokó DB 1584, I,(2)IIIa *pod oblast Asircev* / v vezi **asirerski otroci** Potle fi fe tudi kurbala **s'Asirerfkimi** otruki, inu fe tiga néfi mogla nafsititi DB 1584, II,66b z *Asirci*
 ☞ k nem. der Assyrrer [A. L. R.]

asiriski –a –o prid. [a'si:riski –a –o]; **P 5, K 3** (TC 1575, JPo 1578, DB 1584)

– m. ed. im.: asiryski; – rod.: asiriskoga; – mest.: asiriskimu; – ž. ed. tož.: asirisko; – s. ed. tož.: asirisku; ☉

ki se nanaša na Asirijo ali Asirce; asirski: Glih taku potle na Senaheribu **Afiriskimu** kralu 4. Reg. 19. kir ie is Buga inu fte Cerque Boshye shpot delal TC 1575, 331; je Angel Boshy po nozhi prishal vmei to voisko Senaheriba Kralia **Afsyriskoga**, inu ie pobil JPo 1578, II,212b; AMos .. je raunu supar teifte pregrehe inu Malikovanje, ali falsh Svetnike predigoval, kakör Oseas dela, inu osnanuje tudi Israelfkimu folku, **Affyrifko** jezho DB 1584, II,110a
 ☞ iz nem., prim. assyrisch [A. L. R.]

asla –e sam. ž [a:'sla]; **P 1, K 1** (MTh 1603)

– ed. im.: asla; ☉

tur, prisad: Vlucus. *Ger.* ein eiß oder geschwär. *Sclau.* tvur, zhirai, zhiriak. *Carinth.* **affla**
MTh 1603, II,722
 ☞ iz nem., prim. bav. assl [M. Č.]

asli –i sam. ž mn. [a:'sli]; **P 1, K 1** (MD 1592)

– mn. im.: asli; ☉

podolgovat kos kamna za brušenje zlasti kose; osla: *Deufsch.* Wetzftain. *Latinè.* cos. *Windifch.* **abli**, bruß, ofliza. *Italicè.* cote, pietra d'aguzzare MD 1592, V3b [M. Č.]

atej –a sam. m [a:'tej]; **P 1, K 1** (MTh 1603)

– ed. im.: atej; ☉

moški v odnosu do svojega otroka; oče: Pater. *Germ.* Vatter. *Sclau.* ozha. *Carinth.* **atei**
MTh 1603, II,216 [M. Č.]

atejor gl. atejov

atejov (atejov*, ateov) -a -o prid. [ˈaːtejov]; P 3,

K 1 (MTh 1603)

– m. ed. im.: atejor[!]; – rod.: ateoviga; ☉

ki se nanaša na ateja; očetov: Patrueles. *Germ.* zweyer brüder Kinder/ geschwister Kinder.

Carinth. ozhiniga brata deti, **ateoviga** bratra otrozhi[!], strizhi MTh 1603, II.219 / Patria.

Germ. Vatterland/ Heymat. *Carinth.* **atejor**[!] dum MTh 1603, II.218 *domovina* [M. Č.]

atelj (atel) -ljna* sam. m [ˈaːtelj]; P 2, K 2 (TC 1550, TR 1558)

– ed. im.: atel; ☉

ekspr. *moški v odnosu do svojega otroka;*

očka: lam stopi pred Buga/ inu praui

gnemu/ Abba Pater .. (tu ye) Mui **Atel**/ Mui lubi Ozha TC 1550, 235(125b); [mi] gouorimo sbugom inu prauimo knemu, Abba, Pater, Tu ie, Lubi

Atel, lubi Ozha TR 1558, N4a [M. Č.]

atenijski -a -o prid. [atɛniˈeːnski]; P 2, K 2

(TT 1557, TT 1581-82)

– m. mn. im.: atenienski; ☉

ki se nanaša na Atene; atenski: Paulus pag ta ftoy na fredri tiga Marcioiuga plaza, inu prau, Vi **Atenienski** moshie .. fte ene kriue Vere

TT 1557, 390

☞ k nem. Athenien [M. Č.]

ateniski -a -o prid. [aˈteːniski]; P 1, K 1 (TL 1567)

– m. ed. rod.: atenskiga; ☉

ki se nanaša na Atene; atenski: vti Ioniski Desheli .. ie enu staru veliku slouenu Meiftu, lafidanu od Antrocla Corda, **Atenskiga** Krala Synu, okuli 2900. leit po ftuarienu tiga Suita TL 1567, 1a

☞ iz nem., prim. athenisch [M. Č.]

ateov gl. atejov

au dvoglasnik; P 3, K 3 (TA 1550, TA 1555, DC 1585)

– au; ☉

iz dveh glasov sestavljena glasovna enota,

zapisana z zaporedjem črk au; au: Dua ftymouza vkupe. **Au**, eu, ou, iu, ui TA 1550, 5, podobno tudi DC 1585 [A. J.]

aua gl. avba

aube (auve, aube) medm. [ˈaːube/auˈbeʔ]; P 5,

K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– au | ve/be; ☉

izraža čustveno prizadetost, zaskrbljenost, strah; joj, jomene: Deutfch. Awe. *Latinè.* hei mihi. *Windifch.* **aube**, jomene. *Italicè.* òhime,

ahime MD 1592, A6a; *Deutfch.* Och. *Latinè.* heu.

Windifch. **auve**, jomeni. *Italicè.* ojme, ahime

MD 1592, K8b; Ah. *Ger.* ach/ oweh/ ey. *Sclav.*

auue, jomene, prejomene. *Carinth.*

Ojo MTh 1603, I.61a

☞ iz nem., prim. auweh [M. M.]

aufschlag gl. aufšlog

aufšlog (aufschlag, aufšlog) -a sam. m

[ˈaːufʃlɔg -a]; P 2, K 2 (TR 1558, TC 1575)

– mn. tož.: aufšl | a/o | ge; ☉☉

vrsta dajatve oblastem: ta Gofpofzhina nim

po fyli, po kriuci, tim fstarim praudom inu nouadom fubper, preuelike Shtiure, Zole,

aufshlage inu tesheke tlake nalagaio inu iemlo

TR 1558, X3b; ta Gofpofzhina, preueliko shtiuro

prauo, zhinshe, noue zole, **Aufshloge**, tlake

nalaga, terye TC 1575, 329

☞ iz nem., prim. der Aufschlag [A. J.]

augspurgski (augspurgski, augšpurgski)

-a -o prid. [ˈaːugspurgski -a]; P 2, K 2 (TC 1575,

ZK 1595)

– ž. ed. daj.: augšpurgski; – tož.: augspurgsko; ☉

ki se nanaša na Augsburg ali Augsburgžane; augšburški:

◆ – *augspurgska vera/konfesionna veroizpoved,*

sprejeta v Augsburgu leta 1530, ki jo je

sestavil Filip Melanchthon, odobril pa

Martin Luter: vti Predguori zhes te try

Vere, **Aufpurgsko**, Vuirtembersko inu

Saxonsko TC 1575, 45; [cinglijanci in kalvinisti]

bi fe, ali vřaj na eno savito visho, radi

k'Aufhšpurgfki Confefsioni snami red

fposnali ZK 1595, 14 [K. A.]

augšpurgeriski (augšpurgeriski, augšpurgeriški) -a -o prid. [augʃˈpuːrgeriʃki -aʔ]; P 3,

K 1 (TO 1564)

– ž. ed. im.: augšpurgeriska; – mest.: augšpurgeri | s/š | ki; ☉

ki se nanaša na Augsburg ali Augsburgžane; augšburški:

◆ – *augšpurgeriska vera/konfesionna/confessio*

veroizpoved, sprejeta v Augsburgu leta 1530,

ki jo je sestavil Filip Melanchthon, odobril pa

Martin Luter: vti Vishi inu potih iftih [naukih

krščanske vere] hozhe pridigati, fa Volo tih

ta fui shiuot vagati, inu do konza per nih, inu

per tei **Aughšpurgerifki** Veri inu Confefsioni

oftati TO 1564, 72a; per takim Vuku .. kateri ta

Aughšpurgeriska Confefsio vřebi dershí ..

hozhe oftati TO 1564, 73a; koker ie vti **Aughšpur-**

gerishki confefsioni řapopadenu TO 1564, 113a

☞ iz nem., prim. augsburgerisch [K. A.]

augšpurgeriški gl. augšpurgeriski

augšpurgiški -a -o prid. [augʃˈpuːrgiʃki -aʔ]; P 1,

K 1 (TO 1564)

– ž. ed. tož.: augšpurgiško; ☉

ki se nanaša na Augsburg ali Augsburgžane; augšburški:

◆ – *augšpurgiška vera/confessio veroizpoved,*

sprejeta v Augsburgu leta 1530, ki jo je

sestavil Filip Melanchthon, odobril pa Martin

Luter: Taku gledai ti .. na to **Aughšpurgishko**

Confefsio inu Vero TO 1564, 74b

☞ iz nem., prim. augsburgisch [K. A.]

augšpurgski gl. augspurgski

auptman gl. altman

auptmania gl. avptmanija

auptmanij gl. avptmanji

auptmanov gl. altmonov

auspurg* -a -o prid. ['a:uspurg -a]; P 1, K 1

(TT 1581-82)

– ž. ed. mest.: auspurgi; (M)

ki se nanaša na Augsburg ali Augsburgžane; augsburški:

♦ – **auspurga vera veroizpoved, sprejeta v Augsburgu leta 1530, ki jo je sestavljal Filip Melancthon, odobril pa Martin Luter:** fo peruo dolgo Predguorio zhes Noui Testament, šteimi Islagami zhes vfe Iogerske listy, zhes Catehifme, **Vaufpurgi** Veri, Vcerkouni Ordningi .. fem vom vuvs skriuni zhudni fuit Boshy, refodil inu dal nafnane TT 1581-82, II,**7b [K. A.]

austria gl. avštrija

austriski gl. avstrijski

aušriški gl. avstrijski

auštria gl. avštrija

author gl. avtor

auue gl. aube

avam končaj; P 1, K 1 (BH 1584)

– avam; (M)

končni del besede, sestavljen iz zaporedja glasov a, v, a in m; ...avam: Hic cognata sunt qvaedam verba continuam actionem significantia .. Et fiunt ex prima perfona praefentis Indicativi, fi um[!], em, & im, vel in, **avam**, vel in ujem, mutatur BH 1584, 97 [A. J.]

avba -e sam. ž ['a:vba -e]; P 13, K 5 (DJ 1575, DB 1578,

DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: avba; – tož.: avbo; – mn. tož.: avbe; (V)

praznično moško ali žensko pokrivalo ali naglavni trak, navadno iz blaga: INV fo tudi sturili to vosko Sukno, is beilih Shyd fatkano, Aaronu inu negouim Synom, inu ta Klobuk is beilih Shyd, Inu to leipo **Aubo** is belih Shyd DB 1578, 84a; Iudit .. fe je vmila, inu fe je shalbala s'draga vodó, inu je fvoje lafly fplela, inu fe je v'eno **Aubo** ú'vesala, inu je fvoj lép gvant oblejkla DB 1584, II,136a; **Crajnski Auba Slovénski oli Besjázhki** kopka DB 1584, III,CeIIIb; Vitta. *Germ.* ein haubtbinden, oder hauben. *Carni.* **aub**, kopka MTh 1603, II,719

pren. Ona [modrost] ima slato krono, inu shkarlatouo **Aubo** DJ 1575, 26

// **priprava iz prekrizanih vrvic, s katero se pokrijejo in pritrđijo lasje; mrežica za lase:** *Deutsch.* Gefrickte hauben. *Latinè.* reticulum. *Windifch.* shtrikana **aub**. *Italicè.* cuffia, rezzuola MD 1592, F1a; *Latin.* capillare, reticulum.

Germ. ein gestricke Haub, Haarhaubč. *Sclav.*

aub MTh 1603, I,212-213

☞ iz nem., prim. die Haube [A. J.]

ave Maria gl. avemarija

avemarija -e sam. ž ['a:vema'ri:ja -e]; P 20, K 7

(TR 1558, Tar 1562, TO 1564, TC 1575, TT 1577, TtPre 1588, TPo 1595)

– ed. im.: avemaria; – rod.: avemar | y/i | e; – daj.: avemary;

– tož.: av | e/o (TT 1577, 379) | mar | y/i | o; – or.: avemaryo;

– mn. rod.: avemar | y/ij; (♦) (V)

krščanska molitev z začetkom Ave Marija;

zdravamarija, avemarija: Rauen tiga fo tudi pridigali piffali inu malali, kateri zhlouik vřak Prasnik Petdeflet **Aue Mary**, inu Pet Ozhanashou poredu ismoli TR 1558, e2a; Papeshi fapouiduió klizati na vfe shlaht Suetnike

.. **Auo Mario**, Salue Regina, Marie Mater gratia inu tim glih Minishke molitue moliti TT 1577, 379; Taku Molitou, nash S. Ozhanash ..

je taku nafai pořtaulen, de fo vbofi preprofti Ludie na **Aue Mario** veliku vezh kakòr na Ozhanash dèrshali TtPre 1588, 9; Ta **Ave Maria** je od Papelha Menihe[!] na Malikovanje

preobernena TPo 1595, III,64 / Rauen tih deshel inu Meift ima vřag terg inu sledna Vař fuiga laftniga Suetnika shnega Cerkouio .. Timu slushio, molio, klizheio, kadar meshnar Viutro

oli vezher hti **Aue Mary** fgoni TC 1575, 270 v *čast in hvalo devici Mariji*

☞ iz lat., prim. ave Maria [A. L. R.]

avo Mario [tož. ed.] gl. avemarija

avptmanija -e sam. ž [avptma'ni:ja]; P 1, K 1

(MTh 1603)

– ed. im.:auptmania; (M)

položaj, funkcija vodje vojaške ali upravne

enote: Ducatus. *Germ.* ein Hauptman[schafft]/Fürfenthumb. *Carniol.* **auptmania** MTh 1603, I,450

☞ gl. altman [A. J.]

avptmanji -a -e prid. ['a:vptmanji/avpt'ma:nji(?)];

P 2, K 1 (KPo 1567)

– m. ed. im.:auptmanji; – or.:auptmanjim; (V)

ki je povezan z altmanom 1; častnikov:

flushabnik **Auptmanij** sdravie dobi

KPo 1567, LXXIb; Kadar ie Christuf .. fvoji ùk

s'mnogimi exempli inu zaihni potèrdil,

kakòr nad tim Gobavcom, nad **Auptmanijm**

flushabnikom KPo 1567, LXXVIII

☞ gl. altman [A. J.]

avstria gl. avštrija

avstrijski (avšriški, avstriski) -a -o prid.

[av'stri:jski -a]; P 2, K 2 (TC 1575, TT 1577)

– m. mn. rod.: avstriskih; – ž. ed. im.: avšriška; (V)

ki se nanaša na Avstrijo; avstrijski: koku fe ie lublanskimu Shooffu Vrbanu Texteriu oli kalzu, kir ie te nashe Pridigarie inu praué Kerřzhenike preganel, louil (Inu koker ty

B

eni prauio, enimu Shcoffu is nouiga Meifta per Drauiu, inu Shulmosshtu tih **Auftriskih** Deshelanou, ftrupom faudal) .. godilu TT 1577, 417 / zemljepisno ime, v zvezi **Avstrijska dežela** Ispanishka deshela ima fa Patrona inu Oduetnika S. Iacopa .. **Aushrishka** S. Colmã inu Oshbalta TC 1575, 269 *Avstrija* [A. J.]

avštrija (avštrija, avstrija°) -e sam. ž [av'stri:ja -e]; P 11, K 8 (TA_r 1562, TO 1564, TP_s 1566, TL 1567, KP_o 1567, TC 1575, TT 1577, JP_o 1578) – ed. rod.: avštrye; – tož.: av | š/s | trio; – mn. im.: avstrie; – daj.: avštriom; – tož.: av | s/š | trie; ☹ **oborožen upor, navadno proti oblasti; punt:** Obtū ty Kerfzheniki fubper Golpoŝzhino **Aushtrio** inu krega ne fezheno TA_r 1562, 42b; LEta Nauuk tih Bidertaufferieu .. ie en fazhe-tik inu perpraua htim **Aushtriom**, Puntom Mordanem TO 1564, 60b; Potle [sv. Pavel] druguzh pryde vto Efefo .. inu kadar vnim ta shum inu **Auftrio** .. vtolashi, fe pouerni[!] fpet vto Macedonio TL 1657, 23b; Néma tudi lice obedan mezha vseti, **Avftrie**, punte, svade sa vere alli druge rēzhi volio sazheniati KP_o 1567, CL, podobno tudi JP_o 1578

☞ nejasno, prim. it. osteria [A. J.]

avtor -a sam. m [ˈa:vtor -a]; P 2, K 1 (TT 1577) – ed. rod.: avtora; ☹ **kdor napiše kako delo; avtor, pisec:** Od **Authora**, du ie lete Buque piffal, ty Vuzheniki glih ne pravio TT 1577, 237

☞ iz lat. prek nem., prim. der Autor [A. J.]

avžlokar -ja sam. m [ˈa:vžlokar -ja]; P 1, K 1 (TP_o 1595) – mn. im.: avžlokarji; ☹ **kdor pobira dajatev aufšlog**˚: Ty zolnarji pak fo bily, raunu kakor per nas ty Flegarji, Daciarji, **Aufhlokarji** inu Zolnarji, kateri fo te zolle inu flegarije sa eno Summo denarjeu od teh Rymlanov kupovali inu jemali, potle fo te ludy derli inu fhazovali, kakor fo fami hoteli TP_o 1595, II, 197

☞ gl. aufšlog [A. J.]

az (as, az°) neskl. sam. – [ˈa:z]; P 5, K 4 (KB 1566, KP_o 1567, BH 1584, MTh 1603) – neskl.: a | f/s/s; ☹ **ime črke A kot prve v azbuki oz. abecedi; az:** Vfijllabiciraniu imalh puhftabe imenovati, koker Nembeci alli Latini: rekozh a, f, r, nekar **af**, flovo, reci KB 1566, A2b; LITERARVM SLAVICARVM APPELLATIONES. **Afs.** buki. Vidi <Imena slovenfkih puhftabov> KP_o 1567, Ib; A prima litera. *Germ. A. Sclau.* **As** MTh 1603, I, 1 [A. L. R.]

aziatiski -a -o prid. [aziˈa:tiski -a]; P 1, K 1 (TL 1567) – ž. ed. rod.: aziatiske; ☹ **ki se nanaša na Malo Azijo ali njene prebivalce; maloazijski:** zemljepisno ime, v zvezi

Aziatiska dežela vtim Meiftu Efefu ie bil tudi en groffen velik lep Tempel tei Aydouski Bogini Diani fafidan, od kateriga tudi Plinius letaku pishe. De ty Deshelani te **Afiatiske** Deshele, fo en velik Tempel tei Bogini Diani bili fafidali TL 1567, 1a *Male Azije*

☞ iz nem., prim. asiatisch [A. L. R.]

azijski (aziski) -a -o prid. [ˈa:zijski -a]; P 1, K 1 (TL 1567)

– ž. mn. tož.: aziske; ☹

ki se nanaša na Malo Azijo ali njene prebivalce; maloazijski: Na take Exemple inu shtraifinge Boshye, kir ie Bug zhes Iudoske, **Afiske**, Syriske, Egyptoue, Affriske inu potle zhes Europo, Traciske, zhes Gershke, Vogerske, Hrouaske inu Slouenske Deshele poslal, imamo mi fmisliti TL 1567, 22 [A. L. R.]

aziski gl. azijski

B

b črka; P 27, K 11 (TA 1550, TA 1555, TP_s 1566, TA 1566, KB 1566, KP_o 1567, TC 1575, DJ 1575, DB 1584, BH 1584, DC 1585) – b; ☹

druga črka abecede; b: a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v u x y z TA 1550, 5; Ie flejdni Capitel .. na ftrani skufi te puhftabe **A. B. C. D.** snaminovan in resdilen DB 1584, I, cVIIIb / v kazalu ali seznamu **B.** Belfeda, Milost Boshya, fo gotoue guishne rizhi. Pfal. 8. 119. 131. TP_s 1566, 269b *označuje začetek kazala besed na črko B* [K. A.]

ba zlog; P 1, K 1 (DC 1585)

– ba; ☹

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja: Ba** be bi bo bu DC 1585, A2a [A. L. R.]

baalamski -a -o prid. [baaˈla:mski?]; P 1, K 1 (TC 1575)

– m. mn. im.: baalamskimi[!]; ☹

ki časti malike; malikovalski: Vi delate koker ty Aydi shnih Maliki .. inu ty **Baalamskimi**[!] Fary, kir fo po vfeh Kukauah, po goreh inu doleh, tim Malikom te Cerque inu Capele sydali, per nih shegnane obhicali, Otroke inu Shiuno offrouali .. dobru lebali, Ieili, pyli inu tei Kralici tih Nebeŝ offrouali TC 1575, 206 [A. J.]

baalamskimi [im. mn.] gl. baalamski

baalaski -a -o prid. [baa'la:ski?]; P 1, K 1 (TR 1558)

– m. ed. mest.: baalaskim; ☉

slabš. **ki ni v skladu s pravo vero; krivoverski:**

protest. ty Prekleti otroci .. fo ta pravi pot
fapuftili, inu gredo po tim **Baalaskim** potu,
lubio ta lon te kriuiuce TR 1558, Rb [A. J.]

baalitiski -a -o prid. [baa'li:tiski?]; P 1, K 1 (KPo 1567)

– m. mn. rod.: baalitiskih; ☉

slabš. **ki ni v skladu s pravo vero; krivoverski:**

protest. Sakai vekfhiga nyda, fārda inu foverashtva
nei, kakor ie Farfku. Ménim tih **Baalitiskih**,
kurberfkih Malikovfkih Fariev KPo 1567,
CXXXIIIb

☞ iz nem., prim. baalitsch [A. J.]

baalovski -a -o prid. [ba'a:lovski?]; P 1, K 1

(JPo 1578)

– m. mn. im.: baalovski; ☉

ki služi poganskemu bogu Baalu; Baalov:

vekshi del Liudy drugih Potou izfzheio,
kuezhnimo Lebnu. Iudye skosi dela nyh Poftau
.. **Baalovski** Farij skosi fuoia Pofuetilifzha inu
Tepenie JPo 1578, II,75 [A. J.]

baalski -a -o prid. [ba'a:liski?]; P 7, K 4 (KPo 1567,

JPo 1578, DB 1584, ZK 1595)

– m. ed. im.: baalski; – tož.: baalskiga; – mn. im.: baalski;

→; ☉

1. ki služi poganskemu bogu Baalu; Baalov:

protest. Stiri ftu **Baalfkih** Fariov fo ftali sopār
enimu famimu pravimu Proroku Eliafu KPo 1567,
xcviii; Matana, **Baalfkiga** Farja fo ony pred
Altarji vmurili DB 1584, I,210b; protest. Nikar de bi
mi nalf Shivot, kakor ti **Baalfki** Farji s'noshmi
ali frémi prafkali ZK 1595, 148

2. slabš. ki ni v skladu s pravo vero;

krivoverski: protest. Sakai vekshiga nyda, ferda
inu fourashtua nei, kakor ie tyh **Baalskih**,
Kurbarskih Malikovfkih Farieu JPo 1578, I,105a
[A. J.]

baati se gl. bati se

bab zlog; P 1, K 1 (KB 1566)

– bab; ☉

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja: Bab**
bev boi bui beb KB 1566, A2b [A. L. R.]

baba -e sam. ž [ba:ba -e]; P 79, K 22 (TC 1550, TC 1555,

TT 1557, TR 1558, TAr 1562, TO 1564, TPš 1566, TL 1567,

KPo 1567, TC 1574, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578,

DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DAg 1585, MD 1592,

TfC 1595, MTh 1603)

– ed. im.: baba; →; – dv. im.: babi; – mn. im.: babe; →;

– daj.: bab | om/am; ☉

1. navadno starejša ženska: Stari Iudye ..
fe imαιο taku derfhati .. Te **Babe** .. de bodo
vtim guantu/ kir fe fpodobi nalhi veri/ de Iudii
ne opraleio de ne hodyo okuli po touer-
nah TC 1550, 137(77a); Vuzhi Timotea inu vfe
Pridigarie, koku, skakouimi befedami, oni

imaio te ftare, mlade Ludi, Moshye inu, Shene,
Dezhle inu **Babe** vuzhyti TL 1567, 58a; Vetula.

Germ. altes Weib/ Vettel. *Sclav.* ftara fhena,

baba MTh 1603, II,699 / Ne falli, da ie ta vekfhi

del .. fe nie predigi fmeial, kār ie ta vboga ftara

Baba take zhudne velike rēzhi od tiga Diteta

govorila KPo 1567, XLVI; Ta Aña ftara **Baba**,

kadar ie Bug no bil fanem Synom Samuelem

Prerokom obeffelil, ie tudi Boga fano peifno

fahualila TC 1574,)(6a

// slabš. **ženska sploh; baba:** Glih taku ta

Cerkou na Sueti Gori per Gorici ie tudi od

ene Sludieue **Babe**, gori prishla TR 1558, R3a;

Ty Sludieui .. fe tim Neuernim Papeshom ..

tim zuperskim ftarim **Babom** inu tim Mladim

Farskim inu Menishkim Curbom prikaifuo

TC 1575, 200

2. ženska, ki pomaga pri porodu; babica:

Ampag ty Farmoshtri inu Pridigary, imαιο te

Babe inu Shene, kir Babio, ffilfom poduuzhi-

ti TO 1564, 93a; INu Egyptoufki Kralj je rekāl

Ebrejfkim **Babam** .. Kadar vty Ebrejfkim

Shenam pomagata, inu na Stolci vidite, de je

Syn, taku ga vmorite: Aku je pak Hzhy, taku

naj shive DB 1584, I,34a

3. materina ali očetova mati; stara mati,

babica: inu ieft fmişlauam na to tuio Vero, kir

ie pres hynena vtbei, katera ie poprei prebiuala

vtui **Babi** Loidi, inu vtui Materi Euniki, inu

ieft fem faguishan de tudi vtbei TL 1567, 69b

/ Tkalci per ftatiuah, Shene inu Dezhle per

preflic, fo peili vfe Pfalme lipu ifuuna, Inu

tudi ty Otrozhyzhy kir ne fo vmeili gouoryti,

vnarozhaih tih **Bab** inu Pestiniz TPš 1566, 6a [F. N.]

babelski (babelski, babeski) -a -o prid.

[ba:belski -a -o]; P 194, K 3 (TPš 1566, DB 1578, DB 1584)

– m. ed. im.: babe | l/ø (DB 1584, II,64a) | ski; – rod.: babelskiga;

→; – mn. im.: babelski; →; – ž. ed. im.: babelska; →; – mn. im.:

babelske; →; – s. ed. im.: babelsku; – rod.: babelskiga; – mn.

im.: babelska; →; ☉

ki se nanaša na Babilon ali Babilonce; babi-

lonski: Vtretjim dejli govory on od **Babelfkiga**

Cešarfava inu prerokuje od Babylofke jezhe,

s'katero je imēl Iudoufki folk fhtrafan, inu

Ierusalem resdjanu biti, fkuši **Babelfkiga**

Cešarfja DB 1584, II,+Vb; V Tretjim lejti Kraljftva

Iojakimoviga, Iudoufkiga Kralja, je prihāl

NebukadNezar, **Babelfki** Kralj, pred Ierusalem,

inu jo je oblegāl DB 1584, II,95a / Ti refualena

Babelska Hzhy, dobru ie timu kir tebi poura-

zhuie, Po tim koker fi ti nom fturila TPš 1566, 245a

babilonska hči kot poosebjenje Babilona in njegovih

prebivalcev / Sakaj kadar je vidila namalane

Moshe na stejni .. de fo vfi bily viditi kakōr

mogozhi Iudje, kakōr ficer **Babelfki** otroci, inu

Kaldeerji nofsio na fvoim domu DB 1584, II,70b

Babilonci / zemljepisno ime, v zvezi **Babelska dežela**

Inu Kralj je Daniela povihāl .. inu ga je poftavil

B

k'Viudu zhes vfo **Babelfko** deshelo, inu ga je poštavil k'vifhimu zhes vfe Modre v'Babeli DB 1584, II,96b *Babilonija*

// v Stari zavezi, v zvezi **abelska ječa sedemdesetletno izgnanstvo, preselitev Izraelcev v Babilon; babilonska sužnost**: Lete vfe [posode] je Sesbazar gori pèrneffal, s'tómi[!], kateri fo is **Babelfke** Iezhe gori fhli v'Ierusalem DB 1584, I,251a

// v Stari zavezi, v zvezi **abelski turen zelo visok stopničasti stolp v Babilonu; babilonski: danes podoba brezboštva in človeške ošabnosti v odnosu do Boga**: Od preusettmiga sidaina tiga **Babelskiga** Turna, inu koku ie Gofpud Bug vndukai tih Zhloueikou iesike smeishal, de eden druga ne resumil DB 1578, 9a; Nu, fturimo fi enu Méftu, inu Turn, kateriga vèrh bo notèr do Neba dofegèl, de fi my enu ime fturimo <**Babelfki** turn> DB 1584, I,7a

Ⓢ k nem. Babel [A. L. R.]

babeski gl. babelski

babiloniski (babiloniski, babiloniški, bobiloniski) -a -o prid. [babi'lo:niski -a -o];

P 49, K 11 (TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TL 1561, TAR 1562, TPš 1566, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, DB 1584) – m. ed. im.: babiloniski; – daj.: babiloniskimu; →; – dv. im.: babiloniska; – mn. im.: babiloniski; – ž. ed. im.: babiloniska; – rod.: bab | i/y | loniske; →; – mest.: b | a/o (TT 1577, XXV) | b | i/y | loni | s/š (TPš 1566, 154b) | ki; Ⓢ

ki se nanaša na Babilon ali Babilonce; babilonski: ty **Babiloniski** krali, kir fo piffali inu fapouedali po vfih nih kraleuftuah, de oben drugi Bug fe nema zheftiti ne moliti, famuzh ta prau Iudoiski Ifraelski Bug TT 1557, 14b; Te Cronike pishejo, de ta Kral **Babiloniski** Beli, ie bil en Pild nega mertuimu Ozhetu glih fturil inu gori na en Steber poštauil TC 1575, 260; [Jeremija] je vèden fvejtoval, de bi fe imeli **Babiloniškimu** Kraju podat, tako bi pèr shivotu ofтали DB 1584, II,58a / protest. Glih taku, Ty Stari inu fadashni kerfzheniki, fe tudi puftè grofouitu martrati, preden hote po tei Neuerni Gofpolzhini fapuuidi malikouati, Inu to prekleta **Babilonisko** Curbo moliti inu nee fuirino TC 1575, 328 *babilonsko vlačugo, tj. Katoliško cerkev* / zemljepisno ime, v zvezi **Babiloniska dežela** Inu nas bo [Bog] .. pred Peklom, koker to peruo fuio Ifraelsko Cerkou vtim Egipti, vti Cananeiski inu **Babiloniski** desheli .. zhudnu obaroual TT 1577, XXV v *Babilonu*

// v Stari zavezi, v zvezi **babiloniska ječa sedemdesetletno izgnanstvo, preselitev Izraelcev v Babilon; babilonska sužnost**: Po tei iezhi **Babiloniski** Ieconias ie rodil Salatiela TE 1555, B4b; Vtretjim dejli govory on od Babelfkiga Cešarftva, inu prerokuje od **Babylonifke** jezhe, s'katero je imèl Iudoufki folk fhtrajfan, inu Ierusalem resdjanu biti DB 1584, II,+Vb; Od Davida do

Babylonifke jezhe je fhtirinajft rodou: Od **Babylonifke** jezhe do Criftufa, je fhtirinajft rodou DB 1584, III,3a

Ⓢ iz nem., prim. babylonisch [A. L. R.]

babiloniški gl. babiloniski

babilonski (babilonski, bobiloniski) -a -o prid.

[babi'lo:niski -a -o]; P 47, K 7 (TPš 1566, TP 1567, TT 1577, JPo 1578, DB 1584, TPo 1595, ZK 1595) – m. ed. im.: bab | i/y | loniski; – rod.: bab | i/y | loniskiga; →; – ž. ed. im.: bab | i/y | loniska; →; – tož.: b | a/o (DB 1584, II,6b) | b | i/y | lonisko; – s. ed. im.: babilonsku; – rod.: bab | i/y | loniskiga; – mest.: babilonskim; Ⓢ

ki se nanaša na Babilon ali Babilonce;

babilonski: Inu .. ie Ieremia Prorokoual da ima Krall **Babilonski** vfe Liudij pod fe pripraviti JPo 1578, II,132b; Inu potle, (pravi GOSPVD) hozhem jeft Zedekia, Iudoufkgiga Krajla, sred njegovimi hlapci inu folkom .. dati v'NebukadRezarja, **Babilonfkgiga** Krajla roko, inu v'nyh foveršnikou roko DB 1584, II,37b; NabukadRezar **Babylonfki** Krajl [je] bil odpelal Iehania, Iojakina, Iudoufkgiga Krajla, Synu .. ie Ierusalemu inu je v'Babel pèrpelal DB 1584, II,39a / O Zion, kir prebivalh pèr **Babylonfki** hzheri, vbeshi. Sakaj taku pravi GOSPVD Zebaot: On me je polfal k'Ajdom, kateri fo vas obrupali: nyh muzh ima konez DB 1584, II,126a *pri babilonski hčeri kot poosebjenju Babilona in njegovih prebivalcev* / Ty ftari Vuzheniki S. Petra beffede iflagaio, kir prau, 1. Pet. 5. ta **Babilonska** Cerkou vom slushbo fpoueda, pravio, De S. Peter ta Rym to Babiloniu imenuie. Sakaj glih taku vtim Rymi, koker Vbabilony fo ty prau Verni inu slushabniki Boshy veliku preterpeli TT 1577, 435 *psevdonim za krščansko skupnost v Rimu* // slabš. **ki je sovražèn Bogu, zlasti z nadustjo, prevzetnostjo**: Ktemu tudi edan drugimu, na nyh laftna dobra dela inu saflushenie grehe odpufzhaio. Sato neflishe tuo Ierufalemsko Cerkou, tamuzh vto **Babilonsko** Hudizheuo Synagogo JPo 1578, II,17b; Slafti de je tu Rimku Papelhtvu od Hudizha gori poštaulenu .. kateri nebo letega porozhenja bugal, ta fe bo teifte (**Babylonfke** Rimfke Bestje) grehou dilesan fturil ZK 1595, 10

// v Stari zavezi, v zvezah **babilonska ječa / babilonsko porobljenje sedemdesetletno izgnanstvo, preselitev Izraelcev v Babilon; babilonska sužnost**: Ta Stara Cerkou, ty ludy pravio, koku fe ie nim vti **Babilonski** Iezhi godilu, kakouiga ferza inu mifli fo bili TPš 1566, 244a; neimei nijednoga vpania, da bi gdo Ierusalem hotel od Sla reshiti, kakor ktemu zhaffu Esehye Krala .. ali po **Babilonskim** poroblieniu, ker fo ty Iudye zhes fedamdefet Let is Iezhe pufzheni inu fpet vfuioio deshelo inu Laftino prishli JPo 1578, II,212b; Taku vidi ta luba Diviza, koku ie Israel

globoku padel, nikar le po tem vunainim Regimentu, de ty Iudje, od te **Babilonfke** Iezhe femkaj, obeniga Krajla nejfo vezh imeli TPo 1595, III,137 [A. L. R.]

babina (babina, bavina) -e sam. ž ['ba:bina]; P 5, K 3 (DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

- ed. im.: ba | b/v | ina; Ⓜ

premoženje, dobljeno po umrlem; dediščina: *Crajn/ki*. Erblžhina *Slovenski, Besjazhki*. Ozhanftvo, dedina, **Babina** DB 1584, III,CcIVa; Haereditas. *Germ.* Erbschafft. *Sclav.* deidina, ozhanstvo, **bavina**. *Carn.* erblžhina, **babina** MTh 1603, 1,622 [K. A.]

babion -a sam. m [babi'o:n[?]]; P 1, K 1 (MTh 1603)

- ed. im.: babion; Ⓞ

pasjeglava opica; pavijan: *Lat.* cynocephalus, genus fimiurum. *Germ.* babion. *Sclav.* **babion** MTh 1603, 1,387

Ⓢ iz nem., prim. MTh 1603 babion [K. A.]

babišni -a -o prid. ['ba:bišni -a]; P 1, K 1 (TT 1557)

- ž. mn. mest.: babišnih; Ⓞ

slabš. **ki se nanaša na babe** Ⓜ; **babji:** Oli fdaici .. fo fe ty kerszheniki puftili od falsh Vuzhenikou .. fepelati. De fo iskali inu she fdai nih dofti izsheio, to Gnado inu Miloft Boshyo, tiga Odpuska .. per mertuih Suetnikih, Per Papesih Scofih, Faryh, Menihih, per **Babishnih** fanah, per Sludieuih zaihnih inu prikasnah, per lizhkakih zhloueskih, inu norskih Boshyh Slushbah TT 1557, u4a [K. A.]

babiti -im glag. nedov. ['ba:biti -im]; P 2, K 1 (TO 1564)

- sed. mn. 3. os.: babio; Ⓞ

kdo; komu **pomagati pri porodih kot babica:** tudi te Shene kir porodnim Shenom **Babio** .. mogo kerftiti .. Ampak ty Farmoshtri inu Pridigary, imao te Babe inu Shene, kir **Babio**, ffliflom poduuzhiti. Nerpopei, De obeniga Diteta, kir ie she Vmaterinim teleffu .. nemaio na naglim kerftiti TO 1564, 93a [K. A.]

babka -e sam. ž ['ba:bka]; P 1, K 1 (MTh 1603)

- ed. im.: babka; Ⓜ

zdravilna travniška rastlina z nizko rastočimi ozkimi ali širokimi listi in drobnimi cveti v socvetju; trpotec: z napačno oznako jezika: Scla. namesto Pol. Plantago. *Germ.* Wegerich. *Scla.* **babka**, jezicz MTh 1603, II,277 [K. A.]

babski -a -o prid. ['ba:bski -a]; P 11, K 7 (TR 1558,

TAr 1562, TL 1567, KPo 1567, TT 1577, TT 1581-82, DB 1584)

- m. mn. rod.: babskih; →; - ž. mn. im.: babske; →; Ⓞ

1. slabš. **ki se nanaša na babe** Ⓜ; **babji:** Pred oflem inu duaffeti leiti .. Ie bila gori nad Compolom .. ena Baba, ta .. ie .. prauila, de S. Sebatian inu S. Roh vfako nuzh kni prideta .. inu velyta, de fe nima .. ena Cerkou fturi inu falfida .. Takim **Babskim** Hudizheuim marynem fo ti preprofti ludie Verouali TR 1558, R2b

2. slabš. **vsebinsko prazen:** tu Malykouane, te kriue, norske, **babske**, Ispazhene, od Buga prepuedane Boshye slushbe .. te bi radi [resnični pridigarji] is tiga kerszhanftua isfepnili, pregnali, resdiali, feterli in cilu doli perprauili TAr 1562, 2b; Ampak od neduhounih inu **babfkih** bafni fe ti prozh dërshi DB 1584, III,115a [K. A.]

baccalaureus - sam. m [baccal'a:ureus]; P 1, K 1

(JPo 1578)

- ed. im.: baccalaureus; Ⓞ

naziv človeka z zaključeno najnižjo stopnjo univerzitetne izobrazbe; bakalaver: Kateri ie vteh vifokih Shulah Biblio bral inu dofuershil, ta ie sdaici bil **Baccalaureus** Teologie: Kateri ie pak Moiftra od Sententij bral inu dofuershil, ta ie sdaici bil Doctor JPo 1578, II,5
Ⓢ iz lat., prim. baccalaureus [K. A.]

backa gl. bačka

bačela gl. čebela

bačka (backa, bačka) -e sam. ž ['ba:čka]; P 2,

K 2 (MD 1592, MTh 1603)

- ed. im.: ba | c/č | ka; Ⓜ

mošnja, torba: *Deutfch.* Däfch. *Latinè.* marfupium. *Windifch.* tashka, **bazka**, marha. *Italicè.* tafca, borsa, fcarsella MD 1592, C2a; Crumena. *Germ.* ein feckel/ Beutel. *Sclav.* mofhna, **bazhka** MTh 1603, 1,370

Ⓢ iz nem., prim. der Watsack [K. A.]

bad zlog; P 2, K 2 (TA 1550, TA 1555)

- bad; Ⓞ

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja: Bad** bed bid bod bud TA 1550, 5, podobno tudi TA 1555 [A. L. R.]

bagatin -a sam. m [baga'ti:n -a]; P 2, K 1 (DB 1584)

- dv. tož.: bagatina; ⓄⓄ

bakreni novčič majhne vrednosti: Inu ena vboga Vduva je prihlha, inu je notâr vèrgla dva **Bagatina**, katera fturita eno fhkufizo DB 1584, III,26b

Ⓢ iz it., prim. bagattino [M. Č.]

bahtmašter -tra sam. m ['ba:htmašter]; P 1, K 1 (MD 1592)

- ed. im.: bahtmašter; Ⓞ

kdor poveljuje straži; poveljnik straže: *Deutfch.* Wachtmaifter. *Latinè.* praefectus vigiliūm. *Windifch.* **bahtmashter**. *Italicè.* capo della guardia MD 1592, T5b

Ⓢ iz nem., prim. der Wachtmeister [M. Č.]

bajati -am glag. nedov. ['ba:jati -am]; P 1, K 1 (DB 1584)

- sed. mn. 3. os.: bajajo; Ⓜ

kdo **s pomočjo posebnih sposobnosti napovedovati prihodnje ali razlagati pretekle dogodke; vedeževati:** vy morate Bogouce, inu Vgajnauce vprafhati, kateri **bajajo**, inu shepazheo DB 1584, II,4b [M. Č.]

B

bajer (vejer, bajer) -ja sam. m [ˈbaːjɛr -ja]; P 12, K 4 (DB 1578, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)
 – ed. im.: ve/ba | jɛr; – daj.: vejerju; →; – mn. im.: vejerji; (V)
večja kotanja z vodo; ribnik: Studenci, inu Shterne, inu *Iesera bodo zhišta <*Veierij>
 DB 1578, 94b; je pak bil pèr Ouzhji hišni en
Vejer, katerimu je po Iudoukim ime ^aBetefda
 <^aBetefda) .. fe rezhe tulikajn, kakòr en Shpital
 .. Taišti lhpital je bil pèr tém Ribneku, ker so fe
 Ouce koffrovanju hranile> DB 1584, III,49b; Pifcina.
Germ. Fischgraben/ Weyer. *Sclav.* ribnik,
baier MTh 1603, II,270
 ⚡ iz nem., prim. der Weiher [M. Č.]

bajncerli (bajncirli, venderli, bajncerli)
 -lina/-la sam. m [ˈbaːjncɛrli -lina/-la]; P 11, K 7
 (TT 1557, DPa 1576, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592,
 MTh 1603)

– ed. im.: bajn/ven | c | i/e | rli; – daj.: bajncirl | u (TT 1557, 211/
 inu (DB 1584, III,39b); – mn. rod.: bajncerlinov; (V)
delavec v vinogradu: IEšt fem ta praua
 Vinskaterta, inu mui Ozha ie ta **Bajncirli**
 TT 1557, 308; Tedaj je on djal **h'Bajncirlinu**,
 Pole, ješt fim vshe try lejta po redi, vřaku lejtu
 prišhàl, inu fim řadu yřkal na letim Figovim
 driveřsi, inu ga nenajdem, pořekaj je, h'zhemu
 je tukaj Semli na poti? DB 1584, III,39b; Vinitor.
Germ. ein Rebmann/ Weingärtner. *Sclav.*
venzerli MTh 1603, II,709
 ⚡ iz nem., prim. srvn. winzürle (der Winzer) [F. N.]

bajncirli gl. bajncerli

bajncerlin -a sam. m [ˈbaːjncɛrlin -a]; P 1, K 1
 (DB 1584)
 – mn. rod.: bajncerlinov; (V)
posuřen grozd: dveřstu kruhou, inu řtu
 koffou ***Bajncerlinou** <*řuhiga grozdjizha>
 DB 1584, I,176b
 ⚡ iz nem., prim. bav. weinbeerlein (die Weinbeere)
 [M. Č.]

bajovati gl. bojevati

bajsen gl. basen

bakla -e sam. ř [ˈbaːkla -e]; P 28, K 10 (TT 1557,
 TL 1567, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, TT 1581-82, DB 1584,
 BH 1584, MD 1592, MTh 1603)
 – ed. im.: bakla; →; – dv. im.: bakle; – mn. im.: bakle; →; (V)
Bakla, Fax, Fackel BH 1584, 55; *Deutsch.* Fackel.
Latinè. fax. *Windisch.* lampàsh, lampa, **bakla**,
Cr. luzherna. *Italicè.* torcia, torchio, fiaccola,
 doppiere MD 1592, D4b; Fax. *Germa.* ein Fackel/
 Torschen. *Sclavon.* lampa, lampàsh. *Carniol.*
bakla MTh 1603, I,528-529
**1. dolga palica z gorljivo snovjo na enem
 koncu, ki se priřzana uporablja za osvet-**
ljevanje; bakla: pride on kiakai řteimi
 Laternami inu **řbaklami** inu řteim orošiem
 TT 1557, 316; inu pade doli is nebes ena velika
 řueisda, ta ie gorela koker ena **Bakla**

TT 1581-82, II,396; Inu ony fo **Bakle** vushgali, inu
 fo okuli nje řhli, dokler je ona na plaz priřhla
 DB 1584, II,137b; Kulla ropozheo po Galfah .. ona
 fe lařkazheo kakòr **bakle** DB 1584, II,119b; tu je
 řtal en Mosh v'platnu oblizhen .. njegove
 ozhy, kakòr ena ognjena **bakla** DB 1584, II,102a;
 inu njegova řefředa je goréla, kakòr ena
bakla DB 1584, II,173a / inu pred řtolom fo
 bile ředem gorezhe **bakle**, katere fo ty ředem
 Boshy Duhuui TT 1577, 316 / INu ješt hozhem
 moje dveř Prizhe dati, inu imajo prizhovati,
 taushent, dveřstu, inu řheřtdefet dny, vřhaklih
 oblizhene: Lete řte dveř Olike, inu dveř **Bakle**,
 katere řtoje pred Bugom te Semle. Inu aku gdu
 hozhe nyma řhkoditi, taku gré ognyn is nyu uft
 DB 1584, III,144b

● – – Verni imamo veden řgorezhimi **Baklami**
 inu Lampami na Criftuřeu pusledni prihod
 řhakati TL 1567, 48b *duhovno pripravljani*

2. plamen: Is njegovih [Leviatanovih] uft
 gredu von **bakle**, inu ognjene yřkre vunkaj
 leté DB 1584, I,278b;

● – – storiti koga k **bakli** v slami *řpremeniti koga v
 uničevalca*: Vtémiftim zhařtu hozhem ješt te
 Iudouške Viude řturity k'ogneni pežhi v'děrvih,
 inu **h'bakli** v'řlami, de bodo řhěli, na řefni
 inu na lejvi řtrani, vře folke okuli inu okuli
 DB 1584, II,129a

⚡ iz nem., prim. die Fackel [J. N.]

balbilar (polbilar, balbilar, bolbilar) -ja sam. m
 [ˈbaːlbɪrɑr?]; P 3, K 2 (MD 1592, MTh 1603)
 – ed. im.: b/p | o/a | lbirar; (V)
kdor se ukvarja z britjem in s řriženjem las;
brivec: *Deutřch.* Balbierer. *Latinè.* tonfor.
Windřsch. **polbilar**, řherer, britbar. *Italicè.*
 barbiero MD 1592, A6b; Tonfor. *Germ.* ein Scherer/
 Balbierer/ Bartřcherer. *Sclav.* britbar, **bolbilar**.
Carn. **balbilar** MTh 1603, II,633-634
 ⚡ iz nem., prim. nvn. balbierer (der Balbier) [J. N.]

balena (balena, belena) -e sam. ř [ˈbaːleːna -e];
 P 19, K 8 (TPs 1566, DJ 1575, DB 1578, DBu 1580, DB 1584,
 MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)
 – ed. im.: b | a/e | lena; – rod.: balene; →; – mn. im.: balene;
 →; (V)
 Balaena. *Germ.* walfisch/ wal/ ruřwal. *Sclav.*
belena, kita MTh 1603, I,162

**1. največji, ribi podoben morski sesalec z
 vretenastim telesom in zakrnelimi zadnjimi
 končiniami; kit**: bi .. takova Vera mořzna
 inu terdna bila, kakor tiga Preroka Ionasa,
 kateri je vtej **Baleni** noter do tretyga dne ořtal
 TPo 1595, I,111

// *velika morska řival*: **Balene** inu vře kar fe
 gible u'vodu, hvalite GOSPVDA DB 1584, II,210a
2. morska pošast: Ondukai řo zhudna zhudeřsa,
 mnogetere suurine inu **Balene**, skusi te řfte fe
 [mornarji] tia vosyo DJ 1575, 190; Ti Morje řkusi
 tvojo Muzh narasen deliřh inu teh .. Drakonou

glave reſtrupaſh u'vodi .. Ti teh **Balen** glave reſbyaſh, Inu je dajeſh k'ſhpishi timu folku v Puſzhavi DB 1584, I,298a

ℳ iz lat., prim. balena [K. A.]

balon -a sam. m [ba'lo:n -a]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ed. or.: balonom; ☉

okrogel predmet, ki se pri igri meče, suva; žoga, disk: Inu takove Ajdoulke rizhy, fo taku v'navado priſhle, de néfo Farji ni sa offre ni sa Tempel vezh marali, temuzh fo tékali v'to Hilho k'ygram, inu fo gledali, koku fo **s'Balonom**, inu druge ygre ygrali DB 1584, II,961b[=196b]

ℳ iz it. prek nem., prim. der Ballon [J. N.]

balšam gl. balzam

balzam (balžam, balzam°, balšam) -a sam. m [ba:'lzam -a]; P 20, K 6 (TPs 1566, TC 1575, DB 1578, DB 1584, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: bal | sh/ſ | am; – rod.: bal | sh/ſ/ſh | ama; – tož.: bal | sh/ſ/ſh | am; – or.: bal | sh/ſ | amom; ☉

sredstvo z dišečim izvlečkom smole balzamovega grma, ki se je uporabljalo za maziljenje pri obredih in leptičenjen; balzam: POle koku ie dobru inu lubefniuu. Kadar ty Bratie vkupe ſmyrom prebiuaio. Koker ta shlahтни **Balfam**, kateri od te Aaronoue glauē doli vto nega brado tezhē TPs 1566, 239a; ty Iudouski Krali, Shcoffi inu Fary, kadar fo fe vnih kraleuftuu. Oblast inu vto slushbo ſtauiili inu poteriouali, [so se] ſteim **Balfamom**, ſanem ſufeb nareienim inu odlozhenim Olem, mafali inu ſhalbali TC 1575, 70; Inu jeſt ſim tebe ſkópál s'vodo, inu ſim tebe omil od tvoje krij, inu ſim te ſhalbal **s'Balshamom**, inu ſim te gvantal s'piſſanim gvantom DB 1584, II,66a; **Balfamum**. *Germ.* balsam. *Slav.* **balfam** MTh 1603, I,164 / ta Hudizh, kakor vEvangelii ſtoji .. fe rad naredy ali vdela na zhiſtih mejſtih, Sakai on dershy fvojo nesnago inu ſmrad ſa piſham inu **balfam** TPo 1595, I,117

ℳ iz nem., prim. der Balsam [A. L. R.]

balzamski° -a -o prid. [ba:'lzamski -o]; P 1, K 1

(TPs 1566)

– s. ed. im.: balfamsku; ☉

ki se nanaša na balzam; balzamov: v zvezi **balzamsko olje** Ta prauizhni vdari mene periaſniuu, inu ſuarri mene, taku bo meni taku dobru dialu, koker tu **Balfamsku** Ole, na mui glavi, Sakai muia Molytou ſhe vſeſei ſubper nih hudobo gre naprei TPs 1566, 250b *balzam*

ℳ gl. balzam [A. L. R.]

balžam gl. balzam

ban -a sam. m [ba:n]; P 2, K 2 (TT 1557, TT 1581-82)

– ed. im.: ban; ☉

kdor ima, izvaja oblast na kakem področju; oblastnik:

◆ – *deželski ban namestnik vladarja v deželi:*

S. Paul ie Vcorintu vnega pridigi od Buga potroſhtan, vndu oftane poldrugu leitu, ty Judi ga vloue inu fatoshio, Ampag Gallio deſhelski **Ban** nei hotel Iudou ſaſliſhati TT 1581-82, I,557

ℳ iz madž. prek nem., prim. der Ban [A. L. R.]

bandera -e sam. ž [ban'de:ra -e]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– ed. tož.: bandero; ☉

barvna tkanina na drogu, praviloma z znamenji, ki so simbol pripadnosti; zastava, prapor: v zvezi s **pod Kay** ie moyh [Kristusovih] Liudy, inu kateri kuli pod moyo **Bandero** ſliſhi, ta ſe mora Voiskouati inu biti JPo 1578, III,43 *pripada skupnosti, katere simbol je ta predmet*

ℳ gl. bandero [A. L. R.]

banderce -a sam. s [ban'de:rce -a]; P 1, K 1 (DB 1584)

– mn. tož.: banderca; ☉

manjšalnica od bandero; zastavica: Naj le ony fvoje ſhtrike napnó, ony vſaj nebodo dērshali: ony nébodo tudi *Iadra na Iarbol natikalī <***Banderza**> DB 1584, II,13b

ℳ gl. bandero [A. L. R.]

bandero (banderu, bandero) -a sam. s

[ban'de:ro -a]; P 66, K 13 (TT 1557, TR 1558, TPs 1566, KPo 1567, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, TdPre 1588, MD 1592, TPo 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: banderu; →; – tož.: bander | u/oz (Krelj, Juričič);

– mn. im.: bandera; →; ☉

Crajski Banderu Slovēnski oli Besjázhki ſaſtava DB 1584, III,CcIIIb; *Deutsch.* Fendel.

Latinè. vexillum. *Windifch.* **banderu**. *Italicè.*

ſtendardo, bandiera, verſillo, infegna, gonfalone MD 1592, D6b; *Deutsch.* Panier.

Latinè. signum. *Windifch.* **banderu**, ſaftava.

Italicè. bandiera, ſtendardo, veſſillo, inſegna MD 1592, L2b; Vexillum. *Germ.* ein Fenlin/ panier/ Feldzeichen. *Slav.* **banderu** MTh 1603, II,700

barvna tkanina na drogu, praviloma z znamenji, ki so simbol pripadnosti; zastava, prapor: ſe pelamo ueni Alexandriski barki .. ta ie imeila enu **Banderu** tiga Caſtora inu Poluxa TT 1557, 427; Pregreha tiga reſualena inu ſatrena, od katere Criſtus .. inu Daniel .. prerokuieta, de glih pred teim opbuſzhenē Ieruſalemskim ima ſtati vtim Tēpli, prauio ty eni Vuzheniki, fo ta Rymſka **Bādera**, inu ty Aydouski Maliki inu Pildi, katere ſta Tiberia inu Caligula .. vta Tempel Vieruſalemi bila poſtauiila TR 1558, Y4a; Tvoje Iadru je bilu is piſſanih Shid is Egypta, de je tvoje **Banderu** bilu DB 1584, II,72b; POjdite, pojдите ſkusi vrata, pērpravite pot timu Folku, narejajte ſteſo, pobirajte kamenje, povſdignite enu **Banderu** zhes te folke DB 1584, I,296a; inu fo ty Rymſki Cefarſji fvoje Malike inu **Bandera** v'Tempel na ta méta poſtavili, kir je ta Stol te gnade TPo 1595, II,301 / Inu Moses je en Altar ſeſydal, inu ga je imenoval GOSPVD

B

◌Nifsi <◌Nifsi) fe rezhe, moje **Banderu**>
DB 1584, I,46b / On mene pellá u'vinlki Kelder,
inu lubesan je njegovu **banderu** zhes me
DB 1584, I, 323b

// v zvezi s **pod skupnost, katere simbol je ta**
predmet: My fmo vfi skosi S. Karfi fe pod nega
bandero podali bili KPo 1567, XLV; [Mi smo] stopili
pod Christufouo **Bandero**, kakor suefti Soldati
ali Sholnerij inu Vitesi Christufouii JPo 1578, II,149b;
morem per tem merkati, de jeft v'tvoje Krajle-
ftvu, inu pod tvoje **Banderu** flifhim, ficer bi
mene ta Svejt drugazhi dershál TPo 1595, III,168;
koku my imamo nafh leben rounati, kadar my
pod tem **banderom** hozhmo biti, kateru Boga
prou lubi TPo 1595, II,215

// **kdor nosi zastavo, prapor; zastavonoša,**
praporščak: Potle ie fhlu tu **Banderu**
Rubenouiga Kampa, fuoio Voisko, inu zhes
nega Voisko ie bil Elizur Sedeuou fyn DB 1578,
122b; Potle je fhlu **Banderu** tuga Kampa Danovih
otruk s'nyh vojsko, inu taku fo fe vfi Kampi
vsdignili DB 1584, I,84b

⌘ iz it., prim. bandiera [A. L. R.]

bandima (mandiba, bandima, bandiva) -e

sam. ž [ban'di:ma -e]; P 9, K 4 (DJ 1575, DB 1578,
DB 1584, TPo 1595)
– ed. im.: mandiba; – rod.: mandibe; – daj.: bandivi; – mest.:
bandimi; ⌘

odstranjanje sadežev, zlasti grozdja, z rastline
s trganjem; trgatav: Bug mi ie fuoi shegen
ktimu dal, de fim tudi moie prefhe polne fturil,
kakor vpolni **bandimi** (ali brainu) DJ 1575, 140;
Inu Mlatitou ima doflezhi do ***Mandibe:** Inu
Mandiba ima doflezhi do Sejtue, inu bote Kruha
do fitofhi imeili, inu bote vualhi Desheli shiher
prebuali <*Bratue> DB 1578, 109a / **Crajnski.**
Paperkováti **Coróshki.** grosdóvje brati, kër
bandivi zhes oftáne **Slovenski, Besjazhki.**
Repikováti **Hervazki, Dalmatinjski, Iftrianjski,**
Crajski. poletkováti DB 1584, III,CeVib

pren. Tu ie vfhe ta vefsela shetou, ta bogata
jefsen inu **mandiba**, inu ta filni rup, h'katerimu
my fkusí ta Evangeli pridemo TPo 1595, III,16

⌘ iz it., prim. vendemmia [A. L. R.]

bandiva gl. bandima**bandranje** gl. vandranje**bandrati** gl. vandrati**banje (bajne) -a** sam. s [ba:nje -a]; P 1, K 1

(TKM 1579)

– ed. rod.: bajna; ⌘

tesnobno duševno stanje zaradi pričakovanja
česa hudega, neprijetnega; bojazen: Obari
negov [pridigarjev] Shiut inu sdraue, de
on nam dolg zhas fpidom inu snuzom bode
mogel naprei ftati, inu tuoio Boshyo Befledo
pres vfiga strahu, **baina** inu prefrasheina, pres
hinaufzhine .. pridigouati TKM 1579, 96a [A. L. R.]

bapen (bapen, bopan) -pna sam. m [ba:pen]; P 4,

K 3 (JPo 1578, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: bapen; – tož.: bopan; ⌘

1. stalni simbolični znak države, mesta, plemi-
ške rodbine; grb, znamenje: *Deutfch.* Wappen.
Latinè. infignia. *Windifch.* **bapen.** *Italicè.* arme,
livrea, infègna MD 1592, T7a, podobno tudi MTh 1603

2. predmet z napisom ali sliko, ki poimenuje
ali opisuje stvar, na katero je pritrjen; oznaka:
pren. Ta Suet ie Hudizheuo Kralieftuo, Rasboi-
nizhka Iama .. Leta **Bopan** inu Snamanie, Ie
fam Christus timu Suetouí nad Vrata obefill
JPo 1578, II,52b

3. oblačila in predmeti za bojevanje ali
obrambo; bojna oprema: Arma. *Germ.*
waffen/ gewehr vnd harnisch/ rüstung. *Slav.*
oklope. *Carniol.* riftinga. *Carn.* arnoft, **bapen**
MTh 1603, I,122

⌘ iz nem., prim. das Wappen [A. J.]

barba gl. barka**barbariski -a -o** prid. [bar'ba:riski?]; P 1, K 1 (TT 1577)

– m. mn. im.: barbariski; ⌘

ki se nanaša na druga, tuja ljudstva; tuji:
Sdai pod Turki kerfzheniki imaiio myr, pred
Papeshom nekar. Nemshki, **Barbariski** ludie,
is vfhe deshel Verne, kir fo pregnani, per febi
dershe inu shiue TT 1577, 369

⌘ iz nem., prim. barbarisch [A. L. R.]

barbarski -a -o prid. [bar'ba:rski -a]; P 1, K 1

(MTh 1603)

– ž. ed. im.: barbarska; ⌘

ki se nanaša na barbare; barbarski: zemljepisno
ime, v zvezi **Barbarska dežela** Mauritania. *Germ.*
Ein Landtschafft in Affrica gegen Hispanien
vber. *Slav.* **barbarska** defhela MTh 1603, II,34
Mavretanija

⌘ k nem. der Barbar [A. L. R.]

barcalor gl. barkarol**barcarol** gl. barkarol**bareta -e** sam. ž [ba're:ta]; P 3, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: bareta; ⌘

okroglo, plosko pokrivalo za glavo; baretko:
Pileus. *Germ.* ein Hut/ Paret/ Kappen. *Slav.*
klobuk, **bareta** MTh 1603, II,266-267, podobno tudi MD 1592
⌘ iz it., prim. barretta [A. L. R.]

baretica -e sam. ž [ba're:tica -e]; P 1, K 1 (TC 1575)

– mn. tož.: baretice; ⌘

manjšalnica od bareta; **baretko:** Satu she
fdai ty Nemci na nega [sv. Nikolaja] gud
tim Otrokom na vezher, pod nih skledice oli
Baretice lizhkako Iegrazho polagaio TC 1575, 283
⌘ gl. bareta [A. L. R.]

barigla -e sam. ž [ba'ri:gla -e]; P 16, K 5 (TPs 1566,

DB 1578, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: barigla; –; – mn. im.: barigle; ⌘

lesen ročni sodček; barigla: NAtu ie Abraham

viutru sğuda vřtal, inu ie vsel Kruha, inu *eno **Bariglo** Vode, inu ie Agari na nee ramo polushil <*En meih> DB 1578, 17b; Taku je ta Shena oftala, inu je doyla fvojga Synu .. inu ga je řabo tja gori pėrpelala, kadar ga je bila odřavila, s'tremi Iunci, s'enim Ephom moke inu s'eno **Bariglo** vina DB 1584, I,149b; Lagaena. *Germ.* ein Legel oder Flasch. *Sclavon.* **barigla**, lodriza MTh 1603, I,771 / Muia muzh ie fuha koker ena **barigla**, inu mui Iefik fe dershı muıh vuft neba TP 1566, 46b; GOSPVD Israelfke otroke řnubi, inu ony fe vinėr h'ptuim Bogum obrazhajo, inu řnubio eno ***Bariglo** Vina <***Bariglo** vina) tu je, ony malikom řlushe sa trebuha volo> DB 1584, II,105a *malike řastijo zaradi koristi*

☞ nejasno, prim. it. barile [M. Č.]

bariglica -e sam. ř [ba'ri:glıca -e]; P 2, K 1 (DB 1584) – ed. toř.: bariglico; ☉

manjša količina tekořine: [David] je vřakimu v'Israeli delil, Moshem inu Shenam, en hleb kruha, inu en kos meřla, inu *eno **Bariglizo** vina <*en Maffilz> DB 1584, I,227b

☞ gl. barigla [M. Č.]

barka -e sam. ř [ba:'rka -e]; P 299, K 15 (TT 1557, TR 1558, TP 1566, KP 1567, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JP 1578, DB 1578, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DA 1585, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: bar | k/b[!] (DB 1584, I,279a) | a; – rod.: barke; →; – mn. im.: bar | k/b[!] (DB 1584, I,243a) | e; – rod.: bark; →; ☉

1. veřje/veliko plovilo; ladja: Potle zhes try meřce fe pelamo ueni Alexandrski **barki** TT 1557, 427; řhrıstuf .. řtopi v'eno **Barko** KP 1567, LXXXIII; Ona [ena brumna řena] ie koker eniga kupza **Barka** TC 1575, 356; kakouo řhaft inu hualo bi imel edan řhalnar ali Marnar, ker vře hudo Vreme, Morsko Fortuno, Valoue inu pogublenie skosi preide .. ter bi vshe Vport gredozh .. puřtil, de fe **Barka** ali řhaln suarne, řtopi ali rasbije? JP 1578, II,74; Mornary inu Barkaroli .. Terdio to **barko** TT 1581-82, I,602; Vodė fo .. řilnu rařle na Semli, taku, de je ta **Barka** na Vodah plavalala DB 1584, I,5a; Sakaj tıga Krajla Morlka **Barka**, katera je po řurju s'Hiramovo **Barko** fe vosila, je v'treh lejtiř enkrat priřhla, inu je pėrneřla slatu, řrebru, řlonove kořty, Affınje inu Pave DB 1584, I,191a; řturi řı eno **Barko** is řmrekovıga řeřla DB 1584, I,5a; Ali te Morlke **Barke** fo te nr poglavitiřle bilė, na tvoıh řynmeh DB 1584, II,73a; Inu ondi je ta niři řapitan eno **Barko** nařhal od Alexandrie, ta fe je pelala v'Lařhko řeshelo DB 1584, III,74a[=77a]; Inu na řretdi dan řmo my s'nafnimi rokami te **Barke** pripravı vunkaj vėrgli DB 1584, III,74a[=77a]; *Deuřfch.* Schiff. *Latinė.* Navis. *Windıřch.* řhuln, **barka**, ladia, galea. *Italicė.* barca, batello, nave, gondola, galea, řregata, řuřta MD 1592, Nb; Nauis. *Germ.* ein Schiff. *Sclau.* **barka**, ladia MTh 1603, II,108 / řhlovezhku řerce je kakėr

ena **Barka** na řurji DB 1584, I,279a / Iokajte vy **Barke** na řorji; Sakaj valha muzh je řeskrufe-na DB 1584, II,9a *řudje na ladji*

// **ladja posebne oblike, s katero je Noe reřil svojo družino in řivali med vesoljnım potopom**: řridıgar Noe, Kadar ie po teı Pouudni is te **Barke** oli Arke nafuhu řtopil, ie řridıgal TT 1557, i3a; V'TI pouđni řıga ulnıga řvėta, nei bilu vezh kakėr nıř Ořlam v'tı **Barki** Noha[!] KP 1567, XCVIII

2. barka kot řprisřodoba krřřanřta: **Barka** pomeni to krřhanřtvo, Morie ta řvėt, Vetrovi inu řortuna, ie řkufřniava řudıřhova KP 1567, LXXXIb; Nařha **Barka**, to ie nařha Vera, nařhe řarce inu řkonřciencia more mngo řortuno iřkufıti, inu řreřtati KP 1567, LXXXIb; Inu te **Barke** oli řholnuı, pomenio, te Kerřřhanřke řmaine inu řerque TT 1577, 321; on bo tudi is teř Nevernikou řhıřla prořh odlořhen, v'tej řveti **Barki** tıga krřřhanřtva na řuhim inu řhiher ořranřen DA 1585, A4b;

● – – imafř vero inu dobro vėřt, katero fo oni od řebe pařnili, inu fo na veri *řhkodo řrejelı <*.. řo řadjo ali **Barko** řesbili> DB 1584, III,114b *řo dořiveli upad vere*

☞ iz it., prim. barca [M. M.]

barkador -ja sam. m [barka'do:r -ja]; P 2, K 1 (KP 1567)

– ed. im.: barkador; – mn. im.: barkadorıj; ☉

kđor je řaposlen na ladji; mornar: řren. [řogri] Ne klıřheio na pomuch Merkuria, kakėr Aidie, ni ř. Nikola, kakėr nařhi řlepi řapeshki **Barkadorıj** KP 1567, LXXXb

// **kđor s řkrmilom omogoća gıbanje plovılu v dolořeni řmeri; řkmar**: řren. řhrıstuf [je] ta řravi řořpud Nebef inu řemie, vode inu řoria. Ta řravi řatron, řhovnar inu **Barkador** KP 1567, LXXX ☞ gl. barkarol [M. Č.]

barkalor gl. barkarol

barkarol (barkarol, barkalor, barkoral, barkorol) -a sam. m [barka'ro:l -a]; P 19, K 7 (TT 1557, TL 1561, TP 1566, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, DB 1584)

– ed. đaj.: barkarolu; – mn. im.: bark | aro/ora (TT 1557, 424) | li; – đaj.: barkarolom; – toř.: barka | rol/or (TC 1575, 273) | e; ☉

kđor je řaposlen na ladji; mornar: Kadar ie řag ta řtyrnaıřta nuzh bila priřhla, řmo bili uerřeni utu Adrıatıřku morie, okuli pul nořhi, fo ty **Barkorali** menili, nim fe řerkařuie nekaka řeshela, Inu oni doli řpufte to morsko mero TT 1557, 424; MALIKI .. řhes **Barcalore**, řrodniķe inu řholnarie, řta řařtu inu řolux TC 1575, 273; fo pak **Barkaroli** yřkali, koku bi is řarke isbejšhali DB 1584, III,74b; ta niři řapitan je **Barkarolu** inu řornarju vezh veroval, kakėr řtimu, kar je řaul řravil DB 1584, III,74a[=77a]

B

// *kdor s krmilom omogoča gibanje plovilu v določeni smeri; krmar*: ty **Barcaroli** per timonu, Zholnary inu Galioti per vefli, ty Orazhi per driueffu .. Tkalci per statiuah .. fo peili vfe Pfalme lipu ifuuna TP_s 1566, 6a

☞ nejasno, prim. it. barcaiolo, barcarola [M. Č.]

barkoral gl. barkarol

barkorol gl. barkarol

barnati -am glag. dov. in nedov. [ˈba:rnatɪ?]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– nedol.: barnati; ☉

kot slovarski zgled **opomniti**, **opominjati**: Moneo. *Germ.* vermahnen. *Sclau.* opominiti. *Carinth.*

barnati MTh 1603, II,79

☞ iz nem., prim. warnen [K. A.]

bart¹ (**fart**, **bart**) -a sam. m [ˈbart]; P 2, K 2

(BH 1584, MTh 1603)

– ed. im.: f/b | art; ☉

s števnikom ali z izrazom količine **krat**: femel, en krat, vel **fart** BH 1584, 75; Semper. *Germ.* allwegen/immerdar. *Carinth.* **vfakbart** MTh 1603, II,497

☞ iz nem., prim. srvn. vart (die Fahrt) [K. A.]

bart² -i sam. ž [ˈbart ˈba:rtɪ]; P 3, K 2 (DB 1584, MTh 1603)

– ed. daj.: barti; – mn. im.: bartiž; – rod.: bartiž; ☉

s števnikom ali z izrazom količine **krat**: *Crajnſki.* Tretizh *Coroſhki.* h'tretji **Barti** DB 1584, III, DdIIIa; Millies. *Germ.* tausend mal. *Carinth.* taulhent **barti** MTh 1603, II,65; Quater. *Germ.* viermal. *Carinth.*

ſhtiri **barti** MTh 1603, II,379

☞ gl. bart¹ [K. A.]

baržagar -ja sam. m [ˈba:ržagar]; P 1, K 1

(MTh 1603)

– ed. im.: baržagar; ☉

videc, **vedeževalec**: Augur. *Germ.* ein Vogenschauer/ ein Weißäger. *Sclav.* prerok. *Carinth.* **barfhagar** MTh 1603, I,149

☞ gl. baržager [K. A.]

baržager -ja sam. m [ˈba:ržager -ja]; P 2, K 2

(DB 1584, MTh 1603)

– ed. im.: baržager; – mn. im.: baržagerji; ☉

videc, **vedeževalec**: *Crajnſki.* V'ganauzi *Coroſhki.* **Barshagerji** DB 1584, III, DdIIIa; Vates. *Germ.* ein Weißäger/ ein Prophet. *Sclav.* prorok. *Carinth.* **barfhager** MTh 1603, II,674

☞ iz nem., prim. der Wahrsager [K. A.]

basanski gl. bazanski

basati -am glag. nedov. [ˈba:sati -am]; P 2, K 2

(BH 1584, MD 1592)

– nedol.: basati; – sed. ed. 1. os.: basam; ☉

kot slovarski zgled **tlaciti**, **polniti**: Filam, lati, lal. Farcio, fülle. **Bafam**, idem BH 1584, 114; *Deutfch.* Füllen. *Latinè.* implere, farcire. *Windifch.* napolniti, filati, **bafati**. *Italicè.* empire, adempire MD 1592, E3a

☞ iz nem., prim. fassen [K. A.]

basen (**bajsen**, **basn**, **basen**, **bajsin**) -sni/-sne

sam. ž [ˈba:sen -sni/-sne]; P 60, K 16 (TR 1558,

TL 1561, TAR 1562, TO 1564, TP_s 1566, TL 1567, KP_o 1567,

TC 1575, TT 1577, JP_o 1578, TT 1581-82, DB 1584, TiPre 1588,

MD 1592, TP_o 1595, MTh 1603)

– ed. im.: b | aj/a | s | en/n/in (TP_o 1595, I,208); – daj.: basni;

– tož.: b | aj/a | sen; – mn. im.: basn | i/e (Trubar); – rod.: basn

| i/ih; – daj.: basn | am/om (Trubar); – tož.: basn | i/e; – mest.:

basnah; – of.: basnami; ☉

Deutfch. Fabel. *Latinè.* fabula. *Windifch.* **bafn**, maryn. *Italicè.* favola MD 1592, D4b; Nugae. *Germ.* Vnnütze nichts taugende wort/ tandimär/ lofe thänding/ onnütz geschwätz. *Sclav.* säikernu marunavanie, beffedenie, klaffanie, **basni**. *Carinth.* nepridni marini MTh 1603, II,131-132

1. ekspr. **priveden z izmišljenimi, domišljjskimi sestavinami; pravljica**: Od tiga Lozhitua Diuice

Marie, koku fo vfi Iogri per nee fmerti bili .. So ty eni Menihi inu Fary fa fuiga nuza inu dobitka uolo, dofti **bafni** fmislili inu vte leshniue

Legende poštauli TR 1558, g1b; Opomina [Jezus]

.. de fe nega Vuka terdu dershe, Sakai nega

Vuk ie stonouitn, fe tam tar tam ne preobrazha

inu ne preminuie, koker tih falsh Pridigarieu

.. Potle pritij shnega prihodom tim offertnim

Vuzhenikom, kir fo le marine iskladali klafali

bafne prauili na pridigi inu nishter prou nuzniga

inu is ferza uuzhili TL 1561, 32b; kadar bi fe ty, kir

Boshie Poftaua ne dershe, ne ftraifali, Taku

bi fe te Boshye Sapuuidi nishter inu le fa eno

prafno shtymo, fa ene **bafne**, inu fa en glas

dershale TO 1564, 10a; Pridigary .. na meiftu tih

lash inu **bafni**, to rifnizo pridiguio inu fafade

TL 1567, 76b; Iogrouu pifma ne fo **Bafni** oli Sane,

temuzh rifniza, kar fo vidili, slishali, Preroki

piffali TT 1577, L17a; pride zhas de ne budo fi fami

vzhenike sbirali, po katerih nih vshefa farbe

inu budo vshefa prozh od rifnice ogibali, inu

fe ksanikernim **bafnam** obernili JP_o 1578, I,22a;

potehmal on [Kristus] te druge vfe sa norze

dershy, kateri fe taku radi puftte pregovoriti,

de timu veruio, kar je vgrnti loganu, inu ena

fgl **bajfsen**? TP_o 1595, III,10

2. *kar kdo pripoveduje o resničnih dogodkih,*

povezanih v celoto; zgodba: [Kristus] vely,

de fe [učeniki] varuio pred vnuznim dish-

putiranem inu **bafnami** TL 1567, 58a; Sakai mi

ne fmo vom nafnane dali to muzh inu prihod

nashiga Gofpudi Iefufa Cristufa, is tih is

kunshti sloshenih **bafnih**, Temuzh koker

ty, kir fmo fnashimi lafnimi ozhi gledali to

nega Maiefsteto TT 1577, 161; Sakaj my néfmo po

kunſhtnih **bafnah** vuzhili, kadar fmo vam na

snanje dajali, to muzh .. GOSPUDA Iesufa

Cristufa, temuzh my fmo njegovo zhaft famy

vidili DB 1584, III,122b; Buque, de infantia Christi

.. Pravio eno **Bajfsen** od eniga Shkoffa

TP_o 1595, 1,93 / Inu more biti de fo Iudje tako

baffen ygrali kākōr fe pēr nas Pašion ygrā

DB 1584, II,132b; / Ti šturish de fimo koker ene **Bafne** vmei Aydi, De vfi shlahit ludy nih Glauvo zhes nas štreffaio TPš 1566, 84a *svarilo, pregovor*; Inu Israel bo ena Pripuvift inu **bajfen** mej vřemi folkli. Inu ta Hiřha bo podërta DB 1584, I,189b

3. poučna pripoved, v kateri nastopajo poosebljene živali ali stvari; basen: taku tu veidenje te Hiflorie od Ćhriftufeviga terplenja, oftane pres řadu .. raunu, kakor bi ona bila .. ena marfkaka **baiffen** is Efopa, katero ljudje pošlufhajo inu se vuzhe TPo 1595, II,22; taku tu gre (kakor Ariftoeles eno leipo fabulo ali **baifen** ima) kakor tem saizom, kateri fo se podřtopili Levom pridigovati TPo 1595, III,96 [M. Ć.]

basiliřk gl. bazilisk

basn gl. basen

bařa gl. pařa

bařtia gl. bařtija

bařtija (bařtija, pařtija) -e sam. ř [ba'řti:ja -e];

P 4, K 3 (MD 1592, TPo 1595, Mř 1603)

-ed. im.: b/p | ař | i/y | a; -toř.: pařtijo; ☉☉

zgradba ali del zgradbe, zgrajen za obrambo; branik, utrdba: Deutfch. Veltin. *Latinè.* propugnaculum. *Windifch.* bramba, **bashtia**. *Italicè.* fortezza, rocca, castello, riparo, belloardo, frontiera MD 1592, R7a

pren. Sathan odgovory Bogu supet inu pravi: Iob more dobro brumen biti, sakaj ti fi njegovo hiřho .. obaroval, inu glih eno **pařtijo** okuli njega naredil. Stakovimi beřsëdami on meini te lube Angele, ty fo morali okuli njega biti, inu na njegovo Shenò, otroke, nyve inu shyvino gledati TPo 1595, III,155

☉ iz it., prim. *bastia* [K. A.]

bat¹ -a sam. m [bat'ba:ta]; P 1, K 1 (TPo 1595)

-ed. or.: batom; ☉

lesena palica, podobna večjemu kladivu ali kiju; bat: kadar .. bi tvojga Synu k'njemu [petlerju] pošlal .. inu bi vbil tvojga Synu .. senim **batom** do Smerti, kaj fe tebi sdy, kaku bi takovu tebi dopadlu? TPo 1595, II,300 [K. A.]

bat² -a sam. m [ba:t -a]; P 13, K 1 (DB 1584)

-ed. im.: bat; →; -mn. rod.: batov; ☉

hebrejska tekoćinska mera (približno 40 l); čeber: Vy imate prave Vage, inu prave .. Starje, inu pravo mero imeti: .. Epha inu **Bat** imajo onulike biti, de bo en **Bat** ta deřfeti dejl Homera dërřshal, inu Epha tudi ta deřfeti dejl Homera <**Bat**> je ena mera k'Vinu inu Ojlu> DB 1584, II,82b // **tekoćina s tolikřno prostornino:** noter [je] řhlu dvej taushent **Batou** <**Batus** je pul vedra> DB 1584, I,188a

☉ gl. *batus* [K. A.]

batel -a sam. m [ba'te:l -a[?]]; P 5, K 3 (TT 1557,

TT 1581-82, DB 1584)

-ed. rod.: batela; →; ☉

vrsta řolna: rezhe Paulus htimu Rotmoisřtru

inu htim šholneriem, Aku lety ne oftano uti barki, taku fe ui ne morete ohraniti, Tedai ty šholnery odfeacio te štryke od **batela**, inu ga puřte doli pařti TT 1557, 425; My fimo pak priřhli k'enimu Otoku, katerimu je ime, Ćluda, tam fimo kumaj en *Zholnizh mogli popařti, taifti fimo my gori vsdignili, inu fimo fi pomagali, inu fimo ga odsdolaj h'Barki përvesali

<***Batel**> DB 1584, III,74a[=77a]

☉ iz it., prim. *battello* [M. Ć.]

bati bojim glag. nedov., samo v nizu glagolov in v pesmih ['ba:ti bo'ji:m]; P 41, K 14 (TC 1550, TC 1555, TR 1558, TT 1560, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TC 1574, TP 1575, TC 1575, TT 1577, DC 1579, DC 1584, TřC 1595)

-nedol.: bati; -sed. ed. 1. os.: boim; -2. os.: boyř; -3. os.: bo | jy/y/ij; -mn. 1. os.: boymo; -3. os.: boye; -del. na -l m. dv.: bala; -mn.: bali; ☉

kdo; koga/ĉesa, pred ĉim **ĉutiti strah zaradi doživljanja ali pričakovanja ĉesa nevarnega, neprijetnega; bati se:** **Bati**, řtrashiti šhalořten biti beřhati, inu trepetati pred to Smertio nei Greh inu Bogu řubper TR 1558, a3b; Kadar Smert nad nami bo, Bomo zagoauli, Nashe petie bo le lo, Pogublena **bali** TC 1574, 122; Sdaj kir fe Iesufu poda .. terdnu u'Veři řtoy, Smerti, Vraga vezh **nebojy**, v'Boshji brambi prebiva TřC 1595, CCXXII

// kdo; koga_{dat}, koga_{acc} **ĉutiti spořtljiv strah pred kom nadrejenim, mogoćnim, nadnaravnim, ki se kaře žlasi v posluřnosti njegovim ukazom, zapovedim; bati se:** vfo šhlahit Gofpořzhino, poštuio, **boye**, ni dado volnu inu fueiftu nih praude Šhtiore, Zole, deřfetine inu kar nim od řtariga slishi TR 1558, X3b / Lubi řakon/ vduřtuu/ inu diuizhtuu // Vtim řtanu venim de řtoyřh // Inu boga **boyřh** TC 1550, 155(86a); Vfe nashe feuupane řtaumo le vnega řamiga [Boga], nega lubimo, **boymo**, zheřtimo TC 1555, E2; ty Aydi, kir ne fo Boga prou zheřtili, molili ne **bali**, temuzh lizhkake garde Stuaere, fo tudi řubper to zřhloesko řařtopnořt inu natursko Pořtauo greshili TT 1560, 1a; De bi .. Kar Bogu dopade diali, Ieřufa Ćhriftufa **bali**, Ořtali vbefedah niega *P 1563, 95; Vřigamogozhi Bug .. tebe řamiga slušhaio, **boye**, lubio, tebi Veruio TC 1575, 104

PRIM. *bati se* [A. J.]

batica gl. betica

bati se bojim se glag. nedov. ['ba:ti se bo'ji:m se];

P približno 1900, K 44 (TC 1550, TA 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPš 1566, KB 1566, TL 1567, TPš 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, BTA 1580, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TřPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TřM 1595, TřC 1595, ZK 1595, Mř 1603)

B

– nedol.: ba | ti/t (*P 1563, 183) se; – sed. ed. 1. os.: bo | y/i/ji/tij/j | m se; – 2. os.: bo | y/i/ji/ji | š se; – 3. os.: bo | y/i/ji/tij/jy se; – dv. 3. os.: bo | i/y | ta se; – mn. 1. os.: bo | y/i/ji | mo se; – 2. os.: bo | y/ji/tij/j | te se; – 3. os.: bo | j/y/i/ji | e/é se; – vel. ed. 2. os.: b | u/o | j/i/y se; – mn. 1. os.: b | u/o | ij | mo se; – 2. os.: b | u/o | i/j/y | te se; – del. na -l m. ed.: bal se; →;

– ž. ed.: bala se; – mn.: bale se; – s. ed.: balu se; ♣ ®

Crajnŕki Bati fe Slovénŕki ali Besjázhki Bojati fe, ftrahŕite[!] fe DB 1584, III,CeIIIb; **fe Bojŕim, Bati, Bal**. Timeo, metuo, paveo, fürchte BH 1584, 147; *Deutsch. Verzagt. Latine. timidus. Windŕsch. ftrahshliv, zagav, kër fe boji. Italicè. timido, codardo, di poco animo, puffillanimo* MD 1592, R6b; *Metuo. Germ. Fürchten. Slav. boiati, ftrahŕiti fe. Carniolan. bati fe* MTh 1603, II,61

1. čütiti strah zaradi doživljanja ali pričakovanja česa nevarnega, neprijetnega; bati se:

a) kdo; s prisli. določilom časa ali vzroka: ta Altman inu ty kir fo shnim bili, inu Iesufa uarouali, kadar oni ta Trees uidio inu tu, kar fe ie tukai godilu, fo **fe** fylnu **bali**, inu fo diali, Rifniznu leta ie bil Boshy Syn TT 1557, 90; vfi ludie fdai na femli, kadar fazhne bliskati, garmeti, treskati, tozha yti, **fe** ftrashio inu **boie** TT 1577, 426; Vy danas greŕte na boi super vashe Sourashnike, vashe ferce nezagai, **nebuite fe**, neuftrashite fe, inu vam nebodi grosa pred nymi .. Kateri **fe boij**, inu ima enu zagouu ferce, ta .. ofstani doma, de tudi fuoiga brata ferce zagouu nefury DB 1578, 166a; Nai fi lih budete videli inu flishali da fe budeio ludom inu Ierusalemu velike nefrezhe godile: Tako **fe** vuner sato nemate prefrashit inu **baati**, kakor dabi bil konazh[!] vŕega fuita tukai JPo 1578, II,211; Leu érjove, gdu bi **fe** nehotil **bati** DB 1584, II,111a; Vdarite Amnona, inu ga vbyte, de **fe nebuje**. Sakaj jeŕt fim vam tu rekål: Bodite ferzhny inu redle DB 1584, L175a; Aku lih ena vojŕka supår mene kamp ŕtury, taku **fe** vŕaj moje ferce **neboji** DM 1584, CXXXII

// kdo **čütiti strah ob stiku z nadnaravnimi biŕji**: kadar fem fe bil obernil, fem vidil .. eniga, kir ie bil glih timu Synuui tiga zhloueka .. nega ozhi koker ogenski plamen, inu nega noge fe[!] bile glih enimu fuitlimu kuffru, koker de bi veni pezhi gorele, inu nega shtyma koker ena velika shumezha voda .. Inu kadar fem ga bil fagleđal, fem bil doli padel pred nega noege, koker mertou, inu on na me poloshi fuio defno roko, inu ie dial kmeni, **Ne buife** TT 1577, 265-266; Tadaï fe ie prikasal niemu Angel Gofpodni .. Inu kadar ie niega Zaharia vgledal, fe ie prefrashil, inu ga ie ftrah obshal. Angel pak ie rekål kniemu: **Neboife** Zaharia JPo 1578, III,47b; GOSPODNI Angel je k'nym ŕtopil, inu tiga GOSPVDA fvitloba je nje obfvejtila, inu ony fo **fe** filnu **bali**. Inu ta Angel je rekål k'nym: **Ne buje fe**, pole, jeŕt vam osnanujem veliku veŕselje DB 1584, III,31a **b)** kdo; koga/česa, (zavoljo česa), pred kom/čim: **ne buiteffe** vi pred teimi, kir tu tellu vbyo, to dusho pag ne

mogo vbyti, Temuzh tiga **fe** veliku vezh **buite**, kir mora to dusho inu tu tellu pogubiti vtim peklu TE 1555, E2b; **On fe** nei nikogar **bal**, ne Suirine, ne kazhe, ne ŕmertio TT 1557, m2b; doŕti Viudou inu Velike Gofpode, ie Vcrŕitufa Veroualo, oli fa volo tih Farifeiou ne fo ozhitu fposnali, fakai oni fo **fe bali**, de bi od nih Vpan ne bili polosheni TR 1558, E3b; ne **bui fe**, ne ftrashiffe pred tuio boleŕanio inu pred to ŕmertio tudi nekar, fa volo tuih grehou **fe** nemash **bati**, ne Boga, ne ŕmertio, ne Hudyzha TO 1564, 146a; **Ne buiffe** nishter od tih rizhi, katere imash terpeti TT 1577, 274; nim fe [Kristus] ferdit vidi, en ofter Rihtar, nekar en Iŕuelizhar. Satu takim ludem, ie vŕelei vŕerci vrozhe, **fe** Boga koker Sludia **boie**, bi radi de bi Boga ne bilu, nigdar pred nega prishli, ga shentuio fo mu fourash TT 1577, 419; Tu vshe pokoino leshimo, **neboymofe** celo niŕtar tih Valkou inu Pas, ia celo niŕtar nemaramo zha lih Pfy fourashno Layo in Valzve ŕhiroko ŕyao, kasheiozh fuoie Karuauē Subye, kadar nas, nash mozhni Paŕtir Chriŕt brani JPo 1578, II,105[=102]; Sakai fo fideli ti Iogri ŕaparushi vhiŕi? .. Suunai fo **fe baali**, dabi ludyē zhesnie neudarili JPo 1578, II,20; Ta Hudobni vŕe fvoje shivozhe dny .. trepezhe .. Kar on flifhi, tu ga ftrashi: inu kadar je lih myr, taku **fe** vŕaj **boji**, de bi konzhavez neprihal DB 1584, L270b; Egypt **fe** bo **bal** pred Iudouŕko deshelo, de kateri na njo s'mifli, ta fe bo pred njo prefrashil DB 1584, II,8a; Meni **fe** nei potreba pred temi lashniuiimi ŕmishlenimi vizami **bati** TPre 1588, 76; Ta Greih po fvoje shege inu navadi .. je .. kakor ena divja ŕedryava Svyr, katera fpy inu pred katero **fe** ludyē ne **boye**, ona fe puŕty vsne typati, gladiti, inu nikomer niŕhter ne ŕtury TPo 1595, 1,254; Per tem ŕtoym, **fe neboym**, De bi mi bilu vmreŕi TFC 1595, CCCCXLIX / Mui Periatili inu muy Touarishi ŕtoie ŕubper me, inu **fe boie** muie reue TPo 1566, 74b

// kdo; koga/česa, pred čim **čütiti spoŕŕljiv strah pred kom nadrejenim, mogočnim, nadnaravnim, ki se kaže zlasti v poŕlušnosti njegovim ukazom, zapovedim**: Ozheta Mater rad poŕhtui || Duhoufikih tar deŕhelfkih vyŕhŕih **fe bui** TC 1550, 154(85b); vŕe Kerfzhanŕtu **fe** ie doŕfehmal Papeŕshou, Shcoffou, Farieu inu Menihou vezh **balu** koker Boga, Onu ie vŕem vedezhe, de fmo doŕfehmal tim zhloueiskim inu Papeŕshkim ŕapuuidom inu poŕtauom, vezh bili pokorni, koker Boshym TT 1577, 449; Vy imate fueti biti, sakai ieŕt fem fuet, GOSPVĐ vash Bug. Vŕaki **fe bui** fuoie Matere, inu fuoiga Ozheta. Dershite moie Prasnike DB 1578, 102a; my nasho Gofpo-fzhino, htimu tudi te poglauite Ludy od nih poŕlane, inu vŕe Gofpoŕfzhine, sa tuoie Boshye Ordnunge fposnamo, zhaŕtimo, **fe** ijh **boijmo**, inu nim sovfo ŕpodobno podloŕshnoŕtio pokorni bodemo TKM 1579, 100a; moiga Moŕsha **fe boijm**,

zhaftim inu lubim, inu obeniga drusiga neshelim
TKM 1579, 102a / Prau **fe** vuzhite Boga **baat**,
Inomu ferzem fauapat *P 1563, 183; Gdi **fe** Bug
boy, prou Veruie, Vundu ie Gnada Myr inu vfe
dobru TP_s 1566, 155b; O Israel .. kai ôzhe Gofpod
tvoi Bog od tebe, tàmuzh da **fe** Gofpoda tvoiga
Boga **boijfh**, inu po niega potih hodifh?

KP_o 1567, L; Vfi ludie imao **fe bati** Boga, tu ie,
nemu prou slushiti inu ga zheftiti TT 1577, 406; Mi
fe imamo Boga **bati** inu lubiti, da shniegouim
Imenom neshentuiemo, neperfeguemo ..
Temuzh v'feh nadlugah na nie klizhemo,
molimo, zheftimo inu hualimo BTa 1580, (1); my
tudi Bogu pokorni bomo, inu vletim potelesnim
lebnu tu sturimo inu dershimo, kar je on nam
sapovédal, Spetnasaj od tîga putimo inu fe
ogyblemo, kar je on nam prepovedal, Sakaj tu
fe pravi Boga **bati** inu pred ozhyma imejti

TP_o 1595, II, 123 / Farmani imao fuiga Pridi-
garie lubiti/ poshtouati/ inu nega fuara **fe bati**
TL 1561, 67a[=65a]; Dêrshite moje Sobbote, inu **fe**
bujte pred mojo Svetinjo DB 1584, I, 76b; left
gledam na tîga reuniga, inu kateri eniga
resbieniga Duha ima, inu **fe** pred mojo bešédo
boy, tu je, kateri od moje bešéde veliku dershy,
inu bi ne hotel rad kaj supar toisto sturiti, ali
naprej vseti TP_o 1595, III, 176

2. kdo; česa, pred čim **biti v skrbh** zaradi pričako-
vanja česa neprijetnega ali nezaželenega; **bati**
se: ieft **fe boym**, de koker ta kazha shno[!]
hudo kunshtio ie to Euo fepelala, de taku tudi
te uashe misli bodo premaknene TL 1561, 69b; iest
fem **fe bal**, inu she fdai, de bi poprei ne umerl,
preden bi ufe tomazhil TL 1567, 83a; Kadar ie
veliko Liudy okolu Iesufa bilo, **fe** ie Zahey
bal, on nebo mogal Iesufa videti, sakai on ie
bil maihaniga shiuota JP_o 1578, III, 112b; Antiohus ..
fe je **bal**, de bi vezh nepremogèl tulikajn pla-
zhovati, kakòr dofehmal DB 1584, II, 180b; jeft **fe**
bojim, kadar pridem, de vas nenajdem, kakòr
bi hotil, inu vy mene tudi nenajdete, kakòr bi
hotéli, De nebodo krejgi, nydi, ferdi, boji,
obrezhenje, shepatanje v'ulhefsa, napuhova-
nja, punti DB 1584, III, 101a; **fe boym**, aku bi enu
preganenje .. zhes nas prihfllu, taku bi dofti
nalnih posluhfauceu tu vprafhanje, kateriga fo
fe vshe lkusi shegèn Boshji lepu navuzhili,
supet posabili ZK 1595, 36

// kdo; česa komu, česa pred kom, zavoljo koga, komu, za koga **biti**
v skrbh za koga ali kaj: Iest **fe boym** fa vas, de
kei ne bom labfton na vas delal TT 1581-82, II, 158;

Ieft **fe boim** sa valho volo, de kej nebon
sabftojn pèr vas delal DB 1584, III, 103a; vas obeden
fe ne boy, de ta Svejt, on fi bodi taku hud kakor
hozhe, bode Bogu eno fhkodo sturil, ali njega
fem doli od Stola pahnil, Sakaj bi **fe** tedaj vy
hoteli sa mojo volo **bati**? TP_o 1595, III, 72b; te
shenize .. **fe** .. sa fvoje perfone volo neimajo
bati TP_o 1595, II, 9 / Tvoim hlapzom je bilu

povédanu, de je GOSPVD tvoj Bug Moseffu ..
sapovédal, de vam on vfo leto Deshelo hozhe
dati, inu pred vami vfe te, kir v'letej Desheli
prebivajo, satréti, satu fmo **fe** my filnu nalhiga
lebna **bali**, pred vami DB 1584, I, 124b; po tuji prevodni
predlogi Es ist deinen knechten angesagt/ das der
HERR dein Gott/ Mose seinem Knecht geboten
habe/ das er euch das ganze Land geben/ vnd
fur euch her alle Einwoner des Landes vertilgen
wolle/ Da **furchten** wir vnsers Lebens fur euch
seer LB 1545, 421; ena poshtena Shena .. **fe neboji**
fvoji hilhi fhégá: Sakaj vfa nje drushina ima
dvej gubej gvant DB 1584, I, 328a; po tuji prevodni predlogi
non **timebit** domi suae a frigoribus nivis
omnes enim domestici eius vestiti duplicibus
Vulgata, Prg 31, 32; Nadleshi, da **fe** jeft, febi tår vom
bojim BH 1584, S48; po tuji prevodni predlogi Refert, me
mihi atque vobis **timere** BH 1584, S48

● — preg. kateri **fe** pred .. Slano **boje**, na te bo
Snég padèl DB 1584, I, 268a

3. z nedoločnikom, kdo; česa, pred kom **ne imeti dovolj**
poguma; bati se, ne upati si: Oni pag ne fo
refumeli to bešfédo inu fo **fe bali** nega upra-
fshati TT 1557, 125; Kakove kårfchenike pomèni
Petrufova perfona? Pèrvizh te, kateri Rifnico ta
fveti Evangelion snαιο inu saftopio, alli ozhitò
ne fmeio inu **fe boie** fposnatiga KP_o 1567, CLIIIb;
te S. Angele ker neprefanno Boga huale inu
zhašte. Tudi kniemu sakriuao fuoie oblizhye,
fe boye te vifoke Boshye velizhnofti gledati
JP_o 1578, III, 89b[=88b]; Inu kadar fo vidili, Aaron inu
vfi Israelki otroci, de fe je ta Koshu njegoviga
[Mojesovega] oblizhja lalkatala, fo **fe** ony **bali**
k'njemu fe pèrlbishati DB 1584, I, 59a; Ménifhli ti, de
fe on bo pred tabo **bal** tebe fhtrajfati, inu stabo
pred praudo stopiti? DB 1584, I, 272b

PRIM. bati

PRIM. boječ [A. J.]

batriv -a -o prid. ['ba:triv]; P 1, K 1 (DB 1584)

— nedol. obl. m. ed. im.: batriv; ☉

varen, miren, zanesljiv: *Crajnfski*. Shiher
Slovenfski, Basjazhki. Batriv DB 1584, III, DdIIa

℘ iz madž., prim. bator

PRIM. batriv [A. L. R.]

batrivi -ega posam. ['ba:trivi -ega]; P 1, K 1 (DB 1584)

— m. ed. or.: batrivim; ☉

drzni, pogumni: *Crajnfski*. S'dersnim *Slovenfski,*
Basjazhki. s'batrivim DB 1584, III, DdIIa

℘ gl. batriv

PRIM. batriv [A. L. R.]

batriviti -im glag. nedov. ['ba:triviti]; P 3, K 3 (DB 1584,

MD 1592, MTh 1603)

— nedol.: batriviti; ☉

kot slovarski zgled **tolažiti, opogumljati**: *Crajnfski*.

Troftati *Slovenfski, Basjazhki. Batriviti*, vefeliti
DB 1584, III, DdIIa; Confolor. *Germ.* trösten. *Slav.*

batriviti, vefeliti MTh 1603, I, 332

℘ gl. batriv [A. L. R.]

B

batus – sam. m [ˈbaːtus]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ed. im.: batus; ①

hebrejska tekočinska mera (približno 40 l);

čeber: noter [je] lhlu dvej taushent "Batu

<^a**Batus** je pul vedra> DB 1584, I,188a

📖 iz hebr. prek lat., prim. batus [K. A.]

baumheker -ja*/-kra* sam. m [ˈbaːumheːker?];

P 1, K 1 (MTh 1603)

– ed. im.: baumheker; ①

ptica z močnim dletastim kljunom in nogami, prilagojenimi za plezanje po deblu; žolna:

Picus. Germ. Specht. Carinth. baūheker.

Slav. lholna MTh 1603, II,264

📖 iz nem., prim. der Baumhäckel [M. Č.]

bavina gl. babina

bazanski (bazanski, basanski*) -a -o prid.

[baˈzaːnski -a]; P 10, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– m. ed. im.: ba | s/f | anski; – rod.: ba | f/s | anskiga; – mn. im.: basanski; – ž. ed. rod.: basanske; – mest.: bafanski; ① *ki se*

nanaša na deželo Bašan; bašanski: Taku ie

Moses dal Gaddouim otrokom, inu Rubenouim

otrokom, inu polouici Manaffouiga roda ..

Ogouu **Bafanskiga** Kraila Kraileftuu, Deshelo

inu Mefta na vfei pokraini okuli DB 1578, 144a;

Iokajte fe vy **Basanfki** Hrafti, sakaj ta tērden

Gosd je pollekan DB 1584, II,128b; / zemljepisno

ime, v zvezi **Bazanska dežela** Gaddovi otroci pak fo

pruti nym prebivali v'**Bafanfki** desheli noter

do Salha DB 1584, I,222a v *Bašanu* [J. N.]

bazilisk (basilišk, bazilisk) -a sam. m

[baziˈliːsk -a]; P 4, K 2 (JPo 1578, DB 1584)

– ed. im.: basilišk; – rod.: basiliška; – mn. im.: baziliski;

– tož.: basiliške; ①

kači, zmaju in petelinu podobno mitološko

bitje, ki ubija s pogledom: *bazilisk*: oblaft-

niki, imαιο varouati, dabi kai sanikarno

neposhotno, Diuie inu famouolno nesazheli

inu vmei labo kakor diuie Beftye, Volzye

inu Meduedye, Kazhe inu **Basiliski** neshiueli

JPo 1578, III,72; is korena te Kazhe bo en

Bafilifhk prilhāl, inu njega šad bo en

oglen letezh Drakon DB 1584, II,6b

📖 iz nem., prim. der Basilisk [M. Č.]

baziliškov -a -o prid. [baziˈliːškɔv -o]; P 1, K 1

(DB 1584)

– s. mn. im.: baziliškova; ①

ki se nanaša na baziliska; *baziliskov*: pren. Ony

[hinavci] leshejo **Basilifhkova** Iajza .. Kateri

od nyh Iayz jej, ta mora vmrēti: Aku je pak gdu

ftare, taku en Madras vunkaj Ikozhi DB 1584, II,23b

📖 gl. bazilisk [M. Č.]

bazjački gl. bezjački

bdellium – sam. m [ˈbdeːlium]; P 5, K 3 (DB 1578,

DBu 1580, DB 1584)

– ed. im.: bde/lium; ①

dišeča naravna smola rumene barve,

pridobljena iz afriške komifore (Commiphora

africana); bdelij: eni [vodi v raju] ie bilu

ime .. Pison, katera tezhde okuli vfe Deshele

Hauila, inu vndukai fe naide Slatu .. Vndukai

fe naide **Bdelium**, inu ta shlahtni Kamen Onyx

DB 1578, 2b; Man pak je bil .. take farbe kakor ie

Bdellium DB 1584, I,84b

📖 iz lat., prim. bdellium [K. A.]

bdellium gl. bdelium

be zlog; P 1, K 1 (DC 1585)

– be; ①

v abecedniku *vzorčni zlog za učenje branja*: Ba **be**

bi bo bu DC 1585, A2a [A. L. R.]

beamski gl. peamski

beb zlog; P 1, K 1 (KB 1566)

– beb; ①

v abecedniku *vzorčni zlog za učenje branja*: Bab

bev boi bui **beb** KB 1566, A2b [A. L. R.]

beber -bra sam. m [ˈbeːber -bra]; P 4, K 3 (BH 1584,

MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: beb | è/é/e | r; – rod.: bebra; ①

vodni glodavec z dragocenim krznom in

ploščatim luskinastim repom; bober: **Bebèr,**

bra, Fiber, caftor, Biber BH 1584, 48; Fiber. *Ita.*

bivaro. *Slav. beber* MTh 1603, I,538 [M. Č.]

beč -a sam. m [ˈbeːč -a]; P 5, K 2 (KPo 1567, JPo 1578)

– ed. tož.: beč; – or.: ①bečem; – mn. rod.: beč | ev/ov; ①

srebrn rimski kovaneč za deset asov ali štiri

sesterce; srebrnik, denarij: Sa dvei ftu **bezhev**

alli denariev kruha nei sadofti mey tuliko, da

bi vfaki le en vgrishley vsel KPo 1567, CXXVI

// *kovaneč majhne vrednosti*: Sakai kadar bi

Lakomniki mogli, kateriga vbosiga reuniga

Zhlouika, ednim **bezhem**, shkoffizo ali kufcem

Kruha inu Kaplio Vode suelikih nadlog reshiti,

takoga nigdar neftore JPo 1578, II,98b

📖 iz it., prim. bezzo [F. N.]

bečati -im glag. nedov. [ˈbeːčati]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– del. na -l ž. mn.: bečale; ①

kaj *oglašati se z zategnjenim, enakomerno*

tresočim se glasom; blejati: kadar je taushent

Ovaz vkupe uvenim kardeli, inu bi te matere

vfe **bezhale**, taku sna vfaj enu flejndne Iagne

fvoje Matere fhtimo TPo 1595, II,32 [M. Č.]

bed zlog; P 2, K 2 (TA 1550, TA 1555)

– bed; ①

v abecedniku *vzorčni zlog za učenje branja*: Bad

bed bid bod bud TA 1550, A3b, podobno tudi TA 1555

[A. L. R.]

bedeti (bedejti) -im glag. nedov. [beˈdeːti]; P 1, K 1

(DB 1584)

– nedol.: bedéjti; ①

kot slovarski zgled *biti buden; bedeti, čuti*: *Crajnski.*

Zhuti Corofhki. bedéjti Hervazki, Dalmatinski,

Iftrianfski, Crafhki. bdyti DB 1584, III,DiIIIb [A. L. R.]

bedra -e sam. ž [ˈbe:dra -e]; P 39, K 5 (DJ 1575, DB 1578, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)
- ed. im.: bedra; →; - mn. im.: bedre; →; (M)

del noge med kolenom in ledji; stegno: inu on [Jakob] je hramal na fvoji **bedri**. Sa tiga volo Israelki Otroci nejédo te shile na fklepi **bedre** .. ker je na Iacobovi **bedri** shila tiga kklepa bila premaknena DB 1584, 1,22a; Inu ym imafh platnene Bregelhe fturiti, de fvojga frama meflu sakrio, od Ledovji do **bedre** DB 1584, 1,54a; Sledjni ima fvoj Mezh pèr fvoji **bedri**, sa ftrahu volo po nozhi DB 1584, 1,332b; Femur. *Germa.* die Hufft. *Slav.* **bedra** MTh 1603, 1,531 / Kadar vnorzuz kakova befseida tizhy, taku mu je raunu tulikain kakor kadar ftirela **vbedri** tizhy DJ 1575, 76 / GOSPVD postavi tebe [ženo] h'kletvi .. de GOSPVD pufty tvoje **bedre** fahniti, inu tvoj trebuhs otekati DB 1584, 1,81b

// *predel telesa nad zgornjim delom stegna; bok, ledja:* v zvezah **po bedrah se tepsti / na bedra se biti** Kadar fim bil preobèrmen, fim jeft pokuro fturil, inu potehmal, ker mi je pokasanu, fe jeft po ^a**bedrah** tepem: Sakaj jeft fim k'framoti postal, inu ftoim oframozhen <^a**bedrah**) na **bedra** fe biti je enu snaminje betesha inu shalofti, kakòr Shene delajo, kadar h'porodu gredo> DB 1584, 11,42b *dejanje, gesta, ki izraža bolečino ali sram / v zvezi položiti roko pod bedro* Natu je Hlapez fvojo roko polushil pod Abrahamovo, fvojga Gofpuda, **bedro**, inu je njemu na lete rizhy prifegèl DB 1584, 1,15a *dejanje, gesta, ki pomeni potrditev prisege* [F. N.]

bedro -a sam. s [ˈbe:dro -a]; P 1, K 1 (MTh 1603)

- ed. mest.: bedru; (M)
del noge med kolenom in ledji; stegno
♦ — **bolezen na bedru vnetje bedrnega živca; išias:** Iščias. *Germa.* Hufftwehe/ Hufftgefücht/ Lendenwehe. *Slavo.* bollesfan na **bedru** MTh 1603, 1,751 [F. N.]

befelih -a sam. m [beˈfe:lih -a]; P 1, K 1 (TiPre 1588)

- mn. tož.: befelihe; (V)
besedilo, v katerem je izražena volja, da mora kdo kaj uresničiti; ukaz, zapoved: Satu ie taiſti Shkof v'tem 1547. leiti, od tiga .. poprei Rimskiga Kraila, potle Cefaria Ferdinanda skriushi **Befelihe** ali lyfty dobil, de bi Gofpud Primosha .. imèli vlouiti TiPre 1588, 110
E iz nem., prim. der Befehlich [A. L. R.]

beg (beg, bejj, beh) -a sam. m [ˈbe:g -a]; P 48, K 12 (TE 1555, TT 1557, TO 1564, TPš 1566, TC 1575, TT 1577, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)
- ed. im.: b | e/ej | g; →; - tož.: b | e/ej | g/h (TPo 1595, III,22); - mest.: b | e/ej | g | u/i; - mn. tož.: bege; (M)

hitro umikanje iz strahu, pred nevarnostjo; beg: Proffite pag de valh **beg** ne bode po fyim TE 1555, K1b, podobno tudi TPo 1595; Inu tu ueidene oli fnane tih Sludie u perneſſe nim ftrah, trepetane,

beg, sloban ferd inu grofnu fuurastu fubper Boga TO 1564, 18b; Isvoli fi, ali try lejta lakoto, ali try Melce **bég** pred tvojmi Supèrniki, inu pred mezhom tvoih Sovrashnikou, de tebe popade DB 1584, 1,229b / Ony fo vfo hudobo delali v'desheli, inu Israellski folk preganjali, de fo fe morali fkrivati inu potikati po jamah, kakòr ty kir fo **v'bejgi** DB 1584, 11,179a *bežijo*; Tu je, My fe imamo v'fvetim lebni deršati, inu fe timu Greihu inu Hudizhu nikar puſtit gnati inu voditi, kakor fe ta Sveit pufty gnati inu pelati, Temuzh vejdit, de oba, greih inu Hudizh, ſta fkuſi Chriftuſa premagana, inu **vbeh** pognana TPo 1595, III,22 / Tedaj fo [sovražni vojaki] v'Mètu predèrli, inu vfi Vojfzhaki fo fe **vbejj** puftili DB 1584, 11,54b *so začeli bežati / v zvezi v beg pobiti/pripraviti* [Preroki] fo te nefnane Voiske **vbeg** perprauili TT 1577, 78 *pognali v beg, prepodili*; Ta Vligamogozhi Bug pak je nym poleg ſtal, de fo ony vfo vojtko **vbég** pobyli, inu nyh velikou ranili DB 1584, 11,200a; po tuji prevodni predlogi Aber der allmechtige Gott stund jnen bey/ das sie das gantze Heer in die **flucht** schlugen/ vnd viel wund macheten LB 1545, 1922; Relego. *Germ.* ins Elend verweisen/ verjagen. *Slav.* ſpoditi, podyti, **vbeg** perpraviti MTh 1603, 11,408
// *rešitev iz neugodnih razmer; pobeg:* troſht kir bug vfihs reunih reuo vidi inu ſapishu ty ſhteiesh muie **bege**, ti fi muie math 10 felfe poſtauli vtui meh, Nei foli vtuiim Regiſhtru TPš 1566, 103b [K. A.]

begerovati gl. pegerovati

beh gl. beg

bekanje (bekanje, bekajne, bekajnje) -a sam. s [beˈka:nje -a]; P 6, K 4 (DB 1584, BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

- ed. im.: beka | nj/jn/j | e; - rod.: beka | nj/jn | a; - tož.: beka | jn/nj | e; - mn. im.: bekajnja; (M)

česa *oglašanje z zategnjenim, enakomerno tresočim se glasom; blejanje:* Kaj je tu tedaj sa enu **bekanje** teh Ovaz v'moih uſheſſih, inu sa enu mukanje téh Goved kateru jeft ſliſhim? DB 1584, 1,157b; *Deutfch.* Schaffs plerren. *Latinè.* balatus. *Windifch.* **bekajnja**[!]. *Italicè.* voce di pecora ò agnello MD 1592, M6a

// *oddajanje močnih, zamolklih, pomensko nejasnih glasov; hrumenje:* Deni le prozh od mene tu **bekajne** tvoih pejſni: Sakaj jeft nemorem tvoija orglanja popluſhati DB 1584, 11,112a [M. Č.]

bekati -am glag. nedov. [beˈka:ti]; P 1, K 1 (MD 1592)

- nedol.: bekati; (O)

kot slovarski zgled *oglašati se z zategnjenim, enakomerno tresočim se glasom; blejati:* *Deutfch.* Schreyen/ wie ain Schaf. *Latinè.* balare. *Windifch.* **bekati.** *Italicè.* far il verfo della pecora MD 1592, N6b [M. Č.]

B

bel (bel, bejl) -a -o prid. ['be:l -a -o]; P približno 300,

K 30 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, *P 1563, TP5 1566, KB 1566, TL 1567, KP0 1567, TC 1574, TP 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, MD 1592, TP0 1595, TFM 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTH 1603) – nedol. obl. m. ed. im.: b | é/ej/e/ee/eè | l; – rod.: b | é/ej | liga; →; – mest.: b | e/ej/é | l | im/em; – dv. im.: bela; – mn. im.: b | e/ej/é | li; →; – ž. ed. im.: b | e/ej/é | la; →; – mn. im.: b | ej/é/e | le; →; – s. ed. im.: b | e/é | l | u/o (Jurčič); – mn. im.: bela; – dol. obl. m. ed. im.: b | e/ej | li; →; – primrk. m. ed. im.: belejši; – mn. im.: beléši; – presež. ž. ed. tož.: nerbeléšo; (M)

Deutfch. Weiß. *Latinè.* albus. *Windfjch.* **beël.**

Italicè. bianco, candido, lucido MD 1592, V1b;

Latin. albus, candidus, niveus. *Germ.* weiß.

Slav. **beel** MTH 1603, L65

1. ki je take barve kot sneg ali mleko; bel: nega oblyzhie ie bilu koker ta blysk, inu nega guant **beil** koker ta fneg TE 1555, M1b; Inu on je šturil Ephod is Sлата, is gelih Shyd, is Shkarlata, Karmeshina, inu is fukanih **bélih** Shyd DB 1584, L61a; Pufti tvoj gvant vfelej **bejl** biti DB 1584, L331a; V'pèrvih Kullah fo bily erdezhi Kojni, v'drugih fo bily zhèrni Kojni, v'tretjih Kullah fo bily **beli** Kojni, v'zhetèrtih Kullah fo billy piffani mozni Kojni DB 1584, II,127a; kadar en Zimèrman .. pofarba [leseni kip] s'erdezho inu **bélo** erode, erdezhe inu lépu DB 1584, II,144a; Ampak Farodos s'fvojo Dvorfko druhino je njega ferrahtal, safhpotoval, vuen **beil** gvant obleikel, inu supet hPilatufu poffal TP0 1595, L263; Lacteus color. *Germ.* Weiß wie Milch. *Slav.*

beel koker mleku MTH 1603, L769

// **ki je moralno čist:** Suetniki fo le skuŕi

Critufeuo kry fuety zhifiti **beli** ratali TT 1577, Mm8a

// **ki vzbujajo spoštovanje:** v opombi Paffur, ali Paffur fe rezhe fhirok inu **bél:** Magur pak, ftrah. Kakòr de bi Prerok rekal: ti némafš fhirok inu **bél** (tu je u'veliki zhafti) hoditi, kakòr tvoje ime glas ima DB 1584, II,37a; po tuji prevodni predlogi PASHUR/ Kompt her von Pas/ das heisst breit/ vnd Hur/ **weis.** MAGUR/ heist furcht. So verkeret nu Jeremias dem seinen namen. Als solt er sagen/ Du solt nicht so gros/ breit vnd **weis** her gehen, wie dein name laut LB 1545, 1308

2. ki je svetle barve; bel: natu ie ona diala, ob pulnozhi vfelei dua lipa zherna mosha kni prideta, Htimu ie Gofpud Iernei rekal, nekar ne prau, de šta zherna, temuzh de šta **bela**, fakai ty Sludy fo zhèrni, Suetniki fo **beli**, Ona odguori, Ia Gofpud, Ieft hozho rezhi de šta **bela** TR 1558, R3a; Inu iest fem vidil, inu Pole, en **beil** oblak, inu na tim oblaku ie eden fidil podoben timu Synuui tiga zhloueka TT 1581-82, II,414; Sakaj on hozhe tulikajn rezhi, de je Iacob vfo **bélo** Shivino ohranil, inu vfo piffano inu zhèrno k'Labanu djal DB 1584, L20a; Kadar en Mosh ali Shena na

Koshi fvojga meffa kaj bélugnojniga ima, inu Far vidi ondukaj, de tu bélugnojnu gyne, taku fo tu **béle** Grinte na Koshi srafle, inu on je zhifit DB 1584, L69a; voblaki je bil erdezhi ogin, Inu v'erdezhim ogni fvitla **bela** luzh DB 1584, II,60; *Deutfch.* Weiß fein. *Latinè.* candere. *Windfjch.* **belu** byti. *Italicè.* biancheggiare MD 1592, V1b / Inu on [mana od Boga] je bil, kakòr Koriandrovu fème, inu **bél** DB 1584, L46a / zemljepisno ime, v zvezi **Beli breg** qui beli Brud hoc est, Album traiectum vel **Beli** breg, ut fit Alba ripa BH 1584, **1a / zemljepisno ime, v zvezi **Beli brod beli** Brud hoc est, Album traiectum vel Beli breg, ut fit Alba ripa BH 1584, **1a

// **ki ima zaradi zrelosti svetlo barvo:** Pole, ieft vom poueim ufdignite vashe ozhy, inu pogledaite ta pula, fakai ona fo ushe **bela** hti shetui TT 1557, 266, podobno tudi DB 1584

// v zvezi z **lasje svetlo siv:** Tudi ne imash pefeguati per tui glau, fatu kher ne premoresh eniga famiga laffa **beliga** oli zhermiga sturiti TT 1557, 12

// v zvezi z **dan**, ekspr. **poudarja pomen samostalnika, na katerega se veže:** Crite, kir fi Imenouan, || Praua Luzh, Sarya, **beli** Dan TP 1575,)(1b; Ampak téh Pravizhnih ftesa fe fvejti, kakòr ena Luzh, katera prece naprej gre, inu fvejti do **béliga** dne DB 1584, L318b vso noč, do jutra

◆ – **beli vinar novec z nekaj več kot 0,1 g srebra; beli denarič, vinar:** Gera pak je velal fedem **bélih** Vinarjev, ali okuli pet zhèrnih DB 1584, L55b
PRIM. beli¹
PRIM. belo^{1,2} [K. A.]

belena gl. balena

beli (beli, bejli) -ega posam. ['be:li -ega]; P 30, K 7 (*P 1563, DB 1578, DB 1584, MD 1592, TP0 1595, TFC 1595, MTH 1603)

– m. mn. rod.: belih; – s. ed. im.: b | é/ej | lu; – rod.: b | ej/é | liga; (M)

1. kar je take barve kakor sneg ali mleko; belo: Sakaj on hozhe tulikajn rezhi, de je Iacob vfo **bélo** Shivino ohranil, inu vfo piffano inu zhèrno k'Labanu djal. Kar je vshe piffaniga prifhlu od cillu zhèrnih ali **belih**, tu je imèl njegovu lon biti DB 1584, L20a

2. kar je svetle barve; belo: Vbelu oblezhen faplualan, || Ter fpet Hpilatushu pelan *P 1563, 107; Iacob pak je vsel Palice .. inu je nje olupil, de fe je **bélu** na nyh vidilu DB 1584, L20b / Inu kadar ta Far tu snaminje na Koshi tiga meffa vidi, de fo Drake **vbelu** preminjene .. taku fo gvifhnu Gobe DB 1584, L68a

pren. Sakaj taku onu gre na tem svejtu, Gdi fe zhernu prau, de fe more **bejlu** saftopiti, kateri drugazhi neogolufan inu neoblogan hozhe od teh ludy priti TP0 1595, L45

♦ – **belo v očeh bela pega v očesu bolezen-skega izvora**: *Latin*. albugo, albumen oculi. *Germ.* das Weiß im Aug. *Slav.* **belu** vozheh MTh 1603, I,64
PRIM. bel [K. A.]

belialski (belialski, beliaski) -a -o prid.
 [beli'a:l'ski -a]; P 10, K 3 (TPs 1566, DB 1578, DB 1584)
 – m. mn. im.: belialski; – rod.: belialskih; – ž. ed. im.: belia | l/ø (DB 1578, 162b) | ska; ♀
ki se nanaša na Beliala, tj. hudiča; Belialov, hudičev: Vari fe de v'tvoim ferci, leta ^ahuda milfal nebo <^aHeb: **Belialfka** ali Hudizheva> DB 1584, I,108b; Sakaj .. fimèrtni fhtrihi fo mene obfegli, inu ^b**Belialfki** potoki fo mene prefrafhili <^b**Belialfki**) Belial je Hudizh: Njega potoki je vfe tu hudu kar on zhloveku fturi> DB 1584, I,283b, podobno tudi TPs 1566 / v zvezi **belialski otroci** Eni **Belialski** Otroci fo is mei tebe vun shli, inu fo te, kir vnih Meifti prebiauo sapelali DB 1578, 161a *hudobni, grešni ljudje*; Ty Synovi Eli pak fo bily *hudi Lotri, ty néfo nihtèr marali sa GOSPVDA <^a**Belialfki** otroci> DB 1584, I,150a [K. A.]

beliaski gl. belialski

beliti (beliti, bejliti) -im glag. nedov. [ˈbe:li:ti -im]; P 4, K 3 (DB 1584, MD 1592, MTh 1603)
 – nedol.: b | é/e | liti; – sed. mn. 3. os.: bejlitio; – del. na -l m. mn.: béliiti; Ⓜ
1. kdo; (s čim) *pokrivati z beležem ali belilom; beliti*: Sténo syda, ony pak toifto *ferajhajo s'lizhkakim apnom <^a**bejljo**> DB 1584, II,65a; Dealbo. *Germ.* Weissen oder Weiß machen. *Slavon.* **beliti** MTh 1603, I,391
2. kdo; kaj *močno segrevati; beliti*: Natu je NebukadNezar poln slobnofti poftal .. inu je vkasal, de bi iméli to Pezh fedemkrat vrozhelhi resbéliiti, kakòr fo jo ficer **béliiti** DB 1584, II,96b [K. A.]

beljak (belak) -a sam. m [be'lja:k -a]; P 4, K 3 (DB 1584, MD 1592, MTh 1603)
 – ed. im.: be'ak; →; Ⓜ
prozorna sluzasta snov v jajcu; beljak: Ali gdu more pokušiti **bellak** okuli zhèrmlaka? DB 1584, I,268a; Albumen ovi. *Germ.* Eyerklar/ das Weiß im Ey. *Slav.* **belak** MTh 1603, I,64 [K. A.]

belo (belu) prisl. [ˈbe:lo]; P 1, K 1 (DB 1584)
 – belu; Ⓜ
takó, da je videti svetle barve; belo: kakòr ^cSrebru inu slatu magazheo <^cSrebru) tu je, **belu** inu erdezhe, kakòr fe vidi ena Vojfka s'arnofhi inu banderi> DB 1584, I,296a
PRIM. bel [K. A.]

belognojen (bejlugnojen, belugnojen) -jna -o prid. [ˈbe:lo'gno:jen -jno]; P 3, K 2 (DB 1578, DB 1584)
 – s. ed. im.: b | ej/é | lugnoju; ♀ Ⓜ
ki je take barve kot gnojni izcedek iz rane: Kadar fe enimu Zhlovéku na koshi njegoviga

meffa kaj isrine, ali kraftovu poftane, ali **bélu gnojnu** poftane .. taku ga imajo k'Aaronu Farju pelati DB 1584, I,68a, podobno tudi DB 1578
PRIM. belognojno [K. A.]

belognojno (belugnojno, bejlugnojno) -ega posam. [ˈbe:lo'gno:jno -ega]; P 11, K 2 (DB 1578, DB 1584)
 – s. ed. im.: b | é/ej | lugnoju; – rod.: b | é/ej | lugnojniga; ♀ Ⓜ
kar je take barve kot gnojni izcedek iz rane: Kadar en Mosh ali Shena na Koshi fvojga meffa kaj **bélugnojniga** ima, inu Far vidi ondukaj, da tu **bélugnoju** gnye, taku fo tu béle Grinte na Koshi srafle, inu on je zhift DB 1584, I,69a, podobno tudi DB 1578
PRIM. belognojen [K. A.]

benečki -a -o prid. [beˈne:čki -o]; P 1, K 1 (MD 1592)
 – s. ed. im.: benečku; Ⓜ
ki se nanaša na Benetke; beneški: zemljepisno ime, v zvezi **Benečko morje** *Deutfch.* Venediger meer. *Latinè.* Adria. *Windi'fch.* **Benezhu** morje. *Italicè.* golfo di Venetia MD 1592, A5b *Beneški zaliv* [K. A.]

benedictus neskl. sam. m/ž [beneˈdi:ctus]; P 6, K 5 (TT 1557, TR 1558, TC 1575, JPo 1578, TPo 1595)
 – neskl.: benedictus; ♀
novozavezna Zaharijeva hvalnica ob obrezanju Janeza Krstnika: Vtim drugim Deilu tiga **Benedictus** prerokuje Zaharias inu prau, od nega Synu S. Iansheta, De bode tiga Neruishiga Gospudi Boga fueifti Pridigar TR 1558, e3b; sofedi fo se zhudili niegou ozha [Zaharija] ie peil to prelipo **benedictus** JPo 1578, II,92

// *krščanska molitev na osnovi te hvalnice*: ta Papelh inu njegov hauffen .. Pojo ta **Benedictus** Zahariovo peifen vlak dan vtej Iuternizi, ali ga ne saftopio TPo 1595, III,89
 Ⓧ iz lat., prim. benedictus [K. A.]

beneficia¹ gl. beneficija

beneficia² [tož. mn.] gl. beneficium

beneficija -e sam. ž [beneˈfi:cija -e]; P 1, K 1 (JPo 1578)
 – ed. tož.: beneficio; ♀
posest, ki je vezana na dodeljeno cerkveno službo ali čast in prinaša dohodek; beneficij: fo ishe nikateri, ker fo od velikih Fariou denarie, **Beneficio**, Prebende, Thumerie, Profbtie inu Dehanterie preieli, da supar fuoio veft, Boshyo Rifnizo tajje, inu lashe prediguio JPo 1578, I,134b
 Ⓧ gl. beneficium [K. A.]

beneficium – sam. m/s [beneˈfi:cium]; P 1, K 1 (KPo 1567)
 – mn. tož.: beneficia; ♀
posest, ki je vezana na dodeljeno cerkveno službo ali čast in prinaša dohodek; beneficij:

B

fo eni od velikihfariev denarie, **Beneficia**, Prebende, Thumerie, Probfite inu Dehanerie preieli, da sopar fvoivo véft, rifnico Boshio sataie, inu lashe prediguio KPo 1567, CLXXI

☞ iz lat., prim. beneficium [K. A.]

beneški -a -o prid. [be'ne:ški]; P 1, K 1 (TL 1567)

– m. mn. tož.: beneške; ☹

ki se nanaša na Benetke; beneški: Letu Meiftu ie Turek pred ftu inu ofsem inu duaiffeti leit po fyli dobil, vse **Beneshe** Sholnerie (tedai fo tu Meiftu Benetki imeili) inu Purgarie pobil TL 1567, 42a [K. A.]

benjaminiterski -a -o prid. [benjami'ni:terski];

P 1, K 1 (DB 1584)

– m. mn. tož.: benjaminiterske; ☹

ki se nanaša na Benjaminove potomce ali Benjaminovce; benjaminovski: Inu ty Israelfki Moshje fo fe tudi vérnili, inu fo vftrafhili te

Benjaminiterfke Moshe DB 1584, I,146b

☞ gl. benjaminiterski [A. L. R.]

benjaminski (benjanimski, benjaminski)

-a -o prid. [benja'mi:nski -a]; P 2, K 2 (TAf 1562, DB 1584)

– ž. ed. rod.: benjaminske; – tož.: benjanimsko; ☹

ki se nanaša na Benjaminove potomce ali Benjaminovce; benjanimovski: Sakai Gofpud Bug .. ie .. To celo **Benjanimsko** shlahto vezh koker Pet inu Duaiffeti Taushent Mosh, pobyl TAf 1562, 79a; Kadar je pak Afša flifhal lete befféde, inu Obedovu tiga Preroka prerokovanje, je on ferzhan poftal, inu je te gnufnobe prozh djäl, is vse ludoufke inu **Benjaminfke** deshele DB 1584, I,240b [A. L. R.]

benjaminiterski -a -o prid. [benja'mi:terski -a]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ž. ed. tož.: benjaminiterske; ☹

ki se nanaša na Benjaminove potomce ali Benjaminovce; benjaminovski: Inu kadar bote [Benjaminovi otroci] vidili, de te Hzhere is Silo vunkaj s'raji h'p'leffu pojdeo, taku vunkaj pojdite is téh Vinogradou, inu fi v'faki vsami eno Sheno od téh Hzhery Silo, inu pojdite tjakaj v'**Benjaminiterfko** Deshelo DB 1584, I,147a

☞ k nem. der Beniamiter [A. L. R.]

benjanimski gl. benjaminski

berač -a sam. m [be'ra:č -a]; P 5, K 2 (JPo 1578, DB 1584)

– ed. im.: berač; – mn. im.: berač | i/y; – tož.: berače; ☹

1. kdor s trganjem z rastline odstranjuje sadeže, zlasti grozdje; trgač: Kar je zhes oftalu od Israela, tu ima tudi potle obranu biti, kakör na Vinki tërti, *tergazh bo enu sa drugim v'Brento metal <*berazh> DB 1584, II,30b / Inu kadar Vinski **berazhi** nad te prideo, taku nëmajo tebi obeniga papërka puftiti oftati DB 1584, II,114a / Sakaj GOSPVD bo to offert Iakobu povèrnil, kakör

to offert Israelu: Sakaj **Berazhi** bodo nje obrali, inu nyh mladice konzhal DB 1584, II,119b *tujci bodo oropali in opustošili Izrael*

2. kdor dela, da pride skupaj več posameznih, navadno istovrstnih predmetov; nabiralec, zbiralec: Sato rauno kakor Kupzi, Produaci, Perline **berazhy**, po fuoiem velikem ftorienem delu inu trudu, fuoie blago, Shaze inu kupzhyo skerbno omilli JPo 1578, III,130

3. kdor vsebino besedila dojema z razpoznavanjem znakov in glasov ter njihovim povezoivanjem v besede in stavke; bralec: Inu kadar my nefno bule vedili teifte Male na papyr pèrpraviti, taku fmo je taku puftili oftati, inu vishamo **Berazhe** k'Lyru DB 1584, II,59b [A. L. R.]

bercevg gl. berkcevg

berejoč -a -e del. [bere'jo:č]; P 1, K 1 (BH 1584)

– nedol. obl. m. ed. im.: berejoč; ☹

kaj *ki vsebino besedila dojema z razpoznavanjem znakov in glasov ter njihovim povezoivanjem v besede in stavke; beroč*: legens Vergilium, **Berejohz** vel Berózh Vergilia BH 1584, S52
PRIM. brati [A. L. R.]

berglä (berla, berglä) -e sam. ž ['be:rglä -e]; P 4, K 3 (TC 1575, DB 1584, MTh 1603)

– ed. im.: berglä; – mn. tož.: berle; – mest.: berlah; ☹☹

Grallae. *Germ.* stelten. *Slav.* krukla, **berglä** MTh 1603, I,609

oporna priprava za pomoč invalidom ali onemoglim pri hoji; berglä: She bodo naprej na Gaffah v'Ieruselemi ftari Moshje inu Shene prebivale, inu kateri po **Berlah** hodio, od velike ftarofiti DB 1584, II,127b / Htimu fo ty Fary, Menihi, Cehmoshtri inu Meshnary, fa volo nih trebuhä, redle pomagali, Stemi leshniiumi zaihni, kir fo prauili inu falsh pryzhouali, kir bi fe per tacih Cerquah bili fturili. Per tim fo ty eni hudizheui ludie, Slipi, hromi inu kruleui fe fturili, inu na **berlah** htakim Cerquom prishli .. Inu fo per tacih Cerquah **berle** od febe vergli .. Tu fo ty Fary poteriouali, inu na fteno oli na table malali inu fapiffali TC 1575, 202

☞ iz nem., prim. stvn. ferla [A. L. R., M. Č.]

berič gl. birič

berička gl. birička

beričovati gl. biričovati

beril -a sam. m [be'ri:l]; P 3, K 3 (TT 1577, TT 1581-82, DB 1584)

– ed. im.: beril; ☹

brezbarvni mineral, ki ga primesi obarvajo v dragi kamen različnih barv; beril: Inu grunti tiga Sydu inu tiga Méfta fo bily fnasheni sovfeimi shlahht shlahhtnimi kameni. Ta pèrvi grunt je bil en Iaffis: ta drugi je bil en Saffir: ta tretji en Calcedonier .. ta Ofmi en **Beril** DB 1584, III,150b [M. Č.]

berkcevg° (berkcevg, bercevg) -a sam. m

[be:rkcevg(?)]; P 5, K 4 (TT 1557, TL 1567, MD 1592, MTh 1603)

-ed. im.: berk/ber | cevg; ⑥

1. predmet, ki se uporablja pri delu; orodje: Organum. *Germ.* ein Instrument/ Werckzeug. *Carnio.* **berckzeug** MTh 1603, II,177

pren. Ty Sacramenti, fo le ene pripraue, ena poſſoda, en **berzeug**, de fteimi to Vero poterduiemo inu mozhno delamo TT 1557, kb

2. s prilastkom, slabš. **kdor ravna, dela po zahtevah koga; orodje:** Papesh nezhe, de bi nas Criftus shnega Martro ifuelizhal, Turk nezhe, de bi Criftus Bug inu Boshy Syn bil, fteim fta obba Criftufu ſubper, Obtuf fta ta praua Anticriſhta, Anticriſht ie Hudyzheu Hlapez inu **Berkzeug**

TL 1567, 53b

E iz nem., prim. das Werkzeug [J. N.]

berkſtat gl. verkſtat**berla** gl. bergla**beroc** gl. beroč²**beroč¹** -a -e del. [be'ro:č]; P 1, K 1 (BH 1584)

- nedol. obl. m. ed. im.: beroč; ⑥

kaj **ki vsebino besedila dojenja z razpoznavanjem znakov in glasov ter njihovim povezoivanjem v besede in stavke; beroč:** legens Vergilium, Berejohz vel **Berózh** Vergilia BH 1584, S52

PRIM. brati [A. L. R.]

beroč² deležje [be'ro:č]; P 9, K 9 (TC 1555, TE 1555,

TT 1557, TR 1558, TP 1566, TL 1567, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584)

- bero | č/c[!] (TE 1555, A4a); ⑥

kaj **izrača, da se vsebina besedila dojenja z razpoznavanjem znakov in glasov ter njihovim povezoivanjem v besede in stavke; beroč:** Natu vas .. proffimo, de kadar vi **beroz**[!] letiga Euangelifta, kai kriuiuga oli nefatopniga vletim nashim Tolmazheuanu fagledate, de vi tu iftu nom sdaiči puſtite veiditi TE 1555, A4a

// **izrača glasno podajanje vsebine besedila;**

beroč: en zhlouik ſliſhi ta Euangeli od eniga bofiga prepoſtfiga Farye oli od eniga drugaiga kerszhenika prou pridiguiozh oli **berozh** TR 1558, g3b; Atanaſius inu S. Auguſtin prauita, kadar ona ſlyſhita te Pálme **berozh** oli poyozh, taku nyu ferce andohtliuu inu vefelu pryde TP 1566, 13a; Obtuf kateri v'letim fvetim pifmi bere, ali **berozh** poſluſha: ta ima na teiſte imenitiſhe ſhtuke inu artikule dobru merkati DB 1584, I,cVIIa

PRIM. brati [A. L. R.]

besaga gl. bisaga**beseda (beseda, besejda, biseda)** -e sam. ž

[be'se:da/bese'da: be'se:de/bese'de:]; P približno 9000, K 49 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TA 1562, *P 1563,

TO 1564, TP 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, TP 1567, KP 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575,

DPa 1576, TT 1577, JP 1578, DB 1578, TkM 1579, TP 1579, DC 1579, BTa 1580, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584,

DC 1584, DM 1584, BH 1584, DA 1585, DC 1585, TPre 1588, MD 1592, TP 1595, Tm 1595, TC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

-ed. im.: b | e/é/o[!] | s | e/é/ej/è | da; -rod.: bes | e/é/ej/è/ej/ée | d | e/è (DB 1584, I,193b); -daj.: bes | e/é/ej/è | d | i/y/e (TP 1595); -tož.: b | e/o[!] | s | e/é/ej/è/ej/èj | d | o/ó (DB 1584, I,bIIa/a[!]) (TP 1595, II,158)/ó (TP 1595, I,18);

-mest.: bes | e/é/ej/è | d | i/e (TP 1595)/y; -or.: bes | e/é/ej/è | d | do; -dv. im.: besedi; -tož.: besedi; -mest.: besed | a/o | ma;

-or.: besed | a/o | ma; -mn. im.: b | e/é | s | e/é/ej/è | d/t[!] (JP 1578, II,16b) | e/ee; -rod.: bes | e/é/ej/è | d | ø/y/i; -daj.: besed | om/am; -tož.: b | e/é/i (DB 1584, II,88a) | s/d[!]

(TT 1577, 124) | e/é/ej/è | d | e/a[!] (JP 1578, II,85); -mest.: bes | e/é/ej | d | ah/eh (TT 1557, 193); -or.: Øbes | e/é/ej/a | d | ami/omi; ⑥

Deutfch. Spruch. *Latinè.* dictum. *Windifch.***befeda.** *Italicè.* motto, proverbio, fentenzaMD 1592, O8a; *Deutfch.* Verleumbdung. *Latinè.*infamatio. *Windifch.* hude **befede.** *Italicè.*

calunnia, infamia, ingiuria di parole, ignominia

MD 1592, R2a; *Deutfch.* Wort. *Latinè.* verbum,dictio. *Windifch.* **beſeda.** *Cr:* rizh. *Italicè.*

parola, dittance, vocabolo, voce MD 1592, V6b;

Caſtigo. *Germ.* traffen/ verbeſſen. *Slav.*fvaryti, **ſbefaido** Ihtraifati MTh 1603, I,227; Lingua.*Germ.* die zung. *Slav.* **beffeda**, jefikMTh 1603, I,806; Vocabulum. *Germ.* ein Nam/wort. *Slav.* **befeda** MTh 1603, II,730**1. jezikovna enota iz glasov ali črk v govoru****ali pisanju, ki nekaj pomeni; beseda:** Ta**befeda** pag Chriſtus vſlovenſki[!] jefiki fe

prau/ aden kir ye ſhalban oli an ſhalbanig

TC 1550, 92(54b); Inu mi nefmo .. lepih, glatkih,

viſſókkih, kunſtnih, nouih oli nefnanih **beffed**

iskali, Temuzh te gmainske Crainske prepoſte

beffede, kateri uſaki doſtri prepoſti ſloueniz

lahku more faſtopiti TE 1555, A3a; Sakai naſhi

ſlovenſki puhtabi imena imao, po Iudovſkiga

inu Gèrkfiga iesika ſhegi, Nekar, da bi vſaki

puhtab alli flovo **vbefedah** tuliko kako enacela **befeda** alli ſijllaba mozhi imel KB 1566, A2b;Pertei **beffedi** kruh imamo faſtopiti, vfo telefno

potrebo, Sakai tu S. Pifmu zheftu ſtein[!]

kruhom, vfo ſhlahſt ſhpisho inu piteye imenuie

TC 1575, 123; Kakou glas ali rafum ima ta

Iudouska **befeda**, Hoſanna? Letak, kakor da

bi rekli. O bog dai frezho inu Gnado Sinu

Dauidouimu JP 1578, I,6a; Ampag ieft hozho

raishi vti Cerqui pet **beffed** fmuio miſſelio

gouriti, de druge poduuzhim, koker ſteim

Iefikom deſſet tiſſuzh **beffed** TT 1581-82, II,99;BIBLIA, IE ENA GERZHKA **beffeda**, inu

pomeni v'gmajn, te Buqve Stariga inu Noviga

Teſtamenta DB 1584, Ia,Via; Miha je v'pèrvim

Capituli teſhak, tu dela Ebraifka Grammatica,

inu nuza veliku **beffed**, kir ſo ſi podobne, na

B

isrezhenju, eno sa drugo DB 1584, II,116a; Satu bi fe imejle te **befsède** (OD MENE) s'velikimi puhftabi pifsati, inu s'flisom merkati TPo 1595, I,73; Sakaj ta **befseda** je bila per teh Iudih ena snana **befséda**, de fe je djalu te Shene s'eme TPo 1595, III,99; Sakaj, kakor fmo odsgoraj flifhali, taku fe je is kriviga saftopa leteh **befsedi** sgodilu, de fo Ludje ta trohft, kateri bi fe imel per letem Sacramentu najti, s'gubili TPo 1595, I,195; Profsim .. v'fakateriga brumniga inu Bogabojezhiga Karfzhenika, aku bi bilu kej kaj, **vbešédah** ali v'Orthographij .. v'letej tiga Boshyga Mosha Martina Lutherja rainciga Hihfni Poftilli pregledanu, ali fkuasi Drukarje, kateri fo fe f'gul Nembzi v'drukainju ispuzfzhenu, de bi hotel is Karfzhanfke lubesni fam popraviti TPo 1595, I,)(5b / z nikalnico, v zvezi z en Inu nizhe nei mogel nemu [Davidu] ene **beffede** odgouriti, inu nishzhe od tiga dne ne fmil nega uezh uprashati TT 1557, 68 *prav ničesar*; de ony [neverniki] vejdo od Evangelia govorit, ampak ene **befsede** od njega ne saftopio, Sakaj, ficer bi fe ony dobru drugazhi s'tem lebnom iskasali TPo 1595, I,83 / Satu fem iest ta ifti Nauuk v'leto Preguoor od **beffede** do **beffede** prepiffal TT 1557, eeb *dobesedno*; Inu on [sv. Pavel] taku od **beffede** do **beffede** gouori. Ta Dh ozhiti inu faftopnu prauí, de v'tih puslednih zhafih, bodo eni od vere pali TAR 1562, 74a; De ga [katekizem] popolnoma od **beffede** do **beffede** vmeio prou ífrezhi inu faftopio, kai v'faka beffeda v'febi dershi TC 1575, 13 // *enota jezikovnega sporočila, sestavljena iz več besed; stavek*: Sakai ta **beffeda**, íeft fem ena Kerfzheniza fapopade ufe Articule, kir hti Kerfzhanski Veri slishio TO 1564, 150b

2. misel, izražena z jezikovnimi enotami, ki nekaj pomenijo; beseda: Inu kateri kuli rezhe kako **beffedo** fubper Synu tiga zhloueka, timu bode odpufzhenu TT 1557, 206; Sto **beffedo** Mir fuami, nom daie Criftus nafnane, kai ie on nom dobriga shnega Martro inu Goriuftanenem dobil inu oprauil per Bugi TR 1558, Lb; Inu de fe oben Zhlouik nema f'praftnimi **Beffedami** puftyti fapelati TL 1567, 7a; Tukai fe mu ona [ajdovska žena] mozhnò vpre **s'beffedo**: kakòr da bi tako diala: Plichí fai ijdo drobtinice, kjr lete od mis fvoih Gofpodov KPo 1567, CXVib; Zheftu krat enimu vijde ena **befseida**, inu vuner taku nemeini DJ 1575, 77; Inu du ie tebi leto oblast dal? Iefus pag odgouori inu prauí knim, íest hozho vas tudi vprashati, eno **beffedo**, aku vi meni to poueifte, íest hozho tudi vom pouedati TT 1581-82, I,90; N'Erpoprej fo letukaj notri, povfod, v'ftarim inu novim Testamenti ty imenitfihí inu ozhiti f'p'ruhi ali **beffede**, od Criftuša .. s'vekfhimi puhftabi satu poftauleni, de fe od v'fakiga tém b'ershe mogo najti DB 1584, I,cvIIIb; Ahifovi Hlapci fo djali k'njemu: Letu je David .. od kateriga fo

.. djali: Saul je taushent pobil, David pak deffet taushent. Inu David je te **beffede** k'ferci vsel, inu fe je filnu bal, pred Ahifom, Krajlom v'Gati DB 1584, I,162b; Takovu je enimu saftopnimu moshu tefhku, de on sa volo hífhe mora takove **beffede** poshréti, inu de fe mu oponafha, kar fe mu posfodi DB 1584, II,165a; Tu fo bile gladke fladke **befsede**, katere fo tej Evi tudi fladku v'ferze fhle, de je grefhila, inu posabila na Sapuvidi Boshje TPo 1595, II,177; Kadar je Iesus sa nafs terpil .. Sedem **befsedi** kir je on djal, Spomifli zhlovik v'ferzi. H'pervimu je rekai is ferza, Odfufty jim nih grehe Ozha, Kir mojo kry prelivajo, Ony nevedo kaj delajo TFC 1595, CCIII / Tiga Opraulauza **beffede** fo rane, inu gredo enimu fkuasi ferce DB 1584, I,323a; Sa tiga volo bi ty Papefhniki nafhiga Vuka nejmejli f'vartyi, sa falh inu kriviga dershati .. Temuzh imajo famy febe, inu v'fe druge ludy f'vartyi, kateri obeniga íeipiga zhiftiga ferza nejmajo, Ta dolg nej te **befsède**, temuzh teh ferz, katera fo nezhipta inu ne pridna TPo 1595, I,131

● — — preg. My tudi v'navadi imamo, de pravimo: Ena dobra **beffeda**, enu dobru mejftu najde TPo 1595, I,)(2a *lepa beseda lepo mesto najde*;

● — — Onu ie píffanu, de ta zhlouik ne bode shiu na famim kruhu, temuzh od sledne **beffede** Boshye TT 1557, 169 *človek potrebuje za življenje tudi Boga/božjo besedo*; Pifano íe, Zhlovik ne shivi od famiga kruha, támuzh od v'fake **befede** gredozhe is út Boshjih KPo 1567, CVb

3. izražanje misli z govorenjem, pisanjem; beseda: Inu taka Deshelska Oblaft ne brani íe íto famo **beffedo**, Temuzh fmezhom ítelefno brambo inu shtraifingo, De fe Myr pokoi, prauiza, bruma inu tu vunane poshtene obdershi TAR 1562, 91a; Ty Trety prerokuio pres **beffede**, pridige inu pres Islage, f'gul f'pildi inu sfigurami TT 1577, 241; On hozhe: Da my nashemu Blishniemu, v'fe kay nam íe kriuiiga f'turyeno, **sbeffedo** inu dianiem, íe Sarza odpufitimó JPo 1578, II,107b; ífkashimo fe v'v'feh rizheh, kakòr Slushabniki Boshji. V'velikim potérplenu, v'nadlugah .. v'lubesni pres hinaufzhine, **v'befsedi** te rífnice, v'Boshji mozhi DB 1584, III,98b; Moji Otrozhizhi, Nelubimo íe **s'befsedami** inu s'jesikom, temuzh s'djanjem inu s'rifnizo DB 1584, III,125b; Ali letukaj nej potreba veliku **befséd**, gledaj íe s'flifom na nje [ženice] dellu, tu nej mutafstu, temuzh govori, inu kalhe cilu lipu, kaj sa enu ferze ona íma TPo 1595, III,108 / Letu íe ta Angel skorei v'fe prorozhanftuo skratkimi **Beffedami** zhes pretekai, kai fo Proroki od Criftuša Prorokouali, sufeb ta Esaia Prorok JPo 1578, III,40 *na kratko, na hitro*; De v'fhe takovo oblast inu fhkodo terpe, inu htimu molzhe, tu je enu s'nameinjé, de je ta GOSPVD raunu taku eno **befsedo** shnymi govuril, kakor s'temi ludi v'tem Vertu TPo 1595, II,195

// v zvezi **delati/storiti/imeti veliko/dosti besed dosti in vsebinsko prazno govoriti; govoričiti, besedičiti**: Inu kadar ui molite, ne bobotlite ueliku, koker ty Aidye, fakai oni menio, de bodo uslishani, kadar oni dofti **befed** sture TT 1557, 14; Negovori marikaj pèr téh ftarih, inu kadar molifh, nedelaj veliku **beffedy** DB 1584, II,156a; Kateri veliku **befféd** ima, ta fi foverashtvu saflushi, inu kateri fe veliku oblafti an jemle, timu bodo foverash DB 1584, II,161a; Sakaj ony menio de bodo vflifhani, kadar veliku **beffed** delajo DB 1584, III,5b; Raunu taku tudi nej Bogu molitou prietna ker fe veliku bobozhe inu **beffedi** dela DB 1584, I,cVa; Sakaj ondu fe vidi, de ony od te Iftorie nikar veliku **beffédi** nedelajo, ony cillu preproftu inu ob kratkim od tiga govore TPo 1595, I,212

// **kar je izrečeno**: Maria pag prau, Pole iest fem tukai ta dekla tiga Gofpudi, meni fe iflidi po tui **beffedi**. Inu Angel gre od nee TT 1557, 158; Rekla ie: Leto fam iaft Dekla Gofpodnia, sgodi fe meni po tvoji **beffedi** JPo 1578, III,41

● — **dati besedo obljubiti, zagotoviti**: Takovi nefrezhi inu fhkodlivimu naprevsetju braniti, je Bug narpervizh fvojmu Folku fvojo **Befsédo** dal, inu oblubil, De hozhe nym pomagati fkusi te Shene Sejme TPo 1595, I,22; Kadar je pak to cejlo nuzh [Peter] lovil inu nihter vjel, inu na tu kir GOSPVD je njemu poprej to **befsédo** dal, inu sapovejdal, de bi tu fhe enkrat imel skuksiti TPo 1595, II,156; **dajati/dati (komu) dobre/lepe/prijaznive/stadke besede prijazno govoriti s kom, ogovoriti koga**: Ena Proshna vfeh Vernih, Vti toshio Bogu zhes te Ishchariotoue Sourashnike, kir odpreda, tu ie, vpryzo lipe flatke **Beffede** daio .. fe dobri delαιο. Od fada pag, tu ie, skriuaie vse hudu fubper nee mislio .. gouore TPo 1566, 100b; Sakai fe eni Starishi inu Gofpodary naido, kir nigdar ene dobre oli lipe **beffede** fui drushini, Otrokom inu Poslom ne dado TC 1575, 352; on pèrneffe naprej veliku trohtlivih inu lubesnivih prikasni, inu daje veliku flatkih inu priasnivih **beffed**, de bi ta reshaleni inu reskropleni folk trohtal inu potèrjoval DB 1584, II,125a; Aku bofh letimu folku priasniu, inu bofh dobrutlivu shnymi rounal, inu bofh nym dobre **beffede** dal, taku bodo ony tebi podlosni vse dny DB 1584, I,238b; Aku ga ti nefurifh, taku fe tebe nejmajo dobre **befséde** klonu dati, temuzh satu fhtrajfati TPo 1595, II,166; **dati/dajati komu hude/trde/sramotne besede ozmerjati/zmerjati, ošteti/oštovati koga**: Ne fvari tvojga blishniga pèr Vini, inu ga neshmagaj v'njegovim vefselju, Nedaj mu hudih **beffedaj**, inu nehodi mu pruti, s'tèrdimi beffedami DB 1584, II,166a; Taifti je febi tedaj fam eniga Sovrashnika fvojemi laftnimi denarji kupil, inu uni mu plazha s'preklinanjem inu fhentovanjem, inu mu k'hvali framotne **befféde** daje DB 1584, II,164b, podobno tudi DJ 1575; Satu, kateri

hozhe leto Sapuvid dershati, ta ne more le to roko per febi obdershati .. temuzh tu ferze ima tudi pres vliga ferda biti .. vufta nikomer obene tarde **befséde** dati TPo 1595, II,162; **držati besedo vztrajati pri obveznosti, obljubi; držati besedo**: temuzh GOSPVD tvoj Bug lete Ajde pregajnja, sa volo nyh pregrèfnhiga djanja, de on to **beffedo** dèrshi, katero je GOSPVD tvoim Ozhetom, Abrahamu, Isaaku inu Iacobu pèrfègal DB 1584, I,105b; **polagati/položiti/postaviti/dati besedo/besede (komu) v usta naročiti komu, kaj naj pove**: Koker fam Bug od tiga gouori Efaie 51. kir prau: Ieft, Polagam muie **beffede** vtuaia Vufta TO 1564, 67b; Ias ozho nym eniga taciga Proroka kakor fi ti is mei nyft Bratov poflati, inu moio **befedo** v'niegova útfa poftaviti, ta zhe k'nijm govoriti, kar mu iest bodem porozhil KPo 1567, LX; TA GOSPVD pak ie Bileamu dal to **beffedo** vufta, inu ie rekal: Poidi fpet hBalaku, inu gouori letaku DB 1578, 135b; GOSPVD je fvojo roko iftegnil .. inu ie rekàl k'meni: Pole, Ieft poloshim moje **beffede** v'tvoja útfa DB 1584, II,27b; **ujeti koga na besedi/v besedah narediti, da kdo izjavi kaj zanj škodljivega, obremenilnega**: Tedai gredo ty Farifei kiakai, inu fe fuetuio, koku bi nega uieli na **beffedi** TT 1557, 66; Ony [farizeji] fo hoteli njega vnegovih **befsedah** vjeti, inu fami febe vjamejo TPo 1595, II,284

● — — Ti fi muie hoiene inu muie leshane poprei vidil, inu fi vse muie poti ifuprashal, Sakai obene **beffede** nei na muim Iefiku, Pole ti Gofpud fi vse veidil TR 1558, F2a ni več kaj povedati; Sakai, pole nei ene **Beffede** na muim iefyku, De ti Gofpud bi vliga ne veidil TPo 1566, 247a; ● — — Chriftus more ta Mosh biti, od kateriga Moises pifhe, de je on ta edini, vezhni, Vligamogozhi Bug. Taku fposnata Moises inu Paulus kmallu senimi vfti ali vřaj s'drugimi **befsedami**, de je Chriftus pravi vezhni Bug TPo 1595, II,99 isto, *povedano na drugačen način*; ● — — preg. Nebodi kakòr ty, kateri s'velikimi **beffedami** obejtajo, inu vuner nihtèr k'njemu nefture DB 1584, II,155b *kdor veliko govori, malo naredi*; ● — — preg. Qvalis homo talis fermo Kakou je zhlouik, takova je **beffeda** BH 1584, S2; ● — — Perloshyte htim **beffedom** cilu ferce, Molyte, profsyte, hualyte prou Boga TPo 1567, A1b *govorite zavzeto, iskreno*

4. navadno v ed. **izjava, da bo kdo kaj storil, uresničil; obljuba, zagotovilo**: De fe dopolni ta **beffeda**, katero ie on [Jezus] gouuril, Ieft ne fem is letih kir fi meni dal, obeniga fgbuil TT 1557, 316; Sakaj njegova **befséda** ne bode lagala: Kar vy tiga Ozheta vmojem Imeni bote profsili, tu, on vam bode dal TPo 1595, I,164; Kaj te h'temu pershene de verujesh? Te **befsede** Chriftufove, kateri vas poflufha ta mene poflufha, Inu: Katerim vy grehe odpufтите tem fo odpulheni ZK 1595, 162 / MOje déte,

B

aku bošh Porok sa tvojsa blishniga, inu enimu ptuyumu v'roko feshesh: taku fi ti savesan **s'beffedami** tvoih uft, inu fi vlovlen s'govorjenjem tvoih uft DB 1584, I,318b

// **vnaprejšnja najava poteka, pojavitve česa; napoved**: Inu naifi ie tulikain zaihnou bil fturil pred nimi, oni ufai ne fo uerouali na nega, De fe dopolni ta **beffeda** tiga Elaia Preroka, katero ie on gouuril TT 1557, 300; Tedai ie ena **beffeseda** vunkai shla vmei bratmi, de ta ifti Ioger neumerie DPa 1576, 40b; Inu Petrus je spumnil na tiga GOSPVDA **beffesedo**, ker je on k'njemu djal: Prejden bo petelin pejl, bošh ti mene trykrat satayl DB 1584, III,45a; Kateri mene [Kristusa] lubi, ta bode moje beffese dershhal, Mojo **beffésedo** od moiga vmirainja ali fmerti inu gori vftajenja: Nikar Moisefsovo beffesedo, ali te defset Sapuvidi TPo 1595, II,85

5. izrazitev volje, da kdo mora uresničiti kako dejanje; ukaz, zapoved: Ta glas vne **beffede** (Hodi sa mano) mu nei le Vushefa prishal, tamuzh tudi Vfarce, inuzh ga ie ftoril volnega vfe sapufiti inu sa Christufom hoditi JPo 1578, III,84b; Po **beffedi** tiga GOSPVDA fo shli Israelski otroci, inu po negoui **beffedi** fo ony Kamp delali DB 1578, 122b; Kateri ima moje Sapuvidi, inu je dershly, taifti je ta, kir mene lubi .. Kateri pak mene nelubi, ta nedershly moje **beffésede** DB 1584, III,56a; Sakaj vfa Poftava fe v'eni **beffésedi** dopolni, slafti v'tej, Lubi tvojsa blishniga kakòr fam febe DB 1584, III,103b; Lubi tvojsa blishniga kakor fam febe, Vletej **beffedi** fo vfe sapuvidi sapopadene ZK 1595, 209 / Zhes letu je on [Bog] tudi svojo **Beffesedo**, te defset Sapuvidi dal, de bi mi nalha della vfa ponyh imejli rounati TPo 1595, I,18; Kateri mene [Kristusa] lubi, ta bode moje **beffese** dershhal, Mojo beffésedo od moiga vmirainja ali fmerti inu gori vftajenja: Nikar Moisefsovo **beffesedo**, ali te defset Sapuvidi TPo 1595, II,85

◆ – ver. **deset besede zapovedi, ki jih je Bog dal Mojzesu na gori Sinaj; deset božjih zapovedi**: Inu on ie nam osnanil fvoio Saueso, katero ie vam sapouedal, de io imate fturyti, slafti te defset **Beffei**, inu ie nee pišfal na duei Kamenate Table DB 1578, 152a; Inu on [Bog] je pišfal na te Table, kakòr je tu pèrvu pifmu bilu, te defset **Beffede**, katere je GOSPV D k'vam govuril is Ognja, na tej gorri DB 1584, I,106a

6. zgoščeno izražena globoka misel, ki temelji na življenjski izkušnji; sentenca, izrek: Na prizho te fvoie inu prave Katholike Cerkve vere, ftavio oni lete sentencie alli **beffede** fvetiga Pifma KB 1566, E5; Sa tiga volo sapovej on [Kristus] Petru .. perftavi tudi eno flu tarde pritefhno **beffesedo**: Kateri ta mezh vsame, ta ima fkusi Mezh poginiti TPo 1595, I,235 / v zvezi **modra beseda** Apophtegma. *Germ.* ein kurtzer aber weifer Spruch oder Sentenz. *Sclav.* modra **beffeda**

MTh 1603, I,103 *sentenca*

7. ed., s prilastkom **sistem izraznih sredstev za govorno in pisno sporazumevanje; jezik**: Inu nom fe tudi sdy, de ta nasha slouenska **beffeda** fteimi latinskimi puhftabi fe lepshe inu leshei pishe tar bere TC 1555, A2b; iefst [Trubar] hozho vleti Predguori, fa volo tih muih dobrih preproftih Lanzhmanou, kir druge **beffede** ne fnaio, famuzh to Slouensko, od tih ner potreb-nishih .. shtukou faftopnu gouoriti inu vuzhiti TT 1557, k2b

// **jezik, zlasti v govorneni obliki; govorica**: IE bil pak po v'fim Sueiti le en Iesik, inu le ena **beffei** .. Nu, Poidimo doli, inu nim vndukai nih **beffedo** smeishaimo, de eden tiga drusiga iesika nebo resumil DB 1578, 9a

8. mn. **iz besed sestojéči del v knjigi ali potrjen v ustnem izročilu; besedilo**: Lete ene **beffede** fo v'fete is tiga Elaia Preroka, katere fo pišfane vteh 11.21.15. Iere. 15. Capitulih TT 1577, 447; KAdar je vshe Moses te **beffede** lete Poftave cilu bil sapifšal v'ene Buqe, je on sapovédal Levitom .. Vsamite te Buqe lete Poftave DB 1584, I,116b; TEdej je Krajl tjakaj poslal, inu je puftil vkup priti .. vus folk, mali inu veliki, inu fo pred nyh ufhešhi bile brane, vfe **beffede** teh Buqvi te Savese, katere fo v'Hifhi GOSPODNI bile najdene DB 1584, I,249b; H'puslednimu ie on [Primož Trubar] tudi D. Luteria Hishno Pofillo v'slouenski iefik cillu skorai do konza (mallu **beffed** manka) tolmazhoual TtPre 1588, 129 / Potle na konzu tiga drugiga Capitula, in vtim Tretym inu zhetertim .. fazhne trditi inu spryzhovati, fdoftimi inu fguishnimi Argumenti, perpuuidi .. Vtim V. Capitulu odpreda ta nega Vuk vufš vkratke **beffede** poftauil, inu opomina vfe Verne, de vti Frayngi, v katero ie nee Iefus poftauil, oftano TL 1561, 75a

9. v zvezah **božja beseda / beseda božja besedilo, nauk, ki ga je navdihnél, sporočil Bog; božja beseda**: fakai le ta fama **beffeda** bošhya/ kir ye od Buga/ fkufi te Angele/ Ozhake/ Preroke/ fkufi nega Synu Christufa/ inu te Iogre/ gouoriena/ inu vto Biblio sepifana TC 1550, 211(118b); Letu ie enu guishnu inu rifnizhnu Snamine na enim zhloueku, de on bode po tim lebnu Ifuelizhan inu ohranen, kadar on .. rad poslusha oli fam bere to Boshyo **Beffedo**, inu hti isti fuio uolo perda inu perloshi TR 1558, G4a; VI Ifuoleni Boshy, lubi Bratie inu Sefre, Mi bomo is S. Pyfma, is te **beffede** Boshye, poduuzheni, De oben Zhlouik, kateri ie vshe knega leitom inu faftopu prishal, Odpufzhane tih fuih Grehou, ne more dobytí ne pryeti TO 1564, 109b; Na koliko delou fe deli Boshya **Beffeda**? Na dua: Slafti, Vpoftauo, inu Euangelium. Poftaua kashe Grehe inu prefrashi te Veifti: Euangelium odpufzha te Grehe inu troshta te Veifti JPo 1578, III,133; taku de oben pravi Káfzhenik, (famuzh de bi bil cillu od Hudizha obdan)

nemore spodobnu toshiti, de bi Boshja **beffeda** temna ali nesaftopna bila DB 1584, I,cvIib; **H'beffedi** Boshji fe nema nifhtër pèrloshiti, ni prozh odvseti DB 1584, I,(IIa); kateri tej Bofhy **beffedi** veruje, ta ima ta vezhni leben TPo 1595, I,156; De fe en vřakateri vuzhy, koku v'tëm Krajlestvi Christufevjm, nikar zhlovëfka oblaft ali velikú velanje, temuzh le ta **beffeda** Boshja ima velati, inu regirati TPo 1595, III,143 / Ta druga Prigliha pak od te Shene, gre na to Karfzhanlko Cerkou .. Ta fe tudi vëfely .. kadar ta grohñ najde, vushge eno luzh, tu je Boshjo **beffedo**, inu pometa to hifho, Tu je, vuzhy, koku ludje imajo brumni biti TPo 1595, II,140 / Tu Seime ie ta **beffeda** Boshya. Kateri fo pag poleg tiga potu, fo lety, kir poslushaio TT 1557, 186; **Tuia Beffeda** ie ena Suezha muim nogom, Inu ena Luzh muim stefom <**Beffeda** Boshya fama prauí pot Vnebeffa kashë> TPo 1566, 221b

// v zvezah **božja beseda / beseda božja obredna uporaba tega besedila**: Kadar vidua hozhta uta fueti Sakon ukupe stopyti, tiga vidua nemate diati pres Boshye **Beffede**, koker ty Aydi inu neuerniki TO 1564, 131b; Sakai pres **Beffede** Boshie ie Voda le shleht Voda: Ampak **sBeffedo** Boshio ie ona en Kerft, tu ie, ena miloſti polna Voda tiga Lebna DC 1580, C8a; Boshja flushba pres Boshje **beffede** je Hudizheva flushba DB 1584, II,+IVb

// v zvezah **božja beseda / beseda božja oznanjanje, razlaga tega nauka, verske resnice**: Vom bi fe imela nerpopei prauiti ta **beffeda** Boshya. Ampag řatu kir ui to ifto prozh odganete .. mi fe oberneva htim Ayđo TT 1557, 376; Kadar fo pag ty Tëfalloniki Iudi fueidili, de ta **beffeda** Boshya fe ie tudi uti Beroi od Paulufa ofnanouala, prideio, inu fo tudi undukai ta Folk gori ulđigouali TT 1557, 389; Obtu sledna Gofpofzhina, ie dolshna fo ufo mozchio inu oblaftio pomagati, fuetouati inu naprei poriuati, te prae slushbe Boshye, de fe poufod vnih deshelah, meiftih, farah, prou ta **beffeda** Boshya pridiguie TC 1575, 318; Ne skerbio sa Boshjo **beffedo**, dershe fe Papesha inu tyh řtarih Ozhakou, Conciliou, inu řtarih Zhloueskih pořtau JPo 1578, I,73b; KVNIMV ZHASV, SE IE ta mnoshiza Lyudy rinila Kiesufu, da bi slishali Boshjo **Beffedo** JPo 1578, II,109; Ptuae inu nefnane ludy, kateri fo řa Boshie **beffede** volo bily pregnani, ie on rad erpergoual, inu jim dobru řturil TUPre 1588, 120; Tu bodi sadofiti od Exempla, od kateriga ta Evangelift vsazhetku melda, koku je leta mnoshiza ludy s'flifsom k Boshji **beffedi** pershla TPo 1595, II,153; Sakaj takou greih, kateri fe pravi Boshjo **beffedo**, inu Karfzhenike pregainati .. fe ne pufty letukaj na Semli plazhati, onu flifhi ta Paklenfki ogein h'timu TPo 1595, III,40; aku ti hozh Bogu prou flushiti, taku ofřani vtvojem poklizainju inu řtanu, on fi bodi

fhleht kakor hozhe, inu pořlufhaj h'pervimu Boshjo **beffedo** vCerkvi TPo 1595, II,225; kateri sa Boshjo **beffedo** ne mara, je prefhern, fvojevolen inu offerfen, inu fe poleg tiga nikar pořhtenu ne dershy, more vgreih inu framoto priti TPo 1595, III,139 / On [Metuzalem] je mimu drusih s'Boshjo **beffedo** flisig okuli hoidil, inu je bil en Prerok, kir je povfod ludem Boshji řtrah predigoval DB 1584, I,4b; Ty kir fo vPridigarřtvi, inu vedan s'Boshjo **beffedo** okuli hodio, ty vejdo, kaj tu seno řhkodo pernefsy, aku fe nikar vřak dan nebere inu nemole TPo 1595, I,207

// navadno v zvezah **božja beseda / beseda božja Jezus Kristus kot božja prisotnost med ljudmi**: Ta **beffeda** bofhya tu ye Syn bofhy Iefus Christus[!] ye zhloulik pořtal řa nalho uolo TC 1550, (15a); Inu ta ifta **Beffeda** ie Meřfu řturiena, inu ie prebiuala vmej nami TT 1557, 256; Per tim on vuzhi, de ta ifta vezhna **Beffeda** Boshya, ie Meřfu pořtala, Tu ie tu prauu zhloueřtuu htimu fuimu Bogarřtuu perufëla TR 1558, B4a; VEZh fe vuzhi, De ta **Beffeda**, tu ie, ta Syn Boshy, ie to Zhlouesko Naturo na fe vřel vtim teleřfu Diuice Marye, inu prauí Zhloulik pořtal TAr 1562, 29b; Inu S. Ianřh Evangelift od tiga ozhitsu piřhe: On [Kristus] fe imenuie sueliko imeni: Slafti, Vezhna **Beffeda**, Shyui Kruh, Shyui Studenaz, Vezhni řhiuot inu Luzh JPo 1578, III,38b; Criftus fe Boshja **Beffeda** DB 1584, I,(IIIb); Trye fo, kir prizhujo v'Nebefsih: Ozha, **Beffeda**, inu řveti Duh, inu lety trye fo enu DB 1584, I,IIIa; Raunu kakor tu S. Pifimu GOSPVDV Criftufu enu suřsebnu ime da, inu ga imenuje to **Beffedo** Boshjo, Taku onu da timu Duhuvi Boshymu tudi enu suřsebnu ime TPo 1595, II,80 / V SAZHETKI IE BILA **BESSEDA**, inu **Beffeda** je bila pèr Bugi, inu ta **Beffeda** je bila Bug DB 1584, III,47a

// v Stari zavezi, v zvezi **božja beseda zaveza zvestobi Izraelovemu Bogu**: Inu naifi fe on [Tobias] taku mej ptuimi bil vloulen, taku on vřaj nej od Boshje **beffede** padël DB 1584, II,147b

10. ed., s prilastkom, v Stari zavezi **sporořilo, ki ga preroki prejemaajo od Boga in razglašajo ljudem; starozavezno prerořko oznanilo**: POřlufhajte GOSPODNIO **beffedo**, kir fe boyte pred njegovo **beffedo** DB 1584, II,26a; Ali vtakovi nadlugi fe on [David] derřhy na tiga Preroka Nathana **beffedo**, kateri je njemu dal: Bug je milořtuiu, Bug njemu ne bode takoviga Grejha perraital TPo 1595, I,258 / INU pèrgodilu fe je v'dvanajřtim lejtí, na prvi dan dvanajřtiga Mëřza, fe je GOSPODNIA **beffeda** k'meni řturila, rezkoz: Ti zhlovezhku dete, řturi enu klagovanje zhes Pharaona DB 1584, II,75a

11. ed., s prilastkom, v krřřanřtvu **Jezusov nauk vsem ljudem o odreřenju řloveřřta, Kristusovem trpljenju in vřtajeñju; evangelij, evangelijsko oznanilo**: Onadua [Pavel in Sila] prauita, Verui na tiga Gofpudi Iefufa .. Inu ona řta nemu, inu

B

ufem kir fo unega hishi bili, to **beffedo** tiga Gospudi ofnanila TT 1557, 387; Tukaie pak Christuf fvoj ik alli **Befedo** Boshjo vsdigne, vilhei zhef vfa nebefa, inu postavi fvoio **befedo** k'eni Kralici inu Kneginij katera Hudizhu vfo muzh vsame, inu niegovo Kralevtvo satarre KPo 1567, CXXXIII; On [Kristus] ie videl, da ty Liudy hote veliko raishi Hudizheuga Vka inu Zhlouiskiga domishliania polushati, kakor Boshyo **beffedo** JPo 1578, II,142b; Sakaj vfa tvoja **Beffeda**, Pèr Turkih fe prepoveda, Ludem pridigovati :/: Tèr tu fvetu Kèrfzhovanje, inu tudi Obhajanje, fe nepufti dèrshati DC 1584, CCXVII; Ampak ta **befeseda** nahiga lubiga GOSPVDI Christufa, ta fveti Evangelion, vkaterim my flifhimo, koku je Christuf sa nalnih greihou volo vmèrl, inu nam hpravizi supet gorivstal, ta je ta nar viſokeiſhi inu bulſhi Shaz TPo 1595, II,85; Rifnizhnu, rifnizhnu jeft vam povejm, kateri mojo **befedo** polusha, inu veruje timu, kateri je mene poslal, ta ima vezhni leban, inu nepride v'fodbo ZK 1595, 101 / protest. Kaj fe pak pravi Boshjo **befsédo** dershati: Drusiga nihter, temuzh verovati, kar nam Christuf od odpufzhanja grejhov, inu od vezhniga lebna v Evangeliju oblubi, de ie reis, inu na takovi veri inu vupanju terdnu dershati TPo 1595, I,185 / Ta nega [Kristusa] offer Mezhi, fe nega **beffeda**, kir ta ferza reshe, de fo ni pokorni, inu on tudi pravizo terdi, te brumne brani, te hude shtraifa TT 1577, 463; Takova [Kristusova] **Befséda** je ta Paliza bila, na katero fe je on opiral inu dershah, de njega ta Greih neji mogel potlazhiti ni premozhi TPo 1595, I,258; Aku nas lih ta fmerit bode polherla, taku my vſaj ne bomo nje oftrih ſob pozhutili. Sakaj ta **befeseda** Christufeva je nah Arnosh, Ikusi kateri my .. ta vezhni leben imamo imejti TPo 1595, I,186 / Kakor ie ta Christufoua befeda inu prediga pred tim Suitom sashpotouana inu sa malo deršana, inu vſelei preganiane na ſebi ima, da io tudi sa tiga voliu S. Paul imenuie **Befedo** tiga Krisha JPo 1578, III,3; VMolitvi veden ftujte, inu zhujte vtejti, stém sahvalenje, molite poleg tudi sa nas, de nam Bug vrate te **befséde** odpre, de govorimo Criftufevo ſkrivnoſt DB 1584, III,110a; Bodite pak delauci te **befesede**, inu nikar le polushauci, s'katerim vy famy febe obnorite DB 1584, III,133b; ie Bug eniga vbofiga Meniha, Doctor MARTINA LVTERIA, obudil, kateri ie fuoi shiuot vagal, inu ie le s'tém famim Mezhom Boshie **beffede**, tiga velikiga Rifá Goliata, Papesha glauo ofdekal TPo 1588, 15

12. ed., v Novi zavezi **kar omogoča božje delovanje; božja moč**: Ta dua zaihna, de Criftus tiga Gobouza ſteim dotikanem, Tiga Altmonouiga klapza[!] pag le ſto **beffedo** inu od dalezh ofdraui .. pryzhuio, de ie on rifnizhnu od Buga poslan TR 1558, C4b; Sakai **befeda** Boshija, ie ena

Muzh Boshija v'Iesufu Christufu, katera isvelizha vſakateriga, kijr veruie na tiga shiviga praviga ediniga Boga KPo 1567, CXXXIII; Na vezher pak fo k'njemu veliku s'Hudizhem obſedenih pèrpelali, inu on je te Duhuve vun isgajnal **s'beffedo**, inu je vſe shlahť Bolnike osdraulal DB 1584, III,6b / Kadar kuli fe pravi Sueti Duh ie utim zhloueku, Taku ie vnim ſkuſi to **beffedo** TR 1558, Oa; Ta Zhifta hiſha ferza nje [device Marije], Hitru Boshji Tempèl poſtane, Kir Moshha nej ſposnala, Skus **Beffedo** je pozhela DC 1584, CIII [A. L. R.]

besedeca gl. besedica

besedenje -a sam. s [be'se:denje]; P 2, K 2 (MD 1592,

MTH 1603)

– ed. im.: besedenje; (M)

besedičenje, govoričenje: Nugae. *Germ.*

Vnnütze/ nichts taugende wort/ tandmär/ lofe thädning/ onnützig geschwätz. *Slav.* säikernu marunavanie, **beffedenie**, klaffanie, basni

MTH 1603, II,131-132 [A. L. R.]

besedica (besedica, besejdica, besedeca) -e

sam. ž [be'se:dica -e]; P 60, K 8 (KB 1566, KPo 1567, JPo 1578, DB 1584, DC 1584, TtPre 1588, TPo 1595, TFC 1595)

– ed. im.: bes | e/é/ej | di | c/č[!] (TPo 1595, I,281) | a; – rod.: bes

| e/é | d | i/e | ce; – tož.: bes | e/é/ej | dico; – mest.: besedici;

– or.: bes | e/é | dico; – dv. tož.: besedici; – mn. tož.: bes | e/ej

| dice; (M)

1. ekspr. **posamezna jezikovna enota iz glasov ali črk v govoru ali pisanju, ki nekaj pomeni;**

besedica: Inu sa rifnico ti ſice po vſim olnim piſmu Boshijm ne bodeſh nikeir[!] nahfal to nai manſhi zhårko alli **beffedico**, da bi bila od Boga ta Papesška Malha poſtavlena KB 1566, G5; Evangelij pak je ena Gerzhka **beffediza**, inu pomeni en veſel glas ali felſtvu DB 1584, I,aV1b; Ta **befsediza** Denarius, katera fe zhafſi vinar, zhafſi groſh tolmazhuje, je ena ſtara Rymſka Moneta, katera je zheterti deil eniga ſlatiga velala TPo 1595, II,279; Auguftinus pravi: Ioannes nuza to **befsédizo**, odprejti .. ſatu, de on nanſanje da, koku ſo fe taiftikrat te Dauri tiga lebna glih odperla inu od vnót ſo ty fveti Sacramenti, tej Cerqvi, pertekli, pres katerih fe nemore k'lebnu, kateru je ta pravi leben, noterpojti TPo 1595, I,303; inu my ſanikerni ludje, kakor hitru eden nas le eno Latinſko, Gerlko ali Ebreifko **befsédizo** ſna inu vmej, taku od offerti ne vejmo, kej bi my imejli ofſtati TPo 1595, III,133;

● – z nikalnico, z glagoli rekanja, v zvezi **ene besedice prav**

nicesar; ene besedice: Ieli to ta priasliv Mosh, od kateriga fo meni tulikai pravili, inu ga hvalili? Tèr mi nezhe ene **beffedice** voſchiti? KPo 1567, CXV; Ie li to ta priasniui Mosh, od kateriga fo meni tulikai prauili, inu ga hualili? Ter mi nezhe ene **beffedice** odgouriti JPo 1578, I,88b; Od takoviga ne pravio ti Lotri le

ene **befsédize**, fture timu Pilatufu eno Plavo megro pred ozhy, pravio: De fe je [Kristus] k'Iudoukimu Krajlju fturi TPo 1595, I,253

● — Sakaj onu fe hitru pergody, de ti fa volo ene fame **befsedeze**, katera tebi kej nej dopadla, od ferda bofh premagan TPo 1595, II,161 *malenkosti*

2. ekspr. *kratka misel, izražena z besedami:*

Inu k'meni je prifhla ena fkrjuuna befedda, inu moje uhu je eno **beffedizo** is teifte prejela[!] DB 1584, I,267a; Sakaj aku on lih v'grobi fegnje inu ftrohny, taku bo on v'faj na fodni dan fpet moral od fimerti vstati, inu ftopiti pred ta fhtrafhni Rihtni stol, Iesufa Cristufa, inu tudi od te fnejdne nepridne **beffedice** Bogu rajtingo dati DB 1584, I,aVa; Satu ta Text letukaj ne pravi taku fhleht, de ta Sakon je ena fhlahnta zhaftita reizh, temuzh on tudi h'timu perftavi, to **befsédizo**: Inu ta Sakonfka poftela pres madefha TPo 1595, III,186; Sakaj my imamo sufseb na leto **befsedizo** gledati, kir ta Evangelift melda: de njegovi logri fo h'GOSPDV Iesufu fedli, inu on je s'hnyimi govuril TPo 1595, II,307 / Pole, taku gre njegovu djanje, ali od tiga fmo my eno maihino **beffedizo** saffihali: Gdu hozhe pak tu garmenje njegove mozhy saftopiti? DB 1584, I,273b

3. ekspr. *izjava, da bo kdo deležen česa ali da se bo kaj zagotovo uresničilo: objuba, zagotovilo:*

Ne bui fe Maria, ti fi gnado per Bugi nahla. Leto **befsédizo** ti dobru merkaj, Sakaj ona nej le htimu flushila, de bi ta Dekliza s'hngo potrofhntana bila, temuzh de bi timu grofovotimu Malikovainju brainenu bilu, kateru fe je potle mej temi Karlzheniki, fkusi tiga Papefha inu Menihe snafhlu TPo 1595, III,64 / De bi fi lih v'doli temnim, Iest moral kej hoditi :/: Vnujah inu v'terpleni v'fim, Nemore mi fhkoditi. Sakaj le tvoja Paliza Tu je tvoja **Befsediza**, Ta mene terdnu trofhnta DC 1584, CLXV [A. L. R.]

besediča gl. besedica

besediti -im glag. nedov. [be'se:diti -im]; P 1, K 1

(TR 1558)

– sed. ed. 3. os.: besedi; Ⓜ

kdo; za koga **govoriti v korist koga; zagovarjati:** Htretimu ie tudi Iefus Vnebefsa shal, de ie pred Bugom te Cerque v'feh Vernih Oduetnik inu Befsednik .. Cristus ie na Deftnizi Boshij, de fa nas **beffedi** inu profli TR 1558, d4a [A. L. R.]

besediti se -im se glag. nedov. [be'se:diti se -im se];

P 1, K 1 (KB 1566)

– sed. mn. 3. os.: besedijo se; Ⓜ

kdo; za kaj **medsebojno izražati nesoglasje z izjavami, stališči drugega, navadno glasno, ostro; prepirati se:** Mi papifti pak ozhmo Boshijo volio od nefef perftrezhi, inu nekar samuzh tim Lutheranom (kijr sa fvoio inu nekar sa tih Pifimov manungo **fe beffedijo**) tamuzh tudi tim fveti Pifimom .. sapovédat vftopitife KB 1566, F [A. L. R.]

besedni -a -o prid. [be'se:dni]; P 2, K 2 (TL 1567,

TT 1581-82)

– m. ed. mest.: besednim; Ⓜ

ki se nanaša na besede; besedni: Aku pag kei du drigazhi vuzhi, inu ne oftane per tih fdrauih beffedah nashiga Gofpudi Iesufa Cristufa .. ta ifti ie napushen, nishter ne vei, temuzh on ie kushan v'tim prashanu **vbeffednim** kregom, is katerih frafte nyd, fdrashba, shentouane TL 1567, 66b [A. L. R.]

besednica -e sam. ž [be'se:dnica]; P 2, K 2 (TR 1558, KB 1566)

– ed. im.: besednica; ⓂⓂ

ver. **zveličana ženska, ki pred Bogom zagovarja skesanega grešnika; zagovornica, priprošnja:** Inu ftakim kriuium Tolmazhenč inu sfalsh Islaganem fo te preprofte Kerszhenike pregouorili inu fepelali, De Diuiza Maria ie ena Oduetnica, **Befedniza** inu Pomozhniza pred Bugō v'feh tih ludi, kateri na no klyzho, ni slushio, offruio TR 1558, e2a; PAPISTI. Ti pak uzchio inu kratko ote imeti, da fe ima Divica Maria sufbe, kokèr pomozhnica, frèdnica inu **beffednica** pàr Bugi, zhaftiti inu kokèr nefeska Kralica moliti KB 1566, H [A. L. R.]

besednik -a sam. m [be'se:dnik -a]; P 124, K 28

(TC 1550, TT 1557, TR 1558, TT 1560, Tar 1562, *P 1563, TO 1564,

KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575,

DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, TrM 1579, DC 1579, TT 1581-82,

DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595,

TfM 1595, TfC 1595, MTh 1603)

– ed. im.: besednik; →; – or.: bes | e/é | dnikom; – mn. im.: besedniki; →; Ⓜ

Deutfch. Fürsprech. *Latinè.* advocatus.

Windifch. odvetnik, **befsednik**. *Italicè.*

avvocato, procuratore MD 1592, D7b; Iuriconfultus.

Germ. ein Rechtskündiger/ ein Rechtsgelehrter.

Slav. odvetnik, **beffednik** MTh 1603, I,759

1. navadno strokovnjak za pravo, ki zastopa, zagovarja koga pred sodiščem; odvetnik, zagovornik:

Kadàr bi pak is fvoih ftift inu Kloftrov dobre Shule fturili .. da bi bilu muzh is nih do voli iméti, ūzhene Lüdi, Skoffe, Predigarie, fhulmoiftre, Rihtarie, Purgermoiftre, ftarafhine, Pifarie inu **befednike** KPo 1567, CVIII; Inu nekar koncu te naiete **Befednike**, kir radi fa mytou inu lofneu Maßla volo kriue toshbe fa prauè, naprei perneffo TC 1575, 338; Pufti .. de nih [vdov] prauda nebo perpogibana ali ifpazhena, temuzh de fe vnih prauih rizheh super nih Supernike pomaga, ter prauda inu prauiza iskashe. Pomagai de fe nih **Befedniki** nih prou inu sueiftu pooblafte TrM 1579, 89b; Paracletus fe rezhe en **Befsednik**, odvetnik ali en procurator pred praudo, kateri tiga dolshniga trofhnta, sagovarja inu pomaga. Taku tudi S. Duh nam dela v'nafhi véfti, pred Boshjo praudo, supàr gréh inu Hudizhevo toshbo DB 1584, III,56a;

B

ZHes pet dny je doli fhål Viſhi far Ananias s'témi Starifhimi, inu s'tém **Befsédnikom** Tertullom, ty fo fe iskasali pred Deshellkim flegarjem supår Paula DB 1584, III,75b; Bug ie vpoſvitnih rizheh poprej Iſvelizharje poſtavitil, ferordnal, kakor fo Polvítina Goſpolzhina vRegimentu, Ozha inu Mati vſihhi, Arzati vbolesnjah, Iurifti ali **Befſedniki** vteh praudah TPo 1595, I,141

2. ver. kdor je zveličan in pri Bogu zagovarja skesanega grešnika; zagovornik, priprošnjik: kateri [Jezus] ye **befednik** inu ta prauí Scoff perbugi/ on ſam naſhe proffne[!]/ naſha dobra deilla/ inu naſhe terplene Bogu offruye TC 1550, 115(66a); nash Oduetnik, **Beffednik** pred Bugom, inu nash Spraulauiz, kir bi nas ſpet Sbugõ ſmyril inu ſprauil, Grehe odpuſtil, inu vnebeſſa perprauil, Niſzhe drug nei .. Samuzh ta nash Gofpud inu Ohranenik Ieſus Criſtus TR 1558, c2b; Sato da ie ſam Criſtus Vni vifoki Far, kateri ie nash **Befednik** inu oduenik[!] pred Ozhetom, inu nepreftanno sa nas moli JPo 1578, II,142; Inu aku gdu greishi, taku imamo eniga **Beffednika** (ali kir nas ſagovaria) per tim Ozhetu, Ieſufa Criſtufa, kateri ie pravizhan TKM 1579, *8a; imamo na ſamiga Boga klizati, inu njega ſamiga moliti, vtém ſamim imeni naſhiga ediniga Srejdnika, **Beffednika** inu Iſvelizharja, Ieſufa Criſtufa, potehmal, ker leta zhaft ſamimu Bogu Ozhetu inu Criſtufu ſliſhi DB 1584, I,cVa

3. kdor usvoji spretnost, znanje govorjenja, predvsem v javnosti; retorik, govornik: Satu jeft vas proſim, de letu gori vsamete, priasnivu, inu de je ſ'fliſſom berete, inu imejte nam sa dobru, ako nevmémo taku dobru govoriti, kakõr ti flovezhi **Beffedniki** DB 1584, II,154a; Longè omnium praefantibimuz orator fuit Cicero. Cicero je bil zhes vfe **beffednike beffednik**[!] BH 1584, S4 [A. L. R.]

besedovanje (besedovajnje) -a sam. s
[besedo'va:nje -a[?]]; P 1, K 1 (MD 1592)

- ed. rod.: besedovajnja; Ⓜ

izražanje misli, mnenja z govorjenjem; pogo-varjanje, razpravljanje

♦ -- Deutfch. Redkunft. Latinè. rhetorica.

Windijch. kunsht **befedovajnja**. Italicè.

retorica MD 1592, L8b govorniſtvo, retorika [A. L. R.]

besedovati -ujem glag. nedov. [besedo'va:ti]; P 1, K 1 (TT 1557)

- nedol.: besedovati; Ⓜ

kdo **govoriti v korist koga; zagovarjati:** Sakai Bug Ozha ie le Criſtufa ſamiga htimu, de ima tim ludem Grehe odpuſtiti, **beffedouati**, Gnado, Miloft inu ta Vezhni leben dobiti per Bogi, odlozhil poſtauil, inu koker ſam Criſtuf gouori Ioh. 6. fepezhatil inu ſafnaminoual TT 1557, bb4a [A. L. R.]

bestia gl. beſtija

bestja gl. beſtija

beſtia gl. beſtija

beſtija (beſtija, beſtija°, beſtja°) -e sam. ž

[ˈbe:ſtija -e]; P 114, K 8 (TT 1557, TL 1561, TL 1567, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, ZK 1595)

- ed. im.: beſtia; - rod.: be | ſti/stj (ZK 1595, 10) | e; - daj.:

beſty; -; - dv. im.: beſty; - mm. im.: be | ſ/s | t | i/y | e; - daj.: beſtiom; - or.: beſtyami; Ⓜ

1. divja žival, običajno velika in/ali nevarna:

Kadar pag Paulus doſti ſaramente ukupe ſagrabi, inu na ogen poloſhi, iſlefe unukai od te vrozhufti en Madras inu ga popade ſa roko. Kadar fo pag ty prepoſti ludie to **Beshtio** uidili .. fo diali umei febo, Leta zhlouik ie guishnu ludi ubyal TT 1557, 426; Ty, ker fo nad nymi oblaſtniki, imαιο varouati, da bi kai ſanikarno nepoſhteno, Diuie inu ſamouolno neſazheli inu vmei ſabo kakor diuye **Beftye**, Volzye inu Meduedye, Kazhe inu Baſiliski neſhieueli JPo 1578, III,72; Shyueio kakor Diuie **Beshtye** inu neſaſtopna Shyueina, nemerakai inu nepremifſe kay gouore JPo 1578, III,57[=107] / V letim Capituli .. ie zhetueru prerokouane od tiga Sludia, kateriga tu S. Pifmu htim kazhom, Drakom, Lintuornom, Pardom, Leuom, Meduedom, groſnim ſtraſhnim ſobatim glauatim **Beshtiom** inu diuym Suirinom perglihuie TT 1577, 374

pren. Tu ie celo darso diuye pres framno ſhiulienye .. takoui Liudie rataio celo **Beftie** ali ſhiuina, katera nemara sa Boga ni sa Liudy JPo 1578, II,98b

2. v Razodetju bitje v podobi nenavadne rogate živali, ki odvraca ljudi od Boga; zver: Inu ieft fem vidil eno drugo **Beshtio**, gori gredozh od te femle, inu ie imela dua roga, glih koker tu Iagne, inu ie gouorila koker ta Drak. Inu ona ie iskaſala pred nim vfo muzh te perue **Beshtie**, inu della, de ta femla, inu ty kir na ni prebuiaio, molio to peruo **Beshtio** TT 1577, 373; ieft fem vidil eno ſheno fidezho, na eni ſhearlatoui **Beshty**, polno tih imen tiga kletua, inu ie imeila ſedem glau inu deffet rogou TT 1577, 428; kateri ima to ſaſtopnoſt, ta ſhteí tu ſhtiuene te **Beshtie** TT 1581-82, II,411

3. v razlagalnih beſedilih, zlaſti k Razodetju kdor služí satanu in odvraca ljudi od vere v Kristusa; antikrist: Praui od te velike ſdoſtimi glauami rogate **Beshtie**, Anticriſhta ſhne oblaſtio, kir ie ni bila dana od Draka, tu ie, od tiga Viſhiga Sludia, ta iſti Boga ſhentuie TT 1577, 370; Oli ta **Beshtia** Sludieua Suyrina, ta Anticriſht, ſhnega Malikouanem, ſfalsh Vero inu ſkriuimi Boshimi ſluſhbami, ſkuſi Papeſhe, Turke, Farye inu Menihe, ie ſpet odſraulena TT 1577, 376; ty duei **Beshty**, Turk inu Papeſh, tu ie ta Anticriſht, ta vegſhi deil ludi bo pod febo imel TT 1577, 394 / Inu to **Beshtio** Turka inu

Papesha, snhni kriuo Vero inu Malikouanem, prou fpofnati, de fta Hudizheua, lshivi vum [= um], velik faftop inu praua modrost TT 1577, 436; Ta druga **Behstia** [!], ta Papesh bo shnega malikouanem dofi ludi fepelal TT 1581-82, II,408; kateri nebo letega porozhenja bugal, ta fe bo teifte (Babylonke Rimfke **Beftje**) grehou dileshan fturil ZK 1595, 10 *papeža* **4. slabši. človek, ki ima negativne moralne lastnosti; beštija:** Kreterji fo vfelej lashniki, hude **Befhtie**, inu leny trebuhi DB 1584, III,118b, podobno tudi TL 1567
 ⚡ iz lat. prek it., prim. bestia [A. J.]

bet – sam. m [ˈbe:t]; P 2, K 2 (TPs 1566, DB 1584)
 – ed. im.: bet; Ⓞ

za oznako zaporedja kitic v psalmu *ime hebrejskega soglasnika; bet: Beth.* Koku bo en Mlajshi fvoj pot pres tadla hodil? DB 1584, I,310a, podobno tudi TPs 1566
 ⚡ iz hebr. prek nem., prim. Beth [K. A.]

beteg (betek, beteg) –a sam. m [ˈbe:teɡ beˈte:ɡa]; P 6, K 4 (DB 1584, BH 1584, MD 1592, MTh 1603)
 – ed. im.: bete | k/g; – rod.: betega; →; Ⓞ
Crajn/ki. S'betëshom Sloven/ki, Basjzshki.

s'betegom DB 1584, III, DdIIa
1. občutek telesnega in/ali duševnega trpljenja; bolečina: Beteg, a, dolor, schmerz BH 1584, 48 / v zvezi **beteg na glavi** Cephalalgia.

Germ. Hauptweh. *Sclav.* **betek** na glava[!]
 MTh 1603, I,241 *bolečine v glavi, glavobol*
2. motnja v razvoju ali delovanju organa ali celotnega organizma; bolez:

◆ – – **beteg na ledovju vnetje ledvic:** Nephritis.
Germ. Nierenwehe/ Lendenweh. *Sclav.* **betek**na[!] ledovie[!] MTh 1603, II,114
 ⚡ iz madž., prim. beteg [M. Č.]

betek gl. beteg

betelski –a –o prid. [ˈbe:telski -a]; P 4, K 1 (DB 1584)
 – m. ed. im.: betelski; →; – ž. mn. tož.: betelske; →; Ⓞ

ki se nanaša na starozavezni kraj Betel: Inu Iosephovim otrokom je Los padel od Iordana pruti Ierihu, do te Vode poleg Ierih, od Iutrove strane, inu ta Pufzhava, kir gori gre od Ierih, fkusi **BetElfke** Gorre, inu pride od BetEla vunkaj v'Lus DB 1584, I,128a; Tu je tiga Boshjiga Mosha grob, kateri je od Iuda bil prihjal, inu je od letiga predigoval, kar fi ti fturil supèr **Betelfki** Altar DB 1584, I,218b [M. Č.]

betež –a sam. m [ˈbe:tež beˈte:žə]; P 214, K 30 (TC 1550, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TO 1564, TPs 1566, TL 1567, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TIm 1595, TrC 1595, ZK 1595, MTh 1603)
 – ed. im.: b | e/é (MTh 1603, I,70) | tež; – rod.: betežə; – daj.: betežū; – tož.: berež; – mešt.: bet | e/é (DB 1584, II,10b) | ž | i/u;
 – or.: bet | e/é (DB 1584, III, DdIIa) | žom; – mn. im.: betežij;
 – rod.: betež | ov/ev; – tož.: beteže; →; Ⓞ

1. občutek telesnega in/ali duševnega trpljenja; bolečina: Inu hti fheni praui/ left hozho tebi dofi reue dati kadar bof[!] nofhezha/ **fbetefhom** bofh rodilla te otroke/ inu tuya uola bo tuimu mošhu poduerlhena TC 1550, (9a); Obè **betesh** nei taku velik, kakor ie ferzhna shaloft DJ 1575, 105; ne bode vezh plazha, ne shalofti, ne vpitia, ne **betesha**, vezh ne bo TT 1581-82, II,441[=435]; INu peti Angel je vunkaj islyl fvojo Kupo .. inu nje Krajleftvu je bilu temnu fturjenu, inu fo resgrisli fvoje Iesike od **betesha** DB 1584, III,147a; Ti pak bofh fhe fam moral fposnati, fkusi veliko martrro inu **betefh**, de je on le fam ta pravi Bug DB 1584, II,199b; Beteg, a, dolor, schmerz **Betesh, a** idem BH 1584, 48 / Chrifus tukaj vfisi vfrejdi mej témi Rasboiniki, inu vmerje uvelikim **betefhu** TPo 1595, II,2 / v zvezi **glavni betež** SVETNIKI .. zhes glauni **betesh**, ie S. Anafatius TC 1575, 274 *priprošnjik zoper bolečino v glavi, glavobol*

pren. Tu ie ena Molytuo Criftufeua .. Inu vfèh .. kir pozhutuo vnih Veifti, ta groffouit ferd Boshy fubper ta Greh, Inu ta **betesh** inu ferd te Smerti inu tiga Pekla TPs 1566, 158b; On osdraula te kir fo eniga refklaniga ferza, Inu erznuie nih **beteshe** <Grehe odpushzha> TPs 1566, 260a; Zheffer fe nej hotèlu moji Dušhi dotekniti, tu je moja Shpendia od **betesha** DB 1584, I,268a; Sli **beteshi** ferza mojga, fo vshe mene vturidli TrC 1595, CCXCVI

2. kar povzročča, da je življenje komu bolj neprijetno, hudo; težava, tegoba: lakomnoft je en koren vfiga flega, katero fo ty eni sheleli, fo fashli od te Vere, inu fo fami febe fapleli mnogetere[!] **beteshe** TL 1567, 67a; nasha veist inu Vera vuelikih teshkih inu dolgig[!] nadlugah, **beteshih** inu iskushnauah, bo zheftu shibka, shaloftna, maihina inu zagoua TC 1575, 445; ta zhaft tiga sadofti fturjenja nafhim dellam neflifhi: temuzh .. britkimu tèrpljenju in fimèrti nafhiga GOSPVDA Iesufa Criftufa, kateri je nofsil nafhe bolesni, inu je na fe nalushil nafhe **betefhe** DB 1584, I,cIa; [Jesus Kristus] hozhe osdraviti vse **betefhe** inu bolesni, katere je ta Hudizh na nas nalushil TPo 1595, II,204

3. motnja v razvoju ali delovanju organa ali celotnega organizma; bolez: *Crajn/ki. Betesh Slověnski oli Besjzshki.* Bolésan DB 1584, III,CeIIb; *Crajn/ki.* Bolesan *Slověnski oli Besjzshki.* **Betesh** DB 1584, III,CeIIb; Sakaj onu [svetna slava] je en reven trofht, kateri nikar dajle ne terpy, temuzh de ena mersliza, ena shleifa ali en **betefh** vglavo ali trebuh pride, dedaj[!] je onu vfhe vun inu ima takou trofht en konez TPo 1595, II,62[=72];

◆ – – **betež na glavi prekomerno bolezensko izpadanje las; alopecija:** Alopecia. *Germ.* Hauptkräckheit/ darvon das Haar außfèlt. *Sclav.* **betefh** na glava[!] MTh 1603, I,70
 ⚡ gl. beteg [M. Č.]

B

betežen (betežan) -žna -o prid. [be'te:žen -žna];

P 12, K 8 (TT 1557, TR 1558, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595, MTh 1603)

– m. ed. im.: betežan; – rod.: betežniga; – mn. im.: betežni; →;

– ž. ed. tož.: betežno; – mestl.: betežnej; (M)

ki je telesno oslabil zaradi motnje v delovanju organizma ali poškodbe; bolan: on ie bil nih ueliku ofdrauil, taku, de fo ufi ty kir fo

beteshni bili, na nega rinili, de bi se nega dotagnili TT 1557, 102; Karlzhanftuo drusiga nei, kakor Shpital: Vkaterim sgoll Bolniki inu **Beteshni** Liudye leshe, katerim se .. mora ftrezhi .. Poltauo inu Euangelium Predigouati

JPo 1578, II,37b; *Crajnki*. Bolan *Slovénski oli Besjázhki*. **Beteshan** DB 1584, III,CcIIIb; jeft ne pridem satu, de bi jeft vas hotel vPakal vrezhi, Temuzh vam is tiga framotniga, bolniga, **beteshniga**, sanikerniga svita pomagati TPo 1595, I,10; Aegrotus. *Germ. kranck. Sclav.* bollan, **beteshan** MTh 1603, I,46

gl. beteg

PRIM. betežni [M. Č.]

betežni -ega posam. [be'te:žni -ega]; P 5, K 1 (JPo 1578)

– m. mn. im.: betežni; →; (V)

kdor je telesno oslabil zaradi motnje v delovanju organizma ali poškodbe; bolni:

Slabeh nište pozhakali, **Beteshnih** neifte osdrauili. Ranienih neifte obuesali JPo 1578, II,39;

● – – Ti sdrau nepotrebuio Arzata, tamuzh ty **Beteshni** JPo 1578, II,201b *pomagati je treba tistim, ki so pomoči potrebni*

gl. beteg

PRIM. betežen [M. Č.]

beth gl. bet**betica (batica, butica, betica)** -e sam. ž

[be'ti:ca -e]; P 15, K 8 (TT 1557, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, TPo 1595)

– ed. or.: b | u/a | tico; – mn. rod.: batyc; →; – or.: b | a/e/u | ticami; (M)

1. lesena ali železna palica, podobna večjemu kladivu ali kiju; bat: Inu fdaici, kadar ie on she gouuril, pride femkai Iudesh .. inu shnim ena uelika mnoshiza fmezhy inu **sbatizami** TT 1557, 146;

na Semlo padejo, kakor de bi ony **sbutizami** po glavi bily byeni TPo 1595, I,232 / Tim iftim [svetnikom] ob nih godeh .. Mashe bero, Scryshi gredo .. plesheio, pyanzhuio, byo inu zheftu **sbetizami**, frantami, skoli, skamenem inu fmezhi vmei febo odpufke dile TC 1575, 270

pren. on [Bog] tudi prauizo terdi, te brumne brani, te hude shtraifa, inu shelefnio palizo oli **batizo** pobyte TT 1577, 463

2. ekspr. človek glede na podobo svoje glave; betica: Saftopnu od fadashnih ludi, Shcoffou, Farieu, Menihou, fufeb tih boših zoklastih obriuenih golih **Batyz**, kir fo polni hynaufzhine inu vfe lotrye, prerokuie TL 1567, 72a *menihov uboštenih redov* [K. A., A. J.]

betleemiski -a -o prid. [betle'e:miski]; P 2, K 2

(TE 1555, TT 1557)

– m. mn. mest.: betleemiskih; (V)

ki se nanaša na Betlehem; betlehenski:

[Herod] pufti pobyti vtim Betleemu vfe otroke, inu kar ie nih bilu po vfeh **Betleemiskih** kraih TE 1555, B7a

gl. iz nem., prim. bethlehemisch [A. L. R.]

betleemski gl. betlehenski**betlehenski (betleemski, betlehenski)** -a -o

prid. [be'tle:henski]; P 9, K 4 (KPo 1567, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584)

– m. ed. rod.: betlehenskiga; – mn. rod.: betlehenskikh; – daj.:

betle | e/he | mskim; – mestl.: betleemskih; (V)

ki se nanaša na Betlehem; betlehenski: Ali

faj tim iftim obenim fe ni to osnanilo, kar fe ie tukai tim **Betleemskim** Pastyrom na snanie dalo KPo 1567, XXXVIII / Letu fo Hurovi otroci, tiga përvorojeniga fyntu te Ephrate, **Betlehenskiga** ozheta DB 1584, I,221b *prednika prebivalcev Betlehema* [A. L. R.]

betulijski (betuliski) -a -o prid. [be'tu:lijski]; P 1, K 1 (TR 1558)

– m. mn. daj.: betuliskim; (V)

ki se nanaša na Betulijo; betulijski: [Judita] ie diala htim **Betuliskim** Purgariem, Tu nei prou, de ty ludie hote Bogu, Maffo, Cyl inu zhas poftauti TR 1558, F4a [K. A.]

betuliski gl. betulijski**bev** zlog; P 1, K 1 (KB 1566)

– bev; (M)

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja**: Bab

bev boi bui beb KB 1566, A2b [A. L. R.]

bezeg (bezg) -zga sam. m [ˈbezeg]; P 2, K 2

(MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: b | è/e | zg; (O)

grm ali nizko drevo z zdravilnimi rumenkasto belimi cveti in črnimi jagodami; bezeg:

Deutsch. Holderftaud. Latinè. sambucus.

Windisch. bèsg. Italicè. sambuco MD 1592, S5b,

podobno tudi MTh 1603 [M. Č.]

bezg gl. bezeg**bezjački (bezjački, bazjački)** prisl. [bez'ja:čki];

P 14, K 1 (DB 1584)

– b | e/a | zj | a/á | čki; (V)

izraža povezanost s kajkavščino ali kajkavci;

kajkavsko: REGISTER Nekatèrih beféd,

katére, Crajnki, Corofhki, Slovénki ali

Besjázhki, Hervázki, Dalmatinski, Iltrianki,

ali Crafhki, fe drugázhi govoré DB 1584, III,CcIIIb;

Crajnki. Roup. *Slovenski, Basjazhki*. Plien

DB 1584, III,DdIa [M. Č.]

bezjaško (bezjašku) prisl. [bez'ja:ško]; P 1, K 1

(TA 1555)

– bezjašku; (V)

izraža povezanost s kajkavščino ali kajkavci;

kajkavsko: LVbi Slouenci, Vom ie potreba fe nauuzhiti inu nauaditi, ta H. po lashku, oli koker ti Nemci, CH. ta V. fa pul F. zheftu inu ta L. zhafi debelu po **Befiashku** ifrezhi TA 1555, A1b [M. Č.]

bežanje (bežanje, bežane) -a sam. s
[be'ža:nje/be'žanje -a?]; P 16, K 6 (TO 1564, TPs 1566, JPo 1578, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)
- ed. im.: beža | n̄j/n | e; - rod.: bežane; - daj.: beža | n̄j/n | u;

→; (M)
Fuga. *Germ.* ein Flucht. *Slav.* **behianie**
MTh 1603, 1572

1. hitro umikanje iz strahu, pred nevarnostjo;

bežanje: To **behianie** Vegypsko deshelo, nyma nei bil lih en lagak krish JPo 1578, III,23

// **umikanje iz neugodnih razmer:** nih ferce, mišfal inu vola, fo polne hudih shely, nefpodobnih gardih lushou, ftraha, **behane** inu trepetane utih teshkih nadlugah, inu uti Smerti TO 1564, 9a

2. umikanje z določenega mesta, položaja; odmikanje: Ako Zhlouek Vhudizheuo fuetouanie priuoli inu Greh dopernefe, tako dobri Angel od nega beshi, ali odftopi, inu to ifto **behianie**, on sueliko shaloftio ftori JPo 1578, III,92

3. kraj, prostor, kamor se kdo umakne; pribežališče, zatočišče: Te vifloke gorre fo tim dyuym kofom **hbeshanu**, Inu tu skalouie tim kunynom TPs 1566, 187b

4. v prislovni rabi, s predlogom izraža veliko hitrost: Sakaj vy nepojdete naglu vunkaj, inu nebote **s'behanjem** hodili DB 1584, II,21b; po tuji prevodni predlogi quoniam non in tumultu exhibitis nec in fuga properabitis? Vulgata, Iz 25,12 [K. A.]

bežati (bežati, bejžati, bižati) -im glag. nedov.
[be'žati/be'ža:ti 'be:žim/be'ži:m]; P približno 750, K 34 (TC 1500, TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPs 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DT 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, Tm 1595, TfC 1595, MTh 1603)
- nedol.: b | e/ej/é | ž | a/á (MD 1592, R2b) | ti; - sed. ed. 1. os.: b | e/ej/é/i | ž | i/y | m; - 3. os.: b | e/é/ej/i | ž | y/i; - mn. 1. os.: b | e/ej/i | ž | i/y | mo; - 2. os.: bežite; - 3. os.: b | e/ej/é | ž | é/e/o; - vel. ed. 2. os.: b | e/ej/é | ž | i/y; - mn. 1. os.: b | é/ej/e | žimo; - 2. os.: b | é/e/ej | ž | i/y | te; - del. na -l m. ed.: b | é/e/ej | ž | a/e/à | l; - dv.: b | e/ej/é | žala; - mn.: b | é/e/ej | žal | i/y; - ž. ed.: b | é/ej/e | ž | a/e | l | a/á; - mn.: b | e/é | žale; - s. ed.: b | e/é/ej | žalu; (M)

Beshim, Beshati Beshal, Fugio, fliehe BH 1584, 147; *Deutsch.* Vermeiden. *Latinè.* vitare. *Windifch.* ogniti, ogibati, **beshati.** *Italicè.* schifare, fuggire, haver à schifo MD 1592, R2b; *Deutsch.* Fliehen. *Latinè.* fugere. *Windifch.* **béshati.** *Italicè.* fuggire, scampare, metterfi in gambe, darfi à fugire MD 1592, D8b; Confugio.

Germ. fliehen/ entfliehen/ etwas zuflichen. *Slav.* **beřhati** MTh 1603, I,319; Refugio. *Germ.* wider hinter sich fliehen. *Slav.* **beřhati** MTh 1603, II,404

1. kdo/kaj; iz česa, od koga/česa, pred kom/čim, s kom, s prisl. določilom kraja **hitro se umikati iz strahu, pred nevarnostjo; bežati: beřhi** vto Egiptouo deshelo TE 1555, B6b; Inu one hitru gredo vunkai, inu **beřhe** od tiga Groba, fakai ne ie bil grofla inu ftrah obletil TT 1557, 153; ie .. Criftus moral pred Erodeshom **beshati** vdalne, ptuie, nafnane deshele TR 1558, I2b; ty kerszheniki .. imajo fdaici .. **beshati** is Jerufalema TR 1558, Y4b; Ty Otroci tiga Efraim .. So vtim zhařtu tiga boya **beshali** TPs 1566, 140b; Alli David ie **béshal** od méta Ierusalem fvoimi flushabniki inu Lüdmi KPo 1567, CXLVI; Kateri fo na ta Tempel bili **beřhali:** Ty fo dinarje metali teim, kateri fo martue pokopauali JPo 1578, II,134; je .. fvoi Gvant v'nje rokah puřtil, inu vunkaj **béshal** DB 1584, I,26a; Ta folk je **béshal** is boja DB 1584, I,168b; Nu gori, **béshimo** DB 1584, I,176a; Inu on je **beshal** pruti raunimu púlu DB 1584, II,219b; Raunu kakòr de bi gdu pred Levom **béshal**, inu en Medvid bi ga frezhal DB 1584, II,112a; Taiřta [modrost] je tiga Pravizhniga odreřhila .. ker je on **béshal** pred ognjem, kateri je na ta pet Méta padil DB 1584, II,142b; Oni .. imajo .. na te hribe **beřhati** TPo 1595, I,8 / dov. Agar, Saraina Dékla, od kod greřh? inu kam greřh? Ona je djala: Ieft řim od moje Golpé Sarai **béshala** DB 1584, I,10a; Inu kadar je Egyptoukimu Krajlu bilu povédanu, de je ta Folk **béshal**, fe je Pharaonovu ferze preménilu DB 1584, I,43b; Inu fe je vener obuje řgodilu, de je Abřalon Krail pořtal, inu David moral **beřhati** TPo 1595, II,48

// kdo/kaj; s prisl. določilom kraja **hitro se umikati, hitro iti proč; bežati:** Tedai fo vři Iogri nega sapuřřili inu fo **beshali** DPa 1576, 17b; Natu ty kir fo pasli, kadar fo vidili tu kar fe io[!] godilu, **beishe** prozh, inu poueido vtim Meiftu inu vtih vafřeh TT 1581-82, II,264; **Beshite** prozh od Shotorou letih nevernih Zhlovéku, inu fe nizhefer nedotaknite, kar je nyh, de vy lahkej nebote konzhani, sa volo kakoviga nyh greha DB 1584, I,88a / Koker tu Sonce zhes vře ludi, kir pred nim vřenzo oli pod fřeho **beshu/ fye/** Taku ie ta Milofř Boshya Vcřiftulu vřem ludej naprei pořtaulena inu pernaredna TR 1558, eta / Moj Priatel je moj, inu jeřt řim njegova, kateri mej Roshami pařře, dokler dan hladan pořtane, inu Senza **béshy** DB 1584, I,332b

// kaj; pred čim **umikati se zlasti po bořji volji:** Inu ieřt řem vidil en velik beil Stol, inu eniga kir ie na nim řidel, pred katerim obřizhiem ie **beshala** ta Semla inu tu nebu TT 1577, 468; Morje je vidilu, inu je **beshalu** .. Kaj je tebi bilu Morje, de fi **beshalu?** DB 1584, I,309a

2. delati, da ne prihaja do srečanj, stikov s kom; izogibati se:

B

a) kdo/kaj; od koga/česa, pred kom, s prisl. določilom kraja: Zhlouik/ fa volo tiga Greha/ fe Boga boy inu **befly** pred nim TC 1550, (7b); S Auguftin prau, Ty dobri Paftyry .. imαιο .. Pred Tatmi, falsh Vuzheniki fe varouati, Pred Rasboniki, Vulki, **beshati** TR 1558, L4b, podobno tudi JPo 1578; Tukai fe mi od Cristufa vuzhimo, de mi .. pred .. fouura-shniki tiga S. Euangelia .. nemamo **beshati** .. Temuzh shnimi .. gouoriti, dishputirati, nee vuzhiti inu fuariti slepimi beffedami TR 1558, T¹3a; Obtú mi nemamo vezh .. vtím peklú oftati, gdi fe boymo ferda Boshyga, inu **bishimo** pred Bugom TO 1564, 34a; Sakai kateri ie vgrehih, ta neima od Christufa **beishati**: Temuzh fe veliko vezh kniemu priblishati JPo 1578, II,112b; S. Duh **beshy** pred Malikouci DB 1584, II,139b; Elizabet .. katera je .. morala .. pred drugimi shenami kir je neporodna bila, fe framovati inu od nih **bejfhati** koker sova te ptyze TPo 1595, III,83; ti nemorefh od teh greifhniku prozh tezhi, pred nyimi **beifhati** inu fe yh ogybati TPo 1595, III,151 // kaj; od koga, pred kom: ta mifal, kir fe boy Boga inu **beshi** pred nim, fe fpet Hbugi pouerne TT 1557, y1a; Sakai tu ferce **bishi** pred Bugom TO 1564, 24b; ta fmert bo od njih **beshala** TT 1577, 325

b) z vezljivostjo, kalkirano po nemščini, kdo_{gen}; koga: **Beishi** Dinnarizo, de nepadshvne shtrike DJ 1575, 36; po tuji prevodni predlogi **FLeuch** die Bulerin/ das du nicht in jre stricke fallest LB 1545, 1764

3. delati, da ne pride do česa nezaželenega, neprijetnega; izogibati se:

a) kdo; od česa, pred čim: Obtú vfaki Kerfzhenik/ kir hozhe Vnebu pryti/ fe ima pred Closhterskimi Oblubami inu Boshymi slushbami Varvuati inu od nih **befhati** TAR 1562, 85a; taku pomagai vezhni Bug, de mi lubesan krifnici imamo, pred vfeimi lashniuiami Duhuui, inu mozhnimi smotami, inu vfm falsh shainom fe ognemo inu **beishimo** TRM 1579, 13b; **Beshi** pred grehom DB 1584, II,161b / Tako nam nei trebi od dela **beshati** JPo 1578, III,68b; pred Sakonom nikar le **beifhati**, temuzh tudi fe ga vekoma salubiti TPo 1595, I,97

b) z vezljivostjo, kalkirano po nemščini, kdo; česa, kaj: ker fo fe ty Menihi takovo muio inu dellu **beifhati**, vte Klofhre saperli TPo 1595, III,151 *da bi se izogibali trudu in delu*; po tuji prevodni predlogi *da die München folche mühe vnd arbeyt zuffiehen/ sich in die Klöster verschlossen* LH 1566, III,LXXXVIIIb; **Bejshite** Malikovanja TPo 1595, I,239 / ftem nei Zhloue-skiga touarishtua **beshal** JPo 1578, II,179b

4. nedov. in dov., kdo; h komu/k čemu, s prisl. določilom kraja *prihajati/priti kam/h komu z namenom dobiti pomoč, podporo, zaščito; zatekati se, zateči se*: Vi potrubujete eniga Odvetnika inu Vifhigafarye, Obtú **beshite** vi kmeni, inu ne zbiulate, temuzh fe cilu inu terdnu fenešite TT 1557, ee4a; taku **beshimo** Hbugi, ga lubimo, na nega klyzhemo TAR 1562, 52b; Vtakim ftrahu ima

ta zhlouik Hcriftufu **beshati** TO 1564, 15b; ta Kral Babiloniski Beli, ie bil en Pild nega mertuimu Ozhetu glih fturil inu gori na en Steber poftauil, Inu veliko Frayngo vfm ludem, kir fo htimu Pildu **beshali**, de nim niszhe nei fmel kai shaliga fturiti, dal TC 1575, 260; Mi kir tiakai [k Bogu] **beshymo**, de obdershimo tu nom naprei ftaulenu vupane, kateru mi dershimo, koker eno shiher inu terdno Ancoro te nafhe dushe TT 1577, 38; vaufeh potrebah k niemu famemu, kakor knashemu Miloftiuimu inu Smilienimu Ozhetu **beshimo** JPo 1578, II,77b; Tedai ie Moses try Mefta odlozhl na vni ftrani Iordana pruti Sonzhnimu is'hodu, de bi tiakai **beishal**, kateri bi fuoiga Blishniga neuidezh vbil DB 1578, 153a; Bodí meni enu terdnu prebivalifzhe, v'kateru bom mogel vfelej **béshati**, kër fi meni oblubil pomagati: Sakaj ti fi moja Skala inu moj Grad DB 1584, I,297a / Letukai nej obeniga drusiga trofhata, temuzh de **beifhimo** pod leto brambo, kateri se pravi: Christus fe je pod to Poftavo djal TPo 1595, I,68 / Kir vuzte te ludi, aku hote Vnebeffa priti, taku imαιο Sakon inu te druge Stanuue, Rounane .. fapustiti inu tezhi oli **beshati** is tiga fuita ven Closhter TAR 1562, 82a / Potehmal Bug timu Zhloueku skufi to Poftauo to nega shibkoto ilkashe, fa volo de on ima hti nega Milofti skufi to Vero **beshati**, da bo ofdraulen TAR 1562, 51a

● — Ieft pak, GOSPVD, **beshim** pod tvoje peruti, inu fe podam pod tvojo brambo DM 1584, 86 *se zatečem v tvoje varstvo*; **Beshi** pod Krelitiu te suefite Kokalnize Christufu JPo 1578, II,104

5. kaj **hitro se časovno odmikati; bežati**: Moji dnevi fo hitrèhli bily, kakor eden, kir tezhe, ony fo **béshali**, inu néfo dobriga vidili DB 1584, I,269a

6. dov., kaj; od koga **izraža, da pri kom preneha sposobnost, stanje, kot ga določa samostalnik; zapustiti**: Kadar bi ti mene obrila, taku bi moja muzh od mene **béshela**, de bi flab poftal DB 1584, I,143a; Ampak shalovanje inu vsdihanje bo od nyh **beshalu** DB 1584, II,21a

PRIM. bežec

PRIM. bežeči

PRIM. bežejoč

PRIM. pročbežati

PRIM. tjakajbežati [K. A.]

bežec -žca sam. m ['be:žec]; P 1, K 1 (MTh 1603)

— ed. im.: bežec; ©

kdor prebeži k sovražniku; prebežnik:

Transfuga. Germ. feldflüchtiger/ verlauffener/ abtrinniger. Ital. fugituo, chi s'accosta al nemico. Sclav. **befhez** MTh 1603, II,644 [K. A.]

bežec (bežec, bejžec, bežoč, bejžoč) -a -e

del. ['be:žec/be'žec?]; P 12, K 5 (DB 1578, DB 1584, BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: b | e/ej | ž | e/o/é | č; – mn. im.: b | ej/é | žoč; (M)

ki se umika iz strahu, pred nevarnostjo; bežeč: O GOSPVD vřtani gori, naj bodo tvoji Sovrashniki relkropleni, inu kateri tebe řovrashio, naj **béshozhi** poftano pred tabo DB 1584, L84b; Fugax. Germ. flüchtig. Sclav. **beshez** MTh 1603, I,372, podobno tudi BH 1584, MD 1592 / Ta hudobni Nicanor pak .. je moral fvoj drag gvant od febe vrejzhi, inu kakòr en **beshez** hlapez, fe skrivlhi, pres slushabnikou fkusi deshelo prozh vkrafi DB 1584, II,200a *pobegli suženj* / Pole, ti mene [Kajna] danas ifsheneřh is Deshele, inu fe moram pred tvoim oblizhjem fkrivati, inu moram neobřtozesh inu **bejshez** biti na Semli, inu bode, de me v'bye, gđur me najde DB 1584, I,4a *begati*
PRIM. bežati
PRIM. bežeči [K. A.]

bežeči (bežeči, bežoči, bejšoči) –ega posam. [ˈbe:žé:čiʔ]; P 8, K 1 (DB 1584)

– m. mn. im.: b | é/ej | ž | e/o | č; – rod.: béžečih; – daj.: béžečim; – tož.: b | e/é | ž | e/o | č; (M)

kđor se umika iz strahu, pred nevarnostjo; bežeč: Po nozhi bo Ar v'Moabi resđjana .. resđjana [bo] Kir, v'Moabi, ona je tje .. Nyh **béshozhi** beshé od te try lejta řtare Iunizé v'Zoar DB 1584, II,7a; Nefsite timu shejnimu vodé pruti, vy, kir pbrevate v'tej Desheli Tema: pronujate Kruh tém **béshezhim** DB 1584, II,8b
PRIM. bežeč [K. A.]

bežejoč –a –e del. [bežeˈjo:čʔ]; P 1, K 1 (BH 1584)

– nedol. obl. m. ed. im.: bežejoč; (M)

česa, od česa **ki dela, da ne pride do česa nezaželenega, neprijetnega; izogibajoč se:** kot slovnični zgleđ Degenerant in nomina, cum verborum casus amittunt, vt: Fugitans litium, **Beshejzoh** kregajnja, vel od kregajnja BH 1584, S52
PRIM. bežati [K. A.]

bežoč gl. bežeč

bežoči gl. bežeči

bi¹ zlog: P 1, K 1 (DC 1585)

– bi; (M)

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja:** Ba be **bi** bo bu DC 1585, A2a [A. L. R.]

bi² (bi, bih) glag. pogojnik pomožnika [bi/ˈbi]; P približno 18000, K 46 (TC 1550, TA 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, TPo 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DBu 1580, DPř 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAG 1585, DC 1585, TiPre 1588, TPo 1595, TiM 1595, TfC 1595, ZK 1595, MTh 1603)
– bi/by .: bih/byh (Juničiž) (bil); (M)

I. v slovnični vlogi za tvorbo zloženih glagolskih oblik

1. v zvezi **bi** + opisni del. na **-l** za tvorbo **sedanjega pogojnika:** Bug nei polllal fuiga fynu na ta

fueidt/ de **bi** ta fueidt pogubel. temuzh de **bi** ta fueidt fkufi nega **bill** ohranen TC 1550, 96(56b); Taku **bi** jeřt vřaj vshe leshal, inu **bi** molzhe bil, **bi** řpal, inu **bi** imèl pokoj s'Krajli inu Svejtniki na Semli DB 1584, I,260a[=267a]; kot slovnični zgleđ Indicativi praeteritum imperfectum, jeřt **bi** fekal, ego fecarem BH 1584, 175; En vřakateri **bi** hotel rad viřhe priti, inu vezh imejti, kadar **bi** ficer ta lakomnořt inu offer ne bila, taku **bi** my vři sadořti imejli, inu **bi** obene takove fkerbi odertye inu goluffie mej ludny ne bilu
TPo 1595, II,223

2. v zvezi **bi bil** + opisni del. na **-l** za tvorbo **preteklega pogojnika:** Aku my tedai na tiga Iefuřa Ćhriftuřa veyamemo/ taku nas bug is řhnega mylhořti fa uolo Iefuřa Ćhriftuřa derlhi/ koker de **bi** my **billi** vře nega řapuuidi popelnoma derřhali inu dokonali TA 1550, 17; Ieřt pak **bi** fe **bil** fkoraj řpodpolsnil s'mojemi nogami: Moje řtopinje **bi** fe **bilé** fkoraj řpoděrnkile DB 1584, I,297b; kot slovnični zgleđ Praeteritum perfectum & plufquam perfectum. jeřt, **bi bil, a, u,** fekal, a, u. ego fecuiffem BH 1584, 178[=176]; Kadar **bi** Bug takou Shaz tem **bil** hotel dati, kateri bi ga vřejdni bily, taku **bi** ga on **bil** tem Angelom dal, kateri řo zhifřt inu neomadefhni Duhuvi
TPo 1595, II,96

// **pretekli pogojnik v vlogi sedanjega**

pogojnika: Soli oni tudi shli vto praudeno Hisho Pilatufouo? Nefo hoteli notar iti, Nato da **bi** fe ne **bili** oskrunili JPo 1578, I,123b; Sakaj ta Angel nei satu tukaj bil, de **bi** ony njega **bily** imejli vefřeli biti, temuzh de **bi** fe imeili pred nym preřrahiti, inu fe bati TPo 1595, II,2

II. v pomenski vlogi

1. sedanji in pretekli pogojnik se uporabljata:

a) pogosto z naklonskimi izrazi **za izražanje predvidljive, verjetne, uresničljive možnosti; bi:** Nu **bi** pag aden mogel taku miřliti oli rezhi/ Nei fo li te defed inu druge řapuuidi tudi befede bořhye? TC 1550, 107(62a); danes navadno zanikano Szhemu ie tedai ta Pořtaua? Sa volo tiga Preshena ie ona bila perdana, dotle **bi** tu Seime priřhlu, katerimu ie ta Obluba řturiena TL 1561, 84a *dokler ne bi priřlo;* Nafhi Supěrniki **bi** sdai inu bodo en shlak řhe vře te Artikule dopuřtili, le řamuzh ta od Vere .. ne bodo nikuli dopuřtili KPo 1567, LXXX; Nehodi po tém poti, na katerim **bi** mogèl pařti, inu tudi ker **bi** fe mogèl na en kamen řpotekniti DB 1584, II,166a; Ieřt fe pak boym, de **bi** jeřt Iudom .. isdan nebil, de **bi** ony is mene řhpota nedelali DB 1584, II,47a; Moja Duřha je shlořtna noter do Šmerti, tu je, meni je taku řelku inu britku, de **bi** jeřt od britkuřti mogel vmreřti TPo 1595, I,220

// **za izražanje dopustne predvidljive možnosti;**

bi: Šlařti, da [svet] ne le Boshyo Befedo is nesnania ali is nesafřpnořti sashpotaie, katero **bi** fe ishe le terpello, řamuzh nezhe Boshyo Befedo snaiozh, ni videti ni řlishati JPo 1578, III,96b

B

// *za izražanje neuresničene predvidljive možnosti*; **bi**: Kadar tu nega Iogri vidio fo bili neuulni, inu prauio, Szheuiue leta potratina? Leta shalba **bi** fe **bila** mogla prodati fa veliku, inu tim bofim fe dati TE 1555, K7b; timu Malariu, ie bil mui [Trubarjev] Ozha dal, duaiffeti Vogerskih Slatih. Te ifte **bi bil** bule nalushil, de **bi bil** ene shtiri Voli kupel, inu tim bofim fofedom dal, de **bi** shnimi **bili** Orali, fuie Otroke shiuili TC 1575, 267; Tu ifto fe ie ta mnoshiza stakouo filo Rinula Hchriřtufu, dabiga skorei Vmorye pahnilo JPo 1578, II,110b

// *za izražanje nezaželene, nesprejemljive predvidljive možnosti*; **bi**: S. Peter, S. Iansh Euāgelift inu Ioger, S. Paul .. Katerih Pryzhouane fdai vti Kratki Predguori fe ne řpodobi tukai naprei řtauiti **bi** predolgu **bilu**, Te vi vti mui Dolgi Predguori tiga Nouiga Teřtamenta naidete TAR 1562, 11a; Zhe ga mi pak tudi vmorimo, Seno řmertio ne řpodobnu, Sai **bi** tudi prau ne**billu**, Suetui te kai bife řgudilu *P 1563, 112; My tiga nemoremo řturiti, de **bi** my nafho Seřtro enimu neobresanimu Moshu dali: Sakaj tu **bi** nam framota **bila** DB 1584, I,22b

// *za izražanje neposredno ali posredno zanikane možnosti (ne)uresničitve dejanja, obstoja česa*; **bi**: Drugi greřhniki .. ne veyameio de **bi** po tim lebni an drugi bill TC 1550, 123(70a); My tudi obene rizhi per febi ne naidemo, kir **bi** taku mozhnu **bilu**, kir **bi** tu nashe presřtrashenu shalořtnu Serce, potroshtalu inu obesřelilu, Inu kir **bi** nas reshilu od te vezhne Smerti, od Hudizha inu od Pekla TAR 1562, 31a; Vřiga ũlniga řvęta dela inu bruma **bi** ne **bila** sadofti, da **bi** le eno duřho mogla od Boshijga vezhniga řarda inu pogublenia řeřhiti KPo 1567, CXLV; elipt. Iaft řam bil mlad, inu řam fe řařtaral, inu vuner neřřam videl da **bi** ta Prauizhni řapufřhen [bil], ni da **bi** niegouo Seme Kruha iskalo JPo 1578, II,121b; nikogar nej, kir **bi** ta pot vejdel, ker fe Modruřt najde DB 1584, II,176a; řaunu kakor je nemogozhe de **bi** en řdrau, řpezh zhlovik ne imel řupet fe sbuditi, taku je nemogozhe tudi, de **bi** en Karřzhenik vřelej imel ali moral vtej Smerti ořtati, kadar on na Chriřtufa veruje TPo 1595, III,196; Nafh Katechifmus niřhtar nevuzhi, kar **bi** fe s'Litrovim Katechifmom nerajmalu ZK 1595, 30 / Moia Hzhly, more biti, da nei fi řama moie predige pořlushala .. Ter fi vuner řeno tako Vero kmeni pryřhla, katere **bi** ne **bil** pry Aydiř iskal JPo 1578, I,90a / pogojnik izmenično s povednim naklonom Po řifnici ti govorim: Piřma ne moreřh nikuli prevezh brati inu kar bereřh ne moreřh brati, de **bi** prevezh dobrò bral, Inu kar dobrò bereřh ne moreřh prevezh dobrò řasumeti, Inu kar dobrò řasumelř, ne moreřh predobrò ũzhiti KPo 1567, Vb / Teim vřem manka deřniga vřheřa, řkaterim **bi** imeli Boshyo Befedo inu řifniřno pořlushati JPo 1578, I,118a

// v odvisnih stavkih, z nikalnico (povezavo z zanikanostjo povedka glavnega stavka) *za izražanje zanikani nasprotnosti možnosti uresničitve*; **bi**: oben hyp oli zhas nemyni, de **bi** fe tim luđe kaka nefrezha oli shalořt, oli kaku slu ne pergudilu TKo 1557, d1b vsak hip ali řas se tem ljudem prigodi kaka nesreća ali řalost ali řlo; Inu nei bilo skorei edne bolesne, katera **bi** ne **bila** fuoio lařtno Masho imela JPo 1578, I,112b; Ali Vuner tei Suetlei Luzhy nemoreio vřbrani, dabi nefuetila JPo 1578, II,76

b) pogosto v primerah in bibli. prilikah *za izražanje izmiřljene, umiřljene, navidezne možnosti*; **bi**: Ty Varihi pag fe preřtrashio od řtraha, inu pořtano koker **bi** mertui **bili** TE 1555, M1b; aku mi vletiga Ieřufa Chriřtufa prou inu terřnu Veru-iemo, taku Bug .. řa vuo Ieřufa Chriřtufa nas ima shaza inu derřhi, řa fe, koker de **bi** mi řami te Boshye řapuuidi cilu inu popolnoma **bili** derřhali inu dopernesli, inu řa take koker de **bi** mi nigdar ne **bili** greshilli TO 1564, 103b; Chriřtuf vpije: Kijr ima ũheřa, ta pořlufhai. To ie kaka **bi** rekal, veliku ie tiř, kijr pořlufhaio befedo Boshijgo, alli malu iřh ie, kijr to ořhranio KPo 1567, XCVIb; elipt. Veliko ie mogozheishe da Nebo doli pade, kakor dabi moi Syn řpet shiu [bil] JPo 1578, II,163b; Sakaj on [Jehu] goni, kakòr de **bi** od ũma řhāl DB 1584, I,208b / Inu on [Jezus] praui knim, kateri ie umei uami kir ima eniga Periatila, inu **bi** obpulnozhni knemu řhal, inu **bi** knemu rekal, Periatel, pořfodi ti meni try kruhe .. Inu on **bi** ifnotra odguořil inu rekal TT 1557, 201; Kateri Zhlouik ie mei vami, ker **bi** imel řto Ouaz, inu ako **bi** řgubil edno od nyh, ne**bili** on puřtil teh Deuetdefeř inu deuet Vpufřzhau, inu **bi** řhal řa onu řgublienu, dokler io naide JPo 1578, II,99

// pogosto v predmetnih odvisnih stavkih *za izražanje nezaželene umiřljene možnosti*; **bi**: protest. De **bi** mi Luterski nouo Vero, Is te Luterske Glaue oli nega lařtniga Vuka, řazhenali, pridigali inu terdili, Inu de **bi** mi Bogu řlushiti prepuoidou-ali, Suetnike řařpotouali .. pred teim nas Bug obari TC 1575, 48 / Kateri .. puřty letiga Isve-lizharja poři, inu yřzhe eniga drusiga, řa je vřejden, de **bi** njega treifk devet komulceu globoku vřemlo pobil TPo 1595, I,40 / pogojnik izmenično s povednim naklonom Gleadaie, de ta Greh vřim vashim mertuaskim teleřtu ne kraluie, de **bi** vi nega řlushali, oli nemu pokorni **bili**, po nega řluschih TT 1557, n3b

// v dopustnih odvisnih stavkih *za izražanje umiřljenega dejstva, dejanja, kljub kateremu se dejanje, stanje nadrednega stavka uresniči*; **bi**: Leta shaz ieft imam, ter de **bi** fe ta Sludy imel řepozhiti TO 1564, 149b; elipt. Bog hozhe, inu mora kletei Vezherye Gořty imeti, inu dabi fi ie niemu [bilo] is kamienia řtoriti JPo 1578, II,97; Natu je Mattatias prece odgovořil: De **bi** lih vře deshele Antiohu pokorne **bilę**, inu **bi** vři od

fvoih ozhetou Poštave padli, inu **bi** pèrvolili v'tiga Krajla sapuvid: taku v'af jeft inu moji Synuvi inu Bratje nezhe mo od Poštave nafnih ozhetou pafli DB 1584, II,179b; moja Karfzhanfka Cerkou ima per meni oftati, kadar **bi** lih ta Hudizh, Turek inu Papefh l'he taku hudi inu mogozhi **bili** TPo 1595, II,305 / Inu da **bi** lih ieft ôtel od mene prizhati inu fposnati, taku **bi** fai moia befedta sabltoñ **bila**, ti **bi** mi neveroval KPo 1567, CLII

// v zvezah s **tajiti**, **vtajiti za izražanje resničnosti nasprotne, lažne možnosti**; **bi**: Potle ftopio knemu eni is tih Saduceiou, kateri taye de **bi** ty mertui od fmarti v'fataeli TT 1557, 235; Inu kadar Petrus fe ie en krat hotil fa uolo tih enih ludou hyniti inu tayti, koker **bi** ne **bil** fteimi Aydi Ieidil, Satu ga ie on ozhitu pred ufemi fuaril TL 1561, 80b; tiga fe Sara fmeie, inu hozhe v'fai vtajiti, de **bile** **nebila** fmiala DB 1578, 14a *da se je smejala*

c) v pogojnem podredju ali v pogojnih odvisnih stavkih **za izražanje vzročno pogojene, hipotetične možnosti**; **bi**: ta zhlouik de **bi** ne **bill** grehell/on **bi** po Bofhy uoli inu fapuuidi v'felei miflill/gouurill inu giall TC 1550, (10a); Anpag letu imate vi ueiditi, de **bi** ta hishni Gofpodar **bil** ueidel, ukateri uri **bi bil** imel ta Tat priti, on **bi bil** guishnu zhul, inu **bi** ne **bil** pufil fuie hishe podcopati TT 1557, 209; Lohko pak **bi bilu** rifnico fposnati, inu fe is tih fadanijh smot srovnati da **bi** ludie vezh na Boga, kokèr na Zhloveka gledali KB 1566, H4; Aku **bi** ty Starishi inu blishni periateli, letimu Ditetu preufgudo skufti to Smert odufeti **bili**, inu **bi** letu Deite ne imeilu nikogar, kir **bi** nee ta celi Catehifmus nauuzhil inu vto Cerkou htim Pridigom vodil, Taku vi Botri inu Botre fte dolshni, tu iftu na meiftu tih Starisheu fturiti TC 1575, 426; Kakor S. Paul .. gouori .. Kadar **by** iaft Liudem dopadl, tako **bih** Chrifufou hlapaz **nebil** JPo 1578, II,65; Da **bih** teh Dell neforil mei nymi, katerih niedan drugi nei ftoril, tako **bi** Greha neimeli JPo 1578, III,92b; elipt. Kadar **bi** Salnce ne fuitilo inu semlie negrelo, tako **bi** v'fe rizhi [bile] od mrasa pomoriene inu konzhanè JPo 1578, II,105; **DE bi** jeft s'zhlovèzhkimi inu s'Angelfkimi jesiki govuril, inu **bi** neimèl lubesni, taku **bi** jeft **bil** en buzhez h bronèz, inu en sgonèzh sgonèz DB 1584, III,94a; Ena fltu norfka rejzh **bi bila**, kadar **bi** en maifhin moshiz u'ven kot hotel feifti, inu tukaj v'fe fvoje shivozhe dny fkarbeiti inu mifliti, koku bi on mogel vegfhi biti TPo 1595, II,228 / pogojnik izmenično s povednim naklonom Inu de **bi** ieft v'fel Prerokouati, inu **bi** veidil v'fe Skriunufi, inu **bi** f'nal v'fe kunshti, Inu **bi** imel v'fako Vero, taku, de **bi** Gorre preftaulel, inu **bi** Lubesni ne imel, taku fem nishter TL 1561, 47a / v izvzemalnih odvisnih stavkih oben pravi Karfzhenik, (famuzh de **bi bil** cillu od Hudizha

obdan) nemore fpodobnu toshiti, de bi Boshja beffeda temna ali nesaftopna bila DB 1584, I,cvIib / v nepravih, retoričnih vprašalnih povedih De **bi** Gofpofzhine shnih oblaftio inu Smezhom ne **bilu**, Du **bi** shiher **bil** pred fylo, kriuiuino, tatuino inu resboiem? TC 1575, 374; Ieli Petrus Chrifufu sataijl, ker ga ie le ena Dezhla eno malo vprashala, Kai **bi** ne **bil** fturil, kada **bi** ga fam Kaifas alli Pilatus **bil** examinal? JPo 1578, I,120b; kadar **bi** obeniga Pakla, obeniga Hudizheviga Krajleftva, obenè vèzhne fhtraifnge inu martre ne **bilu**, h'zhemu **bi** ony potrebovali GOSPVDA IESVSA? TPo 1595, I,71

● — **kaj bi z očima trenul/magnul zelo hitro**: drugazhye nei menila kakor da fe shnio red, Nebo inu semlia .. la tudi v'fe ftuari fmyo inu vefele, da ie v'fa nie shaloft inu britkoft v'gashena, inu kai **bi** sozhima tremil[!] sginila JPo 1578, II,164; Tako bi Vternuty oka ali kai **bi** sozhima magnul v'fe konzhanò bilo JPo 1578, III,90; **kako bi cegel pral ali vodo mlatil / kakor da bi v vodo bil ali udaril kot bi opravljal nesmiselno, jalovo delo**: Tako ie saobftoin tuoie naprei vsetie, kako **bi** Zegal pral ali Vodo mlatil JPo 1578, II,86b; kadar ti eniga zhlovèka vidifh, kateri pufty uv'fee govoriti inu pridigovati, kakor en Pain .. kakor .. ty Papefhniki fture, kar fe nym pridiguje, poye inu pravi, je v'fe, kakor de **bi** eden vudo byl, ali vdaril TPo 1595, I,128; **nima, kam bi glavo položil nima zavetja, kjer bi se lahko spočil**: Iesus je .. rekai: Lifšice imajo jame, inu Ptice pod Nebom imajo gnesda: Ampak Syn tiga zhloveka néma, kam **bi** fvojo glavo polushil DB 1584, III,6b; ● — Ako ti telhkò dei bolesan .. pogledai na Chrifufu, inu f'pomifli, kako od mladih nùg, notàr do fmèrti na krishy, nei nigdar pokoia imel, tudi tulikai ne, da **bi** le **bil** ky fvoio glavo polushil KPo 1567, CLXXIII *da bi se mogel spočiti, naspati*

2. sedanji in pretekli pogojnik se uporabljata:
a) za izražanje negotovosti, neprepičanosti glede česa; **bi**: Na tu fazhne fdai mifliti/vprafhati inu ifkati/ koku inu fzhim **bi** on mogel/ take hude rizhi/ tiga greha inu fèrda bolhyga/byti ledig inu pruft TC 1550, 220(118a); Mi fmo, Bug uei, dofti fmishlouali, skakouimi puhstbati to nasho beffèdo **bi** mogli prou, po tei Orthography, shaltnu inu faftopnu piffati, de **bi** preueliku puhsttabou oli Confonantou kani fillabi ne iemali TE 1555, B3a / Ena miflal ie bila tudi umei nee prishla, kateri **bi** umei nimi ner ta uegshi **bil** TT 1557, 195; Natu fo fe ty Iogri vmei febo sgledouali, inu fo zbiulali od kateriga **bi** ò gouuril TT 1557, 303; Ie li tadai Ioanes zbfial, ako **bi** Crifuf Mefias **bil**, alli ne? JPo 1578, I,14b; Potle ie on tudi pufil vunkaj letèti eniga Goloba od febe, de bi svejdl, aku **bi bile** Vodé vpadle na Semli DB 1584, I,5b / nih ozhi fo bile polne fna, inu ne fo ueidili, kai **bi** nemu odguorili

B

TT 1557, 146; Inu kadar ie ona tu bila rekla, fe ie nasai obernila, inu ie sagledala Iesufa ftoiezhiga, inu nei vedila de **bi** on Iesus **bil** DPa 1576, 34b

// *za izražanje (navidezne) negotovosti, ki večinoma zadeva vsebino poročanega govora;*

bi: Tedai on fapouei fuim Iogrom, De nikomer ne pouedo, de **bi** on Iefus Cristus **bil** TT 1557, 48; elipt. Letaziga zhudefa || Shlshale nefo vushefa || **Debi** [bil] bug zhluouik roien *P 1563, 75; Gdo ie pouedal Elisabeti, da **bi** Maria Mati Gofpodnia **bila** JPo 1578, III,58; Vy pak nemorete rezhi, da **bi** moy vk kriju **bil**, alli moi leban hud inu neposhten JPo 1578, I,101b; Ony fo od Christufa flifhali, de je timu vifhimu Farju fposnal, de **bi bil** Christus TPo 1595, I,253; Koku fe je pak takovu dellu godilu, tu pishe Lucas dajle, kir pravi de ta Angel **bi bil** htej Deklizi prishal, njej dobru vsdal, inu ofnanil, de ima eniga miloftivgia[!] Boga TPo 1595, III,64 / Cristus .. ie bil fo vfem drugim ludem .. podoben .. de fe ifuuna na nim nei vidilu, de **bi** on pravi Bug **bil** TT 1557, bbb

b) za izražanje nejasnosti glede česa; bi:

ba) pogosto v obliki vprašanja: koku ie mogozhe de tu zhlouesku tellu kir fgorij, fegnje inu cillu ftrohni, de **bi** fpet shiuu ratalu inu Goriuftalu? TL 1561, 50b; **Bi ne bil** mogal eno uro smano zhuti? KPo 1567, CXLVIIb; elipt. Ali **Bi** dobro [bilo], da **bi** leto Christufouo gouorenje sdianiem naprei shlo: Daite Cefsariu kay ie Cefsarieuo, inu Bogu kay ie Boshye? Refnizhno da bi dobro [bilo] JPo 1578, II,199b; Inu kakou prid **bi** imèl zhlovik, de **bi** vus Svejz dobil, inu **bi** fam febe sgubil, ali **bi** fam febi fhkodo fturil? DB 1584, III,36b / Tèr nefoga mogli velikifarij potroftati? **Bi** ga **bili** imeli rèfan troftati KPo 1567, CLVIIb

bb) v obliki vprašanja, posredovanega z odvisnim govorom, v zvezah z glagoli rekanja kot *dejati, vprašati*: Inu kadar ta Deshelski Flegar .. lyft prebere, uprasha nega ie katere Deshele **bi** on **bil**? TT 1557, 413; Kadar iest pag taciga uprashane ne fem refoumel, fem dial, Aku **bi** on Vierufalem hotel poiti, inu undukai fa uolo tih rizhi foien biti TT 1557, 418; Pilatus pak kadar ie salfishal ymenuiozh Galileo, ie vprashal, aku **bi** on is Galilee **bil**? DPa 1576, 22b; Tedaj je Erodesh te Modre fkrivaje poklizzal, inu je fkerbnu is nyh isvprashalov, kadaj **bi** fe ta Svèda bila pèrkasala DB 1584, III,3b; Ti **bi** pak mogel vprashati, fa zhes volo **bi** Christus taku molil? TPo 1595, I,225; Svit fo zhes njega dersjali. De bi mu v'fmert pomagali: So ga fpet vfi vprashali: Aku **bi** on rejs Cristus **bil**? TIC 1595, CLXXXIII

// navadno v obliki nepravlega, retoričnega vprašanja *za izražanje navidezne nejasnosti; bi:* Du **bi** tu hotel terpeti oli prou dati, kadar **bi** en Syn gouril, Iest nezho muimu Ozhetu nishter dobriga fturiti TT 1557, aa2b *ni ga, ki bi ...*; aku ena Trobenta obeniga guishniga glaffu ne da, gdu

bi fe htimu boyu perpraula? TL 1561, 48b *nihče se ne bi pripravljal*; In Summa du **bi** hotel te vfe falsh Sludieue inu od tih hudih ludi sloshene inu fgloufio nareiene zaihne, preshteiti inu fapiflati TC 1575, 243; GOSPDV je moja Luzh inu Ohranjenje, pred kum **bi** fe jeft bal? GOSPDV je mojga lebna muzh, pred kum **bi** mene grosa **bila**? DB 1584, I,285b; Sakaj kadar fo eniga v'fakateriga zhlovèka lastni greihi, neprefhtiveni, gdu **bi** hotel tiga cejluga Svita greihe prefhteiti?

TPo 1595, II,93; Iest vbog blatni fhakal, sakaj ali na kaj **bi** fe v'faj jeft hotel offertovati? TPo 1595, III,139 / Takova je ena terda inu huda iskulfhnjava, kadar ta Hudizh taku, vtem ferzej podnetuje .. inu pravi: Kaj **bi** ti hotel dolgu moliti, ti fi v'faj moj, sazjni mar Boga kleti, onu je raunu tulikajn, ti v'faj ne bodefh isvelizhan TPo 1595, I,161

3. sedanji in pretekli pogojnik se uporabljata:

a) navadno v zvezi z modalnim glagolom *za izražanje želje, hotenja; bi:* Ifidife tuya uola glih/ Na femli koker vnebefih/ De **bi** mali ueliki ludye/ My vfi na femli kar nas ye/ **Bili** te angelke fhege TC 1550, 165(91a); Mi vleti proshni tudi proflimo, de **bi** fodni dan skorai prishal, de **bi** fe Iefus Cristus .. iskafal fuio zhafstio inu oblatio v'fimu fuitu .. Inu de **bi** tei Hudizheui oblati .. en konez fturil TC 1555, C4b; On nim pag fto roko magne, de **bi** melzhali TT 1557, 371; Hudizh nas v'feih nagible vgreih, Inu **bi** nas rad posherl v'feih *P 1563, 171; nafha inu tih ūzhenikov volia nei, da **bi** ftakovimi namhimi Buqvami pàr njih drusiga ne fhafali: tàmuzh mi **bi** radi ôteli njih .. v'pifmo vgnati KPo 1567, V; Vy **bi** Radi zhes druge Liudi Moiftri **bili**, inu nikuli neifte Mlaishi bili. **Bi** radi Paftry **bili** inu Ouce Pafli, Inu fe ga neifte Vzhili JPo 1578, II,79b; Iaft fam moye Ouce drugo[!] kupil, veliko me ftoye: Slafti, Tello inu shiuot, sato **bih** nerad, da **bi** katera sginula JPo 1578, III,16b; Iest **bi** rajlhi prebival pèr Levih inu Drakonih, kakòr pèr hudi Sheni DB 1584, II,163a; Katerimu je Bug eno leipo hifho dal, ta **bi** hotel rad en grad imejti. Aku on ima en Grad, taku **bi** on hotel rad eno Vafš imejti TPo 1595, II,223; Profsim sa tiga volo .. v'fakateriga brumniga inu Bogabojezhiga Karfzhenika, aku bi bilu kej kaj, vbeBèdah ali v'Orthographij .. vletej tiga Boshyga Moshia Martina Lutherja ranciga Hifhni Poftilli pregledanu, ali fkusi Drukarje, kateri fo fglul Nembzi vdrukainju ispuzfzhenu, de **bi** hotel is Karfzhanfke lubesni fam popraviti, pobulfhati, inu na bulfhe islagati TPo 1595, I,);(5b / ne samudite ta zhaf. Pride enkrat pak: da **bi** radi moio befedo flifhali, kadàr **bi** le gdo **bil** inu vam yo predigoval KPo 1567, LXXXVIIb / pogojnik izmenično s povednim naklonom Nashi Superniki **bi** sdai inu budo ishe enkrat vfe te Artikule pripuftili, le famuzh ta od Vere, da nas fama Vera Viesufa Cristufa

zhifto pres nashih dobrih del isuelizha, tiga ne hote nikuli pripuſtiti JPo 1578, I,59b

// z medmetom, pogosto v predmetnih odvisnih stavkih z veznikom *da za izražanje močne želje, hrepenenja po čem; bi*: Kadar ie on pag blifi prishal, inu uidi tu Meiftu, fe ie plakal zhes nee, inu ie dial, O de **bi** ti tudi ueidilu .. te rizhi kir htuimu Myru slishio TT 1557, 232; Bog ôtel, da **bi** fi leto k'fârcu vseli, inu fe po Christufovîm nauku inu exemplu dêrshali KPo 1567, XLVII; Ah da **bimu** vshe martuimu vsemly, eno pokoino mefto fmirom, ty prekleti liudie puſtili JPo 1578, II,6b; Le Bog ta dai, da **bi** tudi dela inu shiulenie ſtega vunkaie shlo JPo 1578, II,144b; danes z dvojnîm zanikanjem Ay **dabi** to mogli pripuſtiti, da **bi** Bog vnas delal, on **bi** pres funnie nishtar hudiga vnus delal JPo 1578, II,194 *bi* .. *nič hudega v nas ne delal*; O de **bi** moje govorjenje **bilu** sapifſlanu, ô de **bi** v'ene Buqve **bilu** poſtaulenu, s'enim ſhelésnim ſtilom na Svinêz, inu **bi** k'vezhnimu ſpomînu v'en kamen **bilu** srésanu DB 1584, I,271b; Vtinam. *Germ wolt Gott. Sclau.* ô da **bi**, bug hotel MTh 1603, II,742 / kot ſlovnîčni zgled OPTATIVVS, ut: ô **Debi** fekal, vtinam ſecarem BH 1584, 95 / v zvezi z medmetom in priſlovom *kako* Tukai gouore Liudye, O kako **bih** iaft rad po nyh Exemplu ſtoril, kadar bi Christus sdai tukai bil JPo 1578, III,74b

// v zvezi z glagolî rekanja, v odvisnem govoru *za izražanje zapovedi, prepovedi; bi*: Odpouei enimu hoditi ſa febo, Drugima dueima vely pag, **debi** shla ſa nim TT 1557, 196; INu Ioseph je ſapovédal fvojm Hlapzom, Arzatom, de **bi** njegoviga Ozheta ſhalbali DB 1584, I,33a; on je nym târdnu prepovedal, de **bi** nihzhe tiga neimêl vejiditi, inu je rekâl, de **bi** imêli njej jêlti dati DB 1584, III,22a

// v zvezi z glagolî rekanja, v odvisnem govoru *za izražanje omiljene želje ali zahteve; bi*: Barnabas pag ie ſuetoual, de **bi** febo poiela tiga Ioanneta, ſteim prideukom Marca TT 1557, 383; Inu oni fo vſny od Boga ſuetouani, da **bi** ne shli nesai Kerodeshu JPo 1578, I,37b; KAdar je vshe sarja gori fhla, ſta ta Angela rekla Lotu, de **bi** hitil DB 1584, I,11b; tukaj pride Christus ſam h'tem Shenam .. inu pravi tudi knym de **bi** fe neimejle bati TPo 1595, II,10 / Inu po vezherij kadar ie vshe Hudizh Iudeshu Simonu Ishkariotu vferze bil dal, de **bi** ga fratâl, ie vedil Iesus, de ie ozha nemu vneogou roke dal vfe rizhy DPa 1576, 3b

b) navadno v zvezi z modalnim izrazom *za izražanje nujnosti (še ne uresničenega) dejanja; bi*: Ampag eni ludi is Afie, kateri **bi** imeili tukai pred tebo biti, inu toshiti, aku kai imaoi ſubper mene. Oli nai lety oni fami poueido, ſo li kai kriuiaga na meni ſapopali TT 1557, 415; ellpt. Inu ta perua zhloueka, pred Grehom, ne ſta imeila obene rizhi, vrshaha oli kai taciga na ſebi, ſa kateriga **bi** onadua [bila] dolshna oli morala vmreti TT 1557, 14a; Tako pâr tih nei ûpania, kateri befedo Boshijo poſluſhaio inu ijo ſai ne

ohranio. Sato **bi** imel vſakateri Zhlovik, vſako nedelio, inu vſaki prasnik fam ſebe examinirati .. kakova Niva ie niegovo ſârce KPo 1567, XCVIIIb / Ampag de **bi** en Zhlouik moral inu dolshan **bil** vſe Grehe poredu enimu Faryu oli Pridigaryu poueidati inu ſhreti, kei, koku, ſzhim ie greshil, poueidaiti, Tiga Bug nei poſtauil inu ſapouedal TAf 1562, 68a; POtehmal ty eni Craniski inu kiroshki[!] ſluſhabniki te prae Cerque Boſhye, ſo meni [Trubarju] piſſali, de **bi** imel eno maihino Agendo puſtiti Drukati TC 1575, 410; Satu vſe kar ony vam povedó, de **bi** imêli dêrshati, tu dêrshite inu ſturite DB 1584, III,14b; tukaj je bila ta obluba, ony **bi** imejli en fray laftan folk biti, inu obenimu ptujimu ali Ajdoukimu Goſpudu ſluſhiti TPo 1595, II,283 / Iaft ne naidem obene kriuiice na niem, da **bi** bil ſhiuot ſapal JPo 1578, I,131a *da bi moral biti kaznovan s smrtjo* / kir je oblaſt inu velika muzh, undi fe ta Hudizh s'mozhjo muja, aku bi mogel nemyr obudyti. Satu **bi** dobro potreba **bilu**, de **bi** ta Text na vſeh Fyrlthou Rotaufleh inu Kanzliah ſapifſan ſtal: Isvelizhani fo ty, kir myr dellajo TPo 1595, II,315

c) v namernih odvisnih stavkih *za izražanje namena, namere; bi*: Bug nei poſſall fuiga ſynu na ta fueid/ de **bi** ta fueidit pogubel. temuzh de **bi** ta fueidit ſkufi nega **bill** ohranen TC 1550, 96(56b); Inu ſdaici tezhe eden is shnih, vſame eno gobo, to napolni ſieſſihom, inu natagne na eden tarſt, inu nemu da, de **bi** pyl TT 1557, 89; Sakai gre Christuf is Méſta Ierusalem .. v'ûart? Sa tiga volio, da **bi** fe dopolnilu, kar ie v'ſtarim Sakonu poprei osnanieno .. bilu KPo 1567, CXLVb; de **bi** leta Slovenka Biblia ie têm bujle inu dalje mej vſemi Slovenci mogla fe ſaftopiti: taku fo ene teshifhe inu nikar povſod navadne beſſede .. na ſtrani raven texta ſdrugimi beſſedami ſloshene, inu s'Sveſdzizami ſnaminovane DB 1584, I,cVIIIb; Vtêm 1567. leiti, fo Krainski Deſhelani per Firſhtou ſuitloſti mozhnu ſa niega [Trubarja] rounali, de **bi** mu perpuſzhenu **bilu**, ſpet v'Lublani predigouati TPre 1588, 117; Takoviga ne govory on [žolnir] vtej mainingi, de **bi** on pomuzhi pegeroval, temuzh de je on hotel Christufa taku ſramotiti, inu fe njemu ſhpotati TPo 1595, I,293; De **bi** mu v'ſmert pomagali: So ga ſpet vſi vprahali: Aku bi on rejs Criſtus bil? TIC 1595, CLXXXIII / pretekli pogojnik se rabi izmienično oz. ſopomensko s ſedanjim pogojnikom Christus ie tukai eno tako delo ſturil, da **bi bili** imeli vſi ſpohnati inu rezhi, da ie to eno veliko zhudno Boshye delo JPo 1578, I,93a; Sakaj ta Angel nei ſatu tukaj bil, de **bi** ony njega **bily** imejli veſſeli biti, temuzh de **bi** fe imeili pred nym preſtraſhiti, inu fe bati TPo 1595, II,2 / pogojnik izmienično s povednim naklonom Inu gredo uli de fe puſte ſhazati .. Tedai gre gori tudi ta Ioshef is te Galilee .. de **bi** fe puſtil ſhazati ſto Mario TT 1557, 161; taku fo fhli ..

B

k'vezherij Christufovi, Nekar da **bi** mèrtvim **bili** óteli v'nebesá, is pakla alli .. viz pomagati. Tàmuzh, da fo óteli sagvilhani biti .. da ifhe na Boga úpanie imaió KPó 1567, CXLIII / Sakaj kadar ta Sludi tiga zhloveka ne more tjakaj perpraviti, de **bi** on na Bugi zagal, taku on nega od te druge ftrane iskufha, aku **bi** ga on mogel presherniga inu offertniga, de **bi** fe prevfel, fturiti TPó 1595, I,157

d) za izražanje domneve; bi: Take mylli zhloueku/ kadar ye vuelikih vнадlugah .. gredo naprei/ kar nemu Bug skufi fuyo befedo oblubi/ te pošabe/ inu kar bug gouori/ fe nemu fdy/ de **bi** nihter ne **bilu** TC 1550, 50(33b); Sakai po takim oni Christufa dèrshio seniga preproftiga debe-lounniga zhloveka, kivr **bi** ne vedil inu ne špomifilil, kai fvoijm Lúdem manka KPó 1567, CXXVI; Sakaj Philifterji fo miflili, Ebreerji **bi** mogli Mezhe inu Shpejfe delati DB 1584, I,156a; Kadar fmo my pak po naturi nevolni inu nepoterpešhlivi, taku fe nam vfelej fdy, fdai **bi** pravi zhas kpomaganju **bilu**, Bug pre dolgu savlazhuje TPó 1595, II,62

e) v zvezah z meniti, štímati ipd. za izražanje mnenja; bi: Alli ménifh, da **bi** ne mogal fam Ozheta profiti, da bi pošlal, vezh kakòr ednih dvanaišt Legion Angelov? KPó 1567, CXLIXb; Edni pak fo shtimali, da **bi** bolshe **bilu**, da edan fam kniemu priftopi JPó 1578, II,173; Ieft im mejnil, jeft **bi** lahka moral vmréti sa nje volo DB 1584, I,16b; Take hudobe jeft neifim pred tem Evangeliom vteh ludeh vidil, Temuzh meimil, ony **bi bily** polni fvetiga Duha, Ampak Christus skufi fvojo Befédo jo resodene, de fo ony s'Hudizhem obfeideni TPó 1595, I,61

// v zvezi z reči za izražanje možnega dopolnila, ponazorila k povedanemu; **bi:** Tu **bi** fe reklu Noge prou vmiti, kadar bi fi nafhi Shkoffi k'fáru vseli, kakova je tu velika nadluga, de nyh vbosi Ludje taku globoku v'Maliko-vanju tizhe .. inu bi po tem trahtali, koku bi fe nym Boshja beféda prou pridigovala TPó 1595, I,202

f) v zvezi s soglašalnimi, poudarjalnimi izrazi za izražanje soglašanja, pritrditve; bi: Sa rifnizo **bi** Christus komai lepšo inu farzhneišo prigliho mogal naiti JPó 1578, III,13; ellipt. Ali bi dobro [bilo], da bi leto Christufouo gouorenje sdianiem naprei shlo: Daite Cefsariu kay ie Cefsarieuo, inu Bogu kay ie Boshye? Refnizhno da **bi** [bilo] dobro JPó 1578, II,199b

// v zvezi z gvišno za izražanje prepričanosti o čem; **bi:** aku ne dašte skufi ta Iefyk ene refumne beféde, koku fe hozhe faftopiti kai fe gouori? Vi **bi** guishnu vta Luftt gouurili TL 1561, 48b; INu téh dvanajšt Prerokou kofty fe she selene, ker leshé: Sakaj ony fo Iacoba trohtali, inu odrefhitvu oblubili, na kateru **bi** fe gvišnu iméli savupati DB 1584, II,173b

g) za izražanje načina, kako poteka dejanje glavnega stavka; bi: Nezhete li fe popraviti, de **bi** moje beféde flufhali? Pravi GOSPVD

DB 1584, II,45a

PRIM. bil²

PRIM. biti² [M. M.]

bibelski -a -o prid. ['bi:belski -a]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ž. mn. daj.: bibelskim; ☉

ki se nanaša na Biblijo; **biblijski:** ta, kir je te [Juditine] Buqvi smifilil inu pišfal, fe vejdezh inu nalofzh notér poftavil, de ty zhašBi inu imena h'drugim **Bibelfkim** rifnizhnim Buqvam nerajmajo DB 1584, II,132b
 ☪ k nem. die Bibel [M. Č.]

biblia gl. biblija

biblija -e sam. ž ['bi:blja -e]; P 96, K 22 (TC 1550,

TT 1557, TKó 1557, TT 1560, TAr 1562, TO 1564, TPš 1566,

TA 1566, KB 1566, TL 1567, KPó 1567, TC 1575, TT 1577,

JPó 1578, DB 1578, TKm 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584,

TPó 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: biblia; →; – daj.: bibl | ij/y; – mest.: bibl | ij/y; ☉

stvarno ime **zbirka vseh v kanon sprejetih besedil**

Stare in Nove zaveze kot temeljna knjiga krščanske in delno judovske vere; Biblija, Sveto pismo: le ta fama beféda bolhya/ kir ye od Buga/ skufi te Angele .. gouoriene/ inu vto **Biblio** fepifana/ ta ifta to prauo .. Arznyo .. v'fem ludem kalhe naprei TC 1550, 221(118b); Ty Verni Veruio lete rizhi, katere fo od Buga gouoriene inu vto S. **Biblio** fapifšane, katerih, ty Turki, šadashni ludi inu ty falš hynaufki kerszheniki ne Veruio TT 1557, 44b; Rimski duor, inu nyh vífoke Shule, Stipendie, Kloftri, Franciskani &c. .. obenimu brumnimu farzu nepušte prit kfuetimu pišmu. Kateri ie vteh vífokih Shulah **Biblio** bral inu dofuershil, ta ie sdaici bil Baccalaureus Teologie JPó 1578, II,5; **BIBLIA**, IE ENA GERZHKA beféda, inu poméni v'gmajn, te Buqve Stariga inu Noviga Teftamenta, katere fo le fame, Svetu pišmu iménovane, mej v'femi drugimi Buqvami inu Pišmi, kar jih je kuli na tém Svejti DB 1584, I,αV1a; my némamo mejniti, de, kuliker je Buqvi inu Capitelno u'vfej leti **Biblij**, de bi tudi tulikaj Vber bilu DB 1584, I,εV11a; Biblia. *Germ.* die Bibel/ die Büchen der H. Schrift. *Slav.* **Biblia** MTh 1603, I,172 / eni ta Pfalter prou imenuio to malo **Biblio**, Inu en Regishter v'figa S. Pyfma TPš 1566, 7b

◆ — — **otročja/kratka biblija knjiga z osnovami krščanskega nauka; katekizem:** OTROZHIA **BIBLIA**. Ein handtbüchlein/ Darin ift vnter anderm der Catechifmus Von fünfferlei fprachen KB 1566, A; My bi ta Catehifem tudi mogli imenovati eno Otrozhio ali kratko **Biblio**, satu ker ie v'tim iftim sa Otroke inu druge preprošte Kerfzhenike, vkratke shtuke,

vše tu sapopadenu, kar ie vcili Biblij ..

sapifšanu DC 1580,)(4b-)(5a

☞ iz lat., prim. biblia [M. Č.]

biblijski (bibliški, bibliški) -a -o prid.

[ˈbi:bljiski -a -o]; P 12, K 5 (TL 1567, TP 1567, TC 1575, TT 1577, DB 1584)

– m. ed. rod.: bibliškiga; – tož.: bibliški; – ž. mn. im.: bibli | s/š (TT 1577, L12b) | ke; – tož.: bibliške; – s. ed. im.: biblišku; – tož.: biblišku (TT 1577, L12b); ☹

ki se nanaša na Biblijo; **biblijski, svetopisemski**: ty fo nerbulshi Pridigary, inu nerfaftopnishi vuzheneshi kerľzheniki, kir ľami veden ta

Bibliški text bero TL 1567, Bb; Vľi prauve Vere Ludie fo vľelei le ľamiga Boga Ozheta, Synu inu ľuetiga Duha molyli, proľsili ľa sledno pomuzh, koker ta celi Pľalter, vľe **Bibliške** Molytue inu ta ľueti Ozha nash pryzhuio TP 1567, A4a; **Biblišku**

S. Pifmu ľamu to prauvo Vere vuzhi inu ceľto vnebeľľa kashe TC 1575, 489; **Biblišku** pifmu, kir Falshuio, Kriuu Islagaio, bodo Vpekli goreli TT 1577, L12b; ľejdni Capitel .. ľkusi te puhľtate A. B. C. D. snaminovan .. ľe tēm bērshe more najti inu viditi, kej inu na katerim mejľti ľe te **Bibliľke** Buqve inu beľľede vkup rajmajo, ali kej je enu is drusiga vsetu DB 1584, I,cVIIIb

☞ gl. biblija [M. Č.]

bibliški gl. biblijski

bibliški gl. biblijski

bič -a sam. m [ˈbič]; P 4, K 3 (DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: bič; ☹

palica s pritrjenim jermenom ali vrvjo za udarjanje; bič: Crajnľki. Gajshla Slovenľki, Besjzashki. **Bizh** DB 1584, III,CeIVa; Flagellum. Germ. Geissel. **bizh** MTh 1603, I,548 [M. Č.]

bičoven -vna -o prid. [ˈbi:čoven -vna]; P 1, K 1

(DB 1584)

– nedol. obl. ž. mn. mest.: bičovnih; ☹

ki je narejen iz trstičja; trstičen: GOrje je tej Desheli, katera ľe pod ľadērmi vľfenci vosi, na leti ľtrani Vod, tēh Morou deshele, katera Sle po Morju pohila, inu ľe v**bičovnih** ľadjah po vodi vosio DB 1584, II,7b [M. Č.]

bičovje -a sam. s [ˈbi:čovje -a]; P 13, K 4 (DB 1578, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: bičovje; →; – tož.: bičovje (DB 1584, II,23a); ☹

skupina v vodi rastočih, travi podobnih rastlin; trstičje: le li more tudi **bizhovje** sraľti, ker neľtoji na mokrim? DB 1584, I,268b; vodē ľe bodo vtekle, de bodo Iesera pēr Iesēh plitva inu ľuha, lozhje inu **bizhovje** bo uvenilu, inu trava poleg vodē ľe bo resletēla DB 1584, II,8a; Iuncus. German. Bintzen/ ľchmelen/ biefē. Slavo. lozhie, paludje, **bizhovie**, ľuovie MTh 1603, I,757 / Latin. alga, ulva. Germ. Kraut oder Graľ/ daľ in dē Meer wachľet/ Meerbintzen. Slav. **bizhovie** MTh 1603, I,66

// **stebła teh rastlin**: [Levijeva hči] ie ľturila eno mahino Skrinizio is **Bizhouia**, inu ie toifto samasala sYlom inu Smolo, inu ie tu Deite vno poloshila, inu ie ie poloshila vtu Lozhie per kraiu vode DB 1578, 49a [M. Č.]

bičovnat -a -o prid. [ˈbi:čovnat -o]; P 1, K 1 (DB 1584)

– nedol. obl. s. ed. im.: bičovnatu; ☹

ki je poln trstičja; trstičen: zemľjepisno ime, v zvezi

Bičovnato morje ľudouľki ľe rezhe **Bizhounatu** Morje, od bizhouja: Gērzhki pak Erdezhe Morje, od erdezhiga peľķa inu dna DB 1584, I,43b *Trstično morje* [M. Č.]

bid zlog; P 2, K 2 (TA 1550, TA 1555)

– bid; ☹

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja**: Bad bed **bid** bod bud TA 1550, 5, podobno tudi TA 1555 [A. L. R.]

bidertaufer (bidertaufer, vidertaufer) -ja

sam. m [ˈbi:dertaufer -ja]; P 8, K 3 (TA 1562, JPo 1578, ZK 1595)

– mn. im.: b/v | idertaufer | iľ/y/ľi; – rod.: vidertauferľov; ☹

pripadnik verske sekte, ki zahteva ponovni krst odraslih; prekrščevalec: Ty Apoľtoli neifto tako sapuľtili Hishe, Duora .. dabi le prece priproľto sdaici od nyh shli, inu iľh neomifľiushi sapuľtili, kakor drugozh Karľtniki ali ty **Bidertauferiľ** delαιο JPo 1578, III,85b; Saj **Vidertauferiľ** vpijejo, de bi ľe otrozi nemogli inu neimeli kārľhovati, sakaj oni nimajo vere? ZK 1595, 153

☞ gl. bidertaufer [A. L. R.]

bidertaufer (vidertaufer, bidertaufer, biderteufer°) -ja sam. m [ˈbi:dertaufer -ja];

P 62, K 10 (TT 1557, TR 1558, TL 1561, TA 1562, TO 1564, KPo 1567, TT 1577, JPo 1578, DB 1584, TPo 1595)

– ed. im.: vidertaufer; – mn. im.: v/b | idert | au/eu

(DB 1584, II,93a) | ferľi; – rod.: b/v | idertauferľ | ev/ov; – daj.: bidertauferľ | em/om; – tož.: v/b | idertauferje; – mest.: v/b | idertauferľih; – or.: b/v | idertauferľi; ☹

pripadnik verske sekte, ki zahteva ponovni krst odraslih; prekrščevalec: Oli on [hudič] vndukai gori obudi inu naľtaui falsh pridigarie, kezarie, **Bidertauferrie**, Suelnickfeldarie, kir is tih Sacramentou shpot delαιο, inu vľe shlaht ľmote inu ľmeshnaue TT 1557, ia; Katerē pak ľaľtni Duh, ľarce inu miľli sheno, ti niľtar dobriga ne sazheio inu ne ľturio, kakōr ti nekateri **Bidertauferiľ** KPo 1567, CVII; Ioannes bude ishe Vmaterinem Telleľu S. Duhum napolnien. Leto ie terdan Gromm inu tresk super drugozh karľtnikom ali **Bidertauferiom** JPo 1578, III,57b; Kaj ľtury pak Papesh, ty **Widertauferiľ**, ti ľudje, Turki, inu tem gľih? Ony ľapufte Christuľa inu njegovo beľsedo, inu hodio ta zhas s'zhloveľkimi Poflavami okoli TPo 1595, II,88; Satu fo ty **Vidertauferiľ**, inu druge Rotte, kmallu odpufzhainje teh greihou, S. Karľt,

B

Sacrament, to Karszhanlko Cerkou, inu vfa karszhanlka della šgubili, kadar ony to befsédo, katero od fvojga blihniga llišio, prozh verljejo TPo 1595, II,255

℘ iz nem., prim. der Wiedertäufer [A. L. R.]

bidertaufferjav -a -o prid. ['bi:dertaufferjav -a]; P 1, K 1 (TO 1564)

– ž. ed. im.: bidertaufferjava; Ⓞ

ki se nanaša na bidertaufferja ⚭; *prekrščevalčev*: **Bidertaufferiaua** Maninga od Kerfta, ie ena fnota TO 1564, 87a

℘ gl. bidertauffer [A. L. R.]

bidertauferski -a -o prid. ['bi:dertauferski -a]; P 3, K 3 (TT 1557, Tar 1562, TC 1575)

– m. ed. tož.: bidertauferski; – or.: bidertauferskim; – ž. ed. tož.: bidertaufersko; Ⓞ

ki se nanaša na bidertaufferje ⚭; *prekrščevalski*: Oli per tim fe vfkai dobri kerszhenik vary pred teim **Bidertaufferskim** Hynauskim Vukum kir prauio. Ty kerszheniki nemaio fa telesne inu pofemlske rizhi profsiti TT 1557, ff1b; Leta Menih ie potle, to **Bidertauffersko** Vero gori perprauil, tiga fo vtim 1528. leitu na Dunaiu feshgali TC 1575, 241

℘ gl. bidertauffer [A. L. R.]

biderteuffer gl. bidertauffer

biener gl. viner

biert (biert, vjert) -a sam. m ['bi:ert/bi'e:rt?]; P 5,

K 3 (DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: biert/vjert; Ⓞ

ribnik: *Crajnſki*. Ribnik *Coroſhki*. **Biert** .. *Crajnſki*. Vejer *Coroſhki*. **Biert**, oli Ribnik DB 1584, III, Dd1b, Dd11a; *Deutſch*. Teich. *Latinè*. piſcina. *Windſch*. ribnik, vejer. *Carn*. **biert** MD 1592, P8b; *Deutſch*. Weiher. *Latinè*. piſcina. *Windſch*. vejer, **vjert**, ribnek MD 1592, V1a; Piſcina. *Germ*. Fiſchgruben/ Weyer. *Sclau*. ribnik, baier. *Carint*. **biert**. *Carniol*. vejer MTh 1603, II,270

℘ iz nem., prim. dial. *wiert (der Weiher) [K. A.]

bih gl. bi²

bijen -a -o del. [bi'je:n -o?]; P 80, K 21 (TE 1555,

TT 1557, TR 1558, TL 1561, TO 1564, TPo 1566, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, BH 1584, TPo 1595, TFM 1595)

– nedol. obl. m. ed. im.: b | y/ij/i | en; – rod.: byeniga; – mn. im.: b | y/ij/i | eni; – s. ed. im.: byenu; Ⓞ

(od koga, zavoljo česa, k čemu, s čim) *ki je deležen udarcev, danih z namenom povzročanja bolečine oz. kaznovanja; udarjan, tepen*: Criftus ie ſternouo Crono cronan, ſaſhpotouan inu **byen** TE 1555, B2b; Leta hlapez .. kateri uei to volo fuiga Goſpudi .. inu nei ſturil po nega uoli, ta iſti bode ſuelikimi ſhlaki **byen**, kateri pag nei veidel .. ta bode malu **byen** TT 1557, 209;

tu Iagne Boſhye .. ie **byenu** inu ranenu fa nashih Grehou volo TO 1564, 83a; Ieremias ie bil zheftu od Farieu **byen** inu Vturen verſhen TC 1575, 52; Sa naſhe kriuiuce volio ie ranien inu sa nashih grehou volio **byen** JPo 1578, I,113a; Pyanoſt neumniga Norza ſhe neumnifhiga ſtury, de truzo inu ſe groſy, dokler bo dobro ſtepen, **byen** inu ranjen DB 1584, II,166a; kot ſlovníčni zgléd Nos miferi plectimur. Mi. Boſi, bomo **bijeni**. Verbum: bomo **bijeni**, additur ad nominativum nominis BH 1584, S18; ta veliki haufen teh Iudou .. bode naſaj pognan, inu taku ſlu preſtrafhen, de na Semlo padejo, kakor de bi ony ſbutizami po glavi bily **byeni** TPo 1595, I,232 / Sakai tū bode en pſizhik **bijen** velikimu pſu k'ftrahu KPo 1567, CLXIIb

// v zvezah z **lice, obličje**, (v kaj, po čem, s čim) *ki je deležen udarcev v obraz, zadanih s sramotilnim namenom*: Noter do letiga zhafa terpimo Mi lakoto inu ſheio, ſmo nagy, bomo po lyci **byeni** TL 1561, 33a; fi ti bil kriuu ſatoſhen, obſoien, ſaplunau, ſramotouan, inu Spetmi v Oblizhie **byen** TkM 1579, 70b

// *ki je deležen uničevalnega udarca*: v Razodetju

Inu ta zheterti Angel ie trobental, inu ie bil **byen** ta treti deil tiga Sonza, inu ta treti deil te Lune, inu ta treti deil tih fueiſd, taku de nih ta treti deil, ie bil temman TT 1581-82, II,396

// *ubit, usmrčen*: INU eni v'BetSemesi fo bily **byeni**, ſatu, ker fo ony Skrinjo GOSPODNIO vidili: Inu on je tēh ludy pobyl petdeſſet taſhent inu ſedemdeſſet Moſh DB 1584, I,152b

PRIM. biti¹ [M. M.]

bijenje (bijejnje, bijene, bijenje) -a sam. s

[bi'je:nje -a?]; P 9, K 6 (TR 1558, DJ 1575, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: b | ij/y | e | n/nj/nj | e; – daj.: b | ij/y | e | /njju; – tož.: byene; Ⓞ

Plaga. *Germ*. ein Streich/ ein Wunden. *Sclau*. tepejnje, **bijejnje** MTh 1603, II,275

1. udarjanje z namenom povzročati bolečino;

tepenje: Ta Drugi nega [Kristusa] Marter ie bil iſuuna na teleſſu kir ie koker en drugi bogi zhlouik .. ſapluuane, **byene**, tepene, gaishlane, iſternem Cronane, Cryſhane inu to britko Smert, preterpil TR 1558, H2a; Verbera. *Germ*. ſtreich/ ſchläg. *Sclav*. tepejnje, **bijeinie** MTh 1603, II,687 / Kaj je ta sveit druſiga, kakor ta Pakal .. gdi niſtfer druſiga nej, kakor .. ſherthje, pyanzhovanje .. **byenje**, mordranje? TPo 1595, I,45 / kot ſlovníčni zgléd De Supino prio-re: ut, Coctum ego, non vapulatum dudum conductus ſum, h'kuhanju nika **h'bijejnjn** [!] fem jeſt ſdaunaj najét BH 1584, S36

// *besedni spopad; prepri*: Tedaj ſe ta kreig ſazhne, inu ſe vſdigne enu **byenje** inu ſhtritainje TPo 1595, I,109

2. (s čim) *udarjanje s čim, kar ob dotiku povzroča (močne) glasove*: en kouzah, ta mora per fuojim Nakoualu biti .. inu tu **bijene** skladouem mu vushesfa napolni DJ 1575, 165-166 [M. M.]

bil¹ -i sam. ž ['bi:l -i[?]]; **P** 26, **K** 9 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TPo 1566, KPo 1567, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– ed. im.: **bil**; – rod.: byl | i/y; – tož.: **bil**; – mest.: bil | i/y; – or.: bilo; Ⓜ

1. steblo žit ali trav; bilka: O Bug mui, sturi nee koker en Vehar, Inu koker eno **byl** pred veitrom TPo 1566, 152b; Inu fim spet v' moji fajni vidil sedem Klafšou na eni **byli** rašteozh, polnih inu debelih DB 1584, I,27a; Ta Hudizh .. Kadar bi mogel eniga feno flamnato **bilo** vbyti, on bi je sturil TPo 1595, II,190;

● – Kateri pak hozhe Bogu inu fvojmu Blishnimu prou flushiti, ta ne gledaj na fvoj nuz ali prid, temuzh na to nadlugo, katera je pred rokami, inu .. de se ta Blishni vнадлуги nejma puftit tezhati, kadar bi lih nikuli vezh sa eno flamnato **byl** eden tiga nejml vfhiti TPo 1595, I,103 *tudi če bi od tega ne imel niti najmanjše koristi*; po tuji prevodni predlogi Wer aber Gott vnd feinem nechsten recht wil dienen/ der fehe nicht auff feinen nutz/ fonder nur auff die not/ fo fürhanden ist/ vnd .. das man den nechsten in der not nit fol stecken lassen/ wenn mans gleich nimmermehr vmb einen **frohalm** geniessen LH 1566, I, LXII

2. od celote ločen majhen, droben del, navadno lesa; iver: Na leto Pergliho od te trohe oli **byli**, inu od tiga trama oli bruna imamo vfelei, kadar hozhmo kai hudiga od nashiga blishniga gouoriti oli poslushati, fmsiliti TR 1558, Qa / v priliki fakai ti uidish to **byl** vtim okei tuiga brata, inu tu brunu vtium ozhefu nepozhutish? TE 1555, D1b

● – Inu navada ie pār Lüdeh, da snaio bulie opravliati, kakor popravliati. Inu bersh v'drusih ozhéh **biyl**, kakòr v'fvoih trame vidio KPo 1567, V1b *vidijo majhne napake drugih, svojih velikih pa ne* [M. M.]

bil² -a -o del. ['bi:l bi'la bi'lo:, mn. m. bi'li:]; **P** približno 4500, **K** 42 (TC 1550, TA 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, Tkm 1579, DC 1579, DBu 1580, DPo 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DC 1585, TPre 1588, TPo 1595, Tfm 1595, Tfc 1595, ZK 1595) – del. na -l m. ed.: b | i/y | i; – dv.: bi/ | a/á (DB 1584); – mn.: b | i/y (TPo 1595) | l | y/i/ij (TPo 1595); – ž. ed.: bi/a; – mn.: bil | e/é; – s. ed.: b | i/ | u/o (Juričič); – mn.: bi/a; Ⓜ

l. v slovnici vlogi za tvorbo zloženih glagolskih oblik

1. v zvezi z (nezanikanimi in zanikanimi) sedanjškimis spregatvenimi oblikami glagola *biti sem* in opisnim del. na -l *za tvorbo*

predpreteklika; bil: Gofpud Bug/ na fhefti dan/ kadar je **bill** ftuarill/ nebu inu femlo fred fdrufimi ftuarmi vfe dobru inu lipu/ ve rekall TC 1550, (5a); Inu David je fhál tjakaj, inu je vsel Saulove kofty .. od téh Purgarjeu v'Gabesi v'Gileadi (katere fo ony **bily** is Gaffe v'Betfani vkradli, kamer fo je **bily** Philifterji obehsili, ta zhas, kadar so **bily** Philifterji Saula pobyli na tej Gorri Gilboa) inu je teifte od ünod fem gori pèrneffel DB 1584, I,180a; INu Aaronova Synuva, Nadab inu Abihu, fta vsela v'faki fvoj Kadilnik, inu fta Ogin notèr djala, inu fta Kadilu gori polushila, inu fta pèrneffa ptuji ogin pred GOSPVA, kateru on nym nej **bil** sapovédal DB 1584, I,66b; kot slovnici zgljed DE VERBO .. Poftet praeteritum perfectum, feorfim hoc modo coniugari, vt fecui, fem **bil** fekal, ETC. At praeteritum pluquamperfectum, sic: fecueram, fim vshe **bil** fekal, vel: fim vshe **bil** sdaunaj fekal BH 1584, 109; kot slovnici zgljed DE VERBO .. Praeteritum Imperfectum, Perfectum & Pluquamperfectum. Kadar fe je **bilu** peklu. Cùm torreretur, Toftum fit vel fuerit, Effet vel fuiffet BH 1584, 141; ERodesh je **bil** vunkaj pollal, inu Ioannesa vluvil, inu ga je vjezho polushil, sa voljo Erodiade, njegoviga brata Philippa Shene, sakaj on je njo **bil** febi k'sheni vsel TPo 1595, III,91 / predpreteklik izmenično s preteklikom Ty Aydie fo fagulbnili vti iami, katero fo oni sturili, Nih noga ie uieta vti mreshi, katero fo oni **bili** skryli TPo 1566, 26b; INu GOSPVD je obyfkal Saro, kakòr je **bil** oblubil, inu je njej sturil, kakor je govoril DB 1584, I,13a

2. v zvezi s pogojnikom *bi* glagola *biti sem* in opisnim del. na -l *za tvorbo preteklega pogojnika; bil*: nam fe fdy .. Koker bi Bug **bill** nas cillu fapuftill/ inu zbiuulamo na nega befedi TC 1550, 46(31b); nigdir nikoger nei, kir bi **bil** fa nas vmerl, Samuzh nash Gofpud Iefus Cristus TO 1564, 142b; De bi ti **bil** na Boshjim poti oftal, taku bi **bil** dobru vfelej v'myri prebival DB 1584, II,176a; Kadar bi Bug s'mano po oftrufti, kakor fim jeft fdaunaj cilu dobru saflushil, hotel okuli hoditi, taku bi jeft **bil** moral pred dešetemi, dvaifsetemi, trydesetimi lejti vmojih greihih vmrejti, potehmal kir fim jeft uvfejim framotnim Malikovainju inu hynauzfhini shivel TPo 1595, II,146; tudi elipt., v pesemskem besedilu De bi ne **bil** od Smerti vftal, vus ulni svejt [bi] **bil** konez vsel, stejm pak kir je od smerti vftal: paklenka vrata je refdjal, Alleluja Tfc 1595, CCXXVI

II. kot (značilna) sestavina predpreteklika, tvorjenega od dovršnih in (redkeje) nedovršnih glagolov, predpreteklik v pomenski vlogi

1. izraža preteklo predbodnost; bil:

a) izraža dejanje, ki se je končalo ali (omejeno) trajalo pred nastopom drugega dejanja: Inu htimu Adamu on [Bog] prau/ kadar fi poftlufhall to ftymo tuye fhene/ inu fe[!] ieidell od dreufeá od kateriga fem tebi

B

řapouedall inu rekall **bill** de ne imafh ieifti/ Prekleta bodi ta femla fa tuyo uolo TC 1550, (9a); IE **bil** prishal en vishi te Shule Kiefufu, inu ie pall doli pred nim, rekozh TO 1564, Vu3a; Inu k'timu pride tudi Nikodemuf, kateri ie poprei po nozhi **bil** do Chriftufa p'řfhal, inu p'řnefe Myrre inu Aloe KPo 1567, CLXVIIb; Mui Ozha, kadar ie na Rashici S. Ierneia zehmoshter bil, ie **bil** puftil to Cerkou vfo enimu Crouashkimu Malariu malati, Ta ie tim Suetnikom, fufeb tim Iogrom velike brade inu Moftazhe po Tursku inu Crouashku namalal TC 1575, 267; Inu on je priřhàl na ũno řfran Morja .. Ondi řta dva s'Hudizhi obfedena pruti njemu p'řtekle, ta řta **bil**a is M'řrtvazhkih g'robou priřhla DB 1584, III,6b; Inu Samuel je **bil** leg'el v'Templi tiga GOSPVDA, ker je Boshja Skrynja bila, prejdan je Boshja Lampa vgařnila DB 1584, I,150b; Na drugi dan, kakor ie **bil** v'poftelo leg'el, ie on [Trubar] naglu bolan pořtal TPre 1588, 121; Pilatus .. Pela .. Iesufa řebo vunkaj, potehmal, kir fo njega **bily** ty Sholnery řtepli, inu oblekli vuen vřhkarlatou gvant, inu s'to ternovo krono, inu pravi TPo 1595, I,264; Satu raunu kakor je Bug njega poprej **bil** povřdignil, taku je on njega potle supet doli pahnil, de fe je is Zagainja řam prebodel, inu njegova řhlahta je bila vun řtreblena TPo 1595, II,241; elipt. Iesus [je] k'Iordani **bil** priřhàl, Po řvojska ozha voli :/: Sveti řansh ga je karřzhoval, v'tekozhi vodi doli

TfC 1595, LVIII

// v predmetnih odvisnih stavkih *izrařa preddobnost dejanja, ki je postalo predmet zaznavanja, miřljenja, v'edenja, pripovedovanja*: Obtu tudi ta mnořhiza tih ludi fo shli pruti nemu, kir fo slishali de ie on leta zaihen **bil** řturil TT 1557, 299; Inu řesus pozhuti řdaici řam na řebi, de ie ena muzh **bil**a řhla od nega, inu fe umei ludmi oberne okuli, tar pravi, Du ie mui guant dotaknel? TT 1557, 110; Kadar řte pak vř vidili, de je Nahas, Ammoniterřkih řtruk Krajl, sup'ř vas **bil** priřhel, řte vř k'meni řjali DB 1584, I,155b; Kadar je Raguel letu řliřhal, fe je preřrařhil, sakaj on je vejdil, kaj fe je řem řednim Moshem **bilu** řgudilu, katerim je on poprej řvojsko řzher bil dal, inu fe je bal, de bi řetimu tudi taku neřhlu DB 1584, II,150b; TEđaj je řoab řjakaj pořlal, inu je puřtil Davidu pov'edati, vře kar fe je **bilu** v'řboju p'řgudilu DB 1584, I,173b; Kadar je vřhe Pilatus řidil, de on niřhter nej opravil, řemuzh de je en veliku veřřhi řrup **bil** vřtal, je on vřel vodo, inu je vřmil roke pred řolkom, inu je řjal: řest řim nedolřhen na kry řetiga pravizřniga TPo 1595, I,265

b) v vzrořnih odvisnih stavkih in v pojasnjevalnem delu vzrořnega priredja *izrařa preteklo dejanje ali stanje, na katero se posledično veře sledeče preteklo dejanje ali stanje*: Kadar ye Bug Adamu **bill** obľubill řpet myľhořtiu byti řa uolo tiga řhenskiga řemena .. ye řđai pořtauil anu

řnamine TC 1550, 52(34b); Oni fo ga pag pořlushali, řatu kir ie nee **bil** dolg řzas řhnega řuperņy omamil TT 1557, 355 *omamljal*; po řtují predvodni predlogi řie řahen aber darumb auff jn/ das er sie lange zeit mit seiner Zeuberey bezaubert **hatte** LB 1545, 2206; Inu one řitru gredo vunkai, inu beřshe od tiga řgroba, řakai nee fe ne **bil** g'rořla inu řtrah obľetil, inu ne fo niķomer kai pouedale, řakai one fo ře bale TT 1557, 153; Ta femla fe ie g'ibala inu řtreřla, inu řih řur řrunti fo ře řtreřnili inu g'ibali, řakai on fe ie **bil** řeřřerđil TPo 1566, 37b; PO TIM ODIIDE řEřuf řzes řalileřko morie .. řnu sa niřm gre veliku řlũdy k'ar fo řidili **bili** te zaihne, katere ie delal nad bolniķih KPo 1567, CXXIIIb; Vřim 1525. ře eniga řrumniga Vuzhena řridigarie řospud řansha řaiza, kir ie **bil** řuio deķlo porozřil, řslouenskim řradci nad řelem řkuř Doctarie řugusřtina řrugla inu řrpriřřra řigimunda řrobřhoffa vřeli, tiga fo Vnemřkim řratzu obeřili TT 1577, 450; Obtu fo njega řnegovi řriařteli řatosřili p'ř řupatoru, inu fo ga ozřitu imenovali eniga řerratarřa, řatu, ker je on ta řtok řyprum, kateri je řjemu řhilometor řil porozřil, řntiořu řimu řhlařtnimu **bil** řidal DB 1584, II,201a; Křařl řlexander pak je řil řaifti řzas v'řilicij, sakaj řndi fo **bil**a nekotera ř'ęřta od njega řadla DB 1584, II,189a; řakovu fo řy řudje řobru veřđili, inu fo je **bily** is řařniga řkuřřheinja fe navuzřili TPo 1595, I,8

c) v řasovnih odvisnih stavkih *izrařa izvrřeno dejanje, ki mu neposredno řledi drugo preteklo dejanje, pogosto kot řvo iz niza*: řNu p'řgudilu fe ie, kadar ie řesus řte beľfedo **bil** doķonal, fe on vřđigne is te řalilee, inu řride na te k'raie řudouske řeshele TE 1555, H2a; Kadar ie pag **bilu** ushe pul řrařnika řenilu, gre řesus řori ũta ř'ępel, inu ie ũzřil TT 1557, 278; řatu kadar fo **bili** odob'eduali, řezhe řesus řřimonu řetru TT 1557, 327; Kadar fe je pak řeseřh[!] is řna **bil** obudil, fe řturil, kakor je řjemu řGOSPODNI řngel řil řapov'edàl, inu je vřel řvojsko řheno k'řebi DB 1584, III,3b; řNu kadar je řriařova řhena řliřhala, de je řje řosh řriař m'řrtou řil, je ona řtrourala po řvoim řospodarju. Kadar je pak ona **bil**a řtrourala, je řavid řjakaj pořlal, inu je řjo puřtil v'řvojsko řiřlo p'řp'elati DB 1584, I,173b; Kadar je ona vřshe **bil**a řmolila, je řori vřtala, inu je pokľizala řvojsko ř'ęķlo, řbro, inu je doli řhla v'řiřho .. inu je řvoj řdovřki gvant řleķkla, inu fe je vřmila, inu fe je řhalbala s'řdrago vodo, inu je řvojsko řařř řplela, inu fe je v'řeno řubo ũ'veřala, inu je řvoj ř'ęp gvant obľeķkla, inu fe je v'řnařhila s'řřperami, s'p'řřřtani DB 1584, II,136a; Vřtem 1548. řeiti, ie on [Trubar] morà řpet na řnou řre-gainenie ř'ęp'eti, inu kadar ie on **bil** priřhal v'řNirńberg, od vřnod ie niemu řainik řospud řid řietriř .. pomagal v'tu ř'ęřtu řotenburg TPre 1588, 112 / Kadar fo ře pak dolgu **bily**

prepirali, je Petrus gori vftal, inu je djal k'nym DB 1584, III,70a / Inu kadar je Elisa v'to hiſho **bil** prihāl, pole, tu je ta Hlapzhiz na njegovi poſteli mèrtou leſhal DB 1584, I,204b *je videl, da hlapčič na njegovi poſtelji leži mrtev*; P'Ergudilu fe je pak, kadar je on bliſi Ieriha **bil** prihāl, je en Slépez fedil pèr potu, inu je petlal DB 1584, III,42b // v časovnih odvisnih stavkih **izraža umeščenost opisovanih dejanj v preteklost**: KAdar fe ie pag **bilu** ſgudilu, de ſimo fe od nih odtergali inu prozh pelali, pridemo fraunim tekum vta Coum, inu na drugi dan vta Rodis TT 1581-82, I,573 **d) poudarja preddobnost izbranega, konkretnega dejanja (ali izbranih, konkretnih dejanj) iz niza preteklih dejanj**: Kadar fo pag ty Barkaroli iſkali, koku bi is te barke ubeshali, inu fo **bili** ta zheldniz utu morie doli puſtili, ſteim naprei daienem, koker bi hoteli is predniga konza te barke te mazhke ſpuſtiti, rezhe Paulus htimu Rotmoishtru inu htim ſholneriem TT 1557, 425; Ne ſte ui tiga brali, kai ie Dauid ſturil, kadar ie on lazhan bil, inu ty kir fo ſhnim bili, koku ie **bil** noter ſhal utu Boshyo hiſho, inu ie **bil** uſel te Suede kruhe, inu ie ieidel, inu ie tudi **bil** dal tym, kir fo ſhnim bili TT 1557, 176; Vti Criſtufeui Shlahti ie doſti velikih Greſhnikou inu Greſhnez ſapifſanu. Ta Iudas ie ſto Tamaro Curbal. Salmon ie **bil** to Raab eno Aydousko Curbo kani ſheni vſel. Ta Booz ie to Aydousko ſheno Ruto porozhil TR 1558, g4b; Tako ſylo inu kriuiizo, ſo ty verni dolſhni volnu terpeti, Nih tako nuio, reuo, ſylo inu kriuiizo .. Bogu toſhiti, inu kratku nekar, Punte oli Auſhtrie fazhenati .. koker fo .. ty Crainci vtim 1515. Inu ty dolenci vtim 1573. Ty Shtaiery vtim 1528. **bili** ſturili, Oli fo per tim hud konez vſeli TC 1575, 329 / VTém ſheſtſtu inu enim lejtí Noahove ſtarofſti, na pèrvi dan, pèruiga Mèfza, fo Vodè poſahnile na Semli, inu Noah je ſtreho prozh djal od Barke, inu je vidil, inu pole, Semla je bila ſuha. Taku fe je Semla cèllu **bila** oſſuſhila na fedmi inu dvajſleti dan drusiga Mèfza DB 1584, I,6a **2. izraža stanje kot posledico v preteklosti izvršenega dejanja; bil**: Inu fo vſi ieili tar ſiti bili, Inu fo gori vsdignili, kar ie **bilu** oſtalu od koflou, fedem korb pelnih TE 1555, G2b *oſtanke*; Potle uútro gredo momu, uidio ty Fyginu-dreuu, de ie uſehlu **bilu** do kurena TT 1557, 134 *da je suho*; Oni pelaio Criſtuſa k'velikimu Fariu Kaifefu, ûndekai ſo fe **bili** sbrali vſi drugi vilſhi Farij, Starahini inu Piſma ûzheniki KPo 1567, CLI *so bili zbrani*; Ia, ona ie, prauí ſueti Marko, prozh ſhla, inu naſhla, da ie Hudizh **bil** pobegnul, inu nie Hzhi ie na Poſtely leſhala JPo 1578, I,90a *da hudiča ni bilo več*; Inu pole, tu fo ſgul Koprive gori bilè, inu je polnu Oſlata ſtalu, inu Syd fe je **bil** podèrl DB 1584, I,325b *je bil podrt*; Inu Abraham je ſvoje ozhy vsdignil, inu

je v'gledal ſa fabo eniga Ouna v'enim tèrnji, de je **bil** ſa ruge obviſſel DB 1584, I,14a *da visi na rogovih*

3. izraža časovno odmaknjeno ali davno preteklost; bil: Inu eni piſſheio, de Ioannes ie ſtuprou ſheft deſſet leit potle, kar ie Ieſus **bil** ſhal vnebeſſa, ta fui Euangelium ſapifſal TT 1557, gga; Kadar ie okuli 40. leit, po tim zhafu, kar ie Ieſus to fuió Matro **bil** ſterpil inu ſhal vnebeſſa, bilu minilu, Ie ena Cometa, ena laſſata podolgoúata ſueiſda koker en Mez, enu cilu leitu ſtala oſgorai nad Ieruſalem, to fo vſi ludie vidili TR 1558, sa; Kai nam pravi inu naprei ſtavi danaſhni Evangelion? .. Pèrvizh pravi, kako ie **bil** Ieſuf hle mlad ob veliki nozhi ſhal v'Ieruſalem inu tukai fe ſtimi Iudovſkimi Farij inu Doktorij ſtudiral inu prepiral: Potle, kako ſta Maria inu Ioſef **bila** to déte Ieſuſa ſgubila, inu kumai na tretij dan v'tim Templu naſhla KPo 1567, LIX; V Tem ſhtiriftu inu oſſemdeſſetim lejtí, od tige kar fo Iſraelſki otroci ie Egyptouſke Deſhele, vunkaj **bily** ſhli .. je on ſazhel GOSPVDV hiſho ſydati DB 1584, I,186a; ta Sveti Duh tukaj fe je ozhitu puſtil ſliſhati inu viditi .. Kakor je Criſtuſ poprej **bil** oblubil, inu Iohannes ta Karſtnik tudi **bil** prerokoval, Ony bi imeili s'Duhom inu Ognjom Karſzheni biti TPo 1595, II,79

4. izraža preteko istodobnost; bil:

a) z nedovrſnim ali dovrſnim glagolom **izraža istodobnost (izbranega) trajajočega ali dovršenega pretekega dejanja**: Inu kadar fe ie preliuala ta kry tige Stefana tuie pryzhe, fem ieſt tudi poleg ſtal inu fem **bil** peruolual hli nega ſmerti, inu fem uaroual tih guant, kir fo nega ubyali TT 1557, 408 *sem odobral usmrtitev*; Sakai Iudaſ ie poprei en Apoſtol bil od Criſtuſa iſvolien, inu ta ſveti Evangelion predigoval, ie pár vezherij s'red Criſtuſom inu drugimi Iogri fedil, inu fe **bil** obſhal, alli ta ſueti Sakrament od ſamiga Ieſuſa Criſtuſa preiel KPo 1567, CXLVIII; Sakaj kadar je AbIatar, AhiMelehou ſyn, h'Davidu béshal v'Kegilo, je on Ephod fabo doli **bil** neſſel DB 1584, I,163a; Inu kadar je on k'Iordanu bil prihſhal, ſo ty Iudouſki Moſhje v'Gilgal **bily** prihſli, de bi doli ſhli pruti Krajlu DB 1584, I,178b; Suſſeb pak melda on te try Méſta, Korazin, Bethfaida inu Kapernaum, ker je on nerpervizh pridigoval, inu zhudeſa **bil** ſturil, Ali ony vſaj fe niſhter neioſo bily pobulſhali TPo 1595, III,55 / kot pogosta, uſtaljena povezava David je trydeſſeti lejt bil ſtar, kadar je **bil** Krajl poſtal, inu je krajloval ſhtirideſſeti lejt DB 1584, I,170b

b) izraža istodobnost pretekega dejanja kot posledice (še trajajočega) stanja: lubi Bratie, mi hozhmo de imate ueiditi, od te naſhe nadluge, kir fe ie nom godyla uti Afij, de ſimo bili zhes maſſo inu zhes naſho muzh obloſheni,

B

taku, de fimo na nashim shiuotu zagali **bili**, inu fami zhes se prauo rekli, mi moramo umreti TL 1561, 56a; Na takou Tittul inu gnado fo greihili, neifo sa obeno Pridigo marali, taku fo timu Sodu **bili** tu dnu vun ispahnili, kateru je nje vfo nefrezho perpravilu TPo 1595, II,194

c) izraža istodobnost preteklega dejanja kot konkretizacije dejanja s splošnejšim pomenom: Sato on [Kristus] tudi nei pripuflil dabi edniga od nega Iogrou mogli vieti. Obtoe ie nym tudi vni mladi Iunak **bil** is Rok, plafzh puftiushi, vbeshal JPo 1578, I,118b; Ie bil pag en Mosh fteim imenom Simon, ta ie poprei vtim iftim meiftu zuperno tribal, inu ie **bil** omamil te Samariske ludi, rekozh, On [Simon] ie nekai velikiga TT 1581-82, I,504, podobno tudi DB 1584

5. izraža preteklo zadobnost; bil:

a) izraža zadobnost (izbranega) preteklega dejanja v odnosu do drugega preteklega dejanja: To ifto Arznyo ye fam Gospud Bug/ preden ye ta fueidit **bill** ftuarill/ fam perprauil/ inu vsem lueim postauil naprei TC 1550, 221(118b); danes z nikalnico Sakai koker ie bilu vtih dneh, pred to pouudno, oni fo ieili, oni fo pyli, oni fo shenili inu moshili do tiga dne, de ie Noe vto Arko shal, inu oni ne fo veidili, dotle ie ta pouudna **bila** prishla, Inu ie vfe kiakai vfele TE 1555, K2b-K3a; Inu Iefus praui htimu Altmanu, Poidi, inu koker fi ueroual, taku fe tebi fturi. Inu nega slushabnik ie **bil** sdrau postal uti ifti uuri TT 1557, 20; Oli vtim zhafu ta Luter, inu potle kadar ie fpet Domou na veliko Shulo Bitterbergo **bil** prishal, nei prafnoual, Temuzh ftuprou ie fazhel te Nedelske Euangelike Epiftole inu druga S. Pyfma, prou islagati TAR 1562, 19a; Hannas ga ie [Kristusa] poslal htaftuui Kaifeshu, dofti farieiu sbranih tam bilu, Petrus ie shel fa nim ga ie **bil** fatail, fueelikim plazhom fe fpet preobernil *P 1563, 121; Inu kadar fem [Janez] ga bil fagledal, fem **bil** doli padel pred nega nogee, koker mertou, inu on na me poloshi fuio defno roko, inu ie dial kmeni, Ne buife <Cristus ie strashan inu troshtliu, kakershno Vero zhlouik ima> TT 1577, 266; Natu fo ony [farizeji] .. poklizali tiga zhlovéka, kateri je bil flép, inu fo .. k'njemu djali: Ti fi vus v'gréhil rojen, inu nas vuzhih? Inu fo ga vunkaj pahnili. Iesus je **bil** svejdil, de fo ga vunkaj pahnili DB 1584, III,53a; Sakaj ony fo dvanajft lejt flushili Kedorlaomeru, ali v'tretymnajftim lejti, fo ony od njega **bily** padli DB 1584, I,8b; Sufseb pak melda on te try Méfta, Korazin, Bethfaida inu Kapernaum, ker je on [Kristus] nerpervizh pridigoval, inu zhudefsa bil fturil, Ali ony v'faj fe niffter neifo **bily** pobulflhali TPo 1595, III,55

b) izraža zadobnost preteklega dejanja, ki posledično sledi drugemu preteklemu dejanju ali stanju: Inu ty kir fo bili fmeno, fo to luzh uidili, inu fo se **bili** prefrashili, ampag to ftymo

tiga kir ie fmeno gouril, ne fo slishali TT 1557, 407; Nyu ie bilu fram pred Bugom inu pred vfo ftuario, Satu fta fi **bila** splela bregeshe is tiga lyftia TT 1557, m3a; Eden is tyu dneyu[!], kir fta slishala od Ioannesa, inu fta fa nim **bila** shla, ie bil Andreas Simonou Petrou brat TT 1557, 258; Inu kada fo svesdo v'gledali, fo fe zhudò vele **bili** obesfelili, inu gredozh v'Hilho, naideio to Dète sred Mario niega Materio KPo 1567, LIII; Spomnite kai ie úne tri mamilu inu sadèrshalu, da neifo **bili** pèrshli k'vezherij? KPo 1567, XCVIII; Vletim Meiftu ie ta Teodofius Ceflar, is nagliga ferda, fa volo kir fo ty Purgary bili nega eniga Altmana vbyli, fedem taushent Purgarieu puftil vmoriti. Satu S. Ambrosio ie tiga Ceflaria **bil** Vpan polushil. Vletu Meiftu ie S. Paul po Cristufeuim Royftuu vtim 49. leitu **bil** pryshal. Koku fe ie nemu inu nega Touarishem vnim godilu, berite fami Act. 17 TL 1567, 42a; Eni Iudi neruezh ty Farifei, fo hoteli tu Iudousku obreifane vtu kerfzhanftuu perprauiti, fátu fe ie **bila** vti Cerqui ena velika fmeshnaua vfdignila TC 1581-82, I,540 / kadar fo ty vPifimivuzheni, od te pete Sapuvidi pridigovali .. je on [Matevž] **bil** naprej stopil inu rekal: Rifnizhnu onu fe ne bo po letey sapuvidi tudi terpeile, kadar bi fe hotelu hudu od ludy govoriti, nje kleti, ali fe s'hnyimi ferditi TPo 1595, I,93

PRIM. biti²

PRIM. bi² [M. M.]

bila -e sam. ž ['bi:la]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– ed. im.: bila; ☹

steblo žit ali trav; bilka: Culmus. Ger. eiu[!]

Halm oder Stengel an dem Korn/ Gersten.

Sclav. bild, **bila** MTh 1603, I,375-376 [M. Č.]

bilca -e sam. ž ['bi:lca]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– ed. im.: bylca; ☹

manjšalnica od bila; **bilka:** Sime ker fe

vsemliu pofsye, nei sdaci srelo, tamuzh mora

fuoi zhas imeti. Nai poprei snikne maihana

Trauiza, potle shnie srafte edna **Bylza**, natei

srafte Klas, inu vshe vklaffu Sarnie JPo 1578, II,188

[M. Č.]

bild¹ – sam. m/ž ['bi:ld]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: bild; ☹

steblo žit ali trav; bilka: Culmus. Ger. eiu[!]

Halm oder Stengel an dem Korn/ Gersten.

Sclav. bild, bila MTh 1603, I,375-376, podobno tudi MD 1592

[M. M.]

bild² gl. pild

bildbret (bildbret, vildbret, bilpret) -a sam. m

['bi:ldbret -a]; P 4, K 4 (DB 1584, BH 1584, MD 1592,

MTh 1603)

– ed. im.: bildbret; – tož.: vildbret; – or.: bilpretom; ☹

Ferina. Germ. Wildtpret. Carniol. **bildbret**

MTh 1603, I,532

meso divjih živali, ki se jih lovi za hrano; divjačina: Raunu kakòr jesik *divjazhino pokuši, taku saftopnu ferze falh bešede merka <***vildbret**> DB 1584, II,167b; [oni] fe napolnijo s'ftarim vinom, tàr s'tolftim **bilpretom** BH 1584, S28

☞ iz nem., prim. das Wildbret [A. L. R.]

bilica -e sam. ž [ˈbi:lica -e]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– ed. tož.: byllico; Ⓜ

manjšalnica od bila; *bilnica*: pren. my zhloveki fmo ja pruti timu Hudizhu, kakor ena flamnata bil .. Kaj stury pak nash GOSPVD Bug? On vuhge to vbogo flamnato **bylizo** fkusi fvojo bešédo, ta nebeški ogen, inu stury taku eno luzh inu fvitlobo na tem Svejtu TPo 1595, I,169 [M. Č.]

bilje -a sam. s [ˈbi:lje -a]; P 2, K 1 (DB 1584)

– ed. im.: bylje; – tož.: bilje; Ⓜ

več stebel žit ali trav; bilje: pred Shetvo bo Shitu doli jemalu, inu nesréli fad bo v'zveviti vfahnil, de fe bo **bylje** moralu s'Serpom posheti, inu terte prozh djati, inu pošékati DB 1584, II,7b; Vfa Boshja Poštava je dobra inu prou, kadar bi on lih rekál le Gnuj nošiti, ali flamnatu **bilje** pobirati DB 1584, I,(4a) [M. Č.]

bilka -e sam. ž [ˈbi:lka]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– ed. im.: bilka; Ⓜ

manjšalnica od bila; *bilka*: pren. Kadar je on [zoprnik] tebi lih tukaj ali tamkaj fhkodo sturil, inu te je kei s'eno bešedo rešhalil, taku je tu v'fai vrifnizi le ena **bilka** inu maihina trohiza, en mahin prah vnega okej TPo 1595, II,149 [M. Č.]

bilpret gl. bildbret

biner gl. viner

bircpugeriš* -a -e prid. [birc'pu:geriš?]; P 1, K 1

(TA 1562)

– m. ed. daj.: bircpugerišimu; Ⓜ

ki se nanaša na Würzburg; würgburški: tiga Luteria Gospud, ta Saxoniki Curfürft, tiga kir ie od raničiga Ceflarie Carola vyet bil Ozha, ta ie timu **Birzpugerishimu** Shcoffu pišlal

TA 1562, 19a

☞ k nem. der Würzburger [J. N.]

birfel gl. burfel

birič (berič, birič) -a sam. m [bi'rič bi'ri:ča]; P 48, K 13 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, KPo 1567, TC 1575, TT 1577,

JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: b | e/i | rič; →; – tož.: beriča; – mn. im.: berič | i/y (TPo 1595, I,15); – rod.: beričov; – daj.: b | e/i | r | i/y | č | om/em (TR 1558, D2a); – tož.: b | e/i | rič; – or.: beriči; Ⓜ

Lictor. *Germ.* Stattknecht/ Scherg/ Gerichts diener. *Sclav.* **birizh**, meifti[!] flushabnik, valpot MTh 1603, I,800-801

kdor po pooblastilu civilne ali sodne oblasti izvaja naloge, povezane s kaznovanjem, zlasti

zapornim; birič: nega Gospud fe referdi, inu ga isda tim **Biryzhom**, taku dolgu de on plazha, vfe kar ie nemu dolshan TE 1555, H1b; Ampag ta Deshelska Gospofzhina ima take hude ozhite shkodliue Greshnike, od tih brumnih prozh deuati inu ifrozhouati timu Rabilnu inu tim **Birizhem** TR 1558, D2a; Kadar en **Berizh** eniga Tatu, Vboinika oli Rasbonika vloui, Viezho poštavi inu fepre .. oni fteim .. slushio Bogu inu vfem ludem TC 1575, 306; ta Rihtar tebe da timu **birizhu**, inu ta **Berizh** tebe vershe vto keiho TT 1581-82, I,295; Ta višhi **Berizh** fo vfo fuio domazho drushino veran poštane TT 1581-82, I,546; **Birizh, a**, ftator, Stadtknecht BH 1584, 48; Raunu kakor fe morajo vpoftvitnim Regimentu rabelni inu **berizhy** imejti, satu, de bo .. fhtrajfan, kateri takoviga vunajniga poštentia ne dershy TPo 1595, I,15 / Seleucus Philopator .. je bil en sanikern Mosh .. kateri bi bil en bujli **Berizh**, ali Valpot, kakòr en Krajl DB 1584, II,88b

pren. Potle ie Cristus fteim nega Hoiennem gori Vnebeffa, te nashe hude foorashnike, **birizhe** inu Rabilne, to fmert inu Hudizhe vyel TR 1558, d4a

● – – preg. eniga freliga tatu en krulov **berizh**

dotezhe TPo 1595, II,145 [A. J.]

birička (berička) -e sam. ž [bi'ri:čka]; P 1, K 1

(TA 1566)

– ed. im.: berička; Ⓜ

v abecedniku *vzorčna beseda za učenje branja*:

Barbara brat **berizhka** TA 1566, A3a [A. J.]

biričovati (beričovati) -ujem glag. nedov.

[biričo'va:ti]; P 1, K 1 (TC 1575)

– nedol.: beričovati; Ⓜ

kdo *opravlja poklic, službo biriča*: ta Berizh oli Rabel .. profi S. Paula inu Sylaffa, de fta .. nemu inu nega drushini pridigala inu kerftila .. Natu nei fta nemu prepouedala fpet **Berizhouati** oli Rabel biti, temuzh fta ga puftila per nega poklizanu inu slushbi TC 1575, 305 [A. J.]

birtembergski -a -o prid. [ˈbi:rtembergski]; P 1, K 1 (TA 1562)

– m. mn. rod.: birtembergskih; Ⓜ

ki se nanaša na Württemberg; württembergski: **Birtembergskih** Pridigarieu Vera/ od S. Troyce TA 1562, 28a

☞ iz nem., prim. württembergisch [J. N.]

birtembersgi gl. wirtemberski

birtemberski gl. wirtemberski

bisaga (besaga) -e sam. ž [bi'sa:ga -e]; P 1, K 1 (TR 1558)

– ed. tož.: besago; Ⓜ

preprosta torba ali vreča, ki se nosi prek rame; bisaga: pren. Na leto Pergliho od te trohe oli byli .. imamo vfelei, kadar hozhmo

B

kai hudiga od nashiga blishniga gouriti oli poslushati, fmsiliti, inu uto nasho sadno **beffago** na rami, kir ty nashi lafni tadli inu grehi tyzhe, pogledati, steim fe ifuabimo druge ludi opraulati TR 1558, Qa

☞ iz lat., prim. bisaccium [J. N.]

bister -tra -o prid. ['bi:ster -tra]; P 8, K 4 (DJ 1575,

JPo 1578, DB 1584, TPo 1595)

– nedol. obl. ž. ed. daj.: bistrī; – mn. tož.: bistrē; – primrk. ž. ed. rod.: bistrējše; – mn. tož.: bystrējše; – presež. m. ed. im.: najbistrējši; ◀ ▶ Ⓜ

1. ki lahko opravi pot v kratkem času; hiter:

Temuzh dērshē ali ogin, ali Vejter, ali hiter Lufft, ali Svēsde, ali **biftre** vodē, ali Luzhi na Nebi, katere zhes Svejt gofpodujō, sa Boguve DB 1584, II,144a / Neframui fe tuoiga pregrishaina sponati, inu fe **biftri** vodi neftauī super DJ 1575, 19 deroči

2. ki kaže veliko sposobnost nosilca za razmišljanje, spoznavanje, opazovanje; prodoren: Gdo je bil **Biftreishe** modrofti od Ariftotela?

JPo 1578, II,75b; Kei ie vshe S. Duh Shulmefar, tu ie pogled nai **biftreishi**, flishanie nai tansshe JPo 1578, III,58;

● – – imeti bistrē oči **dobro videti**: Fui te bodi, de ti taku **biftre** ozhy imafh, inu vřaj ne morefh takoviga velikiga bruna v'tvoim oku viditi?

TPo 1595, II,149

PRIM. bistro [J. N.]

bistro (bistru, bistro) prisl. ['bi:stro]; P 3, K 2

(JPo 1578, DB 1584)

– bistr | u/o (JPo 1578, III,58); – primrk.: bistrējše; Ⓜ

1. izraža skrb, zavzetost za koga; pozorno: Inu kay imao veksho ali teshyho bolesan, flabnoft inu britkofst vporodu, stem Bog oftreishe ali **biftreishe** fuoie Ozhy zhes nie darshy inu sanie skarbi JPo 1578, III,30

2. izraža, da se kaj dobro zaznava; razločno:

Inu on je supet pogled prejel, de je vře mogēl **biftru** viditi DB 1584, III,23b

PRIM. bister [J. N.]

bitembersgi gl. witemberski

biti¹ bijem glag. nedov. ['bi:ti 'bi:jem, 3. os. mn. bi'jo:];

P 270, K 25 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561,

*P 1563, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1575,

DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, DPr 1580, TT 1581-82,

DB 1584, DM 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, TIm 1595,

TRC 1595, MTh 1603)

– nedol.: b | y/i | ti; – sed. ed. 1. os.: bijem; →; – mn. 1. os.:

bijemo; – 2. os.: bijete; – 3. os.: byo (zlasti Trubar) .: bje | jo/o;

– vel. ed. 2. os.: by; – mn. 2. os.: byte; – del. na -l m. ed.: bil;

– dv.: byla; – mn.: b | y/i/ij | ti; – ž. ed.: byla; – mn.: byle; Ⓜ

Bijem, Biti, bil. Caedo, percutio, verbero, Ico, schlahe, hawe BH 1584, 128; Incutio. *Germ.* eynschlahen/ schlahen. *Sclav.* vdariti, **byti** MTh 1603, 1,698

1. kdo/kaj; s prisl. določilom kraja **s silo, močjo udarjati kam ali zadevati ob kaj; biti, točči:** uftane ena

uelika Fortuna od ueitra, inu ty uallui fo noter uta zhoIn **byli**, taku de ie skoraj poln bil TT 1557, 107 / ena Ptiza, katera fkusi lufft lety .. inu **bye** v'ta lagak lufft .. resdily ga fvojemi letezhimi perutami DB 1584, II,141a

// kaj; kaj **s silo, močjo zadevati (ob) kaj in**

pozročati škodo; biti: ogin od osgoraj **bye**

Gorrē inu Gosde, inu ftury kar je njemu

sapovēdanu DB 1584, II,178a / Grandinat, tozha

grē, oli **bije** BH 1584, S13; *Deutfch.* es Hagelt.

Latinè. grandinat. *Windfch.* tozha **bye**, ali,

tozha gre. *Italicè.* grandinare, tempeftare

MD 1592, F6b

// kaj; (s čim), s prisl. določilom kraja **suvati, udarjati z**

nogami; brcati: vtakou potelefnī inu duhoujnj

jamer fe ti perpravilh, kadar ti hozh taku ena

modra glava biti, obene saftopnofti .. nuzati,

temuzh kakor ty hudi koyni okuli febe **byti**,

berzati inu grifti TPo 1595, III,190 / ta Boshja

muzh, ie ena taka muzh, katera nekar fueliko

sylo okuli febe ne **bye**, inu ne upye TO 1564,

151(a)-151b

● – **biti v vodo opravljati nesmiselno, jalovo**

delo: kar fe nym [papežnikom] pridiguje, poye

inu pravi, je vře, kakor de bi eden vuodo **byl**,

ali vdaril TPo 1595, I,128

2. kdo/kaj; koga/kaj, (s čim) **udarjati koga/kaj z**

namenom pozročati bolečino; tepsti: Variteffē

pag pred teimi ludmi, Sakai oni .. vas bodo vnih

Shulah shibami tar fgaishlami **byli** TE 1555, E2a; ieft

[Trubar] fem takimu fidanu inu offrouanu mozh-

nu fubper pridigal inu gouril, řa tīga volo, fo

mene hoteli ty farmani na Shemazhini **biti**, de

fem od nih moral pobegniti TR 1558, R2b; kateri

pres svetiga Duha, volnō řam febi tērpenie

naloshi (kakōr fo ti vbosi řapeliani Lūdīe pod

tim flēpim Papeshtvom dosdai delali, fami febe

tepli, řaishlali, tolkli, **bili**, řanali KPo 1567, CVII;

Tim iftim [svetnikom] ob nih godeh inu Cer-

kounih Shegnanih, Mashe bero .. shegnane

obhaeico, piszheio, plesheio, pyanzhuio, **byo**

inu zheftu sbetizami, frantami, skoli, skamenem

inu řmezhi vmei febo odpufkte dile TC 1575, 270;

Ty kopazhi pag poloue nega hlapce, tar eniga

byo, drufflīga vmore, tīga tretīga skamenom

pořfuiio TT 1577, 64; Edan Zhluouk .. ie padel mei

Rasboinke, ty fo ga slekli, **Bili** inu Ranili JPo 1578,

II,145; Ony me **byeio**, inu me neboly DPr 1580, 46a;

Oflīza .. je na fvoja Kolena pod Bileamom

padla. Satu fe je Bileamou ferd řeslobil, inu

je **bill** to Oflīzo s'palīzo DB 1584, I,92a; Ieft fim

tebe **bill**, kakōr de bi eniga Sovrašhnika **bill**,

s'nemilofitvīm tepenjem DB 1584, II,42a; Inu kadar

njemu fhtirīdīeffēt řhlakou da, taku ga nema

vezh **biti**, de nebo prevezh byen DB 1584, I,113a;

Deutfch. Schlagen. *Latinè.* verberare. *Windfch.*

vdariti, **byti**. *Italicè.* bařtonare, battere, per-

cuotere MD 1592, N3a / Imamo řourashnike

liubiti .. nikar řpet nasai **biti**, nikar řoditi

JPo 1578, II,105 / Leto krotkuft pak dershy ta Svejst sa eno Shenlko rejzh, inu fe timu fdy, kadar fe eden ferdy, fpeftny **bye**, tu enimu Moshu nar buile priftoyt TPo 1595, III,189; Kateri tiga drufiga premore, ta ga vshakel vtlazhi. Tu regira po tei ofrufti, s'tém Mezhom, **bye** inu fejka poufod okuli febe TPo 1595, I,16

// navadno v zvezah z **lice, obraz, obličje**, kdo; koga_{uz}, (na kaj, v kaj, po čem, s čim) **udarjati koga v obraz, glavo s sramotilnim namenom**: kadar fo nega zhes uuzhi pokrili bily, fo ga **byli** po nega oblizhy inu uprashali, rekozh, Vgeni, du ie ta, kir ie tebe udaril? TT 1557, 245; Sakaj ti [Bog] vfe moje Sov-rashnike **byefh** fna lice <na lice> tu je, ti nje k'framoti fturifh> DB 1584, I,2806; Inu fe pufty na lice **byti**, inu is febe veliku lhputa delati DB 1584, II,56b; Ty Moshje pak, kateri fo Iesufa dërshali, fo ga sashpotovali inu byli, fo ga sakrivali, inu v'obras **byli** DB 1584, III,45a / Inu ty hlapci fo nega tudi **byli** fteimi shlafernezami TT 1557, 147 so mu dajali zaušnice

// kdo; na koga **napadati koga**: ty od Ai .. fo nje podili od vrat notèr do Sabarim, inu fo doli gredoZh po poti na nje **byli** DB 1584, I,123a

// kdo; koga_{uz} **pobijati**: ludas pak je sa nymi hitil, inu je te neverne **byl**, inu je nyh okuli trideffeti, taushent pobyll DB 1584, II,202b

// nedov. in dov., kdo; koga/kaj, na koga, (s čim) **prizadeti/ prizadevati koga s kaznijo, nesrečami**: Potle fem vidil tu nebu odpertu, inu pole, en beil kon, inu ta kir ie na nim fidil .. is nega vuft ie shal en offer mezh, de on shnim te Ayde **bye** TT 1577, 455; Inu aku bote meni super hodili .. taku ga hozhem vam she fedemkat vezh sadeiti, de na vas **byem** sa volo vashih Greihou DB 1578, 109b; GOSPVD bo Eypst **bill** inu osdravil DB 1584, II,8a; Vilhi far pak Ananias, je .. vkasal .. de bi ga na ufta vdarili. Natu je Paul djal k'njemu: Bug te bo **byll**, ti pobèlena ftèna DB 1584, III,74b; Sakaj jeft bom mojo roko iftegnil, inu Egypt ***bil** sovfèmi zhudefsi, katere jeft bom v'nym fturil <*ali pobill> DB 1584, I,35b; David pak .. je tiga Angela vidil, kateri je ta folk **byll** DB 1584, I,182a; Brani hudizhu, de nehà nas **biti** inu obftrupiti DM 1584, CCL

● – **biti koga v smrti ubiti koga**: Poveite .. fàmli koga vfmèrti **bil**, alli kai taciga kuli kada pregrèfhil? KPo 1567, CXXX

● – – my mi flimo .. Bug je nam fovrafh, on sa nas ne mara, inu nas hozhe sbutizo **byti** TPo 1595, II,86 nas bo hudo kaznoval

3. kdo; (s čim), s prisl. določilom kraja **udarjati po delih telesa z namenom izraziti (močno) čustvo; biti, točji**:

a) v zvezah z **bedra, ledovje udarjati po stegnih ali ledjih z namenom izraziti stisko, sram, žalost ali obup**: Kadar fim bil preobèrnen, fim jeft pokuro fturil, inu potehmal, ker mi je pokasanu, fe jeft po *bedrah tepem <^abedrah) na bedre fe

biti je enu snaminje betesha inu shalofti, kakòr Shene delajo, kadar h'porodu gredo> DB 1584, II,42b; Vpy inu jokaj ti zhlovezhku dète: Sakaj tu gre zhes moj folk .. Satu fe **by** po tvoih ledovjah DB 1584, II,69b

b) v zvezi s **prsi udarjati po prsih z namenom izraziti kesanje ali stisko, obup**: Kadar vidio kai fe godi, fo na pèrfi fe **bijli** inu fe nasai vèrnili KPo 1567, CLXVIIb; ta Zolnar .. nei hotel le tih ozhi gori vnebellà vfdigniti, temuzh ie **bil** na fuie perbi inu ie dial. Bug bodi meni greshniku miloiftiu TT 1581-82, I,319; Krajliža bo v'jezho prozh pelana, inu nje Dezhle bodo vsdihale .. inu na fvoje pèrfi **byle** DB 1584, II,119b

c) v zvezi **biti vkup/vkupe z rokami udarjati z eno roko, dljanjo ob drugo z namenom izraziti močno čustvo, navadno obup, strah, jezo ali ogorčenje zaradi česa**: Inu ti zhlovezhku dète, prerokuj, inu s'rokami vkupe **by** DB 1584, II,69b; ti morafh tudi od únod prozh pojti, inu s'tvojemi rokami nad glavo vkup **byti** DB 1584, II,28b; Pole, jeft s'mojmi rokami vkup **byem**, sa volo te lakomnofti, katero ti dopèrnalhafh, inu sa volo te krij, katera je notèr v'tebi prelyta DB 1584, II,70a

4. kdo; (na kaj) **udarjati po glasbilu z namenom izvabljanja glasov; igrati**: fem slishal eno shtymo, koker tih, kir na Arffe **byo**, kir Arffaio na nih Arffah TT 1581-82, II,412, podobno tudi DB 1584

5. kaj; s prisl. določilom kraja **s silo, močjo prihajati od kod in se širiti kam; biti**: INU Krajlevi Slushabniki .. fo vfelej metali Shveplu inu Smolo, inu Predivu, inu fuho bèrft, de je plamen osgoraj is Pezhly **byll** DB 1584, II,209b / Papelfh inu njegovu nevernu kardellu .. vilhajo eniga v'fakateriga stakovim Klofhterfku lebnom v'Nebu, Ony bodo v'vilhnu enu takovu Nebu s'tem nafhli, gdi ty plameni inu ta ogein kusi ukna vunkaj **byo** TPo 1595, I,27 si bodo prisluzhili pekel

6. kaj **pojavljati se z močnim zvokom (in močno svetlobo); treskati**: Fulmino. Ger. ftraalfchieffen. Slav. grumtreska. Carinh. grunbye[!] MTh 1603, I,575

PRIM. bijen

PRIM. dolibiti

PRIM. vunkajbiti [M. M.]

biti² sem glag. nedov. ['bi:ti'sem/sem]; P približno 97000, K 52 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, TPo 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, TPo 1579, DC 1579, BTa 1580, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TiPre 1588, MD 1592, MS 1593, TPo 1595, Tfm 1595, Tfc 1595, ZK 1595, MTh 1603) – nedol.: b/br[!] (TR 1558, V2b) | i/y | ti/ty/t (v pesmih); – sed. ed. 1. os.: s | e/i/a (Krej, Juričij)à (Krej)è (Bohorič, Znojilšek) | m, zanikano: n | e/è/èj | s | e/i/a (Krej, Dalmatin)à (KPo 1567) | m;

B

– 2. os.: *si*, zanikano: n | e/ej/é (KPo 1567)/i | s | i/e (TPo 1595, II,161); – 3. os.: *j* | e/é (DB 1584, TPo 1595)/ej (v zvezi z li, TPo 1566, bV1b), zanikano: n | ej/i/e (običajno v zvezi z li)/é (v zvezi z li, KPo 1567, DB 1584)/éj (v zvezi z ga, KB 1566, F4)/é (v zvezi z ga, KB 1566, F4); – dv. 1. os.: *sva*; – 2. os.: st | a/[ž: e], zanikano: n | é/ej/e | st | a/[ž: e]; – 3. os.: st | a/[ž: e], zanikano: n | é/ej/e | st | a/[ž: e]; – mn. 1. os.: *sno*, zanikano: n | é/ej/e/i (Jurčić) | *sno*; – 2. os.: *ste*, zanikano: n | ej/é/e/i | *ste*; – 3. os.: *so*, zanikano: n | ej/é/e/i (Jurčić)/é (KB 1566) | *so*; – prih. ed. 1. os.: b | om/um (Jurčić) : b | o/u (Jurčić) | *dem*; – 2. os.: b | oš/uš (Jurčić) : b | o/u (Jurčić) | *deš*; – 3. os.: b | o/ó (v zvezi z nikalnicó, DB 1584)/u (JPo 1578, II,170) : b | o/u (Jurčić) | *de/ do[!]* (TR 1558, cb); – dv. 1. os.: *bova*; – 2. os.: *bota* : *bodeta*; – 3. os.: *bota* : b | o/u (Jurčić) | *deta* : b | o (TPo 1595)/u (Jurčić) | *sta*; – mn. 1. os.: b | o/u (Jurčić) | *mo* : b | o/u (Jurčić) | *demo*; – 2. os.: b | o/u (Jurčić) | *te* : b | o/u (Jurčić, DPr 1580) | *dete* : *buste* (Jurčić); – 3. os.: b | o/u (Jurčić)/ó (DB 1584, II,13a) | *do/de* (JPo 1578, II,170) : b | o/u (Jurčić) | *de* | jo/o (Dalmatin)/ju (Jurčić); – vel. ed. 2. os.: b | o/u (Jurčić)/ó (DB 1584, I,109b)/ó (DB 1584, I,15a) | *d* | i/y; – dv. *bodiva*; →; – mn. 2. os.: b | o/u (Jurčić) | *dite*; – del. na -l m. ed.: b | i/y | *l*; – dv.: *bil* | a/a (DB 1584, BH 1584); – mn.: b | i/y/ó (TT 1557, 224) | *l* | y/i/i/j (TPo 1595); – ž. ed.: b | i/y | *l* | a/a (DB 1584, II,38a)/i[!]

(TT 1557, 375); – dv.: *bile*; – mn.: b | i/y | *l* | e/é/è; – s. ed.: b | i/y | *l* | u/o (TO 1564, Jurčić)/ú (DB 1584, Trč 1595)/e[!]

(TL 1561, 73b); – mn.: *bi/a*; Ⓜ

Biti, efše BH 1584, 107; Indicativi praefens, numeri Singularis. Iest **Sim**. Ego **fum**, Ti **fi**, tu es, On, ona, onu **ie**, ille, illa, illud est BH 1584, 502[–102];

Deutsch. Sein. *Latinè*. esse. *Windifsch*. **biti**.

Italicè. efsere MD 1592, 03; Sum. *Germ*. feyn.

Slav. **biti** MTh 1603, II,586; Nec. *Germ*. nicht.

Sclau. **ni**, fhe MTh 1603, II,110

I. kot polnompomenski glagol

1. kdo/kaj *izraža materialno ali duhovno*

obstajanje v stvarnosti; obstajati: Ta Vera/ bode tudi vřeta/ řa ana vřako rezh/ katero my řposnamo inu veimo de **ye/** koker my vři veimo inu veryamemo de **ye** an Bug TC 1550, 203(109b); **So** řtyri řtanuui tih greřnikou/ Ani řo/ kir ne hote byti greřniku/ koker řo ty řarifei/ Samoprauz-hari TC 1550, 122(69b); Nikoger **nei** kir bi nas Vnebu perprauil, Samuzh Iefus Crifstus TO 1564, 142b; řveti Paval kRimlianom na 3. **Neiga** piřhe, kijr bi pravizhan bil .. **neiga** kijr bi rasumel, **nega**, kijr bi po Bogu vřpalhal. Vři řo fe sablodili, kmalu řo niřřa vředni ratali KB 1566, F4; Zhřarkom fe ne puřti irřati, kakor da **bi** ne **bile**, řh za zh, ř za řř, vzhafy beri KPo 1567, VII; Ty Vuzheni Aydi prauio, De **ie** ta Sueit vřleci **bil** TC 1575, 78; Duei řizhy **řte**, na katere mi ie řhal, na tretio pak řim řerđit DJ 1575, 110; Sakai kadar **bi** leto duoie, řalnze inu Dash **nebile**: Takobi ta Suet vřše dauna puřt bil JPo 1578, II,105; takouo tuot dobrotu inu neisreřzheno bogato milořř, katera **ie** od vekoma řemkai **bila**, inu vekoma terpy, hozhmo my hualyti inu osnauouati[!] od řhlahte do řhlahte TrčM 1579, 84a; Vari nas pred vřem řlegom, Sai nihzhe **nei** || kir bi sa nas řtal, || Sa tvoio Cerkou

voiskoval DC 1579, 102; jeřř [Bog] .. hozhem konzhati od řemle, vře tu, kar **ie**, kar řim řturil DB 1584, I,5a; TY nepametni pravio v'řvoim řerci: **Nej** Boga DB 1584, I,282b; Tvoje řruplu bo řhpisha vřem řtizam pod řebom .. inu nihzhe **nebo**, kir bi nje odgajnal DB 1584, I,114b; řakaj tu pėrvu řebu inu ta pėrva řemla je řminila, inu řorje **nej** vėřh DB 1584, III,150b; Inu Bug bo obrifřal vře řolse od nyh ozhy, inu řmėrti **nebo** vėřh, ni řhalovanja DB 1584, III,150b; VSAZHETKI **IE BILA** BESEDA, inu řefředa je bila pėr řugi, inu ta řefředa je bila řug DB 1584, III,47a; Vřami eniga řesřiza, inu pořhli řruti řym, inu řeci: řeli **je** myřř? DB 1584, I,208a; **je** vedėn křeg **bil** mej ř Abramovimi řaftirji inu mej ř Lotovimi řaftirji DB 1584, I,8a; řakaj onu nej řhe bilu od řem řhafřu, de **bi** řige **bilė** DB 1584, III,25b *da bi zorele řige*; řvet, řvet, řvet je GOSPVD řug, ta vřigamogozhi, kir **je bil**, kir **je**, inu kir řride DB 1584, III,139b; on [řospod] nej delezř od řlejdniĝa mej nami: řakaj v'nyj řshivemo, ře řyblemo inu řmo my DB 1584, III,71b; Ali tu **je**, da ře řopolni ta řefředa DB 1584, III,56b; řug je řđjal k'řoseřřu řest bom ta, kateri **řom** DB 1584, I,35b *řom bivajoři*; on [řristus] je řojen, řrejden **je** ta řvejt, řrejdan řebu inu řemla, řrejden **je** řsonze inu řluna **bila** TPo 1595, I,81; řs Ozhine dobrete, řaj ti vřem potrebo, řafiti vře řirute, De mankanja **nebo** ZK 1595, 188 / Ta řvirina, katero ři ti vidil, řje **bila**, inu je **nej**, inu řride řřet is te řrepađi <řje **bila**) řimřku řrajeřřtvu **je**, inu vřaj **nej**. řakaj onu nej tu řellu> DB 1584, III,147b / elipt., z izpustom delezřnika řrejden je ř Abraham bil, řim jeřř DB 1584, III,52b

● – – řa řifnico, pěr řadaniĝm puffednim řlim řremenu, **nei** řre řeshati, řlenobitife inu řřati KPo 1567, Vb *okoliřřine niřo řrimerne za pořiteĝ in řređelje*; ● – – eđėn od řoabovih řhlapzhizheu .. je řđjal: řruz **bodi**, de bi ře eđėn řupėr řoaba vřřignil, inu ře řDavidu pėrřrřřil řa řoabom DB 1584, I,179b *řljubujte, upriřte!*

// dov., kaj **řačeti** **obstajati; nastati**: Inu Bug je řekāl: **Bodi** řluzh. Inu **je bila** řluzh DB 1584, I,1a

// kot řlovnici řegled **izraža potřřitev, řritřřitev**: Ego řajo, tu řegas. řest řeĝm da **je**: ři pak, pravilř, da **nej** BH 1584, S9–10

// kdo/kaj, koga [řrođilnik koliřine] **obstajati kot řivo řitje; řiveti**: De bi mali ueliki řludye/ řy vři na řemli kar nas **ye/** řili te řangelfke řheĝe/ řo uoli tuy řiali TC 1550, 165(91a); vi řinauci, řakai vi .. řih prauizhniĝ řrobe řipe řelate, inu prauite, de **bi** mi **řili** vřtim řhafu řařih řozhetou, mi bi ne řoteli řiti řhniĝi řileřni na řih řrerokou řry TE 1555, 17b; řug nei řal řuĝa řynu řarřati.[!] je řa řdiuice řarie oli ř. řetra volo, řemuzh řa volo vřřh řludi, kir řo **řili**, inu řo řđai inu kir **řodo** naprei TT 1557, 14b; Ođřopi od řmene, de ře ohladim, řređan řest řiakai řrem inu vėřh ne **řom** TPo 1566, 76b; Inu vřtim 1519. řeitu, **ie bil** en

Menih Bolteshar Ybmar, ta ie vtim Meiftu Renfpurgi .. enu .. zuprane fturil TC 1575, 241; Nu **je** pak, **bilu** fedem Bratou DB 1584, III,43b; Od Babylonifke jezhe do Cristufa, **je** fhtirinajft rodou DB 1584, III,3a / Taku bi jeft vfaj vshe leshal, inu **bi** molzhe **bil**, bi fpal DB 1584, I,260a[=267a] *bi molçal* / Ali kakòr Ptiza islety, katera je is gnesda ispojena, taku **bodo** Moabiterfke Hzhere, kadar fkusi Armon prideo DB 1584, II,7a *tako se bo godilo moabiterkim hčeram*

2. v zvezi s (tretje)osebno rabljenim naklonskim glagolom **moči izraža**:

a) kot povedek, navadno ob osebkovem odvisnem stavku, kaj; **negotovo, vprašljivo ali zaželeno, dopustno obstajanje oz. uresničitev česa**: more **biti** da ijm ie telhko dialu inu zhudno se sedlu, kar ie puftil [Jezus] to sheno tako sa fabo vpiti KPo 1567, CXV; Inu more **biti**, da ie skorei vfih rizhi skon-zhanie tukaie JPo 1578, II,103; More **biti**, de je tu po febi ena fhenga bila, de je Moses fvojo palizho[!] ali roko Iosui na glavo polushil DB 1584, I,95b; Quoad eius fieri potest, kuliku nar vezh more **biti** BH 1584, S54; ô debi moglu **biti**, id est, Vtinam pošet fieri BH 1584, 105; Satu more **biti**, de Bug na teh nevernih Almoshni obeniga dopadeinja nejma TPo 1595, II,187 / jeft tebe ne hozhem vuzhiti pridigovati, ne vuzhi ti tudi mene rybe lovyti, Sakaj tu nemore **biti** TPo 1595, II,155 *to ni uresničljivo*

b) kot členek **nepopolno prepričanost o čem; morda, mogoče**: Fortaffe. *Germa.* vielleicht/ es mag fein. *Sclav.* lahkai, more **biti** MTh 1603, 1,560

3. kdol/kaj; s prisl. določilom kraja **izraža navzočnost v prostoru in času**:

a) kdol/kaj **nahajati se**: Gofpud Bug klyzhe Adama inu prau/ Kei **fi**? TC 1550, (7b); Glih taku poleg muiga Ozheta kir **ie** vnebefih, Nei uola, de bi eden is letih maicinih [gublen bil TT 1557, 53; V tim iftim kraiu **fo billi**, || Ti pafiry na tem polli *P 1563, 87; Vtim 1562. leitu, fem Vlublani vti Poshoui hyshi bil, Sa Poshouo hisho pruti vodi od fada, **ie** eniga Meffaria hisha, vti ifti **fo bile** duei deikli, te fo vkupe gouorile .. Ta Curbin Primosh shnega touarishi Pridiguie, De Diuiza Maria ie ena Curba bila TC 1575, 189; Inu mi [raz-bojnika] **fua** tukai guishnu po prauici, fakai mi dua priemleua tu, kar fo nayu dela vreidna TT 1581-82, I,350; Aku pak **bo** na téj pléshí ali ker las **nej**, en bél ali ripezh madeh, taku fo njemu .. Gobe srafle DB 1584, I,69a; Inu ob vezheri **je** ta Zholn **bil** na frédi Morja, inu on [Jezus] **je bil** na fuhim le fam DB 1584, III,22b; NA drugi dan, je ta mnoshiza .. vidila, de **nej** obeniga drusiga Zholna ondi **bilu**, kakòr le ta fam DB 1584, III,50b; Tvoje Nebu, kir **je** nad tvojo glavo, bo .. kuffraftu, inu Semla, kir **je** pod tabo, bo shelesna DB 1584, I,114b; Iosaphat pak je djal: **Neli** tukaj oben GOSPODNI Prerok, de bi GOSPOVDA fkusi njega fvejta vprafhali?

DB 1584, I,203b; Oblaki inu Mrak **je** okuli njega DB 1584, I,304a; Ozha, jeft hozhem, de ker **fim** jeft, tudi ty **bodo** pèr meni, katera fi ti meni dal DB 1584, III,57b; kot slovnicih zgled OZHA .. NASH .. KIR .. **SI**, es, Verbum substantium. Eius thema est **fim**, fum **fi**, es .. v'NEBESIH BH 1584, 167-168; kadar **fim bil** od Amana, en dan hodá, vel sa en dan BH 1584, S40; Gdj **je** ta Kry, ondukaj **je** ta voda tudi, inu gdi **je** ta voda, ondukaj **je** ta Kry tudi TPo 1595, I,304; Subfum. *Germ.* vnter etwas feyn.

Sclau. doli **biti** MTh 1603, II,579 / Ta lejni pravi: En mlad Leu **je** na potu, inu en Leu na Gaflàh DB 1584, I,326b *nevarno se je oddaljevati od biva-lišča* / **Neli** tedaj obene shalbe v'Gileadi? Ali **neli** obeniga Arzata tamkaj? DB 1584, II,32a / my ieimo ta lad tih dreues kir **fo** vtim paradyhi TC 1550, (7a) *rastejo* / Inu ony fo fe pelali naprej, v'deshelo téh Gadarenereju, Katera **je** pruti Galilei vprég DB 1584, III,35b *leži* / Ena fhtima eniga Predigarja **je** v'Pufzhavi: Pèrpraulajte GOSPOVDV pot, inu porounajte njegove ftese DB 1584, III,4a *se sliši* / elipt., z izpustom prisl. določila kraja, v dvogovoru Kadar gdu pride inu vprafha, aku je gdu tukaj, taku reci: **Nej** nikogar DB 1584, I,135a

pren. O Smert, kei **ie** tuie fhelu? O Pekal, kei **ie** tuie premagane? TT 1581-82, II,107; Kateri pak fvojga Brata fivrashi, ta **je** v'temmi, inu hodi v'temmi DB 1584, III,124b; Leta folk mene zhafy s'uftni, ali nyh ferce **je** delezh od mene DB 1584, III,23a *vendar me ne ljubi*

// kdol/kaj; **obstajati**: vletim veidenu **ie** inu ftoy, ner ta vegshi inu bulshi troft vfèh kerszhenikou TT 1557, dd2b; gdi **ie** kuli leta Vera inu fpolhane, vndu **ie** odpuzhane ufeh Grehou, gdi tiga pag **nei**, undu **nei** miloft Boshya ne Isuelizhane TR 1558, fa; vtim enim famim Bogaftui **fo** try Perfone, Bug Ozha, Bug fyn, Bug S. Duh TO 1564, 19b; Muie Vupane **ie** Vbugi TPo 1566, 111b; Ker plota **nei**, tu fe blagu opufty, inu ker Gofpodine **nei**, tu Gofpodariu gre, kakor bi vsmoti hodil DJ 1575, 155; Sakai gdi **ie** nyd inu kreg, tukai **ie** fmeshnaua inu vfaku hudu dellu TT 1581-82, II,317; ker Poflava **nej**, tu fe .. nerodi sa gréh DB 1584, III,83b; Ker **je** pak pokorfzhina, inu ker fe dobru regira, tu Bug prebiva DB 1584, I,317a; kadar fo me bily salfishali, fo me hotéli profhtiga puftiti, ker **nej bilu** na meni obeniga urfaha te fmèrti DB 1584, III,78a / Kalhtigaj tvojsa fyru dokler **je** vupanje tukaj DB 1584, I,317a *dokler obstaja, je prisotno upanje* / kot zaključni obrazec Tu **bodi** konèc DB 1584, II,205a

● — **biti èz graben biti izven nevarnosti**: Sa tige volo fe ti varui, ne bodi prevsetin, nikar ne misli, Iest **fim** vshe zhes Graben, mene nishter ne manka TPo 1595, I,247; **biti na glavi koga obreme-njevati koga**: Aku pak od vfèh téh, kir fo v'tvoji hihi, ena roka bo na nje poloshena, taku ima nyh kry na naju glavi **biti** DB 1584, I,120b;

B

Sakaj ta obluba njegoviga Boga **je** na njegovi glavli DB 1584, I,81b *ga obvezuje*; **biti** na laži **veljati za lažnivca**: left moram na lashi **biti**, aku lih prou imam DB 1584, I,276a; **biti (komu) na poti ovirati, motiti koga**: Satu nam néma tu nilhtèr na poti **biti**, aku je lahkaj kej lejs, flama, ali lenu vmejs smefhanu DB 1584, III,127a; Impedio. *Germ.* die füb verwickeln/ verwirren/ verhindern. *Slavon.* napoti**biti**, pazhiti MTh 1603, I,674; **biti komu na strani pomagati komu, podpirati koga**: Smert, Greh, Pekal inu Hudizh, || nam vernim vshe nemogo nizh, || Iesus nam **ie** na sfrani DC 1579, 79; **biti na tem izraža pomen, veljavo česa**: kadar bi kaj na tem imejlu **biti** inu leshati, taku bi tu imejli ti Vifhi Farji inu Pišarji veliku vezh inu buile od tiga diteta vejdti TPo 1595, III,45; **biti nad kom obstajati kot nekaj neprijetnega**: Sakai oni fo bili eno garmado uushgali, inu fo nas uše gori ufe!i, fa uolo tiga deshla[!], kir **ie** nad nami **bil**, inu fa uolo tiga mrafa TT 1557, 226f[=426]; Ampag oni fo nad nim tuliku **bili**, inu vpyli fueliko ftymo, inu fo pegerouali, de bi on Cryshan bil TT 1557, 247 *so močno pritiskali nanj*; Kadar Smert nad nami **bo**, Bomo zagouali TC 1574, 122 *kadar nam bo pretila smrt*; Inu fda! pole, ta roka tiga Gofpudi **ie** na[!] tebo, inu bosh slep TT 1581-82, I,531 *Gospod te bo kaznoval*; njegovo besfeda sa rifnizhno dershimo, de aku lih nefreza inu iskuhniava **je** nadnami, taku je onu vřaj le sa enu majhinu djanu TPo 1595, II,41; **biti pred davrmi izraža časovno približanost česa**: Lubi Bratje, nevsihajte eden supèr drusiga, de nebote ferdamani. Pole, Rihtar **je** pred daurmi DB 1584, III,134b *sodnik bo kmalu začel soditi*; Takovu gnadlivu krajlestvu **je** fđaj pred daurmi TPo 1595, III,85; **biti pred kom izraža, da se kdo zaveda česa, misli na kaj**: Muie fashpotouane **ie** ta celi dā pred meno TPo 1566, 84a; Pakal inu pogublenje **je** pred GOSPVDOM DB 1584, I,322a; **biti pred očima i. izraža vidnost, opaznost česa**: David .. je .. lhāl v'Boshjo Hilho .. inu je jedel ^bKruhe tiga gledanja <^bKruhe tiga gledanja) v'Ebreifkim jesiki fe rezhe, Panis facierum satu ker je taihti kruh vfelej imèl pred ozhima **biti**> DB 1584, III,20b *ga je bilo vedno mogoče gledati*; **ii. izraža časovno približanost česa**: Ešter .. je molila k'Israelfkimu Bogu .. left némam obeniga drusiga pomožnika, kakòr le tebe, inu nuja **je** pred ozhima DB 1584, II,206a; **iii. izraža zavedanje česa oz. misel na kaj**: Sakaj pred ozhyma **je**, de je veliku vbosih ludy, kateri tiga fuhiga kruha kumaj sadofsi imajo, teifte pufty Bug vbushvtvi tezhati TPo 1595, II,312; Kam vshe hozhmo? ta dolg **je** pred ozhyma, my ga nemoremo tayti TPo 1595, II,277; **biti pred rokami i. izraža prisotnost, obstajanje koga/ česa**: Inu taka vezherya po vseh Meifih inu Farah vřag Meřsiz, inu koker zheftu krat **fo** ludy pred rokami kir fe hote obhayati, fe ima dershati TO 1564, 113b; INu Iosia je dal sa gmajn

folk h'povsdigovanju, Iagneta inu mlade Kose (vše h'timu Pařlahu, sa vře, kateri **fo** pred rokami **bily**) na zhiřli trydeflet taushent inu trytaushent Goved DB 1584, I,250a; Ie li **je** ena besfeda od GOSPVDA pred rokami?

DB 1584, II,46b *Ali je že znana Gospodova beseda?*; onu fe ne vidi, onu fe ne typa, Onu **nej** pred rokami, temuzh v'tem vupanju TPo 1595, I,268; Sakaj tukaj fi ti gvilhen, de fo tvoji greihi prozh, inu **neifo** vezh pred rokami TPo 1595, II,4; Exto. *Ger.* füraußgehen/ vbrig feyn/ vorhanden feyn. *Slav.* predrokami **byti** MTh 1603, I,509; **ii. izraža časovno približanost česa**: Na to I. Nedelo po Boshizhi, fe pridiguie ta Euangeli, od Simeonouiga Prerokouane, De Criftus **ie** guishnu predrokami TR 1558, Ca; Sodni dan **je** pred rokami DB 1584, II,94b; KAdar bote pak vidili, de bo Ierusalem obleshenu s'eno vojsko, taku imate vejdti, de **je** nje opufzhenje pred rokami DB 1584, III,44a; TA ZHAS MOIGA LOZHITKA **IE** VSHE PRED ROKAMI TPre 1588, 48; **iii. izraža očitnost, gotovost česa**: Inu aku glih Bug tebe řpet fđai ofdraui, taku **ie** vfai guishnu inu predrokami, de moresh en krat vmreti TO 1564, 139a; **biti pred srcem/v srcu** Sakai iest fem vom poprei prauil, de **fte** vi vnashih fercih TT 1581-82, II,127 *da vas imamo radi*; Boshja besfeda ima vèden pred nashim ferzom **biti** DB 1584, III,20b *moramo vedno zaupati vanjo*; Njegovo Oprouda je njemu odgovoril: Sturi vře, kar **je** v'tvoim fercej, pojdi le tjakaj, pole, jeft fim s'tabo, kakòr tvoje ferze hozhe DB 1584, I,156a *kar si želiš*; **biti pri mleku/sescih matere** ti némařl kuhati Koslizha dokler **je** pèr fvoje matere mleki DB 1584, I,49b *dokler živi od materinega mleka*; left fim fe na tebe sanefel, lhe tedaj, kadar **fim** pèr moje Matere Sefcih **bil** DB 1584, I,284b *ko sem bil še dojenček*; **biti v krili biti v varstvu**: Sakaj pošluhraj, kaj pravi ta Syn Boshji, kateri **je** vkrili tiga Ozheta? TPo 1595, II,278; **biti v roki/rokah koga biti prepuščen(o) v last ali odločanje komu**: Vře ftvari **fo** v'Boshijh rokah KPo 1567, CXXXV; Pole, jeft **fim** u'valhijh rokah, vy morete s'mano fturiti, kakòr fe vam prou inu dobru sdy DB 1584, II,40a; Sakaj v'njegovi roki **je**, kar kuli Semla pèrnelle, Inu téh Gurr viffokote fo tudi njegove DB 1584, I,304a; **biti za kom sediti komu**: my fmo supàr tebe gréfhili .. Satu **je** tudi ta fhtrajfinga vfelej sa nami femkaj **bila** DB 1584, II,176a; ● – Nyh řarlju je en odpèrt grob, ony fvoim Iesikom goluffku rounajo: Madrařsoufki řtrup **je** pod nyh uřtini DB 1584, III,82b *njihovo govorjenje je zelo škodljivo*; ● – Tuoia huala ima vfelei vmoyh Vuřtih **biti** TRM 1579, 16b *vedno te bom hvalil*

● – – **biti na erpergah bivati kje kot gost**: pořhli v'Toppen, inu pufti fem poklizati eniga Simona, s'prideukom Petra, kateri **je** na erpègah v'hifhi tiga Ledrarja Simona DB 1584, III,67a; ● – – preg. Na

pravim ^hpoti **je** lebèn, inu na vglajeni zejfti **nej** fmèrti <^hpoti> Boshja beffèda je ta pravi pot, kir k'vezhnimu lebu pela: Ampak zhlovezhki laftan vuk je ta nevglajeni pot, kir k'fmerti pelá> DB 1584, I,321a

♦ – **biti pod postavo ravnati se po postavi**: protest. pod Poftavo **biti**, je, kadar my pres gnade s'delli te Poftave okuli hodimo, taku tedaj gvifhnu gréh gopoduje, Ikusi Poftavo, potéhmal, ker nihzhe nej Poftavi priatèl od nature .. Gnada pak nam Poftavo lubesnivo dela <Kaj se rezhe pod Poftavo **biti**> DB 1584, III,80a; bibl. ta obluba, de bi on imèl biti erbizh tiga Svitá, nej sturjena Abrahamu ali njegovimu femenu Ikusi Poftavo, temuzh Ikusi Pravizo te Vere .. Satu mora praviza Ikusi Vero priti, de je is gnade, inu de obluba tèrdna oftane vřimu Sémenu: nikar le timu, kateru **je** pod Poftavo, temuzh tudi timu, kateru je Abrahamove vere, kateri je nas vřeh ozha DB 1584, III,83a

b) kdo **bivati, prebivati, živeti**: Pred ofsem inu duaffecti leiti, tedai kadar fem Vloki per Radozhau Farmoshter bil, **Ie bila** gori nad Compolom Vuinogradih ena Baba, ta fe ie fuetila inu prauila, de S. Sebaftian inu S. Roh vfako nuzh kni prideta TR 1558, R2b; fmo .. fpomisilili tudi na vezh nalhiga imena inu iesika Lüdy kijr **fo** okuli naf, Dolence, Iftriane, Vipavce KPo 1567, VIIb-VII; Inu Iefus praui knemu [razbojniku] .. Danas **bodesh** ti fmeno vtím Rayu TT 1581-82, I,350; je Petrus djal k'Iesufu: Mojřter, letukaj je dobru **biti** DB 1584, III,36b / Sakaj raunu kakòr **je** Ionas, try dny inu try nozhy **bil** v'te Balene trebhu: taku **bo** Syn tiga Zhloveka try dny inu try nozhy v'frédi Semle DB 1584, III,9a / Ie li **je** ona tedaj pèr enim drugim Moshu, dokler je nje Mosh shiu, taku je ona ena Prelhulhiza imenovana DB 1584, III,84a / na fedmi dan .. némařh obeniga della sturiti, ni ti, ni tvoj Syn, ni tvoja Hzhy .. ti tvoj Ptujji, kateri **je** v'tvoih Vratih DB 1584, I,47b kateri prebiva znotraj tvojih vrat

// kdo; (okoli koga) **zadrževati se**: ta modri Mosh [Salomon] .. nas opomina, de bi se my radi imejli, vtei hiřhi tiga klagovainja puřtit najti, Sakaj vtijřti vidimo ta Exempel pred ozhyma, koku je hitru snami inu řovfemi ludmy djanu, de nafh leben en konez ima inu en maihin zhařs terpi. Ti norzi pak, tu je, takovi ludje, kateri fe Boshje beřsède annevsamejo .. ne mogo inu ne hote okuli merlizhou **biti**, fe railhi najdejo vtovernah TPo 1595, III,200

c) kdo; (pri čem), s čim **biti prisoten, udeležen pri kaki dejavnosti; udeleževati se česa**: Kadar pag utiu iřtihu [katekizmih] ie dořti puhřtobou inu beřfed, od tiga drukarie, preřtaulenu, řakai drukar nei slouenski vmeł, Inu ta kir ie ta dua Catehifma ispiřal, **nei bil** per tim drukani TC 1555, A2; Sakaj iefv veim de Bug per tem

hilheinju s'fvojo gnado hozhe **biti** TPo 1595, I,101 // kdo; (na čem, v čem) **biti dejaven pri kakem delu, opravilu; opravljati kaj**: Taku gre ta zhlouk vunkai na fuie Dellu, Inu **ie** na fuim nyunim Dellu do Vezhera TPo 1566, 188a **opravljá delo na nřivi**; Taku en Lonzhar, ta mora pèr fvoim dellu **biti**, inu Lonzharřko Shajbo s'nogami okuli gnati, inu mora vřeje s'veliko řkèrbjo fvoje dellu delati DB 1584, II,168b / Iefř govorim pak prejđ inu prejđ od teh, kateri ta Mezš imajo, inu **fo** vteje Slušbi TPo 1595, I,239; Sakaj taku fe vidi vueliku Hifřoriah, de fo ty Angeli h'tem zhlovekom priřhli, kadar **fo** ony vřvojem poklizainju **bili**, inu fo fvojeje Slušbi řtreigli TPo 1595, III,63

d) kdo; (pri kom, v čem) s kom **nahajati se v družbi s kom**: Inu fe ne puřtite řlizhakimi beřfedami fepelati/ řakai řa tiga uolo pryde ta řerd bořhy zhes te nepokorne otroke/ řatu ne **bodite** vniř vtouariřtui TC 1550, 118(67b); On [Jesus] je pak djal k'nym: Vy nemorete Zhzetnih ludy h'pořtu pèrganjati, kakòr **je** dořnu Shenin pèr nyh DB 1584, I,33b; **Bodi** rad pèr řtarih ludeh, inu ker je en modèr Mosh, h'temu fe dèrřhi DB 1584, II,156a **pren.** kdo/kaj; (pri kom), s čim Inu nega milost **ie** od shlahte do shlahte, per tih kir fe nega boye TT 1581-82, I,221; Ti imañ h'njemu govorit, inu leze beřfède v'njegova ufta poloshiti, inu iefř hozhem s'tvojem inu shnjegovimi uftmi **biti**, inu vaju vuzhiti, kaj imata řturiti DB 1584, I,36a *pomagal vama bom pri govorenju*

// kdo; s kom **hoditi, iti za kom, spremljati koga**: Tiga folka je preveliku, kateri **je** s'tabo, de bi iefř Midiana v'nyh roke dal DB 1584, I,137a

// kdo; s kom **spremljati koga zaradi varstva, pomoči**: GOSPVD **IE** STEBO, tu ie, Bug **ie** řto Gnado per tebi, gleda na te, tebe varuie TR 1558, c3b; Sakaj ti řam prideřh, inu **nej** obeniga Mosh s'tabo? DB 1584, I,162a; Nebuj fe, Iefř **fim** s'tabo. Nevřtrařhi fe, sakaj iefř fim tvoj Bug DB 1584, II,16b; Inu Bug **je bil** s'tem Mladenzhzhom, inu on je řařsèł DB 1584, I,13b; Moj GOSPVD, Aku **je** GOSPVD s'nami, sa zhes volo fe je nam tedaj letu pèrgudilu? DB 1584, I,136a

e) v veleřniku, kdo/kaj; s kom **kot del pozdravnega in/ ali blagoslovitvenega besedila izraža řeljjo, hotenje po (blagodejni) prisotnosti koga/česa**: Ta Gnada nashiga Gopudi Iefuřa Criřtuřa, Inu ta Lubefan Boshya .. **Bodi** řo vřem fuami, Amen TL 1561, 73a; Boas .. je djal h'tem Shenjom: GOSPVD **bodi** svami: Ony řo odgovurili: Shegnaj tebe GOSPVD DB 1584, I,147a

f) kaj; komu [řmiselni ořebek], (na kom [řmiselni ořebek], pri kom/ čem [řmiselni ořebek], v čem) **izraža, da kaj pripada ořebku ali je značilno zanj; imeti**: ta uola **ye** per meni/ anpag de bi dobru řturill/ vřfebi ne naidem TC 1550, 78(47b); Tu řhtuene tih nega [človeka] meřceu **ie** per Bugi TKo 1557, d1b o *dolřini řloveřkega řivljenja odloča Bog*; Per Bugi

B

nei lozhitka, nemu fo Vfí glih, fi bodite Iudi oli Aydie TR 1558, F3a; Obtú ner ta vegshi Oblaft, te Shcoffe inu Pridigarie, Ítauiti, inu odurezhi, **ie** le per tei cerqui TO 1564, 70b; Nedelaite kriuo .. ftem Vatolom, Vago, Stodiro, Mero: Praua Vaga, prauí Kebal inu Mera, pry vas **budi** JPo 1578, II,108; Moie Serce fe treffe, moia muzh ie mene sapuflita, inu ta Luzh moih Ozhy **nei** per meni TKM 1579, 113a *ne vidim*; Islaga S. pífma **je** pèr pravi Boshji Cerqvi DB 1584, I,141b *Sveto pismo lahko razloži/razlaga le prava božja cerkev*; on je en Norèz .. inu norzhja **je** pèr njemu DB 1584, I,146a[=164a]; Sakaj jèft fim ta nar preprofítshí, inu zhlovezhka saftopnoft **nej** pèr meni DB 1584, I,327b; **Néli** Gospoftvu inu Ítrah pèr njemu, kateri myr dela pèr njegovih nar vilnih? DB 1584, I,273b; Inu Elia je .. djál k'Elisu: Profsi, kaj ti imam fturiti, prejden bom od tebe vset. Elisa je djál: De **bo** tvoj Duh pèr meni dveje gubej DB 1584, I,203a *naj dobim dvojni delež tvojega duha*; **Néli** obeniga Svejta vezh pèr Modrih? DB 1584, II,52a *Ali modri ne premorejo nobenega nasveta več?*; na takovim Dètetu te greifhne nature **nej**, katera je na nas zhlovekih TPo 1595, III,18

● – **biti na kom biti v zvezi s kom; zadevati koga**: Satu kulikur **je** na meni, fim jèft pèrnareden tudi vam v'Rimi ta Evangeli predigovati DB 1584, III,81b; Spumni na njega, koku je on vmèrl, taku morafh tudi ti vmèríti. Vzheraj **je bilu** na meni, danas je na tebi DB 1584, II,168b *včeraj sem bil za trpljenje na vrsti jaz, danas boš ti*

● – – **biti komu v misli izraža, da kdo razmišlja o čem; imeti v mislih**: My kar **ye** nam vymfli prauimo Bogu TC 1550, 203(109b); Mi nemamo tudi drugdi, kai **ie** Bogu vmisli, kai hozhe imeiti .. vprashati, ne iskati TT 1557, ee4b; Sakaj on mora prozh, kadar **je** njemu ner manje vmisli DB 1584, II,35b; Kaj **je** tebi vmisli, de fe puftilfh saprejti, inu terdu dershati? TPo 1595, II,176

4. nedov. in dov., kaj; komu, s prisl. določilom časa ali s prihodnjikom **izraža**:

a) **uresničevanje/uresničitev ali obstoj, potek česa v prostoru in času; dogajati se, zgoditi se, obstajati**: Viutro vi prauite, Danas **bode** hudu vreme, fakai tu nebu ie erdezhe tar shaloftnu TE 1555, G3a; Proflite pag de vash beg ne **bode** po fyimi, oli ob Soboti. Sakai tedai **bode** ena velika nadluga, de take **nei bilu** od fazhetka tiga fuita TE 1555, K1b; kadar ui uidite en oblag, de fe on gori ufdiguie kir tu Sonce fahaia, taku ui fdaici prauite, **Bode** desh, inu fe godi taku TT 1557, 210; Bo li Bug tuimu shiuotu od log[!] dal? kadar ti ta dolgi tui zhas inu shiuot, fi taku hudu nalushil? Tu guishnu ne **bo** TO 1564, 155a; KVNIMV ZHASV: **Ie** na trety dan **bila** ena Hohceit v'Kani Galileifki KPo 1567, LXIIIb; Vtim 1382. leitu, **ie bil** en Trefš po vfm fueitu TT 1577, 307; Angel pak ie rekal knym [pastirjem] .. Pole vam osnanim veliko

veffellie, katero **bude** vfm Ludem JPo 1578, I,23a; Kateri Vbosimu da, temu nebude nishtar mankalo, kateri pak fuoye Ozhy od Vbosiga oberne, temu **bude** veliko smankanie JPo 1578, III,70b; **Ne** li sdaj Pihenizhna shetou? DB 1584, I,155b; INu onu **je bilu** ob shefti uri, inu fe je ena temma fturila, zhes vfo deshelo, notèr do devete ure DB 1584, III,46a; Mojfo po pak njega vprafhali, inu fo djali: Mofjter, kadaj tu **bode**? DB 1584, III,44a; Danas ali jutri hozhemo my pojti v'tu ali v'unu Méftu, inu hozhemo ondukaj enu lejtú oftati, inu kupzhovati, inu dobivati, ker v'faj nevéfte kaj jutri **bo** DB 1584, III,134b *kaj se bo dogajalo*; Aaron .. je puftil vunkaj klizati, rekohz: Iutri **je** GOSPODNI Prasnik DB 1584, I,56b *bo*; Pole, ti mene danas ísheneh is Deshele, inu .. moram neobfstojezh inu bejshezh biti na Semli, inu **bode**, de me v'bye, gdur me najde DB 1584, I,4a; Nu tu **bode**, onu je odlozhenu, Aku ti hozhefh ísvelizhan biti, taku ti morefh letiga Krajla gori vseti TPo 1595, I,56 / Sakaj njegova Modroft **je** préð, kakòr vfe rizhy DB 1584, II,154a *je obstajala prej kakor vse reči* / Gospuð kadar **ie** nadluga tukai, taku tebe ífzheio, kadar nee ti shtraifash, taku mozhnu klizheio TT 1557, dd3a *kadar obstaja nadloga* / GOSPODNIA beffeda **je bila** k'meni rekohz: Ieremia, kaj vidilfh? DB 1584, II,27b *se je zgodila* / Tedaj je Peter odgovoril, inu je djál k'njemu [Jezusu]: Pole, my fmo vfe sapuftili, inu fmo fhli sa tabo, kaj nam tedaj sa tu **bo**? DB 1584, III,12b *kaj bomo za to prejeli?*

// kaj **trajati**: Aku hozhefh .. de **bo** try dny kuga v'tvoji desheli DB 1584, I,182a; Tedaj **fo** pak raunu **bily** dnevi téh oprefnih kruhou DB 1584, III,68a

● – – **kaj bo/bode (h) komu izraža, da se bo kaj zaprošenega zanesljivo zgodilo, uresničilo**: vi oftanete vmeni, inu muie beffede vuas oftano, probekar koli hozhte, tu vom **bode** TT 1581-82, I,437-438; on [Elia] je djál .. aku me bofh vidil, kadar bom od tebe vsjet, taku **bo** tebi, sa kar fi profsil: Aku nikar, taku ne**bode** DB 1584, I,203a *se ti bo/ne bo zgodilo*

b) nedov. in dov., kaj **začenjanje/začetek obstajanja; nastajati, nastati, nastopiti, priti**: Potele zhes dua dni ie imeila **biti** ta Velikanuzh TT 1557, 142; kadar bofte flifhali od voifke, boia .. tedai veffelò rècite: Hvala bodi Bogu v'nebefih, sdai fai enkrat ózhe **biti** to ísvoleno Léto KPo 1567, XIX; Gledajte, zhujte inu molite, sakaj vy nevejfte kadaj **bo** taifti zhas DB 1584, III,27a; Enu Méftu fe veffely, kadar pravizhnumu dobru gre: inu kadar en preghfni konez vsame, taku **je** veffelje DB 1584, I,320b; KAdar **je** pak dan **bil**, fo fe eni Iudje vkup s'brali DB 1584, III,75a *kadar se je zdaniło*; ta vra **ie** tu, de bom vmèrl TPre 1588, 48; Njegou vun íshod je od vezhnufti femkaj, prejden **je** zhas, dan inu vra **bila** TPo 1595, I,81

/ Tu **je** is Erdezhiba Morja en pot **bil**, de nihtèr nej branilu, inu is teh mogozhìh vod, enu selenu pule DB 1584, II,146b *tedaj je iz Rdečega morja nastala pot* / Vesperafcit. *Germ.* es wirt Abent oder Spat. *Sclav.* vezher **biti** MTh 1603, II,695 *večeriti se*; Advesperafcit. *Slav.* hozhe nuzh **biti**, fe mrazhi MTh 1603, I,41 *nočiti se*

// **miniti**: Sakai vshe **fo** duei leita, kar ie Dragina Vdesheli DB 1578, 42b, podobno tudi DB 1584

5. v zvezi s vprašalnimi zaimki *sprašuje po neznanem*:

a) v zvezi s **kdo**, kdo *sprašuje po neznanem osebì*: Qui. *Germ.* welcher. *Sclav.* kdu. *Dalm.* koyi. *Carinth.* kduje MTh 1603, II,381

b) v zvezi s **kaj**, kdo/kaj; komu, s kom *sprašuje po vzroku ali posledici dejanja, dogajanja ali stanja, predstavljenega v sobesedilu*: on unega pogleda, fe prefrashi, inu rezhe, Gofpud, kai **ie**? TT 1557, 363; Kai vama **ie**, pravi [Kristus], kàr fta me ikkala? KPo 1567, LXIb; Kadar ie Peter tiga vidil, ie rekal kIesufu: GOSPVD, kai **bo** pak leta? DPa 1576, 40a *Kaj pa bo z njim?*; Inu BatSeba fe je pèrpognila, inu je tiga Krajla molila. Krajl pak je djal: Kaj **je** tebi? DB 1584, I,182b; Ony fo fe vfi prefrashili, inu fo se s'motili, inu fo djali, eden h'drugimu: Kaj hozhe tu **biti**? DB 1584, III,61b; kaj hozhe tedaj s'nami vbosimi zhlovèki **biti** ..? TPo 1595, I,247

c) v zvezi s **k čemu**, kaj; komu *sprašuje po namenu ali vzroku (obstajanja) česa*: Kadar tu nega Iogri vidio fo bili neuulni, inu prauio, Szhemu **ie** leta potratina? TE 1555, K7b; HZhemu **je** tedaj Poftava? DB 1584, III,103a; h'zhemu **je** ikopimu pfu blagu inu denarji? DB 1584, II,159a; Ve tem, kateri GOSPONDIGA dnè shelè, h'zhemu **je** vam? DB 1584, II,112a

II. kot pomožni glagol, z opisnim ali trpnim deležnikom

1. za tvorbo časovnih oblik in izražanje časov:

a) preteklika: Kadar **ye** Iefus vnebu fhall || **ye** gfuym iogrom rekal || Meni **ye** bug vfo oblaft dall || Meni **ye** vfe poduergal TC 1550, 168[=170](93b); kako kuli fvìtlò, glafnò, ozhitò inu priproftò **fo** Apoftoli CHriřtufuovi Evangelion osnanili, pifali inu .. f'zaihni svishaliga .. taku **ie** fai oftal .. fkriven KPo 1567, Ib; Predan **ie** Nebo inu Semlia **bila**, fam iaft JPo 1578, I,104b; VSAZHETKI **IE** BVG STVaril Nebu inu Semlo. Inu Semla **je bila** pufta tår prasna DB 1584, I,1a; Ieft **fim** fekal BH 1584, 108 / elipt., z izpustom deležnika ali pomožnika Peter ie is tiga zaihna Iefufa fpoftal, de ie on ta praui Sueti Bug, per tim fmiřlil na to veliko dobruto kir **ie** on nemu inu nega touarishem fteimi rybami TR 1558, Qb; vtím 1336. leitu **fo** Vnemshki desheli tudi velikì treffuui, koker vti Bařilei inu Vřtrařpurgi **bili**, dofti ludi, pobili, hishe poderle TT 1577, 307; Kam **je** tvoj Krajl, de bi tebi mogèl pomagati, u'vfeh tvoih Méřtih? DB 1584, II,107b *je izginił*; po tuji prevodni predlogi Wo **ist** dein König hin? LB 1545, 1586-1587

b) predpreteklika: Inu kadar **fmo bily** eno Barko nashli, katera fe je v'Phenicio pelala, fmo v'njo ftopili inu fmo fe tja pelali DB 1584, III,73a; **Sèm bil** fekal .. **Sèm** vshe **bil** fekal BH 1584, 109; TY pak, kateri **fo byli** Iefufa vluvili, fo ga pelali k'Viřhimu Farju, Kajfashu, kamer **fo fe bily** v'kup fbrali Pifřarji inu Starifhi TPo 1595, I,240

c) prihodnjika: bodite pohleuni pod to mogozho roko bořhyo/ de vas kader **bode** zhas gori pouiřha TC 1550, 139(78a); Ieft **bom** fekal .. Ti **bořh** fekal .. On, a u, **bo** fekal .. Mi **bova, ve, va**, fekala, le, la .. Vi **bofa, e, a**, fekala .. Mi **bomo** fekali, le, la .. Vi **bote** fekali, le, la .. Oni, e, a, **bodo** fekali, de, le, la BH 1584, 109; Ta Vera řtufhi htimu, de my od greihou prořti, inu Boshji Otroci **bodemo** TPo 1595, II,123

2. za tvorbo naklonskih oblik in izražanje naklonov:

a) sedanjega pogojnika: Mi fmo, Bug uei, dofti fmiřhualoi, skakouimi puřhřtabi to nasho beřfèdo **bi** mogli prou, po tei Orthography, řhtaltnu inu řaftopnu piřfati, de **bi** preueliku puřhřtabou oli Confonantou kani fiłlabi ne iemali TE 1555, E3a; Inu de **bi** GOSPVD ukna na Nebi řturil, koku **bi** tu moglu biti DB 1584, I,206b

b) preteklega pogojnika: ta zhlouk de **bi** ne **bill** greřhell/ on bi po Bořhy uoli inu řapuuidi vfelei miřlil/ gourill inu giall TC 1550, BH(10); kadar fe tebi kaj fhaligna řtury .. nejmařh fe fdaici boiovati temuzh rezhi: meni je fhali, jeřt bi hotil de **bi** ti tiga ne **bil** řturil TPo 1595, II,144 / elipt., z izpustom pogojnika koleđniki ob Boshizhi poyo, Mi fmo priřli pred vrata, de **bila** Boshya slata, O Maria, O Maria, Nouu ie leitu vdesheli, bodi Iefus per nas TC 1575, 218

c) velednika: Prekleta **bodi** ta femla fa tuyo uolo TC 1550, (9) *naj bo*; **Bodite** vfelei ueffeli, veden Molite, Boga řahualite TT 1557, ee3a; Sakai onu ie piřřanu vti buqah tih Palfmou, **Bodi** nega prebiuane puftu, inu ne **bodi** nikogar, kir bi unim prebiual TT 1557, 332; O Bug ne molzhi, inu ne **bodi** taku tyh TPo 1566, 151b; SLEDni Zhlovik kir ie řhiu, || mora vkratkim vmreiti :/: **Bodi** mlad, řtar, mogozhliu, || Mora gnil řtrohneti DC 1579, 105; En leben, **bodi** dober kakòr hozhe, taku majhin zhas řèrpy DB 1584, II,170a; NAřh Ozha, kir fi v'Nebefřih, Pořvřzhenu **bodi** tvoje Ime DB 1584, III,5b

// ob členku **si** ali/in v zvezi z **ali/oli** v vezniřki vlogi *izraža možnost izbire*: Tu imate veiditi/ de vfaketeri/ kar dobriga řturi/ tu iftu bode od tiga Gofpudi boga priell/ tar fi on **bodi** an hlapiz oli ledig oli fam fui TC 1550, 140(78b); Ia fi **bodi** en dober oli hudi Angel, Si **bodi** en hud oli dober, bog oli bogat, niřig oli velik zhlouk, mozħna oli řhibka řuirina, taku vřai aku bi glih hotela kai vezh oli mane, hudiga oli dobriga timu

B

zhloueku .. fturiti .. taku ne more, temuzh kar ie ni od famiga Gofpudi Boga dopufzhenu TT 1557, ddb; Della, katera zhlovik fvojmu blishnimu ftury, te Bug dèrshy kakor de bi fe njemu famimu fturila, tar fi **bodita** taifta dobra ali huda DB 1584, I, IVa; Kateri tedaj bo molil inu profsil, **bodite** fi ficer drugi Ludje, ali tvoj Israelfki folk .. taku vliſhi ti v'Nebi .. inu bodi miloftiu DB 1584, I, 189a; Ali hozheſh li ti en Karfzhenik oftati .. taku ti na nikogar negledaj ali nemaraj, on fi **bodi** Ozha ali Mati, on fi **bodi** GOSPVD ali fravva, on fi **bodi** Fyrfht ali Cefſar, je li on venim pohuihfainju, taku fe ti varuj TPo 1595, III, 162 / Inu kateri zhlouik, **bodi** on kerszhen oli nekar .. potei perui inu drugi Boshy Tabli fe ne dershi .. Ta ifti guishnu drufiga ne zhakai .. famuzh vfo fromoto inu shtraifingo od Buga, na teleſſu inu na blagu TT 1557, r3a

3. za izražanje načinov:

a) tvornega: Inu Iesus **je** okuli hodil po vfej Galilejſki deſheli, **je** vuzhil v'nyh Shulah, inu **je** predigoval ta Evangeli .. inu **je** osdraulav vfe ſhlaht Bolesni inu Beteshe DB 1584, III, 4b; Indicatiſi praefens, numeri Singularis. Ieft **ſim**, Ego ſum, Ti **fi**, tu es, On, ona, onu **ie**, ille illa, illud eſt BH 1584, 502[=102]

b) trpnega: Leta pridiga **ye** od primofa truberie zheſtu pridigoana TC 1550, 202(109a); Kateri bode veroval, inu **bo** kàrfchen, ta **bode** isvelizhan, Kateri pak ne bode Veroval, **bode** ferdaman KPo 1567, XC; ne iskushaimo Criftufa, koker fo oni nekateri iskushali, inu **fo bili** od kazh konzhani TT 1581-82, II, 86; ti **bofh** od GOSPVEDA Zebaoth obyſkan, s'hudim vremenom, inu s'tréffom DB 1584, II, 11b

III. nedov. in dov. kot pomožni glagol, v vlogi vezi s povedkovim določilom

1. povedkovo določilo je samostalniška beseda, samostalniška besedna zveza, predložna zveza ali odvisnik **izraža obstanjanje ali nastop tega (navadno stanja, lastnosti ali položaja/funkcije), kar označuje povedkovo določilo:**

a) kdo; kdo/kaj, komu kdo/kaj **povedkovo določilo izraža poklic, položaj, funkcijo, pripadnost skupini ali (sorodstveno, prijateljsko) razmerje ipd.:** IEft **fem** ta Gofpud tui Bug kir fem tebe iſpelall is te Egiptoue deſhele TC 1550, (12b); LVbi Bratie/ Bug inu muia veift **fta** pryzha/ de bi ieſt rad is ferza inu ſuelikim luſhtom te Nedelske Euangeliie popolnoma bil iſluſhil TR 1558, Z2a; TY Cloſhtri **fo** nakadai per Suetiga Auguſtina zhaſtu, Shule **bili** TAf 1562, 80b; On **ie** Viklefiſh, Hufit, Lutheran, en kecar KPo 1567, CLVb; Sueta Elizabeta, **ie bila** ena Kraliza zhes Vogre TC 1575, 282; Na Veliki nozhni dan .. poyo, Marya Diuiza, **bodi** nasha pomozhniza, pruti tuimu Sinkuui TC 1575, 218; Ony **fo bily** Lonzharji inu fo prebivali .. pèr Krajlju, k'njegovimu delu DB 1584, I, 222a; ie

li **je** Bug le teh Iudou Bug? **Nejli** on tudi tèh Ajdou Bug? Ia gvifhnu, on **je** tudi teh Ajdou Bug DB 1584, III, 83a; Leta **je** moj lubesnivi Syn, na katerim jeſt imam dobru dopadenje DB 1584, III, 11a; vi neverujete, kaj ſim jeſt v'tem Mejſti Northausen, ker **fem** okuli dvajfeti lejt Farmofhter **bil**, sa en lep luſhtàn duhouni Vèrtèz .. ſaſſadil ZK 1595, 39 / vi Moshie, vi **fte** fi Bratie, ſakai vi eden timu drugimu kriuru deifte? TT 1581-82, I, 498; kar fi viſhi, tèm fe vezh ponishaj, taku ti GOSPVD **bo** priatel DB 1584, II, 155a / iron. ta vbogi Shahar na lejvi ſtrani .. fe je njemu ſhpotal, Ej, koku en feim Krajl **fi** ti? TPo 1595, I, 269

pren. My **fmo** po naturi ani otroci tiga ferda/ koker ty drugi TC 1550, 79(48a); GOSPVD **je** moj Paſtir, Meni nebo niſhtèr mankalu DM 1584, CVII **b)** kdo/kaj; kaj, komu kaj **povedkovo določilo natančneje opredeljuje osebek glede na vsebino oz. pomen, dejavnost, lastnost(i), stanje ipd.:** ta Vera/ **ye** anu ferznu peruolene/ hti beledi bolhy/ inu anu guifhnu fenefene na te ifte/ de kar Bug gouori .. de tu veryame/ de ye/ inu bode timu taku TC 1550, 212(114a); Nei **fo** li te deſed inu druge ſapuuidi tudi beſede bolhye? TC 1550, 107(62a); Ay niſtar **nei**, ena zhèſhnia **ie**, kar ſàm od niega ſliſhala KPo 1567, CXV; Ena Neſaſtopnoft **ie** per vratih ſtoiezh poſluſhati DJ 1575, 87; **Nebodi** pijanez, Sakai vinu veliku ludy vmory DJ 1575, 133; Nedela **ie** Dan tiga Gofpudi TT 1577, Mm3a; Luſhti tiga meſſa, **ie** Curbarya, luſhti tih ozhi, **ie** blagu inu lakomnost, offernten leben, ta praſna zhast, huala inu oblast tiga fuita TT 1577, 193; Sludi Turſki, Papeſhou Bug, || **Ie** prauim Vernim fouraſh hud TP 1579, A3a; Letu vpraſhaine inu odgovariaine **nei** Otrozhia ygra, temuzh ie od Gofpuda Doctor Martina Luteria raniciga, ſveliko riſnizo, sa te mlade inu ſtare piſſanu DC 1580, F7a; Vtim dinim Bogafui, **fo** Try eden, inu Eden **fo** Try TT 1581-82, II, *2a; Kula tèr Kojni **fo bily**, Sgul Ogen, fvetli tår lipy, v'teh fe je v'Nebu pelal DC 1584, CCLVII; Sakaj Zhebela **je** ena majhina ptizhiza, inu vunèr nar ſlajſhi ſad daje DB 1584, II, 157b; Leta dan **je** en dan dobriga ſelſtva DB 1584, I, 207a; **Nefim** li jeſt ta, kir Nebu inu Semlo napolnino? Pravi GOSPVD DB 1584, II, 38b; Stater **je** en Lot, inu kadar **je** Srebru, taku velá pul Rajniſh ſlatiga DB 1584, III, 11b *je srebrn*; Bat) **je** ena mera k'Vinu inu Ojlu DB 1584, II, 82b; Onu **je** ena filnu huda inu ſhkodliva rézh, de je tu zhlovezhtvu taku narasen reſterganu DB 1584, III, 104b; Tiga Neba dellu **je** pak, de daje deſh, roſſo, fnég mras, led, ſimo vrozhuft, luzh, fvituluft, inu vſe ſhlaht vreme DB 1584, II, 49b; Shivina **je**, kar je domazhe: Svirina pak **je**, kar je djvjazhina DB 1584, I, 1b; **Bodite** ferzhni inu Moshje, vy Philifterji, de nebote morali ſluſhiti Ebreerjem .. **Bodite** Moshje, inu vojſkujte DB 1584, I, 151a; Inu kar je noter ſhlu, **je bilu** en famez inu ena

famiza, od vřiga Meřa DB 1584, I,5a; Nebu inu Semla **bodo** prizhe, de vy nas fylo inu po krivizi morite DB 1584, II,180a; Ta Karřt **nej** obenu zhlovedku dellu TPo 1595, I,87; Vmreti **je** pred Bugom sařpati TPo 1595, II,295; ta Fariseer fe řdy, de **je** le řam nekaj inu vře ima, ta zolnar pak **nej** niřter, inu nejma niřter TPo 1595, II,199 / elipt., z izpustom povedkovega dolořila, navadno v dvogovoru Taku ie delo ena lepa řezh? Ia ti povem da **ie** KPo 1567, LXVib; Ie li tedai takou řposnanie, tako velika, rezh? Rifniřno da **ie** JPo 1578, I,87b

pre. Gofpud Iefus Chriřtus/ na ta Vezher kadar ye fratan bill/ Vřame ta kruh/ řahuali/ reflomi .. inu ye rekall/ Vřamite ieite/ tu **ye** tellu muye/ kir ye řa űas danu TC 1550, 73(45a); Ieft **fem**/ ta pot/ ta rifniza/ inu ta leben TC 1550, 98(57b); O řveti milořtivi Iefus, Shivi vezhni Bug, My **fmo** Zveit, prah, fenza, Gnilla zherviva Iefřha, Smili fe zhes nas DC 1579, 105; eķsřr. ti **fi** en kriřshejen Pěř DB 1584, I,176b; GOSPVD **je** moja Skala, inu moj Grad, inu moj odrěřhenik DB 1584, I,180b; DE bi jeřt s'zhlovedřkimi inu s'Angelřkimi jesiki govuril, inu bi neiměl lubesni, taku **bi** jeřt **bil** en buzhezř broněz, inu en sgonezh sgonezh DB 1584, III,94a; Moj jesik **je** enu peru eniga hitřiga Piřřarřa DB 1584, I,291a; Iefus pak je djal k'nym: Ieft **řim** ta kruh tiga lebna DB 1584, III,50b; Ieft **řim** en zvejt v'Saroni, inu ena Rořha v'dolini DB 1584, I,332b; Lubi Bratře, **nebodite** Otroci na sařtopnořti, temuzh **bodite** Otroci na hudobi, na sařtopnořti pak bodite popolnoma DB 1584, III,94b; danes z dvojnım zanikanjem Sakaj kulikur nařha della antizhe, kadar fo ona nar bulřha, taku **fmo** my drugisa niřter, kakor neřridni Hlapzi TPo 1595, II,271

// kot del vezniřke zveze **to je s pojasnjevalnim namenom uvaja drugařno, ustrenejřo, nazornejřo ali podomačevalno izrařitev, opredelitev řesa**: Od koka[!] inu koku/ řakai/ kadai .. ta praua řtara Mařha/ tu **ye**/ ta Vezherya nařhiga Gofpudi Iefuřa Chriřtuřa/ ye pořtaulena TC 1550, 72(44b); Ob deveti uri ie vřil Iefuř mozhnō rekoch: Eli Eli, lama řabathani: To **ie**, Bog moi, Bog moi, k'zhemu ři me řapuřil? KPo 1567, CLXIIIb; Ob řheřti uri, to **ie** pār naf, ob pol dne KPo 1567, CLXIII; INu pėřgudilu fe je na °drugi dan, po pėřvi Sobboti, de je on [Jezus] řkusi Šhita řhāl <°Tu **je**, na Velikunořzni pondelek> DB 1584, III,33b; INu po tehifřtih dneř, řmo fe °reřluřhili, inu řmo řhli gori v'Ierusalem <°reřluřhili> tu **je**, my řmo nařho pripravo, kakōř gvant inu drugu .. od řebe djalı, inu onđi puřtilı, de bi řem bujje mogli naprej pojtı> DB 1584, III,73b; Ampak Ezekielovu Mėřtu ima leřhati pruti puldnevi, inu on pravi, de ima imenovanu biti: Dominus ibi, tu **je**, Bug tamkaj, tu **je**, ker řam Bug preřbiva DB 1584, II,59b; BIBLIA, TV **IE**, VSE SVETV PISMV, STARIGA inu Noviga Teřtamenta, Slovenķi, tolmazřena, řkusi

IVRIA DALMATINA DB 1584, I,1a; tukaj nej bilu obeniga praviga Pridigarřa, kateri bi nas na to pravo pařho bil pelal (tu **je**, ta zhiřti Vuk bil naprej dersal) TPo 1595, II,168

// kdo/kaj; (pri kom) **izrařa (vsebinsko) istovetnost osebka**: Ie li pag is tiga řařlusehena tih dell, taku ta gnađa niřter nei, Sice tu řařlusehene **bi** ne **bilu** řařlusehene. Kai ie vshe? TT 1581-82, II,39; Tedaj je rekāl ta řogar, kateriga je Iefus lubil, h'Petru: Tu **je** GOSPVD. Kadar je Simon Petrus sařliřhal, de **je** GOSPVD **bil**, je on řvojo Robazho okuli řebe opařsal, sakaj on je bil nag, inu fe je vėřgal v'Morje DB 1584, III,59b / Nikar taku, temuzh pėř meni **je** ja, ja, inu ne, **je** ne DB 1584, III,97a *pomeni* / elipt., z izpustom povedkovega dolořila, v dvogovoru ali v povezavi s prej povedanim Iefus sdaici knım pėřgoori, inu prauı, Bodite řerzhni, Ieft **fem**, Ne buitefe TE 1555, F7b; Ta fratar pag ie bil nim dal enu řnamine, rekozh, kateriga ieft puřřham, ta **ie**, tiga vi dershite TT 1557, 83; Na puřled vprařha iřh: koga iřchete? Odgovoriťe: Iefuřa od Nasareta. Pravi Iefuř. Ias **řam** KPo 1567, CXLIX; kadar fo ony pėř Miři ředeli .. je Iefus djal: Rifniřznu jeřt vam povėm, eden mej vami .. bo mene řerratal. Inu ony .. fo djalı k'njemu, eden sa drugim: **řimli** jeřt? DB 1584, III,27b; Inu ony fo nřega vprařhali: Kaj ři tedaj? ři li ti Elias? On je djal: Ieft **neřim** DB 1584, III,47b; Vy mene imenujete GOSPVD inu Moıřter, inu vřem pėř řturite, sakaj **jeřt** řim tudi TPo 1595, III,140

// dov., kdo/kaj; (iz řesa), k řemu, kaj **izrařa spremembo v to, kar oznařuje povedkovo dolořilo: postati kaj**: ta Iskuřnauez .. prauı, ři li ti Boshy řyn, taku reci de letu kamine **bode** kruh TE 1555, C1b; Raumu kakor vře, kar is Semle pride, řpet k'řemli **bode**, taku ti Neuerni prideio is pėřkletia v'řerdamneine DJ 1575, 180; Kai fe hozhe pobulřhati inu Hkarřřhenikom **biti**, to fe more terpeti, dokler fe bude karřřhansko řhiulienie na nyh videlo JPo 1578, III,73; Taku **bo** tedaj puřřhava k'eni Nyvi, inu Nyva bo sa en Gosd dėřřhana DB 1584, II,13a; Obenu blagu nejma taku veliku biti, aku nej Boshyga řrahu per nym, taku imajo ty ľudje h'Petlerřem **biti** TPo 1595, III,136; inu **bode** is letiga vėřřeliga dne, en vezhni řhalořtnı dan TPo 1595, I,12 / Taku bode hpuřlednimu nekaj moralu is tiga **biti**, de on vezh bode dal, kakor ři ti dati pėřřil TPo 1595, I,164

● – **biti (komu) k niřemer propařti, izgubiti veljavo**: ony fo vřı pobegnili/ inu **fo** vřı gmalı gnizřemer/ nei/ kir bi dobru giall/ nei nekar eniga TC 1550, 77(47a); naiři ie veliko Vřhitka řpraulieniga imel na veliko Let, Tako mu **ie** knizřemer, sakai on ie vmarl to iřto nozh JPo 1578, III,71; trava polean voden fe bo řesletėla, inu vřa řėtou polean voden bo uvenila, inu **bo** k'nizřemer DB 1584, II,8a; Sakaj, fo li ty erbizhi, kateri fo od Pořtave, taku vera nej niřter, inu obluba **je** k'nizřemer DB 1584, III,83a; Aku Chriřtus nej gori vřtal, taku **je** valřa Vera

B

knizhemer TPo 1595, II,3; **biti nad čim k norcem biti prevaran, zavedèn glede česa**: Nihzhe ga nemore inu ne hozhe verovati, de bi pod tako lipoto taka velika lotrya inu fhkodliui ftrup bil, vfi ludje **bodo** nad tem k'norzom TPo 1595, I,59; po tuji prevodni predlogi Niemand kan vnnd wil es glauben/ das vnter folchem fchein/ fo groffe vntugend vnd fchedliche giffit fey/ alle menfchen **werden** drüber zu Narren LH 1566, I,XXXVI; **Bog je priča izraža podkrepitev trditve**: Sakaj my néfmo nigder s'pèrlisaukimi befedami okuli hodili .. ni lakomnu rounali, Bug **je** tiga prizha

DB 1584, III,111b

c) v zvezi z vprašalnimi zaimki kot nadomestilom ali dopolnilom povedkovega določila **ca)** v zvezi z zaimkoma **kdo** in **kaj** **sprašuje po nežnani vsebini osebka**: ti nekaj nouiga pernefshesh pred nasha ushefa, Natu mi hozhmo ueiditi, kai tu hozhe **biti** TT 1557, 390; Kaj **je** Iacobova pregreha? Neli Samaria? katere fo te Iudove viflokote? Neli Ierusalem? DB 1584, II,116b; Gdu **je** moja Mati? inu gdu **fo** moji Bratje? DB 1584, III,9a / ekspr. Ieft vbog blatni fhakal, sakaj ali na kaj bi se vfaj jeft hotel offertovati? Kaj **fim** jeft pruti letej Dezgli, kateri ty Angeli flushio TPo 1595, III,139 *nič nisem v primerjavi s to dečlo* **cb)** v zvezi s **kaj** za (en/enega) **sprašuje po kakovosti, lastnosti ali vrstnosti samostalnika v povedkovem določilu**: Ty ludie pag fo fe fazhudili inu fo rekli, kai **ie** leta fa eniga Mosha? TT 1557, 21 *Kakšen človek je ta?*; po tuji prevodni predlogi Was **ist** das fur ein Man LB 1545, 1981; Vgani vganavac dobar, kai **ie** ta sa ena ftvar KPo 1567, III; Kaj **je** tu sa ena huda rezh, katero vy delate, inu pretpujete Sobbotni dan? DB 1584, I,262a; Kaj **je** tu sa eno Molitov? TPo 1595, III,200 / Nash lubi GOSPVD vidi, kaj sa vbogi reuni ludje **fmo** my, Kadar my takoviga fhaza tiga fvetiga Evangelia nejmamo TPo 1595, II,209 / Kaj **je** tu sa eno befedo, de on pravi: Vy bote mene yfkali, inu me nebote nahli, inu kèr fim jeft, tja vy nemore priti? DB 1584, III,51b *Kaj pomenijo te besede?*

d) kaj; koga/česa [rodilnik svojilnosti], od koga/česa **izraža svojino, pripadnost komu/čemu**: Ne fhelli nega fhene/ ne hlabza/ ne dekle/ ne vollu/ ne olla/ ne vfiga kar **ye** nega TC 1550, (14a); utim Pallionu imamo tudi famerkati, de tu kraleuftuu inu Gofpoftuu Criftufeuu **nei** tiga fuita TR 1558, I2a; Sakai koker ta Shena **ie** od Mosha, taku tudi ta Mosh od Shene TL 1561, 44a; ekspr. Oh Shaloft fi **ie** nayu, kai fva fturila? KPo 1567, LXI; Inu vfaki pèrvi fad inu pèrvi rod, od vfhakih Povsdigovanfkih offrov, ima téh Farjeu **biti** DB 1584, II,82a; O GOSPVD Bug, kateriga **je** mafzhovanje, ò Bug, kateriga **je** mafzhovanje, pèrkashi fe DB 1584, I,303b; Nebesku kraileftuu **ie** nyh TITPre 1588, 92 / De **bi** vy **bily** od tiga Svita, taku bi ta Svejtu fvoje lubil: Ker pak **néfte** od tiga Svita, temuzh jeft fim vas od Svita isvolil,

satu vas ta Svejtu fovrashi DB 1584, III,56b; Moj lubi, nehodi po tém hudim, temuzh po tém dobrim: Kateri dobru ftury, ta **je** od Buga: Kateri hudu ftury, ta Boga nevidi DB 1584, III,127a *sledi Bogu, se ravna po božjih zapovedih* / Inu ker **je** on tigareftiga Antverha **bil**, je on pèr nyma oftal, inu je delal (Nyh Antvèrh je pak bil, de fo Tebihe delali) DB 1584, III,71b *je znal, opravljat to obrt* / elljpt., z izpustom osebka Enimu dobruimu paftrirju flifhi oli doftoji, shivino, briti, nikar odrejti .. diceretur etiam Eniga paftrirja **je**

BH 1584, 847

// v zvezah s **čiga, česa** **sprašuje po pripadnosti koga/česa komu/čemu**: Zhiga **je** leta Deshela? DB 1584, I,169b; Moja Hzhi, zhiga **fi** ti?

DB 1584, I,15a / Zhefa **ie** dolg da Boshijo befedo ne ohranimo? KPo 1567, XCVIb

// kaj; komu **izraža namenjenost česa komu**:

Kadar bofh tvoje Vinograde bral, taku némafz .. paperkovati, onu ima tém Ptuum, Sorotam inu Vduvam **biti** DB 1584, I,118b[=112b]

● — **biti meča umreti v boju, biti ubit**: Aku bo veliku Otruk imèl, taku **bodo** tiga Mezha, inu njegovu vnuki nebodo kruha do fitofti imèli DB 1584, I,274a; **biti smrti** Sakaj aku jeft tu fturim, taku **fim** jeft te Smèrti DB 1584, II,207b *je to zame smrt*; nerovnaj s'nami po nahlih grehlih, ficer bi my vfi morali v'enim hipu te fmèrti **biti** DM 1584, CCXXXX *umreti*

● — **biti kriji/roda/žlahte koga biti v sorodu s kom**: Sakai skuli nega mi shiuimo, inu fe giblemo, inu fmo mi, koker fo tu tudi ty vashi eni Poeti gouurili, Mi **fmo** nega shlahte TT 1557, 391 *smo njegovi potomci*; Potle pride Alexander, inu ty fhtiri kir fo sa nym Krajlovali, kir **nèfo bily** njegoviga rodá ni kri DB 1584, II,88a[=87a]

e) nedov. in dov. **izraža obstajanje ali nastop stanja oz. lastnosti**: **ea)** kdo/kaj; komu/čemu kaj, komu k čemu **obstajati za koga/kaj kot to, kar poimenuje povedkovo določilo**: Ampag aku ena Shena dolge laffe redy, **ie** ni ena zhaft? TL 1561, 44a; Taku ty Ifeyki **fo** kanimu zaihnu, nekar tim Vernim, temuzh tim Neuernim TL 1561, 49a; nom **fo** lete Buque kanimu velikimu Troshtu knuzu, kir fee mi is shnih .. vuzhimo TT 1577, 257; Inu lete befède .. imajo tebi k enimu fpominu **biti** pred tvojnma ozhima DB 1584, I,104b / Takovu **je** rifnizhnu timu Sakonfkimu Stanu ena velika hvala TPo 1595, III,183; kadar ti h'pridigi grefh .. **je** njemu [Bogu] veliku ena prietnfha flushba, kakor vfi offri TPo 1595, II,240; Sakaj bi jeft vfelej imejla doma oftati .. inu nikar tudi vun fhpanzirati, vfaj je tu Diviza Maria tudi fturila, Ie li njej **ni bil** greih, taku meni tudi **nej** greih TPo 1595, III,128

pren. Pakal, jeft hozhem tebi kuga **biti**

DB 1584, III,2a; Ie leta fama Boshja befèda ima **biti** fvejzha nafhi nogi, inu ena luzh na nafhim potu DB 1584, I,1ab

● – (kaj) biti komu pokošen travnik (*kaj*) **biti za koga zaželeno, dobra priložnost**: Ta fe nerpoprej veflely teh trydešet Srebernikou, ty **fo** njemu **bili** (kakor fe pravi) en pokoshen traunik TPo 1595, 1,259; po tuji prevodni predlogi es **war** jhm (wie man fagt) ein gemeete wifen LH 1566, I,CLb // kdo; komu k čemu **povzročati/povzročiti komu/čemu to, kar poimenuje povedkovo določilo**: ty oblafniki nei **fo** gltrahu teim kir dobro deyo/ temuzh teim kateri hudu TC 1550, 128(72b); Poidi fad fa meno Satan, ti **fi** meni kani fmoti TT 1557, 48; Affyrrerfkih Krajleu Boguvi nym pomagajo: Satu hozhem jelt nym offrovati, de meni tudi pomagajo, ker **fo** vřaj tjiřti njemu, inu vřimu Israelu h'padzu **bily** DB 1584, 1,246a *so povzročili njihov padeč*; Poberi fe Sathan od mene, ti **fi** meni h'pohuifhainju, Sakaj ti ne meinifh kar je Boshje, temuzh kar je zhloveku TPo 1595, III,102 **eb**) kdo/kaj; komu, k čemu **obstajati kot predmet dejanja z neprijetnim učinkom, ki ga poimenuje povedkovo določilo**: kai ie potreba tebi tukaie na řvētu .. vřim Lüdem k'řpotu **biti** KPo 1567, CXIb; kshpotu imajo **bit**, inu kvezhni framoti prit, vři lizhkaki shpotliuci DC 1579, 121; ta hvala od nyh kunřti, **je bila** k'řhpotu DB 1584, II,145b; Tam vřaj morafh k'řhpotu inu framoti **biti**, sa volo vře tvoje hudobé DB 1584, II,38a **ec**) nedov., kdo/kaj; komu [smiselni osebek] kaj **vzbujati občutek, vtis, kot ga izraža povedkovo določilo**: Meni **ie** ena mahina rezh, kir bom od vas foyen TL 1561, 32b; Ty kijř fo řpervizh sazhele inu pořtavi, da Shenin inu Neveřta v'Čerkov greřta, fo eno kārřfanřko polřteno řarce imeli, inu nijm **ni bil** en řmėh .. kakōř řadāřlnimu řvētu KPo 1567, LXXb; Tu mi **je** enu lepu Meřtice, inu ena majhina Gorřiza, na katerim onu leřhy DB 1584, II,59b; Moj Priatel **je** meni en Puřhilz Myrre, kateri mej mojmi Pėřfi viři DB 1584, I,332b; Meni **nej** niřtėr bulřhiga, kakōř de bėřhim v'Philifřterřko Deshelo DB 1584, I,165b **ed**) nedov. in dov., kaj; komu [smiselni osebek] **pripadati/pripasti komu to, kar izraža povedkovo določilo: prejeti, imeti**: O Norezh, Leto nuzh bodo tuio dusho od tebe teryali, Tu pag kar ři perprauil, komu **bode**? TT 1557, 207; Periatel, fedı gori uifře, tedai **bode** tebi zhařt pred teimi kir per tei myři ukupe řide TT 1557, 215; Peter tedai odgouori inu knemu prau, Pole, mi fmo uře řapuftili inu fmo hodili řa tebo, kai nom tedai řa tu **bode**? TT 1557, 57 *kaj bomo za to dobili?*; prořřite kar kuli hozhete, onu vam **bode** DPa 1576, 9b; Kakou tedai **bo** meni lon? TT 1581-82, II,84; Inu od kod **ie** tu meni, de ta mati muiga Gofpudi kmeni pride? TT 1581-82, I,221; Kateri poprej odgovory prejden řliřhi, temu **je** norrořt inu framota DB 1584, I,323a // kaj; komu **koristiti komu**: On bo delal, inu ga nebo vřhil, inu njegovu blagu drugim **bo**, de fe ga nebo on vefleřil DB 1584, I,272a

// v zvezah z ime, priimek, vzdevek, brezoseb.; komu/čemu [smiselni osebek] kaj **izraža, da ima kdo/kaj ime, priimek, vzdevek, namenjen razpoznavnosti oz. prepoznavnosti nosilca; imenovati se**: Inu kadar Iefus vndu mumu gre, řagleda on eniga zhloueka .. katerimu **ie** ime Mateush TE 1555, D6b; Vtim iftim zřahu ie bil en brumen Bogaboieřh Vuzhen Menih .. timu **ie** Martinus Luter **bilu** ime TAr 1562, 18b; CRiřtus Iefus .. ie dua logra řteim Imenom Iudas imel, timu enimu **ie bilu** prideuik Iřhcariot .. Timu drugimu pag **ie bilu** Ime Lebbeus řteim prideukom Taddeus TT 1577, 227; Barnabas pak, inu Saulus .. řta fabo vsela Ioanneřa, katerimu **je** priimek, Marcus DB 1584, III,68a; kot slovniční zřled Formulave nominandi. Est mihi nomen Pomponius. Meni **je** jime Pomponius BH 1584, S12; niega [gospoda Trubarja] Ozhetu **ie bilu** Mihel, niega Materi pak Gertrud, ali Gera, ime TPre 1588, 106 / My řmo pak priřřli k'enimu Otoku, katerimu **je** ime, Claudia DB 1584, III,74a[=77a] / Tajřti [Kristus] ima eno Arznio, kateri **je** Ime, nikar dobra della delati, almoshne dajati, fe pořtiti .. Temuzh sa nas ranjen biti TPo 1595, I,214 **ee**) navadno v zvezah s **k, za**, kdo/kaj; komu/čemu, k čemu, za koga, (za koga/kaj) **izraža namenskost, kot jo poimenuje povedkovo določilo; služiti**: Inu on **ie** niei [řaraonovi hčeri] **bil** sa Sina, inu ona ga ie imenovala Moses DB 1578, 49b; ta Voda **je** nym [Izraeřcem] **bila** sa en řyd DB 1584, I,44b; Ti pak od vřake řhpishe, katera fe jej, k'ľebi vsami, inu ři jo v'kupe řpravi, de **bo** tebi inu nym k'ľedi DB 1584, I,5a / Ta Ořla **bota** sa Krajlevo drushino, da bo na nyh řėsdila DB 1594, I,176b kot slovniční zřled Atticifinus. Quid hominis? Kaj **je** zhloveka, vtuntėr etiam periphraři Carnialani cum particula sa, quod figvificat[!] pro .. kaj **je** sa zhloveka BH 1584, S2-3 *namenjeno človeku*; leta Evangelion **nej** sa ta mladi folk TPo 1595, II,199b // kaj; za kaj **izraža vrednostno nadomestivo oz. zamenjavo**: Taku pravi GOSPVD: Satu, ker ři tiga Smėrti vřejdniga Mořha od febe puřtil, taku **bo** tvoja Duřha sa njegovo Duřho, inu tvoj folk sa njegovu folk DB 1584, I,199b **2.** povedkovo določilo je pridevniřka beseda, pridevniřka besedna zveza, predlořna zveza ali odvisnik, kdo/kaj; kakřen/řigav/kateri, kakřnim, komu kakřen **povedkovo določilo izraža lastnost, značilnost, pripadnost, koliřino ali vrřnost**: Tu my vře/ (de **fmo** inu **bomo**/ pred bugom modri/ řueti/ prauizhni/ inu de prořti tiga greha **bomo**/) le řkufi to Vero Viefuřa dobimo TC 1550, 225(120b); TE Defed řapuuidi nas na poprei vuzhe/ kakoue řhege **bi** ta zhlouik **bill**/ de **bi** on řkufi ta greh ne **bill** iřkafhen TC 1550, (10a); fe ie bal ta Viřřhialřman, de **bi** Paulus od nih nerařtergan ne **bil** TT 1557, 410; Danas **fo** eni Mladi, Lipi, Sdraui, Vefleři, Mořhni, Sreřhni, Bogati, V ueliki zhařti inu Oblaři, inu řhiui, řutri pag **fo** Stari, Neusřtalřni,

Nemarni, Bolni, Shalofni, Shibki, V ueliki reu inu Nadlugi TKo 1557, d1b; ta fukna **ie bila** pres shua, od uerha skufi poufod fetkana TT 1557, 321; De **bi** mali veliki ludy, my vfi na femli kar nas ye: **Bili** te angelske shege *P 1563, 16; lef **fem** te Criftianske Vere TC 1567, A4; Inu **fo** edni navaieni na to staro Slovenko, Hèrvatko tèr Churilko Pifimo KPo 1567, VII; Glori, zhast, Viffoka huala, **Bodi** Bogu ozhu dana, Kir nam **ie** Vfelei nagnen TP 1575, Bb; mi Luterski, **fmo** inu **bomo** od tih Papeshnikou oblagani inu refnesheni, de mi diuizo Maryo .. fashpotuiemo TC 1575, 221; Obtu taka Islaga inu faltp **ie** kriju inu falsh TT 1577, 131; tu Meiftu **ie bilu** na shtiri vogle, inu **ie bilu** dolgu koker shiroku TT 1577, 481; Bug **budi** miloftiu meni Greshniku JPo 1578, II,136; Sakai on **ie** vaufeh glidih celo sa nishtar, inu neprudan JPo 1578, II,180; Moja Dusha **ie** polna nuie, inu moi Leban **ie** blisu Pekla TKM 1579, 113b *podoben peklju*; TA Praudni Napèrnik imah sturiti kunhtnu .. Shtirivoglaft ima **biti**, inu dvej gubej, eno dlan dolg, inu eno dlan lhrok ima **biti** DB 1584, I,54a; Sakaj kadar eden pravi: lef **fim** Paulou, ta drugi pak, lef **fim** Appollou, **nèfteli** mešeni? DB 1584, III,90a; Sakaj nekateru framovanje **je** s'grèhom, nekateru framovanje **je** pak, od kateriga se zhafit inu miloft dobode DB 1584, II,155a; POle, moja luba, ti **fi** lepa. Pole, lépa **fi** ti DB 1584, I,333a; Moj Priatel **je** moj, inu jeft **fim** njegova DB 1584, I,332b; on [Salomon] v'letih Buqvah vuzhy supèr nevolu inu Ikushnave, poterpehshlivi inu stanovitim **biti** DB 1584, I,317a; lef **fim** kakòr en Disheunik v'Pufzhavi: lef **fim** raunu kakòr en .. Zhuk v'opufzhnih mejftih DB 1584, I,305a; En Shkof pak, ima **biti** pres tadla, ene Shéne Mosh, tresiu, smatsen, poshten .. **je** vmetaln vuzhiti DB 1584, III,114b; Aku pak gdu drugazhi vuzhy, inu neofane .. pèr tém navuku, kateri **je** po Boshji voli, ta **je** napuhnen DB 1584, III,115b; Inu kadar fim pèr vas v'prizho bil, inu pomankanje imèl, **nèfim** jeft nikomar **bil** teshak DB 1584, III,100a *nisem bil nikomur (v) breme*; danes z zanikanim glagolom KAdar v'tvojga blishniga Vinograd grèhl, taku moreh grossje jèfti .. dokler **bofh** fit DB 1584, I,118b[=112b]; Obrejsan **fi** na ofmi dan, zhes lheft Nedel **fi** offrovan DC 1584, XCII; Aetiops albus dentes, Mur **je** bèl na sobeh BH 1584, S6; Victito lacte, **fem** shiv mleka .. dicitur etiam: òd mleka BH 1584, S29; Gospud Primosh, **ie** v'Krainski desheli, na Rafzhici, pod témi dobru roienimi slabodnimi Turiazhkimi Gospudi, ali Aurspergarji, try mile od Lublane, od poshtenih brunnih starishih roien TPre 1588, 106; vteim zhafsu te morije .. ty ludyè od velike flabufti v'Glavi irr **bodo**, inu od pameti pridejo TPo 1595, III,202; Diffentio. *German.* einer andern Meynung sein. *Slav.* druge misli **biti**, drugazhi misliti MTH 1603, 1,435; Caleo, Calefo. *German.* heiß oder warm feyn. *Slavon.* vrozh **biti**, gorak

biti, topel **biti** MTH 1603, I,200 / jeft vidim, de **fi** ti poln grenkiga sholzha, inu **fi** s'nepravizo svesan DB 1584, III,65b / Gofpud, tuia dobruta **ie** gori do nebes TPo 1566, 69b *je tako velika, da bi lahko segala do nebes* / elipt., z izpustom povedkovvega določila, v divogovoru eni fo diali, on ie dober, ty drugi pag fo diali, **Nei**, temuzh on fepelaua te ludi TT 1581-82, II,394

● – **biti dan na znanje biti oznanjen, sporočen**: skufi tu refodiue **ie** meni nafnane dana ta skriuuf TL 1567, 13a; ta kkrivnoft .. **je** pak resodivena, inu na snanje dana, fkusi Pifma téh Prerokou, po sapuvidi tiga vezhniga Bogá DB 1584, III,88b; Sakaj tukaj je najde ta Kry Christufeva, kakor **je** onu tukaj nasnanje danu, de Kry inu voda vkupe teko TPo 1595, I,304; **biti (komu) k pridru koristiti**: Inu de bi fi jeft vfe moje blagu vbosim resdejil .. inu bi lubesni neimèl, taku **bi** tu meni nilhtèr **nebilu** h'pridi DB 1584, III,94a; Ona [sol] **nej** ni v'Semlo ni v'gnøj h'pridu, temuzh fe savèrshè DB 1584, III,40b *ni uporabna ne za zemljo ne za gnoj*; Sakaj telefnu vadenje **je** mallu h'pridu: Ampak po Boshji voli shivèti, je k'vfimu pridnu, inu ima oblubo, letiga, inu prihodniga lebna DB 1584, III,115a; Profum. *Germ.* nutzlich feyn. *Slav.* hpridu **biti** MTH 1603, II,347-348; **biti majhnega srca biti malodušen, boječ**: troshtaitè te, kir **fo** maihiniga ferza, fenešite tim shibkim TT 1581-82, II,222; Sa tiga volo nejmamo my pod tem Krishom neterpeshlivi ni maihiniga ferza **biti**, Temuzh leta Trofht imejti TPo 1595, II,41; **biti na dnevi biti očiten, razviden**: Ta oftra lhtraifniga nejma spati, kadar **je** ta greih na dnevi, inu vfkateri vidi, de inu ona garda rejzh TPo 1595, I,119; **biti (dobro) pri dneh biti (zelo) star**: je bil en star Mosh, sa Sauloviga zhafsa, inu **je bil** dobru pèr dnèh mej Moshmy DB 1584, I,159a; **biti v pan dejan/položen biti izobčen, preklet**: Sakaj ludyè fo fe vshe bily sgliali, aku bi gdu njega sa Criftufa sponal, de **bi** taifti v'pan poloshen **biti** DB 1584, III,53a; Kateri bi pak timu supàr rounal, ali fe podstopil leto ordnungo resdjati ali resdréti, ta bi imèl v'Pan djan **biti** DB 1584, II,192b; **ne biti enega boba vreden biti brez vrednosti**: Tak Poft ie vezh eno fpakouanie, inu le symenom, nikar sdianiem Poft: Kakor fe tudi vperglihi prau: Der Wahlen Andacht vnd der Deütſchen Fasten/ find nit einer Bonen werd. Tyh Lahou Andaht, inu tih Nembzou poft, **nei** eniga boba vreden JPo 1578, I,83b-84a; ● – **NEbodi** nagèl ftvojmi úftni, inu nepufti tvojemu ferzu hitèti, kejkaj pred Bugom govorit DB 1584, I,329b *ne odzivaj se prehitro z besedami*; ● – KAdar bo GOSPVD Zionfke Ietnike odrèfhil .. Tedaj **bodo** nafha úfta polna fmèha, Inu nafh lesik poln hvale DB 1584, I,312b *bomo izražali veliko veselje in hvalo (Gospoda)*; ● – Letu bodo ty brunni

vidili, inu fe vefelili: Inu **bodo** vfej hudobi úfta samalhena DB 1584, I,307b *hudobni bodo morali molčati*

● — **biti k smrti** Kadar tu Iefus faslishi, prau, Leta bofean **nei** hti fmerti TT 1557, 293 *ne povzročila smrti*; **biti pri pameti/umu biti sposoben premišljeno, razsodno ravnati**: nepridnu dishputirane tih ludi, kir ne **fo** per pameti, katerim ie odufeta ta rifniza TT 1581-82, II,243; aku gremo od vuma, taku gremo Bogu od vuma, **Smo** li pag per vumi, taku **fmo** vom per vumi TT 1581-82, II,123; Déte, aku **ie** le vshe pèr pameti, tu dobru vei, de fo ozhine inu Materine dobrute inu fueifzhine .. veliku vekshe TP_{Pre} 1588, 95

◆ — **greh (nej) k smrti (ni) smrti greh**: nekoteri gréh **nej** k'fmèrti DB 1584, III,126a

// v velelniku

a) kot del molitvenega obrazca: Hvalen **bodi** GOSPVD, Israelfki Bug, od vekoma do vekoma: Inu vus folk reci, Amen: Inu hvali GOSPVA DB 1584, I,228a; Natu fe je ta Mosh pèrpognil, inu je GOSPVA molil, inu je djal: Hvalen **bòdi** GOSPVD, ta Bug mojga Gospuda Abrahamama, kateri nej sapuflil fvoje milofti, inu fvoje rifnize na moim Gospudu DB 1584, I,15a

b) kot pozdrav ali/in blagoslov oz. kot del tovrstnega besedila: iron. fo fe vshe pred nym poklaniali, inu ga sashpotouali rekozh: sdrau **budi** Kral Iudouski JPo 1578, I,126a; Pole, tedaj je Iesus nje [žene] frezhal, inu je djal: Sdrave **bodite** DB 1584, III,18b *Pozdravljene!*

● — kot členek **bodi Bogu toženo izraža obžalovanje**: onu flejdni v'febi pozhuti, (**bodi** Bogu toshenu) de je nafhe meflu inu kry, imer, po naturi, le h'grehom inu k'hudimu nagnenu DB 1584, I,bVb; Inu Bogu **bodi** toshenu v'Nebu osgoraj, de fe najdejo hlapzhizhi inu Deklize, od defset, dvanaift lejt, kateri s'Bugom .. inu fdrugimi grofovitiimi imeni preklinajo TPo 1595, III,161; **bodi ga Bog hvaljen/zahvaljen izraža zadovoljstvo zaradi uresničenega ali veljave povedanega**: LETukaj (**Bodi** ga Bug hvalen) hozhe cillu hudu ftati sa Papesha DB 1584, II,92a; kakòr de bi Èva rekla: O **bodi** ga Bug sahvalen, letu imam jeft GOSPVA, tiga Mosh, tu Seme, kateru ima Hudizhu glavo ftreti, inu zhlovezhtvu odrèfliti DB 1584, I,3b

// nedov. in dov. **izraža pridobitev ali obstoj lastnosti, ki jo poimenuje povedkovo določilo**: Calefio. *Germ.* warm werden. *Sclav.* figreti gorak **biti** MTh 1603, I,199-200; Pubefco. *Germ.* anfahren gebartet werden/ manbar werden. *Sclav.* klfhenitvi **biti** MTh 1603, II,355 *postati ali biti goden za ženitev*

3. povedkovo določilo je prislov, prislovna besedna zveza, predložna zveza ali odvsnik:

a) kdo/kaj, koga/česa [ob količinskem izrazu] **izraža obstajanje v okoliščinah (prostorskih, časovnih, lastnostnih, vzročnostnih), ki jih poimenuje povedkovo določilo**: Prerokuie Iudom de nigdir doma ne **bodo** TP_s 1566, 107b;

KAdar je pak Jacob flifhal, de **je** v'Egypti Shitu **bilu** na prodajo, je rekàl k'fvoim Synom DB 1584, I,27b; Ah moj Gołpud, jeft inu leta Shena fve v'eni hifhi prebivale .. my **fve bile** vkup, de oben ptuji **nej bil** s'nama v'hifhi DB 1584, I,185a; Ony fo Criftufovi Slushabniki .. left **fim** dobru vezh DB 1584, III,100a; vfi enajft Tebihi imajo **biti** uv'eno mero DB 1584, I,52a *iste mere*; Kakòr ena Rosh mejt tèrnjom, taku **je** moja Priateliza mej Hzherami DB 1584, I,332b; Kar eden ne vej, tu niega ne moti, onu ne da ni ne vefselia ni fhalofti, temuzh **je**, kakor de bi nikdar ne bilu TPo 1595, I,33 / TA SLOVENSKI KOLENDAR KIR VSELEI TERPI .. Ta kafshe inu prau .. Kuliku **ie** Dni venim Leitu, Kuliku **ie** Leit kar ta Sueit ftoy TKo 1557, d1a; Tabelniz .. ima fheftnajft **biti** DB 1584, I,52a; veliku **je** poklzanih, ali malu isvolenih DB 1584, III,14a; Poglej kaj **je** fovrashnikou DC 1584, CLXIX; Ocior. *Germ.* Müflfig gehen/ müflfig feyn. *Sclav.* pres della **byti** MTh 1603, II,156 / v zvezi **ni čisla** On velike rizhy dela, katere fe nemogo is vprafhati, inu zhudeffa, katerih **nej** zhifla DB 1584, I,268b *jih je zelo veliko*

// kdo/kaj; (iz koga/česa, od koga/česa) **izraža izvor, izhodišče, vir; izvirati**: Mí pag veimo kai molimo, Sakai tu Ifuelizhane **ie** is tih Iudou TT 1557, 266; Tvoja Shlahta inu tvoje rojftvu **je** is Kananiterfke Deshele, tvoj Ozha **je** od Amoriterjeu, inu tvoja Mati od Hetiterjeu DB 1584, II,66a; Aku **je** leta fvit inu tu dellu od Zhlovékou, taku fe bo resflu: aku **je** pak is Buga, taku ga nemorete doli tlazhiti DB 1584, III,64b; Inu Tobias je djal k'njemu .. povej meni, is katere shlahte, inu od kateriga Rodà **fi** ti? DB 1584, II,149b; kar **nej** is Vere tu je greh, prvi S. Paul DB 1584, I,bVa; Iesus je odgovoril: Moje Krajleftvu **nej** od tiga Svitá: Kadar **bi** moje Krajleftvu od tiga Svitá **bilu**, taku bi fe moji Slushabniki sa tu bojovali, de bi jeft Iudom nebil isdan DB 1584, III,58a; Sakaj nyh vinlka tèrta, **je** od Sodomfke vinfke tèrte, od te Gomorfke Nyve ZK 1595, 145; Na tem pak nam leshy, de ludje vejdo, de **je** ta Diviza Maria od Hifhe Davidove **bila** TPo 1595, III,63 / Ie njemu dobru vsdal, inu djal: Od kod **fi** ti dober Mladenizh? DB 1584, II,149b / Vy fte vfi Otroci te fvitlobé, inu Otroci tiga dne: my **néfm**o od nozhi ali od témme DB 1584, III,112b

// kaj; (iz česa) **izraža snov, iz katere je osebek**: Inu te duanaift vrata, fo bile duanaift Perle, inu v'faka Vrata **fo bile** od ene Perle, inu te vulice tiga Meifta, **fo bile** od zhiftiga slata TT 1581-82, II,443; Inu vfe lete poffode, katere je Hiram Krajlju Salomonu fturil, k'Hifhi tiga GOSPVA, **fo bile** is sgul Brona DB 1584, I,188a

b) kdo/kaj; (v čem, s čim) **nahajati se v stanju (položaju, razmerju), ki ga poimenuje povedkovo določilo**: vuzhite fe tih befed

B

bofhyh is vuna de kadar **bote** v nadlughah oli merli/ bote dofti lepih trostlovu imeili pred sebo TC 1550, 89(53a); Aku Crifthus nei Gorioftal, taku ta vasha Vera ie prafna, **Vifte** she vtih vashih Grehih TL 1561, 51a; Kadar **ie** Iesus vmartri **bil**, Pokurnim vernim oblubil, po Smerti vseti vfveti Rai DC 1579, 91; Letu doli na Semli jeft h'tebi klizhem, kadar **je** moje ferce u'velikim ftrahi DB 1584, I,294b; Kadar vidio, de veliki Gofpudje tej besede fo fovraflh .. taku fe ony dershe htem Papefhnikom, per katerih obeniga takoviga hudiga vremena **neifo** v'kerbi TPo 1595, II,43 / Dai nam kar my potrubuemo/ Dotle v'fhiuoti **bodemo**/ De nas v'fhitag dobodemo TC 1550, 166(91b) *dokler živimo*; Iskufite vi fami febe, **fte** li vti veri, Probrairite fe fami TT 1581-82, II,145 *če verujete*; **Bodi** le s'myrom, moja hzhy, dokler svejflh, kakou konèz bo ta rejzh imèla DB 1584, I,148b *bodi mirna, živi v miru*; kadar ludie fpee, inu fi **neifo** obene fhkode v'kerbi, taku on [hudič] ne fpy, temuzh pride, inu feje Lulko vto dobro nyvo TPo 1595, I,117 *jih ne skrbi nobena škoda*; je reis, my vfi **fmo** vti falh mainingi, de Kadar bi my le te defset Sapuvidi sfifisom dereshali, taku bi snami pomankainja ne imejlu TPo 1595, II,108 *mislino narobe*; Satu ony ne mogo s'myrom **biti**, ony morajo zagovati, inu fe boje pred Boshjmi urtelnom inu fodbo TPo 1595, III,118 *Živeti v miru* / ta [deklica] **je bila** v'flushbi pèr Nae-manovi Shenì DB 1584, I,205a *je delala* / Od nahlih Ozhetou zhaffa **fmo** my u'velikim dolgi **bily**, do danafhniga dne DB 1584, I,255a / Ne bi bilu bulfhe, v'sakonu **biti**, inu dobro Vejft imejti, kakor isvunaj tiga Sakona, vgreihih inu v'ftramoti leshati TPo 1595, II,138

● — **biti (si) v svesti česa zavedati se česa**: kateri dobi tu odpufzhane fuih Grehou skufi to Vero Viefula, ta ifti .. **ie** v'fueifti v'felei tiga vezhniga lebna TR 1558, V3a; Taku **bi** mi tiga nigdar vti nashi Vyftij ne **bili** v'fueifti inu faguishani TAR 1562, 48b; Obtu tedaj morajo vfi zhlovèki, satu kir fo vfi grefhniki, vmrèti, inu fi nihfèr gvifhniishi v'fvejfti **biti**, kakòr fmèrti DB 1584, I,aVa; Aku fe onu pergody de **fmo** fi ene dragynje v'kerbi ali v'fueifti, kateri je premore, ta .. gleda koku bi fe na eni, dvej, try lejta omiflil TPo 1595, II,121

// kdo/kaj; (pod kom) **nahajati se v podrejenem položaju**: Potle fo ty eni Tyranni .. te Pilde po febi glih delali, gori na ftebre inu vte Cerque ftauih, fapouedouali vsem tim .. kir **fo** pod to nih oblaftio **bili**, per veliki shtraifingi, de fo morali take Pilde moliti nemi offrouati TC 1575, 261; Temuzh on **ie** pod teimi Oduetniki inu Flegarmi, do tiga zhaffa, kir ie ta Ozha poftauil TT 1581-82, II,157 *je odvisen od zahtev odvetnikov in flegarjev*; Hudizh je tiga Svita Firflht inu Bug. Sakaj fvejt njemu flushi, inu **je** pod nym DB 1584, III,97b; Sakaj ena Shena, katera

je pod Moshom, kakòr je dolgu Mosh shiu, je ona savesana h'Poftavi DB 1584, III,84a *je glede fpoftovanja postavde dolžna slediti možu* / de **je** onu taku vfe pod to Smertjo, inu more vmrejti, tukaj nej oben zhlovik frayan, ni vun vset TPo 1595, III,90

// kdo/kaj; (pri kom, v čem) **biti predmet tega (čustvovanja, odnosa, dejanja, delovanja), kar poimenuje povedkovo določilo**: Oni .. obeniga Preroka Pifma prou ne faftopio, **fo** uferdi Boshym inu poduersheni timu uezhnimu pogublenu TL 1561, 58b; naj Ierusalemfke sydy sydamo, de no**bodemo**![!] vezh v'fhpotu DB 1584, I,256b; Pilatus .. je saftopil, od Iudou, de **bi** vezh **nebil**, v'Cesljarjovi priasni :/: Kadar bi Iesufa fpuftil DC 1584, CXII *da bi mu cesar ne bil več naklonjen* / vy nedèrshite Praude zhlovekom, temuzh GOSPVDV, inu on **je** pèr vas v'fodbi DB 1584, I,cVIa *njega sodite* / en kàrfzhenik .. bi imèl veden zviblati, aku fo njemu njega grehi odpufzheni, inu aku **je** v'Boshji gnadi, ali nikar DB 1584, I,bIIIb *je deležen božje gnade*

● — **biti v (veliki) časti biti zelo cenjen, spoštovan**:

Sakai aku ta slushba, kir tu ferdamnane pridiguie **ie** vueliki zhafti (Glory) veliku vezh ta slushba, kir to Prauizo pridiguie, **ie** veni obilneishi zhafti TT 1581-82, II,118; Takovu je tudi trostlivu, de je nam taku lipu pravej Hifitorij .. nasnainje danu, koku je ta vleta Cerkou letukaj na Semli reuna, ta falh pak inu kriva Cerkou **je** vzhafti, inu vihsoku dereshana TPo 1595, III,115; **biti v oblasti zmoči**: ufaki refmisli, kar eden umei oli **ie** ukaki oblafti, tu on ufe le od Buga ima TL 1561, 32b

// kdo; (v čem) **nahajati se v tem ali biti opremljen s tem, kar poimenuje povedkovo določilo**: Te Babe .. de **bodo** vtim quantu/ kir fe fspodobi nafhi veri TC 1550, 137(77a) *bodo oblečene tako, kot se spodobi naši veri*; kateri **je** v'oroshje, ta pojdi pred Skrinjo tige GOSPVA DB 1584, I,122a *je oborožen*; Inermis. *Germ. vngewaffnet/ wehrloß. Sclavon. kateri ne je varnofhi vristingi* MTh 1603, I,705-706 *je neoborožen*

c) kdo/kaj; komu, (v čem) **opravljati dejanje, ki ga poimenuje povedkovo določilo**: Iaft **fem**

vshtritu v'fuperftianiu *P 1563, 194 / Pergudilu fe ie pag utih iftih dne, de on gre na eno goro moliti, inu **ie bil** ufo nuzh utih molituah pruti Bogu TT 1557, 177 *je vso noč molil, prebil v molitvi*

● — **biti spred oči** Ali takovu pritenje **je** predelezh f'pred ozhy DB 1584, II,159b *ni neposredno vidno*; **biti (komu) na del pripasti/pripadati komu**: Inu fo nym jéd gori nofsili od njegove [Jožefove] Mise. Ali Benlaminu **je bilu** petkrat vezh na dejl, kakòr tém drugim DB 1584, I,29a; Ony bodo v'Mezh padli, Inu **bodo** Lifizam na dejl DB 1584, I,295b *bodo postali plen liscic*; po tuji prevodni predlogi Sie werden ins Schwert fallen/ Vnd den Füchsen zu teil **werden** LB 1545, 1018; **biti komu v**

rodu/ziahti biti s kom v sorodstvu, sorodu: Kadar se en hlapčihz inu dekliza .. kir fi **nei fta** preblifi vshlahiti .. vkupe vlameta TC 1575, 340; Ieft tebe profsim .. de mene naprei tudi obaruiesh pred vfo nefrezho inu sleigom, sred vfo moio Shlahito, inu ker **fo** meni vrudi TkM 1579, 43a

● — — **biti na/v porodu rojevati:** Ena shena kadar **ie** na porodu ima betesh inu shalof, fakai nee vra ie prishla TT 1557, dd4a; Inu kadar **je bila** v'porodu, je ena roka vun prifhla DB 1584, 1,25b; Htakovjmu flushi v'fhe sufseb ta prigliha, katero ta GOSPVD letukaj pela, od ene Shene, katera **je** na porodu, inu votrozhi nadlugi leshy TPo 1595, II,40; **biti vpricho izraža navzočnost, prisotnost:** Natu **fmo** mi ufi tukai upryzho Boshyo, de hozhmo poslushati ufe tu, kar ie tebi od Buga porozhenu TT 1557, 365; Obtu mi tebe tukai .. profsimo, De ti tuiga letiga slushabnika N. N. kir **ie** fdaí tukai vpryzho .. hozhes stuio Boshyo Gnado inu Miloftio darouati TO 1564, 76b; Sa tuga volo jeft tudi, kir **nëfim** v'prizho, letu pifhema, de meni nebo potreba oftrimu biti, kadar **bom** v'prizho DB 1584, III,101a; Inu Ajdje fo svëdili .. de **je** GOSPVD sam v'prizho **bil** v'boju DB 1584, II,172a; V'fe je valhe .. bodi fi tu kar **je** v'prizho, ali kar je prihodno, v'fe je valhe DB 1584, III,90b *sedanje*; Abfum. *Germ.* abwesenf oder nicht zu gegen fein. *Sclav.* nikar v'prizho **biti** MTh 1603, 1,17

4. povedkovo določilo je povedkovnik, povedkovniška besedna zveza, predložna zveza ali odvisnik:

a) nedov. in dov., brezoseb. **izraža stanje v naravi:** figovo drevo inu druga drevefa .. fe .. imeio seleniti, kako fami vidite, tako posnate, da **ie** blisò Léto KPo 1567, XVIIIb; Kada **ie** vshe posno vuezher **bilo**, ie rekal Gospodar tuga Vinograda kfuoiu Valpetu JPo 1578, 1,66b; Inu Semla je bila pufta tår prasna, inu **je bilu** temnu na Globokofiti DB 1584, 1,1a; Incalefco. *Germa.* warm oder heiß werden/ erwarmen. *Sclavon.* toplu **byti** MTh 1603, 1,687-688 *postajati/postati toplo*; Frigeo. *German.* frieren/ kalt fein. *Sclavon.* marflubiti, s'merfuvati MTh 1603, 1,567

b) nedov. in dov., brezoseb./kdo/kaj; koga_{rod} [smiselni osebek], (od česa), komu [smiselni osebek], koga_{oz} [smiselni obsebek], na koga/kaj, za koga/kaj, na kom/čem, pred kom/čim, (med kom), s kom [smiselni osebek] **izraža doživljajsko in/ali razpoloženjsko stanje udeleženca oz. nosilca:** S. Auguftin prauí .. Kai ieft vprasham, oli kai **ie** meni mareí fa te ludi, de bi oni muio Ifpuuid slishali? TAr 1562, 69a *nič mi ni mar*; Kajfel ta Velikifar fe dërshi, kakòr da bi mu ta rézh v'farcy telko diala .. Alli nizh mu **nei bilu** KPo 1567, CLVb; Sram **bi** me **bilu**, da bi ieft ne ôtel nekai pretèrpeti, kadàr véfm da ie sam moi Gospod v'uárti kèrvavi put potil KPo 1567, CLXXIII; O Shena velika ie tuoia Vera. **Budi** tebi kako hozh JPo 1578, 1,87a; On pag pride, kadar **bo** nemu lefozh TT 1581-82, II,109; Veliku folkou fe bo nad

tabo prefrafhilu, inu nyh Krajlom **bo** pred tabo grosa, kadar bom puftil moj Mez h supàr nje fe fvejtití DB 1584, II,75a; Mene **je** fkoraj konèz od tuga davlenja DB 1584, II,29b; MOJ Bug Ieft fe framujem, inu me **je** ftrah DB 1584, 1,255a; Dvej rizhy fte, na katere mi **je** shal, na tretjo pak fim ferdit DB 1584, II,163b; David je rekàl h'Gadu: Meni **je** filnu britku DB 1584, 1,182a; INu ena Shena je bila, ta je na tekozhi krij bolna bila, dvanajft lejt .. inu ji nej nihfèr pomagalu, temuzh **je** le hujfhi shnjò **bilu** DB 1584, III,21b; TAKV NEMA **BITI** mej vami DB 1584, III,13a; *Crajn/fki.* Kafati fe *Slovenfki, Besjazhki.* fe kajati, shal **byti** DB 1584, III,CeVa; Horreo, Horrefco. *Germ.* ein graufen haben/ erzittern/ erchaudern/ sich fürchten vnd entfetzen. *Sclav.* grof**abiti**, fe fderfniti MTh 1603, 1,645 / Ieli **fo** tebi tvoij Greihi shal? DC 1580, F3a / Kako pak sa te **bode** kateri sa to Svesdo fvetiga Evangelia ne hodio? KPo 1567, LVIIb

// v zvezi **biti čez**, kdo/kaj **obstajati kot del celote, ki ne obstaja več; (pre)obstajati:** Antiohus .. je vsel tuga mlajfhiga Synu pred fe, kateri **je** fhe zhes **bil** DB 1584, II,199a / kot slovnični zgled Datuii perfonam bis verbis addunt .. Reftat, **je** zhes, je vezh, je prebilu BH 1584, S49

// v zvezi **biti proč/tja/tjakaj/vun**, kdo/kaj **izraža prenehanje obstajanja, življenja in/ali časovno odmaknenost česa; miniti, umreti:** TA nuzh **ye** tia dan gori gre *P 1563, 197; ta Shiuiua .. kadar vmerie, taku **fo** nee rizhy v'fe tiakai inu fo minile, inu is shne naprei nishter vezh ne bo TO 1564, 139b; Mui dneui **fo** tiakai koker ena vezherna fenza, Inu ieft fe fushim koker tu finu TPo 1566, 182b; v'fe ie sabfton, ni obeniga úpania vezh, pomuzh **ie** tie KPo 1567, LXIXb; No vshe, kadar oni neifo nishtar pred fabo videli, tako **ie** nyh trosht prozh, inu bi obnyh ftran v'fa ta mnoshiza morala vekomai poginuti JPo 1578, II,119b; Kai vam nebudeio inu spezhatene besfedje biti, taku nemoremo mi fkusi tuga Krajla pruti Puldnevi .. saftopiti, taku malu, kakòr fkusi Krajla pruti Pulnozhi .. kateriga zhas **je** vun DB 1584, II,89b[=90b] / Inu letukaj my vidimo, de sa letém zhaffom, ker je Papelh resodiven, nej nihfèr vupati ali zhakati, kakòr tuga Svita konèz .. Letu **je** Pifmu vun, inu v'fe prerokovanje ima konez DB 1584, II,92b / Kadar tvoij Brat obusha, inu tebi predà fvoje imenje .. Aku pak njegova roka némore tulikajn najti, de bi fpet en dejl reffil, taku ima tu, kar je prodal v'tiga Kupza roki biti, notèr do lejta tuga trobenjanja,

B

v'temištim ima vun **biti**, inu on ima k'fuojmju imenju priti DB 1584, I,76b *s tem časovnim mejnikom veljavnost določila (postavje) preneha in imejje je rešeno / ako my letiga Nebeskiga Doktorja Iesufa, ker ie ta pravi Kruh inu potok tiga Lebna sapuštimo inu sgubimo, ter fe obermemo na zhloueske poštaue, tako fmo tya, inu moramo na Dushi inu Telefu konez vseti JPo 1578, I,43b; Kej je pak en zhlovik, kadar vmérje, konèz vsame, inu je tje?* DB 1584, I,270a; kadar my po nafhi Shegi govorimo, taku pravimo: Ta **je** tudi tja, ta je tudi vmerl, ta je fdaunaj ftrohnil TPo 1595, III,196 / ekspr. Vtémiftim zhaftu bodo eno Pripuvift od vas fturili, inu klagovali: Onu **je** tje (porekó) my fmo resdjani DB 1584, II,117a / ekspr., v zvezi **biti za koga, s kom/čim tja/vun** Ony fo tudi mojo glavo s'vodo oblili: Tedaj fim jeft djala: Sdaj **je** vshe sa me cillu tje DB 1584, II,57a *konec je z mano; Potle je bilu s'Iudoufkimi krajlji tja* DB 1584, II,173b; Boshja zhudna v'figamogozhnoft fe tedaj tém vezh ífkašie inu vidi, kadar Bug ftporu tedaj pomaga, kadar **je** sovfu zhlovezhko pomuzhjo vun DB 1584, I,cVb *kadar človeške pomoči ni, kadar odpove; Tukaj my tedaj mišlimo, onu je vun s'nami* TPo 1595, II,40

● – **biti komu ob srcu/srce izraža čustveni odziv na kaj:** Dokle fám pár nih, to fturim, Alli mi **nei** ob fârcu, Kadar fám drugde, drugako govorim KPo 1567, CXII *čepprav mi ni všeč; Kadar nje [mlade deklice] lipe imenujo, taku one tiga ne hote imejti, inu terpejti, inu nym v'faj nej ob ferze* TPo 1595, III,129; Po tem kakor on tukaj najde, po tem **je** njemu vmifli ali ob ferzi, Aku veliku najde, taku je vefsel, Aku malu najde, taku je shaloften TPo 1595, II,296

c) **izraža vrednotenje ca** brezoseb./kaj [nadomestilo za polstavke, odvisnik z da ali nedoločnik; (na čem) Rifniza **ie**, de en kerfzhenik mora tudi imeiti, Greuingo inu shaloft zhes fuie grehe TT 1557, g3b; Onu **ie** fadofti, ta ura ie prishla TT 1557, 146; Tulikain **bodi** gouorienu, koku ie leta Shenai tui Veri kar-szhanski prishla TR 1558, Fa; Reif **ie**, mi fimo hudi gréshniki KPo 1567, CXVIIb; Sato neskarbite sa Iutershny dan, Sakai Iutershny dan bude fám sa fe skarbel: Sadofta **ie**, da v'faki dan fuoie slo ima JPo 1578, II,156; **Ne** li tu dofti, de imate taku dobro palho ..? DB 1584, II,76b; Telhku **je** delati BH 1584, 101; Nu jeft tebe vpralham, **nej** li onu reis .. de fe njemu en Syn pravi TPo 1595, II,100 / Koku **ie** de vi ne imate vere? TT 1581-82, L150 / Onu **je** fhe sa enu majhinu, taku me nebo vezh ta Svejtd vidil, vy pak bote mene vidili DB 1584, III,56a *samo malo časa (je) še cb* brezoseb.; koga_{od.} [smiselni osebek], komu/čemu [smiselni osebek] Gofpud Bug ye tudi gourill/**nei** dobru zhloueku famimu byti TC 1550, (5b); ekspr. Pfu te **bodi**. Ti fi ta kir ta Tempel refualuiesh, inu fpet utryeh dneh fáfidash TT 1557, 150 *sram te bodi; Pfuí **bodi**, tei hudi nashi Neueri* TR 1558, F2b; Kak vrag vam **ie** ada, da nezhetie mi verovati?

KPo 1567, CXXX; Io inu Ve, **ie** inu **bode** v'fem falsh Pridigariem inu vuzhenikom, kir tu S. Pifmu kriuu islagaio inu preurazhaio TT 1577, 507; Moshu **je** zhaft, od krega oftati: ampak kateri fe radi kregajo, fo v'fi norci DB 1584, I,323b; Vam **je** prevezh tja gori v'Ierusalem hoditi DB 1584, I,192b; Sakaj taku pravi Gofpud GOSPVD: **Bodi** ga sadofti, vy Israelfki Viudi: Pufite od krivice inu fyle, inu fturite kar je prou inu dobru DB 1584, II,82b; gorie **ie** meni, aku nebom Euangeli predigoual TPo 1588, 56; Vy pak moji Karfzheniki .. dobru inu blagur **je** vam, sakaj vy fte na tem pravim potu k'Nebi TPo 1595, II,308

// v zvezi **temu je/bode/bodi tako izraža potrditev, da je prej povedano v skladu z resničnostjo; Tako je! Naj bo tako!**: ta Vera/ ye anu ferznu peruolene/ hti befedi bohfy/ inu anu guifhnu fenešene na te ifte/ de kar Bug gouori .. de tu veryame/ de **ye/** inu **bode** timu taku TC 1550, 212(114a); Inu ty Iudi poterdio inu fo diali, Timu **ie** taku TT 1557, 414; Leta befeda Amen, ie Iudouska, inu v'febi deršhi tulikain, koker bi rekli, tu ie guishnu, oli timu **ie** taku, oli taku **bodi**, oli tu bode guishnu TC 1575, 159; On [Ioseph] pak je djal: Ia **bodi** timu taku, kakór fte vy govorili DB 1584, I,29b; Ta deshela pak je dana v'tiga Hudobniga roku, de on nje Rihtarje doli tlazhi. **Néi** timu taku? Koku bi drugazhi fhlu? DB 1584, I,269a; rifnizhnu, timu **je** taku BH 1584, 157; Natu je Vifhi Far djal: Ie li **je** timu taku? TPo 1595, III,24 / elipt., z izpustom povedkovega določila No, to **budi**, Iaft .. ti hozho Gnado inu Miloft iskasati JPo 1578, I,90a *Naj bo!*

// v zvezah kot **časť/hvala/mir bodi komu, s kom:**

a) **kot pozdrav in/ali blagoslov oz. kot del tovrstnega besedila:** Christus ie .. Suoym mlaishim porozhil, da kadar kei Vhisho prideio, nai poprei reko: Myr **budi** v'tei Hishi JPo 1578, III,57b; Ty Bratje is Lafshe deshelé vam dobru vsdajo. Gnada **bodi** s'vami v'femi, Amen DB 1584, III,132b; ena velika mnoshiza .. je flala pred tém Stollom .. fo vpyli s'veliko fhtimo, inu fo djali: Isvelizhanje **bodi** timu, kateri na tem Stolu fedy, nafhimu Bogu DB 1584, III,141a; Satu fe on [Kristus] dolgu ne muddy, pride fkuši saperte dauri knym .. inu pravi: Myr **bodi** s'vami TPo 1595, III,11

b) **kot del molitvenega obrazca:** Ieft .. molim is ferza tar fuero napoprei is tih pšalmou taku .. Zhaft inu Huala **bodi** tebi Ozha, Syn, Sueti Duh, koker ie v'tim fázhetki bilu, inu ie sdai inu bode imer tar v'felei. Amen TC 1555, L4b-L5b; MOLITOV KADAR v'Vezher gresh lezh. HVala **bodi** tebi ti nervegshi vekoma shiui Bug, Huala **bodi** tuoiji bogati dobruti inu milofti TKM 1579, 92b; Tu nam pomagaj Ozha v'fe gnade inu milofti, fkuši Iesuffa Crifufá nafhiga GOSPVA: Katerimu **bodi** sahvalenje, zhaft inu hvala, sa leta Pfalter, inu sa v'fe njegove

neifrezhene dobrute, kir fe nemogo preflhtëti, vekoma, Amen DB 1584, III,141a

c) kot izraz hvaležnosti: ljudje .. imajo rezhi: Bogu **bodi** hvala, kateri je dal, jeft imam en dober vshtyak, jeft nej fim taku cilu gard .. jeft fim vuzhen TPo 1595, III,129

// brezoseb.; komu [smiselni osebek], nedoločnik **naklonsko opredeljuje dejanje:** Danas ie zlouik[!] lep nu mlad, lutri fi bo na smert bolan, vřai mu **ye** treibe le vmreiti *P 1563, 174; On fteim na snanie da, ako nam on Kruh ne raslomi, fveto pifimo ne odpre .. taku nam **ie** trëbi lakote vmreti KPo 1567, CXXVIII; Onu **je** vřaj potreba Boga vezh fluhati, kakor zhloveke DB 1584, I,cVIB; potreba **je** hitejti BH 1584, S53; Cacaturio. *Germa.* Scheiffern/einem zufcheiffen noht[!] thun. *Slav.* mi **ie** potreba frati MTh 1603, I,189 / elipt., z izpustom naklonskega izraza Kadar nam **bo** ie is tiga fueidta ..

Obarri nas lubi Gofpud Bug TC 1550, 184(100b); Na zhim **ie** posnati tih Iudov poganof inu hudobo? KPo 1567, CXXXb; **Nei** nizh flifhati toshbe, pifma, pravde, tãmuzh le njih sdenia KPo 1567, CLVb; Bug, Ozha bodi per nas .. Kadar nom **bode** vmreti :/: Turk Vrag nas hto poshreti TC 1574, 111-112; Ah, my saobfoin delamo, nam **ie** Lakoto vmreti JPo 1578, II,25; s'Boshjo befëdo fe **nej** fhality DB 1584, II,961b(=196b); Ebreerlki folk **nej** savrezhi, ker taku lépe Shene ima DB 1584, II,136a; IESus ta je od Smërti vřtal, || Od fvoje britke Martre, || Nam fe **je** vefseliti, || Nam hozhe h'trofhtu priti, Kyrie eleifon DC 1584, CXXIII; Enimu principu **je** tãrpeti pořtavo, katero je on naredil BH 1584, S50; Kateri pak sa tu ne hozhe marati, tiga blifhniga nikar tudi taku lubiti, inu njemu pomagati ne hozhe, timu **nej** .. pomagati TPo 1595, I,39; Inauditus. *Germa.* vnerhört/ von dem niemãd hat hören fagen. *Slav.* kir **nei bilu** nikuli flifhati MTh 1603, I,687 / elipt., z izpustom nedoločnika ali naklonskega izraza in nedoločnika Ony fo pak djali: Kaj **je** potreba vezh prizh? DB 1584, III,5b

// v zvezi s **čas, red, brezoseb.;** česa, nedoločnik **izraža primernost časa za kaj:** Inu kadar **ie bilu** red, poshle htim Deloucem eniga hlapza TT 1557, 234; Neimamo drugih fuariti, kadar ga **nei** red, ali praui zhas DJ 1575, 79; Kadar **bo** jédy red, taku ti femkaj pëřtopi, inu jej od tiga kruha DB 1584, I,148a; Zhas **je** delati BH 1584, 101

● – (to) **bodi daleč naj se (mi) ne zgoti:** Ieft tedai prauim, Ie li Bug te fuie ludi fauergal? Tu **bodi** delezh TT 1560, 18a; Ioab je odgovuril, inu je djal: tu **bodi** delezh, tu **bodi** delezh od mene, de bi jeft hotil poshirati inu konzhovati, timu nej taku DB 1584, I,179b; tako pufti GOSPVD delezh od mene **biti**, de bi jeft imël mojo roko na Shalbaniga tiga GOSPVDA iftegniti DB 1584, I,165a *varuj me pred tem;* **biti na dnevu biti razvidno, očitno:** Sakaj moj Syn je mojga Hlapza supër mene obudil, de on meni na shivot frëřshe, kakor **je** na dnevi DB 1584, I,162b; Koku fe pak ..

sveřta fkãrb nalhiga gnadliviga Gofpuda, gori vsame, tu **je** Bogu fe fmili na dnevi ZK 1595, 32; **biti na tem izraža čas oz. stanje pred začetkom načrtovanega dejanja:** Kadar fte fe vshe bily pëřpravili, vřaki s'fvojim oroshjem, inu **je bilu** na tëm, de fte imëli gori pojti na Gurré, je GOSPVD rekãl k'meni DB 1584, I,101b; **truc bodi komu/čemu navkljub komu/čemu:** Christus je per meni, na tiga fe jeft dërshim .. truz **bodi** tej Pořtavi inu Hudizhu, de bi ony kaj na meni mogli imejti TPo 1595, I,73; **kaj je komu s kom?** Iefus praui kni [materij], Shena, kai **ie** meni ftebo? Ta muia vra she nei prishla TT 1557, 259 *Kaj lahko naredim glede tega, kar praviš?;* ona [žena] je djala k'Elju: Kaj **je** meni flabo ti Boshji Mosh? DB 1584, I,196b *Kaj imam opraviti s teboj oz. kaj želiš od mene?;* Inu vy od Zora inu Zidona, inu vře Philifterlke pokraine, kaj **je** vam s'mano? Hozheteli vy mene ftrahovati? DB 1584, II,109b *Kaj nameravate storiti z menoj?;* **kaj je (komu) zato? izraža nepomembnost povedanega:** ie nega fgreualu .. inu praui, ieft fem greishel, kir fem fratãl to nedolřhno kry. Oni fo pag diali, kai **ie** nom fatu? TT 1581-82, I,123 *Kaj nam mar?;* Nar poprej je nym [Judom] savupana Boshja befëda. De pak eni teifti neverujo, kaj **je** satu? Bode li nyh Nevera Boshjo Vero k'nizhemer flurila? DB 1584, III,82b

● – – preg. Bullhi **je** ena polna peřt pokojom, kakor obadvej peřty polne, s'mujo inu s'revo DB 1584, I,329b *skromnost omogoča mirnejše življenje kot bogastvo*

5. povedkovo določilo je nedoločnik, v zvezi z **videti**, kaj **izraža videz stanja, lastnosti, kot ga/jo izraža povedkovo določilo:** Mi fmo, Bug uei, dofti fmishlouali, skakouimi puřshjabi to nasho befëdo bi mogli prou, po tei Orthography, shtaltmu inu fařtopnu piflãti, de bi preueliku puřshtabou oli Confonantou kani fillabi ne iemali .. katero **ie** gerdu uiditi TE 1555, E3a; te Svirine **fo bile** viditi, kakor Sherjaviza ker gory, inu kakor bakle, katere fo mej tãmi Svirinami hodile DB 1584, II,60a

6. v povedkovem določilu je predložni morfem:

a) izraža rodilniřko prehodnost, v zvezi **biti prez**, kdo; koga **ne imeti:** Kateri **je** pres Shene, ta fkëřby, tu, kar je GOSPODNIE, koku bi GOSPVVDV dopadël DB 1584, III,92a *neporočen*

b) izraža dajalniřko prehodnost, v zvezi **biti proti**, kdo; komu **nasprotovati:** Sakaj fi me pořtavil, de **fim** jeft tebi pruti, inu fim fam febi ena telhkozha? DB 1584, I,268b; O GOSPVD Crite, jeft nebom tudi ta pëřvi: ti **bofh** tudi pruti meni, ta brumni, gnadlivi inu milořtivi Bug DM 1584, LXVII

c) izraža tožilniřko prehodnost, v zvezi **biti čez**, kdo/kaj; koga/kaj **izraža nadrejenost ali viřjo stopnjo; gospodovati, presepati:** Htimu on tudi praui, Inu ti **bodi** zhes pet Meift TT 1557, 231; SVETNIKI. Zhes Shularie .. **fo** S. Katarina inu S. Gregor

B

TC 1575, 273; Ampak Davida fim jeft isvolil, de ima zhes moj Israellki folk **biti** DB 1584, I,188b; Tedaj je on djal h'tem, kateri **fo bily** zhes Gvantno hifho: Pèrñefsite vřem Baalovim Slushabnikom gvant vunkaj DB 1584, I,209b; Zhes Olikove vèrte inu Murve na pùli, **je bil** Baalhanan, Gaderiter. Zhes Olifke Hrame, **je bil** Ioas DB 1584, I,233a; Sakaj on [Bog] **je** zhes nyh vře, taku fo ony vři pod nym, inu od njega TPo 1595, I,239 / Mi pag veimo, de ta Boshya prauda **ie** po rifnici zhes te, kir take rizhi delαιο TT 1560, 3a; Sakaj Krajleva sapuvud **je bila** zhes nje, de bi Peuci svejřtu rounali vřag dan njega potrebo DB 1584, I,261a / Ta mlashi **nei** zhes fuia Moiftra TT 1557, 179 *ne presega svojega mojstra, ni nad njim*; Obena kunřht **nej** zhes Shenlko kunřht DB 1584, II,163a; Eno drugo řvitlobo ima Sonce, eno drugo řvitlobo ima Luna, eno drugo řvitlobo imajo Svède: Sakaj ena Svèda[!] **je** zhes drugo vřvitlobo DB 1584, III,95b; taku ima Vera inu lubesan zhes vře Pořtave **biti**, inu teiřte vře vřvoji oblafi imèti DB 1584, I,(2)b

d) izraža tořilniřko prehodnost, v zvezi **biti za da** kdo; za koga **soglašati s kom, biti pristař koga: Ie** li Bug řa nas, Du nom bo řubper? TT 1560, 14a; Inu Iesus je rekål k'njemu [Ioannesu]: Nebranite mu, Sakaj kateri nej supår nas, ta **je** sa nas DB 1584, III,36b **db)** brezoseb.; komu [řmiselni osebek], za koga **prizadevati si, truditi se za kaj:** njemu **je** le sa Cristuřa, de bi .. tu oblublenu krajřlřtvu te gnade inu isvelizhanja, nebilu ferrahtanu DB 1584, II,+vřb

e) izraža dajalniřko ali tořilniřko prehodnost, v zvezi **biti zoper**, kdo/kaj, koga [rodilnik kolićine]; komu/ćemu, koga/kaj **nasprotovati komu/ćemu:** On tudi prou řpofna inu refmiřli/ kai ye ta Greh/ koku **ye** ta řilnu Bogu řubper TC 1550, 217(116b); Papeshou Legat ty drugi řhocofi, Farij inu Menihi .. řo Gofpudi Cefřarie preguuorili, ta **ie** tim Articulom inu Buquizom tudi řubper **bil** TAR 1562, 20a; ře pelamo kiakai ořdolai pod Cyprio, řatu, kir **fo** nom ty veitri **bili** řuper TT 1581-82, I,603; Sakaj ořdřehmal **bo** nyh pet v'eni hifhi mej řabo ři supèr, trye supår dva, inu dva supår try DB 1584, III,39a; Ie li Bug sa nas, gdu more supår nas **biti**? DB 1584, I,b11b; kadar **řta** Mosh jnu řhena vřihři ři řuper ali řesdilena, de on krugle, inu ona lonze řesbye, tukaj tu hifřenje ali pohiřlřtvu ne bode moglu dolgu obřřati TPo 1595, I,173

f) izraža orodniřko prehodnost, v zvezi **biti z**, kdo; s kom **soglašati s kom, biti pristař koga:** Inu Iefus praui knemu [Ioannesu], Ne branite nemu, řakai kateri nei řubper nas, ta **ie** řnami TT 1557, 195; Kateri **nej** s'mano, ta je supèr mene DB 1584, III,9a

PRIM. bi²

PRIM. bil²

PRIM. bodejoć^{1,2}

PRIM. bodoć

PRIM. bodoći [M. M.]

bitinijski (bitiniski) -a -o prid. [bi'ti:nijski]; P 1,

K 1 (TL 1561)

– m. ed. im.: bityniski; ☉

ki se nanařa na Bitinijo; bitinijski: Obtu ta **Bityniski** Kral Nicodemus ie tim [Galaćanom] řa volo nih redle voiskouane inu fueiřte řlusbte en deil fuie řeshele dal TL 1561, 74a [J. N.]

bitiniski gl. bitinijski

biti se bijem se glag. nedov. [bi'ti se 'bi:jem se, 3. os. mn. bi'jo: se]; P 17, K 6 (TR 1558, KPo 1567, TT 1577, JPo 1578, DB 1584, TPo 1595)

– nedol.: b | i/y | ti se; – sed. dv. 3. os.: bijeta se; – mn. 3. os.: byejo se (TPo 1595) ;- bijo se; – del. na -l m. dv.: bila se; – mn.: b | y/i | li se; ☉

kdo; s kom/ćim **udeleřevati se oborořenega spopada, boja; bojevati se:** řo ře vidili vtım lufti inu vtih oblakih .. vofuui, velike voiske od peřceu[!] inu konikou, ty řo vkupe vlekli inu řo **fe byli**, de ře ie tu pokane řlishalu TR 1558, S1a; Tedaj řa je řrezhalu pet řaushent Araberjou, inu pet řtu Kojnikou, inu řo **fe** řnym **byli**, inu řo en velik boj řturili DB 1584, II,202b; Inu ře je vidilu, koku řo **fe** vkup **byli**, inu ře s'řzhiti inu s'kopjem branili, inu koku řo mezhe isdirali DB 1584, II,197b; je ta GOSPVD taku obernil, de řo ty řovrařhniki ře řmotyli, inu řo **fe** řami mej řabo **byli**, inu davyli TPo 1595, III,17 / Mihael inu nega Angeli řo **fe byli** řteim Drakom TT 1577, 357

// kdo; za kaj **udeleřevati se spopada řploh; spopadati se:** Kadar **fe** dua Petlaria sa Koffaz Kruha inu Petlarski řhalkal[!] řesheta inu **bieta** JPo 1578, III,80b

// kdo; s kom, (s ćim) **udeleřevati se řesednega spopada; řepirati se:** Oni řo řo uřemi ludmi dobri .. ne kregaio, ne praudaio, puřte raishi febi kriuu diati, koker de bi **fe** řkum kregali oli **byli** TR 1558, i1b

řren. iefř skorai řtebi řridem, inu **fe** řozho řhnimi **biti** řteim mezhom muřh Vuřt TT 1577, 275 [M. M.]

bitje¹ -a sam. s [bi'tje -a]; P 1, K 1 (KPo 1567)

– ed. rod.: bitja; ☉

udarjanje z namenom povzročati bolećino; tepenje: Inu řhudò nei, od řaciĝa velikigra řerplenja, řařpotovanja, tepenja, **bitia** inu veřh nadlug, katere řo Iudij, viřhifarij njih hlapci inu řimliani niemu vřo nuřh inu drugi dan .. naloshili KPo 1567, CLXII [M. M.]

bitje² -a sam. s [bi'tje -a]; P 62, K 9 (DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, TPo 1595, TřM 1595, TřC 1595, ZK 1595, MTH 1603)

– ed. im.: bitje; →; ☉

Conditio. *Germ.* ein Stände/ ein Wefen.

Slavon. řtan, **bitje** MTH 1603, I,313-314

1. glagolnik od biti²; obřtajanje, bivanje,

življenje: Taku govory Christus od fam febe .. Nihzhe ne gre v'Nebu, temuzh ta kateri je lešem doli prihfal. Sakaj njegovu **bitje** ali stan fe ne sazhe stuprou letukaj na femli, kadar bo pozhet inu rojen TPo 1595, III,90 / kot slovnični zgled za glagolnik Gerundium in DI, effertur per Infinitium, Biti, effendi. vel per genitium verbalis, **Bitje**, quod habet in Genitio **Bitja**, id est, effendi .. Gerundia in DVM, **k'Bitju**, quafi dicas ad effendum BH 1584, 107

2. kar je narava, bistvo, značilnost živega, bivajočega: Ty lubi Angeli bi imejli špodobnu offertni biti, de fo ony veliku fhlahtmilhi kakor my zhlovéki Nerpoprej sa nyh nature inu **bitja** ali Stanu volo, potle, de fo ony tudi pres grejha TPo 1595, I,39; Letukaj on da GOSPV DV Christufu tu ime, inu ga jmenuje eniga Angela, Nikar de bi on sa fvoje nature ali **bitja** volo en Angel bil TPo 1595, II,100

// kar je narava, bistvo, značilnost boga, božanstva; božanskost: Bug Ozha nej od nikogar ni šturjen, ni šturjen, ni rojen: temuzh je od vekoma femkaj na eno zhudno inu neisrezheno visho, is fvojga **bitja** ali Bogaftva, eniga Synu rodil, kateri je shnym tigiailtga eniga **bitja** inu Bogaftva, eniga velizhaftva DB 1584, I,allb; BVG .. je .. k'nam govuril fkusi Synu .. Kateri .. je fvitloba njegove zhafty inu podoba *njegoviga, **bitja** <*njegove subftantiae, ali Bogaftva> DB 1584, III,127a; on [S. Duh] mora raunu te nature inu tiga **Bitja** ali Stanu biti, kateriga je ta Ozha TPo 1595, II,79; kar Bug rody, tu more njegoviga **bitja** nature inu laftnufti, tu je, vekoma vřiga mogozh, pravizhen inu shiu biti TPo 1595, III,65; Ieft verujem veniga ediniga .. Boga Ozheta .. Inu veniga ediniga GOSPVDA Iesufa Cristufa, Boshjiga ediniga synu .. kir je s'Ozhetom eniga **bitja** (ali Bogaftva) fkusi kateriga fo vře rezhy šturjane TIC 1595, XXVIII / Tukaj more enu Boshje **Bitje** ali Stan biti mej Bugom inu to Befšedo, Sakaj ona oba, Bug inu njegova befšeda, řta vezhna inu Vřigamogozha TPo 1595, II,100 / Tukaj .. morajo ludje .. le pošluhati, kaj Bug od fam febe, inu od fvojga noterniga **bitja** ali stanu pravi TPo 1595, II,97

3. kar obstaja z značilnimi lastnostmi kot posameznost; bitje, oseba: tu pifmu .. pravi .. de je Christus pravi Bug, de je ta Sveti Duh pravi Bug, inu de vener neiřo trye Boguvi, ni try Boshja **Bitja** ali Stanuvi, Kakor trye Moshje, trye Angeli, trye Sonza, try ukna. Ne, taku Bug vřvojem Bitju nej reslozhen, Temuzh onu je le enu edinu Boshje Bitje ali Stan TPo 1595, II,98

4. kar obstaja z nadnaravnimi lastnostmi; bog, božanstvo: gdu je pak, inu kaj je leta edini pravi Bug, kar njega Bogaftvu inu Boshji řtan tizhe, od tiga letu S. Pifmu tudi

prizhjuje .. de je on enu duhovnu, vezhnu, vřiga modru, nepreminitu, famu fvetu, pravizhnu, rifnizhnu inu vřigamogozhe **bitje** ali Bogaftvu DB 1584, I,allb

// o krščanskem Bogu izraža obstajanje v obliki treh božjih oseb kot enega Boga: vuzhy .. letu fvetu Pifmu, de fo v'letim edinim famim zhudnim Boshjim **bitju**, řtanu, ali Bogaftvu, try mej řabo reslozhene Perfone: Bug Ozha, Syn, inu Sveti Duh DB 1584, I,allb; Bug S. Duh, je od Ozheta inu Synu .. lete try Perfone neřo mej řabo vkup smelhane, temuzh reslozhene .. inu vinèr nej nikar ena od druge narasen lozhena .. kar Bogaftvu inu nyh **bitje** tizhe .. fo vře eniga famiga Boshjiga **bitja** ali Bogaftva DB 1584, I,allb; jeřt .. verujem rifnizhnu v'moim ferci, inu je tudi s'uřtmi řposnam, de ti Krajl Nebes inu Semle, Bug Ozha, Bug Syn, inu Bug S. Duh, try Perfone v'enim famim edinim **bitju** ali Bogaftvu, ři ta pravi inu vřigamogozhi Bug DM 1584, XX; jeřt .. fe cilu niřter ne kumram, koku tu more biti, de je le enu edinu **bitje** ali řtan inu vřaj try reslozhene Perfone vtakovim edinim **Bitju** ali řtanu Bug Ozha, Bug Syn, inu Bug Sveti Duh TPo 1595, II,102; my neimamo obene bulfhi befšede, de taku Ozha inu Syn nej ena edina Perfona, inu fo vřaj vener enu edinu neresdilenu **bitje** ali Stan, inu natura TPo 1595, II,99; On je le en fam Bug, v'enim neresdilenim Boshjim **Bitju**, ali try reslozhene Perphone ZK 1595, 81 [M. M.]

bja zlog; P 1, K 1 (BH 1584)

– bja; ①

v slovnicu **vzorčni zgled za razmejevanje zlogov:** Verum hoc peculiare est in lingva Carniolana: quòd in syllabis ja, je, ji, jo, ju, in quibus .j. confonans est, quaelibet alia confonans, ante eas syllabas posita, potest coire in eandem syllabam, cum eis, ut: **bja**, ut: verbja BH 1584, 34 [A. L. R.]

bje zlog; P 1, K 1 (BH 1584)

– bje; ①

v slovnicu **vzorčni zgled za razmejevanje zlogov:** Verum hoc peculiare est in lingva Carniolana: quòd in syllabis ja, je, ji, jo, ju, in quibus .j. confonans est, quaelibet alia confonans, ante eas syllabas posita, potest coire in eandem syllabam, cum eis, ut .. **bje**, ut: verbje BH 1584, 34 [A. L. R.]

bji zlog; P 1, K 1 (BH 1584)

– bji; ①

v slovnicu **vzorčni zgled za razmejevanje zlogov:** Verum hoc peculiare est in lingva Carniolana: quòd in syllabis ja, je, ji, jo, ju, in quibus .j. confonans est, quaelibet alia confonans, ante eas syllabas posita, potest coire in eandem syllabam, cum eis, ut .. **bji**, ut: verbji BH 1584, 34 [A. L. R.]

bju zlog; P 1, K 1 (BH 1584)

– bju; ①

v slovnici **vzorčni zgled za razmejevanje zlogov**: Verum hoc peculiare est in lingua Carniolana: quòd in syllabis ja, je, ji, jo, ju, in quibus .j. consonans est, quaelibet alia consonans, ante eas syllabas posita, potest coire in eandem syllabam, cum eis, ut .. **bju**, ut: verbju BH 1584, 34 [A. L. R.]

blago (blagu, blago) –a sam. s [bla'go: bla'ga:];

P približno 1800, K 43 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TA 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, KP 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DP 1576, TT 1577, JP 1578, DB 1578, TK 1579, DC 1579, DP 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TPre 1588, MD 1592, TP 1595, TM 1595, TfC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: blag | u/o/ú; – rod.: blag | a/á; – daj.: blag | u/ej; – tož.: blag | u/o; – mest.: bla | g/z (TC 1555, F4b) | ej/u/i/e/i (DB 1584, I,114a); – or.: blag | um/om; – mn. tož.: blaga (DB 1584, II,1b); ②

Blagú, ga, divitiæ, gut BH 1584, 61; *Deutfch. Gut/ oder reichthumb. Latinè. bona. Windifch. blagu. Italicè. beni, robba, possèssione, facultà, ricchezza* MD 1592, F6a; *Deutfch. Hab vnd gut. Latinè. bona. Windifch. vřa[!]* kar ima, vře jimejnje tar **blagu**. *Italicè. facultà, ogni suo bene & mobile & stabile, robba, patrimonio, possèssione* MD 1592, F6b; *Deutfch. Vermögenhait. Latinè. facultas. Windifch. premagajne, jimejne, blagu. Italicè. facultà, beni, robba, il potere, ricchezza* MD 1592, R2b; *Divitiæ. Germ. reichthumb. Slav. blagu* MTh 1603, I,441

1. kar je namenjeno prodaji na tržišču; blago, roba: fa volo kir vmei dveima Moriama leshi, inu ima duei veliki lipi Porti .. de od vřeh strani .. mogo kupci nih **blagu** inu kupzhio Lahku vtu Corintu perpelati. Od tiga ie tu Meiftu vkratkim zhaffu řylnu bogatu poštalu TL 1561, A2a; Kay ři vsel, vkradl .. sprodauniem hudiga **Blaga** sa dobro .. na ře pripravil: To ři vře dalshan nasay pouerniti JP 1578, III,105b[=115b]; Tedaj řo Kramarji inu Predavauzi sovřem shlahť **blagum** h'predaji zhes nuzh svunaj pred Ierusalemom ofšali DB 1584, I,262a; nihzhe vezh [ne bo] nyh **blagu** kupoval, tu **blagu** tiga slata, inu řrebra, inu shlahťniga korenja, inu perline, inu řhide, inu karmasin, inu řhkarlat, inu vus shlahť Tinenou lejs, inu vře shlahť pořsode od .. Slonovih kořty, inu vře shlahť pořsode od drasiga řeřsa, inu od Brona, inu od řhelésa, inu marmora, inu Cinnamet, inu Timian, inu řhalbo, inu kadilu inu vinu inu ořle, inu řhemle, inu řphenizo, inu řshivino, inu řouze, inu řkojné, inu řkulla, inu řteleřa, inu řduře řeh zhlouekou .. Ty Kupzi takoviga **blagá**, kateri řo od nje bogati pořtali, bodo od dalezh řtali ..

ře bodo plakali inu klagovali DB 1584, III,148b; kadar bi mogli [kmetje] řvoje **blagu**, kateru na terg perneřo, sa zřetvere denarje dati, bi je řaiřhi řturili, kakor de bi je ven pravi kup puřtili TP 1595, II,142 / **Blagú** na prodajo, merx, Kauffmans[!] wahr BH 1584, 61; Merx. *Germ. Kauffmanschatz/ waar. Slav. blagu* na prodajo MTh 1603, II,59

// **kar se kam prevařa; tovor**: Kadar řmo pag od řylne řfortune bili metani, na drugi dan uergo uunkai tu **blagu**, inu na třeťy dan řmo mi řnashimi rokami te barke priprauro uunkai uergli TT 1557, 424; inu řmo v'Tyr priřfli: Sakaj ondi je iméla ta Barka **blagu** doli poloshiti DB 1584, III,73b

◆ – **kupsko blago s trgovanjem ustvarjeni dobiček**: determinologizirano, pren. Ali nje kupzhia inu kurbarřki lon bo GOSPDV řvét: on ře nebo v'řhaz řpraulal, řemuzh kateri pred GOSPDV prebivajo, bodo njega kupřku **blagu** iméli, de bodo řéđli do řiřti, inu de bodo dobru obřizheni DB 1584, II,9b

2. kar ima kdo v svoji lasti; imetje, premořenje: Ne rodi za luřku **blagu** || Od buga ye tu nemu pořoyenu TC 1550, 155(86a) za tuje imetje; prořřimo .. de nas obaruie .. pred vřo nefreřho na řhiuotu inu na **blagu** TC 1555, C7b; Ta Cerkou more tudi řuleř enu lařnu guifřnu **blagu** imeiti, skaterim ře imao ři Pridigary inu ty Vuzheniki .. gori dershati TO 1564, 2a; Sakai tu **blagu**, nashe řdrauie inu řhiuot, kadar Bug ne vořřhi inu ne da, ře hytru premni, de tu **blagu** řgory, voiska řvame, tatie řrefneřo, Mi inu řhiuina vmeriemo TC 1575, 126; ty Papesņiki .. řnih řalř Vukum inu řynaufřhino boge ludi ob Duřo inu **blagu** perprauro TT 1577, XXII; Bug ga řheřna na negouim **blagei**, řatu řo nemu řiliferřj nidig, inu negoue řtudence řparřtio řalsipleo DB 1578, 22b; řpitalmasřtri řehmořhtri řcerkounim **blagum** imao řbrumni inu řueiřiti řiti TT 1581-82, II,129; kateri kul řkěrbru neřtury tvořga Boga Pořtave, inu tiga řrařla Pořtave, ta ima řvořo řodbo imeti, sa volo tiga djanja řodi ři k'řmerti, ali h'pregajřnu, ali k'řhřajřřingi na **blagi** ali v'řezho DB 1584, I,254a; Aku vam bo **blagu** řařlu, řaku neřpěrlořhite k'řnjemu řerza DB 1584, I,294b; od vřiga řvořga **blaga** je on polovizo řal Tobiu DB 1584, II,151a; *řrařřki. Imejnje řorořřki. Blagu* DB 1584, III,CeIVb; Pořledaj eden na řapelřa inu řhkořfe, řenarřeu inu **Blaga** imajo ony řadořti TP 1595, I,44; pod řem řeřřarřem řauguřto [řo] h'pervimu řratu ty řudje, inu nyh premořenje ali **Blagu** řhazani řily TP 1595, I,29 / Kateri od nepravizhniga **Blaga** ofřra, tiga ofřre je en řřpot DB 1584, II,167 *nepravieřno řidobřjenega imetja*; řakaj řkrivizhnim **blagum** .. ře nejma niřřter dřeřiga řturiťi, kakor de ře řem řupet nasaj da, katerim řu řliřhi TP 1595, III,177 / řatu tudi nej řilur řarřem

obenu telefonu **blagu** danu .. de bi iméli potelefnu gofpodovati DB 1584, I,(1)b *posvetno imetje*; Ene [postave] fo, kir le od potelefnih inu deshelfkih rizhy pravio <1. Postave od potelefniga **blaga**> DB 1584, I,(2)b; Ta Evangeli je zhes vfe pošvitu **blagu** TPo 1595, II,132 / Lety vfi fo bily vfihi zhes **blagu**, Krajla Davida DB 1584, I,233a *upravniki premoženja*

// *del, enota imetja, premoženja*: en kerszhenik .. ima tim iftim kerszhenikom Suetouati, de ftem iftim **blagum**, kir hote na Pilde inu Malane naloshiti, de tu iftu bofim ludem dado inu shnim pomagiao TC 1575, 266; left fim imél vekhli **blagu** od Goved inu Ovaz, kakòr vfi, kateri fo pred mano v'Jeruselemi bily

DB 1584, I,328b

// *zemljišče, ki ga ima kdo v svoji lasti, ga uporabljaja; posest*: Inu nyh **blagu** inu prebivaližhe je bilu, BetEl DB 1584, I,223b; Po Mestih pak v'Iudei je vřakoteri prebival v'fvojm **blagej**, kateru je bilu v'nyh Méstih DB 1584, I,261a

// *mn., redko kar je namenjeno za zadovoljitev človekovih potreb; dobrina*: Aku me hozhte pošlufhati, taku bote te deshele **blaga** vshivali DB 1584, II,1b

● — — preg. En dober priatelj fe nemore sobenimi denarmi ni **sblagom** plazhatj DJ 1575, 24; ● — — preg. Sheinkanu **blagu** nar drafišhe ftoji TPo 1595, II,198 *najdražje je, kar nam je bilo podarjeno iz preračunljivosti*

◆ — *ležeče blago nepremičnina*: *Deutfch.* Ligende gütter. *Latinè.* immobilia bona. *Windfch.*

lefhzhe **blagu**. *Italicè.* beni immobili MD 1592, 14b; *Prædium Germ.* ein ligend gut. *Sclav.* lefhzhe **blagu** MTh 1603, II,307

3. stanje bogatega človeka; bogastvo: Ta tretja Iskushnaua, ie tu Veliku **blagu**, Veliku Gofpoftuu, velika zhaft inu oblaf tiga fuita TR 1558, E3b; O Gofpud Bug .. Bushtua inu **Blaga** meni nedai, pufti mene pak mo odlozhen deil shpyshe preieti TRM 1579, 87b; kadar je on domou bil prishâl, je on tje poflal po fvoje Priatele .. inu je nym pravil to zhaft fvoija **Blaga** DB 1584, I,264a; nalh GOSPDV Chriftnu tiga bogatiga Zahaaja, sa njegoviga **Blaga** volo nikar prozh ne savershe, temuzh fe fam knjemu povabi <Bug bogatih fa volo nih **blaga** ne savershe> TPo 1595, III,174;

● — — preg. Mnogiteri je vbog pèr velikim **blagej**, inu mnogiteri je bogat pèr fvoim vbulftvti DB 1584, I,321a; ● — — preg. BVlfhé je enu dobru ime, kakòr veliku **blagu** DB 1584, I,324b;

● — — preg. **Blagu** mnogu priatelou dela: Ampak ta vbogi je od fvoih priatelou sapufzhen DB 1584, I,323b; ● — — preg. Sdrau inu mozhan biti, je bulfhe kakòr slatu, inu sdrau shivot je bulfhi kakòr veliku **blagu** DB 1584, II,165a

4. velike materialne dobrine; bogastvo: On nei imel velikiga **blaga**, laftnih Palazhou oli

Gradou TT 1557, bb1b; Sakai nei vekhliga fkruneifhiga Gréha na svétu, támuzh kadàr Zhlovik, sa **blaga** volio, sludia alli niega flushabnike moli KPo 1567, CXII; Vafhe **Blagu** ie fegnili, vash gvant ie od moleu fmeden TT 1581-82, II,319; Krajl Antiohus .. je .. flifhal od tiga flovezhiga Méfta Elimais v'Perfij, de je ondi veliku Slata inu srebra, inu veliku **Blagu** bilu DB 1584, II,183b; Kaj je en zhlovik inu kar ima, kadar je mertou .. On ne ohrani ni fhkufize ni vinarja, kadar bi on lih vřiga Svita **blagu** imel TPo 1595, III,72 / ta skerb tiga fuita tar golufya tiga **blaga**, to Befédo fadushi inu pres fada raka TE 1555, F3a

5. navadno s prilastkom velike duhovne dobrine; bogastvo: na dulhi inu na tim prauim **blagei** tiga vezhniga lebna .. nam [hudič] ne more fhkoditi nihter TC 1550, 37(27a); aku mi tu prauu rifnizhnu **blagu**, to vezhno dobruto, to ftonouitu vefelie hozhmo naiti inu dobiti .. tu iftu imamo vtim Evangeliju iskati TT 1557, h2a; tu Criftufeuu **blagu**, ie duhovsku, nebesku inu neuzidezhe, kateru ie ta Gnada, Miloft Boshya, odpufzhane vřeh Grehou, ta bruma, ta prauiza inu fuetuft TR 1558, D4b; Obtú ie Bug tiga zhlo-ueka taku pervizh bil ftuaril, inu nega fteim neruegshim **blagum**, kir ie Vbugi billu obdeilil, Tu ie, De ta zhlovik ie bil Moder, Suet, Prauizhin, fray fyuie vole, inu en zhiift Rauenpuid Boshy TO 1564, 8b; K'TRETIMV, prizhe .. fo ti lübi Apostoli, inu kijr fo sa nijmyi oftali, inu pèrhli, vfi Epifkopi, Pafitori, üzheniki in predigarij, kateri bodo poflavleni, da imαιο tiga Testamenta **blago** inu porozhenie deliti inu opraviti KPo 1567, CXLII; Katero ie pak Dusheunu **Blago**? Vm. Pamet, dobro Pomnenie, Rasumenie, Modroft .. Vera, Liubesan, Vpanie, Boshya Beféda, inu S. Sakramenti JPo 1578, II,127b; taku Bug S. Duh nas .. ftury h'Boshjim otrokom inu Erbizhom vřiga Nebefkiga **blaga** DB 1584, I,b1b; Preproftu fim fe jeft nje [modrosti] navuzhil, dobruftivu jo podilim, jeft nezhem nje **blaga** fkrivati DB 1584, II,141b; Criftnu pak je prishâl, de je on en Vilhifar, tiga prihodniga **blagá** DB 1584, III,130a; Ta Sveit ne hozhe tiga vezhniga **Blaga**, inu trahta le po tem potelefnim TPo 1595, III,119 / Tako veliko lubefan/ ye ozha nebefhki/ pruti vřem flaht ludem ozhitu ikfal/ kir ye ner tu vegfhe/ bulfhe/ inu lubefhniufhe fuie **blagu**/ fuiga diniga Synu dall vto fmert/ preden ye on hotel tiga zhloueka fapufiti TC 1550, 236(126a) [K. A.]

blagor (blagur) povdk. ['bla:gor?]; P 47, K 6

(KPo 1567, JPo 1578, DPr 1580, DB 1584, DAg 1585, TPo 1595)

— blag | u/ú (DB 1584, III,CcIIIb) | r; ☹

komu/čemu *izraža prepričanje, da je kdo zaradi česa deležen (trajne) sreče, blagoslova;*

blagor: Inu **blagur** ie timu, kijr fe nad

B

mano ne smoti KPo 1567, XXII; **Blagur** ie timu zhloveku, kateri modroft naide DPr 1580, 5a; dobru inu **blagur** je vřem řem, kateri imajo shejle h'GOSPODNI Pořtavi DB 1584, I,cVIIIb; *Crajnki Blagur Corřfški* dobru DB 1584, III,CcIIIb; **Blagur** je timu, kateri ře na meni ne pohuifha TPo 1595, L20 / Ampak **blagur** je valhim ozhem, de vidio, inu valhim uřhelsam, de řliřhio DB 1584, III,9b; **Blagur** je tebi deshela, katere Krajl je shlařtan, inu katere Firřhti v'pravim zhafřu ředř, k'mozhi inu nikar sa shejře DB 1584, I,331b [F. N.]

blagoslavljen gl. blagoslovljen

blagosloviti -im glag. nedov. in dov. [blagoslo'vi:ti -'vi:m]; P 8, K 4 (KPo 1567, DB 1584, MD 1592, MTh 1603) – nedol.: blagosloviti; – sed. ed. 3. os.: blagoslovi; – del. na -l m. ed.: blagoslovil; →; Ⓜ

Crajnki. Shegnati *Slovenřki, Besjzhki. Blagosloviti* DB 1584, III,Delřa; *Benedico. Germ.* řegnen/ benedeyen/ guts wunřchen. *Sclav. Blagosloviti*, řhegnatj. *Carniol.* řhegnati MTh 1603, I,169

1. ver., kdo; koga_{uz} *prositi za bořžo naklonjenost za koga. blagosloviti, blagoslavljati*: [Pastirji] gređo .. k'Marij inu Iosefu .. Inu řo ijma .. pomagali, trořtali ijh inu **blagoslovili**, to je řhegnali, gnade profili KPo 1567, XL; Kako **blagoslovi** alli shegna Simeon řtarifhe řriřtuřove? Profi ijm řrezho, vřo dobru to inu sdravie KPo 1567, XLIII

2. kdo; kaj *podeliti/podeljevati znamenje svoje naklonjenosti in ljubezni; blagosloviti, blagoslavljati*: Inu [Jezus] vsameijh [pet hlebov in dve ribi], inu gledaiozh v'nebefa, ijh **blagoslovi** alli shegna, inu raslomi hlebe KPo 1567, CXXVIb; ellipt. Sakai řriřtuř pruti Nebefom gleda inu **blagoslovi**? KPo 1567, CXXVIb
PRIM. blagoslovljen [A. L. R.]

blagoslovljen (blagoslavljen) -a -o del. [blagoslov'lje:n/blago'slo:vljen -o[?]]; P 4, K 1 (KPo 1567)

– nedol. obl. m. ed. im.: blagoslavljen; – mn. im.: blagoslavljeni; – s. ed. im.: blagoslavljeno; ⓂⓂ

1. *ki se mu izkazuje řast, spořřtovanje in hvala; řařřen, hvaljen*: vefelo vprijeo vři shlařt lřdie, **Blagoslavlien**, to je, řhegnan bodi kijr pride v'Imeny Gofpodnim KPo 1567, Xb

2. *ki mu kdo podeli znamenje svoje naklonjenosti in ljubezni; blagoslavljen*: [Abraham] je řliřhal od Boga inu veroval, da v'niega řemenu imαιο **blagoslavřeni** alli řhegnani biti vři lřdie KPo 1567, CXXXIIIb; Dai da priesdi [Sin Davidov] v'tvoim Imenu: dai da vře řhegnano alli **blagoslavřieno** bode inu dobru rata KPo 1567, XVb

PRIM. blagosloviti [A. L. R.]

blanka gl. planka

blasce gl. blazce

blat gl. plat

blaten -tna -o prid. ['bla:ten -tna -o]; P 12, K 8

(TT 1557, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– nedol. obl. m. mn. im.: blatni; – ř. mn. im.: blatne; →;

– s. ed. im.: blatnu; →; – dol. obl. m. ed. im.: blatni; Ⓜ

Deutfch. Kathig. Latinè. lutofum. *Windifch.*

blatnu. *Italicè.* fangofo, pieno di fango, lotofo, zaccheroso MD 1592, H1a; Coenosus. *Ger. kathig. Sclav. blatnu* MTh 1603, I,282

1. *umazan od blata* /; *blaten*: Lete Suine S.

Antona fo pomeinile te nezhiřte Curbarske Farye .. kir htimu Altariu, koker te **blatne** řmerdezhe Suine htimu koritu perřtopio TC 1575, 282 / Moje meřřu je povřod okuli zhřrvivu inu **blatnu** DB 1584, I,268a / mej takimi Ludmy prebivati, kir na tem svetu řkusi enu nemarnu inu **blatnu** meřřu brodio. Tu ře je potreba perřgibat, aku ti lih lepe zhifte noge imah .. nym Noge peresh tar brifesh, de tudi zhifte pořtane TPo 1595, I,206

2. *ki ni ořřřen z vodo; neumit*: Inu kadar fo oni uidili nekatere is řhnega Iogrou řteimi řmainimi rokami, tu ie, unemienimi ieifři ta kruh, řo řubper gouurili <Farifei řuare te Iogre, kir **sblatnimi** rokami ieido> TT 1557, 116; Mi řdai te nashe řmerkoue Glaue, te řmerdezhe Trebuhe, **blatne** noge, řgul řhametom .. oblazhimo TT 1577, XXIII

● – **blatni řakel umrljiv řlovek**: Ona je Elizabethi so vřem řhřnim dellom slushila, Ieft vbog **blatni** řhakal, sakaj ali na kaj bi ře vřaj jeřř hotel offertovati? Kaj řim jeřř pruti letej Dezhli, kateri Angeli řlushio TPo 1595, III,139 [M. ř.]

blato (blatu, blato) -a sam. s ['bla:to -a]; P 113,

K 21 (TC 1550, TT 1557, TR 1558, TO 1564, TPo 1566, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, TřM 1579, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, BH 1584, TřPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TřM 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: blat | u/o (Jurieře); →; – mest.: blat | uři; Ⓜ

Blatu, fex, kot BH 1584, 77; *Deutfch. Kath. Latinè.* coenum. *Windifch. blatu. Italicè.* fango, litamajo, loto, řterio, merda MD 1592, H1a; Coenum. *Ger. kath/ dreck. Sclav. blatu* MTh 1603, I,282

1. *razmořena zemlja; blato*: de ne delamo, koker .. te Suine, kadar ře oppero, řpet vtu **blatu** řeshieo TR 1558, Gb; Inu per takim kerřtu ře nema na te vunane mnogetere Ceremonie, kir fo poprei per tim Kerřtu ře delale řto řolio, **sblatom** inu Suolem gledati, Natim ta S. Kerřt ne řeshi TO 1564, 87b; En vřragliu zhlouk ie raunu kakor en kamen kateri **vblati** řeshy, gđur ga vsđigne, ta mora řpet roke vmiti DJ 1575, 89; Lakota ie tako velika bila, da fo ře Zhřřtokrat dobru priřteli mei řabo sa edan řaloshai Kruha bili, řo řnedli Zhreulie is nog .. řeno, řnoy, **Blato**, Dreke, Ia, řuoie řaftne

Otroke JPo 1578, II,134b; Nyh kry ima prelita biti, kakòr bi bila prah inu nyh Tellu, kakòr bi bilu **blatu** DB 1584, II,123a; Inu ony viner bodo, kakòr Iunaki, kateri **Blatu** na Gaffah v'boju taptajo DB 1584, II,128b; KAdar je on letu bil isgurovil, je na tla plunil, inu je enu **blatu** sturil is flin, inu je stém **blatom** pomasal tiga Slépza ozhy DB 1584, III,52b

pren. Inu on ie mene is te groffouite lame inu is tiga gobezhiga **blata** ifulekal, Inu on ie muie noge na eno skallo postauil, de morem terdnu stopyti TPo 1566, 77a; Kir tiga bofiga vfdigne is tiga praha, Inu tiga potrebniga pouisha is tiga **blata**. De ga possady rauen tih Vyudou, Ia rauen tih vyudou fuiga Folka TPo 1566, 208a; letukaj odsdolaj na semli flushi on [Kristus] nam, inu se vnašhe **Blatu** poloshy TPo 1595, I,32; ty zhlovéki **vblatu** teh grejhoy tizhe TPo 1595, I,277

2. prijeta, sprijeta, odvečna snov na površini; umažanija: Bug nalhig grehou ne hozhe na nas vezh viditi; Koker fto uodo (de vidimo) tu **blatu** is uuna na tim fhiuoti doli fperemo TC 1550, 63(40a); Neverniki némaio nikuli pokoia. Tàmuzh fo kakor eno neftoiezhe Morie, katero ne more tihò stati, tàmuzh vankaie brufi **blato** inu fmrad KPo 1567, CLXX

pren. Ve timu, kateri fvoje blagu mnoshi s'ptujim blagum, koku dolgu bo tèrpelu? inu le veliku **blata** na fe naklada DB 1584, II,121a

3. kar je malo ali nič vredno; malenkost, ničevost: Suetniki fuio Suetuft samezhuio, fa **blatu** dershe TC 1575, 199; Kai fe le vsdiguie ta vboga Semla inu pepel? vñai ie on [človek] le sgul framotnu **blatu**, dokler ie she shiu DJ 1575, 40; Kay ie vshe vfe Bogatfuu fega fueta .. proti Boshyemu Kralieufuu, kakor sgol **Blato** inu Smrad JPo 1578, III,80b; Sakaj vfe Slatu je pruti njej kakòr shlehten pefflek, inu Srebru je, kakòr **blatu** pruti njej DB 1584, II,141b; Ti fi nas **h'blatu**, inu gnosnobi sturil, mej folki DB 1584, II,57a; [Janez] imenuje fvoja dobra della eno Zunjo teh zhreuleu, Paulus pak je imenuje **blatu** inu gouno. Tu je sadofti nesnalhnu od nalhiga fvetiga lebna govorjenu TPo 1595, I,26

// **moteč, nepotreben dodatek; navlaka:** vofhi nam tudi Svefte inu stanovitne Pridigarje inu Vuzhenike, kateri nam tvoje fveto besede inu Sakramente, pres zhlovekiga **blata** inu pridauka: podilè inu osnanio ZK 1595, 212

● – **gorivzdigniti kaj iz blata rešiti kaj iz težkega položaja; izvleči kaj iz blata:** katero Vero fimo mi Luterski is **blata**, is podklopi inu is praha gori vfdignili TC 1575, 278; **vreči kaj v blato zaradi negativnega odnosa prenehati upoštevati kaj; zavreči:** [Doktor Martin Luter] ie le s'tém famim Mezhom Bofhie besede, tiga velikega Rifa Goliata Papesha glauo odfekal, inu vfo kramo nieogue kriue Boshie slushbe **v'blatu** vèrgal TPre 1588, 15 [M. Č.]

blazce (blasce°) -a sam. s [blaz'ce[?]]; P 2, K 1

(TC 1555)

– ed. tož.: blasce; Ⓜ

ekspr. **kar ima kdo v svoji lasti; imetje,**

premoženje: Sapouedanu ie pag tukai, de imamo Vñakika[!] zhloveka per nega blafei fmyrom pulftiti, inu pomagati nega **blasce** pobulshati TC 1555, F4b / Inu kadar nom Bug na puli oli Vhyshi skufi vreme, tozho, ogen oli skufi hude ludi kaku **blafce** vflame. Inu tu bushtuu nom naloshi, de v tim bomo pokorni, pohleuni inu de tu volnu fterpimo TC 1555, F5a [K. A.]

blazej [mest. ed.] gl. blago

blazina -e sam. ž [bla'zi:na -e]; P 7, K 4 (KPo 1567,

TC 1575, JPo 1578, TPo 1595)

– ed. im.: blazina; →; – mn. mest.: blazinah; Ⓜ

s polnilom napolnjena podloga za ležanje ali sedenje; blazina: En nemaren, sanikarn loter ie ta hlapac, kateri ózhe doma vñiga vefelia inu dobrete vshivati, dobrò iefiti inu piti, na **blasinah** leshati inu fpati KPo 1567, CLXXIII; leta dva Sakonika .. nejfta profitora ali mejfta imela v Erpergah, moreta sa tiga volo vto kravjo fhtalo .. Tukaj nej ni Shpampeta, eriuhe, polfhtra, Vajnkuflnize ni blafinize, ni **blafine** bilu TPo 1595, I,30 / potreba ie da tudi vzhafi kei kai s Boshy volio terpimo, na mehki **Blasini** Vnebefa nepoidemo JPo 1578, II,59b brez truda

pren. prafnouane inu linoba, prauio ty Modri, fo ena **Blafina** tiga Hudizha, na kateri fe en vñaki vñiga hudiga nauuzhi TC 1575, 359 [M. Č.]

blazinica -e sam. ž [bla'zi:nica -e]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– ed. rod.: blazinice; Ⓜ

s perjem, puhom napolnjena odeja; pernica: leta dva Sakonika .. nejfta profitora ali mejfta imela v Erpergah, moreta sa tiga volo vto kravjo fhtalo .. Tukaj nej ni Shpampeta, eriuhe, polfhtra, Vajnkuflnize ni **blafinize**, ni blafine bilu TPo 1595, I,30; po tuji prevodni predlogi Da wirdt weder fpond/ leyloch/ polfter/ küffen noch **federwad** gewelft LH 1566, I,XVIIIb [M. Č.]

blazneč deležje [blaz'ne:č]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– blazneč; Ⓜ

izraža zavajanje v greh; blazneč: So tudi taku vgrehlih vtonili, da fo posabili Gořpudi Boga .. inu tako dobrouolno vfe Liudi **blasnezh** ali mutezh, nigdar nepomisle, dabi .. fuoi Leban pobulshali JPo 1578, II,99b

PRIM. blazniti [M. M.]

blaznenje (blaznenje, blaznene, blažnjenje)

-a sam. s [blaz'ne:nje -a]; P 7, K 7 (TL 1567, JPo 1578,

DB 1584, DM 1584, MD 1592, TM 1595, MTh 1603)

– ed. im.: blaznenje; – rod.: bla | zž (JPo 1578, II,205b) | n/nj | e | nja; – of.: blaznenjem; Ⓜ

1. zapeljevanje v greh; pohujševanje:

Obari tudi mene milofitvu pred vřem

B

hudim **blasnenjem** inu draftenjem h'grehu DM 1584, V / Inu vas iest letu proffim .. de vi bote zhyfti inu pres **blafnena** na ta dan Iefufeü Criftufeu TL 1567, 25b *neomadeževani*, podobno tudi DB 1584

2. zmota, napaka: Error. *Germ.* Irrthumb/*Fehl.* *Sclav.* Bledenje, fmota, **blafnenje**

MTh 1603, I,480, podobno tudi MD 1592

3. nespametno, nerazsodno govorjenje:

Is letiga fe my imamo vzhati, da fe tudi odlozhimo viedno tiho mesto smeï sharbrania inu **blashnienia** teh Liudy JPo 1578, II,205b [M. M.]

blazneti -im glag. nedov. [ˈblazːneːti, 3. os. mn. blazːnoː]; P 1, K 1 (TO 1564)

– sed. mn. 3. os.: blazno; Ⓜ

kdo/kaj *ne imeti urejenih, pravilnih misli, predstav, biti zmeden; blazneti:* TY ludi inu ta Zhloueska faftopnoft, vum inu pamet, fe fmotio, **blafno**, ne veïdo od kot tu pride, De ta Cerkou, ty dobri, brumni, prauè Vere ludy, moraiio vezh nadlug, nefrezh inu slega preterpeti, koker ty Aydi, Turki inu hudi Neuerni ludy TO 1564, 38b [M. M.]

blazniti -im glag. nedov. [ˈblaːzniti -im, 3. os. mn.

blazːneː/blazːnoː[?]]; P 37, K 8 (TT 1557, TPo 1566,

KPo 1567, DJ 1575, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595

– nedol.: blazniti; – sed. ed. 2. os.: blazniš; →; – mn. 3. os.:

blazn | e (Juriciè)/ižo/o (TPo 1566, 11b); – vel. ed. 2. os.: blazni;

– del. na -l m. mn.: blaznili; – s. ed.: blaznil | o (Juriciè)/u; Ⓜ

1. kdo/kaj; koga_{uz} (s čim) **zapeljovati v greh;**

pohujševati: Aku pag tebe tuia roka, **blafni**, odfeçao prozh, onu ie bule fa te, de ti kruleu gresh noter uta leben, koker de bi duei rokei imel, inu bi shal upekal TT 1557, 127; Ter tako vfe Liudy shniegouim kriuum Vkom inu framotnim shyulieniem moti, **blasni** inu pohuishuie JPo 1578, II,36b; V kurbarij pres S. Sakona .. shiueyo, vfe Liudi mote inu **blasne** JPo 1578, II,82; Lety .. Peliaio Ders, Diuy inu gerd Leban, vfe Liudy **blasne** inu pohuishuio shnyh hudimi Exempli, Vrshoh daio kmnogaterim Grehom JPo 1578, III,57[=107]; Vfe tu kar nas pohujsha, **blasni** ali moti, pred tem imamo beshati DB 1584, I,⁽¹⁾VIIb; Poberi fe od mene Satan, ti mene **blasnifh:** Sakaj ti nesaftopifh tu, kar je Boshje, temuzh kar je Zhlovezhku DB 1584, III,11a

2. kdo/kaj; koga/kaj, (na čem, v čem) **spravljati v negotovost ali v zmoto; blazniti:** falsh Vuzheniki, Kezary, Rotirary, kir ta prauï Vuk doli tarro .. te preprofte vprauï Veri **blafno** inu motio TPo 1566, 11b; Inu da bi le ne bili v'farcu tèrdno Vero imeli, Inu bi fe bili vånani ftalti puftili mammiti alli **blasniti**, taku bi bili zagali KPo 1567, LVI; Mammili tada blago inu lebanie eniga kårfchenika na Veri alli Kårfhanftvij? Rifnica ie, da ga mammi inu **blasni** na Veri inu kårfhanftkim lebnu: inu mnogiteriga tako smammi da frai od Boga pade inu na blago

fvoie ûpanie poftavi KPo 1567, XCVIIIb; Iaft .. fe hozhu naprei na niegouo Befedo tardo saupat .. Inu bi fe tako nijednei rizhi nepuftil pazhiti ni **blasniti** JPo 1578, II,190; Letukaj fe my nerporei nejmano puftit motyti ali **blasniti**, de S. Lucas famu pravi: Isvelizhani fte vy vbosi TPo 1595, II,307 **pren.** Ali Trebushna skarb inu lakomnoft, katera flushbeno inu oblaftno skarb **blasni** .. to Chriftus lehu prepoueda JPo 1578, II,158b

3. kdo/kaj; koga_{uz} (od česa) **spravljati stran, v oddaljenost od česa:** Chriftus sletem gouorenïem fuoie Iogre inu karfzhenike prozh vlezhe od vfeh smotnih potou .. inu od vfeaga tega, kar bi nas moglo oduerniti ali **blasniti** od vezhniga Lebna JPo 1578, III,8

4. kaj; koga_{uz} **povzročati nezadovoljstvo:** Kadar je pak Iesus fam pèr febi vejdel, de fo njegovi Iogri zhes tu mèrmrali, je on rekål k'nym: Ie li vas letu **blasni** <blasni ali pohujsha> DB 1584, III,51a; My fmo vthe dofti lejt femkaj zheftu iskuftili, de .. bi fe radu bilu tjakaj perpravilu, de bi fe taku pridigovalu, de bi vfkimu dopadlu, inu nikoger ne **blasnilu**

TPo 1595, I,58

5. kdo/kaj; koga [nikalni rodimnik] **delati, da kdo ne more biti zbran, osredotočen na kaj; motiti:** kadår molifh, Boshijo beffedo poftluhahf &c. Taku fi ne dai obeni rèzhi **blasniti** KPo 1567, LXIIIb; imamo moliti po febi, da naf lûdie alli druge rèzhy ne **blasnijo** KPo 1567, CXLVII; Inu **neblasni** ludy ker ygrajo, inu kadar fe pejfnï pojó DB 1584, II,166a

PRIM. blazneč

PRIM. blazniti se

PRIM. blaznjen [M. M.]

blazniti se -im se glag. nedov. [ˈblaːzniti se -im se,

3. os. mn. blazːneː se[?]]; P 29, K 7 (TT 1557, TAr 1562,

TL 1567, KPo 1567, JPo 1578, DB 1584, TPo 1595)

– nedol.: blazniti se; – sed. ed. 3. os.: blazni se; – mn. 1. os.:

blaznimo se; – 2. os.: blazniti[!] se (JPo 1578, III,64b); – 3. os.:

blazn | io/e (Juriciè) se; – vel. ed. 2. os.: blazni se; – del. na -l m.

ed.: blaznil se; →; Ⓜ

1. nedov. in dov., kdo; na kom, nad kom **delati/narediti kaj moralno slabega; pohujševati se, pohujšati se:** Inu Iefus prauï knim, Vi **fe** bote uletei nozhï vfi **blasnili** na meni TT 1557, 145, podobno tudi KPo 1567, DB 1584; ti imalh tu ftaru Meſhu inu Kry, kakor poprej. Na tem **fe** ti ne pohuiſhaj ali ne **blasni**, temuzh dershi terdnu na tej befsédi

TPo 1595, II,274

2. kdo; na čem, nad kom/čim **imeti (in izražati) slabo, napačno mnenje o kom ali o čem; motiti se:** Mi pak ſpet pruti gledaimo tudi, da **fe** nad niegouim Vkom ne ſpotaknemo, ne **blasnimo**, niega fueto Beffedo ne sauershemo JPo 1578, I,17b; Nad tymi beffedami .. **fe** ta Suet nai vezh moti inu **blasni**, difputira inu prepira JPo 1578, I,56b; Da **fe** pak ty vifoki Fary inu Farisey nad tobo **blasne**, kar ty ſgrishniki inu Zolnary Ieish inu

pijesh JPo 1578, II,84b; Inu je [Jezus] prihàl v'fvojo Domovino, inu je nje vuzhil v'nyh Shulah, taku tudi, de fo fe sazхудili, inu djali: Od kod pride letimu taka modruft inu muzh? Né li on eniga Zimermana syn? .. Inu fo **fe** nad nym **blasnili** DB 1584, III,10a; ker fo pravi Keržheniki pres vfe oblafiti .. u'velikih revah nujah inu nadlugah .. taku **fe** veliku ludy nad tèm **blasni** inu moti DB 1584, III,137a / Soli **fe** tadai mlaishi Iannefoui nad Christufom motili inu **blasnili**? Britko fo fe motili JPo 1578, I,16a

3. kdo; v čem *delati napake; motiti se*: Zhàrkom fe ne pufti irрати, kakor da bi ne bile, ch za zh, f za ff, vzahfy beri. Inu c sa c, nekar sa k, taku **fe** ne bodefsh fskusi nu fskusi nifstar **blasnil** KPo 1567, VII / ie .. potreba snati .. kai ie Poftaua, kzhemu ie pridna, inu kay ie nie delo .. Vtem .. fale inu **fe blasne** ludy JPo 1578, II,172 **PRIM.** blaznjen [M. M.]

blaznjen (blaznen) -a -o del. ['bla:znjen]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– nedol. obl. m. ed. im.: blaznen; Ⓜ

ki izraža z vedñjem, ravnanjem povzročeno izgubo pozitivnih lastnosti, predvsem v moralnem pogledu; pokvarjen, pohujšan:

Kateri pak Boga inu njegovo volo hozhe prou fposnati, ta ima po pravim potu jiti, taku on ne bode **blafnen**, temuzh pobullshan TPo 1595, I,125

PRIM. blazniti

PRIM. blazniti se [M. M.]

blaznjenje gl. blaznenje

blečič -a sam. m ['ble:čič]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– ed. im.: blečič; Ⓜ

manjšalnica od blek ⚭; *lísica*: [hudič] je tiga vbosiga Ioba taku polniga hudih tvorou fturil, de nej en cejl **blezhizh** na njegovi koshi bil, od podplatou, noter do verh glave TPo 1595, III,156

⚭ gl. blek [J. N.]

bled (bled, blejd) -a -o prid. ['ble:d -a, im. mn. m. ble'di:]; P 23, K 10 (TE 1555, TT 1557, TPo 1566, TT 1577, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: bl | e/ej/é | d; – daj.: blejdimu; – mest.: blejdim; – mn. im.: bl | e/i | d | i/y; – tož.: blide; – ž. ed. im.: bleja; – dol. obl. m. ed. im.: blejdi; Ⓜ

Deutfch. Blaich. *Latinè.* pallidus. *Windifsch.* **bled.** *Italicè.* pallido, fcolorito, smorto palleo MD 1592, B4a; Palleo. *Germ.* bleichfarb feyn.

Slav. **bled** byti MTh 1603, II,195

1. *ki je brez zdrave naravne barve; bled:* Folki fe bodo pred nym prestrahili, vñeh obrasi fo taku **blidy**, kakòr Lonci DB 1584, II,109a; Raunu kakor en zhlovik, kateri fdaj hozhe vmrejtí ..

blejd pride na obrafu TPo 1595, I,10 / Hynauci .. nih obrafe **blide** delaio, fteim fe pokashuio tim ludem, de fe poftio TE 1555, C8a

// ki izkazuje manjšo mero prvotne barve; bled: Inu kadar je ta madesh **bled** ali

erdezkhafn na tèm Gvanti ali Koshi .. taku je tu gvifhnu en gobou madesh DB 1584, I,69a

// v zvezi zelo bled svinčene barve: Luridus. *Germa.* Bleyfarb/ Schwartzgälb. *Slavo.* **flubled**

MTh 1603, I,826

// ki ne izkazuje več prvotne kakovosti; bled: ti fturish de nega lipota koker od tih moleu **bleda** perhaia TPo 1566, 76b

2. v zvezi s *konj ki je svetlo rumene barve:* inu pole, en **bléd** Kojn, inu timu, kateri je na njemu fedil, je bilu ime Smèrt DB 1584, III,140b, podobno tudi TT 1577; Kuga inu shlesa, katera je ta lesdziz na **bledim** Kojnu s'mèrtvazhkim pildom DB 1584, III,136a / Ta **bleidi** oli plaui kon, na katerim ta Smert Ieifdi, pomeni vfe hynauce TT 1577, 305 [M. M.]

bledenje (bledenje, bledene) -a sam. s

[ble'de:nje -a]; P 4, K 4 (TPo 1566, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: bledenje; →; – or.: bledenem; Ⓜ

1. *nerazložno govorjenje besed brez razumevanja; momljanje:* Ty [menih, nune, farji] menio inu fo skorai vus fueit preguurili, de oni ftakim shabranem inu **bledenem** tih Pfalmou, febi inu drugim faflushe per Bugi posfueitno inu nebeshko dobruto TPo 1566, 6b

2. *zmota, napaka:* Error. *Germ.* Irrthumb/ Fehl. *Slav.* **bledenje**, fmota, blafnenje MTh 1603, I,480 [M. Č.]

bledost -i sam. ž ['ble:dost/ble'do:st 'ble:dosti]; P 3,

K 3 (BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: bled | o/u | st; – rod.: bledosti; Ⓜ

bledost, bledica: **Bledoft, i,** pallor, blaiche BH 1584, 55; *Deutfch.* Blaichin. *Latinè.* pallor. *Windifsch.* **bledoft.** *Italicè.* pallidezza MD 1592, B4a, podobno tudi MTh 1603 [M. M.]

blejbejs° -a sam. m ['ble:jbejs]; P 2, K 2 (MD 1592,

MTh 1603)

– ed. im.: blejbejs; Ⓜ

iz svinca pridobljen prah za amazano belo oljnato barvo; svinčeno belilo: *Deutfch.* Pleyweiß. *Latinè.* cerufa. *Windifsch.* **blejbejs.** *Italicè.* biacca, bianchetto MD 1592, L5a; Ceruffa. *Ger.* bleyweiß. *Carniol.* **bleibeis** MTh 1603, I,245

⚭ iz nem., prim. das Bleiweiss [J. N.]

blejšanje gl. bleščanje

blejšiti se gl. bleščiti se

blek -a sam. m ['blek 'ble:ka]; P 6, K 3 (TE 1555, TT 1557, TPo 1595)

– ed. im.: blek; →; Ⓜ

1. *manjši kos blaga, usnja za prekrivanje, nadomeščanje raztrganega, izrabljenega dela; zaplata:* Nishzhe ne fshiuva ftariga guanta fanem de belim[!] **blekom**, fakai ta **blek** fe fpet oddere, inu ta lukna hushi rata TE 1555, D7a

2. *mesto, ki ima drugačno barvo ali videz kot ostala površina; lisa:* Tedaj bi fe dobru

B

moglu verovati, kadar bi ta greh en zhern ali erdezhe farbe **blek** bil, Ampak kadar ta greih vferci, vmułgi inu vkofteh notri tizhy, taku fe onu vidi, de voda kafsnu tja noter bode prifhla, inu ga doli omyla TPo 1595, 1,65; Taku je tu glav odfekainje inu obelhainje .. enu dellu te Miloſti, sakaj kadar bi tiga ne bilu taku bi ti ne mogel obeniga grifhlaja kruha s'myrom jeifſti, inu bi obeniga cejlga **bleka** na koshi mogel ohraniti TPo 1595, II,236

☞ iz nem., prim. der Fleck [M. Č.]

blekati -am glag. nedov. [ble'ka:ti]; P 1, K 1 (KPo 1567)

– nedol.: blekati; Ⓜ

kdo; koga_{toz}, s prist določilom načina *delati, da ima kdo manj pomanjkljivosti, napak; izboljševati, izpopolnjevati*: slabš. Na čéti fedeti inu Boga ime profiti nei drugo, támuzh súnai pota te Vere fe po cefti tih delažženikov inu poftavcov vlahziti inu fe sgul ſpetlanimi deli inu f'zhloveſkim ſaflusheniem **blekati** alli flikati, kakòr fe ie nam pod tim Papeshtvom dolg zhaſ godilu

KPo 1567, CIIIb

☞ gl. blek [M. Č.]

bleskeč gl. bleščec

blesti bledem glag. nedov. [ble:sti 'ble:dem, 3. os. mn.

ble'do:ʔ?]; P 4, K 4 (TPs 1567, TC 1574, TiPre 1588,

TPo 1595)

– nedol.: bleſti; – sed. mn. 3. os.: bledò; – vel. mn. 2. os.:

bledyte; Ⓜ

kdo *nerazložno govoriti besede brez*

razumevanja; momljati: Ne tulyte, ne **bledyte**

nefaſtopnu, pres Vere inu pres uſe Andohti,

koker ty fary, Menihi inu Nune ta Latinski

Pfalter, le ſa uolo Trebuha TPs 1567, A1b

// kdo *zmeden govoriti; bleſti*: [Sovražniki čiste

božje besede] v'Criftufu ne faſpe, temuzh de ta

ſtraſhni obras te ſmèrti vidio, ſtraſhnu **bledò**

inu eriouo, kakòr volli .. pres v'figa troſhta

tiga S. Euangelia vmèrio TiPre 1588, 23 [M. Č.]

bleščanje (blejšanje) -a sam. s [ble:ščanje -a];

P 2, K 1 (DB 1584)

– ed. im.: blejšanje; – tož.: blejšanje; Ⓜ

oddajanje močne svetlobe, ki ovira pri

gledanju; bleščanje: tudi ty trye Apoſtoli [so],

na tej Gorri Tabor Moseſa inu Elia vidili, inu

ſe v'ljaj nefo pred nyma v'fraſhili, ſa volo te

lubesnive ivetuſti v'Criftufevim obrasu. Ampak

Exod. 34. cap. ker Criftus nej bil v'prizho,

néfo Iſraelſki otroci mogli to v'itlobo inu

blejſhanje v'Moſeſovim obrasi tèrpèti, ſatu

je on tudi moral enu pokrivallu naprej d'jati

DB 1584, I,(4a) / Njegova v'itloba je bila kakòr

ena Luzh, **blejſhanje** je fhlu od njegovih rok

DB 1584, II,121b *močna svetloba, žarki* [M. Č.]

bleščec (blešček, bleskeč) -a -e del. [ble'sčec];

P 3, K 2 (TT 1557, TT 1581-82)

– nedol. obl. m. ed. im.: ble | ſč/ſk (TT 1581-82, I,172) | eč; Ⓜ

ki oddaja močno svetlobo; bleščec: on uſame febo, Petra, inu Ioaneſa, inu Iacopa inu gre na eno Goro moliti. Inu kadar ie on molil poſtane .. nega guât beil inu **bleszhez** TT 1557, 194; Inu nega [Jezusa] guant ie poſtal **bleskez** inu fhynu beil, koker fneig TT 1581-82, I,172

PRIM. bleščiti se [M. Č.]

bleščenje (bleščene) -a sam. s [ble:ščenje -a];

P 2, K 2 (TT 1557, TT 1581-82)

– ed. rod.: bleščena; Ⓜ

oddajanje močne svetlobe, ki ovira pri

gledanju; bleščanje: Inu kadar ieſt [sv.

Pavel] od tiga **bleszhena** te iſte luzhi ne fem

uidil, fem bil per roki pelan od touariſheu,

kir fo fmeno bili, inu pridem uto Damashco

TT 1557, 407, podobno tudi TT 1581-82 [M. Č.]

bleščiti se (blešiti se, blejšiti se) -im se glag.

nedov. [ble:ščiti se -im se]; P 3, K 1 (DB 1584)

– sed. ed. 3. os.: blejši se; – del. na -l. s. ed.: bléſhlu se; Ⓜ

brezoseb. *biti objan z močno svetlobo; bleščati*

se: en grosovit vihar je prifhâl .. ſ'enim velikim

oblakom, polnim ognja, de **fe** je povfod okuli

bléfhilu, inu v'fredi tigaiftiga ognja je bilu,

kakòr ena luzh, fvitlu DB 1584, II,60a

// kaj *oddajati močno svetlobo; bleščati se*:

Njegovu kihanje **fe blejfhni**, kakor ena Luzh

DB 1584, I,278b

PRIM. bleščec [M. Č.]

blešiti se gl. bleščiti se

bleti blejem* glag. nedov. [ble:ti]; P 1, K 1 (TO 1564)

– nedol.: bleti; Ⓜ

kdo *nerazložno govoriti besede brez*

razumevanja; momljati: Satu ti Fary htim

Merlzom fo poklyzani, de imαιο ſhaloſtne

Sboſhy befedo troſhtati, nekar **bleti**, kaditi,

oli kroypt i[!] TO 1564, 164a

☞ iz nem., prim. bletten [M. Č.]

blisk -a sam. m [bli:sk -a]; P 44, K 12 (TE 1555, TT 1557,

DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584,

MD 1592, TPo 1595, TFC 1595, MTh 1603)

– ed. im.: bl | i/y | sk; – tož.: blisk; – mest.: blisku; – mn. im.:

bliski; Ⓜ

1. močna ponavljajoča se svetloba pri razelek-

trenju ozračja; blisk: koker ta **blisk** vunkai

gre od Vſhaiane inu f'ueiti od Sahaiane, Taku

bode ta prihod tiga zhloueka Synu TE 1555, K2a;

Ieſt fem uidil tiga Hudizha doli padaiozh

od neba, koker en **blisk** TT 1557, 198; v'Nebi

je garmélu, tvoji **blifki** fo f'vejtli na Semli

DB 1584, I,298b; Kulla ropozheo po Gaſſah, inu

tartrajo po ceftah, ona fe lafkazheo kakòr

bakle, inu mej ſabo fem tèr tam tekajo, kakòr

blifk DB 1584, II,119b; Fulgur. *Germ.* ein Blitz.

Slav. **blisk**, bliskainie MTh 1603, I,574 / On bo

zhes Nevernike puſtil deſhiti, **blisk**, ogin inu

ſhveplu, Inu bo nym enu hudu vreme k'lonu

dal DB 1584, I,282a / Kay ie, da ie Angelouo

Oblizhye bilo kakor **blifsk** .. Vtem fe pomeni inu kashe oblafi inu Slushba Predigarftua.

Vblisku kashe poftauo, sfrashenie, inu Grehou vdarenie vto vešt JPo 1578, II,4b

2. kovinski del priprave, orodja, s katerim se reže; rezilo: Kadar jeft bom mojga Mezha **blifk** ostril, inu moja roka k'lhtrajfngi bo fevla DB 1584, I,117b *ko bom brusil rezilo svojega meča;* po tuji prevodni predlogi Wenn ich den **blitz** meines Schwerts wetzen werde/ Vnd meine Hand zur straffe greiffen wird LB 1545, 399 [M. Č.]

bliskačem [1. os. ed.] gl. blisketati

bliskajoč¹ -a -e del. [bliska'jo:č -e]; P 1, K 1 (DB 1584)

– nedol. obl. s. mn. or.: bliskajočemi; Ⓜ

ki med gibanjem odbija iskrečo se svetlobo; bliskajoč: On pelá fem gori Kojnike s'lafka-zheozhemi mezhy, inu **s'blifkajozhemi** Kopji DB 1584, II,120a

PRIM. bliskati [M. Č.]

bliskajoč² deležje [bliska'jo:č]; P 2, K 2 (TPs 1566, DB 1584)

– bliskajoč; Ⓜ

izraža odbijanje iskreče se svetlobe med gibanjem; bliskajoč: Te fekyre fo fe (vtim Templi) ofgorai vidile **bliskaiozh**, Koker de bi en gooft gofd fecali TPs 1566, 133b, podobno tudi DB 1584

PRIM. bliskati [M. Č.]

bliskanje (bliskanje, bliskane, bliskajne, bliskajnje, bliškajnje) –a sam. s

[ˈbliːskanje -a[?]]; P 61, K 14 (TPs 1566, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, TfM 1595, MTh 1603) – ed. im.: blisk | a/á (BH 1584, 61) | nj/n/jnj | e; – rod.: bliska | nj/jn/n | a/e (TT 1577, 425); – daj.: bliska | jn/nj | u; – tož.: bliska | nj/jn/n | e; – or.: bli | s/s (TPo 1595, I,41) | ka | nj/n/jnj/jn | em; Ⓜ

1. močna ponavljajoča se svetloba pri raz-elektrenju ozračja; bliskanje: ta Gofpud .. te Oblake vfdiguie od kraieu te Semle, kateri tu **bliskane** vtim deshi dela TPs 1566, 241a; S. Iansh gouri od grofouitiga trefla, **bliskane**, garmena, tozhe TT 1577, 425; Gärmenje pèrnešfe veliku ^a**blifkanje** <^a**blifkanje**> tu je, raunu kakòr pred gärmenjem **blifkanje** vfe hitru fvitlu ftury> DB 1584, II,166a / Te sfrile tiga **blifkanja** bodo raunu sadejvale, inu pojdeo is oblakou, kakòr is eniga tèrdnu napetiga Loka h'zilu DB 1584, II,141a / ta II. Pfalm gouri: On hozhe Dashijti zhes Neuerne **Bliskanie**, Ogain inu Shueplo, inu hudo Vreme bude ta del nyh Pehara JPo 1578, III,69

// **močna trenutna svetloba pri razelektrenju ozračja; blisk:** *Deutfch.* Weterleich. *Latinè.* fulgura. *Windifch.* **bliskajnje.** *Italicè.* folgare, lampo, baleno MD 1592, V3a; Fulgur. *Germ.* ein Blitz. *Slav.* blisk, **bliskainie** MTh 1603, I,574

2. odbijanje iskreče se svetlobe med gibanjem; bliskanje: Vierusalemu ie takouo klanie bilo, da fe Podneui inu po Nozhi drusiga nei videlo, kakor grosouito smartno **bliskanie** JPo 1578, II,213; En nag Mezha Ikusi njega vun pojde, inu tiga mezha **blifkanje**, kateri mu bo grejnak, pride s'ftrahom zhes njega DB 1584, I,272a *zamaz z mečem* [M. Č.]

bliskati -am glag. nedov. [ˈbliːskati -am]; P 18, K 7

(TPs 1566, TT 1577, DB 1578, DB 1584, BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

– nedol.: bliskati; – sed. ed. 1. os.: bliskam; –; – mn. 3. os.: bliskajo; – vel. ed. 2. os.: bliskaj; – del. na -l m. ed.: bl | i/y | skal; – ž. mn.: bliskale; Ⓜ

Deutfch. Glantzen. *Latinè.* splendere. *Windifch.* fe fvejtiti, **bliskati.** *Italicè.* splendere, lucere, gettat fulgare, lampeggiare, scintillare MD 1592, F2b; Mico. *Germ.* gleissen/ glitzen/ scheinen. *Slav.* **bliskati**, fe fvejtiti MTh 1603, II,62

1. brezoseb. v presledkih močno zasvetiti se, navadno pri razelektrenju ozračja; bliskati: vfi ludie fđai na femli, kadar fazhne **bliskati**, garmeti, treskati, tozha yti, fe sfrashio inu boie TT 1577, 426

// kdo/kaj; (iz česa), kaj **povzročati tak pojav:** [Bog] Treskai inu **bliskai** inu nee respodi, Strelai tuie Strele inu nee vfrashi TPs 1566, 254b / tvoji vfigamogozhi roki nej mankalu .. zhes nje polfati mnogu .. slobnih nesnanih Svirin .. katere bi ogin pluvale .. ali grosovite iikre is ozhy **blifkale** DB 1584, II,143a

2. ekspr., kdo; (s čim) ognjevito, vzneseno govoriti: kir ie [Bog] ogen na femlo vergal, tu ie, on da tim fueiftim Predigariem skufi S. Duha, de shnih Pridigo garme, vpyo, **bliskaio**, treflo, tu ie, velike rizhi na tim Sueitu fture inu oprauio TT 1577, 320; skufi to pridigo tiga Euangelia fe odpre .. tu Kraleuftuu .. Inu fa take Pridige volo obuy ludie, Verni inu Neverni **bliskaio**, treskaio inu vmei febo fe ferde TT 1577, 355 *se razvne:majo*

3. odbijati iskrečo se svetlobo; bleščati se: Blifkazhem, vel **Blifkam**, **Blifkati**, **Blifkal**, mico, fulgeo. glenze BH 1584, 128

PRIM. bliskajoč^{1,2} [M. Č.]

bliskati se -am se glag. nedov. [ˈbliːskati se -am se];

P 22, K 13 (TPs 1566, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, TkM 1579, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, TfM 1595, MTh 1603)

– nedol.: bliskati se; – sed. ed. 3. os.: bliska se; – del. na -l m. ed.: bliskal se; – ž. ed.: bliskala se; – s. ed.: bliskalu se; Ⓜ

1. navadno brezoseb., kdo/kaj; s prisil. določilom kraja v presledkih močno zasvetiti se, navadno pri razelektrenju ozračja; bliskati se: vtih oblakih, kir **fe** is nih **bliska**, garmi, deshi, tozha gre, inu vtih Veitrih, kir tu veliku dreuye podiraio, imamo to veliko Boshyo Muzh TPs 1566, 55b; Skusi negouo befseido pade en velik fneig, inu

B

on pufty zhadnu enu skusi drugu **fe bliskati**, de fe Nebu odpre, inu oblaki osgorai gredo kakor ptize letaio DJ 1575, 189; Dim je fhål od njegoviga nofså, inu poshirezh ogin od njegovih uft, de **fe** je od njega **blifkalu** DB 1584, I,180b; pres zbiuvla fe ie onu tedai ftrafhnu vidilu, de je tu Nebu zheru postal, **fe blifkalu** inu garmelu TPo 1595, I,11; Fulguro. *Germ.* blitzen/ wetterleichen. *Sclav.* **fe bliska** MTh 1603, I,574 / ta shalof nema vekoma terpeti inu oftati .. Sdai Dashij, Sneshy, Garmy inu **fe Bliska**, skorei fe pak hozhe Solnze prikasati inu fueititi JPo 1578, II,43 **pren.** Ishe ie edna Iskra vere bila vnyh farzu, ta ie ishe gorela inu **fe bliskala**, inu ie ftem nesrezhenim vsdihaniem vpylla JPo 1578, II,13 **2.** kaj *med gibanjem odbijati iskrečo se svetlobo*; *bliskati se*: Mezj je isdèrt, de ima klati, on je vŕvejzhen, de ima moriti inu **fe blifkati** DB 1584, II,70a [M. Č.]

blisketati -ačem glag. nedov. [bliske'ta:ti blis'ka:čem?]; P 1, K 1 (BH 1584) – sed. ed. 1. os.: bliskačem; Ⓞ kdo/kaj *med gibanjem odbijati iskrečo se svetlobo*; *bleščati se*: kot slovnčni zgled **Blifkazhem**, vel Blifkam, Blifkati, Blifkal, mico, fulgeo. glenze BH 1584, 128 [M. Č.]

blisniti se -em se glag. dov. ['bli:sniti se -em se]; P 2, K 2 (TT 1557, DB 1584) – sed. ed. 3. os.: bl | y/i | sne se; Ⓞ kaj *na hitro močno zasvetiti se, navadno pri razelektrenju ozračja*; *blisniti*: Sakai koker ta blysk, kir **fe** ofgorai od neba **blyfne**, inu fueiti zhes ufe tu kar ie pod nebom, Taku bode ta Syn tiga zhloueka na fui dan TT 1557, 224-225, podobno tudi DB 1584 [M. Č.]

bliškajnje gl. bliskanje

blizi¹ prid. prepregib. ['bli:zi]; P 3, K 3 (TR 1558, DB 1584, TPo 1595) – blizi; Ⓞ

ki je duhovno soroden, povezan s kom: Ampak sdaj, vy kir fte v'Criftufu Iesufu, inu fte nekadaj delezh bily, fte vshe **blisi** postal, fskusi Criftufuvo kry DB 1584, III,105a; Bug [je] nam taku **blisi** postal, de je on nafhe Mefu inu Kry, inu en perfonki ali pravi zhlovik TPo 1595, I,35 **PRIM.** blizi^{2,3} [K. A.]

blizi² prisl. ['bli:zi]; P ↘, K ↘ – blizi; – primrk.: bliž | e/ej (TPo 1595, I,253); – presež.: nar/ner | bliže; ◀ ▶ Ⓞ

1. izraža majhno razdaljo; *blizu*:

a) pri mirovanju: undukai poloshita Iefufa, fa uolo tiga Perprauleniga dne tih Iudou, inu kir ie ta Grob **blifi** bil TT 1557, 323; [Jožef] je nej flulhal, de bi **blisi** pèr njej fpal, ali pèr njej bil DB 1584, I,26a; Pruti jutru ima Jerusalem ali Iudea nar **blishe** tu màrtvu Morje DB 1584, II,+Va; Olifka gorra .. je **blisi** pèr Jerusalemu DB 1584, III,61a;

en Angel od nebes [je] knekaterim Paftiriem, kateri fo **blisi** poleg na tem polej per fvoji zhrejdi bili, seno zhaftito veliko luzhjo prifhal TPo 1595, I,33

b) pri premikanju: [Jezus] ie bil **blifi** prishalhti Betfagi inu Betany TT 1557, 231; te Dèkle fo s'fvojimi otruki **blishe** ftopile, inu fo fe poklunile pred nym DB 1584, I,22a; kadar je on [Jezus] **blisi** tjakaj bil prifhål .. je sazhelu vfe kardellu njegovih Iogrou s'vefelsjem Boga s'glafno fhtimo hvaliti DB 1584, III,43a; Ta Turek ne prafnuje, fe pomizhe le zhe dajle **blishe** k'nam TPo 1595, I,178 / Bug nej sapovedal, de bi ludje imeli vSant Iacob, ali v Rym tezhi .. On hozhe de ima eden timu drugimu flushiti inu pomagati .. Kaku bi takovo Boshjo flushbo nam mogel **blifhe** poloshiti? TPo 1595, II,215

● – – **blizi ino/ali daleč kjer koli**: Ti Gofpud fi prauizhin, nom pag ie framota, koker fe fđai gody tim Iudom .. inu timu cilu Ifraelu, tim kir fo **blifi** inu delezh po vfeh deshelah, v katere fi ti nee pehnil, fa volo nih hudobe TP 1567, A5a; Shtrajfinga je fhla zhes .. vfa Mefta v'Moabiterfki Desheli, bodi fi delezh ali **blisi** DB 1584, II,51b; O Mèftu .. Ty, kir fo **blisi** inu delezh, fe imajo tebi fhpotati, de bofh moralu enu framotnu ime imèti, inu veliko nujo tèrpèti DB 1584, II,70a

2. izraža majhno časovno oddaljenost; *blizu*: Deite pokuro fakai tu nebesku kraletuu ie **blifi** prishlu TE 1555, C2b; Iest fim mojo Pravizo **blisi** pèrpelal, ona nej delezh DB 1584, II,19a

3. izraža (duhovno) sorodnost, povezanost s kom; *blizu*: Koku **blifi** oli delezh vti shlahti fe imao vkupe Moshiti inu Sheniti/ od tiga Moifel Pishe TA 1562, 79b; Moja Dufha je polna jamra, inu moj leben je **blisi** per Paklu TPo 1595, I,112 **PRIM.** blizi¹ [K. A.]

blizi³ povdk. ['bli:zi]; P ↘, K ↘

– blizi; – primrk.: bliže | bliži (TT 1581-82, II,279); – presež.: nar/ner | bliže; ◀ ▶ Ⓞ

1. izraža majhno časovno oddaljenost; *blizu*: Ta Velikanuzh tih Iudou ie **blifi** bila TT 1557, 260; Inu kadar ie ushe **blifi** bil na fđul puiti is tiga hrība tih Olik, fazhne ufa mnozhiza .. od ueffelia hualiti Boga TT 1557, 232; Sodni dan ie vshe **blisi** DC 1579, 170; iest vshe bom offran, inu ta zhas muiga lozhitka ie **blifi** TT 1581-82, II,254; moje Isvelizhanje je **blisi**, de pride, inu .. moja Praviza, de bo resodivena DB 1584, II,22b; potle je prifhlu tu resdilenje, ker fo trye Papeshi k'malu, eden supår drugiga gosfodovali inu regirali .. k enimu snaminju, da je Papeshou konèz moral **blisi** biti DB 1584, II,89b; kadar [figovo drevo] vŕhe berft poganja, taku .. fami od febe posnate, de je fđaj lejtu **blifi** TPo 1595, I,7; Vij pak fe vefselite, de je valhe odrefhitvu **blisi** TPo 1595, I,11;

● – on nevei de ie negoua vra taku **blisi**

DJ 1575, 46 *da bo kmalu umrl*

2. komu/čemu, pri kom **izraža** (*duhovno*) **sorodnost, povezanost s kom; blizu**: Ta Gofpud ie **blifi** per vfeh kir na nega klyzheio TP_s 1566, 257b; GOSPVUD je **blisi** v fëm tēm, kateri na njega klizheo DB 1584, I,316a; Ta Syn Boshy je nam **blifhe** kakor ta Hudizh TP_o 1595, I,35; Zhujte in molite, de vy nikar vilkufhnjave ne padete, Taku ti tudi fturi .. Smifli: Moj nar vifsokeifni Sovrafhnik je meni nar **blishe** TP_o 1595, I,248 / njegova [Gospodova] pomuzh [je] **blisi**, tēm, kateri fe njega boje DB 1584, I,301a / En Far fe nēma na obenim Mērtvizu fvojga folka ofkruniti, kakòr le fāmuzh na fvoji blishni shlahi, katera je njemu nēr **blishe**, kakòr na fvoji Materi, na fvoim Ozhetu .. ficer fe on nēma ofkruniti na obenim DB 1584, I,73b

PRIM. blizi¹ [K. A.]

blizi⁴ predl. z rod. ['bli:zi]; P 77, K 19 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TP_s 1566, TL 1567, TC 1575, DJ 1575, DP_a 1576, TT 1577, DB 1578, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, TdPre 1588, TP_o 1595)

– blizi; – primrk.: bližez; – presež.: nerbližez; ◀▶ Ⓜ

1. za izražanje majhne razdalje; blizu: on [Peter] ie per pusledni Vezhery ner **blishe** Cristufa fidil TT 1557, ff4b; **Blifi** muiga royeniga domu per Rafzhizhi, ie ena Cerkou diuce Marye, kir fe prau na Syleuici TR 1558, R3a; Na drugi dan, kadar fo .. na poti bily, inu **blisi** Mésta prihfli, je Petrus gori fhāl na Dile molit DB 1584, I,265b; Prope. **Blisi**, vel Blisu BH 1584, 161; [Trubar] ie .. prošil, de bi .. **blishe** Drukarie v¹Tibingi bil, inu fām mogel te Slouenske Buque pregledouati, katere fo fe tukai drukale TdPre 1588, 117; Inu kadar je on vlhe **blisi** Damafhka bil prihfal, ga je naglu ena Luzh od Neba obfvetila, inu on je padel na Semlo TP_o 1595, III,50 / Vletim Capitulu ufazhetku inu **blifi** konza prau, Sa zhes uolo fdaici po nega oblubi nei Hcorinteriam prishal TL 1561, 57a / Ta beseda je **blisi** tebe, v¹tvoih ufthih inu v¹tvoim ferci DB 1584, III,86a

2. za izražanje majhne časovne oddaljenosti; blizu: Cristus prerokuie od Ierofolimiuga refgiane, Inu kakoua fnamina fe bodo poprei inu **blifi** tiga refgiane godila TE 1555, B1b / Ia volo tiga Cristufeuiga oprauila, ie on [na smrt bolni brat Epafrodit] taku **blifi** te Smerti prishal TL 1567, 29a [K. A.]

blizi⁵ čl. ['bli:zi]; P 14, K 5 (TT 1557, TL 1561, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584)

– blizi; Ⓜ

1. izraža precejšnje približevanje določeni polni meri; skoraj: Inu kadar ie ta Tarquinius Prifcus Vrymi Regyral, Se ie vti Nembski desheli ena velika mnoshiza ludi, **blifi** Try Stu Taushent Mosh, Shenami inu Sotruki

vkupe sbralu TL 1561, 73b; inu kadar je fhe **blisi** ena .. mila bila do Ephrate, je Rahel rodila DB 1584, I,23a; Sikel je velal .. **blisi** pul Tolerja DB 1584, I,55b; [oče] je tu tērpil **blisi** ene púl úre DB 1584, II,152b

// **izraža precejšnje približevanje določeni meji v prostoru; skoraj**: vy pobeshite, pred to Dolino .. mej mojemi Gorrami: Sakaj ta dolina mej Gorrami bo **blisi** do Azela doflegla DB 1584, II,129b

2. izraža, da je (bilo) dejanje blizu uresničenja; skoraj: Kadar fo pag ty fedem dni **blifi** bili dopolneni, ga ti ludi is Afie utim Templi fagledaio TT 1557, 405 [K. A.]

↘ **blizi^{2,3}** P 224, K 24 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TAr 1562, TO 1564, TP_s 1566, TL 1567, TP 1567, KP_o 1567, TC 1575, DJ 1575, DP_a 1576, TT 1577, JP_o 1578, DB 1578, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TP_o 1595, TIm 1595, Tfc 1595); prevladuje prisl.

bliziše [primrk.] gl. blizi³

blizni gl. bližnji¹

blizo gl. blizu^{1,2,3}

blizu¹ (blizu, blizo) prisl. ['bli:zu]; P ↘, K ↘

– bliz | u/ò (KP_o 1567); Ⓜ

Deutchf. Nah. *Latinè.* propè. *Windifch.* **blifu**. *Italicè.* apprefso, vicino, prefso, accanto, allato, non lontano, di quà, profsimo MD 1592, K5a; *Deutchf.* Von nahem. *Latinè.* cominus. *Windifch.* od **blisu**. *Italicè.* da vicino, d'apprefso MD 1592, T3b; Cominus. *Germ.* von nahem/ in die nahe. *Slav.* **blifu**, od blifhniga kraja MTh 1603, I,293; Propinquus. *Germ.* nah/ oder nah gelegen. *Slav.* **blifu** MTh 1603, II,342

1. izraža majhno razdaljo; blizu:

a) pri mirovanju: Pole ta kijr me ie ferratal ie lih **blisò** KP_o 1567, CXLVIII; Vta Grob fta vshe Iesufa poloshila sa volio priprauniga dneua Iudouskiga, kadar ie tudi Groh[!] lyh **blisu** bil JP_o 1578, I,132a; *Deutchf.* Nah darbey fein. *Latinè.* non longè abesse. *Windifch.* **blifu** biti. *Italicè.* efer vicino, propinquo MD 1592, K5a; [Jogre] je .. vkupe fbral na to Olyfko gorro, **blisu** per Ierusalemu lefhez[!] TP_o 1595, II,64 / Sakaj ta beffeda je filnu **blisu** pèr tebi v¹tvoih ufthih, inu v¹tvoim fercei, de jo fturifh DB 1584, I,116a

b) pri premikanju: IEVSV obftojj, inu veli [slepca] k'febi pripeliati .. inu kada **blisò** pride, vprashaga rekoeh: Kaj òzh, da ti fturim KP_o 1567, Cb; INu .. ony [so] vshe **blisu** bily k'Ierusalemu prishli, v¹Betphage, k'Olifki gorri DB 1584, III,13a; Pefs na kettinah [bi mogel človeka] na tu nar mainje ftrahiti, kadar bi on njemu taku **blisu** ne prihfal, de bi on njega mogel popafti TP_o 1595, II,56; moj Syn .. bode ofspredaj pred GOSPVDOM fhah, on bode vpyl ali fhrajal, de ludje profitor dado inu fledni na ftran stopi, ta Viuda tiga lebna gre **blisu** sa nym TP_o 1595, III,87

B

● — **blizu ali daleč kjer koli:** Kadar [kdo od tvojih bližnjih] tebe bo hotel skrivshi pregovoriti, rekozh: Naj gremo, inu drugim Bogum flushimo, katere ti nésnafh, ni tvoji Ozheti, kateri fo mej témi folki okuli vas, bodi fi **blisu** ali delezh, od eniga kraja semle do drusiga, taku ti nikar nepérvoli DB 1584, I,108a

2. izraža majhno časovno oddaljenost; blizu: Sturite pokuro, Nebelku krajlestvu je **blisu** prifhlu DB 1584, III,4a; Kadar pak tiga Hudizha vunkaj isganjanje se sturi, de se ima Boshji Perft viditi, inu tu Nebelku Krajlestvu **blisu** imejti, tukaj se ta Hudizh vpyra, inu se brani, kakor dolgu on more TPo 1595, I,174

3. izraža (duhovno) sorodnost, povezanost s kom; blizu: Bug .. fe je .. taku **blisu** k'nam reunim inu v'bofim zhlovekom perdrushil, de nikar le vnas prebivati, temuzh je tudi hotel v'fvoij perfoni en zhlovik biti TPo 1595, III,70 [K. A.]

blizu² (blizu, blizo) povdk. ['bli:zu]; P 9, K 9
– bliz | u/ò (KPo 1567)/o; – primrk.: bliž (Jurječič)☐; – presež.: naj/blíž | e/je/ž (KPo 1567, CXXXVIIb); ◀ ▶ ☹ ☺

1. izraža majhno časovno oddaljenost; blizu: Kada iame [figovo drevo] se seleniti, taku vidite inu ľami posnate, da ie Léto **blisò** KPo 1567, XVIb; Mefiaf ie **blisò**, inu .. on [je] niegov naprei poflani fal KPo 1567, XXXIIIb *kmalu bo prišel*; Ino **blisò** ie bila Pafha ta ve-likinozhni prasník Iudovki KPo 1567, CXXIIIb; Sakai Tyranom fe gmain gody letako: Zhym ie fard Boshij inu kashtiga **blish**, řtim on grosouiteishe řtrupouito inu Tyranski delajo JPo 1578, III,22; nashe isuelizhaine [je] .. **blisu** TKM 1579, 30b; Sakai ta zhař ie **blifu** .. iest skorai pridem .. de bom dal v'fakimu, koker bodo ta nega della TT 1581-82, II,446[=440]; Iokajte se, sakaj GOSPODNI dan je **blisu** DB 1584, II,6a

2. komu/čemu, pri kom izraža duhovno sorodnost, povezanost s kom; blizu: Christuf ie oflu nai **blishei**, po tih besedah. P'fal: na 34 Gofpod ta ie **blisò** tém, kijr imαιο nadloshno ľarce KPo 1567, CXXXVIIb; **Blisu** ie Gospud v'fim kateri ga klizheio JPo 1578, II,138b; GOSPVD .. je **blisu** pèr téh, kateri fo řtreniga ferza, Inu tém pomaga, kateri fo reľbieniga duha DB 1584, I,287b [K. A.]

blizu³ (blizu, blizo) predl. z rod. ['bli:zu]; P 18, K 8
(KPo 1567, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, TPo 1595)

– bliz | u/ò (KPo 1567)/o; ☹

1. za izražanje majhne razdalje; blizu: Kada pride Christuf **blisò** Ierihia fedi en flepaz polak céfte inu petla KPo 1567, CIIb; Inu jeřt řim gledal, de je **blisu** tiga Ouna prifhál, inu fe je reslobil zhes njega, inu je tiga Ouna páhnil, inu je njemu njegova dva roga slomi DB 1584, II,100b; Prope. Blisi, vel **Blisu** BH 1584, 161; Kadar je on pak **blisu** Méřtnih vrat bil prifhal, pole, tu fo eniga Mertviza vunkaj nefli TPo 1595, II,231

2. za izražanje duhovne sorodnosti, povezanosti s kom: Kateri pak řvetu shive, ta je **blisu** Boga DB 1584, II,141b [K. A.]

blizu⁴ řl. ['bli:zu]; P 2, K 1 (DB 1584)

– blizu; ☹

1. izraža precejřnje približevanje določeni polni meri; skoraj: Sakaj **blisu** zhes try lejta po Criftufevim od řmèrti vřtajanju, je téh Apořtolou Concilium bil dèřřhan DB 1584, II,86b

2. izraža, da se bo dogodek, dejanje kmalu uresničilo; skoraj: [Danijel] pod to Perfono Antioha tudi Anticřřta mejni, inu taku sadene nařh puřledni zhas, **blisu** pred Sodnim dnem DB 1584, II,88a [K. A.]

√ **blizu^{1,2}** P 95, K 12 (TT 1557, KPo 1567, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, ZK 1595, MTh 1603); ≙

blíž [primrk.] gl. blizu²

blížati se –am se glag. nedov. ['bli:žati se –am se];

P 9, K 5 (DB 1578, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TřC 1595)

– nedol.: bližati se; – sed. ed. 3. os.: bliža se; – mn. 1. os.:

bližamo se; ☹

1. kdo/kaj; h komu/k čemu prihajati bližje v prostoru; bližati se: kuiřfezhimu Pertu on neima priti, ni k Altariu **fe blishati**, kadar ie tadel na nemu, de on neoskruny moio Svetino DB 1578, 104b, podobno tudi DB 1584 / ti imalñ en GOSPVD tiga Hudizha biti, de on bode moral pred tabo beishati, inu **fe** ne bode řmel htebi **blishati** TPo 1595, II,263

2. kaj; k čemu prihajati časovno bližje; bližati se: njegove kořti fo resbyeene, de jih radi nevidio, de **fe** njegova duřha **blisha** h'konžhanju, inu njegou leben h'tem měřtvim DB 1584, I,276a; Puřti tudi de me vfelej, Tvoja Bèřředa řhpisha .. De v'dobrim inu v'slej, Nebu **fe** k'meni **blisha** TřC 1595, CCCXIII

3. kdo; h komu postajati duhovno soroden, povezan s kom; bližati se: Sakaj řtém se pèrva pořtava gori vsdigne .. inu fe notèr pela enu bulřhe vupanje, řkuři kateru **fe** my h'Bugu **blishamo** DB 1584, III,129a [K. A.]

bliže gl. blizi^{2, 3, 4}

bližej gl. blizi²

bližen gl. bližnji¹

bližnaha [rod. ed.] gl. bližnji²

bližnji¹ (bližni, bližnji, blizni, bližen) –ega posam. ['bli:žnji –ega]; P približno 1100, K 42

(TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPš 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, TPš 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DAg 1585, DC 1585, TřPr 1588, TPo 1595, TřM 1595, TřC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– m. ed. řm.: bliž | ni/ny/nij/en (MTh 1603, II,351); – rod.: bli | ž/z

| n/nj | iga/ega (Juričić)/ege (JpO 1578, II,13b); – daj.: bli | ž/z | n/ nj | imu/emu (Juričić); – tož.: bliž | n/nj | iga/ega (Juričić); – mest.: bližn | im/ym; – or.: bli | ž/z | n | im/ym; – mn. im.: bližn | i/y; – rod.: bližnih; – daj.: bližn | im/ym; – tož.: bližnje; – ž. ed. daj.: bližni; (M)

Confanguineus. *Germ.* Blutsfreund/ ein blutsverwanter. *Slav.* **blifhni**, ftriz MTh 1603, I,326; Proximus. *Germ.* der aller nächst. *Slav.*

blifhen MTh 1603, II,351

1. vsak človek v razmerju do drugega, ki ga sreča; bližnji: Potle ta Verni/ is ferza lubi fuiga **blifhniga**/ fa uolo bofhyo/ nemu dei dobru fzhim on premore/ Nikomer ne dei hudu TT 1550, 238(127a); Inu nashiga **blishniga** [ljubiti] koker femi[!] febe. De vřakimu zhloueku periatilu inu fourashniku shelymo vse dobru TC 1555, F7b; mi fmo dolshni slushiti inu fturiti dobru nashimu **blishnimu**, Sakai preclt ie .. tudi leta, kateri nishter dobriga ne dei, inu nikomer, famuzh le fam febi, ie knuzu TT 1557, aa2b; Ta Poloueriz oli Samaritan ie prou to Sapuuid od **Blishniga** faftopil, inu fe ie po ni fdianem dershaf, De vřaki zhlouik, bodi dobri oli hudi kerfzhenik, Turk, Iud oli Ayd, periatel oli fourashnik, kir kuli nashe pomuzhi potrubuie ie nash **blishni** TR 1558, Tb; fatu imao ty kerszheniki bogu na hualo brumfku **blishnimu** fturiti dobru TT 1581-82, II,*1b; Preklet bodi, kir fvojga **blishniga** Mejnikie preftaula DB 1584, I,114a; VE timu, kateri syda fvojo hilho s'grěhi, inu fvoje polfovpje s'krivizo, kateri pufty fvojga **blishniga** sabftojn delati DB 1584, III,37b; Ta **blishni** nej le leta, kir dobru ftury, temuzh, kir dobrute potrebuje DB 1584, II,37b; Satu fe varuj pred tiga Svita Exemplom, kateri je Bogu inu **blifhnimu** fovrafh, temuzh iskalhi to lubesan pruti enimu vřakaterimu TPo 1595, II,215

2. kdor je v sorodstvenem razmerju do drugega; sorodnik: Inu ga [Jezusa] iřheio mey **blishnimi** inu Snanci, Inu kadřa ga [starři] ne naideio, fe vřerneio nasai v'Jerusalem, inu ga iřheio KPo 1567, LVIIIb; On je moje Brate delezh od mene odpelal, inu moji snanci so mi Ptuij poftali. Moji **blishni** fo me sapuřtili, inu moji Priateli fo na me posabili DB 1584, I,271b; Kupi mojo Nyvo v'Anatoti .. Sakaj ti imafh pravizo te erbřzhine k'njej, inu ti fi ta **blishni**, profsim te kupi jo DB 1584, II,43a / v zvezi **bliznji kriji** taku ima taifti v'enu letyh Měft běshati, de shiu oltane: De kej ta **blishni** te krij, sa tēm, kir je eniga vbill, nepotezhe <tu je, blishna shlahta> DB 1584, I,110a *krvni sorodnik*

3. kdor je močno povezan s kom v miřljenju, čustvovanju; prijatelj: Ampag fdai, skufi Cristufa Iefufa, vi kir fte nekadai delezh bili, fte vi ty **blishni** fturieni, skufi to Kry Cristufeuo TL 1567, 11b; Kay fe tebi sdi, kateri ie mey letemi tremi **Blishni** letemu, ker ie padel mei

Rasboinike? On ie rekal: Ta kateri ie miloft na niem iskasal JpO 1578, II,145b; Sgubi rad tvoje denarje sa tvojga brata inu **blishniga** volo, inu yh pod kamen nesakoppaj, ker koněz vsamo DB 1584, II,164b / Ne buj fe, mojga Ozheta Saula roka nebo tebe nahla, inu ti bofh Krajl zhes Israela: Inu jeft hozhem ta **blishni** sa tabo biti DB 1584, I,163a *po funkciji, moči za eno stopnjo nižji od najviřjega*
PRIM. bližnji² [A. L. R.]

bližnji² (bližni) -a -e prid. ['bli:žnji -a -e]; P 104,

K 13 (TT 1557, TAr 1562, TO 1564, TC 1575, TT 1577, JpO 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– m. ed. im.: bližn | i/y; – rod.: bližn | iga/aha (MTh 1603, I,293); – daj.: bližnimu; →; – mn. im.: bližn | i/y; →; – ž. ed. im.: bližna; →; – mn. tož.: bližne; →; – s. mn. im.: bližna; →; – primrk. m. ed. im.: bližniři; – tož.: bližniřiga; – mn. rod.: bližniřih; – s. ed. im.: bližniř | i/e; – presež. m. ed. im.: nar/ner | bližniři/bližni; – daj.: narbližnimu; – mn. im.: nar/ner | bližni; →; – ž. ed. im.: narbližna .. nerbližniřa; ◀▶ (M)

Cominus. *Germ.* von nahem/ in die nahe.

Slav. blifu, od **blifhniga** kraja MTh 1603, I,293

1. ki je krajevno malo oddaljen; bližnji: Inu leta glas od nega fe ie resglafil po ufi Iudouski desheli, inu po ufěh **blishnih** deshelah TT 1557, 182; [Superintendent in pridigarji] Imaio febo tiga Nouiga Pridigaria na en Prasnik vto Cerkou pelati, tim Farmanom pag inu tei **blishni** Gofpofzhini, fe ima ofšem dni poprei ofnati[!], de fe bo en Farnoshter oli Pridigar N. N. vti Cerqui N. ftauil inu shegnoual TO 1564, 75a; Pufti te ludi od febe, nai gredo okuli po tih **blishnih** Tergih inu Vafřeh, de febi erperge inu shpisho naideio TT 1581-82, I,269; Inu Marhodaj je sapifřal letu djanje, inu je Listy poflal k'vřem Iudom kateri fo v'ufěh deshelah tiga Krajla Ahafvera bily, **blishnim** inu dalnym, de bi gori vseli inu dershali .. sa dny tiga Goftovanja inu vefřelja DB 1584, I,265b; Sakaj htimu je Bug tvojga Farmořhra, tvojga Ozheta inu Mater, inu tvojga **blifhniga** karszhanfkiga zhloueka poklzial inu ordnal, inu fvojo beřsědo vnyh ufta polushil TPo 1595, II,254 / Ali lety trye řhtuki negredo po redi, eden po drugim .. v'převim řhtuki fe zhaři najde, de v'tem **blishnim** Capituli potle nekuliku řtoji, kateru fe je vřaj poprej sgodilu, kakōr tu kar v'řprednim Capituli řtoji DB 1584, II,27a *naslednjem*

pren. kadar ona [Herod in njegova kurba] vřaj obene pravize h'timu brumnimu Moshu neifta imejla, taku bi tu bil ta **blifhni**, inu bulhni pot, Erodes h imel eno veliku Goftovanje ali dobru lebanje na fvoj porodni dan dershati TPo 1595, III,95; My [Judi] fe moramo potej Pořtavi dershati, pořtiti, offrovati, Almoshne dajati, tu bode ta nerbulhni inu **blifhniřhi** pot v'Nebefsa TPo 1595, I,23

B

2. ki je časovno najmanj oddaljen; prihodnji:

Inu koker fimo natu fđai vfredo, vmei febo en Sguoor inu Suit imeili, fimo my odguoorili, De vashi Maiefeteti, na ta **blishni** Petak, my od nashiga deila, te Articule te nashe Vere inu Spofnane, Vnembskhkim inu Vlatinskim Iefyku, hohzmo naprei pernefti inu dati ^{TAf} 1562, 25a; Boshizhni dan. Ta **blishni** dan fa nim. Nouiga Leita dan ^{TO} 1564, 130a

3. v zvezi z žlahta ki je soroden s kom po krvi;

krvni: Inu od tih Kezarieu, kir fe fto shiuino oli fto **blishno** shlahto koker fto felfro, fžherio oli Smaterio fmeshao ^{TT} 1557, aa; Hdrugimi flifhi tudi letu k'Svetimu Sakonu, de fe ti nemajo vkup sheniti ali Moshiti, katerim je od Buga sa **blishne** shlahte ali Svazhtva volo prepovedanu ^{DB} 1584, I,cVb; Aku pak [umrli] néma Striceu, taku jo [dediščino] imate njegovi **blishni** shlahti dati, kateri k'njemu flifho v'njega rodu, de jo posledeo ^{DB} 1584, I,95b; Sakaj ti fi nar **blishna** shlahta k'njej, de jo [njivo] imalh kupiti ^{DB} 1584, II,43a; *Deutsch.* Blutsfreud. *Latinè.* confanguineus. *Windifch.* **blishna** shlahta. *Italicè.* parète ^{MD} 1592, b5a

4. ki je močno povezan s kom v mišljenju, čustvovanju; bližnji: Sato kadar fo oni [jogri] ty **blishny** prijateli Chriftufoui bili, fo fe vpali da vekshi, inu zhafneishi budeio vniegouim Kralieufuu ^{JPo} 1578, III,65b; Zhe je **blishni** inu lublilhi priatel, tém je veklhi ferd, kakòr mej Moshom inu Sheno, mej Bratmi inu Seftrami ^{DB} 1584, I,323a

PRIM. bližnji¹ [A. L. R.]

bljuvanje (bluvajnje, bluvanje) -a sam. s

[ˈbljuːvanje/bljuːvaːnje -aʔ?]; **P** 3, **K** 3 (^{DB} 1584, ^{MD} 1592, ^{MTh} 1603)

– ed. im.: bluvajnje; – rod.: bluvanja; (M)

izmetavanje iz želodca; bruhanje: Vomitus. *Germ.* das speyen/ kotzen/ erbruchen. *Sclav.*

bluuainie ^{MTh} 1603, II,733

// **kar se izmeče iz želodca; bruhanje:** vfe Mise fo polne **bluvanja** inu fmradu po vfeh mejftih ^{DB} 1584, II,11a [M. Č.]

bljuvati (bluvati) bljujem glag. nedov.

[ˈbljuːvati/bljuːvaːti ˈbljuːjem]; **P** 10, **K** 4

(^{TO} 1564, ^{DB} 1584, ^{MD} 1592, ^{MTh} 1603)

– nedol.: bl | u/ú (MD 1592, S3b) | v | a/á (MD 1592, H4b) | ti;

– sed. ed. 3. os.: bluje; – mn. 3. os.: blujo; – vel. mn. 2. os.:

bluvajte; – del. na -l ž. ed.: bluvala; (M)

kdo **izmetavati iz želodca; bruhati:** Hpetimu, fe naido, kir fa volo te Bolefni inu vunkai metane, ne mogo to Vezherio Cristufeuo pryeti <Koku fe fteimi, kir **bluo** ima dershati> ^{TO} 1564, 154a; Opyanite jo [Moab], sakaj ona fe je zhes GOS-PVDA povsdignila de bo **bluvala**, inu bo morala roke lamati ^{DB} 1584, II,51b; Vomo. *Germ.* kotzen/ spreyn/ sich erbruchen/ vbergeben. *Sclav.* **bluvati** ^{MTh} 1603, II,733

PRIM. vunkajbljuvati [M. Č.]

bloditi se -im se glag. nedov. [bloˈdiːti se]; **P** 1, **K** 1

(^{MTh} 1603)

– nedol.: blodyti se; (O)

kot slovarski zgled **biti v zmoti; motiti se:** Aberro.

Germ. jrr gehen/ abweg gehen/ fällen. *Sclav.*

faiti, fahaiati, fe motiti, **fe blodyti** ^{MTh} 1603, I,4

[M. Č.]

bo zlog; **P** 1, **K** 1 (DC 1585)

– bo; (M)

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja:** Ba be bi **bo** bu ^{DC} 1585, A2a [A. L. R.]

bob -a sam. m [ˈbob ˈboːba]; **P** 13, **K** 6 (KPo 1567,

^{JPo} 1578, ^{DB} 1584, ^{BH} 1584, ^{MD} 1592, ^{MTh} 1603)

– ed. im.: bob; →; (V)

Faba. *Germ.* Bonen. *Sclav.* **bob** ^{MTh} 1603, I,514

sad kulturne rastline z belimi cvetovi in

debelimi stroki; bob: vsami k'febi Pphenice,

lezhmena, **Boba**, Lezhe, Proffa inu Pirveize,

inu letu vfe dej v'en fod, inu fi tulikajn Kruhou

is tiga fturi, kulikar dny leshih na tvoji strani

^{DB} 1584, II,61b / ob pol dne vshe fe [papisti]

ftrukliov, **boba**, mozhnika, dobrih Rib, inu

druge iedi natepo ^{KPo} 1567, CXIIIb

● – **ne biti vreden (eneg) boba biti brez vrednosti;**

ne biti vreden piškavega oreha: Tih Lahov

Andaht, inu tih Nembcov poft nei **boba** vredã

^{KPo} 1567, CVIII; Tudi pres greha neshuemo, kadar

edno maihano delo vnas pozhutimo, katero nei

edniga **Boba** v Reidno, tako neueimo kako bi fe

imeli ob tem hualiti inu offertouati ^{JPo} 1578, III,89;

● – [naši farizeji, tj. katoliki] fe nikar po tim

Euangeliju ne dershe .. Katero vfe nai vezh ta

fueti Euangelion sda vzhi inu sapueda: Tiga

fe ne hote lotiti, to fe nyh mani prime, kakor

Bob ftene ^{JPo} 1578, I,21a-21b *tega ne upoštevajo* [M. Č.]

bobek (bobik) -bka sam. m [ˈboːbek]; **P** 1, **K** 1

(^{BH} 1584)

– ed. im.: bobik; (V)

manjšalnica od bob; **bobek:** kot slovnični zgled

Mafulinis fiunt [diminutiva], que definunt in

IK, ut à Bob, fit **Bobik** ^{BH} 1584, 68 [M. Č.]

boben (boben, buben*) -bna sam. m

[ˈboːben -bna]; **P** 34, **K** 9 (TPs 1566, TC 1574, ^{DB} 1578,

^{DC} 1579, ^{DB} 1584, ^{DC} 1584, ^{MD} 1592, ^{TRC} 1595, ^{MTh} 1603)

– ed. im.: bob | e/è (MD 1592, A7a) | n; →; – of.: b | o/u | bnom;

– mn. im.: bobni; →; (V)

tolkalo z napeto kožo na eni strani, običajno

za ritmično spremljavo pesmi, plesov; boben,

pavke: Inu Miriam Prerokina, Aaronova Seftra

je vsela en **Boben** v'fvojo rokò ^{DB} 1584, I,45a;

Ygrajte GOSPVVDV s'**Bobni**, inu sgonite

njemu s'Cymbali ^{DB} 1584, II,138a; *Deutsch.*

Bauck. *Latinè.* Tympanum. *Windifch.* **Bobèn.**

Carn: Pauke. *Italicè.* tamburro ^{MD} 1592, A7a;

Tympanum. *Germ.* ein trumel/ paucken. *Sclav.*

boben ^{MTh} 1603, II,64 / Potle je taifta dolina

imenovana bila Topheth, kateru fe rezhe en

Boben, satu, ker fo ta zhas bobnali dokler fo Otroke klali inu shgali DB 1584, II,31b

// **ritmično udarjanje na to talkalo, običajno pri petju, plesu; bobnanje, igranje na pavke:** Hualite ga **sbobni** inu fray, Hualite ga ftrunami inu shpyszhalzi TPš 1566, 264b; fo Gofpudje inu Viſhi is vſéh Méft, s'folkom red, pruti nyemu prihli, inu fo ga gori vseli s'Kranzelni, s'Svej-zhámi, s'Raji, **s'Bobni** inu s'Piſhalami DB 1584, II,133a; Veffelje tiga **Bobna** je nehalu, vukanja téh veffelih nej vezh, inu veffelje te Arfe konèz ima DB 1584, II,9b; Inu kadar fo ty ludi bili zhes tu erdezhe Morie prishli, ty Egypterij potopleni, ie Moises od tiga tudi eno Piſſen ſturil, tu fo sa nim nega Sefra, Maria, inu druge Shene ſteim **s'Bubnom** peile DC 1579, A2a

// **kdor igra na to talkalo; bobnar, pavkist:** te bo frezhala ena mnoshiza Prerokou, od viſſokote doli prideozh, inu pred nymi femkaj en Pfalter, inu **Boben**, inu Piſhal, inu Arffe, inu ony bodo prerokovali DB 1584, I,154b [A. L. R.]

bobiloniski gl. babiloniski

bobilonski gl. babiloniski

bobnanje -a sam. s ['bo:bnanje -a]; P 1, K 1 (JPo 1578)
– ed. rod.: bobnanja; ☉

ritmično udarjanje na boben, pavke; bobnanje, igranje na pavke: Vluſtu fe ie ſliſhal glas Voiskouania, Shturmania, inu **Bobnania**, kakor bi dui Voiski vkup Kboiu tekle JPo 1578, II,135 [A. L. R.]

bobnar -ja sam. m ['bo:bnar]; P 1, K 1 (MD 1592)
– ed. im.: bóbnar; ☉

kdor igra na boben, pavke; bobnar, pavkist: *Deutsch.* Trummenſchlager. *Latinè.* tympaniſta. *Windiſch.* **bóbnar.** *Italicè.* suonatore di tamburo MD 1592, Q3a [A. L. R.]

bobnati -am glag. nedov. ['bo:bnati -am]; P 7, K 4
(TPš 1566, TT 1577, DB 1584, MD 1592)

– nedol.: bobnati; – sed. mn. 3. os.: bobnajo; – del. na -l m. mn.: bobnali; – ž. ed.: bobnala; ☉
kdo **ritmično udarjati na boben, pavke, običajno pri petju, plesu; bobnati, igrati na pavke:** Ty Peuci gredo od ſpreda, potle ty Lautery, Vſreidi de[!] tihe Deklice kir **bobnaio** TPš 1566, 121b; koker fo ty Iudi, kadar fo tu erdezhe morie preſhli inu ty Egyptary potopleni bili, peili inu **bobnali** TT 1577, 406; ti Israelſka Dezhla: Ti boſh ſhe veffelu **bobnala**, inu pojdedh vunkaj na ples DB 1584, II,42a; *Deutsch.* Baucken. *Latinè.* tympanizare. *Windiſch.* **Bobnati**, paukati. *Italicè.* ſuonare di tamburro MD 1592, A7a / Potle je taifta dolina imenovana bila Topheth, kateru fe rezhe en Boben, satu, ker fo ta zhas **bobnali** dokler fo Otroke klali inu shgali, de bi Starifhi ſvoih Otruk jokanja inu miliga klagovanja nelhliſhali DB 1584, II,31b *so z udarjanjem na boben, pavke povzročali hrup* [A. L. R.]

bobotati -očem glag. nedov. [bobo'ta:ti bo'bo:čem]; P 6, K 4 (TT 1557, TT 1581-82, DB 1584, ZK 1595)

– nedol.: bobotati; – sed. ed. 3. os.: boboče; – vel. mn. 2. os.: bobotlite[!]; ☉

ekspr., kdo **vsebinsko prazno govoriti; govoričiti, čenčati:** Inu kadar ui molite, ne **bobotlite**[!] ueliku, koker ty Aidye, ſakai oni menio, de bodo uſliſhani, kadar oni doſti befed ſture TT 1557, 14, podobno tudi ZK 1595; Raunu taku tudi nej Bogu molitu prietna ker fe veliku **bobozhe** inu beſſedi dela, ſuffeb pak, ker fe sa trebuha, sa denarjeu inu dobizhka volo moli DB 1584, I,cVa [A. L. R.]

bod zlog; P 2, K 2 (TA 1550, TA 1555)

– bod; ☉

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja:** Bad bed bid **bod** bud TA 1550, 5, podobno tudi TA 1555 [A. L. R.]

bodec (bodec, bodic) -dca sam. m ['bo:dec]; P 7, K 4 (TT 1557, TR 1558, TT 1560, TT 1581-82)

– ed. im.: bod | e/i | e; ☉

s prilastkom, ekspsr. **uničevalna, negativna moč; želo:** [Kristus] vſame tei ſmertii nee **bodiz** inu timu Peklu nega pogublene TT 1557, h4a; Smert, kei ie tui **bodez**? .. Ta **bodez** te ſmertii pag ie ta Greh TR 1558, K2b / Inu de bi fe jeſt tih viſſokih vtidiueneu ne preuſel, ie meni dan en **bodez** refom meſſei, en Angel tiga ſludia, kir me ſpeſtmi bye, de fe ne pre vſamem TT 1581-82, II,142 [J. N.]

bodeč -a -e prid. [bo'deč bo'de:če]; P 11, K 7

(TT 1560, TPš 1566, KPo 1567, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– nedol. obl. m. ed. im.: bodeč; – tož.: bodečiga; – s. ed. im.: bodeče; ☉

ki bode, zbada; bodeč: Predan vaſhe terne na tim ternouim garmu frelu inu **bodeezhe** frafte, Nee bo en ferd taku ſiroue prozh isderl TPš 1566, 106b; ſpizhaſto **bodezhe** inu oftro Tarnie, katero kdusimu nei, kakor da bode JPo 1578, II,125 / Inu to **bodezhe** ternie, katero Chriſtufu niega ſveto glavu bode, fo nafhe gárde beſede KPo 1567, CLXXIIb; INu ti Zhlovezhku déte, nebuſj fe pred nymi, inu fe pred nyh beſſedami nepeſtraſhi[!]. Onu je rejs ſupérnu inu **bodezhe** tèmeſj pèr tebi, inu ti mej Shkarpiani prebivaſh DB 1584, II,60b; Ampak vnyh ferzi je GOSPVDI Chriſtufeva beſéda en ſhpizhaſt, **bodezh** tern, de fo ony vſkerbi TPo 1595, I,308 / Bug ie nim dal eniga **bodezhiga** duha, ozhi, de ne vidio TT 1560, 18b [J. N.]

bodejoč¹ -a -e del. [bode'jo:č -a -e?]; P 6, K 1 (BH 1584)

– nedol. obl. m. ed. im.: bodejoč; – ž. ed. im.: bodejoča; – s. ed. im.: bodejoče; ☉

kot ſlovníčni zgleđ **ſedanji deležnik glagola biti²:** Infinitivum praefens & imperfectum. 1. Biti,

B

effe. 2. Participium praefens, **Bodejogh, zha, zhe**. Ens. Formatur autem à tertia perfona plurali, futuri Indicativi, quod est. Bodejo, huic additur, zh, fit **Bodejogh, zha, zhe** BH 1584, 107
PRIM. biti² [J. N.]

bodejoč² (budejoč) deležje [bode'jo:č[?]]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– budejoč; Ⓜ

kot vez s povedkovim določilom *izraža obstojanje v okolščinah, ki jih poimenuje povedkovo določilo*: Letu, fe ie Criřtus iskasal .. na ti Ohceiti .. ie sam vprizho **budeiozh** ta Sakon, de ie fueit inu Bogu liub, poterdil JPo 1578, I,38a s svojo prisotnostjo

PRIM. biti² [M. M.]

bodenje (bodenje, bodejnje) -a sam. s

[bo'de:nje -a]; P 3, K 2 (DB 1584, TPo 1595)

– ed. im.: bodenje; – rod.: bod | e/ej | nja; Ⓜ

1. potiskanje ostrega, koničastea predmeta v koga/kaj; zabadanje: Tu v bodenje, od kateriga ta Prerok dajle govori fe je takrat na krishi dopolnilu. Kaj pak is takoviga **bodejnja** bode prihlu, da ta Prerok nasnanje TPo 1595, I,302

// česa **ubijanje s potiskom rezila, žlasti v srce**: naj fi je sdaj, pole, sgul vefelje inu dobra volja, klanje Vollou, **bodenje** Ovaz, mellfojeja, vinopitje DB 1584, II,9a

2. povzročanje pekoče bolečine komu zaradi svoje ostrosti; zabadanje: Criřtus blagu ternju pèrglihuje, sa volo taciga **bodenja** inu škàrby DB 1584, III,116a [J. N.]

bodi¹ (bodi, budi) vez. ['bo:di]; P 78, K 17 (TC 1550,

TC 1555, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, KB 1566,

TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578,

DB 1578, TrM 1579, TT 1581-82, DB 1584)

– b | o/u (Juričič) | di; Ⓜ

1. v ločnem priredju, v zvezah **bodi – ali, bodi – bodi – ali za vezanje stavkov ali besednih zvez, ki kažejo na možnost izbire, večkrat tudi med vsebinsko nasprotnimi možnostmi; bodisi**: LETu ima an vřaki veiditi/ de oben zhlouik **bodi** papelh fcoff oli dur bodi ne ima od sam febe po fuy řaftopnořti bořhyh řlufhbi pořtaulati TC 1550, 111(64a); Gdi kuli ie en řheof, **bodi** Vrymi, oli Vengubij, oli Vconřtatinopoli, oli Vregy, oli Valexandri, oli Vtani, Ta ie ene urendnuřti, ene oblafi, inu ene Farmoshtrye TR 1558, g3b; Sakai kar kuli lizhkaka lotryza rezhe inu vely, **bodi** vnuzne Cerque fidati, Scryshi okuli tepřti, de fe Vřoboto nema prati, Tu vře deio TAr 1562, 23a; Satu ako bi en Angel od nebef, **bodi** od Criřtuřa, **bodi** od niegove Cerķve alli od kakove rėzhi kuli bodi, katere řliřhio k'Veři .. vam otel kai osnaniti zhes tu, kar řte ufvetih Pıřmih preieli, bodi preklet KB 1566, E6b; TA beřředa DOLGE, tukai ne pomeni te zhloueiske dolguue, ki řo eden drugimu dolřhni, **bodi** denarie, řhitu Vinu

oli drugu blagu TC 1575, 128 / Inu ta kir taku, **bodi** is notra oli is uuna greshi, Ta ie fa volo tacih Grehou vboshy nemilořti TO 1564, 9b; Kateri tedai letaku terdnu, is ferza, řtonouitu .. timu S. Pıřmu .. Veruie .. Ta iřti **bodi** Mosh oli řhena, mlad oli řtar, viřřokiga oli niskiga řtanu, ie lub Bogu TC 1575, 302; Inu en takou Gořpod, kyr hozhe inu more pomagati ner obarouati vti nai vekřhi řortuni inu drugi nadlugi, **budi** Telefni alli Duhouni, **budi** na Semly alli na vodah, ako řmo le par nym inu on par nas JPo 1578, I,60b; On nėma řvoje ferce povřdigniti zhes řvoje brate, inu nėma odfřopiti prozh od lete řapuvidi, **bodi** na defno ali lejvo řtran DB 1584, I,109b

2. v dopustnih odvıřnih stavkih ali podrednih zvezah, navadno za prirednim veznikom, v zvezi **bodi glih/lih za izrařanje dejstva, kljub kateremu dejanje ali stanje iz nadrednega stavka ohranja veljavo, uresničljivost; čeprav, ře**: Potle leta zhařt .. katera ie bila is vķasaina Suetiga Duha řazřeta, inu **bodi** lih skusi Adama ali Abela na ta Sueit priřhla, ie bila od tih, ker řo sa Adamom bily, prieta inu derřhana, noter od Greshne Potope, le sa tiga volo, de bi skusi takou offer, ta Pridiga od Criřtufeuga terplena, vmei temi fuetimi Patriarhi ali Ozhaki, obderřhana byla DPa 1576, 47a / Ne řtořtj tudi nikeir [= nikjer], po vřim unlim Boshijm pıřmu da bi mi imeli fvetnike, alli **bodi** lih Divico Mario moliti KB 1566, G8; Inu bi tudi řapriřhal inu nam porozhil, da ie nam trebi vezh Bogu kakòr Lüdem, těr **bodi** lih nařhim řtarıřhim, pokornim biti KPo 1567, LXIIb; Ne rodio da bi lih sa to imėli blago, řheno, Otroke, **bodi** lih fvoit tudi řlařtan řhivot puřiti KPo 1567, XCVIII [M. M.]

bodi² (bodi, budi) řl. ['bo:di]; P 30, K 10 (KB 1566,

KPo 1567, TC 1575, JPo 1578, DB 1578, TrM 1579, TT 1581-82,

DB 1584, BH 1584, MD 1592)

– b | o/u (Juričič) | di; Ⓜ

1. za prirednim veznikom ali v zvezi s **tudi poudarja vzporedno, lahko manj pričakovano možnost; pa**: Edno ie gmain poklizanie, drugo pak ie řufeb .. To drugo ře pak godi, kadar Bog edniga řufeb poklizhe, skosi řpodobno řredo, fi body Kgořpodouaniu pořfuetne oblafi: Ali **budi** kpređigarřtuu JPo 1578, III,3b / Sakai oni řo inu řliřhio tudi, nai fi řo na tim fueitu boři, řauerřhena, veliku terpe, teshku delaio, hti Bořhy gmaini .. koker ty Palci inu Mařinci htimu teleřřu od Buga odlořhena inu pořtauleni. Inu aku glih ne řo na tim fueitu, **bodi** tudi Vnebefiřh, taku veliki inu řuiti, koker řuiřza Maria, Ty Preroki, Iogri .. Oli koker řonce oli Luna Vnebefiřh TC 1575, 372

2. v zvezi s řlenico **koli** oz. s řriřlovi in zaimķki s řestavino **koli poudarja poljubnost izbire; ře**: Satu ako bi en Angel od nebef, bodi od Criřtuřa, bodi od niegove Cerķve alli od kakove rėzhi

kuli **bodi**, katere flifhio k'Veri .. vam otel kai osnaniti zhes tu, kar fte ufvetih Pifmih preieli, bodi preklet KB 1566, E6b; Ta Gvant pak, ali Ofnutek, ali Otek, ali Kakoverfhna kuli **bodi** Koshulhovina, ker je opranu, inu ker je ta madeh prozh fhàl, fe ima druguzh oprati, taku je zhištu DB 1584, I,69a; DE ADVERBIIS .. SIGNIFICATIONES SEV circumstantiae .. AD LOCVM .. eòdem: bodi kamér kuli **bodi**, qvocunque BH 1584, 154; *Deutch.* Gott geb wo hin. *Latinè.* quocunque. *Windifch.* kamez[!] kulj **bodj**, kamez[!] bug da. *Italicè.* à qual fi voglia luogo MD 1592, F4a

3. za prirednim veznikom *stopnjuje povedano z omembo dodatne, manj pričakovane, pogosto negativne možnosti; celo:* Da bi lih mi Apoftoli, alli **bodi** en nebefki Angel, vam en drugi Èvangelion predigoval, kokèr ta kijr fmo vam predigovali, ta bodi preklet KB 1566, E6b / Tako tudi ni mogoche, da bi mi hud konàc vseli, Zhe fmo lih vbosi, flabi, bolni tèr **bodi** ako lih zhudno mèrèt vsamemo. Sakai shivimoli, alli fmo mèrtvi, pravi Sveti PAVAL, Taku fmo Gofpodnij, ako le v'niega veruiemo KPo 1567, LXXXII; Tako ie ishe danashni dan pres zhi fla Liudy .. kateri bi vnaimanshem terplieniu inu skushniaui ne le prozh padli, tamuzh tudi sa voliu vshitka tega Telefnega Blaga, Ia, sa voliu Zhloueske priasni ali **budi** fourashtua, to fposnano Refnizo, supar nyh lafnei Veifsti, preganiaio, framote inu pfluio JPo 1578, II,155

4. za prirednim veznikom *izraža omejevanje na najmanjšo količino ali mero; samo:* Taku nezhe kratkò Bog od naf imèti, da bi imèli na nafhe dianie inu saflushenie, pred nijm inu pruti niega oftri pravdi, fe veliko alli malo sanefsti, kakòr da bi fi rekoch ftim ta Nebefa saflushili, alli bi nafha dela nafha Pravica alli **bodi** en del te ifte pred Bogom bila KPo 1567, CVIIIb

5. *izraža dopustitev česa, soglašanje s čim:* DE ADVERBIIS .. CONCEDENDI, **bodi**, **bodilih** efto, fac, fit fanè BH 1584, 157 [M. M.]

bodi³ (**bodi**, **budi**) členica [ˈboːdi]; P 28, K 15

(TC 1550, TT 1557, TR 1558, TL 1561, KPo 1567, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, ZK 1595)

– b | o/u (Juričič) | di; (M)

za oziralnimi zaimki ali prišlivi v zvezah **čigar bodi**, **kadar bodi**, **kakor bodi**, **kakošen bodi**, **kakover bodi**, **kakovršen bodi**, **kamor bodi**, **kar bodi**, **kdo bodi**, **kdor bodi**, **kir bodi**, **kjer bodi** za *poudarjanje nedoločnosti, poljubnosti, posplošenosti; koli:* LETu ima an vřaki veiditi/de oben zhlouik bodi papesh scoff oli dur **bodi** ne ima od fam febe po fuy faftopnofti bolshyh flulhbi pořtaulati TC 1550, 111(64a); ty Pridigary imao ozhitu vti Cerqui inu vřakimu fufeb, doma, na potu, oli kir **bodi**, pridigati, prauiti

inu ofnaniti, de Gofpud Bug hozhe vfem ludem, malim inu velikim Greshnikom, kir .. Veruio Vçriflufa, nih grehe odpuřtiti TR 1558, V3a; Criftus fam, ne hozhe de bi en kerfzhenik fam, bodi du **bodi**, od te gmain Myfe inu Vezherie, leidil, shno Mashoual TL 1561, 43b; Vidimo kadàr en bolnik řpet sdrav pride, fi bodi od kakofhne bolesni **bodi**, inu fe potle na iedi inu pitiu ne mařa .. inu ky řpet to řtaro bolesan dobi KPo 1567, CXXII; Ias vém, da fi to bolesan na me pošlal, bodi sa volio moih Gréhov, alli kàr fi miřil inu miřliř tvoio zhařt nad mano ilkasati. Bodi kar **bodi**, le po tvoij Volij KPo 1567, LXXIIIb; Ty kriui pag fo vři ty, kir fo S. Pifmu, timu S. Euangeliu inu Catehifmu fuper .. Pred letemi vfemi, ter fi bodite dur**bodi**, Papeshi, Shcoffi, Fary, Menihi, Ozheti, Deidi, Matere oli Babe, fe mi koker pred Sludieuiimi Sli inu slushabniki, varuiemo inu pred nimi beishimo TC 1575, 56; Bog neday dabih fe ktimu Euangeliu prilozhil: Ter fi fe iařt oberni inu pridi kamor **budi**, tako veim da neifam sgubliem[!]; Ako me nezhe Gofpud Bog, Tako me Hudizh suelikim vefeliem prime JPo 1578, III,122b; Onu je pridnu inu potrebnu, de kadar Karfzheniki letu S. Pifmu, v kakovèr jesiki **bodi**, beró ali pošlushajo, de ony na te imenitilife řhtuke inu artikule merkajo DB 1584, I,allA; Kateri vas pak moti, ta bo fvojo řodbo nořil, bodi fi on gdur **bodi** DB 1584, III,103b; Taku bo moja praviza prizhovala danas ali jutri, kadar **bodi**, de imam moj lon od tebe prejeti DB 1584, I,20a; DE PRONOMINE .. Qvifqvis, bodi gdur **bodi** BH 1584, 85; *Deutch.* Wa es wöll. *Latinè.* vbiicumque. *Windifch.* bodi ker**bodi**. *Italicè.* dovunque, dove si voglia MD 1592, T5b; Po letem exemplu inu pohleuřhini, imajo potle vři drugi Karfheniki, zhigar fi **bodi** řtanu, tudi řturiti TPo 1595, I,204; Nikar de bi mi nafh Shivot, kakor ti Baalřki Farji s'noshmi ali frèmi pralkali, ali kakòr Papeřhniki, s'gajřhlami do krivi fe tepli inu martrali, ali ficer kakor **bodi** na nafhim lebnu inu shivotu fami febi řhkodili, temuzh de mi te hude shele, katere fe vřak dan vřerzi najdeo .. krishamo inu morimo, notri de .. vře tu nad nami vmèrje, kar je od Adama nam narojenu ZK 1595, 148 [M. M.]

bodi – ali gl. ali¹, bodi¹

bodi glih gl. bodi¹, glih

bodilih gl. bodi², lih

bodi lih gl. bodi¹, lih

bodi – oli gl. ali¹, bodi¹

bodisi vez. [ˈboːdisi]; P 15, K 9 (KB 1566, DPa 1576, DB 1578,

TKM 1579, DB 1584, DC 1584, DAg 1585, TiPre 1588, TIC 1595)

– bodisi; ◀▶ (M)

1. v ločnem priredju, v zvezi **bodisi – ali za vezanje stavkov ali stavčnih členov, ki kažejo na**

B

možnost izbire; bodisi: kar kuli bode vřaki dobriga fturil, tu bode od Gořpoda preiel, **bodi fi** hlapac alli flobodan KB 1566, E2b; AKV ie pak negou Offer en Sahualni Offer od Goued, **bodi fi** en Vol, ali ena Kraua, taku ie ima Offrati pred GOSPDVDOM, de ie pres tadla DB 1578, 87a; Sa tiga volo vshe ima letu S. Pifinu slejdni pravi Karřzhenik, **bodi fi** viřfokiga ali niřkiga řtanu, řtar ali mlad, Mosh ali Shena, rad brati, kir je sna, polľufhati, od njega govoriti, inu je premifhlati DB 1584, I,cVIIIa; Kadar priatelu .. hudu gre, taku ony, njegovi fovrashniki pořtano .. kadar nadluga řem gre, taku ře ony ^ah'taržhi dërřshe <^atu je, ony ře h'tem dërřshe, ker blagu inu priasen vëdo, **bodi fi** s'Bugom ali nikar> DB 1584, II,168a; ô lubi řuëřti Bug, řturi ti s'mano po tuoji voli, **bodi fi** k'lebnu ali k'řmerti, taku ie moi Duh volan inu pernareden TtPre 1588, 61

2. v dopustnem odvísнем stavku, v zvezi **bodisi lih za izražanje dejstva, kljub kateremu se dejanje nadrednega stavka uresniči; čeprav:** TA Rimski Cefar Auguftus, ta je řam řapovedal ./: De bi ře řhazal ta Sveit vus, nikoger nej pregledal, Vře lude od řvojga doma, **Bodi fi** lih zhigar řtana, je moral řhazan biti. K'letej prvi řhacingi .. je moral vřaki pryti TtC 1595, CLII [M. M.]

bodi si gl. bodisi

bodi si – ali gl. ali¹, bodisi

bodi si lih gl. bodisi, lih

bodite vez. ['bo:dite/bo'di:te?]; P 3, K 3 (TL 1561, TAr 1562, TC 1575)
– bodite; ☹

1. v ločnem priredju, v zvezi **bodite – oli za vezanje besednih zvez, ki kažejo na možnost izbire med vsebinsko nasprotnimi možnostmi; bodisi:** Sakai vře rizhi řo vashe, bodi Paul oli Apollo, bodi Ceffas oli ta Sueiti, bodi ta Shiuot oli ta Smert, **bodite** ře rizhi kir řo vpryžho oli te prihodne, Vře řo vashe TL 1561, 32a; Sice te druge Vere vře, kakershne řo, **bodite** Noue oli řtare, tiga zhloueka, koker kuli ře dober brumë vidi pred ludmi, ga řerdamna inu pogubi vekoma TAr 1562, 3b

2. v dopustnem odvísнем stavku **za izražanje dejstva, kljub kateremu se dejanje nadrednega stavka uresniči; čeprav:** Aku take beřfede Boshye ne ima, taku nega vře slushbe, **bodite** teshke inu lipe pred ludmi, ne řo pred Bugom nishter vredne TC 1575, 230 [M. M.]

bodite – oli gl. ali¹, bodite

bodljaj (bodlaj, bodljaj) -a sam. m ['bo:dljaj bo'dlja:ja?]; P 3, K 3 (JpO 1578, MD 1592, MTh 1603)
– mn. im.: bod | l/lj | aji; – tož.: bodljaje; ☹

1. koničast izrastek pri rastlinah; bodica, trn: Rauno tako Lapuhou Garm, drusiga na niem

ne srafte, kakor Ieshize inu Torice: Te ifte, kakor ie kuli Zhlouek vershe, tako oberneio **Bodliaie** zhes ře inu pod ře, ter řapizhene obřtoie JpO 1578, II,125a

2. mn. **zbadanje v podrebrnem predelu kot posledica vnetja poprsnice: Deutfch.** Seitenweh. *Latinè.* pleuritis. *Windifch.* **bodlaji.** *Italicè.* dolor di fianchi MD 1592, O2b, podobno tudi MTh 1603 [K. A.]

bodoč (buduč, bodoč) deležje [bo'do:č]; P 4, K 1 (JpO 1578)

– bud | uč/oč; ☹

1. s prisl. določilom kraja **izraža obstajanje na določenem mestu oz. v določenem stanju; nahajajoč se:** Nai fi ie on Vpaklu inu vtarpleniu **budozh**, řdignuishi Ozhi řagledal Abraama od dalezh, inu Lasara na nieguouim Krilu, vprijeiozh, sa pomozh profil JpO 1578, II,91b; ● – – Se ie tako Vkarřzanski Cerkui řhtimalo ali darřhalo, da Otrozhnice neifo Glidy te Cerkue: Tamuzh da řo vtem zřafu (V otrozhi pořteli **buduzh**) .. V hudizheui oblařti JpO 1578, III,29b v řasu poroda in po njem

2. kot vez s povedkovim določilom **izraža obstajanje stanja, ki ga poimenuje povedkovo določilo:** Bog .. ie rekal Kmoisefu: Stori eno Kofrařto Kazho, inu io řduigni gori kenimu Snameniu. Kateri vshe vijeden **buduzh** pogleda nanio, ta bude řhiu JpO 1578, II,87b;

● – – **bodoč vpričo izraža navzočnost, prisotnost:** Poprei ie ta Kralieu Duornik veroual, da řristus more vprizho **buduzh** nieguouim Synoui pomagati JpO 1578, II,187b
PRIM. biti² [M. M.]

bodoči -a -e del. [bo'do:či]; P 1, K 1 (BH 1584)
– m. ed. im.: bodoči; ☹

ki obstaja, řivi; bivajoči, řiveči: kot slovnični zřled Imperantë Maximiliano, Veneti grauiter afflicti funt, řa Cefarja Maximiliana: řo Benezhani veliku řerpeli. In hac formula řiřimulatur participium: **bodozhi** id est, existente BH 1584, S53
PRIM. biti² [M. M.]

bodor -a* sam. m [bo'dor?]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: bod | ô/o | r; ☹

vbod, zbodljaj, vbadanje: Deutfch. Stich. *Latinè.* punctura. *Windifch.* řtih, **řodòr.** *Italicè.* floccata, puntura MD 1592, P2b; Punctura. *Germ.* řtich/ řtechen. *Sclau.* **bodor** MTh 1603, II,364-365 [K. A.]

bog¹ (bug, bog) -a sam. m ['bo:g bo'ga:/bo'ga];

P približno 25000, K 50 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TkO 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPř 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, TPř 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JpO 1578, DB 1578, TkM 1579, TPř 1579, DC 1579, BTA 1580, DBu 1580, DPr 1580,

DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TFM 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: b | u/o | g/b[!] (*P 1563)/d[!] (TR 1558, aa)/k (DB 1584, I,17a); – rod.: b | o/u/ò (DB 1584, II,+Va) | g | a/á/à; – daj.: b | o/u | g/d[!] (TL 1567, 60a) | u/i/o (JPo 1578, III,92); – tož.: b | o/u | g | a/u/e[!] (DB 1584, I,)(¹)Va/o[!] (DB 1584, I,)(¹)IIIa); – mest.: b | u/o | g | i/u/uvi (TC 1575, 263)/om[!] (TFC 1595, CXCI); – or.: b | u/o | g | om/um; – dv. im.: boguva; – tož.: boga; – mn. im.: bog | uvi/i; – rod.: bog | ov/uv; – daj.: b | o/u | g | um/om/uvom/am; – tož.: b | o/u | g | uve/e/ove/é (DB 1584, I,132a); – mest.: bog | eh/uvi/h/ovih; – or.: b | o/u | g | uvi/i/y/uvi/h (TPs 1566, 156b); ①

1. ed., v enoboštvu vsemogočno, nesmrtno nadnaravno bitje, ki ga verniki častijo, molijo; Bog: Potle ye **Bug** oblubill vsem Iudom de ye hozhe is te Aegiptoue defhele ifpelati inu dati nim ano dobro delhelo TC 1550, 53(35a); VTIm fazhetku ie bila ta Besseda, inu ta Besseda ie bila per **Bugi**, inu ta ifta Besseda ie bil **Bug**. Leta ie bila utim fazhetku per **Bugi** TT 1557, 255; Tu Pifmu vdoftih meiftih gouori, De **Bug** ie en Ofter ferdit Rihtar, is kateriga ozhi inu oblizhie en gorezh poshiriaiozh ogen gre TT 1557, q1a; Odogouri Tomash, inu prauu knemu, Mui Gospud, inu mui **Bug** TT 1557, 326; lubi Bratie, Bodite vefveli, bodite cely, troshtate fe, bodite ene misli, shiuite Smyron, Inu **Bug** te lubesni inu tiga myru bo suami TL 1561, 73a; Inu bo is tih fe nauuzhil to prauo Staro Kerfzhan-sko Vero, Leto Vero iefst prauim, Katera ie od famiga Gospudi **Boga** poftaulena TAR 1562, 22b; Ampag ta fueti Duh tu fuetu pyfmu, od tiga drigazhi fodi inu gouori, de nom tedai dobru gre, inu te nashe rizhy dobru stoye, kadar nas **Bug** pod te ofstoge ufame, nas vte bolesni, reue, nadjuge inu teshke telfefne iskushnaue vershe inu poftauu TO 1564, 146a; **Bug** iefst hozho tebi eno Nouo Peifam peiti TPs 1566, 255a; inu upanie imei na **Boga**, inu shivi ftaoim blishnim kakor ie prav KPo 1567, LXX; Sakai nei drugisa pota, po katerim bi mogli brumni, fveti, **Bogulubi** inu isvelizhani biti, tamuzh le famuzh lkusi Befedo Boshijo inu fvette Sacra-mente KPo 1567, XCVIIIb; Satu oni godo, poyo inu **Bogu** zhefte, inu hualio, koker fo ty Iudi, kadar fo tu erdezhe morie preshli TT 1577, 406; **Bog** ie pred Otroci Israelskimi shal ponozhi viednim Ognienim Stabru, po dneui pak viednim Oblaku JPo 1578, II,207; Troshtai ô **Bog** te ifte vfe ftuoim Suetim Duhom JPo 1578, I,)(2a); Moio Dusho sheia po **Bugi**, po tim shiuim **Bogu** TKM 1579, 124a; **Bug** ie en Duh, inu ty kir nega molio, morao vtm Duhu inu vti rifnici moliti TT 1581-82, I,375; en vřakoteri mej vami vej svojo pofsodo ohraniti v'fvetuſti inu nikar v'potele-fnih lufhtih, kakor Ajdje, kir **Boga** nesnajo DB 1584, III,112a; Abrahamou, Isaakou inu Iacobou **Bug**, ta **Bug** nashih Ozhetou, je svoje Dete,

Iesufa, zhaftniga fturil, kateriga fte vy isdali inu satajili DB 1584, III,62b; Inu je Baalu flushil, inu ga molil, inu je refferdil GOSPVDA, Israelfkiga **Boga** DB 1584, I,202a; Ali ony fo **Boga**, tiga nar viřhiga ſkuſhali inu refferdili, Inu nefo njegovu prizhovanje derřshali DB 1584, I,299b; Kaj je vlhe **Bug**? On nej en Merdrar, temuzh en stvarnik, od kateriga vus leben femkaj pride TPo 1595, I,185 / Ta Shkoff ga sakolne per **Bugom**[!] vifo-kim TFC 1595, CXCI / Sa dobriga della volo my tebe [Kristusa] s'kamenjem nevbiamo, temuzh sa volo tiga fhentovanja, inu ker fi ti en zhlovik, de fe fam **h'Bugu** delalh DB 1584, III,53b / taku bi my tedaj mogli pravi Theologi ali **vBugi** vuzheni Karfzheniki biti, kateri bi snali od Chriftufa govoriti, inu vfe druge Vukuve foditi TPo 1595, II,94

// v krščanstvu vsemogočno, nesmrtno nadnaravno bitje, ki ga verniki častijo, molijo in obstaja v treh osebah, ki se med seboj razlikujejo, a so hkrati eno; (troedini) **Bog:** Taku, ta Ozha ie Bug, Syn ie Bug, S. Duh ie Bug. Inu ufai ne fo trye Boguui, temuzh ie le en fam **Bug** TR 1558, O3a; Tim kir **Boga** uti, S. Troyci prou ne fnaio inu ne ueido, řakai ie Criftus prishal na ta fueit terpil inu umerl, fo te Euangeliske Pridige zhadne inu Noue TAR 1562, 107b; Kateri pak potle dajle vpralsha, koker fe takou edin **Bug** imenuje, tukaj my odgovorimo po tem S. Pifmi, inu pravimo Njemu je ime Bug Ozha, Bug Syn, inu Bug Sveti Duh TPo 1595, II,99 / Letukaj on da GOSPV DV Chriftufu tu ime, inu ga imenuje eniga Angela .. Sposna taku stem klizanjem ali molenjem, de je leta Angel pravi naturlki **Bug**, Satu pak on njega imenuje eniga Angela, de on fvojga Bitja ali stanu nikar vfelej nejma pelati, kakor ta nevidezhi **Bug** TPo 1595, II,100 / s prilastkom, protest., slabř. Kaj je vshe tedaj Papeshou Cercouni **Bug**, Mafhni **Bug**, ali Maulim? On nej Bug, inu nemore tudi oben Bug biti. Sakaj timu edinimu pravimu Bogu fe s'Mafho neflushi, temuzh Papeshniki fhentujo inu shmagajo shnjó nashiga GOSPVDA Iesufa Criftufa DB 1584, II,89a[=90a] *Bog, kakor ga pojmuje Katoliřka cerkev in ga časti z mařo*

// v krščanstvu **Bog kot stvarnik in oče:** Eden fam ie **Bug**, inu en Sam ie tudi Oduetnik inu Spraulauiz vmei **Bugom** inu vmei ludmi, ta ifti ie ta zhlovik Iefus Criftus, kateri fe ie dal kanimu Plazhillu inu Odreshituu fa vfe TR 1558, c2b; Criftus ie glaua sledniga Moshá, ta mosh pag ie glaua te Shene, **Bug** pag ie tiga Criftufa glaua TL 1561, 44a; Criftus ie ta Rauenpild oli tu Rauenoblizhie tiga neuidezhiga **Boga** TAR 1562, 8a; Inu ta **Bug** vfe Gnade, kateri ie vas poklyzal hti fuy vezhni Glori inu Zhafty, skuli Criftufa Iesufa, ta vas .. podpri, vas poterdi TO 1564, 99b; Letu fo taku ty imenitfhi Artikuli

B

nalhe Karfzhanfke vere, od katerih letu fvetu Pifmu povfod enaku vuzhy, inu nas vuzhy koku imamo **Boga** prou fposnati, njemu po njega voli flushiti, inu koku imamo fkusi vero na njegoviga lubiga Synu, nahiga Isvelizharja Iesufa Criftufa vekoma isvelizhani biti DB 1584, I,cVIIa; MY sahvalimo **Bogá**, inu Ozheta nahiga GOSPVDA Iesufa Criftufa, inu vfelej sa vas molimo DB 1584, III,109a; IEft vas pak opominam, lubi Bratje, fkusi nahiga GOSPVDA Iesufa Criftufa, inu fkusi lubesan tiga Duhá, de vy meni pomagata fhtritati, s'molitvo **h'Bugu** sa mene, de bom obranjen pred témi nevernimi v'Iudei DB 1584, III,88a / Sakai ieft veruiem vtiga prauiga Boga, kateri ie **Bug** ozha, Bug Syn, Bug fueti Duh, leta try Imena oli try perfone vtím Bogafui fo te en sam prau, shiui, vezni, dobri inu vfigamogozhi Bug TC 1555, B6b; Koker luzh odluzhi gre, Solnze fuoio fuetluft pufti, Vuner vnm oftane, Taku Bug od Buga gre, **Bug** Ozha finka rodi *P 1563, 73

// v krščanstvu **Bog kot učlovečeni božji sin**: Peter ie is tiga zaihna Iesufa fpoftnal, de ie on ta prau Sueti **Bug** TR 1558, Q1b; Kai k'enimu celimu Testamentu flifhi? PERVIZH. Teflator, ta kivr testira alli sapufti, ta ie pár letim Testamentu IESVS CHRISTVS nahf Gospod, **Bog** inu Zhlovik KPo 1567, CXL1b; My pak imamo inu moramo od takovih rizhy govoriti po S. Pifmi .. Slafti, de je Christus pravi **Bug**, de je ta Sveti Duh pravi Bug, inu de vener neifo trye Boguvi, ni try Boshja Bitja ali Stanuvi TPo 1595, II,98; Prizhovainje de je Christus **Bug** vtem Starim Testamentu TPo 1595, II,100 / Sakai ieft veruiem vtiga prauiga Boga, kateri ie Bug ozha, **Bug** Syn, Bug fueti Duh, leta try Imena oli try perfone vtím Bogafui fo te en sam prau, shiui, vezni, dobri inu vfigamogozhi Bug TC 1555, B6b

// v krščanstvu **Bog kot božji duh, ki usmerja, vodi ljudi v veri**: My pak imamo inu moramo od takovih rizhy govoriti po S. Pifmi .. Slafti, de je Christus pravi Bug, de je ta Sveti Duh pravi **Bug**, inu de vener neifo trye Boguvi, ni try Boshja Bitja ali Stanuvi TPo 1595, II,98 / Sakai ieft veruiem vtiga prauiga Boga, kateri ie Bug ozha, Bug Syn, **Bug** fueti Duh, leta try Imena oli try perfone vtím Bogafui fo te en sam prau, shiui, vezni, dobri inu vfigamogozhi Bug TC 1555, B6b

● – **Bog je priča / Bogu zaupam izraža podkrepitev trditve**: Sakai mi ne fmo nigdar fperlifauskimi befšedami okuli hodili, koker vi veifte, ne fa lakomnoft rodili, **Bug** ie pryzha TL 1567, 44b; Is tiga, **Bogu** feuupam, bo vfaki dobri zhlovik, kir rifnizo inu prauizo lubi, inu po ni is ferza vprasha, fe nauuzhil inu faftopil, lozhiti inu pro fpoftnati, katerih ludi, Luterskih oli Papeshouih Mashouane, ie prou TC 1575, 188; **Bog ne daj izraža strah, vznemirjenje**: Kai bode tedai ta Gospd

tiga Vinograda tim iftim fturil? On pride inu pogubi te ifte Delouce, inu ta Vinograd bode drugim dal, Kadar oni tu slishio, prauio, Ne dai **Bug** TT 1557, 234; **Bog obari izraža upanje, željo, da se kaj ne uresniči**: Kada bi Papeshoua trygubna Krona . Fariova Plata, Nunske Plinice tako hualo imele, kakor ta Shenska Pezha, Alli ta Meniskki[!] petlarski Shakal, kako Adomoua Matika, **Bug** obari, Ony bi skakali, vkali JPo 1578, 1,50a; **Bog z nami pozdrav ob zaključku, slovesu**: Natu berite zhestu nih [jogrov] Pifma, fmuio Islago, to peruo inu fadashno Predguor zhes noui Testament is tih bote dober faftop pryeli. **Bug** fnami, Amen TT 1581-82, II,*b; **Bog zna izraža negotovost, dvom**: Koker guishnu ie ta Criftuleua risniza umeni, taku leta huala fe meni ne mora samashiti utih Ahaiskih deshelah. Sakai tu? Aku kir uas ne lubim? **Bug** sna. Kar pag ieft deim, inu bom dial, tu ieft fatu deim, de ofdecam ta urshah, Tim, kir urshah iszheio TL 1561, 69b; **Bogu bodi toženo izraža žalost**: Tebe jeft vekoma zhaftim, ker jeft u'veliki fhbkofti inu nepopolnomofti mojga meffa inu krij leshim, inu grehou, (bodi **Bogu** toshenu) nemorem cillu profit biti DM 1584, CXC; **Bogu se smili izraža nezadovoljstvo, prizadetost**: Is tiga Catehifma pag mogo vfi shlahit ludie, fe prou nauuzhiti te potrebne shtuke te Vere kerszanske, katere malu ludi, **Bogu** fe fmili, Vflouenski desheli, sdai prou snaió TC 1555, A3; **čast Bogu izraža spoštovanje, zadovoljstvo**: Gledai pak, da ta zhaft letiga dela fhvalo pruti BOGV vshivalh. ZHAST **BOGV**. KONAZ KPo 1567, CLXXXIII; **hvala (bodi) Bogu izraža hvaležnost, zadovoljstvo**: druge Boshye slushbe, kir bi oni bili vuzhili oli Verouali, ne naidemo, koker leta Vuk inu leto Vero, katero mi fdai, Huala **Bogu**, vuzhimo TT 1557, II*4b; LETEIH SLOVENSKIH peifni huala bodi **Bogu** konez *P 1563, 205; **pomagaj Bog / Bog daj dobro jutro/dober dan/ dober večer / Bog vi zdravje pozdrav ob prihodu**: Vtih iftih dneih, Vftane gori Maria, inu gre hitrim hodum na gure utu Meiftu Iuda, inu gre noter uto Zahariouo hisho, inu prau hti Elizabeti, Pomagai **Bug** TT 1557, 158; Inu on sdaici perftopi Kiefufu, inu prau, Pomagai **Bug** Moifter. Inu nega pufsha TT 1557, 83; Blishniemu praucio, **Bog** dai dobro lutro, dobar Dan, dobar Vezher JPo 1578, II,57b; *Latin*. falve, ave. *Germ*. Gott grüß dich. *Sclau*. **bug** vi fdraueie MTh 1603, II,457; **skozi Bog i. izraža zaskrbljenost**: mi bi tebe iméli te fkérbi prevseti, inu te lüdy sjldio ofkérbeti. Alli fzhim, fkusi **Bog**, kár neimao pár rokah vezh kakòr pet hlebov, inu dvei ribi KPo 1567, CXXV1b; **ii. izraža podkrepitev prošnje, zahteve**: Poberife, nefimo li my poprei Gospodnyga pota snali inu perprauliali? Molzhi skusi **Bog**, Ako to budo Ludie od nas flishali, poreko,

skusi Bog: Kai ishe nei bil Christus per nas, alli mey nami JPo 1578, 1,21a; **iii. izraža podkrepitev trditve:** Poberife, nefino li my poprei Gospodnyga pota snali inu perprauliali? Molzhi skusi Bog, Ako to budo Ludie od nas flishali, poreko, skusi **Bog:** Kai ishe nei bil Christus per nas, alli mey nami JPo 1578, 1,21a; **tako nam Bog pomagaj izraža zavest hude ogroženosti:** Inu zhe fe ta zhas terdno Christufa ne popademo inu ne dershimo, kakor ta Kananeiska Shena, tako nam **Bog** pomagaj JPo 1578, 1,90b; ● — bibl. letukaj vkasuje ta GOSPOVD nikar le timu Cefsariu dati, kar je tiga Cefsarja, temuzh tudi **Bogu,** kar je Boshje TPo 1595, II,287 naj vsakdo dobi tisto, kar mu pripada ● — — **biti v Bogom / biti storjen v Bogu biti v skladu z božjo voljo, naukom:** Inu de taku zbiulane na milofiti Boshy inu na Odpufzhanu tih grehou nei prou inu nei **Sbugom,** pryzhue nerpopei ta logerska vera, vkateri mi prauimo, Ieft veruio tu Odpufzhane tih Grehou TO 1564, 23b; Kateri pak Refnizo della, ta pride na Suetlobo, da ozhitouana budeio della niegoua, Sakai ona fo **vbogu** ftoryena JPo 1578, II,72b; **priti k Bogu priti do spoznanja pravega Boga, v nebesa:** fteim ie S. Duh te Iude vuzhil, de skufi nih slushbe Boshye, ne mogo **Hbugu** pryti, Temuzh Crifutus ie ta prau pot Hbugi TT 1577, 62

2. v mnogoboštvu vsako od (vse)mogočih, nesmrtnih nadnaravnih bitij s posebnim področjem delovanja, ki ga verniki častijo, molijo; bog: rekla ye pag ta Kazha hti sheni/ fhnikako fmertyo ne vmeryete/ fakai Bug ve/ da/ na kateri dan od nega bote ieilli fe bodo odperle valhe ozhy/ inu bodete koker **Boguui/** bote veidili dobru inu hudu TC 1550, (7a); Kadar fo pag ty ludie uidili, kar ie Paulus bil sturil, ufđigno nih stymo, inu fo po Lycaonisku diali, Ty **Boguui** fo uti zhloueski shtalti doli knom prishli. Inu fo tiga Barnaba imenouali, Iupitra, inu Paulufa, Mercuria TT 1557, 378; Socrates en Aydoski velik moder Vuzhenik ie dial, Sledni **Bug** fe ima taku zheftiti, koker ie ta ifti **Bug** fam fapouedal TAR 1562, 16b; Kada Pilatuf ie lete befede flifhli, fe ie tim vezh vřtrahil, inu fe bal. Kār ie ménil, da ie ky řéf Christuf tih **Bogov** Syn KPo 1567, CLXI; Aydouski **Boguui** inu Papeski Suetniki zhes te Stuaere odlozheni, fo fturieni Maliki TC 1575, 488; AYDOVSKI **BOGVVI** zhes Elemente. Zhes Ogen imαιο tiga **Boga** Iouem, zhes luftt Iunonem, zhes Murie Neptunum zhes Pekel Plutonem TC 1575, 271; Afsyrerki krajli fo Ajde s'Mezhom pobyli, inu nyh deshelo, inu fo nyh Boguve v'ogin vėrgli: Sakaj ony nefe bily **Boguvi,** temuzh zhlovezhkih rok dellu DB 1584, 1,216a; ISraelki otroci fo supet hudu sturili pred GOSPOVDOM, inu fo flushili Baalu, inu Aftarotu, inu tēm **Bogum** v'Syrij, inu tēm **Bogum** v'Zidoni, inu Moabiterkim **Bogam,** inu **Bogum** Ammonovih otruk DB 1584, 1,139a; Ajdje

bodo h'tebi prifhli od kraja Svitá, inu poreko: Nafhi Starifhi fo krive inu nizhemėrne **Boguve** imėli, kateri nėfo nilhtėr h'pridu DB 1584, II,35b; Inu Krajl je djal h'Danielu: .. Ieft fim od tebe flifhal pravezh, de ti imash teh fvetih **Bogou** Duhá, inu reřvejzhenje, saftopnoft DB 1584, II,98b; Meni fe pak sdy, de je on [Tamus] bil Bachus, Ajdoufki **Bug,** kakor je pėr Papelhnikih S. Vrban DB 1584, II,63a; Tu das epulis accumbere divum. Ti mi dalh **k'Bogou** misi fefti BH 1584, S9; Ta perva inu nar veklha Sapuvid fe pravi: Ti neimash drusih **Bogou** imejti TPo 1595, II,243 / kakor nam tu pifmu naprej pravi, Slafti, de je Christus pravi Bug, de je ta Sveti Duh pravi Bug, inu de vener neiffo trye **Boguvi,** ni trye Boshja Bitja ali Stanuvi, Kakor trye Moshje, trye Angeli, trye Sonza, try ukna TPo 1595, II,98 / v zvezi **gorski bogovi** Sakaj Syrerfkiga Krajla Hlapzi fo djali k'njemu: Nyh Boguvi fo Gorlki **Boguvi.** Satu fo ony nas premogli, ó de bi fe nam shnymi na rauni bilu bojovati DB 1584, 1,199a *vsemogočna, nesmrtna nadnaravna bitja, ki delujejo v gorah*

// bitje, stvar, pojav, ki se mu pripisuje nadnaravna moč in ga verniki častijo, molijo:

Sakai ty Aydi fo lizhkakih **Bogou** inu Pildou okuli Trideřfeti taushent imeili TL 1561, 38b; Neuerniki Stuaere imαιο fa **Buga** TPo 1566, 209b; Ty Aydi Sőce, Luno, Ogė, ludi, kaze inu druge Stuari molio, fa **Bogoue** imαιο, nim slushio TC 1575, 221; Ty Aydi, kir fo modri vuzheni, kunshtni oblaftni bili, fo is fami febe veliku tifluzh od neframnih mertuashkih ludi, od fuirin inu kazh **Hbugom** poštauili, nim offrouali, nekar famuzh shiuino, temuzh te ludi tudi TT 1581-82, II,*3a

// kip, predmet, ki predstavlja (vse)mogočno, nesmrtno nadnaravno bitje in ga verniki častijo, molijo: Tih Aydou **Boguui** fo fřebu[!]

inu slatu, Od zhloueskikh rok fturieni TPo 1566, 241b; ta Rahel tiga Ozhaka Iacopa Shena, ie bila fuimu Ozhetu Labanu nega **Bogoue** vkrala, inu pred nim vto Slamo oli meruo pod te Kamele skrila TC 1575, 259; ty Aydi eno řtaro Verbo, Lypo oli kak drugi řtarhnil leif vřamo, ga obtesho, per nih terskah kuhaio, Is tiga drugiga lifla, febi eniga **Boga** ftore, ga molio, zhefte, inu pomuzhi per tim lifřenim, slepim prberienim **Boguui** Ifzheio TC 1575, 262-263; TI fi neimash slitih **Bogou** delati DB 1578, 79b; Afsyrerlki krajli fo Ajde s'Mezhom pobyli, inu nyh deshelo, inu fo nyh **Boguve** v'ogin vėrgli: Sakaj ony nefe bily Boguvi, temuzh zhlovezhkih rok dellu DB 1584, 1,216a / Kadar Malarij **Boga** maliao, taku ga maliao, kakor eniga řtariga masha DPa 1576, 61a[=62a] *upodablja jo krřčanskega Boga Očeta*

3. človek, ki zapoveduje komu v imenu Boga; bog: GOSPOVD je bil britku ferdit zhes Moseřfa, inu je djal: Nevėm li jeft, de tvoje Brat Aaron,

B

od Levitove shlahte, sna dobru govoriti? .. On ima tvoja ufta biti, inu ti imash njegou ^a**Bug** biti <^a**Bug**> tu je Aaron bo pruti Pharaonu inu Israelfkimu folku govuril: ti pak bofh njemu sapovedaval na moim mejfti, kaj ima v'moim imeni govoriti> DB 1584, I,36a

// protest. **človek, ki mu papež, Katoliška cerkev pripisuje nadnaravno moč glede določenih stvari; zavetnik, priprošnjik:** S. Anton ie **Bug** zhes fuine, ie vidil fuine per Altaryh, kai pomeniu TC 1575, 488; fo ty Papeshniki S. Niclausha, kanimu **Bogu** postauili, de ima te boge bogate fturiti TC 1575, 283

// **bitje, ki se mu pripisuje božja moč, lastnosti; najvišji oblastnik:** Ampag ta Neuerni, nepokorni nefueifti inu nehualeshni zhlouik .. fe ie tebi subper postauil, on ie hotel tudi biti en **bug** inu tebi glih TT 1557, pb; Ty Rymski inu Papeshou Perlyfauci/ So is Papesha eniga Pofemliskiga **Boga**/ kir ima Oblaft nekar famuzh v'fem kralom inu ludem/ Temuzh tudi tim Angelom inu Sludiem fapouedati .. fturili TAr 1562, 89b-90a; BVg ftoy vti Gmaini Boshy, On ie Rihtar vmei teimi **Boguui** <Bug gleda vedan na Gofpofzhino inu na to Gmaino> TP 1566, 150b; Inu kadar ta Gofpofzhina fo nashi **Boguui**, Starishi inu Varihi, Satu imamo no lubiti, zheftiti, ftrah na no imeiti inu fa no fueiftu moliti TC 1575, 324; Kay imαιο ftoriti pofuetna Gofpoda inu Oblaftniki? Imaio mifliti, da fo na Boshyem meftu: Sato fe vluetem Pifmu **Bogoue**, Pfalm 82. Imenuio JPo 1578, II,199; Sakaj gdu more v'oblakih GOSPVDV enak biti? Inu GOSPVDV glih biti mej otruki tēh ***Bogou** <*mozhnih ali Iunakou> DB 1584, I,302a / Sakaj ta Papefh je ta pravi Pluto ali **Bug** tiga Blaga, kateri fvoje Hlapze bogate ftury TPo 1595, II,45 *mogočen lastnik, imetnik česa*

// **kdor s pomočjo posebnih sposobnosti napoveduje prihodnje ali razlaga pretekle dogodke; vedeževalec:** ty fedem tanki klaffuui fo posherli te fedem debele Klaffuue: Inu ieft fem letu ***Zopernikom** prauil, ali ony nemogo meni tiga isloshiti <***Boguuō**> DB 1578, 38a

4. slabš. **kar ima zelo veliko moč, vpliv:** On [Mamon] ie grosan inu shkodan **Bog**, Tatinski Kapitan ali Voiuoda: On vkrade Zhlouiku, to nai bolshe kai ima, slafti, niegouo Sarze JPo 1578, II,157b

// slabš. **kar komu največ pomeni; bog:** S. Paul daie tim falsh Vuzhenikom leta garda imena, De fo Pfi .. De nih Trebuh imαιο fa **Buga** TR 1558, Rb; Imaio eniga drusiga fvoiga **Boga**, na kateriga fe vezh saupaio, vezh ga lūbio, vezh flushiomu, to ie, Blago, oblaft, modruft, laftna fvetuft inu pravica, inu ūni krivizhni Mammon alli trēbuhni **Bog** KPo 1567, XXXVIIIb [J. N., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

bog² (bog, vog) -a -o prid. [ˈboːg -a -o]; **P** približno 450, **K** 26 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, KB 1566, TL 1567, TP 1567, TP 1567, TP 1574, TP 1575, TC 1575, TT 1577, DC 1579, TT 1581-82, DC 1584, BH 1584, TPo 1595, TfC 1595)
- nedol. obl. m. ed. im.: bog; - rod.: boziga; →; - of.: bogim; - mn. im.: bo | z/g | i; →; - tož.: bo | g/z | e; - of.: boz | ymi/emi (TAr 1562, 87b); - ž. ed. im.: boga; →; - daj.: b/v (KB 1566, F5b) | o | g/z | i; - mn. im.: boge; - rod.: božih; - daj.: bozim; - tož.: boge; - s. ed. im.: bogu; - daj.: bo | z/g | imu; - tož.: bogu; - mn. daj.: bozim; - dol. obl. m. ed. im.: bo | g/z | i; - primrk. m. mn. im.: božeši; - presež. m. ed. rod.: nerbozišiga; - mn. im.: nar/ner | božiši; (M)

1. ki ima malo ali nič materialnih dobrin; reven: Criftus .. v'fe shlahl ludi, **boge** in bogate, nishke inu viffoke, modre, kunshtne inu preprofte, hude velike greshnike, pod tu fuie duhousku kraleuftuu oberne TR 1558, Z3a; kir radi fui kruh fteimi bofimi potrebnimi podile .. nim Bug da brezho vnih blagei, de fa tiga volo ne bodo **boshefhi**, temuzh bogatishi TR 1558, G3b; Ty Iogri inu S. Paul fo tudi te ene Ordninge vti Cerqui postauili .. De fe ta Almoshna fa te **bofe** ludi ima sbyrati TAr 1562, 75b; od nih blaga imαιο shnih **boffemi** fofedi podeliti TAr 1562, 87b; Ty Menihi inu Nunne Oblubio inu perfeuigo de rauen te Zhiftofti in Pokorfzhine hote tudi **Bofi** biti, nishter laftniga Iemeiti, temuzh v'fe rizhi gmain imeiti TAr 1562, 88a; Ta Cerkou more tudi fufeb enu laftnu guishnu blagu imeiti, skaterim fe imαιο ti Pridigary inu ty Vuzheniki vnih Shulah, **bofi** Shulary inu ludy, omisliti inu gori dershati TO 1564, 2a; kir bi ty eni kerszheniki ftuprou to nih Cerkou hoteli malati inu lipe Pilde noter ftauti, taku ima tim iftim kerszhenikom Suetouati, de ftem iftim blagum .. **bofim** ludem .. pomagaio TC 1575, 266

2. ki je nesrečen, vreden pomilovanja; ubog: Smilife fmlife tudi zhes nas **boge** Slouence/ my fmo ia vezh koker drugi ludy fubper te grehili/ fatu my tudi prauizhnu vezh terpimo od Goga inu Magoga TC 1550, 198(107a); koku ie tu zhloueftuu reunu, **bogu** inu skufi ta Greh iskashenu TT 1557, qb; v'fi shlahl ludie fo po tei naturi **bofi** inu ferdammani Greshniki TT 1557, 12b; Bogu le ty pohleuni, reuni shaloftni **bofi** Greshniki dopado, inu nekar ty offertni Samoprauizhary TR 1558, S3a; Steim fo te **boge** preprofte Vifty oblagali inu shaloftne zagoue delali TAr 1562, 94b; Zhe mi na fim fuetu vpamo, Bres Christufa letu shiuemo, Taku fmo mi nar **boshishi**, Zhloueki na letei femlli *P 1563, 164; Taku miloft inu dobruto Boshyo imate vi tukai fdai fpoftati, inu fa tu nega fahualiti, de on fuami **bosymi** Greshniki taku miloftiuu rouna TO 1564, 158b; Ti Ludie fo nehvaleshni proti Milofti Boshij, kateri veliku perfodio, te **vogi**

ifkasheni naturi KB 1566, F5b; Cercou Boshya ie **boga** na tim fueitu, ima veliko reuo inu shaloft, ne ima vunane brambe ne pomuzhi TT 1577, L13a; iest **bog** zhlouik, Du bode mene od tiga teleffa lete fmerti odreshil TT 1581-82, II,25 / Ta uezhni Boshy Syn, ta Oblubljeni Criftus, pride quom na ta fueit, ueni **bogi**, niski in fauersheni shaltli TR 1558, A2b

// ekspr. **ki je vreden pomilovanja zaradi nevednosti, zlasti v verskih zadevah**: Ty **bogi** kerszheniki fo od tih neuuzhenih lakõnih Pridigaryeu, taku delezh od te prae Vere Viefufa .. bili fepelani, De fo vezh Verouali inu vupali na Diuizo Maryo, koker na Buga TR 1558, c2b / nai fi oni bodo od vfeh/ fa Verne/ modre/ vuzhene/ fa kunfhne/ inu fa velike/ mahtig/ bogate/ inu frezhne/ ludi derfhani/ fo ty praui Neuerniki/ norci/ **bofi** inu reftezhni ludie pred Bugom TC 1550, 216(116a); ty Stari inu fadashni Farifei, Hinauci inu Samoprauizharij .. Ti **bofi** slepci menio inu fe nim sdy, oni mogo od fami febe dershati te fapuuidi Boshye TC 1555, H1; O Vi molzhezhi pfy, vi hudi **bofi** reuni, prekleti, hudizheui Fary inu Menihi, kir bi taku fa volo vashiga fmerdezhiba trebuha, timu Sludiu .. te boge preprofte ludi, inu te vashe Ouzhize pufcite fepelati TC 1575, 204

3. z dopolnilom na cem, v cem **ki ima malo česa**; **ubog**: Inops mentis, **Bog** na pameti oli na saftopu BH 1584, S5 / Vfi fuetniki inu praui kerszheniki na tim fueitu imαιο to shego .. de fo **bofi** inu pohleuni vtim duhei, vnih veifti inu na blagi TR 1558, ia

♦ — v krščanstvu **bog v duhu ki se močno zaveda svoje grešnosti in odvisnosti od Boga**; **ubog v duhu**: Dobru ie tim, kir fo **bofi** vtim duhu, fakai nih ie tu nebesku kralestu TE 1555, C3b

PRIM. bogi [A. J.]

Bog³ gl. bog¹

boga neskl. sam. – [bo'ga(?)]; P 2, K 2 (BH 1584, MTH 1603) – neskl.: boga; Ⓞ

ime črke B kot druge v abecedi: TABELLA QVARTA. ORTHOGRAPHIA latinoCarniolana .. Accidunt verò literae Tria .. NOMEN .. **Boga** .. FIGVRA .. Bb .. POTESTAS .. Barbara BH 1584, 25-26; B litera. *Germ. B. Slav.* **boga** MTH 1603, I,161 [J. N.]

bogaboječ¹ -ega posam. [bogabo'ječ]; P 2, K 2 (DJ 1575, DB 1584)

– m. ed. im.: bogaboječ; Ⓞ

kdor čuti spoštljiv strah do Boga, kar se kaže zlasti v poslušnosti njegovim zapovedim; **bogaboječ**: Taku je dobru supèr hudu, inu leben supèr Smèrt, inu **Bogabojezh** supèr Neverniga poftaulen DB 1584, II,166b

PRIM. bogaboječ² [J. N.]

bogaboječ² (bogaboječ, bogaboječ) -a -e prid. [bogabo'ječ bogabo'je:ča -e]; P 181, K 26 (TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TfM 1595, ZK 1595, MTH 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: bogaboječ; – rod.: bogaboječiga; →;

– mn. im.: bogaboječ; →; – ž. ed. im.: bogaboječa; – tož.:

bogaboječo; – dv. im.: bogaboječ; – mn. im.: bogaboječ; →;

– s. ed. im.: bogaboječe; – daj.: bogaboječimu; – tož.: bogaboj |

e/o (DM 1584, CCXIII) | če; – mest.: bogaboječ | im/imu (TkM

1579, 23b); – or.: bogaboječim; – mn. im.: bogaboječa; →;

– dol. obl. m. ed. im.: bogaboječ; Ⓜ Ⓞ

ki čuti spoštljiv strah do Boga, kar se kaže zlasti v poslušnosti njegovim zapovedim;

bogaboječ: Cornelius ta Altman, en brumen

inu **Bogaboiezhi** mosh .. Ie eno odguoor pryel od eniga fuetiga Angela TT 1557, 364;

Stako gnado pag fe mi nemamo preufeti/

temuzh **Bogaboiezhi** inu hualeshni/ biti

pruti Bogu TT 1560, 19a; Bug hozhe fui Stan

inu prebualifzhe imeiti, venim shaloftnim

prefrashenim inu pohleunim **Bogaboiezhim**

fercei TAr 1562, 52a; nim inu ulem kerfzhenikom

enu myrmu, priafniu, **bogaboiezh** ferze

inu eno dobro misfal dati. Skufi nashiga

gospudi Iefufa TO 1564, 121b; Sakai bodo Ludi,

kir bodo fami febe lubili, lakomni .. fe bodo

fa **Bogaboiezh** vunkai daiala, oli to nega

muzh bodo fatayli, Pred takimi ti beshi

TL 1567, 72b; Sakai leta fpegul te velike martre

Christufove, kada fe prav pogleda, ne sturi

Zhloveku **Bogaboiezhimu** fmèh, tamuzh

frah inu trepetanie pred Grehi KPo 1567, CLXXII;

Takim dobrim prefrashenim, shaloftnim inu

Zagouim **Boga boiezhim** Viftym, koker

fo bili Daud, Manaffes, Maria Magdalena

TC 1575, 291; Kay fe rezhe Bruman inu **Boga**

boiezh? Se rezhe Veran biti, Verno inu dobro

ferce imeti .. Ta verni Zhlovek fe Boga neboij,

flem Hlapzheum, tamuzh Otrozhim fraham

JPo 1578, III,31b; INu Afša je sturil kar je prou bilu,

inu GOSPVVDV njegovimu Bogu dopadlu,

inu je prozh djal ptuje Altarje <Afša je bil

Bogaboiezh> DB 1584, I,240a; Ty dobri Angeli

pak fo per nas, kadar fmo my brumni inu

Bogaboiezh, de ony nas pred fkdodo varujo

inu obarujou TPo 1595, II,16; satu ony ne pegerujo

dilefhni biti nashiga GOSPVDA Christufa

dobrut inu saflusheinja, zho molzhat, de bi fe

tehistih imejli trohtati, kakor **Bogaboiezh**

ferza, katera fvoje Grejhe pozhitou, inu pred

Boshym ferdom inu fodbo fe prefralnio

TPo 1595, I,25; Pius. *Germ.* Gottsförchtig/ fromm.

Slau. **bogaboiezh**, brumen, dober, pozhten

MTH 1603, II,273

// **ki odraža takšno človekovo občutje in ravnanje**; **bogaboječ**: Noah ie bil en

B

ᵇprauizhen Mosh .. on ie *en **Bogaboiezh** Leben pelal <*Vboshijm strahi prebiual> DB 1578, 5b; Obdershi nee per dolgim sdrauiu, inu **Bogaboiezhimu** gos̄podouainu Tkm 1579, 23b; Ti imash dopadeine na zhiŋtih Sercih inu **Bogaboiezhim** Lebnu Tkm 1579, 106b; Nu kadar letu vŋe, fe ima refyti, kakoui tedai imate vi biti vtih suetih **Bogaboiezhih** rizhez inu dianih? TT 1581-82, II,346; Inu more biti, de fo Gërki fvoje lŋege, Comedie inu Tragedie vgrati, od Iudou vseli .. Sakaj Iudit da eno dobro, ferzhno inu junazhko Tragedio: Tobias pak da eno lépo lubesnivo **Bogaboiezh** Comedio DB 1584, II,147a; Kadar onu bo po tvoji Boshji miloŋti na Svejt rojenu, taku je hozhem tebi tudu pèrnefti, fkusi Sveti Kârft, inu fkusi **Bogaboiezh** gori kojenje v'tvoim strahi DM 1584, CCXIII; Satu perloshite h'temu vŋo valho fkarb, inu iskashite v'tém u'valŋi veri vŋo shlaht brumo .. inu u'volnim terplenu **Bogaboiezh** rounanje inu **v'Boga boiezhim** rounanju, Bratouŋku lubesan ZK 1595, 109-110

PRIM. bogaboječ¹

PRIM. bogaboječ^{*}

PRIM. bogaboječe [J. N.]

bogaboječe prisl. [bogabo'je:če]; P 2, K 2 (DB 1584, TPo 1595)

– bogaboječe; ⚡Ⓞ

takó, da čuti spoŋtljiv strah do Boga, kar se kaže žlasti v poslušnosti njegovim zapovedim; bogaboječe: Taku tudi ŋpet eni prou vuzhe, inu **Bogaboiezh**, shiveo, de je ozhitu, inu vŋe pobulŋha DB 1584, III,115b, podobno tudi TPo 1595

PRIM. bogaboječ² [J. N.]

bogaboječⁱ* -ega posam. [bogabo'je:či -ega]; P 63, K 17 (TAr 1562, TPs 1566, TL 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, Tkm 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, Tfc 1595)

– m. ed. rod.: bogaboječiga; – dv. tož.: bogaboječa; – mn. im.:

bogaboječⁱ; – rod.: bogaboječih; – daj.: bogab | oje/je[!]

(TAr 1562, 61a) | čim; – tož.: bogaboječe; →; ⚡Ⓞ

kdor čuti spoŋtljiv strah do Boga, kar se kaže žlasti v poslušnosti njegovim zapovedim;

bogaboječⁱ: Obt ta Ceŋar bo po nega velikofŋti inu frezhi, eno vredno viŋfoko rezh .. ŋturil, Aku vtakim Conciliu, od tacih velikih teshkih rizhi .. Dopuŋti, nekar lyzhkakim[!] lakomnim .. ŋufeb odlozhenim dobrim, brumnim, ŋafŋopnim, Vuzhenim, **Bogabiezhim**[!], kir Boga inu fuiga blishniga is ferza lubio, imaió S. Duha, tu ie, te prae Vere ludem TAr 1562, 61a; Ali tigu **Bogaboiezhiga** nebode doli potlazhil, inu on nebode vti ga iŋtiga ogni goril DJ 1575, 119; De pak teh **Bogaboiezhih** terplene zhes Criftuŋa gre, nam leta shtima prizhuie DPa 1576, 55a; Criftuŋ fe le **Boga boiezhim** refodeva TT 1577, LI4b; my vidimo, de nekar le ty Verni inu **Bogaboiezh**, temuzh tudi ti neuerni inu hudobni .. fvoie Molitve imaió

Tkm 1579, *5a; Lameh dva **Bogaboiezh** vbye, inu fe fvoje hudobe hvali DB 1584, I,4a; je sa Paulom inu Barnabom ŋflu veliku Iudou, inu **Bogaboiezhih**, kir fo fe bily pojudili DB 1584, III,69a; TA CXXVIII. PSALM, troŋhta vŋe **Bogaboiezh**, de v'nyh Iiŋhi, v'Sakonu, v'Mesti, v'Cerqvi, bodo frezho imeli Tfc 1595, CCCXLI

PRIM. bogaboječ² [J. N.]

bogaboječ gl. bogaboječ²

boga ime gl. bogajme

bogajme (bugajme, bogajme) prisl. ['bo:gajme];

P 21, K 9 (TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TO 1564,

TPs 1566, TL 1567, KPo 1567, TPo 1595)

– b | u/o | ga | j/y | me; ⚡Ⓞ

izraža, da se kaj da iz usmiljenja, dobrote, žlasti beraču, revežu; vbugajme: Hozhes li ti priti Vnebeŋa, taku bodi brumen, ŋturi dobru, slushi fueiftu Bogu, hodi rad Vcerkou, moli, poŋti, offrui, dai rad inu doŋti **Bugajme** TT 1557, z3a; Na konzu ŋahualuie Boga, kir ie nim tako Gnado dal, de radi **Bugajme** daio TL 1561, 67a; Ieŋt ŋam Mlad bil, inu ŋam ŋtar, alli iŋhe nei ŋam vidil nikuli, da bi en pravizhan, ŋapufchen bil, alli bi niega Otroci bili Kruh **Boga ime** proŋili KPo 1567, CXXVIIIb; on more le k'enimu bogatimu Moshu puŋti, kateri rad **Buga ime** daje TPo 1595, III,68 [J. N.]

boganeboječ -a -e prid. [boganebo'ječ

boganebo'je:ča[?]]; P 3, K 3 (TPs 1566, MD 1592, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: boganeboječ; – ž. ed. tož.: boganeboječo; ⚡Ⓞ

ki ne čuti spoŋtljivega strahu do Boga, kar se kaže žlasti v neposlušnosti njegovim zapovedim: Sueti Duh fuary vŋo shlaht hudo nefafŋopno **Boga neboiezh**, kriuiu Gos̄fpozŋhino TPs 1566, 150a; Impius. *Germ.* vnfromb/ Gottloŋ. *Scla. boga neboiezh*, hudobn, pregreŋhè, nevern MTh 1603, I,678

PRIM. boganeboječⁱ [J. N.]

boganeboječⁱ -ega posam. [boganebo'je:či -ega[?]];

P 2, K 2 (KPo 1567, JPo 1578)

– m. mn. daj.: boganeboječim; ⚡Ⓞ

kdor ne čuti spoŋtljivega strahu do Boga, kar se kaže žlasti v neposlušnosti njegovim zapovedim: Katerim bode leta prihod grosovitàn? Vŋim Nevernikom inu **Boganeboiezhim** KPo 1567, XVIII, podobno tudi JPo 1578

PRIM. boganeboječ [J. N.]

bogastvo¹ (bogastvu, bogastvo, bogatstvo)

-a sam. s [bo'ga:stvo -a]; P 227, K 26 (TC 1550,

TC 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TAr 1562, *P 1563, TO 1564,

TL 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, TT 1577, JPo 1578,

Tkm 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584,

MD 1592, TPo 1595, Tfm 1595, Tfc 1595, ZK 1595)

– ed. im.: bogastvu; – rod.: bogastv | a/u (TPo 1595, II,66);

– daj.: boga | ø/t | stv | u/i; – tož.: boga | ø/t | st | v | u/o/a
(TKM 1579, 55a); – mest.: bogastv | i/u/o (KPo 1567, LXXVII);
– or.: bogastv | um/om; (V)

Deutfch. Gotthait. Latinè. Deitas. Windifch.

Bogastvu. *Italicè.* Deità, divinità MD 1592, F4a

1. nadnaravno duhovno bitje, ki je vsemogočno in nesmrtno; Bog, božanstvo: letu klyzaine na tiga ediniga inu vezhniga **Bogastvu**, bodi danas inu vřak zhas mei meno inu vřemi moimi Sourashniki TKM 1579, 55a; S. Pifmu tudi prizhuje .. de je on enu duhovnu, vezhnu, vřiga modru, nepreminitu, famu fvetu, pravizhnu, rifnizhnu inu vřigamogozhe bitje ali **Bogastvu**, kir nema nikuli konza DB 1584, I,allb // ver. **Oče, Sin in Sveti duh kot tri božje osebe, ki so en sam Bog; troedini Bog:** venim **Bogastui** fo try perfone oli Imena/ tu ye ozha/ Syn/ inu fueti Duh TC 1550, (14b); Cerkou tu cilu **Bogastuu** uti S. Troijzi, probi fa prauo terdno Vero TO 1564, 4a; Vtim Nouim Teftamentu, fe ie tu cilu **Bogastuu** faftopnu refodelu .. Ta Ozha ie is Nebes gouuril, Ta Syn ie per Iordanu ftal, S. Duh fe ie puftil veni shtalti eniga Goloba viditi TC 1575, 76; prizhuje .. fvetu Pifmu, de fo v'letim edinim famim zhudnim Boshjim bitju, ftanu, ali **Bogastvu**, try mej fabo reslozhene Perfone DB 1584, I,allb

2. narava, lastnosti boga, božanstva:

božanskost: ilkashi drugako tvoie **Bogastvu** inu velizhaftvo .. Kada bodo vidili, da is vėrh Templa doli letifh inu fai obeno fkodo ne preimefh .. te ote sa Boga imėti KPo 1567, CXb; Iudye ishe danashni dam memoreiu[!] ktemu prit, da bi Christufouo **Bogastfuo** verouali JPo 1578, II,6; kaj je leta edini pravi Bug, kar njega **Bogastvu** inu Boshji ftan tizhe, od tiga letu S. Pifmu tudi prizhuje DB 1584, I,allb; [Maliki] nėfo Boguvi, temuzh od zhlovezhkih rok fturjeni, inu nej obeniga **Bogastva** v'nyh DB 1584, II,177b; Taku fprizha on fvoje vřigamogozhe **Bogastvu** vtem, de on seno beřsedo tu Morje vtolařhi .. kateru nej enu zhloveřku dellu, onu flifhi ena Boshja krafft htimu TPo 1595, I,113; IEřt verujem .. veniga ediniga GOSPVDA Iesufa Christufa .. kir je s'Ozhetom eniga bitja (ali **Bogastva**) TFC 1595, XXVIII [A. J.]

bogastvo² (bogaststvo, bogastvu, bogastvo, bogatstvu) -a sam. s [bo'ga:stvo -a]; P 69, K 17

(TC 1550, TT 1557, TAr 1562, TO 1564, TPš 1566, KB 1566, TL 1567, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, TKM 1579, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595)

– ed. im.: boga | ø/t | stv | u/o (Juricė); – rod.: boga | t/ø | stva;
– daj.: boga | ø/t | stvu; – tož.: boga | stvo/stvu; – mest.: boga | tsvu/stvi; – or.: boga | t/ø | stvom; (V)

Deutfch. Reichthumb. Latinè. divitiae. Windifch.

bogastvu. *Italicè.* robba, divitia, ricchezza, facoltà, beni mobili & ftabili MD 1592, M1a

1. velike materialne dobrine; bogastvo: Criftus uely, Smammonom, tu ie, **Sbogastuom**,

potrebnim ludem pomagati TT 1557, 220;;

S. Duh famezhuie tu Vupane inu faneflene, na to Oblast **Bogastvu**, inu obluhe tih ludy TPš 1566, 258a; Mammon fe rezhe, nakup fpraulieno **bogastvu**, katero fe zhes vřagdaino potribo shelno glabi, vkup hrani inu ga skarbno varuye JPo 1578, II,130 / Kay ie vshe vře **Bogastfuo** fega fueta, Nyue, Semlia, Dinarij, Blago, zhaft inu oblaft, proti Boshyemu Kralieftu, kakor sgol Blato inu Smrad JPo 1578, III,80b; ti .. nėfi sa **bogastvu**, ni sa blagu, ni sa zhaft .. profsil DB 1584, I,234a

2. stanje bogatega človeka; bogastvo:

Opominimo pak vřakiga da ne gleda, ni na tiga, Muzh, ftarořt, fillo, pokoi, **bogastvu**, inu drugu unanie KB 1566, E3b; mogožohf dela sashpotouanie, **Bogastvu** dela Lakomnoft JPo 1578, III,4; ty paklenski duhoue .. niegouo Shelno shiulienie sogniem inu shueplom mařzhuio .. Niegouo **bogastvu** suezhno Lakoto, nu vboshtom[!] JPo 1578, II,92a; Vře pride od Buga, frezha inu nefrezha: Leben inu fmėřt: vbushvtu inu **bogastvu** DB 1584, II,158a / Nej **Bogastvu**, veliku jimeti: tamazh majhiniga prov vshivati BH 1584, S12

pre. [Človek] ne more veryeti/ de vtim bulftui ye tu **bogastuu**/ vtı boleřni tu fdrauy TC 1550, 50(33b); Ty ifti tudi is bushtvua, is bolesni is lezhe .. gredo inu prido vtu Vezhnu **bogastvu**, Sdrauie, veřlele TC 1575, 445; Ne bi bilu pak bujle po tem vezhnim prebivaliřzhu trahtati, inu tiga vezhniga blaga inu **bogastfva** yfkati? TPo 1595, III,75

3. velika količina, množina, mera; obilje: mi imamo tu Odreshituu inu Odpuszhanie vřeh Grehou, po tim **Bogastui** te nega Gnade TAr 1562, 7b; shenkai vmoio miffel prauo Lakoto, inu ferzhne sheile po neisrezhenim **Bogastui** tuoie gnade TKM 1579, 96b

4. kjer ima kdo neomejeno oblast;

kraljestvo: Ampak kir ty eni molio [v očenařu], pridi knom tuie **Bogastuu**, ta beřfeda **Bogastuu** tukai ne slishi, eden kir nei faftopil Latinski ne Nemshki, ie to beřfedo kraleuftuu na **Bogastuu** preobernil, **Bogastuu** inu kraleuftuu ne imata eniga faftopa TC 1575, 106 [A. J.]

bogašentavec -vca sam. m

[boga'še:ntavec -vca[?]]; P 4, K 1 (TPo 1595)

– ed. im.: bogašentavec; – rod.: bogašentavca; →; ◀ (V)

kdor preklinja, sramoti Boga; bogokletnik:

Sakaj szhim sařlushi ta Svejnt takovo lubesan inu dheinkingo Boshjo, kateri je tiga Hudizha Neveifsta inu Boshji Sovrařnik, inu ta nar vegľhi **Boga shentavez?** TPo 1595, II,92; Najte ja nikar dolgu okuli letiga framotniga **Bogashentauza** ofstanemo TPo 1595, II,104

ē gl. šentovati [J. N.]

B

bogašentovanje (bogašentovajnje, bogašentovanje, bogašentovane) -a sam. s [bogašento'va:nje -a?]; P 21, K 4 (TE 1555, TT 1557, TT 1581-82, TPo 1595)

– ed. im.: bogašentova | nje/nje; – rod.: bogašentova | /nja/nja; – tož.: bogašentova | /nje/ne/nje; – mest.: bogašentova | /nju/nju; ◀▶

preklinjanje, sramotenje Boga, bogokletje: On ie Boga shentoual, kai potrubuiemo vezh prizh? Pole, sata fte vi nega **Boga shentouane**

slishali, kai fe vom sdy? TE 1555, L4a; ne vidio, de fo ony fami s'taushent Hudizhi obfejdeni, Potehmal fo ony polni **Bogafhentovanja**, merdrarji, lahniki TPo 1595, I,170; Satu takova Smert, nej ena strahna Smert, Tejm je guishnu strahna, katerj v'ozhitim **Boga shentovainju** inu shmaganju shivejo TPo 1595, III,204; Taku kadar je on Christufu prizhovainje dal, de je Boshji Syn, inu vnjegovim imeni zhudefsa delal, Letu fo ony enu **Boga fhentovainje** imenovali TPo 1595, III,30

ℳ gl. šentovati [J. N.]

bogašentovavski -a -o prid.

[bogašento'va:vski?]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– m. ed. im.: bogašentovavski; ▶▶

ki sramoti, zlorablja božje ime; bogokleten:

kadar bi ficer vtem Papelhtvi obena druga huda inu kriva reizh ne bila kakor le ta falsh **Bogafhentovauki** Vuk, taku bi v'faj en v'fakateri pred tem iftim, kakor pred famim Hudizhom imel beifhati TPo 1595, III,59

ℳ gl. šentovati [J. N.]

bogat' -ega posam. [bo'gat]; P 26, K 10 (TE 1555,

TT 1557, DJ 1575, JPo 1578, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TFC 1595)

– m. ed. im.: bogat; ℳ

kdor ima mnogo materialnih dobrin; bogati:

delo Zhloveka pār sdravim shivotu ohrani .. Sato mu iéd inu pitie, španie inu leshanie dobro dei, inu bi mnogi len **Bogat** dal, ne vém kai fi, da bi le mogal tako flatkò špati KPo 1567, LXVib; Bulshi je en vbogi, kateri v'fvoji brumi hodi, kakòr en **bogat**, kateri po ipzasheniji potih hodi DB 1584, I,327a; **Bogat** savupa v'tu blagu: Ieft pak vupam mojmu Bogu TFC 1595, CCCCLIII / Inu on je .. vmèrl kakòr en **bogat**, najfi nikomer nej kriviga fturil <^bogat, tu je, kateri fvoje vupanje na blagu flavi> DB 1584, II,21b / Obene druge rizhy fe néma hvaliti, ni **bogat** ni vbogi: ni velik ni majhin: temuzh tiga, de fe ony Boga boje DB 1584, II,157b nih'ce

● — preg. kamela lashei gre skufi ushefa ene iegle, koker .. en **Bogat** pride utu nebesku kraleuftuu TE 1555, H3b bogati bodo težko zveličani PRIM. bogat² [A. J.]

bogat² -a -o prid. [bo'gat bo'ga:ta -o]; P približno 600, K 33 (TC 1550, TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAR 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, KB 1566,

TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TFM 1595, TFC 1595, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: bogat; – rod.: bogat | iga/oga (JPo 1578, II,88b); – daj.: bogat | imu/emu (Juricič); – tož.: bogatiga; →; – dv. rod.: bogatih; – mn. im.: bogati; – rod.: bogat | ih/eh (JPo 1578, III,56b); – daj.: bogatim; →; – ž. ed. im.: bogata; →; – s. ed. im.: bogatu; – rod.: bogatiga; →; – dol. obl. m. ed. im.: bogati; – tož.: bogati; – primrk. m. ed. im.: bogat | i/ej (JPo 1578, II,75b) | ši; – rod.: bogatišiga; →; – mn. im.: bogatiši; – ž. mn. tož.: bogatejše; – presež. m. ed. im.: nabogatiši; – rod.: nerbogatišiga; – ž. mn. tož.: nerbogatiše; – s. ed. im.: nabogatiše; – mn. im.: nerbogatiša; – tož.: nerbogatiši; ▶▶ ℳ **Bogat, iga, Dives, locuples, Reich** BH 1584, 48; Dives. Germ. Reich. Slavon. bogat MTh 1603, I,440

1. ki ima mnogo materialnih dobrin; bogat: Ie bil en **bogat** zhlouik, ta fe je oblazhil fteim shametom inu shpinatom, Inu ie ulag dan po gosposku inu ueeffelei lebal TT 1557, 221; is tiga Meifta inu Slata, ie tiga Filippa Kralla Syn, ta veliki Alexander, taku **bogat** inu mogozh poftal, Sakai on ie imel pre velike Denarie, fteimi ie on premogel Voiskouati TL 1567, 20b; kako telhkò ti **bogati**, modri, mogochi, ūzheni Lúdie k'veri prideio KPo 1567, CLXVIII; Ktumu ie tudi bil **Bogat**, ie imel kay ie niegouo Sarce shelelo .. Iefti inu Piti sadofta, Shlahnto oblazhilo, dobro sidano Hisho, Denarieu inu blaga vniesi sadofta JPo 1578, II,89b; Satu je ta Mosh filnu **bogat** poftal, de je veliku Ovaz, Dékel inu Hlapzou, Kamel inu Oflou imèl DB 1584, I,20b; ta bi gvifhnu nizh ne maral, aku bi on lih le en slati imel, inu ie uniga stemi defset taushent slatimi nihfter **bogatifhiga** ne dershal, kakor sebe TPo 1595, II,171 / Koku ie Bug .. Ta ner leplhi inu **Bogatishi** Sodomitarska inu Gomoriftishka Meifta fognem inu shueplò pogubil TR 1558, 12a; Nih Closhtri fo fafydani, Koker ner ta vegsha **bogatisha** Meifta inu Graduui TAR 1562, 88b; Tako fo tudi Neuerniki, kateri skorai vas Suet napolnio, inu vtih nai bulshih deshelah prebiuao, imαιο **bogata** Mefta, dobre Nyue, Kmete, Zole, Delfetine JPo 1578, I,66a **pren.** Nim more inu hozhe dati to prauo dobro myrnouo nebesko defhello/ vti bado vfelei fdraui/ vfeleli/ tar **bogati** TC 1550, 93(55a); Mnogiteri je vbog pèr velikim blagej, inu mnogiteri je **bogat** pèr svoim vbulhtvi DB 1584, I,321a; / kadar ie [Kristus] **bogat** bil, ie bog ratal fa nasho volo, de vi skufi tu nega bushtuu bote **bogati** TL 1561, 67b[=65b] // **ki prinaša mnogo materialnih dobrin; bogat:** Ti obyszshesh to Semlo inu no vodysh, inu no fylnu **bogato** delash TPo 1566, 115b; Inu tiga Chama Otroci .. fo ner te leipshe, **bogatishe**, rodliue deshele polfeili TC 1575, 51; So Naiamniki tudi ty Prelati, kateri skarbno gledaio kako bi mogli Vrimskim Duoru, pri Cefsaryu ali Firftu, edno

dobro **Bogato** Faro sadobiti JPo 1578, II,35b; Inu fo nahli obilno inu dobro pašho, inu eno prefrano deshelo, tiho inu **bogato** DB 1584, I,222a; Retki fo dobri, kumaj jih je v' zhišli tulikajn, kuliku je vrát, v'mejsti Thebe, oli kuli je štrug **bogatiga** Nila BH 1584, S56; inu Bug je njega [Jožefa] venu **bogatu** krajleſtvu, inu u'veno veliko erbszhino poſtavil TPo 1595, III,311 / fedem **bogata** leita bodo prišle zhes vfo Egiptersko deshelo, inu po tehifih bodo fedem draga leita prišla, de fe bo posabila vfa taka obilnoſt DB 1578, 38a *leta obilja*; je tudi enu veſelje prihflu, kakor je onu veni **bogati** jeſelni ali ſhetvi TPo 1595, III,16 / zemljepisno ime, v zvezi **bogata Arabija** Onu nej vezh tulikajn ſhpecerie prihflu, kakor je Krajliža od **bogate** Arabie Krajlu Salomonu dala DB 1584, I,190b *arabskega kraljevſta Sabe*

// v zvezi **delati/storiti bogate/bogat bogatiti, obogatiti**: tuoi Shegan **bogate** della TKM 1579, 86a; GOSPVD vboge dela, inu **bogate** dela, on ponishuje inu povihuje DB 1584, I,150a; Deltu neſtury **Bogate**, temuzh Boshji ſhegen DB 1584, I,(IV)a; Dito. *Germ.* reich machen. *Sclavo.* **bogat** deilati MTh 1603, I,438-439

2. z dopolnilom česa, od česa, k čemu, na čem, v čem, s čim **ki ima, prinaša dosti česa; bogat**: Inu vndu fo **bogate** lame, od Srebra inu slata TL 1567, 20b; Abram pak je bil filnu **bogat** na Shivini, na Srebru, inu na Slatu DB 1584, I,8a; kot slovnični zgled Ditiſimus agri, nar **bogatifhi** na njivah oli, od njiv. Est Germanifmus BH 1584, S5; Nekateri hudu nuzajo tiga ſhegna, k'obilju, kakor fe vidi, kadar je enu Vina **bogatu** lejtu TPo 1595, I,180; Bug enu **bogatu** lejtu da na Vinu, na Shytu, inu na drugim TPo 1595, II,221; Pecuniofus. *Germ.* Geltreich. **bogat** na denarijh MTh 1603, II,225 / Bug, kir ie **Bogat** od miloſti .. Ie nas Criſtufom red shiue ſturil TR 1558, K2b-K3a; Leta Lyft ie kratik, oli viſſok, velik, priden inu **bogat** od mnogoſteriga potrebna Nauuka TL 1567, 76a; Leta liſt .. ima le pet Capitolou, malu beſfed, Oli on ie **bogat** ſuiſſokimi ſpotrebnimi inu ſpridnimi Nauuki inu troſhti TT 1577, 134; ony .. **bogati** bodo na dobrih deilih, radi dado, pomagliu bodo TKM 1579, 87a; Bug, kir ie **bogat** ſto Miloſtio .. nas ie shiue ſturil TT 1581-82, II,170; Bug je pak mogozh ſturiti, de .. bote **bogati** k'vſlakimu dobrimu dellu DB 1584, III,99b; Ampak Bug, kateri je **bogat** na miloſti, Ikusi fvojo veliko lubesan .. je .. nas s'Criſtufom red oshivil DB 1584, III,105a; né li Bug isvolil te vboge na tém Svejtju, kateri ſo na Veri **bogati** DB 1584, III,133b; daj vſhe Bug tem drugim brunnim zhlovekom enu veſſelu, Ia, veſſelja **bogatu**, ferze TPo 1595, I,46; Leta Evangeli je **bogat** ſnavuki TPo 1595, I,154; Ta Summa ali kratik ſapopadek takove zhaſtite inu troſhta **bogate** Pridige TPo 1595, II,90; kaj ſo tu sa Karfzheniki, kateri .. kletej gnade**bogati** vezherji neperſtopio? TPo 1595, II,273

3. po stopnji, količini, vrednosti zelo velik; velik, obilen, dragocen: to pridigo tiga S. Evangelia .. perglihao htim nerſhlahtniſhim kaminem, htim Perlom .. htim **bogatim** inu Velikim Ozhaitom[!] inu Vezheriom, per katerih ie vſiga obilia inu veſſelia fadoſti TC 1575, 112; Oni bodo pyani od tiga **bogatiga** blaga tuie Hiſhe TT 1577, 500; ſenim takovim **bogatim** rybjem vſlakim, je hotel ta GOSPVD nym naſnanje dati, koku ta Evangelion s'mozhjo na tejm svejtu pojde TPo 1595, II,151 / Veruio, de fo .. po Boshy **bogati** riſnizhni inu ſtonouiti oblubi, vti Gnadi inu miloſti Boahy[!] TT 1557, 24b; Inu ti fi tudi ſkufi ta Kerft .. ta Iordan inu vſe vode .. kanimu **bogatimu** obylnimu dolli pranu inu Iſmyuanu tih Grehou, poſuetil TO 1564, 90a; Abel ie ſkusi vero en velikiu **Bogatishi** offer perneſel, kakor Cain DPa 1576, 46a; Dai de po letim tuoim **bogatim** exemplu tudi ſturimo TKM 1579, 64b; O Bug fueti Duh, ti **bogati** Shaz, ſtui ti per meni TKM 1579, 92a; [Kristus] vom da, po tim nega **bogati** Golpoſtuu, muzh, de vi bote fylnu mozhni TT 1581-82, II,173; Strah GOSPODNI .. daje **bogat** myr inu sdravje DB 1584, II,154a; my takove gnade, katera je taku velika, **bogata** inu neisrezhena, nemoremo ſapopafiti TPo 1595, II,278

// **ki vsebuje ſtevilne ali pomembne elemente; bogat**: Ty Pſalmi .. fo ena dobra **bogata** Apoteka inu ſdraua Arznya TPo 1566, 12a; LEta perui Lyft S. Paula htimu Timoteu, ie **bogat** inu lep. Sakai on ſkorai vſe Kerfzanske Articule inu potrebne Nauke kir fe imαιο vti Cerqui veiditi inu vuzhiti, vſebi derſhi TL 1567, 57a; nerporej je ta Evangelium ſam na febi filnu **bogat**, inu vuzhy nas od velikih riſhy TPo 1595, II,97

4. o krſčanskem Bogu ipd. **mogočen, veličasten**: O Bug ti fi **bogat** taku, kakor fi bil poprej vezhnu DC 1584, CCLXXV; po tuji prevodni predlogi Ach Gott, du biſt noch heut ſo **reich**, als du gewesen ewiglich CG-Sachs, Warum betrübſt du dich; Sicer bi nervezh na Boshjo beſfedo gledali, teiſte fe derſhali, inu vfo ſkerb timu **bogatimu** Bogu vNebi porozhili TPo 1595, II,167; O ti **bogata** Mati Boshja, my proſſimo, de ti .. nas ſturilh Purgarje vNebi TPo 1595, III,124
PRIM. bogat¹
PRIM. bogati¹
PRIM. bogato [A. J.]

bogatastvo -a sam. s [boga'ta:stvo(?)]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– ed. tož.: bogatastvo; ☉

velike materialne dobrine; bogatstvo: kai oni meneio, imαιο, inu na ſemly miſſleio obdershati, kakor Mogozhaft[!], Blago, **Bogataſtuo**. To vſe kmalu hote ſgubiti JPo 1578, II,185 [A. J.]

bogatí¹ -ega posam. [bo'ga:ti -ega]; P 284, K 25

(TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TA 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, TdPre 1588, TPo 1595, TfM 1595, TfC 1595) – m. ed. im.: bogati; – rod.: bogat | iga/ega (Juríčič); – daj.: bogat | imu/emu (Juríčič/im!); (JPo 1578, II,157b); – tož.: bogatiga; →; – mn. im.: bogati; →; – s. ed. rod.: bogatiga; – primrk. s. ed. rod.: bogatišiga; – presež. m. mn. im.: narbogatišig; →; – s. ed. rod.: narbogatišiga; – tož.: narbogatišig; ◀ ▶ (M)

1. kdor ima mnogo materialnih dobrin;

bogatí: fa uolo kir fo ty **Bogati** gosposku, ty Bofí pag shleht, zhañ nishter, leili, So fatu umei nimi fdrashhef! .. inu fashpotouane fraslu TL 1561, 43b; zhe ky en neboraz sagleda eniga **bogatiga**, taku mu sdaića ta shelia v'farcu fhaia, O Bog, da bi ti tudi tako Bogat inu mogoch bil, ti bi celò frezhan inu isvelizhan bil KPo 1567, CXXIIb; Kadar fe **Bogatim**! Rumeni Slati inu Tolarij, Slatu pofoda, Srebarni Pehari, Vintini inu Marcelli, priasniuo Smeio, tako on pri tem posabi Boga JPo 1578, II,157b; Menahem je nalushil ene danarje v'Israeli, na te nar **bogatifhe**, petdeffet Sekelou frebra, na vfakiga Mosha DB 1584, I,212b; Vbushza hvale sa volo njegoviga rasuma, inu **bogatiga** sa volo njegoviga blaga DB 1584, II,157b / Farisei inu Veliaki, tudi kai ie kuli modriga inu **bogatiga** na teim Suetu, ty nishtar ne rodio sa leto vbogo Ditece Christufa. Imaio eniga drusiga fuoiga Boga .. to ie, Blago, oblaft, modruft JPo 1578, I,25a; Po letim Shpruhu, je ta vegshi dejl, kar je na tim Folku modriga, fvetiga, **bogatiga**, oblaftniga bilu, od Buga satu savershenu TPo 1595, II,130 / Gosposka Paliza ima biti rauna, glih bofim **bogatim** foditi TC 1575, 449 *vsem ljudem*; my vfi, taku dobro ty **bogati** kakor ty vbosy, fmo Boshij Petlarij TkM 1579, ***3a ● – – preg. Onu ie lesheishe, eni kameli puiti skuñ uushela ene igle, koker enimu **bogatimu** puiti vtu kraleuftuu Boshye TT 1557, 129 *bogati bodo težko zveličani*

2. kar ima veliko vrednost; veliko, dragoceno:

tu fmo my iskuñsili, de je en vfakateri na tu **nar bogatifhe** dal, inu fo [farji] fkoraj tiga cejluga Svita blagu inu denarje na fe prpravili TPo 1595, III,174 / Kaj je **bogatifhiga** kakòr je Modruft, katera vfe opravi? DB 1584, II,142a

PRIM. bogat² [A. J.]

bogatí² (**bugati**, **bogati**) -am glag. nedov. in dov.

[bo'gati -am(?)]; P 12, K 7 (KPo 1567, TC 1574, DC 1579, DC 1584, TPo 1595, TfC 1595, ZK 1595)

– nedol.: bugati; – sed. ed. 3. os.: boga; – mn. 1. os.: bugamo; – 3. os.: b | u/o (TPo 1595, III,189) | gajo; – vel. ed. 2. os.: bugaj; – del. na -l m. ed.: bugal; – ž. ed.: bugala; (M)

kdo; koga/kaj **narediti tako, kot kdo zahteva, predlaga; ubogati**: kada fi **bugala** kazho inu iedla od fadu, kateri fam ti bil prepovedal.

Ieft ti sato ôzho veliko tèrpenia naloshiti KPo 1567, LXVIII; ony .. GOSPVDA Christufa **bugajo** TPo 1595, III,147

// kdo; kaj **upoštevati pri svojem ravnanju**:

Nega beffedo **bugaite**, Strahom prou mu slushite TC 1574, 118[=128]; Petrus le na to Befsedo Christufevo gleda, toifto **boga** inu fe ne pufty .. motyti TPo 1595, II,156; kateri nebo letega porozhenja **bugal**, ta fe bo teifte (Babylonfke Rimfke Bestje) grehou dileshan fturil ZK 1595, 10
E iz nem., prim. folgen [A. J.]

bogatí¹ [primrk.] gl. bogato**bogato** (**bogatu**, **bogato**) prisl. [bo'ga:to]; P 99,

K 19 (TT 1557, TL 1561, *P 1563, TO 1564, TP 1566, TL 1567, TC 1575, DJ 1575, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, BH 1584, TPo 1595, TfM 1595, ZK 1595)

– bogat | u/o (Juríčič); – primrk.: bogatiš | e/i (ZK 1595, 42); (M)

1. v zelo veliki količini, materialni vrednosti;

bogato: De bi Mashe dobro **bogatu** ne plazhouale, Fary bi nih ne brali TO 1564, 81b; te profsim, de my hozhefh tvojo Hzher k'Sakonu dati, taku .. jeft hozhem .. njo po nje zhafti **bogatu** darovati DB 1584, II,188a; **Bogatu** oli obilu dam, gib reichlich BH 1584, 114; Ony [kralji] fo fvoje shaze odperli .. de fo ony njemu [Jezusu] **bogatu** sheinkali TPo 1595, I,78; kadar pomankanje naprej pade, my vbofim potrebnim ludem s'teim **bogatifhe** moramo pomagati TPo 1595, I,181; de mi on [Bog] .. vfe kar k'letemu shivotu, inu poteleñni potrebi flifhi, **bogatu** inu vfak dan daje ZK 1595, 87 / nom Gosfud Bug ta nasha dobra della inu slushbe, na tim fuetu inu na tim drugim, hozhe **bogatu** lonati inu pouerniti TT 1557, aa2b; Cristus ie edan shelian Gof, kamor on kuli pride, tam fabo pernefe za Shaz vlega Nebeskiga Blaga inu Milofti .. on fuoie Gofouanie **bogato** plazhuie JPo 1578, III,75

2. v velikem obsegu ali stopnji; zelo, obilno:

boshia befeda ye knam perшла: **Bogatu** fe pridiguie, nam bofim, reunim ofnanuye *P 1563, 55; Bog vfako Leito, tako malo Sernia versheniga ali Vsemliu polyaniga, tako **Bogato** gmera inu shegna, da zhefto is ednoga Serna, Tridefet, sheftdefet, ia, famo fto fpet pride JPo 1578, II,120b; Stakimi Predigami inu exempli nam fpet ty lubi Preroki cillu **bogatu** flushio DB 1584, II,+IIb; bodite tèrdni v'veri .. inu bodite v'teifti **bogatu** hvaleshni DB 1584, III,109b; de bom jeft mogel v'tvoim pravim fposnanju, inu tèrdni Veri h'tebi, **bogatu** rafti inu gori jemati DM 1584, LXXI / Puftite to beffedo Cristufouo vmei vami **bogatu** prebiuati .. Vuzhyte inu opominaite eden tiga drufiga steimi Pfalmi TP 1566, 4a; nalho deshelo, kir je Boshja befséda **bogatu** poprej prebivala, fdañ pak je ta Turek noter fedil, vfe obpuftil, inu ty ludje nejfo le tellu inu blagu, temuzh tudi to Duho fgbulil,

potehmal je Boshja befseda fkoraj pouofod
prozh vseta TPo 1595, II,301

PRIM. bogat² [A. J.]

bogatstvo gl. bogastvo^{1,2}

bogaveren -rna -o prid. [boga've:ren[?]]; P 2, K 2

(KPo 1567, JPo 1578)

– nedol. obl. m. mn. im.: bogaverni; Ⓞ

ki veruje v Boga; verujoč: Tako tudi vfi

Bogaverni pravi kārčheniki radi Boshio

befedo pošluhaio inu tei folgaio KPo 1567, XVIIb,

podobno tudi JPo 1578 [J. N.]

bogi (bozi, bogi) -ega posam. [ˈbo:gi -ega]; P 202, K 19

(TC 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TA 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, TL 1567, TC 1574, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– m. ed. im.: bozi; – rod.: boziga; – daj.: bo | z/g (TR 1558, R4a)

| imu; – tož.: boziga; – mn. im.: bo | z/g | i; →; – daj.: bozimi;

– tož.: bog | e/i (TPs 1566, 207a); – mest.: bozihi; Ⓞ

1. kdor ima malo ali nič materialnih dobrin;

revni: poidi kiakai, prodai ufe kar imash, inu daie

[= daj je] tim **bofim**, tako bosh imel en Shaz

unebefih TT 1557, 129; Kateri da timu **bofimu**, ta ifti

ne bode potrebuoual, Inu kateri da timu **bogimu**,

ta daie Bogu na pušfodo inu na Shuh TR 1558, R4a;

Ta Papesh pag ie tako vezheryo Criftufeuo na

drugu preobernil, poštauil inu fapouedal .. ftkako

nih Masho, Dushyzom ie Vyz pomagati, bolnike

oldrauiti, te **boge** bogate sturiti TO 1564, 82a; ty eni

buquary inu vefary te Slouenske buque predragu

prodaio, Satu tih ty **bofi** ne kupuio TC 1574, 173;

Pridigary imαιο skerbeti fa **boge**, Verni fteimi

boгими inu pridigary kar premoreio podiliti

TT 1581-82, II,129; OD **BOSIH** ALI BVSHceu,

inu nyh trofhta DB 1584, I,(II)a; Ta Bogati Mofh

vfe ludi opomina, de bodo tim **bofim** dobri

TPo 1595, II,120 / Gosposka Paliza ima biti rauna,

glih **bofim** bogatim foditi TC 1575, 499 *vsem ljudem*

// **kdor ima nizek družbeni položaj**: ty Celfary,

Krali, Vyudi, ne pušte vfkagiga **bofiga** pred

fe, temuzh ta **bofi**, ta preprofli kmetizh, mora

to drugo nisko Gosposzhino, Vrtarie oli

Slushabnike poprei prošiti, de nega nadlugo

inu proshno pred tiga Celfaria oli Krala naprei

perneflo TC 1575, 214

2. kdor je nesrečen, vreden usmiljenja; ubogi:

O Vfigamogozhi Miloštiui Bug/ kir tih reunih

tar **bofih** vfdihane ne vermaafh inu te fhele

tih fhaloftnih ferz ne verahafh TC 1550, 197(106b);

Ti ueish de mi **bofi** .. uelike nadluge, fyfa[!],

kriuine, obrezhene inu preganene terpimo .. fa

uolo tuigta fuetiga Imena TM 1555, A2; ti na to reuo

inu diuyane gredash, oni fe daio vtuae roke, Ty

bofi fe tebi isrozhe, ti fi tih forot Pomozhnik

TPs 1566, 28a; Neuernik .. shpea na skriunim

koker en Leu vtim berlogu .. de bi fagrabil

tiga **bofiga**, Inu on fagrabi tiga **bofiga** .. On

tarre, meezhe inu tlazhi doli te **boge**, Sto fuio

oblastio TPs 1566, 28a

// ekspr. **kdor je vreden pomilovanja zaradi**

nevednosti, zlasti v verskih zadevah: MI

hozmo tukai nerpoprei tim **bofim** preprofim

nefastopnim fepelanim inu fapuszhenim od

prauih Paftyrieu, Papesnikom .. odgouriti

TC 1575, 216; ty eni prauio, Mi fimo vtim Imeni tih

Suetnikou kerszheni. Le ty **bofi** nedomishleni,

ne veido kai gouore TC 1575, 220

● – – v krščanstvu **bogi v duhu/vesti kdor se močno**

zaveda svoje grešnosti in odvisnosti od Boga;

ubogi v duhu: Mi inu vfi praui Vuzheniki

Pridiguiemo ta S. Euangeli le tim **bofim** vtim

duhu .. tu ie, ta Euangeli slishi inu fe ofhanuie,

tim **bofim** vti Vifty, kir nih Grehe noter vnih

fercih pozhutio .. Nuzh ter dan ne imαιο vnih

Vifty pokoia TC 1575, 290

PRIM. bog² [A. J.]

boginja (bogina, boginja, bogijnja) -e sam. ž

[boˈgi:nja -e]; P 25, K 10 (TT 1557, TL 1561, TL 1567,

TC 1575, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584,

MTh 1603)

– ed. im.: bogi | n/nj | a; – rod.: bog | i/y | ne; – daj.: bogini; →;

– mn. im.: bogijnje; – tož.: bogine; Ⓞ

1. v mnogoboštvo vsako od (vse)mogočnih,

nesmrtnih nadnaravnih bitij ženskega spola s

posebnim področjem delovanja, ki ga verniki

časitjo, molijo; boginja: Du ie ta zhlouik, kir

bi ne ueidil, de tu Meiftu Efefus ie podanu tei

slushbi te uelike **Bogine** Diane TT 1557, 398; Oli

kadar ty Corintary fo te Malike molili inu nim

slushili, ner vezh tei **Bogini** Veneri TL 1561, AIIb; Vt

illum dij deaque perdant, da ga bog inu **Bogijnje**,

konzhajte BH 1584, S57; Dea. *Germ. Göttin. Slav.*

bogina MTh 1603, I,391 / Sakai kakor ie Hudizh

Euy, to Boshyo Sapoued maihano, shpotliuo

inu sauersheno storil, inu ie niei obliubil, ako

od Sadu prepouedaniga Driuefa iedla bude,

tako bude **Boginia**, ter io ie tako ftem sapelial

JPo 1578, III,57b[=107b]

2. protest. ženska, ki ji papež, Katoliška cerkev

pripisuje nadnaravno moč glede določenih

stvari; zavetnica, priprošnjica: Sueta Elizabeta,

ie bila ena Kraliza zhes Vogre, Inu kadar ie

Vduua poftala, ie venim Shpitali, koker ena

dekla dofti ludem fregla, To ie Papesh vta

Collendar inu kani **Bogini** zhes bolne ludi po-

ftauil TC 1575, 282; Otilia **Bogina** fa Ozhy TC 1575, 511

3. ženska, ki s pomočjo posebnih sposobnosti

napoveduje prihodnje ali razlaga pretekle

dogodke, vedeževalka: Tudi ker je on **Bogino**

vprafhal, inu nej vprafhal GOSPVA, satu je

on njega vmuril, inu je tu Krajleftvu preneffel

h'Davidu, Isajovimu fynu DB 1584, I,225a [J. N.]

bogovanje (bogovanje, bugovane,

bogovajne, bogovane, bogavanje,

bogovajnje) -a sam. s [bogoˈva:nje -a[?]]; P 11,

K 5 (TT 1557, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584)

– ed. im.: bogovanje; – rod.: bogova | nj/jnj (BH 1584, 161) | a;

B

– tož.: bogova | nj/n (DB 1578, 134a) | e; – or.: b | o/u

(TT 1557, 385) | go/ga (DB 1584, III,70b) | va | nj/n | em; (V)

1. napovedovanje prihodnjih ali razlaganje preteklih dogodkov s pomočjo posebnih sposobnosti; prerokovanje, vedeževanje:

nas ena Dekla frezha, ta ie imeila eniga duha kir ie bogoual, katera ie ueliko obrest fteim **bugouanem** fuim Gofpudom daiala TT 1557, 385; INu Moabiterki starishi fo shli tiakai sMidianiterskimi starishimi, inu fo imeili lon sa **Bogouaine** vfuoih rokah DB 1578, 134a; Dézhla .. je fvojmu Gofpudu veliku obrestf niela s'fvoim **bogavanjem** DB 1584, III,70b / kot slovnični zgled fa volo **Bogovajnja**, ab augurium BH 1584, 161

♦ — **duh bogovanja sila ali posebna sposobnost, ki človeku omogoča razlaganje preteklih ali napovedovanje prihodnjih dogodkov; duh jasnovidnosti:** Profsim te, boguj meni fkusi Duha tiga **bogovanja**, inu pèpravi mi fem gori, tiga, kateriga jeft tebi rezhem DB 1584, I,166a

2. izjava, ki napoveduje prihodnje ali razlaga pretekle dogodke, dana s pomočjo posebnih sposobnosti; prerokba: Babelki Krajl bo na rakfrifhifzhe stopil .. de fi pufti prerokovati .. Inu tu **Bogovanje** bo na defno ftran pruti Ierusalemu kasalu, de ima tjakaj Oune pèrpelati DB 1584, II,70a [A. J.]

bogovati -ujem glag. nedov. in dov. [bogo'va:ti bo'gu:jem]; P 23, K 6 (TT 1557, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592)

– nedol.: bogovati; – sed. ed. 3. os.: boguje; – mn. 3. os.:

bogujō; – vel. ed. 2. os.: boguj; – del. na -l m. ed.: bogoval; (M)

Deutsch. Errathen. *Latinè.* conjectura afflequi.

Windifch. vğajniti, **bogovati.** *Italicè.* divinare MD 1592, D2

kdo; komu s **pomočjo posebnih sposobnosti napovedovati prihodnje ali razlagati pretekle dogodke; vedeževati:** mei tabo nebo naiden .. kir bi **Bogoual**, ni kir bi vdneh sbiral, ali kir bi na Ptizhie peitie merkal, ali Zupernik, ni kir bi panoual, ni kir bi Bogine vprashal, ni kir bi zherno kunsht snal, ni kir bi mertue vprashal DB 1578, 164b; Nevéfte li de en takou Mofh, kakou fim jeft, sna *vğajnati? <***Bogovati**> DB 1584, I,29b; Philifterji so poklizali fvoje Farje, inu te, kir fo snali **bogovati**, inu fo djali: Kaj hozhemo my fto GOSPODNIU Skrinjo fthuriti? DB 1584, I,152a; delphis Apollo oracula reddebat, v'delphu oli v'delphi je Apollo **Bogoval**

BH 1584, S42 / nas ena Dekla frezha, ta ie imeila eniga duha kir ie **bogoual**, katera ie ueliko obrest fteim bugouanem fuim Gofpudom daiala TT 1557, 385

// **vedeževati s pomočjo stika z duhovi; zarotovati:** Profsim te, **boguj** meni fkusi Duha tiga bogovanja, inu pèpravi mi fem gori, tiga, kateriga jeft tebi rezhem DB 1584, I,166a [A. J.]

bogovec -vca sam. m [ˈbo:govec -vca]; P 13, K 2

(DB 1578, DB 1584)

– ed. rod.: bogovca; – mn. daj.: bogovce | em/om; – tož.:

bogovce; (V)

kdor s pomočjo posebnih sposobnosti napoveduje prihodnje ali razlaga pretekle dogodke; vedeževalec:

vlacobi nei obeniga Zopernika, inu v Israeli **Bogouza** DB 1578, 135b; Kadar ony pak k'vam porekó: vy morate ***Bogouce**, inu *Vğajnauce vprafhati, kateri bajajo, inu fšepazheo (taku recite) Némali en folk fvojga Boga vprafhati? Ali imajo li fe .. ty mèrtvi sa shive vprafhati? <*Vollhvce .. *kateri Hudizhe panujo> DB 1584, II,4b; SAtu nefluhfajte valhe Preroke, *Vğajnauce, Sajnauce, te kir v'dneh isbirajo, inu Zupèrnike <***Bogouce**> DB 1584, II,40b; Babelki Krajl bo fvoje **Bogouce** vprafhal, supèr kateri folk bi on imèl bojovati, inu na kateri ftrani, bi on frezho imèl DB 1584, II,70a

// **kdor razlaga sanje:** Pharao .. je puftil s'vabiti vfe **Bogouce** v'Egypti, inu vfe Modre, inu je nym fvoje fajné pèvdal: ali obeniga nej bilu, kateri bi je bil snal Pharaonu isloshiti DB 1584, I,26b [A. J.]

bogudopadeč gl. bog¹, dopadeč

boguljub gl. bog¹, ljub

boh -a sam. m [ˈboh ˈbo:ha]; P 1, K 1 (TR 1558)

– mn. rod.: bohov; (M)

s **prašiča odrta, nerazrezana slanina; boh:** ty Menihi inu neuuzheni lakomni Fary prauio, de kateri nim shtiffa, od fuiga blaga, masla, fyra, shyta, vina, od dobrih rib inu debelih **bohovu**, da inu shnimi podili, ta ifti ie nih brat TR 1558, V2a
E iz nem., prim. srvn. bache [J. N.]

boj¹ -a sam. m [ˈboj ˈbo:ja]; P približno 450, K 23

(TT 1557, TR 1558, TL 1561, TP_s 1566, KB 1566, TL 1567,

KPo 1567, TP 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578,

DC 1579, DP_r 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, MD 1584,

MD 1592, TP_o 1595, T_fM 1595, T_fC 1595, MTh 1603)

– ed. im.: boj; →; – mest.: boj | u/i; – or.: boj | om/em; – dv. im.:

boja; – mn. im.: boy; – rod.: bojov; →; – mest.: bo | yh/eh; (M)

Deutsch. Schlacht. *Latinè.* praelium.

Windifch. **boj.** *Italicè.* battaglia, giornata, cõflitto, pugna, combattimèto, scaramuccia MD 1592, N2b; Naumachia. *Germ.* ein Schlacht/fo auß den Schiffen gefchicht/ Meerfchlacht. *Slav.* morske[!] vojka, morski **boj**, armada MTh 1603, II,109

1. oborožen spopad; boj:

a) zoper koga, s kom: Na femli pag bodo ueliki treffuui unaketerih meiftih, kregi, uoiske, **boy**, fhlife, dragota inu lakota TR 1558, AIIIa; Sakai ieft ózho vose od Efraima inu Konia od Ieruselema: inu lok **k'boju** fthurien ftrèbiti KPo 1567, XIb; Vy danas grefte na **boi** super vashe Sourashnike DB 1578, 166a; Inu fe je vsdignil en

filnu tèrd **boj** taifti dan: Abner pak inu Israelfki Moshje fo bily pobyeni DB 1584, I,169a; [Mojzes] je rekal k'nym: Aku Gaddovi otroci, inu Rubenovni otroci s'vami zhes Iordan pojdeo, vfi priprauleni **h'boju** pred GOSPVDOM, inu ta deshela vam bo podvèrshena, taku nym dajte to deshelo Gilead, sa laftnu DB 1584, I,98b; Kadar je vshe Simon v'Galileo bil prihfal, je on veliku **bojou** sturil s'Ajdi, inu je supàr nje obladal, inu je nje gnal notèr do Ptolemaifa

DB 1584, II,182b / v zvezi **držati boj** *Deutsch.*

Schlacht halten. *Latinè.* committere praelium. *Windifsch.* **boj** dershati, klati, fe bojovati. *Italicè.* pugnare, far giornata, combattere MD 1592, N2b *bojevati se*

b) koga_{ni}: P'Ergodilu fe je pak, kadar je bil [David] od **Boja** tiga Philisterja [Go]ljata prihfal, de fo Shene is vfeh Israelfkih Mèft bile fhle s'Pefnami inu s'Raji pruti Saulu DB 1584, I,160a; po tuji prevodni predlogi ES begab sich aber/ da er wider komen war von des Philisters **schlacht**/ das die Weiber aus allen stedten Jsrael waren gegangen mit gesang vnd reigen dem könige Saul entgegen LB 1545, 542

pren. česa Spumnite na te perue dni, vkaterih fte vi refuizheni, inu fte en velik **Boi** tih nadlug preterpeli TT 1581-82, II,294

// **vojaški spopad, navadno med državami, ljudstvi; vojna:** Inu kadar **h'boju** pridete, taku ima Far pèrftopiti, inu s'tem folkom govoriti, inu k'nym rezhi: Israel polfuhaj DB 1584, I,110b; Letu tebi pravi ta Svit v'Rimi, de is letiga rifla negreft, temuzh de poprej tvojo odgovor povelh, aku hozhelh **boj** ali myr iméti? DB 1584, II,88a; Ony predigujo, de ima dobru pojti, ker fe jim da jéfti: Ker fe pak nihtèr v'ufta nedá, tu ony predigujo, de ima en **boj** priti DB 1584, II,117a

// **čas trajanja takega spopada:** Satu fo ony [Izraelci] .. s'Sholnermi obfadili vèrhe viffokih Gur, inu fo sturili syduve okuli fvoih Tèrgov, inu fo Shitu **h'boju** pèrpravili DB 1584, II,133b

● – **dobiti boj (s čim) zmagati, premagati (kaj); dobiti boj:** Mi verni fmo skufi Cristuľa ta **boi** inu kreg fto fmertio inu fteim peklob dobili TT 1557, h4b

◆ – **ordninga/ordnunga k/v boju bojna ureditev:** Tedaj je Krajl s'jutra sguda vftal, pred dném, inu je pelal to Vojlko na zèfto pred Betzaharo, inu je puftil ordnungo **h'boju** sturiti, inu trobentati DB 1584, II,184a; Acies. *Germ.* ein Schlachordnung. *Sclav.* ordningu['] **vboji** MTh 1603, I,27-28

◆ – – **špice boja v bojne vrste razporejene (klinasto oblikovane) skupine vojakov:** Gdu je ta, katera fe vidi kakòr Daniza, lepa kakòr Luna, isvolena, kakòr Sonce, ftrafhna kakòr fhpice tiga **boja** DB 1584, I,333b

2. povzročitev smrti človeka; uboj, umor: Sakaj vtakovim nezhiftim lebni ali shiuleinju,

fe najdejo mnogotere ftrafhne bolesni inu fhtraifinge, zhafsi ozhita framota, lotria inu greihi, zhafsi tudi **boj** inu druga nefrezha TPo 1595, III,179

3. stanje, ki ga povzročajo prepiri, nasprotovanje; nesloga: Taku bi v'tem gofpodinfjut tudi obeniga myru ne bilu, temuzh en vezhni **boj**, kradeinje, nefveifzhina, samujenje, etc. .. kadar bi po tiga Hudizha voli imejlu ijti TPo 1595, III,156; Tiga Hudizha natura je, de rad **boj** ali fsovraflhtvu naredy, Sakaj on je en rasbojnik, inu en fovraflhnik tiga lebna TPo 1595, II,315 [A. L. R.]

boj² zlog; P 1, K 1 (KB 1566)

– boj; Ⓜ

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja:** Bab bev **boi** bui beb KB 1566, A2b [A. L. R.]

bojar (bojar, vojar) -a sam. m [bo'ja:r -a]; P 2, K 1 (BH 1584)

– mn. im.: b/v | ojari; Ⓞ

kot slovnični zgled **vojvoda, voditelj:** Bojemi ab Boj, quod bellum notat, dicti, vnde etiam Bavari, id est, **Bojari** vel **Vojari**, id est BH 1584, *8b
 Ⓢ iz nem., prim. der Bojare [A. L. R.]

bojati se bojim se glag. nedov. [bo'ja:ti se]; P 3, K 3 (DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– nedol.: bojati se; Ⓞ

kot slovarski zgled **čutiti strah, biti prestrašen; bati se:** *Crajnski* Bati fe *Slovènski* oli *Besjázhki* **Bojati fe**, ftrafhite[!] fe DB 1584, III,CcIIIb; *Latinè.* Metuo. *Deutsch.* Fürchten. *Sclav.* **boiati**, ftrafhiti**fe** MTh 1603, II,61

PRIM. bati se [A. J.]

bojec -jca sam. m ['bo:jec -jca]; P 1, K 1 (KPo 1567)

– ed. daj.: bojec; Ⓜ

kdor povzroči smrt človeka; ubijalec, morilec: Kàr ne pride fàrdito, kako ie bil k'Adamu v'paradysh po ti preftopu pèrhal: Alli h'Kainu **k'boizu** alli boiniku fvoiga brata Abela KPo 1567, XII [A. L. R.]

boječ -a -e del. [bo'ječ bo'je:ča -e]; P 22, K 12

(TT 1557, TR 1558, TL 1561, TA_r 1562, TO 1564, TP_s 1566, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: boječ; – mn. im.: boječ | i/y

(TC 1575, 233); – tož.: boječe; – ž. ed. tož.: boječo; – mn. im.:

boječe; – daj.: boječim; – s. ed. tož.: boječe; – mn. im.:

boječa; Ⓜ

Deutsch. Zag/ zaghaft. *Latinè.* timidus.

Windifsch. zagav, **bojezh.** *Italicè.* timido,

paurolo, spaventofo, di poco animo MD 1592, V8a;

Meticulofus. *Germ.* forchtſam/ erfchrocken.

Sclav. **boiezh**, ftrahliv. *Carniol.* zagau

MTh 1603, II,61

ki čuti strah, je prestrašen zaradi doživljanja ali pričakovanja česa nevarnega, neprijetnega; boječ: Pogledai ti pag sdai na to bogo reuno shaloftno **Boyezho** Euo, Inu na tiga trepetliuga prefrasheniga Adama, kir ne

B

fmeita od srama inu od sfraha vezh nyu ozhi gori htebi vsdigniti TT 1557, p2a; Tim shaloftnim prefrashenim inu **boiezhim** Ietnikom, fe ima poueidati, de ie Bug nim hdozbrimu inu nih dush ifuelyzhanu, nee puftil vtako iezho inu shtraifingo pryti TO 1564, 158a; ty pofuitni Gofpudie, fo sfrashni inu **boyezhy**. Satu vfakimu zhloueku knim pryti ne feuupaio TC 1575, 233; hudi Duhuvi .. fe satu prikasujo, de ony te ludy ftralhio, inu sfrahovite ali **boiezhe** dellajo TPo 1595, II,16 / fobeno drugo rizhio, ta reuna, **boyezha**, prefrashena inu shaloftna greshna ferza, fe ne mogo obefeliti inu prou potroshtati, famuzh steim Iefufeim Goriuftanenem TR 1558, L2a; skuli to Pridigo tiga Euangelia ty Verni Ludie dobo S. Duha, te shaloftne **boyezhe** vifty, vefele inu ferzhne rataio TL 1561, 55a / kadar ie Bog Cestiu Gallu **Boiezhe** Sarce stori: Tako da fe ie pres potrebe vfrashil inu Suoisko prozh shal (nai fi ie lahko mogal to Mefsto Sfrataryo vseti) JPo 1578, II,212

// navadno v zvezi z **vera ki izgublja vero v Boga ali je iz strahu pred posledicami javno ne izpoveduje**: nakaterim, kir hote Euangeliske Vere biti, oli fo per tim **Boiezhi**, fe sfrashio Sludia .. referditi .. ne bo dopalu, De mi Luterski .. te Papeshe .. fa te prau Anti-cristhoue Sle inu Hlapce vunkai daiemo TT 1577, XXVI; Opomina de vnaadlugah, vterplenu, liny inu **boiezhi**, vti Veri ne ratamo, Temuzh de prou po Boshy voli inu beffedi gremo naprei TT 1577, 89; on tukai te klezauce, zagoue, neftonouitne, sfrashne inu **boyezhe** vti Veri, inu te Hynauce .. perglihuie kani mlazhni vodi, katero kadar fe Viutro natefzhe pye, taku sturi de zhlouk mezhe, inu fe mo gnufti TT 1577, 288

// **ki čuti spoštljiv strah do Boga, kar se kaže zlasti v poslušnosti njegovim ukazom, zapovedim; bogaboječ**: per tebi ie tu Odpulzhane, Satu fe ima sledni pred tebo bati <Le **boyezhi** Greshniki Miloft dobe>

TPs 1566, 235b

PRIM. bati se

PRIM. boječi [A. J.]

boječi -ega posam. [bo'je:či -ega]; P 4, K 3 (TC 1575, TT 1577, TT 1581-82)

- m. mn. im.: boječi; →; (M)

kdor čuti strah, je prestrašen zaradi doživljanja ali pričakovanja česa nevarnega, neprijetnega; boječi: Ty Pridigary .. imαιο .. Te pokorne pag, **boyezhe**, kir imαιο prefrashene vifty, fufeb kadar fo vteshkih nadlugah inu iskushnauah, na fmerti lefozh, steim S. Euangeliom, Sboshymi oblubami inu stemi S. Sacramenti troshtati TC 1575, 309-311

// **kdor iz strahu pred posledicami javno ne izpoveduje vere: Boiezhi**, kir is sfraha prau Vere ozhitu pred ludmi ne fpoftnaio, puido

Vpekai TT 1577, L13a; tim **boiezhim**, inu tim neuernim, inu tim prekletim .. bode nih deil vtim Ieferu, kir fteim ognem inu shueplom gori TT 1581-82, 1,441[=435]

PRIM. boječ [A. J.]

bojevanje (bojovanje, bojovajnje, bojovajne, bojovane, bojevanje) -a sam. s

[boje'va:nje -a]; P 62, K 9 (KB 1566, TT 1577, JPo 1578, DPo 1580, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595)

- ed. im.: bojov | a/á | nj/jnj | e; - rod.: bojov | a/á | nj/jn | a;

- daj.: bojova | nj/jnj | u; - tož.: bojovanje; - mest.: bojovanu;

- or.: bojova | nj/jn | em; (M)

Deutfch. Kampf. *Latinè.* certamen. *Windifch.* ftritanje, prepiranje, **bojovanje**. *Italicè.*

battaglia, duello MD 1592, G8b

1. zoper koga, s kom **oborožen spopad**; **boj**: Koini fe hdnevi tiga **boiovaina** perpraulaio DPo 1580, 41b; inu je ondi bilu enu tordu **bojovanje**, de je nyh veliku bilu ranjenih inu pobyenih na obadveih sfranah DB 1584, II,186b; Ali my fmo mej tém zhašom veliko nujo tērpéli, inu tefhku **bojovanje** iméli s'Krajli okuli, ali néfmo hotéli vas .. mujati v'letih nafhieh bojih DB 1584, II,190a; jefst bom vse shlaht Ajde vkup fpraulal, supār Ierusalem, **h'bojovanju**. Inu tu Méftu bo dobitu DB 1584, II,129b; TE Iftorje pak od Iuda Machabeerja .. inu od tiga **bojovanja** supār Antioha tiga shlahtniga .. mišlimo my letukaj v'ene Buqve nar krazhihfe pēpraviti DB 1584, II,195a; Israelfki folk pak v'Svetini fe je veliku dny branil, inu fo tudi fturil naredbe inu priprave **h'bojovanju**, supār Sovrashnike DB 1584, II,184a; Demetrius je Ionatanu .. pērpuftil Sholnerje najemati .. inu oroshje **h'bojovanju** narejati DB 1584, II,187a; kadar bi **bojovajnje** velalu, Iefst bi mogel mojga Ozheta profsiti de bi mi dvanajft Legionou Angelou poslal TPo 1595, 1,235 / Vy vejfte kakovu tefhku **bojovanje** jefst inu moji Bratje inu moj ozha, fmo bojovali, sa Poftavo inu sa to Svetinjo DB 1584, II,191a / A'Alexander .. Macedonlki Krajl .. je veliku **bojovanja** sazhenjal, je ta tērdna Méfta dobil DB 1584, II,178b

pren. zoper kaj, s kom Vi she ne fte superftali do te kry, vtim **boyouanu** fuper ta Greh TT 1577, 83; moremo biti .. Mozhni vtei Veri **kboiouaniu** ftem Hudizhom JPo 1578, II,113b

// **vojaško spopadanje, navadno med državami, ljudstvi; vojna**: leta Altar ima enu snaminje biti, de ima vfelej mej Is-raeliterji inu Amalekiterji fovrashtu inu **bojovanje** biti, dokler bodo Amalekiterji cillu satreni DB 1584, 1,46b; *se je nehala vojskovati*; Aku bi .. Iudje **bojovanje** iméli, taku imajo Rymlani nym svēftu pomagati .. inu nemajo téh Iudou fovrashnikom Shpishhe, oroshja, denarjeu, Ladji ali drugih rizhy pohilati DB 1584, II,186a / ta Deshela je nehala od

bojovanja DB 1584, I,127a / **Bojovanje** ima fvoj zhas, inu myr ima tudi fvoj zhas DB 1584, I,329a; Druga nadluga je **bojovanje** inu kry DB 1584, III,140a / Gad je bil en Malik **h'bojovanju**, kakòr je pèr Ajdih bil Mars. Sakaj Gadad fe rezhe k'vojlki fe pèrpraviti DB 1584, II,26a

// *materialne dobrine, zajete od nasprotnikov med bojem ali po njem; bojni plen:* Taifti Selomit inu njegovu bratje fo bily, zhes vfe vfe fhace tiga povzeheniga .. ty vishi na Vojlki, kar fo bily od **bojovanja** inu rupanja povfetili DB 1584, I,232a

♦ – *ordnunga k bojevanju bojna ureditev:* POTle je Ioannes sturil fvojo ordnungo **h'bojovanju**, inu je poštavil Kojnike raven Pejshzeu DB 1584, II,193b; Pèrgudilu fe je pak, de fo .. v'luftti vidili Kojnike v'slatih arnofh, s'dolгим kopjem, v'eni ordnungi **h'bojovanju** DB 1584, II,197b

♦ – – *špice bojevanja v bojne vrste razporejene (klinasto oblikovane) skupine vojakov:* Ti fi .. ftrahna kakòr špice tiga **bojovanja** DB 1584, I,333b; ♦ – – Kunfhtnu **bojovánje**, tniga, **nja**. Stratagema, künstlichs kriegs stück BH 1584, 62 *vojaška taktika, strategija*

2. medsebojna uporaba sile z namenom obvladovanja nasprotnika; spopadanje: Ozhitna fo dela tiga mefa kokèr Preshuftvo, Kurbaria .. Malikovanie, Savdanie, fèrd, klanie, **boiovanie**, Svade, Nyd, vbjanie, pianzhovanie KB 1566, D7; kadar bi ty S. Angeli .. pri nas ne štali: Tako bi na semly nijednoga myru ni myrnega shyulienia ne obftalo, tamuzh bi vfe polno bilo nemyria, Rasboya, Vbiauzeu Lotrou, inu **Boiouania** po vfeh koteh JPo 1578, III,89 [M. M.]

bojevati (bojevati, bojevati, bajovati) -ujem

glag. nedov. [boje'va:ti bo'ju:jem]; P 208, K 10 (TPs 1566, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595, MTh 1603)
– nedol.: b | o/a (TC 1575, 515) | j | o/e (Juriciè) | vati; – nam.: bojevati; – sed. ed. 1. os.: bojujem; →; – mn. 2. os.: bojuje | te/ té (DB 1584, III,107b); – 3. os.: bojujo; – vel. ed. 2. os.: bojuj; – mn. 1. os.: bojujimo; →; – del. na -l m. ed.: boj | o/e (Juriciè) | val; – mn.: bojovali; Ⓜ

Pugno. Germ. ftreiten. Carniol. **bojevati**

MTh 1603, II,359

1. kdo/kaj; (zavoljo koga), za koga/kaj, zoper koga, s kom/čim, (s čim) *udeleževati se oboroženega spopada; bojevati se:* Inu kakouo hualo ali zhaft bi imel edan Vites ali Sholner, ker bi vfe niega dni Viteshki **Boyeual**, Voiskoual inu fe lunazhki darshal: Ter bi vshe tada, kadar bi imel premozh .. Orushye od febe Vargal, inu fe dal fourashnikom JPo 1578, II,74; Iudas .. je **bojoval** od jutra notèr do vezhera, de fe je Semla trefla od tiga velikiga hrupa DB 1584, II,186a; Inu .. je .. fvoj folk opominal, de bi hotéli ferzhnu

notèr do fmèrti **bojevati**, de bi obdèrshali Poftavo, Tempel, Méftu, Dum inu Ladanje DB 1584, II,203b; Aku bodo ony dajle zhes tebe toshili, taku moramo my nje braniti, inu hozhemo supèr tebe na Murji inu na Suhim **bojevati** DB 1584, II,186a; Kadar je vshe Ionatas sazhel ftem drugim kardellom **bojevati**, fe je tu fkrivenu kardellu is Gurr vunkaj fpuftilu, inu je tudi sazhelu **bojevati** DB 1584, II,136a; Ony .. hozheo nas, nafhe Shene inu otroke pobyti inu obrupati: My pak fe moramo braniti, inu sa nafh shivot inu Poftavo **bojevati** DB 1584, II,180b; Aku bodo ob Sobboti supàr nas **bojovali**, taku fe hozhemo braniti, de nebomo vfi konzhani DB 1584, II,180a; je li bi nejméli spodobnu sa takih Shen volo **bojevati?** DB 1584, II,136a; varuj fe ti, pred takovim mifsalmi, kakor de bi ti fam, ta Mezha hotel vseti, inu shnim **bojevati** TPo 1595, I,236 / HValen bodi ta Gofpud, muia Skalla, Kateri muie roke vuzhi **boiouati**, inu muie perfte voikouati TPs 1566, 254b; Raunu kakor bi .. sa fuit vprshal .. eniga zagauiga, koku bi fe imeilu **boiouati** DJ 1575, 157; Sakaj s'fvejtom fe mora **bojevati**, inu ker je veliku Svejtnikou, ondi fe obladanje DB 1584, I,325b *treba se je bojevati z upoštevanjem nasvetov, modro* / Kateri tiga Mezha nejmajo, ty ga hote imejti, inu okuli febe **boiovati** kakor Petrus letukaje TPo 1595, I,238 *udarjati, točli*

pren. pole, en beil kon, inu ta kir je na nim fidil, mu ie bilu ime Sueift inu Rifnizhen, inu kir prauiza fodi inu **boyuie** TT 1577, 455; Inu ony povfod supàr mene fovrashnu govore, inu pres urfaha supàr mene **bojujo** DB 1584, I,308a

// kdo; kaj [notranji predmet] *udeleževati se (oboroženega) spopada; bojevati:* Vy vejfte kakovu tefhku bojovanje jeft inu moji Bratje inu moj ozha, fmo **bojovali**, sa Poftavo inu sa to Svetinjo DB 1584, II,191a; Ti imash nafh Kapitan biti .. de bofh nafhe boje **bojoval**, inu my hozhemo tebi u'vlfem tem pokorni biti DB 1584, II,191a *vodil*

// kdo; zoper koga/kaj *vojaško se spopadati; vojskovati se:* PHilifterji pak fo **bojovali** supàr Israela: Inu Israelfki Moshje fo béshali pred Philifterji, inu ty pobyeni fo padali na téh Gorrah Gilboa DB 1584, I,224b; Inu Syerlki Krajl je **bojoval** supàr Israela <Syerjerji vojkoujo supàr Israeliterje> DB 1584, I,206a; Inu je fhàl v'Egypt s'mozhnim folkom, s'kuli, s'Elefanti, s'Kojniki, inu s'veliku Barkami, inu je **bojoval** supàr .. Egyptoufkiga Krajla DB 1584, II,179a; PRuti timu je Apollonius eno veliko vojtko vkup fpravil, od Ajdou inu od Samarie, de bi supàr Israela **bojoval** DB 1584, II,180b

// kdo/kaj; za koga, s kom z *različnimi postopki se udeleževati spopada:* Sakai GOSPVD vash Bug suami gre, de sa vas **boiuie** suashimi Sourashniki, inu de vam pomaga DB 1578, 166a

B

se bojuje namesto vas; GOSPVD vaŕh Bug gre pred vami, inu on bo sa vas **bojoval**, kakòr je s'vami ŕturil v'Egypti .. kèr fi ti vidil, de je GOSPVD tvoj Bug tebe nofsil .. na vfeh potih DB 1584, I,101a; Sakaj hitru je bil priŕhal, ta Mosh pres tadla, kateri je sa nje **bojoval**, inu je nofsil tu oroshje fvoje flushbe, to Molitou .. inu je supèr ŕtal timu ferdu DB 1584, II,146a; Inu kamer fo ony fhli, pres Loka, Strejle, Szhita inu Mezha, tu je Bug sa nje **bojvale** inu obladal DB 1584, II,134a; Inu je bilu tu nar zhudniŕhi, de je ogin ner vezh u'vodi goril, katera vŕaj vŕe pogafsy: Sakaj Svejt je sa te pravizhne **bojoval** DB 1584, II,145b; Sim li jeft po zhlovezhki fhegi v'Ephesi ŕtèmi divjimi Svirinami **bojoval**? DB 1584, III,95b

2. kot slovarski zgled **ubijati, moriti, navadno divje, surovo: Crajnŕki. Bojovati Slovènski oli Besjázhki.** klati DB 1584, III,CcIIIb

3. kdo **dokazovati pravilnost ideje, prepričanja; braniti, zagovarjati:** Pridigary moraio fidati inu **boyouati**, vmeiti prauo Vero vuzhiti inu ŕagouoriti TC 1575, 515

PRIM. bojuječ [M. M.]

bojevati se (bojovati se, bojovati se) -ujem se glag. nedov. [boje'va:ti se bo'ju:jem se]; **P 97, K 16** (TT 1557, TL 1561, *P 1563, KPo 1567, TL 1567, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, TŕC 1595, MTh 1603) – nedol.: boj | o/e | vati se; – nam.: bojovat se; – sed. ed. 2. os.: bojuješ se; –; – dv. 1. os.: bojujeva se; – mn. 1. os.: bojujemo se; – 2. os.: boju | je/o[!] (Trubar) | te se; – 3. os.: bojujo se; – del. na -l m. ed.: boj | o/e | val se; – dv.: bojovala se; – mn.: boj | o/e | vali se; (M)

Deutsch. Schlacht halten. *Latinè.* committere proelium. *Windŕsch.* boj dershati, klati, **fe bojovati.** *Italicè.* pugnare, far giornata, combattere MD 1592, N2b; Confligo. *German.* ŕtreitfen/ ŕchlafen/ kämpffen/ Schlacht lieffern *Sclav.* boi derŕhati, klati, **fe bojovati** MTh 1603, I,318

1. kdo; (zavoljo česa), zoper koga/kaj, (nad čim), (s čim) **udeleževati se oboroženega spopada; bojovati se:** De bi muie Kraleuftu is tiga fuita bilu, mui slushabniki bi guishnu **fe boyouali**, de bi tim ludom ne bil zhes dan TT 1557, 318; Christuf nozhe imèti, da bi niega predigarij inu flushabniki imèli ŕpeltio inu smezhom **fe** ŕtimi neverniki **boiovati** KPo 1567, LXXXVII; Aku **fe** bodo supàr tebe **bojovali**, taku te vŕaj nebodo premogli DB 1584, II,35a; fo fi tèrdnu naprej vseli .. naprej pruti Sovrashnikom pojti, inu ŕerzhnu **fe** shnymi **boiovati** DB 1584, II,205a; Sakaj ony **fe** ferdio inu **bojujo** le sa tiga volo, ker my hozhemo nyh Poŕtave satreti DB 1584, II,184b; Inu sdajci kakòr je Sonce gori fhlu, fo **fe** sazheli vkup **boiovati** DB 1584, II,201b; ó de bi **fe** nam shnymi na rauni bilu **boiovati**

DB 1584, I,199a / On [Bog] respody te ludy, kateri **fe** radi **bojujo** DB 1584, I,296a; *Deutsch.* Kriegŕfch. *Latinè.* bellicofus. *Windŕsch.* kir **fe** rad **boivje.** *Italicè.* bellicofo, valente in arme MD 1592, H5b

pren. On [Kristus] nas .. vzhy: Da **fe** en Predigar Boshye Bèffède, nema voiskouati inu **boiouati** Smezhom, ni Liudy Mezhom kueri fyliti, tamuzh Sduhounim Mezhom Boshye Bèffède inu fuetiga Duha JPo 1578, I,117b; Ty hote sa fvoje Perfone ŕtran taku brumni biti, de pred Boshjo Praudo ali sodbo fmejo ŕtopiti, inu pres letiga Pilda sto Smertjo, stem greihom, inu s'Hudizhom **fe** fèhanti inu **boiovati** TPo 1595, II,7 // kdo; s kom/čim **vojaško se spopadati; vojskovati se:** Iest fem vidil to Beshtio, inu te Krale na femli, inu nih Voiske sbrane, de bi **fe boyouali** fteim, kir na konu fidi, inu shnega Voisko TT 1577, 456; TEđaj fo fe Philisterji vkup sbrali, de bi **fe** s'Israelom **bojovali**, trydeŕŕet taushent Kull, ŕhefttaushent Kojnikou, inu ficer folka tulikajn, kakòr je pekka pèr kraju Morja DB 1584, I,156a

2. kdo/kaj; s kom/čim **uporabljati silo drug proti drugemu z namenom obvladati koga/kaj ali doseči kaj; spopadati se:** OD kod prydo boy inu kregi vmei vami? .. Vi **fe boyute**[], inu kregate, inu ŕteim niŕhter ne obdershite, fakai vi ne proŕite TT 1581-82, II,317; ta Sakon .. puŕtiti, inu v'Puŕzhavo tezhi, ker fe bulhi inu pokoiniŕhi dnevi imajo, kakor v'Sakoni, vkaterim fe s'Sheno, s'otruci, s'hlapci, s'Deklami, s'hudimi Sofsedmi kregitati, fmerjati, inu zhaŕŕi tudi **fe bojovati** more TPo 1595, I,97; Kakor fe na tej nepokorni, nemarni drushini vidi, katera drusiga niŕhter ne sna inu nemore, temuzh kakor pŕy inu mazhke, fe mej ŕabo klati, inu ruvati, obenu ne hozhe timu drugimu ene fame beŕsède preŕliŕhati ali samolzhati. En vŕakateri hozhe supet nasaj fmerjati, inu tudi preklinati tar **fe bojovati** TPo 1595, II,315 / Ti nemaŕh vezh Iacob imenovan biti, temuzh IsraEL: Sakaj ti fi **fe** s'Bugom inu s'Zhlovèki **bojoval**, inu fi premogèl <Israel fe rezhe en Viuda ali vojŕzhak Boshji, tu je, kateri fe s'Bugom fhritra, inu doby> DB 1584, I,21b / Sem li **fe** ieft po zhloueski shegi **boyoual** ŕteimi beftyami vtim Efesu? TL 1561, 52a; Du ie tei Suyrini glih, du **fe** more shno **boyouati**? TT 1577, 327; ENu krizhanje inu resbyanje, garmenje inu potres .. je vŕtal na Semli. Inu pole, tu ŕta bila dva velika Drakona, ta ŕta fhla, eden pruti drugimu **fe bojovat** DB 1584, II,207a

3. kdo; (zavoljo koga) **načrtno, intenzivno si prizadevati za kaj; bojovati se:** Koker **fe** ie Christus **boieual**, Saulo zhlouezhŕtua, Od fmeriti kuezhnimu lebnu, Smo mi odresheni *P 1563, 147, podobno tudi TŕC 1595 [M. M.]

bojl gl. boj[]

bojni -a -o prid. [ˈboːjni -a]; P 2, K 2 (DB 1584, TPo 1595)

– m. ed. im.: bojni; – ž. ed. or.: bojno; (M)

ki se nanaša na boj; bojni:

● – – Sakaj jeft [Bog] hozhem ta Kulla prozhdjati od Ephraima, inu Kojne od Ieruselema, inu **bojni** Lok ima slomlen biti DB 1584, II,128b *nasilje, boji se bodo končali*; ● – – takou ferd, kateri vferzi lhe nej cilu posablen, fe nikar supet ne vkoreny, inu po zhařsu vun isryne, inu ti fe snepriasnivim obrařom, s'hudimi beřsedami, inu **sbojno** roko ne iskařshesh, temuzh nar mainje ta ferd fkrivařh, priasnivu řtvojem bliřhnim govoriřh TPo 1595, II,163 *s fizičnim nasiljem* [A. L. R.]

bojnica -e sam. ž [bojˈni:ca]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ed. im.: bojnica; (M)

udeleženka oboroženega spopada; bojavnica: Satu vřtani, inu ˚mlati ti Zionřka Hzhi .. Sđaj pak ti **bojniza**, pèrpraulaj fe: Sakaj nas bodo oblegli, inu Israelfřkiga Rihtarja s'řhibo po lici tepli <˚mlati> Ti bořh Babilon inu vře mlatila po vřem Sveřti> DB 1584, II,117b [A. L. R.]

bojnig gl. bojnik

bojnik -a sam. m [bojˈni:k -a]; P 21, K 14 (TC 1550, TC 1555, TO 1564, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1585, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: bojni | k/g; – đaj.: bojniku; →; – mn. im.: bojniki; →; (M)

1. udeleženec oboroženega spopada; bojvnik: Sakaj on [David] je klizal na GOSPVDA tiga ner viřhiga, ta je njegovo roko možhno řturil, de je sadavil tiga možhřniga **bojnika** [Goljata] DB 1584, II,172b; Ty kir fo offerřniga ferza, morajo obrupani biti inu sařpati: Inu vři **Bojniki** morajo puřtiti roke ˚pařti <˚pařti> tu je, de nebodo imeli obene možhy vezh de ne bodo mogli vezh biti, morajo zagavi pořtati> DB 1584, I,298b

2. kdor povzroči smrt človeka; ubijalec, morilec: Kār ne pride řardito, kako ie bil k'Adamu v'paradyřh po ři preřtopu pèřhal: Alli h'Kainu k'boizu alli **bojniku** fvoiga brata Abela KPo 1567, XII; Homicida. *Germ.* ein Mörder/ ein todtschlager. *Slav.* **boinik**, vbyenik MTh 1603, 1,641 / Ta Sludi ie od fazhetka en **Boinik**, De vti Riřnici nei obřtal, inu de ie en lashnik, Inu řhnega lashami ie Adama inu Euo Vparadyřshu od prauie Vere inu pokorszhine pruti Bogu odpelal TC 1575, 49

3. kdor v odnosu do drugega uporablja silo, nasilje; nasilnež: An Scořf oli far ima byti pres tadla .. kir řna vuzhiti inu opominati/ kir nei an pyaniz/ kir nei an **boinig**/ kir neřpodobřniga dobitga ne řhely TC 1550, 126(71b), podobno tudi DB 1584 [A. L. R.]

bojovanje gl. bojevanje

bojovati gl. bojevati

bojevati se gl. bojevati se

bojska gl. vojska

bojuječ deležje [bojuˈje:č]; P 1, K 1 (DB 1584)

– bojuječ; (M)

izraža napadanje, pritisk; napadajoč: Sakaj zřhlovėki hozheo mene [goloba] pořhrėti, vřak dan **bojujezh** ony me řřtkajjo DB 1584, I,293b

PRIM. bojevati [M. M.]

bokal (bokal, bukal) -a sam. m [boˈka:l -a]; P 20,

K 9 (KPo 1567, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82,

DB 1584, BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: b | o/u (MD 1592, H6a) | k | a/á/a | i; – rod.: boř | a/á | la; – tož.: bokal; – mn. im.: bokali; →; (V)

Bokál, a, poculum, Becher BH 1584, 48; Cyathus.

Germ. ein Becher. *Slav.* **bokal** MTh 1603, I,385

posoda za hranjenje in nalivanje tekočin;

vřč, bokal: inu řtalu je undy řheřt kamanatih

bokalov po řhegi Iudovřkiga vřmivanja,

katerih vřaki ie vsel po dvei alli tri vedra

KPo 1567, LXIIIb; *Crajnřki.* Krugla *Corořhki.*

Bokál, vřřzh DB 1584, III,CcVa; *Deutfch.* Krug.

Latinè. hydria. *Windřřch.* krugla, vřřzh,

buccal. *Italicè.* boccale MD 1592, H6a / v Razodetiju

Ty ředem Angeli řislyo nih **Bocale** oli vřřzhe

tiga Boshyga ferda zhes te Anticriřtoue

malikouske ludi TT 1577, 410

// taka posoda kot prostorninska mera; bokal:

Vy nėmate krivu rounati v'Praudi, s'vatalom,

s'vaganjem, s'mero: Prava Vaga, pravi Funti,

pravi Starji, Pravi **Bokali** imajo pèr vas biti

DB 1584, I,72b

˚ iz it., prim. boccale [M. Č.]

bokov¹ [sam.] gl. bukev

bokov² [pid.] gl. bukov

bolan -lna -o prid. [boˈla:n ˈboːlna -o]; P 289, K 30

(TC 1550, TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TL 1561,

*P 1563, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575,

TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKm 1579, DC 1579, TT 1581-82,

DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, TiPre 1588, MD 1592,

TPo 1595, TiM 1595, TiC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: bolan | o/e[!] (MTh 1603, II,82); – rod.:

bolniga; →; – mn. im.: boln | i/y; →; – ž. ed. im.: bolna;

→; – mn. im.: bolne; – s. ed. im.: bolnu; – rod.: bolniga; →;

– mn. im.: bolna; – dol. obl. m. ed. im.: bolni; – primřk. m. ed. im.:

bolnejři; (M)

Crajnřki. **Bolan** *Slovėnřki* oli *Besjzhki.*

Beteshan DB 1584, III,CcIIb; AEGrotus. *Germ.*

kranck. *Slav.* **bollan**, beteshan MTh 1603, 1,46;

Morbidus. *Germ.* siech/ kranck/ řchwach/ vbel

zu pař/ mit kranckheit behaff/ blöd. *Slav.*

bollane[!] MTh 1603, II,81-82

1. ki je telesno oslabeled zaradi motnje v razvoju

ali delovanju organizma ali pořkodbe; bolan:

ty Iudie/ kir fo řa uolo nih grehou bili od

hudih kazh vpizheni/ na tu fo řđai **bolni** pořtali

inu vmerli TC 1550, 227(121b); IE bil pag eden

B

bolan, timu ie bilu ime Lazarus is te Betanie TT 1557, 293; Pruti taki shenkingi inu Gnadi, ta tui tallefni betesh inu boleanfana nema nishter velati .. ti bi raishi taushent krat **bolneishi** imel biti, koker de bi ti taciga Shaza, tu ie, te gnade inu milofiti Boshye imel obrupan biti TO 1564, 148b; danaf fimo sdravi, shivi, iutri **bolni**, mèrtvî KPo 1567, CHIIIb; ty zuverniki inu zuvernice .. te ftare inu mlade ludi krulueu inu **bolne** ftare TC 1575, 241; On dela kakor edan dobar Arzat, ker ima edniga **Bolniga**, Ranieniga Zhloueka, katerimu bi on rad pomagat: Temu on le prece fnashno vniegoue Rane feshe, ie ozhifiti JPo 1578, III,11b; Ako fimo slabi inu **Bolni**, tako izfhemo Apotekerieu, Selifzha, Erzniy JPo 1578, III,83; Iaft tebe profsim sa vfe **bolne** Ludy, kateri fo slabuftio tiga telleffa oblosheni, ali na smertni posteli leshee TKM 1579, 50b; Natu je Amnon doli legel, inu fe je **bolan** fturil DB 1584, I,174b; vy ofrujete tu, kar je rupanu, hromu inu **bolnu** DB 1584, II,131a; veliku shèrtje **bolne** dela DB 1584, II,168a; Inu fe takovim Pan-ketyrarjem inu poshrehom prou sgody .. pred redom betelhni inu **bolni** postanejo, inu morajo prefgudo inu pred pravim zhařsom vmrejtî TPo 1595, II,172 / edan ftoij inu gre, ta drugi na poftelij, na Smart **bolan** Leshi JPo 1578, II,89; tu Dète .. je bilu na fmèrti **bolnu** postalû DB 1584, I,174a; TAifti zhas je Hifkia do fmèrti **bolan** postal <Hifkias fmèrtnu **bolan** postane> DB 1584, I,216b / raunu kakor en zhlovik, kadar on po naturi ima vmrejtî, bode narpervizh bolan, sadoby eno merlizo, Shliso, ali drugo bolesan .. Taku bode ta Svejz tudi lih **bolan** .. vfe fe bode gibalû, s'vijalu inu hudu pozhtutilu TPo 1595, I,8

// v povedkovni rabi, z dopolnilom na čem, s čim **ki ima motnjo**, navedeno v dopolnilu: on nih veliku ofdraui, kir so fmogeterimi[!] boleanfani bili **bolni** TT 1557, 97; ta Publiu Ozha, ie na merslici inu grishi **bolan** leshal TT 1581-82, I,610; ena Shena je bila, ta je na tekozhi krij **bolna** bila, dvanajft lejt, inu je bila veliku ftèrpèla od dofti Arzatou DB 1584, III,21b; jeft .. fim na tem potu is Perfie **bolan** postal DB 1584, II,200b

// v povedkovni rabi, z dopolnilom na čem **ki ima motnjo delovanja organa ali skupine organov**, navedenih v dopolnilu: Tu vom is Derendinge, she vfelei na shiuotu **bolan** pishem TT 1577, XXV; Aeger oculis, **bolan** na ozheh, cum genitiuo. Item, aeger pedibus, **bolan** na nogah BH 1584, S7; Deutfch. Lungenfüchtig. Latinè. peripneumonicus. Windfich. na pluzhah **bolan**. Italicè. infermo del pulmone MD 1592, 15b

pren. Greifhnikî .. na fvojeh Dufhah **bolni** lefhe TPo 1595, III,148

2. ki zaradi določene motnje ne deluje pravilno; bolan: kadar eniga Glaua, Sheludez oli Trebuh boli, de ne more iefti, Taku vfi Vudi

fo **bolni**, shibki TC 1575, 368; en nefitni poshrih nepokoinu fpy, inu ima dertie inu **bolan** trebuh DJ 1575, 132; Lea je imèla **bolne** Ozhy: Rahel pak je bila lépa inu fnashniga lyza DB 1584, I,19a; Vfa glava je **bolna**, vfe fàrce je flabu. Od podplata do vèrh glave nihtèr sdraviga nej na njemu, temuzh rane inu proge DB 1584, II,1a

3. ki čuti duševne bolečine: Sashmaganje meni moje ferce lomi inu me **bolniga** della DB 1584, I,296b; kateri fo fe podftopili ta strah inu preftrafhenje od tèh **bolnih** duřh pregnati, fo famy **bolny** postalû, de fo fe tudi nyh preftrafhenju fhpotali DB 1584, II,145b; fkerbami inu ftefikim refmiflovaniem fe moremo **bolni** fturiti, norri ratisti inu ob vum perpraviti TPo 1595, I,178 / [Kritus] Se ie velikega truda inu dela .. podftopil, vřim **bolnim**, shaloftnim farzom inu ftifnenim Veiftam kdobrimu JPo 1578, III,2b

// v povedkovni rabi, navadno z dopolnilom od česa **ki je zaradi duševnega trpljenja telesno oslabel; bolan:** aku mojga Priatela najdete, taku mu povejte, de jeft od lubesni **bolna** leshim DB 1584, I,333a; Ker on pak nej mogel nihtèr denarjeu dobiti, inu je svejdil, de je Judas Machabeer, Lysia shnjegovo vojtko bil pobil, je on od velikiga ferda inu nevole **bolan** postal .. inu je taku tudi od velike shalofti inu sléga v'ptuji desheli vmèrl DB 1584, II,86a; Antiohus .. je od shalofti **bolan** postal, da mu nej po njegovi misli fhlu .. ta shaloft je bila le zhe dajle vekfha, inu ga je taku flabiga fturila, de je vidil, de je njemu bilu vmèrti DB 1584, II,183b

4. ki ima menstruacijo: Bug ie tudi tim Moshem per tei fmerti řapouedal. De nemaio per **bolnih** Shenah leshati. Leuit. 20 TR 1558, b2b; Kadar pak ena Shena fvojo bolesan dolg zhas ima, nikar le po navadi, temuzh tudi zhes nje navadni zhas, taku bo ona nezhipta, kakor je dolgo **bolna** DB 1584, I,70b

PRIM. bolni [A. J.]

bolbilar gl. balbilar

bolehast -a -o prid. [bo'le:hast -o]; P 1, K 1 (KPo 1567) – nedol. obl. s. ed. im.: bolehasto; ☹

ki zaradi določene motnje ne deluje pravilno; bolan: ftukrat ie bulie eno **bolehafto** Gobavo telo polak duhovniga sdravia tèr Milofti Boshye, kakor eno sdravo zhiřto telo, polak farda inu nemilofti Boshije KPo 1567, LXXIIIb [A. J.]

bolehati -am glag. nedov. [bo'le:hati -am]; P 2, K 2 (DPr 1580, DB 1584)

– sed. ed. 3. os.: boleha; ☹

kdo **biti telesno oslabel zaradi duševnega trpljenja:** Skàrb v'ferci ftury, de zhlovik **boleha:** ampak ena priasniva beřfeda ga s'veřfely DB 1584, I,321a, podobno tudi DPr 1580 [A. J.]

boleti -im glag. nedov. [bo'le:ti bo'li:m]; P 48, K 12 (TO 1564, TPo 1566, KPo 1567, TC 1575, JPo 1578, DB 1578, DPr 1580, DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– nedol.: bol | é/e | ti; – sed. ed. 3. os.: bo/ | y/i; – del. na -l ž.
mn.: bolele; – s. ed.: bolelu; (M)

1. kaj/brezoseb.; koga *motiti koga s telesno*

bolečino: Taku fe mi moramo vuzhiti inu nauaditi, De ta Sludi vfelei na tei ftrani, gdi nas ner bule **boly**, nas skrampli pryemle inu martra TO 1564, 148a; Mi vidimo inu iskušimo, kadar eniga Glaua, Sheludez oli Trebuh **boli**, de ne more iefiti TC 1575, 368; Sakai my vshanzo imamo, kadar nas Sub **bolli**, ali imamo kei edan Tuor ali hud Myhir, da gouorimo: Iaft imam edniga hudega Gofu, kateri meni ponozhy ni podneui pokoya nepufiti JPo 1578, II,54b; Ony me byeio, inu me **neboly** DPr 1580, 46a, podobno tudi DB 1584; Ieft fim vshe kforaj moje ozhy isjokal, de me shivot **boly** DB 1584, II,56a; Inu on je gori vftal v'slobnofti najfi je njemu filnu kry tekla, inu fo ga rane **bolele**, inu je tekel fkusi Ludy DB 1584, II,204b; Ampak Bug bo nje naglu vftrelil, ^bde je bo **bolelu** <^bde je bo> tu je, de je bodo pozhutili> DB 1584, I,295a; Doleo. *German.* weh thuen/ schmerzen haben. *Sclav.* **boleti** MTH 1603, I,444;

● – glava **boli** koga od česa *izraža, da kdo občuti neprijetne posledice česa:* Tu je enu takovu vefselje, kateru nikar le en dan ne terpy, inu potle ta glava od njega **boly**, temuzh kateru vekoma oftane, inu tu isvelizhainje s'fabo pernefse TPo 1595, III,82

2. kaj/brezoseb.; koga *povzročati močne duševne bolečine; boleti:* Greih je vfelei vnas, Ali dokler ta Poftava ne pride, je ta greih raunu kakor de bi fpal, Sakai on ne **boly**, ne grise inu ne gloje TPo 1595, II,25; Onu tudi dobro tefhku dej, inu **boli**, Sheno, otroke, dobre priatile, fhlahatne fhfhe, inu drugu, kar ljudje na Semli lubu imajo, fapufiti, inu vmreiti TPo 1595, I,141; Sakaj my vfi kmallu, nihzhe vunvset, fmo takove misli, de my radi toshimo, kadar my pozhutimo, de nas kaj **boly**, nam fe tudi fdy, de fe nam krivu fgody, inu je reis, pruti tem ludem rajtati, de fe nam zhafsi krivu fgody, de tiga neifmo sa nje saflushili, de ony taku nesveiftu fnami okuli hodio TPo 1595, II,284 [F. N.]

bolezammi [or. mn.] gl. bolezen²

bolezen¹ (bolezen, bolezan) -a sam. m

[bo'le:zen -a]; P 3, K 3 (TT 1557, TT 1581-82, MTH 1603)

– ed. im.: bolezan; – mn. rod.: bolezenov; (M)

1. motnja v razvoju ali delovanju organa ali celotnega organizma; bolezan: ena uelika mnoshiza Ludi .. Kateri bo bili prishli nega poslushati, inu de bi bili osdrauleni od nih **bolefenou**, Inu kir fo bili trapleni od tih nezhihtih duhou, inu fo bili osdrauleni TT 1557, 178

2. v zvezi ženski bolezan običajno redno ponavljajoča se krvavitev iz maternice; menstruacija: Menfes, mēftruum. *Sclau.* fhenski **bolefan**.

Germ. Blum/ der Weiber krankheit/
Rosen/ blutgang MTH 1603, II,51 [A. J., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

bolezen² (bolezan, bolezan, bolezen, bolejan, bolezin) -zni/-zne sam. ž

[bo'le:zen -zni/-zne]; P približno 650, K 35

(TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DaG 1585, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TfM 1595, TfC 1595, MTH 1603)

– ed. im.: bo/ | e/é | z | a/e/é | n; – rod.: bo/ | e/ej | zn | i/e; – daj.: bolezn; – tož.: bo/ | e/ej/é | z | a/e/i | n; – mest.: bo/ | e/ej

| zni; – or.: bo/ | e/ej | z | anjo/enjo/no/nio (TO 1564, 144b);

– mn. im.: bolezni | i/e; – rod.: bo/ | e/ej | z | ni/an/in/nih[!]

(TPs 1566, 196b); – daj.: bolezni | am/om; – tož.: bolezni | i/e (TPo 1595, III,200); – mest.: bolezni | ah/ih/ijh/jah

(TPo 1595, I,141); – or.: bo/ | e/ej | z | ammi/nami/enmi/ni

(TL 1567, 65b/ ammi (KPo 1567, CXXXVIIIb/nih[!])

(TC 1575, 285)/nimi (TPo 1595, II,309); (M)

Crajnski. Betesh *Slovénki* oli *Besjázhki*.

Bolesan DB 1584, III,CeIIIb; *Crajnski.* **Bolesan** *Slovénki* oli *Besjázhki*. Betesh DB 1584, III,CeIIIb

1. motnja v razvoju ali delovanju organa ali celotnega organizma; bolezan: Tu Tellu pag .. ye poduerfhenu vfem **bolefnom**/ ti fmerti

TC 1550, 25(21b); on nih veliku ofdraui, kir so

fmogeterimi **bolefanmi** bili bolni TT 1557, 97; po

vfm fueitu ie polnu kregou, voiske, zhudnih

bolefin TR 1558, Y4a; Bug tebe fa volo tuih grehou

fio **bolefnio**, fodi, fuari inu shtraifa TO 1564, 144b;

Sueti Duh veli hualiti Boga fa volo kir .. is

Iezh, is **bolefnih**, na Muryu, is fortun, zhudnu

inu goftu pomaga TPs 1566, 196b; Od letiga zhafa

naprei ne py vezh vodo, temuzh vshiuai

mallu vina, fa volo tuiga Shalotza, inu kir

fi goftu bolan <Pridigare imajo prou fadeti/

vredne Hpridigarftui ftauti/ pred **bolefni** fe

varouati> TL 1567, 65b; Obedan Boshij zhlovik

na fvétu nei, da bi ga Christuf ne iesdil, kakòr

fvoiga Ofla, bodi ifkufhniavo, nadlugami,

sbuhtvom **bolesammi**[!] alli sdrugim slim

KPo 1567, CXXXVIIIb; Stiga ie vshe kpulednymu

pryshlo to grosouito Malikouanie, da fe ie

Mashoualo sa shiue inu mertue, sa hudo

Vreme, Voiske, Draginio, Morijo, sa Kraue,

Suinie, Merslizo, &c. Inu nei bilo skorei edne

bolesne, katera bi ne bila fuoio laftno Masho

imela JPo 1578, I,112b; ti fi bil .. poln beteshou inu

Bolesan TkM 1579, 70b; Ti pak bofh veliko **bolesni**

imél v'tvoih zhrevih, dokler tvoja zhréva od

bolesni vunkaj pojdeo .. inu on je vmèrl na

hudih **bolesnih** DB 1584, I,243a; ty, kateri fe na

Kurbe obefsio .. sadobe .. ^azhèrve <^aZherve)

tu je, Franzhoshe, vufhy, inu druge petlerfke

bolesni DB 1584, II,160b; Bug je vpoftvntih rizheh

poprej Isvelizharije poftavil, ferordnal, kakor

fo Poftvnta Gofpofzhina v Regimentu, Ozha

B

inu Mati vhlifi, Arzati **vbolesnjah**, Iurifti ali Befsedniki vteh praudah TPo 1595, I,141; aku .. na fhleifi inu drugi **bolesni** bolni leshimo, taku my vfaj imamo verovati, de Bug nafhe **bolesni** fdrugimi ozhyma gleda TPo 1595, II,297; Kateri je en greihnik, ta ima na fvojej Dulfi eno farlihifho inu fhkodlivifho bolesan, kakor vfe Shlife, franzhofhi, Gobe, inu kar je vezh takovih **bolefni**, na telefsu TPo 1595, III,148; Morbus. *Germ.* Kranckheit. *Sclav.* **bollefan** MTh 1603, II,81 / Leta Pfalm ie David flushil, kadar ie on en krat, veni fmertni **bolefni** leshal TPs 1566, 20b / Varife pred **bolesno** tih Gob DB 1578, 169b *gobavostjo*; vsami od nas prozh po tuojj Ozhini voli, to grosovito **bolesan** te Shleise inu Kuge TKM 1579, 116b / GOSPVD .. bo h'tebi obèrnil vfe Egyptoufke **bolesni**, pred katerimi fi fe bal DB 1584, I,115a *bolezni, ki jih je Bog poslal Egipčanom kot eno od nadlog* / bibl. Ena Shena ie bila tukai, ta ie imeila eniga duha te **bolefni** ofsemnaist leit, inu ie bila skluzhena, nei mogla glauè gori vfdigniti TT 1581-82, I,296 *je bila telesno prizadeta zaradi obsedenosti s hudim duhom*

pren. hraftou putter ali maflu .. je ena duhouna shalba, supar te Dufhe **bolesan**, katera fe pravi nepokorszihna pruti ozhetu inu Materi, pruti Gofpudu inu fraui vhlifi TPo 1595, II,236; ta greih nêj ena fhleht fhkoda, temuzh ena farlih **bolesan**, fkusi katero tello inu Dufha vekoma bodo polshkodovane TPo 1595, III,148; Tu je ta edina Arznya .. fkusi katero my od te fhkodlive Dufhne **bolesni** teh greihov ledig ali profiti bedomo TPo 1595, III,149 / Tukaj je ta Hudizh telhku htimu pufty priti, de bi takovi ljudje, Bogu, njegovo zhaft dali, Sakai ony jo milfio fami ohraniti. Sleto prekleto **bolesanjô** po zhafti, je ta zhlovefka fhlahta obftruplena TPo 1595, I,44 *častihlepjem*

// ed. *stanje telesne oslabeledosti zaradi motnje v razvoju ali delovanju organa ali celotnega organizma; bolezni*: nezho tebe fapuftyti, ne vbushtui, ne **vbolefni** TO 1564, 133b; ta vbog reuni zhlouik, kateri ta krish Christufou, ia famiga Christufa vfuoyim vbushtuy, **bolesni** inu nadlugi nolfi JPo 1578, I,108a; Ioseph fvojga Ozheta **v'bolesni** obyflzhe DB 1584, I,32a; *Deutfch.* Schwachheit. *Latinè.* imbecillitas. *Windifch.* **bolefen**, flabust. *Italicè.* debolezza, infermità, imbecillità, fiacchezza MD 1592, N7b / [Človek] ne more veryeti/ de vtim bushtui ye tu bogaftuu/ vti **bolefni** tu fdrauye TC 1550, 50(33b)

◆ — — **bolezni na bedru vnetje bedrnega živca; išias**: Ifchias. *Germa.* Hufftwehe/ Hufftgefucht/ Lendenwehe. *Sclavo.* **bollefan** na bedru MTh 1603, 1,751
2. občutek telesnega ali duševnega trpljenja; bolečina: Otrozhnize .. imao veksho ali teshysho **bolesan**, flabnoft inu britkoft vporodu

JPo 1578, III,30; Bog ie tako veliku miloft nad nio [Marijo] skalal, da ie, le pres **bolesni**, zhes druge shene vdiuzhftui rodila JPo 1578, III,39b; à boléti, dolere, fit **bolésan**, dolor BH 1584, 76; Dolor. *German.* schmerz/ leid. *Sclavon.* betek, **bollefan** MTh 1603, I,444-445 / Tako veliko **Bolesan** inu Greuingo fuoieh Grehou ie [Marija Magdalena] imela, da fe nei ni Gospodaria, inu Gofthu framouala ali bala. Sakai dobru ie snala, da ona kakor ozhita Greshniza, nei prishla Vfimonouo Hisho, kakor da bi dobro prietna, inu da tudi nie prihod od Fariseou nebude pres tadla JPo 1578, III,62

3. običajno redno ponavljajoča se krvavitev iz maternice; menstruacija: Kadar en Mosh per Sheni fpy, kadar fuoio **bolesan** ima, inu nee fram odgarne, inu odkrie nee ftudenez, inu ona odkrie ftudenez fuoie Krij, ta imata obadua is fuoiga Folka iftreiblena biti DB 1578, 103b; Kadar ena Shena fvojo **bolesan** ima, taku ima fedem dny odlozhena biti .. kadar en Mosh pèr njej leshy, inu njej pèr njemu nje **bolesan** pride, taku bo taifti fedem dny nezhift DB 1584, I,70b / ena shena .. ie imeila to tekozho keruauo **bollefan** duanaift leit, inu ie bila uush nee ushitag shpendala steimi Arzati, inu od nikogar nei mogla biti osdraulena TT 1557, 190 *bolezenske motnje menstruacije*

// *daljša krvavitev iz maternice po porodu; čišča*: Kadar ena Shena pozhne, inu rody eniga Hlapzhizha, taku ima fedem dny nezhifta biti, kakòr dolgu fvojo **bolesan** ima .. inu ona ima doma oftati try inu trydeflet dny, v'krij fvojga ozhifzhzenja DB 1584, I,68a [A. J., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

bolezniv -a -o prid. [bolez'niv bolez'ni:vo[?]]; P 1, K 1 (JPo 1578)

— nedol. obl. s. ed. im.: boleznivo; ☹

ki povzroča duševno bolečino, skrb; boleč: Letu ie filno prelepo gouorenje? Refnizhno, da ie lepo inu zhaftno, ali ie le to famo **bolesniuo** ali tushno, da ie tako od malo Liudy Kfarzu vseto inu rasumeno bilo JPo 1578, III,43b [A. J.]

bolha (bolha, bulha) -e sam. ž ['bo:lha -e]; P 5, K 4 (DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

— ed. im.: b | ul/ol | ha; — tož.: bolho; ☹

majhen zajedavec z daljšimi zadnjimi nogami; bolha: Sa kum fi vunkaj fhàl, ti Israelki Kraj! Koga pojahl? eniga mèrtviga Pfà, eno famo **Bolho**? DB 1584, I,163b; meni [ima] ta shlefa raunu taku malu fhkoditi, kakor ena **bolha** pod pasdiho, ta jej inu kolje enu maihinu, ona meni pak tiga lebna ne more vseti TPo 1595, II,296; Pulex. *Germ.* ein floch/ floh. *Sclav.* **bulha** MTh 1603, II,361 [M. Č.]

bolhav (bulhav) -a -o prid. [bol'hav]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

— m. ed. im.: bulhav; ☹

ki ima veliko bolh; bolhat, bolhav:

Pulicofus. *Germ.* voll Flöchen. *Sclav.* **bulhau**
MTh 1603, II,361, podobno tudi MD 1592 [M. Č.]

bolj¹ (bul, bujl, bojl) prisl. primrk. ['bolj]; P 44,
K 19 (TC 1555, TE 1555, TT 1557, TPš 1566, KPo 1567, DJ 1575,
JPo 1578, DB 1578, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584,
DM 1584, BH 1584, TiPre 1588, TFC 1595, TIM 1595, ZK 1595,
MTh 1603)

– primrk.: b | u/o (BH 1584) | l/j; Ⓜ

bojl, uel, uezh, id est, magis vel potius, fit
comparatiuus BH 1584, 41; Melior. *Germ.* beffer.
Sclau. **buil**, buli, bulhfi MTh 1603, II,42

1. primrk. *stopnjuje*:

a) *pridevnik in deležnik, predvsem tiste, ki nimajo primernika z obrazilom; bolj*: Oli vſai ty Pſalmi, prauio vſi Vuzheniki, imαιο lete vſe dobre rizhy vſebi nakuliku obilnishe, mozneshe, inu nekaku **bul** gorke tar shiue TPš 1566, 5b; Ia, kai bi mogli Shkoffi inu Cerqueni Prelati Goſpodu Bogu **bul** dopadezhga ſtoriti, kakor da bi pripuſtili S. Euangelium predigouati, ga braniſti JPo 1578, III,81b; Letu je doſti jéſti, temuzh ſmilfi, de je nesvéſtu oku nidig, (Sakaj kaj je **buji** nidig, kakòr enu takovu oku?) DB 1584, II,165b; Ker fo pak Israeliter-ji bily **bul** podvuzheni, de je tu enu grosovitu Malikovanje, fo ony Pakal, GegenHinnon, inu Gehenna imenuvali DB 1584, II,31b; kot slovníčni zgleď COMPARATIO .. DE NOMINE. **Boil**, Brumén, mna, mnu. probir, or, probius BH 1584, 42

b) *prislove; bolj*: Inu Iefus gre od ſot **bul** naprei inu pride poleg tiga Galileiſka[!] moria TE 1555, G2a; INu pergodilu ſe ie, kadar Iefus dokona taku porozhene htim ſuim duanaift Iogrom, gre on od vnót **bul** naprei vuzhiti inu pridigati vtih nih Meiftih TT 1581-82, I,41

2. primrk. *izraža večjo mero glagolskega dejanja ali stanja; bolj*: Sakai vſe Tu, kar nashi periatili glih pred nih ſmertio deio oli gouore, tu ſa veliku derſhimo, nom **buji** gſerci gre TC 1555, K1; Tèr ſai taki krivi ūzheniki **bul** ſkèrb poſtavio inu flif imαιο k'ūzheniu, kakòr ti pravi ūzheniki? Rozhni ſo réf inu ſkèrbni, Lúdy na fvoio krivo Vero ſapeliati KPo 1567, LXXXLI; nym nigdar ne gre po nyh voli, ſnajo vſe opraulati, grajati, inu nym nei niſhtèr ſadoſti dobru, ony vſe **buji** ſnajo DB 1584, II,135a; de ty preproſti mogo tém **buji** podvuzheni .. is Boshje beſſede poſvarjeni biti, inu Boshy ſerď ſe nym tem **buji** na ſnanje dati, aku bi naprej ſe nepopravili DB 1584, I,bVib; Taku bo tudi v'tem gori vſtaienu teh prauizhnih en reſlotik, de ſe bo eden mimu druſiga **buil** fueitil, kakòr ſpet S. Paul prizhuie TiPre 1588, 100 / Alli tih ſadanijh Papeſhnikov poſt nei tresovit, támuzh eno Spakovanie inu malikovanie .. Inu ſhe men[ijo] ſtim ſi Nebefa ſafluſhiti. Anna ie tresova bila, de be le tim **bul** ſarzhnéſhi molila inu Bogu ſluſhila .. Anna

ni ſkusi fvoia dela opravizhana KPo 1567, XLVb; Inu pole, vyo ſte gori ſtopili na meſtu vaſhikh Ozhetou, de bo tem vezh Greshnikou, inu de vy tudi ſhe **bul** reſlobite inu referdite tiga GOSPVDA ſupar Israela DB 1578, 143b; De bi tu teim **bul** verieli, Inu vekſhi troſht imeli, le pred fvoio britko Smertio, [je Jezus] Poſtavil fvoio Vezherio DC 1579, 28; Kadar je pak tu nje ſefra Ahaliba vidila, ſe je ſhe **bul** reſvnela kakòr una, inu je ſhe vezh ſe kurbala, kakòr nje ſefra DB 1584, II,70b; Nu pak vejmo mi tu, hvala Bogu, veliku **buji**, ſlaſti de je ta Sveti Karſt nikar le enu ſagviſhanje inu ſaſhiglanje tega prejetiga vezhniga Iſvelizhanja, tamuzh da je ſam ta ſreda poſoda ali Inſtrumet, ſkusi kateri nam Bug odpulhanje teh grehov ponudi ZK 1595, 24

3. primrk. *izraža sorazmernost dejanja, stanja v nadrednem in odvisnem stavku; bolj*: nalha huda natura njej tém **buji** ſovraſh poſtane, inu hozhe tém vezh po fvoim luſhiti ſhiveti, zhe vezh ji Poſtava brani DB 1584, III,80a

PRIM. dobro² [A. L. R.]

bolj² (bujl) prisl. primrk. ['bo:lj]; P 3, K 3 (BH 1584,
MD 1592, MTh 1603)

– primrk.: bujl; Ⓜ

Deutfch. Weger. *Latinè.* potiùs. *Windifch.*

buji, veliku vezh. *Italicè.* più toſto, più preſto MD 1592, T8b; Potiùs. *Germ.* viel lieber/ oder ehe/ voraufvndvorab/ fürnemlichen. *Scla.* raifhi, **buil**, veliku vezh MTh 1603, II,304

primrk. *primerja istovrstne člene med seboj*:

bolj: letú ſe **buji** (ali veliku vezh) jimenuje mordrija kokèr vojſkovanje BH 1584, S12 [A. L. R.]

bolj³ (bujl, bul) povdk. primrk. ['bo:lj]; P 3, K 3

(*P 1563, DB 1584, DAg 1585)

– primrk.: bujl; – preſež.: nerbul; ◀▶ Ⓜ

1. preſež. *izraža primnost, koristnost česa v največji meri; najbolje*: elipt. Iſhe vezh o Bog proſlím .. De ſe bom ſmel ſaneſti: Kadar pridem od ſod ner **bul**, De tebi bom ſaupal *P 1563, 193

2. primrk., komu [smiselni osebek] *izraža zadovoljivost psihičnega, zdravstvenega stanja v večji meri; bolje*: je David vsel Arfe, inu je ygral ſ'fvojo roko, taku je Saulu laſheſhi prihlu, inu mu je **buji** bilu, inu ta hudi Duh je prozh ſhàl od njega DB 1584, I,158b

3. primrk. *izraža sorazmernost dejanja, stanja v nadrednem in odvisnem stavku; bolje*: Sicer zhe vezh ludy more h'timu poklzanih biti, tejm je **buji** DAg 1585, Ba
PRIM. dobro³ [A. L. R.]

bolje¹ (bule, buje, bulje, bolje) prisl. primrk.

['bo:lje]; P približno 400, K 32 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TPš 1566, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, DC 1579,

TkM 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TPre 1588, TPo 1595, TFC 1595, TFM 1595, ZK 1595)

– primrk.: b | u/o | l/lj/lj | e/é; – presež.: ner/nar/naj | b | u/o | // j/lj | e; ◀ ▶

1. primrk., presež. *stopnjuje pridevnike in deležnike, predvsem tiste, ki nimajo primernika z obrazilom; bolj, najbolj:* Koker ta Vodenizhni, aku vezh inu zheftzhe pyo, teim fo ony **bole** shejni TT 1557, T¹3b; [Žena pravi:] Ifuelizhanu ie tu tellu, kateru ie tebe noflilu, inu te perfi, katere fi ti fellal. On pag praui, Ia, she **bole**, fo ty Ifuelizhani, kateri poslushaio to Belfedo Boshyo TT 1557, 203; Ieft vfakiga kateriga lubim, fuarim inu shtraifam, bodi tedai naprei **bole** flifsig inu dei Pokuro TT 1577, 284; Sakaj raunu kakòr tèrnje, kateru she vkup rafte, inu je she nar **bole** mushenu, sgori kakòr cillu fuha flama DB 1584, II,119b; O TI moj lubesnivi GOSPVD inu Isvelizhar Iesu Crifte, tebi jeft toshim inu fposnam vfe moje grehe, kateri fo tebi **bujle** vejdezhi kakòr meni DM 1584, XVII *bolj znani*; Ty duhouni fo timu Evangeliju nar **buile** foverah TPo 1595, I,60

2. primrk., presež., s širokim pomenskim obsegom *izraža zaželen način dejanja ali stanja v večji ali največji meri; bolje, najbolje:* Adam inu Eua, ty nashi perui Starishi, prejden fta bila Greshila inu ta Pild Boshy vfebi resbila inu shturala, fta Boga .. **bole** vidila, inu fnala, koker mi sdai tu Sonce TT 1557, m4a; Leta skriuni, zhudni fuit Boshy, bomo mi vtik[!] Nebefsih, vti Vezhnufti per Bugi **bole** faftopnishe inu fuitleshe vidili inu faftopili TO 1564, 57a; taku on [hudič] lepò fvoie feme oflad inu lulko feie ponozhi, kadàr ludie nai **bulie** spio KPo 1567, LXXXV; Sakai, kadar fe nam tako sdy, da Bog molzhi ter ne flishi, tako on ta zhal na**bulie** flishi JPo 1578, I,50b; Is tiga fe more viditi, de ty mertvi, kateri na Britoffi, inu pod Semlo leshe, **bole** inu tiheifhe spe, kakor my vnaishi pofteli TPo 1595, II,233; Item, kadar [samopravičarji] meinio, ony ja nar **buile** dellajo, taku je nar huje sturjenu, sakaj oni fo pres Vere TPo 1595, II,256

3. primrk., presež. *izraža večjo/največjo mero temeljitosti, natančnosti, izčrpnosti dejanja ali stanja; bolje, najbolje:* Tu sa nashe preprofzhine inu nefaftopnofti uolo taku gouori, de teim leshei inu **bole** to Volo inu Belfedo Boshyo moremo faftopiti TT 1557, Ia; Kadar fta pag Aquila inu Priscilla nega slishala, ufameta nega klèbi, inu nemu she **bole** faftopnishe isloshita ta pot Boshy TT 1557, 394; PREDGVVOR De vi pag/ mui lubi Slouenci/ leta Regishter teim **bole** faftopite/ Inu te Euangeliu .. teim leshei inu hitrei naidete TR 1558, Ab; Ona fta vezh timu Sludiu Verouala, koker Bogu, vezh od Sludia fta dershala, inu **bole** ga Slushala, koker Gofpudi

Boga TT 1560, D4a; REGISTER. Vkaterim fo nekotere Krainske beffede, sa Haruatou inu drugih Slouenzou volo, vnihi iesik ftofmazhene, de bodo lete inu druge nashe Buque **bole** saftopili DB 1578, 180b; Crifstus ie **bole** shnega opraulom vtim Euangeliju, koker vtih Prerokih, refodiuen TT 1581-82, II,55; Nu Bogu hvala, sna inu more per nas enu dejte od defset lejt **bole** povejdati, kaj je ta narfvetejlhi fhan, kakor vfi Menihi inu Nune TPo 1595, II,243; Sakaj tu nas ne bode v'Nebu perpravilu, de my vejmo, koku my imamo Boga inu nashiga blishniga lubiti, kadar my lih takovo lubesen s'temi delli sazhnemo, kakor my nar **buile** moremo TPo 1595, II,257

// primrk., presež. *glede na določene zahteve v večji/največji meri uspešno, učinkovito, primerno; bolje, najbolje:* KAdar ufi faftopni ludie prauio, de fteim uprashanem inu odguuorom fe ty mladi inu preprofti ludie, ner **bole** uozhe, Obtu fmo leta Catehifmus, koker ie poprei bil, tudi na tu uprashane inu odguuor poftauili TC 1555, A4b; De mi Bogu **bole** inu vezh slushimo, kadar nashimu blishnimu vnega nadlugi inu potrebi perftopimo, pomagamo, fuetuiero inu podilimo TR 1558, h2a; Pàr tim bi imeli Ofterij, en naùk fi vseti, inu vzhafy vbogim kàrfchenikom **bole** inu railhi pomagati KPo 1567, XXXVIII; de en tak [krščenik] taku dobru inu **bole** slushi Bogu, nega hishnu dellu Bogu vezh dopade, koker vfeh farieu Mashe TC 1575, 299; timu Malariu, ie bil mui Ozha dal, duaiffeti Vogerskih Slatih. Te ifte bi bil **bulie** nalushil, de bi bil ene shtiri Voli kupel[!] TC 1575, 267; Poloshi tuoi Almoshen sufeš na en krai, ta ifti te otmè is vfe nefrezhe: Bode sa te vojlkoual super tuoiga fourashnika, **bulie** kakor oben fzhit ali shpeis DJ 1575, 122; Satorei fe takouo Blago inu denarij nemoreio **bolie** naloshiti, kakor da fe Duhounim store Kloftri JPo 1578, II,130b; Koku bi ludje mogli te denarje **buile** naloshiti, inu vezh nuza ali prida s'tem fhaffati? TPo 1595, III,44; Letu [božje ime hvaliti in častiti] bi fi imeli vfi Karfheniki naprej vseti, inu k'taki hvali Boshji kakor kateri nar **bole** more pomagati ZK 1595, 1-2 / V tim VII. Cap. Daie Odguuor inu navuke .. Vkaterim Stanu ie **bole** inu leshei prebiuati TL 1561, A1Va *koristneje* // primrk., presež. *takò, da v večji/največji meri ne vzbuja dvoma, pomislekov glede resničnosti; bolje, najbolje:* Tim ludom ieft nefem nishter shaliga fturil, koker ti tudi **bole** ueish TT 1557, 417; Inu fva ti ftregra, te redila, kako fva na**bulie** snala inu premogla KPo 1567, LXII, podobno tudi JPo 1578; Inu kuliku ie on meni vtim Efefu flushil, ti ner**bole** veish TL 1567, 70a; Lety mimu vfeh nar **bujle** vejdo, de gréfhio, kadar take sanikérne rizhy is prafšteniga glina delajo DB 1584, II,145a; O GOSPVD Crifte, meni nej potreba tebi moje

nuje po redi povedati, ni moje nadluge resodeti: ti je **bulje** véh kākōr jeſt^{DM 1584, CXXV}; Onu fi more od mene vſakateri fōditi inu dērſhati, kar hozhe, ali ieſt v'moim fercei nar **bulle** vēm, gdu fim ieſt^{TuPre 1588, 77}; Moi lubi nikar mene ne vuzhi, ieſt gvifhnu **bulje** vejim, koku fe imajo rybe lovyti^{TPo 1595, II,155}

4. primrk., presež. *izraža večjo/največjo mero glagolskega dejanja, stanja ali lastnosti; bolj, najbolj*: terdnu ſeguifh/ de ie Bug nemu/ ſa uolo Iefufa/ vezh inu **bulle** periatell/ koker ie ta Verni ſam ſuim^{TC 1550, 236(126)}; Iſzhite ner **bulle** tiga Boshyga kraleuftua, Inu letu vſe vom bode peruershenu^{TT 1557, 208}; De ta Sludi vſelei na tei ſtrani, gdi nas ner **bulle** boly, nas skrampli pryemle inu martra^{TO 1564, 148a}; Inu iſhe danafhni dan bi en kārſchenik lahkeiſhi inu **bulie** pres ſkērbi prebival inu ſhivil mey Sverino, v'eni puſchavi, kakor pār tih nevernih na ſvétu^{KPo 1567, CXXVIII}; Kār fe taku priproſtō taku ozhitō vſem pravi, na dan vſem poſtavi, vſem vſeti inu ſije, **bulie** kakōr to romeno ſolnce!^{KPo 1567, IIb}; [Kristus je] ſuiga bliſhniga **bulle**, koker ſam ſebe lubil, Inu pertim ie on tudi, na meiftu vſeh ludi, nih ſhtraifingo ſa volo Grehou na fe poluſhil, doſtal inu preterpel^{TC 1575, 295}; Sakaj letu [o Kristusovem življenju in trpljenju] tudi Hudizhi vejdo inu verujo (pravi S. Jacob) inu veliku **bulle**, kakōr mnogeteri Kārſzhenik, inu nebodo viner ſkusi tu pravizhni inu iſvelizhan^{DB 1584, I,IIa}; Sakaj Bug more timu miloſtivifhi inu **bulie** priatel biti, katerimu je malu dal, kakor timu kateri veliku ima^{TPo 1595, II,200}; Povej kateri ie letih djevu bo njega nar **bulle** lubil .. ta, katerimu je on nar vezh ſhenkal^{TPo 1595, III,107} / **PREDGVVOR** De vi pag/ mui lubi Slouenci/ leta Regiſhter teim **bulle** ſaftopite/ Inu te Euangeliē .. teim leſhei inu hitrei naidete^{TR 1558, Ab}; Inu od dan do dne, le zhedale **bulle** ſpoſnamo to nasho ſhibkoto, Inu de vnas gori iemle inu rafte, tu prauu ſpoſnane Boshye, Strah inu Vera^{TAr 1562, 53a}; Potehmal tu Nebu, kir ie poprei zhiſtu mora fe ſhe **bulle** ozhiſtiti^{TT 1577, 175}; Inu on tu bo le zhedale **bulle** nagaial, ſa volo tiga ſkorai prihodniga ſōdniga dne^{TT 1577, 367}; Inu na Gorri je on ſyduve ſydali okuli Tempa pod Gradom, inu ga je ſhe **bulje** obtērdil, inu je tam gori prebival^{DB 1584, II,191b}; DE bodo ty preproſti, inu ty, kir Iſtorie nevejdo, inu neſnajo brati, Lete S. Daniela Buqve, tēm **bulle** ſaftopili, hozhem jeſt nym ſ'leto predgovorjo en majhin navuk dati^{DB 1584, II,84b}; Tukai tudi ta Hudizh ogein ſhe **bulje** podneti^{TPo 1595, III,169}; Inu bi fe Ludem veliku **bulle** vſtreglu, kadar bi le ſa vodo inu ſamu pranje djanu bilu, de bi fe nym ena gmajn kopel naredila^{TPo 1595, I,202}; Inu natu nam tudi daj tvojo gnado, de my to miloſt inu odpufzhanje nahih grehou v'Criftufu ..

primemo inu vsamemo, taku, de vshe naprej zhe dajle **bulle** Grehu odmerjemo, inu v'nem brumnim polhtenim lebnu ſhivemo^{TFC 1595, CXXIII}; Satu imam tu vupanje .. de fe bode V. G. [= vaſe gnade] karlhanſka hiſhna Shula, zhe dajle **bulé** inu bogatiſhi, kakōr en Paradishek od praviga ſtrahu Boshjiga .. reſglafhovala^{ZK 1595, 42} / Katera della oli katere ſluſhbe ſo ner to vegſhe inu kir ner **bulle** Bogu dopadeio?^{TC 1550, 111(64a)} *najbolj ugajajo*: Vſeh Vernieh Sakonikou Stan/ Deilu Rounane/ Pohyftuu/ Royene inu Koyene nih Otruk/ dopado Bogu/ ſteim ſluſhio Bogu/ Taku dobru inu **bulle**/ koker doſti faryeu^{TAr 1562, 81b}; Tu [zahvala] bode Bogu **bulle** dopallu koker en Voll oli lunez, Kir noge inu parkle ima^{TPs 1566, 125a}; Ktretiemu, Chriſtus kaſhe, kakoua ſluſhba niemu nai **bolie** dopade^{JPo 1578, III,74b}; aku ony [hlapci in dekle] na Chriſtufa verujo, taku Bogu veliku **bulie** dopade, kadar ony to yſpo pometajo, ali zhreule briſhejo, kakor vſeh Menihou molenje, poſteinje^{TPo 1595, I,97}

5. primrk., presež. *izraža sorazmernost dejanja v nadrednem in odvisnem stavku; bolj*: kakor ta Palma, katera to naturo ima, da zhe vekſhi teſheij breme alli vus fe po nij pelia, timu **bulie** fe pruti povſdiguie inu napenia^{KPo 1567, LXXXIb}; Inu Bog to po pravici dopuſti, kār tako laſtni inu pazhi inu ſtrafa, da le zhlovik fe tim **bulie** ſam ſebe framuie, vezh le naſe ne ſanalha^{KPo 1567, CXLVIb}; OBtu mi moremo teim **bulle** merkati na te rizhy, katere ſmo mi ſliſhali, de kei mumu ne iſteko^{TT 1577, 15}; Vſi Liudye ſo tekli Vklōftrē, hoteioz hlem Hudizhu vtezhi: Ali ſo ſtem kai vezh to **bulie** Vhudizheue Mreſhe inu Shtrike padali^{JPo 1578, II,146b}; Sakaj on [ſv. Pavla liſt Rimljanom] nemore nikuli prevezh ali predobru bran ali Premifhlen biti, inu zhe vezh ga eden bere inu premifhla, tēm lubleſhi mu je, inu mu **bulie** dopade^{DB 1584, III,78b}; taku ſture .. vſi greifhnikri, zhe **bulje** nym nih lotrija grata, ſ'tem ſhelneifhi inu veſſeleſhi nad toifto bodo^{TPo 1595, II,192}; Ampak tukaj ti milli, de ſi en Karſzhenik, inu moreh fe, aku ti hozheh en Karſzhenik oſtati, nekaj **bulle**, kakor ty, kir nej ſo karſzheniki, iſkaſati^{TPo 1595, II,147}

6. primrk., presež., v zvezi *bolje imeti/imeti se/iti/stati ipd. v večji/največji meri živeti v ugodnih gmotnih, zdravstvenih razmerah, naklonjenih okoliščinah; bolje imeti se, bolje iti*: Edan ima en vegſhi Dar, koker ta drugi od Buga, de ie edan vuzheneiſhi, nemu **bulle** gre tu prydigouane od rok koker timu drugimu^{TL 1567, 6a}; Vuzhi .. katere Vduve fe imαιο Vſhpital vſeti, inu od Cerque redyti .. Taku bi Vſhpitali **bulle** ſtalu, petlerieu mane bilu, Ludie bi raishi bugaime daiali^{TL 1567, 6a}; Sakai fe ie to Méſto Ieruſalem v'ſtraſhilu? .. Bi fe bili **bulle** imeli inu ſpodobnō

B

v'f'arcu vefeliti kàr ijm je Kral Israelski rojen KPo 1567, LV; My v'faj vidimo letukaj ozhitu, kakovu grosovitu pohujfhanje inu pomankanje je bilu nekadaj pred letim zhaßom, ker v'faj ljudje mejnio, de je taifti krat nar **buile** f'alu: De bi nafh zhas sa enu slatu lejtu pruti unimu moglu dërshanu biti DB 1584, III,137a; Profsim te, reci de fi moja Seftra, de meni tém **buile** pojde sa tvojo volo, inu de moja Dulha shiva ofstane DB 1584, I,8b; Kuliku **buile** je nam fhlu, dokler fmo Baalu flushili DB 1584, I,206; jeft n'émim bulfhi kakòr moji Bratje, inu neshelim **buile** imeti kakòr ony: temuzh hozhem moj folk, nafho Svetinjo, inu nafhe shene inu otroke mafzhovati DB 1584, II,191a; Sakaj kaj ti vezh hozhelh, temuzh de fe ti le tej lakoti vbranihf, inu de morefh en sdrav shivot ohraniti? Na tem ti sadofti imej, aku je drugi ljudje **buile** imajo, taku mogo Boga satu sahvaliti TPo 1595, II,172; kakor de bi bil Bug nje [ljudi] posabil, inu bi nym bil fovrafh, sa nje tudi ne maral, ficer bi nym **buile** fhlu TPo 1595, II,144

// v zvezah **bolje priti komu / bolje postati s kom izraža izboljshanje zdravstvenega stanja koga**: Tvoje Déte je shivu. Natu je on od nyh isuprafhoval tu uro, v'kateri je njemu bilu **buile** prifhlu DB 1584, III,49; On tiga nej vidil, de je s'njegovim Synum **buile** poftalu: ali kadar on téj befseði veruje, pridejo tiga drugiga dne njegovi Hlapci, inu pernefso dobre marynje, njegou Syn je f'drau inu vefsel TPo 1595, II,274

PRIM. dobro² [A. L. R.]

bolje² (bule, bujle, bolje, bojle, bulje) povdk.

primrk. ['bo:lje]; P 89, K 19 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, TPo 1566, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DPAr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, TPo 1595, Tfm 1595)

– primrk.: b | u/o | l/j/lj | e; – presež.: nar/ner | bu | l/jl | e; ◀ ▶

1. primrk., komu [smiselni osebek] **izraža primernost, koristnost česa v večji meri; bolje**: Dur kuli pag sblafne eniga is letih mahinih, kateri umene ueruo, timu bi **bule** bilu, de bi fe en malinski kamen okuli nega garla obeffel TT 1557, 126; Kateri zhlouik tiga drugiga .. perpravi inu preoberne od te prau Vere na to kriuo .. Takimu zhloueku, praui tukaj Cristfus bi **bule** bilu, de bi on ner utim globokeshim moriei mertou leshal TR 1558, h3a; Inu **bule** ie enimu eno Sheno imeiti, koker goreti TAr 1562, 77b; ftukrat ie **bulie** eno bolehafto Gobavo telo polak duhovniga sdravia tér Milofti Boshye, kakor eno sdravo zhfifto telo, polak farda inu nemilofti Boshije KPo 1567, LXXXIIIb; **Buile** bi bilu nemu de bi ta ifti zhlouik nigdar ne bil roič DPa 1576, 5a; dabi nebil Vtempel prishal? Refnizhno bimu [farizeju] bilo veliko **bolie**: Sakai Vcerkui biti inu nemoliti .. nei dobro inu nei karfzhansko delo JPo 1578, II,138; onu ie fa te **bule**, de ti fanem

okum gresh noter vtu kraleuftuu Boshye, koker de bi duei Okei imel, inu bi vsheren bil vta Peklenski ogen TT 1581-82, I,178; Sakaj **bule** je sa njo [modrost] kupzhovati kakòr sa frebru, inu nje prihodak je bulfhi, kakòr slatu DB 1584, I,318a; Poidi od nas, my nezhemo tvoih potou snati. Gdu je ta v'fagamogzhi, de bi njemu iméli flushiti, ali kaj je nam **bule**, aku na njega klizhemo? DB 1584, I,272a; Sakaj, nam je **buile** de fe podamo, inu pèr shivotu ofstanemo inu taku Boga hvalimo, kakòr de bomo konzhani DB 1584, II,135a; Onu bi **buile** bilu defset Ioannesou vmoriti, kakor eno fallh prifsego prifezhi TPo 1595, III,95; Is takove Malikoufke Molitve, tukaj nishter ne bode, Bug nje ne v'flifhi, inu aku lih tu nym dujde, kar ony profsio, taku tu v'faj nym le h'pohuifhainju, kvelikl fhkodi inu sgubi bode, inu bi **buile** bilu, de bi nym ne dofhlu TPo 1595, II,61; Kadar pak onu nej f'daici tukaj, kakor bi je my radi imejli, taku my nejmamo od takove raitinge vezh, temuzh nevolu, inu shalof, inu bi bilu veliku **buile**, my bi puftili Bogu rounati, inu bi nefmiflili na tu, kar my potrebujemo TPo 1595, I,178 / Dati ie veliku **bule**, koker ufeti TT 1557, 402 *plemeniteje*

2. primrk., presež. **izraža zadovoljivost razmer, okoliščin v večji/največji meri; bolje, najbolje**: Nafh leben téry fedemeffet lejt, kadar v'ffoku pride, taku yh je ofsemeffet, inu kadar je v'nyh nar **bule** bilu, taku je bilu dellu, inu shalof, Sakaj onu hitru mine, kakòr de bi my prozh leteli DB 1584, I,302b; So li pak, kakor [se] fkoraj v'felej f'gody, ene mersle, hude, nesvejte Erperge, taku fe ony frohtajo, de je v'faj le sa eno nuzh djanu, taku bode **buile** TPo 1595, I,310

3. primrk., komu [smiselni osebek] **izraža zadovoljivost psihičnega, zdravstvenega ali gmotnega stanja v večji meri; bolje**: Inu od taciga Daidouiga petya ie Saulufu **bule** billu, inu ta Hudyzh ie prozh beishal TPo 1566, 13b; Mora priti vura, de fe bolniku le skusi vune f'amuzh pomaga, kadar GOSPVDI profsyo, de mu **buile** bode inu sdravie doby daile shiueti DJ 1575, 162; iskashi pomuzh ftuoyo iftengeno roko, de nim bo **bule** inu de sdravi bodo TKM 1579, 51b; Ony bodo na bolnike roke polagali, taku jim bo **buile** DB 1584, III,29a; ker fim na tem potu is Perfie bolan poftal, taku jeft miloftivu f'pumnim na valho svezfhino inu priasen .. de ina meni fupet **bojle** biti DB 1584, II,200b

4. primrk., v členkovni rabi, negotovo **izraža soglasje, pri-volitev**: INu Krajl je djal K'Itaju timu Getiterju: Sakaj gresh ti tudi s'nami? .. Itai je odgovoril, inu je djal: katerim kuli .. krajl bo .. tu bo tudi tvoj Hlapez. David je djal k'Itaju: taku **bojle**, pojdi s'nami DB 1584, I,176a; po tuji prevodni predlogi Daid sprach zu Jthai/ **So** kom vnd gehe mit LB 1545, 598

PRIM. dobro³ [A. L. R.]

bolji¹ (buli, bujli) -a -e prid. primrk. ['bo:lji]; P 7, K 6

(TR 1558, TO 1564, TC 1574, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)
 – primrk. m. ed. im.: bu | lji | i; – tož.: buli; – presež. m. ed. im.:
 nej/ner/naj | buli/bojeli[!] (MTh 1603, II,173); ◀▶ ㊟
Deutfch. Besser. Latinè. melior. Windifch.

buli, bulshi bujl, vezh dobâr. *Italicè. migliore, più buono* MD 1592, B1b; *Optimus. Germ. der allerbeste. Slav. nerbulhni, najbojeli[!]*

MTh 1603, II,173

primrk., s širokim pomenskim obsegom *ki ima v primerjavi s čim večjo mero zaželenosti, kakovosti;*

boljši: v zvezi s **kup** Ampag letih famih kir fo steimi Notami, Vtbingi le try, vslouenski desheli le dua, fa en kraizar prodajo. **Buli** oli Lafeshi kup fe ne mogo drukat TC 1574, 173 *ugodneje, ceneje*

// primrk., presež. *ki se v primerjavi s čim pojavlja v večji/največji meri; večji, največji*: Sakai ti špofnash de fi ti en Kerfzhenik, inu de fi na to Cristufeuo Smert kerfzhen. Na taku Poklyzane merkai raunu inu pufti, nai ta bode tui ner **buli** trosht TO 1564, 148b / Aku Gofpud Bug odlog muimu shiuotu/ **buli** zhas inu myr/ da/ taku hozho/ Sboshyo pomozho/ eno obilno Poftillo .. vkupe šprauti TR 1558, Z2a *več časa*

// primrk. *ki v primerjavi s kom bolj uspešno izpolnjuje zahteve in dolžnosti, ki mu jih nalaga njegov položaj; boljši*: iron. Kadar je pak on bil vmêrl, je njega Syn Seleucus Philepator na njega mejfti Krajl poftal. Ali taifti je bil en sanikern Mosh, kakòr Daniel letukaj pravi, kateri bi bil en **bujli** Berizh, ali Valpot, kakòr en Krajl DB 1584, II,88b

PRIM. bolji²

PRIM. dober² [A. L. R., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

bolji² (bujli) prisl. primrk. ['bo:lji]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– primrk.: bujli; ㊟

primrk. *glede na določene zahteve, kriterije v večji meri učinkovito, koristno, primerno; bolje*: Kaj bi hotela ali imejla ta kuffrafta kazha sa krafft imejti? Ali, kadar bi ena krafft ali muzh per njej bila, taku bi takova krafft imejla **buili** pomagati, kadar bi fe ljudje te kazhe doteknili, ali na ta[!] vpyzhenjo rano potlazhili, kakor de bi ona le fkusi tu pogledainje imejla krafftna biti, inu pomagati TPo 1595, II,115

PRIM. bolji¹

PRIM. dobro² [A. L. R.]

boljšanje (bulšanje, bulšajnje) -a sam. s

['bo:ljšanje -a]; P 3, K 3 (*P 1563, TPo 1595, ZK 1595)

– ed. rod.: bulšajnja; – daj.: bulšanju; – tož.: bulšanje; ㊟

1. koga *proces izboljševanja koga; boljšanje, izboljševanje*: Inu kadar bi glih tvoj blishni ne hotel nehati, supar tebe gréfhiti, taku vener ima tvoje ferze nagnjenu biti, njemu odpuftiti .. ker ti morelh, njegoviga **bulshainja** yfkati TPo 1595, II,146; Kaj [Bog] sapovej? .. Bratoufko lubesan, Pomuzh, **bulshanje** tiga blishniga ZK 1595, 57

2. proces osebkovega izboljševanja; boljšanje:

Greihe nam tudi odpufti, Odlog nam

kbulshanju pufti *P 1563, 199 [M. M.]

boljšati (bulšati) -am glag. nedov. ['bo:ljšati]; P 5,

K 5 (TL 1561, TL 1567, DC 1580, TT 1581-82, ZK 1595)

– nedol.: bulšati; ㊟

1. kdo; kaj (s čim) *povzročati, da kaj postane boljše; izboljševati*: Pridigarij imαιο to Cerkou **bulshati**/ špraulati/ troshtati TL 1561, 73a; taki Daruui, bodo le od Buga vfkimu dani .. shnimi to Cerkou fydati, **bulshati** inu refteguati TL 1567, 6a

2. kdo; komu kaj *povzročati, da kaj postane večje; večati*: mi nahiga blishniga Denarje ali blagu nevsamemo .. temuzh de njemu njegovu blagu inu vshitak pomagamo **bulfhati** inu obarovati ZK 1595, 58, podobno tudi DC 1580 [M. M.]

boljšati se (bulšati se) -am se glag. nedov.

['bo:ljšati se]; P 1, K 1 (DB 1584)

– del. na -l m. mn.: bulšali se; ㊟

kdo; na čem *postajati bogatejši; bogateti*: Purgarji fo **fe** filmu **bulfhali** na vshitki DB 1584, II,192a [M. M.]

boljše¹ (bulše, bolše, bujše) prisl. primrk.

['bo:ljše]; P 20, K 7 (JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584,

DM 1584, BH 1584, TPo 1595, TIM 1595)

– primrk.: b | u/o | lji | i; – presež.: naj/nar | b | u/o | lše;

◀▶ ㊟

enu malu **bujlše**, meliufcule BH 1584, 156

1. presež. *stopnjuje pridevnike in deležnike, predvsem tiste, ki nimajo primernika z obrazilom; bolj, najbolj*: Sakai kadar jih ie isuolil, kpredigouaniu Euangelia vfemu Suetuui: Tako ie hetel[!], da nato **naibulshe** vzheni inu poduishani budeio JPo 1578, III,15b[=51b]

2. primrk., presež. *izraža večjo/največjo mero temeljitosti, natančnosti, izčrpnosti dejanja ali stanja; bolje, najbolje*: Tim nouim dobriga ferza preproftim, fe ima nih nefasto pna[!]
bulshe isloshiti TT 1581-82, II,47; Sakaj teifte duje Esrave Buqve nefmo mi cillu hotéli tolmazhiti, satu ker taku cillu nifhter v'nyh nej, kar bi fe veliku **bulshe** v'Esopu, ali v'drugih shlehtnihh Buqvah nenafhlu DB 1584, II,174b; Niemu je ime zhuden, Sveitnik, Muzh, lunak .. Takova imena daie ta Prerok GOSPVDV Iesufu, de on nam s'tem **bujlše** njegovo slushbo inu pomuzh .. naprej namala, inu my fkusi tu k'veri vableni bodemo TPo 1595, III,19

// primrk., presež. *glede na določene zahteve v večji/največji meri uspešno, učinkovito, primerno; bolje, najbolje*: foblaftio nishter ne oprauimo inu ne premoremo febi inu drugim is te ner manshe nadluge pomagati, temuzh le šam Bug more tu **bulshe** na nas iskafati fturiti inu dopernefti TC 1575, 140; Sakai pofuetna Gofpofzhina ie Boshya naredba. Sato nihzhe nemore **bulshe** Gofpodouati ali Vladati kakor ta ker ie praui Karfzhenik JPo 1578, III,81b;

B

Sakai samozh ali odgania Ozha te Modre, inu priemlie te Priprofte? Christus gouori, da ie to Ozhina volia inu dopadenie .. Kakor bi rekal: Moy Ozha, ty prau delash, ne moresh **bolshe** storiti JPo 1578, III,35; POle pak, ti fe imenujesh en Iud, inu fe sanafshah na Poftavo, inu fe s'Bugom hvalifh, inu vejfh njegovo volo, inu satu ker fi is Poftave podvuzhen, taku isvprahujesh, kaj je nar **bulfhe** sturiti DB 1584, III,82b; Ti [Jezus Kristus] bolh vfaj taku s'mano rounal, de jest bom tebe is ferza hvalil, inu porezhem: Ti fi vfe prou inu dobru sturil, inu **bulfhe** kakor bi jest fam bil fmel profsiti ali pegerovati DM 1584, CXXXII / Ali aku je [sreče] ti hozhefh enu maihinu **bulfhe** sturiti, kakor fe vfh gody, bodi en Papesnik .. veliki Gosfudje bodo tebe sa lubu imejli .. Sakaj ta Papesh je ta pravi Pluto ali Bug tiga Blaga TPo 1595, II,44 / v zvezi **ni hujši ni boljše** Temuzh le en fam Bug je kateri je skusi fvojo besedo obilnu shtiffital inu sapovedal vfe shlahht stanuve in Boshje flushbe, s'katerimi hozhe on, de bi fe njemu flushilu. Per tem imamo my oftati .. ni vezh ni majnje sturiti, ni hujshi ni **bulfhe** delati: Sicer nebo Malikovanja konéz DB 1584, II,IVb v skladu s pričakovanji

3. primrk., v zvezi **boljše imeti v večji meri živeti v ugodnih gmotnih, zdravstvenih razmerah, naklonjenih okoliščinah; bolje imeti se:** Inu ta, kateri je poprei vbog bil, ta ie vshe bogat, inu veliko **bolshe** ima kakor vfi Kraly inu Vladately na Semli JPo 1578, II,91; [Moraš] en reslotik dellati, mej teh Svetnikou Krifhom, inu mej teh hudobnih dobru saflusheno shtraifingo inu krifhom. De onu hudim Lotrom hudu gre, tu nej zhudu, Ony ga ne hote **bulfhe** imejti TPo 1595, I,273

PRIM. boljši²

PRIM. dobro² [A. L. R.]

boljše² (bulše, bolše) povdk. primrk. ['bo:ljše]; P 88,

K 15 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TPs 1566, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595, ZK 1595)

– primrk.: b | u/o/ò | lše; – presež.: nar/nār | bulše; ◀▶ ㊟

1. primrk., presež., komu [smiselni osebek] **izraža primernost, koristnost česa v večji/največji meri; bolje/boljše, najbolje/najboljše:** Aku te fimotuie tuia deftna roka, taku io odfeikai inu verfio od febe, Onu ie tebi **bulshe**, de en tui vud pogine, tar de tuie cillu tellu vta pakal ne bode verfhenu TE 1555, C5b; **Bulshe** inu muznishi[!] ie puiti ueno hysho kir fe shaluie inu klaguie koker ueno hysho, kir fe dobru iei inu pye, Sakai uti shaloftni hyshi fe opomina fsmisliti na ta konez ufeh ludi TR 1558, T4b; Taku ie **bulshe** de [žene] vta Sakon stopio, koker de bi skufi nih shele inu lushte vta ogen pale TAr 1562, 79a; Obtu ie **bulfhe** vupati vbuga, kateri

fam more nas refhyti od Smerti TPs 1566, 91b; Sdrau inu mozhan biti, ie **bulshe** kakor slatu, inu sdrau shiuot, ie bulshi kakor veliku blagu DJ 1575, 127; **Bulshe** ie, da en fam Zhlouek vmerie sa vfe Liudi, kakor da vas Folk pogine JPo 1578, I,119a; Sakai onu ie **bulshe** .. de vi terpite fa volo dobriga diana, koker fa hudu diane TT 1581-82, II,332; Sguda fei tvoje feme, inu u'vezher nepufty tvoje roke pozhivati: sakaj ti nevéfsh, aku bo tu ali unu ratalu, inu kadar bi obadvuje ratalu, taku bi bilu tém **bulfhe** DB 1584, I,331b; LVbu dete, oftani rad v'nikim ftanu, tu je **bulfhe**, kakor vfe tu, po zhem ta Svét trahta DB 1584, II,155a; [Bog] je nym raven tiga oblubil, de bi hotil Krajla pregovoriti, de bi on nyh dober priatelj bil. Machabeus fi je puftil to dopasti: Sakaj on je vidil, de bi tu nar **bulfhe** bilu DB 1584, II,202; Kateru je tebi **bulfhe**, de fi ti v'eniga famiga Moshahihhi Far, ali mej célim rodom inu shlahht v'Israeli? DB 1584, I,144b; tukaj je **bulfhe**, de fe ta Celsar s'nepokorszhino refserdi, kakor de bi fe Bug refserdil TPo 1595, II,287; Ne bi bilu **bulfhe**, v'sakonu biti, inu dobro Veifit imeti, kakor isvunaj tiga Sakona, vgreihih inu vframoti leshati? TPo 1595, III,138; Kateri pak smoti eniga is letih nar manfhih, kateri v'mene verjo, temu bi **bulfhe** bilu, de bi fe njemu en malinki kamen na garlu obefsil, inu bi vtopen bil v'morji ZK 1595, 155 / Inu Crifus prau, **bulshe** ie dati, koker vleti TC 1575, 330 *plemeniteje*

2. primrk. **izraža zadovoljivost razmer, okoliščin v večji meri; bolje/boljše:** Tako vas nijedan nemifli, da bi imelo **bulshe** biti, inu neimei nijednoga vpania da bi gdo Ierusalem hotel od Sla reshiti JPo 1578, II,212b; Taku ta Svejst .. tiga Hudizha pak hozhe vferzi imejti, ta ga tudi regira, de bi dobru **bulfhe** drugazhi bilu TPo 1595, II,62

3. primrk., komu [smiselni osebek] **izraža zadovoljivost psihičnega, zdravstvenega ali gmotnega stanja v večji meri; bolje/boljše:** [Ljudje] klyzheo na Buga, inu profsio fa pomuzh, inu sa fdraucie, Inu nemu natu nishter **bulshe**, temuzh le hushe ie TO 1564, 148a; So prishli Hchriftufu, kako bolniki Karzatu, sakai nigdir bolnikom nei **bolshe**, kakor pry Arzatu, inu greshnikom nigdir nei prydneishe biti, kakor pry Christufu JPo 1578, II,100 / Tedai ie on fprashoual od nyh, katero Vro bi niemu **bulshe** bilo. Inu fo rekli kniemu: Vzherai ob fedmi vri, ga ie puftila Marsliza JPo 1578, II,189b *kday se mu je zdravstveno stanje izboljšalo*

PRIM. boljši²

PRIM. dobro³ [A. L. R.]

boljši¹ (bulši, bolši) -ega tudi nepregib. posam.

['bo:ljši -ega]; P 171, K 27 (TC 1550, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, *P 1563, TO 1564, TPs 1566, TL 1567, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579,

DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, TPre 1588, TPo 1595, TFM 1595, TFC 1595, ZK 1595)

– primrk. m. ed. im.: bulšī; – rod.: bulšiga; – s. ed. im.: bulš | e/i (TPo 1595, I,206); – rod.: b | u/o (Jurīčīc) | lš | iga/ega (Jurīčīc); – daj.: bulš | imu/emu (TC 1550, 61(39a)); – tož.: bulše; ◀▶ Ⓜ

N. ta **bulfhi**, hic melior. N. ta **bulfhi**, haec melior. N. tu **bulfhi** BH 1584, 64-65

s širokim pomenskimi obsegom **kar ima večjo mero zaželene lastnosti, kakovosti; boljše**: Skufi te Sacramente nam bode tudi dan ta fueti Duh/ fkufi tiga bomo **hbulfhemu** premineni TC 1550, 61(39a); Nu **bulshiga** pag inu pridnishiga nashimu blishnimu ne moremo sturiti, temuzh de fe mi zhef nega usmilimo. Milofti pruti nemu iskashemo TR 1558, P4a; Steim fe oni troshtaio, volnu terpee kar nim ty Neuerniki flega deio, inu prauio, de **bulshiga** nemaio od Buga, temuyh[!] tu Odpuzhane tih Grehou TPo 1566, 75b; Inu kateri od rizhy tu **bulshe** gouory, od tiga tudi drugi, tu **bulshe** gouore DJ 1575, 23; Sakai tu ie vash lon sa vasho slushbo vti Vtiti tiga vkups'haiana[!]. Taku nebote ftem greha na fe nakladali, kadar vy tu **bulshe** od tiga pousdignete DB 1578, 131a; Kay bi fe moglo Zaheiu **bulshega** prigoditi, kakor da ga ie Kristus tako priasnio, tako shelno, tako Miloftiuo pogledal, pryel inu sa niegouiga pobulshania volio, vniegouo Hisho prishal JPo 1578, III,113b; Inu zhes letiga Svita Blagu nemore fe nifhter drusiga, novelhiga inu **bulfhiga** imenovati, kakor le tu Duhounu, veznu inu isvelizhanfku blagu v'Nebeših DB 1584, II,59a; [Pavlovo besedilo] ie vlfem Karfzhenikom nikar le k'Exemplu, temuzh tudi h'troshtu pišfanu, kateri fe na tēm Sueiti nishter **bulshiga** nemaio fanefi TPre 1588, 78; Aku fe ima Bug smyriti, taku flifhi nekaj vifsokeifhiga inu **bulshiga** htimu, slafti dobra della, katera nas s'teshku fiano TPo 1595, I,148; Farizeji raunu sa letiga urfaha volo, od te nar vekfhe Sapuvidi v'Poštavi vprashajo, de ony od tiga mej šabo fami nejfo edini, inu vfi ene maininge, temuzh eden tu, ta drugi unu sa tu **bulfhe** dershi TPo 1595, II,244; Ieft nemorem tiga hvaliti, de vy nikar na **bulfhe**, temuzh na hujfhe vkup pērhajate TPo 1595, III,93b / Satu bi fe en karfzhenik na fvojej revī nikar ne imel pohuifhati, temizh tu savupainje is tiga vseti, de Bug njega sa lubu ima, na njega smifli, inu njegovu **bulfhe** yfzhe TPo 1595, II,118 *gleda na njegovo korist* / Inu vi gledate na tiga kir ima lep quant, inu prauite k'nemu, Ti fedi femkai na tu **bulshe**, inu htimu bofimu prauite, Stui ti tamkaie, oli fedi tukai pod ta fcamen muih nug TT 1577, 111 / MI fino fe .. vkupe sbrali, de hozhmo nemu to pulfedno zhaft inu periafen na tim fucitu fteim pogrebom iskafati. Inu potehmal ty Kerfzheniki le fa volo **bulshiga**

ukupe priti imaiō TO 1564, 164a *zaradi lepšega, tj. zaradi boljšega vtisa*

// z nikalnicō **izraža omejitve na določeno, navedeno**: Timu fe nemore nifter **bulshiga** fveitovati, kakor de on nerpopei fam vfebe gre, inu pomifli, aku ima Mellū inu Kry, ine de vfaī fvetimu Pifmu veruie, kar tuiftu od tiga prauī DC 1580, F6b; O GOSPVD vsami me v'milofti gori: Pufti moje tellu v'Semli zhērvē[!] fnēfti, onu nej nifhter **bulfhiga** vrejdnū: Ampak moja duflha, katero fi ti s'tvojo rešhno kryō odrefhil inu odkupil DM 1584, CXXXXVI; kateri fe lete bratoufzhine ne hozhe vefseliti ni troshtati, ta nifhter **bulshiga** nei vreden, kakor de on na druge neverne, malikoufke, pofemiflke, inu sanikerne Bratoufzhine, fvoje ferze inu savupanje ima poštaviti TPo 1595, II,12; Gdu vshe tiga nozhe sturiti, ta ni **bulfhiga** vreden, temuzh de eniga Sapelaufkiga Duha poflufha, kateri mu ima pridgovati, de fe v'tej vezherji drufiga nizh ne prejme, temuzh le vinu inu Kruh TPo 1595, I,194

// v zvezi **na boljše glede na določene zahteve, kriterije v večji meri uspešno, učinkovito, primerno**: Obtū vas vfeh proffim, de leta mui greh inu neushtat, kir tukai fto muio dolgo Predguoro sturim, meni odpuftite inu isloshite na **bulshe** TT 1557, k3c; Proffim sa tiga volo fhnim red, vřakateriga brumniga inu Bogabojezhiga Karfzhenika, aku bi bilu kej kaj, vbebedah ali v'Orthographij .. de bi hotel ie Karfzhanfke lubesni fam popraviti, pobulshati, inu na **bulfhe** islagati TPo 1595, I,:(5b)

// v zvezi **(komu) k boljšemu v korist, prid komu**: Bug ti fi nam vnebi en fšan, Sto fuoio fmertio dobil:/: Nam **kbulshimu** fi vterpleniu, To fueto Rešhno kry prelif *P 1563, 146

// v zvezi **obračati/obrniti/izlagati/zastopiti na boljše/k boljšemu ne pripisovati/pripisati slabšega pomena ravnanju, dejanjem ljudi, okoliščinam v zvezi z njimi, tudi če so za koga neugodni**: Oli S. Paul tukai fpet nařai lipu inu troshtliuu od tih bolefnī gouori, inu na **bulshe** obrazha, kir prauī, Riřniza ie, de te bolefnī fo Praude inu shtraifinge Boshye zhes te Grehe TO 1564, 144b; [Pravi kristjani] od obeniga hudu ne gouore, de fe ne kregaio, temuzh de vfe na **bulshe** obero, inu de vfo krotkoto iskasho pruti vřem Ludem TL 1567, 79b; nih flabe inu zagoue vifty fuoim fuetim Duhum skusi tuoio Beřfedo potroshtati, kar nim nadleshi po tuoij Ozhini Boshy voli **hbulshimu** obernyti TKM 1579, 88a; Spet, kateri vfe **h'bulshimu** islaga, ta febi veliku priatelou ftury DB 1584, II,155b; Nikomer hudu mifliřh negovorifh, Vfe njega djanje **h'bulshimu** saftopi, Sovrařhtva nyda neimej TTC 1595, X

PRIM. boljši²

PRIM. dober¹ [A. L. R., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

B

boljši² (bulši, bolši, bojliši, bujši) -a -e tudi nepregib. prid. primrk. ['bo:ljši -a -e]; P približno 650, K 35 (TC 1550, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPš 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DBu 1580, DPi 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TIM 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)
- primrk. m. ed. im.: b | u/o | l/j | š | i/y; - rod.: bulšiga; →;
- tož.: b | u/o | lš | i/iga/y; - mn. im.: b | u/o | lši; - rod.: bulših; →;
- tož.: bulše; - ž. ed. im.: b | u/o | lša; - rod.: b | u/o | lše;
- daj.: bulši; - tož.: b | u/o | lš | o/e (TPo 1595, II,170); - mest.: bulši; - or.: bulšo; - dv. im.: bulši; →; - mn. im.: bulše; →;
- tož.: b | u/o | lše; - s. ed. im.: b | ul/u['] | š | e/é (DB 1584, I,324b); - rod.: b | u/o | lš | iga/ega (JPo 1578, II,45); - daj.: bulšim; - tož.: bulše; - or.: bulš | em (Trubar)/im; - dv. im.: bulši; →; - mn. im.: bulša; - rod.: bulših; - daj.: bulšim;
- presež. m. ed. im.: nar/ner/naj | b | u/o | lši; - rod.: nar/ner | bulšiga; - tož.: nar/ner | b | ul/u['] | š | i/iga; - or.: naj/bulšim;
- mn. im.: nar/ner/naj/nèr | u/o | l/j | ši; - rod.: nar/bulših;
- daj.: ner/nèr (DB 1584, I,96b) | bulšim; - tož.: nar/ner/nar | bulše; - mest.: nar/bulših; - or.: nar/bulšimi; - ž. ed. im.: ner/nar/nàr | bulša; - daj.: ner/bulš; - tož.: nar/ner | bulšo;
- mest.: nar/bulši; - or.: ner/nar | bulšo; - mn. im.: ner/bulše; - tož.: ner/bulše; - mest.: naj/bulših; - or.: ner/bulšimi; - s. ed. im.: nar/ner/naj/nèr/nàr | bulše; - rod.: ner/nar/nèr | bulšiga; - daj.: ner/bulšimu; - tož.: ner/nar/nèr | bulše; - mest.: ner/nar/nèr | bulšim; - or.: nar/nèr | bulšim; - mn. im.: nar/naj | b | u/o | lša; - rod.: nar/bulših; - tož.: nar/bulša; - neskl. bulši .: nar/ner | bulši ◀▶ Ⓜ

Praefat, je **bulſhi**, nuzhniſhi, pridniſhi BH 1584, S49; Dobër, **bujlſhi**, nar**bujlſhi** Bonus, melior, optimus. Dobra, **bujlſhi**, nar**bujlſhi** Bona, melior, optima. Dobró, **bujlſhi**, nar**bujlſhi** Bonum, melius, optimum BH 1584, 42; *Deutfch.* Bef. *Latinè.* optimus. *Windifch.* ner **bulſhi**, cilu, mozhnu, viſſoku, predobar. *Italicè.* ottimo, buonifſimo MD 1592, B2a; Melior. *Germ.* beſſer. *Sclav.* buil, buli, **bulſhi** MTh 1603, II,42

1. primrk., presež. *ki ima v primerjavi s kom večjo/največjo mero pozitivnih lastnosti, zlasti v moralnem pogledu; boljši, najboljši:* ti v'fvoi offarti ſe ſpoſnaio ſa vboge gréſhnike, kateri na fvoia laſtna dobra dela inu ſaſluſhenie ſe ſaupaio, inu ôte **bulſhi** biti mumu druſih vbosih Gréſhnikov KPo 1567, LXXXIX; Inu taka lubefan ſe obderſhi, kadar tei offerti, prafni huali ne dopuſte, vſebi kralouati, temuzh edan drugiga poſhtuie inu ſa **bulſhiga** ima, inu nekar le na ſui laſtni prid, inu na ſuiu zhaſt .. gleda TL 1567, 26a; Obtú ie Melihifedeh vegſhi, **bulſhi** inu ſueteiſhi, koker ie Abraam inu vſi Iudofki fary TT 1577, 48; Poſhtene nauade, naredbe, kir ne ſo Boſhy beffedi ſuper, ſe imao derſhati. Vcerqui imamo **bulſhi** ratati, duſho nekar trebuh napitati TT 1581-82, II,89; Inu de GOSPVD njemu plazha njegovo kry, na njegovo glavo, kateri je dva Moſha vdaril, katera ſta pravizhniſha inu **bulſha** bila, kakòr

on, inu je nyu vmuril s'Mezhom DB 1584, I,184a; Shpisha pak nas nedela prietnih pred Bugom. Aku jémo, taku nebomo niſhtèr **bulſhi**: Aku nejémo, taku ne bomo ſatu niſhtèr tém majne DB 1584, III,92b; Inu Samuel je djal k'njemu [Savlu]: GOSPVD je danas tu Iſraelku Krajleſtvu od tebe odtèrgal, inu tvojimu bliſhnimu dal, kateri je **bulſhi** kakòr ti DB 1584, I,158a; On [kralj] je pak prozh pelal nekotere nar **bulſhe** Ludy, (mej katerimi je Danjel tudi bil) DB 1584, II,84b; Taku de ſe na S. Iacoba dan bere, koku on inu njegou brat Ioannes ſta hotela ta nar vegſha inu imenitiſha biti. Inu na S. Bartholomeja ali Ierneja dan, de ſo ſe ty Iogri ſami mej fabo ardrali ali kreigali, inu je hotel en vfakateri ta **bulſhi** biti TPo 1595, III,10; Taku tudi ofkèrbi, Nas na naſhi Duſhi, Cillu nas preobèrni, de bomo vſi **bulſhi**, V'tebe tèrdnu verjeli ZK 1595, 191 / En poterpeſhliu ie **bulſhi** kakor en mozhan DPi 1580, 31b

// primrk., presež. *ki kaže v primerjavi s kom večjo/največjo mero pozitivnih lastnosti v odnosu do ljudi; boljši, najboljši:* Stakimi falſh leſhniuimi beſſedami .. ſo te preproſte tudi ſepelali inu preguurili, De ſo to Diuizo Maryo, ſa veliku **bulſho** inu Miloſtiuſho derſhali inu verouali, ſa volo kir ſo molili inu menili, ona ie Gnade polna TR 1558, e2a; Inu prauio, de ty Periateli inu Prydigary, kir nee ſuarre, ſo **bulſhi** koker ty Perliſauzi TPš 1566, 250a; On [ſv. Pavel] piſhe tim Filipperrem, koker ſuiem nar**bulſhim** inu periatliuſhim Periatilom TL 1567, 23b; Natu je Ptolomeus poſlal fvojga nar **bulſhiga** priatela, Nicanora .. de bi on imèl lude cillu konzhati DB 1584, II,199b

2. primrk., presež., s širokim pomenskim obsegom *ki ima v primerjavi s čim večjo/največjo mero zaželene lastnosti, kakovosti; boljši, najboljši:* Inu oben nei kir ie tu ſtaru [vino] pyl, de bi on fdaici tu nouu hotel, fakai on pravi, Tu ſtaru ie **bulſhe** TT 1557, 176; Saul Kral, ie ie velike nadluge inu ie ſuie laſtne Andohti, ner to lepſho, debeliſho inu **bulſho** Shiuiuo, ouce inu teleta .. Bogu offrall TAr 1562, 15a; Inu on [Bog] bi nee ſhpyſhal ſto ner **bulſho** pſhenizo TPš 1566, 150a; Ieſt ſim en lubesniu duh dala od deje, kakor zimet .. inu kakor ta ner **bulſhi** Myrra DJ 1575, 100; Vſe tu nar **bulſhi** Olie, nar **bulſhi** Moſht, inu Shitu nih Peruin, kateru ony timu GOSPVDV dalo, ſem ieſt tebi dal DB 1578, 130b; Ta Ozha pak je rekel kſvoim Hlapzom: Pèmeſſite vunkaj ta nar **bulſhi** gvant, inu ga oblejcite, inu dajte njemu en pèrtan na njegovo roko .. Sakaj leta moj Syn je bil mèrtou, inu je ſupet ſhii poſtal DB 1584, III,40b; Sakaj ta folk ſe je lſhonal teh **bulſhih** ovaz inu Goved, ſa volo offrã GOSPVDã tvojga Boga DB 1584, I,157b; Tu drivu niſhter nej v Reidnu, kakor le doli poſekati, inu vpezh vreizhi, inu enu **bulſhe** na njegovu meſtu ſaſadati TPo 1595, II,179 / Pishali inu Arfe leip glas imao, ali enu

prijasniju gouoriene ie **bulshi** kakor letu obaduue DJ 1575, 177 *blagoglasnejše* / Ieft je hozhem na to nar **bulfho** pafho pelati, inu nyh stanuvi bodo téh višfokih Israelfkih Gorrah štali DB 1584, II,76b *najobilnejšo* / TRebuh vřakèrhne jedy k'lebi jemle, ali vřaj je ena jéd **bulfha** kakòr ta druga DB 1584, II,67b *okusnejša*; Vkradene Vodé fo flatke, inu řkvrnen kruh je **bulfhi** DB 1584, I,320a / Nih Closhtri fo řafydani, Koker ner ta vegsha bogatisha Meifta inu Graduui, inu vndu [so] .. ner **bulshi** Vinogradi, nerlepshi Studenci TAR 1562, 88b *najrodovitnejši*; oben Ceflar ne Kral, nei bil taku bogat inu oblaften, koker Papeshi shnih drushino, So ner te **bulshe** inu lepshe deshele, Shcoffye inu Closhtré pod febo imeili TT 1577, 449; Egyptoufka deshela tebi řtoji odpërta, pufti nje na tém ner **bulshim** mejřti te Deshele prebivati, pufti yh v'desheli Gofen prebivati DB 1584, I,31a / Inu Krajl Salomo je puftil řturiti dveřtu Szhitou is ner **bulhiga** Slata DB 1584, I,190b *najčistejšega* / De pak oni ja drugi ali **bulfhi** nefo, kaker eni novi inu drugi Pharifeerji, tega nebosiga Hudizha puřlednje inu nar **bulfhi** podpurnje, řkaterimi on, tu slomlenu Papeřtvu kir lih hozhe pafti inu vshe poka, kakor řto puřledno Arznio inu pomozhjo podpërje ZK 1595, 11 *najtrdnejša opora* / ye ozha nebeshki/ pruti vřem flahť ludem ozhitu ifkafall/ kir ye ner tu vegshe/ **bulfhe** inu lubefhniuishe řuie blagu/ řuiga diniga Synu dal uto řmert TC 1550, 236(126a) *najdragocenejše*; Kuliku vezh ie **bulshi** en zhlouik koker ena ouza? Obtu fe řpodobi ob Sobotah dobru řturiti TT 1557, 32; Bug ti hozhe guishnu pomagati .. inu aku on glih tebi řdai htimu telfelnimu řdrauii ne bo pomagal, taku on bo tebi kanimu **bulshimu** uezhnimu řdrauii, tuie htimu vezhnimu lebnu guishnu pomagal TO 1564, 143b; de vy bote vřej nadlugi mogli k'Bugi sa pomuzh klizati, inu njegou řhegen, gnado, řzhit inu brambo vřelej ohraniti, dokler de vas Bug s'temi valhimi k'enimu druřimu inu **bulshimu** tu je h'timu vezhnimu lebnu poklizhe DB 1584, III,191; Kadar tedaj jeřt ta pervi inu nar**bulfhi** Nebeshki kruh imam, inu fe od nega ne puřtim odvlezhi, taku ta drugi telesni kruh gvřihnu ne řalli TPo 1595, I,156 / v zvezi s **kup** Nepredam drashishi, kaker drugi, lahkařt tudi **bulfhi** kup BH 1584, S56 *ceneje*; de fo ony nie **bulfhi** kup prodajali, kakor vřabze, trydefseti sa en fold TPo 1595, II,261; Aku on kaj kupuje, taku on gleda, koku bi je on mogel ner **bulfhi** kup sadobiti TPo 1595, I,256 *najceneje*
 // primrk., prešeř. **ki se v primerjavi s čim pojavlja v večji/največji meri; večji, največji**: Inu vletim veidenu ie inu řtoy, ner ta vegshi inu **bulshi** trořt vřeh kerszhenikou, kadar nim hudu gre TT 1557, d42b; vřbosi Gréřhniko imao **bulshi** řrezho inu řorteil mumu tih řamofvetcev KPo 1567, XCIII, podobno tudi JPo 1578; Tu je ta pravi, nar

viřokeiřhi, inu nar **bulfhi** trořht, kadar fe more Boshja Gnada imeiti TPo 1595, I,39; Kaj je vřhe ta **bulfha** praviza? Leta, kadar fo dela inu řerze kmallu brumna inu fe po Boshji beřřédi rounajo, de nikar le ta roka ne vřya, temuzh tudi tu řerze je pres vřiga řerda TPo 1595, II,161
 // primrk., prešeř. **ki v primerjavi s kom bolj/najbolj uspeřno izpolnjuje zahteve in dolřnosti, ki mu jih nalaga njegov polořaj; boljši, najboljři**: Criftus v'letim Euangeliu .. gouori, od mnogeterih hudih inu dobrih Pařtyrieu, tu ie, Vuzhenikou inu Vorihou te Cerque inu Gmaine Boshie. Inu de ie on ner ta vegshi, **bulshi** inu fueiřteshi Pařtyr vmei vřemi drugimi TR 1558, L4a; tu hozhe tudi řleidni ta nar **bulfhi** Mořfter biti, inu S. Duhá le řam iméti: řavnu kakòr de bi Evangeli satu bil predigovan, de bi my iméti na nym nalho modruřt inu řaftopnořt iskasati, inu lařtno hvalo yřkati DB 1584, III,89a; Pred vojfko fo řhli řtrelici, inu ti nar **bulfhi** Vojřzhaki DB 1584, II,186a; Aku je tvoja Ozhina vola .. taku vsami prozh od mene leto bolesen. Sakaj ti ři moj nar **bulfhi** Arzat, ti moreřh pomagati DM 1584, CXXXIII; Ampak řdaj fe ony vuzhe njega [Jezusa] řposnati, de je on ta nar viřřokeiřhi inu **bulfhi** pomozhnik is nadlug, ker řicer oben zhlovik ne more pomagati TPo 1595, I,113; ta GOSPVĐ ima tudi taku eniga offerniga Svetnika .. Ta fe nikar ne le hozhe puřtit viditi koku je brumen, temuzh fe tudi podřtopi GOSPVĐA Criftuřa na lařho pořtaviti, inu hozhe en **bulfhi** Doctor biti, kakor je on TPo 1595, II,210 / Taku řture řdaj tudi tiga Papeřha duhouni, (Ieft govorim od teh **bulfhih**) Sakaj ta vegřhi deil mej nimi, kakor je rezhenu, fo trebuřhni Hlapzi, řmerjajo nalh Vuk kakor de by bili Hudizhove lařhe, inu kezarye <Teh Menihou pohuiřhainie> TPo 1595, I,56 / v zvezi s **krřčeni**k Vofzhená Suizha, edna martua řtuar Boshia ie bila nash Bog. Inu kateri ie vekřho inu lepřho řuezhno imel: Ta fe ie řhtimal sa **bulshiga** karřzhenika JPo 1578, III,33 *ki bolj řvestno izpolnjuje bořže in cerkvene zapovedi*; Ty Sacramentshvermarji na ta danařhni dan vsamejo vřegori[!], kar Criftus pravi, inu fe řdee, de fo nar te **bulfhi** Karřzheniki TPo 1595, I,300
 // primrk., prešeř. **ki je v primerjavi s čim v večji/največji meri uřinkovit, koristen, primeren glede na določene zahteve, kriterije; boljši, najboljři**: Obtu ty Nembshki Tolmazhary inu leřt řa nimi tudi, řa volo **bulshiga** řařtopa, řmo my to beřřédo S. Paula, řuřtitia Dei, Prauiza Boshya Tolmazhili TT 1560, e3b; Rad řgubi tuoie denarie sa tuogiga brata inu blishniga volo .. Spraulai ři en řhaz po řapuuiđi tiga nar viřhiga, ta ti **bulshi** bode kakor obenu řlatu DJ 1575, 122; Sato kadar tako hudo poide, tako **bolše** Arznye nei, kakor beřhanie JPo 1578, II,212b; Ia, nalha na**ibolsha** lařtna dobra dela

B

hote od nas pafti inu nas pres Troshta puftit JPo 1578, II,108; Molitou ie nafha nar **bulfha** bramba v'nadlugah DB 1584, I,clVb; Inu takove Ajdoufke rizhy, fo taku v'navado bile prifhle de .. fo taku fvoih ozhetou shege sapuftili, inu fo te Ajdoufke sa **bulfhe** dërshali DB 1584, II,96b; Bider-taufferji fi ga ne pufto dopafti, de bi fe imejli otrozi karftiti, ferrahtajo takou pervi Karft, inu yfzhejo eniga **bulfhiga** karfta TPo 1595, I,300; aku bi imejli fpomifliti, de bi ne bilu mej vfemi dobrimi delli obeniga vegfhiga, ni **bulfhiga**, temuzh mlade ludy prou gori koyti TPo 1595, II,160; [Katekizem] je **bulfhi** inu pridnifli vřakimu zhloveku, kakor vře Slatu, Srebru TFC 1595, B4a / Sdaj je on pak eno **bulfho** Slushbo dobil, kakòr kir je eniga bulfhiga Teftamenta Srédnik, kateri tudi na eni bulfhi oblubi ťtoji DB 1584, III,129b; vřakateri meni inu ťa eno **bulfhi** inu vegfhi Boshjo Slushbo dershy, uven Klofhter ijti, kakor Gofpodu inu fravi flifsig k'hifheinjū flufhiti TPo 1595, I,100

● — — preg. EN fuh vgrishlei vmyri ie **bulshi**, kakor ena polna Hisha saklaniga skreigom DPr 1580, 31b *bolje je imeti malo v miru kot veliko v prepiru*

3. primrk., presež. *ki se v primerjavi s kom/čim pojavlja v višji/najvišji stopnji glede na pomembnost, veljavo, položaj, boljši, najboljši*: Du inu kai ie Bug, Inu kai fo te nega beřede inu řapuuidi, De **bulfhe**, vęgshe Inu řueteshe rizhi nei koker ie řam Bug inu nega beřede TT 1557, mb; vřim peruiim Deilu/ fe řaftopnu vuzhi inu pryža/ ie S. pifma/ De ta nasha kerřanřka[!] vera/ ie ner ta **bulshi**/ řtarishi inu řifnizhif[!]/ inu od řamiga Boga vřim Paradishu gori pořtaulena TR 1558, Z2a; Natu sazhne she pag řto sheřto Pryzho pryřhouati de ta Vera Vieřuřa řama řvelizha, Euangeli ie veliku **bulshi** inu uifřokeshi koker ta Pořtaua, kir prau, řte li S. Duha pryeli ie řih del te Pořtaue oli řkufi to Pridigo od te Vere?

TL 1561, 82a; Ta Vera, ie ner tu vęgshe dellu, inu ner ta **bulsha** inu Bogu perietnisha praua Boshya slushba, Skatero fe Bug prou inu řifnizhnu zheřti inu huali TAR 1562, 52a; Ena viřoka inu řylna huala te prauę Cerque inu Slushbe Boshye, Inu koku ie ta ner **bulshi** inu řrezh-nishi reizh, na řim Sueitu, řiti per prauih Prydigah inu Boshyh Slushbah TPš 1566, 153a; řliřarnimu fe řdy, da ie edniga druřiga řtan **bolshi**. řofednia řhiuina ie debeleisha, inu řnyua řodouiteisha JPo 1578, III,19b; Taku vřai nei řkriv, temuzh řridnu inu viřřoku potrebnu, de my .. řudi druge andořtliue inu řerzhe řmolitue .. řmolimo: řnikar de bi řteife sa **bulshe** inu řveteishe kakor ta Ozha nash, inu řty S. řřalmi imeile dershane řiti řKM 1579, **3a; řakaj enaku mařzhovanje je řhlu zhes řgofpude inu řhlapze, inu řkraj je řmoral řavnu tu řtępėti, kar řdruęi

řmajn řudje .. řakaj v'eni řri je řbilu řdjanu sa vře, kar je nar **bulfhiga** řodu řbilu DB 1584, II,146a; je on řezus ředil na řdefiniza[!] njeřgoviga vęli-zhařtva, u'vifřokofiti: řulikajn je on **bulfhi** řturjen kakòr řAngeli, řkulikur je on enu viřhe řme řerbal, kakòr ony DB 1584, III,127b; je řEřter řudi řbila vřeta v'řKrajlevo řiřho .. inu on je řnjo řshnje řDęzhłami na tu nar **bulfhe** řmejřtu řdjal v'řShenřki řiřhi DB 1584, I,236a; taku řmora řtuifřtu enu vęliku zhařtitifhi řKrajleřtvu řiti, kakòr je tu řřaru řbilu inu je řhe: inu řBug je řhotil enu vęliku **bulfhe** řřuriti, kakòr je tu řřaru DB 1584, II,59b; *Deutfch.* vřbertreřen. *Latinę.* řuperare. *Windifch.* **boilshi** řbyti, vęzh řvajłati. *Italicę.* řuperare, řoprařvanzare, eřřer da řpiu, řpařsar řavanti MD 1592, Q5a; řadar en řar per řAltaru řřoji, taku on řřury enu řtakovu řdellu, de on od řtiga řdruęim more řpodiliti, inu řnym řkufi řtu, řudi v'řNebu řpomagati, kakor ředen, řkir je řbulfhi, inu en **bulfhi** řřtan vřtem řKrajleřtvi řřriřřtuřevim řima, kakor řty řgmajn řudje TPo 1595, I,123; řakaj řmej řtemi řpravimi řKarřženiki řima inu řmora řtaku řiti, de oben **bulfhi** nej řkakor ta řdruęi TPo 1595, II,37; řakaj řaku řlih en řdruęi vęzh řdenar-jeu, řBłaga, inu řdruęiga řima kakor řti, taku on vřřaj nęma řatu eniga řdruęiga, ali **bulfhiga** Boga TPo 1595, I,122; řinco. *Germ.* vřberwinden/ řim řStreit oblıgen/ řsiegen. *Sclau.* vęzh řuelati, **boilřhibiti**, řpremořhi, řpremagati. *Carinth.* řpremoifřriti, řdobiti Mřh 1603, II,708

4. primrk., presež. *ki prinařa bolj/najbolj pozitivno řřustveno řtanje, řrazpologenje; boljši, najboljši*: řti bi řmogel řtvojo řreizh řdobru řpobulřhati, na enim řdruęim řmejřtu řbiti, de bi řti vęzh řlufta inu řpokoja řmel, de bi řtaku řardu inu řtelhku ne řmoral řdellati, inu **bulfhe** řdny řimel? TPo 1595, II,176; řadar řBug řdęřet řdobriř lejř da, de řmy řnjega řkumaj řcilu řmaiřinu řsahvalimo, řja řkateru je řhe vęzh, řteh nar **bulřhih** lejř řmy vřeřlej řhudu vřřivamo TPo 1595, II,221 / v řkrřřanřtvu řVeruřo řli řpak ony de je en řdruęi **bulfhi** řleben po řtim řlebni, řtaku řhe bi řmainje řmyru inu řpokoja řimajo, řsakaj na řka bi řfe řhoteli řsaneřti .. řpoteřmal je řnemogozhe, de bi ony sa řřtih řgreiřou řvolo ne řimejli eno řhudo vęiřř imejti TPo 1595, III,194 *veřčno řživljenje*

PRIM. řboljše^{1,2}

PRIM. řboljši^{1,3}

PRIM. řdober² [A. L. R., oblıkoslovnou řzaglavje M. ř.]

boljši³ (bulři) řprisł. řprimrk. [ˈbo:lři]; P 5, K 2

(TPo 1595, ZK 1595)

— řprimrk.: řbulři; (M)

1. primrk. *řglede na řdolořene řzařteve v vęři řmeri řuřpeřno, řuřřinkovito, řprimerno; řbolje*: řkateri je řpak v'takih řgreih řleřal, inu řřpet gori vřřřane, řfe řpopraři inu řbrumniřhi řpořřane, řta řfe nejma řletim řgreřom řpuřřiti řmotiti, řtemuzh řima .. řBoga řprořřiti, de řfe bo řmogel napreę **bulři**

sadershati TPo 1595, I,198; Sakaj fa volo grefnikov pufti Bug fvojga ediniga Synu vmreti, koku bi tedaj dergazhi, negouo neifrezhno lubesan pruti nam, **bulphi** inu gvifhnifhi mogel Ifkasati

TPo 1595, I,216

2. primrk. *takó, da v večji meri ne vzbuja dvoma, pomislekov glede resničnosti; bolje:* kot podkrepitev Sakaj vfi Ludje fo po naturi Boshji fourashniki, k'vfemu dobrimu mértvi, katere Hudizh po fvoji voli jesdi inu vjete dërshi. Taku vfaj, hvalo[!] Bogu, dofti brumnih ferz dobru inu **bulphi** vejdo, Slafti de je tu Rimfku Papefhtvu od Hudizha gori poftaulenu ZK 1595, 10

PRIM. boljši²

PRIM. dobro² [A. L. R.]

boljši⁴ (bulši) povdk. primrk. ['bo:ljši]; P 51, K 12

(*P 1563, TL 1567, KPo 1567, DJ 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, DPr 1580, DB 1584, BH 1584, TPo 1595, TFC 1595) – bulši; (M)

1. primrk. *izraža primernost, koristnost česa v večji meri; bolje, boljše:* Vifte nefmiselni ludie, Ne pomislite rizhi take. Anu ie **bulshi** de on vmorie[!], Koker ta vfa gmaina pogine *P 1563, 112; **Bulphi** ie ta Paffion alli tërplenie Christufovo enkrat prebrati inu fpomiflit, kakòr eno celo Léto fkruhom inu s'fvodo poftiti fe KPo 1567, CLXXI; Inu ie **bulshi** pres otruk vmreti, kakor Neuerne otroke imeiti DJ 1575, 63; **Bulshi** ie tudi sa volio Boshye rifnice enkrat sдобro veftio vmreti, inu sChristufom potle vekoma shiueti, kakor vhaushini, vlashah en kratak zhas dobro imeti JPo 1578, I,22a; Sakaj **bulphi** je, de my NebukadNezarju, timu velikimu Krajlu, flushimo .. kakòr de bi konzhani bily DB 1584, II,133a; Onu ie **Bulphi** pojti vhiho, ker fe klaguje kakor v hiho, ker fe pye TPo 1595, III,199 / smifliti na to Befšedo Iesufa, katero je on govuril: **Bulphi** je dati, kakòr vseti DB 1584, III,73a *plemeniteje*

// primrk., z nikalnico, v zvezi z **bi izraža nasprotno možnost uresničitve od zanikane:** Ne bi bilu **bulphi**, en fspodoben, inu vfakaterimu terpefhliu dobizhak, s'Bugom inu s'zhaftjo, kakor de ti hozhesh pred Bugom inu ludmy en nespodobni Vuhernik smerjan [biti] TPo 1595, II,138

2. primrk. *izraža zadovoljivost razmer, okoliščin v večji meri; bolje, boljše:* **Bulshi** ie prebiuati vpufti Dsheli, kakor per eni Sheni ker fe rada kreiga inu ferdi DPr 1580, 41a

// primrk., komu [smiselni osebek] *izraža zadovoljivost psihičnega, zdravstvenega ali gmotnega stanja v večji meri:* Sakai ieft fem od dueiu rizhy ftyfkan, ieft shelim fe lozhyti inu biti Scristufom, kateru ie meni veliku **bulshi**, oli oftati vtim mefsei ie vezh potrebnu fa vasho volo TL 1567, 26a

PRIM. boljši²

PRIM. dobro³ [A. L. R.]

bollane gl. bolan

bolni -ega posam. ['bo:lni -ega]; P 52, K 17 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, *P 1563, TO 1564, KPo 1567, TT 1577, JPo 1578, TkM 1579, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, TiPre 1588, TPo 1595, TFM 1595, TFC 1595)

– m. ed. im.: bolni; – rod.: bolniga; →; – mn. im.: bolni; →; – s. ed. tož.: bolnu; (M)

kdor je telesno oslabeled zaradi motnje ali poškodbe v razvoju ali delovanju organizma; **bolni:** Ty mozni ne potrubuio tiga Arzata, temuzh ty **bolni** TE 1555, D7a; ta **Bolni** mora vti Pofteli fui bolefnih ftrezhi, inu fteim shiuotom prafnouati TO 1564, 143b; On sna ftoriti is vbosiga bogatiga, is **Bolniga**, sdrauga, is Martuiga shiuega JPo 1578, II,164; raunu kakor ta bolnik tiga Arzata nemore vterpejti, taku ima ta Arzat rad per teh **bolnih** biti TPo 1595, III,148; Vi **bolni** kir fte vbolefnih, Tudi vnadlugh telefnih, Sdrave vas Bug vferze fturi TFC 1595, CLXVII / Letu olje je pomagalo h'sdravju, inu Criftufovi Iogri fo shnym Bolnike h'sdravju, inu nikar k'fimerti shalbali. Is tiga fo potle v'Papefhtvi en Sacrament sa te na fmèrti **bolne**, fmišlili DB 1584, III,22a

// *kar je telesno oslabeled zaradi motnje ali poškodbe v razvoju ali delovanju organizma;* **bolno:** S'zhim my tebi nezhistu offrujemo? .. kadár vy enu hromu ali **bolnu** offrate, taku tiga tudi sá hudu nedërshite DB 1584, II,130b

PRIM. bolan [A. J.]

bolnik -a sam. m [bol'ni:k -a]; P 286, K 25 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, TkM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DA_g 1585, TPo 1595, TFM 1595, TFC 1595) – ed. im.: bolnik; →; – mn. im.: bolniki; →; – tož.: bolnik | e/o[!] (JPo 1578, I,)(0)(2a); – of.: bolnik | i/ih (Krelj); (M)

kdor je telesno oslabeled zaradi motnje ali poškodbe v razvoju ali delovanju organizma; **bolnik:** [Verni] obyfhze te **bolnike** .. ptuye ludi rad erperguie TC 1550, 241[=239](127b); Eni dobri vefšeli Marini .. kakor .. kadar fe enimu lazhnimu oli sheinimu prau, on bode imel eno dobro Vezherio .. Oli enimu **bolniku**, kir velik betesh ima inu na fmerti leshi, on bode zhes dua dni fpet cilu fdrau TT 1557, g4b; en Merslizen oli **bolnik**, kadar ie fynu vrozh inu sheyn fe more sdershati inu fam febe moyftrit, de vode ne pye TT 1557, na; Ta Papesht pag ie .. fapouedal .. ftako nih Masho, Dushyzom is Vyz pomagati, **bolnike** ofdrauti, te boge bogate fturiti TO 1564, 82a; fo vidili te zaihne, katere ie fturil nad **bolnikih** KPo 1567, CXXIIIb; [Kristusa] naideio vbosiga mey vbosimi, **Bolniki**, na fred fleepcov, hromcov, glufhcev, mutcev, gobavcev, v'taki shleht ftalti, da bi bil mogal edan rezhi tu nei Mefiaf, támuzh en Spitalmaifter, alli en Arzat tih **Bolnikov** KPo 1567, XXVIIb; Papeshniki le ftrashio

B

inu moree nih **bolnike**, Suetnike nad nimi klizheio TT 1577, 131; neifo vfi bolni kateri fe **sbolniki** pazhaio, ficer bi tudi vfi Arzati morali bolni biti JPo 1578, II,100b; k'njemu fo pèrnafhali vfe shlahi **Bolnike** s'mnogiterimi bolesanmi inu beteshi obdane, te, kir fo bily s'Hudizhem obfedeni, Méfízhne, inu od Boshjiga shlaka vdarjene. Inu on je teifte vfe osdravil DB 1584, III,4b; raunu kakor ta **bolnik** tiga Arzata nemore vterpejti, taku ima ta Arzat rad per teh bolnih biti TPo 1595, III,148 / Karfzhanftuo drusiga nei, kakor Shpital: Vkaterim sgoll **Bolniki** inu Beteshni Liudye leshe, katerim fe v'fako Vro mora strezhi inu flushiti, Vino inu Olive vte Rane sluiati JPo 1578, II,37b / Te Sapuuidi nas le vodio, napelauaio inu vishao Hcriftufu, koker te **bolnike** na dushi inu na teleffu, htimu prauimu Arzhatu TC 1555, H2 [A. J.]

bopan gl. bapen

borcahen gl. borcajhen

borcajhen (borcahen, borcajhen) -hna sam. m

[bor'ca:jhen -hna]; P 2, K 2 (TC 1550, DB 1584)

– mn. rod.: borcajhnov; – or.: borcahni; ☉☉

kar napoveduje pojavitev česa v prihodnosti; znamenje: Iefus Chrifus .. ye tudi hotel .. nam hdozbrumu poftauiti/ ta dua Sacramenta/ ta fueti Kerft inu fuio fueto Vezheryo/ fteimi nas/ kir fmo male fhibke vere/ hozhe koker fanemi guifhnimi **borzahni** faguifhati/ de kar On nam oblubi vtim Euangeliu/ hozhe rifnizhnu derfhati TC 1550, 44[=54](35b); Od **Borzajhnu** ali snamyn, Gen. 14.a DB 1584, I,(2)^vb

☉ iz nem., prim. das Vorzeichen [A. L. R.]

boriti se -im se glag. nedov. [bo'ri:ti se]; P 1, K 1

(*P 1563)

– nedol.: boriti se; ☉

kdo; (za koga) **zelo si prizadevati za kaj; boriti se:** Veruite meni [Krifus] praui vfeim, fdaí zhe vom frezhnu biti :/: Celu fe zho fe vas dati, **fe** zho fa vas **boriti** *P 1563, 43 [A. L. R.]

borov -a -o prid. [bo'ro:v[?]]; P 1, K 1 (DB 1584)

– m. ed. im.: borov; ☉

ki se nanaša na bor; borov: *Crajnſki*. litim *Coroſhki*. **Borov** leß. (opinionè) DB 1584, III,DIIB *borovina* [J. N.]

borovje -a sam. s [bo'ro:vje -a]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ed. tož.: borovje; ☉

več borov; borovje: Ieft hozhem v'Pufzhavi dati Cedre, **Borovje**, Myrte, inu Olike DB 1584, II,16b [J. N.]

boršt gl. boršt

boršt (boršt, boršt°, voršt) -a sam. m ['boršt

'bo:ršta]; P 58, K 4 (DB 1578, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: b/v (MTh 1603, II,457) | oršt; – rod.: boršta; →;

– mest.: bor | š/s | t | u/i; – mn. im.: boršti; →; – tož.: b | or/ro[!]

(DB 1584, I,194b) | šte; ☉

1. z drevjem strnjeno poraslo zemljišče;

gozd: Kadar vshe tebe GOSPVD tvoj Bug v'to deshelo pèrpelá .. imafh puftiti ta shegen rezhi na tej gorri Grifim, inu prekletvu na tej gorri Ebal .. v'tej desheli teh Kananiterjeu .. pèr tem **Borfhthu** More DB 1584, I,107a; *Deutfch.* Forft. *Latinè.* faltus. *Windifch.* **borsht**, gaj. *Italicè.* foresta, bofſco, felva MD 1592, E1a; Saltus. *Germ.* Forst/ dicker Wald. *Carnio.* **vorfht**, gai MTh 1603, II,457

◆ — bibl. **malikovski boršt nerodno obdelan in nedostojno okrašen leseni kol ali predmet, simbol boginje Ašere; ašera, sveti kol:** [Kralj] je téh Kurbarjeu hiſhe resdèrl, katere fo ravne tiga GOSPVDA hiſhe bile, v'katerih fo shene Hifhize tkale timu Malikoufkimu **Borfhthu** DB 1584, I,218a; IVdou Gréh je piſſan s'shelesnim fhtilom .. inu je v'table nyh ferza vdolben .. De nyh otroci imajo fpumnti na teifte Altarje inu Malikoufke **borfhte**, pèr selenih drivefſih, inu na viſſokih gorrah DB 1584, II,35b

☉ iz nem., prim. der Forst [M. Č.]

borštni -na -o prid. ['bo:rštni]; P 1, K 1 (DB 1584)

– m. ed. rod.: borštninga; ☉

ki se nanaša na boršt /; gozdni

◆ — bibl. **borštni malik nerodno obdelan in nedostojno okrašen lesen kol ali predmet, simbol boginje Ašere; ašera, sveti kol:** Manaffè .. je delal Malikoufke Borfhte .. inu je tudi eniga **Borfhtniga** Malika, kateriga je on bil fturil, poftavil v'to Hifho, od katere je GOSPVD h'Davidu inu Salomonu .. govuril: V'leti Hifhi .. hozhem jeft moje Ime poftaviti vekoma DB 1584, I,217a

☉ gl. boršt [M. Č.]

bos (bos, bus) -a -o prid. ['bo:s -a]; P 14, K 7

(TAr 1562, TL 1567, TT 1577, JPo 1578, DB 1584, TIPre 1588, TPo 1595)

– nedol. obl. m. ed. im.: b | u/o | s; – mn. im.: bosí; →; – ž. mn. im.: boſe; →; ☉

ki ni obut; bos: Tako ie Efaia Prorok hodil nag inu **bos** JPo 1578, II,132b; fhonaj v'faj tvoih nug, de nebodo **boffe** DB 1584, II,28b; Taku bo Afſyrerfki Krajl prozh gnal ta vlouleni Egypt, inu bo pregnal téh Murou deshelo, te mlade inu ftare, nage inu **boffe**, s'ferodivenim framom, Egyptu k'framoti DB 1584, II,8a; Ieremias je noſſil en leſſen Iarem, Efajas je **bufs** hodil, inu nag TPo 1595, I,24;

◆ — **bosi menih pripadnik enega od meniſkih redov, ki hodijo bosí ali v sandalih/opankah; bosonogi menih:** Aku tu derſhe, de fo boſí, niſhter laſtniga nemaio, Tu fe poufođ v'feh Cloſhtrih, Ia tudi per tih **bofſih** Menihih, kir fe Spetlanem ſhiue, dobru vidi inu ſliſhi. Nih Cloſhtri fo fafydani, Koker ner ta vegſha bogatiſha Meifta TAr 1562, 88b; Lete beſſede fe imaiio tim petlerfkim **boſim** Menihom

inu Fariem, kir nishter ne delalio[!], naprei dershtati TL 1567, 54b; Inu kei bi imeli Vero sдобrimi deli sprizhati, tukai ftauve dela, zhes inu pred to Vero: Kakor ty **Bofsy** ali Zokularij Minihi, fuoiga Franciska zhes Chrifstufa JPo 1578, III,108 [J. N.]

bosanski -a -o prid. [bo'sa:nski -a]; P 2, K 2

(KPo 1567, JPo 1578)

– ž. ed. tož.: bosansko; ☉

ki se nanaša na Bosno ali njene prebivalce; bosanski: zemljepisno ime, v zvezi **Bosanska dežela** Rym inu Lalhko deshelo fo Gotthy bili obrupali: Rodif, Vogârsko, **Bofanfko**, Hêrvatfko inu Slovenfko deshelo Turak KPo 1567, XXIb *Bosno*, podobno tudi JPo 1578 [J. N.]

bosecov (bolicov) -a -o prid. [ˈboːsecov -a?];

P 2, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– ž. ed. im.: bolicova; ☉

ki se nanaša na bosega človeka; boščev:

Kadar on pak ftojy inu pravi: left nezhem njo k'Sheni vseti, taku ima njegoviga Brata Shena k'njemu stopiti .. inu ima njemu en zhreul isuti is njegovih nug .. inu ima odgovoriti, rekozh: Letaku fe ima fturiti slejdnimu, kir fvojga brata hiško nezhe zimprati, inu njegovu Ime ima v'Israeli imenovanu biti: **Bofsizova** hišha DB 1584, I,113a, podobno tudi DB 1578 [J. N.]

bolicov gl. bosecov

bosoda gl. posoda

bosti bodem glag. nedov. [ˈboːsti ˈboːdem, 3. os. mn. boˈdoː]; P 52, K 15 (TT 1557, TPo 1566, KPo 1567, DJ 1575,

DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, DPo 1580, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– nedol.: b | o/ó | sti; – sed. ed. 1. os.: bodem; – 3. os.: bode;

– mn. 3. os.: bodo; – del. na -l m. ed.: b | o/ó | d | i/e/é | l;

– mn.: bo | d/l | i; – s. ed.: bo/ú; ☉

Bodem, bofti, bódel, pungo, stüpfte, stiche, heffte BH 1584, 128; *Deutfch*. Stechen. *Latiné*. confodere. *Windijch*. **bofti**. *Italicé*. dare delle ferite ad alcuno, forare, pertufare MD 1592, P1b; Confodio. *Germ*. graben/ zergraben. *Sclav*. **bofti** MTh 1603, I,318; Stimulo. *Germ*. stupffen/ treiben. *Scla*. **bofti** MTh 1603, II,559

1. kdo/kaj; (okoli česa), koga/kaj, v koga, s čim **z ostrim predmetom povzročati komu pekočo telesno bolečino; bosti**: Sakai letu ie fturienu, de fe tu pišmu dopolni, Vi nega kofti obene ne bote šdrubili. Inu šupet drugu pišmu prauí, Oni bodo vidili, vkoga fo oni **boli** TT 1557, 322; En kosal fe tårka inu srogmi okuli febe **bode**. Tako bodo inu tolzheio Neverniki tudi te kåršchenike po fili inu kriuiini KPo 1567, XVIII; Kateri skriuunu **bodde**, ta šam febe rani DJ 1575, 115; Tarnie pak celo lipo Zuate .. Ali kadar vshe hkonzu pride, tako fe nishtar drugo neuidi, kakor .. špizhafto bodezhe inu oftro Tarnie, katero kdrusimu nei, kakor da **bode** JPo 1578, II,125;

Ena Pripuvift v'eniga Norza úftih, je kakòr ena tèrna mladiza, katera v'eniga pyaniga roko **bodde** DB 1584, I,326a; Shalovanje inu tèrpenje je dvuje: Enu kateru fi šam zhlovik naloshy, pres Boshje sapuvidi, kakòr fo fe nékadaj Baalovi Farji famy **bodli** DB 1584, III,7a; Aku en fvojevoldn hud zhlovik poftvojem dopadenju enimu vřakaterimu mišli šhkodovati, inu sa ene bešéde volo ta mezh isdrejti, okuli febi inu po ludeh mahnti, **bofti** inu moriti, takimu fe ima pravizo fturiti škusi Rabelna TPo 1595, I,235; Moises je takovu dolgu poprej prerokoval: Ony njemu nejmajo obene Kofty slomyti. Inu Zacharias: Ony imajo vnjega **bofti** TPo 1595, I,298; Si li ti en ternou garm, kateri drugiga nihter ne sna, kakor **bofti**, taku ti oftani TPo 1595, II,143 / En kosal fe tårka inu srogmi okuli febe bode. Tako **bodo** inu tolzheio Neverniki tudi te kåršchenike po fili inu kriuiini KPo 1567, XVIII

pren. Inu to bodezhe tèrne, katero Chrifstufu niega šveto glavo **bode**, fo nalhe gårde befede KPo 1567, CLXXIb; Sakai imenuie to takouo Kralieuftuo Rog? Sato, da on štem Euangeliem kakor štim Rogom natla paha ali **bode**, vře kay fe kuli na fem fuetu supar niemu ftai ali šdiguie, Hudizha, ta Suet JPo 1578, III,49; Kateri nepametnu govory, ta **bodde** kakòr en mezh, Ampak téh modrih jesik osdraula DB 1584, I,321a

2. kaj; koga_{at} (pod kaj, v kaj) **povzročati komu duševno bolečino; bosti**: Katera ie ta zhetarta rizh? Ta ie. Da my vře nashe potrebnosti, Britkofti, Teshkozhe inu shalofti, kate nas vřaki dan pod Ozhy **Bodo** ali pahaio, naprei nešemo JPo 1578, II,50b; Mnogeteriga Vbosiga Greshnika niegouo greshno šiulienie **bode** inu oshaga vniega Veift JPo 1578, III,36; Te Smerti shellu je Gréh, tigà Greha muzh je pak Poftava. Kakòr de bi on rekàl: De Smèrt **bodde** inu nas mory, tu dela Gréh, kateri fe notri v'nas najde DB 1584, I,(3)b; Leta jamer ali revo je ta Hudizh škusi tiga Papelha gori obudil, inu je sazhejnja sdaj s'temi Rottami inu drugimi krivimi vuzheniki supet na novu, sakaj on nemore te bešede terpejti, ona njega **bodee** v'ozhy, inu ga flipy TPo 1595, II,257

// brezoseb.; koga [šmiselni osebek], (v čem) **čutiiti ostro bolečino; bosti**: Ampag muie ferce ie bilu koker šanem rifnim iefsihom obloshenu, Inu ie mene **bullu** vmuih obyftih TPo 1566, 132a [J. N.]

bosti se bodem se glag. nedov. [ˈboːsti se ˈboːdem se]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– sed. dv. 3. os.: bodeta se; ☉

kdo s **premišljenimi, posmehljivimi besedami se medsebojno prizadevati, žaliti; zbadati se**: Nu taku pak nejma te maininge, de bi fe le letu

B

myrnu imejlu ali hotelu imenovati, kadar se dva kregjata, **fe bodeta** inu fěkata, de bi eden .. nyu narasen hotel resvljzhi TPo 1595, II,315 [J. N.]

boštvo (buštvu, bustvo*, boštvo) -a sam. s
 ['bo:štvo -a]; P 115, K 25 (TC 1550, TC 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAR 1562, *P 1563, TO 1564, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, TkM 1579, DC 1579, DPo 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, BH 1584, DAg 1585, TPo 1595, TfC 1595)

– ed. im.: buštvu; – rod.: buštva; – daj.: boštvu; – tož.: b | uštvu/oštvo (JPo 1578, III,6); – mest.: b | u/o (JPo 1578, III,32) | š/s | t | vi/vu/u (*P 1563, 89); – or.: bu | š/s | tvom; ☹

Buštvtvu, paupertas, armut BH 1584, 77

1. veliko pomanjkanje materialnih dobrin;

revščina: Zhlouik kar bug nemu nalofhi koker **bufhtuu**/bolefan/ inu to fmeret nekar rad ne terpi TC 1550, 25(21b); te hude falsh hynauske kerszhenike .. groffouitu shtraifa .. **sbuftuom**, oli fuoiskami, oli Shlisami TT 1557, y4b; te druge dobre in hude pofuitne rizhi, shalof, blagu **bushtuu**, fdraue, bolefan, kratku terpe TL 1561, 36b; Tu **Bushtuu**, kir eden terpi rad, volnu .. koker, kadar fa Spofnane te prae Vere, bo nemu tu nega vřetu po fyli .. Oli kadar ta ogen, pouodna, tozha oli Turki tu nega vřamo, inu kōzhaio, Inu vtım fubper Boga nememra .. Taku **Bushtuu** [pridigarji] Hualio inu vřakiga opominaio, kadar zhes nee pride, de vtakim **Bushtui** bodo volni inu terpeslhui TAR 1562, 81b-82a; Moreli tada rėsan[!] kārřchenik Chrıstufov ofal biti? Kako pak? Obedan Boshij zhlovik na fvėtu nei, da bi ga Chrıstuf ne iesdil, kakōr fvoiga Ořla, bodi ikufhniavo, nadlugami, **sbufhtvom** bolesammı[!] alli sdrugim slim KPo 1567, CXXXVIIIb; kateri pag prafnuie inu po linobi hodi, ta bo imel dofti **bushtua** TC 1575, 359; ta Mosh more **v'bufhtvu** priti, kir ima eno nekėrbno sheno DB 1584, I,321b / Kir pag Crıftus .. Ie vtakim velikim **bushtui** inu veni Shtali royen TR 1558, B2b; Iogri fo .. vře sapuftili, tudi nyh Leban, sa Chrısfouo volio pořtauili: Petrus ie Krishan .. Ioannes .. grosno Martran tudi **vboshtuo** ali vreuo poflan JPo 1578, III,6; Vam je Ditece rojenu .. Ondu ga v'İaflih najdete, **v'bufhtvi** poloshenu TfC 1595, CLIII

2. zelo majhno premoženje; revščina: Leta boga uduua, ie .. uta Shtok .. is fuiga **bushtua** ufe tu, kar ie ona imeila, uus nee vshtag noter vergla TT 1557, 139; ty bofi niski ludie, deio vřelei na tei Cerqui ner tu bulshe .. řteimi bofimi radi inu fueřfelem podile od nih **bushtua** kar ner vezh premoreio TR 1558, P2a [A. J.]

boter -tra sam. m ['bo:ter -tra]; P 40, K 5 (TO 1564, TC 1575, DAg 1585, MD 1592, ZK 1595)

– ed. im.: bot | e/ė | r; – mn. im.: botr | i/y; →; ☹

odrasel kristjan, ki zastopa otroka pri krstu

in pomaga pri njegovi krřčanski vzgoji;

boter: Ozha, **Botry**, Botre inu uli kir fo per Kerřti, fo dolhni fa Otroke molyti TO 1564, 89a; Kadar mi hozhmo eniga dobriga kmetizha oli Purgarie, zheřtiti inu poshtouati, Taku nemu imamo nega prauı Prideuk dati inu isrezhi. Mui dobri poshteni Sofid, Striz, **Boter** oli periatel TC 1575, 222-223; KOKV SE IMA KARSZHOVATI. NARPOPREI IMA Predigar vprafhati, koku hozheo Starıřhi ali **Botri** Dete imenovati DAg 1585, A2a; *Deutfch.* Gevatter. *Latinė.* compater. *Windıfch.* **botėr.** *Italicė.* compare MD 1592, F1b; Hzhemu bodo **Botri** h'Kārřtu teh otruk naprořheni? .. de oni tu Detėce h'Kārřtu nefo, na njega meřti s'Bugom govorė, ina[!] sa nje prořio ZK 1595, 156 [M. Ć.]

botora gl. butara

botra -e sam. ř ['bo:tra -e]; P 14, K 4 (TO 1564, TC 1575, MD 1592, ZK 1595)

– ed. im.: botra; →; – mn. im.: botre; ☹

1. odrasla kristjanka, ki zastopa otroka pri krstu in pomaga pri njegovi krřčanski vzgoji;

botra: Botri inu **Botre** fo Duhouski Starıřhi, fo dolshni nih Setce[!] uıřhati inu napelovati Vnebeřa TO 1564, 92a; Vi Botri inu **Botre**, vi imate veiditi fakai inu fa zhes volo řte vi od tih Starıřehu letiga Diteta, kletimu Kerszhouanu naprořheni inu pouableni TC 1575, 425; *Deutsch.* Gevatterin. *Latinė.* commater. *Windıfch.*

botra. *Italicė.* commare MD 1592, F1b

2. řenska, ki prostovoljno koga gmatno podpira; podpornica, mecenka: TEI

DOBRVROIENI GOSPEI, Gofpej Vřhuli od Zelkinga, v'Syrendorffi, &c. rojeni od Praga, &c. moji gnadlivi Gofpej inu **Botri**. Tega Vřıgamogozhiga Boga milořtivu per vas prebıvanje, Ozhino brambo inu shegan, řkusi İesufa Chrıstufa ZK 1595, 5 [M. Ć.]

bouim [mest. dv.] gl. oboj

bozi gl. bogi

boziga [rod. ed. itd.] gl. bog²

božec (božec, bužec) -řca sam. m ['bo:řec -řca(?)];

P 13, K 6 (TT 1557, TL 1567, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592)

– ed. im.: b | o/u | ř | e/ė | c; – rod.: buřca; – mn. im.: bořcy;

– rod.: buřcey; – tož.: bořcey; ☹

1. kdor ima malo ali niř materialnih dobrin;

reveř: Pridigary imao řnih Ouzhizami perıafniuu gouroriti/ Vduue/ **boshze** olkerbiti/ Vduue inu **Boshzy** fe imao tudi brumfku dershati TL 1567, 64b; OD BOSIH ALI **BVSHceu**, inu nyh trolřta DB 1584, I,(IIa)

2. kdor prosi za milořřino; berac: ie bil en **boshze**, timu ie bilu ime Lazarus, ta ie leřhal per nega uratıh poln torou, inu ie řelil fe nalřtiti řdrobtinami, kir fo padale od te myře

tiga bogatiga TT 1557, 222; **Bushèz, shza**, mendicus, Betler BH 1584, 48; *Deutfch.* Betler. *Latinè.* mendicus. *Windfich.* petlar, vbushez, **bushez**. *Italicè.* mendico, pezzente MD 1592, B2b [A. J.]

božič -a sam. m [bo'žič -a?]; P 21, K 10 (TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TAr 1562, TO 1564, TC 1575, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595)
- ed. im.: bož | y/i | č; - rod.: božy | č/c[!]; a; - mest.: bož | y/i | č | u/i; Ⓟ

ver. **praznik Kristusovega rojstva; božič**: ta Colender .. kashe dolti leit naprei te Nedelske Pushtabe inu kuliku Nedel tar Dni ie od **Boshyza** do Pufta TT 1557, ab; Na to Nedelo po **Boshizhu** DB 1584, III, Cc1b; *Deutfch.* Weihennacht. *Latinè.* feriae natalitatae. *Windfich.* **Boshizh**. *Italicè.* Natale di N. S. MD 1592, V1a / Mi moremo vřaz zhas, taku dobru ob Nedeli, ob **Boshyžu**, ob Velikinozhi pres greha delati, koker ob enim Delouniki TR 1558, T4a v času božiča; ob **Boshizhu**, fe prasnuje tu Djanje, de je ta Syn Boshji zhlovik poftal TPo 1595, II, 97 [M. Č.]

božični -a -o prid. [bo'žični -a]; P 51, K 16 (TR 1558, *P 1563, TO 1564, TPo 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TFC 1595)
- m. ed. im.: božični; - tož.: bož | i/y/ij | čni; - mest.: bož | i/ij/ji | čnim; - mn. im.: božyčni; - ž. ed. im.: bož | i/y | č/c[!]; (TC 1574) | na; - mn. im.: božične; Ⓟ

ki se nanaša na božič: **božični**: Mi moremo .. pres greha delati .. vřai, kadar fo te Nedele, inu try drugi **Boshyžni**, Velikinozhi, Vinkunshntni, inu tih logrou Prasniki TR 1558, T4a; Na **Boshijžni** Dan. Evangelium Luk. na 2 KPo 1567, CLXXXIIIb; ta Shcoff Peter Seepaher .. ie .. na **Boshizhni** vezher per vezhery fedozh, řnaglo řmertio vmerl TT 1577, 417; NA DAN ROISTVA GOSPoda nashiga Iefufa Chrifufata, kateri fe fice imenuie **Boshizhni** Dan, Euangelium JPo 1578, I, 22b; Od letiga imena [božji izveličar] je valha lubesan vtem **Boshijžnim** Prasniku, na noviga lejta dan řliřhala TPo 1595, I, 141; ALIA CANTIO DE NATIVITATE CHRISTI per Truberum. ENA DRUGA **BOSHizhna** Peiffen TFC 1595, CXLV, podobno tudi DC 1584 [M. Č.]

božji¹ -ega posam. [bo'žji?]; P 1, K 1 (TPo 1595)
- m. mn. im.: božji; Ⓟ

kdor je v določenem odnosu do Boga; božji: Paulus pravi, nařhe Vude na Semli, tu je, te hude luřte inu della moryti inu doli poloshiti, inu kakor ty isvoleni, fvyety, inu lubesni **Boshji**, obleizhi, ferzhnu vřmilenje, priasen, pohleuřzhino TPo 1595, II, 13
PRIM. božji² [M. Č.]

božji² (**božji, bužji**) -a -e prid. [bo'žji -a -e?]; P približno 14000, K 49 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, TA 1566, KB 1566,

TC 1567, TL 1567, TP 1567, TPo 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKm 1579, TPo 1579, DC 1579, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TIm 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

- m. ed. im.: b | o/u | žji; - rod.: bož | jiga/jega/řga/řga; - đaj.: bož | jimu/řmu/jemu (Juričičy)ymi (TC 1555, A4b); - tož.: bož | jil/jiga/jega (Juričičy)řga/řřga; - mest.: bož | jim/jem/im/jim/y (TR 1558, V3a); - or.: bož | jim/im; - đv. im.: božja; - rod.: božjih; - mn. im.: bož | jil/řje (TPo 1595, II, 91); - rod.: bož | jil/řih; - đaj.: bož | jim/im; - tož.: bož | je/řje (DB 1584, II, 172a); - mest.: bož | jil/řih; - or.: b | o/u | žjimi; - ž. ed. im.: bož | ja/řje (Trubar); - rod.: b | o/ó (DB 1584, III, 137b) | ž | je/y (Trubar)řje (DB 1584, II, 198a); - đaj.: b | o/u | ž | jil/řje; - tož.: bož | jo/ju (Juričičy)ja (TPo 1595)řje (Trubar)o/řđ (DB 1584, III, 6a); - mest.: bož | jil/řje/řje; - or.: božjo; - đv. im.: božji; - mn. im.: bož | je/y (Trubar); - rod.: b | o/u | ž | jil/řih/y (Trubar)řih; - đaj.: bož | jil/im/jem; - tož.: bož | je/e; - mest.: bož | jil/řih/řeh; - or.: bož | jimi/imi/jemi; - s. ed. im.: božje; - rod.: b | o/a[!] (*P 1563, 45) | ž | jiga/jega/řga/řga; - đaj.: bož | jimu/jemu (Juričičy)řmu/řmu; - tož.: božje; - mest.: bož | jim/jem/im/jim/yimu (TAr 1562, 105b); - or.: bož | jim/jem; - đv. or.: bož | jima/řma; - mn. im.: božja; - ř; Ⓟ

1. ki bitnostno pripada Bogu; božji: Koku fe pa ty duei Naturo, ta **Boshya** inu ta zhloueska Vcrifufu, veni Perfoni vkupe glihau, tu řftu Bug vei TR 1558, B4b; temuzh fo le try Perfone, katera fo vře eniga řamiga **Boshjiga** bitja ali Bogafiva, eniga vezhniga velizhafiva, modruřti, pravize DB 1584, I, allia; Od **Boshjih** ozhy. **Boshje** ozhy vřelej odperte řtoje, zhes vře zlovezhke poti DB 1584, I, (1)vb; Od **Boshje** řape pride mras, inu velike vóde DB 1584, I, 278a[=277a]; Poglejte GOSPVĐ je řymenom poklžal Bezaleela, .. inu ga je napolnil **s'Boshjim** Duhum, de je modř, řaftopen inu vmejtal k'vřimu dellu DB 1584, I, 59b; İNu kadar je GOSPVĐ bil nehal **s'Moseřom** govorit, na tej Gorri Sinai, je on njemu dal dveje Table tiga prizhovanja, te fo bilė kamenate, inu piflane **s'Boshjim** pėřftom DB 1584, I, 56a; **Boshja** roka je tudi priřhla vřuda, de je on nym dal enaku ferce, řturit po Krajlevi inu řeh Viudou řapuvidi, is beřede tiga GOSPVĐA DB 1584, I, 247a; Chrifus odgovori, Hudizh, nekar taku, ta zhlovik nei řamuzh od kruha řhiu, temuzh od řledne Beřede, katera gre is **Bořhyh** vuřt TPo 1595, I, 155; onu pride, kadar je [hudič] ta Greih prou vřerze pořadil, de fe řudje ne hote puřtiti řrolřtati, temuzh pred Bugom fe boye inu beifhe. Ampak kadar bi **Boshje** řerze pruti tem greiřnikom takovu bilu, taku bi fe ja Chrifus drugazhi pruti Tomashu řerřal TPo 1595, III, 11; Taku fo te try Perfone řipu inu prou vtem Symbolu ali Iogerski Vri řapopadene, uvenim edinim **Boshjim** řtanu TPo 1595, II, 104 / Inu te Vřhy fo bilė na zhlovėkih inu na řhivini. Tedaj fe Zuperniki đjali k'Pharaonu: Letu je **Boshji** pėřft DB 1584, I, 39a *to kaže moč, voljo Boga*; Kadar

B

pak tiga Hudizha vunkaj isganjanje se stury, de se ima **Boshji** Perft viditi, inu tu Nebelku Krajlestvu blisu imejti, tukaj se ta Hudizh vpyra, inu se brani, kakor dolgu on more TPo 1595, I,174 / Vše ftvari fo **v'Boshjih** rokah, inu se nam ne more nihtar hudiga nameriti, tāmuzh kadār ie nafh zhaft KPo 1567, CXXXV *so odvisne od volje Boga*; Nēli zhlovēku bulshe, jefti inu pyti, inu s'fvojo duhno dobre vole biti v'fvoim delli? Ali tu fim jeft tudi vidil, de tu od **Boshje** roke pride DB 1584, I,329a; Kadar je pak she vupanje tukaj, inu ta rejzh, **vBoshih** rokah ftoji, taku se ima nekaj nad tem vagati inu terpejti TPo 1595, I,239 / gori gre uta nebela, Sidi na defnici **Boshy** tiga Ozheta Vfiġa-mogozhiga, Od tot on pride foditi te shiue inu te mertue TA 1555, A3b *v časti Boga*; Angel Cristufa eniga Viuda imenuje .. ker je on fkus svoje terpenje v'fvojo zhaft shal, inu na **Boshjo** defnizo fedēl DB 1584, II,86b / Nu je v'fhe pak Christus fksu to defnizo **Boshjo** povishan, inu je prejel to oblubo tiga Svetiga Duha od Ozhe-ta TPo 1595, II,80 / Cristus ie shal gori Vnebešā, de se sdai fa nas iskashuie pred tim **Boshym** oblizhiem TR 1558, d4a; dua Sakoinika takovu pred **Boshjim** oblizhjem rifnizhnu morajo hvaliti, de fta venim ftanu, kateri Bogu dopade TPo 1595, III,181 / Is letiga vfiġa v'faki more dobru faftopiti de ta Adamou Greh nei ena mahina rezh bila pred **Boshyma** ozhima TT 1557, m3a; Sakaj greh je ena takova gnufnoba, inu taku en prevelik dolg pred **Boshjima** ozhi-ma bil, de my nefimo mogli, ni fksu slatu ni frebro .. temuzh le fksu to drago rejshno kry Boshjiga synu .. odrefheni biti DB 1584, I,16a; kateri pred **Boshymi** ozhyma v'felej ftoje, njega radi postluhajo, inu gledajo TPo 1595, III,160 / Ta Euan-geli se nema Hynausku falsh fercem, fa blaga oli fa prafne huale uolo, temuzh zhifitu, is prauiga celiga ferza, is **Boshyh** uuft, koker bi fam Bug .. upryzho bil, faftopnu pridigati TL 1561, 57a

avtentično

// **ki je lasten Bogu; božji**: Take rizhi vse, fe imenuio, Gnada **Boshya**, fakai take dobre, lipe inu nuzne rizhi prido inu bodo dane le od Buga TT 1557, r4b; S. Paula Lyfti fo fueliko **Boshyo** kunshtio inu modrushtio[!] pifšani TT 1560, eb; ta ifti ie dal eno fuitlo fuitlobo vta nasha ferza, de skufi nas v'ftane tu refuizhene od tiga fpošnane te Glorie **Boshye** vtim Oblizhye Iefufouim Cristufeuim TL 1561, 60a; Obtū kadar ta nasha ferza fo fto Vero skufi S. Duha potroshtona inu obefelena .. Taku stuprou fpošnao prou, To myloft **Boshyo**, To **Boshyo** Ozhino mišfal inu Volo pruti nom TAf 1562, 33b; taku tudi ta, kateri zheftu krat prifega, inu ymenuie **Boshie** yme, nei zhift od grehou DJ 1575, 95; Vtem fe ie rasodela Liubesan **Boshya** proti nam, da ie Bog fuoiega iedinoroyenega Synu pošlal na ta

Suet, da skosi niega shyuemo JPo 1578, II,73; letē fame Buqve .. letu gvifhnu inu rifnizhnu Boshje prizhovanje imajo, de fo one **Boshje**, inu de od famiga Boga fvetiga Duha femkaj prideo DB 1584, I,αV1a; Oblejcite ta Arnošh **Boshji**, de bote mogli obfati pruti timu kunfhtnimu satēkanju tiga Hudizha DB 1584, III,105b; **Boshje** ime se nēma nepridnu imenovati DB 1584, I,47b; Sakaj onu je bulshe, aku je **Boshja** vola, de vy tērpite, sa dobriga djanja volo, kakōr sa hudu djanje DB 1584, III,121b; V potelefnih rizhez imamo my nalho voljo **vBoshjo** volo poštaviti TPo 1595, I,104; is vode Vinu fturiti. Takova kunfht, je le **Boshja** kunfht, kateri je en GOSPVD zhes vfo ftvar, ty zhloveki je nesnajo <Christus fe iskalhe, de je on Bug> TPo 1595, I,96; Stephanus v'Nebu gori gleda, inu vidi tukaj to zhaft **Boshjo**, inu Iesufa njegoviga Synu na defnizi Boshji TPo 1595, III,30; jeft [se] v'fem Bogabojezhim brumnim Karfzhenikom vnyh Molitou, inu nas vse kmallu tej Gnadi inu Milofti **Boshji** fvejftu porozhim TPo 1595, I,);(0:(6a; on [je] ta pravi vezhni Far, kateri satu na ta preklet Leifs pride, inu ga febi k'fvetimu Altarju stury, de my od Greihou profty **k'Boshji** Gnadi pridemo, inu Boshji otroci bodemo TPo 1595, I,287; Sa tiga volo fe ne prevsamo nihzhe obene gnade ni darou, fi li ti vuzhen, snalh vezh kakor en drugi, taku nuzaj takovih darou Bogu hzhalfiti, inu tvoymu Blifhnimu h'pridu. Zhe se ti pak nyh prevsamelh, taku ti **Boshjo** nemiloft na tebe nakladash TPo 1595, I,136; TA GNADA NASHIGA GOSPVDa Iesufa Christufa, inu ta lubesan **Boshja**, inu ta dar inu muzh Svetiga Duha bodi fvami v'fejmi, Amen TPo 1595, III,206; ta GOSPVD .. pravi on potle: Poberi se Sathan od mene, tifi meni v'pohuihfainju, Sakaj ti ne meinifh kar je **Boshje**, temuzh kar je zhloveku TPo 1595, III,102 / Cristus je **Boshja** Modruft DB 1584, I,)(IIIb; Kadar fe je Christus ta syn Boshy taku ponišhal, inu vfo fvojo zhaft na tu vbogu Mešsu obernil, inu ta **Boshja** Majefsteta, pred katerim ty Angeli trepezhejo, fe je taku fem doli puštila TPo 1595, I,32 / **Boshja** noroſt inu ſhibkuſt je ta S. Evangeli, kateri je pred tymi modrimu inu fvetimi tiga Svitā nor inu kezarlki DB 1584, III,90a / Obto sa vbushtua ftran obedan ne beshi pred Sakonom, Le fesi kniemu **Vboshym** imenu, inu se potle dershi Vboshym ftrahu vtoym delu, ali ftanu JPo 1578, I,51a; Ty brumni fo tudi pēr **Boshjim** imeni pērfeġali DB 1584, I,)(¹V1a / Elimas) leta beſfeda ima v'udouf-kim jesiki takou glas, kakōr de bi fe on bil imenoval, Eli Meſſia, tu je, Boshji Krajl, ali Boshji ſhalbani. Sakaj Iudje, inu ſuſseb taki Iudje, imajo to navado, de ſe ſtakimi viſſokimi **Boshjimi** imeni imenujo DB 1584, III,68b; kadar ta falsh Cerkou enu stury, inu hozhe stem imenom **Boshjim**, to pravo Cerkou vpan

devati inu ferdamnovati, tukaj vela gorigledanja, de fe ti ne puftih ftrafhiti TPo 1595, II,75; Eden je en Gofpud, ta drugi en Hlapez. Tiga fe ne pufty en Karfzhenik motiti, temuzh pravi:

Bofhim Imeni, na Semli onu nejma drugazhu biti, inu yti, aku jefst lih en telhelhi Stan imam, kakor Gofpud inu frava vHifhi TPo 1595, I,22

/ vy nihfter ne hozhte odpuftiti, inu bi hoteli vfe taku gladku rajtati? Nefurite ga sa **Boshjo** volo, poloshite valhe greihe na eno vago, inu valhiga blifhniga tudi, inu ne fturite vezh, kakor je valh Nebelki ozha svalhimi veliku inu velikimi greihi fturil TPo 1595, II,279 *nikar ne storite tega* / Ariel fe rezhe **Boshji** Leu. Taku fo Iudje tu Méftu Ierusalem imenovali, satu, ker je onu od Buga mogozhe bilu. Sdaj pak ima onu **Boshji** Leu imenovanu biti, satu, ker Bug hozhe super tuiftu vojlkovati DB 1584, II,11b

/ vfe Mefsu bo Isvelizharja **Boshjiga** vidilu DB 1584, III,31b; Taku on vřaj tu ime prou inu lipu sadene, inu karfty tu Diteze raunu kakor ta Angel. De je onu Isvelizhar, inu en takou Isvelizhar, katerimu fe pravi **Boshji** Isvelizhar, tu je, kateriga je Bug fam kIsvelizharju pořtavi, inu ferordnal TPo 1595, I,141 / v zvezì **božje bukve** lebna ino živih OD BUQVI **BOSHIIH** tiga Lebna inu Shivih. Od teh kir fo vBuqvi teh Shivih sapifřani, inu kateteri[!] nefo n'nje sapifřani, temuzh v'Semlo, inu morajo is nje satreni biti

DB 1584, I,(IIb o knjigi, kjer so zapisana vsa človeřka dejanja / v zvezì **v božje ime** *Deutfch.* Allmüfen. *Latinè.* elemofina. *Windifsch.* **vbošhje** imè, almofhen. *Italicè.* elemofina MD 1592, A2b *milořčina*

// **ki je v zvezì z delovanjem, dejanjem Boga: božji:** Potle ta Verni .. Nikomer ne dei hudu/ on fe na vřim derfhi/ le po **bofhym** inu Iogrouim vuki TC 1550, 238(127a); Sakai Bug, kateti ie vkafal to luzh is te temme naprei fucititi, ta ifti ie dal eno fuitlo vo fuitlobo vta nasha ferza, de skufi nas vřtane tu refuizhene od tiga řpofnane te Glorie Boshye vtim oblizhye Iefufouim Criftufeum. Inu mi imamo leta Shaz vtih glinouih pořlodah, de ta preuifřoka muzh, bode **Boshya**, inu nekar od nas TL 1561, 60a; tako řai **Boshij** Sigilli inu potèrienie nefo nikuli obenimu Zhloveku fallili. Ako ie le on oblubi **Boshij** veroval KPo 1567, XLVIIIb; Inu nim ie bilu porozhenu, de ne imajo shkoditi tei trau na femli, ne obenimu řelennu .. temuzh řamuzh tim ludem, kateri ne imajo **Boshya** řnamina na nih zhelih TT 1577, 325; Praude fo řame na řebi ena pořtava **Boshja**, kakor Iosaphat pravi, de je Prauda tiga GOSPVDA DB 1584, III,91b; Sakaj gdur fe Gofpofzhini supè řtavi, ta fe supè pořtavi **Boshji** ordnungi DB 1584, I,cV1b; H'pulflednimu fo lete Buque ena prava islaga inu Exempel te pèrve Sapuvidi **Boshje:** Sakaj ti vidifh letukaj, de on řkus inu řkus vuzhy Boga fe bati,

inu na njega řavupati DB 1584, II,139b; letu je obuje **Boshje** dellu, beřsèda inu vera, satu more odpulzhainje teh greihou, tudi **Boshje** dellu biti, aku je lih Bug le řkusi te zhlovèke opravi TPo 1595, II,255; Ali nihfter s'tem mainje, ři bodi ta řeslotik sa tiga vunainiga lebna volo mej nami, kakor hozhe, kadar my pred **Boshjo** fodbo pridemo TPo 1595, III,113; Sakaj my fmo vři **vBoshji** Praudi, inu vferdamnanju bily, sa nafhjih greihou volo TPo 1595, II,146; Aku je lih ta Hudizh en řufsebni Moifter na tu, inu nas prejrd inu prejrd s'tem řkufha, de my nafhiga GOSPVDA Boga radi na řashe řtavimo, tu je, de my **Boshji** oblubi neradi verujemo TPo 1595, II,251; ta pèrvi řhtuk od lete Legende Svetiga Paula, katera fe mej temi Karfzheniki .. ima pridigovati .. Nikar satu, de bi my hoteli S. Paula moliti, inu eniga Boga is njega fturiti, kakor ty Papeřhniki řture, temuzh, de Iudje **Boshja** zudeřsa[!] řifřio, inu fe vuzhe, koku fe ony is nje pobulřhajo TPo 1595, III,49; ty Papeřhniki nikar ne vejdou, kaj fe pravi, te Sapuvidi **Boshje** derřhati TPo 1595, II,54; De fe Iudje takoviga vuzhe inu vejdou je viřřoku potreba sa teh řramotnih prekletih Rotyrarřkih duhou volo, kateri .. pravio: voda je voda .. Tiga pak ony nevejdou, de je per takovi vodi ta beřsèda Boshja, satu ena nej vezh řhleht voda, temuzh ena **Boshja** voda TPo 1595, II,255; denarij inu Blagu, řdravu Tellu, inu tem glih reizhy, fo **Boshji** Daruvi inu řhegen TPo 1595, II,118; Kadar vy takovu fturite, taku nejma pomankainja imejti, ři vas tedaj ta Sodni dan najde per Misi, ali vpořteli, v'Ćerqvi ali na Tergu, zhujozhe ali řpezhe, taku onu vfe glih vela, Sakaj on vas najde **v'Boshy** brambi TPo 1595, I,13 / vuzhite fe tih beřed **bořhyh** is vuna de kadar bote vnađlugah oli merli/ bote dořti lepìh řtrořhtou imeili pred řebo TC 1550, 89(53a); Mi fe tudi is danashniga Euangelia vuzhimo, de imamo radi od Buga gouriti, tu S. Pifřmu brati, inu te beřede **Boshye** řesmis-hlouati TR 1558, c4a; Isvelizhani fo ty, kateri fo h'tiga řagneta Vezherji povabljeni .. Letu fo řifřizhne **Boshje** beřsède DB 1584, III,149a; **Boshye** beřsède, oblube, preden fe doperneřso, fe vidio norřke TPo 1595, I,149 / ekřpr. Tako fe iřhe povod pravim řarfřchenikom danafřni **Boshij** dan godi KPo 1567, CLIB *danes* / Sakaj my fmo Boshji pomozhniki, vy řte **Boshja** řal, inu **Boshje** řesydanje DB 1584, III,90b / Kateri bo premogel, timu iefst hozho dati iefsti od tiga dreuia tiga lebna, kir ie vřredi tiga **Boshya** Paradisha TT 1577, 273 / my imamo letu řèrdnu vēditi, de is leřih famih řvetih Buqvi, kakor is eniga řhlahtniga **Boshjiga** Studenza, isvira, inu řemkaj pride, vfe tu, kar more en Zhlovik řvetiga řgovoriti, piřřati ali fturiti DB 1584, I,aV1b / v zvezì **božje kraljeřtvo** Sakai tu kraleuftuu **Boshye** nei ta řpifřa inu tu pytie, temuzh ta

B

prauiza, inu ta myr, inu tu vefelie vtim fuetim Duhu TT 1560, 23a *nebesa*; **Boshje** Krajleftvu nepride, de bi fe svunaj posnalu, inu fe tudi neprezhe: Pole, letu ali letam je. Sakaj pole, **Boshje** krajleftvu je snotraj v'vas DB 1584, III,41b; Iudje bi tudi radi hoteli eno neglihoto vtem Krailejftvi **Boshym** imejti TPo 1595, I,123; My Ajdje smo ptuji inu ne flifhimo **h'Boshjimu** Krajleftvu, Ampak ty trydfseti Srebernikou, sa katere je nafh lubi Gofpud Christuf prodan, ty sadobe tem ptujim tudi eno pogrebŷzhino TPo 1595, I,259

// **ki izhaja iz Boga; božji**: Neuerni ne fmsilosi inu ne ŷaftopio, menio de oni fami od febe, pres shegna **Boshyga** .. fui kruh inu fuie blagu dobe TC 1555, C7; Myr **Boshy** ie tih Vernih ner tu vegfhe blagu TR 1558, Lb; Puidite ŷdai v'lag na fui dum ŷmyrom **Boshym** TO 1564, 106a; Sakai oni imao to prauo luzh **Boshyo** v'febi inu pred febo, fatu bodo tudi shnim Kralouali inu vshiuili to Vezhno dobru TO 1577, 502; My noŷimo takou filn shaz, tu ŷponanje te svitlobe **Boshje**, vperŷtenih poŷfodah, de je ta nefmafna kraft Boshia, inu nikar od nas TPo 1595, III,17; Taku kadar Bug enu lejtju letimu ali enimu drugimu .. dobro frezho da, de doŷti ŷhita dobi, ali tu ŷvoje delu dobru prodia inu isvede, Takou ŷhegen, fe ima ŷflifŷom ŷparati, inu nikar miŷliti, de bi fe imejlu satu ŷtejm vezh verzorati inu gori puŷtiti yti, Ne, **Boshji** Shegen ima v'felej vzhaŷti derŷhan, inu na eno prihodno potrejbo ŷparan biti. Kadar fe pak tu ne ŷtury, temuzh ta Shegen **Boshji** fe taku framotnu k'grejhom inu k'framoti hudu nuza inu potrati, taku ljudje Boga ŷtejm referde TPo 1595, I,180

● — **božja njiva / božji žegen posebej določen prostor za pokopavanje mrličev; pokopaliŷče**: Gdo ie letukaie ta v'art, v'katerim ie Christuf pokopan bil, shegnal? **Boshij** shegan alli Freithof alli Nijva, bode shegnana ŷkusi befedo Boshio inu ŷkusi Molitov k'arŷhanŷko KPo 1567, CLXIXb; Ampak ŷkusi te trydfseti Srebernike, katere je Iudesh is Christuŷa ŷkupil, pridemo my tudi keni **Boshji** Nyvi, inu kenimu takovimu Grobu, ker nas nafh GOSPVd Christuf na fodni dan ŷpet vunkaj bode Klizal TPo 1595, I,259; **božja ŷiba velika nesreča kot kazen za greh proti Bogu; ŷiba božja**: On pak prerokuje tako nefrezho, nikar le ludu, temuzh tudi v'fem okuli leshezhim deŷhelam inu ŷoffedom .. Sakaj Babelŷki Krajl je im'el **Boshja** ŷhiba biti, zhes v'fe deŷhele DB 1584, II,122a; Nyh Hiŷha ima myr pred ŷraham, inu **Boshja** ŷhiba nej nad nymi DB 1584, I,272a; ● — bibl. letukaj v'kasuje ta GOSPVd nikar le timu Ceŷŷariu dati, kar je tiga Ceŷŷarja, temuzh tudi Bogu, kar je **Boshje** TPo 1595, II,287 *naj vsakdo dobi tiŷto, kar mu pripada*

● — preg. Onu ie lesheishe, eni kameli puiti ŷkufi uuŷhefa ene igle, koker enimu bogatimu puiti vtu kraleuŷtuu **Boshye** TT 1557, 129 *bogati bodo teško zveličani*; ● — preg. Onu ie piŷŷanu, de ta zhlouik ne bode ŷhiu na ŷamim kruhu, temuzh od sledne beŷede **Boshye** TT 1557, 169 *človek potrebuje za življenje tudi Boga/božjo besedo*; Ta Zhlouik ne ŷhiui ob ŷamim Kruhu, tamuzh ob v'ŷaki Befedi, katera gre is v'ŷt **Boshijh** JPo 1578, I,85a

◆ — ver. **božja ŷkrinja/arka / ŷkrinja božje zaveze ŷkrinja, ki je bila znamenje zaveze Boga in izraelskega ljudŷtva; ŷkrinja zaveze**: Inu kir fe ie ta Tempel (oli Cerkou) vnebi odperl, inu ta Arca oli ŷkryna **Boshya** fe ie vnim vidila TT 1577, 355; INu on ŷi je hiŷhe ŷturil v'Davidovim Meŷti, inu je **Boshji** ŷkrini enu mejŷtu naredil, inu je zhes eno Vtto reŷproŷterl. Taiftokrat je David djal: **Boshjo** ŷkrinjio n'ema nihzhe noŷiti, kakor le Leviti DB 1584, I,227a; INu pole, Zadok je bil tudi ondi, inu v'ŷi Leviti, kateri ŷo p'er njemu bili, inu ŷo nelli ŷkryno te Savese **Boshje** DB 1584, I,176a; on [David] k'Zadoku timu Farju pravi, kadar je on njega ŷto ŷkryno **Boshjo** ŷupet v'kasal v'leruŷalem yti: Pojdi ti tjakaj inu p'erneŷti to ŷkryno ŷupet vtu Mejŷtu TPo 1595, II,48; ver. **božje dolžne bukke / božji register knjiga, v katero so zapisana človekova dejanja, med katerimi so grešna dejanja tista, ki so zanj obremenilna**: enu pravu ŷerzhnu nedopadenje na naŷnih greiŷih imamo, inu odpuŷzhainje teh iŷtih, ŷkusi naŷhiga GOSPVDA Christuŷa vupamo, kateri je sa nas plazhal, inu nje is teh dolŷnih Bukou **Boshyh**, ŷkusi ŷvoje terpleinje inu ŷmert, isbriffal TPo 1595, III,115; Tu je tu p'ervu od lete priglihe, de fe nihzhe nejma zhiŷtoŷti, poŷhteinja, ali drusiga prevseti, temuzh fe en v'ŷakateri pred Bugom dolŷhan dati, inu ŷponati, on ŷtoji **v'Boshjim** Regiŷtru, inu je veliku dolŷhan, en pak nemore plazhati, ni fam febi is teh dolgoŷu pomagati TPo 1595, III,113; ver. **božji duh tretja oseba troedinega Boga; Sveti duh**: inu moy Duh, kateri ie **Sboshym** Duhom rafŷuezhen inu ie edna rizh ŷhnyim ratal, fe vnijednoi drugoi ŷtuari neima vefelit, kakor vtem da ie meni ŷdai fuoiu miloŷt tako obilno podelil JPo 1578, III,59; nihzhe Ieŷuŷa nekolne, kir govory ŷkusi **Boshjiga** Duha: Inu nihzhe nemore rezhy, Ieŷus je ta GOSPVd, ŷamuzh le ŷkusi ŷvetiga duha DB 1584, III,94a; V'erni tudi dobrih dell fe satu flifŷajo, de eno dobro vejŷt ohranio, inu d'e nereshalio S. duha **Boshjiga**, ŷ'katerim ŷo ŷapezhateni, h'timu dnevi tiga odrilhenja DB 1584, I,biVb; aku je leta Duh, **Boshji** Duh, inu od Buga vunkaj gre, inu pak niŷter v'Bugi nej, kar bi nikar vezhnu, v'ŷigamogozhnu, ŷvetu, modru, dobru inu nepoginezhe ne bilu, kakor je on, taku more ijtj, de je ta Duh **Boshji** vezhni Bug, inu v'ŷaj ena reŷlozhena Perŷona od Ozheta inu Synu TPo 1595, II,102; on [hudič] pride

knám .. vouchijm gvantu. Sakaj nerpopej govore taki Boshjo befsedo, inu tu S. Pifmu, hvalio veliku od Chrifufa, od **Boshjiga** duha, vejdo vfe bujle kakor drugi TPo 1595, II,175; ver. **deset božjih zapovedi** *zapovedi, ki jih je Bog dal Mojzesu na gori Sinaj; deset božjih zapovedi*: TV fo te defed fapuuidi **bofhye**/teifte tudi Moifes pifhe TC 1550, (12a); on govory, od Poftave **Boshjih** defset sapuvidi, katerih oben zhlovik, kir je od Adama femkaj po naturi rojen, nemore popolnoma deršhati, veliku majne fkusi fvoja della v'Nebella priti DB 1584, I,111b; ver. **sin božji / božji sin druga oseba troedinega Boga; Sin božji**: On ie final prou inu Veroual, de Crifus ie prau Bug inu prau zhlouik, ta prau Mellias, **Boshy** inu Daidou Syn TR 1558, E1b; Da ta zhlouik uei, fna inu Veruie, de utim Bogaftui fo try Perfone, inu de tu Bogaftuu te S. Troice hozhe ufim Vernim fa volo te druge Perfone, kir ie Syn **Boshy**, fa nega Martre vole biti miloftiu TO 1564, 18a; Kateri pak neueruye, ta ie vshe obfoven. Sakai on nei Veroual vto Ime tiga iedino rokane Synu **Boshyega** JPo 1578, II,72b; Letu fim jeft vam pifsal, kir verujete **v'Boshjiga** Synu Ime, de bote vejidli, de imate vezhni leben, inu de verujete **v'Boshjiga** Synu Ime DB 1584, III,126a; Aku on pak ima isvelizhan biti, taku more narpoprej fkusi tiga Synu **Boshjiga** odpufzhainje vfeh fvojeh greihou imejti TPo 1595, II,215; Ie li ta Syn **Boshji** ta ravenpild tiga Ozheta, taku on mora fkusi uvenim Boshjim Bitju ali ftanu biti stem Ozhetom TPo 1595, II,98; od Adama noter do Abrahamu, fe je ta Syn **Boshji** imenoval te Shene Sejme, Potler fe mu je djalu in Syn Abrahamou, Iacobou, Davidou, inu taku naprej, je pak vfaj ta edini zhlovik, Iesus Chrifus TPo 1595, II,103; Gdu bi ne hotil Boga is ferza satu sahvaliti, de ta Syn **Boshji** na Krishu visi, inu to prekletvo, katera je sa greihou volo na nas flifhala, zhes fe vsame TPo 1595, I,286; ja tudi ferdamnani zhloueki, danas taku kveliki zhafiti pridemo, de fmo my enu Mellu inu Kry s'tem synum **Boshym** poftali TPo 1595, I,31; ver. **tri božja imena/božje persone tri osebe krščanskega Boga**: Vtih Daidouih beffedah imamo Try **Boshja** Imena oli Try Perfone, Beffedo, Gofpudi, Duha TT 1557, k4b

◆ — — **božji žlak/udarec naglo prenehanje delovanja ali okvara življenjsko pomembnih organov zaradi krvavitve ali zamašitve žile; kap**: Crifus osdraui eniga od **Boshyga** shlaka udarieniga TE 1555, A6b; *Crajnfski Boshji* shlak *Slovénski oli Besjázhki Boshji* vdaraz DB 1584, III,Ce111b; *Deutfch*. Schlag. *Latinè*. paralyfis, apoplexia. *Windifch*. **boshji** shlak. *Cr*. boshji udaraz. *Italicè*. apoplefsia, parafifia, il cuder della goccia MD 1592, N2b; Takovu je hotel ta GOSPVD letukaj sufseb nasnanje dati, s'tem od **Boshjiga** fhlaaka vdarjenim, kateri je tukaj

leshal, na tej pofteli, po tej naturi inu fhegi te bolesni, inu je vshve vfe fhtiri, roke inu noge od febe istegnil TPo 1595, II,257; komulz ali roka, inu drugi vudi lipu raunu inu gvifhnu ftoje, katere ta od **Boshjiga** fhlaaka vdarjeni poprej ne mogel kfebi s'kerzhit TPo 1595, II,257; Apoplexia. *Germ*. der Schlag/ der Tropff/ die Handt Gotes. *Sclav*. **bofhy**/fhlak[!] MTh 1603, I,104

2. **ki je, si prizadeva biti v skladu z nauki, zapovedmi Boga; božji**: Ti pak menio inu uzchio, da fo oni ta fama edina Katholifka **Boshia** Cerkov: sunai katere bi ne bilu ni Boga ni isvelizhanja KB 1566, H2b; Kateri mogo **vBosho** Gmaino priti, ali nikar, inu poleg tiga koku fe vfakateri vKampifzhi ima sa fuoio ftran zhiftu deršhati DB 1578, 168a; LETu je ta shegen, s'katerim je Moses, ta Mosh **Boshji** Israelfke Otroke pred fvojo fmèrtjo shegal DB 1584, I,118a; pred tém Stollom je fedem bakèl s'ognjon[!] gorelu, katere fo ty fedem Duhuvi **Boshji** DB 1584, III,139a; PAVL APOSTEL IESVSOV Crifufou, fkusi Boshyo volo, inu Timoteus nafh Brat. Tej **Boshji** Gmajni v'Korinti, sovfemi Svetniki red, po vfeh Ahaji DB 1584, III,96b; Sakaj bi fe ti hotel tedaj pred to nadlugo prefrafhiti inu bati .. onu le na tem faly, de ty inu tvoj Sakonfku drushe, kakor ena prava ceila Cerkou **Boshja** satu profifih? TPo 1595, III,191; Taku govory Paulus, Act. 20. merkajte famy na febe .. de imate pafti **Boshjo** Gmaino, katero je on [Kristus] fkusi fvojo laftno kry dobil TPo 1595, II,99; Onu je prejd inu prejd vsem **Boshjim** fvetim ludem hudu fhlu .. Ampak Bug je nje hpuflednimu odvtil TPo 1595, II,37[=47]; Ty ljudje neifo taku v'grofoviti temmi tjakaj fhli, kakor ty Ajdje, Sakaj ony fo Boshjo Befsedo imejli, inu fo **Boshji** folk imenovani TPo 1595, I,146; ljudje vuzhe, de fo vfelej dvej Cerkvi. Ena ta falh Cerkou, katera vfaj tu Ime ima, inu fe imenuje Cerkou inu **Boshji** Folk, kir vfaj nej TPo 1595, II,75; aku bi bilu kej kaj .. vletej tiga **Boshyga** Mosha Martina Lutherja rainciga Hifhni Poftili pregledanu .. de bi hoteli is Karlzhanfke lubesni fam popraviti TPo 1595, I,):0;(5b; my fkusi Chrifufa Erbi tiga vezhniga lebna, inu teh lubih Angelou, Patriarchou, Prerokou, inu Apoftolou, inu vfeh Svetnikou **Boshyh** .. tovarifhi do vekoma bomo oftali TPo 1595, III,201 / Inu de nas regira, visha inu pela po tei praui cefti **Boshy** TT 1557, n2b; Chrifufu imenuio Moiftra, ali neshelio niegoui Mlaishi biti: Tudi praeuico da ie prauizhan, inu da **Boshij** Pot prau vzhi JPo 1578, II,197

● — **vinograd božji / božji vinograd skupnost ljudi, ki verujejo v Boga; Gospodov vinograd**: O vy hudi fary, kay vy delate, Chrifufu moryte inu preganate. Ta vinograd **Boshy**, doli tarete *P 1563, 114; Potehmal ker nei od Buga obena guishna vra k'nyh preoberneniu poftalena:

B

temuzh more enu vbogu fapelanu ferce tudi, ob pufladni vri **v'Boshji** Vinograd priti, inu k'fuoji pufladni vri, kakor shahar na krishi, h'Criftufu preobèrnenu biti TTPre 1588, 50

3. ki je v določenem odnosu do Boga; božji: koker S. Paul vuzhi, Rom. 8. kir prauí, Mi fmo dolshniki **Boshy**, inu nekar tiga meſſa TT 1557, aa1a; Ta ifti vei inu more is eniga velikiga Greshnika en nebeski fuetnik, is Hudiga Brumen, is eniga **Boshyga** fourashnika, en **Boshy** Periatel ratati TT 1557, f2b; left fem en Iudouski mosh .. inu fem sflifſom vuzhen vti Ozhetoui poftauí, fem bil en aifrrar **Boshy**, koker fte tudi ui ufi denashni dan, inu fem leta pot noter do te fmerti preganal TT 1557, 406; Ty Pridigary fo Legati inu Sli **Boshy**, skufi te ifte Bug te ludy profsi de bi fe shnim fmirili inu ſprauili TO 1564, 60b; Sakaj my fmo **Boshji** pomozhniki, vy fte Boshja ral, inu Boshje fesydanje DB 1584, III,90b; IACOB **BOSHII** INV GOSPVDA Ieſufa Criftufa Hlapez DB 1584, III,133a; Svelizhan inu fvet je ta, kateri ima dejl na tem pèrvim gori vftajanju: Zhes take nema ta druga fmèrt oblaſti, temuzh ony bodo **Boshji** inu Criftufevi Farji, inu bodo shnym krajlovali taushent lejt DB 1584, III,150a; Betulia .. fe rezhe ena Dezhla, h'pomenenju, de fo v'tèmiſtim zhaſi ty brumni Verni Ludje, bily, ta zhifta Dèzhla **Boshja**, pres vſiga Malikovanja inu nevere DB 1584, II,132b; szhim ſaflushi ta Svejť takovo lubesan inu fheinkingo Boshjo, kateri je tiga Hudizha **Boshji** Sovraſhnik, inu ta nar vegſhi Boga shentavez? TPo 1595, II,92; Ioseph pred Pilatufha gre, inu sa GOSPVDI Criftufevu Tellu, kateriga je on kakor eniga Puntarja inu **Boshjiga** Shentauza bil obfodil, profsi TPo 1595, I,307; Sufseb pak ſtury tu nam enu veliku pomifhleinje, kir ſflifhimo, koku je od takoviga Diteta ta Angel **Boshji** pridigoval, prejden je vMaterinin teleſfu bilu pozhetu TPo 1595, III,82; En Hlapec v'shtali, ena dekla vkuhejni, en hlapzhizh vShuli, ty bi bily ſgul **Boshji** hlapzi, kadar bi ony takovu sflifſom ſturili, kar nym od Ozheta inu Materie, od goſpudou inu fravv vhiſhi ſturiti bode naloshenu TPo 1595, II,246; Paulus pravi, Rom. 13. Ta Goſpofzhina je **Boshja** slushabniza, tebi h'dobrimu TPo 1595, III,141; Lakomniki fo tudi veliki Malikouzi **Bofhy**, inu shentovauzi TPo 1595, I,44 / De le ſa uolo te Vere Vieufu, mi ratamo inu poftanemo ty Otroci inu Erbizhi **Boshy** TT 1557, sb / Taku je Chriſtus is te zhrejde **Boshje** teh Iudou femkaj prihſhal .. ſatu tu Ime ima, inu fe mu pravi en Syn Abraamou, Davidou &c. TPo 1595, I,299

● — — **Bofhye** Ouze le Bofhyo beſedo poſluſhaio TPo 1595, II,32 *verniki*

◆ — — **božji človek kdor dela po navdihu Svetega duha; božji človek:** S. Pyfmu, prauí S. Paul, ie

prydu .. Inu ſturi tiga zhloueka vuzheniga htimu Ifuelyzhanu, inu vezhnimu lebnu, skufi to Vero Vieufu Criftufa, Inu de en **Boshy** zhloulik poſtane popolnom inu pernaredin vſakimu dobrimu dellu TPs 1566, 4b; nu S. Peter ozhitu, od vſeh Prerokou k'mallu prizhuje, de fhe nikuli nej obenu prerokovanje is Zhlovezhke vole naprej pèrneffenu: temuzh de fo ty fveti **Boshji** Zhloveki govorili, pèrgnani od fvetiga Duhá DB 1584, I,αV1a; **božji otroci / božje dete/ detece verni človek/ljudje v odnosu do Boga Očeta; božji otrok, božji otroci:** Inu leta fami Vuk inu Vera, lozhi te praue Verne kerfzhenike inu otroke **Boshye**, od tih Neuernih inu falſh hynaulkih kerfzhenikou. Ty otroci **Boshy**, ty fe troſhtaio tiga ſamiga faſluſhene Ieſufeuiga TT 1557, z4b; Kateri pak Boga ne Liubi, niegoue Befede nepoſluſha inu niegouih ſapouedi nedarſhi .. Ta nei **Boshye** Detetce, Tamuzh ie Chriſtufou fourashnik, inu Hudizheuo Dete JPo 1578, II,68; kateri bodo vrejdni uniga drusiga Svítá, inu tiga od fmèrti vftajenja, ty fe nebodo ni shenili, ni moshili: Sakaj ony nemogo vezh vmrèti: Sakaj ony fo Angelom glih, inu fo **Boshji** otroci, ker fo otroci tiga gorivftajenja DB 1584, III,43b; enu hudu dejte, kateru Boshjo Sapuvid ferrahta, Ozhetu inu Materí nej pokornu, kaj fe timu huifhiga more volzhiti, kakor de je onu enu Hudizhevu nika **Boshje** deite TPo 1595, I,186; pufti ſi takovu terplenje enu gvifhnu ſnameinje biti, de ſi ti en Ioger ali Malifhi Chriſtufeu, inu enu Dejte **Boshje** TPo 1595, II,46; Otrozi **Bofhy** fe derſhe po Bolhji beſedi TPo 1595, I,185; Vy fte vſi otroci **Boshji**, ſkusi vero v'leſufa Chriſtufa ZK 1595, 25

4. ki je namenjen Bogu; božji: Ena **boshia** Huala po leidi TA 1555, A5b; Tedai ta Viſſhifar reſdere ſuio ſukno, inu prauí, kai potrubuie mo mi uezh pryzh? Vi fte ſliſhali tu **Boshie** shentouane TT 1557, 147; Sakai nih Pyfma inu Iſlage zhes te Deſſed Sapuuidi pryzhuio, de oni .. od tih prauih **Boshyh** ſluſhbi .. prou nuznu pridnu inu ſaſtopnu piſheio inu vuzhe TAr 1562, 44b; Taku je bila pèrpraulena vſa **Boshja** ſluſhba tiga GOSPVDA, na tajſti dan, kadar fo Paſſah dèrſhali na Altarju tiga GOSPVDA DB 1584, I,250a; H'timu vlhe me ty tudi vidimo, koku ty Otroci te luzhi, ty ty Karfzheniki fo liny, vtraglivi, nemarni, neflifsig **vBoshjih** rizheh, ker vſaj vejdo, de na tem Bug enu dobru dopadenje ima, inu tiga imajo vekoma vshyti, vener tako ſteſhko yh ſtane dobru ſturiti TPo 1595, II,185; kar bode y[!]Imeni Chriſtufevim profsil, de tuiſtu njemu bode doſhlu, aku je onu **kBoshji** Zhafiti, inu knaſhimu iſvelizhanju ſluſheiozhe TPo 1595, II,61; Po tem Pridigarſtvi, je Bug tudi ordnal Ozheta inu Mater, Goſpuda inu Fravvo vhiſhi .. ty neiſo le ſa fvojo volo tukaj, temuzh fide na **Boshjim** meiftu, te imafh

ti .. tudi poslušati, inu vejediti, kadar ti teiste poslušahš, tako ti Boga poslušahš TPo 1595, II,206; Taku je tu vbogu Ierusalem satrenu, inu ga nej nifhter resdjalu, kakor ta velik Titul, de je **Boshje** Mejstu, njegova laftna hišha, inu njegovu laftnu prebivališzhe bilu imenovanu TPo 1595, II,194; Onu je ena Ajdoufka navada bila, de fo sgorezhimi Svejzhami, ta prvi dan tiga Meifza Sezha, vteh Meiftih inu Vafseh okuli tekali, tu je ta Papefh Sergius premeinil, inu hpravi **Boshji** sluhbi odlozhil TPo 1595, I,146; en vřakateri je mogel rezhj: Ej, ej, on tiga Ioannes a nej rad muril .. ali kadar je on bil priřsegel, je on moral naprej puhti, on bi bil ficer raifhi veliku taushent slatih řgubil &c. O ti fveti Sanct Erodefh, koku eno veliko **Boshjo** slushbo ti řturifh, de ti taku terdnu nad tvojo priřsego dersifh? TPo 1595, III,95; Kadar pak ty Iudje taku terdnu na řvojej mainingi fo obřtali, inu taku řylnu řteim Tempom inu řvojemi **Bořhymi** sluhbami super řhriftuľa inu njegovu beřsedu truzali inu offertovali, Natu je S. Stephan nje ofřtu řvaril TPo 1595, III,30; nejma nihzhe febi inu tem řvojem, Malikovanje inu fallh **Boshjo** slushbo puřtit gori naloshit, temuzh ře tudi řlylo supar tuiftu braniti, kakor dolgu on more TPo 1595, I,239 / Ty Papeřhniki tiga ne fimejo rezhi, de fo nyh della, Ordni, inu **Boshje** řlushbe řhriftus TPo 1595, III,149 / V zveži **bořji ařter** S'dobrimi, gladkimi, leipimi beřředami pridejo, dajo naprej, koku nje ta aifer **Boshji** shene, inu de ony na tem vbogim folki tiga jamra inu reve ne mogo dajle viditi .. Takovih beřsed ta gmain Mosh na hudih lotreh nej navajen, sa tiga volo řdaci na tuiftu pade TPo 1595, II,178 *goreřnost za řivljenje po pravem krřřanskem nauku* / Potler bořh priřhľ na **Boshji** Hrib, ker je tēh Philifřter-jeu Kampiřzhe DB 1584, I,154b; inu je řhľ v'mozhi teiste řhpiřhe, řhtirideřfeti dny, inu řhtirideřfeti nozhy, nořer do te **Boshje** Gorre Horeb DB 1584, I,198a / Inu David je rekľ v'kup řpraviti te ptuje .. inu je pořtavil řhtamezarje, de bi kamenje resali, de bi ře **Boshja** hiřha řydala DB 1584, I,230b; Ker ře kuli Boshja beřředa vuzhy inu pořluřha, tu Bug prebiva, inu tu je **Boshja** hiřha, tiga ře je dobru veřřeliti DB 1584, I,312a; Tu fo bilē te andořtlive Vduve inu shene, katere fo s'pořtom inu s'molitojvo pred **Boshjo** Vtto ali Cerkovjo Bogu řlushile DB 1584, I,60b; Letukaj řkusi Tempel pomēni **Boshjo** Vtto v'sili; sakaj taifři zhas řhe nej bil tempel řturjen DB 1584, I,149a; Kadar tedaj, my, lubi Bratje, imamo to řlobodnoft nořer pojti v'tu Svetu řkusi řesufovo kry .. inu imamo eniga viřhiga řarja zhes **Bosh** hiřho: Taku pojdimo tedaj řjakaj, řpravim řerzem DB 1584, III,130b; fo bily v'ři řunazhki Moshje. Ty ře ře vsdignili inu fo gori řhli **h'Boshji** Hiřhi, inu fo Boga vprafřhali, inu fo djali: Gdu ima pred nai gori pojti DB 1584, I,146a;

my na S. Stephanu letukaj řliřhimo, de on takovo řilno odgovor řtury, na teh Iudou tořhbo, inu řpřizha, de ta Tempel v'Ierufalemi nej ena takova **Boshja** hiřha, de bi on bil na toifto pervesan TPo 1595, III,30; dveje priřzhe naprej řtopio inu pravio: On [řristus] je dal: Ieřt řnam ta Tempel **Boshji** redrejtji, inu taifři vtřeh dneř fesydati TPo 1595, I,243 / Inu řtrah **Boshy** ie řriřhel zhes ta Meřta, katera fo okuli nih řeshala, de neřo řmeili Iacobouih řynou goniti DB 1578, 32b / Puřhzhave fo ty Papeřhki **Boshji** poti, inu S'tifřte, ker vuzhe de bi řhlovik pēř eni Cerqui veřh oduřtka imēľ kakōř pēř tej drugi DB 1584, III,15b

● – (řtati) v **bořjem řtrahu (řiveti) pořteno, řednořtino**: Tamkaj pak na unim řvejti bodo ty brumni, kateri fo na letim řvejti **v'Boshjim** řtrahi řhivel DB 1584, I,bVa; Sakaj aku lih kaj dořbriga imamo, taku je tu vřľľ vře nalfhiga GOSPVA Boga dar, ta ře ima od tiga hvaliti .. imah tiga iřtiga vřhivati, ř'řahvaleinjem, inu vtem řtrahu **Boshjim**, sakaj on nemore obeniga offertovainja, obeniga řhugainja, ni truzainja terpejti TPo 1595, II,200; Satu nej obenu řudu řnameinje, kadar ti **v'Boshjim** řtrahu řtoifh, tvoje greiře řpōřnařh, bi rad brumen bil TPo 1595, II,309; ● – S. Paul Heb. 2.5. řapoueda, de imamo řcelim řeuapanem vřeh řhlařt Nadlughag pred ta řtol **Boshy** řtopiti inu pōřbiti řa pomuzh inu řa odřeshituu TC 1575, 233 *pred Boga, ki odlořa, řazřoja*; kar ře vtem Imeni řriřtuleřvim pōřři, de takova pōřřhna takovo muřh ima, de řkufi řine inu pōřpre je pořhiva, dotle pride pred ta **bořhy** řtol tu ima řkusi drejti, inu nikar pōřpre pořhřtka imejti, noter de onu pride Bred[!] **Boshji** řtol, inu tu řa inu amen nad tem bode rezhenu TPo 1595, II,61

◆ – **bořji pot pot, potovanje k romarřki cerkvi, v řveti kraj; bořja pot**: Sakaj taifřa della, kir ře řudem k'sadořřiturjenju sa grehe nakladajo, fo veřhli dejl taka, katera neřo od Buga v'njegovih řapuvidah řapovedana, kakōř pořti, řoshenkranci, **Boshji** poti etc. DB 1584, I,bViB; Taku je Papeřh Ludy v'grēř řapelaval na đvujō viřho. Narpōřpre ker je on veliku novih Bōřjih řlushbi gori pořtavil, kakōř .. tēh řvetnikou inu řvetniř Boshiz, Rumanje inu **Boshje** poti DB 1584, II,89a; gdu more vře Papeřhke řhlouezke pořtaue po ředi řeshřtēti? ř'katerimi fo ony tēh řudy vēřty řaueřali, kakōř s'tēm řmishřeni hinařkim pořtom, kateri ie na guiřhni řeslořhik tēh řhpiř pořtaulen, **s'Bushjimi** poti, ř'vizami, ř'Rimřkimi oduřtiki, inu kar ie tacih řizhy veřh pres řhřila TřPre 1588, 11

5. ki je v zveži z drugo bořjo osebo, řezusom řristusom; bořji: Kar veřh od tih řriřtuleřuih **Boshyh** zaiřnou ře ima vuzřiti inu veiditi, Tu iřtu vi naidete oduřpred vti Pořtilli TR 1558, ř4a; řliřh tako fo ty eni Vuzřeniki, řuřeb S. řeronim,

B

fo hodili Vierufalē, htimu **Boshymu** grobu inu po tei Iudouski desheli, de fo gledali, kod ie Iefus na tim fueitu shnega logri hodil TC 1575, 253

/ v zvezi **mati božja** Tu pak je tu nar huišfe inu farlihišf, de fo takovu v'Nebuhojenje satu kPrasniku poštavili, de bi ludje imejli to Divizo Mario zhaftyti inu na njo klizati, kakor vtem Responu poyo: Te ašlumptom, nobis promptam fore petimika, &c. O ti bogata Mati **Boshja**, my profsimo, de ti, kir fi gorivseta nam miloštiva bodešf, inu nas šturifš Purgarje v'Nebi TPo 1595, III,24 *Marija*; letukaj vidimo, de leta Dekliza, katera je **Boshja** Mati, inu ta nar veglha fravva v'Nebi inu na Semli, taku cilu v'figa Blaga more inu sna posabiti TPo 1595, III,127 / Sakai flihorniga karlfzhenika Dusha ie duhouna Diuiza, inu **Boshya** neuēsta, po tei Veri, Christufu sarozhena JPo 1578, III,106b / Ta Vezheria tiga nashiga Gofpudi Iefufa Criftufa, ie en Sacrament, tu ie, ena **Boshya** Suetina, oli enu **Boshye** fnamine, poštaulenu od famiga Iefufa Criftufa TC 1555, 16; ta Kerft ie ena **Boshya** Ceremonia, inu en Sacrament, skufi kateri bomo mi tiga nashiga poklyzane, de fimo Otroci Boshy, faguishani TO 1564, 86b / on fashpotuie fa nishter dershi ta **Boshy** Teftament, kateri ie fto Kryo Criftu-sheuo poterien inu fapezhaten TO 1564, 24a

◆ — ver. **božje iagnje / iagnje božje Kristus kot žrtev za spravo med človeštvom in Bogom; Iagnje božje**: kir ye na Iefufa kafal tar giall: pole tu ye tu Iagne **bošhye** kir nofi v'figa fueidta greh TC 1550, 85(51a); De ga on [Janez] nikar le enu Iagnje, temuzh **Boshje** Iagnje imenuje, hozhe fteim nasnanje dati, de je on en tak offer, kateri je od famiga Boga poštaulen, inu nad katerim Bug enu dobru dopadenje ima. Hozhe taku fkusni leta Shaz (**Boshje** Iagnje) nalho vero obuditi, de fe my imamo takiga Offra an vseti TPo 1595, I,212

◆ — — **božja večerja verski obred, pri katerem se vernikom v podobi kruha in vina delita Jezusova telo in kri; obhajilo**: My Ajdi fimo na meifšu teh Iudou is gnade hti **Bošhy** vezhery prihlhi TPo 1595, II,131; Kir **hBoshji** vezherji ne hodio, neifo verni TPo 1595, II,273

6. v zvezi **božja beseda / beseda božja besedilo, nauk, ki ga je navdihnil, sporočil Bog; božja beseda**: fakai le ta fama befeda **bošhya**/ kir ye od Buga/ fkušf te Angele/ Ozhake/ Preroke/ fkušf nega Synu Christufa/ inu te Iogre/ gouoriena/ inu vto Biblio fepifana TC 1550, 221(118b); Letu ie enu guishnu inu rifnizhnu Snamine na enim zhloueku, de on bode po tim lebnu Ifuelizhan inu ohranen, kadar on .. rad poslusha oli fam bere to **Boshyo** Beffedo, inu hti ifti fuio uolo perda inu perloshi TR 1558, G4a; Na koliko delou fe deli **Boshya** Befeda? Na dua: Slafti, Vpoštauo, inu Euangelium. Poštaua kashe Grehe inu prefrashi te Veifti: Euangelium odpufzha te

Grehe inu troshta te Veifti JPo 1578, III,133; taku de oben pravi Karlfzhenik, (famuzh de bi bil cillu od Hudizha obdan) nemore fpoodobnu toshiti, de bi **Boshja** beffeda temna ali nesaftopna bila DB 1584, I,cVIII; **Boshja** beffeda fe néma premejnjati, ni popraulati. Ona fe nepufty premejnjati DB 1584, I,158a; H'beffedi **Boshji** fe nema nishtèr pèrloshiti, ni prozh odvseti DB 1584, I,(IIa; kateri tej **Bošhy** befsedi veruje, ta ima ta vezhni leben TPo 1595, I,156; Raunu kakor fđaj ty Papefhniki pravio: Kadar bi nalha befseda **Boshje** befséda bila, taku bi nym Bug nikar takoviga velikiga premagajnja super nas ne dal TPo 1595, II,46; kateri sa **Boshjo** befsédo ne mara, je prešlern, fvojevolen inu offeraten, inu fe poleg tiga nikar poštenu ne dershy, more vgreih inu framoto priti TPo 1595, III,139; Bug tudi gvifhnu bode grosovitu štrafal .. inu bode Rottyrarke duhove s'mozhio puftil priti, kateri bodo ta Euangelium prozh vseli. Kakor v'Garfhki desheli, inu drugih deshelah fe je fğudilu, ker fđaj ta Mahomet regira, ta nje vuzhy na Hudizhou derh verovati, ker fo poprej **Boshjo** befsedo imejli TPo 1595, II,262 / kaj hozhe GOSPVD od tebe iméti, slafti <**Boshjo** > beffedo dèrshati <in Ebr. Facere iudicium> <**Boshjo** beffedo dèrshati) tu je, verovati, lubiti inu tèrpeti> DB 1584, II,118a / **Boshja** beffeda pak je prihlha k'Semaju, timu Boshjimu Moshu, rekozh .. Taku pravi GOSPVD: Vy némate tja gori pojti, inu supèr valhe Brate te Israelke otroke bojovati DB 1584, I,192b / Ta druga Prigliha pak od te Shene, gre na to Karlfzhanfko Cerkou .. Ta fe tudi vefely .. kadar ta groh najde, vushge eno luzh, tu je **Boshjo** befsedo, inu pometa to hilho, Tu je, vuzhy, koku ludje imajo brumni biti TPo 1595, II,140

// v zvezi **božja beseda / beseda božja obredna uporaba tega besedila**: Kadar vidua hozhta uta fueiti Sakon ukupe ftoptyti, tiga vidua nemate diati pres **Boshye** Beffedo, koker ty Aydi inu neuerniki TO 1564, 131b; Sakai pres Beffedo **Boshie** ie Voda le shleht Voda: Ampak sbeffedo **Boshio** ie ona en Kerft, tu ie, ena miloštī polna Voda tiga Lebna DC 1580, C8a; Boshja flushba pres **Boshje** beffede je Hudizheva flushba DB 1584, II,+IVb

// v zvezi **božja beseda / beseda božja oznanjanje, razlaga tega nauka, verske resnice**: Vom bi fe imeila nerpoprei prauiti ta beffeda **Boshya**. Ampag fātu kir ui to ifto prozh odganete .. mi fe oberneua htim Ayđd TT 1557, 376; Kadar fo pag ty Tefsaloniski Iudi fueidili, de ta beffeda **Boshya** fe ie tudi uti Beroi od Paulufa ofnanouala, prideio, inu fo tudi undukai ta Folk gori ufdigouali TT 1557, 389; Obtū sledna Gofpofzhina, ie dolshna fo ufo mozhio inu oblaftio pomagati, fuetouati inu naprei poriuati, te praue slushbe Boshye, de fe poufod vnih deshelah, meifših,

farah, prou ta bešfeda **Boshya** pridiguie TC 1575, 318; KVNIMV ZHASV, SE IE ta mnoshiza Lyudy rinila Kiesufu, da bi slishali **Boshyo** Befedo JPo 1578, II,109; Ne skerbio sa **Boshyo** bešfedo, dershe fe Papesha inu tyh ftarih Ozhakou, Conciliou, inu ftarih Zhloueskikh poftau JPo 1578, I,73b; Sakaj takou greih, kateri fe pravi **Boshjo** bešfedo, inu Karfzhenike pregainati .. fe ne pufty letukaj na Semli plazhati, onu flifhi ta Paklenki ogein h'timu TPo 1595, III,40; aku ti hozh Bogu prou flushiti, taku oftani vtvojem poklizainju inu ftanu, on fi bodi fhleht kakor hozhe, inu poslufhaj h'pervimu **Boshjo** bešfedo vCerkvi TPo 1595, II,225 / kir bi vy sdauna iméli Vuzheniki biti, supet potrebuje, de vas supet te pèrve puhltabe **Boshje** bešfede vuzhimo DB 1584, III,128b *namesto da bi vi oznanjali božjo besedo, jo moramo mi vam znova* / On [Metuzalem] je mimu drusih **s'Boshjo** bešfedo flisig okuli hodil, inu je bil en Prerok, kir je povfod ludem Boshji ftrah predigoval DB 1584, I,4b

// v zvezah **božja beseda** / **beseda božja Jezus Kristus kot božja prisotnost med ljudmi**: Ta befeda **bofhya** tu ye Syn bofhy Iefus Chritus[!] ye zhlouik poftall fa nalho uolo TC 1550, (15a); Per tim on vuzhi, de ta ifta vezhna Bešfeda **Boshya**, ie Mešfu poftala, Tu ie tu prauu zhloueftuu h'timu fuimu Bogaftuu perufela TR 1558, B4a; Criftus je **Boshja** Bešfeda DB 1584, I,(IIIb)
7. ki je v zvezi z bogovi; božji: Antiohus je .. sapovedal, de bi iméli téh Ajdou **Boshje** flushbe gori vseti, inu te Shgane offre, Spishne offre, offre sa Gréh, Svetinje, Sobbote inu druge Prasnike, doli djati, inu je .. puftil Altarje, Temple inu Malike narediti, inu Svinšku mešfu offrovati DB 1584, II,179a; Od krive **Boshje** flushbe, ifzhi Malikovanje DB 1584, I,(IIIb); Nebéšku, **boshje** pitjé, kiga, **shjiga**, tja, Nectar, tranck der Götter BH 1584, 62 *pijača bogov, nektar PRIM.* božji! [J. N., M. Č.]

Božji³ gl. božji²

brada -e sam. ž [ˈbra:da -e]; P 36, K 7 (TPs 1566, TC 1575, DB 1578, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603) – ed. im.: brada; – rod.: brad | e/a[!]; (MTh 1603, I,669); – tož.: brado; –; – mn. im.: brade; –; ☹
Deutsch. Bart. *Latinè.* barba. *Windifch.* **brada**. *Italicè.* barba, mostaccio MD 1592, A7a
1. dlakava rast na obrazu; brada: Koker ta shlahtni Balfam, kateri od te Aaronoue glaué doli vto nega **brado** tezhe, ia vto nega celo **brado** TPs 1566, 239a; Vy nimate valhih Las na Glavi okroglu ftrizhi, ni valhe **Brade** cillu obriti DB 1584, I,72b; Oftanite v'Ierih, dokler valha **brada** srafte DB 1584, I,229a; Imberbis. *Germ.* vngebartet/ ohne ein Bart. *Slavon.* pre**brada**[!], ne bradat MTh 1603, I,669 / [Hrvaški malar] ie tim

Suetnikom, fufeb tim Iogrom velike **brade** inu Moftazhe po Tursku inu Crouashku namalal TC 1575, 267

2. spodnji del obraza; brada: Kadar en Mosh ali Shena na Glavi ali **Bradi** kraftou poftane, inu Far ta madehlg ogleda .. taku ga ima sa nezhiſtiga foditi DB 1584, I,68b; Mentum. *Germ.* das Kyne. *Slav.* **brada** MTh 1603, II,53

3. kar je podobno bradi:

◆ – bot. **kozja brada visoka trajnica vlažnih gozdov z belkastimi cveti v sestavljenih grozdih; kresničevje**: Arunacus. *Germ.* Geißbart. *Slav.* kofia **brada** MTh 1603, I,129 [M. Č.]

bradat -a -o prid. [braˈdat]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603) – m. ed. im.: bradat; ☹
ki ima brado; bradat: Barbatus. *Germ.* gebartet/ der ein Bart hat. *Slav.* **bradat** MTh 1603, I,165 [M. Č.]

bradavica -e sam. ž [bradaˈvi:ca -e]; P 3, K 3 (JPo 1578, MD 1592, MTh 1603) – ed. im.: bradavi | e/k[!]; (MTh 1603, II,690) | a; – mn. or.: ☉bradavicami; ☹
majhen izrastek na koži iz veziva in povrhnjice; bradavica: Ako nebudesht poſlufshal shtime Goſpoda Boga tuoiega, tako on hozhe tebe porasiti Grintami, Egypskimi Bolesnami, Myhiri, gnylimi **bradauizami**, Gubami &c. JPo 1578, II,151; Verruca. *Germ.* wartzten. *Slav.* **bradavika**[!] MTh 1603, II,690 [M. Č.]

bradavika gl. bradavica

bramba (bramba, branba) -e sam. ž [ˈbra:m̩ba -e/-ˈbe:]; P približno 300, K 32 (TC 1550, TC 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TPs 1566, TL 1567, KPo 1567, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DC 1585, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TIM 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603) – ed. im.: bra | m/n (Juriičie) | ba; →; – mest.: brambi; – or.: bram | o/ó (DB 1584, I,102b); – mn. im.: brambe; – rod.: bramby (DB 1584, III,99b); – tož.: bram | e/é (DB 1584, II,61b); – mest.: brambah; – or.: bramkami; ☹

1. obrambi namenjeno utrjeno naselje ali zgradba; trdnjava, utrdba: Inu ie lašydal to fuio Suetyno koker eno viſſoko **brambo**, koker eno Deshelo, Kir ima vekoma terdna oftati TPs 1566, 144b; Gdu nas hozhe prenaſgliti, ali v'nalhe **Brambe** priti? DB 1584, II,37b; Ti resmezhujeſh vfe njegove syduve, Inu puſtiſh njegove **brambe** resvaliti DB 1584, I,302b; Sakaj Palazhi bódo ſapufzheni, inu ta mnoshiza v'Méſti bo jedina, de **Brambe** inu Graduvi vezhnò jame bodo, inu divjazhinam k'veſſelju, inu zhredam h'paſhi DB 1584, II,13a; *Deutsch.* Veſtin. *Latinè.* propugnaculum. *Windifch.* **bramba**, baſhtia. *Italicè.* fortezza, rocca, caſtello, riparo, belloardo,

B

frontiera MD 1592, R7a / Taihti bo u'vifflokofti prebival, inu Skale bodeo njegove tãrdnofti inu **brambe** DB 1584, II,13b / Sakaj tu oroshje nalhiga Vojfkovanja, nej mefsenu, temuzh mogozhe pred Bugom, k'resvalenju tãh tãrdnih **bramby**, s'katerimi my resvalujemo te fvejte, inu flejčno vifskokoto DB 1584, III,99b

// **zaklon, ki štiti bojovníke in omogoãa napadanje; prsobran:** Inu on je v'Ierusalemi fturil kunlhtne **brambe**, de bi imele biti na Turnih inu vogleh, k'ftrejanju s'ftrelami inu s'velikimi kameni DB 1584, I,245b; Tvoje Garlu je, kakõr Davidou Turn, s'**brambami** sydan, na katerim taushent Szhitou vifsi, inu vfe shlahť oroshje tãh možnih DB 1584, I,333a / Ali v'faj bodo tãjtfti [junaki] padli, kamer kuli bodo hotãli pojti, inu bodo k'Sydu hitãli, inu h'tej **brambi**, ker bi shiher bily DB 1584, II,119b

2. vojaški obrambni nasip; okop: Sakaj jeft hozhem tebe oblezhi okuli inu okuli, inu ti hozhem britku fturiti s'obhhranganjem, inu hozhem pruti tebe **brambe** poftaviti DB 1584, II,11b; je enu majhinu Mãftu bilu, inu mallu ludy notri, inu je prifhal en velik Krajl, inu je tuiftu oblegãl, inu je okuli velike **brambe** naredil DB 1584, I,331a; Inu naredi enu obleshenje okuli, inu fturi okuli **brambã**, inu iskoppaj okuli en saflap, inu fturi eno vojľko okuli, inu poftavi poufod okuli njega Oune DB 1584, II,61b; *Deutfch.* Wehr. *Latinã.* munitio. *Windifch.* **bramba**, obarovajnje. *Italicã.* diffela, rioaro MD 1592, T8b

3. priprava za bojevanje ali obrambo; orožje: Tako on vfe niegouo Orushye inu **branbo**, na katero fe saupa vsame, inu ta Plen ali saroblienie vun rasdeli JPo 1578, II,61; Leviti imajo poufod okuli Krajla ftopiti, vfãkoteri s'fvojo **brambo** v'roki DB 1584, I,243b; Satu pojđite, pred valhimi brati, Israelfkimi otruki, pãrprauleni s'**brambõ**, vfe kar more na Vojľko pojti DB 1584, I,102b / Sakai ta ena shiuiuina, koker Voli inu Ieleni, imαιο nih **brambo** inu muzh utih Rogeh TR 1558, e3a / Obtú on .. vely, vfem vernim, fe htimu voifkouanu perprauti, inu ta Duhouski Arnosh oblezhi, inu to **brambo** kľebi vfeti, inu nerpõprei vely fe oppaffati fto Rifnizo TL 1567, 18b

// **vojaška priprava za razbijanje vrat, židov; oblegovalna naprava:** Kateru je pak drevje, kir vãhl, de fe od njega nejej, tuiftu imalh konzhati .. inu **brambe** is nyh delati, supãr tu Mãftu, kateru fe s'tabo bojuje, dokler je premorefh DB 1584, I,111a; VLetim zhãffu je Simon bil oblegel Gazo, inu je pred njo gori naredil Safpe, inu **brambe**, inu je tu Mãftu fhturmal, inu je dobil en Turn DB 1584, II,191b

4. odbijanje nasprotnikovega napada; obramba: Vfe to kai ie **Branbo** nofilo, to ie vbijeno bilo JPo 1578, II,134b; On je puftil vrata inu

vifľoke sydove sydati okuli Ierihu .. Betela .. inu je Sholnerje notãr poftavil **h'brambi**, de bi Israelterje imãli martrati DB 1584, II,186b

// **sodelovanje v spopadu, ki ima za cilj ohranitev koga ali ãesa:** ty Papeshniki fe ne hote vdati, ne nehati od nih napreiuftetia .. **hbrambi** fe perpraulaio TT 1577, 256 / je Mojfs is Boshje sapuvidi .. ferõrdnal, de fe imajo nekatera fray meifta imenovati, kamer bi fe podali, kateri bi bily enu rasboinfťvu, ali mord fturili, nikar .. is laftniga maľzhovanja ali ferda, temuzh ungar is permorovanja. Takovu fluhajo tudi inu dopufte te Deshelľke praude, inu dopufte to potrebnõ **brambo** TPo 1595, I,237
obrambo v sili

// **skupina ľjudi, zadolžena za obrambo ali varovanje:** Sakai per Vratih fo ty Iudi nih Rotaush inu Suit imeili, inu fo nih ner vegsho muzh inu **brambo** htim Vratom ftauili TR 1558, f2b; Sakaj my je hozhemo kakõr kruh poshrãti: sakaj nyh **bramba** je od nyh odfõpila DB 1584, I,86b; Ony nemajo obeniga Kapitana inu obene **brambe** vezh DB 1584, II,190a / Oblaft ne brani le fto famo beľfedo, Temuzh fmezhom fteľefno **brambo** inu shtraifingo TAR 1562, 91a

5. dejavnost, skrb, da se komu ne zgodi kaj neprijetnega, nezaľelenega; varstvo, zaščita: Taku vfai ta Cerkou nei enu Kraľeuftuu oli Gõfpoftuu, kir bi fuio laftno Oblaft inu **Brambo** imela TO 1564, 39a / Inu Gõfpud Bug ye tudi mene fđai vtim kerftu fpet vfũyo myľhõfť/ gnado/ inu **vbrambo** vfell TC 1550, 57(37a); Profi Boga fa **brambo** TPs 1566, 66b; imamo .. per nim famimu [Bõgu] inu nega Synu .. vfe pomuzhi, **brambe** inu varouane, na dushi inu na teleľfu iskati TC 1575, 266; Temuzh terdnu v'Veri ftoij, Smerti, Vraga vezh neboij, v'Boshy **brambi** prebiva DC 1579, 96; IVdas pak je flifhal od Rimlanu, de fo filnu mogozhi bily, inu ptuje muzhi radi v'ľvoju **brambo** jemali, kateri fo pomuzhi pãr nyh yľkali DB 1584, II,185b; *Deutfch.* Schutz. *Latinã.* defenfio. *Windifch.* **bramba**. *Italicã.* diffela, difenfione, ajuto, fufsidio MD 1592, N7b; Raunu kakor kadar bi ty hudi kmetizhi hoteli od fvoje Gõfpõfzhine **brambo** imejti, inu bi v'faj zhinľha ali praude fray ali profi hoteli biti, inu Gõfpõfzhine niľfter dati TPo 1595, II,285; Defenfio. *Germ.* beľchirmung. *Sclav.* **bramba**, obarovanje MTh 1603, I,400 / Sakaj obena fyv nej meju vfemi, katero je Bug taku cilu profto inu pres **brambe** fťvaril TPo 1595, II,138 *nezaščiteno* / En sueift priatel ie možna **bramba**, kateri tiga ima, ta velik shaz ima DJ 1575, 24; Tako ie Chrifus vuner fam nyh **Branba**, Shchit, Plot, Syd, Vrata inu Turan JPo 1578, II,82b; GOSPVD, moja muzh, GOSPVD moja ľkala, moj grad, moj odrefhenik, moj Bug, moja kamenata ftena, na kateriga fe jeft

sanešem. Moj Szhit inu rug mojga ohranjenja, inu moja **bramba** DB 1584, I,283b; GOSPVD, ti fi nafha **Bramba** prejd inu prejd <Prebivaližhe> DB 1584, I,302b; BVg je nafha **bramba** inu muzh, Ena pomuzh v'téh velikih nujah, katere fo nas sadele DB 1584, I,291a; Sakaj ti fi téh vboših muzh, teh potrebnih muzh v'nadlugi, ena **bramba** pred hudim vremenom, ena fenza pred v'rozhoštjo DB 1584, II,10a / On [Bog] bo tebe, fvojemi Perutmi pokrival: Inu tvoje savupanje bo pod njegovimi perutmi: Njegova Rifniza je **bramba** inu šzhit DB 1584, I,303a, podobno tudi TPš 1566; Molitou je nafha nar bullha **bramba** v'nadlugah DB 1584, I,cIVb

// obvarovanje, rešitev: *Deutch.* Rettung. *Latinè.* defenſio. *Windifch.* obarovanje, **bramba.** *Italicè.* diffeſa, diffenfione, ſuſſidio, ſoccarſo, ajuto MD 1592, M2a

6. pisni ali ustni zagovor, obramba kakega stališča, prepričanja: On ie .. ſturil eno lepo Apologio inu možno **brano** alli Sagouorenje JPo 1578, I,93b, podobno tudi KPo 1567

// opravičilo, pri katerem se navadno ne navaja pravi, resnični vzrok; izgovor: Obtore ti Papiſti inu ſamopravižniki nimaio tukai obeno prizho alli **brambo**, ſkatero bi mogli ſvoio krivino pokriti KPo 1567, XIVb, podobno tudi JPo 1578 [M. M.]

braniti gl. braniti

bran¹ -i sam. ž ['bra:n]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– ed. tož.: bran; Ⓜ

odbijanje sovražnikovega, nasprotnikovega napada; obramba

● – **postaviti se v bran upreti se, zoperstaviti se:** Kadar vſhe nafha veift ali ta greh fe vnami obudy, inu hozhe nas te lubefne Boſhye, pruti nam, obrupati, imamo fe **vbran** poftaviti TPo 1595, I,216 [M. M.]

bran² -a -o del. ['bra:n-a]; P 15, K 4 (TL 1567, DB 1584, BH 1584, TPo 1595)

– nedol. obl. m. ed. im.: bran; – ž. mn. im.: brane; Ⓜ

ki se ga bere, prebira; bran: SVeti Paul vletim liſtei, od velikih globokih, lepih pridnih inu potrebnih rizhy gouori, vuzhi inu piſhe, fa tuga volo ie leta Lyft vſelei, od vſih ſaſtopnih Kerfzhenikou fa velik derſhan inu ner vezh **bran** TL 1567, 2a; Pole, Ieſt hozhem nefrezho pèpèlati zhes letu mejſtu inu zhes te, kateri v'nym prebivajo,vſe kletve, katere piſſane ſtoje v'teh Buqvah, katere fo pred Iudouſkim Krajlom **brane** DB 1584, I,249; Sakaj leta Evangelium ſdaj bode **bran** TPo 1595, II,167

PRIM. brati [A. L. R.]

brana -e sam. ž ['bra:na -e]; P 5, K 3 (DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. or.: brano; – mn. tož.: brane; Ⓜ

orodje z železnimi zobmi za rahljanje zemlje; brana: Ta folk pak .. je on vunkaj iſpelal,

inu je teiſte poluſhil na ſhelesne ſhage, inu grable, inu na ſhelesne **Brane**, inu je nje v'eni Zejgelnici ſeſhal DB 1584, I,174b / Iuda ima orati, inu Iacob **s'brano** vſlazhiti DB 1584, II,107a *branati; Deutſch.* Egen. *Latinè.* occare.

Windifch. **sbrano** vſlazhiti. *Italicè.* arpegare, occare MD 1592, C5a, podobno tudi MTh 1603 [M. M.]

bramba gl. bramba

brandeburgiski -a -o prid. ['bra:ndeburgiski -a];

P 1, K 1 (TPo 1595)

– ž. ed. mest.: brandeburgiski; Ⓜ

ki se nanaša na Brandenburg; brandenburgski: NA TA DAN OBYSKAINIA MARIE, KATERI PO TEI **BRANDEBURGISKI**, INV NVRNBERGISKI ORDNINGI, NA TA DAN VNEBVHOIENIA MARIE BODE DERSHAN TPo 1595, III,122

ℰ iz nem., prim. brandenburgisch [J. N.]

braneč -a -e del. [bra'neč, dol. obl. m. ed. bra'ne:či];

P 1, K 1 (*P 1563)

– dol. obl. m. ed. im.: braneči; Ⓜ

koga **ki varuje, štiti koga; varujoč:** NVzh inu dan fe lozhi ſdai zhloueik ima pozhiuat vſai, Tiga nam Bug vſim ſdai vuzhi, Sam nas gnadiuo **branezhi** *P 1563, 199

PRIM. braniti [M. M.]

branjatelj (branitel) -a sam. m [bra'ni:telj -a]; P 3,

K 1 (JPo 1578)

– ed. im.: branitelj; – mn. im.: branitely; Ⓜ

kdor varuje, štiti; branilec: Chriſtus kaſhe, da ie on tyh Vdou inu Syrot prau Oduetnik, Saſlon inu **branitelj** va vſih nyh nadlogah JPo 1578, II,165b; Oni fo naſhi Liubi Varihi inu Vahtary .. Vnyh naturi fo Duhoue, ali vſluſhbi inu oblaſti fo **Branitely** JPo 1578, III,89[=88] [M. M.]

braniti (braniti, bramiti) -im glag. nedov. [bra'ni:ti

'bra:nim, 3. os. mn. bra'ne:/bra'no:ʔ]; P približno 800, K 42 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TP 1564, TPš 1566, KB 1566, TL 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TO 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TrM 1579, TPš 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TtM 1595, TtC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– nedol.: bra | n/m | i/y | ti/t; – sed. ed. 1. os.: branim; →;

– mn. 3. os.: bra | n/m | io/e (Juricič) /o (TPš 1566, 11b) /ejo (JPo 1578, III,89b); – vel. ed. 2. os.: brani; – mn. 2. os.: bra | n/m | i/y | te; – del. na -l m. ed.: branil; →; – ž. ed.: branila; →;

– s. ed.: branilu; Ⓜ

Defendo. *Germ.* beſchirmen/ bewaren. *Sclav.* **braniti**, obarovati MTh 1603, I,400

1. kdo/kaj; koga/kaj, zoper koga, (s kom/čim) prizadevati si, skrbeti, da se odvrne nevarnost od koga/česa; varovati, štiti: Ona [kokoš] .. kadar kakou Orel oli laſtreb hozhe nee piſzheta vleti, fubper tuga nee ſhiuot poſtaui inu nee **brani** TR 1558, a2b; Onu fe godi, koker de bi veliku Volkou, vmei

B

te Ouce prishlu, Inu ta Paftyr steimi Pfy **brani**, kuliku on premore, inu nekatere Ouce ohrani TO 1564, 61b; Sakaj on inu njegovu Bratje fo fe Iunazhki dërshali, inu Israela **branili**, inu Sovrashnike pregnali DB 1584, II,192a; Iudas je .. hodil v'fvoim Arnofhi, kakor en Iunak, inu je fvojo vojfko **branil** fvoim Mezhom DB 1584, II,180b; Vsami Shpejs, inu **brani** me supër moje Preganjauce DB 1584, I,287b / Spet pilhe, inu sapovej **braniti** sydanje tiga Templu DB 1584, I,(1)b

// kdo; koga/česa, koga/kaj (skozi koga), zoper koga/kaj, pred kom/čim, (s čim) **delati, da kdo/kaj ni deležen/deležno česa neprijetnega, nezaželenega; varovati, ščititi**: on nas ozhe vfe shiuti, dusho, telu ohraniti, vfe nepafti nas zhe **braniti**, slufe nam neima pergoditi *P 1563, 47; Bug .. tih bofih reunih proshne vflyshi, nim pomaga, nee **brani** skufi te Angele TP 1566, 64a; Ta Cerkou huali Boga, kir ie ni dal to fuio beffedo .. Inu kir no fuio Mozho **brani** pred Tyranni inu Neuerniki TP 1566, 136a; Stui nom vfelei na ftrani, vprauu Veri ohrani, Pred Tursko fylo **brani** TP 1567, A2b; Kashtigai hude, brumnih **brani** JP 1578, II,111b; Vladatelj inu Gofpoda **brani**, inu sallaniai te Brumne, inu kashtigai te hude JP 1578, II,144b; Inu on je pravizo v'desheli rounal, inu je te vboge mej fvoim folkom **branil** supär fylo, inu je vfako krivizo fhtrajfal, inu je te hudobne satiral DB 1584, II,192a; Per katerim vuki fo niega [Trubarja] inu niegoue podrushnike .. Gofpud Bonomus .. Gofpud Criftof Rauber, inu Gofpud Francisc Kazianer .. s'myrom puftili, inu fo jim v'takim vuki na ftrani ftali, inu jih **branili** TPre 1588, 109; kadar ony vfe mafzhovainje Bogu domu postavio, taku hozhe Bug nje fzhititi inu **branyti** TP 1595, II,311; Bug .. Pred vfo neshihroftjo **brani**, inu pred vsem slim varuje inu ohrani ZK 1595, 86 / ta Euangeli **brani** inu ohrani to Dusho, Ta Deshelska Oblaft **brani** inu varuie tu Tellu TAR 1562, 91b; Tvoja roka **brani** ta folk tvoje defnice DB 1584, I,300a; Sakaj on [Gospod] bo nje fvojo roko ohranal, inu fvojo ramo **branil** DB 1584, II,141a

// kdo; koga₂, pred kom **pomagati komu, navadno do pravice**: Pomagajte timu potlazhenimu, Sturyte praudo tim Sorotom, **Branyte** te Vdoue TO 1564, 96b; ena Vduva .. je prishla k'njemu [rihtarju], inu je djala: **Brani** mene pred moim Supèrnikom DB 1584, III,42a

// kdo; kaj, (s čim) **prizadevati si, da se kaj ohrani**: My vfi reuni bofi grehniki te [Boga] proflimo. Tuyo fveto kerfzhanfko Cerkou **brani** inu ohrani TC 1550, 186(101b); kar ie potrebnu, nuznu, dobru inu poshtenu, pomagati, delati, **braniti** inu terditi TR 1558, R4a; Papeshi fo Anticrishti .. nih Fary Menihi, nih kriui Vuk Vero, Slashami, Falsh zaihni, fylo Smezhom terdio inu **branio** TT 1577, Mm4a

2. kaj; komu, kaj **oteževati ali preprečevati gibanje, premikanje; ovirati**: Taku hribi ni doline, Vude nebedo **branile**, Pridemo vefelu domuu *P 1563, 205; Ker fmo fe my pak po zhafsi pelali, inu u'veliku dnèh kumaj v'Gnidum pèrfhli (sakaj vejter je nam **branil**) fmo fe my pod .. Creto tje pelali DB 1584, III,74a[=77a]; Baefa Israelki Krajl .. je sydal Ramo, de bi Afšu, Iudoufkimu Krajlu **branil** vun inu notär hoditi DB 1584, I,241a; Tu je is Erdezhiga Morja en pot bil, de nihter nej **branilu**, inu is teh mogozhiz vod, enu selenu pule DB 1584, II,146b / Iudje fo Grob varovali, ta Kamen sapezhatili: Tu pak nizh nej **branilu**, Iesus je fpet od fmèrti vftal DC 1584, CXV, podobno tudi TIC 1595

// kdo/kaj; koga/česa, komu/čemu, (skozi koga, s čim) **delati, povzročati, da se kako dejanje, stanje ali lastnost težje uresničuje ali ne uresniči; preprečevati**: Pole, letu ie uoda? kai she **brani**, de iest ne bom kerfzhen? TT 1557, 357; Strahu po nozhi bo **branil**, pred shkodliuo streilo hranil, Kir fdai po dneui leita TP 1575, B4a; kadar suunannyh velikih videzhizh grehou inu hudobye nemore **braniti**: Veliko manie more tem snutarnym Sarzhenim Grehom **braniti** JP 1578, II,46b; Ony sa en lufht dèrshè povfitnu dobru lebanje .. imajo ozhy polne prefhuhftva, nepuèftè fi grèhou **braniti** DB 1584, III,123a; Sakaj Hudizhi .. v'faj tulikajn timu dobrimu **brano**, de nigder nemore naprej pojti DB 1584, II,88a[=87a]; Papèfhniki néfo mogli fkusi obeno rezh S. Iansha Huffa ime inu vuk satreti, inu timuiftimu **braniti** DB 1584, II,92a[=91a]; Timu hudimu fe mora **braniti** s'tèrdo fhtrajfingu DB 1584, I,324a; Tukaj fdajci Ozha inu Mati milio, koku bi mogli takovi offeriti **braniti** TP 1595, II,240; Takovimu jamru inu revu hozhe nafh lubi GOSPVD Christus fkusi te Apoftole **branyti** TP 1595, III,7; kadar fe ta Svejt b'fbedami ne pufti fvariti .. taku fe more zhafsi tu fmezhom, inu s'fylo skufi to pofsvetno Gofpofzhino, opraviti, inu teimu hudimu djanju teh ludeh **braniti** TP 1595, I,235; tej Smerti ony nemogo **braniti**, ona je nym premogozha TP 1595, II,236; Ali tukaj **brani** ta Hudizh s'rokami inu snogami, de ludje h'takovimu vèfeliu ne mogo priti TP 1595, II,225; **Brani** v'femu malikovajnju, Turfhkimu ter Papefhkimu TIC 1595, CCLIII / Tu fe tedaj pravi ena miloft, kadar ludje pomuzh yfzhejo per teh, katerim je .. fapovedanu, de te hude lotre inu nyh fvojo volo shtraifajo inu **branio** TP 1595, II,144 / Poftaua ie koker ena keha kir **brani** tim Grehom inu en Shulmeifter kir nas napelaua Hriftufu TL 1561, 84a; Mnogoterimu vbultvu **brani**, de nihter hudiga nefury DB 1584, II,161a; ALi vafhe pregrifhenje letimu **brani**, inu valhi grehi takovo dobruto od vas obrazhajo DB 1584, II,30a

// kdo; komu, kaj, (skozi koga, s čim) **delati, povzročati, da kdo česa ne more narediti ali doseči**:

preprečevati: Ali Simon je bil njemu fvojo vojfko vfelej na ftrani, inu, ker fe je on hotel notâr fpuftiti, tu je njemu Simon **branil** DB 1584, II,191a; KAdar je vshe tîga Artafafta lyft bil bran .. fo ony hitru gori v'Ierusalem fhli k'Iudom, inu fo nym **branili** s'roko inu s'mozhjo DB 1584, I,253a; fim enkrat poleg bil, de fo moy tovarifhi eno Deklîzo hoteli framotiti, tu fim jeft **branil**, inu fim njo odtel TPo 1595, I,52; Timu erbovimu Sovrashniku tîga Kerfzhan-fkîga imena, timu Turku **braniti**. Nafhi Vojfki, katera super njega fhtrita, muzh inu premagnje, vofzhiti TFC 1595, CXIII / Sai bodo tuliko .. muie inu ftante imeli, Hudizhu sopâftati, inu **braniti**, da fpet takove alli druge tim glih smêfhniave v'Cerkov Boshijo ne vpravi inu ne pofeie KPo 1567, Vb; Ieft delam, gdu hozzhe **braniti**? DB 1584, II,17b; Ajdje **branio** Iudom Tempel sydati DB 1584, I,252b; Sakaj s'tem nas hozzhe Bug vuzhiti, kaj bi fe ta Hudizh pod-ftopil inu fturil, kadar bi on nikar kfusi te lube Angele ne **branil** TPo 1595, III,157; On bo **branil** de nym Hudizh, S'kunfh'tjo nebode fhkodil nizh ZK 1595, 210 / Inu hozzhem pulnozhi rezhi: Daj fem. Inu Puldnevi: Ne**brani** DB 1584, II,17b // kdo; česa, komu/čemu **delati, povzročati, da kdo/kaj česa ne more dobiti oz. biti deležen/deležno:** Moreli tudi gdu vodê **braniti**, de bi fe lety nekârftili, kateri fo fvetîga Duha prejeli DB 1584, III,67b; kateri tebi Plafzh vsame, timu tudi Suknje ne**brani** DB 1584, III,34a / Inu vfe kar fo moje ozhy shelele, tu fim jeft nym puftil, inu nêfim mojmu ferzu obenîga vefelja **branil**, de je vefselu bilu od vîlîga mojga della DB 1584, I,329a // kdo; komu/čemu, kaj, (s čim) **praviti, sporočati, da se kaj ne sme narediti, zgoditi; prepovedovati:** [Kristus] **Branî** tim fuim de offertni inu ueliki Gofpudi ne bodo TE 1555, B1a; ty nashi fuperniki, Papeshniki .. fuper inu zhes nas krîzhe .. Mi luterski, fmo hudi kezarij .. Suetnikom, diuici Mary slushiti, na ne klîzati, nîm Cerque fidati .. poftiti, moliti, **branimo** TC 1575, 46; ty nefafstôpni gluhi, hudizheui Fary mui fofedi inu Farmani .. fo tudi koker ta Rymska shiuina, vto foboto **branili** rute prati, fa volo kir fe vti Tozhi pepel naide TC 1575, 256; Papeshi .. **branio** inu pre-pouiduiou prou faftopnu. S. Euangeli îslagati, vcerqui peiti, obhaiati TT 1577, Mm4b; Enîmu **brani** hoditi fa febo, enîmu veli TT 1581-82, I,26; Ampak Iesus je rekâl: Puftite otrozhîzhe k'meni pryti, inu ym nikâr ne**branite**, sakaj tacih, je Krajleftvu Boshje DB 1584, III,25a; VTêmîftîm zhaffu je Iesus prîfhâl .. k'Iordanu k'Ioannefu, de bi fe puftil od njega kârftiti. Ioannes je pak njemu **branil**, inu je djâl DB 1584, III,4a; Ieft fim en Karfzhenik, inu imam enîga GOSPVDA, kateri s'eno befêdo letej nefrezhi vfej more **braniti** TPo 1595, II,297; dofti brumnîh Karlfhenikou .. nepufte tem Iesuviter-

fkîm Svetnikom .. fi puftiti **braniti**, D. Lutrovîga Svetîga Katechîfîma s'fîlîsom fe vuzhiti ZK 1595, 11 / Ene Poftave vuzhé, ene pak **branio** .. Te kir **branio** .. te **branio** de fe kaj hujfhîga nesgody DB 1584, III,12a // kdo; čemu, (s čim) **biti, nastopati proti čemu; nasprotovati:** Obtû mi imamo to nasho shîbko Vero inu lenobo vti Molitui, fto Boshyo Sapuuidio gori vfdigniti inu poterdti, inu tei hudi Neueri, kir vnas tîzhi **braniti** inu fubper ftati TT 1557, ee2a; Inu kadar fo tu eni, is nefafstôpnofti, hoteli diati, fo fubper bili, vpyli inu fo vfo mozhio **branili** TT 1557, bb3b; Sakaj tu ie rîfnîza, de mi vedê inu poufod, kulîku ie ner vezh mogozhe, **branimo** inu fubper ftoymo tim Nouim kriiûm vukum, de vte nashe Cerque ne prîdo TAr 1562, 107a; Obtû ie Bug mene Prîdigaria vom odlozhl inu kuom poslâ[!], de bote od mene poduîshani .. koku inu fzhîm vî tim grehom, vashi hudi vîfty morete fubper ftati, **braniti** inu fe troshtati TO 1564, 158b; Myrni biti .. ferdu, nemyru, nevoli, inu drugîmu poufod **braniti**. Tu je tudi enu fufsebnû hvalevrednu dellu teh Karfzhenikou TPo 1595, II,315; Ravên tega hozzheft ti tudi dobrutlîvi Bug inu lubi Ozha, temu kêrvavîmu naprej vsetju, tega Antîchriufîfovîga Papesha mozhnu supar ftati inu **braniti** ZK 1595, 213 **3.** kdo; kaj **govoriti v korist koga/česa, ki se ga negativno ocenjuje; zagovarjati:** de bi mi hoteli, hkakîmu kriiûmu fapelanîmu poprei od te Cerque Ferdamnanîmu inu fauershenîmu Nauuku ftopiti timu îftîmu prou dati, olî ga **braniti**. Tîga nas Bug obari TAr 1562, 60a; Olî mi kerfzhenîki imamo Hudîzhu inu vfem nega Tourîshom, kir tenega Lafshe, kriue Vere Malykouane, terdio inu **brano**, fygo pokafati TPo 1566, bVîb; Svojo nedolshnoft îma vfakoteri, **braniti**, inu supêr krîvu obrezhenje, fe sago-voriti DB 1584, I,1)(¹)Vb; *Deutsch.* Vertâdigen. *Latinè.* defendere. *Windîsch.* **braniti.** *Italicè.* difendere, pigliare â defendere, parlare per alcuno, scufare DB 1592, R5a; Sakaj Paulus ne yfzhe nîfter s'têm, temuzh de on Boshjo befêdo inu zhâft sagovarja ali **brani** TPo 1595, III,50 **PRIM.** bran² **PRIM.** braneč **PRIM.** branjen [M. M.]

braniti se -im se glag. nedov. [bra'ni:ti se 'bra:nim se]; P 107, K 19 (TAr 1562, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, JPo 1578, DB 1578, Tkm 1579, DC 1579, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TPre 1588, TPo 1595, TIm 1595, TFC 1595) - nedol.: bran | i/y | ti se; - sed. ed. 1. os.: branim se; →; - mn. 3. os.: bran | io/ejo (JPo 1578, II,129b) se; - vel. ed. 2. os.: branî se; - mn. 1. os.: branimo se; →; - del. na -l m. ed.: branil se; →; - s. ed.: branilu se; (M)

B

1. kdo/kaj; komu/čemu, proti komu, zoper koga, pred kom, (s čim) *z dejanji izražati voljo ne pustiti se obvladati; upirati se, zoperstavljati se:*

a) s silo, z orožjem: Israelskim otrokom **fe** nej potreba supè nas **braniti**, temuzh se hranio v'Gorrah inu v'Hribih, pod katerimi fo ony shihèr DB 1584, II,134b; Inu ty svunaj fo fhturmali to Skalo, inu ty snotraj **fe** néfo **branili**, néfo eniga kamena vunkaj luzhili DB 1584, II,180a; oftanite v'ordnungi, inu **fe branite**: Potle kadar Sovrashnike pobyete, bote mogli shiher inu pres gfarlikofli plejniti DB 1584, II,181b; Judas .. **fe** je dolgu **branil**, inu je ondi bilu enu tèrdu bojovanje, de je nyh veliku bilu ranjenih inu pobyenih DB 1584, II,186a; Inu fe je vidilu, koku fo fe vkup byli, inu **fe** s'fzhiti inu s'kopjem **branili**, inu koku fo mezhe isdirali DB 1584, II,197b; Machabeer .. je .. nje narpoprej opominal .. de bi **fe** hotéli junazhki **braniti** DB 1584, II,200a; David je .. en paftyr .. pride séno palizo inu frazho, kakor de bi **fe** on hotel enimu pfu **braniti** TPo 1595, I,149 / Ty lelèni, frebrom okovani, inu poslazheni Maliki, **fe** nemogo **braniti** pred Tatmy inu Rasbojniki DB 1584, II,177b; kadar fe je poprej vus Svejt .. pred Celsarji inu Krajli preftralhil, kokor hitru fo ony mertvi, taku fe nikar ena muha pred nymi ne boy, ony **fe** tudi nemogo eni muhi **branyti** TPo 1595, III,72

b) z besedami, mislimi (iz svetopisemskega izročila): kako **fe** ie Christuf Hudizhu **branil** inu ga omogal KPo 1567, CVI

// kdo; komu/čemu, zoper koga/kaj, (s čim) *izražati voljo ne podleči čemu; upirati se, zoperstavljati se čemu:* Szhim inu koku **fe** imamo tim Hudizheum mišaliom **braniti** inu fubper ftati TO 1564, 148a; **fe** v'nafhi Veri tèrdimo, inu fe shnjø ifkulfhnjavam **branim** DB 1584, I,285a; daj meni tvojo gnado .. de supàr stoim inu **fe branim** Hudizhu inu Paklenskim vratam DM 1584, C *grehu in pogubljenju;* je letu en trostlihu leip Evangelion, kateri bi en v'fakateri Karfzhenik imel isvunaj vejdit, de bi **fe** on nikar le supar tu pohuifhainje .. mogel **braniti** TPo 1595, III,61; takou Vuk dobru merkajmo, de **fe** supar tiga Hudizha inu nafhe laftnu ferze bomo mogli **braniti** inu gori dershati super tu zagainje TPo 1595, II,139; en Karfzhenik ima krivizo inu fylo terpejti, inu nikar sfylo supar toifto **fe braniti** TPo 1595, I,239; kir ta greih shiv poštane, inu njemu pridiguje, **fe** nej mogel pruti njemu **braniti** TPo 1595, I,258 / kakor fe ficer ludje mujajo, kadar kej na kaj dobriga inu fhlahtniga vupajo .. taku bi ludje tudi s'lubesanjo inu s'vefseljem, h'timu Sakonfkimu Stanu fe podali, inu bi **fe** nikar taku srokami inu s'nogami, kakor ena divja Svirina pred témi Pfy, ne **branyli** TPo 1595, III,181

2. kdo; čemu, pred čim, (s čim) *delati, da osebek ni deležen česa neprijetnega, nezaželenega;*

varovati se, štítiti se: tim Bidertaufferyem kriuu daio, kir prauio, en Rihtar biti, Tatie Obeffeti, prou perfegouati .. Laftnu imeiti, **fe braniti**, ie Greh TAR 1562, 41b; Kmetizhi, oryu, kopaio inu delaio, po Dashiu, po Snigu, V mrasu inu Vruzhini, da **fe** le vboshtuu **braneio** JPo 1578, II,129b; on [Kristus] bi **fe** mogel **braniti** inu szhiti, ampak on ga nefstury, temuzh terpy TPo 1595, I,232; Sakaj ty vbosi otrozhizhi **fe** ne mogo **branyti**, ony morajo terpejti, vmrejti inu vmorjeni biti TPo 1595, III,38; Tu fe imamo dobru navuzhiti, de bi nikar le nihter **fe** ne kumrali vbuhitvi, temuzh tudi pred lakomnoftjo .. mogli **braniti** TPo 1595, II,171; Kakor my iskuifsimo, de nikuli oben zhlovik od greihou nej ledig ali pruft bil, ni **fe** supar to Smert mogel fzhiti inu **braniti** TPo 1595, III,19 / My per Veri oftanimo, Sveiftu **fe** s Vero **branim**, Taku v'Nebu pridemo, Amen DC 1579, 113

// kdo; česa *prizadevati si, da se ne zgodi kaj neprijetnega, nezaželenega; upirati se, nasprotovati čemu:* potle **fe** taku flu **branihf**, de takou ferd .. fe nikar supet ne vkoreny, inu po zhafsu vun isryne TPo 1595, II,163; Kadar pak tiga Hudizha vunkaj isganjanje fe ftury, de fe ima Boshji Perft viditi .. tukaj fe ta Hudizh vpyra, inu **fe brani**, kakor dolgu on more TPo 1595, I,174

3. kdo; česa, čemu *z besedami, dejanjem izražati voljo:*

a) ne ubogati koga; upirati se, braniti se: Ne**brani fe**, aku ti on kaj porozhy DB 1584, II,158b; Sakaj kir **fe** Petrus **brani**, inu fe nepufty vmivati, taku Christuf k'njemu pravi TPo 1595, I,206

b) ne izvřšiti česa: KVNIMV ZHASV, IE PRishal Iesus is Galilee Kiordanu: Kioanefu, da ga Karfti: Ali Ioanes **fe** je **branil** rekozh JPo 1578, III,25; Moses **fe** isguaria inu **brani**, ali GOSPD Bug nega poduuzhi, inu ga szaihni poterdi DB 1578, 50b; On pak **fe** je **branil**, inu je djal: Ieft nezhem jéfti DB 1584, I,166b; Profsim te, ne**brani fe** k'meni pojti DB 1584, I,92a

c) ne sprejeti česa: Obt **fe** neima nihzhe **branyti** timu kashtigainu tiga v'figamogozhiga, Sakai ti raneš inu fpet obeshesh TRM 1579, 74a; Pole, blagur je timu zhlovéku, katera Bug fhtrajffa: Satu **fe** ne**brani** tiga v'figamogozhiga posfhtrajfanja. Sakaj on rani, inu obeshe DB 1584, I,260b[=267b]; Sim li jeft pak komu kaj .. fmèrti v'rejdniga fturil, taku **fe** jeft ne**branim** vmrejti DB 1584, III,76a; kadar hozhe zhlovik po téh pèrvih Buqvi navuki pokornu shivéti .. taku **fe** Hudizh, Svejt, inu laftnu meftu, taku mozhnu vpira inu **brani**, de zhlovik truden poštane DB 1584, I,317a; vejmo, de fimo greifhnik .. pred to Smertjo oben hip fhihri, kateri tudi **fe** nemoremo **braniti**, ni od nie nas resfhiti ali odteti TPo 1595, I,141 / De **fe** taku ta Zhlovefka

Ikalhena pamet **brani** inu super stoy timu
Articulu od gorivftajenia, inu nezhe tu ferce
prou prieti TPo 1595, II,3 [M. M.]

branje (brane, branje, brajne, brajnje) -a sam. s

['bra:nje -a]; P 47, K 15 (TT 1557, TR 1558, TT 1560,
TAr 1562, TO 1564, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575,
TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, DAg 1585, TPo 1595)
- ed. im.: bra | n/nj/jn/jnj | e; - rod.: bra | n/nj | a/e (TAr 1562,
33b); ->; - mest.: brajnu; - or.: bra | n/nj/jnj | em/om (TPo 1595,
II,170); Ⓜ

1. razpoznavanje znakov za glasove ter vezanje v besede in stavke; branje: V slednim Meiftu .. de fe Latinsku inu Nemshku, per tih Farah od Farmoshfrou[!], Podrushnikou inu Meshnariou tu Slouensku Pyfmu, **brane** inu piflane vuzhi TO 1564, 79a

// česa **dojemanje vsebine besedila s to dejavnostjo:** Potle po tim **branu** te Poftaue inu tih Prerokou, poshleto je Višhi te Shule knima, rekozh TT 1557, 374; kir fo ftakim Latinskim petyem inu **branem**, tudi hoteli miloft .. per Bugi dobytí inu fashlushiti, letu mi dershimo fa enu preghshene inu fashpotouane te Krij Cristufueu TO 1564, 128b; Sakai skufi taku **brane** inu fashpot, spofnaio tiga Anticrishta inu falsh Vuzhenike, de veido pred nimi fe varouati TT 1577, 267; Temuzh de fe zhlovik h'Bugu preobérne, Bogu dopade, inu isvelizhan poftane .. fkuisi polfulhanje, **branje** ali premifhlanje Boshje beffede DB 1584, I,aIVb; toifto [postilo] s'flišom inu rad .. brati, Vupam pruti GOSPDV Bogu, de takovu **branje** nikar pres fadu, pridá inu nuza ne bode TPo 1595, I,):0;5b / Ti Paule gresh od vuma, tuie veliku **brane** inu pifmu ie tebe noriga fturilu TR 1558, Y2b; Kadar fim jeft vshe v'Egyptoufko deshelo bil prihfal .. fim jeft sadobil proftor k'veliku dobrimu **branju** inu piflanju DB 1584, II,154a / fe je nemu shpotal inu dial, Kai neifo tada niftra vredni tih Papeshnikov pofti, molitve, petie inu **branie** v'tih Kloftrih inu Skofijh KPo 1567, CVIIIb

♦ — **branje maše opravljanje glavnega katoliškega verskega obreda; maševanje:** de ty ludie hprauí Veri pridó, ie kadar poslushaio oli bero te praeu pridige tiga S. Euangelia, inu nekar skufi tu **brane** inu shabrane tih Mafsh oli skufi kako drugo rezh TR 1558, E4b; [Papež] hozhe vener fvet biti, sa takove vunainje Boshje slushbe volo, katero je on fmiflil inu gori naredil, s'guglami, s'platami, spoftom, ryb jedjem, Mash **branjem**, inu kar je vezh taciga TPo 1595, I,159

2. odstranjevanje sadežev, žlasti grozdja, z rastline s trganjem; trgatev: Bug mi ie fuoi shegen ktimu dal, de fim tudi moie prelhe polne fturil, kakor vpolni bandimi (ali **brainu**) DJ 1575, 140; Sakaj v'Desheli inu mej folkom gre

raunu kakòr kadar je ena Olika obtèrgana, kakòr fe paperkuje, kadar ***branje** miny <*mandiba> DB 1584, II,9b

PRIM. brati [A. L. R.]

branjen (brajnen, branjen, branen) -a -o del.

['bra:njen -a -o]; P 43, K 8 (TT 1557, TAr 1562, TO 1564,
TPs 1566, TT 1577, DB 1578, DB 1584, TPo 1595)

- nedol. obl. m. ed. im.: brajnen; - mn. im.: bra | n/nj | eni;

- ž. mn. im.: branene; - s. ed. im.: bra | jn/nj/n | enu; Ⓜ

1. (od koga), pred čim **ki je varovan pred čim neprijetnim, nezaželenim; zaščiten:** Tu fe fđai poufod vidi, de ty Fary Menihi, od nih Papeshke Gofpofzhine bodo taku **braneni**, de bodo skorai nagi hodili TT 1577, 255; Obtú, de bi Ludje s'poftitenimi poftavami mogli regirani biti, ty brumni pred filo inu nefpodobo **branjeni:** ti hudi pak fhrhajfani .. je Bug Gofpofzhino gori poftavil DB 1584, I,cVIa; on [Kristus] ne hozhe od zhlovekou **brajnen** biti TPo 1595, I,232

2. (od koga), komu/čemu **izraža oviranost koga/ česa pri uresničevanju česa; branjen:** Kadar ta ner Sueteishi bode shalban .. tedai bode tei Pregrehi **branenu** TT 1557, t3a; Satu mora sgodnimu deshju **branjenu** biti, inu posniga deshja nebode DB 1584, II,28b; Taku je nym povfod bilu **brajnenu**, po lafni pameti inu voli rounati, inu dobra della delati DB 1584, I,)(2b; taku je tem podloshnikom od Buga famiga prepovedanu inu **brainenu**, de ony tiga timu Celsarju nejmajo dati TPo 1595, II,288

PRIM. braniti [M. M.]

branjenik (branenik) -a sam. m ['bra:njenik];

P 2, K 2 (*P 1563, MTh 1603)

- ed. im.: branenik; Ⓜ

kdor varuje, štiti; branilec: Branenik nash [Kristus] prigledai knā, fovrashnika presheni fam, pelei, vishaiuerne[!] tuoie, ftuoio kryo fi kupil nie *P 1563, 63; Defenfor. Germ. ein befchirmer. Carinth. **branenik** MTh 1603, I,400 [M. M.]

branjenje (branene, branjenje) -a sam. s

['bra:njenje -a]; P 4, K 3 (TPs 1566, TT 1577, DB 1584)

- ed. rod.: branena; ->; - tož.: branjenje; Ⓜ

1. varovanje pred čim neprijetnim, nezaželenim; obramba, zaščita: ta Cerkou, ty prauí kerfzhneniki fo pres vfe oblafni, **branena**, mozhi inu vunaniga videna, vuelikih reuah, shlaloftih inu nadlugah, vmei kezaryh inu hudih ludeh prebiuaio TT 1577, 258 / Ampag ti Gofpud ne bodi delezh. O ti muia muzh hyti kmuimu

branenu TPs 1566, 47a meni na pomoč

2. prizadevanje, da se ne zgodi kaj neprijetnega; preprečevanje: Sakaj enu pogublenje fe bo godilu, katerimu bo vřaj branjenu h'pravici, inu GOSPDV bo tuitif **branjenje** fturil, na Semli DB 1584, III,85b bo preprečil [M. M.]

inu **Bratie**, Ne Veruite obenimu drugimu Vuku, Samuzh le letimu, kateri ie nom Bug ozha Syn inu S. Duh, vtim Pifmu tih Prerokou inu Iogrou dal inu fuelikimi zaihne[!] poterdl TT 1557, gg2a; LVbi Priatili inu **Bratje** v'Christufu Iesufu

TPo 1595, I,):0:(5a / na koncu sporočila Vash vŕeh **Brat**

inu Slushabnik. || Primosh Truber is Raftzhice TPs 1566, bVIb; Valh **Brat** inu Priatel v'Christufu || Andrei Saviniz Cerkouni flushabnik tamiftu

TPo 1595, I,):0:(6a

// Jezus Kristus, ki se je z učlovečenjem približal človeku: O Moj GOSPVD Iesu Crifte, moj Bug inu GOSPVD, moj priasnivi lubi

Brat, odréfhnik inu isvelizhar, moje ohranenje, moj trosht, moje edina praviza, leben inu vezhnu isvelizhanje DM 1584, LIII

// kdor ima v verski skupnosti isto vlogo:

Ampag ui fe ne imate puftiti imenouati Moiftri, fakai eden ie uash Moifter, ta ie, Criftus, ui fte pag ufi **bratie** TT 1557, 69; Natu ie ta Angel knemu [S. Ianshu] rekai .. Sakai Ieft fem tui Rauenhlapetz, inu tuih **Bratou** Prerokou, Inu tih, kir imaio tu prizhouane Iefufeuu TC 1575, 198

3. pripadnik skupnosti, ki jo povezuje sorodstvo; sorodnik: Obtu ie Moifes dial htim

Ozhakom, Vash Gospud Bug ta bode od valshih **bratou** vom obudil eniga Preroka, kir bode meni podoben, Tiga ui imate poslushati na vsem, kar on bode quom gouuril TT 1557, 339; Tedaj je Abram k'Lotu djai: Ieft prošim te, nebodi mej mano inu mej tabo krég, inu mej mojmi inu tvojni Paftirji, sakaj mydva fva **brata** DB 1584, I,8b

4. pripadnik rodovne, narodne skupnosti; rojak: KAdar fe htebi tuo **Brat** en Ebreer, ali Ebreeriza proda, taku ima tebi sheft Leit slushiti, vŕedmim Leitu ga imash proftiga puftyti DB 1578, 162b; Inu nebodite kakòr valshi Ozheti inu **Bratje**, kateri fo supèr GOSPVDA, fvoih Ozhetou Boga, pregrefhili, inu on je nje dal v'enu opufzhenje, kakòr vy famy vidite DB 1584, I,247a

5. vsak človek v razmerju do drugega, ki ga sreča v življenju; bližnji: ti uidish to byl v'tim okei tuiga **brata** inu tu brunu v'tuim ozhefu nepozhutish TE 1555, D1b; Ako edan smez **Bratou** tuoyh vbog bude, ne tuoerdni tuoiga Sarza JPo 1578, III,70; kuliku krat iest moram muimu **bratu**, kir fe na meni pregrishi, odpufiti? Ieli dofi fedem krat? TT 1581-82, I,77; Aku tvoj **Brat** gréhli supàr tebe, poŕvari ga: inu aku fe popravi, taku mu odpufiti DB 1584, III,41b; Kateri pravi, de je v'Luzhi, inu fovrashi fvojga **Brata**, ta je fhe v'temmi DB 1584, III,124b; Kadar ti hozh offrati tvoj dar, inu tukaj pred Altarjem fpumnih, de tvoj **brat** kej kaj supar tebe ima, taku pufti tvoj dar tukaj, inu fe smyri poprej s'tvojem **Bratom**

TPo 1595, II,164

6. član cerkvenega reda; redovnik: fo ty Papeshoui Fary inu Menihi, te preprofte ludi preguoorili, de fo Suetimu Antoni Suine offrouali, fabfton redili inu pitali, Te ifte fo S. Antona **bratie** inu Menihi is Ryma iemali inu prodaieli TC 1575, 282

7. s prilastkom kdor se ukvarja z isto dejavnostjo: Vcraini ie sdai en Papeschnik || Tiga Hudizha vuzhenik, || Se ie Smashnimi **brati**, || Sueitoual inu na prei vŕel || Vfe Verne refegnati

TPs 1579, A4b s soduhovniki

8. kdor je komu blizu kakor brat 1: Ieft fim shaloftèn po tebi, moj **Brat** Ionatan: Ieft fim veliku vefelje inu dobro volo nad tabo imèl, tvoja lubesan je meni lubliha bila, kakòr Shenka lubesan DB 1584, I,168b [F. N.]

bratam -a sam. m [bra'tam -'ta:ma]; P 2, K 1 (TC 1575) – ed. tož.: bratama; ☹

moški v odnosu do drugih otrok svojih staršev; brat: katera [Bersaba] ie nee Synu Salamona proŕila fa Adonya, Salamonouiga **bratama**, de bi nemu dopuftil, to Abifogo, kir ie Daidu ftreгла, kani Sheni vŕeti TC 1575, 213 [F. N.]

bratavščina gl. bratovščina

bratec (bratac) -tca sam. m [bra:'tec -tca]; P 7, K 4

(KB 1566, KPo 1567, DC 1584, TFC 1595)

– ed. im.: bratac; – mn. tož.: bratec; ☹

1. ekspr. moški v odnosu do drugih otrok svojih staršev; bratec: Tebi o Bug porozhimo, Dufho telu kàr imamo, sebe, Ozha, mater lubo, **Bratze**, Seltrize, vŕfo Drushbo TIC 1595, CCCCVI

2. ekspr. pripadnik krščanske verske skupnosti; bratec: v nagovoru Na tu vshe ti moi **Bratac** ras-mifli ozhli raifhi en Aydovfki malikovac biti ftimi Papiŕti, kokèr en pravi verni kàrfchenik ftimi Evangelifikimi? KB 1566, H2; Inu ako lih ne bodo tuliko dela inu fkerbi imeli, ta gàrdi ftrupo-viti Antichriftufovi kvaf ftrebiti inu fzhiŕfiti, kakòr fino mi imeli .. da fpet takove alli druge tim glih smèhlniave v'Cerkov Boshijo ne vpravi inu ne poŕeie. Sato ti povém, moi **Bratac**, zhui, ftudirai, Attende lectioni KPo 1567, Vb [A. L. R.]

brater -tra sam. m [bra:'ter -tra]; P 2, K 1 (MTh 1603)

– ed. im.: brater; – rod.: bratra; ☹

moški v odnosu do drugih otrok svojih staršev; brat: Patrueles. *Germ.* zweyer brüder kinder/ geschwister kinder. *Slav.* strinizhi. *Carinth.* ozhiniga brata deti, ateviga **bratra** otrozhi[!], strizhi MTh 1603, II,219 [A. L. R.]

bratrev* -tve sam. ž [bra:'tev -tve]; P 5, K 2 (DB 1578,

DB 1584)

– ed. rod.: bratve; →; ☹

odstranjevanje sadežev, zlasti grozdja, z rastline s trganjem; trgatev: Gitith fe rezhe ena vinfka prelha, inu le ta Pŕalm ima od tod tu ime, ker fo ga k'veffelju v'leŕeni **v'bratvi**

B

pejli DB 1584, I,281b / Onu je sa enu lejtu inu dan djanu, taku bote vy nelkárbní trepetali: Sakaj Vinlke **bratve** nebo, inu tudi tégatve nikar DB 1584, II,13a *trgatve*

// *čas trgatve*: Inu Mlatitou ima doflezhi do *Mandibe <***Bratue**> DB 1578, 109a [A. L. R.]

brati berem glag. nedov. [ˈbra:ti ˈbe:rem, 3. os. mn. beˈro:]; **P** približno 900, **K** 38 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, TA 1566, KB 1566, TL 1567, KP 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DP 1576, TT 1577, JP 1578, DB 1578, DC 1579, DP 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, BH 1584, DA 1585, TiPre 1588, MD 1592, TP 1595, TfC 1595, ZK 1595, MTh 1603)
– nedol.: br | a/à | ti/te (TP 1595); – sed. ed. 1. os.: berem; →;
– mn. 1. os.: beremo; →; – 3. os.: bero; – vel. ed. 2. os.: beri;
– mn. 2. os.: beri | te (Trubar)/ti; – del. na -l m. ed.: bral; →;
– ž. ed.: brala; – mn.: brale; – s. ed.: bral | u/o (JP 1578, III,39); ⑩
PERSONA[!]. Perfonae funt tres. Prima, ut: jest **berem** Ego lego BH 1584, 96; *Deutsch.* Lefen. *Latinè.* legere. *Windisch.* **brati.** *Italicè.* leggere MD 1592, J3a; Lego, is. *Germ.* Lāfen. *Slav.* **brati** MTh 1603, 1789; Relego. *Germ.* widerumb vberlefen. *Slav.* spet **brati** MTh 1603, II,408

1. kdo; kaj *razpoznavati znake za glasove in jih povezovati v besede in stavke*; **brati**: Na tu vas fveifte brumme/ farmofhtre/ Pridigarye/ Shulmaftre/ inu Starilhe/ inu vŕe te kir snayo **brati**/ per fodnim dneui opominam tar proflim TC 1550, (4a); ABECEDARIVM. ENE BVQVICE, is katerih fe ti mladi inu preproŕti Slouenci, mogo lahku tar hitru **brati** inu piŕŕati nauuzhiti TA 1555, A1a; [Šulmojster] Purgarske inu kmetishke Otroke vuzhi Slouenski **brati** inu piŕŕati TO 1564, 100a; Nekar, da bi vŕaki puhŕtab alli flovo vbefedah tuliko kako ena cela befeda alli ŕijllaba mozhi imel[.] Exempel BOG némalh **brati** Bukôglagolie: tamazh Bog. Bog. Koker latini alli Nemci Gott KB 1566, A2b; Zhârkom fe ne puŕti irrati, kakor da bi ne bile, ch sa zh, f sa ŕl, vzhafy **beri** KP 1567, VII; taki Pildi ŕo tih Preproŕtih, kir ne vmeio **brati** Pifmu, inu vuzhe te preproŕte, de veido kai ie Bug TC 1575, 262; Ali aku fe [zapečatenih bukvi besede] dado timu, kateri nesna **brati**, rekozh: Beri letu .. on reche: Ieft nesnam **brati** DB 1584, II,11b; de bi on [Bog] prave Pridigarje hotel dati, kateri bi Bolhyo beŕŕedo nam prau Iŕlagali, de bi my toifto nikar le poŕluŕhali, **brali**, temuzh tudi ŕaftopili TP 1595, I,42

// kdo; od koga/česa, komu, kaj, (s čim) *dojemati vsebino besedila s to dejavnostjo*; **brati**: de Gofpud Bug tih fuetnikou inu kerŕzhenikou grehe ŕyllnu ŕtraiffa na tim fueidtu/ koker od Dauida **beremo** TC 1550, 121(69a); On pag praui knemu, kai ie uti poŕtaui piŕlanu? Koku ti **berelh**? TT 1557, 199; Od tiga **berite** uezh utim 6. Capituli uti Preguori TR 1558, F3b; Ampag kadar fe uti

Cerqui ŕteim ŕaftopnim gmain deshelskim Iefykom **bere**, poie inu pridiguje, taku od tiga ta Cerkou, tu ie, ta Gmaina uŕeh Vernih, bo uti Veri poteriena TL 1561, 47b; Potle ŕagouori tudi Otroke rekozh: Neifŕteli kadai **brali**, Is vŕf tih Ditet inu mladih Otrok ŕi doperneŕal tuoio zhaŕt JP 1578, 1,2b; Inu Baruh, Neriau Syn, je vŕe ŕturil .. de je GOSPODNI beŕŕede is Buqvi **bral** v'GOSPODNI Hifhi DB 1584, II,45b; Ieft vas ŕarotim pèr GOSPVVDV, de vy leta lyft puŕŕite vŕem ŕvetim Bratom **brati** DB 1584, III,112b; Inu lete beŕŕede, katere jeŕt tebi danas ŕapovém, imalh ŕi k'ŕerci vŕeti, inu je imalh tvoim otrokom ^oofriti, inu od nyh govoriti <^oOŕtiti) tu je **brati**, od nje pèrpovedati, pejti, otroke inu drushino jo vuzhiti> DB 1584, I,104b; Satu fo oné [lete bukve] nam karŕzhenikom tudi pridne **brati** inu vejđiti DB 1584, II,178a / ta ifti ie bil priŕŕhal moliti utu Ierufaem, in ie ŕpet domou ulekal, ŕedozh na ŕuih kulih, inu ie **bral** tiga Preroka Eŕfaya TT 1557, 357 je *bral knjigo tega preroka*; De taku Preroke **brâti** inu poŕluŕhati, gvifhnu drusiga nej, kakòr brati inu poŕluŕhati, koku Bug prity inu troŕhta DB 1584, II,+IIa / Kadar je pak puldan bil minil, ŕo oni ^bPrerokovali, dokler fe je imèl Shpiŕŕni offer ofŕrati, inu nej bilu obene lhtime, ni odgovori, ni kateri bi bil na tu merkal <^bpre-
rakovali) tu je, fo Moŕŕella inu Preroke **brali**> DB 1584, I,197a

pren. Pomiŕli nasai, inu **beri** ta kalendar tuoiega laŕtniga ŕhiulienia, tako hozhesh pres zuibla edno takovo Legendo naiti, katera ti nezhe lih dobro dopaŕti JP 1578, II,107b *ŕpomni se na vse pomembne dogodke v svojem življenju*

● – On je meni vŕe lete beŕŕede **bral** is fvoih úŕt, inu jeŕt ŕim je ŕ'tinto ŕapifŕoval, v'Buqve DB 1584, II,46a *mi je narekoval*

◆ – **brati maŕo opravljati glavni katoliŕki vèrski obred**; *maŕevati*: Kir fo ti neuuzheni, hynauski inu lakomni Farij inu Menihi, te ludi pèrguoorili .. De kadar se ta Masha **bere** inu per ni ŕtoij, Tar ŕi bodi ta kir Masho **bere** inu ta kir per ni klezhi oli ŕtoij inu poŕluŕŕa .. ŕtako Masho .. dobi inu ŕaŕluŕŕi, tu Odpufzhane tih Grehou TAr 1562, 64a; boŕi inu bogati, fo nih Denarie inu blagu na te Maŕhe nalushili, velike bogate Cloŕtne, Cerque poufod ŕhtyŕftali inu ŕafyđali, ŕa volo de bi fe poufod doŕti Mash, ŕa ŕhiue, ŕa mertue, inu ŕa vŕe ŕhlaht frezhe inu nefrezhe **bralu** TO 1564, 81b; ludem satu nej potreba kamejnye noŕŕiti, Cerqve ŕyđati, Maŕhe **brate**, Temuzh imajo le Boshjo Beŕŕedo poŕluŕhati TP 1595, II,20

2. kaj *odŕtranjevati ŕadeže, zlaŕti grozđje, z raŕtline s trganjem*; *trgati*: More li fe Groŕdje **brati** na Tèrni? ali Fige is Oŕŕata? Taku vŕaku dobru Drivu pèrneŕŕe dober ŕad, enu gnylu Drivu pak pèrneŕŕe hud ŕad DB 1584, III,6a; *Crajnŕki.* paperkovâti *Corôŕhki.* groŕdòvje

brati, kèr bandivi zhes oftáne *Slovenſki, Besjzshki*. Repikováti DB 1584, III,CcVib; Vřaku drivu fe per fvojem laſtnim řadu posna: Sakaj fige fe ne **bero** na Terny: inu Grosdje fe tudi ne **bere** na Garmovji TPo 1595, II,141; Vindemio. *Germ.* herbſten/ Trauben ablesen. *Slav.*

grořdie **brati** MTh 1603, II,709

PRIM. berejoč

PRIM. beroč^{1,2}

PRIM. bran²

PRIM. naprejbrati [A. L. R.]

bratinski¹ -a -o prid. [bra'ti:nski -a -o]; P 5, K 1

(JPo 1578)

– ř. ed. im.: bratinska; – daj.: bratinskoi; – mest.: bratinskoi;

– s. ed. im.: bratinsko; Ⓜ

ki se nanařa na brate; bratski: Sato vřaki Zhlouik pomifli, da fe vřelei Vkarřzshanski Prauci: To ie, vpraui Veri inu **Bratinskoi** Liubesni fe naide JPo 1578, II,118; **Bratinsko** delienie, ie vto Lakomnořt inu vlaštni prud sminieno JPo 1578, III,65

PRIM. bratinski² [A. L. R.]

bratinski² prisl. [bra'ti:nski]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– bratinski; Ⓜ

kot med brati; bratsko: Poglei, kadar fi ti letakoue miřli proti tuoimu Blishniemu, inu fe tako priasniuo ter **Bratinski** proti niemu skashesh: Tako fe Bog hozhe tudi tako proti tebi skasati JPo 1578, II,195b

PRIM. bratinski¹ [A. L. R.]

bratovlji (bratovli) -a -e prid. [bra'to:vlji -a]; P 2,

K 2 (TT 1557, TT 1581-82)

– ř. ed. rod.: bratovle; Ⓜ

ki se nanařa na brate /; *bratski*: Od fmote vti veri, od **bratoule** shtraifinge, od moži te vere TT 1557, 213[=313], podobno tudi TT 1581-82 [A. L. R.]

bratovski -a -o prid. ['bra:tovski -a -o]; P 49, K 13

(TT 1560, *P 1563, TO 1564, TL 1567, KPo 1567, TT 1577,

JPo 1578, TkM 1579, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, Tfm 1595, ZK 1595)

– m. ed. rod.: bratovskiga; – mn. im.: bratovski; – ř. ed. im.:

bratovska; →; – s. ed. im.: bratovsku; Ⓜ

ki se nanařa na brate; bratski: Ta lubefan ne bodi falřh ne hynauska .. lubite fe vmei febo řto **bratousko** lubefno TT 1560, 20b; Inu ie ena **bratovřka** velika lübesan, nalřim řovrašnikom povédati inu opominitije, da od hudiga řtopio, inu fe vřtim krivi řposnaio KPo 1567, CLIIb; Ti ga vřaj nemoreřh zhes tvoje **bratouřku** ferce pèřpraviti, ti Syn tiga shiviga Boga, de bi me puřtl vřgrehih težhati inu konez vřeti DM 1584, LXXXIX; Satu perlořhite h'temu vřo vařho řkarb, inu skashite .. v'Boga bojeřhim rounanju, **Bratouřko** lubesan, inu v'**bratouřki** lubesni gmajñ lubesan ZK 1595, 110

PRIM. bratovsko [A. L. R.]

bratovsko prisl. ['bra:tovsko]; P 8, K 7 (TL 1567,

TkM 1579, DC 1579, DC 1584, TiPre 1588, TPo 1595, TIC 1595)

– bratovsku; ⓂⓂ

kot med brati; bratsko: de fe vmei febo

bratousku, prou is ferza lubio, nikogar ne opraulaio TL 1567, 46b; Dai Bug nam .. De bomo vři prau hodyli :/: Mei řabo fe prau **Bratousku** lubyli DC 1579, 32; Hdrugimu, de na Semli **bratouřku** mej řabo shivejmo, inu tiga Hudizha řhkodlivimu noter dajenju inu Tyrannřkimu rounanju nikar řluřhamo TPo 1595, 1,46

PRIM. bratovski [A. L. R.]

bratovřčena gl. bratovřčina

bratovřčina (bratovřčina, bratovřina, bratovřčena, bratavřčina) -e sam. ř

['bra:tovřčina -e(?)]; P 49, K 15 (TC 1550, TC 1555,

TR 1558, TAR 1562, TO 1564, TC 1575, TT 1577, JPo 1578,

TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, ZK 1595,

MTh 1603)

– ed. im.: brat | ovřov (BH 1584, 55) | řčřř | i/e (JPo 1578, II, 7)

| na; – rod.: bratov | řčřř | ine; – daj.: bratovřčini; – tořž.: brat |

o/a (TPo 1595, II, 12) | vřčino; – mest.: bratovřčini; – mn. im.:

bratovřčine; →; Ⓜ

Tribus. *Germ.* ein Zunfft. *Slav.* řhlahta,

bratouřhina MTh 1603, II,648

1. razmerje kot med brati; bratsvo: Per tim Bug hozhe imeiti od nas kadar ie on nash vřeh Ozha, de mi Verni imamo vmeifebo[!] prau **bratouřzhino** dershati eden timu dřufimu giati dobru, obeniga nida inu řourashtua imeti vmei febo TC 1555, B8b; Veruimo terdnu tim Euangeliom, de bomo vti nebeski řtrzhini, oli vřlahti **bratouřzhini** inu touarishtui, vkateri ie Criftus, Diuiza Maria, vři Boshy Suetniki inu pravi kerřzheniki TR 1558, Gb; Obtui mi kerřzheniki imamo tudi vmei febo glih fe dershati, enu Tellu, en kruh, ena pogazha inu Pytie biti. Tu ie, to pravo **bratouřzhino**, lubefan inu periafan, eden pruti dřugimu .. fueiftu dershati inu iskafati TO 1564, 115b; Inu jeřt fim slomil mojo drugo palizo, Ve, de fim řesdjal to **Bratouřzhino** mej řudom inu řraelom DB 1584, II,129a; Najři pak my řdaj ptuje mozhy nepotribujemo, inu trořht imamo na Boshjo beřředo, katero my vřřan beremo: taku my vřaj viner řelřtvu k'vam pořhlemo, de to **Bratouřzhino** inu Priesen mej nami ponovimo, inu potèřdimo DB 1584, II,190a

2. pogosto v zvezi s **krřřanski povezanost řjudi z Bogom in med seboj; (krřřansko) občestvo**:

Inu nekar ne imate byti taku řrai oli řami fui/ de bi hoteli hudu giati/ temuzh koker ty řlapci bořhy/ Vřem řhařt řkalhite/ **bratouřzhino** lubyte/ Boga fe buite/ Krale pořhtuite TC 1550, 130(73b); Koliko vezh fe vřaki verni Kerřzhenik is Sarza ima veřeliti, da ie vtakoui Sueti Gmaini, řhařtitem touarishtuu inu Karřzshanski **Bratouřzhini**, ker ie řam Bog

B

Ozha Cefsar inu papes, Episkop inu Appat JPo 1578, III,101; Inu ie tukei praua karshzhanska **bratoufzhina**, vkateri fo vfi verni karshzhniki pod tim patronom inu glovo, Gospodom Christufom. Inu leta **bratoushzhena** stoy vnotri, da mi sChristufom vfe gmaia[!] imamo, Christus vfe verne fuoie brate imenuie JPo 1578, II,7; Sakaj aku fe my hozhmo lete **Bratoufzhine** vrinizi anvseti, inu se je hvaliti, de fmo Boshji Otroci, Taku fe my ja nemoremo nashiga Ozheta vole flifisati, inu nekar nepokorni otrozi biti TPo 1595, II,13

3. verska skupnost ljudi, ki živijo po določenih pravilih, navadno v skupini; red, redovna skupnost: Vfy Samopra-uizhniki, Tudi vfakatero sborizhe liudy, Ordinske **bratoufzhine**, kateri gouore: Mene prauizhniga delaio moia dobra dela, moie saflushenie, moya Regula, Ordin, Kuta .. te meni miloft dobudeio JPo 1578, II,22b; Taku vfai oni nyh veliku fourafhtvu pruti nashimu fvetimu Katechifimu vunkaj lijo, nikar manje kakor ta Iesuitarika **bratoufzhina** ZK 1595, 15

4. stanovska skupnost vernikov z nabožnimi in socialnimi nalogami; (cerkvena) bratovščina: [Farji in menihi so] od Roshenkranceu, od Vigil, od Vyz, od molytue fa martue, od **Bratouszhin**, od slushbe, poftou inu klyzane na Suetnike .. na Čäcely vuzhili inu pridigali TAr 1562, 45a; In Summa ty Papesniki vpyo inu krizhe po Cerquah, po Touernah inu po nih **Bratouszhinah**, zhes nas inu fuper nas TC 1575, 214; Taku je Papes Ludy v'gréh sapelaval na dvoju visho. Narpoprej ker je on veliku novih Boshjih flushbi gori postavil .. Rumanje inu Boshje poti, **Bratoufzhine**, Menifhtvu, Malhe, Poste, prasnike etc. DB 1584, II,89a
♦ – – *Deutfch.* Zunfftmaifter. *Latinè.* tribunus. *Windifsch.* ozha **bratoushine**. *Italicè.* tribuno MD 1592, X6b *cehovski mojster* [A. L. R.]

bratovščina gl. bratovščina

brav -a sam. m [ˈbra:v]; P 1, K 1 (KPo 1567)

– ed. im.: brav; Ⓜ

ekspr. **domača žival, ki se redi zaradi gospodarskih koristi; živinče:** Sakai ijh Koslom pèrglihuie? .. En Kosal ie en nemarán fmärdez **brav:** Tako fmärde vfi Neverniki pred Bogom od nih Gréhov KPo 1567, XVIII [J. N.]

brazda -e sam. ž [ˈbra:zda -e]; P 14, K 6 (TPs 1566, DJ 1575, TKM 1579, DP 1580, DB 1584, MTh 1603)

– mn. im.: brazde; →; Ⓜ

pri oranju nastali jarek ali obrnjena zemlja; brazda: Sakai taku ti [Bog] to Semlo delash. Napoj nashe **brasde**, inu resmozhi tu kar ie soranu TKM 1579, 48a; Ie li ga [samorogača] morefh v'larm v'kleniti, de bi **brasde** delal, ali sa tabo doline oral? DB 1584, I,278b[=277b]; Sulcus. *Germ.* furch/ Ackerfurch. *Slav.*

brasde MTh 1603, II,585 / pooseb. Ie li moja deshela supè mene vpye, inu ie li fe nje

brasde vkup jokajo? DB 1584, I,275b

pren. Ty Orazhy fo na muim herbti oral, Inu fo nih **brasde** iftegouali TP 1566, 234b; Ony fo sabftojn prilfegli, inu eno saveso sturili, inu takou fvit fe seleny po vfeh **brasdah** na púli, kakòr sholz DB 1584, II,106b [J. N.]

brbrati -am glag. nedov. [brˈbra:ti]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– nedol.: berbrati; Ⓜ

kot slovarski zgled **klafati, čenčati, čvekati:**

Deutfch. Blodern. *Latinè.* nugari. *Windifsch.*

berbrati. *Italicè.* ciancare, ciarlare, cicalare MD 1592, B4b; Nugor. *Germ.* mit eiteln vnd vnnüzen vmbgehê/ schwezen/ plaudern/ klappern/ wälfchen/ läfern. *Slav.* **berbrati**, traskati MTh 1603, II,132 [M. Č.]

brcati -am glag. nedov. [ˈbr:cati -am]; P 22, K 7

(TT 1557, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, TUPre 1588, TPo 1595, MTh 1603)

– nedol.: b | er/ar/èr | cati; – sed. ed. 2. os.: b | èr/er | caš;

– 3. os.: berca; – mn. 2. os.: bèrcate; →; – del. na -l m. ed.: b | èr/er | cal; Ⓜ

Calcitro. *Ger.* mit den Füßen hinder sich schlagen/ stampffen. *Slavon.* **berzati**, ritati MTh 1603, I,198-199

1. kdo; (s čim) **suвати, udarjati, tolči z nogo:**

brcati: Satu ker fe vesselite inu hvalite, de fe moja Erbfbzhino oplejnili, inu **bèrzate**, kakòr objeftni Telci, inu risazhete, kakòr mozni shrebci DB 1584, II,52b; kadar ti hozh .. kakor ty hudi koini okuli febe byti, **berzati** inu grifti TPo 1595, III,190 / Inu dela, de *fkazheo kakòr enu Telle <*bèrzajo> DB 1584, I,286a

pren. Kadar ie pak Israel debel inu fit bil, ie on **berzal**, on ie toltf inu debel, inu mozhan poftal DB 1584, I,117a; Satu ker vy [ki ste ovce] s'nogami **bèrzate**, inu te flabe od vas pahate s'valhimi rogmy DB 1584, II,76b

2. ekspr., kdo; zoper kaj **ne pustiti se obvladati,**

ne dopustiti, dovoliti česa; upirati se: fim ga .. isvolil .. de bi imèl offrovati na moim Altarju .. Sakaj tedaj ti **berzafh** supè moje Offre inu Shpishne offre, katere fim jeft v'tem Prebivalifzhi sapovedal? DB 1584, I,150b;

● – (z nogo) **brcati zoper ostnje/ostenj/ostno upirati se:**

Saul, Saul, kai ti mene preganesh. Tebi bode teshku fubper ta often **berzati** TT 1557, 420; tu nei zhlouezhki vuk, temuzh Boshia krafft inu muzh, kateri nemore oben zhlouik .. fupèrfati, ali io fatreti, temuzh de vfi fupàr oftnu **bèrzajo**, inu morαιο cillu na fuoim naprei vftetu zagati, de nemogo letiga vuka nikulli vezh iftrebiti TUPre 1588, 5; Shlahтна reizh ie tu (pravi Christus) de fe ti taku flobifh, kaj ti pak s'tem opravifh? Drusiga nifhter, kakor de ti meni vfhpis tezhfeh, ali super oftne **berzafh** TPo 1595, III,51;

Nej li tu pak fmeiha vrejdu, ja tudi dobru en fhkodliv kreig, de bi fe ti hotel flu ferditi, vferdu s'nogo super te ofrne **berzati** TPo 1595, III,51 [M. Č.]

brecejl (brececl) -clja sam. m ['bre:cejl -clja]; P 3, K 1 (TPo 1595)

– ed. im.: brececl; – or.: breclom; ☹

velika, muhi podobna žuželka, ki sesa kri; brencelj: Papelniki framotnu fhentujo .. de fe ony pred Hudizhom nikar vezh ali bujle, kakor pred enim **Brezlom** ne boje TPo 1595, I,171; ony [samopravičarji] timu Hudizhu enu flu ferrathtivu ime dado, ga imenujo Beelzebub, tu fe pravi po slovenfku ena Ofsa, **Brecl** ali velika muha TPo 1595, I,170 [M. Č.]

brečati -im glag. nedov. ['bre:čati bre'či:m]; P 5, K 3 (KPo 1567, JPo 1578, DB 1584)

– sed. ed. 3. os.: breč | i/y; – mn. 3. os.: breč | o/e; ☹

1. kdo/kaj; (okoli koga, na kaj) **med letenjem se oglašati z enakomerno tresočim se glasom; brečati:**

Ty fārsheni inu druge muhe dobro **brezhe** na fteno, inu fuoi gobaz alli shalz ob nio brufio, inu fperiem faflaio, alli vezh ne dobio, tamuzh da li gobaz inu shalz skasio, inu po Glaui prozh odbrezhe JPo 1578, I,30a

pren. Beelzebub .. pomeni .. v'nalshim Iesiku Muh Krall .. Tako fo Judie k'fpotu Hudizha svali po tim kār Hudizh okuli naf **brezhi**, kakōr te muhe po Létu KPo 1567, CXX

2. kaj; čez koga **tresti se od vznemirjenja; trepetati:**

pren. Satu **brezhy** moje ferze zhes Moaba, kakōr ena Arfa, inu moje snōtērnje zhes KirHares DB 1584, II,7a [M. Č.]

breg (breg, brejg, brig*) -a sam. m ['bre:g 'bre:ga?]; P 28, K 7 (TT 1557, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: br | e/é | g; – daj.: br | e/ej/i/é | gu; – tož.: br | e/ej | g;

– mest.: br | e/ej/i (JPo 1578, II,110b) | gu; – mn. tož.: brege;

– mest.: brigeħ; ☹

1. pas zemlje ob vodi; breg, obala: Inu kadar fe oni prepelaio, prido uto Genezareshko deshelo, inu perftauio htimu **brigu** TT 1557, 116; Tu ifto fe ie ta mnoshiza ftkouo filo Rinula Hchriřtufu, dabiga skorei Vmorye pahnilo. Neili mogal fforiti dabi na **brigu** tuerdo kakor sid? JPo 1578, II,110b; Ampag oni famerkaio eno ftrugo, ta ie imeila en **breig**, na kateri fo mislili, aku bi mogli, to barko gnati TT 1581-82, I,607; je tīga Iordana voda supet na fvoje mejfhu prihlha, inu je tekla, kakōr poprej, po vfēh fvoih **brigh** DB 1584, I,121b; Litus. *German.* ein geftrad des Meers. *Slavo.* **breg**, kraj morea MTh 1603, I,809-810

2. kraj ob vodi, urejen za pristajanje plovil; pristanišče: Portus. *Germ.* ein Schiffport/Schiffendt/ ein komlich Geftrad die Schiff darein zufellen/ Meerhafen. *Scla.* kraj, **breg** MTh 1603, II,298 / zemljepisno ime, v zvezi **Beli breg** qui beli Brud hoc est, Album traictum vel **Beli breg**, ut fit Alba ripa BH 1584, **1a

3. nasut in utrjen pas zemljišča, ki preprečuje poplavljanje; nasip, jez: Ker fim njemu [morju] okuli njega ***breg** poftavil, inu fim naredil rigle inu dauri .. inu fim djal: Dofehmal imash priti, inu nikar dajle: Letukaj fe imajo tvoji offertni valuvi polezhi <*jes>

DB 1584, I,278a[=277a] [J. N.]

bregēše -geš sam. ž mn. [bre'ge:še -'ge:š]; P 18, K 7

(TC 1550, TT 1557, DJ 1575, DB 1578, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– mn. im.: bregēše; – tož.: breg | e/re[!]; (DB 1584, II, 171b) | še; ☹

oblačilo, ki obdaja spodnji del telesa in vsako nogo posebej; hlače: Inu ony fo tudi fthurili te volke Suknje, is belih Shyd fetkane, Aaronu inu njegovim Synom, inu ta Klobuk is bélih Shyd, inu te lépe Aube is bélih Shyd, inu **Bregefhe** is fukaniga béliga Platna DB 1584, I,61b; On mu je oblejkēl **bregrefhe** [!], to dolgo fuknjo, inu Ephod DB 1584, II,171b

// **tako oblačilo, ki se nosi neposredno na telesu; spodnje hlače:** Inu ijm imash platnene **Bregeshe** fthuriti, de fuoiga frama meffu sakryo DB 1578, 74a; Subligaculū, fubligar. *Germ.* ein Gefäß/ bruch/ niderkleid. *Sclau.* **bregeshe** MTh 1603, II,576 / fta vkpuē fplella figouu lyfſtye inu fta febi fthurilla **bregefhe** TC 1550, (7b)

ē iz it., prim. brachesse [J. N.]

bregreše gl. bregreše

brej -a -e prid. ['bre:j -a]; P 5, K 3 (TPs 1566, DB 1584, BH 1584)

– nedol. obl. ž. ed. rod.: breje; – mn. im.: breje; – or.:

brejami[!]; ☹

ki ima v telesu plod; brej: Kadar ie fa temi **breyami** [!] Ouzami hodil, ga ie odpelal, de ta nega Folk Iacob paffe TPs 1566, 144b; Tvoji Sobje fo kakōr kardella s'oftrisheno volno, katera is kopeli prideo, katera fo vfē k'mallu s'dvojzheti **breje**, inu obena mej nymi nej jalova DB 1584, I,333a; Dativus pro Ablativo: Arcebis gravido pecori, pro, à gravido pecore, Bofh od **breje** shivine odgajnjal. Neque haec formula est Slavicae linguae ufitata BH 1584, S17 [J. N.]

brejiti se -im se glag. nedov. ['bre:jiti se?]; P 6, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– del. na -l ž mn.: breyle se; ☹

kaj **kazati nagnjenje za parjenje; goniti se:**

Sakai ta zhas kadar fo **fe** Ouce **breyle**, fem iēft moie Ozhy vsdignil, inu fem vfaini vidil, inu pole, Kosli fo skakali na te pikafte, pirhafte inu piřsane Zhrede DB 1578, 28b; Kadar fo **fe** pak te sgodnéfhe **breyle**, taku je on te palice pred ozhy te zhrede polushil v'korita, de bi fe nad nymi nabreyle DB 1584, I,20b [J. N.]

breme (breme, brime) -ena sam. s ['bre:me bre'me:na]; P 16, K 7 (*P 1563, KPo 1567, JPo 1578, DB 1578, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: br | e/i (Megiser) | me; – tož.: breme; – mn. tož.:

bremena; ☹

B

Crajnški. Butora *Slovénski oli Besjázhki*. Rabot, **Breme**, Tèrh DB 1584, III,CcIIIb; *Deutfch*. Laft. *Latinè*. onus. *Windifch*. butora, tovor, rabot, **breme**, terh, **brime**. *Italicè*. carico, peso MD 1592, H8b; Onus. *Germ*. ein Bund oder Last. *Sclav*. **brime**, butora, rabot MTh 1603, II,168

1. težek predmet, ki se prenaša ali prevažá; breme, tovor: ta Palma, katera to naturo ima, da zhe veklni tesheij **breme** ali vus fe po nij pelia, tim buliefe pruti povsdiguie inu napenia KPo 1567, LXXXIb, podobno tudi JPo 1578

pren. Moi larm ta fi ie sladak, moie **breme** fie lahku, dur ie famano nofi. Ta zhe od tega pekla prit *P 1563, 172; Slihorni ima fuoye butore inu **bremena** sadofta knosheniu, potreba mu nei drusih Liudy Grehou nafe nakladati JPo 1578, III,14

2. navadno s prilastkom *kar povzročá skrb, neugodje, duševno trpljenje; breme*: Imaio snati, da ie Bog na Sakonki štan en teshak Krish inu veliko **breme** alli butoro nadlug polushil, na Sheno inu tudi na Moshá KPo 1567, LXVIII; Laft vidim .. da bi radi te preteshke Butore inu **Bremena** Grehou (skaterimi ie vasha Veift obloshena) slobodni bili JPo 1578, III,36b

3. kar kdo mora storiti, opraviti; dolžnost, obveznost: Meľsu inu tei Krij, Ie Euangelium .. teshka Butora inu **Breme**, ga tudi rado nenofi JPo 1578, III,37 [A. J.]

brenčoč -a -e del. [bren'čoč?]; P 1, K 1 (DB 1584) – nedol. obl. m. mn. tož.: brenčoč; Ⓜ

ki se močno trese od razburjenja; drgetajoč: pèrpelajte sem gori konje, kakor *kofmate Kebre <*ali kakor **brenzhezhe** Kebre. Vatabius vertit: horripilantes> DB 1584, II,54a [M. Č.]

brenkati -am glag. nedov. [b're:nkati]; P 1, K 1 (MD 1592)

– nedol.: brénkati; Ⓜ
kot slovarski zgled, na čem *s trljaji igrati na glasbilo s strunami; brenkati*: *Deutfch*. auff Saiten schlagen. *Latinè*. fidibus canere. *Windifch*. zendrati, na štruni **brénkati**. *Italicè*. suonar sù le corde MD 1592, M4b [M. Č.]

brenta -e sam. ž [b're:nta -e]; P 1, K 1 (DB 1584) – ed. tož.: brento; Ⓜ

visoka, lesena, zgoraj širša posoda, navadno za grozdje, ki se nosi na hrbtu; brenta: Taku pravi GOSPD Zebaoth: Kar je zhes oftalu od Israela, tu ima tudi potle obranu biti, kakor na Vinlki tèrti, tergazh bo enu sa drugim **v'Brento** metal DB 1584, II,30b
Ⓢ iz it., prim. brenta [M. Č.]

breskva -e sam. ž [b're:skva -e]; P 3, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: breskva; – mn. im.: breskve; Ⓜ
manjše sadno drevo z rožnatimi cvetovi in koščičastimi plodovi; breskev: *Deutfch*.

Pferfigbaum. *Latinè*. perficus. *Windifch*.

breskua. *Italicè*. perficaro, perfo MD 1592, L4a
// žametasto dlakav, okrogel koščičast sad tega drevesa; breskev: Malum perficum. *Germ*. Pfersisch. *Sclav*. **Bresque** MTh 1603, II,17 [M. Č.]

bresti bredem glag. nedov. [b're:sti]; P 4, K 3 (TO 1564, DB 1584, TPo 1595)

– nedol.: brestí; Ⓜ

kdo; (skozi kaj, v čem) *hoditi po vodi ali čem ovirajočem; bresti*: Tedaj je on [mož] šhe taushent komlucue meril, inu je bilu taku globoku, de néfim mogèl vezh *gruntati: Sakaj ta Voda je bila pregloboka, de fe je moralu zhes njo plavati, inu fe nej mogla gruntati <*brefti> DB 1584, II,83; kir bi denary bili, inu bi fe vřakimu nikar tu tellu inu ta kry Christufeva, temuzh řtu vogerřkih slatih, ali bodi lih majn, dalu, tu bi en tek, dirjanje inu drejn bil, inu bi dobru h'timu priřflu, de bi fe šlepzi řkusi Vode podřtopili **brefti** inu tezhí, de bi le teh řtu slatih dobili TPo 1595, I,193

pren. tim, katere Bug řtu fuio ozhino shybo inu shtraifingo doma ne obyřzhe, inu nee pufti vtih grehíh od garla **brefti** inu plauati, tih ířtih rizhy hudu řtoye TO 1564, 146b; taku je on [detece Jezus] sadofti pomagál, inu nizh na tem neleřhy, aku on nas lih vletim poteřfnim lebni puřty okuli gasiti, ali **brefti**, kakor de bi my obeniga Boga neimejli TPo 1595, I,171 [M. Č.]

brevir -a sam. m [bre'vi:r -a]; P 2, K 1 (TC 1575)

– ed. rod.: brevira; Ⓜ

knjiga z obveznimi vsakodnevnimi molitvami katoliřkih duhovnikov; brevir: ty Papeshniki, Cardinali, Shcoffi. Fary inu Menihi .. viutra vřgudo vřtano, dolgu is nih **brevira**, Is enih Papeshouih buqui, nakatere Přalme inu druge Molitue, ene Legende od Suetnikou, katerih prou fami ne faftopo, latinski molio inu shebraio TC 1575, 180
Ⓢ iz nem., prim. das Brevier [M. Č.]

brez gl. prez

breza -e sam. ž [b're:za]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603) – ed. im.: breza; Ⓜ

listnato drevo vitke rasti z belim lubjem; breza: *Deutfch*. Birckenbaum. *Latinè*. betula. *Windifch*. **brefa**. *Italicè*. bietola MD 1592, B4a [M. Č.]

brezasti -ega posam. [b're:zasti -ega]; P 1, K 1 (DB 1584)

– m. mn. tož.: brezaste; Ⓜ

kdor je lisast, marogast; lisasti, marogasti: zhrede [so se] nabreyle nad tèmi palizami, inu řo pèrnefle **bresafte**, pirhafte inu piřřane. Inu Iacob je odlozhil ta Iagneta, inu je te odlozhene zhrede djal h'tem pirhaftim inu zhèrnim v'Labanovi zhredi DB 1584, I,20b [M. Č.]

brezen¹ -zna sam. m [ˈbre:zen]; P 4, K 3 (DB 1584,

MD 1592, MTh 1603)

- ed. im.: brezen; ♀

trejti mesec v letu; marec: je bil los vèrshen pred Hamanom, od eniga dne na drugi, od Meŕza na dvanajfti Meŕez, tu je ta Meŕez Adar <Adar je Sulhiz ali **Bresen**> DB 1584, L236b; Martius. *Germ. Martz. Slavonicè.* fufchez, **brefen** MTh 1603, IL30 [A. L. R.]

brezen² -zna sam. m [ˈbre:zen]; P 1, K 1 (MTh 1603)

- ed. im.: brezen; ♂

brezno, jama, grob: Scrobs. *Germ. ein Grub. Slav. jama, bresen* MTh 1603, II,485 [A. L. R.]

bridek -dka -o prid. [ˈbri:dek -dka -o]; P 122,

K 26 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, *P 1563, TO 1564, TL 1567,

KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578,

DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584,

DC 1584, DM 1584, DAg 1585, TiPre 1588, TPo 1595, TIM 1595,

TfC 1595, ZK 1595)

- nedol. obl. m. ed. rod.: britkiga; →; - ž. ed. im.: britka; →;

- mest.: britk | i/y/ej (JPo 1578, II,163b); - mn. im.: britke; →;

- s. ed. im.: britku; - rod.: britkiga; →; - primrk. ž. ed. tož.:

britkejš | i/o; - s. ed. tož.: britkejši; - mn. tož.: britkèši;

- presež. s. ed. mest.: narbritkejšim; ♂ ♀

1. ki je povezan z velikim, hudim trpljenjem;

bridek: Koku ie Bug ozha lubil nas, De ni shonal fuoiga finu ediniga, Ga ie dal fa nasho filno pregreha[!], Vterpleinie, vreuo, vkumer, shaloft veliko, De ie nakrishi fmert sturil slu, **britko** *P 1563, 115; Kateri zhloulik letiga ne vei inu ne Veruie, timu ie ta Smert fra shna[!] inu **britka**, Sakai ona ga pela Vpekla, Te Verne pag Vnebellà TC 1575, 398; Sa volo tvoiga **britkiga** kervaviga potu || Sa volo tvoiga britkiga terpleina na krishi .. Pomagai nam lubi Gofpud Bug DC 1579, 33 / ie moral ta vezhni Ozha is shnega preuelyke milofiti poslali fuiga Synu, kateri ie nas boge Ietnike, is te **britke** Iezhe tiga Greha te Smerti inu tiga Hudyzheuga Kraleuftua odreshil inu odkupil TL 1567, 4a / O Gofpud Bug ti Ozha nash .. Turka Nevernika, Tvoie Cerqve sovrashnika, Stvoio roko oblada. My fim fice slu preshibki, de bi nega mozhi **britki**, fami febe vbranih DC 1579, 158

// **ki je velik, hud:** Gofpud, mui slushabnik leshi doma na boshym shlaku, inu ima enu **britku** terplene TE 1555, D4a; Od tiga Duhouskiga **britkiga** terplene Criftufeuiga, inu nega molene utim uertu TT 1557, 145; de shelish po tim vezhnim shazu, kateriga ie nom Iesus Criftus shnega **britko** inu fueto Martro inu fmertio dobil inu faslushil TO 1564, 144a; Taku je tudi njegovu **britku** tèrpljenje inu fmèrt, na mnogitero visho, fkusi Moseŕfove offre, sulleb pak fkusi tu Veliku nozhnu Iagne .. pomenjenu DB 1584, I,bla; Molitve od **britkiga** tèrpljenja inu fmèrti nashiga GOSPOVDIA Iesufa Criftufa DM 1584, (CCLIII)

2. ki je povezan z duševnim neugodjem,

trpljenjem; bridek: lete telefne shtraifinge inu velike nadluge, tiga fuita .. fo dofti teshke inu grofouite. Oli vfai te vezhne inu te Peklenske, te ifte fo ner strashnishe, **britke** inu ner te grofouitithe TT 1557, ob; Tij eni pag bodo fpoinali nih hudu inu kriuu diane, Inu fe bode na nih besfedah merkallu, de fe boye martre inu te Smerti, inu de fo polni **britke** shalofti TO 1564, 156a; Obtu mi tukai ne molimo, de bi nas Bug od vŕiga Slega, tu ie kar fe nom vidi teshku, **britku**, shkodliuu, obaroual inu ohranil TC 1575, 153

PRIM. bridko¹⁻³ [F. N.]

bridko¹ (britku) -ega posam. [ˈbri:dko?]; P 9, K 2

(DB 1584, TPo 1595)

- s. ed. im.: britku; →; - presež. s. ed. im.: narbritk | e/ej | š |

e/i; ♂ ♀

1. trpka telesna bolečina; bridkost: tu je ena roka pruti meni bila istegnena, ta je imèla en vkup sloshen Lyft, taifti je ona pred mano fprofterla, inu on je bil piflan svunaj inu snotraj, inu je v'nym ftalu piflanu, Klavogavnje, slu inu **britku** DB 1584, II,60b; Takovu je nemogozhe, de bi onu eniga zhloveka neimelu vftrafhiti ni njemu teshku inu **britku** sturiti TPo 1595, II,79

2. presež., v zvezi na to narbritkejše izraža najvišjo **mero; najbolj:** zhlovezhka vola .. fkusi greh fkashena .. je .. u'vfeh duhovnih rizheh .. nikar le vfo Ivojo flobodno, luftit inu lubesan h'Bugi .. sgubila, temuzh je tudi po Hudizhevi voli (kateriga Ietnik je zhlovik fkusi Greh pofal) Bogu inu njegovu Pofravi, na tu nar **britkefhe** sovrash DB 1584, I,aIVb; Sakaj kadar fta k'mallu ta Hudizh inu ta Svejt tèm Karfzhenikom na tu nar **britkeifhi** sovrash, taku nej mogozhe, de bi takovu sovrashtvu pres vfe fhkode moglu doli jiti TPo 1595, II,309; po tuji prevodni predlogi Denn weyl zugleych der Teufel vnnd die Welt/ den Chriften auff's **hefftigfte** feind find/ ifts nicht müglich/ das folche feindfchafft an allen schaden køndte abgehen LH 1566, I,CLXXXIIIa

PRIM. bridek [F. N.]

bridko² (britku, britko) prisl. [ˈbri:dko?]; P 68,

K 14 (TT 1557, TR 1558, Tar 1562, KPo 1567, TC 1575,

DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584,

DM 1584, TPo 1595, TIM 1595)

- britk | u/ò (KPo 1567)/o (Jurijèie); - primrk.: britkejš | i/e;

- presež.: narbritkejši; ♂ ♀

1. izraža, da se kaj prestaja, opravlja s trpko duševno bolečino; bridek: Meni fe filno is Sarza fmili, mi teshko inu **britko** dei, da vy tako celo pod Hudizhem Vgrehiv vieti leshite, fe Gluhi inu Mutafli poflushat moio Befedo JPo 1578, II,143; Kadar ta glas od GOSPODNIGA dne pride, taku bodo tedaj ty mozhni **britku**

B

vpyli DB 1584, II,123a; Ony fi bodo plejſhe brili, sa tvojo volo, inu shakle okuli febe opafſovali, inu fe is ferza **britku** po tebi jokali inu shalovali DB 1584, II,73a; timu GOSPV DV Chriſtufu famimu kferzu gre, inu fe slu inu **britku** nad tem plazhe, de tu lépu Meiftu ima taku groſovitu ſapuhenu inu reſdjanu biti, de nejma en kamen na tem drugim oſtati TPo 1595, II,189

2. izraža, da se kaj opravlja z veliko strogostjo, nepopuſtljivoſtjo; hudo: Farifeiom **britku**

prity, kir ſhnih falſh vukom, Molytuami Vero inu offri te ludi ſepelauaio TT 1557, 69, podobno tudi TT 1581-82; Taku **britkò** ie Hudizh Ieſufu Chriſtufu, inu ti pravi Veri ſovraſh KPo 1567, LXXX, podobno tudi JPo 1578; Sakaj my zhlovéki fimo raunu kakor rybe vtím lhírokim morje, gdi vſelej ena to drugo poſhre, inu je ſgul farlikoſt inu nepokoy, Suſheb pak je vtakovim Morju ta veliki Leviathan, ta Hudizh, ta ima ſvojo ygro, inu ſhtenta inu martra te vboge rybe **britku** inu slu TPo 1595, III,7; Sakaj reis inu gvíſhnu je, de fe en zhlovik nemore terdeíſhi ſoditi, ni **britkeiſhi** ſe ga lotyti, temuzh kadar ſe mu pravi: On nej od Buga TPo 1595, I,182 / On ima ta pravi nebeſki Shaz, tu prauu ſpoſnane tiga Boſhyga Synu Ieſufa Criſtuſa, ſa zhes uolo ie on doli is nebeſ knom na ta fueit priſhal, ſakai ie on na fe vſel tu zhloueſtuu, ſakai ie pridigal, zaihne delal, inu puſtil ſe taku **britku** Martrati inu vmoriti TT 1557, f2a; Sa tiga volo ta Iudesh eno britkeiſho vejſt inu vegſhe terpleinje ima, kakor Petrus, Sakaj ta Butora katera na njemu leſhy, je teſhkeiſhi, inu ga **britkeiſhi** ſhtenta inu martra, Aku je lih Petrus raunu taku dobru ſ'fvojem Grejhom to Smert bil ſaſluſhil, kakor Iudesh TPo 1595, I,249

3. izraža veliko mero; zelo: Ieſt fám **britkò** ſhelil velikonozhno Iagnè ſ'vami ieſti predan bom tèrpil KPo 1567, CXL; Inu pole Angel Goſpodnij nad nie pride, inu zhaſt Goſpodnia obſie ijh, inu oni ſe **britkò** preſtraſhio KPo 1567, XXXVb; Sakaj Boſhye befede natura inu laſtna ſhega ie letaka da ona te ſlabe, zagaue inu ſtiſnene Veíſti mozhne dela, inu **britko** raſhaliena Sarza troſta, inu ie vushge ſuero, liubesaniu, inu vpaniem JPo 1578, II,13b; Satu ſe je Kain **britku** reſſèrdil, inu njegou obras ſe je premènil DB 1584, I,3b, podobno tudi DB 1578; Satu je Krajl **britku** ſárdit poſtal, inu je porozhil vſe Modre v'Babeli konzhati DB 1584, II,95b; Kaj vpyeſh zhes tvoje ſtrenje, inu zhes tvoj **britku** hud beteſh? DB 1584, II,42a

PRIM. bridek [F. N.]

bridko³ (britku, britko) povdk. ['bri:dko(?)];

P 68, K 10 (TT 1557, TPo 1566, DJ 1575, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DB 1584, DM 1584, TPo 1595, TFM 1595)

– br | i/y | tk | u/o; (M)

komu/čemu *izraža duſevno bolečino in ſtiſko;*

hudo: Inu ne skry tuiga oblyzhia pred tuim Hlapcem, ſakai meni ie **brytku**, Vſlyſhi to mene hytru TPo 1566, 124a; Kadar ſem ieſt ſhaloſten .. Kadar ie moimu Serzu **britku**, taku ieſt gouorim od moiga Iſuelyzharia, Sakai on pela moio Duſho is tiga konzhaina, inu odreishi mene od tih Saues te Smerti TKM 1579, 93b; Ieſt ſim priſhál, de jeſt en ogin vushgem na Semli, inu kaj bi jeſt raíſhi hotil, kakòr de bi vshe goril? Ali jeſt ſe moram poprej puſtiti kárſtiti, ſ'enim kárſtom, inu koku je meni **britku**, dokler bo tu dokonjanu? DB 1584, III,39a, podobno tudi TT 1557, JPo 1578; Tu pak pomèni, de je Zhlovéku po ſturjenim gréhu v'njegovi véſti slu inu **britku**, dokler Bug ſupet fvoje gnadlivo ſhtimo puſty ſliſhati, inu ſpet ferce ohlady inu oſhivy DB 1584, I,3a; Kadar ſim jeſt ſhaloſten, taku ſmilim na Buga, Kadar je mojmu ferzu **britku**, taku jeſt govorim DB 1584, I,298b; Moji duſhi je **britku** od Ikèrby, Daj meni muzh po tvoji beſedi DB 1584, I,310a; Njemu bo taku teſhku inu **britku**, kakòr eni Shení, katera h'porodu gre DB 1584, II,53b; Sakaj na njemu ſe je vidilu, ker je njegou obras taku bil preminen, de je njemu bilu slu tàr **britku**: Sakaj on fe je bil taku preſtraſhil, de je vus trepetal, is kateriga fe je lahku moglu poſnati, koku je on v'ferci ſhaloſten bil DB 1584, II,195b; Inu Zajhni ſe bodo godili na Sonci, inu na Luni, inu na Svesdah, inu na Semli bo Ludem **britku**, de bodo zagovali, Morje inu valuvi bodo lhuméli, inu Ludje bodo na ſhivotu ſáhnili od ſtraha inu zhakanja téh rizhy, katei imajo priti na Semlo DB 1584, III,44a; Inu ta GOSPV D letukaj pravi: Moja Duſha je ſhaloſtna noter do Smerti, tu je, meni je taku teſhku inu **britku**, de bi jeſt od britkuſti mogel vmrejti TPo 1595, I,220

PRIM. bridek [F. N.]

bridkost (britkust, britkost) –i sam. ž

[brid'ko:st –i(?)]; P 285, K 17 (TT 1557, DJ 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DPo 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TTPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TFM 1595, TFC 1595, MTh 1603)

– ed. im.: brik | u/o | st; – rod.: brik | o/u | sti; →; – mn. im.:

brik | o/u | sti; – rod.: brikusti; – mest.: brikostih; (M)

Cura. Ger. Sorg/ Angſt. Slav. skerb, **britkuſt**, poſhmakzanie MTh 1603, I,381, podobno tudi MD 1592

1. trpka duſevna in teſna bolečina; bridkost:

Ena shena kadar ie na porodu ima beteſh inu ſhaloſt, ſakai nee vra ie priſhla, kadar pag rody tu ditece, taku vezh na nee **britkuſt** ne fmisli, ſa volo tiga veſſelia, kir ie ta zhlouik na ta fueit royen TT 1557, d44b; jeſt hozhem Ariela v'**britkoſt** pèrpraviti, de bo ſhaloſten, inu reven, inu mi bude kakòr en pravi Arjel DB 1584, II,11b; Huda Shena dela ſhaloſtnu ferze, reſhalenu oblzhje, inu ſerzhno **britkoſt** DB 1584, II,163a / nje [Eſtere] obras je bil filnu lubesniu inu veſſel, ali nje ferce je bilu polnu **britkoſti** inu ſkèrby DB 1584, II,206a

2. tudi mn. *kar povzroča, da je komu življenje bolj težko, neprijetno; težava, neprijetnost.* Inu kadar vshe veliko nefrezhe inu **britkofiti** zhes nje pride, poreko ony v'temifstim zhafflu: ne li sa tiga volo tulikajn hudiga zhes me prihlhu, ker mojga Boga pèr meni nej? DB 1584, I,116b; On [Bog] tebe bo is fhirikiga gârla te **britkufti** isdêrl, katera dna néma DB 1584, I,276b; Ti fi moja bramba, obari mene pred **britkofftjo** DB 1584, I,287a; Sakaj ti puftifh mene iskuftiti mnoge, inu velike **britkufti**, inu me supet oshivlah DB 1584, I,297a; ony fo klizali h'GOSPVDV v'fvoji nadlugi, Inu on je nym is nyh **britkofiti** pomagat DB 1584, I,307b; Smêrtni fhtriki fo mene bily obfegli, inu Paklenske **britkofiti** fo menê bile sadêle, Iest fim v'revo inu v'nujo bil prihlhàl DB 1584, I,309a; Satu fim jeft dobre vole v'fhibkotah, v'sashmaganju, v'nujah, v'preganjanju, **v'britkofftih**, sa Criftufevo volo DB 1584, III,100b

3. neprijetno stanje vznemirjenosti zaradi občutka ogroženosti; tesnoba: Zhlovik fkusi oltro Predigo Boshje Poftave .. k'l'pofnanju fvoih grehou, inu sa nyh volo v'tak ftrah inu **britkofft** pride, de fe nevej kam djati DB 1584, I,11b; Kadar fo folki fhfhali, fo fhrepetali, inu ena **britkuft** je Philifterje obfhla DB 1584, I,45a; v'fêh zhlovêkou ferze bo zagavu. Strah, **britkofft** inu betelh je bo pèrjel, nym bo tefhku, kakòr eni, kir h'porodu grê DB 1584, II,6a; Angor .. anxietas. *German.* angst/ bekümmernuß. *Sclav.* tefnoba, **britkuft** MTh 1603, I,88, podobno tudi MD 1592 [F. N.]

brig gl. breg

brime gl. breme

brinja (brinjia) -e sam. ž ['bri:nja]; P 1, K 1 (MTh 1603) – ed. im.: brinjja; ①

droben okrogel temno moder plod brina; brinova jagoda: *Latin.* juniperi granum, juniperi bacca. *Sclav.* brinjia. *German.* Krametbeer/ Wachholderbeer/ Reckholderbeer MTh 1603, I,758 [J. N.]

brinje (brinje, brine, brinjje) -a sam. s ['bri:nje -a]; P 9, K 4 (TPs 1566, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: br | i/ij | nje; – mest.: br | yni/inji; ②
zimzeleno iglasto grmovje z drobnimi temno modrimi plodovi; brinje: On ie koker ena oftra fhrella tiga Mozhniga, Inu koker en ogen vtîm **brynni** TPs 1566, 227a; ogin **v'bryni** praftkanty inu filnu gory, sakaj onu je maftnu inu radu gory DB 1584, I,312a; *Crajn/ki Brinje Corôshki* fhmolje DB 1584, III,CcIIIb; Iuniperus. *German.* Kranawetftaud/ Kranatbaft/ Wachholderbaum/ Weckholder/ Reckholderbaum. *Sclav.* brinjie MTh 1603, I,758-759
// droben okrogel temno moder plod brina; brinova jagoda: *Deutfch.* Kranawetbeer.

Latinè. juniperus. *Windifch.* brinje. *Italicè.* granella di ginopro MD 1592, H5a [J. N.]

brinjov (brinjov, brinov) -a -o prid. ['bri:njov -o]; P 4, K 2 (TPs 1566, DB 1584)

– nedol. obl. m. ed. tož.: brinjov; – or.: brinjovim; – s. ed. im.: brinjovu; – rod.: brinoviga; ③

ki se nanaša na brinjo, *brinje*; *brinov, brinjev:* Sakai ta kriui Vuk inu lashe hitru gredo naprei, koker te Stelle is eniga mozhniga loka, Inu fe hitru prymo tih ludy, koker ta ogen tiga **brinouiga** Veya TPs 1566, 227a; AMPak sdaj fe mi fmejó .. Kateri fo Koprive têrgali okuli gârma, inu **Brinjovu** korenje je bila nyh fhpendia DB 1584, I,274b / On pak je fhâl v'Puŭzhavo en dan hoda, inu je tjakaj prihlhâl, inu je fedil pod en **Brinjou** gârm DB 1584, I,198a *brin* [J. N.]

brinovka -e sam. ž ['bri:novka]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: brinovka; ④

severnoevropska ptica pevka s temno rjavimi krili in hrbtom; brinovka: *Deutfch.* Krametsvogel. *Kranawetvogel.* *Latinè.* turdus. *Windifch.* **brinouka.** *Italicè.* tordo MD 1592, H5a [J. N.]

brisanje (brisanje) -a sam. s ['bri:sanje -a]; P 2, K 1 (TPo 1595)

– ed. rod.: brisanjja; – or.: brisanjem; ⑤

sušenje, čiščenje z drgnjenjem; brisanje: Taku ena shena, katera têm Otrokom fhrefhe, sjefti inu pyti dajenjom, **s'brisanjem**, s'kopainjem TPo 1595, I,97 [J. N.]

brisati brišem glag. nedov. ['bri:sati 'bri:šem]; P 23, K 7 (TT 1557, TR 1558, DPa 1576, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– nedol.: brisati; – sed. ed. 1. os.: brišem; – mn. 3. os.: brišejo; – del. na -l ž. ed.: brisala; ⑥

1. kdo; koga/kaj, (s čim) *delati koga/kaj suhega/suho, čistega/čisto z drgnjenjem; brisati:* fahzne shne fêlfami mozhiti nega noge, inu fteimi lašmi nee glauè **briffati** TT 1581-82, I,258; je sazhel logrom noge vmivati, inu stêm pèrtom **brifsati**, s' katerim je bil opafsan DB 1584, III,55a; ena dekliza .. pomejta, Otroke okuli nofsi, **brifhe**, kople TPo 1595, II,152; ne hozhe nje puftit tulikajn velati, kakor eno zuino, s'katero fe nezhihti zhreuli **brifhejo** TPo 1595, I,25;

● – – terpeshliu, volian Vboshaz, leshi pred Vratî tega Bogatiga .. vfi Liudye gredo mimo niega, Ozhi od niega obrazhaio, Snofom mardaiu, Zhrieulie ob niega **brishèio** JPo 1578, II,90b *počenjajo z njim, kar hočejo*; ● – – kadar fim lih vuzhen, fhlahten, bogat, mogozh, kaj je vfhe? Ob takovo inu takovi offerti ta Hudizh sajdnizo **brifhe** TPo 1595, III,127 *takšna prevzetnost je prezira vredna*

2. kdo; kaj *delati, da kaj ne obstaja več; brisati:* Iest [Kristus] fem ta ifti, kir tue grehe doli

B

tlazhim inu **brifshem**, Sa Muio Volo, inu na tuie Grehe ne fmslimm TT 1557, u4b
PRIM. dolibrisati [J. N.]

britbar gl. britvar

britev (britov) -tve sam. ž [ˈbriːteːv]; **P 10, K 5**

(TPs 1566, DB 1578, TkM 1579, DB 1584, TPo 1595)

– ed. im.: br | y/i | tov; – tož.: britov; Ⓜ

rezilo za odstranjevanje dlak; britev: Tui Iefik misli shkodlyue rizhy, Inu reíše slashami koker ena oftra **brytou** TPs 1566, 98a; vsami fi en MezH, taku oftèr, kakòr ena **Britou** DB 1584, II,61b / Kateri Hudizh bi hotel tiga bolnika padar biti, kateri bi njemu to **britou** is te roke hotel vseti, inu njemu, timu Moiftru vshivot vbofsti TPo 1595, II,191

● — — **obena britev nima priti na/pojti čez glavo koga se ga ne sme striči:** Sakaj ti bosH pozhela inu rodila eniga fynu, katerimu néma obena **britou** na glavo priti DB 1584, I,140b; Kakòr dolgu ta zhas takove njegove oblube tèrpy, néma obena **Britou** zhes njegovo glavo pojti DB 1584, I,81b; **najeta britev tuja vojska, uporabljena za pokoritev, kaznovanje koga z orožjem:** Vtém iftim zhařfu bo GOSPVD, glavo inu dlake na nogah obrill, inu bo tudi brado doli fnel, ^as'najeto britvo, slafti, fkusi té, kateri fo na uni ftrani vodè, kakòr fkusi Krajla is Aflyrje <^as'najeto britvo) Prerok Aflyrerfkiga Krajla imenuje eno najeto **Britou**. Sakaj Bug je njega en zhas nuzal, de je shnym fvoj folk fhtrařfal> DB 1584, II,4a [J. N.]

britfar gl. britvar

briti brijem glag. nedov. [ˈbriːti ˈbriːjem]; **P 17, K 11**

(TT 1557, KB 1566, TL 1567, TT 1577, DB 1578, TT 1581-82,

DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– nedol.: br | i/y | ti; – sed. ed. 1. os.: brijem; – 3. os.: brye;

– mn. 3. os.: brijejo; – del. na -l m. ed.: bril; – mn.: br | i/y |

li; Ⓜ

Deutsch. Scheren. *Latinè.* tondere. *Windifch.*

briti. *Italicè.* tofare, tondere, radere, tagliare i capegli MD 1592, N1a

1. kdo; koga/kaj **rezati dlake tik ob koži; briti:** nigdar fe nei **bril** ne kopal TT 1577, 98; inu [farji] fo morali plate nořiti, inu Brade **briti** DB 1584, II,89a; nejfo Mathia fhbalbi, masali ni **bryli**, kakor ta papeřh s'fvoiemu Farji řtury TPo 1595, III,5 / VY řte otroci GOSPVDA valhiga Boga, satu fi némate snamin prebadati, ali pleřhe **bryti** nad ozhima, sa volo eniga Mèrtviza DB 1584, I,108a

2. kdo; kaj **krajřati, odstranjevati lase, dlako; striči:** koker tu mutařtu lagne pred teim kir ie **brye** TT 1557, 357; Enimu dobrimu pařtirju řliřhi, oli dořtoji, shivino, **briti**, nikar odrejti BH 1584, S47 / Satu ye [řveto pismo] prepoveduio brati vřim [řjudem] kijr plate ne **brijeio** KB 1566, E8b *neposvećenim* [J. N.]

britkiga [rod. ed.] gl. bridek

britko gl. bridko¹⁻³

britkost gl. bridkost

britof (britof, britov*) -a sam. m [ˈbriːtof -a];

P 15, K 10 (TT 1557, TR 1558, TL 1561, TT 1577, JPo 1578,

TT 1581-82, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: britof; →; – mest.: britof | u/i; – mn. mest.: brito | ř/v

(TL 1561, 38b) | ih; Ⓧ

prostor, navadno ograjen in blizu cerkve, za pokopavanje mrličev; pokopališčè: ty eni presherni prekunshtni kerszeniki, utim Corintu inu drugdi, kadar fo od tih Aydou .. pouableni bili [řo] ieili ozhitu unih Cerquah oli **Britouih**. Inu fo fe sletakimi beřfedami isguariali, Mi kerřzeniki ueimo, de ie le en fam Bug Ozha .. de ty Aydouški Boguui .. fo le en les, yl, kuffer TL 1561, 38b; [V Rimu] te vude Cristufeuè, shgo, dauio, topee, obeshαιο, pokopati vnih **britofih** prepovedaio TT 1577, 350; ty mertvi, kateri na **Britofii**, inu pod Semlo leshe, bule inu tiheifhe řpe, kakor vnařhi pořteli TPo 1595, II,233; Coemiterium. *Ger.* Kirchhoff, Gottsacker. *Slav.* **britof** MTh 1603, I,281-282 / Sa te denarie ie kuplen en **Britoff** hpogrebu řa nafnane ludi TT 1557, 86

pren. Bogati mosh pak ie pokopan Vpaklu, na hudizheuom Cimiteru ali **Britofu**: Sakai vtakouo Faro řlishe takou Farmani JPo 1578, II,91 & iz nem., prim. der Friedhof [M. Č.]

britofski -a -o prid. [ˈbriːtofski -o]; **P 1, K 1** (TT 1577)

– s. mn. im.: britof/ske[!]; Ⓧ

ki se nanařa na britof; pokopaliřki: Tih Shcořfou Cerque inu **Britoffske**[!] shegnane ie tu prauu Malikouane TT 1577, 493

& gl. britof [M. Č.]

britov gl. britev

britovih [mest. mn.] gl. britof

britva -e sam. ž [ˈbriːtva]; **P 8, K 3** (DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: britva; – or.: britov; Ⓜ

Radula. *Ger.* ein schaberlin/ schabeyfen/ schabmesser. *Slav.* **britva**, řtergalu, řtergalnik MTh 1603, II,390

rezilo za odstranjevanje dlak; britev: Tvoj jesik .. reřeše s'lashami, kakòr ena oftra **britva** DB 1584, I,292b; *Deutsch.* Schermesser. *Latinè.* novacula. *Windifch.* **britva.** *Italicè.* rařojo MD 1592, N1a;

● — — **najeta britva tuja vojska, uporabljena za pokoritev, kaznovanje koga z orožjem:** Vtém iftim zhařfu bo GOSPVD, glavo inu dlake na nogah obrill, inu bo tudi brado doli fnel, ^as'najeto **britvo**, slafti, fkusi té, kateri fo na uni ftrani vodè, kakòr fkusi Krajla is Aflyrje <^as' najeto **britvo**) Prerok Aflyrerfkiga Krajla imenuje eno najeto Britou. Sakaj Bug je njega

B

3. plovilo za prevoz čez vodo; brod: Ziba tudi ta Hlapèz is Saulove hišne inu njegovi petnajst Synuvi, inu dvajšeti hlapceu, inu fo fhli skus Jordan pred Krajlem femkaj, inu fo **brud** sturili, de fo Krajlevo drushino zhes prepalali DB 1584, I,179a [A. L. R.]

broditi -im glag. nedov. [ˈbro:di:ti -im]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– sed. ed. 3. os.: brodio; Ⓜ

kdo; (skozi kaj) *s težavo iti skozi kaj ovirajočega:*

prebijati se: pren. Nikar taku, Hozhli drugim Noge vmivati taku ja nemorefh fam, temuzh vfredi mej Ludmy inu mej takimi Ludmy prebivati, kir na tem svetu fkusi enu nemarnu inu blatnu meftu **brodio** TPo 1595, I,206 [A. L. R.]

brodnik -a sam. m [brodˈni:k -a]; P 6, K 4 (TC 1575,

DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: brodni | i/i | k; – mn. im.: brodniki; →; Ⓜ

kdor s plovilom prevaža ljudi in tovar

čez vodo; brodar, ladjar: MALIKI ZHES

VVzhene ludi inu kunshtne Antuerhary .. Zhes Barcalore, **Brodnike** inu zholnarie, fta Castus inu Polux TC 1575, 273; Ty od Zidona inu Arvada fo bily tvoji ***Brodniki**, inu li vTyri vmétalne ludy iméla k'voshni <*Mornarj> DB 1584, II,72b; *Deutfch. Schiffman. Latinè. nauta. Windifch.* zhulnar, **brodnik. Italicè.** barcaruolo, marinaro MD 1592, N1b; Portitor. *Germ.* ein vberführer/der die Leuth vber die Wasser führt. *Sclau.* zhulnar, **brodnik** MTh 1603, II,298 [A. L. R.]

brodovina -e sam. ž [brodovˈvi:na -e]; P 4, K 3

(DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: brodovina; →; Ⓜ

plačilo v denarju za prevoz s plovilom: Inu kadar je bil [Jona] eno Barko nahál, katera je fhla na Murje, je on dal ***Brodovino**, inu je v'njo stopil, de bi fe shnyimi na Murje pelal <*Mornarino> DB 1584, II,115a; Naulum. *Germ.* das Schifflohn. *Sclau.* **brodovina** MTh 1603, II,108-109 [A. L. R.]

brojiti -im glag. dov. in nedov. [ˈbro:jiti]; P 4, K 4

(DB 1578, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– nedol.: broyiti; ⓂⓂ

kot slovarski zgled *opaziti, dojemati, občutiti: Crajnfki. Merkati Slověnfki oli Besjázhki. prezhitati, Broyti* DB 1584, III,CeVb; *Deutfch. Mercken. Latinè. intelligere. Windifch. broyti,* merkati, prezhitati, famerkati, faftopiti. *Italicè.* intendere, conofcere, comprendere, accorgervi, sapere MD 1592, 8b; Percipio. *Germ.* fassen/ergreifen/mercken. *Sclau.* faftopiti, famerkati, **broyti** MTh 1603, II,236 [A. L. R.]

bron -a sam. m [ˈbron ˈbro:na]; P 42, K 5 (DB 1578,

DB 1584, BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: bron; →; – mest.: bronj; ⓂⓂ

Crajnfki. Bron Corófhki. Kuffer, Ruda *Slověnfki oli Besjázhki.* Brunož, Ruda DB 1584, III,CeIIIb

1. žlitina bakra in drugih kovin; bron:

Letu ie pak ta Pousdigouanski Offer, kateri imate od nih vseti, Slatu, Srebru, ***Bron** <*Kuffer, Bronz> DB 1578, 70b; tukaj je Goliatou Shpejs, kakòr enu Tkalzhe vrtilu, inu njega shelesu ima fhelftu Sikelou **brona**, de vfi Israelfki otroci pred nym beshé, le fam David nikar DB 1584, I,(4a); Cilla pak je tudi rodila, TubalKaina, Kovazha vfiga shlaht ***Brona** inu Shelésa <*kufra> DB 1584, I,4a; njegovu Ozha je bil en Mosh od Tyra, ta je bil en mojstèr **v'Broni**, poln modrufti, saftopnofti inu kunshti, h'delanju vfe shlaht delu is **Brona** DB 1584, I,187a; David je tudi is HadadEferovih Méft, Tibehata inu Huna, filnu veliku **brona** vsel, is kateriga je Salomon tu bronzhenu Morje inu Stebre, inu bronzhene Poffode sturil DB 1584, I,228b

pren. Ony fo fe vfi isneverili, inu ferraterski hodio, ony fo sgul skashen **Bron** inu shelésu DB 1584, II,31a

// *predmet/izdelek iz te žlitine; bron:* Inu vfe lete poffode .. fo bile is sgul Brona. Blisu pèr Iordanu je Krajl nje puftil vfe poffode lyti, v'debeli Pàrfti .. Inu Salomo je puftil vfe poffode nesvagane, sa volo te filnu velike mnoshice tiga **Brona** DB 1584, I,188a; Kaj to bronzheno Kazho molíte, ker nej obene krafft ali mozhy v'njej, temuzh je le en **bron** ali kuffer DB 1584, I,214b; TA Bronzheni Steber pak pèr Hifhi tiga GOSPVDA, inu te Grufhte, inu Bronzhenu Morje, kateru je pèr Hifhi tiga GOSPVDA bilu, fa[!] [= so] Kaldeerji fterli, inu fo ta **Bron** v'Babel pelali DB 1584, I,219b

2. zmes snovi, iz katere se pridobivajo žlasti kovine; ruda: Inu tudi pod Semlo pufty GOSPV Bug fvojo vfigamogzhofit viditi, ker tulikajn shlaht rud, od slata, frebra, shelesa, ekla inu drugiga **brona**, daje, katere pod Semlo rafto, inu fe od Knapou vunkaj koppajo DB 1584, I,aIIIb

ⓔ gl. bronec [J. N.]

bronc gl. bronec

brončen -a -o prid. [bronˈče:n -a -o]; P 66, K 5

(DB 1578, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: brončen; – daj.: brončenimu; →;

– dv. im.: brončena; →; – mn. im.: brončeni; →; – ž. ed. im.:

brončena; →; – dv. tož.: brončene; – or.: brončenima; – mn. im.:

brončene; →; – s. ed. im.: brončenu; →; – mn. im.: brončena;

– dol. obl. m. ed. im.: brončeni; – tož.: brončeni; Ⓜ

Crajnfki. Bronzhén Corófhki. Kuffrafft DB 1584, III,CeIIIb; AÉreus. *Germ.* Ertzin/ das auß Ertz gemacht/ Ehrhin/ Kuppferin. *Sclav.*

bronzen, kuffrafft MTh 1603, I,49

ki je iz bronza; bronast: Inu imash timu iftimu Pertu pet ftebrou sturiti is tiga leffa Sittim .. inu ijm imash pet ***Kuffrafftih** nug sliti <*Bronzhenih> DB 1578, 72a; Sakaj ta **bronzheni** Altar, kateri je bil Salomo puftil sturiti, je bil

premajhin h'timu Shganimu offru DB 1584, I,237a; Sturi fi eno ***bronzheno** Kazho, inu jo gori poftavi k'snaminju <*medeno> DB 1584, I,91a; On vuzhy mojo roko bojovati, inu vuzhy mojo ramo en **bronzen** lok napeti DB 1584, I,283b
pren. Taku onu gre fhe na ta danafhni dan, s'to pravo kuffrafto ali **bronzheno** kazho, s'GOSPVDOM Christufom TPo 1595, II,115

// **ki je kakor bron; bronnast:** Sakaj jeft fim tebe supàr leta folk k'enimu tèrdnimu **bronzenimu** sydu sturil: Aku fe bodo supàr tebe bojevali, taku te v'aj nebodo premogli DB 1584, II,35a / inu kakou je moj konèz, de bi moja Dulha imèla potèrpeshliva biti? Saj moja muzh nej kamenata, inu moje meflu nej **bronzhenu** DB 1584, I,268a

⌘ gl. bronec [J. N.]

bronec (bronc, bronec, brunc, brunoc) -nca sam. m ['bro:nec -nca]; P 13, K 4 (DB 1578, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: br | o/u | ne/nèc/noc; – tož.: bronc; Ⓞ

1. žlitina bakra in drugih kovin; bron: Letu ie pak ta Pousdigouanski Offer, kateri imate od nih vseti, Slatu, Srebru, *Bron, Gele Shyde <*Kuffer, **Bronz**> DB 1578, 70b; Njegovi glishni fo kakòr en tèrden **Bronz**, njegove kofty fo kakòr shelesne palice DB 1584, I,278a; **Crajnški Bron Coròshki** Kuffer, Ruda **Slovènski oli Besjázhki Brunoz**, Ruda **Harvazhki, Dalmatínki, Iftrianški, Crajški** Brunaz DB 1584, III,CeIIIb; **Crajnški** Kuffèr **Coròshki**. Ruda **Slovenški, Besjázhki. Brunz**, Mèd **Hervazki, Dalmatínki, Iftrianški, Crajški** Brunaz DB 1584, III,CeVa; Z napačno oznako jezika AES. **Germ.** ertz/ kupffer. **Sclav.** brunaz, ruda, kuffer. **Croat.** **bronz**, med MTh 1603, I,50

// **predmet/izdelek iz ze zlitine; bron:** **pren.** DE bi jeft s'zhlovèzhkimi inu s'Angèlkimi jesiki govuril, inu bi neimèl lubesni, taku bi jeft bil en buzhez **bronzèz**, inu en sgonezh sgonez DB 1584, III,94a

2. težka kovina rdeče barve, ki dobro prevaja toploto in elektriko; baker: Shelésu fe is Semle koppa, inu is kamenja fe **Bronz** ípufzha DB 1584, I,274a

⌘ iz ít., prim. bronzó [J. N.]

broskva -e sam. ž ['bro:skva -e]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– mn. im.: broskve; Ⓞ

kulturna rastlina, ki se goji zaradi listov ali mesnatega socvetja, stebila; kapusnica: Braffica. **Germ.** Köl/ Cappis/ Kölkraut. **Sclav.** **brofque**, kraut, selje MTh 1603, I,181, podobno tudi MD 1592
⌘ iz ít., prim. brasca [M. Č.]

brst -i sam. ž ['br:st brs'ti:]; P 10, K 4 (TT 1557, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– ed. im.: bèrst; – tož.: b | er/èr/àr | st; Ⓞ

1. nastavek lista, poganjka, komaj razvit iz

popka; brst: kadar ona dreuia sheno naprei to **berft**, tu uideozh, fami od sebe spofnate, de ie tu leitu blifi TT 1557, 239; Nejlí reis, ta drivefsa nerpopej **berft** sadobe, potler ona vun vdario, taku pravi tedaj en v'fakateri, Ta Syma je mimu TPo 1595, I,10 / **Crajnški. Bèrft Coròshki.** popki DB 1584, III,CeIIIb

2. suho, odpadlo vejevje; dračje, suhljad:

Inu Krajlevi Slushabniki, kateri fo nje bily v'to Pezh vèrgli, néfo nehali, inu fo v'felej metali Shveplu inu Smolo, inu predivu, inu fuho **bèrft**, de je plamen osgoraj is pezhly byl DB 1584, II,209b [A. L. R.]

brstje -a sam. s ['br:stje -a[?]]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ed. tož.: bèrstje; Ⓞ

več brsti ⚭; **brstje:** te lépe Hifhe odpahnene inu sapufzhene biti, kakòr ena pufzhava, de fe Telleta tamkaj pafleo inu pozivhaj, inu tamkaj **bèrftje** objèdò DB 1584, II,10b [A. L. R.]

bršljan (bršlan) -a sam. m [br'šlja:n -a]; P 4, K 3

(DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: barsl | a/à | n; – rod.: beršlana; Ⓞ

Hedera. **Germ.** Ebheu/ Eppheu. **Sclav.**

barfhlán MTh 1603, I,627

zimzelena rastlina, ki se pri rasti oprijema

dreves ali židu; bršljan: Kadar fo [ajdje] pak timu Bahufu prasnik dèrshali, fo lude pèrmorovali, de fo morali Bahufu h'zhafti, v'kranzelnih is **Berfhlana**, hoditi DB 1584, II,198a [A. L. R.]

brum -a -o prid. ['bru:m]; P 5, K 4 (TC 1550, TT 1557,

TAr 1562, TC 1575)

– nedol. obl. m. dv. im.: bruma; – mn. im.: brumi; – tož.: brume; Ⓞ

1. ki natančno in vestno izpolnjuje verske

dolžnosti; pobožen: Na tu vas fueifte **brumme/** farmofhtre/ Pridigarye/ Shulmaftré/ inu Starifhe .. opominam tar proflim/ de vy .. te preprofte vuzhite/ lete ftuke nafhe praue kerfzhanske vere TC 1550, (4a); ty **brumi** Shcoffi inu Vyudi bodo tim, kir fo s'praudò fa volo tiga Preshushtua reslozheni, fpet vta Sakon stopiti, dopuftili TAr 1562, 80a

2. ki ravna v skladu z določenimi normami,

priznanimi načeli; pravičen, pošten: Ta **brūma** Synuua tiga Noe, Sem inu Iaphet, kir fta fuiga Ozheta pyaniga poshtouala, nega fram fakriuala, fta velik Shegen dobila TC 1575, 379

⌘ gl. bruma [J. N.]

bruma -e sam. ž ['bru:ma -e]; P približno 400, K 30

(TC 1550, TC 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561,

TAr 1562, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574,

TP 1575, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579,

DC 1579, DPo 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, BH 1584,

TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TIC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: bruma; →; – mn. im.: brume; →; Ⓞ

Pietas. **Germ.** gebürède ehrerbietung vñ liebe gegè Gott infonders/ demnach auch gegen

B

Vatter/ Mutter/ vnd anderen neben menſchē/
Gottſforcht/ fromkeit. *Sclav.* **bruma**,
brumnoſt, bohnyſtrah MTh 1603, II,264

1. kar se kaže v natančnem in vestnem izpolnjevanju verskih dolžnosti; pobožnost: on ſe ſuo **brumo** oli dobrimi deilli/ pred Bugom inu pred ludmi nihter ne offertuie TC 1550, 242(129a); Inu timu ie taku inu ta cela riſniza, de Goſpud Bug hozhe tako vunano **brumo** inu Prauizo od vſakiga zhloueka, bodi dur bodi imeiti, fa tu ie on dal te deſſet ſapuuidi, inu ie te iſte vſakimu ſaſtopnimu zhloueku noter vnega ferce inu vnega veifſt ſapifſal TT 1557, r3a; Inu on [ſv. Pavel] ner vezh inu ſaſtopniſhe .. vuzhi inu ſpryzhuie .. de niſzhe, Abraam tudi nekar, ſhnega laſtno **brumo**, oli ſhnega dobrimi deli, nei Vnebeſſa priſhal, Samuzh kateri ie Veroual tei Boſhy Oblubi od Ieſufa, ta iſti ie ſkufi to Vera[!] ratal brumen pred Bugom, inu ie Iſuelizhan vekoma TT 1560, c3a-c3b; de ima edan tiga druga vuzhyti, opominati inu napelouati na vſe dobru, na **brumo** inu poſhtene TL 1567, 6b; De tu vſe cilu Zhloueſtuu, od take fyle tiga Greha, inu Hudyzha, ſuo mozhio oli ſuo **brumo**, ſe ne premore odreſhiti ne pomagati TL 1567, 4a; Vſiga ūlniga fvéta dela inu **bruma** bi ne bila ſadoſti, da bi le eno duho mogla od Boſhijga vezhniga ſarda inu pogublenia reſhiti KPo 1567, CXIV; Inu da ktemu Bog ima druge ſluſhabnike, ker fo veliko ſkarpneishi vſuoiei ſluſhbi, kakor Iudye: Slaſti te S. Angele ker nepreſtanno Boga huale inu zhaſte .. Nehuale ſe ſuoie **brume** kakor Iudye: Inu ne poiū Fariseiske Pefni: My ſmo ſueti inu brumni JPo 1578, III,89b[=88b]; Vtem Fariseiu tu napihne Offerit, inu kriuo ſaupanie na laſtno **brumo** ali prauizhnoſt JPo 1578, III,61; Hynauci ſe ſhnih **brumo** offertuio, druge oprauleo TT 1581-82, II,5; fo[!] my imamo vuzhiti, ſkufi kaj fo ty lubi Svetniki inu Svetnice, vſtarim inu v'novim Teſtamenti, ſvety inu iſvelizhani poſtali, iſtikar ſkufi ſvojo laſtno ſvetuſt ali **brumo**: temuzh is ſgul gnade inu miloſti Boſhje DB 1584, I,ala; Satu né mamō ſe my na naſho laſtno ali druſih ludy **brumo** ali pravizo ſanaſhati, kar naſhe iſvelizhanje tiſzhe, kakor fo Fariseerji delali DB 1584, I,bIIa; Taku hozhe nam vſhe ta GOSPVD prepovédati, de my ſa naſhe **brume** volo neimamo prevſetni biti TPo 1595, III,199; De taku tu ſahvaleinje Chriſtufeuvu tulikain naſ vuzhi, kateri hozhe ſvoje laſtni modroſti, **brumj**, oblaſti ali fizer komu druſimu vupati, inu hozhe Boſhjo beſédo ferrahtati, ta ima od dan do dne, le zhe dajle vezh od Buga inu njegove beſéde prozh priti TPo 1595, III,56; Satu perloſhite h'temu vſo vaſho ſkarp, inu iſkaſhite v'tém u'vaſhi veri vſo ſhlaht **brumo**, inu v'**brumi** vmetalnoſt, inu v'metalnoſti ſmaſſo ZK 1595, 109 / Takouo prizho oni [Kriſtuſovi učenci] tukai od Chriſtufa imao, da nefo od tiga

fueta .. Neifzhu Meſſene **brume** inu prauizhnoſti, kakor ta ſuet JPo 1578, III,95; Ali ona ie ena ſhleht inu prava Papelhka **bruma**, katera ſe puſty enu cilu leitu ſhparati, noter do letiga poſtniga zhaſa, inu bode ſreunim poſteinjem, inu ſnevolnim iſpovedainjem, od kateriga ſe vſaj obena ſapuvid nejma, oprauena TPo 1595, I,161

// **stanje, v katerem se kaže natančno in vestno izpolnjevanje verskih dolžnosti; pobožnost:** pomeni, de .. uſhe naprei uſe naſhe dni imamo **ubrumi**, uprauci inu uſuetuſti hoditi inu prebiuati TT 1560, 9a; de .. Tu naſhe pohyſhtuu, naſhe Shene, otroke inu druſhino, vti Kerfzhanski pokorſzhini, **vbrumi**, poſhtenu inu vphleufzhini redymo, koymo inu do konza ohranimo TO 1564, 76b; Dai meni tuoij Dekli .. de ieſt vſei **brumi** inu krotkuſti, ſperiasniui inu dobrimi beſſedami, ta ſerd inu neuolo moiga Goſpodaria bom mogla vtolaſhiti inu ſmiriti TKM 1579, 102b

2. v Novi zavezi kar se kaže v božjem odrešenskem delovanju na verujočega; pravičnost: Sakai ty Verni, fo ſkufi nih Vero te Criſtufeue preobilne **brume** inu ſuetuſti dileſhni TC 1555, G2b; Inu leta Prauiza oli **Bruma**, ſe praui ena Verna, Euangeliska, Boſhya ſhenkana inu poſſoiena Prauiza, ſakai ona ne pride od naſ, mi te ne ſturimo, Temuzh nom bode ſhenkana dana inu poſſoiena od Ieſufa Criſtufa, to iſto mi ſto Vero unega na ſe perprauimo TT 1557, r3b; S. Paul tukai ſdoſtimi beſſedami od te kershanske noterne Prauice, katero mi ſto Vero Vieſufa na ſe perprauimo gouori, Inu de ta iſta Verna Euan-geliska Prauiza oli **Bruma** drugaie nei, ſamuzh tu odpuzhane tih grehou, de dopademo inu ſmo lubi Bogu TT 1557, ta; Le ta fama **Bruma**/ Prauiza inu Suetuſt Ieſufeua/ katero mi na ſe ſto Vero perprauimo inu oblezhemo/ naſ ſturi brumne pred Bugom TL 1561, 76b; S. Paul ozhitu inu ſaſtopnu gouori inu vuzhi, De ſe to Odpuzhane tih Grehou, inu ta Prauiza, ta cela **Bruma**, kir vela inu obſtoy pred Bpgom[!], ſe nom ne da, ſa volo tih naſhah dobrih del oli ſluſhbi, oli ſa volo te naſhe Vrednuſti, Samuzh is Gnade, miloſti Boſhye, ſa volo Criſtufa, vkateriga mi Veruiemo TAr 1562, 48b; lete beſſede, ſe imao ſaſtopiti letaku, De mi is Gnade Boſhye .. Imamo odpuzhane vſeh Grehou, inu ſmo od Buga miloſtiuu gori vſeti, inu ſto Prauizo Criſtufeuo oblizheni, Nom bo ta Criſtufeua **Bruma**, ſuetuſt, inu Prauiza perſoiena TO 1564, 19a; Skufi tu iſtu ſe oni Criſtufeue **brume**, prauice inu ſuetuſti dileſhni ſture, is velikih Greſhnikov, praui Suetniki inu lubi Otroci Boſhy rataio TC 1575, 88

// v Stari zavezi **kar se kaže v božjem delovanju na človeka kot pomoč, kazni; pravičnost:** v'Letiga Krajla Krajleſtvi ſe ima ſa lubu, tu kar je prou: Ti [Bog] dajelſh **brumo**, Ti delaſh Praudo inu Pravizo v'Iacobi DB 1584, I,304b

3. kar se kaže v človekovem sprejemanju božjega odrešenjskega delovanja in božje volje: pravičnost: Ta Prauiza inu **Bruma** ie vfe enu, Inu ta Prauiza ie ena taka rezh, kateri zhloulik to ifto ima, ta fe dershi inu fe gliha fo vñemi Boshymi inu zhloueskimi dobrimi poftauami inu fapuuidami TT 1557, r2a; Ta praua obilna **Bruma** pred Bugom, ie ta praui Strah Boshij, praua Vera Vbuga, ferzhna lubefan inu volna pokorfzhina pruti Bogu TAr 1562, 41b; En leip Exempel, **brume** inu zhiftofti na Ioseffu DB 1578, 36b; Bulshi ie en vbogi, kateri vfvoij **brumi** hodi, kakor en bogat, kateri po ifpazhenih potih hodi DPr 1580, 55a; Fariseerfka praviza ftojy, le v'unanih dellih inu v'hinaufzhini: Cristus pak hozhe tudi tiga ferza **brumo** imeti DB 1584, III,5a; Inu taka **bruma**, kër je na Cristufa, to pravo fkalto, gruntana, tèrdnu obftojy supèr vfe Viharje DB 1584, III,6a; Inu fe lipu najde, kakor Gregorius pravi: Vera iusticia habet compafsionem, falfa autem est duplex iniquitas. Ta prava **bruma** je poterpehliiva, Ampak ta hinaufka **bruma** je ena zbifoh ali toppelt nemilofè TT 1595, II,146

4. kar je v skladu z določenimi normami, priznanimi načeli: pravičnost, poštenost:

Ta druga nasha zhloueska Prauiza, fe more imenouati, ena Purgarska fofedna Prauiza. Kadar en zhloulik tim gmain prauim dobrim praudom, nauadom, poftauom inu fui Gof-pofzhini ie pokoren, en poshten fšan inu leben pela na tim fueitu .. En letak zhloulik bo tudi od ludi fa prauizhniga shazhan inu dershan <Purgarska **bruma** inu Prauiza ie potrebna/ oli nei fadofti htimu Ifuelizhanu> TL 1561, 76a; De ta Prauiza oli **Bruma** ie Duya. Ta ena Prauiza ie zhloueska oli Poftauna, katero mi zhloueki fami imamo, kir vtim nashim dianu, inu vtih nashih dellih ftoy. Ta druga ie ta Boshya Prauiza, katero nekar mi, temuzh Bug skufi to beffèdo, Sacramente, Vero inu S. Duha vnas della inu opraula TL 1561, 75a

5. kar zaradi ponavljanja postane človekova značilnost; navada: Tu fo ja dveje garde **brume** ali pravize teh Fariseerjeu, de fo nikar le veliku od febe dershalo, katero bi sadofti velik greih bilu, sakaj offart je en Hudizhou greih, temuzh fo tudi te druge ferrahtali TPo 1595, II,197

è iz nem., prim. srvn. vrume (der Fromme) [J. N.]

brumen¹ -mnega posam. ["bru:men]; P 4, K 4

(TT 1557, TR 1558, TPo 1566, TPre 1588)

- m. ed. im.: brumen; Ⓜ

kdor sprejema božje odrešenjsko delovanje in božjo voljo ter ravna v skladu z njima; pravični:

Tu malu, kir en **brumen** ima, ie bulshe, Koker tu preueliku blagu tih neuernikou TPo 1566, 71b; zhafsi en **brumen** ene teshke fmèrti, en pregreshni, ene lahke fmèrti vmerie TPre 1588, 22

PRIM. brumen² [J. N.]

brumen² (brumen, bruman) -mna -o prid.

["bru:men -mna -o]; P približno 1600, K 42

(TC 1550, TA 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, TC 1567, TL 1567, TPo 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DaG 1585, DC 1585, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TFM 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

- nedol. obl. m. ed. im.: brum | en/en/an/èn/en (DB 1584, I,265a);

- rod.: brum | iga/ega (Juriciè); →; - tož.: br | um/m[!]

(TPo 1595, II,51) | n | iga/ega (Juriciè); - mest.: brummim;

- dv. im.: brumma; - mn. im.: brummi; →; - tož.: brumme; - ž. ed. im.: brumma; →; - mn. im.: brumme; →; - s. ed. im.: brumnu;

- rod.: brumniga; →; - mn. im.: brumma; →; - dol. obl. m. ed. im.: brummi; - primrk. m. ed. im.: brumniši; - dv. im.: brumniša;

- mn. im.: brum | iši/ejši (Juriciè); - tož.: brumniše; - ž. ed. im.: brumniši; - tož.: brumnišo; - s. ed. im.: brumniši; - presež. m. ed. im.: ner/nar/na[!]

(DB 1584, I,218b) | brumniši; - ž. ed. im.: narbrumniši; - s. ed. im.: narbrumniši; ◀▶ Ⓜ

C[omparativus]. M. **Brumnifhi** F. :fhi N.

:fhi. hic probior, haec :or, haec :ius BH 1584, 41;

Pius. Germ. Gottsförchtig, fromm. Sclau.

bogabojezh, **brumen**, dober, pozhten

MTh 1603, II,273

1. ki natančno in vestno izpolnjuje verske dolžnosti; pobožen: Inu ta mui hlapiž kir ye **brumen** tar prauizhin/ bode skufi tu nega fšofnane/ nih dofti prauizhnih fšurill TC 1550, 88(52b); On ie bil **brumè**, drufiga nei mislil, gouuril, shelil inu dial, famuzh tu, kar fe ie Shoshyo uolo glihalu TT 1557, m2b; Ta prauizhni fe bo vtim Gofpudi veflelil, inu fe bo na nega fauupal, Inu vfa **brumna** ferza fe bodo tiga hualyla TPo 1566, 114b; pole pride edan s'ijmenom Iosef, en bogat inu **bruman** Mosh, en Rather .. kateri ie tudi fregal kralevfva Boshijga, inu ie bil Mlaifhi Iesufovi alli fkrivnò, sa volio, kar fe ie Iudov bal KPo 1567, CLXVIIb; Sato Predigarska flushba hozhe imeti **Brumnega**, Verniga, Miloftiuga, Prauizhnega Zhloueka, kateri ie Mogozh opominati ftem sdrauim Vkom, inu te Suparnike premozhi JPo 1578, II,78b; Verni imaio **brüni** biti, slushiti Bogu, fteim nih Vero, hualo pokorszhino Bogu ifkasho TT 1581-82, II,*7b; Enu **brumnu** ferce fe preftarhi, kadar flifhi tu fšrafhnu Malikovanje, kateru je Ierobeam bil gori poftavil DB 1584, II,107b; Sakaj ona je imèla **brumne** Stariſhe, kateri fo njo bily podvuzhili po Mosèffovi Poftavi DB 1584, II,207a; taku jih néma oben praui **brumen** Karfzhenik fa Euangeliske Predigarie fšofnati, temuzh pred nymi, kakòr hudimi refdiraumimi shkodliuimi Volkuui .. beshati TPre 1588, 66; Eden fe fdy, de je **brumen**, fe veliku pofty inu moly, Ta drugi, de on veliku almoshne daje TPo 1595, II,17; Kadar pak fe pridiguje inu flifhimo .. de Bug zhloueke luby, ftaici miſlimo na Svetiga Ioannefa

B

kerfznika, Petra, Pavla, inu druge fuetnike, kateri so **brumnifhi** inu pravizhnifhi billi, koker my TPo 1595, I,215

// ki izkazuje/odraža človekovo natančno izpolnjevanje verskih dolžnosti; pobožen: nas hote od prauve Vere hti kriui .. od **brumniga**, pofhteniga lebna vta greh, vfromoto inu vfo shlaht lotrio, perprauiti inu fepelati TC 1555, D3; Na konzou opomina inu vely, try rizhy nim dershati, de fe po tim Euangeliskim Vuku dershe, en **brumen**, poshten leben pelaio TL 1567, 25a

2. ki odrešensko oz. kot sodnik deluje na verujočega; pravičen: Obari nas **brumni** Bug, de my nebomo naideni, mei teim Kardelom teih Ferahtariou inu Shpotliuzou TKM 1579, 12b; GOSPVD je dobèr inu **brumen**: Satu on Grefznike podvuzhy na poti DB 1584, I,285b; Sakaj Bug sna inu more taku **brumen** inu milofhtiu biti, de on tem hudim lotrom vfiga sadofti da TPo 1595, II,230; Leti Exempli mene trolhtajo filnu inu mozhnu, inu mojga Boga is ferza sahvalim, de on .. nas to muzh inu opravilu nafhiga della viditi inu skoraj tipati pèrpufti. O en svefti, O en **brumni** Bug ZK 1595, 39

3. ki sprejema božje odrešensko delovanje in božjo voljo ter ravna v skladu z njima; pravičen: ye ta gnada/ befed/ inu obluba bofhya/ katera nas druguzh rody inu nam odpufti te grehe/ de vtim kerftu bomo **brumni** fturieni pred bugom TC 1550, 43(30a); Criftus ob Vezhernici fuio dulho ifrozhi Bogu umerie .. Sakriualu Vtempli fe refdere, Centurio ga fa **brumniga** dershi TT 1557, 249; Inu fta obadua bila **brumna** pred Bugom, inu fta hodila po ufeh fapuuidah inu poftauah tiga Gofpudi pres tadla TT 1557, 155; Ieli leta Iesus edan Prorok, inu hozhe sa **brumniga** Mofha dershan biti ter fe ftakouimi Liudmi pazha, da fe K'zolzarniem drushi JPo 1578, III,112; Ta hudobni sglovo skusi dere: ampak kateri ie **brumen**, tiga pot bo obftal DPr 1580, 41b; Aku on bode *redle, taku néma oben las od njega na Semlo pafti <*brumen> DB 1584, I,183b; Pilatufu Shena fpovej, Nizh s'pravizhnim ti neimej, Iudje pak fo proffili :/: De bi Barraba ifpuftil, Iesufa **brumniga** vmuril DC 1584, CXI; Kadar fi ti **brumen**, taku fi pryeten, aku pak nejfi **brumen**, taku pozhiva ta greih pred daurmi TPo 1595, II,25

4. ki ravna v skladu z določenimi normami, priznanimi načeli; pravičen, pošten: Temuzh de sledni **brumni** falfopni zhlouik, bodi Iud, Turk, Ayd oli kerszhenik, mora rezhi po rifnici TT 1557, f2b; Iofhef pag nee mosh ie bil **brumen**, inu nei hotel no refnefti, ie hotel no skriaue fapuftiti TT 1557, 2; Ay ti **brumni** inu sueifti Hlapaz, ti fi vmaihanim sueift bil, Iaft te hozhu zhes voliko[!] poftauti JPo 1578, II,127b; Per tem hozhem ieft posnati aku fte **brumni**:

Eniga vashiga brata puftite per meni, inu vsamite Shita DB 1578, 40a; Ta neverna Israel je **brumnifhi** kakòr ta obtèrpena Iuda. Pojdi, inu prediguj pruti Pulnozhi letaku, inu reci: Vèrni fe nasaj ti neverna Israel, pravi GOSPVD, taku jeft nezhem mojga oblizhja od vas obèrniti DB 1584, II,29a; Cato effe, quàm videri bonus malebat. Cato, je rajfhi hotel biti **brumen** kakòr, le taku jimenován BH 1584, S32; Ieft dobru vejn, de je vtakovim vunainim lebni eden **brumnifhi**, kakor ta drugi TPo 1595, II,51

5. ki po božjem delovanju preide od greha k milosti; opravičen: en kerlfzhenik mora tudi imeiti, Greuingo inu shalofst zhes fuie grehe, dobru naprei ufetie lubefan uolnu terplene, vupane inu ta druga Boshya, dobra inu poshtena della, oli vfai od tacih dobrih rizhi obena ne fturi tiga zhloueka **brumniga** pred Bugom, famuzh ta Vera Viefufa Criftufa TT 1557, g3b; INu kadar ie S. Paul ta praui Nauuk, koku inu skufi kai ta greshni zhlouik pred Bugom **brumen** inu prauizhen rata ifguuoril .. Sazhne fdaici vuzhiti od tih dobrih Dell TL 1567, 4b; fteim nega Goriuftanenem od fmerti, ie nas pred Bugom prauizhne, **brumne**, fuete fturil inu pofuezhil, de fmo lipi, zhifti, vredni ftati inu prebiuati per Bugi TT 1581-82, II,**2b; Inu Rom. 3. Skusi te Poftave della nihzhe pravizhen ali **brumen** nepofhtane pred Bugom DB 1584, I,)(3a; Ia ti pravifhi: Ieft fim meinil, ieft bi fe moral poftiti, moliti, inu dobra dela fturiti .. Ampak fkusi tu ti ne bodesh **brumen**, ni pravizhen pred Bugom TPo 1595, II,54

♣ gl. bruma

PRIM. brumen¹

PRIM. brumni

PRIM. brumno [J. N.]

brumni -ega posam. ['bru:mni -ega]; P 263, K 30

(TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, KPo 1567, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, TKM 1579, DC 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DAg 1585, TdPre 1588, TPo 1595, Tfm 1595, Tfc 1595) – m. ed. im.: brumni; – rod.: brumniga; →; – mn. im.: brumni; →; – ž. ed. im.: brumna; – s. ed. rod.: brumniga; →; (M)

1. kdor natančno in vestno izpolnjuje verske dolžnosti; pobožni: Mui lubi Ozha, Ieft hozho de dopuftish, de ta **brumni** fa tiga hudiga, ta Prauizhni fa kriuiuga, ta Sueti fa Greshnika .. terpi TT 1557, p3a; Inu to Drushino, Touarishtuu inu Gmaino fteimi **brumnimi** vti Cerqui, vti Veri inu vti vnanih Boshyh slushbah imao inu dershe, te S. Sacramente daio inu iemlo TAr 1562, 36b; Bug per **brumnih** ftati hozhe, Ker ga shlushaio Vueri *P 1563, 185; Inu de nishzhe per nim [Bogu], inu rauen nega, ne more prebiuati, Samuzh ty **brumni** inu nedolshni, tu ie, kir deio Pokuro inu Veruio Viefufa

TPs 1566, 49a; Od fmerti, koku ie ona grenka tim Neuernim, inu de fe ie ti **brumni** cillu nemaio bati DJ 1575, 175; CHRISTVS kfuoy flushibi[!] klizhe nikar le famuzh prauizhne inu **brumne**, tamuzh tudi te vboge Greshnike JPo 1578, I,106a; Tamkaj pak na unim Svejti bodo ty **brumni**, kateri fo na letim Svejti v'Boshjim ftrahi shiveli, inu njemu po njegovih sapuvidah flushili, s'zhaftitimi daruvi inu s'Nebeško zhaftjo inu svetluftjo darovani DB 1584, I,bVa; GOSPVD je pravizhen, inu pravizo lubi: Satu ker ^bnyh obrasi gledajo na tu, kar je prou <^bnyh> saftopi téh **brumnih** obrasi, tu je, ony sa pregajnanja volo nepado od prave vere, temuzh fe dershe Boshje beffede, prave Vere, inu fe ga boje> DB 1584, I,282a; Inu fe je vkup sbrala ena velika mnoshiza téh **brumnih**, kateri fo vfi stanoviti obftali v'Poftavi DB 1584, II,180a; Ampak nafi Ozha kateri je v'Nebi .. ta pufty fvoje fonze fyati, nikar le zhes te **brumne**, kateri njega satu sahvalio, temuzh tudi zhes te hude, katere njega ne sahvalio, temuzh vfeh darou krivu nuzajo TPo 1595, II,220; Od tehutih ty Iogri letukaj ne pravio, temuzh od téh **brumnih**!, kateri fo vifsoku inu veliku od Christufa dershali TPo 1595, III,99

2. kdor ravna v skladu z določenimi normami, priznanimi načeli; pravično, pošteno: Per tim kruhu pag, fa kateri mi tukai proflimo, imamo faftopiti, ta vus vshigit telefni, vse tu kar nashe tellu oli shiuot potrubuie .. Dekle inu Soffede, Dobro Gospolzhino kir to prauizo terdi, kriuiuo doli tarre, te **brumne** myri, shtraifa te hude TC 1555, C7a-C7b; Ampag ta Deshelska Gospolzhina ima take hude ozhite shkodliue Greshnike, od tih **brumnih** prozh deuati inu ifrozhouati timu Rabilnu inu tim Birizhem TR 1558, D2a; kadar Rihtary po prauici ne fodio, steimi hudimi dershe, te ifte branio, te **brumne** pag kir prou imao, fatro inu odpahuio .. pozhutimo vfebi cilo mahino veru, oli fice kakershne druge nadluge, kir na dusho oli tellu oli na blagu pado TPs 1566, I1a-I1b; Sakai Bug ie fapuedal tei Gospolzhini, de taki hudi ludie fe imao vmoriti, de ty **brumni** pred nimi myr imao TC 1575, 306; Bshyho Befedo rafshiruio: Te hude rashtigaiu, **brumnih** pak brane JPo 1578, III,121b; Timu supér fe stavio Iobovi priateli, inu veliku govoré, inu hote Bogu prauo obdershati, de on obeniga **brumniga** nefhtrajfa, aku pak koga fhtrajffa, taku je taitfi poprej gréfhil DB 1584, I,265a; Sakaj leta Pfalm govory obuje, od **brumnih** inu Pregrefhnih plazhila DB 1584, I,280b; Ali ena je moja Golobiza, moja **brumna**, ena je fvoji Materi nar lublifha, inu ta isvolena fvoje Matere DB 1584, I,333b; Ieft fim prifhal te Grefhniko h'Pokuri klizati, inu nikar te **brumne** TPo 1595, I,258; Kai pak ftakovo neglihoto .. de timu hudimu na tem fvejtu

dobru, timu **brumnimu** hudu gre, meni, od tiga valha lubefan drugdi vezhkrat flifhi TPo 1595, II,43;

● — preg. Tako svét ifhe vfelei dela (kakór poet pravi) Dat ueniam Coruis, vexas censura columbas. **Brumne** na Galge véfi, velike Tatti sa miso pofadi KPo 1567, CLXIb *pravične kaznuje, lopove pa nagrajuje*

3. kar je v skladu z določenimi normami, priznanimi načeli; pravično, pošteno: Ta S. Duh ie ta Tretya Vfigamogozha Perfona .. Inu ie ta famafoyezha lubefan inu tu vefselie Vbugi, inu tu naklanane inu rounane kuufimiu dobrimu inu **brumnimu** TO 1564, 4b

gl. bruma

PRIM. brumen² [J. N.]

brumno (brumnu) prisl. ['bru:mno]; P 2, K 2

(KPo 1567, TPo 1595)

– brumnu; – primrk.: brumniš; (M)

izraža natančno in vestno izpolnjevanje verskih dolžnosti; pobožno: Tadaí bomo fe osirali inu sheleli pomuchi, da bi ta inu ta pomagal: Ta zhaf porezhemo: Ah da bi fe bil **brünifhi** dershál KPo 1567, CXVII; Ony fe dershite taku **brumnu**, Bogabojezhe inu Karfzhanfku kakor kulli hote, taku bodo vener Klagovali inu fe plakali TPo 1595, II,37[=47]

gl. bruma

PRIM. brumen² [J. N.]

brumnost (brumnost, brumnust) -i sam. ž

['bru:mnost (?)]; P 4, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: brumn | o/u | st; (M)

1. kar se kaže v natančnem in vestnem izpolnjevanju verskih dolžnosti; pobožnost: Pietas. Germ. Gottsforch/ fromkeit. Slav. bruma, **brumnoft**, bofhystrah MTh 1603, II,264

2. kar se kaže v človekovem sprejemanju božjega odrešenjskega delovanja in božje volje; pravičnost: Deutsch. Frombkait. Latinè. probitas. Windifch. **brumnost**. Italicè. bontà, honeftà, divotione MD 1592, E2b

gl. bruma [J. N.]

brumski¹ -a -o prid. ['bru:mfski]; P 3, K 3 (TT 1557,

TAr 1562, TO 1564)

– m. ed. im.: brumski; – rod.: brumfskiga; (M)

ki izkazuje/odraža človekovo natančno izpolnjevanje verskih dolžnosti; pobožen: on ie te ifte vfakimu pametnimu zhloueku noter vnega ferce inu vto nega veift poftauil inu fapifšal, Kaker od tiga S. Paul Ro. 2. inu vfeh Filofofou inu Vuzhenih Modrih Aydou vuk inu pifmu, kir fo od **brumfskiga** poshteniga, dobriga zhloueskiga diane .. gourilil TT 1557, y4b; fe po letim Vuku S. Paula dershimo, en poshten **brumfski** leben pelamo TO 1564, 76b

gl. bruma

PRIM. brumfski²

PRIM. brumfsko [J. N.]

B

brumski² prisl. ['bru:mski]; P 4, K 3 (TO 1564, KPo 1567,

JPo 1578)

– brumski; Ⓜ

izraža natančno in vestno izpolnjevanje verskih dolžnosti; pobožno: kateri **brumski** inu po Boshy voli fe dershi inu shiui TO 1564, 159a / Rozhni fo réf inu fkerbni, Lüdy na fvoio krivo Vero sapeliati, inu fe **brumfki** nefšo, kako da bi fvetuftio poslazheni bili KPo 1567, LXXXVI, podobno tudi JPo 1578

☞ gl. bruma

PRIM. brumski¹ [J. N.]

brumsko (brumsku) prisl. ['bru:msko]; P 77,

K 17 (TC 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562,

TO 1564, TPo 1566, TL 1567, TC 1575, TT 1577, TkM 1579,

DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, TtPre 1588, TPo 1595)

– brumsku; Ⓜ

1. izraža natančno in vestno izpolnjevanje verskih dolžnosti; pobožno: Satu imamo nega [Kristusa], fo vfem szhimer premoremo fahualiti, **brumsku** fe dershati, lubiti nashiga blishniga TC 1555, K5b; Ty nashi Pridigarij .. veliku dershe od zhfiftofi, de en Zhlouik bodi Hlapzhizh, Dekliza, Vdouiuz oli Vduua, Vzhiftofi, pres Shene oli Mosha, lipu poshtenu **brumsku**, fam oli fdrugimi shiui inu prebiua TAr 1562, 81b; onu [dete] po tei tui voli inu dopadenu, hti zhefty inu huali tuiga S. Imena, fueiftu inu **brumsku** bode gorireienu inu vishanu TO 1564, 92a; Htretimu vuzhi .. de nemamo naprei vezh biti koker ta nefafstopna shiuiina, Temuzh **brumsku** sдобro veiftio veden Boga hualiti TPo 1566, 61a; ty Kerfzheniki, fufeb ty Pridigary, **brumsku**, poshtenu, krotku inu lubefiniuu, fo vfemi, kir fo te prauve Vere ludmi, imao myrni .. biti TL 1567, 14a; pred letim zhalfom je veliku filnih brumnih ludy bilu vPapefhtvi, kateri fo fe fain poshtenu inu **brumfku** dershati TPo 1595, I,59

2. izraža ravnanje v skladu z določeniimi normami, priznanimi načeli; pravično, pošteno: Ena Gospodina dobru, fueiftu inu **brumsku** gospodini, mosha fa lubu in TR 1558, T3a; Kateri **brumfku** hodi, ta bo ohranjen: Kateri je pak spazheniga pota, ta bo na enkrat padel DB 1584, I,327a

☞ gl. bruma

PRIM. brumski¹ [J. N.]

brunc gl. bronec

bruno (brunu, bruvno) –a sam. s ['bru:no -a];

P 45, K 8 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1567, JPo 1578,

TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– ed. im.: br | unu/uvno; →; – of.: bruvnom; – mn. im.: bruna;

– rod.: br | un/uvan; – tož.: br | u/uv | na; Ⓜ

na dveh straneh obtesano deblo; bruno:

Inu ty Pridigary imao vkupe dershati inu te Ludy vti Veri vkupe skladati, koker en Cymmerman **bruna**, kadar cympra eno Hysho,

vkupe sklada TL 1567, 14b / v priliki NEfodite, de nebote obfojeni .. Kaj pak gledafh Troho v'tvojga Brata okej, inu nepozhutihf **Bruna** v'tvoim ozhefsi? <De né mamo drugih foditi ali opraulati. Sakaj fodba famimu Bogu flifhi. Satu kateri fe podftopi foditi pres Boshyga porozhenja, ta jemle Bogu njéga zhaft, inu tu je tu Brunu, od kateriga letukaj ftojy>

DB 1584, III,6a

// v razlagalnih besedilih **velika pomanjkljivost, ki je osebek noče videti; napaka, slabost:** NEfodite, de nebote obfojeni .. Kaj pak gledafh Troho v'tvojga Brata okej, inu nepozhutihf Bruna v'tvoim ozhefsi? <De né mamo drugih foditi ali opraulati. Sakaj fodba famimu Bogu flifhi. Satu kateri fe podftopi foditi pres Boshyga porozhenja, ta jemle Bogu njéga zhaft, inu tu je tu **Brunu**, od kateriga letukaj ftojy>

DB 1584, III,6a; Taku nas hozhe nafh GOSPVD Christuf vfelej na ta Exempel nafhiga Ozheta vNebi vihati, kateri nafhiv velikih **brun** ne hozhe viditi, de my fo maihino trofhuo tudi poterpleinje imamo TPo 1595, II,149; Kadar on to troho vfvojga blifhniga okej vidi, ima poprej, prejden de fodi, pred fhpeigel ftopiti, inu fe vnym ogledati, Tukaj bo on taka velika **bruna** nafhil, is katerih bi fe mogla dobru Svynka koryta dellati TPo 1595, II,149 / Tudi vfe te Pfuiu, kateri fo puftiushi Minishki inu Nunski Stan, is Kloshtrou shli, sa odpazdeze Glide: Sato da fo to nyh kriuo pres Grunta obliubo, katero fo Liudem ftorili prelomili, inu od Hudizha Hchristufu tekli. Ali neuide pred tim velikim **Bruonom** tega nesnanja vnyh Ozhiju da oni to prauo obliubo, katero fo Bogu Ozhetu, Synu inu S. Duhu Vkarstu ftorli[!], knizhemur delaio

JPo 1578, II,107 / Christufa fo Fariseij obfoieuali, da ie Bolnike Vfoboto osdraulial, inu niegoue Mlaishe, da neifo tako po guftim postili, inu Rok vmiauli, kakor oni: Ali nifo vnyh Ozhijh velikiga **Bruuna**, te Neuere inu sanikarniga Lebna videli: Da fo Boshij Refnizi supar ftali

JPo 1578, II,107 / Inu Rauno kakor fe na ednom goftouaniu pezhena Gus, Kopun ali Saiez rasdere inu od Goftou zhfifo dokofiti ogloie: Tako fe tudi ty brumni Liudy Vtouerah inu Touarishtuu, od teh Troshnih obfoieuzheu inu **Bruuan** nofazheu, od teh framotnikou inu oprauliauzou, kakor na Mefarskem Plohu, shnyh Sobi fekaiu, inu ie teh Vernih Shiuot, faufim dianiem, tako od nyh rasdart, smartran inu opalien JPo 1578, II,108b;

● – On letu kashtiga vfe te, kateri druge Liudy nedomifalno Sodijo, ogouaraio, inu obfoiuiu, inu pritem fuoie laftne Pregrehe neposnaio, drugim eno Troho vide vnyh Oku, febi pak **Bruuna** vlafnem Oku nepozhute JPo 1578, II,108b

vidijo majhne napake drugih, svojih velikih pa ne; Kay ie to drusiga, kakor Bogu krađenje

niegoue zhafti, inu febe ftauti na Boshye mefto? To fe rezhe, inu ie, drugim Trohu videti Vozheh, febi pak **Bruuna** nepozhutiti JPo 1578, II,181a [J. N.]

brunoc gl. bronec

brus -a sam. m ['bru:s]; P 1, K 1 (MD 1592)

– ed. im.: brus; Ⓜ

brusilni kamen, brus: *Deutfch.* Wetzftain. *Latinè.* cos. *Windifch.* aBlī, **bruß**, oſliza. *Italicè.* cote, pietra d'aguzzare MD 1592, V3a [A. L. R.]

brusiti¹ -im glag. nedov. [bru'si:ti/'bru:siti 'bru:sim?]; P 12, K 7 (TPs 1566, KPo 1567, JPo 1578, DPo 1580, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– nedol.: brus | i/y | ti; – sed. ed. 3. os.: brusī; – mn. 3. os.: brusio; – vel. mn. 2. os.: brusite; – del. na -l m. ed.: brusil; Ⓜ

1. kdo/kaj; koga/kaj **s ponavljajočim se premikanjem brusila delati kaj ostro; brusiti:** En nushizh ta drugi **brufsi**, inu en Mosh tiga drusiga DB 1584, I,326b; Pèpraulajte Szhite inu Tarzhe, iuu[!] pojđite na Vojfko, vpresite kojne .. pokrite zhelade, inu **brufsite** Sulice, inu oblejcite Panzarje DB 1584, II,50b; *Deutfch.* Messer wetzen. *Latinè.* acuerre cultros.

Windifch. noshizhe **brufiti**. *Italicè.* dar il filo, aguzzare, appuntare, arrotare MD 1592, K1a; Acuo. *Germ.* scherpfen/ wetzen/ spitzen. *Slav.*

bruffiti, oftriti MTh 1603, I,32 / On bo ta ofter ferd **brufsil** k'mezhu, inu Svejt pojde vunkaj shnym na boj, supàr te nemodre DB 1584, II,141a

● – **brusiti jezik navadno slabo govorit o kom; brusiti jezik:** Oni **brufio** nih iefike koker te kazhe, Madrafou ftrup ie pod nih shnablīh TPs 1566, 249a; Kateri fvoje jesike **brufio**, kakor en Mez, kateri fvojemi ftrupovitimi befedami namerjajo, kakòr s'frelami DB 1584, I,295a

2. kaj; kaj, (ob kaj) **drgniti ob kaj; brusiti:** Ty farshe-ni inu druge muhe dobro brezhe na fteno, inu fuoi gobaz alli shalz ob nio **brufio**, inu fperiem fafflao JPo 1578, I,30a, podobno tudi KPo 1567 [F. N.]

brusiti² -im glag. nedov. [bru'si:ti/'bru:siti

'bru:sim?]; P 1, K 1 (KPo 1567)

– sed. ed. 3. os.: brusī; Ⓜ

ekspr., kaj; kaj **s silo izmetavati v velikih količinah; bruhati:** Neverniki nēmaio nikuli pokoia. Tāmuzh fo kakor eno neftoiezhe Morie, katero ne more tihò ftati, tāmuzh vankaie **brufi** blato inu fmrad KPo 1567, CLXX [F. N.]

brutora gl. butara

bruvan [rod. mn.] gl. bruno

bruvno gl. bruno

bruzde gl. brzde

brz -a -o prid. ['br:z]; P 8, K 4 (DB 1584, BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: bērz; – rod.: bērziga; – mn. im.: bērzi;

– tož.: berze; – mest.: bērzih; – dol. obl. m. ed. im.: berzi; Ⓜ

ki lahko opravi kako pot v kratkem času;

hiter: na **bèrsih** Kojnih hozhemo my jesditi DB 1584, II,12a; Ti Méftu Lahis vpresi **berse** Kojne, inu fe pelaj prozh DB 1584, II,117a; **Bèrs, iga**, velox, schnell BH 1584, 48; Agilis. *Germ.* schnell, hurtig, ringfertig. *Slav.* hiter, **berfi**, jagak MTh 1603, I,59

◆ – – **brzi sel kdor v najkrajšem možnem času prenese sporočilo; hitri sel: bèrsi** Sli fo shli ftēmi lyftmi od Krajleve roke .. fksui vus Israel inu Iuda, is Krajleviga porozhenja DB 1584, I,247a; **Crajnski Bèrsi** fli **Coròshki** Tekózhī litarji, poti DB 1584, III,CcIIIb

PRIM. brzo [A. J.]

brzde (bruzde, brzde) brzd sam. ž mn. ['br:zde/brz'de:'br:zd]; P 20, K 11 (TPs 1566, KPo 1567, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, MD 1592, TfM 1595, MTh 1603)

– mn. im.: bruzde; – tož.: b | ru/er/ar | zd | e/e (DB 1584, II,73b);

– mest.: b | ru (KPo 1567, CVIII)/er | zdah; Ⓜ

kovinski del pri uzdi, ki ga ima žival, navadno konj, v gobcu; brzda: Ne bodite koker koni inu mesgi .. Kateri aku nim te vuſde inu **berfde** vuſta ne poloshish, ne fo tebi pokorni TPs 1566, 62a; Pole, my Kojnem **bruzde** v'gobez devamo, de fo nam pokorni, inu nagiblemo vſe tellu DB 1584, III,134a; *Deutfch.* Biß. *Latinè.* frenum.

Windifch. **bruzde.** *Italicè.* freno MD 1592, B4a; Lupatum. *Germa.* ein Scharff gebiß wie man es den Roſſen einlegt/ wolffsbiß. *Scla.* **Brufde** MTh 1603, I,824; Fraenum. *German.* ein Zaum/ oder daß gebiß am Zaum. *Slav.* **brufde**, vuſda MTh 1603, I,563

pren. Ampag tim Neuernikom nepokurnim, kir tim Grehom nih volo lusht inu vſdo oli **berfde** puſte kakim bodo nih Grehī fadershani TT 1577, 217 *pastijo, da se uresničujev brez omejtev*

● – **staviti/položiti komu brzde v usta omejevati/omejiti koga pri njegovem početju:** Daruvi inu mitta modrih ozhy ofliplujo, inu jim **bruzde** Vuſta ſtaue, de nemogo fhtrajfati DB 1584, II,161a; Obari ti nas .. pred njegovo fylo .. poloshi timu grosovitimu krijshejnemu pfu [Turku], eno rinko v'njegov nus, inu ene **bruzde** v'njegova prekleta uſta .. inu sheni ga s'tvojo mozho fpet nasaj DM 1584, CCXXXI-CCXXXII; **držati kaj v brzdah obvladovati, brzdati; držati na vajetih:** Prau poſtiti, drugo nei, kakor .. da fvoie mefo, **v'bruzdah** dèrshi, de obeniga ne rashali, obenimu hud naũk ne da KPo 1567, CVIII [M. M.]

brzo (brzu, brz) prisl. ['br:zo]; P 24, K 9 (TAo 1562,

TL 1567, KPo 1567, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82,

DB 1584, TPo 1595)

– bèrsu; – primrk.: b | er/er/ar | že; – prezež.: naj/nar | b | èr/er | že/zo; ◀ Ⓜ

1. izraža, da se dejanje zgodi v kratkem času; hitro: en kmetizh, Suinski Paftir, Antuerhar .. Kral, Pridigar, aku fuio Vero ..

B

po Boshij bešfedi dershi .. Vnebeffa .. lashei inu **bershe** pride, koker en Farr, Menih inu Nuna TA 1562, 82b; Diteta nalha h'Kârftu nefemo, kako nai **bërso** moremo KPo 1567, L; kadar mi fami .. Boga prošimo, taku fmo **bershe** inu guisnish[!] vslishani TC 1575, 226; ty imenitilhi inu ozhti šhpruhi ali bešfede [so v knjigi] s'vekhlimi puhštbi satu poštauleni, de fe od vřakiga tém **bërsh**e mogo najti, inu samerkati DB 1584, I,cVIIIb; ty jesdezhi Lyftarji na Mesgeh, šo **bërsu** inu hitru vun jesdili DB 1584, I,265a; Bug tu s'enim .. vrtelnom štury .. de fe on [kristjan] k'Boshji Belsedi, inu k'enimu Karfzhanfkimu shivleinju stejm **bershe** inu hitreifhi vuzhy perpraviti TPo 1595, III,202

2. izraža, da se dejanje zgodi brez odlašanja: mej fabo [se] fvejtujte, inu nar **bërsh**e k'nam koga pošhlite, de fe vkup smyrimo DB 1584, II,202a
PRIM. brz [K. A.]

brž¹ prisl. primrk. ['br:ž]; P 1, K 1 (KPo 1567)

– primrk.: berž; Ⓜ

izraža, da se dejanje zgodi v krajšem času kot drugo: prej:

● – Inu navada ie pār Lüdeh, da snaio bulie opravliati, kakor popravliati. Inu **bersh** v'drusih ozhéh bijl, kakòr v'fvoih trame vidio KPo 1567, Vb *prej vidijo majhne napake drugih kakor svoje velike* [K. A.]

brž² čl. ['br:ž]; P 1, K 1 (KPo 1567)

– berž; Ⓜ

izraža, da je kaj na prvem mestu glede na prej povedano; zlasti: Christuf k'fvoij flushbi klizhe .. NEkar le famuzh pravizhne inu brumne, támuzh tudi inu **bersh** vboge Gréřhnike KPo 1567, CXXVI [K. A.]

bu zlog; P 1, K 1 (DC 1585)

– bu; Ⓜ

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja:** Ba be bi bo **bu** DC 1585, A2a [A. L. R.]

bubnom [or. ed.] gl. boben

buccal gl. bokal

buča -e sam. ž ['bu:ča -e]; P 12, K 5 (DB 1578, DB 1584, BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: buča; →; – mn. tož.: buče; Ⓜ

Buzha, zhe, cucumis, Kürbs BH 1584, 55; *Crajnŕki Buzha Slovėnŕki oli Besjázhki* Tikva DB 1584, III,ccIIIb; Cucurbita. *Germ.* Kürbiß. *Sclav.*

buzha, tikva, plotniza MTh 1603, I,374

1. kulturna rastlina s plazečim se stblom (Lagenaria siceraria); buča: GOSPVD Bug pak je pèrpravil eno **Buzho**, ta je srafla zhes Iona, de je fenzo delala zhes njegovo glavo, inu ga je odtéla od njegoviga slega, inu Iona fe je šlnu vèřelil te **Buzhe** DB 1584, II,116a

2. plod te rastline; buča: My špumnimo na te Ribe, katere fmo vEgytu sabftoin icili, inu

na **Buzhe**, Dyne .. For, Zhebul inu Zheffèn DB 1578, 123a, podobno tudi DB 1584 [K. A.]

bučanje (bučane) -a sam. s [bu'ča:nje]; P 3, K 1 (TPs 1566)

– ed. im.: bučane; Ⓜ

česa **povzročanje močnih, zamolklih glasov ob premikanju; bučanje:** Tu **buzhane** tih mnogih velikih rek, inu tiga moria valuui šo mozhni, Oli ta Gofpud vti Vifokoti ie mozhneshi TPs 1566, 171a [K. A.]

bučati -im glag. nedov. ['bu:čati bu'či:m[?]]; P 5, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– sed. ed. 3. os.: bučy; – del. na -l s. ed.: bučalu; Ⓜ

brezoseb.; od koga, s čim [smiselni osebek] **dajati močne, zamolke glasove; bučati:** Kadar pag bo *te Trobente glas dolgu terpel, tedai ony imαιο hti Gorri poiti <*dolgu **buzhalu**> DB 1578, 65b; Inu kadar fe bo s'Rogum tiga trobentniga lejta tribolu inu **buzhalu**, de bote te Trobente lířhali, taku ima vus folk šlnu vpviti inu krizhati DB 1584, I,122a / Ieřt hozhem pak tebe Iacob, cillu vkup špraviti, inu te ořtanke v'Israeli vkup sbrati: Ieřt hozhem nje .. vkup v'eno .. tèrdno šhtalo djati .. de bo od Ludy **buzhalu** DB 1584, II,117a

pren. kaj; čez koga Satu **buzhy** moje ferce zhes Moaba, kakòr ena Trobenta, inu zhes te Ludy v'Kirherefi **buzhy** moje ferce DB 1584, II,51b

PRIM. bučeč [K. A.]

bučeč -a -e del. [bu'čeč]; P 3, K 3 (TL 1561, TT 1581-82, DB 1584)

– nedol. obl. m. ed. im.: bučeč; Ⓜ

ki daje enakomerno se tresoč glas; brneč: De bi jeřt s'zhlovézhkimi inu s'Angelkimi jesiki govuril, inu bi neimél lubesni, taku bi jeřt bil en **buzhezh** bronèz, inu en sgonezh sgonez DB 1584, III,94a, podobno tudi TL 1561

PRIM. bučati [K. A.]

bučela gl. čebela

bučni -čna -o prid. ['bu:čni]; P 1, K 1 (DB 1584)

– m. mn. mest.: bučnih; Ⓜ

ki se nanaša na buče: Kar je pak ořtalu od Zionŕke Hzhere, je kakor ena Kozha u'Vinogradi, kakor ena hiřhiza **v'buzhnih** vèřtih, kakòr enu resdjanu Méřtu DB 1584, II,1a [K. A.]

bud zlog; P 2, K 2 (TA 1550, TA 1555)

– bud; Ⓜ

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja:** Bad bed bid bod **bud** TA 1550, 5, podobno tudi TA 1555 [A. L. R.]

budejoč gl. bodejoč²

budi gl. bodi¹-³

budi – ali gl. ali¹, bodi¹

budi si gl. biti², si

buditi -im glag. nedov. [bu'di:ti bu'di:m]; P 17, K 7
(TP 1575, DJ 1575, DC 1579, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TIC 1595)
– nedol.: buditi; – sed. ed. 3. os.: budy; – del. na -l m. ed.: bud |
i/y | l; →; Ⓜ

1. kdo/kaj; koga, (iz česa, k čemu) *delati, da kdo postane buden*; **buditi**: Kateri eniga Norza vuzhy, ta zherpine flika, inu della raunu kakor de bi zhloueka is terdniga fna **budyl** DJ 1575, 89; ty, kir fo na ftrashi .. bodo fvojga [spečega] Gospuda h'bojovanju **budili** DB 1584, II,137; On je pak fpal. Inu Iogri fo stopili k'njemu, inu fo ga **budili** DB 1584, III,6b / ZHuti po blagu, s'zera shivot, inu po nym fkèrbeti, neda fpati .. Kadar eden leshy inu fkèrbi, taku fe vfelej prebudy, raunu kakòr velika bolesan vfelej **budy** DB 1584, II,165b

// kdo; kaj *povzročati zaznavanje kakega organa*: Gospud .. me vřaku jutru obudy, on mi uhu **budy**, de pošluham, kakòr en Ioger DB 1584, II,20b

2. kdo; koga_{acc}, (v čem, s čim) *povzročati prehanje iz mrtvega stanja v živo*; **buditi**: Tedai nas bo Vgrobah **budil**, Sglofno Angelsko shtymo TP 1575, A4b; GOSPVD s'trobento puffedno, vfe mervte bo fpet **budil** TIC 1595, CCCCXXXIII
PRIM. goribuditi [K. A.]

budoč gl. bodoč

buduč gl. bodoč

bugve gl. bukve

buhar gl. buher

buharski gl. buhrski

buhar (buhar, vuher, buhar, uhar, vuhar) -hra

sam. m ['bu:her -hra]; P 47, K 12 (TC 1574, DJ 1575, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, DB 1584, DC 1584, MD 1592, TPo 1595, TIC 1595, MTh 1603)
– ed. im.: bu/vu | h | er/ar/èr; – rod.: bu/vu | hra; →; – tož.: bu/vu/v | h | er/ar; – or.: buhr | om/am (JPo 1578, II,108); Ⓜ
Deutfch. Wucher. Latinè. foenus. Windifsch. vuher. Italicè. vfura MD 1592, V7b; *Vfura. Germ. wucher. Sclau. vuher* MTh 1603, II,740

1. navadno zelo visoko denarno nadomestilo za začasno uporabo česa, navadno denarja; obresti: Kadar tvoj Brat obusha .. némalh od njega vseti **Buhra**, ali obréti **Buher** imenuje tu kar fe od denarjeu vezh vsame, kakòr je danu: Obreft pak, kadar en vbog Mofh mora shitu, vinu, meffu, inu drugo potrebo drashifhi, kakòr je vrejdu, inu kakòr Lakomnik hozhe, vseti, ker je k'fvoji potrebi mora iméti> DB 1584, I,76b; Ieft inu moji Bratje .. fmo nym, tudi denarje pošfodili inu Shitu, ta **Buher** pak fmo nym doli puftili DB 1584, I,258a / Kateri je vvlakomoft prifhal, timu nej obena tefhka reizh, kir on vej vuhrati, de njemu ftu, dvanajft ali fhtirmajft slatih intereffe ali **vuhra** nellè .. njegova reizh bi cilu dobru ftala, de bi on takoviga **vuhra** le veliku mogel sadobiti TPo 1595, I,221

// v zvezi **dati/dajati/iskati/jemati/posojovati (denar) na buher dati/dajati, iskati, jemati posojilo na zelo visoke, oduške obresti**: Kar oblubio Blishnimu, Tu iftu obftoie nemu, Te fuie denarie nekar, || Na **Vhar** ne dade nigdar TC 1574, 135; Nebodi potratnik .. de kpetlariu neratash, inu kadar vezh denariou nebosh ymel vmoshni, bodesh moral na **buhar** iskati DJ 1575, 75; Kateri fvoih denarjeu na *shuh nedaje, inu mitou nejemle zhes nedolshniga <***buhar**> DB 1584, I,282b; Saj néfim na **buhar** ni pošfojoval ni jemal, inu me viner vfi kolneo DB 1584, II,34b; Sakaj ti mu némalh tvoih denarjeu na **Buher** dati, ni tvoje fhpishe na obréft dati DB 1584, I,76b / Kateri fe zhes tiga vbosiga vfimili, ta pošfoduje Bogu na **Vuher** TPo 1595, II,186 *bo prejel obilno plačilo pri Bogu*

2. posoja/posojanje na zelo visoke, oduške obresti ali prodaja za zelo visoko, oduško ceno: gledaite kakor venim Speglu vfih ftanu moiftri inu Kupzi, kateri le fuoiega laftniga pruda, inu drugih Liudi shkodo izžeio .. Se tudi rado godi letako: Da takouo **sbuhram** dobito Blago, na Galge pride, inu nikomur kdobrimu netekne JPo 1578, II,108; TI némalh na tvoim bratu buhrati, ni s'denarmi, ni s'fhpisho, ni sovfém, s'zhim fe more buhrati <**Buher** prepovedan> DB 1584, I,118a[=112a] / Ia oni fe dhe od dne do dne zhe dajle .. hitrifhi inu domifalnfihhi na ta prekleti inu sramotni **vuhar** inu odertyo TPo 1595, I,193

3. hlepenje po bogastvu, dosegljivem s posojanjem na zelo visoke, oduške obresti ali s prodajo za zelo visoko, oduško ceno: Nijednih vbosheishih inu nefrezhneishih Liudy nei na fem Suitu kako Iudye: Oni nishtar laftnega neimaio .. Oni saloshiaia Kruha neiede .. katerega bi neukradli inu shnyh prekleto Lakomnoftio inu osuro ali **buhrom** po fili neufeli JPo 1578, III,14b; Sakaj na Svejti sdaj nezheo vilhiga inu nishiga ftanu, drugiga flifhati ni viditi, kakòr lakomnoft, **Buher**, inu fvojo volo DB 1584, II,93a; **vuher**, lakomnoft, nezhistoft, shertje, preklinanje, logainje inu golufainje s'cejlo mozhjo, ja vezh kakor poprej nekadaj pod Papelstvom fe dopernalha TPo 1595, I,116
È iz nem., prim. der Wucher [M. M.]

buhkve gl. bukve

buhranje (buhranje, buhrajne, buhrajnje, vuhrajnje, uhranje) -a sam. s ['bu:hranje -a]; P 6, K 4 (DPr 1580, DB 1584, TPo 1595, ZK 1595)

– ed. im.: buhranje; – tož.: zhranje; – or.: bu/vu | hra | /n/nj/nj | em; Ⓜ

1. posojanje na zelo visoke, oduške obresti ali prodaja za zelo visoko, oduško ceno: Kateri fvoie blagu gmera **sbuhrainem** inu golufio, ta ie fpraula teim vbosim kpridu DPr 1580, 55a; Ti neimalh krafi .. Kaj Bug v'leti

B

Sapuvidi prepovej? Odgovor. Tatvino, **Vhranje** inu Golufanje ZK 1595, 58-59

2. hlepenje po bogastvu, dosegljivem s posojanjem na zelo visoke, odušku obresti ali s prodajo za zelo visoko, odušku ceno: Taku majhina ima she Karfzhanlka Cerkou priti, inu vŕe sgul lakomnoŕt, **buhranje**, trebuh .. biti DB 1584, II,93b; Koku .. tem puide, kateri nikar le niŕhter ne dado, temuzh kakor pravi tatje inu odertniki s'fvojem lakomnovainjem, **vuhrainjem**, kradeinjem inu rupainjem, dragynjo dellajo .. vener obene hude Vifty ne hote imejti TPo 1595, II,184
 Ⓔ gl. buher [M. M.]

buhрати (buhрати, vuhрати, uhrati) -am glag. nedov. in dov. ['bu:hrati -am]; P 20, K 7 (*P 1563, JPo 1578, DB 1578, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)
 – nedol.: bu/vu | hrati; – sed. ed. 3. os.: buhra; – mn. 3. os.: bu/vu | hrajo; – vel. ed. 2. os.: vhraji; – del. na -l m. ed.: buhral; – mn.: buhrati; Ⓜ

1. kdo; med kom **posojati/posoditi na zelo visoke, odušku obresti ali prodajati/prodati za zelo visoko, odušku ceno:** Israelski Otroci neimaio mei fabo **buhрати**, ni tudi eden drusiga sa laŕt kupiti DB 1578, 107b; Inu mitta jemlŕo .. ony **buhrajo**, inu eđen drusiga goluffajo, inu fvojo lakomnoŕt tribajo DB 1584, II,70a; *Crajski*. **Buhрати Slovŕnski oli Besjázhki**. oshuro vseti DB 1584, III,CcIIIb; *Deutfch*. Wuchern. *Latinè*. foenerari. *Windifch*. **buhрати**. Cr: oshuro vfeti. *Italicè*. dare ad vfura, impreftare ad vfura MD 1592, v7b; Foeneror. *Germ*. Wuchern/ auff wucher außleyhen. *Sclavo*. **buhрати**. *Carn*.

buhрати MTh 1603, I,554
 // kdo; kaj, (na kom, nad kom, s čim) **pridobivati/pridobiti premoženje s posojanjem na zelo visoke, odušku obresti ali s prodajo za zelo visoko, odušku ceno:** Ne kradi ne **vhrati** ne norri, dobitak tiga deila vuŕŕt i ŕgori *P 1563, 9; Vpapeŕshkih Lifteh ali Bullah ŕtoij letako: Kateri ie kradel, rasbyal, **buhral**, inu pokriuiçi sadobil blago ta ga ima polouizo vto nyh Duhouno Skrinio vrezh JPo 1578, II,130b; nym danafhni dan ŕpet dajte .. ta ŕtu dejl od denarje, od Shita, Molhta, inu Olja, kar ŕte nad nyimi **buhrali** DB 1584, I,258a; TI nŕmafŕ na tvoim bratu **buhрати**, ni s'đenarmi, ni s'ŕhpisho, ni sovŕm, s'zhim ŕe more **buhрати** DB 1584, I,118a[=112a]; Kateri je vlakomnoŕt prihal, timu nej obena tefhka reizh, kir on vej **vuhрати**, de njemu ŕtu, dvanajŕt ali ŕhtirnajŕt slatih intereŕŕe ali vuhra neŕŕe .. njegova reizh bi cilu dobru ŕtala, de bi on takoviga vuhra le veliku mogel sadobiti TPo 1595, I,221 / Aerufcare. *Germ*. Finantz treiben/ baurnschinden/ al-lenthalben her gelt samlen/ vnd zufamen kratzen. *Sclav*. drejti. *Carniol*. **vuhрати** MTh 1603, I,49-50

2. kdo **hlepeti po bogastvu, dosegljivem s posojanjem na zelo visoke, odušku obresti ali s prodajo za zelo visoko, odušku ceno:** my vidimo, de ta veglhi dejl teh ludj uveliki fhihroŕti prebiva, de ne rodio .. veliku majne fa greh derŕhe, aku lih vnezhiŕtoŕti ŕhivejo, lakomnujo, **vuhrajo**, lashejo, golufajo TPo 1595, I,230
 Ⓔ gl. buher [M. M.]

buhrnija (buhrnija, vuhrnija, vuhrnja°) -e sam. ŕ [buh'rni:ja -e[?]]; P 9, K 3 (KPo 1567, JPo 1578, TPo 1595)
 – ed. im.: vuhern | y/i/j (TPo 1595, II,191) | a; – rod.: buhernie; –>; – mest.: buhernij; Ⓜ

1. pridobivanje premoženja s posojanjem na zelo visoke, odušku obresti ali s prodajo za zelo visoko, odušku ceno: kako ŕe ie nekada godilu, da ŕo edni ŕtim blagom, katero ŕo po tatvini inu **Buhernij** dobili, Cerkve inu Kloftre ŕidali KPo 1567, LXXIIIb / kay ie Zahei bil: Slaŕti, poglauiza Zolnarski, praui Stareshina Rasboinzhki inu Patriarha te **Buhernie** JPo 1578, III,112b

// v zvezi **dati (denarje) na buhnrnijo dati posojilo na zelo visoke, odušku obresti:** Kupzhuite dokler pridem, raunaite smoym Blagom inu daite moye Dinarye na Ofuro ali **Buhernio** JPo 1578, III,125b

2. hlepenje po bogastvu, dosegljivem s posojanjem na zelo visoke, odušku obresti ali s prodajo za zelo visoko, odušku ceno; oduŕstvo: ti, kateri Boshijo befedo poŕluŕhaio, ali ŕkŕebio po blagu, ŕpianoŕtio, ŕkurbarijo, ŕgalufaniem, **sbuhernio**, nijdom, ŕardom, ŕovraŕŕtvom inu ŕdrugimi vezh hudimi ŕheliami inu ribidami sadulhio befedo Boshijo KPo 1567, XCVIIb; nyh veliku vpravih, velikih, ozhitih greihih leshe, kakor ŕo, Lakomnoŕt, Prehluftvu, tatvyna, **vuhernya**, ferd, nyd, ŕhertje, Bogalhentovanje, inu tem glih TPo 1595, II,24
 Ⓔ gl. buher [M. M.]

buhrnik (buhrnik, vuhrnik, uhrnik) -a sam. m ['bu:hrnik -a]; P 37, K 7 (TPs 1566, JPo 1578, DB 1578, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)
 – ed. im.: bu/vu | h | er/ar/er | nik; – daj.: bu/vu | herniku; –>; – mn. im.: bu/vu/v (JPo 1578, II,100) | h | er/ar | niki; – rod.: buhernikov; –>; Ⓜ
Crajski. **Buhernik Slovŕnski, Besjázhki**. oshurnik *Hervazhki, Dalmatinŕski, Ifrianŕski, Craŕhki*. vshurnik DB 1584, III,CcIIIb; *Deutfch*. Wucherer. *Latinè*. foenerator. *Windifch*. **buhernik**, vuhrar. Cr: oshurnik, ushurnik. *Italicè*. vfurajo, preftatore MD 1592, v7b

1. kdor pridobiva premoženje s posojanjem na zelo visoke, odušku obresti ali s prodajo za zelo visoko, odušku ceno; oduh: Ta **Buhernik** bo vŕe nega blagu kŕebi iemal TPs 1566, 202a; Ozhitniki ŕo bili Zolnarij, katere

fo od Rimlianou po Desheli inu po meftih sa vzinieno zhislo dinaryeu Zol imeli inu darshali. Ali kadar ie ta takoua cena denarieu vzhafu preuelika bila .. Stega fo edno hudo ime pryteh Iudih imeli, da fo fe Ozhitniki imenouali, inu kakor Ozhitni **Vharniki**, odartniki inu Rasboiniki stmani inu imenouani

JPo 1578, II,100; Kaj tebi vřaj pomagajo ty framotni denarji, po katerih lakomnujeh? Ne bi bilu bulshi, en řpodoben, inu vřakaterimu terpelhliu dobizhak .. kakor de ti hozhesh pred Bugom inu ludmy en nefpodobni **Vuhernik** řmerjan [biti], inu sa tiga volo ni řrezhe ni řdrauvja per takovim framotnim dobizhku, imeti?

TPo 1595, II,138 / Bug je en takou **Buhernik**, kateri tudi to Poglavitu řummo hozhe odpufiti

TPo 1595, III,114

// **komur se mora vrniti dolg, poravnati obveznost; upnik:** En **Buharnik** je imel dva dolshnika, eden je bil njemu dolshan petftu denarjeu, ta drugi perdefset[!] DB 1584, III,35a; Kateri bi pak hotel ta dolg tayti, ta more milfti, koku letu njegovimu **Vuherniku** bode dopadlu TPo 1595, III,113

2. kdor hlepi po bogastvu, dosegljivem s posojanjem na zelo visoke, oderuřke obresti ali s prodajo za zelo visoko, oderuřko ceno: **Buharniki** inu tym glih lakomniki, kateri Dan inu Nozh drusiga nedelaio, kakor le skarbe inu mifte, kako bi Bogati bili: Sa tiga volio fuoie Blishnie galiufaio JPo 1578, II,184b; KHudzihu shnymi na dnu tiga Pekla: Sakaj ony .. fo merdrary, preřhuřhniki, tatje, lakomniki, **vuherniki** .. ony řture vře hudu TPo 1595, II,142
E gl. buher [M. M.]

buharski -a -o prid. ['bu:harski]; P 2, K 1 (JPo 1578)

- m. mn. im.: buharski; →; ☉

1. ki se nanařa na buher ř: Tako tudi Tekne iře danashny dan, tem Buharskim Kupzem inu Lakomnikom, ty **Buharski** Dinarij inu na kup řpraulieno Shyto na draginio JPo 1578, III,71

2. ki hlepi po bogastvu, dosegljivem s posojanjem na zelo visoke, oderuřke obresti ali s prodajo za zelo visoko, oderuřko ceno; oderuřki: Tako tudi Tekne iře danashny dan, tem **Buharskim** Kupzem inu Lakomnikom, ty Buharski Dinarij inu na kup řpraulieno Shyto na draginio JPo 1578, III,71
E gl. buher [M. M.]

buj zlog; P 1, K 1 (KB 1566)

- buj; ☉

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja:** Bab bev boi **bui** keb KB 1566, A2b [A. L. R.]

bujl gl. boj¹⁻³

bukev (bokov, bukev*) -kve sam. ř

['bu:kev -kve]; P 3, K 3 (DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

- ed. im.: bokov; - mn. or.: bukvami; ☉

veliko gozdnato listnato drevo z gladkim debлом; bukev: Osgoraj po Gorrah ony offrujo .. pod Hraftjem, pod Lipami inu **Buqvami**, sakaj teifte imajo lepó řenzo DB 1584, II,105a; *Deutfch.* Buech Baum. *Latiné.* fagus. *Windifch.* bukovu drevu, **bokou.** *Italicé.* faggio MD 1592, B8a; Fagus. *Germa.* Buchbaum/ Buche. *Sclav.* **bokou**, bokovu drevu

MTh 1603, I,519 [M. M.]

buki neskl. sam. - ['bu:ki]; P 2, K 2 (KB 1566, KPo 1567)

- neskl.: buki; ☉☉

ime řrke B kot druge v azbuki; buki: ALPHABETVM SLAVONICVM .. NOMINA LITERARVM. As, **Buki**, Vidi, Glagolie KB 1566, A2; LITERARVM SLAVICARVM APPELLATIONES. Afs. **buki.** vidi. glagolie <Imena flovenřkih puhřtabov> KPo 1567, Ib [M. M.]

bukniti -em glag. dov. ['bu:kniti]; P 7, K 2 (DB 1584, TPo 1595)

- del. na -l m. ed.: buknil; - mn.: buknilii; ☉

kdo; s prisl. določilom kraja **navadno nepriřakovano in silovito, s sovrařnim namenom planiti kam; vdreti:** Inu kadar fo bily, Simon inu njegovi řynovi veřeli .. je Ptolomeu řvojemi hlapci vřtal, inu fo vseli řvoje oroshje, inu fo noter **buknili** k'Simonu .. inu fo njega s'dvema řynoma inu hlapci, do řmerti vbyli DB 1584, II,193b / nym je bilu taku lahku meni řhkodo řturiti .. Ony fo .. pres ordnunge femkaj **buknili** DB 1584, I,274b

// kdo; nad koga/kaj **navadno nepriřakovano in silovito, s sovrařnim namenom planiti na koga/kaj; napasti:** Georgias je vsel pettaushent Pejřhzou, inu taushent Kojnikou .. inu je po nozhi řkrivaje potegnil h'Kampifřzhu téh Iudou, de bi nad nje **buknil**, prejden bi ře nadjali DB 1584, II,181a; Kaldeerji fo ře řsedelili v'tri řhpize, inu fo **buknili** nad Kamele, inu fo je vseli, inu fo hlapzhizhe pobili s'ořruftjo tiga Mezha DB 1584, I,265b[=266b]; Ony fo pak glafnu vpyli .. fo vři kmalu nad njega **buknili**, inu fo ga vunkaj pahnyli is Meřta TPo 1595, III,31

PRIM. vunkajbukniti [M. M.]

bukonglagolje neskl. sam. - ['bu:kongla'go:lje?]; P 1, K 1 (KB 1566)

- neskl.: bukonglagolie; ☉

glasovna enota, nastala ob povezanem branju azbućnih imen řrk B, O, G: V řijllabiciranu imahř puhřtabe imenovati, koker Nempci alli Latini .. nahř flovenřki puhřtabi imena imao, po Iudovřkiga inu Gěrřkiga iesika řhegi, Nekar da bi vřaki puhřtab alli řlovo v befedah tuliko kako ena cela befeda alli řijllaba mozhi imel Exempel BOG némahř brati. **Bukóglagolie:** tamazh Bog .. koker latini alli Nemci. Gott KB 1566, A2b [M. M.]

B

bukov (bukov, bokov) -a -o prid. ['bu:kov -o];

P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– s. ed. im.: b | u (MD 1592, B8a/o (MTh 1603, I,519) | kovu; ☹

ki se nanaša na bukev; **bukov**: v zvezi **bukovo drevo** *Deutfch.* Buech Baum. *Latinè.* fagus. *Windifch.* **bukovu** drevu, bokou. *Italicè.* faggio MD 1592, B8a *bukev*, podobno tudi MTh 1603 [M. M.]

bukovje -a sam. s ['bu:kovje -a]; P 3, K 1 (DB 1584)

– ed. im.: bukovje; – tož.: bukovje; ☹

1. bukova drevesa; bukovje: hozhem v'Pufzhavi dati Cedre, Borovje, Myrte, inu Olike. Ieft hozhem v'Puli dati Smrekovje, **Bukovje**, inu Puhpajin, vfe vkup DB 1584, II,16b; On gre prece mej drevje v'gosd, de Cedre posleka, inu vsame **Bukovje** inu Hraftje DB 1584, II,18a

2. bukov les; bukovina: Libanova zhafft ima h'tebi priti, Smrekovje, **Bukovje**, inu Puhpajnovina vfe k'malu, de fnashi tu mejftu moje Svetinje DB 1584, II,24a [M. M.]

bukovski¹ -ega posam. ['bu:kovski]; P 1, K 1 (DB 1584)

– m. ed. mest.: bukovskim; ☹

v zvezi **po bukovskem v jeziku starih Rimljanov**;

latinsko: njegovimu Ozhetu je bilu Amitai ime, po **Bukoufkim** Verax, Slovenki, rifnizhen DB 1584, II,114b

PRIM. bukovski² [M. M.]

bukovski² -a -o prid. ['bu:kovski]; P 17, K 10

(TR 1558, TKM 1579, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, Tfm 1595, Tfc 1595)

– m. ed. im.: bukovski; – rod.: bukovskiga; – mest.: bukoufkim; →; – mn. or.: bukoufki; ☹

ki se nanaša na jezik starih Rimljanov;

latinski: Ony fami imenujo te Ceremonje v'Papelhtvi s'enim **Bukoufkim** Imenom ta Mandat, tu je po Slovenku tulikajn, kakor enu vksanje, ali sapuvid TPo 1595, I,202 / v zvezi z **jezik** Obtū .. fem ieft leta .. Nauk .. tukai pred Islago tiga Euangelia poštauil, inu is **Bukouskiga** Iefika uta Slouenski tolmazhil TR 1558, O2b *iz latinščine*; Rauna kazha, letukaj pomeni, Rimfki pot na Nebi, kateri fe **v'Bukoufkim** jesiki imenuje, Via lactea DB 1583, I,273b; *Deutfch.* Lateinifche Sprach. *Latinè.* Latina lingua. *Windifch.* **Bukouski** ali Latinski jesik. *Italicè.* Lingua Latina MD 1592, H8b; NICENSKIGA CONCILIA vera inu sponanje, kateru fe more pejti .. **v'Bukoufkim** Iesiki Tfc 1595, XXVIII / potehmal ker ie on [Trubar] skufl Boshio gnado, vtm 1550. leiti fnashal, koku fe more Slouenski iefik **s'Bukoufki** puhstabi piflāti, kèr fe poprei nei nishter v'slouenskim iefiki piflalu ali drukalu TtPre 1588, 114 z *latinico* PRIM. bukovski^{1,3} [M. M.]

bukovski³ prisl. ['bu:kovski]; P 15, K 6 (TT 1557,

TKo 1557, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– bukovski; ☹

v jeziku starih Rimljanov; latinsko:

En Regishter, ta prau .. koku fe vľake Buque **Bukouski** inu Slouenski imenuio

TT 1557, alb; SALAMONOVE VISSOKE PEISNI, **BVKOVSKI**, CANTICA canticorum .. imenovane DB 1584, I,332a; *Crajnjski Bukoufki Corofhki* Latinfki *Slovènski oli Besjazhki* djazhki DB 1584, III,CeIIIb; *Latinè.* *Germ.* Lateinifch. *Slav.* **bukouski**, *Latinski.* *Croat.* diazhki MTh 1603, I,782

PRIM. bukovski² [M. M.]

bukovščina -e sam. ž ['bu:kovščina -e]; P 1, K 1

(TAr 1562)

– ed. mest.: bukoufšćini; ☹

jezik starih rimljanov; latinščina: kadar fo ty eni Articuli .. vletih Buquizah vti **Bukoufzhini** Nembszhini, kratku inu zhafi temnu ifrezheni inu poštauleni, De ty preprofti .. teshku oli cilu nishter nefaftopio TAr 1562, 22a [M. M.]

bukšpajn gl. pušpan

bukvar -ja sam. m [buk'va:r -ja]; P 2, K 1

(TC 1574)

– mn. im.: bukvary; – tož.: bukvarje; ☹☹

1. kdor se ukvarja s prodajo knjig;

knjigarnar, knjigotržec: Inu potehmal ie meni veideozh, de ty eni **buquary** inu vefary te Slouenske buque predragu prodajo, Satu tih ty bofi ne kupuio TC 1574, 172

2. kdor se ukvarja z vezavo knjig; knjigovez:

Inu ieft te **Buquarie**, kir take Buque vesheio, profim inu fueiftu opominam, de vľamo od nih praui spodobni lon, de ne bodo Sacrilegi, Cerkouni Tatie TC 1574, 173 [M. M.]

bukvarica -e sam. ž [bukva'ri:ca?]; P 2, K 2

(MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: bukvarica; ☹

kraj, kjer se nahajajo ali prodajajo knjige;

biblioteka, knjigarna: *Deutfch.* Buchladen.

Latinè. bibliotheca. *Windifch.* shtazuna hbuquam, **buquariza**. *Italicè.* libreria, bottega di libraro MD 1592, B7b; Bibliotheca. *Germ.* ein Liberey/ ein Ort/ da man die Bücher bey einander behaltet. *Slav.* **buquariza**, fhtazuna h'buquam MTh 1603, I,172 [M. M.]

bukvarija -e sam. ž [bukva'ri:ja -e]; P 1, K 1

(TE 1555)

– ed. tož.: bukvarjo; ☹

urejena zbirka knjig; knjižnica: ta Euangeli

.. she sdai utim Cefarienskim Buquiskimu hramu imajo. To ifto **Buquaryo**, ie ta Pamfilus Martirnik ffliflom slushil TE 1555, A1b [M. M.]

bukve (bukve, bugve, buhke) -kov/-kvi sam. ž

mn. ['bu:kve -kov/-kvi]; P približno 1100, K 37

(TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558,

TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566,

KB 1566, TL 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575,

DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, DC 1579, DBu 1580,

DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, BH 1584, DA_g 1585, T_{Pre} 1588, MD 1592, TPo 1595, T_{Fc} 1595, ZK 1595, MTh 1603) – mn. im.: bu | ø/h (TT 1581-82, II,****3b) | kv | e/è (DB 1584, III,137a); – rod.: buk | vi/ov/vih/vov (TT 1577, 396) /uv (TPo 1595, I,)(2b)/vah (TPo 1595, I,67); – daj.: buk | am/om; – tož.: buk | e/i; – mest.: bu | k/g (TPo 1595, I,67) | v | ah/i; – or.: buk | a/o (TT 1581-82, II,**7b) | mi; ☺

Crajnŕki Buqve Slovènjki oli Besjázhki Knyge DB 1584, III,CcIIIb; Foeminina pluralia tantum ..

Buquae, Libee[!], Buch BH 1584, 77; Liber, libri.

Germ. Buch. *Sclavon.* **buque** MTh 1603, I,797

1. večje število trdno seštitih popisanih ali tiskanah listov; knjiga: fakai on .. nas pregane/

buque fhge/ nas martra/ inu tu tellu vmori

TC 1550, 37(27a); Inu ielt te Buquarie, kir take

Buque vesheio, prosim inu fueistu opominam, de vfamo od nih prau i spodobni lon, de ne bodo Sacrilegi, Cerkouni Tatie TC 1574, 173; veliku tudi tih, kir fo šteimi zuperskimi kunshti okuli hodili,

fo te **buque** vkupe pernefli, inu te pred vfemi feshgali TT 1581-82, II,564; Kadar je pak ludi try ali fhtiri platelne bil prebral .. je nje v'ogin vèrgäl .. dokler fo **Buqve** cillu sgorele .. Najfi je prosil

Krajla Elnatan .. de bi téh **Buqvi** nefeshgal

DB 1584, II,46a; Bibliotheca. *Germ.* ein Liberey/

ein Ort/ da man die Bücher bey einander

behaltet. *Sclav.* buquariza, fhtazuna **h'buquam**

MTh 1603, I,172 / Bug is nebes veli v'em Pridi-

gariem te odperte **Buque**, tu ie, ta prau i fästop

v'figa S. Pifma le od Cristufa v'feti. Inu Christus

nim veli te **Buque** poshreti, tu ie, volnu,

fueffeliem is ferza inu fandahtio vedan

brati TT 1577, 339

// bibl. *trak iz zlepljenih, enostransko ali oboje-*

stransko popisanih listov; knjižni zvitek: INu

jeft fim vidil v'defni roki, tiga, kateri je na

Stollu fedil, ene **Buqve**, s'notraj inu s'vunaj

pifsane, sapezhatene s'fedmémi pezhati

DB 1584, III,139b

◆ — — k Razodetju **grenke bukve knjiga s sladkim**

okusom in bolezenskim učinkom kot

prisposoda za privlačen, hkrati pa nepravi

in škodljiv nauk: tu bogu kerfzanstuu po vfim

Sueitu .. ie sfalsh Vukum inu skregi, šteimi

grenkimi **Buquami** inu fmezhom grofouitu inu

nemiloftiuu martranu inu fuelikimi reuami

obdanu TT 1577, 252; Inu en Angel pride šteim

Euangeliom, fubper te Grenke **Buque** tiga

mozhniga Angela TT 1577, 253; Raven .. pride

h'timu ta mozhni Angel s'Mauro inu s'grenkimi

Buqvami, tu je, tu fvetu Papelhtvu, shnjega

duhoufko hinaufzhino, tu .. narejajo hinaufko

Cerkou ali vunanjo fvetuft DB 1584, III,136a

2. delo, stvaritev v obliki knjige; knjiga: Oli ta

Shribar oli Pyfsez tih iftih **Bucqui** fam zbiula

na konzou, ie li on prou pifsal T_{Ar} 1562, 102b; Ielt

fem lete **Buque** ainaift leit po zhafu inu res-

meshlaie tomazhill, Inu fđai Shtyri Mefce

poredu drukal T_P 1566, bVIIa; Sakai néfo, (vero i

mi) vfi sdravi tër zhifti, kateri fada pifho inu

Buque delαιο K_{Po} 1567, IIIb; ti Papifti .. mozhno

ifprafhuio: Sili Viklefove, Hulove alli Luth-

riave **Buqui** bral K_{Po} 1567, CLVb; Kai pomeni

zvitie od Olyk inu palmov? Te lipe drage

Sentencie inu Befede fvetih Prorokov .. Sakai

leta drevefa, fo te knige alli **Buqve** tih Pro-

rokov, od katerih fe te flatke lübesnive befede

fekaio K_{Po} 1567, XV; Oli on naredi, de ta Gofpo-

fzhina te prau Pridigarie presheho, dobre

Buque shgo, prepouedaio te S. **Buque** tol-

mazhiti, brati inu prau i pridig poshlushati

TT 1577, 363; lete **Buque** fo enu prorokouane inu

Rafodiuene prihodnih rizhi TT 1577, 242; Pifma

Vzheniki fo: Ty kateri pifimom inu **Bukuami**

Vzhe, tam ker vprizho nemoreio shnyh shyuo

Befedo vzhiti J_{Po} 1578, III,15[=12]; Euangelium ie,

edne **Buque** tiga Troshta vfèh shaloftnih farz,

vfèh flabeh inu beteshnih J_{Po} 1578, II,194b; Turki ..

ne imαιο prauiga S. Pifma, temuzh ene lashniue

buque, Alcorá, od Mahometa skufi dua kezar-

ska Meniha sloshene TT 1581-82, II,*3a; Satu fo

letu ene lépe, dobre, fvette, inu pridne **Buqve**,

katero imamo my Kárfzheniki radi brati

DB 1584, II,132b; taku ie on [Trubar] vfai fam

profilil, de ie leffemkai v'Derendingo k'enimu

Farmoshtru postaulen bil, de bi slasti, blishe

Drukarie v'Tibingi bil, inu fam mogel te

Slouenske **Buque** pregledouati, katero fo fe

tukai drukale T_{Pre} 1588, 117; Ker ie on [Trubar]

taku s'predigouaniem inu s'drukaniem pridnih

Buqui Boshji Cerqui fueftu slushil, ie on vtem

1562. leiti fpet v'Lublano bil poklzan T_{Pre} 1588, 114;

fo ty eni Menihi ene lafne **Buque**, de infantia

Christi ismifliti, vkaterih je fylnu veliku

sanikerne norzhye T_{Po} 1595, I,93; Kakor de bi

imeli ti preprofti mifliti, Papelhtvu nigdar nej

enu taku prekletu rasbojnfvtu teh Dufh, kakor

je D. Luther inu njega fšanovitni Shularji v'nyh

pifmih inu **bukvah** namalajo, inu na Lezah ali

Kancelnah, vun klizhejo ZK 1595, 8; kaj je tega

drasiga Mofha Boshjiga, D. Martina Luthra

raniciga .. mali Catechifmus sa ene shlahntne

buque ZK 1595, 5 / Leto Prigliho puftite

valhiga Doctorja, inu ta Drivefsa na teim Polei,

valhe kunfhtne **Buque** biti, de fe vy vuzhite

T_{Po} 1595, I,11 / Sakai lete **Buque** .. fadofti

kasheio inu prauio .. kakoue velike teshke reue

inu nadluge, fo inu bodo vtim Kerfzhanstui

TT 1577, 259 / Htimu ima ta Gofpofzhina lafne

Buque, koker tu Rymsku, Kraleuftuu, ima te

Ceflarieue praude T_O 1564, 94b[=64b] / Nas fo

vuzheniki hudi, || Sloshami fapeliali, || Tuoie

buque fapuftili, || Hiniausku knam gouurili

*P 1563, 177 naukov, zapisanih v tvoji knjigi (tvojih

knjigah), niso upoftevali / Inu Cristus fam ima

te **Buque** vfuih rokah, tu ie, nega Vuk ie prou

rifnizhin TT 1577, 337 *Kristus sam odloča o (svojem)*

nauku

B

pren. En predigar ima te **Buqve** tih fãrz alli vefty odpreti, inu tim nepokornim Gréfhnik-om ta fpegul pravde Boshie pred ozhij fstaviti KPo 1567, XXIIIb; Ali na Sodni dan budeio **Bukue** te Veifti odperte, inu fe vfakateri fam isda inu obfodi, po tem kakor ie veroual inu Vero skasal JPo 1578, III,123

◆ — bibl. **bukve lebna i. knjiga, v katero je Bog napisal imena živečih oz. tistih, ki so izvoljeni za večno življenje v božjem kraljestvu:** Inu iest tebe .. tudi probim, pomagai tim, kir fo fe fmeno red trudili vtim Euangeliju .. fteimi drugimi muimi pomozhniki, katerih Imena fo vtih **Buquah** tiga lebna TT 1581-82, II,195; Inu nega Imena ne zho isbriffati is tih **Bukou** tiga lebna, inu hozho tu nega Ime fpoñnati pred muim Ozhetom TT 1581-82, II,381; aku gdu nej bil najden sapifsan, **v'Buqvah** tiga lebna, ta je bil vërshen v'tu ognjenu leseru DB 1584, III,150a; **ii. knjiga, v katero so zapisana dela, ki jih je človek opravil v svojem življenju in po katerih bo sojen:** Ty mertui bodo foyeni shnih delli, koker fe bodo neshla fapifšana vtih **Buquah** tiga lebna TT 1577, 465; inu ene druge **Buqve** fo bile odperte, katere fo tiga lebna, inu ty mèrtvi fo bily fojeni po tém pifmi v'Buqvah, po fvoih dellih DB 1584, III,150a; bibl. **bukve živih / žive bukve knjiga, v katero je Bog napisal imena živečih oz. tistih, ki so izvoljeni za večno življenje v božjem kraljestvu:** Takou ie bil Moises, inu S. Pauval, kateri fo veliko raishi hoteli vun fpiñani biti is **Buqui** teh shyuih, kakor bi videli fuoiga roda ali Liudy (Iudousko) satrenie inu kon-zhanie JPo 1578, III,127; Inu vfi, kateri na Semli prebivajo, ty fo jo [zverino] molili, katerih imena néfo pifšana vtéh shivih **Buqvah** tiga Iagneta, kateru je saklanu od sazhetka Svitá DB 1584, III,145b; (**božje**) **dolžne bukve knjiga, v katero so zapisana človekova dejanja, med katerimi so grešna dejanja tista, ki so zanj obremenilna:** Sakaj tu nas preprizha nalha lafna Veift inu Boshja Poftava, te dolhne **Bukve**, kakor jo Paulus imenuje TPo 1595, III,113; kadar pak ta uriza pride, de te dolshne **Buqve** tebi bodo naprej dershane, inu ti letiga trofhra nejmalh, de ti rezhefh, Moj GOSPVD, bodi meni fkuisi Chriuftula .. miloftiu .. ti bofh v'zagainju moral vmrejtj TPo 1595, III,114

◆ — — **mašne bukve liturgična knjiga, v kateri so zbrana besedila za maše; misal:** TE .. GMAIN MOLYTVE, katere ta Cerkou ob nedelnih inu od drugih Prafnikih moli, inu utih mashnih **Buquah** ftoye TO 1564, 122a; Inu taku fo fe ty Iogri inu kerszheniki dofti leit ftem obhaylom dershali, koker od tiga ty Stari Vuzheniki, Cronike, ty Papeshoui pifšary .. inu te nih mashne **Buque** prizhuio TC 1575, 173; **molitovne bukve knjiga, v kateri so zbrane molitve; molitvenik:** Salomo v'letih Buqvah .. fvoje

navuke v'pripuvifti sapopade, de fe tém lashej navuzhé inu ohranio, Taku, de bi fpodobnu vfaki Zhlovik, kateri milfi brumen biti, lete Buqve mogel sa fvoje vfakdanje rozhne Buqve, ali sa molitovne **Buqve** dërshati, inu zheftu v'nyh brati inu fvoj leben notri resgledati DB 1584, I,317a; **ročne bukve knjiga, ki se iz vsebinskih razlogov pogosto uporablja; priročnik:** Salomo v'letih Buqvah .. fvoje navuke v'pripuvifti sapopade, de fe tém lashej navuzhé inu ohranio, Taku, de bi fpodobnu vfaki Zhlovik, kateri milfi brumen biti, lete Buqve mogel sa fvoje vfakdanje rozhne **Buqve**, ali sa molitovne Buqve dërshati, inu zheftu v'nyh brati inu fvoj leben notri resgledati DB 1584, I,317a

3. večje število trdno vezanih listov za zapisovanje: Vsami ene **Buqve**, inu notër sapifhi vfe beffede, katere fim jeft h'tebi govoril supër .. vfe folke DB 1584, II,45b;

◆ — **mestne bukve knjiga, v katero se vpisujejo uradni zaznamki, zadevajoči mesto:** My fmo tudi v'nalhe ozhite Méftne **Buqve** puftili sapifšati, kar fo ony profsili v'Svejtu letiga folka, letaku DB 1584, II,192a

4. večja enota obsežnejšega literarnega besedila; knjiga: En Regishter, ta prauí, Kuliku ie **Bucqui** inu Capitolou vfíga S. Pifma, koku fe ufake **Bucque** Bukouski inu Slouenski imenuio TKo 1557, d1a; Obtu vfaki kerfzhenik, ima rad inu zheftu lete inu vfe Bibliske **buque** prebrati TT 1577, 504 / kot del stvarnih imen, v zvezah kot **Prve Mozesove bukve** Përve Mosešove **Buqve**. Genefis DB 1584, I,(5b) **Prva Mojzesova knjiga; Bukve dejanja jogrov** Od letiga vfíga, kar fmo tukai od Nauuka inu Pifma S. Paula gouurili, nom prauio inu pryzhuio te **buque** tiga diane tih Iogrou inu S. Paula lyftuui poufod fadofti TT 1560, c2a *Apostolska dela* [M. M.]

bukvi -kvi sam. ž mn. ['bu:kvi -kvi]; P 120, K 8

(TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TPs 1566, TP 1567, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592)

— mn. im.: bukvi; — rod.: bukiv | i/i; — tož.: bukvi; — mest.: bukvi; ☉

1. večje število trdno sešitih, popisanih ali tiskanih listov; knjiga: Meni fo ty Nazarei, kir utim meiftu Berea te **buqui** imaoi, tudi dali doli fpiñšati TE 1555, A1b / *Deutfch*. Liberey. *Latinè*. bibliotheca. *Windijch*. ker fe **Buqui** hranu. *Italicè*. libreria, studio MD 1592, 14a *knjižnica*

2. delo, stvaritev v obliki knjige; knjiga: Ty Iudi Pfalter imenuio .. Hualeshme[!] **Buqui** TPs 1566, 11a; Nu is letih Boshyh **Buqui** fmo mi prauí verni kerszheniki, skufi dar, milofiu inu pomuzh. S. Duha, prou rifnizhnu faftopnu nauuzheni TT 1581-82, II,*4b; Ifuelizhan ie ta, kateri ohrani te beffede letiga Prerokouane, letih **Buquih** TT 1581-82, II,445[=439]; Pojtdite

tjakaj, vprahajte GOSPVDA sa me .. zhes beffede letih **Buqvi**, katere so najdene DB 1584, I,249b; Potle je Bug tudi sa tiga volo vezh **Buqvi** skusi fvoje S. Preroke, Apofole inu Evangelifte puftil piſfati DB 1584, I,cvIib; Inu Mihaja je nym povedal vse te beffede, katere je flifhal, kadar je Baruh bral is **Buqvi** pred uhelſi tiga folka DB 1584, II,46a; Piſſar letih **Buqvi** ſam v' Salomonovi perſoni moli DB 1584, II,142b / De vam vse prikasni .. bodo kakor enih sapezhatenih **Buqvi** beffede DB 1584, II,11b *kakor besede v knjigi, ki je kljub branju ni dano razumeti*

◆ – bibl. **bukvi** lebna/živih **knjiga**, v katero je **Bog** napisal imena živečih oz. tistih, ki so izvoljeni za večno življenje v božjem kraljestvu: Is bryshi nee is tih **Buqui** tih shiuih, Inu ne pufti nee ſteimi Prauizhnimi ſapiſſati TPſ 1566, 125a; Od teh kir fo v**Buqvi** teh Shivih ſapiſſani, inu kateri nefe v'nje ſapiſſani, temuzh v'Semlo, inu morajo is nje ſatreni biti DB 1584, I,(I)ib; Kateri bo premogetl, ta bo v'bél gvant obližen, inu jeft nehom njegoviga Imena isbrifſal is **Buqvi** tiga lebna DB 1584, III,138b

3. večje število trdno vezanih listov za zapisovanje: Inu kar ti vidish ſapiſhi vuene **Buqni**[!], inu poſhli nee tim ſednim Cerquom TT 1581-82, II,375

4. večja enota obsežnejšega literarnega besedila; knjiga: Suffeb pak je Bug tudi hotil, de je letukaj notri od prave vere inu Boshje ſluſhbe vezh **Buqvi**, inu tulikajn Capitulou po redi piſſanih DB 1584, I,cvIib; Sa zhes volo je v'Biblij vezh **Buqvi** kakor ene, inu tulikajn lyftou DB 1584, I,cvIIa; De je pak letukaj notri v'Biblij vezh **Buqvi** inu Piſſem, kakor le ene ſame, tu je Bug nam h'dobrimu taku puftil gori ſapiſſati DB 1584, I,cvIIa / ſtvarno ime, v zvezi **Bukvi Jezusa Siraha** Te **bucqui** Ieſufa Syraha TKo 1557, c3b *Sirahova knjiga* [M. M.]

bukvica –e sam. ž [ˈbuːkvica]; **P 1, K 1** (MTh 1603)

– ed. im.: bukvice; ②

manjšalnica od bukve 1; **knjižica:** Libellus. *Germ.* ein Büchlin. *Sclav.* **bukviza** MTh 1603, I,796 [M. M.]

bukvice –vic sam. ž mn. [ˈbuːkvice -vic]; **P 124,**

K 28 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TKo 1557, TAr 1562, *P 1563, TPſ 1566, TA 1566, TL 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, TKM 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TlPre 1588, MD 1592, TlM 1595, TfC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– mn. im.: bukvice; – rod.: bukvic; – daj.: bukvic | am/om (TAr 1562, 20a); – tož.: bukvice; →; ③

1. manjšalnica od bukve 1; **knjižica:** Sakai vtim Pſalteriu, vti mahinih **Buquizah**, Ie vse tu, kar fo kuli Moifes, Samuel, Salomon, Preroki inu ty Iogri piſſali, kratku ſaftopnu inu ſlepimi, glatkimi, dobru poſtaulenimi

beffedami, ſapiſſanu TPſ 1566, 7a; Obtu kupite ſa male denarie lete **Buquice**, Zheftu preberite, Taku bote ineshli, De mi Lutershki to Staro, prauo, Ifuelizhansko Vero vuzhimo inu derſhimo TC 1575, A1b; Daj meni te te[!]

Buquice DB 1584, III,144a; Codicillus. *German.*

Brief/ Büchlin. *Sclav.* lyft, **buquize**

MTh 1603, I,281 / v Razodeſtju En drugi Angel obližen ſoblakom .. derſhez ene **Buquice** vrokah, ſe iſkaſhe, vpye glafnu, Inu .. gouori od ſodniga dne, inu S. Iansh te **Buquice** poſhre, te fo vuftih bile ſlatke, Vtrebuhi grenke TT 1577, 333;

// **knjiga:** *Deutſch.* Bücher einbinden. *Latinè.* libros compingere. *Windifch.* **buquize** vefati. *Italicè.* legare i libri MD 1592, B8a

2. manjšalnica od bukve 2; **knjižica:** LVbi kerszheniki/ Ieſt fem/ le te ſtuke is ſuetiga piſma .. vle te **buquice**/ puftill prepifati vnaſh iefig TC 1550, (3a); ABECEDARIVM. ENE **BVQVICE**, is katerih ſe ti mladi inu preproſti Slouenci, mogo lahu kar hitru brati inu piſſati nauuzhiti TA 1555, A1a; lete **Buquice** bodo skorai tudi ſteim Croaſhkim Piſmom inu Ieſykom drukane TAr 1562, 17b; Inu aku lih nekoteri ſtari Cerkouni vuzheniki .. lete **Buquize** tim drugim guishnim Buquam tih Suetih Prerokou inu Apoſtolou .. glih nederſhe: taku fo vſai lih ti iſti .. ſamy ie brali DJ 1575, (7a); Pſalter je vfeh Svetnikou gmajn **Buquice** DB 1584, I,279b; To pak morem jeft rezhi, de ta ſvet v'tauſhent letih, enih takih ſhlahtnih **buquiz**, v'katerih bi ta ſumma ali ſapopadek, vſiga ſvetiga piſma taku bogatu inu kratku ſapopadenu, inu na tu nar ſaftopniſhi reſloſhena bila, dolegamal, neti imel neti vidil .. Taku vſaj lete Nebelke **buquice**, tudi po .. vfeh brumnih Karfzhenikou fodbu naprej vleko ZK 1595, 6

◆ – – **bukvice k zamerkanju tablica za pisanje:**

Deutſch. Schreibtäfelin. *Latinè.* pugillares.

Windifch. **buquize**, k'famerkajniv. *Italicè.*

tavoletta incerata MD 1592, B8a; Pugillares.

Germ. ein Schreibtäflin/ ſchifertäfelin. *Sclav.*

buquize, k'famerkajniv MTh 1603, II,359; **molitovne**

bukvice knjižica, v kateri so zbrane molitve;

molitvenik: V taki viſhi inu imeni ie ſhe

pred nekuliku leitmi en Bogabojezh inu

vuzhen Predigar vNemshki Deſheli ſlmenom

Iohannes Haberman, ene Molitovne **Bukvice**

v Bukouſkim inu Nemshkim Iesiku nekateri

krat puftil drukati TKM 1579, **5a; **ročne bukvice**

knjižica, ki se iz vsebinskih razlogov pogosto

uporablja; **priročnik:** Pſalter .. bi .. dobru

mogel ena majhina Biblia imenovan biti,

v'katerim je vse na tu ner lépſhe inu krazhiſhe,

kar kuli uvſej Biblij ſtojy, ſapopadenu, inu,

k'enim lépim rozhnim **Buquizam** narejenu inu

perpraulenu DB 1584, I,279a; *Deutſch.* Handbüchlin.

Latinè. enchiridion. *Windifch.* rozhne **buquize**.

B

Italicè. libretto, libriccivolo MD 1592, F8a;
Enchiridion. *Ger.* Handbüchlein. *Sclavon.*
rozhne **buquize** MTh 1603, I,471; ♦ – – Letih Peifnih
Buquiz konez TC 1574, 169 *pesmarice* [M. M.]

bukviski -a -o prid. ['bu:kviski]; P 1, K 1 (TE 1555)

– m. ed. mest.: bukviskimu; ☉

ki se nanaša na bukve ⚡; *knjižni*: v zvezi
bukviski hram Mateush .. ie ta perui .. kir ie ..
ta Euangeli steimi Iudouskimi puhftabi inu
belfedami ukupe poštauil .. ta Iudouski she sdai
utim Cefarienskim **Buquiskimu** hramu imao
TE 1555, A1b v *knjižnici* [M. M.]

bul¹ neskl. sam. m ['bu:l]; P 2, K 1 (DB 1584)

– neskl.: bul; ☉

ime hebrejskega osmega meseca; november:
v'enantim lejti Meza **Bul** (tu je ofmi Méfiz)
je ta Hifha bila narejena, kakor je iméla biti
<**Bul**> DB 1584, I,186b

☞ iz hebr. prek nem., prim. LB 1545 **Bul** [K. A.]

bul² gl. bolj^{1,3}

bula¹ -e sam. ž ['bu:la -e]; P 10, K 4 (KPo 1567, JPo 1578,
DB 1584, TPo 1595)

– mn. im.: bule; →; ☉

*svečana (papeška) listina s kovinskim
pečatom; bula*: Leta Grob [Kristusov, tj. Sveto
pismo] fo Papeshniki tudi nekada sapezhatili,
s'velikimi Rimlkimi **Bullami** tih Papeshov,
Kardinalov inu Skofov KPo 1567, CLXXb; supar
.. Tomashevimu šposnanju [govorijo] ..
kateri gouore: Mene prauizhnega delaio
moia dobra dela .. Rimski odpuftki, Odpuftni
Liftoue, Papeshoue **Bule**, moi poft, petye,
suonienie JPo 1578, II,22b; [Papež] vunkaj gre
s'veliko slobnoftjo, fkusi fvoje Oroshje,
tu je, fkusi fvoje Duhovne, fkusi Legate,
fkusi **Bulle**, Pifma, inu fkusi veliku hudih
Buqvi, hozhe veliku konzhati inu vmoriti
DB 1584, II,92 / vfeh Papeshkih **Bullah** te
befsede slove: Contritis et Confefsits, tu je,
Kateri fo greivali inu fe ispovedali, ty imajo
odpufzhanje teh greihou imejti TPo 1595, II,26

☞ iz lat., prim. **bull**a [K. A.]

bula² -e sam. ž ['bu:la -e]; P 7, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– ed. im.: bu/a; – mn. im.: bu/e; – rod.: bul; ☉

*oblasta tvorba, ki nastane na površju kože
zaradi boleznj ali poškodbe; bula*: Koku fe
ima foditi od Gob, Grint, **Bul**, inu kar ie tim
podobnu DB 1578, 95a; Kadar bo kei komu vnega
mefsei na negoui koshi ena *Shleisa, inu fe
špet saceili, inu fe na tim iftim mefti špet kai
beiliga isrine .. ta ima od Faria ogledan biti
<***Bulla**> DB 1578, 95b; Vsamita fi polne vaju
pefty Saj od Pezhy .. Inu one bodeo h'prahu
po vfej Egyptoufki desheli, inu bodo is nyh
hudi zhérni Mehurji stekli, na Zhlovékih
inu Shivini, po vfej Egyptoufki desheli
<VI. Shtraifinga. Hudi Mehurji ali **Bulle**>

DB 1584, I,39b; GOSPVD te bo vdaril s'hudimi
gärzhami, na kolenih inu ftegnih, de nebofh
mogél osdraulen biti <Gèrzhe ali **bule**>

DB 1584, I,114 [K. A.]

bule gl. bolj^{1,2}

bulenkramer -ja sam. m ['bu:len'kra:mer -ja]; P 1,
K 1 (KPo 1567)

– mn. tož.: bu/enkramerje; ☉

prodajalec papeževih listin z odpustki: Ti
[papeži, kardinali in škofi] fo dosdai branili,
da nei oben kārčhenik mogal prav svetiga
Pifma saftopiti. Taku dolgo, da ie .. Christuf
od fmèrti vftal, inu te ftacuarie, **Bullenkra-**
merie, inu vārdiane tako raspodil, da vshe
fami mogo šposnati, Christuf ie od fmèrti vftal
KPo 1567, CLXXb-CLXXIa

☞ iz nem., prim. der Bullenkrāmer [K. A.]

buli gl. bolj¹

bulkramar -ja sam. m ['bu:lkramar -ja]; P 1, K 1
(JPo 1578)

– mn. tož.: bu/kramarje; ⚡☉

prodajalec papeževih listin z odpustki: Ty
[papeži, kardinali in škofi] fo dosdai branili,
da nei oben Karfzhenik mogal prau fuetiga
Pifma saftopiti. Tako dolgo, da ie .. Christuf
od mertuih vftal, inu te Shtazuhnarie, **Bull**
Kramarie, inu vārdiane tako raspodil da vshe
fami morao šposnati, Christuf ie od mertuih
vftal JPo 1578, I,134b

☞ gl. bulenkramer [K. A.]

bulski -a -o prid. ['bu:lski]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– m. mn. im.: bulski; ☉

ki se nanaša na (papeževe) bule¹; bulski: v zvezi
bulski kramar ti varih, **Bulski** kramarij, vahtarij,
Soffifti inu Papiſti [so] tako prefrasheni, da
hode pripogniushi glaué kakor martui, nefmeio
ni eniga karshzhenika vefelo pogledati JPo 1578,
II,5 *prodajalci papeževih listin z odpustki*

☞ gl. **bula**¹ [K. A.]

bulše gl. boljše^{1,2}

bulši gl. boljši¹⁻⁴

burar -ja sam. m ['bu:rar]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– ed. im.: burar; ☉

*kdor vozi, prevaža z vprego, vozom,
dvokolnico; voznik, prevoznik*: *Latin.* auriga,
cifiarius. *Ger.* ein Kärcher/ ein Fuhrmann.
Sclav. **burar**, vofnik. *Carniol.* furman

MTh 1603, I,154

☞ iz nem., prim. der Führer [K. A.]

burfel (burfel, birlfel) -fla sam. m ['bu:rfel -fla];
P 6, K 4 (TL 1567, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: birf | e/è | l; – tož.: burfel; – mn. tož.: burfle; ☉

Teffera. *Ger.* Würffel. *Sclav.* **birlfel** MTh 1603, II,620
*štiriogelni predmet s pikami na ploskvah, ki
se uporablja pri igrah na srečo; kocka*: inu de

fe [pridigarji] lizhkakim Sapelaucem, kir nih Vuk, Pyfmu inu Pridigiouane, koker ty Iegerci te **Burfle** premezhuo inu preminuio, ne puŕte ŕapelati TL 1567, 14a

pren. Sakaj kakor ty ŕali hudokunŕhtni ygerci, inu lotri ta **Burfel** moiftrio, de more nym neŕti kar ony hote, Taku delajo te Rotte inu falŕh vuzheniki tudi s'Pifmóm, en vŕkateri je hozze cilu imejti, inu nuzajo ta **Burfel** htimu TPo 1595, I,282

☞ iz nem., prim. der Würfel [A. L. R.]

burflov -a -o prid. ['bu:rŕlova]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– ŕ. ed. im.: burflova; ☹

ki se nanaŕa na burfel: v zvezi **burflova** igra ta beŕŕediza lotria [se praví] vGarŕkim Kybia, na Nemŕhku, Wirfelŕhpil, po Slovenku, **Burflovaygra** TPo 1595, I,282 *kockanje*

☞ gl. burfel [K. A.]

burflovaygra gl. burflov, igra

burgar gl. purgar

burgermojŕter gl. purgermojster

burja¹ -a* sam. m ['bu:rja]; P 2, K 2 (DJ 1575, DB 1584)

– ed. im.: burja; ☹

hladen veter, ki piha s severa; **burja**: kadar ta mersel **Burja** piha, taku voda led poŕtane DB 1584, II,171a [M. Č.]

burja² -e sam. ŕ ['bu:rja -e]; P 10, K 7 (TT 1557, TPo 1566, DJ 1575, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: burja; – or.: burjo; ☹

hladen veter, ki piha s severa; **burja**: Vŕtani gori **Burja**, inu pridi lug, inu vejaj lkusi moj Vèrt, de njegovu korenje kaple DB 1584, I,333a; *Deutŕch.* Nortwind. *Latinè.* boreas. *Windifch.*

buria. *Italice.* borea, rovajó, tramontana MD 1592, K7b / tudi v zvezi **dolenja/ogrska/sneŕna burja**

ŕe uŕdigne ŕubper no [barko] ena pyŕh, kir ŕe imenuie ta Vogerska (oli fneŕhna oli dolena)

Burya TT 1557, 423 *severovzhodnik*; Boreas. *Germ.*

NortOstwind. *Sclav.* **buria** MTh 1603, I,179

// **močan veter sploh**: Ti ŕto **buryo** resbiash, Te Zholnune[!] na Muriu TPo 1566, 90b [M. Č.]

burkle -kel sam. ŕ mn. ['bu:rkle -kel]; P 1, K 1

(TC 1575)

– mn. or.: burklamí; ☹

orodje za premikanje loncev v peči; **burkle**:

Kadar en ŕaftopen Mosh eniga neŕaftopniga fourashnika pred fuio hiŕho oli na gaŕbi ima, ta iŕti ga drashi, hudu rezhe inu ŕaŕhpotuie, Tu bi tiŕga modriga Shená ne terpela, temuzh bi vunkai skreulami inu **sburklamí** tekla

TC 1575, 137

☞ iz lat., prim. furcula [K. A.]

busija -e sam. ŕ ['bu:sija -e]; P 26, K 1 (DB 1584)

– ed. im.: busia; →; – mn. toŕ.: busie; ☹

Crajnŕki **Bufia** *Coróŕhki* ŕaftava, obŕtava DB 1584, III,CcIIIb

1. nameŕtitev skupine oseb z namenóm nepríĕakovano napasti koga; **zaseda**: ti imalŕ sa Méŕtom ŕkrivaje eno **Bufŕsio** poŕtaviti

<“**Bufŕsio**” tu je, ene vojŕzhake puŕtiti ŕe potayti> DB 1584, I,123b; vŕtani po noŕzi, ti inu tvoŕ folk, kateri je pèr tebi, inu ŕturi eno **Bufŕsio** na nje, na Puli DB 1584, I,138b; *Strasho* poŕtavite, poŕtavite Vahtarje, poŕtavite **bufŕie** DB 1584, II,53b; On je pak okuli pet taushent Mosh bil vsel, inu na **Bufŕsio** poŕstavil med BetElóm inu Ai, na vezherni ŕtrani pruti Méŕtu DB 1584, I,123; kadar my pred nymi pobeshimo, taku imate vy is te **Bufŕsie** vŕlati, inu tu Méŕtu vseti DB 1584, I,123b

2. skupina oseb, nameŕŕena kje z namenóm nepríĕakovano napasti koga; **zaseda**: Gledajte, Vy imate ta **Bufŕsia** biti sa tèm Méŕtom, ali vŕaj nebodite delezh od Méŕta, bodite vŕí pèrnarejeni DB 1584, I,123b; kadar ŕo ony bily sazheldi ŕtém sahvallenjem inu hvallenjem, je GOSPVD puŕtil to **Bufŕsio** .. nad Ammonove inu Moabove otroke .. priti, inu ŕo je pobili DB 1584, I,242b

☞ iz tur., prim. pusu [K. A.]

bustvo gl. boŕŕvo

butara (butora, butara, butera, butora) -e sam. ŕ

['bu:tara -e]; P 222, K 25 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TAŕ 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TIm 1595, TŕC 1595, MTh 1603)

– ed. im.: b | u/o/ru[!] (DB 1584, II,8b) | t | o/a | ra; – rod.: b | u/o | t | o/a | re; – daj.: butoro; – toŕ.: but | o/e | ro; – mest.: butori; – or.: butoro; – mn. im.: butore; – rod.: but | o/a | r; →; – or.: but | o/a | r | ami/omi (TT 1557, dd4a); ☹

Crajnŕki. **Butora** *Slovènjŕki* oli *Besjázhki*. Rabot, Breme, Tèrh DB 1584, III,CcIIIb; **Butora, re**, onus, Lasŕt BH 1584, 55; *Fascio.* *Ger.* ein Burde. *Sclavo.* tovor, rabot, breme, terh, **butora** MTh 1603, I,526

1. teŕhek predmet, ki se prenaŕa ali prevaŕa;

breme, tovor: mi tu nashe greshnu tellu, koker eno teshko **butoro** od ŕebe poloshimo TT 1557, s4a; undukai [v Tiru] ie imeila ta barka nee **butoro** vun poloshiti TT 1557, 402; muie hudobe gređo zhes muio glauo, One ŕo koker ena teshka **butora** teshke poŕtale TPo 1566, 74a; Norzhouu gouoriene taku tiŕfzyh, kakor **butara** na potu DJ 1575, 86; Inu ty Vilŕhi ŕo ŕtali sa vŕo Iudoufko hiŕho, kateri ŕo ta Syd sydali, inu ŕo **Butore** noŕŕili od tèh, kateri ŕo nym nakladali DB 1584, I,257b; Timu Oŕlu ŕiŕhi njegova kerma, Gaŕhla inu **butora** TPo 1595, II,170 / Palma ie enu dreuo .. inu ie te nature, kadar ŕe ena Greda ali Tram ŕhniega ŕturi, tako ŕe to iŕto pod obeno **butoro** inu teshkoŕtio .. ne skriui JPo 1578, I,6a / on dobru more imenovan biti,

Amos (tu je,) ena **butora**, ali kir je teshak, inu nepryeten DB 1584, II,110a / Aku ti s'mano greŕh, taku boŕh meni ena **Butora** DB 1584, I,176b *me boŕ oviral*

B

pren. Oni fueshuio teshke **butore** kir fe ne mogo nefi, inu ie nakladaio tim ludem TE 1555, 15b; Crifust prau Mat. 11. Pridite vi vfi kmeni, kir teshku delate inu fe fuelikimi **butoromi** obdani TT 1557, dd4a; Vsamite na fe moi Iaram, inu fe vzhite od mene .. Sakai moy Iaram ie Sladak inu moia **Botora** ie lahka JPo 1578, III,33b

2. večji šop povezanih požetih rastlin; snop:

Tukaj nej ni Shpampeta .. ni blafine bilu, ena **butora** slame je tukaj morala tu bulfhe sturiti, de šta fi ona per tej lubi shivyni enu pozhivalfku mejftize morala sturiti TPo 1595, 1,30

3. navadno s prilastkom kar povzroča skrb, neugodje, duševno trpljenje; breme: ta teshka **butora** tiga Boshyga ferda, inu tu veliku plazhilo fa te Grehe, ie poloshenu na Iefufa Crifufu TT 1557, ob; **Butora** grehou me teshi *P 1563, 109; Iaft vidim da fe viedate inu martrate .. da bi radi te preteshke **Butore** inu Bremena Grehou (skaterimi ie vasha Veift obloshena) flobodni bili JPo 1578, III,36b; nas tiga greiha inu te Smerti **butora** tlazhi TPo 1595, 1,20

// bibl. **prerokba, ki napoveduje božjo kaznen zaradi grehov:** V Tém lejtu, kadar je Ahaz Krajl bil vmèrl, je bila leta ^a**butora:** Ne veffeli fe ti vfa Philifterfka Deshela <^a**Butora** pomeni v'fvetim pifmi, eno predigo ali prerokovanje od Boshjih fhtrajfing, sa grehou volo> DB 1584, II,6b; letuje **brutora**[!] zhes Dumo DB 1584, II,8b; Letu je ta **Butora**, te Belfede od GOSPVDA, zhes Israela DB 1584, II,129a

4. kar mora kdo storiti, opraviti; dolžnost, obveznost: tu Gospostuu ie ena uelika teshka **butora**, inu ie ena velika slushba Boshya, kadar per nim, inu poleg tu ferce prau Vero ima, inu unim to nega slushbo pela inu rouna hti Boshy zhefty TO 1564, 63b; Ieft ne bom na vas nalagal drugo **butoro**, oli v'fai kar imate, tu dershte TT 1577, 277; hozhu to lahko **Butoro**, ta milofitiu Euangelium na vas naloshiti JPo 1578, III,36b; Inu ker vidi, de ie Mosellu preteshku bilu, de ie fam vus Folk fodil, inu vfe rezhi rounal, fueituie nemu de bi fi imel to **Butero** lahkeisho sturiti DB 1578, 64a; Satu fo Farmofhtri inu Pridigarji tukaj, tem je ena teshka **butora** gori naloshena, de ony fvojo slushbo tako jmajo pelati, de na Sodni dan od nje odgovor inu rajtingo bodo mogli dati TPo 1595, 1,172

// **kar se obvezno da/daje oblasti v naturalijah, denarju ali delu; dajatev, tlaka:** Inu sdaj vfe Iude proste sturim od fhitiure, zhinsha od Soly, od fhitiure t'eh Kron, od tretjiga Kabla shita, inu od polovize fadu, katera meni flifhi. Od letih **Butor** ima vshe naprej Iudoufka deshela .. flobodena biti DB 1584, II,187b / jeft GOSPVd vah Bug .. fim vas ispelal od **Butar** tiga Egipta DB 1584, 1,37a / Inu kadar je Salomo vidil, de je ta Hlapzhizh opravljen bil, je on

njega poftavil zhes vfe **Butore** Iosephove Hifhe DB 1584, I,191b

● — — (pomagati) nositi butaro koga pomagati

komu: Edan tiga drufiga **butero** noflite, taku dopolnite to poftauo Crifufufouo JPo 1578, 1,27a; edan tiga drusiga **butoro** pomaga nofliti, tu je, de fe edan tiga drusiga ferzhnu anvsame .. fvetuje inu pomaga TPo 1595, 1,206 [A. J.]

butaren -rna -o prid. [ˈbuːtaren]; P 1, K 1 (DB 1584) — nedol. obl. m. ed. daj.: butarnimu; ⑤

ki ima razmeroma veliko težo; težek: Nifhtèr manje hozhem jeft .. Ierusalem sturiti k'enimu **Butarnimu** kaminu v'fem folkom, vfi kir ga bodo hoteli prozh vsdigniti, ty fe bodo ob njega obrèsalì DB 1584, II,129a [A. J.]

butega -e sam. ž [buːteːga -e]; P 1, K 1 (KPo 1567) — mn. mest.: butegah; ⑥

prostor, v katerem se prodaja; prodajalna: néfo .. vfi sdravi t'èr zhifiti, kateri fada pifho inu Buqve delao. Naidefh sdai Katehisme, naidefh Poftille .. sgul Antichrifufoviga ftrupa polne. Inu v'faki ôzhe sdai **vbutegah** na prudai vifiti KPo 1567, IIIb

Ⓔ iz it., prim. bottega [M. Č.]

butera gl. butara

butero gl. butoro

butica gl. betica

butora gl. butara

butorica -e sam. ž [buːtorica -e]; P 1, K 1 (TE 1555) — mn. tož.: butorice; ⑥

večji šop povezanih požetih rastlin; snop: isberite na poprei to lulco, ino to fueshite **vbutorice**, de fe sheshge TE 1555, F3b [A. J.]

butoro (butero, butoro) -a sam. s [buːtero -a]; P 8, K 1 (KPo 1567)

— ed. im.: butero; — tož.: but | o/e | ro; — or.: butorom; — mn. tož.: butera; ⑥

1. težek predmet, ki se prenaša ali prevaž; **breme, tvor:** Palma .. fe .. pod obenim **butorom** inu telhkoftio, kakòr kuli veliko, nevfhabne, tàmuzh povsdiuguie proti vpre inu f'favi KPo 1567, XV

pren. edan tiga drusiga **butero** noflite, inu tako dopolnite to poftauo Crifufufouo KPo 1567, XLI; Oni [farizeji] nakladaio telhka **butera** inu naloshio na Lùdfko ramo. Allì oni fe ijh le f'pàrfptom ne dotakneio KPo 1567, CXXXb

2. navadno s prilastkom kar povzroča skrb, neugodje, duševno trpljenje; breme: Imaio snati, da ie Bog na Sakonlki fšan en teshak Krish inu veliko breme allì **butoro** nadlug polushil, na Sheno inu tudi na Moshia KPo 1567, LXVIII; Sakai nei bilu .. zhloveka .. kateri bi bil mogal takovo nadlugo inu grosovito **butero** nafhìh Grehov prenefti, inu pretèrpeti KPo 1567, CXLIII [A. J.]

butoroski -a -o prid. [ˈbu:toroski -aʔ]; P 2, K 2

(TT 1577, TT 1581-82)

– ž. ed. rod.: butoroske; (M)

v zvezi z **živina ki prenaša tovor; tovorni**:[Balaam] ie bil fuarien fa volo nega hudobe, od ene **butoroske** mutaste shiuine, kir ie fto zhloueisko shtymo gouorila, inu ie branila tei norofiti tiga Preroka TT 1577, 167 [A. J.]**butrih** -a sam. m [ˈbu:trih -a]; P 2, K 2 (TPs 1566, TT 1577)

– mn. im.: butrihi; – tož.: butrihe; (V)

slabš. **kdor ima velik, debel trebuh kot znamenje bogastva, lakomnosti, pohlepa; trebuhar**: Vtim [psalmu] ty verni, neruezh ty Marterniki molio inu toshio fubper Antichrifta, Papesha, Turka, fubper te **Butrihe**, Neuernike, Hynauce inu Lakomnike, kateri te verne .. doli tarro TPs 1566, 27a; Leta celi Capitul nas vuzhi inu trošta, De oben Sludi fo vlemi nega pomozhniki, koker fo ty Tyranni, **Butrihi**, Hynauci, falsh kunshtni modri Pridigary inu oblaftniki, nigdar ne bodo mogli to Cerkou te Verne .. konzhati TT 1577, 313

E iz nem., prim. der Büttrich [K. A.]

buzdahan -a sam. m [ˈbu:zdahan -aʔ]; P 1, K 1

(JPo 1578)

– ed. or.: buzdahanom; (V)

kiju podobno orožje; buzdovan: Bog sanym senim **Busdahanom** ftojiz, inu flihari Angel snagim Mezhem nad nym JPo 1578, II,103b

E iz tur., prim. bozdogan [A. J.]

C

c¹ črka; P 28, K 11 (TA 1550, TA 1555, TPs 1566, TA 1566,

KB 1566, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, DB 1584, BH 1584, DC 1585)

– c; (O)

trejta črka abecede; c: a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v u x y z TA 1550, 5, podobno tudi DC 1585; Ker kuli fo kej ene teshifhe beffede k'saftopu prihlhe, ali na katerim nam Kärzfzenikom veliku leshey, te fo tudi s'velikim fliflom na ftrani texta poftaulene, inu fkusi te majhine puhfhtabe, a. b. c. d. etc. sasnaminovane, de fe vej, kam flejdna flishi DB 1584, I,cVIIb; **NOMEN. Ci FIGVRA.****Cc POTESTAS.** Huius literae poterit esse ufus in dictionibus Carniolanis, sicut & in latinis, videlicet ante, a & i, vocales, vt in voce Cerkov .. fed in dictionibus peregrinis .. fuus retinendus, proprio idiomati conveniens, huius literae

vfus, quo appareat origo vocum, vt: Christus, Catechismus BH 1584, 26 / v kazalu ali seznamu

C. Caleb c. 46. p. 203. Cerkouni flushabniki c. 7. p. 31 DJ 1575, 231 označuje začetek kazala besed na črko C [A. J.]**c²** glas; P 2, K 2 (KPo 1567, BH 1584)

– c; (O)

soglasnik, ki ga zaznamuje črka c; c: TI pak, kijr .. fi fe navadil na Gofpod Truberiovo Kranfchino, beri le precei leto pifmo, kakòr fice druga bereflh .. Zhàrkom fe ne pufti irrati, kakòr da bi ne bile, ch sa zh, f sa fl, vzhafy beri. Inu c sa **c**, nekar sa k, taku fe ne bodeflh fkusi nu fkusi niftar blasnil KPo 1567, VII [A. J.]**ca¹** zlog; P 1, K 1 (DC 1585)

– ca; (O)

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja: Ca ce ci co cu** DC 1585, A2a [A. L. R.]**ca²** končaj; P 2, K 1 (BH 1584)

– ca; (M)

končni del besede, sestavljen iz zaporedja glasov c in a; ...ca: diminutivis familia, definunt etiam in, zhizh, ut Lublanzhizh, Kamenzhizh. Foeminina, vel, zh, ultimam, mutant in, **za**, ut Lublanhziza[!] BH 1584, 67 [A. L. R.]**cabuloniski** -a -o prid. [cabuˈlo:niskiʔ]; P 2, K 2

(TT 1557, TT 1581-82)

– m. mn. mest.: cabuloniskih; (V)

ki se nanaša na Zabulonove potomce ali njihovo ozemlje; zabuloniski: Inu fepufti tu meiftu Nazaret, pride inu prebiua vtim Meiftu Capernaum, kateru leshei per mury na tih **Zabuloniskih** inu Neptaliskih kraih TT 1557, 8, podobno tudi TT 1581-82

E iz nem., prim. zabulonisch [A. J.]

cabulonski -a -o prid. [cabuˈlo:nskiʔ]; P 1, K 1

(TE 1555)

– m. mn. mest.: cabulonskih; (V)

ki se nanaša na Zabulonove potomce ali njihovo ozemlje; zabulonski: Inu fepufti tu meiftu Nazaret, pride inu prebiua vtim meiftu Capernaum, kateru leshei Per mury na tih **Zabulonskih** inu Neptaliskih Kraih TE 1555, C2b [A. J.]**caesar** gl. cesar**caf** zlog; P 2, K 2 (TA 1550, TA 1555)

– caf; (O)

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja: Caf** cef cif cof cuf TA 1550, 5, podobno tudi TA 1555 [A. L. R.]**cafelc** -a sam. m [ˈca:felc]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: cafele; (M)

želodu podoben predmet, ki se kam zatakne: Deutfch. Zepflin zum ftulgang. **Latinè.**glans. **Windifch. zafelz. Italicè.** fuppoftorio MD 1592, X2a; Glans. **Germ.** Eyckel. **Sclau.** fhelod, **zafelz** MTh 1603, I,602

E iz nem., prim. das Zäpflein [A. L. R.]

cagan -a -o del. [ˈca:gan]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: cagan; ☉

ki ne vzbujaj upanja; obupen, brezupen: Desperatus. *Germ.* verzweiflet/ von dem man kein hoffnüg mehr hat. *Sclau.* zagan

MTh 1603, I,415

☞ gl. cagati

PRIM. cagati [A. L. R.]

caganje (caganje, cagajnje, cagajne, cagane) -a sam. s [ˈca:ganje -a]; P 56, K 14

(TT 1557, *P 1563, TO 1564, TL 1567, KPo 1567, DJ 1575, JPo 1578, TKM 1579, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, TFC 1595, MTh 1603)

– ed. im.: caga | nj/nj/n | e; – rod.: caga | nj/nj/n | a/e (*P 1563, 107); – daj.: caga | nj/nj/n | u; – tož.: caga | nj/nj/n | n | e; – mest.: caga | nj/nj | u; – of.: caga | nj/n | e; ☉
Desperatio. *Germ.* verzweifeln. *Sclau.*

zagainie MTh 1603, I,415

1. močno čustvo človeka, ki ne vidi možnosti

za rešitev iz težkega položaja; obup: De bi nas [zlodej] prenaljil, inu mogel perprauti vteshko shaloft, **vzaganje** inu vneuolo TT 1557, #2a; Christuf ta zhaf safpi inu fturi, da vftane fortuna .. Od tiga en tak ftrah, treptanie tēr **Zaganie** na Iogre pade, da nevédo fōli shivi ali mērtvi KPo 1567, LXXVIII; Kadar Iudesh je bil svedil, De je [Jezus] kfmerti obfojen bil, Is ferza sazgne shalovat .. Sebe obefsi is **Zagajnja** TFC 1595, CLXXV / Alli oni [veliki farji] ftuprav mu [Judežu] ta ftrik tiga **zagania** na gārlu deneio: kār pravio: kērbi ti sa to. Kratkō rekoch: Kakova ie fpoved Iudafova, takovi fo fpovidniki, tēr abfolucia, tēr pokura KPo 1567, CLVIII

2. stanje, ki je posledica tega čustva;

obup: [Nenavajeni krščeniki] nesnaiu kai fi bi imeli sazhet ali ftoriti, dabi mogli vero sapopafiti, Inu pry nyh, duoenie inu **zaganie** konza neima JPo 1578, II,19; Onu pak ne pride nisfhter drusiga na tuiftu, kakor britkuft, presfrahlenje, inu **zaganje** TPo 1595, II,74; Kateri taku Boshjo Befšédo inu oblubo pred se vsame, inu terdnu na njo savupa, tiga ne bo ta raitinga, aku ona njema lih faly, mogla maihiniga ferza fturiti, ni **vzagainje** perpraviti TPo 1595, I,179 / ekspr., v zvezi **pasti v caganje** V nyh veift sfrelal inu yh martral, da hkonzu bodeio morali **vzaganie** pafiti JPo 1578, II,70 *obupati*; Taku fodio nalha ferza od Buga, sa tiga volo fo ona taku ftrafhliiva, padejo **vzagainje**, nevezjo ni svejta ni pomuzhi, de bi ona mogla pred Boshjo sodbo obftati TPo 1595, I,144 / Hudizh te Verne Sgrehi/ **fzaganem**/ nadlugami/ iskushaua TL 1567, 19b

// na čem **izgubljanje upanja, prepričanja, da se bo uresničilo kaj zaželenega; obupavanje nad čim:** [Judeža] ta Hudizh dajle vodi, inu

vuen veglhi Iamer perpravu, flafiti, vtu **zaganje** na bolhy gnade inu milofiti fa volo greha, de fe fam obefsi TPo 1595, I,229

☞ gl. cagati [A. L. R.]

cagar -ja sam. m [ˈca:gar -ja]; P 2, K 1 (DB 1584)

– ed. mest.: cagarj | i/u; ☉

naprava, ki meri čas s senco palice, nameščene pravokotno nanjo; sončna ura: Inu Prerok Iesaja je klizal na GOSPVDa, inu fenza je nasaj fhla deštet stopin na Ahafovim **Zagarji**, katere je ona bila vshe doli fhla DB 1584, I,216b

☞ iz nem., prim. kor.-nem. **zagr** [A. L. R.]

cagati -am glag. nedov. in dov. [ˈca:cati -am]; P 299,

K 31 (TC 1550, TC 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561,

TAr 1562, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TIm 1595, TFC 1595, MTh 1603)

– nedol.: c | a/a | ga | ti/t (JPo 1578, II,103); – nam.: cagat;

– sed. ed. 1. os.: cagani; –; – dv. 3. os.: cagata; – mn. 1. os.:

c/c/[!] (Trubar) | agamo; – 2. os.: cagate; – 3. os.: caga | jo/ju (JPo 1578, III,134b); – vel. ed. 2. os.: cagaj; – mn. 2. os.: cagajte;

– del. na -l m. ed.: c/c/[!] (Trubar) | agal; – mn.: c/c/[!] (Trubar) | agali; – ž. ed.: cagala; – s. ed.: cagalu; – mn.: cagala; ☉

Deutsch. Verzagen. *Latinè.* desperare.

Windfjch. **zágati**, lezati, s'dvojiti. *Italiceè.*

desperarfí, mancar di speranza, gittar via ogni speranza MD 1592, R6b; Despero. *Germ.* verzweifeln/ alle Hoffnung verlieren. *Sclav.* lezati, **zagati**. *Carniol.* **zagati** MTh 1603, I,415

1. kdo/kaj; s prisl. določilom vzroka biti v stanju/priti v stanje, v katerem osebek ne vidi možnosti za rešitev iz težkega položaja; obupovati,

obupati: Obtu kadar bomo mi terpeli inu to britko fmert pred nami vidili, aku nas preuelik ftrah, shaloft inu treptane obide, Taku fatu nemamo **zagati** ne zbiulati oli rezhi, mi te prae Vere nemamo, Potehmal fe ie tu vfm shlahf Suetnikom pergodilu, de fo fe tiga terplene inu fmerti po naturi bali TR 1558, a3b; De ty ludy mislio inu menio, Ta zhlouik bo prauizhin inu Isueulyzhan, fa volo fuh lastnih Dell inu faslushi tu odpufzhane tih Grehou, fa volo fuiga lastniga faslushena, Inu potehmal vfi ludy, dotle fo vletim shiuotu, vtem greh per febi inu vfebi pozhutio, obtu oftano vtrih zbuuiulanu, ne mogo prou na Buga klyzati, zbiulaio, fo vnemilofiti Boshy, na konzou **zagaio** inu pado vto vezhno Smert TO 1564, 12a; Inu bi [kananejska žena] bila gvifnò **zagala**, da bi ijo ta vera ne bila kripilna inu gori dershala KPo 1567, CXVI; Akobih vfeqa Suetra gireh nafebi imel, tako vuner nezhu **zagat**: Tamuzh moyega dobriga Pafтира Christufa sa vse moye grehe hozhu postauti JPo 1578, II,103; Ali kateri fe pobullhajo, te on pufti, de v'miloft prideo, inu te trudne on potrofhta, de nezagajo DB 1584, II,160a;

Ampak kadar je ena maihina vera tukaj ..
taku ony [maloverni] imajo eno pomuzh,
de nikar cilu ne **zagajo**, teko hChrifufu, ga
gori sbude, inu pegerujo njegove pomuzhi
TPo 1595, I,111 / Pridi meni hpomozhi, inu
pomagai meni, de fe ta Vera vmeni nemaie,
tu vupaine **nezaga**, ta lubesan neomarsne
TKM 1579, 129b; Vy danas grefte na boj supè valhe
Sovrashnike, valhe ferce **nezagaj**, nebuje
fe, nevfrashite fe, inu vam nebodi grosa pred
nymi DB 1584, I,110b; Is takovih mifsal vŕhe ta
Trofht pride, de ta ferza sa fvojev greihov volo
ne **zagajo**, pred Bugom nikar ne befhe, kakor
pred Rabelnom ali enim Tyrannom TPo 1595, I,266;
Sakaj ta befŕeda ŕtury feint krotke ludy, inu tiha
veŕŕela ferza, katera vbrtkuŕfi ne **zagajo**, ni
nepoterpeŕhliva bodo TPo 1595, I,186

// kdo; na kom/čem, v čem **izgubiti/izgubljati**
upanje, prepričanje, da se bo uresničilo kaj
zaželenega: obupati, obupovati nad kom/
čim: Sano ŕtako Vero/ more an kerŕzhenik/
vtih nadlugah inu ikŕŕŕhnauah ŕtati inu obŕtati
.. de nekar/ ne zbiuulamo inu ne **zagamo** na
Bugi/ inu na nega befedi TC 1550, 209(112b); En
zhlouik uelikih nadlugah .. fe ne more ŕobeno
rizhio prou potroŕtati, de na Boshy miloŕti
inu pomuzhi ne **zaga** TT 1557, g3a; Ravnò kakòr
ti Doktorij alli Arcati na teim bolniku **zagaio**,
kateri obene arznie ne more pàr febi ohraniti.
Taku pàr tih nei ŕpania, kateri befedo Boshijo
poŕŕŕŕhaio inu ijo fai ne ohranio KPo 1567, XCVIII;
[greŕen človek] na vŕfej fvoji laŕtni mozhy,
delih, brumi inu ŕvetuŕti, inu na vŕŕiga Svità
pomuzhi cillu **zaga**: ampak le na famimu Iesufu
Chrifufu **nezaga** DB 1584, I,111a / Kateri vŕhe
Moiseŕŕa inu te Preroke taku poŕŕŕha, ta bode
nerpoprej vŕvojem lebni ali ŕhiuŕlenju, delih
inu premoŕheinju **zagal**, inu fe bode le letiga
ŕeimena troŕhtal TPo 1595, II,122

2. kdo; pred čim **čutiti strah pred kom/čim: bati**
se: vŕfaki otmi fvojo Dusho, pred tém ŕlobnimo
ŕerdom tiga GOSPVDa, de kaj valhe ferce
mehku nepoŕtane inu de ne **zagate** pred tém
krizhanjem, kateru fe bode v'Desheli ŕliŕhalu
DB 1584, II,54a / ali njemu [kralju] nebo taku
druguzh ratalu, kakòr pèrvizh. Sakaj supè
njega bodo Barke is Kitima priŕhle, de bo
zagal inu fe bo moral nasaj vèrniti DB 1584,
II,103a bo izgubil pogum

È iz nem., prim. (ver)zagen

PRIM. cagan [A. L. R.]

cagav (cagav, cagov) -a -o prid. [ˈca:gav -a -o];
P 151, K 19 (TC 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TAr 1562,
TO 1564, TPo 1566, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578,
TKM 1579, DB 1584, DM 1584, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595,
TfM 1595, MTh 1603)
– nedol. obl. m. ed. im.: cag | o/a | v; – rod.: cag | o/a | viga;
– daj.: cagovimu; – mn. im.: cag | a/o | vi; – tož.: cag | o/a |

ve; – ž. ed. im.: cag | o/a | va; – tož.: cag | a/o | vo; – mn. im.: cag |
o/a | ve; →; – daj.: cagovim; – s. ed. im.: cag | o/a | vu; – rod.: cag |
a/o | viga; – tož.: cagovu; – mn. im.: cag | o/a | va; – daj.: cagovim;
– tož.: cagave (JPo 1578, II,15b); →; ①

Deutfch. Zag/ zaghaft. *Latinè.* timidus.

Windifch. **zagav**, bojezh. *Italicè.* timido,
paurofo, spaventofo, di poco animo MD 1592, V8a

1. ki ne vidi moznosti za rešitev iz težkega
položaja: obupan: Obtu vtih nashih nadlugah
inu iskushnauah, kadar nas ta nasha faŕtopnoŕt
inu ta Hudizh ŕhaloŕtne inu **zagoue** delαιο,
koker bi nom Bug ne hotel odpuŕtiti te Grehe
TT 1557, cca; Inu ie leta Euangelium filno troŕtliu
.. ŕuŕeb pak teim, kateri ŕo vskushniauah inu
preŕfrashene Veŕtij, katera Hudizh ŕtshok
miŕalio obda inu **zagaue** dela JPo 1578, II,99b;
De my ŕkuŕfi nevalo ali nevero **zagavi** ne
poŕtanemo, inu nezviblamo na tej prihodni
zhaŕty, katera bo taku velika, de jo tudi Angeli
ŕhèle viditi DB 1584, II,+IIa; Tu je ta prvi Vuk, de
my nejmamo **zagovi** biti, aku lih pomankainje
pozhutimo, inu nam Bug tiga ŕhegna nikar taku
hitru ne da, kakor ga potrebujeemo, inu bi my
radi imejli TPo 1595, II,154 / Povejte **zagovim**
fercem: Bodite dobre vole, nebuje fe: Pole,
vaŕh Bug pride k'maŕzhovanju, Bug, kateri
povrazhuje, pride vam pomagat DB 1584, II,14a
obupancem; Kai je vŕhe takovu sa en Vuk .. de
je Chrifŕtuŕ htimu ŕhalban inu poŕŕlan, de bi on
imel ta preŕraŕhena, ŕlaba, **zagova** ferza troŕhtati
TPo 1595, II,22 / v zvezzah **biti cagavega srca / imeti**
cagavo srce Kadar fem teshkiga, ŕhaloŕtniga inu
zagouiga ferza, de pozhutim vmui veŕŕiti de eno
ŕhibko inu cilo mahino Vero imam TC 1555, 15
obupan; Tu je ena grofova ŕmota, inu je vnyh
ŕam Hudizh, de ony Chrifŕtuŕa huŕŕhiga dellajo,
kakor to Smerŕ ŕamo, ŕatu fe ony boje pred tem
fodnim dnem, inu imajo enu ŕlabu **zagovu** ferze
TPo 1595, II,234 / Raishi eno hudo ŕhaloŕtno
boyezho **zagauo** Veŕift, koker enu veŕŕelo ferce,
dobro pokoyoyno myrno inu ŕerzhno Veŕift imao
TAr 1562, 23b; taku ŕpet ŕavupajo ony, de ŕBugom
dobru ŕtoje, kadar ŕo iŕvunaj brumni, inu
obeniga hudiga djanja ali dela na febi nejmajo,
kateru bi moglu nyh Veŕift ŕraŕhiti inu **zagovo**
ŕturiti TPo 1595, II,108

2. ki dvomi o čem, malo verjame v kaj;
nejeveren, maloveren: kadar ŕimo vnaŕlugah,
de nas [zlodej] hozhe ŕturiti **zagoue** na miloŕti
inu pomuzhi Boshy, taku tedai imamo gledati
inu ŕmiŕliti na to beŕfedo Boshyo TR 1558, E2b;
Toshi zhes Puntarie, neruezh kir ga **zagouiga**
na Bugi delαιο TPo 1566, 17b; Takovu vŕamejo
ty brumni Bogabojezhzi zhloveiki kferzi, inu
kadar ony ŕnajdejo is vŕkdainiga iŕkuŕheinja,
koku hitru fe je onu ŕgudilu, de ludje padejo,
bodo ony ŕlabi inu **Zagovi** nad tem, Sakaj ony
miŕlio: Gdu vej, koku bode tebe leta dan naŕhal
TPo 1595, I,12

C

3. ki ima premalo poguma, odločnosti; strahopeten, neodločen: Timu neuernimu Saulflu pag, kar ie fazhel, tu ie nemu shlu nafai, utih uoiskah ie bil **zagou**, utih nadlugah ie fueita iskal per zupernizah TR 1558, Q3b; Edna Shena ie fice od nature flaba pofoda, mehka inu **zagaua** JPo 1578, II,163; Ti vidish inu veish, de fmo po Naturi flabi, shibki inu **zagoui**, inu de vKryshu inu vнадlugah pres tuoie Boshye pomuzhi nemoremo obftati TKM 1579, 73b; [Judas je] povédal, de ena Vojfka pride. Kateri fo tedaj **zagavi** bily, inu néfo vupanja iméli na Buga, de bi fshtraifal, ty fo prozh tekli inu béshali DB 1584, II,199b; kateri bi slab inu **zagou** k'voilkovainju bil, ta bi imel pres fhkode prozh vlejzhi, inu fe domou pobrati TPo 1595, III,17; Meticulofus. *Germ.* forchtfam/ erfshrocken. *Slav.* boiezh, fshrahliv. *Carniol.* **zagau** MTh 1603, II,61

// ki se boji koga/česa; prestrašen: Inu fta djala k'Iosui: GOSPVD Bug je nam vfo Deshelo v'nalhe roke dal: Sakaj vfi kir v'tej Desheli prebivajo, fo **zagavi** pred nami DB 1584, I,120b / Vari fe, inu molzhi: nebuj fe, inu tvoje ferze ne bodi **zagovu** pred letema dvema kadezhima glauama, pred ferdom Rezima, s'témi Syrerji red, inu Ramaliovigga Synu DB 1584, II,3b / v zvezi **storiti srce cagavo** Inu ty *Vilhi imajo dajle, s'teim folkom govoriti inu rezhi: Kateri fe boji, inu ima enu zagovu fercè, ta pojdi tja inu oftani doma, de tudi fvojga brata ferce **zagovu** nefury, kakòr je njegovo ferce <*Kapitani> DB 1584, I,110b *ne prestraši*; Nafhi bratje fo nam nafhe ferce **zagovu** fsturili, rekozh: de je ta folk vegfhi inu vilhifhi, kakòr fmo my DB 1584, I,101a; Bodite dobre vole, pravi on [Kristus], inu fe ne bujte, ne puftite fi tu ferze **zagovu** fsturiti TPo 1595, III,170
 ☞ gl. cagati

PRIM. cagavi [A. L. R.]

cagavi (cagavi, cagovi) -ega posam. ['ca:gavi -ega]; P 8, K 4 (DJ 1575, TT 1577, TKM 1579, DB 1584)
 – m. ed. tož.: cag | a/o | viga; – mn. im.: cagavi; – daj.: cag | a/o | vim; – tož.: cagove; ☞

1. kdor dvomi o čem, malo verjame v kaj; nejeverni, maloverni: Inu on tukai te klezauce, **zagoue**, nefstonouitne, fshashne inu boyezhe vti Veri .. perglihuie kani mlazhni vodi TT 1577, 288-289; Ve tem **zagovim**, Sakaj ony neveruyo, satu ony tudi nebodo obarovani DB 1584, II,154b; Tém **zagavim** pak inu nevernim, inu tém prekletim, inu Vbojnikom, inu Kurbarjem .. téh dejl bo vtém Ieseri, kateru s'ognjom inu shveplom gory, kateru je ta druga fmèrt DB 1584, III,150b

2. kdor ima premalo poguma, odločnosti; strahopetni, neodločni: Raunu kakor bi eno sheno sa fuit vprashal, koku bi fe nee

fourashnizi imeilu priatel biti, ali eniga **zagauiga**, koku bi fe imeilu boiouati DJ 1575, 157
 ☞ gl. cagati
 PRIM. cagav [A. L. R.]

cagljiv (cagliv) -a -o prid. [ca'glji:v -o]; P 6, K 5 (TC 1574, DC 1579, DC 1584, TPo 1595, TIC 1595)
 – nedol. obl. m. ed. im.: cagliv; – mn. im.: caglive; – s. ed. im.: caglive; ☞

ki ne vidi možnosti za rešitev iz težkega položaja; obupan: Tu my pozhutimo, de je flu inu globoku vnafla ferza vkurenilu, Sicer bi my redlifhi, inu vefseleifhi vnaflhim ferzei, na fmerti lefshozh tudi nikar taku **zaglive** inu fshrahlive bily TPo 1595, I,145 / Kadai vi slipi Hynauci, Hozhte pokuro diati .. Vslim je vashe ferce teshku, nej prou pruti Bogu lahku, Ie slu cilu **zagliuu** TC 1574, 133, podobno tudi TIC 1595
 ☞ gl. cagati [A. L. R.]

cagost -i sam. ž ['ca:gost -i]; P 4, K 3 (TC 1575, DB 1584, MD 1592)
 – ed. im.: cagost; →; ☞
Deutfch. Verzagung. *Latinè.* desperatio. *Windifch.* **zagost. *Italicè.* desperatione MD 1592, R6b**

močno čustvo človeka, ki ne vidi možnosti za rešitev iz težkega položaja; obup: Bug fhtraifja **s'zagoftjo** inu fshahom DB 1584, I,(²)IVa
// stanje, ki je posledica tega čustva; obup: Spet nafai te Neuernike, kir ne fo Vbuga Ozheta, Synu inu vfuetiga Duha verouali .. te ifte ie grofouitu shtraifal, **vzagofti** pres troshta puftil vmreiti inu hud konez vfleti TC 1575, 78
 ☞ gl. cagati [A. L. R.]

cagov gl. cagav

cagovanje (cagovanje, cagovane, cagovajnje) -a sam. s [cago'va:nje -a]; P 40, K 17 (TT 1557, TR 1558, TA 1562, *P 1563, TO 1564, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DC 1580, DM 1584, DA 1585, MD 1592, TPo 1595, Tm 1595, ZK 1595, MTh 1603)
 – ed. im.: cagova | nj/n/jnj/ | e; – rod.: cagova | nj/n | a/e; – daj.: cagovanju; – tož.: cagova | nj/n/jnj | e; – mest.: cagovanu; – of.: cagova | nj/n | em; ☞

1. močno čustvo človeka, ki ne vidi možnosti za rešitev iz težkega položaja; obup: [Grešniki] bodo is notra vnih fercei inu vilfi vidili inu pozhutili, ta prauizhni, groffouiti veliki ferd Boshy fubper nee Grehe .. de fe pred nim, od velikiga ftraha inu **zagouane**, ne bodo veidili kam diati inu oberniti TT 1557, za; Ta ifti ferd Boshy, ie Cristufa vtak ftrah, vtaku trepetane inu **zagouane** perprauil, de ie od tiga vtim Vertu ta keruau put potil, de vtim en Angel is nebes, ga ie moral troshtati TR 1558, H2a; Miloft mi iskafi o Iefus, || Nedaimo **vzagouanie**, || Terdno prauo vero mi dai *P 1563, 192; Smart inu Pakal me ftrahuie, neuem fe kam oberniti, vas volni Suet my ie pretefsan .. Poglei, lete

ftrahoue inu **zagouanie** Christus letukai celo prozh jemle JPo 1578, III,36; left sim djal v'moim **zagovanju**: Vli zhlóveki fo lashniki. Rom. 3. <^bZagovanju) tu je, Ker je meni taku hudu fhlu, de sim lih hotil zagati, tu sim pozhutit, de fo vfi zhlóveki lashniki> DB 1584, I,309a; Ker je pak mallu trofhta v'ferci, tu takovu **zagovanje** britkéshi dela, kakèr je fama fhtrajninga DB 1584, II,145b / Sa tiga volo on [hudič] tukaj eniga fkulha, tam eniga drugisa s'krivo vero, **szagovanjem**, smotnimi mislami, de bi se od Sacramenta inu drugih Articoulou prou neverjelu TPo 1595, I,192

pren. De utim fšofnanu, ftrahu inu **zagouanu** tih nashih Grehou, imamo en guishen ftonouiten Trosht, Koker ie ta ifti Trosht nom vtím Euan-geliu refodiuen inu nafnane dan TO 1564, 25a

// **stanje, ki je posledica tega čustva; obup:** Kakoua nezhištof, kakoua neframna Curbarya inu ftrashni groffouiti Grehi, kir ie gardu le imenouati, kokou nepokoi, ftrah, **zagouane** vtihi vyftih, Ie is tiga fraslu inu pryshlu, fe vidi, Inu nih dofti fami fšofnaio TAR 1562, 77b; imamo to nasho shibko Vero poterditi, to nasho shaloftno Veift potroshtati, inu to Neuero, tu zuilane[!], ta ftrah, tu **zagouane** na Boshy Milofti inu pomuzhi, od nas odegnati inu pregnati TC 1575, 446; mi v'leti molitvi profsimo, de nas Bug obaruje inu ohrani, de nas Hudizh, Svét inu nafhe laftnu Mešuu neprenori inu nesapela v'Nevero, **zagovanje** ZK 1595, 128 / ekspr., v zvezi **pasti v zagovanje** de on [Judež] ni Boga, ni njegovo Befsédo, oblubo ni Gnado pred nym nemore viditi, satu je on vtakovo veliko fhaloft, trepedanje[!] inu **vzagovanje** padel TPo 1595, I,257 *obupal*

2. pomanjanje poguma, odločnosti; strahopetnost, neodločnost: *Deutsch.* Zaghait. *Latinè.* timiditas. *Windifch.* zagovajnje, ftráh. *Italicè.* timidità, puřillanimità MD 1592, D8a; Timiditas. *Germ.* forchtfamkeit. *Carnio.* **zagovainie**

MTh 1603, II,629

Ⓔ gl. cagati [A. L. R.]

cagovati -ujem glag. nedov. [cago'va:ti ca'gu:jem];

P 51, K 15 (TT 1557, TR 1558, *P 1563, TO 1564, TC 1574, DPa 1576, TT 1577, TKM 1579, DC 1579, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TPo 1595, TFM 1595, TIC 1595)

– nedol.: cagovati; – nam.: cagovati; – sed. ed. 3. os.:

caguje; – mn. 1. os.: cagujemo; – 3. os.: cag | ujo/a/u

(JPo 1578, III,134b); – vel. ed. 2. os.: caguj; – mn. 2. os.: cagujte;

– del. na -l m. mn.: cagovali; – ž. ed.: cagovala; – s. ed.:

cagovala; Ⓜ

1. kdo/kaj **biti v stanju, v katerem osebek ne vidi možnosti za rešitev iz težkega položaja;**

obupovati, obupavati: Na Ludeh inu umei ludmi fe bodo leta fhamina godila, Ty ludie bodo **zagouali**, fami febe topili .. skerbeli sa telefne inu pošemliske rizhi TR 1558, AIIIa; **Nezagujte** kakòr ty neverni, kir fem tèr tam

tekajo, inu hote le zagati, inu yfzheo pomuzhi pèr Turkih, Iudih inu drugih Nevernikih DB 1584, III,39a; Ali kadar my neverujemo .. taku pride, de fe my taku boymo inu **zagujemo**, inu vte norfke misli gratamo, kakor de bi mogli timu ferdu Boshjimu zhes defet ali dvaifseti myl pota vbeishati TPo 1595, II,296 / Moie ferce **zaguie** inu fe martra vmoim Tellefsi, inu te Smerti ftrah ie na me padel TKM 1579, 113b; On dobru vidi, de fe njegovu ferze sa te nevere volo, inu sa drugih greihov volo hudu zhuti, fe boy inu **zaguje** TPo 1595, III,12

// kdo; na čem **izgubljati upanje, prepričanje, da se bo uresničilo kaj zaželenega; obupovati nad čim:** [Človek] taku mora zagati na vfei milofti inu pomuzhi Boshy, koker fo Saul, Ahitofel, Ishcariot zagali, inu she fdai nih veliku **zaguio** inu fe fami febe konzhauso TT 1557, zb; ENA PRIDIGA INV POTROSHTANE tih ludy, kir teshe velike Hudizheue Iskushnaue vnihi dolgihi bolefnih imaiio, Inu na milofti inu Pomuzhi Boshy zbiulaio inu **zaguio** TO 1564, 147b

2. kdo; pred kom, nad čim **čutiti strah pred kom ali čim; bati se:** INu David je rekàl k'fvojmju Synu Salomonu: Bodi ferzhan inu nikar zagau, inu je sturi, nebu je inu **nezaguj** DB 1584, I,233b; Bodite ferzhny inu mozhny: nebuje fe, inu **nezagujte** pred Aflyrerfkim Krajlom .. Shnym je ena meřena roka, s'nami pak je GOSPVD nah Bug, de nam pomaga DB 1584, I,248a; fo njega [Kristusa] takovi ptuji greihi taku slu lotili, vtakovo britkuft inu shaloft perpravili inu prelfrahili, de pred nymi sazhe trepetati, **zagovati**, inu fray ozhitu fšofnati, de pred veliko britkuftio inu fhaloftio bi mogel vmreiti TPo 1595, I,221; Temuzh kakor ti letukaj vidih, fvojga edinorojeniga Synu on [Bog] neprevzame tiga terpljenja, on [Kristus] more tiga greiha inu Smerti britkuft pozhutiti, nad njo trepetati inu **zagovati** TPo 1595, I,224

Ⓔ gl. cagati [A. L. R.]

cagovi gl. cagavi

cagoviten -tna -o prid. [cago'vi:ten]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– nedol. obl. m. mn. tož.: cagovitne; Ⓜ

ki mu manjka poguma, odločnosti;

strahopeten, neodločen: Hdrugimu fe my imamo vuzhiti, supar ta greih fe s'teim offrom GOSPVA Christufa trofhtati, de aku nas lih ta greih inu Smert fkulhaio, ftrahhajo ali **zagovitne** fture, de my vfaj ta Trofht gvifhnu ohranimo, Christuf je sa nafhe greihe plazhal TPo 1595, I,311

Ⓔ gl. cagati [A. L. R.]

cah prid. nepregib. ['cah?]; P 4, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– cah; Ⓜ

negotovo **trdno držeč, žilav, upogljiv:** *Deutsch.* Zäch. *Latinè.* tenax. *Windifch.* dèrshèzh,

C

zah. *Italicè.* tenace, chi si piega facilmente, lento MD 1592, V8a; Lentus. *Germ.* Zäch/ waich. *Slavon.* derfhez, **zah** MTh 1603, I,791

É iz nem., prim. zäh [A. J.]

cahen gl. cajhen

cajger -ja*-/gra* sam. m ['ca:jger]; P 2, K 1 (MD 1592) – ed. im.: cajger; ①

kazalec na sončni uri: *Deutfch.* Stundzeiger. *Latinè.* gnomon. *Windifsch.* **zaiger.** *Italicè.*

ftillo da mira MD 1592, P5a

É iz nem., prim. der Zeiger [A. L. R.]

cajhen (cajhen, cahen, cajhan, cajhin, cejhen*) -hna/-a sam. m ['ca:jhen -hna/-a];

P približno 800, K 32 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TA 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TtPre 1588, TPo 1595, TtM 1595, TtC 1595)

– ed. im.: cajh | en/an (JPo 1578, II,187b); – rod.: cajhna; – daj.: cajhnu; – tož.: cajh | en/in (DB 1584, III,45b); – mest.: cajhni; – or.: cajhnom; – dv. im.: cajhna; – or.: cajhna; – mn. im.: ca | j/o | hni; – rod.: c/c[!] (TtC 1595, B2b) | a | j/o | hn | ov/ev (Trubar, Krelj)/uv (TC 1550, 259(122b)); – daj.: cajhnom; – tož.: c | a/e (*P 1563, 90) | j/o | hne; – mest.: cajhnih; – or.: c/c[!]

(TT 1577, 407) | ajh | ø/e (TT 1557, kb) | ni; ②

Crajnški. **Zajhni** Slovenji, *Besjazhki.*

snamenja *Hervazki*, *Dalmatinški*, *Ifirmški*!],

Crajhki. snamenja DB 1584, III,daIIIb

1. bibl. *nenavaden pojav, navadno v naravi, ki napoveduje za človeka usoden dogodek, dogajanje; znamenje:* Criftus .. pravi, Kakoui **zaihni** fe bodo pred fōdnim dnē godili inu uidili, na Nebu, na Semli, na Vodah .. inu na Ludeh. Na nebi bodo lety **zaihni**, Tu Sonze bode zhernu oli temnu, ta Luna ne bode fueitila .. Zhudne Sueisde, Comete inu druge prikasne fe bodo uidile na Nebu <**Zaihni** inu Snamina tiga prihodniga Sodniga dne> TR 1558, AIIIa; Criftus pag ie Bug, Boshy lubefniui Syn, ie is nebes knom prishal, vnega prihodu inu Martri fo fe **zaihni** na Nebi inu na femli iskafali TT 1577, 90; Ker fe vshe konēz tiga Svita femkaj pērblishuje .. fe pērkasuje tulikajn grosovitih **zajhnou** inu zhudes, na Nebi inu na vfeh fivarah, katera nym ftralshnu pritē, inu leta fadafhni zhas je taku en hud shalofen zhas DB 1584, II,27a; INu onu je bilu ob fhefti uri, inu fe je ena temma fturila, zhes vfo deshelo, notēr do devete ure. Inu Sonce je fvojo fvitolbo sgubilu. Inu ta Vifsez h pēt v'Templi fe je po fredi narasen refstēgal <**Zajhni** ob Criftufevim terpleni inu fmērti> DB 1584, III,46a; Tvoja fveta beffēda nas vuzhy, inu my je tudi vfak dan pozhutimo, kadar fe na Sonci, Luni inu Svesdah na Nebi, **Zajhni** inu zhudeffā godē, de fo tu gvifhnā snaminja tvojga pravizhniga ferda, inu vfeh shlah t velikih prihodnih

fhtrajfing zhes nas, sa nafhnh grehou volo DM 1584, CCXXXV / Taku pravi GOSPPVD: Nikar fe Ajdoufke fhege nevuzhite, inu fe nebuje pred **zaihni** tiga Neba, kakōr fe Ajdje boje DB 1584, II,32b

// v Razodetju *podoba na nebu, ki simbolno napoveduje prerokovani dogodek; znamenje:*

INu en velik **zajhen** fe je pērkasal v'Nebi, Ena Shena s'Soncem oblizhena, inu Luna je bila pod nje nogami, inu na nje glavi ena krona od dvanajft Svesd DB 1584, III,144b, podobno tudi TT 1577

2. bibl. *dejanje ali dogodek (večinoma) nadnaravnega značaja, ki ima namen:*

a) izkazati ali potrditi resničnost in veličino Boga ter božjega oz. verskega nauka; čudež:

Te Iefuseue befede pag (katere ner vezh gouore le od odpulzhane tih grehou vftanena tiga fhuota inu tiga vezhniga lebna) te fo gar fdoftimi inu fueelikimi **zaihni** poteryeni TC 1550, 105(61a); Bug Ozha ie postal fuiga Synu na ta fueit. Tiga ie S. Duh na Vinkunshntmi dan fueelikimi **zaihni** resglafil, kir ie fanem ueitrom inu ushtalti eniga ognā zhes te Iogre prishal is nebes, inu ie fturil, de fo fdaici fo ufēmi shlah t Iefiki gouurili, ozhitsu pridigali inu pryzhouali od Criftufa, de ie on ta pravi fyn Boshy, pravi Bug inu pravi zhlokuz TR 1558, N3b; Ieft [sv. Pavel] fem te Ayde hti pokorsznhni perprauil fto beffedo inu fteimi delli, skufi to muzh tih **zaihnu** inu zhudefou, inu skufi to muzh tiga Duha Boshyga, Taku, de fem od Ierufaleme inu undukai okuli noter do te Slouenske deshele napolnil fteim Euangeliom Criftufeum TT 1560, 24b; Guishnu ie, de fo ty Iogerski **zaihni** vmei vami fturieni, fo vsem volnim terplenem, fteimi **zaihni** inu zhudefi, inu smozhnimi delli TL 1561, 71b; Bug .. hozhe taku vfelei is te zhloueske shlahte, febi eno vezhno Cerkou vkpuie sbrati inu perprauiti. Obtu fe ie tim ludem fozhitnimi, guishnimi, beffēdami, fpryzhami, **fzaihni** inu zhudefsi, refodel inu dal nafnane TO 1564, 2b; kako ti hinavci Criftufova zhudna dela alli **zaihne** rihtueio, opravlāio, inu dērshe, sa eno Hudizhovo delo alli ftvar, Inu kako pak Criftuf fvoie delo inu **zaihen** sagovaria inu hvali KPo 1567, CXIX; Kadar ie Criftus bil fuoim Iogrom od Vere sadofti predigolov .. inu fuoi Vk smnogimi Exempli inu **Zaihni** poterdil, kakor nad tim Gubaucem, nad Kapitanouim Slushabnikom, na tei Talzhi fuetiga Petra, inu nad drugimi Bolniki. Tako ie vshe nyh hotel tudi iskusiti na Vodi inu na fuhem, ako bi tudi vzhafu vnadlugah vte Veri terdno obftali JPo 1578, I,58a; Criftus, fuio Materio, shnega Iogri, inu fteim peruim **zaihnom** kir vodo na vinu oberne, zhefti inu poterduie ta fakon TT 1581-82, I,365; My fmo bily Pharaonovi Hlapci v'Egypti, inu GOSPPVD nas je is Egypta ispelal,

s'mogozho rokó, inu GOSPVD je sturil velike inu hude **zajhne**, inu zhudefša na Egypti DB 1584, I,104b; O Bug tebi se .. hvála daje .. Kir tolashifh tu fhumenje tiga Morja .. inu tu divjanje téh Ludy. De se prefralhio, kateri v'tehifstih krayh prebivajo, pred tvojimi **zajhni** <**zajhni**> tu fo sgul velika zhudefša, kadar Bug myr da, inu brani Sovrashnikom> DB 1584, I,295a; Meni se sa dobru vidi, de jeft te **zajhne** inu zhudefša, katera je Bug .. nad mano sturil, osnanujem. Sakaj njegovi **zajhni** fo veliki, inu njegova zhudefša fo mogozha DB 1584, II,97b; Shiu je [Elizej] delal **zajhne**, inu mértou je delal zhudefša DB 1584, II,173a; TEđaj fo Fariseerji inu Sadduceerji .. ga skulhali, inu fo hotéli od njega iméti, de bi en **zajhen** od Nebes puftil viditi DB 1584, III,11a *božje znamenje*; Inu onu se ima v'puftednih dneih pèrgoditi, pravi Bug .. jeft hozhem zhuda delati osgoraj v'Nebi, inu **Zajhne** osdolai na Semli .. Sonce se ima preminiti v'temmo, inu Luna v'kry DB 1584, III,61b; aku je lih ta GOSPVD s'nameinja inu zhudefša sturil, de se je on s'temi hotel puftit viditi, inu te ludy k'veri perpraviti, taku je v'faj leta njega maininga bila, de bi ty ludje veliku vezh na njegovo besédo imejli gledati, kakor na ta s'neameinja, ali **zaihne**, katera fo morala tej besédi flushiti, kakor prizhe TPo 1595, II,270; Natu je Iesus sam hodil, po ludoufki desheli :/: Vus Svejt k'febi vabit hotil, De bi ga gori vseli. Velike **Zajhne** je delal, S'tem je fvoj vuk sprizhoval TC 1595, LIX / duy **zaihni** oli duia zhudefša na fueitu, fo gode oli delajo, fo se delali inu naprei do fodniga dne bodo <**Zaihni** inu zhudefa fo Duy> TC 1575, 235; **Zaihni** praui terdio x. Sapuuidi inu ta S. Euangely, Ty kriui te ludy od nih odpelauaio TC 1575, 530 / Vti Poftaui ie pišlanu, Ieft hozho kletimu folku fimnogeterimi Iefyki inu fimnogeterimi vufti gouoriti, inu oni tudi taku nebodo mene poslualhi, praui ta Gofpud. Taku ty Iefyki fo kanimu **zaihnu**, nekar tim Vernim, temuzh tim Neuernim, Tu Prerokouane pag nekar tim Neuernim, temuzh tim Vernim TL 1561, 49a

// *sposobnost, moč delati te čudeže*: Nega [sv. Pavla] ie fueliko gnado, fuelikimi darimi, fueliko modruftio, fuelikimi **zaihni** inu zhudefš obdelil TT 1560, cb

b) spodbuditi in okrepiti vero zaradi pojava ali dogodka, ki potrjuje resničnost božje besede; čudež: Kir ie pag ta Elifeus Prerok, te Nefdraue Vode, fto Sollo fdraue inu pytne sturil, Tu ie nom kanimu **zaihnu** fapišlanu, De mi ftakim zhudefom to nasho Vero imamo poteriditi TAr 1562, 105b; INu GOSPVD je supet govoril k'Ahafu, inu je rekál: Profsi fi *enu snaminje od GOSPUDA tvojiga Boga, bodi fi sdolaj v'Pakli, ali sgoraj v'ufšokoti <*en **zajhen**> DB 1584, II,3b

◆ — bibl. **cajhen zdravja/ozdravljenja čudež ozdravljenja**: Sakai ta zhlouik, na katerim ie bil ta **zaihen** tiga fdraue sturien, ie bil vezh koker shtiridefšeti leit star TT 1581-82, I,485; Sakaj ta Zhlovik je bil zhes shtiridefšet lejt star, na katerim je ta **zajhen** tiga osdraudenja[!] bil sturjen DB 1584, III,63a; bibl. **Jonasov cajhen / cajhen (od preroka Jonasa Jonovo čudežno preživetje v trebulu ribe kot napoved Kristusove smrti in vstajenja; Jonovo znamenje**: Ta huda prelfuhna Shlahta profi zaihnev, Alli se nij ne bode dal oben Zaihen, támuzh ta **Zaihen** od Proroka Ionafa. Sakai, kakòr ie Ionaf tri dni inu tri nozhi na fredij te velike morske Ribe Cethe bil, tako bode Zhlovefki Sin tri dni inu tri nozhi pod Semlio KPo 1567, CXX; KAdar se je pak ta folk tjakaj drengal, je on sazhel govoriti: Letu je en hudoban rod, on hozhe en zajhen iméti, inu njemu nebo oben zajhen dan, kakòr le ta **Zajhen**, Ionafa Preroka <Ionafou **Zajhen**> DB 1584, III,38a

3. nenavadno dejanje ali dogodek, ki ga običajno povzroči močna vera v resničnost in veličino Boga; čudež: Ta druga Vera, ie ena Vera nekar v'feh kerszhenikou, temuzh le nakaterih, Inu te ifte nekar v'felei nemaio, temuzh le zhaši, Inu to tudi nekateri hudi neuerni ludy zhaši imajo. Ta ifta Vera fe praui, ena zhudna Vera, kir **zaihne** dela, Hudizhe ifgane, Hribe preftaule, od te Criftus gouori TT 1557, q3a

4. v krščanstvu, pogosto v zvezah s **coprski, goljufski, hudičev** ipd. *izraža nenavadno dejanje ali dogodek naravnega, nadnaravnega ali navidezno nadnaravnega značaja, ki ima namen oslabiti krščansko oz. uveljaviti nekrščansko vero; čudež*: falsh Criftufi, inu falsh Preroki bodo gori uftaieli, inu ty bodo delali **zaihne** inu zhudefa, de bi tudi te isuolene fepelali, aku bi mogozhe bilu TT 1557, 141; Paval pak pravi .. Da [antikrist] pride slashnivimi **zaihni** inu zhudefami hudizhovimi KB 1566, H3b; Ty kriui hudizheui falsh **zaihni**. Nauuki inu Prerokouane, So v'fi ty, kir vuzhe inu shnih **zaihni** sprizhuio, de ty ludie imajo drigazhi, koker ie Bug v'tih nega fapuui-dah poftauil inu fapuedal, namu slushiti <Falsh, Vrashy, zuperfki, Malikouski, Goluffski **zaihni**, te ludy od te Vere Viefufa, Inu od Pokorszehine tih X. Sapuuid obrazhaio inu odpelauaio> TC 1575, 247 / protest. Ne fo li v'fe teifte Cerque, le od tih Hudizhouih leshniuih Bab, Curb inu hudih ludy, gori prishli? Htimu fo ty Fary, Menihi, Cehmoshtri inu Meshnary, fa volo nih trebua, redle pomagali, Stemi leshniuiami **zaihni**, kir fo prauili inu falsh pryzhouali, kir bi se per tacih Cerquah bili sturili. Per tim fo ty eni hudizheui ludie, Slipi, hromi inu kruleui fe sturili, inu na berlah htakim Cerquom prishli .. Inu fo per tacih Cerquah

C

berle od febe vergli .. Tu fo ty Fary poteriouali, inu na steno oli na table malali inu fapiffali TC 1575, 202; TY Boshy, te nega fuede besfede inu ty nashi superniki, ty vuzheni inu preprostfi, Nom tudi stemi **zaihni** inu zhudešbi te diuce Marye inu tih Suetnikou, kir fo se godili inu she fdai fe gode, per nih grobeh, inu Cerquah, fubper stoye, gouore inu prauio, De tudi taki **zaihni** prizhuio inu daio nafnane, de imamo na te Suetnike klizati, nim slushiti, Cerque fydati, knih Cerquom rumati <Papeshniki tudi stemi falsh **zaihni**, pryzhuiio tu klizane na Suetnike> TC 1575, 234; Kuliku **zaihno** fo od te Diuce Marye inu od dofti Suetnikou per tih Cerquah, kokor Vrokonati, vtim Ahi, Vgality inu drugdi, po tih Cerquah namalani inu fapiffani TC 1575, 211; **Zaihne** velike zuperniki, falsh Preroki delaio, pred teimi Bug fapoueda fe varouati .. **Zaihne** Turki, Aydi, falfch kerfzheniki, Cyganery, Menihi, Babe delaio TC 1575, 530; Papeshi fo Anticrishti, te prae Pridigarie inu Verne loue, moree, panaio .. nih Fary Menihi, nih kriui Vuk Vero, Slashami, Falsh **zaihni**, fylo Smezhom terdio inu branio TT 1577, Mm4a
 ⚡ iz nem., prim. der Zeichen [M. M.]

cajna -e sam. ž ['ca:jna]; P 1, K 1 (MD 1592)
 - ed. im.: cajna; Ⓜ

pletena posoda različnih oblik za prenašanje ali hranjenje česa; košara:

♦ — — vretenska cajna košara, v kateri se hrani material in/ali pripomočki za predenje:
Deutſch. Spindelkorb. *Latinè.* quasillus.
Windifch. vretenska korba, oli **zaina**. *Italicè.* cefto, ſporta MD 1592, O7a
 ⚡ iz nem., prim. srvn. zeine [A. J.]

cakati gl. čakati

calcedoniski gl. kalcedonijski

cancelij [mest. ed.] gl. kancelija

canon — sam. m ['ca:non, im. mn. ca'no:nes]; P 2, K 1 (DB 1584)
 - mn. im.: canones; Ⓟ
predpis, uredba v Katoliški cerkvi; kanon:
 VPullednim Capituli on [Pavel] .. h'timu pèrmejšta enu cillu shlahtnu opominanje, de fe imamo varovati pred Zhlovezhkimi vuky .. Rauno, kakòr de bi on vfilnu bil vglodal, de bi is Rima, inu fkusi Rimlane iméli priti ty sapelauſki, smotni **Canones** inu Decretales DB 1584, III,81a
 ⚡ iz lat., prim. canon [K. A.]

canones [im. mn.] gl. canon

canštirer -ja sam. m ['ca:nštirer]; P 1, K 1 (MTh 1603)
 - ed. im.: canštirer; Ⓜ
na enem ali obeh koncih priostrena paličica za odstranjevanje ostankov hrane iz zobovja; zobotrebec: Dentificalpium. *Germ.* ein

Zanschaber/ Zahnstürer. *Sclavo.* fhzhimfe fobi trebijo. *Carniol.* **Zanfhtirer** MTh 1603, I,409
 ⚡ iz nem., prim. der Zahnstürer [A. J.]

capatati gl. cepetati

capff gl. kaf

capitel gl. kapitelj

caroški gl. koroški

carta* -e sam. ž ['ca:rta -e]; P 1, K 1 (MD 1592)
 - ed. mest.: carti; Ⓜ

popustljivost, prizanesljivost, nežnost:
Deutſch. Verwehnen. *Latinè.* delicatè educare.
Windifch. v'zarti redyti, vjiti. *Italicè.* nodrire & allevare dilicatamente MD 1592, R6a
 ⚡ iz nem., prim. die Zärte [M. M.]

cartan -a -o prid. [car'ta:n -a -o[?]]; P 23, K 9

(KPo 1567, JPo 1578, TkM 1579, DPr 1580, DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

- m. ed. im.: c | ar/är | t | an/án (MD 1592); - rod.: cartaniga;
 - mn. im.: cartani; - or.: cartanimi; - ž. ed. im.: cartana; ->;
 - s. ed. im.: cartano; - tož.: cartan | o (Krejl, Juričič)/u; Ⓜ

Zartan, iga, tener, zarter BH 1584, 54; *Deutſch.* Zart. *Latinè.* tenes[!]. *Windifch.* subtil, **zartán.** *Italicè.* tenero, morbido, molle, delicato MD 1592, X1a; Tener. *Germ.* zart. *Sclav.* subtil, **zartan.** *Carniol.* subtil, **zartan** MTh 1603, II,614
1. ki ima veliko vrednost; dragocen: Kadàr tada vidimo .. kako te fhibe inu gashle to **cartano** Chriftulovo Telo ranaio, imamo rezhi, Pole to fo nafhe krive hude miſli. Inu to bodezhe tèrnie, katero Chriftufu niega fveto glavo bode, fo nafhe gárde besfede KPo 1567, CLXXIb; Dai gnado, de fe iest sa eniga vbosiga Greshnika ſposnam inu iskuſſim, inu de bom ſpraviga moiga Serza grevingo imel zhes vfe moie porodne inu ſturiene grosovite Grehe, inu de tuoie shlahtnu **zartanu** Tellu, inu reishno drago Kry, prau reslozhim TkM 1579, 123b

2. ki vzbuja občudovanje zaradi:

a) lepote, popolnosti; lep: Ty neimash eniga prauiga Karfzhenika Groba shtimati, kakor eno gnusno ſmerdezho ſtuar, tamuzh kakor en liubesnui **zartan** lep pungart, vkaterim fo sgul lepe Roshe inu Lilie vſaiene JPo 1578, I,133b

b) nežnosti; nežen: Ona [Suzana] je pak bila filnu **zartana** inu lépa, Satu ſta ta dva Lotra rekla nje Shlojer prozh vseti .. de bi fe nagledala nje lipoté DB 1584, II,208a / je Bug .. fe zhes nas vfmilil, inu je nam ſvojga Synu dal, na eno takovo priasnivo vilho, fkusi eno **zartano**, zhifto, mlado Divizhizo TPo 1595, I,39

c) prijetnosti, blagosti; prijeten, blag: On ie néki prav ſliihal inu poſluhal ta Evangelion ta **zartan** veſel glaf od Chriftufa, kako da ie Ieſuf en liubesniv priatliv miloſtiv pomozhnik KPo 1567, LXXII

3. ki zaradi mladosti, nedoraslosti ne dosega navadne stopnje moči, izkušnosti; nežen, šibek: Moj fyn Salomon je fhe en mladenizh, inu *fhibak: ta hifha pak, katera ima GOSPDV sydana biti, ima velika biti <*Zartan> DB 1584, I,230b; Moji **zartani** (otroci) fo morali pojti po oftrm poti, ony fo prozh pelani, kakòr ena plejnena zhrèda od Sovra-shnikou DB 1584, II,176b / Tiga GOSPDVA Zebaoth Vinograd pak je Ifraelfka hifha, inu ty Moshje Iuda, njegove **zartane** Mladice DB 1584, II,2b

ℳ iz nem., prim. zart

PRIM. cartana

PRIM. cartno [M. M.]

cartana -e posam. [car'ta:na[?]]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ž. ed. im.: cartana; Ⓜ

ženska, sloveča in spoštovana zaradi veličine, bogastva, lepote: pooseb. Ieft hozhem tebe, ti **zartana** [mesto Tir], v'desheli téh shivih sturiti, ja, k'enimu strahu hozhem jeft tebe sturiti, de nebofh nifhtèr vezh DB 1584, II,72b

ℳ gl. cartan

PRIM. cartan [M. M.]

cartati -am glag. nedov. [car'ta:ti car'ta:m[?]]; P 6, K 3

(BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

– nedol.: cartati; – sed. ed. 1. os.: cartám; – del. na -l m. ed.: cartal; Ⓜ

kot slovarski zgled *s pretirano nego, popustljivo-
vostjo povzročati, da postane kdo zelo
zahteven, izbirčen; razvajati: Zartám,
tati, tal.* Indulgeo, verhenge BH 1584, 116;
Deutfch. Verhengen. *Latinè.* indulgere.
Windich. **zartati**, pregledati. *Italicè.* dar
larga licenza, confentire à piaceri d'altrui,
compiacere MD 1592, Q8b; *Deutfch.* Verhengen.
Latinè. indulgere. *Windich.* **zartati**. *Italicè.*
compiacere, confentire à' suoi piaceri, lasciar
far ciò che vole MD 1592, R1a; Indulgeo. *German.*
verhengè/ nachlassen/ pflegè. *Sclav.* pregledati.
Carn. **zartati**. *Carinth.* perpuftiti, zartlati

MTh 1603, I,701-702

ℳ gl. cartljati [M. M.]

carthuserski gl. kartuzerski

cartljati (cartlati) -am glag. nedov. [cart'lja:ti]; P 2,
K 1 (MTh 1603)

– nedol.: cartlati; Ⓜ

1. kot slovarski zgled *s pretirano nego, popustljivo-
stjo povzročati, da postane kdo zelo zahteven,
izbirčen; razvajati:* Indulgeo. *German.* ver-
hengè/ nachlassen/ pflegè. *Sclav.* pregledati.
Carn. zartati. *Carinth.* perpuftiti, **zartlati**

MTh 1603, I,701-702

2. kot slovarski zgled *prilizovati, dobrikati se komu,
ljubkovati koga:* Blandior. *Germ.* Schmeichlè/
Liebkosen. *Carniol.* **zartlati** MTh 1603, I,175

ℳ iz nem., prim. zärteln [M. M.]

cartljati se (cartlati se) -am se glag. nedov.

[cart'lja:ti se cart'lja:m se]; P 2, K 2 (DJ 1575,
DB 1584)

– vel. ed. 2. os.: cartlaj se; Ⓜ

kdo; s kom **medsebojno se ljubkovati; crkljati se:**

Zartlaj fe ftvoim ditetom, taku fe potle pred
nym bofh moral bati DB 1584, II,165a, podobno tudi
DJ 1575

ℳ gl. cartljati [M. M.]

cartljiv (cartliv) -a -o prid. [cart'lji:v -a]; P 9, K 5

(DB 1578, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– m. ed. im.: cartliv; – ž. ed. im.: cartliva; Ⓜ

razvajen, mehkužen, izbirčen: Ta Shena mej
vami, kir je poprej **zartliva** bila, inu v'lufhtih
shivéla, taku de nej skušila fvoje potplate na
Semlo poštaviti, od zartlivofti inu mehkoté, ta
nébo fvojmu Moshu na fvoih rokah, inu fvojmu
Synuvi, inu fvoji Hzheri volzhzila ditezhe
postfelice, katera je is mej nje laftnih nog
vunkaj prihfla DB 1584, I,115a; *Deutfch.* Verwehnt.
Latinè. delicatus. *Windifch.* **zartliv**. *Italicè.*
delicatus MD 1592, R5b; *Deutfch.* Haickel. *Latinè.*
delicatus. *Windifch.* **zartliv**, prokshen. *Italicè.*
delicatus, tenero, effeminato MD 1592, F7a; imamo
my .. pred GOSPDVA Christufa stopiti, inu
njega profsiti: O GOSPDV, jeft fim en vbog
greifhnik .. odpufti meni moje greihe .. Kateri
taku petla .. ta prou stury, inu nafh GOSPDV
Bug je rad ima. Sakaj on nej taku **zartliu**
kakor my zhlovéki TPo 1595, I,1; Delicatus. *Germ.*
zart/ schleckerhaftig/ welcher der schlecken
vnnd wolluften gewhonet hat/ zärtling. *Sclav.*
prokshen, fladkofneiden. *Carniol.* **zartliu**

MTh 1603, I,405

ℳ gl. cartljati

PRIM. cartljiva

PRIM. cartljivo [M. M.]

cartljiva (cartliva) -e posam. [cart'lji:va]; P 1, K 1

(DB 1584)

– ž. ed. im.: cartliva; Ⓜ

**ženska, sloveča in spoštovana zaradi
veličine, bogastva, lepote:** pooseb. POjdi
doli Gospodizhna ty Babelska Hzhy [mesto
Babilon], fedi doli v'prah, fedi doli na tla.
Sakaj Kaldeerlka Hzhy néma obeniga stolla
vezh, ti nebofh vezh imenovana, ti mehka inu
zartliva DB 1584, II,19a

ℳ gl. cartljati

PRIM. cartljiv [M. M.]

cartljivo (cartlivu) prisl. [cart'lji:vo]; P 2, K 2

(DPr 1580, DB 1584)

– cartlivu; Ⓜ

popustljivo, z razvajanjem: Kadar je en hlapez
od mladufti **zartlivu** dèrshan, ta hozhe potle en
gospodizhizh biti DB 1584, I,327b, podobno tudi DPr 1580

ℳ gl. cartljati

PRIM. cartljiv [M. M.]

C

cartljivost (cartlivost) -i sam. ž [cart'ljji:vost -i];

P 2, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– ed. rod.: cartlivosti; Ⓜ

nežnost, razvajenost, mehkužnost: Ta Shena mej vami, kir je poprej zartliva bila, inu v'luftlih shivéla, taku de nej skuksila fvoje potplate na Semlo poštaviti, od **zartlivofiti** inu mehkoťe, ta nébo fvojmu Moshu na fvoih rokah, inu fvojmu Synuvi, inu svoji Hzheri volzhzila ditezhe poftelice, katera je is mej nje laftnih nog vunkaj prihfila DB 1584, I,115a, podobno tudi DB 1578

℘ gl. cartljati [M. M.]

cartno (cartnu) -ega posam. [ˈca:rtno?]; P 1, K 1

(MD 1592)

– s. ed. im.: cartnu; Ⓣ

nežnost, mehkost: *Deutfch.* Zartigkait. *Latinè.* teneritudo. *Windifch.* **zartnu.** *Italicè.* tenerezza

MD 1592, X1a

℘ gl. cartan

PRIM. cartan [M. M.]

cast gl. čast¹

castvun gl. častno

cataphrig gl. katafrig

catechisem gl. katehizem

catechismus gl. katehizmus

catehisem gl. katehizem

catehismus gl. katehizmus

catholiski gl. katoliski

cbajer -ja* sam. m [ˈcba:jer]; P 1, K 1 (BH 1584)

– ed. im.: cbajer; Ⓣ

kar obsega, vsebuje, je vredno dve enoti; dvojak, dvojača: Binarius, **zbajer** BH 1584, 76

℘ iz nem., prim. der Zweier [J. N.]

cbiblati gl. cviblati

cbifah gl. cbifoh

cbifel gl. cvibel

cbiflati gl. cviblati

cbifoh (cbifoh, cbifah, cvifah) prid. nepregib.

[ˈcbi:foh]; P 5, K 2 (TPo 1595, MTh 1603)

– c | b/v | if | o/a | h; Ⓜ

ki je dveh vrst; dvojen: Tu je en **zbifah** greih. Ta pervi, ker fe Christufu njegovu Ime vsame, inu ga ne hote puftit eniga Isvelizharja inu Iesusa biti. Ta drugi, de fe takovu Ime tem Svetnikom, ja tudi dobru nashim dellam da, kakor de bi imel Christus sam safe en Isvelizhar biti TPo 1595, I,74; Tu je v'fhe enu **zbifoh** ali toppelt resodiveinie, Enu, Boshje, tiga vezhniga, v'figamogozhiga Ozheta. Tu drugu, tiga Svetiga Duha TPo 1595, I,85; Duplex. *Germ.* zweyfach/ doppelt. *Carniol.* **zvfah** MTh 1603, I,452

℘ iz nem., prim. zweifach [A. L. R.]

cbilene gl. cviljenje

cbilingi -ov sam. m mn. [ˈcbi:lingi]; P 2, K 2 (DB 1584, MD 1592)

– mn. im.: cbilingi; Ⓜ

parnost se izraža množinsko **dva pri enem porodu rojena otroka; dvojkca:** *Crajnſki.* Dvojzheta, Dvojzhizhi. *Coroſhki.* Dvojniki, **zbilingi** *Slovenſki, Besjzhki.* Dvojki DB 1584, III,CcIVa; *Deutfch.* Zwilling. *Latinè.* gemini. *Windifch.* dvojzheta, duojzhizhi, *Car:* dvojniki, **zbilingi.**

Cr: dvojki. *Italicè.* gemelli MD 1592, X7a

℘ iz nem., prim. die Zwillinge [A. J.]

cbinglijan -a sam. m [ˈcbingliˈja:n -a]; P 1, K 1

(TT 1577)

– mn. im.: cbinglijani; Ⓣ

pripadnik nauka švicarskega reformatorja Huldrycha Zwinglija; cvinglijanec: S. Iansh .. oftru pryti vfemi grofouitimi Boshymi shtra- ifingami .. vfem tim, kir tu S. Pifmu Falshuio, preurazhaio fomezhuio, kriuu islagaio .. koker tudi per nashih zhaßih ty Papeshniki .. **Zbinglijani**, inu neuerzh[!] ty hinauski .. noui Menihi TT 1577, 507-508

℘ iz lat., prim. zwinglianus [A. J.]

cbinž gl. činž

cbivati gl. cviblati

cbivblati gl. cviblati

cbivel gl. cvibel

cbivlanje gl. cviblanje

cbivlaski -a -o prid. [ˈcbi:vlaſki -o]; P 1, K 1 (TO 1564)

– s. ed. or.: cbivlaskim; Ⓜ

ki odraža dvom; dvomeč: De mi moremo prou is ferza, fprauo Vero, inu fdobrim terdnim Seuupanem .. klyzati na Buga, inu nekar fteim **zbiulaskim** nefadoftim vupanem na to nasho fuetuft, brumo TO 1564, 25b

℘ gl. cviblati [A. L. R.]

cbivlati gl. cviblati

cbivul gl. cvibel

cbivulanje gl. cviblanje

cbivulati gl. cviblati

ce zlog; P 1, K 1 (DC 1585)

– ce; Ⓜ

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja:** Ca **ce** ci co cu DC 1585, A2a [A. L. R.]

cedelc (cetelc, cedelc) -a sam. m [ˈce:delc]; P 3,

K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: ce | t/d | e/è | le; Ⓜ

listek papirja: *Deutfch.* Zedel. *Latinè.* scheda. *Windifch.* **zetèlz.** *Italicè.* poliza, cedula, scaccolo, lifta di carta MD 1592, X1a; Scheda. *Germ.* ein Blatt papier/ ein zedel. *Sclav.*

zedelz MTh 1603, II,476

℘ iz nem., prim. der Zettel [A. L. R., M. Č.]

ceder -dra sam. m [ˈce:der -dra]; P 59, K 6 (TPs 1566, DJ 1575, DB 1578, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)
– ed. im.: ceder; →; – mn. im.: cedri; →; ③

Cedrus. *Germ.* Cederbaum. *Sclau.* Cedrovu drevu, **ceder** MTh 1603, I,236

1. zimzeleno iglasto drevo s trpežnim, dragocenim lesom; cedra: On gre prece mej drevje v'gospd, de **Cedre** posleka, inu vsame Bukovje inu Hraftje, ja en **Ceder**, kateri je saffajen DB 1584, II,18a; Inu ta Krajl je fturil, de je Srebra v'Ieruselemi tulikajn bilu, kakör kamenja, inu **Cedrou** tulikajn, kakör je Murvavih drives v'dolinah DB 1584, I,238b; Pole, Aflur je bil kakör en **Ceder** v'Libani, slöpimi vejami inu s'goštim lyftjem, inu filnu višfok DB 1584, II,74b / pooseb. Hualyte tiga Gofpudi .. Gorre inu v'fi hrybi, Ta rodouytna driueššä inu ty **cedri** TPs 1566, 262b; Ioas pak, Israellki Krajl, je poslal k'Amaziu, Iudoulkimu Kralu, inu je puftil njemu povédati. Ta Glog v'Libani, je poflal **h'Cedru** v'Libani, inu je puftil njemu povédati: Daj tvojo Hzher mojmu Synu k'Sheni DB 1584, I,212a; Inu Smreke se tudi nad tabo veššele, inu **Cedri** v'Libanu (inu pravio) Od tiga zhaffa, kar ti leshifš, nihzhe sem gori nehodi de bi nas poslekal DB 1584, II,6b / bibl. Ieft [GOSPVD] hozhem tudi od vërha tiga višfokiga **Cedra** vseti, inu osgoraj od njegovih vej en mlad v'vèrhizh odtèrgati, inu ga na eno filnu višfoko Gorro saffaditi .. de bo mladice pognal, inu šad prinèššäl, inu en zhafit **Ceder** postal <v'vèrhizh> tu je, nahiga GOSPVDa Criftufa, ta je od višfokiga **Cedra**, tu je, od Boshyga folka, inu od Davidoviga roda> DB 1584, II,67b *simbolično božje ljudstvo, ki je veličastno, vzdržljivo kot cedra*

pren. Gorre fo shnje [vinske trte] fenzo pokrivene inu shnje mladizami ④Boshji **Cedri** <^d**Cedri** Boshji) tu je, Letu Krajleštvu je reftegnenu notar do Libana DB 1584, I,300

2. cedrov les; cedrovina: Kai ie Sittah ali Sittim sa en leis bil, my sdai vletih Deshelah nemoremo prou veiditi. S. Hieronymus pishe, de ie tu en nefrohliu, legak, terden inu leip leis bil. Nekoteri meinio de ie bil ta ner shlahtnishi **Ceder** DB 1578, 70b; Ieft fi hozhem eno veliko hišho sydati, inu široke palazhe, inu fi pufty ukna notèr réšati, inu **s'Cedrom** tablati, inu erdezhe malati DB 1584, II,37b / Mejnišh li de hozhešh satu Krajl biti, kir **s'Cedrom** prangalsh?

DB 1584, II,38a *se postavljaš v razkošjem*

◆ — — **libanski ceder vrsta cedre, po izvoru iz Prednje Azije; libanonska cedra:** De je GOS-PODNIE drevje polnu mokrute, Ti Libanški **Cedri**, katere je on saffadil DB 1584, I,305b

℘ iz lat. prek nem., prim. die Zeder [A. L. R.]

cedilo (cidilu) -a sam. s [ce'di:lo]; P 2, K 2

(MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: cidilur; ③

luknjičasta priprava za precejanje tekočine;

cedilo: Deutfch. Seyhtuch. *Latinè.* colum. *Windifch.* **zidilv.** *Italicè.* colotajo MD 1592, O2b, podobno tudi MTh 1603 [F. N.]

cediti (ciditi) -im glag. nedov. [ce'di:ti ce'di:m];

P 8, K 6 (TE 1555, KPo 1567, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592)

– nedol.: cidyti; – sed. mn. 2. os.: c | i/y | dite; – 3. os.: cyde;

– del. na -l m. ed.: cidil; – mn.: cidili; ③

1. kot slovarski zgled **pretakati skozi cedilo; cediti: Deutfch.** Seyhen. *Latinè.* colare. *Windifch.*

zidyti, preziditi. Italicè. colare, far pafsare per tamigio ò fšamegna MD 1592, O2b

2. kdo; kaj **s cedenjem kaj izločati; cediti:** pren. Vi slipi vodci, kir te muhe **cidite**, to kamelo pag pogalnite TE 1555, 17a; Tako fo **cidili** Mušnice, inu kamele poshirali KPo 1567, CLVII

3. kdo; kaj, (po čem) **spuščati tekočo snov v majhnih količinah; cediti:** inu je s'voje fline **zidil** po Bradi DB 1584, I,162b [F. N.]

cediti se (ciditi se) -im se glag. nedov. [ce'di:ti se];

P 1, K 1 (DB 1584)

– del. na -l m. ed.: cidyl.se; ③

kaj **zelo počasi in v majhnih količinah teči;**

cediti se: ekspr. Inu kadar je ta folk notèr v'gospd bil prišhal, pole, tu **fe** je Med **cidyl**, ali nihzhe nej tigaiftiga s'roko k'uftam nefšel DB 1584, I,156b *tu je bilo medu v izobilju* [F. N.]

cedla -e sam. ž [ˈce:dla]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– ed. im.: cedla; ③

listek papirja: Scheda. *Germ.* ein Blatt papier/ein zedel. *Carint.* **tsedla** MTh 1603, II,476

℘ iz lat. prek nem., prim. srvn. cèdele [A. L. R.]

cedrav -a -o prid. [ˈce:drav -a]; P 2, K 1 (DB 1584)

– ž. ed. im.: cedrava; →; ③

ki je iz cedrovega lesa; cedrov: Inu on [Salomon] je sadaž v'Hišhi eno **Cedravo** šteno fzympral, dvajššeti komulzou dolgo .. Snotraj je bila v'la hišha sgul **Cedrava**, s'dolbenimi labalkami inu s'resanimi Roshami DB 1584, I,186b

℘ gl. ceder [A. L. R.]

cedrni -a -o prid. [ˈce:drni -o]; P 1, K 1 (TPs 1566)

– s. ed. tož.: cedernu; ③

ki se nanaša na cedro; cedrov: v zvezi **cedno drevje** Ta shtyma tiga Gofpudi lomi narefen tu **Cedernu** dreuye, Ta Gofpud reslomuie te Cedre na Libani TPs 1566, 56b *cedrovje*

℘ gl. ceder [A. L. R.]

cedronski -a -o prid. [ˈce:dronski]; P 3, K 1

(KPo 1567)

– m. ed. tož.: cedronski; ③

ki se nanaša na Cedron; cedronski: zemljepisno ime, v zvezi **Cedronski potok** Alli David je béšhal od méfta Ierusalem fvoimi flushabniki inu Lüdmí, inu ie šhal zhes **Cedronki** Potok, na Olnati hrib inu fe ie iokal bridkò KPo 1567, CXLVI *potok Cedron* [A. L. R.]

C

C

cedrov -a -o prid. ['ce:drov -a -o]; P 36, K 4 (DB 1578, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)
 - m. ed. im.: cedrov; - rod.: cedroviga →; - mn. im.: cedrovi; →;
 - ž. ed. rod.: cedrove; →; - s. ed. im.: cedrovu; (V)

1. ki se nanaša na cedre; cedrov: Inu ta Far ima **Cedrou** leis, Ishop, inu Carmashinouo Volno vseti, inu na to gorezho Krauo vrezhi DB 1578, 131a *cedrovino*; Taku je Hiram Salomonu dal **Cedrou** inu Smrekou lejs po vfej njega voli DB 1584, I,185b; Inu Krajl je sturil, de je tiga Sreba[!] v'Ierusalemu tulikajn bilu, kakòr kamenja: inu **Cedroviga** lifša tulikajn, kakòr divjiga figoviga drevja v'dolinah DB 1584, I,191a / v *zvezi cedrovo drevo* Cedrus. *Germ.* Cederbaum. *Sclau.* **cedrovu** drevu, ceder MTh 1603, I,236 *cedra*

2. ki je iz cedrovega lesa; cedrov: Na teifte fhtiri (vogle) je on en frop polushil is **Cedrovih** deflak, na **Cedrovih** Stebreh po redi tjakaj DB 1584, I,186b; Sakaj vy meni nezimprate eno **Cedrovo** hiho? DB 1584, I,228a; naflih hih trami fo **Cedrovi**, nafhe Letve fo Cypreshove DB 1584, I,332b / Aku je ona [Cerkev] en syd, taku hozhemo na njo freberne Palazhe sydati, aku je ona ene Dauri, taku jo hozhemo obtèrditi **s'cedrovimi** Tabelnizami DB 1584, I,334a
 ☞ gl. ceder [A. L. R.]

cedrski -a -o prid. ['ce:drski -o]; P 2, K 1 (TPs 1566)
 - s. ed. im.: cedersku; (V)

ki se nanaša na cedre; cedrov: v *zvezi cedrsko drevo* Ta Prauizhni .. bo raffel, koker enu **Cedersku** driuu na Libanu TPs 1566, 170a *cedra* / v *zvezi cedrsko drevje* Te Gorree fo bile shnega fenzo pokryuene, Inu tu nega veye koker tu Boshye **Cedersku** dreuye TPs 1566, 147b *cedrovje*
 ☞ gl. ceder [A. L. R.]

cef zlog; P 2, K 2 (TA 1550, TA 1555)
 - cef; (M)

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja:** Caf
cef cif cof cuf TA 1550, 5, podobno tudi TA 1555 [A. L. R.]

cegalnat gl. cegalnat

cegel (**cegel**, **cejgel***, **cegal**, **cigel***) -gla sam. m
 ['ce:gel -gla]; P 39, K 9 (TT 1557, TL 1567, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)
 - ed. im.: c | e/é/è | g | e/a/à | l; - rod.: c | é/éj | gla; - tož.: c | e/é | g | a/é | l; - mest.: c | e/ej | gli; - mn. im.: c | e/ej/é/i (DB 1584, III,DaIIIb) | gli; - rod.: c | e/ej/é | glov; - tož.: c | é/e/ej | gle;
 - mest.: ceglih; (V)

1. izdelek, navadno iz gline, za zidanje ali pokrivanje ostrešja; opeka, opečni zidak: Inu kadar oni ne fo neshli pred ludmi, per kateri strani bi mogli nega noter pernefti, gredo gori na to ftreho, inu ga fto posteljo skufi te **cegle** doli pušte umei fredo, pred Iefufa TT 1557, 174; Vy neimate vezh timu Folku Slame fpraulati inu dauati, de **Ceigle** delaio, kakor dofehmal: Nai fami gredo inu febi Slamo vkup sbiraio DB 1578, 52a; Nu, fsturimo **Zègle**, inu je shgimo:

Inu ony fo vseli **Zègle** sa Kamèn DB 1584, I,7a; *Crajnjski. Zejgli Slovenski, Besjashki.* Qvadréli, **zigli** DB 1584, III,DaIIIb; Later. *Germ.* ein Ziegel/ Ziegelstein/ oder Bachenstein[!]. *Carn. zegel* MTh 1603, I,781 / Dezhle pak inu fravve, imajo vfvojeh hifhah oftati, ali kadar imajo na gafso jiti, lipu fermu, hitru inu fnashnu puiti, nikar vfe **zeigle** na ftreihi, ni vfe Vrabze pod ftreho fhtejti TPo 1595, III,128 *se ukvarjati z nepomembnimi stvarmi* / En folk kateri me ferdi, je vfelej pred moim oblzhjem, offrue po Vèrtih, inu kadi na **Zeglih** <**Zeglih**> tu je, na Altarjih, katere fo ony fami febi delali> DB 1584, II,25b
 // ed. **taki izdelki:** Inu Israelkih otruk Valputi .. fo djali: Vy nèmate nizh omanfhati od tiga **Zègla**, kateri imajo inu vfak dan fsturiti DB 1584, I,36b; Kadar je pak Egyptoufki Krajl nym telhke tlake nakladal, de fo morali parft vositi inu **Zeigel** delati, de je on fvoja Méfta sydal DB 1584, II,134a / Egypterji .. fo nym nyh shivot grenjak fturili, s'telhkim dellom v'ylli inu **v'zegli**, inu s'vlakerfhno tlako na puli DB 1584, I,34a

● -- Ako pak hozh le nato, suunanno shtalt, inu dela gledati, inu na Meffo .. Fundament flauti, sidati inu mozh Suetiga Duha Tellefni Sodbi podurezhi: Taku ie saobftoin tuoie naprei vsietie, kako bi **Zegal** pral ali Vodo mlatil JPo 1578, II,86b *delal kaj nesmiselnega, nemogočega*

2. ploščica iz žgane gline za risanje, pisanje; glinena tablica: kadar ie Prorokoual da imajo ludy peliani biti vbabilonsko Iezho, tako ie Vfe to Mefto Ierusalem na edan **Zegal** namalal inu koko ima obleseno biti JPo 1578, II,132b; INU ti zhlovezhku déte, Vsami fi en **Zègel**, inu ga pred fe poloshi, inu *namalaj na njega tu Meftu Ierusalem <*sarišaj> DB 1584, II,61b
 ☞ iz nem., prim. der Ziegel [A. L. R.]

cegelnat (cegalnat) -a -o prid. ['ce:gelnat]; P 1, K 1 (DB 1584)

- nedol. obl. m. mn. mest.: cegalnatih; (V)

ki je iz opeke; opečnat: Ony fo pak notèr prihlhi, inu fo Moaba pobyli, Méfta fo resvalili .. inu polfekali vfa dobra driveffa, dokler fo kamini na **Zegalnatih** Sydeh oftali DB 1584, I,204a
 ☞ gl. cegal [A. L. R.]

cegelni -a -o prid. ['ce:gelni -a]; P 1, K 1 (DB 1584)
 - ž. ed. mest.: cegelni; (V)

ki se nanaša na cegal 1; **opečni:** v *zvezi cegalna peč* Vsami velike kamene, inu je sakoppaj **v'Zegelni** pezhi, katera je pred vratmi Pharaonove Hifhe, v'Tahpanefi DB 1584, II,49a v *prostoru, napravi za žganje opeke*
 ☞ gl. cegal [A. L. R.]

cegelnica (cejelnica) -e sam. ž ['ce:gelnica -e]; P 1, K 1 (DB 1584)

- ed. mest.: cejelnici; (V)

prostor, naprava za žganje opeke: inu je

[David] is Méfta fylnu veliku rupa prozh pelal: Ta folk pak, kateri je notri bil, je on vunkaj ispelal, inu je teifte polushil na shelesne shage, inu grable, inu nashelesne Brane, inu je nje v'eni **Zeigelnici** feshgal DB 1584, I,174b

Ⓢ gl. cegel [A. L. R.]

cegelski -a -o prid. ['ce:gelski -o]; P 1, K 1 (DB 1584)
– s. mn. or.: cegelskimi; ⑤

ki se nanaša na cegel 1; **opečni**: zemljepisno ime, v zvezi **Cegelska vrata** Inu pojdi tja vunkaj v'to dolino, Ben Hinnom, katera pred **Zegelfkimi** vrati lesly, inu prediguj tamkaj te beffede, katere jeft tebi povém DB 1584, II,36b *pred Črepinjskimi vrati*

Ⓢ gl. cegel [A. L. R.]

ceglar -ja sam. m ['ce:glar]; P 1, K 1 (MD 1592)
– ed. im.: ceglar; ⑤

kdor izdeluje opeko; opekar: *Deutfch.* Ziegler. *Latinè.* laterarius. *Windifch.* **zeqlar**. *Italicè.* chi fa de quadrelli MD 1592, X3a

Ⓢ gl. cegel [A. L. R.]

ceha -e sam. ž ['ce:ha -e]; P 7, K 4 (BH 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)
– ed. im.: ceha; →; ⑤

1. lahkotna zabava v družbi, povezana s popivanjem; veseljačenje: Zeha, he, fymbolum, fymposium, zech, vrten BH 1584, 60 / v zvezi v **cehi tovariš** Compotor. *Germ.* ein Zechgesell/ oder Zutrincker/ mittrincker. *Sclau.* v **zehi** tovarifch MTh 1603, I,303 *pivski bratec*

2. znesek, ki se plača v gostilni, zlasti za pijačo; zapitek: pren. Ali ony [Judje] fo je hoteli taku imejti, ony fo dolgu zehali, inu fi sabftoin puftili pridigovati, ali letu fo morali to **zeho** na enkrat plazhati TPo 1595, II,261 *kazen za lahkomiselno, grešno življenje*; Sakaj nah GOSPVD Bug je en dobrutliu olhteer, kateri en zhas to **zeho** sna vupati, on njo pak satu cilu nefheinka TPo 1595, II,160

Ⓢ iz nem., prim. die Zeche [A. L. R.]

cehati -am glag. nedov. ['ce:hati]; P 4, K 2 (MD 1592, TPo 1595)
– nedol.: cehati; – nam.: cehat; – del. na -l m. ed.: cehal;
– mn.: cehali; ⑤

1. kdo lahkotno se zabavati, popivati v družbi; veseljačiti: Deutfch. Zechen. *Latinè.* epulari. *Windifch.* **zehati, lebatl. *Italicè.* bancchetare, far conviti, palteggiate, far collationi MD 1592, XIa; tu, kateru je nym porozhenu pufte ftati, inu nekaj drusiga fture, Gredo ta zhafs fe prehajat, ygrat, **zehat**, kadar bi vhlhli imejli dellati, enu inu drugu opraviti TPo 1595, II,176**

2. kdo lahkomiselno, grešno živeti, ne misleč na posledice: Steim meini ta GOSPVD sufseb tu Mejftu Ierusalem, tu je te Preroke morilu, inu h'pullednimu Boshjiga Synu famiga krishalu .. Ali ony [Judje] fo je hoteli taku imejti, ony fo dolgu **zehali**, inu fi sabftoin

puftili pridigovati TPo 1595, II,261; Lubi drug, fi li ti snal poprej lakomnovati, offernten inu fvojevoldn biti, inu mojo befsédo ferrahtati .. ti fi dolgu **zehal**, lubi muj, plazhaj tu enkrat TPo 1595, II,261

Ⓢ gl. ceha [A. L. R.]

cehmaster gl. cehmošter

cehmašter gl. cehmošter

cehmojster gl. cehmošter

cehmojšter gl. cehmošter

cehmoster gl. cehmošter

cehmošter (cehmošter, cehmojster, cehmašter, cehmaster, cehmojšter, cehmoster) -tra sam. m ['ce:hmošter -tra]; P 15, K 7 (TT 1557, TR 1558, TL 1561, KPo 1567, TC 1575, DPa 1576, TT 1581-82)

– ed. im.: cehmošter; – mn. im.: c/c[?] (TR 1558, R3a) | ehm | o/oj/a | š/s | tri; – daj.: cehm | o/oj/a | š/s | trom; – tož.: cehmostre; – or.: cehm | a/o | š/s | tri; ⑤

kdor pomaga cerkvenemu predstojniku pri upravljanju gospodarskih zadev; cerkveni ključar: Od tiga fo Fary inu **zehmoiftri**! dobru lebali, inu per tim hud konez v'feli, Farmoshter te ifte Cerqui ie od fuiga fuaka vbyen, **zehmofre** fo Turki vieli TR 1558, R3a; Mui Ozha, kadar ie na Rashici S. Ierneia **zehmoshter** bil, ie bil puftil to Cerkou v'fo enimu Crouashkimu Malariu malati TC 1575, 267; Htimu fo ty Fary, Menihi, **Cehmoshtri** inu Meshnary, fa volo nih trebuha, redle pomagali, Steimi leshniiumi zaihni, kir fo prauili inu falsh pryzhouali, kir bi fe per tacih Cerquah bili fturili TC 1575, 202; A. Pridigary imao skerbeti fa boqe, Verni fteimi bogimi inu pridigary kar premorepo odiliti, nekar v'figa od febe dati. B. Spitalmashtri **Cehmoshtri** Scerkounim blagum imao brumni inu fueifti biti TT 1581-82, II,129

◆ – bibl. **cehmošter templja/čez tempelj kdor opravlja nižje službe v judovskem templju; tempeljski služabnik**: Inu on gre tiakai inu gouori fteimi Višshimifary inu **Cehmaftri** tiga Tempļa, koku bi hotel on nega nim ifdati TT 1557, 240; Rezhe [Kristus] k'tim višhim Fariom inu probftom alli **Zehmoifstrom** zhes ta Tempel, inu v'fim ftarifhim Iudov'kim, kijr fo niega bili prihlhi loviti KPo 1567, CL

Ⓢ iz nem., prim. der Zechmeister [A. L. R.]

cejhen gl. cajhen

cejzlca° -e sam. ž ['ce:jzlca?]; P 1, K 1 (MTh 1603)
– ed. im.: cejlzica; ⑤

lišček ali liščku sorodna ptica pevka iz družine ščinkavcev: *Latin.* acanthis, acanthilis, fpinus, ligurinus. *Germ.* zeysel/ zinsble/ zifchen. *Sclav.* **ceifliza** MTh 1603, I,19

Ⓢ iz nem., prim. MTh 1603 zeysel [A. J.]

cel (cel, cejl) -a -o prid. ['ce:l -a 'ce:lo/ce'lo:];

P približno 1400, K 44 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKm 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, MD 1592, TPo 1595, TM 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

- nedol. obl. m. ed. im.: c | e/j/e/ee/é/è (MTh 1603, II,729) | l;
- rod.: c | e/j/e | liga; - daj.: c | e/ej/é/i | limu :c | (TP 1567, A5a); - tož.: c | e/ej/é | l | ø/iga; - mest.: c | e/j/é/é | l | im/em (JPo 1578, II,147b)/im (TPo 1595, III,183); - or.: c | e/ej/é | lim;
- mn. im.: c | e/i/é/ej | l | i/y/e (TPo 1595, II,3); - rod.: c | e/ej/é | lih; - tož.: c | e/j/e/i/é | le; - ž. ed. im.: c | e/ej/é/è | la; - rod.: c | e/ej/é/i | le; - daj.: c | e/ej/é | l | i/ej (JPo 1578, II,87b); - tož.: c | e/ej/i/é/è | l | o/u/ò (KPo 1567, LXIII); - mest.: c | e/ej/é/i | l | i/ej (TO 1564, 92a); - or.: c | e/ej/é | lo; - mn. im.: c | e/i/y (TL 1567, 77b) | le; - rod.: c | e/ej | lih; - tož.: c | e/i | l | e/é (BH 1584, S47); - mest.: celih; - or.: celimi; - s. ed. im.: c | i/ej/e | l | u/o (Krej, Juričič); - rod.: c/s[!] (DB 1584, II,109a) | e/ej/é | liga; - daj.: c | e/j/e | limu; - tož.: c | i/e/ej | l | u/o (Juričič)/ù (ZK 1595, 167); - mest.: c | e/ej/é | l | im/em (Juričič); - or.: c | e/ej/é | lim; - dv. tož.: c | e/i | lej :c | cejli (TPo 1595, III,93); - mn. im.: c | e/j/e | la; - rod.: c | e/ej | lih; - tož.: cela; - mest.: celih; - dol. obl. m. ed. im.: c | e/ej | li; - tož.: c | e/ej/é/è | li; ①

Zilu, id est, integrum BH 1584, 27; *Deutſch. Gantz.*

Latinè. totus, interger. *Windifch. cejl, zeel.*

Italicè. tutto, intiero MD 1592, E4a; Niverfus.

Germ. gantz oder allſampt. *Sclav. ceil, zeel*

MTh 1603, II,729; Abſolutus, perfectus. *Germ.*

aufgemachtet/ vollkømen. *Sclav. zeèl,*

dokonian MTh 1603, I,15

1. ki je v prvotni, pričakovani obliki; cel: Nyu vudi fo bili vfi lipi, **cili** inu shaltalni, Ona fta imeila zhisfe ozhi .. noge lahke tar hitre, roke vmeitalne, redle ferce TT 1557, 13b; imafh ondu GOSPVDV tvojemu Bogu en kamanat Altar sydati, zhes kateri némafah obeniga shelésa potegniti, is **celih** kameniu imafh leta Altar GOSPVDV tvojemu Bogu fesydati DB 1584, I,113b; Ta Hudizh .. je tiga vbosiga loba taku polniga hudih tvorou fturil, de nej en **cejl** blezhizh na njegovu kofhi bil, od podplatou, noter do verh glave TPo 1595, III,156; Impollutus. *Germ.* vnbeſteckt. *Sclav. zeel*, pres madelha ne nazhat MTh 1603, I,980[=680]; Sém .. mojmu foſedu fhkodo delal, opraulal, predragu predal, hudu inu nikar **cillù** blagu dajal ZK 1595, 167

// **ki ni poškodovan; cel:** Prideio tedai ty Sholnery, inu timu peruimu prelomio ta golena .. Kadar oni pag Kiefufu prido, de vidio nega, de ie vshte mertou bil, ne fo prelomili nega golena <Cristufeu Cofti oftano **cile** po tim pifmu> TT 1577, 322; Potle fo ony .. dauri ſaklenili, inu s'Krajlevim pèrftanom ſapezhatili .. Inu Krajl je djal: le li je leta pezhat **cejl**? DB 1584, II,208b / fturi de bom ſpet prau veffel, De v'tih Kofteh bom sdrau ter **cell**, katere fi ti reſbil TFC 1595, CCCVIII

/ Ieft verry de nafhe tellu || Nai fi fegnye bo **cillu** || Iefus nas bo ſpet ofhiuill TC 1550, 161(89a); De bi ta zhloueska Natura taku ſkufi ta Greh iſkashena, inu fe ne obermila, ne bila od Buga, taku bi ona nekar koker ta Iabalka inu te roſhe ne fègnila inu ne vfela konza, Temuzh bi vfelei **cela** lepa oftala TT 1557, ce2a; PAPISTI .. uzchio .. da ie tu fàrce ta duſha iſhe **cèla** atèr[!] sdrava KB 1566, F6 / Syn Boshji .. ftury ſupet **cilu** inu bullſhe, kar je ta Hudizh reſdjal TPo 1595, II,204

// **ki ni spremljen, omejen, okrnjen:** ty Prigary[!] imafio te ludy zheftu opominati, de oni .. zheftu, kadar fo fdraui, inu per **celi** pameti, hti Boshy Myfi perftopio TO 1564, 138a; Enimu principu oli Firftlu .. veliku leſhi na tejm, de gmajn praude per vrednotu tår **cèlè** ohrani BH 1584, S47; Taku ima ta Cefſar nafhimu GOS-PVDV Bogu njegov Regiment tudi per myru inu **cejl** puftiti, inu te ludy na tem nikar muditi, de bi ony Bogu neimejli dati, kar fo Bogu dolſhni dati TPo 1595, II,287 / Stopi k'meni inu me vmori: Sakaj meni je britku, inu meji Leban je fhe **cèl** v'meni DB 1584, I,168b *ſe ne umiram*

2. ki zajema kaj v polnem obsegu; ves, celoten:

enu mahinu quaſſa enu **cilu** teftu kilfilu fturi TL 1561, 34b; Eden ima vseti fvojo polno Peft zhisfe Pſhenizhne moke .. inu **cèl** Veroh, kateri na Shpishnim offri leſhy, inu je ima ſaſhgati na Altarju DB 1584, I,64b / Pred teim bugom Iacopouim, Se gane gible **Cela** femla vſa *P 1563, 189; Drugdi proſhtor[!] neibilu. || po tim iftim **Celim** meftu || temuzh ta Vboga ſhtala TP 1575, B6a; ta **cella** Luna ie ratala koker kry TT 1577, 303; ſkufi Pridigo, tolmazhene inu drukane fe ta S. Euangeli po **cili** Europi ozhitu pridiguie TT 1577, 338; ty Apoſtoli .. nigdir na tém **cejlim** ſvejtu, ſa lete Pridige volo neifo mogli ſhiher biti TPo 1595, I,19 / Kadår fta Maria inu Iosef od Méfta fhla, fta en **celi** dan pres ſkèrbi hodila KPo 1567, LXIb; NOah pak ie ſhiuel po tim Potopu tryftu inu petdeffet Leit, de ie taku negoua **cella** ſtarofst bila, Deuetftu inu petdeffet Leit, inu ie vmerl DB 1578, 8b; Odpufti meni vfe moie grehe, vfe kar fem ieft ſuper tebe vmoim **ceylim** ſhivotu hudiga fturil TKm 1579, 128a; Paulus pag ie oftal duei **cilei** leiti vfui naieti hiſhi TT 1581-82, I,613; O Ierusalem, jeft hozhem Vahtarja na tvoje ſyduve poftaviti, kateri nebodo **cel** dan inu **cèlo** nuzh molzhali, inu bodo na GOSPVDa ſpominali DB 1584, II,24b; prejden fo trye **cejle** dnevi minili, perneſe nafh lubi GOSPVD Chriſtus en drugi, leiſi, fdravi, priafnivi, veſeli pild fabo TPo 1595, II,3 / Vdanashim Euangeliu imamo to fummo vfiga **celiga** Criftufeuiga Euangeliskiga Vuka TR 1558, b4b / ta Boshy vezhni Syn, ie tu prauu **cilu** zhloueftuu na fe vfel TR 1558, H2b *je poſtal pravi clovek* / Poftaua ie Duhouna, ſato tudi hozhe vfe Sarce inu **cel** Duh imeti JPo 1578, II,147b *popolno çſtveno in duhovno zavezanoſt*

// **ki zajema vse sestavne dele, enote česa:** Aku tebe tuie deftnu Oku fimotuie, taku ie išderi uun, inu ie uerfi od febe. Sakai bulshe ie tebi de en tui vud pogine, inu de tuie **cillu** tellu ne bode uershenu uta pekal TT 1557, 11-12; neruezh se ima ta **celi** Catehifmus, tim mladim inu preproftim ludem, prydigati .. Sakai vtim Catehifmi, fo ty neruegshi, potrebnishi inu nuznishi Articuli inu Shtuki te Vere Kerszhanske, řapopadeni TO 1564, 4a; vře Boshye řapuuidi, ta **cela** pořtaua Boshya .. ie řueta, prauizhna inu dobra TC 1575, 374; obena **cela** beřfeda, temuzh le ene Cifře inu Pushtabi fo vřetih Buquizah kriuu pořtauleni TC 1575, (532); Liubens Boshya ima vaulef **celem** Zhloueku rashirena biti, po vřem niegouim Tellesu inu Shiutu, po vřih niegouih Glidih JPo 1578, II,147b; Letu vshe (huala Bogu) imate vřo **celo** Pořtillo Ioanneřa Spangebergia, vnash praui Slouenski Iesik řtolmazhenu .. Ta Simski dell ie řtolmazhil rainik Sebafian Crelius .. Ta druga dua Della pak .. řam iefř .. řtolmazhil JPo 1578, I,)(4a); LETA REGISTER PRAVI, KVLIKV IE BVCqui inu Shtukou vti **celi** Biblij, Vřiga S. Pifma TT 1581-82, II,****3b; Od velikunozhniga Iagneta neifřo řmejli niřter puřiti prebyti, ony fo je morali **cilu** gori pojeřti, ali kar je prebilu s'ognjom selhgati, inu neifřo řmejli obene kořty na nym slomiti TPo 1595, I,300 / kokerř ta Kārřt, taku leta Sakrament ie ima **cel**, taku dobru tim kijř neřo řarij, kokerř Farom deliti inu preieti KB 1566, G4b vse je treba obřajati pod obema podobama / Vře **cele** beřfede te vezherie, nih nei vezh ne mane, koker fo od Euangelifřtu inu S. Paula řapiřane TO 1564, 116a / Bug tiga myru, pořveti vas řkus inu řkus, inu valř °**celli** duh, s'duřho inu s'teleřřom red bodi ohranjen pres tadla <°**celi** duh) tu je, u'vřeh řhtukih, kakor u'veri, lubesni, vupanju, v'beřse-dah, dellih &c. DB 1584, III,112b / ta **celi** Crifřtus vti Boshy inu zhloueski natuři řbugom ozhom inu S. Duhom vřhiua te nebeske zheřti TR 1558, Ka *Kristus kot Bog in kot řlovek* / katera je ta nar veķřha řapuvid, v'**ćelim** Moieřsu TPo 1595, II,243 v *Mojzesovi postav*

// **ki zajema vse řlane kake skupine: Zeli** gmainsi pokorřzhino, Pořtenie dherřat profimo *P 1563, 95; tu vře **cilu** Zhlouefřtu, od take řyle tiga Greha, inu Hudyzha, řuiu mozhio oli řuiu brumo, se ne premore odreshiti ne pomagati TL 1567, 4a; Hvala bodi tebi Iřraelou ohranjenik, kateri ři .. eno **cillo** vojřko Ajdou dal, v'řonatove .. roke DB 1584, II,182a / ta Ozha tukai ie ima řařtopiti, tu **cilu** Bogařtu vti S. Troyci, Sakai .. te try Pershene vtim Bogařtu, bodo vtim S. Pifmu zheřtu Ozha imenouane TC 1575, 99 vse tri bořže osebe / nom pag ie řramota, koker se řđai gody tim řudom, inu tim kir fo od Ierula- lema, inu timu **cilu** Iřraelu, tim kir fo blifři inu delezh po vřeh deřelaha TP 1567, A5a vsef

Iřraelcem; vnuzni klaffary, inu řepelauci .. **cyle** Hyshe preurazhaio, inu vuzhe riřhi, kir fe ne řpodobio TL 1567, 77b; Aku vy Karřzheniki bodete, taku vam bode .. ena **cejla** Vafř ali enu **cilu** Meifřtu řovrařh, inu vam bo vře řudu řturilu TPo 1595, III,167 / tu **cillu** řuinsku kardelu fe kmalu prekuzne utu morie, inu fe uti uodi potope TT 1557, 21

• — Perlořhyte řtim beřfedom **cilu** řerce, Molyte, prořřyte, hualyte prou Boga TPř 1567, A1b *govorite zavřeto, iskřeno*

♦ — bibl. **celi ofer řřgalna daritev, pri kateri se řřřvena řival popolnoma seřže; celosna daritev:** Tedaj bodo tebi dopadli ofřri te pravice, řhgani ofřri, inu **ćeli** ofřri DB 1584, I,292b; ver. **cel/celi zakřament / cela Kristusova veřerja pořveřen kruh in vino, ki se deli navadno med veřřkim obředom; obřajilo pod obema podobama:** VTih nashih Cerquih, fe dili inu daie ta **celi** Sakrament, tu ie, Tu Crifřtuřeu Tellu řteim kruhom, Inu to nega kry řteim Vinom, Vřem glih TAR 1562, 65b; Mi to **celo** Crifřtuřeu Vezherio, tu nega Tellu, inu to kry, vřem vernim inu pokurnim .. daiemo inu dilimo TC 1575, 179; s'tem fo ony řhoteli ta řeslotik obdershata, de je ta Farřki řtan en .. vřřsokeifřhi řtan pred Bugom, kakor teh dřuřih gmainsi Karřzheniku, kir (kakor ony meinjo) ta **cejl** Sakrament, ali obei řhtalti imajo, inu ty drugi Karřzheniki, kakor řhlehtniřhi řudje le na tem edinim řhtuku od Sackramenta morajo řadořti imeřti TPo 1595, II,125

3. ki nastopa v najveřči mořni meri ali v najbořři mořni obliki; popoln: Nas ye dořti/ kir fe řđymo dořte nam dobru gre/ de imamo prauo **cillu** inu řerdno vero TC 1550, 45-46(31-31b); Ta Vera inu řpořnane S. Tomasha ie prou inu **cela**, kir ie dial Crifřtuřu, Ti ři mui Gofřud inu mui Bug TR 1558, aa; mi tebe **vcelei** pokorřřzhini prořřimo De ti řetu Deite .. hohzes do konza obdershata TO 1564, 92a; VVkaite timu Gofřudi vře Deřeše .. Prydite pred nega oblyřhie **ćelim** veřelieim TPř 1566, 179b; řerdno Vero inu **ćelim** vupanem řhakate, na Boshyo guishno pomuzh, inu na odreshituuu od vřiga slega TL 1567, Bb; Boshya lubefan inu řilost ie **cela**, popolnoma, pres mere inu pres konza TC 1575, 100; mi řmo Gofřudi Bogu **celo** inu popolnoma pokorřřzhino dolřhni TC 1575, 130; kluzhi pomenio **celo** oblast. Obtu komu on [Kristus] nebeřřa odpre oli řapre, timu niřže ne bo odperl oli řaperl TT 1577, 286; řeta Euangelium .. kashe prauiga Meřřyo .. ker nas more .. prauizhne inu řsuelizhane řtoriti, ako .. fe volno ktei **celey** vřifokoi Dobřuti Crifřtuřu Boshyemu řynouu obernemo JPo 1578, III,87b; Kadar pak Vera h'grevingi pride, de se řhlovik řpet s'Crifřtuřevo řmartro inu řařřuřenjem trořřta: taku je Pokura **cela**, popolnoma, Karřřhanřka inu řsvelizhanřka DB 1584, I,5Vb; Taku .. gre tu pravu dopolnenje te Pořtave .. Aku vřhe řih

takovu dopolnenje sa tiga meſa volo, ſhe nikar **cilu** nej, inu je nepopolnoma, taku ſi je vſaj Bug puſty dopaſti, sa volo te Vere na Chriſtuſa TPo 1595, 1,69 / Menihi .. neframnu pridiguio, de nih Orden, Stan inu Menihſtuu, ie ta prau **celi** Kerſzhanski Stan, kir popolnoma inu vezh ſturi inu doperneſſe, kar ie Bug ſapouedal TAr 1562, 86b

// **ki je brez napak, pomanjkljivosti; popoln:** PROSIM tada vſakateriga dobriga kārſchenika .. da ſi puſti leto Piſmo, inu naſhe ſvęſto delo .. ſai nekulikō dopaſti .. Zhe ie pak ky kai ſice ref pregledanu, kakōr obeno Zhlovefko delo nei ſkusi **celo**, to Bog inu brumni Lūdie ſgnado popravijo KPo 1567, VIIb

// **ki ima pozitivne moralne lastnosti v največji možni meri; popoln:** Bodite veſſeli, bodite **cely**, troſhtate ſe, bodite ene misli TL 1561, 73a; vſi pridemo k'eni Veri, inu ſposnanju Sinu Boshijga, k'enimu **čelimu** Moſhu KPo 1567, XCb; Tu volnu terplene pag ima terdnu obſtati do konza, de bote popolnoma inu **cily**, inu de ne imate obeniga pomankane TT 1581-82, II,309

// s predlogom, pogosto v zvezi s **srce izraža visoko stopnjo čustvene/duhovne zavzetosti za kaj; ves:** Ti imash Boga tuiga Goſpudi lubiti **fcelim** tuiem ſercem, inu **fcelo** tuio duſho, inu **fcelo** tuio miſlo TE 1555, 15a; Htebi ieſt klizhem is **ceile** miſlj, gmerai ti meni moio Vero TKM 1579, 91b; en Levit pride .. **s'celo** ſheljo fvoje duſhe na tu mejſtu, kateru bo GOSPVD iſvolil DB 1584, I,110a; letaku govory GOSPVD: Preobērnite fe k'meni is **sęliga**[!] ferza DB 1584, II,109a; vuher, lakomnoſt, nezhiſtoſt .. **s'cejlo** mozhjo, ja vezh kakor poprej nekadaj pod Papelhtvom fe dopernalha TPo 1595, I,116; Kadar .. fe ti **s'cejlim** ferzom na Boshjo beſedo podalſh, ti njo pred vſeimi rizhmy lubiſh, toifto sa ta nar viſſokeiſhi inu vekſhi ſhaz derſhih[!] .. taku bode Chriſtus .. tebi vtvojem ferzej .. pridigoval TPo 1595, III,175

♦ — ver. cel/celii odpustek **i**, protest. **odpuſćanje vseh grehov, ki ga je vernik deležen zaradi vere v Kristusa:** Le ſam Criſtus ie ta prau Srednik vſe[!] Vernih pred Bugom, le nega Teſtament, kry inu ſmert, nas prou zhiſty, poſuezhue, nom dobiua **celi** odpuſtik inu ta vezhni leben TT 1581-82, II,287; Kadar ſi pak nam Grefhnikom, Tvojo miloſt ponudil, inu ſi tvoim dolſhnikom, **cell** odpuſtik oblubil. Tiga ſe tērdnu troſhtamo DC 1584, CCV; **ii.** katol. **popolno odpuſćanje časne kazni za grehe, ki ga Katoliſka cerkev podeli verniku, če ta izpolni za to določene pogoje; popolni odpustek:** ty nashi Starishi [so] ob vſakim Plumbarti, tu ie vſeſei zhes 50. leit Vrym, po **celi** odpuſtig Rumali inu ta Papeſhou ſhegen pryeli TC 1575, 249 **4.** ekspr. **poudarja pomen samostalnika, na katerega se nanaša; cel:** tu Odreſhituu te kry Criſtufeue bi niſhter ne velalu, Inu bi ta nasha della vezh, koker ta Miloſt Boshya velala .. S.

Auguſtin ie od tiga **cele** buque piſſal TAr 1562, 51a; kadar kei edan groſouito padſhi Ruko ali Nogo ſlomi, tako ga Liudye .. troſhtao rekozh: Hualo Boga da neifi Glave vſlomil. Sletem gouoreniem nekaſheio, da bi ſe oni niegoue nefrezhe veſelili, ſamuzh veliko vezh tega, da ie **celimu** pogublieniu inu Smarti vtekal JPo 1578, III,34b; Is njegoviga prekletiga trupla fo tudi zhęrvje raſli, inu je gnil ſ'velikim beteshom, de fo **čeli** koſlſuvi od njegoviga Trupla padali DB 1584, II,200b; Hozhe taku nam vtakovi figuri ali pomineinju ta **cejli** prid ali nuz, inu ta pravi ſad tiga Terpleinja naſhiga Goſpuda Chriſtuſa naprej namallati TPo 1595, I,300 / mi vſi ſmo **ſcelimi** polnimi rokami vſe naſhe grehe na nega [Kristusa] poluſhili, inu nega vunkai vpufzhaou tiga terplena inu ſmert poſlali DPa 1576, 50b **PRIM.** celo^{1,2} [A. J.]

celen (cilen) -a -o prid. [ce'le:n[?]]; P 1, K 1

(MTh 1603)

— nedol. obl. m. ed. im.: cilen; ☉

pristen, pravi, čist: Sincerus. *Germ.* gantz rein/ vnverfelfcht/ vnverfeert/ lauter/ auffrichtig.

Sclav. **zilen** MTh 1603, II,520-521

PRIM. celno [M. M.]

celibat -a sam. m [celi'ba:t]; P 1, K 1 (KB 1566)

— ed. im.: celibat; ☉

stanje neporočenosti, zdržnosti od spolnosti iz verskih razlogov; celibat: PAPISTI .. uzchio, da ie ſtoprav ilhe vezh drusih Artikulov, od Maſhe, kadila .. godovnih poſtav, **coelibat.** &c .. kateri bi fe taku dobru imeli verovati .. koker tu ſamu ſvetu Boshie piſmu KB 1566, E8

☉ ie lat., prim. caelibatus [A. J.]

celiti (celiti, ciliti) -im glag. nedov. [ce'li:ti/ce'li:ti

'ce:lim]; P 5, K 3 (DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

— nedol.: c | &/i | liti; — sed. ed. 3. os.: cę[!] (MD 1592, V7a) ; cal[!] (MTh 1603, I,253); ☉

v nedoločniku **delati koga/kaj celega/celo, navadno**

rane; celiti: Ali Syrerji fo Iorama pobyli, de fe je vērnil, de bi fe puſtil **čeliti** v'Isreeli: Sakaj on je imēl rane, katere fo njemu bilē vſękane v'Rami DB 1584, I,243b; *Deuſch.* Wunden hailen. *Latinē.* mederi. *Windifch.* **ziliti.** *Italicē.* guarire, ſanare, riſanare MD 1592, V7a

// kdo; kaj **zdraviti:** Medeor. *Germ.* heilen/ mit Artzney gefund machen/ artznen. *Sclav.* **ziliti** MTh 1603, II,35 / *Deuſch.* Wundartz. *Latinē.* chirurgus. *Windifch.* aryat[!], kēr ramzēll[!]. *Italicē.* cirurgico MD 1592, V7a *ranoceknik;* Chirurgus. *Germ.* ein Wundartz. *Sclavon.* arzat, kērramzal[!] MTh 1603, I,253 [M. M.]

celjski (celski) -a -o prid. [ce:ljski]; P 2, K 2

(TR 1558, TC 1575)

— m. mn. im.: celski; ☉

ki se nanaša na Celje; celjski: v zvezi **celjski knezi**

nu she fdai vidimo inu slishimo poufod, de katera Gospozfhina .. nemiloftiuu fuiemi kmeti inu pokorniki okuli hodi .. hud konez vľamo .. koker fo ty **Celski** knefi .. vľi poginili inu konez vľeli TR 1558, X4a *celjski grofje, ki so pridobili naziv državnih knezov Svetega rimskega cesarstva*; Ta Vogerska, Crouaška, Slouenska inu drufih deshel Gospozfhina, koker ty **Celski** Knefi fo bili, kir fo ųtemi bořmi, vľo fylo, kriuižo obhaiali, tu nih pofyli iemali, nih Szhere inu Shene fylouali, Inu naiři fo po odpuřtkę Vrym hodili, Bogate Cloštre inu veliku Caplany ųhtifitali, fo vľi ųnih Imenom inu ųtanum řatreni inu hud konez vľeli TC 1575, 333 [M. M.]

celno (cilnu) prisl. [ce'ľno:]; P 1, K 1 (MTh 1603)
– cilnu; ①

prav, zvesto, pořteno: Sincerę. *Germ.* auffrichtiglich/ getrewlich. *Sclau.* **zilnu** MTh 1603, II, 521
PRIM. celen [M. M.]

celo¹ –ęga posam. [ce'ľo: 'ce:lega?]; P 1, K 1
(JPo 1578)

– s. ed. rod.: celiga; ②

kar ni spremenjeno, omejeno, okřujeno;
celo: kadar Chriřtus ųniegouo Befedo pride, tako on te Vęřti neoskruni, pameti nesmeni alli nepremakne, sařtopnosti ne smoti, rasuma nerasdeye, kakor ty kriuižhni Vzheniki inu Lashniui Predigarij, Kateri vľe slome, premakneio, inu raserdio, da celo nishtar **celiga** nepuřte JPo 1578, II, 20
PRIM. cel [A. J.]

celo² (cilu, celo, celu, cilo, ceju) prisl.

[ce'ľo:?]; P ↘, K ↘

– c/ľ [ ] (TM 1555, A2b) | i/e/ę/ej/y (Trubarj (MD 1592, S3b)/j

(TPo 1595, II, 125) | / / u/o/ę (KPo 1567); ③

DE ADVERBIIS .. AFFIRMANDI .. **zilu**, planę BH 1584, 155; *Deutfch. Gar. Latinę*. omnino. *Windifch. cillu. Italicę*. affatto, a punto, al tutto, che non vi manca niente, compiutamente MD 1592, E4a; Omnino. *Sclav. cillu.*

Germ. gantzlich/ ganz vnd gar MTh 1603, II, 166

1. izraća odsotnost kakršne koli omejitve; popolnoma, povsem: vtım kerřtu bode nalř ta řtari zľouik neuidezhe vmoryen řteim grehom/ de ta greh **cillu** ře potopi TC 1550, 65(41a); Oni fo pag **cil**u od uuma ųhli TT 1557, 177 *povsem se jim je zmeřalo*; Sakai Chriřtus ie prishal na ta fueit tiga Verniga zľoueka **cilu** ofdrauiti na dushi inu na teleřřu TR 1558, Yb; dořti Mogoziřih Celřarię inu Kraleu, kir fo dořti Iogrou inu Martirnıkuo vmurili, fo vľi hud konez vľeli, inu nih oblařt ie **cilu** poginila TR 1558, Z2b; ta zľouik, kadar vmerie, **cilu** konza ne vľame inu ne pogine, koker ta ųhiuina TR 1558, P6; Ta diuy Preshizh is gořda ga ie [vinograd] **cy**lu preril TPř 1566, 148a; Nih Ime vtım drugim Porodu bo **cilu** pobriřřanu TPř 1566, 202a; obtu taka Turřška inu Papeřška Vera .. na Sodni dan bo

cilu řauerřhena inu konzhana TL 1567, 51b; Bog nozhe obeniga tudi taciga velikiga Gręřhnıjka **cel**ę savrezhi KPo 1567, CLIII; Nei ga bilu nikuli, kateri bi ře nee [zastopnosti] **cillu** bil isvuzhil DJ 1575, 102; Kateri ře pak teiřei [řluži te kařtę] supar pořtaue. Ty budeiu řterdnim Kamanom řtreni, inu hkonzu **cello** řatreni, da pogineiu JPo 1578, II, 45b; de ře tuoij milořtiui voli .. **cilu** vřpohľeřzhini moiga řerza poduřřhem TKM 1579, 2b; Ięsus ie tudi govoril: Vřše řem vľe **cillu** dopolnil DC 1579, 77; Taku ře je Semla **cel**lu bila ofľuřhila na ředmi inu dvajřřeti dan drusiga Męřza DB 1584, 1, 6a; Sakaj my gręřu nevmęřjemo **cillu** prozh, řamuzh kadar Męřsu tudi teleřnu vmerje DB 1584, III, 84a; Natu jeřt tebi, ő Bug, **Cillu** ře porozhim DC 1584, CCXL; Na tu tedai pride .. en **cilu** nou inu řvet leben TPo 1595, III, 86 / nalřa dobra della řa uolo tiga greha vķaterim řmo pözheti .. nei fo pred bugom **cillu** dobra inu popelnomna řturyena TA 1550, 16; oben zľlouik, nei mogel od řam řebe veiditi, De ie Bug take Vole, dober inu **cilu** Milořtiui, pruti vľem Ludem TC 1555, D7b; De ta perui zľlouik ie bil řtuarien od Buga, **Cilu** Moder, řařtopen, kunřten, Suet, Brumen, Prauizın TT 1557, 12b; aku glih poufod, vľeiei inu **cilu** nei pres Greha TT 1557, ř4b; Veruieimo, inu ře **cilu** řanęřřemo, de Bug Ozha ie nom milořtiui TR 1558, H4b; Nekar ta nasha Prauiza/ temuzh ta Chriřtufeua/ .. nas **cilu** brumne řturi pred Bugom TR 1558, M3a; Inu de per tim **cilu**, terdnu inu řtonouitu Veruie TR 1558, P3b; Bug hozhe de te nega řapuuidi **cil**u řcelim řercem, řcelo miřřalio, fo ufo mozřio popolnomna bodo derřhane TR 1558, Q2b; Mi ne řmo fo vľem inu vľeiei **cilu** inu volnu pokorni Bogu TAR 1562, 34a; Letimu Vuku .. fo ty Papeřhi, řhcořfi inu Farij **cilu** řubper TAR 1562, 94b; Vķaterim veřzhnim ľebnu bomo **cilu** prořti od Grehou, od řmerti .. od vľe reue TO 1564, 54a; Pole, ľeřř řam **cel**lu krivizhan pözhet, inu Gręřhnıka me ie moia mati rodila KB 1566, F3b; My řmo **cillu** vľi řřkasheni DC 1579, 19; Kar je vřše piřřaniga priřřhlu od **cillu** zľernih ali belih [od drobne řivine], tu je imęľ njeęou lon biti DB 1584, 1, 20a; ľeřř ľeřřim inu řřim **cillu** s'myrom DB 1584, 1, 280b; nekoteri .. Katerih pogublenje je **cillu** po pravici DB 1584, III, 82b; EA certifsima putabo quae ex te cognovero. Kotęre rezhi bom od tebe řařtopęľ, teiřte bom, sa **cilu** řeřnızhne dęřřhal BH 1584, S32-33; Ta mora pravu Karřřzhanıko vero imeti. Kateri toiřto **cillu** inu zľiřtu nederyř: Ta bo pres zľvıla vekoma pogublen TIC 1595, XXX; de bi ře .. imeli .. vuzhıti Katechıřmou, kir Luthrovımu **cillu** pruti řtoje ZK 1595, 9 / Sakai muie ľedauię ře **cillu** řuřhe TPř 1566, 74a

// **izraća polnost, ne samo delnost**: kar kuli Bug ie tim .. Ozhakom obľubıl .. Tu iřtu vľe, ie on tim řıim İraelskim ľudem, **cilu** dal inu

iskafal popolnoma TR 1558, e3a; Vtim 17. [kapitulu] ie tu Ceflarsku Papeshtuu .. **cilu** od fazhetka do konza ven Pild vkupe šapopadenu TT 1577, 254; Berite vi leta Capitul **cillu** TT 1577, 474; onu vse **cilu** inu škusi more konez vseti TPo 1595, I,112; po tuji prevodni predlogi es werde **ganz** vnnd gar zu boden gehen LH 1566, I, LXVII; Omnis. *Germ.* aller/ ein jeder. *Sclav.* **cillu**, vfi MTH 1603, II,166

● — celo končati narediti, povzročiti, da kdo/ kaj neha obstajati; uničiti: Vfdignisse gori na nuge, konzhai nee **cilu** TPo 1566, 133b; néma naprej obene povudnje biti, de bi **cillu** Semlo konzhal DB 1584, I,6b; *Deutfch.* Vertilgen. *Latinè.* delere. *Windifch.* satréti, **cillu** konzhati. *Italicè.* disfare, diftruggere MD 1592, R5a

2. izraža:

a) (zelo) veliko mero ali visoko stopnjo:

zelo: Ampag nih ferce ie **cilu** delezh od mene TC 1555, H4; eno shibko inu **cilo** mahino Vero imam TC 1555, I5; Nerpoprei, kir oni ta ferd Boshy inu ta Greh ša nishter, oli fa **cilo** mahino rezh dershe inu shazaio TT 1557, xa; Koker od tiga **cilu** lipu inu šafstopnu S. Paul .. gouori TR 1558, L3a; Cristus .. ie **cilu** malu Iudou hti Veri vnega preobernil TR 1558, d2b; koku fe ta Syn Boshy .. pruti tim lubim Otrozhizhem, **cilu** periafnuu inu lubefniuu dershi TC 1575, 413; Maihin zhas sa ne voilo delash inu fe trudish, ali **cillu** skorai bodesh ne šadou vshiuall DJ 1575, 25; Stem ker ie leta Slepaz rauan pota fidel inu petliial, na snanie daie, da šo ta zhas Iudie **celo** hudo Itali vfuoin deshelskim regimentu, inu da neifo sa vboge nishtar skerbeli JPo 1578, I,78b; Leto ie **celo** kratka Molitau, ali ie filno mozna JPo 1578, II,152; Ieft **cilu** dobru veim TRM 1579, 123a; Leta fem vene **cilu** mahine Bukuice .. poštavil DC 1579, A6a; Inu Bug je vidil vse, kar je on bil šturil, Inu pole, onu je bilu **cillu** dobru DVB 1584, I,2a v *najvišji meri*; Amnon je nje **cilu** foverafh poštall DB 1584, I,174b; Ti fi vfa **cillu** lépa DB 1584, I,333a; Stakimi Predigami inu exempli nam špet ty lubi Preroki **cillu** bogatu šlushio DB 1584, II,+11b; dellu bi reklu od fvojga Lonzharija: on me nesná. Nu, šhe je sa en **zillu** kratik zhas djanu DB 1584, II,11b; homo egrege impudens, En **cilu** neframen zhlovik BH 1584, S54; *Deutfch.* Vraht. *Latinè.* decrepitis. *Windifch.* **zilu** itár. *Italicè.* vecchifsimo, vecchiarello, di moltifsimi anni MD 1592, T4b; ty šleipzi, kateri raunu taku mallu ob puldne, kakor vtej **cilu** temni nozhi vidio TPo 1595, III,199; Tu je en **cilu** leip text TPo 1595, III,85; On pravi ie dopolnenu, Vfe kar je bylu pifšanu, Od prerokou **Zilu** sdaunu TRC 1595, CLXXVII / Sakai ieft nemam nikogar, kir bi taku **cilu** muie mišli bil TL 1567, 28b; Taku **celò** šapufchen šam Chrištuf vmérie KPo 1567, CLXIII; je Abraham .. le škusi famo Vero pravizhen poštal, taku **cillu**, de je on ..

le sa volo njegove Vere, sa pravizhniga hvalen DB 1584, III,80a; Taku **cilu** šleipe ozhy .. imajo TPo 1595, I,170

b) s pridevnikom ali prislovom v osnovniku *najvišjo stopnjo lastnosti*: At fi adduntur ad positium particul particulae, vifluku, mozhnu, **cilu**, ac pre, fit fuperlatiuus BH 1584, 41; Vifšoku. **Cilu**, Mozhnu, Pre Brumén, probišimus BH 1584, 42; DE ADVERBIIS .. COMPARANDI .. **zilu** dobru, optimè: **zilu** hudu, pešimè BH 1584, 157; *Deutfch.* Best. *Latinè.* optimus. *Windifch.* ner bulshi, **cilu**, mozhnu, vifluku, predobar. *Italicè.* ottimo, buonifsimo MD 1592, B2a

PRIM. cel [F. P. s sodelovanjem M. M., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

celo³ (cilo, celo, celu) čl. [ce'lo:]; P ↘, K ↘

– c | i/e/é | l | u/o/ò (KPo 1567); Ⓜ

1. poudarja pomen besede, na katero se nanaša: Kateri tiga neftore, štemi hozhe Chrištus Poglauiza teh Pafitrieu, **celo** ftrashno Raitingo darshati JPo 1578, II,38b; Ieft vejme de fe bodo nekater **cilu** premodre glave našle, katere bodo leto Poftilo inu tolmazhovainje .. tatlali TPo 1595, I,():(5b)

// z nikalnicou *poudarja zanikanost; sploh*: Potle de ti **cilu** obeniga dobriga della ne moresh imeiti, Samuzh de Bug ta ifta da TT 1557, u2b; Maria .. ni **celò** obene pomuchi od drugih imela KPo 1567, XXXVII; Daruui tih Neuernih timu nar vishimu **cillu** nizh nedopadeo DJ 1575, 147; Ieli tudi Farisei lete tri shtuke imel na febi? **Celo** nijednoga JPo 1578, II,137b; Neima **celo** obedan vbogi mey vami biti JPo 1578, I,79a; Kaj je tedaj? Ie li mi vezh velamo? **Cillu** nikar DB 1584, III,82b; Ne li tedaj **cillu** obeniga modriga mej vami? DB 1584, III,91b; ali ne hozhe li nyh vezh sa fvoje Mlaihfe dershati, de šo taku dolgo per njemu bily, inu vřaj vener taku **cilu** ništer neifo ohranili? TPo 1595, III,118; Iesus **cilu** ništer satu ne mara TPo 1595, III,173; Inu na tem **cillu** nizh nezviblamo ZK 1595, 164; Aku pak **cillu** obeniga Greha na febi nevelh ZK 1595, 168

2. izraža podkrepitev trditve; res: dobra dela, katera fe škusi Gnado Boshio šture .. šo **celu** potrebna inu pridna ktimu, da šhnimi sa našfe Gréhe sadošti šturimo KB 1566, G3b; Mashouane Papesšku, Cardinalsku, Skoffšku, Farsku, Menisku, ie **cilu** preuezh dellu, hinausku, norsku, Malikousku, ifpazhenu, zhudnu, Oli tim preproštim fe lipu vidi TC 1575, 506; Hozhli ti .. da mi ta lubesniui dragi Euangelion od Milošti Criftufoue .. prau křarzu perleshe .. tako ie **celo** trebi, da poprei moio nadlugo vem JPo 1578, I,12b

// v vprašalnem stavku *izraža dvom o veljavnosti trditve; res*: Ako ie to **celo** potreba? Refnizhno da ie JPo 1578, I,73a

● — preg. Quod differtur non aufertur, To ie: Kar fe dolgo sanasha, to fe **celo** ne odnasha

JPo 1578, I,10b

3. stopnjuje povedano z dodatno, navadno močnejšo trditvijo; celo: kateri ie taku fylnu od nih doftih falsh hudih kerfzenikou fđai fashpotouan, fauershen, fourashen inu **cilu** fnogami poteplan ^{TM 1555, A2}; Per tim famezhuuo te Vuzhenike .. kir te Kerfzenike[!] .. vezh ne hote vto Gmaino Kerfzhansko puftiti, Temuzh **cilu** vfo miloft Boshyo odpouedaio ^{TAr 1562, 38b}; Raihni ta zhaf kai drusiga sablfoñ delαιο, alli **celò** prasnueio, kakòr da bi fhli v'uinograd ^{KPo 1567, XCb}; Simeon dobro gouori, da .. budo .. fšrelali, vzhafy tudi sadeli, alli nikuli prestrelili, inu **zelo** poftrelili ^{JPo 1578, I,29b}; Criftus .. je .. na veliki zhetèrtek vezher vloulen .. inu h'pušlednimu **cillu** na krish .. pèrbien ^{DB 1584, I,284b}; fe dobru vej, de fo takovi ludy per fđravim shivoti Boshjo Befsédo sa lubu imejli, teh S. Sacramentou neifo ferrahtali, inu ficer fo .. **cilu** en Karfzhanfki leben pelali ^{TPo 1595, III,203} [F. P. s sodelovanjem M. M., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

∖ **celo²⁻³** P približno 2400, K 44 (TC 1550, TA 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TP_s 1566, KB 1566, TC 1567, KPo 1567, TL 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DP_a 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, TP_s 1579, DC 1579, DBu 1580, DP_r 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DC 1585, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TiM 1595, TiC 1595, ZK 1595, MTh 1603); prevladuje prisl.

celoba -e sam. ž [ce'lo:ba -e]; P 1, K 1 (*P 1563)

-ed. tož.: celobo; Ⓜ

lastnost celega; celost: Koker solnze fcsus glash gre || Sto fuoio fuetlobo :/: Glash tafe vfai ne vbie, || Shrani fuoio **zelo** *P 1563, 75 [M. M.]

celost (cilust) -i sam. ž [ce'lo:st]; P 2, K 2 (TL 1561, TT 1581-82)

-ed. tož.: ci/lust; Ⓜ

lastnost celega, popolnega; popolnost: Sakai mi fe uešfelimo kadar smo mi shibki, ui pag mogozhi, Inu mi tu iftu shelimo, tu ie, to uasho **cilluft** TL 1561, 73a, podobno tudi TT 1581-82 [M. M.]

celter -ja*/-tra* sam. m [ce'ltɛr]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

-ed. im.: celt | è/e | r; Ⓜ

kljusaje stopajoč (tovorni) konj; kljusač: *Deutsch.* Zelter. *Latinè.* equus gradarius. *Windifsch.* **celtèr.** *Italicè.* chinaea, vbino, cavallo che ha il portante ^{MD 1592, H1b}; Equus gradarius. *Ger.* ein zelter. *Carniol.* **celter** ^{MTh 1603, I,477} & iz nem., prim. der Zelter [M. M., K. A.]

cena -e sam. ž [ce'na -e]; P 8, K 4 (DJ 1575, JPo 1578, DB 1578, DB 1584)

-ed. im.: cena; →; Ⓜ

vrednost česa, izražena v denarju; cena: kar ta Leita .. mogo roditi, taku dragu ti ie on [tvoj brat] ima prodati. Po tem aku ie she veliku Leit, ima **zeno** veksho štaiti

DB 1578, 108a; ony fo s'vagali, kuliku fim jeft velal, trydešft Srebèrnikou .. Ay ena lépa **Zena**, sa katero fim jeft od nyh v'zinen ^{DB 1584, II,129a} / Mnogiteri speruiga dobro **zeno** kupi, ali ie potle sadofti dragu mora plazhati ^{DJ 1575, 80 poceni} / Ozhitniki fo bili Zolnarij .. fo .. sa vzinieno zhislo dinaryeu zol imeli .. Ali .. ie ta takoua **cena** denarieu vzhafu preuelika bila ^{JPo 1578, II,100 včasih} so zahtevali preveč [M. Č.]

cedrati -am glag. nedov. [cen'dra:ti]; P 1, K 1 (MD 1592)

-nedol.: cendrati; Ⓜ

kot slovarski zgled **udarjati po strunah; brenkati:** *Deutsch.* auff Saiten schlagen. *Latinè.* fidibus canere. *Windifsch.* **zendrati**, na fstruni brénkati. *Italicè.* suonar sù le corde ^{MD 1592, M4b} [M. Č.]

ceniti -im glag. nedov. [ce'ni:ti]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

-nedol.: ceniti; Ⓜ

kot slovarski zgled **določati denarno vrednost; ocenjevati:** *Deutsch.* Faillen. *Latinè.* liceri. *Windifsch.* **zeniti.** *Italicè.* offerir prezzo

^{MD 1592, D4b}, podobno tudi MTh 1603

PRIM. cenjen [M. Č.]

cenjen (cinen) -a -o del. [ce'nje:n -a]; P 1, K 1

(TAr 1562)

-nedol. obl. ž. ed. or.: cineno; Ⓜ

ki se mu pripisuje poseben pomen, posebna vrednost; cenjen: Vi veifte, de ne fci vi fteim hytru minezhim Srebrom oli Slatum odresheni od vashiga lizhkakiga rounana .. temuzh fto drago **cineno** Kryo Criftufeuo ^{TAr 1562, 7b} **PRIM.** ceniti [M. Č.]

cent -a sam. m [cent'ce'nta]; P 141, K 10 (TE 1555,

TM 1555, TT 1557, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595)

-ed. im.: cent; →; -dv. im.: centa; →; -mn. rod.: centov; →; Ⓜ

1. v antiki **utežna mera, približno 30 kg; talent:**

Tlga Slata pak, kar je Salomonu v'nim lejtu bilu pèrnešfenu, je bilu šheftu inu šheft inu šheftdešft **Centou**, pres tiga, kar fo Kramarji inu Kupci pèrnaħhali ^{DB 1584, I,238a}; Is téh ftu **centou** Srebra fo ony slyli Noge te Svetinje, inu Noge tiga Pèrta, ftu Nug is ftu **Centou**. Všeje is eniga **centa** eno Nogó ^{DB 1584, I,61a} / Inu ena velika tozha, koker en **cent**, ie pala is Nebes na te ludi ^{TT 1577, 414} **pren.** tu je .. velikih Gofpudou inu vifsokih ludy shega inu navada, kadar fe prou rešerde, taku ony nikar veliku bešed negovore. Kar pak govore, tu teshi inu vleizhe ena bešeda en **Cent** ^{TPo 1595, II,133}

// **utežna mera s sto enotami (navadno kilogrami); cent, stot:** NVMERALIA ..

Centenarius lapis, en kamèn, kir ftu vlezhe, en **Cent** ^{BH 1584, 76}; *Deutsch.* Zentner. *Latinè.* centenariu[s]. *Windifsch.* **cent.** *Italicè.* di cento libre ^{MD 1592, X2a}

C

2. denarna enota v vrednosti take količine dragocene kovine; talent: Ionatas je tudi Krajla prošil, de bi hotil vfo Iudeo, inu tu truje Gospodstvu v'Samarij inu Galilei od šktivre prošte sturiti, inu je obejtal sa takovo flobodnoft dati, tryftu ^a**Centou** slata <^a**Centou**) **Cent** fe rezhe Talentum, inu tryftu Talentou je ftu inu osfmedesfet taushent Kron> DB 1584, II, 189a / v priliki en zhlovik kir ie zhes dashelo ulekal, ie poklizhel fuie hlapce, inu ie nim zhes dal fuie blagu .. ta kir ie eden **Cent** bil priel, ie kiakai shal, inu ie ifcoppal eno iamo, inu ie skrile te denarie fuiga Gosfudi <Sto Pergliho, od tih **Centou** oli Funtou, vuzhi, de vřaki fuieim darum, ftanu[!], fuio oblatfio, ima fueiftu slushiti Bogu inu ludem, fice bode grofntu shtraifan> TT 1557, 76-77; RAunu kakor en zhlovik .. je nym [hlapcem] fvoje blagu isrozhil. Inu enimu je dal pet ^b**Centou**, timu drugimu dva, timu tretjemu eden <^b**Centou**) **Cent** je Boshja befšeda, katero je on nam porozhil, kateri toifto pošlufha, bere, premihla inu vuzhy, ta je veliku ima, Kateri pak sa njo nemara, ta je mallu ima> DB 1584, III, 16a

pren. mi fmo Gosfudi Bogu celo inu popolno-ma pokorszhino dolshni .. Nigdar obene rizhi misliti, gouoriti oli sturiti, Bogu inu nega řa-puuidom fuper, Tiga mi ne fturimo, fatu fmo Gosfudi Bogu veliku tifuzh **Centou** dolshni, katerih mi nigdar ne premoremo plazhati TC 1575, 130; Mi fmo zheftu lini tar nemorni, ftuieim **Centom** inu dorum fueiftu skerbio inu sfiffom ne kupzhuieimo inu ne dobioamo, de bi fteim dofti ludi hti prauai Veri perprauili TM 1555, A3b

☞ iz lat., prim. srvn. zěnte [F. N.]

centnar -ja sam. m [ˈce:ntnar -ja]; P 1, K 1 (TT 1577) – ed. tož.: centnar; ☹
v antiki **utežna mera, približno 30 kg; talent:** tukai S. Iansh gouori od grofouitiga trefša, bliskane, garmena tozhe, de en tozhni kamen ie en **Centnar** teshal inu vagal TT 1577, 425

☞ gl. centner [F. N.]

centner -ja sam. m [ˈce:ntner -ja]; P 1, K 1 (TL 1561) – ed. tož.: centner; ☹
denarna enota v vrednosti približno 30 kg dragocene kovine; talent: Inu de shledni[!] Pridigar ima rad, volnu sfiffom ta Euangeli pridigati, Inu pruti tim preproftim, shibkim dobriga ferza ludem, fo ufem fe taku dershati, de nec hti prauai Veri perprauai, inu uti ifti do konza obdershi, Kir tiga ne dei, ie ifti kokar ta nefueifti hlapce, kateri ie bil fui **Centner** inu fuio Lybro skrile, Math. 25. Luc. 19. od Buga oltru shtraifan TL 1561, 39b

☞ iz nem., prim. der Zentner [F. N.]

centurijov (centurivo) -a -o prid. [cen'tu:rijov -a]; P 2, K 2 (TT 1557, TT 1581-82) – ž. ed. tož.: centuriovo; ☹

ki pripada centuriu/; centurionov, stotnikov: Criftus ofdraui gobouza. Huali **Centurio** Vero, inu nega hlapza řdrauiga fturi

TT 1557, 19, podobno tudi TT 1581-82 [F. N.]

centurio – sam. m [cen'tu:rio]; P 2, K 2 (TT 1557, TT 1581-82) – ed. im.: centurio; ☹

v antičnem Rimu **poveljnik stotnije; centurion, stotnik:** Criftus ob Vezhernici fuio duhlo ifrozhi Bogu, umerie, Sonce merkne, Sakriualu Vtempli fe refdere, **Centurio** ga řa brumniga dershi To gmaino ie greualu TT 1557, 249, podobno tudi TT 1581-82

☞ iz lat., prim. centurio [F. N.]

centuriov gl. centurijov

centurius – sam. m [cen'tu:rius]; P 1, K 1 (JPo 1578) – ed. im.: centurius; ☹

v antičnem Rimu **poveljnik stotnije; centurion, stotnik:** Sakai malo Vzhenih ie sa Christufom shlo, kakor Nicodemus, Gamaliel, Saulus. Tudi malo Shlahtnih, kakor **Centurius**, Ioseff is Arimatye JPo 1578, III, 4

☞ iz lat., prim. centurius [F. N.]

cenžura -e sam. ž [cen'zu:ra -e]; P 1, K 1 (DB 1584)

– mn. tož.: cenžure; ☹

poboljševalna kazen v Katoliški cerkvi v obliki izobčenja, interdikta ali suspenza; cenžura: On [Daniel] Papesha përglihuje enimu Krajlu, kateri s'divjanjem .. veliko vojtko inu pripravo fabo vodi .. taku .. letukaj mejni to duhouno pripravo, tu je Pan, Dekrete, Bulle, inu druge Papeshove **Cenžure** DB 1584, II, 92a

☞ iz lat., prim. censura [K. A.]

cep¹ -a sam. m [ˈce:p -a]; P 2, K 2 (DB 1584, TPo 1595) – ed. im.: cep; – of.: cepom; ☹

1. preprosto orodje za ročno spravlanje žrnja iz klasja; cepec: Grahoriza fe mlati **s'žepom** DB 1584, II, 11b

2. palica, gorjača: pren. Takove inu druge nefrezhe inu reve, fmo my cilu bili posabili, hvalimo ta pokoj, inu tu pervu rounanje, ne gledamo, kaj sa ena grosovita klupa ali **cep** je na tem viřsila, de fo nas vtim papelhtvi vtakovim pokoju .. nikar le sa denarje inu Blagu, temuzh tudi sa Tellu inu Duho fkusi falsh Vuk inu Malikovainje perpravili TPo 1595, I, 110 [M. Č.]

cep² (cejp) -i sam. ž [ˈce:p]; P 4, K 2 (MD 1592, MTh 1603) – ed. im.: cejp; ☹

kar na novo požene pri rastlini; poganjek: *Deutsch.* Zweig. *Latinè.* furculus, germen. *Windisch.* **cejp**, cejpika, odráselk, mladiza. *Italicè.* germoglio d'albero, sarcello, calma MD 1592, X7a; Frons, dis. *Germ.* ein Laubrust/ ein grüner Zweig. *Sclav.* **cejp** MTh 1603, 1, 568-569 [M. Č.]

cepc gl. cepec

cepec (cepc, cepec) -pca sam. m [ˈce:pec]; P 2, K 1 (MTh 1603)

– ed. im.: cep | c/ec; ☉

palica, gorjača, krepelo: Fuftis. *Germ.* ein kolb/ steck/ bengel. *Carinth.* **zepez**, knitel MTh 1603, I,582-583; Sparus. *Germ.* ein gattung/ eines Bauren gefchos oder pfeils/ wurfbeyel/ fpar. *Carinth.* **zepz**, dreml MTh 1603, II,540 [M. Č.]

cepek (cejpik) -pka sam. m [ˈce:pek]; P 2, K 2 (DB 1584, MTh 1603)

– ed. im.: cejpik; ☉⊗

kar na novo požene pri rastlini; poganjek: Planta. *Germ.* Zweig/ ein Schoß/ Zweigschoß.

Sclau. ceip, **ceippik**, odrafelk MTh 1603, II,276

pren. tvoj folk bodo sgul pravizhni, inu bodo Semlo vekoma pośédli, kakòr ty, kir fo ..

Zejpik mojga zejpljenja DB 1584, II,24a [M. Č.]

cepetati (capatati) -am glag. nedov. [ˈce:paˈta:ti]; P 2, K 1 (DB 1584)

– del. na -l ž. ed.: capatala; – mn.: capatale; ☉

kaj *slišno udarjati ob tla; topotati:* tedaj fo **zapatale** konfke nogé, pred zagovanjem nyh mogožnih Iesdizou DB 1584, I,135b

// kaj *sunkovito se spravljati z nega mesta na drugo; premetavati se:* on [Tobias] je njo [ribo] na fuhu isvlejkal, inu ona je pred njegovimi nogami **zapatala** DB 1584, II,150a [M. Č.]

cepica (cejpica) -e sam. ž [ˈce:pica]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– ed. im.: cejpica; ☉

kar na novo požene pri rastlini; poganjek: Germen. *Germ.* Zweig/ Schossz/ Gewächs.

Sclavon. ceip, **ceipiza**, mladiza, veia MTh 1603, I,598 [M. Č.]

cepič -a sam. m [ˈce:pičʔ]; P 3, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: cepič; ☉

preprosto orodje za ročno spravlanje žrnja iz klasja; cepec: *Deutfch.* Pfflegel. *Latinè.* tribulum. *Windifch.* **zepizh.** *Italicè.* corregati,

mazze da batter il grano MD 1592, L4b; pod napačno iztočnico, pravilno tribulum Tributum. *Germ.* Stewr/ Schatzung/ Tribut. *Sclau.* **zepizh** MTh 1603, II,649 [M. Č.]

cepika (cejpika) -e sam. ž [ˈce:pika]; P 1, K 1 (MD 1592)

– ed. im.: cejpika; ☉

kar na novo požene pri rastlini; poganjek: *Deutfch.* Zweig. *Latinè.* furculus, germen.

Windifch. ceip, **cejpika**, odráselk, mladiza. *Italicè.* germoglio d'albero, sorcello, calma MD 1592, X7a [M. Č.]

cepljen (ceplen, cejplen) -a -o del. [ˈce:pljen]; P 2, K 1 (ZK 1595)

– nedol. obl. m. ed. im.: c | é/ej | pljen; ☉⊗

na novo vstavljen v rastlino; cepljen: pren.

Sakaj kadar fi ti is te Olike, katera je po naturi divja bila, prozh odśekan, inu fi zhes naturo v'odbru drivu **zejplen:** Koku bodo veliku vezh ti, kateri fo po naturi vzejpleni v'fvojo laftno oliko ZK 1595, 147 [M. Č.]

cepljenje (cejplenje) -a sam. s [ˈce:pljenje -a]; P 2, K 1 (DB 1584)

– ed. rod.: cejpljenja; ☉

vstavljanje na novo pognalih delov rastlin v drugo rastlino; cepljenje: Satu bofh lépe pelzarje salsajal .. Vtem zhaflu tiga **zejpljenja** bofh ym lipu fregèl, de tvoje fême pèr redu rašte DB 1584, II,7b

pren. tvoj folk bodo sgul pravizhni, inu bodo Semlo vekoma pośédli, kakòr ty, kir fo .. **Zejpik** mojga **zejpljenja** DB 1584, II,24a [M. Č.]

cerati -am glag. nedov. [ˈce:rati -am]; P 13, K 6

(TC 1555, DJ 1575, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– nedol.: cerati; – sed. ed. 3. os.: cera; – mn. 1. os.: ceramo;

– del. na -l m. ed.: ceral; ☉

Deutfch. Dewen. *Latinè.* digerere. *Windifch.* zhinshati, **zerati.** *Italicè.* smaltire, padire, digeftire MD 1592, C2b; Confumo. *Germ.* verthun/ verzehren/ verbrauchen. *Sclav.* **zerati**, fadjati, fanuzati MTh 1603, I,337

kdo *delati, da je vedno manj razpoložljivih materialnih dobrin; porabljati, trošiti:* koker bi mi radi vidili, de bi fe nom tudi gialu ..

De shparauu **ceramo**, kar nashiga nei de pouernemo, dolge fueiftu plazhamo TC 1555, F5;

Dokler imafh [dobrine], dotle [bogataš] ftabo **zera**, inu fe nekmurá, de ti konèz jemlefh

DB 1584, II,158b; Inu fe takovim Panketyrarjem inu poshrehom prou sgody, ony bi imejli lipu per

malsi shivejti inu **zerati**, nikar v'figa obilnu fe puftit gori nofsiti TPo 1595, II,172

Ⓢ iz nem., prim. (ver)zehren [A. L. R.]

ceremonia gl. ceremonija

ceremonij -a sam. m [ˈcereˈmo:nij -a]; P 24, K 7

(TT 1557, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, KPo 1567, TC 1575, JPo 1578)

– mn. rod.: ceremoniev; – daj.: ceremoniem; – mest.:

ceremonijh; – or.: ceremon | ij/y; ☉

javno versko dejanje ali dogajanje, navadno s simbolnim pomenom, katerega potek je ustaljen, predpisan; verski obred: Tu preminene tih Sacramentou/ tih **Ceremoniev/**

Ne fo te Vere Vcristuša nigdar preminile TT 1557, ka; Is letih zhloueskikh Shtyrih Prauiz, fe

mora ta ena, ta Cercouna Prauiza imenouati, Vti bodo vfe Moifefeue Poftauo od Boshyh

vunanih slushbi inu **Ceremonieu** fapopadene TL 1561, 75b; Ietei duei Poftaui od **Ceremonieu**,

od Cercounih Boshyh slushbi, Inu od Deshelskih, Purgarskih Praud, fo le tim

Iudom .. do eniga zhaffa, bile dane TO 1564, 11a; KOKV INV SKAKOVIMI **CEREMONY**,

C

SPRIDigami inu Molytuami, en Nou Ifuolen inu ifuprashan Pridigar fe ima uti Cerqui, ozhitu, shegnati TO 1564, 74b / protest., v zvezi z **vunanji** Antichristufovi Rimfki flepci .. to vezhno fvoie sdravie le v'saflusheniu zhlovefkim, na Gorah, inu pār flepih pildih pār kadily inu pār kropily, pār Mashah, inu pār tih ūnanijh **Ceremonijh** ifcheio inu stavio KPo 1567, CXXVII-CXXVIII

// *predpis, ki določa potek tega dejanja ali dogajanja*: Christus stem kashe, da fe neima obedan zhlouek fto Boshyo poštauo inu Zhloueskimi **Ceremonij** inu poštauami sgouariati, da bi imel fuoimu blishnimu pomuzh odpouedati JPo 1578, I,54a

☞ gl. ceremonija [A. J.]

ceremonija (ceremonija, ceremonja°, ceremonija)

-e sam. ž [cere'mo:nija -e]; P 117, K 18 (TC 1555, TT 1557, TL 1561, TAR 1562, TO 1564, TPs 1566, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595, ZK 1595) - ed. im.: ceremonija; →; - mn. im.: ceremon | i/j/ij | e; - rod.: ceremon | ij/y/i; - đaj.: ceremonija[!] (DB 1584, II,+IIb); - tož.: cer | e/o (TAR 1562, 93b) | mon | i/y/ij/j | e; - mest.: ceremoniah; - of.: ceremon | i/y | ami; ☉

javno versko dejanje ali dogajanje, navadno s simbolnim pomenom, katerega potek je ustaljen, predpisan; verski obred: Vkakoui vishi, koku, fzhim inu per zhem, skakouo **Ceremonio**, ie Iefus to fuio Vezherio (katera fe fđai Malha imenuie) imel, dershah, peil inu obhaial TC 1555, K1b; Tih peruih kerszenikou vunanane Boshye slushbe oli **Ceremonie** fo bile/ Pridiga/ Molytue/ Obhaylu inu Almoshne TAR 1562, 61a; Vezh fe vprasha inu dishputira, Aku ty Papeshi, Shecofi inu Farmoftri imao Oblaft .. fapouedati, Koker de vfeh Shpysh nemaio Ieifti, Ta inu ta Prafnik prafnouati, inu druge **Ceremonie** inu Boshye slushbe gori narediti? TAR 1562, 93b; Spreprofto **Ceremonio**, po Shegi tih Iogrou, tu ie, Spolaganem tih rok na Glavo, fe imao ty Pridigary shegnati TO 1564, 77b; lete **Ceremonie**, ali Cerkoune shege, nei zhlouezhka pamet smiflila, temuzh .. ie ne fueti Duh gori poštauil DPa 1576, 50a-50b; Od IVDOSKIH **CEREMONI** ali vunaniga Cerkouniga opravila inu Boshje slushbe. Vfe Iudoulke **Ceremonie**, inu vunanje Boshje slushbe, nefo nihter drusiga bile, kakor enu pomenenje inu fenza, prave inu duhovne Boshje slushbe DB 1584, I,(IIIa) / utih enih Euangeliskih Cerquah, she ta Mashni quant, fuezhe inu druge **Ceremonie** nuzazio TO 1564, 129a / protest. Boshijo befedo poslu-shati .. ie ta vezhni leban. Zhlovefski ūk pak, inu **Ceremonie** tēr poštave fo ena kriva fpazhena niftar vredna Boshija slushba KPo 1567, CXXV; vekshi del Liudy drugih

Potou ifzheio, kuezhnimu Lebnu. Iudye skosi dela nyh Poštau .. Papeshniki skosi nyh Smishliene, Regule, Statute, Kloshtarska dela inu **Ceremonie** JPo 1578, II,75; Koku je tudi na leti ftrani pār nas, inu mej Papelhtvom .. ta zhihta prava Boshja Bešfeda ferrahtana, pruti tem vunanim Papelhkim **Ceremonia**[], navadam, pranganjem inu drugim zhlovezhkim sapuvidam inu naredbam DB 1584, II,+IIb

// *predpis, ki določa potek tega dejanja ali dogajanja*: te **Ceremonie** inu Cerkoune naredbe inu poštaue .. fo vtim pullednim deili letih Buqui sapifšane DB 1578, **4b; **Ceremonie** ali Cerkoune poštave fo gori vsdignene fkusi Criftufa DB 1584, I,(¹)VIb; S. Paul negovory le od Ceremonifke poštave, ali Cerkounih shegy, ali od deshelfki[] Poštau .. Sakaj teifte vunanje **Ceremonje** inu deshelfke Poštave nefo bile nemogozhe .. svunanajo pokorfzhino dershati DB 1584, I,bIIb

// *ver. to dejanje, ki je bilo postavljeno od Kristusa in s katerim je človek tega posvečen, prejme božjo milost; zakramentalni obred*: ta Kerft ie ena Boshya **Ceremonia**, inu en Sacrament, skufi kateri bomo mi tiga nashiga poklyzane, de fmo Otroci Boshy, faguishani TO 1564, 86b; My imamo, huala Bogu, ta S. Euangelium .. Ktemu te prauē karfzhanske **Ceremonje**, S. Kerft, Abfolucio ali odpuftak, inu Sacrament Chriftufoiga Tellefa inu Kry JPo 1578, II,48b; Kaj fo ti fveti Sakramenti noviga Testamenta? .. Oni fo vunanja snaminja inu **Ceremonie**, od famiga Chriftufo poštaulene, v'katerih Bug enimu flednimu pofebi podeli, to oblubleno, inu fkusi Chriftufo dobito gnado inu Isvelizhanje ZK 1595, 135 / Ieft Spryzhuieim sletu **Ceremonio** tiga kerfta, fteimi bešfedami Criftufeumi inu fto Vodo, de ti kir fi fđai kerfzhen, fi oppran od tuih Grehou TT 1557, ua ☞ iz lat., prim. caeremonia [A. J.]

ceremonijski (ceremoniski, ceremoniški)

-a -o prid. [cere'mo:nijski -a]; P 7, K 4 (TR 1558, TT 1560, TO 1564, DB 1584)

- ž. ed. rod.: ceremoniske; - tož.: ceremonisko; - mn. im.: ceremoniske; - rod.: ceremoniskih; - of.: ceremoniskimi; ☉ *ki se nanaša na verske obrede; obredni*: Criftus ie nas od tih **Ceremoniskih**, vunanijh slushbi, poštau inu Sapuuid, koker od tih Prasnikou, od tih prepouedanih shpysh, od offrou, od tiga obrefouane, reshil, fray inu profte fturil TR 1558, T¹3b; Sakaj ie Gospud Bug ta Ifraelski Folk, taku fteimi mnogoterimi **Ceremonishkimi** inu Purgarskimi Sapuuidami inu poštauami .. oblushil TO 1564, 54b; S. Paul negovory le od **Ceremonifke** poštave, ali Cerkounih shegy, ali od deshelfki[] Poštau .. Sakaj teifte vunanje Ceremonje inu deshelfke

Poftave nefe bile nemogozhe .. s'vunanjo pokorščino dërshati DB 1584, 1,bl1b

☞ gl. ceremonija [A. J.]

ceremonijski gl. ceremonijski

ceremoniški gl. ceremonijski

ceremonija gl. ceremonija

cerer -ja sam. m ['ce:rer]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– ed. im.: cerer; ☉

večja ptica pevka iz družine drozgov, ki ima temne lise po belkastem trebuhu; carar, dreskač: Turdus viſcivorus. *Germ.* Miffler/Ziering. *Carinth.* **zerrer** MTh 1603, II,660

☞ iz nem., prim. bav. zärer [A. L. R.]

ceringa (ceringa, cernga) -e sam. ž ['ce:ringa -e];

P 18, K 12 (TT 1557, TO 1564, TL 1567, TT 1577, DB 1578, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TFC 1595, MTh 1603)

– ed. im.: cer | in/n (MTh 1603, II,322) | ga; – rod.: ceringe; →; ☉

1. hrana za na pot; popotnica: Ieft [Kristus] vas poshilem .. prydigouati ta Euangeli, oli ieft vom hitimu ne **Ceringe** ne Guanta ne Koneu ne dam, Natu vom vmisli gre .. Kei inu du nom bude dal Iefti inu tu Oblazhilo TO 1564, 80a; Inu Ioseph je porozhil, de fo nyh shakle s'shitom napolnili, inu nyh denarje supet dali, flejdnimu v'njegovu vrezhe, inu de fo nym tudi **zeringo** dali na pot DB 1584, 1,28a / S. Paulu .. fo .. noter Vrym vto lezho, **ceringo**, inu kar ie potriboual, poslali TL 1567, 24a

2. vsota denarja, ki se izda, porabi; izdatek:

Mi imamo ſtyri moshie, ty imαιο enu ſalublene na febi, Te iſte uſemi kfebi, inu ozhifiti fe shnimi, inu uagai to **ceringo** na nee, de obryo nih glaue TT 1557, 404; Satu je .. ena potrata inu nepotrebn **zeringa** bila, de je ta Svejz meinil, kadar bi ludje Cerkve ſidali .. taku bi Bug na tem enu dobru dopadeinje imel TPo 1595, III,165; oftanejo ta zhas ty vbosi .. katere bi ty bogati spodobnu ne imejli puſtit telikuj nadluge ali reve terpejti, de bi le pred veliko **zeringo** inu obilnim ſhertjom hitimu mogli priti TPo 1595, II,172; Pretium. *Germ.* Kofen/ oder gelt/ oder werſchafft/ darumb man etwas kaufft. *Slav.* **zernga** MTh 1603, II,322 / Vfe Iude od ſvojga doma, Bodi ſi lih zhigan ſtana, je moral ſhazan biti. K'letej prvi hacingi, inu veliki **Zeringi**, je moral vſaki pryti TFC 1595, CLII

☞ iz nem., prim. stvn. zeringe (die Zehrung) [M. Č.]

cerkav gl. cerkev

cerkev (cerkov, cercav, cerku, cirkov) -kve

sam. ž ['ce:rkev -kve]; P približno 3500, K 46

(TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, TPo 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, TPo 1579, DC 1579,

DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DaG 1585, DC 1585, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TTM 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: c | e/i | rkov; – rod.: cerk | ve/vi (TR 1558, R3a); – daj.: cervki; – tož.: cerk | ov'av (Juricič/ü; – mest.: cervki; – or.: cervkovo; – dv. im.: cervki; – rod.: cervkov; – tož.: cervki; – mn. im.: cervkve; – rod.: c | e/i | rk | ov/vi; – daj.: cervk | om/am; – tož.: cervkve; – mest.: cervk | ah/ih (TAr 1562); – or.: cervkavi; ☉

Ecclesia. Germ. ein verfamlung/ Gemeinde/ Kirch.

Slav. **zerkov. Carinth.** **zirkou** MTh 1603, I,456

1. posvečena stavba za javno opravljanje

krščanskega bogoslužja; cerkev: Na tu vas ..

opominam tar proſlim/ de vy **Vcerqui**/ Vſhuli/

Doma inu kir vkupe prydete/ te preprofte vuzhite/ lete ſtuke naſhe kerfzhanſke vere

TC 1550, (4a); Glih taku ena druga Baba ie hotela

imeiti, de bi ſe bila ta Tretya **Cerkou** gori na

Bruniki per tih Tryeh Kralih ſidala TR 1558, R3a;

Ne vodijo jih [starſi otrok] **v'Cerkov** k'predi-

gam, ne poſhleio jih v'ſhulo, alli ako lih

premoreio doma ijm Pedagoge ne dërſhe

KPo 1567, XLVib; De, ker Maſhe **v'Cerqui** nej

(kakòr vtém zhaſtu te prepuvidi) tu ſtojy ta

vboga **Cerkou**, kakòr de bi **Cerkou** nebila,

temuzh ena puſta grubla kamenja DB 1584, II,89a;

Takovo Sapuvid je ta Papesh nalhim otrozh-

nizam tudi gori naluhil, de fo ſe one po Otrozhji

poſteli, pred **Cerkouvjo** morale puſtit vpelavat

ali ſhegnat TPo 1595, I,133; PRIZHOVANIE DE TV

PETIE **V'CEKVI**, KADAR SE SAſtopnu is

serza poje, Bogu dopade, inu je pridnu tem

mladim Ludem TFC 1595, Ba / v **vezì** **hoditi v cerkev**

De ty ludie, kir malikò ſlushio, falſh vero imαιο,

shentuio, kriuu perſeguio, ne Molio, ne hodio

Vcerkou, Starishè ne fo pokorni TC 1555, IIb *se ne*

udeležujoye verſkih obredov; kadar en zhlouik ie

kerfzhen, rad **Vcerkou** hodi, moli, ſe obhaie ..

ta bo od ludi ſhazan inu derſhan ſa brunniga

TL 1561, 76a; Dokler Zhlovik ſimu ſvétu hofira inu

fréſhe, mu gre vſe po nioga mifli, Kakòr pak

iame v'to pravo **Cerkov** hoditi, prave Vere ſe

dërshati, taku vſa nadluga nain pade KPo 1567,

LXXVIIIb / Ali fo lete Befede celo preobarnie-

ne in ſpazhene, Cefſariu ſliſhi: Dinarij, Blago ..

Ali ſe ozhito vidi da ie to takouo obarnieno na

te Shkofie, velike **Cerkue**, Kloſtze, Kapele

JPo 1578, II,198b *katedrale* / Smeffom, Skryo,

Scerquami, Saltary, ſe ne mogo ty grehi te

dushe ſprati, tu fama Criſtuſa kry ſturi, tu

pryžuio vſi Iogri inu Preroki TT 1581-82, II,287 z

gradnjo cercva / Klagujte vy, kir **v'Malini**

prebivate **v'Malini** tu je, vy lakomniki, kir

trebuhu ſluſhite inu is **Cerqve** malin delate, tu

je kir ſ'valſho Boshjo ſluſhbo le poteleſnu blagu

yſzhetee> DB 1584, II,122b / Tacih inu tim glih

zaihno, ſe ie veliku per tih Malikouſkih

Cerquah, od tih Hudizheuh Bab inu ludi

gdidulu TC 1575, 241 v *katoliſkih cercvah*

C

pren. kei Chrifthus prebiua, kir ie nega **Cerkou** oli Tempel, nekar na femli Vierufalemu .. Temuzh vnebebih per Bugi Ozhetu TC 1575, 53

// ed. **verniki, ki se zaradi božje službe zbirajo v cerkvi; občestvo:** Ta **Cerkou** tudi taku moli inu poye, Pridi knom Sueti Duh, inu napolni ta ferza tih tuih vernih ludi TR 1558, Ob; Natu ima ta noui pridigar poklekni, shnim red tui vfa **Cerkou**. Inu ta Superintendens ima fo **Cerkouio** moliti TO 1564, 76b; Kadar je ta Molitou Bogu taku prijetna .. taku jeft hozho tudi htej **Cerkvi** stopiti, inu shnjo moliti, kulikur je meni mogozhe TPo 1595, II,63

● — — preg. Key fe kuli Boshya beffeda prau pridiguie, tukai fe Hudizh fuoim frupom permeha inu fe godi, kako Nembzi gouore. Wo Gott ein Kirchen bawet/ da .. bawet teufel ein Capellen. To ie, kyr kuli Bog eno **Cerkou** dela, tukai Hudizh eno Kapellizo gori sida JPo 1578, I,62b, podobno tudi KPo 1567; Inu tu sa tiga volo, kir dobru vej, de kir nalh GOSPVD Bug eno **Cerkou** syda, tu fyda ta Hudizh eno Kappello poleg TPo 1595, II,174

2. s prilastkom **posvečen prostor za čaščenje boga/ bogov; svetišče:** vfi preroki te falsh od ludi smishlene inu nareiene Boshye slushbe, te hribske, pulske inu gofdenske **Cerque**, Capele inu Pilde, duhousku Curbane inu shrebsko nezhitofst imenuio TT 1577, 432; Moses Israelske Otroke opomina, de bi fuoi volan Offer pernesli htei Vtti tiga Prizhouaina ali **Cerqui** DB 1578, 80a k *prenosnemu svetišču starozaveznih Judov, ki je imelo obliko šotora;* TEdaj je vus deshelki folk notèr fhàl v'Baalovo **Cerkou**, inu fo njegove Altarje podèrli, inu fo njegove Pilde prece dobru refrupali DB 1584, I,210b / Lety duei pryzhi, pomenio, de pod Anticrishtom is tiga ftariga inu Nouiga Testamenta, kateri fe tudi vtih Anticrish-touih, Papeshkih inu Turskih **Cerquah** bero, poio inu bero, bo malu prauih Pridigarieu TT 1577, 346 / Inu ie govoril CHRISTVS od fvoiga telefa, nekar od sidaniga Ierusalymfkiga Templà alli **Cerkve**, kakòr fo mu ludy po filli negovo befèdo obrazhali KPo 1567, CLIIIb *razkošno grajenega svetišča (templja);* Kadàr fo ftarilhi s'veliko shalofstio fkèrbeli inu ifkali to dete Iesufa, na pullid fo ga v'**Cerkvi** mei Źzhenijki fedozhiga nahli KPo 1567, LXIb; Tedai ta sludi vflame nega vtu fuetu Meiftu, inu nega poftau na verh **Cerque** in pravi knemu. Si li ti Boshy Syn, pufti fe dollu TT 1581-82, L10; Nkar dolgu potle, Je Krajl poslal eniga ftariga Moshà is Antiohie, de bi Iude pèrmoral .. de bi ta Tempel v'Ierusalemi imèl k'nezhafti fturiti, inu ga imenovati tiga Olimpikiga Iupiterja **Cerkou** DB 1584, II,198a / Potle fa Corom, vfredi, ie bila ta **Cerkou** ali hisha, to fo imenouali Sanctum, to Suetuft, Vtei fo bile, Myfe, Lampe, ty fueti kruhi TT 1577, 62 *središni, najpomembnejši prostor v templju*

3. ed., navadno v zvezi s **krščanski hierarhično organizirana skupnost pripadnikov krščanske veroizpovedi;** **Cerkev:** ta mofh ye glaua te fhene/ koker ye Chrifthus tudi glaua te **cerque** .. koker ye ta **Cerkou** pokorna Chriftu/ taku tudi te sakonice fuym molhem bodite pokorne na vfm TC 1550, 136(76b); Ta **Cerkou** od fazhetka tiga fuita, inu koker she fdai, ie vfelei velike nadluge imeila od Tyranou TT 1557, cc4b; Ty ifti ludi fe imenuio, ta ftara Cerkou, ty ludie tiga ftariga Testamenta, oli Sakona. Ty drugi ludie pag, kir fo bili potle kar ie Crifthus royen .. bodo imenouani ti ludie tiga Nouiga Testamenta, inu ta kerfzanska[!] Gmaina oli **Cerkou** TT 1557, h3b; Obt u bi potreba bilu, de bi fe ta Kerfzhanska **Cerkou** reformirala inu popraulà, inu Luter prou gouori inu pyshe TAR 1562, 19a; [Evangelij] NAM pravi od Vinograda Gospodnijga, od kàrfhanške **Cerkve** alli Gmaine, od kralevtva Chriftofoviga, kako fe shnim rovna KPo 1567, LXXXIX; Inu ti fo tudi ti pravi, kifr fo vfelei od sazhetka, inu she sdai Criftufa inu niega **Cerkov** preganiali inu naivezh sléga Kàrfzhenikom sadeli: Ti vifoki, Veliaki TC 1567, CII; Se ie tako Vkarfzhanski **Cerkui** shtimalo ali dershàlo, da Otrozhnice neifo Glidy te **Cerkue:** Temuzh da fo vtem zhafu (Vtrozhi potfeli buduzh) odresane od tih vernih JPo 1578, III,29b; Slouenski fe **Cerkou** rezhe Mnoshiza ali edno fprauifzhe Liudy, ter fi budite Iudye ali Aydye JPo 1578, III,97; Sueti Paul shenam ne prepoueda od Chriftufa vzhiti inu ga fposnati: famuzh hozhe de fe vkarfzhanski **Cerkui** alli fprauishzhu vfe rizhi lepo po ordningi raunaio JPo 1578, II,9b; Tu ladanje ale regiranje lete fвете Kàrfzhanke **Cerque** nefstoji v'tem, de bi ty, kir fo v'ozhiti Cerkouni flushbi .. zhes druge Gospodovali DB 1584, I,CIIB; my vfi moramo rezhi, inu fposnati, de imamo en Karft, eno mater to Karfzhanfko **Cerkou**, eno Vero, befèdo inu Sacramente, taku ne more noben tiga drugisa ferrahtati TPo 1595, I,137; Vti **Cerkvi** Gmaini Kerfzheni, bodo grehi odpufzheni, vfem tem kir Grehe shalujo TR 1595, XXVI / Ti karfcheniki v'pèrvi **Cerkvi** fo vfelei fe obhaiali, v'nadlugah inu v'uelikih fkèrbih KPo 1567, CXLIII v *času nastanka skupnosti kot celote* / protest., navadno v zvezi s **pravi KAI IE TA KERSZHANSKA Cerkov**, kei ie, skufi kakoua fnamina fe more ta praua **Cerkou** fpoftati. TA Kerszhanska **Cerkou**, na tim fueitu, Ie enu videzhe kardelu inu vkupesbrane vfeh tih ludy kateri ta praui zhifti Nauuk tiga S. Euangelia gori vflamo, primo inu ga slushaio TO 1564, 37a *krščanska skupnost, kot jo pojmujejo protestanti;* ty ladashni Papeshi, ti eni Shcoffi, Fary inu Menihi deio, inu vfi ty, kir shnimi dershe, ne fo ta praua Sueta **Cerkou** Boshya, Temuzh ta huda Caijneska falsh Cerkou TO 1564, 38a; Potle vftaneio ti napihneni Samohvalniki .. inu bodo fovfo fylo tei pravi

Cerkvi, Evangeliju inu pravim Vernim Kärzfhenikom se pruti fšavili KPo 1567, XLIIIb; Per tim prerokuie, de ta praua fueta Kerfzhanska **Cerkou**, ty Evangelish ludie, bodo mnogetera leita od Papeshnikou inu Turkou terpeli TT 1577, 345; ker fe ty S. Sacramenti taku dilé inu prejembó, kakòr je Crifus nje gori poftavil, ondi GOSPVD Bug febi eno Kärfzhanfko **Cerkou** vkup sbira, katero on letukaj na tém Svejtí, fskusi fvojga S. Duha, refvejti, inu tamkaj vekoma isvelizha DB 1584, I,eIIIIa; Per zhim se posna ta prava Karlfhanfka **Cerkou**? .. Narpoprej. Ker fe Boshja befseda zhifitu pridiguie ZK 1595, 159 / protest. o katol., v zvezi s **pravi** Ne óte drugako rezhi inu verovati, támuzh le nih fama Rimfka fadafhna Cerkov ie ta prava Katholifka kårlfhanfka **Cerkou**, katere glava bi bil Papesh KPo 1567, CIIB *krščanska skupnost, kot jo pojmujejo katoliki* / Ieft veryo vfuetiga Duha. Ano fueto kerfzhanfko **Cerkou**. Ana gmaina tih fuetikou TA 1550, 12; Povej mi ta tretji Artikul od polvezhenja? Odgovor. Ieft verujem v Svetiga Duha, eno fvefo Karlfhanfko **Cerkou** ZK 1595, 95 / Obtu famezhuiemo inu kriuu damo tim Donatiftom inu Bidertaufferiem inu vfem tim, kir hote tukai na tim fueitu eno tako **Cerkou** inu Gmaino tih kerfzhenikou imeiti, vkateri bi obeniga Greshnika ne bilu TAr 1562, 36b // ed. *pripadniki te hierarhično organizirane skupnosti; cerkev*: Obtu kateri tei Gmaini oli tei **Cerqui** slushi, Ta ifti ima tudi od te Gmaine oli od te **Cerkue** reyen biti TO 1564, 79a; Onu ie rifniza, de vmei tako **Cerkouio**, fo tudi Hynauci inu nepokurni fmeshani TC 1575, 89; Aku on pak tebe fhe nepoflufha, taku povej **Cerqvi**: aku on **Cerkou** nepoflufha, taku ga dèrshi kakòr eniga Ajda inu Zolnarja DB 1584, III,12; Nerpoprei, koku tém Karfzhenikom, ali tej **Cerkvi** letukaj na Semli gre, de ony pregaineni, inu sa tiga sposnainja volo v morjeni bodo TPo 1595, III,25; En Pridigar flushi tej **Cerqvi** vezh, kakor en andtverhar, kateri le svojei fami hilhi naprej ftoji TPo 1595, I,129 // s prilastkom *vsak od delov te skupnosti na določenem območju, ki so nastali v zgodovini*: TEI PRAVI **CERQVI** Boshy tiga Slouenskiga Iesika, Miloft inu Myr od Buga ozheta skufi Iefufa Criftufa nalfhiga Ohranenica, proffimo TE 1555, A2a; Inu profsite Gofpudi Boga fa me, de on, fa uolo te zhefti inu huale fuiga fuetiga Imena, inu nuza tar goriiemlena te nega boge Slouenske **Cerque**, meni naprei htakimu teshkimu nuznimu dellu inu piflanu vegsho Gnado inu pomuzh da inu polfoði TT 1557, f3b; Inu leta glas od nih ie bil prišfal na ta vshefa te **Cerque**, kir ie bila Vierufalemu, Inu oni poshleio Barnabafa TC 1557, 369; De taku S. Paul to Filippersko **Cerkou** tim drugim **Cerquom** inu Kerfzhenikom, vfem kanimu Exemplanu inu Nauuku, koku tudi oni vfeh rizheh .. fe imao

dershati, napreiftau TL 1567, 24a; Skufi kateru tol-mazhouanie ie nikar le v Krainski Desheli Boshia **Cerkou** rasla, inu gori iemala, temuzh tudi mei Hèruati TUPre 1588, 129 / OD CERKOVNIGA GVANTA. KOKer utih enih Euangeliskih **Cerquah**, she ta mashni Guant, fuezhe inu druge Ceremonie nuzaio TO 1564, 129a / Ta ifti ie nemu rekai tim fedmim **Cerquom**, tu ie, tim kerfzhenikom, kir fo vti Meiftih vtí manshi Afy, vkaterih ie tudi S. Paul inu drugi Iogri pridigali, prebuiali, piflati TT 1577, 268 *pripadnikom krščanskih skupnosti v Mali Aziji*

// ed. *predstavniki te hierarhično organizirane skupnosti*: [Kristus] tei **Cerqui** da ner to Vegsho Oblaf to 1564, 70b; Ieft fem tei **Cerqui** piflal, ampag Diotrefes, kir hozhe vmei nimi ta perui biti, ta nas gori ne vfame TT 1577, 225; Diakon ie Cerkueni flushabnik, od **Cerkue** isuolien inu poklizan: Da Vbosim Kerfzhenikom naprei ftoij JPo 1578, III,69b; Ta falh **Cerkou** pak vsame Mez h vrok, inu pregainja to pravo **Cerkou**, kakor Crifus letukaj pravi, de ony bodo vas vpan devali, inu gdu vas vmory ta bode meinil, de on steim Bogu eno Slushbo ftury TPo 1595, II,76; je tedaj Crifus fvojgi **Cerkvi** ta dva kluzha, k'odvesanju te pokurne, inu te nepokurne ali terdovratne k'savesanju v'nyh grehish izrozhil ZK 1595, 161 / protest. o katol. [Judež in jogri] note drugim Nug vmivati, temuzh sa nyh Cerkoune flushbe volo, de bodo Papesh, Kardinali, Shkoffi inu **Cerkou** imenovani, fo taki Gofpudje, de Cefsarji inu Krajli morejo nym nyh noge kulhovati TPo 1595, I,118

4. beseda, sestavljena iz zapovrstnih glasov c, e, r, k, o in v: Ta befseda **Cerkou**, kateri **Cerqui** ty Nemci pravio kirchen, letei obei befsedi ne fo Slouenske, Nemshke ne latitinske[!] TC 1575, 83 [A. L. R., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

cerkov gl. cerkev

cerkovca -e sam. ž [ˈce:rkovca -e]; P 1, K 1 (TL 1561) – ed. tož.: cerkovco; ☹

manjšalnica od cerkev /1; *cerkvica*:

Kerfzheniki/ kir fo od S. Duha skufi to Vero Viefula brumni inu fueti fturieni [imajo] .. nih tellu koker eno **Cerkouzo** Boshyo lipo zhifito dershati TL 1561, 36a [A. L. R.]

cerkovni (cerkovni, cerkuni, crikovni) -a -o prid. [ce:rk'o:vni -a -o]; P približno 400, K 32 (TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DAg 1585, DC 1585, TUPre 1588, TPo 1595, TFM 1595, ZK 1595, MTH 1603)

– m. ed. im.: cerkovni; – rod.: cerkovniga; – daj.: cerkovnim | u/i (TUPre 1588, 107); – mest.: cerkovn | im/u (TT 1557, 283); – mn. im.: cerkovni; –>; – of.: cerkovn | imi/i[!] (TAr 1562, 72a);

– ž. ed. im.: cerkovna; – rod.: cerkovne; →; – mest.: cerk | ov/uv (TO 1564, 75b) | ni; – mn. im.: cerkovne; →; – s. ed. im.: cerkovnu; →; – tož.: cerkovn | u/o (Juničič); – of.: crikovnim (JPo 1578, II,48b); – mn. im.: cerkovna; – mest.: cerkovn | ih/i[!]
(TAf 1562, 97b); ☉

1. ki se nanaša na cerkev 1; **cerkveni**: Kristus ie fuoio Cerkou bogato oskarbel, sBoshyo befedo, fzhaltitim Vkom .. pozhtenim **Crikounim** pouishaniem inu kaftiganiem JPo 1578, II,48b / Kateri vŕhe tiga ne hozhe poflushati, timu ſtoje te **Cerkoune** dauri odperte, de more vunkaj puſti inu nafhimu GOSPVDV Bogu njegovu Pridigarftvu .. puſtiti TPo 1595, I,172 *kadarkoli lahko odide iz cerkve*

2. ki se nanaša na cerkev 2; **cerkveni**: Lete beſſede ie Ieſus gouuril per tim **Cerkounu** Shtoku, kadar ie vŕtim Templi vuzhil TT 1557, 283; Vilhifarji pak ſo vseli te Srebèrnike, inu ſo djali: Onu ſe neſpodobi, de bi my nje **v'Cerkouno** puklho djali: Sakaj tu je eno plazhilo te krij DB 1584, III,17b

◆ – – IE bilu pak v'Ierusalemi **Cerkounu** ponoulenje, inu je bila sima: inu Iesus je hodil po Templi DB 1584, III,53b *praznik tempeljskega posvečenja*

3. ki se nanaša na cerkev 3; **cerkveni**: ta Gmaina inu Cerkou Kerszhanska, ima muzh inu Oblaft od Buga dano .. nim [brumnim ljudem] to **Cerkouno** slushbo ſteim Pridigouanem inu Dilenem te S. Sacramente izrozhiti inu porrozhiti TO 1564, 70b; Tim iſtim [svetnikom] ob nih godeh inu **Cerkounih** Shegnanih, Mashe bero, Scryſhi gredo, fuezhe shgo TC 1575, 270; ali mi imamo ſpomilſiti, de lete Ceremonie, ali **Cerkoune** shege nei zhlouezhka pamet ſmiſlila, temuzh de ie ne ſueti Duh gori poſtauil DPa 1576, 50a; taku je vŕfaj tuiſtu ſhalbanje, kakor tudi Farſki ofſtri, inu druge **Cerkoune** Ceremonie inu ordnunge, v'Novim Teſtamenti gori vsdignene, lkusi prihod na ta Svejt nafhiga GOSPVA Ieſufa Criſtufa DB 1584, I,c,IIIa; Veliku **Cerkounih** pejſni je, v'Bukouſkim jeſiki, is letih Buqui ſturjenih DB 1584, II,139a; Inu taiſti zhas [v prvi krſčanski cerkvi] je take **Cerkoune** hſtrajfinge tudi bilu potreba, ker ſhe Kärſzheniki néfo iméli Goſpolzhine, kir bi bila prave vere, inu bi bila pregrehe hſtrajfala na Kärſzhenikih DB 1584, I,c,1a; Kadar tedai nei bilu obeniga vupania vezh, de bi [Trubar] mogel k'fuojim **Cerkounim** slushbam priti .. [ſe je] v'guraine Nemshke deſhele potegnili TPPre 1588, 111 / v judovſtvu Sletémi beſſedami Moses tud ſam vuzhy, de njegove **Cerkovne** Poſtave néfo iméle vſelej terpéti, temuzh, de ſo le podobe bilé, inu pomenile Criſtufa inu njegovu Krajleſtvu DB 1584, I,50b *obredne postave*; Sakaj tukaj liſhi ta danaſhni vezher thimu[!] drugimu dnevi, inu gredo ty **Cerkouni** Prasniki na Vezher poprej,

prejden ta dan pride TPo 1595, II,2 / protest. o katol. Kaj je vshe tedaj Papeshou **Cerkouni** Bug, Meſhni Bug, ali Mauſim? On nej Bug, inu nemore tudi oben Bug biti. Sakaj timu edinimu pravimu Bogu ſe ſ'Maſho neſluſhi, temuzh Papeshniki ſhentujo inu ſhmagajo ſhjno nafhiga GOSPVA DB 1584, II,89a[=90a] *Bog, ki se mu služi z mašo*

// navadno v zvezah s **ſlužabnik**, **vučenik** *ki se nanaša na predſtavnika hierarhično organizirane skupnosti krſčanske veroizpovedi*:

Cerkovni Varih ima biti nedolſhiv, edne ſhene Moſh, tresov, pohlevàn zhiſt KB 1566, D7a; Glih taku ty drugi **Cerkouni** Slushabniki, imao moshati inu redle tar poſhteni biti, de na dua plati ne gouore, de ne pyo veliku vina TC 1575, L7a; Inu ſa letiga volo je Criſtus kluzhe Nebefſkiga Krajleſtva fvoim Iogrom, inu v'nyh vſem **Cerkounim** Slushabnikom inu vuzhenikom ſapuſtil, de komer ony grehe odpuféte na tém Svejti, tém fo odpufzheni tudi v'Nebefſih DB 1584, I,b,VIb; Petrus [je] bil en Pridigar inu ena **Cerkouna** perſona, kateri ſe ta Mez ne ſpodobil TPo 1595, I,235; Satu ſi jeſt cillu dobru puſtim dopaſti, de ti brumni **Cerkouni** Vuzheniki te poglavitiſhe ſhpruhe fvetiga piſma, tim Ludém .. naprei pravio ZK 1595, 40 / Kerubim nej po febi ena fſvar, temuzh ena ſhtalt ſ'perutni, ali pild eniga Zhloveka, Volla .. Taku tudi ty **Cerkouni** Angeli, tu je, Apoſtoli, Preroki, Shkoffi ali Predigarji etc. DB 1584, II,63b

◆ – ver. **cerkovna ordninga/ordnunga protestantski cerkveni obrednik; agenda**: STEIM S. KERSTOM PO BOSHI POſtaui inu VVirtemberski **Cerkouni** Ordningi, Shegi inu Nauadi, ſe ima letaku derſhati TO 1564, 88a; Kakor ſe v'nekoterih Agendah, ali **Cerkounih** ordnungah, inu ſizer nar vezh v'drugih drukanih Katechifmuſih danaſhni dan godi .. more en ſledni kir on ta pravi exemplar D. Luthra pruti derſhi, lahko viditi ZK 1595, 31

◆ – – **cerkovni tat kdor ukrade, onečasti kaj svetege, posvečenega; skrunilec**: Kadar ſo tu Purgarji vidili, fo eni vseli kamenje .. ty drugi pak ſo vŕi prozh tekli, inu tiga **Cerkouniga** tatu fo ony vluvlili pèr Shazni kamri DB 1564, II,197a; Sacrilegus. *Germ.* ein Kirchendieb/ Gottsdieb/ Kelchdieb/ der außheiligen orten etwas ſtilt. *Slav.* zerkveni tat, **zerkovni** tat MTh 1603, II,448; **cerkovna tatvina kraja, onečaſčenje česa svetege, posvečenega; božji rop**: de ſe ta Boshya narredba prelomi/ Tu iſtu ie preſhuftnu/ ie neuernikovu/ ie **Cerkouna** tatuina/ od tacih ludi ſe ima/ koker pred ſleſho/ delezh beſhati TL 1561, 42b; Sacrilegium. *Germ.* ein Kirchendiebſtal. *Slav.* **zerkovna** tatvina MTh 1603, II,448 [A. L. R.]

cerku gl. cerkev

cerkuni gl. cerkovni

cerkva (cerkva, crikva) -e sam. ž [ˈce:rkva -e];

P 27, K 3 (JPo 1578, DB 1584, BH 1584)

– ed. im.: c | er/ri (Juriečič) | kva; – rod.: c | er/ri (Juriečič) | kve;

– tož.: cerkvo; – or.: c | er/ri (Juriečič) | kvo; Ⓟ

1. posvečena stavba za javno opravljanje krščanskega bogoslužja; cerkev: Niedna

Cerkua, nijedan Altar, nijedna Capela, ney tako maihana inu Vboga, dabi kmainshemu edan krat vletu, shegnanie vnicy nebilo JPo 1578, III,111b; Zerkov, **Zerkva**, ve, Templum, Kirch BH 1584, 60

2. s prilastkom **posvečeni prostor za čaščenje boga/bogov; svetišče:** Inu ony [Judi] fo vunkaj pèrnelli te Pilde is Baalove Cerqve, inu fo je feshgali: Inu fo Baalov Pild fterli, s'Baalovo **Cerqvo** red, inu fo iz nje en Lajbel sturili

DB 1584, I,209b

3. ed., navadno v zvezi s **krščanski hierarhično organizirana skupnost pripadnikov krščanske veroizpovedi; Cerkev:** Papesh gouori, zhas ie tukai, da **Cerqua** neima tako vboga inu sashpotouana biti, kakor ie ktemu zhažu tih Apofitolou bila JPo 1578, II,211; Karfzhanska **Cerqua** vfelei Greshnike ima .. Ktemu tudi vfelei moramo moliti JPo 1578, III,64; Kay ie tada Karfzhanska **Cerqua**? Ie edan fam Karfzhanski Folk ali Liudye, Sueta Gmaina ali **Cerqua**, sprauifzhe tih vernih ednake mišli vprauei Veri, Liubesni inu vpaniu JPo 1578, III,97b; Karfzhanska **Crikua** ie obftala, inu ishe ftoij: Kay vezh neuerni Karfzhenike kolieiu, ftem ie nyh vezh JPo 1578, II,69

// ed. **pripadniki te hierarhično organizirane skupnosti; cerkev:** Sa kateriga voliu karfzhanska **Cerkua** vteh dneh fuefelyem poye rekozh: Dicant nunc Iudei JPo 1578, II,10

// s prilastkom **vsak od delov te skupnosti na določnem območju, ki so nastali v zgodovini:** Vfe druge Fare inu Cerque fo le Hzhere ali podrushnize, inu fo Vsidane kapele vto Ierusalemko peruo veliko **Cerkuo** JPo 1578, II,17 / protest., navadno v zvezi z **rimski** Slishim tada, ie ie to velika lash da bi Rimfka **Cerkva** ta nai veksha Fara inu Papesh bil glaua Karfzhanske Cerkue JPo 1578, II,17 *Katoliška cerkev kot naslednica prvotne krščanske skupnosti v Rimu;* Tako pri letim Papesh refinzihno nei ni Glavar ni Fundament karfzhanske **Crique** .. Te ifte **Crique** ie fam Christus glava JPo 1578, II,34 [A. L. R.]

cerkveni (cerkveni, crikveni) -a -o prid.

[cerˈkve:ni -a -o]; P 20, K 7 (TT 1557, TO 1564,

KPo 1567, JPo 1578, TT 1581-82, MD 1592, MTh 1603)

– m. ed. im.: cerkveni; – tož.: c | er/ri (Juriečič) | kveni; – or.: cerkvenim; – mn. im.: cerkveni; – rod.: cerkvenih; →; – ž. mn. tož.: cerkvene; – s. ed. tož.: crikveno (Juriečič); Ⓞ

1. ki se nanaša na cerkva 2; **svetiščni:** Iefus na tim Cryshu klyzhe na Buga .. Semla fe

ftrefe, **Cerqueni** pert fe refdere TT 1557, 89; Kam dencio Iudafove denarie? Velikifarij vsameio frebèrniki, rekozh: Se ne fspodobi, da ijh v'flok **Cerkveni** denemo KPo 1567, CLVIII; Vy fte na moiem inu na tem Apofolskom meftu Sedeli, **Criqueno** Blago fte posharli, fte fe shnym hranili inu ga vshyuali JPo 1578, II,38b / Ona [devica Marija] ie sletim Ozhihfzenom inu **Cerkuenim** hodom, fuoio veliko pohleuom inu Liubesan skasala JPo 1578, III,30b *obiskanjem templja*

2. navadno v zvezah s **služabnik, služba ki se nanaša**

na cerkva 3; **cerkveni:** Inu aku [dete] nei kerfzhenu, taku ta **Cerqueni** Slushabnik, Farmoshter oli Pridigar ima letaku fazheti gouoriti TO 1564, 88a; Peto ie, key fo **Cerkueni** Slushabniki poklizani .. da Boshyo Befedo Prediguio, Sacramente dile, Abfoluirao, inu druge **Cerkuene** flushbe oprauliao JPo 1578, III,99 / Slishym tada, da ty leni sanikerni **Cerkueni** Oblaftniki ali Prelati vnelikim pogublieniu ftoye? JPo 1578, III,118

◆ – – **cerkveni tat kdor ukrade, onečasti kaj svetega, posvečenega; skrunilec:** Ie [kapitan] tudi en kārshanki leban pelal, kar nei bil en **Cerkveni** tat, kako ijh ie sdai dofti, tāmuzh ie fvoijm laftnim blagom tim Iudom eno fhulo fiftal KPo 1567, LXXVb; Sacrilegus. *Germ.* ein Kirchendieb/ Gottsdieb/ Kelchdieb/ der außheiligen orten etwas ftilt. *Sclav. zerkveni* tat, zerkovnitat MTh 1603, II,448 [A. L. R.]

cernga gl. ceringa

ceromonia gl. ceremonija

cerunga -e sam. ž [ˈce:runga -e]; P 15, K 4 (DB 1578,

DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: cerunga; →; Ⓞ

Crajnški. Zerunga Slovenski, Besjzhki.

ftrfhak *Hervazhki, Dalmatinski, Istrjanski,*

Crafski. popotna DB 1584, III,DAIIIb; *Deutfch.*

Zerung. Latinè. viaticum. Windifch. zerunga, popotna, ftrfhak. *Italicè. vettoavaglia,* spefa al viaggio, mefa MD 1592, X2a

1. hrana za na pot; popotnica: Inu ony fo pekli is tiga presquafniga tefta .. opreifne pogazhe .. inu fi neifo bily ficer obene druge **Zerunge** perprauili DB 1578, 59a; Kapitan je njemu dal **zerungo** inu daruve, inu ga je puftil pojti DB 1584, II,48a / *Deutfch. Wegzerung. Latinè. viaticum. Windifch. zerunga* na pot. *Italicè. spefa del viaggio, vittoveglia* MD 1592, T8b

2. vsota denarja, ki se izda, porabi; izdatek: Sumpstus. *Germ.* kosten/ vnkosten/ außgeben. *Sclau. zerung* MTh 1603, II,587

℘ iz nem., prim. die Zehrung [M. Č.]

cesar -ja/-a sam. m [ˈce:sar ce'sa:rja/ce'sa:raʃ?];

P približno 550, K 39 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555,

TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562,

*P 1563, TO 1564, TP 1566, KB 1566, TL 1567, KPo 1567,

TC 1574, TP 1575, TC 1575, DP 1576, TT 1577, JPo 1578,

C

TkM 1579, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAG 1585, DC 1585, TuPre 1588, MD 1592, TPo 1595, Tm 1595, TrC 1595, ZK 1595, MTh 1603)
 – ed. im.: cesar; – rod.: cesar | ja/je/a; – đaj.: c | e/e
 (DB 1584, III,43b) | sar | ju/u; – tož.: cesar | ja/je/a; – mest.: cesarju; – or.: cesar | jem/om/jom; – dv. im.: cesarje
 (TR 1558, Y4a); – mn. im.: cesar | y/ji/ij; – rod.: cesar | jev/jov;
 →; – mest.: cesaryh; – or.: cesar | y/ji; ☹

vladar večje države, po stopnji navadno nadrejen kralju; cesar: dai gnado tar odlog tiga fhiuota nahnim Gofpudom **Cefaru** inu Kralu inu nih obbema otrokom nahnim defhelklim Viudom TC 1550, 200(108a); Pod katerim **Cefarom** inu Kralom, ie Christus na fvét roien? Pod Augufom tim mogozhim Rimskim **Cefarom**, inu pod Erodeshom Kralom Iudovklim KPo 1567, xxxvi-xxxvib; Gofpofzhina je mnogetera, Ta ena fo **Ceffary**, Krali, Vyudi, ty imao cela kraleuftua, deshele inu Meifta pod febo TC 1575, 315; koku fe ie godilu per tim **Ceffariu** Confantinu, kir ie bil te Ayoudske **Ceffarie** inu Krale, kir fo te kerfzhenike martrali, pobil inu premogel TT 1577, 365; tu veliku Meiftu ta Rym .. [je] neruegshe inu oblaftnishe bilu, vnm fo ty **Ceffary** nih stan imeili, inu zhes druge Krale inu deshele Gofpoudouli TT 1577, 440; kadar fe ie sgodilo, da ie Rimski **Cefsar**, kakor naiuekshi Oblaftnik na Semly vpoftuetnih rizhah, Vrimu ftanoual: Tako fo ftega smiflili, da ie fpodobno, kakor ie **Cefsar** Gofpod inu Glaua, zhes posemalska Kralieuftua vpoftuetnih rizhah: Da tudi rauno tako Rimski Shkoff Gofpod inu Glaua bude zhes vfe Duhoune rizhy JPo 1578, III,53b; kadar fe ie bil Neron **Caefar** fam vmoril, tako ie vefpasian Viudouski Desheli **Kcefariu** isuolien JPo 1578, II,134; **Ceffar** tår Franki Krajl, fe fpravio BH 1584, S10; Imperator. *Germ.* Keyser. *Scla. Croat.* **Ceffar** MTh 1603, I,676 / Alexander, Philippou Syn, Macedonki Krajl .. je nar pèrvi **Ceffar** bil vGrecij DB 1584, II,178b; Vtretjim dejli govory on od Babelkiga Cefarftva, inu prerokuje od Babylonifke jezhe, s'katero je imèl Iudoufki folk fhtrajfan, inu Ierusalem resdjano biti, fkusi Babelkiga **CeŒarja** DB 1584, II,+vB / Vleti desheli ie enu Meiftu Byrsha, vtim ty Turski **Cefary** imao nih Pogrebszhino TL 1561, 74a *sultani* / Ty drugi veliki Vyudi, kir **Ceffarie** ftauio, inu drugi Vyudi .. Gofpud Ermannus, kir tudi **Ceffarie** ftai .. ta dua Krala, ta Denmarkski inu ta Angliski, rauen nyu tu Shotensku Kraleuftuu [so] tudi pod to Vero fe podali TAr 1562, 21a *volilni knezi Svetega rimskega cesarstva* / Imperantè Maximiliano, Veneti grauter afflicti funt, sa **Cefarja** Maximiliana: fo Benezhani veliku tèrpeli BH 1584, S53 *v času vladanja cesarja Maksimilijana* / v nagovoru NERfuitleshi, Premogozhi **Ceffar**, Nermiloftiuisi Gofpud. Potehmal ie ta vasha Cefarieua Maiefteta vnuuizh, enu gmain

vkupe Sbrane inu hoyene vfiga Rayha .. fapouedala TAr 1562, 24a

// v zvezi **rimskega cesarja majeŒeta naslov za cesarja Svetega rimskega cesarstva; cesarsko veličanstvo:** Rimfkiga **Ceffaria** maiesheta, nei mogla prou vèditi, koku fa niegou [Trubarjev] vuk inu dianie ftoy TuPre 1588, 115

// **kdor ima posvetno oblast: Cefsar** .. oblaft .. zhes Tellu iuu[!] Blagu ima .. v'Boshjih rizheh tiga **Cefsarja** flufhati, inu nikar to Befsédo Boshjo, fe pravi tiga **Cefsarja** zhes Buga poftaviti, Bogu vfe vseti, inu timu **Cefsarju** dati TPo 1595, II,289

// **kdor izvaja posvetno oblast na nekem območju v imenu ali namesto vladarja:** Satu je Daniel s'djanjem, pravi Krajl v'Babeli inu v'Perfij, najfi fe on nej sa Krajla dèrshal ali imenoval .. taku .. Bug .. is eniga Purgarfkgiga Synu .. ftury eniga dveje gubej **Ceffarja**, v'Babeli inu v'Perfij DB 1584, II,94a / protest. Papeshi fo **Ceffary**, krali na femli, oba Mezha pud fe perprauili TT 1577, Mm4b; **Ceffar** nej Cefsar, temuzh Papelh, katerimu mora Cefsar podvèrshen biti, kakòr en Hlapez DB 1584, II,88b / Starishi pruti fui hudi nepokurni drushini, imao **Ceffar**, Rihter inu Rabel biti, fto Palizo, shibami nih lotroy ftraifati TC 1575, 524

pren. Koliko vezh fe vfaki verni Kerfzhenik .. ima vefeliti, da ie vtakoui Sueti Gmaini .. ker ie fam Bog Ozha **Cefsar** inu Papeshe, Episkop inu Appat JPo 1578, III,101

● – bibl. dajte **CéŒarju**, kar je Cefsarjevju, inu Bogu kar je Boshje DB 1584, III,43b *naj vsakdo dobi tisto, kar mu pripada*

♣ iz lat., prím. caesar [A. J., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

cesarastvo -a sam. s [ce'sa:rastvo -a(?)]; P 3, K 1 (JPo 1578)

– ed. im.: cesarastvo; – mest.: cesarastvu; ☹

država, ki ji vlada cesar; cesarstvo: nay vekshi del teh karfzhenikou, pod Rimskim Cefarftuom, martrano inu vmorieno bude. Sakaj Vrimskom **Cefaraftuu** ie .. zheŒto krat na edan fam dan 50. 60. 70. 80. Ia do 100. Tyfozh karfzhenikou martrano JPo 1578, III,24
 ♣ gl. cesar [A. J.]

cesarica -e sam. ž [ces'a:ri:ca -e]; P 7, K 4 (TKo 1557, JPo 1578, TT 1581-82, TPo 1595)

– ed. im.: cesarica; – rod.: cesarice; – mn. tož.: cesarice; ☹
cesarjeva žena, vladarica; cesarica: Kimouiz, Augustus .. 17 e Verene **Ceffarice** TKo 1557, 43b; nijedna Kraliza ali **Ceffariza** faufemi nie diuizami, fa vřim Slatom, Srebrom inu Predragim Kameniem, fe ne more priglihah ednei samei Lilij JPo 1578, II,159b; Kadar takova snaga inu lipota na eni fravui ali Dezhli fe snajde, taku ta premaga delezh vfe Krajlice inu **Cefsarize** vfejmn nyh slatej, s'hlahatnim

kameinjom, s'Perlini, s'Shammetom inu s'Shydami TPo 1595, III,125

℘ gl. cesar [A. J.]

cesarjev (cesarjev, cesarjov, ceserjev) -a -o prid. [ce'sa:rjev -a -o(?)]; P 95, K 21 (TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TAR 1562, TO 1564, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DPa 1576, JPo 1578, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DC 1585, TüPre 1588, TPo 1595, TFC 1595) – m. ed. im.: cesarj | ev/ov; – rod.: cesarjeviga; – mest.: cesarjevim; – of.: cesarj | ev/ov | im; – mn. im.: cesarjevi; →; – ž. ed. im.: cesarjeva; →; – tož.: cesarj | ev/ov | o; – mest.: cesarj | ov/ev | i; – mn. im.: ces | a/e (TAR 1562, 79b) | rjeve; – daj.: cesarjevim; →; – s. ed. im.: cesarjev | u/o (Juričič); – tož.: cesarjevu; ⑤

1. ki se nanaša na cesarja; cesarjev: S. Paul .. ie imel to Rymsko Purgarfzhino inu Frayngo, de ga nizhe pod to Rymsko oblastio nei fmel pres **Ceffarieue** uole byti ne vmoriti TT 1560, ea; po Sapovedi **Cefarjovi** ie vřaki mogal ijti na fvoji Dom alli ftan fvoigra roienia KPo 1567, XXXVII; Natu ie ta Ceffar .. fo vfemi Stanuui lifty, řapuuidi inu prepuuidi, puřtil po vřeh deshelah vunkai puiti .. de ne imao vezh Prařnikou naprei .. dopuřtiti prařnouati .. take **Ceffarieue** lyřty, řem iest řam Vlublani .. bral TC 1575, 255; Vře fe ie dosemlie satiralo: Meřto, Sidoue, Turni, Hishe, Polazhe, inu vře Sidanie tega nailepřhega Templa .. ta ie supar **Caefaryeue** vole, sueliko Iudij řařhan inu do semlie řatren JPo 1578, II,134b; Pilatus ker je řaftopil, od Iudou, de bi vezh nebil, **v'Ceffarjovi** priasni .. Kadar bi řesufa řpuřtil TFC 1595, CLXXXVII / Kako řo fe darřhali ty řariseiski mlaishi? So fe řkasali kakor bi veliko řkarb sa Boshyo Zhařt inu sa **Cefarieuo** pokornořt imeli JPo 1578, II,197 *pokornost cesarju*

2. ki se nanaša na cesarje, cesarstvo; cesarski: Na[d] takimi imao ty řarishi nih **Ceffarieuo**, Kraleuo inu Gořposko oblasti, řto ořtro řhibo inu palizo řskafati TC 1575, 350 // tudi s svojilnimi zaimkom, v zvezi **cesarjeva majeřteta/majeřteta naslov za cesarja; cesarsko veličanřtvo:** kadar ie vasha **Ceffarieua** Maieřteta tim Čurřirřhtom[!], Vyudom inu tim drugim Stanum tuga Rayha .. ie ene pyřřane Inřruřtione ořhitsu puřtila řrati, de V. C. M. vtih řizheh, kir to Vero tyzheio .. ne hořze niřter řoditi TAR 1562, 25b-26a; Vashe **Ceffarieue** Maieřtete. Sueiřti inu Pokorni. Iansh Vyuda Vřaxonij Čurřirřht[!], (kir Čeffarie řtaui.) TAR 1562, 27a; Obtu mi nashiga Gořpudi Čeffarie pohleunu prořřimo, de nega **Ceffarieua** Maieřteta tim nashim Supernikom ne Veruie TAR 1562, 61b; Kadar ie on [Trubar] pak řkufi nega řourashnika, pred **Cefarieuo** maieřteto Ferdinandom řainkim, bil řlu obdořšen, kriue vere, ie on bil pred Lublanskiga řhkofa poklizan TüPre 1588, 115

● – bibl. Daite timu Čeffariu, kar ie **Ceffarieuu**, Inu Bogu kar Bogu řlishi TC 1555, M2 naj vsakdo dobi řtisto, kar mu řripada

◆ – **cesarjeva postava/pravda řakon, ki ga izda posvetna oblast in ki ureja posvetne zadeve; posvetni řakon:** Te Stare kerszhanske inu **Ceffarieue** Pořtaue vele řledno Nedelo vfem Purgariem inu Antuerhariem řerdnu prařnouati TR 1558, T¹3b-T4; en Čeffar, en Kral, en Vyuda, en Ryřtar .. more po **Ceffarieuih** inu drugih dobriř Starih prauiř inu nauadnih pořtauah inu praudah řoditi, inu to praudo řezhi oli iřreži TAR 1562, 41b; de ty Ořtroci řuolo řuiř Starisheu, ře imao vřta řakon dati, nekar le řamuzh ta Boshya zhetarie řapuuid, řemuzh tudi ta Zhloueska řařtopnořt inu pořřtene, řote tu imeiti. Inu tu vele tudi te **Cefferieue** inu Duhouske Praude TAR 1562, 79b¹

℘ gl. cesar [A. J.]

cesarjov gl. cesarjev

cesarski¹ -ega řosam. [ce'sa:rski -ega]; P 1, K 1 (JPo 1578) – m. mn. im.: cesarski; ⑤

kador je podlořžen cesarju; cesarski: kakor ie Bog Imenoual Euo .. Moshyza, od řefede .. Mosh, Inu my, ker řmo pod Čefarom ře **Cefarski** imenuiemo JPo 1578, III,54

℘ gl. cesar

PRIM. cesarski² [A. J.]

cesarski² -a -o prid. [ce'sa:rski -a -o]; P 14, K 7 (TAR 1562, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1584, MD 1592, TPo 1595)

– m. mn. or.: cesarskim; – ž. ed. im.: cesarska; →; – mn. im.: cesarske; – daj.: cesarskim; – s. ed. im.: cesarsku; – tož.: cesarsku; ⑤

1. ki se nanaša na cesarje; cesarski: Takim řapuuidom, řodi **Ceffarřkim**, Kraleuim, te niske oli viřřoke Gořpořzhine, duhouske oli deshelske, Ty verni ne imao řratku řiti pokorni TC 1575, 326; kadar řo řtemu iřtimu zhařtu řimľiane **Caefarsko** oblasti imeli, inu nai vekřhi oblařtniki bili .. ie Bog ořdořžih řhnyimi te řudy řkařtigi JPo 1578, II,133b

// v zvezi **cesarsko veličanřtvo naslov za cesarja; cesarsko veličanřtvo:** Molite tudi sa **Ceffarřku** Velizhařtvu nas vřeh GOSPVDa TPo 1595, III,205 // **ki se nanaša na posvetno oblast:** tu řretje ve, řlařti tu Pařefřku Čeřarřtvu inu tu **Ceffarřku** Pařefřtvu, řetukaj Pařefřtvu tudi řeshelřki Mezh dobi v'řvojo oblařt DB 1584, III,136a *papeřko řrivjanje posvetne oblařti*

◆ – **cesarska postava/pravda řakon, ki ga izda posvetna oblast in ki ureja posvetne zadeve; posvetni řakon:** Ali fe řdai řiniařkimu řku řeruie, inu vřanie řtaui na řludy, da fe veliko řardneishe **Cefarřke** inu Pařeřške Pořtaue řarřhe inu řrane, kakor Boshye řapuuedi JPo 1578, II,198b; je tudi pořřeba řediti,

C

de fo Mosebove Poftave truje. Ene fo, kir le od potelefnih inu deshelskih rizhy pravio, kakor fo per nas **CeĀarfke** prauide inu poftave DB 1584, I,(2b); **ii. pravna pravila, ki jih izda posvetna oblast in ki urejajo posvetne zadeve; posvetno pravo: Deutfch.** Weltlich recht. *Latinè.* jus ciuile. *Windifch.* povetna pravda, **zefarska** prauida. *Italicè.* il giure ciuile MD 1592, V2a

2. ki se nanaša na cesarja; cesarjev: Potehmal ie ta vasha Cefarieua Maiefteta vnuuizh enu gmain vkupe Sbranie inu hoyene vřiga Rayha, vletu Meiftu Aushpurg .. řapouedala .. Sa tiga volo, de fe my tei **Ceffarski** Sapuuidi pokorni iskashemo, fmo my .. femkai Vaushpurg, ty perui prishli TAR 1562, 24a

Ē gl. cesar

PRIM. cesarski¹ [A. J.]

cesarstvo (cesarstvu) -a sam. s [ce'sa:rstvo -a];

P 33, K 8 (TT 1557, TO 1564, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, TiPre 1588, TPo 1595)

- ed. im.: cesarstvu; →; - mest.: cesarstvi; - dv. mest.: cesarstvih; - mn. im.: cesarstva; ☹

1. država, ki ji vlada cesar; cesarstvo: tu Rimsku **Ceffarftuu** ima biti od Mahometa, Turkou inu od Papesha reřdianu inu řatrenu TT 1577, 376; Taku je tudi Rimsku Krajleftvu resdilenu, ker ie Iřpania, Francia, Anglia, prozh priřhla .. inu je tu Krajleftvu ali **Ceffarftvu** raunu kakò en Pelzar preneřfenu od Ġerkou na Nemce .. najfi fe ie dofehmal veliku Krajleu supèr to Nemřku **Ceffarftvu** řtavilu .. ony vřaj nemogo tiga shelesniga korena premozhi DB 1584, II,85a; on [Trubar] ie tudi tolmazhoual te articule, prauie stare Kerřzhanske vere .. v'katerih fo ty .. Euangeliski Stanuvi Rimskiga **Ceffarftua**, pred Cefřariom inu vřem Suitom fuoio Vero .. ozhitu řponasi TiPre 1588, 127; vřiřhi regira Ozha inu Mati, v'Vaři ta Rihtar, vtem Meifti Purgermoifter, **v'Cefarftvi** ta Cefar TPo 1595, II,143 / Vtem drugim dejli Iesaias .. govory od tyga **CeĀarfva** v'AByrij, inu od CeĀarja Sanheriba <Iesaiavu pre-rokovanje supàr Ařyřerfku **Ceffarftvu**> DB 1584, II,+Vb / nay vekshi del teh karřzhenikou, pod Rimskim **Cefarftuom**, martrano inu vmorieno bude JPo 1578, III,24

2. izvajanje cesarske oblasti; cesarjevanje: VTim petnařftim leitu, tiga Cefřarie Tyberia, **Ceffarftua**, kadar ie Poncius Pilatus uti Iudei Deshelski flegar bil, inu Erodes Tetrarha uti Galilei .. ie bila řturiena ta befeda tiga Ġořpudi, zhes Ioannefa Zahariouiga řynu TT 1557, 165, podobno tudi DB 1584

3. posvetna oblast: kateri hozhe en Karřzhenik biti, ta fe sa tiga volo nikar is te povřitne pokorszhine ne odvleřzhi .. Ne, pravi Ĥristus, takovu nejma biti, řeft ne hozhem smojo

pridigo tiga **Cefarftvu** resdrejti. Satu oftani vtvojem Stanu, inu daj kar timu Cefarřju imalř dati TPo 1595, II,286 / tu tretje ve, řlařti tu Papeřhku **CeĀarfvtvu** inu tu Cefřarřku Papeřhtvu, Letukaj Papeřhtvu tudi Deshelski Mezħ dobi v'řvojo oblast DB 1584, III,136a *papeřsko prisvajanje posvetne oblasti*

Ē gl. cesar [A. J.]

ceserjev gl. cesarjev

cesta (cesta, cejsta) -e sam. ř [ce'sta -e]; P 234,

K 25 (TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAR 1562, TO 1564, TPo 1566, KPo 1567, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TřM 1595, TřC 1595, MTh 1603)

- ed. im.: c[č]! (MD 1592, P4a) | e/ej/é | sta; - rod.: c | e/é/ej | ste; - daj.: césti; - toř.: c | e/é/ej | sto; - mest.: c | e/é/ej/éj | sti; - dv. toř.: césti; - mn. im.: c | e/ej/é | ste; - rod.: cest; - toř.: c | e/ej/é | ste; - mest.: c | e/é/ej | stah; ☹

1. pas zemljiřča, pripravjen za hojo ali vořnjo; pot; cesta: Ta Angel tiga Ġořpudi ie pag gouuril htimu Filippu .. Vřtani gori, inu puidi pruti puldneui, na to **cefto**, kir gre doli od Ierufalema uto Gazo TT 1557, 357; Inu oni [magi] fo v'řny od Boga řvetovani, da bi ne řhli nasai k'Erodesu, inu fo po eni drugi **Céfti** řhli na řvoi Dom KPo 1567, LIII; Inu ie rekal Ġořpod Hlapzu: Poidi vun na **Cefte** inu Poti, inu primorai nyh vnotar, da fe moia Hisha napolni JPo 1578, II,94; Inu te Krave řo raunu řhle po potu pruti BetSemesu, po eni **céfti**, inu fo řhle inu mukalle, inu fe néfo nagnile ni na řefnu ni na řevu DB 1584, I,152b; Benřaminovi otroci .. fo fe .. puřtali .. na dveř **céfti**, od katerih je ena řhla pruti BetEli, ta druga pak v'Ġibeo DB 1584, I,146a; *Deutfch.* Straß. *Latinè.* iter. *Windifch.* pot, **zhelfta**!]. *Italicè.* řtrada, via, camino, calle, trazzo, sentiero MD 1592, P4a; Ty Petlarji na teh **zejftah** inu gařřah řnajo inu vmejo leto kunřht dobru TPo 1595, I,151; Via. *Germ.* ein Weg/ Straß. *Sclau.* **zefsta** MTh 1603, II,700 / *Deutfch.* Landřtraß. *Latinè.* via regia. *Windifch.* **cefta**. *Italicè.* řtrada mařřra MD 1592, H8a

pren. tiga Neruishiga Ġořpudi Boga řueifti Pridigar, bode pred nega Synò nashim Ġořpudom te **Cefte** nareail TR 1558, e3b; Mi fmo dosdai, Bogu fe řmili, na **céfti** řeshali v'hinavřchini, řlepi, řapeliani, fmo petlali KPo 1567, CV; Na pravim .. poti je lebèn, inu na vglajeni **zejfti** nej řmèrti DB 1584, I,321a

2. gibanje, premikanje iz enega kraja v drugega z določenim namenom, ciljem; pot: pořsodi meni try Kruhe: Sakaj moj priatelj k'meni priřhàl is **céfte**, inu jeřt némam kaj njemu naprej poloshiti DB 1584, I,37b; Vsamite řpishè fabo na **céfto**, inu pojdite pruti nym DB 1584, I,124b; Kir on [Elias] pod tem drevom řeshy, k'njemu pride Angel Boshji, mu

pernefse jidi, inu ga tudi napoji, inu ga spremi po tej **cejfti** TIC 1595, CCCCLIII / Maria [je] okuli try Meifce per Elizabethi oftala, Taku fe dobru more saftopiti, de fe ona nej sdajci ta drugi dan gori naredila, ali le eden ali dva dny na tej **ceifiti** oftala TPo 1595, III,130

3. navadno s prilaskom **ravnanje, delovanje, ki omogoča nastop, uveljavljanje ali dosego česa**; **pot**: Sapuuid .. nas perpela na to prauo **ceifto**, htimu Euangelicu TC 1555, G6b; Sakai ta vrata fo uelika inu shiroka ie ta **ceifta**, katera vtu pogublene fepelaua TT 1557, 17; Na Cefi fedeti in petliati drugo nei, tamuzh suunai pota te Vere, fe po **Cefiti** tyh Vzhenikou .. vlazhiti JPo 1578, I,80a; [Kristus] shnega hoiemem vnebefša, ie nom to **cefto** vnebefša potrebil, pokafal inu odperl TT 1581-82, II,**2b; fueti Duh [je] pomeinil, de ta **cefta** hti fuetufti, she nei refodiuena, dotle ie ta perua Vtta ftala, katera ie tadai morala biti ena Pergliha TT 1581-82, II,288; [hinavci] nesnajo pota tiga myru, inu nej Praude v'nih hojenju, ony fo fpazheni na fvoih **zéfah**: Kateri po nyh hodi, ta néma nigdar myru DB 1584, II,23b; en zhlovik [ima] po tej fredni **cefti** puiti, de on ne zaga, inu tudi fe ne prevfame, Temuzh terdnu oftane preproftu per tej Boshji befsedi TPo 1595, I,158 / Cristuf fam, ie ta praui pot inu **cefta** vnebefša TT 1577, 49 [M. Č.]

cestito gl. častito

ceščen gl. čaščen

ceta -e sam. ž ['ce:ta -e]; P 2, K 2 (KPo 1567, JPo 1578)

– ed. rod.: cere; – mest.: cety; ☉

velika morska žival: kakor ie Ionaf tri dni inu tri nozhi na fredij te velike morfke Ribe **Cethe** bil, tako bode Zhlovefki Sin tri dni inu tri nozhi pod Semlio KPo 1567, CXX; kakor ie Ionas try dni inu try Nozhi vtei veliki Morski Ribi **Cety** bil, tako bode Sin Zhloueski try dni inu try nozhy Vsemly JPo 1578, I,92b

☞ iz lat., prim. cetus [M. Č.]

cetelc gl. cedelc

cetha gl. ceta

ceukantverhu gl. antverh, cev, k

cev -i sam. ž ['ce:v ce'vi:]; P 39, K 5 (DB 1578, DB 1584,

BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: cev; →; – dv. or.: cev | ama/ma; – mn. im.: cevy; →; ☉ *Deutfch.* Spuel. *Latinè.* panus. *Windifch.* zev. *Italicè.* fpola, fpuala MD 1592, D8b; *Deutfch.* Kil. *Latinè.* calamus. *Windifch.* ceu. *Italicè.* canna MD 1592, H2a

1. podolgovat, votel, navadno valjast predmet; cev: zeu, id est, fistula BH 1584, 27

// **cevasta veja svečnika**: Na Suezhniku pak fo bile shtiri skleidice Mandelnoim Orehom podobne, Knoffi inu Roshice, Vfelei en Knoff pod dueima **zeuma** DB 1578, 82b; TI imafh tudi en

Svezzhnek fturiti is zhiiftiga kovaniga slatá, na tém bo enu *Stallu, **s'Zeumy** <*Svezzhnek> DB 1584, I,51b

2. kost na notranji strani goleni; golenica: Deutfch. Schinbain. *Latinè.* tibia. *Windifch.*

zeu, golenu. *Italicè.* l'ofso della gamba MD 1592, N2a; Crus. *Germ.* der fchenckel/ fchinbein. *Slavo.* **zeu**, golenu MTh 1603, I,371

// **kost nasploh**: padi moje plezhe od rame, inu moja roka fe reslomi od nje **zevy** DB 1584, I,275a [M. Č.]

cevg (ceug, ceuk*) -a sam. m ['ce:vg]; P 4, K 2

(DB 1584, MTh 1603)

– ed. im.: cev | g/k; – tož.: cevg; ☉☉

1. priprava za bojevanje ali obrambo; orožje:

Sakaj jeft fvarim, de ta, kir satyra, konez vsame. Sakaj vus **Zeug**, kateri fe supér tebe nareja, nebo frezho imèl DB 1584, II,22a; *Crajnfski.* Pripráva *Corofhki.* **zeug** DB 1584, III,Ddib;

● — — preg. Pole, Iest fivarim, de Kovazh, kateri vogele v'ogni piha, en **zeug** is njega stury k'fvojmú 'dellu <'dellu) tu je, de on fam febe inu fvoje konzhá. Inu nikor tebe, tu je, de ta kir tebi jamo koppá, fam v'nikor pade> DB 1584, II,22a

2. predmet, ki se uporablja pri kakem delu; orodje: Organum. *Germ.* Instrument/ Werkzeug. *Carint.* **zeukantverhu** [!]

MTh 1603, II,177

☞ iz nem., prim. das Zeug [M. Č.]

cezarienski -a -o prid. [cezari'e:nski]; P 1, K 1

(TE 1555)

– m. ed. mest.: cezarienskim; ☉

ki se nanaša na mesto Cezarejo; cezarejski:

Du ie .. ta ifti [evangelij] uto Gerlfzhino preobernel, fe ftonouitu ne uei. Anpag ta Iudouski she sdai utim **Cefarienskim** Buquiskimu hramu imaió TE 1555, A1b

☞ k nem. Caesarien [M. Č.]

ch črkje; P 4, K 3 (TA 1555, KB 1566, KPo 1567)

– ch; ☉

1. pri Trubarju **stalna zveza črk c in h, ki označuje soglasnik h; ch**: LVbi Slouenci, Vom ie potreba fe nauuzhiti inu nauaditi, ta H. po lashku, oli koker ti Nemci, **CH**. ta V fa pul F. zheftu inu ta L. zhafi debelu po Befiashku ifrezhi TA 1555, A1b

2. pri Krelju **stalna zveza črk c in h, ki označuje soglasnik č; ch**: ALPHABETVM SLAVONICVM A B V G D .. ZH SH **CH** E E[!] IA KB 1566, A2; TI pak, kijr .. fi fe navadil na Gofpod Truberiovo Kranfchino, beri le precei leto pifimo, kakor fice druga berefh .. Zharkom fe ne pufti irrati, kakor da bi ne bile, **ch** sa zh, f sa ff, vzhafy beri. Inu c sa c, nekar sa k, taku fe ne bodefih fksu nu fksu niftar blasnil KPo 1567, VII [A. J.]

chacco gl. kako

ci¹ neskl. sam. – [ˈciː]; P 3, K 3 (KB 1566, KPo 1567, BH 1584)

– neskl.: ci; (M)

ime črke C kot petindvajsete v azbuki oz. tretje v abecedi: LITERARVM SLAVICARVM APPELLATIONES. Afs. buki .. **ci** <Imena flovenskih puhstavo> KPo 1567, lb; DE ORTHOGRAPHIA latinoCarniolana .. Boga B b Barbara. **Ci** C c .. Dobru D d David BH 1584, 26 [A. L. R.]

ci² zlog; P 1, K 1 (DC 1585)

– ci; (M)

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja:** Ca ce **ci** co cu DC 1585, A2a [A. L. R.]

cibarija – sam. s mn. [ˈciːbaːrija]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– mn. tož.: cibarya; (M)

negotovo **priprava za shranjevanje posvečenih hostij; ciborij, tabernakelj:** Item predigouati od Sakramenta Tellefa inu Kry Christuloue po Christufoui naredbi, inu nikar, viednei stalti ali dellu, kakor fo fe ty Papescki Slepci smiflili, ne okollo nofiti inu **vcibarya** faklepati, tamuzh kakor ie Christus odlozhil inu naredil, kyedeniu inu pytyu vernim JPo 1578, II,17

ℙ iz lat., prim. ciborium [A. L. R.]

cicero -ona* sam. m [ˈciːcero]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ed. im.: cicero; (V)

ekspr. **kdor zna spretno govoriti, pripovedovati (po rimskem govorniku Cicero); govornik:** kej najdedh globokelhe, shalofnifhe .. beffede, od shalofsti, kakòr v'téh Klagounih Pfalmih? .. take beffede, de bi tebi oben Malar nemogèl taku, ftrah ali vupanje namalati, inu oben **Cicero** ali Beffednik taku lipu naprej pèrnefti DB 1584, I,279b [M. Č.]

cidonierski -a -o prid. [ˈciːdoːnierski]; P 2, K 1

(DB 1584)

– m. ed. tož.: cidonierskika[!]; – or.: cidonierskim; (V)

ki se nanaša na Sidonec (Feničane); sidonski:

Inu Salomo je hodil sa Aftarotom, **Zidonierfkim** Bogum, inu sa Milkom, téh Ammoniterjeu gnulobo DB 1584, I,191b

ℙ k nem. der Zidonier [A. L. R.]

cidoniterski -a -o prid. [ˈciːdoːniterski -a]; P 1, K 1

(DB 1584)

– ž. mn. tož.: cidoniterske; (V)

ki se nanaša na Sidonec (Feničane); sidonski:

KRajl Salomo pak je lubil veliku isvunanih Shen, Pharaonovo Hzher .. **Zidoniterfke**, inu Hetiterfke DB 1584, I,191a

ℙ k nem. der Zidoniter [A. L. R.]

cidonski gl. sidonski

cif zlog; P 2, K 2 (TA 1550, TA 1555)

– cif; (M)

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja:**

Caf cef **cif** cof cuf TA 1550, 5, podobno tudi TA 1555

[A. L. R.]

cifra -e sam. ž [ˈciːfra -e]; P 16, K 4 (TC 1575, TT 1577,

TT 1581-82, DB 1584)

– ed. im.: c | y/i | /fra; – mn. im.: c | y/i | /fre; →; (V)

znak za številko; številka: obena cela beffeda, temuzh le ene **Ciffre** inu Puhstabi fo vletih Buquizah kriuu poftauleni TC 1575, 532; Vfeh

Cyffer [v registru] ne fem, temuzh le te perue poftauil, Sa teimi od vfake rizhy vezh naidete TT 1577, Lla / Sa **Ziframi** a. pomeni pèrvi

Plat flejdniga platelna, b. pak ta drugi plat

DB 1584, III,CeIb **številkami strani**

ℙ iz nem., prim. die Ziffer [M. Č.]

ciganarski -a -o prid. [ˈciːgaːnarski]; P 1, K 1

(TT 1581-82)

– m. ed. rod.: ciganarskiga; (V)

ki je povezan s cigani; ciganski: S. Paul ie is ene Dezhle eniga **Ciganarskiga** Sludia ifpodil, kir ie vgiboual TT 1581-82, 1,546 **hudega duha, ki ji je dajal sposobnost vedeževanja**

ℙ gl. ciganerski [M. Č.]

ciganerski -a -o prid. [ˈciːgaːnerski]; P 1, K 1

(TT 1557)

– m. ed. rod.: ciganerskiga; (V)

ki je povezan s cigani; ciganski: S. Paul ie is ene Dezhle eniga **Ciganerskiga** Sludia ifpodil, kir ie ugiboual TT 1557, 385 **hudega duha, ki ji je dajal sposobnost vedeževanja**

ℙ k nem., prim. der Zigeuner [M. Č.]

cigar -ja*/-a* sam. m [ˈciːgar]; P 2, K 2 (MD 1592,

MTh 1603)

– ed. im.: cigar; (O)

nosač, težak: *Deutfch.* Träger. *Latinè.* bajulus.

Windifch. **zigar.** *Italicè.* facchino, baftagio,

celturuolo, portatore MD 1592, Q1b

ℙ iz nem., prim. bav. zieher [M. Č.]

cigli [im. mn.] gl. cegel

ciim -a in neskl. sam. m [ˈciːim -a[?]]; P 4, K 1 (DB 1584)

– mn. im.: ciimi; – neskl.: ciim; (V)

bibl. **divja žival, domnevno štirinožna ptica:**

^b**Ziimi** bodo ondu [v Babilonu] prebivali, inu

nyh hiſhe bodo polne Ohimou <^bKaj fo **Ziim**

inu Ohim sa Svirine, tu fe ne more prou véditi.

Ty vuzheni dershé **Ziim** sa fhtirinogate ptize:

Ohim pak sa vſe shlaht fhtirinogate Svirine, kir

v'pulzhvah pvebivajo[!]> DB 1584, II,6a

ℙ iz hebr. prek nem., prim. LB 1545 Zihim [A. J.]

cijaziti^o (cijaziti, cjaziti) -im glag. nedov.

[ˈciːjaːziti -im]; P 4, K 4 (TE 1555, TT 1557, TT 1581-82,

TPo 1595)

– sed. ed. 3. os.: ciaziti; – del. na -l m. mn.: cjazili; (M)

kdo; koga **sa silo povzročati, da se kdo hitro,**

sunkovito premika po podlagi; vlačiti: Po

tim gre vunkai ta hlapez, inu naide eniga

fuiga Raunhlapza, ta ie bil nemu dolshan

ftu denarieu, tiga on popade, **ciafi** tar daui

inu prau, Plazhai kar fi meni dolshan

TE 1555, H1a-H1b; ty fo tjakaj stopyli, inu fo njega [Štefana] makatali inu **zjafilu** inu pred ta Svit pelali TPo 1595, III,29

☞ nejasno, prim. nem. ziehen [A. J.]

cilicijski (ciliciski, ciliciški) -a -o prid.

[ci'li:cijski -a]; P 3, K 3 (TT 1560, TL 1561, TT 1581-82)

– ž. ed. mest.: ciliciški; – mn. rod.: ciliciskih; ☹

ki se nanaša na Kilikijo; kilikijski: Potle fem bil prshal vte kraye tih Syriskih inu **Ciliciskih**

deshel TT 1581-82, II,80a / zemljepisno ime, v zvezi

Cilicijska dežela Paulus .. ie bil is te Iudouske

Shlahte Beniamin, Royen vti **Cilicishki**

Desheli vtim Meiftu Tarshi TT 1560, c1a *Kilikiji*

[A. J.]

ciliciski gl. cilicijski

ciliciški gl. cilicijski

cilij (cil, cilj) -a sam. m [ˈci:lj -a]; P 69, K 18 (TC 1550,

TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TO 1564, TL 1567, KPo 1567,

TC 1575, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DPr 1580, TT 1581-82,

DB 1584, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: c | i/y | l; – rod.: c | i/y | /lj (Juriičič) | a; – daj.: c | i/y |

lu; – or.: ci/om; – mn. tož.: c | y/i | le; ☹

Deutfch. Zil. Latinè. meta. Windijch. zil.

Italicè. berfaglio, meta, segno, termine

MD 1592, X3a

1. kar se hoče doseči s prizadevanjem,

usmerjenim k uresničitvi česa; cilj,

smoter: ta praua Vera .. fe naflane/ le

na to zhišto rifnizhno befedo bofhyo/ na

to famo vedan gleda/ koker na ta prauo

luzh oli **Cyl** TC 1550, 211(113b); Iefus Cristus

ie vflga S. Pifma Scopus, **Cyl**, fazhetig,

freda inu konez TT 1581-82, II,*6a; Nepuštitefi

obenimu leta **cil** premakniti, kir po lafni

voli hodi v'pohleufzhini .. téh Angelou

DB 1584, III,109b / Kadar je on [Bog] Nebu

narejal, fim jeft [modrost] ondukaj bila, kadar

je on globokuft s'fvoim **cillom** sapopadil

DB 1584, I,319b

2. določena najvišja ali najnižja stopnja,

meja česa; omejitev: Tuoia Roka hpomagainu

nema obeniga **cilla**, inu tudi nei okrazhena

TKM 1579, 33b; GOSPVD Bug .. taku obrazha,

de tém hudim, pregrešnim inu nepokurnim,

inu nyh hudobi tär grehom **cil** inu mero itavi

DB 1584, I,ala; tu odpufzhainje teh greihou nejma

mej temi Karfzheniki obene mafse ni **zilla**

imejti TPo 1595, II,276

// kar kaj opredeljuje, omejuje; okvir: Sato

Kay fo Iudie vteim Obresaniu imeli, to my

Vkarftu imamo: Le famuzh da fe ie Obresanie

moralo rauno na Ofmi dan oprauiti. Kerft pak

nima tako poštaulieniga dne, **zilia**, zhafša ali

Vre JPo 1578, I,34b; GOSPVD .. je sturil, de od ene

krij, vfeh zhlovékou shlahte, po vsem ulnim

Svejti prebivajo, inu je te poprej odlozhene

cille, poštavil, koku dolgu, inu koku delzh

imajo ony prebivati DB 1584, III,71b / on [je] Moriu inu Vodam **cil** poštaulal, de zhes negovu porozhenie negredo DPr 1580, 14a

// črta, ki ločuje, razmejuje ozemlja; meja:

fturi timu Folku *meio okuli <*Zil> DB 1578, 65b

3. prenehanje česa; konec: MOLITOV SA

EN frezhan konez. O Dobrutliui Bug, ti fi

Zhloueiku en **cill** poštauil negouimu Lebnu,

kateriga on nemore preftopyti, Sakai on ima

fuoio odlozhen zhas .. de mene en krat konez

bode inu de moi Leban en **cill** ima, inu jeft od

tod moram poiti TKM 1579, 84b; Terminus. *Germ.*

daß zyl oder end eines ieden dings. *Sclav.*

konez, **zil** MTh 1603, II,617 / Smèrt, **cil** inu

ura te fmèrti, je poštaulena vfem zhlovekom

DB 1584, I,)(2)IIIa

4. predmet ali oseba, v katero se strelja;

tarča: jeft hozhem k'njega [kamna Asel]

ftrani try strejle ftriliti, kakòr de bi **h'zylu**

strelal DB 1584, I,161b; On me je sa vrat priel, inu

me stèrl, inu je mene febi **h'cillu** poštavil.

On je mene okuli obdal s'fvojmi Streley

DB 1584, I,271a / my vueliki farlikofiti, dan inu

nuzh hodimo, inu timu Hudizhu glih kakor

en **cil** ali tartfsha fidimo, ta ima vfelej en napet

Samujfter, inu nafafzano puhfho, inu meri na

nas TPo 1595, III,157

☞ iz nem., prim. das Ziel [M. Č.]

ciljati -am glag. nedov. [ˈci:ljati]; P 2, K 2 (KPo 1567,

JPo 1578)

– del. na -l m. ed.: ciljal; ☹

kdo; na kaj **na tihem želeti, pričakovati kaj,**

prizadevati si za kaj; ciljati na kaj: na tyh

vflh treyh skushniauih, od katerih fe bude

sdoi gouorilu, [se] dobro posna inu vidi, da

ie Hudizh na to **cilial** inu gledal, da ie hotel

Chriftuła od Vere perprauiti, da bi ne bil vero-

ual, da ie on Sin Boshij JPo 1578, I,84b, podobno tudi

KPo 1567

☞ gl. cilj [M. Č.]

cimarindel (cimarindl) -dla* sam. m

[cima'ri:ndel]; P 1, K 1 (MD 1592)

– ed. im.: cimarindl; ☹

posušeno lubje cimetovca, ki se uporablja kot

dišava; cimetova skorja: *Deutfch. Zymma-*

trind. Latinè. cinnamomum. Windijch.

cimarindl. Italicè. canella, cinamono

MD 1592, X7a

☞ iz nem., prim. MTh 1603 Zimmetrindl [A. L. R.]

cimarindl gl. cimarindel

cimarint -a sam. m [cima'ri:nt[?]]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– ed. im.: cimarint; ☹

posušeno lubje cimetovca, ki se uporablja kot

dišava; cimetova skorja: *Cinnamomum. Germ.*

Zimmetrindl. *Carniol. cimarint* MTh 1603, I,262

☞ iz nem., prim. MTh 1603 Zimmetrindt [A. L. R.]

cimarman gl. cimerman

cimarmanski gl. cimermanski**cimbale** -bal sam. ž mn. ['ci:mbale -bal]; P 4, K 1

(DB 1584)

- mn. rod.: cimbali; →; ☉

tolkalo iz dveh bakrenih pokrovk, navadno za ritmično spremljavo obrednih plesov: David pak inu vus Israel fo pred Bogum femkaj ygrali, so vfo mozhjo, s'pejfnami, s'Arffami, S'Pfalterji, S'Bobni, **s'Cymbalami** inu s'trobentami DB 1584, I,226

// **igranje na to glasbilo:** Inu je letu offrova-nje supet bilu gori poftaulenu, s'pejtjem, s'pil'kajnjem, s'Arfami inu **s'Cymbalami**

DB 1584, II,182a

☞ iz nem., prim. die Zimbel [A. L. R.]

cimbali (cimbali, cimbeli) -OV sam. m mn.

['ci:mbali -ov]; P 20, K 3 (TPs 1566, DB 1584, TPo 1595)

- mn. rod.: cimbalo; →; - or.: cimb | a/e (DB 1584, I,227a) | I |

i/mi (DB 1584, I,171a); ☉

tolkalo iz dveh bakrenih pokrovk, navadno za ritmično spremljavo obrednih plesov: je David ygral, inu vfa Israelka Hifha pred GOSPVDM, fofvemi shlaht goflami is Smrèkoviga lešfa, s'Arffami, inu s'Pfalterji, inu s'Bobni, inu s'Sgoncy inu **s'Zymbalmi** DB 1584, I,171a; Sakaj Heman, Alfaph inu Etan fo bily Peuzi, de fo s'medenimi **Cymbeli** glafnu sgonili DB 1584, I,227a

// **igranje na to glasbilo:** Hualyte ga fglafnimi **Cimbali**, Hualyte ga fteimi **Cimbali** tiga lepiga glafša TPs 1566, 264b; taku fo ony leta Prasník .. obhajali inu dershali, gdi fo ony to eno lhtalt, senim zhaftitim prangajnjem, fskusi Meiftu okuli s'pil'kajnjem inu fpetjem nofsili, **sCymbali** inu Strunami, de bi te ludje oflepili inu pregovorili TPo 1595, II,125

☞ gl. cimbale [A. L. R.]

cimbeli gl. cimbali**cimerikel** -kla* sam. m ['cime:ri:kel]; P 3, K 2

(MD 1592, MTh 1603)

- ed. im.: cimerikel; ☉

Cafia. *Germ.* Zimmet/ Zimettröhlin. *Sclavon.***zimerikel** MTh 1603, I,226

posušeno lubje cimetovca, ki se uporablja kot dišava; cimetova skorja: *Deufsch.* Zimettrinden. *Latinè.* cinnamomum. *Windifch.*

zimerikel. *Italicè.* cinamomo, canella

MD 1592, X3a; Cinnamomum, vel, cinnamum.

German. Zimettrindt. *Carniolan.* **zimerikel.***Carniol.* cimarint MTh 1603, I,261-262

☞ gl. cimarint [A. L. R.]

cimerman (cimerman, cimarman, cimperman) -a sam. m ['ci:merman -a]; P 45, K 13 (TE 1555, TT 1557, TO 1564, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

- ed. im.: cim | e/è | rman : cimperman; - rod.: cimermana;

- tož.: cimpermana; - mn. im.: cim | e/è/à | rmani; - rod.: cim

| à/e/è | rmanov; - daj.: cim | è/e/à | rmanom; - tož.: cim | e/è | rmane; ☉

kador se ukvarja z obdelovanjem gradbenega**lesa; tesar:** Od kod pride letimu [Jezusu]

taka Modroft inu Muzh? Neili on eniga

zimmermana fyn? Nei li nega materi

Maria ime? TE 1555, F5b; sakaj Bug od tih fuih

fuarih nei prozh shal inu odftopel, koker en

Cymmerman, kadar on eno hysho oli en

zhohn sturi, prozh gre inu odftopi, Inu pufti

potle druge to hysho oli zhohn rounati TO 1564, 8a;

So te [Kristusa] Lüdie dosdai iméli inu te

ifhe imao sa eniga vbošiga savèrsheniga

Neborca inu Saramaka, sa eniga **Cimpermana**

KPo 1567, CXb; Truberiou Ozha Mihel Truber

Zimmerman malnar, ie S. Ierneia Cerkou na

Raftfzih[!] nepridnu puftil malati TC 1575, 525;

Ta Sidar ali **Cimperman** pak, ker ie ktemu

delu poftaulien, sa obeniga vezh nemara,

tamuzh dabi le famemu temu, ker ga ie kdclu

vdinial, mogal dopafti JPo 1578, I,(4a); Inu ony fo

je [gotove denarje] vun dajali **Zimermanom**,

kateri fo zimprali inu delali v'Hifhi tiga

GOSPVDA DB 1584, I,210b; Lignarius faber.

Germ. ein zimmerman. *Carn.* **zimerman**MTh 1603, I,802 / en **Zimèrman**, kateri dela

yflzhe, kej enu drivu poftèka, inu tuiftu dobru

obfeka inu obrouna, inu kejkaj kunflhtniga

inu lepiga is njega stury, de fe h'potrebi nuza,

v'lebni DB 1584, II,144a / zemljepisno ime, v zvezi **Dolina****cimermanov** Inu Saraja je rodil Ioaba, ozheta te**doline** téh Zimàrmanou: Sakaj ony fo bilyZimàrmani DB 1584, I,221b *Doline obrtnikov***pren.** Sakaj tiga Bug ne hozhe terpejti, de bi en

v'fakateri febi hotel ene sufebne fhteinge ali

lujtre vnebu s'zimprati ali sturiti, on hozhe ta

edini Mojfter ali **Zymmerman** biti TPo 1595, II,254

☞ iz nem., prim. der Zimmerman [A. L. R.]

cimermanski (cimeranski, cimarmanski, cimperanski) -a -o prid. ['ci:mermansk -a];

P 6, K 2 (DB 1584, TPo 1595)

- m. ed. im.: cimermanski; - rod.: cimermanskiga; - ž. ed. im.:

cimarmanska; - tož.: cimermansko; - mest.: cimermanski; ☉

1. ki je povezan s cimermanom; **tesarjev:** Ta

veglhi dejl Iudou pak, h'Chriftofevimu zhafsu,

neifo hoteli po letim potu jiti, fo milfili: Kaj bi

hotel ali mogel leta **zimermanski** Hlapez snati?

My fe moramo potej Poftavi dershati TPo 1595, I,23

tesarjev sin Jezus; Bi fe my fuprou imejli odletiga **zimpermanskiga** hlapza puftit vuzhiti,

koku my imamo isvelizhani biti? TPo 1595, I,56

2. ki se nanaša na cimermane; tesarski:zemljepisno ime, v zvezi **Cimermanska dolina** Benlaminovi

otroci pak od Gaba, fo prebivali v'Mihmaf, v'Aja,

v'BetEli .. inu v'**Zimermanski** doliniDB 1584, I,261a v *Dolini obrtnikov;*● — — **potegniti cimermansko mero/znoro (èez kaj)****i. začeti graditi kaj:** Ieft [Bog] fe hozhem supet

k'Terusalemu obèrnti s'milofstjo, inu moja Hifha

ima notri Zimprana biti .. inu tudi **Zimarmanfka** shnora ima v'Jerusalemi potegnena biti DB 1584, II,126a; **ii. začeti rušiti, uničevati kaj:** Sakaj on [Bog] bo eno shnoro, s'katero fe meri, zhes njo [deželo] potegnil, de bo pufta, inu eno **Zimermanfko** mero, de bo opufzhen: De nje Gofspudje bodo morali imenovani biti: Gofspud je pres deshel DB 1584, II,13b

☞ gl. cimerman [A. L. R.]

cimet -a sam. m ['ci:met -a]; P 6, K 5 (DJ 1575, TT 1577, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584)

– ed. im.: cimet; →; ☹

(zdrobljeno) *posušeno lubje cimetovca, ki se uporablja kot dišava; cimet:* Iest [božja beseda] fim en lubesniu duh dala od febe, kakor **zimet** inu kakor enu shlahtnu dishezhe koreine DJ 1575, 100; fakai nizhe vezh ne bo kupoual nee kupzhio, to kupzhio od slata .. inu od marmora, inu **Cimeta** inu kadila TT 1577, 443; Iest [zapeljivka] fim mojo Poftelo lepu naredila, s'piflanimi Tepihi is Egypta. Iest fim mojo lego s'Myrro, s'Aloefom, inu s'**Zimetom** pokropila DB 1584, I,319a

☞ iz nem., prim. der Zimmet [A. L. R.]

cimiter -a sam. m ['ci:miter -a]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– ed. mest.: cimiteru; ☹

ograjn prostor za pokopavanje mrličev, navadno blizu cerkve; pokopališče: pren. Bogati mosh pak ie pokopan Vpaklu, na hudizheuom **Cimiteru** ali brifofu: Sakai vtakovo Faro flishe takou Farmani JPo 1578, II,91

☞ iz lat. prek it., prim. cimitero [A. L. R.]

cimper (cimper, cimpar) -pra sam. m

['ci:mper -pra]; P 32, K 8 (TL 1561, TL 1567, TT 1577, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: cimp | e/è | r; – rod.: cimpra; – đaj.: cimpru; – tož.: cimp | e/è/a | r; ☹

Fabrica. *Germ.* Gebäw. *Sclau.* **zimper**

MTh 1603, I,515; Aedificium. *Germ.* Ein Gebew/ Wohnung/ Sitz. *Sclau.* **zimper** MTh 1603, I,43-44

1. navadno lesen objekt s stenami in streho, ki nudi zavetje; (lesena) zgradba: Inu on je meril ta **zimpèr**, kakòr je dolg bil, so vsem tém, kar fe ga je dèrshalu, od eniga vogla do drusiga DB 1584, II,80b; Inu raunu kakòr en Zimèrman, kadar eno novo hiško zimpra, dajle nemifli, famuzh de on ta **zimper** taku ftury, de je obftojezh: Koku fe pak ima malati inu fnashiti, satu pufty on eniga drusiga lkèrbeti DB 1584, II,195a / Sakaj tudi nej dobru mogozhe en **zimpar** na papyr sariflāti, temuzh bi potreba bila ene isresane podobe DB 1584, II,59b / Ima li fe ta Svejz resbiti, taku more proprej pokati, Sicer enevt in takov velik **Cymper** doli pafti, onu more vfe ganyti inu gybati. Raunu kakòr en zhlovik, kateri fđaj hozhe vmrejtī, fe vye inu fe sgyble, pre-oberne te ozhy .. Taku bode tudi ta Sveit fturil TPo 1595, I,10

// *gradnja takega objekta:* Inu Salomonovi Sydarji, inu Hiranovi Sydarji, inu Giblimi, fo fekali, inu fo pèrpraulali lejs inu kamenje, **h'zympru** te Hilhe DB 1584, I,186a

pren. Sakaj kletimu **zympru** ali sydanju, kadar fe ima en Karfzhenik fturiti, more tu vfelej ta prvi kamen biti, de en zhlovik te greihe fposna TPo 1595, II,17

// *leseno nosilno ogrodje za streho zgradbe; ostrešje:* Na teifte lhtiri (vogle) je on [Salomon] en ftrop polushil is Cedrovih dešlak .. Inu osgoraj vèrhu en **Zymper** od Cedrou na téhifhtih ftebreh, katerih je bilu, pet inu fhtiridešfeti DB 1584, I,186b

2. navadno v zvezi z nebeski kraj, kjer prebivajo Bog, zveličani; nebesa: Inu ta nebeski Stan .. kir to prauo shiuo Vero Viefufa imαιο, Vpokuri stoye, prido, perglihuie enimu nebeskimu **Cympru** inu eni uezhni hyshi fesidani od Buga TL 1561, 60b; My vejmo pak, kadar bo nafha pàrftena Hilha lete Vtfe podèrta, de my imamo en **zimper**, od Buga s'Zimpran, eno Hilho nikar s'rokami fturjeno, katera je vezhna v'Nebi DB 1584, III,98a / Satu fe leta Ezekielou **zimper** nema od eniga noviga potelefniga zimpra saftopiti, temuzh raunu kakòr ta Kula v'sazhetki, tako tudi leta **zimpèr** nihhtër drusiga nej, kakòr Criftufevu krajleftvu, Kàrflhanfka Cerkou, ali Kàrflzhanftvu na letim Svejtu, notèr do fodniga dne DB 1584, II,59b

☞ iz nem., prim. stvn. cimpar (das Zimmer) [A. L. R.]

cimperman gl. cimerman

cimpermanski gl. cimermanski

cimpran -a -o del. ['ci:mpran -a -o]; P 7, K 3

(TA 1562, DB 1584, ZK 1595)

– nedol. obl. ž. ed. im.: cimprana; – s. ed. im.: cimpranu; ☹

zgrajen, narejen: Inu vftanite inu zimprajte GOSPVDV Bogu eno Svetinjjo, de fe Skrinja te Savese GOSPODNIE, inu te fvete Boshje poštode v'to hiško pèrnefto, katera ima tiga GOSPVA Imenu **zimprana** biti DB 1584, I,230b; Christus pak je prišhal .. Ikusi eno veklho inu popolnimifho utto, katera ni s'rokami fturjena, tu je, katera ni taku **zimprana** ZK 1595, 94

pren. Potehmal ta Cerkou ie gruntana inu **Cimprana** na to Vero inu na te Sacramente

TA 1562, 93b

☞ gl. cimper

PRIM. cimprati [A. L. R.]

cimpranje (cimpranje, cimprane, cimprajne)

-a sam. s ['ci:mpranje -a]; P 14, K 2 (TR 1558, DB 1584)

– ed. im.: cimpra | n/nj | e; →; – đaj.: cimpra | nj/jn | u; ☹

1. delanje, postavljanje česa z gradbenim lesom; gradnja, graditev:

a) česa: Njegovi fynuvi pak, inu tu zhiflu, kateru je pod nym vkup s'branu, inu

C

zimpranje Boshje hifhe, pole, tu je sapifšlanu v Iftorij DB 1584, I,235a; NAVVK, KOKV SE IMA EZEKIELOVV **ZIMPRANIE** TIGA TEMPLA INV IERUSALEMA .. saftopiti DB 1584, II,59b / Per njemu je modruft inu muzh, fvit inu saftopnoft. Pole, kadar on [Bog] podira, taku ne pomaga obenu **zimpranje** DB 1584, I,269b

b) z vezljivostjo, kalkirano po nemščini, kaj: Inu taku je Salomo grunt polushil **h'zimprajnu** Boshjo hifho DB 1584, I,189b; po tuji prevodni predlogi Vnd also legt Salomo den grund zu **bawen** das haus Gottes LB 1545, 794

2. kar je zgrajeno; zgradba: pren. Vi kerfzheniki .. fte fafidani na ta grunt tih Iogrou inu Prerokou, na ta Vogelski kamen, kateri je Iefus Criftus, na katerim kakershne fidane oli **Cimprane** fe vkupe sklene inu sloshi, tu iftu gori rafte kanimu fuetimu Templu vtim Gofpudi TR 1558, t2a

☞ gl. cimper [A. L. R.]

cimprati -am glag. nedov. ['ci:mprati -am]; P 140, K 18 (TC 1550, TT 1557, TR 1558, TL 1567, KPo 1567, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, ZK 1595, MTh 1603) – nedol.: cimprati; – sed. ed. 1. os.: cimpram; →; – mn. 1. os.: cimpramo; →; – vel. ed. 2. os.: cimpraj; – del. na -l m. ed.: cimpral; – mn.: cimprali; – ž. ed.: cimprala; (M)

Zimpram, prati, pral, condo, edificio, Bawe BH 1584, 116; *Deutsch.* Bawen. *Latinè.* aedificare. *Windifch.* **zimprati.** *Italicè.* fabricare, murare, edificare MD 1592, A7b; Fabricor. *Germ.* Bawen/machen/ zimmern. *Sclau.* **zimprati** MTh 1603, I,515

1. kdo; kaj, na kaj **delati, postavljati kaj z gradbenim lesom; graditi:** Inu ty Pridigary imao vkupe dershati inu te Ludy vti Veri vkupe skladati, kakor en Cymmerman bruna, kadar **cympra** eno Hysho, vkupe sklada TL 1567, 14b; INu potehmal kadar je .. [zemlja] s'gréfhnim potopom bila konzhana, je ^dModruft supet pomagala <^dModruft) tu je bila Boshja befšeda inu vka-

sanje to Barko **zimprati**> DB 1584, II,142b; kakor beremo od Abrahama, Ifaaca, Iacoba, kateri fo fem ter tam na veliku Krajih Altarje **zymprali** inu sydali, satu, de bi ony per tehifstih na Buga mogli klizati TPo 1595, I,;(2a / More biti, da ie s'red Iosefov Ozhetom delal, **cimpral** etc. Sato fo diali Iudie par fvetim Marku na 6. Neli tu ta Cimperman Iesuf Marijn Sin? KPo 1567, LXIII

pre. Ta praua Vera/ inu befeda bolhya/ morao vfelei byti vkupe/ ta befeda/ ye ta grunt/ na kateri fe ta Vera fanefe inu **cimpra** oli fyda TC 1550, 211(113b); Na leto fuetoft oni [papežniki] **Cympraio** oli Sidayo inu fundament ftaue, ali nishtar manie vtem le shyueiu kakor Aydye, sapelluio skriuizhnm Vkom JPo 1578, III,97b

● — preg. Lih dobro snam, da Hudizh obeniga Boshiega veliko manie Zhloueskiga dobriga della, pres tadla nepuſti. Sakaj vpriglihi fe

gouori: Kateri pri potu Sida ali **Cimpra:** Ta veliko moiftrou ima JPo 1578, I,;(4a

2. kdo; (iz česa), kaj **obdelovati les, da se oblikujejo umetniški predmeti; rezbariti:** de [Bezaleel] sna kunshtnu delati, Vslati, Vfriebri, Vkuuffri, inu de sna kunshtnu Kameine resati inu vftaulati, inu kunshtnu is leiffa **zimprati** DB 1578, 76b; Ta drugi lejs **Zimpra,** inu ga s'Shnoero meri, inu ga sasnaminuje s'erdezho krajdo, inu ga obfekuje, inu ga s'enim Cirklom obriffa, inu ga ftury, kakòr en Mofhki Pild <Koku fe Pildi inu Maliki delajo> DB 1584, II,18a

☞ gl. cimper

PRIM. cimpran

PRIM. goricimprati [A. L. R.]

cin -a sam. m ['ci:n -a]; P 12, K 5 (DJ 1575, DB 1578, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: c | i/y | n; – rod.: cyna; – tož.: cin; (M)

srebrno bela, lahko taljiva kovina niže vrednosti; kositer: Ti fi tulikain slata vkup fprauil, kakor **zyna,** inu tuliku frebra, kakor fuinza DJ 1575, 209; Slatu, Srebru, Kuffer, Sheleisu, **Zin** inu Suiniz, inu vfe kar more Ogen terpeiti, imate vy skusi Ogen puftyti poiti DB 1578, 142b; *Crajnfski.* **Zin** oli **cin Slovenjki, Besjazhki.** kolfter DB 1584, III,DAIIIb; Stannum. *Germ.* zyn. *Sclau.* kolfiter. *Carnio.* **zyn** MTh 1603, II,553-554

pre. Satu pravi Gofpud GOSPVD Zebaoth, ta mogozhi v'Israeli: Ah vé, Ieft .. fe bom mafzhoval fkusi moje Sovrashnike. Inu moram mojo roko supar tebe obárniti, inu tvojo shlintro natu ner zhifstéhi izhfiftiti inu vus tvoj **zin** prozh djati DB 1584, II,1b

☞ iz nem., prim. das Zinn [A. J.]

cinamet -a sam. m ['ci:namet -a]; P 1, K 1 (DB 1584) – ed. tož.: cinamet; (V)

(zdrobljeno) posušeno lubje cimetovca, ki se uporabljata kot dišava; cimet: satu, kir nebo nihzhe vezh nyh [trgovcev] blagu kupoval, tu blagu tiga slata inu frebra .. inu **Cinnamet,** inu Timian, inu Shalbo, inu kadilu inu vinu inu ojle DB 1584, III,148

☞ iz nem., prim. LB 1545 Cinnamet [A. L. R.]

cinamom -a sam. m ['ci:namom -a]; P 3, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– ed. rod.: cinamoma; – of.: cinamomom; (V)

(zdrobljeno) posušeno lubje cimetovca, ki se uporabljata kot dišava; cimet: Inu GOSPVD je s'Moseffom govoril, rekozh: Vsami k'febi te ner bullhe Shpecerye, to ner zhifstefho Myrro, pet ftu (Siklou) inu **Cinamoma** polovizo tulikajn .. inu fturi enu fvetu Olje k'shalbanju DB 1584, I,55b

☞ iz lat., prim. cinnamomum [A. L. R.]

cinast (cinast, cinjast) -a -o prid. ['ci:nast -a]; P 2, K 2 (DB 1584, MD 1592)

– m. ed. im.: cynjast; – ž. ed. tož.: cinasto; (V)

ki je iz kositra; kositrn: *Deutfch.* Zinin. *Latinè.*

ftanneus. *Windifch. zynjast. Italicè.* di stagno, di peltre MD 1592, X3b

// v zvezi **cinasta mera priprava za določanje navpične lege; svinčnica**: SeruBabelove roke fo leto Hilho [jeruzalemski tempelj] gruntale, njegove roke jo imajo tudi dokonjati .. Sakaj gdu je ta, kateri lete shleht dny ferrahtuje? v katerih fe bodo vřaj veřelili, inu to **Zinafto** mero v'SeruBabelovi roki vidili DB 1584, II,126b *znamenje, da Zerubabel vodi in nadzoruje delo* [M. Č.]

cinen gl. cenjen

cinjast gl. cinast

cinklbejn gl. cinklvejn

cinklvejn° (cinklbejn, cinklvejn) -a sam. m

[ci:inklvejn]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: cinkl | b/v | ein; ☉

pokvarjeno vino: *Deutfch. Tropffwein. Latinè.* vappa. *Windifch. zinklbein*, podzhepnia.

Italicè. vino suarito MD 1592, Q2b; Vappa. *Germ.* verracher/ verdorbener Wein/ Tropffwein.

Slav. zinklvein MTh 1603, II,672

☞ nejasno, prim. nem. sinter, der Wein [M. Č.]

cinober -bra sam. m [ci'no:ber]; P 2, K 2 (MD 1592,

MTh 1603)

– ed. im.: cinober; ☉

rudnina živosrebrov sulfid; cinober:

Cinnabaris. *Germ.* Zynober/ Bergzynober.

Carniol. zinober MTh 1603, I,261, podobno tudi MD 1592

☞ iz nem., prim. der Zinnober [M. Č.]

cinž gl. činž

cionski gl. sionski

cipeliš (cipeliš, cipeliš) -a sam. m [ci:peliš -a];

P 2, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– mn. im.: cz/c | ipel | iš/š; ☉

parnost se izraža množinsko **obuvalo s trdnějšími podplati, ki sega največ čez gleženj; čevlj**:

Zheuli ali Zhreuli. Sholini, **Czipelishi**,

Poftoli DB 1578, 181b; *Crajn/ki*. Zheuli oli zhreuli

Slovenski, Besjazhki. Iholini, **zipelshi** *Hervazki*,

Dalmatinjski, Iftrianjski, Crafhki. poftóli

DB 1584, III,DdIIIb

☞ iz madž., prim. cipellós [M. Č.]

cipeliš gl. cipeliš

ciperle -eta* sam. s [ci:perle]; P 2, K 2 (MD 1592,

MTh 1603)

– ed. im.: ciperle; ☉

vnetje sklepov rok zaradi nabiranja soli sečne

kislina; protin, putika: *Deutfch.* Zipperlin.

Latinè. morbus articularis, chiragra. *Windifch.*

ziperle. *Italicè.* gotta nelle mani MD 1592, X3b;

Chiragra. *Germ.* das Zipperle der Handt.

Slavon. ziperle MTh 1603, I,253

☞ iz nem., prim. stvn. zipperle (das Zipperlein)

[M. Č.]

cipreš -a sam. m [ci'preš]; P 3, K 2 (DJ 1575, DB 1584)

– ed. im.: c | i/y | preš; ☉

sredozemsko iglasto drevo stožčaste ali

piramidaste oblike; cipresa: left fim viřsoku

srařla, kakor en Ceder na Libani, inu kakor

en **Cipresh** na Ermonski gori DJ 1575, 100; MOja

Seftra, luba Nevěta .. Tvoje sařajenje, je

kakòr .. **Cyprefh** s'Nardom DB 1584, I,333a

☞ iz nem., prim. srvn. cypres (die Zypresse) [M. Č.]

ciprešov -a -o prid. [ci'prešov -a -o]; P 5, K 4

(DJ 1575, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ž. mn. im.: cyprešove; – s. ed. im.: cyprešovu; ☉

1. ki se nanaša na ciprese; cipresni: v zvezi

ciprešovo drevo Kadar ie on [Simon] vunkai řhel,

fe ie on liskital kakor ena rodouita ořika, inu

kakor ner viřhe **Cipreshouu** driuu DJ 1575, 219-220

cipresa; Cyprefřus. Germ. Cypressenbaum.

Slavon. ciprefřovu drevu MTh 1603, I,380

2. ki je iz ciprešovega lesa; ciprešov:

nalhjih hiřh trami fo Cedrovi, nalhe Letve fo

Cypreshove DB 1584, I,322b

☞ gl. cipreš [M. Č.]

ciprski -a -o prid. [ci:prski]; P 2, K 2 (JPo 1578,

DB 1584)

– m. ed. mest.: ciparskom; – or.: cyperskim; ☉☉

ki se nanaša na Ciper; ciprski: Kapitani

pak .. Timoteus inu Apolonius .. inu Demo-

phon, s'Nicanorjem red, **Cyperfkim**

Kapitanom, něfo nym [Judom] pokoja puřtili

DB 1584, II,202a / zemljepisno ime, v zvezi **Ciprski**

otok V ciparskom Otoku viednim Meřtu ker

fe rezhe Paphos, fe ie edan Iud Simenom

Bariehu, imenoual Elymans, to ie Kral Boshy

JPo 1578, II,210b *na otoku Ciper* [M. Č.]

cir -a sam. m [ci:r -a]; P 6, K 6 (*P 1563, TrkM 1579,

DB 1584, MD 1592, TfC 1595, MTh 1603)

– ed. im.: cir; – mestl.: ciru; ☉

Ornatus. *Germ.* Zierd/ ein gezierd. *Slav.*

lepu, řnaga, **zir**, narejen MTh 1603, II,180

kar kaj krasí, lepřa; okras: Taku ie tuoi

cir vus prozh vřet, bodesh sřtalti koker

řdai ieřt, řetu dokler fi mlad, mozhan vřay,

fimisli konez, křifřtuři upay *P 1563, 167, podobno tudi

TfC 1595 / O Vřigamogzhi Bug, tuoimu

Imenu imαιο Oblařtniki na Semli zhařt perneřti,

inu tebe vezhniga Boga moliti vřuetim **zyru**

TrkM 1579, 114b; Roshe pomenio to lepo řnago

ali **zir**, Cřifřtufe, inu njega Cerqve, slařti de

je ta Shenin Cřifřtus pravi Bug inu Zhlovik

DB 1584, I,290b

☞ iz nem., prim. die Zier [A. L. R.]

ciran -a -o del. [ci:ran -a -o]; P 14, K 8 (*P 1563, DJ 1575,

JPo 1578, TrkM 1579, DB 1584, TPo 1595, TfC 1595, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: *ciran*; – mn. im.: *cirani*; – ž. ed. im.:

cirana; – mn. im.: *cirane*; – s. ed. im.: *ciranu*; ☉

Elegans. Germ. wolgezierť/ schön. *Carniol.*

leipu **ziran** MTh 1603, I,465

C

s čim **ki ima lepo zunanjo podobo, navadno zaradi dodajanja okrasja; okrašen, olepšan**: O Zhlouik gledai mene, bil fem ti glih vidl fi me, mlad leip mozhan leipu **ziran**, glih koher[!] ie en pild malan *P 1563, 166; Kadar je on [Simon] vunkaj fhāl spod tiga Përta, taku fe je on lalkatal .. kakòr ena s'lata Kuppa, sovšem shlaht shlahtnim kamenjom **zirana** DB 1584, II,173b; Sakaj koku bi vfaj imejlu tu nafhimu GOSPV DV Bogu dopafti .. de bi en vfakateri is fvoje hifhe inu kamre, mogel eno slato Cerkou sturiti, s'gul Shmaragdom inu s'Perlini **zyrano** TPo 1595, II,247 / Lilije ali Roshice, fo tako lipo nareiene ali **cyrane**, da je vfa Salomonoua lipota inu Gofpodfuo nishtar proti temu JPo 1578, II,159b

pren. ta skriueni Zhlouik moiga ferza bo stanouit .. inu sovšem poshtenem **zyran**, kakor fo nekada te fuete Shene bile TKM 1579, 102b; bomo s'Bugom Ozhetom, Synom inu S. Duhum, s'ovfemi S. Angeli inu Isvolnimi Boshjimi vekoma prebivali, inu s'nebesko vezhno zhajtjo inu glorio **zirani** DB 1584, I,cVIIa

Ⓔ gl. cirati

PRIM. cirati [A. L. R.]

ciranje -a sam. s ['ci:ranje -a]; P 1, K 1 (JPo 1578)

- ed. daj.: ciranjû; Ⓜ

krašenje, lepšanje z lepotalnimi sredstvi in nakitom; lepotičenje: Naideli fe tudi takoua pokora vletei Greshnei sheni? Ia .. nie Lafsy k neposhtenemu nareianiu ali **ciranju**, nie Roke, noge inu vfe Vde, kgrehom poduershene: Teh sdai Christufu na fhushbo prau vshiva JPo 1578, III,63

Ⓔ gl. cirati [A. L. R.]

cirati -am glag. nedov. ['ci:rati -am]; P 40, K 12

(*P 1563, TO 1564, TL 1567, TC 1575, DJ 1575, JPo 1578, DPr 1580, DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)
- nedol.: cirati; - sed. ed. 1. os.: ciram; - 3. os.: cira;
- mn. 2. os.: cirate; - 3. os.: cirajo; - del. na -l m. ed.: ciral;
- ž. ed.: cirala; Ⓜ

Deutsch. Schmucken. *Latinè.* ornare. *Windifch.*

zirati, fhashiti. *Italicè.* ornare, acconciare, polire, fornire, abbellire, nettare MD 1592, N4b; Orno. *Germ.* zieren. *Slav.* fhafhiti, **zirati** MTh 1603, II,180

1. kdo/kaj; koga/kaj **delati kaj (bolj) lepo, navadno z dodajanjem okrasja; krasiti, lepšati**: Ako vshe tadaı Bog Ptice inu mlade Vranoue hrani ter shiui, inu Zuetie na poliu tako Gofpodski inu zhafitno **Cyra**, katera shiuiua pomandra .. Necheli vshe tadaı veliko vezh vas saftopnih Liudy hraniti JPo 1578, II,159b-160a; Philadelphus, je suffeb en brumen Krajl bil, kateri je .. Iudom veliku dobriga sturil, ta Tempel inu Boshjo fhushbo v'Ierusalemu zhafitno **ziral** DB 1584, II,88b(=87b); Vtem Papeftvi .. fo nyh [bogate] na vfeh Canzlyh vun fhrajali, kadar hote isvelizhani biti, de imajo

Cerkve fidati, teifte **zyrati**, Odpuftke kupovati TPo 1595, III,174 / Kadar je on to lepo dolgo funkno oblejkël, inu v'to celo fnago fe naredil, inu k'fvetimu Altarju përfstopil, taku je on **ziral** v'fo Svetnjo okoli DB 1584, II,173b

// kdo/kaj; koga_{uz}, s čim **delati koga boljšega v**

duhovnem, moralnem smislu: My veruiemo vfı vfuetiga duha, kir ie Bug fozham inu finom vfeh slabih troftar nu pomozhenik, fđarmi nas **cira** gar leipu .. tu teilu ima fpet shiuiu biti *P 1563, 48; Dërshi [modrost] sa vıffoko, taku te bo ona povıfhala, inu te bo h'zhafiti pëpravila, aku jo bosh objemal. Ona bo tvoji Glavi ena lépa fnaga, inu te bo s'eno lepo krono **zirala** DB 1584, I,318a; Htumu sheinka nam Christus fvojga Duha, de on fam nas ima v'fo rifnizo pelati .. inu potle so vfemi fhlaht daruvi inu gnado **zirati** inu snafhiti TPo 1595, II,70; Tedaj se bode vidilu, de ta pokorszghina pruti Bogu inu njegovi besedi, tudi vtakovih fhleht Stanuvih bode vezh **zirala**, kakor v'figa Svita fnaga inu lipota TPo 1595, II,126

2. kdo; koga/kaj **pripisovati komu/čemu veliko pomembnost; spoštovati**: Od nashega osdraulienika Iesufa Christufa, kateri ie fam ta Karft zhafitil, **Cyral**, inu vtridefetem Leitu niegouiga Zhlouestua fam nafe priel JPo 1578, III,28; Hlapze opominaj .. de v'fo dobro svejzfzhino ilkasheo, de ony ta vuk Boga nahiga isvelizharja **zirajo** u'vfeh rizheh DB 1584, III,118b; Inu je vfaj takovu vfe kakor blatu na gafsi, pruti tej veliki gnadi, katero leta Divizhiza letukaj ima, Skatero njo Bug pred vfemi zhes vfe Shene polhtuje, zhafy inu **Zyra** TPo 1595, III,126

Ⓔ iz nem., prim. zieren

PRIM. ciran [A. L. R.]

cirenevski -a -o prid. ['cire'ne:vski]; P 2, K 2

(TT 1557, TT 1581-82)

- m. ed. tož.: cyrenevskiga; Ⓜ

ki se nanaša na Cireno, starogrško kolonijo na afriški obali Sredozemlja; cirenski: Inu kadar nega pelaio uunkai, uiameio eniga Simona **Cyreneuskiga**, gredozhiga is pula, inu poloshe na nega ta Crysh, de ga neffe fa Iefufom TT 1557, 247-248, podobno tudi TT 1581-82 [M. Č.]

circel -kla sam. m ['ci:rkcl -kla]; P 6, K 5 (TA 1566,

DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

- ed. im.: circ | e'è | l; - mest.: cirklû; - or.: cirklom; Ⓜ

1. priprava iz dveh gibljivih krakov za risanje krogov; šestilo: Ta drugi lejs Zimpra, inu ga s'Shnoero meri, inu ga sasnamunuje s'erdezho krajdo, inu ga obfekuje, inu ga s'enim **Cirklom** obrıffa DB 1584, II,18a; *Deutsch.* Zirckel. *Latinè.* circulus. *Windifch.* **cirkël**. *Italicè.* compasso, fefta MD 1592, B8b; Circinus. *Germ.* ein Circkel. *Slav.* **circel** MTh 1603, I,263

2. področje, območje, sfera: koku fe takovu dvuje Krajlestvu nejma meıfhati, temuzh lipu

reslozheniu, enu vřakateru vřvojem **Cirklu** ima puřit ofřati, Inu venger ta framotni Papeřh .. te Cerkve glava hozhe biti, taku on hozhe tudi en GOSPVD zhes pofvitno Gořpofřzhino biti

TPo 1595, III,142

3. v abecedniku **vzorćna beseda za ućenje branja:**

Cařper criřtoff **cirkel** TA 1566, A3a

☞ iz nem., prim. der Zirkel [M. Ć.]

cirkov gl. cerkev

citer -ja*/-tra* sam. m [ˈci:ter]; P 1, K 1 (TiPre 1588)

– ed. im.: citer; Ⓜ

v zvezi s **krřćanski vnema za pomoć pri oznanjevanju prave bořje pridige:** Krainske Gořpofřzhine Kerřřzhanski **citer** h'prauu boshji predigi

TiPre 1588, 18

☞ iz nem., prim. der Zitter [M. Ć.]

citrona -e sam. ř [ciˈtro:na -e]; P 1, K 1 (DB 1584)

– mn. im.: citrone; Ⓞ

svetlo rumen uřitni sad drevesa limonovca;

limona: Ena beřředa v'řvoim zhařřu govorjena, je kakor ˆslata řabulka v'řreběrnih Kupah <ˆSlata řabulka) kakor Pomoranzhe ali

Citrona > DB 1584, I,326a

☞ iz nem., prim. die Zitrone [M. Ć.]

citronov -a -o prid. [ciˈtro:nov -a -o]; P 2, K 1

(MTh 1603)

– ř. ed. im.: citronova; – s. ed. im.: citronovu; Ⓞ

ki se nanařa na citrono; limonov: Citrius

color. *Germ.* Citronienfarb. *Slav.* **zitrionova**

řarva MTh 1603, I,268 / v zvezi **citronovo drevo**

Citrius. *Germ.* Citronbaum. *Slav.* **citronovu**

drevu MTh 1603, I,268 **limonovec**

☞ gl. citrona [M. Ć.]

cizra -e sam. ř [ˈci:zra]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: cizra; Ⓞ

bot. **kulturna ali divja rastlina s kratkimi napihnenimi stroki ali njeni sadovi (Cicer arietinum); řiřerka:** *Deutfch.* Kichern. *Latině.* cicer. *Windifřch.* **řifra.** *Italicě.* cifere, cicerchia,

cece MD 1592, H2a; Cicer. *Germ.* Kichern/ kicherřrbis/ ziefererbřen. *Slavon.* **řifra,**

zhizharka MTh 1603, I,258

☞ iz nem., prim. die Zieser [M. Ć.]

ćjaziti gl. ćjaziti

ćloster gl. ćlořter

ćlovećki gl. ćlovećki¹

ćlovećtvo gl. ćlovećtvo

ćlovećřtvu gl. ćlovećřtvo

ćlovek gl. ćlovek

ćloveski gl. ćloveski

co zlog; P 1, K 1 (DC 1585)

– co; Ⓜ

v abecedniku **vzorćni zlog za ućenje branja:** Ca ce ci **co** cu DC 1585, A2a [A. L. R.]

coelibat gl. celibat

cof zlog; P 2, K 2 (TA 1550, TA 1555)

– cof; Ⓜ

v abecedniku **vzorćni zlog za ućenje branja:** Caf

cef cif **cof** cuf TA 1550, 5, podobno tudi TA 1555 [A. L. R.]

cofel -fla sam. m [ˈco:fel -fla]; P 4, K 4 (DJ 1575,

DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: cofel; – mn. im.: cofli; ⓄⓄ

tvorba iz ledu, ki nastane z řmrzovanjem

kapljajoće vode; ledena sveća: On is řiple[!]

Slano (ali mras) na Semlo, kakor řul, inu kadar pomersne, taku pořtano ledeni **zoffi** kakor řhpize na koili DJ 1575, 190; Stiria. *Germ.* ein Eiszapfř/ gefromnen tropfř/ kengel. *Slav.*

zoffel MTh 1603, II,561

☞ iz nem., prim. das Zäpflein [A. J.]

cokla -e sam. ř [ˈco:kla -e]; P 3, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: cokla; – mn. im.: cokle; Ⓜ

parnost se izrařa množinsko **nizko, (řadaj) odprto obuvalo:**

a) iz lesa oz. z lesenim podplatom; cokla: *Deutfch.* Holtzřchuch. *Latině.* calopodium.

Windifřch. **zokle.** *Italicě.* zoccolo di legno

MD 1592, G5b

b) iz usnja; sandala, opanka: Crepida.

German. ein Pantoffel. *Slav.* **zokla.** *Carniol.*

pantoffl MTh 1603, I,364

☞ iz it., prim. zoccolo [A. J.]

coklast -a -o prid. [ˈco:klast -a]; P 1, K 1 (TL 1567)

– nedol. obl. ř. mn. rod.: coklastih; Ⓜ

ki je obut v nizko, (řadaj) odprto obuvalo iz

lesa ali usnja: od řadashnih ljudi, řhcoffou, řariou, Menihou, řufeb od tih bořih **zoklařtih** obriuenih golih Batyz, kir řo polni hynauřřzhine inu vře lotrye, prerokuie TL 1567, 72a **menihov ubořřvenih redov**

☞ gl. cokla [A. J.]

cokolar (cokular) -ja sam.* m [ˈcokoˈla:r -ja?];

P 1, K 1 (JPo 1578)

– mn. im.: cokularij; Ⓞ

řripadnik enega od ubořřvenih meniřkih

řodov; bosonogi menih: tukai řtaue dela, zhes

in pred to Vero: Kakor ty Bořy ali **Zokularij**

Minih, řuoiga řranciska zhes řriřtufa

JPo 1578, III,108

☞ gl. cokla [A. J.]

cokularij [im. mn.] gl. cokolar

col -a sam. m [ˈco:l -a]; P 89, K 18 (TC 1550, TC 1555,

TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TPř 1566, KPo 1567,

TC 1575, JPo 1578, TkM 1579, TPř 1579, TT 1581-82, DB 1584,

BH 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: c | o/ř/ř | ř; – rod.: c | o/ř | řa; – toř.: col; – mest.: col | u/ř; – or.: colom; – mn. im.: colu; →; Ⓞ

1. kar se obvezno da/řaje oblastem v denarju ali naturalijah; davek, dajatev: potreba [je] pokornomu biti, nekar le řamuzh řa uolo tiga

C

ferda, temuzh tudi fa uolo te vifty. Inu fa letiga uolo vi te **zole** plazhuiete TT 1560, 21b; Od koga Kralji na Semli **Zol** ali Zhinsh jemló? DB 1584, III,11b; Philifterji fo Iosaphatu daruve pèrnalhali inu ***zol** frebra <*tribut> DB 1584, I,241a; *Deut/sch.* Zollen/ zoll geben. *Latinè.* prendere vectigal. *Windfisch.* **zoll** dáti. *Italicè.* pagar il datio, ò gabella MD 1592, X4a; Vectigal. *Germ.* Zoll/ vngelt/ steuer. *Carniol.*

zoll MTh 1603, II,675-676

// **prispevek, ki ga na določenih mestih pobirajo mitničarji za trgovsko blago; mitnina:** daite vřakimu/ kar nemu řhlřhi/ komu řtiura/ řtiuro/ komu **zoll/ zoll** TC 1550, 129(73a); nym [posvetni gospodi in oblastnikom se] ima Dohodek, Tribut, Oduèfzhina, **Zol**, Pokornoft inu zhaft dati JPo 1578, II,199

// **pravica do pobiranja mitnine:** Zolnari fo bili Liudye, ker fo od Rimlianou po Deshelah inu Mefih sa imenouano Summo Dinaryeu, **Zol** imeli .. fo morali (ako fo fice dobizhak hoteli pri tem imeti) le prece neframno Liudy dreti, pritiskati inu syliti JPo 1578, III,84

// **dejavnost pobiranja mitnine:** Chriftus fvoje Iogre od **Zola** inu Rybřtva poklizhe TPo 1595, III,5

2. mesto, kjer mitničarji pobirajo prispevek za trgovsko blago; mitnica: INu kadar je Iesus od unod řhàl, je vidil eniga zhlovéka na **zolu** fidezihiga, timu je bilu ime Matteus

DB 1584, III,7a

☞ iz nem., prim. der Zoll [M. Č.]

collation gl. kolacion

collecta¹ – sam. ž [col'le:cta]; P 1, K 1 (TC 1550)

– ed. im.: collecta; ①

skupna molitev po uvodnem delu mašnega obreda v obliki prošnje; kolekta: Collecta. Molymo vři. O Vřigamogozhi Milofitiui Bug .. Pogledai na nařhe prošne TC 1550, 197(106b)

☞ iz lat., prim. collecta [K. A.]

collecta² gl. kolekta

collegia [tož. mn.] gl. collegium

collegium – sam. m'/s [col'le:gium]; P 2, K 1

(TO 1564)

– mn. tož.: collegia; ①

1. v antičnem Rimu organizirana skupina ljudi, ki jih povezuje isti interes ali poklic; bratovščina, društvo: Ty Rimlani [so imeli] nih **Collegia**

TO 1564, 78b

2. izobraževalna ustanova z internatom, ki pripravlja za študij na fakulteti; kolegij: Potle ty Kerřzhanski Ceřřary, Krali inu Vyudi, ty fo pouofod [ustanavljali] **Collegia**, Clořhtre, Shule inu Corarye, fa volo de fe vnih vuzheni inu dobre pameti Hlapzhizhi imaio koyti rediti, inu tu S. Pyřimu prou vuzhiti řaftopiti, islořhiti inu pridigati TO 1564, 78b

☞ iz lat., prim. collegium [K. A.]

colnar -ja/-a sam. m [ˈco:lnar -ja/-a]; P 191, K 13

(TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TAr 1562, KPo 1567, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: coln | a/à (MD 1592, X4a) | r; – rod.: c/ř[!] (TR 1558, S2b) | olnar | ja/je; – tož.: colnar | ja/je/a; – mest.: colnarju; – mn. im.: col | na/nana[!] (TE 1555, 11b) | r | y/ji/řij/i; – rod.: colnarjev; –>; – of.: colnar | ji/mi/y/řij; ①

1. kdor pobira mitnino; mitničar: Mateush, katerimu ie tudi Leui Ime, ie is **Zolnarie** en Ioger řturien TE 1555, A1b; Ie bil edan Mosh Symenom Zahey, ta ie bil poglauiza **Zolnariu**, inu ie bil Bogat JPo 1578, III,112; GOSPDV Chriftus vuzhy nas .. koku my imamo pravi Karřzheniki, inu pohleuni biti .. Kakor my letukaj na letih dvejuh Perfonah vidimo, na Fariseerju inu **Zolnarju** TPo 1595, II,197

2. kdor ima zakupljeno pravico do odmerjanja in pobiranja davkov; davčni zakupnik: Zolnarji .. Latinški imenovani, Publicani, fo bily taki ludje, kir fo od Rimlanou Zole inu Dace kupovali, inu potle Ludy dèrli, inu fo bily ta vekřhi dejl Neverni Ařdje od Rimlanou h'timu pořtauleni DB 1584, III,5a; Ty **zolnarji** pak fo bily, raunu kakor per nas ty Flegarji, Daciarji, Aulfhlokarji inu Zolnarji, kateri fo te zolle inu flegarije sa eno Summo denarjeu od teh Rymlanov kupovali inu jemali, potle fo te ludy dèrli inu řhazovali, kakor fo ľami hoteli TPo 1595, II,197; Publicanus. *Germ.* der Zoll oder andere einkořnen eines fůrften oder gemeind an sich kauft. *Slav.* **zollnar** MTh 1603, II,355

3. ekspr. kdor krři bořžo ali cerkveno zapoved: Aku on [tvoj brat] te Cerque ne slishi, taku ti nega dershí koker eniga Pagana inu **zolnara** TT 1557, 53; ta **Zolnar** oli ozħiti Greshnik .. fe ie tudi le Bogu řřpouedal, ki ie dial, Gofpud Bug bodi meni bořimu Greshniku milofitiu TAr 1562, 68b; vy nèfte njemu [Janezu] verovali: ampak **Zolnarji** inu Kurbe fo njemu verovali DB 1584, III,13b

☞ gl. colner [M. Č.]

colnarski -a -o prid. [ˈco:lnarski -a -o]; P 6, K 1

(JPo 1578)

– m. ed. im.: colnarski; – ž. ed. im.: colnarska; – mest.:

colnarski; – s. ed. daj.: colnarskimu; ①

1. ki se nanařa na colnarje 1: kay ie Zahei bil: Sľafti, poglauiza **Zolnarski**, prauí Stareshina Rasboinzhki inu Patriarha te Buhernie, ker ie vře Liudy Galiuffal, hinil inu Preuezhaul JPo 1578, III,112b; nai fi ie **Zolnarska** oblaft, fama na febi, zhaftna řlushba .. Tako io vuner vzhafi ty Liudye, ker fo vtei řftei oblafti, řhnyh preuezhanem .. framote JPo 1578, III,112 / v zvezi **colnarska hiřa** [Kristus] ie vgladal Mateusha **Vzolnarski Hishi**, Saheufa na driuefi, Rasboinika na Krishu JPo 1578, III,3b v *mitnici*

2. ekspr. *ki ni v skladu z božjimi ali cerkvenimi zapovedmi*: Mateush inu Saheus neifsta shla špet ktimu **Zolnarskimu** neposhtenimu inu nefpodobnemu delu JPo 1578, II,24b

📖 gl. colner [M. Č.]

colner -ja sam. m [ˈco:lner -ja]; P 18, K 5 (TT 1557,

KPo 1567, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584)

– ed. im.: colner; →; – mn. im.: colnerij; – rod.: colnerj | ov/ev;

– daj.: colnerj | em/om; – tož.: colnerje; – of.: colner | ij/ji; ☹

1. *kdor ima zakupljeno pravico do odmerjanja in pobiranja davkov; davčni zakupnik*: Ioannes kerfntnik .. **zolneriom**, Sholneriom prepoueda ludi dreti, byti inu fylouoti TT 1557, 166; Zaheus, sgrablieni Sin, ta Shena, inu **Zolnerij** fo vuner dobili Miloft inu odpuftak, ker fo morali ty drugi Samoprauzhniki, Farisei, sad oftati inu ferdamnani biti JPo 1578, I,70a / Farisei, **Zolnerie** ferdamaio sa Gréfhniko KPo 1567, XCIIb

2. ekspr. *kdor krši božjo ali cerkveno zapoved; grešnik*: Syn tiga Zhloveka je prihál, ta jej inu pye, inu vy pravite, pole, ta Zhlovik je en poshrehnik inu en pyanèz, **Zolnerjou** inu Gréfhnikou priatel DB 1584, III,34b

📖 iz nem., prim. der Zöllner [M. Č.]

colni [mest. ed.] gl. čoln

comedia gl. komedija

communio – sam. ž. [comˈmu:nio, tož. ed. communiˈo:nem]; P 2, K 1 (TPo 1595)

– ed. im.: communio; – tož.: communionem; ☹

1. *skupnost ljudi glede na njihove vrednote; občestvo, skupnost*: Ta drugi šad [Gospodove večerje] je leta, kir je potreba, de tu Karfzhanftvu ima myrmu inu edinu oftati, enako vero inu Vuk imeiti. De fe vshe taka gliha mej Karfzheniki na tu nar raunifhi dershi, taku ony morajo nikar le v'Pridigi v'kupej priti, de enako bešedo pošlufhajo, inu fkusi toifto k'eni veri poklizani bodo, inu de fe vfi kmalu ene glave popadeo, temuzh ony morajo tudi vkupej priti k'eni Misi, inu vkupej jefti inu piti .. Inu ti kir fo v'Veri enaki s'enim vupanjem inu ferzom pruti GOSPVDV, ty fe v'kup fnideo. Tu je ena cillu potrebna rezh v'Cerkvi, de bodo vfi v'enu perprauleni, inu de ni dvojenja u'Veri. Satu fo jo v'Latinfhini **communione**m imenovali, eno gmajno <Communio> TPo 1595, I,192

2. ver. *zakrament Gospodove večerje*;

evharistija: taku ony morajo nikar le v'Pridigi v'kupej priti, de enako bešedo pošlufhajo, inu fkusi toifto k'eni veri poklizani bodo, inu de fe vfi kmalu ene glave popadeo, temuzh ony morajo tudi vkupej priti k'eni Misi, inu vkupej jefti inu piti .. Inu ti kir fo v'Veri enaki s'enim vupanjem inu ferzom pruti GOSPVDV, ty fe v'kup fnideo. Tu je ena cillu potrebna rezh v'Cerkvi, de bodo vfi v'enu perprauleni, inu

de ni dvojenja u'Veri. Satu fo jo v'Latinfhini communionem imenovali, eno gmajno

<**Communio**> TPo 1595, I,192

📖 iz lat., prim. communio [K. A.]

communio gl. komunion

communionem [tož. ed.] gl. communio

comulc gl. komolec

concilia [rod. ed.] gl. koncili*

concilij [im. mn.] gl. koncili*

conciliu [mest. ed.] gl. koncili*

concily [mest. ed.] gl. koncili*

concordantia gl. konkordancija

confessio – sam. ž. [conˈfe:ssio]; P 4, K 1 (TO 1564)

– ed. im.: confessio; ☹

besedilo, ki vsebuje glavne resnice, nauke krščanske cerkve; veroizpoved:

♦ – (augšpurgeriska) *confessio veroizpoved, sprejeta v Augsburgu leta 1530, ki jo je sestavil Filip Melanchthon, odobril pa Martin Luter*:

per takim Vuku .. kateri ta Augshpurgeriska **Confesio** vfebi dershi .. hozhe oftati TO 1564, 73a; Skaterim šaftopom fe gliha ta **Confesio**, ta Vera, katera ie od tiga Rayha nashimu rancimu Gošpudi Cefaryu Carolu Vnaprei poloshena inu dana vtim 1530. leitu TO 1564, 66a

📖 iz lat., prim. confessio [K. A.]

confessioni [daj. ed., mest. ed.] gl. konfesijona

congrue prisl. [coˈngrue]; P 1, K 1 (TO 1564)

– congrue; ☹

v skladu s pričakovanji glede na izbrano merilo urejenosti, pravilnosti; skladno:

Natu ga [kandidata] imao fo vsem fliflom inu zhalom ifuprashati .. aku .. fna prou inu

Congrue Latinski gouoriti TO 1564, 72a

📖 iz lat., prim. congrue [K. A.]

conscientia – sam. ž. [consciˈe:ntia]; P 1, K 1

(JPo 1578)

– conscientia; ☹

vest, zavest: Nasha Barka, to ie nasha Vera, nashe farze inu **Confcientia** mora mnogotero fortune iskultfi, inu preftati JPo 1578, I,61a

📖 iz lat., prim. conscientia [K. A.]

consul gl. konzul

copel gl. kopel

coper (cuper, coper) -pra sam. m [ˈco:per -pra];

P 5, K 4 (TC 1550, TC 1575, TT 1577, DB 1584)

– ed. im.: cuper; – rod.: copra; – of.: cuprom; ☹

1. *dejanje, s katerim se z nadnaravnimi silami vpliva na naravo, potek dogodkov; čarovnija*:

Befeda tar obluba bolhya/ inu nalha Vera/ pres befede inu poštaue bolhye/ ta fnamina (nai fi ye šhegnuyo) nei fo fueta/ famuzh fo an **zuper**/ Inu ta Suetyna timu zhloueku kir ne ima prau

C

Vere de ti bofhy oblubi ne veriamе tudi nifhtar ne nuza/ temuzh vezh fhkodi TC 1550, 45(31a)

2. dejavnost, pri kateri se z nadnaravnimi silami vpliva na naravo, potek dogodkov; čarovništvo: Potle de fe vfaki vfuy oblafiti inu ftanu prou derfhi tar flufhi bogu inu fuimu blifhnimu .. Inu fe veruye[!] pred kurbaryo pianftuom prefhuftuom ferdom fhentouanem nidom inu **zuprom** tar malikouanem TC 1550, 112-113(64b-65a); Od **Zopra** DB 1584, I,(2)Vb
 ⓔ iz nem., prim. der Zauber [F. N.]

copernja gl. coprnija

copranje (cupranje, cuprajne, cuprane, cuprajnje) -a sam. s ['co:pranje -a]; P 7, K 5

(TC 1575, TT 1577, DB 1578, TRM 1579, DB 1584)

– ed. rod.: cuprane (TT 1577, 145); – tož.: cupra | n/nj | e;

– or.: cupra | nj/jn/jnj | em; Ⓞ

1. dejanje, s katerim se z nadnaravnimi silami vpliva na naravo, potek dogodkov; čarovnija: Inu vtim 1519. leitu, ie bil en Menih Bolteshar Ybmar, ta ie vtim Meiftu Renspurgi, per eni Capeli, vkateri ie bil en Pild diuice Marye na malan, enu taku veliku **zuprane** fturil, de fo vfi shlaht ludie, is te Pairske deshele, Moshye inu Shene, hti Capeli inu pildu, koker bi nori inu vftekli bili, tekli TC 1575, 241

2. dejavnost, pri kateri se z nadnaravnimi silami vpliva na naravo, potek dogodkov; čarovništvo: Inu fo puftili fvoje Synuve inu Hzhere fkusi ogin pojti, inu fo s'Bogovanjem inu **s'Zuprajnjem** okuli hodili, inu fo se podali tu fturiti, kar je GOSPVVDV hudu dopadlu, de fo ga referdili DB 1584, I,214a; Zupèrniki pak fo tudi taku fturili shnyh **Zupranjem**, de bi Vfhy vun ispelali, ali ony nefo mogli. Inu te Vfhy fo bilé na zhlovèkih inu na shivini DB 1584, I,38b

// protest., slabš. **verski obred, ki ni v skladu z Biblijo:** Prauu diane vfem Shcoffom inu Pridigariem naprei pishe, tukai nishter od Pepeshouiga[!] shegnouane inu **Zuprane** ne gouori TT 1577, 145

ⓔ gl. coper [F. N.]

coprati (cuprati, coprati) -am glag. nedov.

['co:prati -am]; P 18, K 12 (TL 1561, TAr 1562, TC 1575, TT 1577, DB 1578, BTa 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, ZK 1595, MTh 1603)

– nedol.: cuprati; – sed. ed. 3. os.: c | u/o | pra; – mn. 1. os.:

cupramo; →; – del. na -l m. ed.: cupral; →; Ⓞ

kdo; koga z **nadnaravnimi silami vplivati na naravo, potek dogodkov; čarati:** My fe imamo Boga bati inu lubiti, de per negovim Imeni neperfergamo, nepreklinamo, nezupramo, nelashemo ali negalufamo: Temuzh de na tu iftu vfeih nadlugah klizhemo, molimo, tuiftu zhaftimo, hualimo inu sahvalimo DC 1580, Ab; Saul je bil tudi is Deshele pregnal vfe te, kateri fo bogovali inu **zuprali** DB 1584, I,166a; Fafcino. *Germ.* verzauber. *Sclav.* **zuprati**

MTh 1603, I,525; / dov. Keteri od Euangelia

pade tige ie sludi **zupral** TT 1581-82, II,153

// protest., slabš., kdo **opravljati verski obred, ki ni v skladu z Biblijo:** Gospu Bug ie ta kruh htimu shegnal inu poftauil/ de timu zhloueku muzh daie/ tu Vinu/ de ga vefheliga della .. Per takim shegnu fe imαιο puftiti/ Inu hdrugimu pres Vole/ beffede inu Sapuuidi Boshye/ fe nemaio shegnouati ne panati/ Sakai fteim fe **zupra** inu greshi TAr 1562, 105a; Ampag ty fadashni Papeshniki, per nih kerftu **zupraio** inu malikuio, fa volo, kir perlagiao tu Ole, Cryshmo, Sul, pluuane, prah inu blatu TC 1575, 165-166 / Saul kral, ie timu prauimu Israelskimu Bogu offroual, oli kadar ie on tu bil fturil pres Boshyga uelena, Obtu ie ta Prerok Samuel htimu kralu Saulufu dial, Ti fi **zupral** inu Malikoual, nekar offroual TL 1561, 41b

ⓔ gl. coper [F. N.]

coprni (cuprni) -a -o prid. ['co:prni]; P 1, K 1 (DB 1584)

– m. ed. im.: cupèrni; Ⓞ

čarovniški, vedeževalski: Sakaj nepokorfzhina je en **zupèrni** gréh, inu super fhtritati, je malikovanje, inu Malikoufka flushba DB 1584, I,157b

ⓔ gl. coper [F. N.]

coprnica (cuprnica, coprnic) -e sam. ž

['co:prnica -e]; P 19, K 9 (TT 1557, TR 1558, TC 1575, JPo 1578, DB 1578, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: c | u/o | p | er/er/ar | nica; – mn. im.: cupernice; – rod.: c | o/u | p | er/er | nic; – daj.: cupernicom; – mest.: c | u/o | pernicah; Ⓞ

Deutsch. Vnhold/ zauberin. *Latinè.* faga, venefica. *Windifch.* veshzha, **zuperniza.**

Italicè. ftrega, maliarda, incantatrice MD 1592, S6a

ženska, ki z nadnaravnimi silami vpliva na naravo, potek dogodkov; čaravnica: Ena **zuperniza** ie eniga Sludia vti Shtalti Samuela Preroka naredila, de ie timu Saulufu od nega nefrezhe prerokoual TT 1557, bb3b; Mi tudi zheftu neslishimo, kakoue velike zhudeffa, ty zuperniki inu **zupernice** deliao de veliku garmene, treskane tozhe narede, te ftare inu mlade ludi kruleue inu bolne fture TC 1575, 241 / Timu neuernimu Saulufu pag, kar ie fazhel, tu ie nemu shlu nafai, utih uoiskah ie bil zagou, utih uadlugah[!] ie fueita iskal per **zupernizah** TR 1558, Q3b *vedeževalkah* / Sakaj Christus vfvojej mladufi nej shivel kakor ena **zuperniza**, ali divji mosh, on nej oben sufsebni leben pelal, temuzh fe je dershal, kakor enu drugu Dejte, fe je tudi zhafsi s'fvojemi tovarishi ygral, samuzh de je on, kakor ta Text melda, pred drugimi otruci, na gnadi inu modrufti gori

jemal TPo 1595, I,91

ⓔ gl. coper [F. N.]

C

ki se nanaša na copranje ², *coprnijo* ², *coprniko* ², *coprnicne* ²; *čarovniški*: kadar ie S. Paul pridigal, fo ty, kir fo nega pridigi verouali, inu na Kerfzhansho[!] Vero stopyli, fo kanimu malu fa petdesfet taushent Delfetakou, tu ie, pet taushent inu fa sheft ftu Slatih **zuperniskih** Buqui feshgali TL 1567, 1b / Satu imamo my dober urfah, takou malikoufki inu **zupernifki** Prasnik prozh djati, fkusi kateri je timu vNebuhojenju Christufevimu cilu veliku odvsetu TPo 1595, III,124a / slabš. De ty fouurashniki tiga Euangelia, prauiga Boshyga Nauuka, inu tih prauih Boshyh slushbi, vezh inu raishi Veruio, Lizhkakim **zuperniskim** ftarim Babom inu Curbom, Koker famimu Bogu TAr 1562, 23a

// protest., slabš. **ki ni v skladu z Biblijo**: Praue fpodobne Artznye od felishz oli korena mogo ty kerszheniki vpotrebi nuzati/ Ampag vnee vupati nemaio/ inu pred **zupernishkih** shegnih fe imaio varouati TR 1558, Y2a

Ⓞ gl. coper [F. N.]

coprski (cuprski, coprski) -a -o prid.

[ˈco:prski -a -o]; P 17, K 7 (TT 1557, TR 1558, TL 1567, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, DB 1584)

– m. ed. im.: cuperski; – daj.: coperskimu; – mn. im.: cuperski; →; – ž. ed. im.: cuperska; – mn. rod.: cuperskih; →; – s. ed. im.: cupersku; →; Ⓜ

ki se nanaša na copre ², *coprnijo* ², *coprniko* ², *coprnicne* ²; *čarovniški*: Veliku tudi tih, kir fo fteimi **zuperskimi** kunshti okuli hodili, fo te buque ukupe pernesli, inu te pred ufemi feshgali, inu fo fraitali kai fo te ifte uelale, fo neshli petdesfet taushent denarieu. Taku mozhnu ie ta besfeda Boshya rasla, inu fe ie poteriouala TT 1557, 396 / Gaal fe she vezh govuril, inu je djal: Pole, en folk gre doli is fréde te Deshele, inu enu kardelu gre femkaj po poti **h'Zoperfkimu** Hraftu DB 1584, I,138b

// protest., slabš. **ki ni v skladu z Biblijo**: Kerst, kateri ie ta stari prau, kateri kriui, **zuperski**, nou, Boshy poftau i subper TC 1575, 503 / Obtu oni [papeževi farji] te Otrozhnice shegnuio, kade, krope, vpelauaio, te nih shegnane **zuperske** fuezhe, kadila, zuetie inu felishzha knim vpoftelo polagaio TR 1558, b2b

Ⓞ gl. coper [F. N.]

coroški gl. koroški

correlative prisl. [correla'ti:ve]; P 1, K 1 (TO 1564)

– correlative; Ⓜ

v medsebojni odvisnosti; soodvisno: Inu fe nema faftopiti [stavka: skufi to Vero fmo mi Bogu lubi inu Prauizhni], De [je] ta Vera, koker ena nasha Misfal oli enu nashe viffoku Dellu oli veliku Diane, Temuzh **correlatiue** [glede na daljšo razlago v prehodnem besedilu] fe imaio lete besfede faftopiti, De skufi Cristufa imamo

tu odpufzhane tih Grehou, to Gnado inu Myloft Boshyo TO 1564, 19a

Ⓞ iz lat., prim. correlative [K. A.]

corruk gl. koruk

craga [3. os. ed.] gl. cagati

crajnski gl. kranjski

crikovni gl. cerkovni

crikva gl. cerkva

crikveni gl. cerkveni

crkniti -em glag. dov. [ˈcr:kniti -em]; P 1, K 1

(KPo 1567)

– vel. ed. 2. os.: cèrkni; Ⓜ

slabš., kdo **prenehati živeti**; **crkniti**: V'lafhki deshele povfod tèrpio Iude, Turke, Ayde .. A eniga praviga Evangelfkiga Kàrfchenika, ne dai njih Bog, da bi ga ozhitò tèrpeli, **Cèrkni** le edan, taku more po nozhi v'uodo KPo 1567, LXXX [A. L. R.]

crvič gl. črvič

cu zlog; P 1, K 1 (DC 1585)

– cu; Ⓜ

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja**: Ca ce ci co **cu** DC 1585, A2a [A. L. R.]

cuđnu gl. čudno²

cuđu gl. čudo¹

cuf zlog; P 2, K 2 (TA 1550, TA 1555)

– cuf; Ⓜ

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja**: Caf cef cif cof **cuf** TA 1550, 5, podobno tudi TA 1555 [A. L. R.]

cugel -gla sam. m [ˈcu:gel -gla]; P 6, K 3 (MD 1592,

TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: cug | e|è | |; – rod.: cugla; Ⓜ

priprava, sestavljena iz kosa železa, ki se da konju v usta, in jermenov, s katerimi se ga lahko vodi, ali njen sestavni del; uzda, brzda, vajet: *Deutsch.* Zaum. *Latinè.* habéna. *Windisch.* vusda, **zugèl**. *Italicè.* briglia, freno, redine della briglia MD 1592, X1a; Habena. *Germ.* ein Zaum/ die rümen oder Ziegel an einem Zaum. *Sclavon.* vufda, **zugel**. *Carn*[!] **zugel** MTh 1603, I,620

● – – Ta besfedita svetuft fe ne pravi drusiga nihfer, temuzh de fo ludje brumni .. de timu greihu inu timu Mefsu nikar **zugla** ali nyh vole ne pušte, temuzh je doli tlazhio TPo 1595, III,86 *se ne pustijo voditi grehu ali telesnim željam*

Ⓞ iz nem., prim. der Zügel [A. J.]

cukanje (cukajnje) -a sam. s [ˈcu:kanje]; P 1, K 1

(TPo 1595)

– ed. im.: cuka/nje; Ⓜ

ekspr., za kaj **veliko prizadevanje za kaj oz. za dosego česa; prerivanje**: Kadar bi Chrifus enimu v'fakaterimu Karfzheniku, kateri fe pufty karftyti, taushent, ftu, ali fhe main slatih klonu

dal, koku bi enu **zukai** sa ta lubi Karft bilu?

TPo 1595, III,119 [M. M.]

cukati -am glag. nedov. ['cu:kati]; P 1, K 1 (TC 1575)

– del. na -l m. mn.: cukali; (M)

kaj; kaj *sunkoma potegovati*; *cukati*: ty Fary .. fo te mešene debele košty, na te shtrike tih sgonou, peruefouali, te ifte fo ty Pfy po nozhi **zukali** inu fgonili TC 1575, 203 [M. M.]

cukati se -am se glag. nedov. ['cu:kati se]; P 1, K 1

(TPo 1595)

– nedol.: cukati se; (M)

kaj; (na čem) *s sunkovitimi potegi si prizadevati osvoboditi se*; *trgati se*: Ti .. pufti tiga Viuda inu Boga letiga Svita ferditu gledati, te fobe kasati .. on vřaj nemore vezh, kakor en hud peš na enih Kettinah, ta more lajati, fem inu tja tekati, na kettinah **fe zukati** TPo 1595, II,55 [M. M.]

cuker (cuker, cukar) -kra sam. m ['cu:ker -kra];

P 7, K 4 (JPo 1578, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: cuk | er/er/ar; – tož.: cuker; (M)

navadno bela kristalna snov, ki se uporablja za slajenje; *sladkor*: Kadar fe **zucker** [v] vudo vershe, taku onu nej vezh voda, temuzh en fhlahten Klaret, ali Iulep, ali ficer nakaj TPo 1595, I,88; Saccharum. *Germ.* Zucker. *Sclav.*

zükèr. *Carniol. zucker* MTh 1603, II,446

// kar dobrodejno vpliva, deluje: Tarnie pak celo lipo Zuate, tudi fe vto mafo seleni, da fe videio, kakor bi sgol **Zukar** na nyh rafsal JPo 1578, II,125; Sakaj lete bešede bi imejle Nebu inu Semlo respuftiti, inu reshgati, inu nam is te Smerti řgul **zucker**, inu is vfe nefrezhe .. řgul fhlahtno Malvalhyo řturiti TPo 1595, I,37

ř iz nem., prim. der Zucker [A. L. R.]

cukniti -nem glag. dov. ['cu:kniti]; P 4, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– nedol.: cukniti; (M)

Praeripio. *Germ.* von dannen zucken/ zuvor hinweg reiffen oder nemmen. *Sclav.* naprei mikniti, poprei**zukniti** MTh 1603, II,312; Harpago. *Germ.* hinzu zucken/ herzu ziehen/ grapen. *Sclavo.* makniti. *Carn. zukniti* MTh 1603, I,625-626 kot slovarski zgled *sunkoma potegniti*; *cukniti*: *Deutsch.* Zucken. *Latinè.* rapere. *Windisch.* miknyti, **zukniti**. *Italicè.* rapire, prendere à forza MD 1592, X4b

ř iz nem., prim. zucken [J. N.]

cukrov -a -o prid. ['cu:krov -a]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– ž. ed. im.: cukrova; (M)

ekspr. *ki dobrodejno vpliva, deluje; sladek*: Taku ena fhlahtna **zukrova** Voda, Aromaticum inu Apoteka, je is nje [vode pri krstu] poštala, vkatero fe je fam Bug vmeifhal TPo 1595, I,88

ř gl. cuker [A. L. R.]

cula -e sam. ž ['cu:la]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ed. im.: cula; (M)

kos blaga z zavozlanimi ogli za shranjevanje,

prenašanje; *cula*: Satu ti Zhlovezhku

déte, vsami tvojo ^apopotno pripravo, inu pojdi po dnevi prozh <^apopotna priprava fo take rizhi, katere nuzajo popotni Ludje, kakor paliza, klobuk, platsh[!], **zulla**, etc.>

DB 1584, II,64b

ř nejasno, prim. madž. cula [A. L. R.]

culca gl. culica

culce -a sam. s ['cu:lce]; P 4, K 3 (DB 1584, MD 1592,

MTh 1603)

– ed. im.: culce; – tož.: culce; (M)

več manjših, skupaj povezanih istovrstnih predmetov; *sveženjek*: Falculus. *Germ.* ein bundeleim/ bufcheim/ packer. *Sclav. zulce*

MTh 1603, I,525

pren. Ti fi mojo pregreho v'enu **zulce** sapezhatil, inu moje krivu djanje vkup djal DB 1584, I,270b

ř gl. cula [A. L. R.]

culica (culca, culica) -e sam. ž ['cu:lica -e]; P 3, K 1 (DB 1584)

– ed. tož.: culco; – mest.: culici; – mn. im.: culce; (M)

1. manjši kos blaga z zavozlanimi ogli za shranjevanje, prenašanje: *culica*: Inu kadar fo ony Shakle ifsipovali, je flejdni fvojo **zulzo denarjeu nahlèl v'fvoim Shakli DB 1584, I,28b**

2. več manjših, skupaj povezanih istovrstnih predmetov; *sveženjek*: **pren. Inu kadar en zhlovik vřtane, de bi tebe pregajnal, inu tvojo Dufho yřkal, taku bode mojga Gofpuda Dulha s'vesana **v'zulici** téh shivih, pèr GOSPVDV tvojemu Bogu DB 1584, I,164b**

ř gl. cula [A. L. R.]

culo (culo, culu) -a sam. s ['cu:lo -a]; P 2, K 1

(DB 1584)

– ed. im.: culo; – tož.: culu; (M)

Crajnski. Gruzha *Corofhki.* punkèlz, **zullo**

DB 1584, III,CeIVb

več skupaj povezanih istovrstnih predmetov;

sveženj: **pren.** Taiřti zhas bo GOSPVD obyřkal te viřfokè lunake, kateri fo u'viřfokofři, inu te Krajle na Semli, kateri fo na Semli, de bodo vkup řprauleni v'enu **zullu** k'jami, inu de bodo sapèrti v'kehi DB 1584, II,9b

ř gl. cula [A. L. R.]

cunja (cujna, cunjja, cunja) -e sam. ž ['cu:nja -e];

P 11, K 1 (TPo 1595)

– ed. im.: cu | jn/jnj | a; – rod.: cunjne; – tož.: cu | jn/jnj | o;

– mn. im.: cunjne; – đaj.: cunjnom; – tož.: cunjne; (M)

kos blaga za čiřenje ali brisanje; *cunja*: Ne hote taku te Pravize Christuřeve puřtiti fvoj shaz biti, kakor Ioannes, kateri vřo fvojo řvetuřt od febe vershe, ne hozhe nje puřtit tulikajn velati, kakor eno **zuino**, s'katero fe nezhiřti zhreuli brishejo TPo 1595, I,25

pren. taku reci: GOSPVD, sa moje řvetuřti inu dell volo fim jeřt sgublen, pegerujem sa tiga volo, de bi jeřt mogel ena řtara **zujnja**

C

biti, k'nogom, mojga GOSPVDA Chrifufu
TPo 1595, I,27 / [Janez] imenuje svoja dobra
della eno **Zujno** teh zhreuleu, Paulus pak je
imenuje blatu inu gouno TPo 1595, I,26 [A. L. R.]

cunjica (cunjica) -e sam. ž [ˈcu:njica]; P 1, K 1

(TPo 1595)

- ed. im.: cunjica; Ⓜ

manjši kos blaga za čiščenje ali brisanje;
cunjica: pren. Tukaj fe pravi letaku, de fe
my sloannesom ponifhamo inu rezhemo:
GOSPVd, letukai pride ena **zuiniza**, ena ftara,
resderta, garda ruteza .. pufti mene eno ftaro
zujnjo biti, s'katero jeft tvojmu Synuvi
te zhreule isbrilhem TPo 1595, I,26 [A. L. R.]

cunter -tra sam. m [ˈcu:nter -tra]; P 7, K 4 (BH 1584,
MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

- ed. im.: cunt | e/é | r; - rod.: cuntra; Ⓜ

lahko vnetljiva snov za netenje ognja; netivo:

Zuntér, tra, Fomes, zundel BH 1584, 54; Sakaj
tu my vidimo v'iskulheinu, de fo ty mladi
ludje kakor en **zunter**, ali fuhe trefke, kateri
zhes maſo lahku sapopadejo kar je hudu
inu pohuifhanfku TPo 1595, III,160; Fomes. *Ger.*
Zundel. *Carnio.* **zunter** MTh 1603, I,557

pren. Tu dela ta ftari hudi **zunter**, ta iskalhena
natura, katera vnas tizhy TPo 1595, III,161

Ⓔ iz nem., prim. der Zunder [J. N.]

cuph gl. kuf

cuprniski gl. coprniški

curati -am glag. nedov. [ˈcu:rati, 3. os. ed. cu'ra:ʔ]; P 4,
K 2 (DB 1584, MD 1592)

- nedol.: curati; - sed. ed. 3. os.: cur | á/á; Ⓜ

kdo; (na kaj) **opravljati malo potrebo; urinirati:**
Deutsch. Bruntzen. *Latinè.* reddere vrinam.
Windifch. fzati, **zurati.** *Italicè.* pilciare,
orinare, fpander acqua MD 1592, B7b; *Deutsch.*
Saichen. *Latinè.* mingere. *Windifch.* fzati,
zurati. *Italicè.* pilciare, orinare MD 1592, M4b
● -- Bug fturi letu inu fhe vezh Davidovim
Sovrashnikom, aku jeft letimu do béliga dné
puftim eniga oftati, kir na Steno **zurà**, od vfliga
kar on ima DB 1584, I,146a[=164a] *ki je moškega spola*
[M. M.]

curfürst gl. kurfiršt

curfüršt gl. kurfiršt

cvek -a sam. m [ˈcvek ˈcve:ka]; P 4, K 2 (KPo 1567,
JPo 1578)

- ed. tož.: cvek; - mn. im.: cveki; Ⓜ

tanek valjast ali kvadrast predmet za pritr-
jevanje, ki ima na enem koncu konico, na
drugem pa glavico; žebelj: pren. Inu ti **zueki**,
kateri Chrifufu skusi niega roke inu noge
gredo, fo nalha huda kriuzihne dela JPo 1578, I,135a
// lesen žebliček, zabit v središče tarče;
klinček: Ravno kakòr fe strelzom eno
Snamanie alli Zil poſtavi h'katerimu strelaio

inu vfaki ózhe **zvek** sadeti. Taku bode,
ózhe rezhi, vřakateri fvoie kolnenie inu
sopárgovorenje na Chrifufu namerial inu
ſpufhal KPo 1567, XLIIIb

Ⓔ iz nem., prim. der Zweck [J. N.]

cvergel (cvergl) -gla* sam. m [ˈcve:rgel]; P 2, K 2

(MD 1592, MTh 1603)

- ed. im.: cvergl; Ⓜ

prtilikavec, škrat: Nanus. *Germ.* ein Zwerg.

Carn. **zvergl** MTh 1603, II,103

Ⓔ iz nem., prim. bav. Zvergel [J. N.]

cvergl gl. cvergel

cvesti (cvesti, cvasti, cvejsti) cvetem glag. nedov.

[ˈcve'sti/ˈcve:sti ˈcve'tem/ˈcve:tem]; P 58, K 13

(TO 1564, TPo 1566, TL 1567, KPo 1567, DJ 1575, JPo 1578,

DB 1578, DB 1584, DM 1584, MD 1592, TPo 1595, TfM 1595,

MTh 1603)

- nedol.: cv | e/a (Juriciè)/ej | sti; - sed. ed. 3. os.: cv | e/a (Juriciè)/i

(DB 1584) | te; - mn. 3. os.: cv | e/a (Juriciè)/é (KPo 1567, XIX)

| t | o/ó/e; - vel. mn. 2. os.: cvetite; - del. na -l m. ed.: cv | e/a

(Juriciè)/è | l/dèl (DB 1584); - mn.: cv | ej | dl/l | i; - ž. ed.: cv |

e/è | dl/l | a; - s. ed.: cvèdlu; Ⓜ

Vireo. *Germ.* grün fein. *Slav.* **zuefti**

MTh 1603, II,713

1. kdo/kaj **biti v fazi, ko so razviti cveti, cvet;**

cvesti, cveteti: Kadar ta Sima mini, tako pride

Spomlad .. Mesga pride vta Driuefa, saznhcio

Pupke proraftaio, inu **zuato** JPo 1578, II,120;

sguda vřtaneva k'Vinogradom, de pogledava,

aku Vinlka tèrta **zvetè**, inu aku je ozheffa

pognala, aku Margranove Iablani **zveto** DB 1584,

I,333b / PVřzhava pak inu fuha Semla fe

bo vèffèlila, inu Pule bo vèffèlu ftalu, inu bo

zvèdlu, kakòr Lilie DB 1584, II,14a / kadàr

bofte flifhali od voifke, boia, od falsh Vere ..

tadaí vèffèlò rècite: Hvala bodi Bogu v'nebefih,

sdaí fai enkrat ózhe biti to isvoleno Lèto: Sdaí

fe saznhne seleniti .. sdaí roſhe inu te lipe Lilie

zvète KPo 1567, XIX / Gobe **zvetò** v'Koshi, inu

pokryo .. vřfo Koshi, od glave do nug, vře kar

more Farju pred ozhima biti DB 1584, I,68b *na kòži*

se pojavljajo rane zaradi gobavosti

pren. Ty kir fo vti Hyſhi tiga Gofpudi fafaieni,

ty bodo **zueli** TO 1564, 38b; En zhlovik je v'fvoim

ſhivoti, kakòr trava: On **zvetè** kakòr en

zvejnt na puli. Kadar en vejter zhes gre, taku

nej vezh, Inu .. nesna vezh fvojga mejřta

DB 1584, I,305b; Onu bo vřaj h'timu priřhlu, de fe

Iacob bo okurenil, inu Israel **zvedèl**, inu fe

ſelènil, de Semlo ſ'ladom napolnio DB 1584, II,10b;

Pole, ta dan, pole, on gre femkaj, on is'haja,

ta ſhiba **zvetè**, ta ofternik fe ſelény <**zvetè**)

tu je, Babelſki Krajl je vſhe pèrpraulen, inu

bo frezho imel> DB 1584, II,62b *surovost uspeva;*

Kir je vřhe odpulřzhanje teh greihou .. tu bodo

tedaj is eniga Zhiřtiga dobriga ferza, tudi

pravi leiipi ſaduvi raflí inu naprej **Zvejdlí**

TPo 1595, II,28

2. ekspr., kdo/kaj; (od česa, v čem) **biti uspešen pri delovanju; cvesti, cveteti**: Dëshelka Kralefvta fo frezhna inu **Zvete** od Mira inu vefelia KPo 1567, LXXXIb; Letu fe flishy, de ta, kateri ie poprei vauvih rizhah lipo **Zual** inu bogat bil, ta ie vshe Vuelikim Vboshtuu JPo 1578, II,91; Neverniki, fe selené kakòr trava, inu ty kir hudu delajo, vfi **zvetó**, Dokler bodo konzhani vfelej tår vekoma DB 1584, I,303a

// ekspr., kaj **obstajati v veliki meri; cveteti**: Kei bi tudi imela Vera, Liubesan, Vpanie, inu Poterplienie isuirati inu vladati: Tukai Isuira, Vlada inu **Zuate**, sgol neuernoft, neupanie, netarplienie, sapeliouanie, inu vfe nefrezhe JPo 1578, II,199
PRIM. cvetoč [F. N.]

cveška (cveška, čbečka) -e sam. ž ['cve:ška -e];

P 2, K 2 (JPo 1578, MTh 1603)

– ed. im.: čbečka; – mn. tož. cveške; Ⓜ

sadno drevo ali njegov modri jajčasti koščičasti sad; sliva, češnja: To vefelo Leto pak mnogetere Sadoue inu vshitke pernefe, zhreshnie, **zueshke**, Sliue &c. JPo 1578, II,120; Prunus. *Germ.* Plaumenbaum. *Slav.* **zhbezhka**, flive MTh 1603, II,352
Ⓢ iz nem., prim. die Zwetschke [K. A., J. N.]

cvet (cvejt, cvet, cvit) -a sam. m ['cve:t/'cvet

'cve:ta[?]]; P 43, K 19 (TKo 1557, TPs 1566, KB 1566, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, TFM 1595, TFC 1595, MTh 1603)

– ed. im.: cv | e/é/e/i/è (DB 1584, 1,270a) | t; – rod.: cveta; →;

– mest.: cv | etu/ejti; Ⓜ

Zvit, a Flos, Blumb BH 1584, 54; Flos. *German.* ein Blum oder bluft. *Slavo.* **zvit** MTh 1603, 1,550

1. del rastline, značilen po lepi obliki in barvi, iz katerega se razvije seme, plod;

cvet: Tu Sonce gori gre fto Vrozhuftio, inu ta traua vřahne, inu ta nee **zueit** doli pade, inu nee lipota konez vřame, Glih taku ta Bogati shnega Imeinem fegnye TT 1577, 104 / ed. ftem Euangeliem fe rauno tako godi kakor siednim naturalim Driuefom, ono fe spomlad rasrafe inu zuate, da ie vfe od **Zueta** belo: Ali ako pride Dash ali Slana tako veliko tiga **Zueta** prozh vsame JPo 1578, II,191 *cvetov* / Ta zhlouik royen od shene, ie kratig zhas shiu, inu poln reue inu nepokoie. On gori rafe, inu doli pade koker en **zueit** TKo 1557, d1b; vfe meřu je kakòr trava, inu vřa zhaft tiga zhlovéka, kakòr travin **zvejt**: Trava je pofahnila, inu zvejtje je doli padlu DB 1584, III,102b

// **rastlina z izrazitim cvetom; cvetlica, roža**: Cristus neuei niednoga filneishenga, mozhneishenga, inu modreishega Krallia imenouati, kakor Salomona, vuner prauí on, da vfe niegouo Gospodřtuo inu zhaft nishtar nei proti ednei Lilij, Roshi ali **Zuetu** na poliu JPo 1578, II,159b

2. stanje razvitosti cvetov; cvetenje: Sakaj pred Shetvo bo Shitu doli jemalu, inu nesréli řad bo **v'zvejtí** vřahnil, de fe bo bylje moralu s'Serpom posheti, inu terte prozh djati, inu pofěkati DB 1584, II,7b;

● – **biti v polnem cvetu biti v najboljšem možnem stanju; biti v polnem cvetu, razcvetu**: Ieli vshe to bilo ktemu zhařu, ker ie ta Suet ishe kakor polnim **Zuetu** inu Roshah bil: Kay pak vshe sdai ima biti, ker ta Suet celo Vgrob gre JPo 1578, III,52b

3. kar je vidno kot začetna oblika obstajanja, delovanja česa; cvet: MODruft fe fama zhařty, inu fe mej ludmy hvali .. Ieft fim dala od febe en lep lubesniu duh, kakòr ena Vinřa terta, inu moj **zvejt** je perneřelř zhařtan inu bogat řad DB 1584, II,162b, podobno tudi DJ 1575 [F. N.]

cveten (cviten) -tna -o prid. ['cve:ten -tna]; P 3,

K 2 (TR 1558, TT 1581-82)

– dol. obl. ž. ed. tož.: cvitno; Ⓜ

ki je poln cvetja; cveten:

♦ – ver. **cvetna nedelja zadnja nedelja pred veliko nočjo; cvetna nedelja**: na **zuitno** Nedelo TR 1558, Sb, podobno tudi TT 1581-82 [F. N.]

cvetje (cvetje, cvejtje, cvitje) -a sam. s

['cve:tje -a[?]]; P 21, K 7 (TR 1558, KPo 1567, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1584, MD 1592)

– ed. im.: cv | e/ej/i | tje; – rod.: cvejtja; – daj.: cvejtju;

– tož.: cv | e/i/é | tje; – or.: cvejtjem; Ⓜ

več cvetov, cvetlic; cvetje: ty neuuzheni Papeshoui Fary .. te Otrozhnice shegnuiu, kade, krope, vpelauaio, te nih shegnae zuperske suezhe, kadila, **zuetie** inu felishzha knim vpoftelo polagaio TR 1558, b2b; Meřu vpetig inu vfoboto ieimo, Nyu, Vinogradou, Shiuino ne kropimo, te vode, Sul, Suezhe, pouitizh, layz, plezh, vřiga shlahť meřa, **zueitía**, rosh, Seliszhe inu mazherolou, vezh ne shegnuiemo &c. TC 1575, 215; Senu fe pofřlhy, **zvejtje** uvene: Ampak nahřiga Boga beřředa vekoma oftane DB 1584, II,16a; Sakaj pole, Sima je minila, Dësh je prozh inu tje: **Zvejtje** je naprej priřhlu v'Desheli, Spomlad je priřhla, inu Garliza fe pufty flifhati v'nahři desheli DB 1584, I,332b; Obtú tudi letu S. Pifmu řpodobnu zhlovězhi leben pęrglihuje eni řenci, enimu vejtru, enimu dimu, kateri vejter preshene .. suffeb pak onu nafh leben eni řeki, řnu, traví inu **zvejtju** na púli: inu lyřtju na drevju pęrglihuje, katere aku lih lipu zvetó, lep duh inu farbo imajo, taku vřaj hitru řpet u'veneo inu pogyneo DB 1584, I,aVa; *Deutfch.* Blumen brechen. *Latiné.* flores carpere. *Winfřch.* **zvétie** tęrgati. *Italicé.* coglier fiori MD 1592, B4b / Kai pomeni **zvitie** od Olyk inu palmov? Te lipe drage Sentencie inu Befede řvetih Prorokov inu Boshřh oblůb KPo 1567, XV / kadår bořte flifhali od voifke, boia, od falř Vere .. tadaí vefřelò řécite: Hvala

C

bodi Bogu v'nebefih, sdai fai enkrat ôzhe biti to isvoleno Léto: Sdai fe saznh seleniti: sdai populie inu **zvítie** unkaí gre: sdai roshe inu te lipie Lilie zvéte: Ta Symba íe dofti dolgô têrpela
KPo 1567, XIX [F. N.]

cvetnica (cvetnica, cvitnica) -e sam. ž
[cve:t'nica/cvet'ni:ca -e]; P 5, K 3 (TR 1558,
KPo 1567, JPo 1578)

– ed. tož.: cvetnico; – mest.: cvitnici; ☉

dan slovesnega sprejema Jezusa v Jeruzalemu:

Ty Iogri fo na treti dan po **zuitnici** Iefuša fedezhiga na Oliski Gori vprashali TR 1558, Y3a; Kadar íe na **Zuetnizo** vnotar íeisdezh, videl to Mešto Ierusalem JPo 1578, II,132

// **zadnja nedelja pred veliko nočjo;**

cvetna nedelja: Na **Zvetnico** fe more vseti ta Evangelium Pêrve Nedelie Adventa
KPo 1567, XXIII [F. N.]

cvetnični (cvitnični) -a –o prid. [cve'tni:čni -a];
P 3, K 3 (TR 1558, DB 1584, TPo 1595)

– ž. ed. tož.: cvitnično; ☉

ki se nanaša na cvetnico:

♦ – ver. **cvetnična nedelja zadnja nedelja pred veliko nočjo; cvetna nedelja:** Na to **zuitnizhno** Nedelo, fe pridiguie ta Euangelium ta perue Nedele tiga Aduenta TR 1558, Hb [F. N.]

cvetoč (cvatoč) deležje [cve'to:č]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– cvatoč; ☉

izraža, da ima kaj razvit cvet, cvete; cvetoč:

Nas tudi lete ífte predige vfaki dan opomina Salnze inu Dash: Ia, fliharma Roshiza napoliu **zuatozh**, tudi vfakateri Lítak na driuefih
JPo 1578, II,105b

PRIM. cvesti [F. N.]

cvibel (cbivul², cvibel, cbivel, cvivul², cbifel)

-bla/-a sam. m [cvi:bel -bla/-a]; P 125, K 18
(TC 1550, TR 1558, TT 1560, TO 1564, KPo 1567, TL 1567,
TC 1575, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584,
TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: e | vib/biv | e/è | l; – rod.: cvi/cbi | b/l/uv/uu | la;

– tož.: cbivel; – mest.: e | biv/vib/bif | li; – or.: cbivlom; ☉

1. nav. ed., na čem **duševno stanje, ki je posledica negotovosti o resničnosti česa; dvom:** Ty ífti nemaio utim **zbiuli** ôftati, Ia kratku nemaio zbuilati, Temuzh terdnu inu fionouitu Verouati TO 1564, 23b; mi íe trebi v'to vezhno pogublenie inu v'takim **Zbifli** alli zaganiu v'pakal letíh taku ti obeniga drugiga dolg ne delai, támuzh tebe famiga KPo 1567, LXXVib; Vera [je] enu fstanovitu sanelfenje, na te rizhy, katere fe vupajo, inu nikar zvbilati na tem kar fe nevidi: Temuzh tak **zvibel** je GOSPVDI Bogu cillu supêr inu nedopadezh DB 1584, I,111b / navadno z nikalnico, v zvezi **imeti cvibel** neimej **zvbila** na tem, de, kakôr fe kuli shleht inu prepfotu vidi, taku fo tu vfaj sgul Bešede, della, fodbe, inu djanja, tiga víbókiga Boshya velizhaftva DB 1584, I,(1a

ne *dvomi*; De on njemu [Kristus gobavcu] hozhe pomagati, na tem on tudi ne zbiuvla, ficer bi on ne bil knjemu vpyl, kadar bi on bil na njegovi voli en **zbiuel** ímel TPo 1595, I,105; De taku, kir je fam Bug tak offer gori poštavil, my obeniga **zviuvla** nemamo ímejti, temuzh de je fkusi taifti popolnoma inu cillu opraulenu TPo 1595, I,212; taku fi ti prou druguzh rojen, fkusi tiga Svetiga Duha h'Krajleftvu Boshjimu, na tem ti obeniga **zbiuvla** ne ímej TPo 1595, II,115

2. z nikalnico, v povedkovni rabi, ekspr., na čem **izraža, potrjuje prepričanost, gotovost o resničnosti česa; ni dvoma:** Inu de leta líft, íe on [sv. Janez] fam píšal, na tim per vernih nei obeniga **zbiula** TT 1577, 177; Obtu nej obeniga **zvbila**, kadar fe Bug nepreminuje .. taku bodo gvífhnu inu rifnizhnu tudi vfí ty íselizhani, kateri kuli pèr letim vuki inu pravi veri .. ís ferza do konza têrdnu obftoje DB 1584, I,cvIib; Bug hozhe pomagati, inu nam dati, kar my vtem imeni njegoviga Synu Christuša Iesufa profsimo, na tém nej oben **zbiuel** TPo 1595, II,62; Takova Molitou bode fkusi Christuša vflífhana, na teim nej obeniga **zbiuvla** TPo 1595, I,13; Takovu bi ty Iogri bily ímejti ís letiga zhudefsa vseti, Sakaj na tem nej obeniga **zbiuvla**, sa takoviga urfhaha volo je ta GOSPVD fvojo Boshjo oblaft letukaj puftil viditi TPo 1595, I,232; Inu nej obeniga **zbiuvla** na tém, takova molitou, aku lih nikar ta fveti Duh vezh videzhe ne pride, nikar pres šadu ne bo TPo 1595, III,6 / ekspr., v zvezi **prez (vsega) cvibla** rizhi/ katere ye nam Bug oblubil/ inu pres v'figa **zbiuula** veryamemo/ de ta zhas guífhnu pryde TC 1550, 209[=208](112a) brez (*vsakega*) *dvoma, zagotovo*; Kateri to ífto [pravo vero] cilu, zhištu inu popolnoma ne dershi, ta bode pres **zbiula** uekoma pogublen TR 1558, O3a; Christus íe pres **zuibla** knym gouoril, nikar le vnyh Vshefa: Tamuzh tudi Vfarze JPo 1578, II,112a; Ali njemu [Joelu] fe je pres **zvbila** taku godilu, kakôr drugim Prerokom, de nefo njegovim bešfedam verovali DB 1584, II,108a; S'letémi bešfedami kashe S. Paul, kakou lon íe niemu pèrpraulen, kateri bo tudi guífhnu, pres v'figa **zuibla**, preiel TiPre 1588, 88; Sakaj Boshja vola je resodivna, inu íe ozhita, de on hozhe fvojo zhaft, inu nafhe íselizhainje, gvífhnu inu pres **zbiuvla** ímejti TPo 1595, I,104; Taku fe je pres **zbiuvla** Petrus trošhtal s'to Bešédo, katero je ta GOSPVD per Mysi shnym govuril TPo 1595, I,250; Sufseb pak fe je pres v'figa **zbiuvla** tiga royftva na neporodna Elizabet vefselila, katera je en takou dolg zhaft to prekletvo inu íhmagainje morala nošiti .. kir je neporodna bila TPo 1595, III,82; Proculubio. *Germ.* ohn zweifel/ gewíflích. *Sclau.* pres **zuibla** MTh 1603, II,330
ē iz nem., prim. der Zweifel [A. L. R.]

cvibljajoč (cvivljajoč, cvibljajoč) deležje

[cvibla'jo:č]; P 4, K 4 (TT 1577, JPo 1578, TkM 1579, TT 1581-82)

– cvi | v/b | lajoč; ①

izraža negotovost o resničnosti česa; dvomeč:

Aku pag komu vmei vami manca Modrušti, ta proši od Boga .. Oli on proši fto Vero, nekar **zuiuilaiozh**, Sakaj kateri zuiuula, ie on glih tim morskim Vallum, kir bodo od veitrou goneni inu gibleni TT 1577, 104, podobno tudi TkM 1579, TT 1581-82; my naipoprei vfe nashe vpanie, verovanie inu sanafenie, na famiga Boga poftauimo, nishtar duoiezh ali **zuiuilaiozh**, da nam on hozhe vaufih nashih nadlogah pomagati JPo 1578, II,140b

E gl. cviblati [A. L. R.]

cviblanje (cbivlane, cviblanje, cbivlajne, cbivlajnje, cvivlanje, cviblajne, cbivlanje, cbivulajnje, cbivulane, cbivulajne) -a

sam. s ['cvi:blanje -a]; P 89, K 25 (TC 1550, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, TC 1574, DJ 1575, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DC 1579, TkM 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DAg 1585, TPo 1595, TfC 1595, TFM 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: c | b/v | i | v/b/uv | la | n/nj/jn | e; – rod.: c | b/v | i | v/uv/b/o[!] (TC 1575, 446) | la | n/nj/nj/jnj | e (Trubar/a); – daj.: cbivlanu; – tož.: c | b/v | i | v/b/uu | la | n/nj/jnj/jn | e; – mest.: cbivlan | i/ü : cbivulajnem (TPo 1595, I,216); – Or.: c | b/v | ivla | n/nj | em; ①

Dubitatio. *Germ.* zweiflung. *Carniol.***zviblanie** MTh 1603, I,449-450

1. na kom/čem **duševno stanje, ki je posledica negotovosti o resničnosti česa; dvom:** Inu mi imamo flako terdno Vero, tu **zbiulane** na Boshyh oblubah, kir notri vnas tizhi, premozhi in od nas pregnati TT 1557, ee4a; [Mi smo] hoteli gouoriti od tih Iskushnau, fmot inu **zbiulane**, ki prido vřakimu zhloueku vtim Molenu inu vteshkih nadlugah naprei TR 1558, F4b; Letu vfe imamo mi prou refmisliti inu tu nashe ferce, tu Vero fupper tu **zbiulane** terdyti TO 1564, 24a; Inu potehmal vfi ludy, dotle fo vletim shiuotu, ta Greh per febi pozhutio, obtu oftano vtim **zbiulanu** .. na konzuzagaio inu pado vto vezhno Smert TO 1564, 12a; Kakor beremo, de je Bug fkuusi fvojga preroka, Krajja Ahafa inu Iudoufki folk, sa **zviblanja** volo fvaril inu djal: Aku nevrerujete, taku neobftanete. Taku tudi Criftus fvoje Iogre na Murji fvary, de nefo terdnu verovali DB 1584, I,111b; kadar Moses inu Aron sa **zviblanja** inu nevere volo nefra prifhla v'to obudleno deshelo, taku tudi ty, kir Boshjim sapuvidamo neverujo, temuzh zviבלו, nemogo priti v'Nebu DB 1584, I,90b; Vtakim **zbiuvlajnem** imamo terdnu verovati inu biti faguifhani, de Bug nas ne fovrafihi, inu de fe nam pred nym, fa nafhih grehou volo nej trebe hati TPo 1595, I,216 / Sakaj obena zhlovezhka pamet ne vej, de je nevera inu **zviblanje** na Bugi, gréh

DB 1484, I,)(3a / Sturi nas vpraui Veri mozhne/kadar meffu/ fueidt/ vrag/ pozhne/ Perprauit nas vtu **zbiulane**/ De bi od tebe pali/ Nishter verouali TC 1550, 167(92a); Inu onu fe ne more prou Vuzhiti, Kadar fe te Vyfti vtakim **zbiulani** puftu, de ne veido de Bug to Vero ner vezh, koker ner to vegsho slushbo hozhe od vfeh ludi imeiti TAr 1562, 53a / v zvezi imeti **cviblanje** Bug zhafti fvojjo lubefan pruti nom, de imamo takovo bolshyo lubefan fa eno veliko nefmafno lubefan dershati, na teifte obenu **zbiulaine** imejti, terdnu veliku vezh verjeti TPo 1595, I,216 *ne dvomiti, temveč verovati* / My vfi kar nas je, pozhutimo, koku vnaftim Serzej ta nevera tizhy .. kir pak taka nevera ali **zbiuvlajnje** je, vndu je vmej ludmy fglul fhloft inu britkuft TPo 1595, I,215

2. ekspr., v zvezi **prez (vsega) cviblanja izraža, potrjuje, prepričanost, gotovost o resničnosti česa; brez (vsakega) dvoma, gotovo:** Inu tu je guishnu inu rifinizhnu pres vřiga **zbiulane**, Kar ie kuli vnas dobriga, poshteniga .. Tu vfe imamo od Buga TAr 1562, 56b; Letu vfe mi Veruemo, vřem ludem prauimo .. ozhitu pres vřiga ftraha inu **zbiulane** fpoftnamo, de le leta Iefus fto nega martro inu finertio, ie fa te nashe Grehe, Puffal, platil TC 1575, 73; Poffodi ali dai meni, de vfe kar ieft od tebe Boga proftim smozhno Vero inu guishnim saupainem, pres **zbiulaina** vupam, de bom od tvoie bogate dobrute sadubil TkM 1579, 2b; Sturite vfe pres mermranja inu **zviblanja**, de bote pres tadla inu zhifti, inu Boshji otroci, pres priguvera <**zviblanja**> de supar Boga nemermrajo, inu u'veri nezviבלו> DB 1584, III,107b; dershi terdnu na tej befšedi, katera tebi odpufzhainje teh greihou, inu ta vezhni leben oblubi .. pres vřiga **zbiuvlajnja** .. taku je ti bodesh nalhal, k'fvojmuzhafsu vunim lebnu TPo 1595, II,274

E gl. cviblati [A. L. R.]

cviblati (cbivlati, cbivulati, cviblati, cbiblatti, cvivlati, cbiflati, cbiblatti, cviflati) -am glag. nedov. in dov. ['cvi:blati -am];

P približno 400, K 34 (TC 1550, TC 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, KB 1566, TPo 1566, KPo 1567, TPo 1567, TC 1574, DJ 1575, TC 1575, TP 1575, DPa 1576, TT 1577, DB 1578, JPo 1578, DC 1579, TkM 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DAg 1585, TPre 1588, MD 1592, TfC 1595, TPo 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– nedol.: c | b/v | i | v/uv/uu/b/f | l | ati; – sed. ed. 1. os.: c | b/v | i | v/vu/b/f | lam; – 2. os.: cbi | v/uv | laš; – 3. os.: c | b/v | i | v/uv/b | la; – mn. 1. os.: c | b/v | i | v/uv/uu/b | lamo; – 2. os.: cbi | v/uv | late; – 3. os.: c | b/v | i | v/uv/b | lajo; – vel. ed. 2. os.: c | b/v | i | v/uv/b | laj; – mn. 1. os.: c | b/v | i | v/b | lajm | o/u (*P 1563, 154); – 2. os.: cbi | v/uv | lajte; – del. na -l-m. ed.: c | b/v | i | v/b/f | la; – dv.: c | b/v | i | v/uv/b | lala; – mn.: c | b/v | i | v/uv/b | lali : cbivali (TAr 1562, 31a); – ž. ed.: c | b/v | i | v/uu/b | lala; – s. ed.: c | b/v | i | v/b | lala; ①

Deutfch. Zweiflen. *Latinè.* dubitare. *Windifch.* **zviivlati.** *Italicè.* dubitare, ftar dubbiofo, ftare

C

con l'animo sospeso MD 1592, X6b; Haeflito. *Germ.* befectet sein/ zweiffel/ nit wissen wo auß oder ein. *Sclav.* **zvičati** MTh 1603, 1,623

1. kdo/kaj; kaj, na kom/čem *ne biti prepričan, gotov o resničnosti česa; dvomiti*: Na tu iest nezho **zbiuulati** na taki dobri oblubi inu laquilhanim bofhyei TC 1550, 59(38a); Ti veish, de fmo zheftu shibki vti Veri, de **zbiulamo** na oblubi, milofti inu pomuzhi Boshy TC 1555, 15; Sakaj ti [Kristus] fi sa tiga volio na fvét prifhal, da nam vbosim Gréfhnikom pomagafh, od Grehov inu nadlug, na tvoij mozhi inu dobruti nihtar ne **zbiiflam**, inu fe ne dvoim KPo 1567, LXIIIb; Inu na letim, dè fe tu bode guishnu skorai godilu, mi nishter ne **zbiulamo** TC 1575, 75; Lubesnivli Gosfpud, tvoia befeda ie rifhiza, na tim iest nez**zvi**blam DC 1580, G4b; Natu je Raguel djal: Iest ne **zvi**blam, de je Bug moje vrozhe folsé inu molitve vflifhal DB 1584, II,150b; taku ti imafh so vfo mozhio takovi [Kristusovi] oblubi verovati, inu bi fe poprej imel puftit resdrejti, kakor de bi ti na njej hotel **zbiuvlati**, sakaj aku ti **zbiuvlafh**, taku tebi ta Abfolucia ali odpufzhainje nihter ne pomaga TPo 1595, II,251; aku fe ludje ne pobulfhajo, tu vezhnu ferdamnaje [ima] per tem biti, na tem le nihzhe ne **zbiuvlaj** TPo 1595, 1,231; de Christus njemu more pomagati, na tem on [gobavec] ne **zbiuvla**, De on njemu hozhe pomagati, na tem on tudi ne **zbiuvla** TPo 1595, I,105; Erodesh [je] te nedolfhne otrozhizhe v'Betlehami, inu po vfeh Krajh puftil pomoriti .. Ali na tem nejma nihzhe **zbiuvlati**, de Erodesh bode takove Tyrannye en leip fhain inu ime sturil TPo 1595, III,35 / inu de nekar/ ne **zbiuulamo** inu ne zagamo na Bugi/ inu na nega befedi TC 1550, 209(112a); De fta [Adam in Eva] nemu veroualla, na Bugi pak fta **zuiulalla**, fad prepouedan Ieidla *P 1563, 2; Ioannes nei **zbiifal** na Criftufu, sakaj on ie refnizhno vedil, da ie Criftus ta pravi Mefias JPo 1578, I,14b / s'tako Vero inu feuupanem grehtimu Criftufu/ inu vti Veri ie ofstala do konza/ nei **zbiuulala**/ inu nei puftilla fuy fastopnofti .. od take Vere inu feuupane odpelati ali odpehniti TC 1550, 233(124b) *ni dvomila, kar pomeni, da je verovala*; Inu de my kârfzheniki ne **zvi**blamo, temuzh têrdnu verujemo, tiga nemamo famy od febe (Sakaj ficer kadar bi my hoteli na nafho muzh ali fhibkoto gledati, taku bi morali nikar le **zvi**blati, temuzh cillu zagati) DB 1584, I,bIIIb; Sakaj kateri **zvi**bla, ta je glih Morfkim vallum, kir bodo od vetra gonjeni inu gibleni <^a**Zvi**bla) tu je, kateri nej têrden u'veri, veliku inu mnogiteru sazhenje, inu vřaj pèr nym neobftane> DB 1584, III,133b; kadar mi k'Svetimu Sacramentu gremo .. potle pak po en Trofht gremo, de nafha ferza ne**zvi**vlaajo, temuzh verujo, de je Bug s'nami smyrien TPo 1595, I,194; Sakaj enu ferze kir **zbiuvla** inu nikar ne veruje, ni sa gvifhnu ne dershy, de kaj bode sadobilu, tu nikuli ne bode vflifhanu

TPo 1595, II,218; vřhe te befede fo taku ozhite (Kakor mene moj Ozha pofhle, taku jefst vas pofhlem) taku bi ne imel nihzhe **zbiuvlati**, de kakor on odpufzhanje fvojev greihou flifhi, taku gvifhnu on tu ima imejti TPo 1595, II,25

2. kdo; kaj *ne znati se odločiti med več možnostmi; omahovati, biti negotov*: Kadar pag tebi gre naprei/ de **zbiulafh**/ aku tuya profhna Bogu dopade inu aku yo gori vřame oli nekar. Taku fimifli na lete try ftuke TC 1550, 18(18a); Natu fo fe ty Iogri vmei febo sgledouali inu fo **zbiulali** od kateriga bi ô [Jezus] gouuril TT 1557, 303; Oli ta Shribar oli Pyfřez tih iftih Buqui fam **zbiula** na konzu, ie li on prou piřal, inu profedi de fe nemu odpufti, ie li kai kriuu piffal TAr 1562, 102b; de bi tudi tēh Ludy [svetnikov] ferza inu miřli snali, kateru vřaj řamimu Bogu flifhi, prejden bi fe puftili pregovoriti, de bi my na nje, suffeb pak na te, od katerih fe **zvi**bla, aku fo kulikadaj shivéli, kakòr je S. Iuri, S. Criftoff, S. Catharina etc. klizali, inu je molili DB 1584, I,cIVb; Kadar fo lete befede flifhali, Vřhfifar inu Kapitan tiga Templa, inu drugi Vřhfifarji, fo ony **zvi**blali od nyh, kaj bi tu hotelu biti DB 1584, III,63b

ε iz nem., prim. Zweifeln

PRIM. cviblajoč [A. L. R.]

cvičati -im glag. nedov. ['cvi:čati]; P 1, K 1 (DB 1584)

– del. na -l m. ed.: cvičal; (M)

ekspr., kdo *oglašati se z visokim, tožčim glasom*; **cvičati**: Iest fim **zvi**zhal kakòr en Sherjau inu Laftoviza, inu fim gorgukal, kakòr en Golob DB 1584, II,15 [A. L. R.]

cvifah gl. cbifoh

cviflati gl. cviblati

cvilane gl. cviblanje

cviliti -im glag. nedov. ['cvi:liti]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– nedol.: cviliti; (O)

kot slovarski zgled *oglašati se z zelo visokim glasom*; **cviliti**: *Deutfch.* Schreyen/ wie ain fchwein. *Latinè.* grunnire. *Windifch.* **zviliti**. *Italicè.* grugnire, far il verfo del porco MD 1592, N6b; Grunnio. *Germ.* schreien wie ein Saw. *Sclavon.* **zviliti** MTh 1603, I,615 [A. L. R.]

cviljenje (cbilene) -a sam. s ['cvi:ljenje]; P 1, K 1 (TC 1575)

– ed. im.: cbilene; (M)

s prilastkom *oglašanje z zelo visokim glasom*;

cviljenje: ekspsr. Pertim prbimo, řa myr, dobru vreme, dobro leitino (sleto prořhno ty Verni, Pokurni inu Otroci, řprořio dobra leita, inu presheno Tozho, Nekar te guroie[!]) Mashe, Scryshihoyene, Suinsku **zbi**lene, shegnan řul ..) řa dobro Golpofzhino, drushino TC 1575, 124 [A. L. R.]

cvingar -ja sam. m ['cvi:ngar -ja]; P 1, K 1 (DB 1584)

– mn. im.: cvingarji; (O)

vojařki obrambni nasip; okop:

pooseb. GOSPOVD je mišlil Zionke Hzhere Syduve resvaliti .. **Zvingarji** shalujo, inu syd je opužhen DB 1584, II,56a

☞ iz nem., prim. der Zwinger [A. L. R.]

cvingelski -a -o prid. ['cvi:ngelski]; P 1, K 1 (ZK 1595)

– m. ed. tož.: cvingelskiga; ☉

ki je povezan s cvinglijanci; cvinglijanski: Lete inu druge vezh [vitle inu saftopne befsede, supar tiga prekletiga Calvinškiga inu **Zvingelškiga** Hudizha, bodo ondukaj taku najdene ZK 1595, 19

☞ k nem. Zwingli [A. J.]

cvinglijaner -ja sam. m ['cvingli'ja:ner -ja]; P 2, K 1 (ZK 1595)

– mn. rod.: cvinglijanerjov; – tož.: cvinglijanerje; ☉

privrženec nauka švicarskega reformatorja Huldrycha Zwinglija; cvinglijanec: Kaj dèrshifh od Sakramentirarjou, tu je teh novih inu starih **Zvinglijanerjou** ali Kalvinistou? .. Ieft nje dèrshim sa grosovite fourashnike inu fhentaue letega Sakramenta. Sakaj oni .. pravio, njega Tellu inu Kry ni rilnizhnu inu kakor na famu febi pod kruhom inu Vinom, v'njegovi Vezherji, tamuzh le duhouu inu kakor v'eni podobi ZK 1595, 178-179

☞ iz nem., prim. der Zwinglianer [A. J.]

cviren (cvirn) -rna sam. m ['cvi:ren]; P 3, K 2

(MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: cvirn; ☉

sukanec, nit: *Deutsch.* Zwirn. *Latinè.* filum. *Windifch.* **zuirn.** *Italicè.* filo, refe MD 1592, X7a; *Filum. Germ.* ein Faden. *Sclav.* **zvirn.** *Carniol.*

zvirn MTh 1603, I,544

☞ iz nem., prim. der Zwirn [J. N.]

cvirn gl. cviren

cvit gl. cvet

cvitje gl. cvetje

cvivlajoč gl. cviblajoč

cvivlanje gl. cviblanje

cvivlati gl. cviblati

cvivul gl. cvibel

cvrt -a -o del. ['cvr:t]; P 2, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– nedol. obl. m. mn. im.: cvrti; ☉

ki je pripravljen na vroči maščobi; cvrt:

Zverti ali rohntani Shpilni offri DB 1584, I,63a, podobno tudi DB 1578

PRIM. cvrto [M. M.]

cvrtje -a sam. s ['cvr:tje]; P 3, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: cvrtje; ☉

jed, navadno iz jajc, pripravljena na vroči maščobi; cvrtje: *Deutsch.* Gebachens. *Latinè.* frixum. *Windifch.* **zvertje**, pohanje. *Italicè.* fritto inu smalzo ò oglio, frittata, frittole, focaccia, torta MD 1592, E4b / *Deutsch.* Eyer

in fchmaltz/ oder gebacken. *Latinè.* ova frixa. *Windifch.* **zuertje.** *Italicè.* vova cotti in vnto nella friffoja, vova maritate MD 1592, D3b, podobno tudi MTh 1603 [M. M.]

cvrto -ega posam. ['cvr:to -ega]; P 3, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– s. ed. rod.: cv | èr/er | tiga; ☉

kar je pripravljeno na vroči maščobi; cvrto:

Aku je pak tvoj Shpishni offer od **Zvèrtiga** v'ponvi: taku ima tuištu od opréfné Pshenizhne moke s'oljem s'méfhanu biti DB 1584, I,63a, podobno tudi DB 1578

PRIM. cvrt [M. M.]

čas gl. čas¹

czipeliš gl. cipeliš

Č

č končaj; P 5, K 1 (BH 1584)

– č; ☉

končni del besede iz glasu č; ...č: Nomina definentia in, **zh**, et fh, foeminina, declinantur hoc modo .. N. ta muzh, potentia. G. te muzhi BH 1584, 174 [K. A.]

ča gl. če

čaber gl. čeber

čačica -e sam. ž ['ča:čica -e]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– mn. or.: ☉čačicami; ☉

igrača, ki predstavlja deklico; punčka, pupa: to fo sgol Otrozhya dela, kakor kadar Otrozi na Palizah Iesdeio, inu deklize fe **Zhazhizami** Igraio JPo 1578, II,125 [K. A.]

čagati gl. gagati

čaj medm. ['ča:j]; P 1, K 1 (KPo 1567)

– čaj; ☉

izrača zahtevo po pozornosti in mirovanju, prekinitivi delovanja; čakaj: Inu rezhe štimi drugimi: **Zhai** gledaimo, ako Eliaf pride, inu mu pomaga, tèt ga doli fname KPo 1567, CLXIIIb [M. M.]

čajhen gl. cajhen

čajsi gl. časi

čakaj medm. ['ča:kaj]; P 1, K 1 (DB 1584)

– čakaj; ☉

izrača zahtevo po pozornosti in mirovanju,

prekinitvi delovanja; čakaj: fo vfo nuzh tihl bily, inu fo djali: **Zhakaj**, kadar jutri fvitlu bo, taku ga hozhemo vmoriti DB 1584, I,142b [M. M.]

čakajoč¹ -a -e del. [čaka'jo:č]; P 3, K 2 (KPo 1567, JPo 1578)

– nedol. obl. m. ed. im.: čakajoč; – mn. im.: čakajoči; Ⓜ

ki živi v posebnem čustvenem razpoloženju zaradi stvari, ki se bo zgodila; pričakujoč:

Obto ôzhe naf lto befedico obuditi, da gledamo, inu **zhakaiozhi** vefeli zhal te Milofli fposnamo KPo 1567, XII; ie bil edan Zhlouek .. simenon Simon: Inu ie .. bil bruman inu Bogaboiez, **zhakaiozh** troshta Israeloua JPo 1578, III,29

PRIM. čakati [M. M.]

čakajoč² deležje [čaka'jo:č]; P 5, K 4 (TT 1557, TT 1577, TT 1581-82, DB 1584)

– čakajoč; Ⓜ

1. na koga **izraža ostajanje na kakem mestu, računajoč, da kdo pride; čakajoč:** on jo najde pred fvojmi daurmi na njega **zhakajozh** DB 1584, II,141b, podobno tudi TT 1581-82

2. na kaj **izraža življenje v upanju, da se bo kaj zgodilo, uresničilo; pričakujoč:** Pole, en Orazh zhaka na ta slatni fad te femle, inu na nega **zhakaiozh** volnu terpi TT 1577, 127

// na kaj **izraža obstajanje v posebnem čustvenem razpoloženju zaradi stvari, ki naj bi se zgodila; pričakujoč:** ie Paulus ufe opominal, de bi fpisho ufelel, inu ie dial, Danas ie ftyrinaift dni minilu, de ui **zhakaiozh** pres ieidi prebiuate TT 1557, 425

PRIM. čakati [M. M.]

čakan -a -o del. [č'a:kan-o]; P 2, K 1 (TPo 1595)

– nedol. obl. s. ed. im.: čakanu; Ⓜ

v brezosebne stavku **izraža, da se česa ne naredi, ne začne delati v času, kot se predvideva;**

čakan, odlašaj: Sdaj pak (pravi S. Paulus) je ta zhas te gnade, ali prieten zhasf, Sdaj je ta dan tiga Isvelizhainja, ali te Pomuzhi, Sdaj fe on more najti, potle, je pre dolgu **zhakanu**

TPo 1595, I,151

PRIM. čakati [M. M.]

čakanje (čakanje, čakane, čakajnje, čakajne) -a sam. s [č'a:kanje-a?]; P 32, K 9

(TT 1557, TPb 1566, TL 1567, TT 1577, JPo 1578, DPb 1580, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– ed. im.: čaka | nj/jn/n/jnj | e; – rod.: čaka | nj/jnj/n | a/e;

– tož.: čaka | n/nj | e; – mest.: čaka | nj/n | u; – or.: čaka | n/jnj | em; Ⓜ

1. na koga/kaj **življenje v upanju, da se bo kaj zgodilo, uresničilo, nastopilo; pričakovanje:** Tu **zhakane** tih reunih ne bode vfelel fábfton TPb 1566, 26b; de fe le Criftus vkakershni vishi prididiguie[!] .. taku fe iest [Pavel] vtim vefelil .. Sakai iest veim, da tu tu[!] iftu meni rata htimu ifuelyzhanu .. po teim muim **zhakanu** inu vupanu, de ne bom vobeni rizhy

faframouan, temuzh de .. Criftus bode viffoku zheftzhen TL 1567, 26a; Ali ie vuner hkonzu le prishal ktakouimu vefeliu, da ie on tega isuelizharia .. videl .. inu mu ie niegouo dalgo **zhakanie** inu Vpanie sadofta Bogato plazhano JPo 1578, III,32; Skusi ^dmolzhanje inu vupanje bote vy mozhy <^dmolzhanje) tu je, fkusi volnu tēpljenje inu **zhakanje** na Boshjo pomuzh> DB 1584, II,12a; Vfe njegovu savupainje vefselie inu **zhakanie** je na tem ftalu, de bi vflaj Bug fvojo oblubo fkoraj hotel iskasati TPo 1595, I,139

// česa **posebno čustveno razpoloženje zaradi pričakovanja česa usodnega:** mi vshe naprei ne imamo obeniga Offra fa te Grehe. Temuzh enu grofouitu **zhakane** te Praude inu pezhene tiga ognia TT 1577, 68; Ludje bodo na shivotu fahnili od ftraha inu **zhakanja** tēh rizhy, katere imajo priti na Semlo DB 1584, III,44a, podobno tudi TT 1581-82

2. zaupanje, vera v kaj: Praua Vera fe na prihodne oblube fguishnim feuupanem inu **zhakanem** fanasha TT 1577, 79

3. iskanje priložnosti za uresničitev slabih namenov; prežanje: Sdaj vshe jeft rifnizhnu vēm, de je GOSPVD fvojga Angela poflal, inu mene odtel, is Erodeshove roke, inu od vflga **zhakanja** ludoufkiga Folka DB 1584, III,68a, podobno tudi TT 1557

4. zavlačevanje, odlašanje s pričetkom česa: Kakor kadar ti uveno Vodo padelh, ali fi na Voifki, tu ne vela veliku **zhakanja**, kadar je ta nadluga taku blisi inu velika TPo 1595, I,164; gdi fe tu **zhakajnje** inu tu savlazhovainje more terpejti, tukaj fe imamo vuzhiti, de on rad po navadi savlazhuje TPo 1595, I,164 [M. M.]

čakati -am glag. nedov. [č'a:kati -am]; P približno 650, K 40 (TC 1550, TA 1550, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPb 1566, KB 1566, TL 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DPp 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TPre 1588, TPo 1595, Tfm 1595, Tfc 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– nedol.: ča | ka/ba[!] (TT 1581-82, II,x,b) | ti/t; – sed. ed. 1. os.: čakam; →; – mn. 1. os.: ča/čoi[!] (TC 1550, 233(124)) | kamo; – 2. os.: čakate; – 3. os.: čaka | jo/ju (Juriičič); – vel. ed. 2. os.: čakaj; – mn. 1. os.: čakajmo; – 2. os.: čakajte; – del. na -l m. ed.: čakal; – dv.: čakala; – mn.: ča/čla[!] (TT 1581-82, I,299) | kali; – ž. ed.: čakala; – s. ed.: čakalu; Ⓜ

Zhakam, kati, kal. Expecto, warte BH 1584, 116; *Deutfch.* Warten. *Latinè.* expectare. *Windifch.* **zhakati.** *Italicè.* aspetare, haver un poco di patienza MD 1592, T7b; *Expçcto.* *Ger.* Warten. *Slav.* dozhakati, **zhakati** MTh 1603, I,507

1. biti, ostajati na kakem mestu, upajoč:

a) kdo/kaj; koga_{rod.}/koga/kaj, na koga **da kdo pride;**

čakati: Lety [Pavlovi učenci] fo bili shli naprei, inu fo **zhakali** na nas uti Troadi 1557, 399;

Po pridigi gre [Kristus] van pungart sluh reshale, Iudou ye **zhakal** sfraterič *P 1563, 119; Sakai Chrifuf gre lam v'to Mésto Ierusalem? Sakai nei **zhakal**, da bi bili po nega prifhli? KPo 1567, Clb; Inu ta Folk je **zhakal** na Zaharia, inu fe je zhudil, de fe je on taku dolgu v'Templi mudil DB 1584, III,30a / Ty Rottyrarfki duhuvi ali falfh Vuzheniki puftu tu Pridigarftvu štati, tazhas fejdejo ven kott, vkaterim **zhakoja**!] Svetiga Duha TPo 1595, III,52

pren. Ty oftanki is Iacoba, bodo .. kakòr frage na travi, katera na nikogar **nezhaka**, inu na zhlovéke neodlafha DB 1584, II,118a *nícesar ne pričakuje*

b) kdo; koga/kaj, na kaj *da se kaj zgodi*; **čakati**: ty [bolniki] fo **zhakali** na tu gibane te uode TT 1557, 268; Kadar je pak Paul en kup fozhja v'kup bil pobral .. je en Madras prifhál .. inu je Paula sa njegovo roko popadèl .. Ony [preprosti ljudje] pak fo **zhakali**, kadaj bi odtejkal, ali mértou doli padèl. Kadar fo ony pak dolgu **zhakali**, inu fo vidili, de fe njemu nihfèr hudiga nej sgudilu .. fo djali: On je Bug DB 1584, III,74b[=77b] / ELihu je dajle govuril, inu djali: **Zhakaj** me le enu majhinu, jefè hozhem tebi pokasati .. Iefè hozhem .. svishati, de je moj Stvarnik pravizhan DB 1584, I,276b / Sato oni [nevèrni, zanikrni] vsemy leshe, inu **zhakaio**, dokler nyh Bog kuezhnei martri inu terplieniu obudi JPo 1578, II,205; ty mertvi .. leshe v'fvojev grobeh, kakor .. venim sladkim ali tihim fnu, inu **zhakajo**, kadar nalh GOSPVD Chrifus bode prifhal TPo 1595, III,197

// v nizu, namenjenem ponazoritvi načina zapovedovanja, kdo; s prisl. določilom kraja **biti**, **ostajati na kakem mestu**; **čakati**: Sakaj (ony [špotljivci] pravio) sapovédaj fem, sapovédaj tja, sapovédaj fem, sapovédaj tja: **Zhakaj** letu, **zhakaj** ondi: **zhakaj** tu, **zhakaj** tam: Letu enu mallu, ondi enu malu DB 1584, II,11a

// kaj; s prisl. določilom količine časa **biti**, **ostajati v kakem stanju**; **vzdržati**: te Babe .. kadar ie tu Deite na Sueit pryshlu .. gdi mogo eniga ozhitiga Slushabnika te Cerque, oli eniga Moshá, dobytí, Tiga de poklyzho inu de on tu Deite kerfty. Oli kadar ta shibkota tiga Diteta taku dolgo, de bi fe en Pridigar oli Mosh dobil, ne more **zhakati** ne šaulezhi, Taku ima ta Baba .. katera hozhe tu Deite Kerftiti, dua oli try zhloueka .. kani pryzhi poklizati TO 1564, 93b

2. kdo; na koga **ostajati na kakem mestu z določnim namenom, navadno skrivoma**; **prežati**: Od Gospodarie kir **zhaka** po nozhi na tiga Tatu TR 1558, Za

// kdo; na koga **iskati priložnosti za uresničitev slabih namenov**; **prežati**: Nevèrniki **zhakajo** na mene, de bi me konzhalí DB 1584, I,311a

3. kdo/kaj; česa, kaj, na kaj **živeti, upajoč, da se bo kaj zgodilo, uresničilo, nastopilo; pričakovati**:

Obtu fahualimo Boga Kir ye nam dall Synu fuiga .. Od nega fmerti prauimo Na nega prihod **zakaimo**!] TC 1550, 177(97a); ta zhas, kadar fe ie na tu Odreshituu skufi Iefufa **zhakalu** .. ie Bug dal skufi Moifefa to Poftauo, te fapuuidi TT 1557, *IIb; ta ie bil od Arimateie .. kir ie tudi **zhakal** na tu kraleuftuu Boshye TT 1557, 250; Tuoy liubi otrozi v'fy, **Zhakaio** konza fueituu *P 1563, 170; v'faki Zhlouik .. v'prauí veri, v'brumnim lebnu, f'dobro inu v'felelo vyftio, v'fako v'roo na Sodni dan, inu na fui pusledni dan **zhaka** TL 1567, 48a; Kakove kárfchenike pomèni Petrufova perfona? .. take, kateri le frésheio inu **zhakaio**, kadàr ky Papesh inu Caefar Evangelion f'posnaio: taku ótega oni tudi gorivseti KPo 1567, CLIIIB; en Orazh oli kmetzizh more tudi **zhakati** na to shetou, inu **zhaka** fterplenem de fad prime TC 1575, 386; Kakouo pomozh inu trosht od Boga profite inu **zhakate**, tega tudi pri meni ifzhite inu **zhakaite** JPo 1578, III,42b; My pak nesnamo obeniga drusiga Bogá, kakòr le njega famiga, inu hozhemo od njega pohleunu pomuzhi inu trofhta **zhakati** DB 1584, II,135b; Skusi Vero je on [Noe] en Ofsokenik[!] bil, v'tej oblubljeni desheli .. inu je v'uttah prebival .. Sakaj on je **zhakal** na enu Méftu, kateru ima en grunt, kateraiga Paumefhter inu Stvarnik je Bug DB 1584, III,131 je pričakoval, da bo našel mesto; Kadar Bug enu bogatu lejtú da na Vinu, na Shytu, inu na drugim, taku fe tu najdejo ty lakomniki, ty je gori pokupio, inu **zhakajo** na dragynjo TPo 1595, II,221; Kadar Chrifus .. vmerje te fhmaglivi Smerti, taku vmerje tudi Ioannes .. Letiga lona fe ti tudi vuzhi **zhakati**, aku fi draguzhi en prvi Pridigar TPo 1595, III,96 / Kzhemu fe tadaí v'pryglíhi gouori, morash dalgo **zhakat**, dokler ty pezhen Golob vufta prileti? JPo 1578, II,26b / ekspr. Iefè pag morè biti, koker en Glushez, kir ne slishim, Inu koker en Mutez kir nega vuft ne odpre .. Sakai na te Gospud iefè zhakam, Ti .. me bosh vslyshal <Verna Pohleulzhina molzhi inu **zhaka** na Pomuzh> TPo 1566, 74b; On [vinograd oz. Izraelova hiša] je **zhakal** na Praudo, pole, taku je kriviza: na Pravizo, pole, taku je toshba DB 1584, II,2b

// kdo; komu **živeti, računajoč, da bo kdo od koga (upravičeno) kaj dobil; pričakovati**: otrokom ali fuoj drugi shlahti neima nihzhe fuoie blagu zhes dati, inu potle nim is rok **zhakati** ali ftreizhi DJ 1575, 136

// kdo/kaj; kaj, na koga/kaj, navadno s prisl. določilom načina **biti v posebnem čustvenem razpoloženju zaradi stvari, ki se bo zgodila; pričakovati**: Ty Verni shiue Vcrifufu v'felelu inu frezhnu, Ty Neuerni pag v'groffouitum strahu inu trepetanu, v'tim oni **zhakaio** na to oftro Praudo tiga fodniga dne TAf 1562, 101b; Samuzh fuefelem **zhakamo** || De ftebo Vnebu puidemo TP 1575,)(2a; Ony fo na me **zhakali**, kakòr na desh DB 1584, I,274b; Kai bom

ieft h'puslednimu od tiga imèl, kadar skèrbnu oprauim tu dellu eniga Euangeliskiga Predigaria .. inu tèrpim vus shpot, ferrahatane, inu nadluge, inu moram vřak dan **zhakati**, de bom .. tudi řa tiga volo grofouitu martran inu vmorien? TP_{Pre} 1588, 88; greih je ena butora, katera tebi tvoje ferze inu Veift obtefhi pred Bugom, de fe ti moreh pred njegovim řerdom bati, inu tiga vezhniga ferdamnanja fi vfveift biti ali **zhakati** TPo 1595, II,23 / Sakai uřa řtuar **zhaka** řuelikim řhelenè na tu řefodiue ne tih Boshyh otruk TT 1560, 13b

4. kdo/kaj; kaj, na koga/kaj **zaupti komu/čemu, verovati v koga/kaj**: Gofpud ima dopadene na tih kir .. na nega dobruto **zhakaio** inu fe na nega řamiga řaupao TA 1550, B4b; Inu ieft **zhakam** na tu Goriuřtanene tih mertuih, inu en řhiuot tiga prihodniga Suita, Amen TR 1558, O4a; IEft řem terdnu **zhakal** na tiga Gofpudi TP_s 1566, 77a; Lety vři ře boie inu lubio řuie Ozhete inu Moshe, de nih ne řeřerde inu kai řhaliga ne řtore, inu ře cilu řeneřo, vupaio inu **zhakaio**, de ne bodo od nih vobeni nadlugi řapufřzeni inu řauerřhenei TC 1575, 68; de fe le Criftus ořnanuje na vřako viřho .. taku ře jeft vřaj v'tém veřselim .. Sakaj jeft vejm, de meni tuiřtu dojde k'isvelizhanju .. kakòr jeft tèrdnu **zhakam** inu vupam, de jeft nebom v'obeni řeřhi řařramovan DB 1584, III,107b; Ioseph je na Boshje Krajleftvu **zhakal**, tu je, on je vupal, Bug bode řkusi letiga Mosha enu novu Krajleftvu na Semli gori naredil, greihe odpufftil .. inu vekoma isvelizhane řturil TPo 1595, I,307

pren. Vfesh ozhi **zhakaio** na te Gofpud TA 1550, B4a; Ali moja Dufha **zhaka** le na Buga: Sakaj on je moje řavupanje DB 1584, I,294b

5. kdo; kaj, s čim, navadno s prisl. določilom količine časa **ne začeti takoj s kakim delom, dejanjem; odlařati, zavlacèvati**: ta Verni řakonik, od kateriga ře ta Neuerni loži .. nema řdaici drugiga uřeti, temuzh en zhas **zhakati** TL 1561, 36b; Inu on je lhe **zhakal** ředem druge dny, inu je puřtil vun letèti eniga Goloba DB 1584, I,6a; Bote li prou mogle **zhakati**, de bi Moshou neveře? DB 1584, I,147a; Neodlařhaj brumen biti, inu ne**zhakaj** s'pobulřhanjem tvojga lebna notèr do řmèrti DB 1584, II,160a; de ře my vuzhimo pred Bugom dobru petlati inu neřramni biti, inu vřeje ř smolitvo **zhakati** TPo 1595, I,151; Bug dolgu odlarřa, **zhaka** tar řanařa, ali kmallu ropi TPo 1595, II,261

6. kdo; na kaj, s prisl. določilom kraja in/vali časa **biti, ostajati buden z namenom, zaznati nevarnost; strařiti**: Dobru je timu řhloveku, kateri mene pořluřa, de řhuje na moih vratih vsak dan, de **zhaka** pèr podboih moih daur DB 1584, I,319b / Inu, dokler řmo tukaie na řvètu mey Hudizhovim Kralevtvom, nikuli pokoia nèmam, řamuzh ie nam vedàn vřako uro na iřkufřniave řtreži inu **zhakati** KPo 1567, CXIIB

7. kdo; na kaj **pařiti na kaj, varovati kaj**:

● — — **čakati na glavo pařiti na svoje řivljenje**:

Praui Pridigarij .. morao veden na glauo **zhakati** TL 1561, 70a, podobno tudi TT 1581-82

8. kaj; na koga **biti v prihodnosti namenjen, določen za koga; čakati**: Svese inu nadluge na me tamkaj **zhakajo** DB 1584, III,73a, podobno tudi TT 1557

// kaj; na koga **biti pripravljen za koga; čakati**: Otoki na me **zhakajo**, inu Barke na Morji dolgu poprej, de tvoje otroke od dalezh řemkaj pèrpelajo DB 1584, II,24a

PRIM. čakajoč^{1,2}

PRIM. čakani [M. M.]

čalada gl. čelada

čalarnost -i sam. ř [ča'la:rnost -i]; P 3, K 3 (DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

— ed. im.: čalarnost; — or.: čalarnost[!]; Ⓞ

dejanje, s katerim kdo zavede koga v řmoto, da bi si pridobil korist; prevara, goljufija: *Crajnřki*. Galuřia *Coròřhki*. Lajharija *Slovenřki*, *Besjashki*. **zhalarńoft** DB 1584, III,CeIVa; *Deutfch*. Betrug. *Latinè*. fallacia. *Windifch*. **zhalarńost**, lajharija, goluřia, hinaushina, himba. *Italicè*. inganno, fallacia, frode, ařtutia MD 1592, B3a; Defraudo. *Germ*. einen mit Betrug berauben. *Sclav*. s'zhalarńoft[!], obrupati MTh 1603, I,403 [K. A.]

ča lih gl. če, lih

čalnar gl. čolnar

čandjav (čangjav) -a -o prid. [ča:ndjav]; P 1, K 1 (DB 1584)

— nedol. obl. m. ed. im.: čangjav; Ⓞ

rdečkast: *Crajnřki*. Erdèzhkaf, na erdezeh *Slovenřki*, *Besjashki*. **zhangjav**, řhervlen DB 1584, III,CeIVa [K. A.]

čangjav gl. čandjav

čaplja (čapla) -e sam. ř [ča:plja]; P 6, K 5 (DB 1578, DB 1584, BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

— ed. im.: čapla; Ⓞ

velika dolgonoga in dolgovrata močvirська ptica selivka; čaplja, řtorklja; danes čapljo *dořledneje ločujemo od řtorklje*: *Crajnřki*. řtorkla *Slovenřki* oli *Besjashki*. **zhapla** DB 1584, III,DdIIb; *Deutfch*. Raiger. *Latinè*. ardea. *Windifch*. **zhapla**, řagar. *Italicè*. airone MD 1592, L7b, podobno tudi MTh 1603 [K. A.]

čarati -am glag. nedov. [ča:rati -am]; P 1, K 1 (DB 1578) — sed. ed. 3. os.: čara; Ⓞ

z nadnaravnimi silami vplivati na naravo, potek dogodkov; čarati: Zopra. **Zhara** DB 1578, 181b [K. A.]

čarka gl. črka

čarnik -a sam. m [ča:rnik]; P 1, K 1 (DB 1578)

— ed. im.: čarnik; Ⓞ

kdor z nadnaravnimi silami vpliva na naravo, potek dogodkov; čarovnik: Zopernik. **Zharnik** DB 1578, 181b [K. A.]

čas¹ (**čas, čas, čas**) -a sam. m [ˈčas ˈča:sa];

P približno 4000, K 46 (TC 1550, TA 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, TL 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, TPo 1579, DC 1579, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DaG 1585, DC 1585, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TiM 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTH 1603) - ed. im.: č | a/e | s; - rod.: čas | a/e (TR 1558, K2a); - daj.: č | a/á | su; - tož.: č | a/e/è (MD 1592, T6b) | s; - mest.: č/c[!] | a | s/s | u/i; - or.: časom; - dv. im.: časa; →; - mn. im.: časi; - rod.: čas | ov/ev; - daj.: časom; →; ①

Zhaß, a, tempus, zeit BH 1584, 54; *Deutfch. Zeit. Latinè.* tempus. *Windfch. zhaß*, vreme, gud. *Italicè.* tempus MD 1592, H1b

1. omejeno trajanje; čas: mi vfi .. bomo v kratkim **zhafu**, pred teim prauiznim rihtnim stolom Crifufouom TC 1555, A3b-A4a; Bug letiga Folka, ta ie isuolil nashe Ozhetie .. inu okuli styridesfiteleit[!] tiga **zhafa** ie nih shege terpil uti puřzhau TT 1557, 374; kadar on stopi is tiga zholna na fuhu, pertezhe pruti nemu en mosh is tiga Meifta, kateri ie imel te Sludie, mnog **zhas**, inu fe nei oblazhil fobenom quantom, inu nei uobeni hishi prebual, temuzh ugrobeh .. Iefus ie řapouedal timu nezhistimu duhu, de bi shal unikai od tiga zhloueka. Sakai on ie nega udolgim **zhafu** inu zheftu trapil TT 1557, 188; ta htim Rymlanom ie ner ta pusledni nega lyft, kir ie on piřal preden ie bil Vrym priřal, mahin **zhas** preden ie bil Vierufalemu loulen TL 1561, AIIIa; Bug vfe Gnade .. vas, kir en mahin kratig **zhas** terpite, podpri, vas poterdi TO 1564, 99b; Moises inu Proroki fo dobro letukai veliko **Zhafa** pred Chriftufom bili, Ali neifo nishtar supar Chriftufu Vzhili JPo 1578, II,79a; Spumni na ta **zhas** kir ie minil dofehmal, inu řpomisli kai ie on řturil na tih řtarih Ozhetih DB 1578, 177b; Obtue ie potreba, de is letih mosh, (kateri fo řnami veden ta vus **zhaß** prebuali, v katerim ie ta Gofpud Iefus vmei nami noter inu unikai hodil ..) de fe eden pořtaui, kir bode řnami ena priřha nega gori vřtanena TT 1581-82, 1471; Pořhli tvoj Kruh zhes Vodé, taku ga bořh nafhál na dolg **zhas** DB 1584, I,331b *čez veliko časa*; Tiga **zhaffa** pak, kar fo Iřraelki otroci v'Egypti prebivali, je bilu, řhtiri řtu inu trydeslet lejt DB 1584, I,43a; v'prihodnim **zhaffu** hozhem jeřt Elamovo jezho řpet nasaj oběrniti, pravi GOSPVD DB 1584, II,52b; De pak ene Buqve od Habakuka pravio, de bi on bil Danielu Preroku jeřti pemeřel v'Babylon v'Iezho, is Iudoulke deshele, tu .. fe tudi dobru nerajma s'řntive-njem tiga **zhaffa**, potehmal kulikur Habakukovu prerokovanje na snanje daje, je on řtarifhi kakòr Ieremias DB 1584, II,120b; Pauliřper. *Germ.* ein weil/ ein kleine zeit. *Sclav.* za nektery **izas**[!] MTH 1603, II,220; Diuturnus. *Germ.*

langwierig. *Sclav.* dolg **zhas**, kir dolgu terpi MTH 1603, I,442 / Sedem dny imalh oprěffen kruh jeřti, kakòr fim jeřt tebi řapovedal, ob tēm **zhafsi** tiga Měřza Abib DB 1584, I,58b v *meseću abibu* / mi bomo vfi premineni. V enim hipu tiga **zhafe**, venim trenenu tih ozhi, vtim **zhafu** tiga pusledniga trobentane TR 1558, K2a; Enih govorjenje ali djanje pak, fe ne puřti dobru biti, dokler potle **zhas** tu ozhitu řtury: de je dobru bilu DB 1584, III,115b / bibl. tei shenni řo bile duei peruti dane .. de ie leteila predteim oblzhieim te kazhe vto puřzhau na fui kraji, vndukai fe ie řhiula en **zhas**, inu ene **zhaffe** inu pul **zhaffa** TT 1581-82, II,408 *tri leta in v katerem ima zlo (na vizez) proste roke*; Travo te bodo puřtili jeřti, kakòr Volle, dokler zhes tebo fedem **zhaffou** mine DB 1584, II,98a *sedem let, simbol zelo dolgega obdobja, nedoločenega časa* // **omejeno trajanje, vezano na ta svet, kot nasprotje večnosti:** obeniga nei, kir ie řapuřtil hisho, oli řtarishe, oli brate, oli sheno, oli otroke řa uolo Boshyga kraleuftua, kateri bi on ne pryel, ueliku uezh uletim **zhafu**, inu na unim řueitu ta uezhni leben TT 1557, 228; nih Vuk, na ta Dan, tu ie, Po **zhafu** inu na Sodni dan .. ne bo obřtal TL 1561, 31a; per Bugi nei obeniga **zhafa**, pred nim řařhent leit, ie koker en dan TT 1577, 157; naprei ne bo vezh **zhaffa**, Temuzh vtih dneht te řhtyme tiga ředmiga Angela .. fe bo dokonouala ta řkriunuft Boshya TT 1577, 334; imam Boshjo beřsede obilnu predigovati, řlařti, to řkriunoft, katera je řkrivena bila od řazhetka řvitá inu od **zhafsu** řemkaj DB 1584, III,109b; Njegou vun iřhod je od vezhnufti řemkaj, řprejen je **zhas**, dan inu vra bila TPo 1595, I,81; tukaj more biti, de je Chriftus pravi Bug, od Buga tiga Ozhetia od vueznufti rojen, tudi od te Divize Marie vtēm **zhafsu** ali poteleřnu na ta Svejt rojen TPo 1595, II,99 / Bug .. je nas iřvelizhal, inu poklizal, s'enim řvetim poklizanjem, nikar po nafhlih delih, temuzh po řvoim naprej vřetju inu gnadi, katera je nam dana v'Crifufu Iefufu, pred tēm **zhaffom** tiga řvitá DB 1584, III,116a; PAVLVS EN HLAPEZ BOSHII. En Apoftel pak Iefufou Crifufou, po Veri tēh iřvolenih Boshjih, inu po řponjanju te řifnice, katera je po Boshji volí, v'tēm vupanju tiga vezhniga lebna, kateri je Bug oblubil, kir nelashe, pred **zhafsi** tiga řvitá: Ie pak řesodil v'řvoim zhafsi řvojo beřsede řkusi řpredigo, katera je meni řavupana, po porozhenju Bogá, nafhiga řsveli-zharja DB 1584, III,118a / Sa nas ye zhlouik roie, Vřadnim delu **zhafa** *P 1563, 70 v *poslednjem času* // **točka v omejenem trajanju:** Erodesh řkrivai pěrvabi Mage, inu řavnò řprařhuie od njih, ob katerim **zhafu** bi fe řvesda bila priřafala KPo 1567, LIII; koker fe Podamo pod to pokorszhino Boshyo .. vtim iřtim **zhaffu** inu hipi, řo nom vfi řrehi odpuřžheni TC 1575, 392; oben hyp oli

zhas ne myni, de bi fe tim ludem kaka nefrezha oli shaloft, oli kaku slu ne pergudilu

TT 1581-82, II,***3b

// v zvezi **en čas**:

a) izraža, da kaj traja kratko ali omejeno obdobje; nekaj časa, začasno: Kir fo pag na tim Pezhouiei, fo lety kadar fo oni slishali, ufameio gori to bešedo fuešfelič, inu ty ifti nemaio korena, oni ueruió le do eniga **zhafa**, inu utim zafu[!] te iskushnaue odstopio TT 1557, 186-187; Ne bui fe, fakai ti fi Gnado neshla per Bugi .. nega Syn bo en **zhes** utuim telešfu prebual TR 1558, c3b; ne hotel bi ti raishi en **zhas** fteim lazarufom na tim fueit terpeti, inu vekoma imeiti dobru Vnebeših: Koker en kratig zhas fteim bogatim na tim fueit dobru imeiti, inu potle vekoma vpeklu goreti? TO 1564, 146a-146b[=145a-145b]; Kadár brumni kárfcheniki vmèrio, taku le do en **zhaf** is pota stopio inu lesheio, da fi pozhijo. Potle bodo špet vftali inu vekoma shiveli KPo 1567, CXXXIIB; letu Boshye kraleuftuu .. ne terpi le en **zhas**, petdešfet oli štu leit, koker tih pofemliskih Kraleu, temuzh vfelei od vekoma do vekoma TC 1575, 157; ty fary shnih Curbami inu ty Cerkouni Tatie Cehmoshtri inu Meshnary dobru lebaio, en **zhas** bogati poštano, Oli tu iftu nih dolgu ne terpi TC 1575, 201; [Trubar] ie .. h'timu brumnimu Shkofu v'Terfti prishal, inu en **zhas** mei niegouimi Peuci en Dificantil bil TTPre 1588, 107 / *Deutfch.* Wancken. *Latinè.* nutare. *Windifch.* enzhès te enzhes druge mišli oli voile bytj.

Italicè. ciavariare, vacillare, titubare, efser inconstante MD 1592, T6b *biti neodločen, nezanesljiv*

b) s predlogom izraža ne natančneje določeno točko ali obdobje v preteklosti, v katerem se je kaj zgodilo; enkrat, nekoč: Venim **zhafu**, Ie Gošpud Bug šidil na Praudi vnega Rihtnim Stolu. Inu pred nega fo bili perpelani vfi ludie, inu ty fo bili obtosheni pred Bugom TT 1557, p4a; Vpapeštvu fe je ena Hiftoria pravila: De je ta Hudiz na en **zhafs** v'Cerkou kMashi prišhal TPo 1595, I,31; Nu fe je pak kanjmu **zhasu** pergudilu, de je Iohannes s'fvojemi mlaišhi uveno padšhtubo prišhal TPo 1595, II,104

c) s predlogom izraža, da kaj obstaja, se dogaja ob istem času; počasno, hkrati: te vfe Buqve néfo na enkrat pišlane, inu ty lubi Svetniki, kir fo je pišlali, néfo vfi na en **zhas** shivéli, temuzh veklhi dejl po rédi inu veliku štu lejt narasen DB 1584, I,eVIIb; fe dobru vidi, de fo ty Preroki kir fo v'enim **zhaš**i shivéli, škoraj enake bešede od Cristufa predigovali, kakòr de bi fe bily od tige vkup fvejtovali DB 1584, II,116a

// v zvezi **en dober čas precej časa**: En Zhlovik je safsadèl en Vinograd, inu ga je Delauzom vun dal, inu je fhàl zhes deshelo, en dober **zhas** DB 1584, III,43b; Ony fo njemu slatu, Vejroh inu Myrro offrovali, katera nej ena maihina fhleht šheinkinga, temuzh en velik zhašfti Shaz bil,

skaterim fo fi en dober **zhas** pomagali, inu tudi drugim od tige podelili TPo 1595, III,38; taku ta raitinga da, kadar je Ioannes en dober **zhas** pred Christufom vmorjen, de on nej cilu puldrugu lejt, ali dveje lejtj fvoje Pridigarštvu pelal TPo 1595, III,93

// v zvezi **od enega časa do drugega kdaj pa kdaj, občasno**: tulikajñ Kruhou [si] is tige šturi, kulikár dny lešihñ na tvoji ftrani .. Letu imalh od eniga **zhaffa** do drusiga jéfti. Vodo imalh tudi pèr meri pyti, ta šhefti dejl od eniga Hina, inu jo imalh tudi od eniga **zhaffa** do drusiga pyti DB 1584, II,61b

// v zvezi **oni/leta/ta/taisti čas**:

a) izraža, da se dejanje godi v sedanjem, današnjem času; zdaj: POšluhajte vfi folki, merkajte gori, vfi, kir v'letim **zhaffu** shivite DB 1584, I,291b; ty Widertaufferji .. šdaj htimu **zhafsu** .. Teko od Shen inu otruk prozh TPo 1595, I,101; De fo šdaj kletimu **zhafsu** ty otroci škoraj poušod taku nepokorni inu fvoje volni .. pride tudi od tige femkaj, de ony Boshye bešede ne pošluhajo TPo 1595, I,183 / v molitvah, v zvezah z **vekoma, vselej** Gošpud obarui tuie Noter inu Vunkai hoyene šdai od tige **zhaffa**, do vekoma TC 1575, 402; Hvalenu bodi GOSPODNIÉ Ime, Od letiga **zhaffa** do vekoma DB 1584, I,308b; Iesu, obari tudi ta **zhas** inu vfelej, doma, mojo lubo Shenó, Otroke inu vfo drushino DM 1584, CCXXXVIII[=CCXXXVII]

b) izraža čas, trenutek v preteklosti ali prihodnosti, kot ga določa sobesedilo; tedaj, takrat: Iefus .. prauí, feupauí maia szki[!], tuia vera ie tebi pomagala. Inu ta shena ie sdraua poštala od tige iftiga **zhafa** TE 1555, D7b; od tige **zhafa**, kar fo fe te Papeške Mashe šazhele, od tige **zhafa** ty Turki tu Kerfzhanštvu doli tarro TP 1567, A3b; Sili od tige **zhafa**, kar fi Boshijo Befedo pošluhal, fe popravi? KPo 1567, XCVIIIb; Obtú .. naidemo to Gnado, na ta **zhas**, kadar nom bo pomuzhi potreba TT 1577, 31; Ty ifti kunimu **zhaffu**, kadar budeio morali vfe puštiushi prozh iti .. nebudeio celo nijednega troshta mogli imeti JPo 1578, II,186; Kadar ie tedai pred duanaift štu leit, vtém zhašfi S. Auguština, v'Boshij Cerqui taku štallu, inu neifo take imety taifti **zhas** ali potle vunkai ifimetene bilé .. ie šam S. Auguštín .. na tém zagal TTPre 1588, 7; *Deutfch.* Dannzumahl. *Latinè.* tum, tum temporis. *Windifch.* tédaj, taifti krat, taifti **zhas**. *Italicè.* allhora, à quel tempo, in quello, in quello infante, à quella volta MD 1592, C1a; de je Cristus rojen, raunu htimu **zhafsu**, kadar fo pod tem Cefsarjem Auguštóm .. ty ludge .. fhazani bily TPo 1595, I,29; Bug ne bode takove Ludy fodil, koku jih taiftiz**zhas**[!] vtakovi nadlugi najde, ker ony neifo pravi zhlovéki, temuzh kakove je on poprej našhil, kadar fo šdravi, vešseli, inu per pameti bily TPo 1595, III,204 / V letaki mahini

formi .. bote tudi Skorai .. te Euangelifte fobilno Islago imeili, vtm **zhafu** molite fa me, koker ieft fa uas TT 1577, ab *do takrat* / kot uvod v evangelijski odlomek NA DAN S. ANDREA APOSTOLA, EVANGelium Math. na 4. Cap. KVNIMV **ZHASV**, Kadar ie Jesus pry Galileiskom Moryu hodel, ie vgladal dua Brata JPo 1578, III,2; NA DAN S. STEFANA Euangelium, Math. na 23. KVNIMV **ZHASV**, IE REkal Iesus Kfariseom JPo 1578, III,11a

c) izraža, da se dejanje v enem stavku dogaja, zgodi v istem času kakor dejanje v drugem stavku; medtem: Ta **zhaf** kadar ie Christuf fvoimi Iogri v'uartu bil, teka Iudaf po Méftu Ierusalem, kakor en štekal Pafš KPo 1567, CXLVIII; reis ie, de ie Diuici Marij, vti Pafšioni ali vti **zhafsi** kir ie ne fyn terpil inu vmerl en oifter mezh te shalofti skusi ne Dusho shel DPa 1576, 61a[=60a]; Koku ie Aaron inu Israelski Folk ta **zhas**, kadar ie Moses na Sinaiski Gorri bil, enu slytu Telle gori poftauil DB 1578, 77a; Ta **zhas** kadar ie she on taku ftemi ljudi gouril, Pole, nega Mati inu brati fo vuni ftali TT 1581-82, I,50; ty ludje to bešédo pufté pafiti, inu fe podado na ta vunainja della .. Mej tém inu ta **zhas** fgube ty ludje ta narvifsokeifha della inu sapuvidi, koku bi imejli Boga lubiti TPo 1595, II,24

// v zvezi s časom **izraža, da se kaj zgodi po preteku določenege časa; sčasoma:** Vera pak kperuimu polahko gre, alli ie **fzhafom** kai dlíe to mozhheisha[!] inu farzhneisha JPo 1578, II,6; Ta Mosh ftury tulikajn veliku zhudes .. My moramo vjditi inu typati, de je Bug shnym. Satu more on en velik Gofpud s'**zhafsom** biti, my pak koker njegovi Slushabniki, Fyrfhti inu veliki Gofpudje TPo 1595, I,148; aku lih ti tiga she nevidish, ni ne pozhutifh, onu fe bode **szhafsom** vfe nahlu, de je ti bodefh vidil, inu pozhutit TPo 1595, II,247

// v zvezi v času **izraža manjše število ponovitev v nedoločnih časovnih presledkih; včasih:** **Vzhafu** fe sgodi, da to predrago Solnze Magla inu debeli oblaki edan zhafs sakryo: Ali sato vuner neugafne JPo 1578, III,120b

// v zvezi **večni čas trajanje brez začetka in konca; večnost:** vtm vupanu tiga vezhniga lebna, kateri ie Bug, kir ne lashee, oblubl, pred vezhnimi **zhafi** TL 1567, 77a; Kateri je Semlo pèrpravil na vezhni **zhas**, inu njo napolnil sovfémi shlaht svirinami DB 1584, II,176a / ta Skriunuft .. katera ie bila od vezhniga **zhafa** famelzhana, Ampag fdai ie refodiuenta skufi tu Pifmu tih Prerokou TT 1560, 27a; en velik inu mozhan folk, kakoviga poprej nej bilu, inu ga naprej nebo k'vezhnim **zhaffom**, préd inu préd DB 1584, II,109a *vekomaj*

// v zvezi **slednji/vsak/vsaki/vsakateri čas vedno, ves čas:** puftimo od Grehou, de sledni **zhas** bomo naideni vpraui Veri TR 1558, M2b; Vely de veden zhuieom, sledni hyp inu **zhas** de zhakamo na

fodni dan TR 1558, AIIIb; [Bog] to Cerkou per vřakimu **zhaffu** zhudnu varuie TPo 1566, 178b; zhuite vřaki **zhaf**, inu molite KPo 1567, XIXb; ta nega Martra, vřelei vřag **zhas**, vřem Vernim pride hpomozhan TT 1577, 96; Pridigary praui fo Angeli, nih mallu, oli vřag **zhas** is S. Pifma Anticristhouim super gouore inu pisheio TT 1577, Mm5b; Bodite pak vřak **zhes** pèrnaredni k'odgovori, vřakimu, kir vas v'prafha sa grunt tiga vupanja DB 1584, III,121a / mi fe imamo veden inu vřag **zhas** pred Bugom fa vřagdane Greshnike fšofnati TO 1564, 107a *kadarkoli*; ty veliki Gofpudie .. ne pufté vřakiga inu vřag **zhas** pred fe TC 1575, 233; Shpyshe sledno fdrauo, vřag **zhas**, mogo Verni pres Greha ieifti TT 1577, Mm8a / v molitvah, navadno v zvezi z **zdaj** jeft tebe hualim inu sahualim sdai inu vřaki **zhas** TKM 1579, 41b; my tebe, o fueti Ozha, na vřeh kraijh, inu k'vřakimu **zhaffu** sahualimo TKM 1579, 83a; Hvala Bogu timu Ozhu, Synu ter fvetimu Duhu, Sdai inu vřakateri **zhas** DC 1579, 120

2. omejeno trajanje (ali točka v omejenem trajanju):

a) s katerim človek razpolaga: Leta oli ta perua Molytou fe more molyti, Ena lama oli obeduei, Tu ftoy per **zhassu** inu per teim Cerkounim Slushabniku TO 1564, 90a; ftuoim prauizhnim Serdom inu Sodbo tehiftih sdaici neshtraiffash, temuzh dash **zhas** inu odlog hpreoberneinu TKM 1579, 72a; de fte fe vi fpet ofelenili fame skerbeti, koker fte vi vřelei skerbeli, oli vom ie mankalu na napoloshnim **zhaffu** TT 1581-82, II,196; iest fem ni dal **zhas**, de bi od nee kurbarye pokuro fturila, inu fe nei pokorila TT 1581-82, II,379; Ne oduleci fe edan timu drugimu, famuzh ie li obeiu dobra vola .. de bote hpoftu inu kmolitvi **zhas** imeili TT 1581-82, II,76; kot slovnični zgled Vacat, je prasnu, je **zhafs**, je leshezhe BH 1584, S49; *Deutfch. Zeit hinbringen. Latinè. tempus terere. Windifch. zhas doper-néti. *Italicè. confumare il tempo, pafsare* MD 1592, X1b; Bug fto fhtraifingo ne hozhe vuni oftati, aku lih en zhafs shnjo saulazhuje .. de bi my imejli tiga **zhafsa** dobru nuzati inu od greihou puftiti TPo 1595, II,193 / z nedoločnikom, v zvezi **imeti čas** lete Buquize .. [morajo] hishni Ozheti inu Matere, nikar le fami sa fe, temuzh tudi sa fuoie otroke inu drushino, ob prasnkih, inu kadar kuli **zhas** imαιο sfiffom brati DJ 1575,)(7b *utegnejo*; Ty Sakonniky pak prauie, my moramo pryprauliat kai ie vřisho potriba .. neimamo **zhafa** vCerkou iti inu predige poflushat JPo 1578, II,96 / Paulus ie bil naprei ufel, mumu Efefa fe pelati, de bi uti Alfj tiga **zhafa** ne mudil TT 1557, 400 *da se ne bi zamujal* // **čas, v katerem človek nima nobenih obveznosti; prosti čas:** *Deutfch. Weil. Latinè. ocium. Windifch. zhas*, prasnovajnje. *Italicè. ocio, ripofo, tranquillità* MD 1592, V1a*

b) ki je dogovorjeno, določeno ali predvideno za kaj: Elizabeti pride ta **zhas**, de ie imeila rodyti TT 1557, 159; Ta **zhas** ie napolnen, inu tu kraleuftuu Boshye fe perblishuie, Deite pokuro, inu Veruite timu Euangeliu TT 1557, 96; ta **zhas** muiga lozhitka ie blifi TL 1567, 74a; Kãrft pak nima tako pãr meri poftavljen Zil, **Zhaf** alli ũro KPo 1567, XLVIIIb; Diuiza Marya .. ie tudi eno oftro odguor od Criftufa pryela, kir ie hotela nemu **zhas** inu Vro vti pomuzhi poftauti TC 1575, 225-226; kir na pulſodo vsamesh tudi kpoftaulenimu **zhafsu** fpet verni DJ 1575, 120; Sturite kar ie vam sapoueidanu, dokler zhas imate, taku vam on bode dobru lonal vfuojim **zaffu**[!] DJ 1575, 228; Nai Israelski otroci Pafah derſhe kfuioimu **zhaffu** na zheternaifti dan letiga Meifza mei Vezherom DB 1578, 121b; Kadar pak ena Shena fuoio bolesan dolg zhas ima, nekar le po nauadi, temuzh tudi zhes nee nauadni **zhas**, taku bo nezhiſta, kakor ie dolgu bolna DB 1578, 99a; dai tudi, de .. tebi vtim nekar **zhaffa**, cilla ali maſſe tiga vſliſhaina inu pomozhi neſtauil, temuzh de fe tuojj miloſtiui voli .. poduershem TKM 1579, 2b; Kadar tudi pride ta **zhas**, de bodem moral vmreiti **:**: O Iesu Crift .. ſtui meni sveiftu na ſtrani DC 1579, 167; Inu bolh v'ftarofti v'Grob priſhal, kakõr fe Snopje notãr voſi v'fovim **zhaffu** DB 1584, 1,260a; Luna po vſem Svejtu mora fvejtiti, v'fovim **zhaffu**, inu Meſze reſlozhiti, inu lejtu reſdiliti DB 1584, II,170b-171a; GOSPVD je poſtaval en **zhas**, inu je djal: Iutri bo GOSPVD leto rezh ſturil na Semli DB 1584, 1,39b; **Zhas** je delati, tempus eft laborandi BH 1584, 101; Tukaj pravi Chriſtus je onu **zhas**, de ta Troſhtar pride TPo 1595, II,74 / VSaka rãzh ima fvoj **zhas**, inu vſaku naprejſetje pod Nebom ima fvojo ũro. Roditi fe, ima fvoj **zhas**, inu vmreiti ima fvoji[!] **zhas**. Saſſajati, ima fvoj **zhas**, inu vunkaj ãrvati, kar je ſaſſajenu bilu, ima fvoj **zhas** DB 1584, 1,329a / OVfigamogozhi miloſtiui Bug .. Ti fi meni .. gori nalushil, de ieſt ſhaloſtio inu sbeteshom imam Otroke rodyti .. Taku ieſt tebe proſſim.. de hozhesh meni moie beteſhe ſpoterpleinem pomagati noſſiti inu premozhi, Mene kmoimu **zhaffu**, ſenim veſſelim pogledom tiga Sadu miloſtiuu odveſati, moio ſhaloſt vueſſelie preminyti TKM 1579, 108b ob porodu / bibl. Natu rezhe Ieſus kni, Ta mui **zhas** ſhe nei doſhel, ampag vaſh **zhaf** ie vſelei perpraulen TT 1581-82, 1,394 *odloãilni trenutek v življenju, ko ãlovek izpolni ſvoje od Boga poſtavljenno poſlanſtvo* / bibl., v zvezi z **ure** Vom ne ſliſhi ſnati te **zhaf**e inu te ure, katere ie ta ozha ufuio laſtno oblaſt poſtauil TT 1557, 330 *Bog odloãa, kdaj ſe bo kaka stvar zgodila*; OD tih **zhaf**eu pag inu vrr, lubi Bratie, nei potreba de vom piſhem, Sakai vi ſami dobru veifte, de ta Dan tiga Goſpudi, koker en Tat po nozhi, pride TL 1567, 48b; Hvalenu bodi Boshje Ime od vekoma do vekoma: Sakaj njegova je modruſt inu muzh: On preminuje

zhaffe inu ure. On Krajle doli poſtaula inu gori poſtaula <**zhaffe** inu ure) On **zhas** ſtavi, koku dolgu ima vſaku Krajleſtvu ſtati, koku dolgu ima vſaki zhlovãk ſhiveti, inu vſaka rãzh tãrpeti> DB 1584, II,95b

c) pogosto s prilastkom ki je ugodno, primerno za kaj: on [Juda] .. ie iſkal perloſhniga **zhafsa**, de bi ga nim iſdal pres mnoshize TT 1557, 240; Pon[is]haite fe pot to Oblaſtno roko Boshyo, de vas per prauim godnim **zhafu** pouiſſha TT 1557, ce4b-dda; En Antuerhar oli Delouez, fui Antuerh inu nega dellu fueiftu dela. En kmetizh perprauim **zhafu** fueie nyue inu polle, gnoy, orye, copa, feye, ſhane .. Ena Goſpodina dobru, fueiftu inu brumsku goſpodini TR 1558, T3a; ty Otrozhyzhi, vſag ſpodobni inu per naredni[!] **zhafs** .. bodo Kerſzheni TO 1564, 87a; Satu bode tebe sledni Suetnyk proſil, per narednim **zhaffu** TPo 1566, 61b; kadar fe pak Sopãrniki naſhe Vere inu ũka .. lotio .. tukai ne more fe, in nei **zhaffa** molzhati alli pretãrpeti KPo 1567, CXXXII; Loter .. te vuner hozhe, kadar bode **zhas** vidil, prehiniti DJ 1575, 78; kadar fe peifni poio, taku neklafai vmeis, inu tuoio modruſt ſhparai do drugiga **zhafsa** DJ 1575, 134 *do druge priloznosti*; Sa tiga volo zhemo mi letu na en drugi **zhas** ſhparati, inu zhemo vnashim naprei vsetiu dajle puiti DPa 1576, 60a[=61a]; veliko Valkou, Tatou, inu Raſboynikou okolu nyh laſy, inu pres preſtanka ſtrego inu **zhafa** iſzheio, kako bi Chriſtufoue Ouce ſhnyh kriuižnhim Vkom oſtrupili JPo 1578, II,82b; Ta kreg ie pak neupodobnem **zhafu** bil? To ie reſniza: Vtem iſtem **zhafu** bi oni veliko vezh imeli ſkarbeti ob teh Chriſtufouih beſedah, katere ie gouoril JPo 1578, III,79b; En modãr Mosh molzhy, dokler fvoj **zhas** vidi, ali en nagãl Norãz nemore **zhaffa** dozhakati DB 1584, II,161a; Ena beſſeda v'fovim **zhaffu** govorjena, je kakõr ſlata labulka v'friebãrnih Kupah DB 1584, 1,326a; Govorjenje, kateru fe ſtury, kadar ga nej pravi **zhas**, fe rajma raunu kakõr lautanje ker fo ludje ſhaloſtini: v'pravim **zhaffu** fe ima vuzhiti inu ſhtraſfati DB 1584, II,161b-162a; *Deuſch. Zeitlich. Latinã.* opportunã. *Windifch.* k'pravimu **zhafu**. *Italicã.* per tempo, à buon hora MD 1592, X1b; *Deuſch. Vnzeitlich. Latinã.* intempetivus. *Windifch.* nikar reãen, per pravim **zhafu**. *Italicã.* intempetivivo, fuori di tempo, à tempo contrario MD 1592, T2b; *Deuſch.* Gelegen. *Latinã.* opportunum. *Windifch.* hpravimu **zhãfu**, priloshnu. *Italicã.* opportuno, conveniente al tempo, co'modo MD 1592, E6a; en vboinik nãjma v'febi oftanezhiga vezhniga lebna, urſãh, kir je fovraſhtvu, tu manca le na pravimu **zhafsu**, kateri **zhafs**, kadar en Sovraſhnik dobi, fe lahku pergodij, de tiga, kateriga je fovraſhil, vbije inu vmori TPo 1595, II,162; Inopportunus. *Germ.* vngelegen/ vnkommlich. *ſclavon.* nedoſtoin **zhas**, knepravimu **zhafu** MTh 1603, 1,720;

Commoditas. *Germ.* Kömlichkeit/ nützliche Gelegenheit. *Slav.* priloshnost, pravizhas[!] MTh 1603, 1,297 / Puidi fđai kiakai, kadar bom dober **zhas** imel, hozho tebe poklizati TT 1581-82, 1,592 *ko bom našel primeren čas*; po tuji prevodni predlogi wenn ich gelegene **zeit** hab/ wil ich dir her lassen ruffen LB 1545, 2244 / nim bode ufelei tedai kadar fe [bo] Bogu prou inu **zhas** řdelu, Is vode Vinu řturienu TR 1558, C4a / Kadar pak onu nej fđaiuci tukaj, kakor bi je my radi imejli, taku my nej mamo od takove raitinge vezh, temuzh nevolu, inu shaloft, inu bi bilu veliku buile, my bi puřtili Bogu rounati, inu bi nefimiřlili na tu, kar my potrebujemo, fakaj my řizer řatu moramo pred **zhafsom** řnashimi řiřsalmi inu preraitenjem ře řřiti inu vinner niřter opraviti TPo 1595, 1,178 *preden je to nujno, potrebno* / vřaki řturi prauo Pokuro per prauim **zhafu**, dotle ie řdrau, řhiu inu per pameti TR 1558, Pb *pravočasno, v řasu, ko ře doseže svoj namen*; Vshyuai tuoyh mladih dni, Bog hozhe ishe dořti zhaffa inu odloga tuoimu řhiuotu dati, kadar vshe řtar bush, tako ishe dobro vpraui **zhafs** kpokori pridesh JPo 1578, III,135b; řejte ři Pravizo, inu řhajnite lubesan, inu drugazhi orjite, dokler je **zhas** GOSPVDA yřkati, dokler on pride DB 1584, II,107a / V. C. M [= vařa cesarska majesteta] tedai nei zbiulala, de hozhe Papesha napelati inu pregouoriti, De on Papesha rauen V. C. M. per peruim **zhafu** inu skorai bo en Gmain Concilium vunkai piřřal, inu vřem ludem ořnanił TAR 1562, 26a *takoj ko bo mogoče, ob prvi prilořnosti*

● – Kadar je pak Ionatas vidil, de je bil vshe **zhas** dobil, je on nekotere svolil, de bi nje vřim pořlal, de bi sřrimlani řaveso ponuvili, inu supet naredili DB 1584, II,190a *da je priřel primeren trenutek, da uresniči namere*
d) pogosto s prilastkom **v teku dneva, leta, cerkvenega leta**: kadar řemkai pride ta **zhas** tige řadu, pořhle on řuie hlapce hřim kopazhem, de bi nega řad prieli TT 1557, 64; kadar on enu řyginu dreuu, kateru ie lyřtie imeilu, od dalezh řagleda, gre knemu gledati, aku bi on kai na nim nashel. Inu kadar on knemu pride, druřiga na nim ne naide, řamuzh lyřtie, řakai nei bilu obtim **zhafu** de bi řyge bile TT 1557, 133; Ob katerim **zhafu** řeta ie řřiftuř řerpiř? K'veliko-nozhnimu prasniku KPo 1567, CXLV; Ob katerim **zhaffu** dne, ie řřiftuř řriřhan? Ob řheřti vři, to ie pry nas, ob pol dne JPo 1578, 1,128b; řeljť hozhem jutri lih ob letim **zhaffu** puřtiti eno veliko řilno Tozho pojtı DB 1584, 1,40a; jutri ob letim **zhaffu** hozhem řeljť nje vře pobyene dati pred řraełřkimi otruki DB 1584, 1,126a; Benaja .. je vbil eniga řeva vřřudenci **v'zhaffu** tige řnegā DB 1584, 1,181b; Inu ta řhena je nořřezha pořtala, inu je rodila eniga řynu, ob řemifřtim **zhaffu** zhes enu lejtu DB 1584, 1,204b; My řarfřheniki

nřfmo na gvřihna mejřta inu **zhaffe** sřnařho molitovjo řavesani DB 1584, 1,cVa; ona je ena řhleht inu prava Papeřka bruma, katera ře puřty enu cilu leitu řřparati, noter do letiga pořřniga **zhafsa** TPo 1595, 1,161 / On bo tiga nar viřhiga řhentoval, inu tiga nar viřhiga řvetnike řesdeřval, inu ře bo pođřtopil **zhaffe** inu Pořtave preminiti DB 1584, II,100b *řpremenil bo v pořtavi dolořeno koledar* / [Bog] ie to Luno řtuarił řa volo **zhaffou** TPo 1566, 187b *letnih řasov*; Tukai lepo poredu gre eđā **zhas** sa tim drugim. Kada ta řima mini, tako pride řpomlad JPo 1578, II,120; on je lejťne **zhaffe** inu prasnike taku pořřavil DB 1584, II,166b / řřiftuř perglihuie to řerřřhantuo[!] trojřmu **zhaffu**: To ie, temu řetu, temu rařteniu inu řhetui JPo 1578, 1,63a

e) v řivljenju, bivanju: Polle mui dneui řo eno dlā řiroki, inu ty **zhafsi** muiga řhiuota, řo koker niřter pred tebo <řřluouski řhiuot ie liřhkai, řeuen inu křatik> TPo 1566, 76a; řkuřti to řero, ie tuđi ta řara muř řyřela, de ie nořezha řatala, inu zhes nee řřaorořti **zhas** rođyla TT 1577, 74 *ko je bila ře řrestara za rořevanje* / Klizřeli Bog vře řiudi kenimu **zhafu**? Nikatere Bog poklizhe vmladořti. Nikatere pak vřřaorořti JPo 1578, 1,69b *v řstem řivljenjskem obdořju* / Ořrozhnice tuđi neřfo pred Bogom nezhiřte, tamuzh ľe pred řiudmy, da řuoi **zhas** pořřyuaiořh dořtoie, inu da Moshie druřbe řhnimi nederře, kakor ie Bog řapouedal JPo 1578, III,30b *poporořno obdořje* / eķspr. My ře hozhemo řřem nar bulřhim Vinom inu řhalbo napolniti, nesamudimo řrořh tige **zhafsa** <řrořh tige **zhaffa**> alij řhant řarnih rořh, tu je nařhe lepe mladuřti, preden řřari inu nemarni, pořřanemo> DB 1584, II,140a
3. navadno s predlogom, s prilastkom **omejeno trařanje z razmerami, okoliřčinami, stvarnořtjo vred; řas, obdořje**: řofias ie rođyl řeconiana, inu nega brate, vřim **zhafu** ře řabiloniske ieže TT 1557, 1; řakai Mořes ima od tiř řřarih **zhafeu** po vřeh řeifřtiř, kir ga pridiguio utih řhulah, gđi ře vřako řoboto bere TT 1557, 382; řISNIZHNA INV řVřřhna řaitinga, kuliku leit ie od řazřetka tige řuita, od eniga **zhafa** do druřiga do letořnhiga 1582. řeita. 1. Od Adamořiga **zhafa** do te řřegřeshne řouodne oli řopotlena vřřiga řuita ie, 1656 TKo 1557, e2b; řy Anticriřti řo bili řhe per řogrořih **zhafih** TL 1567, 53b; řAngel dei dořřih řlařou || perneřł řem vom hřim **Zhaffou**[!] || řřřim ne bote řřpazřeni TP 1575, B6b; oben řařlah nej bil taku řerřhan kakor řeta, od **zhaffa** řeh řiřhtarjeu, kateri řo řraełřa řodili DB 1584, 1,218b; oblejci muřh, ti GOSPOřDIA roka: řrebudi ře, kakor nekadař vřřřarim **zhaffu** DB 1584, II,21a; Taku řo vřř řarfřřheniki mořili inu verořali, dařle kakor petnaifř řtu lejť .. řaku je lih takou řarticul kenimu **zhafsu** řvřiteifři ře

vuzhil inu dajle bil reshiren, kakor kdrugimu **zhafsu**, inu je vfelej ta obluba od Chrifufsa saftopnilha pofatala TPo 1595, II,103 / Aku fe je enu takovu pèrgudilu sa valhiga **zhaffa**, ali sa valhieh Ozhetou **zhaffa**? Pravite valhim otrokom od tiga DB 1584, II,108b; Taku fo ony vfi v'fvoim **zhafu** zhafny bily, inu v'fvoim lebnu hvaleni DB 1584, II,171a; ony [Turki] verujo, Chrifus fe en Prerok bil, kateri je kfvojmu **zhafsu** nekaj velal, ali on nej Bug TPo 1595, II,304 / [Judje] zhakajo .. kadaj bi nyh Mefsias prilhal, inu tu ftaru Farftvu inu Krajleftvu, kakor je onu bilu hitmu **zhafsu** Davidovimu, supet gorinareddj TPo 1595, II,129 / Sa **zhaffa** Pekaha, Israelkfiga Krajla, je prilhal TigtalPillefer, Alfyrerfski Krajl, inu je vsel Hion DB 1584, I,212b v času vladanja

// v zvezah z **naš**, sedanji ipd. **sedanjost**: Ana lepa Molytua/ katero fadanimu **zhafu** ty Slouenci imao vflag dan Molyti TC 1550, 198(107a); tu per fadanashnim **zhafu** slishimo, de dofi Iudou fe kerszhuie TT 1560, 18a; Bug ie tudi per tim nashim fadasnim[!] **zhafu** po vsem Kerszhanftui .. Pridigarie inu Vuzhenike gori obudil TAR 1562, 2a; ta nasha Vera .. Nei Noua, ftuprou per nashim **zhashu** gori per praulena, Temuzh .. ie od uezhnufti od fame S. Troyce odlozhena TAR 1562, 4a-4b; Tako fe ie vfelei godilo inu fe ishe godi pry fadanih nashih **zhafih** JPo 1578, I,68b; Nevсами pomozhi tvoje, Od Kärzfhanftva sdajni **zhas** DC 1584, CCXIX; Sakaj (koker fe vpripuvifti pravi, krava bode sdaj do trebuha vtrave) taku fmo my tudi ksedainimu nalhmu **zhaβu**, rifnizhnu sдобro inu obilno pafho, Bolhje bešede, ofkerb- leni TPo 1595, I,1;(2b); Takou Vuk od pohuilhainja je vifoku potrejben, sufseb knafhim **zhafsom**, ker en flejndi ta lubi Evangelium fhentuje TPo 1595, I,20 / tu terplene tiga fadashniga **zhafa**, nei vrednu tiga prihodniga Gofpotua[!] TT 1560, 13b

// navadno s prilastkom **razmere, okoliščine, stvarnost v omejenem trajanju**: Ta Gofpud ie Dobrutliu inu ena guishna bramba inu pomuzh vtih hudih teshkih **zhafih** TT 1557, dd3b; zhes vas prideio groshouitni **zhafi** *P 1563, 125; Hud ie **zhas**, hudi fo ty ludie, Sludi ferditu kraluie TC 1574, 31; dai nam sgodne inu posne Deshje, inu rodouyte **zhaffe** TRM 1579, 48a; Leta Pfalm Boga hvali sa dobri myrovni **zhas** DB 1584, I,295a; Ti obranilh mojo glavo, v'**zhafu** tiga boja DB 1584, I,315a; Drugi Karfzheniki, aku ony lih te Slushbe nejmajo, taku vener vtem **zhafsu** te nadluge ali potrebe, imajo tudi to Sapuvid, tebe trofhtati TPo 1595, II,251; kadar en drag **zhas** ali dragynja pride, kateri tedaj tu shitu noter dershly, kakor ty Lakomniki vnavadi imajo, inu zhakajo dokler vezh denarjeu vela, tiga kolnejo TPo 1595, II,280 / Ieft fim vfe shlahit vidil, ta **zhas** moje nizhemârnofti: Tu je en Pravizhen, inu konèz jemle v'fvoji pravici, inu je en hudoben,

kateri dolgu shive v'fvoji hudobi DB 1584, I,330b *ko sem bil nečimrn*; Ieft fim tebe vflilhal v'gnadlivim **zhafu** DB 1584, II,20b / bibl. Vy Hynauci, ui umeite to shtalt tiga neba obfoditi, Anpag ta fnamina tiga **zhafa** ne umeite? TT 1557, 47; Vy Hinauci, vy snate fhtalt te Semle inu Neba posnati, sakaj vy tedaj letiga **zhaffa** neposnate? DB 1584, III,39a / bibl. Ieft modru hodim, koker ty Modri, inu fe po teim **zhafu** dershim TRM 1579, 66a *ravnam okoliščinam primerno*; Gledaite tedai, de vi rafumnu hodite .. dershite fe koker ta **zhaβ** pela, fakai ty dneui fo hudi TT 1581-82, II,179; Hodite modru pruti tém, kateri fo svunaj, inu rounajte fe prou po tém **zhafu** DB 1584, III,106a

● — **ravnati se po času zaradi koristi prilagajati svoje ravnanje, prepričanje trenutnim razmeram; obračati se po vetru**: nemajo korenja v'febi, temuzh fe *po tém **zhafsu** rounajo <*ali fo nefstanovitni> DB 1584, III,21a
 ◆ — ver. **poslednji/zadnji čas / čas konca i. zadnje obdobje pred koncem človeške zgodovine**: hpuslednimu **zhafu**, bodo vftaieli Falsh Preroki inu Vuzheniki, bodo zhudesa, Zaihne delali TT 1557, bb3b; vtih puslednih **zhafih**, bodo ty eni od te Vere odftopili, inu bodo dershali fteimi golufskimi duhuui TR 1558, Q4b; Kadai ie Chrifus na Suet roien? V tim pullednim **zhafu** tiga poglauitiga Rimskiga Kralieuftua all Monarhie figa Suetu JPo 1578, I,23a v *zadnjem obdobju po biblijskem Danielovem prerokovanju, ki po razlagah sovпада z obstojem rimskega cesarstva*; leta Prikasen flilhi na **zhas** tiga ^dkonza <^dtiga konza) Letukaj on kashe, de on nikar le Epiphana pomeni, v'leti prikasni, temuzh tudi AntiCrista> DB 1584, II,101a; **ii. obdobje od Kristusovega rojstva do poslednje sodbe**: [Sv. Pavel] hualii Boga .. kir ie vtih puslednih **zhafih** .. ta Euangeli, de le skufi to Vero unega Synu, hozhe te ludi isuelizhati, puftil tudi tim Aydom po ufem fueitu pridigati TT 1560, 25b; Vtim peruim Capituli praui, De ta Euangeli, inu ta Vera Kerfzhanska ne fo noue ryzhi, temuzh od fazhetka od Buga oblublene, oli ftuprou vtih puslednih **zhafih** refodiue ne skufi Cristufa TL 1567, 76a; Iesus Chrifus Syn Boshy, [je] vsadnem **zhafu** od duice Marye Zhlouek roien, Terpel pod Ponciom Pilatom. Krishan, vmerl inu pokopan JPo 1578, III,91[=10]; ty Apostoli imenujo ta zhafs tiga Noviga Teftamenta, te pulledne **zhafse** inu dny TPo 1595, I,299; **iii. protest. obdobje od vrnitve k izvirnemu evangeliju do poslednje sodbe**: Vtim tretym inu vzhetertim she pag prerokuie, koku vtih puslednih **zhafih**, vkaterih fmo mi fdai, bodo Ludi cilu hudi, ne bodo hoteli rifnizo temuzh lashee poslushati. Inu de ty Hynauci bodo shnih falsh vukum Ludi noryli TL 1567, 68a; Letu je vshe ta pulledni inu nafh **zhas**, ker fe je ta S. Evangelii

resglažil, inu vpye zhes Papesha, de zaguje DB 1584, II,92a; Mi sahalimo tebe, O Gospd Nebes inu semle, de fi ti nam, k'letem puflednim **zhafsom**, fkusi to isvelizhanfko pofsodo tega fvetiga Lutherja, tvojo lubo befesdo inu Sakramente, ozhifititi, osnaniti, inu tega framotniga Antikrifhta v'Rimi miloftivu resodeti inu pokasati pufitl ZK 1595, 212; **iv. čas, ko bo Kristus sodil ljudem; sodni dan:** Ta pufledni **zhaf** fvéta alli fodni dan, kada bode vřakateri shel, kar ie tukai na tim fvétu vfial KPo 1567, LXXXVib; skufi to Vero bote obarouani htimu lfuelyzhanu, kateru ie htimu perpraulenu, de fe bo refodelu utim puflednim **zhafu**, Vkaterim fe bote vefšeli, Vi, kir řdai en maihin zhas (aku bo potreba) mnogeterih iskushauh shalujete TT 1577, 140

4. pogosto s svojilnim zaimkom **obdobje posameznikovega življenja:** ty Ozhaki, Preroki Iogri inu vři Suetniki fo tulikain inu zheftu Molili, inu nih **zhas** na tim fueitu ner vezh fmlotiuami dokonali TT 1557, ee3a; Bo li Bug tuimu shiuotu od log[!] dal? kadar ti ta dolgi tui **zhas** inu shiuot, fi taku hudu nalushil? TO 1564, 155a; ta Ozha Nebeski .. kadar nash **zhas** pertezhe, nam en zhaftit isvelizhanski konez da, inu nas miloftivu is tiga folsniga dolu, křebi vNebesřa vsame DC 1580, C5b; Ieft fim djal: Nu vshe moram jeft h'Paklenfkim vratam poiti, ker je bil moj **zhas** minyl: ker fim miřilil lhe dajle shivéti DB 1584, II,15b; Nafh **zhas** je, kakör kadar ena senza tje gre, inu kadar prozh pridemo, taku fe neperpufiti supet nasaj vērniti DB 1584, II,140a; Moji **zhafsi** řtoje v'tvoih rokah: Odrefhi me is moih Sovrashnikou roke, inu od tēh, kateri me pregajnao DB 1584, I,286b; vřaki mora is tiga Suita poiti, kadar **zhas** pētezhé TPre 1588, 105; taku uvenim fain, myrnim, Bogu dopadezhim lebnu, nafh **zhas** letukaj dopernesfemo TPo 1595, II,290 / Ta Osliza ie rekla kBileamu: Neli fem ieft tuoia Osliza, na kateri fi ti ieisřil tuoi **zhas**, do letiga dne? DB 1578, 134b / Aku Gospd Bug odlog muimu shiuotu, buli **zhas** inu mir/ da/ taku hozho/ Sboshyo pomozhio/ eno obilno Pofitilo .. vkupe řprauiti TR 1558, Z2a; leta Shegen oli Dobruta Criftufeua, ne bo telefna oli pofemliska, tu ie, debi ty verni na tim Sueiti imeli, dořti blaga, veliku Gospofuu, veliko zhaft, dober **zhas** inu leben TL 1567, 2b; vřem vely, de fo vřemi myr, periařen deršhe nikogar neoprauleio, řteim febi dober dolg **zhas** inu Boshyo Miloft dobee TT 1577, 136; ony vtem řakonu nikar veliku dobriga **zhafsa** nejmao, inu obuje ihena inu otroci hudu gratajo TPo 1595, III,182

pre. Vřaki zhlouik ima fuoi pořtaulen zhas k'shiuleinu, ali Israelou **zhas** neima obeniga zhiřla DJ 1575, 159

5. navadno s svojilnim zaimkom **trenutek smrti:** pridigar .. ima tiga Mertiuga tei milofti Boshy isrozhyti,

inu te ludy, kir fo per tim pogrebu, opominati hpokuri .. de tudi kadar nih **zhas** pryde, upraui veri fe is tiga Suita lozhio TO 1564, 163b; Vře řtuari fo Vboshyh rokah, inu fe nam ne more nishtar hudiga sgoditi, tamuzh kadar ie nash **zhas** JPo 1578, I,105b; Aku je nafh **zhas** priřhěl, taku hozhemo junazhki vmreti sa nafhieh Bratou volo DB 1584, II,186a / de fo ony vři Hudizhovi otrozi, kateri .. raifhi k'nemu, h'kryprelitju inu rasbuinfvtu, kakor k'myru inu dobri voli fvetujo. Tu fo nefrezhni ludje, inu bodo fvoj lon k'nyh **zhafsu** dobru nafhli, na tem nihzhe ne zbiuvlaj TPo 1595, II,316 / Dokler fim hse[!] mlad bil .. fim ieft modruft .. iřkal .. inu io hozhem do muiga pufledniga **zhafsa** iskati DJ 1575, 226 celo *življenje, do smrti*; S. Bernhard .. kadar je vidil, de je njega pufledni **zhas** tukaj bil, je on posabil fvojga Miniřtva DB 1584, II,92b[=91b] *da se je bližal smrti* / Vi inu ufi ludy, dershe inu shaziao řdai fano shkodo, de ui poprei pred uashim **zhaffom**, inu kir řte she možni inu řdraui morate vmreti TO 1564, 160b *prezgodaj, premladi*; kakor fe je vPapeřtvi vteh Klořtrih s'veliku řgudilu, kateri fo fe s'ćilu prevelikim moleinjem, pořteinjem, peřjom, zhujenjom, kařhtigainjom, brainjom, hudu leřhainjom, pokasili, de fo pęrgudo ali pred pravim **zhafsom** morali vmreiti TPo 1595, II,172

6. doba v človeškem življenju od zrelih let do smrti; starost: *Deutfch.* Alter. *Latinè.* fenectus. *Windifch.* řtarofř, **zhaß**. *Italicè.* vecchiezza, età fenile MD 1592, A2b, podobno tudi MTh 1603

● — **dolg čas duřevno stanje nezadovoljstva zaradi pomanjkanja primerenega dela, družbe, zabave; dolgčas:** my pak nemamo le sa dulsiga **zhaffa**, ali le sa navade volo moliti TKM 1579, **2a; **kratek čas duřevno stanje zadovoljstva, navadno zaradi družbe, zabave; kratek čas:** Poprei pred teim Grehom .. Ta zhlouik ie bil popolnoma Moder, řaftopen .. On ie řnal prou Boga vti S. Troyci, on ie imel na nim famim vře fuie vefřelie, lufht inu kratig **zhas** TT 1557, m2b; Ty norzi .. yřzhejo le pofvtniga vefřelja inu kratkiga **zhafsa** TPo 1595, III,200; **kratiti (dolg) čas povzročati, da je kdo v duřevnem stanju zadovoljstva, navadno zaradi družbe, zabave; krajřati (si) čas:** Ony nas zhes nafhe řarlu gonio, inu kadar lih trudni pořtanemo, taku nam vřaj pokoja nepuře .. Hlapzhizhi nekrate vezh **zhaffa** s'řtrunami. Nafhiga ferza vefřelje ima konez, nafhe pleřanje je v'řokanje preminjénu DB 1584, II,57b; *Deutfch.* Lange weil vertreiben. *Latinè.* fallere tempus. *Windifch.* dolg **zhaß** kratiti. *Italicè.* pafřar il tempo MD 1592, H8a;

◆ — **s časom po trajanju v skladu z notnim zapisom:** Vy Shulmoifři puite **řzhaffom** vti vishi, kakor ie notiranu DC 1579, A6 [A. J., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

čas² zlog; P 1, K 1 (DC 1585)

– čas; ①

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja: Zhas**
zhes zhis zhos zhus DC 1585, A2b [A. L. R.]

časek (časik) -ska sam. m. [ˈča:sek -ska]; P 1, K 1

(TiPre 1588)

– ed. tož.: časik; ②

ekspr., v zvezi **en časek nekaj trenutkov**: [Besede] kir lhe néfo bile v'nash iefik preobrnene, [je] puftil naprei brati, inu bi bil rad, teifte tudi tolmazhoual, de kakor bi on slouenski is Nemshkiga gouril, de bi niega Shribar, kir ie poleg fedil, teifte [besede] gori fapiflal, kateru kadar ie en **zhafsik** fturil, ie potle dial: Vtém vezhnim ifuelizhanu, hozhmo fe vkup viditi TiPre 1588, 123 [A. L. R.]

časen -sna -o prid. [ˈča:sen -sna]; P 1, K 1 (TL 1561)

– nedol. obl. ž. mn. im.: časne; ②

ki obstaja, se pojavlja omejen čas; začasen, minljiv: Sakai te rizhi, katere fe vidio, fo **zhasne**, katere fe pag ne vidio, fo vezhne TL 1561, 60b [A. L. R.]

časi prisl. [ˈča:si]; P 227, K 26 (TC 1550, TA 1555, TC 1555,

TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, Tar 1562, TO 1564,

TPs 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575,

TT 1577, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584,

TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TIm 1595, TFC 1595)

– č | a/a/[!] | si; ②

Deutsch. Etwann. *Latinè*. aliquando. *Windifch*. nekadaj, **zhaisj**[!]. *Italicè*. qualche volta, alle volte MD 1592, D3a

1. izraža manjše število ponovitev ali ponavljanje v nedoločnih časovnih presledkih; včasih: Vom ie potreba fe nauuzhiti inu nauaditi, ta H. fo lashku, oli koker ti Nemci, CH. ta V. fa pul F. zheftu inu ta L. **zhafi** debelu po Beflashku ifrezhi

TA 1555, A1b; nom prido naprei zheftu te hude misli, shele inu lushti, kir zheftu mislmo, gourimo inu **zhafi** tudi fturimo kir nei prou, **zhafi** pyemo inu leimo vezh koker nas shiuot potrubuie TT 1557, n4a; Inu aku glih **zhafi** is shibkofte ukak greh prido inu bodo od Sludia preuezhani, taku fdaici deio pokuro

TR 1558, Q3b; Sakai utim ftarim inu nouim Testamentu fo **zhafi** tudi Shene ozhitu uuzhile inu prerokouale TL 1561, 48a; Obtu ta Euangeli tudi enimu famimu fufeb, kadar on to ifto shely, fe ima Prydigati, koker fam Criftus ie **zhafsi** nim malu, **zhafsi** le enimu famimu Pridigoual TO 1564, 108a; Inu taki Anticrifstouii fe ne bodo mogli pred Boshyo fodbo, ferdom inu shtraifingo, voben otok, dull oli gorre, koker **zhafi** vtih voiskah, skriti oli vbeshati

TT 1577, 427; Inu aku lih **zhaſi** morao ty verni vezh terpeiti, kakor drugi, taku vſai nadluge neifo enu snamine Boshiga fourashtua, temuzh negoue lubesni DB 1578, **3a; Ta greih

mene ftrafhi, tu jeft, Bogu fe fmili, tudi dobru pozhutim, taku de my **zhafsi** tu ferze hozhe omadleti, kir fe boym pred Bugom TPo 1595, I,223; Aku fe vſhe **zhafsi** fgody, de je [božjo besedo] my pregledamo, preklinamo, gdi bi my imejli moliti TPo 1595, I,184; Sakajvtakovim[!] nezहितim lebni ali shiuleinju, fe najdejo mnogotere ftrafne bolesni inu fhtraifinge, **zhafsi** ozhita framota, lotria inu grejhi, **zhafsi** tudi boy inu druga nefrezha TPo 1595, III,179

// v zvezi **časi – časi izraža zapovrstnost**

povedanega pri menjavanju, izmenjavanju;

včasih – včasih, kdaj – kdaj: Vtim fe moli

fubper to veliko shaloft inu tesku ferce, kateru zhafi pade tudi na verniga zhloueka, inu tu pride **zhaſi** od Hudyzha, **zhaſi** od hudih ludy TPs 1566, 31a; Ta befesediza, Denarius, katere fe **zhafsi** vinar, **zhafsi** groh tolmazhuje, je ena ftara Rymfka Moneta TPo 1595, II,279

// **izraža, da je povedano v zapovrstnosti**

dogajanja na začetku; najprej: Obtu vſelei

pred inu pred **zhafsi** te Angele, potle te Ozhake inu Preroke ie poshital TO 1564, 67a

2. izraža ne natančno določen čas, v katerem

se kaj zgodi; kdaj, nekoč: Ta befeda Vera/ muy

lubi kerfzheniki/ bode **zhafi** vſeta oli ſaftoplena/

fa vſe tu/ fzhim fe Bogu flulhi/ tar fi bodi prou

oli kriuu TC 1550, 203(109b); Tako nam ie trébi to

ifto ifkufiti kadar bomo **zhafi** v'nadlugah, alli

na fmerti leshali inu na pomuch Boshigo klicali

KPo 1567, CXVII; Târ zhe fe lih **zhafsi** bode, Tebi

drugazhi sdellu :/ Tu je vſaj tebi pres fhkode,

Kir je le Boshje dellu DC 1584, CCXXVIII; Kakor

kadar bodo ludje **zhafsi** mertvi v'Poſteli najdeni,

ali ficer naglu vmerjo, tedaj my febi takove miſli

delamo TPo 1595, III,202; Kadar bi jeft pak **zhafsi**

s'ferdom, s'nevolu, inu s'drugim prenaglen bil,

taku ima meni tu is ferza ſhal biti TPo 1595, II,214

3. na nekaterih mestih; ponekod: Iogrou Pifma

fo **zhafi** temna nefaftopna, Oli kadar fe zheftu

prebero, prido ſaftopna TT 1581-82, II,*b [A. L. R.]

časť -i sam. ž. [ˈča:st čas'ti]; P približno 2500, K 49

(TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TM 1555,

TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, Tar 1562,

*P 1563, TO 1564, TPs 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567,

TP 1567, TPs 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575,

DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, TPs 1579,

DC 1579, DPp 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584,

DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TiPre 1588, MD 1592,

TPo 1595, TIm 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: č/c/[!] | a/a | st; – rod.: č/c/[!] | a/e | st | y/i/i/j/e

(TC 1575, 68); – daj.: č/c/[!] | a/e | st | i/y; – tož.: č | a/a | st; –

mest.: č | a/e | st | i/y; – or.: č/c/[!] | a/e | st/j | o/u

(JPo 1578, III,45)/ó (DB 1584, II,6b); – mn. im.: č | e/a | st | i/y;

– rod.: časti; – tož.: č | a/e | st | y/i; – mest.: čast | eh/i/h; ②

Honor. *Germa*. Ehr. *Sclavon*. **zhast** MTh 1603, I,643

1. občutek velike etične, moralne vrednosti;

časť, ponos: Od zhloueka, inu Porodniga Greha

.. je tudi enu strahnu škashenje inu resdjanje zhlovezhke nature, inu pomankanje take pravice inu **zhafťi**, katero fta Adam inu Eva pred fvoim padzom iméla .. nafha natura je taku k'hudimu škashena inu fpazhena, de nej nihtér sdraviga, zhiťtíga ali neomadesheniga na nafhi Dufhi ali Teleftu DB 1584, I,alVa; Falsh prizhanja ti varuj fe, Rifnizo govoriti nefraľhi fe, Tvojga blishniga **zhafť** povsod ohrani, Kar narediľh ter govorilh, de rifnizo deršihľh TFC 1595, X / Kadar en Kral veliku folka ima, tu ie negova **zhafť** DPr 1580, 26b; Sakaj ti fe pregreľhľh, inu tebi nebo tu obena **zhafť** pred GOSPDVOM Bugom DB 1584, I,245b; na Dvori fe nihzhe ne framuje fvojga Fyrľhta farbe ali snameinja, en vľakateri jo rad noľsi, inu fe fdy, inu njemu je ena **zhafť** TPo 1595, III,167 / O Kriľte ti shegnani fad, zhiľto pozhet vauflei **zhafťi**, sheg-nei nas inu proľte fťuri *P 1563, 69 / ekšpr. Veliko nyh hodi kakor fourashniki Krisha Criftu-fouiga katerih konaz ie pogublienie. Katerih ie Trehub nyh Bog inu Sramota nyh **Zhafť** JPo 1578, II,37 / pooseb. tebi hvalo poje moja ^d**zhafť**, inu tiha nepoľtane: GOSPDV moj Bug, tebe hozhem jeľt sahvaliti vekoma <^d**Zhafť**> tu je, moj Iesik inu druge naredbe h'petju, s'katerim jeľt tebe zhaľtim> DB 1584, I,286b

// **ustaljeno dobro mnenje, ki ga ima veĉ ljudi o kom zaradi njegovih lastnosti, dejanj; ugled, dobro ime:** [Bog] bode dal vľakimu po nega dellih. Letim, kir do konza veden dobru dela-izh izsheio, to **zhafť** inu hualo .. ta vezhni leben TT 1560, 3a; ty Papeshi inu Menih, fo laľtne Boshye slushbe gori naredili .. na take nih Della inu slushbe, letu shentouane perlushili, de take slushbe inu Della faľshio tu Odpuľzhane tiľ Grehou. Steim fo Iefufu Criftufu Synuui Boshymu, to nega **zhafť** ukrali inu fateptali TO 1564, 52a; Dokler fi shiu inu fapo imah, nepodvėrsi fe obenimu drugimu zhlovėku .. Oľtani ti ta viľhi v'tvoim blagej, inu nepuľti fi vseti tvoje **zhafťy** DB 1584, II,166b; Semper honos nonemque tuum laudesque manebant, **zhafť** inu tvoje jime, tār tvoja hvala vľeľej oľtanejo BH 1584, S14; *Deutsch.* Wirde/ wirdigkait. *Latinė.* dignitas. *Windifch.* vrednust, **zhast.** *Italicė.* dignità, rispuatione, eminenza, eccellenza MD 1592, V5b / Letu mora vľakateri eno zhaľfito veliko hvalo inu **zhafť** tiga Sakonskiga Stanu sposnati, de on nej enu zhloveľku delu .. temuzh je Boshje delu TPo 1595, III,181 / AKu my v'Duhi shivemo, tako tudi v'Duhi hodimo. Nebodimo lakomni prasne **zhafťy**, de bi eden drugiga drashili inu fovrshili DB 1584, III,104a *ĉastihľepni*; Sľeto prekleto bolesanjo po **zhafťi**, je ta zhloveľka fhlahta obľtruplena, kadar je ta Hudizh Adama inu Evo vParadiľhi tjakaj perpravil, de fta ona hotela biti kakor Bug TPo 1595, I,44 *ĉastihľepjem* / v zvezi **biti k ĉasti** [Kralj David] hozhem niski biti v'moih ozheh, inu s'tėmi

Dėklami, od katerih fi ti govorila, **h'zhafťi** biti DB 1584, I,171b *imeti enako veljavo* / v zvezi **priti k ĉasti** Laganje je zhlovėku ena framotna rezh, inu takou nigdar nemore **h'zhafťi** priti DB 1584, II,161a *si ne more pridobiti ugleda* / vtım iľtim dinim Boshym Stanuui fo Try Perfone oli Imena, ene **zhėfti**, ene mozhi, ene oblaľti od vezhnuľti, Ozha, Syn, S. Duh TAr 1562, 27b *enega bistva*; Ieľt verio vľvetiga Duha, Kir gre od Synu od Ozha, shnima en Bug ene **zhafťi** DC 1579, 12 / pooseb. Krajli .. te Vojľke fo mej ľabo priateli, Inu ^bHishna **zhafť**, rup vun dily <^bHihľna **zhafť** fe po Iudouskim rezhe ena Hihľna Gofpodinja, inu letukaj pomeni, karľzhanľko Cerķou, katera je Criftufėva> DB 1584, I,296a

// **spolna nedotaknjenosť dekleta; nedolĹznosť:** Da bi Dina Iacopoua Hzhy bila Doma oľtala .. Kadar ie shla ľpancierat Vľihem .. Tako bi fuoie **zhafťi** inu Dekalťua nebila sgubila JPo 1578, III,57 / *Crajnľki.* Ofromoľtil *Coroľhki.* ľkurbal, ob **zhafť** perpravil DB 1584, III,CcVib *oneĉastil*

2. sploľno priznanje (moralno utemeljeno) veljave, vrednosti; spoľstovanje, slava: ľakai tuye ye tu kraľľtuu inu ta Muzh inu ta **zhafť** vľeľi inu Imar/ Amen TC 1550, 23(20b); daite vľakimu kar fte dolshni, komu to prauo oli zhinsh, to prauo, komu ta zoll ta zoll, komu ta fťrah, ta fťrah, komu to **zhafť**, to **zhafť** TC 1555, M2b; Inu mi vtım [da pridigamo boľĹo besedo preprostım ľjudem] tudi isľkashemo Bogu ner to vegsho **zhafť** inu slushbo, inu to prauo ľubefan pruti nashimu blishnimu TR 1558, S3b; Sueliko **zhafťio** ľandohtio, Is krisha niega vľameio, Sposhťenyem ga pokopaio *P 1563, 110; Obtu ie fyľnu potreba tudi per fadashnim zhaľfu de fe te Shule pouľod gori dershe, de tei Cerqui dobra Seimena od mladih Vuzhenih ľudy, Bogu na **zhafť**, inu timu Kerľzhanľtuu dobrimu faľėbo puľtimo TO 1564, 79a; En zľouik[!] kateri vueliki **zhafťy** shiui inu neima ľaľtopnoľti, bude per-gľihan kani shiuyini katera konez vľame TPs 1566, 93a *ki ga spoľstujejo*; Daite timu Gofpudi **zhafť** inu muzh TPs 1566, 175a; Ti fťarilhi kateri dobrò napreiftoie alli flushio, fo duie **zhafťi** vredni, slaľti kľjz flushio s'ľbefodo inu s'ukom KPo 1567, XXV; Lukaf pilhe, Tada bodo vidili Sina Zhloveľkiga pridozhiga v'obľakih, s'veliko mozchio inu **zhafťio** KPo 1567, XVIIb; Dai [Bog Oĉe] meni inu vľem moim Pofľushaucem, de my vpraui Veri, fťrahu inu ľubesni raftemo, inu vterdnim sauupainu ľprauo ferľzhno Pokuro do konza oľtanejo, inu taku vľi red to neveneno Krono te **zhafťi** preimemo TKM 1579, 95b; Inu Krajľ je njemu veliko **zhafť** iľkasal, inu ga je puľtil sapilľati mej fvoje nar imenitilhe priatele <Koku je Ionatas bil polňtovan> DB 1584, II,188b; Iacobus inu Ioannes, Zebedeova Synuva .. fta k'njemu [Jezusu] rekla: Daj nama, de fediva, eden na

tvoji defnici, inu ta drugi na tvoji levici, v'tvoji **zhafti** DB 1584, III,25a; *Crajinjki. Zhaft Hervazhki, Dalmatinjki, Iftrianjki, Crajhki*. Ilaava, Dyka DB 1584, III,DAIIIb; Ta tretja iskufhnjava je Traditio humana, ta je cilu debella, de se ta Hudizh ksusi **zhaft** inu oblaf podfopi nas supar Boshjo befede vMalikovanje perpraviti TPo 1595, I,158; ty, kateri fo povableni, [so se] timu Sheninu **hzhaf**ti vfnashili ali lipu obleikli TPo 1595, II,265; Dufha shive per Bugi tam, telu tu fpy do Sodni dan, tedaj bode se sbudilu, **S'zhaf**tjo Boshjo napolnilu TFC 1595, CCCCXXXVIII; Ta Shena je vredna **zhafti**, Kir fvojga mofha nepufti. En Mosh ima rad potèrpit, Sheno sa Svinjo neimit ZK 1595, 210; bodi Bogu vfa **zhaft** inu hvala dana ZK 1595, 20 / Iefus Crifus nash Bug Kral .. Ne dai de bi tuia **Zhaft**, od Turkou fe faterla, od Papesha fauergla, tuia Cerkou refderla TP 1567, A3a / Pofhteno ie, da fe kàrfcheniki **v'zhaf**ti lepò k'pogrebu nefo inu na enim pofhtenim meftu pokopaio KPo 1567, CLXIXb s *spofhtovanjem* / Bui fe Boga is ceiliga ferza, inu **vzhaf**ti dershi negoue Cerkoune flushabnike DJ 1575, 31 *spofhtuj*; Sakon ima **v'zhaf**ti dèrshan biti pèr vfèh, inu Sakonfka poftele, pres madesha DB 1584, III,132; Sdajci je njega [Heroda] Angel GOSPODNI vdaril, de on nej Bogu **zhafty** dal DB 1584, III,68a / ta Magnificat .. je tudi vrejden, de my njemu en Prasník **h'zhaf**ti fturimo .. Sakaj onu je gvifhnu ena leipa Peifsen, kakor my bomo flifhali TPo 1595, III,125 / Du ie tedai ta Kral te Glorie: ta Gofpud te voiske, Taifti ie ta Kral te **zhefty** TPo 1566, 50a / Sakaj vfe meffu je kakòr trava, inu vfa **zhaft** tiga zhlovéka, kakòr travin zvejt DB 1584, III,102f–III,120b] / Inu GOSPVD je djal k'Moseffu: Vsami Iosua k'febi .. inu poloshi tvoje rokè na njega .. inu poloshi ^atvojo zhaft na njega <^aMore biti, de je tu po febi ena fhaga bila, da je Moses fvojo palizho[!] ali roko Iosui na glavo polushil, inu ga taku fvoje **zhafty** dileshniga fturil: Raunu kakor fo ficer pèr Iudih Krajle shalbali, kakòr je pèr nas kronajo> DB 1584, I,95b / Kadar pak dofèhmal my vbosi Krainzi inu Slovenzi obene obilne inu popolnome Poftille .. neifmo imejli, famuzh to famo edino kratko, ali vfaj dobro islago tiga **zhafty** vrejdniga inu vBugi vuzheniga .. dobru saflusheniga Mofha Gofpuda Primolha Truberja ranciga TPo 1595, I,)(:(5a / Crifus Iob. xvii. inu Paulus tukai ta Euangeli to Glorio oli to nebesko **zhaft**/ imenuieta TL 1561, 60a / v zvezi **prez časti** *Deutfch. Ehrloß. Latine. inglorius, infamis. Windifch. pres zhafti. Italicè. infame, dishonesto, di trifta fama* MD 1592, C6a *nepošten* / v zvezi **imeti kaj v časti** Satu gledajte gori, de .. Boshjo befèdo **vzhaf**ti imate, inu njo s'flifsom inu radi poflufhate TPo 1595, II,263 *spofhtujete* / v zvezi **biti v veliki časti** Ty Verni, kir fo na tim fueitu od ufèh ludi fashpotouani inu fauersheni, bodo uti uezhnufti

per Bugi uueliki **zhefty** rauen ufèh Angelou inu fuetnikou uekoma prebiuali TT 1560, 12a *bodo zelo cenjeni, fpoftovani* / v zvezi **peti čast** onu more ena Ofslava peifsen is nje biti .. takovu fe pravi tem zhlovekom inu timu Mammonu **zhaft** pejti na semli TPo 1595, I,45 *slaviti* / v zvezi **storiti koga k časti ino hvali** Sakaj jeft vas hozhem k'hvali inu **zhafti** fturiti, mej vfemi folki na Semli, kadar bom valho jezho preobèrnil pred valhimi ozhima, pravi GOSPVD DB 1584, II,123b *postaviti za zgled*

// *izraz velike oblasti, moči; mogočnost, veličastvo*: Kadar pak Syn tiga zhloveka pride .. tedaj bo on fedil na Stollu fvoje **zhafty**, inu pred njega bodo vfi Folki vkup sbrani DB 1584, III,16a; *Deutfch. Herrligkait. Latine. gloria. Windifch. zhast. Italicè. magnificenza* MD 1592, G2b; *Amplitudo. Ger. Grösse/ Herrlichkeit/ Großmächtigkeit. Slav. velika zhast, velika mogozhliuoft* MTh 1603, I,82 / *moj folk je fvojo ^ezhaft mejnal, sa eniga nepridniga Malika <^ezhaft tu je, fvoja goga* Boga> DB 1584, II,28a / *pooseb. Inu zhaf* GOSPODIA fe je vsdignila is Méfta, inu je ftopila na to Gorro, katera pruti Iutru pred Méftom ftoji DB 1584, II,64a ● — — preg. En prerok nigdir drugdi nei pres **zhafti**, koker ufui Royenski desheli inu na fuim domu TT 1557, 41

3. navadno mn. *služba, položaj ali naslov, ki vzbuja poseben ugled, čast in spoštovanje*: Po katerim Ifuelizhanu fo iskali inu vprashali ty Preroki, kir fo .. isvprashouali, vkaterim oli vkakouim zhafu bi pomenil ta Duh Criftufeu, kir ie vnih bil inu kir ie prizhoual ta Terplena preden fo fe godila, kir fo na nimufu prishla, inu te **zhefty**, kir fo potle fa Criftu neme doshle TT 1577, 141; Leto troije vshe, Slafti, Kurbarijo Lakomnost, Shelenie, **Zhafti** ali Offarti, Hudizh možhno naprei goni JPo 1578, II,65b; kateri tu ime, to slushbo, Tittel inu **zhaft** imajo .. inu fo ty nar imenitnifhe .. ty fodio leto vbogo shenizo, [ki se je vrgla Jezusu pred noge] njo dershe sa eno ferdamnano greifhniizo TPo 1595, III,113 / Ieft [Marija] fim .. vfe moze **zhafty** cillu posabila, fim knogam zhes te hrybe fhla, k moji Tetti, fim njej flushila, vOtrozhji poftele kuhala, plinize prala TPo 1595, III,127 [M. Č.]

čast² povdk. [ˈča:st]; P 197, K 30 (TC 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, TPo 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, TKM 1579, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DC 1585, TPo 1595, TFM 1595, TFC 1595)

— čast; (M)

izraža spoštovanje, slavljenje: Inu timu famimu [Svetemu duhu] tudi bodi vfelei vfa **zhaft** Amen TC 1550, (4b); vernim po kriuci terpeti, ie **zhaft** tei Cerqui TL 1567, 12b; **Zaft** [!]

Bogu v'Nebefih: Inu na Semlij Myr, Lüdem dobra volia KPo 1567, XXXIX; htimu Iagnetu, huala inu **zhaft**, inu Gloria, inu Gloria, inu Oblast, od vekoma do vekoma TT 1577, 297; Timu pak, kateri premore zhes vfe rizhy .. bodi **zhaft** v'tej Gmajni, kateri je v'Christufu Iesufa[!], v'fak zhas od vekoma do vekoma, Amen DB 1584, III,105b; GOSPVD, ti svéfti Bug. Tebi bodi hvala, **zhaft** inu sahvalenje, ker ti shivefh inu regiralf s'Bugom tvoim Synom, inu s'Bugom S. Duhum, od vekoma do vekoma, Amen DM 1584, XI; **Zhaft** bodi Bogu Ozhetu, Synu ter S. duhu, kir je nam tu nasnajnje dal TC 1595, CCLV / elipt. Ta Svejz ne poje lete Peifšni sa temi lubimi Angeli, temuzh fvojmu Bogu timu Hudizhu, ta je okuli oberne, de ona letaku slove: **Zhaft** timu Hudizhu vtem Pakli, Nemyr na Semli, inu vteh ludeh ena nevola, inu [gul neluht TPo 1595, I,46 [M. Č.]

častat gl. častit

častčen gl. čaščen

časteč deležje [ča'steč]; P 3, K 1 (JPo 1578)

– časteč; (M)

s slavljem: Sakai tu fo se vefelili vfi Liudye, Stareishi, Priateli, Sofedie, **Zhaftezh** inu Hualezh Boga. Taku tudi my imamo sdai f'podobno Gofpoda Boga, sa niegouo veliko miloft zhaftiti inu hualiti JPo 1578, III,50b

PRIM. častiti² [M. Č.]

časten (častan, časten, česten*) -tna -o prid. [č'a:sten -tna -o[?]]; P 125, K 19 (TT 1557, TR 1558, TT 1560, TA_r 1562, *P 1563, TO 1564, TP_s 1566, TL 1567, TC 1575, DJ 1575, DP_a 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)
– nedol. obl. m. ed. im.: čast | an/en/èn (MD 1592, C6a); – rod.: č | a/e | stniga; – tož.: č | a/e | st | niga/an; – mest.: čestnim;
– or.: častnim; – mn. im.: č | a/e | stn | i/y; – ž. ed. im.: č | a/e | stna; – rod.: čestne; – tož.: č | a/e | stno; – or.: častno; – mn. im.: častne; – tož.: čestne; – s. ed. im.: č | a/e | stn | o (Juriič); u;
– rod.: č | a/e | stn | iga/ega (JPo 1578, II,123b); – daj.: č | e/a | stnimu; – tož.: č | a/e | stn | u/o (Juriič); – mest.: častnem (JPo 1578, III,100b); – or.: častnim; – dol. obl. m. ed. im.: čestni; – tož.: č | e/a | stni; – primrk. m. ed. im.: častn | é/ej | š'i; – tož.: častnejši (JPo 1578, III,104); – mest.: čestnejšim; – mn. im.: častnejši; – s. ed. im.: častnejše; (M)

1. ki se mu priznava velika (moralno utemeljena) veljava, vrednost; spoštovan: Sakon ie ena poshtena, **zheftna** rezh, vmei v'femi ludmi, inu tih Sakonikou poftela, ie pres Madesha TO 1564, 135b; Te Hlapce opominai, de .. oni ta Nauuk Boshy nashiga Ohranenika vfeh rizheh **zheftniga** delaiu TL 1567, 78b; Inu ty eni Vudi fo **zheftni**, fe v'fem ludem ozhitu kasheio inu pušte viditi, Ty eni pag, fo fromoshliui, te ifte skriuamo inu fakriuamo TC 1575, 363; Papesh gouori, zhas ie tukai, da Cerqua neima tako vboga inu sashpotouana biti, kakor ie ktemu zhafu tih Apostolou bila.

Tamuzh ima biti **zhaftna**, fuetla inu Bogata JPo 1578, II,211 / PVjete GOSPVDV vfe deshele .. Sakaj GOSPVD je velik inu filnu hvale vrejden, inu **zhaftan** zhes vfe druge Boguve DB 1584, I,227b; ABifaj Ioabov brat, je bil nar ta iménitnihi mej trémi .. Inu on je bil mej tremi flovezh, inu on ta tretji, **zhaftnejhi** kakòr ta dva DB 1584, I,225a / Tako ie vuner f'podobno inu prau da Karfzheniki imaiu **zhaftno** mefto Kpogrebu, katero ie odloženo od vfeh Pofuetnih nespodobnih rizhi, Kupzheuania &c. JPo 1578, II,161b / v Zvezs s **storiti** left [Kristus] fim tebe **zheftniga** sturil na femli, inu fem tu delu dokonal, kateru fi meni dal .. Inu f'dai ti Ozha sturi mene **zheftniga** poleg sam febe, fto zheftio, katero fem poprei imel per tebi, preden ie ta fueit bil TT 1557, 313 *sem te proslavil .. me proslavi*; Ozha, sturi **zheftnu** tuie Ime. Natu pride ena ftyma is nebes rekozh, left fem ie **zheftnu** sturil, inu hozho f'pet **zheftnu** sturiti .. Iesuf odgouori inu prau, Leta ftyma nei prishla fa muio uolo, temuzh fa uasho uolo TT 1557, 300; Inu Egypterji imajo vejditu, de fim jeft GOSPVD, kadar bom **zhaftan** sturjen na Pharaonu, na njegovih Kullih, inu na njegovih Iesdezeh DB 1584, I,44a / taku pravi Gofpud GOSPVD: Pole, jeft hozhem supèr tebe Zidon, inu hozhem nad tabo **zhaftan** biti, de fe bo védilu, de fim jeft GOSPVD DB 1584, II,73b
// ki je v skladu s človekovim dostojanstvom; **časten:** Greihe nam tudi odpufti, Od log[!] nam kbulshaniu pufti, gledai zhes nas ter nas vari, de bodemo vaufem **zhaftni** *P 1563, 199; aku glih ta fueit, inu vi fami to vasho f'mert fa en shpot inn[!] framote dershte, tako ufaí Bug inu ty nega fueit Angeli tako vasho pokorfzhino, f'pofnane, fa veliku, fa poshtenu inu **zheftnu** dershe TO 1564, 162a; nai fi ie Zolnarska oblaft, fama na febi, **zhaftna** flushba .. Tako io vuner vzhafi ty Liudye .. framote JPo 1578, III,112; Leto ie filno prelepo gouorenje? Refnizhno, da ie lepo inu **zhaftno**, ali ie le leto famo bolesniu ali tushno, da ie tako od malo Liudy Kfarzu vseto inu rasumeno bilo JPo 1578, III,43b / V'faki fe f'iffai de bo ena **zheftna** zhifta poftoda, tu ie dei prauo Pokuro, ifuabi fe Grehou, verui Veri TL 1567, 70b
// ki obvladuje moralno negativna nagnjenja in teži k dobremu; pošten, zmeren: Deutfch. Ehrlich. *Latinè.* honestus. *Windifch.* **zhaftèn.** *Italicè.* honesto, honorevole, huomo da bene MD 1592, C6a; Honestus. *Germ.* Ehrlich/ Ehrbar/ ehrlam/ ehrlfaffit. *Slav.* **zhaften**, v'pshlten MTh 1603, I,643 / Zhlouek ima v'mishlieniu zhift biti, v'befedah priasnui, vaufeh deleh pres shtraifinge: V'gledaniu poshten, v'flishaniu prauizhan, v'befedah **zhaftan**, V'farzu refnizhan JPo 1578, II,147b

2. ki zaradi določenih lastnosti vzbuja pozornost, občudovanje; veličasten: Ta shtyma

tiga Gofpudi ie na[d] vodami, ta **zheftni** Bug ta garmi TP_s 1566, 56b; vfi Ludi .. fuefelem fterdnim vupanem zhakaio na ta **zheftni** Prihod Criftufou TL 1567, 78a; Ty Apoftoli fo mogli mifliti .. Key tadar oftane ta **zhaftna** obliuba od Chriftofouiga Kralieufua, od katere fo ty Proroki prorokovali? JP_o 1578, III,82; My fposnamo inu imamo Chriftufo da ie nash Gofpod, kateri ie tudi Doctor inu Vzhenik zhes vfe Doctorie inu Vzhenike, ker nas more nauzhiti, vfeqa kay nam ie potreba. No nishtar nei potrebneishe inu **zhaftneishe**, kakor Ozheta posnati JP_o 1578, III,35b; Kateri kuli terdno Veruie, da ie Iesus Chriftus Syn Boshij .. shniegouo drago Krijo sa nashe Grehe sadafto ftoril, tudi shniegouim **zhaftnim** od Martuih Vftaianiem, nas prauizhne ftoril: Ta ie vshe Isuelizhan JP_o 1578, II,74 / Ony fo njegovu veliku velizhaftvu fvojmi ozhimi vidili, inu fo fvojemi ufhefi flifhali njegovo **zhaftno** lhtimo DB 1584, II,160a / Neili velika rizh, ino tudi **zhaftan** titl, da nas Chrifus Brate imenuje? JP_o 1578, II,7 *občudovanja vreden* / tvoja shaloft fe bo úveffelje preobèrnila. Inu nje fpune bodeo tebi mozna bramba, inu nje shelesni vratni rink **zhaftan** gvant DB 1584, II,156a *slavnostno oblačilo* // **ki komu izraža veliko priznanje, veljavo; slavlen:** Offrai ti Bogu ta **zheftni** inu hualeshni Offer TP_s 1566, 94b; Maria [je tudi] vushgana bila, inu ie suelikim gorezhim vefeliem sazhelda, inu to **zhaftno** hualno pefsan Magnificat pela JP_o 1578, III,59

3. ki je deležen božjih lastnosti; povelčan: Paul Eph. 5. letaku pishe .. Criftus .. ie fam febi naprei poftauil eno **zheftno** Cerkou, katera nema obeniga madesha ne uraska TO 1564, 132a; mi tudi zhakamo na nashiga Gofpudi inu Isueylzharia Iefufa Criftufa, kateri bo tu nashe neprydnu Tellu premenil inu drugazhi fturil, de bode podobnu nega **zheftnimu** Telleffu TO 1564, 166a / Tu Boshye Sposnane pag ie Truye. Tu enu ie, Tiga nega vezhniga **zheftniga** neuidezhiga, inu neisrezheniga celiga Stanu TR 1558, b4a

4. ki je po količini, vrednosti zelo velik; obilen, bogat: Ieli vshe Bog suefto flushbo teh pofuetnih Hlapzou tako Bogato plazhal? Koliko veliko **zhaftneishy** Lonnati plazho hozhe on fuoym sueftim flushabnikom na Vnem fuetu dati? JP_o 1578, III,104; Boshye Kralieufuo drusiga nei, kakor Kralieuska Ohzet, edno dobro Gofpodsdo **zhaftno** Lebanie, nato nar shlahntneishe pripraulieno, key fe od teh pouablienih Gofty nishtar neteria inu neiemlie JP_o 1578, II,186b; [modrost] fim dala od febe en lep lubesniu duh, kakor ena Vinfka tèrta, inu moj zvejt je pèrneffel **zhaftan** inu bogat fad DB 1584, II,162b

PRIM. častni

PRIM. častno [M. Č.]

častilakomec -mca sam. m [čas'ti:'la:komec -mca[?]];

P 1, K 1 (JP_o 1578)

– mn. im.: častilakomeci; ◀▶ Ⓜ

kdor hlepi po časti, slavi; častihlepnež: Moi Gofpod Chrifus fe nei fam pouishal, dabi on bil Gofpod ali Kral, kakor ty **zhafti lakomci** na fem, fuetu delaio, kateri fe poflili vnoter riuao, ali sdyarij vnoter prikupuio JP_o 1578, II,175b

Ⓔ po nem., prim. der Ehrgeizler [M. Č.]

častisamogolten (častisamogoltn) -a -o prid.

[čas'ti:samo'go:lten[?]]; P 1, K 1 (MD 1592)

– nedol. obl. m. ed. im.: castisamogoltn[?]; ◀▶ Ⓜ

ki hlepi po časti; častihlepen:

Deutfch. Ehrgeizig. *Latinè.* ambitiofus.

Windfch. **zafiti famogoltn**[?]. *Italicè.*

ambitiofo, arrogante, profontufo, infolente,

altiero, frappatore, vantatore MD 1592, C5b

Ⓔ po nem., prim. ehrgeizig [M. Č.]

častisamogoltnost -i sam. ž [čas'ti:samo'go:ltnost[?]];

P 1, K 1 (MTH 1603)

– ed. im.: castisamogoltnost[?]; ◀▶ Ⓜ

hlepenje po časti, slavi; častihlepje: Ambitio.

German. Ehrgeitz/ Ruhmgierigkeit. *Sclavon.*

zafiti famogoltnost[?] MTH 1603, 1,75

Ⓔ po nem., prim. der Ehrgeiz [M. Č.]

častit (častit, čestit) -a -o prid. [čas'ti:t -a -o];

P približno 450, K 19 (*P 1563, KP_o 1567, TC 1574, DJ 1575,

DPa 1576, JP_o 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, DC 1580,

DB 1584, DC 1584, DM 1584, DA_g 1585, TrPe 1588, TP_o 1595,

TfM 1595, TrC 1595, ZK 1595)

– nedol. obl. m. ed. im.: č | a/e | st | it/at[!] (JP_o 1578, I,134a);

– rod.: č | a/e | stitiga; →; – tož.: č | a/e | st | it/itiga/itega

(Juriičie); – mest.: častit | im/em (Juriičie); – or.: častit | im/em

(TP_o 1595, III,194); – mn. im.: č | a/e | st | i/y | ti; – rod.: častitih;

→; – ž. ed. im.: č | a/e | stita; →; – daj.: častiti; – mest.: čast |

i/y | ti; – or.: častito; – mn. im.: č | a/e | stite; – rod.: častitih;

– tož.: č | a/e | stite; – or.: častitimi; – s. ed. im.: č | a/e | stit |

u/o; – rod.: častitiga; – daj.: častit | imu/emu (Juriičie); – tož.:

častit | u/o; – mest.: častit | im/em (Juriičie); – or.: č | a/e | stitim;

– mn. im.: častita; →; – tož.: č | a/e | stita; – dol. obl. m. ed. im.:

č | a/e | st | i/y | ti; – tož.: č | a/e | stiti; – primrk. m. ed. im.:

častitiši; – rod.: častitišiga; – tož.: častitišiga; – ž. ed. im.:

častitiša; – mn. im.: častitiše; – rod.: častitiših; – s. ed. im.:

častitiši; – rod.: častitišiga; – presež. m. ed. im.: nar/nèr |

častitiši; – ž. ed. im.: narčastitiša; – tož.: narčastitišo; – s. ed.

im.: narčastitišè; ◀▶ Ⓜ

1. ki se mu priznava velika (moralno

utemeljena) veljava, vrednost; spoštovan: My

fmo norci sa Criftufevo volo, vy pak fte modri

v'Criftufu: My fmo flaby, vy pak fte mozhny:

Vy fte **zhaftiti**, my pak fmo ferrahanti DB 1584,

III,91a; Onias Vilhifar, en **zhaftit** polshen inu

dobèr Mosh, kateri je snal dobru govorit, inu

od mladih nug fe fliflal vfiga dobriga, ta je

fvoje rokè iftegnil, inu je molil sa vus Iudou-

fkki[!] folk DB 1584, II,204b; Bug nashiga GOS-

PVDA Iesufa Criftufa, ta Ozha te zhafty, vam

da Duha te modrufti, inu resodivenja .. de bote

mogli fposnati, kateru je tu vupanje njegoviga poklzanja, inu kakovu je tu blagu njegove **zhafitite** erblzhine, pruti fvoim Svetnikom DB 1584, III,104b; O ti brumni GOSPOVD Iesu Criste, gdu more tvojo lubesan, priasen inu dobruto, sadosti s'befedami felhteti inu na snanje dati, de fi fe ti taku ponishal, inu fe doli is Nébes, is tvojga **zhafitiga** Stolla, v'tu tellu te vboge Dezhle, te zhlifte divice Marie, tvoje Matere, puftil DM 1584, XLVIII; GOSPOVD Iefus Cristus bo niemu [rajnemu Primožu Trubarju] tudi na fodni dan to **zhafitito** nevueneo Krono te prauice gori poftauil, kateriga Dusha fdai per niemu v'neifrezhenim vefeliu shiue TUPre 1588, 129; letu ftoji Ierusalem k'vezhnmu Exemplu, tu leipu fvetu Meiftu, katerimu tudi te Aidoulke Historie to hvalo dajo, de je longe clarifsima urbium orientis, tu fe pravi, tu nar **zhafitifzhe**, inu Gospokelfhe Meiftu vteh Iutrovih desehlah bilu TPo 1595, II,193; Aj Mati, ti fi taku **zhafitita** inu velika, fi le sama mej vfemi shenami ena Dejzha, inu ena Mati tiga Synu Boshjiga TPo 1595, 1,99; Tu je tudi ta urfah, de bode vafha lubesan zheftu opominena, de kadar je Christus takovo **zhafitito** oblaft fvojei Cerqvi puftil, de vy teifte imate vshivati, inu toifto kratku nekar ferrahati TPo 1595, II,25; Ozha nebelki od vfeqa shlahst slega ali hudiga, tega Telefsa inu Dufhe, blaga inu zhafiti odrefhi, inu h'puftednimu, kadar nafh zhas pèrtezhe, nam en **zhafitit** isvelizhanlki konèz da, inu nas miloflivu is tega folsniga dolu k'lebi v'Nebefsa vsame ZK 1595, 129 / v nagovoru **Ozheftiti** fin boshy, Si vreden huale inu zhefti Kir fi nas taku lubil, Sa nas fi reshno kry prelif Ta vezhni leben nom dobil *P 1563, 74 / Tedai ie Moses rekal kAronu: Tu ie, kar ie ta GOSPOVD gouuril: Ieft bom poluizhen na teh, kateri fe kmeni perblifhuio, inu bom pred vfim Folkom **zhafitit** DB 1578, 93a *časèen* / Abisai, Iobau Brat .. je bil tudi in imenit mej trèmi .. inu je bil tudi flovezh mej trèmi: Inu ta nèr **zhafitifhi** mej tremi, Inu je bil nyh vfih DB 1584, I,181b *najslavnejši*

// **ki je vreden časti, spoštovanja; častivreden:** to nai lubilhi inu vefkhe Blago fvoje nam ie CHRISTVS v'fvoijm Teftamentu odlozhil inu safhafal, fvoie pravo fvetu Telo inu drago **zhafitito** réfhno kry, inu ftim red odpufchanie grehov inu ta vezhni leban KPo 1567, CXLII; Kpetimu, imamo tudi **vzhafitem** fuetem Sacramentu tiga Altarya pomifliti, to veliko dobruto Boshyo inu predragi Shaz, Ker nam ie Christus tukai dal fuoie fuetu Tello Kiedi JPo 1578, III,100; Ieli tadai Pastirska inu Predigarska flushba **Zhafitit** inu Suet ftan? JPo 1578, II,39; [Papežniki] sa Dushene mashe, kotne mashe, Kadilo, Kropilo, Krishe inu Suetnikou noshe nie .. darshe vfe sa sgol **zhafitito** Boshyo

flushbo JPo 1578, II,124b; KAdar je vshe Antenobius Krajleu priatel, v'Ierusalem bil prihlah, inu je vidil tu **zhafititu** djanje Simonovu, inu tu pranganje slatom inu frebrom, inu koku je on ficer bil pèrpraulen, fe je on filnu sazhudil, inu je njemu povèdal, kar je njemu Krajl bil porozhil DB 1584, II,193a; HValen bodi Bug, inu Ozha nalhiga GOSPOVDA Iesufa Cristufa .. Kakòr je on vas v'temiiftim isvolil, poprej prejden fo tiga Svita grunti bily polosheni .. de bi nas gori vsel k'Otrokom lam sebi, fkusi Iesufa Cristufa, po dobrim dopadenju njegove vole, k'hvali njegove **zhafitite** gnade, fkusi katero je on nas pryetne fturil DB 1584, III,104b; Sakaj ta Sakonlki ftan, kadar ta Sakonlka postela pres madeha oftane, je en **zhafititi**, inu fhlahtni Stan, potehmal je njega Bug lam ordnal inu goru poftavil TPo 1595, III,187; Onu fo tu ludje poprej to Poftavo inu en takou Vuk inu Pridigo imejli, de fo vejdlu kaj bi imejli fturiti, kadar bi Boshjo volo hoteli fturiti, takovu je dobru tudi enu **zhafititu** veliku fposnainje, inu en filn naVuk TPo 1595, III,88; Satu je tu en **zhafitit**, vfisok inu trofhtliu Prasnik tiga v'Nebuhojenja Christufeviga, kateriga je Diviza Maria raunu taku dobru vshyla, kakor my TPo 1595, III,124; Ty Angeli fo veliku ene **zhafitifhe** Stvari, kakor my zhloveki TPo 1595, 1,35 / Potle fe pravi tudi ta Ouzhji gvant, ta Slushba inu poklzanje, inu ty veliki **zhafititi** inu gofpolki tituli ali imena, kakor fmo my iskufsilu, de fo Papefh inu Shkoffi to nar vegfho fhkodo stem fturili TPo 1595, II,178 / v povedkovni rabi Onu ie ia fpodobnu inu prau, inu ie **zhafititu**, de my tebe o fueti Ozha na vfeh krajih, inu k'vfakimu zhafitu sahualimo TKM 1579, 83a / v zvezi **delati koga častitega** Kaj ima David vezh h'tebi [Bogu] rezhi, ker ti tvojga hlapza **zhafitiga** delah?

DB 1584, 1,228a *mu izkazuješ slavo*

2. ver. ki se mu izkazuje (božja) naklonjenost; blagoslovljen: Ofanna Sinu Davidovimu:

Zhafitit, kir pride v'Gofpodnim Imenij: Ofanna v'nebefih KPo 1567, IXb; Elisabeta ie sazhela, Luce a I. cap. rekozh: **Zheftita** fi ty [Marija], ker fi verouala JPo 1578, III,39; Christus pak imenuye ta zhas **zhafitit**, sato da bi fe .. ta Osdraulieni Euangelium temu fuetoui predigoval JPo 1578, II,146b / Leto pak ie guishno, kadar lete Christufoue Befede .. Kuodi prideio, tako nei vezh le priprofta Voda: Tamuzh ie Suetu Boshya inu **zhafitita** Voda JPo 1578, III,27b

3. ki zaradi določenih lastnosti vzbuja pozornost, občudovanje; veličasten: O koku **zhafitit** fi ti Elias byl ftuoiemi zhudefsi? Gdu ie taku **zheftit** kakor fi ti? DJ 1575, 211; Hvalen bodi ti [Bog] v'tvoim fvetim **zhafitim** Templi: Inu bodi zhafzhen tår vifoku hvalen vekoma DB 1584, II,209b; Kadar fo fe vshe nar bujle

bojevali fe je Sovrashnikom is Nebes prikasalu pet **zhaftitih** Moshou, na kojnih, s'slatimi vusdami, kateri fo pred ludi femkaj fhli DB 1584, II,201b; Tedaj pojdeo v'Skale tiga pezhovje, inu v'prepadi te Semle, pred GOSPODNIM fraham, inu pred njegovim **zhaftitim** Velizhaftvom, kadar fe bo vsdignil, de bo Semlo ftrahil DB 1584, II,2a; ta GOSPVD nikar en fhleht pogreb, temuzh en **zhaftiv** Pogreb ima TPo 1595, I,306 / Inu ti fi fedela na eni **zhaftiti** Poftéli, pred katero je ena pèrpraulena Mysa Itala, na teifti fi ti kadila, inu na njej moje ojle offrovala .. Ieft pak fim miftil .. ona nème od kurbanja puftiti. Sakaj k'njej hodio notèr, kakòr fe k'eni Kurbi notèr hodi DB 1584, II,71a / ty Karfzheniki [so] en sufsebni folk, senem **zhaftitem** inu fhlahntem gvantom zyriani, Sakaj ony imajo enu vupainje, inu fe fhajo trofhtati TPo 1595, III,194 / Sueti Mateush pishe, da ie Christus gouoril, **Zhaftiti** fo ti zhištega Sarza, sakai oni budeijo Boga videli JPo 1578, II,25b *blagor čistim v srcu*

4. ki je deležn božjih lastnosti; povelčan:

Vy Moshje, lubite vashe Shene, raunu kakòr je Criftus lubil to Cerkou, inu je sam febe sa njo dal, de bi njo povtetil .. De bi on njo sam febi pèrpravil eno gmajno, katera je **zhaftita**, kir nema madesha ali vraska, ali kaj taciga, temuzh de je fveta inu pres tadla DB 1584, III,105a[=106a] / Otoki na me zhakajo, inu Barke na Morji dolgu poprej, de tvoje otroke od dalezh femkaj pèrpelajo, sred nyh frebrom inu slatom, timu Imenu GOSPVEDA tvoja Boga, inu timu Svetimu v'Israeil, kateri je tebe [Jeruzalem] **zhaftito** fturil DB 1584, II,24a *povelčal* / Tellu .. mora poprei v'femli dobru fe izshifiti, de enu **zhaftitu** fuitlu Tellu fupet od fmèrti gori v'fiane, kateru fe bo fucitilu, kakor fuéde na Nebi vfelei inu vekoma TUPre 1588, 129 *povelčano telo, ki ni omejeno s fizikalnimi zakoni*

5. ki je po količini, vrednosti zelo velik; obilen, bogat:

fo tudi Krajli tu Meftu [Jeruzalem] pofhtovali, inu fo **zhaftite** daruve v'Tempel pofhtilali, taku de je Seleucus Krajil v'Asij od fvojga laftniga blaga puftil dajati, vfe kar je k'offrom bilu potreba DB 1584, II,195b; Inu ta Sad, nad katerim je tvoja duha shejle iméla, je od tebe prozh odstopil, inu vfe kar je debellu inu **zhaftitu** bilu, tu je od tebe prozh fhlu, inu ti nebolh tiga vezh nafhla DB 1584, III,148b; Sakaj dobru delu daje **zhaftit** lon DB 1584, II,140b; Sakaj Bug hozhe vfe viffoke Gorre ponishati .. de bo Israel shiher hodil, inu Boga zhaftil .. Sakaj Bug bo Israela supet femkaj s'veffeljem pèrpelal, fkusi fvoj **zhaftit** trofht, s'miloftho inu fvojo Pravizo DB 1584, II,177a; Taku fe bote vy vefselili, s'neisrezhenim inu **zhaftitim** vefseljem, inu bote konèz valhe Vere prozh nefli, kateri je tu

isvelizhanje valhieh duhf DB 1584, III,102a; Ta Svejt ta fdaj nas cilu terdu derfhy, inu nam filnu priti de fe nam vfelej fdy, my moramo fàteni inu konzhani biti .. Ampak najte le terdnu na tej Bèfsedi inu Veri derfshimo, kaj vela, onu ima en leip **zhaftit** fad priti, nad katerim fe my bomo fmyali inu vefselili TPo 1595, I,113 / Nepufti mene nihtèr na tém Svejti od tvoje lubesni obèrniti, kakòr kul tuiftu more lepu, dragu inu **zhaftitu** biti DM 1584, LIII *čepprav ima veliko vrednost*

PRIM. častiti¹

PRIM. častito [M. Č.]

častiti¹ (častiti, čestiti) -ega posam. [ča'sti:ti -ega];

P 11, K 5 (DJ 1575, DB 1584, DM 1584, TPo 1595, TIm 1595)

- m. mn. tož.: častite; - s. ed. rod.: čestitiga; - tož.: častitu;

- presež. s. ed. tož.: narčastitiše; ◀ ▶ (M)

1. kdor je vreden spoštovanja; častiti: Ieft fim djal h'GOSPVDV: Ti fi v'faj le GOSPVD: Sa .. tvojo volo moram jeft tèrpéti .. Sa te Svetnike, kateri fo na Semli, inu sa te **Zhaftite**: Na tehifitih imam jeft vfe moje dopadenje

DB 1584, L283a

2. kar je vredno spoštovanja; častito:

Od Iosua tiga Iunaka, inu kai ie on **zheftitiga** oprauil DJ 1575, 202; ta nar flabeifha, fhibeifha ferza ..

Christufa fposnajo, njegovu Tellu, kateru tukaj vfej nezhafti vifsi, na tu nar **zhaftitilhe** k'Semli perpravio, h'prizhovanju, de ony njega supar te Iude .. sa Boshijga Synu dershe TPo 1595, I,307 *naredijo za najbolj vredno spoštovanja* / v zvezi držati za častito GOSPVD Iesu Christe, daj meni ferzhne shelje inu vsdihanje, nikar po v'fém tém, kar leta Svejt sa **zhaftitu**, sa veliku inu dragu derfhy DM 1584, CLXXVI *spoštuje, cení*

PRIM. častit [M. Č.]

častiti² (častiti, čestiti) -im glag. nedov. [ča'sti:ti

'-sti:m]; P približno 1200, K 43 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, TL 1567, TPo 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, BTA 1580, DPp 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TUPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TIm 1595, Tfc 1595, ZK 1595, MTh 1603)

- nedol.: č | a/e | st | i/y | t | i/y; - nam.: častit; - sed. ed. 1. os.: č | a/e | st | i/y | m; - 2. os.: č | a/e | sti; - 3. os.: č | a/e | st | i/y; - mn. 1. os.: č | a/e | st | i/y | mo; - 2. os.: častite; - 3. os.: č | a/e | st | e/i/oe; - vel. ed. 2. os.: časti; - mn. 1. os.: č | a/e | st | i/y | mo; -; - del. na -l m. ed.: č | a/e | st | i/y | l; - dv.: častila; - mn.: č | a/e | st | i/y | li; - ž. ed.: č | a/e | st | i/y | la; - s. ed.: č | a/e | sti/lu; - mn.: častila; (M)

Deutfch. Ehren. Latinè. honorare. Windifch.

zhaftiti. Cr: flaviti. *Italicè.* honorare, riverire, far honore, portar riverenza, offervanza & rispetto MD 1592, C5b; *Deutfch.* In ehren haben. *Latinè.* honorare. *Windifch.* **zhaftiti**, poshtovatj. *Italicè.* honorare, far, portar, rander honore, riverire MD 1592, G7b; Magnipèdo.

Germ. Groß achtē. *Sclau.* **Zhaftiti** ^{MTh 1603, II,9;}
Reuereor. *Germ.* jemand ehren vnd förchtē/
zucht vnnnd Ehr beweifen. *Sclau.* **zhaftiti**
^{MTh 1603, II,425}

1. kdo/kaj; koga/kaj, (s čim) **izražati priznanje velike vrednosti, veljave; častiti:** Ieſus odgouori, Aku ieſt ſam febe **zheftim**, taku muia zhaft niſhter nei, Mui Ozha ie ta, kir mene **zhefti**, kateriga ui prauite, de ie on uash Bug ^{TT 1557, 286;} Pridigary imαιο .. ta Criſtuleu offer **zheftyti** inu hualyti, koker ta ifti tu S. Pyfmu poufod huali, **zhefti** inu vſdiguie ^{TO 1564, 8a;} Opomina, de vnađlugh .. bodo ſtonouitni, ſteim bodo Boga inu te Pridigarie **zheftyli** inu obefſelili ^{TL 1567, 31a;} Moſh ima ſuiu Sheno lubiti, **zheftiti**, rediti, ni vſe dobru volzhiti, koker fuiumu laſtnimu teleſſu, Inu nekar ſourashiti, ſnogami teptati oli ſaſhpotouati, Sakai ta Shena ie is nega Rebra, inu nekar is nug ſtuariena ^{TC 1575, 344;} ſdaj pravi GOSPVD .. kateri mene **zhafty**, tiga hozhem jeſt tudi **zhaftiti:** kateri pak mene ferahta, ta ima ferahtan biti ^{DB 1584, I,150b} / **NER** poprei, te Ouzhice imαιο nih Paſtyrie, koker ſuiu Stariſhe lubiti, **zheftiti**, poſluſhati inu ſluſhati, koker Boſhye Sle ^{TC 1575, 312} / dov. Kakouo hvalo inu zhaft ima Ofal vBoſhym Piſmu? Bog ie Ofla tako **zhaftil**. Kadar ie Bog porozhil od vſake ſtuari peruino ofrati inu vmoriti: Tako ie le Zhloueka inu Ofla iſpuil ^{JPo 1578, I,108a;} Tiga Moſha, kateriga Krajl hozhe **zhaftiti**, imajo femkaj pēpelati, de ga oblejko v'Krajleu gvant ^{DB 1584, I,264b;} kadar boſh ſtar, boſh tvoje roke iſtegoval, inu en drugi bo tebe opafſoval, inu te popelā, kamer ti neboſh hotel. Letu je on [Jeſus] pak djal, de bi pomejnil, ſ'kakovo ſmertjo on [Peter] bo Boga **zhaftil** ^{DB 1584, III,60a}

2. ver., kdo/kaj; koga_{noz.}; (za kaj) **izkazovati čast, spoštovanje z molitvami, obredi; častiti:** Druſih Bogou poleg mene ti ne imei/ ne ſturi febi kakiga Pylda oli Glihe kir ye guori vnebi oli ſdolai na femli/ inu tih kir ſo vuodi pod femlo/ tih ne Moly inu ne **Zhefti** ^{TC 1550, (12b);} Ty ſedem Angeli iſlyo nih Bocale oli verzhe tiga Boſhyga ſerda zhes te Anticriſtoute malikouske ludi, kir ſo to Beſhtio molili inu ſluſhali, Satu ſo grofouitu ſhraifani, ſuelikimi beteſhi, oli ne ſo diali pokure ne **zheftili** Boga, temuzh grofouitu kleli inu ſhentouali ^{TT 1577, 410;} Manoah je djal h'GOSPODNIMV Angelu: Koku je tebi ime, de te **zhaftimo**, kadar vshe tu pride, kar ſi govuril ^{DB 1584, I,140b;} HValite GOSPVA vſi Ajdje, **Zhaftite** njega vſi folki ^{DB 1584, I,309b;} Dan inu nuzh, hvalite GOSPVA: **zhaftite** tār hvalite njega vekoma ^{DB 1584, II,209b;} O Bug, ti fi moj Bug .. Sakaj tvoja dobruta je bulſha kakōr leben: Moja ūfna tebe **zhaſte** ^{DB 1584, I,294b;} Pravi Zhlovek pres Ozha, je rojen od Divice Preproſtu je on povien, v'Iaſelce je

poloſhen, Tje pred to ſhleht Shivino, Ofelz ta ga je ſponal, Volek ta ga je ſpoſtoval, my ga tudi **zhaftimo** ^{DC 1584, XC;} O Gofpud Bug pogledaj vſaj, Koku Turek fe ſlobi ſdaj, tvoje Ime ſatreti .. Aku ti boſh tu dopuſtil, Gdu te bo na Semli **zhaftil**, kadar Vernih nebode ^{TC 1595, CCCLXIII} / Rumary S. Iacoba Vgalicio inu hdrugim Cerquom zheftu paſie, tetinske koſti, lizhkake rute, kobilſku mleku ſa Suetino Molio inu **zhefte** ^{TC 1575, 519}

3. kdo/kaj; (od koga), koga/kaj **prisojati komu/čemu veliko vrednost, veljavo; čislati, ceniti:** Adorare, Moliti, ſe ne praui le ſamuzh **zheftiti** oli poſhtouati Boga oli Sludia, temuzh tudi fe bati tih pryteſhou ^{TR 1558, E4a;} Kay pak ta novi Teſtament od Sakona prizha? .. da ie ſam Chriſtuf ta Sakon **zhaftil**, inu ga ni bilu fram ſvoiemu Iogri na Hohzet v'Kano Galileſko priti ^{KPo 1567, LXVb;} Kadar mi hozhmo eniga dobriga kmetizha oli Purgarie, **zheftiti** inu poſhtouati, Taku nemu imamo nega praui Prideuik dati ^{TC 1575, 222;} Obtu leſhniu ty eni zhes nas gouore, de bi mi to diuizo Maryo inu te lube Suetnike, katere ie ſam Bug **zheftil**, ſaſhpotouali, pred tim nas Bug obari ^{TC 1575, 190;} Hozhli ti Diuizo Mario prau **zhaftiti**, tako Verui kakor ie ona verouala, Shiui kakor ie ona ſhiuela, vsami Exempal od nie dobrete pred fe ^{JPo 1578, III,58b;} Satu Bug **zhafty** fvojgo lubesan pruti nam, de je Criſtus ſhe tedaj ſa nas vmerl, kadar ſmo ſhe grēſhniki bily ^{DB 1584, III,83b;} Kateri fvojga Ozheta poſhtuje, tiga grēhou Bug nébo ſtrajfal, inu kateri fvojgo Mater **zhafty**, ta dober ſhaz ſ'bira ^{DB 1584, II,154b;} Sakaj kadar ſim jeſt téh Ajdzo Apoſtel, taku hozhem jeſt mojo ſluſhbo **zhaftiti** ^{DB 1584, III,86b;} *Crajn/ki. Zhaftiti Hervazki, Dalmatinski, Iſtrianſki, Craſhki.* ſlaviti ^{DB 1584, III,DaIIIb} / **MODruſt** fe ſama **zhafty**, inu ſe mej ludmy hvali ^{DB 1584, II,162b} / vshe naprei od nas vſeh, fe bo ta ena praua, zhiſta Vera **zheftyta**, derſhala inu ohranila ^{TAr 1562, 24a} / Ta prekleta Papelhoua drushina .. pravi: Chriſtus nej le ſam, kateriga ta Ozha ſa lubu ima, On ima Menihe, Farje, Maſhe, Rumanja, inu drugu tudi ſa lubu. Kateri bi ſhe tu prou ſpomilil, de bi fe .. tu ozhinu ferze nejmejlu viſſlokeiſhi poſhtovati inu **zhaftiti**, kakor letaku, ta bi imel raiſhi deſſetkrat mertou biti ^{TPo 1595, I,87}

PRIM. časteč

PRIM. čaſčen [M. Č.]

častito (častitu, čestitu, čestito) prisl.

[čas'ti:to]; **P 61, K 10** (P 1563, DJ 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DB 1584, DM 1584, TPo 1595, TFM 1595)

– č/c['] (JPo 1578, II,65) | a/e | stit | u/o (Juriečič); – primrk.: častitiš | i/e; Ⓜ

1. v skladu s človekovim dostojanstvom; častno: BVg ozha bodi per nas, keder nam

bode vmreiti *:/*: Od grehou fturi nas profte, Pomagai **zheftitu** vmreiti *P 1563, 142; Vfi kateri hote Vchritufufu **zefitito**[!] shyueti: Ty moraiu preganiane terpeti JPo 1578, II,65 / Farji v'ftarim Teftamenti fo bily **zhaftitu** inu polhtenu gvantani DB 1584, II,24b *dostojno*

2. s pozitivnim odnosom do koga/česa zaradi njegove (moralno utemeljene) veljave; spoštljivo: Vukajte Bogu vfe Deshele, Hvalo pujte h'zhafti njegovimu Imeni, hvalite njega **zhaftitu** DM 1584, CXCI; Leta Spruh .. od Sakonlkiga stanu **zhaftitu** govory, inu tem, kateri ta Sakonki ftan ferrahtajo, flu prity TPo 1595, III,180; GOSPVD Christus fam .. Neveifto inu Shenina nikar eniga od drugiga nej lozhil, temuzh je nje puftil vkupe, inu je fam htimu pomagal, de bi ta ohzet s'teim **zhaftitilhe** opraulena bila TPo 1595, I,98 / v zvezi z **držan** kadar je en vud **zhaftitu** dershān, taku fo[!] vfi vudi shnym vefselē DB 1584, III,94a *spoštovan*

3. v velikih razsežnostih; obilno: Ta gofpud te zhafty, germy, ta shtima tiga Gofpuda gre **zhaftitu** inu smozhio TKM 1579, 114b

PRIM. častit [M. Č.]

častivreden gl. čast¹, vreden

častni -ega posam. [č'a:stni -ega]; P 4, K 2 (JPo 1578, DB 1584)

– m. mn. tož.: častne; – primrk. s. ed. rod.: častnejšega; – presež. m. ed. im.: narčastnéši; – mn. im.: narčastnéši; ◀ ▶ Ⓞ

1. komur se izkazuje zelo pozitiven odnos zaradi njegove (moralno utemeljene) veljave, vrednosti; častivredni, spoštovani: Gdu bi bil ménil, de bi Tyru, tej Kroni, taku imélu pojti? Ker fo v'faj Kupci Viudi, inu nje Kramarji ty nar **zhaftnéfhi** v'desheli? GOSPVD Zebaoth, je tu smilil, de oflaby vfo offert tiga lépiga Méfta, inu oframoty vfe **zhaftne** v'desheli DB 1584, II,9a

2. kar je namenjeno počastivi koga; častno: Kai bi fe nam vbosim Liudem **Zhaftneishega** ali Suteishega moglo prigoditi, kakor da fmo Vifokega Boshyega Velizhaftua prebiualifže JPo 1578, II,68b

PRIM. časten [M. Č.]

častno (častnu, častno, čestnu) prisl.

[č'astno: [?]]; P 28, K 11 (*P 1563, TO 1564, KPo 1567, DJ 1575, JPo 1578, DB 1578, DC 1579, DB 1584, DC 1584, TfC 1595, MTh 1603)

– č | a/e (Trubar) | stn | u/o (Juríčič) /o (KPo 1567, CLXVIII);

– presež.: najčastnejše; ◀ ▶ Ⓞ

1. v skladu z določenimi normami, priznanimi načeli; počteno: Od tuoiga dobro inu **zhaftno** dobitega Blaga dai Vbosim, inu to Blago, ker ie po hudem dobito, day špet temu komer flishi JPo 1578, III,204b [=114b]; Kperuimu imamo fami kfebi suirati da budemo pošteno shiueli: Imamo tresuo inu **zhaftno** nash Leban Na Vsdý dar-shati, inu da vaufeh rizhah kay fe špodobi

ftorimo JPo 1578, II,77b; Honorificè. *German.* ehrlichen/ mit ehrbeweßung. *Sclavon.*

zafvun[!] MTh 1603, I,643

2. s pozitivnim odnosom do koga/česa zaradi njegove (moralno utemeljene) veljave; spoštljivo: Iosheff Sluga vermi[!] mosh, Pride Hcrishtufu shaluoiozh, Skrishā fname Iefufa, Shalbaniga Christufa. **Zhaftnu** ye v grob poloshen *P 1563, 102; imamo [Jezusa Kristusa] **zheftnu** inu viffoku fahualiti TO 1564, 115b; Refnizhno da ie imamo zhaftiti, kakor isuoliene Boshye Otroke, Glide ali Vde Christufoue, inu prebiualifzha fuetiga Duha: Ia imamo od nyh kakor od nashih Liubih Bratou inu Seftar, kay nai **zhaftneishe** moremo, gouoriti, pifati inu predigouati JPo 1578, III,98b

3. takó, da vzbuja pozornost, občudovanje zaradi velike pomembnosti; veličastno: Bog ta Ozha Nebeski .. Ta ie fuoieumu Synoui Iesufu Christufu, edno lepo **zhaftno** nareieno Ohzet pripravil JPo 1578, II,183b; GOSPVD Vfigamogozhi Bug .. Kakór pred nyh ozhima bofh povfizen, pèr nas, taku fe **zhaftnu** ifkashi nad nymi pred nashimi ozhima DB 1584, II,167

PRIM. časten [M. Č.]

času prisl. [č'a:su]; P 4, K 3 (TT 1557, TL 1567, TPo 1595) – času; Ⓞ

izraža manjše število ponovitev ali ponavljanje v nedoločenih časovnih presledkih; včasih: Inu ftakim Refnishlounem, ima ta Verni zhlouik, tudí te Nuerniske inu Epicuriske misli od febe ifpoditi inu odednati, kir zhloueku **zhafu** pridó naprei TT 1557, dd2b; aku fe vy lih opotaknete, ali **zhafts**u cilu vblatu padete, tu je, fe sa greishnike sposnate, taku tu meni ne bode taku tefhku dialu TPo 1595, II,198 [A. L. R.]

čaš¹ zlog; P 2, K 2 (TA 1550, TA 1555)

– čaš; Ⓞ

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja: Zhaflh** zhefh zhih zhofh zhuflh TA 1550, 6, podobno tudi TA 1555 [A. L. R.]

čaš² gl. čas¹

čaša -e sam. ž [č'a:ša]; P 2, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– ed. im.: čaša; Ⓞ

kozarec s širokim dnom; čaša, kupa: Pehar. Phiala. **Zhasha** DB 1578, 181a; *Crajnjk*. Pehar *Slovenjk*, *Besjashki*. **zhaflha** DB 1584, III,CcVlb [K. A.]

čaščen (čaščen, čestčen, češčen, častčen, čašen) -a -o del. [č'a'ščen ča'šče:na -o]; P 163,

K 27 (TC 1550, TC 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, TL 1567, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TPo 1595, Tfm 1595, TfC 1595, ZK 1595)

– nedol. obl. m. ed. im.: č/c[!] (DB 1584, I,27b) | a/e | šč/stč/š (Znojilšek) | en; – rod.: čestčeniga; – tož.: čaščeniga; – mest.:

čaščenim; – dv. im.: čaščena; – mn. im.: č | a/e | šč/stč | eni;
– ž. ed. im.: č | a/e | šč/stč | ena; – s. ed. im.: č | a/e | stč/šč/š
(Znojlišek) | enu; – dol. obl. m. ed. im.: čestčeni; (M)

1. ki se mu izkazuje čast, spoštovanje; čaščen, česčen: Ieft [Pavel] shazam pag, de Bug nas, kir fmo ty puslednishi Iogri, ie iskafal, koker te kir fo tei fmerti zhes dani .. Mi fmo norci fa volo Cristufa, Vi fte pag Modri Vcristufu .. Vi fte **zhelfzheni**, mi pag fmo fauersheni TL 1561, 33a; SIce kar ie vezh, lubi Bratie, molyte fa nas, de ta besseda tiga Gofpudi tezhe naprei, inu de bo **zhelfzhena**, koker per vas TL 1567, 55a; Ta perua dua Hlapza [ki sta trgovala s svojimi talenti in jih podvojila] bufta Sbefedo vifoko hualiena inu **zhafzhena**, ktemu ijma bo tudi zhaftno plazheno ali lonano JPo 1578, III,127b; Ieft [božja beseda] fim fe vkorenila pèr enim **zhafzhenim** folku, kateri je mojga Boga erbfbzhina DB 1584, II,162b; INu Rihtarji vfaki po fvoim imenu, kateri néfo malikovali, ni do GOSPVDA padli, bodeo tudi **zhafzheni** DB 1584, II,172a; Inu Iudit je odgovorila: Ia Gofpud, jeft hozhem vessela biti: sakaj jeft néfem vse moje shivozhe dny taku viflòku **zhafzhena** bila .. Inu Olofernes je bil vessel shjno DB 1584, II,137a; Ta mlada Dekliza, aku je ona lih vifsoku **zhafzhena**, sakaj ona je Boshja Mati .. Taku vľaj, kadar je je Bug taku ordinal, de fe ftari ludje imajo poshtovati, fe ona po tem iftim Vukej dershy TPo 1595, III,126 / letu Ditece .. ie fa volo nega velike shibkote, doma .. kerszhenu. Obtu de ta Sueti, viflòku **zhelftzeni** Sacrament tiga Kerfta ne bo od nas fashmaan inu fauershen .. Satu ima letu Deite per takim pryetim Kerftu oftati, inu nekar druguzh kerfzhenu biti TO 1564, 94a; Ta Sakon ie poshten inu **zhelftzen**, per vseh ludeh, inu nih poftela ie pres madesha TC 1575, 393; Tu fe ja vľaj pravi tu Pridigarftvu vifsoku **zhafzhenu**, inu te ludy sveiftu h'Pridigi opominanu, Potehmal ficer obene druge frejde nej, fkusi katero bi fe ludje mogli pred tem grosovitim urtelnom tiga vezhniga ferdamnanja obarovati <Po zhim fe my imamo rounati, kadar my hozheimo tej vezhni Smerti vbefhati> TPo 1595, II,122 / Ali Adam je **zhafzhen** zhes vse kar je shivu, ker je on ta pèrvi od Buga ftvarjen DB 1584, II,173b // (skozi kaj) **ki je deležen priznanja velike vrednosti, veljave; slavljen:** Bogu nemamo maffe inu cyle poftauti, kadai inu koku bi on nom imel dati tu oli tu .. Obtu .. imamo prosfiti, Aku tebi Gofpud Bug dopade, Aku fe tebi fdy, de ti bosh skufi taku meni pomagane **zhelftzen** tar hualen, Inu aku tu nuzo inu hdobrimu pride mui bogi dushi inu drugim ludem TT 1557, ff; Gofpud nebeski Ozha, vezhni Bug, hualena bodi tuoia Boshia Muzh inu Vľigamogozhoft, Hualena bodi tuoia pres-gruntana dobruta inu miloft, **Zhelfzhena** bodi

tuia vezhna modruft inu rifniza TRM 1579, 3a; MVI Bratie, ne imeite te Vere od nashiga Gofpudi Iesufa Criftufa vifoku **zhelftzhena**, fteim refledouonem tih ludi TT 1581-82, II,316[=312]; Kar kuli bote vy profsili v'moim [Kristusovem] imeni, tu ieft hozhem fturiti, de bo Ozha v'Synu **zhafzhen** ZK 1595, 117 / On [Bog] je Israelova zhaft, inu vseh vernih, on nepufti v'framoto paf, nas tih reunih. Njega folk bode **zhafzhen**, u'vezhnim vesselju, Amen DC 1584, CCXI *se bo večno veselil*

2. ver. ki je deležen izkazovanja časti, spoštovanja z molitvami, obredi; česčen: Iefus Christus nafh Gofpud inu ohranik poufod na fueidtu fe refglafi de bo od vseh fhlaht ludi prou fpoftan tar **zhelfzhen** TC 1550, 21(19b); [Verujem] na tiga Gofpodi Suetiga Duha .. kir gre unukai od tiga Ozheta inu tiga Synu, kir bode fteim Ozhom inu Synum glih molen inu **zhelftzen** TR 1558, 04a; Gofpud Bug hozhe taku fpoftan, Molen, klyzan, **zhelftzen**, inu poshtouan biti, koker fe ie on vti nega bessedi refodil TO 1564, 52a; Tu Ime tiga Gofpudi bodi shegnanu tar **zhelftzhenu**, Sdai, odfehmal, do vekoma TPs 1566, 207b; kakoui ty Aydouski Boguui oli Maliki fo od tih Aydou fa mnogogetero reizh bili **zhelftzeni** inu moleni, de tudi ty Suetniki, fo od tih nefastopnih kerszhenikou, na tih Aydouskih Bogou inu Malikou meifti poftaleni, fo **zhelftzeni** Moleni, tu ie htim Sludiem inu malikom perglihani TC 1575, 268; Aku pak Bug ima Bug biti, tu je, pred temi ludmy sa Boga dershan inu **zhafzhen** biti, taku fe onu mora le fkusi letu Djteze fgdoditi TPo 1595, 1,43 / Aue Maria Gratiofa, tu ie, Ti Maria, vesseliffè oli bodi fdraua, oli koker fo ty eni tolmazhili, **zhelftzhena**, Gratiofa, tu ie fto Gnado TC 1575, 191 *izraža spoštovanje*; Ty Papeshniki pag, imaio enu malikousku Ole, pred katerim ty fary .. vpyo, koker ty Rimski Oľli .. Aue Sanctum oleum .. Tu ie, Vesseliffè oli bodi **zhelftzhenu** inu fdrauu tu S. Ole TC 1575, 168

PRIM. častiti² [M. Č.]

čaščenje (česčene, čestčene, čaščenje, čašcejnje) –a sam. s [čāšče:nje –a]; P 18, K 6

(TC 1555, Tar 1562, TC 1575, JPo 1578, DB 1584, TPo 1595)
– ed. im.: č | e/a | šč/stč | e | n/nj | e; – rod.: č | e/a | šč/stč | e | n/nj | a; – đaj.: č | a/e | šč/stč | e | n/nju; – tož.: čestčene;
– mest.: čaščejnju; – or.: čaščenjem; (M)

ver. koga/česa **izkazovanje časti, spoštovanja z molitvami ali obredi; česčenje:** [Bog] Prepouei vfo shlaht Idolatrio inu Malikouane, **zhelftzhene**, Molene tih Pildou. Vse Boshye slushbe, kir ne fo od Buga poftaulene TC 1555, E1b; Sa Vero gre klizanie na Boga, **zhafzhenie** Boshyega Imena, Strah Boshij, liubesan Blishniega JPo 1578, III,77 / Kateri profe Iayce,

Č

inu Skorpyana sadobudeio? Ty, ker profe Boga, prau, shyue .. Vere. Inu to isto vuner smogaterim Kriuzhnmim Boga **Zhafzheniem**, malikouaniem, Zupernijo .. skruno inu maku-liraio JPo 1578, II,57; kateri bi hotel tiga Sacramenta prou nuzati inu ga prau zhaftiti de bi ga imejl iejfti inu pyti, kakor je tu Christus sapovédal. Takovo Sapuvid ony Karfzhenikom nejfo naprej dersjali, temuzh fo nje vífhali inu negovurili, de je s'letim Sacramentom sadofti, kadar ga ony vidio, pred nym doli padejo, inu ga molio, ker tu v'faj nej nega pravu **Zhefzhene** TPo 1595, II,126 / protest. **Zhefzhene** Duice Marie v'feh Suetnikou, ie letu, kadar na nih vero, pokorfzhino, terplene, stonouito ozhito f'pofnato vero gledamo TC 1575, 530 *svetnikom se izkazuje čast z zglედovanjem po njihovem življenju* / famimu edinimu pravimu Bogu bodi hvala inu zhaft, inu modruft, inu sahvalenje, **zhafzhenje**, vek inu muzh, od vekoma do vekoma, Amen DB 1584, I,cVIIa *priznavanje veličine* [M. Č.]

čašen gl. čaščen

čaul gl. čavelj

čavel gl. čavelj

čavelj (čavel, čaul) -vlja sam. m [č'a:velj 'č'a:vlja];

P 8, K 3 (DB 1584, BH 1584, MD 1592)

- ed. im.: čaul ; čavel; - rod.: čavli; - mn. im.: čavli;

- daj.: čavlom; - of.: Ččavli; (M)

tanek valjast ali kvadrast predmet za pri-trjevanje, ki ima na enem koncu konico, na drugem pa glavico; žebelj: Inu David je pèrpravil veliku shelésa, **h'zhaulom**, h'dauram na vratih, inu kar je bilu **'zhaulil**[!] pèrbyati DB 1584, I,230b; Ony poflékajo v'Gosdu enu Drivu, inu Mojfter je s'fekiro obdela, inu je fnashi frebrom inu slatom, inu je pèrbye **s'zhaulil**, inu s'kladuvi, de fe nesvèrneo DB 1584, II,32b; Schrebèl, bla, clavis, nagel. **Zhaul**, a, idem BH 1584, 53; *Deutfch*. Nagel. *Latinè*. clavus. *Windifch*. sharnogel, shrebèl, **zshavel**[!], **zhaul**. *Italicè*. chiodo MD 1592, K5b

pren. Lete befféde téh modrih fo Sphejffuvi inu **zhaulil**, sapiffane fkusi Mojftre tiga vkupfpravifzha, inu od eniga Paftirja dane DB 1584, I,332a

☞ iz it., prim. chiavello [K. A.]

čavljén (čavlen) -a -o prid. [č'av'lje:n -a]; P 8, K 1 (JPo 1578)

- ž. mn. rod.: čavlenih; - tož.: čavlene; (V)

prizadejan z žebljem: Ako neuidim na Rokah niegouih **Zhaulenih** Ran, inu nedenem perfta moiega vte **Zhaulene** Rane .. tako nezhu verouati JPo 1578, II,18b

☞ gl. čavelj [K. A.]

čaz gl. čez³

čbečka gl. cveška

če (če, ča) vez. [če]; P 201, K 18 (TC 1550, TT 1557,

*P 1563, KB 1566, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, JPo 1578, DB 1578, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, BH 1584, DAg 1585, TPo 1595, Tfc 1595, ZK 1595)

- č | e/a; (M)

1. v pogojnih odvisnih stavkih, s povednim naklonom, pogosto v zvezi **če – tako za izražanje pogoja, s katerim se uresniči dejanje nadrednega stavka**; **če**: **Zhe** ti tu deish bo Kriftus tuoi, Pred sludiem fe ti nebui *P 1563, 66; fta .. Maria inu Iosef tako vmifhlala inu diala: Archelaus Erodeshov Sin, ie en sal Tyran, **zhe** ie ky niemu Deite [Jezus] v'roke prihflu, taku ije bode vmoril KPo 1567, LXI; Dolgu shiui ne bodete, **Zhe** fe ne fpokoryte TC 1574, 148; Tukaj (pravim jeft) ti dobru okuli febe pogledai, **zhe** ti poufod tu fthurifh, taku bodefh spoznal, aku ti Boga sa lubu imafh, ali ga fovrahlifh TPo 1595, II,214; on fe je dejlal en syn Boshji, **zhega** ti fpuftifh, taku fi super Celfarja Tfc 1595, CXCVI / Beri od tiga vezh, **zhe** ózh, ta 8. Kap.: k'Rymlänom KPo 1567, LI; Sato priti Bog takim [farjem in falš pridigarjem] taku grosovito fkusi Proroke .. kakòr morelh **zhe** ózh fam brati KPo 1567, LXXXV / Mi némamo tukai vezh, neli pet hlebov inu dvei ribi. Tàmuzh **zhe** ózh, da gremo inu potrebo za Lùdij kupimo KPo 1567, CXXVI razen *če hočeš, da ...*, podobno tudi JPo 1578

// v zvezi z **le za blago poudarjanje dejstva, da uresničitev pogoja ni samoumevna**: Kir fi ti v'fai v'figamogozh, || Inu nam rad pomagat hozh, || **Zhe** te le bomo profili *P 1563, 196; [pravemu evangelijskemu pridigarju] nezhe mankti nadlug. **Zhe** fe le bode, kakòr Bog veli, rifnizhnò inu fhanovitò dèrshal KPo 1567, CXXIIIb

// navadno v zvezi s **pak za poudarjanje nerealnosti pogoja**: **Zhe** ga mi pak tudi v'morimo, Seno fmertio ne f'podobnu .. Svetui te kaj bife f'gudilu *P 1563, 112; PROSIM tada v'fakateriga dobriga kàrfchenika .. da fi pufti leto Pifmo .. fai nekulikò dopafti .. **Zhe** ie pak ky kai fice ref pregledanu, kakòr obeno Zhlovefko delo nei fkusi celo, to Bog inu brumni Lùdie sgnado popravijo KPo 1567, VIIb

● — v medmetni rabi **če Bog hoče za izražanje odvisnosti od božje volje**: Inu kadar blifi te Cerque prido, taku te ene dezhle vpyo, Oglabife Oglabife S. shent Peter, Letim pag te druge dezhle odpoyo, On fe oglaři, on fe oglaři, **zhe** Bug hozhe, Natu fazhne Meshnar fgoniti TC 1575, 218

2. v primerjalnih odvisnih stavkih, s povednim naklonom **za izražanje primerjave ali sorazmernosti dejanja v nadrednem in odvisnem stavku**; *danes* čim:

a) v zvezah **če** + primrk. prisl./prid. – **tem/o** + primrk. prisl./prid.: Inu Evangelion ie te nature alli mozhi, **zhe** ga vezh óte lùdie potlazhiti, inu pregnati, tim

bulie fe povsduigie inu rasprostruie KPo 1567, CV; Ty lubefniui Suetniki, **zhe** fo fueteifhi inu perietnishi Bogu, teim fo pohleunishi, pred Bugom TC 1575, 199; **zhe** vezh ga [Pavlovo pismo Rimljanom] eden bere inu premifhla, tém lublelhi mu je, inu mu bojle dopade DB 1584, III, 78b; Quo plus sunt potae plus fitiuntur aquae, **zhe** vezh fe pijo vodé, tem vezh shejajo BH 1584, S20; **zhe** vezh je molil, huilhe fe je nemu godilu TPo 1595, I, 164; **zhe** globokeifhi ty zhlovéki vblatu teh grejhuo tizhe, fo ony teim vezh shihrihfi prefhernifhi inu vefselifhi TPo 1595, I, 277

b) samo v TPo 1595, v zvezah **če** + primrk. prisl./prid. – **stem** + primrk. prisl./prid.: **Zhe** fe je vezh en Menih fvoje Regule inu ordna fiffsal, **zhe** vezh je on molil, **zhe** terdeifhi fe je on postil, s'tem flobneifhi fe je on supar ta Evangelium stavil TPo 1595, I, 59; Taku onu vfelej gre, de ta iskuhnjava, **zhe** je ona telhkeifhi, stém vegfhi fad inu prid ona pernefse TPo 1595, I, 113; **zhe** vezh on [hudič] po teh Karfzhenikih trahta, s'tem modreifhe on nje ima sturiti, de ony molio .. inu fe vBoshjo brambo porozhe TPo 1595, II, 68; **zhe** terdneifha pak je ta Vera, stem vezh vefselia, luhta, inu shihrofti ty ludje vferzi pozhutjo TPo 1595, II, 95; **zhe** dajle fo leta Prasnik [device Marije] prasnovali .. s'tem vezh je nas ta Turek tlazhil TPo 1595, III, 125 / Satu pride tudi ta fhtraifinga, kadar my Boga ... ne hozhemo posluhhati, de ta Hudizh ta uhelša **zhe** dajle stem terdneifhe saknoffa, inu te jesike le **zhe** dajle s'tem vezh savefhe TPo 1595, II, 206

● — — preg. Sakaj raunu kakor mladi ludie imajo fvoje lafne pregrehe supar Boshje Sapuvidi, taku imajo tudi vfi drugi stanuvi fvoje pregrehe inu she hujfhe, kakor fo téh mladih pregrehe, kakor fe pravi: **zhe** starifhi tém hujfhi DB 1584, I, 317b; ● — — preg. **zhe** je hujfhi loter, tém vekfho frezho ima DB 1584, II, 166a; onu fe [ima] goditi po tei gmain perpuvidi, **zhe** vegfhi loter, s'tem vegfha frezha TPo 1595, II, 43

3. v dopustnih odvisnih stavkih, v kalkirani zvezi **če** lih/glih, pogosto v zvezi s **tako** za **izražanje dejstva, možnosti, kljub kateri se dejanje nadrednega stavka lahko uresniči; čeprav**:

a) s povednim naklonom: **Zhe** lih nam fueidt/ vrag/hudu dei || Snadlugo flo nas Bug oddei || Ta kryfh volnu nofimo TC 1550, 178(97b); Kir vme Christufa verieme, || **Zhe** glih vmerie fpet bode shiu *P 1563, 161; Bogat savupa v'tu blagu: Ieft pak vupam mojmu Bogu, **zhe** lih ferrahntan bom, taku jeft v'Buga verujem, kar bom profsil, tu bom prejel DC 1584, CCLXIII; Pred takovo shihroftjo nas ta GOSPVD opomina, de bi fe varovali. **Zhe** glih snafhimi delli nikoger ne refshalimo .. de fe vsfaj satu nikar fa brunne ne dershimo TPo 1595, II, 160; Tiga fe trofhtaj gleda-jozh me, **Zhe** te lih ta fmert sdaj vsame,

Moresh vefselu tjakaj jit, Sakaj dobitje je ta fmert TIC 1595, CCCCXLI

// z nikalnico **za izvzemanje, omejevanje**: PRO-SIM tada fakateriga dobriga karfchenika .. da fi pufti leto Pifmo, inu nafhe svéfto delo, **zhe** lih popolnoma ne, fai nekuliku dopafti KPo 1567, VIIb; upanie imam, da me [Jezus] tudi nezhe odpahniti, **zhe** vezh ne, taku me fai bode trofhtal KPo 1567, LXXIIB

b) s pogojnim naklonom: Ter **zhe**bi lih ferza tuoieh, || Sourashnikou otlá pozhit, || Nim bo vezhnu terplenie doshlu, || **Zhe** fe nehte poprauit *P 1563, 145

4. v osebkovih odvisnih stavkih, s povednim naklonom **za izražanje dejstva, da je trditev v nadrednem stavku resnična, kolikor je resnična trditev v odvisnem; če**: O kakuie leipu nu dobru, **zhe** ta zhlouek prau pokuro sturi *P 1563, 136; Smoli mi Duhovne rézhly fijali, taku ie velikò, **zhe** mi valhe povfétne shaniamo KPo 1567, XXV

5. v predmetnih odvisnih stavkih, navadno s pogojnim naklonom **za izražanje možnosti, negotovosti; če**: Gospud ye pokledall[!] is nebes zhes te otroke tih ludi/ de bi vidill/ **zhe** bi du moder bill/ oli po bugi vprafhall TC 1550, 77(47a)

// v zvezi **če – ali (nikar)** za **izražanje izbire**: Biga radi hoteli sa Mefiala fposnati .. Kadar pak vidio, da nym to vfe odpouei, tako iskufo, **Zhe** bi fe hotel sa Eliafa, alli sa eniga drufiga Proroka dershati JPo 1578, I, 19a; On more na globofzhino pelati, fvoio mreifho vun iftegniti, inu more tiga GOPVDA satu puftiti skarbejti **zhe** kaj vjame ali nikar TPo 1595, II, 154

6. v časovnih odvisnih stavkih, s povednim naklonom, tudi v zvezi **če – tako** za **izražanje dejstva, da se dejanje nadrednega stavka ponovi, kadar koli se izpolni pogoj; kadar, ko**: Kateri ie pak Christufov Ofal, tiga Christuf na úsdi dërshi inu pelia, da is pota ne gre .. **Zhe** ie len, ga tepe inu gaishla KPo 1567, CXXXVIIb

// za **izražanje okoliščin, v katerih se ponovi dejanje nadrednega stavka**: ie trébi .. rifnico Boshijo tudi, **zhe** ie fylla, s'nafho krijó potèrditi KPo 1567, CXXXIIB

7. v vzročnih odvisnih stavkih, s povednim naklonom **za izražanje dejstva, da je vsebina odvisnega stavka vzrok dogajanju v nadrednem**: Beri fam, **zhe** nozh verovati KB 1566, G8b; Gospodinja sa Deklo ftuj, || **Zhe** hozhe [gospodinja] fhaffat ta prid fvoj ZK 1595, 210

8. v zvezi **če – ali** za **uvajanje stavkov, ki kažejo na možnost izbire; najsi**: Bil fem .. lep mlad mozhan .. Sedaj pak prah nu pepel fem .. Gdu je ta kir me fedaj sna? **Zhe** fem byl shlahntniga ftana, En Fyrlht, knes, Gospud, ali hlapez, Purgar ali eden Kmetizh TIC 1595, CCCCXXXIX

⌘ v zvezi **če** lih/glih po nem., prim. obgleich itd. [K. A.]

če – ali gl. ali¹, če

Č

čebela (čebela, čibela, žbela, bačela, čmela, bučela)

-e sam. ž [če'be:la -e]; P 16, K 8 (TPs 1566, DJ 1575, JPo 1578, DB 1578, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

-ed. im.: čebela; →; -mn. im.: čib/čeb/bač (DB 1584, III, DdIIIb) /buč (MTh 1603, I, 101)/čm (DB 1584, III, DdIIIb)/žb (TPs 1566, 213a) | e/é | le; -tož.: čebele; (V)

žuželka, ki daje med in vosek, nabira cvetni prah, rastlinske smole in oprahuje večino žužko-cvetnih rastlin; čebela: kakor Dymm te **Zhebele**, inu Smrad Golube prerene: Tako tudi Grehi inu Sramota te Angele od Zhloueka prerene JPo 1578, III, 92; *Crajnjski. Zhibéle Coroškí. Bazhéle Slovenški, Besjazhki. zhmele* DB 1584, III, DdIIIb; Apis. *Germ.* ein Im/ ein Byn/ Beinen. *Sclav. zhibele. Carinth. buzhele* MTh 1603, I, 101 / Oni [ajdje] fo mene obdali koker te **Shbele**, oni gaffe koker ta ogen vtim temu TPs 1566, 213a; ona [vera] je .. na tu nar leiphe inu kratzhifhe vkupe snefena, raunu kakor ena **zhebela** ta med is veliku rofhiz vkupe fnefše TPo 1595, II, 103

pren. SAKaj vtémifitim zhaffu bo GOSPVd poshvishgal tej Muhi na konèz vodé v'Egypti, inu tej **Zhebéli** v'Affyryerki desheli, de prideo, inu de vse fédeo na fuhe potoke DB 1584, II, 3b [M. Č.]

čebelin (žbelin, čibelin)

-a -o prid. [če'be:lin -o]; P 3, K 3 (TT 1557, TT 1581-82, DB 1584)

-m. ed. im.: čibelin; -s. ed. rod.: žbel | in/n[!]; (TT 1581-82, I, 357) | iga; (V)
ki se nanaša na čebele; **čebelji:** Inu oni [apostoli] nemu [Jezusu] naprei poloshe en kos od ene pezhene rybe, inu od **shbeliniga** šatouia. Inu on ie ufel, inu ie ieidel pred nimi TT 1557, 253; [Samson] je is pota štopil, de bi to mérho tiga Leva pogledal, inu pole, en **Zhibelin** roj je bil v'ti mérhi tiga Leva, inu .. med DB 1584, I, 141b [M. Č.]

čeber (čebar, čaber, čeber)

-bra sam. m [če'ber če'bra]; P 17, K 7 (TT 1557, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

-ed. im.: čeb | a/e/à (MD 1592, X4a) | r; -tož.: čaber; -mest.: čebri; -mn. rod.: č | e/a | bar/brov; -tož.: čebre; (M)

1. manjša, nizka, navadno lesena posoda z dvema ušesoma; škap, čeber: Poleg te skrine ie bil ta slati **zheber** oli kabel, vnim ie bila ta Manna TT 1577, 62; jeft néman nifhtèr pezheniga, kakòr le enu prijshe moke **v'Zhebri**, inu enu mallu Olja v'Krugli DB 1584, I, 196b; *Deutsch. Zuber. Latinè. folium. Windfisch. zhebàr. Italicè. tinaccio* MD 1592, X4a; Labrum. *Germa. wasserzuber/ schaaff/ butten. Sclavo. zhebar* MTh 1603, I, 766

// **količina kake tekočine, snovi, ustrežna taki posodi:** kuliku fi ti dolshan muimu Gospudi? On pag prau, štu **zhebar** olia TT 1557, 220; Pèrnešite štiri **zhebre** vode, inu jo islyte na ta Shgani offer, inu na dèrva DB 1584, I, 197b

● -- [Dvema gospodoma služiti] fe to rezhe, na obiju dueiu Ramenih **zhaber** nofiti, na duo Stolge fidei, inu is ednih Vft marslo inu vrozhe pihati JPo 1578, II, 156b

2. lepo oblikovan, okrašen stol, sedež kot znamenje vladarske oblasti; prestol: Thronus. *Germ.* ein Thron/ ein herzlicher ftu[!] oder fitz. *Sclav. zhebar* MTh 1603, II, 625 [M. Č.]

čebul (čebul, žbul)

-a sam. m [če'bu:l -a[?]]; P 8, K 4 (DB 1578, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

-ed. im.: če/ž | bul; -tož.: čebul; (V)
začimbna rastlina s cevastimi listi ali njeni omeseneli podzemeljski deli; čebula: Zhebul. Kapula, **Shbul** DB 1578, 181b; My špumnimo na te Ribe, katere fmo v'Egypti sabtojn jedli, inu na Buzhe, Dynje, For, **Zhebul** inu Zheffen DB 1584, I, 84b; Cepa, Cepe. *Germ.* Zwybel. *Sclav. zhebul* MTh 1603, I, 241
ē iz it., prim. cipolla [M. Č.]

če dajla gl. čedalje

če dajle gl. čedalje

čedala gl. čelada

če dale gl. čedalje

čedalje (čedajle, čedale, čedalje, čedajla)

prisl. [če'da:lje]; P 151, K 26 (TC 1550, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TPs 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TrM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TIC 1595, ZK 1595)
-čeda | j/l/v/lj | e/a (DB 1584, II, 71a); (L) (M)

v zvezah **čedalje/čedalje le/čedalje vselej le/le čedalje** + primrk.

izraža postopno naraščanje ali upadanje; čedalje: Potle ye Bug to ifto uolo fuyo/ teim ludem le **zhedale** vezh dayall nafnane/ od te ifte uole bofhye inu od Iesufa Christufa Synu bofhiga TC 1550, 31(24b); kerszhanftuu skufl Pridigo tiga Evangelia **zhedale** le uegše perhaie TT 1560, 1a; Ta Euangeli fturi is Greshnika, prauizhniga .. Tiga Poštaua ne more diati, temuzh te boge Greshnike le **zhedale** globe vta Pekal pehaua TL 1561, 55a; Htretimu Bug tudi tim ludè take nadluge nalaga .. da .. ueden inu **zhedale** bule ta ferd Boshy šubper te Grehe rafmislio TO 1564, 10b; Inu te Trobente glas ie **zhe daile** mozhneishi bil DB 1578, 65b; Inu nebodi taku shiher, aku lih tvoj gréh šhe nej štrajfan, de bi sa tu **zhe dajle** vfelej le vezh gréhlil DB 1584, II, 155b; [Jeremija] je moral viditi, de fo ony [judovsko ljudstvo] **zhe dajle** le hujšhi pèrhajali DB 1584, II, 27a; Ona [Oholiba] je pak **zhe dajla** vezh fe kurbala, de je tudi špumnila na zhas fvoje mladosti, ker fe je Egypti kurbala DB 1584, II, 71a; Ieft fem v'letem Hudizhovim ognju tudi bil, de mi je ta zhaftiti Sacrament taku nesnan perhajal, de fim **zhe dajle** nerajšhi k'njemu hodil TPo 1595, I, 198; kateri fe vejdezhe supar to Bešédo poftavi,

ta ima le **zhe dajle** globokeifshi vgreihe pafti TPo 1595, I,308 / Inu vas ieft letu proflim, de ta vasha lubefan le **zhedale** vezh obilneshi bode TL 1567, 25b / leta Vera taku gre naprei, inu le **zhedale** inu shirshe fe refglafuie TAr 1562, 21b [K. A.]

če dalje gl. čedalje

čeden -dna -o prid. [č'e:den -dna -o]; P 11, K 4

(DB 1584, BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: čed | e/è | n; – rod.: čedniga; – ž. ed. im.: čedna; – rod.: čedne; – s. ed. im.: čednu; – dol. obl. m. ed. im.: čedni; ☹

Deutfch. Sitlich. *Latinè.* moratus. *Windifch.* **zhedñ.** *Italicè.* ben creato, ben cofumato, difretero, ciuile, rifpettofo, modefto, moderato MD 1592, O5a

1. ki ima v moralnem, značajskem pogledu pozitivne lastnosti; kreposten: Sakaj jeft fim bil enu déte dobre share, inu fim eno dobro duhlo dobil. Ker fim pak bil dobro gori kojen, fim jeft k'enimu neomadeshenimu teleffu srafsil. Kadar fim pak bil saftopil, de bi jeft nemogèl drugazhi **zheden** biti, famuzh de bi mi Bug tu dal .. fim jeft h'GOSPVDV ftopil DB 1584, II,142a; Modestus. *Germ.* züchtig/ sittig. *Sclau.* **zheden**, s'maffen MTh 1603, II,73 / Sakaj Bug nam nej dal Duhá tiga ftrahu, temuzh te mozhy inu lubesni inu *poftentja <poftentja) fkusi leto befiedo, poftentje, pomeni s'mafnoft, pametnu inu **zhednu** rounanje> DB 1584, III,116b // **ki ravna v skladu z družbenimi pravili; vljuden:** *Deutfch.* Höflich. *Latinè.* civilis. *Windifch.* **zheden.** *Italicè.* corteſe, ben creato, ben cofumato, rifpettoſo MD 1592, G5a

2. ki ima v estetskem pogledu pozitivne lastnosti; čeden: Puella modefta vultu. Dekliža, **zhedna** na fhtalti BH 1584, 98; Elegans. *Germa.* wolgeziert/ schön. *Sclavon.* leip, **zheden** MTh 1603, I,465

PRIM. čedno [M. Č.]

čediti -im glag. nedov. [č'e:diti]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– nedol.: čediti; ☹

kot slovarski zgled **odstranjevati umazanijo, prah; čistiti:** Purgo. *Germ.* reinigen/ säubern. *Carin.* **zhediti** MTh 1603, II,366-367 [M. Č.]

čednik gl. črednik

čedno (čednu, čedno) prist. [č'e:dno]; P 10, K 6

(KPo 1567, JPo 1578, DB 1584, MD 1592, ZK 1595, MTh 1603)

– čedn | u/ò (KPo 1567)/o (Jurčič); ☹

v skladu z določeni (moralnimi) normami, načeli; krepostno: Kako fe ie pak fkusi godilu ftim trpleniem Christufovim? To fo lepò **zhednò** inu svèftò sapifali ví ftiri Evangelifti, kakòr bomo sdai po redu govorili inu flifhali KPo 1567, CXLVb; imamo pry vſeh rizheh Boshyo befiedo pred ozhima imeti. Inu po niei vſe fturiti, **zhedno** inu sdobro veftio JPo 1578, I,105b; Taku pravi Goſpud GOSPVD: Ti fi en ^adobru

srejsan pezhat <^adobru srésan) ker je vſe lepu inu **zhednu** pildanu, kir je isdelanu, inu niſhtèr na nym nemanka> DB 1584, II,73b; Modestè. *Germ.* züchtiglich. *Sclau.* **zhednu**, lipu MTh 1603, II,73

// **v skladu z družbenimi pravili; vljudno:** *Windifch.* Züchtig fein. *Latinè.* modeftè fe gerere. *Windifch.* **zhednu** fe dershati. *Italice.* haver rifpetto, efser modefto MD 1592, X4b

PRIM. čeden [M. Č.]

čednost (čednost, čednust) -i sam. ž [č'e:dnoſt/ č'e'dno:st -i]; P 14, K 5 (DB 1584, BH 1584, MD 1592, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: čedn | oſt/uſt; – rod.: čednusti; – tož.: čednost; – mn. rod.: čednosti; ☹

1. moralno, značajsko pozitivna lastnost; krepost: Sakaj ona [modroſt] vuzhy **zhednoft**, rasumnoſt, pravizo, inu .. muzh, kateru je tu narpridniſhi v'zhlovezhkim lebni DB 1584, II,142a; **Zhednuft, fti,** virtus, Tugend BH 1584, 60; de fe bode V. G. [= vaše gnade] karlfhanfka hiſhna Shula, zhe daile bulé inu bogatiſhi, kakòr en lep Paradishèk od praviga ftrahu Boshijga, duhounih lepih pejni inu fhpruhou, inu fizer vſeh shlaht lepih **zhednofti** inu karlfhanfkih dobrih déll, reſglahovala ZK 1595, 42 / Modestia. *Germ.* mässigkeit/ Zucht. *Sclau.* nauuk, **zhednoft** MTh 1603, II,73 // **ravnanje v skladu z družbenimi pravili; vljudnost:** *Deutfch.* Höflichkeit der fitten. *Latinè.* civilitas morum. *Windifch.* **zhednost.** *Italicè.* ceremonie, belle creanze, gentili cofumi, leggiadriſſima maniere MD 1592, G5a; *Deutfch.* Züchtig geben. *Latinè.* compoſiti mores. *Windifch.* **zhednust.** *Italicè.* gentili, cofumi, maniere, leggiadre MD 1592, X4a

2. lastnost, značilnost čednega; čednost: Elegantia. *Germ.* ſchöne/ Zierlichkeit. *Sclau.* leipota, **zhednost** MTh 1603, I,465 [M. Č.]

čedo [tož. ed.] gl. čreda

čega gl. čiga

čegar gl. čigar

če glih gl. če, glih

čelada (čelada, čalada) -e sam. ž [č'e'la:da -e]; P 10, K 3 (TL 1567, TT 1581-82, DB 1584)

– ed. tož.: č | e/a (Trubar) | lado; – or.: čedalo[!] (TL 1567, 18b); – mn. tož.: čelade; ☹

zaſčitno pokrivalo, navadno kovinsko; čelada: SVpàr Vojfko Pharaona Neho .. Pèrpraulajte Szhite inu Tarzhe, iuu[!] pojdlte na Vojfko, vpresite kojnde, inu naj leſdici gori fedeo, pokrite **zhelade**, inu brufsite Sulice DB 1584, II,50b; Inu Saul je oblejkal Davida v'fvoj gvant, inu je njemu eno kuffraſto **zhelado** poſtavil na njegovo glavo DB 1584, I,159a

pren. to Glauo fto **Zhedalo**[], tu ie, fteim shelefinim Klobukom tiga Ohranena inu

ifuelyzhana, pokriyemo TL 1567, 18b; bodimo trefui, obliženi fteim Pancieriem te vere inu te Lubefni, inu imeimo to **zhalado**, tu vupane tiga Ifuelizhane TT 1581-82, II,222 [M. Č.]

Č

če lih gl. če, lih

čeljust (čelust, čeljust) -i sam. ž [če'lju:st -i[?]];

P 21, K 6 (KPo 1567, JPo 1578, DB 1578, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: čelust; →; – tož.: č | e/é (DB 1584, I,142a) | lust;
– mest.: če | l/lj | usti; – dv. tož.: čelusti; – mn. im.: čelusti;
– tož.: če | l/lj | usti; – mest.: čelustih; (M)

Deutfch. Back. Latinè. genae. Windifch.

zheluft, lyze. *Italicè.* guanca, gota, galta MD 1592, A6b; Mandibula. *Germ.* ein Kinbacke.

Sclav. Tzhelufiti [!] MTh 1603, II,20

1. del glave, v katerem so vraščeni zobje;

čeljust: kada ie [Samson] sheian bil, ie Boga profil, ta ie odperl na ofloui **zhelufiti** en fob, da ie voda vun shniega tekla: to ie Samfon pil JPo 1578, I,108a; Letu ima pak tih Fariou prauda biti per tim Folki, inu per tih kir offrui, bodi Vole ali Ouze, de fe Fariu da Plezhe inu obaduei **zhelufiti** inu Vamp DB 1578, 164b / on [Gospodov duh] bo reskrupil Ajde, de k'nizhemer bodeo, inu bo folke s'eno usdo v'nyh **zhelufitih** fem tèr tam gonil DB 1584, II,12b

pren. Sambfon ie bil pobil tavshent Filifteriov s'enim Oflovim zhelufiem. Inu kada ie en shlak sheian bil, ie Boga profil, ta ie odpèrl na zhelufiti en sob, da ie voda van tekla: to ie Sambfon pil inu ie špet fe odveknil. Pomèni, da ie Christuf lkusi **zhelufiti** inu predigarie, fvoie prèprofte Ofle, te Apofstole veliku tavshent Iudov ter Aydov pobil KPo 1567, CXXXVIIIb

2. odprtina na spodnjem delu obraza za sprejemanje hrane ter govorjenje in/ali votlina za njo; usta: Bucca. *Germ.* die höle des munds die man auffblasen kan. *Sclav. zhelufiti* MTh 1603, I,184 [M. Č.]

čeljustje (čelustje) -a sam. s [če'lju:stje -a]; P 3, K 2 (KPo 1567, JPo 1578)

– ed. mest.: čelustju; – or.: čelustjem; (M)

del glave, v katerem so vraščeni zobje; čeljust: kada ie en shlak sheian bil, ie Boga profil, ta ie odpèrl na **zhelufiti** en sob, da ie voda van tekla: to ie Sambfon pil KPo 1567, CXXXVIIIb; Samfon ie bil pobil tavshent Filifteriuu senim Oflovim **zhelufiem** JPo 1578, I,108a [M. Č.]

čeln gl. čoln

čelo (čelu, čelo) -a sam. s [če:lo -a]; P 61, K 11

(TAr 1562, TPs 1566, KPo 1567, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: čelu; →; – tož.: čel | u/o (Juričie); – mest.: čel | i/u;
– mn. im.: čela; →; – mest.: čel | ih/eh; (M)

1. del obraza nad očmi; čelo: Inu vtim ga [Štefana] eden fanem farbarskim kolom na **zhelu** vdari, de ie šdaici vmerl TT 1577, 99; ielt

fem [Rebeki, Batuelovi hčeri] eno slato porto na nee **zhelu** poštauil inu Narozhne rinke na nee roke DB 1578, 21a; David je fegèl s'fvojo roko v'Mauho, inu je vsel vun en kamen, inu je luzhil, inu je tiga Philifterja **v'zhellu** sadil, de mu je kamen notèr **v'zhellu** šhàl DB 1584, I,159b; Frons, tis. *Germ.* die Stirn. *Sclav. zhelu* MTh 1603, I,569 / Leto gouorenje [kar psalm govori], ie Lafni Titul tiga Sueta, ta fe mu dobro more na snamenje ali na **Zhelu** malati inu pifati JPo 1578, III,96b

● – – imeti trdo čelo **biti trmast, svojeglav:** vfa Israellka Hifha ima tèrda **zhella** inu obtèrpna ferza DB 1584, II,61a; **iz čela (koga) ne oziraje se na mnenje, nasvete drugih; svojeglavo:** Nom fe nepodobi kai is nashiga **zhela** po nashi voli vti Cerqui gori narediti TAr 1562, 100a; aku on to Boshyo Bèfleda is ferza inu mišli pufti inu hozhe is fuiga **zhella** od Boshyh rizhy gouriti, Taku on koker enu mladu Deite, katerimu bo nega mleku odufetu, konez v flame TPs 1566, 236b

2. zgornji, obli del glave med čelom in sencji; teme: TI imafh en Nazhelnik šturiti .. Inu ga imafh djati na eno gelo Shnoro špreda na Klobuk, na Aaronovu **Zhellu** DB 1584, I,54a **pren.** Nega nefrezha fe bo obernyla zhes nega glauo, Inu nega hudoba pryde zhes nega **tzhelu** [!] TPs 1566, 23b

3. okostje glave; lobanja: Calva, calvaria.

Germ. hirnchal. *Sclav. zhellu* MTh 1603, I,203 [M. Č.]

čemer -a sam. m [če'me:r]; P 2, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– ed. im.: čem | e/é | r; (M)

strup, jeza, žolč: *Crajnski.* strup *Slovènski oli Besjázhki. zhemér Hervazki, Dalmatinski, Istrianski, Crajhki.* Iad DB 1584, III,Dallb, podobno tudi DB 1578 [A. L. R.]

čemerren (čemerren, čimeren) -rma -o prid.

[če'me:ren]; P 3, K 3 (DB 1578, DB 1584, ZK 1595)

– dol. obl. m. ed. im.: č | e/i | m | é/è/e | rmi; (M)

ki vsebuje organizmu zelo škodljive ali smrtonosne sestavine; strupen: pren. Nyh [Izraelcev] Vinu je Drakonou strup, inu **zhemèrni** Madrašsou sholz DB 1584, I,117b, podobno tudi DB 1578, ZK 1595 [A. L. R.]

čeniti gl. činiti

čep¹ -a sam. m [čep¹če:pa]; P 8, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– dv. im.: čepa; →; – mn. daj.: čepom; (M)

stožčast predmet za povezovanje, spajanje;

čep: Dua **zheppa** ima v faka Tabelniza imeiti DB 1578, 71b; V faka Tabelniza je dešètt komulzou dolga bila, inu puldrugi komulz fhiroka, inu na flejndi fta bila dva **Zhepa**, de bi ena raven druge poštaulena bila. Taku je .. téhifitih Tabelniz dvajšèti pruti Puldnevi fталu, inu je fhtiridešètt frebèrnih Nog osdolaj šturil, pod v fako Tabelnizo dveje Noge, pruti fvojim dveim **Zhepom** DB 1584, I,59b [K. A.]

čep² gl. žep*

čerpinja gl. črepinja

čes¹ zlog; P 1, K 1 (DC 1585)

– čes; ☹

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja**: Zhas
zhes zhis zhos zhus DC 1585, A2b [A. L. R.]

čes² gl. čas¹

čes³ gl. kaj

če – s'tem gl. če. stem

česa [rod. ed. itd.] gl. kaj

česar -ja* sam. m [če'sa:r[?]]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– ed. im.: česar; ☹

kdor z orodjem uravnava, gladi kaj; česalec:
Carminarius, Carminator. *Germ.* wüllkratzer/
wollenstreicher. *Slav.* volna[!] **zhifar**
MTh 1603, I,222 [A. J.]

česati češem/česam glag. nedov. [če'sa:ti 'če:šem/

če'sa:m]; P 15, K 5 (JpO 1578, DB 1584, BH 1584,

MD 1592, MTh 1603)

– nedol.: česati; – sed. ed. 1. os.: češem; – 3. os.: česa;

– del. na -l m. ed.: čes | a/à | l; →; ☹

Deutſch. Jucken. *Latinè.* fricare. *Windifch.*
praskati, **zheBatj**. *Italicè.* fregare, ftropicciare
MD 1592, G8a

1. kdo; koga **potegovati po kom/čem z ostrim
predmetom; praskati**: Satan .. je Ioba vdaril
s'hudimi tvoruvi, od podplatov téh nug do
vérha glave. Inu on je vsel eno zhepino
inu fe je *dèrgaftil <*prakal ali **zheffal**>
DB 1584, I,260a[=267a]; Scabo. *Germ.* jucken/
kratzen/ schaben/ scharren. *Slav.* praskati,
zhessati MTh 1603, II,471;

● — — **česati koga v ušesih govoriti, kar kdo želi
slišati**: Hozhe prit zhas .. da nebudeio sdrauga
Vka terpeli, tamuz hote febi Vzhenike sbirati,
kateri nyh budeio vnyh farbezhih Vshelih
shelno **Zhefsali** JpO 1578, II,142b

2. kot slovarski zgled **povzročati neprijeten občutek,
žlasti na koži, ki sili k praskanju; srbeti**: Prurio.
Germ. beissig oder krätzig seyn/ jucken. *Slav.*
praškati, **zhessati** MTh 1603, II,352-353

3. kdo; kaj **z orodjem uravnnavati, gladiti; česati**:
Zhefhem, zhefati, zhefâl, pecto, Strale, kame
BH 1584, 134; *Deutſch.* Wollen keñen. *Latinè.*
carminare. *Windifch.* volna[!] **zhefati**. *Italicè.*
scardafsare, pettinare la lana, spinazzare,
separare MD 1592, V6a; Pectino, pecto. *Germ.*
strälen/ kemmen. *Slav.* **zheffati** MTh 1603,
II,224; Lanificus. *Germ.* wollenspinner/ oder
wullinwäber/ knapp. *Slav.* knap, kir volna[!]
zhefa MTh 1603, I,774 [A. J.]

česen (česen, česin) -sna sam. m ['če:sen -sna];

P 5, K 3 (DB 1578, DB 1584, MTh 1603)

– ed. im.: čes | i/e | n; – tož.: česen; ☹☹

začimbna rastlina močnega vonja in okusa

**z dolgimi ozkimi listi ali njeni iz strokov
sestavljeni podzemeljski deli; česen**: My
fpumnino na te Ribe, katere lmo vEgypti
sabftoin ieili, inu na Buzhe, Dyne, For,
Zhebul inu **Zheffen** DB 1578, 123a; Allium.

Ger. Knoblauch. *Slav.* **zhelfin** MTh 1603, I,69

♦ – bot. **divji česen česnu sorodna rastlina**

(Allium victorialis); vanež: *Latin.* allium
anguinum, allium silvestre, alum. *Slav.* divji

zhelfin MTh 1603, I,72; bot. **pasji česen poru sorodna**

začimbna rastlina (Allium ampeloprasum);

poletni luk: Ampeloprasum. *Germ.* wild
Lauch/ Hundsknobloch. *Slav.* pafsje **zhelfsen**

MTh 1603, I,80 [A. J.]

česer gl. kar

česta gl. cesta

čestče [primrk.] gl. često

čestčen gl. čaščen

čestčene gl. čaščenje

česte [rod. ed.] gl. čast¹

česten gl. časten

česteše [primrk.] gl. često

česteši [primrk.] gl. često

česti¹ [rod. ed. itd.] gl. čast¹

česti² [2. os. ed.] gl. hoteti, ti

čestiše [primrk.] gl. često

čestit gl. častit

čestiti gl. častiti^{1,2}

čestito gl. častito

čestno gl. častno

često (čestu, često) prisl. ['če:sto]; P približno 700,

K 40 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TM 1555,
TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562,

*P 1563, TO 1564, TPb 1566, TL 1567, TP 1567, TP 1575,

TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JpO 1578, TkM 1579,

DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584,

BH 1584, DAg 1585, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TtM 1595,

TfC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– č | e/é | st | u/o (Juriičie); – primrk.: č | e/ej | stč/šč/š | e : č | e/
ej | st/šč | e/éj/i | š | e/i; – presež.: narčestu; ♦ ☹

izraža precej veliko ponovitev; pogosto, često:

Leta pridiga ye od primofa trubarie **zheftu**
pridigouana TC 1550, 202(109a); Ieft fem **zheftu** po
ceftah hodil, Ieft fem bil vneshihrofti .. vmei
Rasboniki TL 1561, 70b; fo is te Mashe eno tako
kupzhyo fturili, de obena rezh na fuetu nei
tulikain inu taku dragu zelaha, taku **zheftu**
prodana inu kuplena .. koker ta ifpazhena
Masha TAr 1562, 63a; Ta Hudizh rad inu **zheftu**
ta Sakon refdere TO 1564, 133b; O koku **zheftu**
inu od nih veliku ie on sashpotouan? DJ 1575, 81;
on .. ie **zhefto** od Christufa rasumel, da on

skosi Smart mora is tega fueta kozhetu poiti JPo 1578, III,7b; Preberite **zheftu** leita deil [Nove zaveze] TT 1581-82, II,A1b; Mnogiteri **zheftu** fvary fvojga blishniga, ali nikar vpravim zhaffu DB 1584, II,161a; DE ADVERBIIS .. NUMERI .. **zheftu**, faepe BH 1584, 155; *Deutfch. Offt. Latinè.* faepe. *Windifch.* goftu, zheftu krat, **zheftu.** *Italicè.* spesevolte, sovente, moltevolte, speſe fiato MD 1592, L1a; Satu imajo ludge Boshjo beſedno radi poſluſhati, **zheftu** inu veliku krat na to iſto miſliti TPo 1595, II,16 / Creber. *Ital.* frequente. *Germ.* emſig/ dick. *Sclav.* **zheftu** .. Crebrò, vide Saepè MTh 1603, I,362

// **izraža precejſjno frekvenco; pogosto, večkrat:** Vom ie potreba ſe nauuzhiti inu nauaditi .. ta V. fa pul F. **zheftu** inu ta L. zhafi debelu po Befiaſhku ifrezhi TA 1555, (A1b); Potle ta beſfeda Gnada **zheftu** vtim Piſmi fuſeb vtim Euangeliju inu vtiſh lyſteh S. Paula, ſe pravi Ta velika neisrezhena Dobruta Boshya TT 1557, r4b; Sela) leta beſfeda **zheftu** pride v'Pfalterji DB 1584, I,280b

// primrk **izraža več ponovitev; pogosteje, večkrat:** Aku [= čeprav] vezh inu **zhefzheshe** molish, utim ie tebi huſhe inu teshkeshe TO 1564, 150b; fem hotel kletim Buquom, de ſe raishi, **zheſteshe**, goſteshe inu ſbulſhim Flifſom bodo brale, lete beſfede perſtauti inu pouedati TT 1577, Nn3a; ta driueſſa, hrushke, Iablane, inu Pomoranzhe .. **zheftzhe** vleiti rode DB 1584, III,100b; Jeſt fim vezh delal, jeſt fim vezh ſhlakou prejel, jeſt fim **zhefzhe** vjezhah bil, jeſt fim zheftu v'ſmertni nuji bil DB 1584, III,100b; DE ADVERBIIS .. DIMINUENDI .. enu malu **zhefhe**, faepius BH 1584, 156; zheftu, id est saepe, **zhefhe**, vel **zheftèjſhi**, faepius BH 1584, 158, podobno tudi MD 1592

// elativ, v zvezi **gar često izraža zelo veliko ponovitev; zelo pogosto:** taku ye nam potreba Ieifti tu tellu Ieſuſeuu/ inu pyti nega kry/ koker tu ſam Ieſus **gar zheftu** gouori TC 1550, 222(119a); **gar zheftu**, faepiſbime BH 1584, 158

// preſež. **izraža največ ponovitev; najpogosteje, največkrat:** *Deutfch.* Offtiſten. *Latinè.* faepiſſimè. *Windifch.* nar **zheftu. *Italicè.* ſpeſiſſime volte MD 1592, L1a**

// v časovno-pogojnih odviſnih stavkih, v vezniški zvezi **kakor često za izražanje dejstva, da se dejanje nadrednega stavka ponovi, kadar koli se izpolni pogoj; kadar, kadar koli:** De koker **zkeftu**[!] ta Hudyzh ie tiga Sauluſa Krala martral, ie moral ta Daud per fui Arffi peiti pred nim TPſ 1566, 13a; Sakai koker **zheftu** vi bote Ieili leta kruh, inu pyli od letiga Keliha, bote ofnanouali to Smert tiga Goſpudi TT 1581-82, II,91; taku groſovitu ſe ona [huda veſt] preſtrashi inu ſe boji, kakòr **zheftu** ſe ena nuja pèrgody DB 1584, II,11a; Sa tiga volo kakòr **zheftu** my na takou ſhaloſten, kervau Pild ali obras

fmiflimo, ali ga pogledamo, taku my neimamo drugazhi miſliti, kakòr, de my nalhe grejhe tukaj vidimo TPo 1595, II,3 [K. A.]

čestokrat (čestokrat, čestokrat) prisl.

[čè:stokrat]; P 182, K 29 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TL 1561, TO 1564, TPſ 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, DAg 1585, DC 1585, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TFM 1595, ZK 1595)

– čest | u/o (Juriciè) | krat; ◆ (M)

izraža veliko ponovitev; velikokrat, mnogokrat: Meni ſe ie **zheftukrat** pergudilu, de en prepoſt neuuzhen zhloulik, ie meni fano troſhliuo beſfedo pomagat TO 1564, A1a; Oni ſo mene od muie Mladuſti **zheftu krat** ftiskali, Nu pouei ti Iſrael TPſ 1566, 234b; koku **zheftu krat**, fem ieſt hotel tuie Otroke, koker ena Kokalniza fuia Piſzheta pod fuie peruti, vkupe ſbrati, oli ti nei ſi hotelu TL 1567, 22a; Sato ie Chriſtus .. **zheftokrat** te takoue Artikule fuoym Mlaishim naprei darſhal JPo 1578, II,40b; Pomagai, de ieſt **zheftu krat** ſpravo ferzhno andohtio vreidnu kletimu Sacramentu perſtopim TKM 1579, 126b; Nepy vezh vodè, temuzh py enu mallu Vina, ſa volo tvojga Shelotza, inu ker ſi **zheftu krat** bolan DB 1584, III,115b; *Deutfch. Offt.* *Latinè.* faepe. *Windifch.* goftu, **zheftu krat**, zheftu MD 1592, L1a; tu ſturite nikar le enkrat, temuzh **zheftukrat**, notri do fodniga dne TPo 1595, I,190 / ſedemkrat) tu je, **zheftukrat** DB 1584, I,311b; Dvakrat ali trykrat) tu je, **zheftu krat** DB 1584, I,276a

// elativ, v zvezi **dobro čestokrat izraža zelo veliko ponovitev:** So ſe dobro **zheftukrat** nad njim [Kriſtuſom] ikuſhali, alli niſo niſtar dobili KPo 1567, XLIII, podobno tudi JPo 1578

// **izraža, da se kaj zgodi, ponovi ob več priložnostih:** Potelefne bolesni ſo **zheftukrat** fhtrajfinge grehou DB 1584, I,(IIa)

// v časovno-pogojnih odviſnih stavkih, v vezniški zvezi **kakor čestokrat za izražanje dejstva, da se dejanje nadrednega stavka ponovi, kadar koli se izpolni pogoj; kadar, kadar koli:** tu deite koker **zheftu krat** pyete/ kmoimu ſpominu TC 1550, 73(45a); Obtu ta Cerkou ima Oblaſt inu ie dolſhna, koker **zheftukrat** ie potreba prauè vmeitelne Pridigarie iſuolyti inu poſtauti TO 1564, 71a; ieſt ſahualim muiga Boga, koker **zheftu krat** na vas fmiflim TT 1581-82, II,185 [K. A.]

češ zlog; P 2, K 2 (TA 1550, TA 1555)

– češ; (M)

v abecedniku **vzorèni zlog za učenje branja:** Zhafh **zhefh** zhifh zhofh zhufh TA 1550, 6, podobno tudi TA 1555 [A. L. R.]

češčen gl. čaščen

češčene gl. čaščenje

češčese [primrk.] gl. često

češe [primrk.] gl. često

češnja¹ (**črešna, črešnja, črejšna, češna**) -e

sam. ž [‘čē:šnja -e]; P 7, K 4 (JPo 1578, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: čr/č | e/é | šna; – mn. im.: črešne; – tož.: čr | ejšn/ešnj | e; (M)

dolgopecljati, okrogli, koščičasti sadež sadnega drevesa; češnja: To vefelo Leto pak mnogetere Sadoue inu vshtitke perneše, **zhreshnie**, zueshke, Sliue JPo 1578, I,120; Cerafum. *Germ.* Kirschen/ Kerschen. *Sclav.* **zhrefhna, zhefhna** MTh 1603, I,242

● – – Obtu leta Evangelion nej sa ta mladi folk. Sakaj taifti ima to Gnado, hvala Bogu, de raiłhi **zhreifhne** foblejo, kakor denarje shtejejo TPo 1595, II,223 *ni jim mar za kopičenje materialnih dobrin* [A. L. R.]

češnja² -e sam. ž [‘čē:šnja]; P 1, K 1 (KPo 1567)

– ed. im.: čēšnja; (M)

ekspr. **vsebínsko prazno, nespametno govorjenje;**

česanje: Kry inu mefo bi bilu reku: Ay nihtar nei, ena **zhéfhnia** ie, kar fām od niega [o Kristusu] flihala: Sakai drugako ne more nafhe Mefo inu kry, tamuzh v’nadlugah zagati, inu nevolno biti KPo 1567, CXV [A. L. R.]

če – taku gl. če, tako

če – tem gl. če, tem

četer gl. četver

četero gl. četvero²

četertom [daj. mn.] gl. četrtr*

četiri -i -a štev. glav. [čē’ti:ri -i -a]; P 5, K 1 (JPo 1578)

– m. mn. im.: četiri; – ž. mn. mest.: četirih; – s. mn. im.: četira; (M)

izraža število 4; štiri: Kzhafu tiga Potopa, ie le ofam Liudy ohranieno, Vfodomu le **zhetiri** Liudye JPo 1578, II,155a; Vzhem stoji nyh flushba inu Oblašt? **Vzhetirih** rizhah JPo 1578, III,89b[=88b] / Bilo ie pak teh, kateri fo Iedli **zhetira** Tifsuzha JPo 1578, II,118b; Inu kadar ie to gouoril, ie veliko Liudy, okolu **zhetira** fto klebi pripraul inu sapelial JPo 1578, II,210 [K. A.]

četrnajsti -a -o štev. vrstil. [čētr’na:jsti -a -o]; P 2,

K 1 (DB 1584)

– ž. ed. im.: četèrnajsta; – s. ed. mest.: četèrnajstim; (M)

ki v zaporedju ustreza številu štirinajst; štirinajsti: Inu pèrgudilu fe je **v’zhetèrnajstjm** leytu Krajla Hikia DB 1584, II,14a; Kadar je pak **zhetèrnajsta** nuzh prihlha, inu ker fimo fe my v’Adrij pelali, ob Pulnozhi, fo Barkaroli mejnili, de bi kej k’eni desheli prihlhi DB 1584, III,74b [K. A.]

četrtr* -a sam. m [čē’t’r:t -a]; P 2, K 2 (TT 1557, TT 1581-82)

– mn. daj.: četertom; (M)

del na štiri enake dele razdeljene celote;

četrtna: Inu kadar ga on uiame, ga poštaui uto Iezho, inu ga ifda nim shtyirim **zhetertom** Shelnerieu, de ga uaruio TT 1557, 370, podobno tudi TT 1581-82 [K. A.]

četrtak -a sam. m [čētr’ta:k]; P 1, K 1 (BH 1584)

– ed. im.: četèrták; (M)

kar obsega, vsebuje, je vredno štiri enote; četverka: Qvaternarius, **zhetèrták** BH 1584, 76 [K. A.]

četrtek (**četrtik, četrtak, četrtek**) -tka sam. m

[čē’t’r:tek -tka]; P 18, K 9 (TO 1564, KPo 1567, JPo 1578,

TkM 1579, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: četert | i/e/è | k; – tož.: čet | er/èr | t | i/a/e | k;

– mest.: četertki; (M)

četrtri dan v tednu; četrtek: Leta Lijtania inu kratka molytou fe more ob tih Prafnikih, oli ob **zhetertki** po pridigi lipu po lahku inu fastopnu peiti oli brati TO 1564, 126a; MOLITOV **VZHEtertak** kadar viutru vftanesh TkM 1579, 55b; *Deutfch.* Donnerstag. *Latinè.* dies jovis. *Windifsch.* **zhetertek.** *Italicè.* giovedi, giobbia MD 1592, C3b

♦ – ver. **veliki četrtek zadnji četrtek pred veliko**

nočjo: Veliki **zhetertik** do puldne TO 1564, 130a; Inu je sušbe letukaj pomejnen Crifufeuu pafšion, ali njegovu britku trpenje inu fmèrt, ker je na veliki **zhetèrtek** vezher vloulen, inu vfo nozh notèr do jutra, od eniga kriviga Rihtarja h’drugimu bil pojan DB 1584, I,284b; LEta Evangelium je tudi en fhtuk od te Trofhtlive pridige, katero je ta GOSPVD na Veliki **zhetertik** per Misi fturil TPo 1595, II,84 [K. A.]

četrtri¹ -ega posam. [čē’t’r:tri -ega]; P 110, K 24

(TC 1550, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563,

TO 1564, TPs 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DPa 1576,

JPo 1578, DB 1578, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584,

DAg 1585, TPo 1595, Tfm 1595, Tfc 1595, ZK 1595)

– m. ed. im.: čet | er/èr | ti; – daj.: četertimu; – mest.: čet | er/èr

| tim; – mn. im.: četerti; – ž. ed. im.: četerta; – s. ed. im.: četert

| u/o (Jurieč); – daj.: čet | er/èr/ar | timu; (M)

kdor/kar v zaporedju ustreza številu štiri;

četrtri:

a) pri naštevvanju: Ne motifè pak, ako bode lih mnogi na to nafhe Pifmo mèrdal inu fe obresal: Edan sentècie, drugi befede, tretji puhštabe, **zhetèrti** tipfelne alli zhårke, peti ne vém kai fi, graial KPo 1567, VIb; ludge na zhetvero vifho leto Sapuvid prestopajo. Nerpervizh s'tem ferzom .. Hdrugimu, kadar .. ta zhlovik sprizha sdjanjem de fe ferdy .. Htretimu, kadar ta ferd is tiga ferza vta ufta pride .. Tu **zhetertu** je tu nar vejkfke[!] inu huihse, kadar vfe vkupe pride .. de ludge fe byejo, inu eden drusiga vmore, ali shele vmoriti TPo 1595, II,162

// v zvezi k **četrtemu v zaporedju na četrtem mestu;**

četrtrič: **Hzhertimu** is tih [evangelijev] moremo tudi veiditi, kakouo fhego inu fšan po le teim lebni .. bomo imeilli TC 1550, (11b); nar

poprej, Deffet sapuvidi nas vuzhe, od padza inu pèrviga greha .. Potle inu h'drugimu, Vera nas vuzhy od Buga .. Htretjimu, fveti Ozhe nash sapopade ob kratkim, vfe tu, kar zhlovik more inu ima od Buga Ozheta profsiti .. **Hzhètèrtimu**, Kluzhi tiga Nebelkiga Krajlestva vuzhé, koku fe ima Predigarftvu pelati DB 1584, I,cvIIIb

b) pri navajanju poglavij: h'Timu je tudi ta Vduva v'Zarpatì bila ena Ajdina, kakor Criftus tudi prizhuje, Luc. na **zhètèrtim** DB 1584, II,114b [K. A.]

četrți² -a -o štev. vrstil. [č'e:tr:ti -a -o]; **P** približno 400, **K** 34 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TL 1561, TA_r 1562, *P 1563, TO 1564, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, DC 1585, MD 1592, TPo 1595, TfC 1595, ZK 1595, MTh 1603)
- m. ed. im.: čet | er/èr | tì; - rod.: čet | er/èr | tìga; - tož.: čet | er/èr/àr | tì; - mest.: čet | er/èr | tìm; - mn. daj.: četèrtim;
- ž. ed. im.: čet | er/èr/ar | ta; ->; - daj.: čer | er/èr | tì; - mn. im.: čet | er/èr | te; ->; - mest.: čet | er/èr/ar | tih; - s. ed. im.: čet | er/èr | tu; - rod.: čet | er/èr | tìga; ->; - mest.: četèrtim; (M)

1. ki v zaporedju ustreza številu štiri; četrti: Ta **Zhertar** Prohna. Dai nam danas nash vflagdanti kruh TC 1550, 22(20a); Lete sheft Vre, dade zhes shtyri Leita en dan vezh, Inu fa tih sheft Vr volo, ie ufelei utim **zhertertim** Leitu ta Preftop TKo 1557, c3b; [Kristus ne] bi hotel ufakiga Mertueza na **zherterti** dan, koker tiga Lazarufa, od te telfesne Smerti gori obudyti TO 1564, 167a; Na **zhètèrto** Nedelio Adventa KPo 1567, CLXIIIb; **Zhertertih** Moseffovih Buqvi konez DB 1584, I,100b; **zherterti, a, u** BH 1584, 72; Quartus. Germ. der viert. Slav. **zherterti** MTh 1603, II,378 / de ty Otroci fuolo fuih Starisheu, fe imαιο vta Sakon dati, nekar le famuzh ta Boshya **zhertarta** Sapuuuid, temuzh tudi ta Zhloueska fajtponoft inu poshtene, hote tu imeiti TA_r 1562, 79b / bibl. Inu ob **zhètèrti** nozhni ftrashi, je on k'nym prishàl DB 1584, III,22b med tretjo in šesto uro zjutraj / fàkai iest fem ta Gofpud tui Bug an mozhan Aifferr/ kir obyshzhem na otrucih do tretje inu **Zherterte** fhlahte kir mene fouuralhyo TC 1550, (12b); Pufti ijim v'zhakat v'nuzheta, Do **Zhertertiga** roda TfC 1595, CCCXCI / v zvezi **četrți prst** Germ. Goldfinger. *Italicè.* annularis digitus. *Windifch.* **zhertirtj** pèrft. *Italicè.* deto dell' anello MD 1592, F3b *prst roke med sredincem in mezincom; prstanec*
// sestavina imena, ki označuje nosilca kot četrtiga z istim izhodiščnim imenom; Četrți: Najfi fo tudi poprej Papeshi Ceffarje panovali inu martrali, kakòr Hajnriha **zhètèrtiga** inu petiga, Fridriha pèrviga inu drusiga, etc. Inu fo tudi eni supèr Papesha pišfali: tako vřaj nej lھے Papefhtvu nigder taku doli jemalu, kakòr po Ceffarju Ludbihi DB 1584, II,89b[=90b]

// v zvezi četrți del del na štiri enake dele razdeljene celote; četrtina: VTim iftim zhafu, Vslishi Erodeszh **zhertertiga** deila kral, ta glas od Iesufa TE 1555, F5b; left imam en **zhètèrti** dejl eniga frebèrniga Sikela pèr febi DB 1584, I,154a; Kadar je on njega vshe bil vjél, ga je v'jhezho polushil inu ga je izrozhil fhtirim **zhètèrtim** dejlom Sholnerjeu, de bi ga varovali <^a**Zhètèrtim** dejlom) Enu zhištu Sholnerjou je bilu vřhtiri dejle resdilenu, od katerih je vřfelej po redi en dejl moral ta **zhètèrti** dejl nozhny vahtati> DB 1584, II,68a; (Iter sabbathi) tu je, ena Sabbotna raifha, je en maihin pot bil, kumaj en **zherterti** deil ene myle TPo 1595, II,302
2. sestavina večbesednih vrstilnih števnikov, v katerih nastopa četrți in desetica; štiri...; danes pisava skupaj in oblika za glavni števnik: On je špet pridigoual od fuiga Kraleftua, per S. Lukeshi na **zhertertim** inu duaifetim Capituli DPa 1576, 53b; Vtem ftu in **zhètèrtim** inu fedemdefletim lejtì je Antiohus supet priñhàl v'fvojo Erbovo deshelo DB 1584, II,192b [K. A.]

četrტიč prisl. [č'e:tr:tič]; **P** 10, **K** 7 (TT 1557, TC 1567, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584)

- čet | er/ar/èr | t | i/y | č; (M)

kot slovnìčni zgled **zhertertizh**, kvartum BH 1584, 155

1. pri ponavljanju na četrtem mestu; četrtič: Koliko krat fe je prikasal Iesuf potem dneui niegouiga vřtaiana? SHTiry krat. Peruizh na ofmi dan vprizho Tomasha .. **Zhertartizh** Vbetany, ker ie Vnebeřa shal JPo 1578, II,23b; Inu ona je **zhètèrtizh** nořezha pořtala, inu je rodila eniga Synu DB 1584, I,19b

// v zvezi v četrტიč četrtič: TA CELI CATECHISMVS, SKRATKO SASTOPNO ISLAGO **VZHETERtyzh**, skufi Primosha Truberia, iftolmazhen TC 1567, A1a

2. v zaporedju na četrtem mestu; četrtič: B. Ioannes Kerftnik tudi prizhuje od Criftu-fauiga Bogaftua .. C. Ioannes kerstnik .. ozhitu řpofna, de on nei ta Criftus .. D. Kerftnik Htretymu fajtponu prizhuie, de Criftus je ta fami odlozheni offer od Buga .. E. **Zhertertizh** kerftnik prizhuie inu kashe fuim Mlaishem na Criftufa TT 1581-82, I,359 [K. A.]

četrтинajsti četrtnajsta četrtonajsto štev. vrstil. [č'e:tr:ti'najsti č'e:tr:to'na:jsto]; **P** 3, **K** 2 (DB 1578, DB 1584)

- s. ed. mest.: čet | èr/er | timnajstìm; (M)

ki v zaporedju ustreza številu štirinajst; štirinajsti: Satu je Kedar Laomer priñhàl inu ty Krajlì, kir fo vřnym bily, v'**zhètèrtimnajftim** lejtì, inu fo pobili .. Rephaime v'Aftarot Karnaimi DB 1584, I,8b; **Vzhètèrtim najftim** lejtì pak Krajlja Hifkia, je Sanherib, Afsyrerfki Krajl, gori shàl, supèr vřa tèrdna Iudoufka Mèfta, inu je nje vsel DB 1584, I,215a [K. A.]

četrtnajsti -a -o štev. vrstil. [četr'tna:jsti -o]; P 36,

K 3 (DPa 1576, DB 1578, DB 1584)

– m. ed. im.: četèr | t/d[!] (DB 1584, I,231b) | najsti; – rod.: četèrtnajstiga; – tož.: čet | èr/er | tnajsti; – mest.: čet | èr/er | tnajstijm; – ž. ed. tož.: četèrtnajsto; – s. ed. im.: četèrtnajstu; – rod.: četèrtnajstiga; (M)

ki v zaporedju ustreza številu štirinajst; štiri-najsti: fam Crifus praui, Marci na **zhetertnajtīm** Capituli: Letu je moia kry te Noue Shaffti DPa 1576, 52a; tu je tu **zhetèrtnajftu** lejtu, od tīga, kar je Méftu pobyenu DB 1584, II,79b; taku tekó ty 1290. dny notèr do **zhetèrtnajftiga** lejta Ceflarja Ludbiha, kateriga je Papefh bil v'pan djal DB 1584, II,93b; Saharia, **zhetèrtnajfti** Israelfki krajl, krajluje fheft Mezou DB 1584, I,212b; INu otroci te jezhe fo dèrshali Pafah na **zhetèrtnajfti** dan pèrviga Méfza DB 1584, I,253b [K. A.]

četer (četver, četer) -a -o štev. ločil. [čet've:r-a -o];

P 19, K 7 (TT 1557, KPo 1567, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– m. mn. im.: četveri; →; – ž. ed. im.: četvera; →; – mest.: četeri (Krelj); – s. ed. im.: četver | u/o (Juričič); – rod.: četveriga; – mn. im.: četvera; – rod.: četerih (Krelj); (M)

1. vrst. **ki je štirih vrst; četer:** Pergliha od tīga **zhetueriga** Semena TT 1557, 186, podobno tudi TT 1581-82, DB 1584; Od koliku fhklati femenov govori Chriftu? Od **zheterih** KPo 1567, XCVII; Letu on [Kristus] naprei kashè da ie **zhetuero** vbijanje: Inu prau da fo pred Bogom fmart sapadli, nikar le fāmi ty, kateri Sruko inu Sorushyem Vbijo, tamuzh tudi vfi ty, kateri fe sblishnym fardeio, ga pfuio, nidaio inu fourashe JPo 1578, II,116; VTem danafnhim Evangeliju [o sejalcu] flifhi vafha lubesan, de fo **zhetveri** Shularji, kateri to zhfīto befse do Boshjo posluhfajo .. Ty prvi .. fo tu sème, kateru na pot pade .. Ty drugi fo, kateri jo posluhfajo, inu sazhejo .. tudi verovati <**Zhetveri** Shularji tīga Evangelia> TPo 1595, I,127 / Kako fe pak Chriftof pruti tim pfom sagovori? **V'zheteri** vishi fe pruti nijm odgovori KPo 1567, CXXb; ludje na **zhetvero** vilho leto Sapavid preftopajo TPo 1595, II,162 na štiri načine

2. količ. **ki je iz štirih enakih enot:** Onu fe vidi kakovo fylo inu fvojovoljo ta kmetifhki folk poufod dela, kadar bi mogli fvoje blagu, katero na terg pernefso, sa **zhetvere** denarje dati, bi je tudi rajhli fturili, kakor de bi je ven prvi kup pufili TPo 1595, II,142

PRIM. četvero¹ [K. A.]

četvero¹ (četveru) -ega posam. [čtet've:ro]; P 1,

K 1 (DB 1584)

– s. ed. im.: četveru; (M)

kar je štirih vrst; četvero: Ta pèrvi hudi Angel je Tatianus .. Ta drugi je Martion .. Ta tretji je Origines .. Ta zheterti je Novatus .. Ty

falfh duhovni v'Papefhvti, fo fkoraj vfe letu

zhetveru DB 1584, III,136a

PRIM. četver [K. A.]

četvero² (četeru, četvero, četveru) neskl. štev.

ločil. [čtet've:ro]; P 3, K 2 (KPo 1567, JPo 1578)

– neskl.: čet | ve/e | r | u/o; (M)

1. vrst. **skupina štirih vrst; četvero:** Kako mnogitera Semena shteie Chriftus [v priliki o sejalcu]? **Zhetuero.** Nikatero .. pade na Pot .. Nikatero pade na Pezhouie .. Nikatero pade mey Ternie .. Nikatero pade na dobro Semlio JPo 1578, I,73b

2. količ. **skupina štirih različnih enot:** Kadàr fo ta Méfta Sodoma inu Gomorrha sgorela, ie bilu le nih **zheteru** ohranjenu, Lot, njega shena, inu dvei zhzeri KPo 1567, XCVIII [K. A.]

čeul gl. čevelj

čeva [im. mn.] gl. črevo

čeve [1. os. dv.] gl. hoteti

čevelj (črevl, čevl, čevel, črievelj*) -vlja sam. m

[t'če:velj -vlja]; P 119, K 18 (TE 1555, TT 1557,

TR 1558, TO 1564, TPs 1566, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575,

DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584,

MD 1592, TPo 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: č/čr | eu; – rod.: čr/č | e/é | vla; – daj.: čevlu; – tož.: čr/č | eu | l/el (TPs 1566, 200b); – mest.: črevlju; – mn. im.: čr/č | evli; – rod.: čr/č | ev | l/lj | ev/ov; – daj.: črevlem; – tož.: čr/č | ie (JPo 1578, II,90b) | v | l/lj | e; – mest.: čr/č | e/é | vlih; (M)

parnost se izraža množinsko **obuvalo s trdnejšimi**

podplati, ki sega največ čez gleženj; čevlj: Ne noflite karnieria, ne tashke, ne **zhreulou**, inu na tim potu nikomer dobriga ne ufdāite TT 1557, 197; Ty Shcoffi shidane shoke oli hlazhe do kolena, inu slate **zheule** obuio TC 1575, 181; Lakota ie tako velika bila, da fo fe Zheftokrat dobri priateli mei fabo sa edan Saloshai Kruha bili, fo fmedli **Zhreulie** is nog, Vfānie is Sedal JPo 1578, II,134b; On [Bog] vas ie shtridesflet leit vti Puhaui pufil okuli hotiti, vashe oblazhili ne ftaru poftalu, inu tuoij **zheuli** na tuoym nogah fe neifo ftarali DB 1578, 174b; Inu GOSPVD .. bo te fedem Reke vdaril, de fe bo mogli **v'zhreulih** lkusi njé hoditi DB 1584, II,5b; *Deutfch.* Schuh außziehen. *Latinè.* difcalcare. *Windifch.* **zheule** iβuti. *Italicè.* scalzare MD 1592, N7a; Calceus. *Germ.* Schuh.

Slav. **zheul, zhreul** MTh 1603, I,198 / Ioannes .. imenuje fvoja dobra della eno Zunjo teh **zhreuleu** TPo 1595, I,26 / Ieft verujem de je Bug mene ftvaril .. H'temu tudi daje gvant, **zheule**, lejd inu Pitje, pohifhtu, Sheno inu Otroke ZK 1595, 86

pren. Moab ie mui vmiuanski lonez, mui **zheul** bom zhes ta Edom iftegnil TPs 1566, 200b

● – – Ta pag, kir fa meno pride, ie mozhneshi koker ieft, kateriga **zheule**, ieft ne fem vreden, de bi ie noflil TE 1555, 88b *sem v primerjavi z njim nevreden*; Chriftus [je] te vboge .. gorivsel, Kakor Petrufa, Andreafa, Filipa .. kateri

Č

fo vbogi ribizhi .. bily, katerih nej nihzhe vrejdnih fhtemal de bi ony imejli tim Farjem inu Viudom vtem Folku te **zhreule** brišfati TPo 1595, II,130; ● — — terpeshliu, volian Vboshaz, leshi pred Vrati tiga Bogatiga .. vfi Liudye gredo mimo nega, Ozhi od nega obrazhaio, Snofom mardaiu, **Zhrieulie** ob nega brisheio JPo 1578, II,90b *ga zaničujejo*; ● — — my te vboge, inu te potrebne sa en par **zhreuleu** pod nas pèrpravimo <^bpar **zhreuleu**> tu je, sa vřako potrebo, katero ony morajo dragu plazhati> DB 1584, II,113a *za malenkost*; En hud nevern zhlovik bi sa vře svřete vuzhenike nedal en fštar par **zhrevlou** DB 1584, II,111a *ne bi dal ničesar*; ● — — Dofti ludi řazhno prou Verouati inu derřhati ře po Boshy voli. Potle zhes en zhas pořtano lini nemarni, řpet řtopio vte řtare **zheule**, oli ře puřte pregouoriti .. taku řtopio inu padeio řpet na kriuo Vero TR 1558, T2a *se řpet začnejo držati starih navad*; ● — — vCerkui nijedna rezh nei tako řtrupouiti inu řmartno řhkodlyua, kakor ty Predigary, ker řo duojzħni, da drugazhye řuftmi gouore, kakor Vřarzu miřle, kakor ře vřpriglihi gouori řijednimi Vřti marřlo inu vřuzhe diħaiu, řefno Nogo **vzhreuliu**, řleuo pak vkoshuhu JPo 1578, II,28b *so dvolični* [M. Č.]

čevljar (črevlar) -ja sam. m [če:vljar?]; P 1, K 1 (MTh 1603)

— ed. im.: črevlar; ☉

kđor se poklicno ukvarja z izdelovanjem in popravljanjem obutve; **čevljar**: Sutor. *Germ.* Schufter/ Schumacher. *Sclau.* **zhreular** MTh 1603, II,596-597 [M. Č.]

čez' (**čez**, **črez**) prisl. [če:z]; P 124, K 16 (TE 1555, TT 1557, TL 1561, TPs 1566, KPo 1567, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TtM 1595, ZK 1595, MTh 1603)

— č/čr (DB 1578, 29b[=30b]) | ez; ☉

1. izraža:

a) gibanje od enega kraja do drugega, na drugo stran; čez, preko: Taku ie ta dan pred nimi řhel, on [Jakob] pak ie ořtal toifto nuzh per kardelu inu ie vřtal po nozhi .. inu ie řhel vřpreg na tem brodu Iauok .. ie nee vřpreg pelal zhes vodo, de ie **zhres** priřhlu kar ie imel, inu ie le řam ořtal DB 1578, 29b[=30b]; Sakaj Paulus ři je bil naprej vsel mimu Ephesa ře **zhes** pelati, de bi mu nebilu potřeba v'Asij zhas dopèrneřti, sakaj on je hitil, de bi ob Vinkulthih v'Jerusalemi bil DB 1584, III,73a; Vřdignite gori is Iordana dvanajřt kamenou, od tiga mejřta, ker teh Farjau noge .. taku řtoje, inu teifte fabo **zhes** pèrneřsite, de je na tèm Stanu puřtite DB 1584, I,121b; kđar ta mersel Burja piħa, taku voda led pořtane, ker je voda, tu on **zhes** piħa, inu vodi raunu kakòr en Arnosh oblejzhe DB 1584, II,171a; En zhlovik je v'řvoim řhivoti,

kakòr trava: On zvete kakòr en zvejt na puli. Kđar en vejt **zhes** gre, taku nej vezh, inu nesna vezh řvojga mejřta DM 1584, CXI / Inu sđaici Iesuf permora řogrom, de oni řtopio vta zheln, inu de ře pred nim ke **zhes** pelaio, dotle on te ludi puřti od řebe TE 1555, F7a; TVkaj on [Jezus] řtopi uta zheln, inu ře řpet fem **zhes** řprepela inu pride uřue Meiftu TT 1557, 22; Aku ře vam ta Deshela valhe Erbfzhine nezħifta sđy, taku pridite ľeřim **zhes**, v'to Deshelo, katero GOSPVD ima DB 1584, I,131a; Kđar povudnja **zhes** tezhze, taku on [Bog] teijřti en konez řtury: Ampak řvoje řovrašħnike on s'temmò preganja DB 1584, II,119b / Ćristus .. negre vezh na Morye, tamuzh řtoy na kraiu, da nam Ruko poda inu nam **zhes** pomaga, inu vřtihoř vezħniga sđrauya řrepelia JPo 1578, II,25b; Sařtopite vřaj enkrat, de mi Bug krivu deje .. On je moj pot řagradił, de nemorem **zhes** pojti, inu je temmo na mojo řteso pořtavil DB 1584, I,271b; [Ti, ki te řalijo] pravio h'tvoji duřhi: Pèrřogni ře, de **zhes** gremo, inu poloshi tvoj řhèrtab na tla, inu kakòr eno gaffo, de ře bo **zhes** tekalu DB 1584, II,21a; Lety řmo my Ajdie, kir nejřmo .. obene Boshje řlusbhe imejli .. temuzh řmo malikouřki bily, sa tiga volo neifmo vejdili, kaj řmo my, ali kaj bi Bug bil. Satu ře pravi nalħa řejħe en řray odřert plaz, na tej ceifti, na puili, ker ta Hudizħ tja **zhes** tezhze, inu řvoj řprořtor ima, kakor on řozhe TPo 1595, II,131

b) stanje na drugi strani; onkraj, čez: gre gori v'Đebir, is te doline Ahor, inu od pulnozħove řfrane, kir pruti Gilgalu gleda, kir řleshy **zhes** pruti Adumim gori, kir od puldneve řfrane poleg vodé řleshy DB 1584, I,127b / Ionatan, Saulou Syn, [je] řgovuril k'řvojmu hlapzu, kateri je řjegovu oroshje nořřil: Pojdi naj greva tje zhes h'kampiřzħu letih řhiliferjeu, kateru je letam **zhes** DB 1584, I,156a

c) stanje na zgornji strani česa ali premikanje v ta položaj; povrh: Kđar ře vojłka vdigne na pot, taku ima Aaron inu řjegovi řsynuvi notèř pojti .. Inu zhes to Miso tiga gledanja tudi eno gelo Odejo řprořtreti .. inu imajo **zhes** řreřprořtreti eno Karmeshinovo odejo, inu toifto poğèrmiti, s'eno Odejo, od Iasbizhevih kosh DB 1584, I,80b; Ti imalħ en .. Stol te Gnade řturity, is zħiřtiga slata .. Inu řturi dva .. Kerubima is kovaniga slata, na oba kraja Stola te gnade .. Inu ta Kerubima imata řvoje řeruti řprořtirat: ořgoraj **zhes**, inu s'řvojeimi řerutmi Stol te gnade pokriviati DB 1584, I,51a / Raunu taku gredo tudi te řvirine na okrogłih nogah pruti tem řħtirim krajom tiga řvita .. Duh Boshji je snotraj vře goni, raunu ali gvifħnu. Ořgoraj **zhes** je Nebu, kakòr ena Kojnka odeja, inu en Stol notri k'Sedlu, na katerim, Bug, tu je, Ćristus ředy DB 1584, II,58b / Super.

Germ. auff/ vber. *Sclau. naczes. Carint.* gori MTh 1603, II,588 / imamo en Cymper od Buga, eno hysho kir nei frokami fturiena, kir ie vezhna vnebefih. Obtu mi vni tudi vsdihamo, inu shelymo, de bi to nasho hysho, kir ie is nebes **zhēs** obleki[!] TL 1561, 61b; Iudeshy, ty fnedaui Trebushni Suetniki, ker pri Boshy Misy fide .. oni tudi imao Boshyo befedo, ali io fpakuio inu Sfarbo **zhēs** masheio: To nie prauo saftupnoft preurazhaio, inu drugo islago zhes nio delaio JPo 1578, III,20; Kateri pak Poftave prou nefposnajo, ty fo flepy .. Satu ony Mosefu prou pred uzhi nepogledaio, pokrivalu je nym **zhēs** poloshenu, inu je sakritu DB 1584, III,80b

2. izraža večjo, presežno količino ali mero; več, čez. Kada ijm ie Bog dal Otroke alli posle, imao rediti ijh, ūzhiti na Zhaft inu hvalo Bogu .. Inu bodo tukaie obilō **zhēf** dobrih del imeli KPo 1567, LXVIIb; Tiga frebra .. je bilu ftu Centou .. Od vflake glave pul Sikela .. od tēh, kateri fo bily dvajfteti lejt ftari, inu **zhēs** DB 1584, I,60b; Okuli te shesfeure[!], tu je, ob puldne, ali eno vro **zhēs**, je ta trees, inu tu merkenje tiga Solnza prifhlu TPo 1595, II,1 / Kar pak zhes oftane od Tebihou te Vtte, tigaiftiga polovizo imalh puftiti **zhēs** doli višiti, na tej Vtti, na vflaki ftrani en komulz dolgu DB 1584, I,52a / v zvezi **čez zadosti** Satu bi bil le ta edini fhpruh **zhēs** sadofiti h'timu, de bi fe my mogli Boshje vole vuzhiti TPo 1595, III,150 *popolnoma dovolj*; Copiosē. *Ger.* vberflüssiglich/ reichlich/ gnugsfamlich. *Sclav.* obilnu, **zhēs** šadofiti MTh 1603, I,350 / v zvezi **vse čez** Nu je pak Bug porozhil, Ajde vse **zhēs** kārthovati, s'katerim on tudi te mlade Otroke sapopade, kir fo tudi Ajdie ZK 1595, 153 *brez omejitve, vsepovprek*

3. izraža čas, v katerem se kaj dogaja; tekom: Sakaj jeft tebi prifeshem pēr GOSPDVDV: Aku ti vunkaj negreft, de leto nuzh **zhēs**, en Mosh nebo pēr tebi oftal DB 1584, I,178b; po tuji prevodni predlogi Denn ich schwerer dir bey dem HERRN/ Wirstu nicht er aus gehen/ Es wird kei Man an dir bleiben diese nacht **vber** LB 1545, 606-607 [M. Č.]

čez² povdk. [ˈče:z]; P 11, K 5 (DB 1578, DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595)

– čez; (M)

1. navadno v zvezi **biti čez izraža:**

a) nahajanje na istem kraju; ostajati, preostajati: Reftat, je **zhēs**, je vezh, je prebilu BH 1584, S49; *Deutfch.* Vberig. *Latinē.* reliquus. *Windifch.* **zhēs**, prebyl. *Italicē.* il restante, il remanente MD 1592, Q4b / Antiohus .. je vsel tiga mlajfhiga Synu pred fe, kateri je fhe **zhēs** bil, inu ga je opominal s'dobrimi besfedami, inu je njemu oblublil s'eno priflego, kadar bi on hotil od fvoje Ozhine Poftave odftopiti DB 1584, II,199a; potehmal, kadar je Bethlehem

Davidovu Meiftu bilu, fe dobru more verovat, kar je od teifte shlahte prebivalu ali **zhēs** bilu, de fe je tjakaj dershalu, inu tam iftu okuli fvoje prebivalifzhe imejlu TPo 1595, III,36

b) časovni odmik; miniti: Aku ie pak mallu leit **zhēs** do leita tiga Trobentina, taku ima tudi po timiftim negouo rishituo fpet dati DB 1578, 109a

2. izraža tistega/tisto, ki ostane poleg že obstoječega, pričakovanega: Kar pak govorige, tu bodi: Ia, ja. Ne, ne, Kar je pak **zhēs**, tu je od hudiga DB 1584, III,5a [M. Č.]

čez³ (čez, čaz, črez) predl. s tož. [čez, pred navezno obilko osebnega zaimka ˈče:z[?]]; P približno 7000, K 46

(TC 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, TL 1567, TP 1567, TPo 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, TPo 1579, DC 1579, BTa 1580, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TIm 1595, TIC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– č/c[!]/čr (BH 1584, 162) | e/a/é (DB 1584)/ee (TT 1581-82, I,372)/ë (BH 1584, 161) | z; (M)

Deutfch. Vber. *Latinē.* super. *Windifch.* **zhēs**.

Italicē. supra, sū MD 1592, Q4a

1. za izražanje usmerjenosti ali gibanja na drugo stran:

a) po površini; čez: [Farizeji] fo .. vzhili: Slasti, da fe Vfoboto nima poiti **zhēs** Nyue ali Traunike, da fe Shito ter fyanie inu Traua nepotari JPo 1578, II,168b; on ima pred tim Folkom **zhēs** Jordan poiti DB 1578, 151b; Inu kadar fo ty ludi bili **zhēs** tu erdezhe Morie prishli DC 1579, A2a; TRANS, **zhēs**, vel **zhēs**, ut: **zhēs** morje trans mare BH 1584, 162; ona je knogom fhla **zhēs** te hribe TPo 1595, III,139; Potle on **zhēs** en potok gre TIC 1595, CLXXIII / Ta kerft oli tu pogrofene tudi pomeni/ de ti karfzheniki morao na tim fueidtu dofti terpeti/ morao **zhēs** globoke vode vlezhi TC 1550, 65(41a) / te Gorre .. Ti fi nim en krai poftauil, **zhēs** kateri oni ne gredo .. de bi to Semlo pokrille TPo 1566, 187a / Tozha poide **zhēs** vfo Egiptersko deshelo, **zhēs** Zhloueike, inu **zhēs** Shiuno DB 1578, 56a

b) nad čim; čez: SAKAJ ftabo morem jeft vojfke resbiti, Inu s'moim Bogum **zhēs** syd fkozhtiti DB 1584, I,283b; ta Zaheus nei le maihin, temuzh letu ie tudi veliku folka .. Sakai on nemore **zhēs** te ludy viditi TPo 1595, III,175

c) povprek po čem; prek: ta femla kir ta desh pye, kir **zhēs** no zheftu pride TT 1577, 37; Goſpod ie puftil pafti **zhēs** Sodomo inu Gomorro shueplo inu ogain od Nebes JPo 1578, I,11a; kot slovnični zgled PER, **zhēs**, Accusativo conſtruitur. **zhēs** morje, per mare BH 1584, 161

2. za izražanje usmerjenosti ali gibanja povrh česa; čez: Ty Moshie pag, kir fo Iefufa dershali .. fo nega **zhēs** uuzhi pokrili bily TT 1557, 245;

Zhes leto Odeio imash sturiti eno Odeio is erdezkhaitih Ounouih Kosh DB 1578, 71b; Moifes, kir ie enu pokriualu **zheß** fuie oblizhie poftauli TT 1581-82, II,118 / lete beßfede .. imash **zhes**

Podboje tvoje hiße piffati, inu na tvoja vrata DB 1584, I,104b na *podboje*

// **za izražanje usmerjenosti dejanja na koga; danes s predlogom** na: Inu on nei mogel tukai obeniga Della sturiti, temuzh ie **zhes** malu bolnikou polushil te roke, inu osdrauil TT 1557, 112; Bog pufti fuoie Salnce isaiti inu

fuetiti **zhes** Dobre inu Hude JPo 1578, II,165; Tako hozhu moi fard **zhes** vas prefut, inu vas kashtigati JPo 1578, II,166; istegni tuoio Roko vun **zhes** nas, inu pokry nas vletei Nozhi stuoio dobruto TKM 1579, 16b / Iosef .. ie nih Ozhetu prauil, kadar ie kei en hud glas **zhes** nee bil DB 1578, 34a o *njih*; ozhitim lasham mojih suparnikou **zhes** mene neverujo ZK 1595, 20

3. za izražanje položaja na zgornji strani česa, ne da bi obstajal neposreden stik; nad: Inu vfi Starilhi .. imajo .. fvoje roke vmyti **zhes** to Iunizo, kateri je v'ti dolini vrat odfekan DB 1584, I,111a; kot slovnični zgled SVPRA .. Saepo etiam, **zhes**, fignificat .. **zhes** glavo, fupra caput BH 1584, 161

// **za izražanje območja, na katero kaže gib roke pri obredih; nad:** Stegni tvojo roko s'tvojo Palizo **zhes** Potoke in zhes Réke, inu zhes Iesera .. Inu Aaron je stegnil fvojo roko **zhes** te Vodé v'Egypti DB 1584, I,38b

4. za izražanje preseganja česa; nad: Obtui ieft lubim tuie Sapuuidi, **Zhes** slatu inu **zhes** zhistu slatu TP_s 1566, 223b; Mammon fe rezhe Bogatftuo .. Katero Zhlouik vkup fprauala, sbira inu kenimu Shazu hrani, **zhes** v'fagdanno potrebo ali potrato JPo 1578, II,157; Gofpud Nebeski Ozha, ti fi v'fai le en sveifti Bug, inu nepuflish nikoger **zhes** negovo muzh iskushovati, temuzh sturish, de ta iskushnava taku en konez sadobi TKM 1579, 128a preko *njegovih sposobnosti*

// **za izražanje višje stopnje po položaju, pomembnosti; nad:** Ta Mlashi nei **zhes** fuiga Moiftra, ne ta hlapez **zhes** fuiga Gofpudi TT 1557, 27; De fo tu Menihftuu, take Clostherske Oblube, **zhes** to Martro inu **zhes** tu Saslushene Cristufeuu ftauli TAR 1562, 85b; dofti brunnih vuzzenih inu fuetih Shcofou .. fo hoteli vishi **zhes** druge Shcoffe biti TL 1567, 42a; Diuizo Mario, Papeshniki .. **zhes** Iesufa ftauiu TC 1575, 49a; Pomagai de my tebi Bug timu nervilfokeishimu **zhes** vfe rizhy .. pokorni bodemo TKM 1579, 100b; On néma fvoje ferce povsdigniti **zhes** fvoje brate DB 1584, I,109b; On je Rihtar **zhes** Rihtarje DC 1584, CLXXXVII[=CLXXXVI] / da fe ima poftaua nagnuti inu obernuti po potribi te Liubesni, katera vfe Boshye sapouedi premaga inu **zhes** nie hodi JPo 1578, II,170 je *močnejša* / nevelajo tudi **zhes** inu supar lete Boshje Buqve .. ni

zhlovezhka modruft .. ni zhlovezhke Poflave DB 1584, I,alb; kadar on [Bog] govori, taku je enu snamejnje, de nafha pamet nikar v'fuga nevej ni saftopi, inu de je Boshja beßfeda **zhes** inu supar v'fo pamet TPo 1595, I,150

// **za izražanje višje stopnje po kaki lastnosti; nad:** Sakai ta Gofpud .. ie großfouiten **zhes** vfe Bogueu TP_s 1566, 175a; Kadar en Mogoch Arman fvoi dvor alli grad varuie .. Kadar pak en mogochifhi **zhes** negua pride, inu ga omore KPo 1567, CXXI-CXXIB; Obena kunsht nei **zhes** shensko kunsht DJ 1575, 105; Tulikain ie on bulshi **zhes** te Angele ratal, kuliku ie on enu vishe Ime, mumu nee erbal TT 1577, 11; Enimu saniker-nimu Zhloveku puide kakor on rouna: Ampak en brumni bo **zhes** nega DPr 1580, 25b bo *ravnal bolje, bolj modro*; Inu kadar je téh Medianiterjeu roka premozhna bila **zhes** Israela, fo fi Israelfki otroci sturili Iame inu Dupla DB 1584, I,136a; [Bog ne potrebuje namestnika] kir fe povsdiguje **zhes** vfe tu, kar fe Bug .. imenuje .. inu fe sa Buga vunkaj daje DB 1584, I,cIIIb; fo ony ta Mashni offer **zhes** vfe druge rizhi hualili TtPre 1588, 70

// v zvezi **čez vse za izražanje najvišje stopnje; nadvse:** Ali Adam ie zhalzhen **zhes** vfe kar ie shiuu DJ 1575, 218; **Zhes** vfe pak fo nefrezhni ty, kateri fe tako vgrehe sateku JPo 1578, II,103; **Zhes** vfe nefmo te lubili TrC 1595, CCCCIII / ekspr., v zvezi (biti) **kaj čez kaj O** flepota **zhes** flepoto JPo 1578, II,10 *največja slepota*; Cicero je bil **zhes** vfe beßfednike beßfedhik[!] BH 1584, 54; Nejlji onu pak enu zhudu, **zhes** v'fa zhudeßa TPo 1595, III,150

// v zvezi **čez maso/mero/moč/silo za izražanje prevelike količine, mere; preveč, čezmerno:** inu fo fe **zhes** mafu sazhudili JPo 1578, II,140; S. Lukesh na 14. Pishe .. Da nijedan teh pouablienih Mosh, nebude pokußsil niegoue [kraljeve] Vezherye. Ali fe leti siedno famo befedo ni fo isgouaryali: Tamuzh le prece nemaraio, tepo, inu sashpotuiozh Vbiaio te Hlapce. Leto ie preuezh inu **zhes** fylo. Tiga Bog nei dlje mogal terpeti JPo 1578, II,184b; fimo **zhes** mafso inu **zhes** nafho muzh tefhku oblesheni bily DB 1584, III,96b; My fe pak ^a**zhes** mero nehvalimo <^a**zhes** mero tu je, my fe nezhamo prevezh hvaliti> DB 1584, III,100a; *Deutfch.* Vber die maß. *Latinè.* fupra modum. *Windifch.* **zhes** fylo, *prévezh. Italicè.* oltra modo, fuor di mifura, eccessivamente, smode ratamente MD 1592, Q4b; kateri fo .. **zhes** v'fo mafso veliku sturili inu preterpejli TPo 1595, I,23

// **za izražanje dodajanja, stopnjevanja; vrh, poleg:** kakouo fahualo mi moremo dati Bogu fa vas? **zhes** tu vfe vefelife, kir fe vefelimo fa vasho volo TL 1567, 46b; Spomenife Syn, da fi prijel tuoie dobro vtuoiem Shyuotu Inu rauno tako Lasarus to hudo .. Inu **zhes** vfe to, ie mei nami inu vami velika prepap vtueriena JPo 1578, II,88; Od krisha inu Terplenja

Karfzhanke Cerqve. **ZHes** letu prizhuje letu fvetu Boshje pifmu, de je Karfzhanka Cerkou .. vřimu shlaht těrplenju podvřshena DB 1584, I,eIva *poleg tega, vřh tega*; je Bug nam vus dolg odpuřtil, inu **zhes** letu fhe řvojga Synu vlašf fheinkal TPo 1595, III,165; veliki Gofpudje inu Velaki .. oftru řapovedujo, de bi fe v'nyh Deshelah, otrokom v'Shulah, inu řize obeniga drusiga Katechifmula, tamuzh teh řesuitarjou, Sakramentirarjou, ali kej tacih, Katechifmou, kir Luthrovimu cillu pruti řtoje, imeli naprej klařti inu vuzhiti. **Zhes** letu puřtė nyh dořti te nebelke buquice D. Luthra Katechifmus řeshati ZK 1595, 9

5. za izražanje řasa:

a) po katerem se kaj řgodi; řez: ie .. na Trety dan uřtal od řmerti, potle **zhes** 40. dni řpet řhal unebefřa TT 1557, *IIIa; INu **zhes** dvej řejti fe je Pharaonu řajnalu, de je řtal pěr eni vodi DB 1584, I,26b; **ZHes** dolg řhas potle je Egyptouřki Krajl vmerl DB 1584, I,35a; **Zhes** dolgu řhařfa pak je GOSPVD rekāl k'meni DB 1584, II,33b; PErğudilu fe je pak **zhes** nekuliku dny .. de je řimfon řvojo řsheno obifkal DB 1584, I,142a; Obrejsan ři na ofmi dan, **zhes** řheřt Nedel ři ofřrovan TřC 1595, CXLVII / Lete řheřt Vre, dade vřelei **zhes** řhtyri řeita en dan vezh TKo 1557, e2b / ENA Dragina pak ie vřtala vřesheli, **zhes** to peruo dragino, katera ie bila Vabrahamouim řhařřu DB 1578, 22b *po řrvi*

b) v katerem se kaj řgodi; řez, preko: Kei ozhmo my .. **zhes** Leto ofřati .. řuleb pak po řimi vmarřlote JPo 1578, II,159; Sakaj ta GOSPOD-NI oblak je **zhes** dan bil na řem řprebivaliřzhi, **zhes** nuzh pak je on bil ognen, pred ozhima vře řraelķke řiřhe, kakōr dolgu řo ony řodili DB 1584, I,62a / v zvezi **řez dan** Diu. *Germ.* des tags/ bei tag/ am tag/ vnder tags. *Sclav.* **zhes** dan, podnevı Mřh 1603, I,439 *podnevı* / v zvezi **řez noř** řhes dan fe Kuge neboyřh, **zhes** nuzh řhliše neuftrařhiřh TřC 1595, CCCXXVIII *ponoči*

6. za izražanje nejevolve, nesoglasja, naspro-tovanja; proti, zoper: Prerokou, kateri nou vuk **zhes** ta řtari řravi vuk vuzhė .. řupěr to řtaro potěrjeno Vero predigujo DB 1584, I,110a; CONTRA, id est, **zhes** .. ut **zhes** Buga, contra Deum BH 1584, 160; Punt, **zhes** gořpofřzhino, a, Seditio, Auffrthur wider die Oberkeit BH 1584, 52; Inu koker řo fe vkupe **zhes** řoanneřa řvetovali, fe je tu nih řvetovanje nad řoanneřom dokon-jalu TPo 1595, III,95; vři ti vřiřhi řo **zhes** řesuřa bili, de bi řkus řalřh řrizhajne ga vřurili TřC 1595, CXCIH; řvit řo **zhes** řnjega řerřhali TřC 1595, CLXXXIII / Aku fe nemu řag is te iřte řhib-kuřti peregodi/ de **zhes** nega uolo inu miřal/vkak velik greh pade TC 1550, 240(128a); de ne řo vezh is tiř Clořtrou řmeili poiti, řemuzh vekoma **zhes** nih lařtno volo řřeshķo vřřio vniř .. morali ofřati TAR 1562, 81a; Lameh ie ta

perui, kateri je **zhes** Boshio Pořtauo duei řsheni vřel DB 1578, 4b; Domus, uxor, liberi inventi invito patre. řiřha, řshena, otroci řo najđeni **zhes** ořzhino vřoljo BH 1584, S14; Sakaj kadar ři ti is te Olike, katera je po naturi řivja bila, prořh ofřėkan, inu ři **zhes** naturo v'dobru řrivu řzejpln ZK 1595, 147

7. za izražanje nadrejenosti:

a) danes praviloma z brezpredlořnim dajalnikom: Ta Gofpud ie .. En velik Krajl **zhes** vře řeshle TPs 1566, 89a; řunazhķe řoshe is vřiga řraeļa .. ie .. pořtauil řhļauam **zhes** ta řolk, nekatero **zhes** řaushent, **zhes** řtu DB 1578, 65a; řolķi řmaio od nee [řare] řriti, inu řraili **zhes** veliku řolkou DB 1578, 13b; řđu je tebe k'vřihimu ali k'řiharřu **zhes** nas pořtaviř? DB 1584, I,34b; Inu en řerd Krajl ima **zhes** řnjė gořpodořati DB 1584, II,7b; řaul .. ga je k'enimu řviudu pořtaviř **zhes** řaushent řosh DB 1584, I,160a / ty řerřheniki .. řmaio .. řrořřiti řoga .. de tudi řhes nee [řurķe in papeřņike], koker **zhes** nas řuetim řđuhm kraluie, nee řegira, pella inu vřřha TP 1567, A4b; GOSPVD, kir **zhes** nas gořpodořejřh, koku je tvoje ime řhařřu DB 1584, I,281b / Naređi muie řtopine po tui řefleđi, ře obena kriuiina **zhes** me ne řořpodořie TPs 1566, 223b; Inu Bug je řturil .. řno vefķho řuzh, de **zhes** řan gořpodořje DB 1584, I,1b *da gořpodořje dnevu* / Inu řjo [řeno] pořtavi ř'eni řořpei řno řnegini **zhes** řnebo inu řemlio KPo 1567, CXVII / řtemu ie ta řyn řhlouesķi tudi **zhes** řoboto řraui řořpōd JPo 1578, II,168 *ni řodvřžen řravidom, ķi vefļajo ob sobotah* / Ei ti dober inu řueiřti řhlepz, ti ři **zhes** řmalu bil řueiřt, řeřt řozho tebe **zhes** ueľiku pořtauil TT 1557, 77

b) danes s predlogom nad s tořilnikom: Bug ie ta perua řhloueka řtuaril po řuim řildu řinn[!] řlihi, inu ie nyu pořtauil **zhes** uře řtuari na řemli TT 1557, *IIa / inu řeřt řem řhalbal muiga Krala, řhes řion, **zhes** to muio řueto goro TPs 1566, 16b

c) danes s predlogom nad z orodnikom: Koker ři ti nemu řal to oblašf **zhes** uře řeřřu TT 1557, 313; řořtal ie řud inu norřhařf, **zhes** nega řma řrag oblašf TPs 1567, 3; Sakaj ti řmařh oblašf **zhes** řeben inu řhes řmėřt DB 1584, II,145a

8. za izražanje vřroķa; nad, řaradi: Inu ie bil řhalořten **zhes** řlipoto nih řerza TT 1557, 101; Ta řriřtuřeu plazh **zhes** řeruřalem, ře nega řelfe **zhes** řazaruřa .. řno řefodeuao .. to veliko řubeřan řořřo TR 1558, R4b; eni dořri řrumni řary inu řenihi, řo řheřtu .. tořřyli, **zhes** ta řreřni řardi řerřramni inu neřhiřti řeben tiř řaryeu řinn[!] řeniřou TAR 1562, 79a; řořpud .. ne ři dořpuřtil řim muim řourasřnikom **zhes** me fe veřřelyti TPs 1566, 57b; **Zhes** kateri nyu [řdama in řeve] řreih fe ie řaku řriřķu Bug řerřerđil DB 1578, **1a; řraeľķi otroci řo **zhes** řvoje řellu vřřiřhivali DB 1584, I,35a / Aku ie pak ta řol

poprei srogmi bodil, inu ie tu negouimu Gofpudu bilu poueidanu, inu on ga nei obaroual, inu vmory **zhes** tuiftu, eniga Mosha .. taku fe ima ta Vol skameinem pofsipati DB 1578, 67b; po tuji prevodni predlogi Jst aber der Ochs vorhin stössig gewesen/ vnd seinem Herrn ists angesagt/ vnd jn nicht verwartet hat/ vnd tödtet **darüber** einen man LB 1545, 161-162

9. za izražanje posrednika, načina ali sredstva; po: Inu tudi ufi Aydie, **zhes** katere ie tu muie Ime klizanu, prau i ta Gofpud, kateri letu ufe sturi TT 1557, 382; Mi na te pohleunu inu is ferza klyzhemo, **zhes** letiga tuiga Slushabnika. N. kir fa ta Dar tuiga S. Kerfta profsi TO 1564, 89b; *Crajnjski*. Ikusi *Slovenski oli Besjzhki*. **zhes** DB 1584, III, d11b / Pole, letukaj fe ti vuzhifh **zhes** takove mifli, katere tebe filnu pobulhajo TPo 1595, III, 200

10. z glagoli premikanja *izraža, da stanje koga prizadeva; danes praviloma s prehodnimi glagoli in brezpredložnim predmetom v tožilniku ali stilistično s predlogom nad in tožilnikom:* inu ye taku ta fimert prefhla **zhes** vfi[!] ludi TC 1550, 78(47b) *vsi ljudje so postali smrtni*; Sakai prideio ty dneui **zhes** te, de tebe inu tuie otroke .. bodo tui fourashniki fteimi shrangami opaflouali TT 1557, 232; Sakai ta bolefan .. mini, kadar ta fimert **zhes** bonika[!] pryde TO 1564, 140a *kadar bolnik umre; velika teshkuft inu nadluga zhes* te pade TO 1564, 154b; ty Smertni ftrahuui fo **zhes** me pali TP5 1566, 101a; Sa katerih rizhy volo, pride ta Serd Boshy, **zhes** te Nepokurne Otroke TL 1567, 39b; Sakai ony fo fmeshlouali vfe shlahk malikouaine, dokler ie mafzhouaine **zhes** ne prishlu DJ 1575, 210; offrujemo, de **zhes** nas nepride Kuga ali Mez h DB 1584, I, 36b; taku vfe lete prekletve **zhes** te prideo, inu tebe sadeneo ZK 1595, 69; Ieft govornim pak od takove pravice pred Bugom, katera pride Ikusi Vero v'Iesufa Christufa, k'vfem inu **zhes** vfe te, kateri verujo ZK 1595, 103; Pole jeft hozhem eno nefrezho **zhes** leta Folk perpelati ZK 1595, 70 / Inu Zupèrniki fo lih taku s'fvoim saklinanjem sturili, inu fo puftili Shabe **zhes** Egyptouftko deshelo priti DB 1584, I, 38b / Inu ui hozhte to kry letiga zhloueka **zhes** nas napelati TT 1557, 346 *nam pripisati odgovornost za njegovo smrt*

// elipt. **izraža opozorilo na pretečo nevarnost:** Natu je Delila vsela nove fhtrike, inu je njega shnymi svesala, inu je djala: Philifterji **zhes** te Simfon DB 1584, I, 143a; po tuji prevodni predlogi Da nam Delila newe stricke vnd band jn damit/ vnd sprach/ Philister **vber** dir Simson LB 1545, 485

11. za izražanje prehanja dejanja:
a) danes praviloma z rodilnikom ali s predlogom do in rodilnikom: kateri fe nashe nadluge anvsame, inu fe **zhes** nasho revo vfmili TPo 1595, III, 137 / taku bo nemu Bug gnadliu **zhes** nega Greih DB 1578, 102b; vy nèmate obeniga

smyrjenja vseti, **zhes** dufho tiga Vbienika DB 1584, I, 100a

b) danes z brezpredložnim dajalnikom: Tedai ie bila sturiena ta beffeda tiga Gofpudi, **zhes** Ioannefa Zahariouiga fynu, uti puszhausi TT 1557, 165; Tedaj je na danafhni dan, Sveti Duh **zhes** nje bil polfan, Kakor filniga vejtra fhum TIC 1595, CCCCXLVI / ta beffeda od Odfpuhanja teh Grehou, le tega famiga perfhono kir fe spoveda, angre, sakaj kadar fe lizer vfem taifta osnani, taku ona **zhes** vfe tjakaj leti ZK 1595, 164 *velja vsem*

c) danes s tožilnikom: Ta Gofpud gleda doli is nebes **zhes** otroke tih ludy TP5 1566, 32b; On fe bo fmiilil **zhes** bofiga inu potrebniga TP5 1566, 129b / Vshe ie Sentencija **zhes** nioga rezhena JPo 1578, II, 47b; inu takoui bodo **zhes** fe eno fodbo preieli TKM 1579, 100a *bodo obsojeni*; de fimo na nashim shiuotu zagali, bili, inu fami **zhes** fe Praudo rekli TT 1581-82, II, 112; Ona je Boshja fhushabniza, kir fe mafzhuje k'fhtrajfingi **zhes** tiga, kateri hudu stury DC 1585, B8a / on ufdigne fuie ozhi **zhes** fuie Iogre, inu prau i TT 1557, 178; Ta Gofpud refueti fuie oblyzhie **zhes** vas, inu vom bodi miloftiu TO 1564, 117a / is ferza shalouati **zhes** Greihe DB 1578, 100a *obzalovati grehe*

12. za izražanje usmerjenosti:

a) dejavnosti delujoče osebe na koga/kaj; danes zlasti z brezpredložnim rodilnikom: Na puli ftrasho delajo, Paftirji **zhes** Kardelu TIC 1595, CLIII; Stvarnik **zhes** vfo Creaturo, Se pufti v'nafho Naturo TIC 1595, CCCCXLIII / Ti zhlovik, la fàm tebe poftavil Vahtaria **zhes** moi Folk Israel KB 1566, D7b; kakou Mosh fe ima kanimu Paftyriu **zhes** te Verne Ouzhice poftauti TL 1567, 76a *za duhovniško službo vernikom*

b) dejanja na koga/kaj; danes z brezpredložnim rodilnikom: fo obudili enu preganene **zhes** Paulufa inu Barnabafa TT 1557, 377; ie bilu uftalu enu veliku preganene **zhes** to Cerkou TT 1557, 354 / Eno obilno islago **zhes** ta Catehifmus .. bote .. imeili TC 1555, A4; Sakai Bug, pravi fveti Cyprian vti islagi **zhes** ta Ozha nash DC 1579, A3a / **PREDEGVVOR ZHES VSE LYSTVVE S. Paula** TT 1560, c1a

c) dejanja, stanja, čustva: ca) danes s predlogom o ali glede in rodilnikom: fimo mi od vas Trofht, **zhes** vfo nasho nadlugo .. priyeli TL 1567, 46b; fem .. vas perpelal vto Deshelo, **zhes** katero fem ieft *moio Roko vsdignil, de io dam Abrahamu <*tu ie perfejal> DB 1578, 52b *glede katere, o kateri sem prisegel; zhes* kar ie on kriuu perfejal, tuiftu vfe ima on cilu pouerniti DB 1578, 89a / bibl., v zvezi **zavezati se čez svojo dušo** Ene Vduve ali Lozhene obluba, zheffer fe ona saveshe **zhes** fvojo dufho, tu ima dèrshanu biti DB 1584, I, 97a *priseže* / DVuim folkom fim ieft is ferza fovrash, **zhes** ta tretji pak fim jeft taku sloban, kakòr ficer **zhes** obeden DB 1584, II, 174a; fo bily nevuili **zhes** nyu TPo 1595, III, 121

/ Sakaj on je rejs prerokovanje **zhes** mene pravil DB 1584, I,258b **cb**) danes z brezpredložnim dajalnikom: **Ve zhes** Ierusalem JPo 1578, II,135 *gorje Jeruzalemu cc*) danes s predlogom *za* in tožilnikom: Letu je butora **zhes** Egypt DB 1584, II,7b; po tuji prevodni predlogi **DJS IST DIE LAST VBER EGYPTEN** LB 1545, 1198 / SVETNIKI. **Zhes** Shlife fo S. Bashtian inu Rohus, zhes Franzhoshe ie Ciriacus TC 1575, 274 / Inu fo ta los vergli **zhes** muio fukno TP_s 1566, 47a **cd**) danes s predlogom *za* in orodnikom: fo dokonani bily ty dnevi tiga plakanja inu shalovanja **zhes** Mosella DB 1584, I,119a [F. P., F. N.]

čezan gl. čez³, on

čezdajati -dajem glag. nedov. [ˈče:zdaˈja:ti -ˈda:jem]; P 6, K 3 (TE 1555, TT 1557, TT 1581-82)

– sed. ed. 3. os.: čezdaje; – del. na -l m. mn.: čezdajali; ◀▶ (M)

1. kdo; komu, kaj **delati, da kaj prehaja k drugemu, navadno v last ali/in upravljanje; dajati, izročati**: fuie Blagu inu celo dobruto nom Criftus skuŕi inu vti pridigi tiga S. Euangelia Shaffuie, dili, ifrozhuie inu nom **zhes daie** fa laftino, inu vely tu iftu vŕem ludem vŕeti inu pryeti fabŕton ŕto Vero TT 1557, h3a

2. kdo; koga_{gd.}, s prisl. določilom kraja **delati, da kdo pride kam z določenim namenom; izročati**: Variteŕŕe pag pred teimi ludmi, Sakai oni uas bodo **zhes daiali** pred nih Rotaushe, inu vas bodo vnih Shulah shibami tar fgaishlami byli TE 1555, E2a *izročati (krajevni) oblasti oz. sodiščem*, podobno tudi TT 1581-82

⊗ gl. čezdati [M. M.]

čezdan¹ -a -o del. [ˈče:zˈda:n -a -o]; P 27, K 10 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TO 1564, TP_s 1566, DPa 1576, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– nedol. obl. m. ed. im.: čezdan; – dv. im.: čezdana; – mn. im.: čezdani; – ž. ed. im.: čezdana; – tož.: čezdano; – mn. im.: čezdane; – s. ed. im.: čezdanu; ◀▶ (M)

1. **ki je dan drugemu, navadno v last ali/in upravljanje; dan, izročen**:

a) v trpniku, (od koga), komu/čemu: Meni fo uŕe rizhi **zhes dane** od muiga Ozheta TT 1557, 198; leta Greh, ie enu pomankane te perue Suetufti inu Prauce, katera ie timu zhloueftuu vtim Stuarienu **zhes dana** inu podilena TT 1557, m4a; Leto oblaŕt hozhem jeŕt tebi vfo datu, inu nyh zhaŕt: Sakaj ona je meni **zhes dana**, inu jeŕt jo dam komar hozhem DB 1584, III,32a

b) kot prilastek: Nega [nevernika] dneu mora malu biti, Inu nega **zhes dano** Oblaŕt mora ne drugi pryeti TP_s 1566, 202a

2. komu **ki je dan komu drugemu (z oblastjo in/ ali močjo) z določenim namenom; izročen, prepuščen**: on [Jezus] bode **zhes dan** tim Aydom, inu bode fashpotouan, inu Fershmaan, inu ŕapluan TT 1557, 228; Kadar bi moie kraŕeftuu od tiga Suita bilu, taku bi mojŕ flushabniki guishnu ŕe sa tu boiouali, de bi ieŕt tim Iudom

nebil **zhes dan** DPa 1576, 22a / Potle .. poklizhe Paulus vkupe te viŕŕe tih Iudou, Inu .. prauŕi .. ieŕt ne fem niŕŕe ŕturil .. Oli ieŕt fem vini is Ierufalema, viet **zhes dan** vte roke tih Rymlanou TT 1581-82, I,611

// čemu (k čemu) **ki dopuŕŕa vpliv česa na kaj;**

prepuščen: inu od unot ŕe prepelata [sv. Pavel in Barnaba] uto Antiohio, od tot ŕta bila **zhes dana** tei gnadi Boshy, hitmu delu, kateru ŕta bila dopernesla TT 1557, 380, podobno tudi TT 1581-82

● – – **biti čezdan smrti biti obsojen na smrt**: Ieŕt shazam pag, de Bug nas, kir fmo ty puŕŕedniŕŕi logri, ie iskafal, koker te kir fo tei ŕmerti **zhes dani**. Sakai mi fmo ŕturiene kanimu ŕeŕŕledanu timu fuitu, inu tim Angelom, inu tim ludem TL 1561, 33a; je Bug zhllovak poŕtal, inu je raunu tu Vbogu Meŕŕu inu Kry na ŕe vŕel, kateru my vbogi zhllovaku na ŕebi imamo, kateri fmo my bily od Hudizha obŕejdeni, inu teŕ smerti, sa grejha volo **zhes dani** TPo 1595, I,36

3. komu **ki je dan komu v last brez plačila; podarjen**: onu [dete] bo ŕdaici .. is tih Prdig[!] inu Catehifma .. veidilu inu ŕpoŕnalu, kakouo veliko inu neifrezheno Miloŕt inu Dobruto, ie nemu od Goŕpudi Boga vtim S. Kerŕtu ŕhenkanu inu **zhes danu** TO 1564, 94b

4. (zavoljo česa) **ki mora umreti zaradi česa pomembnega; žrtvovan**: Criftus ie **zhes dan** fa nashih Grehou volo, inu ie gori obuden fa nashe Prauce volo TR 1558, Ka, podobno tudi TPo 1595

⊗ gl. čezdati

PRIM. čezdati [M. M.]

čezdan² [podnevi] gl. čez³, dan¹

čezdanje (čezdane) -a sam. s [ˈče:zˈda:nje -a];

P 1, K 1 (TA_r 1562)

– s. ed. or.: čezdanem; ▶▶ (M)

kot del besedne zveze **izraža dejanje, s katerim je omogočeno razumevanje česa in prehod v uporabo; izročitev**: Aku pag my ŕteimi nashimi Goŕpudi inu Peryatili .. kir fo te druge Partye, inu kir doŕehmal vti Veri ŕnami ŕe ne fo glihali, vti vishi, po letim potu, ŕteim Pyfomom naprei inu **zheŕdanem**, koker ie Vasha Maieŕteta prou inu modru nom vŕem naprei poŕtaula inu rekla, ŕe ne bomo mogli ŕglihati .. Taku my tukai .. Sapryzhamo, de my na tim ne hozhmo dolŕŕni ne kriui biti TA_r 1562, 25b

⊗ gl. čezdati [M. M.]

čezdati -dam glag. dov. [ˈče:zˈda:ti -ˈda:m, 3. os. mn.

-daˈdo:]; P 55, K 14 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TA_r 1562, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– nedol.: čezdati; – sed. ed. 3. os.: čezda; – mn. 1. os.: čezdamo; – 3. os.: čezda | do/de (TT 1581-82, II,196) \ dado čez; – del. na -l m. ed.: čezdal; – mn.: čezdali; ◀▶ (M)

Deutfch. Vbergeben. *Latinè.* tradere. *Windifch.* ifdati, ifrozhyti, **zhes dati**. *Italicè.* rendere, confeŕnare MD 1592, Q 4b; Trado. *Ger.* geben/

vberantworten/ vbergeben. *Slav.* isdati, **zhedati** MTh 1603, II,640; *Emancipo. Ger.* freyen/ auß feinem Gewalt oder von handen geben.

Slav. **zhedati** MTh 1603, I,468

1. kdo; komu, kaj **narediti, da kaj preide k drugemu, navadno v last ali/in upravljanje; dati, izročiti**: Glih koker en zhlouk kir zhes dashelo vlezhe, poklizhe fuie hlapce, inu nim **zhes da** fuie blagu, Inu on enimu da pet Centou, enimu dua, enimu eden TE 1555, K4b; vse beremo vtih Cronikah, shlishimo inu vidimo od tih Papeshou .. Farieu inu Menihou, tim Ceffary, Krali, Vyudi inu skorai vfi ludie, fo nim noge inu roke kushouali, nih oblasti poduersheni bili, nih blagu inu Gospoftu **zhes dali** inu izrozhili TT 1577, 449; Gosfpud, ti fi meni dva Centa **zhes dal**, pole letu, jeft fim stémaiftima dva druga dobil DB 1584, III,16a / Ta Peruizhni Cristus .. on bo **zhes dal** tu kraleuftu Bogu inu Ozhetu TL 1561, 51b / Cristus ie ta praui Shenin te Cerque .. Inu de koker vřaki řaftopni Shenin lubi fuio Nauesto inu vse kar on ima tu fueiftu řto fuio Nauesto dili inu **zhes da** TR 1558, C4a // kdo; komu, kaj **izraća osebkoivo dopustiteiv, da kdo drug odloća o njem; izročiti se, predati se**: Tu meini ta GOSPVD, kir on leto Prigliho isgovori .. Kateri fe řam povilha, ta bode ponishan, Ali kateri fe řam ponisha, ta bode povilhan. Kakor de bi hotel rezhi: Kadar jeft takove Svetnike najdem, kateri meni snajo vse **zhes dati** inu isrozhiti, zhe main tjlfty od febe dershe, stem vezh jeft nym hozhem dati: kateri pak kaj ima, inu hozhe satu offerten inu vifsokudershan biti, timu jeft hozhem enu sa tem drugim supet vseti, dokler jeft njega hpuffednimu vnemilofiti na dnu tiga pakla pahnem TPo 1595, II,200

// kdo; kaj **narediti, da se kaj lahko uporabi; izročiti**: kadar ie ta vasha Ceffarieua Maieřteta .. řapouedala, De sledni Stan tiga Rayha řufeb .. nega řaftop, maningo inu reslotik vti Veri, vtim Nembshkim inu Latinshim Iefyku, ima vpyřmu pořtauiti, naprei perneřti inu dati .. Natu .. my is pokorřzhine tukai naprei poloshimo inu **zhes damo**, tu Spofnane te nasho Vere, inu tih nashih Famoshtrou Vuke, katere oni is S. Pyřma inu is beřfede Boshye fo dořehmal vtih nashih Deshelah .. vřem ludem nesli TAř 1562, 25a

2. kdo; komu/řemu, koga **narediti, da kdo preide h komu drugemu (z oblastjo in/ali moćjo) z doloćenim namenom; izročiti, prepustiti**: Pole, mi gremo gori Vierufalem, inu ta Syn tiga zhloueka bode isdan tim Viřshimfaryem, inu tim Piřariem, inu oni bodo nega ferdamnali hti řmerti, inu ga bodo **zhes dali** tim Aydom, ty bodo nega řashpotouali inu gaishlali .. inu umurili TT 1557, 130; Inu oni fo merkali na nega [Jezusa], inu fo poslali vunkai Spearie, de bi

fe imeili hyniti, koker de bi brumni bili, de bi mogli nega řapopařti na tei beřfedi, Inu de bi mogli nega **zhes dati** tei Gospolřzhini, inu tei Oblařti tiga deshelskiga Flegarie TT 1557, 235; Sprauifře hitru řtuiem řupernikom, dotle fi shnim na potu, de tebe ta řupernik timu Riřtariu **zhes ne da**, inu ta Riřtar tebe potle **zhedfa** timu hlapřu[!], inu bosh vřeshen vto keiho TT 1581-82, I,16; POTle kadar ie pag bilu odlozhenu, de bi mi imeili vto Lashko deshelo fe pelati, **dado** Pauluřa inu ene druge Ietnike **zhes** enimu Rotmaishtru, řteim Imenom Iuliu, od te Ceffarieue voiske TT 1581-82, I,602

// kdo; koga, s prisl. določilom namena **odločiti, da se s kom kaj řgodi s kaznovolnim namenom; izročiti**: Pilatus pag ie hotel timu Folku řturiti řadořti, iřpuřti nim Barrabařa, inu Ieřuřa tiga **zhes da** gaishlali, inu de fe Crysha TT 1557, 149 // kdo; řemu, koga **dopustiti, da kaj drugega odloća o řem, vřliva na kaj; prepustiti**: Inu Pilatus ie perřodil, de bi fe řturilo, kar fo oni pegerouali, inu iřpuřti nim tiga, kateri ie bil řa volo punta inu vboye vto Iezho pořtaulen .. Ieřuřa ie pag **zhes dal** nih voli TT 1581-82, I,348, podobno tudi DPa 1576

● — — **čezdati koga řmrti obsoditi koga na řmrt**: Tjakaj je s'nami vbosimi zhlověki vřemi priřhlu, de sa nashih greihou volo, ta Pořtava Boshja, en taku tard offer urtel zhes nas rezhe, inu nas tej řmrti **zhes da** TPo 1595, II,277

3. ekspr., kdo; koga (v kaj) **narediti, povzročiti, da kdo pride v doloćeno stanje; pahñiti**: Te iřte hozhe tudi Christus vunkai gnati is Karřzhanske gmaine, ter nyh hozhe **zhes dati** viedno řpazheno pamet, vtakouo duřheuno řlipoto, inu okornořt řarza JPo 1578, II,203b

4. kdo; koga, s prisl. določilom vzroka **sporočiti nasprotniku, sovražniku kaj obremenilnega za koga z namenom řkodovati mu; izdati**: Sakai on ie dobru ueidel, de te Viřshifary fo bili nega [Jezusa] ie nida **zhes dali** TT 1557, 149

5. kdo; koga **ne preprečiti, ne ubraniti, da kdo kaj dela, da se kaj řgodi; dopustiti**: Bug pag ta fe ie bil obernil, inu ie nee **zhes dal**, de fo Slushili tei nebeski uoiski, koker ie piřřanu utih buquah tih Prerokou TT 1557, 353 *je dopustil, da so po bořje řastili zvezde*

č po nem., prim. übergeben

PRIM. čezdan¹ [M. M.]

čezdiřputirati -am glag. dov. [čezdiřpu'ti:rati -am];

P 1, K 1 (TL 1561)

— sed. mn. 3. os.: čezdiřputirajo; ♣ ☹

kdo; koga **premagati koga v izmenjevanju mnenj o kaki pomembnejři stvari, navadno v razgovoru, na viřji intelektualni ravni**: Praui Pridigary fo pohleuni nih beřfede nisku/ po kmetishku/ pelaio/ Oli vse shlahť ludi koker kuli modre/ **zheshdiřputirairo**/ premogo inu preguoure TL 1561, 68a

č po nem., prim. überdisputieren [M. M.]

čezgledati -am glag. nedov. [ˈče:zˈgle:dati]; P 1, K 1

(*P 1563)

– nedol.: gledati čez; ◀▶ ④

negotovo, kdo; koga_{mu} **nadžorovati koga, paziti na koga**: Bug ie is nebes pogledal, Na fuoie kerszhenike :/: **Gledati** nie **zhes** fe ie vdal, Zhe bi neshel otroke, Kir bife vshe poprauil, Po befedi boshie diali .. nihzhe ni bil na sledu prau *P 1563, 184
 ④ po nem., prim. übersehen [M. M.]

čeziti -grem glag. nedov. in dov. [ˈče:zˈi:ti -ˈgre:m]; P 8, K 5 (KPo 1567, DJ 1575, DPr 1580, DB 1584, TPo 1595)

– sed. ed. 3. os.: čezgr | e/é/es[!] (DB 1584, II,109b); – del. na -l ž. mn.: čezsle; ◀▶ ④

1. kaj **tekoč čez rob se pojavljati/pojaviti na razmeroma veliki površini; razlivati se, razliti se, poplavljati, poplaviti**: GOSPVD .. je rekál: Kadar ta folk ferrahta to Vodo v'Siloi, katera tihu tezhe, inu fe trofta Rezina, inu Remalieviga fynu, Pole, taku bo GOSPVD zhes nje puftil priti mozhne inu mnoge vodé te Reke .. de pojdejo zhes vfe nyh potoke, inu zhes vfe nyh brege, inu bodo predérle v'Iudo, inu fe bodo reslyle, inu **zhes fhe**, de bodo notér do gárla dofegle DB 1584, II,4a; Poflava, katero je Moses Iacobovi hifhi, kakòr en fhaz porozhil .. Is katere je modruft tekla .. kakòr tá voda Tygris, kadar ob fplomladi **zhes gre**

DB 1584, II,163a

2. kaj; (od česa), komu **izraža, da se vsebina česa zaradi prenapoljenosti razliiva čez rob**: Taku bodo tvoj Skedni napolnjeni, inu tvoie Preshe od Moshta **zhes shle** DPr 1580, 4b; Sesite s'ferpom, sakaj Shetou je sréla, pojdite fem doli, sakaj prelha je polna, inu prelha **zhes gres**!, Sakaj nyh hudoba je velika DB 1584, II,109b;

● – Kakor hitru vy valhiga supernika vglodate, ali na njega fmiľlíte, taku vam ta fholzh **zhes gré**, inu miľlíte, On ie meni tu inu tu sturil TPo 1595, II,149 *začutite (veliko) jezo, se (močno) razjezite*

3. kaj; na koga **izraža, da je kaj namenjeno komu; veljati**: Obto kada Christuf pravi: Dofti ie poklicanih, taku on saftou inu govori od te ũnatie predige, katera **zhes gre** na vfe kateri ijo poplufhaio KPo 1567, XCIII

④ po nem., prim. übergehen [M. M.]

čezizdati -dam glag. dov. [ˈče:zizˈda:ti]; P 2, K 2

(*P 1563, TfC 1595)

– nedol.: čezizdati; ◀▶ ④

kdo; koga **narediti, da pride kdo pride kam z določenim namenom; izročiti**: Koker Iefus nei hotl zaihne deilatí, nefai ga poshle Vbeilem guanti, shputom pred Pilatusha tega ie fpet periel, hotl ga fpuftit ter Barraba vmoriti, oli skoffi inu Iudie ti fo filnu vpili vfi, moral tem sholneriem ga **zhes ifdati** *P 1563, 122-123, podobno tudi TfC 1595

④ po nem., prim. übergeben [M. M.]

čezjemati -jemljem glag. nedov. [ˈče:zjeˈma:ti -ˈje:mljem]; P 5, K 5 (TE 1555, TT 1557, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82)

– sed. mn. 3. os.: čezjemlo; – del. na -l ž. ed.: čezjemala; ◀▶ ④

1. kdo **postajati večji po številu, moči; naraščati, povečevati se**: Koker kuli ty Anticrishti **zhesiemlo**, taku vini pod nimi vfelei, fe praui Pridigary naido TT 1577, 254

2. kaj **dosegati višjo stopnjo glede na intenzivnost, obseg; naraščati**: Inu latu kir ta kriuína bode **zhes iemala**, bode ta lubefan vnih dofti omerfouala TE 1555, K1a, podobno tudi JPo 1578, TT 1581-82
 ④ po nem., prim. überhand nehmen [M. M.]

čezjutrišnji -a -e prid. [čezˈju:trišnji]; P 1, K 1 (MD 1592)

– m. ed. im.: čezjutrišvi[!]; ▶ ④

ki se nanaša na drugi dan po današnjem dnevu; pojutrišnji: *Deutfch.* Vbermorgen. *Latinè.* perendie. *Windifch.* ta drugi dan, **zhesjutrišhvidan**!. *Italicè.* pašato duman, posdomane, doppodimane MD 1592, Q5a [M. M.]

čezjutrišvidan gl. čezjutrišnji, dan¹**čezjutrivi** -a -o prid. [čezˈju:trivi]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– m. ed. im.: čezjutrivi; ◀▶ ④

ki se nanaša na drugi dan po današnjem dnevu; pojutrišnji: Perendie. *Germ.* vbermorgen. *Sclau.* ta drugi dan, **zhes jutrivi** dan MTh 1603, II,240 [M. M.]

čezohraniti -im glag. dov. [ˈče:zoˈhra:niti -im]; P 4, K 4 (DJ 1575, DB 1584, DM 1584, TfM 1595)

– sed. mn. 3. os.: čezohranio; – del. na -l m. ed.: čezohranil; ◀▶ ④

1. kdo; komu, kaj **narediti, da kaj ne preneha biti, obstajati; ohraniti**: Ali GOSPVD .. nej savergel feme, tígá, kir ga je lubil: temuzh je fhe nekuliku **zhes ohranil**, Iacobovimu folku, inu en korenez od Davida DB 1584, II,172b, podobno tudi DJ 1575

2. kaj; česa **s tem, da se ne porabi, narediti, da kaj ostane na razpolago; prihraniti**: Tvoje rane, GOSPVD Crite, fe polne gnade inu milofti, dajo veliku gnade od febe, inu gnade fhe **zhes ohranio** DM 1584, LXV, podobno tudi TfM 1595
 ④ po nem., prim. überbehalten [M. M.]

čezostajati -am glag. nedov. [ˈče:zoˈsta:jati -am]; P 1, K 1 (DB 1584)

– sed. mn. 3. os.: čezostajajo; ◀▶ ④

kaj **biti še neporabljen, nevšet; ostajati**: Letu vfe vkup stury, fhtrifitu, try inu ofsemdeľlet lejt .. De fe pak letu s'nekaterimi nerajma sa téh pet lejt volo, kir **zhes oftajajo**, tu nas néma niľhtér motiti DB 1584, II,88a[=87a]

④ gl. čezostati [M. M.]

čezostati (čezostati, čriezostati) -stanem

glag. dov. [ˈče:zoˈsta:ti -ˈsta:nem]; P 111, K 14

(TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TO 1564, TPo 1566, KPo 1567, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, TfPre 1588, MD 1592, TPo 1595)

– nedol.: čez/čriez (MTh 1603, II,422) | ostati; – sed. ed.
 3. os.: čezost | a/á | ne; – mn. 1. os.: čezostanemo; – 2. os.:
 čezostanete; – 3. os.: čezostan | eo/ejo/o; – del. na -l m. ed.:
 čezostal \ ostal čez; – mn.: čezostali; – ž. ed.: čezostala; – mn.:
 čezostale; – s. ed.: čezostal | u/o (JPo 1578, II,53b); ◀▶ Ⓜ
Deutfch. Vberig fein. *Latinè.* reftare. *Windifch.*
 prebyti, **zhes oftati**. *Italicè.* reftare MD 1592, Q4b;
 Refto. *Germ.* vberig oder vberentzig feyn/
 vberbleiben. *Slav.* prebyti. *Carint.* **zhries**
oftati MTh 1603, II,422

1. kaj; komu/čemu **biti še neporabljen, nerazdeljen; ostati, preostati:** Inu fo ieili vfi inu fo ftyi bili, Inu fo vsdignili kar ie **zhes oftalu** od koffou, duanaifit pelnih korb TE 1555, F7a; Poberite te kofcizhe kijr fo oftali, da kai ne pogine, inu fo pobrali inu napolnili dvanaifit koneftar kofcov, od tih pet iezhmenovih hlebov, kijr fo bili **zhes oftali**, tim kijr fo iedli KPo 1567, cxxiii; Tedaj je Alfa vsel vfe Srebru inu slatu, kateru je bilu **zhes oftalu**, v'fhazi Hifhe tiga GOSPVA .. inu je tuiftu v'roke dal fvoim Hlapzem DB 1584, I,195a; jelt hozhem jutri puftiti Kobilice priti v'tvojo Deshelo, inu one bodo Semlo pokrile, de fe nebo Semla vidila, inu bodo fñedle, kar je vam **zhes oftalu**, inu kar je vam pužhenu od tozhe DB 1584, I,40b; Aku fo lih le fedem kruhi tukaj, inu enu mallu ribiz, taku ony v'faj taku dobru vun s'dado, de fhtiri taushent mosh pres shen inu otruk .. na tem sadofiti imajo, inu fhe fedem korb polnih drobtin prebodo ali **zhes oftano** TPo 1595, II,170

2. kaj; (od česa, čemu) **s tem, da se ne porabi, nare-diti, da kaj ostane na razpolago; prihraniti:** Naj ona tudi mej Snopjem pobira .. Puftite tudi od kupa **zhes oftati**, inu puftite leshati, de je ona pobere DB 1584, I,148a / *Crajnfski.* Paperkováti *Corofhki.* grosdóvje brati, kër bandivi **zhes oftane** *Slovenski, Besjashki.* Repikováti *Hervazki, Dalmatinfski, Iftrianfski, Crajfski.* poletkováti DB 1584, III,CcVib kar je prihranjeno po trgatvi

3. kdo/kaj **izraža, da kdo/kaj ne preneha biti, obstajati; ohraniti se:** Inu kateri **zhes oftane** v'Zioni, inu prëbode v'Ierusalemi, ta bo Svet imenovan, en v'fakoteri kateri je v'Ierusalemi mej te shive sapifan DB 1584, II,2b; Vsamimo te pet Kojne, kateri fo oftali v'Méfti (pole, ty fo notri **zhes oftali** od vfe mnoshize v'Israeli, katera je v'fa tjakaj) tejtfe my pošhlimo inu ogledajmo DB 1584, I,207a / Ieft fem febi ohranil fedem taushent Mosh, kateri ne fo fuih kolen poklunili pred teim Baalom, Glih taku per tim fadashnim zhafu, fo **zhes oftali** eni oftanki po tim isuolenem te gnade TT 1560, 18b / Ta Suet, Hudizh, Pakal inn[!] Smart, fo pobijeni inu na Tleh leshe. Nebefa, Prauiza inu Leban, imαιο to premaganie, vezh nei **zhes oftallo**, Kakor Pefan tiga obladania .. Iesus ta ie od Martuih v'fal JPo 1578, II,53b

// kdo; komu, s kom **ostati živ dlje od zakonca oz. družinskega člana/članov in se zaradi tega znajti v posebnem položaju, stanju; preživeti:** Inu EliMelech, te Naeme Mosh, je vmèrl. Inu ona je **zhes oftala** s'fvojema dvéma Synma .. Inu kadar fo ony ondukaj prebivali, okuli deffet lejt, fta onadva óba vmèrta .. de je ta Shena **zhes oftala**, obeim Synom inu fvojmu Moshu DB 1584, I,147a; po tuji prevodni predlogi Vnd EliMelech der Naemi man starb/ Vnd sie **bleib vberig** mit jren zween Sönen .. Vnd da si daselbs gewonet hatten/ bey zehen jar/ storben sie alle beide .. das das Weib **vberbleib** beiden Sönen vnd jrem Man LB 1545, 499

// kdo **ostati živ; preživeti:** Inu ti mertui Vcriftufu bodo ner poprei goriuftaieili, potle mi kir fmo shiui inu **zhes oftanemo**, bomo shnimi red makneni utih oblakih, htimu Gofpudi pruti ute Luffte. Inu bomo taku v'felei per tim Gofpudi TR 1558, K2b, podobno tudi TO 1564

4. kdo/kaj; pred čim **ostati živ kljub negativnim okoliščinam; preživeti:** Inu te Vode fo nih Subpernike pokrylle, De nei edan is nih **zhes oftal** TPo 1566, 194a; Is Iacoba bo ta prišhál, kir bo gospodoval, inu pomuril, kar **zhes oftane** od téh Méfti DB 1584, I,93b *preživele iz mest;* Inu GOSPVD je obèrnil en filnu mozhan Vejter od Sonzhniga sahada, inu je vsdignil te Kobilize, inu je nje vèrgèl v'erdezhe Morje, de nej ena nikar **zhes oftala** po v'fèh krayh v'Egypti DB 1584, I,41b; GOSPVD je k'nym djál, de imajo fmèrti vmèrti v'ti pužhavi, inu nej obedn **zhes oftal**, kakòr le Kaleb DB 1584, I,95a; Kakor fe na tem Krajlu Saulu vidi .. taku je Bug to cejlo fshlahto iftrebil, de nej eden **zhes oftal** TPo 1595, III,135 / Ali jelt hozhem od nyh nekuliku malu puftiti **zhes oftati** pred Mezhom, Lakoto inu Kugo, de bodo nyh gnufnobe pravili, mej témi Ajdi DB 1584, II,64b *da preživijo vojno, lakoto in kugo*
 & po nem., prim. überbleiben [M. M.]

čezpojti –pojdem glag. dov. [ˈče:z'po:jti -'po:jdem]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– prih. ed. 3. os.: čezpojde; ◀▶ Ⓜ

kaj; (od česa), komu **izraža, da se vsebina česa zaradi prenapolnjenosti razliva čez rob:**

● – Tedaj f'uprou fe more v'erzi en Duh od takiga Terplenja pozhutiti, de fe tebi nikar le kakor v'eni Papefki pridigi, ozhy prelio, tu ferce pak oftane cillu fuhu, Temuzh ferze tebi **zhes pojde**, nerpopej od Shalofiti .. Potle tudi od v'felja TPo 1595, I,213 *boš začutil .. močno žalost .. veselje*

& po nem., prim. übergehen [M. M.]

čezpomagati –am glag. nedov. [ˈče:z'poma'ga:ti/'če:z'po'ma:gati -am[?]]; P 2, K 2 (DJ 1575, DB 1584)

– sed. mn. 3. os.: čezpomagajo; ◀▶ Ⓜ

kdo; komu **delati, prizadevati si, da kdo pride iz**

neugodnega položaja; pomagati: Kadar en bogat nej prou sturil, taku je nyh veliku, kir mu **zhes pomagajo:** kadar fe kej s'befedno sarezhze, taku fe mu mora prou puftiti DB 1584, II,158b, podobno tudi DJ 1575

☞ po nem., prim. überhelfen [M. M.]

čezprebiti -bijem glag. dov. [ˈče:zpreˈbi:ti]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– nedol.: čezprebiti; ◀▶ Ⓜ

kaj **biti še neporabljen, nerazdeljen; ostati, preostati:** Chriftus fkarby sa nas .. Aku on taifti [žegen] da h'ti fhleht inu maihini potrebi, katero ti imafh, taku tebi nikar le nihter nejma mankatı, temuzh mora lne sa takovıga lhagna volo tudi **zhes prebiti**, inu vezh oftati, kakor fi vsazhetki imel TPo 1595, II,171

☞ po nem., prim. überbleiben [M. M.]

čezpreteči -tečem glag. dov. [ˈče:zpreˈte:či]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– del. na -l m. ed.: čezpretekal; ◀▶ Ⓜ

kdo; kaj, (s čim) **na kratko navesti, podati glavne, bistvene misli povedanega; povzeti:** Letu ie ta Angel skorei vfe prorozhafatuo skratkimi Befedami **zhes pretekal**, kai fo Proroki od Chriftufa Prorokouali, sufeb ta Esaia Prorok JPo 1578, III,40

☞ po nem., prim. überlaufen [M. M.]

čezpričan (čezpričan, čezpričen) -a -o del. [ˈče:zˈpri:čan]; P 3, K 2 (TT 1557, TL 1561)

– nedol. obl. m. mn. im.: čezprič | a/e (TL 1561, 47b) | ni; ▶ Ⓜ

1. opozarjan, svarjen: kadar fe uti Cerqui fteim faftopnim gmain deshelskim Iefykom bere, poie inu pridigue, taku od tıga ta Cerkou .. bo uti Veri poteriena, pobulshana inu potroshtana, Inu ty Neuerniki inu ueliki Greshniki bodo fuarieni inu **zhefpryzheni**, de kriuu fubper Boga deio, de fe pokore in hprauı Veri stopio TL 1561, 47b

2. obtožen: Ena faftopna Pergliha, koku ie Bug vfe ludi pred fe hti Praudi poklizal, Ty fo **zhespryzhani** inu po prauici obfoieni htimu ferdamnenu TT 1557, g2a

// česa **preverjen, potrjen s pričanjem:** Inu pred nega fo bili perpelani vfi ludie, inu ty fo bili obtošeni pred Bugom, inu **zhespryzhani**, de fo vfi Greshniki, hudi, neuerni inu nepokorni Bogu. Nu na tako toshbo inu pryzhouane, ie Gofpud Bug zhes te ludi po Prauici to Praudo rekai TT 1557, p4b

☞ gl. čezpričati

PRIM. čezpričati [M. M.]

čezpričati -am glag. nedov. in dov. [ˈče:zˈpri:čati -am]; P 8, K 3 (TR 1558, TT 1560, TC 1575)

– nedol.: čezpričati; – sed. ed. 3. os.: čezpriča; – mn. 3. os.: čezpričajo; – del. na -l m. ed.: čezpričal; →; ◀▶ Ⓜ

1. kdo; koga, (s čim) **utemeljeno kazati/pokazati, da je to, kar kdo misli, govori ali piše, neresnično, nepravilno, neutemeljeno;**

zavračati, zavrnti: Vtim Euangelıu tudi mi vidimo .. to veliko slıpoto inu hudubo tıh neuernih Iudou, kir fuber nih veift inu ufi zhloueski faftopnoftı fubper (koker tukai Chriftus shtyrimi Argumentı faftopnimi odguuori, iskafmi inu fpryzhami nee **zhes pryzha**) ta Crıstufeuı della, timu Sludıu perlushili inu perfodili TR 1558, Gb; Sleteimi .. befledami Crıstufeuımi, fo ty Stari prauı Vuzheniki te Kezarie, kir fo fubper to S. Troyzou gouurili inu pıffalı, fylnu premagali inu **zhespryzhali** TR 1558, Nb

// kdo/kaj; česa, koga/kaj, (skozı kaj, v čem) **delati/narediti, da kdo kaj dojame, se česa zave, zlasti napačnega mišljenja in delovanja; opozarjati, opozoriti:** Letu kriuu menene inu to nefafstopnoft tıga Doctoria Crıstus tukai shtraıfa inu ga **zhefpryzha**, de tıh Boshyh Sapuuıd nigdar nei prou faftopil ne dershaf TR 1558, Ta; Inu Crıstus tukai prauı, de S. Duh bode ta Sueıt, fuarıl, shtraıfal inu zhespryzhoual, fa uolo tıga Greha, Tu ie, S. Duh bode vti inu skufı to Pridıgo tıga S. Euangelia ozhitu inu faftopnu fuarıl, **zhespryzhal** inu premogel vfe ludi, de bodo morali vnıh veıftı fpofnati inu rezhi, de fo pred Bugom veliki Greshniki TR 1558, M2a / Boshye Sapuuıdi vfe ludi **zhespryzhaio**, De fo Greshniki inu nim kalheıo, kai Bug od nih hozhe imeıti TC 1575, 27

2. kdo; česa koga **narediti, imeti koga za krivega česa; obdolžiti:** Du is vmeı vas more mene enıga greha **zhespryzhati** TR 1558, G3b

☞ po nem., prim. überzeugen

PRIM. čezpričan [M. M.]

čezpričen gl. čezpričan

čezpričovanje (čezpričovane) -a sam. s [ˈče:zˈpri:čoˈva:nje -a]; P 1, K 1 (TT 1577)

– ed. daj.: čezpričovanu; ◀▶ Ⓜ

česa **opozarjanje na napačno mišljenje, delovanje:** Inu per tim nishter mane, fe bo pridıgal ta Euangeli po vfmı fueıtu, tim Ifuolenim htımu Nauuku, Troshtu inu poterıenu nih Vere, Inu tim Neuernim htımu **zhes Pryzhouanu** nih neuere inu nepokure TT 1577, XII

☞ gl. čezpričati [M. M.]

čezpričovati -ujem glag. nedov. [ˈče:zˈpri:čoˈva:ti -ˈču:jem]; P 3, K 2 (TR 1558, TO 1564)

– sed. ed. 3. os.: čezpričuje; – del. na -l m. ed.: čezpričoval;

▶ Ⓜ

kdo/kaj; česa, koga_{uz} **delati, da kdo dojame kaj, se zave česa, zlasti napačnega mišljenja, delovanja; opozarjati:** S. Duh vsledni prauı Pridıgi inu vtim S. Pıfımu poufod shtraıfa vfe ludi fa volo tıh Grehou, inu on nee **zhespryzhuıe** de fo Greshniki TR 1558, N4b; Inu Crıstus tukai prauı, de S. Duh bode ta Sueıt, fuarıl, shtraıfal inu **zhespryzhoual**,

Č

fa uolo tiga Greha, Tu ie, S. Duh bode vti inu skuli to Pridigo tiga S. Euangelia ozhitu inu faftopnu fuaril, zhespryzhal inu premogel vfe ludi, de bodo morali vnih veifti fposnati inu rezhi, de fo pred Bugom veliki Greshniki TR 1558, M2a / Boshya Sapuuid use ludy **zhes pryzhuie** de fo Greshniki Inu nim kasheo[!] kai Bug od nih hozhe imeiti TO 1564, 103a

℘ gl. čezpričati [M. M.]

čezpustiti -im glag. dov. [ˈče:zpuˈsti:ti -ˈsti:m]; P 2, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– del. na -l m. mn.: čezpustili; ◀▶ Ⓜ

kdo; od česa *s tem, da se ne porabi, narediti, da kaj ostane na razpolago; prihraniti*: Inu Moses je djal k'nym: Nihzhe nepuifti od tiga [mana] kaj zhes oftati do jutra .. nekateri fo od tiga **zhes puftili** do jutra .. inu je fmerdezhe poftalu DB 1584, 1,45b, podobno tudi DB 1578

℘ po nem., prim. überlassen

PRIM. čezpuščén [M. M.]

čezpuščén -a -o del. [ˈče:zpuˈščen]; P 1, K 1 (DB 1584)

– nedol. obl. m. ed. im.: čezpuščén; ◀▶ Ⓜ

ki mu kdo s silo, prisilo ne omejuje več gibanja; izpuščén, osvobojen: Pole jeft hozhem .. od Ahaba satréti, tudi tiga, kateri na fteno mozhi, inu kateri je saklenen inu **zhes puftzen** v'Israeli DB 1584, 1,200a

℘ gl. čezpustiti

PRIM. čezpustiti [M. M.]

čezveniti (čezviniti) -venem* glag. dov. in nedov.

[ˈče:zˈve:niti/ˈče:zveˈni:ti?]; P 1, K 1 (MD 1592)

– nedol.: čezviniti; ◀▶ Ⓜ

kot slovarski zgled *propasti/propadati, uničiti/ uničevati, zatreti/zatirati*: Deutfch. Vberfallen. Latine. obruere. Windifch. prepafti, naglu **zhes viniti**. Italicè. opprimere MD 1592, Q4b

℘ po nem., prim. überwelken [M. M.]

čibelin gl. čebelin

čič končaj; P 2, K 1 (BH 1584)

– čič; Ⓜ

končni del besede, sestavljen iz zaporedja glasov č, i in č; ...čič: Ex his, quae patriam fignificant, diminutivis familia, definunt etiam in, **zhizh**, ut Lublantzihz, Kamenzhizh BH 1584, 67 [A. J.]

čičarka gl. čičerka

čičerka (čičarka) -e sam. ž [ˈči:čerka]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– ed. im.: čičarka; Ⓜ

bot. *kulturna ali divja rastlina s kratkimi napihnjnimi stroki ali njeni plodovi (Cicer arietinum)*; čičerka: Cicer. Germ. Kichern/ kicherärbis/ ziefererbfen. Sclavon. cifra, **zhizharka** MTh 1603, 1,258

℘ iz it., prim. cicerchia [A. J.]

čiga (čiga, čega) neskl. zaim. [ˈčiˈga:]; P 79, K 15

(TE 1555, TT 1557, TR 1558, KPo 1567, DPo 1576, JPo 1578, DB 1578, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, TPo 1595, TFM 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– neskl.: č | i/e | g | a/a (MTh 1603, 1,375); Ⓜ

1. vpraš. zaim. *izraža vprašanje po pripadnosti ali izvoru*; čigav: Kadar pag ty Farifei fe vkupe sbero, Vprasha nee Iefus, inu prai, kai fe vom sdy od Cristufa? **Zhiga** ie on Syn? Oni prauio knemu, Daidou TE 1555, 15a; Kadar te moj Brat Esau frezha, inu te bo vprafhal, rekozh: **zhiga** fi ti? inu kam grefh? inu **zhiga** je tu, kar pred tabo shenehf? Taku reci: Tu flifhi tvojemu Hlapzu Iacobu DB 1584, 1,21b; **Vzhiga** Imeni fe ima ta Molitou ali klizanje sturiti, de bode vflifhanu? ZK 1595, 116; Cuius? Germ. welches/ oder weh? Sclav. **zhegà** kateriga? MTh 1603, 1,374-375

// v vezniški rabi, v vprašalnih odvisnih stavkih: Neresdili-mo io, temuzh lofsaimo sa no **zhiga** bode DPo 1576, 28b; Karfzheniki pak fe imαιο fpoimenit .. **vzhiga** Imenu fo karfzheni, slafti vtem Imenu Ozheta, Synu inu S. Duha JPo 1578, II,75; Tamar .. kadar fo io naprei perpelali, ie ona kfuioimu Taftu poslala, inu je diala: Od tiga Mosha fem ieft noflezha poftala, zhegar ie letu, inu ie diala: Poshashli **zhiga** je leta Perfтан, inu leta Shnora, inu leta paliza? DB 1578, 36; Pergliha od Semena, vti Cristus prai, **zhiga** ie dolg, de nih malu po tei pridigi deio TT 1581-82, 1,51; Ta Krajl je djal: Taku vprafhaj, **zhiga** fyn je leta Mladenizh? DB 1584, 1,160a; taku bodo vfi oftanksi is Iuda .. svejdili, **zhiga** beffeda bo dopolnena, moja ali nyh DB 1584, II,50a; Tu fe pravi Christufa prou fposnati, inu vejditu, **zhiga** Syn je on TPo 1595, II,249

// za uvajanje naslovov, povzemanlnih robnih opomb: Iesus je odgovoril inu je djal .. Koku pravio Pifsarji, de je Cristus Davidou Syn? <**Zhiga** je Syn Cristus> DB 1584, III,26b

2. poljubn. zaim. *izraža svojino, pripadnost nedoločni, poljubni osebi*; čigav: AKu **zhiga** Vol fvojga blishniga Volla vbode, de vmerje, taku imajo tiga shiviga Volla prodati DB 1584, 1,48b; Kadar **zhiga** poti GOSPDV dobru dopadeo, taku on tudi njegove Sovrashnike shnym smyry DB 1584, 1,322b / Ti faj nezhehf fmerti tiga Grefhnika, inu nemaleh dopadenja na **zhiga** pogublenju DM 1584, LXXXV [A. J.]

čigar (čigar, čegar) neskl. zaim. [ˈči:garˈ?]; P 13, K 7 (TP 1575, DB 1578, DC 1579, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TFC 1595)

– neskl.: č | i/e (DB 1578, 36) | gar; Ⓜ

1. ozir. svoj. zaim. *izraža lastnino posamezne moške osebe, na katero se nanaša*; čigar: Tamar .. kadar fo io naprei perpelali, ie ona kfuioimu Taftu poslala, inu je diala: Od tiga Mosha fem ieft noflezha poftala, **zhegar** ie letu, inu ie

diala: Posnashli zhega je leta Perftan DB 1578, 36; Kadar .. bom kej v'eni Hifshi valhe laftine en Gobou mladesh[!] dal, taku ima ta priti, **zhigar** je ta Hifha, Farju na snanje dati DB 1584, I,69b

2. poljubn. zaim., v zvezi z **bodi si izraža nedoločeno, poljubno osebo ali stvar iz določene vrste; kateri:** De bi fe shazal ta fuit vuš .. Bodi fi lih **zhigar** ftana || Ie morel[!] shazan biti TP 1575, B5b, podobno tudi TFC 1595; Po letem exemplu .. imajo potle vfi drugi Karfheniki, **zhigar** fi bodi ftanu, tudi fturiti TPo 1595, I,204

3. vpraš. zaim. **izraža vprašanje:**

a) po pripadnosti ali izvoru; čigav: Kadar bi en bogat Mosh vsem petlerjem vuenim Mejftu hotel sadofti dati, nekateri pak bi ne hoteli knjemu yti, inu denarjeu od njega vsoti, **zhigar** bi dolg bil, de bi takovi Petlarji, Petlerji oftali, inu bi bogati neratali? Guishnu tiga bogatiga Mosh nikar, temuzh nyh famih TPo 1595, I,144

b) po neznanosti stvari, pojavu; kaj: v vezniški rabi, v vprašalnem odvisnem stavku Takou Vuk .. flifhi .. sa nas vfe .. de fe my vuzhimo, koku fe imamo dershati, **zhigar** fe my imamo odpovedati inu troshtati TPo 1595, II,307 česa; po tuji prevodni predlogi Solche lere gehoret .. für vns alle .. das wir lernen/ wie wir vns halten/ **wes** wir vns erwegen vnd trösten sollen LH 1566, II,CLXXXII [A. J.]

čij -a -e zaim. vpraš. [č'i:j -e]; P 2, K 1 (JPo 1578) – s. ed. im.: č' | i/y | e; ☹

izraža vprašanje po pripadnosti ali izvoru; čigav: Tada fo oni niemu pernesli en Dinar. Inu on ie rekal knym: **Zhie** ie to Oblizhye inu pifmo na niem? Rekli fo niemu: Cefšaryeuo JPo 1578, II,196

// v vezniški rabi, v vprašalnem odvisnem stavku: kay ti sato vprashash? Neuidishli **zhye** ie Oblizhye, inu Pifmo na niem, slafiti Cefšaryeuo? JPo 1578, II,198 [A. J.]

čil -a -o prid. [č'i:l]; P 1, K 1 (DB 1584) – nedol. obl. m. mn. im.: č'i/i; ☹

negotovo **ki ima veliko življenjske moči in jo kaže v delovanju; čil, živahen:** vřakateri risazhe po fvojga blishniga Shen, kakor fiti **zhilli** Shrebeci DB 1584, II,30a [A. J.]

čim vez. [č'im/č'i:m]; P 3, K 1 (JPo 1578) – čim; ☹

v primerjalnih odvisnih stavkih, s primernikom, v zvezi **čim – stem** za izražanje nesorazmernosti z dejanjem nadrednega stavka; **čim: Zhim** ie on nym vezh prepovedal, ftem fo oni vezh prauili JPo 1578, II,144; Tyranom fe gmain gody letako: **Zhym** ie fard Boshij inu kashtiga blish, ftim oni grosouiteishe ftrupouito inu Tyranski delaio. Tako fo storili ty Liudye pred Potopom: **Zhym** ie nyh Noa vezh opominal, ftem fo huishi bili JPo 1578, III,22 [A. J.]

čimejo se [3. os. mn.] gl. čimiti se

čimiti se (čimiti se, čimeti se*) -im se/-em se glag. nedov. [č'i:miti se -im se/-em se]; P 2, K 2 (KPo 1567, JPo 1578)

– sed. mn. 3. os.: čim | i/e | jo se; ☹

kaj **delati nastavke listov, poganjkov; brsteti:** Gledaite, pravi, eno figovo drevo inu druga dreveľa, kadar fo fozhna, **fe zhimijo** inu iameio seleniti, kako fami vidite, taku posnate, da ie blisò Léto KPo 1567, XVIIIb; Gledaite, pravi, na to Figouo Dreuo, inu na vřa druga Driueřľa, kadar fo fozhna, **fe zhimeio**, inu iameio seleniti, ftkako[!] fami vidite, tako posnate, de ie blisu Leto JPo 1578, I,8b [A. J.]

čim – stem gl. čim, stem

čim – stim gl. čim, stem

činčarija -e sam. ž [č'inč'a'ri:ja -e]; P 1, K 1 (TPo 1595) – ed. rod.: činčarye; ☹

kar je zelo preprosto in služi samo za zabavo; otročarija: ta Evangelium nikar od takove otrozhje jegrazhe inu **zhinzharje** negovory, Temuzh .. je en vřifsk inu tefhak Vuk TPo 1595, I,161 [A. J.]

činiti (činiti, čeniti) -im glag. nedov. in dov.

[č'i:niti?]; P 6, K 5 (TT 1557, DPa 1576, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592) – nedol.: č' | i/e | niti; ☹

kot slovarski zgled **delati/narediti, da pride kaj skozi sito, rešeto; sejati, presejati, rešetati, prerešetati:** Deutfch. Reuteren. Latinè. cribrare. Windifch. **zhiniti.** Italicè. crivellare MD 1592, M1b

pren. kdo; koga ta Sludi ie pegeroual uas, de bi uas mogel **zhiniti** koker to pshenizo TT 1557, 242; jeft hozhem .. Israelfko hiřho mej vřemi Ajdi púftili[!] *rounati, kakor fe s'enim Refhetom rouna, inu sernza nemajo na tla pafti < ***zheniti**, foditi > DB 1584, II,113b [A. J.]

činš gl. činž

činz gl. činž

činž (činž, činš°, činz, cinž) -a sam. m [č'i:nž -a]; P 71, K 16 (TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TAr 1562,

TO 1564, TC 1575, DPa 1576, JPo 1578, TPs 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603) – ed. im.: č'c | in | sh/flh/z; – rod.: č'c | inžā; – tož.: čin | sh/flh;

– mest.: činž; – mn. im.: činži; – rod.: činžev; – tož.: činže; ☹

Deutfch. Zinß. Latinè. cenfus. Windifch. **zhinsh.** Italicè. interefse, rendita, entrata MD 1592, H3b; Cenfus. Germa. Schatzung/ die man einē nach feinem angezeigten Gut aufferlegt/ stewart. **zhinsh.** Carniol. **zhins** MTh 1603, I,239

1. kar se obvezno da/daje oblastem v denarju ali naturalijah; davek, dajatev: Satu daite vřakimu kar fte dolshni, komu to prauo oli **zhinsh**, to prauo, komu ta zoll ta zoll, komu ta ftrah, ta ftrah TC 1555, M2b; Nema porozhena od

Cristufa, de bi se ta Duhoufka Oblaft poštaula kanimu Gospudi zhes vse Blagu inu zhes vfa Kraleuftua .. De bi ona te Poštaue, Praude od **Cinsheu**, od Shtyur, od Praud .. hotela rounati inu štaiti TAR 1562, 91b-92a; Vy nimate oblafi, **zinsha**, zolla, inu Letne shtiure nakladati Farjom, Levitom, Peucem, Vratarjom, Natineam, inu Slushabnikom v'Hihi letiga Boga DB 1584, I,254a; My nym tudi vse odpuftimo, kar fo poprej morali vřaku lejtju Krajlu dajati, shitu, řad, Desfetino, lhtiuro, **zhinsh** od Soly, inu šhtivro od Kron DB 1584, II,189a / Taku je tudi .. Cristus kadar je rojen bil ikusi fvojce Starifhe v'Betlehemu fhazugno plazhal, inu potle kadar je po Svejti hodil, ikusi S. Petra v'Kapernaumi **zhinsh** dal DB 1584, I,cVIb *dajatev jeruzalemskemu templju*

// **dajatev, ki jo mora plačevati podrejeno ljudstvo kot znamenje podrejenosti; tribut:** Od Tributa oli **Cinsha** TE 1555, B1a; Ie li prou, de fe timu Cefariu ta **zhins** daie, oli nekar? TT 1557, 66; Iefus .. prau, Simon, kai fe tebi syd? Od koga iemlo ty krali na femli ta zol oli ta **zhinsh**? Od fuh otruk, oli od ptuih? Peter prau knemu, od ptuih TT 1557, 51; ie prou inu fe řpodobi tim Iudom kir fo eni Boshy frayani ludie dati, timu Cefariu ta **zhinsh** oli nekar? TR 1558, X3a; Odpuedali fo [Judje] Cefariu zol inu **zhinsh**, Caefarieuo sidanie fo řashgali JPo 1578, II,133; Kadar fo pak Israelki otroci mogozhi bily pořtali, fo řturili, de fo Kananiterji morali **zhinsh** dajati, inu je nefo pregnali DB 1584, I,128b; MEsa pak, Moabiterfki Krajl, je imel veliku Ovaz, inu je Israelkimu Krajlu **zhinsh** dajal, volno od řtu tařhent Iagnet, inu od řtu tařhent Ounou DB 1584, I,203b; Krajl Ahafverus je **zhinsh** nalushil na Deshelo inu na te Otroke v'Morju DB 1584, I,265b; fo tudi mogozhi Krajli v'Ieruselemi bily, kateri fo gořpodovali zhes vse tu, kar je na űni řtrani Vode, de fo nym Zol, Shtiuro, inu Lejtne **Zhinsh** dajali DB 1584, I,252b / Skerřbna roka bo gořpodovala, katera je pak vřragliva, ta bo morala **zhinsh** dajati DB 1584, I,321a *bo podlořna*

pren. Aku POLIDOR MERZHENIK // Tebe slu oblaġao, // Steim niju Bogu Sludiu // Nih zoll, **zhinsh** fueiftu dao TPř 1579, A3b *izkazujeta svojo pokornost hudiču*

// v fevdalizmu **podlořniřka dajatev od posestva zemljiřkemu gořpodu; řinř:** ta Gořpořzhina fo nashi Boguui, Starishi inu Varihi, Satu imamo no lubiti, zheřtiti .. Ni nee Praudo, zolle, shtiure **zhinshe**, desfetine inu kar ni slishi volnu dati TC 1575, 324; Kadar en kmetizh nehozhe brumen, pokoren biti, ni fvojga **zhinsha** ali praude dati, timu fe nikar krivu ne řgody, kadar njemu njegou Gořpud obuje, njegovu blagu inu pravizo vsame, inu je da enimu drugimu TPo 1595, II,285

2. dohodek, řlasti od lastnine; renta: Katero ie Pofuetnu Blago? .. Hishe, Duori, Nyue .. Shito, Vino, Slato, Srebro, Dacie, **Zhinsh**, Dohodak, řpendie inu te glich JPo 1578, II,127; *Deutfch. Gült. Latinè. reditus. Windifch. zinch. Italicè. rendita, entrata, cenfo, interefse* MD 1592, F5a; tu Hiřheinje ali Sakon, more vse Krajle, inu Viude obdershati, nikar le sa tiga volo, Temuzh de bi fe ne mogli ni ludje, ni **zhinshi** imejti, kadar bi nikar Sakoiniku ne bilu TPo 1595, I,100; Proventus. *Germ. das Einkommen/ rent. Slav. zhins* MTh 1603, II,349

// **denarno nadomestilo za začasno uporabo denarja; obresti:** tukai fo prepouedane, vse Golufye .. Vfi shuhi, řufeb leti, kir fe vezh od řtu slatih koker pet **zhinsha** iemlo TC 1555, F4; en bogat Vuhernik .. řsvfvojemi denarmi velik dobizhek vej řhaffati .. inu bi hotel od řtu rad defřet, dvaifřeti ali vezh slatih **zhinsha** imejti TPo 1595, II,185

3. začasna uporaba řesa v zameno za plačilo lastniku; najem: *Deutfch. Verdingen. Latinè. locare. Windifch. vđinjati, vazhnish* [!] dati. *Italicè. affittare, dar per certo prezzo* MD 1592, Q6b; *Deutfch. Vmb zinř hinleihen. Latinè. elocare. Windifch. nazhnish* [!] dati. *Italicè. dare a pigione, dar affitto* MD 1592, S1b / Tukai more inu ima ta Gořpořzhina, lipu prou inu řaftopnu pořtauiti, koku en ufaki řuiem lařtnim blagum, Inu kir na **zhinshi** ima, fe ima dershati TO 1564, 94b *z lastnimi in najetimi, zakupljenimi stvarmi, nepremiřninami*

4. plačilo lastniku za začasno uporabo řesa; najemnina: mnogoteri Purgar, Kmetizh, řlahтник .. fe je vuen dobar vřhitak perřpravil .. Ima li on hiřhe ali drugu, katere on vun daje, taku ga on nepuřty per teim řtarim vdynju, on te **zhinsh** vekřhe řtavi TPo 1595, I,256; Vni je moj hiřhnigořpud bil, inu je meni od lejta do lejta vegľhi **zhinsh** gori nakladal TPo 1595, II,183; merkaj na eniga, kateriga je ta lokomnoft prou obřejdla .. Aku on naide en prasen kotez vřhihi, taku řtury eno kamřizo is njega, de on en **zhinsh** od nje vsame TPo 1595, II,185

ē iz lat. prek nem., řrim. řrvn. řins [A. J.]

činžati -am glag. nedov. [!'či:nžati]; P 1, K 1 (MD 1592) – nedol.: činžati; Ⓞ kot slovarski zgľed **deliti, porabljati, uničevati:** *Deutfch. Dewen. Latinè. digerere. Windifch. zinshati, zerati. Italicè. smaltire, padire, digeftire* MD 1592, C2b

ē gl. řinř [A. J.]

činřen -řna -o řrid. [!'či:nřen -řna]; P 19, K 8 (TE 1555, TT 1557, TO 1564, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– nedol. obl. m. ed. rod.: činžn | iga/oga (JPo 1578, II,84); mn. tož.: činžne; – ž. ed. mest.: činžni; – mn. im.: činžne; – dol. obl. m. ed. im.: činžni; – tož.: činžni; (M)

1. ki mora plačevati dajatve v delu ali materialnih dobrinah oblastniku kot znak podrejenosti: Vus ta drugi folk, kateri je bil oftal od Hetiterjeu, Amoriterjeu, Pherefiterjeu, Heviterjeu inu Ievsiterjeu, kateri néfo bily od Israelfkih otruk, inu nyh otroke, katere fo sa fábo bily puftili v'desheli, katere Israelfki otroci néfo bily cillu konzhalí, je Salomo **zhinshne** fturil, do danafhniga dne DB 1584, I,237b / Inu on je pokoj vidil, de je dober, inu to Deshelo, de je lufhtna: Satu je on nagnil fvoja plezha k'nofshenju, inu je en **zhinshni** Hlapez poftal DB 1584, I,32b

2. ki je v začasni uporabi v zameno za plačilo lastniku; najet: ty eni Bidertauffery, kir fo hoteli ta Iudouski Iubileum, tu Plumbarsku leitu gori narediti, de te **zhinshne** Nyue inu faftaulenu blagu, vfeleí zhes petdeset leit, imaoí fablton vlakimu, komu slishio, domou pafti inu fe nafai pouernyti TO 1564, 56a; Paul pak je dveí lejtí oftal v'fvoji **zhinshni** hiíhi DB 1584, III,78a

♦ – činžni denar **i. kovanec s podobo rimskega cesarja, s kakršnim so Judje plačevali davek rimskim oblastem; davčni novce:** Iefus .. prauí .. Pokafhite meni ta **zhinshni** denar. Inu oni podade nemu en Denar. Inu on prauí knim, zhiga ie leta podoba inu tu pífmu ofgorai? Oni prauio knemu, Tíga Cellárie TE 1555, 13b-14a; Kadar ony njemu [farizejí Kristusu] .. to moneto ali en **zhinshni** denar dado, vpralha on: zhiga ie ta píld inu ofgorai tu pífmu? TPo 1595, II,284; **ii. letna dajatev, ki so jo Judje plačevali kot podporo svojemu duhovništvu; tempeljski davek:** Kadar fo pak v'Kapernaum bily prífhli, fo h'Petru fhli, ty, kateri fo **Zhinshni** denar notèr jemali, inu fo djali: Ieli valh Mojfter nedaje **Zhinshniga** denarja? DB 1584, III,11b

Ⓢ gl. činž [A. J.]

čipina gl. črepinja

čiraj -a sam. m [čir'aj]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– ed. im.: čiraj; (M)

čir, tvor, gnojna rana: Vlcus. Ger. ein eiß oder geschwâr. Sclau. tvur, **zhirai**, zhiriak MTh 1603, II,722 [A. J.]

čirjak -a sam. m [čir'ja:k]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– ed. im.: čirjak; (M)

čir, tvor, gnojna rana: Vlcus. Ger. ein eiß oder geschwâr. Sclau. tvur, zhirai, **zhiriak** MTh 1603, II,722 [A. J.]

čirpinja gl. črepinja

čis zlog; P 1, K 1 (DC 1585)

– čis; (M)

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja:** Zhas zhes **zhis** zhos zhus DC 1585, A2b [A. L. R.]

číslo (číslo, čislo, čišlu*) -a sam. s [č'is:lo -a];

P približno 450, K 22 (TT 1557, TL 1561, Tar 1562, TO 1564, TPs 1566, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, BH 1584, DAğ 1585, TPre 1588, TPo 1595, TIm 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: čisl | u/o (Juritič); – rod.: čí | s/š | la; – daj.: čislu; →; – mest.: čisl | i/u; (M)

Crajnski. Zhiflu Slovénski oli Besjázhki. Razhun, fuma **Hervazki, Dalmatínski, Iftrianski, Crařhki.** Broj DB 1584, III, DdIIIb; Numerus. Germ. ein Zahl. Sclau. fhtivejne, **zhiflu** MTh 1603, II,133

1. kar izražá, koliko enot kaj obsega;

število: Vtem **Zhiflu**, fto inu 53. Ie edna lepa skrounoft JPo 1578, II,26; PRuti Puldnevi imajo leshati Shotori inu Banderu Rubenovu, shnyh Vojlko: Nyh Kapitan Elizur, Sedeouro fyn, inu njegova Vojlka na **zhiflu** sheft inu fhtiridedset taushent, petftu DB 1584, I,79a / Zhes letu vfe, je vtem Mejfti en grosovit kreig inu veliko foveraftvu mej temi ludi bilu, inu Iosefus sapilhe tu **zhifslu**, de ta zhas tígá oblesheinja inu premagajnia tígá Mejfta, fo desetkrat ftu taushent Mosh vmorjeni bili inu vmerli TPo 1595, II,299 **številkó** / Meni pak fe rezhe, **zhiflu**: ta je bil teh kuzpov Malik, kakòr je bil Merenius, kateri s'fhtivenjem teh denarjeu okuli hodi DB 1584, II,26a

2. s prilastkom količina, izražena s številkami;

število: Tako hozhte videti inu fposnati, kako ie veliko **zhiiflo** dobrot, katere ie on v'fím Liudem skasal JPo 1578, II,105b; Po tém, kakor je **zhiflu** letih offrou, po tém ima tudi tu **zhiflu** téh Shpishnih offrou inu Pynnih offrou biti DB 1584, I,87a; Sakaj kadar je ta Evangelium pervizh v'Ierusalemu bil pridigovan, inu fe je od dan do dne tu **zhiflu** teh vernih gmeralu TPo 1595, III,25 / LEtu je vfe **zhiflu** tígá, kar je h'timu Prebivaliřzhu tígá Prizhovanja fliřhalu, kateru je fliřtivenu, kakòr je Moses rekál h'Boshji flushbi téh Levitou DB 1584, I,60b **pren.** nu nebo niřtèr negodnu ni neporodnu v'tvoji desheli. Inu jeft hozhem tvoih dny **zhiflu** dopolniti DB 1584, I,50a *pričakovano življenjsko dobo*

3. v zvezi ni/prez čisla izražá:

a) zelo veliko količino; brez števila, nešteto:

kadar kdo vmarye, tako Liudye drusiga nedelaio, tamuzh kakor da bi řam Bog Vmarl. Tolikain inu pres **zhiřla** sadushtua, Suizhenia, Kaienia, Kroplienia, Suonienia .. Sa te Martue JPo 1578, II,162; Inu ie vezh nashih Grehou kakor Peska Morskega, katerimu nei **zhiřla** JPo 1578, II,139[=193]; Sheftdeset je Krajliz, inu offmeddeset ravenshen, inu Dézhel nej **zhiřla** DB 1584, I,333b

b) zelo visoko stopnjo, mero; brez konca, neskončen: Kadar ie pag ena uelika pres

zhishla mnoshiza ludi ukupe bila prishla, tako de fo fe umei febo gneli, fazhne on [Jezus] gouroriti TT 1557, 205; Nerpobrei, kir fe ftem takim klizanem, ta Boshya dobruta inu Miloft, kir ie preuelika, pres **zhißla**, pres mere, pres grunta, Katera fe ne more obeni rizhi perglhati, famezhuie, fashpotuie TC 1575, 227; Nash GOSPVD je velik, inu velike mozhy, inu njegove modrufti nej **zhifla** DB 1584, I,316a

4. v zvezi pri číslu vsakega posebej; posamezno: Sakai fe ie [Kristus] prikasoval tako raslozhno, pri **zhiflu**, inu nikar edan sam krat? JPo 1578, II,14b; Inu kakor je taka íþuvid inu poredi felhtivenje vfeh grehou pèr **zhifli** nemogozhe: taku je tudi nepotrebnu DB 1584, I,bvib / Gdoye Ierusalem rasualil? Christus lih per**zhifli** ne imenuie gdobie imel storiti JPo 1578, II,133b

5. kar je sestavljeno iz več ljudi, ki jih družijo, povezujejo skupni cilji, potrebe; skupnost, skupina: Ta Sludi pag ie bil shal noter utiga Iudeshu .. ta ífti ie bil od tiga **zhisla** tih duanait TT 1557, 240 / Vfaki kir pride v**zhiflu**, od dvajßfeti lejt, inu sgoraj, ta ima leta Povsdigovanfki offer GOSPVDV dati DB 1584, I,55b *ki bo v skupini, ki je že prešteta* [A. L. R.]

číst -a -o prid. [čí:st -a -o]; **P** približno 1200, **K** 38 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPš 1566, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, TPr 1588, MD 1592, TPo 1595, TIm 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

- nedol. obl. m. ed. im.: č | i/i | st; - rod.: čístiga; →; - tož.: číst | o/íga; - mest.: č | i/y | stím; - dv. im.: čísta; - mn. im.: č | i/y | st | i/y/j; - rod.: čístih; →; - ž. ed. im.: čísta; - rod.: číst | e/é (DB 1584, I,96a); →; - tož.: č | i/y | st | o/u (DJ 1575, 227); - or.: číst | o/ío (Trubar); - mn. im.: č | i/y | ste; - rod.: čístih; →; - or.: čístimi; - s. ed. im.: číst | u/o (Krelj, Juričič); - rod.: č | i/y | st | íga/ega (Juričič/ego (JPo 1578, III,205[=114])); - tož.: č | i/y | st | u/o; - mest.: čístim; - or.: čístim; - mn. im.: čísta; →; - dol. obl. m. ed. im.: čísti; - tož.: čísti; - primrk. m. ed. im.: čístéší; - rod.: čístejšéga (Juričič); - tož.: čístéší; - dv. im.: čístíša; - mn. im.: číst | e/j/e/i | sí; - presež. m. ed. tož.: narčístéší; - ž. ed. tož.: nerčíst | e/ej | s | o/i (DB 1578, 76a); - s. ed. im.: narčístéš | e/i; - rod.: narčístéšíga; - tož.: ner/nér | číst | i/e | s | i/e; ◀▶ **Deufsch.** Klaar. *Latinè.* clarus. *Windifsch.* ívital, **zhift**. *Italicè.* chiaro, lucido MD 1592, H2b; *Deufsch.* Lauter. *Latinè.* purus. *Windifsch.* ígul, **zhift**. *Italicè.* puro, netto, chiaro MD 1592, 11a; *Deufsch.* Rain. *Latinè.* mundus. *Windifsch.* **zhift**. *Italicè.* mondo, netto, puro, polito, bello MD 1592, L7a; Illimis. *Ger.* ohne láte/ mur oder kath/ lauter. *Sclav.* sgul, **zhift** MTh 1603, I,666; Incontaminatus. *Germ.* Vnbefleckt. *Sclavon.* zeel, **zhift**, pres madelha ne nazhat MTh 1603, I,695

1. ki je brez, umazanije; číst: katery ie umyuen, ta ne potrubuie, famuzh de te noge vmye, fice

ie on uufs **zhift** TT 1557, 302; vi te pehare inu sklede dershite isuuna **zhifte** TT 1581-82, I,100; fo fhli is Templa ty fedem Angeli .. oblizheni **s'zhiftim** ívritlim platnom DB 1584, III,146b; Tu fe je potreba perpogibat, aku ti lih lepe **zhifte** noge imalh, de tudi tvojmú blifhnimu pomorefh .. inu nym Noge perefh tar brifhefh, de tudi **zhifte** poštaneo TPo 1595, I,206 / aku my hozhemo hitre jesike, inu odperta **zhifta** ufhefsa sadobiti, taku fe more tu ígoditi, íkusi to vunainjo beßedo ali Pridigarftvu TPo 1595, II,205

pren. íkoplí inu ozhifti ti [Kristus] mene ípet, inu poštavi me taku **zhiftiga** inu omiveniga pred ívojga Ozheta, de on obeniga pomankanja na meni nenajde DM 1584, LXXXIII *očíščenega grehov*

// **ki ni skaljen ali moten; číst, bister:** enimu vrozhimu sheinimu popotnimu zhloueiku, ie en **zhíst** merfal ítudenez lub inu vefel TT 1577, 500 / Adam inu Eua .. íta imeila **zhifte** ozhi, íta bila eniga oftriga, íaftrebiga pogleda, íta delezh vidila TT 1557, 13b

// **ki ni omejen, oviran; neokrnjen:** Katero ie Shiuotno Blago? Mladoft, Mozh, Sdrauie, rauni Glidi, **zhifto** Gledanie, Shlishanie JPo 1578, II,127

// **ki ne kaže znakov propadanja, razkroja:** íeft verjo de nafhe Tellu, naj í fígnje bo cillu .. bomo od Smèrti vftajali, Lep, sdrau, **zhift** shivot imejli DC 1584, XX; Aku fe meßu lih v'grobi, vfe resdrobi, more ípet gori vftati, Preminjenu, **zhiftu**, vezhnu TFC 1595, CCCLX

● — — bibl. Satu íim tudi íeft vam dal ú'vfeh valhíh Mefth **zhifte** krobih inu pomankanje na Kruhi, po vfeh valhíh krajih: Inu she fe k'meni nepreobèrnete, pravi GOSPVD <^{du} je, de nemate níftèr íefti> DB 1584, II,111b *zato sem vas kaznoval z lakoto, ki jo izdajajo čísti zobje*; po túji prevodni predlogi DARumb hab ich euch auch in allen ewrn Stedten ^a**müssige** Zeene gegeben/ vnd mangel am Brot an allen ewrn örten/ Noch bekeret jr euch nicht zu mir spricht der HERR <^aReine vnshuldige Zeene/ die dem Brot kein leid thun> LB 1545, 1601

2. ki je brez, primesi; číst: Tedai Maria ufame eno libro shalbe od te shlahnte **zhifte** drage Narde, inu shalba te noge íefufue TT 1557, 298; íeft lubim tuie Sapuuidi, Zhes slatu inu zhes **zhiftu** slatu TPš 1566, 223b; Sapouei tudi Israelskim Otrokom, de htebi perneßfo, tu ner **zhiftishi** Olie, is Olik ítolzhenu kfuezhemu DB 1578, 72b; Vsami kfèbi te ner bulshe Shpezerie, to ner **zhifteishi** myrro pet ítu (Siklou) inu Cinamoma polouizo tulíkain DB 1578, 76; na pèrvi dan valhíh Mefceu imate GOSPVDV en Shgani offer offrati, dva mlada Iunza .. inu try deßfete dejle **zhifté** Píhenizhne moke DB 1584, I,96a

pren. ta GOSPVD vtej drugi Priglihi pravi, Math. 13. od te dobre Nyve, katera je sdobrim

Semenom obfjana, inu vener lulka vnjej rafte .. ta Hudiz jo feje mej to pshenizo, ta nemore terpejtj, de bi vfe **zhiftu** bilu, inu aku on lih vřiga nemore vunisdrejtj, taku on vfaj lulko vmejs feje TPo 1595, I,131

// **ki je ohranjen v izvirni obliki:** tu Suetu Pifmu .. ty Verni .. fo vfelei dershali, fa to prauo **zhifto**, rifnizhno beřede Boshyo TAR 1562, 99a; Profřimo tudi fa te boge ludy, kir fo pod teim Papeshom, kir vřmotni kriui veri inu řnepokoino vyřtio prebiuao, inu nemaio te **zhifte** beřede Boshye, koker my TO 1564, 124(A)a; povlod lulka vmeif sraffe, inu .. ta vřveta **zhifta** beředa Boshija taku nemarno fe s'lashami inu řkrivim řkom smřhna KPo 1567, LXXXVII; Potle ie Bug .. hotil leta řvoj vuk v'lete Buqve puřtiti gori sapifřati, de bi fe prava Boshja řlshba inu ta isvelizhanřki vuk tēm **zhiftelhi** mogřl pēr Boshjim folki ohraniti, inu aku bi kaj kriviga kej vmejs priřflu, de bi fe is tiga řvetiga Pifma řpet moglu popravitj DB 1584, I,cVIIIa; Satu puřti pohujřhanje, Secte, Kezarie, inu tadle biti, inu opraviti kar hote, inu de le ta fama beředa tiga Evangelia **zhifta** pēr nas ořtane .. taku nemamo zřvblati, Criřtus je pēr nas DB 1584, III,137a; S. Obhaylu Criřtufeuu, ie řupār te ozhite **zhifte** beřede niegoue řhařtiti .. skulfi Papeshko Masho, v'ueno kupřzhouanie preminenu TřPre 1588, 10; slėdniga prauiga Pređigaria oprauilu inu řlshba neruezř řtoy, slařti, v'prauj, **zhifti** inu nefalřhani Pređigi tiga S. Euangelia TřPre 1588, 27; Epicurerji .. njega [velikonočnega jagnjeta] nemogo vřhyti, raunu taku mallu, kakor ty .. kateri ta Vuk nikar **zhift** ne ohranio, inu řszhlovřřkim vukum inu Pořtauami, ta Vuk od Vere řalřhajo, kakor Papesh řtury TPo 1595, I,300; gđir letiga Vuka, Vere inu řponainja od Criřtuřa ne naideř, kakor mej Turki inu Iudi, ali nikar **zhiftiga** ne vidifř kakor per tem Papeshu .. taku ti tudi nezbiuvlaj, de vndu ta prava Cerkou nej TPo 1595, III,103 / nepořilai nam vDeshelo lakoto inu pomankaine tuoie Beřede, de nebomo ob prauē **zhifte** Pridigarie obrupanni TRM 1579, 11a *pridigarje, ki pridigajo samo na podlagi evangelija*

3. navadno v krřřanřtvu **ki je brez negativnih moralnih lastnosti; číst:** On Bug ie řam **zhift**, inu řuital, Inu hořde de mi bomo nemu podobni .. de merkamo na ta Reřlotik, te zhiftolji, inu tiga nepořtana, inu de ga řpořnamo koker eniga Suetiga **zhiftiga** Boga, kir to zhiftořt lubi, ty řludieui pag fo gardi řzheri nezhiřti Duhuii, kir te ludy na vřo nezhiřtořt, na řhuřtuu, řřeshuřtuu inu na vřo Kezaryo naganeio TO 1564, 53b; my poleg tiga krotki, milořtiui, **zhifti** inu is řerza myrni bomo TRM 1579, 22b; Kadar bi Bug takou řhaz le tem bil hotel dati, kateri bi ga vřejdni bili, taku bi ga

on bil tem Angelom dal, kateri fo **zhiftj** inu neomadeřeni Duhuvi TPo 1595, II,96; vřak bo řam zhes fe řpravil, De je kriui vře hudobe poln, nihzhe nej **zhift** ni nedolřhan, Vři řmo v'grehřh rojeni TRC 1595, CCCXLVII / nom Bug fa volo řeřufeue Martere[!] odpuřti vře Grehe .. řmo brumni, řueti, **zhifti** pred Bugom řturieni TC 1575, 392 *nřmo več greřnikj*; řagne Boshje .. kateriga kry nas tudi **zhifte** řtury od vřeh nalnih grehou DB 1584, I,bVIb; řturi mene prořtiga od greřa, s'řshopom, de bom **zhift** DB 1584, I,292b; Vener ne řtury takova řpuřvid, katera fe řruti Bogu řgody, **zhifte**, koku bi je tedaj ta vřheřřna řpuřvid mogla řturi TPo 1595, I,106 / [řv. Pavel] prauj knim, vařa kir bodi zhes vařo řlauo, řest grem ođlehmal **zhift** řtim Aydom TT 1581-82, 1,558 *brez krivde* / my naprei imamo vbořřy pokorřřhini řtati inu pelati ein[!] nou **zhift** řuet leben TC 1550, 119(63a); řlih taku ty řlshabnikj imaio pořřteni biti, nekar duyieřřznj, nekar vřinski pořřehri .. de imao to řkriunřft te Vere **řzhiftio** Vřřtio TL 1567, 62a; řturiē vaře řduřee **zhifte** řto pokorřřhino tei řifnizi .. inu fe vmei řebo is **zhiftiga** řerza řyřnu lubite TT 1577, 142-143; Kay fe vřře my imamo řletiga Euangelia vřhiti? Da nasha Vřřefa inu řesik ohranimo, kakor nam ie Bog dal. Slařti, **zhifte** inu nedalřhne JPo 1578, II,144; řsulieřhizani fo ty, ker fo **řhyřtego** řerza JPo 1578, III,204[=114]; vřim řřtim fe iest tudi řřřřam, imeiti veden eno **zhifto** veist, řes řlshkou řruti Bogu inu řruti řludem TT 1581-82, 1,590 / Koku more an řhlouik prauizhin byti pred bugom/ oli koku more tu Deete kir ye od řhene royenu zhiftu byti/ pole/ vmei nega řuetnikj nei oben řes tadla/ tu nebu nei **zhiftu** .. inu te řueiřde nei fo **zhifte** pred nega ořhima TC 1550, 76(46b) / Purus řceleriř, **zhift** od hudobe BH 1584, 56

// **ki ne krři verskih in moralnih norm:**

Cerřkovni Varih ima biti nedolřřliv, edne řhene Mosh, řresov, pohlevān **zhift** KB 1566, D7; od Grehou bomo prořty, řvety, brumni, řipy, **zhifty** DC 1584, CXXIX; vy od dan do dne bodete pohleuniřhi, pokorniřhi, priřsniviřhi, **zhiftiřhi** inu brumniřhi TPo 1595, I,4 / Vi řte fe na vřim řkařali, de řte **zhifti** na řetim dellu TL 1561, 64b; řhlouek ima vřmiřlienu **zhift** biti, vřbeđah priřřniu JPo 1578, II,147b / Ta řakon vmei vřemi řludmi ie pořřtana vředen, inu řih řakonikou pořřtela ie **zhifta**, řmpag te Curbarie inu řřeshuřřnikie bode Bug řerđamnal TR 1558, e2b *řpolnořt v řakonu ni greh*

4. **ki ře ni řpolno ođveřal; nedolřen:** řeřus .. ie tu řhloueřtuu na ře vřel od ene **zhifte** deřhle řes vřiga mořřkiga řemena TT 1557, h4a; řakai řeřř fem uas řarozřil enimu Mořřu, de uas eno **zhifto** deřhlo naprei pořřtaim Criřtuřu TL 1561, 69a; řiuiřa řaria .. ie **zhifta**, řueta, řred inu po řorodu ie řiuiřa ořtala TC 1575, 494; řati

ie diviza **zhifta**, Ie rodila le pres moshā
TIC 1595, CLXI / Materi nei on [Kristus] ſgubil,
Nie **zhiftu** diuizhftuu *P 1563, 70

// **ki ima spolne odnose le z zakonskim partnerjem; zvest:** Sakonice lipu troshta .. aku fo **zhylfte**, ſui ſakon dershē, taku bodo ifuelyzhane TL 1567, 60b

5. ki nastopa v najboljši možni obliki ali največji možni meri; čist, popoln: Ona ſta imeila en prauī **zhifti** otrozhi ſtrah, eno celo ſerzhno lubefan pruti Bogu TT 1557, m4a; Ta Poftaua tiga Gofpudi ie cela tar **zhifta**, ona preoberne to duſho TT 1557, y4a; ta Poftaua .. hozhe tiga celiga ferza, to notertno popolnomo **zhifto** brumo inu Prauizo od nas imeiti TT 1560, 10b; Leta Prauiza ie huale vredna .. Oli kadar nei popolnoma, nei **zhifta**, Obtu pred Boshyo prauo ne more obſtati TL 1561, 76a; Boshij Sard pak tezhe, is **zhifte** Sarzhne Liubesni JPo 1578, II,117; on .. ima fvoja dobra della inu poſhten leben, kakor eno zujno .. ſkatero fe zhreuli brifhejo ſhtemati, pruti tej viſſoki, **zhifti**, popolnoma inu veliki pravizi, katero je nam naſh lubi GOSPVD .. ſaſluſhil TPo 1595, I,25; tukaj je enu ſerzhnu, **zhiftu**, inu pravu veſelje TPo 1595, III,184 / ta zhloik ie bil Moder, Suet, Prauizhin, fray ſuie vole, inu en **zhift** Rauenpild Boshy TO 1564, 8b

6. v judovstvu ki izpolnjuje, upošteva obredne predpise, prepovedi in se zato lahko udeležuje kulta; čist: Kateri fe kei eniga nezhiſtiga teleſſa dotakne .. neima ieifti od tiga Suetiga, temuzh ima poprei fuoi ſhiuot sVodo kopati, inu kadar Sonce ſaide, inu on **zhift** poſtane, tedai ſtuprou more on od tiga ieifti DB 1578, 104b-105a; Leviti fo fe ozhiſtiti, inu fo fvoj gvant oprali, inu Aaron je nje majal pred GOSPVDOM, inu je nje ſmyril, de fo bily **zhifti**. Potle fo oni noter ſhli, de fo fvoja ſluſhbo dopernafhali v'ti Vti tiga prizhovanja DB 1584, I,83b

// **ki ga je po obrednih predpisih dovoljeno uživati ali uporabljati:** Letu fo te Suirine, katere imate ieifti .. Vſe kar Parkle duojj, inu druguzh duezhi mei Suirinami, tu imate ieifti <Od **zhifte** inu nezhiſte Suirine per Iudih> DB 1578, 93b-94a; Lete Ptice pak imate vy jéfti, kir fe giblejo inu hodjo po ſhtirih nogah, inu nekazhejo po Semli na dveh nogah <**Zhifte** Ptice> DB 1584, I,67b; na kar kuli takova Mërha pade, tu bo nezhiſtu, bodi ſi leſſena Poſſoda, ali Gvant, ali Koſha .. Inu vſa Poſſoda, s'katero fe kaj dela, fe ima u'Vudo djati, in je nezhiſta do vezhera, tedaj bo **zhifta** DB 1584, I,67b / Ne resderi tu dellu Boshye ſa volo te ſpishe. One fo ia vſe rizi **zhifte**, ampag hudu ie timu zhloueku, kir ſteim opoteknenem nega viſty iei TT 1560, 23a

7. ki je brez bolezenskih znakov gobavosti; čist: Inu knemu pride en Gobouez .. inu prauī knemu, Aku ti hozhes, taku ti moresh mene

dobru ozhiſtiti. Inu Ieſus .. prauī knemu. Ieſt hozho, bodi ozhiſtzen. Inu utim kadar on taku rezhe, ſdaici fe lozhio od nega te gobe, inu on **zhift** poſtane TT 1557, 98; Sakai ie bilu ſapovedanu v'tih tretih Buquah Moifeſovih .. da fo ti Farij morali Gobavce gledati, ſoli **zhifti** alli ne KPo 1567, LXXIII-LXXIIIb; Criſtus ie .. veliko Bolnikou osdrauil .. Kruliae ſdraue, Gubaue **zhifte** ſturil JPo 1578, I,15b; tukaj nej en takou viſſok Doctor ali Arzat priſhal, kateri bi bil mogel eniga ſleipiga videzhiga, ali eniga goboviga **zhiftiga** ſturiti TPo 1595, I,15 / Lete Gobe fe imenujo **zhifte**, Sakaj tu je en ſdrau ſhivot, kateri fe taku ſam zhifti, kakor ſkusi Garje inu druge krafte, ker po vſem ſhivotu tu hudu vnu dvaji, kakor my pravimo: tu je ſdravu DB 1584, I,68b

8. ki je enostavno razumljiv, razviden; jasen: kadar vshe Euangelie prauī, da fo Fariseij .. Criſtuſa ſkushali: Tako ie ſadoſta **zhifto** ſnamenie, da fo ſupar Criſtufu ſgol ſlobo, Nid, inu Raſboiniski Sard imeli JPo 1578, II,172b; [Daniel] vkup melha tiga ſhlahniga Antioha inu Anticriſhta, inu taku ſam rad ſaplete fvoje **zhifte** ſvitle beſede DB 1584, II,88a; Sakaj de Bug to preſtopleinje fvoje beſede hozhe ſhraifati, da Moises **szhiftimi** ſaftopnimi beſedami naſnanje, ker on pravi, Deut. 28. Preklet bodi, kateri nikar vſe beſede lete Poſtave ne dopolni TPo 1595, II,163; Tu nejma to mainingo ali ſaftop kakor de bi bil ta GOSPVD neſaftopnu ſ'tem-nemi ſkrivenimi beſedami govuril, Sakai te beſede fo ja **zhifte** inu ſvitle TPo 1595, II,63

PRIM. čisti

PRIM. čisto^{1,2} [A. J., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

čistčen -a -o del. [č'i:stč'en]; P 1, K 1 (TE 1555)

– nedol. obl. m. ed. im.: č'istcen[!]; ☹

od česa **ki nima več bolezenskih znakov gobavosti; očiščen:** en gobouez .. prauī, Gofpud, aku hozhes, ti moresh dobru mene ozhiſtiti. Inu Ieſus .. prauī, Ieſt hozho, bodi ozhiſtzen. Inu ſdaici ie on **zhiftzen**[!] bil od fuih gob TE 1555, D3b

PRIM. čistiti [A. J.]

čistenje -a sam. s [č'i:stenje -a]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ed. rod.: č'istenja; ☹

eviem. **izločanje neprebavljenih delcev hrane skozi črevo; opravljanje velike potrebe:** ti imalſ ſvunaj pred Kampom enu mejftu iméti, kamer bodeſh hodil h'tvoji potrebi, inu imalſ eno lopatizo iméti. Inu kadar ſvunaj hozhesh pozhentī, taku imalſ ſhnoj ſkoppati, inu kadar ſi bil vshe pozhenil, taku imalſ ſpet ſagreniti, kar je od tebe ſhlu <Mejftu tiga **zhiftenja**>

DB 1584, I,118a[=112a] [A. J.]

čisti -ega posam. [č'i:sti -ega]; P 33, K 13 (TPs 1566,

TL 1567, KPo 1567, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, DPo 1580, TT 1581-82, DB 1584, TiPre 1588, TPo 1595, ZK 1595)

– m. ed. im.: č'isti; – rod.: č'istiga; –; – mn. im.: č'isti; –;

– s. ed. rod.: čistiga; →; – presež. m. mn. im.: narčisteši;

– tož.: nerčistiše; ♦ (M)

1. navadno v krščanstvu **kdor je brez negativnih moralnih lastnosti; čistiti:** Tim **zhiftim** ie vfe zhištu, Ampag tim nezhiſtim inu neuernim nei nishter zhištu, temuzh nezhiſta ie nih miſſal inu veifš TL 1567, 77b; Pär fveitih fi fveit, pär brumnih fi bruman, pär **zhiftih** fi zhiſt, inu pär Hudih fi hud KPo 1567, LXXVII; Nouatus shnega Katari .. fo to Pokuro fmetouali, inu fo fe fa te ner**zhiftiſhe** inu fueteiſhe derſhali TT 1577, 247; Tiga hudiga miſli fo timu Goſpudu ena gnufnoba: ampak ty **zhifti** troſhtlivu govore DP_r 1580, 28b; Criſtus .. vuzhy od teh **zhiftih**, kir fo sa S. Evangelia volo zhiſti DB 1584, III,89a

// **kar je moralno pozitivno; čisto:** pres nega miloſti inu daru, nishter nei vtim zhloueku **zhiftiga**, fuetiga, temuzh ſgul fmrad inu nezhiſtoft TC 1575, 79; naſha natura je taku k'hudimu ſkaſhena inu ſpazhena, de nej niſhter ſdraviga, **zhiftiga** ali neomadesheniga na naſhi Duſhi alli Teleſſu DB 1584, I,aIVa

2. v judovſtvu **kdor izpolnjuje, upoſteva obredne predpiſe, prepovedi in se zato lahko udeležuje kulta; čistiti:** VTRETIH Buquah vuzhi koku fo Iudie vſtarim Teſtamenti imeili offrouati, nezhiſte od **zhiftih** lozhiti, katere ſpishiſhe fo ſmeili ieifiti ali nikar DB 1578, **4b; Ima pak ta **zhifti** tiga nezhiſtiga na tretji dan, inu na fedmi dan pokropiti, inu ga na fedmi dan ozhiſtiti DB 1584, I,90b

// **kar je po obrednih predpiſih dovoljeno uživati ali uporabljati; čisto:** ony imajo moj folk vuzhiti, de bodo vėdili reſlozhik dərſhati mej ſvetim inu neſvetim: Inu mej **zhiftim** inu nezhiſtim DB 1584, II,82a

3. **kar je ohranjeno v izvorni obliki, brez sprememb ali dodatkov; čisto:** preteſhka butora zhlouėzhkih poſtau ie vtėh deuetfu leitih .. fraſla inu na en kup priſhla, ſkufi katere ie vfe ozmakanu, inu nei cillu niſhtėr **zhiftiga** v'Boshij Cerqui od zhlouėzhkih poſtau oftallu T_iPre 1588, 7-8

PRIM. čist [A. J.]

čistiti -im glag. nedov. [‘či:stiti -im]; P 47, K 14

(TT 1557, TAr 1562, TP_s 1566, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, BH 1584, MD 1592, T_{EM} 1595, M_{Th} 1603)

– nedol.: čistiti; – sed. ed. 1. os.: čistim; – 2. os.: čistiš;

– 3. os.: č | i/y | st | i/y; – mn. 2. os.: čistite; – 3. os.: čist | y/i | o;

– vel. mn. 2. os.: čistite; – del. na -l m. ed.: č | i/y | st | il; – ž. mn.: čistile; (M)

Zhiftim, ftiti, ftil, Verro, Saubere, kehre BH 1584, 151; *Deutsch.* Leutteren. *Latinè.* purgare. *Windifch.* **zhiftiti.** *Italicè.* burattare, cernere, tamifciare, nettare MD 1592, 13b; Purgò. *Germ.* reinigen/ läubern. *Sclau.* pometati, **zhiftiti**, ſbriffati M_{Th} 1603, II,366; Verro, mundo. *Ger.* wäſchen/ läubern. *Scla.* **zhiftiti** M_{Th} 1603, II,690

1. kdo/kaj; koga/kaj **odstranjevati umazanijo; čistiti:**

Vi Farifei ut tu uunane tih pehariu inu ſkled **zhiftite**, anpag tu uashe noterne, ie polnu rasboia inu hudobe TT 1557, 204 / Kakouo Naturo ima Sol? .. Sol grise, **zhifti**, inu vſlaku ryzh obdershi, da lepa Frishna oftane inu neſağnije JPo 1578, III,106b[=116b] / Ta ena Shelizha .. zhloueka/ greio/ hlade/ **zhiftio/** sdrauio TAr 1562, 105a

// kdo; kaj, (s čim) **z drgnjenjem dajati površini lesk; loščiti:** *fvejtitie le dobru ſtrilė, inu pėrpraulajte Szhite <***zhiftite**> DB 1584, II,53b

// v trpniku, v judovſtvu, kaj; (s čim) **obredno odstranjevati, kar je v kultu neželjeno, prepovedano:** vtım Staru[!] Sakonu .. flo kropilno vodo, fo fe te vunane Leuitiſhke nezhiſtofti, **zhiftile** inu doli prale TAr 1562, 105a

2. kdo; koga/kaj, (s čim) **odstranjevati primesi; čistiti, prečiščevati:** Sakai ti Bug fi nas iſkufil, ti fi nas ſognem zhyſtil, Koker fe **zhyfti** tu frebru TP_s 1566, 117a; Po Simi pak, ſleharni to fuoie kdobrimu obrazha inu pripraulia: To Shito mlati, to Shiuino kolie .. To Piuo kuha, Vino **zhifti** JPo 1578, II,120b

pren. jeft te hozhem **zhiftiti**, ali nikar, kakor Srebru, temuzh hozhem tebe iſvoleniga ſturiti v'Pezhi te nadluge DB 1584, II,19b; On bo Levitove otroke ozhiſzhoval inu **zhiftil**, kakor slatu inu frebru DB 1584, II,131b

// kdo; kaj **odstranjevati odvečno:** Narejajte ſteſo, **zhiftite** pot, denite is pota vfe opotikanje mojga folka DB 1584, II,23a

3. v krščanstvu, kdo/kaj; od česa, koga/kaj, (skozi kaj, v čem, s čim) **izničevati negativne moralne lastnosti pri kom; čistiti:** Criſtus .. nas fuio kryo **zhyfti** inu te grehe iſpyra is nas TT 1557, *IIIa; on [Kristus] vfe te, kir vnega Veruio, S. Duhum (poſleozh vnih ferza) **zhifti**, terdi, troſhta .. inu daie ta vezhni leben TAr 1562, 30a; S. Duh .. Skufi ta S. Kerst od Grehuh **zhifti** inu na vfe dobru naklane TC 1575, 79; jeft fvojovolnu v'grehe nepadem, inu v'tehiſtih neoftanem: temuzh .. fe od tėhiſtih veden, v'tej krij mojga Odreſhenika inu Iſvelizharja omyvam inu **zhiftim** DM 1584, CXC / Le ſam Criſtus ie ta praui Srednik vfeh vernih pred Bugom, le nega Teſtament, kry inu ſmert nas prou **zhifty**, poſfuezhuie, nom dobi ua[!] celi odpuſtik inu ta vezhni leben TT 1577, 58; Karft nas **zhifti** od vfe porodne nakasnofti ali nezhiſtofti, inu nas ſpet ſtau i vnedalſhnoft, da Kſodniemu Dneui pres Greha vſtanemo JPo 1578, III,28; Boshya Befeda **zhifti** Zhloueska Serza, inu pernefe Suetiga Duha JPo 1578, III,78

PRIM. čistčen [A. J.]

čistiti se -im se glag. nedov. [‘či:stiti se -im se]; P 1, K 1 (DB 1584)

– sed. ed. 3. os.: čisti se; (M)

kaj **odstranjevati povzročitelja bolezni; čistiti**

se, zdraviti se: Lete Gobe fe imenujo zhisfe, Sakaj tu je en sdrau shivot, kateri **fe** taku fam **zhifiti**, kakòr lkusi Garje inu druge krafte, ker po vsem shivoti tu hudu vun vdari, kakor my pravimo: tu je sdrau DB 1584, I,68b [A. J.]

Č

čisto¹ (čistu, čisto) prisl. [ˈči:sto]; P 185, K 27

(TC 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DAg 1585, TiPre 1588, TPo 1595, TiC 1595, ZK 1595)

– čist | u/o/ó (Krelj); – primrk.: čist | i/é (Krelj) | ši .. čistejše (JPo 1578 II,188); – presež.: nar/naj (Jurčiče) | čist | ej/i

(TPo 1595, II,96) | še; ◀ ▶ (M)

1. brez drugovrstnih in/ali neželenih

elementov; čisto: LETO Orthographio Slovenškiga pišma, fmo mi .. tako poštavili. Inu spomislili tudi na vezh nahiga imena inu iesika Lüdy kijr fo okuli naf, Dolence, Iftriane, Vipavce. &c. Kateri skorai povfod **zhiftéshi** flovenlki govore, kakòr mi po Kraniu inu Korofhki desheli, do polu nembshki KPo 1567, VII / Letu vshe .. imate vfo celo Poštילו Ioannefa Spangeberga, vnash praui Slouenski Iesik stolmazhenu inu **zhifto** prepiflanu JPo 1578, I,)(4a dokončno

// takó, da je kaj v izvirni obliki, brez

sprememb ali dodatkov: Gdi fe kuli ta Euangeli prou **zhifto** pridiguie, ty S. Sacramenti prou dile inu iemlo .. vundukai ie ta praua Cercou TO 1564, 37b; Zhefa ie dolg da Boshijo befedo ne ohranimo? Pervizh ie dolg tih Fariov, kateri befedo Boshijo **zhiftò** Lüdem naprei ne nefo, támuzh fzhlovefkimi poštavami, sbldio inu oftrupio KPo 1567, XCVIb; Predigarj prediguie Boshjo Befedo **zhifto** inu fuetlo, pres Zhloueskiga Vka inu smishlienia JPo 1578, II,144b; Kateri vshe to ifto Befedo prau inu **Zhifto** prediguie inu Vzhy: Ta ie praui Christufou Nameštnik inu flushabnik: Kateri pak te ifte **Zhifto** neprediguie: Ta ie Vallk inu Rasboinik JPo 1578, II,39; Po zhim fe posna ta prava Karfzhanfka Cercou? .. Ker fe Boshja bešeda **zhifto** pridiguje ZK 1595, 159 / kadar je ta prava Pridiga fe **zhifto** ofnanjovala, je ta Hudizh fallh Vuk inu Kezaryo permeifhal TPo 1595, II,174; Kateri leto Pridigo **zhifto** pela, inu te ludy taku na Christufa .. visha, ta kakor en Pridigar, ftury to volo Boshjo TPo 1595, II,180

2. takó, da ne krši verskih in moralnih

norm; čisto: vřak fui Stan, fe li on Vřakoni, oli Vduftui oli Diuizhtui, derfhi inu pela prou **zhifto** inu poshtenu TC 1555, F3; ty kir taku prauo Vero imaio, ty ifti fe vshe naprei brumsku, poshtenu, **zhifto** dershe, pred Grehi varuio TT 1577, 178; Turki .. imaio ifuuna lippe videzhe, andohtliue Boshye slushbe .. Nih Menihi veliku pošteneshi, trefiuishi inu **zhiftishi**, koker

Papeshoui fe dershe TT 1577, 384; koku fe vřakateri vKampifzhi ima sa fuoio ftran **zhifto** dershati, pred Kurbario inu Buhrom fe varouati, oblube dershati DB 1578, 168a; Dai meni tuoij Dekli, de bom **zhifto** ter poshtenu shiueila, vřtrahu inu vpohleufzhini TKM 1579, 102b; je ena sulsebna leipa snaga, kadar fe en zhlovik lipu **zhifto**, poshtenu, inu po teh deřsetih Sapuvidah, dershy TPo 1595, II,111 / Taku je dofehmal vPapeshtvi moralu gréh biti, Maflu, Iajza, Sir, Mleku, inu Mefšu jefti, kateru je nam vřaj fam Bug flobodnu, **zhifto**, inu pres gréha dal vshivati DB 1584, II,89a / kateri pres tiga Sakona **zhifto** nemore shiueti Ta ifti ie dolshan Bogu leto Pokorszino, de on vřim Sakonu **zhifto** shiui inu prebiau TO 1564, 58b kdor ne more živetí v zdržnosti, naj bo zvest v zakonu / O Kriste ti shegnani řad, **zhifto** pozhet vaufšei zhafti, shegnei nas *P 1563, 69 brezmadežno

3. brez omejitve; popolnoma, povsem: Kateri kuli .. kerszhansko Vero .. cilu, **zhifto** inu popolnoma ne derfhi, ta bo le pres zbiula uekoma pogublen TR 1558, O3a; ty eni fo .. zbiulali fo li nim nih Grehi Odpufžheni bili .. fa volo kir fe ne fo mogli cilu **zhifto** vřeh Grehou inu popolnoma Iřpouedati TAr 1562, 69b; Nafhi Supěrniki bi sdai inu bodo en shlak fhe vře te Artikule dopuřtili, le řamuzh ta od Vere, da naf fama Vera vřiesufa Christufa **zhiftò** pres nashih dobrih del isvelizha, tiga ne bodo nikuli dopuřtili KPo 1567, LXXX; Maliki bodo **zhifto** satreni DB 1584, II,2a; Kakòr fe tedaj malu pejšfek pěr Morji more preřhteti, taku fe tudi mallu mogo nafhi grehi **zhifto** inu pěr zhiřli vři preřhteti inu ispovédati DB 1584, I,5V1b; taku fo fe ony na fvoja lařna della inu andoht cillu fanefli, inu nika[r] **zhifto** na famiga Boga DB 1584, II,+IIIb; Tu fe rezhe ta Stari Teřtament cillu inu **zhifto** doli djati inu prozh vřeti DB 1584, II,125b; De .. ie Bug h'takimu gřoufuitimu pregainenu fuoih lubih Kerfzhenikou tuliku ftu leit, skufi pěrřte gledal, fe ie řa tiga volo řgudilu, de bi le řamimu Cristufu **zhifto** inu popolnoma zhařt ofřala TiPre 1588, 3 / Rauno kakor fe na ednom gořtouaniu pezhena Gus .. od Gořtou **zhifto** dokořti ogloie: Tako .. ie teh Vernih Shiuot .. tako od nyh rasřard .. da nijednega naimainega delza fuoiegra dobriga Glafu .. nemogo ohraniti JPo 1578, II,108b takó, da nič ne ostane; [Leviti] imajo vře fvoje lařfy **zhifto** obriti DB 1584, I,83b; KAdar ti tvoje Deshele Shetou shajneřh, taku nēmařh ná konzeh okuli pořheti, tudi nikar vře **zhifto** pobrati. Taku tudi nēmařh tvojga Vinograda **zhifto** obrati, ni téh řagod, kir odpadó, pobrati, temuzh je imalř tém Vbosim inu Ptuim puřtiti DB 1584, I,72b // ekřpr. **poudarja pomen pridevnika, na katerega se nanařa:** Kay nam řtaui naprei leta Euangelium? TA Shaz nashega sdrauia

inu isuelizhania: Slafti, prau **zhifto** fuetli Pild Iesufa Christufa nashga osdraulienika, Srednika inu pofuezhenika JPo 1578, III,33b; leta Shena ie takou saupanie Hchristufu imela, da ie celo, tardno fama vfebi sklenila bila, ako fe le Krila niegouiga Guanta dotakne, tako sdraua bude: Neili leto **zhifto** fuetla

Vera JPo 1578, II,201b

4. enostavno razumljivo, razvidno; jasno: ty nashi Starishi .. fo vueliki temmi bili, inu fe nim nei, koker nom sdai, ta S. Euangeli **zhifto** inu faftopnu pridigal TO 1564, 96a; Kako fvitlò tèr **zhifto** fe nam IESVS CHRISTVS modruft Boshia predigui? Kako iafnò nã befede Boshie folnce fije? KPo 1567, III; Lety Goltje .. sa fobo puftve vfe Boshie shegne, sdrauye inu isuelizhanie: Kakor **zhyfto** inu Ozhyto kasheio te Iftorye inu Exempli od Abraama inu Lota JPo 1578, II,68b; inu fe venim Iesiku zheftokrat more seno famo befèdo edna rezh prau inu **zhifto** isrezhi, katera fe vtem drugim Iesiku sueliko befèdami nikakor nemore isrezhi JPo 1578, I,(4b); S. Duh .. kar je kej v'enh Buqvah ali Capituli, temnéfhi inu krazhihli govorjenu ali piflanu, tu on v'drugih tém saftopnifhi, **zhiftifhi** inu obilnéfhi ftavi inu islaga DB 1584, I,cVIIb

// **takó, da se razume na samo en način;**

nedvoumno: fa tiga volo ie Gofpud Bug, taku **zhifto** inu oftru tei ftari Cerqui, timu Iraeliskimu Folku skufi Moifefa inu Preroke rekai inu fapouedal, de oni knega Befèdi, Poftauim, Sapuuidom inu Hboshym Slushbom, cilu nishter nemaio perdiati TAR 1562, 14b; ta ifti fe prau kerftnik. Tu ye nam **zhifto** iskalal, fpodobnimi perglihama *P 1563, 53; Sakai Ioannef tím poftlanim **zhifto** ne dopovei, támuzh pufti ijh lih zbfifi? KPo 1567, XXXII

5. takó, kot kdo v resnici misli, čuti; iskreno: Ta Euangeli fe nema Hynausku falsh fercem, fa blaga oli fa prafne huale uolo, temuzh **zhifto**, is prauiga celiga ferza .. faftopnu pridigati TL 1561, 57a; ty eni .. pridiguio Criftufa fa volo fdrashbe, nekar **zhifto** TL 1567, 25b / Kateri hude Ozhy ima, ta nemore **zhifto** vto Luzh gledat. Kateri hudo Veift ima, ta nemore te Refnice **zhifto** pollushat JPo 1578, II,76

6. takó, da se dobro vidi; razločno, jasno: imafh na kamene vfe befède lete Poftave piflati, **zhifto** inu saftopnu DB 1584, I,113 / [Kristus] fpet poloshi te roke zhes nega ozhy, inu fturi de ie pregledal, inu taku ie bil pouernen, inu ie uidil ufe **zhifto** TT 1557, 121

// **takó, da oddaja močno svetlobo; svetlo, jasno:** Teh pet Modrih Diuiz .. imaiuo fuoie Lampe inu pofođe Soliem pripraune: Sato one gore lepo **Zhifto** inu Suetlo JPo 1578, III,108

7. ekspr. izraža prijetno, pozitivno razpoloženje; svetlo, jasno: kadar ie edan Zhlouik rashalien,

tako fe mu sdy, da ga Solnce, Luna inu vfe Stuari, grosno inu tamno gledaio. Spet kadar ie vefel, tako fe mu sdy, da ga vfe rizhi **Zhifto** inu Suetlo gledaio JPo 1578, II,103b

PRIM. číst [A. J.]

čísto² povdk. [č'i:sto]; P 1, K 1 (DB 1584)

– čísto; Ⓜ

izraža, da ni oblakov, megle, dežja; jasno, vedro: *Crajn/ski. Iafnu Sloven/ski, Besjazhki. vedro, zhifto* DB 1584, III,CcIVb

PRIM. číst [A. J.]

čístoča (čístoča, čístuča) -e sam. ž [č'is'to:ča -e];

P 3, K 2 (*P 1563, JPo 1578)

– ed. rod.: čístoče; – tož.: čístoče; – mest.: čístučí; Ⓜ

stanje človeka, ki se (trajno) zdržuje spolnih odnosov; zdržnost: Ako fe ty poklizhesh vftan fuetiga Sakona inu nepozhutish vfebi daru te praeu **zhiftozhe:** taku fe vdai inu ftopi vfueti Sakon JPo 1578, III,87b

// **stanje človeka, ki spolno občuje le z zakonskim partnerjem; zvestoba:** Ta fakon bodi tako zhift, ceilu neimash drufih sheleit, **vzhiftuzhi** dershi leben tuoi, od vfe kurbarie prozh ftui *P 1563, 46 [A. J.]

čístost (čístost, čístust, čístost) -i sam. ž

[č'i:stost/č'i:stost:st'č'i:stosti]; P 177, K 28

(TC 1550, TC 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAR 1562, TO 1564, TP 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, BH 1584, DA 1585, TrPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TM 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: čí | s/š (MTh 1603, 1,227) | t | o/u (MD 1592, L7a) | st;

– rod.: čístosti; →; – or.: č' | i/y | stostjo; Ⓜ

Deutsch. Rainigkait. *Latinè.* mundicia.

Windisch. **zhiftust.** *Italicè.* mondicia

MD 1592, L7a; *Deutsch.* Lauterkait. *Latinè.* puritas.

Windisch. **zhiftost.** *Italicè.* purità MD 1592, 11a;

Caftitas. *Germ.* Reuschheit/ reinigkei/ zucht.

Sclav. **zhifhtoft** MTh 1603, 1,227

1. stanje brez negativnih moralnih lastnosti; čístost:

Nasha deilla oli flufhbe nekar Bogu ne dopadeio/ fa uolo nafhe **zhiftofti** fuetufti TC 1550, 115(66a); Bug .. hozhe de mi .. merkamo na ta Reslotik, te **zhiftofti**, inu tiga neposh-tena, inu de ga fpoftnamo koker eniga Suetiga zhiftiga Boga, kir to **zhiftoft** lubi, ty Sludieui pag fo gardi zherni Nezhifti Duhuii, kir te ludy na vfo nezhihtoft, na Shuftuu, Preshuftuu inu na vfo Kezaryo naganeio TO 1564, 53a; Pres lete **zhiftofti** inu diuizhtua, tu ie, pres odpufzhane vfeh Grehou inu prauizniga oli brumniga fturieniga, ne bo oben Boga nigdar vidil TC 1575, 391; Obtui imamo Bogu sbrumo, fuetuftio inu **zhiftoftio** fe glihati, pred Grehi varouati, inu nashiga blishniga prou is ferza lubiti TT 1577, 199-200 / Gofpud Bug .. ie .. ta cela fama popolnoma Modroft, Dobruta, Prauiza, **Zhiftoft** inu vfa Suetuft TT 1557, y4a

// *stanje človeka, ki ne krši verskih in moralnih norm*: posldi meni, de iest pametnu per moj Sheni .. prebiuam .. No sred teimi Otruci inu Drushino, gori redim htuoimu šposnainu inu Boshy zhafti, vŕei **zhiftofti** inu poshteinu TKM 1579, 101a; S. Paul .. pravi .. de Poftava fkusi mešu fhibka poftane, kateru nej govornu od **zhiftofti** ali poshtenja, temuzh od vŕeh gréhou, ner vezh pak od nevere DB 1584, III,79b; My bi pak imeili .. fe vřinŕizi flifŕati, de my pred tim Svitum vŕei **zhiftofti** inu poshteinju shivimo TPo 1595, I,26; V'Papeŕhtvi ŕo letaku vuzhili, de neima nihzhe k'Sacramentu perŕopiti, temuzh de ŕe dobru perpraulen snajde, inu cilu zhift. Tako **zhiftoft** pak ŕo poŕtavili na ŕpuvid, grevingo, poŕte, molitve, almoshne .. inu en vŕakateri je sa tu derŕhal, de ŕe ŕeimi sa te ŕturjene grehe more sadoŕti ŕturiti TPo 1595, I,196 / Gnada ŕo vŕemi, kir lubio nashiga Goŕpudi Ieŕuŕa Criŕtuŕa ŕprou **zhiftoftio**, Amen TT 1581-82, II,184 / GOSPVD Bug .. od nas hozhe iméti .. taku popolnamo **zhiftoft** tiga ŕerzá, de bi tudi v'témiftim obene hude ŕheje neimélu biti DB 1584, I, aVb *moralnost misli, hotenja*; GOSPVD je meni dobru ŕturil po moji Pravizi, inu on je meni povernil po **zhiftofti** moih rók DB 1584, I,180b *moralnosti mojih dejanj*

2. stanje človeka, ki se (trajno) zdržuje spolnih odnosov; zdržnost: Ty nashi Pridigarij .. veliku derŕhe od **zhiftofti**, de en Zhluouik bodi Hlapzhizh, Dekliza, Vdouiz oli Vduua, **Vzhiftofti**, pres Shene oli Mosha, lipu poshtenu brumsku, ŕam oli dŕrugimi ŕhiui inu prebiua TAr 1562, 81b; ta Menishka inu Nunshka oblublana **zhiftoft**, oli tu ŕamu pres Mosha oli Shene prebiuane, Vcloŕhtrih oli dŕrugdi, nikogar ne Iŕluelizha TAr 1562, 82a; Onu ie tudi viŕŕoku potreba, de ŕe od tiga Sakona govori .. kir vidimo, koku je ta ifti pod tem Papeŕhtvom ŕlu bil ŕerrahtan, inu le tu Divizhtvu inu **zhiftoft** hvalena TPo 1595, I,96

// *stanje človeka, ki spolno občuje le z zakonskim partnerjem; zvestoba*: kadar eđé per ŕui laŕtni Porozheni Sheni leŕhi, ie ena **Zhiftoft** TAr 1562, 78a; Moshi inu Shene, katerim ie tiga Sakona potreba, imao vti Sakonski **zhiftofti** ŕhiueti TO 1564, 52b; ti od nezhiŕtofti puŕtiŕh .. inu to Sakonŕko poŕtelo fkusi **zhiftoft**, inu priasnivu vkupe prebivainje pres madeŕha ohraniŕh TPo 1595, III,187

3. s prilastkom, v judovŕstvu *izpolnjenost obrednih predpisov za udeleževanje v kultu; čistost*: kateri fvoje ŕerce pèrpraualajo Boga yfkati, GOSPVDa, fvoih Ozhetou Boga, inu nikar sa volo te fvete **zhiftofti** DB 1584, I,247b *čistosti, ki se zahteva za ravnanje s svetimi stvarmi* / v krŕŕŕanŕstvu, v zvezah **vunanja čistost / čistost mesa** aku ta kry tih Iunzou inu koslou .. te kir ŕo nezhiŕti, Ozhyŕti

hti **zhiftofti** tiga meŕŕa, koku veliku vezh ta kry Criŕtuŕeua, kir ŕe ie ŕam ŕebe .. Bogu ofŕral, bode ozhyŕti[!] to nasho veift od tih mertuih dell TT 1581-82, II,289; Bug na ŕerce gleda, kadar je tuiŕtu prou pruti Bogu, taku on nemara po vunajni **zhiftofti**, kir je po Poŕtavi fveta DB 1584, I,247b

4. stanje brez bolezenskih znakov gobavosti; čistost: Kako ie rekai Criŕtuŕs tem Gobauzem? .. Vy ŕte zhifti inu sdraui, le ŕamo poidite, inu vasho **zhiftoft** Faryem pokashite JPo 1578, II,153

5. s prilastkom *izvirno stanje česa, brez sprememb ali dodatkov; čistost*: ŕicer je zhlovezhka pamet posabliva, inu je pres piŕma teŕhku obdèrŕshati pravo **zhiftoft**, u'ŕeri inu Boshji flushbi DB 1584, I,cVIIIa [A. J., oblikoŕlovnou zaglavje M. Č.]

čistota -e sam. ž [čis'to:ta -e]; P 1, K 1 (TAr 1562)

– ed. mest.: čistoti; ☉

stanje človeka, ki se (trajno) zdržuje spolnih odnosov; zdržnost: ne mogo vŕi ludi pres Shene oli pres Mosha biti. Tukai Criŕtuŕs .. prau, De vŕi ludi nemaio tiga Daru, **Vzhiftoti** prebiuati, Sakai Bug ie Mosha inu Sheno vkupe ŕtuaril, Obtou po natuiri eden tiga dŕrugiga ŕheli inu pegeruie TAr 1562, 77b [A. J.]

čiš zlog; P 2, K 2 (TA 1550, TA 1555)

– čiš; ☉

v abecedniku *vzorčni zlog za učenje branja*: Zhaŕh zheŕh **zhifh** zhoŕh zhuŕh TA 1550, A4a, podobno tudi TA 1555 [A. L. R.]

čišla [rod. ed.] gl. čišlo

čištoŕ gl. čistost

čivenje gl. življenje

člaveski gl. človeŕŕi

člen -a sam. m [č'le:n]; P 1, K 1 (TO 1564)

– ed. im.: člen; ☉

del, ki se z drugimi povezuje v večjo enoto:

člen: pren. Sakai kateri zhluouik na nashiga Goŕpudi Ieŕuŕa Criŕtuŕa veruie inu ŕeuupa, ta ifti bode Vcriŕtuŕa Ieŕuŕa, ŕkuŕi to vero ŕaŕŕayen inu pelzan, de en prau vud, **zhlen** inu mladyzu Criŕtuŕeuiga Telleŕŕa rata TO 1564, 165b [K. A.]

členek (člink) -nka sam. m [č'le:nek -nka(?)]; P 5, K 4 (TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: člink; – mn. rod.: člinkov; – tož.: člinke; ☉

Deutŕŕh. Gleich. *Latinè*. articulus. *Windifŕh*.

zhlink, glid. *Italicè*. giontura, nodo MD 1592, F2b; *Articulus. Germ*. Gleich, gleuck. *Sclav. zhlink. Carniol*. glid MTh 1603, I,127

1. gibljiv stik dveh ali več (največkrat prŕtnih) kosti; členek: Nepuŕtite obenimu

leta cil premakniti, kir po laŕtni voli hodi v'pohleuŕzhini inu duhouŕzhini téh Angelou, katerih riŕhy on nikuli obene nej vidil, inu je sauman napuhnen, v'fvoji meŕŕeni mifli, inu ŕe nedèrŕhy te glave, is katere vŕe tellu, fkusi

fklepe inu **zhlink** tu podajanje prejme, inu fe enu drugisa dërshy, inu taku rafte h'Boshji velikofiti DB 1584, III,109b; *Deutfch.* Finger glaiçh. *Latinè.* articulus digiti. *Sclav.* **zhlink**, vud, glid. *Italicè.* giontura, ò nodo delle dita MD 1592, D7a

2. stopnja sorodstva; koleno: D. Od 42. **zhlinkou** oli shlahit .. Inu taku vfi roduui od Abraama do Dauda, fo shtirinaist roduui. Od Dauda do Babiloniske Iezhe, fo shtirinaist roduui. Od Babiloniske Iezhe do Criftufa, fo shtirinaist roduui TT 1581-82, I,1-2 [K. A.]

člink gl. členek

človecki gl. človečki¹

človecki gl. človeški

človečaski -a -o prid. [člo've:časki -a?]; P 3, K 1 (JPo 1578)

– m. ed. rod.: človečaskiga; – or.: človečaskim; – ž. mn. daj.: človečaskim; ①

ki se nanaša na ljudi, človeka; človeški, človekov: Pokora, ie spremeniene vŕega **Zhlouezhaskiga** Lebna. Kakor, kadar Zhlouek fuoie Grehe Iposna JPo 1578, III,62b

// **ki je v nasprotju z božjim; človeški:** Ieli tudi raslozhenie mey **Zhlouezhaskim** inu Boshym ali Oblafnim sardom? Refnizhno da ie. Sakai Zhloueski fard tezhe is nepriasniuga nidauiga Sarza, nishtar drugisa ifzhohz kakor mafzhouania: Boshij Sard pak tezhe, is zhitfe Sarzhne Liubesni JPo 1578, II,117 [A. L. R.]

človečastvo -a sam. s [člo've:častvo -a?]; P 1, K 1

(JPo 1578)

– ed. mest.: človečastvu; ①

človeška narava, ki je v nasprotju ali dopolnitvi z božjo; človeškost: Ta Ozha Nebeshki ie poprei skosi Preroke predigoual od nega: Letukai ga pak pufti Ioanefu Sparftom vniegouem pravem **Zhlouezhaftuu** kasati, Ia on fam is Nebes prizho daie JPo 1578, III,28b [A. L. R.]

človeče -ta sam. s [člo've:če]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– ed. im.: človeče; ①

ekspr., v nagovoru **ubog, ranljiv, minljiv človek; človeče:** pride ta vboga Sheniza tudi hPridigi, .. inu fama per febi milli: Ti nesrezhnu **zhlovezhe**, kaj je tebi vfaj vmifli bilu, de fi ti supar Boshjo sapuvid shivejla TPo 1595, III,109 [A. L. R.]

človečki¹ (človečki, človecki, človečki) -a -o

prid. [člo've:čki -a -o]; P približno 500, K 15 (TP 1575, DJ 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DPr 1580, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TPre 1588, MD 1592, Tm 1595, Tfc 1595)

– m. ed. im.: člov | e/é | čki; – rod.: člov | e/é | č/c | kiga; – daj.: človečkimu; – tož.: čl/č[!] (DB 1584, II,58b) | ovečki; – mest.: človečkim; – or.: človečkim; – mn. im.: človečki; – daj.: človečkim; – mest.: človečkih; – or.: člov | e/é | čkimi;

– ž. ed. im.: člov | e/é | čka; – rod.: človečke; – daj.: člov | e/é | čki; – tož.: člove | e/é | č/c | ko; – mest.: č/c[!] | lov | e/é | čki; – or.: človečko; – mn. im.: člov | e/é (TPre 1588, 43) | čke; – rod.: člov | e/é | čkih; – daj.: človečkim; →; – s. ed. im.: č/c[!] | lov | e/é | čk | u/o (Juriičie); – rod.: člov | e/é | čkiga; – daj.: človečkimu; – tož.: človečku; – or.: človečkim; – mn. im.: člov | e/é (DB 1584, I,3a) | čka; – mest.: človečkih; ①

Deutfch. Menfchlich. *Latinè.* humanus. *Windfch.* **zhlovezhki. *Italicè.* humano**

MD 1592, J8b

ki je značilen za ljudi, človeka; človeški, človekov: Sakai vefselu ferze ie **zhlouezhki** shiuot, inu negouu vefele ie negou dolg leben DJ 1575, 128; Bug Noaha inu negoue Synuue sheg-na .. **Zhlouezhko** kry prepouaida preliti DB 1578, 7b; Taku pravi GOSPVD: Povej: **zhlovezhka** trupla bodo na Puli leshala, kakor gnoj, inu kakor fnoyje, katere nihzhe nepobira DB 1584, II,32a; Inu vfaki Kerub je imèl dveje Glavej: Na eni strani kakor eno **zhlovezhko** glavo, na tej drugi strani pak, kakor eno Levovo glavo DB 1584, II,80b; Raunu kakor Pezh noue Lonze kufha, taku shalofit kufha **zhlouezhko** miffel DB 1584, II,163b; [Jezus je] En popolnom Bug, en popolnom Zhlovik, s'pametno Dufho inu **s'Zhlovezhkim** Telefsom DC 1584, XXVI; Obaruj tudi nas pred punti, pred vojkami, inu prelyetjum **zhlovezhke** krij DM 1584, CCXXIII / vnalnim ferzu le enu poterpleine sCriftufom imeti, po **zlovezhki!** fhegi inu navadi DPa 1576, 60b[=61b]; TO bežedo, Poftava, némalh ti letukaj saftopiti na **zhlovezhko** visho, de bi taifta en takou vuk bila, kir bi vuzhila, kakova vunanja della, bi my imèli fstriti ali puftiti DB 1584, III,78b / vzezi **človečke gobe** Kadar fe enimu Zhloueiku na koshi negouiga meffa kai isrine .. kakor de bi na koshi negouiga meffa hotele Gobe biti, taku ga imαιο kAaronu Fariu pelati <Od **Zhlovezhkih** Gob> DB 1578, 95a o *gobavosti*

// **ki je v nasprotju ali dopolnitvi z božjim; človeški:** ali mi imamo fpomifliti, de lete Ceremonie, ali Cerkoune shege, nei **zhlouezhka** pamet smiflila DPa 1576, 50a; Sabftoin mi slushio, ker vuzhe takoue vuke, kateri fo le **Zhlovezhke** sapuuidi DB 1578, **4a; De fposnalh de ta nar vfih [Bog] oblaft ima zhes **zhlovezhka** Krajleftva, inu je daje komar hozhe DB 1584, II,98a; je fkuši njega Buqve ta Svejt napolnen sovsem Malikovanjem .. inu s'drugimi vezh fhtuki **zhlovezkiga** vuka inu dell pres zhiŕla DB 1584, III,136b; Kadar fe nam **zhlovezhka** pomuzh odpovej, taku bo gvifhnu Boshja pomuzh pèr nas DB 1584, II,139a; Satu my tudi véden Boga hvalimo, de kadar fte od nas prejeli to Beŕsedo Boshje predige, fte vy njo gori vseli, nikar kakor **Zhlovezhko** beŕsedo, temuzh .. kakor Boshjo beŕsedo DB 1584, III,111b; De me oben **Zhlovezhki** vuk, od prave Vere, ô moj Bug, nigdar nebo

sapelal TFC 1595, CCXCV / DE bi jeft s'**zhlo-
vézhkimi** inu s'Angelškimi jesiki govuril, inu
bi neimel lubesni, tako bi jeft bil en buzhez
bronéz DB 1584, III,94a / Inu gdu more vfe
Papesške **zhlouezhke** poštaue po redi feshetí?
TiPre 1588, 10 / Sakaj kadar fo Boshji otroci
h'Zhlovézhkim Hzheram bily notér fhli, inu
fi otroke rodili, fo tjišti na Svejti mogozhi inu
flovzhi poftali DB 1584, I,4b ženskam

// bibl., v zvezah **človečke roke/duše/oči / človečki otroci
ljudje**: [Asirski kralji] fo nyh Boguve v'ogin
vérgli: Sakaj ony néfo bily Boguvi, temuzh
zhlovezhkih rok dellu DB 1584, II,14b; Inu ony fo
prozh pelali nyh Shivino pettaushent Kamel,
dvejftu inu petdesfet taushent Ovaz, dvejtaushent
Ofrou, inu ftu taushent **Zhlovezhkih** duhn
DB 1584, I,222; Pakal inu pogublenje nebo nikuli
polnu, inu **zhlovezhke** ozhy fe tudi nemogo
nafsititi DB 1584, I,326b; Ty imajo GOSPVDA
sahvaliti sa njegovo dobroto, inu sa njegova
zhudešfa, katera on nad **zhlovezhkimi** otruki
dela! DB 1584, I,307b / Mi zhemo raishi pafti
vGOSPODNE roke, kakor **v'zhlouezhke**
roke DJ 1575, 11 o naši usodi naj raje odloča Bog kot
ljudje; Ali vľaj hozhem jeft rajlhi nedolshnu
v'zhlovezhke roke priti, kakòr supár
GOSPVDA gréfhiti DB 1584, II,207b

// bibl., v zvezi **človečko dete človek glede na svojo
majhnost, nepomembnost vpričo Boga**: v nagovoru
Inu ti **zlovezhku** déte, Pole, ony bodo na te
vérvy devali, inu tebe shnymi vesali, de bi jim
nevľhál DB 1584, II,61a; INU GOSPODNIA befleda
fe je k'meni sturila, rekozh: Ti **zhlovezhku** dete,
kaj je ta lejs od Vinlke terte mimu drugisa lešfa
DB 1584, II,66a / Bug nej en Zhlovik, de bi lagal,
ni enu **zhlovezhku** déte, de bi ga kaj grevalu
DB 1584, I,93a

// v zvezi **človečko srce človek glede na značajske,
čustvene značilnosti**: Refinízno da ie,
kadar bi to takouo **Zhlouezhko** farze moglo
verovat: Kai ali kakoue rizhi bi mu mannkalo?
JPo 1578, II,7b; **Zhlovezhku** ferce fi fvoi pot naprei
iemle, Ali fam Gospud daie de naprei gre
DPr 1580, 30a; Zhlovezhku ferce je nezhiřtu
inu huđu od nature DB 1584, I,)(2)11b

// v zvezi **človečka žlahta skupnost vseh ljudi na
svetu; človeški rod, človeštvo**: da on [Kristus]
skosi Smart mora is fega fueta kozhetu poiti,
inu na Krishu shniegouim Terpleniem inu
Smartyo, **Zhlouezhko** shlaho is Hudizheue,
Smartne inu Paklenske, oblafni odreshit
JPo 1578, III,7b

// v krščanstvu, v zvezi **sin človečki / človečki sin
učlovečeni božji sin kot odrešitelj človeškega
rodu; Sin človekov**: Syn **zhlovezhki** bude
ysdan vroke greshnikom, inu bude krishan, inu
na tretii dan řpet od martuih vľtane JPo 1578, II,5b

PRIM. človečki²

PRIM. človečko [A. L. R.]

človečki² prisl. [člo've.čki]; P 1, K 1 (DB 1584)

– človečki; (M)

v zvezi s **po takó, kot je značilno za človeka**;

človeško: left moram po **zhlovezhki** od tiga
govoriti DB 1584, III,Ce11b

PRIM. človečki¹ [A. L. R.]

človečko (človečku) povdk. [člo've:čko]; P 3, K 1
(DB 1584)

– člov | e/é | čku; (V)

izraža za človeka značilne lastnosti; človeško:

Sakaj grifhiti je **zhlovezhku**, ampak greh
sagovarjati je Hudizhevu DB 1584, I,328

// **izraža nasprotje z božjim; človeško**: Poberi

fe nasaj sa me ti Satan: Sakaj ti nepomifliřh
tu, kar je Boshje, temuzh kar je **Zhlovézhku**
DB 1584, III,23b

PRIM. človečki¹ [A. L. R.]

človečki gl. človeški

človečstvu gl. človeštvo

človečtvo (človečtvu, človejčtvu) -a sam. s
[člo've:čtvo -a]; P 61, K 12 (TP 1575, DPa 1576,
JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, DB 1584, DC 1584,
DM 1584, TiPre 1588, TFM 1595, TFC 1595)

– ed. im.: človečtvu; – rod.: č/c[!]| lovečtva; – daj.: č/c[!]

| lovečtvu; – tož.: člov | e/ej | čtvu; – mest.: človečtv | i/u;

– or.: človečtvom; (M)

1. skupnost vseh ljudi na svetu; človeštvo,

človeški rod: kadar fo nashi perui řtarishi
Adam inu Eua bily greshili, inu fuoieimi
grehi vfe **zhlouezhtuu** vtu nar vegshi
pogublene vergli DPa 1576, 45b; koku ie greh ena
skruna, řtrahna, inu shkodliua reiz[!] vřimu
zlouezhtuu[!], inu koku fe Bug zhes grehe
filnu ferdi DPa 1576,)(8b; De bi fe tu **zhlovezhtvu**
pořhtenu, inu kakòr fe řpodobi, od tiga ediniga
zhloveka, Adama krij, po vřem Svejtu gmeralu
DB 1584, I,CvB; [Kristus] je moral fa fuoiga vuka,
inu fa odreshitua tiga vbofiga **zhlovezhtua**
volo .. vmřiti TiPre 1588, 56; HValimo my danas
Boga, Inu fe vřeslino :/: Danas ta Befleda
Boshja, Sa volo vřiga **Zlovezhtva**[!], Vřela
na fe to kry, meřtu, vřenim Divizhnim teleřtu
TFC 1595, CXXXVII / Tiga ři na fueit ti poslal,
vtu bogu **zhlovezhtuu**, De ie fa nas zhlovik
pořtal, Vnuu, Vbuřtvu TP 1575, Ab k ljudem

**2. človeška narava, ki je v nasprotju ali
dopolnitvi z božjo; človeškost**: sa nasho
volio ie Kristus řtopil na nashe meřto, ker
ie vsel nařfe podobřtuo nashega greshniga
Zhlouezhtua JPo 1578, III,26b; on vřaj nej dva,
temuzh en Cristus. Eden je on, nikar de bi
Bogařtvu **v'zhlovezhtvu** bilu preminenu:
Temuzh de je Bogařtvu **Zhlovezhtvu** na
fe vselu DM 1584, XXVII; On je enak Ozhetu
po Bogařtvi: Manřhi je on kakor Ozha po
Zhlovezhtvi DM 1584, XXVI / Letu je pak
vfe od Cristuřa govorejenu, kateri fe je potle

v'zhlovezhtvi imèl pèrkasati, kadar je Moseffov krajleftvu konez imelu DB 1584, I,58a v *človeški podobii*; le vezhna Befseða v'revo, oblejklja fe **s'zhlovezhtvom**, De bi nas spet odrethila TFC 1595, CCCCXXIX

// ver., navadno v zvezi s **Kristus združitev božje in človeške narave v eni sami božji osebi; učlovečenje**: MOLITVE OD

ZHLOVEZHTVA ALI ROISTVA NA ta Svejt, nafhiga GOSPVDA Iesufa Criftufa DM 1584, XLVII; Tu bošh ti meni miloštivu volzhil .. sa volo tvojga **zhlovezhtva** inu rojftva na ta Svejt, Amen DM 1584, LI [A. L. R.]

človejctstvu gl. človeštvo

človejkimu [daj. ed.] gl. človeški

človek (človik, človek, človejk, človk) -a

sam. m [ˈčlo:vek/člo'vek člo've:ka]; **P** približno 6000, **K** 45 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, TL 1567, TPo 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, TPo 1579, DC 1579, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DC 1585, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TEm 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: č/c[!] | lov | ik/ek/ejk (*P 1563)/ik (MTh 1603)/ih[!] (TR 1558, Q3b)/k (KPo 1567, XIIIb); – rod.: č/c[!] | lo/o[!] (DB 1584, II,42a) | v | e/é/ej/è/i/éj/o[!] (TE 1555, E2b)/è (DB 1584, III,90a) | k | a/à (DB 1584, III,13a); – daj.: č | lo/o (DB 1584, III,103b) | v | e/é/ej/i/è | ku; – tož.: člov | e/é/ej/i/éj | k | a/u (TT 1581-82, I,398); – mest.: č | lo/o[!] | v | e/é/ej | ku/ki; – or.: člov | e/é/ej/i | kom; – dv. im.: člov | e/é/ej | ka; – rod.: člov | e/é/ej/i | k | ov/u; – daj.: človek | oma/a[!] (TAr 1562, 7b); – tož.: člov | e/ej | ka; – mn. im.: člov | e/é/ej/è | k | i/j/y (TPo 1595, II,314); – rod.: č/c[!] | lov | e/é/ej | k | ov/u (TPo 1595, III,83)/ih (TPo 1595, I,48); – daj.: člov | e/é/ej | kom; –; – or.: č/c[!] | lov | e/é/ej/è | ki; ☹

VOCABULA. Deus Bog. Homo zhlovik KB 1566, A3; *Deutſch. Leut. Latinè. homines. Windiſch. ludje, zhloveki. Italicè. le genti, gli huomini* MD 1592, Bb

1. navadno ed. **naravno bitje, ki je sposobno misliti in govoriti; človek**: ta Verni prou ſpofna is te befede bofhye/ kai inu kakoue fhege/ ye ta **zhlouik** po ti naturi/ de ie hud/ v'fimu hudimu nagnen TC 1550, 217(116b); Inu ty preproſti ne mogo, kai ie ta Pild Boshy, po katerim ie ta **zhlovik**, ſtuarien, prou inu ſadoſti ſaftopiti TT 1557, 1a; **KAI IE TA GREH, INV VKAKOuo** groffouito reuo ie tiga **zhloueka** perpraul TT 1560, d3a; Ta naturski **zhlovik**, tu ie, en zhlovik shnega duſho pametio inu ſaftopnoſt, kir nei skuli ta kerſt, beſſede Boshyo, od S. Duha, druguzh royen .. ta to skriuno zhudno miſſal inu volo Boshyo .. nigdar ne more ſpofnati inu ſaftopiti TL 1561, 30a; **Zhlovik** potribuie kſuoimu lebnu vodo, ogin, sheſesu, ſul, moko DJ 1575, 171; TE daj je Tobias tiga Angela k'febi poklzial,

sakaj on je mejnil de je on en **Zhlovik** DB 1584, II,151b; Kar je tedaj Bug v'kupe ſdruſhil, tiga néma **zhlovik** lozhiti DB 1584, III,24b; Ampak my **zhloveki** imamo eno Smert, tej fe pravi teh greihou Smert, Sakaj sa tiga greiha volo je ona nam gori naloshena TPo 1595, I,140; Sakaj s'kum on govory, s'fleiſlum ali s'kamenjom? Ne, temuzh **szhloveki**, inu nikar le ſenim ali ſdvejma, temuzh s'v'fejm Folkom TPo 1595, I,37; Miloſt Boshja nej hotela, **Zhloveka** ſapuſtiti /: Inu je h'pravici rekla .. taku hozhmo ſturity, **Zhloveka** s'gnado obdilit TFC 1595, III / Taku je bilu konzhanu v'fe, kar je kuli na Semli bilu, od **Zhlovéka** notèr do Shiuine, inu do Zhèrvou, inu do Ptiz pod Nebom DB 1584, I,5b *prav vse* / Tu Ime/ Adam/ pomeni **zhlovik/** Eua pomeni ſhiua TC 1550, (9b); [Bog] ie nee ſtuaril, inu ie nee shegnal, inu ie nee imenoual, **Zhlovik**, vtím zhaffu kadar fo ſtuarieni bily DB 1578, 4b / bibl. Vy lubefniui/ na poprei famerkaite/ koku ſta ta perua **zhloveka** ſtuariena/ inu kai fe ye fhima godilu TC 1550, (5a) *Adam in Eva, prvi človeški par na Zemlji*; bibl. Ta perui **zhlovik** ie is ſemle Semliſki, ta drugi zhlovik, ie ta Goſpud, is Nebes TL 1561, 52b *Adam, začètnik človeškega rodu*; Perui **zhlovik** Adam ie ſturien vta naturski ſhiuot, inu ta pulſedni Adam vta duhouski ſhiuot TT 1581-82, I,106

// **kdor je v nasprotju ali dopolnitvi z Bogom;**

človek: Obtú Bug inu **zhlovik** ſta ſi na v'fejm cillu ſubper/ ne morata po tei naturu vkupe prebiuati TC 1550, 25(21b); VTím drugim Deilu lete Predguori, ſmo mi gouorili, koku ie ta **zhlovik** bil peruzh po Boshym pildu, tu ie, Svet, Prauzhin, Moder, Mozhan TT 1557, o4b; Gdo ie v'figamogoch? gdo rifnizhan alli laſhnik? Bog alli **zhlovik**? Nei frède, Edno alli drugu ſpomifli inu dèrſhi KB 1566, F2b; ie rekal Bog: Stuarimo **Zhloveka**, en pild kateri nam podoben bode JPo 1578, I,47b / Onu fe bo pèrgodilu, de Syn tiga zhloveka bo iſdan v'tèh **zhlovékov** rokè DB 1594, III,11b *ljudem*

// v zvezi **božji človek kdor dela po navdihu Svetega**

duha; božji človek: S. Pyſmu, prauí S. Paul, ie prydnú .. Inu ſturi tiga zhloveka vuzheniga htimu Iſuelyzhanu, inu vezhnimu lebnu, skuli to Vero Vieufu Criftufa, Inu de en Boshy **zhlovik** poltane popolnom inu pernaredin v'ſakimu dobrimu dellu TPo 1566, 4b; inu S. Peter ozhitu, od v'feh Prerokou k'mallu prizhuje, de ſhe nikuli nej obenu prerokovanje is Zhlovezhke vole naprej pèrneſſenu: temuzh de fo ty ſveti Boshji **Zhloveki** govoriili, pèrgnani od ſvetiga Duhá DB 1584, I,αVla

// **telesni, ſnovni del človeka, ki je umrljiv;**

človeško telo: inu Goſpud Bug ſzimpra is rebra kateru ye is **zhloveka** v'fell ano Shenou/ to perpela k'Adamu TC 1550, (5b); Inu Bog ſtvari **Zhloveka** ie pèrfty od Semle, inu dahne v'niega

lice en shiv Duh KP_o 1567, LXV; Kadar bi se on [Bog] podstopil, taku bi on vseh duh inu fapo k'febi sbral. Vše meflu, bi vfe k'mallu se reseflu, inu **zhlovik** bi supet h'pepelu postal DB 1584, I,276a; Inu kadar je **zhlovik** mერთou, taku ga kazhe inu zhěrvje fnedo DB 1584, II,157b / bibl., v zvezah z **vunanji, vnjanji** Obtū ne bodimo trudni, temuzh aku lih ta vunani nash **zhlouik** ftrohni, Taku vfaī ta noterni se od dan do dne ponauale TL 1561, 60b; Kai pomeni OSLICA? Vnaniga telefignā **Zhloveka**, tīga lenīga telhkīga rabotnīga oīla, kījr nerad gre, nerad Chrīstufā nofī KP_o 1567, XIIIb / Kadar bo enu snamenie tih Gob na **Zhloueiku**, taku ga imāio kFariu perpelati DB 1578, 95b *na človekovo koži*

// *nesnovno, duhovno bistvo človeka, ki je neumrljivo; človeška duša*: Kadar kuli se prauī Sueti Duh ie utim **zhloueku**. Taku ie vnm skufi to beffedo TR 1558, 0a; Tako da vtei Veri pruti Bogu zhiṣti ftoie, pruti blīshniemu sliubesanio, inu pruti febi sklānīem greshnīga mēṣa, tī ie prau fpmīshlīaio, inu on tūdi popolnoma fuoi fad, vnyh rodi inu prīneṣṣe: Slaṣti leto, da **Vzhloueku** raṣte, shalouanie zhes te JP_o 1578, I,136b; Ampag Ieṣus nei nim feuupal, ṣakai on ie nee vfe ṣnal .. ṣakai on ie dobru veidel kai ie bilu vtm **zhloueiku**

TT 1581-82, I,368 / bibl., v zvezah z **notrnji, znotraṣnji** Kai ie to SHRIBE? Notērnīj **zhlovik**, allī novī Adam, to ṣarce, Ta Duh, katerīga ōzhe tūdi Chrīstuf imēti, inu na nījm v'nebefkī Ierusalem iēsditi KP_o 1567, XII; Ako pak po snuternīem **Zhloueku** pogledamo, po tei pofoienei Boshy mīloṣti: Tako hozhmo naiti, da ie on edan fuet inu zhaṣtit Apofol JP_o 1578, III,7b; Ṣakaj jeṣt imam shejle h'Boshji Poṣtavi, po tēm snotraṣnīm **zhlovēku** <e>Snotraṣnī **zhlovik** se letukaj rezhe, ta Duh, is gnade rojen, katerī v'Svetnikih fhtrita supār tīga vunanīga> DB 1584, III,84b

// v krščanstvu, v zvezah **sin človeka / človeka sin učlovečeni božji sin kot odrešitelj človeškega rodu; Sin človekov**: Ta Syn tīga **zhloueka** ne[!] prīṣhal, de se nemu ima slushiti, temuzh de on slushi TC 1555, H7; Odfehmal bodete vy tīga **zhloveka** Synu vidili na defnīzi te Mozhy inu vOblakīh prīdejozh DB 1584, III,24b, podobno tūdi TP_o 1595; Kakor je Moses v'pūlhavi eno kazho povīṣhal, taku mora Syn tīga **zhloveka** povīṣhan bīti ZK 1595, 100

♦ – ver. **postati/ratati človek združiti božjo in človeško naravo v eni sami božji osebi; učlovečiti se**: Ta befeda bolhya tu ye Syn boshy Ieṣus Chrīṣtus[!] ye **zhlouik** poṣtalṣa fa naṣho uolo TC 1550, (15a); Inu kir je Bug **Zhlouik** ratal, de ie tu ena velīka zhudna skrīunulṣ, tīga se S. Paul fazhuduie TL 1567, 57b; Kadar on [Krīstus] pak **zhlovik** poṣtane, inu letukaj lipu ozhītu ṣposna, koku en Arzat h'tem bolnīkom

flīṣhi, taku flīṣhi on h'tem greīṣhnīkom TP_o 1595, III,149; ver. **(pravī) Bog ino (pravī) človek / Bog človek Jezus Kristus, v katerem sta združeni božanska in človeška narava; bogočlovek**: Obtū imāṣh vṣhe dobru gīat grehou se varouat. Chrīste Bug inu **zhlouik** Bodi tuīmu ker-szhanṣtuu fūeīṣt pomozhnik TC 1550, 156(86b); Leta ie tedai ta praua Vera, kadar mī Veruīemo inu ṣpoṣnamo, de ta nash Goṣpud Ieṣus Crīṣtus Syn Boshy, ie prauī Bug inu prauī **zhlouik** TR 1558, 03b; O tī Goṣpud Ieṣu Crīste .. Bug inu **Zhlouik**, kir ṣī ṣa nashīh Grehou volo na tīm Cryshu vmerl TO 1564, 49a; Ṣakai nash Ieṣus Bug **zhlovik**, Se ie zhes naṣ vfe vṣmīlīl, Ratal ie nash odreṣhenī TC 1574, 154

♦ – *nov/novi človek kdor je po božjem posredovanju duhovno prenovljen; novi človek*: Kratkō rekoch, more bīti pār naṣ, da se druguzh rodimo k'novīmu **Zhloveku** tār ponovīmo po tīm Duhu KP_o 1567, CLXXIII; Kaj pomeni takova kērṣṣna kopēl? Tu pomeni, de ta ṣtari Adam, notrī v'naṣ se ima ṣkusi vṣakdanjo grevingo inu pokoro topīti inu morīti, Inu supet vṣakdan[!], vunkaj pojtī inu gorī vṣtajati, en nou **zhlovik**, katerī v'pravīzi inu zhiṣṣtoṣi pred Bugom vekoma shīve ZK 1595, 143; **stari človek človek, podvržen grehu, ki s krstom umre, da bi se lahko odrešil; stari človek**: Glih taku vtm kerṣtu bode naṣh ta ṣtari **zhlouik** neūdeizhe vmoryen ṣteīm grehom/ de ta greh se cīllu potopī TC 1550, 65(41a); taku bomo tūdi tīmu gorī vṣtajenju glih, kadar my vejmo, de je naṣh stari **Zhlovik** ṣhnyṣ red krīshan, de tu grēṣnu tellu nehā, de vṣhe naprej grēhu neflūshīmo DB 1584, III,84a; Slejcite tīga ṣtarīga **zhloveka** shnjegovīmī delli, inu oblēcite tīga novīga .. po podobī tīgā, katerī je njega ṣtvarīl DB 1584, III,110a;

2. človek, ki je obravnavan izvzeto od skupnosti; posameznik: Kadar **zhlouik** gre ṣpat, Ima poprei to Vero ṣpoṣnati inu īṣgourīti, Potle klezhozh[!] molīti ta Ozha nash TA 1555, A6b; Tatuīua[!] pag ie vṣe tu, kar **zhlouik** vṣfame, skrīuaie, ozhītu alī skako kunshtīo na se perprauī TC 1555, F3b; Lety Trye **zhloueki**, od katerīh danashnī Euangeli gouorī, se imāio ṣhnīh shego, dellom inu oprauīlum dobru famerkatī TR 1558, f4a; de ie [Krīstus] vuzhīl, zaiṣhe delal, ie Martran, Vmerl inu Gorīuṣtal, Tu famu veidīti inu Verouatī **Zhloveka** ne īṣfūelyzha TA_r 1562, 32b; ie potreba tūdi veidīti inu famerkatī leta Reslotīk vmeī to Boshyo ordnīngo inu Deshelsko Oblaṣtīo, Inu vmeī to Perfono olī **zhlouekom**, kir ie vti Oblaṣtī, koker vmeī drugīmī doṣtmī rīzhmī TO 1564, 62a; Sato bi imel vṣakaterī **Zhlovik**, vṣako nedelīo, inu vṣakī prasnik sam febe examīnīratī, sam fabo premīṣhīlatī KP_o 1567, XCVIIIb; K'tretīmū, kako se ima **Zhlovik** prav obhaīat inu prīdnō vshīvatī te vezherīe Chrīstufove KP_o 1567, CXL;

TE Vduue inu Stare Shene, kir fo Bogu lube, katerih oben **zhlouik** neima reshalti .. per veliki shtraifingi Boshy TC 1575, 399; Potle kadar ie bil Bug vus fueit potupil, de nei bilu vezh, koker ofsem **zhlouekou** shivih ostalu TC 1575, 50; Kadar fice **Zhloueku** po niega voly gre, inu obene skerbi nema, tako malo kadai moli JPo 1578, 1,82a; Teh Papesnikou delo pak, nijednomu **Zhlouiku** kakor le nyh Bogu, timu nih Trebuhu flushi JPo 1578, II,125; Sakai polhenta fe **Zhlouik** (prau Seneka) vzhj od touarishtua JPo 1578, II,100b; Kadar ta nezhiſti Duh is **Zhloueka** iside, tako on okuli hodi po terdih Meſtih inu iszhe prebiuania JPo 1578, 1,94b; Inu kadar Iefus vndu mumu gre, fagleda eniga **zhloueka**, fedezhiga na tim zolu TT 1581-82, 1,32; Mnogoteri **zhlovik** profsi, Bug ta bi njemu hotel od lete inu une iskuſhnjave pomagati TPo 1595, II,61; Kuliku krat inu kadaj ima en **zhlovik** to fvetu vezherjo prejeti? ZK 1595, 175 / ekspr. Nei **zhloueka**/ kir bi ne greshill TC 1550, 76(64b) vsi *greſimo* / v nagovoru OBTu, o **zhlovik**, kakershni fi ti, kir fodish, ti fe ne moresh ifgouoriti TT 1560, 3a; O **zhlovik** vshe gori vſtani, Kuezhnimu kraliu fe gani *P 1563, 66; Skulhai pak **zhlovik** lam sebe, inu tako od tiga kruha iei, inu od letiga keliha pij KPo 1567, CXXXIXb; Inu kadar je on [Kristus] nyh vero vidil, je on djal k'njemu: **Zhlovik**, tvoji Gréhi fo tebi odpufzheni DB 1584, III,33a; Lubi **zhlovik** nikar satu ne Zagaj, aku fi ti lih en greiſhnik TPo 1595, II,131

// s prilastkom **oseba kot nosilec lastnosti**: En dober **zhlovik** is dobriga shaza fuiga ferza da naprei dobru, Inu en hud **zhlovik** is hudiga shaza fuiga ferza da naprei hudu TT 1557, 180; Ie bil en bogat **zhlovik**, ta fe ie oblazhil ſteim shametom inu shpinatom, Inu ie ulag dan po gofposku inu uueſſei lebal TT 1557, 221; [Pilat] je pak dobrò védil inu vidil, kakòr en pametan modar **Zhlovik**, da fo ga [Jezusa] Iudie is saliga nyda inu fovraſhtva bili satoshili KPo 1567, CLVIIB; En nidig **zhlovik** nerad vidi ieifti, inu mu teshku deie kadar ima ieifti dati DJ 1575, 57; Adam ie ratal po niegouim padzu meſſeni **Zhlouik**, tako fo Meſſeni ratali vſi niegovi otroci JPo 1578, II,86; Sakaj te druge ſheſt dny, more ta gmain **zhlovik** fvojmu delu ſtreizhi inu tu sadobivati, od kateriga on shive TPo 1595, II,140; Homuncio. *Germ.* kleins mänlin/ menschlin. *Sclav.* maihin **zhlovik** MTh 1603, I,642; Vilis. *Germ.* Schlecht/ vnachtsam/ nachgültig. *Sclav.* maluureidan, skrun **zhlovik** MTh 1603, II,706

// s prilastkom **oseba kot nosilec stanja**: Inu pole, tukai ie bil en Vodenizhni **zhlovik** pred nim [Kristusom] TT 1557, 214; Ty drugi pag reko, koku more en greshni **zhlovik** take zaihne delati? TT 1557, 288; Rauno kakor en bolan **Zhlouik** fem ter tam hodi inu poufod pokoia inu pomuzhi ifzhe JPo 1578, I,115b; KAteri fe kej eniga mértviga

Zhlovéka dotakne, ta bo fedem dny nezhiſt DB 1584, 1,90a; Ta Exempel te Vere je tudi zhes vfo maſso lejp, de ta gobovi **zhlovik**, kateri ficer sa te Poſtave volo, nej fimel mej te ludy yti .. fe k'GOSPV DV Chriſtufu pres vſiga plaſzheinja inu ſtrahu najde TPo 1595, I,103

/ Pred enim kezarskim **Zhlouekom**, po enim inu drugim opominanu, beſhi, inu imash veiditi, de kir ie tak, ie preuernen, inu greshi TL 1567, 80a / *Deuſch.* Wanderer. *Latinè.* viator. *Windifch.* potni **zhlovik**. *Italicè.*

viantante, pafſaggiere MD 1592, T7a *popotnik*

// s prilastkom **oseba kot član krajevno povezane**

ſkupnosti: anpag ta fedmi dan/ ye ta praſnik tuiga Gofpudi Boga/ na ta dan obeniga deilla ne ſturi/ Ti inu tuy fyn .. inu tuy **zhlovik**, kir ye vtuih vratih TC 1550, (13a); Pilatus pag kadar ie faſliſhal imenuiez h to Galileo, ie upraſhal, aku bi on en Galileuski **zhlovik** bil TT 1557, 246; Sledni dobri Crainski inu Slouenski **zhlovik**,

bo is grunta popolnoma, tu kar fe vletih Buquizah piſhe inu vuzhi, reſoumel inu faſtopil TAr 1562, 22a / Ie li fe ſpodobi pèr vas eniga Rimſkiga **Zhlovéka** pres fodbe inu praude gajſhlati? DB 1584, III,74b *rimskega državljana*

// v zvezah s **krſčen**, **krſčanski oseba kot član**

krſčanske verſke ſkupnosti; *kriſtjan*: ie bila ena ſpodobna potrebna inu dobra Nauada, De sledni Kerſzheni **Zhlouik**, Ia tudi te Shene ..

vſtim zhafſtu te potrebe inu na naglim, te mlade Otrozhyzhe .. mogo kerſtiti TO 1564, 93a; Takovo gnado naidejo ony [greſniki] nikar le per teh, katere je Chriſtus ſeno ſufſebno ſapuvudjo fvojeje Cerkvi naprej ſtati ordinal, temuzh tudi vtej potrebi, per enimu vſkaterimu Karſzhanſkimu **zhloveku** TPo 1595, III,106

// **navadno odrasla oseba**; **moſki**: fa tiga uolo ta **zhlovik** ſapufſti ozho inu Mater inu fe gſuy ſheni perduſhi TC 1550, 133(75a); Kadar en **zhlovik** ie obrefan, Veruie veniga Boga, rad inu dolgu moli, ne ſhentuie, praſnuie .. Ta ifti ie brumen inu prauizhin TR 1558, 04b; Inu on je meril njega ſydy, ſtu inu ſhtirideſet komulzeu, po meri eniga **Zhloveka**, katero je ta Angel imèl DB 1584, III,150b

DB 1584, III,150b

// ekspr. **oseba s pozitivnimi moralnimi**

lastnostmi: Iei kakor en **zhlovik** kar ti ie naprei poſtaulenu, inu neshri pre filnu, de ti fourash nebedeo DJ 1575, 131

3. mn. ſkupnost vseh ljudi na svetu; **človeſtvo**, **človeſki rod**: Potehmal fo ty **zhloueki** greshili, ie en zhlovik moral to peno inu Shtraifingu neſti inu preterpeti TO 1564, 6b; kada bi ne bil Chriſtus Sin Boshy, po tey preueliki liubesni, zhlovik poſtal inu sa **zhloveke** terpil JPo 1578, I,113a; Inu ty ſhtiri Angeli fo proſty poſtali, kateri fo bily pèrprauleni .. de pobyo tretji dej **zhlovékou** DB 1584, III,143a; KAadar fo tedaj vſi **zhlovéki** ſkusi Gréh taku cillu ſkasheni:

GOSPVD Bug pak je en poshreh ogin, inu en ajfrarfki ferditi Bog, kateri se grehuh inu pregrilhenja nefhona, taku vuzhy letu S. Pifmu tudi, dajle, de fo vfi **zhloveki** glih, v'Boshy pravizhni ferd padli DB 1584, I,aVa; Koga ima, pak fuariti [evangelijski pridigar]? ta Sueit, tu ie, vfe **zhloueke**, inu fufheb kar hozhe viffoku, imenitu .. dërshanu biti TTPre 1588, 41 / Gdu tedaj more ohranjen biti? Iesus pak je v'nje pogledal, inu je k'nym djal: Për **zhlovèkih** je tu nemogozhe, ali për Bugi fo vfe rizhy mogozhe DB 1584, III,12b; Zhaft bodi Bogu uvifsokoti inu myr na semli, inu **vzhlovekih** dobra vola TPo 1595, 1,43; Sakaj Lazarus je tu Hebraifku ali Iudoufku ime Eleazar, inu fe pravi tulikain, kakor Bug pomag, de je on vfe fvoje Savupainje le na Boshjo vezhno pomuzh poftavil, nikar na **zhloueke** TPo 1595, II,119 / Sakaj vfi **Zhlovèki** inu Shivina, kar bo na Pulì najdenu, inu nebo fpraulenu v'hifhe, kadar ta Tozha na nje pade, taku bodo vmërli DB 1584, 1,40a *kar je živo*
 ● — — preg. Sakai kar kuli ta **zhlouik** feye, tu iftu bo on shel TT 1581-82, II,164 *kar seješ, to žanješ*; Sakaj kar kuli **zhlovik** feje, tu bo shël DB 1584, III,104a; ● — — preg. po befëdi fe **zhlouik** fpořna TT 1557, 34 *človek z govornjem kaže svoj značaj*; Nikogar nehuali preiden fi ga flišal, sakai **zhlovik** fe po gouorienu posna DJ 1575, 112; Qvalis homo talis fermo. Kakou je **zhlovik**, takova je befëda BH 1584, S2; ● — — preg. De ta **zhlovik** nei shiu na famim kruhu, famuzh od sledne befëde, kir gre skufi ta vuřta Boshya TE 1555, C1b *človek potrebuje za življenje tudi Boga, božjo besedo*; **Zhlovik** ne shivu od famiga kruha, tàmuzh od vřake befëde gredozhe is ũft Boshijh KPo 1567, CVb; Ta **Zhlovik** ne shiui ob famim Kruhu, tamuzh ob vřaki Befëdi, katera gre is vřt Boshijh JPo 1578, I,85a; **Zhlovik** nej od famiga Kruha shiu DB 1584, III,4a; ● — — preg. Vřakotera Suirina fe kfvoij glihi drushy, taku fe ima vřaki **zhlovik** kfvoij glihi drushiti DJ 1575, 54 *svoji k svojim* [A. L. R., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

človeški gl. človeški

človeško (človešku, človeško) povdk.

[člo've:sko]; P 4, K 3 (TE 1555, JPo 1578, TPo 1595)

– človešk | u/o (Juriië); (M)

izraža za človeka značilne lastnosti; človeško: Sakaj onu ja nej **zhlovefku**, de bi fe eden supar eno fheinkingo imel vpyrati, inu bi nje ne hotel imejti TPo 1595, II,92

// izraža nasprotje z božjim: Poidi fad fa meno Satan, ti fi meni kani fmoti, fakai ti ne fařtopish tu, kar ie Boshye, temuzh tu kar ie **zhlouesku** TE 1555, G4b; Poidi od mene Satan, ty fi meni Ksmoty, ker nemiflish tega kay ie Boshye, tamuzh kay ie **Zhlouesku** JPo 1578, III,33b

PRIM. človeški [A. L. R.]

človeřto gl. človeřto

človeški (človeški, človejski, človečski, človeřki, človecski, človečjski, človeřski) -a -o prid. [člo've:řki -a -o]; P približno

900, K 31 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TKo 1557,

TR 1558, TT 1560, TL 1561, Tar 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566,

KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, DJ 1575, TC 1575, TT 1577,

JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, DBu 1580, TT 1581-82,

DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TřC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– m. ed. im.: člov | e/ej/eč | s/ř | ki; – rod.: člov | e/ej/é/eč |

sk | iga/ega (Juriië); – daj.: člov | e/ej | s/řs (DJ 1575, 237) |

kimu; –>; – or.: člov | e/é | skim; – mn. im.: člov | ej/e/é | ski;

– rod.: člov | e/ej/é/ej/eč/eč | skih; – daj.: člov | e/ej | skim; –>;

– ž. ed. im.: č | lo/o[!] (TC 1575, 61) | v | e/ej/é | ska; – rod.: člov

| e/ej/i (Juriië)/ec | ske; – daj.: č/c[!] | lov | e/ej/ec | sk | i/ej;

– tož.: člov | e/ej/é | sk | o/u (JPo 1578, III,5b[=51b]); – mest.:

člov | e/ej | s/cs | k | i/ej/e (TPo 1595, 1,128); – or.: člov | e/ej |

sko; – mn. im.: člo/čla[!] (TC 1575, 407) | v | e/ej | ske; – rod.:

člov | e/ej/eč[!] | skih; – daj.: člov | e/ej | skim; – tož.: č/c[!] |

lov | e/ej/é | ske : : sclaveřske[!] (TC 1575, 407); – mest.: člov

| e/i (Juriië) | skih; – or.: člov | e/ej | s/ř | kimi; – s. ed. im.: člov |

e/ej/eč | sk | u/o (Juriië); – rod.: člov | e/ej | sk | iga/ega (Juriië);

– daj.: človeřkimu; – tož.: člov | ej/e | sk | u/o (Juriië); – mest.:

člov | e/ej | sk | im/om (JPo 1578, II,84); – or.: človeřskim;

– dv. or.: člov | e/ej | skima; – mn. im.: človeska; – rod.: člov

| e/ej | skih; – daj.: človeskim; – tož.: člov | e/ej | sk | a/e

(JPo 1578, III,34); (V)

Humanus. *Germ.* freundlich/ holdselig.

Sclavon. priafniu, **zhlovefki** MTh 1603, 1,648

ki je značilen za ljudi, človeka: človeški,

človekov: aku fe pag omoshi, nei greshila, ona

bode te **zloueske**[!] nadluge imeila inu morala

te ifte nefli TC 1555, N1b; Bug nema **zhloueskiga**

oli kaciga druřiga obrafa oli oblizhia, oli kako

drugo řhtalt oli Podobnoft. Bug ie en Duh

TT 1557, 1a; Kir pag zhaři fe ty eni Duhui

vzhloueski řhtalti po dneui perkařuio, oli po

nozhì plazheio, po hishah resbyaio TR 1558, P2a;

Ti fi ofgorai poprei řlishal, de mi te nashe

zhloueske bolefni, drigazhi, koker te Shiui-

ske imamo refmifliti inu fodyti TO 1564, 143a; Inu

[Bog] te hude ludy inu Pfee, kir fo **zhloueske**

kry řhejni, skufi katere bi ta Sludi rad hotel tu

zhloueřtuu cilu řatreti inu konzhati, prozh deua

inu pregane TO 1564, 61b; Se tudi naide vBoshym

pifmu, da nei obena druga řtuar **fzhloueskim**

iesikom gouorila, kakor ta Bilaamou Ofal

JPo 1578, I,108a; Kateri kuli **Zhlouesku** kry pre-

lie, tigiřtiga kry ima tudi prelita biti, skusi

Zhloueika DB 1578, 7b; On, ta Sveti Stephan, je bil

tudi en zhlovik inu **zhlovefku** Mefsu inu kry

imel, kadar bi onu pres tiga řvetiga Duha bilu,

taku bi fe on bil puřtl pregovoriti TPo 1595, III,30;

Koku fe imamo vuzhiti ta Greh inu **zhlovefko**

řhibkuřt řponati ZK 1595, 197 / Ieft moram po

zhloueski řhegi gouoriti, řa volo te řhibkote

tiga uashiga meřřa TT 1560, 10a; Kratki, reuni, řo

zhloueřski dneui na femli TT 1577, 123; Sa tiga

volu tudi na ta Karřt nejnamo gledati, kakor

na enu **zhlovefku** dellu TPo 1595, 1,88

// *ki je v nasprotju ali dopolnitvi z božjim*: To eno Prauzio imenuio, To Poštauno Sapuuidno, **zhlouesko** .. To drugo, Eno Boshyo, Euan-gelisko, kerszhansko .. Prauizo TT 1557, r2b; Koku se pak ty duei naturi, ta Boshya inu ta **zhloueska** Vcriftufu, veni Perfoni vkupe glihaio, tu iftu Bug vei TR 1558, B4b; Nate kirte prau nefnaio, Ter ta norški vuk **zhlouezhski**, Terde nu vnim pogineio, Dai nim spofnat ter verouat, Sueto beffedo tuoio *P 1563, 144; fam Gospod IESVS od vfih **Zhlovefkih** poftav, naukov inu flushbi govori inu pravi, Sabftõn meni flushe, kâr poftave **zhlovefke** dershe KB 1566, E5b; Steim odgovarje tim, kir veliku od dobrih Dell .. gouore, oli ty ifti fam obeniga prauiga dobriga della ne fture, obene Boshye fapuuidi, temuzh **zhloueiske** dershe, koker fdaiz ty Papeshniki TL 1567, 58b; V'tim nasnani, da ie fvoi Boshij ûk vifokeifni inu shlahtnihi, neli **zhlovefki** KPo 1567, CXXIIIb; Nifzhe drugi, temuzh fam Sludi inu ta iskashena, preobernena, olfliplena **zhoueiska**[!] Natura, katera vtih Nebeshkih rizheh, nishter prou ne fastopi, fo na tim kriui inu dolshni TC 1575, 61; Ampag te Malikoushe[!] **zslaueiske**[!] slushbe, skaterimi fe Bug ferdi .. famezhuio inu doli taremo TC 1575, 407; Merkaite kay poflushate, Ieli to Boshya ali **Zhloueska** Befeda: Gledate tudi ieli Boshya Refniza ali Hudizhoua Lasha JPo 1578, III,123; Kadar fe Refniza rasfueti, inu Euangelium prediguie, tadaí Predigar oduali Sboshyo Beffedo ta Kaman **Zhlouezhskih** poftau, inu naukau[!] od Karfzhanskih farz JPo 1578, II,4b; Sakaj kadar bi Chrifus nikar vezh, kakor **zhlovefko** oblaft imel, taku on bi fam pruti tulikain veliku, malu bil opravil TPo 1595, II,195; Ampak poleg tiga je on tudi rojen od fvojga Ozheta, tiga shiviga vezhniga Boga .. de taku lete dvei naturi, Boshja inu **zhlovéfka**, uveni Perfoni, neresdilene inu vkupe, fo en Chrifus, kateri je pravi Bug inu pravi zhlovik TPo 1595, I,82 / Kai pak Farisey, Saducey inu Papeshniki, is **Zhlouezske** pameti, pres Boshye Befede vzhe, poftauliaio, nareiaio JPo 1578, II,63

// *ki je materialen, v nasprotju z duhovnim*: Potle fe tudi prauí ana Vera/ de kar aden timu drufimio oblubi/ de fe tu derfhi/ to ifto Vero moremo imenouati ano **zhlovefko** oli kupzhouo Vero TC 1550, 203(109b); TA beffeda DOLGE, tukai ne pomeni te **zhloueiske** dolguue, kir fo eden drugimu dolshni, bodi denarie, shitu Vinu oli drugu blagu TC 1575, 128 // bibl., v zvezah **človeške roke/duše / človeški otroci ljudje**: Onu pride, de ta Syn tiga zhloveka bode isdan ute **zhloueske** roke, inu oni ga ubyo, inu na tretí dan bode on gori ufalt TT 1557, 51; Tih Aydou Boguui fo frebu[!] inu slatu, Od **zhloueskíh** rok fturieni TPo 1566, 241b; Syn tiga Zhloueka nei

pershali na ta fuet, tyh **zhloueskíh** Dush konzhati, tamuzh ohraniti JPo 1578, I,65b; Item, **Zhlovefkíh** dush, lhetnajt taushent dush, od téh je bilu GOSPVDV dvei inu trydeffeti DB 1584, I,97b; Tedaj je GOSPVD doli shâl, de bi vidil tu Méftu, inu Turn, kateri fo **Zhlovefki** otroci sydali DB 1584, I,7a / Bug fvoiga Synu nej le tej fveti Divizi Mary, ni S. Petru, ni S. Paulu dal, temuzh timu Svitu, De fe vfe njega Imaio anvseti, kar fe **zhlovefki** otroci imenujo TPo 1595, II,95

// v zvezi **človeško srce človek glede na značajske, čustvene značilnosti**: Inu aku tu **zhlouesku** ferce tiga Troshta ne pryme, de Bug nas is Gnade is fuie lubesni shtraifa .. Taku te nad-luge bodo nom le zhedale vegshe, tesheshe TT 1557, d42b; Inu vñaj fe nemore takova fimertna britkuft h'Chrifufevi perglihati, katera je veliku veghla na nym bila, kakor de bi njo enu **zhlovefku** ferze moglu ifgovoriti ali preter-peti TPo 1595, I,220 / Leta Euangelium je teh zhaftitih Pridig ena, kakor fe kej ena more vtem cejlim Novim Testamentu imejti inu najti, de bi fe dobru fpodobilu, kadar bi mogozhe bilu, de bi fe ona sflatimi Puhftabi vtu **zhlovefku** ferze sapifšala TPo 1595, II,89

// v zvezi **človeška žlahta skupnost vseh ljudi na svetu; človeški rod, človeštvo**: Taka Arznaya pag ye Iefus Chrifus Syn boshy .. kanimu odrefhenu/ offru inu plazhillu/ sa uolo tih grehou vfe **zhlovefke** fhahte[!] TC 1550, 222(119a); ti fi kanimu oftrumu plazhillu fa nashe grehe inu kanimu Oduetniku inu Befedniku vfi **zhlouezski** slahti po tuoin zhudnim inu modrim fuetu naprei poftaulil *P 1563, 36; Kay bi fe tem Liudem teshyshega moglo prigoditi, kakor da nesnaio Boga Ozheta, ker ie fuoiega edinega Synu na ta fuet, vfei **Zhloueski** shlahti ktroshtu poflal JPo 1578, III,95b; Sletu prekleto bolesfanjo po zhafti, ie ta **zhlovefka** fhlahta obftruplena, kadar je ta Hudizh Adama inu Evo vParadiſhi tjakaj perpravil, de fta ona hotela biti kakor Bug TPo 1595, I,44

// v krščanstvu, v zvezah **sin človeški / človeški sin učlovečeni božji sin kot odrešitelj človeškega rodu; Sin človekov**: O Iuda, fkuhfovaniam prodalſh Sina **Zhlovefkiga** KPo 1567, CXLIXb; Sa naprei bode **zhlovefki** Sin na defni Mochi Boshie fedil KPo 1567, CLVIB; Inu tada bodo vshe vidili Sina **zhloueskiga** kir pride voblaku, fueliko mozhio inu zhaftio JPo 1578, I,6b
PRIM. človeško [A. L. R.]

človeštvo (človestvu, človejstvu, človestvo, človečstvu, človejčstvu, človejčstvu, človeštvo, človeštvo) -a sam. s

[člo've:štvo -a]; P 224, K 25 (TC 1550, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, TL 1567, TPo 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, TKM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DC 1584, TPo 1595, TIC 1595)

– ed. im.: člov | e/ej/eje | stv | u/o (Krelj, Jurjič); – rod.: člov | e/ej/é/eč | stva; – daj.: č/c[!] (*P 1563, 185) | lov | e/eč/éc/ejč/éjč | stv | u/i; – tož.: čl/čl[!] (TC 1550, 16[=26](22a)) | o/a[!] (TC 1574, 95) | v | e/ej/eč/ejč | s/š | tv | u/o (Krelj, Jurjič); – mest.: člov | e/ej/eč | stv | i/u/o (KPo 1567, LXXVIII); – or.: člov | e/ej | stvom; (M)

1. skupnost vseh ljudi na svetu; človeštvo, človeški rod: Inu ta Greh ie enu pomankane te perve Suetuſti inu Prauice, katera ie timu **zhloueftuu** vtim Stuarienu zhes dana inu podilena TT 1557, m4a; [Kristus] je pres greha fe rodil, Sanas ferd Boshy ye nofil. **Zhlouezhftuu** vſe sbugom fmiril, Sueti ray nam vſem dobil *P 1563, 129; [Bog] ie ſvoiga ediniga lubesniviga Sinika Iefusa Chriſtuſa oblubil inu na ſvét poſlal vtu meſu, kateri ie vshe ſkusi ſvoigo pokorſchino inu tērplenie, tukai na Semlij, vſe ulnu **zhloveftvu** (kateriga **zhloveftva** Gréhe ie bil na fe vsel) réſhil KB 1566, F7; Gdo ie ta Sakrament naredil inu poſtauil? .. ſam Chriſtuſ Sin Boshij .. Rauno ta zhas, kada ie to nai vekshe delo, to odrishenie tiga **Zhloueftua**, imel doperneſti JPo 1578, I,109b; kako fe ima [Kristus] vſemu **zhlouezhftuu** kſuelizhanju roditi: krishan, vmoryen, inu pokopan biti JPo 1578, II,12b; Alleluja my pojemo, inu fe vſi vefelimo, de ſpet tu vboigu **Zhloueftvu** dobilu vezhnu Krajleſtvu, Alleluja DC 1584, CXXXII; Sakaj tu celu Bogaftvu, Hozhe de greſhnu **zhloveftvu**, V'nebi per nym prebyva TIC 1595, CCCXI

2. človeška narava, ki je v nasprotju ali dopolnitvi z božjo; človeškost: kadar ye ta zhas prilhal/ [Kristus] vſame tu **zhloueftuu** [!] na fe/ tar na fe nalohi te grehe vſiga fueidta/ inu tudi vſame na fe ta velik ferd boſhy ſubper ta greh TC 1550, 16[=26](22a); Inu de ie on [Kristus] is nebes na ta fueit ſa tiga volo priſhal, inu peruſel kſuimu Bogaftuu tu **zhloueftuu**, de ie vtim fe Boshye Poſtaue, Sapuuidi inu Praude dopolnil TR 1558, G4b; Ravno kako Chriſtuſ, nai fi ie v'Boshij ſtalti bil, fe ie ſam ſpornil inu naſhe ſlabo **Zhloveftvo** na fe vsel KPo 1567, XLI; [Bog] ie ſuiga Synu na ta fueit poſlal, de ie vti diuici Mary teleſtu tu **zhloueftuu**, ſa volo naſhiga Iſuelizhane, na fe vſel TC 1575, 220; Inu on [Kristus] fe ie potle vtim **zhloueftui** tim nega Iogrom puſtil viditi, gledati, ſliſhati inu tipati TT 1577, 183; Ali nai fi ie [Kristus] po tim **zhloueftuu** ſpal, tako ie vſai po tim Bogaftuu zhuł, kako vtim 121. Pſalmu piſano ſtoj JPo 1578, I,58b; to pomeni daie predigouanie od Chriſtuſouiga **zhlouezhftua** temu ſuetoui ſnaneſhe, kakor od Chriſtuſouiga Bogaftua JPo 1578, II,6; Tukaj imamo my Chriſtuſa prou ſnati inu pogledati, koker eniga zhloveka, kir tu ſvoje Bogaftvu vtim **zhloveftvi** ſkri-venu ima TPo 1595, I,157; Potle fe je [Kristus] k'nam perdruſhil, cilu niſku ponishal. Naſhe

Zhloveftvu na fe vsel, s'Vragom, Smertjo sdaj kreg sazhel TIC 1595, CCXXXIX

// ver., navadno v zvezi s **Kristus združitev božje in človeške narave v eni sami božji osebi; učlovečenje:** Vtim ſo ty Verni Ozhaki, kir ſo pod to Poſtauo inu pred Criſtuſeuim **zhloueftuom** vmerli bili, ty ſo Criſtuſa fueſſeliem pryeli TT 1577, 142; LEta Euangeli-um nam kaſhe sazhetak naſhega vezhniga sdravia .. Kperuimu, kako ie to iſto Chriſtuſou **Zhloueftuo** od Boga ſkosi Angela Diuici Marij osnanieno JPo 1578, III,38; my Boga .. nikar ne hvalimo inu zhaſtimo, de je moj Bug moje Meſu inu kry poſtal .. tu ſhlahtnu **zhloveftvu** Chriſtuſeuim naſhiga Boga, ſ'enim pogledkom, vſa ferza ſpodobnu vefſela inu priſnava [bi] imejlu ſturiti TPo 1595, I,36 / potle ta Syn Boshy ſam, vtim zhaſu nega **zhloveftua** vti fui pridigi, ie tu fueie blagu uſem uernim iſrozhuoal TT 1557, h2b; Stvarnik ta je ſtvar poſtal, vnasho naturo se podal, od divize htel rojen bit, ſkuſi **zhlovezhftvu** knam prit TIC 1595, CXLI [A. L. R.]

človick gl. človek

človiski gl. človeški

človk gl. človek

človok gl. človek

čmela gl. čebela

čmrlj (čmrl) -a sam. m [čmr:lj -a]; P 5, K 4 (BH 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: čm | èr/er/ér | l; – tož.: čmèrle; – mn. tož.: čmèrle; (M) *Deutfch.* Huſmel. *Latinè.* fucus. *Windifch.* ferſhèn, **zhmèrl**. *Italicè.* ape, che non fa miele MD 1592, G6a; Afilus, infectum. *Latin.* afilus, oestrum, tabanus, bucentes. *Ger.* bräm/ hurnuffen/ huſmel/ roßmuck/ roßbrem. *ſclavon.* ferſhen, **zhmèrl** MTh 1603, I,132; Fucus. *Germ.* ein Hummel/ oder Bräm. *ſclavon.* ferſhen, **zhmerl** MTh 1603, I,571-572

čebeli podobna žuželka z debelim, kosmatim telesom; čmrlj: ty Papeſhniki .. fe .. pred Hudizhom nikar vezh ali bujle, kakor pred enim Brezlom ne boje .. onu bi bila ena ſhleht reizh, Hudizhe vun iſganjat, kakor eniga **zhmerla**, kateri enimu okoli glave ſemkai brezhzy, pregnati TPo 1595, I,171 // negotovo **samec čebele ali kake druge podobne žuželke; trot:** ignavum fucus pecus à praeſepibus arcent. Gonio od jaſli, **zhmèrle**, leno ſhivino BH 1584, S28 [K. A.]

čofitel -tla*/-telna* sam. m [čof:itel]; P 4, K 3

(TA 1566, DB 1578, DB 1584)

– ed. im.: čofitel; (M)

1. majhna nočna ptica, podobna sovi;

čuk: Vſake zhiſte Ptice jéte. Letu ſo pak te, katere némate jéſti: Poſtoin, Iaftreb .. Sova .. **Zhoffitel**, Zhuk, Nadopir DB 1584, I,67b

2. v abecedniku **vzorčna beseda za učenje branja:**Zaharias zebedeus **zhofit el**[!] TA 1566, A3b

☞ iz nem., prim. bav. schaffitelein [K. A.]

čokati gl. čakati**čoln (čoln, čeln, čaln, čuln)** -a sam. m [ˈčolːn

čolˈnaː[?]]; P 250, K 17 (TE 1555, TT 1557, TR 1558,

TT 1560, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, TC 1575, DPa 1576,

TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592,

TPo 1595, MTh 1603)

- ed. im.: č | ol/el/ul/al | n; - rod.: č | ol/el/ul/al | na;

- daj.: č | ol/el | n | u/uvi (TC 1575, 93); - tož.: č | ol/el/al | n;

- mest.: č/č[!] (TR 1558, Ga) | ol/el/al | n | u/i/u; - or.: čalnom;

- dv. tož.: č | ol/al/el | na; - mn. im.: č | ol/el | nuvi; - rod.:

čolnov; - tož.: č | ol/el | n | e/uve/ove (JPo 1578, II,109b)/y

(DB 1584, III,33a); - or.: čolnmi (TPs 1566, 198b); ☹

Nauigo. *Germ.* schiffen. *Sclau.* fepelati, voliti,**vzholnu** voliti MTh 1603, II,108

1. manjše odprto plovilo; čoln: Inu ta **zheln** ie bil na fredi tiga Moria, inu ie nadlugo terpil od tih vallou TE 1555, F7a; Inu on [Jezus] ie stal poleg tiga Genezarskiga yefera, inu on fagleda dua **zholna** stoiezha per tim yeferu, is tiu fo bili ty Ribizhi stopili, inu fo te mreshe prali. Inu on stopi noter uen **zholn**, kateri ie Simonou bil, inu ga ie profsil, de ie on ta **zholn** enu malu odpelal od te femle, inu fedozh is tiga **zholna** ie te ludi uuzhil TT 1557, 173; kakouo zhaft inu hualo bi imel edan Zhalnar ali Marnar, ker vse hudo Vreme, Morsko Fortuno, Valoue inu pogublenie skosi preide inu premore, ter bi vshe Vport gredozh Vefslo sauargal, Shtrike oduesal ali odresal, ter puftil, da fe Barka ali **Zhaln** suarne, potopi ali rasbije? JPo 1578, II,74; Iogri .. fo .. Iesufa vgljedali, fem gredozhiga verhu Morja, inu de je blisu **h'Zholnu** perhajal, inu ony fo fe bali DB 1584, III,50b; en frah je bil njega [Simona] obfhäl .. zhes ta lon téh ryb .. Iesus je rekäl k'Simonu: Nebuj je, sakaj pofehmal vshe bofh ti zhlovéke lovil. Inu ony fo te **zholny** h'kraju pelali DB 1584, III,33a / aku my hozhmo Karfzheniki biti moramo s'GOSPVDOM Christufom vta **zholn** stopiti, inu tukaj hudiga vremena inu tiga nepokoja zakhati! TPo 1595, I,114 / Cerkou bo perglihana kanimu **zholnu** inu hti Arki oli Skrini Noe TC 1575, 492; Inu te Barke oli **zholnuui**, pomenio, te Karfzhanlke Gmaine inu Cerque TT 1577, 321 / laft [Kristus] fam ta pot, Refniza inu Leban .. nijednoga drusiga pota nei, ni **Zhalna**, Mofta ni Vrat Kozhetu: Sakai laft fam sazhetak inu konazh[!]

JPo 1578, III,8

pren. on [Kristus] ie Vrata nesbeska, pot, Moft, **Zholn** inu Loitre Iakopoue, pokaterim ie nam potriba ktimu vfegamoguzhemu Ozhetu leifti

JPo 1578, II,87

● — Sakai kateri fam rad fe pufti vnadluge, vgloboake vode pres **zholna**, oli kir hozhe de bi Bug eniga pres dela shiuil inu pezhene

ptyce puftil vufta leteti, ta ifti Boga iskusha

TR 1558, E3a se izpostavlja nevarnosti; ● — Leto Sapuuid ieft tebi porozhim, mui Syn Timotee ..

de voiskuiesh eno dobro voisko, inu de imash

to Vero inu eno dobro Veift, katero fo ty eni

od febe pehnili, fo na tei Veri ta **Zholn** resbyli

TL 1567, 59b so doživeli upad vere

2. veliko plovilo; ladja: Zhuln, a, Navis,schiff BH 1584, 54; *Deutch.* Schiff. *Latinè.* navis.*Windifch.* **zhuln**, barka, ladia, galea. *Italicè.*

barca, batello, nave, gondola, galea, fregata,

fufta MD 1592, N1b / *Deutch.* Laftschiff.*Latinè.* navis oneraria. *Windifch.* teshkunaloshen **zholn**. *Italicè.* nave da caricoMD 1592, H8b *tovorna ladja* [M. Č.]**čolnar (čolnar, čulnar, čalnar, čelnar, čovnar)**

-ja sam. m [čolˈnaːr-ja]; P 23, K 12 (TT 1557, TPo 1566,

KPo 1567, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584,

BH 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

- ed. im.: č | ul/ol/al/ov (KPo 1567, LXXXI) | n | a/a (MD 1592) | r;

- rod.: čulnarja; - daj.: č | ol/el | narju; - mn. im.: č | ol/al | nar |

y/ji/ij; - daj.: čolnarjem; →; ☹

1. kdor je zaposlen na ladji; mornar: Ta

Rotmaister pag ie timu Gospodariu te barke

inu **zhelnariu** uezh ueroual, koker timu, kar

ie Paulus gouuril. Inu kadar ta brud nei bil

leshozh htimu fymnouanu, ta uegshi deil nih

fo fuetouali, od unot fe pelati .. do Fenicie

TT 1557, 423; ty Papeshniki .. lasheio, de bi fe

bil [sv. Nikolaj] po nega fmerti, tim enim

Barkarolom inu **zholnariem**, veni veliki

Fortuni prikafal inu nim pomagal, Satu ga fđai

ty kerszheniki, fa pomozhnika na vodah imαιο

TC 1575, 283; Banderu téh ^aDvojzhet <^aDvojzhet)

Kateri fo sdaj ene svésde na Nebi imenovani.

Inu fo bily per Ajdih sa Bogueve dershani,

kateri bi **Zholnarjem** inu Barkarolom na

Vodi miloftivi bily, inu temiftim fe bilu ime,

Caftor inu Pollux> DB 1584, III,78a; **Zhulnar, ja.**

Nauta, Schiffmann BH 1584, 54; Bafilius .. pravi:

Kadar ty, kateri fo v'Cerkounih slushbah ..

fe sa gospoftvu ali zhaft prepirajo .. takovu je

raunu taku, kakor de bi fe ty **zholnarji** mej

fabo kregali, kateri bi fam febe narpoprej hotel

vtopyti, kadar je ena fortuna ali nepokoj na

Muriu TPo 1595, III,14

2. kdor določa, omogoča gibanje plovila v**določeni smeri; krmar:** Gubernator navis.*Germ.* der steuerman/ Pilot. *Sclav.* **zhulnar**

MTh 1603, I,616

pren. Iogri .. Ne klizheio na pomuzh Merkuria,

kakor Aydie, ni S. Nikola, kakor nashi flepi

Papeshki **Zholnarji** .. Christus [je] fam ta prau

Gospod Nebes inu Semlie, Vode inu Morya.

Ta prau patron inu **Zholnar**, ker sa Timon

dershy JPo 1578, I,60a-60b

3. kdor z veslom poganja plovilo; veslač: Takude ty Barcaroli per timonu, **Zholnary** inu

Galioti per vefli .. Tkalci per ftatiuah .. fo peli vfe Pfälme lipu ifuuna TP_s 1566, 6a; Remex. *Germ* rueder knecht. *Sclav.* veflar, vosnik, **zholnar** MTh 1603, II,410

4. kdor s plovilom prevažja ljudi in tovor čez vodo; brodar, ladjar: Portitor. *Germ.* ein vberfuhrer/ der die Leuth vber die Waffer führt. *Sclav.* **zhulnar**, brodnik MTh 1603, II,298 [M. Č.]

čolnec (čolnic) -nca sam. m [ˈčo:lɲec -nca]; P 2, K 2 (TR 1558, TP_o 1595)

- ed. im.: čolnic; tož. čolnic; ☉☉

manjšalnica od čoln ⚭; **čolnič:** tukaj fo ty Valuvi taku smozhio pofođ perbijali, de fo ony ta **zholniz** cilu pokrili TP_o 1595, I,111 / S. Petra **Zholniz** fe od Vallou veden topi/ oli vini ne utoni TR 1558, 2b *krščanska Cerkev* [M. Č.]

čolnič (čolnič, čelnič) -a sam. m [ˈčol'nič čol'ni:ča]; P 15, K 5 (TT 1557, TKM 1579, TT 1581-82, DB 1584, TP_o 1595)

- ed. im.: č | ol/el | nič; - rod.: čolniča; →; ☹

1. manjšalnica od čoln ⚭; **čolnič:** Inu oni fo fe bali, de bi na kaku oftru meiftu ne udarili, uersheio is fadniga konza te barke shtyri shelefnia mazhke .. Kadar fo pag ty Barkaroli iskali, koku bi is te barke ubeshali, inu fo bili ta **zholnizh** utu morie doli puftili .. rezhe Paulus htimu Rotmoishtru inu htim sholneriem. Aku lety ne oftano uti barki, taku fe ui ne morete ohraniti TT 1557, 425; My fmo pak prihfli k'enimu Otoku, katerimu je ime, Clauda, tam fmo kumaj en ***Zholnizh** mogli popafti <*Batel> DB 1584, III,74a[=77a]; Kakor hitru pak Christus s'fvojemi Iogri vta Zholn stopi, inu ony od kraja odpelajo, inu na Murje pridejo, fe en tak velik nepokoj ali fortuna vsdigne, de ta **zholnizh**, kakor de bi sdaj imel fe potopyti, s'Valuvi bo pokriven TP_o 1595, I,109 **pren.** Obdershi tuoi **Zholnizh** sred tuoieimi Kerfzheniki, vfreidi na tim nepokoinim Moriu, pod inu mei vřemi valluui inu fortunami TKM 1579, 8b; Tu fo vřhe te iskuhfhnjave, katere vfelej pervdarjejo, de nafh GOSPVD Christus te Valuve zhes ta **zholnizh** pufty pafti, tu je, on pufty tiga Hudizha inu ta Svejt supar te Karfzshenike fe flobiti TP_o 1595, I,112

2. priprava na statvah za vnařanje votka med osnovne niti; čolniček: Moji dnevi fo bershete tje odhfli, kakor eniga Tkalzta ***zholnizh** <*řuvauniza> DB 1584, I,268a [M. Č.]

čop -a sam. m [ˈčop]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

- ed. im.: čop; ☉

lesen zamařek za sode; čep: *Deutfch.* Zapf. *Latinè.* epistomium. *Windifch.* **zhop.** *Italicè.* canella MD 1592, V8b

// negotovo **tak zamařek s picipo:** Siphunculus. *Germ.* Zapff/ pipen am Faß. *Sclav.* **zhop** MTh 1603, II,523 [K. A.]

čos zlog; P 1, K 1 (DC 1585)

- čos; ☹

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja:** Zhas zhes zhis **zhos** zhus DC 1585, A2b [A. L. R.]

čoř zlog; P 2, K 2 (TA 1550, TA 1555)

- čoř; ☹

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja:** Zhařh zheřh zhiřh **zhofh** zhuřh TA 1550, 6, podobno tudi TA 1555 [A. L. R.]

čovečki gl. človečki¹

čovek gl. človek

čoveski gl. človeški

čovnar gl. čolnar

čreda (čreda, črejda, čeda) -e sam. ž [ˈčre:da -e];

P 149, K 11 (TT 1557, KP_o 1567, JP_o 1578, DB 1578,

TKM 1579, DP_r 1580, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TP_o 1595, MTh 1603)

- ed. im.: čr | e/é/ej | da; - rod.: čr | e/é/ej | de; - daj.: čredi;

- tož.: čr/č (KP_o 1567, CLVI) | e/é/ej | do; - mest.: čr | e/é/ej | di;

- or.: čr | e/é | do; - dv. tož.: čredi; - mn. im.: čr | e/é | de; - rod.:

črejđ; - daj.: čr | ej/e | dam; - tož.: čr | e/é/ej | de; - mest.:

čredah; - or.: čredami; ☹

Crajnski. Kardelu *Corofhki.* kup, **zhreda Slovenjski, Besjazhki.** řhereg, vnořhina *Hervazki, Dalmatinski, Iřtrianski, Crařhki.* řtan DB 1584, III,CcVa; *Deutfch.* Herđ vich. *Latinè.* grex. *Windifch.* kardelu, kup, **zhreda**, vnořhina, řhereg, řtan. *Italicè.* greggia, branco d'animali, armęto MD 1592, G2b

1. veřja skupina řivali iste vrste; čreda:

[Pastirji] popuřtio řvoi řtan inu **zhredo** shivine tēr gređo .. k'Marij inu Iofefu .. sred tim Ditetom KP_o 1567, XL; Pojđi tiakaj **Hzhredi**, inu perneřsi meni od vnod dua dobra Kořlizha, de is nih tuoimu Ozhetu eno icid naredim DB 1578, 24a; Ptuiji bodo řtali, inu valhe **zhrede** pařli, inu ty vnuajni bodo valhe Nyve inu Vinograde delali DB 1584, II,24b; Vtęmiftim zhařfu bo en Mořh redil enu kardellu Krau, inu dveř **zhredi**, inu bo iměl tulikajn mleřfti, de bo mařfu jęđěl DB 1584, II,4a; Inu onđi pēr Gorrah je bila ena velika **Zhreda** Svyn na pařhi DB 1584, III,21b; Taku fe je ta Angel tem Pařtyrjem na tem poleř prikasal, kadar fo ony řvojev **zhrejđ** ali kardell varovali TP_o 1595, III,63; Armentum. *Germ* ein herdgroř vich/ als ochřen vnd roř. *Sclav.* **zhreda** velike řhivine MTh 1603, I,123

pren. To nedolřhno Iagnie Boshie, ie bilu pērřhlu mey eno veliko **zhedo** toľftih debelih Volov, inu slobnih levov KP_o 1567, CLVI; Iřrael je moral biti ena reřkrořlena **Zhręda**, katero fo Levi reřpodili. Nerpoprej je nje řnejđel Afřyrerki Krajl, potle je nje premoęel NebukađRezar, Babelřki Krajl DB 1584, II,53a; Sakaj taku pravi Gořpud GOSPVD: Pole, Ieřt fe hozhem

moje **zhréde** šam pooblastiti, inu jo yfkati: kakòr en Paftir svoje Ouce yfzhe, kadar one od njegove zhréde sajdejo DB 1584, II,76b; De pak ta GOSPVD od drugih ovaz pravi, katere on tudi ima perpelati, ie en Paftyr inu ena **zhrejda** ali kardellu bode. Takovu fe šdajci po Finkulftih sazhelu, Ker je ta Evangelium po vřim Svejtu, lkusi te Apořtòle pridigovan TPo 1595, II,35

2. veřja skupina ljudi s skupnimi cilji, potrebami ali poreklom; skupnost, občestvo: Inu pergudilu fe ie, kadar ie on [Zaharija] to Fariéuo slushbo pred Bugò dopernashal, utim zhafu nega **zhrede**, po nauadi te Fariéue slushbe, pade na nega ta los, de ie imel kaditi TT 1557, 155 v času, ko je bila na vrsti njegova skupnost; Vzhafu Erodeshu Kralia Ludouske deshele, ie bil edan Far od Abioue **zhrede** imenom Zaharia JPo 1578, III,47b; Dai tudi, de jeřt raunu po tuoij Belfedi shiuem, inu de bom en dober exempel tuoie **Zhrede**, de fe koku nepergodi, de bi ieřt drugim pridigoual, inu šam savershen bil TKM 1579, 95a; Taku je Ćhriftus is te **zhrejde** Boshje teh Iudou femkaj priřhal .. inu fe mu pravi en Syn Abraamov, Davidou &c. TPo 1595, I,299 [M. Ć]

črednik (čednik, črednik) -a sam. m [ˈčre:dnik]; P 3, K 3 (TC 1575, MD 1592, MTh 1603)

- ed. im.: č/čr | ednik; ☉☉

pastir, ki pase govedo; črednik: sledni zhlouik, hozhe li vnega řtanu inu poklzanu .. shnega dellom opraulom inu slushbami, ter fi on bodi .. Berizh, Rabel, Paftyr, **zhednik** oli fuinar .. dopařlu[!] Bogu, Ta fe ima nerpopei, od mladiu tiga Catehifma prou nauuzhiti TC 1575, 304; *Deutfch.* Vichhirt. *Latinè.* bubulcus. *Windifch.* **zhrednik. *Italicè.* custode dell' armento, boaro, vaccaro, bifolco MD 1592, R7b / Bublequa, bubulcus. *Germ.* kühirt/ kühirtin/ rinderhirt. *Slav.* volovski **Zhednik** MTh 1603, I,184 volar [M. Ć]**

črepinja (čerpina, čerpinja, črepinja, čripina, čipina) -e sam. ž [čreˈpi:nja -e]; P 20, K 7 (DJ 1575, DP 1580, DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

- ed. im.: č | er/er/re/ri/ir/i | pi | n/nj | a; - tož.: čerpino; - mn. im.: čerpynje; - tož.: č | er/er | pine; - or.: čerpinami; ☉

1. lončena posoda: Teřta ferveabit odorem, diu, quo est imbuta femel. **Zhrepinja** ohrani duh dolgu, s'katerim je enkrat posmahana BH 1584, S2; *Deutfch.* Scherb. *Latinè.* teřta. *Windifch.* **zhirpinja.** *Italicè.* vafo di terra cotta MD 1592, N1a; Teřta. *Germ.* ein jrdin Geschirr/ řcherben. *Slav.* **zherpinja, zhipina.** *Carinth.* **zhripina** MTh 1603, II,620

pren. VE timu, kateri fe s'fvoim Stvarnikom kréga, slařti, **zhèrpina** s'Lonzharjem te gline DB 1584, II,18b *upodobljeno z upodobljevalcem*

// **lončena posoda za opravljanje male, velike potrebe v bivalnem prostoru; nočna posoda:**

Deutfch. Bruntzkachel. *Latinè.* matula. *Windifch.* kahla, k'řzajnju, **zherpinja.** *Italicè.* orinale, boccale da orinare, piřciatojo[!], vafo da piřciare MD 1592, B7a; Lafanum. *Germ.* Scheyßkübel/ Saichkachel/ Bruntzscherben. *Slav.* **zherpinia** MTh 1603, I,779

2. kos/kořček razbite lončene posode; črepinja: en lonèz .. fe resdrobry[!], inu fe ga neřhona, taku, de fe od njegovih koffou ena **zhèrpina** nenajde, de bi fe v'njej oğèn is ognifha pèrnesšèl, ali voda sajela is eniga Studenza DB 1584, II,12a; tukaj řo nam denarji nu blagu raunu taku malu k'nuzu inu h'pridu, kakor te **zherpynje** inu kameinje na gafi TPo 1595, III,3 / Ta Hudizh je .. tiga vbořiga loba taku polniga hudih tvorou řturil .. de fe je vpepel pofsadil, inu **fzherpinami** řtergal TPo 1595, III,156

● -- Kateri eniga Norza vuzhy, ta **zherpine** flika, inu della raunu kakor de bi zhloueka is terdniga řna budyl DJ 1575, 89 *opravlja delo, ki ne bo imelo pravega učinka* [K. A.]

čresnov gl. črešnjov

čreřnja gl. čeřnja!

črešnjov (čreřnov, čresnov) -a -o prid.

[ˈčre:řnov -o]; P 5, K 3 (BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

- s. ed. im.: ère | ř/s | novu; - rod.: èreřnoviga; ☉

ki se nanaša na čeřnjo! 7; čeřnjev: v zvezi **čreřnjovo drevo Zhreřnovu** drevu, **viga**, vá, Cerafus, kirschbawm BH 1584, 61 **čeřnja**; Cerafus. *Germ.* Kerfchbaum/ Kirfchenbaum. *Slav.* **zhreřnovu** drevu MTh 1603, I,242 [A. L. R.]

čreul gl. čevelj

čreular gl. čevljar

črevelj gl. čevelj

čreveljflikar (črevlflikar) -ja sam. m

[ˈčre:veljˈfli:kar]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

- ed. im.: čreulflikar; ◀▶ ☉

kdor krpa, popravlja čevlje; krpač: *Deutfch.* Schuchbletzer. *Latinè.* veteramantarius. *Windifch.* **zhreul flikar.** *Italicè.* ciavattino, riperratore di řcarpe MD 1592, N7a; Veteramantarius. *Germ.* ein Schuhbletzer/ altbutzer/ Schuhflicker/ Altreifz. *Slav.* **zhreul flikar** MTh 1603, II,698 [M. Ć]

črevle [im. mn.] gl. črevlja*

črevlja* (črevla) -e sam. ž [ˈčre:vlja -e]; P 2, K 2

(DB 1584, MTh 1603)

- mn. im.: črevle; - mest.: črevlah; ☉

parnost se izraža množinsko **obuvalo s trdnejřimi podplati, segajoče največ čež gleženj;** čevelj: Koku je lépa tvoja hoja **v'zhreulah**, ti Firřtova Hžhi DB 1584, I,333b / Veteramenta. *Germ.* alte Schuhflecken. *Slav.* řtare **zhreule** MTh 1603, II,698 [M. Ć]

črevo (črevu, čevo*) -a sam. s [čre:vo -a]; P 19,

K 9 (TT 1557, KPo 1567, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578,

TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: črevu; – mn. im.: čr/č (KPo 1567, CLVIIb) | e/é

(DB 1584) | va; – rod.: črev; – tož.: čreva; – mest.: črev | ih/ah

(DB 1584, I,243a); (M)

Deutfch. Darm. Latinè. inteftina. Windifch.

zhrevu, drob, votroba, vtroba. *Italicè.*

bundelle, le interiora MD 1592, C1b

1. mn. **organi v trebušni votlini; črevesje:** Leta [Judež] ie dobil to Nyuo, fa ta kriui lon, inu fe ie obesfil, inu pofredi narafen repozhil, inu nega **zhreua** ufa fo fe reflula TT 1557, 332, podobno tudi KPo 1567; imah tiga lunza saklati .. Inu imah vfo Tolfino vsoti, katera je okuli **Zhrev** DB 1584, I,54b; GOSPOVD [je] njega fhrajffal v'njegovih **zhrevah**, ftakovo bolesanjo, katera fe nej mogla osdraviti. Inu kadar je tu tērpelu od dne do dne, kadar je bil dveh lejt zhas minil, fo njegova **zhreva** od njega fhla shnjegovo bolesanjo, inu on je vmērl na hudih bolesnih DB 1584, I,243a

2. del človeškega ali živalskega trupa med prsmi in nogami nasproti hrbtenice; trebuh: Venter. *Germ. der Bauch. Slav. trebuh. Carinth. zheuru* MTh 1603, II,683-684 [M. Č.]

črez gl. čez¹⁻³

črievlje [tož. mn.] gl. čevelj

čriezostati gl. čezostati

čripina gl. črepinja

črka -e sam. ž [čr:ka -e]; P 17, K 9 (TE 1555, TT 1557,

TR 1558, KB 1566, KPo 1567, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584)

– ed. im.: č | er/ēr | ka; – rod.: č | er/ar | ke; – tož.: č | ar/ār | ko;

– mn. rod.: čēr; – daj.: čārkom; – tož.: čārke; (M)

1. kratka, nepretrgana vrsta točk; črtica: jeft [Bog] hozhem Senzo na Ahafovi Sonzhni uri, deffēt *fhtrihou nazaj potegniti, zhes kateri[!] je tekla, de Sonze deffēt, fhtrihou nasaj potezhe na zagarju, zhes katere je bilu preteklu <*zhēr̥k> DB 1584, II,15b

2. grafično nadčrkovno znamenje, ki kaže na poseben izgovor ali naglas glasu/glasov, ki ga/ju zaznamuje črka: beri le precei leto pismo [Kreljev črkopis], kakōr fice druga berehla .. **Zhārkom** fe ne pufti irrati, kakor da bi ne bile KPo 1567, VII; Ne motife pak, ako bode lih mnogi na to nafhe Pifmo mērdal inu fe obresal: Edan fentēcie, drugi besede, tretij puhftabe, zhetērti tipfelne alli **zhārke**, peti ne vēm fam kai fi, grajal KPo 1567, VIb

3. znak, ki se uporablja pri zapisovanju besedila; črtica, pika, vejica, črka: ekspr. ijh [katoliške farje in menihe] ie fram dēm, da bi mogli eno **Zharko** v'boshijm Pifmu naiti, f'katero bi po rifnici mogli f'vo f'htihitani Orden inu f'tan f'pizhati, pohvaliti inu potērditi KPo 1567, LXVIIIb; ekspr. Sakaj jeft vam rifnizhnu povēm,

dokler Nebu inu Semla nemyne, nebo minil ta nar manfhi Puhtab ali **Zhērka** od Poftave, dokler fe vfe sgody DB 1584, III,4b, podobno tudi TT 1557, JPo 1578 [K. A.]

črljen (črlen, črvlen) -a -o prid. [čr'ljen]; P 3, K 3

(DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– m. ed. im.: čer | l/vl (DB 1584, III,CeIVa) | e/é (MD 1592, M3a) | n; (O)

ki je take barve kot kri; rdeč: *Crajnſki.*

Erdézhkajt, na erdez h *Slovenſki, Besjazhki.*

zhangjav, **zhervlen** DB 1584, III,CcVa; Ruber.

Germ. Roth/ rothfärbig. Slau. erdez h, zherlen

MTh 1603, II,436

PRIM. črljeno [M. Č.]

črljeno (črlenu) prisl. [čr'le:no]; P 2, K 2 (DB 1578,

DB 1584)

– čerl | e/é | nu; (O)

takō, da je videti take barve kot kri; rdeče:

Erdezhe. **Zherlenu** DB 1578, 180b; *Crajnſki.*

Erdézh *Slovenſki, Besjazhki. zherlenu*

DB 1584, III,CeIVa

PRIM. črljen [M. Č.]

črmljak (črmlak) -a sam. m [čr'mlja:k -a]; P 4, K 3

(DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: čermlak; – rod.: čermlaka; (M)

rumena snov v jajcu; rumenjak: gdu more

pokufſiti bellak okuli **zhērmlaka?** DB 1584, I,268a;

Deutfch. Eyerdotter. Latinè. vitellus. Windifch.

zhermlak. Italicè. vitello, torlo, roffo di vovo

MD 1592, D3a; Ovi luteum. *Germ. Eyerdotter/ das*

gelb im Ey. *Slav. zhermlak* MTh 1603, II,186

[M. Č.]

črn -a -o prid. [čr:n -a -o]; P 82, K 19 (TE 1555, TT 1557,

TR 1558, TL 1561, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, KPo 1567,

TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKm 1579, TT 1581-82, DB 1584,

DM 1584, MD 1592, TPo 1595, TM 1595, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: č | er/ēr/ir | n; – rod.: černiga;

– daj.: čarnimū; – tož.: č | er/ēr | n . : čaran; – mest.: černim;

– dv. im.: černa; – mn. im.: č | er/ēr | ni; →; – ž. ed. im.: č | er/

ēr/ar | na; →; – mn. im.: č | ēr/er | ne; – s. ed. im.: č | er/ēr/ār |

nu; – dol. obl. m. ed. im.: č | er/ar | ni; – mn. im.: č | ēr/er | ni; →;

– ž. ed. tož.: černo; (M)

Deutfch. Schwartz. Latinè. niger. Windifch.

zhirn. Italicè. negro MD 1592, N8a; Niger. *Germ.*

Schwartz. Slau. zhern, zhirn MTh 1603, II,118;

Furvus, color. *Germ. Schwartz. Slav. zhirn*

MTh 1603, I,582

1. ki je take barve kot oglje ali saje; črn:

Ampag kar nei Sapouedanu oli Prepouedanu

od Buga/ koker .. **zhern** oli bell guant/ nofiti

.. Tu ie vfkimū fray inu per nega voli ftoy

TL 1561, 40a; Poſtefe lo bile slate inu freberne, na

Flafhtru is selenih, belih, gelih, inu **zhèrnih**

Marmelnou ſturjenim DB 1584, I,262b; V'pèrvih

Kullah fo bily erdezhi Kojni, v'drugih fo

bily **zhèrni** Kojni, v'tretjih Kullah fo bily

bely Kojni, v'zhetèrtih Kullah fo billy piſfani

mozni Kojni DB 1584, II,127a; Ieft hozhem danas .. odlozhiti vfe pirhafte inu piflane Ouce, inu vfe **zhèrne** Oucé mej Iagnetii DB 1584, I,20a; Shalovati letukaj fe ne pravi, kakor je my fkoraj vfelej nuzamo, de fe ludje **vzhern** gvant oblezhejo, kadar je nam en lub priatelj, Shena, Déjte, &c. vmerl ali vmerlu TPo 1595, II,309; Tedaj bi fe dobro mogli verovati, kadar bi ta greh en **zhern** ali erdezhe farbe blek bil TPo 1595, I,65 / ekspr. Lipu nam poje **zherni** Kušs TPo 1595, II,210 / Po tei Rifnici pag stopi naprei pred Buga, ta Miloft Boshya Venim **zhernim** klagouim inu shalofnmu quantu TT 1557, p2a

2. ki je temne barve; črn: Tudi ne imash perfegouati per tui glau, fatu kir ne premoresh eniga famiga laffa beliga oli **zherniga** sturiti TE 1555, C6a; natu ie ona diala, ob pulnozhi vfelei dua lipa **zherna** mosha kni prideta, Htimu ie Gofpud Iernei rekaj, nekar ne prau, de fta **zherna**, temuzh de fta bela, fakai ty Sludy fo **zherni**, Suetniki fo beli, Ona odguuori, Ia Gofpud, Ieft hozho rezhi de fta bela TR 1558, R3a; Tu Sonce bode **zhernu** oli temnu, ta Luna ne bode fueitila TR 1558, AIIIa; Negledajte me, de fim taku **zhèrna**, Sakaj Sonce me je tuku oshgalu DB 1584, I,332a; Njegou Shotor okuli njega je bil temman, inu **zhèrni** gofii oblaki DB 1584, I,180b

// **na katerem so delci kake nepotrebne, nezaželjene snovi; umazan:** Pod fvoim obrasom fo ony **zhèrni** od dima v'hihfi DB 1584, II,177a; Kadar bi en fajaft inu vpijan, kei od tiga Kladuva ali is Kovazhnize fem tekkel, vfvojej dolgi frajzi, venim slamniki, s'fvojo **zherno** brado inu oblzhjem, mej te Ohzetne gofity stopil .. taku bi njega vfaj nihzhe rad raven febe ne puftil puiti TPo 1595, II,265
pren. Vnebellih ie fgul fuitloba, vto ifto oben **zhern** fmerdezhi zhlouik, temuzh lety Scritu-feuo kryo oprani, prydo TT 1581-82, II,440[=434]
// **poudarja pomen samostalnika, na katerega se veže:** vfi Verni imαιο .. pred vfemi nezhihfiimi, gardimi, **zhernimi**, fmerdezhi[!] Grehi fe varouati TL 1567, 16b; Ty [hlapci antikrista v] veliki **zherni** debeli temmi .. leshe inu prebiuiao TT 1577, 420

3. ki drugim želi in povzroča slabo, hudo; hudoben: ty Sludieui pag fo gardi **zherni** Nezhifti Duhuui, kir te ludy na vfo nezhihfto .. inu na vfo Kezaryo naganeio, inu perklonuio TO 1564, 53a; [Papežniki] fe timu **zharnimu** inu snanimu Hudizhu puftie voditi TPo 1595, III,50 / Ty bodo ty Sonce Criftufa, **zherniga**, temniga delali TT 1577, 329 / Ta Stol te Beshtie, ie tu Anticrishtou Papeshku inu Tursku Kraleuftuu, ie temnu inu **zhernu** TT 1577, 420
// **ki vsebuje, izraža tako željo, ravnanje:** Taku je tudi ta vera Ena fvitla, velika, leipa luzh,

pruti kateri je nafha pamet **zherna** inu temna TPo 1595, III,101

● – **črna kunšt (črna) magija:** Kadar vto Deshelo pridesh .. taku fe neimash vuzhyti deilati te merske rizhy letih Folkou, de mei tabo nebo naiden, kir bi fuoiga Synu ali Hzher skusi ogein puftil poiti, ni kir bi Bogoual .. ni kir bi **zherno** kunst snal, ni kir bi mertue vprashal DB 1578, 164b

◆ – bot. **črni* jaged visoko listnato drevo s cveti v mačicah, s semeni s šopom dolgih dlačic in s priostrenimi ostro nazobčanimi listi; črni topol:** Populus nigra. Germ. Aspel, popelweiden. Slav. **zhernu**[!] jaged MTh 1603, II,294; **črni vinar novoc oz. preračunska enota z nekaj manj kot 0,15 g čiste vsebine srebra; črni denarič:** Gera je velal fedem bélih Vinarjeu, ali okuli pet **zhèrnih** DB 1584, I,55b

PRIM. črni

PRIM. črno [K. A.]

črnava -e sam. ž [čr'na:vka -e]; P 5, K 3 (TT 1557, DB 1578, DB 1584)

– ed. im.: črnava; →; – mn. tož.: črnavke; ☉

modrikasta lisa na koži zaradi izliva krvi, navadno od udarca; podplutba: Skufi nega shrinfie oli **zhernauke** fimo mi sdraui poftali TT 1557, q1a; taku ima dana biti Dulha sa Duho, Oku sa Oku, Sob sa Sob, Roka sa Roko, Noga sa Nogo, Opezhenje sa Opezhenje, Rana sa Rano, **Zhernauka** sa **Zhernauko** DB 1584, I,48b kazen naj ustreza škodi [K. A.]

črni -ega posam. [čr'ni:-ega]; P 5, K 3 (DB 1578, DB 1584, TPo 1595)

– m. mn. rod.: čèrnih; – s. ed. im.: č | èr/er | nu; – rod.: č | èr/er | niga; ☉

kar je take barve kot oglje ali saje; črni: Sakaj on hozhe tulikajn rezhi, de je Iacob vfo bélo Shivino ohranil, inu vfo piflano inu zhèrno k'Labanu djal. Kar je vshe piflaniga prifhlu od cillu **zhèrnih** ali belih tu je imèl njegov lon biti DB 1584, I,20a;

● – nafhe ozhy fo ^dtemne poftale <^dtemne) nam je vfe **zhèrnu** pred ozhima, od velike nuje inu shalofit> DB 1584, II,57b *nismo sposobni jasne presoje; temni se nam pred očmi*

● – – Sakaj taku onu gre na tem svejtu, Gdi fe **zhernu** prau, de fe more bejlu saftopiti, kateri drugazhi neogolufan inu neoblogan hozhe od teh ludy priti TPo 1595, I,45 *nekaj se kaže ravno obratno, kot je v resnici*

PRIM. črn [K. A.]

črnilo (črnilu) -a sam. s [čr'ni:lo -a]; P 5, K 3 (DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: č | er/ir | n | i/i | lu; – or.: črnilom; ☉

1. črno barvilo; črnilo: Deutsch. Schwertz. Latinè. nigredo. Windifch. **zhirnilu**. Italicè. negrezza MD 1592, O1a;

◆ – Atramentum futorium. Germ.

Kupferwaffer/ Schufterfchwertz. Slav.

fhulftarsku **zhernilu** MTh 1603, I,141-142 *črno barvilo za negovanje usnja*; ♦ – Atramentum tectorium. *Germ.* Mahlerschwartz. *Slav.* malarsku **zhernilu** MTh 1603, I,142 *slikopleskarska črna barva*
2. navadno tekoča snov za pisanje črne barve; **črnilo**: lef bi vam imèl veliku pisati, ali jeft néfim hotil s'lyftmy inu *s'tinto, temuzh jeft vupam k'vam priti, inu .. s'vami govoriti <***Szhernilom**> DB 1584, III,126b [K. A.]

črniti -im glag. nedov. [čr'ni:ti]; P 1, K 1 (MD 1592)
 – nedol.: črniti; ☉

kot slovarski zgled **delati kaj črno, temno; črniti**: *Deutsch.* Schwertzen. *Latinè.* denigrare. *Windifch.* **zhirniti**. *Italicè.* annegrire, infoccare, olcurare MD 1592, O1a [K. A.]

črno (črnu) povdk. [čr:no]; P 1, K 1 (DB 1584)

– čèrnu; ☉
 ekspr. **izraža tesnobno, brezizhodno stanje**: strah inu treptanje [mora] povfod okuli tebe biti, de bo sadofsti tefnu inu **zhèrnu** okuli tebe DB 1584, II,37a

PRIM. črn [K. A.]

črnoba -e sam. ž [čr'no:ba -e]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ed. rod.: čèrnobe; ☉
kar je črno; črnina: ekspr. Nje Nazarei fo bily zhihtëfhi kakòr fnég, inu belèlhi kakòr mléku .. Sdaj pak je nyh fhalt taku tamna, od **zhèrnobe**, de yh na galsi neposnajo DB 1584, II,57a od *črne umazanije* [K. A.]

črtalo -a sam. s [čr:talo -a[?]]; P 3, K 1 (DB 1584)

– mn. rod.: čèrtalov; – tož.: č | èr/er | tala; ☉☉
del pluga v obliki železnega rezila, ki navpično reže brazde; črtalo: Delajte is valhiih **Zhèrtalou** Mezhe, inu is valhiih Sèrppou Kopja DB 1584, II,109b; Tedaj bodo ony is fvoih Mezhou, *Lemelhe, inu is fvoih Shpejflou fèrpè delali <***Zhertala**> DB 1584, II,1b [K. A.]

čru gl. črv¹

črúv gl. črv¹

črv¹ -a sam. m [čr:v/č'ru: čr'va:/čr:va]; P 123,

K 24 (TC 1550, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TP 1566, TC 1575, DJ 1575, JP 1578, DB 1578, TKM 1579, DBu 1580, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, BH 1584, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TfM 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)
 – ed. im.: č | er/èr | v/u/uv (Trubar); – rod.: č | er/èr | v | a/á (DB 1584); – tož.: čèrvá (DB 1584); – mn. im.: č | er/èr/ar | vje; – rod.: č | er/èr | vov/uvov (Trubar); – daj.: č | er/èr | v | om/em/jem (*P 1563, 166); – tož.: č | èr/er | v | e/é (DB 1584)/je (TC 1575, 239); – or.: čèrvmy (DB 1584, II,138b); ☉

1. drobna žival mehkega, podgolovatega telesa, navadno škodljiva; črv: Seday prah inu pepel fem, muie meflu shpisha **zheruiem** *P 1563, 166; Danas krail, iutri mertou: Inu kadar ie zhlouik mertou, taku ga kazhe inu **zheruie** fnedo DJ 1575, 40; Tadaí vshe kadar sazhe [sad] sriati, tako prideio Sarsheni, Ofše, Kebri,

Zharuye inu drusiga Gomasa pres zhiřla, inu ta Sad na driuefu skase, řpikaio, sgriso, inu sbodo JP 1578, II,191; Ti fi sa nashiga kriuiiga diana volo rainen, inu sa nashiga Greha volo resbien .. kakor en vbog **Zherv**, kateri nei enimu Zhloueiku podoben bil TKM 1579, 70b; Ali Bug ie pèrpravil eniga **zhèrvá** s'jutra .. ta je to Buzho podjédel, de je vfáhnila DB 1584, II,116a; On [Gospod] bo nyh [ajdov] tellu martral s'ognjem inu **s'zhèrvmy**, inu bodo goreli inu jokali vekoma DB 1584, II,138b; O GOSPVD .. Pufti moje tellu v'Semli **zhèrve** fnèfti, onu nej nihtèr bulhiga vrejdnu DM 1584, CXXXVI; Sakaj njemu je njegov fram gnyl, inu fo **zhervje** vnym ralli, gerdu je bil po vfeim fhivotu otekel, de nej ni dan ni nuzh pokoya imel TPo 1595, III,40; Vermis. *Germ.* ein wurm. *Slav.* **zheru** MTh 1603, II,689 / Vinu inu Shene prenorio te modre, inu ty, kateri fe na Kurbe obefsio, ty ratajo divji: inu sadobe mojle, inu **zhèrve** k'lonu <^aZherve> tu je, Franzhoshe, vufhy, inu druge petlerfke bolesni> DB 1584, II,160b / Strohnjenje imenujem jeft, mojga Ozheta, inu **zhèrve**, mojo Mater, inu mojo Seftro DB 1584, I,271a

pren. Satu fe ima slejdni zhlovik pred takovim sapelanjem varovati, kateri nezhe .. eno hudo vejft, inu eniga grisezhiga **zhèrva** v'fvoje ferce dobiti, inu vekoma ferdaman biti DB 1584, I,b1Va *moreč, uničujoč občutek ali misel*; v'Pakli nei dobru prebiuati, kèr nei nishtèr drufiga kakor iokanie inu klepetanie fob, inu ogin kir nikuli neugafne, inu en **zheru**, kir bo vekoma grifel TtPre 1588, 72

// ekspr. **kdor/kar je ničvredno**: tu nebu nei zhiřtu .. inu te fueifde nei fo zhiřte pred nega [božjimi] ozhima/ koku vezh ta gnufni vnuzni zhlouik/ ta gnild/ tu zhlouefku deete/ ta **zheru**/ kir to kriuiuo oli hudobo pye/ koker to uodo TC 1550, 76(46b); Ieft fem pag en **zheru**, inu nekar en zhlouik, En shpot tih ludy inu fauershnik tiga folka TP 1566, 46a; Satu fe nebuje pred téh Nevernikou strahovanjem: Sakaj nyh zhaft je blatu inu **zhèrvje** DB 1584, II,180a
 ♦ – – Lifni **zherv**, ga, a, Coflus, Holtzwurm BH 1584, 50 *lesni črv*

2. mn. manjše živali, ki se plazijo po zemeljskem površju; lazniina: Hualyte tiga Gofpudi .. Suiryina inu vfa Shiuyna, **Zheruye** inu Ptyce TP 1566, 262b; Vfei Suirini pak na Semli, inu vfem Ptizam pod Nebom, inu vfem **Zheruom**, kateri shiuo na Semli, bo vfe selenu Sele kieidi DB 1578, 2a; inu kei kakou Pild fi nefurite, kateri bi enimu Moshu ali Shenii podoben bil, ali Shiuiini na Semli, ali Ptyci pod Nebom, ali **Zheruom** na Semli, ali Rybi v'Vodi pod Semlo DB 1578, 152a; INu Bug ie rekal: Sturimo Zhloveka po nashim pildi, inu po nashi podobi, de gořpoduio zhes Ribe v Moriu,

inu zhes Ptice pod Nebom, inu zhes Shiuno inu zhes vfo Semlo, inu zhes vfe **Zherve**, kateri na Semli lasio DBu 1580, Ab

// ekspr. **manjše plazeče se živali, ki vzbujajo odpor, gnus; golazen**: Potle kadar ie Aaron te Shabe vkupe sbral, de fo lafile po vfeh hyshah, kamrah inu poftelah, Tu iftu fo tudi ty zuperniki sturili, ampag te vushi inu vfe shkodliue lefezhe **zheruie**, koker Aaron ne fo mogli sturiti TC 1575, 239; Inu jefst [Gospod] hozhem vam ta lejta namejstiti, katera fo Kobilice, Kebri, vfi shlaht **zhèrvje** inu Goffenice .. pojedle DB 1584, II,109b / VPèrvim Capituli on prerokuje od te prihodne fhtrajfinge, zhes Israelski folk, de bi iméli od AByrerjeu konzhani inu prozh pelani biti. Inu imenuje AByrerje Goffenice, Kobilice, Kebre, inu vfe shlaht **zhèrve** DB 1584, II,108a [M. Č.]

črv² neskl. sam. – [‘čr:v]: P 5, K 4 (KB 1566, KPo 1567, BH 1584, MTh 1603)

– neskl.: č | er/ér | v; ②

1. ime črke C kot tretje v abecedi: Z litera. *Germ. Z. Slav. zheru* MTh 1603, II,749

2. ime črke Č kot šestindvajsete v azbuki oz. četrte v abecedi: AS, Buki .. Ci, **Zherv**, fha KB 1566, A2; **Zhèrv** [id eft] zh BH 1584, 28 [M. Č.]

črvič –a sam. m [čr'vič]; P 3, K 3 (TO 1564, DB 1584, TPo 1595)

– ed. im.: č/c[!] (TPo 1595, I,26) | er/ér | vič; ②

manjšalnica od črv¹ /1; **črvič**: Ieft fe dershim na mojga GOSPVDA Chritufa, inu na njegovu fvetuft .. per tem fe ieft hozhem puftiti najti, kakor en vbog **zervizh**[!] TPo 1595, I,26

// ekspr. **kdor je ničvreden**: Ieft fim en **zheruizh**, inu nekar en zhlouik TO 1564, 41a; Satu fe nebut ti **zhèrvizh** Iacob: vy vbogu kardelce Israel DB 1584, II,16b [M. Č.]

črviv –a –o prid. [čr'viv čr'vi:va –o]; P 13, K 8 (TR 1558, JPo 1578, DB 1578, DC 1579, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TFC 1595)

– nedol. obl. m. ed. tož.: čarviv; – or.: červivim; – mn. im.: čarvivi; – ž. ed. im.: č | er/ér | viva; – s. ed. im.: č | er/ér | vivu; – dol. obl. m. ed. im.: červivi; – tož.: čarvivi; ②

ki je razjeden od črvov; črviv: Moje meštu je povfod okuli **zhèrvivu** inu blatnu, moja kosha je refpokana, inu k'nizhemar poftala DB 1584, I,268a; ony fo tuiftu [mano] s'hranili do jutra, kakòr je Moses bil sapovédal, inu nej fmèrdezhe ni **zhèrvivu** poftalu DB 1584, I,46a; Na njega [razbojnika] bodo posabili ti miloftivi: njegova flatzhyza bo **zherviva**, na njega fe nebo vezh spumnilu DB 1584, I,273a; nyh [krščenikov] veliku s'kardellom tjakaj padejo, kakor ta **zhervivi** šad po Leitu TPo 1595, I,18 / Ty takoui fami kasheio kay fo oni sa ene Liudy: Slasti, oni fo huda, sanikarna, Gnyla, neprodna Driuefsa: Katera nishtar drusiga, kakor sgol Sanikarn,

Gnyl, **Zharuiu** Sad, Ofsat inu Tarnie, Grehe inu Madeshe, shpot inu framoto, rode inu prinashaio JPo 1578, II,108b

// **ki je poln črvov; črviv**: Mnogu Iabalku fe vidi ifuuna lipu, is notra ie pag **zheruiuu** inu knilu[!] TR 1558, Ra / negotovo O fveti miloftivi Iesus shivi vezhni Bug. My fimo zvejt prah fenza, Gnila **zherviva** Iefzha, Smili fe zhes nas TFC 1595, CCCCXX [M. Č.]

črvji –a –e prid. [‘čr:vji –a]; P 1, K 1 (TC 1574)

– ž. ed. im.: červja; ②

negotovo **ki je poln črvov; črviv**: Iefus, Shiui vezhni Bug, Mifmo Zueit, prah, fenza. Gnila **zheruia** Iefzha. Smilifse zhes nas TC 1574, 121 [M. Č.]

črvlen gl. črljen

črvojed –dna –o prid. [črvo'je:den]; P 3, K 3

(MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: červojed | e/è | n; – dol. obl. m. ed. im.: červojedni; ②

ki je razjeden od črvov; črviv: *Deutsch.*

Wurmftichig. Latinè. cariofus. Windijch.

zhervojedèn. Italicè. roduto & covotto da tarli MD 1592, V7b / Ta dva druga deila teh Shulariou ali poslufhauzeu te Bolhye befsède neifta taku cilu huda .. Satu nje ta GOSPVĐ nikar taku cilu timu Hudizhu neisda .. aku lih ta šad per nyh tudi nikar nepride, Tu fo vlhe ty, kateri vtem pregainenju neobstoje, ni ftonovitni oftanejo, Temuzh kakor ta **zhervojedni** šad na Drivefsi oftane višezh, kadar je tihu, kakor hitru pak Vejter vftane, s'hauffnom doli pade TPo 1595, I,128 [M. Č.]

črvojedina –e sam. ž [črvo'je:dina –e]; P 4, K 3

(BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: červojedina; – rod.: červojedine; ②

moknati ostanki lesa ali rovi, ki jih naredijo črvi; črvojedina: Zhervojedina, ne, Caries, wurmstichgeit BH 1584, 60; Caries. *Germ.*

Wurmstich/ Wurmmehl. *Slavon. zhervojedina* MTh 1603, I,221 [M. Č.]

črvojedinst –a –o prid. [črvo'je:dinast –o?]; P 4, K 1 (TPo 1595)

– nedol. obl. m. ed. im.: červojedinst; – s. ed. im.: červojedinstu; →; – dol. obl. m. ed. im.: červojedinasti; ②

ki je razjeden od črvov; črviv: enu Drivu, kateru leipa dobra jabelka nefse, kadar pak ta zherv pride inu je resbode, taku bode ta šad **zhervojedinaft**, inu konez vsame. Takovu nej nafhiga GOSPVĐA Boga dolg, kateri je tu Drivu dobru fvaril, ni tiga drivefsa ali tiga šadu dolg, temuzh teh zhervou, inu druge fmotlake TPo 1595, II,203 / vy neifte valhe shivozhe dny obene bullhe Pridge flifhali, bodete taku knym [falš prerokom] padli, kakor ta nefreli **zhervojedinafti** šad, kadar vejter vain pride TPo 1595, II,174

Č

pren. ta Hudizh ne more ni te pokorszshine vtem gospodinftvi terpejti, temuzh vfe kar je Bug dobru ordnal, tu on more **zhervojedinaftu** fturiti, vtem pohifstui inu vposvitnim Regimentu taku dobru, kakor vCerkvi TPo 1595, II,176 [M. Č.]

čudeč se deležje [ču'deč se]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– čudeč se; ⑩

izraža presenečenje, začudenje; čudeč se: Kadar fo fuoiga Gospada videli, fo se sueffelili. Alli oni [jogri] ishe neueruiozh od vefelya, inu **fe zhudezh**, ie on rekai nym: Imate li kai Iefti? JPo 1578, II,16

PRIM. čuditi se [A. L. R.]

čudejoč se (čudeoč se) deležje [čude'jo:č se];

P 1, K 1 (KPo 1567)

– čudeoč se; ⑩

izraža presenečenje, začudenje; čudeč se: Leta Vera Chrifufu tako v'farcu dopade, de ijo pred vsemi hvali, inu lih **zhudeozhfe** rezhe k'tim Lüdem: Sa rifnico vam povém, Tako Vera fhe neifam nafhal v'Israelu KPo 1567, LXXVI

PRIM. čuditi se [A. L. R.]

čuden¹ -dnega posam. [ču:den]; P 6, K 2 (DB 1584,

TPo 1595)

– m. ed. im.: čuden; ⑩

kdor ima nenavadne, izredne lastnosti, sposobnosti; čudežni: kot vzdevek nam je en Syn dan, kateriga gospoftvu je na njegovih plezhah: Inu njemu je ime **Zhuden**, Svejtnik, Muzh DB 1584, II,4b; ta Prerok [Izaija] GOSPVDV Chrifufu fheft imena da, ga imenuie **zhuden**, Svit, Krafft, lunak, Vezhni Ozha inu Myrni Vyuda TPo 1595, I,73

PRIM. čuden² [A. L. R.]

čuden² (čuden, čudan, čudin) -dna -o prid.

[ču:den -dna -o]; P približno 450, K 36 (TC 1550, TC 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TA_r 1562, *P 1563, TO 1564, TP_s 1566, KB 1566, TL 1567, TP_s 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DP_a 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DC 1585, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TtM 1595, TtC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: čud | e/a/è/i | n; – rod.: čudniga; – daj.: čudin | imu/emu (JPo 1578, III,47); – tož.: čud | e/a | n; – mn. im.: čudni; →; – ž. ed. im.: čudna; →; – mn. im.: čudne; →; – s. ed. im.: čudin | u/o (Krelj, Juričič); – rod.: čudniga; →; – mn. im.: čudna; →; – dol. obl. m. ed. im.: čudni; – tož.: čudni; – primrk. m. ed. im.: čudniši; – mn. tož.: čudniši (TPo 1595, II,294); – ž. ed. im.: čudniša; – mn. im.: čudnejše; – s. ed. im.: čudniše; – rod.: čudnejšega (JPo 1578, III,56); – presež. ž. mn. im.: nerčudniše; ⑩

Deutsch. Wunderbarlich. **Latinè.** admirabilis. **Windifch.** **zhudèn.** **Italicè.** maraviglioso, mirabile, cořa degna d'ammirazione, oltre ad ogni credenza MD 1592, V7a; Prodigiofus. **Germ.** vnnatürlich/ gar wunderfam/ das fich

wider der Natur Lauff zutregt. **Sclav.** **zhuden** MTh 1603, II,331; Rarus. **Germ.** dünn/ lüch. **Sclav.** **zhuden** MTh 1603, II,394-395

1. ki se zelo razlikuje od navadnega, znanega;

čuden, nenavaden: Inu fa Rifnizo letu ie ena velika **zhudna** rezh, inu aku mi prou refmislimo, veliku vevshe inu **zhudnishe**, koker ie tu Stuariene vřiga Suita, De ta Vezhna, Vřigamogozha inu Modra Miffel, tu ie, prau Bug, fe ie taku refodil pruti nom TT 1557, aa4b; te nashe Boshye slushbe, kir fe shleht preprofte vidio (Inu ner vezh fa tiga volo, kir mi vezh koker poprei ne Mashuiemo) fe tim enim **zhudne**, nefnane inu Noue fde TA_r 1562, 3b; ftury da vezh Lüdy Bogu fposnaio inu řarzhnò zhaftio .. Kakò fo fturili Paftirij, inu vezh tudi drugi, kateri fo od Paftirijoro leto **zhudne** řezhy řifhali, inu preieli KPo 1567, XLb; sakai ishe veliko vevshe inu **Zhudneishe** rizhi fe hote pred skonzhaniem tiga fuita sgoditi. Vtem zhařtu hozhe (kakor fe gouori) veliko Vode vmorye řtezhi JPo 1578, II,211; Bog ie velika inu **zhudna** dela ftoril, letu na semly, ali nei obeniga vevshega in **zhudneishega**, kakor Chrifufouo Zhloueřtuu JPo 1578, III,56; Skusi njegovo volo Iug piha .. taku fe vejtri obrazhajo, inu Snejg okuli vihrajo, de na kup pada, kakò kobilizie doli fedajo. On je taku bël, de ozhy řlipy, inu řerze fe mora sazhuditi takoviga **zhudniga** deshja DB 1584, II,171a; Tu nedolřnu Iagne Chriftus, je nas vboge řmotne ali sahajozhe Ouzhize, s'fvojem Ozhetom smyril, inu je enu **zhudnu** řifskovanje, de fta Smert inu leben vkup řhritrala, inu ta GOSPVD tiga lebna vmerje, ali vner řupet shive TPo 1595, II,4; Vtem gre ta Ozha te Deklizie řjakaj, ker vus Svet obeniga vupainja vezh nejma (sakaj du bi kaj imel vupati, kadar en zhlouik vshe pojemle inu merje:) s'eno **zhudno** miffaljo, vupa, kadar te Chrifufu ima, taku more njegova mertva Hzhzy dobru řupet shiva biti TPo 1595, II,294

// ekspr. **ki se po nečem posebej razlikuje, loči**

od drugih; čudařki: Smo li pag zhaři komu řnashim Vukum **zhudni**, ufem ne dopademo, fe nori řdimo, Tu ufe deimo inu terpimo Bogu na zhařt TL 1561, 61a; TV nashe obhaylu inu Mashouane, kir pres tiga mashniga guanta inu zhaři pres koratla .. Altarie kushouane, inu **zhudniga**, norřkiga ispazheniga kauklane .. vřem pokurnim inu Vernim dilimo inu iemlemo TC 1575, 169-170; inu nai fi ie leto poro-zhenie alli řapoued Chrifufoua **zhudna** bila, de ie rekai doli fefti, inu ishe nei nishar pri-praulieniga .. fo fturili kai nym ie Chriftus řapouedal JPo 1578, I,98b / Tu fo ja **zhudni** mareini, de bi jeřt tiga Diteta Mati imejla biti, od kateriga ty Angeli pridigujo: De je ta Iřvelizhar tiga Svita TPo 1595, I,49 *prazne marnje*

2. ki se ne da razložiti z naravnimi zakoni;

čudežen: Tu je vŕhe ta pravi urfah letiga Prasnika, de fe S. Iansha dan prasnuje .. nikar sa njegoviga **zhudniga** royftva volo, Temuzh sa njegoviga lubiga parfta, inu sa njegove befsede inu Slushbe volo TPo 1595, III,83

// v zvezah z **dejanje, delo dogodek (večinoma) nad-naravnega značaja, ki ima namen izkazati ali potrditi resničnost in veličino Boga ter veljavnost božjega oz. verskega nauka; čudež:** Sa tiga volo hozhmo mi tukai .. gouoriti vuzhiti inu naprei poftauiti, Ta Vrshah, fa zhes uolo ie ta Vezhni Boshy Syn Iefus Criftus zhlouik poftal, inu puftil fe Martrati inu Vmoriti, kai ie nom ſteim Dobriga ſturil .. Szhim inu koku fe mi taciga **zhudniga** diane Criftufeuiga ſturimo dileshni TT 1557, pa; Potle k'drusimu, kako ti hinavci Chriftufova **zhudna** dela alli zaihne rihtueio, opravlaio, inu dershè, sa eno Hudizhovo delo KPo 1567, CXIX; Tamuzh rauno kakor ie malo Chriftus sletim fuoym **zhudnim** delom Soboto oskrunil, ali prelomil: Tako malo ie on nio sletimi befedami doli poloshil JPo 1578, II,168b; Tu je vfaj enu ſmeiſhnu, **zhudnu** djanje, de ta kateri nej flifhal, ta flifhi, inu kateri je bil vmerl, ta shive, inu fe vfaj per tem nihter vezh ne ſgody, kakor de Chriftus ſvoja ufta gori odpre, inu njemu vkalhe gori vftati TPo 1595, II,233

3. ki zaradi pozitivnih značilnosti vzbuja

občudovanje; čudovit: Eni fo fe tih Fariseov inu nih ſika dèrshalì .. Edni pak Ioanna: sato, kàr je en **zhudan** leben inu pohlevan ſtan pelial KPo 1567, XXXb; Inu iefſt fem vidil en drugi zaihnen na nebi, velik inu **zhuden**, ſedem Angelou, ty fo imejli te puffedne ſedem ſhraifinge, ſakai vnih ie dokonan ta ferd Boshy TT 1577, 403; Po katerim [po Rdečem morju] je ſhal vus folk, kateri je pod tvojo roko bil obarovan, kateri fo takove **zhudne** zajhne vidili .. inu fo tebe hvalili DB 1584, II,146b; Letukaj piſšanu ſtoji, kadar ti ozh Bogu flushiti .. Lubi Boga, inu tvojga bliſhniga. Tu je en **zhuden** Vuk, kadar ti tvojemu bliſhnimu dobru ſturifh, de je tu ena Boshja flushba inu je Bogu ſamimu ſturienu TPo 1595, II,245; Vy ſte ta iſvoleni rod .. de imate osnanjovati muzh tega, kateri je vas poklizal, od temme k'fvoiy **zhudni** luzhi ZK 1595, 111

4. ki vzbuja velik strah, grozo; grozen,

grozovit: Iefus Criftus prauì, de ie ſuiga Angela, ſuetimu Ianshu poſlal, de ie lete rizhi, kir fo vletih buquah, mnogeteri viſhi inu **zhudnih** prikaſnih Prerokoual, De on .. ima ofnaniti, dati naſnane inu reſglafiti, de fe veido pred Anticriſhtouimi hlapci varouati TT 1577, 506; Inu vus Folk mej katerim fi ti, ima viditi, tu Dellu tiga GOSPVDA: Sakaj tu bode *ſtrafhnu, kar jeſt bom s'tabo ſturil <*ali **zhudnu**> DB 1584, I,58a

// ki prinaša veliko trpljenje, mnoge težave:

Glih taku ſhe ſdai/ ſuiu Cerkou te kerzfhenike ſtrafa/ ſmogetero rizho koker Sturki/ ſdragino/ ſhlifami/ **fzhudnimi** boleſanmi/ ſhudo gof-poſzhino TC 1550, 219(117b), podobno tudi DB 1584; Tim Iudom fo bile od Buga ſkufi Moifèfa vti puſzhaui mnogetere **zhudne** inu teshke Sapuuidi, poſtaue, ſluſhbe Boshje .. dane inu gori poſtaulene TR 1558, b2a; Inu kay ie fiſze notri vnas vezh tyh **zhudnih** miſli, katere nam nikuli pokoia ne dade, dokler ſmo na Moriu, to ie vtim Lebnu JPo 1578, I,61a

5. ki ima, kaže v odnosu do ljudi negativne lastnosti, zlasti v moralnem pogledu; hudoben:

Vy Hlapci inu Sluſhabniki/ bodite pokorni valhim teleſnim gofpudom .. nakay le tim dobrim inu mehkim/ temuzh tudi tim **zhudnim** TC 1550, 140(78b), podobno tudi DB 1584 / taku jeſt tebe proſim vſigamogozhi Bug, de ti vſeh Tyrannou inu nedobrutliuih Gofpudou miſſal, inu **zhudnu** inu nemiloſtiuu ferce .. ſkusi tuoio miloſt, hozhesh miloſtiuu obernyti TKM 1579, 24a
brezsrčnost, nesočutnost

PRIM. čuden¹

PRIM. čudno¹⁻³ [A. L. R., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

čudeočse gl. čudejoč se

čudes¹ -a sam. m [č'u:des -a]; P 36, K 11 (TT 1557,

TT 1560, TPo 1566, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, JPo 1578, DC 1579, TT 1581-82, DC 1584, TfC 1595)

- ed. im.: čudes; →; - dv. im.: čudesa; - mn. im.: čudesi;

- rod.: čudes | ov/ev; - tož.: čudese; - of.: čudesmi; Ⓜ

1. bibl. **nenavaden pojav, navadno v naravi, ki napoveduje za človeka usoden dogodek, dogajanje; znamenje:** Kakovi **zhudefi** fo fe ſgodili, kadàr ie Chriftuf vmerl .. Od ſheſte ſure ie tamma velika bila po vſi deſheli notàr do devete ſure. Solnce ſvoio fvitloſt ſgubi KPo 1567, CLXV; Kakov bode leta Prihod [Kristusa ob poſlednji ſodbi]? .. Sakai zhudan? Sa volio **zhudefov** inu velikih Zaihnu, kateri fe imao poprei goditi JPo 1578, I,7a

2. bibl. dejanje ali dogodek (večinoma) nad-naravnega značaja, ki ima namen:

a) izkazati ali potrditi resničnost in veličino Boga ter božjega oz. verskega nauka; čudež:

Ieſt [Pavel] fem te Ayde hti pokorszhini perprauil ſto beſſedo inu ſteimi delli, ſkufi to muzh tih zaihnu inu **zhudefou**, inu ſkufi to muzh tiga Duha Boshyga, Taku, de fem od Ierufaleme inu undukai okuli noter do te Slouenske deſhele napolnil ſteim Euangeliom Criftuſeuim TT 1560, 24b; Starahna pokufi vodo Vno ſturienu .. To ie ta pèrvi **zhudef**, kateri ie Ieſuf ſturil v'Kani Galileiſki, inu ie iſkaſal zhaft ſvoio KPo 1567, LXIIIb; Ne flifhiteli, kako on [Kristus] povfođ prediguie, **fzhudefmi** fe iſkaſuie, inu sa vſe bolesni lùdem pomaga KPo 1567, XXVb; Lety imao hualyti tiga Gofpudi,

fa volo nega Dobrute, Inu fa volo nega **zhudeffou**, katere on na tih Otrukih tih ludy dela dela TP_s 1566, 198a; Kadar fe ie Crifus **fzhudefmi** sazhenial na snanie daiati, inu fe ie nega Vk mey Ludi bil rasglafsil, Ie Ioannes smilil JP_o 1578, I,15a; iest fem te Aydehti pokorfzhini perpraul fto beffedo inu fteimi deli, skufi to Muzh tih zaihnou inu **zhudeffou** TT 1581-82, II,53; David je tacih Peiffen od mozhi, dobrute inu zaihnou, od **zhudefou**, od pryteshou, oblub Boshjih, dofti Pflalmou fturil TFC 1595, B2a / Inu eni drugi kfluhiaiozh fo profiliga san [= za en] **zhudef** od Nebef KP_o 1567, CXVIII *božje znamenje*

b) spodbuditi in okrepiti vero; čudež: Kako imamo ta **zhudef** alli zaihen fi k'nuzu fturiti? Imamo nalho Vero shnijm potèrditi inu sagvi-fhati kakòr s'enim figillom ali pezhatom KP_o 1567, CXXVIII / protest. OD ZAIHNOU OLI **zhudeffou**, te Diuice Marye tih Suetnikou inu Rumane knih Cerquom TC 1575, 234 [A. L. R.]

čudes² [rod. mn.] gl. čudo¹

čudesami [or. mn.] gl. čudo¹

čudež -a sam. m [ˈč:u:dež -a]; P 11, K 5 (TT 1557, TR 1558, TL 1561, TL 1567, TT 1581-82)

– ed. rod.: č/c[ɨ] (TT 1577, 253) | udeža; – mn. im.: čudeži; – rod.: čudežev; – or.: čudeži; Ⓜ

1. bibl. *dejanje ali dogodek (večinoma) nadnaravnega značaja, ki ima namen izkazati ali potrditi resničnost in veličino Boga ter božjega oz. verskega nauka; čudež:* poslušajte lete beffede Iefufa Nazarenskiga, tiga Mosha poterieniga od Buga vmei vami fteimi fylnimi delli inu **zhudeshi** inu zaihni, katere ie Bug skufi nega vfredi vas delal TT 1557, 334; Inu to nih zhudno nouo Pridigo od Iefufa inu nega oblube so [jogr]i fmnogeterimi **zhudeshi** inu zaihni fpryzhouali inu poteriouali TR 1558, 44b; Vtim prednim deillu tiga Nouiga Teftamenta, fo ty Euangelifiti fteimi Preroki, Scriftufeuimi beffedami inu **zhudeshi**, fadofti faftopnu fpryzhali, de ta Nazarenski Jesuf Marye Syn, ie ta prau od Buga oblubljeni Mešias TT 1581-82, II,Ab

2. v krščanstvu, v zvezi z **lažniv nenavadno dejanje ali dogodek naravnega ali navidezno nadnaravnega značaja, ki ima namen oslabiliti krščansko oz. uveljaviti nekrščansko vero:** po tim dianu tiga Hudyzha, fo vfo shlahnt mozho, fzaihni inu fleshniuimi **zhudeshi**, inu fo vsem shlahnt fapelanem na kriuzo, [bodo antikristi] vmei teimi, kir bodo fgubljeni TL 1567, 54a

3. duševno stanje, ki je odziv na nenavadno dejanje, dogodek; začudenje, presenečenje: Kadar pag oni, od **zudeshi** [!] inu uešfelia, she ne fo uerouali, pravi [Kristus] knim, Imate li ui tudi kai iestfi? TT 1557, 253 / Inu oni polni rataio **zhudeshi** inu ftrahu, zhes letu, kir fe ie

bilu nemu [hromcu, ki je ozdravel] pergodilu TT 1557, 338 *se zelo začudijo* [A. L. R.]

čuditi -im glag. nedov., samo v nizu glagolov [ˈč:u:di:ti]; P 4, K 2 (TC 1575, TT 1581-82)

– nedol.: čuditi; – del. na -l m. ed.: čudil; – mn.: čudili; Ⓜ

1. kdo; na čem **čutiti in izražati presenečenje, začudenje; čuditi se:** ekspr. Sdai na kòžu lete Pridige ne morè famelzhati inu fadofti **zhuditi**, na tei veliki nefatopnofti inu slipoti tih Papeschnikou .. De fo taku te lube Suetnike htim Malikò inu htim Aydouskim Bogù perglíhati [!] TC 1575, 281

2. kdo; kaj **imeti zelo pozitiven odnos do česa; občudovati:** Vnebefsih ftuprou bomo tako globoko skriuunft .. inu nega zhudni fuit od nashiga Ifuelizhane skufi Iefufa Crifufa, prou faftopili, vidili, **zhudili**, inu fatu Boga vekoma hualili TT 1581-82, II,*5a

PRIM. čuditi se [A. L. R.]

čuditi se -im se glag. nedov. [ˈč:u:di:ti se -im se];

P 190, K 18 (TT 1557, TR 1558, TL 1561, TO 1564, TP_s 1566, KP_o 1567, TC 1575, DJ 1575, DP_a 1576, TT 1577, JP_o 1578, DB 1578, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TP_o 1595, TFC 1595)

– nedol.: čuditi se; – sed. ed. 1. os.: čudim se; →; – dv. 3. os.: čudita se; – mn. 1. os.: čudimo se; →; – 3. os.: čud | io/fjo/yo se; – vel. ed. 2. os.: čudi se; – mn. 2. os.: čudite se; – del. na -l m. ed.: čudil se; →; – s. ed.: čudilu se; Ⓜ

čutiti in izražati presenečenje, začudenje; čuditi se:

a) kdo; čemu, na čem, v čem, na čim, nad čim; Moifes pag kadar tu [božjega angela v gorečem grmu] fagleda, **fe** on **zhudi** timu uidenu TT 1557, 351; Vi Israelski Moshie, kai **fe** ui **zhudite** nad leteim, oli kai nas ui gledate, koker de bi mi fto nasho mozho oli fuetuftio bili fturili, de leta [hromec] hodi? TT 1557, 338; Stuprou Vnebefsih bomo ta Boshy ftan prou fnali, na nim **fe zhudili** ta ifti zheftili inu hualili uekoma TR 1558, N3a; Obtou, vy lubi Bratie inu Seftre ne **zhudite fe**, inu ne fmotite fe vti prau Veri, kadar vidite inu slishite, De fdai tudi, koker Crifufu, tim Prerokom inu logrom fe .. taku gody TP_s 1566, bVb; Ti Lúdie pak fo **fe zhudili** inu diali: Kakov je leta, da ga Vetar inu Morie flufha KP_o 1567, LXXVIIb; KVNIM ZHASV: Iosef inu Maria fta **fe zhudila** nad tim, kar fe ie od Iesufa pravilu KP_o 1567, XLIIb; Petar pak **fe** ie fam vfebi **zhudil** temu, kai fe ie sgodilo JP_o 1578, II,6; Nihzhe **fe nezhudi** da fe ie Maria ob tem Angelskom prihodu, Ia veliko vezh ob leteim nesnanem posdraulieniu prefrashila JP_o 1578, III,40; Tedai kadar ie ta Verbeshar letu vidil, kar fe ie bilu pergudilu, ie veroual, inu **fe** ie **zhudil** na tim vukum tiga Gospudi TT 1581-82, I,531; Inu nemu fo vfi prizho daiali inu fo **fe zhudili** na tih perietliuih beffedah, kir fo shle is nega vuft, inu fo diali, Leta nei

li on Iofefou Syn? TT 1581-82, I,238; Pilatus fe je nafmyal: Kaj je Rifniza? .. Iesus nej nizh odgovuril, De **fe** je Pilatus **zhudil**, ljudje pak nefe rodili TFC 1595, CLXXXIII / z nikalnico Nihzhe **fe nezjudi** da fe ie Maria ob tem Angelskom prihodu, la veliko vezh ob letem nesnanem posdraulieniu prefrashila JPo 1578, III,40 *pričakovano je* / ekspir. Ieft **fe zhudim**, de fe fe vaku hitru od Criftufa, kir ie vas vto Gnado poklyzal, prefelili, kanimu drugimu Evangeliju TL 1561, 79b *zgrožen sem*

b) z vezljivostjo, kalkirano po nemščini, kdo; česa: Kakor ti Iudie, kateri fo **fe** tih predig Chriftofovih na tim hribu **zhudili**, inu potle vidili te Zaihne .. ti fo fkorai vfi k'Chriftofu stopili inu kārcheniki poštali KPo 1567, XLIIb; Zhefa fo **fe** ty starishi **zhudili**? Tih rezhy, katere fo od Chriftofa flišali JPo 1578, I,20a[=28a]; Inu on [Kristus] nej mogel ondi obeniga della sturiti .. Inu on **fe** je **zhudil** nyh nevere DB 1584, III,22b; po tuji prevodni predlogi Vnd er **verwunderte sich** jres vnglaubens LB 1545, 2041; Potle fim jeft gori vftal, inu tiga Krajla rezhy opraulal, inu fim **fe zhudil** te Prikasni, inu nikogar nej bilu, kir bi mi jo islushil DB 1584, II,101b; po tuji prevodni predlogi Darnach stund ich auff/ vnd richtet aus des Königs geschefft/ vnd **verwunderte mich** des Gesichts/ vnd niemand war der michs berichet LB 1545, 1562; Ali nikar **fe** takoviga lagainja na Papeshnikih ne **zhudi**. Kateri s'lafhami okuli hodi, ta nemore obene rifnize govoriti TPo 1595, I,244

PRIM. čudeč se

PRIM. čudejoč se

PRIM. čuditi [A. L. R.]

čudno¹ (čudnu) -ega posam. ['ču:dno -ega]; P 5,

K 4 (TC 1557, KPo 1567, JPo 1578, DB 1584)

– s. ed. im.: čudnu; – rod.: čudniga; (M)

kar se zelo razlikuje od navadnega, znanega; čudno, nenavadno: Vi mui lubesniui Bratie, nekar fe ne zhudite, kadar vi bote skufi ta ogen (tu ie, skufi te nadluge) iskushouani, koker de bi fe vom kai nouiga oli **zhudniga** pergodilu TT 1557, dd4b; Ty fy prishal pres vse oblafli sam od febe, inu nikai **zhudniga** nouiga fazheniesh mey Israelskim Folkom JPo 1578, I,20b; Inu fo veklhi dejl vfi Preroki navado iméli, de so kaj **zhudniga** sturili, fvoim poslufhaucem, k'snaminju DB 1584, II,104a

PRIM. čuden² [A. L. R.]

čudno² (čudnu, čudno) prisl. ['ču:dno]; P 242,

K 31 (TC 1550, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, TPo 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TrM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TPre 1588, TPo 1595, TrM 1595, TFC 1595, MTh 1603) – č/c[!] (TPo 1595, I,42) | udn | u/o (Krejlj, Juričiči)ò (KPo 1567); – presež.: neručneši; ◀ ▶ (M)

Mirè. Germ. wunderbarlich. Slav. **zhudnu**

MTh 1603, II,68

1. takó, da se zelo razlikuje od navadnega, znanega; čudno, nenavadno: TY Papeshniki preobrazhuio vse stare prae Boshye slushbe, inu to Vezherio Criftusheuo, katero fo oni **zhudnu** ipfzhili, is nee eno Maso, Offer inu enu Saslushene sturilo TO 1564, 31b; more biti da jim ie tefhkò dialu inu **zhudnò** fe sdelu, kār ie [Kristus] puftil to sheno tako sa fabo vpiti, inu ij nei precei pomagal, alli pomuch odpovedal KPo 1567, CXV; Od zhefa gouori leta Euangelion? .. kako ta Gospodar delauze naimlie inu vduinie, inu tako **zhudno** dela, ker delauzom neda lona po nyh safusheniu JPo 1578, I,67a; Ali da ima biti mati inu Duiiza oftati, inu ne le priprofta mati, tamuzh Boshia mati, to fe niei **zhudno** sdy JPo 1578, III,40b; Taku jeft hozhem s'tém folkom tudi **zhudnu** rounati, na tu ner **zhudneshi** inu fhegavifhi, de njegovih Modrih drodfot pogyne, inu njegovih rasumnih sadp osliplen bode DB 1584, II,11b; Ali cilu mallu je nyh, kateri takovo lubesan imajo .. ficer bi my tem ludem radi dobru sturili, pomagali, inu fe to nehvalefhnost ne puftili vtraglive sturiti, inu fe nam **zhudnu** fdejti, kakor tu Svejtuvi teshku inu slu shal dej, kadar ta dobruta ne bode povernena TPo 1595, II,221; Inu nej mogozhe, de bi fe ta Hudizh vmel taku fmeifhnu inu **zudnu**[!] sviti inu potozhiti, de bi ga ne sapopal, fposnal, inu v njegovu ferze pogledal, de bi on lih lhe taku pregnan inu hude kunfhti poln bil TPo 1595, I,42; Satu ismetite vun ta fтары qvas, de bote enu novu teftu, kakor fte oprafni. Tu je **zhudnu** govorjenu, ampak onu je raunu tu, kar fimo osgoraj od S. Paula flišali, Christus je nam sturjen hpravizi TPo 1595, II,13 / protest. TY Papeshniki preobrazhuio vse stare prae Boshye slushbe, inu to Vezherio Criftusheuo, katero fo oni **zhudnu** ipfzhili, is nee eno Maso, Offer inu enu Saslushene sturili TO 1564, 31b *spremenili tako, da so drugačne od zapisanega v Svetem pismu*

● – Alli da bi [Kristus] nie Vero ifkufil inu probiral .. Sato on molzhi .. Inu tefhkò falli da ie nij **zhudnò** k'farcu fhlu KPo 1567, CXV *povzročalo žalost, duševno bolečino*

2. takó, da se ne da razložiti z naravnimi zakoni; čudežno: Ieft veryo tudi Viefufa Vtiga praviga Chriftofa Vfynu bohyga diniga Kir ye pres vliga fazhetga Is buga gar **zhudnu** royen TC 1550, 159(88a); Te preroke pred Tyranni, pred hudimi neuernimi Scofi inu fary, tiga Daniela pred Liu, nega try touarishe vti plamenski apnenici ie [Bog] **zhudnu** oboroual inu ohranil TT 1557, q4b; Inu fo taku obei Naturi, ta Boshya inu zhloueska **zhudnu** ukupe fglifhane inu fpraulene, De ta Ohranenik Iefus Criftus ie le ena fama Perfona TO 1564, 6a; inu kadar fta Paulus

inu Silas viezhi fidela, ie Bug nyu **zhudnu**, streflom is Iezhe ispellal TL 1567, 22b; Tako ie Bog tudi **zhudnò** shivil s'Manno te Israelzhizhe v'pufchavi stiridefet Lét KPo 1567, CXXVIIIb; Sveti Paul je tudi rejs poprej en Neverník inu filn preganjavež bil, te Kárfzhanke Cerqve: Ali Criftuf ga je **zhudnu** preobèrnil DB 1584, I,4V1b; nash GOSPVĐ Criftus fuoio Boshio muzh iskafuie, kèr fuoio Cerkou taku **zhudnu** varuie TPo 1588, 4; Kateri vshe hozhe, de njemu od takove boleŕni bode pomaganu, ta fe letu najdi per Criftufu, kateri **zhudnu** pomaga TPo 1595, II,256

3. takó, da žaradi pozitivnih značilnosti vzbuja občudovanje; čudovito: [Krščenik] ima gledati, nekar le famuzh na te Pilde oli malane, Temuzh na vŕe Stuari, na nebi inu na Semli, koker na tu Sonce, Luno, fueifde, koku one lipu **zhudnu**, per prauim zhaŕfu po fimi inu po leitu poredu gredo .. Te pytce lipu poyo TC 1575, 265; Inu fe mele, de Kruh rata, inu fe mlati nikaŕ cillu k'nizhemer .. Letu fe tudi gody od GOSPVDA Zebaot: Sakaj njegou fvit je zhuden, inu on ga **zhudnu** vun ispeła DB 1584, II,11b

4. ekspr. z veliko močjo, intenzivnostjo; srdito: Se bota ŕlu fouraŕhilla || **Zhudnu** fe bota ftritala || Vrag feime vpoto vgrifne TC 1550, 150(83b); **Zhudnu** ŕta fe vkup shtritala, Smert ie prvi boi dobila, Iesufa vGrob pehnila, Alleluia DC 1579, 88; Smert, Leben ŕta fe ŕhtritala, **zhudnu** vkupe vojlkovala, Smert, Vrag ŕta Leben vmurila TIC 1595, CCXXXIII / Aku neboŕh dèrshal, de bi ŕturil vŕe beŕfeđe lete Poftave, katere v'letih Buqvah ŕtojè piŕfane .. taku bo GOSPVĐ **zhudnu** s'tabo rounal, s'ŕhtrajŕingami zhes tebe DB 1584, I,115a

5. s pridevnikom, ekspr. v najvišji meri, stopnji; nadvse: Sakai tu **zhudnu** uifoku delu inu oprauillu, tiga nashiga Odreŕitua, fe ie moralu skufi leto Perfono ki ie Bug inu zhlouik, ŕturiti inu doperneŕti TO 1564, 6b; Bug vŕaj obeniga hudiga pres ŕhtrajŕinge nepuŕty. Kakòr fe tudi vidi, de ti hudi Pobje cillu **zhudnu** hud konèž jemlo, inu morajo vŕaj h'puŕlednimu Rabilnu v'roke priti DB 1584, I,317b

PRIM. čuden² [A. L. R.]

čudno³ povdk. [č'u:dnò]; P 2, K 2 (JPo 1578, DB 1584)

– s. ed.: čudno; – presež.: narčudniŕi; ◀▶ Ⓜ

izraža, da se kaj zelo razlikuje od znanega, navadnega: To bi **zhudno** bilo, da bih iaŕt tako veliko zhaŕa sa obŕtoin delal inu bih is vŕega moiega poŕta inu vahtania nijednoga pryda te prauizhnoŕti prijel, tamuzh ie vŕe sgublieno JPo 1578, II,85; Inu je bilu tu nar **zhudniŕi**, de je ogin ner vezh ^au'vodi goril, katera vŕaj vŕe pogafŕi <^au'vodi) tu je v'plohi deshja> DB 1584, II,145b

PRIM. čuden² [A. L. R.]

čudnoviten -tna -o prid. [č'udno'vi:ten]; P 2, K 2

(TL 1567, TT 1581-82)

– nedol. obl. m. ed. im.: čudnoviten; Ⓜ

ki vzbuja občudovanje; čudovit: tedaj kadar ta Gofpud Ieŕus fe bo is Nebes ŕteimi Angeli te nega mozhy refođil, inu ŕteim plamenim ognem fe bo meŕzhoual, na tih, kir Boga ne fnaio .. kadar on pride, de fe Gofpofku iskashè vŕtih nega Suetnikih, inu de bo **zhudnouiten** vuŕeŕ Vernih na ta iŕti dan, potehmal fe ie veroualu timu nashimu pryzhouanu pruti vom TL 1567, 52b, podobno tudi TT 1581-82 [A. L. R.]

čudo¹ (čudu, čudo) -esa sam. s [č'u:do č'u:de:sa];

P približno 750, K 33 (TC 1550, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TiM 1595, TiM 1595, MTh 1603)

– ed. im.: čud | u/o/ò; – rod.: čudesaz; – daj.: čudes | i/u;ž;

– tož.: čud | u/o; – mest.: čudes | i/ž/u;ž; – or.: čudesom;ž; – dv. mest.: čudesih;ž; – mn. im.: č/c[!]| ud | esa/a (DB 1584, III,61b);

– rod.: čudes | o/i (TPo 1595, I,20); – daj.: čudes | om;ž/am;ž

(DB 1584, I,119a); – tož.: čud | e/é | s/š (TE 1555, A7b) | a;

– mest.: čudesih;ž; – or.: č/c[!]| udes | i/ž/ami

(KB 1566, H3b); Ⓜ

Miraculum. *Germ.* ein Wunderwerck. *Sclav.*

zhudu MTh 1603, II,68

1. bibl. nenavaden pojav, navadno v naravi, ki napoveduje za človeka usoden dogodek, dogajanje; znamenje: Inu ie on [Bog] nym vtem takem zhaŕu dal mnogotera snamenia inu **Zhudefa** videti, Vnebefih, Vluŕtj, inu Vtemplu: Ali to vŕe nishtar nei pomagalo. Nad Ierusalemom fe ie videl edan Karvau Mez h JPo 1578, II,135; Inu hozhem **zhudeŕfa** dati na Nebi inu Semli, slaŕti, Kry, Ogín, inu dimnate sharke. Sonce ima v'temmo inu Luna v'kry preminjena biti, prejden ta veliki inu ŕtraŕni GOSPOĐNI dan pride DB 1584, II,109b; prizhovainja fe naidejo potler po tej Smerti Criftufeŕi ŕhe vezh inu filneŕhi, kadar fe ta zhaŕtita velika **zhudeŕfa** pergode, tres, merkenje inu drugu TPo 1595, I,266

// v povedkovi rabi **opozorilno znamenje, znak:**

Satu kir GOSPVDA tuiga Boga ŕhtimo neifŕi slushal, de bi negoue Sapuiddi inu Praude dèrshal .. Satu bodo zaihni inu **zhudeŕfa** na tebi, inu na tuoim femenu vekoma DB 1578, 173b; Inu Babel ima biti keni grubli kamenja, inu h'prebivaliŕzhu téh Drakonou, **h'zhudeŕfu** inu shviŕhganju, de nihzhe nebo notri prebival DB 1584, II,54a / Inu vam ima taka Ezekiel enu **zhudu** biti, de morate ŕturiti, kakòr je on ŕturil, kadar tu pride, de bote s'vejdili, de ŕim jeŕt Gofpud GOSPVĐ DB 1584, II,71b *svarilo*; Kadar fe onu [ŕončni mrk] pak ŕgody vPolni luni, kakor ta iŕtikrat, ali na enim drugim dnevi, vLuni, taku taiftu nej po naturi. Satu je takovu

merknejne enu sufsebnu veliku **zhudu** bilu
TPo 1595, I,8

2. bibl. *dejanje ali dogodek (večinoma) nadnaravnega značaja, ki ima namen:*

a) izkazati ali potrditi resničnost in veličino Boga ter božjega oz. verskega nauka: čudež:
VSaki zhlouik/ kateri hozhe prou faftopiti/ tu fkiurnu veliku **zhudu** bošhye/ fakai ye Gospud Bug fuiga fynu Iefufa Chriftufa pofall is nebes na ta fueidit .. inu fakai fe kerfzhuye kai nam tu nuza/ Ta ima veiditi inu fpomifliti/ kakoue fhege ye ta zhlouik po tei naturi TC 1550, 24(21a); Osdraui dofti bolnikou .. Iudie proftio fa **zhudesha**, Ty bodo Ferdamnani fteimi Exempli tih Niniuiteri-eu, inu te kralice od puldne TE 1555, A7b; Leta [Mojzes] ie nee ifpelal, inu ie **zhudefa** inu zaihne delal utim Egipti, utim erdezhim moriei, inu uti puszhaui ftyridesfleti leit TT 1557, 352; Sakai potehmal fe ie Bug na tim fueitu, na tacih Suetnikih fuiemi zaihni skufi nee zheftu iskafal, de ie en Bug, inu de Bug ie per nih, inu shnimi dersh, fa tu ie skufi nee te mertue obudil, inu druge **zhudeffa** inu zaihne fturil, inu fteimi poterdil, de fo nemu lubi TO 1564, 41b; Sonze kadar gori gre, dan osnanuie, onu je enu **zhudu** tiga ner vishiga DJ 1575, 187; Ali kadar fe ie kakor Zhlouek dal vlouiti, sashpotouati inu Gaishliati .. Tadaí fo vfa niegoua dobro[!] dela, Predige inu **Zhudefa** celo posablina bila JPo 1578, II,190b; Nafhi ozheti néfo hotéli v'Egypti tvoja **zhudeffa** saftopiti: Ony néfo smiflili na tvojo veliko dobruto, inu fo bily nepokorni raven Morja, slafti pèr Erdezhim Morji DB 1584, I,306b; Meni fe sa dobru vidi, de jeft te zaihne inu **zhudeffa**, katera je Bug nèr viflokefhi nad mano fturil, osnanujem. Sakaj njegovu zaihni fo veliki, inu njegova **zhudeffa** fo mogozha, inu njegovu krajleftvu je enu vezhnu Krajleftvu DB 1584, II,97b; Inu aku je on lih taku filnu pridigoval, inu tulikajn veliku zhaftitih **zhudefsi** fturil, taku vñaj nym nilhter nej pomagalu TPo 1595, I,20; Nu, mertve gori obuditi, je enu veliku **zhudu**, Ampak letu **zhudu** je veliku vegfhi inu zhaftitilhi .. de Bug ta Sveit taku lubi, de on njemu fvojga Synu da TPo 1595, I,16; Gdu je flifhal glih tiga, Diviza rodila Boga, je **zhudu** preveliku TC 1595, CXLIII / v zvezí čudo čez čudesu/čudo Leto ie refnizhno bilo veliko **zhudo** zhes **zhudo**, da fe ijh ie mey tolikain veliko mnoshizo .. tako maihano nashlo, kateri fo to sdrauo roiftuo Chriftufouo fposnali JPo 1578, III,32 največji čudež; Sakaj letukaj fe vidi enu **zhudu** zhes vfa **zhudeffa**, de Chriftus fvojga nar vifokeifhiga Sovrafhnika, taku miloftvuo preoberne TPo 1595, III,49

// *spodobnost, moč delati te čudeže:* Nega [sv. Pavla] ie fueliko gnado, fuelikimi darmi, fueliko modruftio, fuelikimi zaihni inu **zhudefi** obdelil TT 1560, cb; Ampag vtih Vernih, bode

Iefus tu fueie **zhudu**, fuio muzh, zhaft inu Glorio iskafulal, kir bode ta nih telleffa, fuimu glih fturil, inu Vnebeffa febo pelal TL 1567, 52a
b) spodbuditi in okrepani vero zaradi pojava ali dogodka, ki potrjuje resničnost božje besede: čudež: Kir ie pag ta Elifeus Prerok, te Nefdraue Vode, fto Sollo fdraue inu pytne fturil, Tu ie nom kanimu zaihnu fapiflanu, De mi ftakim **zhudedom** to nasho Vero imamo poterditi TAf 1562, 105b; nihzhe ga [Elizeja] nej mogèl premozhi, on fe nej puftil pèrmorati, inu kir je vshe mèrtov bil, je njegovu Tellu fhe prerokovalu. Shiu je delal zaihne, inu mèrtov je delal **zhudeffa** DB 1584, II,173a; My takovu flifhimo vtej Pridigi, inu fe nam pravi doma vfhifhi, my typamo njegova **zhudeffa**, katera on della fhe vfak dan, ali my vener ne hozhemo verovati TPo 1595, II,293; Kadar fe pak per vfeh **zhudefsih** Chriftufevih, takou Vuk inu trofht najde, taku hozhmo my fdaj od tiga govorit, koku ta GOSVPD takovu **zhudu** na tej Ohzeti fture, le fatiga volo, de bi ta Vuk od Sakona tudi mej Karfzheniki imel oftati TPo 1595, I,96; Takova **zhudeffa**, melda ta Evange-lift, je Chriftus fdajci po tej dolgi Pridigi na tem Hribu fturil .. inu potle takovo Pridigo **s'zhudefsi** fprizhal, de bi en vfakateri mogel foditi, de je ta Pridiga prou, inu nikar falsh bila, inu bi stem poprej inu railhi veroval TPo 1595, I,102 / VTretjim Capituli piſhe on fpet enu veliku **zhudu** te vere, de fo ty trye Moshje v'resbeleni pezhy bily ohranjeni DB 1584, II,85a

◆ — bibl. *Jonasovo čudo Jonovo čudežno preživetje v trebuhu ribe kot napoved Kristusove smrti in vstajenja: Jonovo znamenje:* Takovu ie on meinil raunu, kakor vnu Math. na 12. s'tejm **zhudefsom** Ionasovim, kakor de bi on hotel rezhi: Vy mene bote vmurili, Ampak na tretji dan fe jeft bom fam od fmerti supet gori obudil TPo 1595, I,244

3. duševno stanje, ki je odziv na nenavadno dejanje, dogodek; začudenje, presenečenje: Kadar ony [jogri] pak od **zhudeffa** inu od vefſela she ne fo verouali, ie on rekai knim: Imateli ui tukai kai iefsti? DPa 1576, 37a / Inu oni polni rataio tiga **zhudeffa** inu ftrahu, zhes letu, kir fe ie bilu nemu [hromcu] pergodilu TT 1581-82, I,479 se zelo začudijo

4. navadno v zvezah s falš, lažniv, hudičev, zlodjev *nenavadno dejanje ali dogodek nadnaravnega značaja, ki ima namen oslabiti krščansko oz. uveljaviti nekrščansko vero:* Sakai Falsh Criftufi inu falsh preroki bodo ustaieli, inu uelika fnamina tar **zhudeffa** delali, taku, de bi fepelani bili, aku bi mogozhe bilu, tudi ty Isuoleni TT 1557, 73; Paval pak pravi, da bode [antikrist], I. Vcerkvi Boshij fedil .. II. Da pride slashnivimi zaihni inu **zhudefami** hudizhovimi KB 1566, H3b; Natu mi nim odgouorimo is S. Pifma

ozhitsu inu faftopnu, De duy zaihni oli duia **zhudeffa** na fueitu, fe gode oli delaio .. Ty eni fo Boshy, ty drugi Sludieui TC 1575, 235; AKU en Prorok, ali edan katerimu fe faine fainaio, mei vami bo vftal, inu bo tebi enu snameine ali **zhudu** dal .. Taku ti neimash slushati taciga Proroka, ali Sainauca beffede: Sakai GOSPVD vash Bug vas skusha DB 1578, 1606; tedai bo ta hudobni refodiuen, kateriga bo ta Gofpud vmuril feim Duhum nega vuft .. kateriga prihod bo po tim dianu tiga Hudizha, fo vfo shlaht mozho, fzaihni inu leshniuimi **zhudefi** inu fo vsem shlaht fepelanem na kriuzo, vmei teimi, kir bodo sgubljeni TT 1581-82, II,227; kateriga prihod je po Sluidevim delu, sovfo shlaht lashnivo mozho, inu s'zajhni inu **s'zhudefsi**, inu sovsem shlaht sapelanjem na krivizo, mej temi, kateri bodo sgubljeni, satu, ony nefo te lubesni k'refnici gori vseli, de bi isvelizhani bily DB 1584, III,113a; Ta Hudizh bode vteh puffednih zhafsih **Zhudefsa** dellal, ali ona bodo falsh **zhudefa** TPo 1595, I,173; Taku hvalio ti Turki fhe na danafhni dan veliku **zhudefs** od fvojga Mahometa, katere je on sturil, inu fhe della TPo 1595, II,304 / protest. nashi superniki .. Nom tudi ftemi zaihni inu **zhudefi** te diuice Marye inu tih Suetnikou, kir fo fe godili inu she fdai fe gode per nih grabeh in Cerquah fubper ftoye, gouore inu prauio, De tudi taki zaihni prizhuio inu daio nafnane, de imamo na te Suetnike klizati TC 1575, 234; [Papezniki trdijo, da so] poftaue is Boshijga perpuzfhenia .. po Criftufeum inu niegouih Apoftolou prero-kouanium s'lashniuimi zaihni inu **zhudeffi** poteriene: taku ie vus Sueit htémifitím pè-drushil, inu take zhlovezhke Poftaue fa to ner visho inu veksho Boshio slushbo dèrshal TTPe 1588, 12; Taku fo vfe Cerkve polne **zhudefs** vtem Papelhtvi, ker je ta Svetnik tu, vni enu drugu sturil TPo 1595, II,304

5. navadno v zvezi z **morski nenavadno, grozljivo bitje, ki živi v morju; morska pošast**: Inu rauno kakor edan, ker fe po Moryu pelia vhudem vetru inu vremenu Iadri fem inu tia, Temu celo mnogatero **zhudo** proti pride .. Morskih **Zhudes**, Deshya, Snega, Vetra inu hudih Vremen. Tako my tudi na Semly imamo mnogatere Sourashnike JPo 1578, III,132; Sakaj vfa natura téh Svirin inu Ptiz inu téh Kazh, inu morfkih **zhudes**, fe vkroty inu fo vkrotene od zhlovezhke nature: Ampak Iesika ne more oben zhlovik vkrotiti DB 1584, III,134a; Ondukaj fo zhudna **zhudeffa**; mnogetere Svirine inu Balene, fkusi teifte fe tja vosio DB 1584, II,171a [A. L. R.]

čudo² (čudu, čudo) prisl. [ˈču:do]; P 8, K 4

(KPo 1567, DB 1584, TPo 1595, TIC 1595)

– čud | u/ò (KPo 1567)/o (KPo 1567); ☹

1. *izraža zelo visoko stopnjo; čuda, čudo:*

To ie néky **zhudo** veliko kumranie inu shaloft sturilu Marij inu Iosefu? KPo 1567, LXI; Tekoitina, ena **zhudu** modra Shena, je ftopila pred Davida DB 1564, I,)(²IVb; Tu fo **zhudu** velike befsede, s'katerimi nam hozhe Iohannes osnaniti, s'kakimi mišlami je Iesus okuli hodil TPo 1595, I,201

2. *izraža zelo veliko število; čuda, čudo:*

Petrus fvoj mezh fdere hlapzu vfeka vuhu, Iesus pag pravi naj bo taku, saj bi **zhudu** Angelov meni fhlu hpomozhju TIC 1595, CXCIH [A. L. R.]

čudo³ (čudu, čudo) povdk. [ˈču:do]; P 61, K 9

(TL 1561, Tar 1562, KPo 1567, JPo 1578, DC 1579, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TIC 1595)

– čud | u/ò (Krelj, Juričič); ☹

ekspr. *izraža, da je kaj nenavadno, nepričakovano; čudo, čudno: Zhudo* ie, dejm jeft, de je en zhlovik v'Ierusalemi Preroku mogel verovati, v'eni taki nemogozhi rezhi DB 1584, II,+vB; Hdrugimu je tu tudi enu veliku **zhudu**, de fe leta edini zhlovik timu velikimu pohuifhanju ne pufty motiti, de fe ta ceili Svít v'Ierusalemu .. Chrifufu fhpotá TPo 1595, I,293; Takovu je ja satu enu veliku **zhudu**, de je Chrifus vfe te druge Apoftole inu logre dolgu per febi ohranil .. preden je nje h'pridigarstvu poftavil inu vun pošlal TPo 1595, III,50 / elipt. Inu gviflhò ta vboga Mati ie fice tudi tulikai shnijm preterpela, **zhudo**, da nei ftukrat od shalofti vmèrta KPo 1567, LXI; Inu fe vshe opol dne ftrukliou, boba, mozhnika, dobrih Rib, inu druge iedi natepo, **zhudo** da nym pas ne treszhi .. Tak poft ie vezh eno fpakouanie JPo 1578, I,83b / z nikalnicu Sakai taki falsh Iogri, fo golufski delouci, kir fe premenuio na Iogre Criftufeue. Inu tu **zhudu** nei, Sakai on ta Sludi fam, fe premenuie na Angela te fuitlobe TL 1561, 70a *pričakovano je*; Inu **zhudu** nei, da fo Turki, da ie tozha, shlesa, pomor inu draginja. Inu da vfe konàc iemlie KPo 1567, LXVIIb; Oni tudi ktemu fvoie Otroke Vzhe, bi **zhudo** nebilo, da bi ijh Blisk inu Grom .. konzhal, kakor fe ie sgodilo Sodomu inu Gomoru JPo 1578, III,14b; Sakaj de my greifhimo, tu nej **zhudu**, ali greihe sagovarjati, nepokornu inu obterpneu vtihiſtih ofstati, tiga Bug ne more terpejti TPo 1595, II,194 / v retoričnem vprašanju Veliko ie **zhudo**, kadàr vfi Iogri od Chrifufa teko, da ie ifhe gdo, kateri sain mari? KPo 1567, CLXVIII; Inu kaj je **zhudu**, de ta sveit ta fveti Euangelium, inu prave Pridigarje, knafhimo zhafsu taku pregainja, inu s'nogami po nyh tezhe? TPo 1595, I,19; Nu pak, ker fe ony supar ta Vuk vpiraio, ga ne puſte velati, kaj je tedaj **zhudu**, de ga Bug shnymi tudi nikar vfelej ne della, kakor bi je ony radi hoteli TPo 1595, I,58 / Ta Fariseer pak je en Greifhnik, h'timu en filnu velik greifhnik,

sakaj S. Lucas ga cilu gardu inu taku ofstodniga naprej mala, de je **zhuđu** TPo 1595, II,197; od Velikenožhi noter do Iefseni: vtem Mejftu fo imejli vřak dan enu taku offrovanje, enu taku pejtje inu moleinje, de je **zhuđu** bilu TPo 1595, II,193 [A. L. R.]

čudo⁴ (čudu) medm. [ˈču:do]; P 3, K 2 (BH 1584, MD 1592)

– čudu; M

izraža občudovanje; glej, glej: Significant Iter-
iectiones. ADMIRATIONEM, **zhuđu**, vidifh, vidifh, papae BH 1584, 166; *Deutsch. Botz. Latinè.*
hem. *Windifch. zhuđu. Italicè.* ô dio, cape,
caperi, cācaro MD 1592, B6a [A. L. R.]

čudovanje -a sam. s [ˈču:dovanje -a]; P 2, K 1 (JPo 1578)

– ed. or.: čudovanjem; M

občutenje in izražanje presenečenja, začudenja; čudenje: Leta Vera Christufu tako dopade, da nio pred vřemi huali, inu ie suelikim **zhudouaniem** rekai htym Liudem .. Takoue Vere ishe neifam nashal vřsraelu JPo 1578, I,56a [A. L. R.]

čudovati se -ujem se glag. nedov. [ˈču:dovati se -ujem se]; P 2, K 1 (JPo 1578)

– sed. ed. 3. os.: čuduje se; M

kdo; čemu **čütiti in izražati presenečenje, začudenje; čüditi se:** Tomas ta **fe zhuduie** letimu gouorenium, inu femu nesnauo vidi da Christus gouori, oni pot snaiu kam on gre JPo 1578, III,43b [A. L. R.]

čudoviten -tna -o prid. [čudoˈvi:ten]; P 1, K 1 (DB 1584)

– nedol. obl. m. ed. im.: čudoviten; M

ki vřbuja občudovanje; čudovit: Vam pak, kir nadluge tērpite, snami red, pokoj [povrne], kadar fe bo resodil GOSPVD Iesus is Nebes .. kadar on pride, inu fe zhařtitu iskashe sřvojemi Svetniki, inu bo **zhudoviten** u vřeh vėrnih. Sakaj vy řte nashimu prizhovanju pėr vas, od tigareftiga dnė, verovali DB 1584, III,113a [A. L. R.]

čuječ (čuječ, čujoč) -a -e del. [čuˈječ čuˈje:ča -e]; P 24, K 8 (TT 1557, TT 1577, KPo 1567, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, TiPre 1588, TPo 1595)

– nedol. obl. m. ed. im.: čuječ; – daj.: čuječemu (Juriič);

– tož.: čuječiga; – mn. im.: čuj | oč/eč | i; – daj.: čujočim;

– tož.: č/c[!]¹ (TPo 1595, I,13) | u | eč/eč | e; – ž. ed. rod.: čuječe;

– tož.: čuječo; – s. ed. im.: čuječe; M

1. ki je buđen, ne spi; bedeč, čuječ: bodite glih tim ludem, kir zhakaio na fuiga Gospudi, kadar on ima fe pouerniti od te Ohzati, de kadar pride inu pokluka, nemu řdaici odpro, Ifuelizhani fo ty ifti hlapci, katere ta Gospud, kadar on pride, **zhuiezhe** naide TT 1557, 208; Pařtyrom **zhuiozhim** fo fe **zhuiozhi** Angeli pėrkasali KPo 1567, XXXVIII; ři vas tedaj ta Sodni dan najde per Misi, ali vpořteli, vCerqvi ali na Tergu, **zujozhe**[!] ali

řpezhe, taku onu vře glih vela, Sakaj on vas najde v'Boshy brambi TPo 1595, I,13; [Jogrom] vezh leshy na nyh poginenju, kakor na tiga GOSPUDA řpainju, Satu ony miřlio, kratku inu dobru, my moremo řdaj eniga **zhujezhiga** Christuřa imejti, ficer je vun, ali řgublenu snami, sa tiga volo ony njemu ne puře obeniga pokoja, inu njega sbude TPo 1595, I,113 / Na řem fuetu fo dobro nikatero řodbe inu praude, od katerih fe more apelirat: kakor od řafjaniga Riřtarya **kzhuiezhemu**, od pijaniga Riřtarya ktresiuimu JPo 1578, III,82b

2. v krřćanstvu ki je nenehno pozoren, pripravljen na Kristusovo vrnitev ob koncu sveta, kar se kaže v izpolnjevanju njegovih zapovedi; čuječen: Bodi **zhujezh**, inu potėrđi tu drugu, kar ima vmrėti: Sakaj jeřt nefim tvoja della popolnoma nashal pred Bugom DB 1584, III,138b; Inu ie bil [řv. Pavel] vřfuioim Predigarřtui fuėřt, skėrban, řtrefu inu **zhuiezh** .. de bi le řpet nefugubil [čřsti], katera ie niemu le sa Criftufeuo volo bila řhenkana TiPre 1588, 98; bodite fermi, inu **zhujezhi**, tu je, zhakajte ga [Kristusov prihod] vřako uro inu hip, inu derřhite fe sa tiga volo v'Boshy m řtrahu, inu vdobri vejřti TPo 1595, I,12 / bibl. řeft vidim eno **zhujezho** Palizo. Inu GOSPVD je djal k'meni: Ti ři pou vidil: Sakaj jeřt hozhem zhuti nad mojo beřfedo, de jo řturim DB 1584, II,27b *simbolizira bořžo besedo, ki se zagotovo izpolni* PRIM. čüti [A. L. R.]

čujejoč deležje [čujeˈjo:č]; P 1, K 1 (TL 1567)

– čujejoč; M

v krřćanstvu **izraža nenehno pozornost, pripravljenoost na Kristusovo vrnitev ob koncu sveta, kar se kaže v izpolnjevanju njegovih zapovedi; čuječ:** Natu vely inu opomina, de vřaki Zhlouik vti řuitlobi **zhuieiozh**, tu ie, vřraui veri, vřbrumnim lebnu, řdobro inu veřfelo vyřtuo, vřako vřro na Sodni dan, inu na řui puřledni dan zhaka TL 1567, 48a

PRIM. čüti [A. L. R.]

čujenje (čujenje, čujejne, čujejnje) -a sam. s [čuˈje:nje -a]; P 4, K 2 (TKM 1579, TPo 1595)

– ed. rod.: čujenja; – or.: čuje |jn/nj/nj | om; M

1. stanje budnosti; bedenje, čüte: Obarui ti mene pred hudimi řadenotnimi řainami, pred nepokoinim **zhuieinom**, inu nepridnimi řkerbami, pred hudimi teshkimi miřřalmi TKM 1579, 16a

2. pobořno bedenje z namenom molitve ali samokaznovanja med običajnimi urami za spanje; bdenje: Kateri pak timu telfeřu řhkodo řtury (kakor fe je vPapeřtvi vřeh Klořhriř s'veliku řgudilu, kateri fo fe s'cilu prevelikim moleinjem, pořteinjem, petjom, **zhujenjom**, kalřtiganjom .. pokasili, de fo preřgudo ali pred pravim zhařřom morali vmrėjti) ta je řam řvoj řesbojniki TPo 1595, II,170 [A. L. R.]

čujoč¹ deležje [č'ujo:č]; P 2, K 2 (*P 1563, JPo 1578)

– čujoc; Ⓜ

v stanju budnosti; bedeč, čuječ: Isuelizhani fo ty Hlapci, katere Gofpod kadar pride naide

zhuiozh .. ijh Kmisi pofadi JPo 1578, III,101b

pren. Daudid vpsfalmi tudi poie, left spim fai

zhuiozh le vfelei, Leshim nu spim vmiru boshim, Sakai Bug ie glaua moia *P 1563, 158

PRIM. čuti [A. L. R.]

čujoč² [del.] gl. čuječ

čujti gl. čuti

čuk -a sam. m [č'u:k]; P 5, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– ed. im.: čuk; Ⓞ

samec sove; skovir: VfAKE zhište Ptice ieite. Letu fo pak te katere neimate ieifiti, Orl, laftreb .. Soua .. Zhoffitel, **Zhuk**, Nadopir DB 1578, 161b / Ieft sim kakor en Disheunik v'Pufzhavi: Ieft sim raunu kakor en ***Zhuk** v'opužhenih mejftih <*Sova> DB 1584, I,305a [M. Č.]

čurilski (čurilski, čuriski) -a -o prid.

[č'u:ri:lski -o]; P 2, K 1 (KPo 1567)

– s. ed. tož.: čuri | l/ø | sko; Ⓞ

ki se nanaša na pisavo cirilico; cirilski: Inu fo edni navaieni na to ftaro Slovenko, Hèrvatfko tèt **Churilfko** Pifmo. BOG ôtel pak, da bi to ifto, slafiti **Churilfko** lepo Pifmo, mogli spet v'Lûdi pèpraviti KPo 1567, VII [K. A.]

čuriski gl. čurilski

čus zlog; P 1, K 1 (DC 1585)

– čuš; Ⓜ

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja:** Zhas zhes zhis zhos **zhus** DC 1585, A2b [A. L. R.]

čuš zlog; P 2, K 2 (TA 1550, TA 1555)

– čuš; Ⓜ

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja:** Zhafh zhesf zhifh zhoſh **zhufh** TA 1550, 6, podobno tudi TA 1555 [A. L. R.]

čutenje -a sam. s [č'u'te:nje -a]; P 3, K 1 (JPo 1578)

– ed. daj.: čutenju; – tož.: čutenje; Ⓜ

1. sposobnost za sprejemanje fizičnih dražljajev; čut: To shtiuenie na pet pomeni petero Sasnanie ali **zhutenie** Zhlouesko, vkaterih celo vas [= ves] Zhloueski leban ali shiulienie stoj inu tezhe: Vgledaniu, Slishaniu, obdishaniu JPo 1578, III,106b

2. v zvezah z meso, mesen velika želja po čem, zlasti po zadovoljevanju telesnih potreb; poželenje: Ali vtem ima edan vřaki Verni Karfzhenik modar biti, da dobro sna raslozhyti to **zhutenie** tiga Meřla inu te Vere, vtei Boshij Befedi: da more inu sna krepko inu možno supar vřemu meřlenemu **zhuteniu**, rasumu inu pameti rezhy JPo 1578, II,74b [A. L. R.]

čuti (čuti, čujti) čujem/čujjo glag. nedov. [č'u:ti 'č'u:jem/'č'u:jo]; P 284, K 35 (TC 1555, TE 1555,

TT 1557, TR 1558, TL 1561, *P 1563, TO 1564, TPš 1566, KB 1566,

TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, TKM 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DC 1585, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TIM 1595, TIC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– nedol.: č | u/tj | ti; – sed. ed. 1. os.: čuj | em/o (TPš 1566, 182a);

– 2. os.: čuješ; – 3. os.: čuje; – mn. 1. os.: čujemo; – 3. os.:

čú | ø/je/e | jo; – vel. ed. 2. os.: čuj; – mn. 1. os.: čujmo; – 2. os.:

čúyte; – del. na -l m. ed.: čul; – mn.: čuliti; – s. ed.: čulu; Ⓜ

Deutfch. Bewachē. **Latinè.** cuftodire. **Windifch.**

zhuti. **Italicè.** cuftodire, guardare MD 1592, B3a;

Vigilo. **Germ.** wachen. **Slav.** **zhuti** MTh 1603, II,706

1. biti buden, ne spati; bedeti, čuti:

a) kdo/kaj: Kai imamo fe na tim ūzhiti, kār Chriřtuf **zhuie** inu moli, Iogri pak dremleio inu spijo? KPo 1567, CXLVIIIb; Obtu ie Criřtuf tudi vtım vertu pred nega martro rekai, tim Iogram **zhuti** inu moliti, de ta Sludi nee ne řapela TC 1575, 147; Karfzheniki shiucao, Iede, Pijo, Spe, **Zhuio**, Delaio, Sidaio, Sade kakor řice drugi Liudye JPo 1578, II,143b; **Crajnfki. Zhuti** **Corofhki.** bedjēti DB 1584, III, DIIIb / Onu fe je řkoraj řgudilu, de ti eno Guglo ali kappo obleizhesf, veliku **zhujesh**, pofitsh, poiefh, Takovu je vfe lhe dobru řturiťi TPo 1595, I,291 *noči preživljař v molitvi, pobožni zbranosti* / Ieft řpym, ali moje řerce **zhuje:** mojga Priatela lřtima je tu, ker kluka DB 1584, I,333a

b) z vezljivostjo, kalkirano po nemščini, v nedoločniku; po čem: **ZHuti** po blagu, s'zera shivot, inu po nym řkēbeti neda řpati .. raunu kakor velika bolesan vfelej budy DB 1584, II,165b *biti nespečen zaradi česa*; po tuji prevodni predlogi **WACHEN** NACH REICHTUM VERSEHRET DEN Leib LB 1545, 1795

2. kdo; za koga, nad kom **skrbeti za varnost, obrambo, nadzor koga/česa; stražiti:** Kadar GOSPVD Mēřta neobaruje, taku Vahtar sabřtojn **zhuje** DB 1584, I,312b / Inu ako vshe vři tuoj Otroci, Angeli inu Suetniki řpe: Tako ti vuner nad Israeom **zhuiesh** inu Vahtash JPo 1578, II,55b; Ali tu nas nejma řtrařhit, Bug ta je kir nas zhe braniti, on svejřtu sa nas **zhuje** TIC 1595, CCCXXXIX

pren. de mi [pridigarji] to [gmajno] imamo pařti, řto zhiřto řueto beřfedo Boshyo, inu de per tim **zhuie** inu gledamo, de ty Vulkuii, řapelaui inu Kezery umei te nashe Ouzhice ne predero inu ne prido TO 1564, 76b

3. kdo; čez koga/kaj, nad kom **posvećati komu/čemu vsu skrb, pozornost; bdeti nad kom/čim:** Bodite pokorni vashim Vuzhenikom, inu nee slufhaite, řakai oni **zhuio** zhes vashe řdushe TC 1555, L8b, podobno tudi KPo 1567, DB 1584, ZK 1595; Taku hozhem jeřt zhes nje [Izraelce in Jude] **zhuti**, de zimpram inu řallādim, pravi GOSPVD DB 1584, II,42b

// **prizadevati si, da se ne zgodi kaj slabega, nezařelenege:** nash řupernik Hudizh veden

poufod okuli hodi, kakòr en eriouezh Leu ..
fa kateriga volo bi iméli vfelei tresiui biti
inu **zhuti** TtPre 1588, 38

4. v krščanstvu, kdo; (kako) **biti nenehno pozoren, pripravljen na Kristusovo vrnitev ob koncu sveta, kar se kaže v izpolnjevanju njegovih zapovedi; čuti, biti čuječen:** Kai ie **zhuti**? Stati štanovitò v'ti Veri škusi Lübesan delavni, to ie, v'taki Veri, katera fe s'lübesanio inu drugimi dobrimi delami ifkasuie KPo 1567, XX; Obtú **zhuite**, fakai vi ne veifte tiga dne inu te vure, vkateri ta Syn tiga zhloueika pride TT 1581-82, II,109; **ZHujte**, ftojte u'Veri, rounajte Mofhku, inu bodite možhny DB 1584, III,96a / de fe mi v'pravo pokuro popadamo, nafh leben popravimo, v'terdni veri inu Bratoufki lubesni **zhujemo**

DM 1584, CLXXV

PRIM. čuječ

PRIM. čujejoč

PRIM. čujoč¹ [A. L. R.]

čutiti -im glag. nedov. [č'u:titi -im]; P 36, K 10

(TC 1550, TO 1564, KPo 1567, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TfC 1595)

– nedol.: čutiti; – sed. ed. 1. os.: čutim; – 2. os.: čutiš; – 3. os.: čut | i/y; – mn. 1. os.: čutimo; – 3. os.: čut | io/e (JPo 1578, III,21)/ejo (JPo 1578, III,36); – del. na -l m. ed.: čutil; – mn.: čutili; – ž. ed.: čutila; (M)

1. kdo; kaj **zaznavati s čutili; čutiti:** Inu on [Kristus] ta zha/ le špi, kako da bi sa to ne védil inu nizh ne **zhutil** KPo 1567, LXXVIIIb; Inu ta pèrva [hči] je noter fhla, inu je léгла k'fvojmu Ozhetu, inu on nej **zhutil**, kadaj je ona k'njemu legla, ni kadaj je vftala DB 1584, I,12b / Obtú ta Vera/ ye anu ferzhnu guifhnu/ inu terdnu feuppane/ na te/ rizhi bofhye/ katerih my ne vidimo/ ne **zhutimo**/ ne v'fhuamo

TC 1550, 205(110b)

pren. GOSPVĐ tvoje ozhy gledajo po Veri. Ti nje [nevernike] byefh, ali ony ga nez**hutio**: Ti je fhtrajfah, ali ony fe ne popravio DB 1584, II,29b; Naj my .. vfelej terdnu verni, v'Duhi ofhanemo De she tukaj **zhutimo**, tvojo fladkuft v'kufsimo TfC 1595, CCCLXXXIII

2. kdo; kaj **ugotavljati kaj z zavestjo, mišljenjem; čutiti, zavedati se:** oli per tim nihter mane **zhutimo**/ de ta greh vnas možhnu prebiua/ inu de my pres greha vtím fhuioti byti ne moremo TC 1550, 206(111a); Obene pomuzhi ne **zhutish** inu neuidish, Aku vezh inu zhefzheshem molish, utim ie tebi hushe inu teshkeshe TO 1564, 150b; Hudizh ie **zhutil**, kakovo skodo ie imela CHRISTVSOVA fimèrt fšturitimu, Sato bi on rad ôtel, da bi fe ne sgodila KPo 1567, CLX; Kerfzheniki fo Otroci, Synuui Boshy vti Veri inu Vupanu, nai fi fđai vtím shiuotu ne **zhutimo** TT 1577, L17b; Prytem fo tudi dobro **zhutili** kako fo fe nad Christufoim pregreshili

bili .. Sufeb Petar JPo 1578, II,20; Te drugi[!] pufti naj fe boje, kir fvoih grehou nez**hutio**, temuzh v'nyh offertnih inu prevsetnih ferzih .. naprej gredo TPo 1595, I,197 / Sdai vshe pak, povéte Ioannefu, da ie vbosim slomlenim, revnim shalofšnim fšrcóm, katera pár febi obene pomuchi ne **zhutio**, en vefel glaf pèrshal KPo 1567, XXVII

3. kdo; kaj **nagonsko dojemati, predvidevati kaj; slutiti:** Shena kadar Rody, inu ie prishla nie Vra, da **zhuti** Smart: Tako mišli, kako ie ona fšrashnemu inu grosouitemu pogublieniu, poduersheha JPo 1578, II,43 [A. L. R.]

čutiti se -im se glag. nedov. [č'u:titi se -im se]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– sed. ed. 3. os.: čuti se; (M)

kaj; s prisl. določilom načina **občutiti, dojemati stanje, kot ga nakažuje določilo; počutiti se:** On [Kristus] dobru vidi, de **fe** njegovu [Tomaževu] ferze sa te nevere volo, inu sa drugih greihou volo hudu **zhuti**, fe boy inu zaguje TPo 1595, III,12 [A. L. R.]

čuvanje (čuvanje, čuvane, čuvajne, čuvajnje)

-a sam. s [č'u:vanje -a]; P 24, K 12 (TT 1557, TL 1561, TPo 1566, TL 1567, KPo 1567, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, TtPre 1588, TPo 1595)

– ed. im.: čuvane; – rod.: čuva | nj/n/jn/jn | a; – daj.: čuva | n/nj | u; – tož.: čuvanje; – mest.: čuva | nj/n | u; – or.: čuva | n/nj | em; – mn. mest.: čuvanih; (M)

1. pobožno bedenje z namenom molitve ali samokazovanja med običajnimi urami za spanje; bdenje: Inu fice peliai inu dèrshi tvoi štan inu delo, kakòr ti ie poftavleno inu nalosheno, po pravici, taku bodefh .. pofta, **zhuvanja**, ftante, dela, inu tèrplenia obilò imel KPo 1567, CVIIIb; Temuzh iskashimo fe vfeh rizheh, kakor slushabniki Boshy Vuelikim preterplenu, v nadlugah, vpotrebnofth .. **vzhuuanih**, vpofteh, vzhištofi, vkunshti TT 1581-82, II,125 / Sakaj kaj je tu pomagalu, de fimo fe s'poftom, s'petjem, s'mljtuu, **szhuvaniem**, sMashami inu s'drugim, taku martrali, de bi kodpulzhanju teh greihou bily mogli priti? TPo 1595, II,27 z *opravljanjem vigilij* / Ieft fim zheftu po cèstah hodil .. Vnuji inu delu, v'mnogim **zhuvanju**, v'lakoti inu v'sheji DB 1584, III,100b v *pogostem bedenju*

2. prizadevanje, da se ne zgodi kaj slabega, nezaželenega; pazljivost, previdnost: Prerokuie od nega prihoda na sodni dan, kakoui zaihni bodo poprei. Natu opomina ufe htrefiuofhi, **hzhuuaniu** inu kmolenu TT 1557, 239; Vtím zhetertim vuzhi, de tu nashe hozhlivu Meffu fto trefiuoftho, **fzhuuanem** .. moiftrimo inu vulđdamo TT 1577, 137

3. v krščanstvu **nenehna pozornost, pripravljenost na Kristusovo vrnitev ob koncu sveta, kar**

se kaže v izpolnjevanju njegovih zapovedi; čuječnost: Od **Zhuvanja**. Zhuti inu na Boshji prihod zhakati DB 1584, I,⁽²⁾v_b

4. čas menjave nočne straže: Muia Dufha zhaka na tiga Gosfudi, Od eniga iutrouiga **zhuuana** do drugiga iutrouiga **zhuuana**

TPs 1566, 236a / Skusi Boshjo befedo one [zvezde] fvojo ordnungo dërshe, inu od

zhuvanja néfo trudne DB 1584, II,171a
od nočnega straženja [A. L. R.]

D

čuvati -am glag. nedov. [ʔču:vati]; P 4, K 4 (TO 1564, KPo 1567, TC 1575, DB 1584)

– nedol.: čuvati; – del. na -l m. ed.: čuvati; Ⓜ

1. kdo *skrbeti za varnost, obrambo, nadzor koga/česa; stražiti:* De bi Bug ta Meifta ne obaroual, tako bi fablton **zhuual**, kir bi nee hotel varouati TO 1564, 63a / v zvezi **čuvati na straži** Ia, pèpravi le Miso, pufti **zhuvati** na frashi, jéte, pyte, vftanite vy Viudi, mashite tarzho DB 1584, II,8b *stražiti*

2. kdo *prizadevati si, da se ne zgodi kaj slabega, nezaželenega; biti pazljiv, previden:*

Satu mi Verni imamo veden biti treflui, **zhuuati** inu moliti, de moremo timu Sludiu inu nega dellu ftati fuper TC 1575, 148

3. kdo *biti buden, ne spati; bedeti, čuti:* pren. Po tim Zhloveftvo [Kristus] pak nai fi je fpal, taku je fai po tim Bogaftvo **zhuval**, kako v'tim 121. Pfalmu pifano stojj: Varihj Israelki ne fpi, inu ne dremle KPo 1567, LXXVIII [A. L. R.]

čuvenje -a sam. s [ču've:nje -a]; P 3, K 3 (JPo 1578, DB 1584, TPre 1588)

– ed. rod.: čuvenja; – tož.: čuvenje; Ⓜ

1. *pobožno bedenje z namenom molitve ali samokaznovanja med običajnimi urami za spanje; bdenje:* Verni fvardévajte tu mefsu, ali vřaj taku, de nebo hotlivu <fvardévajte) tu je, nemartrajte vafhiga shivota zhes nemozh, s'pretefhko fvetuftjo, tiga **zhuvenja**, poftou, prasnovanja kakòr Hinauci delajo> DB 1584, III,78a

2. v krščanstvu *nenehna pozornost, pripravljenost na Kristusovo vrnitev ob koncu sveta, kar se kaže v izpolnjevanju njegovih zapovedi; čuječnost:* nash fupernik Hudizh veden poufod okuli hodi, kakòr en eriouezh Leu, inu yřzhe, koga bi poshèrl, fa kateriga volo bi imèli vřeleti tresiui biti inu zhuti. Sufleb pak ie trefiuofti inu **zhuuenia** enimu Euangeliskimu Pridigariu tudi potreba TPre 1588, 38

3. *čas menjave nočne straže:* ako on [Kristus] vto peruo, vdruogo ali vtretio **zhuuvenie** ali vahto pride, inu pokliuka, da mu sdaici [apostoli] odpro inu ga vnoter pušte JPo 1578, III,102b [A. L. R.]

D

d črka; P 27, K 11 (TA 1550, TA 1555, TPs 1566, TA 1566, KB 1566, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, DB 1584, BH 1584, DC 1585)

– d; Ⓜ

četrtá črka abecede; d: a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v u x y z TA 1550, 5; Ie flejdní Capitel .. na ftrani škulfi te puhlfhtabe A. B. C. D. snaminovan in resdlen DB 1584, I,cvIIIb / v kazalu ali seznamu
D. Dobra della kir dopado Bogu. Pfal. 15. 50. TPs 1566, 270a *označuje začetek kazala besed na črko D* [K. A.]

da¹ (de, da) vez. [da¹da]; P ↘, K ↘

– d | e/a/o[!]; Ⓜ

Neqvis, **da** nikar gdu .. **da** nihzhe BH 1584, 84; **Da**, id est, cum vel quod BH 1584, 111; illac, ifthac: **da** nikar kod BH 1584, 155; *Deutfch.* Das nie. *Latinè.* ne. *Windifch.* **da** nikar. *Italicè.* acciò che non, acciò non MD 1592, C2a; *Deutfch.* Das. *Latinè.* quòd. *Windifch.* **da.** *Italicè.* che MD 1592, C2a; *Deutfch.* Damit. *Latinè.* vt. *Windifch.* **da**, fteim. *Italicè.* acciòche MD 1592, C1a; *Deutfch.* Auff das. *Latinè.* vt. *Windifch.* **de.** *Italicè.* accioche MD 1592, A4a; Ne. *Germ.* nicht. *Slav.* **danikar**[!] MTh 1603, II,110

1. v osebkovih odvisnih stavkih *za uvajanje stavka, ki dopolnjuje nadrednega glede na osebek; da: a)* s povednim naklonom: Kadar pag tebi gre neprei/**de** zbiulash/ aku tuya profhna Bogu dopade .. Taku fmišli na lete try ftuce TC 1550, 18(18a); reis ie, **de** fmo dolshni to Iftorio od Criftufeuiga terplena fe dobru nauuzhiti DPa 1576, 61[=60]; Obtu fe fpodobi, **de** brumni oftanemo TT 1577, 145; kadar ie edan Zhloulik rashalien, tako fe mu sdy, **da** ga Solnce, Luna, inu vře Stuari, grosno inu tamno gledaio JPo 1578, II,103b; taku je potreba, **de** fe ony poprej famy tiga navuzhe, is letiga S. Pifma, kar hote druge vuzhiti DB 1584, I,cvIIIa; Inu more biti, **de** fo Gërki fvoje fhege, Comedie inu Tragedie ygrati, od Iudou vseli DB 1584, II,147a; Inu pèrgudilu fe je na ofmi dan, **de** fo prifhli tu ditece obrésovati DB 1584, III,30b; Refert, me mihi ateqe vobis timere. Nadleshi, **da** fe jeft, febi tår vom bojim BH 1584, S48 / Tu ie ena velika skriuunust vmei Criftufom inu vmei nega Cerkouio, **De** koker ie ta Mosh te Shene Glaua, Glih taku ie Criftus ta Glaua te Cerque TC 1575, 469; Onu bo, **de** en brat tiga drugiga bode vto Smert daial TT 1581-82, I,38; **De** vas pak ta Hudizh nikar s'mahom ne pufty, inu ta Svej je vam fovrah, tu je enu gvifhnu s'neimeinje, de vy v Criftufèvu Krajleftvu flifhite TPo 1595, III,168
b) s pogojnim naklonom: [On] ie bil lazhen, sheien, truden inu zhafi shaloften, de fe fiuuna na nim

nei vidilu, **de** bi on prauu Bug bil TT 1557, bb1b; fe ym [mnogim razlagalcem] sdy, **de** bi fe v'Starim Testamenti sgul Duhovni saftop imèl yfkati DB 1584, I,(1a); fe vuzhy **de** bi ludje fkusi Poftave mogli, pred Bugom pravizhni ali brumni poftati DB 1584, I,(2a); Kadar je pak bilu cillu odlozhenu, **de** bi fe my imèli v'Lafhko deshelo pelati, fo ony izrozhili Paula, inu nekotere druge letnike nishimu Kapitanu, s'imenom, Iuliu DB 1584, III,74a / Sakaj tu nej Boshja vola, **de** bi imèli zviblati DB 1584, II,109a

2. v prilastkovih odvisnih stavkih *za uvajanje stavka, ki dopolnjuje nadrednega glede na prilastek; da:*

a) s povednim naklonom: Samerkaite te pryzhe **de** fmo vfi hudi grehniku TC 1550, 75(46a); Inu ta Euan-gelium, **De** ie Bug zhlouk ratal .. Inu ta nasha Vera kerfzhanska .. nas Vnebesa perprauu inu Ifuelizha TT 1557, aa4a; katerih Dobrut ie ta perua, **de** skufi Crifufa bodo shegnani vfi shlaht ludy TL 1567, 2b; Dai gnado, **de** fe iest timu Suitu glih nedershim TKM 1579, 65b; Taku je Ioseph sturil eno Poftavo zhes Egyptoukko deshelo, do danafhniga dne, **de** je ta peti dejl Pharaonou DB 1584, I,31b; je prishal ta zhas, **de** je ona imèla roditi DB 1584, III,31a; fpero nofram amicitiam non agere testibus, vupanje jimam, **de** nafha priasèn nepotrebujе, prizh. Accufatiuus hic redditur per, **de**, quod significat, Quod. Plane germanica phrafi. Nam Germani dicunt: das vnere freund-schafft BH 1584, S32; tem je ena telhka butora gori nalofhena, **de** ony fvojo slushbo taku jmaio pelati, de na Sodni dan od nje odgovor inu rajtingo bodo mogli dati TPo 1595, I,172

b) s pogojnim naklonom: Ty Neuerni pag kir te shege ne imao/ **de** bi befedo bofhyo lubili/ radi poslufhali/ inu tei veryeli TC 1550, 216(116a); Inu oben nei, kir ie tu staru pyl, **de** bi on fdaici tu nouu hotel TT 1557, 176; po vfm olnim pifmu Boshijm ne bodesh nikeir nafhal to nai manfhi zharko alli befedico, **da** bi bila od Boga ta Papeskha Mafha poftavlena KB 1566, G5a; kadar fo bili ty dneui dopolneni, **de** bi on imel od fod vset biti, oberne fui obras na hoiene pruti Ierufalemu TT 1581-82, I,273; Temuzh jefst fim tu sturil is ftraha, **de** bi jefst te zhafty, katera fe mojmu Bogu fspodobi, enimu zhlovèku nedal DB 1584, II,205b; tedai nei bilu obnigava vupania vezh, **de** bi mogel k'fuojim Cerkounim slushbam priti TtPre 1588, 111

3. v predmetnih odvisnih stavkih *za uvajanje stavka, ki dopolnjuje nadrednega glede na predmet; da:*

a) s povednim naklonom: Na tu vas .. opominam tar proflim/ **de** vy Vcerqui/ Vfhuli/ Doma inu kir vkupe prydete/ te preprofte vuzhite/ lete fluke nafhe praue kerfzhanske vere TC 1550, (4a); ufi modri .. prauio, **De** sledni Sazhetik ie Teßhak inu nepopelnom TE 1555, B3a; on [Herod] ie ueidil, **de** ie on [Janez] bil en brumen inu fuet Mosh TT 1557, 113; inu ie sturil, **de** fo fdaici fo ufemi

shlaht Iefiki gouuorili TR 1558, N3b; Mi snamo, **da** zhlovik fkusi dela te poftave ne bo pravizhan, tamuzh le fkusi vero na Iesufa Crifufu KB 1566, G1a; Ti fo dosdai branili, **de** nei oben karfchenik mogal prav fvetiga Pifma saftopiti KPo 1567, CLXXb; Tedaj je Noah saftopil, **de** fo Vodè bjle vpadle na Semli DB 1584, I,5b; Kadar je pak Iesus flifhal, **de** je Ioannes bil isdan .. je on fhàl v'Galilejko deshelo DB 1584, III,4b; Daj **de** te my zhaftimo, Tvoje Ime fvetimo DC 1584, CCLII; Vt, vero reddunt .. Slavi .. per: **de**, vt: Gofpud je velil, **de** je sturil BH 1584, S58; Ozha jefst hozhem, **de**, kir fim jefst, tudi ty per meni bodo, katere fi ti meni dal TPo 1595, I,225 / [Trubar] ie .. Buque puflit drukati, katere, **de** fo fe delezh regfernile inu prishle, h'timu ie ta dobru roieni Gofpud Ansh Vngnad rainik fuèftu pomagat TtPre 1588, 114

b) s pogojnim naklonom: Hotela ye prauiza || **De** bi zhlouk sludym red .. Vpekli imar prebiuall TC 1550, 148(82b); [Saduceji] taye **de** bi ty mertui od fmarti vftaieli TT 1557, 235; iest nezho, **debi** ta Greshnik vmèrl TO 1564, 43b; Satu naf slu fovrashio, || Inu naf krivu dolshio || **Da** bi Svetnike shmagali, || Dobru diat prepovedali, || Gofpofchini sopèr bili KB 1566, H6b; Alli ménifh, **da** bi ne mogal fam Ozheta profliti, **da** bi poslal, vezh kakòr ednih dvanaifst Legion Angelov? KPo 1567, CXLIXb; Inu Ioseph je sapovèdal fvojm Hlapzom, Arzatom, **de** bi njegoviga Ozheta shalbali DB 1584, I,33a; Ker fe je pak on bal, **de** bi Ionatas nebranal, inu supàr njega nebojoval, je on tudi miflil, koku bi mogèl Ionatana vlovti inu vmoriti DB 1584, II,190b; inu je proflil, **de** bi on mogèl najti eno Vitto Iacobovimu Bogu DB 1584, III,65a; So prifhli pak tjakaj Iudje .. inu .. fo Paula s'kamenjem pofipali, inu .. fo mejnili, **de** bi bil vmèrl DB 1584, III,69b; Aj kaj fem jefst, ter v'faj nejsem vrejden, **de** bi meni Bug imel takovo milofst ikkasati TPo 1595, II,157

4. v povedkovih odvisnih stavkih, redko *za uvajanje stavka, ki dopolnjuje nadrednega glede na povedek; da:* Ony nemogo obenimu Slèpzu pomagati, **de** bi vidil DB 1584, II,177

5. v namernih odvisnih stavkih, pogosto v zvezah z *za (tega) voljo, zato, obto, tako za izražanje namena, ki ga ima dejanje nadrednega stavka; da:*

a) s povednim naklonom: Polhtui tuiga Ozheta inu Mater/ **de** bofh dolgu fhui na femli TC 1550, (13b); Ty Sacramenti fo tudi od Buga poftauleni/ fa tiga volo/ **de** steimi koker fanemi fnamini ty kerfzheniki fe lozhio od druflih neuernih ludi TC 1550, 61(39a); Bug timu Zhloueku skufi to Poftauo to nega shibkoto ikkashe, fa volo **de** on ima hti nega Milofsti skufi to vero beshati, **de** bo ofdraulen TAr 1562, 51a; **De** mi pag take Proshne bomo uslishani, obtu en ufakateri moli fprauo Andahtio utim Imeni Iesufa Crifufa to Sueto Molytou, tu ie, ta Ozha Nash TO 1564, XX1a; [Tezje besede] fo .. sasnaminovane, **de** fe vej, kam

flejdna flishi DB 1584, I,cVIII; inu hozhem v'tu Krajlestvu pojti, **de** te Puntarje šhtraifam DB 1584, II,192b; Sakaj satu fim fe jeft tebi përkasal, **de** jeft tebe poftavim k'Slushabniku inu Prizhi, tiga, kar fi ti vidil DB 1584, III,76b; Ampak takovu fture satu, **de** fe nym glih taku supet poverne, tu je ena loterka miloft, katera satu dobru ftury, **da** supet dobru ali bulie vsame TPo 1595, II,141

// v zvezi z **le za blago poudarjanje vsebine**

namenena: Nekoteri cillu pod drugo Gofpofko potegnejo, **de** fe le nashimu otrozjimu navuku s'pota vganeo ZK 1595, 33

b) s pogojnim naklonom: Gofpud ye pogledall is nebes zhes te otroke tih ludi/ **de** bi vidill/ zhe bi du moder bill/ oli po bugi vprahfall TC 1550, 77(47a); Bug nei postlall fugea Synu na ta fueidt/ **de** bi on imel ta fueidt verdamnati/ temuzh de ta fueidt lkufi nega bode ohranen TC 1550, 224(120a); Vtim zhaflu, pride Iefus is te Galileiske deshele kioranu htimu Ioannesu, fa uolo **de** bi on od nega kerszhen bil TE 1555, C1a; vse skufhniave, nadluge .. inu bolesni bodo le od Boga kãrfchenikom naloshene inu dopufchene, nekar **da** bi imeli v'tih inu fkusi te hud konãc vseti, tamuzh, da bomo taku sdramlieni inu përmorani, da na Boga klizhe-mo KPo 1567, CVIb; Inu **de** bi kei gdu nemeinil de ietu le Judom spoeduanu, taku sam Criftus letaku prauil DB 1578, **6b; V'utro pag fo Višhi fary inu Starishi tih ludi imeili en fuit super Iefufa, **de** bi ga vmurili TT 1581-82, I,122; Inu on je bil vunkaj shãl .. **de** bi molil DB 1584, I,16a; Satu tudi Iesus, **de** bi ta folk pofvetil, fkusi fvojo laftno kry, fe svunaj pred vratmi tãpil DB 1584, III,132a; Gratia falutandi amicos domum redij, **dabi** prijatelom frezho molil, fem špet domov prihnel BH 1584, S35; [Kristus] je fatiga volo vnebu fhãl, **de** by nam daruve delil TPo 1595, I,217

// v zvezi z **le za blago poudarjanje vsebine**

namenena: Vfa nih della oni delajo, **de** bi le od ludi bile[!] gledani TE 1555, 15b; Ieft .. fem nym dajal fhpendio, **de** bi fe le supet v'Egypt nevërnil DB 1584, II,107a

6. v posledicnih odvisnih stavkih, pogosto v zvezi s **tako za izražanje posledice, ki jo ima dejanje, stanje nadrednega stavka; da:**

a) s povednim naklonom: inu fkufi to bode [ãlovek] brumen inu prauizhin fturien pred bugom/ taku **de** pryde vnebefã TC 1550, 204(110a); oni .. fo feperli eno ueliko mnoshizo ryb, **de** fo fe nih mreshe tergalc TT 1557, 173; Sakai Bug ie taku ta fueit lubil, **de** ie dal fuiga Iediniga royeniga Synu, de ufaketeri, kir unega Veruie, ne pogine, temuzh de ima ta uezhni leben TT 1557, 262; Sakai leta Chrifuf vãf fvët napolni špravimi švetiniami, tako, **da** tudi fmërt, mezh, Ogan, voda &c. sgul švetinie rataio tim kivr na CHRifufã veruio KPo 1567, CLXIXb; Satu prauio oni, Sa volo nashih Pridig .. taku hudu po

fueitu ftoy inu gre, **de** vfi shlaht ludie .. fo taku hudi .. ratali inu poftali TC 1575, 46; Inu on [Kristus] nei nemu [Pilatu] na eno Befëdo odguuoril, taku, **de** fe ie tudi ta Deshelski Flegar mozhnu fazhudil TT 1581-82, I,124; Sakaj lakota je bila filnu velika, taku **de** je Egyptou-fka inu Kanaanfka deshela od lakote obnemagala DB 1584, I,31b; aku je nezhipta .. taku ta prekleta voda v'njo pojde, inu ji bo grenka, **de** ji bo trebuch otekal DB 1584, I,81b; inu fo taku veliko lakoto tãrpeli, **de** je nyh veliku moralu lakote vmrëti DB 1584, II,191b; ta Starifha .. fo .. hude shëlje pruti njej obfhle .. inu fta taku cillu ozhy na njo vërgla, **de** nëfta mogla pruti Nebu pogledati DB 1584, II,207b; [Apostoli] fo predigovali v'ludovfki Shuli, taku, **de** je ena velika mnoshiza ludou inu Gërkou vërna poftala DB 1584, III,69a; koku vy morete tedaj taku nemilofitvi tardi ludje biti, **de** vy nišfter ne hozhte odpufititi TPo 1595, II,279

b) s pogojnim naklonom, navadno z zanikanim, pogojnim ali vprašalnim nadrednim stavkom: Samuzh aku bi ta bolefan taku velika bila, **de** bi ta bolnik ne mogel te Predguuori faslishati, taku fe more ta Predguuor .. ispuftiti TO 1564, 138a; Takobi viednem Mifezu mogal vas Suet palm Lotrou biti, **da** bi nigdor flobodan bil JPo 1578, II,106; Vi pag Bratie, ne fte vti temmi, **de** bi vas ta Dan, koker en Tat, fãpopal TT 1581-82, I,221; Satu je on një hotil taku regirati, **de** bi vse nyh djanje gvifhnu bilu, de je prou pred nym DB 1584, I,(2a); Criftus nej en takou tãrd inu ferdit Rihtar supër nas, **de** bi my nẽfmëli pred njega ftopiti, inu ga moliti DB 1584, I,cVa; Gdu je modër, **de** bi letu saftopil? DB 1584, II,108a; Nihzhe nej vmej vami taku norzhaft, kadar on na tem polej en ternou garm vidi, **de** bi on htimu iftimu shãl TPo 1595, II,179; Nam fe vfelej fdy .. Bug ne bode taku miloftiu, **de** bi nam hotel vse odpufititi TPo 1595, II,278

7. v dopustnih odvisnih stavkih **za izražanje možnosti, kljub kateri se dejanje nadrednega stavka lahko uresniči; čeprav:**

a) s pogojnim naklonom, navadno v kalkiranih zvezah **da si lih / da lih/glih**, pogosto v zvezi s **tako: Da** bi lih mi Apoftoli, alli bodi en nebefki Angel, vam en drugi Evangelion predigoval, kokër ta kivr fmo vam predigovali, ta bodi preklet KB 1566, E5b; **da** bi fi lih švetniki [za nas] profili, taku fai bode nam nafhe šarce unar pravilu inu dialu. Bog naf ne flifhi, inu naf nezhe vflifhati KPo 1567, CXVII; Obtu to Cerkou obena zhloueska faftopnost, **de** bi glih vse glashe na ozhi poftauila, ne more viditi ne fhofnati TT 1577, 260; Takovimu sape-laufkimu Preroku de nẽma verovati, **de** bi fi lih zãjhne delal DB 1584, I,108a; Inu **de** bi ony lih dolgu shivëli, taku ony vřaj morajo h'pufled-nimu k'framoti biti, inu nyh staroft bo vřaj h'puflednimu pres zhafty DB 1584, II,140b; **De** bi

fi lih v'doli temnim, Ieft moral kej hoditi .. Nemore mi fhkoditi DC 1584, CLXV; **De** bi fi jeft lih imèl taushent inu fhe vezh jesikou, taku bi jeft tebe viner nemogèl sadofti hvaliti DM 1584, XLIX; h'Kerfzhanskimu vupaniu ie sadofti, de en zhloulik vupa, de ie mogozhe, de more ifueli-zhan biti, inu **de** bi fe lih tuiftu nefgudilu, taku bi tu Karfzhanskimu vupaniu nebilu fupàr TtPre 1588, 63; My pak, **de** bi lih tudi potelefnu [Marija] bila v'Nebu fhla, nemoremo nje v'Ne-buhojenja vsyhti, sa tiga volo my neimamo na njo klizati TPo 1595, III,124; Kir pak nezhe verieti, Ta bode v'Pakal ferdaman, Ondi mu bo goreti, **De** bi fi lih bil karfzhen TFC 1595, LX / Inu **de** bi eden oli nih vezh, Ia en Angel is nabes prishal, tar bi velike zaihne delal, Inu bi nas hotel eno drugo Vero .. vuzhiti .. Taku imamo pruti timu Angelu inu pruti v'fem tim itim rezhi, bodite Prekleti vi inu vash Vuk TT 1557, gg2a

b) redko, v še neustaljeni zvezi **da si**: Edna velika nepametna hudizhova rézh ie to .. da tako eniga nedolshniga dobriga brumniga Zhloveka, inu **da** bi fi naj ta sanikèrnifhi huifhi na Svétu bil, fkrivimi lashnivimi prizhami .. tlazhio inu mu fillio KPo 1567, CLIIIb; potehmal vshe ti vpotelefnih nadlugah morefh terpejti, inu je rad terpifh, **de** fi tebi telhku dej, kadar je tuiftu tvoj nuz inu prid, sakaj bi fe ti tukaj hotel ferditi, ker je .. sa ta vezhni [leben] .. djanu? TPo 1595, II,235

8. v časovnih odvisnih stavkih, v zvezah **noter da / tako dolgo da / dokler da za izražanje, da traja dejanje, stanje nadrednega stavka do nastopa dejanja v odvisnem; dokler (ne); danes običajno z zanikanim glagolom**: Svesda .. gre pred nimi, notar **da** ie obftala nad Méftom, v'katerim ie Deite bilu KPo 1567, LVb; Svesda pomeni tudi ta fveti Evangelion, sa tim imamo hoditi tako dolgò, **da** naf pèrpelia do Chrifufu KPo 1567, LVIIIb; Sakai ta, kateri na belim konu fidi .. ta dobiua inu premaga taku dolgu, **de** ta Suyrina inu Prerok bota vieta, inu vta Pekal vshena TT 1577, 256; gledaio moie Ozhy na tiga Gofpuda moiga Boga, noter **de** on meni miloftiu bode TkM 1579, 111a; David inu ta folk .. fo fe jokali, taku dolgu, **de** fe néfo mogli vezh jokati DB 1584, I,167a; na tej drugi ftrani .. nemogo poprej po-koja imejti, noter **de** ony njega na Krish perpravio TPo 1595, I,308; ty [menih in nune] fo vte Klofhtre tekli, fo fi tukaj eno pokorszhino napre vseli, zhiftoft inu vbulfhtvu perfegli inu oblubili, v'fe pres Sapuvidi, dokler **de** fo ony Boshjo befèdo cilu f'gubili, inu posabili, kaj je Vera inu lubesan TPo 1595, II,243

9. v vzročnih odvisnih stavkih, navadno za glagoli čustvovanja **za izražanje dejstva, da je vsebina odvisnega stavka vzrok dogajanja v nadrednem; ker:**

a) s povednim naklonom: zhaft inu hualla bodi Gofpudi Bogu vfelei dana/ **de** ye tu [martro] Iefus Criftus odftal TC 1550, 28(23a); Inu fe Bug

shnimi fylnu drashi/ **de** mora take Malykouce shtraifati TAr 1562, 13b; VEFelite fe vshe, vfi, O verni kerszheniki, Boga hualite, **De** ye finu fuiga. Obudil gori od fmerti *P 1563, 134; Sakai fe ie Bog Ozha vfuetlem Oblaku prikasal? Sato, **da** ie Bog Duh, inu ie neuidezhi, kakor S. Ansh govori: Boga nigdar nihzhe nei videl, Sa tiga voliu fe je zheftokrat Voblaku prikasal JPo 1578, II,207; Ieft tebe sahvalim .. **de** fi ti mene leto Nuzh .. obaroval DC 1580, D7b; Inu ò isvelizhana fi ti [Marija], **de** fi verovala DB 1584, III,30a

b) s pogojnim naklonom, redko: oben pravi Kàrfzhenik .. nemore f'podobnu toshiti, **de** bi Boshja befèda temna ali nesaftopna bila DB 1584, I,cVIIIb

10. v pogojnih odvisnih stavkih, tudi v zvezi **da – tako za izražanje pogoja, s katerim se uresniči dejanje nadrednega stavka; če:**

a) s povednim naklonom, redko, v zvezi z **le**: My tih Boshyh ftuari dobro moremo niemu Kzhafiti, nashemu Blishniemu kpmozhi inu nam kpotrebi, vsyhuati: **Da** ie le nashè ferce takoue mifli inu priuolenia: Da kadar kuli Boshya zhaft hozhe imeti, da fmo .. priprauni .. v'fe .. Vpogublenie Poftauti inu sa nami puftiti JPo 1578, III,87b

b) s pogojnim naklonom: Inu ti Capernaum .. **de** bi V'fodomu taka sylna dela bila fturiena, katera fo utebi fturiena, ona bi she sdai ftala TT 1557, 31; Iefus ie od Smerti vftal .. **De** bi on ne bil vftal od te fmerti, Vuvs fueit ufi ludie bi f'gubleni bili TR 1558, K4a; **De** bi vi Moifefu Verouali, taku bi vi meni Verouali, Sakai on ie od mene piffal TAr 1562, 10b, podobno tudi DB 1584; Leta zhloulik bi fe bil mogel ifpuftiti, **de** bi fe on na tigeni Cefària ne bil potegnul TT 1581-82, I,601; **De** bi meni GOSPVD nepomagal, Taku bi moja dufla blisi v'tihim leshala DB 1584, I,303b

11. v primerjalnih odvisnih stavkih, s pogojnim naklonom, v zvezi **kakor da za izražanje primerjave z dejanjem v nadrednem stavku; kakor da**: Ta befèda Euangelium, ie ena Gershka befèda, ta fe more vto Slouenfzhino tolmazhiti .. Eni dobri vèffeli Marini .. Koker **de** bi sdai en letak dober rifnizhin Glas inu Marin knom prišhal, Ty Turki fo .. pregnani TT 1557, g4b; Chriftus .. fe ie dobro puftil pogrebli, kakò **da** bi imel v'Grobu ftrohnti KPo 1567, CLXIX; Inu na nyh fo fe vidili resdileni Iesiki, kakò **de** bi bili ogneni DB 1584, III,61b; fo ene neframne norre Shene .. na prei daiale, kakò **de** bi fe nym Diuiza Maria, S. Rohus, S. Sebafitian[?], trye Kraili, in drugi Suetniki vezh, zheftu pèrkafouali TtPre 1588, 108; Kadar pak oben pot ni pomuzh fe naide .. taku je nemogozhe, de bi enu ferze nejmèlu reshalenu biti, inu fkoraj zagati, kakò **de** bi v'fe jmejlju vkupe pafti inu konezv'feti TPo 1595, I,179; *Deutfch.* Im fchein. *Latinè.* fub f'pecie. *Windijch.* kakò **debi**, v tej shtalti, ali imeni. *Italicè.* sotto pretefto, sotto colore, sotto nome MD 1592, G7b

12. v načinovnih odvisnih stavkih, navadno z nikalnico *za izražanje načina, kako poteka dejanje nadrednega stavka*; **da**:

a) s povednim naklonom: tedaj je en Kosel, od Vezhera femkaj prihāl zhes vfo Semlo, **de** fe Semle nej doteknil DB 1584, II,100b; Israelfka Dézhla je padla, **de** nebo vezh gori vftala DB 1584, II,111b; Satu fe imajo obuji po lubesni dershati, **de** oben drusiga nereshali inu nefodi DB 1584, III,78b[=87b]; Sakaj ta vegfhi dejl teh zhlovékou shive taku, **de** ni na fvoje greihe ni na Boshjo gnado ne fmiiflio TPo 1595, II,157

b) s pogojnim naklonom: Napolnio fe, **da** bi dobrò try dni mogli ftradati KPo 1567, CVIII; [Jezus] nas more inu hozhe .. isuelizhane storiti, ako .. fe volno ktei .. Dobruti Chriftufu Boshymu Synoui obrernemo. Ne, **dabi** Blago, ker nam ie od Boga darouano konzhalī ali sauergli, kakor je storil Crates Filossoffus. Ali bi nagi prozh tekli .. kakor ty Drugozhkarfniki ali Bidertauffary JPo 1578, III,87b

13. v izvezmalnih odvisnih stavkih, redko, v zvezi *samuč da za izražanje izvzemanja glede na dejanje ali stanje v nadrednem stavku*: oben pravi Kárfzhenik, (samuzh **de** bi bil cillu od Hudizha obdan) nemore spodobnu toshiti, de bi Boshja beffeda temna ali nesaftopna bila DB 1584, I,cVIII

☞ v zvezah da si lih, da lih/glih po nem., prim. obgleich itd. [K. A.]

da² (de, da) čl. [da/'da]; P ↘, K ↘

– d | e/a; ①

1. *za izražanje želje, namena*: Inu **de** my narpoprej o Mosefovih Buqvi sazhnemo govoriti: Taifti vuzhy .. koku fo vse Stvari fvarjene DB 1584, I,(1b); AKU fe hozhefh ti Israel kurbati, **de** fe vflaj le Juda nepregrihli DB 1584, II,105a; Petrus je pak k'njemu rekāl:

De bi ti ferdaman bil ftovejmo denarji, de ti menifh, de fe Boshji dar .. s'denarmi dobode DB 1584, III,65b

// *za izražanje nezadovoljstva*: Ah tantam ne rem, tam negligenter agere? Aj **da** fe ena taka velika rezh, taku nemarnu dela BH 1584, S59

2. v spremnih besedilih *za uvajanje napovednega, povzermalnega stavka*: **De** nikogar ne pohushamo, inu ufe lubu, kar nas mudī unebesā de fauereshemo TT 1557, 126; **De** poufeh meifih, Tergih inu Farah, fe imαιο, Latinske, Nemshke inu Slouenske Shule gori narediti TO 1564, Xx3a; **De** Bug hozhe Malikouce fhtrajfati DB 1584, II,25b; **De** némamō drugih foditi ali opraulati DB 1584, III,6a

3. v zvezi *o/ah da za uvajanje želelnih stavkov*; *o da*: O **de** bi ti [mesto Jeruzalem] tudi ueidilu ufai na leta tui dan te rizhi kir htuimu Myru slishio TT 1557, 232; O **de** bi iest mogal moia vufta sakleniti, inu moie shnable terdnu sapezhatiti DJ 1575, 93; Ah **de** bi ta Gofpud tu vsdihaine

teih Ietnikou flishal, inu bi profte fturil te Otroke te Smerti TKM 1579, 77a; Ah **de** bi my v'Egyptoufki Desheli bily vmērli DB 1584, I,86a; O **de** bi moj folk hotil meni pokoren biti DB 1584, I,300b; Optativus modus, habet unum faltem tempus, videlicet, Prateritum Perfectum, quod ab Indicativi praeteriti voce nihil differt, nisi quod Optativus habet votum, hoc est, aduerbum vocandi ô fi, aut, utinam, id est, ô **de** bi BH 1584, 102; Optatiui modi, praeteritum imperfectum, perfectum & plufquam perfectum, o **debi** jeft bil fekal, a, u, vtinam ego fecarem ac fecuiffem BH 1584, 178; *Deutfch.* O das. *Latinè.* vtinam. *Windifch.* ô **de** bi. *Italicè.* Dio volesse, che piacesse à Dio che MD 1592, K8b; O **de** bi meni Bug moje grehe odpuftil TPo 1595, I,197; Utinam. *Germ.* wolt Gott. *Slav.* ô **da** bi, bug hotel MTh 1603, II,742 [K. A.] ↘ **da¹·² P** približno 60000, **K 51** (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, Tko 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, TP 1579, DC 1579, BTa 1580, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TPrE 1588, MD 1592, TPo 1595, Tfm 1595, Tfc 1595, ZK 1595, MTh 1603); prevladuje vez.

dac -a sam. m ['dac 'da:ca(?)]; P 1, K 1 (DB 1584)

– mn. tož.: dace; ①

pravica do pobiranja istoimenske dajatve oblastem: Zolnarji Latinfki imenovani, Publicani, fo bily taki ludje, kir fo od Rimlanou Zole inu **Dace** kupovali, inu potle Ludy dèrli, inu fo bily ta vekhī dejl Neverni Ajdje od Rimlanou h'timu poftauleni DB 1584, III,5a
☞ iz nem., prim. der Tatz [A. J.]

dacia gl. dacija

daciar gl. dacijar

dacija -e sam. ž ['da:cija -e]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– mn. im.: dacie; ①

dohodek od istoimenske dajatve oblastem: Katero ie Pofuetnu Blago? .. Hishe, Duori, Nyue .. Shito, Vino, Slatō, Srebro, **Dacie**, Zhinsh, Dohodak, shpendie inu tē glih JPo 1578, II,127
☞ iz lat., prim. datium [A. J.]

dacijar -ja sam. m ['da:cijar -ja]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– mn. im.: daciarji; ①

kdor pobira dajatev dacio: Ty zolnarji pak fo bily, raunu kakor per nas ty Flegarji, **Daciarji**, Aufhlokarji inu Zolnarji, kateri fo te zolle inu flegarije sa eno Summo denarjeu od teh Rymlanov kupovali inu jemali, potle fo te ludy derli inu fhazovali, kakor fo fami hoteli TPo 1595, II,197
☞ gl. dacija [A. J.]

dahniti (dahniti, dehniti) -em glag. dov.

[da:hñiti -em]; P 20, K 12 (TC 1550, TT 1557, TR 1558, *P 1563, TO 1564, KPo 1567, DPa 1576, JPo 1578, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– sed. ed. 3. os.: dahne; – vel. ed. 2. os.: dahni; – del. na -l m. ed.:

d | a/e (TC 1550, 40(28b))ä (DB 1584, I,2a) | hñi!; Ⓜ

kdo; v koga **z odprtimi usti rahlo iztisniti zrak**;

dahniti: kadar ye [Jezus] tu ifguuril/ ye **dehnill** vne inu knim prau/ Vlamite fuetiga duha TC 1550, 40(28b), podobno tudi TPo 1595; [Kristus] ie rekal: Pogledaite Rok inu Nog moyh, Otipaite mene. Sakai Duh Mefsa inu Koſti neima, On ie tudi **dahnill** vnje, inu ledl shnymi JPo 1578, II,58b

// kdo; komu, koga/kaj, (v kaj) **dati komu kaj, ustvariti pri kom kaj; vdihñiti**: O Bug ozha per nas ſtui,

dahn fuitiga duha vnashe telu *P 1563, 135; INV .. GOSPVD Bug je ſturil Zhlovéka is pèrfty te Semle, inu je **dahnill** njemu v'njegou Nus ta shivi Duh DB 1584, I,2a

PRIM. dahnjen [M. Č.]

dahnjen (dahnen) -a -o del. [da:hñjen -o]; P 1, K 1 (TAr 1562)

– nedol. obl. s. ed. im.: dahnemu[!]; Ⓜ

od koga **ki je nastal pod vplivom koga**;

navdahnjen: S. Paul ſam taku piſhe, Sledne Pifmu od Buga **dahnemu**[!] inu danu, ie pridnu, nuznu inu dobru TAr 1562, 99b

PRIM. dahniti [M. Č.]

dajan -a -o del. [da'ja:n -a -o]; P 3, K 1 (DB 1584)

– nedol. obl. m. mn. im.: dajani; – ž. ed. im.: dajana; – s. ed. im.: dajanu; Ⓜ

1. (od koga), komu **ki prehaja k drugemu v uporabo ali last**; **dajan**: Inu njemu je vſelej njegova potreba od Babelſkiga Krajla bila **dajana**, kakòr je njemu bilu odlozhenu, vſe njega shivozhe dny, do njegove ſmèrti DB 1584, II,55a

2. komu **ki prehaja k drugemu kot plačilo za opravljeno delo ali storitev**; **plačevan**: Inu ty pet taushent Sikeli frebra, katere lo moji Shaffnarji od tiga Templu rajtunge odvseli, imajo supet vſaku lejtu Farjom **dajani** biti DB 1584, II,188a

PRIM. dajati [M. M.]

dajanje (dajenje, dajanje, dajene, dajane, dajajne, dajajnje, dajejne) -a sam. s

[da'ja:nje -a[?]]; P 29, K 9 (TT 1557, TR 1558, TAr 1562,

TL 1567, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: daj | a/e | nj/m/nj | e; – rod.: daj | e/a | n/nj/jnj | a;

– daj.: daja | n/nj/nj | u; – tož.: daj | a/e | nje; – or.: daj | e/a | nj/jn/n | em/om (TPo 1595, I,97); Ⓜ

1. delanje, da kaj prehaja k drugemu; dajanje: ta Vera kerszhanszka[!], obeniga Gofpoftua, ne Oblaſti, ne Stanu, ne prauih poſtau, ne ordning, ne praud, ne **daiena**, ieimlena, kupzhouana, prodaiana, kupila, ne preminuie TR 1558, X3b / Inu vi Filippery veifste, de vtim ſazhetku tiga Euangelia, kadar ſem is te Macedonie vlekal, obena Cerkou nei ſmeno podelila, vti ratingi tiga, **daiena** inu ieimlena,

temuzh vi fami TT 1581-82, II,197 ni z *menoj delila*

vsote izdatkov in prejemkov / kot del besedne

zveze Taku ena shena, katera tèm Otrokom ſtrefhe, sjeſti inu pyti **dajenjom**, s'brisainjem, s'kopainjem, tej nej potreba, po obenim ſvetei-flhim, Bogudopadezhim Stanuvi, vpralhati TPo 1595, I,97; po tuji prevodni predlogi Alfo ein Fraw/ die der Kinder wartet/ mit eſſen/ trincken

geben LH 1566, LLVIIIb

2. delanje, da kaj prehaja k drugemu v last brez plačila; darovanje: Neimej vſelej odpèrto roko k'jemanju, inu vſelej ſapèrto **h'dajanju** DB 1584, II,155a; Takova vilha tiga **dajenia**, kadar onu is prave lubesni ſemkaj pride, ſtury to ſheinkingo tudi ſhlahtniſho inu vefkſho, kakor fe po navadi pravi TPo 1595, II,90; nalhi ſtarifſhi fo bogatu htimu dajali, inu fo miſlili to Boshjo ſluſhbo ſtakim obilnim **dajajnem** gori dershati TPo 1595, III,28 / Liberalitas. *German*. Freygebigkeit. *Slavo*. darotlivost, obilno **dajanje**

MTh 1603, I,797, podobno tudi MD 1592

// česa, komu **delanje, da kaj prehaja k drugemu iz usmiljenja; darovanje**: oni ſtakim **daienem** inu Pomaganem tim boſim, potrebnim kerszhenikom, sbyraio te prau Shace, inu daio te ifte famimu Bogu hraniti TR 1558, bb / kot del besedne *zveze* Od hinaulſkiga Almoſhna **dajanja** DB 1584, I,(6b); Ieſt ſim tu inu tam ſ'almoſhne **dajenjem** pomagat, tu jeſt veim, de je enu dobru dellu TPo 1595, II,199

3. komu, kaj **podeljevanje, dodeljevanje česa iz lastne (božje) moči, vsemogočnosti, vsevednosti; dajanje, podeljevanje**: Tiga [Jezusa] ie Bug ſkufi fuio deſtnizjo pouiſlhal kanimu Viudi inu Ifuelizhariu, **hdaianu** to pokuro inu odpufzhane tih grehou timu Ifraelu TT 1557, 346; Tukaj bi nam Ia imejlu tu naſhe ferze veſſelu perhajati .. kadar bi my takovo neisgruntano lubesan Boshjiga ferza vidili, inu ſ'ferzom verovali, de je Bug ta nar viſſokeiſhi Dajavez, inu takovu **dajanje** is te narviſſokeiſhe tugenti ſemkaj gre ali iſſvyra TPo 1595, II,90

4. česa, komu **izpolnjevanje, opravljanje prehajanja obvezne dajatve h komu; dajanje**: kot del besedne *zveze* Kateri pak od ſam febe veliku derſhy, inu miſli, koku je vuzhen, ferz, bogat, brumen: tu je ofart, kakor ta Fariseer ſtury, Ta gleda na Ivoje poſteijnje, deſetine **dajenje**, inu na drugu, derſhy ſa tiga volo veliku od febe TPo 1595, II,199

5. z izglaſolskim ſamostalnikom, z oſlabljenim pomenom **izrača dejanje, kot ga določa ſamostalnik v predložni zvezi**

– **dajanje na znanje ſporočanje, oznanjanje, razodevanje**: Njegou [Kristusov] Ozha inu Mati ſo fe tiga ſazhudila, kakor de bi ona takoviga ne bila verovala, temuzh onu je enu ſnameinjne inu naſnanje **dajenje**, ene velike Vere inu viſſokiga ſaftopa TPo 1595, I,54 [M. M.]

dajati dajem glag. nedov. [da'ja:ti da'jem/da:jem, 3. os. mn. da'jo:ʔ]; **P** približno 1800, **K** 43 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPo 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DaG 1585, DC 1585, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TiM 1595, TiC 1595, ZK 1595, MTh 1603) – nedol.: dajati; – sed. ed. 1. os.: dajem; →; – 3. os.: daj | e/a; – dv. 3. os.: dajeta; – mn. 1. os.: dajemo; →; – 3. os.: daj | o/ó (DB 1584)/u (Juničič) /ejo (TPo 1595, 1,64)/ò (ZK 1595, 160); – vel. mn. 2. os.: dajajte; – del. na -l m. ed.: dajal; →; – ž. ed.: dajala; – dv.: dajale; →; – s. ed.: dajalu; →; **Ⓜ**

Dajem, dati, dál, do, gibe BH 1584, 130

1. kdo/kaj; komu/čemu, (k čemu), kaj, na čem **delati**:

a) s prisl. določilom kraja **da kaj preide/prehaja k drugemu s pomočjo rok; izročati**: Nej bilu tudi potreba tém Moshem rajtingo dati, katerim fo fe denarji v'roke **dajali**, de fo je ony **dajali** delauzem, temuzh fo na vero rounali DB 1584, 1,211a / Zhes try dny bo Pharoo tvojo glavo povihfal, inu te bo špet v'tvoji pèrvi stan poftavil, de mu bošh špet pehar v'roke **dajal**, kakòr poprej, kadar fi njegou Kluzhar bil DB 1584, 1,26b *podajal*

b) *da kdo/kaj dobi koga/kaj; dajati*: Vy nemate vezh timu folku Slame špraulati inu **dajati**, de Zegle delajo, kakòr dofehmal: Naj famy gredo inu febi Slamo vkup sbirajo DB 1584, 1,36b; je Salomo te dvej Hiłhi zympral, GOSPODNIO Hiłho, inu Krajlevo Hiłho, h'katerim je Hiram, Tyriłki Krajl, Salomonu **dajal**, Cedrou inu Smreku lejs, inu Slatu, kakòr je on shelil DB 1584, 1,189b; Inu je bilu fedem Levou v'lami, témiftim fo v'fak dan **dajali** dva Zhloveka, inu dvej Ouci: ali lete dny jim néfo ništèr dali, de bi Daniela fnédli DB 1584, 11,209a; EN Mosh pak je .. timu Boshjimu Moshu prinèšfel pèrvizhne Kruhe .. inu novu Shytu v'fvoim gvantu. On pak je rekál: Daj je timu folku, de jedó. Njegou Slushabnik je djal: Kaj bi jeft hotil ftu Moshem na tém **dajati**? DB 1584, 1,205a; po tuji prevodni predlogi Sein Diener sprach/ Was sol ich hundred Man an dem **geben**? LB 1545, 691 / pogosto z nedoločnikom ali nedoločniško besedno zvezo Ty resbyash te glauè tiga Leuiatana, Inu ga **daiesh** kanì shpyshi tim ludem vti pushzhauì TPo 1566, 134a; Amos .. fylnu fuari te Iude, kir fo tim Nazareim, tu ie tim mladim Shulariem, **daiali** vinu pyti TC 1575, 359; V'faki Zhlouik peruizh **daie** dobro Vino. Inu kadar fe vshe napijo, tako da to huishe JPo 1578, 1,47a; Natu je Daniel rekál k'Melzarju .. Skufši v'faj ftvojmì Hlapci defset dny, inu pufti nam **dajati** Sozhivje jéfti, inu vodo pyti DB 1584, 11,95a; kadar on [Kristus] bode shejo toshil, taku ony bodo njemu Efsih **dajali** pyti TPo 1595, 1,284 / Obtú ie S. Paul vtím Corintu inu poufod, v'fem ludem, moshem inu Shenom, **daial** tudi

to Criftufeou kry pyti TC 1555, K3b; Ty Sacrament-shvuermarji na ta danafhni dan vsamejo v'fe gori, kar Chrifitus pravi .. Samuzh tu pak nym ne dopade, inu ga ne hote verovati, de Chrifitus, kadar on ta Kruh **daje**, pravi: Vsamite, jeite, tu je moje Tellu, Inu kadar on nym ta Kelih **daje**: Pyte v'fi is tìga, tu je ta novi Testament v moji Kry TPo 1595, 1,300 / To fe vpriglihi gouori: Kateri sadafta Kruha ima temu fe Kruh ponuia. Bogatim fe **daie** veliko inu obilno. Vbositim fe **daie**, de fo v'felei Vbosi JPo 1578, 111,123b / en v'fakateri fvojmu blifhñimu v'fvojem Stanu inu poklizañju more flushiti inu pomagati .. de en v'fakateri fvoj andel, andtverh inu dolgovainje taku pela, de on nikoger ne prevezha .. On pravo mero inu vago **daja**, inu ni v prodajanju ni vkupovainju eniga takoviga fortelna ne v'fzhe TPo 1595, 11,120 *je pri tehtanju in merjenju blaga pravičen*

pren. Inu kir bi vy sdauna iméli Vuzheniki biti, supet potrebujete, de vas supet te pèrve puhłhtabe Boshje befede vuzhimo, inu de fe vam ^bMleku **daje**, inu nikar mozhna špendia. Sakaj katerimu fe she mora Mleku **dajati**, ta je she neifkufhen v'Bešedi te pravize, sakaj on je enu mladu déte <^bmleku) fkusi Mleku on saftopi te Poftave vuk, kakòr je téh otrok navuk> DB 1584, 111,128b

// kdo/kaj; komu, kaj **delati, omogočati, da kdo kaj dobi, uporablja; nuditi, ponujati**: Drakoni **dajo** Sešce fvoim mladim, inu jih doje DB 1584, 11,57a; Sakaj my fmo hlapci, inu nařh Bug nas nej sapuřtil .. inu je milořt k'nam nagnil pred Perfiankimi Krajli, de fo nas pèr shivoti puřtili .. inu nam **dajo** en Plut v'ľudei in v'ľerusalemu DB 1584, 1,255a *nam nudijo varno zatočišče*

// kdo/kaj; komu, kaj **delati, da kdo/kaj dobi kaj, je deležen česa, navadno na slovesen način; deliti, podeljevati**: On [pravi vernik] fe derfhi hti prauì bořhy Cerqui/ tu ye/ hti Gmaini inu ludem/ kir bořhy befedo imenav/ lubio .. kir tudi **daio** inu iemlo/ te Sacramente oli Suetine TC 1550, 238(127a); Ta Duhouski Stan inu ta nega Oblařt ima tu Porozhene inu to Sapuuid od Buga inu nega Synu, Pridigati ta Euangelium inu te, S. Sacramente **daiai** inu diliti TAr 1562, 91b; ty nashi Pridigary, prou Sbořhy volo inu oblařtuo, nih Pridigarftuu pelaio dershe, inu te S. Sacramente prou inu rifnizhnu dile inu **daio** TO 1564, 68b; Kerřt, kir fe na naglim od Mosh oli Shen **daie**, ie prou TC 1575, 503; Per zhim fe posna ta prava Karřhanfka Cerkou? .. ker fe Cerkouni Slushabniki poklizujo inu pořtaulajo, kateri ozhitu, fuřeb pak te imenovane řhtiri dejle ali Svetinjje, **dajò**, vunkaj dilè inu v'navadi obdèřshè ZK 1595, 159-160 / Papesnhniki per nih Mashah niřter ne pridiguio, vneřtařtopnim řefyku mermraio, celiga Sacramenta ne **daio**, ořruio, Boshy pořtaui inu S. Paula Vuku

šubper TC 1575, 514 *ne obhajajo pod obema podobama* / Kai ie ta praua Maſha, kai fe per ni **daie** inu dili TC 1575, 29 / od sledne Mashe, eniga Farie oli Meniha ſhtirdeſſeti dni, od eniga ſhcoffa ſtu dni, od eniga Cardinala tiſtuzh dni, Od Papeſha kuliku on hozhe dni, Odpuſtkou **daio** tim ludem, kir fo per nih Maſah oftali do konza. Letu ie tih Pupeshnikou Maſhouane TC 1575, 183; Obtu ty Papeſhki Cardinalski inu ſhcoffli Odpuſtki, kir fa volo tih Marternikou Martre inu faſluſhena, nih odpuſtke **daio**, fo ſgul golufia inu faſhpotouane te Criſtufeue Martre TT 1577, 316

// **delati, omogočati, da kdo lahko kaj uporablja ali s čim razpolaga; dajati, določati:** tu Ime, kir fe **daie** per tim kerftu, fe **daie** fa tiga volo, de fe en zhlouik od druga ga ſna, inu de fe mogo naraſen dati TC 1575, 220; Rubenovi otroci fo ſydali Hesbon, Eleale, Kiriataim .. inu fo **dajali** tém Méſtam imena, katera fo ſydali DB 1584, 1,98b; Niemu je ime zhuden, Sveitnik, Muzh, Iunak .. Takova imena **daie** ta Prerok GOSPDV D Ieſufu, de on nam s'tem builhe njegovo ſluſhbo inu pomuzh .. naprei namala TPo 1595, III,19 / S. Paul **daie** tim falſh Vuzhenikom leta garda imena, De fo Pfi, Hudi Delauci, Souraſhnikri Criſtufeugica Cryſha TR 1558, Rb; Sakaj ta GOSPDV **daje** ſatu tej povitni goſpofzhini letukaj ta Titul, de on nje imenuje gnadlive goſpude, s'tem nananje da, kaj je nyh ſluſhba TPo 1595, III,141

● — **dajati komu (dobro) srce delati, da kdo postane pogumen; opogumljati:** On dobro farce **daie**, inu troſhta vſe predigarie tiga Evangelia

KPo 1567, XIIIb, podobno tudi JPo 1578

● — VY némate tiga, kar je Svetu Pfo **dajati**, inu némate valhe Perline pred Svinje metati, de one teiſte fvojemi nogami nereſtapa-tajo DB 1584, III,6a *svetega ne delite s tiſtimi, ki tega ne cenijo*

◆ — ver. **dajati zakrament v eni ſtalti pri obhajilu deliti le hoſtije oz. kruh kot podobo Kristusovega telesa; obhajati pod eno podobo:** Kakor nalfhi Goſpodizhizhi ty Papeſhnikri ſdaj tudi ſture, ony hote ſhe ſatu hvaleni biti, de fo ony ta Sacrament uveni ſhtalti **dajali**, ta Sakon prepo-védovali, inu fo drugu pregreihnu rounanje vtej Cerkvi gori naredili TPo 1595, II,129

2. kdo/kaj; komu/čemu, kaj **delati, da kdo dobi kakšno laſtnoſt, značilnoſt, da postane deležen česa; dajati:** Mi **daie**mo Ieſufu Criſtufu to nega prauo ſpodobno zhaſt Ime inu hualo, katero nemu, ta nega Ozha nebeſki, tu S. piſmu, ty Preroki, Euangelifti inu Iogri, **daio** TC 1555, H5b; Ta zhaſt inu oblaſt kir ſamimu Stuarniku ſliſhi, fe tei Stuari **daie** TR 1558, c3a; Satu ony tém, kir ſa nymi prido, le pohujſhanje **dajó**, inu urſhah k'framotnimu Malikovanju DB 1584, II,177b

/ Vera molitvi muzh **daie** pred Bogom

KPo 1567, LXXIIb

● — **dajati komu krivo i. delati krivico komu:** Obtu tim Bidertaufferyem kriuu **daio**, kir prauio, en Rihtar biti, Tatie Obeſſeti, prou perſegouati .. ie Greh <Bug ie Vſakimu tu nega Obſydal Ito. vij. Sapuuido Ne kradi> TAr 1562, 41b; **ii. naspro-tovati komu:** ony ſtému derſhé, kir fo mene obrupali .. témifſtim prau **daio** inu meni krivu DB 1584, I,268a; **dajati komu/čemu prav ſoglaſati s kom/čim, pritrjevati komu/čemu:** Vee uom .. de ui prou **daiete** tim dellam uafſhish ozhetou TT 1557, 205; ti Zolnerij fo Boga opravdali, to ie, fo mu prav **daiali**, inu fe kárſtili ſtim kárſtom Ianneſovim KPo 1567, XXIX; ony ſtému derſhé, kir fo mene obrupali .. témifſtim prau **daio** inu meni krivu DB 1584, I,268a

3. kdo; komu/čemu, (k čemu), koga/kaj, (s čim) **delati, da kdo/kaj dobi koga/kaj v laſt brez plačila; darovati:** Sakai Bug le tiga lubi, kir fueſſeliem **daie** TL 1561, 67a; Sakai kateri kerzhenik[!] fuio vero fatay, Turſko gori vſame inu fe po Turzhi[!], timu ty Turki pomagajo .. Glih taku ty Papeſhnikri, tim fuim deio, nim velike Grady, bogate ſhcofyfe, debele Fare, Cloſhtre, Caplanye, Shenkige inu daruue **daio** inu poſhi-lαιο TT 1577, XVI-XVII; Vſhiauie tudi vſega ſa obſtonn, Goſpodar tudi rad **daye** JPo 1578, II,186b *je darežljiv;* Kadar tedaj vy, kir ſte vſaj hudy, ſnate valhim Otrokom dobre daruve **dajati**, kuliku veliku vezh bo valh Ozha Nebelki, Svetiga Duha dal, tém, kateri njega proſio? DB 1584, III,38a; kot ſlovníčni zgled Obilu **dajem**, largior, gib reichlich BH 1584, 130

// v zvezah z **almožen, almožna, bogajme, kdo; komu, kaj delati, da kdo dobi kaj zaſtonj, iz uſmiljenja, dobrote; darovati:** Criſtus uuzhi, prou Almoſhno **daia**ti, Prou Molyti TE 1555, A6a; Almoſhna fe nema **daia**ti na prehualo TT 1557, 13; Iudas Iſhchariot ieto nega Moſhno inu denarie imel inu ie ſhpendio kopoual inu Bugaime **daial** TO 1564, 80a; Ako fi lih v'enim celó niſkim ſtanu, da ne prediguieſh, ne ſnaſh tudi druge úzhiti, ti tudi Almoſhne ne **daie**ſh, inu ky ne premoreſh **daia**ti, ne ſnaſh .. veſeló .. Boga hvaliti KPo 1567, CXXXVII; Sturite kar je on vam ſapovédal, inu tuiftu valhe Otroke, vuzhite, de ony tudi Almoſhen **dajo**, de fe vſeſej Boga boje DB 1584, II,153b; Taku pridiguje ta Papeſh tudi, ludje morajo dobra della delati, almoſhno **dajati**, poſtiti, moliti, maſhe poſluſhati TPo 1595, III,89

● — Norzovu darovanje ti nej veliku h'pridu. Sakaj on s'enim okum **daje**, inu s'ſedmemi ozheſfi gleda, kaj bi ſpet ſa tu prejel DB 1584, II,161a *daruje zelo preračunljivo, ſaj ga bolj zanimajo pridobljene koristi kot darovanje*

4. kdo/kaj; komu/čemu, koga/kaj **darovati, podeljevati, dodeljevati komu/čemu kaj; dajati:**

D

a) iz lastne (božje) moči, vsemogočnosti, vsevednosti, previdnosti: Zhefite inu Hualite fmeno vi vfi, tiga Gofpudi Boga, šakai on ie dober, inu cilu miloftiu, kir ufimu mešfu **daie** nih fšpisho, tei shiui ni karmo TC 1555, L5; ieft [Bog] bom **daial** zhudesho osgorai vtim nebi, inu zaihne ofdolai na femli TT 1557, 334; Ti [Bog] nom tudi **daiesh** shiuot, vshitag, fdrauye, Kerfzhansko Gofposzhino, prau Nauuk, Inu kir varuiesh inu branish nas, nashe Otkro inu hyshe TO 1564, 49b; On fydi na defnici tiga vezhniga Ozheta, de te Daruue tim ludem poshile inu **daie**, te Preroke, te Iogre, te Pastryrie inu Vuzhenike TO 1564, 61a; Kateri tu Nebu pokrye fteimi Oblaki, on **daie** tei Šeli ta desh TPs 1566, 260a; Hualen bodi Bug moi nevrihi Trost, kateri meni **daie** sdrauie, Leban inu Shegan TKM 1579, 68b; En Bug, kateri timu edinimu polno hišho otruk **daje** DB 1584, 1,295b; Bug .. ti Krajlem **dajefh**, de premagajo, inu odrefhujefh tvojga Hlapza Davida, od rasbojnlkiga mezha tiga Hudiga DB 1584, 1,315b; Taku pravi GOSPVD, kateri **daje** Sonce, de po dnevi fvejti, inu Luno, inu Svesde, po nyh teku, de po nozhi fvetio DB 1584, 11,43; Satu more vřaki dobru viditi, de ony [maliki] něfo Boguvi. Sakaj ony neobude obeniga Kraja v'desheli, ony zhlovėkom deshja **nedajo** DB 1584, 11,177b / le Bug řam te Turke, Papeshnike Anticriřtouve Hlapce, koker druge nefrezhe, zhes Nepokurne, Malikouske kerfzhenike **daie** inu poshyle TT 1577, XXI / Bug tim offertnim fubper řtoy, impag tim pohleunim on **daie** fuio gnado TC 1555, N1; Sueti Duh nam vře fuioe dobrete **daye**, Miloft inu Daroue, Modroft, Rasum, Mozh, Kripoft, Suetouanie, Strah Boshij, Poterplienie &c. JPo 1578, 11,73b; Sakai bi fe tadai hotel bati, kadar řam vniegouim řaslonu inu branbi, on meni fuoyo nedalřhnof inu prauizhnof řa lařno **daye** JPo 1578, 11,103; ena Prediga od Criřtufeřvih dobru, katere fe nam iřkasujo inu řa lař **dajo**, kadar my v'njega verujemo DB 1584, 11,2b / le on řam [Kristus] tu S. Piřimu tim iřuolenim, řkufi S. Duha **daie** prou řařtopiti TT 1577, 297; Criřtus **daie** řařtop tiga S. Piřima tim Pridigariem, de fubper Anticriřhta pridiguio TT 1581-82, 11,400 / Lete beřřede Ieřufeue prauio, kai on per tei fui Vezheri, fteim kruhom tim fuim Iogrom inu vřem Vernim **daie**, guishnu inu riřnizhnu, tu fuie prauu tellu TC 1555, K2b; Sakai Criřtus le tim ludem, kir deio Pokuro inu vnega Veruio, **daie** fuiga S. Duha, ta iřti nih ferce inu volo premimi na dobru TR 1558, T3b; Inu kadar ie on tei Kazhi to Glauo řterl .. inu ta vezhni Leben tim Vernim řpet pourazhuie, **daie** inu řhenkuie. Satu ie on prau Bug TO 1564, 6b / Vřacramentu niegoue Vezherye nam **daye** to řhyuo řpendyo inu pytye. Vřpredigarskoi řluřhbi nam **daye** fuoyo vezhno Befedo, Vř S. Euangelya, fuoyo Glorio,

Zhaft inu nepreřhteuene Daroue JPo 1578, 11,71b / Ta nebeska Erbfřzhina, fe **daie** le is Gnade, řabřton, řa uolo te Vere Viefufa, de ta Verni zhluouie ie tiga uezhniga lebnia guishen inu ufueiřti TT 1560, 6a

pren. Ta řhena řhne ditetom, pomeni to Cerkou řtemi Vernimi, to ta Sludi veden iřřhe koku bi no mogel .. řatreti .. zhes tako fylo vři Verni .. tořhio. Bug nim **daie** řeruti, tu ie, on no brani, varuie, koy, koker ena kokalniza fuia piřzheta TT 1577, 369; Sakai vřetem fuoieim Synoui ie nam Bog daroual fuoio Prauio, Miloft, Odfpuřzhanie Grehou inu Vezhni Leban .. Ali on řauan tega tudi **daie** Granko inu řlano Ied: To ie Krish, Terplenie, Britkofu inu řhalofti JPo 1578, 11,94b; Criřtus vřeh Verni[!] dobru fuieifti Vřigamogozhi varih, nim **daie** nebeřhko Purgarřzhino TT 1581-82, 11,381; INu ti **dajefh** meni ta řzhit mojga iřvelizhanja, inu tvoja defniza meni muž **daje** DB 1584, 1,283b

b) iz nadnaravne moči, oblasti: Drak ta Sludi, **daie** tei řuirini tim Anticriřtom fuio oblařt inu muž TT 1577, 374

c) iz moči, oblasti, vezane na polořaj ali funkcijo: Aku tedai ta Duhouska Oblařt, tu vezhnu nebesku Blagu tei Dushi ponuie dili inu **daie** .. Taku leta Duhouska Oblařt, fe ima deleřh od te Deřhelske Oblařti odlořhiti TAř 1562, 91a; Papesh letaku dela: Vři kateri njemu pomagajo njegovu Cerkounu řouanje, lařno řvetuřt, inu Mařhe, řėditi inu řmerati, te bo on .. viřřoku povsřdigoval, řhegnaval, velike řrajati **dajal** DB 1584, 11,89b[=90b]

● – Taku tedaj ta niřřter nej, kateri řařřaja, ni ta kir poliva, temuzh Bug, kateri tek **daje** DB 1584, 11,90b *ki řagotavlja řast, da řvoj řlagoslov*

5. kdo/kaj; komu, (k řemu), kaj, (po řem) **delati, da kdo dobi, kar mu pripada za opravřeno delo, řtoritev, navadno denar; plařevati:** Ony řo pak **dajali** Denarje řydarjem inu řimėranom, inu řpendio, inu Pytye, inu Ojle, řem v'řidoni inu v'Tyri, de bi Cedrou lejs is Libana na Morje v'řapho pėrvashali DB 1584, 1,252a; Inu řimon fe je vřdignil, inu je bojoval supėr nařhe Sovrařhnikie, inu je nařhi vojřki orořhje řal, inu je nym řhold **dajal** od řvoih lařtnih řdenarje inu řlagā DB 1584, 11,192a / Sakaj eden, ř'imenom Demetrius, en řlatar, ta je řiani řelal řreberne řemple, inu je Antverřarjem **dajal**, nikař majřhin dobiřhik DB 1584, 11,72a *je z narořili omogořal rokodelcem velik zlařřezek*; Satu nemate vřřhe vezh řdenarje k'řebi řemati, vřakateri od řvojga řnanza, temuzh je imate **dajati** ř'timu kar je řeřđertu pėř řilni DB 1584, 1,210b *jih namenajate za plařilo řtrořkov, ki jih povzrořa popravilo hiře* / eķřpr. Sludi zheřtu tim kir fe nemu iřřdado, obľubi řati velike řakle řřenarimi, oli řa řdenarie nim **daie** voģele inu konske řige TR 1558, E3b *nameřto obľubľjenega bogatřva dobiřvajo*

kaj ničvrednega / Sakaj dobru dellu **daje** zhaftit lon, inu koren te rasumnofti nefegnie DB 1584, II,140b; left GOSPDV snam ferce isgruntati, inu obyfti ifkufsiti, inu **dajem** vřakimu po njegovim djanju, po řadu njegovih dell DB 1584, II,35b

● — — fa teim lebnom guishnu bode en drugi leben, řtan inu ena druga Prauda. Tedai fe řtuprou bode vřakimu po nega brumi inu hudubi ta prau i řaslushen lon **daial** TT 1557, cc3a vsakdo bo dobil tisto, kar si je s svojim řivljenjem zasluřil

6. kdo/kaj; komu, kaj, (s řim) **delati, da kaj preide k drugemu kot obvezna, predpisana dajatev; dajati, plačevati:** left fe vřim teidni duakrat pofřim, **daiem** deřtetino od vřiga kar ielř imam TT 1557, 226; mi inu vři nashi Otroci, fe ne bomo vřhe vezh bali Turkou, bomo shiher inu Myr imeli pred vřemi nashimi řourashniki. Ne bomo vezh shtyur **daiali**, teshkih tlak delati TT 1557, g4b; Tako ie pořtaul da fe milořtiui Gořpodye imenuio, da fe ijm dohodak, platesh inu Zol **daye** JPo 1578, III,68; Ie li prou de mi **daiemo** ta Tribut timu Ceffariu, oli nekar? TT 1581-82, I,330; MEsa pak, Moabiterřki Krajli, je imel veliku Ovaz, inu je Israelfkimu Krajlu zhinřh **dajal**, volno od řtu taushent Iagnet, inu od řtu taushent Ounou DB 1584, I,203b; Inu řo njemu inu njegovim Erbizhom sa nym, eno veliko řhazungo nalushili, katero řo vřaku lejtu Rimlanom morali **dajati** DB 1584, II,185b; Satu fe **daje** tej Gořpořzhini řřivřra, zhinřh ali prauda, inu zoli, de ty podlořhniki per tem řvojem ořtanejo TPo 1595, II,289 / Skerřbna roka bo gořpodovala, katera je pak vřragliva, ta bo morala zhinřh **dajati** DB 1584, I,321a

// kdo; komu, kaj, (s řim) **s svojim delovanjem omogočati, povročati, da kdo kaj dobi; dajati:** ena Dekla .. ie imeila eniga duha kir ie bogoual, katera ie veliko obreř řteim bugouanem řuim Gořpudom **daiala** TT 1557, 385

7. kdo; kaj, (za kaj, v řem) **delati, da kdo dobi kaj v last za plačilo dogovorjene cene; prodajati:** ty Papeshniki deio kriuu .. kir řo to Vezherio Criftuseuo preobernili inu ispazhili, de no řaperio, Offruio, okuli nořsio, molio, řa denarie inu řa druge rizhi **daio** inu prodaio TO 1564, 30a; kateri .. ie řvoiga nuza ali prida yřzhejo, ty tem ludem te denarje ie moshne vřradejo. Kakor kadar en pek ta kruh premaiřin pezhe, ali to moko řalřha, En Meřsar premaiřino vago daje, En likeb ali ořřter tu Vinu pređragu **daje** TPo 1595, II,120 / ty Papeshki inu řhocřfli odpuřtki, katera oni per nih Iřpazhenih mali-kouskih mashah, Nefarřopnih Iuternizah inu vezhernizah .. inu vřlřřteh řuelikimi pezhati, řa volo denarieu, **daio**, dile inu prodaio, ie ena velika Hudizheua goľufřka kramaria inu kupzřhya TC 1575, 93 / Ephron .. je djal ..

Tu Pule je řřivřřtu Sikelou Srebra vřeđnu .. Abraham je řřuřhal Ephrona, inu mu je denarje řvagal .. řřivřřtu Sikelou Srebra, kateri řo fe v'kupzřhij **dajali** inu jemali DB 1584, I,14b so se uporabljali kot plačilno sredřto

// v zvezi **dajati na posodo delati, da kdo dobi denar v začasno uporabo z obveznostjo, da ga vrne; posojati:** on [Mořzes] tudi vřzyhy řařajati, zimprati .. kupovati inu vředajati, na puřodo **dajati**, řeřřhovati DB 1584, I,(2a)

// v zvezi **dajati na buher/řuh delati, da kdo dobi denar v začasno uporabo za visoko, oderuřko denarno protivrednost; posojati:** Kateri řvoih denarjeu na *řshuh **nedaje**, inu mitou nejemle zhes nedolřhniga: Kateri letu řřury, ta nebo nikuli premaknen <*buher> DB 1584, I,282b; Aku pak eden eniga řynu rody, inu taiřti pořřtane en Rasbořnik, kateri kry prelyva .. po řyli kaj vsame .. na Buhar **daje**, goľuffa: Ima li on řhiveti? DB 1584, II,68a / kateri da timu bogimu, ta **daie** Bogu na puřfodo inu na řshuh TR 1558, R4a

// kdo; koga/kaj, za kaj **delati, da kdo/kaj preide k drugemu v zameno za kaj, navadno neenakovrednega; dajati, menjavati:** řo oni [ajđje] .. fe v'mojo deřhelo reřđejili, inu sa moj folk lořřali, inu řo Hlapzřhize sa řhpendio **dajali**, inu Deklize, sa Vinu vředajali inu řapyli DB 1584, II,109b; Ierusalem fe je pregrřřhila .. Vři nje Ludje vsdiřhujo, inu Kruha yřzheo, ony řvoje drage rizhy sa jed **dajo** DB 1584, II,55b

8. kdo; komu, h komu, (k řemu), koga **omogočati, da kdo dobi řeno kot zakonsko, řivljenjsko partnerico; dajati:** My hořhemo nam nyh Hřhere k'Shenam jemati, inu hořhemo nym nařhe Hřhere **dajati** DB 1584, I,22b; Inu nemanřh řhnym i řhlahte delati, valřih Hřhery nemanřh nyh řynom **dajati**, inu nyh Hřhere nemanřh tvoim řynom jemati DB 1584, I,104b / Obtu on [Pavel] diuici .. De on te Kerřřhenike, koker řhifte řvraie Criftufu řřtimu řakonu **daie** TT 1577, 397

9. kdo; komu, koga/kaj **delati, da kdo/kaj pride kam z dolořenim namenom; dajati:** z nedolořčnikom Sakai oni řřakim dajenem inu Pomaganem tim bořřim, potrebni kersřhenikom, řbyraio te praue řhace, inu **daio** te iřte řamimu Bogu řraniti TR 1558, bb;

● — — **dajati kaj na řpomnjenje řagotoviti řpominjanje na kaj; řpominjati:** Ampag ta Trořřtar ta S. Duh, kateriga ta Ořha bode pořřal vřuim Imeni, ta iřti vas bode vřřhřl vře rizhi, inu vom bode **daial** nařpumnene vře tu, kar řem kuli vom prauřl TT 1581-82, I,435-436 // z nedolořčnikom, kaj; komu, kaj **delati, povročati, da je kaj mogoče; omogočati:** on [kdor veruje v řřristusa] .. řařřopi prou řa zhes uolo řo te Deřřed řapuuiđi dane, nekar de bi řkuři te iřte dobili ta Nebefřa, Sakai mi tiř iřřih cilu

popolnoma ne premoremo dershati, temuzh de nom **daio** te nashe grehe sponfati, inu de nas napelauaio Hcriftufu TL 1561, 58b

// **delati, povzročati, da se s kom/čim kaj zgodi; dajati**

● — **dajati koga v smrt odločati o smrti koga**: Ta brat bode brata **daial** uto fmert, inu Ozha tiga Synu, inu ty otroci bodo gori uftaieli sūber per te Starishe, inu bodo pomagali te umoriti

TT 1557, 140

10. pogosto v zvezah z **eksempel, prigliha**, kdo; komu, kaj, (s čim) **delati, da s pomočjo česa kaj postane jasno, vidno, razumljivo; ponazarjati**: Iefus Christus ta nam od tiga gar ano lepo pergliho **daie** TC 1550, 227(121b); Leta Hlapac pomeni vŕe verne Karfzhenike, kateri vpravi Veri inu Bratouski Liubesni fuoye poklizieanie dopernefo, poshteno shiueyo inu vŕim drugim Liudem dobar Exempal **daiu** JPo 1578, III,127b; Stem ona [devica Marija] Exempal ali nauk **daie**, vŕim brunnim Diuizam inu Shenam, da tudi tako store, na Ceftah inu Gaŕah, lepo poshteno gredo JPo 1578, III,57 / Taku fo ty Ajdje filnu lipe viŕhe inu Vuke **dajali**, od eniga purgarfkiga, poshteniga lebna TPo 1595, II,53 / Kakov nauk nam tada leta Gobovac fvoim exemplom **daie**?

KPo 1567, LXXIIIb

● — **dajati kaj na dan delati kaj znano; oznanjati, razkrivati**: Kay vganja Papeshnike Vaarnosh .. Kakor rauno leto, da se nym ty shelni inu prelepi fadoue nyh Vka inu shyulienia Ozhito na dan **daju**, inu vŕemu Suetoui osnaniuiu inu Ozhituiu JPo 1578, II,76b; Sakaj fkusi sponanje ŕe rifniza inu prauda na dan **daje** DB 1584, II,155a; Sakaj ony [papežniki] **daju** fvoje lashe pre debellu na dan, inu sheno te ludy steim k'Rifnizi TPo 1595, I,310

11. kdo; komu, kaj **delati, da kdo dobi kaj ubesedenega, zapisanega, pogosto pravno veljavnega; izročati**: VEzh ty Vuzheniki **daio** inu piŕsheio tim preproŕim kerszhenikom, de oni prou inu fgruntom ŕaftopio tuu nuzh[!] inu dobruto Criftufeuiga ŕaslushena TT 1557, p4a; Criftus ie prishal na ta fueit noue bulshe obilneshe vogshe inu fueteishe Sapuuidi inu Poftaue, koker ŕo Moifeue, **daiai** inu gori poftauti TR 1558, V2b; GOSPVD Bug Rihtariem **daie** Poftaue, inu viŕhe, koku imauo tuu hudu shtraiffouati INV letu fo te Praude, katere imash [Mojzes] nim naprei poloshiti <Deshelske Poftaue inu Praude> DB 1578, 66b

// kdo; kaj **oblikovati, predpisovati zakone, določila s pravno veljavno močjo**: Legiflator. Germ. Geletzgeber. Scla. kir **daie** poŕtavo

MTh 1603, I,788

// kdo; komu, kaj **določati, predpisovati, postavljati komu kaj**: Sakaj Bug nezhe, de bi imy[!] njemu mero inu ordningo **dajali**, koku bi ŕe njemu imelu ŕlushiti DB 1584, II,+IIIb

12. kdo; kaj **pripovedovati, pisati kaj z namenom, da se potrdi obstoj česa oz. kaj pojasni;**

navajati: Greihe ima ta Svejt, Brumme inu pravice on nejma, inu tudi ne vej, koku on ima ali more brumen biti .. Ter vŕaj ŕe vidi, de ta Svejt ŕodbo inu praudo ima. Taku fo ty Ajdje filnu lipe viŕhe inu Vuke **dajali**, od enige purgarfkiga poshteniga lebna TPo 1595, II,53

13. kdo; komu, kaj **izražati, posredovati kaj z besedami; izrekati**: Inu ŕa tiga volo, fo ty Farij tiga Shcoffa Vmenzu, kir ie tako Sapuuid, na Papeshouim meiftu bral inu **daial**, hoteli vbyti

TAf 1562, 78b

// kdo/kaj; komu/čemu, kaj **izražati, imeti mnenje, da je kdo/kaj nosilec kake lastnosti; prisojati, pripisovati**: Tu S. Pifmu zheftu **daie** timu S. Duhu to muzh inu oblaf de on Stuari, shiuiu ŕturi inu de druguzh rody TR 1558, N3a; Vŕai nikateri nashei pameti, saftopnoŕti inu laŕtnei voly, veliku Mozh **dayo**? Daite ali prifodite kai kuli hote JPo 1578, III,80

14. kdo/kaj; komu/čemu, kaj **ustvarjati kaj kot rezultat svoje sposobnosti, dejavnosti; dajati**: Sakai zhebela ie ena maihina ptizhiza, inu vuner nar ŕlaishi fad **daie** DJ 1575, 43; Vinlka terta ima fvoj fad **dajati**, inu ta deshela fvojo lejtno **dajati**, inu Nébu ima fvojo roŕlo **dajati**, inu jeft hozhem te oftanke letiga folka, letu vŕe puŕtiti polŕŕŕti DB 1584, II,128a; je bilu sovfem shegnanu, kar Nebu, Sonce, Luna, Semla, Gorre, Doline, vodé etc. rodé inu **dajo** DB 1584, I,118a; Lubi Bratje, moreli enu Figovu drivu, Olje, ali ena Vinlka terta, fige noŕŕiti? Taku tudi en Studenez nemore flane inu flatke Vode **dajati** DB 1584, III,134a / Te ŕmreke **daio** erperge tim Raingeriem TPo 1566, 187b

/ Inu she tudi te rizhi, kir ne fo shiue, kir le to shtymo **daio**, bodi ena pyŕzhal oli ene gosli, Aku ne dade od ŕebe ene reslozhene shtyme TL 1561, 48b; Tedaj fo Aaronovi otroci glafnu vpili, inu fo ŕtobentami trobentali, inu fo viŕŕok glas **dajali**, de bi ŕe na nyh ŕpumnilu pred tim ner viŕhim DB 1584, II,173b; Elementi fo .. s'mejŕŕom ŕhli, kakor ŕtrune na Pŕalterji s'mejŕŕom glas **dajo**, inu ŕe vŕaj vkup glihajo DB 1584, II,146b; kot slovnični zgled VERBA PRIMI ordinis in AM .. Lautam, tati, tal, Sono, gibe einen thon glaŕ **dajem** BH 1584, 114-115 / kot slovnični zgled VERBA TERTII ordinis, in, IM .. Diŕhim, diŕhati, diŕhàl. Oleo, Rieche. Duh **dajem**, idem BH 1584, 147 *diŕŕim pren*. Sakaj hudobnu djanje ŕe je vnelu, kakor ogin, inu shre terna inu garmovje, inu gory kakor v'goŕŕim gosdu, inu **daje** viŕŕok dim DB 1584, II,4b; PRed letému zhaŕi ŕe ŕe filnu veliku Legend od Svetnikou, Paŕŕionalou .. okoli noŕŕilu .. de je ta zhas Pŕalter pod kloppo .. leshàl .. Inu je viner en takou dober shlahten duh od ŕebe **dajal**, de fo brumna ferza, tudi is téh nesnanih beŕŕed, andoht inu muzh pozhutili DB 1584, I,279a

// kdo; kaj **označevati, opozarjati, da se kaj začena; naznanjati**: Na Vezher erdezhe Nebu || Pomeni Vreme bo lipu || Sueti Clemen Symo **daie** || Petrou stol spomlat isgane TKo 1557, c2a ob svetem Klemenu se pričjenja zima, ob svetem Petru je konec pomladi, podobno tudi TT 1581-82

// kdo/kaj; kaj **delati, povzročati, da kaj nastane, se zgodi; ustvarjati**: Hudizh brani inu fturi, De fo neiouerni ljudi, Obrazh vfe prozh od tobe[!], Drashi **daie** nid nu mordranie *P 1563, 170 / Strah GOSPODNI je Modrofti krona, taifti **daje** bogat myr inu sdravje DB 1584, II,154a; Shiba inu fhtrajfinga modruft **daje** DB 1584, I,327b

// kaj; kaj **delati, omogočati, da kdo postane deležen česa pozitivnega; koristiti**: Kai **daie** ali nuza ta Kerft? DC 1580, C7a

// negotovo, kdo; zoper kaj **biti, nastopati proti čemu; nasprotovati**: Kadar she ty Angeli, kir fo fto mozchio inu oblastio vegshi, ne **daio** pred teim Gospudom super nee prekleto praudo. Ampag oni fo koker ta nefafopna fuirina .. preklinαιο te rizhi, katerih ne faftopio TT 1577, 166, podobno tudi TT 1581-82

15. s samostalnikom, navadno izglagolskim, z oslabljenim pomenom, kdo/kaj; česa, (od česa), komu/čemu, (k čemu), kaj, (skozi koga, za koga/kaj, s čim) **izraža dejanje, kot ga določa samostalnik**: v zvezah kot **dajati čast** Obtu taki ludi iemlo po fyli inu krado to Zhaft Criftufeuo, Inu no nih fmerdezhom Dellom inu slushbom **daio** inu perfoduio TAr 1562, 86a jih častijo; Vas folk ti tudi **daie** zhaft, fa tuoie dobro danie *P 1563, 187; ony to zhaft, katera famivu Bogu flifhi, tém lubim Svetnikom inu Svetnizam, **dajo** inu přelagajo, k'nar vekfhi nezhafti Boga tiga nar vihfiga DB 1584, I,cIVb; **dajati hvalo** Hpuslednimu fe fpet moli inu huala **daie** Gofpudi Bogu TAr 1562, 65b **hvali**; Letimu lagnetu fo vfe Stuaire peile, molile, zhaft inu hualo **Daiale** TT 1577, 294; Moja úftna bodo hvalo **dajala**, kadar me navuzhihf tvoje Praude DB 1584, I,312a; OBtu tudi jeft, potehmal kadar fim flifhal od te Vere pèr vas, na GOSPVDA Iesufa .. neneham hvalo **dajati** sa vas, inu vas v'mifli imam v'moih molitvah DB 1584, III,104b; letu stoji Ierusalem k'vezhnimu Exemplu, tu leipu fvetu Meiftu, katerimu tudi te Ajdoulke Hiftorie to hvalo **dajo** TPo 1595, II,193; **dajati objube** Taku, de je gvifhnu, de je le en fam Evangeli .. inu le ena Vera, inu le en Bug, kir oblube **daje** DB 1584, III,2a **objublja**; **dajati odgovor/odgovore** TA VII. CAP ..

Daie odguor na mnogeteru uprashane, koku fe ty kerfzheniki fteim Sakonom, Vvduftuom inu Duiizhuom imaio dershati TL 1561, 36a **odgovarja**; LEta Lyft ima 13. Capitoulu Vtim S. Paul she pag od mnogeterih rizhi pishe, prau, vuzhi, **daie** odguori tim dobrim inu tim hudim TL 1561, 54b; **dajati odpufčanje** Inu Gofpud Bug skufi tu Pridigaftuu ie mozhan .. **Daie**

Odpufzhane tih Grehou TO 1564, 61a **odpušča**; **dajati prerokovanje** jeft fim ta, kir tulikajn prerokovanja **daje**, inu fe lkusi Preroke na snanje dajem DB 1584, II,107b **prerokuje**; **dajati pričó/pričovanje** De ví preroki oli fuetniki pryzhó **daio**/ de an v'faketeri kir bode verouall vnega/ ta bode pryell ta odpufgt tih grehou TC 1550, 100(58b) **pričujejo**; Inu ty logri fo fueliko mozchio pryzhouane **daiali** od tiga gori Vftanena tiga Gofpudi Iefufa TT 1557, 343; Ozha Nebeshki .. mu [Janezu] lam is Nebes prizho **daie** JPo 1578, III,28b; Ieft rifnizo govorim v'Criftufu inu nelashem, kateriga meni prizho **daje** moja véft, v'fvetim Duhi DB 1584, III,85b; vfa nafha zhaft je, de my tej Rifnizi prizhovanje **dajemo**, Satu nam ta Svejz lonuje, kakor GOSPV DV Chrifufu TPo 1595, I,269; **dajati svet** Inu S. Cyprian **daie** tudi ta Suit tim Shenom, kir fo fe tiga Sakona bile falubile TAr 1562, 79a **svetuje**; Sakaj jeft vém de ona [družica] bo meni dober fvit **dajala**, inu me bo troshtala v'lkèrbi inu v'shalofti DB 1584, II,142a; Dobru je timu, kir hudiga fvejta **nedaje**, inu od tiga hude vifty néma DB 1584, II,158b; **dajati trošt** TA perua Pridiga .. **daie** Trosht inu refodeua, ta zhudni, skriuni Suit Boshy TO 1564, 32a **tolaži**; On [Kristus] .. en drag trosht tim Aydom **daie**, kàr pravi: Otroci tiga Kralevfva bodo sa volio Nevere inu Nehvalnofti odpahnèni KPo 1567, LXXVb; **dajati urzah/urzaha** Gdo fo te pripofte Diuce? Lety, Kateri .. Peliaio Ders, Diuy inu gerd Leban, vfe Liudy blasne inu pohuifuio shnyh hudimi Exempli, Vrshoh **daio** kmnoga-terim Grehom JPo 1578, III,57[=107] **povzročajo grehe, napeljujejo k grehom**; kriui Vzheniki drugisa nedelaio, kakor da te Mreshe S. Euangelia dero, inu Vrshoh **daio**, da vfelei edna Riba sa to drugo vun padaio JPo 1578, III,5 / **dajati mite** Ony mytte lepe **dajo** ftémi te modre oflipo, de vbosih vezh nesnaio TFC 1595, CCCXX **bogato podkupujejo** / **dajati vek** ó Bug, ti timu reu-nimiu vek **dajesh** s'tvojo dobrotu DB 1584, I,296a **ga poživljaš**; V'tvoih ranah jeft vidim, koku fi ti cillu priasniu inu lubesniu, pruti vsem potrebnim inu reshalenim ferzam, katera vfa ti hladifh, oshivlah inu nym vek **dajesh** DM 1584, LXVI; Recreo. *Germ.* wider erquicken oder ergetzen/ wider erlaben. *Sclau.* vek **dajati**, kveku perpraviti, ofhiviti MTH 1603, II,400, podobno tudi MD 1592 / **dajati žlafrnice** fo mu v'obras pluvali, ga byli stem Terftom po glavi, inu shlaffernize **dajali** TPo 1595, I,264 *so ga udarjali v obraz, mu dajali zaušnice*, podobno tudi TT 1557

● — **dajati (komu) dobre/lepe/prijaznive/sladke besede prijazno govoriti (s kom)**: Oni .. Snih vufi dobre bešede **daio**, shnih ferzom pag shentuio TPs 1566, 111b; Ena Proshna vfeh Vernih, Vti toshio Bogu zhes te Ishcariotoue Souurashni-ke, kir odpreda, tu ie, vprycho lipe flatke

Befšede **daio** .. fe dobri delαιο. Od fada pag, tu ie, skriuaie vfe hudu ſubper nee mislio .. gouore TPš 1566, 100b; On [Erodež] Modrim ſlatke beſšede **daie**, inu ima ſladak Iesik, alli goriupo ſtrupouito Serce JPo 1578, I,39b; on pèrneſſe naprej veliku trohltlivih inu lubesnivih prikasni, inu **daje** veliku ſlatkih inu priasnivih beſšed, de bi ta reſhaleni inu reſkropleni folk trohltal inu potèrjoval DB 1584, II,125a; my poſabimo te milofiti zheſtu, de kir bi my imejli priasnivi biti, tu fe ſerdimo, kir bi imejli dobre beſšede **dajati**, tu my preklinamo TPo 1595, II,148; **dajati komu ſramotne beſede zmerjati, oſtevatì**: Taifti je febi tedaj ſam eniga Sovraſhnika fvojemi laſtnimi denarji kupil, inu uni mu plazha ſpreklinanjem inu ſhentovanjem, inu mu k'hvali ſramotne beſšede **daje** DB 1584, II,164b, podobno tudi DJ 1575; **dajati komu čemu dolg dolžiti, kriviti koga/kaj**: Ty neuerni inu nefaltpni pag, kadar fe prou pridiguie, inu per tim lakota, dragina, voiska inu druge nadluge inu reue gori vſtaieio, taku tim Pridigariem dolg **daio** TT 1577, 384; kot ſlovnìčni zgleđ Acceptum refero, verſibus, eſſe nocens, peſſnam **dajem** dolg biti kriva BH 1584, S16; on vener taku groſovitu bode nezhaſzhen inu ſhentovan, vtém, de mu ludje dolg **dajo**, on obudy vfo nefrezho TPo 1595, I,110; **dajati rajtingo zagovarjati ſe, odgovarjati za kaj**: Raitingo teſhko od naſhiga diane bomo Criſtufu **daiali**, ta naſ pergane na vfe dobru TT 1577, Mm5b; **dajati na znanje ſporočati, oznanjati, razodevati, izpričevati**: Potle ye Bug to iſto uolo ſuyo/teim ludem le zhedale vezh **dayall** naſnane TC 1550, 31(24b); kateri pametni zhlouik tiga prauiga Boga, od kateriga tu S. Piſfmu, ty Preroki inu Iogri gouore, piſſheio inu naſnane **daio**, inu Ieſufa Criſtufa .. ne ſnaio na tim ſueitu .. Tiga iſtiga Bug Ozha .. na fodni dā, ne bode hotel tudi ſnati TT 1557, gg2a; Bug to ſuio Modruſt inu to ſuio Volo vti nega Poſtaui inu vtih nega ſapuuidah, refodeua inu **daie** naſnane vſem ludem TT 1557, o2b; Inu Goſpud Bug potle reſuali letu naſhe greſhnu Tellu, Steim on pryzhuie inu **daie** naſnane, de nemu ta Greh ne dopade TO 1564, 57b; Da pak Papesh vniegouih Sakonih ali praudah ſapoueda, da fe nijedan Far neima or dinirat, ali ſhegnat, tamuzh da poprei ſuoio Hrano, Dohodak .. ima, inu ie dobro omiſhlien da mu potreba nei delat. Stem ozhito naſnanie **daye** inu odkriua, da ie on praui Antichriſt JPo 1578, II,24; Vera, lubefan, pokorſzina **daio** praue Preroyene kerſzhenike naſnane TT 1581-82, II,359; Tu Criſtuf ſam .. glih taku nega Iogri ſhnih pridigo inu Piſfom, ſpryzhuio inu **daio** naſnane, Criſtuf ſaſtopnu gouori TT 1581-82, II,*6b; En dan drugimu pravi, inu ena nuzh drugi na ſnanje **daje** DB 1584, I,284a; Inu edèn mej nymi, ſ'imenom Agabus, je gori vſtal, inu je ſkusi Duha **dajal** na ſnanje eno

veliko lakoto DB 1584, III,67b; Kaj pak ta svejt ſa en urtel ſatu bode moral preſtati tu **daje** naſnane ta ſtrafna Pridiga, ſupar ta try Meifta TPo 1595, I,19

● — — kot ſlovnìčni zgleđ Verbum concordat cum nominatiuo pronominis, qui vel ſimul additur ad nominativum nominis .. Vel ſubauditur, ut: Beneficio affectus, malam refers gratiam, ſ'dobroto obdan, hudo hvalo **dajeſh**. Nominatiuus pronominis ſubauditur, in verbo, hvalo **dajeſh** BH 1584, S18 *na preveliko dobroto ſe odzivaſz z nehvaležnoſtjo; dobrota je ſirota*

16. kdo; komu, kaj, ſ priſl. določilom kraja **delati, povzročati, da kdo/kaj pride na določeno meſto; dajati**: Tim kir merio, fe nema veliku vušheſſa vpyti, ne fuezhe vroke **daiai** TO 1564, 155; Ondi fe je vsdignilu enu veliku veſſelu krizhanje, inu one ſte **dajale** tèm ludem, kateri fo od vſeh krajou .. bily priſhli, ſnage na nyh rokè, inu lepe krone na nyh glavè DB 1584, II,71a / Moifter, ſakai õzh, da bi fe lùdie imèli poſaditi? zheſhli ijm ieſti dati? .. Boſhli ijm liſtie alli ſeliſcha v'ſkledo **daial**? KPo 1567, CXXVIIb *Ali jih boſz hranil z liſtjem in zeliſči?*

pren. Ampag ieſt uidim notri umuih uuidih eno drugo Poſtauo, kir fe ſubper ſtaui tei Poſtaui muie miſli, inu mene uto Iezho **daie** tei Poſtaui tiga Greha TT 1560, 11b

● — — **dajati (komu) kaj v ſrce povzročati, da poſtane ſeſtavni del koga miſel, prepričanje, občutenje, čuſtvo**: Sakai ta Hudyzh tebi vtu tuie ſerce **daie**, de fe tebi ſdy inu miſliſh ſam febo, inu prauish, Pole ieſt klyzhe[!] na goſpudi Boga, Oli on mene ne hozhe uſliſhati TO 1564, 148a; ta Sludi .. timu zhloueiku vſerce **daie**, de vtim ſdrauiu inu kadar timu zhloueku dobru inu po frezhi gre, de ſa Buga ne rodi TC 1575, 141; Tak luſht inu ſhejle pak, ſlabodne lubesni, **daje** S. Duh v'ſerce DB 1584, III,79a; **dajati komu beſedo v uſta delati, povzročati, da kdo govori tiſto, kar ſe od njega pričakuje**: Sakaj ti moreſh vſaj ſpoſnati, de ta beſšeda naſhiga lubiga GOS-PVDA Ieſufa Criſtufa, katero on fvojem lubim Iogrom, vta uſta **daje**, fe nemore ſ'rokami prieti TPo 1595, II,28

17. z nedoločnikom, kdo; komu, kaj, (ſ čim) **delati, da ſe more kaj zgoditi; omogočati, puſtiti**: Stem on nym **daie** raſumeti, da bi nym veliko pridneishe bilo, vpraſhati po Criſtufu JPo 1578, II,174b; Enimu fe **daje** ſkusi Duha govoriti od modruſti: timu drugimu fe **daje** govoriti od ſpoſnanja, po tèm iſtim Duhi DB 1584, III,94a

18. z nedoločnikom, kdo; komu, kaj **izražati hotenje, da kdo kaj naredi; zahtevati**: ON [Pavel] pride pag Vderben inu Vlyſtro, inu pole, undu ie bil en Mlaiſhi, ſteim imenom Timoteus .. Tiga ie Paulus hotel, de bi ſhnim ſhal .. Inu kadar fo ſkufi ta Meifta ulekli, fo oni nim **daiali**

dershata ta reslotik, kateri fo ty Iogri inu Starishi utim Ierufalemu reslozhili bili

TT 1557, 384

PRIM. dajan

PRIM. dajoč

PRIM. čezdajati

PRIM. nagdajati

PRIM. napredajati

PRIM. vundajati

PRIM. vunkajdajati [M. M., oblikoslovno zaglavje M. Č., M. M.]

dajati se dajem se glag. nedov. [da'ja:ti se da'jem se];

P 24, K 11 (TC 1555, TT 1557, TP_s 1566, KP_o 1567, TC 1575,

DPa 1576, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, BH 1584, TFC 1595)

– nedol.: dajati se; – sed. ed. 1. os.: dajem se; – 3. os.: daje se;

– mn. 3. os.: dajo se; – del. na -l m. ed.: dajal se; ⑩

1. v zvezi z **v**, kaj; (v kaj) **delati, da je osebek deležen stanja, ki ga izraža samostalnik; dajati se:** Stvarnik zhes vfo Creaturo, Se pufti v'nalho Naturo .. Ta vezhna befseda Boshja. Bode mefsu pres madesha, Sazhetak, konez tār modroft, **Se daje** v'nalho kumernoft DC 1584, CCLXVIII, podobno tudi TFC 1595;

● – **dajati se v roke (koga) prepuščati se vplivu, volji koga; izročati se:** Ti ia vidish, fakai ti na to reuo inu diuyane gledash, oni **fe daio** vtuae roke, Ty bofi fe tebi isrozhe TP_s 1566, 28a

2. kaj; s prist. določilom kraja **prihajati v kaj; vstopati:** ona [modrost] je ena fvitloba te vezhne luzhi .. Inu **fe** vfelej **daje** v'te fвете duhne, inu déla Boshje Priatele inu Preroke DB 1584, IL142a

3. s samostalnikom ali pridevnikom, z oslabiljenim pomenom, kdo/kaj; česa, komu, (v čem, s čim) **izraža dejanje, kot ga (neposredno ali posredno) določa samostalnik ali pridevnik:**

● – **dajati se na znanje razodevati se, razkrivati se:** Ti zhlouik imash Mene [Boga] .. kir **fe** tebi vmui befsedi inu vtim pifmu **daiem** nafnane, fa tuiga prauiga Gosfudi inu Boga, dershati TC 1555, E1; Natu .. **fe** ie Iefus Criftus Syn Boshy fteimi fuiemi zaihni .. refodeual inu **daial** na fnane, de ie taku dobru, koker Bug Vřigamogozh TT 1557, bb2a; Kadār ie Christuf řzhudefmi **fe** sazhenial na snanie **daiaiti** .. Ie Ioanef pot nahil .. fvoie Mlaifhe od febe k'Christufu .. pèrpraviti KP_o 1567, XXVib

● – – **dajati se dolžan/kriv dolžiti se, obtoževati se, priznavati krivdo:** kot slovnčni zgljed SECVNDA REGVLA VERBI cum genitivo constructio. Accufandi Exempla. Furti fe adfringit, **fe** tatvine dolshan (oli kriv) **daje**, verba **fe** dolshan **daje** .. kriv **daje:** genitivum habent tatvine BH 1584, S20

PRIM. napredajati se

PRIM. vundajati se

PRIM. vunkajdajati se [M. M.]

dajavec -vca sam. m [da'ja:vec -vca]; P 15, K 1

(TP_o 1595)

– ed. im.: dajave | c/č[!] (TP_o 1595, II,93a); – rod.: dajavec;

–>; ⑩

kdor kaj daje; dajavec: gledaj ti inu refmifli narpoprej tiga kir daje ali **Dajauza**, ti ne flifhifh, de bi fe od Cefsarjeu, Krajleu, ali ficer drugih ludy pravilu .. temuzh onu fe tebi pravi od Buga famiga TP_o 1595, II,90

// **kdor kaj daruje; darovalec:** Sakaj kadar je ta **Dajavez** taku velik, inu ta fheinkinga taku fhlahtna, taku bi řpodobnu ta velika nehvala ali greih teh ludy imel Boga nasaj gnati, Ampak Bug letu vfe premore inu premořftri, inu poftavi vfe greihe .. nafaj inu na ftran TP_o 1595, II,92; Dofehmal fino my lete shtiri řhtuke poredu falfifhali, slafiti, gdu je ta **Dajavezh**[!], inu ta Sheinkinga, inu koku, inu kadaj inu komu je ona fheinkana TP_o 1595, II,93; Sakaj raunu kakor ta **Dajavez** Bug fam inu njegova ferzhna lubesan, je pres konza inu neisrezhena, Taku je tudi ta Dar, de on fvojga Synu da TP_o 1595, II,91

/ v zvezi **velik dajavec** Ta [Bog] je ta Dajavez, inu more dobru en velik **Dajavez** imenovan biti, de my řpodobnu, kadar my flifhimo, de Bug kaj da, vfe Cefsarje inu Krajle shnyh Daruvi inu perfonami, sa enu řgul niřter imamo dershati TP_o 1595, II,90 **kdor rad in veliko daruje, navadno kaj velikega, dragocnega** [M. M.]

dajaveč gl. dajavec

dajenje gl. dajanje

dajnje gl. dejanje

dajoc gl. dajoč

dajoč deležje [da'jo:č]; P 4, K 4 (TR 1558, TL 1561, TT 1581-82, TP_o 1595)

– dajo | č/c[!] (TL 1561, 60a); ⑩

z izglagolskim samostalnikom, z oslabiljenim pomenom **izraža dejanje, kot ga določa samostalnik:**

● – **dajoč na znanje izraža razkrivanje, razodevanje, oznanjanje česa; razodevajoč, oznanjajoč:** Iefus ie lete befsede Hpetru gouril, **daiozh** nafnane skakouo Smertio on bode zheřtil Boga TR 1558, a3b; ne hodimo slishizhio kunřtshio okuli, inu ne falřhimo to befsedo Boshyo, temuzh fteim nafnane **daiozh** to riřnizo, isকাশimo fe fa dobre poleg vfeh viřty tih ludy, inu poleg Boga TT 1581-82, II,119; Kakor fe tu na Korintarjih vidi, kir nym S. Paul piřhe: Ieft vas nemorem hvaliti, řtem nasnanie **dajozh**, de oni pres vfe pokure hote fhe k'njemu hvaleni biti, kakor dobri Karřheniki

TP_o 1595, I,196

PRIM. dajati [M. M.]

dakonan gl. dokonjan

dakonanj gl. dokonjan

dalati gl. delati

dalec gl. daleč¹

daleč¹ (deleč, daleč, doleč) prisl. ['da:leč];

P približno 600, K 36 (TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TA^r 1562, *P 1563, TO 1564, TP_s 1566, TL 1567, TP 1567, KP_o 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DP_a 1576, TT 1577, JP_o 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DA_g 1585, TuPre 1588, MD 1592, TP_o 1595, TIm 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– d | e/a/é (DB 1584)/o (TT 1577, 361) | /e | č/c[!] (Trubar); ⑩

Deutſch. Ferr. Latinè. procul. Windiſch.

deležh. *Italicè.* da lontano, da lontano, oli vti Slouenski;

Deutſch. Wieweit. *Latinè.* quouſque? *Windiſch.*

koku **deležh.** *Italicè.* fin a dove MD 1592, V3b;

Longè. *Germa.* weit/ fern. *Sclavo.* **deležh**

MTh 1603, L813

1. izraža (veliko) razdaljo; daleč:

a) pri mirovanju: ty Verni kerszheniki, ty kir fo vti Turzhy oli vti Indy, oli vti Slouenski, Vnemshki, Hyſpaniski oli Vlashkih deshelah prebiuajo, fo **deležh** narafen, fe vkupe ne vidio, ne slishio, inu ne gouore .. Oli vſai ſto Vero .. fo vſe Enu TC 1575, 83; On [colnar] fe ie ſam ponishal, tudi fe ie tako velik greshnik ſtimal, ker nei vreden pred druge Ljudi naprei ſtopiti, Sato ie ital **dalezh** od sad, nei ſmel ſuoyh Ozhiy pruti nebefom sdigniti JP_o 1578, II,138; TAKu pravi Goſpud GOSPVD .. Io meni te vſe gnufobe, te pregrehe v'Iſraelſki Hiſhi, ſa katere volo ony morajo fkusi Mez, Lakoto, inu kugo paſti. Kateri bo **deležh**, ta bo od kuge vmèrl, inu kateri je bliſi, ta bo fkusi mezh padel DB 1584, II,62a / Sakai nai fi fem ſteim meſtum **deležh** od vas, taku fem vſai ſteim Duhum ſuami TL 1567, 37b *čep^rav ſem fizično daleč, ſem v miſlih z vami;* Chriſtus nei **dalezh**: on ie v'nalſhi Barki. Sato fortune vſtaieio, kakòr ta 99. Pſlam pravi. Goſpod ie Krall, ſa to Lüdie diviaio. On fedi na Cherubim, ſato vſtaia ta ſvét KP_o 1567, LXXXIib; Bug, nebodi **deležh** od mene: Moj Bug hiti meni pomagati DB 1584, I,297a

b) ob premikanju: Inu on vſtane gori inu pride kluimu ozhetu. Inu kadar ie on ſhe **deležh** bil, nega ozha ga ie ſagledal, inu fe ie vſmilil zhes nega TT 1557, 219; Pole, ieft bi hotel **deležh** prozh beſhati, Inu vti puſzhau prebiuati TP_s 1566, 101a; Ta vboga Mati noſſezha ie mogla po desheli k'nogam tako **dalezh**, po Simi, kadàr ie nai vekſhi mras, hoditi KP_o 1567, XXXVII; Obtu nei potreba nom kadar hozhmo moliti, **dellezh** okuli po hribih oli doleh po Cerquah hoditi TT 1577, 492; S. P^aual vzhi, 1. Timot. 3. Shene imao ſuoyj Hiſhi ſtrezhi inu ſluſhiti, inu nikar **dalezh** okolu tekati JP_o 1578, III,57b; Kadar fo ony pak pred Meſtu vunkai bily priſhli, inu neiſo iſhe **deležh** bily, ie Iosef rek^al kſuoimu Shaſfariu: Vſtani inu hiti ſa nymi DB 1578, 41b; ta Oliſka Gorra fe bo po fredⁱ na dvuje reſklala ..

filnu **deležh** narasen, de bo ena poloviza Gorre pruti Pulnozhi, inu ta druga pruti Puldnevi, odſtopila DB 1584, II,129b; Kadar je gdu .. **deležh** od vas napotu .. ta ima vuner GOSPVDV Paſah dèrshati DB 1584, I,84a; Sakaj GOSPVD bode ludy **deležh** prozh djal, de bo ta deshela filnu ſapufzhena DB 1584, II,3b; En Shlahntnik je **deležh** ſhàl v'eno deshelo, de bi enu Krajleſtvu priel, inu bi potle ſupet naſaj prihlàl DB 1584, III,42b; Potle fo tudi tje prihlhi, Od Sabe **deležh** ty Modri. Halle. Halleluja DC 1584, CI / Goſpud tuoia dobruta feſhe kakor ie Nebu viſſoku, inu tuoia riſniza kakor **deležh** ty Oblaki gre^do TkM 1579, 67a / Tiga vbosiga ſourashio vſi negovi bratie, ia tudi negovi priateli ſtopaio **deležh** od nega DPr 1580, 36a *ſe ga izogibajo*

// v zvezi od daleč izraža krajevno oddaljenost; od daleč: Inu uſi nega [Jezusovi] Snanci, inu te ſhene, kateri fo ſa nim hodili ie te Galileie, fo ſtali od **dalezh**, inu fo letu vſe vidili TT 1557, 249; Tukai fo bile tudi ene ſhene, te fo od **dalezh** gledale TT 1557, 151; Adam inu Eua .. ſta bila eniga oſtriga Iaftrebiga pogleda, ſta delezh vidila, Vufesh^a tenke, ſta od **dalezh** ſliſhala TT 1557, 13b; Ty pag kir fo Ieſufa bili uieli, ga Pelαιο Hcaifafu .. Peter pag gre od **dalezh** ſa nim, do Duora tiga Viſhiga farye TT 1557, 84; Nekar ti Babilonerij alli Egypterij od **dalezh**, ni kakovi drugi pogani alli Turci, tamuzh Iſra-elzhzhi, njega laſtni Lüdie fe bodo nad nym ſpotikovali KP_o 1567, XLIIIb; Ieſus eniga Kapitana Hlapza od **dalezh** oſdravi DB 1584, III,6b; INu David .. je ſtopil na vèrh te Gorre od **dalezh**, de je en velik proſtor bil mej nymi DB 1584, I,165a; POſluſhaj^t vſhe vy, kir ſte od **dalezh**, kaj fim jeſt ſturil, inu vy kir ſte bliſi, merkajte na mojo mu^zh DB 1584, II,13a / Abraam ie le V duhu od **dalezh** ta zhas, V katerim fe ie Chriſtus imel roditi, videl JP_o 1578, II,146a / Goſpud .. Ti faſtopiſh muie miſli od **dalezh** TP_s 1566, 246b

// izraža razdaljo, dolžino poti od ene točke/kraja do druge točke/kraja: Onu je reis ena dolga railha ali pot od Nazareta ie Galilee, vBetlehem, ja taku **deležh**, kakor od Lublane do nemlhkiga Graza, aku nikar dajle TP_o 1595, I,30 / Dua ie ſhnih greſta na ta iſti dan uen Caſtel, kir fe imenuie Emaus, kateri ie bil od Ieruſalema ſheſtdeſet moshkih vſtrizh tekou **deležh** TT 1557, 251; Oliſka gora .. ie bliſi Ieruſalema, inu leſhy en Sobotni pot **deležh** DP_a 1576, 42a; TEDai ie Veiter vunkai ſhel od tiga GOSPVD^a, inu ie puſtil Prepelice priti od Moria, inu ie ie reſkropil zhes ta Kamp, tu en dan hoda **deležh**, tam en hoda **dalezh**, okuli Kampa, dua Komulza viſſoku nad Semlo DB 1578, 124a

// izraža veliko razdaljo nasploh: Ie li tu vaſhe veſſelu Méſtu, kateru fe Ivoje ſtarofſti hvali? Njega noge bodo je **deležh** prozh pelale, k'vandranju. Gdu bi bil ménil, de bi Tyru, tej

Kroni, taku imélu pojti? DB 1584, II,9a; Ieli Iaftreb kusi tvojo saftopnost lejta, inu fvoje peruti pruti Puldnevi resprofira? .. njegove ozhy **delezh** vidio DB 1584, I,278a; Sakaj en takou zhlovik **delezh** okuli febe pogleda, Inu aku fe njemu lih od drusih ludy krivu šgody, taku fe on vřaj ne pufty v'ferditi TPo 1595, II,115 / Sturi febi dobru, inu troshtai tuoie ferze, inu **delezh** sheni shaloft od febe DJ 1575, 128 / Inu potehmal tu Pifmu S. Paula, koker od tiga tudi S. Peter řam ij. Pet. iij. Pryzhuie, vnakaterih meřtih fe teshku faftopi, řa volo kir nakatere beřfede inu vukuvi, kir vkupe slishio, řo zhafi **delezh** narafen pořtauleni TT 1560, b2a

// **izrařa veliko řasovno oddaljenost**: Koker **delezh** ie tu lutru do Vezheri, Taku delezh řtaui od nas te pregrehe TPřs 1566, 185a; Letu fe je tebi tudi premallu řdélu Gořpud GOSPVD, de fi ti tvojša Hlapza hiřhi, řhe od **delezh** prihodniga govuril DB 1584, I,172a o *daljni prihodnosti*; Ali aku leta Boshja řlushba od nas pride, taku řhtrajfinga nebo **dalezh** řada ořtala TPo 1595, I,209

● — Ti Gořpud fi prauizhin, nom pag ie framota, koker fe řđai gody tim řudom, inu tim kir řo od řerufalema inu timu cilu řrauel, tim kir řo bliři inu **delezh** po vřeh řeshelah TP 1567, A5a *povsod, kjerkoli*; Inu tu vidimo inu slishimo per nashih zhafiř, po vřeh řeshelah řirokanu inu **delezh**. De ty Papeshniki řnih řegananem inu morienem, to Euangelisko Vero katerio[!] oni Lutersko imenuio, tem řhiršo inu vegřho řelairo TT 1577, XIX; KAdar tuoi řrat .. tebe bo hotel řkriushi řegouoryti, rekozh: Naj gremo, inu řrugim Bogum řlushimo, katere ti neshnash, ni tuoij Ozheti, kateri řo mei teimi řolki okuli vas, bodi fi blisu ali **delezh**, od eniga kraia řemle do tiga řrusiga, taku ti nekar neperuoli, inu ga neřlushai DB 1578, 161a; Ah Moab je opuřzhena inu konzhana, řokajte inu vpyte .. řhtrajfinga je řhla řhes rauno řeshelo, řhes řolon, řahzo, řephaar .. inu řhes vřa řméřta v'Moabiterfki řesheli, bodi fi **delezh** ali blisi. Moabou řug je ođřekan, inu nje roka je řrena, pravi GOSPVD DB 1584, II,51b; ● — řreg. en řořfed ie řulři blisi, kakor en řrat **delezh** DPr 1580, 53b; ● — řreg. nagloř Inu preveliku řitenje, nikuli dořriga neřturi: Inu polahki fe tudi **delezh** řride DB 1584, I,324a

2. izrařa veliko řařřirjenost; daleč: Preroki .. řo .. prořbili, de bi Gořpud řug řkorai, **dalezh** inu pouřod na tim řueitu, tu řristufeuu kraleuřtuu naređil inu pořtauil TC 1575, 111; Boshja řeřfeda bo **delezh** řriřhla DB 1584, II,118; Leta prořtor ima řvet řiti, kakor **delezh** řeshe DB 1584, II,82b; Ti fi kakor en řerub, kateri fe **delezh** řprořtira inu pokriva DB 1584, II,73b; Sakaj on [řog] bo enu řanderu povsdignil **delezh** mej řjdi, inu je bo vabil od kraja řvita DB 1584, II,3a; Sakaj moř navuk taku **delezh** řveřti, kakor řvita řarja

DB 1584, II,163a; [řog] je te poprej dořlozhene cille, pořtavil, koku dořgu, inu koku **delezh**, imajo ony [řludje] řrebivati DB 1584, III,71b; ker ony vřo řvojo viřřokufit inu gořpořtvu od řuga imajo, taku ima letu tudi nyh nar veřřha řkěrř řiti, de fe v'nyh vařřeh, řeřřih inu řeshelah, ali kakor **delezh** vřakoteri oblařt ima, prava řoshja řeřfeda .. řrediguje DB 1584, I,cV1a; řvalite vy řolki narřiga řoga, naj fe řnegova řhvala **delezh** řeřřlaři DM 1584, CXCI; [řubar je] v řlouenskim iefiki nekotere řridne řuque puřtil řrukati, katere, de řo fe **delezh** řeřřernile inu řriřhle, řtimu ie ta dobru řoieni řořpud Anř Vngnad řainik řuřřtu pomagal TřPre 1588, 114; my bomo veřkoma řiti, vineni inu veřřeli, inu nikar le en řhlovik řam, řemuzh kakor **delezh** je ta řveřt, kador bi on lih řeřřet řat řhirokeiřhi řil, bi ony vři řadořti imelři na letim mallu ali gořtovainju TPo 1595, II,128 / řti ředmi řryži .. řtaui řukai naprei, řiga ueřkiga **delezh** imenouaniga, umei řudi, řydi inu kerszheniki, řuetiga řlushbnika inu řeriatila řoshyga řiga řbraama TL 1561, 82b *dobro řoznanega*

3. eķspr. izrařa veliko mero: mi praui kerszheniki, **delezh** narafen řtaui inu lozhimo, tu řefufeuu narřiga řamiga řhranenica, řařlulřhene[!], Inu ta nasha dořra řella inu te nasho řoshye řlushbe řořtaui vřaku na tu řuie prauu meiřtu TC 1555, ř8b; De fe řidi, prou řařtopi inu řamerka dobru ta řozhitig inu řeřřilene te řořtaue inu řiga Euangelia, koku **delezh** narafen řtořta TT 1557, řb; ři řicodeme, ři vřim **delezh** řaliř, kriu u menish inu vřuřřih. řug ne řleda řamuzh na tu vunane řhlozousku vřeřře řiane, řemuzh veřku veřh na tu nořterne, na tu řerce TT 1557, ř2b; řeshelska oblařt, fe ima od te řuhouske **delezh** narafen ložřiti řAr 1562, 93a; řih řudy řraude od řih řoshyř, fe imajo **delezh** řozyti[!] TO 1564, 161b; řy kir mene po kriuim řreganeio, fe řrebliřhuo, řoni řo od tuie řraude **delezh** řtořyli TPřs 1566, 225a; řtroci, kir řateřimus řnaio, vidio inu řařtopio, de řo nas řary inu řenihi **delezh** od prauie řere řapelali TL 1567, 72a; řeta řudizřeva řlava inu řkruga řoshja řfinja, řozhe řti taku, kakor řug, řelati, inu tudi **delezh** řhes řuga, inu řupěr řiga praviga řoga, řela DB 1584, II,89a; [řodroř] řem gre řeřřha kakor řonce, inu vře řveřde, inu pruti řvitlobi njo řeřřeřh, gre ona **delezh** naprej DB 1584, II,142a; řuliku řařeř, veřku řeřře inu řitřeře bi řa nas řřanu řilu, ker my nym [řvetnikom] **delezh** řeřřmo řlih, kador bi řug řřha řeřřki řas, řkusi řnado inu řuzh řvojga ř. řuha, veřen neregiral DB 1584, I,1a; řli ři GOSPVD ři řnadliu inu řilořřtu, řoln dořrute inu řnade: řvoja řilořř gre **delezh** řhes vře moře grehe DM 1584, LXXXV; řa řveřt, řa řapelř .. nam vřetim řřtku **delezh, delezh** ořdolaj řeře, inu

fo taku straiffani od Buga, aku ony lih te befsede flifhio .. de ony vřaj tu nar manfhe od nyh nejmajo saftopiti TPo 1595, I,83; Ampak kaj pravi letukaj Simeon? On Boga **delezh** drugazhi mala, kakor kej ti vtvojem ferzej milifh? TPo 1595, I,144; Kadar takova snaga inu lipota na eni fravui ali Dezhli [Mariji] fe snajde, taku ta premaga **delezh** vře Krajlice inu Cefsarice vřeim nyh slatej TPo 1595, III,125 / v zvezi **tako daleč** To [da je bil Kristus spočet od Svetega duha] fta [Marija in Jožef] dobrò vedila, alli fe fhe nei nijma sdelo inu fe něfta tako **dalezh** domifhliala, da bi on bil imel en Ierei alli Far .. biti KPo 1567, LXIII *do take mere*; Ieli fe vshe suami Iudmi tako **dalezh** sashlo, da Cefsar Dinarye pri vas Kuye JPo 1578, II,198; Tebi něma mankatì eniga Mosha pred mano, de fedy na Israelkim Stollu: Ali vřaj taku **delezh**, aku tvoji otroci fvoj pot obarujò, de hodio v'moji Pořtavi, kakòr fi ti pred mano hodil DB 1584, I,236b; V'tvoje roke, katere fi ti na Krishi satu taku **delezh** vun ftegnil, jef, GOSPVD podam DM 1584, LXVIII; Kadar pak, skufi Boshie pèrpuřzhenie, s'enim Euangeliskim Predigariem taku **delezh** pride, de mora ali ta prauì vuk inu Criftuřa řatayti .. taku něma zagou biti .. temuzh fe ima s'Boshio beřfedo trořtati TPre 1588, 55; Ioannes .. bi hotel na tem sadořti imejti, kadar bi on letiga Mosha fe taku **delezh** mogel vřhyti, de bi on njemu mogel te zhreule brifřati TPo 1595, I,14 / v zvezi **na daleč** inu fo fe pèrpraulali pruti Israelu. Inu ta boj fe je na **delezh** reftegnil: Inu Israel je bil pred Philifterji pobijen DB 1584, I,151a *boj se je razřiril*

4. izraža stopnjo sorodnosti, povezanosti s kom'čim: Koku blifi oli **delezh** vři shlahřti fe imao vkupe Moshiti inu Sheniti/ od tiga Moifes piřhe TAR 1562, 79b; Od shlahř inu koku **delezh** ie bilu Iudom dopuřzhenu inu prepovedanu fe sheniti inu Moshiti DB 1578, 101a; Koku je **delezh** Shenitou v'Svazhini, od Buga prepovedana DB 1584, I,72a / Gořpod Iesus Criftus .. ie skosi terplienie, Smart, vřtaianie inu Vnebefa hoienie, vdalezhno Deshelo odshal, to vezhno Nebesko Kralieufuo pryeti: Katero ie celo **dalezh** od pofuettiga Kralieufua: Sakai leto Kralieufuo ie vitezhe, vno pak ie neuidezhe JPo 1578, III,125

5. kot veznik:

a) v zvezi **kakor daleč za izražanje sorazmernosti z mero, nakazano v nadrednem stavku; kolikor:** puřtite le nym nyh fvojo volo, kakòr **delezh** nym Bug pèrpuřty DB 1584, III,45a; katerim nedolřnu ob shivot gre .. tu je dolřhan vřakoteri Karřzhenik, kakòr fe mu **delezh** řpodobi inu more, nyh nedolřnořt na dan dati DB 1584, I,325b

b) v zvezi **tako daleč za izražanje vzročno-sklepalnega razmerja; zato, zaradi tega:** Taku **dalezh**, quatenus BH 1584, 165

PRIM. dalje¹

PRIM. dlje¹ [M. Č.]

daleč² (deleč, daleč, doleč) povdk. ['da:leč];

P 80, K 18 (TC 1555, TT 1557, TR 1558, TAR 1562, *P 1563, TO 1564, TPš 1566, TL 1567, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595, ZK 1595)

– d | e/a (Juriičë)/o (*P 1563, 168) | leč; Ⓜ

1. izraža (veliko) oddaljenost; daleč:

a) krajevno: De kej ta .. blifhni te krij, sa tèm, kir je eniga vbill, nepotezhe, dokler je njega ferce vrozhe, inu de ga nedotezhe, ker je ta pot taku **delezh**, inu njega duřho nevđari, ker on vřaj nej fimerti vředñen DB 1584, I,110a

pren. Lety Iudie fe kmeni perblifhuio řnih vufi, inu řnih řhnabli mene zheřte, Ampag nih ferce ie cilu **delezh** od mene TC 1555, H4, podobno tudi ZK 1595; Ta Gořpud ie **delezh** od tih hudobnih DPr 1580, 29a

b) časovno: Leta prikasen .. Prerokuje na ta zhas, kateri je fhe **delezh** DB 1584, II,64b

2. izraža oddaljenost nasploh; daleč:

Obtu nai fi ta nasha della inu fazheta pokorřzhina, fo she **delezh** od tiga dokonana oli dopolnena te Pořtaue, oli ona fo vřai ena Prauřza TAR 1562, 53b; O Mui Bug, mui Bug, řakai ti fi mene řapuřtil? iefř eriouem inu klaguim, Ampag muia pomuzh ie **delezh** TPš 1566, 45b; Tu ohranene ie **delezh** od tih Neuernikou, Sakai oni fa tuje praude ne rodio TPš 1566, 225a; Satu ima tēh hudobnih řvit **dēlezh** od mene biti DB 1584, I,272b; Njegovì poti gredò vřaki zhas po frezhi, tvoje Praude fo **delezh** od njega: On offertnu rouna sovřemi fvojmi Sovřashniki DB 1584, I,282a

// z nikalnicò **izraža bliřino; bliřu:** fodni dan, prauì Criftus nei **delezh** TR 1558, AIIIb; Ne sanefři fe na tu, de ie ta drušba skaterimi hudu dellash velika: temuzh pomifli, de shtraifinga nei **delezh** DJ 1575, 29; Slabnořt řhil [je] takoua bolesan, da kateri Zhlouek ie řto ifto obdan, ta ifti nei **dalezh** ni veliko raslořhen od martuiga Zhlouka JPo 1578, II,180; Iesus .. je .. djal k'njemu: Ti neř **delezh** od Boshjiga krajleřtva DB 1584, III,26b; ta Hudizh nej **delezh** od takovih Iudy [Iakomnikov] TPo 1595, I,181; Takou jamer ali revo fo s'tem sařlufhili, de ony na tem Evangeliju nejřo s'veřřtu derřhali .. Sakaj onu nej **delezh** řja, de my letimu glih na nařnih Papelřnikih tudi bomo vidili TPo 1595, II,301

3. izraža stopnjo sorodnosti, povezanosti s kom; daleč: skufi Criftuřa Ieřuřa, vi kir řte nekadaì **delezh** bili, řte ty blifhni řturieni, skufi to kry Criftuřeuo TT 1581-82, II,171

● – kaj je daleč proč od koga / biti daleč od řesa **izraža, da se kdo izogiba řemu:** [Papeřniki řvojim svetnikom] ob nih godeh inu Cerkounih řhegnanih, Mashe bero, řcryři gredo, fuezhe řhgo, ofřruio, řnih řildom petlaio .. inu zheřtu řbetizami, řrantami .. vmei febo ořpuřtke dile, Od tacih ořpuřtkou inu řhegnaneu, ie dobru

delezh biti TC 1575, 271; O ti Syn Boshy, vsami od nas prozh vfe fourashtuu, nyd, vfo greinkuft, inu vfo hudobo, pufti **delezh** od nas biti, de my to Saueso te popolnomofti neresderemo inu neoduershemo TKM 1579, 47a; Dvuie ieft od tebe profim, tiga ti meni neodpovei, preiden vmeriem: Malikovaine inu lashe pufti **delezh** od mene biti: Vbushtvu inu veliku Blagu mi nedai DPr 1580, 59a; Ali Nabot je djal k'Ahabu: GOSPVd pufti letu **delezh** od mene biti, de bi jeft tebi moih Ozhetou Erbšzino dal DB 1584, I,199b; Pufti tvoje pote **delezh** od nje [kurbe] biti, inu fe nepèrblishavaj h'dauram nje hihe DB 1584, I,318b; David je dalje djal .. pufti GOSPVd **delezh** od mène biti, de bi jeft imèl mojo roko na Shalbaniga tiga GOSPVDA iftegniti DB 1584, I,165a; Nu je pak rejs temu taku, de je ta Sveta vezherja enu vshivanje tiga Telefsa inu krij Christufove. Kir pak Sakramentirarji le enu duhouno vshivanje, tega telefsa Christufoviga, kateri bi imelu **dalezh** prozh od nas biti .. fi smihlajo inu saftopio ZK 1595, 27; (to) bodi **daleč naj se ne zgodi**: Ieft tedai prauim, le li Bug te fuie ludi fauergal? Tu bodi **delezh**. Sakai ieft fem tudi en Israelitar is Abraamouiga femena od te shlahte Beniaminove TT 1560, 18a; **Delezh** bodi od mene, prau fueti Paul .. de bi fe ieft vzhim drugim hotel hualiti, kakor le vtim Crishi nashiga Gosfudi Iesufa Cristufa DPa 1576, 55a; Tu bodi **delezh** od nas, de bi my hotèli GOSPVDA sapuftiti DB 1584, I,133a; Bodi pak tu **delezh** od mene, de bi jeft taku GOSPVdV pregrèshil, de bi nehal sa vas moliti DB 1584, I,155b; Tu bodi **délezh** od mene, de bi jeft vam prou dal: dokler moj konèz pride, nezhem jeft fe ganiti od moje brume DB 1584, I,273b [M. Č.]

dalečen -čna -o prid. ['da:lečen -čna?]; P 2, K 1 (JPo 1578)

– ž. ed. tož.: dalečno; (M)

krajevno zelo oddaljen; daljen: pren. Gdo ie ta shlahтник, ker ie **vdalezhno** Deshelo odshal? Ta, shlahtnega Roda Zhlouek ie nash Gosfod Iesus .. Ta ie skosi .. Vnebefa hoienie, **vdalezhno** Deshelo odshal, to Nebesko Kralieufuo pryeti: Katero ie celo dalezh od pofuetniga Kralieufua JPo 1578, III,125 [M. Č.]

dalečhod (delečhod) -a sam. m ['da:leč'hod -'ho:da/-ho'da:??]; P 1, K 1 (TAr 1562)

– ed. rod.: delečhoda; (M)

daljša pot v oddaljene kraje, običajno peš: v zvezi **cerkovni dalečhod** Ty Farij inu Menihi fo le od Prafnikou .. od Rumane inu **delezh** Cerkouniga **hoda** .. vuzhili inu pridigali, Inu te Boge ludi uti praui Veri motyli TAr 1562, 44b-45a **romanja** [M. Č.]

daleko prist. ['da:leko?]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– daleko; (M)

izraža razdaljo od enega kraja do drugega:

daleč: INV polei, dua ys mey nyh fta shla ta ifti dan viedan Kashtel, kateri ie bil sheftdefet tezhaiue **daleko** od Ierusalem, Simenom Emmaus JPo 1578, II,11 [M. Č.]

dalet – sam. m ['da:let]; P 2, K 2 (TPs 1566, DB 1584)

– ed. im.: daler; (O)

za oznako zaporedja kitic v psalmu **ime hebrejskega soglasnika: Daleth**. Moja Dufha leshy v'prahi DB 1584, I,310a, podobno tudi TPs 1566

ⓔ iz hebr. prek nem., prim. Daleth [K. A.]

daleth gl. dalet

da lih gl. da¹, lih

dalje¹ (daje, dale, dalje, djale, dejle) prist.

primrk. ['da:lje]; P ↘, K ↘

– primrk.: d/dj (Dalmatin) | a/e (DB 1578, **3b) | j/i/lj | e;

– presež.: nar/ner | da | j/i/l | e; (M)

daje, vezh, praeterea BH 1584, 156; *Deutsch*. Weiter. *Latinè*. praeterea. *Windifch*. **dajle**, vezh. *Italicè*. inoltra, di più MD 1592, V2a

1. izraža daljše trajanje dejanja, stanja; dalj, dlje: on [Janez] ie ner **dale** vmei vsemi logri, po Cristufeuim hoieni vta nebefla, vuzhil inu pridigal, inu fui Euangeli ner puslednimu fapifšal TT 1557, gga; Kateri fuiga Ozheta poshtuie, tiga Grehe Bug ne bo shtrafal .. kateri fuiga Ozheta poshtuie, ta bo **dale** shiu TC 1575, 376; fnég **daje** oftane na kamenju v'pulu, kadar is Libana fnég gre DB 1584, II,36a; [Izajia] tudi **daje** inu vezh prerokuje, kakor oben Prerok DB 1584, II,+Vb; Ali vfaj nepremore ni Hudizh ni ta hudi Svejt, tém prau vermim inu Bogabojezhim **daje** shkoditi .. kakor jim ta svejfti Bug pèrpufty DB 1584, I,eIVa; Taku je onu timu Kezarju Arriusu tudi shlu, ta je eno grosovito ardrilo ali nepokoj vCerkvi sazhel, kateri je **daje** kakor Ihtiriftu lejt terpil, inu ne hote she na ta danafni dan te ykrre tem nevernim ludem cilu is Ferza TPO 1595, II,104; Sakaj Ioseph inu Maria pres zbiula bi fred tem Ditezom **daje** bila vBethlehemi oftala, ali vteim kir fa Herodeshovo Tyrannio ne veifta, pride ta Angel, nyu obaruje inu opomyna, de fe imata vsdigniti inu v'Egypto vleizhi TPO 1595, III,38 / LEtè fo imenovane, inu bi imèle biti te druge Buque téh Machabeerjeu .. ali tu nemore prou biti, potehmal ker one od nekoterih rizhy pravio, katere fo fe pred téh pèrvih Buqui Iftoriami sgudile, inu **daje** neprideo, kakor le do Iuda Machabeerja DB 1584, II,194a *opisujejo obdobje do Juda Makabeja*

2. z nikalnico izraža prenehanje trajanja dejanja, stanja; več: Potle natu Gosfud Bug nei hotel tiga Iudouskiga Gosfostua inu Regimenta **dale** na tim fueitu obdershati TO 1564, 55b; Kadar ga [Mojzesa] pak nei mogla **dale** skriti, ie sturila eno maihino Skrinizo is Bizhouia .. inu ie tu Deite vno poloshila DB 1578, 49a; OBTu kir mi

D

ne fimo mogli **daje** terpeti, fe ie nom dobru sdelu, de mi fami bomo vti Ateni pulzheni TT 1581-82, II,217; Takova reva inu nadluga nema **daje** tèrpeti, kakòr 1290. dny, tu je, okuli pulzhetèrt lejt DB 1584, II,93b; Kadar fimo tedaj my vfi tukaj, katèri fimo ta Tempel resvalili, néfimo my **daje** hotèli tu sashmagajne tiga Krajla gledati DB 1584, I,252b; Taku pravi Gofpud GOSPVD: Kar jeft govorim, ftem néma **daje** odlafhanu biti, temuzh fe ima sgoditi DB 1584, II,64b; TEđaj fe Ioseph nej mogèl **daje** s'dershati, pred vfèmi tèmei, kateri fo okuli njega ftali DB 1584, I,30a; my [se] puftimo fkusi tvojo lubo sveto befledò opominati inu vuzhiti, de ti neboh **daje** fkusi nafne grehe referjè DM 1584, CCXXIX; Tu bodi od teh ftiarih Iudou obreise govorjenu, katera nej **daje** imejla ftati, temuzh kakor ta Poftava, tu je, noter do Chrifufta, kateri je s'to Poftavo en konez fturil TPo 1595, I,65; lubi Tomafh .. podaj tvojo roko femkaj, inu poloshy jo vmojo ftran, de le nikar **daje** ne bodefh neveren, temuzh veren TPo 1595, III,11; Sakaj kir je odpufzhainje teh greihou, tukaj ta ferd inu fhtraifinga nejma **daje** profitora TPo 1595, II,256; tukaj ima .. ta Hudizh fvojo Pofhaft, de je my v'Cerqui flifhimo, potle nikar **daje** na nje nefmilimo, temuzh fđajci posabimo TPo 1595, I,36; bodo nalhi Shularji tega vedàn prepifsovanja prevseti, de fe tudi meni **daje** obeniga falshanja v'prepifsovanju nebo potreba bati ZK 1595, 34

3. izraža večjo oddaljenost, razdaljo: dlje, dalj: Deshele okuli Jerusalema .. Pruti jutru ima Jerusalem ali Iudea nar blishe tu märtvu Morje .. Potle **daje** tja vpreg leshy Babylon ali Kaldea, inu she **daje** tjakaj Perfianka deshela DB 1584, II,+Va; Pole, pride ta zhas, pravi GOSPVD: de bo Méftu tiga GOSPVDa sydanu, od Turna Hananeel do Vogèlnih vrat: Inu mera pojde raven téhifstih **daje** vunkaj, do Hriba Gareb, inu fe bo obèrnila v'Gaat DB 1584, II,43a; Onu je reis ena dolga raifha ali pot od Nazareta is Galilee, vBetlehem, ja taku delezh, kakor od Lublane do nemfhkiga Graza, aku nikar **daje** TPo 1595, I,30 / Inu leta Euangeliska Pridiga nei fđaiaci per Adamouimu zhafu poginila .. Temuzh Adam ie toifto shirshe inu **dale** reftegnil inu refglafsil TT 1557, ib *naprej*; Criftus ie od Smerti vftal. Ty Shcoffi pag inu Fary dado tim Sholneriem dofti denariu, de tiga **dale** ne refglaflio TR 1558, 14a; On [Pavel] rad vidi inu flifhi, de fe poufod .. gouri od tiga Euangelia, de fe teim bule inu **dale** refglafuie TL 1567, 24b

4. izraža nadaljevanje prejšnjega dogajanja, stanja; naprej: Inu oni fe perblislaho hitimu Cashtelu, kamer fo shli. Inu on [Jezus] fe ie hinil de hozhe **dale** poiti TT 1557, 252; Kai pak fturi ta Shena .. Kakòr fe na Chrifuftovo miloft

saupa .. Tako my oben cil ne ftavi .. Inu tako le **dalie** fe tiga ũpania dèrshi inu veruie, da bode ifhe pomagal kPo 1567, CXVb; Profbite Boga fa me, koker ieft fa vas, de fuio Miloft **dale** na meni iskashe, muie sđrauie pouerne, de bom mogel ta S. Noui Teftament .. dokonati TC 1575, 18; KADAR potle **deile** beremo te druge Buque Moseffoue, taku naidemò koku fe ie Israelski folk vkratkim zhafsi .. vEgypti filnu gmeral DB 1578, **3b; Aku fe pak ta Grinta **daile** resrafte po Koshi .. taku neima daile vprashati, aku fo dlake sholte poftale DB 1578, 96a; Sakaj GOSPVD fe bo zhes Iacoba vfimilil, inu bo Israela she **daje** isvolil, inu je bo vnyh deshele poffadil DB 1584, II,6a; Potle fo ony **daje** fhli, fedemftu inu petedeset vfhtriz tekou pota DB 1584, II,202b; Vtemiftim zhafsu, pravi GOSPVD Zebaot .. hozhem tudi Preroke .. is te Deshele pregnati .. De letaku pojde, aku bo gdu **daje** prerokoval, taku imajo, njegovu Ozha inu Mati, kateri fo njega rodili, k'njemu rezhi: Ti némafsh shiveti DB 1584, II,129b; Veffelu fim fe sbudil, po dobruti tvoji. Satu jeft **daje** tebe, s'mojga ferza molim DC 1584, CCXXXIX; Obaruj tudi miloftivu she **daje**, mene, mojo Sheno, moje Otrozhizhe .. pred vfèm slegom DM 1584, X; [Trubar] bi le imel she **daile** v'guraini Nembshki desheli oftati TiPre 1588, 113; fe njemu Iesus pravi, de on tukaj hozhe biti, inu pomagati vfèm, kateri takovo nadlugo fposnajo .. Na tem pak leshy **daje** vfa muzh, de ti ja dobru merkainje natu imafh .. de fe tebi letu Ime nikar ne preoberne, inu is tiga Diteza Iesusa eniga Francifka, Dominika, Kartheufer, Malha, Vigilia, Odpultik, almofhna, Pofst, inu drugu ne ftury TPo 1595, I,72; kadar by ony Moisesfa imejli, taku bi ony **daje** nihfter vezh ne potrebovali TPo 1595, II,246 / zheffa fe on ima h'puslednimu pruti Bogu fanefsti inu faupati .. kateriga islago my hozhmo **daile** ob kratkim faslishati. Nerpopei in letaku pravi TiPre 1588, 27 v *nadaljevanju*; Kaj fe je pak **daje** fgdulu? Pergudilu fe je taifti dan, pravi tu Pifmu, de je ta Sathan supet pred Buga ftopil TPo 1595, III,155 / SVETI PAVL IE V PERVIM LISTV TESSALO-NIHERIEM na enu vprashanje, od Sodniga dne, odguvor dal .. taku fo tudi TeBaloniherji saftopili, de bi Sodni dan vshe bil pred rokami. Na tu pifhe S. Paul leta lyft, inu fe **daje** islaga DB 1584, III,112b; Gre **daje** v Textu TPo 1595, II,128 / Inu Abram fe ie fpet **daile** vsdignil, inu ie shel pruti puldneui DB 1578, 10a

je spet odpotoval

// izraža stopnjevanje stanja, dejanja:

pomagai, de nihzhe **daile** od febe nedershi, kakor kar fe fpodobi dershati, de my od fami febe smafnu dershimo, nashe grehe fposnamo TKM 1579, 35b; greih, smert, framota .. pak vfa ni kar **daje** negredo, kakor vtu Mefsu

TPo 1595, II,6 / OB témitim zhaſi je Krajl Erodesh roke polushil, na ene od te Gmajne, de bi nje martral .. Inu kadar je on vidil, de je tu Iudom dopadlu, je on **dajle** fegečl, inu je tudi vlupil Petra DB 1584, III,68a *šel še korak naprej* / My fe tudi tuimu Svitu neimamo pufit ſtrafhiti. Sakaj zhe vezh fe on supar Chriſtufa inu njegovo beſédo ſloby, s'tem **dajle** on vBoshji ferd .. pride TPo 1595, III,106; Inu fe taku ſgody, de takovi ludje, zhe vezh ony fvojo modroft ſluſhajo, teim **dajle** od tige Evangelia pridejo TPo 1595, III,56

PRIM. daleč¹ [M. Č.]

dalje² (dajle, dale) čl. ['da:lje]; P ↘, K ↘

– da |j|/l | e; Ⓜ

1. izraža obstajanje česa poleg že povedanega;

dajle: Bug prau ieft zho oteti, Mui folk od pekla reſhiti .. Exodi Bug **dalle** gouori. Ieft fem ta Bug Abraamoui *P 1563, 161; Kadar fe ie vshe Noah bil obudil .. ie ſueidil, kai ie negou ta manſhi Syn bil ſturil, ie on dial: Preklet bodi Kenaan .. Inu **daile** ie on rekai: Hualen bodi GOSPVD Bug tige Sema, inu Kenaan bodi negou Hlapez DB 1578, 8a; TE Iſtorje pak od Iuda Machabeerja inu njegovih bratou, inu od ozhizhovanja tige Vilhiga Farja .. inu **dajle** tudi od Templu, koku je taifti ſupet feſydan DB 1584, II,195a; Kadar ti od mladih nug ſvetu piſmu veſh, taku more tuiftu tebe podvuzhiti k'iſvelizhanju, ſkusi vero na Criſtufa Ieſufa, etc. Satu je is tige **dajle** tudi letu lahu ſaftopiti, de nej obenimu zhloveku .. dopuſzhenu, de bi k'letimu S. Piſmu .. kejkaj .. pèrtavil DB 1584, I,alb; fi naſ ſpet ſnou ſtvaril, inu odrèhſil, ſkusi tu britku tèrplenje inu fmèrt tvoja lubiga in ediniga Synu. Inu te **dajle** proſim ſkusi letiga naſhiga Vilhiga farja, Srejdnika inu iſvelizharja DM 1584, LXIII; bodi tvojemu Moſhu pokorna, pufti fi ga biti preporezheniga .. s'tem ti Bogu ſluſhiſh .. Na tu tudi **dajle** pride, de Bug .. per tebi inu tvojem Sakonkim druſhetom bode oſtal TPo 1595, III,191 / Inu myr Boshji, kateri je viſhi, kakòr vſa pamet, ta obari valha ferza inu vaſhe miſli v'Chriſtufa Ieſufu. **Dajle**, lubi Bratje, kar je riſnizhnu .. po tém vy miſlite DB 1584, III,108b; Natu ima ſpovednik rezhi: Bug bodi tebi miſtoſti, inu potèrdi tvojo vero, Amen. **Dajle:** Verujeſhli tudi, de moje odpuſhanje je Boshje odpuſhanje? Odguvor. Ia moj Goſpud ZK 1595, 168 / Suſanna fe rezhe ena Roſha, tu je, ena lépa, brumna Deſhela inu Folk, ali enu vbogu kardelu .. Daniel fe rezhe en Rihtar, inu taku **dajle** vezh DB 1584, II,205b; Potle kateri fo pruti Ozhetu inu Materi nepokorni, merdarji, preſluſhſtniki, ferratarji, tatje inu lotri, inu taku **daile** naprej TPo 1595, II,92

2. izraža nadaljevanje trajanja česa; še: Ti fi tudi tvoja hlapza poſadil mej te, kateri pèr

tvoji Mysi jédo, kaj imam jeft **dajle** pravize, ali vezh vpyti na Krajla? DB 1584, I,179a [M. Č.] ↘ **dajle^{1,2}** P približno 600, K 29 (TT 1557, TR 1558, TL 1561, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, DPo 1576, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TFM 1595, TFC 1595, ZK 1595); prevladuje priſt.

daljen (dalen, dajlen) -ljna -o prid.

['da:ljen -ljna -o]; P 55, K 15 (TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, KPo 1567, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– nedol. obl. m. ed. rod.: dalniga; – mn. daj.: daln | im/y m (DB 1584, I,265b); – ž. ed. rod.: dal | n/nj (DB 1584, II,19a) | e; – tož.: dalno; →; – mn. rod.: dalnih; →; – mest.: da | l/l | nih; – s. ed. mest.: dalnim; – mn. tož.: dajlna; – dol. obl. m. ed. tož.: dalni; – primrk. ž. mn. rod.: dalših[!] (TL 1561, 73b); Ⓜ

1. krajevno zelo oddaljen: En drugi Altman pag, katerimu ie Sigouefus bile[!] Ime, ta ie ſteim drugim deillom vlekel vte Eſterraiſke inu Slouenſke deſhele .. Inu kadar ie nih le zkedale[!] vezh perhialu, Ste fe duei kardeli vſdignili vezh inu **dalshih**[!] deſhel iſkati TL 1561, 73b; [Pavel] pridiguie nekar .. le unakaterih Meiftih, temuzh on te fueie Pridige delezh iſteguie, Inu on pridiguie utih Meiftih inu Deſhelah, gdi poprei niſzhe nei pridigal, inu hozhe tim **dalnim** ludem pridigati TL 1561, 68a; ty eni fo po ptuih **dalnih** Cerquah hodili, ty eni vedeh poſtili .. Oli ſtakimi nih delli inu ſluſhbami nefo mogli nih Vyftij nigdar kmyru, hpokoyu inu kueſſelyu perprauiti TAr 1562, 47b; Pridigary Paſtiry imao nih Ouzhice bliſhne inu **dalne** S. Piſmom vti Veri terditi TT 1577, Mm5b; Ony fo is **dalnih** deſhel k'meni priſhli, is Babela DB 1584, I,217a; Mardohaj .. je Lyfty poſtal k'vſem Iudom, kateri fo u'vſeh deſhelah tige Krajla Ahafvra bily, bliſhim inu **dalnym** DB 1584, I,265b / Inu tedai on bode poſhial te fueie Angele, inu sbiral ukupe te iſuolene od tih ſhtirih ueitrou, od tige **dalniga** konza te femle, do tige **dalniga** konza tih nebes TT 1557, 142 *ſkrajnega*

// **ki ſega, ſe razpoſtira v daljavo; daljen:** ta 65. Pfal. prau: Ty fi to vpanie inu Troſht vèh na Semly, inu na **dalnim** Moriu JPo 1578, I,60b, podobno tudi KPo 1567

2. časovno zelo oddaljen; daljen: Ty drugi fo le od nega **dalniga** prihoda pridigouali, oli fatu on ne prau, de bi S. Ianſh, fueiteiſhi oli brumnishi bil pred Bugom koker Abraam TC 1575, 394

// **ki traja dolgo časa; dolgotrajen:** Pojdi naj fe ſadoſti lubiva .. Sakaj Moſh nej doma, on je en **dalni** pot ſhàl. On je Moſhno s'denarmi fabo vſel, on bo ſtprou h'prasniku domou priſhèl DB 1584, I,319; [Detece Jezus je] tudi ſa

tiga Tyranna Erodefha volo, moralu to Deshelo sapuřiti, inu v'Egypto behati. Na takou beg inu **dalni** pot, perpravi Bug lkusi te Modre, timu Ditezu .. eno Zeringo TPo 1595, I,78 [M. Č.]

dalmatinski prisl. [dalma'ti:nski]; P 15, K 1

(DB 1584)

– dalmatinski; ①

v jeziku slovanskih prebivalcev Dalmacije;

dalmatinsko: REGISTER Nekaterih beféd, katére, Crajnki, Corofhki, Slovénki ali Besjázhki, Hervázki, **Dalmatínfki**, Iltrianfki, ali Crafhki, fe drugázhi govoré DB 1584, III,CCIIIb [K. A.]

dalši¹ [primrk.] gl. daljen

dalši² [primrk.] gl. dolg²

damaskovski -a -o prid. [da'ma:skovski -a]; P 2,

K 2 (DB 1584, TPo 1595)

– ž. mn. tož.: damaskovske; ②

ki se nanaša na Damask ali Damaščane;

damaščanski: SAulus pak je lhe .. puhal s'pritnjem inu morjenjem zhes GOSPODNIE Iogre, inu je šhál k'Vilhimu farju, inu ga je prošil, sa lyfty, na **Damarkoufke** Shule, de, aku bi katere letiga pota nahlih, od Mosh inu Shen, de bi teiste svesane v'Ierusalem pelal DB 1584, III,66a *damaščanske shodnice*, podobno tudi TPo 1595 [K. A.]

damašč gl. damašk

damašk -a sam. m [da'ma:šk -a]; P 1, K 1 (TT 1577)

– ed. or.: damaškom; ③

tkanina z bleščéčimi vzorci; damast: Mi fdai te nashe fmerkoue Glaue, te fmerdezhe Trebuhe, blatne noge, fngul shametom, **damashcom**, skarlatom, fspinatom, shydami, slatom, srebrom, Sperlami inu shlahnimi kamini, oblazhimo inu na nee obfeuficimo TT 1577, XXIII

É iz it., prim. damasco [K. A.]

damov gl. domov

dan¹ (dan, dien, den) dne/dneva sam. m [da:n

'dne:/dne:va]; P približno 7000, K 49 (TC 1550,

TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TA_r 1562, *P 1563, TO 1564, TP_s 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, TP_s 1567, KPo 1567,

TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DP_a 1576, TT 1577, JPo 1578,

DB 1578, TK_m 1579, TP_s 1579, DC 1579, DBu 1580, DP_r 1580,

DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584,

DAg 1585, DC 1585, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, Tfm 1595,

TfC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: d | a/ie/e (MTh 1603)/á | n; – rod.: dn | e/é/ee/eva/é

(DB 1584) .. dan; – daj.: dnev | i/u/y; – tož.: d | a/á/à/n;

– mest.: dn | evi/evy (KPo 1567)/évi/e (DB 1584, III,78b[=87b]);

– or.: dn | em/evom (Trubar)/evi (Trubar)/evim (TE 1555, B1b)/

ém (DB 1584, II,184a); – dv. im.: dni; – rod.: dny; – tož.: dn | y/i;

– mn. im.: dn | evi/y/ove/i/j (MD 1592, G6a); – rod.: d | ny/ni/an/

nev (Trubar)/neh (Trubar)/nij; – daj.: dnem; – tož.: dn | y/i/e

(DB 1584)/ij/eve (TPo 1595, II,244); – mest.: dn | eh/éh/eh/i

(TC 1550, 33(25a)); – or.: dn | evi/i (Trubar); ④

kot slovníčni zgled danji .. quod ipsum denominatiuum a voce **dan**, quod diem significat venit BH 1584, 171; *Deutfch. Tag. Latínè. dies. Windifch.*

dán. *Italicè.* di, giorno MD 1592, P6b; Dies.

German. Tag. Slavon. dan. Carinth.

den MTh 1603, I,422

1. čas štíriindvajsetih ur; dan: hfešt **dni** ye Bug fturill nebu inu femlo .. inu ye pozhuall na fedmi **dan** TC 1550, (13b); V foboto Iutro ie Bug nima [Adamu in Evi] pridigal, gori poštauil inu nima dal to Sapuuid, de nemata od te Iablane tiga fšofnane dobriga inu hudiga Ieifti, ob puldne tiga iftiga **dne**, fta to Sapuuid Bofhyo prelomila TT 1557, i4b; Enu Leitu ima Duanaift Mefceu. Nedel oli kednou, Dua inu petdeffet inu en **Dan. Dneu** pag ima, Try Stu pet inu sheftdeffet, Inu hfešt Vr TKo 1557, e2b; Kir Diuiza Maria inu Ioshef Criftula fğubita, inu en cel **dan** po nim ne vprashata, fe vuzhimo, de tudi veliki Suetniki, dotle fo bili na tim fuceitu ne fo vfelei inu poufod prou diali TR 1558, C3a; Inu od sledne Mashe, eniga Farye oli Meniha shtirideffeti **dni**, od eniga Shcoffa ftu **dni**, od eniga Cardinala tifluzh **dni**, Od Papesha kuliku on hozhe **dni** Odpuftkou daio tim ludem ..

Letu ie tih Pufeshnikou[!] Mashouane inu obhaylu TC 1575, 183; Obresanie [se je] moralo rauno na Ofmi **dan** zapuliti. Kerft pak nima tako poštaulieniga **dne**, zilia, zhaffá allí Vre JPo 1578, I,34b; Od vnod fe pelamo okuli, pridemo vto Regio, inu zhes en **dan**, kadar ie ta lug pihal, na drugi **dan** pridemo vto Puteolo TT 1581-82, I,610; Sakaj en **dan** v'tvoih veshah je bulfhi, kakò ficer taushent DB 1584, I,301a; Kadar je on [Timotej] vshé porozhtvu bil poftavil, de bi on nje na imenit **dan** nym hotil isrozhtiti pres fhkode, fo ony njega proftiga puřtili, sa fvoih Bratou volo DB 1584, II,202b *na dogovorjen dan*;

Dajte mi vfaj v'ofmih **dneh**, v'fhtirih Nedelah

&c. tudi en **dan**, de na me spunnite TPo 1595,

I,193 / *Deutfch. Taeglich. Latínè. quotidie.*

Windifch. vfak **dan.** *Italicè.* ogni giorno MD 1592,

P6b; Bug vfak **dan** kruh daja ZK 1595, 126 / Ah jo

tiga **dne**, sakaj GOSPODNI dan je blisu DB 1584,

II,109a / Inu letu bo tebi k'enimu snaminju,

kateru zhes tvoja dva fynuva, Ophni inu

Pinehasa, pride, ona bota na en **dan** obadva

vmérta DB 1584, I,150b *istega dne* / Gomer je

per Iudih ena mera bila, v'katero je tulikajn

fhpndie fhlu, kar je na eniga Zhlovéka na en

dan sadofsti bilu DB 1584, I,45b *za en dan* / Eden

dèrshy en **dan** mimu drugisa, ta drugi pak dèrshy

vfe **dny** glih DB 1584, III,78b[=87b] / v zvezi **pozemeljski**

dan Inu bo en °dan, kateri je GOSPVDU snan,

kateri nebo ni dan ni nuzh, inu ob vezheri bo

fpet fvitlu <dan) Prediga S. Evangelia nema

en posemeljski **dan** ali Luzh biti, inu h'timu

tudi vfe tu drugu, kar je dofehmal ena

posemeljska Boshja flushba bila, tu ima vfe

Duhounu biti taiftrikat> DB 1584, II,129b *navaden, zemeljski dan* / Potle fdaici na drugi dan dotegnemo Samumo inu oftanemo uti Trogyllij, inu uiutrishni **dan** pridemo uto Mileto, Sakai Paulus ie bil naprei ufel mumu Efeša fe pelati TT 1557, 400 *naslednji dan*; Inu versheio na nyu te roke inu nyu poštauio viezho do Iutriuiga **dne**, fakai ie vshe vezher bilu TT 1581-82, I,482 / *navadno v zvezi današnji dan* Ieft N. vřamem tebe N. kmui Sakonski inu Porozheni Sheni, inu tukai tebi oblubim, de hozho tebe od danashniga **dne**, dotle nayu ta Smert reslozhi, lubyti TO 1564, 133a *danes*; TA **Dan** ie vřiga veřfelia, Diuiva ie rodyla, Tiga Synka Boshyga TC 1574, 92 / *v zvezah řez jutrivu dan / drugi dan* Perendie. *Ger.* vbermorgen. *Sclau.* ta drugi **dan**, zhes jutrivu **dan** MTh 1603, II,240 *pojutrišnjem* / *v zvezi vřerašnji dan* Sakai tifuzh leit ie pred tebo koker ta Vzherashni **dan**, kir ie minil TPš 1566, 166a *vřeraj* / *v zvezi zajtršnji dan* Salomon Pro. 27. ... prau, Ne huali fe ťteim řaiteršnim **dnem**, fakai ti ne veish, kai fe tebi more danas pergoditi TT 1577, 125 *z jutrišnjim dnem*

// s prilastkom **dan**, *posveřen spominu na kak pomemben dogodek, osebo, navadno iz cerkvene zgodovine; praznik*: Na Nouiga Leita **Dan**, fe Pridiguie ta kratig Euangeli od Criftufeuiga Obrefane TR 1558, Cb; Na Diuice Marie Lozhitua **Dan**, kateri Dan ty eni te Velike Mashe **Dan** imenuio, fe pridiguie ta Euangeli, Koku Duei Seftri řte Criftufa gořtile TR 1558, gb; Inu nai ři fo, na kadai, vti řtari perui Cerkui, le duakrat vleitu, tu ie, na Velikonozhni inu na Vinkushtni **Dan** kerszhouali, Taku vřai .. ta Syn Boshy inu ty nega Iogri, nei fo obeniga odlozheniga zhaffa, ne dne htimu Kerřzhouanu pořtauli TO 1564, 87a; Nedela ie **Dan** tiga Gofpudi TT 1577, Mm3a; V'Tibingi na vřeh Suet **dan**, vtém 1586. leiti TuPre 1588, 24; Piřbanu per Sanct Kozjanu ven Turjaka, na ta **dan** teh dvejuh bratou S. Primofha inu Foeliciania, Vtem lejtju po Chriřtufevim Royřtvu 1595. Valř Brat inu Priatel v'Chriřtufu Andrei Savinz Cerkouni flushabnik tamiftu TPo 1595, I);(6a / Pride pag ta Pogazhoui **dan**, na kateri fe ie moralu offrati tu Velikonozhnu Iagne TT 1557, 240 *dan opresnikov*; INu teh Peruin **dan**, kadar ta noui Shpishni Offer timu GOSPVVDV offruiete .. obeniga slushabniga della nemate vnim řturti. Inu imate timu GOSPVVDV Shgane Offer delati DB 1578, 140a; INV leta dan ima vam biti k'řpominu, inu ga imate prasnuati .. Sedem dny imate opreifein Kruh jeifti <**Dneui** teh Opreifein Kruhou> DB 1578, 58a / NA **DAN** SHEGNANIA Cerque, Euangeli: Luc. na 19. JPo 1578, III,111 / Prařniki, nedeilouni, fidezhi **dni**, fo tim lymim ludem lubi, hote řteim per

Suetnikih vřo frezho dobiti TC 1575, 516; *Crajnřki*. Prasnik *Slovenřki, Besjazhki*. řvetek, řvetěžhni **dien** DB 1584, III,Dřla / *v zvezah porodni/rođni/rojeni dan / dan rojstva* Erodes na sui Royeni**dan** naredi eno Vezherio nega ner vegřhim Viřřhim inu Altmanom te Galileiske deshele TT 1557, 113 *rojstni dan*; Na Altarji fo tudi offrovali prepovedane offre .. inu fe nej řmřl cillu nihzhe sa eniga Iuda řposnati, temuzh fo nje řylo pęrganjali, de fo morali vřak Męřez offrovati, kadar je Krajlou rođni **dan** bil DB 1584, II,198a; *Deutfch.* Geburts tag. *Latině.* dies natalis. *Windifch.* **dan** rojstua. *Italicě.* natale MD 1592, E4b; Erodes bi imel enu veliku Gořtovanje ali dobru lebanje na řvoj porodni **dan** derřhati TPo 1595, III,95

// bibl., *v zvezi angelski/ředenski dan obdobje v drugařnem nařinu merjenja řasa, ki ustreza enemu dnevu*: Aku fo pak tu Angelřki **dnevi**, tu je, en dan enu lejtju .. taku tekř ty 1290. dny notę do zhetęrnajřtiga lejta Ceřřarja Ludviha, kateriga je Papeř bil v'pan djal DB 1584, II,93b *leto*; "Dveřtaušent tryřtu dny je, od vezhera pruti jutru, taku bo ta Svetinja supet shegnana. <řTu nęřo Tjednřki **dnęvi**, kakor Dan. na 9. lejtni Tjedni, temuzh navadni dnevi, v'katerih fe vezher inu jutru řhteje> DB 1584, II,101a *teden*

// *v zvezi izbirati v dneř vedeřevati na podlagi znamenj, kdaj so ugodni dnevi za kaj*: KAdar v'to deshelo prideřh .. taku fe nemařh vuzhiti delati, te gnuřnobe letih folkou, de mej tabo nebř najden .. kir bi bogoval, ali kir bi v'**dneh** řbiral, ni kir bi na Ptizhje peřtje merkal DB 1584, I,110a; po řtaji prevodni predlogi oder ein Weissager/ oder ein **Tageweler**/ oder der auff Voggel geschrey achte/ oder ein Zeuberer LB 1545, 369

// *v zvezi leto ino dan ves řas v trajanju pribliřno enega leta*: Onu je sa enu lejtju inu **dan** djanu, taku bote vny neřkારbni řtrepatali: Sakaj Vinke bratve nebř DB 1584, II,13a

● — *řiveti v dan řiveti brez smisla, cilja; řiveti tja v en dan*: Lety pak .. řliřhio v'Nebu, kateri fo Duhounu vbosi, tu je, kateri nęřfo řhihri, kateri Boga pred ozhyma imajo, nikar tja nemarnu ali **v**dan neshivejo, kakor ta Svejř, temuzh merkajo na vře řvoje djanje inu rovnainje TPo 1595, II,30b

● — — *dan na dan / od enega dne do drugega / od enega dne na drugi / dan ino noř neprestano, neprenehoma*: Drugi grefřniki fo/ katerim obena hudob[!] nei premahina/ nuzh tar **dan** lotruio/ ne veyameio de bi po tim lebni an drugi bill/ tim tudi bud[!] pomagai TC 1550, 173(70a) *neprestano, neprenehoma*; kadar nashega Lebna neřřmo guishni .. tako neimamo sodpuřzhaniem **dan** na **dan**, Leto na Leto odulazhiti, tamuzh sdaici vřetem Shioutu fe snashim Suparnikom řpauiti inu vmiriti JPo 1578, II,117b; Moje řolse fo moja řhpisha **dan** tår nuzh DB 1584, 1,290a; Pujte GOSPVVDV, inu hvalite

njegovu Ime, Predigujte od eniga **dne** do drugisa, njegovu isvelizhanje DB 1584, I,304a; V pèrvim Mèlci .. je bil los vèrshen pred Hamanom, od eniga **dne** na drugi, od Mèfza na dvanajsti Meffèz DB 1584, I,236b; Potle kadar fe je kèrftil, v'pufzhavi fam prebival :/: Nuzh **dan** ga [vrag] nej smahom puftil, naganjal, de bi z vzbilal DC 1584, CXXXV; Letu je ena prava Vdova, katera je edina, katera fvoje vupanje na Buga ftavi, inu oftane v'molitvah inu profhnah **dan** inu nuzh ZK 1595, 209; **od dan/dne do dne vedno bolj**: ta ifta Vera/ od **dan** do **dne** vnas raftè/ inu gori iemle/ fkulfi to muzh fuetiga duha TC 1550, 210(113a); Kako ie Chrifthus raffal? Kakor en drugi Zhlouik, na pameti, mozhni inu Letih. To ie, On ie od **dne** do **dne**, od leta do leta vmnishi inu ftarishi, inu en lubesniu Zhlouik perhaial JPo 1578, I,32a; Sakaj ti taku madal pèrhajafh, ti Krajlevi fyn, od **dan** do **dne**? DB 1584, I,174b; Kadar ie tedai pred duanaift ftu leit vtém zhaffi S. Auguftina, v'Boshij Cerqui taku ftallu, inu neifo take fmety taifti zhas ali potle vunkai ifmetene bilè, temuzh fo od **dan** do **dne** gmerane, inu ie fam S. Auguftin v'fuoim zhaffi na tém zagal, de bi tu fe poprauilu TPre 1588, 7; ta Turek taku s'fýlo, od **dan** do **dne** blilhei knam fe rine TPo 1595, I,253; **pasji dnevi čas od 23. julija do 23. avgusta; pasji dnevi: Deutfch.** Hundstag. *Latinè.* dies canicularis. *Windifch.* pasji **dnevj.** *Italicè.* i giorni canicolari MD 1592, G6a; • — — preg. Sadofta ie, da vfaki **dan** fuoie slo ima JPo 1578, II,156

♦ — ver. **sodni/pravdeni dan čas, ko bo Bog sodil ljudem; sodni dan**: Ta ftara Kazha Hudizh bode profòò diviala, krivi Proroki, Antichrifti, Kezari inu drugi Sapeliavci bodo vftaiali .. Po tim tiga vshe pride konàc alli fodnij **dan** KPo 1567, XVII; On [Kristus] ny hozhe dobro naiti na vni Dan, kadar bude vfeh Liudy Gmain veliki Lontog ali Praudeni **Dan** JPo 1578, II,199b; Dusha shive per Bugi tam, telu tu fpy do Sodni **dan**, tedaj bode fe sbudilu, S'zhaftjo Boshjo napolnilu TFC 1595, CCCCXXXVIII

♦ — — **dan prestopa vsake štiri leta dodatni dan v letu; prestopni dan**: 23 e Victoria fcoffa **Dan** tiga Perftopa 24 f Matiasha Iogra TT 1581-82, ***4b; **dodatni dan v prestopnem letu je vplival na datum praznovanja godov konec februarja; delati po dneih biti najet za opravljanje (kmečkega) dela in plačan na dan; delati kot dninar**: Delauzom. Letim kir po **dneh** delaio, De fe fposhteniem shiuo, || Voszhimo de ta vshitek nyh, Od Buga shegã bo vfm glih *P 1563, 98; **deželski dan sestanek najvišjih političnih predstavnikov države/dežele o zadevah, ki se tičejo politične enote; državni/deželni zbor: Deutfch.** Reichstag. *Latinè.* comitia. *Windifch.* deshelski **dan.** *Italicè.* dieta, conpregatione, parlamento MD 1592, M1a; v judovstvu **pripravljeni dan dan pred soboto**: Ie bil pag utim iftim meiftu .. en

nuo Grob .. undukai poloshita Iefufa, fa uolo tiga Perprauleniga **dne** tih Iudou TT 1557, 323
2. čas svetlobe od sončnega vzhoda do zahoda; dan: Vfigamogozhi Bug Ozha nebefki, ieft tebe fahualim .. de fi ti mene leto nuzh .. obaroual. Inu ieft tebe proffim, de ti mene tudi leta **dan** oboruiesh pred grehi inu pred vfm slegom TA 1555, (A6b); Inu viutro pred **dnem** on gori vftane, inu gre vunkai TT 1557, 97; Shent Vid ima **Dan** ner Dalshi Lucia pag ner ta kratshi Spet Vid ima Nuzh ner Mansho Shent Lucia pag ner Dalsho Sueti Gregor, Mali Cryshi. Dafta, Nuzh, **Dan** vueni vfihfi TKo 1557, e2b; VVEZHER KADAR fe gre lezh inu fpat. NVzh inu **dan** fe lozhi fðai zhlouik ima pozhiuat vfai *P 1563, 199; Sakaj ta temma nei temma per tebi, Inu ta nuzh fueiti koker ta **dan** TPo 1566, 247b; Zhuite tadaí, kàr ne véfte kada ima Gofpod priti, v'uezher alli okuli polnozhi, alli kadar kuri poio, alli proti **dnevy** KPo 1567, XX; Sonze kadar gori gre, **dan** osnanuie DJ 1575, 187; To fe nam ena velika Bolesan sdi, kadar en Zhlouik vtreh alli shtirih dneyh nizh ne yei. Alli to ie ishe ena veksha rezh inu skushniaua bila, ker Chrifthus shtiridefet **dan** inu shtiridefet nozhly, nei nishtar vkulfi JPo 1578, I,84b; INV ta GOSPVD fe nemu prikasal .. kadar ie **dan** nar vrozheishi bil DB 1578, 14a; TE Vre, ty **Dneui**, te Nozhi .. kor fo vletih Bucquizah fapiffani .. nas opominaio, de fmislimo na ta kratig zhas nashiga shiuota TT 1581-82, II,***3b; Inu sdajci je Raguel porozhil, de fo ta Grob supet saffili prejden je **dan** bil DB 1584, II,151a; Svezhera pravite vy: Bo en lép **dan**, sakaj Nebu ie erdezhe DB 1584, III,11a; Iesus ie odgovoril: Néli **v'dnevi** dvanajft ur? DB 1584, III,53b; Sakaj ty Iudie sazhejto ta dan sto nozhjo, inu je nym nuzh inu **dan** en cejl dan TPo 1595, II,2 / **Sdnem** redu fo ga Fary, Hpilatushu pelali *P 1563, 100 ko se je zdanilo / Tedai ie Bug reslozhil Luzh od Temme, inu ie Luzh imenoval **Dan** inu Temmo Nuzh DBu 1580, A1 / pooseb. En **dan** prauí timu drugimu **dneuu**, Inu ena nuzh tei drugi nozhi daie nafnane TPo 1566, 41b / Crite, kir fi Imenouan, Praua luzh, Sarya, beli **Dan**, Suitlobo fi Vtemi obdan Sueiti nom vta tui fuitli Stan TP 1575,)b / INu vfa mnoshiza Israelfkih otruk je fhla is te Pufzhave Sin, po fvoih **dneh** hoda, kakòr je GOSPVD nym bil sapovédal DB 1584, I,46b; ta pèrvi Boj, kateri je Ionatan inu njegovu Oprouda fturil, je bil okuli dvajfeti Mosh, blisi ene pul nyve delezh, katero en par Vllou en **dan** resorje DB 1584, I,156b; Cum abeffem ab Amano, iter unius diei, kadàr fim bil od Amana, en **dan** hodá, vel sa en **dan** BH 1584, S40 / Zhes **dan** fe kuge neboysh, zhes nuzh shlife neufrashish: aku vprauí Veri ftoysh TP 1575, B4a *podnevi*; Interdiu, zhes **dán**, *podnévi* BH 1584, 157 / z nikalnico, v zvezi

z nië Lazarus ie pred vfemi zhloueskimi ozhy en reuen bog fauershen zhloulik, fa volo kir nema pred teim beteshom nuzh ne **dan** obeniga pokoya TO 1564, 146a *nikoli*; Enu takovu ferze, kateru sa fvojeh grejhou, inu te prihodne Boshje Sodbe volo, ni **dan** ni nuzh pokoja nejma, tu fe pravi en vbog Duh TPo 1595, II,308

/ Leti pulfedni fo le eno uru delali, inu ti fi je nam glih fturil, ker fmo nofilo tiga **dnë** tefhkuft inu vrozhuft DB 1584, III,12b / v zvezi **dan je tjakaj** Tukai ie ena puszhaua, inu ta **dan** ie kiakai, pufti nee od febe, nai gredo po Valfeh inu Tergih .. de febi kruha kupio TT 1557, 114 *pozno je že*

/ Kadar fe pag **dan** fturi, fe eni Iudi ukupe sbero ty fo fe bili feklekli[!], rekozh, de ne hote ne ieifti ne pyti, dotle oni Paulufa ne ubyo TT 1557, 411 *ko se zdani*; Diefecit, fe dani: **dan** gori gre BH 1584, S13

pren. Vi vfi fte Otroci te fuitlobe inu Otroci tiga **dne** TL 1567, 48b; Nozh ie Neuera, inu Zloueski Vk. **Dan** pak ie Vera inu Boshya Befeda JPo 1578, II,113; Nuzh je minila, **dan** pak fe je përblishal. Satu vërsimo od febe della te témme inu oblécimo oroshje te Luzhi DB 1584, III,78a / Ako ne bodo govorili po tei befedi, ne bodo beliga **dne** ijmeli KB 1566, E5b

// v zvezi **beli/svetli dan izraža, da je nekaj javno, vsem na očeh**: Sa tiga volo fe je ta Hiftoria ali djainje tudi ozhitu ob belim ali fvitlim **dnevi** fgodila TPo 1595, I,2; Sa tiga volo on tem Iogrom tudi to reizh taku s'fifisom porozhi, inu nikar po nozhi, ni fkrivaie, Temuzh ozhitu per bejlim fvitlim **dnevi**, on v'Jerufalem notervleizhe TPo 1595, I,2

● — **biti svetlo/očito na dnevu biti očiten, razviden**: Fratan ie vshe ta Antikrift, Inu tudi vfa niega kunsht, Ie fedai fueitlu na **dnevi**, Sato fe on toshi vfelei *P 1563, 168; Zhafsi fe onu pergody, de je tu pregreshenje teh ludy inu tu pohuifhanje ozhitu na **dnevi**, inu v'fem ludem fnanu TPo 1595, I,237; **Bog daj dober dan izraža pozdrav ob prihodu**: Blishniemu prauieo, **Bog** dai dobro Iutro, dobar **Dan**, dobar Vezher: Vfärzu pak ifle inu sheleio, dabi tam bil ker fe v'fe Vode vkup ftekaio JPo 1578, II,57b; **dati kaj na dan narediti, da kaj izide v knjigi; objaviti**: SADAI LE SAM TA PERVI Simlki Del na **dan** damo KPo 1567, CLXXXIII; **dati/dajati/pokazati/prinesiti/pripraviti kaj (očito) na dan narediti znano; razkriti**: ta fami dinu Nauuk .. kateri ie vtim Pyfimi .. fapopaden, Inu vtim f'fätopu, koker ie vtih Symbolis, vti Veri tih Iogrou S. Atanafia, inu vtim Nicenskim Concilij poftaulen inu na **Dan** dan TO 1564, 66a; Sakai skusi f'fponanie fe rifniza inu prauda na **dan** daie DJ 1575, 19; Leto fta [učenca, ki sta šla v Emavs] ona [...] fuoio neuero ozhito na **dan** dola[!] JPo 1578, II,12b; So rekli [učenci]: Od kod by gdo mogal lete nafitit Kruhom Vletei Pufzhau! Letu fo oni fuoio neuero Ozhito na

dan pokasali JPo 1578, II,119b; Njegou Duh ima per nas biti .. de my vnjemu v'fe vefselje inu trofht imamo imejti inu poleg tiga tudi nafho reizh taku na **dan** perpraviti, de fe more viditi inu faftopiti, de nikar my negovorimo, temuzh de ta Duh Boshji fkufi nas govori TPo 1595, III,30; Sakaj ony [papežniki] dajo fvoje lashe pre debellu na **dan**, inu sheno te ludy stejn k'Rifnizi TPo 1595, I,310; Taku fëm jelt fpet ftem rajfhi ftemiftim na luzh ftopiti, inu ozhitu na **dan** hotël përnefti, de bi fe vidilu, kaka kriviza fe meni godi ZK 1595, 35; **priti/goripriti na dan razkriti se**: nishter nei fataieniga, de bi fe ozhitu ne ratalu, Inu nishter nei skriuניה, de bi fe ne fueidilu, inu na **dan** ne prishlu TT 1557, 187; te prauë Euangeliske brumne ludy, nemilofliuu moree, kar ie fpet ta f'fara praua Vera na **dan** skufi Luteria inu druge brumne vuzhene ludy, gori prishla TT 1577, 383; ty, kir hudu od vas govorë .. valha dobra della vidio, inu Bogä zhaftë, kadar vshe na ^bna pride (<^bna **dan**) h'pullednimu obenu dobru ali hudu djanje fkrivenu neofstane .. Nifhter nei fkriveniga, kar bi fe neresodëlu> DB 1584, III,102b[=120b]

● — preg. Nafhi Shoffi s'hnyh Malikom Papelhom, kadar ony eniga brumniga, svejftiga Farmolhra inu Duhouniga paftyrja mogo mogozhi biti, inu ga vroke perpraviti, taku ony fdajci hite inu teko shnym k'ognju, inu k'Galgi, fe tedaj fhe fdee, ony fo je cilu dobru opravili de imajo s'Pilatulom inu s'Iudi htimu eno lahko dobro veift, Ampak onu fhe nej v'feh **dneu** vezher TPo 1595, I,271

3. navadno mn., navadno s prilastkom **izraža omejeno trajanje; dan**:

a) **z razmerami, okoliščinami in stvarnostjo vred**: Vi ueifte, de od tih f'farih **dneh** ie Bug isuolil umei nami, de skufi muia ufta ty Ayddie slishio to befëdo tiga Euangelia TT 1557, 381; Inu od tih **dneu** Ioannefouih tiga kerftnika do letiga dne, tu nebesku kraleuftuu fylo terpi TT 1557, 30; Od vfega slega nas reshi, zhas inu **dni** fo f'dai hudi *P 1563, 51; onu je takovu en filn inu priden Exempel, nikar le supar tiga Papelha fimoto .. Temuzh tudi supar te prihodne Rotte inu falsh fimote inu navuke, katere sa eno veliko f'vetuft derfhe, ta Sakon .. puftiti, inu v Pufzhavo tezhi, ker fe bullhi inu pokoinifhi **dnevi** imajo, kakor vSakoni, vkaterim fe s'Sheno, s'otruci, s'hlapci, s'Deklami, s'hudimi Sofsedmi kreigati, fmerjati, inu zhafsi tudi fe bojovati more TPo 1595, I,97 / Ob dobrim **dnevi** bodi dobre vole, inu hud **dan** tudi sa dobru vsami DB 1584, I,330b / Kaifaf .. Pufti poprei CHRISTUSA vlovi inu fvesati, potle ga vshe f'tuprav fvesaniga v'prafha, kai bi bil fturil. Tako fe ifhe povfod pravim kãrfche-nikom danafhni Boshij **dan** godi, od nekaterih Tyrannov inu Skofov KPo 1567, CLIIb v *sedanjih çasih*

b) v določenem obdobju življenja

posameznika: Obtu ie vaganu inu na zbiuli, aku Bug enimu takimu zhloueku, kir od mladui per nega fdrauih inu vefselih **dneh** nishter fa Buga, ne fa nega beffedo ne vprasha inu ne rodi, tedai kadar glih ima vmreti, to prauo Vero da TR 1558, Xb; Tu je tuga lubiga Angela Gabriela pridiga od tuga Diteza Iesufa, na katero ta Angel poftavi te nove matrejne od te stare Elizabete, koku ona tudi s'enim Synom vfvojev starih **dneh** nofsezha hodi TPo 1595, III,68 / Dopolneni fo **dnoue** ti || Daye [Marija] imela roditi *P 1563, 87 / Ta neuernik refmishluie fubper tuga prauizhniga, Inu shkriple shnega fobni zhes nega. Ampag ta Gofpud ta fe nemu fmeie, Sakai on vidi de nega **dan** femkai gre TP_s 1566, 71a; Christus odgovory: Abraham je bil vefsel, de bi on moj **dan** bil mogel viditi, inu ga je vidil, inu fe vefselil TPo 1595, I,187

c) v času celotnega življenja posameznika ali ljudstva:

prekleta bodi ta femla fa tuyo uolo/ ftefhkim delom fe bofh fhuiull is fhne vse **dni** tuiga lebna TC 1550, (9a); ta nash shiuot inu ty nashi **dneui** fo cillu kratki TO 1564, V4a; Tuga zhloueka **dneui** fo koker ta traua, On zuete koker en zuet na puli. Sakai kadar ta Veiter zhes nega gre, taku ga ne vezh TP_s 1566, 185a; Pole, jefst hozhem h'tvoim **dnem** lhe petnajft lejt pèrloshiti DB 1584, II,15a; Pole .. moji **dnevi** fo eno dlan fhiroki pèr tebi, inu moj leban je kakòr nihtèr pred tabo DB 1584, I,289b / Krajl [je] postal Menahem .. On nej vfe fvoje shive **dny** puffil od grèhou lerobeamovih DB 1584, I,212b / Sakaj mojga folka **dnevi**, bodo kakòr eniga driveffa **dnevi** DB 1584, II,26a

● – **biti dobro pri dneih biti zelo star:** Isaj, ta je imèl ofsem fynou, inu je bil en ftr Mosh, sa Sauloviga zhaffa, inu je bil dober pèr **dnèh** mej Moshmy DB 1584, I,159a; **doseèi dni živeti do pričakovane dobe:** tukaj nebo vezh otruk, kateri bi fvoje **dny** nedofegli <Tu je, ti nezhefh nigdar vezh modèr inu rasumèn biti. Raunu tuiftu pomeni, **dny** dofsefzhi, inu lejta dopolniti: tu je, modri inu brumni biti> DB 1584, II,26a; **postati star pri dobrih dneih doseèi visoko, èastitljivo starost:** Aku flufhajo [Boga] inu njemu flushio, taku bodo pèr dobrih **dneh** ftari postalali, inu slufhtom shiveli DB 1584, I,276b [M. Č.]

dan² -a -o del. ['da:n -a -o]; **P** približno 1100, **K** 43 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TP_s 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DaG 1585, DC 1585, TiPre 1588, TPo 1595, Tfm 1595, Tfc 1595, ZK 1595) – nedol. obl. m. ed. im.: danj; – rod.: daniga; – mest.: danim; – or.: danim; – dv. im.: dana; – mn. im.: dan | i/y/j; – tož.: danè

(DB 1584, III,145b); – ž. ed. im.: dana; – rod.: dane; →; – dv. im.: dane; – mn. im.: dane; – daj.: danim; →; – s. ed. im.: dan | u/o; – mn. im.: dan | a/e (DB 1584, I,130a); – dol. obl. m. ed. im.: dani; Ⓜ

1. (od koga), komu/èemu, (k èemu) **ki preide k drugemu:** **a) s pomoèjo rok; izroèen:** Inu nega Glaua ie bila femkai perneffena ueni skledi, inu ie **dana** tei deklcii, inu ona to nefse fuo materi TT 1557, 41 / Sakai tem ie ta Mez h porozhen inu **dan**, da te hude .. Kashtigaio, inu te brumne brane JPo 1578, III,81

b) v uporabo, obravnavo ali last; dan: nemu ie bilu **danu** dofti kadyla, de bi tu dal htim molytuom vfeh Suetnikou na Ta slateni Altar TT 1577, 316; Inu kadar je GOSPVd bil nehal s'Moseffom gororit, na tej Gorri Sinai, je on njemu dal dve Table tuga prizhovanja <Dvej kamenate Table Moseffu **dane**> DB 1584, I,56a; KAlèbu pak .. je bil njegov dejl **dan** mej Iudovimi Otruki DB 1584, I,127b; kot slovnici zglel NVMERI SYNTAXIS .. Diftrixituis folis utimur .. funt militibus, vfelej enimu sholdnerju suffeb fo **dani** defet slati BH 1584, S44 / Vti ifti hishi pag ofstanite, ieite inu pyte kar uom bode **danu** od nih TT 1557, 197; kadar njegovu Tellu inu kry, tebi kfhpilhi inu pytju **dane** bode, ti obeniga urfaha nejmafh, dajle zbiuvlati, de je njegovu Tellu sa tvoje greihe tjakaj danu TPo 1595, I,167 / v priilki Proffite taku vom bode **danu**, Iffzhte, taku vi naidete, Poklukaite, taku fe vom odpre TT 1557, 17; Daite, tako vam bude **dano** JPo 1578, II,107b; Sakaj kateri ima, timu bo **danu:** Kateri pak nèma, od tuga bo tudi tu vsetu, kar on mejni, de ima DB 1584, III,35b / v Razodètju INu ta peti Angel ie bentral, inu iefst fem vidil eno fueifdo padeiozh is nebes na femlo, inu ni ie bil **dan** ta kluzh hti shushterni tuga predpoda TT 1581-82, II,397

// èemu **ki preide pod oblast koga drugega; predan, izroèen:** Tvoji Synuvi inu tvoje Hzhere bodo enimu drugimu folku **dane**, de tvoje ozhy vidio, inu sa nyh volo gineo v'fak dan DB 1584, I,114b

// v zvezi **spet/zopet nazaj**, komu **ki znova preide h komu; vrnjen:** Tvoj Offel bo pred tvoim oblzhjem s'fylo vset, inu ti nebo supet nasaj **dan** DB 1584, I,114b / Inu glihi uishi bi nam tudi S. Ray || Koker f'gublen milofstiuu fpel[!] **dan** nefay *P 1563, 116

// (od koga), komu, (k èemu) **ki preide h komu z doloèenim namenom, z možnostjo uporabe; dan:** Tu ime Iesuf ye nemu od tuga angela Gabriela pred nega pozheduo **danu** TC 1550, 90(53b); Inu letimu Synuui Boshymu Iesufu, ie tudi letu Ime inu Prideuik Cristus **danu** TC 1575, 75 / Iefst hozhem nym lhe odlog dati, ftu inu dvajffeti lejt <120. lejt h'pokuri **danu**> DB 1584, I,4b / Taku ena framotna rejzh je, sa enu zhlouefku ferze, kir je taku

pofablivu, inu nemarnu. Sa tiga volo bode nalhimu lubimu GOSPV DV Bogu, vrfah **dan**, de on preid inu preid nova zhudefsa inu fhtraifinge more puftit ijti TPo 1595, 1,48

● – Aku fe pak njej kakova fhkoda sgody, taku ima **dana** biti Dulha sa Dulho, Oku sa Oku, Sob sa Sob DB 1584, 1,48b *če je bila komu povzročena škoda, naj se zanjo maščuje v enaki meri*

2. komu, (na koga) **ki preide h komu kot lastnost, značilnost; dan, dodeljen:** tudi ta nash lubi Brat Paulus, po tei nemu **dani** modrufti, ie vom pišlal TT 1577, 173; Inu is tiga dima fo prišhle Kobilice na Semlo, inu nym je bila muzh **dana**, kakòr Shkarpiani na Semli muzh imajo DB 1584, III,143a; potèhmal ker fte slihalo od flushbe te gnade Boshje, katera je meni na vas **dana** DB 1584, III,105a; po tuji prevodni predlogi nach dem jr gehöret habt von dem Ampt der gnade Gottes/ die mir an euch **gegeben** ist LB 1545, 2358 / Ali nevuzhi li vas natura, de je enimu Moshu framota, kadar on dolge laffy redy: Inu Shenj je zhaft, kadar dolge laffy redy? Sakaj lafsje fo h'pokrivanju **dani** DB 1584, III,93b *so namenjeni zakrivanju* / Ta pervi prihod je trohltliu, Lubesniu krotak dobrutliu, Ta drugi pak bode strafhan, Tim hudim bo ta pakal **dan** TfC 1595, CCCCXLIII

3. (od koga, iz česa), komu/čemu, (skozi koga/kaj, s čim) **ki preide h komu/k čemu od Boga, po božji volji; podarjen, dodeljen:** Boshya shenkana inu polšoiena Prauiza .. nom bode shenkana **dana** inu polšoiena od Iefufa Criftufa TT 1557, r3b; Obtu ie nom **dan** inu darovan od Buga, ta Spraulauez, Smyrnik inu Oduetnik, Criftus Iefus TAr 1562, 49a; taku blagu, Oduftig inu ta vezhni leben, nò bode od Buga fabfton is Milošti .. **danu** inu shenkanu TC 1575, 292; Gofpolzhina mnogetera, višfoka inu Nilka, huda inu dobra, ie **dana** od Buga TC 1575, 498; Praui [Pavel] lipu poredu, kakoue mnogetere vezhne dobroute fo nom od Buga fa volo Criftufa iskafane inu **dane** TT 1581-82, II,166; Ty Daruui fo mnogeteri, ampag ie le en fam Duh, Inu te slushbe fo mnogetere, oli ie le en fam Gofpud .. Sakai enimu bo **danu** skufi tiga Duha gouoriti od te modrufti, Enimu drugimu bo **danu** gouoriti od kunshti, po tim ištum duhum, Enimu drugimu ta vera TT 1581-82, II,93; Temuzh ta praua Vera pride ofgorai is nebes, ie en Dar Boshy, bo tim ludem **dana** od famiga Boga S. Duha skufi ta S. kerft TT 1581-82, II,**4b; Ker kuli dva mej vami bota ene milli na Semli, sa kakèrshno rezh bota ona profsila, ta bode nyma **dana**, od mojga Ozheta v'Nebefsih DB 1584, III,12a; Inu Iesus .. je djal: Meni je **dana** vfa oblaf v'Nebi inu na Semli DB 1584, III,19a; Sakaj onu je ia vfe na tu nar višhe, ta dajavez, tu ferze, inu ta Sheinkinga, katera nam is fglu lubesni fabftoin bode **dana**, nikar is nashiga

saflushenja, Inu taku **dana**, de ona en Dar ima oftati TPo 1595, II,92 / Skufi te Sacramente nam bode tudi **dan** ta fueti Duh TC 1550, 61(39a); Kir tu taku terdnu veryame/ timu ye tudi guifhnu **dan/** ta dar fuetiga duha TC 1550, 234(125a); Sakai ta vezhni Ozha ie to beffedo rekal, Inu vti beffedi ie vfe rizhi, vfkò po nee Pildu ftuaril, inu skufi S. Duha bode nim tu gibane inu gori dershane **danu** TO 1564, 8a; Nikar is milli ne pufti ta dar, kir je vtebi, kateri je tebi **dan**, fkusi prerokovainje, s'gori polagainjem rok teh Starifhlih .. Obudi ta Dar Boshji TPo 1595, III,6 / Sakaj nam je enu Déte rojenu, nam je en Syn **dan**, kateriga gofpoftvu je na njegovih plezhah <Criftus pravi Boshji fyn, je nam pravi zhlovik rojen> DB 1584, II,4b / v Razodetju Inu jefst fim pogledal, inu pole, en bléd Kojn, inu timu, kateri je na njemu fedil, je bilu ime, Smèrt, inu Pakal je fhàl sa njo: Inu njemu je bila **dana** oblaf pomoriti zhetèrti dejl na Semli DB 1584, III,140b / Obtu is te Vere, po tei Gnadi, pres faslushena (laftopi bode **dana** ta nebeska Erbfzhina) TT 1557, x3b; Ti Kluzhi fo od Criftufa **dani** tei Cerqui TO 1564, 70b

// v zvezi **dan v last/za last/za lastno**, komu **ki preide h komu hkrati s pravico do koristi, vezanih na dobljeno:** Chriftofou Karft, Krish, terplie-nie inu Smart, ie vfe niemu sa laftno **dano** JPo 1578, III,26b; Chriftus Iefus, moj GOSPV D, fe je pod to Poftavo dal, inu fe puftil obreisati, kakor en vbog greifhnih[!] .. Takovu fe je sa mojo inu vfeh Greifhnikou volo fgdulu, inu nam shenkanu, inu vlaf **danu** TPo 1595, I,69; letaka njegova gnada inu dobruta, nam vfm inu lednimu pošebe, kateri v'pravu pokoru njegovu Tellu inu kri v'leti Vezherji vshivamo, bode rifnizhnu shenkana, perloshena inu sa laft **dana**, de on nas k'fvoim Vudom gori vsame ZK 1595, 26

4. komu, (k čemu), za koga **ki je ponujen, podarjen (navadno) božanstvu v čast za pridobitev njegove naklonjenosti; žrtvovan:** Sakaj kateri jej Tolftino od Shivine, katera je GOSPV DV k'Ofrru **dana**, taifta Dulha ima vun itreblena biti, od fvojga Folka DB 1584, 1,65a; Vfiiga slata, kar je v'letim vfm delu te Svetinje podelanu, kateru je bilu h'timu majanju **danu**, je bilu devet inu dvajffeti Centou, fedemftu inu trydeffeti Sikelou DB 1584, I,60b *darovano kot dar primikanja;* Potle tudi od vefselja, kir je ta Offer sa te **dan**, de imafh sagvilhan biti, Bug tebe nozhe sa tvojih grehou volo savrezhi TPo 1595, I,213

// za koga **ki je deležen česa negativnega za kaj, kar se ima za pomembno, vredno; žrtvovan:** INU on [Kristus] je vsel Kruh, je sahvalil inu reslomil, inu je nym dal inu je rekàl: Letu je moje tellu, kateru bo sa vas **danu**, Letu fturite k'mojmu fpominu DB 1584, III,44b

● – (biti) dan v smrti (*biti*) *prepuščen, namenjen smrti*: tu tellu ye **danu** vto fmer/ de iest bom per bugi vfelei fhiu TC 1550, 58(37b); ie **dan** [Jezus Kristus] vto Smert fa nashih Grehou volo, inu ie vftal od te Smerti TC 1575, 209; v'tem kruhi inu vini fe nam da tu pravu Cristufevu tellu jefti, kir je sa nas v'fmèrt **danu** DB 1584, I, c1b

5. v zvezah z lon, *plačilo*, komu *ki preide h komu kot plačilo za opravljeno delo, storitev; dan, plačan*: Teli tudi bude v'fim glih lon **dan**? JPo 1578, I, 69a; je Kores Krajl porozhil Boshjo Hihšo .. sydati .. Inu try ftejne od v'feh shlahk kamenou, inu eno ftejno is lejfla, inu plazhilo ima is Krajleve Hihše **danu** biti DB 1584, I, 253a / njemu je njegovu saflushen lon **dan** TPo 1595, III, 183

6. komu *ki preide h komu kot obvezna, predpisana dajatev; dan*: Sakaj leta Prauda je tebi inu tvoim Otrokom **dana**, od Sahvalnih offrou, Israelkih otruk DB 1584, I, 67a

7. komu, h komu *izraža dodeljenost, pridruženost ženske moškemu v vlogi zakonske, življenske partnerice; dan*: Ta Shenaf je pag taku ftuaryana/ inu timu mofhu **dana** TC 1550, (5b); Mihal Davidu k'sheni **dana** DB 1584, I, 160b; ENa Hzhi, katera lhe nej Moshu **dana**, ftury, de Ozha mora veliku zhuti, inu k'èrb sa njo, vsame njemu veliku fna DB 1584, II, 170b

8. komu, (k čemu, v kaj) *ki pride kam z določenim namenom; dan*: Farji .. fo na Buga v'Nebu klizali, kateri je fam sapovédal, de bi fe tu, kar je v'shrambo **danu**, imélu dobru tår svéftu ohraniti DB 1584, II, 195b / Kadar ena Dufha grehni .. inu fvoimu raven zhlovéku satajy, kar je njemu dal s'hraniti, ali kar je njemu k'sveftim rokam **danu**, ali kar je po fyli vsel DB 1584, I, 64a *kar mu je bilo zaupano v varstvo*

9. v zvezah z *eksempel, nauk*, komu *ki preide h komu s pojasnjevalnim, ponazarjalnim namenom; dan*: Sdusho sTellom ie tie pelan, venim Vihri vNebesla -: Steim nam ie en Exempel **dan**, De ta nasha Tellefla, Bodo tudi na fodni dan, sDusho red prishla na ta ftan DC 1579, 170 / V'letim, kår ti ftarilhi Christufa sgubio inu shaluio, nam bode ta nauk **dan** inu naprei poftaulén, kako fe tim godi, kateri po Neveri odpadeniu od Vere inu nehvali CHRISTVSA sgubio KPo 1567, LXIb

● – (biti) dan na dan **i. pokazan, izpričan, razkrit**: vfi ludy, nemaio obeniga drugaiga Nauuka poslushati .. Samuzh ta fami dini Nauuk .. kateri ie vtim Pyfmi tih Prerokou inu Iogrou fapopaden, Inu vtim fapopu, koker ie vtih Symbolis .. inu vtim Nicenskim Concilij poftaulen inu na Dan **dan** TO 1564, 66a; **ii. objavljén**: Sa tiga volo fo one [bukvice Jezusa Siraha] f'podobnu is tiga Gerzhkiga iesika nikar le vta Latinski, Nemshki, Lashki inu druge iesike, temuzh tudi is tih iftih vnasho Cransko Slouen-szhino sueftu preobernene, na nouu pregledane, inu sdai peruizh letukai na dan **dane** DJ 1575, (7b)

10. (od koga), komu, (skozi koga, v čem) *ki preide h komu v možno uporabo v ubesedeni, zapisani obliki; izročén, dan*: Sapuuidi bofhya Adamu inu Eue **dana** TC 1550, (6b); fakai ie **dan** [katekizem] inu fe f'dai poufod od Prauih Pridigarieu pridiguie inu v'vnogeteri vishi kratku, inu dolgu Iflaga TC 1575, 64; Sledne Pifmu od Buga **danu**, ie pridnu htimu Nauuku, htimu fuaru TC 1575, 42; le duei Pridigi, fo is Nebes od famiga Boga na ta fueit prishle inu v'fem ludem **dane** TC 1575, 243; Sakaj tu je Boshja befseda inu sapuvid vshe poprej f'kusi Mosefa v'defsetih sapuvidah **dana**, de fe ima dershati inu nikar preftopiti TPo 1595, I, 213 / Tim Iudom fo bile od Buga skufi Moifefa vti puszhaku mnogetere zhudne inu teshke Sapuuidi, poftauie, slushbe Boshye, shege inu praude, rauen tih Deffed Sapuuidi, fa volo dofti rizhi, **dane** inu gori poftaulene TR 1558, b2a

pren. Postava je v'sazhetki v'ftvarjenju, zhlovéku v'ferce sapifšana inu **dana** bila DB 1584, I, aVIb // pri datiranju *zapisan, objavljen*: **Danu** v'tém ftu inu devet inu sheftdefsetim lejtí, v'tém zhaffu Krajla Demetria DB 1584, II, 202a; **Dan** v'tém ftu inu ofimim inu fhtirideftetim lejtí, na zhetèrti inu dvajffeti dan tiga Méfza Diofcori <Lysiou lyft na Iude> DB 1584, II, 202a; **Dan** v'Tibingi na v'fèh Suet dan, v'tém 1536. leiti TtPre 1588, 24

11. (od koga), komu, h komu, (k čemu) *ki je ustvarjen, postavljen, določen ali poslan za opravljanje, uresničevanje česa; dan*: Iefus ie nom **dan** inu fturien od Buga kanimu Odreshituu TT 1557, 3b; tu Pridigarftuu ie poftaulenu inu **danu** od Buga TT 1558, L2b; Diuiza Maria, ie ia fueta inu zhefti vredna, oli ona nei htimu **dana** inu poftaulena, de bi fe imeila moliti TT 1577, 460; Peter na vinkushtni dan vprizho v'feih Iogrou inu Iudou ozhitu pridiguie, inu .. prizhuie, de ta Iefus .. ie vftal od fmeriti, Inu de ie on ta prauí Gofpud inu Cristus od Buga poftaulen inu nom **dan** TT 1581-82, I, 472; Nyh bratje, Leviti pak, fo bily **dany** k'vfej shlahk flushbi pèr prebivalifzhi GOSPODNIE hihše DB 1584, I, 223a / On [Bog] ga je s'Svetim Duhom obdal inu naredil, de je le on fam mimu v'feh, k'Mojftru inu pomozhniku naprej poftaulen, inu **dan**, kakòr, po katerim fe ima v'fe rounati inu dèrshati DB 1584, III, 50b

// (od česa) *ki ima začetek v čem, izvira iz česa; rojen*: Sakai ta Anticrisht, nei le en fam zhlouk, od te Iudouske shlahte **Dan**, oli od ene Farice, koker eni kriuu menio, royen TT 1577, XIII

12. s samostalnikom, navadno izlagalskim, (od česa, zavoljo česa), komu/čemu, (k čemu), kaj, (za kaj) *izraža dejanje, lastnost, kot ga/fo določa samostalni*: Ty Sludieui pag ty ne Veruio, de bi nim fa volo Iefufa tu odpufzhane nih grehou bilu **danu**, temuzh oni Veruio de bodo od nega pahneni

vta Pecal TT 1557, y3b *da bi jim bili grehi odpuščeni*; Ravnò tako, kateri Christufa sa fina Davidoviga šposna, ta veruie prorokovanu tèt obljubom Boshijm v'štarim Sakonu **danim** KPo 1567, CXIII *kar je Bog obljubil*; Ali mu ie odgour **dan**, rekozh JPo 1578, II,56b *bilo mu je odgovorjeno*; danas ta shegen zhes vas **dan** bode DB 1578, 78a *boste žegnani, blagoslovljeni*; Iosua je tu porozhenje opravil, kateru je njemu bilu **danu**: Satu je on vifhi Viuda v'Israeli poftal DB 1584, II,180a *je izpolnil to, kar mu je bilo naročeno*

// navadno v zvezah s **hvala**, **čast**, kot del zahvalne oz. slavilne formule, pogosto tudi kot ustaljenega zaključka besedila, komu, za kaj **izraža hvaležnost, spoštovanje; hvala bogu**: zhaft tar Hualla bodi **dana** timu prauimu šamimu Gofpudi Bogu TC 1550, 56(36b); Zhaft inu huala ta bodi Bogu **dana**. Alleluia. Alleluia *P 1563, 141; On ie Gofpod zhes vfe .. Niemu bodi zhaft inu hvala vekoma **dana**, AMEN KPo 1567, LXXXIIB; Glori, zhaft viffoka hvala, Bodi Bogu Ozhu **dana**, Kir nam ie vfelei nagnen, ter Iesufu, inu Duhu, fveti Troyci, Amen DC 1579, 125; VSEH BVQVI STARIGA Testamenta konèz. Samimu GOSPVDV Bogu bodi vfa zhaft inu hvala, sdaj tår vekoma, sa tako dobruto **dana**, Amen DB 1584, II,210a; Nash GOSPVD Iefus Cristus, dai, kadar nasha vra pertezve, de fe tudi ifuelizhansku v'praui veri is tiga Suitá lozhimo, inu na fodni dan, s'dusho inu s'tellom k'vezhnimu vefseliu gori vftanemo, katerimu bodi zhaft inu huala vekoma **dana**, Amen. KONEZ TPre 1588, 130

● – **(biti) dan na vest (biti) oznanjen, sporočen**: Nemu ie bilu **danu** na uelift, inu pouedanu, Tuia Mati inu tui brati ifuuna ftoie, inu hote tebe uiditi TT 1557, 187; **(biti) dan na/v znanje (biti) sporočen, oznanjen, izpričan, pojasnjen, pokazan**: Ta beffeda, Pofuizhenu, ie tulikain, koker, bodi pouedanu, oli **danu** nafnane, oli bodi ozhitu inu refglaffenu vřem ludem TC 1555, C1b; Inu per tim vřem dobrim Bogaboiezhim Crainzom inu Slouenzom bodi pouedanu inu **danu** nafnane, Kadai, Sakai, koku inu skulfi koga, fo lete Buquice šturienne TAR 1562, 21b; Papesh/ Turk/ bota pred Sodnim dnem nafnane **dana**/ de fta Anticrishta TL 1567, 54a; Sakaj letukaj notri je kratku, saftopna inu ozhitu na snanje nam **dana** vfa Boshja rifniza DB 1584, I,alb; Sakaj meni je enu tèrdu videnje na snajnje **danu**, En prègreřnik pride supår drusiga DB 1584, II,8b; Ikrivnoft .. je pak resodivena, inu na snanje **dana**, fkusi Pifšma tèt Prerokou DB 1584, III,88b; Tu peru resodiveinje te tej Divizi Mary, fkusi tiga Angela Gabriela nasnanje **danu** TPo 1595, I,138; LÈtu je en filn leip Evangelion .. je on satu na leta Prasnik te Svete Troyze poftaulen, kir vnym taku lipu ta reflotik teh perfon te S. Troyze bode nasnanje **dan** TPo 1595, II,107; Takovu je tudi trořtliivu, de je

nam taku lipu vletej Hiftorij, kakor venim lejpm malli nasnainje **danu**, koku je ta prava Cerkou letukaj na Semli reuna, ta falřh pak inu kriva Cerkou je vzhafiti, inu vifřoku dershana. Ta lubi Bug ta nas hozhe per tem majhinim kardelci obdershati, inu .. vekoma isvelizhane fturiti TPo 1595, III,115

● – – **(čast ino) hvala bodi Bogu dana izraža hvaležnost, zadovoljstvo**: Kateru pak, bodi Bogu huala **dana**, pèr rainciga Gofpud Primosha fmeřti nei bilu viditi, temuzh .. ie on po fuoim odreshitui, is ferza inu vefřelu shelil TPre 1588, 88; Obtu jeft vfe brumne Karlhenike profřim .. de takimu framotnimu opraulanju inu ozhitim lasham mojih suparnikou zhes mene neverujo, temuzh, per tejm zhiřtim Karlhankim navuku, kateriga mi, po tej fveti Biblij, inu tem nepremenim šposnanju v'Augřpurgi, inu .. Luthra Pifřmih, letukaj (bodi Bogu zhaft inu hvala **dana**) imamo .. tèrdnu do konza ořtanemo ZK 1595, 20

13. komu/čemu, (k čemu), s priřl. določitom kraja **ki pride na določeno mesto; dan**: Mera dobra, varhouata, natrefena, inu obilna vam **dana** bude na vashe Krilo JPo 1578, II,104b; Sakaj kaj fo Štiffti inu Klořhtri drusiga, kakòr Mařhne hiřhe? .. Sa Mařhe volo je vfe k'nym **danu** DB 1584, II,89a[=90a];

● – **dan pod roke ki preide h komu v delo, upravljanje ali varstvo; poverjen, zaupan**: Vofzhi meni tudi, de iefť luskiga Blaga, kateru ie meni sauupanu inu pod roke **danu**, ne shelim ali nesadeiem TKM 1579, 106a; Saphan pak je nje [bukve] pèrneřel h'Krajlu, inu je Krajlu .. djal: Vfe kar je pod roke tvoim hlazpom **danu**, tu ony delajo, inu ony fo te denarje na en kup iřřipali DB 1584, I,249b; po tuji prevodni predlogi Alles was vnter die hende deiner Knechte **gegeben** ist/ das machen sie/ vnd sie haben das geld zu hauff geschut LB 1545, 849; **(biti) dan v roko/roke (biti) prepuřčen vplivu, volji koga; izročen**: Alli to vfe fe ie godilu, da bi fe dopolnilu, kar ie Iesuf bil rekal, da bode Aydom v'roke **dan** KPo 1567, CLIX; Ta deshela pak je **dana** v'tiga Hudobniga roko, de on nje Rihtarje doli tlazhi DB 1584, I,269a; Vas fe bodo bale .. vfe Svirine na Semli, inu vfe Ptice pod Nebom, inu kar na Semli lasi, inu vfe Ribe v'Morju, fo vam u'valhe roke **dane** DB 1584, I,6a; Egyptoufka Hzihi je k'framoti poftala: Sakaj ona je timu folku od Pulnozhi v'roke **dana** DB 1584, II,50b; **(biti) dan rabeljnu na šřrik (biti) obsojen na smrt**: Sakaj kadar je nafhimu GOSPVDI inu Glavi, timu Synu Boshiiimu taku ihlu, de je on krivu obtoľhen od teh Duhonih, timu Pilatufu vroko inu timu Rabelnu na šřrik **dan**, Kaj je zhudu, aku fe nam lyh takovu pergody?

TPo 1595, I,242

● – – **dan v srce ki postane sestavni del (razmiřljanja, presojanja) koga; dan**: Kateri pak takovu prou inu is grunta hozhe saftopiti, sakaj

nas ta Poftava nikar isvelizhane ne ftury, ta vsami le leta dva Shtuka pred febe .. taku on bode nalhal, koku ena tefhka inu nemogozha reizh je, aku nam nikar fkusi GOSPVEDA Christufa inu njegou Evangelion, ta Sveti Duh vnaflha ferza ne bode **dan** TPo 1595, II,212

14. komu, (skozi koga) **ki preide h komu kot božje sporočilo; sporočen, narekovan:** Inu veden molite u'vlaki nadlugi .. de meni bo **dana** ta Befséda, s'ferzhnim odpiranjem moih uft, de bom mogèl na snanje dajati to fkriunoft tiga Evangelia DB 1584, III,105b[=106b]; Kadar vas vshe bodo vodili, inu isdajali, taku nefkèrbite, kaj imate govoriti, inu tudi poprej nepremifhlajte, temuzh kar vam v'teifti uri bo **danu**, tu govorite. Sakaj vy nëfte ty, kir govorite, temuzh fveti Duh DB 1584, III,27a, podobno tudi TT 1557

PRIM. dani

PRIM. dano

PRIM. dati [M. M.]

danar gl. denar

danas gl. danes

danaskaj gl. daneskaj

danasni gl. današnji

današi gl. današnji

današnji (današni, današnji, donašni, današi, denašni, danešni, denaši) -a -e prid.

[da'na:šnji -a -e]; P približno 750, K 29 (TC 1550, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, *P 1563, TO 1564, TPs 1566, KB 1566, TPs 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TiPre 1588, TPo 1595, TIM 1595, TIC 1595, ZK 1595)

- m. ed. im.: d | a/à | n | a/e (JPo 1578, I,18b) | šni; - rod.:

d | a/o/e | naš | ni/nje (Juriečji)/i/nj (DB 1584, I,217a) | ga;

- tož.: d | a/e/o | na | š/s[!]; (TPo 1595, I,146) | ni/ny (Juriečji);

- mest.: današ | ni/nje (Juriečji)/i | m; - of.: današ | ni/i | m;

- dv. of.: današnima; - mn. im.: današni; - ž. ed. im.:

današna; ->; - mn. tož.: današne; - s. ed. im.: današnu;

- tož.: današne; - mest.: današnim; (M)

1. ki se nanaša na dan, ki pravkar poteka; današnji: ta haidoufka fhena vtim **vdanašnim** Euangely/ ta ye prou fšofnala .. Iesufa Christufa TC 1550, 232(124a); **Današna** Euangeliska Pergliha kashe, vuzhi inu pryzhue, Nerpoprei, De vfi ludie fo veliki dolshniki TR 1558, X8b; Bug dai nam gnado tuoio, De ta gud **donashni** pofuetimo *P 1563, 134; Kai naf ūzhi **današni** Evangelion? KPo 1567, CXIIIb; Ieft N. vřamem tebe N. kmuimu Sakonskimu inu Porozhenimu Moshu, Inu tukai tebi oblubim, de ieft hozho tebe od **danashniga** dne, dotle nayu ta Smert ne reslozhi fa lubu imeiti TC 1575, 427; Sakai fe **danashni** prasniki imenuie Epiphania, prikasanie alli teh Modrih dan? JPo 1578, I,37b; Inu David je .. djal k'Saulu .. Pole, **današni**

dan vidio tvoje ozhy, de je GOSPVD danas tebe v'mojo roko bil dal DB 1584, I,163b; Puftite ga, naj kolne .. More biti, de bo GOSPVD mojo revo pogledal, inu meni s'dobroto povèrnil, njegovu **današne** preklinanje DB 1584, I,176b; Leta Evangelium fo nafhi fšarifihi stanu na to **današno** Nedello poftavili .. kir fo leta tjuden fkusi ta Prasniki Svetiga Telefa Chriftufeviga obhajali TPo 1595, II,125; ty Ludie sazhejo ta dan sto nozhjo .. Sakaj tukaj flifhi ta **današni** vezher thimu[!] drugimu dnevi, inu gredo ty Cerkouni Prasniki na Vezher poprej, prejden ta dan pride TPo 1595, II,2 / Letiga Euangelia Nauuki inu Troshti. Na letih **danashnih** Ver-nih ludeh, kir fo tiga bofiga Gluhiga Mutza Hcriftufu perpelali, imamo en lep Exempel TR 1558, S3a v ljudeh, ki so omenjeni v današnjem evangeliju; Ta prvi deil od te Hiftorie ..

Onu fi bodi vřhe sa tiga zhařsa volo, kakor hozhe, de fo fe takova resodivenja na en dan řgudila, ali nikar, taku fo ona vřaj řylnu zhařfita Djanja, inu sufeřbu tu **danařnu** s'temi Modrimi TPo 1595, I,75 ki ga obravnavamo danes; tu je ta Vuk od Vere, kulikur tajřti vtëm **danařnim** zhudeřsi nam bode naprej neřen TPo 1595, I,177; Tu je vřhe ta prvi shtuk, kateriga fe my imamo is te **danařne** Hiftorie vuzhiti TPo 1595, III,174 / Chriftus .. pred 1523. leiti ie tudi na ta **danashni** Dan, fa nasho uolo Martran TR 1558, ca

2. v zvezah s řas, dan ki se nanaša na sedanjost; današnji: Bug ie vře tu, kar ie od řazhetka tiga fuita do **danashniga** zhařsa goouril inu oblubil, tu iftu vře ie on popolnoma iskafal TT 1557, X4a; Srezhan ie ta, pravi David .. vglilhi vishi naf ifhe **danařni** dan uzhi, kokèr nekadai te ozhance inu proroke KB 1566, Fb; Tako fe ifhe povřod pravim kårřchenikom **danařni** Boshij dan godi, od nekaterih Tyranov inu Skofov, kateri mnogoga brumniga kårřchenika ferdamaio KPo 1567, CLlb; Tako tudi Tekne ishe **danashny** dan, tem Buharskim Kupzem inu Lakomnikom, ty Buharski Dinarij JPo 1578, III,71; Satiga volo fo mene [Pavla] ty ludi vtëm Templi vieli, inu fo fe iskushouali mene vbyti. Ampag skufi to pomuzh Boshyo, řtoim do **danashniga** [řasa], inu prizuhiuem malim tar velikim TT 1581-82, L600; Inu ie [Absalom] ta Stebèr po fvoim Imeni imenoval, inu fe fhe do **danařniga** dne imenuje, Abřalomou prořtor DB 1584, I,178a; Satu je tudi valha deřhela pořtala h'puřtobi .. de nihzhe v'njej neprebiva, kakòr **danařni** dan řtoji DB 1584, II,50a; taku fo fhe fa S. Paula zhařfa, Iudie inu Aidie, te Karřzhenike v'Rimi po kriuiçi dolshili, kateri fo diali, kakòr **danashni** dan eni nepokurni greshniki mei nami TiPre 1588, 16-17; fhe na ta **danařni** dan vřhe řkoraj vřetnaiftu řtu lejř, tyzhe ony [Judje] vřimu vřnimu Svetu kanimu

ftrafhnimu exemplu uveliki revu inu nadlugu
TPo 1595, I,270; [Dr. Luther] je vřaj vři Kezarij
inu Smotnjavam, filnu fourash bil, kakor tu
fhe **danafhni** dan njegove Buque prizhujo
ZK 1595, 20 [M. Ć.]

danes (danas, donas, dones, danes, denas)

prisl. ['da:nes/da'nes]; P približno 700, K 44 (TC 1550,

TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TKo 1557,
TR 1558, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566,
TA 1566, KB 1566, TC 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574,
TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578,
TKM 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584,
DC 1584, DM 1584, BH 1584, DC 1585, TPre 1588, MD 1592,
MS 1593, TPo 1595, TFM 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)
– d | a/o/e (*P 1563)/à (KPo 1567, XIIb) | n | a/e/è (BH 1584)/à
| s; (M)

donès, hodie BH 1584, 155; *Deutfch. Heut. Latine.*
hodie. *Windifch. danàs. Italicè.* hoggi, hoggidi,
ancuo MD 1592, G3b; Hodiè. *Germ. Heüt. Slav.*

danafs MTh 1603, I,641

1. na danařnji dan; danes: pole iest vom
ofnanim anu veliku vefe/ kir fe ye fgodilu
vfem ludem/ vom ye royen **danas** ta ohranik,
kateri ye Kristus ta Gofpud TC 1550, 92(54b);
Paulus .. ie dial, **Danas** ie ftyrinaift tni minilu,
de ui zhakaiozh pres ieiidi prebiuete TT 1557, 425;
od te Diuce Marie Vere .. bi bilu ueliku
gouriti, tiga tukai fdai nemoremo dopernefti.
Obtu ufamite tu, kar fmo dofehmal gouurili
inu vuzhili, **danas** fa dobru TR 1558, c4a; **Danas**
ie tudi ta nash brat, (vel. N. N.) Lozhil fe ftiga
fueita *P 1563, 157; Bi imil lepò tako fam fabo
preraitati, inu rezhi. No ti fi bil **danaf** pàr
predigi: Kai fi flihal? KPo 1567, XCVIIIb; Kadar fo
leto Zhudo videli .. fo zhaftili inu hualili Boga
rekozh: Nigdar nifmo taciga Zhudela videli
kakor **danas** JPo 1578, II,181b; Iesus pak ie rekal
kniemu: **Danas** fe ie letei Hishi odraulienie
prigodilo JPo 1578, III,111b; Sakai fta vidua **danas**
taku shaloftna? DB 1578, 37a; Obarui ti mene
danas leta dan tudi, pred vfo gfarlikořtio, tiga
Telleffa inu dushe TKM 1579, 4a; **Danas** ie Sobota
TT 1581-82, I,380; Petre, jeft tebi povem, Petelin
nebo **danas** pejl poprej, prjeden ti mene trykrat
satayfh, de ti mene nesnash DB 1584, III,45a; řjutra
pravite vy: **Danas** bo hudu vreme, sakaj Nebu
je erdezhe inu .. shaloftnu DB 1584, III,11a; Inu sdaj
pole, left fim **danas** pet inu ofsemdeffet lejt řtar
DB 1584, I,127a; [Bog daj] de jeft bom mogèl **danas**
leta dan, tebi s'Ozhetom inu Synom red flushiti
.. Obèrni **danas** inu vfelej prozh od mene ..
vfo nefrezho DM 1584, VI; Ieft viřfoku sahvalim
tebe moj Ozha .. inu ie ferza profsim, de ti
meni odpuřtih vfe moje grehe, inu kar fim kuli
danas supàr tebe miflil .. Inu de ti mene tudi
leto nuzh gnadlivu obvarujelh DC 1585, B5a; kruh
nash vfakdainij dai nam **dones** MS 1593, C; Aku
nebofh flufhal GOSPVDA tvoja Boga fhtimo,

de bi fturil inu dershaf vfe njegove
sapuvidi inu praude, katere jeft tebi **donas**
sapovejm, taku vfe lete prekleťve zhes te
prideo ZK 1595, 69 / Steim danashnim
zaihnom, de on tulikain ryb vte logroue
mreshe vshene, daie nafnane, de ie on ta
prauu Bug inu .. koker fo ty Iogri **danas** diali,
hozhe tudi to telefno potrebo dati TR 1558, Qb
v *danařnjem evangeliju*; Erodes Antipas,
od kateriga my **danas** flifhimo, je vmuril
Ioannesa sa te Kurbe volo TPo 1595, III,97

pren. Criftus Iefus Syn Boshy glih taku
fdai koker tedai pruti timu Shahariu vom
odgouaria inu vas faguishuie, de **donas** bote
pør nim utim fuetim Rayu TO 1564, 162b

2. v sedanjem řasu; dandanes, zdaj: fakai
Criftus Iefus Syn Boshy, prauu S. Paul. Heb.
13. Ie Vzherai, **Danas** inu vekoma TT 1557, z4b;
Aku Bug to trauo kir ie na puli, kir **danas**
ftoy, inu iutri bode vto pezh veršena, taku
obleizhe, kuliku vezh on bode tu vom fturil
TT 1557, 16; Tu ie vfe glih koker traua, **denas**
fryřhna iutri vfahla. **Donas** mlad, leip, shtulz,
bogat, fdrau, Iufri[!] pak vbug inu martau
*P 1563, 167; VZHERA IE BILV na meni, **Danas**
ie na tebi. Kadar ta mertui vshe v'pokoio
leshy, taku tudi nehai na nega mifliti DJ 1575, 164;
Danas krail, iutri mertou: Inu kadar ie zhlouik
mertou, taku ga kazhe inu zheruie fnedo
DJ 1575, 40; to predigouanie inu osnanenia fuetiga
Euangelia katero fe fada ishe godi, inu fe bode
godilu vtim polfednim zhaftu, pred konzom
fueta .. Sakai kako fe **danas** godi, tako fe tam
bode godilu JPo 1578, I,4a; Tako nai fi fliharni
Karřzhenik, rauno tolikain ima, koliko ta drugi,
inu edno detetze ker ie **danas** Karřzheno,
nishtar mane neima kakor S. Petar JPo 1578, II,188;
Sakaj tudi **danas** hozhem jeft osnanjovati, inu
tebi dveje gubej povèrniti. Sakaj jeft fim Iuda
napel sa en Lok .. Inu hozhem tvoje Otroke,
Zion, obuditi zhes tvoje Otroke, Gèrška
deshela <^b**danas**) tu je, tudi sdaj leta zhas,
inu nikar le naprej> DB 1584, II,128b; si li ti enimu
danas dobru fturil, inu on tebi vtezhe jutri
fkusi nehvalefhnoft, nikar fe satu ne kumraj
TPo 1595, II,221; En tat kateri **danas** krade, kadar
njemu grat, ali dobru snefse, taku on supet
iutri krade, mifli, inu meini njemu vfelej taku
po frezhi pojde TPo 1595, III,192; ta Karřzhanfka
Cerkou .. Hudizha vniegovim pregreifhnim
rounanju veden fvary, Inu **danas** tukaj, jutri
na enim drugim mejftu vunkaj isganja, tudi
od fama febe TPo 1595, I,168;

● — — **danes** ali **jutri/zajtro** / **danes** kakor včeraj

i. v sedanjosti, preteklosti ali prihodnosti;
kadarkoli: reci htimu Hudyzhu, letu, na
kateru ti mene napelauash, nei ta Principal,
ner ta vegshi rezh, temuzh en Accidens,
kateri fe more **danas** oli Iutri preminiti

TO 1564, 151b; KAdar te bo vshe tvoj Syn **danas** ali jutri vprahal, inu porezhe: Kaj je tu sa enu Pryzhovanje .. Taku imalh h'tvojmu Synuvi rezhi: My fmo bily Pharaonovi Hlapci v'Egypti DB 1584, I,104b; On [Bog] **danas** ali fajtro pride s'eno shlifó, de ony na en kupp tjakaj padajo, kakor ta nefrelí fad TPo 1595, II,260; Kadar .. my takovo Pridigo shleht líshimo .. taku my oftanemo lejtas kakor lani, inu **danas** kakor vzheraj, de je fhkoda inu framota, de fmo .. s'líshajozhimi uhfesi gluhi TPo 1595, II,94; **ii. izraža, da se bo dejanje zgodilo v kratkem času; kmalu:** Nu vi kir prauite, **Danas** oli Iutri puidimo vletu Meistu, inu vndukai hozhmo enu leitu biti, inu kupzhouati inu dobiuati, vi kir ne veifite kai faira bode TT 1581-82, II,319; • – Christuf ózhe takove k'fvoijm kárfchenikom iméti, kijr imao moshko dérsno fhanovito fárcé, nekar shenlko fhíbko fim tēr tam naglivo, kakor ie tih, kijr fo **danaf** tako, iutri drugako, **danaf** Evangelísh, iutri papístíh, **danaf** v'nalho Cervkov, Iutri v'papeskó KPo 1567, CXXVII *ki so nestanovitni, se prilagajajo okoliščinam* [M. Č.]

daneska (denaska) prisl. [da'ne:ska?]; P 1, K 1 (*P 1563)

– denaska; (M)

v sedanjem času; dandanes, zdaj: Donas mlad, leip, shtulz, bogat, fdrau, Iufri[!] pak vbug inu martau, **denaska** lí vreiden, liub dershā, Iutri lí vfemliu pokopan *P 1563, 167 [M. Č.]

danaskaj (danaskaj) prisl. [da'ne:ska?]; P 3,

K 2 (*P 1563, JPo 1578)

– danaskaj; (M)

na današnji dan; danes: MI **danaskai** obhaiamo Iefufa vnebefa hoio *P 1563, 137; Iesus .. ie .. rekál kniemu: Zahéy poidi hitro doli, sakai potreba ie da iaft **danaskai** oftanem vtuoý Hishi JPo 1578, III,111 [M. Č.]

danešni gl. današnji

dani -ega posam. [da'ni:-ega]; P 2, K 1 (DB 1584)

– m. mn. im.: dani; – s. ed. rod.: daniga; (M)

1. kar je prejeto, dobljeno od koga; dano: Ifhkariot .. je Moshno imèl, inu je nofsil, kar je bilu **daniga** DB 1584, III,54b *skupni denar, ki so ga prejeli (apostoli)*

2. bibl. kdor je posvečen, dodeljen v službo Bogu; darovani: fo vshe prozh pelani v'Babel, sa volo fvoje pregrehe, kateri fo poprej prebivali na fvoih laftinah inu Meftih, slafiti, Israel, Farji, Leviti inu *Natinej <Netinim) fe rezhe, ty **dani** ali darovani. Inu tu fo bily ty Leviti, kir fo fe po febi h'Boshji flushbi podali> DB 1584, I,224a

PRIM. dan² [M. M.]

danica¹ -e sam. ž [da'ni:ca -e]; P 25, K 13 (TT 1557,

*P 1563, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, Tkm 1579, TT 1581-82,

DB 1584, DC 1584, BH 1584, MD 1592, Tfc 1595, MTh 1603)

– ed. im.: dan | i/y | ca; – rod.: danice; →; – mn. im.: danice; (V)

Hesperus. *German.* der abentftern/ der morgenftern. *Scla.* **daniza** MTh 1603, I,633

planet Venera na jutranjem nebu; danica:

Prauiza vmei ludmi ie ena taka lepa rezh, koker ta **Danyza** viutro na nebi TT 1557, r3a; Gdu je ta, katera fe vidi kakor **Daniza**, lepa kakor Luna DB 1584, I,333b; *Deutfch.* Morgenftern. *Latinè.* lucifer. *Widifch.* **daniza. *Italicè.* stella diana MD 1592, K3b**

pren. Ieft Iesus .. fem ta koren inu shlahta Dauida, ta fuitla fueifda inu **daniza** TT 1577, 498; dobro delate, da nanio [na božjo besedo] skerb imate, kakor na to Luzh, katera fe vtamnem Kraiu fueti, dokler fe ta dan rafueti, inu ta Sueda **Danniza** iside vuashih Sercih JPo 1578, III,121

// **zvezda, ki je vidna na jutranjem nebu:** pooseb. INu GOSPVD je odgovoril Iobu .. Kej lí ti bil, kadar fim jeft Semlo gruntal .. Ali gdu je njej en vogèlni kamen polushil? Ker fo me **Danice** vkup hvalile DB 1584, I,278a[=277a] [M. Č.]

Danica² gl. danica¹

danikar gl. da¹, nikar

daniti se -im se glag. nedov. [da'ni:ti se da'ni:m se];

P 1, K 1 (BH 1584)

– sed. ed. 3. os.: dani se; (M)

brezoseb., kot slovnični zgljed **prehajati iz noči v dan;**

daniti se: Diefecit, **fe dani**, dan gori gre

BH 1584, S13 [M. Č.]

danji -a -e prid. [da'nji -a -e]; P 3, K 1 (BH 1584)

– m. ed. im.: danji; – ž. ed. im.: danja; – s. ed. im.: danje; (M)

ki se nanaša na čas štiriindvajsetih ur;

dnevni: Vfakdanji, quotidianum, Compofítum

nomen ab vfaki .. **danji, ja, je** id eft diurnus

BH 1584, 171 [M. Č.]

dano (danu, dano) povdk. [da'no]; P 53, K 11

(TT 1557, TL 1567, TC 1574, TT 1577, JPo 1578, DC 1579,

TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, Tfc 1595)

– dan | u/o (Juríšič); (M)

komu **izraža, da je komu/čemu kaj omogočeno,**

dopuščeno; dano: Sakon ie ena terdna faufá od Buga, famuzh fá Preshuftua uolo fe lozhi.

Pres shene biti, nei ufakimu **danu** TT 1557, 55;

On [Zahej] ie Vfferzu mišlil: O isuelizhani

fo ty Lyudey, katerim ie **dano** Christufom

Touarishtuo imeti, niegouiga priarsniuega

oblizhia gledati, niegoue S. Befede poflushati

JPo 1578, III,113; Inu jeft fim vidil eniga drusiga

Angela gori gredezh, od kodar Sonce ishaja,

ta je imèl Pezhat tiga shiviga Bogá, inu je

vpill s'veliko lhtimo h'tém lhtirim Angelom,

katerim je **danu** fhkodo fturiti Semli, inu

Morju DB 1584, III,140b; Sakaj vam je **danu**

sa Cristufevo volo tu fturiti, de vy nikar le

v'njega verujete, temuzh de tudi sa njegovo

volo tērpíte DB 1584, III,107b; Satu gledajte inu

sahvalite Boga satu, de je vam dofhlu, inu

danu, de vy mene morete flifhati inu viditi TPo 1595, II,209 / Koker ie kuli en Zhlouik, Venim vifokim ftanu :/: Zhe ie lih en Gofspud velik, Kratik zhas mu ie **danu**, De doli pade tar fašpy DC 1579, 136, podobno tudi TFC 1595

// komu *izraža možnost, dopuščenost česa, pogojeno z izbiro in določenostjo koga za kaj*; **dano**: Inu ty logri stopio knemu [Jezusu], inu prauio. Sakai ti skufl te perglihe knim [zbranim ljudem] gouorish? On odgouori inu praui knim, Sakai uom ie **danu** de ui fnate to skriunult tiga nebeskiga kraleuftua, Letim pag nei **danu** TT 1557, 36, podobno tudi DB 1584; Lete befede nemore vflaki sapopafti, temuzh ty, katerim je **danu** DB 1584, III,12a; od modrofti govoriti je tém **danu**, kateri vuzhé Bogá fposnati: Od fposnanja govoriti je tém **danu**, kateri vuzhe vunanje dérshanje .. Vero fkasati je tém **danu**, kateri jo ozhitu fposnajo, s'befsedami inu s'delli, kakòr Marterniki: Duhove reslozhiti je tém **danu**, kateri mogo posnati prerokovanje DB 1584, III,94a

PRIM. dan² [M. M.]

danski -a -o prid. ['da:nski]; P 2, K 1 (TT 1577)

– m. mn. im.: danski; ☉

ki se nanaša na Dansko ali Dance; **danski**: Inu is tih Kraleu fo ty eni fatreni, Ty drugi pag, koker Vogerski, Peamski, Polanski, Lituaniski, Shwedenski, **Danski**, Angliški, Franski, Shotenski inu Ispaniski .. So vfl dofehmal bili timu Papeshu, Anticrishtouimu hlapzu, poduersheni TT 1577, 437 [K. A.]

dapasti gl. dopasti

dapodenje gl. dopadenje

dapustiti gl. dopustiti

dar -u sam. m ['da:ra:da'ru:]; P približno 1100, K 43

(TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, Tar 1562, *P 1563, TO 1564, TP_s 1566, KB 1566, TL 1567, TP_s 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DP_a 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, DP_r 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DA_g 1585, DC 1585, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TM 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: dar; – rod.: daru; – daj.: dar | u/uvi (TPo 1595, II,81);

– tož.: dar; – mest.: d | a/aa (JPo 1578, II,31) | r | u/uvi/um

(Trubar); – or.: d | a/o (TM 1555, A3b) | r | um/om; – mn. im.:

dar | uvi/ove/ovi/y/ij/úvi; – rod.: dar | ov/uv (*P 1563, 204)/i

(KPo 1567, Lb); – daj.: darum; – tož.: dar | uve/ove/y/i/uvi

(TPs 1566, 2a)/auve (DB 1584, III,48b); – mest.: dar | uvih/eh/ih/éh;

– or.: dar | uvi/mi/ovi/i/y/my/ovmi/uvmi (*P 1563, 191); ☉

Deutsch. Gefchëck. *Latinè.* munus. *Windifch.*

dar, shenkinga. *Italicè.* dono, prefente MD 1592,

E8a; Donum. *Germ.* ein geschenck/ oder gab.

Slavon. **dar** MTh 1603, 1,447; Xenium. *Germ.*

ein Gastschenck. *Slav.* **dar** MTh 1603, II,747

1. kar kdo dobi/dobiva v last brez plačila;

darilo, dar: Potle [modreci] odpro nih Shace

inu nemu nefšo naprei **daruue**, Slatu, Veiroh inu Myrro TT 1557, 4; Ty Krali tiga Moria inu tih Otokou, **daruue** pernefšo, Ty Krali is Arabie inu Sabe shenkingo perpelaio TP_s 1566, 129b; Kai fo darovali Christufu? Slatu, Vyrauh inu Myrrho, Inu ftimi **Dari** fposnaio Christufa sa eniga viflokiga Kralâ Israelkiga KPo 1567, LVib; Inu ty, kateri na femli prebiuaio, fe bodo zhes nyu vefšlèli, inu dobru lebali, inu eden drugimu **daruue** poshilali TT 1577, 342; Kay pomenio ty **Dary** Slatu, Verih, inu Myrra?

JPo 1578, I,40b; Inu vfl Krajli na Semli fo sheléli Salomona viditi .. Inu ony fo njemu pèrnefli, vflakoteri fvoj **dar**, frèberne inu slate posfode, Gvant, Arnolhe, Korenje, Kojne inu Mesge, vflaku lejtu DB 1584, I,238b; Nyh veliku freshe Firfhtovi perfoni, inu fo vfl tiga priateli, kateri **darove** daje. Tiga vbosiga fovrashio vfl nje-govi bratje DB 1584, I,323b; taku recite Esavu .. Pole tvoj Hlapez Iacob je sa nami. Sakaj on je djal: Ieft hozhem njega s'tem **darum** smyríti, kateri pred mano gre .. Taku je ta **dar** pred nym fhâl, on pak je ofstal toifto nuzh pèr kardeli DB 1584, I,21b; kadar my flifhimo, de Bug kaj da, vfe Cefsarje inu krajle shnyh **Daruvi** inu perfonami, sa enu sgul nifther imamo dershati TPo 1595, II,90 / *Deutsch.* Newjarßgab. *Latinè.* frena. *Windifch.* noviga lejta **dar**, novu lejtu. *Italicè.* mancia, buona mano MD 1592, K6b *darilo, dano ob novem letu kot dobro znamenje* / kar meni rezhete tu vam hozhem dati, teriaite le prece od mene lutrino inu **daruue** .. Le mi daite to Deizhlo ksheni DB 1578, 30b[=31b]

odkupnino, darila za starše neveste

// *kar kdo dobi/dobiva zastoj, iz, usmiljenja, dobrote; miloščina*: Nedelaj shaloftnimu ferzu, veflke shalofti, inu neodlafhaj dati **daru** timu potrebnimu DB 1584, II,155a; Rolfa vrozhino hlady, taku je dobra befšèda bulha, kakòr **dar**. Ia, zheftukrat je ena befšèda prietniha, kakòr en velik **dar** inu en priasniju zhlovik daje obuje.

En norez pak je namarnu oponofsi, Inu nepria-sniu **dar** je gnuffen DB 1584, II,166a / OD tiga pobiranja pak, kateru fe tém Svetnikom ftury, kakòr fim jeft v'téh Gmajnah v'Galacij poftavil, taku vy tudi fturite .. Kadar jeft pak tjakaj pridem, taku hozhem .. da valh **dar** tjakaj pèrnefšo v'Ierusalem DB 1584, III,96a *nabirko za obubožane jeruzalemske kristjane*

// *kar se da/daje komu za hitrejše, ugodnejše, večkrat nezakonito dejanje ali ravnanje;*

podkupnina: **Daruui** inu mytta modrih ozhy oflipluio, inu ijm Barsde vufta ftaue, de nomogof!] shtraiffati DJ 1575, 83; Geasi Hlapaz Eliseufou ie vsel **Daroué** od Naemana: Sato ga ie Bog porasil Gubami JPo 1578, II,151; Ta hudobni rad skriushi **daruve** iemle, de te Praude pot perpogible DP_r 1580, 33a; Tiga Zhloveka **dar** nemu profitor ftury, inu ga pred velike Gofpude

perpela DPr 1580, 34b; Mitta inu **Daruvi** fe némajo jemati v'praudi DB 1584, I,(¹)IVa; Odgovorite supèr mene pred GOSPVDOM, inu njegovim shalbanim .. Aku fim jeft od zhiga roke kakou **dar** vsel, inu fi puftil ozhy flepyti? DB 1584, I,155b / Ne perdrushi muie dushe htim Greshnikom .. Vkaterih rokah ie hudoba,

Inu nih defniza ie polna mytou inu **darou**

TPs 1566, 52b *velikokrat sprejemajo podkupnino*

2. v judovstvu *kar se podeli/podeljuje oz. da/daje Bogu v čast na oltar, v templju kot prošnja, zaobljuba ali zahvala; daritev, daritveni dar:* Satu kadar ti tui **dar** na Altar offruiesh, inu tukai fpomenish, de tui brat ima nekai subper tebe, taku pufti tukai per Altariu tui **dar**, inu puidi poprei fe s'praiu ftuim bratom TT 1557, 11; On ie pag ogledual, inu ie gledal koku fo ty bogati nih **daruue** uta Cerkouni shtok metali TT 1557, 237; Tedai bosh lusht imel na tih Offrih te Prauice, na tih **daruuih** inu shganih Offrih, Tedai bodo offroutali Telleta na tuim Altariu TPs 1566, 97b; Sakai sledni Vifshifar bo poftaulè, de on offruiè **daruue** inu offre, Obtu ie potreba, de leta tudi nekai ima, de on offra TT 1577, 51; Tamuzh poidi, inu fe iskashi Fariu, inu prinefi **dar** kateri ie Moises sapouedal, nym kprizhi JPo 1578, I,52a; Bogu nijedno dobro delo ne dopade, kadar fe v'fardu, v'fourashtuu inu vnidu ftori. Christus pak sato **Dar**, Prinos, ali Pofuutilifzhe vmipli ima, sakai to ifto ie veliko delo inu zhaftna Boshya flushba Vftarom Sakonu bila JPo 1578, II,117; Kateri tedai hozhe fuoi **dar** timu GOSPVVDV offrati, ta ima ta Shpishni Offer fturiti, en desfeti del zhisfe Pshenizhne moke, omeshane s'Oliem DB 1578, 127a; Sa tiga volo gredozh na ta fueit, on praiu, Ti ne fi hotel Offrou ne **Darou**, ampag tu Tellu fi ti meni perpraiu, Ty feshgani offri inu Greshni offri tebi ne dopado TT 1581-82, III,291; Inu k'Sahvalnimu offru dva Volla, pet Ounou, pet Koslou, inu pet lagnet, lejta ftarih. Letu je Selumiela, ZuriSadajoviga fyuu, **dar** DB 1584, I,82b; Pousdigovanlki offer) Ty **daruvi**, katere je v'faki dobrovolnu h'Boshji flushbi inu k'naredbi Boshje Cerqve dal, fo bily imenovani Pousdigovanlki offeri, Iudoufki, Thruma, satu, ker fo v'Starim Testamenti Farji takove **dary**, kadar fo bili pèrneffeni, k'vifhku pousdigovali

DB 1584, I,50b

// v krščanstvu *Jezus Kristus kot žrtveno jagnje, ki je za dosego zveličanja ljudi umrl na križu:* S. Paul htim Efeseriom v. tudi taku gouori, On [Jezus] ie sam febe dal fa nas, kanimu **daru** inu offru Bogu, kanimu flatkimu inu dobru diffezhimu duhu TC 1555, H7; my imamo tiga greiha, te Smerti, inu tiga Pakla frai ali prufti, inu vekoma nefgubleni biti, tu ima leta **dar**, tu je Boshji Syn, nam is f'gul lubesni fheinkan, dellati inu opravitì TPo 1595, II,93 / Inu ti Farij

Menihi, fo ozhitu oli leshniu u gouurili inu pridigali, De ta Masha, kadar fe fa te Mertue fturi oli ima, ie enu Sadoftidiane fa nih Grehe .. Sakai oni fo te beffede, Sacrifitium, Oblatio-nem, Islagali (potehmal ty Stari eni Vuzheniki tudi to Masho en Offer oli **Dar** imenuio) De ta Masha faslushi inu dobi, tim Mertiim inu shiuim Gnado, Miloft TAR 1562, 36b *kot spomin na Kristusovo smrt*

3. *kar dobi kdo od Boga, po božji volji; dar:*

Kadar odpresh roko tuoio [božjo] vfe ftuari fe vefelio, tih tuoih **darou** vshiuuio, is ferza fa nie hualio *P 1563, 200; Bodi ferdamnan ti ftuieimi denarmi, potehmal ti meinish, de ta **dar** Boshy fe fa Denarie dobi TT 1581-82, I,506; O GOSPVVD Bug Ozha Nebelki, shegnaj nas inu lete tvoje **daruve**, katere my od tvoje milostive dobrute k'febi vsamemo, skufi Iesufa Criftusa DC 1585, B5b; Sakaj Bug yh ni v'en tak vifskoi ftan pofadil, de bi le po f'vov voli inu lufhtih gopodovali, kakor bi nym dopadlu, temuzh de bi f'vojemì **daruvi**, kar yh imajo, f'vojm podloshnikom flushili TPo 1595, I,204 / v zvezah s **telesni, potelesni** Sakai Bog nozhe kratkò imèti, da bi fe niegovi tudi telefni **darovi** nemarnò sadiali, inu fpendali, kakòr fe to sdai slafti godi vshe povfod ftim f'kodlivim prevelikim inu pregoftim Goftovaniem, katero fai nei, inu bi fe neimelu imenovati Goftovanie: Tamuzh Epikureifka Potrata, inu vnužno shlemanie KPo 1567, CXXVII *materialni darovi;* Taku je leta Peifsen en Exempel, koku my imamo Boga zhaftiti inu sahvaliti, sa vfe njegove duhoune inu potelefnè **daruve**, teifte njemu domou poftavitì ali perlafiti TPo 1595, III,138 / Dobra Gofposzhina ie en **dar** Boshy, Ta huda ie koker ena tozha nom kani shtraifingi dopuszhenà TO 1564, 62b *srečen je, kdor ima dobre oblastnike;* Refnizhno: Dokler ie nie Mosh shiuèl, nei edan krat pomiflila, kakou **Dar** Boshij ie Moshà imeti, kateri io hrani inu brani JPo 1578, II,165; Pole, otroci fo en **dar** GOSPODNI, inu fad tiga teleffa je ena fhenkinga <^b**dar** tu je, tu je sauman, de bi s'valhim delom hoteli opravitì: Saj famy ty otroci, sa katere fkerbite, nefo u'valhi oblafiti, temuzh Bug je daje> DB 1584, I,312b / v zvezah z **duhovni, nebeski ipd.** Sakai ièft shelim uas uiditi, de bi uom kakou duhouiski **Dar** podelil, uom hpoterienu, tu ie, de bi ièft fuami red bil potroshtan, skufi uasho inu muio Vero, katero umei nami imamo TL 1561, 28a; Inu kadàr te kuli tvoi Grèh, fmèrt alli Pakàl v'farcu bode grisal inu pèkal, fvaril, pritil, tako ti ôzho pomozhi, grehe odpufiti, od fmèrti, Hudizha, Pakla réfhiti inu fofvimi telefnimi inu duhov-nimi, posemàlškimi inu Nebelškimi **dary** darovati inu k'pullednijmu v'ta vezhni lebàn pèrpraviti KPo 1567, XLVIIIb; Taku tudi vy, potehmal, kar shelite po duhouih **darih**,

yfzhite, de vy gmajno pobullhate, de bote vfliga obilnu iméli DB 1584, III,94b; Sakaj onu je nemogozhe, de ty, kateri fo en krat refvizheni bily, inu fo pokufsili ta Nebeski **dar**, inu fo dileshni poftali fvetiga Duhá .. aku prozh padeo .. de bi fe špet ponuvili k'pokuri DB 1584, III,128b / profsimo nemu[!] [Boga] fa Gnado inu fa **Dar** tiga S. Kersta TO 1564, 88a

// navadno s prilastkom **privojena ali od Boga podeljena sposobnost za kaj; dar, talent**: Vi dobri kerfzheniki/ proflite Boga fa nega **dar** inu pomuzh/ de mi te druge Euangeliste inu kar gre fa teimi/ prou tar faftopnu preobernemo TE 1555, M4a; Sakai ie li skufi tiga eniga Greh ta fmerit kralouala skufi eniga, ueliku uezh bodo lety, kir to preobilno Gnado in **Dar** te Prauce prymo .. kralouali vtim lebnu, skufi tiga eniga Iefufa Criftufa TT 1560, 8b; sledni kerszhenik shnega **darmi** ima slushiti inu sturiti dobru fuimu blishnimu, Sice nega **Daruui**, pred Bugom ne bodo nishter velali TL 1561, AIVb; Tukai Criftus, kir ie vfe rizhi dobru veidil inu vidil, prau, De vfi ludi nemaio tiga **Darru**, Vzhiptoti prebiuati, Sakai Bug ie Moshá inu Sheno vkupe stuaril, Obtú po naturi eden tiga drugiga sheli TAr 1562, 77b; De fe tudi slishi inu famerka, aku ima to Gnado inu **dar** od Buga htimu faftopnimu Pridigouanu oli nekar, Inu kar nemu vtim Pridiganu gardu ftoy, inu manca, de fe poduuzhi TO 1564, 72b; Inu nega [Davida] ie bil Bug obdeilil fmnogeterimi velikimi **daruui**, vmei katerimi ie tudi lete **daruui** imel, de ie vmel dobru, lipu inu prou peiti per Pfalteriu ter od Boshyh skriunih rizhy TP 1566, A2; Prydigary shnih **Darruui** nei fo vfi glih, Edan ima en vegshi **Dar**, koker ta drugi od Buga, de ie edan vuzheneishi, nemu bule gre tu prydigouane od rok koker timu drugimu TL 1567, 6a; Inu ty Iogri fo imeili ta **dar** Boshy, de fo bolnike ofdraulali TC 1575, 168; Ako fe ty poklizhesh vftan fuetiga Sakona inu nepozhutish vfebi **daru** te prau zhitfozhe: Tako fe vdai .. Bogu ker gouori: Ney dobro Zhloueku famemu biti JPo 1578, III,87b; inu de ga [očeta] ieft ia nekar neferaham, kadar bi ieft glih svegshimi **daruui** obdan, inu vuzheneishi bil TKM 1579, 104a; Bug je meni dal modru govoriti, inu po takim **daruvi** te Modrufti prou milliti DB 1584, II,141b; Sakaj raunu kakor Bug ne hozhe, de bi fe gdu sa fvojeh **darou** volo imel povsdigniti, vfi fe imamo bati, zhuti inu moliti. Taku on tudi nehozhe, de bi gdu sa greihou volo imel zagati TPo 1595, I,250; Sturi de povfod Predigarji, Bodo obdani st'vojmj **darmy**, De ta Euangeli prou prediguo, Vfem Ludem ga saftopnu resglafujuo TIC 1595, CCXLV / Vdvanajftim inu tretjimnajftim Capituli, vuzhi on, koku fo mnogi Boshji **daruvi**, mej katerimi je vfaj lubesan ta nar bulsha DB 1584, III,89a

// protest., navadno v zvezi z **božji kar je podarjeno od Boga za odrešitev človeštva**: Ta prau Vera/ ye ana fhenkiga/ oli an **dar** bofhy/ koker tu pryzha Chrifthus fam TC 1550, 209(112a); Ta Vezhni leben ie en **Dar** Boshy skufi Iefufa Criftufa Gofpudi nashiga TT 1557, aa3b; Item is Gnade alli po Milofti fte vi isvelizhani fkusi vero, inu tu nikar is vaf, Boshij **dar** ie, nikar po tih delih, de fe nihzhe ne hvali KB 1566, G; ODrèlhiti od hudizhove oblafi ie en **dar** Milofti Boshie nekar zhloveške mozhi KB 1566, F5b; Obto imamo vedàn v'ftrahu Boshijm prebivati inu véditi, ieli kai dobriga v'naf, da ie to vfe **dar** Boshij KP 1567, XCIII; Man fe rezhe en **dar**, saftopi, Boshji. Pomèni pak de fe nam ta S. Evangeli pres nafhiga faflushenja inu milli, is sgul gnade is Nebes da, kakòr je tudi Man is nebes bil dan DB 1584, I,45b; kakor S. Paul prizha, de ie vezhni leben en slaboden **dar** Boshji, kateri nei od nas faflushen, temuzh ga ie fam Criftus fuoio reshno kryo nam kupil inu faflushil TtPre 1588, 31; Kaj pak en Karfzhenik ima sturiti, de on enu dopadezhe Dejte Boshje bode, inu koku sa takou velik **dar** tiga vezhniga lebna, inu sa to lubesan Boshjo hvalefhen pruti Bogu fe ima ifkafati TPo 1595, II,96; Tu tvoje fvetu Tellu je vfmert danu, Ozhetu sa nas offranu ./: Vekfhiga **daru** nam nej mogel dati, Per tem na njega smifhlati: Kyrie elejfon TIC 1595, LXXVII

◆ — ver. **dar/darovi (Svetega) duha trajno razpoloženje, ki napravi človeka voljnega, da sledi pobudam Svetega duha; dar Svetega duha**: ta naturski pofemliski zhlouk pres **daru** inu pomuzhi S. Duha tih Boshyh rizhi ne faftopi TR 1558, Mb; Obtú ie tim enim Prerokom, Moshem, Shenom, Diuici Mariy, inu drugim Vernim, fuiga S. Duha **Dar** podeilil, De fo te potrebnishe kerfzhanske Nauuke, Troshte inu Molytue, Vpeifni slushili, de fe tih iftih ty Mladi inu Preprofti lashei nauuzhe TP 1567, A1b; Inu mozhy fo mnogitere, ali le en Bug je, kateri u'vfesh, vfe rizhy dela. V'flédnim fe iskasujo **daruvi** tiga Duhá, htimu kar je pridnu. Enimu fe daje fkusi Duha govoriti od modrufti DB 1584, III,94a; Razhi ti meni **dar** tvojga fvetiga Duha dati, de jeft bom, fkusi tigaiftiga kraft inu muzh, opravilu inu regiranje .. mogèl vfe moje shivozhe dny zhaftiti inu hvaliti DM 1584, CXIII; Sa tiga volo je potreba veden moliti, de bi Bug fvojga Svetiga Duha ne hotel od nas vseti, nas vfvoje gnadi miloftivu odbershati, inu vfak dan takove **Daruve** Svetiga Duha gmerati TPo 1595, II,83; Sturite pokuro (pravi Petrus) inu pufti fe sledni kàrftiti na tu ime Iefufa Chrifufa, k'odpuhanju grehou, taku bote vy prejeli **dar** fvetiga Duha ZK 1595, 98

[A. L. R., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

darotljiv (darotliv, dorotliv) -a -o prid.

[darot'lji:v]; P 8, K 4 (DJ 1575, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: d | a/o (MD 1592, M1a) | rotliv;

– tož.: darotliviga; Ⓜ

Deutfch. Reichlich. *Latinè.* largus. *Windifch.* obilèn, **darotliv**. *Italicè.* largifisimo, cortefe, liberale, copiofo, abundantante MD 1592, M1a; Liberalis.*Germ.* freygebig. *Slav.* **darotliv**, dobrotljiv MTh 1603, I,797; Largus. *Germ.* gebig/ kostfrey.*Slav.* **darotliv** MTh 1603, I,778**ki rad daje komu kaj v last brez plačila;****darežljiv, radodaren:** En **darotliu** mosh bode hualen: Od vina, koku inu sakai fe ima hpotreibi, inu nikar zhes mafso piti: Koku fe vposhten! touarshitiu! pametnu imamo dershati DJ 1575, 132; Eniga **darotliviga** Moshá, ludje hvalio, inu pravio: On je en poshten Mosh, inu takovi je ena dobra hvala. Od tiga pak, kir je fkop, vfe Méftu hudu govori DB 1584, II,165b [A. L. R.]**darotljivost (darotlivost)** -i sam. ž [darot'lji:vost];

P 3, K 3 (DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: darotlivost; Ⓜ

lastnost, ravnanje koga, da rad daje komu kaj v last brez plačila; darežljivost, radodarnost: Eniga darotliviga Moshá, ludje hvalio .. Od tiga pak, kir je fkop, vfe Méftu hudu govori <**Darotlivost**> DB 1584, II,165b; *Deutfch.* Freygebigkeit. *Latinè.* liberalitas. *Windifch.* **darotlivost**. *Italicè.* liberalità, larghezza, cortefia MD 1592, E1b; Liberalitas. *Germ.* Freygebigkeit. *Slav.* **darotlivost**, obilno dajanje MTh 1603, I,797 [A. L. R.]**darovan** -a -o del. [daro'va:n -a -o]; P 23, K 10

(TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAf 1562, KPo 1567, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584)

– nedol. obl. m. ed. im.: darovan; – dv. im.: darovana;

– mn. im.: darovani; – ž. ed. im.: darovana; – mn. im.: darovane;

– s. ed. im.: darovan | u/o (Juričič); Ⓜ

1. ki je dan komu od Boga, po božji volji; podarjen, dodeljen: Kateri pak Bogu sa niega Gnado flushi, timu bode **darovan** ta vezhni leban KPo 1567, XC1b; Inu meni bode **darouan** ta fueti Duh, de prou Molim, inu na Buga koker na muiga Ozheta klizhem, mui leben inu fšan pelam inu dershim, po negouih fapuuidah TC 1575, 23; Sakai vtem fe rezhe, hodi sa mano, kakor fo to, ty Chrifufouí Apoftoli .. ftorili .. Ne, dabi Blago, ker nam ie od Boga **darouano** konzhalí ali sauergli, kakor ie ftoril Crates Filossoffus JPo 1578, III,87b / skufi tu nega zhaft inu muzh, skufi kateru fo nom te drage inu neruegshe oblube **darouane** .. bote te Boshye nature dileshni, aku bote beishali pred teimi hitru minezhimi lushiti tiga fuita TT 1577, 159 / Obtu ie nom dan inu **darouan** od Buga, ta Spraulaeuz, Smyrnik inu Oduetnik,

Criftus Iefus, Inu ta nega zhaft inu Oblaft, fe nema na ta nasha della preloshiti ne preftauti TAf 1562, 49b

2. ki postane deležen česa; obdarovan:DOfehmal fmo mi prauili ie S. píma, skakouimi velikimi Boshymi darmi, ta Adam nash perui Ozha, inu ta Eua nasha perua Mati, fta bila od Buga **darouana** TT 1557, 14a; Criftus Iefus ie vmerl ía nashih Grehou volo, inu ie Goriuftal fa nashe Prauce volo, ta ifti bode fto Criftufeuo obilno Prauizo **darouan**, inu oblizhen TR 1558, Kb; kateri fo na letim Svejti v'Boshjim ftrahi shiveli, inu njemu po njegovih fapuvidah flushili, [so] s'zhaftitimi daruvi inu s'Nebeško zhaftjo inu fvetluftjo **darovani** DB 1584, I,bVa; taku bolh ti fvojmi Synuvi eniga gnadliviga Krajla imèl, inu bolh **darovan** s'Slatom inu srebrom, inu s'velikimi darovi DB 1584, II,179b / Maria je réf mumu drusih Shen k'velikí zhafti prifhla, inu vifokò **darovana**, da fe ie fmelá hvaliti inu rezhi, Moie deite ie pravi Sin Boshij KPo 1567, LXI je prejela veliko darilo, da je postala Božja mati; ta Karfzhanska Cerkou .. bude skusi Vodo inu Kry, to ie skusi ta dua Sueta Sakramenta, Karft inu Vezheryo Chrifufouo poteriena, **darouana**, inu ohraniena JPo 1578, I,131b
PRIM. darovani
PRIM. darovati [A. L. R.]**darovani** -ega posam. [daro'va:ni]; P 1, K 1 (DB 1584)

– m. mn. im.: darovani; Ⓜ

bibl. **kdor je posvečen, dodeljen v službo Bogu; darovani:** fo vshe prozh pelani v'Babel, sa volo fvoje pregrehe, kateri fo poprej prebivali na fvoih laftinah inu Mestih, slafti, Israel, Farji, Leviti inu *Natinej <Netinim> fe rezhe, ty dani ali **darovani**. Inu tu fo bily ti Leviti kir fo fe po febi h'Boshji flushbi podali, ker je bila Boshja Vtta inu Skrinja med Farji> DB 1584, I,244a
PRIM. darovan [A. L. R.]**darovanje (darovane, darovanje, darovajne, darovajnje)** -a sam. s [daro'va:nje -a]; P 16,

K 10 (TR 1558, TO 1564, TL 1567, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– ed. im.: darova | n/j/n/n | e; – rod.: darovan | a/e

(TT 1581-82, II,175); – daj.: darovanju; – tož.: darovajnje;

– of.: darova | n/j/n/nj | em; Ⓜ

1. delanje, da kaj prehaja k drugemu v last brez plačila; darovanje, obdarovanje: oni [učeni, modri, oblastniki] tudi shnih dobrim modrim fuetom, shnih blagum inu **darouanem**, pomagaio .. to prauo Cerkou kir ie po vřim fueitu reskroplena .. gori dershati, erpergati inu shiuiti TR 1558, bb; Ali vener pres tiga vřiga pridejo ony [modri] kakor ptuy inu cilu nefnani ludje, h'tei luzhi, htimu GOSPDV Chrifufu, inu njega gori vsamejo, On nje tudi gori vsame, inu pufty křebi nyh moleinje inu **darovainje**

dopafiti TPo 1595, 1,78 / v krščanstvu Ampag enimu vřakimu vmei uami ie dana ta Gnada, po tei meri tiga **Darouana** Criftufeuięa TL 1567, 15a *Kristusovega řrtvovanja na kriřu*

2. kar je dano komu v last brez plačila; dar, darilo: tako vam tudi na fem Suetu nishtar nebude mankalo, temuzh bute imeli Ieifti, Pyti, Oblazhilo inu Zhreulie, Ia, vřo Tellefno potribo, kakor kenimu **darouaniu**, inu fe vam to takouo možno prida, inu kuashei Hishi pride, da nebudete videli od kod fi ie prishlo JPo 1578, II,160b; Na takou beg inu dalni pot, perpravi Bug řkusi te Modre, timu Ditezu, njegovimu Flegarju Iosefu, inu tej Diuizi Mary eno Zeringo, Inu tuiřtu **Darovanje** pres zbiula nej bilu ena šleht řhenkinga TPo 1595, 1,78 / Norzouu **darouaine** ti nei veliku kpridi. Sakai on senim okum daie, inu ředmeimi ozheři gleda, kai bi řpet sa tu preiel DJ 1575, 81 / [Bořji sin je] řtan tiga Sakona, řa vredniga inu poshteniga řhazal .. řanim velikim zaiřnom inu **darouanem**, kir [je] en vus vina is vode řtuaril, řhestil. Ioh. 2. TO 1564, 135a

// **plařilo za vestno delo; nagrada:** Pořhtuj Arzata, řpodobnim **darovanjem**, de ga bořh imel v'potrebi. Sakaj GOSPVD ga je řtvaril, inu Arznia pride od tiga nerviřhiga, inu Krajli ga řhařte DB 1584, II,168b [A. L. R.]

darovati -ujem glag. dov. in nedov. [daro'va:ti

da'ru:jem]; P 116, K 26 (TA 1550, TT 1557, TR 1558, *P 1563, TO 1564, KB 1566, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DAğ 1585, MD 1592, TPo 1595, TřC 1595, TřM 1595, ZK 1595)
- nedol.: darovati; - řed. ed. 1. os.: darujem; →; - mn. 3. os.: darujo; - vel. ed. 2. os.: daruj; - del. na -l m. ed.: daroval; - mn.: darovali; - ř. ed.: darovala; ☹

Deutsch. Begaben. *Latinè.* donare. *Windifch.* **darovati**, řhenkati, perkařati. *Italicè.* donare, řar řrefente, řrefentare MD 1592, A8a

1. kdo; od řesa, komu, koga/kaj, (s řim) **narediti/delati, da kdo dobi/dobiva kaj v last brez plačila; darovati, obdariti, podariti:** Inu od tih Vernih Modrih kir řo taku od dalezh is te Perřie prishli Criftuřa řheřtiti, moliti inu **darouati**, fe imαιο vři řhlaht ludi .. vuzhiti, de oni tudi .. pomagαιο TR 1558, bb; [Antikrist je] Svoie priatele, inu pomozhnikie sblagum .. **daroval** KB 1566, H3b; Inu tu Deite Iesufa molio, odpro řuoie řhace, inu ga **daruio** řtym nai drashishim inu bulshim Sadom řuoih Deshel JPo 1578, I,40a; Kadar on pak enimu řvoui Hlapceu kejkaj od řvoje Erbfřzhine **daruje**, taku imajo ony tuiřtu pořřeřti do Slabodniga lejta, inu ima tedaj supet Viudu domou pařti: Sakaj njegou dejl ima le na njegove řynuve erbati DB 1584, II,83a; Ampak tukaj fe ty brumni ludje niřter ne

puřte motiti: derře terdnu na tem, kar řo ony is tiga Preroka Micha řiřhali, inu na tej řvesdi vidili .. padeio doli pred tu Diteze, je molio, inu odpro řvoje řhaze, inu mu od nyh **darujo** TPo 1595, 1,77 / En Moder mosh řuoi dar dragu řhtima, ř'řlatkimi řefřeidami: Ali tu kar norzi **daruio**, tu řami sa mallu řhtimaio DJ 1575, 80 / De je [Bog] nas vřeř dořehmal obaroval, Inu řdaj řhpisho řer ř'pitjem **daroval** TřC 1595, CCCXIII

pren. Tako imamo tada mi tudi řriřtuřa **darovati**, řlatom, řyrauhom inu Myrrho, to je řriřtuřa řposnati, inu verovati, da ie nařh Bog, nařh Krall .. nařh ořranenik inu isvelizřar KPo 1567, LVIB

// nedov., kdo; koga **delati, da kdo dobi kaj řastonj, iz usmiřjenja, dobre; darovati, obdarovati:** Vřetim řiřtu huali tiga Gaia .. kir ie tim ptuim praganim bořim kerřřhenikom vřo dobruto iskařal, nee erpergoual, **daroual**, řceringo omisřil, vuzhil, opominal inu řtrořtal TT 1577, 223

2. v judovřtu, kdo; komu, kaj **podeliti/podeljevati oz. dati/dajati kaj Bogu v řast na ořtar, v řtemplju kot prořnjo, řaoblřubo ali řahvalo; řrtvovati:** Nekar, moi Gofřud, temuzh mene pořlushai: Ieřt tebi **daruie** to řniu, inu to Iamo katera ie vnei DB 1578, 19a; Vboga řduva ř'malim darum veliku da. Sakaj Bug nikař dar, temuzh ferce gleda, tiga kir **daruje** DB 1584, III,44a; Inu je vkradel ene řlate Pořřode is řtemplja, inu je nje Androniku **daroval**, inu je ene druge predal v'řyr, inu v'druga okuli řeshezha řeřta DB 1584, II,197a

// dov., v krřčanřtu, kdo; řemu koga, kaj **izrařa izrořitev řezusa řristusa kot řrtvenega řagnja, ki je za dořego řveliřanja řjudi umřl na kriřu:** řatu je Bug řvojga řynu, ř'řebes doli k'nam pořlal: **Daroval** ga řvetu řvřimu, de je on řhlovik pořtal, řa je pořtavo dopořnil, ř'řvoym Ořzhom nas řpet řmiril, ře řmo řpet v'njega řnadi ZK 1595, 77 / tu ie, enu řořhye řnamine, vřkaterim nom řriřtuř řriřzhiznu inu vřryřho, řřem kruhom inu řřem řvinom, tu řuie řellu inu to řuio řry **daruie** inu daie TC 1575, 29

3. kdo; komu kaj, koga s kom/řim **podeliti/podeljevati kaj iz lastne moři, po bořji volji; darovati, obdarovati:** **Darui** nam řuio řeriařnuřt, řai nom řuio řeshgano mořhnuřt. ře mi is řerza meifabo řubimo. Vřprauim řmiru ořřanemo *P 1563, 140; ře ti řuiga řetiga řlushabnika N. N., kir ie řdai řukai v'řryřho, katera ři ři řřtimu řfuelyřzhanskimu inu viřřoku řrednimu řridigarřtu odlořhil inu pořlyřal, řozhes řuio řořhye řnado inu řilofřio **darouati** inu obdili TO 1564, 76b; Sakai vřetim řuoiem řynoui ie nam Bog **daroual** řuio řravizo, řilofř, řdpuřřhanie greřou inu řezřni řleban JPo 1578, II,94b; řti řřti řri řag ie řeřu bil niř veliku ořřrauil od boleifni, od řeue inu od

D

hudih duhou, inu on ie nim doftim slepzm bil **daroual** ta pogled TT 1581-82, I,256; Satu sdaici sa tém gre, koku je Bug njemu [Danielu] taku veliko miloft ifkasal, inu nar poprej duhounu ga viŕfoku zhaftil, s' modroftju inu saftopnoftju zhes vŕe Ludy, **daroval**, inu potle ga potelefnu tudi viŕfoku pofavil DB 1584, II,84b; de hozheŕh meni vboŕsimu Grefhniku tvojga S. Duha pollati, inu mene ŕhnjegovimi daruvi bogatu **darovati**, de jeŕt bom mogèl ŕkusi njegovu viŕhanje inu regiranje, tebi ŕlŕshiti DM 1584, LXXII z *darovi Svetega duha*; Inu vŕhe naprei ledy on na defnizi Boshji, de on nas hozhe ŕupar tiga Hudizha brani, s'ŕvojem duhom **darovati**, inu nas vŕliŕhati uvŕem, kar my na Teleŕsi inu Duŕhi potrebuje mo TPo 1595, II,305 / On ie odgouoril: Tu ŕo ty otroci, skaterimi ie Bug tuoiga Hlapza **daroual** DB 1578, 30[=31]; Inu kakòr fi ti njo is bogatiga shegna s'ladum tiga teleŕŕa **daroval**: taku ti nje objuje, Mater inu dete, v'takih velikih beteshih inu ŕlaboŕti, miloŕftivu odreŕni DM 1584, CCXIX; Bug njej bode ŕkoraj od te butore pomagala, inu njo ŕenim vefselim porodom **daroval** TPo 1594, II,41 / protest. Ty kir myta ne vŕameio, Nedolŕshnimu pomagaio, Te bode Bug kŕebi iemal, vŕe fueznim lebnom **daroual** TC 1574, 136; Natu je Iesus ŕam hodil .. V'nedolŕshno ŕmert je volnu lhal, De bi nas vŕe **daroval**, s'v'ezhnim[!] vefselem v'Nebi TŕC 1595, LIX

PRIM. darovan [A. L. R.]

da si gl. da¹, si

da si lih gl. da¹, lih, si

daska gl. deska

daŕ zlog; P 4, K 4 (TA 1550, TA 1555, KB 1566, DC 1585)
– daŕ; ☉

v abecedniku **vzorèni zlog za uèenje branja: Daŕh** deŕh diŕh dolh duŕh TA 1550, 5, podobno tudi DC 1585 [A. L. R.]

datelj (datel, tate) -na sam. m [da:telj -na]; P 4, K 4 (DB 1578, DB 1584, BH 1584, MD 1592)

– ed. rod.: tateŕne; – mn. im.: datelni; – tož.: datelne; ☉☉

dateljnova palma; datljevec: Mladiza od **tateŕne**, ze, ŕpadix[,] ein zweig von einem Dattelbaum BH 1584, 57

// **podolgovat, zelo ŕladek plod datljevec**;

datelj: pèrneŕsite timu Moshu daruve tja doli: .. Enu malu Balshama, inu Medu, inu Korenja, inu Myrre, inu **Datelne**, inu Mandelne DB 1584, I,29a; *Deuŕfch.* Palmen nuŕb. *Latinè.* dactylus. *Windijch.* **datelni.** *Italicè.* dattolo, frutto di palme MD 1592, L2b

☉ iz nem., prim. die Dattel [K. A.]

dati dam glag. dov. [ˈda:ti ˈda:m, 3. os. mn. daˈdo:/daˈde:]; P približno 7000, K 51 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPs 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567,

TPs 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, TPs 1579, DC 1579, DBu 1580, DPŕ 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TŕPre 1588, MD 1592, MS 1593, TPo 1595, TŕM 1595, TŕC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– nedol.: d | a/á | ti/t/tj; – sed. ed. 1. os.: **dam**; – 2. os.: da | ŕ/si (*P 1563, 146); – 3. os.: d | a/á/aa; – dv. 1. os.: [z:] dave (DB 1578, I,16a); – 3. os.: dasta; – mn. 1. os.: damo; – 2. os.: daste; – 3. os.: da | do/de/dó (DB 1584)/du (Juríèiè)/dé (DB 1584, III,115b); – vel. ed. 2. os.: daj; – dv. 1. os.: [z:] dajve (DB 1584, I,12a); – 2. os.: dajta; – mn. 1. os.: dajmo; – 2. os.: dajte; – del. na -l m. ed.: d | a/o (TC 1575, 533)/á (BH 1584, 130) | l; – dv.: d | a/o (JPo 1578, II,12b) | la; – mn.: daŕi; – ž. ed.: daŕa; →; – s. ed.: daŕ | u/o (Juríèiè); →; ☉

Dajem, **dati, dáŕ**, do, gibe BH 1584, 130; *Deuŕfch.* Geben. *Latinè.* dare. *Windijch.* **dati.** *Italicè.*

dare, portare, recare MD 1592, E4b, podobno tudi MTh 1603; Subministfo. *Germ.* darreichen/ zŕfchieden/ darlieferen. *Sclav.* **dati** MTh 1603, II,576

1. kdo/kaj; èesa, (od èesa), komu/èemu, (k èemu), koga/kaj **narediti**:

a) da kaj preide k drugemu s pomoèjo rok;

izroèiti: Nega Goŕpud pag .. prauí .. vŕamite od nega ta Cent, inu ga **dajte** timu, kir deŕet Centou ima te 1555, K5b; Inu ony bodo tebi pèrjasnivu dobru vsdali, inu tebi dva kruha **dali**, teiŕte imalŕ ti is nyh rok vseti DB 1584, I,154b; Inu on [Kristus] je vsel te pet Kruhe inu dveŕ Ribi, inu je pogledal gori v'Nebu, je zhes nje sahalil, je nje reŕlomil, inu **dal** logrom, de bi timu folku naprej poluŕhili DB 1584, III,36a; letih ŕhtukou obeniga ŕe neframuj, inu sa nikogèr volo krivu neŕturi, kakòr Poŕtave, inu saŕeve tiga ner viŕhiga .. Prou rounati s'poŕvitnim blagum, vkupili inu prodaji .. pred veliku rokami vŕe dobru sapreti: kar ŕe nym mora v'roke **dati**, vŕe pèr zhiŕli inu pèr vagi **dati**

DB 1584, II,170b; Kadar ony njemu na njegovu pegerovainje to moneto ali en zhninŕni denar **dado**, vpraŕla on: zhiga je ta pild TPo 1595, II,284 / Ali on je en Mezŕ dal ŕvejtiti, de ŕe ima sa njega pryeti, on je nabruŕhen inu v'ŕveŕzhen, de ŕe v'bojniku v'roke **da** DB 1584, II,69b *da ga morilec zaène uporabljati*

b) v veŕelniku, v zvezah s sem, semkaj da govoreèi kaj dobi ali da kaj pride v njegovo bližino; dati, izroèiti: Vŕamite te Pŕalme, inu **daite** ŕem ta Boben, Te Arŕfe leipiga glaŕŕa ŕteim Pŕalteriem TPs 1566, 149a; Inu IESVS pravi. **Daite** ŕim tih pet hlebov inu dvei ribi, Inu vsameijh KPo 1567, CXXVb; Iesus .. ie rekala Tomashu: **Day** ŕem tuoí Perŕt inu pogledaj moyh Ruk, inu ŕesi tuoíu Ruku, inu io deni vmoio ŕtran JPo 1578, III,7; Inu Samuel je rekala h'Kuharju: **Daj** ŕem ta kos, kateri ŕim jeŕt tebi dal, inu porozhil, de bi ga imèl pèr ŕebi ohraniti DB 1584, I,154a-154b

/ Tedaj je ta folk k'Samuelu djal .. **Dajte**

femkaj te Moshe, de je vmorimo DB 1584, I,155a / Inu hozhem pulnozhi rezhi: **Daj** fem. Inu Puldnevi: Nebrani: Pèrpelaj femkaj moje Synuve od dalezh, inu moje Hzhere od kraja Svitá DB 1584, II,17b

c) da kdo/kaj dobi kaj; dati: Glih koker en zhlouik kir zhes dashelo vlezhe, poklizhe fuie hlapce, inu nim zhes da fuie blagu, Inu on enimu **da** pet Centou, enimu dua, enimu eden, enimu vfakimu po nega premaganu TE 1555, K4b; Inu kadar ie bilu red, poshle htim Deloucem eniga hlapza, de bi oni nemu **dali** od fadu tiga Vinograda TT 1557, 234; Hisho, Denarie, Blago, **dade** Ozha inu Mati, Ali ena pametna brumna Shena pride od Gospoda JPo 1578, I,48a; Inu Abimeleh je vsel Ouce inu Goveda, Hlapze inu Dékle, inu je nje **dal** Abrahamu DB 1584, I,12b; Natu je Adam djal: Ta Shena, katero fi ti meni pèdrushil, je meni **dala** od tiga Drivélla, inu jeft fim jédjl DB 1584, I,3a; Inu Krajl Salomo je Krajlizi od bogate Arabie **dal**, vfe kar je ona shelejla, inu profsila, pres tiga, kar je on njej od fam febe **dal** DB 1584, I,80b; Kurbarji fvoje blagu s'hudimi Lotri sapravio, kateri nym potle ni otrob ni fkorjiz **nedado**, kakòr fe je timu Synu v'Evangeliju sgudilu DB 1584, I,318b *jim ne dajo ničesar*; kot slovnični zgled Deponentia activè significantia, Actiuorum syntaxin imitantur, vt: largior tibi pecuniam, **dam** tebi denarje BH 1584, S31; *Deutsch.* Zerung dargeben. *Latinè.* suppeditare sumtus. *Windisch.* zerungo **dati** MD 1592, X2a; Ampak tukaj pravi Ioannes od Christufa: On je **dal** od kruha inu rib, nikar kulikir ie tukaj billu, temuzh kulikir je on hotel TPo 1595, I,178; Ty Sholnerji .. ty fe njemu fhpotajo na eno drugo viſho, **dado** njemu Efsiha k'enimu kvejknimu trunku, inu pravio: Si li ti teh Iudou Krajl, taku ti fam febi pomagaj TPo 1595, I,282; iron. Ia kir bi denary bili, inu bi fe vfakimu nikar tu tellu inu ta kry Christufèva, temuzh ftu voger-fkih slatih, ali bodi lih majn, **dal**u, tu bi en tek, dirjanje inu drejn bil TPo 1595, I,193 / Taku je on [Laban] .. Kamele resvusdal, inu je nym **dal** flame inu kàrmè, inu Vodè k'vmivanju njegove noge, inu teh Moshou DB 1584, I,15a; Tvoih Svetnikou Mèſſu fo ony **dali** Divjazhinam DB 1584, II,184b; On mora mifliti koku ima orati, inu mora posnu inu sguda Kravam pizho **dati** DB 1584, II,168b / pogosto z nedoločnikom ali nedoločniško besedno zvezo Tukai pride ena Shena od Samarie .. Hti rezhe Iefus, **Dai** meni pyti TT 1557, 264; **Dali** fo mi iefsti Sholc inu v'mojj shejſ fo me s'effihom napaiali KPo 1567, CLXIII; Taku poidi, nai **daue** nauu ozhetu Vina piti, inu per nemu leshie DB 1578, 16a; Sakaj jeft fim bil lazhen, inu vy fte meni **dali** jefti: Ieft fim bil sheyn, inu vy fte meni **dali** pyti DB 1584, III,16a; En nydig zhlovik nerad vidi jéfti, inu mu tefhku dej, kadar ima jéfti **dati** DB 1584, II,159a; KAdar vfe Desſetene

tvojga pèrraftenja vkup ſpravifh, v'tretjim lejti .. taku imalh Levitom, Ptuiim, Sorotam inu Vduvam **dati**, de jedò v'tvoih vratah, de bodo fiti DB 1584, I,113b; to Sobboto pofvezhovati fe pravi Boshjo beſèdo poſluhhati, inu ſveta della dellati, tiga bliſhniga lubiti, inu njemu podiliti kar on potrebuje .. pomagati, fvetovati, troſhtati, jeifti inu pyti **dati** TPo 1595, II,239 / Ona ftury eno funkjo, inu jo predá, en pas **da** Kramarjem DB 1584, I,328a *izroči trgovcem za prodajo* / Sakai obena vtyza taku fylnu fuih mladih ne lubi, koker ena kokush ta fuia pifzheta, Ona fa nih volo to fuio ſhtymo premimi, kar naide .. **da** nee pifzhetom TR 1558, a2b *prepusti* / Sakai Criftus prau, Vy fte ſabfton pryeli, ſabfton **daite** TO 1564, 79b; laft vam pouem, profite, tako fe vam **da**: Iſzhite tako naidete JPo 1578, II,54; Ieft fim vam vfe pokasal, de fe mora taku délati, inu te fhibke gori jemati, inu smifliti na to Beſèdo, GOSPVDa Iefufa, katero je on govuril: Bulſhi je **dati**, kakòr vseti DB 1584, III,73a; Odpufite, taku vam bo odpufzhenu.

Dajte, taku vam bo danu DB 1584, III,34a

pren. PRidi moj Priatel, naj greva ..

k'Vinogradom, de pogledava, aku Vinſka tèrta zvete, inu aku je ozheſſa pognala, aku Margranove Iablani zveto, ondi hozhem jeft tebi moje Pèrfi **dati** DB 1584, I,333b *tam ti bom podarila ljubezen* / Sakaj pole, jeft hozhém nefrezho puſtiti pojti zhes vfe meſſu, pravi GOSPVD: Ali tvojo duſho hozhem jeft tebi h'plejnju **dati**, na kateru mejſtu kuli pojdeſh DB 1584, II,50a *življenje ti bom ohranil, ostalo ti bo kot vojni plen*

// v zvezi **dati erbſhino/k erbſhino**, kdo; komu, (k čemu), kaj **narediti, da kdo dobi kaj, do česar ima (pravno priznано) pravico; dati:** GOSPVD je Moſeſſu ſapovédal, de on ima nam erbſzhino **dati** mej nafhimi Bratmi. Inu ony fo nym erbſzhino **dali** mej bratmi, nyh Ozheta, kakòr je GOSPVD bil porozhif DB 1584, I,128a; Ieft fim ptuji inu Ofſobének per vas: **Dajte** meni en pogreb k'erbfzhini pèr vas, de mojga Mèrtviza pokoppam DB 1584, I,14b *zagotovite mi pravico do pogreba pri vas*; nedov. Sakaj en obelhen, je enu prekletje pred Bugom, de tvojo deſhelo neofkrunifh, katero GOSPVD tvoj Bug tebi k'erbfzhini **da** DB 1584, I,111b

// v zvezi **dati k lastini/v last/za last/za lastino**, kdo; komu, (k čemu), koga/kaj **narediti, da kdo dobi (pravno priznано) pravico do koga/česa in koristi, ki jih to prinaša; dati:** ie Bug Abraamu oblubil, de .. nemu inu nega Otrokom fa nim hozhe **dati** to Cananeisko deſhelo fa laſtino TR 1558, C2a; Suſſeb pak je bilu v'Poſtavi tudi letu ſapovédanu, de fo imejli tiga pervorojeniga Synu po teh ſheft tjednih, timu GOSPVDV naprej poſtaviti, inu vlaſt **dati** TPo 1595, I,133 / nafh Goſpud inu ozha nebeſki ta ye nam fuiga fynu Iefufa Chriſtufa kani laſtini ſhenkall inu **dall** TA 1550, B1a; Taku je

D

tudi Crifthus pred fvojo fmèrtjo porozhil inu salhaffal, takou Evangeli v'un klizati po vsem Svejtu, inu lkusi tu vsem tém, kir verujo, sa laft **dati** vfe fvoje blagu DB 1584, III,2a

// kdo; kaj za kaj **narediti, da kdo namesto pričakovanega dobi kaj drugega; dati**: On ie nim **dal** tozho fa desh TP_s 1566, 191b; nai fi ie kateri Telefni Ozha lyh zhudna diuia Ptiza .. Tako vuner fuoiemer Sinoui, kadar ga kruha profi, **ne da** Kamana sa Kruh JP_o 1578, II,56b; GOSPVD bo tvoji desheli prah inu pepèl sa desh **dal**, is Neba na tebe, dokler bofh satren DB 1584, I,114b

// kdo; komu, koga **narediti, da kdo preide h komu z določenim namenom; izročiti, prepustiti**: kadar pag ti gresh ftuim Supernikom pred to Golpolzhino, taku imei flis .. de on tebe kei ne ulezhe pred tiga Rihtarie, inu ta Rihtar tebe **da** timu Berizhu TT 1557, 211[=210]

// kdo; komu, koga (h komu) **narediti, da je kdo komu na razpolago, navadno v določeni funkciji; dati**: Aku mi hozheh tedaj ftu Centou poslati, inu njegova dva Synu h'porokom **dati**, de on od nas nevkozhi .. taku ga hozhem tebi proftiga dati DB 1584, II,191a

// pogosto v zvezi s **spet/zopet nazaj**, kdo; komu, koga/kaj **narediti, da kdo ponovno dobi koga/kaj, ki mu pripada; vrniti**: Si li ti komu kaj po fyli vsel inu nega obrupal, Taku **dati** ti nemu tu iftu fpet nafai inu pouerni TA_r 1562, 104a; Iesus pak je timu nezhi ftimu Duhu poprejtli, inu je tiga Hlapzhizha osdravil, inu ga je supet njegovimu Ozhetu **dal** DB 1584, III,36b; Inu Abimeleh je vsel Ouce inu Goveda, Hlapze inu Dékle, inu je nje dal Abraham, inu je njemu Saro njegovo Sheno fpet **dal** DB 1584, I,12b / Zaheus ponudi, aku je koga ogolufal, timu je on hozhe famozhetertu **dati** TP_o 1595, III,177 *štrikratno povrniti*

// kdo; komu, kaj **narediti, da kdo dobi kaj, je deležen česa, navadno na slovesen način; podeliti**: ty Papeshniki deio kriuu, kir tiga celiga Sacramenta, te kry, v'fem ne **dado** TO 1564, 30a *ne obhajajo pod obema podobama*; Od Vezherie pak [papisti] taku govorio, de ie eno obhajilo .. Ali taku unar da fe ima vtei Vezherij famuzh to telo vtei ftalti kruha vseti inu ne kar vtei ftalti tiga vina, tudi ta krij Chriftulova, Sada pak oblubijo inu ote nam obedvei ftalti **dati** KB 1566, G6b

// kdo; komu/čemu, kaj **narediti, omogočiti, da kdo lahko kaj uporablja ali s čim razpolaga; dati, nameniti**: Inu iest fem ni [Jezabeli] **dal** zhas, de bi od nee kurbarje pokuro fturila TT 1577, 276; Natu fo ty Starifhi v'Iabesi djali: **Daj** nam fedem dny, de my Sle pobhlemo na vfe Israelfke kraje DB 1584, I,155a / Per naglim Kerftu fe ima Ditetu ime **dati** TO 1564, 94a; Inu Daud ie tim fuim Buquom **dal** tu Ime, Pfalmus TP_s 1566, 4a; Satu ie ta S. Angel Gabriel timu Iofefu inu Diuici Mary fapouedal, de imata

letimu Boshymu Synuui, letu Ime Iefus **dati** inu ifdeiti TC 1575, 69; Tedaj je Adam vfaki Shivini inu Ptici pod Nebom, inu Svirini na Puli fvoje ime **dal** DB 1584, I,2b / v zvezi **dati na izvoljo Deutfch.** Wahl geben. *Latinè.* dare optionem. *Windifch.* **da** na isvojiljo. *Italicè.* lafciar eleggere, dar la scielta MD 1592, T6a *omogočiti odločanje za kaj med več možnostmi; dati na izbiro*

// v zvezah z **mesto, plac, prostor**, kdo; komu, kaj **premakniti se, oditi z določenega mesta, položaja, da lahko kdo drug pride nanj; umakniti se**: fe ie Divica Maria .. v'fim mogla ogniti inu vftopati, v'fim prostor **dati**, inu béshati na Oftarij KP_o 1567, XXXVIIb; Sakaj kadar fo Benlaminovi otroci videli, de fo bily pobeny, to nym Israelfki otroci proftor **dali** DB 1584, I,146a; *Deutfch.* Weichen. *Latinè.* cedere. *Windifch.* Cr: odftupiti, fe vganiti, mejstu **dati**. *Italicè.* ritirarfí, dar luogo, cedere MD 1592, V1a, podobno tudi MTH 1603

● — **dati komu roko/desnico prijati koga za dlan desnice v znamenje potrditve dogovora, obljube, odločitve ali prijateljstva**: Iacobus Cefas inu Ioannes .. fo meni inu Barnabu **dali** nih deftnizo, inu fo fe fnami sglialhi TL 1561, 81b; INu kadar je on [Jehu] .. nahál Ionadaba .. je djal k'njemu: le li je tvoje ferze prou, kakòr je moje ferze s'tvoim ferzem? Ionadab je djal: Ia. Aku je timu taku, taku **daj** meni tvojo roko. Inu on je njemu **dal** fvojo roko DB 1584, I,209b; INu fo bily najdeni mej teh Farjeu otruki, kateri fo bily ptuje Shene vseli .. Inu ony fo na tu, fvoje roke **dali**, de bi hotéli fvoje Shene od febe prozh djati, inu k'nyh Dolshnimu offru eniga Ouna, sa nyh dolg dati DB 1584, I,255b; **dati komu/čemu mesto/plac/prostor omogočiti komu/čemu delovanje, učinkovanje, vplivanje; dati komu/čemu prostor**: my Sonza nepuftimo saiti nad nashim ferdom, inu proftora **nedamo** timu shentouauzu TKM 1579, 47a *ne pustimo se podpihovati*; nedov. **Nedajte** tudi proftora Hudizhu DB 1584, III,105a[=106a]; Nikar fe famy nemafzhujte, moji lubesnivi, temuzh **dajte** proftor ferdu (Boshjimu) Sakaj ftoji pifsanu: Mafzhovanje je moje, Iest hozhem povèrniti, pravi GOSPVD DB 1584, III,78a[=87a]; **dajte** timu Evangeliu plaz ali meiftu, inu ga ne preginate, vsamite ga gori TP_o 1595, I,238; kateri Chriftufu letukaj veruje, inu fe sa eniga greifhnika fposna, ta bode gledal, de on takovi te Dulhe bolesni nikar prevelikou proftora ne **da** TP_o 1595, III,148; Ali takovim miflom my nejmamo proftora **dati**, temuzh tja gledati, koku my takove gnade Boshje pruti nam moremo sagvifhani biti TP_o 1595, III,114; **dati komu srce i. obdariti koga s sposobnostjo čutenja, zavedanja in razumevanja**: Iest hozhem nym enu ferçè **dati**, de me bodo snali, de fim jeft GOSPVD DB 1584, II,39a; pravi GOSPVD, Israelfki

Bug letaku .. hozhem nym enu ferce **dati**, inu en pot, de se me bodo bali, nyh shivozhe dny, de nym inu nyh Otrokom sa nymi dobru pojde DB 1584, II,43b; Inu kadar je on [Savel] fvoja plezha bil obèrnil, de je od Samuela fhàl, je njemu Bug enu drugu ferce **dal**, inu fo vfa leta snaminja prifhla na taifti dan DB 1584, I,154b *mu je spremenil odnos, èustvovanje*; Sakaj GOSPVD bo tebi ondu enu zagovno ferze **dal**, inu prepadene ozhy, inu poffufheno duhlo DB 1584, I,115a *te bo napolnil s strahom*; **ii. obdariti koga s pogumom**: Taku je Bug Machabeu inu njegovimu kardellu ferce **dal**, de fo Tempel inu Méltu supet noter vseli DB 1584, II,201a; Ker ti enimu ferce **dafh**, tu mora napej pojti DB 1584, II,138b; **iii. izkazati komu naklonjenost, ljubezen**: **Daj** meni, moj Syn, tvoje ferce, inu pufti tvoim ozhem moje poti dobru dopafti DB 1584, I,325a; **dati komu kaj na del narediti, da kdo dobi ustrezèn delež, dodeliti**: Ta druga poloviza pak, katero je Moses Israelfkim otrokom na dejl **dal**, od téh vojfzhakou .. je bila tudi trykrat ftu inu fedem inu trydeflet taushent, inu petftu Ovaz DB 1584, I,97b; ● – Taku pride ta Gofpud tiga iftiga hlapza, na ta dan kir se nemu sdy, inu uti vuri katere on ne uei, inu ga bode reflècal, inu bode nemu nega deil **dal** fteimi hynauci TT 1557, 75 *ga bo zaradi njegovih dejanj obravnaval enako kot hinavce* Versite tiga Leniga neprudniga Hlapza vte suunanne Tamnize inu mu **daite** deil fteimi hiniauzi JPo 1578, III,74

● – – Satu fim tudi jeft v **dal** úvfeh valhlih Meftih ^dzhifte sobe inu pomankanje na Kruhi, po vfeh valhlih krajih: Inu fhe fe k'meni nepreobènete, pravi GOSPVD ^d<tu je, de nemate nihfèr jefti> DB 1584, II,111b *zato sem vas kaznoval z lakoto, ki jo izdajajo èisti zobje*; po tuji prevodni predlogi DARumb hab ich euch auch in allen ewrn Stedten ^amüssige Zeene **gegeben**/vnd mangel am Brot an allen ewrn örten/ Noch bekeret jr euch nicht zu mir spricht der HERR <Reine vnshuldige Zeene/ die dem Brot kein leid thun> LB 1545, 1601

2. kdo/kaj; komu/èemu, kaj **narediti, da kdo dobi kakšno lastnost, znaèilnost, postane deležen česa; dati**: *Deutch.* Stercken. *Latinè.* corrobore. *Windifch.* muzh **dati**. *Italicè.* confortare, corroborare, rincorare, dar animo MD 1592, P2b; negotivo *Deutch.* Vorthail geben. *Latinè.* primas tribuere. *Windifch.* fortail **dati**. *Italicè.* dar vantaggio MD 1592, T4b *zagotoviti boljši položaj, priznati prvenstvo* / GOSPVD je nym bil vefelje **dal** nad nyh Sovrashnikih DB 1584, I,242b; Sakaj, taku pravi GOSPVD, h'tém resanim, kateri moje Sobbote dèrshé .. inu mojo Saveso tèrdnu dèrshé: Ieft hozhem nym v'moji hifhi, inu v'moih sydeh enu mejftu **dati**, inu enu bulfhe ime, kakòr Synom inu Hzheram, jeft hozhem nym enu vezhnu ime **dati**, kateru néma poginiti DB 1584, II,22b / Ta Poftaua nikomer nishter

fabfton oli is Gnade ne **da**, Temuzh hozhe le od nas celo pokorszhino vfeh Boshyh Sapuuidih imeiti TL 1561, 78a; Euangeli, kir to milost Boshio inu odpuftig vfeh grehou Viefufu fabfton, vfem Greshnikom ponuie, ne **da** oblafti oli slobufti naprei greshiti TC 1575, 496; Tiga je Bug gori obudil od fmèrti .. inu vera fkusi njega je letimu **dala**, letu sdrajve, pred valhimi ozhimi DB 1584, III,62b; Ampak Evangelium nikar le oblubli, temuzh tudi rifnizhnu nam **da** pravizo, leben, inu vezhnu isvelizhanje, pres vfeh nashih laftnih del, cillu sabftojn DB 1584, I,aVib; nedov. Taku nam **da** leta Evangelium en leip inu filnu nuzen inu potreben Vuk, koku my imamo nafh leben ronovati TPo 1595, II,215 / Vam fe **da** véditi fkrivnofti Kralevfiva Boshijga KPo 1567, XCV / Sakaj, taku pravi GOSPVD, h'tém resanim, kateri moje Sobbote dèrshé .. inu mojo Saveso tèrdnu dèrshé: Ieft hozhem nym v'moji hifhi, inu v'moih sydeh enu mejftu **dati**, inu enu bulfhe ime, kakòr Synom inu Hzheram, jeft hozhem nym enu vezhnu ime **dati**, kateru néma poginiti DB 1584, II,22b

pren. Beshèda Boshya ie Slatka, Grenka, Obesheli, Crysh **da** TT 1577, LI2a *povzroèi težave, nadloge in preganjanje*

● – dov. in nedov. **dati komu/èemu krivo obdolžiti/dolžiti, obtožiti/obtoževati koga, nasprotovati komu/èemu, zavriniti koga/kaj**: Satu fe oben ne zhudi, inu Bogu kriuu ne **dai** oli perfodi, kir nas taku Sturki inu fdrugimi nadlugami obifzhe inu shtraifta TT 1577, XXIII; *Deutch.* Verwerffen. *Latinè.* improbare. *Windifch.* krivu **dati**, savrezhi. *Italicè.* biafimare, riprendere, sprezzare MD 1592, R6a; Imel bi on Rihter biti, taku on febi ne bode krivu, inu fvojej Prutipartye timu satoshniku prou **dal** TPo 1595, I,243; On gleda na to nefrezho inu pomankanje, inu shentuje ta S. Evangeli, kateriga on dolhli inu mu krivu **da** TPo 1595, I,110; dov. in nedov. **dati komu/èemu prav opravièiti/opravièevati koga/kaj, soglašati s kom/èim, pritrèditi/pritrjevati komu/èemu; dati prav**: Du bi tu hotel terpeti oli prou **dati**, kadar bi en Syn gouril, Ieft nezho muimu Ozhetu nishter dobriga fturiti TT 1557, aa2b; Inu vs Folk, kateri je njega poffulhal, inu Zolnarji, fo Bogu **dali** prou, inu fo fe puftili kàrftiti s'Ioannefòvim Kàrftom DB 1584, III,34b; Kadar je pak leta Cefsar Constantinus natu vmerl .. fo se podftopili ty Arianery tiga Ariusa supet po syli is tiga panna perpraviti, inu njemu vnjevovi rejzhi prou **dati** TPo 1595, II,105; Papefh, Shkoffi, Corarji, Farji, Menihi, vfi kmallu inu vkupe fo v'Erodefhovim Tovarishtvi, pervoljo inu prou **dado** njegovimu fvejtu inu naprej vsetju TPo 1595, III,37; **dati (k èemu) tek zagotoviti, podeliti èemu uspeh, rast, razvoj; blagosloviti**: O Gofpud nash Bug, **dai** teek inu frezho htimu delu, ia dai frezho

timu dellu nashih Rok .. Amen TKM 1579, 57a; Ieft sim safsajal, Apollo je polival, ampak Bug je tek **dal** DB 1584, III,90b; Sakaj my je iskulšimo, de zhloveska modroft inu vmejtalnoft tiga nikar ne ftury, onu more Boshji Shegen per tem biti, inu ta tek h'timu **dati** TPo 1595, III,27; **ne dati komu pokoja/miru vznemirjati, nadlegovati koga**: Christufu ..

D

Neverniki nikuli néfo pokoia **dali**, dokler ie shiv bil KPo 1567, CLXVIIIb; kar ie fice ntoi vezh tih zhudnih mislih, katere nam nikuli pokoia ne **dade**, dokler fimo na Moriu, to ie v'tim lebnu KPo 1567, LXXXIb; *Deutsch*. Vexieren. *Latinè*. vexare. *Windijch*. miru **nedati**. *Italicè*. travagliare, beffare MD 1592, R7a; Takovi ludje fo od Hudizha, inu bodo od dan do dne le zhe dajle huifhi, sakaj ta Hudizh nam ne **da** pokoya TPo 1595, I,185 *jih nenehno spodbuja h grešnemu ravnanju*

3. kdo; komu/čemu, (k čemu), koga/kaj **narediti, da kdo/kaj dobi koga/kaj v last brez plačila; podariti**: fo ty Papesniki S. Niclausha, kanimu Bogu poftauili, de ima te boge bogate fturiti, Satu she fđai ty Nemci na nega gud tim Otrokom na vezher, pod nih skledice .. lizhkako Iegrazho polagaio, Inu te Otroke preguore, tu ie nim S. Niclaush **dal** TC 1575, 283; Hatirfata je **dal** k'hfazu taushent slatih, petdesfet Medeniz, petstu inu trydesfet Farfkih fukin DB 1584, I,259a; Tu Méftu Ptolemais, inu to Deshelo, katera k'njemu flifhi, **dam** jeft timu Templu v'Ieruselemi, h'tej potrebi, katera na offre gre DB 1584, II,188a; imalh dërshati ta Gud téh tjednou GOSPVDV tvojmu Bogu, de en volan dar tvoje roke **dafh** DB 1584, I,109b *prostovoljno daruješ*; Pharao .. je njo [mesto] bil fvoji Hzheri, Salomonovi Shenii, k'hfenkingi **dal** DB 1584, I,189b / nedov. Aku tedai vi, kir fte hudi, fnate **dati** dobre dari uashim otrokom, koku ueliku uezh uash Ozha nebeski bode dal tiga Suetiga Duha, tim, kir nega proflio TT 1557, 202 / Mi tebe pohleunu proffimo, fa lete tuie Otroke, katere fi ti tui Cerqui daroual inu **dal** inu skufi ta fueti kerft druguzh rodyl TC 1575, 36 / Norzouu darouaine nei veliku .. On mallu **da**, ali veliku oponofsi DJ 1575, 81 / *ekspr.* my fimo takoue misli, da veliko poprei inu raishi edan Slati **damo** tim martuim Suetnikom, kakor edan Grosh ali Dinar teim shiuim Suetnikom JPo 1578, II,131

// kdo; komu, kaj **narediti, da kdo dobi kaj zastonj, iz usmiljenja, dobrote; darovati**: ty ludie, kir Malikò slushio .. ludi refnashao, lalheio, shuhalo, lakomnuio bofim nishter ne **dade** oli kai fture dobriga, greshio fub per nih veift TC 1555, IIb-12a; Na letu on uefy inu opomina de tako shtiuo inu Almoshno fpreproftim fercem, tu ie, sdobro uolo, obilnu inu nekar fcopu **dade** TL 1561, 66b; neodlashai **dati** daru timu potrebnimu DJ 1575, 16; Ali Liubi Bog, Gdo bi **dal** pol fuoiga Blaga Vbosim, vfai ie sdai preteshko le edno

Shkoffizo, Dinar ali grosh Vgmain Shakelz Vbosim Liudem **dati** JPo 1578, III,111b; Predajte, kar imate, inu **dajte** Almoshen DB 1584, III,39a; kadar ty enimu vbosimu Karfzheniku eno fraizo, eno fuknja, ja tudi en mersel trunk vode **dafh**, tu fi ti Christufu **dal**, inu nejma nihzhe mej tem en reslotik fturiti TPo 1595, II,245 / nedov. **Daj** Almoshen od tvojga Kruha inu Vina pèr Pogrebu téh brunnih, inu nejez inu nepy s'grefhniki DB 1584, II,149a; Gdur tu ali unu ftury, fe pofty, almoshne **da**, ta nebo bogublen[!] TPo 1595, I,213 / nedov. bodi brumen, rad moli, **dai** Bugaime, zheftu fe obhaiai TR 1558, X2a; Christuf nam ne filii, inu ne pèrmoruie fe poftiti inu Boga ime **dati** KPo 1567, CVIII / nedov. Dai gnado teim bogatim, de offeretni nebodo .. de ony tudi dobru fture, bogati bodo na dobrih deilih, radi **dado**, pomagliui bodo, Shace sbiraio TKM 1579, 87a *bodo radodarni*; kateri misli Bogu fveiftu flushiti, ta fturi fvojmu blifhnimu, kakor je Bug njemu fturil, Tu je, on nikar ne fodi .. **daj** rad, bodi priasniu inu pomuzhliu kir more TPo 1595, II,148

// kdo; komu, kaj **nameniti, posvetiti komu kaj**: Satu je nalf lubi GOSPVD Christus fvojo Vezherjo gori poftavil.[!] de bi fe mi per teifti imejli fpumniti, de fhe nekaj drusiga po leteim lebni ima priti. Satu on vsame ta Kruh inu ta Kelih, inu vely fvojm Iogrom jefti inu piti .. Kakor bi hotel rezhi: **Dajte** mi vfaj v'ofmih dneih, v'fhtirih Nedelah, &c. tudi en dan, de na me spumnite TPo 1595, I,193

4. kdo/kaj; komu/čemu, (k čemu), koga/kaj **podariti, podeliti, dodeliti komu/čemu kaj**:
a) iz lastne (božje) moči, vsemogočnosti, vsevednosti, previdnosti: Bogu bodi huala. kir ie nom **dal** tu Dobiuane inu Premagane (fastopi zhes ta Greh, zhes to Smert, zhes Hudizha) TR 1558, I3a; ty Sakoniki kadar nee Bug ukupe fprauii, inu nim lube Otrozhezhe **da**, taku fo dolshni to Kerfzhansko vero .. na nih Otrociih, pomagati obdershati TO 1564, 135b; My moramo fiati inu poliuaui, Alli Bog **da**, da fe Seme prime inu rafte JPo 1578, I,73b; on je nam veliku dobriga fturil, inu od Neba desh inu rodovite zhafse **dal**, je nalha ferza napolnil s'fhpendio inu s'vefseljem DB 1584, III,69b; Ieft [Gospod] hozhem v'Pulzhavi **dati** Cedre, Borovje, Myrte, inu Olike. Ieft hozhem v'Puli **dati** Smrekovje, Bukovje, inu Pulhpajn, vfe vkup DB 1584, II,16b *omogočiti rasi cedar* ...; Taku pravi Gofpud GOSPVD od letih kofty .. Ieft vam hozhem shile **dati**, inu puftiti meffu zhes vas srafti, inu s'koshu vas odejti, inu hozhem vam fapo **dati**, de bote fpet shive DB 1584, II,77b; Inu kadar je on [Boas] pèr njej [Ruti] leshal, je njej GOSPVD **dal**, de je noflezha poftala, inu je eniga fynu rodila DB 1584, I,149a; ta Svejť Boga ne sna, Sakaj aku on lih vej, de je Bug Nebu inu

Semlo ftvaril, nam le on fam tellu inu leben **dal**, inu je to Pofravo od Nebes fem doli resodil, taku fe she vřaj takovu ne pravi Boga prou snati TPo 1595, III,57 / ekspr. Katerimu je Bug eno leipo hiřho **dal**, ta bi hotel rad en grad imejti TPo 1595, II,223 *za ĉloveka to, kar mu dobrega nakloni Bog, (nikoli) ni dovolj / nedov.* Sahualite Gofpudi Boga/ fakai on ye vřelei dober tar miloftiu kir vřimu meřu **da** nih řpylho/ kir **da** ti řhiuini nih kermo/ inu to potrebo TA 1550, B4b; Ti fam nym **dafh** řpisho, pitje, tēr vře potrebe obilje DC 1584, CCXLIX / Ta Cerkou huali Boga, kir ie ni **dal** to fuio beřfedo, to prauo Sluřho Boshjo TPo 1566, 136a / Pojdi v'myri, Israelfki Bug bo tebi **dal** tvojo prořnjho, katero fi od njega prořsila DB 1584, I,149b *bo izpolnil tvojo prořnjho /* Meni ye bug vřo oblařt **dall** || Meni ye vře poduergal TC 1550, 168[=170](93b); Tako vřhe tadai Sueti Duh pride, ta vam hozhe Sarza rasřuetiti, Krepko Sarce inu Voliu **dati**, da budete mogli moj Oblařtniki inu rauan poglauice biti, Kreformiranu tiga Sueti JPo 1578, II,45; Sakaj katerimu zhlovėku Bug **da**, de je bogat, inu blagu, inu oblařt, dē od tiga jej inu pye řvoj dejl, inu je veřel v'řvoim delli, tu je en Boshji dar DB 1584, I,330a; ON [Kristus] je pak v'kup poklizal te dvanajřt, inu je nym **dal** oblařt inu muzh zhes vře hudizhe, inu de fo mogli bolesni osdraulati DB 1584, III,36a; Ieřt [Jezus] vam Myr puřtim, moj Myr jeřt vam **dam**. Ieřt vam nikar taku **nedam**, kakōr Svejt daje. Vafhe ferce fe nepreřrařhi, inu fe nebuř DB 1584, III,56a / Bug je meni **dal** modru govorit, inu po takim daruvi te Modruvti prou militi DB 1584, II,141b; Ta GOSPVD je meni lingvam difcipulam, en vuzhen jesik **dal**, tu je, Bug je řvojo Beřfėdo na moj jesik poluřhil, de jeřt vejim s'tejmi trudnimi h'pravimu zhařsu govorit TPo 1595, I,17; Satu je letu řhe na ta danařni dan tu nar veřhe zhudu .. kadar Bug enimu enu takovu uhu **da**, kateru njegovu beřfėdo radu pořluřha TPo 1595, II,204; Ieřt fim vuzhen, Bug je meni en fein sařtop **dal**, tiga jeřt hozho nuzati, mojmu Bogu hzhařti, inu timu bliřnimu h'bulřhimu TPo 1595, I,44 / kadar on nom pořhle oli **da** kakershne nadluge, de te pohleunu terpimo řubper ne mermramo TC 1555, E2b / LVBI Brat, řpomisli prou, kakouo veliko Gnado ie gořpud Bug tebi inu nom vřem .. iskafař, naprepi poluřhil inu **dal**, de fe on řuiga diniga Synu nei řhonal TO 1564, 142b; Vřigamogozhi vezhni Bug .. Ti hozhes tuio Boshio milořt, dar, pomuzh inu řuetiga Duha **dati** inu podiliti, vřei praui poklyzani gořpořzhini TO 1564, 120a; kadar Bug enu řejtu letimu ali enimu drugimu purgarju, Andtverharju ali kmetu, dobro řrezho **da**, de dořti řhita dobi, ali tu řvoje delu dobru proda inu isvede, Takou řhegen, fe ima s'řifřsom řřparati TPo 1595, I,180; Prořsite tudi sa en Pořhten

moder Svit nafhe deřhelke inu Mejřtne Gořpude, de bi Bug per nyh Regimentu hotel biti, inu řrezho inu řdravje hřimu **dati**, de bi Boshja Beřfėda, zhařt inu vře pořhtenje moglu raven tiga rařti TPo 1595, III,206 *řagotiviti ugodne okoliřĉine /* Inu le Ieřus řam premore vřim oli per tim kruhi nam **dati** ieifřti fuye tellu TC 1550, 44 / Hualyte Boga, kir ie uom **dal** fuio roko (Cřiřtufa) řhno ie Greh, Smert, Hudyřha řaterl TPo 1566, 177b; Inu na Babylon, to veliko, je bilu řpumnenu pred Bugom, njej **dati** Kelih tiga Vina od njegoviga řlobniga řerda DB 1584, III,147b; Inu kateri premore, inu dēřhy moja della, do konza, timu hozhem jeřt .. **dati** to Ĺutrovo svėdso DB 1584, II,138b *řodariti veĉno řivljenje;* Ti fi Peter .. Inu hozhem tebi **dati** Kluzhe tiga Nebeřkiga krajjeřtva, inu vře kar bořh na Semli řavesal, tu bo v'Nebi tudi řavesanu: Inu vře kar bořh na Semli řesvėsal, tu bo v'Nebi tudi řesvesanu DB 1584, III,11a / v Razodetju INu jeřt fim vidil eno drugo řvirino gori gređozo od Semle .. Inu njej je bilu danu, de je timu Pildu te řvirine, duh **dala**, de je te řvirine pild govuril DB 1584, III,145b // v veřelniku, pogosto v (molitveni) prořnjji, tudi kot delu (uřtaljenega) zaključka beředila, kdo; komu, kaj **izrařa prořnjho, da bi kdo dobil kaj, postal deleřen ĉesa ali da se kaj uřnesiĉi:** **Dai** nam kar my potrubuemo/ Dotle vřhiuoti bodemo .. **Dai** nam brumno/ Gořpořzhino/ Inu dobro řofezhino TC 1550, 166(91b); Bodi Boshya roka řnami, || Pred vřim Ĺudim nas obari, || **Dai** nom dobrih leit veliku *P 1563, 99; O Iagne boshye, kir nořiř vřiga Sueitiga greh, **Dai** nam uezhni Myr *P 1563, 32; kadar řmo bolni, taku te nařhe misli inu řhele, fo vřelei lete kir prauio: O Bug pomagai, O Bug **dai** řdrauie, O Bug **dai** en konez TO 1564, 143b; de po tih beřfėdah, kir fo uletih Peifřnih Veruiete, Bogu, řluřhite, Vash Stan inu leben pelate inu dēřhite. Hřimu **dai** Bug řuiga Duha inu pomuzh, Amen. Vash Truber TPo 1567, A1b; PROřHNA SA Myr. **Dai** Myr o Bug Kerszhenikom TC 1574, 144; **Dai** nā vřem v'Čriři volnim bit, Po řim Lebni V'Nebēřa řrit, řkusi Ieřuřa Amen. KONEZ DPa 1578, B6b; **Dai** Bug Ozha Nebeski tudi nam řlouenzom dar řuoiga S. Duha, de bomo lete Buqe inu tu drugu S. Pifmu knashimu nuzu inu isuelizhainu brali inu pořluřhali, řkusi Ieřuřa Cřiřtufa AMEN DB 1578, **6b; NAlh Ozha, kir fi v'Nebēřiř, Pořvizhenu bodi tvoje Ime .. Nalh vřakdajni Kruh **daj** nam danas: Inu ořpuřti nam nafhe dulge DB 1584, III,5b; Sakaj Hofanna fe pravi tulikain na slovenřku, Kakor, GOSPVD pomagai, GOSPVD **daj** řrezho timu řynuvi Davidovimu TPo 1595, I,5; O řveti Gořpud Bug .. **Daj** nam dobru vřretu, řmertno muzh pođreti, řmili fe zhes nař TFC 1595, CCCCXXI / **Daj** nym po nyh delli, inu po nyh Ĺudim djanju: **Daj**

D

nym po dellih nyh rok, povèrni nym, kar fo saflushili DB 1584, I,286a *Naj dobjijo, kolikor jim pripada* / GOSPVD **daj** nym. Kaj pak hozhefh nym **dati**? **Daj** nym neporodna telefa, inu ofehle pèrli DB 1584, II,106b

b) iz drugih nadnaravnih moči: Spet v flame nega [Jezusa] febo ta Sludi na eno fylno vifoko goro, inu nemu pokashe vfa kraleuftu tuga fuita .. inu praui knemu, Letu vfe ieft hozho **dati** tebi, aku ti doli padesh inu mene pomolish TE 1555, C2a

c) iz moči, oblasti, vezane na položaj ali funkcijo: Papesh .. kadar on alli niega Skoff shegna, pravi, ieft tebi **dam** Oblaft ofrovati sa shive inu mèrtve KB 1566, G5b; Krajl Antiohus .. **dam** tebi oblaft laftne denarje v'tvoji desheli kovati DB 1584, II,192b; Efter Krajliza je .. djala: Aku fim jeft gnado pred tabo nafhla, ò Krajl .. taku **daj** meni moj Shivot sa moje profhne volo, inu moj folk sa mojga pegerovanja volo DB 1584, I,264b

● – **Bog daj izraža željo:** Bug **dai** de bi jeft le mogel vreden biti, na tem bi hotel rad sadofti imejti TPo 1595, I,26; **Bog daj dobro jutro/dober dan/dober večer izraža pozdrav ob prihodu:** Boga suftmi huale, Sarce pak ie dalez od niega. Blish-niemu prauieo, Bog **dai** dobro Iutro, dobar Dan, dobar Vezher: Vfarzu pak mille inu sheleio, da bi tam bil ker fe vfe Vode vkup ftekaio JPo 1578, II,57b; **Bog ne daj i. izraža strah, vznemirjenje:** On pride inu pogubi te ifte Delouce, inu ta Vinograd bode drugim dal, Kadar oni tu slishio, prauio, Ne **dai** Bug TT 1557, 234; Kai òzhmo tada v'takih nadlugah sturiti? Imamoli Christufa ie Barke unkai pahnti inu fe prozh od niega dèrshati, da le nizh kai taciga tèrpimo? Tiga naf Bog obari. Ne **dai** Bog KPo 1567, LXXXb; **ii. izraža svarilo, prepoved:** Inu mi tige ne lemezhuieo .. Tige Bug ne **dai** TAR 1562, 13b; Vi tudi lubi Sloueni, ne imate nas fa take ludi dershati, De bi mi hoteli .. is tih Starih prauih Vuzhenikou shpot delati, tige Bug ne **dai** TC 1575, 56; Kateri stauè Luzh pod klup? Ty, ker gouore .. Bog ne **daj** dabih fe ktimu Euangeliju prilozhil JPo 1578, III,122b; **kakor Bog da kakor koli:** *Deutfch.* Gott geb wie. *Latinè.* vtcunque. *Windifch.* kakor bug **da**. *Italicè.* in qual modi fi voglia MD 1592, F4a; Vtcunque. *Germ.* geb wie/ geb welcher gefalt/ fo anhin. *Sclav.* kakor Bug **da**, fredno mero MTh 1603, II,741; **kamer Bog da kamor koli:** *Deutfch.* Gott geb wo hin. *Latinè.* quocunque. *Windifch.* kamez[!] kulj bodj, kamez[!] bug **da**. *Italicè.* à qual fi voglia luogo MD 1592, F4a; ● – Taku flishi ti is Neba, inu fturi prauo tvojemu hlapzu, de ti timu Hudobnimu povèrnefh, inu **dafh** njegou pot na njegovo glavo, inu pravizhniga sturifh, tige pravizhniga, inu njemu **dafh** po njegovi pravici DB 1584, I,236b *ga kaznuješ za njegovo ravnanje .. mu povrneš po njegovi pravici*

● – preg. Huali vtim Boga, koker Iob, inu praui, Bug ie meni **dal**, Bug ie meni vfel TAR 1562, 82a *izraža vdanost v božjo voljo in sprijaznjenost z izgubo;* GOSPVD je **dal**, GOSPVD je vsel, tige GOSPVA Ime bodi hvalenu DB 1584, I,265b[=266b]

5. kdo; komu, (h komu/k čemu), koga/kaj, za kaj **ponuditi, podariti koga/kaj komu (navadno božanstvu) v čast za pridobitev ali ohranjanje njegove naklonjenosti; žrtvovati:** Letu fo pak te slate Riti, katere fo Philifterji GOSPVDV h'Dolsh-nimu offru **dali** DB 1584, I,152b; Inu ony fo na tu, fvoje roke dali, de bi hotéli fvoje Shene od febe prozh djati, inu k'nyh Dolshnimu offru eniga Ouna, sa nyh dolg **dati** DB 1584, I,255a; Letaku imate vy GOSPVDV sturiti ob valhim Prasniki, vun vsameozh, tu, kar fte oblubili, inu kar volnu **dafte** k'Shganim offrom, Shpishnim offrom, Pytnim offrom, inu k'Sahvalnim offrom DB 1584, I,97a; Inu fabo vsamefh Srebru inu Slatu, kateru Krajl inu njegovi Svejtniki, dobrovolnu **dado**, Israelkimu Bogu, katetera Prebivalifz je v'Jerusalemi DB 1584, I,254a; Malikouski neframni Farji .. kar ony s'kriuim vukum inu duhouno Kurbario tige Malikouania, od ludy sprauio, ali kar ludie dobro volnu k'Malikouaniu **dado**, inu menio de hote Bogu s'tem eno slushbo sturiti, tu ima .. Kurbarski lon biti TTPre 1588, 18 / Sakaj Hiikia .. je **dal** sa to Gmajno enu Povsdigovanje, taushent Iunceu, inu fedemtaushent Ovaz. Ty Viudi pak fo **dali** enu Povsdigovanje sa to Gmajno, taushent Iunceu, inu dèflet taushent Ovaz: Taku fe je veliku Farjeu povfetilu DB 1584, I,247b *je daroval dar vzdigovanja;* Kadar vy v'to deshelo pridete, v'katero jeft vas bom pèrpelal .. taku imate GOSPVDV enu povsdigovanje **dati**, slafiti, od valhiga Tefta pèrvine imate eno Pogazho h'povsdigovanju **dati** DB 1584, I,87a; oni tako fuoi Shiuot inu Dusho ktemu shiuomu fuetimu inu prietnimu Offru, Bogu **dadu** JPo 1578, III,106b[=116b] / Ieft od tige néfim nizh k'mertvizom **dal**. Ieft fim tej fhtimi GOSPVA mojga Boga pokoren bil DB 1584, I,113b / Ali tu pèrvorojenu eniga Volla, ali Ouce, ali Kosé, némafsh **dati** k'refhitvi DB 1584, I,72a; TVojga pèrvorojeniga Synu imafh meni **dati**, taku imafh tudi sturiti s'tvoim Vollom, inu s'tvojo Ouzo, fedem dny pufti je pèr fvoji Materi, na ofmi dan pak je imafh meni **dati** DB 1584, I,49a // kdo; (k čemu), koga/kaj, za koga/kaj **dopustiti, povzročiti, da kdo umre, je deležen česa negativnega za kaj, kar se ima za pomembno, vredno; žrtvovati:** Taku ye Bug lubil ta fuidet/ De ye fuiga diniga Synu **dall** TC 1550, 95(56a); Bog Ozha nebelki fvoiga edniga Sinka nei fhonal, támuzh ga **dal**, da ie mogal tako veliko pokuro sa naf obftati inu pretèrpeti KPo 1567, CLXXIB; hodite v'lubesni, raunu kakòr je Cristus nas lubil, inu je fam febe **dal** sa nas, k'enimu daru inu offru DB 1584, III,105a[=106a];

Sakaj raunu kakor ta Dajavez Bug fam inu njegova ferzhna lubesan, je pres konza inu neisrezhena, Taku je tudi ta Dar, de on fvojga Synu **da** TPo 1595, II,91 / CHRISTVS .. ie fvoie Telo inu krij **dal** k'odréhitvo sa nafhe Gréhe KPo 1567, CXLlib; Inu on [Jezus] vflame ta kruh, fahuali, reslomi, inu nim da rekozh, Letu ie muie Tellu, kateru fe fa vas **da** TT 1581-82, I,339 / iest Christus **dam** mui leben kanimu offru TC 1550, 86(51b); tudi ta Syn tiga zhloueka nei prifshal de bi fe nemu slushilu, temuzh de on slushi, inu de **da** fui shiuot kanimu odkupilu fa nih dofti TT 1557, 131; IEft [Jezus] fim ta dober Paftir. En dober Paftir **da** fvoj leben sa Ouce DB 1584, III,53a; Tedaj je NebukadNezar govoril inu djal: Hvalen bodi .. Bug, kateri je fvojga Angela posljal, inu fvoje Hlapce odtel, kateri fo .. fvoj shivot **dali**, ker néfo hotéli obeniga Boga, ni zhaftiti ni moliti, kakòr le fvojga Boga DB 1584, II,97a

● – **dati v smrt pustiti umreti**: Tako veliko lubefan/ ye ozha nebelhki/ pruti vsem slahit ludem ozhitu ifkafall/ kir ye .. fuiga diniga Synu **dall** vto fimert TC 1550, 236(126a); Ta [Kristus] ie fam fvoie Telo sa naf v'to fmèrt **dal**, inu fvoie krij sa nafnih Gréhov volio prelil, da bi mi verni imeli odpufchanie Gréhov KPo 1567, CXLlib; Satu hozhem jeft njemu veliko mnoshizo k'roupu dati, inu on bo te mozhne h'plejnu imèl. Satu, ker je on fvoj leben v'fmèrt **dal** DB 1584, II,21b je *zrtvoval svoje življenje* **6** • kdo; komu, (k čemu), kaj, za kaj, (po čem), s kom **narediti, da kdo dobi, kar mu pripada za opravljeno delo, storitev, navadno denar; dati, plačati**: tu Malane, ie vfe prozh palu, timu Malariu, ie bil mui [Trubarjev] Ozha **dal**, duaifšeti Vogerskih Slatih TC 1575, 267; Pojdi gori k'Vifhimufarju Hilkiu, de fe ty denarji vkup sefhtejo .. katere fo ty Varihi na Pragi vkup sbrali od folka, de je **dadó** Delaucem, kateri fo poftauleni v'Hisfi tiga GOSPVDA, inu de je **dadó** tém Delaucem, kir delajo GOSPODNIO Hilho, de popravio, kar je resdèrtiga pèr Hisfi, slasti, Zimèrmanom, Paumeshtrom, inu Sydarjem, inu kateri imajo lejs, inu résan kamen kupovati DB 1584, I,217b / fe ima tim Pridigariem **dati** nih shold inu potreba TL 1561, 39b; Poklizhi Delauce, inu nym **dai** Lon JPo 1578, I,66b; Iest [Gospod] hozhem Nebukad Rezarju[!] .. Egyptoufko deshelo dati, de on ima vfe nje blagu prozh vseti, inu njo obrupati inu plejniti, de fvoji vojki shold **da** DB 1584, II,74a; Antiohus .. je na fvoje Shaze fegèl, inu je **dal** shold na enu lejtu, inu je sapovédal, de bi vfelej iméli pèrprauleni biti DB 1584, II,180b / ekspr: Kadar bi Christus enimu vfakaterimu Karfzheniku, kateri fe pufty karfityti, taushent, ftu, ali fhe main slatih klonu **dal**, koku bi enu zukainje sa ta lubi Karft bilu? TPo 1595, III,119 / IEft htebi vpyem Gofpud .. Ne vleci ti mene fteimi

Neuerniki inu fteimi hudobnimi, kir lipu periatliuu fuiem blishnim gouore, Ampag vnih fercih tu hudu imaio. **Dai** nim po nih dellu, inu po nih hudobnim dianu, **dai** nim po tim dellu nih rok TPo 1566, 55a; Taku flifhi ti is Nebes .. inu bodi milofliu, inu **daj** vfkimu po vfeh njegovih potih, po tém, kakòr ti njegovu ferce fposnalh DB 1584, I,237a; ta Svejt [ima] vtem fvojo mafso inu regulu, Slafti, de leta, kateri veliku della, timu fe **da** veliku klonu, kateri pak malu della, timu fe malu klonu **da** .. po naturi je onu krivu, glih lon **dati**, gdi je unglih dellu TPo 1595, I,121 / nedov. **Nedaite** hudu fa hudu, Inu shiuite nedelshnu, fueitu fe norit nedaite, maszhouanie daite Bogu *P 1563, 175 *ne vračajte hudega s hudim*

// kdo; česa, komu, kaj za kaj **narediti, da kdo dobi kaj, navadno denar, v zameno za kaj; dati, plačati**: Oni fo ufeli trideffeti Srebemikou .. inu fo te ifte **dali** fa eno nyuo eniga lonzharie TT 1557, 86; Daj meni tvoje Vinograd, Iest hozhem febi en Selnik is njega fturiti .. Iest hozhem tebi en bulfhi Vinograd sa njega **dati** .. aku tebi dopade, hozhem jeft tebi Srebra sa njega **dati**, kulikur velá DB 1584, I,199b / KAdar gdu eniga Volla ali Ouzo vkrade, inu je sakojle ali predá, taku ima pet volou sa eniga Volla supet **dati** DB 1584, I,48b / imamo radi te pofuetne ali minuzhe rizhy sa to vezhno Nebesko Blago **dati** JPo 1578, III,131b / Sakaj onu je ia vfe na tu nar vilhe, ta dajavez, tu ferze, inu ta Sheinkinga, katera nam is fglu lubesni fabftoin bode dana .. sa katero fe nihter ne **da** TPo 1595, II,92

// v zvezi **dati brodovino/mornarino plačati ceno prevoza s plovilom**: Inu kadar je bil eno Barko nafhál, katera je fhla na Murje, je on **dal** *Brodovino, inu je v'njo stopil, de bi fe shnymi na Murje pelal, pred GOSPVDOM <*Mornarino> DB 1584, II,115a

// v zvezi **dati šacingo plačati cenilno vrednost**: Kadar pak gdu eno Nyvo GOSPVVDV pofvety, katero je kupil .. taku ima njemu Far srajtati, kaj velá do lejta tiga trobentanja, inu on ima taifti dan to fhazingo **dati**, de bo GOSPVVDV fvteta DB 1584, I,78a

● – **ne dati ene škuface/obeno škufico za kaj ničesar (ne) plačati**: tu fe nebo nikulu Fariem inu Iefuiteriem puftil pregouoriti, de bi vice bilé, fatu bi on tudi fa vfe Dushne Mashe, katere fe do fodniga dne dèrshé, eno shkufizo **nedal** TPre 1588, 72; Aku vthe lih takovu nam Bug satu sapoveduje, de bi imejnu nam nuzati, inu bi my fkusi tu k'fposnainju Boshymu .. imeli priti, inu nam v'faj nej potreba obene fhkufize sa tu **dati** TPo 1595, III,165; ● – nih ne fourashi, fice Sludi bo tebi hud lon **dal** TT 1577, 418 *te bo hudo kaznoval*; On bo zhes Nevernike puftil deshiti, blisk, ogin inu shveplu, Inu bo nym enu hudu vreme k'lonu **dal** DB 1584, I,282a *jih bo kaznoval*

s *slabim vremenom*; ● – Taku bo tigaitiga hlapza Gosfud prihfal, na ta dan, ker ga on nezhaka .. inu ga bo restrupal, inu na njemu njegovu lon **dal** ftefmi Nevernimi DB 1584, III,39a *ga bo zadela enaka kazen kot nevernike*

● – – En hud nevern zhlovik bi sa vse svefte vuzhenike **nedal** en far par zhrevlou DB 1584, II,111a *zanj nimajo nobene vrednosti*

7. kdo; komu, kaj **narediti, da kaj preide h komu kot obvezna, predpisana dajatev; dati, plačati:**

Spodobi fe **dati** ta zhinsh timu Ceflariu oli nekar? **Damo** li ga, oli ne **damo** TT 1557, 136; Gosfposkim prauim Poftauom, fapuuoidom, Prepuuoidom, imamo biti pokorni. Nim nih Praudo, Shtyuro, Zole **dati** TC 1575, 499; rauno kakor Kupci, Prodauci, Perline berazhy, po fuoieim velikem ftorienim delu inu trudu, fuoie blago, Shaze inu kupzhyo, skerbno omifli[!] .. vse Ceifte flodobne ftofe, **dadu** Dinarije, Zol, Shtyuro, Potne Dinarij, Moflouine, &c. Da le vpgobublenie nepadeui, fuoieu Blago inu kupzhyo pres shkode domou prinefo JPo 1578, III,130; Ty [podlozhniki] imao **dati** fuoieii Gosf-podfzhini dohodak, Zoll, Shtyuro, inu Fit, inu ijm tudi imao pokorni biti JPo 1578, II,199; BVj fe Bogá, inu zhafti Cerkouniga Slushabnika, inu **daj** nym nyh dejl, kakòr ti je sapovedanu, od pèrvín inu Dolshnih offrou, inu povsdigovanfkih offrou DB 1584, II,156b; *Deutfch.* Zollen/zoll geben. *Latinè.* pendere vectigal. *Windifch.* zoll **dáti**. *Italicè.* pagar il datio, ò gabella MD 1592, X4a / nedov. Pogledajte pak, koku je ta velik, katerimu tudi Abraham ta Ozhak, defsetino **da**, od tiga dobitiga rupa DB 1584, III,129a; Pofititi je prou, moliti je prou, defsetino **dati** je prou TPo 1595, II,198

// v zvezi **dati jutrinjo plačati odkupnino za nevesto ali devištvo, navadno po poročni ali skupaj preživeti noči:** KAdar gdu eno Dézhlo pregovory, katera lhe nej sarozhena, inu leshey pèr njej, taku ji ima **dati** nje lutrinjo, inu jo k'Sheni vseti DB 1584, I,49a; Doto. *Germ.* außftewern/ mit einer Eheftewer begaben. *Sclavon.* jutrinia **dati** MTh 1603, I,448

● – bibl. Natu je Iesus odgovoril, inu je djal k'nym: Taku **dajte** Ceflarju, kar je Ceflarjevu, inu Bogu, kar je Boshje DB 1584, III,26a *naj vsakdo dobi tisto, kar mu pripada*

8. kdo; komu, kaj, (za kaj) **narediti, da kdo dobi kaj v last za plačilo dogovorjene cene; prodati:** Shpisho mi imafh sa denarje prodati, de jém, inu vodó mi imafh sa denarje **dati**, de pyem, jeft hozhem le pejhzo fkusi pojti DB 1584, I,102a; INu David je rekál k'Arnonu: Daj mi proftr na tém Gubni, de jeft na nym GOSPVVDV en Altar fthurim, sa polne denarje imafh mi je **dati**, de ta fhtraifinga od folka nehá DB 1584, I,230a; Onu fe vidi kakovo fylo inu fvojevóljo ta kmetifhki folk pouofd dela, kadar bi mogli fvoje blagu,

kateru na terg pernefso, sa zhetvere denarje **dati**, bi je raifhi fthurili, kakor de bi je ven pravi kup pufitli TPo 1595, II,142 / tak vuk inu opominane .. Od tiga kupza, kir ie fuie blagu **dal** na dobitig TR 1558, Za *prodal za visoko ceno, z dobičkom*

● – Koku bi pak Bug mogel fvojo flushbo tebi blifhe poloshiti, inu bullhi kup **dati**, kakor letaku, kadar ti tvojiga blifhniga lubilh, inu njemu vse dobru fthurifh ..? TPo 1595, II,245 *narediti lažje dosegljivo*

◆ – – **dati (deželo) na rešitvo dovoliti, dopustiti (ponovni) odkup:** Sakaj ta Deshela je moja, inu vy fte Ptuji inu Offlobeneki pred mano, inu imate u'vfeji valhi Desheli, to Deshelo na refhitvu **dati** DB 1584, I,76a; po tuji prevedodni predlogi Vnd solt in alle ewrem Lande/ das land zu lösen **geben** LB 1545, 249

// **prepustiti komu kaj v začasno uporabo, navadno za plačilo; izročiti, dati (v najem):** Ie bil en Hishniozha, ta ie fafadil en Vinograd .. inu ga **da** tim kopazhem delati fa oblon TE 1555, F6a; En Zhlovik je safsadil en Vinograd, inu ga je s'Plutom okuli ogradil, inu je iskoppal eno Prefho, inu je en Turn fesydal, inu ga je *vun dal Delaucem, inu je fhál zhes deshelo <*ga je **dal** delati> DB 1584, III,26a

// v zvezi **dati na/v činž določiti plačilno obveznost ob sklenitvi najeminskega razmerja; dati (koga/kaj) v najem:** *Deutfch.* Verdingen. *Latinè.* locare. *Windifch.* vdinjati, vazhnish[!]

dati. *Italicè.* affittare, dar per certo prezzo MD 1592, Q6b; Loco. *German.* Setzen/ Ordneu[!]. *Sclav* ftauiti, vazhnish[!] **dati**, vdiinat MTh 1603, I,810-811 / *Deutfch.* Vmb zinfz hinleihen. *Latinè.* elocare. *Windifch.* nazhnish[!] **dati.** *Italicè.* dare à pigione, dar affitto MD 1592, S1

// v zvezi **dati na upanje narediti, da kdo kaj dobi brez takojšnjega plačila ali jamstva za plačilo; dati na upanje:** Sakai mi vidimo da edan lakomnik nikomur nepomaga, nishtar neda, nishtar nepofodi .. ni naupanie ne **da** JPo 1578, II,157b

// v zvezi **dati (denar/denarje) na buher/obrest/ožuro** ipd. **narediti, da kdo dobi denar v začasno uporabo za visoko, odufuško denarno protivrednost; posoditi:** Kateri fuie denarie na Shuh ne **da**, inu mytout zhes nedolshniga ne iemle TPo 1566, 33b; Kar oblubio Blifhnimu, Tu iftu obfstoie nemu, Te fuie denarie nekar, Na Vhar ne **dade** nigdar TC 1574, 135; Kupzhuite dokler pridem, raunaite mofyom Blagom inu **daite** moye Dinarye na Ofuro ali Buhernio JPo 1578, III,125b; Sakaj ti mu némafz tvoih denarjeu na Buher **dati**, ni tvoje fhpifhe na obréft **dati** DB 1584, I,76b

9. kdo; komu, h komu, (k čemu), koga **omogočiti, da kdo dobi ženo kot zakonsko, življenjsko partnerico; dati:** ta fhena katero lí meni

[Adamu] hduflhetti **dall** ye meni dalla od dreua inu fem icidell TC 1550, (8a); tiga Arragonskiga Krala, fo Is Closhtra inu Menihstua v'feli, fo nemu eno Sheno **dali** inu kanimu Kralu poftauili TA_r 1562, 84a; Obtu tudi ta, kir fuio dezхло moshu **da**, dobru fturi. Inu kateri ne **da** Moshu, bule fturi TT 1581-82, II,80; IVda pak je fvojmu pèrvo-rojenimu Synuvi Geru eno Sheno **dal**, kateri je bilu ime Tamar DB 1584, I,25a / te profsim, de my hozhefh tvojo Hzher k'Sakonu **dati**, taku fe jeft hozhem pruti tebi, kakòr tvoj Set dèrshati DB 1584, II,188a *da mi daš hčer za ženo*

// nedov., v trpniku, kdo; (pred kom) **narediti, da kdo hčere zaradi poroke nima več pri sebi; oddati:** Laban je odgovoril: v'nalhi Desheli nej navada, de bi fe ta mlajlha pred to ftarilho **dala** DB 1584, I,19a

10. kdo; komu, koga/kaj **narediti, da kdo nima več česa, kar je imel; dati:** Inu aku fe [tat] sapopade, taku on fedemkrat tulikajn špet nasaj povèrne, inu **da** vse blagu v'fvoji hišhi DB 1584, I,319a

// **narediti, da kdo dobi kaj, do česar ima določeno pravico osebek; prepustiti:** Bug ozha ie **dal** Synuui v'fo Sodbo TP_s 1566, 128b; Sakaj Ozha nikogàr nefodi, temuzh je v'fo Sodbo Synu **dal** DB 1584, III,49b / nedov. GOSPVD **nedaj** tvojga Sceptra, tem, kateri fo nihtèr, de fe nebedo nafhe nujè fhpotali DB 1584, II,206a *ne prepuščaj svoje oblasti*

11. kdo; komu, koga/kaj **narediti, da kdo/kaj pride kam z določenim namenom; dati:**

a) s prisl. določilom: Obtu ty Starishi cilu kriuu, norsku inu fupber Boga deio, kir nih Szhere oli Synuue vmladofti vte Closhtrè oli htimu papeshkimu farftuu **dado**, de fe morαιο timu Sakonu odpouedati TC 1575, 396; imamo nashe Otroke Vsholu **dati** JP_o 1578, III,100b / KAdar gdu fvojmu Blishnimu Denarje ali Poffodo vs'hranbo[!] **da**, inu bode timuiftimu ie njegove Hišhe vkradenu: Aku fe Tat najde, taku ima dvakrat tulikajn povèrniti DB 1584, I,49a; Sakaj tedaj néfi moje denarje v'Mejnjauško myso **dal**? Inu kadar bi jeft bil prilhàl, taku bi je s'obreltjo bil terjal DB 1584, III,43a *namenil (donosni) menjavi*

● — **dati kaj na pomnjenje zagotoviti spominjanje na kaj:** Sueti Duh .. ta ifti .. và bode **dal** na punnne vfe tu, kar fem kuli vam prauil TP_s 1567, 8b

b) z nedoločnikom: Kadar ena Dulha grešhi, inu supèr GOSPVDa preftopi, inu fvoimu raven zhlovèku satajy, kar je njemu **dal** s'hraniti, ali kar je njemu k'sveftim rokam danu, ali kar je po fyli vsel, ali po krivici na fe pèrpravil DB 1584, I,64a

// s prisl. določilom, kdo; koga, (v kaj) **narediti, povzročiti, da kdo pride v določeno stanje; dati:** Vtim Boshym dellu, kir pufti fuiga Synu taku Martra-ti fa nasho vlogo, fe tudi vidi ta preuelika Miloft

inu Lubefan Boshya pruti tim Ludem, De ie on poprei inu rashi **dal** fuiga Synu Vtak shpot inu Marter, preden ie hotel tiga zhloveka fapustiti TT 1557, 12a; IEft klizhem htebi o Chrifte, Vshlishi moie toshenie :/: Miloft mi iskafi o Iefus, **Nedaimè** vzagouanie *P 1563, 192; Inu nebodite kakòr vafhi Ozheti inu Bratje, kateri fo supèr GOSPVDa .. pregreshili, inu on je nje **dal** v'enu opufzhenje, kakòr vy famy vidite DB 1584, I,247a; Sakaj taku pravi GOSPVD: Pole, Ieft hozhem tebe, inu vse tvoje priatele v'ftrah **dati**, inu imajo fkusi mezh fvoih fovrashnikov pafiti DB 1584, II,37a / Ta Gofpud ga bo varoual, inu per shyuotu ohranil .. Inu tiga ne bosh **dal** vto vlogo nega Souarfnikou[!] TP_s 1566, 79a *ga ne boš prepustil volji sovražnikov;* Inu Krajl je .. Danielu Bela **dal** v'njegovo oblast, ta je njega resdjat inu njegovu Tempel DB 1584, II,208b

// z nedoločnikom, kdo; čemu, koga **narediti, povzročiti, da se s kom kaj zgodi; dati:** Ieft hozhem tebe Ptizam, od kodar kuli pèrletè, inu Svirinam na Púli, **dati**, inèfti DB 1584, II,79a

// kdo; k čemu, kaj **narediti, da se zraven česa pojavi še kaj; dodati:** kadar ye Gofpud Bug komu kai nouiga oblubil/ ye vfeleli hti oblubi anu vitezhe fnamine **dall** oli poftauil TC 1550, 53(35a)

12. pogosto v zvezah z **eksempel, prigliha**, kdo; komu, (k čemu), koga/kaj, (s čim) **pokazati na podobnost stvari, pojavov po kaki lastnosti in jih s tem pojasniti; ponazoriti, pojasniti:** Na tim fueitu (vom eno Pergliho **dam**) fo mnogetere shtyme, inu od nih obena, nei pres fuiga laftniga glafša TL 1561, 48b; To ifto ie tudi na fuoijh Iogrih skalal ali špri-zhal, ker ijh ie vfeleli kmisi pofadil, inu nyh flushabnik bil. Skaterim ie on nym Exempel **dal**, da oni tudi tako ifto store JP_o 1578, III,91; Nauada ie bila pri Iudih inu Aydih, da fo ozhito inu flobodno mefto Kpogrebu, suunai Mefta imeli. **Day** inu pokashi Exempel? JP_o 1578, II,161b; Inu **daj** tème nepokornimu folku eno prigliho, inu reci k'nym: Taku pravi Gofpud GOSPVD DB 1584, II,71b; Kakor Chrifus to Prigliho od teh Vrabzeu **da**, katera je ena nepridna fkodliva Ptiza, Vener pravi Chrifus, de tehifnih oben ne pade na Semlo .. pres vole, tiga Ozheta v'Nebefsih TP_o 1595, II,38 / fmo s'dellom inu trudom, nuzh inu dan delali .. fmo my famy febe vam k'eni priglihi **dali**, de bi vy kakòr my hodili DB 1584, III,113b *dali za zgled*

// v zvezi **dati znamenje**, kdo; komu kaj **opravi dejanje, gib z namenom, da bi kaj postalo vidno, očitno; opozoriti:** Inu ta Ferratar je bil nym **dal** enu snaminje, inu je djal: Kateriga jeft kufhnem, taifti je, tiga popadite DB 1584, III,17a, podobno tudi TE 1555

● — **dati kaj na dan i. narediti kaj znano; oznaniti, razkriti:** katerim nedolshnu ob shivot gre, kakòr zheftu pravim Karfzhenikom, sa prave

D

vere volo, tu je dolshan vřakoteri Karfzhenik .. nyh nedolshnost na dan **dati** DB 1584, I,325b; Dërshi tvojjga priatela u'vrëdnosti, inu dërshi mu vero: Aku pak njegovo skriunoft na dan **dafh**, taku ga nebofh řpet dobil DB 1584, II,164a; Taku ima vřem tëm jiti, kateri hote GOSPVEDA

Christufa moifrovati, inu vuzhiti, de fe ony potler fami vjamejo, inu ozhitu na dan **dado**, de fo ony eni grob veliki norzi TPo 1595, II,239; **ii. narediti, povzročiti, da kaj izide v knjigi; objaviti:** nedov. SADAI LE SAM TA PERVI Simfki Del na dan **damo** KPo 1567, CLXXXIII; Inu kadar fim [Jezus Sirah] zhas imël, fim dellu inu flis h'temu përlushil, de fim lete Buqve dopërnëffel inu na dan **dal** DB 1584, II,154a; **dati kaj na svetlebo narediti, da kaj prikritega, skrivnega postane vidno, znano; razkriti:** Obtu ne fodite obene rizhi pred teim zhařom, dotle ta Gospud ne pride, kateri bo tudi **dal** na Suitlubo te rizhi, kir fo vtemmi skriuene TL 1561, 33a; Meni timu nar manshimu mej vřemi Svetniki, je dana leta gnada mej Ajde, de osnanujem tu neisvprahnu veliku blagu Cristufëvu, inu de vřem na řvitlobo **dam**, kakovu je tu gmajn vshivanje te řkrivnosti, katera je od vekoma v'Bugi řkrivena bila DB 1584, III,105a-105b

13. pogosto v zvezi z **list**, kdo; komu, kaj **narediti, da kdo dobi kaj ubesedenega, zapisanega, pogosto pravno veljavnega; izročiti:** Timu nouimu Pridigariu ima ta Superintendens lyfti Spezhati **dati** inu pryzhouati, de ie on en praui iřuoleni .. Pridigar TO 1564, 78a; Inu fim **dal** ta kupilni lyft Baruhu, timu Synu Neria DB 1584, II,43a *sem izročil kupno pismo kot obvestilo o opravljenem nakupu*; Aku Krajlu dopade, taku mi **daj** Lyfty na Deshellke Flegarje na ùni strani vodë, de me tja zhes řpremio, dokler v'ludeo pridem DB 1584, I,256a; Kadar fo lety v'Cesareo bily prihli, fo ony Deshellkimu flegarju ta lyft **dali**, inu fo tudi Paula pred njega pořtavili DB 1584, III,75a; Gdur fe od fvoje Shene lozhi, ta ima njej en lozhitni lyft **dati** DB 1584, III,5a *izročiti listino o razvezi zakona*, podobno tudi TT 1581-82

// kdo; komu, kaj, (skozi koga) **narediti, da kdo dobi v uporabo ubesedeno določilo o posamezni stvari, zadevi; dati:** Oli mi hozhmo she tukai nakuliku vezh Vrshahou pořtauiti, de iřtih vřaki řaftopi, řa zhes volo ie Bog te řuie Pořtaue inu řapuuidi nom **dal** inu řapouedal TT 1557, y4a; Bug .. je njemu [Abrahamu] **dal** Saveso tiga Obresovanja, inu on je rodil Isaaka, inu ga je obrejsal, na ofmi dan DB 1584, III,64b; Inu letu je Pořtava Shganiga offrã, Shpishniga offrã .. kateru je GOSPVD Moseffu řapovëdal na Gorri Sinai, na ta dan, ker je njemu řapuvid **dal** na Israelfke otroke, de bi offrovali fvoje offrë GOSPVDV v'puřzhavi Sinai DB 1584, I,65b; Inu tukaj fo nekotere Pořtave isloshene inu pobulřhane, Sakaj taku vřelej gre, de fe Pořtave

hitru mogo **dati:** ali kadar fe ima po nyh shivëti, taku je vřelej nekaj na poti DB 1584, I,(2)a; Ony bi nemogli letiga Vuka gorivseti, kir je timu Farřtvu inu Pořtavi řuper, katero je bil řam Bug řkusi Moiseřsa **dal** TPo 1595, II,129 / v zvezi **dati poročenje** On ga je [Mojzesa] zhařtitiga řturil pred Krajli, inu mu je **dal** poroženje na řvoj folk, inu mu je pokasal řvojo zhařt DB 1584, II,171b *mu je dal zapovedi / Satu ie Moifes uom* **dal** tu Obrefane, nekar de bi od Moifeřa bilu, temuzh od tih Ozhakou TT 1557, 279 *posređoval določilo o obrezovanju*, podobno tudi DB 1584 // kdo/kaj; komu, ř prisl. določilom načina **zapisati povedati, sporočiti/sporočiti komu kaj:** POTEHMAL KADAR SE IE NYH veliku podřtopilu po ředi sloshiti tu praulenje od tëh rizhy, kãtere fo de mej nami, gvifhne řifnice, řgudile, kakor řo nam tu **dali**, ty, kateri řo tu řamy od řazhetka vidili, inu fo bily řlushabniki te řbesede: Taku fe je tudi meni řdobru, vidilu DB 1584, III,29b / nedov. Ta dua [Adam in Eva] en řhiuot řodeta, || Koker nam piřmu **da** *P 1563, 147

// v zvezi **dati razloček/razlotek/razločenje**, kdo/kaj; kaj **pokazati, opozoriti na različnost:** Inu ta Cronica te Kerřzhanske Cerque, od take Neuglihe vtih vunanih Boshyh řlushbah veliku piřhe, Inu od tiga en lep Reslozh **da** TAR 1562, 76b; **Daj** rasloženie teh delauze ako vři glih delao alli ne? JPo 1578, I,69b / vasha Cefarievua Maieřteta .. na tim řbrãnu vřiga Rayha, kir ie bil řvřpyri vtim M.D.XXXVI. leitu, ie is ene piřřane Inřtruccione ozhitu puřtila řbrãti, De V. C. M. vtih řizhez, kir to Vero tizheio, řa volo enih řerřahou, ne hozhe nyřter řoditi, ne obeniga řeslotka **dati** TAR 1562, 26a

14. kdo; komu, kaj **izraziti kaj z besedami; izreči:** Kadar je Christus hotel v'Nebu jiti, je on .. fvoje řogre řhegnal. Nikar taku řhegnal, kakor my řkoraj vselej vnavadi imãmo, de edan timu řdrugimu eno řdobro nuzh **da**, ali řlovu vřame, Temuzh on je nym řrezho inu řdrãve k'slushbi vofřzil TPo 1595, II,69 *zařeli*; po tuij řprevodni řredlogi das einen dem andern ein gute nacht **gibet** LH 1566, II,XLII; Kadar on [Bog] nam řdolgu nalho řrořhno odpovejda, inu je nam vřelej tu Ne, **dal**, my pak na njegovi oblaui řterdu řerřhimo, taku onu ima řpullednimu Ia, inu nikar Ne řbiti TPo 1595, I,164 *odgovoril z ne / Deuffch. Rechtřpruch. Latine. fententia. Windifch. kar řrauda da. Italicè. sentenza, giudicio, determinazione, decifione* MD 1592, L8b *kar izreče řodiře; řazřodba*

// kdo; kaj **izraziti, imeti mnenje, da je kaj nosilec kãke lastnosti; prisoditi, pripisati:** Vřai nikãteri nashei řameti, řaftopnofti inu řãftne voly, veliku Mozh řayo? **Daite** ali řrifodite kai kuli hote JPo 1578, III,80

15. kdo/kaj; kaj **ustvariti kaj kot rezultãt svoje sposobnosti, dejavnosti; dati:** Inu on [Elias] je řupet řmolil, inu řebu je **đalu** řesh, inu řemla je

fad pèrnela DB 1584, III,135a; Sakaj defset Poftati Vinograda bodo le enu Védru **dale**, inu en .. Star fèmena bo le en .. Mernik **dal** DB 1584, II,2b / nedov. Anpag utih iftih dneih .. tu fonce merkne, inu ta Luna ne bode **dala** fuie fuitlobe TT 1557, 141; Glih taku en Studenez ne more slano inu slatko vodo **dati** TT 1577, 118; Tu Sonze **da** vřimu Svitu luzh tiga dne, ta Luna po nozhi TPo 1595, II,226 / Nyua porezhe: Pogledai Zhluouik, iaft fam tebi **dala** Shita kiedenis JPo 1578, II,122 / nedov. Nerpopej je onu gvifhnu .. de je tu supar naturo, de bi enu mertvu Tellu imejlu fe kervaviti ali kry **dati** TPo 1595, I,301 / nedov. koker ie Bug htima peruima Sakonikoma dial, Raftyte, **daite** fad od febe TO 1564, 135a *rodite* / aku ena Trobenta obeniga guishniga glaffu ne **da**, gdu bi fe htimu boyu perpraula? TL 1561, 48b *se ne oglasi*; taku nefaftopnu shabrane pergliha tim piřhizom, godzom inu trobentariem, kir uenu urei nih řtymo uleko .. obene prau eueishe oli glaffa ne **dado**, de nifzhe ne uei kaj piřzheio oli godo TL 1561, 47b; nedov. *Deutfch.* Lauten/ thönen. *Latinè.* fonare. *Windifch.* fvoniti, lautati, glař **dati**. *Italicè.* fuonare, strepitare MD 1592, IIa / Kai ie vtim shganim offri bilu, de ie Gofpudi Bogu taku en lubesniu duh **dallu**? DPa 1576, 47b *zadiřalo*; Ieft fim en lubesniu duh **dala** od febe, kakor Zimet, inu kakor enu shlahtnu difhezhe korenje, inu kakor ta ner bullhi Myrra DB 1584, II,162b // nedov., kdo/kaj; kaj *izraća, da kaj je, obstaja; predstavljati*; taku ta dvja imena, Bug inu Angel, dveř reslozhene Perřone **dafta** TPo 1595, II,100 / Sueti Grego, Mali Cryshi. **Dafta**, Nuz[!], Dan, vueni viřhi TT 1581-82, II,****2b *ob svetem Gregorju in malih kriřih (malem řmarnu) sta noć in dan enako dolga* // kaj; kaj *z zdruřivijo postati nova celota; dati*: Enu Leitu ima Duanaift Mefceu .. TryStu pet inu shefdeřeft, Inu sheft Vr, Lete sheft Vre, **dade** vřelei zhes shtyri Leita en dan vezh, Inu řa tih sheft Vr volo, ie vřelei vtim zhetertim Leitu ta Preřtob TT 1581-82, II,****2b // kdo/kaj; kaj *narediti, povzročiti, da kaj nastane, se zgoti; ustvariti*: Ty, kateri Egipta branio, morajo pařti .. de bodo s'vejdili, de fim jeřt GOSPVD, kadar bom en ogin v'Egipti **dal**, de bodo vři, kateri nym pomagajo, reřdjani DB 1584, II,74a; Inu hozhem zhudeřfa **dati** na Nebi inu na Semli, slařti, Kry, Ogini, inu dimnate sharke DB 1584, II,109b / Reua inu nadluga, **da** řaftopnořt TT 1557, cc3a // nedov., kaj; kaj *delati, omogoćati, da kdo postane deležen ćesa pozitivnega; koristiti*: Kai tedai **da** oli nuza ta kerř? TC 1555, A6b // kdo; (h komu), koga, za koga *doloćiti, izbrati, postaviti koga za doloćeno delo, funkcijo; postaviti*: ie te ene **dal** (oli pořtauil) htim Iogrom TR 1558, L2b; Letu fe more řpodobnu ena

velika lubesan rezhi, de fi ti Synu sa Hlapza **dal** DM 1584, LVIII / s priřl. doloćilom kraja **Dajte** is mř[!] vas modre, řaftopne inu vmėtalne ludy is valhih rodou, teiřte hozhem jeřt zhes vas k'viřhim pořtaviti DB 1584, I,101a

// kdo; kaj *narediti vse potrebno, da se kak dogodek uresnići; prirediti*: Inu en priřloshan dan je priřhāl, de je Erodelř na řvoj porodni dan, eno vezherjo **dal**, Viřhim, inu Kapitanom, inu řem nar imenitřihim v'Galilei DB 1584, III,22b // nedov., v zvezah s *tragedija, komedija*, kdo; kaj *s prikazom stvarnosti, zlařti usod in dogajanja, ustvarjati posnemanja vreden zgleđ za dramsko delo, igro; predstavljati, ponazarjati*: Inu more biti, de řo Ğerki řvoje řhege, Comedie inu Tragedie ygrati, od Iudou vřeli .. Sakaj ludit **da** eno dobro, řerzhno inu junazhko Tragedio: Tobias pak **da** eno lępo lubesnivo Bogabojeřho Comedio <Kai luditine inu Tobijeve Buqve vuzhę> DB 1584, II,147a

16. s samostalnikom, navadno izglagolskim, ali pridevnikom, z oslabljenim pomenom, kdo/kaj; ćesa, (od ćesa, zavoljo ćesa), komu/ćemu, k ćemu, kaj, za kaj, (s ćim) *izraća dejanje, kot ga doloća samostalnik ali pridevnik*: v zvezah kot **dati antvert** Iesuf pak ne **da** mu obene antverti KPo 1567, CLXI *mu ne odgovori*; dov. in nedov. **dati ćast** Ne puřtimo inu ne **damo** fami febi, nařhim dellom, nashi řmerdeřhi brumi te zheřti, katera slishi famimu Synuui Bořhymu TC 1555, II *poćastimo, ćastimo*; Hozhmo li Boga inu nega Synu per Riřnici puřtiti oftati/ To prauo zhařt inu hualo **dati** inu iskařati/ Taku moramo Pridigati/ de nas le ta fama Vera Vieřufa Iřuelizha TL 1561, 77a; De my le letim famim Buqvam, Stariga inu Noviga Teřtamenta, to zhařt **damo**, de my tudi nje sa Bořhje .. dęřshimo DB 1584, I,αVib; NV pujmo **dajmo** zhařt Bogu, V'tim viřřokim thronu TC 1595, CCCLXXXVIII; dov. in nedov. **dati hvalo** Inu uři ludie, kir řo tu uidili, řo **dali** hualo Bogu TT 1557, 229 *so se zahvalili Bogu, so hvalili Boga*; Pomagaj nam Bug nařh Ohranjenik .. De my tvoje řvetu ĩme sahalimo, inu tebi hvalo **damo** DB 1584, I,228a; Kadar bi ta Fariseer nikar taku offerren ne bil, temuzh vřej pohleuřzhini, Bogu sa njegove Daruve hvalo **dal** inu rekal: GOSPVD, ti ři meni veliku gnade řturil .. Taku bi bil Bug njemu od dan do dne, ře darou řhe vezh dal TPo 1595, II,200; **dati obljbubo** ieft tebi **dam** leto muio fueiřt inu oblubo TO 1564, 133b *obljubim*; Ali vřaj poleg tiga on tudi oblubo **da** od .. Criřtuřa, kir ima Kazhi glavo řtrejti DB 1584, I,3a; **dati odgovor/k odgovori** Kai ři ti tedai, de mi **damo** odguuor tim, kir řo nas pořlali? TT 1557, 256 *odgovorimo*; Inu ta Krajl je timu folku eno řerdo odguvor **dal**, inu je řapuřtil ta Svit, kateri řo njemu ty Stariřhi bily dali DB 1584, I,192b; Koku řvejtujete, kaj bi letimu folku k'odgovori **dal**? DB 1584, I,238b; Ty priřtali .. Aku vřhe pag lih neiřo vřejdni, de fe řjm od letiga ali drusiga

vprafhainja odgovor **da** .. taku my vener sa teh brumnih volo hozhmo kratku na takovu vprafhainje odgovoriti TPo 1595, II,187; **dati odpuščanje/odpustek** ta Euangeli .. ofnanuie ta vezhni, miloftiui Trosht, De nom Bug Ozha nebeski, fa volo fuiga lubiga Synu .. pres nashih dobrih Dell, Gratis, hozhe **dati** tu cilu polnu odpufzhane vfeh Grehou TO 1564, 13a *odpustiti*; Gofpud mui Greh ie slu velik, vevghi ie Ime tvoie :/: Satu **dai** meni odpuftik, vevfeli ferce moie DC 1579, 122; ta je knam na semlo prihlal, inu je nam fgbulenim vbosim greifhnikom .. odpufzhainje teh greihou **dal** TPo 1595, III,90; **dati podvižanje** PER tih Bolnikih fe tudi zhafsi mnogeterie fmotne rizhy pergede. Od tih fe ima tudi enu poduifhane **dati** TO 1564, 153b *o njih je treba podučiti, je potrebno podučevanje*; **dati pohujšanje** Sa tiga volo kateri pohuifhanje **da**, ali tu pohuifhanje flusha, ta je tu Nebu sajigrat TPo 1595, III,162 *pohujša*; dov. in nedov. **dati posluh** Kadar fo pag oni fashlishali, de je Siudouskim iefikom gouiril, fo oni she vevghi posluh **dali** TT 1557, 406 *so še pozorneje prisluhnil, poslušali*; **dati svet Dai** tui Suit inu Pomagai, De ta lepa tuia Stuar, ta zhloulik .. fpet vtuga Ozhetu Myloft inu Gnado pride TT 1557, p2b *svetuj*; Iudaf .. ijm osnani inu ta Svit **daa**, da ga [Kristusa] modró, fkérbnó pelaio, kakór da bi rekal, Ako vam vijde, ne delaito moiga dolga KPo 1567, CXLVIIIb; Barnabas je pak ta fvit **dal**, de bi fabo vsela Ioannefa, s'prideukom Marca DB 1584, III,70a; *Deutsch. Rathgeben. Latinè. confulere alicui. Windifsch. fvit dati. Italicè. configliare, dar configlio* MD 1592, L7a; **dati tolnača Crajn/ki fvejtováti Sloven/ki, Basjazhki Tolnácha dati** DB 1584, III,DAIB *svetovati*; **dati trošt** Oli tu vfe nim nishter nepomaga, ne obeniga Troshta ne **da**, Hpuslednimu zagaio na vfeh nih dobrih dellih TAr 1562, 49a *ne potolaži*; On je prerokoval s'bogatim duhom, kaj je imélu h'puslednimu fe sgoditi, inu je tem shaloftnim v'Zioni trofht **dal** DB 1584, II,173a; *Deutsch. Vertröften. Latinè. fper facere. Windifsch. trosht dati. Italicè. assicurare, far animo, far entrar in speranza, confortare* MD 1592, R5a; **dati udarec** Ne **daimo** nikomer fnizhemer kaciga vdarza, de ta nasha Slushba ne bo ogerdena TL 1561, 63a *udarimo*; **dati uržah česa k čemu** Bog pak vzhafy predolgó sanafha, inu ftim ursah **da** k'hudimu? KPo 1567, XXI *povzročí, spodbudí hudo*; Raunu pak kakór radu enu vprafhanje h'drugimu urshah **da**, is krive saftopnosti, taku fo tudi Tešalonihjerji saftopili, de bi Sodni dan vshe bil pred rokami DB 1584, III,112b; Satu hozhem jeft, de fe te mlade vduvé omoshé, otroke rodé .. Supárniku obeniga urshaha **nedadé** hudu govoriti DB 1584, III,115b; Hudi ludje **dado** urfah ksvojeje nefrezhi TPo 1595, II,312; takova Molitou bode Bogu urfah **dala** inu njega pergna, de on bode na nas

fpomiflil, inu frezho inu fdravje knafhimu naprej vsetju dal TPo 1595, II,302; **dati zahvalo** Inu guifhnu, kakou fahualo mi moremo **dati** Bogu fa vas? TL 1567, 46b *kako se lahko zahvalimo*; **dati zastavo** On je djal: Ieft hozhem tebi eniga Kosla od Zhréde poflati. Ona je odgovorila: Taku mj **daj** eno saftavo, doklér my pofhlefh DB 1584, I,25a *zastavi kaj; Deutsch. Pfand geben. Latinè. pignori dare. Windifsch. faftavo dati. Italicè. impegnare, dare in pegno* MD 1592, L3b; **dati žegen** ta Vishifarr .. ie nim ta Shegan Boshy **dal** inu rekal, enimu vfakimu puiti na fui dum TC 1575, 178 *jih je žegnal, blagoslovi!*; nedov. Sakaj feme fhe lesly v'Skedni, inu fhe nishtér neneffe, ni Vinka terta, Figovu drivu, Margranovu drivu, ni Olika: Ali od letiga dne hozhem jeft shegen **dati** DB 1584, II,125a; Kadar je on vshe fpet doli fhál, taku je on fvojo roko vun ftegnil zhes vfo Gmajno Israellkih otruk, inu je nym **dal** shegen GOSPODNI fvojemi uftmi, inu jim je frezho molil v'njegovim imeni DB 1584, II,174a; Bug ta Sakonfki Stan nej le gori postavil, temuzh on je tudi fvoj shegen h'timu **dal** TPo 1595, III,182; **dati žlak** Inu Bug fapoueda .. de fe obenimu zhes 40. shlakou ne ima **dati** TC 1575, 353 *da se nikogar ne sme udariti več kot štiridesetkrat*; Inu kadar njemu fhtrideffet shlakou **da**, taku ga néma vezh biti, de nebo prevezh byen DB 1584, I,113a; po tuji prevodni predlogi Wenn man jm || vierzig Schlege **gegeben** hat/ sol man nicht mehr schlagen LB 1545, 381 / **dati besedo** Kadar je pak to cejlo nuzh lovil inu nishter vjel, inu na tu kir GOSPVD je njemu poprej to befsedo **dal**, inu sapovejdal, de bi tu fhe enkrat imel skufifiti, taku Petrus vshe more lahku sposnati, de tiga nej le fam opravil TPo 1595, II,156 *rekel*; Satu fe le en vfakateri stakovimi ludmy ne pezhaj, inu **nedaj** nym ni befsejde ni odgovori, kakor Christus timu Erodesfu letukaj ftury TPo 1595, I,163 *ničesar jim ne reci, ne govori z njimi* / **dati konec** Inu ie vbugi prou fafpal, Koker en kershenik obftal, Reui shalofti koniz **dal** *P 1563, 158 *revo, žalost (je) končal* / **dati odlog** Natu je Daniel gori fhál, inu je Krajla profsil, de bi mu odlog **dal**, de bi on Krajlu to islago mogél povédati DB 1584, II,95b *da bi mu zagotovil čas*; Zhlovéki fe nepuťé vezh mojmu Duhu fvariti, sakaj ony fo meffu: Ieft hozhem nym fhe odlog **dati**, ftu inu dvajffeti lejt DB 1584, I,4b; Ali ti fi nje po zhafsi fodil, inu fi nym odlog **dal** h'pokuri DB 1584, II,143b *si odložil njihovo pokoro* / **dati odvek** Poite k'meni vfi trudni inu oblofheni, Ias vam zho odvek **dati** KPo 1567, XXIIIb *vas bom okrepil, poživil*, podobno tudi JPo 1578 / dov. in nedov. **dati pričó/pričovanje** Vi fte poslali htimu Ioannefu, inu on ie **dal** tu Pryzhouane tei Rifnici TT 1557, bb2b *je izpričal, potrdil resnico, pričal/pričeval v prid resnici*; Stém naf úzhi, kada bomo ky tudi tako vprafhani sa

nalho Vero inu ūk, da némamo fami fi prizho **dati** KPo 1567, CLII; On [Janez Krstnik] je tudi ktemu poflan bil, da ie .. Iesufu Chriftufu imel prizho **dati** JPo 1578, III,47; Satu pak ker fo ty Iudje, kateri fo pèr Scytih prebivali, nym prizhovanje **dali**, dé fo ony nym vfo priasen v'téh tefkhik zhafsih iskasali, fo fe tudi ony pruti nym priasnivu dèrshali DB 1584, II,202b; Inu Bug je timuiftimu prizhovanje **dal**, s'zajhni, s'zhudefsi, inu s'mnogiterimi mozhmy, inu s'resdilenjem fvetiga Duhà, po svoji voli DB 1584, III,127b; *Deutfch.* Zeugnuß geben. *Latinè.* perhibere testimonium. *Windifch.* prizho **dati**, prizhati. *Italicè.* testimoniare, testificare, produrre i testimoni, rendere testimonio MD 1592, X2b; Tukai nam more ja vus Svejt prizhovanje **dati**, de my takove Vere neifmo s'miflilili TPo 1595, II,103; **dati vek** Imali kai dobriga srafti, taku more fàm Bog fiati inu vek **dati** KPo 1567, LXXXIII *omogočiti, zagotoviti uspevanje* / **dati flis** Obtū v lubefniui .. **daite** vash Flis, de bote pred nim pres madesha inu pres tadla vtim Myru naideni TT 1577, 173 *potrudite se*; po tuji prevodni predlogi DARumb/ meine lieben .. So **thut** vleis/ das jr fur jm vnbeleckt vnd vnstrefflich im Friede erfunden werdet LB 1545, 2422; **dati frifht** kadar nas [Bog] nikar fdajci nevdati, temuzh frifht **da**, de fe moramo preobniti, njega satu tudi kakor eniga milofiviga Ozhetà sa lubu imamo TPo 1595, II,194 *zagotovi čas za spreobrnenje*; po tuji prevodni predlogi Vnd weyl er nicht fo bald zuffchlegt/ fonder frift **gibt**/ biß wir vns bekeren LH 1566, II,CXVI; **dati zlafrnico** Kadar je on [Jezus] pak letu bil rekàl, je téh flushabnikou eden .. Iesufu **dal** eno Shlafernizo, inu je djal: Taku ti odgovorih Vilhimu farju? DB 1584, III,58a *je Jezusa udaril v obraz, mu dal zaušnico; Deutfch.* Backentraich gebè. *Latinè.* impingere colaphum. *Windifch.* shlafirnizo **dati**, vlýže vdariti. *Italicè.* schiaffeggiar, dar de gli schiaffi, ò vn boffetto MD 1592, A6b; en hud Loter .. **da** timu GOSPV DV eno Shlafernizo satu, kir je on timu Vilhimu Farju taku odguvoril, inu ga nikar vifsokeishni pofhtoval TPo 1595, I,244 / v zvezi **dati koga prostega** Tedai ie on nim proftiga **dal** Barraba, kateri ie bil sa volo punta, inu rasboia viezho vershen DPa 1576, 25b *je izpustil, osvobodil*; Ionatas .. ga je profsil, de bi ta rup inu te Sushne supet profte hotil **dati** DB 1584, II,187b; Sakaj on [Pilāt] je nym, po navadi tiga prasnika, eniga moral proftiga **dati** DB 1584, III,45b

● — **dati antvert/odgovor od česa, za koga / dati račun/ rajtingo od česa sprejeti posledice kakega dejanja; prevzeti odgovornost, odgovarjati za kaj:** Vas mlade pag inu preproste tudi fueiftu opominom/ spomiflilite/ kam zhlouk vkratkim zhafi pryde/ more fkorai vmreti/ potle gofpudi Bogu pred vsemi ludmi inu angeli/ **dati**

raitingu/ od vfiga/ kar ye vtim fhiuoti myflil gouurill inu fturill TC 1550, (4a); Pilatush .. roke vmye || te kry nebō iest delshan, || gleite le gori || **daite** vi antuart fain, de vi vashiga kralla nedelshnu vmorite *P 1563, 124, podobno tudi TFC 1595; Inu taki lini trebui inu poshrehi, bodo na fodni Dan Gospudi Bogu, teshko raitingu morali **dati**, fa volo kir oni tu Cerkouno blagu, unuznu shnih Malykouanem, foffertio .. fadeio TO 1564, 81a; Slihari .. ima fuoy Dar, fuoio flushbo inu poklizanie od Boga, od tega on mora Bogu na fodny dan Razhun ali raitingu **dati** JPo 1578, III,105b; Inu tu bo moral vfkoteri fam sa fe rajtingo inu odguvor **dati**, tudi od vfkake nepridne befede, katera je is njegovih uft fhla DB 1584, I,cVIIa; ty drugi .. bodo na fodni dan mogli rajtingo **dati**, sa svojga lebna, djainja inu rounajnja volo TPo 1595, II,309; **dati besedo obljubiti, zagotoviti:** Takovi nefrezhi inu fhkodlivimu naprevsetju braniti, je Bug narpervizh svojmu Folku svojo Befédo **dal**, inu oblubil, De hozhe nym pomagati lkusi te Shene Sejme TPo 1595, I,22; **dati komu dobre/lepe besede prijazno ogovoriti koga, govoriti s kom:** Sakai fe eni Starishi inu Gofpodary naido, kir nigdar ene dobre oli lipe befede fui drushini, Otrokom inu Poslom ne **dado** TC 1575, 352; nedov. Aku bofh letimu folku priasnui, inu bofh dobruftivu shnym rounal, inu bofh nym dobre befede **dal**, taku bodo ony tebi podloshni vfe dny DB 1584, I,238b; Aku ga ti nefurifh, taku fe tebe nejmajo dobre beféde klonu **dati**, temuzh satu fhtrajfati TPo 1595, II,166; dov. in nedov. **dati komu hude/trde besede ozmerjati/zmerjati, ošteti/oštovati koga:** Ne fvari tvojga blishniga pèr Vini, inu ga neshmagaj v'njegovim vefelju, **Nedaj** mu hudih befédy, inu nehodi mu pruti, s'tèrdimi befédami DB 1584, II,166a; Satu, kateri hozhe leto Sapuvid dershati, ta ne more le to roko per febi obdershati .. temuzh tu ferze ima tudi pres vfiga ferda biti .. vufta nikomer obene tarde beféde **dati** TPo 1595, II,162; **dati komu/čemu dolg (česa) obdolžiti, okriviti koga/kaj za kaj:** kateri le famimu Iudeshu Ishkariotu, inu tim Neuernim Iudom dolg **dado**, de ie Cristus terpil, inu fe zhes nee ferdio DPa 1576,)(3a; ako budemo od Paklenskega Iaftreba fhedeni .. tako nam potreba nei nikomur drugimu dalga **dati**, kakor fami febi JPo 1578, III,13b; *Deutfch.* Schuld auff ein andern legen. *Latinè.* rejicere culpam in alium. *Windifch.* dulge na drufiga naloshiti, dol[!] drufimu **dati**. *Italicè.* dar la colpa ad altrui, imputare, afignare, attribuire ad altri MD 1592, N7a; Kateri ga pak ne hozhe fturiti, aku on bode pohuilhan inu fblasnen, taifti neima satu, timu Evangeliju, temuzh fvoiy lafni terdo vratni glavi inu nevernimu ferzei krivu inu dolg **dati** TPo 1595, I,58; Tukaj pak ti refmifli inu gledaj, kakovu ftrafnu dianje, inu enu grosovitu Boga

D

fhentovainje ie tu, de ludje Christufu inu njegovimu Evangeliju tiga hote dolg **dati**, kar ta Hudizh dela inu le lam sturij? TPo 1595, I,117; **dati komu/čemu slovo odsloviti, zavrnuti koga, opustiti kaj**: fo vtim S. Pyfmi to prauo Staro Kerfzhansko Vero fagledali .. pryeli inu gori vveli, Inu tei Papeshoui Noui kriui cilu slouu **dali** TAR 1562, 19b; Christuf .. ij [kananejski ženi] kratkò slovo **da**: inu ijo klizhe sa pfico, rekoch: Nei prav, da fe Otrokom nih kruh vsame, inu vèrshe pred pfe KPo 1567, CXVI; Leta Antiohus je Krajl postal .. inu je k'njemu prihla vfa ta vojvka, kateri je bil Demetrius flovu **dal** DB 1584, II,189b *ki jo je odpustil*; **dati na vest sporočiti, oznaniti kaj, seznaniti koga s čim**: Ta zhlouik gre tiakai, inu **da** nauèift tim Iudom, de ie Iefus ta, kir ie nega fdrauga sturil TT 1557, 269; Gofpud .. **Dai** meni na veift moi kratek inu poginezh Leben, de ieft zheftu inu mnogikrat, fpumnim na moi konez TKM 1579, 85a; Puidimo tiakai do Betleama, inu nai vidimo to reizh, kir fe ie pergodila, katero ie nom ta Gofpud **dal** na veist TT 1581-82, I,226; **dati na znanje sporočiti, oznaniti, izpričati, pojasniti**: Meflu inu kry/ nei tebi tiga **dallu** nafnane/ temuzh mui ozha TC 1550, 209(112b); ty Iogri inu fa nimi ty faptopni vuzheniki inu Kerfzheniki, fo fadofti **dali** nafnane inu fpryzhali, de ty kerfzheniki tim leuitishkim inu Moife-fouim prafnikom, nei fo vezh poduersheni TO 1564, 129b; Ta Gofpud ie nafnane **dal** tu fuie Ohranene, Inu pred ozhyma tih Aydou ie refodil to fuio Prauizo TPo 1566, 177b; Per tim probio, de Bug refglabi, **da** nafnane inu pufti veiditi vsem ludè to fuio Muzh, Modrost, Dobruto inu Prauizo TPo 1566, 200a; S. Duh hozhe fkusi leto befèdo na snanje **dati**, de fo Davidovi Synuvi bily v'Boshji Postavi inu v'deshelkkih praudah vuzheni, modri inu faptopni, inu Krajlevi Svejtniki inu Viudi zhes druge poftauleni DB 1584, I,172b; Kadar vahsi otroci potle fvoje Ozhete bodo vprafhali, inu poreko: Kaj lety kameni pomenio? taku vy imate nym na snanje **dati**, inu rezhi: Israel je fhàl po fuhim fkusi Jordan DB 1584, I,121b; Pole, jeft vam hozhem vun povèdati moj Duh, inu vam moje befède na snanje **dati** DB 1584, I,317b; jeft fim nym tvoje ime na snanje **dal**, inu hozhem nym **dati** na snanje, de ta lubesan, s'katero ti mene lubifh, v'nyh bode, inu jeft v'nyh DB 1584, III,57b; *Crajnfski*. Osnaniti *Slovenfski, Besjazhki*. pokasati, povèdati[,] naveftiti, nasnànje **dati** DB 1584, III,CcV1b; *Deutfch*. Zuwissen thun. *Latinè*. certiore reddere. *Windifch*. ofnaniti, nafnojne[!] **dati**. *Italicè*. far infaneri ô conofcere, dar avifo, far sapere MD 1592, X6b; *Deutfch*. Offenbaren. *Latinè*. manifeftare. *Windifch*. ozhitu sturiti, na snanje **dati**. *Italicè*. manifeftare, scoprire, palefare MD 1592, K8b; Christuf **da** na snanje s'fvoiem v'Nebu

hoieinjem, de on ne hozhe, obeniga povfivniga Krajleftua imejti TPo 1595, II,65; ● – aku ne **dafte** skufi ta Iefky ene refumne befède, koku fe hozhe faptopiti kai fe gouori? TL 1561, 48b *če niti ene besede ne izgovorite razločno, jasno*; ● – Inu kadar bi lih Hudizh inu Svejt mertva bila, inu bi tebe .. fmyrom puftila, taku bode tebi vfaj tvoje mefu inu greifhna natura fadofti kfahfti ali kopravilu **dala** TPo 1595, III,60 *ti bosta povzročala dovolj preglastic, težav*; po tuji prevodni predlogi fo wird doch dein fleifch vnd fündhaffte natur dir genug zu fchaffen **geben** LH 1566, III,XXXVI ● – **dati odlog života nakloniti, zagotoviti dolgo življenje**: Eno obilno islago zhes ta Catehifmus, aku Bug **da** nashimu shiuotu odlog, bote tudi od nas, oli od drugih imeili TC 1555, A4; Ti **dafh** Krajlu odlog shivota, De njegova lejta tèrpè prejd inu prejd DB 1584, I,294b; kateri po Boshji befèdi shive, timu Bug odlog shivota **da**, inu po letim ta vezhni leben DB 1584, I,323b / kot del prošnje, blagoslova O Gofpud Bug te proflimo/ **dai** gnado tar odlog tiga fhiuota nafhim Gofpudom Cefaru inu Kralu inu nih obbema otrokom TC 1550, 199(107b); Daniel je pak govoril s'Krajlom: Gofpud Krajl: Bug tebi **daj** odlog shivota DB 1584, II,99b; **dati voljo k čemu privoliti**: Papefh inu shkofi .. meinio, de bi Christuf nje bil imel poprej satu vprafhati, kadar bi ony bily fvojo volo htimu **dali**, inu tuiftu perpuftili, tedaj bi v'fhe on bil imel sletem Vukum sazheti TPo 1595, I,58; po tuji prevodni predlogi vnd wenn fe jren willen darzu **geben** hetten LH 1566, I,XXXVb ◆ – **dati falš pričo krivo pričati**: Ti ne imafh falsh pryzhe **dati** fubper tuiga blifh'niga TA 1550, 15 **17**. kdo/kaj; komu, kaj, s prisl. določilom kraja **narediti, povzročiti, da kdo/kaj pride**: **a) na določeno mesto; dati, položiti**: Daite, taku bode uò danu. Eno dobro, tlazheno, ftreffeno inu obilno mero, bodo **dali** utu uashe krilu TT 1557, 179; Ty drugi pak fletem gouorenem fprizhuio inu poteriuiu .. da fe ima Zhloueku kadar vmyra, gorezha Suizha vruke **dati** JPo 1578, III,102; Pogazho .. Mliniz .. tu defnu Plezhe .. je tu vfe **dal** na roke Aaronove inu njegovih Synou, inu je majal k'majanju pred GOSPVDOM DB 1584, I,66a; Inu je [zverina] sturila vfe, malle inu velike, bogate inu vboge, flobodne inu hlapce, de je nym enu snaminje **dala** na nyh defno roko, ali na nyh zhellu DB 1584, III,145b / Ta Bug kir ie meni dal mefzhouane, Inu kir ie ta folk pud me **dal** TPo 1566, 40b *mi je podredil to ljudstvo* **pren**. Bug ie .. **dal** to Arro tiga Duha vta nasha ferza TL 1561, 57a **b) v določen položaj; položiti**: Taku daite eden timu drugimu fui Perftan, inu **daite** te vayu defne roke vkpuke TO 1564, 133a *sklenita vajini desni roki*

● — **dati kaj od koga i. posredovati komu kaj:** Karfzheniki pak jmajo vejčiti de k'Čerkounim slushabnikom .. ne slifhi vezh, temuzh narpoprej, de je on eniga nepohuihanskiga inu polšteniga lebna, inu en pravi dober saftop Karfzhanfkiga Vuka ima, inu de on tajsti lipu zhištu sna inu more od sebe **dati**, inu druge vuzhiti TPo 1595, III,6; **ii. napisati:** Leta Shpruh .. pravi .. de je Christus s'fvojem terplenjem, te roke pifmu vun isbrifsal, kateru fimo my sa te Poftave volo, od nas morali **dati** TPo 1595, II,4; **dati koga pod meč nameniti, prepustiti uničenju, smrti:** Inu kadar ie Bug letu slyshal, fe ie fylnu referdil .. Inu je ta fui folk **dal** pot da[!] Mezh, Inu ie od ferda gorel zhes to fuio Erbszhino TPs 1566, 144a; Sakaj nyh Sonce ima na viffokim dnevi sajti, de obuje, nje hvala inu vefelje, ima konèz iméti. Inu kateri ofstaneo, te hozhem pod Mezh **dati** pred nyh Sovrashniki, pravi GOSPVD DB 1584, II,34b; **dati koga pod noge/podplate (koga) nameniti, prepustiti koga porazu, uničenju, smrti; podrediti:** Inu kadar bote vidili, de bodo ony zagavi, inu fe vbeg puftili, taku fe prece nad nje rinite: Sakaj GOSPVD je nje pod valhe noge **dal** DB 1584, II,137b; Ti véh, de moj Ozha David nej mogèl ene hiſhe sydati timu Imenu GOSPVDA njegoviga Boga, sa volo téh Bojou, kateri fo okuli njega bily, dokler je nje [nasprotnike] GOSPVD pod njegovih nug podplate **dal** DB 1584, I,185b; **dati koga/kaj pred kom narediti, omogočiti, da lahko kdo s kom/čim kaj stori/dela v skladu z lastno voljo in močjo; izročiti:** fedem folkou, kateri fo vekfhi inu možnéhſhi, kakòr fi ti .. GOSPVD tvoj Bug bo pred tabo **dal**, de je pobyeſh, taku je imah cilu konzhati, inu némah s'hnyimi savese delati DB 1584, I,104b; po tuji prevodni predlogi vnd wenn sie der HERR dein Gott fur dir **gibt**/ das du sie schlechst LB 1545, 349; Iephta je djal h'tém Starifhem od Gileada: Aku ſte vy supet po mene priſhli k'vojfkovanju supèr Ammonove otroke, inu aku GOSPVD nje pred mano bo **dal**, bom li vahſh Kapitan? DB 1584, I,139b; **dati komu koga/kaj v roko/v roke/ pod roke i. narediti, da kaj preide k drugemu, navadno v upravljanje; izročiti:** Ta ozha lubi fuiga Synu inu ye nemu vſe rizhi **dall** vroke TC 1550, 103(60a); IOſeph je bil doli peleran v'Egypt, inu Potiphar .. ga je od Ismaeliterju kupil .. vſe kar je imèl, tu je on njemu [Jožefu] pod njegove roke **dal** DB 1584, I,25b; **ii. prepustiti koga/kaj vplivu, volji koga; izročiti:** Vto ikulhno nas bug ne vpelai/ Vte vrahſhe roke nas ne **dai** TC 1550, 167(92a); Cela Gmaina vſtane, inu pelaio Ieſufa od Kaifela pred to pravdno Hiſho Pilatufovo: inu **dado** ga v'roke Pilatufu deſhelſkimu Ferbeſhariu KPo 1567, CLVib; Pole, jeſt hozhem tvojga Sovrashnika v'tvoje roke **dati**, de shnym ſturifh, kar tebi dopade DB 1584, I,163b; Pojdi tja gori, GOSPVD bode nje v'tiga Krajla roko **dal**

DB 1584, I,200b; Satu hozhem jeſt nym teiſte [pilde] k'enimu ſmradu ſturiti, inu je hozhem ptuim v'roke **dati**, de je bodo rupali, inu Nevernikom na Semli h'plenju, de je ofkrune DB 1584, II,62b; KAdar fo pak Iſraelſki otroci hudu bily ſturili pred GOSPVDOM, je nje GOSPVD pod Midianfke roke fedem lejti **dal** DB 1584, I,136a; Tiga folka je prevelikou .. de bi jeſt jmel te Midianiterje vnyh roke **dati** TPo 1595, III,16; ● — Satu ſim jeſt moj ſerd na nje iſlyl, inu ſim nym s'ognjom mojga ſerda konèz ſturil, inu ſim nym taku nyh ſaſluſhenje na nyh glavo **dal**, pravi Goſpud GOSPVD DB 1584, II,70b *kaznoval ſem jih po njihovem zaſluženju, dejanjih*; ● — Potle fo ti drugi debeli pſi, Farifej .. na Chriſtuſa kobnili, ga vlovili inu pèrpeliali k'timu Iagermoiftru Pilatu, ta ga ie k'sadnijmu na mefnice **dal** KPo 1567, CLVb *poslal v ſmrt*, podobno tudi JPo 1578; ● — Vſaj fe ficer ſgody, de ena dobra priateliza vglihi ſhtalti h'tej drugi gre, inu per njej oftane dokler de fvojinga diteta bode vefſela, de ga rody ali Bug na Svejt **da** TPo 1595, III,130 *da se rodi po božji volji*; ● — Iſraelſkih otruk Valputi .. fo frezhali Moſeſſa inu Aarona .. inu fo k'nyma djali: GOSPVD gledaj na vaju, inu fodi, de ſta naſh duh ſmèrdezh ſturila pred Pharaonom inu pred njegovimi Hlapzi, inu ſta nym Mezh v'nyh rokè **dala**, de nas vmorè DB 1584, I,366b *povzročila ſta, da nas lahko kaznujejo s ſmrtjo*

● — **dati komu kaj v miſel povzročiti pri kom razmiſljanje o čem:** Ieſt hozho **dati** te muie Poſtaue vnih miſel, inu nee vnih ferce hozho ſapifſſati TT 1577, 52; Sakaj jeſt néſim obenimu zhlovéku povédal, kaj je meni moj Bug bil v'miſſal **dal**, de bi Ierusalemu ſturil DB 1584, I,256b; **dati (komu) kaj v srce narediti, povzročiti, da postane sestavni del koga miſel, hotenje, prepričanje, občutenje, čustvo, sposobnost:** ti Goſpud .. fi **dal** enu Vefſelie vmuie ferce TPs 1566, 19a; ta Sludi .. ga [Kajna] ie naganal, inu vtu nega ferce **dal**, de ie fuiga Verniga brunniga Brata Abela vbyl TC 1575, 50; Pred vſeimi rizhmi pak, **dai** vnasha Serza ta Szhit te Vere, ſkaterim my moremo vgaſtyti, vſe ognene ſtrile tiga Hudiga TKM 1579, 53b; vus Svejt je ſhelil Salomona viditi, de bi to Modruſt liſhali, katero je njemu Bug v'njegovu ferze bil **dal** DB 1584, I,191a; Sakaj ſatu fi ti tvoj ſtrah v'naſha ferza **dal**, de bi na tvoje Ime klizali DB 1584, II,176a; GOSPVD je s'ymenom poklizal Bezaleela .. Inu je njemu v'ferce **dal**, de ſna vuzhiti DB 1584, I,59b; Ieſt hozhem mojo poſtavo v'nyh ferze **dati**, inu v'nyh pamet ſapifſſati DB 1584, II,43a; Iohannes s'fuſebnim fiſſom oſnani, koku je Hudizh Iudeſhu vſhe v'ferze bil **dal**, de bi Ieſuſa ferratal TPo 1595, I,201; **dati komu kaj v usta narediti, povzročiti, da kdo govori ali pòje tiſto, kar se od njega pričakuje:** tuio veliko miloſt profſimo, de hozhesh

nom praue inu fueifte vuzhenike inu slushabnike poslati, inu nim, unih ferce inu vufta, to tuio fueto beffedo **dati** TO 1564, 119a; GOSPVD pak je Bileamu **dal** to befsédo v'ufta, inu je rekâl: Pojdi špet h'Balaku, inu govori letaku DB 1584, I,93a; Inu je meni eno novo pejšfen v'moja ufta **dal**, de hvalim nafhiga Boga DB 1584, I,289b; On je odgovuril inu je rekâl: Nemam li tu dêrshati inu govorit, kar meni GOSPVD v'ufta **da**? DB 1584, I,93a; Nu pole, GOSPVD je eniga lashniviga Duha **dal** u'vfeh letih tvoih Prerokou ufta, inu GOSPVD je hudu supâr tebe govuril DB 1584, I,201a

18. v velehniku, z nikalnico, kdo/kaj; komu, kaj **narediti, da se more kaj zgoditi; pustiti, dopustiti: Ne dai** turkom/ Neuernikom/ Vfem sludiem/ Hudim ludem/ De bi nih uola fhla naprei TC 1550, 165(91a); Ne **dai** Ozha nafh lubi Bog || Da bi od naf fe vsel tvoi uk KB 1566, B; Iefus Crifus nash Bug Kral .. Ne **dai** de bi tuia Zhaft, od Turkou fe faterla, od Papesha fauergla .. Dai fe vfem Ludem fnati, poufod prou pridigati, vte terdnu Verouati, Ne **dai** nom od tebe paft TP 1567, A3a; ta beffeda vpelai ie tulikain, koker bi molili, ne **dai** inu ne dopufti nas timu Sludiu od tuie pokorszhine šepelati TC 1575, 118[=138]; GOSPVD Bug Ozha .. **Nedaj** mi pafti v'poshrefhnoft ali v'nezhiftoft, inu me obari pred neframnim ferzem DB 1584, II,162a / ZHuti po blagu, s'zera shivot, inu po nym škêrbeti, **nedâ** špati DB 1584, II,165b

// pogosto z nedoločnikom, kdo; komu, koga/kaj **omogočiti, da kdo dobi kaj ali da se kaj zgodi; dati:** Mateush .. ie .. ta Euangeli šteimi Iudouskimi puhftabi inu beffedami ukupe poftauil .. ta Iudouski she sdai utim Cefarienskim Buquiskimu hramu imaio .. Meni [Hieronimu] fo ty Nazarei, kir utim meiftu Berea te buqui imaio, tudi **dali** doli špiflâti TE 1555, A1b; Tu [pismo] fe ie ozhitu pred vfemi Stanuui tiga Rayha prebralu, Oli tiga doli špifâti ne fo hoteli nikomer **dati** TAr 1562, 20a / Inu fo vfi polni poftali tiga fuetiga Duha, inu fazhno sdrugimi Iefiki gourorit, koker ie ta Duh **dal** nim isrezhi TT 1557, 333; Oli Bug vfai poglei nafai, Na te kir te prau nefnaio .. **Dai** nim špofnat ter veruat, Sueto beffedo tuoio *P 1563, 144; on [Jožef] je stejm ta cejl Svit .. na fe nalushil in sadofti **dal** saftopit de je on satu dershy, de je Christus en brumen, prou dober Mosh bil, kateimu fe je pred Bugom in tejm Svitum krivu šgudilu TPo 1595, I,306 / TAifta [modrost] je tiga Pravizhniga vodila .. inu je njemu **dala** sponatî, kaj je fvetu DB 1584, II,142b; nedov. Tu **da** tiga jesika natura saftopit, Kateri fe nejma bati, ta ima vefel inv dobre vole biti TPo 1595, II,9 / Tiga [Jezusa] je Bug gori obudil na tretji dan, inu ga je **dal**, de je ozhit poftal DB 1584, III,67a / Bug nei **dal** fuiga

Synu Martrati, le fa Diuice Marie oli S. Petra volo, temuzh fa volo vfeh ludi TT 1557, 14b

19. nedov., z nikalnico, v zvezi z **za**, kdo; za koga/kaj **imeti, kazati željo, pripravljenost spoznati koga/kaj, ukvarjati se s kom/čim; meniti se:** KAdar fo pag ty Otroci inu Mlaishi, neugibli inu neulmi[!], ne **dado** fa Buga, fa nega beffedo, ne fa Nauuk tih Starisheu TC 1575, 350

// z nikalnico, kdo; za kaj **biti do česa v takem odnosu, da vpliva na ravnanje; meniti se:** Ne rodite inu ne **daite** nishter fa te Iudouske bafni inu fa te Zhloueske Sapuuidi TAr 1562, 95b; Natu ie ta Ceffar .. fapuedal vfi Gofposzhini .. de ne imaio vezh Prafnikou naprei, famuzh le te, kir fo od Raiha odlozheni, dopuftiti prafnouati .. Oli ty nefastopni gluhi, hudizheui Fary mui fofedi inu Farmani, ne fo fatu nishter **dali**, Temuzh vfe Prafnike, Samomafstnike, kar fo nih Oslarski neumni kmetizhi inu Farmani hoteli, prafnouali TC 1575, 255-256

// z nikalnico, kdo; za koga **imeti, kazati do koga zelo negativen odnos, izvirajoč iz prepričanja o njegovi ničvrednosti; prezirati, zaničevati:** Iob .. je djal .. Moja Hifhna drushina inu moje Dekle me sa ptujiga dershé .. Moja Shena fe nesnanu dêrshi, kadar jo klizhem .. Tudi ty mladi Otroci nishter sa me **nedado** DB 1584, I,271

20. navadno z nedoločnikom, kdo/kaj; komu, kaj **izraziti voljo, da kdo opravi kako dejanje; ukazati, naročiti:**

pren. Ali on [Bog] je en Mezh **dal** fvejtitî, de fe ima sa njega pryeti, on je nabruften inu v'fvejzhen, de fe v'bojniku v'roke da DB 1584, II,69b

// **narediti, da je kdo dolžen opraviti kaj; naložiti:** iest imam enu vevshe Pryzhouane, koker ie Ioannešouu, ta Della, katera ie meni ta Ozha **dal**, de dopernasham TT 1557, bb2b

● — — **dati komu kaj k službi službeno zadolžiti koga za kaj:** Tim Rimlanom nei nauada, komu kslushbi **dati** konzhati eniga zhloueka, preden ta kir ie fatoshen, ima te toshnike upryzho

TT 1557, 417

PRIM. dan²

PRIM. čezdati

PRIM. goridati

PRIM. nahdati

PRIM. naprejdati

PRIM. nazajdati

PRIM. okolidati

PRIM. semnaprejdati

PRIM. tjadati

PRIM. tjakajdati

PRIM. vkupedati

PRIM. vundati

PRIM. vunkajdati [M. M., oblikoslovno zaglavje M. Č., M. M.]

dati se dam se glag. dov. [ˈda:ti se ˈda:m se]; P 177,

K 30 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TA_r 1562, *P 1563, TO 1564, TP_s 1566, TL 1567, TP 1567, KP_o 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DP_a 1576, TT 1577, JP_o 1578, DB 1578, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TP_o 1595, TfM 1595, TfC 1595, ZK 1595)

– nedol.: dati se; – sed. ed. 1. os.: dam se; – 3. os.: d | a/á se;
– mn. 1. os.: damo se; – 3. os.: dado se; – vel. ed. 2. os.: daj se; – mn. 2. os.: dajte se; – del. na -l m. ed.: dal se; – ž. ed.: dala se; – s. ed.: dalu se; (M)

1. z nedoločnikom, kdo; komu/čemu, (v čem, s čim) **izraža:**
a) osebko dopustitev, dovolitev, da se z njim kaj zgodi; dati se, pustiti se: Bug praui zhlouk royen je .. **Dall fe** ye Iudom tar haidom || Pod Poncio pilatufhom || Kryfhati inu vmoriti TC 1550, 159(88a); On ye fozheti gouuril || Nam fuiga Synu oblublil || **Dall fe** vbefedi fšofnati || De ga imamo derfhati || Sa buga cillu dobriga TC 1550, 158(87b); Iefus Criftus nash Bug Kral .. **Dai fe** vfem Ludem fnati, poufod prou pridigati, vte terdnu Verouati, Ne dai nom od tebe paft TP 1567, A3a; Le **fe** ne **daite** kriuiimi poty peliati, ni kriuizhnim Vkom blasniti JP_o 1578, III,44; Ena klaffarika Shena je tihimu Moshu, kakòr je štarimu Moshu pejzhen pot v'hrib: **Nedaj fe** nje lépoti prehniti, inu je satu nesheli DB 1584, II,163a

b) z nikalnico možnost, da se z osebkom kaj zgodi; dati se: Nikomer blagu nevela, Offert mladiga neupela, Vfem ie na ta pot yti. De bi dal vfe Srebru, Slatu, Inu vfe tu drugu blagu, **Neda fe** odkupiti DC 1579, 162 *ni se mogoče odkupiti*

2. v zvezi **dati se za last**, kdo; komu **izraža osebko dopustitev, da kdo drug dobi (pravno priznano) pravico do njega, da razpolaga z njim; prepustiti se:** Tebi, ò GOSPVD Iesu Criste, **fe** jeft cillu sa laft **dam**, ti fi mene sebi odkupil, tvoj fim jeft DM 1584, CLXXXIX

3. kdo; (pod kaj) **izraža, da osebek pride v tak odnos do česa, da mora upoštevati njegovo veljavo; podrediti se:**

● – **dati se pod postavo sprejeti in upoštevati določila postave; podrediti se postavi:** Christus .. poftane zhlovik sa nalho volo, on **fe da** pod to Poftavo, de on nas od poftave odreifhi TP_o 1595, I,125; **dati se pod križ sprejeti trpljenje, sprijazniti se z njim:** Kateri takovo shego letiga Krajla inu njegoviga Krajleftva vej, ta **fe** volnu **da** pod Kryfh, Sakaj on nikar le samuzh vej, de je njegovimu GOSPVDV Christufu timu vezhnimu Krajlu tudi taku fhlu, inu fe sa tiga volo h'terpleinju volnu poda, kir ga ta Hlapez neima buile imejti, kakor njegov GOSPVD TP_o 1595, I,268; Taku je letu ta Summa od lete Pidige[!], de je nalhiga lubiga GOSPVD Christufa Krajleuftvu, enu takovu Krajleuftvu, ker my en trunk zhes sylo inu zhes muzh moramo pyti .. tu je, my **fe** moramo pod ta Krish **dati** <vChristufevim Krajleuftvi na Semli

je terpleinje> TP_o 1595, III,120; ● – Taku je valha lubesan od dvuje obreise flifhala. To pervo je Bug sapovedal, inu noter do Chrifufu fo **fe** ty Iudje pod takovo obreiso, raunu kakor pod to Poftavo, sto pokorszhino morali **dati** TP_o 1595, I,69 *so morali spoštovati zapoved o obrezovanju*

4. v krščanstvu, kdo; komu, (k čemu), za koga/kaj **sprejeti, vzeti nase trpljenje in smrt z odrešitvenim namenom; žrtvovati se:** Iefus fe ye zhes nas

fimilil/ inu ye prifhal knam na ta fueidit/ inu **fe** ye **dall** kanimu ofru in plazhillu na tim kryfhi TC 1550, 231(123b); Veruite meni praui vfeim, sdai zhe vom frezhnu biti ./: Celu **fe** zho fe vas **dati**, fe zho fa vas boriti *P 1563, 43; Iefus Christuf, kateri **fe** ie fam kplazhylu **dal** sa vfeh, kodresheniu JP_o 1578, II,61b; Gnada bodi s'vami, inu myr od .. nalhiga GOSPVD Iesufa Criftufa, kateri **fe** je fam **dal** sa nalhe gréhe, de bi nas odtel od letiga fadafhniga hudiga Svitá DB 1584, III,102a; Sakai on ta praui inu vezhni Far **fe** je koffru sa nalhe greihe **dal**, inu s'fvojo Smertjo sanje hotel plazhati TP_o 1595, II,3 / Iefus ne tim fuetu [je] nega deilu doftal, fa nashe delge ne krish **fe dal**, pohleunu Vierufalem htim praftnikom pershel *P 1563, 119 *je zaradi naših grehov umrl na križu*

5. s samostalnikom, kdo; komu, h komu **začeti biti to, kar izraža samostalnik; postati:** MY veruiemo vfi veniga Boga, ftuarnika nebes inu femlie, kir **fe** ye nam kozhetu **dal**, de mi bomo otroci nega *P 1563, 47

6. kdo; s prisl. določilom kraja **izraža, da osebek s hojo, premikanjem naredi, da neha ali začne biti na določenem mestu; oditi, odpraviti se:** Tudi eni téh Vilhiv v'Asij, kateri fo Paulovi dobri priatelji bily, fo k'njemu poflali, inu fo ga opominali, de bi **fe** nikar na Plaz tiga gledanja **nedal** DB 1584, III,72b, podobno tudi TT 1557; Sakaj jeft vidim de **fe** .. Christus Iesus, fam femkaj **da**, inu pride na to ohzet TP_o 1595, I,98

7. kdo; (v čem) **postati opazen, viden; razkriti se, razodeti se:** Sakaj vteh Rizhah praué Vere inu prauizhnofti, fe mefo inu kry cello nishtar nesna pripraviti, ako S. Duh, kateri **fe** Vboshij Befedi **da**, Vfärzu nedela JP_o 1578, II,41

8. v zvezi z v, kdo; (v kaj) **narediti, da je osebek deležen stanja, kot ga izraža samostalnik:** Oli mi imamo nishter mane, vini na tiga Gofpudi Criftufa gledati, fakai on .. ie popelnama vidil to Modroft inu to volo tiga fuiga vezhniga Ozheta, obtu **fe** ie on pred nim vtako Pohleufzhino **dal** TO 1564, 41a; Koku fe imaoi otroci v'ftrahi deršhati .. de neimamo preuezh **fe** vshaloft **dati** DJ 1575, 125; Stakovim trunkom fo ony, kakor nekateri meinio, tém ludem saudajali, de fo ony s'tejm hitreifhi vmerli, Ampak GOSPVD Christuf ga nej hotil pyti, Sakaj on **fe** je volnu vtakovo Smert **dal** TP_o 1595, I,280 / Kaj je zhlovik nu djane

njega, De mu Bug da Synu fvojga, tu nebelku blagu vezhnu, **se da** v zhlovestvu risnizhnu
TfC 1595, CXLI *se učlovečti* / smeihnu je onu, de
bi **fe** ta fveta Mati imejla **dati** vtu fhleht dellu,
inu na tej ohzati ena Dekla biti TPo 1595, I,99

// z izglagolskim samostalnikom, kdo; na kaj **izraža nastop**

dejanja, kot ga določa samostalnik: Moje

dete, **nedaj fe** na petlanje, bujle je vmréti,

kakòr petlati DB 1584, II,170a *ne začni prosjačiti*

9. s samostalnikom ali pridevnikom, z oslabljenim pomenom,

kdo/kaj; česa, komu/čemu, (skozi koga/kaj, za koga, v čem, s

čim) **izraža dejanje, kot ga (neposredno ali**

posredno) določa samostalnik ali pridevnik:

● — **dati se na znanje razodeti se, razkriti se:** De

mi to nasho Molitou od te Aydouske lozhimo,

Sleteim, kir tu nasho ferce inu ta Vera, tiga

prauiga rifnizhniga Boga gleda .. kateri fe ie

skufi Iefufa Criftufa, inu vti nega Befedi, inu

skufi te Zaihne refodil, inu **dal fe** tim ludem

nafnane TT 1557, eeb; Obtu **fe** ie on tim ludem

fozhitnimi, guishnimi, befedami, spryzhami,

szaihni inu zhudefsi, refodil inu **dal** nafnane

TO 1564, 2b; Kakòr ie šlepaz Boshijo dobruto

preiel inu pozhutil, **fe** ie nega verno fărce pruti

Bogu na hvalo špuštilu inu vřem na snanie **dalu**

KPo 1567, CIII; Aku je gdu mej vami en Prerek

tiga GOSPVDA, timu **fe** jeft hozhem na snanje

dati v'eni prikasni, ali hozhem shnym govoriti

v'eni fajni DB 1584, I,85b

● — — **dati se dolžan obdolžiti se, obtožiti se,**

priznati krivdo: Ieft bog velik Greshnik, Ieft **fe**

Ifpoueim špošnam inu dolshan **dam**, Gospudi

Bogu muimu nebeshkimu Ozhetu, De fem

Ieft zheftu, mnogeteri vishi, fylnu veliku inu

grošfouitu greshil TO 1564, 109b; Tebi **fe** ieft krii

dolshan **dam**, ozhitu fe ifpovedam DC 1579, 128;

Kar pak Ispuvd inu šposnanje grehou tizhe, je

rejs, de je šlejndi zhlovik dolshan nar poprej

GOSPVVDV Bogu fvoje grehe šposnati, inu

pred nym **fe** tehiřtih dolshan **dati** DB 1584, I,bVIa;

aku **fe** ony lih sa vboge greifhnike šposnajo,

inu dolšhni **dado**, taku ony vener pred Buga

teko, ta uřta pres straha gori odpro inu reko

TPo 1595, II,61; po tuji prevodni predlogi ob fie **fich** gleich

für arme fünder bekennen/ vnd schuldig **geben**

LH 1566, ILXXXVII; Katere Grehe imamo tedaj

špovedati? Odgovor. Pred Bugom **fe** imamo

vřeh Grehou dolšhni **dati**, tudi teh, sa katere

my nevemo ZK 1595, 165

PRIM. tjadati se

PRIM. tjakajdati se

PRIM. vundati se

PRIM. vunkajdati se [M. M.]

dati si dam si glag. dov. ['da:ti si 'da:m si]; P 1, K 1

(KPo 1567)

— vel. ed. 2. os.: daj si; Ⓜ

z nedoločnikom, kdo; čemu **izraža osebkovo dopustitev,**

dovolitev, da se z njim kaj zgodi; dati se,

pustiti se: Taku **fi** ne **dai** obeni řezhi blasniti

KPo 1567, LXIIIb [M. M.]

datoknuti se gl. dotaknuti se

davanje (davanje, davajne) -a sam. s

['da:vanye -a]; P 5, K 2 (DJ 1575, JPo 1578)

— ed. rod.: davanja; — daj.: davajnu; — tož.: davanje; Ⓜ

1. delanje, da kaj prehaja k drugemu;

davanje: On vtei befedi, Mera, kashe, da on

letu gouori, nikar od tiga pryproftiga **dauania:**

Tamuzh leto katero fe godi vkupzhij inu

vprodaj JPo 1578, II,107b

2. česa delanje, da kaj prehaja k drugemu v

last brez plačila; darovanje: Neijmei vřelei

odperto roko kiemainu, inu vřelei saperto

kdauainu DJ 1575, 19

// **delanje, da kdo dobi kaj zastonj, iz**

usmiljenja, dobrote; darovanje: Takouo

fourashtuo fe ie sazhelo Vperuei Cerqui,

kzhafu teh Apofolou, ker ie marmranie vmei

karřzheniki vřtalo, zhes **dauanie** inu resdelenie

Almoshna JPo 1578, III,73 / ekspr. Rauno kakor

skosi klizanie na Suetnike, karřzhanška Vera

pogiba inu fe satira: Tako tudi karřzanska

Liubesan gine inu konaz iemlie skosi to

nepotrebno **dauanie** JPo 1578, II,131

3. v zvezi gmajn davanje kar se (obvezno) daje v

denarju ali naturalijah; splošna dajatev:

Imamo sa vboge potrebne Liudy, Vdoue,

Syrote, sapuřzhene Otroke, sa vboge Hishne

Liudy, Gmain Skrinio ali Kafzho imeti: Vnio

Gmain **dauanie** ali Shtiuero sbirati, slařti, da

lihari bruman Karřzhenik, vřaki Petak ali

drugi pořtaulieni dan, edan Denar ali Grořh

Vskrinizo poloshy, ali ficer Vřeftamentu fuoiga

sadnega ali pollednega zhařa edno Almoshno,

Vgmain Boshyo Skrinio, odlozhi JPo 1578, III,70

[M. M.]

davati -am glag. nedov. ['da:vati -am]; P 32, K 9

(DJ 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, DC 1579, DPr 1580,

DB 1584, DC 1584, TfC 1595)

— nedol.: davati; — vel. ed. 2. os.: davaj; — mn. 2. os.: davajte;

— del. na -l m. ed.: daval; — mn.: davalii; Ⓜ

1. kdo; komu, kaj **delati:**

a) s prisl. določilom kraja **da kaj prehaja k drugemu s**

pomočjo rok; izročati: Zhes try dny bo Farao

tuoio glauo pouishal, inu te bo řpet vtuoii perui

řtan pořtauil, de mu bosh řpet Pehar vroke

dauai, kakor poprei, kadar ři negou Kluzhar

řil DB 1578, 37a *podajal*

b) da kdo/kaj dobi koga/kaj; dajati:

Vy neimate vezh timu Folku Slame řpraulati

inu **dauati**, de Ceigle delaio, kakor dořehmal

DB 1578, 52a / z nedoločniřko besedno zvezo Ludie řo

poleg řtali :/: Eřih řo mu **dauai** pit, Vode

mu neřo htli vořzhit DPa 1576, B4b; O nikar

Krajlom, Lamuel, **nedavaj** Krajlom

Vina pyti, ni Firřhtom mozhniga pytja

DB 1584, I,328a

// kdo; čemu, kaj **delati, omogočati, da kdo/kaj lahko kaj uporabljali ali s čim razpolaga; dajati, določati**: Rubenoui otroci fo sidali Heshbon, Eleale, Kiriataim .. inu fo **dauali** tem Meftam imena, katere fo sidali DB 1578, 144a

2. kdo; kaj **delati, da kdo dobi kaj zastonj, iz usmiljenja, dobrote; darovati**: Kadar molish, taku nezuiblai, inu ne nehaj Almoshna **dauati** DJ 1575, 28

3. kdo; (iz česa), komu, kaj **podeljovati, dodeljevati komu kaj iz lastne (božje) moči, vseмогоčnosti, vsevednosti, previdnosti; darovati**: koku ie lam Bug nih super nih fourashnike Egyptarie, Amalekiterie inu druge obaroual .. nym is Nebes doli shpisho, inu is terdiga kamena pitie **dauai** DB 1578, **4a

4. v trpniku, kaj; komu, (s čim) **darovati kaj komu (navadno božanstvu) v čast za pridobitev ali ohranjanje njegove naklonjenosti; žrtvovati**: Sicer imajo nishter teim maine ti vunaini offri obilnu inu sueselim ferzem fe **dauati** DJ 1575, 146; De fe neima Molehu feime **dauati**, de neima nihzhe per teh, ker Boguio fueita ali pomuzhi iskati DB 1578, 103a

5. kdo; komu, kaj **delati, da kaj preide h komu kot obvezna, predpisana dajatev; dajati**: Letiga fmo mi sapopali, de ie on te ludy odurazhal, inu prepouedal **dauati** zhinsh Celsariu DPa 1576, 22a; No nam fe sdi da ie nelpodobno, da bi tudi pofuetnimu Kraliu ali Gospodu imeli **dauati** Dohodak inu Zol JPo 1578, II,197b / Ieli prau da fe Dohodak Celsariu da, ali ne? Kakor bi rekli: Ti snash da fmo my Boshij Liudye katerimu my lamemu moramo, peruine, Defetine, shganie, offre, Dary inu Saliube, kakor Vpofuati stoj, **dauati** JPo 1578, II,197b / Skerbna roka bo gospodovala, katera ie pak vragliva, bo morala zhinsh **davati** DPr 1580, 22b

6. v trpniku, kaj; (v čem) **delati, da kaj opravlja določeno nalogo in s tem zadovoljuje potrebe; uporabljati**: Effron .. ie dial .. Tu Pule ie shtiriftu Sikelou Srebra vrednu .. Abraham ie slushal Effrona, inu mu ie te Denarie vagal .. shtiriftu Sikelou Srebra, kateri fo fe vkupzhij **dauali** inu iemali DB 1578, 19b *so se uporabljali kot plačilno sredstvo*

7. kdo; komu, h komu, koga **omogočati, da kdo dobi ženo kot zakonsko, življenjsko partnerico; dajati**: Sturite shlahto snami, **dauaite** nam vashe Hzhere, inu vi nashe Hzhere vam iemlrite DB 1578, 30b [=31b]; My hozhemo nam nih Hzhere kshenam iemati, inu hozhemo nim nashe Hzhere **dauati** DB 1578, 32a

8. kdo; kaj **ustvarjati kaj kot rezultat svoje sposobnosti, dejavnosti; dajati**: Tedai fo Aaronoui otroci glafnu vpili, inu fo ftrobentami trobentali, inu fo vifsok glas **dauali**, de bi fe na nih spumnilu pred tim ner vishim DJ 1575, 221

9. kdo; komu, koga/kaj, s prisl. določilom kraja **delati, da kdo/kaj pride na določeno mesto; dajati**:

Pred nim fo poklezouali, En terft vroke mu **dauali**, Vobras fo mu pluuali DPa 1576, Bb, podobno tudi TFC 1595;

● — **davati koga/kaj pred kom delati, omogočati, da lahko kdo s kom/čim kaj stori/dela v skladu z lastno voljo in močjo; izročati**: ta GOSPVD ie kmeni rekal: Pole, ieft fem sazhel **dauati** pred tabo Sehona inu negouo Deshelo: Sazhnyte noter iemati inu polfeifti negouo Deshelo DB 1578, 150a; po tuji prevodni predlogi Vnd der HERR sprach zu mir/ Sihe/ Jch hab angefangen zu **geben** fur dir den Sihon mit seinem Lande LB 1545, 339 [M. M.]

davi prisl. ['da:vi]; P 1, K 1 (DB 1584)

— davi; Ⓜ

danes zjutraj; davi: Ioab je djal: Kakor rinfizhnu Bug shive, de bi ti bil **davi** taku djal, taku bi ta folk bil, vfkateri od fvojga Brata puftil DB 1584, I,169a [K. A.]

daviti -im glag. nedov. ['da:viti -im[?]]; P 29, K 10

(TE 1555, TT 1557, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

— nedol.: daviti; — sed. ed. 3. os.: davi; — mn. 3. os.: dav | e (Juricij)io/yo; — vel. ed. 2. os.: davi; — mn. 2. os.: davite; — del. na -l m. ed.: dav | i/y | l; — mn.: dav | i/y | li; Ⓜ

Iugulo. *German.* die gurgel oder den halz abftechen/ tödten. *Ang.* to kill. *Sclav.* **daviti**. *Dalm.* zaklati. *Croat.* vdaviti, zadaviti

MTh 1603, I,756

kdo; koga **s stiskanjem grla oteževati,**

onemogočati dihanje; daviti: Po tim gre uunkai ta klapez[!], inu naide eniga fuiga Raunhlapza .. tiga on popade, ciali tar **dau**i inu praui. Plazhai kar fi imeni dolshan TT 1557, 54, podobno tudi TE 1555; *Deutsch.* Würgen. *Latinè.* strangulare. *Windifch.* **daviti**. *Italicè.* frangolare, scannare, soffocare MD 1592, V5b

// kdo; koga **moriti s stiskanjem grla**: Sa tu fo tudi nekoteri Aydi veliku krat vuelikih nadlugah inu farlikoftih, zhloueke za shiuino **dauili** inu offrouali DPa 1576, 48b / Leu je sadofti rupal fa fvoje mlade, inu je **davil** fvoim Levinam. Svoje Berloge je on s'plejnom napulnaval DB 1584, II,120a

// kdo; koga **nasilno ravnati s kom, mučiti koga**: No ti Hudizh, Hudi Suet inu Tyrani, rasbyaite, dyuiaite, martraite, **dauite**, Kolite, morite, kakor kulli hozhte JPo 1578, II,71; Letukaj je tiga GOSPVD Mezh inu Gideonou Kadar fo takovu Gedeon inu njegou Folk fturili, je ta GOSPVD taku obernal, de fo ty fovrafnniki fe fmotyli, inu fo fe fami mej fabo byli, inu **davyli**, inu fe s'kardelom vbeig puftyli TPo 1595, III,17

pren. Papesh shniegouo drushbo .. Predigarie preganiaiu inu poltushauce **daue** inu More JPo 1578, III,127; Moj GOSPVD Iesus Christus pergleduje ta majhin zhas tej Smerti, koku

ona mene **davi**, inu kadar ta Smert meini, de je cilu smano vun inu šgubleno, inu de šim cilu vmerl, taku jeft le špym TPo 1595, II,234

PRIM. davljen [M. Č.]

davljen (davlen) -a -o del. [ˈda:vljɛn]; P 1, K 1

(DPa 1576)

– nedol. obl. m. mn. im.: davleni; Ⓜ

s katerim se nasilno ravna; mučen: tudi ti Apoštoli [so] od tih Judov **dauleni** inu morieni bily DPa 1576, 47b

PRIM. daviti [M. Č.]

davljenje (davljenje, davljenje, davlejnje) -a

sam. s [ˈda:vljɛnje -a]; P 6, K 3 (JPo 1578, DB 1584, TPo 1595)

– ed. im.: davljɛnje; – rod.: davljenja; – daj.: davljenju;

– tož.: davle | nj/nj | e; – ot.: davljɛnjem; Ⓜ

nasilno ravnanje, mučenje: Skakouimi nadlogami fe Karšzeniki skushaio, na tem Suetu? Na defno nyh skushaio Rasduoyeniki .. štem kriuum Vkom. Na Leuo pak Turki Subianiem inu **Daulieniem** JPo 1578, II,52b / Sakaj ta Mez h bo dvej gubej .. en Mez h **h'daulenju**, en Mez h velikiga poboja DB 1584, II,69b

pren. Smert .. GOSPVD Bug .. nifhter ne mara sa tvoje flobeinje inu **dauleinje** TPo 1595, II,233 [M. Č.]

davnaj prist. [ˈda:vnaɪ]; P 3, K 3 (BH 1584, MD 1592,

MTh 1603)

– davnaj; Ⓜ

pred zelo dolgo časa; zdavnaj, davno: davnaj, diu BH 1584, 157; Diutišimè. *German.* fehr langwirige Zeit. *Slav.* Ilu **daunaj** MTh 1603, I,442 [M. Č.]

davno (davnu, davno) prist. [ˈda:vno]; P 11, K 6

(TT 1557, KPo 1567, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584)

– da | v'ú (BH 1584, 105) | n | u/o (Juričič)/ô

(KPo 1567, LXIb); Ⓜ

pred zelo dolgo časa; zdavnaj, davno: ta Exempel kashe, od Iosefa Vegyptu, ker niega Ozha lakop ny drugako menil, temuzh da ie vshe **dauno** od suiriazhine šneiden JPo 1578, I,44b; Neš pak šlišhal, de šim jeft letu **daunu** poprej šturil, inu nekadaj taku rounal, inu sdaj tudi taku delam DB 1584, II,15a; Sdaunaj, vel **daúnu**, qvod est, diu BH 1584, 105 / Pilatush .. pokli-zhe klebi tiga Altmana inu ga uprasha, aku bi on [Jezus] bil **daunu** umerl, inu kadar on od tiga Altmana fuei, shenka tu tellu timu Ioshefu TT 1557, 152 [M. Č.]

davre daver sam. ž mn. [ˈda:vre ˈda:ver]; P 41, K 9

(TE 1555, TT 1557, TO 1564, DPa 1576, DB 1578, DPo 1580,

TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– mn. im.: davre; – rod.: dau | r'er/ur (TO 1564, 98a);

– daj.: davr | om/am; Ⓜ

odprtina v zidu, steni, ki omogoča dostop v notranjost česa; vrata: Inu pole en velik trees fe šturi, šakai ta Angel tiga Gofpudi pride doli

is nebes, inu perftopi tar oduali ta kamen od tih **dauer** TE 1555, MIB; Ne delai ti meni nepokoia, te **daure** fo ushe faperte, inu mui otroci fo fmeno na pošteli TT 1557, 201; INV imash šturiti en Pert **kdaurom** te Vtte, setkan is Gelih Shyd DB 1578, 72a; Sa nym [Baruhom] je sydal Meremot, Vrieu fyn, tiga Hakošoviga Synu, dva kofša, od Elifibovih Hišnih **daur**, do konza Eliašibove Hišne DB 1584, I,257a **pren.** Kakor šim ieft vmojem Menišftvi, inu veliku drusih, dobro iskufili, kir šmo fe my sveliko mujo, inu štelškimi delli šmartrali, inu vřaj štém, teh **Daur** v Nebu neifmo mogli najti, inu bi bily morali vPakal ijti, kadar bi bily taku vmerli TPo 1595, I,21

// **kar pokriva tako odprtino; vrata:** Kadar je on vshe vidil, de je ta folk is Méšta šhàl, fe je on zhes nje vsdignil, inu je nje pobil. AbiMeleh pak, inu ta kardela, katera fo pèr njemu bila, fo na nje padla, inu fo štopili **h'dauram** na Méštnih vratih DB 1584, I,138b; Kadar je pak Petrus na dauri téh Vrat klukal, je ena Dékla naprej štopila .. Inu kadar je ona Petrovo šhtimo posnala, nej od vefselja **daur** odpèrta, temuzh je tjakaj notèr tekla, inu je nym osnanila, de Petrus pred vratmi štojji DB 1584, III,68a

pren. Te bešfede katere ie tebi ta Gofpud fapouedal, imash ti kferci vřeti .. ti imash veden na nee šmisliti inu pred ozhyma imeiti, inu ti nee imash na ta podboi oli prag tuih **Daur** fapifati TO 1564, 98a; Dobru je timu zhloveku, kateri mene pošluša, de zhuje na moih vratih vřak dan, de zhaka pèr podboih moih **daur** DB 1584, I,219b [M. Č.]

davri gl. duri

dažela gl. dežela

dažiti gl. dežiti

de¹ gl. da^{1,2}

de² [pogosta tiskarska napaka] gl. do¹

de* –; P 1, K 1 (TPo 1595)

– de; Ⓜ

negotovo, verjetno napaka **kor:** Onu bi bilu sadofiti, de bi ti en Doctor ali Vuzhenik bil **de** Moses TPo 1595, II,211; po tuvi predvodni predlogi das du ein Doctor werest **wie** Moses LH 1566, CXXVI [K. A.]

debel -a -o prid. [deˈbel/ˈde:bel deˈbe:la -o]; P 123,

K 21 (TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TA 1562,

TO 1564, TPo 1566, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, TT 1577,

JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584,

MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: d | e/è (BH 1584, 26) | b | e/è | l;

– rod.: debeliga; →; – mn. im.: debeli; →; – ž. ed. im.: debele;

→; – mn. im.: debele; →; – s. ed. im.: debele; – rod.: debeliga;

→; – mn. im.: debeliga; →; – dol. obl. m. ed. im.: debeli; – primrk.

m. ed. im.: debeliš; – ž. ed. im.: debel | ešša/iš; – s. ed. tož.:

debeliš; – presež. ž. ed. tož.: nerdebelišo; ◀▶ Ⓜ

1. ki ima med najbližjima nasprotnima ploskvama razmeroma veliko razsežnost; *debel:* on je meril njega sydy, *ftu fhtiri inu fhtiridefet komulzeu, po meri eniga Zhloveka <^aftu) taku je **debel** syd bil> DB 1584, III,150b

// *ki ima glede na dolžino razmeroma velik obseg, premer;* *debel:* Moj nar manfhi pārft ima **debelifhi** biti kakòr mojga Ozheta Ledovja DB 1584, I,238b; enu Drivu je ftalu v'fredi deshele, tuiftu je bilu filnu viflòku, veliku inu **debellu**, njegova viflòkòft, je dofflegla do Neba DB 1584, II,97b

// *ekspr. skozi katerega se težko vidi:* Kadar eden uveni veliki **debelli** gofti megli jeisdi, inu ne vidi obeniga rašbuinika, ta bo v'frilen ali vbyen, prejden je on fvej TPo 1595, I,186

♦ – Deil tiga Texta, tiga Pifma S. Paula .. je fteim **debelim** Pifmon[!] tukai fapiffan TT 1560, b2a v *krepkem tisku*

2. ki ima na telesu veliko toščè, mesa; *debel:* lakomni Fary prauio, de kateri nim shiftita, od fuiga blaga, masla .. od dobrih rib inu **debelih** bohòu .. ta ifti ie nih brat TR 1558, V2a; Slihamimu fe sdy, da ie eniga drusiga ftan bolshi. Sofednia Shiuina **debeleisha**, inu Nyua Rodouiteisha, sato fe slihamimu na fuoi ftan inu shiulienie Garsi inu Grufti JPo 1578, III,19b; INV zhes duei Leiti fe ie Faraonu fainalu, de ie ftal per eni vodi, inu ie vidil is vode gredožh, fedem leipih ***debelih** Krau <*Tolftih> DB 1578, 37b; Eglon pak je bil en filnu **debel** Mosh DB 1584, I,134a / GOSPODNI mezh je poln krij, inu je **debel** od mafty, od krij téh Iagnet inu Koslou, od loja teh obifti is Ounou DB 1584, II,13b *zamaščen*

pren. Ti Offertniki fo fubper me lashe fmislili, Ampag iest hozho tuie fapuuidi is celiga ferza dershati. Nih ferce ie **debellu**, koker enu Sallu, Ampag iest imam lusht na tui Sapuuidi TPo 1566, 219b; Kadar ie pak Israel **debel** inu fit bil, ie on berzal, on ie toltf inu **debel** poftal DB 1578, 177b *dobro preskrbljen*; nyh Deshella bo pyana od krij, inu nyh deshela bo **debella** od toltfine DB 1584, II,13b

● – POLE GOSPODNIJA roka nej kratka, de bi nemogèl pomagati, inu njegova uhfešà néfo **debella** pofala, de bi neflihal DB 1584, II,23b *ni oglušel*; Vtèrdi ferze tiga folka, inu pufti nyh uhfešà **debella** biti, inu ošlépi nyh ozhy, de nevidio s'fvojma ozhyma, inu neflihfio s'fvojmj uhfešà DB 1584, II,3b

3. ki ni dokončno izdelan, obdelan; grob: Tu ie vfele škерб, strah, vupaine, inu hpuffednimu fmert, taku dobru per tim, kateri v'vifoki zhafti fedy .. kakor per tim, kateri eno **debello** kitlo na febi ima DJ 1575, 173 *preprosto oblačilo* / Sato kadar ie to peruo roiftuo tako sanikarno ratalo, tako fe mora to nouo ftorit. To Peruò ie bilo is Semlie inu prahu,

is **debeliga** sazhetka: Leto drugo pak mora is tanshega inu zhfiteishega sazhetka, kakor is Vode, Duha ognia, inu Aiera ali lufta ftorieno biti JPo 1578, II,86 *popolnoma na začetku*

// *ekspr., v zvezhz debela pamet / debeli um nesposobnost hitrega dojemanja; neumnost:* Kai ie, kār Lukaf pravi: Iogri néifo ništar od tih rēzheih saftopili .. On fteim prizhuie inu na snanie daie to veliko nesaftopnoft inu **debello** pamet tih Iogrov KPo 1567, CII; Nafhi otroci rašteio na **debelim** umu inu v'framoti, ne védo inu ne deio obeniga polhtenia, obene dobrute KPo 1567, XLVIb

4. eksp. po vrednosti, količini zelo velik; *bogat, obilen:* ty Fary inu Menihi nei oben is andohti, od fam febe, te Mashe bral, temuzh, kadar ie fto Masho veidil eno veliko Farro oli **debello** Caplanio dobiti inu obdershati, veliku Denarieu, Shiuine inu blaga dobiti TO 1564, 81b; Inu tui feshgani offri bodite **debeli** TPo 1566, 43a; Inu ta Sad, nad katerim je tvoja dušha shejle iméla, je od tebe prozh odftopil, inu vfe kar je **debellu** inu zhaftitu bilu, tu je od tebe prozh fhlu DB 1584, III,148b

// *ekspr. ki je zelo velik, očiteno, pretiran; debel:* fpoftnamo, Nekar le famuzh te vunane, **debele**, velike, vfem ludem veidezhe grehe, koker fo tatuina, rasboi oli kurbaria .. Temuzh tudi te noterne, skriuene, tim ludem nefnane grehe TC 1555, G5; ty Aydi, Turki, Iudi inu ty falsh nefaftopni Hynauski Kerszheniki, oli Kezary, fe veliku hualio .. de prou veruio, fnaio prauiga Boga .. Oli lete nih misli, beffede Vera inu Molytue, fo fglu **debele** lashe, inu tu cillu Malykouane TO 1564, 7a; Taku bode Bug poufoð fhentovan inu nezhaftzen .. slaftno pravizo inu fvetuftjo, inu ftem **debelim** Malikovanjem TPo 1595, I,44; Potle je ena druga nezhaft, ta je fhe grobeifhi ali **debelifhi**, de ludje denarje, Blagu, inu tem glih, zhafto TPo 1595, I,44 / Mashuane Papesku .. ie cillu preuezh **debellu**, hinausku, norsku, Malikousku TC 1575, 506

PRIM. debeli

PRIM. debelo [M. Č.]

debeli -ega posam. [de'be:li -ega]; P 5, K 2 (TPo 1566, DB 1584)

– mn. im.: *debe/fi*; – rod.: *debe/fi*; Ⓜ

ekspr. *kdor ima mnogo materialnih dobrin;*

bogati: Vfí **debelli** na tei femli bodo ieili inu molyli, pred nega bodo dolli pali vfí kir vprahu leshe, Inu ty kir vreu inu vkumri shiue <Vcerqui fo bofi inu bogati> TPo 1566, 47b; Ali v'faj pravi GOSPVD: Iest hozhem nekotere teh ^b**debellih** pèrpelati <^b**debellih**> ali toltfih, Ti **debeli** ali toltfi v'Israeli, kateri fo bogati bily, inu mimu drusih u'veliki zhafti> DB 1584, I,296a
PRIM. debel [M. Č.]

debeljak (debelak) -a sam. m [debe'lja:k -a]; P 3,

K 2 (TPs 1566, DB 1584)

- mn. im.: debelaki; - tož.: debelake; (V)

ekspr. *zelo bogat in vpliven človek; bogataš*:

Tedai ie ta ferd Boshy doli zhes nee pryshal, inu ie te **Debelake** vmei nimi pomuril, Inu te ner bulshe vtim Ifraelu pobil TPs 1566, 142a; Vfi **Debelaki** na Semli bodo jedli inu molili: Pred nym se bodo poklanjali vfi kateri v'prahu leshe, inu kateri v'revi shiveo <**Debelaki**, fo ty bogati inu velaki> DB 1584, 1,285a [M. Č.]

debelo (debelu, debelo) prisl. [de'be:lo]; P 8,

K 7 (TA 1550, TA 1555, TR 1558, TO 1564, TC 1575, JPo 1578, TPo 1595)

- debe/ | u/o (Juričič); (M)

1. v velikem obsegu; temeljito, podrobno:

Na S. Tomasha Iogra Dan, fe pridugie ta Euangelium od nega velike Neueru .. S. Iansh vdanashnim Euangeliju cilu **debelu** inu fdoftimi beffedami ie to Neuro S. Tomasha fapiffal TR 1558, Z4b; Vtaki uishi inu letaku **debellu** inu faftopnu fe imao tim Ietnikom nih grehi refodeti <Spreproftimi hudimi fe ima **debellu** gouoriti> TO 1564, 157a

2. eksp. izraža veliko intenzivnost česa; debelo:

sgledaiuzhima Ozhima budete flepy inu flishezhima Vshefma gluhi, sakai nyh farze ie **debelo** salfleplieno JPo 1578, II,13; Sakaj kaj je David bil? Nej li on tudi **debellu** inu tetku greifhil? TPo 1595, II,96

// *poudarja pomen prislova, na katerega se nanaša; zelo*: Taku bi ty preprofti taku **debelu**

Tursku ne guorili inu ne diali, de bi Diuiza Marya ne bila, kei bi Bug bil TC 1575, 219

3. jezikosl. izraža trdonebni način izgovora soglasnika l; trdonebno, velarno: Vy Shulmaftri pag inu vy vfi ki finate poprei brati/ famerkaite inu druge vuzhite de ta .. L. **debellu**/ inu te stymouce po tei fhegi nalhiga Iefiga fe nauadite ifrezhi TA 1550, 4

PRIM. *debel* [M. Č.]

debelost (debelost, debelust) -i sam. ž

[de'be:lost/debe'lo:st de'be:losti]; P 13, K 6

(TPs 1566, JPo 1578, DB 1584, BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

- ed. im.: debe/ | o/u | st; - rod.: debe/ost; (M)

1. lastnost tistega, ki ima na telesu razmeroma veliko toščje; debelost: Debelloft, i,

Crařitudo, pinguedo, dickheit, feistigkeit BH 1584, 55; Crařitudo. *Germ.* dicke/ dickin.

Slav. **debelost** MTh 1603, I,361

// eksp. *stanje človeka, ki ima velike materialne*

dobrine; bogastvo: Nyh ^aozhy od **debellofti**

vunkaj ftoje <^aOzhy letukaj pomenio tēh pregre-fnih veliku velanje pred letim Svitom. **Debelloft** pak pořvitnu blagu inu frezho, na kateru fe ony sanalhajo> DB 1584, I,297b, podobno tudi TPs 1566

pren. en Krajl s'eno Vojfko .. on je fvojo roko supēr Boga iftegnil .. tērdovratnu supēr njega

bojuje, **Debelloft** je njegou obras pokrila, inu na njegovih ftranah fallu viřsi <^btu je, nevernik fe napuhuje, kakōr en debel Trebulhnik, supēr Boga> DB 1584, 1,270b

2. razsežnost v navpični smeri navzdol;

globina: Krajl Salomo .. je řturil enu slytu Morje .. Njega **debeluft** pak je bila ene dlani fhiroka, inu njega kraj, je bil kakōr eniga Peharja kraj DB 1584, 1,188a

3. eksp. ravnanje, ki ni v skladu s pametjo, razumom; nespamet: Kay fe nam kashe inu naprei řtaui vletem Euangeliju? TRy rizhy: Kperuimu, Nesaftupnořt inu **debelloft** Synou Zabedeouih, Ionnesa inu Iacopa JPo 1578, III,65b [M. Č.]

debeloumen -mna -o prid. [debelo'u:men]; P 1,

K 1 (KPo 1567)

- nedol. obl. m. ed. tož.: debeloumniga; (M)

ki slabo dojema stvari in ne ravna v

skladu s pametjo, razumom; nepremišljen,

nespameten: ti dobri Iogri fvoio veliko

flaboft na Veri pokasheio, Sakai po takim

oni Chriftufa dērshio sedniga [= za enega]

preproftiga **debeloumniga** zhloveka, kijr bi

ne vedil inu ne řpomiflil, kai fvoijm Ludem

manka, tāmuzh da ga more gdo opomniti.

S'tim oni fami febe sa modre fhaziao

KPo 1567, CXXVI [M. Č.]

deblo (deblu, deblo) -a sam. s [de:'blo -a]; P 18,

K 6 (TT 1560, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584,

MD 1592)

- ed. im.: debl | u/o (JPo 1578, II,46); →; - mn. im.: debla;

→; (M)

olesenelo steblo dreves; deblo: Enu drivu ima vupanje, aku je lih pořfekanu, de fe supet preminy, inu njegove mladizhice nenehajo, aku njega koren v'Semli řtar pořtane, inu njega

deblu v'prahu vmērje DB 1584, 1,270a; on bo prozh

pelan, inu bo .. satren, kakōr en Hraft inu Lipa,

katere **deblu** imajo, aku lih fvoje lyfje puřtē

palfi DB 1584, II,3b; *Deutfch.* Stařn. *Latinē.* caudex,

řtirps. *Windifch.* řtēblu, **deblu.** *Italicē.* tronco

d'albero MD 1592, P1a

pren. Kerszheniki řo skufi to Vero Viefufa/ druguzh royeni/ ponouleni inu dobra **debla**

řturieni TT 1560, 20a; Ie tedai Neuera Stablo ali

Deblo inu Koren v'feh Grehou? JPo 1578, II,46; Satu

bo GOSPVD od Israela odřekal glavo inu rep,

veje inu **deblu**, na en dan DB 1584, II,4b [M. Č.]

deca -e sam. ř [de:'ca -e]; P 1, K 1 (DB 1584)

- ed. im.: deca; (M)

otroci: Crajn/ki. Otrōci Sloven/ki, Besjzhki.

Deza DB 1584, III,CeV1b [M. Č.]

decan gl. dekan

decret gl. dekret

decreta [im. mn.] gl. decretum

decretal gl. dekretal

decretales [im. mn.] gl. decretalis

decretalis – posam. [decre'ta:lis]; P 2, K 1 (DB 1584)

– m. mn. im.: decretales; ☉

papeško pismo, ki vsebuje rešitev konkretnega cerkvenopravnega problema; dekretal: VPuffednim Capituli on .. h'timu pèrmejha enu cillu shlahtnu opominanje, de fe imamo varovati pred Zhlovezhkimi vuky .. Raunu, kakòr de bi on gvifhnu bil vgedal, de bi is Rima, inu fkusi Rimlane iméli priti ty sapelauki, smotni Canones inu **Decretales**

DB 1584, III,81a

☞ iz lat., prim. (epistola) decretalis [K. A.]

decretum – sam. m*/s [de'cre:tum]; P 1, K 1 (DB 1584)

– mn. im.: decreta; ☉

uradna cerkvena listina, ki vsebuje kako papeško odločitev, brez slovesne oblike ali sloga; dekret: Sa tiga volo nevelajo tudi zhes inu supàr lete Boshje Buqve, ni ftare navade, ni zhlovezhka modruft ali pamet, ni zhlovezhke Polftave, ni Concilia, ni **Decreta**, ni prikasni, ni zhudešla DB 1584, I,alb

☞ iz lat., prim. decretum [K. A.]

dečelski -a -o prid. ['de:čelski -o]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– s. ed. or.: dečelskim; ☉

ki je značilen za déčle 2; *deviški*: Sakaj bi jeft vfelej imejla doma oftati, kakor ena Nunna v'Klofthri, inu nikar tudi vun fh pazirati, v'faj je tu Diviza Maria tudi fturila, Ie li njej ni bil greih, taku meni tudi nej greih. Ia ie rejf, ftury je ti s'poshtejnem, kakor je ona fturila, inu s'leipim **Dezhelfkim** vunainim iskasainjem, Sakaj ona nej is fyrbiza fhla, temuzh ie mišlila fvoji Tetti flushiti TPo 1595, III,128 [A. L. R.]

dečelstvo (dečelstvu, dečalstvu) -a sam. s

['de:čelstvo -a]; P 21, K 7 (TT 1557, TR 1558, TC 1575, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– ed. im.: deč | a/e | lstvu; – rod.: deč | e/a/è | lstva; – tož.: deč | e/a | lstvu; – mest.: deč | e/è/a | lstvi; ☉

1. spolna nedotaknjenost dekleta; devištvo, nedolžnost: Inu kateri ie eno šarozhenno Neueifto Vmeifto ob nee zhaft inu **Dezhelftuu** perpravil, ie Bug rekai obba skamenem pošluti, ša volo kir ona nei vpyla inu ša pomuzh oli brambo klizala TC 1575, 387; Ali kaj bi ti hotel od ene Dezhle dershati, katera bi bila fvojga Ozheta inu Mater vmorila? .. taku ie ona v'faj ena Ozhetina inu Materina merdraraz, kateri Moifter Hansh ima lonati po nje safushenju, inu nejma njei nje **Dezhelftvu** cillu nišhter pomagati TPo 1595, I,61 / Dvej Sheni .. fo fe kurbale v'Egypti v'fvoji mladosti, ondi fte one puftilè v'fvoje nedèrje fegati, inu Sefke fvojga **dezhalfva** shmikati DB 1584, II,70b *deviške prsi*

● – **zveti dečelstvo pretrgati deviško kožico; zveti nedolžnost**: Item od Preshushtua inu Kurbarie

Sarozhenimi inu snesarozhenimi Shenami, inu kadar fe eni Dezhli fyla ftury, ali **Dezhalftuu** vsame DB 1578, 167b

2. stanje dekleta ali fanta do sklenitve zakonske zveze, s poudarkom na spolni zdržnosti in duhovni čistosti; deviški stan, devištvo: Kadar en Shenki fpuł ftury eno oblubo, GOSPVDV, inu fe saveshe,

dokler jè v'fvojga Ozheta hišhi, inu v'fvoim **dezhèlftvi** DB 1584, I,97a / Inu ie bila ta Anna Prerokina, tiga Fanuela fzhy .. ie shiuela po nee **dezhalftui** fuieim mořshum fedem leit, Inu ie Vduva bila okuli shtiri inu of'emdefèft leit TT 1557, 147 *od konca deklèštva, mladosti*

// *trajna spolna zdržnost kot življenjska odločitev iz verskih razlogov; devištvo*:

mosh, shena, Dezhla, oli Vduva, kateri ne dershi, oli fakona, oli **dezhelftua**, oli vduftua, ta bode ferdamnan, aku on te praue pokure ne dei TR 1558, C4a; V'fedmim Capituli vuzhy od **Dezhalftua** in S. Sakona, inu hvai **Dezhalftvu**, de je pridnu, de en Kàrfzhenik ali Kàrfzheniza tèm bujle inu lashej more S. Evangeliju ftrejzhi, kadar fe v'Sakon nepodà DB 1584, II,89a

3. v Stari zavezi stanje brez otrok: Temuzh ti bofh tvojga **Dezhelftva** framoto posabila, inu nebofh vezh na ta fhpot tvojga vdouftva fpumnila <**Dezhèlftva**> de fi ti pres otrok inu reuna pres Mosha v'terpleni> DB 1584, II,22a / Pufti me dva Mèfza de jeft doli grem na te gorre, inu moje **dezhelftvu** objokam s'mojemi Drushizami DB 1584, I,140 *da bom zaradi zaobljube Bogu ostala do smrti samska in brez otrok* [A. L. R.]

dečla (dečla, dejčla) -e sam. ž ['de:čla -e];

P približno 400, K 29 (TC 1555, TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TL 1561, TA 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKm 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, MD 1592, TPo 1595, Tfm 1595, Tfc 1595)

– ed. im.: d | e/è/ej | čla; – rod.: d | e/è/ej/a[!] (TKo 1557, d2b) | čle; – daj.: d | e/è/è | čli; – tož.: d | e/è/èj | člo; – or.: dejčlo; – dv. tož.: dečli; – mn. im.: d | e/è | čle; – rod.: d | e/è/èj | čel; – daj.: dečl | om/am; – tož.: d | e/è/èj | čle; – mest.: dečlah; – or.: d | e/è | člami; ☉

Crajnski. Dezhla Slovenſki, Besjashki. Diviza DB 1584, III,CeIVa; *Deutfch. Jungfraw. Latinè. virgo. Windijch. dezhla*, diviza, divojka, gořpodizhna. *Italicè*. vergine, donzella, pulcella, damigella MD 1592, G8a

1. dorasla mlada ženska, ki še ni poročena; dekle: TE dai bode tu Nebesku Kraleuftuu perglihanu defetim **Dezhlom**, kir fo ufele fuie Lampe, inu fo shle timu Sheninu pruti TT 1557, 75; Mi beremo od ene **Dezhle**

Mekdilla, De kadar ie ona od tiga Hudyzha

bila iskushouana TO 1564, 150b; Item na Boga ne verovati, ni obenimu nizh kai flushiti, kakòr te neumne pet divice ali **dezhle** KPo 1567, XX; Sakaj vřakateri fice řtan ima fvoio pomuch: **Dezhla** fvoice řtarifhe: Shena fvoiga Moshu KPo 1567, XLIII; Letimu S. Paula vuku, Papesh cilu řubper dei kir mlade **Dezhle** Vcloshtre řapyra, permoruie, de ře řaratuio inu řablubio pres Mosh biti TL 1567, 64a; Kadar ře je vřhe tiga Krajla řapuvud inu pořtava bila resglařila, inu je veliku **Dézhel** bilu vřkup řerpelanih vřgrad Sufan .. je Eřter tudi bila vřeta vřKrajlevo Hiřho DB 1584, I,236a; Malu je řravu inu **Dezhel**, katerim bi ře řdelu, de ena more vřvelsa inu s'raven tudi pořhtena biti TPo 1595, III,128; Mladenizhe tudi vře glih, **Dezhle** ořrani Bug zhiřtiř, Daj nim zhiřtu řerze miřel TIC 1595, CLXVII / POřluřhajte vy od Iřraelfke Hiřhe .. Iřraelfka **Dézhla** je řadla, de nebo vezh gori vřřala DB 1584, II,111b *Iřraelfci bodo dořzveli tragično usodo kot Jeřtejeva řci, ki zaradi prezgodnje smrti nikoli ni řpostala řena in mati*

// **odrasla oseba řenskega spola, navadno mlajřa; řenska, řena:** Negledai po **Dezhlah**, de ře neunamesh řruti nim DJ 1575, 36; Ieli Maria en řeshak pot imela is Nasaredi Vřbleem? Guishno da ie bil nei mladi norefzi **Dezhli** řeshak inu poln slega JPo 1578, I,24a / Taku imao njo nje Ozha inu Mati vřseti, inu pred řtarifhe tiga Méřta na vřratah te **Dézhle** dekélřtvu naprej řerņefi. Inu ima nje Ozha h'tem řtarifhim rezhi: Ieř řim letimu Moshu mojo Hřher k'řSheni dal. Inu pole, on [moř] je njeř řovrash pořtal .. Letu je moje Hřhere dekélřtvu. Inu [oře in mati] imajo ta gvant pred řtarifhe tiga Méřta resgerniti DB 1584, I,111b *novoporořene řene*

2. oseba řenskega spola, ki ře ni imela řpolnih odnosov; řevica: Te **Dezhle**. Onu ie dobru eni **Dezhli** taku ofřati, řa řadashnih řupernih rizhi uolo, oli aku ře pag omoshi, nei greshila TT 1555, NI; Ta S. Vřuva Anna, kir ie naperuizh **dezhla** bila, potle řakoniza, hřretimu ena Vřvua, řtem prizhuie, de lety try řtanuui Bogu dopado TR 1558, Cb; Eno **Dezhlo** ima on k'řSheni vřseti, ali obene Vřdoue, ni odpahnene, ni kateri ie řyla řturiena, ni Kurbe neima on vřseti, temuzh eno **Dezhlo** řuoiga Folku DB 1578, 104a; Inu ena řhena kir nei omoshena inu ie **Dezhla**, ta řkerbi řa te rizhi, kir řo tiga Gofpudi TT 1581-82, II,79; Taifřti je imel řhřiri Hřhere, te řo bilé **Dézhle**, inu řo řrerokovale DB 1584, III,73b; Sakaj řakove řuknje řo Krajleve Hřhere nořile, dokler řo **Dezhle** bile DB 1584, I,174b; KAdar řdu eno **Dézhlo** řregovory, katera řhe nej řarozřhena, inu leřhy řer njeř .. taku on ima njeř řulikajř denarjeu odvřgati, kulikir eni Dézhli k'řjutrini řliřhi DB 1584, I,49a; Samu na řebi nej řudu, řa tudi

nihže ne řrani ni řrepoveduje, de ena **Dezhla** oftane, katera řnado h'timu ima TPo 1595, I,123; je njeřgova [Křristusovaj] Mati ena **Dezhla**, inu řakor ta Novi řestament vřzhy, ie řakova **Dezhla** řres mořhkiga řémena, od tiga řvetiga řDuha nořřezha TPo 1595, I,18 / řBetulia .. ře řrezhe ena **Dezhla**, h'řpomenenju de řo v'temi-řřtim zhaři ty řbrumni řVerni řudje, řily, ta zhiřta Dézhla Boshja, řres vřřiga řMalikovanja inu nevere DB 1584, II,132b *řstarozaveřna řBetulija kot řymbol řdeviřkosti, řbrezgreřnosti*; Sakaj my řvi bomo řrojeni od te Kariřzhanke řCerqve, řa je ena zhiřta **Dezhla** v'řDuih, řa ifřta ima zhiřto řBoshjo řBeřsede TPo 1595, I,134

3. oseba řenskega spola do řpubertete; řdeklica: řBug da inu řřuri, řa ře řnikar ře řhlapzhizhi, řtámuzh tudi **dezhle** řrode KPo 1567, LXVb; Kai ie řpag řih **Dezhel** inu řhlapzhizheu řellu, ořrauilu inu řlurřbe řBoshye TC 1575, 398; Ieř řefřim řvezh nořřezha, jeř řvezh řerodym, jeř řtudi řmladenzhiřheu řneridim, inu řneřkom obene **dezhle** DB 1584, II,9a; Inu kai imajo řlepiga řmimu řdrugih? řřitu, kateru řhlapzhizhe, inu řmořř, kateri **Dezhle** řrody DB 1584, II,128b / řřvunaj řo nje řmez h'řbrupal, inu řs'notraj řřrah, řtudi te řhlapzhizhe inu **Dezhle**, te kir řefřajo, řred řemi řřivimi řMoshmy DB 1584, I,117b *řdojenřce*

4. řsluřžabnica, řspremljevalka, řdružabnica řenske iz řvladarjeve řdružine: řOna bode vřpyřřanim řuantu řřtimu řKralu řperpellana, řInu řa no bodo řtudi te **Dezhle**, nee řDrurřhyce řhřebi řperpellane TPo 1566, 87a; řInu řFaraonoua řHzi ře řdoli řhla, de řbi ře řkopala řvuodi, inu nee **Dezhle** řo řhodile řer křraiu řvode DB 1578, 49a; řřeřřdeřřet je řKrajliza, inu ořřemdeřřet řravenshen, inu **Dézhel** nej řzhiřla DB 1584, I,333b; řKrajliza boro v'řjeřho řprozh řpelana, inu nje **Dezhle** boro vřřdihale řakor řGolobi DB 1584, II,119b [A. L. R.]

ded (ded, řdej, řdid) -a řam. m [d'ed'de:da]; P 8, K 4 (TC 1575, DB 1584, MD 1592, MřH 1603)

-ed. im.: d | e/i (řMegiser) | d; -mn. im.: řdejdi; ☉

očetov ali řmatrin oče; řded, řstari oče: řPred řletmi vřřemi [křivimi řřeniķi], řře ři řbodi ře řdurbodi, řPapeshi, řřhoffi, řřary, řřenihi, řřzheti, řřeidi, řřmatere oli řřabe, ře řmi řkoker řpred řřludieuimi řřli inu řřlurřabņiki, řvaruiemo TC 1575, 56; řřaak, řřacobou řřzha, inu řřiořřhou řřed DB 1584, I,25a; řřaun. řřerman. řřgrořřvatter. řřclav. řřdeidez, řřdid MřH 1603, I,159 / v řřveži řřočetu řino řředi řa řřviuda .. řbo řřřuril, řkar řřefo řřnjeřgovi řřzheti inu řřdejdi řmogli řřřuriti DB 1584, II,102b *řpredņiki* [M. řř.]

dedaj řgl. řtedaj

dedanski -a -o řřid. [de'da:nřki?]; P 1, K 1 (DB 1584)

-m. řmn. im.: řdedanski; ☉

ki ře řnanařa na řbibliřko řmesto řDedan; řdedanski: řTaku řřavi řřOSPVD řřZebaoth

.. Béshite, věrnite fe, inu fkryste fe globoku, vy **Dedanfki** Purgarji. Sakaj jeft puftim enu pogubljenje zhes Esava priti DB 1584, II,52a [M. Č.]

dedec (dejdec, dedec, dejc*) -dca sam. m
[ˈde:dec -dca]; **P 11, K 7** (TC 1550, TR 1558, DJ 1575, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: d | ej/e | dec; – rod.: d | e/ej | dca; – đaj.: dedcu;
– mn. im.: dejeci (TC 1550, 137(77a)); – rod.: dedcov; ☹

1. dorasel človek moškega spola; moški, mož:
Ty ftari **Deici** de bodo trefiui/ de derfhe koker polštenim molhem lišhi TC 1550, 137(77a); Simeon, ta Stari, Vuzheni, brumni, Sueti **Dedez**, prizhuie tukai fto staro brumno andohtliuo Babo Anno, De tu Ditece .. Ie ta praui oblubljeni Crifust TR 1558, Ca; on [Bog] je supèr nje [Jude] pèrpelal Kaldeerfkiga Krajlja, inu je puftil pomoriti nyh mlade Iunake s'mezhom, v'hišhi nyh Svetinje, inu fe néfo fhonali, ni Hlapzhizheu ni Dézhel, ni Stariga ni **Dedzou**, vfe je on nje isdal v'njegovo roko DB 1584, I,250b

2. očetov ali materin oče; ded, stari oče:
PREDGVVOR IESVSA, Syrahoviga Synu, zhes fvoje Buqve .. Moj **Dejdez**, Iesus .. fe je s'veliko shéljo bil vdal h'brajnu te Poftave DB 1584, II,153b; Leta Erodesfj je imel eniga brata Synu, timu je bilu ime Erodesf Agrippa, ta je fvojga **Dedza** inu Striza Exempel flufhal TPo 1595, III,97; Auus. *German.* Großvatter. *Sclav.* **deidez**, did MTh 1603, I,159 [M. Č.]

deden -dna -o prid. [ˈde:den]; **P 1, K 1** (TO 1564)

– dol. obl. m. ed. im.: dedni; ☹

ki se dobi od prednikov; deden:

♦ – **dedni greh greh, ki ga je po Adamu in Evi prejelo vse človeštvo; izvirni greh:** TA Porodni, **Dedni**, Erbni Greh, ie inu pryde od tiga peruiga pregrshena tiga Adama inu te Eue TO 1564, 9a [M. Č.]

dedič (dejdič) -a sam. m [ˈde:dič]; **P 5, K 4** (DB 1578, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: dejdič; ☹

kdor dobi premoženje po umrlem; dedič:
Erbizh. **Deidizh**, Naslednik DB 1578, 180b; Haeres. *Germ.* Erb. *Scla.* namefnik, **deidizh**, erbizh. *Carnio.* erbizh, erb, **deidizh** MTh 1603, 1,622 [M. Č.]

dedina (dejgina, dedina) -e sam. ž [ˈde:dina]; **P 5, K 4** (DB 1578, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: d | ej/e | dina; ☹

premoženje, dobljeno po umrlem; dediščina:
Erbfzhina. Otazhafstuo, Ozhinftuo, **Dedina** ali Babfzhina DB 1578, 180b; Haereditas. *Germ.* Erbfschaft. *Sclav.* **deidina**, ozhanstvo, bavina MTh 1603, 1,622

// **posest, ki se po očetu prenaša iz roda v rod; dedina:** Patrimonium. *Germ.* das väterlich Erbgut. *Sclav.* **deidina**, ozhanstvo, bavina MTh 1603, II,218 [M. Č.]

definicija -e sam. ž [defiˈni:cija -e]; **P 1, K 1** (TPo 1595)

– ed. tož.: defnicio; ☹

natančna določitev in razlaga pojma;

definicija: Obtu merkaj leto **definitio** ali islago dobru, De fe pravi, tu, greih, kar nam Boshja Poftava resodej, inu sa tiga volo nas fatofluje, Aku nej en takou greih, taku tu nej oben pravi, temuzh en fmišhlen inu fturjen Papefhki greih, od tiga Bug nihter ne vej, nam tudi nihter na fhkoduje TPo 1595, II,24

☞ gl. definirati [K. A.]

definirati -am glag. dov. in nedov. [defiˈni:rati -am]; **P 1, K 1** (TL 1567)

– sed. ed. 3. os.: definira; ☹

kdo; kaj **podati natančno določitev in razlago**

pojma; definirati: Na konzou lipu to Cerkou **definira** inu iflaga, kai inu kei ie ta praua stara Kerfzhanska Cerkou inu Gmaina TL 1567, 10b

☞ iz lat., prim. definire [K. A.]

definitia gl. defnicija

definitio – sam. ž [defiˈni:tio]; **P 3, K 3** (TT 1560,

TO 1564, TPo 1595)

– ed. im.: definitio; ☹

natančna določitev in razlaga pojma;

definicija: Inu leta strashna **Definitio** inu islaga .. ie is Boshyh befed .. vfeta TT 1560, d3a; Praua kratka islaga inu **Definitio** Kai ie ta Kerft, kai fe unim dili TO 1564, 101a; tiga Pridigarftva njegova laftna **definitio** ali iflaga [je], De fe ima ta Evangelion od Chriftuľa pridigovati, inu greihi tem resbeniem ftrahovitim viftem odpufzhati TPo 1595, II,23

☞ gl. definirati [K. A.]

de glih gl. da¹, glih

dehant -a sam. m [deˈha:nt]; **P 1, K 1** (JPo 1578)

– ed. im.: dehant; ☹

duhovnik, ki ima v kapitlju službo za visokim

dostojanstvom in prihodki; dekan: Ty na Sodni dan budio ftrashno fentencyo flishali, nyh laftni Liudye ijh hote satoshiti inu gouoriti: Ah Gfpod[!] leta ie bil nash Shkoff, Farneshtar, **Dehant** inu Prelat: Ali nas nigdar ney pred Boshym ferdom sumnil .. nashih Grehou inu hudobyie nigdar kashtigal, refnizo nigdar pokasal JPo 1578, III,118

☞ iz nem., prim. der Dechant [K. A.]

dehanterija -e sam. ž [dehanteˈri:ja -e]; **P 2, K 2**

(KPo 1567, JPo 1578)

– mn. tož.: dehanterie; ☹

služba v kapitlju za visokim dostojanstvom

in prihodki; dekanstvo: eni od velikihfariev [so] denarie, Beneficia, Prebende, Thumerie, Probltie inu **Dehanterie** preieli, de sopår fvoio vèft, rifnico Boshio sataie, inu lashe prediguio

KPo 1567, CLXXI, podobno tudi JPo 1578

☞ gl. dehant [K. A.]

dehniti gl. dahnniti

dejan¹ (djan) -a -o del. [de'ja:n -a]; P 26, K 10

(TO 1564, JPo 1578, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TPre 1588, TPo 1595, TFC 1595, ZK 1595)

– nedol. obl. m. ed. im.: djan; – rod.: djaniga; – tož.: djaniga; – dv. im.: djana; – mn. im.: djani; – ž. ed. im.: djana; – mn. im.: djane; ☉

1. s prisl. določilom kraja *ki s premikom kam pride*; **dan**: Iesus ta je bil pokoppa, En velik kamen na grob **djan** DC 1584, CXXV

pren. Kater hozhe praui Pridigar biti, ta neima ftimi Sapeliauci inu Papesniki vnotar **dianiga** Mezha S. Petra fpet vunkai vlezhi, Liudy moriti inu klati JPo 1578, III,4b *prekinjati, kršiti obdobja miru z uporabo orožja*

// s prisl. določilom kraja *ki prisilno kam pride*; **dan**: sa tigaiftiga Shlahtnike fo los metali, inu vfi njega Oblaftniki, fo bily na ketine, inu v'Shpringarje, **djani** DB 1584, II,120a *okovani*; Sakaj kateri nejma szhim plazhati, ta fe ja nemore hvaliti, de prou ima, inu bi hotel fvojga Vuhernika truzati, inu kadar on ta dolg terja, de bi ga hotel klafhniku fturiti, s'tem on nifhter drusiga ne bode opravil, kakor de s'praudo bode preprizhan, inu vlheleifsa **djan**, inu v'dollhni turn verfhen TPo 1595, III,113 / potehmal fem ter tam vfeh Deshelah veliku vbosih Karfzhenikou sa te Bešede volo bodo pregaineni, pregnani, vjezho **djani**, reunu martrani inu vmorjeni, fmo my dolshni sa nje Boga prošiti TPo 1595, III,205 *zaprti*

● – **dejan na ketine ki je obvladan, brez moči**: Criftus fe je Smertjo ter s'Hudizhem vojskoval .. Pekal je vus resdjan, Hudizh na Kettine **djan**, nemore vezh shkoditi nam, je terdnu s'veliko mozhjo svesan TFC 1595, CCXVI; **dejan pod postavo ki sprejema in upošteva načela postave**: Ampag kadar ie bil ta zhas dopolnen, ie Bug poslal fuiga Synu, royeniga od ene Shene, **dianiga** pod to Poštauo, de on te, kir fo pod to Poštauo bili, odreshi TT 1581-82, II,157, podobno tudi DB 1584

2. s prisl. določilom kraja *ki s premikom ali z namensko dejavnostjo koga preneha biti na določenem mestu; odstranjen*: KAdar je on vshe ie céfte bil **djan**, ie flédni sa Ioabom fhal, de bi Seba, tiga Bihra Synu podyli DB 1584, I,179b;

● – **dejan od koga ki je prisiljen zapustiti koga/kaj; pregnan, odstranjen**: Inu vy fte napuhneni, inu néfte veliku vezh shalovali, de bi ta, kateri je letu dellu fturil, od vas bil **djan** DB 1584, III,91a

3. (od česa) *ki je deležen prehoda v novo, negativno stanje; dan*:

● – **(biti) dejan od života (biti) usmrčen, umorjen**: Vi pag ueifte de slushiti Bogu, nei shpot ne framota, temuzh poshtenu inu dopadezhe Bogu. Inu kadar ie Boshya vola de ui fa uashih

grehou volo taku ozhytu bote obfojeni inu od shiuota **diani** TO 1564, 162a; Odtmi te, kateri imajo vmorjeni biti, inu neodvleci fe od téh, kateri imajo od shivota **djani**, biti DB 1584, I,325b

4. z oslabljenim pomenom *izraža dejanje, kot ga določa samostalnik*:

● – **(biti) dejan v pan biti kaznovan, izobčen**: Ali vfaj je veliku téh Vfihih v'njega [Jezusa] verovalu, ali sa Fariseou volo néfo ony fposnali, de bi *is Shule nebili vun pahneni <*v'pan **djani**> DB 1584, III,55a; po tuji prevodni predlogi Doch der Obersten gleubten viel an jn/ Aber vmb der Phariseer willen bekandten sie es nicht/ das sie nicht in den Bann **gethan** würden LB 1545, 2168; Kakòr fta tudi ta iménouana neiga dua rauen Brata, v'iezo vershena bila, inu she en drugi ftari .. Mosh, Gofpud Lienhart Merkliz, Vicarius generalis inu Koror v'pan **dian**, inu od vfeh fuoih slushbi odpahnen, le fa tiga volo, ker ie on bil fuoio Kuharzo .. k'fakoni vfel, kateri vfi trye fo puftili Gofpud Primosha opomeniti, de nei v'iezo prishal, temuzh taifti krat vbeshal TPre 1588, 110; Sakai raunu kakòr néfo, ni Preroki, ni Apostoli .. kakor tudi Criftus nikar, koga fa vere volo pregainali ali morili, ali tudi rekli moriti inu pregainati, temuzh ony fo bily od Papesha, tu ie, od vishigafaria, Piffarieu, Farifeou inu Sadduceou .. v'pan **diani**, fa Kezarie fpoftnani, Deshelski gofgozfzhini[!] ifdani, inu skufi teifte, na nyh proshnio v'morieni TPre 1588, 53; Satu, aku lih ty Greifhniko bodo vpan **djani**, inu is te Cerqve vun odlozheni, taku nje vfaj ta Cerkou supet gori vsame, kadar fe ony preobernejo TPo 1595, I,118; Sakaj od te prave Kerszhanke Cerkevle letukaj ftoji, de ona ima vpan **djana** biti TPo 1595, II,77

PRIM. dejati!

PRIM. dolidejan [M. M.]

dejan² (djan) -a -o del. [de'ja:n -o]; P 13, K 4

(TAr 1562, *P 1563, JPo 1578, TPo 1595)

– nedol. obl. s. ed. im.: djan | u/o; ☉

1. (skozi koga/kaj) *ki se doseže z aktivnostjo; storjen, narejen*: ta Prauiza kir pred Bugom vela ie skufi to Vero Viefufa Criftula zhes Vfê kir Veruio. Inu ta Mileuitanski Concili pishe, Tu ie fadofiti pokafanu, de ie tu **dianu** skufi to Poštauo, de fe ta Greh fpoftna, inu de fe fubper tu premagana[!] tiga Greha hti Boshy Milofiti .. ima beshati TAr 1562, 51a; Gdu zhe zlouzeizhtuu greishnimu, Pomuzh dobit per Bugu :/ Bug fe hozhe fam vfimiliti, Vfê ietnike rshiti: To bo **diano** skufi Chriftula, O kerszhanftuu vefelife, Stuoimi vudi vfemi *P 1563, 186 / brezoseb. Onu pak takova Pridiga veliku drugazhi slove, kakor Moisefsova pridiga, katero je on od teh Angelou na tem hribi Sinaj flifhal, Sakaj letukaj je onu vfe okuli obernjenu, Tamkaj je onu taku bilu **djanu**, de

fo fe ty ljudje morali bati, neifo bily Tellefa ni lebna lhihri, pred blifhkajnjem inu garnejnjem, inu drugim grosovotim[!] dianem TPo 1595, I,41; fe od tiga vprafhanja letukaj govori, Aku fe tudi ta Evangelion s'tem Mezhom more, ali ima szhitiiti, De taku pofvitna gofpozfhina na obejuh fstranah gvifhen navuk bo mogla imeiti, inu nikar supar fvojo Slushbo inu poklizhanje kaj ne ftury, ali vezh ftury, kakor nje slushba inu poklizanje premore ali hozhe imejti, Sakaj tukaj bi bilu na obejuh fstranah krivu **djanu** TPo 1595, I,235; Vy fte vunkaj fhli, (pravi on [Kristus]) kakor kenimu Rasboiniku, s'mezhy inu s'fhtangami, mene lovjti, Ter vfaj fem jeft vfak dan fedil per vas, inu fim vuzhil v'Templi, inu vy neifte mene popadli .. Sakaj on nej bil oben Rasboinik, Sakaj onu je bilu sa tiga Vuka volo **djanu** TPo 1595, I,240 / Taku, kaj tebi more fhkoditi, de ti tvojga ozheta inu Mater, tvojga Gospuda inu fravuo, tvojga blifhniga sahvalifh, kadar fe je tebi ena dobruta od nyh fgodila? Tar vfaj tu tebi obene kofty ne flomi, inu je le satu **djanu**, de fe vidi, aku je kej dobru na tebi naloshenu TPo 1595, II,219 *opravljeno*

● — Sakaj Bug vnavadi ima tudi na teh fvojev te Greihe fhtraifati, kakor Petrus pravi: Ta fodba fe sazhne na Boshji hifhi, Satu (rezi ti) meni ta Sathan inu ta Svejst nej fovrafh, Ona bi mogla terpejti, de bi jeft pres vfe Pokure, vgreihih fe velal[!] ..? Sakaj je onu tedaj **djanu**? Sa tiga Mosha volo, kateri letukai ta Krihfh nofsi, de jeft tiga iftiga sa mojga Boga inu Isvelizharja verujem inu fpoftnam TPo 1595, I,274 *Zakaj je tako? Za kaj gre?*; po tuji prevodni predlogi Warumb ifts denn **zuthun**? LH 1566, I,CLXb

2. s prisl. določilom **ki preneha obstajati, končan**: Shena kadar Rody, inu ie prishla nie Vra, da zhuti Smart: Tako mifli, kako ie ona ftrashnemu inu grosouitemu pogublieniu, poduershena .. Od vfeh ftran fo Britkofti inu Teshkozhe. Ali ie to sa eno Ternutye Oka **dyano**: de to Detetce na Suet pride, vfa Britkoft inu teshkozha fe posabi JPo 1578, II,43

PRIM. dejano

PRIM. dejati² [M. M.]

dejan³ (djan) -a -o del. [de'ja:n -o]; P 1, K 1

(KPo 1567)

— nedol. obl. s. ed. im.: djanu; Ⓜ

negotovo, komu **ki je posredovan, predstavljen z besedami z namenom, da kdo kaj izve; sporočen, izražen**: Nu taku bi fe mogel gdu sazhuditi, nerpopej, Sakaj fo vfaj ty Apofstoli ti[!] fvoje lavelne greihe inu framoto taku sapifisali .. Takovu fe pufty viditi, de bi onu buile bilu samolzhanu, kakor de bi fe imelu pifisati inu od tiga pridigovati. Ali onu ima eno cilu drugo mainungo, Sakaj onu nam nej satu **djanu**, kakor v'tem Papefhtvi, de fe ty

fvetnyki vifoku polштуjo inu hvalio, od tiga bodemo my malu nuza ali prida inu trofhita imejli, temuzh de fe ljudje na nyh vuzhe, de je Bug gnadliu inu milofstiu, de hozhe s'greifhniki poterpleinje imejti TPo 1595, III,9b-10a

PRIM. dejati³ [M. M.]

dejanjapisar (djanjapišar) -ja sam. m

[de'ja:njapi'sa:r]; P 3, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

— ed. im.: djanjapišar; ◀▶ Ⓜ

kdor piše dela, knjige o zgodovini; zgodovnopisec: Deutfch. Geschicht schreiber. *Latinè.* Hiftoriographus. *Windifch.* **djanja pishar.**

Italicè. Chronifta, scrittore d'hiftorie, hiftorico

MD 1592, E7b, podobno tudi MTh 1603

Ⓢ po nem., prim. der Geschichtsschreiber [M. M.]

dejanje (djanje, djane, djajne, djajnje, gjane, danje, dajne, dajnje) -a sam. s

[de'ja:nje -a]; P približno 1300, K 43 (TC 1550,

TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPj 1566, KB 1566, TL 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TrM 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TrM 1595, TrC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

— ed. im.: d/g (Trubar) | ja | nj/n/jn/jnj | e; — rod.: d/g (Trubar) | ja

| ne (Trubar)/nja/na/jna/jnja; — daj.: dja | nj/n/jnj | u; — tož.: d/g

(Trubar) | ja/a | nj/n/jn/jnj | e/é (DB 1584, II,140a); — mest.: dja |

nj/jn/n/jnj | u/i/y (DB 1584, I,280b)/j (TPo 1595, I,183); — or.: Ⓞ

d/g (Trubar) | ja/a | n/nj/jnj/jn | em/om/en[!] (DB 1584, I,(1a));

— mn. im.: dja | n | ja/e (Trubar)/a; — rod.: dja/n; — daj.: djanem;

— tož.: dja | nj/n/jn | a; — mest.: dja | nj/n/jn | ih; — or.: d/g

(Trubar) | jani; Ⓜ

Deutfch. That. *Latinè.* factum. *Windifch.*

dianje, dejlu. *Italicè.* fatto, impreffe, gesti

MD 1592, P8a; *Deutfch.* Mit den wercken erzaigen.

Latinè. ipfo facto comprobare. *Windifch.*

s'dianjem s'kaftati. *Italicè.* provare con i fatti

MD 1592, K2b; Facinus. *Germ.* ein namhafftige

That. *Slav.* **dianje**, deilu MTh 1603, I,517

1. uresničenje/uresničevanje odločivte ali

volje; dejanje, delanje: Ne puftimo inu ne damo fami febi, nalhim dellom, nashi fmerdezhi brumi

te zhefti, katera slishi famimu Synuui Bofhymu,

tu ie, de bi fteimi nashimi **giani**, hoteli dobiti

per Bugi odpuftig tih grehuiu inu ta vezhni leben

TC 1555, II; Inu od letiga dne tudi taku poreko te

Firfhline v'Perfij, inu v'Medij, k'vfém Viudom

tiga Krajla, kadar bodo letu **djanje** te Krajlize

fhfhali, taku bo obilnu dofti ferrahtanja inu fërda

DB 1584, I,262b; On [Erodež] je s'temi vbosimi

nedolshnimi Otrozhizhi negovu grosovitu

dianje hitru opravil TPo 1595, III,40 / flepaz ..

sbeftedo tër **sdianiem** Boga sahvali inu zhafiti,

inu gre sa Chriftufom KPo 1567, CIII z vsem; Inu

Moses je bil vuzhen, u'vfěj Egyptoufki modrufti,

inu je bil mogozh **s'dianjem** inu s'beftedami

DB 1584, III,64b / Imamo odpufzhane vfeh

Grehou, inu fimo od Buga milofitiu gori vfeti .. Inu letu vfe fe godi inu fe fturi, skufi to vero .. Inu fe nema faftopiti, De ta Vera, koker ena nasha Miffal oli enu nashe viffoku Dellu oli veliku **Diane**, Temuzh .. De skufi Criftufa imamo tu odpufzhane tih Grehou TO 1564, 19a; Nikodemus .. Te bil Sarzhan Zhlouik, edan Mosh velikega **diania**, edan smeï Fariseou, Moïftar Iudouski JPo 1578, II,83b *zaradi svojih sposobnosti in dejanj zelo spoštovan mož* / Greh pag ye anu pomankane/ oli perklonene/ oli **giane**/ fubper to uolo inu fapuuid boshyo/ ta greh ye ana taka huda rezh/ kir boga refdrafi inu referdi TC 1550, 79(48a); TY fturieni oli doperneffeni Grehi, fo ufa ta Della oli **Diana**, kir fe deio oli fture, te Boshy Sapuuidi fubper, Is notra uti Dushi inu utim fercei, Inu ifuuna fteim Telleffom, inu fteimi Vudi TO 1564, 9b / Ty Stari Vuzheniki prauio, De ta Greh, fo vfe Misli, Befede inu **Diane**, katere fe fture, oli sheluio fe fturiti, fubper te Boshye Sapuuidi TT 1557, m3b (*umska in telesna celota cloveka*)

● – **pritti v dejanje udejanjiti se, uresničiti se:** Taku fe gody pred inu pred, de Boshja Bešéda inu dela vřak zhas sa nemogozhe, prejden fe fture, bodo dershana .. Prejden ona pak **vdjanje** prideo, ga ludje nejmajo vejdti ni saftopiti, temuzh priproftu verovati TPo 1595, I,149; **seči k dejanju lotiti se dela, ukreniti kaj:** In fumma, ony bodo le zhe dajle huifhi, noter de ony hpuľednimu **k'djanju** selhejo, inu bodo merdrarji, vsdigujo kameinje gori, inu ga hote skameinjom pořuti TPo 1595, I,183; po tuji prevodni predlogi In fumma/ fie werden je lenger je erger/ biř fie zu letzt zur **that** greiffen/ vnnd werden mörder/ heben ftein auff/ vnd wöllen jn zu tod werffen LH 1566, I,CVIII; **v dejanju zares, resnično:** Pole, kir je Sveti Duh řkusi te Preroke taku dolg zhařs poprej od Mefia prerokoval, taku bote **vdjainji** nahli, de je leta Iefus ta pravi Mefias TPo 1595, I,284; po tuji prevodni predlogi Sehet das der heylig Geyft durch die Propheten fo lange zeyt zuuor/ vom Mefia hat geweiffaget/ So werdet jr im **werck** finden/ das diřer Iefus der rechte Mefias fey LH 1566, I,CLXV; Kadar pak ta beřseda fhe oftane, taku fe ona more verovati, inu nïkar cilu pozhutiti, ni viditi, noter do uniga dne, na katerim ga my vezh ne bodemo verovali, temuzh v'tém **djanju** vidili, pozhutili, inu vřhivali TPo 1595, II,34; njegovi [kraljevi] Hlapci .. pernefo dobre marynje, njegou Syn je řdrau inu veřsel. Kadar on vřihho pride, taku je on vidi pred ozhima, tu njemu nej potreba vezh verovati, onu je tukaj vtem **diainju** timu taku, inu pred njegovima ozhyma, kakor je on tu veroval TPo 1595, II,274; po tuji prevodni predlogi es ftehet da im **Werck**/ vnnd vor feinen augen/ wie ers geglaubet hat LH 1566, II,CLXIIb; Takovo oblubo vidimo my, de fe **vdjanju** řgodi, potehmal je

Bug letu Dejte, fvojga lubiga Synu, tém Ajdom řkusi eno zhudno frédo snaniga fturil TPo 1595, III,43; **z dejanjem ř:** kot prisl. določiło **zares, resnično, v resnici:** Nai fi řta oba dua, Iosef inu Daud **řdianiem** pozhutila inu skufila, da ie leto vpriglihi gouorenje refnizhno, Gofpodske řlusb-be niřtar ne Erbaio JPo 1578, III,104; po tuji prevodni predlogi Wiewol beide/ Ioseph vnnd Daud/ mit der **that** erfaren haben/ das diř Sprichwort war iřt/ Herrn dienft erbet nicht SA 1559, III,LXXXIIIb; Satu je Daniel **s'djanjem** pravi Krajl v'Babeli inu v'Perřiř DB 1584, II,94a; Taku ima zhlovezhki saftop inu vola fhe tudi nekuliku take řlobodnořti inu mozhy, de more fvoje vunanje vude mořfřitri, inu témifitim braniti, de velikih vunanih grehou **s'djanjem** nedopérnelo, kakor vbyanja preřluřhtva, tatvine etc DB 1584, I,aIVb *ne uresničijo*; TY Farilaei pravio, praviga Boga snamo :/ Inu ga **řdjanem** satajo, Nizh mu prau neverjamo, Vfe nyh delu je řkashenu DC 1584, CLX; **ii.** kot prilastek **pravi, resničen, dejanski:** Kai ie pak ta pořt řadanih Papifřov, kateri fe reif do pol dne pořtio .. Inu ob pol dne .. Napolnio fe, da bi dobrò try dni mogli řradati, v'uezher tudi řvoi kollacion imaio. Tak pořt ie vezh eno řpakovanje inu en pořt le s'ymenom, nïkar **řdianiem** KPo 1567, CVIII; Taku oftane ta reslotik mej nami sa tiga vunainiga lebna volo, Sakaj eden fe derřhy vezh [na] vuřdy kakor ta drugi, my neifmo vři **řdjainjem** tatje, preřluřhtniki, vbojniki TPo 1595, III,113

2. kar se zgodi; dogodek, dejanje: Ta Euangeli S. Marca ie ner kratshi, ampag řuelikim řliřřom inu řlipo ordnogo řapifřan, koker fe tu per vřeh **řdianih** inu zaihnih, katere ie on řapifřal, dobru vidi TT 1557, řř3a; PO letim **řdjaini**, kadar je Tobias supet bil pregledal, je on fhe řhivël dveji inu řřirideřřet lejt, inu je vidël řvoih otruk otroke DB 1584, II,153b; ob Boshizhu, fe prasnuje tu **řdjanje**, de je ta Syn Boshji řhlovik pořtal TPo 1595, II,97

3. kar se dogaja; dogajanje: Koliko rizhy ie potreba pouedati od Chriřtufouiga Vnebo hoienia? PET. Zhas, Meřto, Perřone, **řdianie** inu Prud ali Nuz JPo 1578, II,58b *potek dogajanja* // řesa **kar se je dejansko dogajalo, zgodilo in kar zaradi svojega pomena vřliva na nadaljnje ravnanje; dogajanje, dejstvo:** Inu Eřter je porozhila tu **řdiane** letih Purim potèrditi, inu v'ene Buqve řapifřati DB 1584, I,265b; De bi potèrdili lete dny Purim, na nyh pořtaulen zhas, kakor je Mardohai, Iud, zhes nje bil potèrdil, inu Krajliza Eřter, kakor fo ony na fvojž duřho, inu na fvoje řéme bily potèrdili, tu **řdjanje**, tïga pořta inu nyh vřpenja DB 1584, I,265b

4. kar se uresničuje, nastaja z delanjem; delo, opravilo: Ieřt imam to miřfal inu to volo, Ampag tu dopernashane inu **řdiane** tu Dobru, tïga ieřt vřebi ne naidem TO 1564, 107a / En řhlovik ta

lashe inu golufa, ta ima en dober jesik od Buga: Ampak tu **diajne** ali nuzajne tiga jesika, je od Hudizha, potehmal on ta jesik timu Hudizhu k slushbi, supar Boga krivu inu hudu nuza TPo 1595, I,184

// v zvezi **vunanje dejanje delo, delovanje, ki poteka, se uresničuje vidno, zlasti s telesom, ali je razvidno iz načina življenja**: Bug ne gleda šamuzh na tu vunane zhlouesku vitezhe **diane**, temuzh veliku vezh na tu noterne, na tu ferce TT 1557, s2b; TA bešfeda Mešfū, nei le šamuzh tiga telešfa, tih Vud vunane **diane**, inu ty hudi lushti inu nezhištoft tiga Mešfā, Temuzh S. Paul tu Mešfū imenuie .. Vše tu, kar ie od Mešfā, od tiga Peruiga zhloueskiga Royftua, Royenu TT 1560, e4b; SVeti lansh .. lipu šaftopnima, skratkimi bešfedami prauī, kai ie ta Greh .. Lete bešfede fe imao prou refmisliti inu šaftopiti, nekar le šamuzh ša volo tiga uunaniga **Diana** inu Pregreshena, Temuzh tudi od tiga noterniga osliplena, nefaftopnosti, od nefšodobnih mišfal, šehli, hudih lushou, kir noter utim zhloueku tizhee TO 1564, 9a; Gdo fo te priprošte Diuice? Lety, Kateri .. Shyueio kakor Diuye Beshtye inu nesaftopna Shyuina, nemerkau inu nepremiše kay gouore, kay delaiu, kako fe dershe vskasouaniu ali delaniu shnyh vitezhimī Vdy, ali kako fe suunanym **dyaniem** skasuo JPo 1578, III,57[=107]; my nikar le radi timu mladimu folku imamo flushiti, temuzh tudi nyh njkar pohuihhati, ni s'bešfedami ni s'djainjem, samuzh k'bullhimu gori koyti, de fe vuzhe moliti .. ni šhentovati, vbēšfedah inu vunanim **djanju** lipu polhtenu fe saderšhati TPo 1595, III,160 / Onu fe dobru na enim posnā, inu ta rasumni zhlovēka sna, po njegovim vunajnim **djanju** DB 1584, II,160b *po načinu življenja*; Potle on [sv. Pavel] pišhe koku fe imajo Kārzhzeniki svunanim **djanjem** dērshati, v'duhounim Krajleštvi, koku imajo ony vuzhiti, predigovati DB 1584, III,81a

// v zvezah s **hud, hudoben, kriv** ipd. **kar je kdo storil/delal v nasprotju z božjimi zapovedmi; greh, pregreha**: Tu Odpuzhane oli Odpuhtig tih Grehou, fe prauī, kadar Gofpud Bug timu zhloueku, vse nega Pregrishene hudu inu kriuu **diane**, misli inu bešfede, pregleda, pošlābi, šhenka TT 1557, r4b; Inu per takih pridigah inu fuarientu tih Iogrou inu tih drugih Pridigarieu, ie S. Duh ufelei inu poufod per doštih ludeh šuo muzh inu oblaf iskašal, de fo nih Grehe, nih gardu, kriuu inu nepoštenu **diane**, nih Malikoue inu falš Boshye slushbe, inu ta veliki Boshy šerd špofnali, kferci vfelei, fe preobernili, diali pokuro inu štopili hti prauī Euangeliski Veri TR 1558, M2b; O Miloštiu Bug, Vezhni Ozha, veliki šo moj Grehī, veliku inu grosouitu ie moie kriuu **diaine**, moie preštopleine ie pres zhisla TKM 1579, 6b; Oberni prozh Ozhy tvoie, Negledai na Grehe moie, sbryšhi moie slu

diaine, de nepride nasnaine DC 1579, 128; GOSPVD, My špofnamo našhe hudoben **djanje**, inu našnih Ozhetou pregrēho: Sakaj, my fimo supār tebe pregrēšhili DB 1584, II,34b; Nu je pak letu tu nar huišve vmej Vdrugih greihih, kadar edan krivu šfury de tu njegovu krivu **djanje** nezhe špofnati TPo 1595, I,183 / Ieft fem rekāl, ieft hozho timu Gofpudi tu muie pregrishene Išpouedati, inu ti fi meni Odpuhtil tu kriuu **diane** muih Grehou TAr 156, 68b / Škusi dobru to inu švėfzhino fe krivu **djanje** smyry, inu škusi GOSPODNI šfrah, fe varuje pred hudim DB 1584, I,322b / šejte fi Pravizo, inu šhajnite lubesan, inu drugazhi orjite, dokler je zhas GOSPVA ylkati, dokler on pride, inu zhes vas deshy Pravizo: Sakaj vy tu hudu orjete, inu šhajnite hudu **djanje**, inu šejte šad tēh lash DB 1584, II,107a / Oli kadar eđē dei po kriuum Nuku[!] oli po hudim **Dianu** inu Exemplu, Tu ufe fe prauī šcandalum, Ergernis, Smota inu Šblafnene TR 1558, h3a *po grešnem početju oz. prekršku, ki služi kot zgled*

// v zvezi s **kriv kar je kdo storil slabega, oporečnega; prekršek, prestopok**: aku vi odpuhtite tim ludem nih kriuu **giane** taku tudi vash Ozha nebeski vom odpuhti. Aku vi pag tim ludem nih kriuu **giane** ne odpuhtite, taku vom vash Ozha tudi ne bode odpuhtil uashe pregrshene TE 1555, C8a; Inu tu pišmu osgorai nega [Jesusovega] kriuga **diamē**[!] ie bilu, En kral tih Iudou TT 1557, 150 *napis, ki navaja, zaradi česa je bil Jezus obsojen* / Nu more pak vřaki lahu premisliti, kadar bi ena ouzhiza imēla mei nekuliku štu Volkou gori štopiti, de bi Volkom predigouala .. inu bi hotēla ie fuariti, ša volo nyh kriuga **diania**, de fo Kmetizhom ouce, Telleta inu drugo Shiuino na pashi v'hoštah pomurili inu šnědli, koku bi Volzie eno tako ouzhizo prieli? TPre 1588, 45

// z izglagolskim samostalnikom, z oslabljenim pomenom, česa **izraža dejanje, kot ga določa samostalniško dopolnilo**: v zvezi **dejanje ofrovanja** Sakai aku šo lih per Aidih inu per teh hinauskih Iudih ty offri špazheni bily, ker šo Iudie meinili, de tu dellu ali **diane** tiga Offrouaina .. šašlushi odpuftek tih grehou DPa 1576, 48b *ofrovanje, darovanje*
♦ — ver. **dejanje postave ravnanje, življenje, kot ga določajo, urejajo postava, predpis, božje zapovedi**: ta Prauiza oli Bruma ie Duya. Ta ena Prauiza ie zhloueska oli Poštauna, katero mi zhloueki šami imamo, kir vtim našim dianu, inu vtih naših dellih štoy. Ta druga ie ta Boshya Prauiza .. Letu rešdilene inu lozhene .. ie S. Paul šam poštaul .. Kir taku piše. Nu šdai pres tiga **diane** te Poštaue, fe ie ta Prauiza Boshya rešodela inu špryzhala, škufi to Poštauo inu škufi te Preroke TL 1561, 75a-75b; ver., protest. **dobro dejanje delo, ravnanje, ki je sestavni del vere, dodeljene od Boga, s pomočjo katere je edino**

mogoče doseči opravičenje od grehov in nebesa; dobro delo, dejanje: Satu fnašhimi fluhbami/ fnafho brumo/ inu dobrim **gianem**/ ne premoremo faflushiti gnade inu odpuh-zhane tih grehou inu tiga vezhniga lebna/ Taku veliku felushene inu zhaft flifhi le Iefufu Christufu TC 1550, 109(63a); Taku fe na taku nashe dobru **giane** kratku nishter ne imamo nefesti oli feupate, de bi skufi oli fauolo tih, hoteli per Bugi faflushiti ta vezhni leben, Ta imamo is milofti Boshye fabfton, fa volo Iefufeuiga faslushena TC 1555, 13; On [sv. Pavel] ie poufod te Ayde inu Iude shnega pridigami inu Pifmomo vuzhil, De vfi shlaht ludi, pres ufiga nih dobriga **diane**, pres nih lafne brume inu pres Moifeue Poftaue, le is fame milofti Boshye, fa volo Iefufa Cristufa, aku Vnega Veruio, bodo prauizhni sturieni pred Bugom inu Ifuelizhani TT 1560, c3a; Sakai inu fa zhes volo ie potreba nom vuzhiti inu Verouati, De mi le skufi to Vero Viefufa, pres vfiga nashiga dobriga **diane**, dobrih dell, faslushene, bomo prauizhni pred Bugom inu Ifuelizhani TL 1561, 73b; Kai fe pak rezhe fpati? Pres vfe skerbi, inu dobriga **diania** shiueti, le fuoiga Garla, inu laftniga prida gliedati JPo 1578, I,10a

5. s prilastkom *kar se uresničuje/uresniči z delanjem ali delovanjem Boga ali božjih oseb; dejanje, delo:* Na Velikinozhni Pondelig, fe pridiguie ta Euangeli, od dueyu Mlashyu, kir fta gredoZh uta Emaus od Cristufeuiga **Diane** inu Goriultanena gourila, knima fe Cristus perdrushi, nyu uti Veri poterdi TR 1558, c4a / Ne vleci ti [Gospod] mene fteimi Neuerniki inu fteimi hudobnimi .. Dai nim po nih dellu .. Sakai oni ne merkaio na ta della tiga Gospudi, inu na tu **diane** nega rok, Obtu bode on nee refdial, inu nekar gori cimpral TP_s 1566, 55a / Ampag pres Gnade, pomuzhi inu **diane** S. Duha, ta Zhlouik ne premore is notra prou duhousku cilu brumen inu prauizhin biti pred Bugom, ne dopafti Bogu, Boga fe is ferza bati, lubiti, inu nemu terdnu inu ftonouitu Verouati TAr 1562, 43a

// v zvezi *čudno dejanje dogodek (večinoma) nadnaravnega značaja, ki ima namen izkazati ali potrditi resničnost in veličino Boga ter veljavnost božjega oz. verskega nauka; čudež:* Sa tiga volo hozhmo mi tukai .. gouriti vuzhiti inu naprei poftauti, Ta Vrshah, fa zhes uolo ie ta Vezhni Boshy Syn Iefus Cristus zhlouik postal, inu puftil fe Martrati inu Vmoriti, kai ie nom fteim Dobriga fturil .. Szhim inu koku fe mi taciga zhudniga **diane** Cristufeuiga fturimo dileshni TT 1557, pa; Tu je vñaj enu fmeifhnu, zhudnu **djanje**, de ta kateri nej flifhal, ta flifhi, inu kateri je bil vmerl, ta shive, inu fe vñaj per tem nihter vezh ne fgody, kakor de Christus fvoja ufta gori odpre, inu njemu vkafhe gori

vñtati TPo 1595, II,233 / Pojdite femkaj inu pogledajte Boshja della, Kateri je taku zhuden s'fvoim **djanjem** mej zhlovezhkimi otruki DB 1584, I,295b

6. opravljanje, izvrševanje kake dejavnosti ali aktivnosti sploh; delo, delovanje, početje: kar pag ludie gouore/ vuzhe/ oli deio/ tar fi bodite/ Suety/ Ozhaki/ Stare oli Noue Vere .. Papelhi/ Scofi/ fari/ Menihi/ oli dur bodi/ taku ta Verni gleda inu refmifli/ aku fe nih vuk inu vfe **giane** gliha/ fbofhyemi befedami/ katere fo vtih fuetih buquah vti Bibly fepifane TC 1550, 213(114b); Sacramenti, fa zhes uolo fo poftauteni .. On [človek] ie fo vfem nega **dianem** inu rounanem, fo vfemi nega dobrimi dellu inu Sboshymi slushbami poduershen timu Hudizhu TT 1557, f2b; Inu knega prihodu moraoi ufi ludie shnih laftnimi telefmi goriuftati, Inu moraoi dati raingo od nih laftniga della inu **diane** TR 1558, O3b; imamo en lep Nauk inu Exempel, De mi tudi vtim nashim Stanu inu Poklzanu fo vfem nashim **dianem** inu rounanem imamo biti volni inu pokorni tei beffedi inu Sapuuidi Boshy TR 1558, Z4a; ONU ie veidezhe inu videzhe vfem malim inu velikim Ludem, koku ie vshe en dolg zhas, poufod vtim Kerfzhanftui, velika toshba bila, zhes tu gardu, nemarnu inu neframnu Curbarsku rounane inu **diane** tih Faryeu inu Menihou, kir fo vuvs fuet fto Curbaryo inu fteim Preshuftuom napolnili TAr 1562, 77a; Hudizhoui Otroci pak, kakor fe kuli Duhouni inu brumni suunai peliaio inu sde .. Kratko nehote, da bi fe nyh **dianie** inu nyh smishliene Boshye flushbe imele saurezhi, alli po shnuri Boshye Befede foditi, ker vñai vfe nyh **dianie** inu Boshye flushbe drusiga ney kakor en pishkau gnyl fad, kateri flifhi vpaklenski ogain JPo 1578, I,102b; Ondi bote vy fpumnili na vashe rounanje, inu na vfe vashe **djanje**, s'katerimi fte fe oskrunili, inu vy bote hudu dopodanje iméli nad vfo valho hudobo, katero fte fturili DB 1584, II,69b; Kadar ie on [Trubar] pak skufi niega fourashnika, pred Cefarieuo maieshteto Ferdinandom rainkim, bil slu obdolshen, kriue vere, ie on bil pred Lublanskiga Shkofa poklzan, inu dobru ifuprashan, ker ie on fuoio vero s'neprefrashenim ferzem fpoftal, fe nei fuoiga vuka framoual, temuzh ie bil vtémifstím ftanouit fnaiden. Sakai Rimskiga Cefaria maieshteta, nei mogla prou véditi, koku fa niegou vuk inu **dianie** ftoy TtPre 1588, 115; Lety pak (pravi ta GOSPVD) flifhio v'Nebo, kateri fo Duhounu vbosi, tu je, kateri nejfo fñihri, kateri Boga pred ozhyma imajo, nikar tja nemarnu ali vdan neshivejo, kakor ta Svejt, temuzh merkajo na vfe fvoje **djanje** inu rovnainje, je lipu dershe pruti tej befsedi TPo 1595, II,308; ty drugi morajo vta Pakal, doli k'Hudizhu, kateri vufej fhihrofti

shivejo, kakor ta shivyna, inu bi nikar radi enkrat na tu ne spomifilili, koku ony s'Bugom ftoje, inu koku bodo na fodni dan mogli rajtingo dati, sa fvojga lebna, **djainja** inu rounajnja volo TPo 1595, II,309 / Sakaj stakovim lepim videnem je vfa pamet inu faftopnoft bila vjeta, obuje, spofvitnimi Tugenti inu Duhounim rounanjem inu **dianem** TPo 1595, I,59 / Kadar bo bramba kakor predivu, inu njega [malika] **djanje**, kakor ena yfkra, inu fe obuje vname, inu nebo nikogèr, kir bi galfyl <**djanje**> tu je nyh Boshja flushba inu Malikovanje, kakor jo vfi Neverniki imajo> DB 1584, II,1b / Sakai Sapuuidi inu Poftaue pres Exfexecutione, pres oprauila, **diana** inu rounane, pres praude inu oftre shtraifnge, ie le en shpot inu fa framouane TO 1564, 94b[=64b] *brez predpisanih sankcij, veljave, učinka*

● — — preg., kot slovnici zgljed Significationes particulae, VT .. Delignat .. fimilitudinem vt: vt mores sunt, ita fortuna respondet, kakovu je **djajnje**, takova je frezha BH 1584, S56-57 *rezultat je odvisen od prizadevanja*

7. delanje, aktivnost za dosego, uresničitev česa; prizadevanje, trud: Letu ie od Buga poftaulenu inu odlozhenu, De kateri Veruie Viefufa Chrifufa, ta ifti ie Isuelyzhan, pres **diane** inu della, skufi famo Veru, on v fame inu prime fabfton tu Odpufzhanie tih Grehou TAr 1562, 32a / Sakaj Bug nej nepravizhen, de bi on posabil na valhe **djanje** inu delu te lubesni, kateru fte vy ifkasali pruti njegovimu Imenu, v'tém, ker fte flushili Svetnikom, inu fhe flushite DB 1584, III,129a; Taku vidi valha lubesan, koku filnu je onu vletim Textu poterjenu, de ta praviza, bruma ali Svetuft pred Bugom, nej tu nafhe **djanje** ali delu TPo 1595, II,55

// delanje, uresničevanje tega, kar je komu naloženo ali kar mora delati/storiti glede na poklic, položaj, mesto; poslanstvo, naloga: S. Duha **Diane** ie, de kar ta Ozha skufi Synu ftuari, tu iftu S. Duh shnima red, koker ta prau Bug ftuaruiozh, greye, shiuu dela inu dershi gori TR 1558, N3b; Inu per tim imamo tudi famerkati, kai ie tih Angelou **diane**, drugu nekar, famuzh de Bogu slushio inu ludem, Boga zhefte, pridiguio inu ofhanuio Crifufa TT 1577, 460; Hudizhouo **dianie** ie Zhloueka iskushati inu sapeliati. Moie [Kristusovo] pak delo ie, Zhloueka ohraniti inu osdrauiti JPo 1578, I,94a; Ta Karfzhanfka Cerkou opravi fvojo Slushbo, delu inu **djanje**, veliku dajle inu fhirfhe kakor Chrifufus TPo 1595, I,168 / Ioannef .. Da na snanie fvoie **dianie** inu poklicanie k'predigovanu inu pravi, Ia fam ena vpiozha ftima v'pufhavi KPo 1567, XXXIb / Potle, kadar ie Iefus vtu fuie delu, **diane** inu oprauilu ftopil, prau, koku inu kakoue ie on te fuie Iogre isuolil inu poklizal kfbei, Kai inu koku ie on

vuzhil, kuliku zaihno ie fturil, kakoue dobrute ie iskafoval na tih ludeh TT 1557, ff3a *začel opravljati svoje poslanstvo*

// delanje, uresničevanje tega, kar mora kaj storiti glede na svoj namen; naloga, vloga: Sakaj raunu kakor my v'enim telefsi imamo veliku vudou, ali ty vudi némajo vfi enaku eniga **djanja** DB 1584, III,78a[=87a]

8. s prilastkom bivanje, obstajanje koga zlasti glede na njegovo ravnanje, dejavnost; življenje:

a) učlovečenega Kristusa: Lete inu druge befede Iefufeue/ inu vfe nega **giane**/ kir ye zhlouik poftal/ puftil fe obrefati/ nega kerft/ poft/ nega veliki zaihni/ nega martra/ fmert/ vftanene/ gori hoyene vta nebefa/ dar fuetiga Duha/ drugom ne kasheio/ de bi my mogli dregaci[!]/ tiga greha/ ferda bohfyga/ te fmerti inu pekla byti profiti TC 1550, 99(58a) / Kaku ie bil leta prihod Chrifufou? .. Pohleuan, vletim, de nai fi ie on vboshym ftanu alli zhafti bil, ni sa eno filo dershall .. tamuzh ie lam is fuoie zhafti ftopil, inu feie vhlapzhio ftalt poftauil, ie bil kako en drugi zhlouik, inu vzhloueskim **dianiu** fnaiden JPo 1578, I,1b / Neiflam sato vftal od martuih, da bih hotel oftati na fem fuitu tamuzh fam vshe vdruo **dyanie** ftopil, vta neumertelni inu nepremakneni vezhni leban JPo 1578, II,7

b) človeka: De bi mali ueliki ludey/ My vfi na femli kar nas ye/ Bili te angellke shege/ Po uoli tuy giall/ Vfem **gianem** dopali TC 1550, 165(91a); GLih taku vi Sakonice bodite poudershene tim vashim laftnim Moshem, de tudi ty, kir ne fo tei befedi pokorni, fe pres befede, skufi tu **diane** inu rounane tih Sheen, dobee, kadar bodo vidili tu vashe zhištu **diane** inu rounane vtim ftrahu TT 1581-82, II,330; Popravite valh leben inu **djanje**, taku hozhem jeft pèr vas bepraviti na letim mejsti DB 1584, II,31a; Ony [gol]jufi, malikovalci] tudi zhlovezhki leben sa eno fhalo dèrshé, inu zhlovèzhku **djanje** sa en Symin, inu pravio: dobizhek fe mora povfod yfkati, tudi is hudiga djanja DB 1584, II,145a; GOSPODNI dan pak bo prifhal kakor en tat po nozhi .. koku imate tedaj vy pèrprauleni biti s'fvetim rovnanjem, inu Bogabojezhim **djanjem**? DB 1584, III,123b; **Djanje** bodi pres lakomnofti, inu iméjte sadofti na tém, kar je tukaj v'prizho DB 1584, III,132a; ena brumna Bogaboiezha Sakonska Shena .. na fodni dan u'veliku vekshi zhafti naprei poide, kakor ena druga Shena, katera nei obeniga Diteta noflila, inu nei tudi take skàrbi, muie inu della pretèrpela, temuzh ie v'enim tihim, pokoinim **dianji** shiuela TUPre 1588, 101 / Sueti Duh vletim Pfalmu prau, kakoue shege, Nature, **diane**, rounane inu frezhe fo ty prau Verni ludy TPo 1566, 206a / Rauno kakor Zhlouek

D

vfebi ima Otrozhie **dianie**, mladost inu starost: Vdriuefsih inu Vselifzhu snutra neuidezhe raftanie inu gori iemanie ima JPo 1578, II,188; Sdenarmi pak, s'blagum, inu s'povsitnim **djanjem** nejmajo ony okuli hoditi, de taku vshe uveniga Apoftola ali Pridigarja uftih, Nebu inu Pakal kmallu bode TPo 1595, II,24; Sturi de vfi shlahit bosu Ludje, Resoumejo beffede tvoje, De nyh ftan ter **djane** po nyh pelajo, V'brumi, v'lubesni nyh red dokonajo

TFC 1595, CCXLV

pren. Ne lashite eden fubper drufiga, potehmal fte islekli tiga ftariga zhloueka shnega **dianē**, inu fte oblekli tiga Nouiga, kir bode ponoulē htimu fposnanu inu po tim Pildu, kir ie nega ftuaril TT 1557, n4a

● – **dejanje ino nehanje vse v življenju:** Htretim, fe pravi tu tudi enu pohuihfainje .. kadar nafhe **djanje** inu nehainje vezh puftimo nas ikulhati inu kumrati, kakor ta gnada nafhiga lubiga GOSPVDA Iesusfa Christufa, vEvangeliju osnanjena, nas more troftati TPo 1595, I,19

9. pisna (ali govorna) pripoved o minulem dogajanju, dogodkih; zgodba, pripoved: TA Vera, skuŕi katero ta zhlouik tu Odpufzhane ufeh Grehou dobi .. nei famuzh .. enu ueidene te Iftorie oli **Diana** od Buga, Temuzh leta praua Kerfzhanska Vera, Ie enu rifnizhnu ueidene inu fposhane ufeh Articulu te Vere Kerfzhanske TO 1564, 18a; Sakai vtim Catehifmi .. So ner te vevgshe zhudnishe inu pridnishe Iftorie, **Diane**, fgdodene inu delu Boshye, Potle te Molitue, Htretim tu ner pridnishe postave inu Sapuuidi .. skratkimi beffedami fapopnu fepiflfane TC 1575, 13; Katera fo **Diania** inu Iftorie Terplienia Christufouiga? Ta **Diania** inu Iftorie fo sapifali ty Euangelifti, S. Matheus, Marko, Luka inu Ioannes JPo 1578, I,114a; Inu fo nafhli v'Ahmeti, Gradi, kateri v'Medij lesly, ene Buqve, v'katerih je enu **djanje** pifšanu ftalu: Vpervim lejti Krajla Korefa, je Kores Krajl porozhil Boshjo Hifho v'Ierusalemi sydati DB 1584, I,253a; VAlha lubesan ie fallifhala vtem danafhnim Evangeliju tu **Djanje**, koku je tu Diteze Iesus, kadar je onu fheft tiednjou ftaru bilu, vta Tempel pernefsenu TPo 1595, I,133; To Hiftorio ali **dianje** pak je S. Lukezh[!] prou inu lepu fapifsal, de ludje ta dan, mejftu inu zhas, inu potle tudi te Perfone mogo vejdi, katere fo per tem bile, inu koku fe je godylu TPo 1595, II,64 / Kakor fe vtem Papeftvi vidi, ty imajo to Hiftorio prov inu dobru, kakor my njo imamo. Ampak kadar je ony vtem Pridigarftvi prov ne pelajo ni iflohe, kakor Christus letukaj sapoveduje, taku tu veidenje te Hiftorie od Christufeviga terplenja, oftane pres fadu .. raunu, kakor bi ona bila enu **Dianje** od Dietriha od Perna, ali ena marfkaka baiŕfen is Efopa, katero Iudje posluhfajo inu fe vuzhe, ampak ony

nemajo vezh od nje, temuzh tu vejdene TPo 1595, II,22 / Kar je pak od Manafŕa vezh praviti, inu njegova molitou k'njegovimu Bogu, inu beffēde tēh Gledauzeu, kateri fo shnym govurili v'Imeni GOSPVDA, Israelfkiga Boga, pole, te fo mej **dajnjem** Israelfkih Krajleu

DB 1584, I,249a / stvarno ime, v zvezah **Dejanje apostolov**

/ Apostolsko dejanje / Dejanje jogrov / Bukve dejanja jogrov TA PERVI DEIL TIGA NOVIGA TESTAMENTA, VTIM SO VSI SHTYRI EVANGELISTI INV TV **DIANE** tih Iogrou, fdai peruizh uta Slouenski Iefik, Skuŕi Primosha Truberia, fueiftu preobernen TT 1557, ala *Apostolska dela, knjiga Svetega pisma, ki opisuje zgodovino prve*

Cerkve; Od letiga vlfiga, kar fmo tukai od Nauuka inu Pifma S. Paula gouurili, nom prauio inu pryzhuiu te buque tiga **diane** tih Iogrou inu S. Paula lyftuui poufod fadofti TT 1560, e2a; Berite fami ftakim fapopom inu resmishlanem od Boshyh skriuufit lete buque tiga nouiga Testamenta, fufeb S. Iansha.[!] S. Paula Pifma inu **Diane** tih Iogrou, vnih bote neshli fapopnu, kar mi tukai prauimo TT 1581-82, II,*7a; PREDGVVOR ZHES **DIANIE** TEH APOSTOLOV DB 1584, III,60b; Apoftolfkiga **djanja**, konēz DB 1584, III,78a; Satu pravi Petrus vtem **Djanju** teh Apoftolou na 15. Bug ta ozhifiti vfihf ferza fkusi to Vero TPo 1595, II,161 / stvarno ime, v zvezai **Dejanje gledavcev**

Inu njegova molitou inu profhna, inu vfi njegovi grēhi inu pregrehe, inu ta Méfta, na katerih je on viflokote sydal .. prejden je bil ponishan, pole, tu je pifšanu **v'djaini** tēh Gledauzeu DB 1584, I,249a v *knjigi vidcev oz. prerokov, omenjeni v Stari zavezai, ki je služila kot vir zgodovinskih podatkov*

10. negotovo **celota dogajanj v razvoju, preteklosti v zvezai s kakim osebkom, skupnostjo, področjem; zgodovina: Deutfch. Gefchicht. Latinē. historia. Windifch. djanje. Italicē. historia MD 1592, E7b / Hiftoria. Germ. ein Hiftory/ gefchicht erzehlung/ gefchehener dingen/ Gefchichtbuch. Sclavo. dianie**

MTh 1603, I,640 *knjiga o zgodovini*

// **obŕirnejŕi zapis pomembnejŕih (letnih) dogodkov po zaporedju dogajanja; kronika, anali:** Annales. *Germ. Jährliche gefchicht Bücher/ Cronicken. Sclav. dianje* MTh 1603, I,92 [M. M., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

dejano (djanu, djano) povdk. [de'ja:no]; P 100,

K 6 (TR 1558, JPo 1578, DB 1584, DM 1584, TPo 1595, TIM 1595) – djan / u/o (Juriciē); M

1. izraža nastop oz. spremembo stanja ali lastnosti; narejeno: Mi imamo premisliti de ie hitru **dianu**, de en brumen hud rata, od te prauē Vere vte velike grehe inu vueliko fromoto pade TR 1558, D3a *se hitro zgodi;*

● – **biti (celo) dejano za koga/kaj, s kom/čim izraža, da je obstajanje, trajanje koga/česa končano; biti konec, biti končano:** Poŕuetno vladanie,

vše Mefne inu Deshelske Poštaue, Sakoni, Deshele inu Gofpodouanie, ftoye inu oftaneo le skosi famo Boshyo naredbo, inu skosi Karfzhansko Molitau .. Prideli vshe ktemu, da Boshya Befeda inu Karfzhanska Molitau potihneiu ali preftaneoio, tako ie vshe sa ta Suet **diano** JPo 1578, III,45; SAkaj tu fo hudobni ludje, kir pravio: Tu je ena kratkta inu reuna rézh sa nafh leben, inu kadar je en zhlovik tje, taku je cillu sa njega **djanu**, inu fe sa obeniga nevej, kir bi bil is Pakla supet nasaj prifhal DB 1584, II,140a; Inu ony fo vfi k'malu Mértvizou pres zhifla iméli, kateri fo bily ene fmérta vmérli, de téh shivih nej sadofti bilu, de bi je bily pokoppavali: Sakaj v'eni uri je bilu **djanu** sa vfe, kar je nar bulfhiga rodu bilu DB 1584, II,146a; ti nar bujle vejh, kaj nafhe meffu inu kry v'krishi inu nadlugah premore, koku fe onu cillu doli v'fhibuje, inu koku tudi pod eno majhino fhibizo, taka nevala, zviblanje inu zagovanje naprej pade, kakòr de bi sa nas bilu cillu **djanu**, inu cillu sglubenu DM 1584, CXXIX; Kakor fe na teh Iudeh vidi, kar je vjedenu ali vpyzhenu bilu, tu je moralu vmrejtí, satu inu supar tu nej nihter pomagalu. Taku je onu snami vfemi, **djanu**. Sakaj tiga greiha fhold ali plazhillu, je ta Smert, inu gdi je greih, tukaj more ta Smert tudi biti TPo 1595, II,114; Taku je s'temi Karfzheniki pruti Iutrovih deshella tudi fhlu, vteh leipih deshelah, katere je vshe ta Turek pod febe perpravil. s'Vogerfko deshelo je tudi skoraj **dianu** TPo 1595, II,262; pade Paulus na Semlo, inu ollipy vtém preftarshainju, de pres zbiuvla drugazhi nei meinil, temuzh de je sain **djanu**, inu de more ta leben puftiti TPo 1595, III,51

2. izraža aktivno uresničevan/uresničen odnos do česa:

● – **biti komu dejano za koga/kaj** **i. izraža, da je kaj predmet, cilj prizadevanja koga; iti za kaj**: Gibeoniterji fo djali k'njemu: Nam nej ni sa slatu, ni sa frebro **djanu**: 'Saulom inu shnjegovo hiho, inu nam nej satu **djanu**, de bi koga vmurili v'Israeli. On je djal: Kaj pravite tedaj, de vam imam fturiti? DB 1584, I,180a; Sakaj satu njemu [Kristusu] nej bilu nar vezh **djanu**, de bi on letimu inu drugim bolnikom na telefšu pomagal, njegova narvegha flushba je bila, te ludy na to besédo vishati, inu toifto vnyh ferza perpraviti, de bi ony fkusi njo mogli isvelizhani biti TPo 1595, II,270; Takovu my puftimo fe fgodyti, terpimo lakoto inu kumer s'fhenami inu s'otruci, inu cilu nikar satu ne pridigujemo, de bi my veliki Gofpudje inu bogati od tiga poftali. Sa tu je onu nam **djanu**, de Bug v'Christufu bode sponan inu zhafzhen, inu ty vbosi greifhniki isvelizhani poftano TPo 1595, III,37; Sakaj leta potelefní leben je veliku premaihtin htimu, de bi bil Christus sa takoviga

lebna volo imel terpejti, Onu je sa ta vezhni **djanu**, gdi ta Smert meni vekoma ne more fhkoditi, ta greih mene nikar ferdamnati, inu de jeft per mojmu GOSPVVDV Christufu Iesufu vekoma bodem mogel shivejti TPo 1595, III,74; **ii. izraža skrb za koga/kaj, ukvarjanje s kom/čim; biti mar za koga/kaj**: Ali na Boshij slushbi nym nej tulikain leshalu, kadar bi nym ne bilu tulikain neflu. Satu je vezh nym sa denarje, kakor sa nafhiga GOSPVDA Boga bilu **djanu** TPo 1595, II,195; v'Jerusalemi fo bily ty Vilhfifarji, Herodefh, ty v'Pifmi vuzheni, Leviti, inu Fariseerji, fe neifo kumrali ali rodili ni sa tu Pifmu, ni sa Mefsiasa, nym je le satu **djanu** bilu, de bi ony uvelikí zhafsti, oblafti, inu prangainju bily mogli shivejti TPo 1595, I,139; Sakaj GOSPVVDV Christufu nei bilu le satu **djanu**, de je ta ura bila prifhla, vkateri bi Iudafh njega imel ferratati, ty Iudje njega vjeti, inu ty Ajdke njega na ta krish perbyti, inu de bi imel taku fhmaglivu vmrejtí, temuzh, fo na njemu lelhali v'figa vulniga Svita greihi, de takova Smert, katero bi on imel terpejti, je bila ena Smert teh greihou TPo 1595, I,220 **3. brezoseb., v zvezi z za izraža povezanost dejanja, stanja s čim; iti za kaj**: Tu je tedaj tu pravu vmivanje, kateru tukaj GOSPVVD sapoveda. Satigavolo nej tukaj sa tu vmivanje, kir fe s'vodo opravi, **djanu**, ficer bi fe nikar le dvanajftim, temuzh enimu slednimu imejlu Noge vmiti. Inu bi fe Ludem veliku bule vftreglu, kadar bi le sa vodo inu famu pranje **djanu** bilu, de bi fe nym ena gmajn Kopel naredila, inu bi fe nym tukaj nikar le fame noge, temuzh cillu truplu opralu TPo 1595, I,202 / Htakovim mordrarfkim hudim inu ftrafhnim mislam sna nym ta Hudizh kunftnu pyfkati inu pomagati. Sakaj raunu kakor Erodefh misli: Kaj? Onu je sa enu ali dvejftu otruk **djanu**, taku fimo vfe fkarby profiti. Taku mislío ty Papelhniki tudi, onu kolhta ali vela eniga Farja, eniga purgarja ali dva, taku je v'fhe tem rizhem fvejtovanu, menio taku, de ga hote pres vfe muje satlazhiti inu istrejbiti TPo 1595, III,37; po tuji prevodni predlogi Deñ eben wie Herodes denckt/ Was? Es ift vmb ein kind oder zweyhundert **zuthun**/ fo hats nit mehr not LH 1566, III,XXIII / Sa tiga volo fe pufty viditi, Christus je hotel s'tém nasnanje dati, koku je sa nafha ferza **djanu** vtakovi rejzhi, Slafti, de my takove gnade, katera je taku velika, bogata inu neisrezhena, nemoremo sapopafsti TPo 1595, II,278 // s smiselnim osebkom v orodniku **izraža stanje, položaj česa, kot ga določa sobesedilo; določeno**: O v'figamogozhi, vezhni miloftiui Bog, ieli tako s'Boshyo praudio **diano**: da Bog Ozha nebeski nei fuoiga ediniga Sinka shonal, tamuzh gaie dal, da ie moral tako veliko pokuro sa nas obftati inu preterpeti: Tako

ie guishno ta Greh ena grosouita rezh pred Bogom JPo 1578, I,135a

4. v zvezi z **za izražā (časovno omejeno) trajanje, veljavo česa; veljati:** Onu je she sa en majhin zhas **djanu**, taku nebo vezh Nevėrnika, inu kadar pogledaš po njegovim mejsti, taku ga nebolh vezh nafhāl DB 1584, I,288b *samo še malo časa (bo trajalo)*; Onu je sa enu lejtū inu dan **djanu**, taku bote vy nekārbnī trepetali: Sakaj Vinfke bratve nebo, inu tudi tērgatve nikar DB 1584, II,13a; Karfzheniki .. Leta leben dershe .. sa ene nozhne erperge, aku fe nym dobrutlivu ftury, taku ony tu s'hvalo gorivsamejo, So li pak .. ene merfle, hude, nesvejste Erperge, taku fe ony trofhtajo, de je vfaj le sa eno nuzh **djanu**, taku bode bujle TPo 1595, I,310; Takovu opominanje je ta GOSPVD tudi sturil svezher per misi .. ker je on k'fvojem Iogrom djāl: Vy bote shaloftni sa mojga lozheinja volo, Ampak onu je le sa enu maihinu **djanu**, taku jeft hozhem vas supet viditi, inu ima tedaj vafha shaloft kvešeliu biti TPo 1595, II,58

PRIM. dejan³ [M. M.]

dejati¹ (djati, gjati) dejem/dem glag. dov. [de'ja:ti 'de:jem/de:m, 3. os. mn. de'jo:]; P približno 300, K 19 (TE 1555, TT 1557, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPb 1566, KPo 1567, TC 1574, DJ 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, DC 1579, DPp 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TIC 1595) – nedol.: d/g (Trubar) | ja | ti/; – sed. ed. 2. os.: de | ješ/jš; – 3. os.: dej; – mn. 1. os.: dejmo; – 2. os.: dejeti; – 3. os.: dejo; – vel. ed. 2. os.: dej; – mn. 2. os.: dejte; – del. na -l. m. ed.: djāl · del (TC 1575, 438); – mn.: djali; – ž. dv.: djala; ①

1. kdo; komu/čemu, (k čemu), kaj **narediti, da kdo dobi kaj, je deležen česa; dati:** Ie on [Jezus Kristus] ta lui Testament .. vti nega Vezhery gori naredil .. Sakai on ie tukaj vfel ta Kruh inu ga ie shegnal knega Telleflu, Inu tu Vinu knega kry, Inu ie taku per tim kruhu inu per tim Vinu vti nega Vezhery, tei celi Cerqui inu enimu vfkimū kerszheniku, fufeb kani odhudni tu iftu **del** inu sapuftil, Inu hti Ifuelyzhanski nebeshki Erbszhini fashaffal TC 1575, 438

2. kdo; k čemu, kaj **dati (k) čemu še kaj; dodati:** Inu Iacob je odlozil ta Iagneta, inu je te odlozhene zhrede **djal** h'tem pirhaftim inu zhėrnim v'Labanoui zhredi, inu je febi eno laftno zhredo sturil DB 1584, I,20b; Taku imash she try Mėfta **djati** k'letim trem, de nebó prelita nedolshna kry v'tvoji desheli, katero tebi GOSPVD tvoj Bug k'Erbfzhini da DB 1584, I,110b / On [Kristus] pride is te viřskote od Nebėf fem doli na semlo .. tu je sgul gnada inu miloft. Satu fe nemoremo hvaliti, de bi my beřsėdo ali djainje htimu bily **djali**, Sakaj nihzhe od takoviga nej vejdl TPo 1595, III,90 *da bi pomagali z besedo ali dejanjem*

3. kdo; česa, koga/kaj, s prisl. določilom kraja **narediti, da kdo/kaj pride:**

a) na določeno mesto; dati, položiti: Ty Mlaishi pag nega [Pavla] ufaimeo po nozhi, inu ga **deio** skufti fyd, inu ga ueni korbi doli pufte TT 1557, 360; Koku fe steim obhaylom steimi, kir nemogo vina pyti, ima dershati .. Htimu ti eni fuetuio, de fe od tiga shegnaniga uina ena fraga vto vodo **dei**, Inu dafē timu zhloueku da, Ty eni prauio, de fe takimū ta voda shegna TO 1564, 153b; Tadaici ie tekal edan od nyh, ie vsel eno Gobo, inu io ie napolnil Siefsihom inu Isopom, inu ie nyo **dial** na en Terft .. inu mu ie dal pyti JPo 1578, I,129b; Inu Moses je rekāl k'Aaronu: Vsami to ponou, inu **dej** ognja v'njo od Altarja, inu poloshi gori Kadila DB 1584, I,88b; Ta Angel Boshji pak je rekāl k'njemu: Vsami tu meflu, inu te oprėfne kruhe, inu je **dej** na to Skalo .. Inu on je taku sturil DB 1584, I,136b; Ta Kor pak je on snotrāj v'Hiři pėrpravil, de je Skrynjo te Saveše GOSPODNIE tjakaj **djal** DB 1584, I,186b / Vsdigni [Sion] gori tvoje ozhy okuli, inu pogledaj, vfi lety pridō v'kup s'brani h'tebi. Kakōr fim jeft rifnizhnu shiu, pravi GOSPVD: ti imash s'letėmi vfemi, kakōr s'eno fnago oblizhena biti, inu je bolh okuli febe **djala**, kakōr ena Nevėfta DB 1584, II,20a

b) v določen položaj; dati: Inu kadar je Iacob bil dokonjal te sapuvidi pruti fvoim Otrokom, je on fvoje noge v'kup **djal** na Pofteli, inu je Dufo puftil DB 1584, I,33a

// kdo; koga/kaj, s prisl. določilom kraja **narediti, da kdo/kaj (prisilno) kam pride; dati:** Zhes sheft leit pridesh [Jezus Kristus] domuu řpet, || Delash shiuih řtarishih red. Al. || Potle fazhnesh pridigati, || Velike zeihne deilati, || Puftish fe gori na krish **dīat**, || Stem řtopish vragu nata vrat. Allelluia *P 1563, 90 *pustiř se mučiti in usmrtiti s pribijanjem na kriř*; SATu je njegou Gospd njega vsel, inu ga v'jezho **djal**, ker řo Krajlevi řetniki leshal, inu on je tukaj v'jezhi leshal DB 1584, I,26a *zaprl* / On me je sasydal, de nemoram vunkaj pojti, inu me je v'tefhke řhpringarje **djal** DB 1584, II,56b

pren. CHřiftus ye nas vfe odreshil, Inu ye to fmert premogel, Gori ye od fmerti vřtal. Ta greh ye vezhnu yezho **dial** *P 1563, 128

● – **dejati kaj pod roke koga narediti, da kaj preide k drugemu, navadno v upravljanje; izročiti:** Inu je taifti dan reslozil te pirhafte inu piřfane Kosle, inu vfe pirhafte inu piřfane Kosė, ker je kulikaj bėliga na nyh bilu, inu vfe kar je zhėrniga bilu mej Iagneti, inu je nje **djal** pod fvoih otruk roke DB 1584, I,20a; **dejati koga na ketine dobiti, doseči oblast nad kom; obvladati:** Is krylha řnet vgrōb polofhen || Sđai gre vpekel htim hudyzhē || Hudyzhe na ketine **dei** || De vernim řkode vezh ne dei TC 1550, 160(88b), podobno tudi DC 1584; ● – Tem hudim niřtėr nepomaga, de bi lih vfe roke vkup **djali**: Ampak tu pravizhnu Sėme bo odtetu DB 1584, I,320b *čtudi bi nič ne delati*

4. kdo; (h komu, k čemu), kaj *narediti, povzročiti, da kdo/kaj pride kam z določenim namenom; dati*: Obtu bi ti bil imel muie denarie **giati** htim Menaucem, inu kadar bi ieft bil prishal, Ieft bi bil tu muie gfebi vfeł fteim shuhom TE 1555, K5b; Inu ti imalh teifte Denarje tiga smyrjenja prejeti od Israelfkih otruk, inu je k'flushbi te Vtte tiga prizhovanja **djati**, de tu bo Israelfkim otrokom k'fpomynu, pred GOSPVDOM, k'smyrjenju valnih duh DB 1584, I,55b

5. kdo; kaj, s prisl. določilom kraja *narediti, da kdo preneha kaj imeti na sebi, nositi; odložiti, slečti*: Tamar .. ie vftala, inu ie prozh shla, inu ie fuoi plafzh od febe **diala**, inu ie fpet fuoi Vdouski guant obleikla DB 1578, 36a; Inu ona [Tamar] je od febe **djala** ta Gvant fvojga Vdovfiva, kateri je nofsila, inu fe je s'enim Plafzhom odéla, inu fe je savila, inu je vunkaj fédla pred vrata DB 1584, I,25a

6. kdo; koga/kaj, s prisl. določilom kraja *narediti, da kdo preneha biti na določenem mestu, v določeni funkciji; odstraniti*: Inu GOSPVĐ je govuril s'Moseffom, inu je rekál: Sapovej Israelfkim Otrokom, de is Kampa **dejo** vfe Gobove, inu vfe, kateri imajo gnojne fluffe .. taku dobro imajo Moshe vunkaj djati pred Kamp, kakór Shene, de fvojga Kampifzha neofkrune DB 1584, I,81a; Tedaj je Iacob k'fvoji drushini rekál, inu k'vfém, kateri fo pèr njemu bily: **Dejte** od febe ptuje Bogueve, kateri fo mej vami, inu ozhifite fe, inu preminite valhe gvante DB 1584, I,23a / taku nemore nje pèrvi Mosh, kateri je bil njo od febe **djal**, njo fpet vseti, de bi njega Shena bila, potehmal, ker je ona Ikruna DB 1584, I,118b[=112b] *odslovil*

7. kdo; koga, s prisl. določilom kraja *narediti, da kdo preneha biti, obstajati; odstraniti*:

● — *dejati koga izpred obličja doseči odstranitev, izginotje koga; odstraniti*: ony [Izraelci] fo Baalu flushili .. inu fo s'Bogovanjem inu s'Zuprajnjem okuli hodili, inu fo se podali tu fturiti, kar je GOSPVĐV hudu dopadlu .. SATu je GOSPVĐ filnu ferdit bil zhes Israela, inu je nje fpred fvojga oblzhja **djal**, de nej nihtèr oftalu, kakòr le ta fam Rod Iuda DB 1584, I,214; Onu fe je pak Iudu taku godilo po bessedi tiga GOSPVDA, de je on nje fpred fvojga oblzhja **djal**, sa volo Manaffovih gréhou, katere je on fturil DB 1584, I,219; **dejati koga od života umoriti, usmrčiti**: Fefstus pouei timu Kralu tu Paulouu dolgouane, inu prau, En mosh ie od Felixa uiezhi pufzhè, od kateriga .. fo ty Vfshifary inu Starishi tih Iudou meni pouedali, inu fo profili, de bi ga imel od shiuota **diati** TT 1557, 417; Pomifli le, lubi kerfzhenik, koku fe ti prefrashio .. kateri fo skusi ozhito prauda, sa volo kakouiga pregrisheina kuezihni iezhi ali hti potelefni fmerti obfoieni, de bi fe imeli od shiuota **diati** DPa 1576, 58b

8. kdo; kaj, s prisl. določilom kraja *narediti, povzročiti, da kaka lastnost, stanje preneha biti, obstajati; odstraniti, odpraviti*: De oni tudi ta ftari quas, tu ie, falsh uuk inu Hynauszhino .. hude lushte inu grehe, od febe **deio** TL 1561, 34a; Sakai onu ie veidezhe .. de vtu Kerfzhanftuu ie dofti kriuih Vukou, Falsh Malykouskih Ifpazhenih Boshyh slushbi inu rizhi po nemarnosti tih Schoffou, Paftyrieu inu Farmoishtrou prishlu .. katere rizhi kir fo Bogu .. fubper, fe imao inu morao fpet is te Cerque, is tiga Kerfzhanftua **diati** inu ifpehniti TA_r 1562, 60b; Inu imalh tu hudu od febe **djati** DB 1584, I,111b; Pufti shalofst is tvojga ferza, inu **dej** tu hudu od tvojga telefa: Sakaj otrozhji ftan inu mladuft je tudi sanikarna DB 1584, I,331b

// kdo; koga, s prisl. določilom kraja *narediti, da kdo preneha imeti naklonjena, prijateljska čustva do koga; odujiti*: fi te muie fnance od mene delezh **dial**, ti fi mene nim kani groffoti fturil TP_s 1566, 159b

9. kdo; kaj (k čemu) *narediti, da je kaj sredstvo za izdelavo, pridobivanje česa; porabiti*: Inu Krajil Salomo je puftil fturiti dvejftu Szhitou is ner bulfhiga Slata, fheftfu kofou Slata, je on **djal** k'vfakimu Szhitu DB 1584, I,190b

10. s samostalnikom, navadno izlagolskim, z oslabljenim pomenom, kdo; koga *izraža dejanje, kot ga določa samostalnik*:

● — *dejati koga v pan izobčiti, kaznovati*: Nei Vnikodemufu tolikain rasuma, Sile, Oblafti, Modrofti inu Suetofti bilo, da bi ozhito podneui fmel Schrifufom gouoriti. Sakai on fe ie bal da biga Iudie vpan **nediali** inu is gmaine nepahnili JPo 1578, II,84; po tuji prevodni predlogi das er Christum het öffentlich am tage dürffen anreden/ förchtet das fie jn in bañ **theten** SA 1559, II,XXVIIIb; Inu je bil tiga dobriga brumniga Ceflarja Ludbiha nedolshnu v'pan **djal** DB 1584, II,89b[=90b]; Sakaj kateri ni hotel k'Sacramento v'faku lejtju pojti, tiga je on [papež] v'Pan **djal** TPo 1595, 1,90; **dejati na znanje sporočiti, oznaniti**: Inu ieft fem nim **dial** na fnane tuie Ime, inu hozho nim dati na fnane tuie Ime, inu hozho nim dati nafnane, De ta lubefan .. vnih bode TT 1581-82, I,447

11. kdo; kaj *narediti, da se kaj more zgoditi; omogočiti*: OZha nash kerfi vnebefeih, ker nam vfém fpuueidash glih, bratum bit nu te klizati, tar od nas molien zhefti biti, **Dei** de nemole le vfta, pomagai de gre fgrunt ferza *P 1563, 49

PRIM. dejan¹

PRIM. deti¹

PRIM. dolidejati

PRIM. goridejati

PRIM. narazendejati

PRIM. pročeđjati

PRIM. vkupdejati

PRIM. vundejati

PRIM. vunkajdejati [M. M.]

dejati² (djati, gjati) dejem/dem glag. nedov. in dov.
[de'ja:ti de'jem/de:m, 3. os. mn. de'jo:]; P približno
1500, K 40 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555,
TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TA 1562, *P 1563, TO 1564,
TPs 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567,
TPs 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576,
TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, TPs 1579, DC 1579,
DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, BH 1584, TtPre 1588,
MD 1592, TPo 1595, TfC 1595, ZK 1595)

– nedol.: d/g (Trubar) |ja |ti/t; – sed. ed. 1. os.: d |ej/eje/e |m;
– 2. os.: d |ej/eje |š; – 3. os.: d |ej/eje/e (TR 1558, F2)/ee
(*P 1563, 184); – mn. 1. os.: d |ej/e |mo; – 2. os.: d |ej/ejs
(DB 1584)/eje |te; – 3. os.: de:jo; – vel. mn. 1. os.: de:jmo;
– 2. os.: de:te; – del. na -l m. ed.: d/g (Trubar) |jali; – dv.: djala;
– mn.: d/g (Trubar) |jali; – ž. ed.: djala; – dv.: djale; – mn.: d/g
(Trubar) |jale; – s. ed.: d/g (Trubar) |jalu; Ⓜ

Dejem, djati, djal, facio, thue BH 1584, 128

1. kdo/kaj; komu/čemu, kaj, na kaj *z delom, dejavnostjo, učinkovanjem ali obstojem povzročati, da kaj nastane, navadno stanje, lastnost; povzročati, ustvarjati*: De kadar en kerszhanski Deshelski Gospod oli Oblaŋnik .. to prauo inu prauizo ūiemi pokorniki dershi, vŕem prauice voshzhi, te brumne myri, te hude shtraifa, nikomer ūyle ne kriuce ne **dei**, inu drugim ne puŋti **diati**, od nikogar vezh, temuzh kar ie od ūtarga poŋtaulenu, ne vŕame TR 1558, T3

// kaj; komu *povzročati/povzročiti komu zlasti kaj neprijetnega: delati, narediti*: Kai vam more **diat** Smert ter Greh, kadar ie ūam Bug per vas vŕeh DC 1579, 62

// kaj; čemu s *svojimi lastnostmi vplivati, imeti učinek na kaj; delovati, učinkovati*: Kakòr Eūsih sobem, inu Dim ozhem **deje**: taku ta vraglivi tèm ūtury, kateri ga poŋhleo

DB 1584, I,320b

● – dobro dejati (komu/čemu) *ustvarjati prijetno, ugodno počutje, občutje; dobro deti*: Nashi veliki fourashniki ūo pag leti Try. Ta perui. Ie nashe laŋnu hudu greshnu meūu, kir ie pelnu hudih gerdiū sheli .. tu nas nagane de bi po tim shli inu tu gialo, kar en zhas timu shiuotu dobru **dei** TC 1555, D3; Ta prauizhni vdari mene periaŋniuu, inu ūarri mene, taku bo meni taku dobru **dialu**, koker tu Balŕamsku Ole, na mui glauo TPs 1566, 250b; En dober ūvit dobru **dej**: Ampak tēh Shpotlivceu pot, betesh pērneŕŕe DB 1584, I,321b; *težko/žal dejati komu povzročati neugodno počutje, občutje*: Na Cristufu ūe eni sblafnio, menio on ie Vnazareti royen .. Eni pag ūa uolo zaihnou unega ueruo. Tu Viŕhimfaryem shal **dei**, pošhleio nih hlapce nega louit TT 1557, 279-280; Tuia boŕefan tebi ūdai teshku **dei** TO 1564, 143; Ako ti telhkò **dei** bolesan, nadluga, vbushstvo, pogledai na Christufa, inu ūpomifli, kako od mladih nūg, notār do ūmèrti na krishy, nei nigdar pokoia imel KPo 1567, CLXXII; Farisei inu ūamopravizhniki ūo te nature, da eno krivo ôko imao, niergaio sopār Bogu, inu

ijm v'ŕarcu shal **dei**, kada vidio, da tim vbosim Grēŕhnikom Bog ie Gnade sabūtoŋ Miloft ilkashe KPo 1567, XCIII; Mi ūdai ūtem S. Pifinom inu Catehifinom refodeuamo, inu to Staro prauo Boshyo Vero, ūo vŕemi Boshymi slushbami, vuzhimo, terdimu inu ūprizhuie mo. Letu tim Papeshnikom shal inu teshku **dei**, inu ūe hote refpozūiti TC 1575, 279; MOJi Dulhi shal **dej** na moj leben, jefū hozhem moje klagovanje pēr febi puūtiti poūti, inu govoriti od shaloūti moje Dufhe DB 1584, I,269a; Tu nym shal v'ŕerzu telhku **dej**, kir ūe ym rifniza povej, De djanje, miūli Zhlovelke, poūtave ūtare Papelūke, Bogu neūūūe, ūo sabūtoŋ DC 1584, CCXII; *Deutfch*. Verdrieŕŕen. *Latinè*. male habere alieum. *Windfch*. teshku shal **diati**. *Italicè*. aliver à male, vedere mal volentieri: sentir diūpiacere, faūtidio, moleūtia: increūcere MD 1592, Q7a; Sakaj on pres tiga enu poterpelhliu ferze ima, inu njemu naūh jamer inu reva telhku **dej** inu ga boly TPo 1595, II,278; Taedet. *Germ*. verdrub haben. *Sclau*. falūhi jimeti, telhku ūhal**diati** MTh 1603, II,602

2. kdo; k čemu, kaj, (s čim) *z delom, dejavnostjo omogočati, dosegati, da kaj postane realnost; uresničevati*: Koku ūe pak onu raima s'letim Vukum, de ty Papelūniki pravio, Kateri hozhe isvelizhan biti, ta more ūam s'ūvojemii delli hitmu **djati** inu ūtiriti? TPo 1595, II,54; Inu ūe nemorem sadoūti prezhudit, de more hudizh ūkusi ūvoje smerjauce taku ders inu neframen biti, de mi ūmej eno tako smotnjavo nalagati, supar katero, kulikurkrat ūem jefū v'moih vŕakdanyh pridigah priloshnoū imel, moje ūposnanje, s'takimi ūaūtopnimi inu ozhitimi beūsedami doūegamal, ūkusi Boshjo gnado, ūturil, inu ūhe **dejem**, inu s'Boshjo pomozhjo, dokler ūapo imam ūhe hozhem ūtiriti ZK 1595, 17 / Kateri pag **dei** to rifnizo, ta pride na ūitlobo, de ūe vidio nega dela, kir ūo Vbugi ūturiena TT 1557, 263; S. Paul tukai vŕeh letih beūūedah, ne gouori inu ne piūūe, od te Poūtaune, Sapuuidne oli zhloueske Prauce, katero mi **deimo** oli dopernashamo .. Temuzh on tukai gouori inu piūūe, od ene druge, zhudne skriune, tim ludem nefnane, Boshye Prauce TT 1560, e3a / Od Bratouūke lubesni pak, nej potreba nam piūati. Sakaj vy ūe ūamy od Buga vuzheni, de ūe mej labo lubite, inu vy tudi tuifū **dejūte** na vŕeh bratih, kateri ūo po vŕej Macedonij DB 1584, III,112a

// ver., v zvezi *dejati postavo*, kdo; kaj *delati, da kaj zahtevanega, predpisane ga postane stvarnost; izpolnjevati*: Sakai nekar ty, kir to Poūtauo poslushaio, ūo prauizhni pred Bugom, Temuzh ty bodo prauizhni, kir to Poūtauo **deio** TT 1560, 3b; Preklet ie vŕakateri, kateri ne obūtane vufem tim, kar ie piūanu vtih Buquah te Poūtaue, de tu ifū ūturi .. ta Prauizhin bo te ūiue vere ūiu. Ta Poūtaua pag nei te vere, Temuzh ta zhlouik, kir no **dei**, ta bo ūiu, ūkufi no TT 1581-82, II,154

3. kdo/kaj; komu, kaj, s kom/čim *izvrševati kako delo ali aktivnost sploh; opravljati, početi*: Hud ye zhas hudi fo ty ludye/ Sludi ferditu kraluye/ Antichriftou vfe pelnu ye/ Syllo terpi prauiza/ Ne uella rifniza/ zhlouik kar **dei**/ Dobru mu nei TC 1550, 167(92a); Kar Bug uely tu my **deimo** || Grehou fe ifuabimo || Lubi vfak blifhniga fuiga TC 1550, 172(94b); Pole, tui Iogri **deio** kar fe ne fpodobi ob Soboti **giati** TE 1555, E6a; Ne fpodobi fe meni **giati** fteim muime, kar iest hozho? TE 1555, H5a; Kar pag iest **deim**, inu bom **dial**, tu iest fatu **deim**, de odfecam ta urshah, Tim, kir urshah izsheio, de bi utim, ukaterim fe hualio, bili naideni koker mi TL 1561, 69b; Taku mi **deimo** inu dopernashamo, vfe tu, kar Bug hozhe od nas imeiti, de bomo Ifuelizhani TC 1575, 65; merkaj, de deršhifh GOSPVDA tvojsa Boga Sapuvidi .. kakor stoyj v'Moseffovi Poftavi piššanu, de bolh rasumen ú'vfem, tém kar **dejfh**, inu kamer fe obèrnesh DB 1584, I,183b; Leta dva Exempla, letiga Diteza Iesufa, inu Marie njegove Matere, bi nas imejla fpodobnu ofromotiti .. de my pred nyma imamo fe framovati, de my sa tiga GOSPVDA volo, od kateriga vfe flaht dobrute imamo, tu ne **deimo**, kar fimo dolshni **diati** TPo 1595, I,134; Satu vuzhite fe letukaj, de, kateri fvojimu blifhnimu hbulhlimu flushi, ta ne flushi le fvojimu blifhnimu, temuzh Bogu šamimu v'Nebi <Kar fe blifhnimu **dej**, fe Bogu **dej**> TPo 1595, II,247 / Potle ta Verni/ is ferza lubi fuiga blifhniga/ ša uolo bolhyo/ nemu **dei** dobru fzhim on premore/ Nikomer ne **dei** hudu TC 1550, 238(127a); Kaj fim jeft sturil? Kaj fim jeft kriviga **djal**: kaj fim jeft pregrèhlih tvojemu ozhetu, de on mene hozhe vmoriti? DB 1584, I,161a; Ta, kateri grelhy ali hudu **dei** fe mora opominiti inu podvuzhiti, de fvoje grehe spofna, od nyh pufti TPo 1595, I,183 / ver. Iest veim, de vmeni, tu ie, vtim muim mellei nishter dobriga ne prebiua, To uolo iest dobru imam, (faftopi dobru **diati**) ampag de bi iest tu dobru sturil, tiga iest vfebi ne naidem TT 1557, n4b *delati dobra dela*; TI Pharifei prauio, Prauiga boga fnamo .. Nih dianie ie iskasheno, Pred Bugom kgrofi sturieno, Dobriga ne**dee** oben *P 1563, 184; SA tu naf slu fòvrashio, || Inu naf krivu dolshio || Da bi Svetnike shmagali, || Dobru **diat** prepovedali, || Gosfòchini sopèr bili || Smote svade sazheniali KB 1566, H6b / Bug ye nam fuiga fynu dall/ Zhudne rizhi ye on fhnim **giall** TC 1550, 146(81b) / Sa tiga uolo Christus prauil .. Vy ne morete pres mene nifhter **giati** TC 1550, 113(65a) / Potehmal Bug ie Vfìgamo-gozh, ufe rizhi inu ftuare morao **diati** kar on hozhe, inu nega uoli ne more nifzhe fubper ftati TT 1560, 14b // v zvezi **dejati** (komu) ga več/preveč, kdo/kaj; komu, kaj *opravljati kaj v preveliki, nerazumni meri*: Satu pravi Gosfpud GOSPVVD letaku: Kadar ga vy vezh ***dejete** kakor Ajdje, kateri fo okuli

vas, inu neshivete po moih sapuvidah .. Satu pravi Gosfpud GOSPVVD, letaku: Pole, jeft hozhem nad tebe, inu hozhem puftiti Praudo zhes tebe pojti <***dejfte**> DB 1584, II,61b; po tuji prevodni predlogi Darumb spricht der HERR HERR also/ Weil jrs mehr **machet**/ denn die Heiden/ so vmb euch her sind/ vnd nach meinen Geboten nicht lebet LB 1545, 1408; Letu je tudi enu mozhnu opominanje Christfevu[!] kPilatusfu, Sakaj Pilatusu fe sa njegove Oblafti volo fdy (kakor fe posemliška Gosposzhina s'takovo offertio rada inu zheftu fe pregreishy) kakor de bi vfe na niemu leshalu ali vnegovih rokah bilu .. NE. pravi Christus, Pilate, Ti mu prevezh **dejfh**, derfhi mašo, Imah li ti oblaf, taku je ti nejmafh od fam febe TPo 1595, I,265; po tuji prevodni predlogi Du **thuft** jm zuuil/ halt maß/ haft du gewalt/ fo haftu sie nicht von dir LH 1566, I,CLLIII / Aku vy pak mene lhe nebote flufhali, taku vam ga hozhem lhe fedemkrat vezh **djati**, de vas fhtrajffam sa valhe grèhe DB 1584, I,77a / Sakaj aku my čprevezh **dejmo**, taku my tu Bogu **dejmo**: aku fmo pak smafni, taku fmo vam smafni <čprevezh **dejmo**> tu je, aku my lih oftru sludmy govorimo, taku my vřaj Bogu ftem flushimo: Aku pak priasnivu inu smafnu shnymy rovnamo, taku my tu Ludem k'flushbi **dejmo**, de fe povfod prou rovná> DB 1584, III,98a

● – Kadar ti pag Almošhno daiesh, taku ne pufti veiditi tui liuici, kai ta deftniza **dei**, de tuia Almošhna bode skrouna TT 1557, 13 *ne hvali se z dobrimi deli*

● – – on [Jezus] je sturil kar šta njemu Ozha inu Mati vkasala .. Tukaj bi imejlu enu vfaku Dejte inu vfaka Drushina, fe noter vfvoje ferze framovati, kateri takovo Hiftorio od tiga Diteza Iesufa flifhio, inu vřaj venger tej glih pokorszhino, ni tem Starifhem, ni fvojei Gosfòfzhini iskalhejo .. Onu fe ne **dei**, de bi ti hotel vprafhati, misliti ali rezhi .. Kadar bi jeft vejdil, kaj bi tu Diteze Iesuf bilu sturilu, taku bi jeft tu tudi hotel sturiti

TPo 1595, 1,94 *ne gre, ni dopustno*

4. v zvezi s **po**, kdo; (po čem) *delati, vesti se v skladu s tem, kar izraža dopolnilo; ravnati se*: ta zhlouik de bi ne bill grehell/ on bi po Boshy uoli inu fapuuidi vfelei milill/ gourill inu **giall** TC 1550, (10a); Am pag[!] po nih delih ne imate vi **giati**, Sakai oni ie ga gouore, oli ga ne fture TE 1555, 15b; Gosfpud Bug, ie tiga zhloueka .. peruizh ftuaril, de ie vti fui laftni fray uoli bil, inu de ie on mogel po fuim laftnim .. naprei vřetiu **diati** oli sturiti kar ie on fam hotel TT 1557, mb; Inu kateri bo lete Buque bral, faftopil, po nih **dial**, timu bo dobru, bo Ifuelizhan TT 1577, 267; Aku ti danas letimu folku eno Slushbo sturifh, inu po nyh voli **dejesh**, inu nje vřlifhifh, inu nym dobre bešfede dafh, taku bodo ony tebi podloshni tvoje shivozhe dny DB 1584, II,155b

5. kdo/kaj; komu, k čemu, kaj, s prisl. določilom **kazati do česa določen odnos, ki se kaže zlasti v dejanjih; delati, ravnati**: Potle bug gre fām vparadiyfħ .. Rekall ti Adam fe boyħf? || Sram te fezhelu byti || Tu deilla de fi kriuu **giall** || Inu fi nor greħnig poftall TC 1550, 149(83a); Sakai ludaf ta fe ie fposnal inu dial: Ias fām krivō **dial**, da fām nedolshno krij prodal KP_o 1567, CLXVI; Bug ie mei vfo ftvario fvoio, Zhloveka filnu lubil :/: Perpravil nym Cerkou fvoio, po febi ga ie fturil, De bi modar, pravizhen bil, vfelei sdrau, shiu, prau **dial**, mislil DC 1579, 2; taku vy po nauuki S. Preroka Iefaia prou **deiete**, de od vashiga blaga, vfakateri po fuoim premaganu, pomagate prae fuefte Pridigarie gori dershati, inu hraniti TUPre 1588, 18 / Obtu ty Starishi cilu kriuu, norsku inu fubper Boga **deio**, kir nih Szhere oli Synuue vmladofti vte Closhre oli htimu papeshkimu farftuu dado, de fe morao timu Sakonu odpouedati TC 1575, 396 / v nedolozniku Aku je vfhe ta Svejt po fvojei hudi lhege, tem Karfzhenikom fovrafh, inu nym vus marter naloshy, koku mu je **djati**? Onu je vfaj le vfe enu potelefnu terpenje, ker my timu pruti veimo, de my tiga Gorivftajenja Chrifufeviga kvezhnimu lebnu imamo vfhyti TP_o 1595, II,10 *Kaj (je mogoče) storiti? Kako (je mogoče) ravnati?*; po tuji prevodni predlogi Ob nun die welt jrer art nach/ den Christen feind ift/ vnnd jn alle plage anlegt/ wie fol man jhm **thun** LH 1566, II,VIIb; Leto predigo fmerja Papelf eno Kezaryo, kakor je veidezhe, Inu nas shentuje, inu dollhy, pravi, de prepovedujemo dobra della. Ali koku je timu **djati**? Ter vfaj my neifmo letih befsed fami snahli, ni fturili, de fe vtem imenim[!] Iesufevim ima Pokura pridigovati vfem ludem TP_o 1595, II,18

● — Tukaj bodefh vidil, de ony po takovim opominanju le huiſhi bodo, inu bodo tebe sletejmi, ali tem glih nefpodobnimi befsedami odpravili: Ti bi nje imel smyrom puftiti, vfeh unih imeni, ali ony hote drugazhi htei rejzhi **djati**, inu ftabo okuli hoditi TP_o 1595, I,184 *imajo drugačen namen, hočejo ravnati drugače*; po tuji prevodni predlogi Du folt ſie zu frieden laffen/ in aller jener namen/ oder ſie wöllen anders zur ſach **thun** LH 1566, I,CVIIIb

6. s samostalnikom, navadno izglagolskim, ali prislovom, z oslabljenim pomenom, kdo; čemu, k čemu, kaj, na kaj **izraža dejanje, kot ga določa samostalnik ali prislov**: v zvezah kot **dejati klicanje** taku klizane na Suetnike, fe **dei** inu fturi pres te Vere, inu kar fe fturi pres te Vere, tu iftu ie Greh inu Bogu ne dopade prau S. Paul TC 1575, 230 *na svetnike se kliče; dejati molitev* Gnada inu Myr od Buga nashiga Ozheta inu od Goſpudi Iefufa Criftufa, bodi fuami, iest ſahualim muiga Boga, koker zheftu krat na vas fmislam, (kateru iest vfag zhas deim, vfeh molituah fa vas vfe, inu iest **deim** to molituo

fueffeliem) TT 1581-82, II,185 *molim; dejati službo/k službi* Ta Anticrist shnega Drushbo, Meini de **dei** Bogu slushbo, Kir te Verne pregane TP_s 1579, (A4a) *da služu Bogu*; aku my lih oftru sludmy govorimo, taku my vfaj Bogu ftém flushimo: Aku pak priasnivu inu smafnu shnymi rovnamo, taku my tu Ludem k'flushbi **dejmo**, de fe povfod prou rovná DB 1584, III,98a; **dejati škodo** Is Krysha fnet v'grob poloshen, sdaj gre v'Pakal htim Hudyzhem, Hudyzhe na Ketyne dej, de vernim fhkode vezh **nedej** DC 1584, XIX *da vernim več ne škodi / dejati oblagovanje* Bug Prepoueda, tu hudu prekletu kriuu Prizhouane inu oblagouane, kir fe **dei** pred praudo oli Rihtery, pred Gofpofzhino oli drufimi ludmi, fuper tiga zhloueka TC 1555, F5b *se laže o človeku / dosti dejati za kaj / zadosti dejati čemu* Sakai imamo dobra della delati? .. Nekar fa tiga uolo de bi my hoteli fnafhim dobrim gianem ta nebefa faſluſhiti/ oli fa grehe dofti **giati**/ Sakai Iefus Chrifus ta ye fam nafhe grehe platil TA 1550, B1b *zadostiti za grehe*; tu iftu [= krščenca] imate zheftu opominati inu vishati, de to Oblubo, katero ſte na nega meiftu oblubili, dersh, tei ifti fadofti **dei** TO 1564, 92b *zadosti*

◆ — ver. **dejati pokoro i.** v judovstvu **z zunanjsimi znaki opozarjati na proces notranjega spreobrnjenja, ki ga zahteva Bog in pomeni odmik od grešnega življenja; pokoriti se**: Ve tebi Corazin, ve tebi Betſaida, ſakai de bi taka fylna della vtım Tiru inu Sidonu bila fturiena, koker ſo per vau fturiena. One bi bile nekada vtm shaklu inu vpepelu pokuro **diale** TT 1581-82, I,43; Satu fe jeft dolshan dam, inu **dejem** pokuro v'prahi inu v'pepeli DB 1584, I,278b; **ii.** navadno v zvezi s **pravi**, v krščanstvu **z dejanji, ravnanjem izkazovati spremembo miſljenja, ki jo zahteva in omogoča Kristus in ki človeka usmerja od greha in neſpoštovanja božjih zapovedi; pokoriti se**: Lete beſede nas vuzhe inu opominaio, de imamo **giati** pokuro TC 1555, D1b; Tim pag kir fe ne hote poprauiti, ftopiti od hudiga, **diati** te prae Pokure, ne Verouati Vieufufa, tim iftim fe tu nebu ſaperie TR 1558, f2b; Pridigary imao le te, kir prau Pokuro **deio**, Abſoluirati TO 1564, 108b; Vtım Pridigarftui Iefus ſapoueda pridigati, to Pokuro inu odpufzhane vfeh Grehou vnega Imeni, inu oblubuie vfem ludem, kir Pokuro **deio**, shaluo nih Grehe, od nih puſte inu veruo nega S. Euangeliu, te ifte on hozhe Ifuelizhati TC 1575, 15; Potle de Goſpud Bug guishnu vfe te, kir fe preoberno inu prau pokuro deio, Inu na nega Synu Iefufa Veruo inu terdu feunpaio[!], miloftiuu gori vfame inu Ifuelyzha TC 1575, 432; Criftus ne hozhe to Preshuftnizo obſoditi, ſakai tu ſlishi deſhelski Goſpofzhini, Temuzh veli koker en Pridigar **diati** to prau Pokuro TT 1581-82, I,398; **iii.** protest. o katol. **z zunanjsimi**

znaki izkazovati zgolj videz spreobrnjenja, brez resnične spremembe mišljenja; pokoriti se:

Kadaj vy flipi Hynauci, Hozhte pokuro **diati** :/:

Mui Folk veran po pravici, nehati sapelati, Vslim ie vashe ferce teshku, nei prau pruti Bogu lahku DC 1579, 117

PRIM. dejan²

PRIM. zadostidejati

PRIM. zoperdejati [M. M.]

dejati³ (djati, gjati) dem/dejem glag. dov. in nedov. [de'ja:ti 'de:m'/de:jem, 3. os. mn. de'jo:]; P približno 6000, K 41 (TC 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, Tar 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, TP 1567, KP 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DP 1576, TT 1577, JP 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DP 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DA 1585, DC 1585, TiPre 1588, MD 1592, TP 1595, TfC 1595, ZK 1595, MTh 1603) – nedol.: dja | ti/t (*P 1563, 107); – sed. ed. 1. os.: d | e/é (Krejli)/ej | m; – 2. os.: dejs; – 3. os.: dej; – mn. 1. os.: dejmo; – 3. os.: dejo; – del. na -l m. ed.: d/g | ja/l/jal[!] (TT 1557, 44)/jal[!] (DC 1584, XXV)/lal[!] (TiPre 1588, 76); – dv.: d/g | jala; – mn.: d/g | ja/ya (JP 1578, II, 21) | li; – ž. ed.: d/g | jala; – dv.: djale; – mn.: d/g | jale; – s. ed.: d/g | jalu; – mn.: djala: Ⓜ DE FIGVRIS .. Ad intellectum referenda est constructio in his uerbis ajunt, perhibent, ferunt, inquiunt .. pravio, **Dejo**, Govore. ljudje BH 1584, S12-13; *Deutfch.* Gefagt. *Latinè.* dixit. *Windifch.* je **dial**. Cr.: rekël, govõril. *Italicè.* difse MD 1592, E7b; Loquor. *Germa.* reden/ sprechen/ fagen. *Sclavo.* praviti, povedati, rezhi, govoriti. *Carn.* **diati**, mariniovati MTh 1603, I, 813-814

1. kdo/kaj; komu, h komu, kaj, s kom, (s čim) **izraziti/izražati z besedami; reči, govoriti:** Hpuslednimu perftopio duei kriui pryzhi, inu fo **giale**, Leta ie gouuril, Ieft morem resdreti ta Tempel Boshy, inu ta ifti vtrieh dneš faldati TE 1555, L3b; Tedai ie Peter fsmilj na te bešfede Iefufeu, kir ie **gial** knemu, Preden ta Petelin bode šapeil, ti bosh mene trikrat fatayl TE 1555, L4b; Ampag on prau, Ta Gofpud ie **dial** kmoimu Gofpudi, fedi hti mui deftnici, Dotle ieft poloshim tuie Souurashnike, kanimu podnushiu tuih nug TT 1557, 336; Nemu fo fe tudi shpotali ty sholnery, ty fo knemu ftopili, inu fo nemu eših podaiali tar **diali** Si li ti ta Iudouski kral, taku pomagai fam febi TT 1557, 248; Vashe ferce fe ne fmoti, inu fe ne bui. Vi fe slishali, de fem quom **dial**. Ieft grem tiakai, inu pridem špet quom TT 1557, 307; Ta Altman ie tudi špofnal || Toie boshy šin ie on **dial** *P 1563, 105; Kadar fo pag ty ludie vidili, kar ie Paulus bil fturil, vfdigno nih shtimo, inu fo po Lycaonisku **diali**, Ty Boguui fo vti zhloueiski shtalti doli knom prishli TT 1581-82, L538; Inu kadar je Hufai bil notër prišhâl k'Abfalomu, je Abfalom k'njemu **djal**: Lete bešfede je Ahitophel govuril, povej ti, aku je imamo

fturiti ali nikar? DB 1584, I, 177a; Sakaj jeft fim **djal**, de ena vezhna milofšt gori pojde, Inu ti bošh tvojo riñizo tẽrdnu dẽrshal v'Nebefsih DB 1584, I, 302a; Natu je GOSPVDA sgrevalu, inu je **djal**: Nu tedaj, onu fe nema sgoditi DB 1584, II, 112b; Inu one [zene] fo mej šabo **djale**: Gdu nam odvaly ta kamèn, od dauri tiga Groba? DB 1584, III, 29a; Kateri tedaj mej vami (je on **djal**) moreo, ti naj s'nami doli grẽdo, inu tiga Mosha satoshio, aku je kaj na njemu DB 1584, III, 76a; H'tém Boshji Angel pèrlety, s'švetlobo nyh vřeh refvejti, de fo bily vřtrafheni, Angel **dej** dobrih glaffou, Pèrnešël fim vam h'tim zhašfou, s'zhim nebote špazheni DC 1584, XCVII; ker ie on [pridigar] hotil niemu eno Molitou ie enih Buquiz naprei moliti, ie Gofpud Primosh s'glašno shtimo **dial**: Nikar, nikar, is S. Pifma, is S. Pifma TiPre 1588, 123; Ty Kezarji, je on [Cyprianus] **djal**, neifo vtej špravi glihoti ali gmains te Karfzhanke Cerkve TP 1595, II, 75; Sakaj ta zhas bode prihâl, de fe bode **djalu**, Tu je ena frezhna Shena, katera obeniga Diteta nejma TP 1595, I, 276 / Kadar Iudesh ye bil fuedeil, De ye kfmerti obfoien bil, Is ferza fazhne shalouat, Sazhel htim vishim fariem **dial**, Vfamate vashe denarie, Sebe obefi is zaganie *P 1563, 105 je začel govoriti / Inu Pole, ena shena, katera ie na tei tekozhi kriui terpela duanaift leit, ta perftopi od fada knemu, inu fe dotagne tiga konza nega guanta, fakai ona ie fama febo **giala**, De fe ieft le nega guãta dotagnem, taku bom ieft sdraua TE 1555, D7b je sama pri sebi rekla; Ieft fim **djal** v'moim ferci: Nu vshe, jeft hozhem dobru lebati, inu dobre dny imeti: Ali pole, tu je tudi sanikẽrnu bilu DB 1584, I, 328b / Muia Dusha ie sheina po Bugi, po tim shiuim Bogu, (inu ie **diala**) Kadai ieft tiakai pridem? de bom vidila tu oblyzhie Boshye? TP 1566, 80b; Ali Vinka tẽrta je **djala** k'nym: Bom li jeft moj Mohšt puřtla, kateri Boguve inu Zhloveke veřfely, inu pojdem, de bom zhes driveřfã poštaulena? DB 1584, I, 138a

// v pretekliku, v primerjalnih odvisnikih, kdo; s prisl. določilom časa **poudarja veljavnost že povedanega; reči:**

Kadar fim bofi .. fe nałhi řaftopnofti řdy/ de ye nas Bug cillu pořabali inu řafuřtill/ an zhlouik (koker fim poprei **gialli**) vuelikih vnađlughar gar telhku vryame Bogu TC 1550, 55(36a); On ijh ie ôtel, kakõr řãm **dial** probirati inu sa naprei vkripti, da bi enkrat tim bulie nadluge snali pretẽrpeti KP 1567, LXXVIII; Letu tedaj Hudizh nikar vuni ne oftane, on bi rad tako sveso ali edinřhino resderl, sakaj, kakor fem vshe **djal**, on vej, kaj fe mu sa ena řhkoda řtury, kadar fe Karřheniki ene Vere inu Vuka dershe

TP 1595, I, 193

// v paru z drugim glagolom rekanja, kdo/kaj; h komu, kaj

napoveduje poročani govor, navadno v obliki dobesednega navedka; dejati, reči: Potle ye

D

Bug gourill htimu Moifefu inu ye **giall**/ Ieft hozho tim ludem aniga Preroka kir bude tebi glih is fshnih bratou gori obuditi TC 1550, 84(50b); kadar ie Ioannes, S. Mateusha. S Marca, inu S. Lukesha Euangelie vidil inu prebral, Ie on nih piflâne poterdil inu **dial**, de fo prou inu rifnizhnu piflali TT 1557, gga; Inu fometali ta prah na nih glaue, vpili, plakali, klagouali inu **diali**, Io inu Ve, tu veliku Meiftu TT 1577, 445; Sakai Iudas ta fe ie fposnal inu **dial**: Iaft fam kriuo dial, da fam nedolshno Kry prodal JPo 1578, I,130b; Inu Eli je njega poklizzal, inu je **djal**: Samuel, moj Syn. On je odgovuril: Pole, letu fim DB 1584, I,151a; Natu je odgovorila Rahel inu Lea, inu fte **djale** k'njemu: My v'faj nemamo vezh, obeniga dejla ni erbzhzhe v'nafhiga Ozhta Hifhi DB 1584, I,20b; Inu ta Deshelki flegar je njega vprahal, inu je **dial**: Si li ti teh Iudou Krajl? Iesus je pak rekal knjemu: Ti je govorilsh TPo 1595, I,259 / Alli da bi fi lih fvetniki profili, taku fai bude nam nafhe fârce unar pravilu inu **dialu**. Bog naf ne fliši, inu naf nezhe v'fifhati KPo 1567, CXVIIIb

2. kdo; kaj, na kaj *izraziti misel, mnenje o čem; praviti, meniti*: Kako pak prizhaio te naftavliene lashnive prizhe? CHRISTVSV nega befede prevérneio, inu v'drugi mainungi naprei stavio .. Kai Velikifar **dei** na te prizhe? KPo 1567, CLIIIb-CLV / kot slovnicih zgljed DE SYN-TAXI VERBORVM. Nominativus ante performale verbum .. Ego ajo, tu negas. Ieft **dejm** da je: Ti pak, pravifsh, da nej BH 1584, S9-10

// kdo; komu, kaj *izraziti misel, mnenje, ki kaže navadno kritičen odnos do česa; pripomniti*: KADAR fo .. prishli Vbetfago Koleskimu hribu: poshle lefus dua Mlaisha rekozh knyma: Poidita vto vas ker pred vama leshi, inu tadaici naideta eno Oslizo peruelfano: inu eno mlado Shribe shnio red: Te odushita inu ie kmeni perpelaita. Ako pak gdo kai vama bude **dial**, recita, Gofpod ta nyl potrebuje JPo 1578, I,1a

3. kdo; kaj *izraziti voljo, da kdo mora uresničiti kako dejanje; ukazati, veleiti*: Ieft dobru veim de fte od Abraamouiga Semena, oli vi fatu ne fte nega, temuzh tiga Sludie fynuui, Sakai vi ifzhete mene vmoriti, letiga ta Abraam vash ozha nei **dial** TT 1557, k2a

4. v medmetni rabi, navadno v 1. osebi ednine *izraža*:
a) kdo; kaj (*trdno*) *prepričanost osebka; reči, praviti*: Ti, kijr v'Sakonu prebivaio, fmeio ozhitò pred Boga inu Lúdy ftopiti, inu fvoi fšan pohvaliti, Poidi da bi tih Antichrifstufovih Fariov inu Menihov edan tako fmel naprei ftopiti, inu úfta fvoia odpreti. ijh ie fram **dém**, da bi mogli eno Zharko v'boshijm Pifmu naiti, f'katero bi po rifnici mogli fvoi ftihtani Orden inu fšan fprizhati, pohvaliti, inu poterđiti KPo 1567, LXVIIIb
b) kdo; komu, kaj *opozorilo, svarilo; reči, praviti*: Zhuite tadai, kâr ne véfte kada ima Gofpod

priti, v'uezher alli okuli polnozhi, alli kadâr kuri poio, alli proti dnevy, da kadâr ky naglò pride, val' fpaiozhe ne naide. Obto vam **dem** zhuite KPo 1567, XIXb-XX

// kdo; kaj *poudarja povedano; reči, praviti*:

ODrèfhiti od hudizhove oblasti ie en dar Milofthi Boshie nekar zhlovefke mozhi. Ena muzh ie, **dém** te Gnade, katero nam ie pèrnefal Chrifstuf, nekar Adam pèrvi, kateri ie v'fo Milofth v'febi sgubil KB 1566, F6; Sa rifnico sa rifnico vam **dém**, predan ie Abraam bil, fâm iest KPo 1567, CXXVIIIb

// kdo; komu, kaj *uvaja lastno spoznanje,*

prepričanje; reči, praviti: Vcerkui fo duoj Karfzheniki: Iaft **dem** Karfzheniki, ne Turki, Iudye, Aidye, Papeshniki inu Presdushniki JPo 1578, III,76; Ali jeft **deim**, kadar bi tebi lih ena takova miffal naprej perfhla, taku bi fe ti v'faj is ferza pred njo prestrahil, de bi ti tiga GOSPPV-DA Chriftušâ taku imel dolshiti? kir veifh, de je brumen inu pravizhen TPo 1595, I,288 / Zhudu je, **dejm** jeft, de je en zhlovik v'Ierusalemi Preroku mogèl verovati, v'eni taki nemogozhi rezhi DB 1584, II,+Vb

5. kdo; komu, kaj *dati, določiti ime; imenovati*: Blifi muiga royeniga domu per Raftzhizhi, ie ena Cerkou diuce Marye, kir fe prau na Syleuici, Vndu fe ie tudi ena v'fem ludem veidezha Curba, tei fo **diali** Shaulezha Katerina, Inu ena Vduua Margeta Hudakonzheuka, Inu en mui Stryz Gregor Trubar malinar, Lety Try fo fe tudi veden fuetili TR 1558, R3a

// kdo; čemu, kaj *uporabiti za kaj ime, kot ga določa dopolnilo, vsebinsko pa pojasnjuje sobesedilo; imenovati*: Dofehmal .. fe vti Ispuuidi inu na Cancellij, od te Pokure fe nei prou vuzhilo. Ty Farij inu ludi, fo **diali** inu imenouali to Pokuro, Tu kar ie Far oli Ispouidnik, timu kir fe ie Ispouedal vti Ispuuidi ffluriti nalushil, koker tulikain dni polftyti, Tuliku Ozhanashou, Auemarij inu Verr molyti TAR 1562, 70a; kakor je vnafhlih Cerkvah ta Kor, vtaifst fo le ty Farji notar fhli, inu fo to Boshjo Slushbo opraulali, s'offrovanjem inu s'drugim. Takovimu Dejlu fo **djali** tu Svetu, satu ker nihzhe nei fmil tja notri ijti kakor le ty fveti Farji TPo 1595, I,283

PRIM. dejanj³

PRIM. zoperdejati [M. M.]

dejati se¹ (djati se, dijati se^o) dejem se/dem*

se glag. dov. [de'ja:ti se 'de:jem se/'de:m* se];

P 14, K 4 (TT 1557, JPo 1578, DB 1584, TPo 1595)

– nedol.: d | j/y/ij (JPo 1578, II,55b) | a | ti/t (JPo 1578, II,8) se;

– sed. ed. 3. os.: dej se; – del. na -l m. ed.: djal se; ☉

1. kdo; (pod kaj) *izraža, da osebek pride v tak odnos do česa, da mora upoštevati njegovo veljavo; podrediti se*:

● – *dejati se pod postavo sprejeti in upoštevati določila postave; podrediti se postavi*: Chrifstus

pak nej oben greifhnik, sa tiga volo njemu nej potreba pod ti Poftavj[!] biti, ali vener **fe** on pod to Poftavo **dej**, de vfi ty, kateri fe s'Vero na njega dershe, fkusi njega od prekletve te Poftave, imajo fray inu profti biti TPo 1595, I,66; VAfha lubesan je lilhala od eniga dejla tiga danafhniga Euangelia, slafiti, od te obreise, s'katero je nam Christus hotel nasnanje dati, de **fe** je sa nalho volo pod to Poftavo **djal**, de bi my od prekletve te Poftave profty inu ledig bily TPo 1595, I,70

2. kdo; s prisl. določilom kraja **izraža, da osebek s hojo, premikanjem naredi, da neha ali začne biti na določnem mestu; oditi, odpraviti se**: Sakaj Iudeshu, potehmal kir on fvoj Greih pozhuti, bode njemu taku britku, de ne vej, kej bi imel oftati, Petrufu glihi višhi taku britku bo, de **fe** more od ludy **djati**, inu fe nemore sadofti naplakati TPo 1595, I,250

● – **(ne vedeti), kam se dejati v strahu, stiski ne vedeti, kako ravnati, kam se skriti**: Inu bodo zaihni na Sonzu, inu na Luni .. inu na s'li tim ludē taka britkuft, de ne bodo ueidili **fe** kā **diati**, tu morie inu uallui bodo shumeli, ty ludie bodo na shiuotu doli iemali pred ftrahom inu pred zhakanē tih rizhi, kir imajo priti zhes uufs fueit TT 1557, 239; On [Peter] ie Shalofan fedel mei drugimi Iogri, da fe ie vfrashil Inu trepetal, kadar ie le flishal da fe ie spomenilo Christufouo Ime, ne vedezh kam bi **fe** imel **dyat** inu obarnuti od velikega ftrahu inu britkofti JPo 1578, II,8; Kadar fe tebi vidello bude, da ie Bog Gluh da nezhe tuoih proshny prijeti, ni tebe vflishati: Tako ti nepulti od proshnie, tamuzh skerbno inu shelno le profi rekozh: Liubi Ozha kam fe hozhu obarniti? Kam **fe** hozhu **dijati**? Kei imam trofta inu pomozhy iskati? JPo 1578, II,55b; Inu kadar Zhlovik .. k'fposnanju fvoih grehou .. sa nyh volo v'tak ftrah inu britkoft pride, de **fe** nevej kam **djati**: taku fe on fpet potle trohita, fkusi ta gnade polni vuk tiga S. Evangelia, od .. Cristufa Iesufa DB 1584, I,blb; Inu kir poprej obenu predigovainje ni opominainje je velalu, fdaj venim hipu fe [Judež] taku prelfrafhi, de nevej, kam bi **fe** imel **diati**. Sakaj potehmal kir vidi tiga GOSPVA h'Pilatufo pelati, inu vhe vidi de njemu sa leben pojde, ga njegovu diajne grejva TPo 1595, I,255

3. v zvezah z **blizu, bliže**, kdo; h komu **priti bliže komu; približati se**: pren. je ta Syn Boshy zhlovik poftal .. Sa tiga volo **fe** je nash lubi miloftivi Bug vNebi, veliku blifhe knam **djal**, inu je veliku globokeifhi vnaſhe Meſſu priſhal, kakor ta Hudizh vnje more priti TPo 1595, I,34

PRIM. narazendejati se

PRIM. semnaprejdejati se

PRIM. vunkajdejati se [M. M.]

dejati se? (djati se) dejem se glag. dov. [de'ja:ti se];

P 12, K 3 (TT 1577, TT 1581-82, TPo 1595)

– del. na -l ž. ed.: djala se; – s. ed.: djalu se; (M)

1. kaj; komu **izraža, da se za poimenovanje česa uporablja kaka beseda, ime; imenovati se, reči se**: Sakaj od Adama noter do Abrahama,

fe je ta Syn Boshji imenoval te Shene Sejme, Potler **fe** mu je **djalu** en Syn Abrahamou, Iacobou, Davidou, inu taku naprej, je pak vfaj ta edini zhlovik, Iesus Christus TPo 1595, II,103; kaj fe je vPapeſhtvi fgduliu, tu en vfakateri dobru vej, kateri je Bogu hotel flushiti, ta nej fmiflil na te deſet Sapuvidi, temuzh on je poftal en Menih, je tekel vRym .. je klizal na letiga ali na uniga Svetnika, je niemu flushil fpoſtejnem, ſprafnovainjem, &c. Takovu **fe** je taiftrikat **djalu** ali imenovalu ena Boshja flushba TPo 1595, II,245 / pade doli is nebes ena velika fueifda, ta ie gorela koker ena Bakla .. inu tu Ime te fueifde **fe** ie **dialu** Pelin TT 1577, 318 / ta beſeda (Christus) je bila per teh Iudih ena snana beſeda, de **fe** je **djalu** te Shene ſeme, kateru ima tej Kazhi to glavo ſrejtji, inu fkusi kateru vſe ſhlahte ali folki imajo ſhegnani biti TPo 1595, III,99

2. v vlogi vezi, navadno v zvezi **bi se dejalo**, brezoseb.; kaj **biti po mnenju, prepričanju koga enak temu, kar izraža dopolnilo; pomeniti**: Aku fim jeft lih bogat, taku jeft vfaj veim, de mene ti Bug uveni uri moreſh vbosiga ſturiti. Aku fim jeft moder inu vuzhen, taku ti moreſh mene ſeno beſedo kenimu Norzu ſturiti, tu bi bilu inu **fe djalu** pohleven biti, inu fe nikar ſam povifhati, inu druge ferrahtati, ſatu kir fi ti leipfhi, brumnifhi, bogatifhi, kakor drugi TPo 1595, II,199; Taku je vshe letu ta Summa od lete hiftorie, vkateri on [Kristus] nym [farizejem] ozhytu pravi, de neveido kaj fe pravi to Soboto derſhati, inu poſvezhovati, Valhe miſli, pravi on, fo lete, kakor de bi **fe djalu** to Soboto poſvezhovati, cilu pres della hoditi, inu obeniga della na toifto ſturiti TPo 1595, II,238; Taku je vshe letu ta Summa od lete hiftorie, vkateri on [Kristus] nym ozhytu pravi, de neveido kaj fe pravi to Soboto derſhati, inu poſvezhovati, Valhe miſli, pravi on, fo lete, kakor de bi **fe djalu** to Soboto poſvezhovati, cilu pres della hoditi, inu obeniga della na toifto ſturiti TPo 1595, II,238 / kadar leta miſal vnaſha ferza tudi pride, de my moramo fposnati, koku fmo my vbosi, reuni greifhniki .. my vener nikar ne zagamo, temuzh fe na to oblubo Boshjo derfhimo, inu njegovu Gnade pegerujemo. Takovu Bogu dobru dopade .. Sakaj ſicer bi onu ne bila, inu **fe djala** gnada, kadar bi my nikar nevredjni inu neſafluſheni htej oblubi priſhli TPo 1595, I,107 [M. M.]

dejci [im. mn.] gl. dedec

dejele gl. dalje¹

dejeleč gl. delež

dekan -a sam. m [de'ka:n -a]; P 3, K 1 (JPo 1578)

– mn. im.: dekani; – tož.: dekane; ☺

duhovnik, ki ima v kapitlju službo z visokim dostojanstvom in prihodki; dekan: my .. veliko Pafiryeu imamo, Papesha, Cardinale, Shkofe, Probŕte, **Dekane**, Farmefre & c. JPo 1578, II, 119; Kay fo vŕi Cardinari[!], Shkoffi, Prelati, Propŕti, **Decani**, Corarij, Minihi, Papeshoui Hiniauci inu Iogri: Oni bi imeli Sol te semlie .. biti: Ali kay fo ratali? JPo 1578, III, 122

☞ iz nem., prim. der Dekan [K. A.]

dekelstvo (dekelstvu, dejkelstvu, dekalstvo*)

-a sam. s [de:kelstvo -a]; P 5, K 3 (JPo 1578, DB 1578, DB 1584)

– ed. im.: d | ej/e | kelstvu; – rod.: dekalstva; – tož.: d | ej/e | k | e/è | lstvu; ☺

1. spolna nedotaknjenost dekleta; devištvo, nedolžnost:

● – **izgubiti dekelstvo prenehati biti devica; izgubiti nedolžnost:** Dabi Dina Iacopoua Hzhzy bila Doma oftala .. Kadar ie shla ŕpncirat Vŕihem, pogledati Shen te ifte Deshele: Tako bi fuoie zhaŕti inu **Dekalftua** nebila sgubila JPo 1578, III, 57

2. v Stari zavezi **okrvavljeno ogrinjalo, na katerem sta ležala mladoporočenca, kot dokaz, da žena pred zakonom še ni imela spolnih odnosov; dokaz nedolžnosti:** Letu ie moie Hzhere **Deikelftuu**. Inu imajo ta guant pred ŕtarishe tiga Meifŕta resgerniti DB 1578, 168a; Taku imajo njo nje Ozha inu Mati vseti, inu pred Starishe tiga Méŕta na vratih te Dèzhle **dekèlftvu** naprej pèrneŕti DB 1584, I, 111b [A. L. R.]

dekla (dekla, dejkla) -e sam. ž [de:kla -e];

P približno 450, K 35 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAR 1562, TO 1564, TP 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1585, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TŕC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: d | e/è/ej | kl | a/á (DB 1584, I, 328a); – rod.: d | e/è/ej | kl | e/è (DB 1584, III, 103b); – daj.: d | e/è/ej | kli; – tož.: d | e/è/ej/e/è (DB 1584, II, 136b) | klo; – mest.: dekli; – or.: d | e/è | klo; – dv. im.: dejkli; – tož.: dékli; – or.: d | e/è | klama; – mn. im.: d | e/è/ej | kle; – rod.: d | e/è/ej | k | e/a/è (ZK 1595, 207) | l; – daj.: d | e/è/ej | kl | am/om; – tož.: d | e/è/ej | kle; – mest.: déklah; – or.: d | e/è | klami; ☺

Deutfch. Magd. *Latinè.* ancilla. *Windifch.*

dekla. *Italicè.* maŕsara, serva, ancilla, fantefca, putta MD 1592, 36a; *Puella.* *Germ.* meidlin/ dirnlin/ tóchterlin. *Sclav.* **dekla** MTh 1603, II, 357

1. navadno v kmečkem okolju **stalno najeta ženska za pomoč pri gospodinjskih in kmečkih opravilih; dekla:** anpag ta fedmi dan .. na ta dan obeniga deilla ne ŕturi/ Ti inu tui ŕyn tar

fzhy tui hlapez inu tuya **dekla** TC 1550, 13a; Ti ne imash sheleti tuiga blishniga shene, Hlapza, **Dekle**, Shivine, inu kar ie nega TA 1555, A4b; Ena Szhi, **dekla**, vti hyshi, ima tu fuie dellu inu slushbo per prauim redu fueiftu inu dobru dokonati TR 1558, Z4a; Ty Verni Hlapzi, **Dekle**, Delouzi, shnih fueiftim dellom inu slushbo, slushio Bogu TO 1564, 98b; Ménio da Bogu flushio, kakòr ky en hlapac enimu Goŕpodariu, **dekla** Goŕpodinij flushi KPo 1567, XCIII; Ty Syn, Hzhzi, Hlapaz, **Dekla**, inu Delauaz, budi pokoran, sueift JPo 1578, II, 111b; Temuzh terdnu v Veri ŕe te Molytue dershim, dan inu nuzh. Pole, kakor te Ozhy te **Deikle**, na Roke fuoie Gospodine gldaio, taku gldaio moie ozhy na tiga Goŕpuda moiga Boga TKM 1579, 111a; Temuzh imate te Deshele prasnike satu dèrshati, de ti od tiga jéfh, tvoj Hlapez, tvoja **Dékla**, tvoj Delovèz, tvoj ofŕobejnek DB 1584, I, 76a; Si li ti en purgar, en Kmetizh .. en hlapez, ena **dekla**, oftani per tem, inu ne resdiraj timu Cèŕsarju njegovu Krajleŕtvu TPo 1595, II, 286; neifim offertna bila, temuzh ŕim vŕe moje zhaŕty cilu posabila .. ŕim njej flushila, vTrozhji poŕteli kuhala, plinice prala, inu vŕe drugu hiŕhnu dellu is ferza inu s'veŕseljem ŕturila, kakor ena druga hiŕhna **dékla** TPo 1595, III, 127 / Koku fe ima en Hlapez ali **Dekla** ŕpovèdati? ZK 1595, 166 *predstav-nica tega stanu*

// pri viŕjih družbenih slojih **stalno najeta ženska za gospodinjska opravila in osebno ŕtrežbo; služkinja, služabnica:** Vtim kadar ie Peter ofdolai na Duoru bil, pride tiga Vishiga-farye **dekla** TT 1557, 147; Vtim 1525. ŕo eniga brumniga Vuzheniga Pridigarie Goŕpud Iansha Saiza, kir ie bil fuio **deklo** porozhil, Vslouenskim Gradci .. vieli TT 1577, 450; S. Peter pred Shcoŕfimi **deklami** inu hlapci Ieŕufa ŕatay trikrat TT 1581-82, I, 113; Eno deshelo try rizhy nepokojno ŕtore .. ena **deklá**, kadar fvojo Goŕpo erba DB 1584, I, 328a; [Eŕtera] fe oblejkla fvojo Krajleuŕko inago[!], inu je bila ŕilnu lepa .. Inu ie vsela dvej **Dékli** fabo, inu ŕe je lipu ŕnashnu na eno naŕlonila DB 1584, II, 106a; Inu ona [Judita] je jédla inu pyla pred nym, kar je njej nje **Dekla** bila pèrpravila DB 1584, II, 137a; raunu kakor bi ena huda **dekla** k'fvojev fravri rekla: ta lon ŕte vyi meni oblubila TPo 1595, II, 283; Ena vboga slushabna **dékla**, katera je Bogabojezha, inu fvoji goŕpoŕzhini svejŕtu slushi, tej Bug da eniga brumniga Moshá TPo 1595, I, 176 / Natu je ta **Dékla**, ta Vraterica h'Petru djala: Néŕi li ti tudi tiga Zhlovéka Ioger eden? DB 1584, III, 58a *služabnica, ki je nadzorovala vhodna vrata pren.* Ty Sacramenti inu te vunane videzhe Boshye slushbe, ŕo le ene **dekle** inu eni slushabniki bili te Vere TT 1557, kb; Vera ima veliko Hzhəri inu **Dekal**, katere gredo prednio inu sanio JPo 1578, III, 77

// ekspr. **ženska, ki je podložna, pokorna komu:**

Inu odtmi nas lkusi tvojo roko, inu pomagaj meni, tvoji **Dekli**, katera nema obene druge pomuzhi, kakòr le tebe, GOSPOVD DB 1584, II,206a; Sakaj jeft fim tvoj Hlapez inu tvoje **Dékle** fyn, en flab zhlovik, inu kratkiga lebna

DB 1584, II,136a / v zvezah z **Gospod, gospodnji** ipd.

Maria pag prau, Pole ieft fem tukai ta **dekla** tiga Gofpudi, meni fe iflidi po tui beffedi TT 1557, 158 *Marija, mati Jezusa Kristusa*; Leto fam iaft **Dekla** Gofpodnia, sgodi fe meni po tuoij beffedi JPo 1578, III,41; Key huali Maria Boshyo Miloft? Rekla ie: On ie pogledal na ponishanie fuoie **Dekle** JPo 1578, III,59b; fe ponisha inu pravi k'Angelu: Pole jeft fim tiga GOSPVDA **Dekla**, Inu k'Elizabethi .. pravi: Bug je na to nilkoft fvoje Dekle pogledal TPo 1595, III,127

2. ženska, ki opravlja pomožna dela v zvezi z oskrbo bolnikov v bolnišnici; strežnica:

Inu kadar ie Vduua poštala, ie venim Shpitali, kaker ena **dekla** dofti ludem fregla TC 1575, 282

3. v antiki nesvobodna ženska, ki je v lasti svojega gospodarja; sužnja: Pergodilu fe ie pag, kadar fimo shli k molitui, de nas ena **Dekla** frezha, ta ie imeila eniga duha kir ie bogoual TT 1557, 385; KAdar pak gdu proda fuio Hzher keni **Dekli**, taifta neima vunkai poiti kaker Hlapci <Od kupovanja tih **Deikel**> DB 1578, 67a; ima pomreiti vfe peruoroienu Vegypterski Desheli, od tiga peruoroieniga (Synu) Faraonouiga, kateri na negouim Stolu fedy, noter do peruoroieniga te **Deikle** DB 1578, 87a; KAdar gdu fvojga Hlapza ali fvojo **Déklo** v'uku vdari, inu je fkasy, taku je ima sa volo tige Oka Slobodne puftiti DB 1584, I,48b; Inu vy bote ondukaj, valhim Sovrashnikom predani, de bote Hlapci inu **Dékle**, inu nebo obeniga kupza, kir bi kupil DB 1584, I,115a / Tu Krajleftvu je v'fem Ajdom na dejl prihfhu, kateri je plejnio, v'fa njega zhaft je prozh. Onu je bilu ena Krajliza, sdaj je pak ena **Dékla** DB 1584, II,179b

// v Stari zavezi **sužnja, ki jo je žena pripeljala s seboj v zakon in je lahko postala njena namestnica, če je bila žena neplodna; stranska žena:** Spet ie Bilha, Rahelina **Deikla**, pozhela, inu ie Iacoubu rodila tiga drusiga Synu DB 1578, 27a; Abraham [je] dva Synu im'el, eniga od **Dekle**, inu tiga drusiga od Slobodne DB 1584, III,103b; Ieft fim mojo **Déklo** h'tebi poloshila, katera, ker vidi, de je nol'ezha poštala, me sa fhpot ima pred fvojma ozhima DB 1584, I,10b; [Jakob] je vftal po nozhi, inu je vsel fvoje dvej Sheni, inu fvoje dvej **Dékli**, inu fvoje enajft otroke, inu je fh'ál vpreg na tim brodu Javok DB 1584, I,21b

4. služabnica, spremljevalka, družabnica ženske iz vladarjeve družine: Inu Pharaonova Hzhy je doli fhla, de bi fe kopala u'Vodi .. kadar je ona to Skrinizo v'lozhji vglerala, je fvojo **Déklo** tjakaj pošlala DB 1584, I,34b; Inu

Abigail je hitéla, inu fe je vsdignila, inu je jésdila na enim Ofli, inu pet **Dékel**, kir fo pod njo bilé DB 1584, I,146b[=164b]

5. dorasla mlada ženska, ki še ni poročena; dekle: KAdar pak edan eno sarozheno Deizhlo na puli naide, inu no popade, inu spy per nei .. tei **Deikli** neimash nizh sturiti DB 1578, 168a; Sramuj fe .. ene luzke Shene shelejt. Sramuj fe ene luzke **Dekle** pegerovati DB 1584, II,170a; Ena **Dekla**, katera en leip shapel ali portek ima, En mlad fant kateri eno leipo fuknjo ima .. Vfe kmalu bode offertnu inu prevfetnu, kadar le nekai sulsebnega ima TPo 1595, III,126 [A. L. R., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

deklica (deklica, dejklica, diklica) –e sam. ž
[ˈde:klica -e]; P 147, K 19 (TE 1555, TT 1557, TR 1558,

TAr 1562, TO 1564, TP 1566, TA 1566, TL 1567, TC 1575, DJ 1575, JPo 1578, DB 1578, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, TPre 1588, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: d | e/ej/é/i (Jurčiče) | kl | i/y | c/č/[ ] (TT 1557) | a;

– rod.: d | e/ej/é | klice; – daj.: d | e/ej/é | klici; – tož.: d | é/e/ej | klico; – mest.: d | e/ej | klici; – mn. im.: d | e/ej | klice; – rod.: deklic; – daj.: deklicom; – tož.: d | e/é | kl | i/y | ce; – mest.: deklcah; ☺

Pupa. *Germ.* ein junges Mäidlein oder Tochterlein. *Sclau.* **dekliza** MTh 1603, II,365-366

1. oseba ženskega spola do pubertete;

deklica: On pag ifshene ufe uunkai, inu ufame te **dekllice** Ozheta inu mater febo, inu te kir fo shnim bili, inu ie notar shal, kiakai kir ie ta **dekliza** leshala TT 1557, 111; De te mlade Hlapzhyzhe inu **Deklyce**, Purgarske inu kmetishke Otroke [mežnar] vuzhi Slouenski Brati inu pišfati, ta Catechifmus fred fto kratko Islago ifuuna poueidati. Inu de taki Hlapzhyzhi inu **Deklice** v'fako nedelo .. vto Cerkou prydo TO 1564, 100a-100b; Ia to fo sgol Otrozha dela, kakor kadar Otrozni na Palizah leisdeio, inu **deklize** fe Zhazhizami Igraio JPo 1578, II,125; Kai ie ftoril Chrifthus tei **Deklici**?

.. **Diklica**, Iaft tebi rezhem, vftani .. inu ie vftala, inu Hodila JPo 1578, II,204; prau in [Jezus] knim, Odftopite, fakai ta **dekliza** nei vmerla, temuzh ona spy TT 1581-82, I,34; Inu Méftne Gaffe bodo polne Hlapzhizhoku inu **Dekliz**, kateri bodo na njega galfah ygrali DB 1584, II,127b; de fe najdejo hlapzhizhi inu **Deklize**, od deffet dvanaišt lejt, kateri s'Bugom, s'Martro, s'hlesami inu s'drugimi grosoviti imeni preklinajo TPo 1595, III,161 / Inu [kadar je] rodila eniga Synu, Taku fe ie morala sdershati inu odlozhena biti od ludi inu nezhišta biti 40. dni, Aku **Deklizo**, taku 80. dni Tr 1558, b2a h'cer; Aku ona pak rody eno **Deiklizo**, taku ima dua tiedna nezhišta biti DB 1578, 95a

2. ekspr. doraščajoča oseba ženskega spola; dekle: Kadar ie pag Erodesch fui Roiendan obhaiel, tukai te Erodiade Szhi pleshe pred

nimi .. Inu nega [Janeza Krstnika] Glava ie bila femkai perneffena veni skledi, inu ie dana tei **deklíci**, inu ona to nellé fui materi TE 1555, F6a-F6b; Inu te Duhouske Praude tudi prepouedaio, de oben Hlapzhizh ne **Dekliza**, preden fo Offemnaift leit Stari, nemaio obene [redovniške] Oblube sturiti TAr 1562, 84b; Ta prauí Sakon pag, vletim stoy, kadar fe en Hlapzhizh inu **dekliza**, oli en Vdouez inu Vduua, kir fi nei fta preblífi vshlahti .. fe vkupe vfámeta TC 1575, 340; Bog bi dobro Bogateishe, lepshe inu mogozhneishe Duiuze mogal naiti, ter ie vuner fuoie Boshye Ozhy name Vbogo reuno **Deklizo** vergal, mene Kmatir .. isuolil JPo 1578, III,59b; Negledaj po **Deklizah**, de fe nevnamefh pruti nym DB 1584, II,157a; Tu drugu [dobro delo] je, Ta mlada **Dekliza**, aku je ona lih vífsoku zhafzhena, sakaj ona je Boshja Mati .. nej offertna TPo 1595, III,126

3. ekspr. *oseba ženskega spola, ki še ni imela spolnih odnosov; devica*: Aku ie pak rifniza, de ta Deizhla nei **Deikliza** naidena, taku imaio no pred ne ozheta dauri pelati DB 1578, 168a; Naj fe Krajlju poyfzheo mlade, lepe **Deklize**, inu Krajl postavi oglednike po vfeh Deshelah fvojga Krajleftva, de ony vse shlahl mlade lepe **Deklíce** vkup sberó DB 1584, I,236a; Try rizhy fo meni prezhudne .. Barke pot po frédi Morja, inu eniga Mosha pot k'eni **Déklíci** DB 1584, I,328a; Ieft fim letimu Moshu mojo Hzher k'Sheni dal. Inu pole, on je njej sovrash pofthal, inu njo gárdiga dolshy, inu pravi: Ieft tvojo Hzher néfim **déklizo** nashil DB 1584, I,111b

4. ekspr. *mlajša ženska, najeta za pomoč v gospodinjstvu; dekla*: Kakor fe vidi, kadar je ena **Dekliza** vhihi volna inu pokorna, inu spriproftim fhleht ferzom stury, kar fe njej vkashe, taki fo vfi Gospodarji inu Gospodine prjatelj TPo 1595, II,240; Kateri vŕhe hozhe ta vunajnja dela gledati, je tu ena filnu fhleht ali maihina rejzh, de ena **dekliza** vhihi kuha, pomyva, pomejta, otroke okuli noŕsi .. Sakaj letu fture ty Ajdje inu Neverni tudi TPo 1595, II,152; kakor ena druga vboga Slufhabna **dekliza**, Ona [devica Marija] je Elizabethi so vfem hifhnim dellom slushila .. Satu fe jeft tudi hozhem vuzhyti pohlevan biti, rad flufhati, slufhiti TPo 1595, III,139 [A. L. R.]

deklíč -a sam. m [de'kli:č de'kli:ča]; P 2, K 2 (BH 1584, TPo 1595)

- ed. im.: déklíč; - mn. im.: deklíci; ☉☉

1. ekspr. *doraščajoča oseba ženskega spola; dekle*: Sufseb pak hudu stoji, de tij mladi **Deklizhi** s'befsedami inu s'djainiom taku cilu fkusi fo presfherni, neframni, inu zhafsi fhentujo ali preklinajo, kakor ti Sholnery ali Ajdje TPo 1595, III,128

2. kot slovníčni zgleđ *manjšalnica od deklíca* 1; **deklíček**: DEMINVTIVA .. Foeminina addunt,

iza, vel, ka, ut Krajl, krajlizh, kralilizhik, krajlizhiza, vel kralizhka .. Foemininis fiunt, in, izh, vel in, iza, ut .. Item à dekliza, fit **déklizh**, vel deklizhiza BH 1584, 68 [A. L. R.]

deklíča gl. deklíca

deklíčica -e sam. ž [de'kli:čica]; P 1, K 1 (BH 1584)

- ed. im.: deklíčica; ☉

kot slovníčni zgleđ *manjšalnica od deklíca* 1;

deklíček: DEMINVTIVA .. Foeminina addunt, iza, vel, ka, ut Krajl, krajlizh, kralilizhik, krajlizhiza, vel kralizhka .. Foemininis fiunt, in, izh, vel in, iza, ut .. Item à dekliza, fit **déklizh**, vel **deklizhiza** BH 1584, 68 [A. L. R.]

deklin -a -o prid. ['de:klin]; P 1, K 1 (TfC 1595)

- m. ed. tož.: deklin; ☉

ki se nanaša na déklo 1; **deklin**: Tar **Deklin** ftan, slu ponishan, je víffoku povífhval: de njo [devico Marijo] naprej, bo v'fak v'felei, sa svelizhano dershál TfC 1595, CXXXI [A. L. R.]

dekonjati gl. dokonjati

dekonovati gl. dokonjovati

dekret -a sam. m [dek're:t -a]; P 14, K 5 (KB 1566, TC 1575, JPo 1578, DB 1584, TPo 1595)

- mn. im.: dekreti; - rod.: dekretov; →; ☉

uradna cerkvena listina, ki vsebuje kako papeško odločitev, brez slovesne oblike ali sloga; dekret: [Menijo,] da bi fe íjmelu od vere inu Cerkovnih rézhi fóditu inu verovati po **Dekretih** inu postavah Papesha Rimkiga, Ozhakov inu Koncilov KB 1566, E8b; Inu bi tolikain Canonou inu **Decretou** nato imeli, koliko ie Kapliz ali frag Vmoryu JPo 1578, II,74b; Letu je ozhitu Papefh namalan, kir v'fvoih **Dekretih** neframnu erjove inu pravi: De vfe Cerqve inu Turni imajo od njega fvojeni biti DB 1584, II,88b; Inu najfi fo Krajlji .. tudi potelefnu .. pomagali te Kezarje .. satirati: taku v'faj Angel letukaj mejni to duhouno pripravo, tu je Pan, **Dekrete**, Bulle, inu druge Papeshove Cenŕure DB 1584, II,92a; Difputirati ony [papežniki] ne mogo inu nehote, samuzh, de puftimo nyh Doctorje, inu tiga Papefha **Decrete** tulikajjn velati, kakor to befseđo Boshjo TPo 1595, I,240
☉ gl. decretum [K. A.]

dekretal -a sam. m [dekre'ta:l -a]; P 2, K 2 (JPo 1578, DB 1584)

- mn. im.: dekretali; - tož.: dekretale; ☉

papeško pismo, ki vsebuje rešitev konkretnega cerkvenopravnega problema; dekretal: Oni Christufouiga Euangelia nepridiguyo tamuzh Papeshyo, neyh poftaue, Sakone, **Decretale**, Clementine inu takoue druge Soffitske fpake inu minishke fanie JPo 1578, II,17b; Letu vfe prízhujo njega Dekreti inu **Dekretali**

DB 1584, II,89b

☉ gl. decretalis [K. A.]

del (dejl, del) -a sam. m [ˈde:l -a]; **P** približno 1300, **K** 40 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TR 1561, Tar 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, KP 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DP 1576, TT 1577, JP 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, TlPre 1588, MD 1592, TP 1595, TfM 1595, Tfc 1595, ZK 1595, MTh 1603)
 - ed. im.: d | ej/e/oj[!] (TT 1581-82, 1,194) | l; - rod.: d | ej/e | l | a;
 ->; - tož.: d | ej/e/è | l; - mest.: d | ej/e | l | u/i; - dv. im.: de/j/a;
 - tož.: d | ej/e/è | l/a; - or.: de/j | ama/a (Tar 1562, 103b); - mn. im.: d | ej/e | l/i; - rod.: d | ej/e | l | ov/ø (KB 1566, A4b); - daj.: de/jlom; - tož.: d | ej/e/è | l | e/a[!] (Truban/i[!]) (TP 1595, 1,282);
 - or.: d | ej/e | l/i; **Ⓜ**

Pars. *Germ.* ein Theil. *Sclau.* partije, kus.

Carniol. **deil** MTh 1603, II,208

1. pogosto z glavnim števnikom **kar nastane z delitvijo celote; del, kos:** ty Fary fami shnih dellom inu Mashouanem od tiga pryzhuio, kir ta Oblat na try **Deile** reslomio TO 1564, 84a; [Bog] ie tu Erdezhe morye refdeilil na dua **deila**, Sakai nega Dobruta terpi vekoma TP 1566, 243a; Tu veliku Meistu na try **dela**[!] refdilenu, ty eni fästopio, Try Vere, kir vftaieio, kadar fe ta Euangeli Pridiguie, Ty eni ga fourashio, ty eni hynauci Kezary rataio, Ta treti inu ta manshi **deil**, nemu prou Veruio inu fe po nim dershe. Ty eni pag menio, de pomeni te Neuerne Iude, Turke inu Ayde TT 1577, 426; Krajl [j]e rekäl: Resdejlite tu shivu Déte na dva **dejla**, inu dajte letej polovizo, inu úni polovizo DB 1584, 1,185a; pobeshite, pred to Dolino, ^bmej mojemi Gorrani <^bmej mojemi Gorrani) tu je, mej tema dvema **dejlama** Olifke gorre, katera je refklana> DB 1584, II,129b; nekadaj fo vfa vihfoka poglavita Méfta bila Arba, tu je, vshtiri **dejele** resdilena DB 1584, I,14b; Kadar je on pak is téh Farjou rok offrane **dejele** [darovanih živali] jemal, inu poleg ognja ftal, ker je na Altarju goril, taku fo njegovi bratje okuli inu okuli njega ftali, kakòr fo Cedri na Libani salfajeni DB 1584, II,173b; Po letim rounainj vsamejo Sholnerji GOSPVDOV Christufou gvant, inu ga resdile v'ftiri **dejl**li[!], Sakaj nyh je bilu fhtiri TP 1595, 1,281

// z vrstnilim števnikom **vsak od približno enakih delov, v katere je razdeljena celota:** VTim iftim zhafu, Vslishi Erodesh Tetrarha ta glas od Iefufa <Tetrarha, fe prau en Viuda, kir ie poftaulen zhes ta zheterti **deil** eniga kraleuftua oli ene Deshele> TT 1557, 41 *çertino*; Ta ftara Boshya poftaua ie tudi tako ordinko vfebi dershala inu fapouedala, Nerpopei, dati tim Faryem to Deffetino inu kar ie peruizh fraslu inu rodylu fe, fteim fe ie ta Cerkouna slushba gori dershala. Potle en Vintin timu Templu oli tei Boshy Vtti, Timu Kralu, ta Peti **del** od vfiga shita TR 1558, R4a; Ie réf grosvitò flifhati, da kumai ta zheterti **del** femena na dobro Semlio pade

inu fad rodi. Tretij pak **del** prozh na hude ftрани odpade inu fe sguhi KP 1567, XCVIIIb; Inu ta zheterti Angel ie trobental, inu ie bil byen ta treti **deil** tiga Sonza, inu ta treti **deil** te Lune, inu ta treti **deil** tih fueifd, taku de nih ta treti **deil**, ie bil temman, de treti **deil** tiga dne nei fueitilu TT 1577, 318; Ta tretji **dejl** od tebe ima od Kuge vmréti, inu fkuši lakoto mej tabo konzhan biti: Inu ta drugi tretji **dejl** fkuši mezh pafti, poufod okuli tebe. Inu ta pulledni tretji **dejl**, hozhem jeft na vfe vejtre refstrefiti, inu mezh sa nymi vunkaj isdréti DB 1584, II,62; Satu nym danafhni dan fpet dajte nyh Nyve, Vinograde, Olikove véte inu Hifhe, inu ta ftu **dejl** od denarjeu, od Shita, Mofhta, inu Olja, kar fe nad nymi buhrali DB 1584, 1,258a; Deffeti dan letiga fedmiga Méfza .. imate .. fturiti .. Shpishni offer, try deffete **dejele** zhište fshenizhne moke, s'oljem oméfhane, k'lunzu, dva deffeta **dejla** k'Ounu, inu k'vfakimu téh deffet Iagnet en deffeti **dejl** DB 1584, 1,96b; Kadar je on njega vshe bil vjél, ga je v'jezho polushil inu ga je isrozhlil fhtirim ^azhètertím **dejlom** Sholnerjeu, de bi ga varovali <^azhètertím **dejlom**) Enu zhištu Sholnerjou je bilu v'ftiri dejele resdilenu, od katerih je vfelej po redi en dejl moral ta zheterti **dejl** nozhy vahatati> DB 1584, III,68a / od shyta imate ta peti **dejl** Pharaonu dati, fhtiri **dejl**li imajo valhi biti DB 1584, 1,31b *eno petino morate dati faraonu, štiri petine so vaše*
2. kar skupaj s čim drugim tvori, sestavlja celoto; del, sestavina: vtim iftim dinim Boshym Stanuui, fo Try Perfone oli Imena, ene zhefti, ene mozhi, ene oblafti od vezhnufiti, Ozha, Syn, S. Duh. Inu per tim Imenu, Perfona oli Ime, fe nema fästopiti, en **deil**, en kos oli ena shega venim drugim, Temuzh fa eno rezh, kir fama od febe obftoy Tar 1562, 27b; tiga Christuf nei poftauil, da bi to imel alli mogal vfaki po fuoi mišli preftauliat: En **del** dati inu prieti, inu ta drugi poftiti inu sadershati kakor fo dosdai Papeshniki delali JP 1578, 1,109b; Aku je vshe vfe tvoje tellu fvitlu, de néma obeniga **dejla** od temmé, taku je cillu fvitlu, inu bo tebe refvejtilu, kakòr en fvitval blišk DB 1584, III,38a; h'pravi Karfzhanfki Pokuri, dva fhtuka ali **dejla** flifhita. Ta pèrvi fe v'Bukoufkim jesiki imenuje, Contrito, inu stoji v'tém, de en zhlovik fvoje grehe na febi fposná .. Ta drugi fhtuk, kir h'pokuri flifhi, je Vera v'Christufa, fkuši katero zhlovik fe fpet fpreumej inu gori vftane DB 1584, 1,5Vb; Spuvid dva **dejla** vfebi dèrshi. Enu je, de my nalhe grehe sposnomo: Tu drugu je, de Abfoluto ali odpuftik nafnih grehou, od Spovednika ali Cerkouniga Slushabnika prejmemo ZK 1595, 164 / Sa tiga volo kadar ti v'ti fiftory flifhifh koku grosovitu fo Iudje inu Ajdje s'tvojm lubim GOSPVDOM Christufom okuli hodili, taku en fledni **dell** po

febi sapifhi: Letu fe je sa mojo volo sgodylu TPo 1595, I,214 vsako Kristusovo muko / Kadar bi pag vfi en Vud bili, kei bi tu tellu billu? Sdai pag ie dofti Vudou, ampag tu tellu ie enu famu .. Vi fte pag tu tellu Criftufeuu, inu en **deil**

Vudi TL 1561, 46b vsak predstavlja enega od delov telesa / Steli vi eni zhloueki, taku fte vi tudi en **deil** oli Kofl tiga Suita TO 1564, 159b / v zvezji na tem delu Sakai ieft snam to uasho dobro uolo, katero ieft per tih Macedonicih hualim, De ta Ahaia ie od lanskiga Leita perpraulena, Inu leta uash Exempel ie nih dofti naprei isuabil. Ieft fem pag lete Brate fatu poslal, de ta nasha huala od uas prasna ne rata na letim **deilu**, de ui (koker fem dial) bote perprauleni, de aku bi ty is Macedonie smeno prishli, inu bi uas ne neshli perpraulene, de my (nezho rezhi ui) fa take feuupane huale uolo, ne bomo

lasromouani TL 1561, 67a v tej stvari, glede tega

3. vsaka od vsebinsko zaključenih enot besedila; del: Prauo Islago lete Perglihe naidesh tudi utim 13. Capitolu per S. Math. utim **Deilu** F TR 1558, D2a; Sa tiga volo fem ieft te Capitule na kosfe inu na **Deila**[!] narasē resdeilil, Inu vfkigiga **Deila** oli kofla, kai inu od zhes on ner vezh vnm gouori inu vuzhi, od spreda pred vfkim Capitulom inu na strani, skratkimi befedami poueidal, inu fdobnim pifmon papiffal. Obtu vi mui lubi Bratie inu Slouenci, kadar vi en kofs oli **Deil** tiga Texta, tiga Pifma S. Paula, kir ie fteim debelim Pifmon tukai papiffan, hozhte brati, oli fte vshe prebrali, Taku vfelei preberite tudi od spreda inu na strani to kratko Islago tiga iftiga **Deila** TT 1560, b2a; Od lete Prauice bo S. Paul vletim Lyftei ner vezh gouuril, Od te fmo mi tudi vti dolgi Slouenski nashi Predguori vtim Tretym **deili** sadofiti gouurili TL 1561, 77a; Na koliko **delou** ie rasdilieno S. Pifmo? Na dua **dela**: Vpoftauo inu Euangelium JPo 1578, III,116b; leta fhtuk oli **deil** tiga Evangelia ima Veliku Navukov inu trofhtov vfebi TPo 1595, I,154; Letaka nuja nas ima fpodobnu gnati, de s. befedo vedan opomina-mo, inu sulseb to Iftorio tiga Terplenja Chrifufeviga od **dejla** do **dejla**, kulikur fi zhafsa moremo vseti, tem prepoftim flifsig naprej dershimo TPo 1595, I,207; Tu ie ta drugi **dejl**, od lete Nebelke Pridige, inu tu pravu fhumeinje tiga Svetiga Duha, inu je taku trofhtliu, kakor strashan je ta prvi **dejl** TPo 1595, II,113; My hozhmo pak leto Pridigo dilyti vtry fhtuke. Ta prvi od te Perfone te Divize Marje, de je ona od hifhe ali fhlahte Davidove. Ta drugi od tiga Angela pridige, v kateri on vuzhy, od GOSPVDA Chrifufa inu od njegove Slushbe. Ta tretji, od Divize Marie Vere <Te Pridige try **delli**> TPo 1595, III,63 / Konēz tēh **dejlu** ali fhtukou, kir k'Efsterinim Buqvam flifhio DB 1584, II,207a poglavij / Kuliku fhtukov alli **del** ima

Karlfhanfki/ Otrozhy Nauk alli Catechifmu? .. SHEST: Pervi **del** fo, defet sapovedi Boshie. DRVGI **del** ie, ta Apoftofka vera. TRETII, Molitov Gofpodnia. ZHETERTI, tu predi-garftvu, alli kluzhi od nebefkiga kralevfiva PETI **del**, ta Sakrament fvetiga karfta. SHESTI **delie**, ta fakrament Vezherie Chrifufove KB 1566, A4b vsebinskih sklopov / Koga sadene pak ta drugi **del** gouoניה, Daite Bogu kay ie Boshye? JPo 1578, II,199; tuiftu prerokovanje ima v'febi dva fhtuka ali **dēla** DB 1584, II,58b / stvarno ime ARTI-CVLI OLI **DEILI**, TE PRAVE STARE VERE KERSZHANSKE TA 1562, A1a

// z levim prilastkom **vsaka od enot obsežnejšega literarnega besedila, navadno izdana, zvezana ločeno od ostalih delov; knjiga, zvezek:** ta celi Testament .. fem moral na duie refdilili. Inu vta drugi **deil**, kir ie tanshi, fem to slouensko Predguor, Kolender inu druge rizhi poftauil. Regishter Prafnishkih Euangeliou inu Epiftolou imate pred vfkim **deillum** TT 1581-82, I,(c)1b

/ Ta Simski **dell** [Spangenbergove postile] ie stolmazhil rainik Sebaftian Creluis, ta verni Vzhenik, inu te praue Kerfzhanske Cerkue, vtei Kranskei Desheli, praui Duhouni Paftir. Ta druga dua **Della** pak: To ie, ta Letny, inu ta zhes vfe poglauite Prasnike, sam ieft .. stolmazhil inu suesto prepiffal JPo 1578, I,(4a) / kot del stvarnih imen TA PERVI **DEIL** TIGA NOVIGA TESTAMENTA, VTIM SO VSI SHTYRI EVANGELIfti, inu Diane tih logrou, fdai Peruizh uta Slouenski Iefik skufi Primo-sha Truberia, fifeiftu preobernen TT 1557, *a; NOVIGA TESTAMENTA PVSLEDNI **DEIL**, VTIM SO S. Paula htim Iudom, S. Iacoba, Petra, Iansha, Iudesha listuui, inu S. Iuana Refodiue, Skratkimi faftopnimi Islagami, Druguzh popraulen inu prepiffan fdai peruizh dukan, od Primosha Truberia TT 1577, aa

4. navadno s prilastkom **kar predstavlja:**

a) krajevno, področno omejitve česa; del: Tu lubesniu) tu ie Tempel inu praua Boshia slushba, katera ie Bogu luba, bo per letei shlahti. Sakai Ierusalem kir ie potle Salamon Tempel fesidal, ie vtim **deili** Kanaenske Deshele bill kateri ie Beniamineuimu Rodu slshial DB 1578, 179b; tukai ie bil ta perui **deil** te Vtte, vtim ie bil ta Sueizhnik, inu ta Myfa, inu ty naprei polosheni kruhi TT 1581-82, II,287; Harel fe rezhe Boshja gorra: Ariel, Boshji Leu. Ta on imenuje ta sgarajni **dejl** Altarja, na katerim fo offrovali DB 1584, II,81b; Inu kadar fmo fe my pelali na enu mejftu, kateru je na obadveih stranah Morje imēlu, fe je Barka tērzhila, inu pēvri **dejl** je tērdnu obtezhal: ta sadni **dejl** pak fe je fterl od file tēh Vallou DB 1584, III,74b; NAtu je fhāl Hilkia Far, Ahikam, Ahbor, Saphan, inu Afaja, h'tej Prerokini Huldi .. inu ona je v'Ieruselemi prebivala, v'drugim **dejli**, inu ony

fo shnjo govurili DB 1584, I,217b; Inu od tigareftiga imate GOSPV DV en **dejl** [ozemlja] odlozhiti, pet inu dvajffeti taushent Shib dolg, inu deffet taushent Shib fhrok. Inu taifti fveti **dejl** ima téh Farjeu biti, slafci, pet inu dvajffeti taushent Shib dolgu, pruti Pulnozhi inu pruti Puldnevi: inu deffet taushent fhroku, pruti jutru inu pruti vezheru. Inu GOSPODNIA Svetinja ima v'fredi notri ftati .. Ta odlozheni fveti **dejl** pak, inu Hifha te Svetinje, ima v'fredi notri biti. Kar pak vmejs leshy, mej téh Levitou **dejlom**, inu mej Meftnim **dellom**, inu mej Iudovo pokraino, inu Benlaminovo pokraino, tu ima tiga Viuda biti DB 1584, II,84a; ta sgurajni **dejl** tiga Stola, je bil okrogel od sadaj DB 1584, I,190b; *Deutfch.* Schiffs forder thail. *Latinè.* prora. *Windfch.* pirvi **deil** ladie. *Italicè.* prora MD 1592, N1b

b) časovno omejitev česa; del: Sanas ye zhlouik roič, V'ladnim **delu** zhafa *P 1563, 70 / Enoh je v'sazhetki, Elias v'fredi, Inu Criftus v'pullednim **dejli** tiga Svita v'Nebu gori vset DB 1584, I,203a v *zadnjem obdobju pred koncem sveta*

5. navadno s prilastkom, z oslabiljenim pomenom **izraža:**

a) količinsko omejitev; del: Te Iude ye [Bog] gar zheftu ftrafal/ fognem fmezhom/ fkazhami/ an **dell** ye ta femla posherla TC 1550, (218)117a; v'fak pametni zhlouick .. ima inu mora v'fe Shtuke tiga Catehifma vmeiti ifuuna, inu ta vegshi **deil** fastopiti TC 1555, A2b; ta vegshi **del** Ludi vnashi desheli drufiga Iefiga ne fna, famuzh ta Slouen-ski TE 1555, A2a; na takih nega besfedah inu oblubah, ie ta vegshi **deil** ludi zbiulali, inu od tih nishter dershali TT 1557, bb2; ty Papeshniki, fo to S. vezherio Criftufereu .. preobemili na Malikouane, na nih offert inu dobitig, Sto fo od Ceflariu kraleu, Vyudou Gofpofzhine, Purgariu inu kmetizheu, ta bulshi inu vegshi **deil** nih blaga, na fe ksui offerti inu dobri lebingi perprauili TC 1575, 169; [Judje] fo vmefti Ierusalemi, kadar ie bilu od fourashnikou obleshenu, **endel** od shlese, en **del** od lakote konez vseli DPa 1576,)(3b; Ktemu fo tudi vekshi **del** ty Papeshy, kakor Cronike od nyh prizhaio sanikerni Liudye bili JPo 1578, III,53b; ta vegshi **doil**[!] tih ludi, fo nega radi poslushali TT 1581-82, I,194; Satu je tudi mej vami tuliku flabih inu bolnih, inu en dober **dejl** jih spy DB 1584, III,93b; Onu je ena filnu huda inu fhkodliva rézh, de je tu zhlovezhtvu taku narasen refterganu tudi leta **dejl**, kateri fe Boshji folk imenuje DB 1584, III,104b; Maximus pars ab equitibus in flumen acti. Nár vekshi **dejl**, fo od Kojnikov v'fluš pójeni BH 1584, S13; Pars epulis onerant menfas. En **dejl** jejdi na miso postavljajo BH 1584, S12-13; Takoviga ne hote ni Papesh ni Shkoffi flifhati, sakaj ony dobru vidio, kaj bi is tiga prihlhu, slafci, de bi Shiffte inu Klofthri, Mashe, inu v'fe nyh falsh Boshje slufhbe ne mogle dolgu obftati, sa tiga volo ony taku

mozhnu nad nymi dershe, Ta vegshi **dejl** sa trebuha volo, ta drugi inu fhlehtni fhi **dejl** satu, de ony fksui tu vupajo, isvelizhani biti TPo 1595, I,27; Taku je on fam ta fdaj imenovani Gofpud Primosh Truber rainik per fvojem fdravim shivotu, is fvejta drusih dobru vuzhenih inu fveiftih Doctorjeu ali Vuzhenikou tiga Svetiga Pifma, to Poftillo ali Islago .. Vuzhenika Martina Lutherja ranciga fam istolmazhoval, en **dejl** te ifte fam sfvojo laftno roko sapiflal, en **dejl** pak fksui nekatere fvoje Krainke Landtshmane inu Shribarje puftil sapiflati TPo 1595, I,)(0)(5a; Taku je ta Svej, tu je ta vekhfidell[!] liudya, en Slushabnik tiga prekletiga Hudizha v'Pakli TPo 1595, II,214

/ Sakaj letu nej ta nar fhlehtni fhi ali manfhi **dell** Boshjiga fhegna, kadar takovu sakonfku vkupe prebivainje v'fakdan fksui dobro volo inu priasnuft bode obderfhanu TPo 1595, III,186

b) omejitev v meri, stopnji; del: ba) v prislowni rabi:

Na tim fueitu Boga le en **deil** enu mahinu od dalezht vti nega besfedi fto Vero vidimo inu fnamo/ Ampag Vnebefih ga bomo vpryžo popolnoma fnali inu vidili TL 1561, 47b; Dobar **deil** fi videl inu flifhal, kako fam fe iaft vtakoui flushbi darshal, Hodi samano: Kakor fam iaft delat, tako ti delay JPo 1578, III,16b; Ieft vupam pak, de nas bote notèr do konza taku snafhli, raumu kakòr fte nas en **dejl** snafhli DB 1584, III,97a; So tudi vejtri en **dejl** k'mafzhovanju ftvarjeni, inu fksui nyh vihranje ony fhkodo fturé, inu kadar ima fhtrajfinga priti, taku ony divjajo, inu opravio ta ferd, tiga, kateri je nje ftvaril DB 1584, II,169b; Ludje vekhli **dejl** to besfedo, Modruft, drugazhi saftopio, kakòr jo S. Pifmu nuzza, slafci, kadar od Modrufti flifhio, taku okuli miflio, inu mejnio de bi Modrufti nishtèr drusiga nebila, kakòr te mifli, kir v'Modrih Ludy fercih fkrivene leshé DB 1584, II,139b; Kakòr je fercer navada na tém Svejti, de ty, kir v'Krajjevih dvorèh nar vezh delajo, ty nar majne imajo: inu kateri nishtèr nedelajo, ty ta vekhli **dejl** nar vezh dobe DB 1584, II,94a; My hozhemo pak k'obilju, drugim urfah dati dajle po téh rizheh mifliti, ker fe nam sdy de je Papeshou padez vegshi **dejl** fe sazhel DB 1584, II,89b[=90b]; Sakai de bi fi my famy s'nashimi dobrimi delli iméli Nebu cillu, ali polouizo, ali en **deil** faslushiti, tu taku cillu nemore biti, de, kadar bi lih mogozhe bilu (kateru v'fai nei) de bi cillu popolnoma, inu pres v'figa pomankania v'fe tu fturili, kar ie Bug nam porozhil THPre 1588, 90; Koku je pak Bug tiga Sakona fptiujce inu fourafhnike plazhal inu fhtraffal, vejimo inu dober **dejl** TPo 1595, I,96; De fem pak jeft, dobrurojena gnadiva Gofpa, ta dofti imenovani D. Luthrou Katechifmus, sred nekoterimi kratkimi v'pofhfnjami, kakòr fo fe teifte dofehmal lete fhest lejt, v'nafhi Cerqvi, vezhi **dell**, nikar pres fadu (hvala Bogu) nuzale,

ozhitsu vunkaj v'druku puftil pojti, je ta pèrvi urfhoh, kir fo me moj gnadivi Gofpud, inu tudi fizer dofti brunnih Karfhenikou, po goftim inu dofti krat sa tiga volo opominali zK 1595, 34; Vulgò. *Germ. gemeinlich. Sclau. vekfhi **deili**!*

MTh 1603, II, 744-745 / Taku nezhe kratkò Bog od naf iméti, da bi iméli na nafhe dianie inu saflushenie, pred njim inu pruti niega oftri pravdi, fe veliko alli malo sanefsti, kakòr da bi fi rekochoftim ta Nebefa saflushili, alli bi nafha dela nafha Pravica alli bodi en **del** te ifte pred Bogom bila

KPo 1567, CVIII^b *da bi dobra dela pripomogla k opravičenju pred Bogom* / Takoviga Malikovanja je ta Svejt tudi poln, Sakaj tukaj gredo Krajli inu Viudi, Purgary inu kmetizhi femkaj stejm grob painom, fteim framotnim Mamonom, tem reunim pomozhnikom, na katerim nym vfe lefhy, pufte tazhafs od praviga Isvelizharja tiga Diteza Iesufa pejti inu praviti, je pak ferrahtajo, Ia bodo eniga **dejla** taku norri inu norzhafsti, de je ony tudi preganejo, inu ga ne hote terpejti

TPo 1595, I, 44 / Spumnite pak na pèrve dny, v'katerih fte vy, potehmal ker fte bily refvejzheni, en velik boj tèrpljenja pretèrpéli, en **dejl** famy, ker fte fkusi sashmaganje inu nadluge, k'eni ygri h'pogledu bily fturjeni, en **dejl** pak, ker fte tovarilftvu ftemi iméli, katerim taku gré DB 1584, III, 130b; Ta Hudizh kakor my vteh Hiftoriah en **dejl** vidimo, en **dejl** tudi fami iskufsimo, je cilu veliko fhkodo fturil TPo 1595, III, 104 **bb**) v pridevniški rabi: Sakaj nafhe fposnanje je le ^aen **dejl**, inu nafhe Prerokovanje je le en **dejl**. Kadar pak pride tu popolnoma, taku bo tu, kar je le en **dejl**, nehalu <en **dejl**> ali nepopolnoma> DB 1584, III, 94b *nepopolno*

6. kdor/kar ima v okviru kake razporeditve, razdelitve enake ali podobne značilnosti; del, skupina: on ta dobra della vletih trieh puslednih Capitulih dili na try **delle**. Nerpoprei na ta Cerkouna. Potle na Purgarska. Htretim na ta hyszna oli domazha dobra della TL 1567, 6a; ON Prediguie od Troyega Krisha ali terplienia. Od fuoiega laftniga terplienia. Od teh Apofhtolou terplienia: inu od vfeh Vernih terplienia. Inu nai fi leto fleharno terplienie ali Krish vmaihenem bude tarpelo, tako fe vuner sledniemu **Deillu** sdy inu vidi da ie to skorei eno vezhno terplenie JPo 1578, II, 40b; Sufseb pak, ker ta GOSPPVD to befesidizo Mati inu Syn pela, gleda on na ta Cerkouni Regiment, tu je, na oba **dejla**, Narpoprei na te, kateri to befesido pelajo, inu potler na te Poflulhauze TPo 1595, I, 297 / Inu v'faj vener nam k'Exemplu, fe [Jezus] knam doli pufty, inu fe ponifha, je Ozhetu inu Materi pokoren. De fe my obuje vuzhimo, Nerpoprej, de to pokorszhino pruti Bogu, potle tudi pruti Ozhetu inu Materi, inu vfej Gofpofzhini, Sveiftu iskalhemo, Aku tu bomo fturili, fe bomo mogli na obadva **dejla** hvaliti, de fimo prou fturili TPo 1595, I, 95

// *skupina oseb glede na drugo skupino oseb z nasprotnim, drugačnim pogledom, ciljem, prepričanjem; stran:* Per tim de fe tudi fuetuie inu rouna, od te neufglihe, refdelene inu drashbe, vti nashi Sueti Kerfzhanski Veri. De fe te Vere obuye Partye, obeyu **Deila** ludi, shnih maningo, faftopom inu reslotkom, vmei febo, vlubefni, vtihoti inu vkrotkuti, vpryzhio fashlishio, faftopio TAr 1562, 24a; my [pristaši prave stare vere] od nashiga **deila**, te Articule te nashe Vere inu Spofnane, Vnembshkim inu Vlatinskim Iefyku, hozhmo naprei pernefti inu dati. Natu, po vashe Maiefete voli, my is pokorfzhine tukai naprei poloshimo inu zhes damo, tu Spofnane te nashe Vere, inu tih nashih Farmoshtrou Vuke TAr 1562, 25a; Tukai bote duey kardeli oli drushbi ludi poftauleni, Ta eden **deil** ie tih ludi kir timu Euangeliu Veruie, ty ifti bodo Ifuelyzhani. Ta drugi **deil**, ty kir ne Veruio timu Euangeliu, ty ifti bodo Ferdamnani. Vmei leteima dueima **deilla** vfeh ludi, nei obeniga Sredniga TAr 1562, 103b; fpmifli, vBoshijm ftrahu, pres nida inu foverashtva kateri **del** Evägeliški alli papeshniki, ta snamania, na febi imaiio? KB 1566, H4; *Deutfch. Partheyen. Latinè. partes. Windifch. dejli*, partije. *Italicè. fattione, banda, parte* MD 1592, L2b; Taku Bug fhe na ta danafhni dan s'temi nehvalefnimi hudimi Nevernikimi! okuli hodi, nikar le s'temi Papeshniki, kateri raunu taku dobru to Biblio imajo, bero inu vejdo, kakor my, temuzh tudi s'temi ludy nafhiga **dejla**, ali Partye, de ony vejdo od Evangelia govoriti, ampak ene befesdo od njega ne faftopio TPo 1595, I, 83; Taku imalh ti v'fhe te dve Partye, my fe plazhemo, v'fdihfemo inu toshimo, nafha pruti partya fe fmeje, poje inu vuka, inu ne vej od vefselia, koku bi fe ona imejla dershati. Tu v'fhe vgani, Katera partya ima prou? Kateri **Dejl** je Bogu lub? nad katerim inu s'katerim **Dejloom** je Bug dershoy? Kateri fo njegovu lubi otroci? TPo 1595, II, 44; Onu je ta Papesh v'fhe veliku lejt poredu nam Nemzom inu Slovenzom, ta v'fha gori odpiral, inu fe iskafoval, kakor de bi on hotel fkusi en Concilium tu dvojenje vte Vere rizehd doli perpraviti. Taku je tu tudi od nafhiga **Dejla** ali Partye na veliku Raihstahig, inu ficer v'rifnizi pegerovanu, De bi fe mogel en fray Karfzhanfki Concilium imejti, inu timu dvojeinju, kateru je pred ozhyma, s'fvetim Pifmom pruti priti inu gori vsdigniti TPo 1595, I, 243; Tu dvojenje, kateru je na ta danafhni dan vtej Cerkvi, ftury filnu veliku ludy fmotne, de ne vejdo, h'katerimu **deilu** ali partji fe ony imajo dershati TPo 1595, II, 76

7. kar ob delitvi česa pripade posamezniku; delež: ta mlaishi vmei nima ie dial hitimu ozhetu, Ozha dai meni ta **deil** blaga, kir meni slishi. Inu on refdili nima tu blagu TT 1557, 218;

Natu je odgovorila Rahel inu Lea, inu šte djale k'njemu: My vřaj nemamo vezh, obeniga **dejla** ni erbfzhine v'nalhiga Ozheta Hifhi DB 1584, I,20b; Tedaj je Iosua los vërgal zhes nje v'Sili, pred GOSPVDOM, inu je ondukaj Deshelo resdej-lil, mej Israellke otroke, vřakimu fvoj **dejl** DB 1584, I,128b; INu je taifti shegen zhes vře ludy, inu to Saveso tudi taku potërdil s'Isaakom, sa Abrahamu njegoviga Ozheta volo, inu ga je na Iacoba puftil priti inu oftati. On ga je gnadlivu shegnal, inu mu je erbfzhino dal, inu njegou **dejl** odlozhil, inu v'te dvanajft shlahte resdejil DB 1584, II,171b; ta Levit, kateri je v'tvoih vratih. Ti ga nëmařh sapuřtiti. Sakaj on nëma obeniga **dejla** ali erbfzhine s'tabo DB 1584, I,108b *pri delitvi obljubljene dežele ni dobil nobenega ozemlja*; Natu fim jeřt nym odgovoril, inu djal. Ta Nebeski Bug nam bo řrezho dal: Sakaj my, njegovi hlapci, fmo vřtali, inu sydamo: Ampak vy nëmate obeniga **dejla** ni praude ni řpomina v'Ierusalemu DB 1584, I,256b / Ali ony [Aron in potomci] nëfo imëli obeniga **dejla** v'Desheli imëti, ni tudi s'folkom erbati: temuzh GOSPVĐ je bil nyh **dejl** inu Erbfzhina DB 1584, II,172a *pre-življali so se od darov, ki jih je ljudstvo prinařalo Bogu*; Sakaj kadar fo [farji] ta folk imejli na ta offer Christufeu viřhati, taku fo nje viřhali na tu klainje teh krau inn[!] vollou, kakor de bi bilu s'tem vře opraulenu, inu ludy bi ficer niřter vezh ne potrebovali kvezhnimu lebnu. Takovu je nym dobru v'Kuheinjo neřlu, sakaj ony fo vřelej imejli fvoj **dell** per tem TPo 1595, II,196 / En savit zhlovik nigdar nema sadofiti na fvoim **deju**, inu pred fkuřpufitu mu nemore tekniři DB 1584, II,159a / lete riziř vře della ta ifti fami edini Duh, kir da vřakimu ta nega **deil**, koker on hozhe TL 1561, 46a *deli različne duhovne darove*; tih Neuernikou Kraillska Paliza, ne bo obřtala zhes ta **Deil** tih Prauizhnih, De ty prauizhni nih rok ne iftegnu hti kriuciři TPš 1566, 231b *duhovne dobrine, ki jih je bil deležen le Izrael*

// navadno s svojilnim zaimkom **kar kdo dobi kot potrebno za življenje, preživetje**: Ony [gospodarji] bi vřaj imejli na te Ptyzhize pogledati, Kadar Bug teiřte taku bogatu olkerby, taku nym vřaj ja bode tudi nyh **dell** ali vřakdaini kořs kruha dohnel, de nikar od lakote ne vmerjo inu konza ne vsamejo TPo 1595, II,224; Ampak na tvojo milořt Bug, fe jeřt terdnu sanëřsem: kir rad pomagařh is nadlug, satu s'lerzhnim vëřseljem. Hvalo bom vřelej tebi pejl, de fi mi svestu dal moj **del**, tar meni dobru řturil TIC 1595, CCLXXXIII; Ti řam nym dařh řhpisho, pitjë, tër vře potrebe obilje, kakor en Ozha ofkërbifh, Vřakimu njega **dejl** deliřh ZK 1595, 189

// navadno s svojilnim zaimkom **kar kdo dobi kot plařilo za opravljanje svoje dejavnosti; dohodek**: BVj fe Bogá, inu zhařti Cerkouniga Slushabnika,

inu daj nym nyh **dejl**, kakor ti je sapovedanu, od përvin inu Dolšnih offrou DB 1584, II,156b; Inu vus Israel je Peuzom inu vřatarjom **dejele** dal v'tem zhařtu Serubabela inu Nehemia, vřakoteri dan njega **dejl**, inu ony fo dali pořvezhenu sa Levite: Leviti pak fo dali pořvezhenu sa Aaronove otroke DB 1584, I,261b; od Pharaona je bilu řarjem odlozhenu, de fo fe imëli shiviti od tiga **dejla**, kateri je on nym bil dal. Satu iny nej bilu potreba fvoih Nyu predati DB 1584, I,31b

// **kar si kdo izbere izmed veř stvari, mořnosti**: Marta, Marta, ti imash ueliko skerb, inu ti fe muieřh řdořtimi rizhmi. Ampag Eniga ie potreba. Maria ie ifuolila Ta dober **deil**, kateri ne bode od nee ufet TT 1557, 200; Aku lih meni moje meřtu inu duřha fahne, taku fi vřaj ti Bug, vřelej mojga řerza trořht, inu moj **dejl** DM 1584, CLVI / Od tih mosh, Gořpud, tuie roke, od tih mosh tiga fuita, kir imao nih **deil** vletim řhiuotu, katerih trebuh ti polniřh od tuiga Shaza, Katerih otroci fo vřiga fyti, inu puřte kar oftane nih mladyzhem TPš 1566, 36a *ki si řelijo predvsem posvetnih užitkov*; Vřhivaj tiga lebna s'tvojo Shenou, katero lubiřh, kakor dolgu ta sanikërn lebën imalř, kateri je tebi Bug pod Soncem dal, kakor dolgu tvoji sanikërn lebën tërpy. Sakaj tu je tvoj **dejl** v'lebni, inu v'tvoim delli, kateru delalř pod Soncem DB 1584, I,331a / Sakaj tiga GOSPVDA **dejl** je njegou folk: Iacob je ta řhnora njegove Erbfzhine DB 1584, I,117a

// v zvezah **biti/priti na del komu izrařa, da kaj je, postane last koga; pripadati, pripasti**: Sakai kakor ti lifty, kateri fo řkusi Kralie inu viřde potërieni inu sapezhazheni, nař sagviřhao, da to blago, katero nam ie v'tacih liftiřh sapiřano, nam gvifhno řiřhi, inu nam na **del** pride, da ga tudi po pravici řnemo pegerovati, vřeti pořefiti inu vřhivati: Tako tudi leta vezheria Gořpodnia nař sagviřha .. da to blago inu vře te dobrute v'Christuřovim Teřtamentu obľublene, nam řiřhio, nam fe dade, inu da iřh bomo v'uezhnim lebnu vekoma vřhivali KPo 1567, CXLIIb; kateri mej Aaronovimi řynuvy, kry tiga Sahvalniga offra offruje, inu Tořtino, timuifřtumu ima deřnu Plezhe biti, na njegou **dejl** DB 1584, I,65b; po tuji prevodni predloji welcher vřnter Aaron řnemo das blut der Dankopfer opffer vnd das fett/ des sol die rechte Schulter sein zu seinem **teil** LB 1545, 212; Moses je vsel te Pëřfi, inu je majal, enu majanje pred GOSPVDOM, od Ouna tiga offra tiga napolnovanja, te fo bilë Moseřtu na njegou **dejl**, kakor je GOSPVĐ njemu bil sapovëdal DB 1584, I,66a; Inu fo nym jëd gori nořsili od njegove Mise. Ali Benlaminu je bilu petkrat vezh na **dejl**, kakor tëm drugim DB 1584, I,29a

// v zvezah **kdo ima del na/v řem / kaj pride na del komu izrařa, da je kdo deležen řesa nematerialnega, udeležen pri řem**: oben zhlovik, kateri nei

vti Gmaini tih Vernih, inu ne Veruie Vcriftufa inu vřem Boshym oblubom, ta ifti ne bode imel obeniga **deila** na Milořti Boshy, ne na nega oblubi, ne na Criftufeui Martri TT 1557, rb; Svelizhan inu fvet je ta, kateri ima **dejl** na tēm pēřvim gori vřtajanju: Zhes take nema ta druga fmēřt oblařti, temuzh ony bodo Boshji inu Criftufeui Farji, inu bodo shnym krajlovali taushent lejt DB 1584, III,150a; Nu taku pak Zaharias islaga leto milořt letaku, de ona tudi tem mertvim Ozhakom k'dobrimu ima priti, Obtumore ona ena milořt biti, katera tu poteleřnu antizhe, na katerim ty mertvi obeniga **dejla** nemogo vezh imejti TPo 1595, III,83; Vy (pravi on) kir vy moji mlaiřni hozte biti, inu na mojem Krajleřtvi en **dejl** imeiti, taku vy morete moj Kelih pyti TPo 1595, III,118; Sakaj tu je vřeh fvetih Patriarchou, Prerokou inu Krajlou narveřřha shejla bila, de bi leta zhas radi bily doshivejli, inu mene radi vidili inu flřihali, Ali nym nej moglu na **dejl** priti TPo 1595, II,209

● – v krřřćanstvu **imeiti del na/pri Kristusu žaradi Kristusove daritve na križu biti po smrti zveličan**: De tim nega beřředom inu oblubom cilu terdnu veruie mo inu ře řeneřřemo, kar on utim Euangeliju knom gouori inu nom oblubi, de ie timu guishnu taku, inu nom bode danu po tim lebnu inu per prauim redu. Sice aku nemu, ne nega Euangeliju ne veruie mo, taku per Criftufu nemamo obeniga **deila**, ne nuza oli prida TR 1558, Ca; Bug fvojga Synu nej le tej fveti Divizi Mary, ni S. Petru, ni S. Paulu dal, temuzh timu Svitu, De ře vře njega Imaio anvseti, kar ře zhloveřki otroci imenujo. Kadar bi ře jeřt vřhe njega ne hotel anvseti, kakor de bi jeřt obeniga **dejla** na njemu ne imel, inu ti bi ře tudi ne hotel njega anvseti, taku bi ja moralu biti, de bi lete beřřede Criftufeve nikar reis ali rifniza ne bile TPo 1595, II,95; ● – bibl. Sesyđajmo en Altar .. de bo ena prizha mej nami inu mej vami, inu mej tēmi kir sa nami prido, bomo mogli GOSPVDV fluhbe flushiti pred nym, řnalhimi Shganimi offri, Hvaleshnimi offri, inu ř'drugimi offri, inu de valhi otroci, danas ali jutri nebodo řmēli rezi, k'nalhim otrokom: Vy nēmate **dejla** na GOSPVDV DB 1584, I,131a *niste del izvoljenega ljudřtva*; ● – Tebe pak hozhem jeřt ođeti taiřti zhas, pravi GOSPVD, inu nēmařh tēm ludem na **dejl** priti, pred katerimi ře boyřh DB 1584, II,47b *ne bodo imeli oblasti nad tabo*

8. kar se da, naredi komu kot povrařilo za njegova dejanja; plařilo: On hozhe Dashijti zhes Neuerne, Bliskanie, Ogain inu Shueplo, inu hudo Vreme bude ta **del** nyh Pehara

JPo 1578, III,69

// kar koga řaka po smrti kot nagrada ali kazen za njegova dejanja; posmrtno plařilo: Ampag tim boiezhim, inu tim neuernim, inu

tim prekletim, inu tim vboinikom, inu tim Curbariem, inu tim zupernikom, inu tim Malikoucem, inu vřem lashnikom, bode nih **deil** vřim Ieferu, kir řteim ognem inu shueplom gori, kateru ie ta druga Smert TT 1577, 480; Ti pak Daniel, pojdi tje, dokler konēř pride, inu pozhivaj, de gori vřřanesh v'tvoim **dejli**, na konēř tēh dny DB 1584, II,103b / Ta Gořpud ie muiga blaga inu muiga keliha **deil**, Ti derřhish gori muio Erbfřzhino <Sa volo nega Martre fmo Erbi nebeshki> TPř 1566, 34a; O GOSPVD, h'tebi jeřt vpyem, inu pravim: Ti ři moje vupanje, moj **dejl** v'desheli teh shivih DB 1584, I,315a

● – **priti na del meřu/řtriku/rablju biti usmrřen na nařin, kot ga dođořa samostalnik**: Vře puntary řo morali hpulednimu řhraifanj biti, inu řo timu Mezhu na **dejl** priřhli TPo 1595, I,235; Kuliku muje, řkarby inu farlikořti imajo ty tatje, kateri ři vgarmovju pomagajo? Ty nejmajo ni po dnevi ni po nozhi obeniga pokoja, řtoje h'timu vřaki farlikořti, de timu Mezhu ali řřtriku na **dejl** pridejo, inu vřaj nym nyh Hudizhou leben lubi, de ne mogo od njega puřtiti TPo 1595, II,185; kadar ta tat od kradenja per redu ne hozhe puřtiti, taku on h'puřlednimu timu Rabelnu na **dejl** pride TPo 1595, II,193; **priti/pařti na del hudiřu/vragu biti po smrti obsojen na veřno trpljenje; biti pogubljen**: kir řo sheleli, prořřili inu opominali vře řhlaht ludi, De bi oni tudi prou Verouali, Vuzhili inu Slushili Bogu, Inu de bi nekar timu Hudyřhu, na **deil**, Temuzh Vnebeřřa pryřhli TPř 1566, bIIIIb; Kateri nezhe Criftufa kpařřiry imeti: Ta mora terpeti da řgol Valceye inu duřheuni Rasboiniki zhes niega Gořpodoiu. Kateri Criftufa tiga vřeh Pařřirieu Poglauizo sauershe: Ta guisho[!] temu Poglauicju Hudiřhu mora na **dell** pařti JPo 1578, II,39; de bi ta Euangelium tiga řvita nebrumo, hynaufřzhino inu Malikovanje, kateru je vny tizhalu, ne bil řefodil inu odkril, bi bili ony vři kmallu timu Hudizhu na **deil** perřhli TPo 1595, I,59; Hvala Bogu Ozhu, Synu, inu fvetimu Duhu:/: Kakor je bilu v'sazhetku, inu tudi u'vezhnuřti, de per njemu ořřanemo, Vragu na **dejl** nepridemo TFC 1595, CCLXXXVI; ● – řheni Hudizha nasaj sovfemi njegovimi ikkuřřnavami, inu nepuřti, de bi on na letim tvoim odkuplenim Erbovim blagum **dejl** imēl DM 1584, CLXX *da ne bi pogubil kristjanov*; Criftus je sa mene vmerl, Satu řim jeřt od tēh greihou ledig, inu nemorem vmreřti, onu nejma ni Hudizh, ni Smert **dejla** na meni, sakaj Criftus je opravil, inu sa mene plazhal, kar řim jeřt plazhati dolshan bil TPo 1595, II,274; ● – Taku pride ta Gořpud tiga ifřiga hlapza, na ta dan kir ře nemu ne sdy, inu uti vuri katere on ne uei, inu ga bode reřřecal, inu bode nemu nega **deil** dal řteimi hynauci, tukai bode yok inu shkripane tih řob TT 1557, 75 *ga bo řaradi njegovih dejanj obravnaval enako kot hinavce*;

• – kadar je tu Nebefku krajleftvu valhe, kadar vy taku bote pregainani: taku ne bode falylu, ta paklenski ogein more tem na **dejl** priti, kateri vas sa mojga imena volo pregainajo TPo 1595, II,316 *ti bodo pogubljeni*; • – Aku du prozh vřame od tih beřed letih buqui tiga Prerokouane, taku bode Bug prozh dial nega **deil** is letih buqui tiga lebna TT 1577, 499 *ga po smrti ne bo zveličal*

9. navadno gospodarska dejavnost za pridobivanje materialnih dobrin; posel, delo: Sakai en Srebrar, ųeim imenom Demetrius, kateri ie tei Diani freberne Capelice delal, Inu ie tim Antuerhariem daial nekar en mahin dobitag. Te ifte, inu te kir fo tudi takih rizhi Antuerhary bili, sbere on vkupe, inu prau, vi moshie, vi veifte, de tu nashe dobiuane nom pride is letiga Antuerha, inu vi vidite inu slishite, de .. leta Paulus .. prau, de tu ne fo Boguui, kir fo frokami ųturieni. Inu nekar ųamuzh leta **deil** nom na řgubo ne ųoy, de nishter ne bode velal, Temuzh de tudi ta Tempel te velike Bogene Diane, bode řa nishter dershan TT 1581-82, I,565; po tuji prevodni predlogi non solum autem haec periclitabitur nobis **pars** in redargutionem venire sed et magnae deae Dianae templum in nihilum reputabitur sed et destrui incipiet maiestas eius quam tota Asia et orbis colit Vulgata, Apd 19,27

// kar je komu določeno, da naredi, opravi; naloga, poslanstvo: Rekal ie kniemu Iesus: Ako iařt hozhu da ořtane dokle pridem, kai ty marash sato? Hodi ti sa mano. Kakor bi rekal: Ti, ti oprauliay kzhemu ři poklizan: Ioanes dobro naide fuoi **deil**. Imei skarb na tuoie rizhy, inu fe neobkladai řtemi Tuijmi skarbami: S. Paaul vzhi 1. Cor. 7. Vřaki vtem poklizaniu, vkatero poklizan bude ořtani JPo 1578, III,18b / Letu piřmu fe ie moralu dopolniti, kateru ie řueti Duh daunu poprei gouuril ųkuři uuřta tiga Dauida od Iudasha, kateri ie bil en Vodiz, tih, kir fo Ieřufa uyeli, řakai on ie bil řnami red utu nashe ųhtyuene pořtaulen, inu ie bil obdershal ta **deil** lete nashe ųlshbe TT 1557, 332 *je bil poklican k apostolski ųlžbi* / Vidite, da imam ieřt dořti řpredigovanjem inu řbolniki dela, inu mi fe řdij, da sa moi **del** ųadořti řturim

KPo 1567, CXXVI

10. s svojilnim zaimkom kar izrařa odnos do kakega dejstva, pojava; mnenje, pogled: Kadar řim tedaj jeřt zhakal, inu ony nesnajo govoriti (řakaj ony molzhe řtoję, inu niřtěr vezh neodgovore) taku hozhem vřaj jeřt moj **dejl** odgovoriti, inu hozhem mojo kunřt řkasati DB 1584, I,275b

11. kar opredeljuje, označuje delanje, ravnanje, miřljenje glede na potek, uresničevanje; nařin: řA beředa Gnada, vřim S. Piřmu, ře na dua **deila** oli platu řařtopi. řhafi ře prau, řnada Boshya, ty mnogeteri řaruui Boshy, .. Potle ta beředa Gnada .. ře prau, řa velika

neisrežhena Dobruta Boshya, katera timu zhloueku řabřton, řa volo řriřtuřa vře Grehe odpuřti TT 1557, r4b

• – imeti del s kom **i. biti s kom v odnosu, zvezi:** kakouo gliho oli řprauo ima řriřtuřa řteim Belialem? Oli kakou **deil** ima ta Verni řteim Neuernim? TL 1561, 63b; Ne puřtyte ře nikomer řprařnimi beředami řapelati, řakai řa letih rizhy volo pryde ta řerd Boshy zhes te nepokurne Ořtroke. Obtū ne imeite řhnimi obeniga **Deila** TL 1567, 17a; Kateri řřatmny **dejl** ima, řpreklinajne řiřhi, inu ga nepovej, ta řovrařhi řvoj leben DB 1584, I,327b; **ii.** v krřřanřtvu **dobiti enako pořmrtno plařilo kot kdo drug:** muu lubi řrat, bodi pořtrořhan, řerřen inu veřřel, nash Ořza nebeřshi tebe ne řařuřti, řakai ti imash **deil** řnami, koker en Vud tiga řriřtuřeuiga Telleřa TO 1564, 153a; Hozheli kateri řmano imeti **del** vmoiem Kralieũtuu, prau řriřtuř: řa fe mora po moiem Vku inu Beředah raunati, darřhati, prauo Karřzhansko Vero priřeti JPo 1578, II,126b; řriřtuř křnjemu pravi: Aku jeřt tebe nebom vmival, taku ti nebořh imel **della** řřmano TPo 1595, I,206 [A. J., oblikořlovno zaglavje M. ř.]

delajoč¹ (delajoč, delajuč) -a -e del.

[del'ajo:č -a -e]; P 13, K 4 (JPo 1578, DB 1578, DB 1584, BH 1584)

– nedol. obl. m. ed. im.: delaj | oč/uč (Jurieři); – dol. obl. m. ed. im.: delaj | o/u (Jurieři) | ři; – mn. tož.: delajuče (Jurieři);

– ř. ed. im.: delajoa; – s. ed. im.: delajoče; Ⓜ

kot ųlovnitni zřled **Delajozhi**, hic laborans,

Delajozha, haec laborans, **Delajozhe**, hoc laborans BH 1584, 40; Participium praefens. Hinc fit Participium temporis praefentis, per motionem, fic: M. **Delajozhi**, laborans .. F. **Delajozha**, laborans .. N. **Delajozhe**, laborans BH 1584, 100; DE PARTICIPIIS. Participia activae vocis funt: PRAESENS, **delajozhi**, **a**, **e**, laborans BH 1584, 153

1. ki dela, opravlja (fizično) delo; delajoč: Kay ie řtioriie is teh dueh řarte inu řarie? Nikateri řo ie iskladali, da pomeneiu duoye řhiulienie ali duoiega řtanu řiudy, edne **delaiuzhe**, druge pak řrigledno auořhtino[!] řkarbeže? JPo 1578, III,75b

// v zvezi s teřko ki opravlja naporno fizično delo: Inu fe vřhe opol dne řtrukliou, boba, mořhnika, dobrih řib, inu druge iedi natepo, zhudo da nym pas ne treřzhi, vuezher tudi fuoi kollacion imaio, ob katerim bi mnogateri delauaz teshko **delaiuzh** sa dobro vřel JPo 1578, I,83b

2. kaj ki z delom, delanjem uresničuje kaj;

delajoč: GOSPVD, gdu je tebi mej řoguvu glih? řdu je kakor ti, taku mogozh, řvet, řtrařhan, zhařtit, inu zhudeřa **delajozh**? DB 1584, I,44 / řkriueni řhaz, ie ta Boshya Beředa, ř. inu isuelizhano **delaiuzhi** Euagelium[!], ker nam daie řilořt inu

prauizhnoft, pres nashega saflushenia

JPo 1578, III,130b

PRIM. delajoči

PRIM. delati [M. M.]

delajoč² deležje [dela'jo:č]; P 17, K 10 (TE 1555, TT 1557, TT 1560, *P 1563, TL 1567, TT 1577, JPo 1578, DC 1580, TT 1581-82, BH 1584)

– delajoč; (M)

kot slovnčni zgled Gerundium in, DO .. à Delajo, laborant, fit **delajozh**, laborando BH 1584, 100

1. izraža zavestno uporabljanje telesne in duševne energije za pridobivanje dobrin; delajoč: Dobru ie timu hlapzu, kateriga nega Gospud kadar on pride, naide taku **delaiiozh** TE 1555, K3b; Vlagdanny kruh nam dai danas, telefonu potrebo vřaki zhas, pred vřeim ne-miriem vari nas shlefo dragino vřaki zhas, da vprauim miru shiuemo, **delaiiozh** nash kruh dobimo *P 1563, 50; Sakai mi slishimo, de eni vmei vami se nespodobnu dershe, nishter ne delaio, temuzh nepridne marine refnashaiiozh okuli hodio. Letakim pag mi řapoueimo, inu nee opominamo skuli nashiga Gospudi Iefufa Cristufa, de oni řpokoiem **delaiiozh**, fui lařni kruh ieido TT 1581-82, II,230

2. kaj izraža opravljanje, izvrřevanje kakega dela, aktivnosti; delajoč: Iaft [Jeremija] řam vas Ierusalem skusi prehodil, gledaiiozh, inu ifzheiozh da bi kei mogal naiti kateriga Zhloueka **delaiiozh** prauizo inu bi bil Veran: Ali nikogar neifam nashal JPo 1578, II,110 *ki bi si prizadeval za pravičnost, bil pravičen*

3. izraža uresničevanje česa s pomočjo dela, z delanjem: Kay ie sazhel Angel Gabriel vletem salftuu? .. on ie [Marije] nei nashal na Cefti okolo tekaiozh, tamuzh doma guishno vdobrim delu **delaiiozh** JPo 1578, III,38b

// v zvezi **dobro delajoč izraža opravljanje dobrega dela, dejanja oz. dobrih del, dejanj:** Ampag ti, po tuim terdim inu nepokornim řercem, řam febi sbirash ta řerd na ta dan tiga řerda, inu řefodiuena te prauē prauē Boshye, kateri bode dal vřakimu po nega dellih. Letim kir do konza vedēn dobru **delaiiozh** izzheio, to zhaft inu hualo inu de bi ne umerli, ta vezhni leben TT 1560, 3a; Sakai taku ie ta vola Boshya, de dobru **delaiiozh** řamashyte vufta tim norskim inu ne řaftopnim ludem TT 1577, 149; Obtū ne vtrudimo se dobru **delaiiozh**, Sakai mi bomo tudi per prauim zhařu sheli pres truda. Sa tiga volo kadar sđai ta zhas imamo, řturimo tedai dobru pruti vřem, neruezh pag tim hishnim, kir řo te nashe Vere TT 1581-82, II,164

PRIM. delati [M. M.]

delajoči (delajuči) -ega posam. [dela'jo:či -ega]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– m. mn. rd.: delajučih; (M)

kđor opravlja fizično, zlasti ročno delo;

delavec: Sakai kada ie Leban ali Stan prigledno skerbezhih ali andohtiuo miflezih[!] le na Minishtuo inu Kloshtre iskladan, **delaiuzhih** pak le na Teshake inu Moifřtjio ali Antuerh Meftniga delania inu oprauila: Tako ie to kriuo inu neprauizhno JPo 1578, III,75b

PRIM. delajoč¹ [M. M.]

delajuč gl. delajoč¹

delajuči gl. delajoči

delan -a -o del. [ˈde:lan -a -o]; P 11, K 3 (DB 1578, DB 1584, BH 1584)

– nedol. obl. m. ed. im.: delan; – dv. im.: delana; – mn. im.:

delani; – ř. ed. im.: delana; – dv. im.: delane; – mn. im.: delane;

– s. ed. im.: delanu; – dv. im.: delana; – mn. im.: delana; (M)

kot slovnčni zgled DE VERBO .. Ad hoc Infinitivo, formatur etiam verbum pařivum .. Movetur quoque per tria Genera, řic, Numero. Singulari. M. **Delan**, laboratus, F. **Delana**, řic, Numero. Singulari. tum BH 1584, 99

ki je načřtno pripravljen za sajenje, sejanje;

obdelan: KAdar fe en vbyeni najde .. inu fe nevej, gdu ga je vbill .. tigaiřtiga Stariřhi imajo eno Iunizo od Goved vřeti, s'katero fe nej delalu .. Inu jo imajo pelati na en prod, kir nej **delan** ali obřejan, inu imajo ondukaj v'dolini nje vrat odřekati DB 1584, I,111a, podobno tudi DB 1578

PRIM. delati [M. M.]

delanje (delanje, delane, delajne, dejlanje, delajnje, dejlane) -a sam. s [ˈde:lanje -a]; P 37,

K 17 (TC 1550, TT 1557, TR 1558, TT 1560, *P 1563, TPš 1566,

TC 1574, DJ 1575, JPo 1578, DB 1578, DC 1579, TT 1581-82,

DB 1584, DC 1584, BH 1584, TPo 1595, TřC 1595)

– ed. im.: dela | nř/nř/nř | e; – rod.: d | e/ej | la | nř/nř/nř | a/e;

– đaj.: dela | nř/nř | u; – toř.: delanje; – mest.: delanju; – or.:

dela | nř/nř/nř | em; (M)

kot slovnčni zgled Verbalia in, NIE .. Ab Infinitivo pořlunt quoque formari Verbalia in, nje, ultima řyllaba: ti, mutata in nje, vt: à Delati, řit **delanje**, labor BH 1584, 100

1. zavestno uporabljanje telesne ali duševne energije za pridobivanje dobrin; delo, delanje:

ieft ne fem obeniga ne řrebra, ne slata, ne guanta pegeroual, temuzh koker ui ueiřte, de lete roke, řo mui potrebi inu tim kir řo řmeno bili, řlushile. Ieft fem uom efe rizhi pokafal, De taku řteim **delanem** ře morao ty řhibki gori řershati TT 1557, 401; Sakai, rauno kakor řlabnořt řhil, vřega Zhloueka řpazhi, vaufeš Vdeh inu řlidih knizhemur řridniga řtori, inu tudi vřo kripoř **kdelaniu** vřsame: Tako ta neuera .. řtori Zhloueka .. vaufřih dobrih delih nepridnega JPo 1578, II,182 / v kazalu Dellu ali **Dellaine** DJ 1575, 231 / kot del besedne zveze Ne kradi řhuhai ne norri || Dobitag tiga deilla vuř ti řgori || Tui kruh dobiuai vřem luđē pres řkode || Od řhegna **deillane** tuiga || Vbořim

refdeliga TC 1550, 155(86a) / leta Slabih Shil, vfe mozhi inu **delania** obropan lesi, Ia, kadar bi ga nebili ty drugi Ludyje Hchriftufu prineh[!], tako bi moral vtei Slabnosti vezhno poginuti JPo 1578, II,182 *je brez moči in možnosti za opravljanje dela*

// v zvezi z **ništer življenje, obstajanje brez smiselne dejavnosti; postopanje, lenarjenje**: Exemplum actua lignificationis, vt homines nihil agendo male agere discunt, id est, dum nihil agunt, Ludje s'nihtèr **delajnjem**, fe vuzhe hudu delati, Gerundium hïc redditur, per nomen: s'delajnjem, negationi praefixa praepositione s' BH 1584, S34

2. kaj **delanje kakega dela, opravila; delanje, opravljanje česa**: Inu Moses je pokliral .. vfe modre Moshé, katerim je GOSPVD bil dal modroft v'ferce, vfe te, kateri fo fe volnu ponudili inu pèrftopili, **h'delanju** tu delu DB 1584, I,59b / On je nyu ferza s'modruftjo napolnil **h'delanju**, vfe shlaht delu, k'resanju, h'tkajnu, h'piflanju s'gelimi shydami s'lhkarlatom s'karmeshinom, inu s'belimi shydami, inu s'tkanjem, de vfe shlaht delu sturé, inu kunnftnu delu smiflio DB 1584, I,59b

// s prilastkom **opravljanje dela na kakem področju, območju; delo, delanje**: Christus letu neferdamue Nyunoga **delania**, Kupo-uania inu produauania, ni Shenitue JPo 1578, II,95b *opravljanja dela na polju oz. kmečkega dela*; Sakai kada ie Leban ali Stan prigledno skerbezhih ali andohtiuo miflezih[!] le na Minishtuo inu Kloshtre iskladan, delaiuzhih pak le na Teshake inu Moiftrijo ali Antuerh Meftniga **delania** inu opraula: Tako ie to kriuo inu neprauizhno JPo 1578, III,75b

3. opravljanje, izvrševanje kake dejavnosti ali aktivnosti sploh; delovanje, početje: Kay ie vshe Christufouo Vnebefa hoienie? Nishtar drugo, kakor fuershenie ali dopalnienie inu konaz vfeга **delania** Boshyega JPo 1578, II,61b; Sato bude rekal, dai raitingo od vfeга tuoiega mishlienia, befed, **delania**, inu od vfeга Blaga Telefngia inu Dusheuniga JPo 1578, II,128 / Taifta Vera pernefse ta vezhni leben s'fabo, inu preime tu odpufzhainje teh greihou, inu ftury de Bogu vfe nafhe **delainje** dobru dopade TPo 1595, II,187 *ravnanje, prizadevanje*

4. česa **kar se uresničuje, nastaja z delom; delo, opravilo**: kot del besedne zveze Iogri Christufoui fo shnyh Predigouaniem inu zhudefa **delaniem**, dlie prishli kakor Christus JPo 1578, III,45 / v zvezi z **dober** Sakai letu ie ta dobra vola Boshya, de vi fteim dobrim **delanem** tih norskih inu neflastopnih ludi vufta famashite TR 1558, X4b z *dobrodelnostjo*; Kay nam naprei dershi leta Euangelium? TRY rizhi .. Ktretiemu, Christufouo dobruoto inu niegouo dobro **delanie** JPo 1578, II,161b

◆ — **pravično delanje božje brisanje/izbrisanje človekove krivde zaradi grehov; opravičevanje, opravičenje**: To befedo, Iuftificatio, Mi Slouenci drigazhi ne moremo tolmazhiti, temuzh Prauizhnu **dellane**, oli, Prauizhnu fturiene TT 1560, e4a

5. kaj **omogočanje nastajanja česa z delom; izdelovanje**: en Mosh od Tyra, ta je bil en mojftèr v'Broni, poln modrufti, saftopnosti inu kunnfti, **h'delanju** vfe shlaht delu is Brona DB 1584, I,187a

// **doseganje, da z delom kaj nastaja iz česa kot rezultat določenega postopka; pridobivanje**: vfe kay ie kuli Bog na fem Suetu ftuaril, Elementa (to ie Ogain, Luft, Voda, inu Semlia) to ie sazhetak v'fAKE Moiftrie, Mettala, to ie, v'fAKE Rude inu shelesno **delanie**, Kouanie inu Shiuanie, Shito, Vino, Blago inu oblaf: To vfe nato zhaka dabi vmiru shiueli JPo 1578, III,77b *pridobivanje železa* [M. M.]

delati (delati, dejlati, dalati, deleti) -am glag.

nedov. [ˈde:lati -am]; P približno 3500, K 45 (TC 1550, TA 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, TP 1579, DC 1579, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, Tm 1595, TtC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

— nedol.: d | e/éj/é/éj | I | a/a (DB 1584, II,89a) | ti/t/tj

(MD 1592, IIb)/ty (MTh 1603, I,299); — nam.: delat; — sed. ed. 1.

os.: d | e/éj/éj | lam; —; — 3. os.: d | e/éj/éj/è (DB 1584, III,116b) |

la; — dv. 2. os.: delata; —; — mn. 1. os.: d | e/é | I | a/o (JPo 1578, II,7)

| mo; — 2. os.: d | e/éj/éj | late; — 3. os.: d | e/é/a (DB 1584)/è

(DB 1584, III,82a) | laj | o/u (Juricič); — vel. ed. 2. os.: delaj;

— mn. 1. os.: delajmo; — 2. os.: d | e/é | lajte; — del. na -l m. ed.:

d | e/éj/éj/è (DB 1584, I,250b) | lal; — dv.: delata; — mn.: d | e/éj/éj/è

(DB 1584, III,31a) | lali; — ž. ed.: d | e/é/a (DB 1584, III,66b) | I | a/e

(DB 1584) | la; — mn.: delal | e/é (DB 1584)/è (DB 1584, I,258a);

— s. ed.: d | e/é | lal | u/o (Juricič); — mn.: delata; Ⓜ

VERBA PRIMI ordinis in AM, incipientia ab

D .. **Delam, delati, delal**, laboro, ago, facio, operor, arbeite, thue BH 1584, 114; *Deutfch.*

Schaffen. *Latinè.* laborare. *Windifch. délati.*

Italicè. lavorare, affattarçil, operare, ifpedire

vna facenda MD 1592, M6a; Facio. *Ger.* machen/

thuen. *Sclav.* **delati**, fturiti MTh 1603, I,518; Ago.

Germ. thun/ handlen/ wercken. *Sclav.* sturiti,

delati MTh 1603, I,60

1. navadno s prisl. določilom, kdo/kaj; (s čim) **zavestno uporabljati telesno ali duševno energijo za pridobivanje dobrin; delati**: SPomisli de ta prafnizhni dan fuezhuyesh/ sheft dni bofh

deilall inu fturifh vfe tuye delu TC 1550, (13a);

Zhes sheft leit pridesh domuu fpet, **Delash**

shiuifh ftarishih red *P 1563, 90; Inu S. Paul ie

fuiemi rokami **delal** inu fe shiuil TO 1564, 79b;

STARISHI TVDI SLVshio Bogu kadar fúie Mlaishe **delati**, brati inu pífatí vuzhe TC 1575, 358; Inu fe je od tígaitíga zhašá godilu, de je poloviza téh Mladenizheu **delala**, ta druga poloviza pak je dërshala Shpejflë, Szhite, Lokuve inu Panzerje DB 1584, I,257b; Ker fe **dëla**, ondi je obilje: ker fe pak s'befledami rouna, tu je pomankanje DB 1584, I,321b; Kakòr je ficer navada na tém Svejtí, de ty, kir v'Krajlevih dvoréh nar vezh **delajo**, ty nar majne imajo: inu kateri níhtèr **nedelajo**, ty ta veklhi dejl nar vezh dobe DB 1584, II,94a; Taku tudi Tíhlarji inu Zimmèrmani, kateri nuzh inu dan **delajo**, inu Pilde sresujo, inu fe flíflájo mnogoteru dellu sturiti .. inu fo pèr nym sguda inu posnu, de je dodelajo DB 1584, II,168b; kot slovnični zgled Freqvntati-va, vt: Agito, id est, vedén, pred inu pred, pres prestanka, preneftanu, **delam** BH 1584, 97; kot slovnični zgled Imitativa, ut: patrizo. Po ozhini shari, ali fhégi **delam** BH 1584, 97; kot slovnični zgled Gerundia in DI .. Zhas je **delati**, tempus est laborandi BH 1584, 101; *Deutfch*. Arbaiten vergeblich. *Latinè*. ludere operam. *Windifsch*. fauman **delati**. *Italicè*. affaticarfi indarno MD 1592, A4a; **Dellati** fe ima, inu fe en vfakateri vfvojem poklízainju na tu flíflíghí inu fermeihli saderfhati, tu nej prepovédanu, temuzh sapovédanu TPo 1595, I,129; kadar ti takovo glihoto vChristufu imah, tedaj ti fi bodi en Shulmojfter ali Pridigar, en Gofpud ali frava, en Hlapez ali Dekla, taku **dellaj** inu ftury kulíkur ti morefh vtvojem poklízainju TPo 1595, I,123; Kateri je kradel, ta vezh ne kradi, temuzh **dellaj** inu sturi s'temi rokami nekaj polshteniga TPo 1595, II,81; potler fvoje tovarilhe inu drushbo pušte pregovoriti, de tu, kateru je nym porozhenu, pušte ftati, inu nekaj drusiga fture, Gredo ta zhašs fe prehajat, ygrat, zehat, kadar bi vfhífhí imejli **dellati** TPo 1595, II,176 / ty ludie, kir Malikò slushio, falsh vero imaio .. níshter ne **delaio**, pyanzuio![] TC 1555, 11b; ekspr. Pharao je rekàl: Vy nizh **nedelate**, nizh **nedelate**, satu pravite: My hozhmo pojti, inu GOSPVDV offrovati DB 1584, I,36a; Petest etiam periphrafcòs efferri: kadar fe níhtèr **nedela**, vel, kadar níhtèr **nedelajo** BH 1584, S34 / Pogledajte Lilie na puli, koku one rëfteo, tem ne **nedelajo** inu nepredò DB 1584, III,5b / Pryдите vy vfi kmeni/ kir strudom oli teshku **dellate** inu kir fte oblosheni TC 1550, 95(56a); **DElaj** fi edèn kakòr hozhe, taku vfaj nemore ^vvezh opraviti (<^vvezh opraviti) Kadar nej ta pravi red tukaj, taku je vfe sabftojn, tar fi saznhí edèn kar hozhe> DB 1584, I,329a *Naj se trudi, kolikor hoče; Deutfch*. Bèfleiffë. *Latinè*. adhibere diligentíà. *Windifsch*. flífatí, skerbnu **delati**. *Italicè*. ingegnarfi, metter diligèza, haver cura MD 1592, A8a / néfmo tudi od níkogar sabftojn kruh jemali, temuzh fmo s'dellom inu trudom, nuzh inu dan **delali**, de bi

my komu mej vami pretefhki nebili

DB 1584, III,113b *smo neprestano garali*

// kdo; po čem **biti aktiven za dosego, uresničitev česa; prizadevati si**: Sakaj ony po denarjih **delajo**, inu kfkèrbé po nyh, inu je vfaj vfe sabftojn DB 1584, II,176a / Tako my vuner imamo faufo skarbío po tem **delati**, prashati inu fe Vzhiti, kako bi mogli vezhni Leban sadobiti JPo 1578, II,147

● — **delati v veter zaman se truditi**: Tu je ena huda nadluga, de on tje gre, kakòr je príhàl: Kaj njemu pomaga, de je ú'vejter **delal**? DB 1584, I,330a; po tuji prevodni predlogi Was hilffts jn denn/ das er in den wind **geerbeitet** hat? LB 1545, 1143

◆ — — **delati po dneh biti najet za opravljanje (kmečkega) dela in plačan na dan; delati kot dninar**: Delauzom. Letim kir po dneh **delaio**, De fe s'poshtením shiuio, || Voszhimo de ta vshitek nyh, Od Buga shegà bo vfím glih

*P 1563, 98

2. pogosto s prisl. določilom kraja, kdo; kaj, (s čim) **opravljati delo na kakem področju, navadno kot vir zaslužka; delati**: Ona [Marija Magdalena] ie meynla, de ie on [Jezus] tih eden, kir Vuertih **dela** TT 1557, 32 *se ukvarja z vrtnarskim delom*; Inu vfí Barkaroli .. inu ty zholnary, inu ty kir na Muriu **delaio**, fo od dalezh ftali inu vpili, kadar fo fagledali ta dim nee pogorena TT 1581-82, II,432[=426] *pomorščaki*; Orazhi mylu gledajo, inu ty, kir u'Vinogradih **delajo**, klagujo po Plhenici inu po lezhmeni, de is shetve na puli níhtèr nemore bití DB 1584, II,109a *vinogradniki*; Letu fo Levitovi otroci mej nyh Ozhetov híhah .. pèr zhíflu téh imen, pèr glavah, kateri fo **delali** opravilu te flushbe v'GOSPODNI hílhi DB 1584, I,231 *so opravljali obrede v svetišču*; On, ta nar veklhi GOSPVD della, kar ficer hlapzi in Dekle v'híhí **delajo**, inu fvojm íogrom noge vmíva TPo 1595, I,201; Spet nasaj fe ena fhleht reízh vidi, de ena Dekla vfhífhí kuha, pomyva, pomejta, inu drugu híhnu dellu **della** TPo 1595, II,224 / Kmetizhi fuoie Nyue fadigaio ali delaio, Purgary fuoio moístríjo **delaio**, Oblaftniki, Gofpoda podloshene prau raunaio nym naprei ftoye JPo 1578, II,24; Poglejte GOSPVD je s'ymenom poklízal Bezaleela .. inu ga je napolnil s'Boshjim Duhom, de je modèr, saftopen inu vmejtahn k'vfímú dellu, h'kunfhntímu dellu v'slati, v'f'rebri, inu v'kuffri, inu shlahtnu kamenje resati inu vftaulati, Lejs zimprati, inu de sna **delati** vfe shlahnt kunshntnu dellu DB 1584, I,59b / Inu jeft fim fhàl doli v'Lonzharjevo híhfo. Inu pole, on je **delal** na Shajbi DB 1584, II,36a / Ta Píshzesh odgovory: Ieft níhtèr ne **dellam**, kakor de jeft tem kmetízhom h'pílefu pyfkam TPo 1595, I,52 / Ti némalh **delati** s'pèrvorojenzhízhom tvoih Vollou, inu némalh strízhí pèrvorojenzhízhe tvoih Ovaz DB 1584, I,108b *ne uporabljaj prvorojencev volov pri kmečkem delu*

// kdo; (od česa, v čem, s čim) **imeti opravka s čim kot predmetom svoje zaposlitve, dela; delati**: jeft [Gospod] fim s'imenom poklizar Bezaleela .. inu jeft fim ga napolnil s'Boshjim duhum, s'modroftjo inu saftopnoftjo, inu s'vmejtalnoftjo, u'vlaki mojftrij, de sna kunftnu **delati**, v'Slati, v'Srebrni, v'Kuffri DB 1584, I,56a; Phrygio. *Germ.* Sedēfticker. *Slav.* edan kir s'fchidanu[!] **dela**. *Carniol.* feidnater MTh 1603, II,261 / njegov Ozhā, je en Tyrer bil, taifti vmeje **delati** od Slata, Srebra, Brona, Shelésa, Kamenja, Lessā .. inu vfe shlaht isresovati, inu vfe shlaht vmetalnu fturiti DB 1584, I,235a

// negotovo, kdo; na koga/na kom[?], s čim **imeti koga/kaj za predmet svojega poklicnega, strokovnega dela; ukvarjati se, skrbeti**: Vas lube brate proflimo, de vi te kir na vas **delaio**, inu vom stoie naprei vtim Gosfpudi .. Imeite ie teim vezh šā lubu TC 1555, L8b / Kulikur pak tu tellu, tu blagu, tvoj Stan inu poklizarinje antizhe, tukaj pufti ti tiga Cefšarja s'tem **dellati** inu rounati TPo 1595, II,287

// kdo; s kom **meriti se s kom v kaki dejavnosti z namenom ugotoviti, kdo je boljši, uspešnejši; tekmovali**: Njegova fkērb pak stoji na tēm, nikar de bi delal, ni de on en taku kratik leben ima, temuzh de sa vadlo **dela** štēmi Slatarji inu Srebērnarji, inu de bi mogēl tēm, kir kuffar lyo, enaku fturiti. Inu on tu sa eno hvalo dēshy, de golufku dellu dela DB 1584, II,145a

♦ – **delati tlako i. opravljati podložniško obvezno delo zemljiškemu gospodu**: mi inu vfi nashi Otroci, fe ne bomo vfe vezh bali Turkou, bomo shiher inu Myr imeli pred vfeimi nashimi fourashniki. Ne bomo vezh shtyr daiali, teshkih tlak **delali** TT 1557, g4b; **ii. izpolnjevati raznovrstne težke (zlasti delovne) obveznosti, ki jih od zaslužjenih ali podrejenih terjajo nadrejeni, navadno vladarji**: Inu ony [Egipčani] fo poftavili zhes nje Valpote, kateri bi nje s'tefhkimi flushbami imēli tlazhiti <Israeliterji morajo veliko tlako **delati**> DB 1584, I,34a

3. kdo/kaj; komu, kaj, (s čim) **z delom omogočati nastajanje česa; izdelovati**: S. Paul Vcorintu Pridiguie, inu **dela** fuiemi rokami Shotore oli Tebihe TT 1557, 392; en Srebrar, fteim imenom Demetrius, kateri ie tei Diani freberne Capelice **delal**, Inu je tim Antuerhariem dial nekar en mahin dobitag TT 1557, 396; Vy nemate vezh timu folku Slame špraulati inu dajati, de Zegle **delajo**, kakōr dolehmal DB 1584, I,36b; Njegova Mati je tudi njemu **delala** eno majhino Suknjo, inu je to niemu pērnafhala, ob fvoim zhaffu DB 1584, I,150a / Sakaj ti vejfh, kej imamo v'ti Pufzhavi kampe **delati**, inu imash nafhe oku biti DB 1584, I,84b *postavljati tabore*; Inu on fe je obērnil, inu je sydal Vilfokote, katere je bil njegov ozha Hifkia doli pērpravil, inu je Baalu Altarje gori narejal, inu je **delal** Malikoufke

Borfhte, kakōr je Ahab, Israelki Krajl, delal DB 1584, I,217a *postavljal ašero*; Gdu je vam porozhil leto Hilho sydati, inu nje syduve **delati**? DB 1584, I,253a; Ieft fim tudi **delal** tiga Sydu dellu, inu nēfim kupil obene Nyve DB 1584, I,258a *sem sodeloval pri gradnji obzidja*; EZehias je fvoje Méftu tērdil, inu je v'nje vodo pelal. On je puftil v'Skalo koppati, inu ftudenec **delati** DB 1584, II,173a; *Deutfch.* Schantzen. *Latine.* jacere aggerem. *Windifch.* fašup **delati**. *Italicē.* fare vn argine MD 1592, M7a / On nēma tudi obene Plate **delati** na fvoji Glavi, ni fvoje Brade obriti, inu na fvoim shivoti obeniga fhrinffa fi resati DB 1584, I,73b; imajo veliki inu mali pomreti v'leti desheli, inu nebodo pokoppani, ni objokani, inu nihzhe fe nebo po nyh refpalkal, ni pleshe **delal** DB 1584, II,35a / Vkakoui vishi .. ie Iefus to fuio Vezherio (katera fe sdai Maffha imenuie) imel, dershā, peil inu obhaial. Hti fe nei fgonilu, per tei fe nei kadilu inu kropilu, nei imel Mashniga guanta na febi, nei obeniga Altarie kushoual, Nei šperfti crysheu **delal** TC 1555, K1b; Ty fary pag te ifte offre inu to celo Masho offruiu Bogu, velike Cryshe **delaio**, roke isteguio, de fe gar zhudnu vidi TC 1575, 182 / INu Hifkia je imēl filnu veliku blaga inu zhafty, inu fi je Shace **delal** od fšebra, slata, shlahtnih kamenou, korenja, fzhitou, inu od vfeh shlaht veliku vrejdnih rizhy DB 1584, I,248b

pren. Htem pride Poftava, ali ony je netērpe: Satu onj **delajo** enu pokrivalu zhes njo, inu pelajo en hinaufki leben, s'vnanimi delli te Poftave DB 1584, I,(4a) *zakrivajo, skrivajo njeno bistro*
● – – preg. Ky fe kuli beleda Boshija pravi tēr prediguje, tukai Hudizh fvoim štrupō fe pērmelha, inu fe godi, kako nembci govore. Wo Gott ein Kirchen bawet/ da .. bawet teufel ein Capellen. To ie, kyr kuli Bog eno Cerkov **dela**, tukai Hudizh eno Kapellico polak sida KPo 1567, XXXIIIb *kjer je Bog, je tudi hudič*; ● – – preg. Sakai tiga Ozheta Shegen **della** tim Otrokom hishe. Ampag te Matere kletua doli doli[!] dere TC 1575, 377 (*očetov*) *blagoslov rodi, (materina) kletev podira, razdira*; ● – – preg. Kateri pak eno lamo **dela**, ta bo šam v'njo padel, inu kateri Plut dere, tiga bo ena Kazha pizhila DB 1584, I,331b *nesreča, ki jo kdo pripravlja drugim, navadno zadene njega samega*; ● – – Kateri krég lubi ta lubi gréh, kateri fvoje davri višfoku **dela**, ta nefrezho ylzhe DB 1584, I,323a *kdor razkazuje svoje bogastvo, izziva nesrečo*

// kdo; kaj **z načrtno, organizirano dejavnostjo ustvarjati kaj; izdelovati, proizvajati**: En Lonzhār, kir lonce **dela**, ne ima li oblafti is ene Iloue kepe fturiti, eno poštudo htimu poshtenu, to drugo pag hti framoti? TT 1581-82, II,33; ON je tudi v'hilhi tiga narfvetelhiga fturil dva Kerubima, po kunfti, tēh, kir pilde **delajo**, inu je nyu

D

s'slatom okuval DB 1584, I,235a; Iosaphat, Iudoufki Krajl .. fe je v'tovarishtvu vdal, shnym [kraljem Ahazjajem] Barke **delati**, de bi fe po Murji vosile, inu ona fta te Barke **delala** v'Ezeon Gaberi DB 1584, I,243a; Syrerji fo h'tebi [Tiru] hodili po tvoje delu, kar fi ti **delela** [!], inu fo Rubine, Shkarlat, Tebihe, Shide inu Shamet, inu Krihtal na tvoje Synme pèrnafhali DB 1584, II,73a; Kèr pilde **dela**, oli sresuje. Statuarius, Bildhawer BH 1584, 51-52; Statuarius. *Germ.* ein Bildhauer/ Bildschnitzer/ bildgießer. *Slav.* kir bilde **dela** MTh 1603, II,555

// kdo; (iz česa), kaj, (na čem) **z delom, dejavnostjo dosegati, da kaj nastaja iz česa kot rezultat določene postopka; izdelovati, pridobivati:** Kadar fe Mleiku mete, taku fe is nega Malu **della** DPr 1580, 61a; Inu ta Lonàz, kateri je on **dèlal** is gline, fe je njemu v'rokah fkasil: inu on je fpet fturil en drugi Lonèz, kakòr je njemu dopadlu DB 1584, II,36a; GOSPVD pufty arznye is Semle rafti .. Stém on osdraula inu preganja beteshe, inu Apotekar is tiga Arznie **dela** DB 1584, II,168b / SAKaj bi "ty zhafsi timu Vfigamogozhimu nebili fkriveni? inu katèri njega snajo, nevidio njegovih dny .. Ony Dète od Pèrs dero, inu je k'Siroti fturè, inu Ludy vboge delajo s'rubovajnjem .. Ony je pèr-moravajo Ojle **delati** na fvojim laftnim malini, inu shnyh laftno prešno prefhati, inu jih v'faj pufte shejo terpeti <ty zhafi) Ker Bug pufty te pregreshne delati, kakòr hozheo> DB 1584, I,273a **pren.** Satu fe ima en Kàrfzhenik drugazhi navaditi, Kadar on to troho v'fvojga blishniga okej vidi, ima poprej, prjeden de fodi, pred fheigel stopiti, inu fe vnym ogledati, Tukaj bo on taka velika bruna nashil, is katerih bi fe mogla dobru Svynfka koryta **dellati**

TPo 1595, II,149

// kdo; kaj, (v čem, s čim) **z orodjem ali določenim postopkom dajati čemu določeno obliko, lastnost; obdelovati:** Eden kuje shelesu v'klefhah, **dela** v'sherjavici, inu je nareja s'kladivi, inu je **dela** sovfo mozhjo fvoje roke, on tudi lakoto tèrpy dokler vezh nemore DB 1584, II,18a

// kdo; (iz česa), kaj **z delom, dejavnostjo dosegati, da ima kaj drugačno obliko, uporabnost; predelovati: Delajte** is valnih Zhèrtalou Mezhe, inu is valnih Sèrpou Kopja DB 1584, II,109b

// kdo/kaj; (iz koga/česa), h komu/k čemu, koga/kaj **z delom, dejavnostjo dosegati, povzročati, da iz koga/česa nastaja kdo drug/kaj drugega, navadno z določenim namenom; spreminjati:** Pole, Bug je velik inu nesnan, njegovih lejt nemore nihzhe isvprafhati. On vodo **dela** k'majhinim fragam, inu shene fvoje oblake vkup h'deshju DB 1584, I,278a[=277a] zbira / Sakaj ty Regimenti ali Gosfopke nejfo satu gori poftaulene, de bi ony is podloshnikou imejli fgul petlarje **dellati**,

inu nihzhe nifhter neimel s'hranyti TPo 1595, II,289 / Nessite prozh lete rizhi, inu ne **delate** to hisho muiga Ozheta kani hishi te kupzhye TT 1557, 260; Sakaj ti **delafh** Méftu k'eni grubli kamenja DB 1584, II,9b / Oni .. is tiga Euangelia to Poftauo **delαιο**, kir prauio, Hozhes li ti priti Vnebeffa, taku bodi brumen, fturi dobru TT 1557, 23a; Ali nerpoprej preprizha nje tu S. Pifmu famu, de is takoviga Exempla nejma nihzhe obene sapuvidi **delati**, ne tyh ludy h'timu fyliti ali permorovati TPo 1595, III,26; Kateri pak nepozhuti takih velikih tefhkih grehou na febi, ta neima fkerbeti, ali dajle G'rehou[!] ifkati .. inu ftem enu martranje is Spuvidi **delati** ZK 1595, 168

pren. Sakai ta zhloueiska Prauiza le ta Trebuh **dela** kanimu Bogu, inu Souurashnike Cristu-feuiga Crisha TL 1567, 24b; Odpufti meni v'fe moie Grehe, is katerih ta Hudyzh sgul viffoke velike Gorre **dela**, sa katerimi bi iest neimel viditi tuoie gnadna[!] TKM 1579, 113b; Kaj je timu ne-frezhnimu Papelhu vmifli, inu njegovi Rotti, kateri is Mashe, is Rumainja, is odpuftka inu drugih dell Isvelizharje **dellajo?** TPo 1595, I,142 *kateri mašam, romanjem, odpustkom in drugim delom pripisujejo zveličavno moč / Sakaj ony [papežniki] ferdamnajo inu pregainajo nas satu, kir my ne hozhmo mifli inu podgane is febe puftiti **dellat**, de bi imeili pres pytja jejfti, ali le to edino fhtalt ali le polovizo tiga S[.] facramenta hoteli vsети TPo 1595, II,126 *ker nočemo biti podobni mišim in podganam**

// kdo; iz koga, h komu/k čemu, koga/kaj **prizadevati si, povzročati, da kdo dobi, ima določeno funkcijo, lastnost; delati, spreminjati:** VDvanajftim Capituli vuzhy S. Paul to pravo Boshjo flushbo, inu **dela** v'fe Kàrfzhenike k'Farjem DB 1584, III,81a / ekspr. Si li ti uegshi koker ie nash Ozha Abraam? .. Koga ti fam febe **delash?** TT 1557, 286 *Za koga se imaš?*, podobno tudi DB 1584; Nato fo Iudie rekli kniemu [Jezusu] .. Kay ty fam is febe **delash?** JPo 1578, I,101a; Taku framoty ta pokorshina Christufeva nalho nepo-korszhino, de bi fe my vnašhe ferze imejli framovati, inu rezhi: Iest vbogi fmerdezhi fhakel, kaj jeft is fam febe **dellam?** TPo 1595, I,134 / GOSPVD moj Bug .. Ti kir **delafh** tvoje Angele k'vejtrou: Inu tvoje Slushabnike k'ognenim plamenom DB 1584, I,305b

● – **delati koga k norcu/norcem norčevati se iz koga:** Satu fvary S. Paul inu ferdama tako fhkodljivo modruft prou is ferza, inu **dela** take famomodre Svetnike sgul k'norzom DB 1584, III,89a

4. kdo; (iz česa), koga/kaj, (skozi kaj) **dosegati, da kaj nastane, se uresniči, se zgodi; delati, uresničevati, ustvarjati:**

a) **z lastno (božjo) močjo, vsemogócnostjo:** Sakaj pole, on [Gospod] je ta, kateri Gorre **dela**, Vejter ftvari, inu kashe kaj ima Zhlovik

govoriti: On Sarjo **dela** inu Temmo DB 1584, II,111b; On **dela** Gofstosherzhizhne inu Oriona: Kir is temme jutru, inu is dne temno nuzh **dela**: Kir te vode v'Murji klizhe, inu je islyva na Semlo: Njemu je GOSPVD ime DB 1584, II,112a; Iesus je tudi veliku drusih Zajhnou **delal** pred fvojemi Iogri, kateri nêfo v'letih Buqvah sapifnsani DB 1584, III,59b; Ia ony fo Christufa Boshyga Synu famiga polufhali, fo ga vidili mertve gori buditi, inu druga velika zhudefsa **delati**, kaj fe pak fgoti? venger fo ga Iudje fourafhali inu na Krish perbyli TPo 1595, I,131; Onu pilhejo ty grobi norzhafiti Menihi, tu Diteze Iesus je v'fvoje mladufiti nove Ptizhize inu druge Svirinize **dellal** inu fvaril TPo 1595, I,94 / Gofpud GOSPVD je meni pokasal eno prikasên. Inu pole, tu je edên ftal, ta je **delal** Kobilice, v'sazhetki, kadar je Otava rasla DB 1584, II,112b / Ti [Bog] **delafh** pod mano proftor k'hojenju, De fe moji glifhni nepod-polsneo DB 1584, I,283b *omogočaš zanesljivo hojo* / GOSPVD vbogve **dela**, inu bogate **dela**, on ponishuje inu povifhjuje DB 1584, I,150a / nash Gofpud Iefus Criftus fam notri vtim fercei tiga verniga gouori, ga Troshta, **della** inu nareia vnim ta leben TO 1564, 20a; od mojga oblihzha ima en Duh pihati, inu jeft hozhem^hdihanje **delati** <^hdihanje **delati**> tu je, jeft hozhem oshiviti, inu k'veku pèrpraviti te reshale^e> DB 1584, II,23a

b) z močjo, sposobnostjo, navadno dodeljeno od Boga: Leta [Mojzes] ie nee ipelal, inu ie zhudefa inu zaihne **delal** utim Egipti, utim erdezhim moriei, inu uti puzhauai ftyrideffeti leit TT 1557, 352; Stefan pag poln Vere inu mozhi, ie **delal** zhudefa inu velike zaihne umei ludmi TT 1557, 348; Veliku zhudeffou pag inu zaihnou fe ie **delalu** vmei ludmi skufi te roke tih Iogrou TT 1581-82, I,488; Shiu je [Elizej] **delal** zajhne, inu mèrtou je **delal** zhudeffa DB 1584, II,173a

c) z lastno (človeško) močjo, sposobnostjo: Christus pravi letukaj fam, de ti falfh Christufi inu falfh Preroki velika zhudefsa inu snameinja bodo **dellali** TPo 1595, II,305 / kadar ony [ne-pravi verniki] Evangeli polufhajo, taku ony padeo femkaj, inu fi **delajo** ie lafne mozhy eno mifêl v'ferci, katero pravi: Ieft verujo, tu ony dêrshê sa pravo vero DB 1584, III,79a

// kdo/kaj; komu, koga/kaj **biti aktiven za dosego, uresničitev česa, kar obstaja v mislih:** Sakaj kakor je le ên edini pravi Christus, taku je tudi le en pot. Kateri pak en drugi pot **dela**, ta **dela** tudi pres zbiuvla eniga drusiga Christufa, frafti takoviga, kateri je falfh, inu ta pot tudi kriju inu fapelan, kir pela na grunt tiga pekla nikar htimu vezhnu lebnu TPo 1595, III,76 *si izmišlja drugo pot*; Raunu vlhe kakor fe nejma veliku Christufou **dellati**, taku fe nejma tudi veliku potou fmišliti TPo 1595, III,78 / Ta Svej **dela**

febi fufsebne Isvelizharje isvunaj Christufa TPo 1595, I,142; Tu je vshe ta pravi Artjcul, kateri Karfzhenike **della** TPo 1595, II,19 / De fe vfhe Turki inu Iudje nam fhpotajo, kakor de bi my try bratje v'Nebo postavili .. Ampak ony nam krivu fture, my ne **delamo** treh Mosh, ni treh Angelou, temuzh enu edinou Boshje bitje ali Stan TPo 1595, II,98 *mi ne verujemo v obstoj treh bogov*

// v zvezi z **zaveza**, kdo; kaj, s kom **z medsebojnim dogovorom ustvarjati kaj zavezujočega; sklepati:** Ony **delajo** s'Afsurom eno Saveso, inu nofsio balsham v'Egypt DB 1584, II,107a

// kdo; komu, kaj, (na kaj) **z delom, dejavnostjo omogočati, dosepati, da se načrtovani dogodek uresniči; pripravljeni, prirejati:** Tu nebesku kraleuftuu ie glih enimu kralu, kir fuimu Synu Ohzat **della**, inu poshle vunkai fuie hlapce, de te pouablene poklizho na to Ohzat TE 1555, 12b; kadar ti **delash** enu koffilu oli eno uezherio, taku ne poklizhi tuih periatelou, ne tuih bratou, ne tuih ftriceu .. de kadai oni tudi tebe fpet nafai ne pouabo TT 1557, 215; Kadar **delash** Gofstouanie, tako vabi Vboge, Hrome, Kruliaue, Slepce, tako fi Zhafit JPo 1578, III,70a / Moshje v'Sihemi .. fo vunkaj fhli na Pule, inu fo brali fvoje Vinograde, inu fo pfehali, inu fo na ples **delali**, inu fo fhli v'fvojga Boga fhfho, inu fo jedli tãr pyli, inu AbiMeleha kleli DB 1584, I,138b *so ob tem plesali, prirejali veselice*

5. kdo; kaj **ustvarjati s pisanjem:**

a) knjižno delo ali njegov del; pisati, pesniti: Sakai nêfo .. vfi sdravi têr zhifiti, kateri fada pilho inu Buqve **delαιο** KPo 1567, IIIb; Vari fe moj Syn, pred drugimi vezh: Sakaj veliku Bukou **delati** nej konza, inu veliku predigovati, shivot trudi DB 1584, I,332a / Vy .. ygrate na Pfalterji, inu fi pejni **delate**, kakôr David DB 1584, II,112b; Iudje fo h'Predigi pèrhajali .. de fo is Preroka fhpot delati, inu fhpotlive pèfni od njegovih Predig **delali** DB 1584, II,76a; *Deutfch.* Verfb machen. *Latinè.* componere verfus. *Windifch.* rejme **delati**. *Italicè.* verficare, far verfi MD 1592, R5b

b) besedilo pravnega značaja; pisati, sestavljati: VE tèm Piffarjem, kateri krive Postave **delajo**, inu kateri krive fodge pilheo DB 1584, II,5a; Sakaj ker je en Testament tu mora fmãrt v'mejs pryti, tiga, kateri Testament **dela** DB 1584, III,130a; *Deutfch.* Erb vermachen. *Latinè.* legare. *Windifch.* shaftt **delati**. *Italicè.* lafciar per testamento MD 1592, C8b; *Deutfch.* Testament machen. *Latinè.* teftari. *Windifch.* teftament **deilati**. *Italicè.* lafciar per testamento MD 1592, P7b

6. kdo/kaj; komu, koga/kaj **z delom, dejavnostjo, učinkovanjem ali obstojem povzročati, da kaj nastane, navadno stanje, lastnost; ustvarjati:** Sakaj on [Bog] fe s'viharjem zhes me ftavi, inu mi veliku ran **dela** pres vrshaha DB 1584, I,269a;

D

Deutfch. Schulden machen. *Latinè.* conflare aes alienum. *Windifch.* dulce **dejlati**. *Italicè.* far debiti MD 1592, N7a / Ta Syma ie dofti dolgò tèrpela: sadofti ie dosdai Hudizh fvoivo Hudizhovo drushbo nam filo **delal**, inu vfe hudo nagaial KPo 1567, XIX; Kateri greihe sakri-va ta priasen **della**, kateri pak to reizh gori vsdigue, ta **della** de fo fi Firшти mei labo super DPr 1580, 32a; Inu **nedelajte** krivice Vdovam, Sirotam, Ptum inu Vbogim, inu obedem nemifli hudiga v'fvoivo ferci supèr fvojga Brata DB 1584, II,127b; Inu nepuťite fi Hifkiu savupanja **delati**, na GOSPVDA DB 1584, II,14b; INu zhetèrti Angel je vunkaj islyl fvojo Kupo na Sonce, inu njemu je bilu danu[!] Zhlovèkom s'ognjom vrozhe **delati** DB 1584, III,147a; *Deutfch.* Tewrung machen. *Latinè.* rerum pretia intendere. *Windifch.* dragust **dejlati**. *Italicè.* far careftia MD 1592, P8a; *Deutfch.* Vngunft machen. *Latinè.* conflare invidiam. *Windifch.* sovrashtvu **delati**. *Italicè.* caufare un sdegno MD 1592, S6a; onu morajo greihi biti, kateri tu ferze dotaknejo, inu mu tefhku inu britku **delajo**, kakor Adam fvojmu Synuvi Kainu tudi pridiguje TPo 1595, II,25; Violo. *Germ.* Nottzwingen/ mit gewalt schwe-chen/ verletzen. *Sclav.* fillo **delati** MTh 1603, II,711-712 / Gdo **dela** Tati inu Rasbonike? Hudizh, kateri ie od sazhetka Vbyuaz, Rasboinik, Lashnik inu Ozha vfeh Lashy JPo 1578, II,81b / Boshya Befeda ie vtem vrshoh: Ona Kreg **della** JPo 1578, II,71; Modroft fe naphiue, mogozhoft **dela** sashpotouanie, Bogaftuo **dela** Lakomnoft JPo 1578, III,4; Ta Greih pag ie en vrshah vfel na te Sapuudji, inu ie **delal** notri vmeni vfe shlaht lushite TT 1581-82, II,24; Lastnu prerokovanje, pomejnenje, inu fanje, néfo nifhtèr, inu vinèr enimu tefhke misli **delajo** DB 1584, II,167a; Sakaj ta shaloft kir je po Bugi, le k'isvelizhanju **dela** eno grevingo, katera obeniga negreva: Tiga Svitá shaloft pak **dela** fmèrt DB 1584, III,99a; Sakaj tu je te Vere lastna natura, de ona pohleuna ferza **dela**, katera od febe nikar veliku ne dershe TPo 1595, I,107 / Sleiherni greh ie kakor en oifter mezh, inu rane **della** DJ 1575, 84; Vtragliva roka vbushstvu **della**, Ali teih roka, ker fo skerbni, bogate **della** DPr 1580, 16a; Blagu mnogu priatelou **dela**: Ampak ta vbogi je od fvoih priatelou sapufzhen DB 1584, I,323b; VInu sanikèrne ludy **dela**, inu mozhnu pyťje divje **dela** DB 1584, I,323b
// kaj; kaj **biti vzrok, da kaj nastane, se kaj zgodi; povzročati**: Inu koker Moifes .. gouori, tui ferd **della**, de mi taku doli iemlemo TO 1564, 164b; Miha je v'pèrvim Capituli teshak tu **dela** Ebraifka Grammatica DB 1584, II,116a; Bogu bodi toshenu .. de fe najdejo hlapzhizhi inu Deklize, od defset, dvanaift lejt, kateri s'Bugom, s'Martro, s'fhlesami inu fdrugimi grofovítimi imeni

preklinajo, od koga fe tiga vuzhe? .. Tu **dela** ta stari hudi zunter, ta iskahshena natura, katera vnas tizhy TPo 1595, III,161; Ieft fim vshe profť, tvoja britkoft **Dela** de morem pejti TC 1595, CCCCL / v zvezi **to dela/je delalo** Potle bug gre sam vparadylh .. Rekalł ti Adam fe boyh? || Sram te fezhelu byti || Tu **deilla** de fi kriuu gialł || Inu fi nor greshnig poftall TC 1550, 149(83a) (to) je zato, ker ...; Ieft fim u'vfeh rizheh vefel bil, tu **dela**, ker je meni Modruft v'temifitum naprej fhla, jeft pak néfim vejdil, de je tu od nje prihlu DB 1584, II,141b; po tuji prevodni predlogi Jch war in allen dingen frölich/ Das **macht/** die Weisheit gieng mir in den selbigen für LB 1545, 1711; Eni Epicurerji pak, inu Stoifki Philofophi, fo fe shnym [Pavlom] kregali. Inu eny fo djali .. onu fe vidi, kakòr de bi hotil nove Bogueve osnanjovati, tu je **dèlalu**, ker je on ta Evangeli, od Iesufa inu od gori vřtajenja nym osnanjoval DB 1584, III,71a

// kdo/kaj; kaj **povzročati, da je kaj možno;**

omogočati: Kadar je pak Chriftus, kakor ta pravi Far inu tu Iagne Boshie tukaj, de onu hozhe sa tiga cejlga Svita greihe s'fvojem offrom ali Smertjo plazhati, tu **della**, de Iudje inu Ajdje zhes njega oblaft sadobe supàr njega fturiti in njega krihati TPo 1595, I,290

// kdo; kaj **z delom, dejavnostjo dosepati, da kaj zahtevanega, obvezujočega postane stvarnost; uresničevati, izpolnjevati**: Oni .. tudi Volie moiega Ozheta ne **delaio**, tamuzh niegouo Sueto Belfedo sashpotuio JPo 1578, II,126b

// kdo; koga **s spolnimi odnosi z ženskami povzročati rojevanje otrok; spočenjati**: fo edni fim blagom, katero fo po tatvini inu Buhernij dobili, Cerkve inu Kloftre sidali inu ménili, ftém fo ie fpet povfètili, inu legitimiralı: kakòr Farij, kijr fo pankarte **delali**, inu potle od Papesha fpet dobili, da ijh ie posakonil alli legitimiralı KPo 1567, LXXIIIb *spočenjati nezakonske otroke*

7. kdo; kaj **načrtno pripravljati zemljo in vanjo saditi, sejati; obdelovati**: Bug .. ga [Adama] pahne is paradyfha de ima **delati** to femlo is katere ye vfed TC 1550, (9b); kateri **della** fuio femlo, ta bo kruha fyt, kateri pag praufnie nishter ne dluha, vlinobi hodi, Ta ie en norez, kateri fuio Niuo **dela**, ta bo dofti kruha imel TC 1575, 359; Kmetizhi fuoie Nyue fadigaio ali **delaio**, Purgary fuoio moiftrijo delaio, Oblaft-niki, Gofpoda podloshene prau raunaio nym naprei ftoye JPo 1578, II,24; Abel je Ouze pafsil: Kain pak je Semlo **delal** DB 1584, I,3b; My to semlo **dellamo**, my shainemo, my polnimo te Svifli inu keldre TPo 1595, II,229 / Gdo en Vinograd **dela** inu grasduia v'nijm ne soblie? KPo 1567, XXV; Vinograde bolh sařalal inu **delal**, inu Vina nebolh pyl inu fpraulal DB 1584, I,114b / on bode fui Vinograd drugim kopazhem

puftil fa lon **delati** TT 1557, 64; Sramotjo bodo obfali, kateri dobro prejo tko, inu mréshe fhtrikajo, inu njega vérthe bodo ftrene, inu vfi, kateri Ribnéke sa lon **delajo**, shalofni DB 1584, II,8a *so najeti, da skrbijo za ribnike*

// kdo; kaj, na čem **z aktivnostjo, prizadevanjem omogočati rast, razvoj česa; skrbeti**: pren. O Bug Zebaoth, obrnife vfai, gledai is Nebes, inu pogledai, inu objilzhi tuoio Vinsko Terto, inu **delai** no, katero ie tuoia Defniza safadila TRM 1579, 8b / Inu GOSPVD je djal: Tebi fe fmili ta Buzha, na kateri néfi ti nihtèr **delal**, inu je néfi sredil, katera je v'eni nozhi poftala, inu v'eni nozhi konez vsela DB 1584, II,116a *za katero se nisi trudil, skrbel*

8. kdo; kaj, (s čim) **izvrševati kako delo ali aktivnost sploh; opravljati, početi**: Ieft [Jezus] fem vas poslal sheti, kar ui ne ste **delali**, Drugi fo **delali**, inu ui ste unih delu prishli TT 1557, 267; Inu kar kuli **delate** sbefšedo oli fdianem, tu vfe fturite vtim Imeni Iefufa Cristufa TL 1567, 40a; Tako fe deršhi en vfkateri brumni Kerfzhenik, **delai** inu oprai kar niega Stan inu delo premore, vprai Veri inu Boshym ftrahu JPo 1578, I,31a; MVi Teofile, mi fmo operuim tu gouoriene fturili od vfeh rizhi, katere ie Iefus fazhel **delati** inu vuzhiti, noter do tiga dne, de ie on bil gori vftè TT 1581-82, I,468; Inu ty Moshje fo tu dellu svéftu **delali** DB 1584, I,249b; Satu aku vy jéfte ali pyete, ali kar **delate**, taku tu fturite vfe Bogu h'zhafti DB 1584, III,93a; Kar ti v'meni nefturish inu fkusi tvojga Duha **nedelafh** inu neopravifh, tu oftane nefturjenu DM 1584, CXII; kot slovnični zgled Supina in TV .. Aj da fe ena taka velika rezh, taku nemarnu **dela** BH 1584, S59; De jeft morem kuhati inu drugu **dellati**, tu je raunu te lube Divize Marie Slushba na tej Ohzeti bila, ta fi je tudi dellu fturila, je pergledovala, koku bi onu vfe opraulenu bilu TPo 1595, I,99; Hozhefh li ti ta lon od mene imejti, taku ti morefh **dellati**, inu fturiti, kar jeft tebi sapovejm TPo 1595, II,283 / Inu vfa Poffoda, s'katero fe kaj **dela**, fe ima u'Vudo djati, inu je nezhišta do vezhera DB 1584, I,67b / Gledaite kai vi **delate**, Vi ne deršhite te praude tim ludem, temuzh timu Gofpudi TC 1555, M1b; Inu ie tudi Boshya sapoued, da fliherni Zhloek na tem Suetu niki nekai **dela**, inu fuoimu poklizaniu fteshe JPo 1578, II,95b; Kay **dela** edan dobar Paftir? Dobri Paftir gre skosi Vrata Kouzam Vshtalo, te Ouze pafe JPo 1578, II,35; Kaj bote tedaj ob lejtnih Godeh, inu ob GOSPODNIH Prasnikih **delali**? DB 1584, II,106b; Iesus pak je rekál: Ozha, odpufiti nym: Sakaj ony nevédo, kaj **délajo** DB 1584, III,45b; Sakaj jeft nevejm kaj **delam**: Sakaj jeft tiga **nedelam** kar hozhem, temuzh kar foverashim, tu jeft **delam** DB 1584, III,94b; GOSPVD, kakòr ti kuli s'mano **delafh** inu sazhefh, taku fi pravizhen inu oftanelh pravizhen DM 1584, CXXIII; Nekadaj je

bilu enu vprafhainje v'Klofhtrih, mej temi mladimi Menihi, kaj bi bil Chrifus vfojej otrozhofsti ali mladufti **dellal**? TPo 1595, I,93; ekspr. Onu bi ne bilu zhudu (kakor je ficer ta Shenfki folk pres tiga od nature k'offerti nagnen) de bi bila [Marija] veno offert padla .. Sakaj pole kaj ne **delamo** my vbosi blatni fhakli? Kadar my en Vinar ali slati imamo, taku nihzhe ne more s'nami vun priti pred offertjo TPo 1595, III,126 *Česa vsega ne počnemo ...?* / Inu eni, kir fo tukaj ftali, fo djali k'nyma: Kaj **delata**, de tu Shèrbe odvesujeta? DB 1584, III,25b *Zakaj odvezujeta žrebe?* / Tellefno Roiftuo dela sgol Hlapce teh Grehou, kateri nishtar drugiga nesnaio, kakor hudo mifliti, gouoriti, **delati** inu diati JPo 1578, II,86b; Pole, ta Gofpud pryde ftuemi Suetniki .. bo prauo deršhal fubper sledniga, inu bo shtraifal vfe, kir fo vmei nimi neuerniki, fa volo nih vfeh neuernishkih dell, kir fo neuernishku **delali** TT 1581-82, II,371; Nenagibli mojga ferza na kaj hudiga, de bi jeft s'temi, hudobna della **delal**, kateri hudu **delajo**, inu de nejem od nyh fladzhiž DB 1584, I,315a; Rifnizhnu, rifnizhnu jeft vam povém: Kateri v'mene [Kristusa] veruje, ta bo tudi ta della **delal**, katera jeft **délam**, inu bo vekfha **delal**, kakòr fo letá DB 1584, III,56a; Ludje s'nihtèr delajnjem, fe vuzhe hudu **delati** BH 1584, S34 / ver. Sa letih deuet rizhi inu Vršahou vdo, imamo mi veden slushiti Bogu, brumni biti inu dobra della **delati** TT 1557, aa3b; Odftopi od hudiga inu **delai** kar ie dobru TPs 1566, 72a; Kadar ti vthe takovo pravizo fkusi to Vero imafh, potle ti tedaj tudi dobra dela **delaj**, inu fe flifšaj na tu nar bulfhe kakor ti morefh TPo 1595, II,55 / Benefacio. Germ. Guts thun. Scla. dobru **delati**, dobru fturiti MTh 1603, I,169 ● — bibl. Kadar pak ti Almoshen dajefh, taku nepufiti tvojo lévo roko véditi, kaj tvoja defniza **dela** DB 1584, III,5b *ne hvali se z dobrimi deli* // v vzklíčni ali vprašalni povedi, v zvezi s **kaj**, kdo; komu, kaj **opravljati kaj neprimernega, nesprejemljivega**: O vy hudi fary, kay vy **delate**. Chrifufa moryte inu preganate *P 1563, 114; Inu ty Aydouski Fary fo hoteli nim te Voli shiuinu inu shapele offrouati, kadar fta tu Paulus inu Barnabas fašlshala, fta nih Guant rešderla .. inu diala, O Vi Moshye, kai tu **delate** TC 1575, 197-198 / NATu je rekál Balak h'Bileamu: Kaj mi ti **delafh**? Ieft fim tebe puftil pèrpelati, de bi moje foverashnike klel, inu pole, ti je shegnujéfh DB 1584, I,93a // ekspr., v zvezi z **ga preveč**, kdo; kaj **opravljati kaj v preveliki, nerazumni meri; pretiravati**: Inu ony fo fe sbrali supèr Moseffa inu Aarona, inu fo djali k'nyma: Vy ga prevezh **delata**: Sakaj vfa Gmajna je povfod fveta, inu GOSPVD je mej nymi DB 1584, I,88a; po tuji prevodni predlogi Jr **machts** zu viel LB 1545, 291; Inu povej tej nepokorni Izraelfki Hifhi: Taku pravi

Gospud GOSPVD: Vy ga prevezh **delate**, vy od Israelfke Hifhe, sovsemi valhimi gnufobami DB 1584, II,82a

// kdo; s kom **biti soudeležen pri opravljanju dejavnosti; sodelovati, pomagati**: Oni pag gredo vunkai, inu pridiguio poufođ. Inu ta Gospud ie shnimi **delal**, inu poterioal to Belfedo, skufi te fa nimi hoiene zahne

TT 1557, 154, podobno tudi DB 1584

9. s samostalnikom, navadno izglagolskim, z oslabljenim pomenom, kdo/kaj; iz koga/česa, komu/čemu, k čemu, kaj, čez koga/kaj, zoper koga, (na čem) **izraža dejanje, kot ga določa**

samostalnik: v zvezah kot **delati brazde** Menilf li ti, de Samorogazh bo tebi flushil .. Ie li ga morefsh v'Iarm v'kleniti, de bi brasde **delal**, ali sa tabo doline oral? DB 1584, I,278b[=277b] **deladal, oral**; Sulco. *Germ.* furchen machen. *Scla.* brasde **deilati** MTh 1603, II,585; **delati dele** Sa nega quant fo ygrali, Vmei fabo deile **delali**, Tu ga ie fshshka ftallu DPa 1576, B3b *so delili*; **delati hvalo** Ta pak, kir Seuzu feme daje .. bo gmeral valhe feme .. de bote bogati u'vfsh rizhez, vofu preprofhzino katera fkusi nas Bogu hvalo **dela** DB 1584, III,99a *hvali*; **delati izlago** Letukaj ne **delaj** le nihzhe obene druge islage TPo 1595, II,229 *ne razlagaj drugače*; **delati k nečasti** Nyh Farji k'nezhafti **delajo** to Svetinjjo, inu Poftavo krivu islagajo DB 1584, II,123b *onečasčajo, skrunijo*; **delati kadenje** Sakaj GOSPVD Zebaoth .. je tebi s'eno nefrezho poprétli, sa volo te hudobe Israelove Hifhe .. katero ony delajo, de mene referd' shnym kadenjem, kateru Baalu **delajo** DB 1584, II,33a *s tem, da sežigajo kadilo, kadijo Baalu*; **delati kup**

Deutfch. Zufamen häuffen. *Latinè.* coacervare. *Windifch.* na kup fpravlati, kup **delati**. *Italicè.* ammucchiare, accumulare, aggiungere, ammassare. congregare MD 1592, X5b *kopičiti*; **delati lažo** Sakaj s'vunaj fo Pfi, inu Zuperniki, inu Kurbarji, inu Vbojniki, inu Malikouci, inu vfi ty, kateri lasho lubio inu **delajo** DB 1584, III,Cc1a *lažejo*; **delati misli** Satu fo febi ty ftari Vuzheniki taku leipe misli od tiga Krisha inu prekletiga leifsa **delali** TPo 1595, I,287 *so tako lepo mislili*; Sakaj my takove milli febi **dellamo** inu rajtamo, ta je meni tu inu tu fturil, tar bi jefst ne imel ferditu gledati, ni satu fe ferditu TPo 1595, II,163; **delati molitve** Oni pag prauio knemu, Sakai fe ty Ioanefoui mlashi goftu poftio inu molitve **delajo** TT 1557, 175 *molijo*; **delati mujo** Naprej mi nihzhe vezh muje **nedelaj**, Sakaj jefst nofsim na moim telefši te shrinfé GOSPVEDA Iesufa Criftufa DB 1584, III,104a *naj me nihče več ne muja, trudi*; **delati obljuje** Inu ty Ludje fo fe filnu GOSPVEDA balii, inu fo GOSPVEDV offre offrovali, inu oblube **delali** DB 1584, II,115b *obljubljali*; **delati odpuščanje** Kaj daje ali nuzata Kárfi? .. On **della** odpufhanje teh Grehou, refhi od fmerti inu Hudizha ZK 1595, 141 *zagotavlja odpuščanje grehov, odpušča grehe*; **delati razdeljenje** tu fo fe tudi nashli taki Sectirarji .. ty .. fo

resdilenje **delali** mej Vernimu DB 1584, III,88b *so razdeljevali verne, ustvarjali neenotnost med njimi*; **delati razločenje/razloitek** Suunai fe nemora videti, ieli on Karfzhenik, Iud ali Ayd: Le famo Iesik inu Vshefa **delaio** raslozhenie JPo 1578, II,143b

razločujejo, razlikujejo; Tukaj pak ti morefsh per letim Simoni fe vuzhiti, en reslotik **dellati**, mej teh Svetnikou Krifshom, inu mej teh hudobnih dobru safusheno fhtraifingo inu krifshom

TPo 1595, I,237; **delati ropanje** Sakaj Tryphon je sgul rupanje inu vbyenje v'desheli **delal** DB 1584, II,191b

je ropal; **delati spravo** tiga Krajla pruti Puldnevi Hzhi, bo prihla h'Krajlu pruti Pulnozhi, fpravo **delat** DB 1584, II,102b *spravljat, pomirjat*; *Deutfch.* Tädigen. *Latinè.* arbitrum esse. *Windifch.* fpravo **dejlati**. *Italicè.* intrametterfi tra duo,

pacificare, reconciliare MD 1592, P6b; **delati stražo** Na puli ftrasho **delaio** Pafiry zhes kardellu TP 1575, B6b *stražijo, čuvajo*; Inu v'teifli ftrani fo bily Pafirji na Puli, ty fo zhuli inu ftrasho

dèlali zhes fvojo zhredo po nozhi DB 1584, III,31a; **delati svet** Kralji posemalski fe ftauio, inu nyh Rathi vkupe fuit **delaio**, supar Gospoda, inu Chrifufu negouiga JPo 1578, I,121b *se posvetujejo*;

Hitre fvite, kunshti skriune, smishlaio zhes tvoie Verne, Skriavaie fveite **delaio**, Zhes te, kir v'fai prebivaio, Mozhnu vtvoji pravi Veri, kiriuunu, O Bug she nee varu DC 1579, 137; **delati škodo** Nu pak, Criftus ie fuoi vk vsdignil zhes v'fa Nebesfa, inu ie fuoio belfedo poftauil keni Kralyci inu Kneginy, katera Hudizhu to naiueksho shkodo **dela** JPo 1578, I,104a *škoduje*;

Kateri fam febi fhkodo **dela**, ta je fpodobnu imenovan en .. hudoben lotar DB 1584, I,325b; Taku je lakomnoft inu k'erb sa trebuh, vfelej fhkodo

delala Boshji belfedi inu flushbi, inu je vfelej delala Hinauce is Predigarjeu DB 1584, II,130a; Tukaj on hude ludy obudy, kateri lih taku tudi na telefsu inu na blagej fhkodo **dellajo**

TPo 1595, II,309; **delati špot (iz koga/česa) / delati koga/kaj k špotu** taki grefniki aku fe ne preoberne .. vnebu ne prydo/ fakai ony is Iefufeu flushbe inu Martre .. fpot **delaio** TC 1550, 122(69b) *se spotajo, se norčujejo*; Iefus ie gfuim logrom gouril .. du is uas fspot **della**, ta is mene

fspot **della** TC 1555, K7b; Pilatus ie porozhil :/ Nega [Kristusa] v'Rihtno Hisho pelat, Is nega gardu fspot **delat**, Sholneriem ga isrozhil DC 1579, 64[=74]; Is njega [Kristusa] fo tudi Sholnerji fspot **delali**, fo k'njemu ftopili, inu fo mu Efsiha pèrnelli DB 1584, III,46a; Ondi pak fe boje, ker fe nej bati: Sakaj Bug refreffa t'eh Pèrgajnauceu kofty: Ti nje k'fhpotu **delafh**:

Sakaj Bug nje ferrata DB 1584, I,293a; po tuji prevodni predlogi Du **machest** sie zu schanden/ Denn Gott verschmehet sie LB 1545, 1011; Kadar bi fe hotelu is ludy fhpot **delati**, taku bi fe taku moglu rounati TPo 1595, I,77; **delati ubijenje** Sakaj Tryphon je sgul rupanje inu vbyenje v'desheli **delal**

DB 1584, II,191b *je ubijal*; **delati veliko besed** Sakaj ony menio de bodo vflifhani, kadar veliku beffed **delajo** DB 1584, III,5b *govoričijo, besedičijo*; Raunu taku tudi nej Bogu molitou prietna ker fe veliku bobozhe inu beffedi **dela** DB 1584, I,cVa; ony od te Iflorie nikar veliku befsedi ne**delajo**, ony cillu preproftu inu ob kratkim od tiga govore TPo 1595, I,212; **delati vest** Taku my vshe vejmo od jedy tēh Malikoufkih offrou, de en Malik nihter nej v'Svejtī .. Néma pak v'fakoteri tiga vejdenja: Sakaj eni fi fhe eno véft **delajo** nad Maliki, inu je jedó sa Malikoufki offer DB 1584, III,92a *se osvješćajo, ozaveščajo glede malikov*; po tuji prevodni predlogi Denn etliche **machen** jnen noch ein gewissen vber dem Götzen/ vnd essens für Götzenopffer LH 1545, 2310 / **delati brambo** Sakaj ona [gosposka] Mezha nenofli sabftojn .. Sa tiga volo morate vy tudi fhtivro dajati. Sakaj ony fo Boshji flushabniki, kateri imajo takovo brambo **delati** DC 1585, B8a *braniti, zagotavljati varovanje*; **delati gnezda** Afšur je bil kakór en Ceder v'Libani .. Vfe Ptice tēh Nebes fo gnésda **delale** na njegovih vejah, inu vfe Svirine na púli, fo mlade iméle pod njegovimi mladizami DB 1584, II,74b *gnezdile; Deutfch. Niften. Latinè. nidificare. Windifch. gnefdu délati. Italicè. annidare*, far nido, nidificare MD 1592, K7b, podobno tudi MTh 1603; **delati vozle** Vosle veshem, oli **delam**. Nexo, knüpfte BH 1584, 134 *vozlam, vežem, spajam* / **delati senco** Adumbro. *Germ. Schattè machen/ entwerffen. Scla. fenza[!]* **delati**, šarifsati, fazherkati MTh 1603, I,42-43 *senčiti, skicirati, snovati* / **delati ofre** Inu Hifkia je nym rekál Shgane ofre **delati** na tem Altarju DB 1584, I,246b *ofrati, darovati*; **delati punt** Ti inu vfa tvoja družhba **delate** en Punt supèr GOSPVA DB 1584, I,88a *se povezuje, zbirate z namenom upora*; **delati rajtingo** Satu je Nebelku krajleftvu glih enimu Krajlu, kateri je hotil s'fvojmi Hlapzi rajtingo **delati** DB 1584, III,12a *pripravljati obračun, obračunavati* / **delati prigliho/pripovešt od koga / delati koga k pripovesti** Tijfti vfi bodo eno prigliho od njega **delali**, inu enu govorjenje inu Pripuvifti, inu porekó: Ve timu, kateri fvoje blagu mnoshi s'ptujim blagum DB 1584, II,121a *s pripovedovanjem, govorjenjem o njem ga bodo spreminjali v prisposodobu*; Ti nas **delafh** h'pripuvifti mej Ajdi, Inu de ty folki s'glavo zhes nas streffajó DB 1584, I,290b

● — **delati dolg koga dolžiti koga, imeti koga za krivega**: Kadár ti na tvoij pulledni uri na pofitli leshih tako misleoZh: Io meni, Ias šam poglublen, Christuf me nozhe iméti, meni ie trebi v'to vezhno pogublenie: inu v'takim Zbiffi alli zaganju v'pakal letihf taku ti obeniga drugiga dolg ne **delai**, támuzh tebe šamiga KPo 1567, LXXVII; Sato ijm [Juda] osnani inu ta Svit daa, da ga [Jezusa] modró, Ikèrbnò pelaio, kakór da bi rekál, Ako vam vijde, ne **delate** moiga dolga, Ias nezehm kriv na tim biti

KPo 1567, CXLVIIIb; **delati (kaj) k ničemur izničevati**: On tēh hudokunfhtnih fvejte k'nizhemer **dela**, de jih nyh roke nemogo dopèrnefti DB 1584, I,260b[=267b]; po tuji prevodni predlogi Er **macht** zu nicht die anschlege der Listigen LB 1545, 922; **delati kaj k smehu norčevati se iz česa**: (Sakaj fkusi vtraglivoft Strop gnye, inu fkusi lené roke v'hiho kaple) tu dela, ker ony k'fimehu Kruh **delajo**, inu Vinu mora te shive sveffeliti DB 1584, I,331b; po tuji prevodni predlogi (Denn durch faulheit sincken die Balcken/ vnd durch hinlessige Hende/ wird das Haus trieffend) Das macht/ sie **machen** brot zum lachen LH 1545, 1149

10. kaj; kaj **biti dejavno udeleženi pri nastajanju česa; ustvarjati, povzročati**: Inu Bug ie rekál: Bodite Luzhi na Terdnofiti tiga Neba, de lozhio Dan od Nozhi, inu de **delaio** Snamina DBu 1580, A; Obtú tudi vidimo de osgoraj tu lépu Nebu, Sonce, Luna inu Svésde .. v'fvoji gvifhni inu zhudni ordnungi veden okuli tekó, inu nikar le dan inu nuzh naresen lozhio, temuzh tudi **delajo**, te druge zhaffe fkusi lejtú, kakór Lejtú, Ieffen, Simo inu Spomlad DB 1584, I,aIIIb / Gosdi pak inu vfa dobru difhezha driveffa bodo Israelu po Boshji šapuvidi fenzo **delala** DB 1584, II,177a / GOSPVD je moje Sovrashnike pred mano narasen restérgal, kakór vode **delajo** DB 1584, I,171a

● — preg. Gajshla proge **dela**, ali hud jesik slomafti kofty inu vfe DB 1584, II,164b *zlobno govorjenje ima hujše posledice kot bičanje* // navadno s prilastkom predmeta, kdo/kaj; komu, koga/kaj, s čim **dajati komu/čemu kako lastnost, značilnost; delati**: on ie tudi dial, de Bug ie nega Ozha, inu ie febe Bogu glih **delal** TT 1557, 270 *enacil*; fa volo tih vodi, kir zhafsi pod to Semlo teko inu to Semlo rahlo **delaio**, fe goftu vndukai treffe TL 1567, 33a *rahljajo*; Bodo li ony kamenje shivu **delali**, is tēh kupou praha, kateri fo feshgani? DB 1584, I,257b *oživljali; Deutfch. Rechtfertigen. Latinè. iustificare. Windifch. pravizhniga delati. Italicè. abfolvere, liberare, giudicar innocente* MD 1592, L8b *opravičevati; Deutfch. Reich machen. Latinè. ditare. Windifch. bogat déilati. Italicè. far riccho, arricchire* MD 1592, M1a *bogatiti; Deutfch. Hailigen. Latinè. sanctificare. Windifch. pofvetiti, fvetu delati. Italicè. confecrare, santificare* MD 1592, F7a *posvečevati, kanonizirati; Deutfch. Oed machen. Latinè. devaftare. Windifch. puftu delati, opufzhati. Italicè. guastare, rovinare, diftruggere, disfare* MD 1592, K8b; šposnaj fvoje greihe, nikar yh ne tajj, nikar yh leipih ne **delaj** inu ne isgovarjai TPo 1595, III,54 *jih ne olepšuj, ne opravičuj; Hebetó. Ger. stumpff machè. Scla. neofter delati* MTh 1603, I,627 *tópiti*; Duro. *Germ. hart machen. Slav. terdu fturiti, terdu delati, terditi* MTh 1603, I,453 *trditi, utrjevati* / Kar ie bug ozhiftil, tiga ti gmain ne **delai** TT 1557, 364;

On **dela** moje noge kakòr téh Ielenou, inu me stavi na mojo vífsokoto DB 1584, I,283b; on ima te Sleipze videzhe, te hrome hodezhe, te gobouce zhište, te glufhze flifheozhe **dellati** TPo 1595, I,18

/ Kadar vi poštite, ne gledaite shaloftnu, koker ty Hinauci, Sakai oni nih obrafe blide **delaio**, fteim fe iskashuio tim ludem, de fe poftio TT 1581-82, I,21

pren. Tíga brunníga pravíza njegou pot ravàn **dela** DB 1584, I,320b *ravna*

// pogosto s prilastkom predmeta, kdo/kaj; koga/kaj **повзроçати stanje**; **delati**: vom ty vashi grehi naprei gredo inu ftrashio, to vasho veíft shaloftno **delaio**

TO 1564, 159a *žalostijo*; Apollo vřag Sad freie oli fril **dela**, tu Vinu Bahus, ta Kruh Ceres TC 1575, 272

zori; Velíku shertie bolne **della** DJ 1575, 175; Vinu je fšurjenu de ima zhloveka vefšeligá **delati** DB 1584, II,166a *veseliti*; Gravido. *Germ.* Schwanger machen. *Slav.* nolhezha **delati** MTh 1603, I,614

// kdo; koga **opisovati, prikazovati koga na doloçen naçin**; **predstavljati**: Ay Bog nei tako ferđit kakor ga **delaui** JPo 1578, III,135

● – preg. Vfaki skerban Vladatel, Gofpud ali Hishni ozha, neštaui fuoiga oprauila inu skarbi, sufeb kadar ie doma, na druge Liudi, tamuzh řam fuoio Hisho oskarbi, řaúfo řluszbo omifli. Po príglihi ker fe gouori, Gofpodnie Ozhy **delaui** porodno Nyuo JPo 1578, III,125a *gospodar s svojim delom in nadzorom pripomore, da mu njive dobro rodijo*

11. s prísł. doloçilom naçina, kdo; kaj, s kom/çim **kazati do koga/çesa doloçen odnos, ki se izraça zlasti v dejanjih**; **ravnati**: Bug **deilla** fñami po tei zhłouelki nauadi TC 1550, 51(34a); Kperuimu neisuefto raunau inu **delaui** řim Boshym Blagom, Milořtio inu Daroui JPo 1578, III,126; Nehaj, nehaj, moj Syn, dořehmal fem íeft tudi smojm Ozhetom taku **delal**: kakor řim jeřt njemu řturil, taku ti meni řdaj supet řturířh TPo 1595, II,147

/ Inu mi imamo eno řtonouito Preroko beřđedo, inu vi prou **dela**te, de vi na to ífto merkate, koker na eno leřzherbo TT 1557, ggb; Kaifaf pak letukai napàk **dela**. Puřti poprei CHRISTVSA vloviti inu řvesati, potle ga vshe řtuprav řvesaniga vprařha, kai bi řil řturil KPo 1567, CLIB; Nikar moj Brat, nikar mi neřyli: Sakaj taku fe vřraełi **nédela**, neřturi ene takove norrořti DB 1584, I,174b; Taku fi ti vře tvoje řhive dny **delala**, de neři hotéla moje řhtime řlufhati DB 1584, II,38a; Inu řhe do danářnigá dne **delaio** ony po řtary navadi, de fe ony GOSPVA prou neboje, inu řhege inu Praude neřturé, po Pořtavi inu řapuvídi DB 1584, I,214b / Pole leta Zhłovik, neli tu vshe en Marternik? Kaj jeřt bom vezh řhny **delal**? TřC 1595, CLXXXVII / ekspr. Ali **delaj** je ti, kakor hozheřh, letukaj onu ozhitu řtoji TPo 1595, III,79 *Misli si, kar hoçeř, to bo (ob) veřjalo*; po tuji prevodni predlogi Aber **mache** du es wie du wilř/ hie řtehets LH 1566, III,XLVII

// v zvezi s po, kdo; (po ÷em) **opravljati delo, vesti se v skladu s tem, kar izraça dopolnilo; ravnati se**:

Moia Mati inu moij Brati řo, kateri Boshijo beřđedo pořlufhaio, inu po nij **delaio** KPo 1567, XLb; Satu dērřhite moje řapuvídi, inu **delaite** po nyh. Sakaj jeřt řim GOSPVD DB 1584, I,74b

PRIM. delajoçí^{1,2}

PRIM. delan

PRIM. zoperdelati [M. M., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

delati se (delati se, dejlari se) -am se glag. nedov.

[‘de:lati se -am se]; P 64, K 22 (TC 1550, TT 1557, TR 1558, TL 1561, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1585, MD 1592, TPo 1595, TřC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– nedol.: de:lati se; – sed. ed. 1. os.: d | e/é | lam se; – 2. os.: delař se; – 3. os.: d | e/ej | la se; – mn. 2. os.: de:late se; – 3. os.: delaio se; – vel. ed. 2. os.: delaj se; – del. na -l m. ed.: d | e/ej | lal se; – mn.: delali se; – ř. ed.: d | e/ej | lala se; – mn.: d | e/é | lale se; (M)

1. kaj **biti v stanju nastajanja; nastajati**: kadar fem íeft vmaterinim teleřtu bil pozhet, inu kadar řo **fe** mui vudi řtuprou **delali**, tedai ie vshe vmuim meřfei inu vmuim celim řhiuotu, ta Greh inu velíka nezhiřtořt bila TT 1557, o3a

// kaj **izraça prehanje v to, kar poimenuje samostalni**; **nastajati**: Tukai ie puřchava inu mřak **fe dela** KPo 1567, CXXVb *mraçi se; Deutřch.* es Nachtet. *Latinè.* nocteřcit. *Windřřch.* nuzh **fe dela**, fe nozhy. *Italicè.* si fa notte, la luce si parte MD 1592, K5a *noçi se; Illuceřcit. Germ.* es Taget/ es wirt tag/ der tag břicht an. *Slavon.* **fe dan deila**, dan gorigre, řaria gorigre MTh 1603, I,667 *dani se*

2. s prilastkom, kdo/kaj; komu, proti komu, (pred kom, s ÷im) **kazati doloçeno stanje ali lastnost, ki v resnici ne obstaja; delati se**: Inu on [Jezus] praui knim, Vi řte ty, kir **fe** řami prauizhni **dela**te pred ludmi, Anpag Bug řna uasha řerza TT 1557, 221; Alli kada **fe** pruti Lüdem Zhłovik vzháfy hini, dobàr **dela**, pèrkupuie, inu pèrlisuie, Kada edan drusiga opravlia, rasnařha, taku ta Myr inu dobra Volia konàc íemlie KPo 1567, XXXIXb; Per tim řo ty eni hudizheui ľudie, řlipi, hromi inu kruleui fe řturili, inu na berlah řhakim Cerquom prishli, Inu ty eni řlipi **fe delali** inu knim puřtili fe pelati TC 1575, 202; Tíga Křala .. Nabuhodonoforia, kir ie tim Vernim velíku slega nalushil, viezho pelal, Malíkoual, Bogu gřih **fe delal** .. ie Bog ob řafum vum inu pamet obrupal TC 1575, 332; Kulíkur **fe** je ona [Babilon] zhařtito **dela**la, inu řvojovolnořt dopèrnářhala, tulíku vy njej martra inu řhalořti natozhite DB 1584, III,148b; je tu řifnizhnu tudi enu videzhe snamínje .. tega prekletíga Hudizha .. supàr ta řveti Kateřifmus, kir fe on řkusi nekotere nařhe pořlufhauce nařhimu otrozhjimu navuku,

v'katerim mi ta Katechismus D. Luthra, fred nekoterim kratkim vprašanjem svestu inu s flifšom vedan vuzhimo, taku nemarnu lhpotajo, inu **fe** ftakim ferrahtanjem nepridnu fkarbni inu delouni **delajo** ZK 1595, 31 / Sakaj leta greih ta ferd, ima fušseb leto shego, de **fe** sna leip **dellati**, inu isgovarjati TPo 1595, II,163

// v vlogi vezi, kdo; kdo, komu, h komu, koga **z besedami, dejanji kazati, da je kdo kaj, kar se zdi težko verjetno ali neverjetno; delati se:** on [Kristus]

fe ie **delal** en fin Boshy, zhega ti spuštish taku fi super Cefaria *P 1563, 124; Mi imamo eno poštavo, inu po ti poštavi mu ie vmreti, Sakai on **fe** ie sam Boshijga Sinu **delal** KPo 1567, CLXI; Iudje fo njemu odgovorili inu fo djali: Sa dobriga della volo my tebe s'kamenjem nevbiamo, temuzh sa volo tiga fhentovanja, inu ker fi ti en zhlovik, de **fe** sam h'Bugu **delafh** DB 1584, III,53b

● – ALi ti fi fe na tvojo lepoto sanefla, inu ker fo te taku hvalili, fi fe kurbala, taku, de fi **fe** enimu vřakimu kateri je mimu fhāl, gmajn **delala**, inu njegovo volo fturila DB 1584, II,66a *si se obnařala kot pocestnica*

3. v zvezi **delati se deležen koga/česa**, kdo; koga/česa **biti udeležen pri kaki dejavnosti; udeleževati se:** **nedelaj fe** tudi ptuih grehou dilesšan. Sam febe zhiřtiga ohrani DB 1584, III,115b / Ieř [Pavel] pak pravim, de Ajdje, kar ofrajo, to ofrajo Hudizhem, inu nikar Bogu. Ieř nehozhem pak, de bi vy Hudizheu **fe** dilesšni **delali** DB 1584, III,93a *da bi bili pod vplivom hudičev, da bi malikovali*

4. kdo **pridobivati:**

a) določeno lastnost; postajati: One fte tudi Sle pošlale po Ludy, de bi is dalnih Desehēl imēli priti: Inu pole, kadar fo ony bily prifhli, fi **fe** ti kopala inu lépa **delala**, inu fe fhashila fto fhago, nym na zhařt DB 1584, II,71a *se je lepotičila* / řhenfka lipota ne ima byti ifuuna vtih kriřhpanih lafeih/ oli vtih flatih ketinah .. řamuzh ta řkriuen zhlovik vřerzi/ kadar ye ta ifti pres vřiga ifpazhena .. vtaki viřhi .. fo **fe** nekadai lepe **delale** te fuete fhene/ katere fo fuye vupane vbuga pořtauile TC 1550, 135(76a), podobno tudi DB 1584

b) (viřji) družbeni položaj; postajati: Deutřch. Edel machen. *Latinè.* nobilitare. *Windřsch.* **fe** shlahten **delati**. *Italicè.* annobilire, nobilitare, far nobile MD 1592, C5a [M. M.]

delaučeničnik (delaučeničnik, delavučeničnik) -a sam.

m ['de:lauč'e'ni:k -a]; P 5, K 2 (KPo 1567, JPo 1578) – mn. im.: dela | vřvu | čeničnik; – rod.: delavučeničnikov; ♣ (M) protest., ekspr: **kdor uči, govori o opravičenju s pomočjo dobrih del:** Kai pak pomēni to, kār en del Lüdy naprei tezehe, inu řlepca řvari, da bi imel molzhati? To fo ti Iuřticiarij řamofvetci, **delaužheniki**, ti naprei teko, inu veliku pravio snapihnenimi řftmi od dobrih del,

prangaio fvoiem Ceremonij inu procesioni, Papeřhovimi odpufki &c. .. puře te vboge Vēřti inu řapeliana řarca v'nih řlepoti polak čēře fedeti inu konāc iemati KPo 1567, CIIIb, podobno tudi JPo 1578; po řuji prevodni predlogi Das řind die Iuřticiarij/ **Wercklerer** vnd Traumprediger SA 1559, I, LXXXIIIb; Na čēřti fedeti inu Boga ime profiti nei drugo, tāmuzh řūnai pota te Vere fe po čēřti tih **delaužhenikov** inu pořtavcov vřazhiti, inu fe řgul řpetlanimi deli inu řzhloveřkim řařlufeniem řlekati alli řlikiati KPo 1567, CIIIb; Potle vřtaneio ti napihneni Samohualniki, **dela vřheniki**, řamofuetci, řaniauci, řophiřti inu Papiřti, kateri budo vřpili, Čerkou, Čerkou .. inu fe budo fo vřo řylo tei praui Čerkui, Euangelju, inu prauim vernim karřzhenikom pruti řtauili JPo 1578, I,30a-30b *ē* po nem., prim. der Werklehrer [M. M.]

delav (delov) -a -o prid. ['de:lav]; P 1, K 1 (TC 1575)

– m. mn. im.: delovi; (M)

ki (rad) dela; delaven: vři shlaht řlshabniki .. imāio veiditi inu terdnu verouati, de oni řhniř řlshabami inu dellom, kadar ta Catehřmus vmeio, řařtopio, inu fe po nim pruti Bogu inu ludem derře, fo Vbořhy řmofřti, Bogu dopado inu řlshio, Sakai taki řlshabni inu **deloui** ludie .. kir fe derře vniř řtanu, po Boshy voli inu pořtaui, bodi Gořpořzhina, Pridigary, Bofi, Bogati, Gořpodary oli řlshabniki, řlshio tudi vřto Čerkou inu Gmaino Boshy TC 1575, 362 [M. M.]

delavac gl. delavec

dela včeničnik gl. delaučeničnik

delavec (delovec, delavec, delovic, delavac, dejlovic, delovac, delevec) -vca sam. m

['de:lavec -vca]; P 296, K 33 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, *P 1563, TO 1564, TPš 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, řkm 1579, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DC 1585, řiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, řiřM 1595, řiřC 1595, ZK 1595, řiřH 1603) – řd. im.: d | e/ř | l | o/a | v | e/i/a/ē | c/č[!] (řubar); – řod.: del | a/o | vca; →; – řoř.: del | o/a | vca; – řv. řoř.: d | e/ ř | lovec; – mn. im.: del | o/a | vci; – řod.: del | av/ov/o (TT 1557) | c | ev/ov; – řaj.: del | a/o | ve | em/om; – řoř.: d | e/o[!] (TT 1581-82, I,83) | l | a/o | vce; – řest.: delavcih; – řor.: del | o/a/e (TT 1581-82, I,82) | vci; (M)

kot řlovnici řzřed Verbalia in V, EZ, & ZA.

Veniunt etiam verbalia à verbis activis.

Subřtantiva. Delu, labor .. **Delavez**, laborator BH 1584, 101

1. kdor se preživlja z opravljanjem fizičnega dela, pogosto v vlogi pomočnika; delavec:

Mi pag tukai řrořřimo .. De bi tudi tukai na řemli vři shlaht ludie, mali inu ueliki .. uřa Gořpořzhina řdeřhřka tar Duhouska .. Gořpodary, Gořpodine, Otroci, řlapci,

D

dekle inu **delouci**, bili is ferza pokorni Bogu TC 1555, C5a-C5b; En Purgar oli Kupez, oli Kramar, sprauizo okuli hodi, prou vague, kupuie, mery inu prodaie. En Antuerhar oli **Delouez**, fui Antuerh inu nega dellu fueiftu dela TR 1558, T3a; Otroci bodo Synuui, Szhere, Hlapci, Dekle, Mlaishi, kir fe Antuerha vuzhe, **Delouci**, Slushabniki, Posli, vfa shlahit drushina vti hyshi, leti vfi bodo vtim S. Pifmu Otroci imenouani, inu fo tei zheterti Sapuuidi poduersheni TC 1575, 512; Shuftary, Antuerhary, **Delouci** Verni, Vezh inu bule slushio Bogu, koker fary, Menihi, Nune Smashami inu Vcloshtrih TC 1575, 523; Kay ie pak ta poft, kateri fe do pol dne poftio .. Inu fe vshe opol dne ftrukiu, boba, mozhnika, dobrih Rib .. natepo .. vuezher tudi fuoi kollacion imaio, ob katerim bi mnogateri **delauaz** teshko delaiuzh sa dobro vsel JPo 1578, I,83b; Inu nikar fe tebi tefhku nesdi, de ga [Hebrejca] profstiga puftih. Sakaj on je tebi sa dva **Delouza** lheft lejt flushil, taku bo GOSPVDA tvoj Bug tebe shegnal, u'vfem kar delafh DB 1584, I,108b; Svétiga Hlapza inu dobriga **Delauza**, hudu nedérshi DB 1584, II,156b; Kai pak iest vbogi zhloulik imam od tiga, kir néfim en Apostel, temuzh en vbog Antuerhar, en vbog Kmetizh, **Delauz**, ena vboga Shena, ena vboga Dekla? TPre 1588, 102 / Criftus perglihuie febe kani Vinski terti, te Verne htim mladizom, Boga Ozheta kanimu **Delouzu** oli kopazhu TT 1557, 308; Te Stare kerszhanske inu Ceffarieue Poftaue vele sledno Nedelo vfem Purgariem/ inu Antuerhariem terdnu prasnouati .. Ampag tim kmetizhem inu **deloucem** po leitu kadar shytu/ Synu oli Vinu od hudiga vremena ima konez vfeti/ dopufte sprauiti TR 1558, T'4a; Sto pergliho od vinogradi-skih **delouecu**, daie Iefus nafnane, tih ludou hudu miffel inu fylo, kir fo na nim na tih Prerokih inu nega Iogrih iskafla TT 1581-82, 1,87; Manafles, ta je bil v'Iezhmenovi shetvi vmèrl. Sakaj kadar je on bil na puli pèr **delaucih**, je on bil od vrozhufti bolan postal, inu je vmèrl DB 1584, II,135a; Inu Krajl inu Iojada fta je [denarje] dajala **delaucem**, kateri fo delali pèr hihi tiga GOSPVDA: inu fta vdinjala te, kir fo kamen resali, inu Zimèrmane, h'ponoulenju te GOSPODNIE hiſhe, Mojftré tudi k'sheléſu inu bronu, h'popraulanju te GOSPODNIE hiſhe. Inu ty **delauci** fo delali, de je tu popraulanje fkusi nyh roko naprej fhlu, inu fo to Boshjo hiſho cillu dokojnali, inu dobru obtèrdili DB 1584, I,244a; Ti imafh tudi veliku **Delauceu**, Sydarjeu inu Zimèrmanou, h'kamenju inu k'lejſfu, inu vſe shlahit modre na vſakèrſhne dellu od slata, frebra, brona inu od ſheléſa, pres zhilla DB 1584, I,230b

pren. VSigamogozhi Bug inu vezhni Ozha, tui lubefiniu Syn .. Iefus Criftus, ie nom ofru

fapouedal, de imamo tebe fa **delauce** uto tuio shetou profsiti, natu mi tuio veliko miloft profsimo, de hozhesh nom prauie inu fueifte vuzhenike inu slushabnike poslati .. de oni tu tuie porozhene fueiftu oprauio TO 1564, 118b; Gdo fo ty, ker fo shli na Nyuo? Ty Vifoki Farij inu Leuyti: Sakai Sueti Paul te takoue imenuie Nyune **Delauce** inu Rataye JPo 1578, II,184b; Tedaj je on [Jezus] djal k'fvoim Iogrom: Shetou je velika, ali mallu je **Delauceu**: Satu profsite GOSPVDA te Shetve, de on **Delouce** v'fvojo Shetou pofhle DB 1584, III,7b

// **kdor za (dnevno) plačilo opravlja določeno delo, navadno kmečko; dninar, najemnik:** SAKai tu Nebesku Kraleukstvu ie glih enimu Hishnimu Gofpodariu kir gre viutro ranu **delouce** naiemati ufui Vinograd. Inu kadar on fteimi **delouci** ta vdyn sturi, na vſag dan fa eden Defetag, te on poshle vfui Vinograd TT 1557, 58; **Delauzom.** Letim kir po dneš delαιο, De fe ſposhteniem shiuio, Voszhimo de ta vshitek nyh, Od Buga shegnã bo vſim glih *P 1563, 97-98; Nerpoprei ima vfaki Verni zhloulik .. veiditi, De tei zheterti, Boshy Sapuuidi .. nekar le famuzh vſaku deite, fuimu Ozhetu oli Materi ie poduershenu .. rauen Synou inu Szheri, fe faftopio tudi te Syrote, Roieniki, Hlapci, dekle, vdinani inu naieti **delouci** inu delouice, ty kir Vshulo hodio TC 1575, 361; Ozha, jeft fim gréſhil v'Nebu .. inu néfim vezh vrejden, de bi tvoj Syn imenovan bil: Sturi mene, kakor eniga tvojga najemniga **delouza** DB 1584, III,40b; *Deutfch.* Taglöhner. *Latinè.* mercenarius. *Windifch.* **deiloviz.** *Cr:* teshak. *Italicè.* mercenaro MD 1592, P6b; Valha lubesan flifhi vletej priglihi, koku ta Hifhni Ozha vjutru fguda vunkaj gre, inu vdynja **Delauce** vfvoj vinograd, kateri dvanajft ur delajo, potle druge, kateri devet TPo 1595, I,121; *Latin.* mercenarius, operarius. *Ger.* Miedling/ vñ lon gedinget/ taglöhner/ tagwercker. *Sclau.* **deiloviz** MTh 1603, II,54

pren. Tu ie Boshji gnadliui lon, inu obenu faſlushenie, kateru Bug fuoim **Delaucem** da, tèr fi eden pridi ob pèrui, ali pusledni vri, h'prauimu Criftufeuimu ſpoſnaniu <Gnadliui lon tèh **Delauceu** v'Boshjim Vinogradi> TPre 1588, 96

◆ -- Koku fe ty Hlapci/ Dekle/ inu **Delouci** ob lhon derſhati imaio/ Tu tudi ta dua Iogra vuzhita TC 1550, 139(78a) *dninarji*

2. kdor opravlja delo na duhovnem, verskem področju; delavec: Glih taku vtim nouim Teſtamentu fam Criftus .. gouoir, De sledni **Delouez** inu slushabnik te Cerque, ie vreden fuiga lona TO 1564, 2a; IMej ſkèrb, de fe Bogu ilkashelh, kakor en dober **delovez** inu pres tadla, kir prou dely beſbedo te rifnice DB 1584, III,117a; Taku je onu tem lubim Apoſtolom fhlu, Paulufu,

Ioannefu, inu drugim, kadar fo ony menili, de bi imejli dobre Karfzhenike, inu sveifte **delauce** vEvangeliju, taku fo bily ty nar huilhi lotri, inu sovrafnhniko TPo 1595, I,117 / s prilastkom, ekspr. S. Paul daie tim falsh Vuzhenikom leta garda imena, De fo Pfi, Hudi **Delauci**, Souurashniki Criftufeuiga Crysha .. De fo fourash in fubper tei rifnici TR 1558, Rb; taki falsh Iogri, fo golufski **delouci**, kir fe premenuio na Iogre Criftufeu TL 1561, 70a; Gledajte na te Pfe, gledajte na te hude **Delauce**, gledajte na tu resresanje DB 1584, III,108a; pred Bugom hinauci, Tër nepopolni **delauci**, Nemoreo obftati DC 1584, CCXXVI

// **kdor kaj uresničuje; uresničevalec:**

Bodite pak **delauci** te befsede, inu nikar le poflufhauci, s'katerim vy famy febe obnorite DB 1584, III,133b

3. kdor kaj dela; delavec: Vkakershno hisho ui pridete, recite naperuu, Myr bodi leti hishi .. Vti ifti hishi pag oftanite, icite inu pyte kar uom bode danu od nih. Sakai en **Delaeuzh**[!] ie ureden fuiga lona TT 1557, 197, podobno tudi DB 1584 / v zvezi **dober delavec** TV Ime Timoteus, ie enu Iudousku ime, Latinski fe prau Beneficus oli Beneficiens, tu ie, Dobrotliu oli **Doberdelouez** TL 1567, 56a **kdor opravlja dobra dela; dobrodelnik** [M. M., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

delaveč gl. delavec

delaven (deloven, delaven, delavan) -vna -o

prid. ['de:laven -vna]; P 26, K 13 (TL 1567, KPo 1567, TC 1575, JPo 1578, TkM 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TfC 1595, ZK 1595)

- nedol. obl. m. ed. im.: delav | en/an; - mn. im.: del | o/a | vni; - ž. ed. im.: d | e/ej | l | o/a | vna; - rod.: delavne; - mest.: delavni; (M)

ki rad dela; delaven: Verni imao biti Bogu pokorni/ brumni/ fuety, tyhi/ **delouni**/ nekar petlati TL 1567, 47a; Potle fe tudi leto rezhe noge vmivati, kadar fo v'tim pofvitnim gopodovanju flifsig, fkarbni inu **delauani**, kir fe nikar nuzh inu dan nepianzhuje, nekurba, inu neygra TPo 1595, I,204 / Ker nej Vollou, tu fo lalli prasne, ker je pak Vol **delaven**, tu je veliku pèrhodka DB 1584, I,321b

// **dejaven, aktiven:** Kay fe rezhe iskati Boshye Prauce? Nishtar drugo: Kakor da ie Zhlouik vtei prau Veri **delauan**, veliko dobriga Sadu prinefe JPo 1578, II,160b / Kai ie zhuti? Stati fhanovitò v'ti Veri fkusi lübesan **delavni**, to ie, v'taki Veri, katera fe s'lübesanio inu drugim dobrimi delami iikasue KPo 1567, XX; Is letiga porodniga erboviga greha, kakòr is eniga hudiga korena inu gnliga drivefla, srafte, ta hudi fad téh fturjenih grehou, kakòr fo vfe shlaht grefhne mifli, befsede inu della supèr Boshjo Pofravo <**Delauani** grehi, kir is porodniga greha prideo> DB 1584, I,aIVa; Prava Vera pak ima bit, **Delouna**, nehinaufka :/:

S'lubeshni blishnimu flushit, Hvaeashna tar Karfzhanfka TfC 1595, CCCCXXXII [M. M.]

delavica (delovica, delavica) -e sam. ž

['de:lavica -e]; P 2, K 2 (TC 1575, BH 1584)

- ed. im.: delavica; - mn. im.: delovice; (M)

kot slovnični zgled Verbalia in V, EZ, & ZA.

Veniunt etiam verbalia à verbis activis.

Subftantiva, Delu, labor .. Delavez, laborator,

Delaviza, laboratrix BH 1584, 101

ženska, ki za (dnevno) plačilo opravlja določeno delo, navadno fizično, kmečko;

delavka, dninarica: Nerpoprei ima vfaki

Verni zhlouik .. veiditi, De tei zheterti, Boshy

Sapuuidi .. nekar le famuzh vfaku deite, fuimu

Ozhetu oli Materi ie poduershenu .. rauen

Synou inu Szheri, fe faftopio tudi te Syrote,

Roieniki, Hlapci, dekle, vdnani inu naieti

delouci inu **delouice** .. ty, kir tlako fa lon,

oli pres lona .. delaio TC 1575, 361 [M. M.]

delavnik (delovnik, delavnik, delovnek) -a

sam. m ['de:lovnik -a]; P 6, K 5 (TR 1558, TC 1575,

JPo 1578, DB 1584, MD 1592)

- ed. im.: delovněk (MD 1592, V2b); - tož.: delavnik; - mest.:

delovniki; - mn. mest.: delavnikih; (M)

dan, ko se dela; delavnik: Mi moremo vřag

zhas, taku dobru ob Nedeli, ob Boshyžu, ob

Velikinozhi pres greha delati, koker ob enim

Delouniki TR 1558, T⁴4a; nikateri Lakomniki

nikuli nesnaio da bi nyh drushina inu shiuina

trudna, ni Vprasdnik ni **vdelaunik** JPo 1578, II,169;

Sedmi dan ima tudi fvet imenovan biti .. tedaj

némate tudi obeniga flushabniga .. della fturiti

<della) tu je, obeniga taciga della, kateru fe

ob **delaunikih** dela, de fe vshitèk pèrdela>

DB 1584, I,74a; *Deutsch.* Wercktag. *Latinè.* dies

profetfus. *Windifch.* **delounèk.** *Italicè.* giorno

da lavorare, di di lavoro MD 1592, V2b [M. M.]

delavski (delovski) -a -o prid. ['de:lavski -o]; P 1,

K 1 (TC 1575)

- s. ed. im.: delovski; (V)

ki se nanaša na delavce; delavski: tudi tu

Gofposku, Rotaushku, Purgarfku, Antuer-

harsku, kmetishku, Otrozhku, Hlapzheuu,

Poslousku, **Delousku**, Domazhe in una[!] Puli

Dellu, Rounane inu Oprauilu, Bogu dopade

TC 1575, 287 [M. M.]

delavučenik gl. delaučenik

delec (delac) -lca sam. m ['de:lec -lca]; P 5, K 1

(JPo 1578)

- ed. im.: delac; - rod.: delca; - tož.: delac; (M)

1. manjšalnica od del 1; delček, košček:

oni fo mu prinelli **delaz** pezhene Ribe inu

meda Vřatuuuy JPo 1578, II,16 / Tyransko

pregananie nei nai veksha shkoda: Tamuzh

ie ta sanikarni kufaz ali **delaz** Meřa, kateri sa

Submi shlabudra ta naiueksha shkoda .. edna

flobna Prediga, katera fe Vchřiftufouim Imenu

kriuzhno ftori, ie tako oftra, da viednei famei Vri, jedne cele Deshele ali Mefta Dushe pofeka JPo 1578, II,142 *jezik*

2. s prilastkom, ekspr. *izraža količinsko omejitve; delček, košček*: komu prinashamo my nashe lipe Sadoue? Inu komu tekneio nasha dela? Neili tako, da tim sanikarnim po ufoi Semli, Iudom, Turkom, Aydom inu falsh Karfzhenikom? Sakai teim brumnim le ta manshi **delaz** na del pride JPo 1578, II,105b / Tako se tudi ty brumni Liudy Vtounah inu Touarishtuu, od teh .. framotnikou inu oprauliauzou, kakor na Melarskem Plohu, shnyh Sobi fekau, inu ie teh Vernih Shiuot, faufim dianiem, tako od nym rasdart .. da nijednega naimainega **delza** suoiega dobriga Glafu, zhafti inu poshteniga Imena, nemogu ohraniti JPo 1578, II,108b *niti malo, prav nič* [A. J.]

deleč¹ (dileč) deležje [de'leč]; P 2, K 1 (JPo 1578)

– dileč; Ⓜ

v zvezi z **zakrament**, kaj *izraža opravljanje obreda, ki je bil postavljen od Kristusa kot sveto znamenje, ki človeka posvečuje, mu podeljuje božjo milost; deleč*: Danas sam videl Boshye delo, ia lamega Christufa Karftezh, odpultak vun dilezh: Sakrament **dilezh** inu Pridiguiozh JPo 1578, III,44b

PRIM. deliti [A. J.]

deleč² gl. daleč^{1,2}

deleč ... hod gl. dalečhod

deleti gl. delati

delevec gl. delavec

delež (delež) -a sam. m [de'lež]; P 4, K 3 (DB 1584,

MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: delež; – tož.: delež; Ⓜ

dajanje po delih od večjega kosa, večje količine; deljenje, delitev: Letu fo te Erbfzhine, katere fo .. ty vilhi téh Ozhetou mej te shlahte, fkusi lošanje, Israelkim otrokom resdejli .. inu fo taku dokonjali **delež** te Deshele DB 1584, I,129b; Diviño. *German*. Theilung/ Zertheilung. *Sclav*. **deilezh**[!] MTh 1603, 1,441 [A. J.]

deleža gl. dežela

deležen¹ (deležan) -žnega posam. [de'ležen]; P 1,

K 1 (DB 1578)

– ed. im.: deležan; Ⓜ

kdor dobi del od večjega kosa, večje količine; deležni: Deleshan. Delniky, Vrsadelniu[!]

DB 1578, 180b

PRIM. deležen² [A. J.]

deležen² (diležin, diležen, diležan, deležan, deležen, deležan*) -žna -o prid. [de'ležen/de'ležen -žna -o]; P 276, K 33

(TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, KB 1566, TL 1567, TC 1574, TC 1575,

DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TfM 1595, TfC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: d/t[!] (TPo 1595, 1,213) | i/e | l | e/é | ž | i/e/a/à | n; – tož.: d | i/ej (Megiser)/e | ležniga; – mn. im.: d | i/e | l | ežni; – rod.: diležnih; – tož.: d | i/e | ležne; – ž. ed. im.: diležna; – tož.: diležno; – s. ed. im.: diležnu; – dol. obl. m. ed. im.: dil | e/é | žni; Ⓜ

Dilešni, iga, compos, particeps, theilhaftig BH 1584, 48; Cömunico. *Germ*. theilhaftig machen/ mithailen. *Sclavon*. **delefn niga**[!] deilaty, **delefn niga** sturiti MTh 1603, 1,299

1. v povedkovni rabi, česa, od česa, (skozí kaj) **ki kaj dobi, doživi; deležen**: skufi Vero bom vfe lefufeue dobrute **delefnen** TC 1550, 56(36b); Inu tu uupane ftoy terdnu fa uas, potehmal mi ueimo, de koker ste **dilešni** tiga Terplena, taku tudi bote **dileskni**[!] tiga Troshta TL 1561, 56a; Kadar fimo mi uom te duhoske rizhi fsiali, ie li tedai ena uelika rezh, kir mi tu uashe mešnu shanemo? So li ty drugi te oblasti zhes uas **dilešni**, fakai ueliku uezh mi? TL 1561, 40b; elipt. aku gdu is tih Neuernih vas pouabi, inu vi hozhte poiti, kar fe vom naprei poštaui, tu leite, pres vfiga preraitouane fa volo te vifty .. Aku ieft skufi to gnado fem **dilešhin**, fakai bom ieft shentouan vtim, vkaterim ieft hualo daiem? Obtu kadar vi ieifte oli pyete, oli kai drugiga delate, tu vfe vi sturite hti zhafti Boshy TL 1561, 43a *Če sem povabljen na obed in se ga hvaležno udeležim, zakaj bom zasramovan?*; obenu Faryeou oli drufiga delu, enimu drugimu ne more te gnade Boshye adplicirati, prdrushiti inu sturiti **dilešniga** .. en vfaketeri fufeb skufi fuio laftno vero vtim Iemlenu to Vezherio Cristufeuo fe te Gnade inu Milofti sturi **dilešhen** inu tu Odpufzhane vfeh Grehou doby TO 1564, 31a; Paulus pak prizha, da ta, kijn poštavo dërshi (tu ie, kijn ozhe fkusi fvola dobra dela pravizhan biti) ie preklet. Proti pak, kijn ne dërshi poštavo, ta ie **dilešhàn** sdravia KB 1566, G2; kako ie on [Nikodem] prishal Hcristufu ponozhy: da vunim zhafo, niegouiga gouorenja, **dileshan** bude JPo 1578, II,83b; vas jeft v'moim ferci imam .. ker ste vy vfi s'mano red te gnade **dilešni** poštali DB 1584, III,107a; s'kakovim ferzem, jesikom, inu bešfedami, morem jeft tvojo veliko dobruto isrezhi, katere fi ti mene sdaj **dilešniga** (ali **dilešno**) sturil DM 1584, CVII; tedaj vthe štuprou ta zhlovik teh grehou pruft more biti, inu te gnade Bofhyc vlfhyti, inu fe **tilefnen**[!] sturiti TPo 1595, 1,213; Aku ste vy pak pres kaštiganja, kateriga fo ony vfi **dilešni** poštali, taku ste vy Pankarti inu nikar Otroci TPo 1595, II,39 / Letu pag ieft deim fa uolo tiga Euangelia, de bom nega **dilešhin** TL 1561, 41a *da bom prejel, kar je obljubljeno v evangeliju*; kateri orie, ta ima na vupane orati, ta kateri mlati, ta ima na vupane mlatiti, de on

od nega vupane bo **dileshin** TO 1564, 80b *da bo prejel to, na kar upa* / ti pag kir fi ena dyuia Olike bil, fi noter vne vceplen, inu fi **dileshin** ratal tiga korena inu tolsti te Olike TT 1560, 19a *z njo deliš njen drevesni sok*; Sakai nas dofti vkupe fmo en kruh inu enu tellu, potehmal mi vfi fmo od eniga kruha **dileshni** TL 1561, 42b; pomagai de kulikur ie nas eniga Kruha inu eniga Keliha **dileshnih** poftallu, de fe my tudi .. mei febo lubimo TRM 1579, 127b / Kadar tedaj Otroci meſu inu kry imajo, je on raunu taku tiga **dileshan** poftal, de bi on ſkusi Smèrt, timu muzh vsel, kateri je imèl zhes Smèrt oblaſt DB 1584, III,127b *je privzel človeško telo* / Ty kir teido od tih offrou, ne fo li **dileshni** tiga Altarie? TT 1581-82, II,87 *dobijo delež od oltarnih darov*; Vy nemorete k'mallu pyti GOSPODNIGA Keliha, inu téh Hudizheu Keliha. Vy nemorete k'mallu **dileshni** biti GOSPODNIE Myse, inu téh Hudizheu Myse DB 1584, III,93a
 // koga/česa, (skozi kaj, s čim) **ki pridobi rezultat dejavnosti, zmožnosti koga drugega; deležen**: tiga Ieſufeuga Sasluſhena inu oprauila fe mi ne moremo ſturiti **dileshni** inu kſebi inu na fe perprauiti, Samuzh ſto Vero TR 1558, eb; mi vfi imamo ta Paſion pomishlati, aku hozhemo Criſtufeuga terplena inu ſafluſhena **dileshni** biti DPa 1576, (2a); oni nebudeio skrounofti zhudes Boſhyh videli, ni raſumeli: Criſtufouiga tarplienia, Smarti, ni vſtayania nikuli vezh **dileshni**, tamuzh vezhno obfoyeni inu ſgubljeni budeio JPo 1578, II,203b; Vera ie ta roka inu ſhakel, ſkatero fe Ieſufoue Martre ſturimo **dileshni** inu ohranimo TT 1581-82, II,**4a / To bolno Shenoi nei .. ta nee Vera fama .. osdrauila/ Temuzh ta Muzh/ oblaſt miloſt inu dobruta Criſtufeua/ katero Muzh inu dobroto/ ie ta Shenoi ſto inu ſkufi to Vero na fe inu kſebi perprauila/ inu **dileshna** poftala TR 1558, Yb / Sakai mi fmo Ieſufa Criſtufa **dileshni** ratali, Aku le mi ta fazheti ſtan do konca terdnu obdershimo TT 1581-82, II,273 / Sakai kateri knemu porezhe pomagai Bug, ta iſti fe **dileshen** ſturi nega hudih dell TT 1577, 221; nedelaj fe tudi ptuih grehou **dileshan**. Sam febe zhiſtiga ohrani DB 1584, III,115b; kateri nebo letega porozhenja bugal, ta fe bo te (Babylonſke Rimke Beſtje) grehou **dileshan** ſturil ZK 1595, 10
2. česa, na čem, (s kom) **ki sodeluje v kakšni dejavnosti; udeležen**: vfi Greſhniko morao vnyh Grehih vmreti inu poginuti, ako nei pri nyh prauih Vzhenikou, kateri nyh Hchriſtufu peliaio, ſanie proſio, inu prauizhni Pot kaſheio. Ali ie potreba da fe ta Bolnik tudi te proſhnie **dileshan** ſtori: Ia, ima ſam red ſhnimi proſiti JPo 1578, II,182; Kateri ie Vdrushbi ker fe Bog huali, ta ie vſe huale inu zhaſti **dileshan**,

katera fe ondukai Bogu ſtori JPo 1578, III,19 / de bi mi bili vtim zhaſtu naſhiz Ozhetou, mi bi ne hoteli biti ſhnimi **dileshni** na tih Prerokou kry TT 1581-82, 1,101 *sodelovati pri prelivanju krvi prerokov* / te rizhi katere ty Aydi offruio, te iſti oni offruio tim Sludiem, inu nekar Bogu. Ieſt nezho pag de bi fe vi tih Sludieu **dileshni** ſturili TT 1561, 42b *da bi bili povezani z demoni* / kadar vi bote .. iſkuſhouani .. Vi ſte vtim **dileshni** inu touarishi tih Criſtufeuih nadlug, de vi tudi vtim zhaſtu tiga refodeuena te nega Glorie, te velike zhefti, fe bote veſſelili TT 1557, d44 *tpite, kot je Kristus, da boste kot on vstali od mrtvih*
PRIM. deležen¹

PRIM. deležni [A. J.]

deležni (deležni, diležni) -ega poſam.

[de'le:žni -ega]; P 2, K 1 (DB 1584)

- m. ed. im.: deléžni; - mn. tož.: diležnez; Ⓜ

1. kdor dobi del od večjega kosa, večje količine; deležni: *Crajnſki. Deléshni Slovenſki, Beſjazhki*. Délniki v raſdelénju[,] djelnizi DB 1584, III,CcIVa

2. česa kdor je vključen v kaj; udeleženi: Iudas Machabeus .. inu Iudouſki folk, fo naſ k'vam poſlali de bi myr inu ſaveſo ſ'vami ſturili, de bi naſ hoteli u'vaſho brambo vſeti, kakor Priatele inu ſaveſe **dileshne** DB 1584, II,185b *udeleženec v zavezi*

PRIM. deležen² [A. J.]

de lih gl. da¹, lih

deliti (diliti, deliti, dejliti) -im glag. nedov. [de'li:ti

-li:m]; P približno 300, K 32 (TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, Tar 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TRM 1579, DC 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DC 1585, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)
 - nedol.: d | i/e/ej | l | i/y | ti; - nam.: deliti; - sed. ed. 2. os.: d | e/i | liš; - 3. os.: d | i/e/ej/y (TT 1557, h2b)/è (KPo 1567, LXVIb) | l | i/y/i/j; - mn. 1. os.: d | i/e | limo; - 2. os.: delite; - 3. os.: d | i/y/ej | l | e/é (DB 1584)/ee; - vel. ed. 2. os.: dejli; - dv. 2. os.: delyta; - del. na -l m. ed.: d | e/i/ej | lil; - mn.: d | e/i | l | i/y | li; - ž. ed.: d | i/e | lila; - s. ed.: di | l/d/[l] (TR 1558, h2b) | ilu; Ⓜ

Deutsch. Theilen. Latinè. partiri. Windiſch.

dejliti, ſturiti. *Italicè. spartire, dividere, tagliare in pezzi* MD 1592, P7a; *Divido. German. zertheilen. Slav. deiliti*, resdiliti MTh 1603, I,440

1. kdo/kaj; od česa, koga/kaj (na kaj, v kaj, po kom/čem) **iz celote delati več delov, enot; deliti, razdeljevati**: LETu fo pak Krajlji te Deſhele, katere je Iosua pobil, inu Iſraelſki otroci, na leti ſtrani Iordana, pruti vezhèrni ſtrani, od Baalgada, na ſtrani te Gorre Libanon, do te Gorré, kir to Deſhelo gori do Sejra **dely** DB 1584, I,126b; Ti fi ſturil Luno, de fe lejtu po njej **dely** DB 1584, I,305 / Te Suknje pak, ker je ona bila pres ſhua, inu ſetkana,

neifo hoteli **dilyti**, Temuzh, fo lofsali sa njo TPo 1595, I,281 *razparati* / Koker edan kir to Semlo **dili** inu orye, Taku fo te nashe kofty refualene noter do tiga groba TPo 1566, 250b *razbrazda, razrahlja* / mi **dilimo** to Kerszhan-sko Molitou na leta dua Deila oli Shtuka, na Proshno inu na Hualo TT 1557, eeb; De pak takova leipa Hiftoria s'tém buile bi mogla od ludi sapopadena inu ohranena biti, taku jo hozhmo vtry ihtue resdiliti, kakor ta Evangelift to Hiftorio tudi fam **dily** TPo 1595, III,25 / aku fo lih try Perfone, Bug Ozha, Bug Syn, Bug Sveti Duh, taku fe one vľaj po tem Bitju nemogo **dilyti** ni reslozhiti, Sakaj onu je le en edini Bug, uvenim edinim neresdilenim Boshjim Bitju ali Stanuvi TPo 1595, II,98; raunu kakor enu fydainje inu fundament ali grunt, more enu per drugim ali vkupe biti, Taku, pravi Kristus letukaj, bode letu fposnainje, Vuk inu Vera vtej Cerkvi, inu ficer nigdir. Tukaj fe ne more obenu od drugisa **dilyti** TPo 1595, III,103

2. kdo; koga/kaj, (na kaj, s čim) *razvrščati v več skupin glede na lastnosti, značilnosti; deliti, ločevati*: Ta Miloft pag ie duya, koker to Cristus utim danashnim Euangeliju **dily** inu Islaga. Ta ena ie, kadar mi timu nashimu rauen zhloueku .. kriuu inu nefpodobnu rounane inu diane .. oduptimu .. Ta druga Miloft ie .. de nemu utih nega nadlugah, ubushtui, uiezhi oli ubolefni .. pomagamo TR 1558, P4a-P4b; on [Pavel] ta dobra della vletih trieh puslednih Capitulih **dili** na try delle. Nerpoprei na ta Cerkouna. Potle na Purgarska. Htretim na ta hyshna oli domazha dobra della TL 1567, 6a; Satu fe more letukaj en gvifhen reslotik fturiti, inu te prave greihe taku **dilyti**, de fo nekateri grejhi kmallu pred nami greihi, inu pred Bugom, Nekateri pak fo le pred samim Bugom greihi, inu pred nami nikar TPo 1595, II,24 / taku fe ima per teh Karfzhenikih **diliti**, de tu Tellu inu stari Adam ima sletim potelefnim okuli hoditi, inu stem oblofhen biti. Tu ferze pak ima fe sa tu vezhnu anvseti TPo 1595, II,67 / On je tudi is Mésta filnu veliku roupa pelal. Ta folk pak, kateri je notri bil, je on vunkaj ispelal, inu je nje **dejili** s'shagami inu s'shelesnimi fekiram, inu sagusdami DB 1584, I,229b *jih je v skupinah poslal na suženjsko delo* / negotovo, bibl. Bug govory v'fvoji Svetini, tiga fim jeft vesfel, Inu hozhem **deliti** Sihem, inu premeriti to dolino Suhot <**Deliti**> tu je, Ieft hozhem Bogu h'zhafti po redi fhtéti, kaj jeft imam sa Deshele inu Ludy, ker vém de vľi Boshjo beffedo zhfito inu prou imajo> DB 1584, I,294b

3. kdo; koga/kaj, s prisl. določilom kraja *delati, da kdo/kaj pride na več mest; razmeščati*: Taku ie Iosef Foraonu![] kupil vfo Egyptersko Deshelo .. Inu on ie resdeilil ta Folk vunkaj Vmesta, od eniga kraia Egypta, do drugisa <Iosef ta kuplen Folk

po Desheli **deli**> DB 1578, 45a; Ti [Gospod] fi tvoj Lok vunkaj vsel, kakòr fi tem Rodom bil priflegel, Sela: Inu fi te Rejke po desheli **delil** DB 1584, II,121b; En folk je refkroplen, inu fe **dily** mej vfe folke, po vfeh deshelah tvojsa Krajle-ftva, inu nyh Poflava je drugazhi, kakòr vfeh folkou, inu nedelajo po Krajlevih Poflavah DB 1584, I,236b

4. kdo; kaj, s kom *ne imeti, obdržati česa sam; deliti*: Stari perui kerfzheniki fo vti veri ftonouiti, fo veden per pridigi, molio, fe obhaieio, fe is ferza lubio, nih blagu **dile** fteimi bofimi TT 1581-82, I,472; Krajl je rekàl k'njemu .. Ti inu Ziba to nyvo vkup **delyta**. MephiBoset je djal h'Krajlu: On fi jo tudi vfo vsami DB 1584, I,179a; Reci mojemu Bratu, de erbľzhino s'mano **dely** DB 1584, III,38b; kadar Kristus nas Brate imenuje .. on ja bode snami tudi moral **dilyti**, inu to erbszhino katero on ima, ne bode on le fam fafe s'hranil, temuzh snami toifto podelil TPo 1595, II,10 / Bog hozhe .. Tebi tuoie mnogatereshe inu grosouite grehe .. oduptiti, inu nikuli vezh nanie smifliti. Inu kposledniemu hozhe ftobu **deliti** ta vezhni Leban iPo 1578, II,195b / Eno tako ferzhno lubefen fmo my imeli pruti vom, de fmo sheleli fuami **diliti**, nekar le famuzh ta Euangeli Boshy temuzh tudi ta nash shuot, fatu, kir fte nò lubi ratali TL 1567, 44b

// kdo; od česa, komu, kaj *dajati kaj od svojega; deliti, darovati*: Ta beffeda Testament, fe praui ena Shafft, enu porozhene oli ifrozhene, kadar eden na fmerti leshozh porozhuie, shaffuie inu **dyli** tu fuie blagu tim Erbom TT 1557, h2b; Tobias [je] vľak dan hodil k'vfem Israeliterjem, inu je nje trofhtal, inu je flejdnimu od fvojga blagà **delil**, kar je premogel DB 1584, II,148a / Taku fuie Blagu inu celo dobruto nom Criftus skuli inu vti pridigi tiga S. Euangelia Shaffuie, **dili**, ifrozhuie inu nom zhes daie fa laftino, inu vely tu iftu vľem ludem vfeti inu pryeti fabfton fto Vero TT 1557, h3a; Bug, ie te Angele inu tiga zhloueka .. fa tiga volo ftuaril, De on ima te fuie ftuare, katerim on od te fuie modrufti inu dobrute daie inu **dili** TO 1564, 2b; **Dèli** tudi tukaie Bog fvoi shegan, vfe dari inu sdravie KPo 1567, LXVIIb; Enimu fe daje fksui Duha govorit od modrufti .. enimu drugimu Iesike islagati. Letu pak vfe dela taifti fami edini Duh, inu **dily** vľakimu tu njegovu, kakòr on hozhe DB 1584, III,94

// kdo; komu, kaj, med koga *od večjega kosa, večje količine dajati kaj po delih; deliti, razdeljevati*: ty perui kerszheniki .. fo vmei febo vfe gmain imeili inu **dilili**, koker ie vľakimu bilu potreba TT 1557, ff4a; Ty mlaishi, tu ie ty kerfzheniki, isbero fedem brumnih fucifih Spitalmoftrou, de tim bofim vduuom inu ludem frego, inu te almoshne prou **dile** TT 1557, 347; ti

mogochi inu Bogati po tléh fteleio fvoiv gvant, inu **dyle** almoshne KP_o 1567, CXXXVIII; ta pravizhni ga bo oblazhil, inu ta nedolshni bo te denarje **delil** DB 1584, I,274a; Potle fo ony rupali, inu fo vseli Arnofhe inu oroshje .. Po Sobboti fo ony ta roup **dilili** mej vboge, vduve, inu firote, inu kar je oftalu, tu fo sa fe inu sa fvoje Otroke ohranili DB 1584, II,200a / on ima pred tim Folkom zhes Jordan poiti, inu ijm ima to Deshelo **delyti**, katero bosh vidil DB 1578, 151b / Ti fam nim dash Shpisho, pitie, ter vfe potrebe obilie, Kakor en Ozha oskerbish, vflakimu nega deil **delish** DC 1579, 175

5. kdo; kaj, med kom **dobiti kaj skupaj z drugimi**: En rasuman Hlapez bo gofpodoval zhes neskerbne erbizhe, inu bo mei Bratmi erbfzhino **delil** DPr 1580, 31b

6. kdo; kaj **delati, da kdo dobi, spozna, izkusi kaj; predajati, posredovati**: [Apostoli] ne fo fãftopili kakouu kraleuftuu bo Criftus imel na tim fueitu, de fe unim ne bode pofemlisku blagu, temuzh nebesku, tu odpuszane tih grehou, daialu inu **didilu**[!] TR 1558, h2b; Bug te oblafti, Gnado **diliti**, Grehe odpuszhati, uti fmerti inu ufêh shlahnt nadlugah pomagati, braniti inu ohraniti pred sludiem, nei obeni ftuari, ne Diuici Mary, ne fuetnikom dal. Temuzh famimu nega Synu TR 1558, c3b; Poshli meni tuoiga fuetiga Duha, de meni Vfta inu modroft da hguorieinu, inu de bom tuoio Belfedo saftopnu **delil** TKM 1579, 95a / Koku bo le, téh Hudobnih Lefzherba vgafnila, inu nyh nefrezha zhes nje prifhla? On [Bog] bo ferzhno shalof **delil** v'fvoim ferdi DB 1584, I,272b

● — — Tim iftim [svetnikom] ob nih godeh inu Cercounih Shegnanih, Mashe bero, Scryshi gredo, fuezhe shgo, offruio, shnih pildom petlaio, shegnane obhaieio, pizsheio, plesheio, pyanzhuio, byo inu zheftu sbetizami, frantami, skoli, skamenem inu fmezhi vmei febo odpuftke **dile** TC 1575, 270 *se pretepajo*

7. v zvezah z **zakrament** ipd., kdo; kaj **opravljati obred, postavljen od Kristusa kot sveto znamenje, ki človeka posvečuje, mu podeljuje božjo milost; deliti, podeljevati**: koku bi fe imeili ty Sacramenti uti Cerqui prou **diliti** inu iemati TM 1555, A3; Sa teim fe dershi ta Vezheria inu praua Masha Criftufeua, Inu fe **dilij** inu Iemle ta celi Sacrament tiga Teleffa inu te kry Criftufeue TAr 1562, 65b; gdi kuli dua oli trye vnega Imeni bodo vkupe, inu fufeb gdi fe ty S. Sacramenti prou **dyle** inu iemlo, vundukai vmei nimi on hozhe tudi biti inu nee shegnati TO 1564, 89a; Kerft, ie od S. Troyce poftaulen, kai fe per nim **dili** inu oblubuie TC 1575, 502; Sacrament S. Karfta .. fe po Chriftofoui naredbi **deili** JP_o 1578, III,99; ker fe ty S. Sacramenti taku **dilé** inu prejemló, kakòr je Criftus nje gori poftavil,

ondi GOSPVD Bug febi eno Kãrfzhanfko Cercou vkup sbira DB 1584, I,cIIa

PRIM. deleč¹

PRIM. deljen

PRIM. narazendeliti

PRIM. vundeliti

PRIM. vunkajdeliti

PRIM. vunkajedeliti [A. J., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

deliti se (deliti se, diliti se) -im se glag. nedov. in dov. [de'li:ti se -'li:m se]; P 16, K 4 (TT 1557, DB 1578, DBu 1580, DB 1584)

— nedol.: deliti se; — sed. ed. 3. os.: dely se; — mn. 3. os.: dil | e/é se; — del. na -l m. ed.: dilil se; — mn.: d | e/i | lili se; — ž. ed.: delila se; (M)

1. kdo/kaj; v kaj, (iz česa) **iz celote se ločevati, cepiti v samostajne enote; deliti se**: Inu ena Voda ie shla is Edena, kresmakainu taifti Vert[!], inu **fe** ie vndukai **delila** vshtiri poglavite Vodee DBu 1580, Ab; Raunu kakòr **fe** na zhlovezhkim telefi tudi pèrfti na nogah **dilé**, inu vftaj is nogé vun raftò, inu k'nogi filfhio. Taku je tudi Rimfku Krajleftvu resdilenu DB 1584, II,85a / téh Svetnikou je filnu mallu poftajalu: Sakaj ony fo od lakote mèrli, satu fo ony morali narasen pojti, inu **fe** v'druga Méfta **deliti** DB 1584, II,184b *se razkropiti po mestih* / Vtuoim telefi fo duojf Folki, inu duojf Ludie **fe** bodo **delili** is tuoiga teleffa, inu en Folk bo mozhneishi kakor ta drugi DB 1578, 22a; v'sazhetki tiga Svítã je tu zhlovezhtvu od Buga prozh odtèrganu, fkusi gréh, inu fo sdajci **fe** mej fãbo **dilili** inu relkruhfili, kakòr fo tudi Angeli narasen refkrufheni. Ali Bug je .. fvojga Synu Iesufa, poftavil, de bi on imèl .. tu vbogu zhlovezhtvu fpet vkup fpraviti DB 1584, III,104b / Gofty oblaki **fe dile**, de fvitu pride, inu fkusi mèglo fye njegova luzh DB 1584, 1,278a *se pre-trgajo* / Vèrni fe, bodi kakòr ena Serna, moj Priatel, ali kakòr en mlad Ielen na téh Gorrah, ker **fe dilé** DB 1584, 1,332 *na gorah, ki jih sekajo številne doline, prepadi* / Po katerim poti **fe** Luzh **dely**? inu dulajni vejter vftane na Semli? DB 1584, 1,278b *Od kod prihajajo svetlobni žarki?*

2. kdo; v čem, med kom **imeti različne poglede, prepričanja; razhajati se**: VLETIM LYSTI OPOMINA S. PAVL KORINTERIE, DE BI **fe** neiméli mej fãbo **deliti** ali dvoiti, temuzh ene vere inu eniga vuká fe dèrshati DB 1584, III,88b; vfi .. enaku govorite, inu nepuiftite resdilenje mej vami biti, temuzh tèrdnu vkup dèrshite, v'eni mifli, inu v'eni manungi <Kèrfzheniki **fe** némajo u'veri **deliti**> DB 1584, III,89b

// kdo; zoper koga **biti, delovati proti komu**: odlegamal nih pet bodo ueni hishi resdileni, try fubper dua, inu dua fubper try, Ta Ozha **fe** bode **dilil** fubper fynu, inu ta fyn fubper

ozheta, ta Mati fubper fzher, inu ta fzhy fubper Mater TT 1557, 210

3. negotovo, v zvezi **deliti se po množici postajati številčnejši; množiti se:** Lety fo imeniti Viudi bily v'fvoih Shlahtah, nyh ozhetou Hifhe, inu fo **fe** po mnoshici **delili** DB 1584, I,222a *njihove rodbine so se močno povečale*; po tuji prevodni predlogi Diese wurden namhafftige Fürsten in jren Geschlechthen des hauses jrer Veter/ vnd **teiletten sich** nach der menge LB 1545, 746

PRIM. narazendeliti se [A. J.]

deljen (dilen) -a -o del. [de'ljen]; **P 1, K 1** (TAr 1562)

– nedol. obl. m. mn. im.: dileni; (M)

ver., v zvezi z **zakrament**, (od koga) **ki se opravlja kot obred, postavljen od Kristusa kot sveto znamenje, ki človeka posvečuje, mu podeljuje božjo milost; deljen, podeljevan:** ta praua rifnizhna Pridiga inu ty Sacramenti, imαιο nih muzh, oblaft inu oprauilu, aku glih od tih hudih inu hynauceu bodo prou dani inu **dileni**

TAr 1562, 36b

PRIM. deliti [A. J.]

deljenje (dilene, dilenje, deljenje) -a sam. s [de'lje:nje -a]; **P 16, K 6** (TC 1555, TAr 1562, TO 1564, JPo 1578, DB 1578, DB 1584)

– ed. im.: d | il/elj (JPo 1578, III,65) | e | n/nj | e; – daj.: dilenju;

– tož.: dilene; – or.: dilenem; (M)

1. česa **dajanje po delih od večjega kosa, večje količine; deljenje, razdeljevanje:** Letu fo imena téh Mosh, kateri imajo to deshelo mej vami deliti: Eleazar Far, inu Iosua, Nunou fyn. Htimu imate vseti v'fakiga roda Viude, **h'dilenju** te deshele DB 1584, I,99b

2. **dajanje česa od svojega; deljenje:** Bratinsko **delenie**, ie vto Lakomnost inu v'laftni prud sminieno JPo 1578, III,65

3. ver., v zvezi z **zakrament**, česa **opravljanje obreda, ki je bil postavljen od Kristusa kot sveto znamenje, ki človeka posvečuje, mu podeljuje božjo milost; deljenje, podeljevanje:** imamo .. Pomagati fo v'fem fzhim premoremo, de fe te prau Pridige, tu **dilene** inu Iemlene tih Sacramentou, v'itim kerfzhanftui obdershi TC 1555, E4b; obuye **dilene** inu Iemlene tiga Celiga Sacramenta, ie v'ti Cerqui dolgu terpelu TAr 1562, 66a; ta Gmaina inu Cerkou Kerszhanska, ima muzh inu Oblaft od Buga dano, brumne inu umeitalne ludy htimu Prdigarftuu[!] .. isuolyti .. Inu nim to Cerkouno slushbo fteim Pridigouanem inu **Dilenem** te S. Sacramente isrozhiti inu porrozhiti TO 1564, 70b [A. J.]

delnik (delnik, djelnik) -a sam. m [de:lnik -a]; **P 3, K 2** (DB 1578, DB 1584)

– mn. im.: d | e/é/je | lni | k/c (DB 1584, III,CeIVa) | i/y (DB 1578, 180b); (M)

kdor dobi del od večjega kosa, večje količine; deležnik: Deleshan. **Delniky**, Vrasdelniuu[!]

DB 1578, 180b; *Crajnſki*. Deléshni *Slovenſki*, *Besjzhki*. **Délniki** vrasdelénju[.] **djelnizi**

DB 1584, III,CeIVa [A. J.]

delo (delu, dejlu, delo) -a sam. s ['de:lo -a];

P približno 4500, **K 45** (TC 1550, TA 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPš 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TPš 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TrM 1579, DC 1579, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TrPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TrM 1595, TrC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: d | e/ej | l | u/o; →; – mest.: d | e/ej/é | l | u/i; – or.: Qd | e/ej | l | om/am (TPo 1595, I,297); – dv. rod.: del; – mest.: de/flih; – mn. im.: d | e/ej/é | la; – rod.: d | e/ej/é/ee (TPo 1595, II,112) | l/ov (TC 1555, I,4b); – daj.: del | om/am/em (Trubar); – tož.: d | e/ej/é | la; – mest.: d | e/ej | l | ih/eh (Juríčič)/ejh (JPo 1578, III,36b); – or.: d | e/ej/é | l | i/j/ami (KPo 1567, XX); (M)

Delu, la, labor, opus, Arbeit, werck BH 1584, 61; *Deutfch.* Arbeit. *Latinè.* labor. *Windijch.* **dellu**, muja. *Cr.* shafovanje, rovananje. *Italicè.* fatica, facenda, travaglio MD 1592, A3b; *Deutfch.* Werck. *Latinè.* opus. *Windijch.* **dellu**. *Italicè.* opera MD 1592, V2b; *Deutfch.* That. *Latinè.* factum. *Windijch.* diajnje, **dejlu**. *Italicè.* fatto, imprefe, gefti MD 1592, P8a; *Actio*. *Germ.* Werck/ *Handlung*. *Slav.* dulgovanie, **delu**. *Carinth.* Shafovanie, Rounanie MTh 1603, I,31

1. **zavestno uporablanje telesne ali duševne energije za pridobivanje dobrin; delo:** Sdaici ye bug kazho preklel || ReCALL ye htim zhlouekom || Ti Mofh bodefh **fdelom** terpel || Shena pag fteim fnoftenom TC 1550, 149(83a); De fe fto prodajo, kupilō, fto Vago, Mero, inu fo v'fem **dellom**, fe deršimo po prauici, inu koker bi mi radi vidili, de bi fe nom tudi gialu TC 1555, F4b; Inu S. Duh skufi Salomona .. te brumne faftopne Gofpodine kir v'fgudo v'fano, delajo, predo, drushino **hdellu** perganeio, otroke oblazhuio inu per prauim zhafu Ieifti dado, fylnu huali TR 1558, g2a; Ta fmert ie en Gmain dolg te zhloueske nature inu enu Odreshituu od v'figa **della**, reue inu muye tiga fuita TO 1564, 164b; de bi fe ui bili Boga bali, grehou uarouali .. Temuzh uash Kruh fuashim **dellom** inu fuashimi rokami dobiuali, Taku bi ui pres framote fuasho natursko Smertio, poshtenu umerli TO 1564, 157a; Taku ie **dello** ena lepa rézh? Ia ti povem da ie. **Dello** Zhloveku vsame mnoge hude milli, dianie inu gréhe. **Dello** obftoiezhe blago sadobi, **dello** Zhloveka pár sdravim shivotu ohrani: **Dello** dobro Ime inu hvalo pár Bogi inu Lüdih dobi KPo 1567, LXVIIb; Synuui inu Szhere fo shli v'fak na fuie **dellu**, vshtale inu na pule, Potle ob zhaffu tiga koflyla, fo v'kpupe prishli TC 1575, 299; ty Starishi inu Gofpodary, fo dolshni per veliki Boshy shtraifingi, te fuie Otroke inu Mlaishe od mladofti vaditi na **dellu**, Inu nee vuzhiti oli

puftiti vuzhiti, enu poshtenu pridnu **dellu**, kmetishtuu oli en dober Antuerh, oli potrebno kunsht vtih Shulah, skaterim fe bodo fđobro viftyo, mogli shiuiti TC 1575, 360; Ty Preroki tudi filnu vpyo zhes Gofpofzhino inu Gofpodarie, kir te boge ludi dero, Hlapcem inu Deloucem nih **dellu** ne plazhaio TC 1575, 385; Kateri fe fuoijm **delom** shiuij, inu na tim sadofti ima, ta ima en leip pokoin leben, tu fe rezhe en shaz zhes vfe shaze naiti DJ 1575, 176; Veliko ie Liudye, kateri nemaraiu ni sa Boshyo besedo, ni sa fuoie poklizanie, nym fe sdi da vas vshitak inu Tek is tega nyh vřagdannoga **dela** pride: Sato fe trude dan inu nozh, nimaio nijednoga pokoia, fe tudi neshonaio Prasdника JPo 1578, II,112; Sakai kadar ie Bog fam Gofpod inu ftuarnik vřeh ftuari: Tako on nepripufti, dabi ie my ftim neprestannim **delom** inu Rabotu celo saterli JPo 1578, II,169; Sakaj pred letemi dnevi, je tēh zhlovecku **dellu** sabftojn bilu, inu te Shivine dellu nej bilu nizh DB 1584, II,128a; Iaram inu fhtrik pērpogno vrat: Hudiga hlapza pak klada inu paliza. Pērganjaj ga **h'dellu**, de neprasnuje: Prasnovanje veliku hudiga vuzhy DB 1584, II,166b; Sakaj ta zhlovik ne more prejd inu prejd dellati, on more tudi fvoj pokoy imejti, pres kateriga nihzhe ne more dolgu shiveti ali terpejti. Satu je Bug tudi nikar le ta dan **kdellu**, temuzh to nuzh kfpainju, inu hpokoju ordnal, inu de my obpoldne jejmo TPo 1595, II,170; Ali h'timu je ta Nedella sa ta gmajn folk ordnana, de bi en vřakateri sufseb na taifti dan Boshjo besedo imel poflufhati inu fe je vuzhiti, inu po teifti shivejti, Sakaj te druge lھےft dny, more ta gmajn zhlovik fvojmu **dellu** streizhi, inu tu sadobivati, od kateriga on shive TPo 1595, II,240 / ekspr. Ofu flifhi njegova kērma, gajshla inu tovor, taku hlapzu kruh njegou, fhtrajfinga inu **dellu** DB 1584, II,166b / DObru je timu, kateri fe GOSPVA boji .. Ti fe bosh shivil tvoih rok **della**: Blagur je tebi, ti dobru imafh DB 1584, I,313; Satu nej prou de bi fe hotel en Menih, karthauer ordna ali kakiga drugiga, do smerti pofititi inu moliti: timu Shivotu je ja tu **dellu** gori naloshenu, de bi ne imel pres dela okuli hoditi, temuzh veden delati inu nikar prasnovati TPo 1595, II,170 / Obtu S. Paul to Shcoffouo slushbo, imenuie enu dobru pridnu **Dellu** TO 1564, 76b / Sakai S. Paul ne gouori od te Prauice, kir Bug ima řam vřebi, po kateri vřakimu bo daial na fodni dā po nega **dellu** inu řaslushenu, Temuzh od te Prauice skatero nas Bug odbili inu shegna fo volo Criftufa TT 1560, e3b; Plshi timu Angelu te Efefiske Cerque, Letu prai ta, kir te fedem fueifde vřuy defnici dershi .. Ieft veim tuie diane, inu tuie **dellu**, inu tuie volnu terplene TT 1577, 272

// navadno s prilastkom **zelo velika, navadno řezmerna, naporna telesna ali umska**

aktivnost, potrebna za pridobivanje dobrin oz. za uresničitev cilja; garanje, trud: Inu Bug ie tudi hotel .. De bi vtim Paradishu shiueli inu prebuiali, pres vře skerbi, muie, reue, bolefini, pres teshkiga **della**, kumra, pres starofti inu fmerti, taku dolgu, dotle bi vřeti bili vta nebeřa TT 1557, 13b; Htakovimu je vřhe urfah dalu, de je ta Sakonki Stan taku gmajn, inu veliku pred teim Svitum ne velja. Satu fo Papeřhovi řhegnani ali duhouni, takou řhleht, gmajn leben sapuftyli, inu fo nekai řufešniga naprej vseli, kateru bi vezh imejlu velati, kakor de bi en Purgar s'fvojo sakoinsko sheno gofpodinel, s'fvoje[!] Otrozihize řteřhkim **delom** shivil, inu drugu vezh timu glih fturil TPo 1595, III,180 / Vidite, da imam ieft dofti řpredigovaniem inu řbolniki **dela**, inu mi fe sdij, da sa moi del sadofti fturim KPo 1567, CXXVI; En vřakateri miřli, de mora fvojo řheno inu otroke omifliti, řteim on ima dofti **della** TPo 1595, I,156 / v zvezah z **muja, trud** Ty eni inu veliki fo, skaterimi Iefus fam, nega řogri, Preroki inu vři praiu řridigary dofti **della** inu veliko muio vřelei imαιο .. fo ty Farifei, Hynauci inu Samoprauizhary, kir na fuio brumo, na fuia dobra della fe řanashaio inu feuupaio TR 1558, h2a; Nesnateli, da nihzhe nemore kuelikim řizham priti, kakor skosi veliko **dello** inu trud JPo 1578, III,67; nēfmo tudi od nikogar sabftojn kruh jemali, temuzh fimo **s'dellom** inu trudom, nuzh inu dan delati, de bi my komu mej vami preteřhki nebili DB 1584, III,113b; Pole, taku na mnogotero visho mogo ludge vletej edini řejzhi, milořt iskasati, ker fo fe ty Menih takovo mujo inu **dellu** beifhati, vte Klořhtre saperli, inu fo řdrugimi delli okuli hodili, katera neifo nikoger pobulřhala TPo 1595, III,151 // **đelanje, aktivnost za dosego, uresničitev řesa; prizadevanje, trud:** muie lubefniui Bratie, bodite řtoyezhi, ne premiknite[!] fe, inu iemlite vřelei gori vtim **dellu** tiga Gofpudi, poteřmal vi veifte, de tu vashe **dellu** nei řabfton vtim Gofpudi TL 1561, 53a; AMPak Neverniki bodo fhtrajřfani .. Sakaj kateri Modruft inu Shibo ferrahta, ta je nefrezhen, inu nyh vupanje niřhter nej, inu nyh **dellu** je sabftojn, inu nyh djanje nej niřhter vřejdnu DB 1584, II,140b; Tej Gmajni v'Teřřalonih .. MY vřak zhas sa vas vře, Boga řahvalimo .. inu s'miřlimo na valhe **dellu** u'veri, inu na valhe **dellu** v'lubesni, inu na valhe potērpenje v'tem vupanju, kateru je nařh GOSPVD Iesus Criftus pred Bugom nařhim Ozhetom DB 1584, III,111a // v zvezah **biti/okoli hoditi/sedeti prez dela obřtajati, řiveti brez řmiselne đejavnosti, nedejavno; postopati, lenariti:** TY Prydigary vniř Prydigah imαιο nih Ouzhice inu te ludy řueifitu opominati, inu napelouati, de oni te Prařnike nekar ie řamuzh prařnuio, pres **della** okuli

hodio, pyanzhuio, ludy opraualeio, Iegraio, Plesheio, Temuzh de vřakateri ob teim Prafniki, řto fuio Drushino fashishi to Befdēdo inu Prydigo Boshyo TO 1564, 130a; Glih taku vtīm 1524. leitu, ie vus Rimski inu nemshki Raih, duhouški inu deshelski .. kir řo bili tedai vtīm Meiftu Renspurgi sbrani, řo dofti prafnikou doli diali inu prepouedali prafnouati, řa volo kir vři shlaht ludie ob prafnikih neruezh greshio, liny, pres **dela** fyde, Iegraio .. vřo shlaht lotryio inu Curbaryo dopernashaio inu obhaieio TC 1575, 255; Kaj della pak Christus osgoraj? .. Ie li on pres **dela**, prafnuje le ali dela on kaj? TPo 1595, II,67; Ocior. *Germ.* Müllig gehen/ müllig feyn.

Sclav. pres **della** byti MTh 1603, II,156

● — **imeti kaj k delu biti zaposten s řim:** Naj fe tefhkelhi řtury řēh ludy řlushba, de bodo imēli kaj **h'dellu**, inu de nebodo marali řa lizhkake beřēde DB 1584, I,36b; **imeti k delu s kom/řim imeti kaj za predmet svojega poklicnega, strokovnega delanja; ukvarjati se s řim:** Predigarska řlushba Refnižhno neima **kdellu** řtemi Iabolki inu Hrushkami, tudi fe nepazha Skrauami inu Telci: Tamuzh řtemi Liudmi ker pamet imaiio JPo 1578, II,78b; po tuji prevodni predlogi Es hat freylich das Predigampt nit mit öpfeln vnd birn **zuthun/** gehet auch nicht mit kuen vnd kelbern/ fondern mit vernünftigen menfchen vmb SA 1566, II,LXIIIb; ● — Kadar je tu Elias řlřihal, je on řvoj obras s'řvoim Plafzhom řavil .. inu je řtopil mej dauri te Iame .. tedaj je ena řhtima k'njemu řlřihla, inu je řjala: Kaj imalř tukaj **h'delu** Elia? DB 1584, I,198b *Kaj počneř tukaj? Zakaj si tukaj?*

● — — v paru ali nizu s **řlis, muja, nalořiti delo na kaj / prilořiti delo k řemu (po)truditi se za uresniřētev řesa; prizadevati si za kaj:** Satu fe je meni řa dobru inu potrebu vidilu, de řim řlis inu **dellu** na tu nalushil, inu lete Buqve řtolmazhil, Inu kadar řim řhas imēl, řim **dellu** inu řlis h'temu pērlushil, defim lete Buqve dopērneffel, inu na dan dal, de fe tudi ty ptuji ali nesnani ludje, kir po Navuki řhelē, dobrih řheg navade, de bodo mogli po GOSPODNI pořtavi řhiveti DB 1584, II,154a; Neřli onu pak enu řzudu, řhes vřa řzudeřa, de řo ty ludje taku veliku řlřiřa, muje řnu **della** na tu nalushili, koku bi onu mogli Bogu řlushiti, inu řjemu k'dopadeinju řhiveti? TPo 1595, III,150; po tuji prevodni predlogi It es aber nicht ein wunder vber alle wunder/ das die Menfchen řo viel Fleyß/ mühe vnd **arbeyt** daran gewendet haben/ wie řie kōndten Gott dienen/ vnd řhm zugefallen leben?

LH 1566, III,LXXXVIII

2. delanje, vezano na dolořen sloj ali skupino ljudi, ki se običajno opravlja kot vir zaslųřka; delo, opravilo: Ilřidifē tuia Vola .. řturi, de ty praii Pařtyry, Vuzheniki, Pridigary, řchofi inu Farmoštri, řeffary, řrali, řviudi, Altmanni,

Oblařtniki inu ufa řlaht Gospořzhina, Vři Purgary, Kmetiřhi, Gořpodary, Gořpodine, Ořtoci, dekle inu hlapci, nih řtan bodo pelali inu derřhali, nih **dellu** inu oprauilu, řturili inu dopernesli, po tui beřēdi TR 1558, M4a-M4b; En Antuerhar oli Delouez, řui Antuerh inu nega **dellu** fueiftu dela. En kmetiřh perprauim řhazu řuie řnyue inu polle řnoy, ořye copa, řeye, řhane, kofři, řradi inu řui řhiuini řreshe. Ena Gořpodina dobru, fueiftu inu řbrumsku gořpodini TR 1558, T3a; En kmetiřh napuli, En Antuerhar per řuiim řtolu, En řyn, hlapcz, Ena řzhi, dekla, vři hysři, ima tu řuie **dellu** inu řlushbo per prauim ředu fueiftu inu dobru dokonati, En Purgar oli kupez prou kupouati, řprodati, vagati inu řmeriti TR 1558, Z4a; řakai ene Verne řhene řhysřnu dellu, kir mořhu, ořtokom inu řrushini řreshe, ořkerbi inu omisli, Bogu vezh dopade, koker tu Meniřku inu Nunsku **dellu** vřih řlosřtri. Pres řhiřniga della inu pořlouane ne mogo ty řakoniki ne obeni ludie na fueitu vkupez prebiuati, Pres řmenihou inu pres řun moremo dobru řbiti, řhiueti inu řnebeřla řriti TR 1558, g2a; tudi tu Gořpořku, Rotaušku, řpurgarřku, Antuerharsku, kmetiřřku, Ořtrozhku, řhlapzheuu, řpořlořku, řdelořku, řdomazhe inu ana[!] řuli **Dellu**, řrouane inu Oprauilu, Bogu dopade TC 1575, 287; řole, taku na mnogotero viřho mogo řudje vřetej edini řejřhi, miłořt iřkasati, ker řo fe ty řmeni řtakovo řmujo inu dellu řbeifřati, vře řklořtre řaperli, inu řo řřdrugimi **delli** okuli řhodili, katera neifo řnikogor pobulřhala TPo 1595, III,151; po tuji prevodni predlogi Sihe/ řo mancherley weife kan man in difem einigen fall/ barmhertzigkeit beweifen/ da die München folche mühe vnd arbeyt zuflichen/ řich in die Klōřter verřchlořfen/ vnd mit andern **wercken** řind vmbgangen/ die niemand gebeřfert haben LH 1566, III,LXXXVIII / řako Kmetiřhi praue, řmy řdai řmoramo delati, ořrati, řiati, inu drugo **delo** řdelati, řmy nemoremo řpredigi řti inu fe onde řakafniti JPo 1578, II,96; řa to řo řgol Ořtrozhya **dela**, kaker kadar Ořtrozi na řalizah řleisdeio, inu deklize fe řhazřizami řgraio: Vřiř drugih řtanou **delo**, kaker Kmetiřhko, řpurgarsko, řantuerharsko &c. řo řride řliudem kdobriřmu: řteh řpapeshnikou **delo** pak, řnijednomu řhlořuiku kaker le nyh Bogu, řtimu nyh řrebuřu řlushi JPo 1578, II,125; řnaloshi řmu **dellu**, kateru fe řhlapzu řpodobi DB 1584, II,166b; obvyje ře řarřku **dellu**, ořřrovati inu řmoliti TPo 1595, I,289 / řanna ie tudi řila řbrumna řdeřhla, řbrumna řhena, řbrumna řvduua, vřřih řteh řtanih, inu ie řfuoie **Delo** inu řlushbo oprauliala, vřpraii řveri inu řboshym řřrařu JPo 1578, I,31a / řty řmeni .. nih řstan, řo vřřidiguali řhes vře drugo řstanuue. řnu te drugo řpoklyřana, drugo řstanni, řta řakon, řgořpořto, řpohysřtuu, řteřku

Antuersku inu kmetishku **dellu** inu poshtenu rounane, So fa enu Deshelsku, pofueitnu **Dellu**, Ia cilu fa nishter, de pred Bugom nishter ne vela, shazhali inu dershali TAR 1562, 86b

// **delanje, uresničevanje tega, kar je komu naloženo ali kar mora delati/storiti glede na poklic, položaj, mesto; poslanstvo, naloga:** En Verni zhlouik ima tu nega **dellu**, oprauilu inu slushbo, hkaterimu ie on od Buga, skufi te Starishe, oli Gofpodarie oli Gofpofzhino, poklizan, odlozhen inu poštaulen, fueifitu oprauiti inu dopernefti TR 1558, R3b; kadār vřakateri vřivoim poklicianu inu **dellu** ftojj, inu fe dērshi po Boshij volij inu sapovedi, taku ōzhe Bog vřakiga dobrō povřod shvēti inu omifliti KPo 1567, CX; Ampak ti bodi povřod trejsiu, tērpi, fturi **dellu** eniga Evangelřkiga Predigarja, opravi tvojo flushbo prou popolnoma DB 1584, III,117b

/ S. Paul pryzhuei, de ta Cerkou mora imeiti eno shlushbo, oblaft, enu **Dellu** inu rounane, inu koker on poleg řam gouri, Sa volo, de fe vti Cerqui en guishen, risnizhin inu řtonouiten Nauuk obdershi TO 1564, 71a; ta Karřzhanřka Cerkou opraula nee **dellu** ali fluhbo řkusi pomuzh nje Glave inu GOSPVDA Ćristuřa .. řkusi to Pridigo inu S. řacramente inu řiga Hudizha vnięovim preęreihnim rounanjū veden řvary TPo 1595, I,168 / tu Pridigariftuu ie ena Cerkouna slushba, vkateri řam Syn Boshy Iefus Ćristus tu fueie **dellu** opraula, inu řnim řebi eno vezhno Cerkou vkupe sbyra TO 1564, 72b / S[.] Mateush Euangelift .. Ie fezhel od Ćristufeuiga Pozhetua inu Roystua, inu kar fe ie pred nega řefodeuanem inu oprauilom okuli nega řgudilu. Potle, kadar ie Iefus vtu fueie **dellu**, diane inu oprauilu řtopil, praui, koku inu kakoue ie on te fueie Iogre isuolil inu poklizal křebi, Kai inu koku ie on vuzhil, kuliku zaihnuo ie řturil, kakoue dobrute ie iskafoual na tih ludeh

TT 1557, řř3a *začel opravljati svoje poslanstvo*; Satu řo ty Papeřniku S. Pollowio řa řobe, inu S Otilyo řa Ozhi pořtauil, de imaiō tim ludem řa řobee inu řa Ozhi, kadar na nee klizheio, nim slushio inu offruio, pomagati .. Glih taku te druge Suetnike, řo vřakiga kanimu fufeb **dellu**, rounanu, pomaganu, odlozhili inu pořtauil, inu vřem ludem řapouedali, de na nee klizheio TC 1575, 284 / Kai ie Ouzhia natura inu **dello?** Leto: da hitro pořlushaio řhtimo řuoiega Pařtirya inu sa nym gređo JPo 1578, II,37; Sakaj pred letēmi dnevi, je tēh zhlovekou dellu řabřtojn bilu, inu te řhivine **dellu** nej bilu nizh DB 1584, II,128a

// **kar mora kaj storiti glede na svoj namen; naloga:** Sakai koker řo venim zhloueskim teleřtu mņoęeteri Vudi, inu vřag Vud ima fueie fufeb lařtnu **dellu** inu oprauilu, Ozhy gledaio, Vushelřa pořlulřhao, řefik gouri Nuř diřhi, roke řipaio, noęe hodio TC 1575, 363; Ćristus, is kateriga je vře tellu vkupe řklenenu, inu en vud

na drugim vřiři, řkusi vře řklepe, řkusi kateru eden drugimu pomaga, po **deli** vřakoteriga vuda, vřnjega řeri, inu řtury, de tellu rařte křřvojmu lařtnimu pobulřhanju DB 1584, III,105b; Tiga Neba **dellu** je pak, de daje desh, rořfo, řnēg, řmas, led, simo vrozhuft, luzh, řvitluft, inu vře řhlaht vřeme DB 1584, II,49b

// **dejavnost, za katero je potrebna usposobljenost, navadno za pridobivanje osnovnih dobrin; poklic:** Sakai mi beremo vřih Ayđouuskih Buquah .. kateri Syn fe nei od fuiga Ozheta kacięa **della** nauuzhil, de biře mogel řnim řhiuiti, tiga ta Syn nei dolřhan řhiuiti TC 1575, 360

// s prilastkom **delanje, vezano na določeno področje, območje; delovanje, dejavnost:** Taku gre ta zhlouik vunkai na fueie **Dellu**, Inu ie na fuim nyunim **Dellu** do Vezhera TPř 1566, 188a *pri delu na polju, kmečkih opravilih*; Kateri na Moryu řteimi zhōlnmi fe vřořio, Inu nih **dellu** na veliķih Vodah delaiō TPř 1566, 198b / Sakonisku/ Pohiřtnu **dellu** inu rounaueř[!] / vezh koker Meniřku inu Hinausku/ dopade Bogu TL 1567, 40a; Potehmal dořehmal fe nei Vcerqui ne doma vuzhilo, De bi tu domazhe, hiřhnu inu vunane mallu oli veliku **dellu**, ie od Buga pořtaulenu, inu de fe řtakim **dellom** od tih Vernih .. Bogu slushi. Obtu řem hotel tukai is S. Piřma řpřizhati řadořti, Inu te dobre řtare inu Mlade ludi řriřnizo nauuzhiti, de taku nih **dellu**, koker kuli řhleht, lařku oli řeshku fe vidi, koker hiřho pomeitane, pomiuane, pořlouane, pokladane řhiuini, pařřene, vřaku pridnu potrebnu doma, na puli, oli vęořti dellu, Bogu dopade <Sledne domazhe pohiřhnu mahinu veliku **dellu** tih Vernih řo slushbe inu dopado Bogu> TC 1575, 404-405; Hiřhnu vřaku mahinu, veliku, řeshku, lařku oli preprořtu **Dellu**, od verne pokurme Druřshine, doma, uřhtali oli napuli řturienu, dopade Bogu, řnim fe nemu slushi TC 1575, 501

3. opravljanje, izvrřevanje kake dejavnosti, aktivnosti sploh; delo, počētje: Inu knega prihodu moraiō uři ludie řnih lařtnimi řeleřmi goriuřtati, Inu moraiō dati řaitingo od nih lařtniga **della** inu diane TR 1558, O3b; Ne řradi ne vřrai ne norri, dobitak tiga **deila** vuřti ř řgori, tuōi kruh dořiuai vřem ludem preř skode *P 1563, 9; ta Boshja řlushba ne řtoji vřem **delli**, řemuzh vřej beřředi, inu řapuvidi Boshji. Onu ima enu veliku velajnje pred řem řvitum, de fe en Menih vřiga řalubi, inu gre uven Klořter, pela tukaj en ořter, řerd leben, fe pořti, řhuje, moli .. Tukaj na **delli** ne manka, ali na řapuvidi manka, de Bug nřemu řakoviga nej řapovedal TPo 1595, II,224 / Ta Vera, ie ner tu vęgře **dellu**, inu ner ta bulřha inu Bogu perietniřha praua Boshya řlushba, řkatero fe Bug prou inu riřniřhnu zheřti inu huali TAR 1562, 52a; Obtu ui imate tako marro inu řmert volnu preterpeti,

inu Bogu to Pokorŕzhino iskafati .. Inu taka Pokorŕzhina, Potehmal ie ena slushba inu **Dellu**, kir dopade Bogu, bode tudi nee ŕaad inu prid pernesla TO 1564, 162a

4. navadno s prilastkom *kar se uresničuje, nastaja z delanjem; delo, opravilo*: Kadar fmo vŕi greŕhniki/ inu oben nei mogel/ fuimi **delli** brumen poŕtati pred bugom/ ŕatu fmo billi vŕi poduerŕheni ti verdamnaŕti TC 1550, 231(123b); vas .. fueiftu proŕlmo, de kadar vi beroz[!] letiga Euangelista, kai kriuiĝa oli nefatopniga vletim nashim Tolmazheuanu ŕagledate, de vi tu iftu nom sdaici puŕtite veiditi .. Mi dobru na febi pozhutimo de htakimu vifokimu **dellu** fmo shibki inu nekar ŕadofiti TE 1555, A4a; Inu ie li vletim ŕadashnim oli vtim peruim nashim piŕmu inu Tolmazhenu, zhafi kai temnu inu nefatopnu, oli kai preuezh oli premalu gourienu tar piŕŕanu, tu vi na bulshe isloŕhite, Inu proŕsite Goŕpudi Boga fa me, de on, fa uolo .. nuza tar gorieimlena te nega boĝe Slouenske Cerque, meni naprei htakimu teshkimu nuznimu **dellu** inu piŕŕanu vegŕho Gnado inu pomuzh da inu poŕŕodi TT 1557, Bb; Oli mi utakih Boshyh rizheh, poŕtauah, delih inu slushbah, nemamo le na tu vunane uidezhe **dellu**, na tu obrefane, na to vodo, kruh inu vinu, gledati, temuzh na Buga, Du ie ta kir ie take rizhi poŕtauil TR 1558, Cb; Sakai obenu nashe **dellu** oli oprauilu nei ŕadofiti, ne tulikain vrednu, de bi mi tu iftu pruti Boshymu ŕerdu, pruti tei oftri Boshy praudi, mogli poŕtauiti, ŕnshim te nashe Grehe platiti, inu ŕaslushiti ta Nebesŕa TAr 1562, 47b; Sakai ty ludi ŕo menili inu Verouali, De .. kadar fo kei enu potrebnu **dellu** na en Prafnik ŕturili, oli Vŕoboto prali, Taku oni groŕŕouitu naglaunu inu ŕmertnu greshio TAr 1562, 95a; TY ŕturieni oli doperneŕŕeni Grehi, fo uŕa ta **Della** oli Diana, kir fe deio oli ŕture, tei Boshy Sapuuidi ŕubper, Is notra uti Dushi inu utim ŕerĝe, Inu ifuuna ŕeim Telleŕŕom, inu ŕteimi Vudi TO 1564, 9b; Satu kar on dei vnega ŕtanu po Boshy voli, bodi mahinu oli veliku, teshku oli lahku oprauilu inu **dellu**, koker pridigouane, na praudi ŕedene, molene, hishnu dellu, Taku **dellu** vŕe, od eniga Verniga, skuli to Vero Vieŕuŕa ŕbugom ŕprauleniga zhloueka, ŕturienu, Goŕpudi Bogu dopade TC 1575, 302; Obtu ŕem hotel tukai ie S. Piŕma ŕprizhati ŕadofiti, Inu te dobre ŕtare inu Mlade ludi ŕriŕnizo nauuzhiti, de taku nih dellu, koker kuli shleht, lahku oli teshku fe vidi, koker hisho pomeitane, pomiuane, poslouane, pokladane ŕhiuini, paŕlene, vŕaku pridnu potrebnu doma, na puli, oli vĝofiti **dellu**, Bogu dopade. Sakai taka vŕa **della** inu slushbe, fo vti zheterti Sapuuidi, Poŕtui inu slushai tuie Starishe, ŕapopadene, Satu Bogu dopado TC 1575, 405; Kateri pri potu Sida ali Cimpra: Ta veliko moiftrou ima. Ta

Sidar ali Cimperman pak, ker ie ktemu **delu** poŕtaulien, sa obeniga vezh nemara, tamuzh dabi le ŕamemu temu, ker ga ie **kdelu** vdnial, mogal dopaŕti, inu mu niega **delo** vshezŕ ŕtoriti JPo 1578, 1,)(4a; kadar fe ie vshe Petar poprei Sri-bizheuaniem shyuil, tako ie vpotrebi ŕpet ktemu Rozhnimu **delu** ŕsegal: Sakai on ie dobro ŕnal da edan Karŕzhenik neima sa obŕtoin ŕedeti ali nedelauan biti, tamuzh ima delati, ali Srokami ali Suŕtmi, to kay ie prau inu poŕtenu JPo 1578, II,23b; Iudom ie Sobota bila tako terdno ŕapouedana, da niŕo ŕmeli nijednega ŕuuaniega **dela** ta ifti dan ŕtoriti JPo 1578, II,168b; Kadar ie vshe pak ŕefniza, da nijedno Zhlouesko **delo** nei popolnoma celo: Ktemu ie tudi tako, da nei edno tako lahko **delo**, is edniga Iesika vta drugi kakouo rezh prau ŕtolmazhiti: Sakai vŕelei edan Iesik ima to sheĝo ali naturo, katere ta drugi nema JPo 1578, 1,)(4b; On [Gospod] ie niu ŕerza smodrutiŕo napolnil hdelainu vŕe ŕhlaht **delu**, kresainu, htakainu, hpiŕŕainu ŕgelimi Shydami, Shkarlatom, Karmeshinom, inu ŕbeilimi Shydami, inu ŕtikainem, de vŕe ŕhlaht **delu** ŕture DB 1578, 81a; GOSPVD Chriŕtus .. ŕprizha .. fvoĝe vŕigamogozhe Bogaŕtvu vtem, de on ŕeno beŕsedo tu Morje vtolaŕhi, inu ŕture, de ta Vejter vŕleshe, kateru nej enu zhlovekku **dellu**, onu ŕliŕhi ena Boshja kraŕft htimu, timu nepokouju tiga Morja ŕeno beŕsedo braniti TPo 1595, I,113; bode nam GOSPVD Chriŕtus .. letukaj tudi naprej namalan, kakor en pravi naturŕki zhlovik, kateri Tellu inu Duŕho ima, inu sa tige volo jejdty, pytja, ŕpainja, inu druŕih naturŕkih **dell**, katera fe pres greiha ŕĝode, potrebuje, kakor my TPo 1595, I,113 *ŕivljenjsko nujnih opravil*; Stem vunanyŕ nemoremo glih biti, Sakaj tu ŕo neunglih ŕtanuvi, aku fe tyŕti prou pelajo taku ŕo tudi ta **dela** neunglih. En Kmet drugazhi ŕhive kakor en Viuda, inu s'drugimi **deli** okuli hodi, Ena Goŕpodinja v'Hiŕhi s'drugim **dellom** okuli hodi, kakor ena Dekla, Taki ŕeslozhki morao v'unanyŕ lebni oftati TPo 1595, I,192; po tuji prevodni predlogi Eufferlich können wir nit gleich fein/ deŕ da ŕind vngleich ŕtende/ ŕol man die ŕelbigen recht füren/ fo müŕŕen auch vngleiche **werck** folgen. Ein Bawr lebt anders deŕ ein Fürŕt/ vŕ gehet mit andern **wercken** vmb. Ein Fraw im hauŕ gehet mit andern **wercken** vmb/ deŕ ein magd LH 1566, I,CXIIIb / Daj tvoĝo Hzher Moshu, taku ŕi veliku **dellu** ŕturil, inu jo daj enimu pametnimu Moshu DB 1584, II,156b / Vŕe je meni danu ŕapifŕanu od roke GOSPODNIE, de ŕim podvuzhen od vŕiga **della** te podobu DB 1584, 1,233a *izdelave*; Tedaj je nehalu tu **dellu** Boshje Hiŕhe, v'Ierusalemi, inu je taku ofŕalu, bliŕi do drugigã lejta, Daria, Perŕianŕkiga Krajla DB 1584, 1,253a *ĝradnja* / Boshje

Krajleštu[!] neftoji **v'dellih**, katera fo na mejlta, fpishe, gvant, zhafse, perfone, savasane, temuzh u'veri inu lubesni, flabodnu DB 1584, III,41b; Poglejte GOSPVĐ je s'yrenom poklzial Bezaleela .. inu ga je napolnil s'Boshjim Duhum, de je modèr, saftopen inu vmejtaln k'vfimu **dellu**, h'kunfhtnimu **dellu** v'slati, v'friebri, inu v'kuffri, inu shlahtnu kamenje resati inu vftaulati, Lejs zimprati, inu de sna delati vfe shlaht kunfhtnu **dellu** DB 1584, I,59b / Sakaj Figovu drivu fe nebo selenilu, inu nebo obeniga saroda na Vinkih tertah: Tu **dellu** na Olike fe bo fkasilu, inu Nyve nebedo vshitka pèrnafhale DB 1584, II,122a *ukvarjanje z oljko ne bo prineslo sadov* / Vera pošuezhue vfa **dela**, vfe dobre nauade inu shege, Oblafnikou inu podloshnikou, Moiftarska inu Hishna **dela** oskarbi inu opraulia: Key kuli ie Vera, tu ie vfe Bogu prietno JPo 1578, III,77; Sedem dny imate GOSPVĐV offrovati, ta ofmi dan ima tudi fvet imenovan biti, de fe vkup fmidete, inu imate valhe oftre GOSPVĐV sturiti. Sakaj tu je ta dan tiga vkups'hajanja, obeniga flushabniga **della** némate sturiti DB 1584, I,75a; Spet nasaj fe ena fhleht reizh vidi, de ena Dekla vhlfi kuha, pomyva, pomejta, inu drugu hifhnu **dellu** della TPo 1595, II,224

// v zvezah s **hud**, **hudičev**, **kriv** ipd. *kar se uresničuje z delanjem brez (prave) vere v Boga ter ljubezni do njega in sočloveka; delo, greh*: Obtu fe nim fspodobi, de deio, kar ie lubu Bogu, inu beisho pred zhernimi temnimi Hudizheumi **Delli**, inu de taka huda **della** fuare inu shtraiffaio TL 1567, 7a; Vtim petim [kapitulū], pise [sv. Pavel] od Sodniga dne, de hytru inu naglu pryde, de zhuio inu veden na Sodni dan zhakaio, de fe brumsku dershe, pred temnimi **Delli**, tu ie, pred Grehi varuio TL 1567, 43a; Predigari .. Imaio ozhito na fnanie dati, inu prau te rezhi reslozhiti, taku rekoch: Mi kratko ne prepouduiemo dobra dela. Temuzh mi tih zhlouekou vesti od kriuih **del** inu Boshyh slushbi reshimo, Karfcheniki nimaio .. hudo ali dobro po fuoi hudi voli sturiti, temuzh ftuprau, skufi Euangeli inu Christufa Boshy dolshniki postati, Nikar potem Mefu, temuzh po Duhu JPo 1578, I,5a, podobno tudi KPo 1567

● – **vzeti si kaj (naprej) k delu začeti kaj delati**: MOje déte, sluhaj me .. Vsami fi kej kaj naprej **h'dellu**, taku nebofh bolan DB 1584, II,165b, podobno tudi DJ 1575; po tuji prevodni predlogi MEIN KIND/ GEHORCHE MIR .. Nim dier etwas fur zu **erbeiten** LB 1545, 1796; ● – Vfe kar ti v'roke pride **h'dellu**, tu prece sturi: Sakaj v'Grobi, v'kateri grefh, nej ni della, kunfhti, pameti ni modrufti DB 1584, I,331a *kar je treba opraviti*; ● – Cristus beshi inu fe skrye pred ludmi kir fo ga Hkralu hoteli postauti, steim nas vuzhi, de oben zhlouk fe nema tiga lotiti inu htimu fe stauti, hkaterimu

on nei od Buga poftaulè, vřag gledai fuiga della <Obè fe ne ryni vlushka **della**> TR 1558, G3b *ne lotevaj se stvari, ki jih ne poznaš ali se te ne tičejo* ● – KATERi fe ima pifma vuzhiti, ta nemore obeniga drusiga della delati, inu gdur hozhe vuzhiti, ta néma ficer nihtèr drusiga **h'dellu** iméti DB 1584, II,168b *ne more opravljati ničesar drugega*

◆ – navadno mn., ver. **dobro delo i**, protest. *dejanje, ravnanje, ki je sestavni del vere, dodeljene od Boga, s pomočjo katere je edino mogoče doseči opravičenje od grehov in nebesa*: Mi fimo Boshya Stuar, ftuarieni skufi Iefufa Cristufa htim dobrim **dellom** TT 1557, aaa; Cristus ie ta pot vnebefla Nasha dobra **della** bruma inu slushbe nas vnebefla ne perprauio Satu kir ne fo zhifta, cilu inu popolnoma sturiena TR 1558, d2a; Inu leta Vera nei pres dobrih **dell**, pres lubefni pruti Bogu inu pruti fuimu blishnimu, pres poshteniga lebna, Taku malu, koker tu Sonce pres Suitlobe, inu koker ta ogen pres toplute oli vrozhufi TT 1560, 2a; TY nashi fo kriuu obrezheni inu obdolsheni, De bi oni dobra **della** prepouedali. Sakai nih Pyfma inu Islage zhes te Delfed Sapuuidi pryzhuiu, de oni od tih Kerfzhanskih Stanou, od tih dobrih **dell**, od tih prauih Boshyh slushbi, katera inu kakoua dobra **della** od eniga vřakiga Stanu inu Zhloueka Bogu dopado, prou nuznu pridnu inu faftopnu pisheio inu vuzhe TAR 1562, 44b; Vtim Kerfzhanstui obuy Vuk, od te Vere, inu od dobrih **dell**, fe ima prou, zhiftu, ozhitsu faftopnu po vuki tiga.[!] S. Pyfma tim ludem naprei dershati inu poftauti, De te dobre Vyftij bodo potroshtane inu faguishane, de nih Vera ie prou, inu nih della inu slushbe dopado Bogu TAR 1562, 45b; Inu vtih nashih Cerquah fe vuzhi, De ta Zhlouk nei Prauizhin fa volo tih dobrih **Dell**, aku glih vti Veri, vtim Druguzh royftuu fo sturiena, Temuzh le fa volo Iefufa Cristufa skufi to vero TO 1564, 21b; LEta dobra **Della** inu lete Boshye slushbe fe imαιο delati inu dopernashati, katera fo vtih desfetih Sapuuidah fapouedana TO 1564, 25b; To fe ima védit, po manungi te Katholifke Cerkve da imafe na dobra **dela**, katera fe fkusi Gnado Boshio fture, tako upanie poftaviti, da fo célu potrebna inu pridna ktimu, da shnimi sa nafhe Grehe sadofti sturimo, fèrd Boshij vtolashimo, inu vezhni leben dobimo KB 1566, G3b; on [sv. Pavel] ta dobra **della** vletih trieh puslednih Capitulih dili na try delle. Nerpopei na ta Cerkouna. Potle na Purgarska. Htretimu na ta hysna oli domazha dobra **della** TL 1567, 6a; Dobra **dela**, kakòr ie tudi post all tresovft, molitva inu v'Cerkov hoienie, fe ne sametaio .. támuzh kadàr fe úpanie inu Vera na lafna dobra **dela** postavi, inu zhlovik meni, da fkusi dolge molitve, inu drugo delo febi pàr Bogi fam ta

vezhni leban inu odpuſtke ſafluſhi, Inu tako Ieſufa Chriſtufa .. poſabi inu ſataj .. To ni prav KPo 1567, LXV; Nafhi Supèrniki bi ſdai inu bodo en ſhlak fhe vſe te Artikule dopuſtili, le ſàmuzh ta od Vere, da naf fama Vera v'Ieſufa Chriſtufa zhiſtò pres nafhah dobrih **del** iſvelizha, tiga ne bodo nikuli dopuſtili. Taku britkò ie Hudizh Ieſufu Chriſtufu, inu ti pravi Veri ſovraſh KPo 1567, LXXX; odpufzhania Grehou mi nesado-bimo ſkosi nasha dobra **dela** ali ſafluſhenie: Tamuzh ſkosi Chriſtufouo vmiranie inu Krij prelitie JPo 1578, III,28b; ſkufi to prauo ſhiuo Vero Vcriſtufa, katera fe fto lubefenio inu ſdobrimi **delli** iſkaſhuie, fmo brumni, Pauzhnii[!] inu Sueti ſturieni pred Bugom, ſabſton, ſ Gnade Boſhye Ia volo Ieſufa Chriſtufa, pres vſiga nashiga diane inu ſafluſhene TT 1581-82, II,***b; Kaj fo pak dobra **della**, od tiga vuzhy letu S. Pifmu, de néfo letu dobra **della**, katera fe zhlovekom aly nyh pameti dobra ſde .. temuzh imajo merkati, kaj Bug nym ſapoveda, de ony po temifim ſturé DB 1584, I,bVa; elipt. Taku tedaj vidimo, de fama Vera, pres vſeh **dell** pravizhne dela, inu vſaj ſatu nevelá, de bi ſa tiga volo obeniga dobriga **della** neiméli delati, temuzh de ta prava dobra **della** vuni neofſtaneo, od katerih Samopravizharji niſhtèr nevejdo DB 1584, III,80a; Dobra **della** Boſhya ſluſhba, S'prave vere ſvirajo :/: Ker je pak polvitna druſhba, Ty rejs Vere nemajo. Sakaj della fo ſnaminja, Kakòr je ſad tiga Drevja, Kadar ga zhlovik vſhiva DC 1584, CCXXVIII; Evangelium dobrih **del** ne prepoviduje temuzh tu ſavupanje na ta **della** on prepoviduje TPo 1595, I,18; Leta dobra **della** tiga Sakonfkiga Stanu, ofſtanejo vſihli mej temi Sakoiniki, inu mej nyh otruzhizhi. Potle pridejo ſtuprou ta prava dobra **dela**, de ſa letiga Stanu, kakor ſa eniga ſtudenca ali iſvirka, vſe fhlahſt Perfone pridejo, ſkuſi katere Deſhele inu ludje bodo regirani, inu obdershani, te Cerkve ſ'Prigidarji, inu ſ'drugimi ſluſhabniki ofkerble-ne, inu te ſluſhbe na tem Svejtu, inu nafhiga GOSPVDA Chriſtufa Krajleſtvu bode obſtaule-nu TPo 1595, III,184; **ii.** protest. o katol., determinologizirano **dejanje, ki ga kot zadoſčujoče za grehe in kot zveličavno proglašajo ljudje:** iron. ty Menihi inu neuuzhzeni lakomni Fary prauio, de kateri nim ſhtiffſta, od fuiga blaga, maſla, fyra, ſhyta, vana, od dobrih rib inu debelih bohovu, da inu ſhnimi podili, ta ifti ie nih brat, ie dileſhin nih Suetih (Iſpazhenih) Maſh, Iuterniz, Vezherniz, Vigiliu, poſtovu, vſeh dobrih **dell** inu nih Boſhy ſluſhbi, inu de ſtakimi Meniſhkimi inu Faryeuimi dobrih **delli** inu Boſhyimi ſluſhbami prido vnebeſſa TR 1558, V2a; Inu per tih Papeſhnikih ta Satis factio, tu ſadoſtidiane oli Pokura, fe imenuio ta dobra **della**, katera nei Bug rekal, ne poſtauil, ne ſapovedal, temuzh ta **della** katera ta Iſpuuidnik ta Far od ſam ſebe,

timu kir fe nemu Iſpoueda, nalaga inu ſturiti ſapoueda TO 1564, 36b; iron. PAPISTI .. pak uzchio .. da ie Chriſtuf réf naſh Odréhenik inu Iſvelizhar .. Alli taku, de en vſakateri po ſebi, kateri ozhe od Gréhov reiſhen inu popolnoma iſvelizhan biti, more tudi .. fvoemi laſtnimi dobrih **delli**, almoſhnio, molitvo, rumaniem, Maſhami .. fy Boſhio Miloſtu inu ta vezhni leban ſafluſhiti .. Inu aku ie kateri kai ſamudil .. ta bi imel od Munihov inu Fariov fi kupiti njih dobra **dela**, katerih oni taku obyly imajo, da kateri le denarie alli blagu knjih Cerkvom inu Kloſtrom pèrvoli ſaſhafa, ta popolnoma odpufſtak, tudi ſa naprei doboe KB 1566, G2b-G3a; ti Iuſticiarij ſamofvetci, delažheniki, ti naprei teko, inu veliku pravio ſnapihnenimi ſtmi od dobrih **del**, prangaio ſvoiemu Ceremonij inu proceſioni, Papeſhovimi odpuſtki &c. KPo 1567, CIIIB; Eni fe ſ'dobrimi **delli** ſgovarjajo, de nezheo ſa Chriſtufom hoditi, ali verovati. Ali Chriſtus taka **della** imenuje, mertva inu ſgublena della DB 1584, III,6b; Nu taku morajo ja ty Papeſhniko fami ſpoſnati, de GOSPVDA Chriſtufevu Terpleinje inu Smert je nekaj druſiga, kakor moja Molitou, moja dobra **della**, moj marter, moje Almoſhne dajenje, moje poſtejenje, kateri pak meni, de ſtakovim djanem mora odpufzhanje teh grehou inu vezhni leben ſafluſhiti, ta nebode niſhter opravil TPo 1595, I,292; **iii.** v zvezi z **vunanji ravnanje, početje, ki uſtvarja videz Bogu vſèčnega načina življenja, ſ katerim naj bi bilo mogoče doſeči neba:** Sakai leta dobra della lozhio te Verne od Hynauceu. Ta vunana dobra **della**, te vunane Boſhye ſluſhbe inu Ceremonie, mogo tudi ty Hynauci ſturiti inu doperneſti. Ampag to prauo Pokuro, ta praui ſtrah na Buga, to prauo Vero .. tu S. Pylmu huali, inu hozhe od vſeh ludi imeiti TAR 1562, 53a; navadno mn., ver. **delo ljubezni/miiloſti/smiijenosti dejanje, ki dokazuje naklonjen, ſočuten odnos do drugega človeka, ſ tem pa ljubezen do Boga ter vero vanj oz. v Kristusa:** Inu en uſaki ima ueiditi inu dobru ſamerkati, de ſa to Vero Vieſufa, nei ueghlih Boſhyh ſluſhbi, koker fo ta **della** te lubesni pruti nashimu bliſhnimu TR 1558, P4b; Ia vſa ta **della** te lubesni, katera ie Bog ſapovedal, fi moreio [zakoniki] pruti ſvoim laſtnim Otrokom inu poſlom iſkaſati KPo 1567, LXVIIb; Sakai Bug nei kriuizhin, de bi on poſabil tu vaſhe diane inu **dellu** te lubesni, kateru ſte iſkaſali pruti nega Imenu, vtim kir ſte ſluſhili tim Suetnikom inu ſhe ſdai ſluſhite TT 1577, 37; Sakai ta Bogati ie ſa Vboſiga volio, inu ſpet ta Vbogi, ſa Bogatiga volio, da edan na drugim ſkosi **dela** te Liubesni inu Miloſti, fuoio Vero ſprizha JPo 1578, II,93b; Tu Zhlouek ſkosi Vero Boga huali inu zhafſi ſa vſe dobrote katere mu poſodi. Potle tudi fuoiemu Bliſhniemu ſadoue

te Vere, **dela** te Liubesni inu fmlienoſti ſkaſhe JPo 1578, II,182b; Kateri ſvojmu bliſhnimu poſſodi, ta ſtury enu **dellu** te miloſti DB 1584, II,164b; Ta pokorszhina, ali ta lubesna inu ta **dela** te lubesni, ſluhio h'timu, de ſe my kakor pokorni Otroci iſkaſhemo, inu Boga dajle ne reſerdimo, inu eno dobro Veift ohranimo TPo 1595, II,123; ver. **delo mesa / meſeno delo / delo telesa / vnanje delo (na telesu) greſno dejanje, h kateremu usmerja hudič in ki ga človek kot telesno bitje uresničuje vidno, zlasti s telesom**: Ozhita inu refo-diuenta fo ta **della** tiga Meſſa, katera fo leta, Tu preſhuftuu, kurbarya, nezhiſtoft, hotliuoft, Malikouane, zupernia, fouarſtauu, Adrya, nyd, ſerd, kreg, reſdilene, lozhene od te prau Vere .. S. Paul .. Roman .. Roman. 8. prau, Ako vi bote ſhiueli po tim meſſei taku umeriete, Aku vi pag ta Meſſena **della** bote moryli, vi bote ſhiui oſtali TT 1557, n3b; Sakaj aku bote po tim meſſei ſhiueli, taku vmeriete, Aku vi pag ſteim Duhum, ta **della** tiga teleſſa moryte, taku bote ſhiui TA 1562, 38b; GRéh ſe rezhe v'fvetim Piſmi, nikar le tu vnanje **dellu** na teleſi, temuzh vſe tu djanje, kateru ſe ſhny m gible inu naklanja h'timu vnanimu **dellu**, ſlaſti, tiga ſerza grunt, ſovſo mozhjo DB 1584, III,79a; mn., ver. **petlersko/petlano delo človekovo/človeško početje, ki je rezultat (zmotnega) prepričanja, da je opravičenje za grehe in večno življenje mogoče doseči z lastnimi močmi in sposobnostjo**: ekſpr., determi-nologizirano, v nizu pridevnikov z negativno vsebino Tu ye gar an lep velik troſht/ de tak mahtig velik Goſpud inu Bug/ naſha ſleht/ mahina/ nezhiſta/ inu petlerka **deilla** od naſ vſame/ de nemu dopadejo inu ye hozhe obillnu lonati tar plazhati TC 1550, 116(66b); pren. Na čéſti ſedeti inu Boga ime proſiti nei drugo, támuzh ſûnai pota te Vere ſe po čéſti tih delaúzhnikov inu poſtavecov vlahiti, inu ſe ſgul ſpetlanimi **deli** inu ſ'zhloveſkim ſaſluſheniem blekati alli flikati, kakòr ſe ie nam pod tim Papeſhtvom dolg zhaſ godilu KPo 1567, CIIIb, podobno tudi JPo 1578; mn., ver. **delo pokore i**. protest., v zvezi s **pravi dejanje, ki kaže na odločitev za spremembo grešnega načina življenja in za pokorščino Bogu**: Leta greſnik ie dobar Moſh ratal, inu ie vſhe ſdai ſtoril prau **dela** te pokore. Ieli poprei bil Lotar, neprauizhan Zhlouik: Tako ie vſhe ſtoril pokoro, inu ie pol ſuoiga Blaga dal Vboſim, preſ velieuania inu primorauania JPo 1578, III,204b[-114b]; Htimu ima lhe en ſhtuk prití, ſlaſti, de ludje pravi ſad ali **della** te Pokure ſture, de ſe en vſakateri ſliſſa te pokorszhine pruti Bogu, inu v'fvojem poklizainju oſtane TPo 1595, III,54; **ii**. protest. o katol. **dejanje, ki se opravlja v prepričanju, da je z njim mogoče zadostiti za storjene grehe in doseči opravičenje**: V'Papeſhtvi fo letaku vuzhili, de neima nihzhe k'Sacramentu perſtopiti, temuzh de ſe dobru

perpraulen ſnajde, inu cilu zhiſt. Tako zhiſtoft pak fo poſtavili na ſpuuid, grevingo, poſte, molitve, almohſne inu takove dela, katera fo **dela** te pokure imenovali, katera fo ti Pridigarji hvalili, inu en vſakateri je ſa tu derſhal, de ſe ſteimi ſa te ſturjene grehe more ſadoſti ſturiti TPo 1595, I,196; navadno mn., ver. **delo postave / postavno delo i. ravnanje, življenje, kot ga določajo, urejajo postava, predpis, božje zapovedi, ki pa brez vere v Kristusa ne omogoča opravičenja za grehe in večnega življenja**: Mi ſmo po naturi inu nekar is Aydou greſhniki, oli mi vſai veimo, de ta zhlouik is tih **del** te poſtaue ne bode Prauizhin, ſamuzh ſkuſi to Vere Vieſufa Criſtuſa TT 1557, 4b; Moſſeſove ſtature inu poſtave, **dela** poſtavna inu Ceremonie fo ſkuſi prihod inu ſmèrt Chriſtuſovo minule inu raſdèrte: inu ne mogo obenimu kàrčheniku k'vezhnimu ſhivotu pomagati, ni tudi obeniga verniga na Chriſtuſa veſati inu pogubiti, kateri lih poſtavo Moſſeſovo ne dèrſhi KPo 1567, CLXVb; Ampak Poſtavo dopolniti, ſe rezhe, ſ'luſtom inu ſ'lubesanjo nje **della** ſturiti, inu ſlabodnu, preſ permoravanja te Poſtave, en Bogu dobru-dopadezh leben pelati, kakòr de bi nebilu obene Poſtave ali ſhtrajfinge DB 1584, III,79a; Sakaj kadar Ajdje, kir némajo Poſtave, inu vinèr po naturi te Poſtave **della** délajo, tiſti, kir Poſtave némajo, fo ſami ſebi Poſtava, de iſkaſhujo, de **della** te Poſtave fo v'nyh ſercih ſapiſſana DB 1584, III,82b; My derſhimo, de ta zhlovik ſkuſi to Vere, inu nikar ſkuſi te Poſtave **della** pravizhen bode TPo 1595, II,269; **ii**. v zvezi z **vnanji ravnanje, življenje, ki zgolj navidezno, brez kakovostnih sprememb upošteva določila postave, predpisa, božjih zapovedi**: Htem pride Poſtava, ali ony je netèrpe: Satu onj delajo enu pokrivalu zhes njo, inu pelajo en hinaufki leben, ſ'vnanimi **delli** te Poſtave DB 1584, I,(4a); Sakaj kir tiga Svetiga Duha nej, tukaj oſtane tu ſerze kirvizhnu inu vgreihih. Satu aku lih ta vunaina **dela** te Poſtave ſe ſture, taku je v'ſaj le ena Hynaufzhina, na kateri Bug obeniga dopadenja ne more imejti TPo 1595, II,215; mn., ver. **delo pravičnosti/pravice dejanje, ki se opravlja v prepričanju, da je z njim mogoče zadostiti za storjene grehe in doseči odrešenje**: Poduerſi vſu pamet tuoio, Negouimu [Kriſtuſovemu] htebi prihodu, Podai ti niega ſuetuſti **Della** tuoie prauizhnoſti *P 1563, 66; KADAR IE PAK DOBRVTA INV PRIASEN BOSHIA, naſhiga Iſvelizharja, pruti zhlovékom, ſe iſkaſala: Nikar ſa volo **del** te pravice, katera ſmo my ſturili, temuzh po ſvoji miloſti, je on naſ iſvelizhane ſturil DB 1584, III,118b, podobno tudi TO 1564; mn., ver. **delo vere s pomočjo vere uresničeno dejanje, ki presega človeško moč in sposobnosti**: Taiſta Vera na Chriſtuſa bode nam tudi pomagala, inu naſ od te ſmertí, htimu

vezhnimu lebnu obudila, tiga Hudizha premogla, ta greih pregnala, inu nas isvelizhana iturila. Takova della, aka taifta lih Kristus stury, taku fe vfaj pravio te vere **della** TPo 1595, II,293; mn. **vunanje delo dejanje, ki ne uresniči bistvene, vsebinske zahteve in ne kaže na spremembo mišljenja**: Sakai aku glih ta vunana **della** tih Boshyh Sapuuid derishimo, De ozhitu ne krademo, ne Curbamo, ne resbyamo, Taku my vfai sto nasho Naturo inu mozhio, tih viflokkih Sapuuid fcelim fercem, fdobro vefšelo volno volo, pres. S. Duha, Koker Boga fe rifnizhnu vfelei veden bati, popolnoma is ferza lubiti .. nemu Verouati, cilu dopernefti ne premorejmo TAR 1562, 44a; Fariseerlka praviza stojis, le v'unanih **dellih** inu v'hinaufzhini. Criftus pak hozhe tudi tiga ferza brumo iméti DB 1584, III,5a; Ampak tu je krivu bilu na teh Fariseeryh, de fo fe sa takovih vunainih **dell**, zhiftofti inu polhtenja volo offertovali, inu fo brumni inu pravizhni pred Bogo fskusi tuiftu hoteli biti TPo 1595, II,160; ver., protest. o katol.

zadosti storjenje dela doseženje, uresničitev opravičenja, zadostitve za storjene grehe s pomočjo (dobre) dejanja, delanja: Satisfactio operis, ali sadofti sturjenje tiga **della**, ker fe vuzhy, de bi zhlovik fi fam mogèl odpuftik grehou saflushiti, tu je vfaj cillu fvetimu pifmu supàr, inu Criftufevimu britikimu tèrpenju inu sadoftiturfenju. Sakaj taifta della, kir fe ludem k'sadoftiturfenju sa grehe nakladajo, fo vekfhi dejl taka, katera nêfo od Buga v'njegovih sapuvidah sapovedana, kakòr pofti, Roshenkranci, Boshji poti etc. DB 1584, I,bvIb
♦ — Tèrpi kakòr en — vojfzhak Iesufou Criftufou. Oben, kir vojfkujje, fe neplete v'tiga shivota **della**, de on timu dopade, kateri je njega gori vsel DB 1584, III,116b v *posvetna opravila*

5. kar se uresničuje:

a) z delanjem ali delovanjem Boga ali božjih oseb: dejanje, opravilo: ta **Della**, katera ie meni [Jezusu] ta Ozha dal, de dopernasham, ta ifta **dela**, kir iest delam, Pryzhuio od mene, de ta Ozha ie mene poslal, Inu ta Ozha kir ie mene poslal, ta tudi pryzhuie od mene TT 1557, bb2b; Criftus ie ta pot vnebefša Nasha dobra della bruma inu slushbe nas vnebefša ne perprauio Satu kir ne fo zhifta, cilu inu popolnoma sturiena, Ampag criftufeua **della** inu oprauila fa nasho uolo sturiena, ta fo obilna inu popolnoma TR 1558, d2a; Ako ôzh vfe po Criftufovim **delu** sturiti, taku ti ie trèbi tudi tako v'pufchavo ijti, inu ftiridefet celih dnij niftar iefti inu piti KPo 1567, cvIIIb; Sakaj Criftus je imel s'eno novo sapuvidjo priti, satu, kir fo ta **della**, katera je on na Semli fturil inu opravil, tudi nova **della**, katerim glih fe poprej na tem Svejtu nikuli nejfo fgdudila, de je Boshji Syn terpil, inu od teh mertvih supet gorivftal TPo 1595, II,23; Sakaj

taku bodejo ta **della** te fвете Troyze vnafti Veri rellozhena, kpodvuzhenju teh mladih inu priproftih ludy, de je Bug ta Ozha nam Tellu inu leben dal, inu nas kfvojmu Krajleftvu ftvaril .. ta Syn Boshji zhlovik postal .. inu nas .. od te vezhni Smerti odreiftil, Takovu odrefheineje nefse ta Sveti Duh vfimu Svitu naprej TPo 1595, II,80 / Sakai ta Neumertelni Bog ie en Vmertelni Zhlouek ratal. Inu ie Bog ftem takouim **delom** Zhloueka odreshil, od Hudizheue oblafti, Smerti, Greha inu Pakla JPo 1578, III,56

// pogosto v zvezah s **čuden, silen, velik** ipd. **dejanje ali dogodek (večinoma) nadnaravnega značaja, ki ima namen izkazati ali potrditi resničnost in veličino Boga ter veljavnost božjega ozverskega nauka; čudež**: Inu ta Boshy Pild, Ta Shazh te Boshye Modrufti, Prauice, Milofti inu Oblafti, fe ner vezh vidi, inu ie ner bule nom pred te ozhi poftaulen, Vtim zhudnim **dellu** inu opprauilu tiga nashiga Odreshitua, kir ie fuiga Synu dal uto fmert fa nasho uolo TT 1557, Ib; Vi Israelski Moshie, poslushaite lete beffede Iesufa Nazarenskiga, tiga Mosha poterieniga od Buga vmei vami fteimi fylnimi **delli** inu zhudeshi inu zaihni, katere ie Bug skufi nega vfredi vas delal TT 1557, 334; Bog ie velika inu zhudna **dela** ftoril, letu na semly, ali nei obeniga vekshega inu zhudeishega, kakor Criftufouo Zhloueftuo JPo 1578, III,56; Apostoli inu Iogri .. fo tudi niegoua [Kristusova] Velizhna **dela** inu zhudefa videli, katera ie na Slipzih, Kruliauhi, Hromih, Gluhih, Mutaftih, Gubauhi inu Mertuih ftoril JPo 1578, III,96; VY Moshje od Israela, poflulhajte lete beffede, Iesufa od Nazareta, tiga Mosha, od Buga, mej vami, s'filnimi **deli**, inu zhudefsi, inu zaihni s'vishaniga, katere je Bug fskusi njega, mej vami delal (kakòr tudi vy famy vejfte) DB 1584, III,62a / Satu jelt smiflim na GOSPODNIA **della**: Ia jelt smiflim na tvoja pèrva zhudeffa. Inu govorim od vfeh tvoih **dell**, Inu pravim od tvoja djanja DB 1584, I,298b / Oni fo Boga nih Ohranenika pofabili, Kir ie velike rizhy vtim Egypti fturil. Zhudeffa vti Desheli Cam, Inu ftrashna **della** per erdezhim Morie

TPs 1566, 194b

// kar je smisel, bistvo božje dejavnosti;

poslanstvo, naloga: Inu vdanashnim Euangeliu sbefšedo inu fzaihnom tu iftu [Kristus] iskashe inu fpryzha, de ie tu nega **dellu** inu nega Oblaft tim Greshnikom nih grehe odpufzhati TR 1558, v2b; Iesus ne tim fuetu niega **deilu** doftal, fa nashe delge na krish fe dal *P 1563, 119; Takovu je tiga Svetiga Duha Slushba inu **dellu**, de on vnas eno novo, pravo inu ferzhno pokorszhino pruti Bogu sazgne, inu my timu greihu suparftojimo .. inu fskusi to Vero odpufzhanje teh grejhou sadobimo TPo 1595, II,81

b) z močjo, sposobnostjo, dodeljeno od Boga: *delo, dejanje:* Guishnu ie, de fo ty Iogerski zaihni vmei vami sturieni, fo vsem volnim terplenem, steimi zaihni inu zhudefi, inu fmozhnimi **delli** TL 1561, 71b

c) v zvezah s hudič, hudičev z delanjem ali delovanjem hudiča: *delo, dejanje:* Letu ie tu Iagne Boshye kateru ta Greh tiga fuita prozh vflame, Inu ta **della** tiga hudizhe refueshe TC 1555, N4; Sa tu se imamo zhifiti dershati, Grehou varouati, Sakai ta Greh ie Hudizheuu **dellu** TT 1577, 196

6. kar je uresničeno z delanjem:

a) izdelano, narejeno navadno ročno; izdelek, predmet: Inu fo sturili utih iftih dneuh enu Telle, inu fo timu Maliku offre offrouali, inu fo se tiga **della** nih rok ueffelili TT 1557, 353; Syrerji fo h'tebi hodili po tvoje **dellu**, kar fi ti delela, inu fo Rubine, Shkarlat, Tebihe, Shide inu Shamet, inu Krihtal ta tvoje Synme pèrnahali DB 1584, II,73a; Preklet bodi kir Malika ali en slyt Pild dela, nad katerim se GOSPVV gnufsi, enu **dellu** Antverharfkih rok, inu je poštavi na enu skriunu mejftu DB 1584, I,114a; Taku tudi Tishlarji inu Zimmèrmani, kateri nuzh inu dan delajo, inu Pilde sresuju, inu fe fliflajo mnogoteru **dellu** sturiti, ty morajo mifliti, de tuištu prau bode, inu fo pèr nym sguda inu posnu, de je dodelajo DB 1584, II,168b; Taku kadar Bug enu lejtu letimu ali enimu drugimu purgarju, Andtverharju ali kmetu, dobro frezho da, de dofi shita dobi, ali tu fvoje **dellu** dobru proda inu isvede, Takou fhegen, fe ima s'fliflous lpharati, inu nikar mifliti, de bi fe imejlu satu stejm vezh verzerati inu gori pulfisti yti TPo 1595, I,180 / pooseb. Ia lubi Zhlovik, gdu fi ti, de fe hozhefh s'Bugom praudati? Ie li pravi enu sturjenu **dellu** k'fvojmu Mojftu, sakaj fi me taku sturil? DB 1584, III,85b / Ty Elementi fe bodo taeli od urozhufti, Ta Semla inu ta **della** kir fo uni ffore TR 1558, AIIIb; Moses, Aaron, Nadab inu Abihu .. fo vidili Israelskiga Boga. Pod negouimi nogami ie bilu, kakor enu **dellu** is Saffrouiga kamina, inu kakor Nebu kadar ie iaftu DB 1578, 70a

pren. en drugi Grunt niszhe ne more poloshiti, mumu letiga, kir ie poloshen, kateri ie Iefus Cristus, Aku pag du fyda na leta Grunt, Slatu, Srebru, Shlahtnu kamine, Derua, Senu, Sternifzhe, Taku vřakiga **dellu** bode refodiuenu, Sakai ta Dan bo refodil, potehmal onu bo utim ognu refodiuenu, Inu vřakiga **dellu**, kakou ie, bo ta ogen iskuffil. Aku kei eniga **dellu**, kir ie gori sefydal, obftoy, taku on bo lon pryel, Aku pag kateriga **dellu** fgorij, taku on bo shkodo terpil TL 1561, 31b-32a

b) pridobljeno z gojenjem rastlin; pridelek: TRykrat v'lejtj imafh meni prasnouati, slafiti téh Oprefnikou Prasník .. Inu Prasník pèrve shetve tvojga pèrdelanja, kateru bofh fejal na

tvoji Nyvi, inu Prasník tiga s'praulanja, h'konzu lejta, kadar tvoje **dellu** is Pula notèr s'pravilfh DB 1584, I,49b

c) ustvarjeno z umskim delom na literarnem, umetniškem področju: (literarno) delo, knjiga: Lubi Slouenci. VOm inu nom ie uedeiozh de leta nasha Slouenska beffeda dofèhmal, fe nei Slatinskimi, temuzh le ta Crouaska Scrouaskimi puhstabi, piřala .. Obtu aku katerimu, letu nashe peruu **dellu**, fe cilu popelnoma ne sdy, ta fmisli kai ulfi modri gouore, kir prauio, De sledni Sazhetig ie Teřhak inu nepopelnom TE 1555, B3a; Obtu fmo mi letu nashe **dellu** vta Crainski Iefig hoteli poštaiti, fa dofi rizhi ucto TE 1555, A2a; Inu rejs, de je vezh imenovani Doctor Luthra Katechifmus, en tak shlahtèn viřsok inu vredèn Shaz, s'prizhajo raven tega **della** inu ikufhne, tudi, tu tikiřh inu fubtil naprejvsetje, fkaterim ta pregnani Sludi, taifti shlahtni klajnot .. falřhati, ali natu nar manshe ofstuditi ali omersiti, fkusi fvoje pofode ali inftrumente fe podftopi ZK 1595, 7

● — — **Dellu** Mojftu hvali, inu modriga Viuda njegovu rounanje DB 1584, II,157a *strokovnost delavca se sodi po kvaliteti izdelkov*

7. kar je uresničeno z delanjem, delanjem

Boga; stvaritev, stvarjenje: Inu Bug je fedmi dan shegnal, inu ga je pofvetil, satu, ker je on na taifti pozhival, od vřèh fvojfh **del**, katera je Bug stvaril inu sturil DB 1584, I,2a; Ti [Gospod] fi poprej Semlo gruntal: Inu Nebefla fo tvoih rok **dellu** DB 1584, I,305a; Bug je od sazhetka fvoja **della** dobru ordnal, inu vřakimu fvoje laftnu opravillu dal DB 1584, II,159b / Prava Vaga inu vaganje ie od GOSPVDA inu vři funti v'shakli fo njegovu **dellu** DB 1584, I,322b *ves zasluřek je odvifen od Boga* / Njegovih [Gospodovih] rok **della** fo Rifniza inu Prauda DB 1584, I,308b / NEfim li jèřt [Pavel] en Apostel? nèfim li flaboden? Nèfim li jèřt nafhiga GOSPVDA Iesufa Cristufa vidil? Nèfte li vy moje **dellu** v'GOSPVDI? DB 1584, III,92b

8. kar je rezultat, uèinek delanja, delovanja; rezultat, uèinek:

a) Boga oz. bořjih oseb: Inu letu ie tu **Dellu** Boshye, de vi Veruete Vtiga, kateriga ie on poslal TR 1558, G2b; Ta Nero inu Caligula, inu nih veliku Tyrannou, oni fami fa fe, fo fglu sludieue lame, Ampag tu Gospoftuu inu Celfarftuu, kir fo oni vkupe dershati, ie enu **Dellu** Boshye TO 1564, 62b; tu Deshelsku Gospoftuu inu Rounane, ie enu dobru Boshye **Dellu**, Sakai onu ie od Buga poftaulenu inu řapouedanu TO 1564, 63b; Vera je enu Boshje **dellu** notri v'nas, kateru nas preminy inu snou rody is Buga DB 1584, III,79a

b) řesa, navadno stanja ali lastnosti: Lubi bratie, Dershite vi fa tu ner vishe veřfelie, kadar vi [v] mnogetere iskushnaue padete,

D

inu vi imate veiditi, de ta vasha iskushena Vera, perneffe inu rody tu volnu terplene, inu tu volnu terplene ima tu popolnomu **dellu**, de vi bote popolnomi inu cili, inu de ne bote imeili obeniga pomancane TT 1557, dd4b; Inu fa tiga volo mi tudi veden molimo fa vas, de vas nash Bug vredne sturi letiga poklizane, inu dopolni vse dobro padadne te nega dobrute, inu tu **dellu** te vere Ifo mozho, de tu Ime nashiga Gofpudi Iefufa Cristufa bode skufi vas zheftzhenu, inu vi skufi nega TT 1581-82, II,225; Aku pak gdu pravizo lubi? Nje **dellu** je sgul dobro djanje: Sakaj ona vuzhy zhednoft, rasumnoft, pravizo inu muzh, kateru je tu nar pridnihi v'zhlovezhkim lebni DB 1584, II,142a

◆ — mn. **delo Duha kar je rezultat vplivanja Svetega duha na človekovo mišljenje in ravnanje**: Ta Duh pag inu ta **Della** tiga Duha imenuie S. Paul, vse tu Mishlene, Tihtane, Della inu oprauila, kir fe deio po voli tiga S. Duha, po prauim faftopi tiga S. Pifma, Nai fi fe funanimi vudi, fteim teleffom doperna-shaio, Koker tu dellu ie bilu Duhousku, kir ie Cristus fuim Iogrom noge vmiual, Inu S. Peter fui zholn pelal inu rounal TT 1560, e4b

9. uresničenje odločite ali volje; dejanje: s'Bugom hozhemo my junazhka **della** sturiti, Inu on ba nalhe Sovrashnike potéptal DB 1584, I,308a

10. z dejanji izkazano to, kar se pri kom trajno kaže; lastnost, značilnost: Maria .. troya Boshya **dela** huali. Slafti milošt Boshyo, Mogozhoft Boshyo, inu Refnizo Boshyo JPo 1578, III,59 [M. M., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

delocev [rod. mn.] gl. delavec

delomo [1. os. mn.] gl. delati

delov gl. delav

delovec gl. delavec

deloveč gl. delavec

deloven¹ -vna -o prid. ['de:loven]; P 1, K 1 (DB 1584)
— nedol. obl. m. mn. tož.: delovne; ☹

ki je namenjen delu; deloven: Ta Vrata na notérym Dvorizhi pruti Iutrovi strani imajo te lheft **deloune** dny sapérte biti: Ob Sabboti pak inu ob Novim Méfci fe imajo odpréti DB 1584, II,83a [M. M.]

deloven² gl. delaven

delovica gl. delavica

delovnek gl. delavnik

delovski gl. delavski

delta -e sam. ž ['de:lta]; P 1, K 1 (TPs 1566)

— ed. im.: delra; ☹

četrta črka grške abecede; delta: Ima [psalm] eno formo inu shtalt koker ta Gershki pushtab

Deltha TPs 1566, 1b

☞ iz gr., prim. déltha [K. A.]

deltha gl. delta

deluječ deležje [delu'je:č]; P 1, K 1 (TC 1550)

— deluječ; ☹

v zvezi z **dobro izraža opravljanje dobrega dela, dejanja oz. dobrih del, dejanj**: Bodite pokorni v'faki zhlouelki naretbi fa uolo tiga gofpudi ..

Inu kani zhafti teim kir deyo dobro/ fakai tu ye ta uola bofhya/ de Vy dobro **deluyezh** fagatite ta vufta tih nefatopnih inu norfklih ludi TC 1550, 130(73b) [M. M.]

dem¹ [1. os. ed.] gl. deti³

dem² gl. dim

demant -a sam. m ['de:mant -a]; P 10, K 3 (DB 1578, DB 1584, TPo 1595)

— ed. im.: demant; — or.: demantom; ☹

najtrši, navadno svetlo obarvan prozoren dragi kamen, ki močno lomi svetlobo;

diamant: TA Prawdni Napérstnik .. imalh napolniti s'lhtirimi v'fakami Kamenja.

V pèrvi vèrti bode en Sarder, Topafer inu Shmaragd. V'drugi vèrti en Rubin, Saphir, inu en **Demant** DB 1584, I,54a; jeft fim tvoje zhellu taku tèrdu ftoril, kakòr en **Demant**, kateri je tårdelhi, kakòr ena Skala DB 1584, II,61a / nei mogozhe, de bi enu zhlouefku ferze, kadar bi lih sgul kamen ali **Demant** bilu, moglu obftati TPo 1595, III,51 / IVdou Gréh je pišlan s'shelesnim lhtilom, inu s'lhpizhaftim **Demantom**, inu je v'table nyh ferza vdolben, inu na roguve nyh Altarjeu DB 1584, II,35b

☞ iz nem., prim. der Demant [K. A.]

den gl. dan¹

denar (denar, dinar, danar) -ja sam. m

[de'na:r -ja]; P približno 900, K 32 (TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPs 1566, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, BH 1584, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, Tfc 1595, ZK 1595, MTh 1603)

— ed. im.: d | e/i/a (MTh 1603, II,134) | nar; — rod.: d | e/i | narja; —>; — dv. tož.: denarja; — mn. im.: d | e/i | narji; — rod.: d | e/i | narj | ev/or; —>; — mest.: d | e/i | narj | ih/eh; — or.: d | e/i | nar | mi/ji; ☹

1. mn. splošno veljavno plačilno sredstvo in merilo vrednosti; denar: Inu on tudi nei fa to rekal iemati sholdou, **denariu** oli kakiga drufiga blaga. Temuzh Cristus ie rekal inu fapouedal, de fe nega Vezheria ta Sacrament, ima V'feti inu Ieifti TC 1555, 38b; Ie li vom kai mankalu, kadar fem vas pres **denariu**, pres Tashke, pres zheuleu pridigati Vunkai poshilal ..? TO 1564, 80a; Inu [Trubar] tudi ne fem [imel], koker fdai nemam tulikain **denariu**, kir bi tiga Drukaria plazhal TL 1567, 83a; Sakai veliku ijh je, kir fe pufté **sdenarmi** podmitit, inu she krailu ferze oberneo DJ 1575, 33; Sakai

tadai neifi moyh **Dinariou** dal na Meniausko Miso? Inu kadar bih iaft prishal tako bi ie sobrefitio fterial? JPo 1578, III,124b *zakaj denarja nisi posodil za obresti*; Buher imenuje [Gospod] tu kar fe od **denarjeu** vezh vsame, kakòr je danu DB 1584, I,76b; Ty **denarji** pak od offrou sa dolg, inu od offrou sa greh, néfo bily v'Hisfo tiga GOSPVDA nefseni: Sakaj ony fo bily téh Farjeu DB 1584, I,211a; KAdar **Denarje** pofódifh mojmu folku, ker je vbog pèr tebi, taku ga némafh k'fhkodi gnati, inu obeniga buhra na njega nakladati DB 1584, I,49a; Nekoteri pak fo djali: Vsamimo **denarje** na puffodo, na zhinsh, Krajlu, na nafhe Nyve inu Vinograde: Sakaj nalfih Bratou shivot je kakòr nafh shivot, inu nyh otroci kakòr nafhi otroci DB 1584, I,258a; En svejft priatèl fe nemore s'obenimi **denarmi**, ni s'blagom, plazhati DB 1584, II,156a; Raunu kakòr de bi ta Hudobnik satu tukaj fedil, de bi on imèl tu Kèrfzhanftvu martrati s'Poftavami, s'prepuvidami, s'grehi inu pogublenjem, fkusi vshivanje inu nuzanje v'feh ftvari, inu potle **denarje** od tiga ifkuppovati, s'difpenfiranjem, inu fkusi drugo golufio DB 1584, II,89a / ed. Inu Hudizh je v'Papefhtvi taku delezh perpravil de je nikar le ta prava Boshja flushba inu befseda bila padla, temuzh je tudi Malikovanje inu lashe, v'ti Cerkvi fo v'fo fylo gori raflu, potehmal je tu **denar** neflu, inu k'obdershanju te Farfke offertu flushilu TPo 1595, I,203

// mn. *to plačilno sredstvo, ki se da komu za kako drugo vrednost; plačilo, znesek*: Shpisho mi imafh sa **denarje** prodati, de jém, inu vodó mi imafh sa **denarje** dati, de pyem DB 1584, I,102a / Obtu kupite fa male **denarie** lete Buquice, Zheftu preberite, Taku bote fneshli, De mi Lutershki to Staro, prauo, Ifuelizhansko Vero vuzhimo inu dershimo TC 1575, A1b *poceni* / Inu koker fo ty eni nashi ftarishi bili, kir fo vmogeteri vishi, slizhkakimi slushbami, fuelikimi **denarmi** per Suetnikih, Faryh, Nunah &c. pomuzhi iskali, Stemi Roshencranci, Spoftmi, Rumanem inu fzhudnimi ordni inu Regulami, hoteli febi inu drugim Nebefla fashlushiti TC 1575, 291 *drago* / Pole, jefst dam tu Govedu k'Shganime offru, inu leto pripravo h'dèrvam, inu Pfhence k'Shpishimmo offru, v'fe letu jefst dam. Krajl, David pak je djal k'Arnanu: Nikar taku, temuzh sa polne **denarje** hozhem jefst je kupiti DB 1584, I,230a *za polno ceno* / Koku bi jefst pak te **denarje** terjal, tiga jefst nevém, on mene nesná, inu jefst njega tudi nesnam. Kakovu snaminje imam jefst njemu pèrnefti, de bo on meni veroval? DB 1584, II,149b *posojeni znesek*; KAdar je pak taifti Hlapez vunkaj fhàl, je nafhàl eniga fvojga ravenhlapza, ta je bil njemu dolshan ftu **denarjeu**. Inu on ga je popadil inu ga je davil, inu djal: Plazhaj mi kar fi mi dolshan DB 1584, III,12a

// mn. *denarno premoženje; denar*: Inu per tim fo [pridigarji] te kotne nefaltopne Mashe, kir fo fe le fa volo **denariu**, Shcoffij, Farr, Caplanij, Deffetin, Offrou, fa volo Ieydi, Pytia, leniga lebna, dershale inu obhaiale, cilu puftili pafit, fauergli inu doli perprauili TAR 1562, 63b; Blago, **dinary**, kunft, shlahtnuft, Vfe knizhemer fturi ta fmert *P 1563, 166; Sakai ty Farry inu Menihi nei oben is andohti, od fam febe, te Mashe bral, Temuzh, kadar ie fto Masho veidil, eno veliko Farro oli debello Caplanio dobiti inu obdershati, veliko **Denariu**, Shiuline inu blaga dobiti, Tedai ie to Masho bral TO 1564, 81b; CERkovni Varih ima biti nedolshliv .. inu ie prav dobar, krotak, inu nei lakomen na **denarie** KB 1566, D7b; Inu is tiga Meifta inu Sлата, ie tiga Filippa Kralla Syn, ta veliki Alexander, taku bogat inu mogozh postal, Sakai on ie imel pre velike **Denarie**, fteimi ie on premogel Voiskouati, inu Gershku Kraleuftuu taku shiroku reftegniti TL 1567, 20b; Sakaj on je en takou Krajl, kateri nam hozhe supet flushiti, nikar **s'denarmi** inu sBlagom, kateru je ena filnu shleht slushba, Temuzh s'pravizo fupar ta greih, inu s'pomuzhjo fupar to Smert inu vezhnu ferdamanje TPo 1595, I,6; **Denarji** inu Blagu ne oftano vekoma, inu aku lih oftane, taku my v'faj moramo od njega, inu ga nemoremo s'nami prozh nefsti, ni ga venim drugim lebnu v'fhyti TPo 1595, III,119 / Kateri **denarje** lubi, ta neofstane pres gréha, inu kateri yfhzhe minezhiga, ta shnym red miny DB 1584, II,165b *je pohlepen*

● — *Judežev denar denar, blago, pridobljeno z izdajo, lažjo, prevaro; judežev denar, judeževi groši*: Papefh, Cardinali, Shkoffi .. Menihi, Doctorji inu tem glih, se sa Iudeshou **denar** flu dreinajo inu pulio. Tu pak della, kir nej fhfizhaft, temuzh vsazhetki lipu gladik inu mehak inu .. fe pufty viditi, de je tu ena shleht inu maihina reizh, kadar fe vtem ali unim supar Boshjo Befsédo, supar tu sponanje, inu supar to Veift ftury TPo 1595, I,257

● — *krvni denarji denar, blago, pridobljeno z nasiljem, prelivanjem krvi*: Velikifarij vsameio ftebrènikii[!], rekokh: Se ne f'podobi, da ijh v'ftok CERkveni **denemo**. Sakai fo kèrvni denarij KPo 1567, CLVIII; vy te pravizhne ftifkate, inu kàrvne **denarje** jemlete, inu te vboge mej vratmi doli tlazhite DB 1584, II,112a

◆ — *bibl. rešitni denarji denarna dajatev, s katero se poplačuje krivda ali obveznost; odkupnina*: Relhitne **denarje** pak, od téh dvejtju inu try inu fedmedelst Pèrvorojenzhizheu Israelfkih otruk, kir zhes zhiflu téh Levitou ofstano, imafh od vfakotere glave vseti pet Siklou, po Sikli te Svetinje DB 1584, I,80a; ◆ — *bibl.* Inu ti imafh teifte **Denarje** tiga smyrjenja prejeti od Israelfkih otruk, inu je k'flushbi te Vtte tiga

prizhovanja djati, de tu bo Israelfkim otrokom k'fpomynu, pred GOSPVDOM, k'smyrjenju valnih duhn DB 1584, I,55b *spravni denar*

2. kovan predmet, navadno iz dragocene kovine, ki se uporablja kot plačilno sredstvo ali kot merilo vrednosti; kovanec, novce:

Stater ie en **denar** uela pul Slatiga TT 1557, 51; Inu vřakoteri je njemu dal en lep **denar**, inu en slat nazhelnik DB 1584, I,278b; *Deutfch.* Müntzen. *Latinè.* cudere monetam. *Windifch.* **denarje** kovati. *Italicè.* coniare, battere ò ftampar la moneta MD 1592, K4a; Nu kadar vy tedaj tiga Cefsarja blagu inu moneto ali **denarje** imate, taku dajte njemu kar je njegovu TPo 1595, II,284

/ Ampag ta kir ie eden Cent bil priel, ie kiakai shal, inu ie ifcopal ufemli eno iamo, inu ie skrile **denarie** fuiga Gofpudi TT 1557, 77; Kadar fo ony vshe vidili, de je veliku **denarjeu** bilu v'řkrini, taku je prihāl gori Krajleu Piffar s'vifhim Farjem, inu fta te **denarje** vkup svesala, inu fta je prehtēla, kar je bilu v'Hihi tiga GOSPVDA najdenu DB 1584, I,210b; Inu fim piffal en lyft, inu fim ga sapezhatil, inu fim Prizhe h'timu vsel, inu fim te **denarje** svagal, na eni vagi DB 1584, II,43a; Aku nje Ozha bo odpovēdal njo njemu dati, taku on ima njej tulikajn **denarjeu** odvagati, kulikur eni Dēzhli k'jutrini flihi DB 1584, I,49a; Nej bilu tudi potreba tēm Moshem rajtingo dati, katerim fo fe **denarji** v'roke dajali, de fo je ony dajali delauzem, temuzh fo na vero rounali DB 1584, I,211a; Mosh nej doma .. On je Mofhno **s'de-narmi** fabo vsel, on bo ftoprou h'prasniku domou prihēl DB 1584, I,319a; Ne bodi potratnik, inu fe nevadi k'shlemanju, de h'petlarju neratafh, inu kadar vezh **denarjou** nebofh imēl v'mofhni, de ne bodefh moral na buher yskati DB 1584, II,160b *ko boř brez denarja* / v zvezi **drobni denarji** Moneta. *Germ.* müntz/ geldt. *Sclau.* drobni **denarii** MTh 1603, II,79

// srebrn rimski kovanec za deset asov ali štiri sesterce; srebrnik, denarij: taku ga ta lakomni Hudizh obfēde inu prevsame, da fray sa eno malo rēzh, sa tridefet **denariov** fvoiga Moiftra, Gofpoda inu Iſvelizharia proda inu ferrata KPo 1567, CXLVIII; NEBESKO KRALEVftvo ie podobno ednimu Gofpodariu, kijr gre sgudai v'iutrò naiemati delavce v'fvoi Vinograd. Inu vdinia delavce sa en **denar** na dan KPo 1567, LXXXVIIIb; Sa dvei ftu bezhev ali **denariēv** kruha nei sadofiti mey tuliko, da bi vřaki le en vgrishley vsel KPo 1567, CXXVI; Ie edan Buhernik Imel dua dalshnika, edan ie bil dalshan pet fto **Dinariu**, drugi pak petdefet JPo 1578, III,63b; Leta voda bi fe bila mogla sa vezh kakòr sa tryftu **denarjeu** predati, inu fe tuiftu vbosim dati <En **Denar** je velal okulu pul ořem Krajzer> DB 1584, III,27a; Inu kadar fo bily prihřli, ty, kateri fo ob enajfti uri byli najeti, fo prejeli, vřaki fvoj **Denar** DB 1584, III,12b

// grřka denarna enota, po vrednosti izenačena z rimskim denarijem; drahma: ta Shena, kir ima defēt **denarjeu**, aku tēh iftih eden ſguby, nevushgeli ona eno Luzh .. inu s'fifřom yřzhe, dokler ga najde? Inu kadar ga najde, taku poklizhe fvoje Priatelice .. inu pravi: Vefselite fe s'mano, sakaj jeft fim moj **denar** nařhla, kateri fim jeft bila ſgubila DB 1584, III,40b; po tuji prevodni predlogi aut quae mulier habens **dragmas** decem ſi perdiderit dragmam unam nonne accendit lucernam .. et quaerit diligenter donec inveniat et cum invenerit convocat amicas .. dicens congratulamini mihi quia inveni **dragmam** quam perdideram Vulgata, Lk 15,8-9

// bakren rimski novce manjše vrednosti; as: Nepredā li fe pet Vrabzej sa dva **denarja**? Inu fhe tēhifnih eden nej posablen pred Bugom DB 1584, III,38b; po tuji prevodni predlogi Verkeufft man nicht fünfß Sperlinge vmb zween **pfennige**? Noch ist für Gott der selbigen nicht eines vergessen LB 1545, 2104

// kovanec manjše vrednosti nasploh: Tako: Da ie mnogateri Zhlouik raishi edan Slati dal ktei prekleti Papeſhki Mashi: Kakor edan **Dinar** ktemu opzhenskimu ali gmain pridru JPo 1578, II,198b; Zhlouik teze sa ednim Slatim, Groshem, Ia, sa ednim **dinaryem** dobro defet mill pota, kateri fo mu vuner neguifhni: Ali sa Duſheuniga ſuelizhania voliu fe nam preteshko ſdi, le zhes pot ftopiti inu Boshyo befēdo pořluſhat JPo 1578, II,129 / Numus. *Germ.* Müntz/pfenning. *Carinth.* **danar.** *Carniol.* biener MTh 1603, II,133-134

◆ — — bibl. **činžni denar / denar od dohodka i. kovanec s podobo rimskega cesarja, s kakršnim so Judje plačevali davek rimskim oblastem; davčni novce:** Ieſus .. prau i .. Pokařhite meni ta zhinſhni **denar**. Inu oni podade nemu en Denar. Inu on praui knim, zhiga ie leta podoba inu tu piřnu ořgorai? Oni prauio knemu, Tiga Cefřarie TE 1555, 13b-14a; Kai me [Kristusa] ſkuſhate Hinauci? Pokařhite my **Dinarye** od dohodka: Tada fo oni niemu perneli en Dinar JPo 1578, II,196 **kovanec s podobo rimskega cesarja, s kakršnim so Judje plačevali davek rimskim oblastem;** Kadar ony njemu [řarizeji Kristusu] .. to moneto ali en zhinſhni **denar** dado, vprařha on: zhiga je ta pild inu ořgorai tu piřnu? TPo 1595, II,284; **ii. letna dajatev, ki so jo Judje plačevali kot podporo svojemu duhovniřtvu; tempeljski davek:** Kadar fo pak v'Kapernaum bily prihřli, fo h'Petru řhli, ty, kateri fo Zhinſhni **denar** notēr jemali, inu fo djali: Ieli valh Mojfter nedaje Zhinſhni **denarja**? DB 1584, III,11b
 Ⓔ gl. denarius [F. N.]

denarius — sam. m [de'na:rius]; P 3, K 1 (TPo 1595) — ed. im.: denarius; Ⓔ **srebrn rimski kovanec za deset asov ali štiri sesterce; srebrnik, denarij:** Ta Befſediza,

Denarius, katera fe zhaſi vinar, zhasi grofh tolmazhuje, je ena ſtara Rymſka Moneta, katera je zheterti deil eniga flatiga velala

TPo 1595, II,279

Ⓔ iz lat., prim. denarius [F. N.]

denarski -a -o prid. [de'na:rski -a]; P 4, K 3

(KPo 1567, JPo 1578, MD 1592)

– m. ed. im.: denarsku[!] (MD 1592, E6b); – ž. ed. im.: denarska;

– tož.: denarsko; Ⓜ

ki se nanaša na denar ⤴; *denarni*:

Deutsch. Geltſchuld. *Latinè.* aes alienum.

Windijſch. denarsku[!] dôlg. *Italicè.* debito

MD 1592, E6b / Inu svèrne [Jezus] ijm nih

Miso **denarſko** inu klopi golobariove, inu pravi: ſtoij piſano, Moia Hiſha ie ena Hiſha k'moleniu: Vi pak fte ijo k'eni rasboinſki Iami ſturili

KPo 1567, XI *mizo menjalcev denarja*, podobno tudi

JPo 1578 / *Deutsch.* Mùntz. *Latinè.* officina

argentaria. *Windijſch.* **denarska** hiſha. *Italicè.*

zecca MD 1592, K4a *kovnica denarja* [F. N.]

denas gl. danes

denaska gl. daneska

denaši gl. današnji

denašni gl. današnji

denmarski -a -o prid. [de:nmarski]; P 1, K 1

(TAr 1562)

– m. ed. im.: denmarski; Ⓟ

ki se nanaša na Dansko ali Dance; danski:

Po letim kregu [na tridentinskem koncilu]

.. ſo .. htaki .. Veri .. Ty drugi veliki Vyudi,

kir Ceſarje ſtauiu, inu drugi Vyudi, Kneſi,

Goſpudi .. ſtopyli inu no goriuſeli, Sa leteimi

ſta ta dua Krala, ta **Denmarski** inu ta Angliſki,

rauen nyu tu Shotensku Kraleuſtuu tudi pod to

Vero ſe podali TAr 1562, 21a

Ⓔ k nem. Denmark [K. A.]

depasti gl. dopasti

depolnen gl. dopolnjen

depolnene gl. dopolnjenje

depolniti gl. dopolniti

depolnovati gl. dopolnovati

depolnovati se gl. dopolnovati se

depustiti gl. dopustiti

dereč (**dereč**, **deroč**) -a -e del. [de'reč/de're:č

de're:ča]; P 17, K 7 (TPs 1566, KPo 1567, JPo 1578,

DB 1578, DB 1584, DC 1584, TſC 1595)

– nedol. obl. m. ed. im.: der | e/o/é | č; – mn. im.: der | e/o | č; i;

– ž. ed. im.: dereča; Ⓜ

Crajnſki. **Derézh Slovenſki, Besjazhki.** Tergazh

DB 1584, III,CcI Va

nevaren, napadalen: Nih garlu ſo oni zhes me gori odperli, Koker en **derozh** inu erylzh Leu TPs 1566, 46b; Ena huda Divjazhina je njega

poſhèrta, ena **derezha** Divjazhina je Iosepha reſdèrta DB 1584, I,24b / varitefe falh Prorokov, kateri v'ovzhijm gvantu k'vam prideio, v'fàrcy pak ſo **derezhi** volcie KPo 1567, CLII; Veliko ſo Paſtiryeu imeli, Ia: Ali ſo ſe bili ſpreminili

Vderezhe Valkoue. Sakai kadar ſo imeli Ouce

fprauliati, tadaſ ſo ie raſganiati: Kadar ſo imeli

Ouce paſi, tako ſo ie Raſdirali JPo 1578, II,119;

Mefu, Svejt, vrag, ſli k'fuhnauzi, Hudi tar

derezhi vulzji, Ti vſi zhes nas nuzh dan reſhe

TſC 1595, CCCCC

PRIM. dreti² [A. J.]

dergači gl. drugači²

derlavbanje -a sam. s [der'la:vbanje]; P 1, K 1

(MTh 1603)

– ed. im.: derlavbanje; Ⓟ

dovoljenje: Licentia. *Germ.* erlaubung/

nachlassung/ gestattung. *Slav.* dopuſzhenie,

perpuhane. *Carinth.* **derlaubanje** MTh 1603, I,799

Ⓔ iz nem., prim. die Erlaubung [K. A.]

deroč gl. dereč

desag [rod. mn.] gl. deska

deseči gl. doseči

desed gl. deset²

desen¹ (desan, desen) -snega pošam. [de:sen

'de:snega]; P 46, K 13 (KPo 1567, DPa 1576, JPo 1578,

DB 1578, DC 1579, DPr 1580, DB 1584, BH 1584, TſPre 1588,

MD 1592, TPo 1595, TſC 1595, MTh 1603)

– m. ed. tož.: des | a/e | n; – ž. ed. tož.: desno; – mest.: desni;

– s. ed. tož.: desnu; Ⓜ

v zvezi na **desen/desni/desno izraža stran, ki je**

v odnosu do človeka na nasprotni strani

kot srce; na desno, desno: Sa naprei bode

zhloveſki Sin na **defni** Mochi Boshie ſedil

KPo 1567, CLVIb; Tadaſ ſe ie prikasaſ niemu Angel

Goſpodni, ſtoiezh na **defno** Altara, nakon ſe

ie kadilo ſhgalo JPo 1578, III,47b; Tadaſ bo ſeidel

na Stolu fuoiga Velizhaftua, inu ſe pred niega

fprauè vſi Rodoue ali Liudye, inu ijh bude

lozhyl edne od drugih, kakor Paſtir lozhly Ouce

od Koſlou, inu poſtaui Ouce na **defno** ſuoio,

Koſle pak na leuo JPo 1578, III,127a; Inu ſo ſhli

zhes Iordan, inu ſo Shotore poſtavili v'Aeroeri,

na **defan** tiga Méſta, kateru v'tem Potoku

Gat leshy DB 1584, I,182a; inu gledajmo gori na

Ieſuſa, kateri je ſazhetik inu dokonjavèz te

Vere, kateri, kir bi bil dobru mogèl veſſelje

imèti, je on krish pretèrpil, inu nej maral ſa

ſhpot, inu je ſedil na **defsan** na Boshjim Stollu

DB 1584, III,127b; Inu je pet Gruhtou poſtavil na

defni vogèl te Hiſhe, inu te druge pet na lejvi

vogèl. Tu Morje pak je on poſtavil na **deffen**

fprejda pruti Puldnevi DB 1584, I,188a; Dextrorfum.

Germ. auff die rechte hand/ gegen der rechten

feiten hinauf. *Slavo.* na **defnu**, na defno

ſtran MTh 1603, I,420 / v zvezi **ni na desno/desen ni**

na levo left hozhem skusi tuoio Deshelo poiti, inu kodar ceifta gre, tod hozhem poiti, inu fe nezhem ni na **defno** ni naleiuo nagnyti DB 1578, 150a *nikamor*; Nenagibai fe ni na **deffan** ni na leivu[!], oberni tvoio nogo od hudiga DPr 1580, 7b; inu je sa Abnerjem tekël, inu fe nej nagnil, ni na **defnu** ni na levu od Abnerja DB 1584, 1,169a; Kadar ie tedai en Euangeliski Predigar tiga vfuojim ferçi faguishan, de on nei nishter drufiga vuzhil, kakor le to prauo zhišto Boshio bešfedo, inu de fe od teifte nei ni na **deffen** ni na leiuu nagnil, ta more fueffelim fercem inu s'dobro veftio fuoio slushbo prou popolnoma oprauiti, de nishter ne manka na v'fëm tem kar ie on v'fuoji slushbi dolshan oprauiti TPre 1588, 44 / Abner je rekâl k'njemu: Pojdi ali na **defnu** ali na levu, inu vsami pred fe téh Hlapzhizhou eniga, inu mu vsami njegou Arnofh: Ali Asael nej hotël od njega puftyti DB 1584, 1,169a *kamor koli pren*. Sakaj my fmo tukaj na Sveitu, inu v'Meiβi shivemo, tu nam na garli viβi, kakor en Malinlki kamen, kir nas pred inu pred le doli k'temu Svetu vlezhe, Tu je, na **defni** višfi povitnu blagu, zhaft, jed, pitje, lufti, hilha inu dvor, &c. Na Levi pak vfa shlaht Nefrezha, bolesni inu supernoft, letu v'fhe nam te milfi odvsamejo, de fe nam sdy, my neimamo zhařsa, de by mogli na Christufa inu njegovu terpenje mifliti TPo 1595, 1,210 [M. Č.]

desen² [prij.] gl. desni

desenprav gl. desni, prav

deset¹ -ih in neskl. posam. [de'se:t -ih]; P 21, K 8

(TE 1555, TT 1557, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595)

– m. mn. im.: deset; – rod.: deset | ih/eh; – or.: desetemi;

– ž. mn. im.: deset; (M)

skupina desetih oseb: Kadar tu ty **Defet** faslišio, fo bili neulni zhes ta dua brata TE 1555, H6a; No pogledai v'fteuenyu ie nyh [rib] edan krat defet, edan krat fedam. Te **defet** pomeneio Pořtauo. Sedam pak pomeneio Euangelium JPo 1578, II,26; Leto ie edan grosan Exempal nesahualnofti, de ie od **Defeteh** le edan řam fe pouernuushi sahuail Boga JPo 1578, II,154; Inu on [Abraham] je djal: .. More biti, de bi fe **defet** notri nahlfi. On [Bog] pak je djal: left nyh nezhem konzhati, sa **defetih** volo DB 1584, 1,11b; Inu jeft řim valhnh rodou Vilhe vsel .. inu řim je zhes vas k'vifhim pořtavil, zhes tařshent, zhes řtu, zhes petdefet, inu zhes **defet**, inu Oblafņike, valhim rodom DB 1584, 1,101a; na tem [moramo] sadofti imejt, kadar my mej **defsetemi** eniga najdemo, na katerim je dobru nalořhenu TPo 1595, II,221; Ta lubi GOSPOVD řalufhi tudi malu hvale. Ali njemu je sadofti, de v'faj eden is teh **defset** supet pride, inu njega sahvail TPo 1595, II,221

PRIM. deset² [K. A.]

deset² -ih in neskl. řtev. glav. m. ž. s [de'se:t -ih];

P približno 800, K 39 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TA 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, KB 1566, TC 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, BH 1584, DC 1585, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– osn. obl.: dese | t/d, z rod. in z ujemanjem, tudi neskl.; – daj.:

deset | im/em; – mest.: desetih; – or.: deset | imi/emi; (M)

Deutfch. Zehen. *Latinè.* decem. *Windifch.*

defet. *Italicè.* dieci MD 1592, X1b; *Deutfch.*

Zehenjärig. *Latinè.* decennis. *Windifch.*

defet lejt řtar. *Italicè.* d'anni dieci MD 1592, X1b;

Deutfch. Zehenfältig. *Latinè.* decuplus.

Windifch. řanuf[!] **defet**. *Italicè.* à dieci doppi

MD 1592, X1b *desetkraten*; z neizpřičano skladdenjsko vřogo,

kot slovnifni zřled *Decuplex*, **defet** gub BH 1584, 74

desetkraten; kot slovnifni zřled *Deni*, ae, a. v'flej

defet BH 1584, S45 *po deset*; *Quincunx*. *Germ.*

ein gewicht zehen lot. *Slav.* **defet** lot

MTh 1603, II,383 *desetloten*

izraža řtevilo 10; *deset*: pod nim [Bogom], fo

v'fa kraleuftua .. nekar, le enu, **defet**, duaifeti

oli sheft defet leit, temuzh imer tar v'flei

TC 1555, D6a; Ena Pergliha od tih **defet** Diuiz

TE 1555, B2a; kadar on [Jezus] gra[!] noter ven

Terg, nega frezhaio **defet** goboui moshie

TT 1557, 224; Ta ifti ie poklzial **defet** řuih

hlapceu, inu nim dal defet Libar TT 1557, 230;

TEdai bode tu Nebesku Kraleuftuu perglihanu

defetim Dezhlom, kir .. fo shle vunkai

timu Sheninu pruti TT 1557, 75; left hozho tebe

zheftyti na tim Pfallteriu **defsetimi** řtrunami

TPs 1566, 255a; Neili nyh **Defet** ozhifzheno? Key

fo pak nyh Deuet? JPo 1578, II,150b; Inu on [Jezus]

gre kiakai inu řazhne pridigati vtih **defsetih**

Meiftih TT 1581-82, 1,153; Njegov dar je bil .. Ena

řlata řhliza, **defet** řikleu řlata vřejdna, řalna

Kadila DB 1584, 1,82b; Inu **defet** Hlapzhizhi .. fo

okuli řtopili, inu fo ga [Absaloma] k'f'ferti

vbyli DB 1584, 1,178a; Aku Křajlu dopade, taku

on pufti tudi jutri Iude v'řufani řturiti .. de

ony te **defet** Hamanove řynuve na Hřode

obefřio DB 1584, 1,265b; Ta druga Pridiga, katero

ta GOSPOVD tem **defset** Mlajřhem řtury,

gre narvezh ne tu, de nyh hozhe vuzhiti od

Pridigarřtva TPo 1595, III,120; Raven te Hifitorie

pak moremo my tudi na te dveř Pridigi

gledati, katera GOSPOVD řtury, Eno řema

dvejma řratama, inu to drugo tem drugim

defsetem Mlajřhem TPo 1595, III,118; řpetnařaj

kadar řudje nikař ne zbiuvřajo, temuzh verujo,

taku hozhe Bug rad dati, Kakor my řetukaj na

teh **defsetih** gobovih vidimo TPo 1595, II,218 *na*

řimeru desetih gobavcev / Oli kateri kral gre

vunkai na voifsko, řuper eniga řrufiga Křala,

de bi on poprei doli ne ředil in premiflil, aku

on premo[!] **defsetemi** tiřřuzh přiti pruti

timu, kir super nega sduafiteimi taushent vlezhe TT 1581-82, L304; Tjakaj je tudi Judas prihlal **s'deffet** taushent Moshmy DB 1584, II,181b; 10 000. Decem millia, **defet** Taushent BH 1584, 72 / bibl. vfa njegova [Kenanova] starost [je] bila, devetstu in **defet** lejt, inu je vmèr DB 1584, I,4b *zelo visoka* / kot slovnični zgljed Observa: In compofitis numeris Carniolani, pro, **defet**, dicunt, najft. Quae vox est confufa ex, na, et **defet** BH 1584, 70

♦ – ver. **deset božjih zapovedi / deset besede zapovedi, ki jih je Bog dal Mojzesu na gori Sinaj; deset božjih zapovedi**: EXPOSITIO DECALOGI Iflaga tih **defed** fapuuidi TC 1550, 152(84b); Obtu S. Paul tukaj is tih Iudouskih inu falsh Vuzhenikou, kir fo le te Moifešoue Poftaue, te **Defet** inu zhloueske Sapuuidi, pres tiga Euangelia, Pridigali, shpot dela inu nih Vuk femezhuie TL 1561, 58b; Inu on ie nam osnanil fvoio Saueso, katero ie vam sapouedal, de io imate fturyti, slafti te **defet** Belfeide, inu ie nee piffal na duei Kamenate Table DB 1578, 152a; Obtu imamo véditu, de fo le letu dobra della, katera je Bug v'fvoih **defetih** Sapuvidah, sapouedal, inu vkasal delati DB 1584, I,bVa; Inu on [Bog] je piffal na te Table, kakòr je tu pèrvu pifmu bilu, te **defet** Belfeide, katere je GOSPVd k'vam govuril is Ognja, na tej gorri DB 1584, I,106a; *Deutfch.* Zehen gebott. *Latinè.* Decalogus. *Windifch.* **defet** sapuvidi. *Italicè.* dieci commandamenti di Dio MD 1592, ʒ(1b); kadar bi en Karfzhenik fiffsig bil, inu bi ne imel vezh, kakor ta Catechifmus, te **defset** Sapuvidi, to Vero, ta Ozha nafh, inu te befede GOSPVDA, od tiga S. Karfta, inu Sacramenta tiga Altarja, ta bi fe mogel inu snal s'tem braniti, inu gori dershati supar vfo Kezaryo, inu falsh krivi sapelaufki Vuk TPo 1595, II,174

PRIM. deset¹ [K. A.]

desetag gl. desetak

desetak -a sam. m [dese'ta:k -a]; P 26, K 9 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TAr 1562, TL 1567, JPo 1578, TT 1581-82, BH 1584, TPo 1595)

– ed. im.: deset | a/a (BH 1584, 76) | k; – rod.: desetaka; – tož.:

deseta | g/k; – dv. tož.: desetakov; – mn. rod.: desetakov; ☉

srebrn rimski kovanec za deset asov ali štiri sesterce; srebrnik; denarij: Inu kadar on steimi delouci ta vdyn fturi, na vflag dan fa eden **Defetag**, te on poshle vfuì Vinograd TT 1557, 58, podobno tudi TE 1555; kadar ie S. Paul pridigal, fo ty, kir fo nega pridigi verouali, inu na Kerfzhansho[!] Vero ftopyli, fo kanimu malu fa petdefet taushent **Defetakou**, tu ie, pet taushent inu fa sheft ftu Slatih zuperniskih Buqui feshgali TL 1567, 1b; Nu taku pak en Vinar vela, katerimu fe latinški pravi Denarius ta ofmi deil od eniga flata, ofsem denariu ali **Defetakou** ftire en flati TPo 1595, I,177

// **grška denarna enota, po vrednosti izenačena z rimskim denarijem; dragma**:

Inu kadar ga ona naide, poklizhe vkupe fue perietelice inu foffede, inu prauì, Veffelite fe fino, fakai iest fem mui **Defetak** neshla, kateri fem bila fgbula TT 1557, 218; po tuji prevodni predlogi et cum invenerit convocat amicas .. dicens congratulamini mihi quia inveni **dragmam** quam perdideram Vulgata, Lk 15,8-9; Drugo ie, ker fe nam nepriprauo vidy, da ta Poftaua, Otrozhnici sapoueda kozhifzheniu, inu sa peruo Royenzhizha pernefti ali offrati dinariu edan **defetak**, edniga lagnizha leita ftariga, edan par Gerlitz, ali dua mlada Goloba JPo 1578, III,29b [F. N.]

deseten -tna -o del. [de'se:ten]; P 1, K 1 (DB 1584)

– nedol. obl. m. ed. im.: deseten; ☹

(od koga) **ki je obvezan, da daje desetino**:

Levi, ker defsetno jemle, je tudi **defseten** od Abrahama: Sakaj on je fhe v'Ozhinih ledovjah bil, kadar je Melhifedek njemu pruti fhàl

DB 1584, III,129a

PRIM. desetiti [F. N.]

desetero (deseteru) neskl. šte. ločil. [dese'te:ro];

P 1, K 1 (TPre 1588)

– neskl.: deseteru; ☹

količ. **skupina desetih enot; desetero**: kadar ie ena brumna Bogaboiezha Sakonska Shena nikar le enu, duei, temuzh **defeteru**, duaifeteru ali vezh otruk, nikar le s'beteshom fnoffila .. temuzh tudi s'neifrezheno skèrbio .. gori skoyla .. ena takoua shena na fodni dan u'veliku vekshi zhafti naprei poide, kakòr ena druga Shena, kadar nei obeniga Diteta noffila TPre 1588, 100-101 [F. N.]

deseti¹ -ega posam. [de'se:ti -ega]; P 3, K 3 (DC 1580,

TPo 1595, MTh 1603)

– m. ed. im.: deseti; – mest.: desetim; ☹

kdor/kar v zaporedju ustreza številu deset;

deseti: aku tebe lih defset obnorio, taku imei sadofti, de je le ta **defseti** pravizhen inu hvaleshin TPo 1595, II,221; Decimus. *Germ.* der zehend. *Sclavon.* **ta defeti** MTh 1603, I,395 / pri navajanju poglavij Leta Figura ali Pild stojj vnovim Testamenti. Marc. na **defetim** DC 1580, C1a

PRIM. deseti² [K. A.]

deseti² -a -o šte. vrstil. [de'se:ti -a -o]; P 185, K 23

(TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, KB 1566, TC 1567, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, DaG 1585, DC 1585, TPo 1595, ZK 1595)

– m. ed. im.: deseti; – rod.: desetiga; →; – dv. im.: deseta;

→; – mn. tož.: desete; – ž. ed. im.: deseta; →; – s. ed. im.:

desetu; ☹

ki v zaporedju ustreza številu deset; deseti:

Vtim leitu po Cristufeuim Roystuu M. D. XVII. .. Ie Paphesh Leo, ta **defeti** tiga Imena,

D

po vŕeh Nembshkih inu drugih Deshelah, te Rymške velike Odpustke, ŕuelikimi lyftmi inu petzhati okuli poshytal TAr 1562, 18a; S. Lucas na **deffetim** Capituli taku pishe TO 1564, 104b; Oben Pankèrt néma v'Gmajno GOSPODNIO priti, tudi po **deffetim** rodi nikar DB 1584, I,113a[=112a]; na **deffeti** dan, **deffetiga** Mezfa, je prishàl NebukadNezar .. sovfo fvojo mozhyo supèr Ierusalem DB 1584, I,219b; Ta pèrvi grunt je bil en lafpis: ta drugi je bil en Saffir .. ta **defseti** en Chrysopras DB 1584, III,150b; kot slovnìčni zgljed **Defeti**, **a**, **u** BH 1584, 73; NA **DESSETO** NEDELLO PO S. TROYZI TPo 1595, II,188 / Leta folk je mene [Boga] **k'defsetimu** kratu kfuhal TPo 1595, II,99 *desetkrat* / Ta **Defeta** Sapu[ved]. Ne shelli nega fhene/ ne hlabza/ ne dekle/ ne volla/ ne ofla/ ne vfiga kar ye nega TC 1550, (14a) / bibl. Onu ie pag bilu okuli te **deffete** vre TT 1557, 258 *okoli štirih popoldne* / Kakou Pšalam pelia Christus letu naprei? Sto inu **defeti** JPo 1578, II,175

// v zvezi **deseti del del na deset enakih delov razdeljene celote; desetina**: Inu vti ifti Vri fe ie fturil en velik tres, inu ta **deffeti** deil tiga Meifta ie doli pal TT 1577, 343; Kateri tedaj hozhe fvoj dar GOSPOVDV offrati, ta ima ta Shpishni offer fturiti, en **deffeti** dejl zhiŕte Pfhenzhne moke, omelhane s'Oljem .. Ker fe pak en Oven ofra, imah ta Shpishni offer fturiti, dva **deffeta** dejla zhiŕte Pfhenzhne moke, s'Oljem omelhane .. Aku pak hozhefh enu Govedu k'Shganimu offrù .. GOSPOVDV fturiti, taku imah h'timu Govedu en Shpishni offer fturiti, try **deffete** dejle zhiŕte Pfhenzhne moke, s'Oljem omelhane DB 1584, I,87a

PRIM. deseti¹ [K. A.]

desetina -e sam. ž [dese'ti:na -e]; P 139, K 16

(TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: desetina; →; – tož.: desetini | o/u (TO 1564, 79b);

– mn. im.: desetine; →; – tož.: deset | i/y | ne; Ⓞ

Decimae. Ger. der zehent theil von allerley dingen. Slav. **deffetina** MTh 1603, I,395

dajatev desetega dela česa, navadno

namenjena duhovnikom; desetina: Ieft fe vtim teidni duakrat poŕtim, daiem **deffetino** od vfiga kar ieft imam TT 1557, 226; Vtim ŕtarim Sakonu fo fe ty Fary od offrù inu **deffetin** gori dershali, ŕatu fo oni morali Cerqui ŕtrezhi, moliti, vuzhiti TR 1558, Da; Leta danashni Farifeus .. ie Vcerkou hodil, molil, hualil Boga, zheftu poŕtil, vŕlelei treflu bil, prauo **deffetino** inu Bugaime rad daial, nei kral, resbyal, ne curbàl TR 1558, S2b; Ty eni pag fo menili inu vuzhili .. de tu Offrouane, prafnouane, te **Deffetine** ty Poŕti inu tih rok inu poŕfode vmiane .. fo ner te vegshe Boshye slushbe TR 1558, T¹4b; Abraam ie timu Faryu Melhifedehu **Deffetinu** daial

.. Gospud Bug ie timu Iŕraelskimu Folku fopouedal, tim Faryem, Leuitem nih Shenom inu Otrokom daiati lafna Meifta, Nyue, Pashine, **Deffetyne** TO 1564, 79b; INu GOSPVD je rekàl k'Aaronu .. Levitovim otrokom pak fim ieft vŕe **deffetine** dal v'Israeli, k'erbfzhini, sa nyh flushbo, katero ony meni opraulajo v'tej Vtti tiga prizhovanja DB 1584, I,89b; Ti imah vŕaku lejtù **deffetino** odlozhiti, od vŕe fejtve .. inu imah od nje jèfti pred GOSPOVDOM tvoim Bogum .. de njega Ime ondu prebiva, od **Deffetine** tvoja Shyta, tvoja Moŕta, tvoja olja, inu od pèrvorojftva tvoih Goved, inu tvoih Ovaz, de fe vuzhiŕh bati GOSPVDA tvojga Boga DB 1584, I,108a; INu GOSPVD je govuril s'Moseffom, inu je rekàl: Povej Levitom .. Kadar vy **deffetino** jemlete od Israelkih otruk .. taku imate od teifte en Povsdigovanŕki offer GOSPOVDV fturiti, vŕeŕej ta deffeti dejl od **Deffetine** DB 1584, I,89b / koliko je danafhni dan Lùdij kateri tudi sa blaga, **deffetin**, Saftov inu drusih rèzhij volio pred Antichristom inu niegovimi flushabniki pokleknio KPo 1567, CXIb *dohodka od te dajatev* / INu Iacob je eno oblubo fturil .. od vfiga kar ti [Bog] meni daŕh, hozhem ieft tebi **deffetino** dati DB 1584, I,19a [F. N.]

desetinski -a -o prid. [dese'ti:nŕki -o]; P 4, K 2

(DB 1578, DB 1584)

– s. ed. im.: desetinski; Ⓞ

ki se nanaša na desetino; **desetinski**: Kadar vŕe Deffetine tvoja pèrraŕtenja vkup ŕpravish, v'tretijm lejti, tuiŕtu je enu **Deffetinŕku** lejtù, taku imah Levitom, Ptuum, Sorotam inu Vdavam dati, de jedó v'tvoih vratah, de bodo ŕiti DB 1584, I,113b, podobno tudi DB 1578 [F. N.]

desetiti -im glag. nedov. [de'se:titi -im]; P 10, K 7

(TE 1555, TT 1557, TAr 1562, TO 1564, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584)

– sed. mn. 2. os.: desetite; – del. na -l m. mn.: desetili; Ⓞ

kdo; komu, kaj **dajati komu desetino od česa**;

desetiniti: Malahias Prerok, te ludy fylnu ufari Inu kolni, kir ne fo tim Faryem prou **Deffetili** inu offruali, inu praui, De fa tiga volo fe ie nim uelika shkoda na puli inu Vinogradih fturila TO 1564, 79b; VE vam Piŕsarjem, inu Fariseom, vy Hinauci, kir **deffetite** Meto, Koper, inu Kumel, inu sad puŕzhate tu nar telhkèŕhe v'poŕtavi, slaŕti: Praudo, Miloŕt, inu Vero DB 1584, III,14b, podobno tudi TE 1555

PRIM. deseten [F. N.]

desetkrat prisl. [de'se:tkrat]; P 28, K 6 (KB 1566,

DB 1578, DB 1584, BH 1584, TPo 1595, MTh 1603)

– desetkrat; Ⓞ

izraža deset ponovitev; desetkrat: inu fo [izvoljeno ljudstvo] me [Boga] vshe **deffet krat** kfuhali, inu néfo moje ŕhtime fluhali DB 1584, I,86b; Inu vy vèŕte, de fim ieft ie vŕe

moje mozhy vajmu Ozhetu flushil, inu on je mene ogolufal, inu je vshe **defetkrat** moj lon preménil DB 1584, I,20b; Decies, **defet krat** BH 1584, 75; ti taku terdu spyflh, de tebe **desfsetkrat** klizhejo, preden ti enkrat flisflih TPo 1595, II,233; Decies. *Germ.* zehenmahl. *Slav.* **defetkrat** MTh 1603, I,394-395 / Papeshtvo [ima] **defetkrat** vezh [sekt kot mi] .. kòkèr tudi pianih inu kurberlkih fariev KB 1566, H4b; Inu ta Krajl je nje u'vfeh rizheh, katere je on nje vprahal, **defetkrat** rasumnihè inu saftopnifhe nahlil, kakòr vfe Svèsdarje inu Modre u'vfem njegovim Krajleftvi DB 1584, II,95a / kot slovnìčni zglèd Decies millies, **defet krat** taushent, et c. BH 1584, 75 [K. A.]

desetstokrat (desetstokrat) prisl.

[de'se:t'sto:krat?]; P 1, K 1 (DB 1584)

– desetstokrat; ◀▶ (M)

izràža tisoč ponovitev; tisočkrat: Taushenkrat taushent je njemu flushilu in **defetftu krat** taushent je pred nym ftallu DB 1584, II,100a [K. A.]

desettavžent¹ -ih posam. [de'se:t'ta:vžent -ih]; P 1, K 1 (DB 1584)

– m. mn. or.: desettavžentimi; ▶▶ (M)

skupina deset tisoč oseb: Ali kateri Krajl gre vojlkovat supàr eniga drugiga Krajla, inu nefede poprej inu fe nefevjuje, aku bi mogèl **s'defsettaushentimi**, timu proti priti, kateri supàr njega s'dvajfjetimi taushent vlezje?

DB 1584, II,40b [K. A.]

desettavžent² gl. deset², tavžent

desetzapuvidi gl. deset², zapoved

de si gl. da¹, si

de si lih gl. da¹, lih, si

deska (deska, daska, diska) -e sam. ž [de'ska -'ske]; P 10, K 7 (TT 1557, TR 1558, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: d | a/i | s'ka; – tož.: desko; – mn. rod.: d | e/a | sa | k/g (TR 1558, R2b); – mest.: deskah; (M)

Asses. Germ. diln/ tafel/ bretter/ laden.

Slavon. **dafka**, difk, blanka MTh 1603, I,135

ploščat kos lesa iz, podolžno razžaganega debila; deska: Takim Babskim Hudizheum

marnem fo ty prepofsti ludie Verouali, inu fdaici od lešà inu is **daffag** fture eno Capelizho[!] inu fazhno vndu mashouati TR 1558, R2b; Sturimo njemu eno majhino Kamrizo is ***deffak** osgoraj, inu eno Postelo, Myso, Stol, inu Svejzhnek noter poštavimo, de, kadar on k'nam pride, ondì oftane <*shaganiz> DB 1584, I,204b; Ta veliki Dvor pak okuli, je imèl try vèrste résanìh kaminou, inu eno vèrfto is Cedrovih **deffak** DB 1584, I,187a / Ampag ta Rotmoishter ie hotel Paulufà ohraniti, nee utolashi od tiga fueita, inu fapouei, de ty kir fo vmeili plauati, napoprei fe utu morie spušte,

inu de ubeshe na femlo. Ty drugi pag eni na tih **deskah**, eni na tih kòsseh te Barke. Inu tako fe fgodi, de vbeshe ufi fdraui na femlo TT 1557, 426 [F. N.]

desni (desni, destni, desen) -a -o prid.

[de:sni -a -o]; P 275, K 30 (TC 1550, TE 1555, TT 1557, *P 1563, TO 1564, TPs 1566, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKm 1579, TPs 1579, DC 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, MD 1592, TPo 1595, TFM 1595, TFC 1595, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: desen (MTh 1603, I,419); – or.: desnim;

– ž. ed. im.: de | s/st | na; – rod.: desne; –>; – tož.: de | s/st | no;

– mest.: de | s/st | ni; – mn. tož.: de | s/st | ne; – mest.: desnih;

– s. ed. im.: de | s/st | n | u/o; – rod.: desniga; – tož.: de | s/st | n | u/o; – dol. obl. m. ed. tož.: desni; (M)

Dexter. *German.* Recht. *Slav.* **deffenprav**[!]

MTh 1603, I,419

1. ki je na nasprotni strani telesa kot srce;

desni: Inu Sholnerij .. poštavijo .. en Tèrft v'niegovo [Jezusovo] **defno** roko KPo 1567, CLXb; Inu Far ima vseti tu Iagne kDolshnimu Offru .. inu vseti Kry od tiga iftiga Dolshniga offra, inu timu ozhifzhenimu diati na mezho negouiga **defniga** vha, inu na palz negoue **defne** roke, inu na palz negoue **defne** noge DB 1578, 97b; Nikanoru pak je on [Juda] puftil glavo odfekati inu **defno** roko, katero je on bil h'prifflegi gori ftegnil, ker je shmagal, inu tej Svetini pretel DB 1584, II,185b; Mezh pridi na nyh roko, inu na nyh **defnu** oku, Nyh roka vfàhni, inu nyh **defnu** oku kolnu poštani DB 1584, II,129a; Taku fo vfo[!] try gardela[!] s'trobentami trobentala, inu te krugle resbiala, te bakle pak fo dèrshali v'fvoih lejvih rokah, inu trobente v'fvoih **defnih** rokah, de fo trobentali inu klizali DB 1584, I,137a; Ehud pak je ftegnil fvojo levo roko, inu je vsel ta mezh od fvoje **defne** bedre DB 1584, I,134b / Ti fi mene dèrshal per muy **defni** roki TPs 1566, 132b *držal si me za desnico*; Nu vidua Noua Sakonika .. daite te vaju **deftne** roke vkupe TC 1575, 381 / Natu je Raguel .. vsel fvoje Hzhere **defno** rokó, inu je njo Tobiu **v'defno** roko vdaril DB 1584, II,150b *ju je zaročil* / Profsim te, lozhi fe od mene. Aku ti pojdeft na lévo ftran, taku jeft hòzhem na **defno**: ali aku hozheft ti na **defno**, taku jeft hozhem na lévo DB 1584, I,8b *ne bom ti sledil* / Kay pomeni to **defno** vho Malhafeu? Iudom inu vfim takim Hinaucem ie to **defno** vho odkefano. Oni le vifio na tim vunanyum pshstabu Boshyga Pifma. Inu ne mogo Boshyga Duha vfueti Befledi poflushati JPo 1578, I,118a

// **ki je v odnosu do človeka na taki strani;**

desni: Inu Israelski Otroci fo noter shli vfeido Moria, po fuhim, inu ta Voda ie nim bila sa en sid na **defni** inu na leui ftrani DB 1578, 61a;

On [Jezus] pak ie rekal knym: varsite Mreshe na **defno** ftran Zholna, tako naidete JPo 1578, II,25; INu on je sturil defšet bronzhenih Kotlou .. Inu je pet Grufhtou postavil na **defni** vogèl te Hifhe, inu te druge pet na lejvi vogèl DB 1584, I,188a; David pak inu njegovu Moshje fo bily v'ti Pufzhavi, Maon, na pùli, na **defni** ftrani te Pufzhave DB 1584, I,163b; na defnu, vel **defno**frán[!], dextrorfum BH 1584, 155; ta drugi Shahar na **defni** ftrani njega fvary sa takove beséde volo, Ej pravi on, de taku cilu obeniga Boshjiga ftrahu nej vtebi? TPo 1595, I,282

// bibl., v zvezi z **roka izraža dejanje, ki ga opravlja desnica**: Odreshi inu obrani ti mene od tih rok pruih Otruk, Kateri vufta lizhkai gouore, inu nih **defna** roka ie falsh TP 1566, 255a; Ne li tu golufia, kar moja **defna** roka dela?

DB 1584, II,18a / aku tebe smotuie tua **defna** roka taku to odfecai inu verfio od sebe TT 1557, 12

// v krščanstvu in judovstvu, navadno v zvezi z **roka izraža veličino, moč Boga, izkazano z dejanji**:

POsluhaj mene Iacob, inu Israel moj poklizani: Ieft fim, Ieft fim ta pèrvi, inu tudi ta pulledni. Moja roka je Semlo gruntala, inu moja **defna** roka je Nebu obfegla DB 1584, II,19b; GOSPVD Vfigamogozhi Bug .. Sturi nove zajhne inu nova zhudeffa, lkashi tvojo rokò, inu **defno** ramo zhaftitu DB 1584, II,167b

● -- vCerkui nijedna rezh nei tako ftrupouita inu smartno Shkodlyua, kakor ty Predigary, ker fo duoijzhni, da drugazhye suftmi gouore, kakor Vlarzu misle, kakor fe vpriglihi gouori sijednimi Vfti marflo inu vrazke dihaiu, **defno** Nogo vzhreuliu, sleuo pak vkoshuhu JPo 1578, II,28b *so dvolični*; ● -- Leta Kashtiga Boshyega Sarda ie sulleb na fem Suetu: Da ty Liudye padaio ali preuezh na **Defno**, ali na Leuo Ruko JPo 1578, II,162 *so pod vplivom enega ali drugega prepričanja*; ● -- Cerkou, inu nje Glava, nahh lubi GOSPVD Christu, gredo fkusi frejdo, inu fi ne pufto ni tu fhentovainje vtu **defnu**, ni tu ferrahtainje vtu lejvu uhu pojti, temuzh shivejo vpravi Veri, inu zhafto taku fvojga Ozheta v'Nebi TPo 1595, III,147 *nanje ne vpliva nič*

2. v zvezi **desna roka/stran izraža stran, ki je v odnosu do človeka na nasprotni strani kot srce; desna, desnica**: Dolg leben ie na nee [modrosti] **defni** roki, na nee leivi ie blagu inu zhaft DPr 1580, 5a / ekspr., v zvezi z **leva stran** Ta Sludi, ta Sueit, tu meflu, fo pred inu pred te Verne na tim fueitu iskushali inu martrali is notra tar ifuuna, od leue tar od **defne** ftrane TP 1566, 9a *od vsepovsod*; SDai tedai, aku hozhete vy moimu Gofpudu priasnoft inu Sueifzhino iskasati, taku mi poueite: aku pak nikar, taku mi tudi poueite, de fe na **defno** ali na leiuo ftran obernem DB 1578, 21a *kamor koli*; Tedaj je GOSPODNI Angel .. stopil na enu volku

mejftu, ker nej bilu obeniga pota kam fe vganiti, ni na **defni** ni na levi ftrani DB 1584, I,92a *nikamor*

pren. On [kralj] néma fvoje ferve povsdigniti zhes fvoje brate, inu néma odftopiti prozh od lete sapuvidi, bodi na **defno** ali lejvo ftran DB 1584, I,109b *na noben način*

// v zvezi na **desno stran / na desni strani izraža častno mesto, ki kaže moč, pomembnost istega, ki ga zaseda; na desno, na desni**: Na fodni dan/ Na **defno** ftran/ Odlozhi nas vnebelki ftran TC 1550, 91a(165); Gori vftanesh na tretu dan, Sedesh Bogu na **defno** ftran, Poshlesh fueitiga duha knam *P 1563, 91; Christuf bude fedil na ftolu fvoiga velizhaftva .. Inu Ovce na fvoio **defno** ftran postavim Kosle na levo KPo 1567, XVIIIB; fdaj tam osgoraj fidy na **defni** roki Boshy, en GOSPVD zhes vfe stvari TPo 1595, I,36

// ekspr., v zvezi na **desni strani izraža, da kdo komu nudi podporo, pomoč, ga varuje**: O GOSPVD, bodi ti pèr meni, kadar meni bo vmrèti: Stuj ti meni na moji **defni** ftrani, kadar jeft bom imèl dulho puftiti DM 1584, CXXXIX [M. Č.]

desnica (desnica, destnica, disnica) -e sam.

ž [de'sni:ca -e]; P približno 400, K 43 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TA 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DA 1585, DC 1585, TPr 1588, MD 1592, TPo 1595, Tfm 1595, TC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

- ed. im.: d | e/i | s/st | nica; - rod.: de | s/st | nice; - daj.: de | s/st | nic | i/y (JPo 1578, II,16[=60]); - tož.: de | s/st | nic | o/a[!]; (DB 1584, III,127b); - mest.: d | e/i | s/st | n | i/y (TPo 1595, II,41) | ci; - ot.: de | s/st | nico; (M)

Deutsch. Gerechte hand. *Latinè.* dextra. *Windisch.* **difniza**. *Italicè.* man deftra, man dritta MD 1592, E7a; *Dextera.* *Ger.* die rechte hand. *Sclav.* **defsniza** MTh 1603, I,419

1. desna roka; desnica: onu pride inu v flame te Buque is te **defnice** tiga, kateri ie na Stolu fidil TT 1577, 295-296; Njegova leviza leshy pod moju Glavo, inu njegova **defniza** me objemle DB 1584, I,332b / v zvezi **dati desnico** Iacob Cefas inu Ioannes .. fo meni inu Barnabu dali nih **defnizo**, inu fo fe fnami sglihal, De mi dua vmei teimi Aydi, oni pag vmei teimi ludi pridiguie mo TT 1581-82, II,151 *ponudili desno roko za stisk kot potrditev dogovora*

// bibl. **ta roka glade na dejanje, ki ga opravlja; desnica**: ohrani mene .. od tih rok tih ptuih Otruk. Katerih vufta lizhkai gouore, Inu nih **Defniza** ie kriua <Nih Vuk inu Della fo falsh> TP 1566, 255a; Ne perdrushi .. mui shiuot htim moshem, kir fo te kry sheini. V katerih rokah ie hudoba, Inu nih **defniza** ie polna mytou inu darou TP 1566, 52b; obijfzhi tuoio Vinsko Terto .. katero ie tuoia **Defniza**

safadila TKM 1579, 8b / Ia Ierufalem aku ieft tebe poffabim, Taku fe muie **Defnice** poffabi TP_s 1566, 244b *naj ne bom več sposoben opravljati del* // v krščanstvu in judovstvu **veličina, moč Boga, izkazana z dejanji; desnica**: Satu ie on od te **deftnice** Boshye gori pouishan, inu ie pryel od Ozheta to oblubo tiga fuetiga Duha inu ie vunkai islyl, letu, kar ui fđai uidite inu slishite TT 1557, 335; tuia [božja] roka mene tudi tiakai popela, inu tuia **deftniza** bode mene dershala TR 1558, F2a; vti tui naredbi puidi po frezhi, vleci femkai tei rifnici hdozrimu, inu de te reune per Praudi obderfish, Inu ta tuia **Defniza** bode tebi zhudne rizhy iskařala TP_s 1566, 86a; on ie nee perpel na te kraye te tuie Suetufti, kletimu Hrybu, kateriga ie ta nega **Defniza** dobyla TP_s 1566, 143b; Ti imash eno mogozho ramo, mozna ie tuia roka, Inu viflloka ie tuia **deftniza** TP_s 1566, 162a; Sakai ti tuio roko prozh vlezesh? Inu tuie[!] **defnici** is tuiga nedarie branish? TP_s 1566, 134a; Sakaj ony nefo te deshele s'mezhom dobili, inu nyh roka jim nej nihtèr pomagala: Temuzh tvoja **defniza**, tvoja roka, inu ta Luzh tvojga obrasa DB 1584, L290b; GOSPODNIA **defniza** je povifhana, GOSPODNIA **defniza** oblada DB 1584, L309b; Kadar je on vŕhe lkusi Boshjo **defnizo** povifhan, inu je prejel to oblubo fvetiga Duha .. ie on letu slyl TP_p 1595, II,68 / GOSPVD je pèrfegal pèr ſvoji **defnici**, inu pèr roki ſvoje mozhy: Ieft nezhem vezh tvoje shitu Sovrashnikom dati jèfti DB 1584, II,24b / Ieft ſpumnbe .. na tuoio dobruo inu sueifzhino .. inu tebe [Boga] sahalum sa **defnizo** tuoie prauice TKM 1579, 93a

- – bibl. Kadar ti pag Almoshno daiesh, taku ne pufti veiditi tui liuici, kai ta **deftniza** dei TT 1581-82, I,19 *ne hvali se z dobrimi deli*; Kadar pak ti Almoshen dajeſh, taku nepuſti tvojo lévo roko véditi, kaj tvoja **defniza** dela DB 1584, III,5b
- – po desnici ino levici / z levico ino desnico **na vsak naèin, z vsemi sredſtvi**: ti Ozha ne pufti timu meſlu, timu sludiu, timu Suitu, kir nas sliuizo inu **sdefnizo**, sdozrim inu ſteim hudim, iskushaio TM 1555, A4; ta Hudizh nareie timu zhloueiku le htimu pogoblenu .. Inu on tu dei po tei **defnici** inu liuici 2. Cor. 6. TC 1575, 140

2. navadno v zvezi z **na desna stran; desnica**: te ouce bode poſtauil na ſuio deſtno ſtran, te koslyzhe pag na leuo. Tedai porezhe ta kral htim kir fo na nega **defnici**, Poidite femkai vi shegnani muiga Ozheta, erbaite tu kraleuſtuu TT 1557, 78; Pogledai na to **Defnizo** inu vidi, de nikoger nei kir bi mene ſnal TP_s 1566, 251b; Ti bodo nad ſabo vidili tiga ſèrditiga Vſigamogozhiga Rihtaria .. Na **defnici** ſvoie Grèhe, na levici Hudizhe, kateri ijh bodo toshili KP_p 1567, XVIII / Goſpud Krajl, nihzhe drugi nej, ni na **defnizi** ni na livizi, temuzh, kakòr je moj Goſpud Krajl

govuril DB 1584, I,175b *nikjer* / Sakaj vus folk inu vŕi mogozhi fo bily na njegovi **defnizi** inu levizi DB 1584, I,176b *vſepovſod* / v Stari zavezi ony povfod ſupàr mene fovrashnu govoré, inu pres urfaha ſupàr mene bojujo .. [in pravijo:] Poſtavi .. Nevernika zhes njega, Inu naj Hudizh ſtoji na njegovi **defnici** DB 1584, L308a *na meſtu, kjer v ſodnem poſtopku ſtoji tožnik*

pren. tiga modriga ferze je na njegovi **defnici**: Norzovu ferce pak na njegovi levici DB 1584, L331b *na pravi ſtrani*; ſkerbite de vi vſe tu ohranite, kar ie vtiſh buquah Moifeſeuih fapifſhanu, Ne odſtopite od nih, nekar na to **Defnizo** inu tudi nekar na to Liuizo TC 1555, H3b-H4 *na noben naèin*

// v Stari zavezi **jug, južna stran**: Drabantje fo ſtali okuli Krajla, inu je vſaki ſvoje oroshje v'ſvoji roki imèl, od kota te Hiſhe pruti **defnici**, notèr do kota pruti levici, pruti Altarju, inu pruti Hiſhi DB 1584, L210a; Njegou Ozha pak ga je imenoval ^dBenjamin <^dBenjamin ie rezhe Syn te **defnice**> DB 1584, L23b *ſin, ki prebiva na jugu*

// **èaſtno meſto, ki kaže moè, pomembnoſt tiſtega, ki ga zaseda**: [Jezus je] Na trety dan od ſmertì vſtal || Gori kozhetu vnebu ſhal. || Na **defnici** bogu fidi TC 1550, 160(88b); On ie ſhal Vnebeſſa inu poſſedil to **Defnizo** inu Oblaſt Boshyo TR 1558, d3b-d4a; Bug ie to ſuio ſylno Muzh iſkařal Vcriſtuſu, kir ga ie gori obudil od te ſmertì, inu ga ie poſtauil na ſuio **Defnizo**, Vnebeſih .. zhes vſo oblaſt inu muzh TR 1558, 14b; [Kristus] ſdai fedi vnebeſih na **defnizi** Boga vſigamogochiga kokèr naſh Krall KB 1566, F7; Chriſtuſ .. ie ſeidel **kdesnizy** Bogo Ozhetu Vſigamogozhemu. Sakai nei feidel Kglayu ali Knogam? On fedi na deſno. To ie, on Goſpoduie inu vſe rizhy napalniue glyh Sozhetom JP_p 1578, II,16(=60); GOSPVD je rekàl k'mojmu GOSPVDV, Sedi k'moji **defnici**, dokler jeſt tvoje Sovrashnike poloshim, h'podnuſhju tvoih Nug DB 1584, III,62a; Krajlevi Materi je bil en Stol poſtaulen, de je ſedla na njegovo **defnizo** DB 1584, L183b; kadar je .. ſturil tu ozhiſzhene naſnih grèhou, ſam lkusi ſebe, je on ſedil na **defniza**[!] njegoviga velizhaſtva, u'viſſokoſti DB 1584, III,127b; Ti meni dajeſh na ſnanje ta pot k'lebnu: pred tabo je veſelja obilje, inu lubeſniu ſtan na tvoji **defnici** vekoma DB 1584, L283a; Chriſtuſ je gori vſtal, inu fedy na **defnyci** ſvojga Ozheta TP_p 1595, II,41; Ta dva brata [Zebedejeva ſinova] .. hozhta ſhe kveliki zhaſti priti, inu velika GOSPUDA biti. Ali kaj pravi nyma Chriſtuſ? .. kir vy moji mlaiſhi hozhte biti, inu na mojem Krajleſtvi en dejl imeiti, taku vy morete moj Kelih pyti .. inu vſaj ſatu nejmata ni na moji **defnizi** ni na moji levi roki ſedeti TP_p 1595, III,118 / Tvoja roka brani ta folk tvoje **defnice**, Inu te ludy, katere ſi ſebi tèrdnu iſvolil DB 1584, L300a *izvoljeno ljudſtvo*

// ekspr., s predlogom *izraža, da kdo komu nudi podporo, pomoč, ga varuje*: Ieft fem tiga Gofpudi vfelei pred lebo uidil, fakai on ie per mui **defneci**, de ieft ne bom premaknen TT 1557, 335; Ieft fem tiga Gofpudi pred muie ozy[!] poštaul, fakai on ie na mui **defneci**, Obtu ieft bom dobru obftal TP_s 1566, 34b; Ta Gofpud tebe varuie, Ta Gofpud ie tuia Senza poleg tuie **defnice** TP_s 1566, 228a; On ftoji vbosimu na **defnici**: De on njemu pomaga, od tēh, kateri njegovou leben sodio DB 1584, I,308a; GOS-PVD na tvoji **defnici**, bo resbil Krajle, v tēm zhaflu fvojga ferda DB 1584, I,308b / vfe prauē Pridigarie inu Vuzhenike .. Cristus vfui **defnici** dershī, tu ie, on nee regira, fuio muzh knih pridigi daie, ne varuie, brani TT 1577, 270 [A. J., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

desolationis gl. abominatio

de sti gl. dosti²

destni gl. desni

destnica gl. desnica

deš zlog; P 4, K 4 (TA 1550, TA 1555, KB 1566, DC 1585)

– deš; Ⓜ

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja**: Dalh

deh dih doh duh TA 1550, 5, podobno tudi DC 1585

[A. L. R.]

deščēn (daščēn) -a -o prid. [de'šče:n -a]; P 2, K 2

(DJ 1575, DB 1584)

– nedol. obl. ž. ed. or.: daščēno; Ⓜ

ki je iz desk; deščēn

● — — preg. Bulshi ie maihin vshitik pod fuoio laftno **dafzhenō** ftreho, kakor pod ptuio ftreho nar shlahtnishe iedy DJ 1575, 124, podobno tudi DB 1584 [M. Č.]

dešpirati -am glag. dov. in nedov. [de'špi:rati]; P 1, K 1

(DB 1578)

– nedol.: dešpirati; Ⓜ

kot slovarski zgled **priti v stanje obupa, biti v stanju obupa; obupati, obupavati**: Zagati.

Deshpirati, sdvojiti, Vfanie sgubiti DB 1578, 181b

Ⓢ iz nem., prim. desperieren [K. A.]

de – taku gl. da¹, tako

dete (dete, dejte) -eta sam. s [ˈde:te/de'te:

de'te:ta/de:teta]; P približno 1100, K 40 (TC 1550,

TA 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TP_s 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, KP_o 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DP_a 1576, TT 1577, JP_o 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DP_r 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TtPre 1588, MD 1592, TP_o 1595, TfM 1595, TfC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: d | ej/é/e/e/éj | t | e/é/é (DB 1584, II,154b); – rod.: d | i/e | t | e/é | ta; – daj.: d | i/ej | t | e/é (ZK 1595, 156) | tu; – tož.: d | ej/é/e/e | t | e/a[!] (TT 1557, dda); – mest.: d | i/e/é | tet | u/i; – or.: d | i/e | tetom; – mn. im.: deti[!] (MTh 1603, II,219); – rod.: ditet; →; Ⓜ

Deutfch. Kind. *Latinè.* infans, puer. *Windifch.* **dete**. *Italicè.* bambino, fanciullo, putto MD 1592, H2a; *Deutfch.* Wechfelkind. *Latinè.* puer supproffitius. *Windifch.* savershenu **dejte**. *Italicè.* pofto in luogo d'un naturale figlivoło MD 1592, T8a; Adopto. *Germ.* an kindts ftat aufnemen. *Scla.* na meftu eniga **diteta** gori vfeti MTh 1603, I,39; Patrueles. *Germ.* zweyer brüder kinder/ gefchwifter kinder. *Sclav.* strinizhi. *Carinth.* ozhiniga brata **deti**[!], atevoviga bratra otrozhi, strizhi MTh 1603, II,219

1. človeški potomec ne glede na spol v odnosu

do staršev; otrok: Ne pufti od shtraifinge inu od vuka tuiga **Diteta**, Sakai aku ie fto shibo otepesht, tako tuga **diteta** ne bote[!] potreba umoriti, Inu kadar ti tuie **Deite** otepesht fto shibo, fteim ti nega dusho pred peklom obranish TC 1555, M5b; Ta Agar Abraamoua Dekla, kadar ie no nee Gofpa Sara shnee **ditetom** is hyshe bila ie podila .. inu kadar ie nee **Deite** glih hotelu vmreti od sheie, ie Bug kni postal eniga Angela, ta ie ni pokafal en Studeniz, is tuga ie ona tu fuie **Deite** napoyla TT 1557, dd4a; Cristus .. danashni Aydouski Sheni .. Vero iskusha inu shno ygra koker en ozha fuiem ditecem, kadar fe pred **ditetom** skriua TR 1558, F2b; Kateri ie pak fuoimu **ditetu** premekek, ta shaluie zhes nega proge, inu fe vfelei prefratfhi, kakor zheftu krat fe plazhe .. Zartlai fe ftuويم **ditetom**, taku fe potle pred nim bosh moral bati DJ 1575, 126; refnizhno bi gardo bilo, dabi podloshni Gofpofzhini, **Dete** ozhetu, Shular Shulmeiftru, Tat temu ker ga Obesha, hotel rezh, Budi miloftiu, ne fodi .. da nebudesh obfoien JP_o 1578, II,106; Kateri Ozheta resdēva, inu Mater pregnanja, ta je enu framotnu inu prekletu **dēte** DB 1584, I,323b; Ti moje lubu **detē**, kateru fim jeft devet Méfzou pod moim ferzom nofsila, inu okuli try lejta dojila, inu s'veliko mujo gori fkojila, vfmili fe vřaj zhes me DB 1584, II,199a; Si li ti enu **Dejte**, taku poftui tvojga Ozheta inu Mater TP_o 1595, I,158; kateri sa to beřsedo nemarajo .. taku neřfo od Buga. Raunu kakor enu hudu **dejte** kateru Boshjo Sapuvud ferrahta, Ozhetu inu Materi nej pokornu TP_o 1595, I,186 / v zvezi **nositi dete** ena takoua shena [ki je rodila več otrok] na dodni dan u'veliku vekshki zhafti naprei poide, kakor ena druga Shena, katera nei obeniga **Diteta** nořfila, inu nei tudi take skarbi, muie inu della pretēpela TtPre 1588, 103 **ki nima otrok** / SAZHETAK KATEHISMA KRANfkiga. OZHA VPRASHA **Dete** odgovaria. OZHA. Kai fi ti moie **Dete?** **DETE**. Ieft fām en Christian KB 1566, A4 / Le letu jeft tebe prořsim, ō nebeřski Ozha, vsami ti mene fkusi tvojga lubiga Synu v'tvojo gnado, inu h'tvojm **ditetu** gori DM 1584, LIII **sprejmi me za svojega otroka** / Efaiai letukaj ftury, ker on pravi: Enu **Dēte** je nam rojenu, En Syn je nam dan

TPo 1595, III,15 *odrešenik* / Koku more an zhlouik prauzhin byti pred bugom/ oli koku more tu **Deete** kir ye od fhene royenu zhifitu byti TC 1550, 76(46b) *človek*; Chrifthus .. pravi:

De obenu Shenšku **dejte** Ioannesu nej glih
TPo 1595, II,46 / slabš. Tu je v'he svit, kateriga Erodes, njegova Kurba inu ta pankert ali Kurbinu **dejte**, vkupe zhes tiga brumniga Ioannesa fture TPo 1595, III,95

// ekspr., v nagovoru **mlad znan človek**: Lubu **deite**, sfrefi tuimu Ozhetu vnega Starofiti inu ga ne shalui, ie li dolgu shiu TC 1575, 377; Moie **Deite**, Sakai je puftish od ene druge sapelati, inu fe seno luzko obiemlesh? DPr 1580, 9a

● – **priti ob dete izgubiti nerenega otroka; splaviti**: KAdar fe Moshye mei fabo skreigaio, inu vdario eno noflezho Sheno, de ona ob **Deite** pride, inu niei fe obena shkoda nefhuri, taku fe ima sa Denarie ta shtraiffati DB 1578, 67a

2. **deček ali deklica v prvih letih svojega življenja; otrok**: Iefus poklizhe kfebi enu

Deite, inu ie poftaui usredo umei nee, inu prau, Rifnizhnu ieft uom poueim, famuzh ui fe preobernetu inu bodete koker ty otroci, fice ui ne pridete utu Nebesku kraleuftuu TT 1557, 52; Eua ie periatliuu fto kazho gouorila, koker fanem **ditetom** oli zhlouekom TT 1557, 13b; Kadar fem bil enu **deite**, taku fem gouuril koker enu **deite**, ieft fem moder bil koker enu **deite**, ieft fem mislil koker **deite**, Kadar fem pag en Mosh postal, taku fem fapuftil te otrozhie rizhi TL 1561, 47b; Tedaj je Krajl [Salomon] odgovuril inu djal: Dajte letej tu **Déte** shivu, inu ga nevmorite, Leta je njegova Mati DB 1584, I,185a; Habakou .. fvoj folk objemle .. kakòr fe enu vbogu jokajozhe **dete** ali zhlovik objemle, de bi imélu molzhati, inu smyrom biti DB 1584, II,120b; najfi je on [Tobias] ta nar mlajfni Mosh bil Naphtaloviga Rodá, taku fe on vfaj nej kakòr enu **dete** dèrshàl DB 1584, II,147b; Nu Bogu hvala, sna inu more per nas eno **dete** od defset lejt bujle povejdati, kaj je ta narfvejtefhi ftan, kakor vfí Menihi inu Nune TPo 1595, II,243 / O GOSPVD Crifte, sdaj ftoprou jeft pridem s'grehu prou omadeshen inu ofkrunen, inu kakòr enu fškòplenu **déte**, gardu narejen DM 1584, LXXXIII / ty Otroci, kir od sakanikou prydo .. kadar oni vta Sakon ftopio, inu otroke bodo imeili, de oni nih Otrozhizhe tudi fueiftu rede inu vuzhe Gofpudi Boga fpoftnati .. de taku preid inu preid od eniga **Diteta** do drugiga, noter do fòdniga dne TC 1575, 466 *iz roda v rod*; Inu vtim 78. Pfálmi pravi, de on take Peifni le sa volo Otruk slaga, de od tih Boshyh rizih, fe bo od **Diteta** do **Diteta**, od ene Shlahte do druge pravilu inu peilu DC 1579, A2b

// ekspr. **kdor ima umske sposobnosti kakor otrok** sfrefi tuimu Ozhetu vnega Starofiti inu ga ne shalui .. Inu imei od nega fa dobro, aku glih

enu **Deite** rata, Inu ga ne fershmagai, fi li ti kunftnishi TC 1575, 377; Gorje je tebi deshela, katere Krajl je enu **déte** .. Blagur je tebi deshela, katere Krajl je shlahtàn DB 1584, I,331b / ta Text ozhitu pravi: On .. nej en norez ni enu **Dejte**, Temuzh ta GOSPVD inu Bug zhes vfé TPo 1595, II,133

// **otrok do prvega leta starosti; dojenček**: Aku fe pag tu **Deite** pouytu oli naggu ima Kerftiti, en krat oli duakrat fto Vodo oblyti .. Na tim tudi nishter ne leshi, Vtim vfàka Cerkou, more to fuio shego nauado oli volo ohranyti TO 1564, 87b; Edne Bog poklizhe v'mladofiti. Edne pak v'fstarofiti. Te Otroke, ali **Diteta**, katera ie Erodes nedolshnò pomuril, ie bil poklical v'mladofiti KPo 1567, XCIIb; Faraonou Hzhi ie knei rekla: Vsami letu **Deite** inu ie meni dojj, ieft hozhem tebi plazhati. Inu ta Shena ie tu **Deite** vsela, inu ie ie doila DB 1578, 49b / Ampag ty Farmoshtri inu Pridigary, imao te Babe inu Shene, kir Babio, fmfifom poduuzhiti. Nerpopei, De obeniga **Diteta**, kir ie she Vmaterinim telleffu, inu nei cilu royenu inu na ta Sueit pryshlu, nemaio na naglim kerftyti TO 1564, 93a / Tadaie on [gobavec] shal inu fe ie fedamkrat Omyl Viordanu, inu ie niegouo Tello zhifto bilo, kako mladiga **Diteta**

JPo 1578, II,153

// **Kristus kot otrok**: Inu potle kadar fo ty ofimi dneui bili dopolnjeni, de bi fe imeilu tu **deite** obrefati, nega ime ie bilu imenouanu IHESVS TT 1557, 162; Sakai vam ie danas roienou, Chrifthus **deite** marynu *P 1563, 88; **Deite** ie Iefus ta Gofpud, Praui vfìgamogozhi Bug TC 1574, 98; Inu gre leta Exempel **Diteta** Iesusu, nafhiga lubiga GOSPVA, nervezh tiakaj, de on nas fkusi tu hozhe opomeniti TPo 1595, I,92

3. s prilastkom, ekspr., z oslabljenim pomenom **izraža, da je samostalnik v veliki meri deležen značilnosti, kot jih določa pridevnik**: S. Paul .. prau, De tu prekletu **Deite**, ta Antichrist, Kateri ie imel pred Sodnim dnem, vtim Mahometu inu Papeshu .. na Boshym meiftu fideti TT 1577, XV; lubi Bug .. vmori tiga Anticrifta, tu hudobnu **deite** vfìga sapelaina, ftem Duhom tuoih vuft TKM 1579, 14a; V kakershno hisho vi pridete, recite na peruu, Myr bodi hti hishi, inu aku vndukai bode enu **deite** tiga Myru, taku vas[!] Myr bode na nim pozhiual, Aku nekar, vash myr fe fpet quom pouerne TT 1581-82, I,276; Katere fi ti [Bog Očje] meni [Jezusu] dal, te fim jeft obaroval, inu oben is mej nyh nej pogublen, kakòr le tu pogublenu **déte**, de bi fe pifmu dopolnilu DB 1584, III,57b; zhlovik tiga Gréha inu **Dete** tiga pogublenja, fe letukaj nerezhe le letu, de je eden le fam sa fe en Grefhnik inu pogublen, privatus peccator, tu je, kir le fam sa fe grefhi: temuzh publicus, tu je, kir tudi druge vgréh inu v'pogublenje pela DB 1584, II,89a; David

[se je] reslobil .. ta Mosh je enu **déte** te fmèrti .. Tedaj je Natan djal h'Davidu: Ti fi táifiti Mosh .. Sakaj fi ti tedaj GOSPODNIO beľedo ferahtal DB 1584, I,174a; Ruben) fe rezhe enu **déte** tige gledanja ali pogledanja DB 1584, I,19b; Inu on [Elisa] je poflal eniga Mosh pred fabo. Ali préjden je ta Sel k'njemu prihál, je on djal h'tem Starifhem: Ste li vidili, koku je tu rafbojnku **déte** femkaj poflalu, de meni mojo glavo odtèrga DB 1584, I,206b; Ti bi bil imel ja sveiftéľhi flushiti, inu flifsigifhi biti, kir fi enu **Dejte** te luzhi TPo 1595, II,186 / tu je zhes vfo maľso ena terda inu oftra beľseda, de ta GOS-PVD nje naprej deršhy, nekar le, de nej enu Ifraelsku **dejte**, de je ena Aydina, temuzh de jo tudi Imenuje inu derľhi fa eno pfizo TPo 1595, I,163 *Judinja* / kaj vfaj Zaheus sa en velik fhaz ima, on bode enu **dejte** Abrahamovu, fkusi to vero na Chrifľufa, tu je, njegovi greihi bodo njemu odpufzheni, inu je enu **dejte** tige vezhniga lebna. Tu je tu nar vifsokeifhe inu nar bulšhe blagu TPo 1595, III,178 / O ti Hudizhevu **Déte**, poln hude kunnfhti inu vfe lotrie, Sovra-shnik vfe pravice, ti nenehafš prevrazhati, te prave GOSPODNIE poti DB 1584, III,68b; VE vam Pifsarjem inu Fariseom, vy hinauzi, kir po Morji inu po fuhim obhodite, de eniga ptuiga k'enimu Iudu fturite: Inu kadar on en takou pofłane, taku vy is njega fturite enu **Déte** tige Pakla, dvakrat vezh kakòr šte vy DB 1584, III,14b; Kateri Boshjo beľsede ne pofłufha, ta nej od Buda[!], temuzh je tige Hudizha **dejte**

TPo 1595, I,184

// bibl., v zvezi **človečko/človeka dete človek glede na svojo majhnost vpričo Boga**: Taku pravi GOSPVD: Dèrshite Praudo, inu fturite pravizo .. Dobru je timu zhlovéku, kateri tu ftury, inu timu zhlovezhkimu **ditetu**, kateru je tèrdnu deršhy DB 1584, II,22b; v nagovoru INu on [Bog] je rekàl k'meni: Ti Zhlovézhku **déte**, Lete kofty fo vfa Israelfka hiľha DB 1584, II,78a / Gofpud, kai ie ta Zhlouik, kir fe ty nega lotish? Inu tige Zhloueka **Deite** de ti nega fa takiga derľfish[!]?

TPs 1566, 254b

◆ — — **božje dete verni človek v odnosu do Boga Očeta; božji otrok**: Ieli en Zhlouek Boshye **Dete**, alli Hudizheuo, nei obedan guishneishi, kakor leta, ako fe Boshya beľfeda pofłufha ali nepofłufha. Sakai kateri ie is Boga, ta Boshyo beľfede pofłufha JPo 1578, I,105a [M. Č.]

detece (ditece, detetce, detece, dejtece, ditetce, ditice)

-a sam. s [de'te:ce/d'e:tece de'te:caj]; P približno 450, K 20 (TT 1557, TR 1558, *P 1563, TO 1564, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, JPo 1578, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, TPo 1595, TIm 1595, Tfc 1595, ZK 1595) — ed. im.: d | i/e | t | e/é/i (DC 1584, XCVII) | c/tc | e; — rod.: dite | c/tc | a; — daj.: ditecu; — tož.: d | i/e/ej/ (TPo 1595, I,43) | t |

e/é | c/tc | e; — mest.: d | i/e | te | c/tc | u/i/y (JPo 1578, I,37b);

— or.: ditec | om/em; — mn. im.: dytetca; ☉

1. ekspr. **otrok do prvga leta starosti;**

dojenček: Ena shena kadar ie na porodu ima betesh inu shaloft, fakai nee vra ie prishla, kadar pag rody tu **ditece**, taku vezh na nee britkuft ne fmisli TT 1557, dd4a; Nom ie fdai tukai enu **Ditece** naprei perneľfenu, inu bode od nega Starisheu inu Botrou proshenu. De fe ima tei gmain Molytui te kerľzhanske Cerkue ifrozhyti TO 1564, 88a; leta Sacrament tige S. Kerfta, ta nega Natura inu Prauiza hozhe imeiti po praudi, De tu **Ditece**, oli Zhlouik, ki leta Sacrament tige S. Kerfta shely .. de poprei bo cilu na tim Sueitu royen TO 1564, 93a; ty ľada-shni Papeshniki .. vtim tudi kriuu deio, de tu bogu nagu **ditece**, fto merslo vodo obliuao, de fe zhaľi ofzhi inu ogerdi TC 1575, 166; edno **detetze** ker ie danas Karľzheno, nishtar manie neima kakor S. Petar JPo 1578, II,188; Daj ti Materi kraftt inu muzh h'porodu .. de lubu **Ditece** shivu inu s'dravu povsefmi vudi na Svejz pride DM 1584, CCXIX; Sakaj raunu kakor ena Mati tu **Ditece** shivi, inu ga vardeva so v'fejmf flifšom, de onu mozhnu pofłane, Taku fture tudi ty pravi Pridigarji TPo 1595, I,297; Boshja Mati .. more .. enu takovu nifku flhleht ferze imejti, de ona gre, inu fe nerfameje te plenze prati, tu maihinu **Diteze** Ioannefa brifšati inu kopati TPo 1595, III,127

// ekspr. **deček ali deklca v prvih letih svojega življenja; otrok**: on je vsel enu **Ditece**, inu je tuiftu v'frepo mej nje pofłavil, inu je tuiftu objel, inu je djal k'nyme: .. Kateri kuli enu takovu **Ditece** gori vsame v'moim imeni, ta mene gori vsame DB 1584, III,24b

// ekspr. **Kristus navadno kot novorojenec**: Enu **Ditece** ie nom royemu[!], en Syn ie nom dan, kateriga Gofpoftuu ie na nega rami TT 1557, 12b; Mi Verni bomo imeili vmei febo te celo popolnoma lubefan .. Htimu priti nom pomagai tu Lubesniu **Ditece** Iefus Crifťus TR 1558, B3b; Vam ie roienu **diteze**. Od ene zhfšte diuize .. To pak ie Chrifťus nashgofpud[!] *P 1563, 82; Mi vbosi Otrozhizhi pridemo h'tebi, inu te profsimo, de nas hozheľh miloľftivu gori vseti, kir fi tudi enu **Ditece** sa nafho volo pofłal DM 1584, CCLII=CCLJ]; Tukaj je dobru miflit, de ona [Marija] nej veliku hiľhne pofłode febo pelala ali nefla. Taku te plinize .. tudi neifo ľtu fhlahne bile, de je ona tu **Diteze** ľahkaj vnje fhurz ali sraizo povila, inu v'ľafli poloshila, Sakaj ona ga nej mogla vfelej vkrili imejti, je morala njemu te rutize grejti, s'hnymi eno pofłeliuo fturiti, inu drugu djati. Mej tem je moralu tu lubu **Diteze** v'ľasľih, v'ľłami inu v'Seni, fi pomagati, inu sa dobru vseti TPo 1595, I,30; Navuk koku fe ima timu **Ditezu** Iefufu flushiti TPo 1595, III,44 / po temiftim

vun ishodu [iz Betlehema], fe pufty letu **Diteze** vmuriti. Ampak kadar on [daj vgrobi leshy, pravi on: left fim pred tēm Svitum rojen, inu dere, rine smozhjo, fkusi ta grob TPo 1595, I,82 / ti ja dobru merkainje natu imalh .. de fe tebi letu Ime nikar ne preoberne, inu is tiga **Diteza** Iesusfa eniga Francifka, Dominika, Kartheufer, Mafha, Vigilia, Oduftik, almošna, Poft, inu drugu ne ftury TPo 1595, I,72; Kakor valha lubesan na ta Prasn timer od Offrovanja tiga **Diteza** vTempli bode flišala TPo 1595, I,54

2. ekspr. **človeški potomec v odnosu do staršev; otrok:** Criftus .. Aydouski Sheni ne odgouori .. inu shno ygra koker en ozha fūiem **ditecem**, kadar fe pred ditetom skriua oli enu Iabalku is rok iemle TR 1558, F2b; Takovu fe sgody vtem Sakonfkim Stanu veden prejdi inu prejdi, Ie li enu **diteze** bolnu, taku fo ty Starifhi poprej bolni, inu fhaloftni, je li ta mosh bolan, taku ta Shena raunu taku flu fhaloftna TPo 1595, III,184; kadar enu **Detece**, ob fvoje ftarilhe fkusi fmert ali ficér pride, taku fo dolshni Botri tuiftu telefnu pomagat olkèrbeti ZK 1595, 156 / Criftus .. my tudi ftori, miloftiuega Ozheta Vnebefih, kateri me fposna sa fuoie **Detetze**, inu me hozhe kuezhnimu lebnu ohraniti JPo 1578, II,51b / S. Lucas melda, Elizabeth je v fhe vtem fhelitim Meifci s'tēm **Ditezom** Ioannesom hodila, kadar je Gabriel tej Divizi Marji tu Seltftvu od Nebes pernefsel TPo 1595, III,130 je bila v šestem mesecu nosečnosti

♦ — — **božje detece verni človek v odnosu do Boga Očeta; božji otrok:** Ne bodi tada nijm Chriftof MYSTERIVM ena fkrivnoft .. Mi pak **Dytetca** Boshia, le pruti fāfāimo pèrfi te fkrivnofti, kakòr nafhe pravo materno mleko KPo 1567, IIIb; Kateri kuli terdno Veruie, da ie Iesus Chriftus Syn Boshij sa nas terpel inu vmarl, inu shniegouo predrago Krijo sa nashe Grehe sadafta ftoril, tudi shniegouim zhaftitim od MARTUIH Vftaianiem, nas prauizhne ftoril: Ta ie vshe Isuelizhan, **Detetce** Boshye inu rauan CHRISTVSA Erbizh vfega Vezhniga Blaga JPo 1578, II,74; Kateri pak Boga ne Liubi, niegoue Befede nepoflufha inu niegouih sapouedi nedarshi .. Ta nei Boshye **Detetce**, Tamuzh ie Chriftofou fourashnik, inu Hudizheuo Dete JPo 1578, II,68

3. kot slovnični zgled **manjšalnica od dete; detece:** deminutiva .. a dete, fit **detéze** BH 1584, 68 [M. Č.]

deteči (diteči) -a -e prid. [de'te:či -a]; P 2, K 2

(DB 1578, DB 1584)

— ž. ed. rod.: diteče; ☉

ki se nanaša na deteta 1; **otroški**

♦ — — **deteča posteljica organ, ki povezuje plod z materjo in mu omogoča razvoj; posteljica:** Ta Shena mej vami, kir je poprej zartliva bila,

inu v'luftnih shivéla .. ta nébo fvojmu Moshu na fvoih rokah, inu fvojmu Synuvi, inu fvoji Hzhəri volfzhila ***ditezhe** poftelice, katera je is mej nje laftnih nog vunkaj prifhla, inu fvojih Synou, katere je rodila <Pofledka, alij, infantes recens natos> DB 1584, I,115a [M. Č.]

detečstvo (ditečvo, ditečstvo) -a sam. s

[de'te:čtvo -a]; P 2, K 2 (TT 1557, TT 1581-82)

— ed. rod.: diteč | v/tv | a; ☉

obdobje v človeškem življenju od prvih let do mladostne dobe; otroštvo: Inu [Jezus] uprasha nega Ozheta [čigar sin je obseden s hudim duhom] koku dolgu ie, de fe ie tu nemu pergodilu? On praui, od **ditezhuia** TT 1557, 124; Inu on [Jezus] prasha nega Ozheta [čigar sin je obseden s hudim duhom]: koku dolgu ie, de fe ie nemu tu pergodilu? On praui, od **ditezhtua** TT 1581-82, I,175 [M. Č.]

detelja (detela) -e sam. ž [de:telja]; P 3, K 2

(MD 1592, MTh 1603)

— ed. im.: detela; ☉

krmna rastlina z navadno trojnatimi listi in rdečimi, belimi, rumenimi cveti v glavicah; detelja: Trifolium. Germ. Klee/ Wisenklee.

Sclav. detela MTh 1603, II,650, podobno tudi MD 1592;

♦ — negotovo, bot. **kozja detelja rastlina z navadno trojnatimi listi, visokim stebлом in rumenimi cveti (Cytisus ali Lembotropis nigricans); relika, kozja detelja:** Cytifus. Germ. Gaißklee. **Sclav. kolfa detela** MTh 1603, I,388 [K. A.]

de tempore gl. antifona, introitum, kolekta

detetce gl. detece

deti¹ denem glag. dov. [de:ti 'de:nem]; P 48, K 11

(*P 1563, KPo 1567, TC 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, DPr 1580, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, TTC 1595)

— nedol.: deti; — sed. ed. 1. os.: denem; —; — mn. 1. os.:

denemo; —; — vel. ed. 2. os.: deni; — mn. 2. os.: denite; ☉

1. kdo/kaj; komu, kaj, s prisl. določilom kraja **narediti, da kdo/kaj pride:**

a) na določeno mesto; dati: Natu en teshak krish na niega [Kristusa] **deneio**, fdueima shahariema vun peleio, te shene fe tu plazheio

*P 1563, 125; Velikifarij vsameio frebèrniki[!],

rekoch: Se ne fpodobi, da ijh v'ftok Cerkveni

denemo. Sakai fo kèrvni denarij KPo 1567,

CLVIII; Kadar fo mu [Tomažu] drugi Iogri po

Chriftofouom vftaianiu gouorili: My fmo

Gofpoda videli: Tako ie neframno gouoril:

Ako nebum na niegouih Rukah videl

zhaulenih Ran, inu **nedenem** moiega parfa

Vzhaulene Rane, inu nepoloshim moye

Ruke vniegouo ftran, tako nezhu verouati

JPo 1578, III,8b; Inu Moses je djal k'Aaronu:

Vsami eno Poflodo, inu **deni** v'njo en poln

Gomer Mana, inu **deni** ga pred GOSPVDA,

de fe s'hrani na valhe Rodove DB 1584, I,46a;

TEdaj fo djali njegovi Hlapzi k'njemu: Pole,

my fimo flifhali, de fo Israelfke Hifhe Krajli, miloftivi Krajli, naj tedaj Shakle okuli nalfih Ledovjij **denemo**, inu fshtrike okuli nalfih glau, inu vunkaj k'Israelfkimu Krajlu gremo: More biti, de bo on tvojo Dufho puftil shivéti DB 1584, I,199b / On [Kristus] je Petra Suaril inu ie rekal, da on fuoi Mez h vnošnice **dene**, inu ie rekal. Kateri Mez h vfame ta od Mezha

pren. Alli oni [veliki farji] ftuprav mu [Judu] ta ftirik tiga zagania na gárlu **deneio**: kár pravio: fkerbi ti sa to kP_o 1567, CLVIII ga pahnejo v negotovost, obup

b) v določen položaj: Inu vsami fhe en Hlod .. Inu **deni** edén h'drugimu, de bo en hlod v'tvoji roki DB 1584, II,78a / TAKu pravi GOSPVD Zebaoth, Israelfki Bug: **Denite** valhe Shgane offre inu druge offre vkup, inu shrite mešlu DB 1584, II,31a

2. kdo; (od česa), koga/kaj **narediti, da kdo/kaj ni več skupaj s kom/čim drugim; ločiti:** Tukaj pridejo dveji rizih vkupe, Voda inu Befšéda .. Aku ti to befšédo od vode **denefh**, taku ti neimafh obeniga Karfta, Aku ti to Vodo **denefh** od Befšéde, taku ti tudi obeniga Karfta neimafh TP_o 1595, II,110 / Inu Daniel je rekál k'nym:

Denite je [starešini] naresen, taku hozhem jeft vfákiga po febi safllihati DB 1584, II,208a **ločite ju**

3. kdo; kaj, s prisl. določilom kraja **narediti, da kaj preneha biti na določenem mestu; odstraniti:**

pren. denite fspoti te garde Karlie inu kamanie vashe nevere, inu vfe kar kuli Criftufu na potu leshi, slafiti fo Farifeisko prekletu hinauszhino, kriue nauke, Malikouanie, inu Boshyega Imena shmaganie JP_o 1578, I,20a; Vmite fe, ozhihfite fe, **denite** hudu djanje s'pred moih ozhy. Puftite od hudiga DB 1584, II,1b

● — fe vidi na teh modrih en flin Exempel ene leipe inu mozhne Vere, De ony vfe druge mifli .. is teh ozhy inu ferz **denejo**, inu le tej befšédj flushajo, katera nym bode is tigu Preroka Michia naprej dershana TP_o 1595, I,77 **opustijo vse druge misli**

4. kdo; koga, s prisl. določilom kraja **narediti, da kdo preneha obstajati; odstraniti, odpraviti:** Kadar kei eden ima eniga Synu, kir ie fuie vole inu nepokoren .. Taku ga imata ta nega Ozha inu Mati pryeti inu pelati pred te Starishe tiga Meifta .. Natu ga imαιο vfi ludie tiga iftiga Meifta, skaminem pofluti, de vmerie, De taku tiga hudiga **denete** is vmei vas TC 1575, 351 / Aku fe vy s'celim ferzom preobérnete h'GOSPVDV, taku **denite** od febe te luzke Bogueve, inu Aftarota, inu obérnite valhe ferce h'GOSPVDV, inu njemu famimu flushite DB 1584, I,153a

5. nedov., s samostalnikom, z oslabljenim pomenom **izraža dejanje, kot ga določa samostalni:** v zvezi **deti glas** Deutfch. Schallen. Latínè. refonare.

Windifch. glas **deti**. Italicè. suonare, ftrepitare MD 1592, M6b **zveneti**

PRIM. dejati¹

PRIM. proçdeti [M. M.]

deti² [im. mn.] gl. dete

detič -a sam. m ['de:tič -a?]; P 1, K 1 (DB 1584)

— mn. im.: detiči; ☉

odraščajoča oseba moškega spola; deček, fant: Crajn/ki. Hlapzhizhi Sloven/ki, Besjazhki. **Detizhi**, mladiénzi Hervazki, Dalmatij/ki, Iftrian/ki, Crafhki. Ditzihzi DB 1584, III,CeIVb [M. Č.]

detle gl. dotle²

detvet gl. devet

devati (devati, dejvati) -am glag. nedov.

['de:vati -am]; P 67, K 14 (TE 1555, TT 1557, TP 1575, DPa 1576, TT 1577, DB 1578, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TPre 1588, TP_o 1595, TFC 1595, MTh 1603)

— nedol.: d | e/ej/é | vati; — sed. ed. 2. os.: d | e/ej | vaš; — 3. os.: d | e/é | va; — mn. 1. os.: devamo; — 3. os.: d | e/ej/é | vajo; — vel. mn. 2. os.: devajté (DB 1584, II,48a); — del. na -l m. ed.: d | ej/é | val; — mn.: d | e/ej/é | vali; — ž. ed.: dévala; — mn.: devale; — s. ed.: d | e/ej/é | valu; ☉

1. kdo; koga/kaj, s prisl. določilom kraja **delati, da kdo/kaj prihaja/pride na določeno mesto; dajati:** tiga moshta ne **deuao** vftare mihuue, fice ty mihuue fe rdesero, inu ta mosht fe prelye inu ty mihuue konaz vfamo, Temuzh ta mosht **deuao** vnoue mihe TE 1555, D7a-D7b; Pole, mi tim konem vnih vufta te berfde **deuamo**, de nas slushaio, inu nih cillu tellu okuli obrazhamo TT 1577, 117; inu fo Kamen od tiga Studenza lukne odvalili, inu fo Ouce napajali, inu fo fpet ta Kamen **dévali**, pred tiga Studenza luknjo, na njega mejftu DB 1584, I,19a; Satu pravi Gofpud GOSPVD letaku: Kadar fte vfi Shlintra poftali, pole, taku vas hozhem v'Jerusalem vkup djati, kakòr fe Srebru, Kuffer, Shelésu, Svinèz inu Zin vkup **deva** v'Pezh, de fe en ogin osdolaj podpiha, inu je raspufty DB 1584, II,70b / Sakaj Jeremias je vshe mej folkom vun inu notèr hodil, inu ga nihzhe nej v'jezho **dejval** DB 1584, II,46b **zapiral** / Inu ker fo fe ony [folk] Gofpuda tudi bali, fo fi ony Farje fturili na viffokotah, od téh nar nishilnih mej nymi, inu fo je **dejvali** v'te Hifhe na viffokotah DB 1584, I,214a-214b **postavljali, nastavljali**

● — **devati komu kaj pred oči kazati, razkrivati:**

Vfem kir fe tebe Bug boie, Skriuofiti refodeiuash: Inu Suede shafti tuoie, Nim pred nih ozhi **deiuash** TP 1575, A8b; evfem. **devati noge narazen imeti spolne odnose:** Si febi Cerqve sydala po Gorrah .. inu fi tvojo lepoto v'sgul gnufnobo preminila, ti fi tvoje noge narasen **dévala** vfem, kateri fo mimu fhli, inu fi fè filnu kurbala DB 1584, II,66b

2. kdo; komu, kaj **delati, da kdo kaj dobi, je deležen česa, navadno na slovesen način; darovati:**

Ali aku fimo ta Altar satu fesyadali, de bi fe hoteli od GOSPVDA obèrniti, Shgane offre, ali Shpishne offre, na nym offrovati, ali Hvalashne offre gori **dejvati** GOSPV DV: taku on terjaj DB 1584, I,131a

3. kdo: koga **delati, povzročati, da se s kom kaj zgodi; dajati:**

● — **devati koga od života ubijati, moriti:** fo ga [Jezusa] bily na tu mejftu pèrpelali, katerimu je ime, Golgata, kateru fe rezhe, enu 'mejftu Mertvazhkih glau <'mejftu Mèrtvazhkih glau) tu je, ker fo pregrefhne Ludy od Shivota **devali**> DB 1584, III,18a

4. s samostalnikom, navadno izglagolskim, z oslabljenim pomenom, kdo; koga/kaj (v kaj) **izraža dejanje, kot ga določa samostalnik:** v zvezi **devati na kup** Exaggero. *Germ.* auffhauffen/ zufamen hauffen. *Sclav.* na kup **devati** MTh 1603, I,488 *kopičiti;*

● — nedov. in dov. **devati koga/kaj v pan izključevati/izključiti iz, verske skupnosti, cerkve; izobčevati, izobčiti:** LETu fim jeft k'vam govuril, de fe nesmotite. Ony vas bodo v'pan **devali**. Pride pak ta zhas, de, kateri vas vbye, ta bo ménil, de ftem Bogu eno flushbo stury DB 1584, III,56b; po tuji prevodni predlogi Sie werden euch in den Bann **thun** LB 1545, 2174; kadar ta falsh Cerkou enu stury, inu hozhe stem imenom Boshjim, to pravo Cerkou vpan **devati** inu ferdamnovati, tukaj vela gorigledanja, de fe ti ne puftih ftrafhiti, temuzh en reslotik sturifh TPo 1595, II,75; od te prave Kerszhanlke Cerkve letukaj ftoji, de ona ima vpan djana biti: Vas, pravi on [Kristus], bodo vpan **devali**. Gdu so lety, vas? neji fo ony nafhiga GOSPVDA Christufa njegovi lubi logri inu Apoftoli? Te bodo vpan **devali** inu vmurili. Gdu? ty, kateri tu imajo, de fo ony ta Synagoga inu ta Cerkou. Taku onu gre fhe na ta danafhni dan TPo 1595, II,77

PRIM. dolidevati

PRIM. pročdevati [M. M.]

dever (diver) -ja sam. m [de've:r -ja]; P 11, K 4

(DB 1578, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

— ed. im.: div | e/é | r; — or.: diverjom; (V)

brat zakonskega partnerja; svak: Kadar Bratie vkup prebiuajo, inu eden vmerie pres Otruk, taku neima tiga mertuiga Shena eniga ptuijga Moshu isuunai vseti, temuzh nee **Diuer** ima knei noter poiti, inu no kSheni vseti .. Aku pak timu Moshu nedopade, de bi fuoiga Brata Sheno vsel, taku ima negouiga Brata Shena gori poiti mei Vrata pred te Starishe, inu rezhi: Moi **Diuer** nezhe fuoimu Bratu imena obudyti vlsraelu, inu me nezhe porozhiti DB 1578, 170a; Erodiar, Ariftobulova hzhy, Sakon prelomi s'fvoim **Diverjom** DB 1584, I,(Va); *Crajn/ki. Divér Corofhki.* fvak DB 1584, III,Ce(Va); Levir. *Germ.* der Ehefrauen/ oder daß Ehemans Bruder/ Schwager. *Sclav. diver* MTh 1603, I,795 [M. Č.]

devet¹ -ih in neskl. posam. [de've:t -ih]; P 11, K 6

(TT 1557, KPo 1567, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

— m. mn. im.: devet; — mest.: devetih; — ž. mn. mest.: devetih; (M)

1. skupina devetih oseb: Nei li nih defset ozhifzhenih, kei fo pag ty **deuet?** TT 1557, 225; v povzermalni robni opombi Sakaj Christus po teh **devetih** vprafha TPo 1595, II,221

2. deveta ura: bibl. Spet gre un, ob fheftih inu **devetih** KPo 1567, LXXXVIIIb *opol dne in ob treh popoldne*

PRIM. devet² [K. A.]

devet² -ih in neskl. štev. glav. m, ž, s [de've:t -ih]; P 103,

K 17 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TO 1564, KPo 1567, TC 1575,

DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82,

DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

— osn. obl.: devet, z rod. in z ujemanjem, tudi neskl.;

— daj.: devetim; (M)

z neizpričano skladerjsko vlogo, kot slovnični zgled, v zvezi

devet gub Noncomplex, **detvet**[!] gub BH 1584, 74

devetkraten; Nouem. Germ. Neun. Sclav. deuet

MTh 1603, II,128, podobno tudi MD 1592

1. izraža število 9; devet: Inu on [Matevž] ie fui Euangelium .. **deuet** leit potle .. fapiflal TT 1557, f3a; Christus [je] tim **deuetim** nehuale-shnim Goboucem dobroto iskafal TT 1558, T2a; MALIKI ZHES VVzhene ludi .. Zhes te, kir Spifmomo inu Suelikim Nauukom okuli hodio, fo Apollo, Minerua, inu te **devet** Mufe TC 1575, 273; **Deuet** rizhi ie, katere ieft vmoijm ferzi sa visfoku hualne dershim DJ 1575, 104; Kay bi mogal vrshoh biti, da fo tyh **deuet** Iudou tako framotno od Christufa padli? JPo 1578, II,153b; Ty drugi **deuet** Iudou .. So letu .. prozh pah-neni, sauarsheni inu obfoieni JPo 1578, II,154b; fo prishli zhes **devet** Mezou inu dvajfleti dny v'Ierusalem DB 1584, I,182a; Machabeer je prozh béshal **s'devet** bratmi v'Pufzhavo DB 1584, II,198a; Hifhni Ozha .. vdynjan Delauce vfvoje vinograd, kateri dvanaajft ur delajo, potle druge, kateri **devet** TPo 1595, I,121 / Ony [so] vfo vojlko vbég pobyli, inu nyh .. okuli **devet** taushent pobyli DB 1584, II,200a

2. sestavina večbesednih glavnih in vrstilnih števnikov, v katerih nastopa devet in desetica:

devet...; danes pisava skupaj: vtih drugih Buquah Mosefoiuh na **deuet** inu duaifsetim Capituli ie bilu sapouedanu, de fo imeli vfag dan .. Iagneta fe offrati DPa 1576, 51a; Kateri Zhlouik .. kerbi imel fto Ouaz .. akobi sgubil edno od nyh, nebili puftil deuetdefet inu **deuet** Vpufzhau in bi shal sa onu sgublienu? JPo 1578, II,101; Kaupt [ima] delati njegova [sinova] Vojlka na zhilli, **devet** inu petdefet taushent, petftu DB 1584, I,79a; Téh Vratarjou Otruk [je bilo] k'malu, ftu inu **devet** inu trydesfeti DB 1584, I,251b; Danu v'tém ftu inu **devet** inu fheftdefetim lejti DB 1584, II,194a / Inu aku fe pergodi, de no [izgubljeno ovco] najde .. On fe zhes no obefeli

uezh, koker zhes te **deuet** inu deuetdefet, katere ne so bile fashle TT 1557, 53 / bibl. vfa njegova staroft [je] bila, devetfšu inu **devet** inu fheftdefet lejt DB 1584, 1,4b *zelo visoka*

PRIM. devet¹ [K. A.]

devetak -a sam. m [de've:ta:k]; P 1, K 1 (BH 1584)

– ed. im.: devetak; ②

kar obsega, vsebuje, je vredno devet enot; deveterica, deveterec: Novenarius, **deveták**

BH 1584, 76 [K. A.]

devetdeset neskl. štev. glav. m, ž, s [de've:tdeset];

P 61, K 11 (TE 1555, TT 1557, KPo 1567, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– osn. obl.: devetdeset, z rod. in z ujemanjem ㊦ ㊦

1. izraža število 90; devetdeset: Enos ie bil fšar **deuetdefet** Leit, inu ie rodil Kenana DB 1578, 5a; Inu ta syd pruti vezheri je bil pet inu fedemdefet komulzeu fhirok, inu **devetdefet** komulzeu dolg DB 1584, II,80b; [Nikanor je] hotil Iude predati, **devetdefet** Iudou sa en Cent DB 1584, II,199b; kot slovnični zgled 90. Nonaginta, **devetdefet**, Neuntzig BH 1584, 71; **devetdefet** myl, pro, 90. millium BH 1584, 841; Nonaginta. *Germ.* neuntzig. *Slav.* **deuetdefet** MTh 1603, II,125, podobno tudi MD 1592

2. sestavina večbesednih glavnih števnikov, v katerih nastopa enica in devetdeset;

...devetdeset; danes pisava skupaj: Kada ie Abraam devet inu **devetdefet** Let fšar bil, fe mu ie Gofpod prikasal KPo 1567, XLVIIb; tudi .. vnebebih bode veflelie zhes eniga greshnika, kir pokuro dei, vezh koker zhes deuet inu **deuetdefet** prauizhnih, kir te pokure ne potrubuio TT 1581-82, I,305; Téh Margranovih Iabel je bilu fheft inu **devetdefet** na eni fšrani DB 1584, II,55a; Iosefus sapilhe tu zhišlu, de ta zhas .. fo defsetkrat fšu taushent Mosh vmorjeni bili inu vmerli, inu fedem inu **devetdefset** taushent vjeti TPo 1595, II,299 / Inu aku fe pergodi, de no [izgubljeno ovco] najde .. On fe zhes no obefeli uezh, koker zhes te deuet inu **deuetdefet**, katere ne so bile fashle TT 1557, 53 [K. A.]

devetdeseter -a -o štev. ločil. [devetdese'te:r -a -o];

P 3, K 1 (BH 1584)

– dol. obl. m. ed. im.: dèvetdeseteri; – ž. ed. im.: dèvetdesetera;

– s. ed. im.: dèvetdeseteru; ②

ki je devetdesetih vrst ali enot; devetdeseter:

kot slovnični zgled, kot del večbesednega števnikar Pervi, a, u, inu, tår **Dèvetdefeti**, a, u, eri[,] era, eru BH 1584, 73 [K. A.]

devetdeseti -a -o štev. vrstil. [de've:tdeseti -a -o];

P 3, K 1 (BH 1584)

– m. ed. im.: dèvetdeseti; – ž. ed. im.: dèvetdeseta; – s. ed. im.: dèvetdesetu; ②

ki v zaporedju ustreza številu devetdeset; devetdeseti: kot slovnični zgled, kot del večbesednega

vrstilnega števnikar Pervi, a, u, inu, tår **Dèvetdefeti**, a, u, eri[,] era, eru BH 1584, 73 [K. A.]

deveti -a -o štev. vrstil. [de've:ti -a -o]; P 113, K 22

(TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, *P 1563, TO 1564, KB 1566, TC 1567, KPo 1567, TC 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, DC 1585, TPo 1595, ZK 1595)

– m. ed. im.: deveti; – rod.: devetiga; →; – mest.: devet | im/fim (DB 1584, II,206a); – ž. ed. im.: deveta; – rod.: dev | e/é | te; →;

– s. ed. im.: devetu; – mest.: devetim; ㊦

1. ki v zaporedju ustreza številu devet; deveti: Crifus .. vpjje inu praui, vtim Diaini tih Iogrou na **deuetim** Capituli letaku: Saule, Saule, kai ti mene pregainash? DPa 1576, 55a; Leta fhtuk fe more brati sa osmim Cap. pred tém **devetjim** DB 1584, II,206a; INu pèrgudilu fe je **v'devetim** lejtij njegoviga Krajleftva DB 1584, I,219b; kot slovnični zgled **Deveti, a, u** BH 1584, 72; NA **DEVETO NEDELLO** PO S. TROYZI TPo 1595, II,180 / Ta **Deueta** Sapu[ved]. Ne fheli Hyshe tuiga blifh'niga TC 1550, (14a) / bibl. Inu ob tei **deueti** vri, vpjje Iefus fueliko fšymo, inu praui .. Mui Bug, Mui Bug, Sakaj fi Ti Mene Saputilil? TT 1557, 89 *ob treh popoldne*; Od fhefte úre ie tamma velika bila po vfi desheli notår do **devete** úre KPo 1567, CLXV

2. sestavina večbesednih vrstilnih števnikov, v katerih nastopa deveti in desetica; devet...;

danes pisava skupaj in oblika za glavni števnik: VTem fšu, inu **devetim** inu fhitridefsetim lejtij, je bilu Iudu povèdanu .. de je Antiohus Eupator s'eno veliko Vojfko supår Iudeo vlejkil DB 1584, II,203a; od drugiga lejta Daria, notår do **devetiga** inu fhitridefsetiga lejta, fo iméli syduvi inu Gaffe pozimprane biti, v'reunim zhašlu DB 1584, II,86b

PRIM. deveto [K. A.]

devetkrat prisl. [de've:tkrat]; P 1, K 1 (BH 1584)

– devetkrat; ㊦ ㊦

izraža devet ponovitev; devetkrat: kot slovnični zgled Novies, **devet krat** BH 1584, 75 [K. A.]

devetnajst -ih* štev. glav. m, ž, s [de've:na:jst/

de've:tnajst[?]]; P 5, K 3 (DB 1578, DB 1584, MD 1592)

– osn. obl.: devetnajst, z rod. ㊦

izraža število 19; devetnajst: inu je mankalu od Davidovih Hlapzeu, **devetnajft** Mosh, inu Asael DB 1584, I,169b; *Deutfch.* Neunzehnen. *Latinè.* novemdecim. *Windfch.* **devetnajst.** *Italicè.* diecenove MD 1592, K6b / Nahor je .. shivél fšu inu **devetnajft** lejt DB 1584, I,7b [K. A.]

devetnajsti -a -o štev. vrstil. [de've:na:jsti/

de've:tnajsti -a -o[?]]; P 10, K 3 (DB 1584, BH 1584, TPo 1595)

– m. ed. im.: devetnajsti; – ž. ed. im.: devetnajsta; – tož.: devetnajsto; – s. ed. im.: devetnajstu; ㊦

ki v zaporedju ustreza številu devetnajst; devetnajsti: Zidekia **devetnajfti** Iudoufki

Krajl, je krajloval enajft lejt DB 1584, I,219b;
Na defšeti dan petiga Měfza, kateru je tu
devetnajftu lejtju NabukadRezarja .. je prishël
NabufarAdan .. v'Jerusalem DB 1584, II,55a; kot
slovníčni zgljed ORDINALIA .. **Devetnajfti, a, u**
BH 1584, 73; NA **DEVETNAISTO NEDELLO**
PO S. TROYZI TPo 1595, II,250 [K. A.]

deveto -ega posam. [de've:to -ega]; P 1, K 1 (TT 1560)

– s. ed. daj.: devetimu; ☉

kar v zaporedju ustreza številu devet; deveto:

// v zvezi **k devetemu v zaporedju na devetem mestu; devetič: Hdeuetimu**, Ona [Adam in Eva] fta fama febe inu vfo zhlouesko Shlahto .. vtu vezhnu pogublene perprauila inu pehnila

TT 1560, d4a

PRIM. deveti [K. A.]

devetsto (devetstu) neskl. štev. glav. [de've:tsto];

P 27, K 7 (TAr 1562, TT 1577, DB 1578, DB 1584, BH 1584, TiPre 1588, MTh 1603)

– osn. obl.: devetstu, z rod. in z ujemanjem ☿ ☉

izraža število 900; devetsto: Inu kar fo te Ipazhene Mashe gori prishle, od tiga zhaša, okuli ofšem oli **Deuet Stu** leit, fo Ty Turki fahzeli zhes tu Kerszhanstuu premagati inu doli tretu TAr 1562, 14a; Sakaj on [Siffera] je imël **devetftu** shelesnih kul, inu je Israellke otroke s'filo pèrmoroval dvajšfeti lejt DB 1584, I,134b; kot slovníčni zgljed 900. Noningenta, **devetftu**[,] Neunhundert BH 1584, 71; Kai imamo my tedai misliti .. kakoua preteshka butora zhlouézkhik poftau ie v téh **deuetftu** leitih, kir fo pred nami bilé, frasla inu na en kup prishla?

TiPre 1588, 7; Noningenti. Germ. neunhundert.

Slav. **devetstu** MTh 1603, II,126 / bibl. Noah je pak shivël po tem Potopu, tryftu inu petdešfet lejt, de je taku njegova vfa ftarost bila, **devetftu** inu petdešfet lejt, inu je vmèrl DB 1584, I,7a *zelo visoka*; FARji ledajavijh otruk, od Iesuaeve hifhe, [bilo jih je] **devetftu** inu try inu fedemdefet DB 1584, I,259a [K. A.]

devica (divica, devica) -e sam. ž [de'vi:ca -e];

P približno 650, K 40 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TPo 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAğ 1585, DC 1585, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TM 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: d | i/e | vica; – rod.: div | i/y | c | e/i! (JPo 1578, II,16);

– daj.: div | i/y/o! (TR 1558, c4a) | c | i/e (TPo 1595, III,89);

– tož.: divico; – mest.: divici; – or.: d | i/y | vico; – mn. im.: div | i/y | ce; – rod.: divic; →; ☉

Deizhla. **Diuiza**. Diuoika DB 1578, 180b; *Deutſch*. Jungfraw. *Latinè*. virgo. *Windifſch*. dejzhla, **diviza**, divojka, goſpodizhna. *Italicè*. vergine, donzella, pulcella, damigella MD 1592, G8a; Virgo. *Germ*. ein Jungfraw/ junge Tochter/ Maid.

Slav. **diuiza** MTh 1603, II,714

1. oseba ženskega spola, ki še ni imela spolnih odnosov; devica: Inu kir fo vtu

Jerusalem od dalezh prishli iskati, moliti inu darouati Cristufa .. ozhitu prizhuio fto diuizo Maryo, kir ie veidila de ga je **diuiza** rodyla TR 1558, a4b; TA dan ie Vflga Vefelia, || Diuiza ie rodila:/ || Tiga Sinka Boshiga, || **Diuiza** ie oftala *P 1563, 71; Inu kadar fe ena Neueifta nei **diuiza** neshla, fo tudi skaminem poſtuli TC 1575, 387; Ali da ima biti mati inu **Diuiza** oftati .. to fe niei [Mariji] zhudno sdy JPo 1578, III,40b; Tako ie Filip Euangelift tudi imel fture zhzere **Diuice**, inu fo prerokouale alli predigouale JPo 1578, II,9b; Bog ie niu is fvoie milofiti, inu nikar po nie saflusheniu, ktemu isuolil, da niegou Syn Christus vniei, kakor vzhiſti **Diuici** to Zhloueftuu na fe vsame JPo 1578, III,39b; Sakaj Diviza Maria je pred rojftvum inu po rojftvu ena prava **Diviza** oftala DB 1584, III,3b; Inu ony fo nahli .. katere fo bile **Divice**, inu néfo per obenimu Moshu Ieshale DB 1584, I,146b; Poyžhimo nahimu Gofpudu Krajlu Davidu] eno Dezhlo, katera ie fhe ena **Diviza**, de bo pred krajlom ftala DB 1584, I,182b; Sakaj onu je veliko zudnihe[!], de Bug to Evo is eniga Rebra fture, kakor de ena **Diviza** more rodyti TPo 1595, I,81

// s prilastkom **kdor/kar ima pozitivne lastnosti**

v etičnem in moralnem pogledu: Inu fta verouala Viefufa, de on nima more inu hozhe, nih Grehe odpuliti, fta is Greshnikou fuetnika, is Curb, Rasbunikuou zhiſte **diuice** ratala TC 1575, 391; Sakai flihorniga karfzhenika Dusha ie duhouna **Diuiza**, inu Boshya neuefta, po tei Veri, Christufu sarozhena JPo 1578, III,106b

// v krščanstvu, navadno v zvezah **devica Marija / čista devica (Marija) poimenovanje za Jožefovo deviško ženo Marijo, mater božjega sina Jezusa Kristusa; devica Marija, Devica:** taku ye ta angel

hdiuzyi Maryu gourill/ pole ti bofh nolhezha vtuyem telefu TC 1550, 90(53b); Left tudi Verio, de ie on en praui zhlouik, royen is te **diuice** Marie TC 1555, B4; Nifzhe tudi, ne **Diuiza** Maria, ne Angel, ne Suetnik ne Suetniza nei taku dober .. koker ie Bug Ozha inu nega Syn TR 1558, c3a; po odpulke nehodio, tei **Diuici** Marij inu tim Suetnikom, ne Offruio TAr 1562, 22b; TA dan ie Vflga Vefelia, || **Diuiza** ie rodila:/ || Tiga Sinka Boshiga, || Diuiza ie oftala *P 1563, 7; Inu leta Euangeli, nei ena noua Pridiga, kir bi poprei, pred Cristufeuim Roiftuum, preden ie Cristus is **Diuice** royen, ne bila TO 1564, 13b; ti fo uzhlili da fe ima **divica** Maria moliti, nij ofrovati .. Inu ozhitu pravi, de fe néma **divica** Maria moliti, Beri fam zhe nozh verovati KB 1566, G8b; Ako mi, kakòr ie **Divica** Maria verovala, tudi bomo verovali KPo 1567, Xlb; Ta Angel Gabriel ofnanuie **diuici** Mary, de od nee bode Cristus royen TT 1581-82, I,216; Lete S. Kärzfzhanſke

D

Cerqve glava, je šam nafh GOSPVD Iesus Criftus, pravi Boshji inu te zhište **divice** Marie Syn DB 1584, I, c111b; kakor de bi fe nym **Diuiza** Maria, S. Rohus, S. Sebaitian[!], trye Kraili, inu drugi Suetniki vezh zheftu pèrkafouali TP_{Pre} 1588, 108; od takoviga Diteta, s'katerim ima **Diviza** Maria potelefnu nofsezha biti inu je roditi, de onu ima vekoma fidèti na tem Stolu fvojga Ozheta Davida TP_o 1595, III, 66; Kateri je .. is Nebes doli prifhal, inu je telefèn poftal od S. Duha, is Marie **Divice**, inu Zhlovik ratal TFC 1595, XXIX / TO Gorro od katere fe je ta Kamen pres zhlovezhkih rok odtergal, islagajo eni, de bi tu **Divizo** Mario pomenilu, od katere je Criftus rojen, pres Zhlovezhkiga pèrloshenja DB 1584, II, 85a

// v zvezi z **dan praznik, posvečen spominu na devico Marijo**: Na **Divice** Marye Ozhifzhenia Dan, kir fe imenuie Sueizhniza, fe pridiguie TR 1558, bb; NA DAN **DIVICE** MARIE lozhenia ali vnebefa vsetia, Euangelium Luc: na 10. JP_o 1578, III, 74; Na dan Ofnanena **divice** Marie, is Preroka, 11. Capitula TT 1581-82, II, ****7a; TA EVANGELION NA TA dan **Divize** Marie obyfkainja, bodesh ti nafhal na ta Prasnik, od vNebuhojenja Marie TP_o 1595, III, 106 / Blifi muiga royeniga domu per Raftzhizhi, ie ena Cerkou **divice** Marye, kir fe pravi na Syleuici TR 1558, R3a *cerkev, posvečena devici Mariji*

2. dorasla mlada ženska, ki še ni poročena; dekle: Inu tako Boga vedàn pred ozhima imeti, inu blishnimu pomagati, kako ùne pet umne **Divice** KP_o 1567, XX; Stem ona Exempal ali nauk daie, vřim brunnim **Diuzam** inu Shenam, da tudi tako flore, na Ceftah inu Gafah, lepo poshteno gredu JP_o 1578, III, 57; Praue karfzhenike gliha ktim petim modrim **Diuzam**. Hiniauce pak tim petim priprořtim **Diuzam** JP_o 1578, III, 106; Pojdi tja gori v'Gilead, inu pèrnèsi shalbe, ti **Diviza**, Hzhi is Egypta: Ali tu je sabftojn, de fe veliku arznujesh, ti vfaj nebofh osdraulena DB 1584, II, 50b

3. služabnica, spremljevalka, družabnica ženske iz vladarjeve družine: Ia nijedna kraliza ali Cefariza faufemi nie **diuzami**, fa vřim Slatom, Srebrom inu Predragim Kameniem, fe nemore priglihãt ednei famei Lilij JP_o 1578, II, 159b [A. L. R.]

devicni gl. devični

devičica (divičica) -e sam. ž [de'vi:čica -e]; P 23, K 1 (TP_o 1595)

-ed. im.: divičica; →; ☉

manjšalnica od devica ⚭; **devičica**: De je Bug .. nam fvojga Synu dal, na eno takovo priasnivo viřho, lkusi eno zartano, zhiřto, mlado **Divizhizo** TP_o 1595, I, 39 *Marijo, mater Jezusa Kristusa*; jeřt flifhim, koku ta luba **Divizhiza**, katera je Boshja mati .. fe ona knogam naredy

na ta pot TP_o 1595, III, 127; ta Angel letukaj pravi, inu ga oben zhlovik nikuli vezh s'fvojjo pametjo nemore sapopafiti, de leta **Divizhiza** nejma od eniga Moshã, temuzh od Svetiga Duha nofhezha biti TP_o 1595, III, 67 / ona [Elizabeta] řposna, de ta **Divizhiza** Maria je ta prava Mati nje GOSPVDA inu Boga TP_o 1595, III, 125 [A. L. R.]

devički (divički) -a -o prid. [de'vi:čki -o]; P 1, K 1 (JP_o 1578)

-s. ed. mest.: divičkim; ☉

ki se nanaša na device ⚭; **devički**: Moreli Bog řtaro neporodno sheno, porodno řtoriti, tako tudi more dati, da ty vtuoiem **Diuzhkim** Tellefu pozhnesh eniga Synu inu Diuiza ořtanesh JP_o 1578, III, 41 [A. L. R.]

devični (divični, divicni) -a -o prid. [de'vi:čni -o];

P 9, K 5 (TPs 1567, TC 1574, DC 1579, DC 1584, TFC 1595)

-s. ed. im.: divičnu; -tož.: divičnu; -mest.: divi | č/c

(TC 1574, 89) | nim; ☉

ki se nanaša na device ⚭; **devički**: Ti Kral Iefu Chrif Sbugom ene zhařti/ Tebi fe nei gnuřilu tellu **diuzhnu** TP_s 1567, 80; Sa volo vfiga Zlovezhtva[!], fe je [božja beseda, tj. Kristus] k'nam perdrushila, Vřela na fe to kry, meřfu, v'enim **Divizhnim** teleffu, S'tem nas s'Bugom smyrilla TFC 1595, CXXXVIII [A. L. R.]

devičtvo (divičtvo, divičvo) -a sam. s

[de'vi:čtvo -a]; P 50, K 17 (TC 1550, TC 1555, TT 1557,

TR 1558, TL 1561, TAR 1562, *P 1563, TO 1564, KP_o 1567,

TC 1574, TC 1575, JP_o 1578, DC 1579, DB 1584, DC 1584,

TP_o 1595, TFC 1595)

-ed. im.: divičtvo; →; -mest.: divičtv | i/im; -or.: divi | č/vč

(TL 1561, 36a) | vom; ☉

1. spolna nedotaknjenost dekleta; devičtvo, nedolžnost: inu taku [prerok Izaija] na mnogo viřho prerokuje .. on tudi od Criftuřeve matere, Divice Marie, piřhe, koku ga je iméla pozheti inu roditi, pres pogublenja nje **divizhtva** DB 1584, II, +Vb

2. stanje dekleta do sklenitve zakonske zveze, s poudarkom na spolni zdržnosti in duhovni čistosti; devički stan, devičtvo:

Onu ie řifmiza[!], de tu telefnu **diuzhtuu** inu hlapzhiftuu, kateru ena vřlaka dezhla inu hlapzhizh, dotle fe ne omoshi oli osheni, ima inu mora dershati, ie en lep dar Boshy TC 1575, 394 / Ie bila, pravi, Prorokina Anna .. inu ie fuoim Moshom shivela ředam let, od nie **divizhtva**, inu ie bila ena vduva okuli řtiri inu olamdefet let KP_o 1567, XLV *od konca deklifřta, mladosti*

3. trajna spolna zdržnost kot řivljenjska odločitev iz verskih razřogov; devičtvo: Lubi řakon/ vřduřtuu/ inu **diuzhtuu** Vřim řtanu venim de řtoyřh inu boga boyřh TC 1550, 155(86a); nash řtan oli vřim řakoni, oli vřim **diuzhtui**, oli vřim vřduřtui, pelamo lipu inu poshtenu, ne kurbamo, ne pyanzhimo TT 1557, ř2b; od Buga

nei fapouedanu tiga **Diuižhtua** oli Nunftua dershati do konza TL 1561, 36b; Inu S. Paul .. tim enim fuetuie, de **Vdiuizhtuim** oftano, fa duih rizhi volo TC 1575, 394; Inu ta prerok Ezeh. 44 Od vezhniga **Diuižhtua** te Diuice Marye prerokuie, kir prauī, Leta vrata bodo faperta, inu fe ne bodo odperla, inu ta mosh skufi nee ne puide TC 1575, 193; Onu je tudi vifskou potreba, de fe od tiga Sakona govori inu pridiguje, kir vidimo, koku je ta ifti pod tem Papefhtvom flu bil ferrahtan, inu le tu **Divizhtvu** inu zhiſtoft hvalena TPo 1595, 1,96; Tu **Divizhtvu** fe filnu vifskou hvali, kakor je onu tudi en susfebni inu zhuden dar. Ali kaj bi ti hotel od ene Dezhle dershati, katera bi bila fvojiga Ozheta inu Mater vmorila? Nejli reis, ti bi rekal .. nejma njei nje Dezhelſtvu cilu niſhter pomagati TPo 1595, 1,61

4. protest., pogosto v zvezi s **pravi duſevna, duhovna čiſtost, neomadeževanost**. Pres lete zhiſtofti inu **diuižhtua**, tu ie, pres odpufzhanе vfeh Grehou inu prauizhniga oli brumniga ſturieniga, ne bo oben Bohga nigar vidil TC 1575, 391; v kazalu Zhiſtoft **Diuižhtuu**, prauu noterne, kir pred Bugom vela, kakouu 300. 301. 302. TC 1575, 531 / Obuia zhiſtoft inu **diuižhtuu** te Duſhe skufi to Vero inu tiga tellefa mora vkupe biti per Vernih TC 1575, 392 [A. L. R.]

deviški* (divičski) -a -o prid. [de'vi:ški -a -o]; P 2, K 1 (*P 1563)

– ž. ed. rod.: divičske; – s. ed. mest.: divičskim; Ⓜ

ki se nanaša na device 1; **deviški**: Danas ta befeda Boshya, Se ye knam perdrushila, Venim **diuizhskim** telefonu .. Ta befeda ye fin Boshy *P 1563, 92 [A. L. R.]

devištvō* (divičstvu) -a sam. s [de'vi:štvo -a];

P 4, K 2 (*P 1563, JPo 1578)

– ed. im.: divičſtvu; – rod.: divičſtva; – mest.: divičſtvi; Ⓜ

ſpolna nedotaknjenost dekleta; devištvō, nedolžnost: Rauno kakor ie od Diuice Marye neoskruniushi nie **Diuižhtua** na ta Suit roien inu is sapezhazheniga Groba vftal; Tako ifto je [Kristus] ſtemi ſapartimi Vrti ktem fuoym Iogrom prishal JPo 1578, II,20 / O Goſpud Iefus miloftiui, pomagai nam fnaſhe dinoſti, ſcuſi tuoio telu inu kry, ker ye roienu **vdiuizhtui** *P 1563, 61 [A. L. R.]

devojka (divojka) -e sam. ž [de'vo:jka]; P 1, K 1 (MD 1592)

– ed. im.: divojka; Ⓜ

dekle, devica: *Deutſch*. Jungfraw. *Latinè*. virgo. *Windiſch*. dejzhla, diviza, **divojka**, goſpodizhna. *Italicè*. vergine, donzella, pulcella, damigella MD 1592, G8a [A. L. R.]

dež (dež, daž) -ja/-a sam. m [de'ž -'ja/-a]; P 205, K 20 (TE 1555, TT 1557, TO 1564, TPo 1566, KPo 1567, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DPo 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, TfC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: d | e/è/a | ž; – rod.: d | e/a | žja; →; – mest.: d | e/a/è | ž | ju/ji/i (TPo 1566, 241a)/ij (TkM 1579, 48b); – or.: d | e/a | ž | jom/om/jem; – mn. im.: d | a/e | ž | ji/evi (KPo 1567, XVII)/jui (JPo 1578, 1,7a); – rod.: dažjev; – tož.: dežje; Ⓜ

1. padavine v obliki vodnih kapelj; dež:

Sakai on ſturi fuie fonze vſhaiati zhes te hude inu zhes te dobre, inu poſhle ta **desh** zhes prauizhne inu zhes kriue TT 1557, 13; Gdu ie preſhilit kuliku ie peſka vmoriku, kuliku ie kapel **dashia**, inu kuliku dny tiga fueta bode? DJ 1575, 4; Taku iefť hozhem vashi Deſheli **Desh** dati, per prauim zhaffu, ta ſgodni **Desh**, inu poſni **Desh**, de tuoie Shitu noter ſprauish, tuoi Moſht, inu tuoie Olie DB 1578, 159a; Iefť fim vam tudi **deshja** kratil .. inu iefť fim puſtil deſhiti zhes enu Meftu, inu na tu drugu Meftu néfim pútil deſhiti DB 1584, II,111b; Kadâr je pak Pharao vidil, de je **desh**, inu gërmenje, inu tozha nehala, je on ſupet pregreſhil DB 1584, 1,40b; SAto proſite vſhe od GOSPVA Poſni **desh**, taku bo GOSPVD Oblazhnu ſturil, inu vam ſadoſti **deshja** dal k'vfemu temu, kar na puli raſte DB 1584, II,128b / kadar vi vidite en oblak, de fe on gori vfdiguie, kir tu Souce[.] fahaie, taku, vi fdaici prauite, bode **desh**, inu fe godi taku, inu kadar ta Iug piſhe, prauite, bode toplu inu taku pride TT 1581-82, 1,294 *deževalo bo*; Inu pèrgudilu fe je zhes nekuliku dny, de je ta potok poſfehnil: Sakaj **deshja** nej bilu v'deſheli DB 1584, 1,196b / Vfaki kir letu muie gouorene poſluſha, inu tu iftu dei, tiga iefť pergliham enimu modrimu moſhu, kir ie fuio hiſho na eno kamenato pezh ſefidal. Inu kadar **dash** pade, inu pouudna pride, inu ty uetri piſlheio, inu pehaio na to hiſho, inu ta doli ne pade, Sakai ona ie gruntana na to kamenato pezh TE 1555, D3a; Ena Shena katera fe rada kreiga, inu ker veden kapa kadar filnu **desh** gre, more dobru vkup perglihanu biti DPo 1580, 53b; na eno nyvo je **desh** ſhâl, inu ta druga nyva, na katero nej **deſh** ſhâl, je poſahnila DB 1584, II,111b; *Crajnſki*. Deſhyti. *Coroſhki*. **desh** jiti DB 1584, III,CcIVa; Sakaj raunu kakòr **dèsh** inu fínèg od Neba pada, inu nepride ſpet tjakaj, temuzh Semlo reſmaka, inu jo rodovito dela, inu de is nje raſte, de daje ſeme k'fejanju inu kruh k'jédi DB 1584, II,22b; Pluit, **dèsh** gré oli déſhi BH 1584, S13; Taku je my ſa obeno ſuſbečno gnado ne derſhimo, kadar **desh** gre TPo 1595, III,180; Elias je bil en zhlovik raunu kakor my, inu on je molil eno molitou, de bi neimèl **desh** jiti, inu ni **dèsh** ſhal na ſemlo try lejta, inu ſheſť Mefceu ZK 1595, 114 / De ta nash ſhiuot inu ty nashi dneui fo cillu kratki, hitru tiakai teko inu hitru mino, koker ta uzheraſhni dan, inu koker ena nozhna Vahta, koker ena Ploha **deshia** TO 1564, Vu4a; Inu je bilu tu narzhudniſhi, de je ogin ner vezh a'uvodi goril, katera vfaj vfe pogafsy: Sakaj Svejt je ſa te pravizhne bojoval

<u'vodni tu je v'plohi **deshja**> DB 1584, II,145b; Imber. *Germ.* ein großer Regen. *Sclav.* ploha **defnia** MTh 1603, I,668 / Sakai ta femla kir ta **desh** pye, kir zhes no zheftu pride, inu perneffe pridnu feele tim, od katerih ie vdelana, ta ifta prime ta Shegen od Buga, katera pag ternie inu oflat perneffe, ie nepridna inu tei prekletui blifi, katera fe hpuslednimu feshge TT 1581-82, II,279 / pri označevanju krajevnosti ali časovnosti Vfe tu kar ta Gospud hozhe, tu on sturi .. Kateri te Oblake vfdiguje od kraieu te Semle, kateri tu bliskane vtim **deshi** dela, Inu ta Veiter ipelaua is nega fhazouih kamer TPo 1566, 241a, podobno tudi DB 1584 / Kateri veliku govory, inu nedershy ta ie kakor Oblak inu Veiter pres **Deshia**

DPr 1580, 49a

pren. Satu profsite vshe od GOSPVDA Posni desh, taku bo GOSPPVD Oblazhnu fturil, inu vam sadofti deshja dal k'vfemu temu, kar na puli rafte <Opominanje, de imamo sa **desh** S. Evangelia profsiti> DB 1584, II,128b

// mn. **dolgo časa trajajoči ali ponavljajoči se dež; deževje:** Vode inu ogän [bodo] dofti deshel inu lüdi konzhalı, sla vremena, treifkanie, gärmenie plizkanie, **dashevi** inu vetri vftaneio, drevefa fe bodo sdiralı, inu fe bude veliku Méft inu Inful rasvalılu KPo 1567, XVII; Sakaj ty Nevėrnıki, kir néfo hotélı tebe snati, fo fkusi tvojo mogozho roko tepeni, kir fo fkusi nenavadne **Deshje**, Tozhe, Povudnje, katerim néfo mogli v'yti, bily pregnani, inu od ognja poshėrti DB 1584, II,145a

2. s prilaskom **velika količina česa padajočega, razsipajočega se; dež:** Ty fo fe morali nad takovim ognjenim **defhom**, nikar le prestrahiti, Temuzh vtem iftim konez vseti, inu na dnu tıga Pakla ijti, Timu brumnımu Lothu pak, je onu bilu kokor enu lipu Drıvu, kateru berft vunkaj fhene, inu fdaj sazhe fe feleniti TPo 1595, I,11 [F. N.]

deža -e sam. ž ['de:ža]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

-ed. im.: deža; Ⓜ

posoda za zemanje in nošenje vode; vedro, škaf: Situla. *Germ.* ein Gefchirr damit man Waffer fchöpfft/ ein kübel/ Eymmer. *Sclav.*

defha. *Carniol.* lhkaff MTh 1603, II,525, podobno tudi MD 1592 [A. J.]

dežala gl. dežela

dežela (dežela, dažela, dežala) -e sam. ž

[de'že:la/deže'la: de'že:le/deže'le:]; P približno 4500, K 44 (TC 1550, TA 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TrM 1579, DC 1579, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DC 1585, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TIm 1595, Tfc 1595, ZK 1595, MTh 1603)

-ed. im.: dež | e/é/a/è | la; -rod.: d | e/a/é/è (TPre 1588, 85) | žel | e/é/i[!] (TAr 1562, 87b)/è (DB 1584, II,58a); -daj.: dež | e/é | li; -tož.: d | e/a/é | žel/ o/ı (JPo 1578, II,134); -mest.: d | e/a | ž | e/é/a | l | i/e (Trubar)/j/y (TPs 1566, 112b); -or.: deželo; -dv. or.: deželama; -mn. im.: dežele; -rod.: dež | e/é/è | l; -daj.: dežel | am/om/ah (TPo 1595, II,262); -tož.: dež | e/é | le; -mest.: dež | e/a/è | lah; -or.: deželami; Ⓜ

Regio **Deshla** KB 1566, A3; *Crajnjski. Deshella Slovenjski, Besjzhki.* semlia, orság, İtrana *Hervazki, Dalmatinjski, İstrianjski, Crafhki.* zemlia DB 1584, III,CeIVa; Provincia. *Germ.* ein Landtſchafft/ ein herrſchafft/ ein vogtey. *Sclav. defhela* MTh 1603, II,350; Regio. *Germ.* ein Land oder Landſchafft. *Sclau. defhela,* femla, zemlia MTh 1603, II,406

1. obsežnejše, s kakimi značilnostmi

povezano, zaokroženo ozemlje; dežela: Ioshef beshi ponozhi, Siefufom, Smaryo, [v] ptuie **deshle** TT 1557, 4; Ti fi sleidni **Desheli** te nee kraye postauil TPo 1566, 134b; S. Iacop vřem kerfzhenikom, olı vfi neruezk[!] tim Vernim Iudom, kir fo tedai, vkari fdai, [v] mnogeterih **deshelah** prebiuali .. pishe TT 1577, 107; ta mlaishı Syn ie vfe vkupe sprauil, inu ie vlekal delezh na ptuie **deshle** inu ie tamkai fuie blagu fadial .. kadar ie bil tu fuie vfe faprauıil, vřtane vti ifti **deshali** ena velika lakota, inu fızhne fam potrebuati. Inu on gre, inu fe pertıfıne kanımu purgariu te ifte **deshle**, inu ta ifti nega poshle na fuio prıftauo te fuıne past TT 1581-82, I,306; Inu fı imate meriti to pokraino pruti Sonzhnimu is'hodu, od te Vafsy Enan, v'Sepham. Inu ta pokrajna pojde doli od Sephame v'Rıblo v'Aını, od Sonzhnıga is'hoda. Potle pojde doli, inu fe obėrne na ftran tıga Morja Cıneret, pruti Sonzhnimu is'hodu, inu pride doli poleg İordana, de nje konėz bo İlanu Morje. Tu bodi valha **Deshla** s'fvojo pokraino okuli DB 1584, I,99a-99b; Kadar je Deshelıki flegar ta lyft bil prebral, je vprafhal, is kater **Deshelė** bi on [sv. Pavel] bil? DB 1584, III,75b; Satu hozhem jeft tudi nym supėr hoditi, inu je hozhem v'nyh fovrashnikou **deshelo** prozh gnati DB 1584, I,77b; Kupzi po **deshelah** shvıshgajo zhes tebe, de fı ti taku naglu konzhana, inu nemorefh vezh vpėrvi İtan priti DB 1584, II,73a; taku tu oprauıılu niega [sv. Pavla] Predıgarıftua nei bilu nıshter drufıga, kakor veden en tek, ia taku en hıter tek, kader my prou pomıslımo, kulıku ie on od ene **deshle** v'drugo obhodil, de more fpodobnu en hıter tek imenouan biti TPre 1588, 85; Taku fe ima sgoditi inu snajti, de valhi Sovrafhniki, kateri vas hote satlzhıti, morajo konez vseti, vy pak imate meni erbi, inu Gofpudje **v'Deshle** biti, inu ofstati TPo 1595, II,311; Mnogoteri Merdrar inu Tat fı vun pomaga, vbeıfıhy, vlezıhe fkusi vfe **defhėle**, inu vuıde tej fhtraıfıngı en zhafı TPo 1595, II,144 / kakır rıfnızhnu GOSPPVD shıve, kateri je İsraelıfke

otroke ispelal is **deshele** te Pulnozhi, inu is v'fêh Deshel, v'katere je on nje bil isegnal: Sakaj jeft hozhem nje špet p'pêlati v'to Deshelo, katero fim jeft nyh ozhetom, dal DB 1584, II,35b *severne dežele*; GOSPVD je rekâl Iacobu: Pojdi špet v'tvojh ozhetou **deshelo**, inu h'tvoji Shlahti DB 1584, I,20b *deželo prednikov* / v'tem zhafu, kadar fi ti supêr njega stal, ker fo ptuji njegovo vojlko úvoso prozh pelali, inu ty is vunanih **deshêl**, fkusi njegova vrata notêr šhli, inu zhes Ierusalem los metali, tedaj fi ti bil raunu kakôr tehifitih edên: Satu imalh ti k'v'fej framoti, inu vekoma konzhan biti DB 1584, II,114a *tujci* / VOM VSEM DOBRIM INV BOGABOIEZHIM KERSZHENIKOM, KIR VTIH SLOVENSKIH **DESHElah** prebuiate, Gnado, Myr, Miloft inu uše Dobru, od Buga Ozheta, skufi lefufa Cristufa Gospudi inu Odreshenika nashiga, veden inu fuefitu profsim TT 1557, f2a; Na take Exemple inu shtraifinge Boshye, kir ie Bug zhes Iudoske, Afiske, Syriske, Egyptoue, Affriske inu potle zhes Europo, Traciske, zhes Gershke, Vogerske, Hrouaske inu Slouenske **Deshele** poslal, imamo mi fimsiliti TL 1567, 22a; ty Papeshniki, fo vtih 50. leitih, od tih nashih veliku tifuzh, po nemshkih, Slouenskih, Lashkih, Franskih, Hyspanishkih **deshelah**, konzhalu inu grofouitu martrali TC 1575, 62 / v Stari zavezi is tehifitih eniga je en majhin Rug sraffel, inu je filnu velik postal pruti Puldnevi, pruti jutru, inu pruti tej "Shelni **Desheli** <"Shelna ali draga **deshela** je Iudea, v'kateri je Bug prebival> DB 1584, II,101a *Judeji, deželi izvoljenega ljudstva*; GOSPVD bo Iuda erbal sa fvoj dejl, v'fveti **desheli**, inu bo supet Ierusalem isvolil DB 1584, II,126b; Têh Murou deshela, inu Lybia, inu Lydia, inu vus gmajn folk, inu Kub, inu ty, kateri fo is **deshele** te Savese, imajo shnymi red fkusi mezh pafiti DB 1584, II,74a

// *ozemeljsko zaokrožena politično-upravna enota pod oblastjo enega vladarja, navadno podrejenega višjemu vladarju; dežela*: VTim iftim zhafu, Vslishi Erodesh Tetrarha ta glas od Iefufa <Tetrarha, fe prau in Viuda, kir ie poftalzen zhes ta zheterti deil eniga kraleuftua oli ene **Deshele**> TT 1557, 41; Ti hozhes tudi tei nashi Deshelski Gospozfhini inu oblaftnikom, nashimu Gospudi Ceffariu .. inu vfimu Rym-skimu Rayhu, fufeb tei nashi Gospozfhini lete nashe **deshele**, nashimu gospudi Lanzhauptmanu, Lanz Verbeshieru, Viztomu, vfem Knefom, Gospudom Shlahtnikom, Deshelanem, Burgermoishtrom, Rihtariem, mali inu veliki Gospozfhini, Potle tudi tei nashi vfî voiski, Vitefom inu Sholneriem, kir na krayu te nashe **Deshele** pruti tim Turkom leshe inu voiskuio .. dati tuio gnado TO 1564, 124b; ty Vyudi inu Krali imαιο nemu [Kristusu] ta Vrata odpreti, tu ie, ta

Euangeli vnih **deshelah** puftiti prydigati inu nemu Verouati TPo 1566, 49a; Ceffary, Krali, Vyudi, ty imαιο cela kraleuftua, **deshele** inu Meifta pod febo TC 1575, 315; ako vshe edan Krall ali Firsht fuoie Kralieuftuo ali **Deshele** sapufti, tako on vuner le naide tolikain priatel, inu dobrih Liudy, kateri ga vpotrebi nesapufte, tamuzh bogato oskarbe JPo 1578, III,5b; Natu je Ioseph fvojmu Ozhetu inu fvoim Bratom enu prebivalifzhe dal, inu je nym dal eno laftino v'Egyptoufki desheli, na tém nêr bullshim mejfti **Deshele**, vtej desheli Raemfes DB 1584, I,31b; en Purgarmaifhter uvenim Mejftu, en Vyuda **vDesheli**, ne more vfeh andlou vejdti, inu je vfaj za slushbe volo, pred Bugom dolshan, vfimu pohuifhanju braniti TPo 1595, I,236 / Tu Bushtuu oli Sapuszhenega tiga Blaga ie Duye. Tu enu ie/ kir ie Bug fapouedal/ Kadar ty Tyranni fapouedaio ta Euangeli fapuftiti inu fatayti/ oli od fuiga blaga is **Desheli**[!] poiti TAR 1562, 87b *izgnan iz dežele; Deutfch. Verweifen ins ellend. Latine. relegare, profcribere. Windifch. deshelo* prepovejdati. *Italicè. bandire, sbandire, confinare, cacciar fuori della patria* MD 1592, R6a *izgnati iz dežele* / kot del zemljepisnih imen, v zvezah kot **Barbarska dežela** Mauritania. *Germ. Ein Landtschafft in Affrica gegen Hifpanien* vber. *Slav. barbarska defhela* MTh 1603, II,33-34 *Mavretanija; Ispaniška dežela* Na letih Aydouskih Bogou inu malikou Meifti, fo lety Suetniki, zhes te deshele inu Meifta od Papeschnikou odlozheni inu poftaleni. Ispanishka **deshela** ima fa Patrona inu Oduetnika S. Iacopa Vgalicy, Franska S. Dionifya inu Mihela .. Ta Crainska S. Primosha inu Feliciâa Vkâniki <Deshel, Meift Suetniki> TC 1575, 269 *Spanija; Murska dežela* Aethiopia. *Germ. Mohrenlâd. Slav. murska defhela* MTh 1603, I,53 *Etiopija*

// *izraža izvor, pripadnost določenu*

ozemlju: Kateri taku dei, tar fi bodi kakershne **Deshele**, moder oli preprost Zhloulik, ta ifti ie vtim Cristufeuim kraleufti, vmilofli[!] Boshy, bo ifuelyzhan TL 1567, 39a; Kai ie pak Kapitan bil s'eniga zhloveka? Po **desheli** inu rodu ie bil en Ayd, po ftanu en Kapitan ali Auptman zhes ftu sholnerioV KPo 1567, LXXV; Cuiâs, te. Kotere vel is, vel od katere shlahte, **deshele**, vere, oli partije BH 1584, 94

// v zvezah *iti/pojti čez deželo / vleči na deželo (začeti)*

premikati se iz kraja v kraj; potovati,

odpotovati: En zhloulik fafadi en Vinograd ..

inu ga da fa lon tim deloucem delati, inu ulezhe na **dashelo** TT 1557, 135; En Zhlovik je salsadêl en Vinograd, inu ga je Delauzom vun dal, inu je fhâl zhes **deshelo**, en dobêr zhas DB 1584, III,43b; MOLITOV, KADAR IMA Zhlovik is дума na pot, ali zhes **dashelo** pojti DM 1584, CCXXXVI; Kateri zhes **dashelo** gre, aku

on lih ene dobre erperge doby, taku on vřaj nepegeruje tukaj hiřhiti, on vej de on nej doma TPo 1595, I,310

// v zvezah **rojenska/očina dežela / dežela doma dežela, v kateri se je kdo rodil in/ali v kateri prebiva; domovina**: KAdar je on nym s'takimi beřfedami, bil enu ferze řturil, de fo hotěli radi, sa Pořtave inu řvojga doma **deshele** volo vmrěti, je on naredil řhtiri kardella DB 1584, II,200a; Pojdi is tvoje Ozhine **deshele**, inu od tvoje shlahte, inu pojdi v'eno deshelo, katero jeřt tebi pokashem

DB 1584, III,64a

● — — preg. En Prerok nei nikir pres pořstena, temuzh vřui Ozhini**deshele**, inu per řui shlahti TT 1557, 111; En prerok nigdir nei pres řhařti, koker vřui Royenski **deshele** inu na řuim domu TT 1581-82, I,58

◆ — — **obljubljena dežela ozemlje, ki ga je Bog objubil Abrahamu in njegovim potomcem; objubljena dežela**: v'tim řtarim Sakonu ie Bog bil poklical vře Israelfizhize ie Egypřke deshele, v'to oblubłeno **deshelo** KPo 1567, XCb; nyh od sheřt řto krat řifozh, nei vezh vto oblublieno **Deshelo** prishlo, kakor řama dua, Kaleb inu Iosua JPo 1578, II,190b; Aaron inu Moses neřta mogla sa nevere volo v'oblublno

Deshelo priti DB 1584, I,(6a)

2. prebivalci obseřnejřega, s kakimi značilnostmi povezanega, zaokroženega ozemlja: Vy veřte de te řtymouce vřag řefig oli **defhella** dregaci[!] igouori TA 1550, 4; Od Auguřta Cefara (pravi řant Lukař) ie ena řapoved bila pořłana, da bi fe vřa **deshele** popisala alli řhazala KPo 1567, XXXVIb; vře **Deshele** fo pěrřhajale v'Egypt řhitu kupovat od Iosepha. Sakaj po vřěh řeshelah je bila velika lakota DB 1584, I,27b; Tedaj je k'njemu [Janezu Krřtniku] vunkaj řhodilu tu Měřtu Ierusalem, inu vřa řudouřka **deshele**, inu vře **Deshele** pěr řordani, inu fo fe puřtili od njega kārřtiti v'řordani, inu řo řponali řvoje řrehe DB 1584, III,4a; inu je konzhal pres vřiga vřmilenja, vřo **deshelo**, ker fo fe prevezh peregřřhili bili DB 1584, II,159b; Inu vřa **Deshela** ře je jokala ř'glařno řhtimo, inu vřus folk je řhāl řnym DB 1584, I,176a; **O deshela, deshela, deshela**, pořłuhaj GOSPODNIO beřředo DB 1584, II,38a; My řlovenzi inu druge **deshele**, tudi ne řozhmo ta Evangelji pořłuhati, ni terpejti, řatu moramo tiga řudizha řotte, te řvidertaureřje, te řacramentirarje inu druge krive vřuzhenike pořłuhati inu terpejti TPo 1595, II,262

3. s prilastkom kraj, kjer prebiva Bog in kjer zveličani večno řivijo po řmrti; nebesa: Nim more inu řozhe dati to prauo dobro řmyrnou nebeřko **defhelo**/ vti bodo vřeřei řdraui/ veřeli/ tar řogati TC 1550, 93(55a); řteim vřuzhi inu opomina, koker od řpreda, De řřiftuřeuim oblubom inu beřředom terdnu veruieemo, řozhmo li vto řmyrno vezhno **deshelo** pryti

TT 1577, 29; on dobro řuoie Ouce more braniti, pred vřim řudizřeuim nalipaniem ali řilouaniem, inu ie řkonzu peliati vřprauo Ouzřyo řhtalo, Vnebeřkiga Ozheta **Deshelo**, vta Vezřni řeban, Amen JPo 1578, II,83; on nas řkosi řřiftuřa řuoiega řynu, vřei řeri řtanouitne ořrani, inu nas řkonzu řaufimi řernimi inu řřuolienimi, pelia vto Nebeřko Ozhetino **Deshelo**, vta Vezřni řeban JPo 1578, II,155; řimu řruti ty Bogabořezhi řvoj řejl řeben řetukaj na řemli řhtemajo, kakor enu řumanje, gdi fe obenięa ořtaneřhiga mejřta nejma, inu řrejđ inu řrejđ fe ta řglava more dajle řtegovati, po řej pravu inu vezřni ozhini **desheli** TPo 1595, I,310

4. zemeljska povrřina, ki je ne pokriva morje; kopno: Kadar ie pag ta řtyrnařta nuzh bila přiřřhla, řmo bili uerřeni utu Adriatisku morie, okuli pul nořhi, řo ty řarkorali menili, nim fe pērkařuie nekaka **Deshala**, Inu oni doli řpufte vto morřko mero, inu nadeio duařřeti řeřneu řloboku TT 1557, 424; Taku řjh vřše řzhe pōbirati inu řkufiti na Vodi inu **desheli**, ako kada ky kakova nadluga vřřtane, da bodo mogli inu vřmeli obřřati KPo 1567, LXXVII; Kupci .. vagaio řuoi řhiuot, řhes řorye, Vode, inu **deshele**, sa voliu dobitka tiga pořuetniga řlaga JPo 1578, II,129b; Obarui vře vandrarske řudy, kateri na **Desheli** inu Vodi moraoie delezh okuli řodyti, inu nih vřřytka řskati, de ony inu nih řlagu bodo obarouani TKM 1579, 86b

5. del zemeljske povrřine kot řospodarska dobrina; zemlja: Tedaj je řhadad bil řeřhal, inu řnym nekateri řmořje, teh ředomiterjeu .. inu řo přiřhli v'Egypt k'řpharaonu, řgyptouřkimu řrařlu, ta je řjemu dal eno řiřlo inu pořřebo, inu je řjemu eno **deshelo** dal DB 1584, I,191b; Taku je řoseph řpharaonu kupil vřo řgyptouřko deshelo. Sakaj řgypterji řo bili pōrdali, řleđni řvojyo řyvo, Sakaj je bila řilnu velika lakota přiřhla řhes nje. Inu ta **Deshela** je pořłala řpharaonova řařna DB 1584, I,31b *řaraon je pořłal řastnik vse obdelovalne zemlje v řvoji řřřavi* / En řhualeshni řřalm, řkaterim řueti řduh vřeli řhualiti řoga řa volo řir na vře řudy řleda, nim dobru řei, řvaruie, is vřěh řhlaht nadluga vřpřřzhauah, nefnanih řeřah, pořih, řs řezh, is boleřnih, na řuryu, is řortun, řzhudnu inu řoftu pōmaga, řs řerodouitih **Deshel**, řodouita[!] řela, řkraleuřta inu řyude pērřřaula TPř 1566, 196b *obdelovalnih povrřin*; Katero ie řořuetno řlago? Vře řinuzhe řlago inu Bogatřtu: řiřhe, řduori, řnyue, řtrauniki, Vode, **Deshele**, řptice, řibe, řřiuina JPo 1578, II,127 / En neframen řolk .. bode řuoie řhiuynne řad řneidil, inu řuoie **Deshelle** řad .. inu ti nebo niřh puřtil od řhita, řmořta, ořlia, od řadu řih řolou inu řuaz, dořler te konzha DB 1578, 173b / pōoseb. ře li moja **deshela** řupěr mene pypye, inu je li ře nje

brasde vkup jokajo? Ie li fim jeft nje sad pres plazhila jedel .. Taku mi rafti offat sa Pshenizo, inu tərnje sa Iezhmen DB 1584, I,275

// kar se pridobi z gojenjem rastlin na takšni površini; pridelek: Inu de bi vľaku lejtju pėrnefli Pėrvine nafhe **deshele**, inu Pėrvine vľiga ľadu na vľem drevji, k'Hiľhi tiga GOSPVDA DB 1584, I,260b; De bi tudi hotėli pėrnefti Pėrvine nahiga Tefta inu nahhiga[!] povsdigovanja, inu ľadu od vľėh drives, Moľht inu Olje Farjem, v'to Kamro ravėn Hiľhe nahiga Boga. Inu Deľfėtino nafhe **deshele**, Levitom, de bi Leviti Deľfėtino imėli u'vľėh Mėľtih nahiga pėrdelanjna na nyvah DB 1584, I,260b

6. podroĉje zunaj veĉjih mest; podeželje: Ozhitniki fo bili Zolnarij, katere fo od Rimľianou po **Desheli** inu po meľtih sa vzinieno zhislo dinaryeu Zol imeli inu darshali JPo 1578, II,100; Ty pak, kir fo teifte Svinje palli, fo bėshali, inu fo tu osnanili v'Mėľti inu po **Desheli** DB 1584, III,21b; Na deveti dan pak zhetėrtiga Mėľza, je v'Mėľti velika lakota poľtala, inu ta folk is **Deshele** nej imėl niľhtėr jėľti DB 1584, II,54b; suľseb na **Desheli** ta kmetiľhki folk vkupe pride, vľe Oľhtarye fo polne, En vľakateri ľhre inu ľhleple, de h'pulfednimu, kadar fo ony pyani, enu ľekainje inu zhafsi vbyajnje is tiga pride TPo 1595, III,172 / Inu je prozh pelal vus Ierusalem, vľe Viľhe, vľe obľaftnike, deľfet taushent Sushnou, inu vľe Zimermane, inu vľe Kovazhe, inu nej niľhtėr puľtli oftati, kakòr le shlecht folk te **dėshele** DB 1584, I,219b *revno podeľelsko ľjudstvo*

● – **dežela žiživ i.** v Stari zavezi **zemeljska stvarnost; tostranstvo:** Satu bo tebe tudi Bug cillu resďjal inu resbil, Inu is Vtte vunkaj isďerl, inu is tėh shivih **Deshele** cillu satėrl DB 1584, I,292b; Sakaj jeft nėfim vėdėl, de fo fe ony supàr mene svejtovali, inu djali: Konzhajmo tu drivu s'ľadom red, inu je is **Deshele** tėh shivih vunkaj isďerimo, de fe nebo na njega Ime vezh spumnilu DB 1584, II,33a; **ii. kraj, kjer prebiva Bog in kjer zveličani veĉno žijvo po smrti; nebesa:** jeft vľaj verujem, de bom vidil GOSPODNIO dobruto **v'desheli** tėh shivih DM 1584, CLIII; Doľehmal fim jeft na tėm divjim nepokojnim Morju, u'veľiki neshihroľti, nuji, shaloľti inu revi moj leben dopėrneľel: Ampak sďaj, GOSPVĐ, pridem jeft h'krajju, inu stopim vunkaj na ľuhu, v'to **deshelo** tėh shivih, inu vľėh isvolenih DM 1584, CXXXIII [A. J., obľikoslovno zaglavje M. Ć.]

deželan -a sam. m [de'ze:'la:n -a?]; P 19, K 6 (TE 1555, TO 1564, TL 1567, TT 1577, DB 1584, TPre 1588) – mn. im.: deželani; →; – đaj.: deželanem (TO 1564, 124b); ⑤

1. ĉlan deželnih stanov; deželan: Mi tudi veimo .. koku fe ie ľublanskimu Shcoffu Vrbanu Textoriu oli kalzu, kir ie te nashe Pridigarie inu praeu Kerfzhenike preganel,

louil (Inu koker ty eni prauio, enimu Shcoffu is nouiga Meifta per Dunaiu, inu Shulmoshtru tih Auľtriskih **Deshelanou**, ľtrupom ľaudal) .. godilu TT 1577, 416-417; Vtėm 1567. leiti, fo Krainski **Deshelani** per Firshťoui ľuitloľti mozhnu ľa niega [Trubarja] rounali, de bi mu perpufzhenu bilu, ľpet v'ľublani predigouati TPre 1588, 117

// predstavnik deželne oblasti: Kadar fo pak Eĉyptouľki **Deshelani** taifta [mesta] od njega ľpet hoteli imėti, nej on [Antioh] hotel vezh tehifťih nasaj dati DB 1584, II,88a; POTehmal pak, kadar je Ptolemeus Philometor, ta mladi Krajľ v'Eĉypti pėrvizh svoje **Deshelane** inu velake vkup bil svabil, je Antiohus Appollonia, Mneľteoviga Synu, poľlal, h'timuifťimu vkup ľpravifťžu v'Eĉypt DB 1584, II,961b[=196b]

2. prebivalec doloĉene zemljepisno zaokroĉene enote: ty **Deshelani** te Afiatiske Deshele, fo en velik Tempel tei Bogini Diani bili ľafidali TL 1567, 1a

// ĉlovek v razmerju do drugega ĉloveka iz iste zemljepisno zaokroĉene enote; rojak: Crifťus ie od fuih fňanceu inu **deshelanou** ľashpotouan TE 1555, A7b [F. N.]

deželeski gl. deželski²

deželica -e sam. ž [de'ze:'lica -e]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ed. rod.: deželice; ⑤

manjšalnica od dežela 1; **deželica:** Taku je leta Sobal en Prerok ali Predigar bil v'polovici Manuhete, kateru je enu ime ene **Deshelice**, katera je ľahkaj tihu inu dobru ľeshala, Sakaj Manuhar fe rezhe, pokoj ali tihota DB 1584, I,221a [A. J.]

deželji* (deželi) -a -o prid. [de'ze:'ľji -a]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ž. ed. tož.: deželo; ⑤

ki ni verskega, cerkvenega znaĉaja; posvetni: Ker pak Daniel pravi, de on [Antikrist] .. nebo sa obeniga Boga rodil, kakòr de bi Daniel đėrshal, de bi vezh Bogou bilu, kakòr le eden, tu fe ima taku saťtopiti, de S. Pifmu Svetnike inu tudi Deshelľko Gofľofzhino, Boge imenuje, P'ľal. 82. Ioan. 10. Inu je letu ta manunga, de Papesť nebo ni sa tiga praviga nar viľhiga Boga rodil, ni tudi sa te, katere je on h'Bugom poľtavil, tu je, ni sa S. Kărfzhanľko Cerkou, ni tudi sa **Deshelo** Gofľofzhino DB 1584, II,89b [A. J.]

deželnik gl. deževnik

deželski¹ -ega posam. [de'ze:'ľski -ega]; P 8, K 5

(TAr 1562, TPs 1566, TC 1575, JPo 1578, TPo 1595)

– m. mn. im.: deželski; – rod.: deželskih; – s. ed. tož.: deželsku; ⑤

1. kdor ni duhovnik ali redovnik; posvetni: Gmain Folk, Verni **Deshelski** inu Duhouski imαιο vedn Boga hualyti TPs 1566, 212b; Taka

Sakonika, hozhtali Vboshy milofiti vkupe prebiuati inu slushiti prou Bogu, ta imata .. veiditi, de tak nyu ftan ie, od famiga Boga poftaulen inu vfem ludem dopuzshen, Nikomer, duhouskim inu **deshelskim** prepouedan TC 1575, 341; Neima ta Suet, ni poglauiza tega Sueta, Ni Papesh, ni ftari Ozhaki, ni Concilija, ali Duhounih inu **Deshelskih** sprauifzha, Rihtar biti Vboshy rizhah: Tamuzh fam Christus Syn Boshij, shniegouo Befedo JPo 1578, II,48; Duhouski **Deshelfki** imajo vkupe tem lblafnjenjem fuper ftati TPo 1595, I,119

2. kar ni verskega, cerkvenega značaja; posvetno: Aku pag ta Papesh, ty Shcoffi, oli Farij, imao jako Deshelsko Oblaft, Taku oni to ifto nemaio od Cristufa, fakai Cristus ne hozhe, de bi Duhouska Oblaft imeila zhes **Deshelsku** Gofpodouati .. Temuzh oni tako Oblaft imao dano inu shenkano od Ceflaryeu, od Kraleu, od Vyudou, De shno tu nih blagu obdershe, po shegi inu nauadi tih Deshelskih praud. Leta Deshelska Oblaft ie ena druga, koker ta Duhouska, inu to Duhousko nishter ne tyzhe TAR 1562, 92b

PRIM. deželski² [A. J.]

deželski² (deželski, deželški) -a -o prid.

[de'že:l'ski -a -o]; P približno 450, K 35 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAR 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DAg 1585, DC 1585, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TIm 1595, TIfC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

- m. ed. im.: dež | e'é (MD 1592, H8a) | l'ski; - rod.: deželškiga; →; - mest.: deželsk | im/imu; - mn. im.: deželški; →; - ž. ed. im.: deželška; →; - tož.: dežel | s/s (TC 1550, 128(72b)) | ko; - mn. im.: deželške; →; - s. ed. im.: deželsk | u/o (JPo 1578, III,100); - rod.: dežel | s/es[!] (TAR 1562, 42a) | kiga; - tož.: deželsku; - mest.: deželškim; - mn. im.: deželška; - or.: deželškimi; ☺

1. ki se nanaša na deželo 71; **deželni, deželški:** ta Superintendens ima lete befede Cristufeue inu S. Paula ozhitu glofnu vtim gmain faftopnim **Deshelskim** Iefykom brati TO 1564, 75b; AYDOVSKI **DESHELSKI** inu Meiftni Boguui. TY Babilonery fo imeili nih Boga Belum. Egiptary Ifidem inu Ofyryn .. Atene Mineruam, Ephesus Dianam <Deshel Meift Maliki> TC 1575, 269; Sihem, Emora **Deshelskiga** Gofpuda fyn, Dino Iacobouo Hzher framoty DB 1578, 30b[=31b]; vludoufki desheli .. Iordan .. tezhe, kakòr **deshelska** voda DB 1584, I,290a; Antiohus .. je fhàl v'Perfido, inu je mejnil veliku denarjeu vseti is ene Cerqve v'Elimaidi: Ali **Deshelfki** folk fe je njemu supàr poftavil, inu ga je sovfo njegovu vojkò cillu k'fmerti pobyl DB 1584, II,88b; Kadar je NebukadNezar Babelfki Krajl,

Iehanja bil prozh pelal, inu Viude, inu Ietnike, inu Oblaftnike, inu ta **deshelfki** folk is Ierusalem, inu je nje v'Babel bil pèrpelal DB 1584, II,175a; Onu pridejo pak ty vbosi hromzi, krulouzi inu sleipzi, kateri na teh ceiftah inu gafsah tiga Mejfta bodo najdeni. Item, onu pridejo ty, kateri na teh **deshelfkih** ceiftah, inu per teh ploteh leshe. Sakaj ony bodo k'letej Vezherji permorani TPo 1595, II,307 / Profsimo tudi fa ta **deshelski** myr, de nas Bug obaruie pred Turki, voiskami, kregi, pred Sleafami, lakoto, tozho, hudim vremenom inu pred vfo nefrezho inu slegom <Verni profio sa telefno potrebo> TO 1564, 124(A)a; Kateri fe rezhe suunnany myr? Leta: kadar vfe rizhi na Semly Vmyru ftoye, kakor da fo vfa Kralieuftua, Deshele, Mefta, Ia vfi liudye ednake misli, da ie gmain **Deshelski** myr, Meftni myr, inu Hishni myr JPo 1578, II,15 / Samuzh ie [Marija] hiterno shla .. nei fe okolu ogledouala, famuzh le mislila, kakobi bershe kfuoiy Teti Elisabeti prishla .. Stem ona Exempal ali nauk daie, vfim brunnim Diuizam inu Shenam, da tudi tako ftore, na Cefth inu Gafah, lepo poshteno gredo, inu ne po vfeh koteh inu Vogleh Concilia ali sgouarania dershati, inu **deshelske** skarbi oprauliati JPo 1578, III,57

◆ — — **deželski dan sestanek najvišjih političnih predstavnikov države/dežele o zadevah, ki se tičejo te politične enote; državni zbor, deželni zbor:** Comitia. *Germ.* reichstag/ lãdtag/ verfamlung. *Slav.* **defhelski** dan MTh 1603, I,294; **deželski firšt/knez/viuda vladar v posamezni deželi znotraj Svetega rimskega cesarstva; deželni knez:** Vashe Ceflariue Maieftete. Sueifiti inu Pokorni. Iansh Vyuda Vfaxonij Curfirsh[!], (kir Ceflariie ftai.) .. Filip **Deshelski** Knes Vueffij TAR 1562, 27a; Gofpud Bug te profimo, dai gnado tar odlog tiga shiuota nashim Gofpudom Cefaru inu Kralu inu nihobbema[!] otrokom nashim **deshelskim** Viuudom, inu tudi nih nishi vfi gofpofzhini *P 1563, 37; mi tebe pohleunu inu is ferza profimo, gledai miloftiuu na te tuie slushabnike, na tiga Rymškiga Ceflaria inu Kralla, na nashe **deshelske** Vyude inu Gofpudi, na vfe kerfzhanske Kralle, Vyude, Oblaftnike, Gofpudi inu na vus Rymški Rayh, Inu fufeb na to Gofpofzhino malo inu veliko lete nashe Crainske Deshele TO 1564, 119b; My tebe tudi profimo sa vfo K[a]rjzhansko Gofpofzhino, Rimškiga Ceflaria: Sa vfe Kralie inu Poglauize: Sa nashega **Deshelskiga** Firfta, inu sa vfo nasho Deshelsko visho inu nisho Gofpofzhino JPo 1578, I,)(2a; Nashiga Ceflaria inu **Deshelskiga** Fürfta, inu vfe nih Slushabnike inu Sveitnike vishati inu varovati .. Vflishi nas lubi Gofpud Bug DC 1579, 35; Gdu je ta Gofpofzhina? Moj **Deshelfki** Viuda, moj Ozha inu Mati TPo 1595, 1,92; **deželski flegar/ferbežar/**

kapitan/altman/ban/poglavica namestnik vladarja v deželi: S.[!] Paula fatoshio skufi Befednika Tertulla pred Felixom **Deshelskim** Altmanom TT 1557, 413; S. Paul ie Vcorintu unega ptidig[!] od Buga Potroshtan, vndu oftane puldrugu leitu. Ty ludi ga loue inu fatoshio, Ampag Gallio **deshelski** Ban nei hotel Iudou faslishati TT 1557, 392; Inu kadar ita to Infulo skufi prehodila noter do Pafa, nadeta eniga zupernika inu falsh preroka, eniga Iuda. timu ie bilu ime Bariefu, kateri ie bil per tim **Deshelskimu** Verbefshariu Sergiu Paulu, enimu faptopnimu moshu TT 1557, 373; Ta **Deshelski**flegar pag odgouori, inu prau knim, kateriga is tih dueiu hozhte de uom puftim? Oni prauio, Barrabafa, Pilatus prau knim, kai hozho tedai lefufu, kir ie imenouan Cristus, sturiti? Oni ufi knemu reko, Pufti ga Cryshati, **Deshelski** flegar pag prau, kai ie on tedai hudiga sturil? TT 1557, 87; Gdo fo ty Liudie od katerih fe Vpaßionu gouori? So Truy Liudie. Kperuimu Christus, niega Apofkoli .. Kdrugimu, Veliki Farij alli Shkofi .. Ktretimu Erodes Krall, Pilatus **Deshelski** Capitan, ftymi Rimskimi voifzhaki inu berizhi JPo 1578, I,114a; vifoki Fary .. fo .. veliko dinaryeu sholneryem dali rekozk[!]: Recite, prishli fo niegoui mlaishi po nozhi inu fo ga vkradli kadar fmo fpali. Inu ako to pride pred **deshelskiga** poglauizo, hozhemo ga my vtolashit, inu storiti da budete smyrom JPo 1578, II,9b-10; Kadar je ta **Deshelfkih**[!] flegar letu vidil, je veroval, inu fe je zhudil tiga GOS-PODNIGA vuká <**Deshelfki** flegar) .. je vñaj en Ajd inu en deshelski Gofpud bil> DB 1584, III,68b; Sanneballat, **deshelfki** Kapitan vSamarij nepufty Templa sydati DB 1584, I,(2)IIa; *Deutsch.* Landpfleger. *Latinè.* eparchus. *Windijch.* **deshèlki** flegar. *Italicè.* luoghote-nente MD 1592, H8a; Vnuuizh pred enim leitom, fo nom Turki nashiga fueiftiga Iunanshkiga[!] Crainskiga Gedeona inu samfona .. Gofpudi Erbarta Aurfpargaria Capitana, fred drugimi Viteli puftil[!] pobyti, nega synu raniti inu vlouiti <Viteski, Crainski, **Deshelski** Capitan Go. Er. Aurfpergar od Turkou vbyen> TT 1577, XIX; Praefes. *Germ.* ein Landvogt/ftahalter/ verwalter/ obri[gf]ter Regent. *Slav.* **defhelski** flegar MTh 1603, II,314-315

2. ki ni verskega, cerkvenega značaja; posvetni: Du ye to **Deshelshko** Gofpofzhino poftauill inu kai fmo my ti ifti delfhni TC 1550, 128(72b); Vtim **Deshelskim**, Purgarskim rounanu, fo tudi Truy Paftyry, Truya Gofpofzhina. Dobra, fueifta inu prauizhna, Potle, ta Nemarua[!], lena inu nerodliua, Ta Tretya, Huda, fylna inu kryua TR 1558, L4b; kadar en kerszhanski **Deshelski** Gofpud oli Oblaftnik, bodi on en Ceffar, oli Kral, oli Viuda, oli Knefs, oli Capitan, oli Shlahntik, oli Rihtar, oli Fle-

gar, oli Valput, to prauo inu prauizo fuieimi pokorniki dershni .. Takim ludem .. ie Bug oblubil .. nee pred vfo nefrezho varouati, braniti inu ohraniti TR 1558, T3a-T3b; kadar en Hyshni Ozha fuieim teshkim dellom inu fprauim dobianem, fuio Sheno, Otroke redij .. Ena Mati rodij, koy te Otroke. En kral, Gofpud, te ludi inu deshele regira inu brani .. Taku dellu inu rouane, kir ie od Buga poftaulenu inu fapouedanu, oni [menih] imenuio inu dershne, fa enu **Deshelsku** dellu, Ampag te nih lizhkake slushbe inu della, imenuio te Duhouske fueite Boshye slushbe TAr 1562, 72a-72b; ta Euangelium .. ne famezhuie tih Regimentou, **Deshelskiga**[!] prauiga rouna inu pohyshtua TAr 1562, 42a; ta Visha Oblaft inu Gofpofzhina, more inu ima oblaf vti nee Gofpofzhini laftne Poftaue, vtih **Deshelskih** inu pofemliskih rizheh, gori narediti inu poftauti TO 1564, 94b[=64b]; Ta Gofpofzhina ie dolshna vfe Boshye Sapuuidi, kir Boga, nega zhaf, inu kir tiga Blishniga inu nega zhaf, shiuot inu blagu tyzheo, terditi, uarouati inu ohraniti. Inu htaki Exfecutioni, dellu inu oprauillu inu dershnanu, Ie Bug tei **Deskelski**[!] Gofpofzhini dal, muzh blagu inu brambo TO 1564, 94a; TV ftaru refdilene, tih Moifeufouh Poftau, na try Deile .. Te tretye fe imenuio Iudicales, tu ie, **deshelske** Purgarske Praude, od Erbszhine, od Malefiza inu tacih rizhy, Ordninge inu Poftaue, De ty Regimenti inu poshtene, Prauiza inu Mir, fe mogo obdershati inu ohraniti TO 1564, 10b; Vfi Stanuui, Duhouski inu **Deshelshi**[!], imao vede ilhe poufod hualyti Boga TPs 1566, 241b; Tako fe tudi iñe danafhni nafhi soparniki na naf divij fpuftijo, inu vñiga kãrflhanskiga inu **deshelfkiga** poshtenia inu mafse sabijo, kadãr ijh nih duh zhes naf vgreie, uñhge inu rasdrashi KPo 1567, CXXXIb; vfi shlahnt ludie .. Moshye, Shene, Otroci, Slushabniki, delouni ludie, Duhouski inu **Deshelski**, niskiga inu viffockiga ftanu, fo taku hudi, offertni .. poftali TC 1575, 46; kadar bi eden drugimu ne plazhal, bi ne mogli na fueitu, vkupe prebiuati .. Sa take **deshelske** inu pofuitne dolge mi Boga ne proßimo, de bi nom te ifte shenkal oli odpuftil TC 1575, 130; fam Bug **deshelske** Poftaue daie, koku fe eden pruti drusimu ima dershati .. de vñi ty drugi Kerfzheniki fo Gofpofzini[!] dolshni vfeih rizheh kir neifo fupar Boga, pokorni biti, na letim Sueiti en poshten leben pelati, inu eden drusiga pred shkodo varouati DB 1578, **4b; Mosefove Poftave [so] truje. Ene fo, kir le od potelefni inu **deshelskih** rizhy pravio, kakor fo pèr nas Ceßarke praude inu poftave DB 1584, I,(2)b; S. Paul negovory le od Ceremoniske poftave, ali Cerkounih ihegy, ali od **deshelfki**[!] Poftau, vftarim Testamènti: Sakaj teifte vunanje Ceremonje inu **deshelfke** Poftave neso bile

D

D

nemogozhe, temuzh mogozhe s'vnanjo pokorŕzhino dërshati: temuzh on govory, od Poftave Boshjih defset sapuvidi DB 1584, I,111b; Inu bi flejndni hotil rajshi tu delati ali puftiti, kar mu nej porozhenu, kakòr tu kar mu je porozhenu. Kakòr, kateri je v'eni Duhovni flushbi, ta hozzhe moder biti, inu **Deshelfke** rizhy opraulati, inu njega modruft v'takim nema konza. Spet, kateri je v'**Deshelfki** flushbi, timu glava pretefna poftave od velike kunnhti, koku bi fe Duhovna flushba iméla opraulati DB 1584, I,31a; ti fam [Bog si] ta fveti Sakon v'sazhetki Svitá gori poftavil, de bi tvoja Kárfzhanfka Cerkou inu Gmajna, fkusi taifti fporედnu fe flanzala, sydala, inu gmerala, ja de bi tudi vfi Stanuvi, Duhovni, **Deshelfki** inu Hifhni is tigiáftiga prihfli DM 1584, CCIII / Pofuetno vladanie, vfe Meftne inu **Deshelske** Poftave, Sakoni, Deshele inu Gof-podouanie, ftoye inu oftane le skosi famo Boshyo naredbo JPo 1578, III,45; Nasho **Deshelsko** inu Meftno Gofpofzhino regirati, inu te ifti na ftrani ftiati .. Vflishi nas lubi Gofpud Bug DC 1579, 35 / tu pridigarftuu nei ena **Deshelska** muzh, ne telefna fylá oli permorouane TO 1564, 61a / S. Peter ftem te falfh Duhoune, kir fo danafhni dan v'Papeftvti, poméni, kateri .. pelajo prevsetnu en fraj mefen **deshelfki** leben DB 1584, III,122a / gledaj milofftiu na te tuie slushabnike, na tiga Rymiskiga Ceflaria inu Kralla, na nashe deshelske Vyude inu Gofpudi .. Inu fufeb na to Gofpofzhino malo inu veliko lete nashe Crainske Deshele, De oni ta **deshelski** Mezsh, to nih oblaft nim od tebe dano, po tui voli inu Sapuuidi, vtuiem ftrahu derzhe inu pelaio TO 1564, 119b *posvetno oblast*; tudi fleim mezhom, vtim tretym Ve, koker fami Papeshi fe hualio, de imao obba mezha, **deshelski** inu Duhouski TT 1577, 250 / ekfpr. Letukaj pride ta **deshelfki** Papefh: Ali on [Bog] poprej fpet Kárfzhenike trolhta fupár takovo gnufnobo DB 1584, III,144b *papež, ki si lasti posvetno oblast*

// **ki pripada zemeljski stvarnosti: zemeljski, pozemeljski:** nai fi **Deshelfki** sigilli zhaí fallio, inu tiga kivr ima ijh obnorio, tako fái boshij Sigilli inu potérienie néfo nikuli obenimu Zhloveku fallili KPo 1567, XLVIIIb; kako fe celo drugako rauna ftim Boshym Kralueftuom, kaker ftimi **deshelskimi** posemalkimi Kralieuftui figa Sueta. **Deshelska** Kralueuftua fo frezhna inu Zueto, kadar ie myr inu vefelie .. kadar fo pak nadluge, pregananie inu terpenie, tako fe [Kristusovo kraljestvo] pobulshuie inu pousdiguie JPo 1578, I,60b; po vsem Svejtju tu ftaru **Deshelfku** inu posemeliku Kraljestvu inu gofpodozanje oftane, inu .. pod temiftim inu v'temiftim, fe tu novu Duhovnu vezhnu kraljestvu Cristufevu na Svejti nareja .. kateru nebo nehalu, kakòr tu ftaru ali **Deshelfku** Kraljestvu DB 1584, II,59a; Takovi [katolíski

duhovniki] mermrajo nad takovo glihoto, katera je vtem Kraljestvi Christufevim, inu io hote keni neglihóti perpraviti, kakor je ona vteh **Deshelfkih** Staneh TPo 1595, I,123; Tu je ta pravi Duhoufki Regiment, kateri fe ima taku delezh od **Deshelfkiga** Regimenta reslozhiti, kakor je delezh Nebu inu Semla enu od drusiga TPo 1595, II,23; On [Kristus] bo .. en vbog reven Krajl, na katerim cilu obene kralove zhafti fe bo vidilu, koker fe na drugih **Deshelfkih** Kralih inu Vjudih vidi TPo 1595, I,2 / Mefteni/ **Deshelski** inu Pofemliski ludie/ fo vfi ty/ kir ne Veruio/ Bogu ne slushio .. Duhoufki pag fo vfi/ kir fe derzhe fo vsem po Boshy voli TT 1560, e4b *telesni, čútni*

PRIM. deželski¹ [A. J.]

deželskiflegar gl. deželski², flegar

deželški gl. deželski²

dežev (dežev, dežov) -a -o prid. [de'žev de'že:va];

P 3, K 3 (TPs 1566, TT 1577, TT 1581-82)

- ž. ed. im.: deževa; - mn. im.: dežove; ☹

ki se nanaša na dež ⚭; **dežni:** Inu te velike pouodne **deshoue** plohe fo fe perkafouale, inu ta grunt te femle fe ie refodeual TPs 1566, 38a / Inu iest fem vidil eniga drugiga mozhniga Angela gredozhiga doli is nebes, ta ie bil oblizhen fanem oblakom, inu na nega Glaui ie bila ta **desheua** Maura, inu nega oblizhie ie bilu koker tu Sonce, inu nega noge, koker ogneni ftebri TT 1577, 333, podobno tudi TT 1581-82 [F. N.]

deževnica (deževnica, dežovnica) -e sam. ž

[de'že:vnica]; P 2, K 2 (DB 1584, MD 1592)

- ed. im.: dež | e/o | vnica; ☹

voda, ki je zbrana, prestrežena ob dežju; deževnica: Sraj fnég dajle oftane na kamenju v'puli, kadar is Libana fnég gre, inu **desheuniza** taku hitru fe nevtezhe, kakòr moj folk mene posabi DB 1584, II,36a; *Deutfch. Regenwaffer. Latinè. aqua pluvia. Windfich. deshouniza. Italicè. aqua piovana* MD 1592, M1a [F. N.]

deževnik (diževnik, deželnik) -a sam. m

[de'že:vník -a]; P 10, K 2 (DB 1578, DB 1584)

- ed. im.: d | ižev/ežel | ník; - mn. im.: diževniki; ☹

negotovo **vrsta vodne ptice, verjetno bobnarica:** Inu letu vam bodi mérku mej Ptizami, de od nyh nejéfte .. Poftoin, Iaftrib, Ribizh, Kajna .. Zhofitèl, Lobud, Zhuk, Nadopir, ***Disheunik**, Shtokla, Rajnger <*Rordamel. **Deshelnik**, Shareker. Guglavez> DB 1584, I,67b, podobno tudi DB 1578; GOSPVD dërshy enu klanje v'Bozri, inu veliku davljenje v'Edomfki desheli .. Deshella fe bo v'gorezho fmolo premenila .. Inu bo prejd inu prejd pufta, de nebo nihzhe fkusi njo hodil vekoma: temuzh

***Disheuniki**, inu léshi bodo jo poščedli: Sove inu Vranuvi bodo ondi prebivali <*Gugavzi> DB 1584, II,13b / Ieft fim kakòr en **Disheunik** v'Pufzhavi: Ieft fim raunu kakòr en .. Zhuk v'opufzhenih mejftih DB 1584, I,305a [F. N.]

dežiti (dežiti, dažjiti, dažiti, dežjiti, dižiti)

-im glag. nedov. [de'ži:ti -'ži:m]; P 78, K 17 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DBu 1580, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, TPo 1595, ZK 1595, MTh 1603)

- nedol.: d | e/a | ž | i/y/i/j/i (MTh 1603, II,283) | ti; - sed. ed. 1. os.: dežim; - 3. os.: d | e/a/ee (TPs 1566, 55b)/é (BH 1584, S13) | ž | y/i/i/j; - mn. 3. os.: dashye : dishé; - vel. mn. 2. os.: dežite; - del. na -l m. ed.: dež | i/y | l; - mn.: dežili; - s. ed.: d | e/a | ž | i/i/j/y | l | u/o (JPo 1578, II,206); (M)

Crajnki. Deshyti. Corofhki. desh jiti DB 1584, III,CeIVa; Pluit. *Ger.* rāgnen. *Sclav.*

dehiti. Carinth. dehjiti MTh 1603, II,283

1. brezoseb.; čez koga/kaj **padati iz oblakov v oblaki vodnih kapelj; deževati:** Sakai on [Bog] pufti fuie fonze vschaiati zhes te hude inu pufti **deshiti** zhes prauizhne inu zhes kriue TE 1555, C6b, podobno tudi DB 1584; Elias ie bil en zhluuik glih tim terplenem poduershen koker mi, inu on ie molil eno Molytot, de bi ne **deshilu**, inu nei **deshilu** zhes femlo try leita inu sheft Mefceu, Inu on ie špet molil, inu Nebu ie dalu desh TT 1581-82, II,321 / On sna Nebefa s'Oblaki pokriti, Na semlo kadar on hozhe **deshiti**, On po vřeh hribih travo pufti rafti. Hvalimo Boga ZK 1595, 192 / ta shaloft nema vekoma terpeti inu oftati .. Sdai **Dashij**, Sneshy, Garmy inu fe Bliska, skorei fe pak hozhe Solnze prikasati inu fueititi JPo 1578, II,43 // kaj; koga_{oz.}, na koga **obdariti, oskrbeti z dežjem:** Vi nebellā ofgorai roflite doli, inu vi oblaki **deshite** tiga Prauizhniga TR 1558, S4b; Oblaki **dashye**, da Shito inu Vino rafte da ie ishe myr na Semly JPo 1578, III,45 / Ieft [Bog] vam hozhem pokasati, kaj jeft hozhem mojmu Vinogradu [izraelski hiři] šturiti .. Ieft ga hozhem v'puftoti leshati .. Inu hozhem oblakom sapovédati, de na njega **nedishé** DB 1584, II,2b

2. kaj; čez koga, na koga **padati, razsipavati se v veliki količini; deževati:** Sakai verni Zhloek mora sadofta inu obilye imeti, inu mu poprei mora is Nebes Kruh **dashyti**, kakor bi imel lakoto vmreti JPo 1578, II,26b; Pluit lacte. **Deshi** mleku BH 1584, S13 / Inu [Bog] ie puftil **deshyti** ta Man na nee, de ta ifti Ieide, Inu ie nim dal ta Nebeshki Kruh TPs 1566, 141b; On [Gospod] bo zhes Nevernike puftil **deshiti**, blisk, ogin inu shveplu, Inu bo nym enu hudu vreme k'louu dal DB 1584, I,282a / Ampag na ta dan, Kadar ie Lot shal vunkai is Sodome, ie **dashilu** is nebes ogen inu shueplu, inu ie nee ufe pogubilu TT 1557, 225

// bibl., kdo/kaj; kaj, čez koga **v veliki količini dajati, pošiljati kaj:** On [Gospod] **defshi** zhes te Neurnike te shtrike, ogen, shueplu, inu tozhni veiter, Ta deil nih keliha TPs 1566, 29b; Inu ie **deshil** [Bog] zhes nee meřu koker prah, Inu Ptyze koker peifflek tiga Moria TPs 1566, 141b / Rofsite vy Nebellā od osgoraj, inu vy oblaki **deshite** Pravizo: odpri fe Semla, inu rodi isvelizhanje, inu praviza rafti shnjò red. Ieft GOSVDP tu štarim DB 1584, II,18b [F. N.]

dežjiti gl. dežiti

dežov gl. dežev

dežoven -vna -o prid. [de'žo:ven -vna -o]; P 3, K 2 (TPs 1566, DB 1584)

- nedol. obl. s. ed. im.: dežovnu; - dol. obl. ž. mn. im.:

dežovne; (M)

ki se nanaša na dež; dežni: On doli puide koker ta desh na eno pokoseno tratino, Inu koker te **Deshoune** frage, kir to Semlo mozchio TPs 1566, 129a

// **za katerega je značilno veliko dežja; deževen:** Ali tiga folka je veliku, inu je **deshounu** vreme, inu nemore tu vuni štati DB 1584, I,255b [F. N.]

dežovnica gl. deževnica

diacon gl. diacon

diacon -a sam. m [di'a:kon -a]; P 16, K 5 (TT 1557, TL 1567, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584)

- ed. im.: diacon; - rod.: diakona; - mn. im.: diakoni;

- rod.: diakonov; - tož.: diakone; (O)

kdor v cerkvi kot pomočnik duhovnika skrbi za praktična opravila, oskrbo bolnikov, dobrodelno dejavnost, skupno premoženje in na ta način oznanja božjo besedo; diacon: Per tei beffedi Slushabniki, katerim Gershki prauio, **Diaconi**, fe mogo tih Farmoshtrou inu Pridigarieu Pomozhniki katerim Crainci Podrushniki, prauio, oli Spitalmoshtri, oli Shulmoiftri, Meshnary, oli Studenti, kir hote Fary biti, šaftopiti TL 1567, 61b; Kay ie **Diacon?** **Diacon** ie Cerkueni flushabnik, od Cerkuie isuolien inu poklizan: Da Vbosim Kerfzhenikom naprei ftoij, inu oskerbluie Vdoue, Syrote, sapufzhene Otroke, inu vboge Mefstne inu domazhe Liudy, Vtefnom inu Duhounom podilieniu ali flushbi. Takou **Diacon** ie, kakor piřano ftoij, Acto: na 6. Cap: S. Shtefan bil, inu teh drugih sheft JPo 1578, III,69b; S. Filip **Diacon** oli Spitalmoshter pridiguie po Boshym vkařanu enimu Moru .. inu ga ie na cefti venim potoku kerřtil TT 1581-82, I,503, podobno tudi TT 1557; Onu fe nefpodobi, de my Boshyo beřsede sapuřtimo, inu k'Misi flushimo. Satu vy, lubi Bratje, gledajte mej fabo po ředem Mosheh, kateri imajo en dober glas, inu řo polni řvetiga Duha, inu modruřti, katere

my moremo poftaviti k'leti potrebi: My pak hozhemo flis pèrloshiti k'molitivu inu slushbi te Befsede <Sedem **Diakon** ali Slushabniki poftauleni> DB 1584, III,64a

ⓘ iz lat., prim. diaconus [K. A.]

diakonski -a -o prid. [di'a:konski -a]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– ž. ed. im.: diakonska; ☹

ki se nanaša na diakone; **diakonski**: Kay ie bila **Diakonska** flushba vpervi Cerkui? Karfzhanska Cerkou ie vsazhetku .. prauí Shpital bila, ker fo Kerfzheniki fuoie blago vkup nofilí, inu vgmáin Shaz šprauliali .. Kdopolnieniu te takoue potrebnosti inu rasdilieniu, inu Mise oskerblieniu, ie .. poftaulieno fedam brumnih Mosh JPo 1578, III,69b

ⓘ gl. diakon [K. A.]

dialectica gl. dialektika

dialektika gl. dialektika

dialektika -e sam. ž [dia'le:ktika -e]; P 3, K 2 (TO 1564, TPo 1595)

– ed. tož.: dialektiko; – mest.: dialektiki; ☹

1. veda o prepričevanju nasprotnika z odkrivanjem in izpodbijanjem nasprotij v njegovih sodbah; dialektika: Natu ga imao fo vřem flifřom inu zhařom ifuprashati, Slatinskim Iefikom, inu řaslishati, Teli řa dořti vuzhě, aku vmei inu řaftopi prau to Grammatico, **Dialectico**, Rhetoriko, řna prou inu Congrue Latinski gouoriti TO 1564, 72a

2. prepričevanje nasprotnika z odkrivanjem in izpodbijanjem nasprotij v njegovih sodbah; dialektika: Satu je letu en viřok inu řiln Exempel, na katerim ře vidi, kaka velika rejzh je ta Vera, Ta [řena] prime, derři, inu popade Christufa per njegovih beřsėdah, kadar je on nar řerditilhi, inu řtury sene terde beřsėde, eno trořhtlivo **Dialectico** inu řiřputieranje, kakor my letukaj vidimo, Sakaj pravi ta řhena. Ti pravilř, řeft řim en Peřs .. hozho rada en Peřs biti .. Dej tvojem otrokom ta kruh .. Puřti mene le pod Miso te drobtinize gori pobyrati. Ie taku GOSPVDA Christufa řhnjegovimi řařnimi beřsėdami řvela TPo 1595, I,163

ⓘ iz lat., prim. dialectica [K. A.]

diavol -a sam. m [di'a:vol -a]; P 1, K 1 (TT 1577)

– ed. tož.: diavola; ☹

duhovno bitje, ki biva zunaj vidne narave, poosebja zlo in nastopa kot tořnik duře ob poslednji sodbi pred Bogom; hudič: Ta Angel is nebes, kir ima kluzh zhes ta predpod, tu ie, zhes Pekal, inu velike ketine vrokah, kir ie tiga Sludia, kateriga Draka oli Lintuorna, to řtaro kazho, **Diaoula** inu Satana, tu ie, Opraulauza, řatoshnika inu řupernika imenuie, řueřal, Ie Criřtus TT 1577, 470

ⓘ iz gr. prek lat., prim. diabolus [M. Č.]

did gl. ded

didilu [del. na -l s. ed.] gl. deliti

diemat -a sam. m [die'ma:t]; P 3, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: diemat; ☹

najřrři, navadno svetlo obarvan prozoren dragi kamen, ki močno lomi svetlobo; diamant: *Deutfch.* Demant. *Latinė.* adamas. *Windifch.* **diemat**. *Italicė.* diamante MD 1592, C2a; Adamas. *Germ.* demant/ demut. *Sclav.* **diemat**. *Carniol.* **diemat** MTh 1603, I,34

ⓘ iz lat., prim. sřiat. diamas [K. A.]

dien gl. dan¹

diferencija -e sam. ž [dife're:ncija -e]; P 1, K 1 (KPo 1567)

– ed. tož.: diferencio; ☹

kar kaře na neenakost med primerjanimi stvarmi; razloček: To **diferencio** alli raslotak mey s inu ř, meiu sh inu řh, bodeřh řam dořro samerkal KPo 1567, VII

ⓘ iz lat., prim. differentia [K. A.]

differencia gl. diferencija

dihanje (dihane, dihanje) -a sam. s [di:hanje -a]; P 8, K 4 (TT 1557, TO 1564, TT 1581-82, DB 1584)

– ed. im.: diha | n/nj | e; →; ☹

1. zajemanje zraka v pljuča in njegovo iztiskanje iz njih; dihanje: tebe more en dan popařti .. de ři uře vupane tuiga řhiuota řgubil .. vři Arzati inu vři tui periatili na tebi zagaio, tu **dihane** bo le zedale[!] teshkeishe inu krazhishi, tu garlu od velike vrořhuřti le řuheishi perhaia TO 1564, 154b; Aku bi tu slushane tu cillu tellu řilu, kei bi řilu tu **dihane**?

TT 1581-82, II,94

2. ekspr. rahlo znamenje prisotnosti, bliřine česa; dih: Kakor je dolgu moja řapa v'meni, inu **dihanje** od Buga v'moim Nofsi, moja řuftna nėmajo niřtėr kriviga govoriti DB 1584, I,273b; Modruřt je tu nar řitřelhe, ona řmukne inu gre řkusi vře .. Sakaj ona je tu **dihanje** Boshje mozhy, inu en treřk tiga vřigamogozhiga zhařty DB 1584, II,142a

3. v zvezi dajati/delati dihanje povzročiti, da kdo postane ponovno řiv; ořiviti: [Bog] řam pouřod inu ufem daie ta leben inu tu **dihane** TT 1557, 390; od mojga oblizhja ima en Duh řihati, inu řeft hozhem **dihanje** delati <**dihanje** delati) tu je, řeft hozhem ořiviti, inu k'veku pėřpraviti te řeshalene> DB 1584, II,23a [M. Č.]

dihati diham/diřem glag. nedov. [di:hati 'di:ham/ 'di:řem]; P 16, K 9 (TT 1557, TC 1575, DJ 1575, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– nedol.: dihati; – sed. ed. 3. os.: di | ha/ře (Trubar); – mn. 3. os.: dihaj | o/u (JPo 1578, II,28b); – del. na -l s. ed.: dihalu; ☹

1. kdo zajemati zrak v pljuča in ga iz njih iztiskati; dihati: Siten řhlouik na maihinim

sadofti ima, sa tu nemu nei tribei vnega pofteli teshku **dihati** DJ 1575, 131; *Deutfch.* Athemen.

Latinè. fpirare. *Windfch.* fapo puftiti, **dihati**.

Italicè. fpirare MD 1592, A4a / Raunu kakòr ena noflezha, kadar ima fkoraj roditi, taku je njej britku, vpye v'fvoim beteshi: taku tudi nam gre GOSPVD, pred tvoim oblzhjem. Tu fmo my tudi noflezhi: Inu je nam britku, de kumaj moremo **dihati** DB 1584, II,10b

// kot slovarski zgled **težko, glasno dihati; sopsti:**

Anhelo. *Germ.* kenchen/ mit Arbeit aihenien/ schwerlich athemen/ fchnauben. *Slav.* odehiniti, **dihati**, fapo puftiti, fopfti, **dihati** MTh 1603, 190

2. kdo; v kaj **z odprtimi usti rahlo iztiskati**

zrak; dihati: Ty Papeshniki pag imaio enu malikousku Ole, pred katerim ty fary, kadar tu iftu shegnaio, poklezuio, vpyo, koker ty Rimski Oßli, trykrat po redu, Aue Sanctum oleum .. Tu ie, Veffeliffe oli bodu zheftzhenu inu fdrauu tu S. Ole, Vtu iftu **dihaiu**, inu eno maihino vushefno shlizio tiga Balfama noter deio TC 1575, 168;

● -- vCerkui nijedna rezh nei tako ftrupouita inu fmartno Shkodlyua, kakor ty Predigary, ker fo duoijzhni, da drugazhye suftmi gouore, kakor Vlarzu mifle, kakor fe vpriglihi gouori sijednimi Vfti marflo inu vruzhe **dihaiu**

JPo 1578, II,28b so *dvolièni*

3. ekspr., kdo/kaj **biti navzoè v stvarnosti kot živo bitje; živet:** VTih Meiftih pak letih

Folkou, katere GOSPVD tuoi Bug bo tebi kerblzhini dal, neimash nizh shiuiga puftiti, vfiga kar **diha**, temuzh ie imash cilu konzhati, Hettiterie, Amoriterie, Kananiterie, Ferefiterie, Euterie, inu Ieuufiterie DB 1578, 166b; Taku je Iosua vfo Deshelo pobyl na tèt Gorrah, inu pruti puldnevi, inu v'dolinah, inu pèr potokih, sovsemi nyh Krajli .. inu nej nikogar puftil oftati, inu je vfe konzhal kar je **dihalu**, kakòr je GOSPVD Bug Israelu bil sapovédal DB 1584, I,125b; Hvalite njega s'glafnimi Cymbali .. Vfe kar **dih**a, hvali GOSPVA. Hallelula DB 1584, I,316b

4. kaj; s prist. doloèilom kraja **biti, zadrževati se kje; gibati se:** Ta duh **dishe** kamer on hozhe, inu nega glas shlishish, Ampag ti ne ueish od kot on pride, inu kam on gre TT 1557, 262 [M. Č.]

diklica gl. deklica

dile dil sam. ž. mn. ['di:le'di:l]; P 3, K 2 (DJ 1575, DB 1584)

– mn. rod.: d | i/y | l; – tož.: dile; Ⓜ

raven, odprt prostor na vrhnjem delu

zgradbe; terasa: NA drugi dan .. je Petrus gori fhàl na **Dile** molit DB 1584, III,66b / Norez fe toshi: Nihzhe mi nei sueift .. on skusi takouu gouoriene grosoutishi pade, kakor de bi is **dil** padel: Taku gre tim hudim, de vuner hkonzu naglu moraio pafti DJ 1575, 81

ⓔ iz nem., prim. die Diele [M. Č.]

dim (dim, dem) -a sam. m ['dim'di:ma]; P 103,

K 15 (TT 1557, TPb 1566, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DPb 1580, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, TFC 1595, MTh 1603)

– ed. im.: d | i/y/e/é | m; – rod.: d | i/y | ma; – daj.: dimu;

– tož.: d | i/y | m; – mest.: d | i/y | mu; – or.: dimom; Ⓜ

plini, pomešani z drobci saj in pepela, ki nastajajo pri zgorevanju; dim: Kadar ima

ogen goreiti, taku pred nim **dim** inu foparniza vun gre DJ 1575, 92; Kai ie vtim shganim offri bilu, de ie Gospudi Bogu taku en lubesniu duh dallu? Ie li ie ta ifti Duh byl ta vunani **dem**, ali kadeine, kateru ie shlu od tih vushganih kofty, inu tiga mefsa tih volou? DPa 1576, 47b; na fodni dan bodo Papeshi inu Turki cilu konzhani inu vekoma vpekli goreli, velik **dim** inu fmrad terpeli TT 1577, 451; Fumus. *Germ.* ein Rauch. *Slav.* **dim** MTh 1603, 1576 / Kakor Efsih sobem, inu **Dym** ozhem deie: taku ta vtraglivi teim fturey, kateri ga poshleo DPb 1580, 17b **pren.** Inu ta Tempel ie ratal poln **dima** od tiga Gofpoftua Boshyga TT 1577, 404; Sakaj hudobnu djanje fe je vnelu, kakòr ogin, inu shre tèrnje inu garmovje, inu gory kakòr v'goftim gosdu, inu daje vißlok **dim** DB 1584, II,4b; Sakaj, kaj je valh leben? En *puh je <*tamff, **dim** ali fapa>

DB 1584, III,134b

// **oblak takega plina:** ieft [Bog] bom daial zhudeshu osgorai vtim nebi, inu zaihne ofdolai na femli, kry inu ogen, inu fpariene tiga **dyma** TT 1557, 334; Ta **dim** ie vnega ferdi gori shal inu en ogen is nega vuft TPb 1566, 37b; Inu od tiga **dima** te shushterne, fo tu Sonce inu ta lufft temne poftale. Inu is tiga **dima** fo vunkai shle kobilice na Semlo TT 1577, 324; Abraham .. je pogledal pruti Sodomi inu Gomorri .. inu pole, en **dém** je gori fhàl od Semle, kakòr en **dém** is ene pezhly DB 1584, I,12a; S. Pifmu fpodobnu zhlovezhki leben pèrglihuje eni fenci, enimu vejtru, enimu **dimu**, kateri vejter preshene DB 1584, I,aVa / ekspr. Pole, jeft hozhem nad tebe, pravi GOSPVD Zebaot, inu tvoja Kulla **v'dimu** sashgati DB 1584, II,120a *hoèem tvoje vozove unièiti, da nič ne ostane od njih* / v zvezzi **obesiti na dim** Po Simi .. fleharni to fuoie kdobrimu obrazha inu pripraulia: To Shito mlati, To Shiuino kolie, ie Soli, Na **Dim** obefi kfusheni: To Piuo kuha, Vino zhifti JPo 1578, II,120b *prekajuje* / jeft fim kakòr ena .. Kosha **v'dimu** DB 1584, I,310b

pren. Sakaj od pulnozhi pride en **dim** <**dim**>

tu je, ena velika vojfka, inu pride, nikar eden po drugi tu, temuzh s'veliko fylo> DB 1584, II,6b-7a; Inu ta **dim** tiga kadila, od Molitou tèt Svetnikou, je gori fhàl od roke tiga Angela, pred Buga DB 1584, III,141b

● – storiti komu **dim** pred oèi *povzroèiti, da kdo ne more razsodno misliti, presojati; zaslepiti:* Kadar ti hozh offrati tvoj dar, inu tukaj pred

D

Altarjem spumnih, de tvojs brat kej kaj supar tebe ima, taku pufti tvojs dar tukaj, inu fe smyri s'tvojem Bratom .. Sletemi befsedami je ta GOSPPD teh Fariseerjeu misli filnu lipu sedel, ty fo meinili, de bi hoteli Bogu en **dym** pred ozhy sturiti, de bi nyh nyda inu fovrahtva vferzi supar tiga blifhniga ne imel viditi

TPo 1595, II,164 [M. Č.]

dimati -am glag. nedov. [ˈdi:mati]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– nedol.: dimati; ①

kot slovarski zgled **kaditi**, **kaditi se**, **dimiti se**: Fumo. *German*. Rauchen/ ein rauch geben. *Sclav*.

dimati MTh 1603, I,576 [M. Č.]

dimiti -im glag. nedov. [ˈdi:miti]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– nedol.: dimiti; ①

kot slovarski zgled **kaditi**: Suffio. *Germ*. bereuchen/vnten auffreuchen. *Sclav*. **dimiti** MTh 1603, II,584 [M. Č.]

dimnat -a -o prid. [ˈdi:mnat]; P 2, K 1 (DB 1584)

– m. mn. tož.: dimnate; ②

ki je iz dima; **dimnat**: Inu hozhem zhudeffa dati na Nebi inu na Semli, slafti, Kry, Ogin, inu **dimnate** sharke DB 1584, II,109b [M. Č.]

dimnica -e sam. ž [ˈdi:mnica -e]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ed. rod.: dimnice; ②

odprtina za odvajanje dima; **dimnik**: Sdaj pak ony veliku vezh grehou delajo .. Tijfti bodo iméli .. jutérni oblak inu rofsó, katera sguda pade. Ia, kakòr fe pleva is Gubna reslety, inu kakòr dim is **Dimnice** DB 1584, II,107b [M. Č.]

dimnik -a sam. m [ˈdi:mnik]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: dimnik; ②

odprtina za odvajanje dima; **dimnik**: *Deutsch*. Rauchfang. *Latinè*. caminus. *Windifch*.

dimnik. *Italicè*. camino MD 1592, L7b [M. Č.]

dinar gl. denar

dinarica -e sam. ž [ˈdi:narica -e]; P 2, K 2 (DJ 1575,

DB 1584)

– ed. tož.: dinarico; ②

ženska, ki se ukvarja s prostitucijo; **vlačuga**:

Beishi **Dinnarizo**, de nepadesh vne shtrike

DJ 1575, 36, podobno tudi DB 1584

☞ iz nem., prim. die Dienerin [M. Č.]

dini -a -o prid. [ˈdi:ni -a -o]; P 174, K 23 (TC 1550,

TA 1550, TA 1555, TC 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TAr 1562,

*P 1563, TO 1564, TP5 1566, TA 1566, TC 1567, TP 1567, TP5 1567,

TC 1574, TC 1575, TT 1577, DC 1579, TT 1581-82, DC 1584,

TPo 1595, TFC 1595)

– m. ed. im.: dini; – rod.: diniga; →; – ž. ed. im.: dina;

– tož.: dino; – s. ed. mest.: dinim; ②

1. ki obstaja v samo enem primerku; **edini**: on ne veryame/ vtu Ime tiga **diniga** Synu bofhyga TC 1550, 225(120b); tukaj eniga merlza nelfo uunkai, ta ie bil en **dini** Syn luie matere TT 1557, 182; on ie imel eno **dino** fzher, ftaro okuli duanaift leit TT 1557, 189; Ta praua Vera, ie ta fama **dina** rezh,

tu prauu blagu, kir zhloeuca Isuelizha TR 1558, g2b; vfí ludy, nemaio obeniga drugiga Nauuka poslushati, ne gori vfeti, Samuzh ta fami **dini** Nauuk kateri ie Gospud Bug tei fuy Cerqui skufi fuiga **diniga** Synu refodil TO 1564, 66a; Leto perlego ie Gofpud Bug fto kryo, Smercio inu Goriuftanem tiga fuiga **dimiga**[!] lubiga Synu Iefufa Criftufa poterdil TC 1575, 429 / dua krat poredu prau. De fmo le skufi ta fami **dini** offer Criftufeju pofuizheni TT 1577, 70; Iefus fam **dini** Isvelizhar TPo 1595, 1,40 / timu nizhe nei mogal pomagati, famuzh ta **dini** Iefus Criftus TT 1557, qb *samo, edino Jezus Kristus*; Nizhe nei dober, famuzh ta **dini** Bug TT 1581-82, 1,80

2. ki je sam, brez podpore drugih; **osamljen, zapuščen**: Gledai ti na mene inu bodi meni miloftiu, Sakai ieft fem **dini** inu reuen TP5 1566, 51a-51b; ti ne veish, de fi **dini** inu reuni inu bog, slep inu nag TT 1581-82, II,383

3. v krščanstvu ki je s kom združen v eno, nedeljivo bitje: My verujemo she v'Duha fvetiga, v'Buga, s'Ozhom Synom **diniga**, kir fam verne trofhta TFC 1595, XLI;

♦ – ver. **dini Bog / dino bogastvo Oče, Sin in Sveti duh kot tri božje osebe, ki so en sam Bog**;

troedini Bog: Ieft .. Veruiem, de ie en fam dini Bug. Oli vtim **dinim** Bogaftui fo try Perfone inu Imena, Bug Ozha, Bug Syn, Bug S. Duh TC 1575, 66; Tebe tudi zhaftimo fveti Duh, Nafh trofhtar s'Ozhom Synom en **dini** Bug TFC 1595, LXXXV [A. J.]

dinirojeni -a -o prid. [ˈdi:niro'je:ni]; P 5, K 3 (TR 1558,

TAr 1562, TO 1564)

– m. ed. im.: dinirojeni; – tož.: dinigaroeniga; ◀▶ ②

ki je edini (otrok); **edinorojeni**: Taku ie Bug ta fueit lubil, de ie fuoiga **diniga royeniga** Synu dal, de Vfaki kir na nega Veruie .. bo imel ta vezhni leben TR 1558, H3a, podobno tudi TO 1564; Nizhe kadai nei Boga vidil, ta **Diniroyeni** Syn, kir ie vtim Krylu tiga Ozheta, ta ifti ie nom ofnanil TAr 1562, 8b [A. J.]

dinja (dinja, dina) -e sam. ž [ˈdi:nja -e]; P 5, K 4

(DB 1578, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– mn. im.: dinje; – tož.: dy | n/nj | e; ②

Deutsch. Pfeben. *Latinè*. pepones. *Windifch*.

dinje. *Italicè*. melone, poppone MD 1592, L3b; Melon. *Germ*. Melö/ Melaun/ Pfeben. *Sclau*.

dinie MTh 1603, II,43

sladek rumenkast plod kulturne rastline s plazečim se stblom; **melona**: My fpuumnimo na te Ribe, katere fmo vEgypti sabftoin ieili, inu na Buzhe, **Dyne**, For, Zhebul inu Zheffen DB 1578, 123a [A. J.]

dinost -i sam. ž [ˈdi:nost -i]; P 7, K 7 (*P 1563, TP5 1566,

TP 1567, TC 1574, DC 1579, DC 1584, TFC 1595)

– ed. rod.: dinosti; – tož.: dynost; – mest.: dinosti; ②

stanje, ko je kdo sam, brez podpore drugih; **osamljenost, zapuščenost**: O Gofpud Iefus

miloftiui, pomagai nam fnashe **dinofti**, fcufti tuoio telu inu kry *P 1563, 61; Praui de vnega nadlugah, **vdinofti**, vpreganeni .. druga Troshta nei imel, famuzh to Befedo Boshyo TP_s 1566, 218a; Nafh vfeh Trofhtar, Pomozhnik, gledaj na nafho **dynoft** TC 1595, CCLXVI [A. J.]

dinoščina -e sam. ž ['di:noščina -e]; P 2, K 2 (TC 1574, DC 1579)

– ed. mest.: dinoščini; Ⓜ

stanje, ko je kdo sam, brez podpore drugih; osamljenost, zapuščenost: My kir fimo vsli globoshini, Vgrehih vpekli tizhymo, Vtaki reui **dinoszhini** le htebi Bug beshymo TC 1574, 151, podobno tudi DC 1579 [A. J.]

dintoh -a sam. m ['di:ntoh -a]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– ed. rod.: dyntoha; Ⓜ

del oprave, ki označuje stan, poklic koga: kadar en Menih pres Kute ali Shcapulirja, ali ena Nuna Pres pokrivala ali nje **dyntoha** hodi, Takovi fo Papefški greihi .. Pred Bugom pak nejfo greihi TPo 1595, II,24

ⓔ nejasno, prim. nem. das Diensttuch [A. J.]

dioscori [rod. ed.] gl. dioscorus

dioscorus – sam. m [dio'sco:rus]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ed. rod.: dioscori; Ⓜ

bibl. **ime meseca z negotovo umestitvijo v koledar:** Dan v'tem ftu inu ofmim inu fhtiridefjetim lejtí, na zheterti inu dvajfeti dan tige Méfza **Diofcori** DB 1584, II,202a

ⓔ iz lat., prim. dioscorus [K. A.]

diotref -a sam. m [dio'tre:f-a]; P 2, K 1 (TT 1577)

– mn. im.: diotrefi; – rod.: diotrefov; Ⓜ

slabš. **verski dostojanstvenik zmotnih prepričanj, ki seje nemir z onemogočanjem in obrekanjem tistih, ki se z njim ne strinjajo (po svetopisemskem Diotrefu, 3 Jn 1):** Papefhi shnih Shcoffi, Fary[,] Menihi fo **Diotrefi**, branio inu prepouiduio prou fapopnu S. Euangeli islagati, vcerqui peiti, obhaiati TT 1577, Mm4b; Tih **Diotrefov** ie fđai poufod dofti TT 1577, 226 [K. A.]

dirjanje -a sam. s ['di:rjanje -a]; P 4, K 4 (KPo 1567,

JPo 1578, MD 1592, TPo 1595)

– ed. im.: dirjanje; – đaj.: dirjanju; Ⓜ

1. hitro, divje premikanje; dirjanje: kir bi denary bili, inu bi se vřakimu nikar tu tellu inu ta kry Chriftufeva, temuzh ftu vogerfkih slatih, ali bodi lih majn, dalu, tu bi en tek, **dirjanie** inu drejn bil, inu bi dobru h'timu prihlu, de bi se flepzi fkusi Vode podftopili brefti inu tezhi, de bi le teh ftu slatih dobili TPo 1595, I,193 / Kar se fturi pãr Ohcétih s'iedio inu pitiem, plefom inu drugim vefšeliem, to Bogu nei sopãr .. To drugo vefelie inu plef, eno Aydovfko **dirianie**, nemarno vřikanie fkakanie inu divianie .. bode fhe Gofpofchina

inu oblaftniki enkrat veliko pregrého imeli pruti Bogu, kãr to dopuřtio KPo 1567, LXX, podobno tudi JPo 1578

2. v zvezi plac k dirjanju prostor za tekařka tekmo vanja ali konjske dirke; tekališče, dirkališče: *Deutfch.* Rennplatz. *Latinè.* ftadium. *Windifch.* plaz **h'dirjanjv.** *Italicè.* luogo da correre, ftadio MD 1592, M1b [A. J.]

dirjati -am glag. nedov. ['di:rjati -am]; P 16, K 4

(DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– nedol.: dirjati; – sed. mn. 1. os.: dirjamo; – 3. os.: dyrjajo;

– vel. mn. 2. os.: dirjajte; – del. na -l m. ed.: dirjal; Ⓜ

Deutfch. Rennen. *Latinè.* currere. *Windifch.*

dirjati. *Italicè.* correre, affrettare il pařso MD 1592, M1b; Curro. *Ger.* laufen. *Slav.* **dirjati,** tezhi MTh 1603, I,382

kdo/kaj; s prisl. določilom kraja **hitro teči; dirjati:**

Abfalom le pruti prihãl Davidovim Hlapzem, inu je jėsdl na enim Mėřgi, inu kadar je ta Mėřg pod en velik goft Hraft bil prihãl, je njegova glava obviřsila na tēm Hraftu, inu je viřsil mej Nebom inu Semlo: Njegou Mėřg je pak s'pod njega prozh **dirjal** DB 1584, I,177b / kir bi denary bili, inu bi se vřakimu .. ftu vogerfkih slatih .. dalu, tu bi en tek, dirjanie inu drejn bil, inu bi dobru h'timu prihlu, de bi se flepzi fkusi Vode podftopili brefti inu tezhi, de bi le teh ftu slatih dobili. Saj bi imeli fami na se pluvati, mi sanikarni Ludje, de mi sa eniga majhiniga denarja volo taku tekamo inu **dirjamo** TPo 1595, I,193-194

pren. koku tem Ajdom gre, ty fo leshali tam vuni na tej ceifti, neiřo imejli obene Pořtave ni Boshje beřsėde, kakor ty Ludje, ony neiřo bili okuli obfydani, temuzh fo odperti řtali, kakor en fray Terg, de je ta Hudizh tja fkusi inu supet fem fkusi mogel **dirjati**, kakor fe je njemu luřtalu TPo 1595, II,265 *neovirano delovati*; vřaj bi jeft imel lam na se pluniti, de jeft nikar v'Nebefsa taku nehi tym[!], ker uni hPaklu taku teko inu **dyrjajo** TPo 1595, II,185 *zelo greřřijo*; Bug nas ne hozhe řoditi, kakor te Pofvitne otroke, kateri fkoraj v'Pakal **dyrjajo** TPo 1595, II,186

// kdo; (s čim) **hitro se premikati, navadno na**

konju ali vozu; dirjati: ředite na Konje, **dirjajte** s'kuli, naj Iunaki vunkaj gredó DB 1584, II,50b; On [Antioh] .. je hitil, inu mej tēm ker je **dirjal**, je on od Kul taku slu paděl, de ga je po vřeh njegovih vudih đerlu DB 1584, II,200b / Ony [uničevalne kobilice] imajo tako podobno, kakóř Kojni, inu **dirjajo** kakóř Kojniki DB 1584, II,109a / v retoričnem vprařanju Gdu more s'kojni **dirjati**, ali s'volly orati na Pezhovje? DB 1584, II,112b

// kdo; nad koga, za kom **hitro se premikati proti komu z namenom izvrřiti nasilno dejanje; napadati:** Satu je Ionatas .. supet nad te

Sovrashnike **dirjal**, inu je nje pobil, de fo béshali DB 1584, II,190a; Inu Dofiteus, en mozhan Kojnik, is Bacenoroviga kardella, je Gorgia popadèl, inu ga sa Plafzh dèrshal, inu ga je s'fylo pelal, inu ga je hotil shiviga vloviti. Ali en Kojnik is Tracie je nad njega **dirjal**, inu je njemu roko odfekal, de je Gorgias prozh vbeshàl v'Morefo DB 1584, II,203a / Ahasia .. [je] béshal po tém potu pruti Hilhi tiga Vèrta. Iehu pak je sa nym **dirjal**, inu je rekàl tudi njega na Kullih vdariti DB 1584, I,208b *ga je zasledoval* [A. J.]

discantist gl. diskantist

discipulam [tož. ed.] gl. lingua

discipulus – sam. m [dis'ci: pulus]; P 1, K 1 (TPo 1595)
– ed. im.: discipulus; (V)

kdor se pri kom, od koga uči in sprejema njegovo mišljenje, nazor; učenec: jeft [sem] .. nekateri krat od Gospuda Feliciania Truberja, kakor od njegoviga ranciga Ozheta stari **Difcipulus** ali Mlaifhi, opominan inu profhen bil, de bi .. takovo Poftillo s'hnym s'Gospudom Felicianom Truberjem pregledal inu revidiral TPo 1595, I,):(5b
E iz lat., prim. discipulus [K. A.]

diseč gl. dišeč

disk -a* sam. m* ['di:sk]; P 1, K 1 (MTh 1603)
– ed. im.: disk; (M)

deska, plošča: Asser. *Germ.* diln/ tafel/ bretter/ laden. *Sclavon.* dafka, **difk**, blanka MTh 1603, I,135
E nejasno, prim. lat. discus [F. N.]

diska gl. deska

diskantist -a sam. m [diskan'ti:st]; P 1, K 1
(TiPre 1588)

– ed. im.: diskantist; (V)
kdor poje najvišji pevski glas; diskantist: [Trubar je] en zhas mei niegouimi [Bonomovimi] Peuci en **Difcantift** bil TiPre 1588, 107
E iz lat. prek nem., prim. der Diskantist [K. A.]

dispenziranje -a sam. s [dispen'zi:ranje -a]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ed. or.: dispenziranje; (M)
podeljevanje spregleda od cerkvenega predpisa ali dolžnosti; dispenza: Inu kadar bi Papesh she dajle bil imèl taku gospodovati, taku bi on prepovèdal kashlati, fe odkashlovati, vfe kniti, inu vejter osdolaj vun spustiti. Raunu kakò de bi ta Hudobnik satu tukaj fedil, de bi on imel tu Kèrfzhanftvu martrati s'Poftavami, s'prepuidami, s'grehu inu pogublenjem, fkusi vshvanje inu nuzane vfeh ftvari, inu potle denarje od tiga ikuppovati, **s'difpenfiranjem**, inu fkufi drugo golufio DB 1584, II,89a
E gl. dišpenzirati [K. A.]

disputacija (disputacija, disputacija) -e sam. ž [dispu'ta:cija -e]; P 4, K 2 (TiPre 1588, TPo 1595)

– ed. daj.: disputacii; – tož.: disputacio; (M)
izmenjavanje mnenj o kaki pomembnejši stvari, navadno v razgovoru, na višji intelektualni ravni; razpravljanje: Satu fe ony [papežniki] tudi v'obeno **Difputatio**, de bi fe od prauè vere inu Boshie slushbe gouurilu, nepufte TiPre 1588, 67 / ta GOSPVD s'Nikodemufom tem v'Pifmi vuzhenim eno dolgo **difputacio** ali prepirainje ima, vkatero fe ta stari dobri Mosh cilu nemore ferrihtati ni sastopiti TPo 1595, II,107
E iz lat., prim. disputatio [K. A.]

disputacija gl. disputacija

disputatia gl. disputacija

disputieranje gl. disputiranje

disputiranje (dišputirane, disputiranje, dišputirane, disputiranjje, dišputiranje) -a

sam. s [dispu'ti:ranje -a]; P 30, K 11 (TT 1560, TAr 1562, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, KPo 1567, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, TPo 1595, MTh 1603)
– ed. im.: di | š/s | putira | n/nj | e; – rod.: di | š/s | putira | n/nj/jnj | a; – daj.: di | š/s | put | i/y | ra | n/nj/jnj | u; – tož.: disput | i/ie (TPo 1595, I,163) | ranje; – mest.: dišputirani; – or.: dišputiranem; (M)

Difputatio. Germ. ein Gespräch/ ein Red/ ein Disputation. *Carnio.* **difputiranje** MTh 1603, I,434-435

1. izmenjavanje mnenj o kaki pomembnejši stvari, navadno v razgovoru, na višji intelektualni ravni; razpravljanje: Tu teshku uiffoku **dishputirane**, kateru ie [sv. Pavel] utih 3. Capitulih poredu imel TT 1560, 18a; OD AVTHORA, DV OLI OD KOga ie leta list htim Ebreom, tu ie htim Iudom pišfan .. ie vmei vuzhenimi bilu vfelei veliku **dishputirane** TT 1577, 1; Satu fo ty Papefhniki eni vtraglivi inu fhkodlivi Tyranni, katerih nihzhe kobenimu pogovorjenju, inu **difputyrainju** ne more prpraviti TPo 1595, I,119 / Poprei neli ga ie osdrauil, ie stori edno **difputiranje** inu rasgouaranie stimi Fariseij inu pifma Vzheniki JPo 1578, II,167b *je disputiral, razpravljaj* / slabš. Tiga shibkiga uti Veri ufanite ga vi gori, nekar de bi ga vi steim **difputiranem** utu zbiulane perprauili TT 1560, 22b; Ty preprofti imaiò pag tukai veiditi, de na letim nepotrebnim **Dishputirani** nishter ne leshi TPo 1566, 5a / Ta [žena] prime, derfhi inu popade Christufa per njegovih befsédah .. inu ftury sene tèrde befséde, eno trofhtlivo Dialectico inu **disputieranje** TPo 1595, I,163

// **ostro izmenjavanje mnenj; prepiranje:** aku hozhte .. vladashnim kregu, **dishputiranu** inu shtritanu fa Vere volo .. biti nauuzheni inu poduishani .. Taku vi rauen tiga Pfalleria

inu tih Euangeliftou, tudi vfa S. Paula Pifma, zheftu, sfliflom inu falfopnu preberite TL 1567, B1a

2. medsebojno izražanje nesoglasja; nasprotovanje: Sturite vfe pres mermrana inu **difputirana**, de vi bote pres tadla, inu zhyfti Synuui Boshy pres madesha TL 1567, 28a

℘ gl. disputirati [K. A.]

disputirati (disputirati, dišputirati) -am

glag. nedov. [dispu'ti:rati -am]; P 58, K 14 (TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DAĞ 1585, TPo 1595)

– nedol.: di | s/s̄ | putirati; – sed. ed. 1. os.: disputiram; – 3. os.: di | s/s̄ | putira; – dv. 3. os.: dišputirata; – mn. 3. os.: disputirajo; – vel. ed. 2. os.: disputiraj; – del. na -l m. ed.: di | s/s̄ | putiral; →; Ⓜ

1. kdo; od koga/česa, (iz česa), kaj, s kom **izmenjavati mnenja o kaki pomembnejši stvari, navadno v razgovoru, na višji intelektualni ravni; razpravljati:** Cristus vnega mladosti **difputira** šteimi Vuzhenimi TT 1557, 164; Nicodemus en Priol oli Appat tih Iudouskih Menihou, inu Cristus Syn Boshy, ukupe gourita inu **dishputirata**, koku, fzhim inu skuŕi kai ta zhlouik brumen rata pred Bugom TR 1558, O4b; TY eni pred letem zhaŕom, fo kriuu inu cilu nepodobnu od te Duhouske inu Deshelske Oblaŕti goururili, **dishputirali**, piŕfali inu vuzhili TAr 1562, 89b; Vŕay Papiŕti prauio, kyr ie Telo, tukaie ie tudi Kry. Sato ie sadoŕti veni shtalti, to ie samo Telo, vunkai diliti? Tukai fe ne vprasha inu ne **difputira**, kay eno shiuo Telo po Naturi vfebi ima alli ne: Tamuzh kay ie Cristuf poŕtauil inu porozhil, da fe ima pry niega Vezherij obhaiaŕ inu dershati JPo 1578, I,110a; ty Farifei prido vunkai, inu fahzno shnim **dishputirati**, fo nega iskushouali inu fo iskali od nega zaihen is Nebes TT 1581-82, I,168; [mi nočemo] taku prefherni inu prevŕetni biti, de fe podŕtopimo od Buga .. pres vfe pomuzhi, is laŕtne glave govoriti inu **difputirati** TPo 1595, II,98

// kdo; od česa **izmenjavati mnenja o kakem vprašanju v obliki disputa; disputirati:** Vteh Shulah fo ony od lete Hiforie [o Kristusovem trpljenju] veliku **difputirali** TPo 1595, I,219

// kdo; od česa, kaj **obravnavati kako intelektualno ali moralno vprašanje z različnih vidikov v mislih ali pisani besedi:** S. Paul tudi fuelikim fliflom falfopnu, dolgu inu vdofŕtih meŕtih, fufeb vtyu dneyu[!] lyftiu, htim Rymlanom inu Galatariem veliku **dishputira**, pryzhue Spiŕfomom inu vuzhi, de ta zhlouik skuŕi ŕamo Vero Vcristufa, pres vŕfe poŕtaue, pres vŕfiga nashiga diane inu ŕaslushene, Brumen, Prauizhin inu Suet poŕtane pred Bugom TT 1557, s1b; Inu letukai nei potreba **dishputirati**, viŕfoku inu globoku reŕmishlouati, od tiga vezhniga Napreuiidena, Odlozhena inu

Iŕuolena Boshyga TT 1557, ee4b; Ampak onu fe **difputiraj** od tiga [božje osebe] gori ali doli inu kakor dolgu fe hozhe .. taku je vŕay nihzhe ne bode isgruntal TPo 1595, I,220 / Ampak leta Sheniza fe timu ne puŕti motyti, ona per ŕama febi ne **difputira:** Ti ne flifhifh vto hifho, ti fe ena odlozhena inu vun ispahnenja[!] Aydynja, inu nikar vrejdna, de te Semla noŕŕi TPo 1595, I,161

// kdo; od česa, kaj, s kom **izmenjavati mnenja sploh:** Na tako Odguoor [da ne vedo, ali so otroka v naglici prav krŕtili] ta Pridigar nema vezh vprashati ne **dishputirati**, Temuzh tu Deite ima cilu is nou, koker bi ne bilu Kershenu .. kerŕtyti TO 1564, 95b; Ieŕt ne hozhem ŕdaj **difputirati**, aku ŕim jeŕt brumna ali huda, vreidna ali nevrejdna .. Moja Hzy ŕdaj od Hudizha velik marter terpy, htimu jeŕt moram fvit inu pomuzh imejti TPo 1595, I,162

// kdo; od česa, s kom **ostro izmenjavati mnenja; prepirati se:** Ty drugi pag is Aydou, kir fo uti korszhanski[!] Veri terdni inu uuzheni bili .. fo is takih shibkih prepoŕŕnih kershzenikou shpot delali inu shnimi **dishputirali** TT 1560, 22a; Vtim drugim Capituli [2. pisma Timoteju] prepuoda od nepridnih rizhi **dishputirati** TL 1567, 68a *da bi se prepirali o nepomembnih stvarih*

2. kdo; zoper koga **izražati nesoglasje z izjavami, mnenjem drugega; nasprotovati:** Saulus .. ie Vdamaŕcu .. tudi gouruil inu ie **difputiral** ŕubper te Gerke TT 1557, 361; Martinus Luter .. ie nerperuizh ŕubper te goluŕŕŕke Papeshoue Odpuske, inu ŕubper te Falsh Menishke pridige, fazhel goururiti, **dishputirati** inu piŕŕati TAr 1562, 18b

℘ iz lat., prim. disputo, prek nem., prim. disputieren

PRIM. dišputirajoč

PRIM. čezdišputirati [K. A.]

disputirati se (disputirati se, dišputirati se)

-am se glag. nedov. [dispu'ti:rati se -am se]; P 32, K 8 (TT 1557, TR 1558, TAr 1562, KPo 1567, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, TPo 1595)

– nedol.: di | s/s̄ | putirati se; – sed. ed. 3. os.: disputira se; – mn. 3. os.: dišputirajo se; – del. na -l m. ed.: di | s/s̄ | putiral se; – mn.: di | s/s̄ | putirali se; Ⓜ

kdo; iz česa, zavoljo česa, s kom **izmenjavati mnenja o kaki pomembnejši stvari, navadno v razgovoru, na višji intelektualni ravni; razpravljati:** On ie pag uto Shulo ŕhal, inu **fe** ie ŕteimi ludi **dishputiral**. Inu oni fo ga proŕfili, de bi per nih dalŕhi zhas oftal TT 1557, 393; Tukai fe mi od Cristufa vuzhimo, de mi kershzeniki, ŕufeb mi Pridigary pred velikimi, oblaŕtnimi, modrimi inu vuzhenimi fouraŕŕniki tiga S. Euangelia, kadar ŕnami hote ŕa Vere volo **fe dishputirati** nemamo beŕhati, ne ŕkriuati oli goniti od ŕebe TR 1558, T'3a; Inu Paulus po nega nauadi gre noter knim, inu **fe** ie shnimi po try ŕobote is piŕma **difputiral**, inu ie tu nim

odpiral inu polagal naprei, de Cristus ie moral terpeti, inu vftati od tih mertuih TT 1581-82, I,552

// kdo **izmenjavati mnenja sploh**: Obto fe [uboga žena] v'befede shnijm poštavi, **fe** sazohne **difputirati**, inu pravi: Reif Gofpod alli fai tudi ti p'fichi ijdo drobtinice, kijn pado od mis fvoih Gofpodov KPo 1567, CXVI

// kdo; iz česa, od česa, zavoljo česa, kaj, za kaj, nad čim, s kom **ostro izmenjavati mnenja; prepirati se**: Vftano gori fubper nega ty andohtliui Iudi, inu ty ner vuzheneshi inu oblaftnishi Aydi, ty Stoici inu Epicurary, ty **fe** shnim filnu fritaio inu **dishputirao** TAf 1562, 2a; Gofpud Cellar Carolus [je] .. nalushil inu fapouedal, De fo morali vtim M. D. LII. leitu, na ta Concilium .. nih Pridigarie inu Vuzhenike poslati, inu fteimi Cardinali, Shcoffi, Farij inu Menihi fa te Vere volo **fe** ftritati, fgouriti inu **dishputirati** TAf 1562, 20b; Nad timi befedami (tebi fe sgodi kako fi veroval) **fe** ta fvét nai vezh ira, **difputira** inu prepira KPo 1567, LXXVib; nekar per vini[,] ferdom oli shraiofam va vere volo **fe difputirati** TT 1577, 141; Key Skregom? Vtem, da fo **fe difputirali**, kateri smei nyh, vekshi bude Vchriřtufouim Kralieufuutu JPo 1578, III,79b; Mihael pag, ta vishi Angel, kadar **fe** ie fteim Sludiem kregal, inu **dishputiral** od Moifefoviga teleřfa .. ie dial, Bug te fuari TT 1581-82, II,370; obtu fe on pruti nym poštavi, **fe** fhnyim prepira inu **difputira**, fpomifliozh, de kir je en Karfzhnik, fe njemu hozhe fpodobiti, Chriřtufu njegovo zhaft braniti inu odteti TPo 1595, III,29; TU je koker bi Sludi hotel rezhi, Ti Chriřte, aku **fe** ti hozhes fmano is Boshjie befede fhtritati inu **difhputirati**, nu to bodi, jeřt tudi S. Pismu vmejim TPo 1595, I,157

☞ gl. disputirati [K. A.]

diš zlog; P 4, K 4 (TA 1550, TA 1555, KB 1566, DC 1585)

– diš; ☹

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja**: Dař defh **difh** dofh duřh TA 1550, 5, podobno tudi DC 1585 [A. L. R.]

diřanje (diřanje, diřajne, diřane, diřajnje) -a sam. s [di'řa:nje -a?j]; P 95, K 8

(TL 1561, DJ 1575, JPo 1578, DB 1578, TrM 1579, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– ed. im.: d | i/y | řa | n/nj | e; – rod.: diřa | n/j/n/nj | a; – daj.: diřa | n/j/n | u; – tož.: diřa | n/nj/n | e; – or.: diřanjem; ☹

1. čut za zaznavanje vonja; voh: Kadar bi vře tellu oku bilu, kej bi bilu řliřhanje? Kadar bi vře bilu řliřhanje, kej bi bilu **difhanje**?

DB 1584, III,94a

// česa **zaznavanje s tem čutom; vohanje**: pren. Takou řtrahan urtel gre řhe danafhni dan (kakor my vidimo) řilnu mej Turki inu Iudi, de ony obeniga duha, **difhainja** ali pokuřhanja tiga Evangelia nejmajo, ja on je nym ena gnuřnoba, de ga ony ne mogó terpejti ni

pořluřhati <Turkom, Iudom, Papeřhnikom, leta vezherja ne difhi> TPo 1595, II,132

2. česa značilnost, ki se zaznava z vohom in vřbuja predstavó o čem; vonj, duh:

pren. Ampag huala Bogu, kir ufelei premaga skufi nas Vchriřtufu, inu ozhitu della skufi nas tu **dishane** tiga nega řposnane, po ufeh kraih. Sakai mi fmo Bogu enu dobru **dishane**, Chriřtufeu, umei teimi, kir bodo ohraneni, inu umei teimi, kir bodo řgubleni. Letim enu **dishane** te fmerti hti fmerti, Vnim pag enu **dishane** tiga lebna htimu lebnu TL 1561, 57b-58a

3. navadno v zvezi s sladek kar se obredno seřže v čařt bořanřtvu in oddaja prijeten vonj; (diřečá) daritev: ondi fo řvoje offre offrovali, inu fo řjakaj p'řnalfhali řvoje řkrune daruve, inu fo ondi kadili řvoje řlatku **difhanje**, inu fo ondi islyvali řvoje řpitne offre DB 1584, II,69a / On ie stegnil fuoio roko řteim řpitnim offerom, inu ie offeral tu erdezhe řvinu inu ie řlil na dnu tiga Altaria, k'řlatkimu **dishainu** timu řvishmu kateri ie vřeih krail DJ 1575, 221 k daritve, ki jo bo Bog sprejel; Kadar tedaj ta Gmajna kaj nevejdeozh řtury, taku ima vřa Gmajna eniga mladiga řunza od Goved k'řhganimu offeru řturiti, k'řladkimu **difhanju** GOSPVDV, sred njega řhpiřnim offerom, inu řytnim offerom, kakor je prou, inu eniga Kosla k'Offru sa grěh DB 1584, I,7b / v'řvetim řiřmi, kadenje řmolitu pomeni: **Difhanje** pak vřliřhanje DB 1584, II,5b

☞ gl. daritevi

☞ gl. difhanje

☞ gl. difhanje

diřati -im glag. nedov. [di'řa:ti/di:řati di'ři:m]; P 54,

K 14 (TT 1557, TAf 1562, TPš 1566, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, DB 1584, BH 1584, TřPre 1588, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– nedol.: d | i/y | řati; – sed. ed. 3. os.: diř | y/i; – mn. 3. os.: diř | e/é; – vel. mn. 2. os.: diřite; – del. na -l m. ed.: diřal; – ř. mn.: diřale; – s. ed.: diřalu; ☹

Oľfacio. Germ. Schmecken/ ein Gefchmack fallen. Sclav. **difhati**. Carinth. vuohati MTh 1603, II,163

1. kaj; s priřl. določilom načina **oddajati, dajati določen vonj; diřati**: Gofpud Bug ie .. shegnal inu pořtauil .. ta ena řhelizřha/ de řhloueka/ greio/ hľade/ řhiřtio/ řdrauio řlipu oli gardu **dishe** TAf 1562, 105a; Ta řhpendia pak **difhi** po ognju DB 1584, II,61b; Kaj řtury vřhe ena řořhiza? Kaj je nje řapuvid? Drusiga niřter, temuzh de ima

tukaj stati, lejpa se viditi, dobru **difhati**, inu se puftiti nuzati TPo 1595, II,226

// evfem., kdo **oddajati**, **dajati neprijeten vonj**; **zaudarjati**, **smrdeti**: Praui Marta, feštra tiga kir ie bil umerl, knemu, Gofspud, on [mrtvi Lazar] ushe **dishi**, šakai on ie shtyri dni leshal [v grobu] TT 1557, 296

2. kdo/kaj; kaj **z vohom zaznavati**; **vohati**: Oni Vushella imao inu ne slishio, Oni nufs imao inu ne **dishe** TPs 1566, 209b; inu vřag Vud ima fuie fufeb lařtnu delu inu oprauilu, Ozhy gledaio, Vushella posluřhao, Iefik gouori Nuř **diBhi**, roke řipaio, noge hodio TC 1575, 363 / bibl., v zvezi **diřati sladki duh** Inu [Bog] hozhem valha Meřta puřta řturity, inu Cerqve valhe Svetinjje podręti, inu nezhem valhiga řladkiga duha **difhati** DB 1584, I,77a *ne bom veř sprejemal vařih daritev*

3. kaj; komu, pred kom **biti tak, da ustreza okusu, řeljam, zahtevam, priřakovanjem koga; ugajati**: Vesřelimu řerzu vře dobru **difhy** kar kuli jej DB 1584, II,165b *tekne* / Nou priatěl je novu Vinu: Naj řturu bo, taku ti dobru bo **difhalu** DB 1584, II,157a / Ali Přalter je v'letim ene isibrane Buqvice, sa kateriga volo on tudi taku dobru inu lepu **difhy**, kadar se v'nym bere, ker on nikar le tu djanje teh Svetnikou po ředi pravi, temuzh tudi nyh beřede, koku fo ony s'Bugom govurili inu molili, inu řhe govore inu molio DB 1584, I,279a / Ta ifti offer, prau tu S. Piřmu, Gen. 8. ie dobru **difshal** Bogu inu dopal TT 1557, iřb *Bog je sprejel daritev*; INu ena Mladiza bo řafła is debla Isai, inu en odraselk is njegoviga korena, bo řad pėrnesřel, na katerim bo pozhival Duh GOSPODNI .. Inu njegovu ^adifhanje bo v'řturu GOSPODNUM <^aDifhanje> tu je, njegou offer, kateri pred Bugom dobru **difhy**> DB 1584, II,5b

4. kaj **dajati, povrořati řlutnjo prisotnosti**: Kadar Trobenta řiln glas ima, pravi: Huj, inu od dalezh boj **difhy**, tu krizhanje teh Viudou, inu vukanje DB 1584, I,278a [F. N.]

diřec gl. diřeč

diřeč -a -e řrid. [di'řeč di'ře:ča -e]; P 34, K 9

(TC 1555, TT 1557, TL 1567, DJ 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584)

– nedol. obl. m. ed. im.: diřeč; – rod.: diřečega (Juričie); – đaj.: di | ř/s[!] | ećimu; – ř. ed. im.: diřeča; – mn. im.: diřeče; – toř.: diřeče; – s. ed. im.: diřeče; – đaj.: di | ř/s | ećimu; – toř.: diře | e/c[!] (TT 1557, 250) | e; – or.: di | ř/s[!] | ećim; – mn. im.: diřeča; – dol. obl. m. ed. im.: diřeč; (M)

1. ki oddaja, daje določen, navadno prijeten vonj; diřeč: Inu je [Mojzes] řlati Altar noter pořtavitil, pred ta Pėrt, inu je na řemifřtim kadil, s'tém dobru **difhezhim** Kadilom, kakòr je njemu GOSPVD bil řapovėdal DB 1584, I,62a / prideio one řtimu Grobu, inu řo nořsile tu dobru **dishece**[!] korene inu

řhalbe TT 1557, 250 *diřave*; Natu ona dua ufameta tu Iefufeuu tellu, inu tu iftu obyeta vte ruhe řteim řhlařtnim **difezhim**[!] korenem, koker ie tih Iudou řhega pocopouati TT 1557, 323, podobno tudi DPa 1576; Ieřř fim en lubesniv duh dala od řebe, kakòr Zimet, inu kakòr enu řhlařtnu **difhezhe** korenje DB 1584, II,162b

2. ki je tak, da ustreza okusu, řeljam, zahtevam, priřakovanjem koga; ugajajoč: Paul řtim Efeferiom v. tudi taku gouori, On [Kristus] ie řam řebe đal řa nas, kanimu đaru inu offeru Bogu, kanimu řlatkimu inu dobru **difhezhimu**[!] duhu TC 1555, H7 *k daritvi, ki jo je Bog sprejel*, podobno tudi DB 1584 [F. N.]

diřpenzirati -am glag. dov. in nedov. [diřpen'zi:rati];

P 1, K 1 (TAř 1562)

– nedol.: diřpenzirat; (M)

kdo; koga_{uz} **podeliti spregled od cerkvenega predpisa ali dořžnosti; diřpenzirati**: ta Papeřh ne more **dishpenfirat**/ řturity/ de bi du pres kerřta mogel řiti Isuelyzhan TAř 1562, 94a

ē iz nem., řrim. dispensieren [K. A.]

diřputirajoč deleřje [diřputira'jo:č]; P 2, K 2

(TT 1557, TT 1581-82)

– diřputirajoč; (M)

s kom v **izmenjavanju mnenja s kom o kaki pomembnejři stvari; razpravljajoč**: Inu oni tudi ne řo mene neřli řtim Templi řkum **dishputiraoz** TT 1557, 414, podobno tudi TT 1581-82

ē gl. disputirati

PRIM. disputirati [K. A.]

diřputiranje gl. diřputiranje

diřputirar -ja sam. m [diřpu'ti:rar]; P 3, K 3 (TL 1561,

TO 1564, TT 1581-82)

– ed. im.: diřputirar; (V)

kđor izmenjuje mnenja s kom o kaki pomembnejři stvari; razpravljavec: Kei ie ta Modri? kei ie ta Vuzheni? kei ie **Dishputirar** tiga řuita? Nei li Bug to Modruř tiga řuita kani Norici řturity? TL 1561, 29a, podobno tudi TT 1581-82 / řakai ta Hudyřh ie en tak hud kunřten **Dishputirar**, de gđi on to Glauo mora noter perprauiti, tukai on řhnega celim řhiuotom noter ulefe, koker ta Kazha TO 1564, 151(A)a

ē gl. disputirati [K. A.]

diřputirati gl. disputirati

diřputirati se gl. disputirati se

ditečvo gl. detečtvo

ditice gl. detece

diver gl. dever

divicni gl. devični

divičski gl. deviřki*

divičstvo gl. deviřtvo*

divičvu gl. devičtvo

divjačina -e sam. ž [div'ja:čina -e]; P 62, K 9

(KPo 1567, DJ 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, DB 1584, DM 1584, TPo 1595, TFM 1595)

– ed. im.: d | i/y | vjačina; – rod.: divjačine; →; – mn. im.: divjačine; →; ☹

1. divje lovne živali, navadno z užitnim mesom; divjačina: Kakor Leu **diuiazhino** vdobraui fnei: taku ti Bogati fneido te vboge DJ 1575, 54; fe na teh Tyrannih vidi, kadar fo ony enkrat teh Karfzhenikou kry okufšili inu prelili, taku ta Hudizh nym ne pufty prasnovati, drašfy, drafti gori inu fhene nje le naprej, k'vezh ralboinfvtvu, kakor eniga flidniga pfa, kir to **diviazhino** pred fabo vidi TPo 1595, III,48

// prosto živeče, neudomačene, divje živali: VY imate Sueti Ludie pred mano biti: Satu neimate obeniga Mefla icifti, kateru ie na puli od **Diuiazhine** resdertu, temuzh ie imate pred Pfee vreizhi DB 1578, 68b; Shivina je, kar je domazhe: Svirina pak je, kar je **diviazhina** DB 1584, I,1b; Ti bofh njega [sina človekovega] h'Golpudu poftavil, zhes tvoih rok delu: Ti fi vfe rizhy njegovim nogam podvérgal. Ouce inu Volle vfe k'mallu, h'timu tudi **Divjazhine** DM 1584, CLXXXII, podobno tudi TFM 1595 / Israel bo poshért: Ajdje shnym rounajo, kakòr s'eno .. nizhèmerno pořfodo. Satu ker ony tja gori k'Alffuru tekajo, kakòr ena **Divjazhina**, kadar sajde DB 1584, II,106a / katera pufchava ie kãrfchenikom grosovitilhi .. kakòr ta hud pregnan svet? v'kateri je fai ta **diviazhina** bulie kãrfchenikom priatel, neli ti Neverni prekleti Lüdie .. ta **diviazhina** alli svirina ta ijim [krščenicom] ie ilhe ftregla inu flushila, kakòr vran Eliu, Levij Danielu, pfi Lasrau KPo 1567, CXXVIIIb *živali*

pren. Pole ⁴**Divjazhina** v'Pufzhavi hodi vun, kakòr navado ima <⁴**Divjazhina**> tu je ty flabodni prevsetni Ludje inu Silniki> DB 1584, I,273a

2. s prilastkom **velika, nevarna divja žival; zver:** Pogleite, ta Sainauz gre femkai: Sdai tedai pridite, inu nai ga vmorimo, inu veno iamò vershemo, inu hozhemo rezhi, de ga ie ena huda **Diuiazhina** .. fneila DB 1578, 34b; Kadar pak Ludje nezheo sa njegovo S. Belfedo maratì, de bi fe taku k'njemu preobèrnili, taku prizhuje letu S. pifmu, de Bug h'taki pokuri Ludy opomina .. taku on pořhila vfe shlaht fhtrajfinge .. kakòr Mezh, Lakota, kuga, hude **divjazhine** DB 1584, I,bVIa

pren. Satu pořluhfajte vy Pařtirji .. pravi Golpud GOSPVD, potehmal, kadar vy puřtite moje Ouce en roup, inu mojo zhrédo vfem **divjazhinam** eno řpendijo biti .. hozhem shnymi [s pařtirji] en konèz řturiti DB 1584, II,76b

3. samorasel, necepljen poganjek vinske trte; divjak: Moj lubi ima en Vinograd .. Inu on

je zhakal, de bi Grosdje pèrneřfel, ali on je pèrneřfel *Vinike <***divjazhino**> DB 1584, II,2b [M. Č.]

divjak -a sam. m [div'ja:k -a]; P 6, K 3 (BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: divjak; – rod.: divjaka; ☹

1. kdor ne obvladuje, kroti svojih negativnih lastnosti; divjak: **Divjak, a**, Ferox, wild BH 1584, 48; Indomitus. *Germ.* vngedãmp/ vngezãrbt. *Slav.* **diviak**, divij MTh 1603, I,701

2. negotovo **divjina:** Sylveřtris. *Germ.* waldechlich/ wild/ bãwrish. *Slav.* veliku gořdou, **diviak** MTh 1603, II,597 [M. Č.]

divjanje (divjanje, divjane, divjajne, divjajne)

-a sam. s [div'ja:nje -a]; P 35, K 10 (TO 1564, TP 1566, KPo 1567, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, TKM 1579, DB 1584, TtPre 1588, TPo 1595)

– ed. im.: d | i/y/j (DB 1584, II,178a) | vja | nj/n/nj/nj | e; – rod.: divjanja; →; – tož.: d | i/y | vja | nj/n/nj | e/a[!] (TT 1577, 363); – or.: d | i/y | vja | nj/n | em; ☹

1. izkazovanje jeze, zlobe z nasilnimi dejanji; divjanje: Koku vmei tako hudo Golpořzhino, fylo inu kriuíno, inu vmei teim Sludieiuim **dyuianiem**, inu vmei tulikain hudih ludy, vini ta zhlouesha[!] shlahta bo od Buga na tim Suetu gori dershana inu obarouana TO 1564, 62b; Cerkou vini ima na fui plat Cristufa, ima ferzhne pridigarie, te ta Drak ne more poshreti, bodo vnebu famakneni, tu ie, zhudnu od Buga řubper tu **dyuiana**[!] tih Antichriřtuo inu Papeshnikou, ohraneni TT 1577, 363; vfe nashe dianie, rizhy inu shyulienie mora naprei iti, na framoto inu supar vfei Paklenskoi fylli ali Vratom. Ia, supar vřega Sueta **diuyaniu** inu rasbianiu JPo 1578, II,68b; Serd inu **divjanje**, fo gèrde gnufhe rizhy DB 1584, II,164a; Sakai kakoua bi tu shkoda bila, kadar bi S. Paul bil vmorien v'fuoim **diuianiu**, ker ie Cristufa řhmagal TtPre 1588, 51; Ta Iama, vkateri zhloueki vjeti lefhe, je ta grejh inu tiga grejha řtrajfinga, slafti tiga hudizha **divjajnje**, Tyrannja, inu ta Vezhna řtrařhna řmert TPo 1595, I,214 / GOSPVD je téh Pregreřhnikou řhibo slomil .. katera je folke byla v'slobnořti pres nehanja, inu je **sdivjanjem** gořpodovala zhes Ajde, inu je preganjala nemilořtvu DB 1584, II,6b

// ekšpr. **beda, nesreća kot posledica takega ravnanja:** Ti ia vidish, řakai ti na to reuo inu **diuyane** gledash, oni fe daio vtuiie roke, Ty bofi fe tebi isrožhe, ti fi tih forot Pomozhnik TP 1566, 28a

2. nastopanje, pojavljanje z veliko silo, intenzivnostjo; divjanje: Bug nash Ohranenik .. Kir vtolashi tu **dyuiane** tiga Morya, tu shumene nega Vallou TP 1566, 115a

3. ekšpr. **razposajeno, brezglavo tekanje sem ter tja; bezljanje:** To drugo vefelie inu ples,

eno Aydotsko dirianie, nemarno vriskanie inu **diuianie** JPo 1578, I,51b [M. Č.]

divjaščina -e sam. ž [div'ja:ščina -e]; P 15,

K 7 (TC 1550, TT 1557, TT 1560, TPš 1566, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82)

– ed. im.: divjaščina; →; – tož.: d | i/y | vjaščino; – mn. im.: d | i/y | vjaščine; – rod.: divjaščin; – tož.: dyvjaščine; (M)

1. divje lovne živali, navadno z užitnim mesom; divjačina: MALIKI ZHES VVzhene ludi inu kunshtne Antuerhary .. zhes Louce kir **diuiafzhino** inu Suyrino loue, ie [boginja] diana TC 1575, 273

// **prosto živeče, neudomačene, divje živali:** INu ye Gofpud Bug rekall hti kazhi/ kadar fi ti tu sturila bodi prekleta vmey vfo lhuino inu **diuiafzhino** na femli TC 1550, (8a) / Sakai sledna natura tih **diuiafzhin**, inu ptyz, inu tih kazh, inu tiga mory, vude vufdana .. od zhloveiske nature TT 1581-82, II,316

2. velike, nevarne divje živali; zverjad: htimu fodnimu dneui vfi ludie, kir fo feshgani, vmuriu potopleni, od **diuiafzhine** fhedeni .. prydo naprei, inu nim fe bo prauiza sturila TT 1577, 477

3. v Razodetju nadnaravno bitje, ki služi Bogu: Kir pag te shtiri fuirine oli **Diuiafzhine**, inu ty shtiri inu dvajseti Starishi, kadar tu lagne Crifstus te Buque vľame inu odpre fďaici doli pado, kader molio fo vľemi Angeli TT 1577, 299

4. v Razodetju nadnaravno bitje, ki služi satanu in odvrača ljudi od Boga; zver: Leta **diuiafzhina** oli Suyrina, katera is tiga predpoda oli Pekla gre, inu fe krega steima Prerokoma, nyu premaga inu mory TT 1577, 349 / v razlagalnih besedilih ty praui kerfzheniki na tim fueitu, pred Sodnim dnem, bodo malu dobriga imeili. Ty Draki, Leui, Meduedi, Kazhe Curbe, ftrashne **dyuiafzhine**, tu ie, vfi shlaht Sludy inu Anticrishti, nih ne pušte nigdir smyrom TT 1577, XVII [M. Č.]

divjati -am glag. nedov. [div'ja:ti -'ja:m]; P 103, K 19

(TT 1557, *P 1563, TO 1564, TPš 1566, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DC 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, MD 1592, TPo 1595, TřC 1595, MTh 1603)

– nedol.: d | i/y/j | vj | a/á | ti; – sed. ed. 2. os.: divjaš;
– 3. os.: d | i/y/ju (TPo 1595) | vj | a/á; – mn. 3. os.: d | i/y/ja[!]
(DC 1579, 111) | vja/je; – vel. ed. 2. os.: divjaj; – mn. 2. os.: d | i/y | vja/te; – del. na -l m. ed.: divjal; – mn.: d | i/y | vjali; – ž. ed.: divjala; →; – s. ed.: divjalu; (M)

1. kdo/kaj; čez koga, zoper koga **z nasilnimi dejanji izkazovati svojo jezo, jlobo; divjati:** ty Sludieui tuki le zhedale vezh **dyuiaio** zhes te boge ludi inu naganeio na vfe hudu TT 1557, ceb; Cerkou, nai fi Sludi shnega Anticrishti super no **dyuia** nishter mane rody, dofti ludi hpraui Veri perpraui TT 1577, 356; nai **dyuya** inu Rasbija Hudizh, ta Suet inu vfi Tyrani, nai Vetroue

shume inu pihaiu JPo 1578, II,43; Pofvitni Krali **diuviaio** [!], Rati fvite delajo, Super Boga tar Iesufa DC 1579, 111; inu je vidil Onias, de bi is taciga kreganja veliku hudiga moglu priti, ker je Apollonius, te dulanje Syrie Kapitan, taku **divjal**, inu k'Simonovi hudobi pomagat DB 1584, II,961b[=196b]; ti némafh mejniti, de bofh pres fhtrajinge oftal, de ti taku supér Boga **divjalf** DB 1584, II,199a; *Crajnfski*. slobyti *Corofhki*. **divjati** DB 1584, III, Dd11b; *Deutfch*. Grimmig fein. *Latinè*. faevire. *Windifsch*. *Carn*. **djvjati**, fe flobiti. *Italicè*. efsercitor la crudeltà, incrudelirfi MD 1592, F5a; *Furo*. *Germa*. Wüeten/vnfinnig fein/ toben. *Sclav*. **diviati**, od vuma ijti MTh 1603, I,581 / Oni [papežniki] fe ferde tar slobe, Nih misfal ie le treiti: Imaio krisheine fobe, Shiue nas hte poshreit, koker Valuui **diuiaio**, Sa buga nizh nemaraio, Tu Bug fe dobru vidi TP 1575, B3a; kadar ty zhloveki letiga Diteza nefposnajo, ni sa njega rodio, taku **divya** inu fe floby ta sveit TPo 1595, I,45

2. ekspr., kaj **nastopati, pojavljati se z veliko silo, intenzivnostjo; divjati:** Obtu fe mi ne bomo bali .. nai fi tu morie **dyuia** inu velike Valuee shene TPš 1566, 87b; my [smo] vinèr Boshji otroci, kakòr kuli mozhnu gréh notri v'nas **divja** DB 1584, III,80b; Vodè fo tebe vidile, ò Bug, vode fo tebe vidile, inu fo fe bale, Inu globofzhine fo **divjale** DB 1584, I,298b; on je ta GOSPVD, je tudi per nas vzholni .. on more tu Morje tihu sturiti, kadar bi onu fhe taku flu fe flobilu inu **divjalu** TPo 1595, I,112; Taku je onu fto Smertjo .. nemore taku fhkode sturiti inu vmoriti, kakor de bi njo Christus nikar vjeto ne dershaf. Satu kadar fe ona ner buile floby inu **dyuvja**, inu fe na tu nar grosovitfhe iskasuje, taku ona vľaj per teh Karfzhenikih vezh ne opravi, kakor de ona nje kBoshji befedi shene TPo 1595, III,68

3. kdo **fizično izražati strah, skrb zaradi česa; tresti se:** Sakai fe ie vľrashil Erodes? Teh neuernih vshanza inu neuada ie: Kadar ie Boshye delo tukai: Tako sazheno **diuiati** inu tretupati. Sakai oni zhute, da Bog hozhe nyh Silo inu Tiranyo kashtigati JPo 1578, III,21

4. kdo; s prisl. določilom načina **ne ravnati v skladu z razumom, normami:** [starši otrok] fice fami hpokoržhini, kposhteniu, inu dobruti ne rounaio, temuzh nym pušte nyh volio, da po fuoy misli **diuiaio**, inu tako diuij srafteio JPo 1578, I,32a [M. Č.]

divje prisl. [di:'vje]; P 4, K 3 (JPo 1578, MD 1592, MTh 1603) – divje; (M)

Deutfch. Wild machen. *Latinè*. efferare. *Windifsch*. **divje** sturiti. *Italicè*. far solvarico, incrudelire, inalperare MD 1592, V4b, podobno tudi MTh 1603

ekspr. **izražá nezmožnost ravnanja v skladu z razumom, normami; divje:** Ty, kateri fuoimu

poklitzaniu, ftanou inu flushbi sueifto ne nadftove, neftere kay fe ijm fpodobi: Tamuzh, kadar nyh Gofpoda vprizho nei, tako celo **diuie** inu pres pametno shiueyo, vposhreshnofti, pijanofti, Trumffaio, inu nefpodobno trate, inu vfe Grehe shpot inu framoto Vhishi nareiaio

JPo 1578, III,126

PRIM. divji [M. Č.]

D

divji -a -e prid. [ˈdi:vji -a -e]; **P** 188, **K** 25 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TO 1564, TP_s 1566, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TR&M 1579, DP_r 1580, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, TFM 1595, ZK 1595, MTh 1603) – m. ed. im.: d | i/u[!] (TPo 1595, I,15) | v | ji/ij/y/ie[!] (MTh 1603)/i (MTh 1603, II,167)/ii (MTh 1603, I,72)/ju[!] (MTh 1603, I,532); – rod.: divjiga; – tož.: div | y/ji/iga/jiga/yga; – mn. im.: d | i/y | v | ji/ij/y; – rod.: d | i/y | v | ih/yh; – tož.: divje; – or.: divijimi; – ž. ed. im.: d | i/y/ia[!] (DB 1584, III,86b) | vja; – tož.: d | i/y | vjo; – or.: divjo; – mn. im.: divje; – rod.: d | i/y | v | jih/yh; – daj.: d | i/y | vym; – tož.: divje; – or.: divji/divij/dyui (TPo 1595, II,138) | mi; – s. ed. im.: div | je/ij[!] (MTh 1603, I,215); – rod.: divj/dyuu (TO 1564, 157b) | iga; – tož.: divje; – mest.: divjim; – primrk. m. ed. im.: divj | e/é (DB 1584, II,200b) | ši; – presež. ž. mn. im.: nardivješe; ◀▶

Divji, ga, Feroh, wild BH 1584, 48

1. ki se nahaja, živi, raste svobodno v naravi; divji: Ta perua zhloueka, fta bila lipa frezhna inu redle, fta regirala .. vfe ftuari na femli, vfo shlaht shiuino furino domazho inu **diuyo** TT 1557, gb; Vfe fi pod niegoue noge [Bog človeku] poduerгал, Ouce inu Voloue kmalu, Ktemu tudi **diuyo** Suiriazhino, Ptize pod nebom, Ribe vmoriu JPo 1578, II,160 / Christus vfovojej mladufti nej shivel kakor ena zuperniza, ali **divji** mosh, on nej oben sufební leben pelal, temuzh fe je dershal, kakor enu drugu Dejte TPo 1595, I,91 *samotar, ki prebiva v divjini* / Modruft .. je téhifitih [mutcev] dellu fkusi tiga fvetiga Preroka roko pelala, inu je nje fprejmila fkusi eno **divjo** Pufzhavo, de fo Shotore na puftih mejftih ftavili DB 1584, II,143a *neobljudeno* / Nega [Janeza Krstnika] shpendia fo bile kobilice inu **diuy** med TE 1555, B8a *med divjih čebel*

pren. Christus vletei Sententij tolikain gouori, nai fi ie kateri Telefni Ozha lyh zhudna **diuia** Ptiza, hud inu sanikar: Tako vuner fuoiemu Sinoui, kadar ga Kruha profi, neda Kamana sa Kruh JPo 1578, II,56b

// **označuje domači sorodno žival, ki živi prosto v naravi:** Ti neimash obene gnufnobe ieifti. Tu fo pak te Suiryne, katere vy imate ieifti: Volla, Ouzo, Koso .. **diuiga** Volla DB 1578, 161b; *Deutfch.* Waldefel. *Latinè.* onager. *Windifch.* **divji** osèl. *Italicè.* afino faluatico MD 1592, T6b; *Deutfch.* holtztaub. *Latinè.* palumbus. *Windifch.* **divji** golob. *Italicè.* colombo salvatico MD 1592, G5b; Anas fera. *Germ.* wilde Endt. *Slav.* **divia** raza MTh 1603, 1,85

// **označuje kulturni sorodno rastlino, ki raste prosto v naravi:** Labrufca. *German.* waldreben/wildreben/heerling. *Sclav.* **divia** vinska terta MTh 1603, I,766; Oleaster. *Germ.* wilder ölbaum. *Sclav.* **divia** olika MTh 1603, II,162; Caprificus. *Germ.* ein wilder Feygenbaum. *Slav.* **divij**[!] figovu drevu MTh 1603, I,215

pren. Sakaj kadar fi ti is te Olike, katera je po naturi **divjaja**[!] bila, prozh odfekan, inu fi zhes naturo v'dobru drivu v'zejplen: Koku bodo veliku vezh ty, kateri fo po naturi v'zejpleni v'fvojo laftno Oliko DB 1584, III,86b; jeft fim tebe bil saffadil, eno flatko Vinko terto, enu cillu pravu feme: Koku fi mi tedaj poftala ena grenka, ***divja** Vinkla tarta? < *Vinika > DB 1584, II,28a

◆ – **divja** *koza zelo hitra gorska žival z na koncu kavljasto ukrivljenimi rogovi; gams: Deutfch.* Gembs. *Latinè.* rupicapra. *Windifch.* **divja** kosa. *Italicè.* daino, camozza MD 1592, E7a; bot. **divja roža trnat grm z belimi ali rožnatimi cveti ali njegove živo rdeče jagode; šipek:** Cynorrhodon. *Ger.* wilde rosen. *Sclav.* **divia** rolha MTh 1603, I,387; **divja** svinja / **divji** preščič v *vlažnih gozdovih živeča žival s klinasto glavo in z dolgimi, naprej štrlečimi podočniki; merjasec:* Aper. *German.* ein wilde Schwein. *Sclavon.* **divia** fvinia. *Sclavon.*[!] **divie**[!] prežhizh MTh 1603, I,100; **divje** *kure velika, kokoši podobna ptica s pisanim perjem in dolgim repom; fazan: Deutfch.* Fafan. *Latinè.* phasianus. *Windifch.* fafan, **divje** *kure. Italicè.* fagiano MD 1592, D5a; bot. **divji** česen *česnu sorodna rastlina (Allium victoralis); vanež: Latin.* allium anguinum, allium silvestre, alum. *Sclav.* **divii** zhefin MTh 1603, I,72; **divji** *kozol gorska žival z zajetnim telesom in grbicami na sprednji strani sabljastih rogov; kozorog: Deutfch.* Stainbock. *Latinè.* capricornus. *Windifch.* **divji** *kosèl, kamenski kosel. Italicè.* capricorno MD 1592, P1a; bot. **divji** *oves vrsta plevla; gluhi oves: AEgyptos. Germ.* gauchhaber/ taubhaber/ Thwalch/ gerfèthwalch/ lülch. *Sclav.* **divia**[!] *oves* MTh 1603, I,44-45; **divji** *petelin večja pisana gozdna ptica:* Inu letu vam bodi mèrfku mej Ptizami .. Shtorkla, Rajnger, *Shoja, inu kar je nje shlahte < ***Divji** petelin > DB 1584, I,67b; bot. **divji** *zafnan vrtna rastlina z bodečimi listi in sprva rdeče, kasneje rdečkasto rumenimi cveti v socvetju; rumenik:* Cnicus. *Germ.* wilder Saffran/ garten Saffran/ wilder garten Saffran/ Saflor/ flor. *Sclav.* **divie**[!] Ihafran MTh 1603, I,276

2. ki se ne da kroiti, brzdati; divji, podivjan: Enu resuaienu dete ie fuoievolu, raunu kakor en **diuij** koin DJ 1575, 126; VZhetertim Capituli ftoji en lèp Exempel supèr Silnike inu Tyranne. Sakaj tukaj vidimo my, koku je ta filnu mogozhi Krajl pod fvojo pamet prihfal,

inu taku vftekel inu **divji** postal, de fo ga morali, kakòr eniga vftekluga Pfa, s'ketinami vesati inu na puli ga puftiti hoditi DB 1584, II,85a; kaj fe vshe hozhe per teh goditi, kir v'enim ali v'dveh Leitih obene pridige neflifhio? Tu morejo **divji** Ludje ratati, kakor ta Shivina TPo 1595, I,207 *razpušçeni*; Bellua. *German.* ein graufam Thier. *Sclavon.* **divia** fhivina MTh 1603, I,168 / Inu tako fo ti vftekli pfi inu **divij** volcie, ti fovrashni Iudi f'Christufom vfo drago nuzh fi ijgrali, fvoji spil inu fhalez imeli KPo 1567, CLVI; Tedaj fo ony [Makabejci] vfi tiga milofitiviga Boga hvalili, inu fo ferzhni poftali, de bi hotéli fvoje Sovrashnike pobyti, kadar bi ony lih te nar **divjefhe** Sviryne bili, inu bi sheléshne syduve pred fabo iméli DB 1584, II,201b / Klizhite glafnu vy Pufzhave, inu ta Méfta v'nyh, sred temi Vafmy, ker ^bKedar prebiva <^bKedar fo Araberji, en **divji** folk> DB 1584, II,17a *ljudstvo, ki se rado vojskuje* / protest. Rasumna saftopnoft inu modruft more dobru h'timu flushiti, de fe resdilenje inu dvojenje mej Kãrfzheniki nareja, de sgul norri Svetniki inu **divji** Kãrfzheniki poftano: Ampak ony nemogo nigdar nalhiga GOSPVEDA Cristula fposnati, famuzh de poprej k'norzom poftano, inu fe pufté pohleunu fkusi to preprofto Boshjo befledó vuzhiti inu voditi DB 1584, II,89a / Koku fe fteimi, kir fo terdiga **dyuuga** nepokurniga ferza ima rounati TO 1564, 157b / Sakai kakòr gobe fo ena takofhna bolesan, katera fe rada eniga drugiga prime inu lese, kako ta **divij** ogãn, tako tudi leseio inu oftrupijo Kecarie KPo 1567, LXXV

// ki izraža, kaže neukroçenost, nebrzdanost; divji: Gdo fo te priprofte Diuice? Lety, Kateri to Sasnanie fuyga peteriga ozhutenia, Modrofti inu saftopnofti nepridno vshiuiaio: .. Peliãio Ders, **Diuy** inu gerd Leben, vfe Liudy blasne inu pohnuifuio shnyh hudimi Exempli JPo 1578, III,57[=107]; ony fvoje otroke moré k'oftrovanju, ali dopèrnalhajó takove Boshje flushbe, od katerih nej praviti, ali dèrshé **divje** shèrtje, kir nej navadnu, inu némajo vezh ni zhifftiga djanja ni Sakona <Gnufnoba, kir is Malikovanja pride> DB 1584, II,144b; Na leto visho je nas Cristus flabodne inu profte fturil od Poftave: Satu letu nej ena **divja** mešena flabodnoft ali proftenje DB 1584, III,80b; fkusi preshluhtva ali Kurbario, ta Sakonska poftela bode omadefhovana, ali fkusi nepriasnivu inu **divje** vkupe prebivanije TPo 1595, III,186 / Ono bude edna **diuia** inu nesnana rizh Vcerkui. Na meftu moih Apoftolou inu Slushabnikou, kriui Vzheniki inu lashniui Predigarij prideiu JPo 1578, III,123

// ekspr. ki ima veliko moç, silovitost; besen, divji: My fimo letukai na tem velikem nepozhytelnom Moryu tiga shalofnega Sueta, ker

nas mnogeteri Valloue, Fortuna, hudo Vreme, inu **Diuij** Vetroue pod Ozhi pahaio JPo 1578, II,62; Inu kadar on [malikovalec] moli .. fe neframuje ftem govoriti kir je pres lebna .. RAunu taku dela ta, kateri hozhe fe v'Ladjah vositi, inu mifli fkusi **divje** vode fe pelati, inu klizhe na en veliku gnilejshi lejs, kakòr je ta ladja, v'kateri fe on pelá DB 1584, II,144a; en velik volk bo vftal blisi Deshele, kateri bodo sa lok inu sa tarzho popadli .. Ony shumé femkaj, kakòr enu **divje** Morje, inu jesde na Kojnih, pèrprauleni, kakòr vojfzhaki, supèr tebe, ti Zionfka Hzhi DB 1584, II,30b / koku bofh lepa, kadar bodo tebi beteshi inu ***divji** ohuji prifhli, kakòr eni, katera h'porodu gre? <***britkufti**> DB 1584, II,38a / Serd ie ena **divia** reizh, inu slobnoft ie filna reizh DPr 1580, 53a

3. ekspr. ki ne obvladuje svojih negativnih çustev; divji: S. Paul .. praui, Vi Ozheti ne drashite Otruk htimu ferdu, inu kneuuli, de **shiy** inu teskhe misli ne rataio, temuzh shtraifate inu opominaite nee vtim Gofpudi TC 1575, 353; kadar ie edan mozhneishi zhes niega [hudiça] prishal, slafti Christus, shniegouim Euangelium, inu mu potegnil Sheme is oblizhia, da ie rasodeuen: Tadaie ie ratal celo **Diuij** inu norzhaft: On vas Suet vkup fzhuie, nareia vfe nefrezhe JPo 1578, III,52; Ali takovu pritenje je predelezh fpred ozhy, inu aku lih en **divji** zhlovik flifhi, taku vuner v'fvoji nesaftopnofti oftane, inu na fvoim krivim potu DB 1584, II,159b; fe morajo vpofvitnim Regimentu rabelni inu berizhy imejti, satu, de bo ta **duvji**!, fyrovi, hudi inu nemarni hauffen, fhtrajfan TPo 1595, I,15 / Vinu inu shene prenorio te modre, inu ti kateri fe na kurbe obeifse rataio **diuij**, inu sadobe molle inu zherue klonu DJ 1575, 75 *razuzdani*; Inu pole, ena Shena ga [norçastega mladeniça] ie frezhala, kakor ena Kurba vfnashena, kunshtna, **divia**, inu nepokoina, de nee Noge nemoga vnee Hishi oftati DPr 1580, 11b / Antiohus .. je sa fabo v'Ierusalemi puftil ene oblaftnike, hude lotre, Philippa is Phrigie, kateri je lhe hujfhi inu **divjefhi** bil, kakòr njegou Gofpud DB 1584, II,197b / je ona fvojga Ozheta kateri je en **divji** zhlovik inu tèrd Papeschnik bil, v'teh narvekljih beteshih inu kakor rekozh v'fmèrtni nuji, s'lèrzhnimi befšedami, h'Katechismufi opominala .. tiga bolniga Deteta Ozha [je bil], taku nagnjen, de je s'vrozhimi folsami djãl, on nozhe vezh naprej .. h'Papefhkim Maftam niti k'drugim gnufnomb tiga Papesha priti ZK 1595, 38 / Ena Saftopna hzhy dobru mosha dobode: Ena nekasana pak mora taku oftati, inu shali fuoiga ozheta, Inu katera ie **diuia**, ta ie ozhetu inu fuoimu moshu framota, inu io obadua fourashita DJ 1575, 89 *predrznã*

PRIM. divje [M. Ç.]

djački prisl. ['dja:čki]; P 1, K 1 (DB 1584)

– djački; Ⓞ

v jeziku starih Rimljanov; latinsko: Crajnski Bukoufki Coróshki Latinfki Slovénfki oli Besjázhki **djzhki** DB 1584, III,CeIIIb

☞ nejasno, prim. srlat. diacus [M. Č.]

djale gl. dalje¹

D

djan gl. dejan¹⁻³

djane gl. dejanje

djanja pišar gl. dejanjapisar

djanu gl. dejano

djati gl. dejati¹⁻³

djati se gl. dejati se^{1,2}

djavjati gl. divjati

djelnici [im. mn.] gl. delnik

djtece gl. detece

dlag [rod. mn.] gl. dlaka

dlaka -e sam. ž ['dla:ka -e]; P 51, K 9 (TE 1555, TT 1557,

TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, TtPre 1588, TPo 1595)

– ed. im.: dlaka; →; – mn. im.: dlake; – rod.: dla | k/g (Trubar);

– tož.: dlak | e/é (DB 1584, I,59a); →; Ⓞ

nitast izrastek na koži sesalcev; dlaka: Kadar tadar Far vidi, de fe tu nishishi vidi, kakor ie ta druga kosha, inu de fo **dlake** vbeilu preminene, taku ga ima sa nezhistiga foditi DB 1578, 95b; Natu je Danjel vsel fimole, mafy inu **dlak**, inu je vkup fkuhal, inu je is tiga knedilce naredil, inu je nje timu Drakonu vgobez metal, inu ta Drakon fe je na dvuje refréfhil DB 1584, II,209a; Kadar je ta pèrvi taku bil vmèrl, fo ony tudi tiga drusiga tjakaj pelali, de bi is njega fhpot delali, inu fo mu kosho inu **dlake** doli odèrli DB 1584, II,199a / Ioannes pag ie imel enu oblazhilo is kamelskih **dlag** TE 1555, B8a; Inu kateri je pèr febi nahàl gele Shyde, Shkarlat, Karmeshin, béle Shyde, Koslove **dlaké**, erdezkhafte Ounove Koshe, inu Iasbizhove koshe, ta je nje pèrnessèl DB 1584, I,59a

● – – Bug pak nej teh mertvih, temuzh teh shivih Bug. Satu morajo Abraham, Isaac inu Iacob shivy, inu nikar mertvi biti, naifi fo vezh, kakor try taushent lejt vtej Semli leshali, inu fdaunaj hprahu ali h'pepelu pofali, de nej ni koshe ni **dlake** od nyh vezh tukaj TPo 1595, II,296 *prav nič ni ostalo od njih* [M. Č.]

dlan -i sam. ž ['dla:n dla'ni:]; P 23, K 5 (TPs 1566,

DB 1578, TrM 1579, DB 1584, MTh 1603)

– ed. im.: dlan; →; – mn. tož.: dlani; Ⓞ

1. notranja stran roke od zapestja do prstov;

dlan: Kadar fo ony bily fhli, de bi jo pokoppali, néfo nishèr od nje nahli, kakòr le golo glavo, inu nogé, inu nje **dlani** <Isebel poteptana inu od Pas fmedena> DB 1584, I,209a; Palma. *Germ.*

ein flache oder offne Hand. *Sclav.* **dlan**

MTh 1603, II,196

2. bibl. dolžinska mera, tretjina pednja, tj. 7,5 cm; dlan: ONy fo tudi sturili Napèrnfik .. de je fhtrivoglast inu dvej gubej bil, eno

dlan dolg, inu eno **dlan** fhrok DB 1584, I,61a; En Syd je svunaj Hifhe fhaf povfod okuli, inu ta Mosh je imèl to merno fhbo v'roki, ta je bila shèft komulzeu dolga, vfàki komulz je bil sa eno **dlan** dallhi, kakòr en gmajn komulz DB 1584, II,79b

pren. Polle mui dneui fo eno **dlā** shiroki, inu ty zhafsi muiga shiuota fo koker nishèr pred tebo TPs 1566, 76a [M. Č.]

dleto (dletu, dlejt) -a sam. s ['dle:to]; P 3, K 2

(MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: dl | e/ej | tu; Ⓞ

orodje za dolbenje s kratkim prečnim režilom; dleto: *Deutsch.* Hecheifen. *Latinè.* caelum. *Windifch.* **dlejt**. *Italicè.* scalpello da intagliare MD 1592, P2a; *Latin.* Calum. *Germ.* ein außfticker/ ein schroteiser/ ein grabmeyffel. *Sclav.* **dletu** MTh 1603, I,194 [M. Č.]

dlje¹ (dlje, dle) prisl. primrk. ['dlje]; P 3, K 3

– primrk.: d | l/l | e; Ⓞ

1. izraža daljše trajanje dejanja, stanja; dalj, dlje: Salnze vuner gori gre kadar ie nega Zhas .. Ono tudi fuoiega Sijania neskrie, nai fi bi mnogateri rad **dlie** leshal JPo 1578, II,76; Inu ie Bog tako suèft, prau S. Paul, da on nas nepufi **dlie** iskushati, neli ie moremo preterpeti JPo 1578, I,82a

// v primerjalnih in odvisnih stavkih, s povednim naklonom, v zvezi kaj dlje – tem/stem (več)/to za izražanje primerjave ali sorazmernosti dejanja v nadrednem in odvisnem stavku; danes bolj: Kay fe **dlie** Vzhi inu prediguje, tem fo sanikarneishi Liudye JPo 1578, II,202b; Papeshe ftrashila pak fo ftem kai **dlie** to bolie fley inu okorneishi JPo 1578, II,13; nam nashiga Nebeshkiga Ozheta shiba celo teshko dei, inu tako nas to ifto, kay **dlie** fteim vezh Vboshyo nemilosft priprau JPo 1578, I,91a / ie vasha rizh ftem kay **dle** huisha, inu vam fe godi kakor vnei sheni .. Katera ie veliko preterpela JPo 1578, III,36b; oni .. fe vuner neumeio pobulshati, Tamuzh fo kay **dle** to huishi JPo 1578, III,21

2. z nikalnico izraža prenehanje trajanja dejanja, stanja; več: Stati vshe **dlie** nemore fueit, Star ie inu ie zelu shleht *P 1563, 171; Leto ie preuezh inu zhes fylo. Tiga Bog nei **dlie** mogal terpeti JPo 1578, II,184b; Kadar nemore **dle** shivit, fe sazgne preflinu toshit DC 1584, CCXXI[=CCXXIII], podobno tudi TrC 1595

3. izraža večjo oddaljenost; dlje, dalj: Iogri Chriftufoui fo shnyh Predigouaniem inu zhudefa delaniem, **dlie** prishli kakor Chriftus. Sakaj Chriftus ie febi, le famo Iudousko

Deshelo isuolil .. vnici Predigouati inu zhudefa delati .. Christufouí Apofotoli inu logri pak fo vas volni Suet naprej vseli JPo 1578, III,45 / Inu fo fe priblihalí ktemu Kashtelu Vkateri fta ona shla. Inu on fe ie darshal, kakor bi hotel **dlie** iti JPo 1578, II,11b *nadaljevati pot*; Poglei, leto ie vni, kateri nam more inu hozhe pomagati, nam potreba nei **dlie**, ali kzhemu bi hotel dalie iti? JPo 1578, II,151b

4. izraža nadaljevanje prejšnjega, stanja; naprej: Tuoia Hzhi ie vmarla, kzhemu **dlie** trudish Moiftra? JPo 1578, II,202b

PRIM. daleč¹ [M. Č.]

dlje² čl. [ˈdlje]; P ↘, K ↘

– dlje; Ⓜ

izraža obstajanje česa poleg že povedanega; dalje: Christus letukai gouori: Vy fte tega vlega prizhe. Inu ie **dlie** rekál knym: Myr vam JPo 1578, II,17b; Vtreyh Bukuah Moisefouih na 12. Cap: **dlie** stoji pífano letako: Kadar budeio dopolnieni dnoue nie ozhižfzenia, tako ona ima .. pernefti edniga Iagnizha JPo 1578, III,30b [M. Č.]

↘ **dlje**^{1,2} P 35, K 5 (*P 1563, JPo 1578, DC 1579, DC 1584, TFC 1595); prevladuje prisl.

dno (dnu, dno) –a sam. s [ˈdno -a]; P 67, K 9

(KPo 1567, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: dnu; →; – tož.: dn | u/o (Juríic); – mest.: dn | u/i (DB 1584, II,134a); – mn. tož.: dna; Ⓜ

Solum. *Germ.* der Boden. *Scla.* tla, **dnu**

MTh 1603, II,534

1. spodnji, najnižji del poglobitve v (zemeljski) površini; dno: Ribizh Mreshe Vmorye vershe inu celo od **dna** vun sblata vřakega Roda ribe hkraiu vlezhe JPo 1578, III,132; Ta GOSPVD ie ta prauí Voířzhak .. Faraonova Kulla inu negouo muzh ie on Vmurie vergal. Negoui isbrani Kapitani fo potopleni Verdezhim Moriei:

Globokoft je nee pokrýla, ony fo na **dnu** padli kakor Kamen DB 1578, 61b; Iudoufki fe rezhe Bizhounatu Morje, od bizhovja: Gërzhki pak erdezhe Morje, od erdezhiga pejlka inu **dna** DB 1584, I,43b; ta Nebefhki Bug [je] Morje odpèrl .. taku, de je voda tèrdnu štala na obadveih ftranah, kakòr en syd, inu ony fo po fuhim fhli na **dni** tiga Morja DB 1584, II,134a / [Bog bo] tebe is fhrokiga gàrla te britkufti isdèrl, katera **dna** néma DB 1584, I,276b *nima konca*

// **spodnji del česa; dno:** Kadar fe vshe pergodi, de fe vtím enim pregreishi, inu fe šposna, de ie greshil .. taku ima pernefti timu GOSPVDV sa fuoi dolg, kateriga ie šturl, duei Garlici, ali dua mlada Goloba .. inu pokropiti Skrijo tiga Offra sa Greih na ftran Altaria, inu to drugo Kry puftiti istezhi na **dnu** tiga Altaria DB 1578, 88b; Pířmu pravi .. ty hribi fhnih gruntom inu **dnom** .. pred nym [Bogom] beifhe TPo 1595, II,133 / ekspr. Kadar íeft

Hudizha od Zhlovekov .. preganiam, taku ozhitò saprizham, da fám mogochilhi inu mozhneifhi, neli on .. taku tudi morem ilhe tiga viřhiga taciuh Angelov inu Duhov omozhi .. inu na **dna** peklenkiga ogña vrezhi KPo 1567, CXXIIb

● – **iti/pasti k dnu propadati/propasti:** Vtím 18. taku fatrene, inu ta velika Pompa inu offart vshe gre **kadnu** <Papeshtu, Rym bo od Periatelou obrupan> TT 1577, 255; Ako hozhmo fto Mresho S. Euangelia Vloulíeni biti: Tako neimamo **Kdnu** pafti inu fe vřimrad .. vkopati JPo 1578, III,129b; **pehati/podreči k dnu uničevati/uničiti:** Kadar ta Bogati ima vkakouo nefrezho pafti, taku mu negoui priateli špet gori pomagaio: Kadar pak ta vbogi pade, taku ga tudi negoui priateli **k'dnu** pahaio DJ 1575, 54; Smert inu vezhnu ferdamnanje fem noter rinejo, inu nas hote **k'dnu** podreči TPo 1595, I,112; **vunizpahnití sodu dno sprožiti kaj, kar se je že dolgo pripravljalo; izbiti sodu dno:** Taku je tu vbogu Ierusalem satrenu, inu ga nej niřhter resdjalu, kakor ta velik Tittul, de je Boshje Mejstu .. Na takou Tittul inu gnado fo greifhili, neifo sa obeno Pridigo marali, taku fo timu Sodu bili tu **dnu** vun ispahnilí, kateru je nje vřo nefrezho perpravilu TPo 1595, II,194

2. v zvezi drtje dna ostrá bolečina v trebuhu ali črevesju, navadno krčevita, sunkovita; kolika: *Deutfch.* Darmgicht. *Latinè.* colica pařsio. *Windifsch.* dertje, **dna.** *Italicè.* dolor colico MD 1592, C1b, podobno tudi MTh 1603 [M. Č.]

dnove [im. mn.] gl. dan¹

do¹ predl. z rod.; P približno 2500, K 44 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, TL 1567, TP 1567, TPo 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DA 1585, TPRe 1588, MD 1592, TPo 1595, TIm 1595, TFC 1595, ZK 1595)

– do; Ⓜ

1. pogosto v zvezi noter do za izražanje meje v prostoru, do katere sega dejanje; do: Kaj řturio Mlaifhi Ioanefovi? Gredo ino pridozh **do** Christufa gouorio: Ioanef ie nař k'tebi pollal KPo 1567, CXXVIIb; On [Jezus] ie pak ne vunkai pelal noter **do** Betanie DPa 1576, 41b; Peter pag gre od dalezh fa nim, **do** Duora tiga viřhiga Farie TT 1581-82, I,120; Natu je Hanon Davidove hlapce vsel, inu je nje obril, inu je polovizo nyh gvanta odrésal, noter **do** ledovji DB 1584, I,229a; Bratje pak fo sdajci Paula prozh odpravili, de je fhàl **do** Murja DB 1584, III,71a; ty Pařtirji [so] mej řabo djali: Pojdimo tjakaj **do** Betlehema DB 1584, III,31a; Sakař (koker fe vřipuvifti pravi, krava hode sdaj **do** trebuha vtrave) taku fmo my tudi ksedainimu nařhimu zhařu, riřnizhnu sdobro inu obilno pařho, Boshje beřede, ofkerbleni TPo 1595, I,;(2b

/ Inu ti Capernaum, kir fi noter **do** nebes gori ufdignenu, ti bodesh pahnenu doli noter **do** pekla TT 1557, 198; Ampag tim, katere Bug fo fuio Ozhino shybo inu shtraifingo doma ne obyshzhe, inu nee pufti vtih grehiv **do** garla brefti inu plauati, tih iftih rizhy hudu ftoye, Bug fe tudi fmili zhes nee, de bi fe Hbugi preobernili TO 1564, 146b / Potle on tudi prerokuje supar vfe te druge deshele okuli .. notàr **do** 54. Cap. DB 1584, II,58a vse *do* / Hudizh brani inu ne pufti, da bi befeda Boshija **do** sàrza fhla, inu fe ga pèriela KPo 1567, XCVII *da bi se dotaknila clovekovega čustvovanja*; ta ftyma tuiga dobriga ufdanene [je] prishla **do** muhi uushesh TT 1557, 158 *zaslišala sem jo*

2. pogosto v zvezi **noter do za izražanje meje v času, do katere sega dejanje**; **do**: notàr fe ye hudizh fkulfi Velake Scoffe/ Farye Farifeye te Iudoufke menihe derfhall/ glih taku fe fdai inu **do** fòdniga dne fe bode derfhall TC 1550, 37(27a); Potle ie Titus fam fueliko možhno voisko tu Ierusalem ob ueliki nozhi .. oblegal, inu ie pred nim leshal **do** Ielfeni TR 1558, 51b; Inu kadar ie bilu okuli shefte vre, fe ie fturila ena temma zhes vfo Deshello, noter **do** deuete ure DPa 1576, 29b; Inu offer tiga Velikunozhniga prasnika néma zhes nuzh **do** jutra oftati DB 1584, I,58b; Farji, Aaronovi otroci, fo opraulali Shgane offre inu tolfino, notèr **do** nuzhi DB 1584, I,250; Ampak téh Pravizhnih stefa fe fvejti, kakòr ena Luzh, katere prece naprej gre, inu fvejti **do** béliga dne DB 1584, I,318b; *Deusch.* Biß auff difen tag. *Latinè.* in hunc ufque diem. *Windifch.* **do** tiga dne. *Italicè.* infin à questo giorno MD 1592, B4a; Puftyte obadvuje [pšenico in ljuljko] vkup rafti, **do** Shetve TPo 1595, I,115 / Ta poftava inu ty Preroki prerokuio **do** Ioannefa, Inu od tiga zhafà fe ofnauuie[!] tu kraleuftuu Boshye TT 1557, 221 *do Janezovega časa* / ta [prava vera] fturi vnas/ de fe .. derfhimo/ nega [Kristusa] befede **do** fmerti TC 1550, 209(112a); ty slushabniki te Cerque, imaiò te ludy zheftu .. opominati, de .. nekar fteim obhailom ne faulazhuio **do** pusledne potrebe, oli **do** nih smertne bolefnì TO 1564, 154b; Kateri pak **do** konza obftoji, ta bo isvelizhan DB 1584, III,27a; Letu je en dan te britkufti, tiga ozhitanja in fhantovanja, inu gre raunu taku, kakor kadar otroci **do** poroda pridejo, inu nej mozhy tukaj h'porodu TPo 1595, II,40 / Ta greh je bil na fueitu **do** te poftaue, kir pag nei pouftaue, fe ta greh ne rodi TC 1555, G4a *do časa, ko se je razodela božja postava*; ONY fo pak njega pošlufhali, notèr **do** lete Befede DB 1584, III,74b *dokler ni izgovoril te besede* / letei duei Poftavi .. fo le tim Iudom .. **do** eniga zhafà, bile dane TO 1564, 11a *začasno*; **Do** letih mal je nam GOSPDV pomagal DB 1584, I,153b *doslej*; Elisa .. prosi .. de bi mogèl mozhneifhi inu vezh predigovati .. kakòr je .. **do** tiga mal predigoval DB 1584, I,203a;

Ali tako Hiftorio hozhmo my puftit ftati **do** fvojga zhafsa, inu fdaj s'tém tretjim ftukom to pridigo dokoinati TPo 1595, III,68 *do primerne priloznosti v nadaljevanju* / z imenovalnikom Kadàr brumni kàrfcheniki vmèrjo, taku le **do** en zhaf is pota ftopio inu lesheio, da fi pozhijo KPo 1567, CXXXIIB; tellu tu fpy **do** Sodni dan, tedaj bode fe sbudilu DC 1584, CCLXVII / s prislovom Iacob Patriarch .. inu Daniel .. fta prerokuouela[!], De Criftus bo **do** tedai Royen, kadar ty ludi ne bodo vezh lafhniga is shnih shlahte Krale imeili TR 1558, c1b; Konez je mojga terplejnje, Na leto uro **do** fadaj TC 1595, CCVI / katera Gospfzhina .. nemiloftiuu fuiemi kmeti inu pokorniki okuli hodi, preuelike .. tlake nalagaio, hud konez vfamo, nih blagu **do** Tretyga Erba ne pride TT 1558, X4a

// **za izražanje konca časovno pogojenega zaporedja**: Nu per nas fo bili fedem bratou, inu ta perui vfame eno sheno, inu vmerie, inu kadar on nei femena imel, pufti fuio sheno nega bratu, Glih taku ta drugi, ta tretì tìga fedmiga TE 1555, 14b; David vmerje inu sapufti fvoj Stol inu Regiment Salomonu, ta tudi vmerje, inu taku naprej vmerje eden sa tem drugim, noter **do** letiga Diteza Iesusu TPo 1595, III,65 *do časa Jezusovega rojstva* / teim kir mene lubio inu dershe muie Sapuidi tim dobro deim **do** Tyffuzhe shlahte TC 1555, F8a *za vedno*

3. redko v zvezi **noter do za izražanje posledice dejanja**; **do**: Tedai ui bote mogli vashe dushe napafiti **do** lytofti TE 1555, A2b; shiua ie Befeda Boshya inu možhna, inu ie oftreisha koker Mez h kateri na obe ftрани reshe, in fseka, **do** raslozhenia Dushe inu Duha JPo 1578, II,4; Aku fe je moje ferce puftilu obnoriti k'eni Shenì .. tu bi bil en ogin, kateri **do** pogubljenja poshira DB 1584, I,275a; Chriftus .. fe je .. ta dan **do** truda sdejlal inu spridigoval TPo 1595, I,112; Koku bo ta ftari Adam vmorjen? Nikar de bi mi .. kakòr Papeshniki, s'gajshlami **do** krivi fe tepli inu martrali .. temuzh de mi te hude shele, katere fe vfak dan vferzi najdeo inu gibleo, krishamo inu morimo ZK 1595, 148 / [Hudič grešnika] sna inu more supet isleizhi **do** nasiga, kakor je on Iudelha isleikil TPo 1595, III,132

// **za izražanje visoke stopnje, intenzivnosti**: Muia Dusha ie shaloftna, **do** fmerti TR 1558, a3b *zelo močno*; Sakaj nalha pregreha je zhes nalho glavo srafla, inu nalh dolg je velik notàr **do** Nebes DB 1584, I,255a / Sakaj kaj bi tu bilu, de bi ti hotel nalhimu GOSPDV Bogu eniga Volla .. fhinkati, inu poleg tiga tvojga brata **do** fmerti vbyti? TPo 1595, II,164

// ekspr., v zvezah **do grunta, do konca, do tal, do ušes** ipd. **popolnoma, povsem**: Jerufalem .. tebe **do** tal refuale, inu ne bodo utebi puftili eniga kamina uerhu drugiga TT 1557, 232; Ty [Rimljani] fo tu Corintu .. vugshgali[!] de ie **do** grunta

fgorelu TL 1561, A1b; Inu ieft vupam vi bote tudi **do** konza sposnali, koker fte vshe nas en deil sponjali TL 1561, 56b; laft izzhem inu klizhem le .. shalofnih Sarza inu stifnene Veifti, ker fo **do** Vshes vgrehlih JPo 1578, III,36b

● — **od glave do nog v celoti; od glave do nog:** Ti fi en Samaritan, en lotar, Kecar kar te ie od Glave **do** nüg KPo 1567, CXXXIB

4. pogosto v zvezi **noter do za izražanje količinske meje; do:** Kar kuli bosh ti od mene proffila, hozho ieft dati tebi, **do** polouice muiga Kra-leuftua TT 1557, 113; Sakai Vrimskom Cefaraftuu ie .. zhefto krat na edan fam dan 50. 60. 70. 80. Ia **do** 100. Tyfozh karfzenikou martrano JPo 1578, III,24; Otrozhnice .. morao **do** 5. ali 6. Mifezou leshati JPo 1578, III,30b; inu fo vfe te pobyli, kateri fo fe na sydi h'brambi postavili, noter **do** dvajffeti taushent DB 1584, II,201a

5. v zvezi **od – (noter/notri) do za izražanje začetne in končne meje:**

a) v prostoru: ieft fem te Ayde hti pokorfzhini perprauil fto beffedo inu fteimi delli .. Taku, de fem od Ierufalema inu vndu okuli noter **do** te Slouenske deshele napolnil fteim Euangeliom Cristufeum TT 1581-82, II,53; INu ta vifsez h pèrt v'Templi fe je narasen restèrgal na dva kofsá, od gurajniga kraja **do** dulajniga DB 1584, III,28b; Onu je reis dolga raifha ali pot od Nazareta is Galilee, vBetlehem, ja taku delez h, kakor od Lublane **do** nemfkiga Gráza, aku nikar dajle TPo 1595, I,30; Ta Hudizh je vunkaj shal, inu je tiga vbosiga Ioba taku polniga hudih tvorou fturil, de nej en cejl blezhizh na njegovi kolhi bil, od podplatou, noter **do** verh glave TPo 1595, III,156 / Kar je Bug osgoraj od 25. cap. noter **do** 32. Moseffu vkasal .. tu Moses v'letim capituli Israelfkimu folku pravi DB 1584, I,59a

● — **od obličja do obličja / od ust do ust brez posredovanja, brez česa vmesnega, neposredno:** Sakai mi f dai vidimo skufi en Shpegal veni temni beffedi, tedai pag (bomo vidili) od oblzhia **do** oblzhia TL 1561, 47b; Od Moseffa .. prizhuje fam Bug, de je on shnym od uft **do** uft govuril DB 1584, I,aV1a; Sakaj jeft fim Boga od oblzhija **do** oblzhija vidil, inu moja duha je odteta DB 1584, I,22a

b) v času: TA SLOVENSKI KOLENDAR .. inu ena Tabla per nim, Ta kashe .. Kuliku Nedel inu Dni [je] od Boshyza **do** Pufta TKo 1557, a1a; Ga [Jezusa] bodo od mladih nüg notri **do** fmèrti lovili KPo 1567, XLIIIb vse življenje; inu je [sv. Pavel] nym predigoval .. od raniga jutra, notèr **do** vezhera DB 1584, III,78a ves dan / od lete shlahte [bo] terjana vfeh Prerokou kry .. od Abelove krij .. notàr **do** Zahariave krij DB 1584, III,38b / *Deutfch.* Von anfang biß zu end. *Latinè.* à capite vñque ad pedes. *Windijch.* od sazhetka, **do** konza. *Italicè.* dal principio, insin al fine MD 1592, T3a v *celoti*

c) pri količini: Od pet lejt **do** dvajffeti lejt [starosti], imalh shazati dvajffeti Sikelou DB 1584, I,77a

6. v zvezi **od – (noter) do za poudarjanje velikega obsega:** Sakai vfi me bodo fnali, od tiga manshiga noter **do** tiga vegshiga TT 1581-82, II,286; Inu sadene [Salomon] s'tém .. vfe shlah tftanuve, od tiga nar vilhiga, **do** tiga nar nishifhiga DB 1584, I,37a / Inu GOSPVD je djalt: Ieft hozhem Zhlovéke, katere fim ftvaril .. satréti is Semle, od Zhlovéka noter **do** Shivine, inu **do** Zhèrvou, inu **do** Ptiz pod Nebom DB 1584, I,4b vsa živa bitja

7. za izražanje ponavljanja, temeljitosti ipd.:

a) v zvezi od – do s ponovljenim samostalnikom: Satu fem ieft ta ifti Nauk vleto Predguuor od beffede **do** beffede prepiflal TT 1557, ee1b vsako besedo, prav vse; Timu iftimu [Bogu] bodi vfa Zhaft, Oblaft inu Muzh, od vekoma **do** vekoma, Amen TO 1564, 99b na veke, vekomaj; Sakai tu ie framoten leben od hishe **do** hishe fe vlazhiti DJ 1575, 124; tuoio dobruo .. hozhmo my hualty inu osnanouati od Shlahte **do** Shlahte TKM 1579, 84a; RVbena .. otruk .. od glave **do** glave .. je bilu fhtivenu .. sheft inu fhtirideffet taushent inu petftu DB 1584, I,78b *natančno;* Letaka nuja nas ima sponobnu gnati, de sbesedo vedan opominamo, inu sulseo to Iforio tiga Terpenja Christufevisa od dejla **do** dejla, kulikur fi zhafsa moremo vseti, tem prepoftim[!] flifsig naprej dershimo TPo 1595, I,207 vsak del; hozhmo sa tiga volo fdaj ta Evangelion od fhtuka **do** fhtuka pred nas vseti TPo 1595, II,107 / ta ifta Vera/ od dan **do** dne vnas rafte/ inu gori iemle TC 1550, 210(113a) iz dneva v dan, vsak dan; ta Vera v nas gori iemle, de od dne **do** dne fueiteishi bomo TT 1557, 43b; Sakaj ti taku madal pèrhajafh, ti Krajlevi fyn, od dan **do** dne? DB 1584, I,174b; Verni imajo od dan **do** dne brunnifhi biti, Greihe moriti TPo 1595, III,22 / Vni je moj hihngofud bil, inu je meni od lejta **do** lejta vegfhi zhinfh gori nakladal TPo 1595, II,183 iz leta v leto, vsako leto

b) v zvezi od enega (+ sam.) do drugega: koker fte vi te vashe vude podaieli, de fo slushili tei nezhištofi inu hudobi, od ene hudobe **do** druge, Taku tudi fdai podate te vashe vude slushiti tei prauici htimu pofuizhenu TT 1560, 10a; Ozhlouik fmisli inu resgledai, ne odulazhai od eniga dne **do** drugega, od eniga Meifza **do** drugega TO 1564, 154b; ta Svejt nje [apostole] taku hudu dershly, od eniga meifta **do** tiga drusiga pregainja, nym obftozejhiga meifta ne volzhj, temuzh the vus marter inu fhtraifingo nym h'timu gori naloshy TPo 1595, III,74; Bug je Kurbario inu nezhištoft oftru prepovédal .. de ty Otroci od teh Sakoinikou .. v'Boshji befsédi bodo gori koyeni inu rejeni, de Boshje fposnajnje, inu ta prava Boshja Slushba vfelej

od eniga **do** tiga drusiga erbajo, inu taku veliku ludy kisvelizhainju pridejo TPo 1595, III,188 *iz roda v rod* [K. A.]

do² [pogosta tiskarska napaka] gl. da¹

doajfrati se -am se glag. dov. [do'a:jfrati se]; P 1, K 1 (DB 1584)

- del. na -l m. ed.: doajfral se; Ⓜ

kdo **priti v stanje notranje napetosti; vznemiriti se, razburiti se**: Ieft .. fim **fe** lkoraj do finerti **doajfral**, de fo moji Superniki na tvojo besfedo .. posabli DB 1584, I,311b

ⓔ gl. ajfer [M. Č.]

dob (dub, dob) -a sam. m. [do:b]; P 2, K 2 (BH 1584, MTh 1603)

- ed. im.: d | u/o | b; Ⓞ

veliko listnato drevo z navadno hrapavim deblom in trdim lesom; hrast: inter Lypfiam et Wittebergam Caftellum est, quod vulgo, Düben, appellatur, nomen habet à, **Dub**, quod quercum significat BH 1584, **: Quercus. *Germ.* Eychbaum. *Slav.* hraft. *Carinth.* **dob** MTh 1603, II,380 [M. Č.]

doba -e sam. ž. [do:ba]; P 1, K 1 (MD 1592)

- ed. mest.: dobe[!]; Ⓜ

omejeno trajanje, v katerem se kaj dogaja, zgodbi; obdobje, doba: v zvezi **po tej dobi** *Deutfch.* Fürthin. *Latinè.* pothac. *Windifch.* naprej, pe[!] te[!] **dobe**[!]. *Italicè.* per l'avenire, per lo innanzi, dapojo, da hora inanzi MD 1592, E3a *odslej* [M. Č.]

dobar gl. dober^{1,2}

dober¹ (dobar) -brega posam. [do:ber]; P 1, K 1 (KPo 1567)

- m. ed. im.: dobar; Ⓜ

kdor uspešno izpolnjuje zahteve in dolžnosti, ki mu jih nalaga njegov založaj; dobri: Od feh mal ie Pilatuf ftuprav trahtal, kako bi ga [Jezusa] ifpuftil. Iudie pak fo vpili inu diali: Ako ti letiga ifpuftilf, taku néfi Cefariev **dobar**. Sakai kateri fe h'Kraliu ftavi, ta ie sopar Cefaru KPo 1567, CLXI

PRIM. boljši¹

PRIM. dober² [A. L. R.]

dober² (dober, dobar) -bra -o prid.

[do:ber -bra -o[?]]; P približno 4000, K 47 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPs 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, TPs 1579, DC 1579, DBu 1580, DPPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, Tm 1595, TfC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

- nedol. obl. m. ed. im.: d | o/ò (MD 1592, F6a) | b | e/è/a/à | r;

- rod.: dobr | iga/ega; - daj.: dobrimu; - tož.: dob | er/èr/rega/

ar/àr/regga; - mest.: dobrim; - or.: dobrim; - dv. im.: dobra; →;

- mn. im.: dobr | i/y; →; - or.: dobr | imi/emi; - ž. ed. im.:

dobra; - rod.: dobr | e/è (DB 1584, II,14a); - daj.: dobr; - tož.:

dobr | o/u; - mest.: dobr; - or.: dobr | o/u (TPo 1595, I,265);

- dv. im.: dobre (BH 1584, 64); - rod.: dobr; - daj.: dobrima;

- tož.: dobre; - mn. im.: dobre; →; - or.: dobr | imi/emi; - s. ed.

im.: do | br/r[!] (JPo 1578, II,70b) | u/o/ú (BH 1584, 42); - rod.:

dobriga; - daj.: dobr | imu/emu/umu (TA 1550, A2a); - tož.:

dobr | u/o; - mest.: dobr | im/em; - or.: dobrim; - dv. im.: dobra

(BH 1584, 64); - rod.: dobr; - daj.: dobrima; - tož.: dobra;

- mn. im.: dobra; →; - daj.: dobr | im/em; - dol. obl. m. ed. im.:

dobr | i/y; - tož.: dobr; Ⓜ

Dobèr, bujlfihi, narbujlfihi. **Dobra**, bujlfihi, narbujlfihi. **Dobru**, bujlfihi, narbujlfihi BH 1584, 42; ta cilu, valde, mozhnu, fummè, višokú, per, pre, **dobàr**, hic optimus BH 1584, 66; *Deutfch.* Besser. *Latinè.* melior. *Windifch.* buli, bulfihi, bujl, vezh **dobàr**. *Italicè.* migliore, più, buono MD 1592, B1b; *Deutfch.* Wilkur. *Latinè.* arbitrium. *Windifch.* dobra vojla, fvoja volja, **dobàr**. *Italicè.* piacere, sententia, guidicio, opinione, appetito MD 1592, V4b; Pius. *Germ.* Gottsförchtig/ fromm. *Slau.* bogabojezh, brumen, **dober**, pozhten MTh 1603, II,273

1. ki ima pozitivne lastnosti, zlasti v moralnem pogledu; dober: [Bog] ye fnefhall an zhuden pot/ tiga zhloueka fpet fturiti

dobriga/ htimu ye odlozhill fuiga lubiga fynu

Iefufa TC 1550, 16f=26(22a); Na defnici bogu fidi ..

Vfeh vernih praui pomozhnik || pryde fpet ludi

fodyti || Hude od **dobrih** lozhiti TC 1550, 88(160b);

de [žene] fuie moshe inu otroke imajo fa lubu,

de bodo trefluue, zhifte, rade oftano doma inu

hyshe varuio, **dobre**, pokorne fuim moshem

TC 1555, M6b; Sakaj on [Jezus] ie bil en **dober**

mosh, poln fuetiga Duha inu te Vere TT 1557, 369;

Nu koku fo oni pag is Greshnikou Suetniki, is

hudih tar kriuih, **dobri** inu prauizhni .. ratali?

TT 1557, 14a; Inu na takim nashim Vuku od te

Vere, fa uolo tih rifnizhnih pryzh, nema oben

dober zhlouik zbiulati inu super misliti oli

gouoriti TT 1557, y2b; De sledni **dober** Verni

Gospud, Ozha inu Gofpodar, ie dolshan to

prauo Vero Viefufa, nim prauiti TR 1558, X2a;

Sakai dofti **dobrih** vuzhenih Mosh, le fa tiga

volò, kir fe tim Duhouskim ta Sakon ne

dopufti, ne hote htimu Pridigarftuu .. fe podati

TAr 1562, 79b; Sakai Christuf bode na pravdi fedil?

fai fice dobrò veò gido ie hud alli **dobàr**,

pravizhan alli krivizhan? KPo 1567, XXb; Inu tu

ima vfaki **dobri** zhlouik veiditi inu famerkati,

de ie duie zheszhene oli poshtouane tih

Suetnikou TC 1575, 222; *Crajn/fki* Brumen

Slovèn/fki oli *Besjàzhki* **Dobèr**, pozhten

DB 1584, III,CeIIIb; Hdrigimu ti vidilf, koku ta

dobri Simon nedolshnu htimu pride TPo 1595,

1,273 / On praui knemu, Sakai ti mene

imenuies **dober**? Nifzhe nei **dober**,

famuzh ta dini Bug TT 1581-82, I,80 *popoln*

// ki kaže pozitivne lastnosti v odnosu do ljudi;

dober: Lubi ozha obary nas/ daj nam brumno

Gospofzhino/ Inu **dobro** fofezhino[!] TC 1550, 166(91b); Sa take nafhe hude Neureu uolo/ ta Mylhoftiui **dobri** Gofpud Bug .. hozhe de bi ga vfi ludy prou fpoftali TC 1550, 50(33b); Bug nei **dober** fmeno, fe ferdi, fa mene nerodi, nega oblude ne slishio meni TC 1555, 15; Hlapci bodite tim Gofpudom pokorni ftrahom, nekar le samuzh tim **dobrim** inu krotkim, temuzh tudi tim zhudnim TO 1564, 98b; Alli kada fe pruti Lüdem Zhlovik vzhafy himi, **dober** dela, pèrkupuie, inu pèrlisuie .. taku ta Myr inu dobra Volia konàc iemlie KPo 1567, XXXIXb; En **dober** zhlouk is dobriga shaza fuiga ferza da naprei dobru, inu en hud zhlouk is hudiga shaza fuiga ferza da naprei hudu TT 1581-82, 1,252; is **dobrih** Angelou [so] Hudizhi poftali, kateri fo sdaj .. vsem zhlovekom, suffeb pak tém isvolenim Boshjim, inu njegovu pravi Cerqvi, na tu nar gurje fovrash DB 1584, I,allb; Sakaj GOSPVD je **dober** inu miloftiu, odpufzha grèhe in vsem v'nadlugah pomaga DB 1584, II,154b; On oštane prej inu prej **dober** inu miloftiu pruti enimu vfakaterimu, kateri njegove pomuzhi potrebuje TPo 1595, II,220 / v zvezi **dober delavec** TV Ime Timoteus, ie enu Iudousku ime, Latinski fe pravi Beneficus oli Beneficiens, tu ie, Dobrotliu oli **Doberdelouez** TL 1567, 56a *kdor opravlja dobra dela; dobrodelnik* / v zvezi **dobro delanje** Sakai letu ie ta dobra vola Boshya, de vi fteim **dobrim** delanem tih norskih inu neflãstopnih ludi vufta famashite TR 1558, X4b z *dobrodelnostjo*; Kay nam naprei dershi leta Euangelium? TRY rizhi .. Ktretiemu, Christufouo dobru inu niegouo **dobro** delanje JPo 1578, II,161b / v nagovoru IE njemu dobru vsdal, inu djal: Od kod fi ti **dober** Mladenizh? Inu on je djal: Ieft fim en Israeliter DB 1584, II,149b; Zhaft bodi Bogu u'vifokoti, inu myr na Semli, inu v'Zhlovekih **dobra** vola <<**dobra** vola) tu je, de bodo ludy od tiga lufht inu lubesan imèli, pruti Bogu inu mej fabo, inu bodo tako dobru s'hvalo gori vseli> DB 1584, III,31a; Boshja **dobra** miloftiva vola, fe pres nafhe molitve isyde: Ali mi profsimo v'leti Molitvi, de fe tudi pèr nas isyde ZK 1595, 125 / v zvezi s **srce** To drugo nuzh pag ie ta Gofpud poleg nega ftal, inu ie dial, Paul, bodi **dobriga** ferza, Sakai koker fi ti od mene pryzhoual utim Ierusalemi, taku morash tudi utim Rymu pryzhouati TT 1557, 410. *srčen*; vletih buquizah neruezh te preprofte **dobriga** ferza mlade inu stare ludi, kir bi radi Bogu prou slushili, vuzhiti, koku inu fzhim vfak vfum ftanu fe ima pruti Bogu inu ludem dershati TC 1575, 308 *dobronamerne*; Taku, kadar tu ferze na nezhiftoft, golufyo, lashe inu tem glih nepodobne rizhy misli, tukaj je tu ferze famu na febi **dobru**, inu od Buga, Ampak tu diajne je hudu inu od Hudizha TPo 1595, I,184 / v zvezi z **vest** aku fe glih fo vsem flifom inu kar ie ner vezh nom mogozhe, dershimo, po Boshy voli, **dobro** veift

ohranimo, slushimo Bogu .. Taku fe na taku nashe dobru giane kratku nishter ne imamo fenefti TC 1555, 13 *čisto vest*; vnm [v zakonu] ie tudi eno poshteno shiulenie pred Bogom inu Ludmi, **dobra** veft, inu vpanie tiga vezhniga Lebna JPo 1578, I,50a; LEto sapuvid jefst tebi porozhim, moj fyn Timotee, po tém pèrvim prerokovanju, kateru je poprej od tebe vun fhlu, de ti v'tem-iftim eno dobro vojko vojkujelj, inu imalh vero inu **dobro** veft, katero fo eni od febe pahnilo DB 1584, III,114b / [Zakramenti so] ane guifhne pryzhe/ te **dober** mylhoftiue uole bofhye/ pruti nam/ fhnimi imamo poterdyti nafho fhibko vero TC 1550, 44[=54](35b) *naklonjenosti, razumevanja* / AK lih, vel najfi na možni majnka: taku vlfaj **dobra** volja je hvale vredna BH 1584, S57 *pripravljenost* / v zvezah **iz/od dobre volje** / z **dobro voljo** Iefus od fuie **dobre** uole fa nas umerie TT 1557, 291 *prostovoljno*; Ali vlfaj taku de kadar eden fvoj vdyanan lon ima, nejma on inu nefmej timu gofpudu nishter vtu govoriti, aku on lih enimu drusimu nekaj is **dobre** vole fheinka TPo 1595, I,121; fteim on da nasnainie, de niemu [Jezusu] po pravizi bi nebilu potreba, fvojej Matere podlofhen biti, temuzh kar dei, le k'Exemplu, is **dobre** vole, inu nekar is dol-fhnufti de ftury TPo 1595, I,91; Spontè. *Germ. freywillig. Sclav.* dobro volnu, **dobro** volo, rad MTh 1603, II,550 / v zvezi **na dobro upanje** Nemifli hudiga supàr tvojga priatela, kateri na **dobru** vupanje pèr tebi prebiva DB 1584, I,318a *zastonj* / Leta ie moi Liubi Syn, vkaterem **dobro** dopadenie imam: NIEGA POSLVSHAITE JPo 1578, II,205 *se ga zelo veselim*; fe my imamo vuzhiti, koku enu ferzhu, **dobru** dopadenje Christus na tem ima, kadar fe ftonovitu inu milu profsi inu petla TPo 1595, I,163; Inu fo zhaft Bogu peli, na Semli myr volzhili, Dopadenje **dobru** Ludem, dobro volo molili vsem TFC 1595, CLIII

- — — **hoditi po dobrem potu živetu moralno neoporečno; hoditi po pravi poti**: De bofh hodil po **dobrim** potu, inu na pravi cèfti oftal. Sakaj ty Pravizhni bodo v'desheli prebivali, inu ty brumni bodo v'njej oftali DB 1584, I,317b;
- — — preg. Taku enu ufaku **dobru** driuu perneffe **dober** fad, anpag enu gnilu driuu, perneffe hud fad TT 1557, 17 *človekova dejanja so odraz njegovega značaja*;
- — — preg. Kadar je konèz **dober** taku je vfe **dobru** DB 1584, I,330b *konec dober, vse dobro*;
- — — preg. Ena **dobra** bešeda, enu **dobru** mejftu najde TPo 1595, I,);(2a *lepa beseda lepo mesto najde*; ena **dobra** bešeda najde enu **dobru** mejftu TPo 1595, II,315

2. s širokim pomenskim obsegom **ki ima zaželeno lastnost, kakovost v precejšnji meri; dober**: fa pofueidtni myr/ **dobro** letino/ fa vfhitag .. inu fa vfe tu kar htimu lebnu flifhi/ imamo tudi vpokuri inu vueri proffiti TC 1550, 21(19b); Nei fi li ti **dobriga** femena feyal na tuio niuo? TE 1555, F3b;

D

Inu neketeru [seme] ie pallu na **dobro** femlo, inu ie fad permeslu, kateri ie gori imal inu rassel TT 1557, 104; Fary prauio, de kateri nim shtiffa, od fuiga blaga, masla, fyra, shyta, vina, od **dobrih** rib inu debelih bohou, da inu shnimi podili, ta ifti ie nih brat TR 1558, V2a; Spet ie Nebesko Kralieuftuo glih ednimu Kupzu kateri ishzhie tih **dobrih** Perlinou JPo 1578, III, 128b; Ony fo pak notèr prifhli, inu fo Moaba pobyli .. inu posfekali vfa **dobra** driveffa, dokler fo kamini le na Zegalnatih Sydeh oftali DB 1584, I, 204a; Abraham pak je k'fvoim Govedam tekèl, inu je enu mladu **dobru** Telle prinefsel DB 1584, I, 11a; Raunu kakor enu Drivu, kateru leipa **dobra** jabelka nefse, kadar pak ta zherv pride inu je resbode, taku bode ta fad zhervojedinaft, inu konzv esame TPo 1595, II, 203 / Poidi, inu nai Demofthenes alli Cicero (katera fta bila dva sborna **dobra** govorzhina) pred Boga ftopita KPo 1567, LXXIIb spretna, nadarjena; fe veliku majn **dobrih** beffednikou kokèr **dobrih** Poetou najde BH 1584, S3-4; Eloquentia. **Germ.** wohlredenkeit. **Sclavo.** **dobru** govorenice MTh 1603, I, 467 / v zvezi **pri dobri pameti** [Ljudje] naideio tiga zhloueka, od kateriga fo bili ty Hudizhi unukai shli, fidezhiba per Iefufeuhi nogah, oblizheniga inu per **dobri** pameti, inu fe pretrafshio TT 1557, 189 *razsodnega, duševno zdravega*; fe na takovih ludy leben gleda, koku fo ga vsdravju pelali, kadar fo lbe mozhni, inu per **dobri** pameti bili TPo 1595, III, 202 / Vglihi vishi hozhezh tudi vfem nih tellefnim Erbom inu Vnukom ftureti, nee per dolgim shiuotu **sdo**brim sdrauiem .. obdershati TRM 1579, 99b *s popolno odsotnostjo bolezenskih stanj* / de fe my cillu tar fihet/ na to befedo bolhyo nalfonimo/ koker na ano terdno fteno oli podpurno/ oli koker na aden **dober** ftanouiten grunt TC 1550, 210(113a) *trden* / Sa nym je bil Krajl njegou modri fyn Salomon, katerimu je Ozha **dobèr** mir sapuflil, de je **v'dobrim** myru krajloval DB 1584, III, 172b *trajni*; Ieft NebukadNezar, kadar fim **do**bar pokoj imèl vmoji Hifhi, inu je dobru ftallu na moim Gradu DB 1584, II, 97b / Eni Raimi, ty prauio, kadai bode **dobru** Vreme, Vfàke Quatri, Ta dalshi dan, Ta kratshi Nuzh TRo 1557, d1a *sonèno, jasno* / Ti pak poidesh htuum Ozhetom vmyri, inu bosh pokopan veni **dobri** fstarofti DB 1578, 12b *v visoki starosti* / v zvezi s **kup** Ti fi fui Folk fa **dober** kup prodal, Inu ga nei fi dragu plazhal TPo 1566, 83b *ugodno, poceni*; Gdi fe en **dober** kup na eni hifhi ali Graduvi fvei, teko ty ludje sa nym kakor de bi nih leben cilu na teim povfitnim blagei leshalu TPo 1595, III, 95 *možnost ugodnega nakupa*; Nekateri pak tudi fteim dobrim fhegnom krivu inu nespodobnu delaio, vtem, de ony satu nasaj kladejo, inu fhparajo, kadar fo dobra leita inu **dober** kup, de v'dragyni fvoj nuz fhaffajo TPo 1595, I, 180 / de bi taka fvoja della, katera bi si fvoje andohti vezh fturili, kakòr bi

nym sapovèdanu bilu, mogli drugim ludem, ali sa denarje, inu sa **dobru** plazhilo, predati DB 1584, I, 17a *za visoko ceno* / zemljejsno ime, v zvezi **Dober brod** fmo prifhli na enu mejftu, katerimu je ime, **Dobèr** brud, tuiftu poleg je bilu blisu tu Meftu, Lasea DB 1584, III, 74a *Dobri pristani* // **ki se pojavlja v veliki meri ali visoki stopnji; velik:** en zhlouk, kateri hozhe priti Vmilof Boshyo, ta mora imeiti .. enu **dobru** napreufetie, de hozhe biti naprei brumen, inu isuabiti fe tih Grehou, de hozhe rad moliti, daiati Bugaime, slushiti fuimu blishnimu, inu **dobru** vupane imeti pruti Gofpudi Bogu TT 1557, 22b; Ty hudi imao **dobro** frezho, oli tu dolgu ne terpi TPo 1566, 8a; Oli per tim imao tudi vfi praui pokorni Kerfzheniki veiditi inu leta **dober** Trosht imeiti, de Gospud Bug ftakimi penami inu shlagi, te fuie Ifuolene, ne hozhe konzhati, temuzh hti praui Pokuri .. perprauiti TT 1577, XXIII; Vy fte dobri brumni otroci, Vy ftimate inu fe vam sdy, da cello **dobro** Vro imate: Ali pogledaite, zhes edno Vro, vam lete befedo vfe odpadeio JPo 1578, II, 52; Taku kadar Bug enu lejtju letimu ali enimu drugimu purgarju, Andtverharju ali kmetu, **dobro** frezho da, de dofti fhita dobi .. Takou shegen, fe ima s'fifisom fhparati TPo 1595, I, 180 / Satu je tudi mej vami tuluku flabih, inu en **dober** dejl jih fpy TPo 1595, I, 195 / Ony fo njemu slatu, Vejroh inu Myrro offrovali, katera nej ena maihina fhleht fheinkinga, temuzh en velik zhaftit Shaz bil, skaterim fo fi en **dober zhas** pomagal, inu tudi drugim od tiga podelili TPo 1595, III, 38 *precej časa* // **ki uspešno izpolnjuje zahteve in dolžnosti, ki mu jih nalaga njegov položaj; dober:** Temuzh [smo iskali] te gmainske Crainske preprofte beffede, kateri[!] ufaki **dobri** preprofiti Sloueniz lahu more faftopiti TE 1555, A3a; Tukai on hozhe de imamo profiti de nom Bug da deshelski Myr, **do**bre Oblaftnike, prauo slushbo Boshyo, de fe bruma inu poshtene vmei ludmi na tim fueitu obdershi TT 1557, #2b; Ieft fem ta **dober** Pafty, en **dober** Pafty poftau fuio dusho fa te ouce TT 1557, 291; On dela kakor edan **do**bar Arzat, ker ima edniga Bolniga, Ranieniga Zhetlouka, katerimu bi on rad pomagal JPo 1578, III, 11b; En **dober** Moifter eno reizh prou ftury: Ampak kateri enimu Norzu eno reizh vdina, timu bo skashenu DPr 1580, 51b; **Dobri** Pridigary inu farmani fo zhaft te Cerque TT 1581-82, II, 111; Inu Hiram fe fvoje Hlapze poflal v'Barki, kateri fo bily **dobri** Mornarji, inu na murju vmètalni DB 1584, I, 190a; [Sin] sna dobru na ftrunah, [je] en Iunazhki Mosh, inu **dobèr** vojfzihak, inu saftopen v'rizhez DB 1584, I, 158b / v zvezi s **krščenik** Htretim, v'faki **dobri** kerszhenik vfui reui inu nadlugi fe ima troshtati Sboshyo oblubo inu pomozhio TT 1557, d43b *ki vestno izpolnjuje božje in*

cerkvene zapovedi; Tu fe pak ima fastopiti od téh potrebnih, flabih inu starih ludy, kateri so prauil **dobri** Karfzheniki, kateri so v'fuojom poklizzaniu fuéfti inu skárbnii bily TP_{Pre} 1588, 103; Taku je onu tem lubim Apostolom fhlu, Paulufu, Ioannefu, inu drugim, kadar so ony menili, de bi imejli **dobre** Karfzhenike, inu sveifte delauce vEvan-geliu TPo 1595, I,117 / Inu Bug je rekál: Bodi Luzh. Inu je bila Luzh. Inu Bug je vidil Luzh, da je bila **dobra** DB 1584, I,1a *izraža odobranje božjega dela*

// ki je glede na določene zahteve, kriterije uspešen, učinkovit, primeren; dober: tudi pryde zhes tiga Verniga/ ta Peta **dobra** fhlega inu ta **dobra** mifal/ De on fđai fahzne/ vfe řapuuidi inu poštaue boshye/ prou lubiti TC 1550, 237(1266); notri vnashim fercei pozhutimo, de tu vfe nashe giane na tim fueitu vfa nasha dobra della, vfe nashe misli inu befsede, nei fe[!] **dobra** ceila, zhifita inu popelnoma pred Bugom TC 1555, G6; taku hozho/ Sboshyo pomozhio/ eno obilno Pofillo .. vkupe řprauiti. Oli lohki Bug vtim zhafu eniga drugiga gori obudi/ kir is tih Latinskih inu Nemshkih Pofil/ katerih ie fđai dofti dolgih inu **dobrih**/ eno/ vta Slouenski Jefik iftolmazhuie TR 1558, 22a; Imamo en lep **dober** Nauk inu Exempel, De tudi mi tim nashim blishnim, vřakimu zhloueku, imamo vfe dobru voszhiti TR 1558, e2b; fem fam zheftu slishal. ... De my hozhmo to staro Vero řatreti, inu te lipie **dobre** ftare Boshye slushbe řaurezhi inu doli perprauiti TA_r 1562, 3b; Inu gdi she imao **dobre** Praude, Poštaue, shege, prauizhne shtraifinge, Poshtene, inu gdi fo Verni TO 1564, 63a; Kadar bi pak is fvoih stift inu Kloftrov **dobre** Shole fturili .. v'katerih bi fe mlaiřhi kárřhanski řkoili inu dobrih kunftih nařzhili KPo 1567, CVIII; Kadar tadai Vy, ker ste hudi, snate vashim Otrokom **dobre** Daroue dati, veliko vezh hozhe Nebeski Ozha dati S. Duha, tem, kateriga profé JPo 1578, II,54; NV fo pak ty Ajdje, kateri so fhe v'Gradu na Zionu bily, Israelfkimu folku veliku fhkode delali v'Svetini: Sakaj oni fo iméii eno **dobro** brambo DB 1584, II,183b; Ressekaj narasen to Ribo, Sërze, Sholz inu jetre febi ohrani: Sakaj one fo filnu **dobre** k'Arznij DB 1584, II,105b; Sakaj tvoja pamet inu modruft viřfoku flove po vřem Svejti .. inu od tvojga **dobriga** ladanja fe povřod pravi DB 1584, II,136b; Slatu inu frebru eniga Mofha ohranio, ali veliku vezh en **dobèr** řvit DB 1584, II,170a; Pufti nje, ò lubi Ozha, dan tår nuzh, snotraj inu řvunaj moje hiře **dobro** vahto dërřhati DM 1584, X; Aptsu difcendi literas, et ad difcendas literas, doftojn oli **dober** k'vuku BH 1584, S6; Vni fo prejeli na tej Gorri Synaj, te defset řapuvidi, Tu je famu na febi ena **dobra**, potrèbna, fhlahтна pridiga, sa katero fe ima Bug, řpodobnu řahvaliti TPo 1595, II,78; Sakaj nas tedaj Boshja

beřsèda prejđ inu prejđ shene .. supar tu meřsu inu ta greih fhřtitati, inu enimu vřakaterimu en **dober** Exempel naprej nefi? TPo 1595, III,196; Bug řkusi njega takova velika zhudeřsa dela, de je njegov Vuk zhift, prou inu **dober**, inu de ie on ta pravi Meřřias TPo 1595, I,106; Satu imamo my **dober** urřah, takou malikouřki inu zuperniřki Prasnik prozh djati, řkusi kateri je timu vNebu-hojenju řřiftufevimu cilu veliku odvřetu TPo 1595, III,124 / Kadar pak ie [řv. Pavel] gouuril od te Prauce, od tiga řdershane, inu od tiga prihodniga Sodniga dne, fe Felix preřřrashi, inu odgouori. Puidi řđai kiakai, kadar bom **dober** zhas imel, hozho tebe poklizzati TT 1557, 415 *ko bom nařel primeren řas* / Bodi Boshya roka řnami, Pred vřim hudim řas obari, Dai nom **dobrih** leit veliku, řmilořtio bodimo taku Alleluia *P 1563, 99 *rodovitnih*; Nekateri pak tudi řteim dobrim fhegnom krivu inu neřřodobnu delaio, vřem, de ony satu nasaj kladejo, inu fhparajo, kadar fo **dobra** leita inu dober kup, de v'dragyni řvoj nuz fhaffajo TPo 1595, I,180 / [Vernik] fe fylnu boy tih grehou inu ferda boshya/ Is taciga **dobriga** řřrahu/ pryde potle ta praua pokura de ta Verni řđai fahzne imeiti to prauo greuingo/ zhes fueie grehe TC 1550, 219(117b) *koristnega, řazelenege*; LVbeřniui Bratie, Kadar ta Duh Boshy, Kateri notri vuas prebiua, ie eno tako **dobro** lakato inu sheio tiga fuetiga Euangelia Gofpudi Ieřufa řřiftufa, per uas fturil TE 1555, A2a; Sakai taka řhalořt kir zhloueka hti Pokuri perpraui ie **dobra** inu fhuelizha tiga zhloueka, praui S. Paul TR 1558, ib / De fe mi per prauim zhaffu řkufi to prauo Pokuro inu řterđno Vero, perprauimo hti **dobri** řsuley-zhanski řmerti, de řkufi to řmert gremo uta vezhni leben TO 1564, Vu4b *da bomo umri řpravljeni, pomirjeni z Bogom*; ENA SERZHNA MOLItou Hčřiftufu, sa odpufzhaine Grehou, sa gmeraine inu řtanovitnoft te Vere, inu sa eno **dobro** řmert DC 1579, 165

● — Bog daj dobro jutro/dober dan/dober večer *izraža pozdrav ob prihodu*: Blishniemu praueio, Bog dai **dobro** lutro, **dobar** Dan, **dobar** Vezher: Vřarzu pak miřle inu sheleio, dabi tam bil ker fe vfe Vode vkup řtekaio JPo 1578, II,57b

● — — Aku řřluřhajo [Boga] inu njemu řřushio, taku bodo per **dobrih** dneih řtari řpostali, inu řřluřhtom řhiveli DB 1584, I,276b *bodo dořegli visoko, řastitřljivo starost*

3. ki prinařa pozitivno řřstveno stanje, razpoloženje; dober: TA beřředa Euangelium .. fe more vto Slouenřřzhino tolmazhiti, Enu **dobru** řelřtuu, En **dober** Glas, oli eni **dobri** veřřeli řarini, od katerih ty ludie bodo veřřeli TT 1557, g4b; Svetiga Euangelia **dobri** glaf řjm [řřsticiarjem] v'řarcu telhřk ðei, řjm glave řařbija KPo 1567, CIIIB; Od kod ie Mateus priel takouo Vero? Is **dobrega** glafu inu gouorenia,

katero ie od Christufa lishal, da ie tako dobrotlju inu priasniv Zhlouek, kateri nijednoga Vbosiga Zhloueka, prestoshta od febe nepuflti JPo 1578, III,85; **Dobar** glas is dalnih Deshel, ie kakor mersla Voda eni sheini Dushi DP- 1580, 50b; Preklet bodi ta, kateri je mojmu Ozhetu **dobru** felftvu pèrneffel, rekozh: Tebi je rojen en mlad Syn DB 1584, II,37a; Ampak per takovi befsedi Moisefsovi nej tiga troshta, kateri ie per moji befsedi, ty Iudje obene **dobre** veifli od nje ne sadobe TPo 1595, II,85 / Temuzh on fe troshta letiga **dobriga** lebna <**dobriga** lebna) tu je, on le od tiga veliku dershi, de edèn letukaj na tém Svejti veliku ima> DB 1584, I,292a *živiljenja v bogastvu, razkošju*; Aku fe pak nikar famimu Bogu ne flulhi, taku fe gvifhnu timu Hudizhu flulhi, ta tudi lona .. daje **dober** leben, debelle frunte, inu velika Gospostva klonu TPo 1595, I,158 / v zvezi z **volja** Ieli kei du **dobre** vole, ta pui te Pfalme. Ieli du vmei vami bolan, ta poklizhi ksebi te Starishe od te Cerque TT 1581-82, II,321 *vesel*; En reshalen néma nigdar obeniga dobriga dne: ampak ena **dobra** vola je enu vfagdanje goftovanje DB 1584, I,322a *veselje*; satu ony postavio to tretjo flavo letaku: Inu vteh zhlovèkih **dobra** vola TPo 1595, I,46; Contentus. *Germ.* begnueget/ zufrieden. *Sclavon.* dovoilen, **dober**[!] volye MTh 1603, I,339 / v zvezi z **dan** En reshalen néma nigdar obeniga **dobriga** dne DB 1584, I,322a *ne doživi, izkusi česa pozitivnega*; jeft neifim veliko **dobrih** dny, temuzh vfe shlaht iskufhnjave, mujo inu delu, od tiga Pridigarftva imel TPo 1595, III,164 / v zvezah z **vzdanje, vzdajenje** Inu pergodiul fe ie, de koker ta Elizabeta faslishi tu Marieuu[!] **dobru** ufdane, ie tu deite une teleffu gori skakalu TT 1557, 158 *pozdravne besede, s katerimi se izrazi spoštovanje, naklonjenost ob srečanju s kom*; Nu pole, koker ie shtyma tuiga **dobriga** vfdaiene prishla do muih vushes, ie tu deite vmuim teleffu gori skobazalu od vesselia TT 1581-82, I,221; **Dobru** vsdanje inu opominanje, de fe imamo pred falsh vukom varovati DB 1584, III,88a; Salutatio. *Germ.* Gruß/ begrüßung. *Sclau.* **dobru** vfdanie, posdraulenie MTh 1603, II,459 / v zvezi z **ime** Rauen tiga lubi Bratie, vfe rizhy, ki fo rifnizhne .. kir fo zhiste, kir fo periafnue, kir fo **dobriga** Imena inu glasshi, ie li kei ena huala, na te rizhy vi smiflite, katere fte fe vi nauuzhili TL 1567, 32a *ugledne*; BVlthé je enu **dobru** ime, kakor veliku blagu, inu dobra priasen je bulfha, kakor frebru inu slatu DB 1584, III,150b *ugled* / v zvezi z **beseda** aku ie **dobra** befseda bulshi, kakor dar. Ia, zheftukrat ie ena befseda prijetnishi, kakor en velik dar, inu en priasliu zhloulik daie obuye DJ 1575, 72 *prijazno izraženo sporočilo*; Letu je **dobra** befseda: Kakor je moj Gospod Krajl govuril, taku ima tvoj Hlapez sturiti DB 1584, I,184a; Taku je tudi hlhu s'Evo v Paradifhu, tu je prishal ta Hudizh

s'dobrimi gladkimi befsédami, inu dellal nashiga GOSPVDA Boga taku brunniga, kakor de bi ga ludge ne mogli relferdite

TPo 1595, II,176

● — **dati/dajati komu dobre besede prijazno govoriti (s kom)**: my posabimo te milofli zheftu, de kir bi my imejli priasnivi biti, tu fe ferdimo, kir bi imejli **dobre** befsede dajati, tu my preklinamo TPo 1595, II,148; kakar my neifmo lufttig inu fimo ferditi, kakar gdu pride, inu nekaj od nas pegeruje, ali hozhe imejti, taku my ne damo nikomer **dobre** befsede TPo 1595, I,103

4. z izrazom količine **ki nekoliko presega točno mero**; **dober**: Inu Méftu na eni vifloki gorri ima iméti, okuli devet **dobrih** velikih Nemflhkih Mil, kakor je dolgu inu fhroku, de v'obsydju okuli inu okuli prejme sheft inu trydeffet Mil DB 1584, II,59b

◆ — bot. **dobra misel zdravilna rastlina z drobnimi škrlatnimi cveti (Origanum vulgare)**; **dobra misel**: Origanus. *Germ.* Wolgemut/ Bergmüntz/ Costentz. *Sclau.* **dobramifel** MTh 1603, II,178; navadno mn., ver. (**pravo**) **dobro delo/delanje i**, protest. **dejanje, ravnanje, ki je sestavni del vere, dodeljene od Boga, s pomočjo katere je edino mogoče doseči opravičenje od grehov in nebesa**; **dobro delo**: Satu fnafhimi flulhbami/ fnafho brum/ inu **dobrim** gianem/ ne premoremo fasflulhiti gnade inu odpulzhzane tih grehou inu tiga vezhniga lebna/ Taku veliku felfulhene inu zhaft flifhi le Iesufu Christufu TC 1550, 109(63a); Inu per tim Oblubuie vfem teim, kir Vboshyga Synu inu nega beffedom Veruio, odpulzhane vfeh Grehou, Sabfton, pres vfiga nih **dobriga** diane inu faslushene TT 1557, y8a; Leta Euangelium ner uezh uuzhi inu vely, ta **dobra** della dellati, te prauie Boshye slushbe, kir Bogu dopado inu katere ie fam Bug fapouedal, dopernashati TR 1558, P4a; Sakai inu fa zhes volo ie potreba nom vuzhiti inu Verouati, De mi le skufi to Veru Viefufa, pres vfiga nashiga **dobriga** diane, **dobrih** dell, faslushene, bomo prauizhni pred Bugom inu lfuelizhani TL 1561, 73b; TY nashi fo kriuu obrezheni inu obdolsheni, De bi oni **dobra** della prepouedali. Sakai nih Pyfima inu Islage zhes te Delfed Sapuuidi pryzhuio, de oni od tih Kerfzhanskikh Stanou, od tih **dobrih** dell, od tih prauih Boshyh slushbi, katera inu kakoua **dobra** della od eniga vfakiga Stanu inu Zhloueka Bogu dopado, prou nuznu pridnu inu fastopnu pisheio inu vuzhe TAr 1562, 45b; **Dobra** dela, kakor ie tudi post alli tresovft, molitva inu v'Cerkov hoenie, fe ne sametaio .. támuzh kadar fe úpanie inu Vera na laftna **dobra** dela postavi, inu zhlovik meni, da fkusi dolge molitve, inu drugo delo febi par Bogi fam ta vezhni leban inu odpufke saflushi, Inu tako Iesufa Christufa .. posabi inu sataij ..

To ni prav KPo 1567, XLV; Temuzh fa tuga volo mi imamo **dobra** Della delati, de mi shnimi to nasho Vero s'pnyzhuiemo TC 1575, 28; odpufzhanja Grehou my nesadobimo skosi nasha **dobra** dela ali saflushenie: Tamuzh skosi Christufouo vmiranje inu Krij prelitie JPo 1578, III,28b; Katera fo ta prava dobra della? Nerpopeni fo ta **dobra** della, katera ie Bug vdefsetih Sapuvidah sapovedal DC 1580, 65b; Iefus sletu pergliho od Delouceu vtim vinogradu vuzhi, de nekar fa volo nashih **dobrih** dell nom bode dan ta vezhni leben, temuzh nom dui de[!] is cele fame dobrute inu milofti Boshye, pres vfiga nashiga faslushena TT 1581-82, 1,82; Hzhsetèrtimu je Postava Boshja pridna tudi mej témi, kir fo vshe fkusi vodo inu S. Duha preropeni .. de mogo is nje véditi v'zhim prou inu krivu sturé, inu katera fo ta prava **dobra** della DB 1584, I,aV1b; Taku tedaj vidimo, de fama Vera, pres vfeh dell pravizhne dela, inu vfaj satu nevelá, de bi sa tuga volo obeniga **dobriga** della neiméli delati, temuzh de ta prava **dobra** della vuní neoftaneo, od katerih Samopravizharji nishtèr nevejdo DB 1584, III,80a; fama vera ifuelizha, inu nej potreba obenih **dobrih** del h'timu TPre 1588, 46; Ta danafni Evangelium je ena Pridiga od **dobrih** dell, inu supar to lakomnost, de ludje denarjeu inu blaga neimajo hudu inu krivu nuzati TPo 1595, II,182; **ii.** protest. o katol., determinologizirano **dejanje, ki ga kot zadoščujoče za grehe in kot zveličavno proglašajo ljudje:** Samopraizheri inu hipocrite menio/ inu se hualio fhnih **dobrimi** deilli/ inu te ifte drufim prodaio TC 1550, 242(129a); Inu per tih Papeschnikih ta Satis factio, tu fadoftidiane oli Pokura, fe imenuio ta **dobra** della, katera nei Bug rekala, ne poftauil, ne fapouedal, temuzh ta della katera ta Ispuuidnik ta Far od fam febe, timu kir fe nemu Ispuueda, nalaga inu sturiti fapoueda TO 1564, 36b; Paulus pak prizha, da ta, kijn postavo dèrshi (tu ie, kijn ozhe fkusi fvoia **dobra** dela pravizhan biti) ie preklet KB 1566, 6b; ti Iufticiarij famofvetci, delaúzheniki, ti naprei teko, inu veliku pravio snapihnenimi úftmi od **dobrih** del, prangaio fvoiemí Ceremonij inu procefioni, Papeshovimi odpufki &c. KPo 1567, CIIIb; Eni fe **s'dobrimi** delli sgovarjajo, de nezheo sa Cristufom hoditi, ali verovati DB 1584, III,6b

PRIM. bolji¹
PRIM. boljši²
PRIM. dober¹
PRIM. dobi
PRIM. dobro²⁻³ [A. L. R., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

doberdelovec gl. delavec, dober²

dobiček (dobiček, dobičak, dobičik) -čka sam. m [do'bi:ček -čka]; P 47, K 11 (TO 1564, JPo 1578, TKM 1579, DC 1580, DB 1584, BH 1584, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: dob | i/i | é | e/è | k; – rod.: dobička; – daj.: dobičku; – tož.: dobič | e/a/i | k; – mest.: dobiček | u/i; – or.: dobičkom; **Ⓜ Dobizhèk, zhka**, quaeftus, lucrum, gewinn BH 1584, 48; Est mihi lucro .. Gre, oli pride meni **h'dobizhku**: vel je muj **dobizhek**, id est meum lucrum BH 1584, S26; *Deutfch.* Gewinn. *Latinè.* lucrum. *Windifch.* **dobizhek**, obréft. *Italicè.* guadagno, avanzo MD 1592, F1b; Lucrum. *Ger.* ein gewin. *Sclav.* obréft. **dobizhek** MTh 1603, I,817

1. presezhek denarnega izkupička nad stroški ali prodajne cene nad nakupno; dobiček: Zolnari fo .. po Deshelah inu Meltih sa imenouano Summo Dinaryeu, Zol imeli. Kadar ie takoua Summa preuelika bila, fo morali, (ako fo fice **dobizhak** hoteli pri tem imeti) le prece neframno Liudy dreti, pritiskati inu syliti JPo 1578, III,84; **dobizhek** fe mora povfod ykati, tudi is hudiga djanja: Lety mimu vfeh nar bujle vejdo, de gréfhio, kadar take sanikèrne rizhy inu Pilde is pàrfteniga glina delajo DB 1584, II,145a; Kateri pak sveiftu kupzhuje oli rouna, aku lih tailti nihter sabftoin ne da, inu vsame en fpodoben **dobizhek**, ta da eno almoftno TPo 1595, II,120

2. kar kdo prejema za opravljeno delo, navadno v denarju; plačilo, zaslužek: Sakaj eden, s'imenol Demetrius, en Slatar, ta je Diani delal freberne Temple, inu je Antverharjem dajal, nikar majhin **dobizhik** DB 1584, III,72b; Inu kadar on moli sa fvoje blagu, sa fvojo Sheno, sa fvoje otroke .. inu sa fvoj **dobizhek**, sa kupzhio inu dolgovanje, de bi po frezhi fhlu, profsi tuga, kateri cillu nishtèr nepremore DB 1584, II,144a; Ia gvihnu obeden nej, kadar bi leto uro delset ali dvaifeti flatih vejdil sadobiti, de bi on takou **dobizhek** od sadaj puftil, ali bi enu maihinu pozhakal, inu bi fhaj poprej h'Pridigi? TPo 1595, II,229 / s prilastkom, ekspr. NV fdai puidi inu pafsi tu kardelce Cristufeuu, nekar is permorane, temuzh volnu, Nekar fa volo gardiga **dobizhka**, temuzh is dobriga ferza TO 1564, 78a; En Shkof pak (tu ie vfaki Cerkouni Vuzhenik) ima biti pres tadla, ene Shene Mosh, tresiu .. nikar shelan framotniga **dobizhka**: Temuzh ima biti krotak DC 1580, E3b; Ne bi bilu bullhi, en fpodoben, inu vfakaterimu terpehliu **dobizhak**, s'Bugom inu s'zhaftjo, kakor de ti hozhesh pred Bugom inu ludmy en nesfodobni Vuhernik fmerjan, inu sa tuga volo ni frezhe ni fdrauvja per takovim framotnim **dobizhku**, imeti? TPo 1595, II,138 / KRajli fo prifhli, inu fo vojfkovali, tedaj fo vojfkovali Kananiterfki Krajli v'Taanahi, pèr vodi Megiddo, ali ony néfo **dobizhka** prozh nellí DB 1584, I,135b *vojnega plena*

3. korist, ki izvira iz česa; dobiček: Raunu taku tudi nej Bogu molitou prietna ker fe veliku bobozhe inu bessedi dela, suffeb pak, ker fe sa trebuha, sa denarjeu inu **dobizhka**

D

volo moli DB 1584, I,cVa; fa tiga volo ker ie tu nym [katoliškim duhovnikom itd.] veliku v'nyh Kuhinie neslu, inu ker so veliku **dobizhka** od tiga iméli, inu dobru lebali, kakor sam Gospod Primosh .. pishe TP_{Pre} 1588, 109; Tukaj pak ti Ludem flushih, kadar fe ti is ferza pruti slednimu ponisafh[!] .. kir v'faj tvoj Adam bi raishi svojo laftno hvalo inu **dobizhak** yfkal, druge pak bi rajl'lj doli terl inu tlazhil TP_o 1595, I,205; tu on [Judež] dershy sa en velik **dobizhek**, de on taku hitru inu lahku keni takovi Summi denarjeu more priti TP_o 1595, I,254 / enu prizhovanje te rifnize tiga Evangelia, is kateriga fe ozhitu vidi, de Karfzheniki, fe neposnajo h'timu pravimu Evangeliju, sa potelefniga **dobizhka**, imena ali zhafsty volo DB 1584, I,cIVa *materialne koristi // nekaj pozitivnega kot posledica, rezultat delovanja, prizadevanja koga; pridobitev, dobiték*: Potehmal ie tu en velik **dobizhak**, kateri ie Bogaboiezh, inu sadosti ima na Cristufu Iesufu nashim Gospudu, Amen TKM 1579, 58b; Inu kar je meni bil **dobizhek** [postava], tu fim jeft sa Cristufevo volo sa fhkodo dèrshal DB 1584, III,108a, podobno tudi ZK 1595 / jeft tèrdnu zhakam inu vupam .. taku tudi sdej, [je] Cristuf vihsoku zhafzhen, na moim telefsi, bodi fi fkusi leben ali fmèr: Sakaj Cristus je moj leben, inu vmrèti je moj **dobizhek** DB 1584, III,107b

4. denarno nadomestilo za začasno uporabo denarja; obresti: Sakaj s'drugimi Buherniki ima to navado, kadar ony pofsodio, de na tu nar manl'he to poglavito fummo supet hozhe imejti, kadar bi nym glih ta **dobizhek** imel vuni ostati TP_o 1595, III,114; fe en bogat Vuhernik vefseli, kadar on s'fvojemi denarmi velik **dobizhek** vej fhaffati? TP_o 1595, II,185
pren. En takou Buhernik Bug ne hozhe bjti .. On hozhe **dobizhek** inu to cejlo fummo enu s'tem drugim doli pufititi inu t'beinkati TP_o 1595, III,114 [A. L. R.]

dobičen -čna -o prid. [do'bi:çen]; P 1, K 1 (MTH 1603) – nedol. obl. m. ed. im.: dobiçen; Ⓜ
donosen, koristen: Lucrofus. Germa. Gwinsam/ valt nutzlich. Sclavon. priden[,]
dobizhen MTH 1603, I,817 [A. L. R.]

dobidga [rod. ed.] gl. dobiték

dobit -a -o del. [do'bi:t -a -o]; P 64, K 15 (TC 1550, TC 1555, *P 1563, TO 1564, TT 1577, JP_o 1578, TKM 1579, DC 1580, DB 1584, DM 1584, DC 1585, TP_o 1595, TFM 1595, TFC 1595, ZK 1595)
– nedol. obl. m. ed. im.: dob | i/y | t; – rod.: dobitiga; – tož.: dobitiga; – mn. im.: dob | i/y | ti; – ž. ed. im.: dobita; – tož.: dobito; – s. ed. im.: dob | i/y | t | u/o (Juriiçie); – rod.: dobitega (Juriiçie); – tož.: dobito (Juriiçie); Ⓜ
1. komu, skozi koga/kaj, (s çim) *izraça udeležnost pri çem, çe je izpolnjen določen pogoj*;

dobljen: taku ie tu Adamou pregreishenie slu, skus letu nom gnada Boshia **dobita** ye *P 1563, 127; Ta noui Teftament pag, ie ta Punt inu Naredba, kateri ie sto Cristufeuo kryo **dobyt** inu poterien, De nom bo tu Obpufzhanie tih Grehou .. Suetuft oblublana, shenkana inu dana TO 1564, 29b; De skufi ta fami dini offer Cristufeu, ie nom **dobitu** Odpufzhanie v'feh Grehou, inu ta vezhni leben TT 1577, 6; Obdèrshi taku letiga vmirajozhiga zhloveka, v'pravi tèrdni veri supâr v'fa Paklenfka vrata: sprejmi inu pelaj ga is letiga reuniga dollù na ta oblublani, inu fkusi tebe dragu **dobit** vezhni dum inu stan, Amen DM 1584, CLXXXIII; Sakaj Papesh fhnegovo drušho fhe na ta danafhni dan od tiga fmyrienja fbugom, fkufi Christufa nam **dobitiga**, nihter ne derlhi, tudi od nega ne pridiguie, temuzh ga cillu vunkaje ftrebe inu spusti, od tiga fmyrienja tudi ludie na laftna dobra della inu zhlovefku faflufhenje v'fsha inu pela TP_o 1595, I,218; [Zakramenti] v'katerih Bug enim slednimu pošebi podeli, to oblublano, inu fkusi Christufa **dobito** gnado inu Isvelizhanje ZK 1595, 135
2. ki mu je vzbujen pozitiven, naklonjen odnos do koga/çesa; pridobljen: Sueti Peter taku uely/ Vy shene bodite pokorne vafhem molhem/ de tudi le ty/ kir na to befedo ne veryameio/ skufi tu prebuanie tih then bodo **dobyti**/ kadar ony bodo vidili vafhe zhifitu poslntenu tar pohleunu derfhane vafhiga stanu TC 1550, 116[=134](75b); ty kir ne Veruio na to Befedo, skufi tu poshtenu pohleunu prebuanie tih Shen, bodo **dobiti** hti Veri TO 1564, 97b
3. (po çem, s çim) *ki se prejme kot rezultat doloçenega dejanja; dobljen, pridobljen*: Se tudi rado godi letako: de takouo sbuhram **dobito** Blago, na Galge pride, inu nikomur kdobrimu netekne JP_o 1578, II,108; Od tvoiga dobro inu zhaftno **dobitega** Blaga dai Vbosim, inu to Blago ker ie po hudim **dobito**, day fpet temu komur flishi ali priftoij JP_o 1578, III,204b[=114b]
4. ki je z bojem spravljén pod nadzor, vpliv koga; zavzet, osvojen: VPuflednim zhafsu bofh ti prilhlâ v'to deshelo, katera ie s'Mezhom fpet **dobita**, inu is veliku folkou vkup prihla DB 1584, II,78b; Osnanite mej Ajdi .. inu recite: Babél je **dobita**, Bel je k'framoti poftal, Merodah je restrupan, nyh Maliki salhpotovani DB 1584, II,52b; Kadar je pak Simri vidil, de je Mèftu imélu **dobitu** biti, ie on fhâl v'Palazh, v'Krajlevo Hifho, inu fe je feshgal s'krajlevo Hifho red, inu je vmèrl DB 1584, I,196a; Egypt ie bil **dobit** od Babelfkiga Krajla DB 1584, I,(Vb); Lahis, ie bilu **dobitu** ali notèr vsetu DB 1584, I,(¹)11b
// ki mu je odvzeta prostost; zajet: Satu kir fe ti na tvoje tèrdne syduve sanafhafh, inu na tvoje fhace, imafh tudi **dobit** biti, inu Kamos mora vjet vunkaj prozh pelan biti, sred njegovimi Farji inu Viudi DB 1584, II,51a

● – *igra/reč je dobita / le-to je dobito izraža, da je določil proces, v katerem nastopata dve nasprotni strani, za koga uspešno končan: igra je dobljena:* Kay pomeni ſtem, ker prauí, Imeite vpanie, laſt [Kristus] ſam ta Suet premogal? To ie, kokor bi rekál: Igra je **dobita**, Boy ta ie vshe ſtoryen .. To ſe rezhe, dobito ie, nei vshe vezh pogublienbia ni ſkarby JPo 1578, II,53; Směrt vshe doli leshy, inu nēma obene mozhy vezh, temuzh leben osgoraj leshy, inu pravi: Letu je **dobitu**, kaj ſi vshe ti Směrt DB 1584, III,95b; Kadar ta pregledok prou vlarze pade, taku ie ta rejzh vshe **dobita**, Sakaj tukaj miſli ta zhlovik letaku: Ta Hudizh je mene inu vſe zhlověke ofromotil inu sadavil .. [ampak] ta Shaz kateriga je Bug meni dal, je ſhe veglhi TPo 1595, I,34
PRIM. dobiti [A. L. R.]

dobitag gl. dobitek

dobitek (dobitak, dobitik, dobitek, dobitag; dobitig^o) – tka sam. m [do'bi:tek -tka]; P 81, K 27

(TC 1550, TC 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAR 1562, *P 1563, TO 1564, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, TKM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DC 1585, TtPre 1588, TPo 1595, TtC 1595, ZK 1595)

– ed. im.: dobit | a/i | g/k; – rod.: dob | i/i | tk/dg (TC 1550, 127(72a))

| a; – đaj.: dobitku; – tož.: dobit | a/i/e | k/g; – or.: dobitkom; Ⓜ

1. presežek denarnega izkupička nad stroški ali prodajne cene nad nakupno; dobiček: edan lakomnik nikomur nepomaga .. ni naupanie ne da: Tudi neproda, Tamuzh ako vidi da velik **dobitak** more imeti JPo 1578, II,157b

2. kar kdo prejema za opravljano delo, navadno v denarju; plačilo, zaslužek: Sakai en Srebrar, ſteim imenom Demetrius, kateri ie tei Diani freberne Capelice delal, Inu ie tim Antuerhariem daial nekar en mahin **dobitag** TT 1557, 396; kadar ty Verni ob Prasnkih hpridigom, kmolytuom, kobhaylom vkupe prido, de tudi en ufaketeri od ſuiga **dobitka** inu blaga .. tim boſim perneſe TL 1561, 53a; [Hudi paſtirji] dokler vshytak inu **dobitak** imaiio, dotle oſtaneio, kako vshytka inu **dobitka** nei: Taku beſhe, nemaraio ako vſe Ouce Vallku na del prideio JPo 1578, II,35b; Ako en naide en prasen kotez vſihſi, taku ſturi eno kamrizo ali kramizo is njega, de on en zhinſh od nje vsame: ſđai leta, ſđaiži en drugi andel sazhne, iſkuſi kateri vezh **dobitka** neſe TPo 1595, II,185 / s prilastkom podruſhniki imaiio byti aniga poſhteniga lebna/nekar duaiefižhni/nekar ſhelni Velikiga Vina oli gerdiga **dobidga**/ kir imaiio to Skriunuft te vere vzhifiti veifiti TC 1550, 127(72a); Ne kradi ne vhrai ne norri, **dobitak** tiga deila vuſš ti ſgori, tuoi kruh dobiuai vſem ludem pres skode, od ſhegna deillania tuiga, boſim reſdeliga *P 1563, 9; CERkovni Varih ima biti

nedolshiv .. dobār knauku nekar piancliv, kijr nei bojnik, ni framotniga **dobitka** ſhelian KB 1566, D7 / Kadār pak en mogochiſhi zhes niega [oboroženega človeka] pride, inu ga omore, taku mu vsame niega oroshie .. inu ta **dobitak**, rup alli predo rasdili KPo 1567, CXXIIb vojni plen

3. korist, ki izvira iz česa; dobiček: Od tiga Lozhitua Diuice Marie .. inu drugih neſpodobnih inu Malikouſkih rizhi, So ty eni Menihi inu Fary ſa ſuiga nuza inu **dobitka** uolo, doſti baſni ſmiſlili TR 1558, gb; Criſtus ſleto Pridigo inu Pergliho ner uezh ſuary ufe slaht[!] ludi, ſa uolo tiga, kir oni uezh lubio, ſa uegſhe inu bulſe derſhe inu ſhazaio, tu blagu, ueliku Gofpoſtuu, **dobitag** inu ueſſelie tiga fuita TR 1558, P2b; Sakai oni [faſš pridirgarji] le ſlaſhami ſa volo **dobitka** okuli hodio, Papeshke Boshye ſluſhbe fo le na denarie nareiene TL 1567, 66a; Vi Fary inu Menihi .. [božje] ſluſhbe, te S. Sacramēte preſtaulte, inu na druge rizhi, ſa volo vaſhiga **dobitka**, na Malikouane, preobrazhate TC 1575, 205; Inu ſo krivu nuzali ſvojo Farſko ſluſhbo, de nēfo tēh ſvarili, kir fo nepridne rizhy offrovali, ali ſicer nēfo brumni bily .. de fo le offre inu **dobitek** od nyh imēli DB 1584, II,130a

// **nekaſ pozitivnega kot posledica, rezultat delovanja, prizadevanja koga; pridobitev, dobitek:** Oli kar ie meni **dobitig** bilu [poſtava], tu ſem ieſt, ſa volo Criſtuſa, ſa ſhkoda[!] ſhazal. Ia ieſt vſe rizhi ſhazam ſa ſhkodo pruti tei ueliki vrednuſti tiga ſpoſnane Ieſuſa Criſtuſa TT 1557, t2a; Nu pomislite ui pag, kakou velik **dobitak**, ui ſđai tukai bote pryeli, kir ui is tiga hudiga reuniga fuita puidete vnebeſſa, Inu bote uſhiali tiga vezhniga veſſelia? TO 1564, 160b; Ampag tu ie en velik **dobitag**, prou verouati inu ſluſhiti Bogu, inu na tim ſuim imeiti ſadofſti TL 1567, 66b; Enu pak ieſt pravim: Ieſt poſablujem tu kar je od ſadaj, inu ie iſtegujem h'timu, kar je od ſprejda, inu hitim h'timu naprej poſtaule-nimu cilu, po tēm *Palyu, kateri naprej đerſhy tu Nebelku poklizanje Boshje v'Criſtufu Ieſufu <***dobitku**> DB 1584, III,108a / Mnogoterimu ſe ſdy, de je tu najndeno kar ſe mu poſđodi .. Ali kadar ima ſpet dati, taku on odlahla, inu filnu toſhi, de je teſhak zhas: Inu aku lih dobru pre-more, taku kumaj polovizo vērne, inu tu unimu **h'dobitku** rajta DB 1584, II,164b / Taku, hozhe S. Paul rezhi, ie vſēm ſueſtim .. brumnim Karſzhenikom, en duhouni **dobitek** naprei poſtaulen, ſa kateri ony morao tezhí TtPre 1588, 84 / Sakai Criſtus ie mui lebaio, inu vmreiti ie mui **dobitag** TT 1581-82, II,187; Aku h'konzu vshe ſmert pride .. Lozhie en zhas duſho tellu, ſaj ſmert imao **h'dobitku**, kir v'Criſtufu ſhivemo TtC 1595, CCCXXXIII [A. L. R.]

D

dobiti (dobiti, dubiti) -im/-odem glag. dov. [do'bi:ti

-'bi:m/-'bo:dem]; P približno 1300, K 43 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TP_s 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, TP_s 1567, KP_o 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DP_a 1576, TT 1577, JP_o 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DP_r 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TtPre 1588, MD 1592, TP_o 1595, TiM 1595, TtC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– nedol.: dob | i/y/í | ti/t; – sed. ed. 1. os.: dob | im/odem;
– 2. os.: dob | i/ode/o | s; – 3. os.: dob | i/y/ode/o/ude (JP_o 1578, II,173); – dv. 3. os.: dobata; – mn. 1. os.: dob | imo/odem/obimo[]] (TAr 1562, 32b); – 2. os.: dob | ite/odete;
– 3. os.: dob | e/odo/ío/o/ee/udeío (Jurječič/odeio; – vel. ed. 2. os.: dob | odi/i; – del. na -l m. ed.: d | o/u (TP_o 1595, 1,66) | b | i/y | l; – dv.: dobi/a; – mn.: dob | i/y | li; – ž. ed.: dob | i/y | ja; – mn.: dob | i/y | le; – s. ed.: dobilu; ☹

Dobim, dobiti, dobil, lucror, potior, nancifcor, adipifcor, confequor, gewinne, erlange BH 1584, 147; *Deutfch.* Gewinnen. *Latinè.* lucrari. *Windifch.* **dobiti.** *Italicè.* guadagnare, far guadagno, acquiftare, confequere MD 1592, F2a; *Deutfch.* Erraichen. *Latinè.* affequi. *Windifch.* defezhi, **dobiti.** *Italicè.* confequire, acquiftare MD 1592, D2a; *Deutfch.* Bekommen. *Latinè.* nancifcei. *Windifch.* **dobiti.** *Italicè.* aquiftare, ottenere MD 1592, B1a; *Confequor.* *Germa.* bekommen/ erlangen/ kriegè. *Slav.* **dobiti**, ifprofiti MTh 1603, I,329; Potior, potiris. *Germa.* eroberen/ mechtig werden/ vnter fein Gewalt bringen/ erlangen. *Slav.* ifprofyti, **dobiti** MTh 1603, II,303-304

1. kdo; kaj *postati imetnik česa neposredno danega ali poslanega; dobiti:* Ona sejva raunu kakòr en shejen pejlhez, inu od pèrve vode, h'kateri fe pèrmeri, pye, inu fede, ker en pajn najde, inu kar more **dobiti**, tu vsame DB 1584, II,163b; [Trubar] bi pèr teh Turskih Sushnih ifuprashal, aku bi fe ta praui Turski Alkoran mogel **dobiti**, inu de bi fe is tigaitiga moglu per tih Sushnih prou fuèditi, kai ie nyh vera, inu kateru ie tu prauu tolmazhouanie tiga Alkorana TtPre 1588, 118; Satu ie taiti Shkof v'tem 1547. leiti od tiga .. skriushi Befelihe ali lyfty **dobil**, de bi Golpud Primosha .. iméli vlouiti TtPre 1588, 110

pre. Kateri profè Kruha, inu Kamam[]] sadobudo? Ty, ker Vklotfreh, Korarijah inu Kapelah pres poftanka Poyo inu Mole, da bi nym Bog nafrani Ital .. Kadar nym Bog skusi Chrifufu inu niegoue Slushabnike Kruha na myso poklada Boshyo befedo pufti pridigati: Taku ie nehote videti ni flishati. Sato **dobudeio** Kaman sa Kruh: To ie, oni okrepzhaio, fo terdouratni, sadobe shelesne Moshyane inu kamanato Sarce JP_o 1578, II,57

// kdo; kaj, (za kaj, s čim) *postati imetnik/nosilec česa tako, da se plača dogovorjena cena ali opravi dogovorjeno dejanje; dobiti, kupiti:* Iest fem fa

ueliko fummo denarieu leto Purgaryo **dobil** TT 1557, 409; Inu dua Doctoria Iohannes Faber, kir ie potle satu to Shcofyo na Dunay **dobil**, inu Eccius, fta enu Pifmu subper te nih Articule fturila TAr 1562, 20a; Temuzh, kadar ie fto Masho far veidil, eno veliko Farro oli debello Caplano **dobiti** inu obdershata, veliku Denarieu, Shiuine inu blaga dobiti, Tedai ie to Masho bral TO 1564, 81a; Leta [Judež] ie **dobil** to Niuo sa ta kriui lon, inu fe ie obefsil DP_a 1576, 42b; KAdar je Krail tu bil pèrvolil, inu Iason tu Farftvu **dobil**, je on sdajci fvoje ludy navadil na Ajdoulke fhege DB 1584, II,961b(=169b); ie Gospud Primosh to Faro v'shent Ierneiskim poili **dobil**, kèr ie tudi she poprei to kaplanio S. Maximiliana v'Celei imél TtPre 1588, 110 / Petrus je pak k'njemu rekàl: De bi ti ferdaman bil ftvojemi denarji, de ti menifh, de fe Boshji dar s'denarmi **dobode** DB 1584, III,65b

2. s širokim pomenskim obsegom, kdo; koga/kaj, v kaj, s prisl. določilom načina *postati bogatejši:*

a) *za kako stvar; dobiti:* tim hudim Neuernikom dobru, inu po frezhi gre, veliko Zhaft inu Oblaft inu dofti blaga **dobe**, Inu fe per tim fa brumne, fuate, modre inu vuzhene dershe TP_s 1566, 130b; oni fto Masho .. dobro leitino **dobe**, hudu vreme inu tozhe presheno .. fto Masho, od Buga fprošio TC 1575, 186; Fliflig biti, de fe praua mera inu vaga dersh; sa dobru imeiti, aku veliku ali malu **dobish** .. otroke sfifsom rediti DJ 1575, 183; Kay fe rezhe Mammonu flushiti? Dan inu Nozh mifliti inu premishliati, kako bi le Dinarie inu Blago mogal **dobiti** JP_o 1578, II,157; Ony fejo Pflhenizo, ali oflat bodo oni shely, inu kar **dobodeo**, tu jim h'pride nepride, ony fe nebodo fvojga fadu vefelili, pred slobnim ferdom tiga GOSPVDA DB 1584, II,33b; Tudi kakovu veliku bojovanje fo ony [Rimljani] v'Ifhpanij dopèrnefli, inu Rude **dobili**, ker fe slatu inu frebru koppà DB 1584, II,185b; Ti pak Bug taku fturi nym .. fmety fo fturjeni .. Inu kakor fhe Sebana, Kir fo djali my zhmo ftrejbit, vse Hifhe Boshje v'laft **dobit** DC 1584, CXCII(=CXC); Taku kadar Bug enu lejtú letimu ali enimu drugimu purgarju, Andtverharju ali kmetu, dobro frezho da, de dofti fhita **dobi**, ali fvoje delu dobru proda inu isvede, Takou fhegen, fe ima s'fifsom fpharati TP_o 1595, I,180; Timu pruti kar je pregnaniga, inu na vfo fhlaht lotrio navuzhenu, tu **dobi** denarje, zhaft, blagu, tu ima frezho vsem fvojem rounanju TP_o 1595, II,312 / v zvezi z **erbščina** INu sadajci je Tobias .. fhàl v'Medio h'fvojmj Taftuvi, inu njegove Shene Shlahti .. Inu kadar fo ony bily vmèrli, je on nym tudi ozhy sapèrl, inu je taku **dobil** vfo Raguelovo erbščino inu blagu DB 1584, II,153b je *pododoval*; IESus Nave .. je nje mafzhoval na nyh Sovrashnikih, kateri fo fe nym supèr ftavili, de bi Israel fvojo Erbščino

dobili DB 1584, II,172a / [Neverniki] nuzh inu dā mislio inu fo vfo mozchio fe muiaio, koku bi le dofti blaga vkupe sprauili, kueliki zhafti prishli inu **dobili** veliku Gospoftuu TT 1557, h2a *dobili oblast*; [Bog] ga je puftil hualiti, kakor defset taushēt moshou v Reidniga, inu ga ie zhaftil sBoshijm shegnom, de ie kraileuo krono **dobil** DJ 1575, 270 *je postal kralj, zavladal*; Ti [Jeruzalem] fi tudi jedla sgul Shemle, Med inu Olje, inu fi bila cillu lepa, inu fi tu Krajle-ftvu **dobila** DB 1584, II,66a / Ty peti, kir fo fkusi hudu vreme bily fhtrajfani, inu fhpet rodoviti desh **dobili** DB 1584, I,307b

// kaj; komu [smiselni osebek] **omogočiti, da kdo postane bogatejši za kaj**: [Bog] je puftil tebi is tērdiga Kamena vodo tezi .. de bi tebi potle dobru fturil, de bi v'tvoim ferici nerekāl: Moja krafft inu moih rok muzh fo meni letu blagu **dobile**: Temuzh de fhpunmih na GOSPVDA tvoja Boga. Sakaj on je, kateri tebi muzh daje, takova mogozha djanja fturiti DB 1584, I,105b **b) za kako lastnost, občutje**: De od nega famiga skufi to vero **dobimo**, kfebi inu na fe perprauimo, to celo polno Brumo, Suetuft inu Pravizo, kir pred Bugom vela TT 1560, db; Sakaj skufi tu poslushane inu brane tiga Euangelia, [vsi ljudje] **dobodo** to prauo Vero TT 1560, 16b; de fe ftakim Dellom inu Offrouanem per Bogu fashlusi inu **dobi** vfa shlaht Duhoufka inu Telefna dobruta inu frezha TO 1564, 113a; On fapoueda de fe neruezh ima vuzhiti ta Vera inu ta Lubesan .. skufi leta nauk **dobimo** enu zhyftu ferce TL 1567, 57a; Kako pak fhpet dobro fārce inu vefelē **dobio**? KPo 1567, LVIB; V'kako tada fkodo fe pēpravio ftim, kār Boshio Befedo foverashio? .. Pērvizh **dobe** hudo veft, katera ijh vekoma dolshi KPo 1567, XXXIIIb, podobno tudi JPo 1578; Oli letu diuzhtuu inu zhiftoft, more tudi ena Curba inu en Rasbunik od Buga skufi to Pokuro inu Vero Viefula **dobiti** TC 1575, 391; Blagur je timu zhloueku, kateri modroft naide, inu timu Zhloveku, kateri saftopnoft **doby** DPr 1580, 5a; Ty shefti fo, kateri fo bily fkusi Tyranne ali punte fhtrajfani, inu fo fhpet myr inu pokoj **dobili** DB 1584, I,307b; Pole, ti fe dērhifh sa modreshiga, kakōr je Daniel, de tebi nihēt nej fkriveniga. Ine de fi fkusi tvojo modruft inu saftopnoft muzh **dobil**, inu fhaze od slata inu frebra vkup spravil DB 1584, II,73a; Is tiga zhudefsa v'Kani, inu lahkej is tiga gmain glafsu od Chriftufa, kakor od eniga noviga Preroka, **dobi** on tu savupajnje, de bode njegovimu Synuvi pomagal TPo 1595, II,270; Vtem Papefhtvi fe je tudi od Pokure pridigovalu inu vuzhilo, de pokura je letu, de edan te dopernefsene greihe fam per febi fhpomifli, inu ftakovimi misalmi od tehifhtih grevingo inu shalof **doby**, potle teifte ifpoveda TPo 1595, III,109; Kakor my na Adamu inu Evi vidimo, fdaici kadar fta ona od tiga prepove-

daniga drivefsa jedla, inu fta hudo veift **dobila**, de fta supar Boga fturila .. fe nejfta fmejla nigdir puftit viditi TPo 1595, II,135 / Figovu drivu je bērtf naprej pognalu, Vinfke tērte fo ozhefa **dobile**, inu dajo fvoj duh DB 1584, I,332b; Raunu kakōr enu Shenfovu sērmu, kakōr fe v'Semlo vseje, taku je tu nar manfhe mej vfemi femeni na Semli .. inu vekhifi poftane, kakōr vfa selifzha, inu veliku veje **doby**, taku de Ptica pod Nebom, pod njega fenzo mogo prebivati DB 1584, III,21a

3. s širokim pomenskim obsegom, kdo; komu, koga/kaj, s prisl. določilom načina **s prizadevanjem, dejavnostjo (koga) priti do česa; doseči, pridobiti**: Iefus ta je nas ftebo fmirill/ Nam vfem nebekli erb **dobill** TC 1550, 162[=163](90a); do konza nashiga shiuota, fo vfem nashim gianem inu lebnoim fe dershimo po vuki tih S. Euangeliju, inu de **dobimo** tu nebesku Kraleuftuu skufi Iefufa Criftufa TE 1555, A4b; Skufi to Vero ie Abel en Vegshi offer offral Bogu, kakor Cain, skufi no ie on tu prizhouane **dobil**, de ie prauizhin, kadar ie Bug prizhoual od nega Darou TT 1557, 73; Tacih inu tim glih besfed inu pryzh, de le skufi to Vero Viefula, pres vfiga nashiga dobriga diane inu fashlushene, **dobimo** to Gnado, Milofst Boshyo .. ie veliku vtim Euangeliu S. Iansha TT 1557, s4b; Inu nim prauiti od ene druge cele nebeske Prauce, katero ie nom Criftus shnega hoye-nem htimu Ozhetu, tu ie, shnega fmertio inu Goriuftanem **dobil** inu fashlushil TR 1558, m3b; O Chriftus ti fin Boshy .. Vmerl ter sanaf delg platil, Sueti ray fi nam **dobil** *P 1563, 103; Mi tudi ne zbiflamu, tamuzh veruimo, da fmo tudi v'tei drushbi, v'tim Boshijm Regiftru pifani, inu bodemo **dobili** fkusi inu po befedi Boshij rifnizhni priasnost tēr milofst, inu na puftid ta vezhni leban, fkusi IESUSA Chriftufa AMEN KPo 1567, CXVIIIb; kakōr Farij, kijr fo pankarte delali, inu potle od Papesha fhpet **dobili**, da ijh je posakonil alli legitimiral KPo 1567, LXXIIIb; Kako **dobimo** da fe Chriftuf v'naf rodi? Ako mi, kakor ie Diviza Maria verovala, tudi bomo verovali KPo 1567, XIb; [Jezus] fuoyom terpleniem, fmertio, inu gori vftaieniem hozhe fhpet **dobiti**, to kay ie skusi Adama sgubleno JPo 1578, I,77a; le fto vero per Bugi inu nega Synu Iefufa[!] **dobimo** telefno, duhosko, nebesko inu vezhno pomuzh inu ifuelizhane TT 1581-82, II,**4b; Phinees nash ozha je Bogu h'zhafti ajftral, inu je to Saveso **dobil**, de bi tu Farftvu pēr njemu imēlu oftati DB 1584, III,112b; Sakaj Bug nas nej poftavil k'ferdu, temuzh de isvelizhanje **dobodemo**, fkusi nashiga GOSPVDA Iefusa Criftufa, kateri je sa nas vmērl DB 1584, III,112b; Kateri mene najde, ta najde leben, inu bo **dobil** dobru dopadenje od GOSPVDA DB 1584, I,319b; ony bi bily fvojo pravizo guifhnu **dobili**, inu dobru sapopadli, ali ony fo falyli inu greifhili

TPo 1595, II,184; k'Bugi fe preoberniti imenuje on na Christufa verovati, de je on nah Sreidnik, inu my lkusi njega ta vezhni leben **dobimo**
 TPo 1595, III,54; Kir je pres greha rojen bil, Boshy ferd je nofsil, nas s'Bugom smyiril, njega lubesan **dobil**, Kyrie elejfon TC 1595, CCXXXVI / Gdu zhe zloueftu greishnimu, Pomuzh **dobit** per Bugu -: Bug fe hozhe fam vfmiliti, Vfe ietnike reshiti *P 1563, 186 / Ieft bom lkusi njo enu Ime, ker nevmèrje, **dobil**, inu en vezhzen fpomin tem sapuflit, ker sa mano bodo DB 1584, II,142a / Kadar vidio da ni skunftio, ni slepimi befedami nishtar per nym nemoreo **dobiti**, fe iameio farditi JPo 1578, I,19 *izsiliti* / Inu kakou prid bi imèl zhlovik, de bi vus Svejt **dobil**, inu bi fam febe sgbuil, ali bi fam febi fhkodo sturil? DB 1584, III,36b *bi dobil, dosegel popolnoma vse* / Inu Criftus steim nega hoiennem Vnebefa, ie nerpoprei, febi leto Dobruto **dobil**. De ie en Gofpud zhes vfe ftuari, inu ie ta Greh, tu fmert inu tiga Hudi-zha premogel TR 1558, d4a; Od tiga Criftufeiuiga oprauila, Sakai ie on umerl inu Goriuftal, Kai ie nom dobriga sturil inu **dobil** TT 1560, 6a; Temuzh gdi mogo eniga ozhitiga Slushabnika te Cerque, oli eniga Moshha **dobyti**, Tiga de poklyzho inu de on tu Deite kersty TO 1564, 93b; Satu li vshe Farao, po fuojj saftopnofti **dobodi** eniga modriga Moshha, de ga zhes Egypterfko Deshelo poftau, inu sapouei de taifti Valpote poftau Vdesheli DB 1578, 38b; Ieft fim fi tudi **dobil** .. inu potelefne lufhte teh zhlouèkou, vfe shlaht ygranje na ftrunah .. inu fim veklhi poftal, kakor vfy ty, kateri fo pred mano v'Ierusalemi bily DB 1584, I,328b

4. kdo; koga_{dat}, s prisl. doloèilom naèina **vzbuditi pri kom pozitivem, naklonjen odnos do koga/èesa; pridobiti**: Aku pag tui brat pregrishi na tebi, taku puidi kiakai inu ga poftuari umei tabo inu nym famim, Aku te on slishi, taku fi **dobil** tuiga brata TT 1557, 53; Sakai kadar fem bil fray od ufakiga, fem fe ufakimu kanimu hlapzu sturil, de bi nih dofti **dobil**. Obtu fem fe sturil tim Iudom, koker en Iud, de bi te Iude **dobil** TL 1561, 40b; Kateri skriunuft resglafsi, ta sguby vupaine, inu nigdar vezh sueiftiga priatela **nedoby** DJ 1575, 113; GLih taku vi Sakonize bodite poduershene tim vashim laftnim Moshem, de tudi ty, kir ne fo tei befedi pokorni, fe pres befede, skufi tu diane inu rounane tih Sheen, **dobee** TT 1577, 136; Dèrshi tvojga priatela u'vrèdnosti, inu dèrshi mu vero: Aku pak njegovo fkriunuft na dan dafh, taku ga nebofh fpet **dobil** DB 1584, II,164a; Tém kir fo pres Poftave, fim jeft poftal, kakòr pres postave .. de bi jeft te, kir fo pres Poftave, **dobil**. Tém flabim fim jeft poftal kakòr flab, de bi te flabe **dobil** DB 1584, III,92b

5. v zvezah z otrok, sin, mož ipd., kdo; koga_{dat} **zàçeti biti v sorodstvenem odnosu s kom; dobiti**: Ena

Saftopna hzhy dobru moshha **dobode**: Ena nekasana pak mora taku oftati, inu shali fuoiga ozheta DJ 1575, 89; Poidi kmoj Dekli, aku bom lahkai mogla is nee Otroke **dobiti**. Inu Abram ie slushal Sarajno shtimo DB 1578, 12b; Inu GOS-PVD je potle loba shegnal .. Inu [on] je **dobil** fedem Synou inu try Hzhere DB 1584, I,278b; Inu ty Starishi te Gmajne fo djali: Kaj hozhemo ny fturiti, de ty drugi tudi Shene **dobodeo**? .. Inu my ne moremo nym nafhe Hzhere k'Shenam dati DB 1584, I,146b

6. kdo/kaj; kaj, s prisl. doloèilom naèina **prejeti denar ali blago, navadno za opravljeno delo; zaslužit**: Natu kiakai gre ta, kir ie pet Centou priel, inu kupzhuie shnimi, inu drufih pet Centou **dobi** TE 1555, K4b; tu nih blagu kir ie nim doshlu po prauici od Starisheu, oli fo fami shnih dellom **dobili**, imαιο ohraniti na nih Erbe TAR 1562, 87b; Sakai kadar ie na shegnania inu Sannme[!] veliko Liudy vkupe prihialo, nikateri sa Trebuha voliu, nikateri pak da bi tamkaie fuoio hrano sprodouaniem inu kapouaniem[!] **dobili** inu pripravili .. ie dobro, da bi fe tukai praua prediga dershala JPo 1578, III,111b; Sa Syme volo nezhe ta lejni orati, satu mora on v'shetvi petlati, inu nihtèr **dobiti** DB 1584, I,324a; Denarje **dobyti** je njemu potrebnifhe, inu misli, on more dobru kenimu drugimu zhafsu pridigo posluhhati TPo 1595, II,229 / Kar ie tim bofim dal, tu nei bilu po prauici nega, ie tu fgotufio **dobil**, inu ie le tu dal, kar ie nemu prebilu TT 1557, x3a; Da my neimamo katerimu dobru fturit sdruhish Liudi shkodo, kako fe ie nekada godilu, da fo eni ftim blagom, katero fo po Tatuini inu Buhernij **dobili**, Cerque inu Kloftre sidali JPo 1578, I,54b / [Gospodar] fapouei te ifte hlapce, katerim ie bil dal te denarie, kfebi poklizati, de bi veidil kai ie vfkai iskupzhoual. Tukai perftopi ta perui, inu praui, Gofpud, tuia libra ie defèt libar **dobila** TT 1581-82, I,324; [Gospodar] je bil denarje dal, de bi vejdel, kuliku bi vfkai bil iskupzhoval. Tedaj je ta pèrvi tje ftopil, inu je djal: Gofpud, tvoj funt je defèt funtov **dobil** DB 1584, III,43a // ekspr., navadno v zvezi s kruh, kdo; kaj, s prisl. doloèilom naèina **zaslužit (za) osnovne materialne dobrine za prežitje**: Neuerni ne fmislio inu ne faftopio, menio de oni fami od febe, pres shegna Boshyga, shnih delom skunftio oli fmodruftio, fui kruh inu fuie blagu **dobe** TC 1555, C7; menio fteim oni [Ijudje] fam Myr Vdesheli obdershati, inu Kruh Vhysho **dobiti** inu perprauiti TPo 1566, 232b; O GOSPVD Bug .. hozhè mojmju blish-nimu slushiti, inu moj vfkdajni kruh **dobiti**: Satu profsim jeft tebe, de ti hozhelh meni miloftivu na ftrani ftiati DM 1584, XIII; kakor fe nym [farjem] fdy, kadar bi ony imejli od tiga Farfhkiga lebna puftiti, taku nym puide sa roke inu noge, ony fe ne bodo vezh mogli shiviti, ony bi morali petlati, kakor hromi, flejpi, inu ty

krulovi, kateri ne mogo fvojga Kruha **dobyti** TPo 1595, III,163; Molh fe ijma shiviti, Sputom kruh **dobiti**, Od Buga shegen profsiti, Nezhe mu mancati TRC 1595, CCCXC / Dai nam kar my potrubuemo/ Dotle vfhuioti bodemo/ De nas[!] vfhitag **dobodemo**/ Nafhim blifhnim prelkode[!] TC 1550, 166(91b); Gdo smey Vbosih podloshnih inu fofedou .. od ftarofiti, ali sa Bolesni volio nemore vezh delati, inu fvoie potrebe pridelati ali **dobiti** .. [se mora] vfe nyh dni oskerbe[ti] JPo 1578, III,72 // kdo; koga_{uz}; s prisl. določilom načina **z dejavnostjo postati vreden koga; prislužiti si**: Sakai skufi to Pridigo tiga Euangelia ty Verni ludie **dobos** S. Duha, te shalofne boyezhe vifty, vefele inu ferzhne rataio TL 1561, 55a; Nai fi vshe oni dalgo profe, ifžu inu kliukaio: Tako vuner **nedobudeio** tiga dobriga Duha, katerega Bog fuoym liubim Otrokom obezhuie: Tamuzh kadar .. v drugih Grehih oftaneio .. sadobe hudega Duha JPo 1578, II,57b; Sakaj jefst vfe dërshim sa fhkodo pruti timu previfokimu fposnanju Criftufa Iesufa, mojga GOSPUDA, sa katerega volo fim jefst vfe sa fhkodo dërshal, inu je dërshim sa gouna, de le Criftufa **dobim** DB 1584, III,108a; Taku ta Kamerling te Kralize vtej Murovi Desheli, nej mogel Svetiga Duha **dobiti**, Philippus je moral njemu pridigovati, inu tu Pifmu islagati TPo 1595, II,82

7. kdo/kaj; kaj, na čem **z uspehom končati določen proces, v katerem nastopata dve nasprotni strani; zmagati**: Ta hudyzh, ta fubper nas vedan voiskuie .. oli on ne bo **dobil**, temuzh framotio bo moral od nas beshati, fakaj ta nasha vera ima premagati TO 1564, 152a; Syla gre zhes praudo: Satu cillu drugazhi gre kakor prou, inu fe nemore obena prauda **dobiti**: Sakaj ta Hudobni prevezhà tiga pravizhniga DB 1584, II,121a; Israel fe rezhe en Viuda ali vojfzhak Boshji, tu je kateri fe s'Bugom fhtrita, inu **dobi** DB 1584, I,21; obena fyla, ni lashe ni modruft, ni fvetuft ni shalofst, ni reva, ni nadluga, nemore Karszhanftva satreti, temuzh onu bo h'konzu **dobilu** inu premoglu DB 1584, III,137a; Vinco. *Germ.* vberwinden/ im Streit obligen/ fiegen. *Carinth.* premoifriti, **dobiti** MTh 1603, II,708 / v zvezah **z boj, vojska** Mi verni fmo skufi Criftufa ta boi inu kreg fto fmertio inu fteim peklom **dobili** TT 1557, h4b; Dofehmal niszhe nei fneshel, Kir bi to Smert premogel: Dotle Iefus nei knom prishal, Ta fe ie Smerti lotil. Zhudnu fta fe vkup shtritala, Smert ie prvi boi **dobila**, Iesufa Vgrob pehnila TP 1575, A4a; O Bug fveti Duh trofhtar nafh, Te proffimo nas brani .. De fe nizh Turkov ne boje, skus tebe nym supèr ftoje, Na Vfèh Vojfkah **dobio** DC 1584, CCXX

● – Kadar je vŕhe tu ferze poprej kferdu nagnenu, inu ta mifsal h'timu pride, de je prou inu dobru s'tem blifhnim sa njegoviga

nefpodobniga djanja fe ferditi .. je ta Hudizh fvoj shpil inu Igro **dobil** TPo 1595, II,163 *je uresničil svoj načrt*

8. kdo; koga/kaj, s prisl. določilom načina **z bojem spraviti tuje ozemlje pod svoj nadzor, vpliv; zavzeti, osvojiti**: Hpuslednimu, kadar ie Titus fo vfo fylo tu Meiftu **dobil** .. kar ie shuiga bilu, tu ie bilu pomorienu TR 1558, Sb; Obtu ie Bug te Rymlane shnih Voisko zhes nee poslal, Ty fo tu Corintu po fyli **dobili**, vfe fiduue refualili TL 1561, AIIb; Sakai oni ne fo to Deshelo shnih mezhom **dobyli**, inu nim nih roka nei pomagala, Temuzh tuia defniza tuia roka inu ta luzh tuiga Oblyzhia, fakai ti fi fee lubil TPo 1566, 83a; Letu Meiftu ie Turek pred ftu ofsem inu duaiffeti leit **dobil**, vfe Beneshke Sholnerie (tedai fo tu Meiftu Benetki imeili) inu Purgarie pobil TL 1567, 42a; Ali ie ishe fstrashnije kadar vshe to Mefto **dobodeio**, inu vfe Liudi kai ijh ie vnutri pobyio inu pomore JPo 1578, II,132b; Vtim iftim zhaflu fmo my vfa negoua Mefta **dobili**, inu nei obeniga Mefta, kateriga bi my nemu nebili vseli DB 1578, 150b; Od tiga on tudi dajle inu vezh prerokuje, kakor oben Prerok, slafti, koku je taifti Čebar vfe okuli leshezhe deshele imèl **dobiti**, inu tudi Israelfku Krajleftvu DB 1584, II,+Vb; Inu ony [Izraelci] fo sa nym fhli, inu fo **dobili** ta brud pèr Iordani, kateri pruti Moabu dërshy, inu néfo nikomer tja zhes pufitli pojbi DB 1584, I,134b; On je tudi v'Solnim doli Edomiterjeu pobil, defsetaushent, inu je **dobil** tu méftu Sela, s'bojom, inu je tuiftu imenoval, lakteel DB 1584, I,211b

// kdo; koga/kaj, (s čim) **odvzeti komu/čemu prostost; ujeti, zajeti**: Inu Moses ie vunkai poslal Shpeharie v'aser, inu fo nee Hzhere **dobili**, inu fo te Amoriterie, kir fo notri prebivali, pod fe perprauili DB 1578, 133b; AKU je pak vbog, inu nemore s'fvojo rokó tulikajz dobiti, taku on vsami .. en Log Olja, inu dvej Gãrlici, ali dva mlada Goloba, katere more s'fvojo rokó **dobiti**: Ta ena bodi en Offer sa greh DB 1584, I,69b

// kdo; komu, kaj **narediti, da kdo nima več česa proti svoji volji; zaseči**: On [David] je tudi pobil HadadEferja, Krajla v'Zobi, v'Hemati .. Inu David je njemu **dobil** taushent Kul, fedemtaushent Kojnikou DB 1584, I,288b; Ieft fe vefellem tvoje Belfede, kakor eden, kateri en velik roup **doby** DB 1584, I,311b; Natu fe je Judas vèrnil tu Kampifzhe plejniti, inu je en velik roup **dobil**, veliku slata, frebrea, shid, karmashina DB 1584, II,181b; TEDaj je Selftvu prihfhu, de je njegova vojka .. bila pobyena .. inu de fo Iudje v'njegovim Kampi veliku blagu inu veliko oroshja **dobili** DB 1584, II,183b

9. z oslabljenim pomenom, kdo; kaj, s prisl. določilom načina **izraža uresničenje dejanja, dogajanja, stanja ali udeleženos pri dejanju itd., kot ga določa (glagolski) samostalniki; dobiti**: v zvezah kot **dobiti**

D

bolezen Vidimo kadàr en bolnik špet sdrav pride .. se ne varuie, inu ky špet to staro bolesan **dobi**, da v'druguzh velikò huihli sain stojj KPo 1567, CXXII *zboli*; v'Méfti [je] en filnu velik šhum poštal, inu je vdaril te Ludy v'Méfti, male inu velike, inu fo na skriunih mejftih lkriune bolesni **dobili** DB 1584, I,152a; Sakaj kadar taku gre .. ali kej ta Shleifo, leta eno drugo bolesan **doby**, tu fo šgul luzhaji tiga Hudizha TPo 1595, III,154; **dobiti čast** Inu dai k'nemu kar fe špodobi .. de to zhaft **dobish**, de te eniga poshteniga inu priasnuiuga Mosha ymenuio DJ 1575, 134 *te počastijo*; vezh zhafti fe **dobi** fkusi sagovarja-nje, kokèr fkusi satoshejnje BH 1584, S34; **dobiti gosta** ona fposna, de ta Divizhiza Marja je ta prava Mati nje GOSPVDA inu Boga, pošlane sa tiga volo vefsela, de je taku eniga velikiga zhaftitiga goftu **dobila**, katerimu fe pravi Boshji Syn TPo 1595, III,125 *gostila*; **dobiti hvalo** Delo dobro Ime inu hvalo pàr Bogi inu Lùdih **dobi** KPo 1567, LXVII *vsi ga hvalijo*; Kadar tvojo [božjo] roko odpreh, Od vfeh ftvar hvalo **dobodeh** ZK 1595, 189, podobno tudi DC 1584; **dobiti ime** Jeli Chrifstuf to Ime IESVS, pàr Obresaniu **dobil**? KPo 1567, b *je bil pri obrezanju poimenovan*; **dobiti konec** Ali Bug je svejft, kateri vaf nepufti fkufhati zhes tu, kar premorete, temuzh ftury, de fkufhnjava taku en konez **dobo**!], de jo morete prenefti DB 1584, III,93a *se konča*; **dobiti oblast** Angel bodi pèr meni, de ta hudi fovrashnik obene oblafti zhes mene **nedoby**, Amen DC 1585, B4b *mi ne zavlada*; **dobiti odgovor** Sa teim prauio, ta bogati Vpekli ie na Abraama klizal Luc. 16. Htumu mi odgovou-rimo, de ftem ta Bogati nishter nei, temuzh eno oftro ogduor **dobil** TC 1575, 225 *mu je ostro odgovoril*; **dobiti odpustek/odpuščanje** Anpag kateri fuye grehe špofna/ ga greuayo .. Viefuła Chriftuła veryame/ ta fkufi to vero Viefuła **doby** odpulzhzane vfeh grehou TC 1550, 20(19a) *se mu odpustijo vsi grehi*; Ne pustimo inu ne damo .. te zhefti, katera slishi famimu Synuui Boshymu, tu je, de bi fteimi nashimi giani, hoteli **dobiti** per Bugi odpuftig tih grehou TC 1555, 11; kateri le denarie alli blagu knijh Cerkvom inu Kloftrom pèrvoli salhafa, ta popolnoma odpufatak, tudi sa naprei **dobode**, Chriftuła réf imao sa fredsника inu Velikiga Ierea KB 1566, G3; taku tudi le vfamim negouim Imeni my Abfolutio inu Odpuftik nashih grehou **dobimo** TtPre 1588, 36; **dobiti odrešivo** Criftus šam shnega kryo ie tu Odreshituu od vfeh Grehou nom vernim neshil inu **dobil** TT 1577, 56 *nas je odrešil*; **dobiti trošt** O Iesu dai ti meni, de iest vferci moim .. K fveti Vezherij tvoiji, prou tudi perftopim, tar vbogi Dushi moj, de pravi trosht **dobim** DC 1579, 172 *bom potolažen*; **dobiti zdravje** Gobavaz od Gob fe fzhihfti, flushabnik Auptmanij sdravie **dobi** KPo 1567, XXXIIIb *ozdravi*, podobno tudi JPo 1578

● – Kadar je pak Ionatas vidil, de je bil vshe zhas **dobil**, je on nekotere svolil, de bi nje v'Rim poflal, de bi s'Rimlani Saveso ponuvili, inu supet naredili DB 1584, II,190a *da je prišel primeren trenutek, da uresniči namere*

● – – Satu fe ima flejdni zhlovik pred takovim sapelanjem varovati, kateri nezhe fhkode prejeti na svoji veri, eno hudo veift, inu eniga grisezhiga zhèrva v'fvoje ferce **dobiti**, inu vekoma ferdaman biti DB 1584, I, bIVa *slabo vest, ki jo povzročajo grehi*; ● – – Sovrashnik rejs flatke bešfede daje, inu fe filnu toshi, inu fe priasnivu iskasuje, vmeje fe tudi plakati, ali v'ferzi mipli koku bi te v'Iamo pahnli, inu ako profitor **doby**, taku fe nemore tvoje krij sadofti nafititi DB 1584, II,158b *dobi priložnost*

PRIM. dobit

PRIM. noterdobiti [A. L. R.]

dobitig gl. dobitek

dobitje -a sam. s [do'bi:tje]; P 2, K 2 (*P 1563, TFC 1595)

– ed. im.: dobitje; (M)

nekaj pozitivnega kot posledica, rezultat delovanja, prizadevanja koga; dobitek: Ta [Jezus] te zhe fkus minuzho smert OD reve shalofit relhit .. Tiga fe troštaj gledajozh me, Zhe te lih ta smert sdaj vsame, Moresh vefselu tjakaj jit, sakaj **dobitje** je ta smert TFC 1595, CCCCXLI, podobno tudi *P 1563 [A. L. R.]

dobivanje (dobivane, dobivanje) -a sam. s

[do'bi:vanye -a]; P 12, K 10 (TT 1557, TR 1558, TAR 1562, *P 1563, TPs 1566, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, TPo 1595)

– ed. im.: dobiva | n/nj | e; – rod.: dobivanja; – daj.: dobivanju;

– tož.: dobivane; →; (M)

1. presežek denarnega izkupička nad stroški ali prodajne cene nad nakupno; dobiček:

Tem nazhinom ali vtakoui mipli imao Gosfoda fuoim podloshnim, Stareishi fuoim Otrokom, Bogati Vbosim Shaze inu hrano šprauliati, ne klakomnofti, Gaitikofti ali **dobiuani**, tamuzh knyh Tellefnei potrebi inu špodobni Hrani JPo 1578, III,71b

2. kar kdo prejema za opravljeno delo, navadno v denarju; plačilo, zaslužek:

Vi moshie, ui ueifte, de tu nashe **dobiuane** nom pride is letiga antuerha, inu ui uidite inu shlishite [sv. Pavla] .. de tu ne fo Boguui, kir fo frokami fturieni TT 1557, 397; Koker kadar en Hyshni Ozha fuiem teshkim dellom inu šprauim **dobiuanem**, fuio Sheno, Otroke redij .. Ena Mati rodij, koy te Otroke

TAR 1562, 72b / protest. o katol. kateri je hotel isvelizhan biti, ta je moral s'dobrimi delli takovu sadobiti, inu sa svoje greihe šam plazhati <Ta falsh inu krivi vuk v'Papeftvti, od vezhniga lebna **dobivanja**> TPo 1595, II,19 *o zasluženju večnega življenja*

3. česa *nekaj pozitivnega kot posledica, rezultat delovanja, prizadevanja koga; dobitek:* Muzh inu **dobiuane** pryde le od Buga. Ta fam pouishuie inu ponishuie TP_s 1566, 135b / Vpfalmi ie tudi pifanu, Ta fmerit tih fuetih per chrifstufu, Guishnu salubo dershana, Skrifufam dobru fpraulena, Smert ie nashe **dobiuanie** *P 1563, 163
4. čez kaj *dejstvo, da ima kdo premoč nad čim; zmaga:* Koker S. Paul prauī, I. Cor. 15. Bogu bodi huala, kir ie nom dal tu **Dobiuane** inu Premagane (fastopi zhes ta Greh ..) skufi Iefufa Cristufa TR 1558, 13a [A. L. R.]

dobivati -am glag. nedov. [do'bi:vati -am]; P 62, K 23

(TC 1550, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TP_s 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TP_s 1579, DC 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TFC 1595)
 – nedol.: dobivati; – sed. ed. 3. os.: dob | i/y | va; – mn. 1. os.: dobivamo; – 3. os.: dobivajo; – vel. ed. 2. os.: dobivaj; – mn. 2. os.: dobivajte; – del. na -l m. ed.: dobival; – mn.: dobivali; – ž. ed.: dobivala; – s. ed.: dobivalu; ☹
1. s širokim pomenskim obsegom, kdo/kaj; komu, kaj s *prizadevanjem, dejavnostjo prihajati do česa; dosegati, pridobivati:* She pag tu Cristufeuu farftuu tu Iudousku vřdiguie .. grehe cillu popolnoma odpulzhe, **dobiuu** inu fashlushi vřem Vernim ta vezhni leben TC 1577, 54 / Vřim Capernaiu vuzhi, inu veli **dobiuati** to vezhno nebesko shpisho, katera ie on řam TT 1581-82, 1,384
2. kdo; komu, k čemu, koga, s prisl. določilom načina *vzbujati pri kom pozitiven, naklonjen odnos do koga/česa; pridobivati:* kateri bi radi prou uerouali, slushili Bogu .. te ifte on [hudič] řnyrom ne pufti. Sakai on nih nema pod fuio oblařtio. Ampag rad bi hotel nee imeiti. Koku inu řzhim on pag nee **dobiuu** TO 1564, 152a; Opomina Timotea, koker odřpreda, de ta Dar, kir fe od Buga skufi nega Nauuk inu shegnouane .. prou nuza, shnim Bogu dořti dushiz **dobiuu**, inu de fe pred Crishom ne řtrashi TL 1567, 68b; Sleto pergliha od tih Funtou, vuzhi de vřaki, fufeb pridigary fuiemi darimi **dobiuo** ludi hprauī veri TT 1581-82, 1,322

3. kdo; kaj, s prisl. določilom načina *prejemati denar ali blago, navadno za opravilno delo; služiti:* Mi řmo zheřtu lini tar nemorni .. řfliřřom ne kupzuiemo inu ne **dobiuamo** TM 1555, A3b; [Funte] ie ta Gofpodar bil fuim Hlapč dal, de bi řhnimi imeili kupzhouati inu **dobiuati** TC 1575, 369; Ker nej ^aVollou, tu řo Iaffi prasne, ker je pak Vol delaven, tu je veliku pėrhodka <^aVollou) ker fe niřfter ne dela, tu se tudi niřfter **nedobiva**> DB 1584, 1,321b; Sturite shlaho s'nami .. inu prebivajte pėr nas: ta deshela ima vam odpėrta biti, prebivajte inu kupzhujte, inu **dobivajte** v'njej DB 1584, 1,22b

// ekspr., navadno v zvezi s **kruh**, kdo; kaj, s prisl. določilom načina *sluřiti (za) osnovne materialne dobrine za*

preřivetje: Potle ta Verni .. fe na vřim derřhi/ le po bořnym inu Iogrouim vuki/ inu **dobiuu** fui kruh redle inu vřem ludem preskode[!]/ pomaga prauim pridigariem TC 1550, 238(127a); Sice de bi fe ui bili Boga bali, grehou uarouali, ne krali inu ne ubyali, Temuzh uash Kruh fuashim dellom inu fuashimi rokami **dobiuali** TO 1564, 157a; Bog ie rekal k'Adamu .. řpotnim Oblizhiem bodeřh tvoi Kruh **dobival** inu iedal KPo 1567, LXVIII; Ako rezhe: on [berač Lazar] nei tako filno bolan bil, mogal ie dobro delat inu fuoi Kruh **dobiuati** JPo 1578, II,90; Nekradi, shuhaj, nenorri .. tuj kruh **dobivaj** vřem Ludem pres řhkode, Od Shegna delanja tvoja vřbosim[!] resdeli ga TFC 1595, X / Nikateri pak řgol sgrehi **dobiuo** fuoiu Hranu, sbuhrom, Galuřfjo, pod yamftuom, Hiniauftuom, Tatuinu, Rasboyem JPo 1578, II,112; Tu je, my imamo s'denarji inu s'blagom h'timu pomagati, de fe bodo mogli fain Cerkouni řlushabniki inu Shulmořftri imeiti, de ty vřosi, kateri řvojga vřhitka sa bolesni ali sa druge nadluge volo ne mogo **dobiuati**, bodo obderřhani TPo 1595, III,44
4. kdo/kaj; kaj, v kom/čem z *uspehom končevati določen proces, v katerem nastopata dve nasprotni strani; zmagovati:* Ti fi tu Muzh nega mezhu prozh vřel, Inu vřim boyu nemu ne fi puřtil **dobiuati** TP_s 1566, 164b / [Če bi] Bogu prou slushili, vi bi od nas tako ne bili premagani inu konzhanī. Nasha turska Vera ie prou, obtu imamo řrezho, vře voiske **dobiuamo** inu gori iemlemo na blagu inu vřim Gofpořtu TR 1558, E3a *zmagujemo v vojnah* / vėish dotle ie Zhlouik řhiu, De vřnim řgul Greh prebyva, Vřnim le tu Slu **dobyva** TC 1574, 137; ne shalořt, ne reua, ne nadluga, ne bodo tu kerřzhanřtuu řaterle, Temuzh onu bo na konzu **dobiuo** inu vře Sourashnike premagalu TT 1577, 258
5. kdo; kaj z *bojem spravljeni tuje ozemlje pod svoj nadzor; zavzemanī, osvajati:* En potėrpeřliu je bulřhi, kakōr en mořhan: inu kateri řam řebe mořftri, kakōr ta, kir Mėřta **dobiva** DB 1584, 1,322b
6. z oslabljenim pomenom, kdo; kaj *izrařa uresničevanje dejanja, dogajanja, stanja ali udeleřenost pri dejanju itd., kot ga določa (glagolski) samostalnik; dobivati:* v zvezi **dobivati** odpustek řo pelni hudiga nyda/ fe offertuyo řhnih Andařtio inu řlushbami/ hote de bi od nyh oli řkufi nee gnado boshyo inu odpufřig **dobiuo** TC 1550, 122(69b) *da bi se jim odpuščalo* [A. L. R.]

dobje -a sam. s [do'bje]; P 1, K 1 (DB 1584)

– ed. im.: dobje; ☹
vėč hrastov; hrastje: Crajnřki. Hrastje. Corořhki. **Dobje** DB 1584, III,CcIVb [A. L. R.]

dobramisel gl. dober², misel

dobrata gl. dobrota

D

dobrava -e sam. ž [do'bra:va -e]; P 9, K 2 (DJ 1575,

DB 1584)

– ed. im.: dobrava; – mest.: dobravi; – mn. im.: dobrave;

– mest.: dobravah; – of.: dobravami; (M)

navadno valovit ravninski svet, redko porasel z drevjem, grmovjem; dobrava, planjava:

Kakor Leu diuiazhino **vdobraui** fnei: taku ti Bogati fneido te vboge DJ 1575, 54; Zionfka Hzhi je kakòr ena lepa inu luhfna **dobrava**: Ali Paftirji bodo zhes njo prihlhi fvojemi zhredami DB 1584, II,30b; Ieft [Bog] je [ovce kot prispodobo za Izraelce] hozhem od vfeh folkov ispelati .. v'nyh deshelo pèrpelati, inu je hozhem na Israelfkih Gorrah pafti, inu po vfeh **dobravah**, inu na vfeh planinah te deshele DB 1584, II,76b / Tedaj hozhem ieft njej dati .. to dolinoAhor, de fe bode vupanje odperlu <Ta dolina Ahor je ta slata **dobrava**, ker je krish inu nadluga, inu v'faj tudi poleg trofhtlive Criftufëve beffede. Sakaj Ahor fe rezhe, krish inu nadluga, ker fe sgul nevidezhe rizhy predigujo, na katere fe mora vupati> DB 1584, II,104b [A. L. R.]

dobrevole gl. dober², volja

dobri -ega posam. ['do:bri 'do:brega?]; P približno 2100, K 47 (TC 1550, TA 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TA_r 1562, *P 1563, TO 1564, TP_s 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, TP_s 1567, KP_o 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DP_a 1576, TT 1577, JP_o 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DBu 1580, DP_r 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DA_g 1585, DC 1585, TiPre 1588, MD 1592, TP_o 1595, TM 1595, TfC 1595, ZK 1595, MTh 1603) – m. ed. im.: dobrí; – rod.: dobriga; →; – mn. im.: dobrí; →; – ž. ed. im.: dobra; – s. ed. im.: dobr | u/o; – rod.: dobr | iga/ega (Jurícič/ejga (*P 1563, 41); – daj.: dobr | imu/umu (Trubar)/emu (Jurícič)/ymu (*P 1563, 42); – tož.: dobr | u/o/ó (KP_o 1567); – mest.: dobrim; – of.: dobrim; (M)

1. kdor ima pozitivne lastnosti, zlasti v moralnem pogledu; dobrí: Gofpud fturi dobru tim **dobrim**, Inu tim kir fo prauiga ferza TP_s 1566, 231b; Ofsad bode vfelei mey pshenico, hudi mey **dobrimi** rafli tèr shivéli, do konca fvéta KP_o 1567, LXXXVII; de tu iftu [malanje] bofim ludem dado inu shnim pomagaio, Letu ieft tudi v'fem **dobrim** fuetuiem TC 1575, 267; Ty eni [so] pag hudi, fepelauci, koker fo ty kezary, falsh Hynaufvi Vuzheniki, inu od letih hudih, vezh koker od **dobrih** lete Buque gouore TT 1577, 244; Ta **dobri** bo erbal do otruzhijh otruk: Ampak tiga greshnika blagu bo timu pravizhnimu shparanu DP_r 1580, 24a; Enimu fe pèrgody, kakòr drugimu .. kakòr **dobrimu** gre, tudi gréhniku gre DB 1584, I,331a; de on [Bog] nekaterim ta Mezv vroko da, timu hudimu kftraifngi timu **dobrimu** pak kbrambi TP_o 1595, I,235; [Deželska gosposka] ima biti Boshja flufhabniza, inu ta mezh nikar sabftoj_n, tamuzh k'mafshovanju [= maščevanju], zhes te hudobne, inu k'hvali

tém **dobrim**, nofsiti ZK 1595, 201 / v zvezi **dobri ino hudi** Bug Ozha inu nega Syn .. pufti zhes hude inu **dobre** Sonce fiati inu dashyti TL 1567, 16a *čez vse ljudi*; Sakai on fturi fuie Sonce v,shaiati[!] zhes te hude, inu zhes te **dobre** TT 1581-82, I,18; fem noter pridejo **dobri** inu hudi, tu my moramo terpejti, inu nym tu ime vofzhiti, de bodo Karszheniki imenovani TP_o 1595, II,265; Satu vshe imalh s'vero ti .. Pravo lubesan fkasati, **Dobrimu** tar hudimu, v'Nadlugah v'Buga savupat TfC 1595, CCCLXXX

2. s širokim pomenskim obsegom *kar je zaželeno, pozitivno v precejšnji meri; dobro:* v'figa kar ie vtím Euangeliu **dobriga** oblublenu [se] dileshni fturimo inu na fe perpaumio, le skufi tu prauo Vero TT 1557, u2b; Kar ie kuli vnas **dobriga**, poshteniga, prauizhniga oli vmeitelniga .. Tu vfe imamo od Buga TA_r 1562, 56b; kadar ta zhlouk ne vei, le li on tulikain **dobriga** vnega shiuotu fturil, de bi on shnega dobrimi Delli ta nebefa faslushil TO 1564, 21a; Inu oni meni pourazhuio hudu sa **dobru**, Inu nyd fa lubefan TP_s 1566, 201b; Pres gnade fvetiga Duha, nei vzhloveku niftar **dobriga**, fe poie v'Cerkvah KB 1566, F4b; Praui poredu, kai ie **dobriga** od Tefalonihierieu skufi Timotea refoumil, Try dobre ryzhi TL 1567, 45b; nei fuei-zshine inu lubefni vmei ludmi, nei **dobriga** na fueitu TC 1575, 407; Sato nam Bog tudi **dobro** fturi, da ga imamo sa niega dobruto zhafititi, inu hualiti, kako ie fturil leta Slepaz inu ty drugi Liudie JP_o 1578, I,80a; Sakai leto hoyenie vam vfe **dobro** prinefe; Ia, v'fo miloft, sdrauye, Isvelizhanie JP_o 1578, II,72; POle ieft fem danas tebi naprei polushil leban inu tu **dobru**, Smerit inu tu hudu DB 1578, 175b; Enu fpazhenu ferce nifhtèr **dobriga** nenajde DB 1584, I,323a; Spumni de je moj leben en vejter, inu moje ozhy neprido supet tu **dobru** gledati DB 1584, I,268a; En dober Zhlovik **dobru** naprej pèrnefse ie dobriga fhaza fvojga ferza DB 1584, III,9a; My fmo zhakali na myr, inu nifhtèr **dobriga** nej DB 1584, II,34b; Ieli je tu prou, de fe **dobru** s'hudim povèrne? DB 1584, II,36b; njegou fyn Iohanan, je Mefullama, Berehievega fynu, Hzher imel, inu fo **dobru** od njega pred mano pravili DB 1584, I,258b; Inu Natanael je djal k'njemu: Kaj bi le **dobriga** od Nazareta prihlu? Philippus je djal k'njemu: Pridi inu pogledaj DB 1584, III,47b; Porozhi GOS-PVDV tvoj pot, inu vupaj na njega, on bo **dobru** fturil DM 1584, CXXXIII; Sakai S. Paul praui: Ieft vem, de v'meni, tu ie v'moim Melfei, nifhter **dobriga** ne prebiau TiPre 1588, 78; *Deutfch.* Günftig. *Latinè.* benevolus. *Windifch.* kir enimu **dobru** hozhe. *Italicè.* benivolo, affetionato, parato et pronto, à far piacere MD 1592, F5b; Kai **dobriga** na Dufhi, Tellefu, imamo, fatu imamo Boga zhafititi inu hualiti TP_o 1595, I,45; Tu je ta Pridiga od tiga Svetiga

Duha Slushbe, kai on **dobriga** na Semli ima opraviti, inu kai on sufseb ima pridigovati TPo 1595, II,56; Potehmal my eniga takiga GOS-PVDA na njemu imamo, kateri taku lahko more pomagati, inu to Smert inu vfo nefrezho sna na **dobru** preobertiti TPo 1595, II,232; Ta Antichrist satu ne bode sa teshene maral, de on febi en veklhi fhain te fvetufti stury, kaj je pak **dobriga** is tiga prifhlu, tu je na dnevi, de bi fe my spodobnu na nyh Exemplu imejli vuzhiti, de je ta Sakonlki Stan en zhaftit inu fvet leben TPo 1595, III,180; Nu, ony fo ena Madralka shlahta, is katere nikuli vezh kaj **dobriga** ne more srafti TPo 1595, I,27; Satu daj meni odpufkit, sveffeli ferce moje. Saj vfe brumne tvoj pot pelah || nyh Dufhi myr ter **dobru** dalh TIC 1595, CCXCVI; Faveo. *Germ.* gönnen/ günftig fein. *Slav.* **dobru** voszhiti MTh 1603, I,528 / v zvezzah z **delati**, **dejati** ipd. Bodite pokorni vřaki zhlouefki naretbi fa uolo tiga gofpudi .. Inu kani zhafti teim kir deyo dobro/ fakai tu ye ta uola boshya/ de Vy **dobru** deluyezh fagatite ta vufita tih nefastopnih inu norfkih ludi TC 1550, 130(73b) z *opravljanjem dobrih del*; Inu kar on kuli **dobriga**/ pruti Bogu oli ludem/ po bolhy uoli dei TC 1550, 241(128b); Obt uo imah vřhe **dobru** giat || Grehou fe varouat TC 1550, 156(86b); Inu imate veiditi, de en vfakateri, kar on sturi **dobriga**, tu iftu on bode od tiga Gofpudi pryel TC 1555, M7b; Spodobi li fe ob Soboti sturiti **dobru**, oli sturiti hudu, ta shiuot ohraniti, oli umoriti? TT 1557, 101; Sa zhes volo imamo mi .. Bogu slushiti, Blishnimu **dobru** diati, inu en brumen, poshtē leben pelati? TC 1567, B3b; Sakai taku ie ta vola Boshya, de **dobru** delaiozh famashyte vufita tim norskim inu ne fastopnim ludem TT 1577, 149; Karfzheniki nepreftano imao **dobro** delati: Slasti oni imao poshteno shyueti inu fuoio Vero sdobrimi deli sřrizhati JPo 1578, II,75; Obt uo ne vtrudimo fe **dobru** delaiozh, Sakai mi bomo tudi per prauim zhařu sheli pres truda. Sa tiga volo kadar sdai ta zhas imamo, sturimo tedai dobro pruti vfem, neruezh pag tim hishnim, kir fo te nashe Vere TT 1581-82, II,164; Benefacere. *Germ.* Guts thun. *Scla.* **dobru** delati, **dobru** sturiti MTh 1603, I,169 / Sakaj jeřt sdaj nezhem letukaj dajle sřpifnom svishati, de vřvetim pifmi Puldne, **dobru**, inu Pulnoz, hudu pomeni, sakaj tu je ozhitsu DB 1584, II,89b; Sakaj myr fe pravi vludoulkim Iesiku vfe **dobru**. En takou fein inu mirni leben ima mej temi Karfzheniki biti TPo 1595, I,45 / To nasho vero vnega pobulsha inu poterdi, de tudi nashe ferce bode preminenu na **dobru**, de naprei do konza nashiga shiuota, fo vfem nashim gianem inu lebno fe deršhimo po vuki tih S. Euangeliou TE 1555, A4b *se bo poboljšalo* / Meni fe sa **dobru** vidi, de jeřt te zaihne inu zhudeřfa, katera je Bug ta nēr viřfokelhi nad mano sturil,

osnanujem DB 1584, II,97b *se mi zdi prav, pozitivno* / v zvezi s **dobro ino hudo/zlo** Ampak ti Ozha ne pufti timu meřtu, timu sludiu, timu Suitu, kir nas sliuizu inu sdefnizo, **sdobrim** inu fteim hudim iskushaio TM 1555, A4 z *vsem mogočim*; Nafha veřt nas preprizha **v'dobrim** inu v'hudim DB 1584, I,)²¹b; Vtaki Veri lubi Boga, Moli gla kakōr Ozheta, Vero deršhi **v'dobrim** inu slim, flushi Bogu inu Blishnim DC 1584, CCXIII v *vseh okoliřčinah* / z nikalnicu Inu hudu ne **dobru** ne pride skulfi nega Volo? TT 1557, dd2a *prav nič*; Inu vashi Otroci .. kateri danashni dan, ni **dobriga** ni hudiga nasařtopio, ty imao vno [deřelo] pryti DB 1578, 149a; GOSPVD nebo ni **dobriga** ni hudiga sturil DB 1584, II,123a / Ali takovi fvoje voli je Bug lipu s'tem vbranal, de je on tej Gofpofzhini ta Mez h vroko dal, de kadar je [dajatve] ony ne hote **s'dobrim** dati, taku nje snajo per glavi vseti, inu permorati TPo 1595, II,285 *prostovoljno*

// *kar je namenjeno za zadovoljitev človekovih materialnih in duhovnih potreb*; **dobro**: Htimu on tudi meni da .. Niue, shiuino, inu kar ie kuli **dobriga** inu potrebna htimu shiuotu TC 1555, B2b; Ty Bogati morao pomankane inu lakoto terpeti, Ampag kir ifzheio tiga Gofpudi, tim ne bo obeniga **dobriga** mankalu TPo 1566, 65a; de bote mogozhi inu de bote jedli tu **dobru** v'desheli, inu jo vashim otrokom k'erbfzhini sapulřzhal, vekoma DB 1584, I,255a

// v zvezi (komu) k **dobremu v korist, prid komu**; **v dobro**: tu vfe faslushene Criřtufeuu, nega Martra, fmert, prelytie nega kry, ie vfe sturienu fa nasho volo nom **hdobrimu** TC 1555, K4b; Letu iefť pag vom **hdobrimu** prauim, nekar de bi jeřť hotel vom en shřrik na vrat vrezhi TL 1561, 38a; To zho [Jezus] terpeit vom **kdobrimu**, tu veriamite terdnu *P 1563, 43; Inu vfe nadluge kārřchenikom **k'dobrimu** padeio, inu bodo na tim inu nim fvetu svoi dořar lon od Boga sa nie imeli KPo 1567, L1b; Inu de mi .. fuet leben tebi na zhařt inu kufimu Kerszhanřtuu **hdobrimu** hpobulřšanu deršhimo inu pelamo TC 1575, 458; Vely, de vtim Boshym řpofhanu, do konza oftano, tiga S. Duha od febe ne odpahno, ta bo nee trosřtal inu opomnal **hdobrimu** TT 1577, 195; Zhlovik potrebuje k'fvojmu lebnu vodo, ogin, sheslusa .. Letu vfe pride brumnim **h'dobrimu**, inu tēm Nevernim k'řhkodi DB 1584, II,169a; pufti nas vřhiti tvojga lubiga Synu, kateri ie nam **h'dobrimu** na ta Svejt en zhlovik rojen DM 1584, CCXXIX; De je taku Criřtuf greih inu Smert premogel, nam **h'dobrimu**, de greih inu Smert nam nejmajo řhkoditi TPo 1595, II,305; [Jezus] je to pořtavo inu vfo volo Boshjo sa nas inu nam **k'dobrimu** dopolnil ZK 1595, 76

// v zvezi *imeti/vzeti/gorivzeti/drřzati za dobro ne pripisovati/pripisati slabega namena ravnanju, dejanjem ljudi, okoliřčinam v zvezi*

z njimi, tudi če so za koga neugodni; imeti za dobro, vzeti za dobro: Obtū ulāmite tu, kar fmo dofefmal gououorili inu vuzhili, danaf sa **dobru** TR 1558, c4a; Proſi te Rymske Verne Iude inu Ayde de ta nega Piſma inu Nauuk od nega fa **dobru** gori ulāmo TT 1560, 23b; Flisig biti, de fe praua mera inu vaga dershī: sa **dobru** imeiti, aku veliku ali malu dobish DJ 1575, 183; Lubi Bratie, leſt vas proſim, vſāmite to Beſſedo tiga opominane fa **dobru** TT 1577, 64; Kadar fo lete befele tyh Zebedeouih Synou ſgol is neſaſtupnoſti ſhle, taku ijm ie Chriſtus sa **dobro** vsel, inu ijm ie priasniuo odgouoril JPo 1578, III,67b; Pomagai de leſt tudi moimu Ozhetu vnegou iſtarofſi ſpet morem ſtrezhi .. de od nega sa **dobru** imam, aku bi on lih kakor enu Deite ratal TKM 1579, 104a; Lubu dēte, vardej tvojga ozheta, v'njegovi ſtarofſi, inu ga nereſhali dokler je ſhiu, inu mu sa **dobru** imej, aku otrozhje pameti bo DB 1584, II,155a; Bug [je] hotil, de bi vy meni enu majhinu mojo preproſzhino sa **dobru** vseli DB 1584, III,100a; aequibonique facio, confulo, sa **dobru** jimam BH 1584, S37; de nikogar ne ferrahtalh, ja tudi eniga ſledniga njega lhibkofſt sa **dobru** gori vsameſh, inu pomagaſh, de fe more popraviti TPo 1595, I,203

● — — **hoditi po dobrim živeti moralno neoporečno; hoditi po pravi poti:** Ampag ta obras tiga Goſpudi gleda na te, kir hudu deio. Inu du ie ta kir bi vom kai ſhaliga ſturil? aku bote po **dobrim** hodili TT 1577, 138

♦ — bibl. **drevo ſpoznanja/vedenja/znanja dobrega ino hudega edino od dreves v raju, katerega ſadove (ki dajejo ſposobnoſt razločevanja med tem, kaj je za človeka dobro in kaj ſlabo) je bilo prvemu človeku prepovedano jesti; drevo ſpoznanja (dobrega in zlega):** Iei od vſākiga dreua vtīm Paradyſhi/ anpag od dreva tiga ſpoſnane hudiga inu **dobriga/** Ti ne imahſ ieifti TC 1550, (6b); na kateri dan on bode ieidil od tiga Driueſſa tiga veidena **dobriga** inu hudiga, na ta iſti dan ima ta zhlouik vekoma vmreti inu biti ferdamnan TT 1557, p2a; Od vſeh Driues vtīm Verti iei: ali od tiga Driueſſa ſnania **dobriga** inu hudiga, ti neimash ieifti DB 1578, 2b

3. v zvezi **dobro vzdati/vzdajati/zdati ob srečanju s kom z besedami, kretnjo, mimiko izraziti/izražati spoštovanje, naklonjenost; pozdraviti, pozdravljati:** Paulus .. vſem Vernim vtīm Meiftu Efeſu piſhe, inu nim **dobru** vſādaie, ſluſhbo ſpoueda TL 1561, 8a; Sramui ſe, de .. neſahualish, kadar tebi gdu **dobru** vsda DJ 1575, 181; Inu kadar ie eden drugimu bil **dobru** vsdal, fo ſhli noter vto Vto DB 1578, 64b; Vsdajte ſi **dobru** mej ſābo ſtēm fvetim kuſhovanjem, Te Gmajne Criſtufeve vam **dobru** vsdadē DB 1584, III,88a; v pulſednim Capituli on **dobru** vsdaje tēm Kārſzhenikom v'Rimi DB 1584, III,81a; da bom pjerjatelom **dobru** sdal, ſēm ſpet domou

prifhēl BH 1584, S35; *Deuſch.* Grūſſen. *Latinē.* falutare. *Windifch.* **dobru** vsdatj, poſdravjti. *Italicē.* ſalutare MD 1592, F5b; ta Angel bi bil htej Deklizi priſhal, njej **dobru** vsdal, inu ofnanil, de ima eniga miloſtiugia[!] Boga TPo 1595, III,64; Varite ſe pred piſarji, kateri .. ſi radi puſte na Tergu **dobru** vsdajati, inu radi fide nar viſhe v'Shulah ZK 1595, 121

PRIM. dober² [A. L. R., oblikoſlovno zaglavje M.Č.]

dobritliv gl. dobrotljiv²

dobro¹ (dobro, dobro) neskl. sam. – ['do:bro]; P 4, K 4 (KB 1566, KPo 1567, BH 1584, MTh 1603)

– neskl.: dobr | o/ò/u; ©

ime črke D kot pete v azbuki oz. četrte v abecedi: NOMINA LITERARVM. AS, Buki, Vidi, Glagolie, **Dobro** KB 1566, A2; Litera. *Germ.* D. *Slavon.* **dobro** MTh 1603, I,389 [A. L. R.]

dobro² (dobru, dobro) priſl. ['do:bro]; P približno

1800, K 41 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPš 1566, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, DPř 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAG 1585, DC 1585, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, Tfm 1595, Tfc 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– dobr | u/o (TO 1564)/ò (KPo 1567); Ⓜ

dobru, bene BH 1584, 156; *Deuſch.* Wol. *Latinē.* bene. *Windifch. dobro. Italicē.* bene MD 1592, V6a; Bene. *Germ.* wol/ recht/ fein. *Slav. dobro*, prou MTh 1603, I,169

1. s širokim pomenskim obsegom *izraža zaželen način dejanja ali stanja v precejšnji meri; dobro:* Inu kadar vpoſtelo grem taku prauim, Nu tu bodi vtīm Imeni tiga Boga Ozheta .. Amen. Sa teim **dobru** inu veſſelu ſpym TC 1555, L3; ty ludie hote veden **dobru** Ieiſti, Pyti, doſti blaga vkupe ſprauiti, inu niſhter terpeti TR 1558, D3b; Aaron .. [je] enu Slatu Telle Slil, inu gori na en ſteber poſtauil, inu fo poleg nega tu Shegnane obhayaſi, **dobru** Ieili, pyli inu okuli nega pleſſali TAr 1562, 15a; Od tuoiga **dobro** inu zhafno dobitega Blaga dai Vboſim, inu to Blago ker ie po hudem dobito, day ſpet temu komur ſliſhi ali priſtoij JPo 1578, III,204b[=114b]; ker Bug hodi, tu **dobru** raſte DB 1584, I,295a; Vsami Arfe, hodi okuli po Mēſti, ti poſablana Kurba, **dobru** gōdi inu prece puj, de bo ſpet, na te ſpumnulu DB 1584, II,9a; Naſh Goſpud reci fvoim Hlapzem, kateri pred nym ſtoje, de eniga Moſha po-yſhzeio, kateri **dobru** ſna na Arfaſh ygrati DB 1584, I,158b; INu ty Mēſtni Moſhje fo djali k'Elisu: Pole, v'letim Mēſti je **dobru** prebivati .. ali je huda Voda, inu Semla je nerodovita DB 1584, I,203a / POTle na ta perui dan po tei Soboti viutro pred dnē, prideio one htimu Grobu, inu fo noſile tu **dobru** diſheceſ[!] korene inu ſhalbe TT 1557, 250 *prijetno*; Inu Aaron ima na nim kadyti, **dobru** diſhezhe kadylu,

vfaku jutru, kadar bode Lampe perpraulal DB 1578, 79b; Kaj štury vŕhe ena Roshiza? .. Drusiga nihter, temuzh de ima tukaj štati, lejpa fe viditi, **dobru** difhati, inu fe puftiti nuzati TPo 1595, II,226 / [Ahaliba] fe je od lubesni resvnela pruti Alŕurovim Otrokom, slaŕti pruti tém Viudom inu Gofpudom (kateri fo k'njej **dobru** gvantani pèrhajali) pruti Kojnikom inu Kullam, inu pruti vŕem lubesnivim Mladenizom[!] DB 1584, II,70b *lepo, bogato* / Vefselimu ferzu vŕe **dobru** dishi kar kuli iei DJ 1575, 129 *tekne* / ŕakai kateri **dobru** fhluhyo/ ty febi ŕadobe ano dobro ŕtablo inu veliko fraidikoft vti veri TC 1550, 127(72a) *zvesto*; Starishi kijr **dobro** flushio, fo duuie zhaŕti vredni, slaŕti svèti predigarji inu uzheniki KB 1566, D8 / Kerŕzheniki per pocopanu fe imαιο vuzhiti **dobru** vmreti TO 1564, 166b *spravljeno, pomirjeno z Bogom*; O ŕveti miloŕtivi Iesus, shivi vezhni Bug, Daj nam **dobru** vmrèti, Smèrtno muzh podrèti DM 1584, CCLV / Kadar ie eden Vuzhen, Moder, Saftopen, Sna doŕti Iefikou, Vmei **dobru** gouoriti, Pridigati, Peiti .. Take rizhi vŕe, fe imenuio, Gnada Boshya TT 1557, r4b *je spreten v govorjenju*; De tu kar ie od Buga inu nega Synu vti Biblij ŕapifŕanu, ta Vuzheni Plato nei fnal, inu ta **dobru** gouozhi[!] Demoshtenes nei veidil TT 1557, aa4b; Satu iefŕt vas profsim, de letu gori vsamete priasniuu .. aku neumeimo taku **dobru** gouoriti, kakor ti flouezhi Belfedniki DJ 1575, 2; Inu GOSPVD je bil britku ferdit zhes Moseŕla, inu je djal: Nevem li jefŕ, de tvojr Brat Aaron, od Levitove shlahte, sna **dobru** govorit? DB 1584, I,36a; *Deutfch. Beredt. Latinè. eloquens. Windifch. dobru* govorezh. *Italicè. eloquente, facondo, copiofo, gratiofo nel pralare, bel parlatore* MD 1592, B1b; Difertus. *Germ. wol beredt. Slav. dobru* govorezh MTh 1603, I,433 / Bogati .. ie imel kay ie negouo Sarce shelelo .. **dobro** sidano Hisho, Denarieu inu Blaga vniesi sadaofta TPo 1578, II,89 *trdno* / ŕteim praulenem [o gradnji samostana zaradi prikazovanja device Marije] fo tudi hti Cerqui doŕti guanta inu shiuine perprauili. Od tiga fo Fary inu zehmoiftri[!] **dobru** leballi, inu per tim hud konez vŕeli TR 1558, R3a *lagodno, v izobilju; Deutfch. Praffen. Latinè. ligurire. Windifch. dobru* leballi. *Italicè. trangugiare, confumar la robba prodigalmente, divorare* MD 1592, L5b

2. izraça precejŕnjo temeljitost, natanènost, izèrpnost dejanja ali stanja; dobro: Tu kar ŕmo dotle od tih skriunih Suetyn prauili **dobru** ŕamerkaite/ de per tih fnaminah imate vŕelei ŕmiŕliti kar Bug gouori TC 1550, 66(41b); Kateri take grehe ima na febi ta **dobru** vŕuim fercei inu vŕui ueifŕi pozhuti, de on nei vboshy miloŕti TC 1555, D2; Obt u imamo to Boshyo ŕapuuid od Molene, **dobru** vtu nashe ferce vprauiti

TT 1557, ee2a; more inu ima en vfaki pametni zhlouik **dobru** reŕoumeti inu ŕaftopiti, de Bug ta Greh ŕylnu fourashi TR 1558, 12; Te troŕtliue beŕfede uletim deilu fe imαιο od ufakiga kerŕzenika[!] **dobru** ŕamerkati, de fe shnimi ufui nadlugi inu na ŕmertu bo mogel troŕtati TL 1561, 59b; Temuzh nih maninga, Vuk, ŕaftop .. fe imαιο pruti inu rauen tiga S. Pifma poŕtauiti, **dobru** reŕgledati, aku fe shnim ŕgliaho, vkupe vŕeh rizheh pridou TAr 1562, 98a; O Bug ozha poln miloŕti, ozhiŕti nas **dobru** vkerŕti, nasha greshna telefa *P 1563, 55; Natu gledaite de tu Saslushene Crifŕufeuu vtu vashe ferce **dobru** inu terdnu perprauite, de ne zbiulate, de ie Crifŕus ŕa te vashe Grehe ŕadoŕti ŕturil TO 1564, 159b; Tuia Belfeda ie **dobru** ifzhishzhena, Inu tui Hlapez no lubi TPŕs 1566, 224a; Poidite tie, inu **dobro** ŕprahajte to Ditece KPo 1567, LIII *natanèno poizvedite o detetu*; Bug ie od sazhetka fuoia della **dobru** ordnal, inu vfakimu fuoie laŕtnu oprauilu dal DJ 1575, 66; Ta Hudizh more no [krŕŕansko cerkev] **dobru** ŕmotami, ŕdrashbami, Sectami ŕakriti oli ŕaudati, de fe ty ludie na ni ŕmotio inu ŕblafnio TT 1577, 260; Obt u ŕapoui, de fe ta grob **dobru** obaruie, do tretyga dne, de kei nega Iogri ne pridou inu ga ne vkrado TT 1581-82, I,129; Inu Rihtarji imajo **dobru** s'ŕprashovati, inu aku je ta laŕniva Prizha krivu prizhovala .. taku imate vy njemu ŕturiti, kakor je on miŕlil ŕvojmu bratu ŕturiti DB 1584, I,110b; **Dobru** me operi od moje pregrehe, Inu ozhiŕti me od mojga grèha DB 1584, I,292a; Terdnu imafh tudi verjet, Inu **dobru** tu k'ferci vset, fhpsaha nuzal fe vbosim, s'Grehu, s'revo obdanim vŕim DC 1584, LIIII; ie on [Trubar] bil pred Lublanskiga Shkofa poklizan, inu **dobru** ifuprashan, ker ie on fuoio vero s'nepreŕrashenim ŕerzem ŕpofnal, fe nei fuoiga vuka framoual TPre 1588, 115; Kakor ŕim jefŕ [Martin Luter] vmojem Menihŕtvi, inu veliku drusih, **dobru** iskufŕili, kir ŕmo fe my ŕveliko mujo, inu ŕtefhkimi delli, inu s'martrali inu vŕlaj stém, teh Daur vNebu neiŕmo mogli najti TPo 1595, I,21 / Flifŕig biti, de fe praua mera inu vaga dershy .. otroke ŕŕiŕŕom rediti: hudiga hlapza **dobru** tepŕti DJ 1575, 183 z *veliko silo*; Inu ty delauci fo delali .. inu fo to Boshjo hiŕho cillu dokonjali inu **dobru** obtèrdili DB 1584, I,244a *moèno*

// *glede na doloèene zahteve precej uspeŕno, uèinkovito, primerno; dobro:* Ena Gospodina **dobru**, ŕueiŕtu inu brumsku goŕpodini, moshal ŕa lubu ima, otrokò lipu ŕteshe, poŕlò da kar nim ŕlŕhi TR 1558, T3a; Vely .. Tim Goŕpodariem, de **dobru** goŕpodare TT 1560, 20a; Ti fo more biti edni bili, kijr neso **dobro** Iudovŕki vmei KPo 1567, CLXIIIb; INu kar **dobro** rasumeŕh, ne moreŕh predobro ŕzhiti, Inu kar **dobro** ŕzhifh, ne moreŕh prevezh **dobro** shivèti KPo 1567, Vb; Nai poprei [moramo] Boshyega Kralieufua

D

D

inu niegoue prauice iskati. Kadar my to storimo, tako on hozhe fuoi shegan zhes nashe delo rezhy, da vfe **dobro** rata, inu Tezhno bude JPo 1578, II,25; Enu modru ferce rasumnu govory, inu **dobru** vuzhy DPf 1580, 30b; En Shkof ima biti pres tadla .. ene Shene Mosh .. ima biti krotak, pres sdrashbe, pres lakomnosti, kateri fvojij lafni Hifhi **dobru** naprej stojj, pokorne otroke ima fo vfeim fposhtovainem DC 1580, E3b; Moifster, ti fi risnizhnu **dobru** gouuril, De ie en fam Bug, Inu de drufiga nei vezh obeniga od nega TT 1581-82, I,193; inu [Mesija] ima en Krajji biti, kateri bo **dobru** krajloval DB 1584, II,44a, podobno tudi ZK 1595; Ty Starifhi, kateri **dobru** naprej ftoje, fe imajo dvoje zhafty vrejndi deršhati DAG 1585, B7a; On [Trubar] je tudi Pfalter tolmazhoual .. Nemshki predigoual, inu v'fuويم pregainaniu **dobru** fe navuzhil TUPre 1588, 128; Leni, vtraglivi .. bi dobru mogli v'enim lejtju tulikain fadjati, fkaterim bi en drugi vmeitalni inu modri dvei ali try leita **dobru** hifhnl inu gofpodaril TPo 1595, III,27; ena Dekla s'tem kuhainjem .. En Hlapez s'fvojem dellom, mogo to lubesan iskasati, inu fvojmu blifhniku **dobru** flushiti, kakor my iskufsimo, de fveifta hifhna drushina poufod sa lubo inu drago bode deršana TPo 1595, III,166 / Ty ifti guishnu prido od tiga zherniga Sludia, inu bodo skufi te ftare zuperniske hude Babe .. gori perprauleni, Pred teimi fe ima vfaki **dobru** varouati TT 1557, B3b *skrbno*; De mi tudi kar beremo vtih Prerokih, Iogrih, Euangelifih inu vtih Pridigah slishimo od Cristufa, de tu iftu **dobru** ohranimo TR 1558, B3b; On tudi ôzhe ofla na fim fvétu **dobro** olkêrbeti, pafii inu obarovati KPo 1567, CXXXIX; Iaft bi nehovel, da bi katera [ovca] poginula ali sgubliena. Sato ako me liubish, tako snai, da my liubeishiga nemorefh fhoriti, kakor da ie ti Sbofshyo Befedo **dobro** inu suesto pafesh JPo 1578, II,28; Ker fim pak bil **dobru** gori kojén, fim jeft k'enimu neomadeshenimu teleffu srafzil DB 1584, II,142a; Satu fe my moramo pred takovo fimoto **dobru** varovati, inu pred lafno fvetuftjo inu andahtjo beishati TPo 1595, II,244; Ieft vam porozhim ta mladi folk, de ga vy ne pouhifhate, temuzh ga **dobru** gori koyte, Sakaj Bogu veliku na timu leshy TPo 1595, III,160; ta Sobkota [je] prou inu **dobru** povfizhovana, kadar my Boshjo befédó postufhamo, inu po teifti fturimo TPo 1595, II,240 / veliki grehi inu Smeshnaue .. fo permorali S. Paula leta lyft piffati. Kateri nom per fadashnim zhafu tudi **dobru** slushi inu nuzha[!], inu nuzal bode vfimu kerszhanftuu do fodniga dne TL 1561, AIIIb *koristi, je uporaben* / Takovu ti tudi stury, inu je stury lipu poshtenu, szhifitim obrasom, kateri eni Dezhli inu frauuvui **dobru** priftoji, taku tebi ne bode greih TPo 1595, III,128 / v zvezah z **dopasti, dopadeč** fakai tu ye prou tar fpodobnu inu tu **dobru** dopade timu gofpudi

TC 1550, 138(77b) *ugaja*; Sakai taku ie [očetu] **dobru** dopallu, de vnim vfa polnoft prebiua TL 1561, 36; naifi ie reis, de obeniga lepshiga inu popolnis-higa Exempla ali priglihe eniga fuetiga, inu Bogu **dobru** dopadezhiga lebna nei, kakor ie Cristus DPa 1576, 45a *bolj ugajajočega*; Inu leta beffeda ie vfei mnoshici **dobru** dopala, inu ifuolio Steffana TT 1581-82, I,493; Daj meni, moj Syn, tvoje ferce, inu pufti tvoim ozhem moje poti **dobru** dopafti DB 1584, I,325a; po tuji prevodni predlogi Gib mir/ mein Son/ dein hertz/ Vnd las deinen augen meine wege **wol** gefallen LB 1545, I,125; Molitve sa en Kârfzhanlki Bogu **dobru** dopadezh leben DM 1584, CCLIII; de ie on nerpopei tiga v'fuoi véfti faguishan, de ie niegoua slushba prou inu Bogu **dobru** dopadezha TUPre 1588, 42; *Deutfch.* Wolgefallen. *Latinè.* placere. *Windifch.* **dobru** dopafti. *Italicè.* piacere, contentarfi MD 1592, V6b; Taku je v'afj njemu **dobru**, v'njega voli dopadlu :/: To revo inu tu v'bulhtvu, vfe slu ter hudu kmalu TFC 1595, CLII / Vi pag veifte, de fe ie vfelei vnadlugah **dobru** deršhal, Sakai koker enu Deite, timu Ozhetu, ie on fmeno flushil vtim Euangeliju TL 1567, 28b *je nadloge uspešno premagoval* / Vam je vsem **dobru** veidezhe, koku je Bug ta Nebelki Ozha .. tudi nas Krainze inu Slovenze, raven inu poleg drusih Folkov, htej veliki gnadi puftil priti TPo 1595, I,)(:)(5a / Takovu vpytje flifhi Christus **dobru**, Ampak on njei ne odgovory ene befsede TPo 1595, I,162a / Tu fo defset Sapuvidi, v'katerih vfaki Zhlovik **dobru** vidi, koku fe ima Bogu prau flushiti ZK 1595, XI // *takó, da ne vzbujá dvoma, pomislekov glede resničnosti; dobro, resnično:* Sakai Iesuf ie od fazhetka **dobru** ueidel, kateri fo ty, kir ne bodo Verouali, Inu du ga ima fratati TT 1557, 277; Sakai ta Hudizh **dobru** vei, de obena druga vera, ne slushba Boshya tiga nega kraleuftua inu oblafti ne rebnye TPo 1566, bVIa; Oni fo **dobru** verovali, da ie Christuf Iesuf Nasarenuf en brumen fvet Mosh, en pravi Prorok KPo 1567, XXVI; On **dobru** vei, kako inu kai ie od mene vtih prorokih, vfuetim Pifmi prorokouano JPo 1578, I,16a; Kadar ie pak [Pilat] **dobru** videl, da fo ga Iudye is nyda inu fourashtua bili satoshili inu niemu vroke dali .. fe ie trudil, da bi mogal Iesufa is nyh Rok olloboditi JPo 1578, I,125a; Ioannes **dobro** sna is Proroka Esaia, kakoue Zaihne inu zhudeffa bude Meffias delal, inu ftimi fuoio Perfono inu dianie terdil inu saprizhoual JPo 1578, I,15b; My fposnamo, de fmo, Bogu fe fmili, veliku greishili .. inu fmo tuoi ferd, vfo shlaht potelefnu inu vezhno shtraifingo cilu **dobru** saflushili TKM 1579, 117b; ie li on en greshnik, ieft ne veim, Enu ieft **dobru** veim, de fem sleip bil, fdai ieft vidim TT 1581-82, I,409; Snateli Labana, Nahoroviga Synu? Ony fo odgovorili: My ga **dobru** snamo DB 1584, I,19a;

On **dobru** vej de fmo vfi, is praha sturjeni, shibki reuni ter vbosi DC 1584, CXVII

3. izraža veliko mero ali visoko stopnjo glagolskega dejanja ali stanja; zelo: Inu ne fta imeila otruk, fakai Elizabeta nei otrozhila, inu fta ushe bila obadua **dobru** ftara TT 1557, 155; Rasbunik/ kir ie Cristufu na ftрани na Cryshu perbyen bil/ Ta bi bil tih Vyz **dobru** vreden/ Oli Criftus fa volo kir ie Vnega Veroual/ ie knemu dial/ Danas bosh smeno vtım S. Rayu TAR 1562, 103a; Inu ie bila Ana prorokina Hzhi Phanuela od Aferoue shlahte, ta ie bila **dobro** ftara JPo 1578, I,27b; ABRAHAM ie bil ftar, inu **dobru** moter, inu ta GOSPVD ga je bil shegnal vřeh rizheh DB 1578, 19b; In fumma, gdi fe more denarieu inu Blaga htımu nuzati, de te Cerkoune slushbe bodo **dobru** obftaulene inu omıfhlene TPo 1595, 1,6 / De bi [se] Mashe **dobru** bogatu ne plazhouale, Fary bi nih ne brali TO 1564, 81b *obilno*; Zhe pak le letiga prauiga vzhenika Chrıftufa flushamo, niega Befedam terdno veruıemo, inu ie ohranimo, tako fmo poufod **dobro** oskarblieni JPo 1578, 1,43b; Ako bofte vuzshem[!] poklizaniu prau, verno inu sueıfto raunali, tako vam bude **dobro** plazhano JPo 1578, III,125b; Ti [Bog] **dobru** tem lonafh, kateri fe tvojga İmena bojė TPo 1595, 1,294b; In fumma, gdi fe more denarieu inu Blaga htımu nuzati, de te Cerkoune slushbe bodo **dobru** obftaulene inu omıfhlene TPo 1595, 1,6 / *Deutfch.* Wollust pflegen. *Latinė.* curare cuticulam. *Windıfch.* fi **dobru** ftreızhi. *Italicė.* darfi à diletti carnali, alla lufsuria MD 1592, V6b *uřivati v obilju materialnih dobrin*

// elativ, v zvezi **dobro** *čestokrat izraža zelo veliko ponovitev* So fe **dobro** zheftukrat nad njım [Kristusom] lkuhali, alli nıfo niřtar dobili KPo 1567, XLIII, podobno tudi JPo 1578

4. v zvezah z imeti, iti, goditi se ipd. řiveti v ugodnih gmotnih, zdravstvenih razmerah, osebkunaklonjenih okoliřčinah; dobro imeti se, dobro iti, dobro goditi se komu: Nas ye dofti/ kir fe řdymo dotle nam **dobru** gre/ de imamo prauo cıllu inu terdno vero TC 1550, 46(31b); nemu ta kerszhanska Vera zhes vře te druge dopade, inu terdnu napreıufetie ima oftati per taki Veri, tar fi nemu per ni hudu oli **dobru** godi TT 1560, e2b; Vy imate timu İerufalemu vře dobru profsiti, inu kateri no lubi, timu fe bode **dobro** godılu TO 1564, 38b; Dobru ie timu kir fe tıga gořpudi boy, inu po nega potih hodi, ti fe bosh shıiul fteım dellom tuıh rok, dobro ie tebi, ti imash **dobru** TO 1564, 133a; Timu Meřfu fe kriıu řdy, de tim hudım **dobru**, tim brunnım, hudu gre TPo 1566, 82b; İsidise volia Boshia s'mano. Kateri tako řarce ima inu mıfli, ta je frezhan od Boga, inu mu celò **dobro** gre: nai fi fe niemu ne sđi KPo 1567, LXVII; Bulfi je tudi enkrat sa rıfınice Boshije volio, s dobro veıftio vmreti .. kakor

v'hınavřchını, v'lashah en kratek zhas **dobro** imeti KPo 1567, XX; tako ta Sludi .. timu zhloueıku vřerce daie, de vtım řdraııu inu kadar timu zhloueıku **dobru** inu po frezhi gre, de fa Buga ne rodi, ie pres řtraha TC 1575, 141; Gdu nam da meřfa iefı? Sakai v'Egypti nam ie **dobru** shlu DB 1578, 123b; [Nevernik] bo satu vmerl, ker fe nepuřti podvuzhiti, inu sa volo negove velıke nepameti, nemu **dobru** nepoıde DPr 1580, 9a; İeli valhimu Ozhetu **dobru** gre, od kateriga fte vy meni pravili? İe li on fhe v'shıvoti? .. nalhimu Ozhetu, **dobru** gre, inu je fhe shıu DB 1584, 1,29a; Ta drugi Exempel je ta bogati Mosh, katerımu onu letukaj na Semli **dobru**, inu po vřım njegovım vofzheınju inu volı gre TPo 1595, II,119; Blagur je tebi, ti **dobru** imafh, Tvoja Šena bode kakor ena rodovıta Vinřka terta TPo 1595, III,191 / Inu kadar tu nashe meřfu nom pokoıa nıgdar ne puřti, bi radu **dobru** imeılu inu lebalu, uelıki zhaftı bilu TM 1555, A3b

● — **dobro** *dejati ustvarjati prijetno, ugodno poçutje, obçutje; dobro deti:* Mi shelimo inu bi radi imeıli od Chrıftufa .. le te pořemlıske inu telefne rıřhi, kir nashhimu řmerdezhimu meřfu **dobru** deıo inu dopado TR 1558, D4b; Sato mu iėd inu pitie, řpanie inu leřhanie **dobro** dei, inu bi mnogi len Bogat dal, ne vėm kai fi, da bi le mogal tako flatko řpati KPo 1567, LXVıb; En dober řvit **dobru** dei DPr 1580, 23b; Tu bo meni taku **dobru** dıalu, kakòr Balřham na moji glavi DB 1584, 1,315a; **dobro** *stati komu / (kaj) dobro stoji (za koga) izraža, da se glede česa upa na, pričakuje ugodno rešitev; dobro kazati:* My Verni/ bomo imenouani od Buga/ fueti inu frezħni/ satu kir nalha rezh pruti Bogu **dobru** řtoji TC 1550, 209(111a); De fe tim Bogaboyezħım Kerřzħenikom řpodobi inu **dobru** řtoy, de oni od tıh nih Starıřheu .. vře dobru, pořtenu gouorımo TAR 1562, 10b; Aku bo tvoj Ozha po meni vprařhal, tako reci .. Aku porezhe: dobru je, taku **dobru** řtoji sa tvoıga Hlapza DB 1584, 1,161a

● — Vra Boshia **dobro** pėrtezhze KPo 1567, XXI *řmrtna ura laħko pride hitro, kadar koli*, podobno tudi JPo 1578

5. v vezniřki rabi, v zvezi lih dobro za izrařanje dejstva, mořnosti, kljub kateri se dejanje nadrednega stavka laħko uresniči; řprav: Akulıh: Najfi, lih **dobru:** Quanquam, quamvis, etfi, etianefi BH 1584, 165; *Deutfch.* Wıevol. *Latinė.* quamvis. *Windıfch.* naıfi, akulıh, lih **dobru.** *Italicė.* benche, sebene, anchorche MD 1592, V4b; Quamvis. *Germ.* wıevol. *Slav.* lih **dobru**, naıfi, akulıh MTh 1603, II,377

℘ v zvezi lih dobro po nem., prim. wıewohl

PRIM. bolje¹

PRIM. boljji²

PRIM. boljše¹

PRIM. boljři³

PRIM. dober² [A. L. R.]

dobro³ (dobru, dobro) povdk. ['do:bro]; P približno 350, K 38 (TC 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TA 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, DC 1579, TkM 1579, TP 1579, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DA 1585, TiPr 1588, TPo 1595, TFC 1595, TIM 1595, ZK 1595)

– dobr | u/o (Kreji, Juričič)/ò (KPo 1567); (M)

1. komu [smiselni osebek] *izraža primernost, koristnost česa; dobro:* Tar aku [smokva] šad pernešfe, **dobru** ie, aku nekar, potle ti no pofšecash TT 1557, 211; Kar šam Crifus, kar ty Preroki, kar ty Iogri Vuzhe, prauio inu pisheio, tu fe nim prou ne fdi. Ampag kar fo oni ufui nori glauu inu šafopnošti fšimlilu aku in fnešli, tu iftu ie nim prou, **dobru**, inu per tim iftim hote ofšati TR 1558, h4a; de bote fšali prou kai ie ta vola Boshya, kai ie **dobru**, perietnu inu popolnoma TT 1560, 20a; OD te Ifpuuidi vuzhe, de ie **dobru**, nuzhnu[!] inu potrebnu, de fe tu šufeb Iskašane tim Paftyriem inu Pridigariem obdershi inu ohrani TAR 1562, 37b; Ne vsami vtuoia všta, Boshyga imena vnuzno, rezi de ie prau inu **dobru**, kar Bug šturi inu gouuri *P 1563, 45; **Dobru** ie vupati na tiga Gofpudi, Bule koker vupati na te Vyude TP 1566, 213a; Sa tu fe vari pred fueitniki, poprei pomilili aku ie **dobru**. Sakai more biti de on mišli šam febi fueitouati DJ 1575, 156; Vam ie **dobro** da iašt grem. Sakai ako iašt nepoidem: Tako uni Troshtar ne pride kuam JPo 1578, II,44; Inu Moseffou Taft ie dial knemu: Ni **dobru** kar ti delafš .. Sakai ta reizh ie tebi šamimu preteška, inu io šam nemorešh oprauiti DB 1578, 64b; Aku leta reizh eniga Mosha fto šeno taku ftoy, Taku nei **dobru** vta Sakon štopiti TT 1581-82, II,80; Ampag ve timu zhloueiku, škušf kateriga ta Syn tiga zhloueika bode fratan, **dobru** bi bilu fa tiga zhloueika, de bi on nigdar ne bil royen TT 1581-82, I,202; Inu Bug je fšvaril .. vfe šlaht lejtazozhe Ptice, vfaže po fvoji šlahti. Inu Bug je vidil, de je bilu **dobru** DB 1584, I,1b; Inu imate šturiti, kar je prou inu **dobru** pred ozhima tiga GOSPVDA, de ti **dobru** pojde DB 1584, I,104b; Aku edan fray shive, inu fe priasnivu kludem dershj, taku nej **dobru**, aku en drugi en ofter inu terd leben pela, taku onu pak tudi nej **dobru** TPo 1595, I,19; Satu bi **dobru** bilu, de bi ti per redu od tiga puštil, inu bi fe popravit inu pobulhal TPo 1595, II,261; Bodite pokorni valšim vuzhenikom, inu šlušhajte: Sakaj .. oni tu s'vešfelem šturé, inu nikar s'vsdihanjem. Sakaj tu bi vam **dobru** nebilu ZK 1595, 200 / Aku pak šturifš, kar nei **dobru**, taku fe bui. Sakai ona [gosposka] sabšfò Mezha ne nofi KB 1566, D8b ni dovoljeno; Nei **dobru** pravizhniga ferdam-nati, Viuda tepšti, kateri prou gošpoduie DPr 1580, 33b / an greshnik kar kuli tihta/

mišli/ gouori oli dei/ tu nei **dobru** pred bugom TC 1550, 217(116b) prav, pravično; Onu nei **dobru** de ie ta zhlouik šam, iešt hozho nemu eno pomuzh šturiti, kir bo poleg nega TO 1564, 131b; Gofpod pomosi mi. On pak odgovori inu pravi: Nei **dobrò** kruh Otrozhiž vseti, inu vrezhi ga pšom KPo 1567, CXIIIb; Inu iešt fim djal: Tu nej **dobru**, kar vy delate, je li bi neimeli v'Boshym štrahu hoditi DB 1584, I,258a

2. *izraža precejšnje zadovoljivost razmer, okoliščin; dobro:* poprei preden fo ty Luterski vštali, Ta Stara Vera inu te štare Boshye slushbe, fe dershale inu dopernashale, ie poušod **dobru** bilu, praua lubefan vmei ludmi TC 1575, 47; De fe nmeife rezhi: de nei vfe **dobru** DJ 1575, 173; On je djal: Sakaj hozhešh k'njemu pojti? vštaj nej danas mlad Méfiz ni Sobbota. Ona je djala: Onu je **dobru**. Inu ona je ofšedlala to Ollizo DB 1584, I,204b; Imajo ty modri inu pametni zhašt, oblašt, denarje inu blagu na tem Svejtu, tu je ja **dobru**, ali le vfe potelešnu, inu je morajo ludje letukaj na Semli šapuštiti TPo 1595, III,57

3. komu [smiselni osebek] *izraža precejšnje zadovoljivost psihičnega, zdravstvenega ali gmotnega stanja; dobro:* Antichrifstou vfe pelnu ye/ Šyllo terpi prauiza .. Zhlouik kar dei/ **Dobru** mu nei TC 1550, 167(92a); nim bo **dobru**, Sakai Gofpud Bug, prau David, Pšal. 34 ie blišf tih kir fo šhaloštiga ferza TR 1558, ib; kai imamo diati inu Verouati, de unebefša pridemo, inu de nom **dobru** bode TT 1560, 32b; Ti fe bosh tuih rok della šhiuil, Ti fi frezhin inu tebi **dobru** bode TP 1566, 233b; [Špoštuj] Ozheta inu Mater .. da ti **dobro** bode, inu dolgu šhivešh na semlij KB 1566, E2; Iešt nezhem vun poiti od tebe. Sakai iešt tebe inu tuio Hišho lubim (kir mu ie **dobru** per tebi) DB 1578, 162b; Kateri preveliku Medu iei, timu nei **dobru** DPr 1580, 50b; Sdaj škusi Šmért gremo v'Nebu, Gdi bo vernim vfelej **dobru**, Alleluja DM 1584, CXXXII

// v medmetni rabi, komu [smiselni osebek] *izraža prepričanje, da je kdo zaradi česa deležen (trajne) sreče, blagoslova; dobro:* **Dobru** ie timu hlapzu, kateriga nega Gofpud, kadar on pride, naide taku delaiožh TT 1557, 75; **Dobru** bode tim Miloštium/ šakai oni bodo Milofšt dobili/ praui šam Crifus TR 1558, R4a; **Dobru** ie tim, kir vti Hyshi tiga Gofpudi prebiuiao TO 1564, 38a; Ampag **dobru** ie tim ludem, katerih ie ta Gofpud nih Bug TP 1566, 255b; **Dobru** ie timu, kateri šueifšiga priatela ima: **Dobru** ie timu, kir ie rasumen DJ 1575, 105; **Dobru** ie timu, kir tu bere, inu **dobru** ie tim, kir pošlušhao te Bešfede tiga Prerokouane TT 1577, 263; Tedai ie Lea diala: **Dobru** ie meni. Sakai mene bodo Hzhere sa isuelizhano dershale DB 1578, 27a; Obtu, **dobru** inu blagur je všem tém, kateri imajo sheje h'GOSPODNI Poštavi DB 1584, I,cVIIIb;

Dobru ali blagur je timu, kateri fe na meni ne pohuiſha TPo 1595, 1,20 / elipt. Sakaj pole, pride zhaſ, da fe bode govorilu: **Dobro** tem, katere ne rode, inu tim Telom kijr neſo rodila KPo 1567, CLXIIIb; Svesda tudi pomeni ſueti Euangelion .. Ona ſdai lepo ſueti, **Dobro** tim, kyr no vidio, inu sa nyo gredo JPo 1578, 1,41a; Kay fi vsel, vkradl .. To fi vſe dalshan nasay pouerniti. Storishli ie, **dobro** tebi: Neltorihliga, Ve tebi JPo 1578, III,105b[=115b]; O **dobru** meni, kir fim veroval TPo 1595, 1,151
PRIM. bolj³
PRIM. bolj^{e2}
PRIM. boljſe²
PRIM. boljſi⁴
PRIM. dober² [A. L. R.]

dobro⁴ (dobru, dobro) čl. ['do:bro]; P 105, K 20

(TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TT 1560, TAr 1562, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, TPre 1588, TPo 1595, TIm 1595, ZK 1595)

– dobr | u/o (Kreji, Juričič)/ò (KPo 1567); (M)

1. izraža skladnost trditve z resničnostjo; res, zares: Sakaj kadar on [Jezus] pruti Tomaſhu tu ſtury, kateri je taku globoku v'Neveri tezhall, kaj ti **dobru** meinifi, de on pruti tem greishnikom hozhe ſturity, katerj fvoje grejhe ſposnaio, bi od teh iſtih radi proſti inu ledig bily TPo 1595, III,11; Taku onu **dobru** more biti, de ludje eno vero imajo, tu je, ony fe na kaj ſaneſo, inu na nekaj vupajo, ali kadar na beſédi manka, taku tu nej obena prava Vera, temuzh ena negruntana falh maininga, is katere nikuli vezh nihter ne bode TPo 1595, II,252 / Taku jeſt **dobru** ſliſhim, de nas Adamou greh tudi ſadene inu nam ſhkodi? ZK 1595, 71 *Ali je res, da ...?*

// izraža podkrepitev trditve; res: Sakaj onu nej delzhz tja, de my letimu glih na naſhjih Papeſhnikih tudi bodemo vidili, kateri Boshjo beſedo pregainajo .. Satu bi **dobru** zhas bil, de bi fe ony pobullhali, inu pokuro ſturity TPo 1595, II,301

2. poudarja prepričanost o čem; gotovo: Sakai **dobru** moreta ſupet priatela biti, aku fe ga neogibash, inu ſhnm gouriſh DJ 1575, 92; Pruti tudi mnogiteri po zhaſlu deila, kateri bi **dobru** pomuzhi potreboual, inu ie ktimu ſlab inu vbog DJ 1575, 45; Ta dalg pak, kateri ie Zhluouik Bogu dalshan, ie priglihal defet Taufent Funtom: Leto ie **dobro** edna drugazhy Summa JPo 1578, II,107b; Ktretim [gobavec] veruie da mu Criſtus **dobro** more pomagati JPo 1578, 1,53; Bog bi **dobro** Bogateiſhe, lepſhe inu mogozhneiſhe Diuize mogal naiti, ter ie vuner ſuoie Boshye Ozhy name Vbogo reuno Deklizo vergal JPo 1578, III,59b; Inu ieſt bi Sboſhio pomozhio **dobru** tulikain mozhy imel, de bi vam mogel hudu ſturity. Ali vashiga Ozheta Bug ie vzherai meni rekall:

Vari fe DB 1578, 29a; Naj gremo gori, de to deſhelo poſſedemo: sakaj my je **dobru** moremo premozhi. Ali ty Moshje .. fo djali: My nepremoremo tja gori pojti pruti timu folku: Sakaj ony fo nam premozhni DB 1584, 1,86a; Aku pak cillu obeniga Greiha na ſebi neveiſh (kateru vſai nei **dobru** mogozhe) taku tudi obeniga po ſebi nepovei DC 1584, D3b; Ieſt imam GOSPVEDA vſelej pred ozhima: Sakaj on je na moji defnici: ſatu bom jeſt **dobru** obſtal DM 1584, CXXX; Inu ſatiga volo bi nalha nehvalſhnoſt, **dobru** ſhe vekhe ſhtrajfinge bila vrejdna DM 1584, CXCI; Kadar fe tedai **dobru** more ſgoditi, de eden kir veruie, bo pogublen, taku bi ne imè oben Karſzhenik terdnu verouati .. temuzh le guiſhnu vupati, de bo iſuelizhan TPre 1588, 63; Inu je **dobru** mogozhe, de raunu tedai, kadar je ona ſ'takovim hiſhnim dellom okuli hodila, je ta Angel knjej priſhal inu njej letu Selſtvu pernèſel TPo 1595, III,63; Sakaj kadar ti tvojemu bliſhnimu **dobru** ſturiſh, inu on tebe ne hozhe ſahvaliti, ja tebi tudi ſhe hozhe ſhkodo ſturity, tukaj nej potreba zbiuvlati, Bug bode nega **dobru** nalhil, ti mu puſti tu malzhovainje TPo 1595, II,147

// poudarja nepreklicnost česa; zagotovo:

Onu ie **dobru** reis, de ie Bug vtim zhloueku po tim Grehu vini nakuliku od ſuiga Pilda puſtil. Nemu ie puſtil tulikain ſaſtopnoſti, de vei, de ie en Bug TT 1557, na; Nu onu je **dobru** rejs, Moieſſova pridiga fe more imeiti, inu ty ludje fe morajo h'takovimu polhſtejnju, inu dobrimu ſhivlenju opominati TPo 1595, 1,15; **Dobru** ie tu reis, denarij inu Blagu, ſdravu Tellu, inu tem glih reiſhy, fo Boshji Daruvi inu ſhegen, ampak en takou ſhegen, kateri nikar vekoma ne oſtane TPo 1595, II,118

3. v kalkirani zvezi tako dobro kakor izraža odsotnost kakršne koli omejitve; prav: Obtu Goſpud Bug vſe ſhlaht ludi, taku **dobru** Iude, Aydie Turke inu vſe ſhlaht neuernike, koker te hude falſh hynauſke kerszhenike, kir tim nih vunanim vudom dopuſte diati ſubper te nega Sapuuidi, tudi na tim ſueitu, groſſouitu ſhtraifa TT 1557, Y4b; Hzhertimu, fe ima en Verni zhluouik tudi ſteim troſhtati, de te reue inu nadluge, taku **dobru** koker vſe veſſie inu dobrute tiga ſuita, kratig zhas terpe TT 1557, d4a; Ty Lubesniui Iogri inu ufi Suetniki fo taku **dobru** koker mi, te Gnade inu miloſti Boshye .. potrebouali TR 1558, 44b; Steim daie Paulus naſnane, de ie uti Veri taku **dobru**, koker ty Iogri vuzhen inu ſaſtopen TL 1561, 80b; Criſtuſeu Duh ie taku **dobru** te Pſalme koker ta Ozha naſh, kateri ſdai vfi verni molio, ſluſhil TPo 1566, 12b; Inu kokèr ta Kàrlt, taku leta Sakrament fe ima cel, taku **dobru** tim kijr neſo farij, kokèr Farom deliti inu prieti KB 1566, G4b; Sakai fe Criſtuſu Lüdy fimilio? Sato kèr ie en miloſtivi Ozha inu Bog,

D

katerimu nafhe nadluge inu reve tako **dobrò** k'farcu gredo, kakòr da bi ijh fam pretèrpil KPo 1567, CXXV; Vfe rizhy fo nemu [Bogu] snane, preiden fe sture, taku **dobru** kakor kadar fo vshe sturieni DJ 1575, 97; De ta vegshi deil, taku **dobru** tih Luterskih koker Papeshnikoui fo nerodliui, Boshy befèdi super inu nepokorni TT 1577, XXII; Ali ona ie tako **dobro** nerasumna kakor Otroci JPo 1578, III,66; Tedai ie konzhanu bilu vfe meffu, kateru na Semli lasi, taku **dobru** Ptize kakor Shiuina, inu Suirina, inu vfe kar fe gible na Semli, inu vfi Zhloueiki DB 1578, 6b; Neimate na obeniga velaine vfodbi gledati, temuzh imate maliga slishati taku **dobru** kakor velikiga, inu pred obeniga Zhloueka Perfono fe bati DB 1578, 148b; Inu satu imajo nyu Evangelia, taku **dobru** kakòr S. Matteusha, inu Ioannesa, inu teh drugih S. Apoftolou pifma, sa S. Duha Buque dèrshane inu gori vsete biti DB 1584, I,aVIa; Tu je vfelej lkèrb, ftrah, vupanje, inu hpušlednimu fmèrt, taku **dobru** pèr tem, kateri úviffoki zhafti fedy, kakòr pèr tèh ner nishifih na Semli: Taku **dobru** pèr tem, kir Shide inu krono nofsi, kakòr pèr tém, kateri eno debelo kitlo na febi ima DB 1584, II,169b; po tuji prevodni predlogi Da ist jmer sorge/ furcht/ hoffnung/ vnd zu letzt der Tod/ So **wol** bey dem/ der in hohen Ehren sitzt/ als bey dem geringsten auff Erden. So **wol** bey dem/ der Seiden vnd Kron tregt/ als bey dem/ der einen groben Kittel an hat LB 1545, 1809; temuzh tudi s'Kruhom inu s'Vinom, [Jezus] fvoje pravu tellu inu fvojo pravo kry, daje inu vunkaj dily, jefti inu pyti, vfem, tém nevernim inu hinaucem taku **dobru**, kakòr tém vernim DB 1584, I,cIb; Mei tém fo ty trye Stanuui Krainske Deshele, od Gofpudou, Shlahtnikou inu Purgarieu, taku **dobru**, kakòr tudi tèh drugih deshel Gofpoda Kraileuo Maieshteto profili TUPre 1588, 111; Taku iskufismo my vfi kmallu, eden taku **dobru** kakor ta drugi, de fimo my fkusi ta greh taku flu ofstrupleni, de my cilu obene pravize na nas ne najdemo TPo 1595, II,27; Ali tu nemogo svishati, ony morajo fposnati, ta Hudizh, inu ty falsh Karfzheniki, kateri ferdamani bodo, letu tudi vejdo taku **dobru**, kakor pravi Karfzheniki TPo 1595, II,269

4. izraža soglasje, privolitev; prav: Sturi tvojo Saveso s'mano .. On je rekàl: **Dobru**, jeft hozhem s'tabo eno Saveso sturiti DB 1584, I,169b; Aku bo tvoj Ozha po meni vprafhal, taku reci: David je mene profsil, de bi mogèl v'Betlehem v'fvoje Mèftu tezhi. Aku pomezhe: **dobru** je, taku **dobru** ftoji sa tvojga Hlapza DB 1584, I,161a / v zvezi z ja Iefus pag odgouori inu prau, Vi ne veifte kai vi proffite. Morete li vi tu pitie pyti, kateru jeft bom pil? Inu fteim kerftom skaterim ieft bom kerfzhen, fe kerftiti? Oni prauio, Ia **dobru** TE 1555, H5b *izraža potrditev;*

po tuji prevodni predlogi Konnet jr den Kelch trincken/ den ich trincken werde/ vnd euch teuffen lassen/ mit der Tauff/ da ich mit getaufft werde? Sie sprachen zu jm/ Ja/ **wol** LB 1545, 2007

5. izraža omejitev, pridržek; sicer: Mi fimo **dobru** neshli to keho fo ufem fliffom faperto, inu te Varihe ifuuna per daurih stoiez, ampag kadar fimo odperli, ne fimo nikogar notri neshli TT 1557, 345; To uolo ieft **dobru** imam .. ampag de bi jeft tu **dobru** sturil, tiga ieft vfèbi ne naidem TT 1557, n4b; Inu kateri pres svetiga Duha, volnò fam febi tèrplenie naloshi .. inu fe v'kako fku-fhniavo fpufti, pred katero bi se **dobrò** mogal .. obarovati, ta fkuha Boga lahko? KPo 1567, CVI; On [Jezus] fe ie **dobro** pufil pokopati, kakor da bi imel Vgrou strohniti. Alli ni tako dolgo zhakal, da bi bil sazhel strohniti JPo 1578, I,133a; Ti Zhlovezhku dète, ti prebivašh mej eno nepokorno hiſho, kateri **dobru** Ozhy imajo, de bi mogli viditi, inu nezheo viditi DB 1584, II,64b; Sdaj pak ker je vshe mèrtvu, kaj bi fe hotil poltiti, moremli ga fpet femkaj pèpraviti? Ieft **dobru** k'njemu pojdem, on pak k'meni ne pride DB 1584, I,174a; Vola je **dobru** tukaj, ali na premaganju povlod manka DM 1584, XXXIII

6. v zvezi z več poudarja pomen besede, na katero se nanaša; še: sledni lahku faftopi, de take Closhterske Oblube fo polne smote, kriuiene, fo Bogu fubper, Inu de nikogar ne fauesheio. Od tiga bi fe mogli **dobru** vezh gourorit, fakai nih dofti Menih rataio .. fa uolo Kuhine, de pokoi, lenobo, dofti Ieifti, pyti .. imaio TAr 1562, 89b; On vam zhe **dobrò** vezh povèdati inu vaf poduzhiti, famli jeft Meſiaf alli ne? KPo 1567, XXVII; Oni fo slushabniki Criftufeui (koker en norrez gourim) ieft fem **dobru** vezh TT 1581-82, II,139; Ieft fim **dobru** vezh, kakòr leto Ozhino fhbizoo s'mojmi velikimi grèhi saflushil: ali ti, GOSPVD, mene v'gnadi kalhtigafh, kakòr en Ozha fvoje dète DM 1584, CXXXIII

7. izraža omejevanje na najmanjšo količino ali mero; vsaj: [Papežniki se] boba, mozhnika, dobrih Rib, inu druge iedi natepo, zhudo da ijm paf ne trèfhi. Napolnio fe, da bi **dobrò** try dni mogli ftradati KPo 1567, CVIII; Zhlouik teze sa ednim Slatim, Groshem, Ia, sa ednim dinaryem **dobro** defet mill pota, kateri fo mu vuner neguifhni: Ali sa Dusheuniga suelizhania voliu fe nam preteshko sdi, le zhes pot ftopiti inu Boshyo befedo polushat JPo 1578, II,129; Sakaj kadar by ne bili odlashali, my bi vshe **dobru** duakrat bili fpet prishli DB 1578, 40b; Tu je, nafhi Starifhi fo nekadaj **dobru** fheft inu fhtridefflet lejt fteim okuli hodili, prejden fo mogli prou sazheti ta Tempel sidati DB 1584, II,86b [A. L. R.]

dobrodelnik -a sam. m [dobro'de:lnik -a]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– mn. im.: dobrodelniki; ◀ ▶ ⓘ

kdor opravlja dobra dela; dobrodelnik: Liudye

fo te shege, da hote ali pres Vere **dobro delniki** ali pres dobrih del verni biti JPo 1578, III,94 [A. L. R.]

dobro delnik gl. dobrodelnik

dobrodošel (dobrudošal) -šla -o prid.

[dobro'do:šel]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– nedol. obl. m. ed. im.: dobrudošal; ◀▶ ☹

komu **čigar prihoda je kdo vesel: dobrodošel:**

Taku fi ti vŕhe meni **dobru dofhal**, moj lubi GOSPVD Christe, inu pridi, kakor fim jeft vŕhe moje shivozhe dny proſil TPo 1595, I,11 [A. L. R.]

dobrorojen (dobrurojen) -a -o prid. [dobro'ro:jen dobroro'je:na[?]]; P 8, K 4 (TtPre 1588, MD 1592, ZK 1595, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: dobrorojen; – mn. or.: dobrorojenimi;

– ž. ed. im.: dobrorojena; – daj.: dobrorojeni; ◀▶ ☹

ki je plemiškega rodu; plemenit, žlahten:

Taiſti Goſpud Primosh, ie v'Krainski desheli, Na Raſzhici, pod témi **dobru rojenimi** slabodnimi Turiazhkimi Goſpudi, ali Aurfpergarji .. roien TtPre 1588, 10; Gene-roluſ. *Germ.* Edel/ wohlgeboren/ item dapffer/ manlich. *Sclav.* **dobru rojen** MTh 1603, I,594 / v nagovoru **DObrurojena**, gnadliva Goſpa, kaj je tega drasiga Moſha Boshjiga, D. Martina Luthra raniciga, Enchiridion, ali mali Catechifmuſa sa ene shlahrne buqe, inu Goſpoſki Shaz ZK 1595, 5; Potehmal tedaj, **dobru rojena** gnadliva Goſpa inu Botra, vaſha Gnada cillu lahku ſaftopi ZK 1595, 41

☹ po nem., prim. wohlgeboren [A. L. R.]

dobrota (dobruta, dobrota) -e sam. ž

[do'bro:ta -e]; P približno 1700, K 43 (TC 1550,

TA 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561,

TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPſ 1566, KB 1566, TC 1567,

TL 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575,

DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579,

DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584,

BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595,

TfM 1595, TtC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: dobr | u/o/ú/a[!]; (MTh 1603, I,169) | ta; – rod.: dobr |

u/o | t | e/i[!]; (TC 1567, B3); – daj.: dobr | u/o | t | i/y (JPo 1578,

II,56b); – tož.: dobr | u/o | t | o/u (Jurici); – mest.: dobr | u/o | ti;

– or.: dobruto; – mn. im.: dobr | u/o | te; →; – daj.: dobrutam;

– tož.: dobr | u/o | t | e/i[!]; (*P 1563, 164); ☹

Dobruta, te, Bonitas, guete BH 1584, 56; *Deutſch.*

Gütigkait. *Latinè.* benignitas. *Windifch.*

dobruta. *Italicè.* clemenza, piacevolezza,

benignità, humanità MD 1592, F5b; Bonitas. *Germ.*

Gütigkeit/ gute. *Sclav.* **dobruta** MTh 1603, I,178;

Beneficium. *Germ.* Gutthat/ Wolthat. *Sclav.*

dobrata[!]; MTh 1603, I,169

1. pozitivne lastnosti človeka, zlasti v

moralnem pogledu; dobrota: Ti to hudubo

lubish vezh koker to **Dobru**to, Ti raishi lashe

gouorish, koker tu kar ie prou TPſ 1566, 98a; Satu

vuzhi ſe varovati, pred tem velikim framotnim grejhom, od kateriga ta svirek poſáhne, is kateriga vſa fveiszhina inu **dobruta** mej temi zhlovéki fem ſvyra TPo 1595, II,219 / Kateri sa miloſtjo inu **dobru**to hodi, ta najde leben, miloſt inu zhaft DJ 1575, 64 *ſi prizadeva biti uſmiljen in dober* / Ieft pag, lubi bratie, dobru ueim od uas, de ſte polni **dobru**te, napolneni uſiga opofnane, de premorete lami eden drugiga opominati TT 1560, 24b *zelo dobru*

// **izkazovanje teh lastnosti v prid, podporo**

drugim; dobrutljivost: Ta della pag inu ſaduui tiga S. Duha ſo, prauſ Sueit Paul, Galat. 5.

Lubefan, Veſſelie, Myr, Saneflene, perietlyuoſt,

dobruta, krotkota TT 1557, aa2a; TT i hozhſh tuio

Boshio miloſt, dar .. podiliti, vſei prauſ

poklyzani goſpoſzhini, de oni prou ſmyrom,

ſprauizo inu **dobru**to goſpoduio inu regirao

TO 1564, 120a; Neiga piſhe, kſir bi pravizhan bil ..

Vſi ſo ſe ſablodili, kmalu ſo niſhtar vredni

ratali: Neiga kſir bi po **dobru**ti delal KB 1566, F4;

Kada ijm ie Bog dal Otroke alli poſle, imao

rediti ijh, ōzhiti na Zhaft inu hvalo Bogu,

k'dobruti inu ſluſhbi bliſhnimu KPo 1567, LXVIIIb;

Ti drugi nizh nevđinaio ſ'Goſpodom sa lon,

tâmuzh gređo inu ōpanie poſtavio na Miloſt

inu **dobru**to Goſpodariovo .. Ti ſo pravi

delavci inu ſluſhabniki Boshij KPo 1567, XCI;

Nefrezha greiſhnike pregina: Pravizhnimu

pak bo **dobruta** povernena DPr 1580, 24a; Satu

Krajl v'tu pogledaj, inu po ſvoji lovezhi

dobruti, Deſheli inu vſej naſhi ſhlahi v'tej

rezhi ſvetuj inu pomagaj DB 1584, II,204b; Nepoſabi

te **dobru**te tvojga Poroka / Sakaj on je ſam febe

sa te ſaftavil DB 1584, II,165a / Naſhi otroci

raſteio na debelim umu inu v'framoti, ne vĕdo

inu ne deio obeniga poſhtenia, obene **dobru**te

KPo 1567, XLVIfb *ſo nedobru*tljivi; Sakai bodo Ludi,

kir bodo ſami febe lubili, lakomni .. nefmaſni,

diuy, pres **dobru**te, fratarſy, nedomifilni

TL 1567, 72b / Obtu pogledaj ti to dobru inu

Oftrobo Boshyo. To oftrobo na tih, kir ſo pali,

To dobru

to, pag na tebi, aku vti **dobru**ti

oftaneſh, Sice boſh tudi iſſecan TT 1581-82, II,40

2. navadno v zvezah z **božji, Jezusov ſoču**ten, **prizanes-**

ljiv odnos Boga do ljudi; dobrota: NU puite

puite vſi ludy || Vſelei ſe ufeſelyte || Sa uolo

dobrute bohye || Boga ueden hualyte TC 1550,

146(81b); Sakai ſteim [krſtom] ye hotell Bug

mene ſaguifhati/ de vſe tu Ieſufeuu giane/

faſluſhene/ bruma/ ſvetuſt/ inu vſa **dobru**ta ſa

mene derſhi/ inu meni ſliſhi TC 1550, 57(37a); Ta

beſſeda Myloſt Boshya, ſe prauſ, kađar Goſpud

Bug timu zhloueku dobru dei inu ſturi ..

faſtſon, is ſuie preuelike obilne **dobru**te inu

lubesni, kir on ima pruti tim ludem TT 1557, r4b;

Vſe S. Piſmu ner vezh prauſ le od miloſti,

dobrute inu lubefni Boshye, kir ima pruti

ludem, ſuſeb pruti tim Greſhnikom, kir pokuro

D

deio inu Viefufa Veruio ^{TR 1558, c3a}; Ta Euangeli pag vřem Ludem, to veliko, neisrezheno Gnado Miloft inu **dobruto** Boshyo, odpufzhanefeh Grehou, S. Duha inu ta vezhni leben, naprei daie, ponuie, shenkuie ^{TL 1561, 78a}; Velika miloft **dobruta**, ie nam od Buga skafana, Kir ye fturil zhudne rizhi, vnegoui mudrofti vezhni *P 1563, 65; Inu aku oni lih grehe **spofnaio** .. fe oni imαιο troshtati ftu Boshyo **dobruto** inu miloftio ^{TO 1564, 56a}; SAhualyte tige Gofpudi, řakai on ie dober, inu nega **Dobruta** terpy vekoma ^{TPs 1566, 196b}; More se naiti da ie kateri Ozha proti fuoyom Otrokom dobroftliu, inu nym to da, kay ga profe: Ali takoua **dobrota** fe nemore priglihati, ktei Boshyei **dobroti** ^{JPo 1578, II,56b}; Smilife zhes nee, po tuojj veliki **dobruti**, odpufti sa tige britkiga terpleina Iesufouiga Criftufouiga tuoiga lubiga Synu volo ^{TKM 1579, 51a}; Iefus sletu pergliho od Deloucevu vtim vinogradu vuzhi, de nekar řa volo nashih dobrih dell nom bode dan ta vezhni leben, temuzh nom duj[!] is cele řame **dobrute** inu milofti Boshye, pres vřiga nashiga řaslushena ^{TT 1581-82, 1,82}; KADAR IE PAK **DOBRVTA** INU PRIASEN BOSHIA, nafhiga Iſvelizharja, pruti Zhlovėkom, fe iřkasala: Nikar sa volo te pravice, katera[!] fimo my fturili, temuzh po fvojji milofti, je on nas iřvelizhane fturil ^{DB 1584, III,118b}; Vře kmallu inu vkup je Criftus tjakaj obrazha, de Boshja gnada inu **dobruta** bode hvalena, inu tem vbogim ludem od nyh nadluge pomaganu ^{TPo 1595, I,103}; David je tacih Peiffen od mozhi, **dobrute** inu zajhnou, od zhudefou, od pryteřou, oblub Boshjih, dofti Palomou fturil ^{TrC 1595, B2a} / kaj je Bug, De ie guishnu vřigamogozh, vezhni, en řam Stan, poln Modrufti, **Dobrute**, Prauce, Milofti, Rifnice ^{TO 1564, 46a} zelo dober; O Gnadiiui Miloftiui Bug, ti fi poterpeřliu, velike **dobrute** inu sueiřzhine, Ti nas vřak dan klizhesh skusi Prydigo te Gnade tuoie Beřfede hkerřzhanskimu preobernenu ^{TKM 1579, 71b}

3. s řirokim pomenskim obsegom *kar je zařeleno, pozitivno v precejřnji meri; dobrota*: [Kdor] Starishem inu Viřřim nie pokorė, fueift tar volan, Ta iřti ne bode dolgu řhiu, obene frezhe inu **dobrute** imel na tim fueitu ^{TC 1555, E8}; Kadar ie pag duei leiti minilu bilu, pride Porcius Feftus na Felixou meiftu, Felix pag ie hotel tim Iudō eno **dobruto** iskafati, pufsti Paulufa uiezhni řa febo ^{TT 1557, 415}; Inu Criftus řteim nega hoiennem Vnebeřřa, Ie nerpoprei, febi leto **Dobruto** dobil, De ie en Gofpud zhes vře ftuari, Inu ie ta Greh, to řmert inu tige Hudizha premogel ^{TR 1558, d4a}; Is tih fe imamo vuzhiti, nashiga Bliřhniga, řufeb te praeu pokurne Kerřzhenike, is ferza lubiti, nim vřo **dobruto** iskafati ^{TL 1567, 81b}; Kako blagoflovi alli shegna

Simeon řtarifhe Criftuřove? Profi ijm frezho, vřo **dobroto** inu sdravie ^{KPo 1567, XLIII}; Bliřhny nei le řamuzh ta, kateri dobro řtore, tamuzh tudi ta, kateri **dobrote** potrebuie, fi budi priatel ali fourařnik dejanja ^{JPo 1578, II,149}; Sakai Cerkuie ali Templi, fe[!] Ozhite Karřzhanske řhule, vkaterih fe Zhlouek, Vzhi vřake **dobrute**: Slafti, Pořtaue, Euangelya, Katehisma inu fe tukaie dile, ty S. Sakramenti ^{JPo 1578, II,136b}; Betefřa fe rezhe tulikajn, kakō en řhptal, ker fe v'Bogim ludėm **dobruta** iřkasuje ^{DB 1584, III,49b}; Beneficio affectus, malam referš gratiam, **s'dobruto** obdan, hudo hvalo dajefh ^{BH 1584, S18}; Sakaj ta řtari Adam nemore řvoje řhkode řkoraj posabiti, sa tige volo bode nevolan, de bi řhe vřo **dobruto** imel tem iřkasati, kateri řo njemu vřo nefrezho nalushili ^{TPo 1595, II,313} / Sakai enu takouu Dėte, aku ie le vře pėr pameti, tu dobru vei, de řo ozhine inu Materine **dobrute** inu fueiřzhine, kateie ie onu od nyh preielu, veliku vekshe, kakō .. [bi se] moglu řadofsti hualeřhnu iřkasati ^{TrPre 1588, 95} / **dobruta**) tu je, vře dobru djanje, ali dober leben, kar pamet premore ali řtury ^{DB 1584, II,16a} *dobra dela*; Ti bogati pak, kateri řo s'řvojem blagum dobruftivi bili, inu řo drugim radi pomagali, bodo vueliki zhafti, veliko priatelou .. nafhli, kateri volo nyh **dobrute** hvalili ^{TPo 1595, II,184} / on [Jezus] hozhe byti nafh Bug/ tu ye/ prauie pomozhnig inu vřa nafha **dobruta**/ de nam vernim kerřzhenikom ne ima ta greh/ ta řmert/ ta hudizh/ inu pekkal niřter řhkoditi ^{TC 1550, 35(26a)}; Ta iřti Bug, ie vezhni, pres telleřřa .. ie ta cela Modroft, ta cela **dobruta**, Stuarfik inu Ohranenik vřeh rizhi ^{TAr 1562, 27b}; HValen bodi GOSPVD, moja řkala .. Moja **dobruta** inu moi řrad, moja bramba ^{DB 1584, I,315b} / Rauno kakor fe **dobrota** ali řloba ednoga Driueřa, skosi Korenino inu po řadu more pořnati: Tako fe tudi edan bruman ali řloban Zhlouik, is niegouiga řarza, Beřfed inu deil pořna ^{JPo 1578, II,125b} *kakovost*

4. nav. mn. *dejanje, delovanje Boga v prid, podporo řloveku; dobrota*: my vře **dobrute** Iefufeue/ tu ye/ odpufzhanefeh tih grehou inu nebeřfhe dobrufti/ le řkufi to Vero Viefufa/ bomo deleřni ^{TC 1550, 224(120a)}; Ampag ta Neuerni, nepokorni nefueiřti inu nehualeřhni zhlouik, ie tuih **dobrut** vřeh řdaicci pořřabil, fe ie tebi řubper pořtauil ^{TT 1557, pb}; Natu, kadar ie ena řařliřhala, de ie Iefus vnee Deřhelo priřhal, inu ie ona tedai nega pomuzhi inu **dobrute** potrebuouala, gre ona řdaicci řtako Vero, katero ie ona řkufi ta pořluh dobila, knemu, inu ga proři řa řdrauie fui řřheri ^{TR 1558, Fa}; Ona řta bila pruti Bogu řylnu ne hualeřhna řa tih velikih **dobrut**, kir řta bila od iř[!] Gnade, řařfton pryela ^{TT 1560, d4a}; Inu Bug ie tim Iudom mnogetere **dobrute**, inu tudi řhraifinge

zheftu iskafal TO 1564, 55b; Vtim peruim Capituli dolgu inu lipu prau inu vuzhi, kakoua shtima inu nauk ie tiga S. Euangelia, de fe skufi nega vfem ludē naprei nesse inu ponuie vfe shlaht **Dobru**te tiga Boshyga Synu TL 1567, 2b; Temuzh fa tiga volo mi imamo dobra Della delati, de mi shnimi to nasho Vero fpryzhuiemo, inu pruti nashimu Gofpudu Bogu, fa volo nega **dobrut**, hualeshni fe ifkashemo TC 1575, 28; Sato kadar ie Christus leto Vero videl, ie duoyo veliko **dobru**to letimu Slabimu Shil skasal, kateriga bi mu vus volni fuet nemogal skasati ni dati JPo 1578, II,180; Boshia dela inu **dobru**te fe imajo vfelei osnanouati, inu Otrokom ali mlaishim od nih prauiti DB 1578, 152a; Spet opomina Israelske Otroke, de Boshie Poftauet terdnu imajo dershati .. nikar na Boga inu na nega **Dobru**te posabiti DB 1578, 154a; Gdu more ta velika diania tiga Gofpuda isgouoriti, inu vfa negoua hualeshna dela zhaftity .. Nifzhe nei, kateri bi vfe nega **dobru**te mogel isrezhi TKM 1579, 5b; [Moramo] vfe nashie dianie rounati, de fe pruti Bogu sa negove velike **dobru**e[!] hualeshni iskashemo DP 1580, *4b; Ampak Evangelium nikar le oblubi, temuzh tudi rifnizhnu nam da pravizo, leben, inu vezhnu isvelizhanje .. le sa famiga Cristufa volo, kateriga my s'vero primemo, inu fe njega inu vfeh njegovih **dobrut**, inu vfiga njegoviga saflushenja, fkusi vero, dileshni sturimo DB 1584, I,aV1b; Inu Tobias je fvoim Starishem vfo to **Dobru**to povejdal, katero je Bug njemu bil sturil, fkusi tiga Tovarifha, kateri je shnym hodil DB 1584, II,152b; Inu de fspumnifh, na vus ta pot, po katerim je tebe GOSPVD tvoj Bug vshe lete fhtirideffeti lejt, v'ti Pufzhavi vodil <Vfe Boshje Sapuvidi fe imajo dershati inu fe ima na perve **dobru**te fpmunni> DB 1584, I,105a; Bodeli tedaj GOSPVD vekoma sametoval: Inu obene **dobru**te vezh iskasal DB 1584, I,298b; taku hozhemo my tebe sa leto, inu vfe druge tvoje **dobru**te, letukaj na tém Svejti inu takaj vekoma, kakor nashiga sveftiga, poterpeshliviga pomozhnika inu Boga .. zhaftiti inu hvaliti DM 1584, CCXXXV; O GOSPVD Bug Ozha Nebelki, my tebe fkusi Iesufa Cristufa GOSPVDVA nashiga sahvalimo sa vfe tvoje **dobru**te DC 1585, B6a; Kakoue velike **dobru**te Bug skufi Predigo S. Euangelia ludem ponuia TPre 1588, 2; Sakaj nash GOSPVD Bug hozhe .. to zhaft imejti, de bi my njega sa vfe njega **dobru**te imejli sahvaliti .. Ah GOSPVD, ti fi meni fdrave ozhy, fdrave roke inu noge, tu inu drugu dal TPo 1595, II,219; Kakor my uveni Hiftorji vidimo, ker Christus desfet gobouzeu ozhifiti, inu le eden supet pride, inu njega sa to **dobru**to sahvali TPo 1595, I,103 / Sakaj ony fo sa tu bili taku fhtraiffani, inu hitru supet osdrauleni de bi fe vuzhili na tvoje beffede

fpmunni, de bi taku globoku neposabili, temuzh de bi ofalti neodvėrni od tvoih <**dobrut** <<**dobrut**> tu je, de bi neposabili na ta zhudeffa, katera fo fe nym bila pergodila> DB 1584, II,145a; [Marija] bode vezh perpraulena kakor fkusi to drugo **dobru**to, katera fe je le njej fami pergodila, de ona takoviga ferzheniga diteta le fama ima Mati biti TPo 1595, III,138

// *kar je ugodna, pozitivna posledica tega delovanja; korist, prid*: Kakoua **dobru**ta oli nuz tebi pryde is take Vere? TA 1550, (12); Inu tu blagu Cristufeuu ie tudi tu nebesku ifuelizhane, ta praua **dobru**ta inu tu vezhnu vefelie. Letu vfe ie Cristus fuio Martro vfem Vernim dobil inu fashlul per Bugi nega Ozhetu TT 1557, h3a; Vletih beffedah S. Paula imamo vfe nuze, pryde inu **dobru**te tiga Iefufeuiga Goriuftanena poredu naprei shtiuene inu poftaulene, de fmo popolnoma reshni od vfeh Grehou TR 1558, K2b; Puite hualeshnu timu Gofpudi, vi kir fte nega **dobru**te vshiuati, zheftyte inu hualyte ta Spomin nega Suetufti TPS 1566, 57b; VELIKANO-ZHNA PEISSEN, VTI SE PRAVI INV VVzhi, kakou prid inu **dobru**to, ie Cristus vfem Vernim, shnega Martro inu Goriuftanem od fimerti, dobriga sturil TP 1575, A3b; Vpetim, veliku gouori de te Mozhi inu **dobru**te te Vere, kaie[!] ie inu vzhem ftoy, de per ni imamo ftonouitu obftati TT 1577, 180; Tiga kateri nei Greha snal, ie Bog kgrehu sturil sa nas, da bi my skusi niega pred Bogom prauizhni bili. 2. Kor: 5. To dobro samerkai: Vtim ie nai veksha muzh inu **dobru**ta Cristufouiga terplienia JPo 1578, I,136a; ENA PEISSEN OD prida inu **dobru**te Christufeuiga v'Nebefla hojenja, inu drugiga prihoda na Sodni dan P. Truberja TIC 1595, CCXXXVII / Nu mi hozhmo fdai od nuza inu **dobru**te tiga Pfalteria nekuliku tudi gouoriti TPS 1566, 5a

5. navadno s prilastkom *kar je namenjeno za zadovoljitev človekovih materialnih in duhovnih potreb; dobrina*: On [Bog] ie te oblaftnike pehnil is stolou, Inu ie te fauershene pouifshal. Te lakotne ie on **fdobru**to napolnil, Inu te Bogate ie prafne puftil TT 1557, 159; fe ftakim Dellom inu Offrouanem per Bugi fashlufi inu dobi vfa shlaht Duhouska inu Tellefna **dobru**ta inu frezha TO 1564, 113a; ta Shegen oli **dobru**ta Christufeuu, bode Duhouska, vezhna inu nebeshka TL 1567, 2b; On ie tudi pogledal na Semlo inu ie no fuoieimi **dobrutami** napolnil DJ 1575, 67; Kzhertertimu, nas vuzhi Sahualnofti: de tyh od Boga prietih **dobrot**, neimamo nepridno vshiuati, ali framotno fratit JPo 1578, II,122; Inu yh [grešnikov] vfai Bug nei satu ferrahtal, fourashil ali sauergal, temuzh ie nee sa lubu imel .. nym veliku **dobrut** na Dushi inu Tellefi iskasal inu nee po letim lebni vNebefla kfebi vsel DB 1578, **2b; GOSPVD

D

Bug flejdniga, kir taku v'pravi veri inu is pokurniga ferza moli, sa fvoje duhovne **dobrute** taku v'flilhi, de mu je sdajci vofzhi inu da, gvifhnu inu pres v'figa zvibla, sa Criftufa, nahiga Srejdnika volo, kakòr je njegova gnada, odpufitk grehou, dar S. Duha, ino po letim lebni vezhni leben. Ampak v'potelefnih rizheh on zheftu krat odlafha, de neda sdajci tiga, sa kar ga profsimo DB 1584, 1,cVa; Ali v'faj de nilhèr hudiga neftrufih, inu nikogar neftrahujeh: temuzh sa v'fe tu sahvali tigá, kir te je ftvaril, inu fvojemi **dobrutami** nafitil DB 1584, 11,166a / Inu yh [grešnikov] v'fai Bug nei satu ferrahtal, fourashil ali sauegal, temuzh ie nee sa lubu imel .. nym veliku **dobrut** na Dushi inu Tellefi iskasal inu nee po letim lebni v'Nebeffa kfebi vsel DB 1578, **2b; Ta potelefná **dobruta**, tu je fdrava uhfefa inu jesik, pufty zhafsi tudi tem Ajdom dujti. Ampak le per teh famih Karfzhenikih, ie leta duhouna **dobruta**, de on nym ta uhfefa duhouno odpre, inu ta jesik TPo 1595, 11,204 / fe ima en Verni zhlouik tudi fteim troshati, de te reue inu nadluge, taku dobru koker v'fe v'felleie inu **dobrute** tiga fuita, kratig zhas terpe TT 1557, dd4a *užitki* **6.** v kršćanstvu, v zvezi **večna dobrota osvoboditev človeka (ob Jezusovem posredovanju) od greha, smrti in trpljenja ter obnova edinosti z Bogom; večna sreča, odrešenje:** Vfem Mladim inu preproftim Slouenzom/ Mylhoft boshyo inu to vezhno **dobruto** od Ozheta nebelkiga vtim Imeni Iefufa Chrifufa profim TA 1550, A2a; ui is tiga hudiga reuniga fuita puidete Vnebeffa, inu bote ushuali tiga vezhniga vefelia? Ia ui fdai skuli tako Smert grefte hti vezhni **dobruti**, Obtui tak shpot inu tako fmert imate fa en velik dobitak, inu nekar fa eno shkodo, dershati inu shazati TO 1564, 161a; Tu drugu kraleuftuu Boshye, ie tu vezhnu vnebeffih, Gdi ie Myr, v'felleie, neifrezhena inu vezhna **dobruta**, vtu iftu mi Verni puidemo fduho inu ftefflom, po fodnim dneui Scriftufem red, inu vtim iftim bomo prebuali Sbugom TC 1575, 108; Od ponoulena v'feh rizhy, kir Criftus bo fturil na fodni dan, na kateri bodo ty Verni inu brumni pryeli to vezhno **dobruto**, ty hudi Neuerniki bodo pahneni vt peklenski vezhni ogè TT 1577, 478; kadar ishe v'felei Vneueri inu nepokorfzhini prebiauio inu oftaneio, fo od Chrifufa inu v'fe Nebeske vezhne **dobrute**, odpahneni, inu ktimu vezhnimu pogublienu obfoieni JPo 1578, 1,95a; Sakai tu celu Bogafvtu, Hozhe de greshnu Zhloveftvu, Vnebi per nym prebyva, vezhne **dobrute** vshiva, Obtui ie Bug Synu poffal, De ie vfem Ludem pomagat DC 1579, 31 / Sakai timu, kir fe od Buga od te vezhne praeu **dobrute** oberne, htimu Sludiu .. fe prou godi, de on tudi tiga iftiga ner Hushiga vekoma vshiuu TT 1557, m2a; Shegnan boh Mosh

od SYona. Kadar bode iskasana, timu Meftu Ierusalem, vezhna **dobruta** s'v'fellejem

TFc 1595, CCCXLIII

● — — preg. Kakor leta Perpuvid pravi: Nihil citius senescit, quam gratia, **Dobruta** je skoraj posablana TPo 1595, 11,219 [A. L. R., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

dobrotljiv¹ (dobrotliv) -ega posam. [do'bro:tljiv];

P 1, K 1 (TL 1567)

– m. ed. im.: dobtrotliv; ①

kdor opravlja dobra dela; dobrodelni: TV Ime Timoteus, ie enu Iudousku ime, latinski fe prau Beneficus oli Beneficiens, tu ie, **Dobrotliu** oli Doberdelouez TL 1567, 56a

PRIM. dobtrotljiv² [A. L. R.]

dobrotljiv² (dobrutliv, dobtrotliv, dobtrotliv)

-a -o prid. [do'bro:tljiv -a -o]; P 211, K 27 (TC 1550,

TT 1557, TR 1558, TL 1561, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, TKm 1579, DC 1579, DPp 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, MD 1592, TPo 1595, TM 1595, TIC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: dobt | u/o | t | i/y | v; – rod.: dobtrot-

tliviga; – daj.: dobtrotlivimu; – tož.: dobt | o/u | t | i/y | v

| ega (Juricè)figa; – mest.: dobtrotlivim; – mn. im.: dobtrotl

| i/y | vi; – tož.: dobtrotlive; – ž. ed. im.: dobtrotliva; – tož.:

dobrotlivo; – mest.: dobtrotlive; – mn. im.: dobtrotlive; – s. ed. im.:

dobrotliva; – mn. im.: dobtrotliva; – dol. obl. m. ed. im.: dobt

| u/o/i (DM 1584, CXXXV) | t | i/y | vi; – primrk. m. ed. im.:

dobrotliviši; – presež. m. ed. im.: nardobrotliviši; – tož.: nar-

dobrotlivišiga; ① ②

Deutfch. Freygebig. *Latinè.* liberalis. *Windifch.*

darotliu, **dobrutliu.** *Italicè.* cortefe, liberale,

piacevole MD 1592, E1b; Benignus. *Germ.*

gutig/ freundlich/ trew. *Sclav.* dobrovole[!],

dobrotliv MTh 1603, 1,170

1. ki rad naredi komu kaj dobrega; dobtrotljiv:

Oni fo Miloftiui inu **Dobrutliui**, Vfem ludem

fture dobru, sbogimi, potrebnimi podile od

nih blaga TR 1558, 1b; [Verniki] terdnu Veruio,

de ti [Bog] nim moresh inu hozhesh, tudi na

fmerti lefozh pomagati, Inu de veruio, de fi ti

fam moder, miloftiu, **dobrutliu** inu rifnizhen

TC 1575, 104; [Evangelij] Nam kashe da ie Bog

miloftiu inu **dobrotliu** osdraulenik, kateri ie

v'fim Liudem volian inu priprauan na Tellefu

inu Dushi pomagati JPo 1578, 11,140b; Sahvalite

GOSPVDA, sakaj on je **dobrutliu:** inu njegova

dobrota tèrpi vekoma DB 1584, 1,227b; Obtui fe is

tiga vidi, de Criftus nej en takov tèrd inu ferdit

Rihtar supèr nas .. inu de bi ti lubi Svetniki inu

Svetnize miloftivifhi inu **dobrutlivifhi** bily,

kakèr on DB 1584, 1,cVa; Kateru kadar my is vere

fturimo: taku fe moremo inu imamo fkusi Iesufa

Criftufa v'felej na njega, kakòr na nahiga nar

dobrutlivifhiga Ozheta cillu sanefiti DB 1584, 1a1Va;

Bug [je] te lube Angele h'timu ftvaril, de bi ony

nam imejli flushiti, inu nas fzhititi, Sakaj ony fo

priasnivi, miloftivi, **dobrutliui** Duhuvi, kateri

radi hftimu flushio, de tiga Hudizha naprejvse-
tje bode sadershanu TPo 1595, III,156 / v nagovoru
Moifes taku hbogu gouori/ O Gosfud Gofpud/
an milhoftiui[!] **dobrutliui** Bug .. kir ikafhes
mylhoft[!]/ inu nim odpuftih to kriuiuo
TC 1550, 75(46a) **dobri Bog**; Obtu smilife zhes nas
ti **dobrutliui** miloftiui Bug .. dai inu pobulshai
nom tuiga fuetiga Duha .. tudi dai tuio gnado
TO 1564, 126b; Taku pomagai vshe **dobrutliui**
Bug, de nam leta fveti Sacrament feshe klsve-
lyzhainu TKM 1579, 125b; O Ti brumni, **dobrutliui**
GOSPVD Iesu .. na tebe fim jeft vfelej moj
edini trohlt, vupanje inu muzh flavil TFM 1595, CXCV
/ v zvezah z **roka, srce** nas oskerbi [Bog], de my
vfeh rizhesh tuio Boshio muzh inu **dobrutliuo**
Roko s'hualo s'posnamo inu tebe zhaftimo
TKM 1579, 49a **dobrotljivost, dobrotto**; Enu **dobrutlivu**
ferce je tiga shivota leben: Ampak nyd je gnui
vkofteh DPr 1580, 26b
// ki rad daje komu kaj v last brez plačila;
radodaren, darežljiv: Leti Goftye fo krotki
inu **dobrotlyui**. Neprideyo s'frasdnima
Rokama, fe tudi nelozhe prozh nesahualiu-
shy JPo 1578, II,68b; Ti bogati pak, kateri fo
s'fvojem blagum **dobrutliui** bily, inu fo
drugim radi pomagali, bodo vueliki zhafti
TPo 1595, II,184

2. ki ima naklonjen čustveni odnos do ljudi;
dobrohoten: Vi pag Lubite uashe fourashnike
.. inu uash lō bode uelik, inu bote otroci tiga
ner vifshiga, fakai ō ie **dobrutliu** pruti tim
nehualeshnim inu pruti tim hudim TT 1557, 179;
Sakai kadar ie edan Zhlouik **dobrotliu**, inu
fuoiega Blishniega is Sarza liubi, tako ta ifti,
neprofi le fuoim prijatelom .. vfe dobrute;
Tamuzh tudi fuoim fourashnikom JPo 1578, II,92b;
Grosoviti Tyranni fe bodo bali, kadar bodo
mene flifhali, inu pēr folku bom jeft **dobrutliv**
snajden, inu na boju en junak DB 1584, II,142a;
Hvalimo Boga, kir nam je **dobrutliu**, Onu je
vrednu Bogu hvalo pejti ZK 1595, 192 / Inu de
on ima enu cilu **dobrutliuu** miloftiuiu ferce
pruti ufem reunim shaloftnim ludem TR 1558, T4a;
Nu pak en vřakateri dobru vej, kaj fe miloftiu
pravi, Slafti en takou zhlouik, kateri pruti
fvojmu blifhnimu enu priasnivu, **dobrutlivu**
ferze nofsi TPo 1595, II,141

PRIM. **dobrotljiv**¹

PRIM. **dobrotljivi**

PRIM. **dobrotljivo** [A. L. R.]

dobrotljivi (dobrutliui) -ega posam. [do'bro:tljivi

-ega]; P 4, K 4 (TT 1557, JPo 1578, TT 1581-82, TPo 1595)

– m. mn. im.: dobrutl | i/y | vi; – s. ed. tož.: dobrutlivu; ☺

1. kdor rad naredi komu kaj dobrega;

dobrotljivi: kot vzdevek Ty deshelski Krali
Gospoduio zhes te ludi, inu kateri oblaf
zhes nee imαιο, bodo **Dobrutliui** imenouani
TT 1557, 242, podobno tudi JPo 1578, TT 1581-82

2. s širokim pomenskim obsegom **kar je zaželeno,**
pozitivno v precejšnji meri; dobro: Koku
bi jeft imel timu GOSPVDV poverniti vfe
njegove dobrute, katere on meni fturi .. On je
meni **dobrutlivu** fturil, ja lubu Dejte, pravi
nash GOSPVD Bug, jeft na tem lih sadofti
imam TPo 1595, II,220

PRIM. **dobrotljiv**² [A. L. R.]

dobrotljivo (dobrutlivu, dobrutlivu, dobrutlivo)

prisl. [do'bro:tljivo]; P 26, K 10 (TL 1567, JPo 1578,
TKM 1579, DC 1580, DB 1584, DM 1584, TPo 1595, TFM 1595,
ZK 1595, MTh 1603)

– dobr | u/o | tl | i/y | v | u/o (Juriič); – primrk.: dobrutlyvejše;

– presež.: nardobrutliviše; ☛☹

Benignè. *German.* treulich/ freygebiglich.

Sclavon. **dobrotlivu** MTh 1603, I,170

1. izraža pripravljenost za opravljanje dobrih

dejanj; dobrutljivo: Inu nehote dabi moya
Predraga Krij, (katero fam tako **dobrotlyuo**
sa nyh prelih) ktenu kay ftorila alli pomagala
JPo 1578, II,47b; Leto ie refnizhno velika dobrota
inu milofti Christufoua? Kako bife vshe Christus
mogal miloftiueishe inu **dobrotlyueishe**
skasati? JPo 1578, II,102; [Jezus me je] kakor en
Ozha **dobrutliuu** obaroual, de me Hudizh nei
seno hudo fřamatno fmertio vmuril TKM 1579, 41b;
Daj nam **dobrutlivu** ta lubi vřakdajni kruh,
inu fturi tej veliki dragini en gnadliu konez
DM 1584, CC; Tu je vlhe ta Pridiga supar to lakom-
noft, de, kateri en Karfzhenik hozhe biti .. ima
rad, volnu inu **dobrutlivu** tem potrebnim
pomagati inu dati, kir kuli more TPo 1595, II,184;
on [Jezus] meni inu vfem Vernim vřak dan
vfe grehe **dobrutlivu** odpulha ZK 1595, 96

// izraža pripravljenost za darovanje, dajanje
česa v last brez plačila; darežljivo: Preproftu
fim fe jeft [Salomon] nje navuzhil, **dobrutlivu**
jo podilim, jeft nezhem nje blaga skrivati

DB 1584, II,141b

2. izraža naklonjen čustveni odnos do ljudi;

dobrohotno: Praui Kerfzheniki fe pruti
Gospofzhini inu drugim dobrim inu hudim
Ludem poshtenu/ myrnu inu **dobrutliuu** dershe
TL 1567, 79b; Aku bolh letimu folku priasniju, inu
bolh **dobrutlivu** shnymi rounal, inu bolh nym
dobre befede dal, taku bodo ony tebi podloshni
vfe dny DB 1584, I,238b; Christus .. je vřai fvojga
Ozheta lubu Dejte, na katerim ta Ozha tu nar
vifsokeishe inu nar veghe dopadenje ima, inu fe
nemore s'hnym ferditi. Nu taku je pak Christus
s'fvojemi Karfzheniki vřaj priasnivu meini, inu
na tu nar **dobrutlivishe**, sakaj on bi fe ficer ne
bil sa nyh volo vto Smert podal TPo 1595, III,120;
Humaniter. *German.* freundlich. *Sclav.*

dobrutlivu MTh 1603, I,648 / Iaft neifam prishal
klizati tyh prauizhnih, Tamuzh te Greshnike
kpokori. Lete befede fe imαιο priproftu inu
dobrotliuo rasumeti JPo 1578, III,86 **dobronamerno**

PRIM. **dobrotljiv**² [A. L. R.]

dobrotljivost (dobrutlivost, dobrotlivost) -i

sam. ž [do'bro:tljivost -i]; P 4, K 3 (TKM 1579, MD 1592, ZK 1595)

– ed. im.: dobr | u/o | tlivost; – tož.: dobrutlivost; Ⓜ

lastnost koga, da rad naredi komu kaj dobrega; dobrotljivost: tu ner globokeishi fposnaine Criftufeuu tu mene mozhniga ftury, ta neisgruntana **dobrutliuoft** tiga Gofpuda ta mene obarui. Ta gnada tiga Ozheta ta mene regirai TKM 1579, 54b; Kaj [Bog] sapovej? Odgovor. Svefhino, **dobrutlivoft**, Almoshne inu pomuzh tem potrebnim ZK 1595, 59

// **lastnost koga, da rad daje komu kaj v last brez plačila; radodarnost, darežljivost:** *Deutsch.* Miltigkait. *Latinè.* liberalitas. *Windifch.* obilno dajaine, **dobrotlivost. Italicè.** liberalità, cartefia MD 1592, k2a [A. L. R.]

dobroustnik (dobrovustnik) -a sam. m

[dobro'u:stnik -a]; P 1, K 1 (TR 1558)

– mn. im.: dobrovustniki; Ⓜ

kdor si zaradi lastnih koristi s pretirano hvalo, prijaznostjo prizadeva za naklonjenost koga; prilizovalec: Inu kadar ty Perlifauci inu **Dobrouftniki** nim prauio, de vfi ludie poufod dobru od nih gouore, fa uelike, modre, redle, bogate inu shlahntne shazaio, Tu oni radi slishio, inu te .. gofte inu radi imαιο per febi TR 1558, e4b [A. L. R.]

dobro voljan gl. dobrovoljen**dobrovoljen (dobrovolen*, dobrovoljan, dobrovoln)** -ljna -o prid. [dobro'vo:ljen -ljna -o]; P 21, K 4 (JPo 1578, DB 1578, DB 1584, MD 1592)

– nedol. obl. m. ed. im.: dobrovol | jan/n; – rod.: dobrovolniga;

– mn. im.: dobrovolni; – tož.: dobrovolne; – ž. ed. im.: dobrovolna;

– s. ed. rod.: dobrovolniga; – tož.: dobrovolno (Juriičič);

– dol. obl. m. ed. tož.: dobrovolni; Ⓜ Ⓜ

Deutsch. Gutwillig. *Latinè.* benivolus.

Windifch. **dobrovolln.** *Italicè.* benevolo,

affettionato MD 1592, F6a

1. ki temelji na svobodni volji, odločitvi;

prostovoljen: ali jeft néfim pres tvoje vole nishtèr hotil sturiti, de bi tvoja dobruta nebila pèrmorana, temuzh **dobro volna** DB 1584, III,119b / Od Dolshniga offra, inu sahualniga Offra, od oblublieniga inu **dobroulniga** Offra: Od koga, koku inu kadai fe ima tu vfe ieifti ali nika DB 1578, 90a; Kadar pak taViuda hozhe en **dobrovolni** Shgani offer ali Sahvalni offer GOSPVDV sturiti, taku se imajo njemu vrata pruti jutru odpréti DB 1584, II,83a / Hkomu ie pryglihal Christus lete, kateri druge fode inu obfoiuo? Kpervimu on nyh imenuie flipazhke Voinike, kateri fami febe inu drugih, skosi fuoie **dobroulno** obfoienie sapeliuiu JPo 1578, II,106b

2. navadno v povedkovni rabi ki ima voljo, pripravljeno za kaj; volján: Ozha odpufiti nym sakai oni nesnaio kai delaio. Ako pak nebudesh proshen,

tako vfi **dobro volian** budi kodpufzhanu JPo 1578, II,117b; Inu ta folk je shegnal vfe Moshe, kateri fo **dobrovolni**!] bily v'Jerusalemi prebivati DB 1584, I,261a; Inu ta folk je bil vefsel, de fo bily **dobrovolni:** Sakaj ony fo je [dragocenosti] is céliga ferza dobrovolnu GOSPVDV dali DB 1584, I,233b / Inu ta gmajna je pèrnefla offre inu Hvaleshne offre, inu flejdni **dobrovolniga** ferza, Shgane offre DB 1584, I,247a / Bodi **dobro volian** tvoiemu Suparniku JPo 1578, II,114a *spravljiv*

PRIM. dobrovoljni

PRIM. dobrovoljno [A. L. R.]

dobrovoljni (dobrovolni) -ega posam.

[dobro'vo:ljni]; P 1, K 1 (DB 1584)

– m. ed. im.: dobrovolni; Ⓜ

kdor po svobodni volji, odločitvi opravlja kaj; prostovoljni: Ravèn njega je bil Amasia, Sihrou lyn, ta **dobrovolni** tiga GOSPVDVA, inu shnym je bilu dvejtju taushent mogozhizh ludy DB 1584, I,241b **kdor je prostovoljno služil Bogu** PRIM. dobrovoljen [A. L. R.]

dobrovoljno (dobrovolnu, dobrovolno)

prisl. [dobro'vo:ljno]; P 17, K 5 (JPo 1578, DB 1584, TtPre 1588, MD 1592, MTh 1603)

– dobrovoln | u/o (Juriičič); Ⓜ Ⓜ

Spontè. *German.* freywilig/ von jm felbs. *Sclav.*

dobro volnu, fdobro volo, rad MTh 1603, II,550 **takó, da temelji na svobodni volji, odločitvi; prostovoljno:** Satu fim jeft letu vfe is praviga ferza **dobrovolnu** dal, inu fim sdaj s'veffèlem tvoj folk vidil, kateri je tu pred rokami, de je tebi **dobrovolnu** dal DB 1584, I,233b; Sakaj ty is Macedonie inu Ahaje fo **dobrovolnu** eno gmajn shtivro vkup slushili .. Ony fo tu **dobrovolnu** fturili DB 1584, II,88a; kar ludie **dobro volnu** k'Malikouaniu dado, inu menio, de hote Bogu s'tém eno slushbo sturiti TtPre 1588, 18 / [Učeniki] Pafze Christufouo kardello .. ne fto filo: Tamuzh pryasniuo, neshelezh framotniga Dobizhka. Tamuzh **dobroullno:** Inu ne dabi Gofpodouali nad Liudmi JPo 1578, II,36b *brez plačila, zastonj* PRIM. dobrovoljen [A. L. R.]

dobrovoln gl. dobrovoljen**dobrovustnik** gl. dobroustnik**dobruderžan** gl. dobro², držan**dobrudišèč** gl. dišèč, dobro²**dobrudopadeč** gl. dobro², dopadeč**dobrudopadenje** gl. dober², dopadenje**dobru došal** gl. dobrodošel**dobrugovoči** gl. dobro², govoreč**dobrugovoreči** gl. dobro², govoreč**dobrupadenju** [daj. ed.] gl. dober², dopadenje**dobru rojen** gl. dobrorojen

docimprati -am glag. dov. [do'ci:mprati]; P 1, K 1

(DB 1584)

– del. na -l m. ed.: docymprat; Ⓜ

kdo; kaj *narediti, postaviti kaj, navadno z gradbenim lesom; zgraditi*: Inu kadar je Salomo bil **dozympral** GOSPODNIO Hifho inu Krajlevo Hifho .. fe je njemu GOSPVD druguzh prikasal DB 1584, I,189b

ⓔ gl. cimper [A. L. R.]

doctar gl. doktor

doctor gl. doktor

doctorca gl. doktorica

doctorčič gl. doktorčič

dočakati -am glag. dov. [do'ča:kati -am]; P 67, K 16

(*P 1563, TO 1564, TPo 1566, KPo 1567, DJ 1575, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DPr 1580, DB 1584, DM 1584, DAg 1585, MD 1592, TPo 1595, TFM 1595, MTh 1603)

– nedol.: dočaka | ti/t; – sed. ed. 1. os.: dočakam; – mn. 1. os.: dočakamo; – 3. os.: dočakajo; – vel. ed. 2. os.: dočakaj; – mn. 1. os.: dočakajmo; – del. na -l m. ed.: dočakal; – mn.: dočakali; Ⓜ Exspecto. Ger. Warten. Slav. **dozhakati**, zhakati MTh 1603, I,507

1. kdo; česa, kaj, na kom, s prisl. določilom načina s *čakanjem*

priti do česa, doseči kaj; dočakati: Ona sheli dabi mogla, Bogate, Sylne .. Vkralieuftuu imeti, shnimi fe offertouati inu pranngati, hualo inu zhaft na nyh **dozhakat**, kakor ie ficer vfeh Materi obizhai inu shega, da fuoim Otrokom veliko Bogaftuo inu blago .. myr inu pokoi Shelio inu profe JPo 1578, III,66; KAteri fvoje déte lubi, ta je vfelej pod fhibo dérshy, de potle vefelje na nym **dozhaka** DB 1584, II,165a; Ony imajo fpet priti is Deshele tiga Sovrashnika inu ty, kateri bodo sa tabo prifhli, imajo veliko dobriga **dozhakati**, pravi GOSPVD DB 1584, II,42b; Ali ony fo hitru posabili njegovih dell, Inu néfo **dozhakali** njegoviga fvejta DB 1584, I,306b; Aku Papefh ali Shkoffi ne hote prou pridigati, taku je mogo puftiti, inu **dozhakati**, koku nym hpuflednimu bode lonanu TPo 1595, II,216 / nedov. Vprashaio. Gospod, ôzhmoli smezhom ôdriti? Petruf ne **dozhaka** Chrifufove antverti KPo 1567, CXLIXb *ne čaka na Kristusov odgovor*; Vshe hozhu rad vmreti: Vshe my ie Smart shelna, da ie komai **dozhakam** JPo 1578, III,32b *čakam*; satu neimamo vobeni nadlugi, kakor ie kuli velika inu dolga, zagati, temuzh negoue [božje] pomuzhi volnu **dozhakati**, sakai on vei koku inu kadai ima pomagati DB 1578, **4a *pričakovati*; Kadar on nam pak vezhnu inu nebelku blagu oblubuje, vfovej befšedi, kateriga my s'poterpleinjem imamo vupati in **dozhakati**, taku tu nejma obeniga velikiga imena pred tém Svitum TPo 1595, II,267

2. kdo; česa, koga/kaj *ostati živ do določenega dogodka, dobe; dočakati, doživeti*: Pufti

nym **dozhakat** vnuzheta, Do zhetertiga roda *P 1563, 151; Inu potehmal, dofti otruk, sa volo nih shbkote inu mnogetere bolefini volo, ne mogo tiga odlozheniga inu poftauleniga zhaffa [krsta na veliko noč ali binkošti] **dozhakati** TO 1564, 87a; tedaj ty fveti Ozhaki v'ftarim Testamenti néfo **dozhakali** Crifufueviga rojftva na ta Svejz DB 1584, I,blā; Ker je veliku hudobnih, tu je veliku gréhou: Ali pravizhni bodo nyh padez **dozhakali** DB 1584, I,327b; OVfigamogozhi, vezhni, dobrutlivi Bug inu Ozha, de fi ti mene leto temno nuzh taku miloiftivu obaroval, inu me letiga jutra inu beliga dne puftil **dozhakati** DM 1584, XI [A. L. R.]

dodanašnji -a -e prid. [doda'na:šnji]; P 1, K 1

(JPo 1578)

– m. ed. tož.: dodanašnj; Ⓜ

ki se nanaša na sedanjost; dandanašnji: Sofe vfi poredi sazhefi isgouaryati. Perui ie rekal Hlapzu: Iaft fam priftauo kupil, inu ie meni potreba vun poiti da io pogledam, profimte isgouorime .. Lete ifte isgouariania teh pouablienih ishe **dodanashnij** dan terpe JPo 1578, II,95b [A. L. R.]

dodati -dam glag. dov. [do'da:ti]; P 1, K 1 (KPo 1567)

– nedol.: dodati; Ⓜ

kdo; kaj *dati k čemu še kaj; dodati*: Tako ôzhe tudi ifhe vfelei, kada ga [Boga] le Sakoniki svišto profio, njih potrebo ijm dati, inu pomankanie **dodati** KPo 1567, LXIXb [A. L. R.]

dodelan -a -o del. [do'de:lan -o]; P 3, K 2 (TR 1558,

DB 1584)

– nedol. obl. m. ed. im.: dodelan; – s. ed. im.: dodelanu; Ⓜ

(*z gradbenim materialom*) *narejen do konca; dograjen, dokončan*: Inu Ieremias je tudi nym pravil, koku je Salomo offroval, kadar je ta Cerkou bila shegnana, inu Tempel **dodelan** DB 1584, II,195a

pren. Ner tu uegshe inu peruu Dellu inu oprauilu S. Duha ie letu, de kar Bug Ozha shnega Synum naprei ufame sturiti, tu iftu on, koker rekozh, naprei poryua inu obrazha, de bode **dodelanu** TR 1558, N3b

PRIM. dodelati [A. L. R.]

dodelati (dodelati, dodejlati) -am glag. dov.

[do'de:lāti -am]; P 10, K 4 (TL 1567, DJ 1575,

TT 1581-82, DB 1584)

– nedol.: dodelati; – sed. ed. 3. os.: dode/a; – mn. 3. os.:

dode/a/o; – vel. mn. 2. os.: dod | e/ej | la/te; Ⓜ

kdo; kaj, (s čim) *opraviti delo, gradnjo do konca; dokončati, dograditi*: Kateri je pak mej vami, kir hozhe en Turn sydati, inu nefede poprej inu nepreudari, koliku je k'njemu potréba, aku ga ima s'zhim **dodelati**? De potle, kadar grunt poloshy, inu ga nemore **dodelati** .. fe nesazhneo njemu fhpotati, inu rezhi: Leta zhlovik je sazhel sydati inu ga nemore

dodelati DB 1584, III,40b / Taku tudi Tishlarji inu Zimermani, kateri nuzh inu dan dellaio, inu pilde sresuio, inu fe flifsaio mnogiteru dellu sturiti, ti morao mifliti, de tu iftu prau bode, inu fo per nim sguda inu posnu, de ie **dodellaio** DJ 1575, 165

pren. Dodelaite tu vashe ifuelizhane strahom inu streptanem TL 1567, 28a

PRIM. dodelan [A. L. R.]

D

dodruta gl. dobrota

dog gl. dolg¹

dogledati -am glag. dov. [do'gle:dati]; P 2, K 2 (DJ 1575, DB 1584)

– nedol.: dogledati; (M)

kaj; kaj **jasno spoznati, dojeti; uvideti**: ALi norzi jo [božjo besedo] nenajdejo, inu neverni jo nemorejo **dogledati**. Sakaj ona je delezh od offertnih, inu hinauci od nje nilhter nevejdo DB 1584, II,159a, podobno tudi DJ 1575 [A. L. R.]

dogledati se -am se glag. dov. [do'gle:dati se -am se]; P 1, K 1 (DB 1584)

– sed. ed. 3. os.: dogleda se; (M)

kaj **zadovoljiti svojo potrebo, namen, željo po ogledovanju; nagledati se**: Vfe vodé tekó v'Morje, inu v'faj Morje polnéhli nepoftane .. Oku **fe** nigdar do fitosti **nedogleda**, inu uhu fe nigdar do fitofti neflihi DB 1584, I,328b [A. L. R.]

dogul gl. dolg²

doguvanje gl. dolgotanje

dohodek (dohodak, dohodek) -dka sam. m [do'ho:dek -dka]; P 23, K 1 (JPo 1578)

– ed. im.: dohod | a/e | k; – rod.: dohodka; – tož.: dohodak;

– mn. or.: dohodki; (V)

1. kar se obvezno da/daje oblastem v denarju ali naturalijah: davek, dajatev: Koga tadaí sadene ta perui del gouorenja, Daite Cefsariu, kay ie Cefsariuo? Vfe podloshne: Ty imaoi dati fuoiei Gospodfzhini **dohodak**, Zoll, shiuruo JPo 1578, II,199; No nam fe sdi da ie nespodobno, da bi tudi pofuetnimu Kraliu ali Gospodu imeli dauati **Dohodak** inu Zol, pouei nam ti, kai ie prau JPo 1578, II,197b; kmetizhi **dohodak**, Shito inu Dinarye, kaj fo dolshni prineso JPo 1578, II,28b / Christus letukai raslozhuie dueiu velikih Gospodou **Dohodak**: Boshij inu Cefsariuo JPo 1578, II,198b

// **dohodek od teh dajatev**: Katero ie Pofuetnu Blago? .. Hishe, Duori, Nyue .. Shito, Vino, Slato, Srebro, Dacie, Zhinsh, **Dohodak**, shpendie inu tē glih JPo 1578, II,127

2. v fevdalizmu dohodek od dajatev duhovnikom: ker [pridigarji] veliko vezh inu skerbnishe vtem Regiftru ali Buquah key ie nyh **dohodak** sapifan, bero: Kakor Vbiblij, vftarom inu Nouom Testamentu JPo 1578, III,122; Papesh vniegouih Sakonih ali praudah sapoueda,

da fe nijedan Far neima ordinirat, ali shegnat, tamuzh da poprei fuoio Hrano,

Dohodak, Prouendo, korrario ima JPo 1578, II,24 / [Špotljivec je] obloshen Sdinarij inu Blagum, Deshelami inu Liudmi, zhaftyo inu vrednoftyo, **Dohodki** inu Farami JPo 1578, II,203b

♦ – – bibl. Kai me [Kristusa] skushate Hiniaci? Pokashite my Dinarye od **dohodka**: Tada fo oni niemu pernellu en Dinar JPo 1578, II,196 *kovanec s podobno rimskega cesarja, s kakršnim so Judje plačevali davek rimskim oblastem* [A. L. R.]

dohovski gl. duhovski²

doiti° (dojti, dujti, duiti, doiti) doidem glag. dov.

[do:iti'do:idem]; P 110, K 17 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, Tar 1562, *P 1563, TO 1564, TL 1567,

KPo 1567, TC 1575, TT 1577, DB 1578, TKM 1579, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595, MTh 1603)

– nedol.: d | o/u | j/y/i | t | i/e (TPo 1595, II,121); – sed. ed. 2. os.:

du | i/j | deš; – 3. os.: d | u/o | i/j | de; – mn. 3. os.: d | o/u |

idejo; – del. na -l -m. ed.: doš | el/al/ál/ol (TPo 1595, I,257);

– mn.: došli; – ž. ed.: došla; – mn.: došle; – s. ed.: došlu; (M)

Appello, is. *Germ.* zufügen/ mit macht herzutreiben/ ankommen/ lenden/ anlendē. *Slav.*

priiti, **doyti** MTh 1603, I,105

1. kdo; koga¹ *s hitrejšim premikanjem priiti do koga, ki gre spredaj; dohiteti*: Inu on [Laban] ie vsel fvoie brate kfēbi, inu ie sa nim hitil, fedem dny hoda delezh, inu ga ie **doshel** na Gorri Gilead DB 1578, 28b; Vftani inu hiti sa témi Moshmy, inu kadar ti nje **dudjefh**, taku reci knim DB 1584, I,29b; Sjutra pak je on nje podil, inu jih nej mogel **dojti**: Sakaj ony fo vshe bily zhes to vodo Elevertum DB 1584, II,190b

2. kdo; do koga/česa *s premikanjem začeti biti na določenem mestu; priiti, prispeti*: Kadar pak [modri] **doideio** do Iudovlke Deshele, ijm sGINE SVESDA IS ŪZHI KPo 1567, LXI

pren. On more prēd k'nam priiti, ōzhmo li mi do niega **doiti** .. Sato molimo v'nalshi v'fakdanij Molitvi, pridi knam tvoie kralēvftvo KPo 1567, XII

3. kdo/kaj; komu/čemu, h komu/k čemu, s prisl. določilom časa *izraža začetek obstajanja česa; nastopiti, priiti*: Danas ie **doshlu** leti hishi tu isuelizhane, fa tiga uolo, kir ie ona tudi ena szhi tiga Abraama TT 1557, 230; Oli per tim ne pofabyte te zhesy inu veflelia, kateru vom fa to Smertio **duide** TO 1564, 161b; Natu fimo mi faguishani de nō bode **doshlu** tu Isuelyzhane nebesku. Skufi Gospudi inu Ohranenika nashiga TO 1564, Xx1a; Ako ieft pak skusi muzh alli pārtf Boshij Hudizhe preganiam, taku ie gviflino Kralēvftvo Boshije k'vā **dofhlu** KPo 1567, CXXI; bom terdnu veroual odpufzhaine teih Grehu, kateru bode meni inu vfeim, kateri Boshy oblubi sauupaio, **doshlu** TKM 1579, 92a; de je per Iudeh enu Dejte rojenu, kateru je teh Iudou Krajl, inu v'faj en GOSPVD tiga cejluga Svita, fkusi kateriga famiga nam odpufzhainje teh greihou

inu vezhni leben more **dujti** TPo 1595, III,43; ta gnada bode njemu **dofhla**, fksusi Christufa TPo 1595, III,111; inu kadar bi pres Boshje pomuzhi bilu, [in bi grešniki] vekoma morali konez vseti, pufty on nam takovo lubesan inu gnado **duiti** TPo 1595, II,93 / Poflava ta mu [Judežu] to Konfciencio alli véft obudi, inu pokashe niega Gréhe. Alli k'sdraviu inu troftu fvetiga Evangelia nei mogal **doiti** KPo 1567, CLVIIb *ni razumel tolažbe, ki jo prinaša evangelijsko sporočilo*; Bug vidi inu vej, bujle koker my, kaj nam hpridu inu knuzu ima **duiti** TPo 1595, II,61 *kaj nam bo koristilo* / bibl., z vzezi s **čas, ura** Shena, kai imah s'mano hfahti? Moia ura she nej **dofhla** KPo 1567, LXIX *moj čas še ni nastopil*; Natu rezhe Iefus knf, Ta mui zhas she nei **doshel** TT 1581-82, I,394

4. kdo/kaj; komu, s prisl. določilom načina **postati last koga; pripasti**: De tu nih blagu kir ie nim **doshlu** po prauici od Starisheu, oli fo fami shnih dellom dobili, imao ohraniti na nih Erbe TAR 1562, 87b; Tem drugim Kahatovim otrokom pak nyh shlahte .. je fksui lošfajnje **dofhlu** defset Méft. Gerfonovim otrokom nyh shlahte, je **dofhlu** is Isafharoviga roda, inu is Afšeroviga roda .. trynajft Méft DB 1584, I,223a; Bug nje ne vlišhi, inu aku lih tu nym **dujde**, kar ony profsio, taku tu vľaj nym le h'pohujhainju, kveliki fhkodi inu sgubi pride, inu bi buile bilu, de bi nym ne **dofhlu** TPo 1595, II,61; Raunu kakor en Hlapez, kateri fvoj lon hozhe imejti, on fi ga saflushi ali nikar. Ia tu bi se nym imejlu dati. Onu se letaku pravi: Sturi kar ti imah, taku tebi **duide**, kar tebi flišhi TPo 1595, II,285; Obenu rouanje, kupzhovanje ali dolgovanje nej taku maihinu inu fhleht, aku ti sveiftu shnym okuli hodilš, de dobru inu pravu blagu sa en pravi denar drugim puftih **dujte**, taku je tu ena almoshna TPo 1595, II,121 / taku bodo mogli na fvojeh otrucih, drushini, inu podloshnikih tu Nebo saflushiti .. kadar taku nerpoprj tem Dufhom pomagajo, de nikar Hudizhu ne **duidejo** TPo 1595, II,170 *da ne bodo pogubljeni*

5. kdo/kaj; komu **biti dodeljen, dan; pripasti**: Anpag iszhite ner poprei tiga kraleuftua Boshya inu nega prauizu, taku uom letu ufe **duide** TT 1557, 16; Pufti vľaj en pogled tuie milofti meni **doiti**, inu neobrupai mene ob tuoio Ozhino lubesan TKM 1579, 113b; Iefus sletu pergliho od Delouceu vtim vinogradu vuzhi, de nekar fa volo nashih dobrih dell nom bode dan ta vezhni leben, temuzh nom **dui de**[!] is cele fame dobrute inu milofti, pres vľiga nashiga saflushena Boshye TT 1581-82, I,82; Profsi kar ti hozhelš, onu ima tebi **dujti**. Ta Sleipez se nikar dolgu nemudy, inu pravi: Ieft profsim de bi jeft mogel viditi TPo 1595, I,152; Bug ponuja fvojo gnado nym veliku, Ampak malu je isvolenih,

tu je, on pufty pak takovo gnado nym malu **dujti**, Sakaj onu bode nyh malu isvelizhanih TPo 1595, I,125; Na tu tudi daje pride, de Bug s'fvojo Gnado inu Shegnom per tebi inu tvojem Sakonlkim drufhetom bode oftal, inu vama vfe dobru puftil **dujti** TPo 1595, III,191 / Katerimu ie ena brumna shena **doshla**, Ta ie shlahtnishi, koker obena druga Perla TC 1575, 356 [A. L. R.]

doječ -a -e del. [do'ječ do'je:ča]; P 16, K 12 (TE 1555, TT 1557, *P 1563, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DaG 1585, TFC 1595) – nedol. obl. ž. mn. im.: doječće; – rod.: doječčih; →; (M) **ki hrani otroka, mladiča z lastnim mlekom; doječ**: Ve tim nofezhim inu **doyezhim** shenom vtim iftim zhasľu TE 1555, K1b; [Jakob] ie vsel od tiga kar ie pred rokami imel, daruue fuoimu bratu Esauu, dufeiftu Kos .. inu trydefset **doiezhih** Kamel shnih shribeti DB 1578, 29a[=30a]; Sturi mozhne vfe Otrozhnice inu **doiezh** Shene, ftuio mozhio inu krafftio, de one fpet kľuoiga Telešľa sdraviu prideio TKM 1579, 75b; Vľem nolfezhim tar **dojezhim** Shenam [daj] nyh ľad tar fhpysho obdershati TFC 1595, CXVI **PRIM.** doječća **PRIM.** dojiti [A. L. R.]

doječa -e posam. [do'je:ča -e]; P 8, K 3 (TT 1557, TT 1581-82, DB 1584) – ž. mn. im.: doječće; – daj.: doječčim; – tož.: doječće; (M) **1. ženska, ki hrani otroka z lastnim mlekom; doječa**: Vee pag tim nolfezhim inu tim **doyezhim** utih iftih dneš, ľakai uelika nadluga bode na femli, inu en ferd zhes vfe ludi TT 1557, 238, podobno tudi TT 1581-82, DB 1584

2. žival, ki ima, daje mleko; molzna: Crajnški. Molvezhe Slovenški oli Besjzhki. Dojėzhe DB 1584, III,CeVIa **pren.** On bo jagneta na fvoj narozhaj pobiral, inu je bo v'fvoim nederji nofsil, inu bo te **dojezhe** vodil <Cristus je ta pravi Paftir fvoih ovaz> DB 1584, III,16a **PRIM.** doječ [A. L. R.]

dojen -a -o del. [do'jen do'je:na]; P 5, K 4 (TC 1550, TO 1564, TC 1574, DB 1584) – nedol. obl. m. ed. im.: dojen; – ž. mn. daj.: dojenim; (M)

1. ki hrani otroka z lastnim mlekom; doječ: Vľem nolhezhom tar **doyenim** lhenom nih ľad tar fpifho obdershati TC 1550, 188(102b), podobno tudi TO 1564, TC 1574 **2. ki sesa mleko iz dojki; dojen**: Sakaj nefim jeft vmėrl od Materiniga telešľa .. Sakaj fim jeft s'Perfi **dojen?** DB 1584, I,260a[=267a] **PRIM.** dojiti [A. L. R.]

dojenje (dojene) -a sam. s [do'je:nje]; P 1, K 1 (TR 1558) – ed. im.: dojene; (M) **hranjenje otroka z lastnim mlekom; dojenje**: De bi Diuiza Maria Vne Synu Iefufa Cristufa

inu nega beffedom ne bila Verouala, ni bi tu noshene inu **doiene**, kir ie Criftufeuua telefna Mati, nishter ne nuzalu, ne pomagalu Vnebeffa TR 1558, g2b [A. L. R.]

dojiti -im glag. nedov. [do'ji:ti -'ji:m]; P 32, K 15

(TT 1557, *P 1563, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, MD 1592, TFC 1595, MTh 1603)

– nedol.: do | y/ij/ji | ti; – sed. ed. 3. os.: do | ij/ji/y; – mn. 3. os.:

doje; – vel. ed. 2. os.: doji; – del. na -l ž. ed.: do | y/i/ji | la;

– mn.: do | y/ij | le; – s. mn.: dojila; (M)

1. kdol/kaj; koga/kaj **hraniti otroka, mladiča tako, da sesa mleko iz dojk, seskov; dojiti:** Gdu bi bil letu fmel od Abrahamu rezhi, de bi Sara imela otroke **dojiti**, inu eniga Synu roditi vnegoui starofiti? DB 1578, 17b; Hozhem li yti de poklizhem eno Ebreeriko Sheno katera **dojy**, de tebi tu Déte **doy**? DB 1584, I,34b; Drakoni dajo Sefce fvoim mladim, inu je **doje** DB 1584, II,57a; Ta Hzhi je Mati poštala, fvojga Ozha rodyla :/: Stvar je fvoiga Stvamika, Diviza je **doyla** TFC 1595, CXLIII / Srezhne fo te ialoue, inu ta teleffa, kir ne fo rodyla, inu te perfsy kir ne fo **doyle** TT 1557, 248, podobno tudi KPo 1567, JPo 1578 / Lacto. *Germ.* feugen/ oder zu faugen geben. *Sclau.* fifati, **doyti** MTh 1603, I,769

2. kot slovarski zgled **iztiskati, odvzemati mleko iz vimena; molsti:** *Deutsch.* Melcken.

Latinè. mulgére. *Windifch.* **doyti**, mulfti.

Italicè. mugneré, cavare il latte MD 1592, 18b;

Mulgeo. *Germ.* mälcken. *Sclau.* **doyti**, mulfti

MTh 1603, II,88

PRIM. doječ

PRIM. dojen [A. L. R.]

dojka -e sam. ž [do'jka]; P 3, K 3 (DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: dojka; (M)

ženska, ki doji in neguje tujega otroka;

dojilja: *Crajski* Amma. *Slovénki* oli

Besjázhki **Dojka** DB 1584, III,CeIIb; *Nutrix.* *Germ.*

ein Seugamm/ Ernehrerin. *Sclau.* amma, **doika**

MTh 1603, II,137 [A. L. R.]

dojnica -e sam. ž [doj'ni:ca]; P 2, K 2 (BH 1584, MD 1592)

– ed. im.: dojnica; (M)

ženska, ki doji in neguje tujega otroka;

dojilja: *Deutsch.* Amel/ feugañ. *Latinè.* nutrix.

Windifch. **dojniza**, amma, dojka. *Italicè.* balia

MD 1592, A2b, podobno tudi BH 1584 [A. L. R.]

dojti gl. doiti°

dokanane gl. dokonjanje

dokanene gl. dokonjanje

dokle¹ prisl. [do'kle:]; P 3, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– dokle; (M)

do tega časa, trenutka; doslej, do zdaj:

Deutsch. Bißhero. *Latinè.* hactenus. *Windifch.*

dokle, dosdaj. *Italicè.* fin qui, fin adhora MD 1592, B4a; *Adhuc.* *Germ.* Noch biß anher/ biß jetzundt/ biß auff diese Stund. *Sclav.* **dokle**, dofdai MTh 1603, I,35-36; *Hactenus.* *Germ.* bißher/ bißhieher. *Sclavon.* **dokle** MTh 1603, 1,621 [K. A.]

dokle² vez. [do'kle]; P 24, K 5 (KPo 1567, JPo 1578, BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

– dokle; (M)

kot slovnici zgleđ Paragoge, vt: dokler, pro **dokle**, quandoquidem BH 1584, 865; *Deutsch.* Also lang/ biß. *Latinè.* tantifper dum. *Windifch.* taku dolgu **dokle**. *Italicè.* fin tanto che, mentre che MD 1592, A2b; *Deutsch.* Bis. *Latinè.* vfque, donec. *Windifch.* **dokle**, dosdaj. *Italicè.* finche, fin, infino MD 1592, B4a; *Donec.* *Germ.* biß das. *Sclavon.* **dokle**, dofdai MTh 1603, I,447; *Dum.* *Germ.* dieweil/ biß daß. *Sclavon.* **dokle**, dosdaj MTh 1603, I,451; *Quippè.* *Germ.* sintemal/ dann je. *Sclav.* **dokle** MTh 1603, II,384; *Tantifper.* *Germ.* so lang. *Sclau.* taku dolgu **dokle** MTh 1603, II,605; *Ufque.* *Germ.* Biß. *Sclav.* **dokle**, dosdai MTh 1603, II,739

1. v časovnih odvisnih stavkih **za izražanje, da traja dejanje nadrednega stavka toliko časa kolikor dejanje odvisnega; dokler:** **Dokle** ie Moisel na dvoru Egypfkgiga Krala prebival, ie bil kakòr en kralizh dèrfhan KPo 1567, LXXVIII; **Dokle** [papežniki] pry taki kriui mainungi oftaneio inu to dershe, nei mogozhe, da bi rifnizo fposnali JPo 1578, I,78b

2. v časovnih odvisnih stavkih, brez zanikanega glagola **za izražanje, da traja dejanje nadrednega stavka do nastopa dejanja v odvisnem; dokler:**

Ako jaft hozhu da oftane **dokle** pridem, kai ty marash sato? JPo 1578, III,18b; Oni [lažnivi pridigarji] nezhaikao **dokle**bi se poslali .. Tamuzh od fami febe nepoklizani prideio JPo 1578, II,123b *dokler ne bi bili poslani* [K. A.]

dokler (dokler, dokljer) vez. [do'kle:r/'do:kler];

P približno 1500, K 22 (*P 1563, KPo 1567, TP 1575, DJ 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, Tkm 1579, DC 1579, DPp 1580, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TIm 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– dokl | e/é/éje (JPo 1578, II,106) | r; (M)

1. v časovnih odvisnih stavkih, redko v zvezah **dokler – dotle, dokler – tako za izražanje, da traja dejanje nadrednega stavka toliko časa kolikor dejanje odvisnega; dokler:** fetu **dokler** fi mlad, mozhan vřay, fimisli konez, kristufi upay *P 1563, 167; **dokler** fmo [kristjani] tukaie na fvétu mey Hudizhovim Kralefvom, nikuli pokoia némamo, támuzh ie nam vedàn vřako uro na ikufhniave ftrezhi inu zhakati KPo 1567, CXIIb; **Dokler** fi mu [bogatašu] k'pridu, dotle te nuzza, kadar pak vezh nemoresh, taku sa te nemara DJ 1575, 52; [Pogubljen človek] mora vezhno Christufu pod nogami leshati,

v paklenskimi ognju, tako dalgo **dokler** on fedi inu Gospuduie, to ie vekoma pres konza JPo 1578, II,178; Ti nêmach k'Sheni pojti, **dokler** ima svojo bolesan, de bi v'nje nezhiſtofti nje fram odkril DB 1584, I,72a; Ierusalemka vrata fe nêmajô odpreti, **dokler** bo Sonce vrozhe ſyalu DB 1584, I,258b; GOSPVD je s'vami, **dokler** ſte vy ſhnim DB 1584, I,240b; **Dokler** ſim bil enu Dête, taku ſim govuril kakôr enu Dête, ſim modêr bil, kakôr enu Dête .. Kadar ſim pak en Mosh poſtal, ſim puſtil Otrozhye rizhy DB 1584, III,94b; letu je potrebnu, de ludje merkajnje imajo .. tiga GOSPVA ykati, **dokler** fe more najti TPo 1595, I,21; En Tyran jemle od teh podloſhnikou taku dolgu **dokler** kaj najde TPo 1595, II,289

// v zvezah s **koli**, **godi** za **poudarjanje nedoločnosti, poljubnosti trajanja odvisnega stavka; dokler:**

O kakuie leipu nu dobru, zhe ta zhlouek prau pokuro ſturi, ſuoi krish neſe, **dokler** fe on kuli gible *P 1563, 136; Kako mogo Ohzetni Liudye ſhaloſtni biti, **dokler** koli ie Shenin pry nyh JPo 1578, II,23b; **Dokler** gody ſmo mei mnoshizo hudiga tovarishtua, hudih Miſli, beſed inu diania, dotle nemoremo Chriſtufa videti JPo 1578, III,204[=114]

● — — preg. Sakaj priatelou je veliku, **doklêr** mogo vshivati, ali v'nadlugi, neobſtoje DB 1584, II,155b

2. v časovnih odvisnih stavkih za **izražanje, da traja dejanje nadrednega stavka do nastopa dejanja v odvisnem; dokler:**

a) brez zanikanega glagola, redko v zvezi **noter dokler**, v TPo 1595 pogosto v zvezi **dokler da**: Edne ie [Bog] poſtaval Apoſtole, edne Proroke .. k'pobullhaniu tih ſvetnikov, ſkusi to delo tiga Predigartva, de fe ſosida Telo Chriſtufovo, **dokler** vſi pridemo k'eni veri KPo 1567, XCb; my moramo potarplienie imeiti, inu Kriuizo od hudih tarpeti, **doklier** nas Bog od takouiga kmalu odueſhe, inu odreſhi JPo 1578, II,106; Stem [odpuſtiki] ſo oni [papežniki] ſuoio Lakomnoſt ſhegauo ſakrili, **noter dokler** ſo skorei vſega Sueta blago pod fe pryprauili JPo 1578, II,130b; [Hlapec] ga ie [svojeiga dolžnika] Viezho vergal, **dokler** dalg plazha JPo 1578, II,192; Elia .. je pred Ahabom tekâl, **dokler** je priſhal v'Iesreel DB 1584, I,198a; Kaj hozhemo my tukaj oſtati, **dokler** vmêrjemo? DB 1584, I,206b; Iacob je molzhal, **doklêr** ſo ony priſhli DB 1584, I,22b; Pyanoſt neumniga Norza ſhe neumnihiga ſtury, de truza inu fe groſy, **dokler** bo dobru ſtepen, byen inu ranjen DB 1584, II,166a; Petelin nebo pejl, **dokler** me trykrat ſataylh DB 1584, III,55b; Kadar je pak dan bil, lo fe eni Iudje vkup s'brali, inu ſo fe ſakleli, de bi nehotêli, ni jêſti ni pyti, **dokler** bi Paula vbili DB 1584, III,75a; Takouim ſilnim Papeſhnikom ie Bug po ſuoji meri cill poſtauil, koku dolgu on hozhe nym tako filo perpuſtiti, ſlaſti, **dokler** bo ta Suirina (od katere S. Iansh

prerokuie) popadena, inu ta falſh Prerok ſhnio red TPo 1588, 54; Kadar on [hlapec] pak nej hotel ſvoju bliſhnimu teh ſtu grohnu ſheinkati ni poterpleina ſhnim imejti, **dokler** bi mu je bil plazhal, taku ſo priſhli tyh deſet taſhent funtou ſupet na njega, inu ie bil tem berizhom iſrozhen **dokler** de je vſe plazhal TPo 1595, II,148; ty [menihi in nune] ſo vte Kloſhtre tekli, ſo ſi tukaj eno pokorszino napre vſeli, zhiſtoft inu vbuſhtvu perſegli inu oblubili, vſe pres Sapuvidi, **dokler** de ſo ony Boshjo beſedo cilu ſgubili, inu poſabili, kaj je Vera inu lubesan TPo 1595, II,243 / Inu on [Jožef] nje [Marije] nej ſpſnal, **b dokler** je ona ſvojeiga pêrvorojeniga Synu rodila <^b**Dokler**) nikar de bi Ioseph potle bil Mario ſpſnal: nemuzh S. Piſmu imâ eno ſhego, de taku govory, od enih rizhy, katere ſe nikuli vezh neſgodê. Kakôr Gen. 8. a. De Vran nej vezh priſhal, **dokler** fe je Semla oſêhnila. Skaterim S. Piſmu nepomeni, de bi bil ſupet priſhal. Taku tudi letukaj, nepomeni, de bi Ioseph Mario bil potle ſpſnal > DB 1584, III,3b

b) z zanikanim glagolom: Ta Sceptar alli Oblaſt ne bude od luda vſeta, **dokler** ne pride ta Vytes, inu ſe niemu budo Ayde podali JPo 1578, I,38a; Kateri od Aaronoviga Sêmena je Gobou .. ta nêma jêſti od tiga ſvetiga, **dokler** neob jzhiſt DB 1584, I,74a; My [ſkupina Judov] ſmo ſe ſilnu ſakleli, de nezhe mo niſhtêr v'kusiti, **dokler** Paula nevybemo DB 1584, III,75a; Greih je vſe lei vnas. Ali **dokler** ta Poſtava ne prjêde, je ta greih raunu kakor de bi ſpal TPo 1595, II,24

3. v časovnih odvisnih stavkih za **izražanje, da se dejanje v odvisnem stavku dogaja ob istem času kakor dejanje v nadrednem stavku; medtem ko: dokler** je on molil, ſta fe ta pèrva dva mlada Hlapzhizha pèrkasala v'ſvoim pèrvim gvantu DB 1584, II,961a[=196a]; [Jesus] je rekâl k'ſvoim Iogrom: Sedite letukaj, **dokler** grem letjakaj, inu molim DB 1584, III,27b; INV **dokler** je on ſhe govuril, pole, tedaj je Iudas .. priſhal, inu ſhny m ena velika mnoshiza, s'mezhy inu s'htangami TPo 1595, I,226

4. v vzročnih odvisnih stavkih, po vzoru pomenskih možnosti nemſkega veznika **dieweil za izražanje dejstva, da je vsebina odvisnega stavka vzrok dogajanja v nadrednem; ker:** Superat quoniam fortuna, fequamur. **dokler** nefrezha premaga, ſatu fe v'dajmo, oli bodimo pokorni BH 1584, S9; *Deuſch.* Dieweil. *Latinè.* quoniam. *Windſch.* **dokler**, potehmal. *Italicè.* perche, perciòche MD 1592, C3a; Quandoquidem. *Germ.* dieweil/ ſintemal. *Slav.* **dokler**, potehmal MTh 1603, II,377 [K. A.]

dokler – dotle gl. dokler, dotle¹

dokler godi gl. dokler, godi

dokler koli gl. dokler, koli

dokler ... koli gl. dokler, koli

D

dokler – tako gl. dokler, tako

doklier gl. dokler

dokončati -am glag. dov. [dokon'ča:ti]; P 2, K 2

(DB 1584, MD 1592)

– nedol.: dokončati; Ⓜ

kot slovarski zgled **dokončati**, **dovršiti**, **opraviti**: *Crajnŕki*. Dopérnefti *Slovenŕki*, *Besjazhki*.

Dokonzháti, svérhliti DB 1584, III,CeIVa; *Deutfch*. Volbringen. *Latinè*. exŕequi. *Windifch*. dopérnefti, **dokonzháti**, svérshiti. *Italicè*. elseguire, ispedire, mettere in effetto, mandar ad effècutione MD 1592, T2b [A. J.]

dokonjan (dokonan, dokonjan, dokojnan, dakonan) -a -o del. [doko'nja:n -a -o]; P 66,

K 20 (TA 1550, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAŕ 1562, TO 1564, TPŕ 1566, TL 1567, TC 1574, DPa 1576, TT 1577, DB 1578, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TIC 1595, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: doko | n/nj | an; – tož.: dokonaniga;
– mn. im.: doko | n/nj | ani; – ž. ed. im.: doko | n/nj/jn | a | n/nj[!] (TPo 1595) | a; – mn. im.: doko | n/nj/jn | ane; – s. ed. im.: d | o/a (TPo 1595, I,282) | ko | n/nj/jn | a | n/nj[!] (TPo 1595) | u;
– mn. im.: dokonana; Ⓜ

1. ki je narejen, izveden do konca; dokončan: VTIBINGI. Na Nouiga Leita Dan, le leta Lyft **dokonan** TT 1560, (28a); fđai ie ŕturienu, tu ie, vŕe rizhi fo **dokonane**, hkanimu konzu prishle TT 1577, 424; INu ta Syd je bil **dokonjan** na peti inu dvajŕfeti dan tiga Mefza Elul, v'dveih inu petdeŕfetih dneħ DB 1584, I,258b / nihzhe nej mogel v'ta Tempel pojti, dokler fo te ŕedem fhtrajŕinge teh ŕedem Angelou bile **dokonjane**

DB 1584, III,147a

// **ki je uspeŕno končan; opravljen**: TAKu je bilu **dokonjanu** vŕe delu tiga Prebivaliŕzha, Vtte tiga prizhovanja. Inu Israellki otroci fo vŕe tu ŕturi, kar je GOSPVD Moseŕu bil ŕapovédal DB 1584, I,61b / kadar ie Iesus vedil, de ie bilu vshe vŕe **dokonanu**, de bi fe Pifimu dopolnilu, ie on rekál: Ieft fem shejŕn DPa 1576, 29b *da je bilo njegovo delo, poslanstvo opravljeno*; Kadar je vŕhe Iesus ta eŕŕih bil vsel, je on djal: Onu je vŕe **dokonanju**[!] .. taku fim jeŕt terpil, kulikur je kodreŕhitvu vŕeh zhlovékou potreĭba .. Nu je onu vŕhe **dokonanju**[!] TPo 1595, I,282 / Criŕtus .. ie hotel na tim Cryshu ŕto fuio Smertio plazhati inu ŕturi fadoŕti fa te Grehe tiga Suita, Taku oprauillu, praui Criŕtus, ie sleteim Offrom **dokonanu** TO 1564, 83a *dokončno opravljeno in ukinjeno*; Od letiga fyranga .. pravio vŕhe ty Evangelifiti, de fe je on resderl, h'prizhovainju, de je takova Boshja slushba vŕa **dokonanja**[!] inu dopolnenja[!] inu ima vŕhe naprej en konez imejti TPo 1595, I,283

2. ki je obljubljen, napovedan in je z dejavnostjo uresničen; izpolnjen: Kar ie Criŕtus .. Inu ty Preroki prerokovali inu prytili

timu Ierufalemu inu vŕem neuernim Iudom, Tu iŕtu ie vŕe popolnoma **dokonanu** inu dopérneŕŕenu TR 1558, R4b; Kar ie S. Duh skufi Daidoua vuŕta gouuril, tu ie na Iudeshu Ishcariotu **dokonanu** TPŕ 1566, 3a; mi gremo gori Vierufalem, inu bode **dokonanu** vŕe tu, kar ie piflanu skufi te Preroke TT 1581-82, I,320; O isvelizhana fi ti, kir fi verovala, onu bode **dokoinanu**, kar je tebi povédanu od GOSPUDA TPo 1595, III,125

3. ki je zamiŕljen, želen in je z dejavnostjo uresničen; udejanjen: Bug ie fa nas ene bulshe rizhi naprej oĭledal, katere pres nas ne bodo **dokonane** TT 1581-82, II,300 / Skufi to Vero mi faŕtopimo, de ta Sueit ie skufi to beŕŕedo Boshyo **dokonan**, de vŕe tu kar mi vidimo, ie is nizhefar ŕturienu TT 1581-82, II,296 *ustvarjen*

4. ki preneha obstajati; končan: ŕedem Angelou, ty fo iméli te ŕedem pulŕedne fhtrajŕinge, sakaj ŕtémiiŕtimi je **dokonjan** ŕerd Boshji DB 1584, III,146b

5. ki je razvil dobre, pozitivne lastnosti v največji možni meri; izpopolnjen: ta zhlouik boŕhy **dokonan** inu perpraulen bode vŕfimu dobru mu delu TA 1550, 2; vuzhimo vŕe Ludi fo vŕo modruŕtio, de sledniga Zhloueka **dokonaniga** Vcriŕtufu Ieŕufu naprej poŕtaui-mo TL 1567, 36b; Vom slushbo ŕpoueda Epafraŕs .. kir vedé ŕŕiffom fa vas moli, de vi obŕtoyte **dokonani** inu dopolneni, vŕaki voli Boshy TT 1581-82, II,210; Abŕolutus, perfectus. *Germ*. außgemachet/ vollkommen. *Sclav*. zeel, **dokonian** MTh 1603, I,15

6. izraĭa, da je uresniĭeno dejanje, stanje, kot ga doloĭa samostalnik; storjen: obeniga drugiga Opfra .. Vnebi inu na Semli fa te Grehe nei, kir bi tiga Zhloueka Odreŕshilu .. Samuzh ta ŕam dini Opfer Ieŕufou .. na Cryshu en Krat **dokonan** inu dopérneŕŕen TAŕ 1562, 64b; kadar ie ta luŕt pozhet, rody ta Greh, inu kadar ie ta Greh **dokonan**, rody to Smert TT 1581-82, II,310

7. ki se spozna, razbere iz dejanja, stanja; izkazan: [Gospod] ie kmeni rekál .. muia muz[!] bo vti ŕhibkoti **dokonana**. Obtu fe hozho nerraiŕhi hualiti vtiħ muih ŕhibkotah, de ta muzh Criŕtufeua vmemi[!] prebiua TL 1561, 71b

8. navadno v zvezah z dan, leto ipd. ki je prenehal trajati; minuli: ty drugi mertui, ne fo ŕhiui poŕtali, dotle ne fo ty tiŕfuzh leit **dokonani** TT 1577, 472; Inu kadar ie on bil duanaist leit Star, gredo gori Vierufalem po nauadi tiga Prafnika. Inu kadar fo bili ty dneui **dokonan**, gredo oni fupeť domou TT 1581-82, I,229; Israelovi otroci fo Moseŕfa obplakali v'Moabiterkŕim puli, trydeŕŕet dny, inu fo **dokonani** bily ty dnevi tiga plakanja inu ŕhalovanja zhes Moseŕfa DB 1584, I,119a; Kadar fo pak ty ŕedem dnevi iméli **dokanja ni**[!] biti, fo ga ty Iudje is

Asie v Templi vidili DB 1584, III,74a *ko je že skoraj minilo sedem dni*

PRIM. dokonjati

PRIM. dokonjati se [A. J.]

dokonjanje (dokonane, dokonjanje, dokonanje, dokanane, dokanene) -a sam. s

[doko'nja:nje -a]; P 19, K 13 (TT 1557, TR 1558, TT 1560, TA_r 1562, *P 1563, TO 1564, TL 1567, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, MTh 1603)

– ed. im.: dok | o/a | n/nj | a/e (TR 1558, Ka) | n/nj | e;

– rod.: dokonan | a/e; – tož.: dokonane; Ⓜ

Effectus. *Germ.* Wirkkung/ der Ausgang eines dings. *Slav.* **dokonanie** MTh 1603, 1,460

1. česa **uspešno končanje kakega dela, opravila; dovršitev:** Criftufeuu Goriuftanene ie tu dopolnene **dokanene** inu fauershene tiga nashiga Odreshitua TR 1558, Ka / ta Criftufeui dini offer .. ie tu prauu cilu dopernešene inu **dokonane** vfeh vunanih Moifefouih slushbi TT 1577, 9 *judovski obredi so s Kristusom dokončno opravljani in niso več zavezujoči*

2. česa **dejanje, s katerim se uresniči kaj zahtevanega, obvezujočega; izpolnitev:** kateri Vnega Veruie, ta ifti ie te nega Prauce inu nega dershane inu **dokonane** tih Boshyh Sapuuid dileshin TT 1557, o3b; ta nasha dobra Della fo she delezh, od tiga popolnena te Poftaue inu **dokonane** tih Boshyh Sapuuid TO 1564, 22a-22b / dai Bug tei nashi Gosfpofzhini fuio Miloft S. Duha, dobro misfal inu nrapreufetie inu **dokonane** TO 1564, 79a / Criftus ie ta konez, tu ie, tu **dokonane** inu dopolnene ufeh Poftau TT 1560, 16b *Kristus je dokončno izpolnil judovske postave in jih naredil nezavezujoče*

3. česa **prenehanje obstajanja česa; konec:** Smert mu ie edno sauersshenie alli **dokonianie** vfeh nadlog, reue inu shalofsti, inu en sazhetak vlega vefelia JPo 1578, III,55

// kar zaključuje kako celoto; zaključek, sklep: ENA PEISAN KNOvimu leitu ne [= na] vfe shlaht ftni .. Pridigariem. Tim kir prauo vero vuzhe .. Tim Bug ftui ne [= na] strani fmozhih. Alleluia. **// Dokonianie.** To is ferza vfi profimo, De mi taki oftanemo *P 1563, 94, 99 / to ifto molitou inu Shegan [po obhajilu], fo oni Complenda, tu ie **dokonane** imenouali TC 1575, 178

4. stanje, ko ima kdo/kaj pozitivne lastnosti v najvišji meri; popolnost: Inu zhes letu vfe, oblecite to Lubefan, katera ie ta Vofal tiga **dokonana** TL 1567, 40a; po tujji prevodni predlogi Vber alles aber ziehet an die Liebe/ die da ist das Band der **volkommenheit** LB 1545, 2377 [A. J.]

dokonjati (dokonati, dokonjati, dokojnati, dokojnati, dekonati, dekonjati) -am glag. dov. [doko'nja:ti -nja:m]; P 208, K 33 (TA 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TA_r 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575,

DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DA_g 1585, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TfM 1595, TfC 1595, MTh 1603)

– nedol.: d | o/e | ko | nj/n/jn | ati; – sed. ed. 1. os.: d | o/e | ko | n/nj/nj | am; – 2. os.: dokojnaš; – 3. os.: doko | n/nj/nj/nj | a;

– dv. 1. os.: dokonjava; – 3. os.: dokonata; – mn. 1. os.:

dokonjamo; – 3. os.: doko | n/nj | a | jo/ju (JPo 1578, III,127b);

– vel. ed. 2. os.: dokonjaj; – mn. 1. os.: dokonajmo; – 2. os.:

dokonajte; – del. na -l m. ed.: d | o/e | ko | n/nj/nj/nj | al;

– dv.: dokonala; – mn.: doko | n/nj/nj | ali; – ž. ed.: dokonala;

– mn.: dokonjale; – s. ed.: dokonjalu; Ⓜ

Deutfch. Enden. *Latinè.* finire. *Windifch.* pogubiti, isgubiti, fatrejti, konzhati, **dekonjati**. *Italicè.* finire, arrivare al fine, condurre al fine, por fine, terminare MD 1592, C7a; Abfoluo, perficio, finem impono. *Germ.* außmachen/ vollenden. *Slav.* **dokonjati** MTh 1603, 1,15; Efficio. *Ger.* verſchaffen/ zuwegen bringen.

Slav. **dokoniati** MTh 1603, 1,461; Finio. *Germa.* enden/ vollenden. *Slavon.* pogubiti, isgubiti, fatrejti, konzhati. *Carinth.* **dokonati**, konez fturiti MTh 1603, 1,545; Perficio. *Germ.* außmachen/ vollenden/ verbringen. *Carint.* **dokonati**. *Slau.* konzhati MTh 1603, II,240-241; Termino. *Germ.* vntermarchè/ marchenſtein ſetzen/ außzſſen/ enden. *Slau.* konzhati, **dokoniati** MTh 1603, II,617

1. z aktivnostjo doseči uresničitev:

a) kdo; kaj **kakega dejanja; narediti, storiti:** taku bi ony [ljudje] bily kMurju inu kValuvam mogli rezhi: Byte le lefem noter, taku mozni vy nejmate biti, de bi vy ta zholn okuli svernil, In kadar bi je vy lih **dokoinali**, taku hozhmo my vľaj vľejdi Morja in gvelbi najti, vkaterim bomo fuhi fidejli, inu nikar vtonili TPo 1595, I,111; ty Tyranni ga nejmajo **dokoinati**, de bi ony to Cerkou inu bešfèdo hoteli satlazhiti TPo 1595, III,40

// z oslabljenim pomenom, kdo; kaj izraža uresničitev dejanja, kot ga določa samostalnik: v zvezah kot **dokonjati posvečenje** ozhiſtimo fe od sledne skrunobe tiga meſla in tiga duha, inu **dokonaimo** tu posuizhene utim ſtrahu Boshym TL 1561, 64a *se posvetimo*; **dokonjati smrti/trpljenje** Sueti Luka prau, da fo gouorili od tiga vun hoienia, katero ie on imel dopalnit Vierasalemu. To ie, kakou konaz ima ſtoriti, inu kako on hozhe fuoie Tarplienie inu Smart Vierasalemu **dokoniati** JPo 1578, II,206b *dotrpeti in umreti*

b) kdo; kaj **česa zahtevanega, obvezujočega; izpolniti:** de bi my billi vfe nega fapuuidi popelnoma derfhalli inu **dokonali** TA 1550, 16; Criftus .. ie vtim na nashim meiftu vfe Boshye Poftaue inu Sapuuidi doperneſſel, napnil, **dokonal** inu ſturil fadoſti popolnoma TT 1557, r4a; koker de bi on bil vfe Poftaue inu Sapuuidi Boshye popolnoma ohranil, dershal, **dokonal** inu dopolnil, inu nigdar obene pregreſhil oli prelomil TR 1558, Kb; Criftus ie na nashim meifti

vfe fapuuidi Boshye doperneffel inu **dokonal** TC 1575, 493 / [Kristus] ie taku to celo praudo Boshyo **dokonal** TC 1575, 295

c) kdo; kaj *česa obljubljenega, napovedanega; izpolniti*: kadar so oni bili vfe tu, kar ie od nega bilu pišlanu, **dokonali**, fo ga is tiga hloda doli fneli TT 1557, 375; na Vinkushtni dan ie leto oblubo cilu dopolnil inu **dekonal** TR 1558, f3a; sledne Prerokouane, preden fe **dokona** ie temnu TT 1577, 239; kadar ie Iefus veidel, de fo vfe rizhi bile doperneffene, de fe tu pišmu **dokona**, prau i on, iest fem sheyn TT 1581-82, I,457

d) kdo; kaj *česa zamišljenega, zelenega; udejanjiti*: O Gospud Bug Zebaoth .. resby Roko tih Neuernikou, sturi nih fueite knizhemer, de ga ne**dokonaio**, temuzh de fe morao framouati .. kateri tebe fourashio TRM 1579, 27b; koker fo fe vkupe zhes Ioannefa fvetovali, fe je tu nih fvetovanje nad Ioannefom **dokonjalu** TPo 1595, III,95

2. kdo/kaj; kaj, s kom *narediti, izvesti kaj do konca; dokončati*: kadar ie Iefus **dokonal** lete Perglihe, gre on odvnot TT 1557, 40; LEte Buquize fo yme-nouane IESVS SIRAH, po fuoijm Moiftri, kateri ie nee vEgypti .. **dokoinal** inu is Iudouskiga iesika vta Gerzhki stolmazhil DJ 1575,)(6a; koker ie ta Boshya odguoor gouorila htimu Moifefu, tedai kadar bi imel to Vurto **dokomat**[!], Gledai .. de ti vfe rizhy sturish po tim furmi, kateri ie tebi na tei Gori pokafan TT 1577, 51-52; Imali fe kaj dobriga sazheti inu **dokoniati**, tako ie trebi, da Bog sazhe inu grund poštaui JPo 1578, I,63a; Kateri ie pag umei uami, kir bi hotel fidati en Turren, de bi on poprei doli ne fedel, inu ne fraital .. Aku on ima, kar ie potreba, de ga **dekona**? de nekar potle kadar ie on ta grunt polushil, inu ga nei mogal **dokonati**, vfi ty kir vidio, ne sazhuo fe nemu shpotati inu gouoriti, Leta zhlouik ie fazhel fidati, inu nei mogel **dokonati** TT 1581-82, I,304; SeruBabelove roke fo leto Hilho gruntale, njegove roke jo imajo tudi **dokonjati** DB 1584, II,126b / Ias Hudizhe isganim, bolnike osdravim danaf inu lhe iutri, inu na tretij dan bodem **dokonial** KPo 1567, LXIIIb / Kadar ie on pag pred teimi Ludmi, vfe nega besede bil **dekonal**, gre noter Vcapernaum TT 1581-82, I,253 *je končal svoje govorenje*; INu përgudile fe je, kadar je Iesus lete besede bil **dokojnal**, fe je prozh vsdignil is Galilee, inu je prišhâl v'te kraje, Iudoufke deshele, na uno ftran Iordana DB 1584, III,12a / kateri supar to Rifnizo fe ftavi inu govori ta nemore febi ficer s'nizhemer, Temuzh s'lafhami, fi pomagati. Takovu je ta Svejt s'Christufom .. sazhel, inu je mora s'Karfzheniki inu s'tem svetim Evangeliom taku isdellati inu **dokoinati** TPo 1595, I,244 / kadar je Hudizh bil vfe lete ikufhnafe **dokonjal**, je on od njega prozh fhâl, en zhas DB 1584, III,32b; Iest profsim

tebe, de hozhefh to sazhető tvojo gnado inu dobruto v'meni, miloftivu dopèrnefti inu **dokonjati** DM 1584, VII / elipt. Vi fte vtím Duhei fazheli, hozhte tedai vshe vtím meffe **dokonati**? TL 1561, 83a

// kdo; kaj *uspešno končati kako delo, opravilo; opraviiti*: Iest .. fem tu delu **dokonal**, kateru fi meni dal, de iest sturim TT 1557, 313; Barnabas inu Paulus, kadar fta to slushbo bila **dokonala**, fe pouerneta fpet utu Ierufalem TT 1557, 372; En kmetizh napuli, En Antuerhar per fuim stolu .. Ena Szhi, dekla, vti hyshi, ima tu fueie dellu inu slushbo per prauim redu fueiftu inu dobru **dokonati** TR 1558, Z4a; **Dokonaite** sdai tedai tu kar fte fazheli sturiti TL 1561, 66a; de bi vfi shlaht ludi .. Vfe nih Dellu inu Rounane, dersnali, pelali, oprauili, sturili inu **dokonali** po Boshy voli TAR 1562, 12b; vmei leteim Folkom, fe ima ta Boshy Syn iskaftati, inu tu nega veliku zhudnu dellu inu oprauilu dopernefti inu **dokonati** TO 1564, 55a; O suefti Bug kateri fi .. tu dobru delu notri vnas sazheh, iest vpyem htebi, de hozhesh tuiftu tudi **dokoinati** do konza TRM 1579, 20b; ta della, katera ie meni ta Ozha dal, de iest ta **dekonam**, Ta ifta dela, katera iest delam, prizhuo od mene TT 1581-82, I,384[=383]; od Buga stoji pišlanu, de je na fedmi dan pozhival, kadar je bil vfa fvoja della **dokojnal** DB 1584, La,IIIb; Bodi ferzhan inu nikar zagau, inu je sturi .. Bug, bo ftabo, inu nebo .. tebe sapuutil, dokler vfa della k'l'ushbi v'Hilni tiga GOSPUDA **dokojnal** DB 1584, I,233b; Takovu delu kateru fe je fdaunai fazhelu, je ta Syn Boshy tedaj ozhitu **dokoinal** TPo 1595, II,80 / Tu veliku viiffkou Meiftu .. ie ta ftan inu lipu veftelu terdnu vezhnu prebuiualifzhe te Cerque Boshye, kir ie nee voiskouane na tim fueitu dobila inu **dokonala**, inu vnebi bo myr inu pokoi imeila TT 1577, 488; kadar fo bily, Iosua inu Israelfki otroci, leta filnu velik boj nad nyimi **dokojnali**, inu nje cillu pobili, kar je od nyh .. zhes oftalu, tu je v'terdna Mefta prišhlu DB 1584, I,125a; Letu fo te Erbšzhine, katere fo Eleafar far .. inu ty viſhi téh Ozhetou mej te shlahte, fkusi loffanje, Israelfkim otrokom resdejilili .. inu fo taku **dokojnali** dejleſh te Deshele DB 1584, I,129b

/ Mi fmo pag to voshno **dokoinali** od Tyra, inu fmo prišhli doli utu Ptolemaido TT 1557, 403 *smo pripluli* / Iest fem eno dobro Voisko douoiskoual, iest fem ta Teck **dokonal**, iest fem to Vero ohranil TL 1567, 74a *opraviil svojo nalogo, svoje poslanstvo*

// kdo; kaj, s čim *izraža dejanje, ki se kot zadnje vključuje v kako celoto; zaključiti*: Obtu bi fe fpo dobilo, de bi iest fđai kratku gouoril, od tiga Nuza inu Prida tiga Euangelia .. Inu leto Predguoor fteim faperl inu **dokonal** TT 1557, k2b; fano Duhousko Peifmo fe ta Iutrashna Boshya Slushba **dokona** TO 1564, 112b; my tudi letukaj

vidimo, de Daniel vŕe prikasni inu Sajne, kakòr fo kuli grosovite, vŕeŕej s'veŕŕeljem **dokojna**, slaŕti, s'Criftuleŕevim Krajleftvom inu prihodom DB 1584, II,94b / Ioannes filnu lipu na konzou leto Hiŕtorio **dokoinja** inu pravi: Lety Zaihni fo ŕe ŕgudili, de vy verujete

TPo 1595, III,14

3. kdo; kaj, s prisl. določilom načina **živeti določen čas na način, kot ga določa sobesedilo; preživeti:** Suetniki fo tulikain inu zheftu Molili, inu nih zhas na tim fueitu ner vezh fmolituami **dokonali** TT 1557, ee3a; ti .. fi zheftukrat Bogu inu nega beŕŕedi ŕubper mislil, gouuril inu ŕturil, inu tui shiuot vtih grehiah **dokonal** TO 1564, 139b; Satu gredo vŕi naŕhi dnevi tje, ŕkusi tvoj ŕerd: My naŕhe dny **dokonjamo**, kakòr enu mari-novanje DB 1584, I,302b; Sakaj ŕim jeŕt vŕaj le is materiniga teleŕŕa vunkaj priŕhàl, de moram takovo nujo inu ŕerzhno ŕhaloŕt viditi, inu moje dny s'framotjo **dokonjati**? DB 1584, II,37a; Sturi de vŕi ŕhlahŕ bosu Ludje, Resoumejo beŕŕede tvoje, De nyh ŕtan ter djane po nyh pelajo, V'brumi, v'lubesni nyh red **dokonajo** DC 1584, CXL

4. kdo; kaj, nad kom **z dejanjem narediti, da kdo spozna kako lastnost, stanje; izkazati:** Ty Ludje fo nad nim vŕo nih hudobo inu ŕvojevolo **dokojnali**, inu nejfo nizh vezh ŕkerbejli

TPo 1595, I,232

5. kdo; koga **narediti, da ima kdo dobre, pozitivne lastnosti v največji možni meri; izpopolniti:** ta Bug vŕe Gnade .. bo vas .. **dokonal**, podperl, mozgne ŕturil inu poterdil TT 1577, 152

6. kdo; kaj, (skozu kaj) **narediti, da kaj preneha obstajati; končati:** Letu je pak tu Piŕimu letu-kaj piŕŕanu: Inu onu letu pomeni: Mene, tu je, Bug je tvoje Krajleftvu preŕŕtil inu **dokonjal**. Tekel, tu je, ti fi na eni vagi vagan, inu pre-lagak najden. Peres, tu je, tvoje Krajleftvu je resdilenu, inu Medom inu Perŕianom danu DB 1584, II,99a / elipt. Temuzh on bo, kadar nad njega pride, ŕvojo volo opravil, inu nihzhe mu nebo mogèl supèrŕfati: On bo tudi v'to .. Shelno deshelo priŕhàl, inu bo ŕkusi ŕvojo roko **dokonjal** DB 1584, II,102b

7. kdo **prenehati biti živ; umreti:** Kŕadnimu on fo vŕo mozhiu, Vpye potle puŕti duŕŕo, Vtuoe roke ozha ti mui, Porrozhim ieŕt ta duh fuui, Stem ie on ŕdaici **dokonial**, Sholner mu ie ŕtran gori dial *P 1563, 109 / my tako leta ŕtan v'tvoim Boshijm ŕtrahu, s'dobro viŕtjo sazheva, v'nym shiveva inu **dokonjava**

DM 1584, CCV

PRIM. dokonjan [A. J.]

dokonjati se -am se glag. dov. [doko'nja:ti se]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– nedol.: dokonjati se; ☹

kaj **prenehati obstajati; končati se:** kadar vshe nemore nash shiuot pres grehou biti, ni **fe**

dokoniati: Tako ŕe vŕai imamo .. sa greshnike ŕposnati JPo 1578, II,194 [A. J.]

dokonjavati (dokonavati) -am glag. nedov.

[doko'nja:vati -am]; P 1, K 1 (TT 1577)

– sed. ed. 3. os.: dokonava; ☹

v trpniku, kaj **delati, da se uresniči kaj obljubljenega, napovedanega; izpolnjevati:** Letu prerokouane ŕe per nashim zhàŕŕu **dokonaua**, tu S. Piŕimu ŕe prou islaga TT 1577, 344-345 [A. J.]

dokonjavec (dokonavec, dokonjavec) -vca

sam. m [doko'nja:vec -vca]; P 3, K 3 (TT 1577,

TT 1581-82, DB 1584)

– ed. im.: doko | n/nj (DB 1584, III,131b) | av | e/è

(DB 1584, III,131b) | c; ☹

kdor kako stvar izpolni v celoti, v največji možni meri; dovršitelj: tudi mi .. tecimo fuolnim terplenem htimu boyu, kir ie nom naprei poŕtaulen, gledaiozh na Ieŕuŕa, kir ie ta Sazhetig inu **dokonauz** te Vere, kateri fa volo tiga veŕŕelia, kir ie nemu bilu naprei poŕtaulenu, ie on ta Crysh preterpil, nei rodil fa ta ŕhpot, inu ie ŕeidil hti deŕtnici, na ta Stol Boshy TT 1577, 83, podobno tudi DB 1584 [A. J.]

dokonjovati (dokonovati, dekonovati) -ujem

glag. nedov. [dokonjo'va:ti]; P 4, K 3 (TT 1557, TT 1577, TT 1581-82)

– del. na -l ž. ed.: dokonovala; – s. ed.: d | o/e (TT 1581-82, I,195)

| konovalu; ☹

v trpniku, kaj **delati, da se uresniči kaj obljubljenega, napovedanega; izpolnjevati:** vtih dneih te ŕhtyme, kadar on bo ŕazhel trobentati, ŕe bo **dokonouala** ta ŕkriunuf Boshya TT 1577, 334; Pouei nom kadai lete rizhi bodo? Inu kakouu ŕnamine bode, tedai kadar ŕe letu vŕe bode **dekonoualu**? TT 1581-82, I,195 [A. J.]

doktor gl. doktor

doktor (doktor, doktor) -ja sam. m ['do:ktor -ja];

P 156, K 23 (TA 1550, TA 1555, TE 1555, TT 1557, TKo 1557,

TR 1558, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, KPo 1567, TL 1567,

TC 1574, TT 1577, JPo 1578, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82,

DB 1584, DC 1584, TtPre 1588, TPo 1595, TtC 1595, ZK 1595)

– ed. im.: dokt | o/a | r; – rod.: doktorja; →; – tož.: dokt | o/a |

rj | a/e (Trubar); – dv. im.: doktorja; – mn. im.: dokt | o/a | r | y/

ij/ji; – rod.: dokt | o/a | rj | ev/ov (DB 1584, II,92b[=91b]); – daj.:

dokt | o/a | rjem; →; – or.: doktor | ji/mi (TR 1558, C3)/y

(TR 1558, Y2a); ☹

1. kdor ima in posreduje naprej obsežno in poglobljeno znanje s kakega področja; učitelj, strokovnjak: Ty Farifei, ty Iudouski

Doctary inu nih Shulary, fo zheŕtiŕŕe poŕtili inu goŕteshe molili, koker ty Iogri Criftuleŕei TR 1558, Ra; IESVSA CHRISTVSA, MYSTERIVM, ŕkrivnoŕt .. ŕe ie meni nekadai, kada ŕam Boshijga Piŕima **Doktor** poŕstavlien bil, ena priproŕta mala rezsh ŕedla .. Sada pak, kar ŕam .. ŕpet priproŕt Sholar Boshijga Piŕima poŕtal, inu zhe dalie mánie ŕnam, sazheniam

ftuprav leto rézh zhydno i globokò ifkati
 KPò 1567, II / Inu ne imenuiete fe **Doctor**,
 šakai eden ie uash **Doctor**, ta ie Criſtus
 TT 1557, 69

pren. Sakai tu fe Hudizh filno trudi, da Liudy
 od Boshye Befede oduerne .. Ktemu on
 mnogatero hitrost inu Paklenske Shtrike
 prauha, kakor ie on fyce dobro Moifarski sna,
 sakai on ie pravi **Doctor** Vhudobiah. Doctor
 in nequicijs JPò 1578, III,135; tukaj nam leshita
 dva sramotna **Doctorja** ali Shulmojſtra na
 potu .. Ta prvi, nafhe meſu inu pamet. Ta
 drugi, ta Svejt .. Takoviga Shulmojſtra inu
 pohuiſhanſkiga **Doctorja**, pravi Criſtus, nikar
 ne ſluhaite TPò 1595, III,60; Sakaj tukaj leitajo te
 pytzhize pred nalhimi ozhyama mimu, nam
 k'maihini zhaſty, de bi my dobru mogli nafhe
 klobuzhize pruti nym doli ſneti, inu rezhi:
 Moj lubi Goſpud **Doctor**, jeſt moram ja
 ſposnati, de jeſt te kunſhti nesnam, katero ti
 snaſh, ti ſpyſh tu cejlo nuzh vtvojem gneifdizi,
 pres vſe ſkerby, ſjutraj vſtaneſh ſupet gori, ſi
 veſſela inu dobre vole, ſejdeſh ali fe poſadaiſh
 na enu dreuze, inu pojehſh, h'valiſh, inu
 ſahvaliſh Boga TPò 1595, II,227; Ta Angel nikar
 taku ne pridiguje, de fo moja, tvoja, ali ene
 ſtvari della naſh Iſvelizhar, Temuzh on nas
 viſha na tu Diteze, od tiga on pravi: Vam je
 danas ta Iſvelizhar rojen, kateri je Chriſtus
 ta GOSPVD, Ta je vſe ſturil inu opravil, kar
 nafhe Iſvelizhanje antizhe. Timu Angeliſkimu
Doctorju hozho jeſt verovati TPò 1595, I,43

// **naſiv človeka z zaključeno najviſjo stopnjo
 univerzitetne izobrazbe:** Leta riſniza obſtoy, de
 en ſhleht preproſt Zhlouik, kir nei en Magifter

Doctor oli viſſoku vuzhen, oli vſai tuliku
 vtim S. Piſmu bral inu ſaſtopi, de fe nemu
 [Sv. piſmu] vezh .. ima verouati, koker timu
 Papeshouimu Reſlotku TAR 1562, 98b; Rimski duor,
 inu nyh viſoke Shule .. obenimu brunnimu
 ſarzu nepuſte prit kſuetimu piſmu. Kateri ie
 vteh viſokih Shulah Biblio bral inu doſuershil,
 ta ie ſdaici bil Baccalaureus Teologie: Kateri
 ie pak Moiftra od Sententij bral inu doſuershil,
 ta ie ſdaici bil **Doctor** JPò 1578, II,5 / v zvezi z
 imenom tudi neſkl. Vtim 1525. fo eniga brunniga
 Vuzheniga Pridigarie Goſpud Ianſha Saiza
 .. ſkufi **Doctarie** Auguſhtina prugla .. vieli
 TT 1577, 450; PREDGVVOR **DOCTOR** IACOBA
 ANDREA NA KRAINSke Deſhele Goſpodo
 inu Deſhelane TTPre 1588, I; Taku ſem fe jeſt tudi
 v'leth Otrozhih vproſnahn ſuſeb **s'Doctor**
 Lutrom, kakor ſtem pravim Mojſtrom lete
 Nebeſke kunſhti, fiſſal govoriti ZK 1595, 41

◆ — bibl. **doktor postav/pravd/v postavi kdor poučuje,
 razlaga judovske predpise, postavo; učitelj
 postav:** Inu pergudilu fe ie na en dan, de ie
 on [Kristus] uuzhil, Inu undukai fo ſideli ty
 Farifei, inu ty **Doctory** tih poſtau TT 1557, 174;

Ieſus fe oberne kſuim Iogrom .. Inu pole, En
Doctor tih praud uſtane gori, ta iſkusha nega
 TT 1557, 199; Zenana **Doctarja** v'Poſtavi, inu
 Apolla ſ'fiſſom odpravi, de nyma niſtèr doli
 nepojde DB 1584, III,119a

**2. kdor je usposobljen za zdravljenje ljudi
 in se poklicno ukvarja s tem; zdravnik:** ta
 danashna bolna Shená [je] vſe nee blagu
 potratila ſteimi **Doctory** inu Arzati, inu ni
 niſhter ne fo pomagali .. ta Arzat oli **Doctor**
 fe ima poſhtouati ſa volo te teleſne potrebe ..
 Ampag tu ſeuupane nemamo .. vtiga Arzata
 poſtauiti, Inu poprei tih Arzatou koker Boga
 obiskati TR 1558, Y2a;

● — — **preg.** nelramno ie, kadàr Predigar druge
 na eni riſhi ſvari, na kateri ie ſam kriv. Tada
 mogò dobro rezhi ti bolniki alli Gréſhnik,
 Medice cura teipſum, **Doctor** pomagai ſi
 ſam KPò 1567, CXXXb

3. v abecedniku vzorčna beseda za učenje branja:
 cecilia David daniel **doctor** dorothea Erhart
 TA 1550, A4b

ℳ iz lat. prek nem., prim. der Doctor [M. Č.]

doktorčič -a sam. m [ˈdo:ktorčič -a]; P 1, K 1 (TPò 1595)

— ed. tož.: doktorčiča; ☉

ekſpr. **manj pomemben, manj znan doktor** 1;
doktorček: Paulus ta veliki Doctor, ali Vuzhenik,
 ſkusi tiga maihiniga **Doctorzhizha** tiga
 Ananja, ta ſaſtop ſadoby TPò 1595, III,52

ℳ gl. doktor [M. Č.]

doktorica (doktorca) -e sam. ž [ˈdo:ktorica]; P 2,
 K 1 (TPò 1595)

— ed. im.: doktorca; ☉

**ženska, ki ima in posreduje naprej obsežno
 in poglobljeno znanje s kakega področja:**
pren. Ona [Marija] .. je vener pohleuna, inu
 taku pohleuna, de ona ta velika **Doctorza**
 inu Prerokinja, katera je vuzheneiſha, kakor
 vſi Apoſtoli inu Preroki, te lube Elizabete
 peiſtinja inu Kluzhariza poſtane TPò 1595, III,133
 učiteljica življenja po evangeliju

ℳ gl. doktor [M. Č.]

dol' (dul) -u/-a sam. m [ˈdo:l do'lu:/ˈdo:la]; P 58,

K 21 (TT 1557, TR 1558, TAR 1562, TO 1564, TPò 1566, KB 1566,
 TC 1575, TT 1577, DB 1578, TKm 1579, DC 1580, TT 1581-82,
 DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, MD 1592, TPò 1595,
 TFM 1595, TFC 1595, ZK 1595)

— ed. im.: dul; — rod.: d | o/u (BH 1584, 48) | I | u/a/ú; — tož.: dul;
 — meſt.: dol | u/i/ej (TC 1575, 443); — mn. im.: dol | y/uvi/uvy
 (TPò 1566, 116a); — meſt.: doleh; ☉

**níži, navadno podolgovat svet med hribi
 ali v gričevnati pokrajini; dolina:** Inu io
 [junico] imao pelati ven kamenit **dul**, kir nei
 delan ali obſeian, inu imao vndukai vdolini
 nee Vrat odſeikati DB 1578, 166b; *Deutfch.* Thal.
Latinè. vallis. *Windijch.* **dull.** *Italicè.* valle
 MD 1592, P6b / Sakai Bug ie vmei Ifuolenimi
 inu ferdamnanimi en globok **dul** oli val

poftauil, de eden hdrugimu ne more priti
 TR 1558, Pb / Ta shiroka Polleffa fo polna
 Ouaz, inu ty **doluuy** fo shytom pokriueni,
 De vukaio inu vefelu poyo TP_s 1566, 116a
nižine / oni nekar le per famim Cristufu
 skufl to Vero, temuzh drugdi per lizhkakih
 norskih, od ludi inu od ftarih bab fimishlenih
 inu gori prepraulenih Boshyh slushbah, na
 Gorah, **Vdoleh** inu Vgosdeh, tih odpuskou, te
 Gnade inu Milofti Boshye izsheio TT 1557, f3a;
 Satu fo ta nih Sacrament fapirali, okuli po
 gafah, po nyuah, traunikih, po Gorrah, po
doleh inu okuli te Cerque nošili TC 1575, 186;
 Inu taki Anticrishtoui fe ne bodo mogli
 pred Boshyo fodbu, ferdom inu shtraifingo,
 voben otok, **dull** oli gorre, koker zhafz vti
 voiskah, skriti oli vbeshati TT 1577, 427; Obt
 nei potreba nom kadar hozhmo moliti, dellezh
 okuli po hribih oli **doleh** po Cerquah hoditi
 TT 1577, 492 / zemljepisno ime, v zvezi **Hvalni dol**
 Sakaj ondi fo ony GOSPVDA hvalili: satu fe tuištu
 mejštu imenuje Hvalni **dul**, do danafhniga
 dne DB 1584, 1,242b *Slavilna dolina*; zemljepisno
 ime, v zvezi **Kraljevi dol** je njemu pruti fhāl
 Sodomski Krajl na tu Pule, kateru fe imenuje,
 Kraljevi **dul** DB 1584, 1,9a *Kraljeva dolina*;
 zemljepisno ime, v zvezi **Slani dol** kadar fe ie bil
 Ioab nafai pouernil inu vtim Slanim**dolu**
 duanaif tashent od tih Edomiterieu pobil
 TP_s 1566, 109a *Solni dolini*
 ● — bibl. **hoditi po dolu sence smrti/temnem
 dolu biti v nevarnosti, težavah; hoditi po dolini
 smrtno sence**: Inu aku iest zhafz glih po tim
dollu te fence te fmerti hodim, iest fe ne bom
 bal slega TP_s 1566, 48b; De bi fi lih **v'doli** temnim,
 Iest moral kej hoditi :/ Vnujah inu v'terpleni
 vfim, Nemore mi fhkoditi TRC 1595, CCXC;
 bibl. **solzni/revni dol kraj trpljenja, težav;
 solzna dolina**: Sdrava, o Kralica Mati te
 Milofti .. ktebi vsdihemo toshech inu
 iokaiozh vtém folsnim **dolu** KB 1566, Hb;
 Pridi ti brumni GOSPV D Iesu Criste,
 poklizhi me is letiga reuniga **dollu**,
 poklizhi mene k'febi DM 1584, CXXXXV
 [J. N.]

dol² prisl. ['do:l]; P 4, K 1 (KP_o 1567)
 – dol; Ⓜ

**izraža gibanje ali usmerjenost proti
 nižjemu mestu, položaju; dol**: Inu kadar ie
 to ifrekal: nagne **dol** glavo, inu pufti dušno
 KP_o 1567, CLXV / vrata fo velika, inu pot ie
 fhrok, kateri **dol** k'pogubleniu pelia, inu dofti
 ijh ie kijr po nim gredo KP_o 1567, XCVIII
 [J. N.]

dol³ gl. dolg¹

dolanji (dulajni, dulani, dulanji) -a -e prid.
 ['do:lanji -a -e]; P 36, K 10 (TT 1557, DP_a 1576,
 TT 1577, DB 1578, TP_s 1579, TT 1581-82, DB 1584,
 TP_{Pre} 1588, TP_o 1595, ZK 1595)
 – m. ed. im.: dulajni; – rod.: dula |jn/n| iğa; →; – or.:
 dulajnim;
 – dv. im.: dulana; – ž. ed. rod.: dulanje; – tož.:
 dulajno; – mest.: dula |jn/n| i; – mn. tož.: dulanje; – s. mn. rod.:
 dula |jn/n| ih; Ⓜ

1. ki leži, je nižje; spodnji: Inu ta Vifflzhpert
 utim Templi, fe resdere na dua plati, od
 fguraniga noter do **dulaniga** TT 1557, 151; TI
 neimash ksaftaui vseti ta **dulani** inu gurani
 Mlinski kamen: Sakai on ie tebi Dusho saftauil
 DB 1578, 169b; Njegova hzhi paj je bila Seera,
 taifta fe sydala ta **dulajni** inu gurajni BetHoron
 DB 1584, 1,223b; osgoraj tu lépu Nebu, Sonce,
 Luna inu Svéde .. veden okuli tekó .. inu
 ifkasujo fvojo krafft inu muzh, katera je nym
 od Buga noter vftvarjena, v'lete **dulanje** ftvari
 pod Nebom DB 1584, 1,allb / Inu koker ie tiga
 Sludia shnega touarishi peruizh is tih guranih
 nebež vta pekal pehnil 2. Pet. 2. Glih taku fđai
 ga goni inu mezhe fteim S. Euangeliom is tih
dulanih nebes, is Cerque, is tih Vernih ferz
 TT 1577, 364 *iz nebes na zemlji* / zemljepisno
 ime, v zvezi **Dolanja Sirija** je vidil Onias, de bi
 is taciga kreganja veliku hudiga moglu priti,
 ker je Apollonius, te **dulanje** Syrie Kapitan,
 taku divjal DB 1584, II,961b[=196b] *Kojlosirije*;
 zemljepisno ime, v zvezi **Dolanja Štajerska
 dežela** fo ene neframne norre Shene ..
 tudi na vezh meiftih v'Krainski inu **dulani**
 Shtaierski desheli .. na prei daiale, kakòr
 de bi fe nym Diuiza Maria .. inu drugi
 Suetniki vezh, zheftu pèrkafouali TP_{Pre} 1588,
 107-108 v *Spodnji Štajerski*; zemljepisno ime,
 v zvezi **Dolanji Esterrajh SRED NEKOTERIMI
 VPROSHNAMI**, kakor bodo teifte v'ti
 Karfhanfki Cerqui v'Syrendorffi, **v'dulajnim**
 Oefterrejchi dèrshane ZK 1595, Aa v *Spodnji
 Avstriji* / prebivalsko ime, v zvezi **Dolanji
 Kranjec SHKVRIANEZ INV kukouez** sgurana
 inu **dulana** Crainza fta slushila TP_s 1579,
 (A4b) *Gorenjec in Dolenjec*
2. v zvezi z **veter ki prihaja z vzhoda; vzhodni**:
 Ti resbyalh Barke na Murji, fkusi **dulajni**
 vejtrè DB 1584, 1,291b [J. N.]

dole prisl. ['do:le]; P 1, K 1 (TP_s 1566)
 – dole; Ⓜ

**izraža gibanje ali usmerjenost proti nižjemu
 mestu, položaju; dol**: Ta Sueifzhina bode is
 Semle rasla, Inu ta prauiza bode **dole** is
 nebešf gledala TP_s 1566, 155b [J. N.]

doleč gl. daleč^{1,2}

dolenji (doleni, dolejni) -a -e prid. [do'le:nji -a];
 P 9, K 5 (TT 1557, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592,
 MTH 1603)

– m. ed. im.: dole |n/jn| i; – tož.: dolejni; – or.:
 dolenim;
 – ž. ed. im.: dolena; Ⓜ
 v zvezah z **veter, burja ki prihaja z vzhoda; vzhodni**:
 Ampag nekar dolgu potle, fe ufdigne fubper
 no ena pysh, kir fe imenuie ta Vogerska
 (oli fñeshna oli **dolena**) Burya TT 1557, 423;
 ti nje s'maffo fodišh, inu je proste puftišk,
 kadar je reshališk s'tvoim oftrim vejtrom,
 slafti, **s'dolenim** vejtrom DB 1584, II,10b;
 kakòr fe je hitru **dolejni** vejter bo dotaknil,
 bo ona [trta] v'fahnila na tém mejfti,
 ker je sraffa DB 1584, II,67b;

Lati. Eurus, subfolanus. *Germ.* der Oftwind/
Morgenwind/ Oft. *Slavon.* **doleni** veiter
MTh 1603, 1,487 [J. N.]

dolenjski (dolenški) -a -o prid. [do'le:njski]; P 1,
K 1 (TC 1575)

– m. mn. im.: dolenski; Ⓜ

ki se nanaša na Dolenjsko ali Dolenjce;

dolenjski: Sice kar zhlouk od šam febe is
fuie pameti misli oli vole sturi, koker on meni
Bogu na zhaft, fušeb kadar fe štakimi slushbami
hozhe per Bugi odpufnig oli dobru vreme
šaslushiti, koker ty **dolenski** per S. Rupreti
inu Crainski kmetizhi, shnih Scryshi okuli
hoienem, letu vfe ie malikouane TC 1575, 406 [J. N.]

doletlačiti -im glag. nedov. [do'le'tla:čiti -im]; P 1,
K 1 (TR 1558)

– sed. ed. 3. os.: doletlači; ◀▶ Ⓜ

kdo; kaj **delati, povzročati, da kaj preneha
obstajati, delovati; zatirati:** Kateri zhlouk
prou inu terdnu Vieflua Veruie .. ne pufti tim
grehō ofpodouati[!], temuzh te grehe, hude
shele inu misli, nyd inu fourashtuu ufebi **dole
tlazhi**, kole inu mory TR 1558, h3b

Ⓜ gl. dolitlačiti [J. N.]

dolg¹ (dolg, dalg, delg, dulg, dog) -a sam. m
[do'lg dol'ga:]; P približno 400, K 42 (TC 1550,
TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560,
TL 1561, TA 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, TA 1566,
KB 1566, TC 1567, KP 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575,
DPa 1576, TT 1577, JP 1578, DB 1578, TKm 1579, DC 1579,
DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584,
BH 1584, DC 1585, TPre 1588, MD 1592, MS 1593, TP 1595,
TIM 1595, TIC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: d | ol/ol/al/el | g; – rod.: d | ol/al/o (TT 1560, 6b) | g | a/a;
– tož.: d | ol/al/el/ul | g; – mest.: d | ol/al/el | g | u/i; – mn. im.:
d | ol/al | g | uvi/ove (Jurčiči)/i/uvy (TC 1575, 495); – rod.: d | ol/el
| g | ov/uv (*P 1563, 56); – tož.: d | ol/el/al/ul | g | e/uve/é/ove;
– mest.: dolgeh; Ⓜ

kot slovnični zgled Admonitus huius aeris alieni,
sa ta **dolg** opominjen .. sa ta **dolg**: Diceretur
etiam recte sa volo letiga **dolgá** BH 1584, S22;
Deutſch. Schulden machen. *Latinè.* conflare
aes alienum. *Windifſch.* **dulge** dejlati. *Italicè.*
far debiti MD 1592, N7a; *Deutſch.* Schuld nach-
laſſen. *Latinè.* remittere culpam. *Windifſch.*
dulge podpushzhati. *Italicè.* perdonar la colpa,
rimettere MD 1592, N7a; *Deutſch.* Schuld auff ein
andern legen. *Latinè.* rejicere culpam in alium.
Windifſch. **dulge** na druſiga naloshiti, **dol**[!]
druſimu dati. *Italicè.* dar la colpa ad altrui,
imputare, aſſignare, attribuire ad altri
MD 1592, N7a; Debitum. *German.* ein ſchuld/
geldſchuld. *Slav.* **dolg** MTh 1603, 1,392-393

**1. kar mora kdo vrniti, poravnati, zlasti v
denarju; dolg:** tiga Preroka Vduua .. ie is eniga
mahiniga Verzha ole, tulikain Ole iftozhila,
de ie vfe **dolge** plazhala, fuie ie Otroke od
dolshnikou reshila TC 1575, 402-403; TA beſſeda

DOLGE, tukai [v očenašu] ne pomeni te
zhloueiske **dolguue**, kir fo eden drugimu
dolshni, bodi denarie, shitu Vinu oli drugu
blagu, Sakai take **dolguue** fo vfi ludie ..
dolshni inu imaio eden timu drugimu plazhati
inu pouerniti .. Obtu ty, kir na puffodo iemlo,
dolge delaio inu ne miſſlio oli ne hote ſpet
plazhati oli pouerniti, ty ifti greshio TC 1575,
128-129; drugimu, ker ie fto ſtarieu Pshenie bil
dalshan, ie rekal: vsami ſapifanie tuoie, inu
ſapishi ofamdefet: Leto ie on ſtoril da ie nym
nikoliko doli puftil na **dalgu** JP 1578, II,128b
zmanjšal dolg; KAdar kej tvojemu bliſhnimu
en **dolg** vupafſh, taku némaſh v'njegovo hilho
pojti, inu njemu eno ſaftavo vseti DB 1584,
I,118b[=12b]; Nebodi pèr téh, kateri v'roke fegaj,
inu sa **dolguve** poroki poſtajajo DB 1584, I,325a;
Goſpud Primosh ie vbogim ludem vfe **dolge**
ſhenkal TPre 1588, 124; *Deutſch.* Geltſchuld.
Latinè. aes alienum. *Windifſch.* denarſku[!]
dòlg. *Italicè.* debito MD 1592, E6b

// *stanje osebe, ki mora kaj vrniti, poravnati,
zlasti v denarju; zadolženost:* En vſaki prau
kerſzhenik ima od fuiga blaga .. tim prauim
boſim vernim ludem vnih buſhtui, reui,
vdolgeh, vhezhi, vboleſni, vlakoti, priti
hpomozhian TR 1558, R3b-R4a; Inu fo ſe k'njemu
vkup ſbrali vfi ſhlahnt Moſhje, kateri fo v'nuji
inu **v'dolgeh**, inu ſhaloſtniga ferza bily, inu
on je bil nyh Viuda DB 1584, I,162b

// *delovanje, zaradi katerega mora oseba kaj
vrniti, poravnati, zlasti v denarju; zadolževa-
nje:* tukai fo prepouedane, vſe Golufye,
Preuezhanie, vtim prodauanu in kupouanu,
vdolgeh inu vplazhouanu TC 1555, F4

**2. vzrok za kaj slabega, neprijetnega, nezaže-
lenega; krivda:** nei tiga Euangelia **dolg**, kir fo
ty ludie taku hudi, temuzh tiga Sludia TR 1558,
D3b; Zhefa ie **dolg** da Boshijo befedo ne
ohranimo? Pèrvizh ie **dolg** tih Fariov, kateri
befedo Boshijo zhiſtō Lùdem naprei ne nefo
KP 1567, XCVIb; Pergliha od Semena, vti Criſtus
prau, zhiga ie **dolg**, de nih malu po tei pridigi
deio TT 1581-82, I,51; zheſer je **dolg**, de poufođ na
tem Svejtu taku hudu ſtoji? TP 1595, II,242; Ta
Beſſeda nikar poufođ ſadu ne perneſe, tu je
pak teh ludy **dolg** TP 1595, I,130 / ty možni
fo ſe fuſper me ſbrali, Pres muiga **dolga** inu
pregreſhena. Oni pres muiga **dolga** teko inu
fe perprauleio TP 1566, 107a / [Jogri] nefo
takouih fuoih norſkih miſli ſmeyli Chriſtufu
ſami pouedati, sato fo fuoio Mater kniemu
poſlali, ako bi ona kako mogla kei kai ſadobiti
ali ſproſiti. So tako miſlili: Ako dobro pade,
nam pade, ako hudo rata, Shensko delo ie, My
pak bomo pres **dalga** JP 1578, III,66 / Chriſtus
od take ſodbe inu ferdamnanja to riſnizo pravi,
de ta bogati vteh paklenſkih plamenih leſhy ..
inu de je takoviga terpleinja tudi letu en velik

urfah inu **dolg**, de on tiga vbosiga Lazarufa vtem vezhnim vefseliu vidi TPo 1595, II,119

● — **dati komu dolg / delati dolg koga imeti koga za krivega; dolžiti, obtožiti, kriviti**: Kadâr ti na tvoij pulledni uri na poštili leshih tako milleezh: Io meni, Ias fâm poglublen[!] .. taku ti obeniga drugiga **dolg** ne delai, tãmuzh tebe famiga KPo 1567, LXXVI; Ako vam vijde, ne delaita moiga **dolga**, Ias nezhem kriv na tim biti KPo 1567, CXLVIIIb; Letukai fe veliku Ludy naide kateri le famimu Iudeshu Ishkariotu, inu tim Neuernim Iudom **dolg** dado, de ie Criftus terpil DPa 1576, ,(2b-);(3a); Bug, ti .. dash zhas inu odlog hpreoberneinu, de fe nihzhe zhes te spodobnu nemore toshiti, inu tebi **dolg** dati, Sakai onu ia nei tuoia vola, de bi gdu imel sgublen byti TKM 1579, 71b-72a; Christus .. fe more puftit obdolshiti, de je en Puntar .. kakor na ta danafhni dan ta Papesh, Shkoffi, Menihi inu Farji s'tem Evangeliom tudi fture. Ony vfi mu ta **dolg** dajo, de je en Puntarški Vuk TPo 1595, I,262; ● — **Acceptum refero, verifibus, esse nocens, pejfnam[!] dajem dolg biti kriva[!]** BH 1584, S16 *krivim pesmi*

3. ver. dejanje, delovanje v nasprotju z božjimi zapovedmi, zaradi katerega človek zasluži božjo kazen; greh: nei fte li ui brali uti poštaui, de ty Fary ob Sobotah utim templi to Soboto prelomio, inu fo uini pref **dolga** TT 1557, 32; O Christus ti fin Boshy .. Dai nom de prou fposnamo, De fi fa nasho volo, Vmerl ter fanas **delg** platil *P 1563, 103; Gospuđ Bug ti fi naredil, kopel fi ti nam perprauil, perilu vfih shlah **delguu** *P 1563, 56; ta Velik **dolg**, tu ie, vfi nashi Grehi, so ftakim dragim plazhillom inu Offrom tiga nega lubefniuiga Synu plazhani TO 1564, 85a; **Dologuui**[!] nashi pruti Bogu, fe ne mogo plazhat, te ie moral Syn Boshy fãm plazhati TC 1575, 495; mi tukai [v oçenašu] te **dolge** imamo duhosku faftopiti, fo te ty **dologuui**, fo ty nashi velikii inu mali Grehi .. S. Lucas. 15. ie vta Ozha nash poštauil, fa **dolge** te Grehe TC 1575, 130; Poštaua, te deffet sapouedi .. fo te Buque, vkaterih fo nashi **dalgoue** sapifãni: Te ifte fe nam imãio naprei brati, nato da .. Boga sa odpufzhanie grehou profimo JPo 1578, II,194; kruh nash vfãkdainij dai nam doneš, inu odpufiti nam **dulge** nashe MS 1593, C / kateri odpufzhanje teh greihou is ferza pegeruje, ta more na tu nar mainje tu naprej vftetje imejti, de ne hozhe vezh **dolgou** dellati, tu je, on hozhe od grejhov puftiti, inu fe pobulhãti TPo 1595, II,278 *grešiti* / Criftus .. ie .. en Opfer inu Plazhillu ratal, nekar le famuzh tiga Erbouiga Greha inu **dolga**. Temuzh fa te druge vse Sturiene Grehe TAr 1562, 30a

// ver. *stanje človeka, ki zaradi dejanja, delovanja v nasprotju z božjimi zapovedmi zasluži božjo kazn; grešnost, krivda:*

Te Ozheta fe hualimo[!], Vmanshem **delgu** tega greiha, vgnadi Iefufa Christufa *P 1563, 198; Nefponashai nega greha timu, kateri fe pobulsha, temuzh pomifli, de mi vfi she **dolg** na febi imamo DJ 1575, 33; kateri Pravizhniga fovrashio, ty bodo ^d**dolg** imeli <^d**dolg** imeli) tu je, Bodo od Buga fhtrajfani> DB 1584, I,287b; Kadar kej en Mosh ali Shena en gréh supèr eniga Zhlovéka ftury, inu fe s'tém nad GOSPVDOM pregrifhy, taku ima taifta Dufha en **dolg** na febi. Inu ony imajo fvoj gréh fposnati, kateri fo fturili, inu imajo fvoj **dolg** smyriti .. s'tulikajn, kuliker je kriviga fturjenu, inu vèrhu gori peti dejl pèrloshiti, inu timu dati, nad katerim fo fe sadolshili DB 1584, I,81a; Kadar fe vshe pèrgody, de fe on v'tém enim pregrifhy, inu fe fposná, de je gréhil, taku ima sa fvoj **Dolg**, tiga fvojga gréha, kateri je fturil, GOSPVVDV pèrnefti, od Zhréde eno Ouzo ali Koso k'Offru sa gréh, taku mu ima Far njegove gréhe smyriti DB 1584, I,64a; Ta Fariseer je sa fvojga lebna volo brumnilni kakor ta Sheniza, ali kadar fe on satu dershy, kakor de bi ne bil nifhter dolshan, inu nehozhe fvojga **dolga** fposnati, taku oftane takou **dolg** na njemu TPo 1595, III,113 / ty Papefhniki, kadar ony od odpufzhainja teh greihou predigujo, te ludy, kateri vtakovim **dolgu** tizhe, inu je nym nemogozhe plazhati, tjakaj vishajo, de imajo inu morajo fãmi sa fe slaftnimi delli plazhati TPo 1595, II,279; my fmo Bogu taku eno veliko fummo dolshni, de je nam nemogozhe, de bi my mogli plazhati. Koku bodemo my tedai tiga **dolga** profy? Drugazhi nikar, kakor de nafh lubi GOSPVD Christus vnaš **dolg** ftopi, inu vlame nafh greih od nas TPo 1595, III,121 / kadar ie to peruo Roiftuo sa porodniga Greha voliu nezhišto, inu tako velik **Dalg** ali pregreho fãbo pènefe JPo 1578, III,102; Od nafhiv Ozhetou zhãfã fmo my u'velikim **dolgi** bily, do danafhniga dne, inu sa nafhe pregrehe volo, fmo my inu nafhi Krajli inu Farji sdani, v'roke téh Krajleu po Dëshelah, pod Mez, v'jezho DB 1584, I,255a / Nyh ferce je resdleno. Sdaj je bo nyh **dolg** nafhãl: Nyh Altarji imajo ftreni, inu nyh Cerqve resvalene biti DB 1584, II,106b

● — bibl. **dolg krvi / krvavi dolg krivda, odgovornost pred Bogom zaradi prelite krvi**: Tedaj bo GOSPVD is Zionke Hzhere nezhištof opral, inu bo Ierusalemfki kèrvavi **dolg** odgnal od njè DB 1584, II,2b; Preklinanje, lashé, vbyanje, tatvina inu preshuftvu je preveliku poštalu, inu pèrhaja en **dolg** te krij sa drugim DB 1584, II,105a
◆ — bibl. **ofer za dolg daritev, s katero se izbríše krivda pred Bogom zaradi storjenega greha; spravna daritev**: Ty denarji pak od offrou sa **dolg**, inu od offrou sa greh, néfo bily v'Hifho tiga GOSPVDA nefseni: Sakaj ony fo bily téh Farjeu DB 1584, I,64a

4. kar je posledica uspešno opravljenega dela ali izkazane sposobnosti; dosežek, rezultat:

kadar bi bil Petrus po nozhi tulikain ryb vjel, taku bi bil meinil, de je tu njegove kunfhti inu dela **dolg** TPo 1595, II,156

5. kar mora kdo storiti, opravljati zaradi svojega položaja ali norm, predpisov;

dolžnost: kakòr fe ie tudi Christuf puftil obresati volian po lùbesni, nikar po **dolgu**, nam k'dobrimu KPo 1567, Lb; Kai fmo dalfhni Bogu? .. Bogu imamo saupati, zhes vfe ftuari ga imamo Liubiti, inu fe ga bati .. Leto ie ta **dalg**, kateri fmo Bogu dalslhi JPo 1578, II,139b[=193b] / Ta fmert ie en Gmain **dolg** te zhloueske nature inu enu Odreshitua od vfiga della, reue inu muye tiga fuita TO 1564, 164b

// kar mora kdo storiti, opravljati zaradi dejanja ali dejanj, ki jih je prej storil kdo drug:

Abraam ie Veroual Bogu, Inu tu ie nemu bilu kani Prauici perfoienu. Temu pag kateri della, ne bode ta Lon perfoien is Gnade, temuzh is tiga **doga**, Ampag kateri ne della, temuzh Veruie Vtiga kir tiga Neuernika Prauizhniga fturi, Timu iftimu bode ta Vera perfoiena hti Praui[cij] TT 1560, 6a-6b

// evfem., v zvezi **zakonski dolg spolni odnosi z zakoncem**; **zakonska dolžnost**: Kadar pak gdu prodá fvojo Hzher k'eni Dèkli .. Aku ona pak nedopade fvojmu Gofpudu, inu on .. njo pak fvojmu Synuvi sarozhy, taku ji on ima fturiti po fhegi ene Hzhere. Aku mu pak eno drugo da, taku on néma njej na nje Vshitku, ni na nje Gvanti, ni tudi na nje Sakonfkim **dolgu**

nizheffer doli vtèrgati DB 1584, I,48a

[A. J., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

dolg² (dolg, dalg, dulg) -a -o prid. [ˈdo:lg -a -o];

P približno 600, K 37 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPa 1566, TL 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, Tfm 1595, Tfc 1595, ZK 1595, MTh 1603)

- nedol. obl. m. ed. im.: d | o/a | lg -ː dogul[!] (MTh 1603, I,813);

- rod.: d | o/u (TkM 1579, **2a) | lziga; - tož.: dolg; - mest.:

dolgim; - or.: dolgim; - mn. tož.: dolge; - ž. ed. im.: d | o/a |

lga; - rod.: dolge; ->; - mest.: d | o/a | lg | i/ej (JPo 1578,

III,42b); - mn. im.: d | o/a | lge; - rod.: dolgih; ->; - or.: d | o/ó |

lgimi; - s. ed. im.: dolgu -ː dalgo (JPo 1578, III,32); - rod.:

dolgiga; - tož.: dolgu; - mest.: dolg | im/om (Jurícič); - or.:

dolgim; - dol. obl. m. ed. im.: dolgi; - primrk. m. ed. im.: dalši;

- ž. ed. tož.: dalšo; - presež. m. ed. im.: nerdalši; - dv. im.:

nerdalši; - ž. ed. im.: nerdalši; - tož.: nerdalšo; ◆ (M)

Longus. Germ. Lang. Sclavon. **dogul**[!], **dolg**

MTh 1603, I,813

1. ki ima med skrajnima koncema razmeroma veliko razsežnost; dolg: Ampag aka ena Shene[!] **dolge** laffe redy, ie ni ena zhaft?

TL 1561, 44a; Tãrfít ie en **dolg** lifen is tal rafteozh Ror, alli ftablo isnotra votlo inu prasno KPo 1567, XXVIIIb; Nerpoprei od fpreda ie bil ta

Cor, fanem **dolgim** inu shirokim pertom ili tebihom od fada fakriuen, tiga fo imenouali, Sanctum Sanctorum TT 1577, 61; En velik poftojn,

s'velikimi peruti, inu **s'dolgimi** peruti .. je prišhal na Libanon DB 1584, II,67a; On [ceder] je imèl velike, lépe inu **dolge** veje, sakaj njegova

korenina je imèla veliku vodè DB 1584, II,74b; Inu te Shtange fo bilé taku **dolge**, de fo fe nyh knoffi vidili v'Svetyini pred Korom DB 1584, I,188b;

Stol je bil sgul ognjeni plamen, inu tigaiftiga Kollèffa fo bilé, gorezh ognin: Inu od tigaiftiga

je vun fhla ena **dolga** ognjena fvitloba DB 1584, II,100a; On [Bog] je viškòkéli kakòr Nebu ..

Dalshi kakòr Semla, inu fhirfhi kakòr Morje DB 1584, I,269b / Varite fe pred pišarji, kateri

v'dolgim gvantu hodio inu fi radi pušte na Tergu dobru vsdajati ZK 1595, 121 v *obleki, ki sega*

(*skoraj*) do tal / kot del vzdevka My taku

dèrshimo, de fe ima sazheti .. v'drugim lejti

Krajla Daria, kateri ie bil imenovan, **dolga**

roka DB 1584, II,86b

2. navadno z izrazom količine ki izraža razsežnost med skrajnima koncema časa; dolg: fo en velik

tempel tei Bogini Diani bili fafidali .. ta ie bil shtyri ftu pet inu duaifletii ftopin **dolg**, duei ftu

inu duaifleti širok TL 1567, 1a; ON ie tudi fturil Stol te Gnade is zhifitga Slata, ta ifti ie bil

pultretij Komulz **dolg**, inu puldrugi Komulz širok .. Inu on ie Miso fturil is leffa Sittim,

dua Komulza **dolgo**, inu en Komulz viškoko

DB 1578, 82a; Triftu komulzou bodi **dolga** ta

Barka, petešfet komulzou fhiroka DB 1584, I,5a;

LEtu je pak tiga Altarja mera, po tém komolci, kateri je eno dlan **dalshi**, kakòr en gmajn

komulz DB 1584, II,81b;

● -- Inu Méftu na eni viškoki gorri ima imeti, okuli devet velikih Nemfhkih Mil, kakòr je

dolgu inu fhiroku, de v'obšydju okuli inu okuli prejme fhèft inu trydeffet Mil DB 1584, II,59b v *vsem svojem obsegu*

3. ki traja razmeroma veliko časa; dolg,

dolgotrajen: kadar nam pag Bug pofhle

ifkušnaue inu nadluge/ bofhntuu/ ueliko tar

dalgo bolešlan .. tedai puhtimoo/ de fmo

fhibke tar mahine vere TC 1550, 46(31b); Sakai

vefselu ferze ie zhlouezhki shiuot, inu negouu

vefeile ie niegou **dolg** leben DJ 1575, 128;

Hdrugimu du more preshteti, kuliku nedolshne

kry, fo ty Papeshi inu ty kir shnimi dershe,

prelyli .. velike **dolge** krege, Voiske vmei

Ceffary, Kraili inu Vyudi obudili inu naredili?

TT 1577, 252; No vshe ie Bog po tem **dolgom**

zhakanju, vfai edan krat nas smilofitio doma

obiskal JPo 1578, III,49; Vláke Quatri, Ta **dalshi**

dan, Ta kratshi Nuzh, Kadai fe Leitu, Syma,

Spomlat inu Ieffen fezheno TT 1581-82, II,**3a; Inu

aku bošh po moih potih hodil .. taku hozhem jeft tebi dati **dolg** shivot DB 1584, I,185a; Satu je tudi leta vuk, S. Evangelia v'fvetim pifmi, nikar nespodobnu pèrglihan enimu rofnimu oblaku s'jutra .. inu Sonzu po **dolgim** deshju, kateru vfe špet gori srouná, kar je od deshja doli pobyenu DB 1584, I,aV1b; Aku nebošh dèrshal, de bi šturil vfe befedde lete Poftave .. taku bo GOSPVd zhdnu s'tabo rounal, .. s'velikimi inu **s'dolgimi** fhtrajfngami, s'hudimi inu **s'dólgimi** bolesanmi DB 1584, I,115a; Onu je reis ena **dolga** raifha ali pot od Nazareta is Galilee, v Betlehem TPo 1595, I,30; Taku je Bug fkusi te Modre ferordnal, de morao en **dolg** pot h'timu Ditezu vleizhe TPo 1595, III,38 / Kay fe rezhe na Stoleh fedenie inu foditi? .. Od katere fentencie nihzhe nemore Apelirat ali na **dalsho** praudo klizati ali peliati JPo 1578, III,82b / On néma fvoje ferce povsdigniti zhes fvoje brate .. de fvoje dny **dolge** štury v'fvoim Kraileftvi, on inu njega otroci v'Israelu DB 1584, I,109b *podaljša dobo svojega kraljevanja*

// ki izraža razsežnost glede na trajanje:

KAdai ie dan ner **dalshi** inu Nuzh ner kratshi, Inu špet ner **dalshi** nuzh inu ner kratshi dan TKo 1557, c2b; Inu kadai ie ta Dan taku **dolg** koker ta Nuz[!], inu nuzh koker ta Dan TT 1581-82, II,***2a; Sa njegovo volo je Sonze štalu, inu je bil en dan taku **dolg** kakòr dva DB 1584, II,172a

// v zvezi dolg čas razmeroma veliko časa trajajoče nedoločeno časovno obdobje; precej časa:

Inu ga ie puftil tim Deloucem fa lon delati, inu on ie bil na dasheli **dolg** zhas, Inu kadar ie bilu red, poshle htim Deloucem eniga hlapza TT 1557, 234; Inu oni fo ga proffili, de bi per nih **dalshi** zhas oštal, on pag nei peruoloual TT 1557, 393; Zhes en **dolg** zhas, pride ta Gosfud letih hlapceu, inu ie shnimi raitingo delal TT 1557, 77; ONu ie veidezhe inu videzhe vfem malim inu velikim Ludem, koku ie vshe en **dolg** zhas, poufod vtim Kerfzhanftui velika toshba bila TAr 1562, 77a; kakòr fe ie nam pod tim Papeshtvom **dolg** zhaš godilu KPo 1567, CIIIb; On šteim na snanie daie to veliko nesaftopnošt tyh Iogrou, Da oni tako **dolg** zhas, inu veliko Let .. neifo eno bulshi Vero alli pamet bili dobili JPo 1578, I,78a; Ieft tebe prošim ne martrai mene. Sakai Iefus ie fapouedal timu nezhistimu duhu, de bi shal vunkai od tiga zhloueka. Sakai on ie nega **vdolgim** zhaftu inu zheftu trapil TT 1581-82, I,264; Abraham pak je v'Beerfebi Drevje safajal, inu je tamkaj od imena GOSPVDA tiga vezhniga Boga predigoval, inu je bil ptuy v'Philifterfki desheli **dolg** zhas DB 1584, I,13b; Ie on [Bog] supet en dan poštavil, po takim **dolgim** zhaftu, inu pravi fkusi Davida DB 1564, III,128a; Kratke bešede fo tu, ali filnu **dolg** zhas potrebujo, prejden fe my nih navuzhimo TPo 1595, III,60; Diuturnus. *Germ.* langwierig. *Sclav.* **dolg**

zhas, kir dolgu terpi MTh 1603, I,442 / Sakai tu ie nym ta Prerok sadofti ozhitu nasnanje dal, en **dolg** zhas poprei TPo 1595, I,2 *davno*

● — **dolg čas duševno stanje nezadovoljstva zaradi pomanjkanja primerne dela, družbe, zabave; dolgčas:** Kzheterimu, my pak nemamo le sa **dulsiga** zhaffa, ali le sa navade volo moliti, ali Bogu Pater noshtre .. shteiti TKM 1579, **2a; **kratiti dolg čas povzročati, da je kdo v duševnem stanju zadovoljstva, navadno zaradi družbe, zabave; kratkočasiti:** *Deutfch.* Lange weil vertreiben. *Latinè.* fallere tempus. *Windisch.* **dolg** čas kratiti. *Italicè.* pafsar il tempo MD 1592, H8a

4. ki ima veliko razsežnost glede na vsebino; obsežen: Danasni **dolgi** Euangeli ner vezh gouori inu pryzhuie od Cristufeuiga Goriuftanena TR 1558, c4a; Leta Pfalm ie **dolg**, ima 176. Verfou, Inu ie po Iudouskim Abezu poredu floshen TPo 1566, 214b; Natu ie Moises eno **dolgo** Peiffen islushil DC 1579, A2a; S. Stefan vnega **dolgi** oduguori prizhuie, de ty Patriarhi, nai fi ne fo imeili Templu inu drugih Iudouskih slushbi, fo vini Bogu dopali TT 1581-82, I,491[=495]; satu fe is letiga dobru vidi, de leta Lyft nej eniga Apoftola. Potle, ker hozhe Kàrflhanke ludy vuzhiti, inu vřaj v'takim **dolgim** navuki nikar enkrat v'mfli néma Cristufeviga tèrpenja DB 1584, III,132b; Kakor ie on [Trubar] tudi ta Kèrfzhanski Catehifem, tu ie, te imenitische shtuke Karfzhanskiga nauuka, s'tremi, kratkimi inu **dolgimi** islagami .. tolmazhoual TPre 1588, 126; Ali kadar je na eno Pridigo preveliku, inu ta Hiftoria fama na febi sadofti **dolga**, taku hozhmo poredu le try štuke pred nas vseti, inu od teh iftih fdaj govoriti TPo 1595, I,265;

◆ — Sa teim fe ima peiti ta kratka oli **dolga** slouenska Vera TO 1564, 113b *se mora peti apostolska ali nicejanska veroizpoved;* Inu po taki pridigi, ie špet ta Cerkou fahzela to kratko Iogersko oli ta **dolgo** Nicenisko Vero peiti TC 1575, 176

5. ki ima veliko razsežnost glede na rast, mere; visok, velik: INu je bil lhe en boj v'Gati: ondi je bil en **dolg** Mosh, ta je imèl lheft pèrtou na fvoih rokah, inu lheft pèrtou na fvoih nogah DB 1584, I,180b

// izraža razsežnost glede na rast, mere: Saul, ta je bil en lép mlad Mosh, inu nej bilu obeniga bullhiga mej Israelfkimi Otruki, ene glave **dalfhi** kakòr vus folk DB 1584, I,154a

● — Sdajci je Saul na Semlo padèl, kakòr je **dolg** bil, inu fe je filnu preštrafhil nad tèmi Samuelovimi befedami DB 1584, I,166b *takò, da je bil ves na leh*

6. v zvezi dolgo zanašanje dolgotrajno prenašanje česa neprijetnega brez izražanja nejevolje; potpežljivost: Ie on [Bog] šuelikim **dolgim** fanashanem terpil te poštode tiga ferda, ki fo perpraulene bile htimu pogublenu TT 1560, 16a;

Oli ti to nega prebogato dobruto, inu tu nega poterplene, inu nega **dolgu** fanashane, fa shpot imash? TT 1581-82, II,6; Inu tu **dolgu** sanafhanje nafhiga GOSPVDA, dërshite sa vafhe isvelizhanje DB 1584, III,123b; obari me pred ferdom inu mafzhovanjem, inu daj meni volnu poterplenje inu **dolgu** sanafhanje DM 1584, CXV

PRIM. dolgo^{1,2} [A. L. R.]

D

dolgo¹ (dolgu, dalgo) -ega posam. ['do:lgo -ega];

P 13, K 6 (TR 1558, KPo 1567, JPo 1578, DB 1578, DC 1580, DB 1584)

– s. ed. tož: d | ol/al | g | u/o; – mest.: dol | g/z | im; Ⓜ

1. v zvezi po dolgem izraža razsežnost v dolžino:

a) med dvema skrajnima koncema; po

dolgem: Inu oni [ljudje] fe pofadio po redij, po ftu inu petdefet vkup, to ie, da ie defet Mis bilu po **dolsim**, inu pet po shirokim KPo 1567, CXXVIB; Inu taku je Salomo grunt polushil h'zimprajnu Boshjo hiho: Nar përvizh po **dolгим**, sheft-defet komulzou, po shirokim dvajšfeti komulzou DB 1584, 1,235a; Inu so tudi imëla fvoje Arkërije inu Loupe .. petdefet komulzeu po **dolгим**, inu pet inu dvajšfeti komulzeu po shirokim DB 1584, II,80a / ekspr. Satu vftani gori, inu pojdi fkusi to deshelo, po **dolгим** inu po shirokim: sakaj jeft hozhem tebi njo dati DB 1578, 8b

*vseповсod, podobno tudi DB 1584 / ekspr. Ti li moi Syn .. budi li Golpod, Kral inu Far vekoma, Gospodu tako na **dolgo** inu shiroko kakor iaft zhes vse ftuarim, na Nebefih ino na semly JPo 1578, II,175b z neomejeno močjo, oblastjo*

b) v vodoravni smeri v notranjost; v globino: Potle je on meril Dauri na Vratih, po shirokim, defet komulzeu, in po **dolгим** teh Vrat, trynajft komulzeu DB 1584, II,79b

c) glede na obseg; na dolgo: My bi ta Catehifem tudi mogli imenovati eno Otrozhio kratko Biblio, satu ker ie vti ifti sa Otroke inu druge preproste Kerfzhenike, vkratke shtuke, vse tu sapopadenu, kar ie v ceili Biblij .. po **dolгим** knashimu isvelizhainu sapiflanu

DC 1580,)(5a

2. izraža veliko razsežnost glede na trajanje;

dolgo: Inu de kar Bug, nega Syn, S. Duh skufi Preroke inu Iogre gouori, prity inu oblubi, htimu bodi zhes **dolgu** oli zhes kratku guishnu pride TR 1558, Sb

PRIM. dolgo² [A. L. R.]

dolgo² (dolgu, dolgo, dalgo, delgu) prisl.

['do:lgo]; P približno 1000, K 44 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DaG 1585, DC 1585, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TiM 1595, TiC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– d | ol/al/el | g | u/o/ò (KPo 1567); Ⓜ

1. razmeroma veliko časa; dolgo: Tu ye ta perua fapuuid kir ima to oblubo/ de **delgu** bofh fhui/ inu de tebi dobru bode na femli TC 1550, 138(77b); Kadar fo pag **dolgu** stradali, stopi Paulus ufreido umei nee TT 1557, 424; kadar Iefus tiga šagleda lefezhiga, inu špofna, de ie on taku **dolgu** bil bolan, Praui on knemu TT 1557, 269; Kadar en zhlouik ie obrefan, Veruie veniga Boga, rad inu **dolgu** moli, ne shentuie .. Ta ifti ie brumen TR 1558, 04b; Inu taku obuye dilene inu Iemlene tiga Celiga Sacramenta, ie uti Cerqui **dolgu** terpelu TAr 1562, 66a; dezhle shnih lepoto (katera fai **dolgò** ne tërpi) sapelaio KPo 1567, LXVII; De is te linobe inu prafnuovanie, kadar en zhlouik nishter ne della, le špancira, pyanzhuie, **dolgu** na pofteli leshi .. Nishter dobriga ne pride TC 1575, 359; On ie po vfeh Iogrou, koker S. Iansh Euangelift, **dolgu** shiu bil TT 1577, 228; Kadar pak bo te Trobente glas **dolgu** terpel, tedai ony imαιο hti Gorri poiti DB 1578, 65b; Sato profimo Boga, nashega ljubega Ozheta, da on nas .. ohrani, inu pred Sapeliuici obaruie, inu hkonzu po tei **dalgo** terpezhi nefrezhi inu nadlogi, pelia kuezhnimu vefšeliu JPo 1578, II,214; tëh Hudobnih hvala **dolgu** ne-obftoji, inu tiga Hinauza vefšeljje tërpy, kar bi s'ozhima trenil DB 1584, 1,272a; TAifti krat pak je tudi te Pravizhne sadejla kufhnava te fmërti, inu fe je taifti krat v'Pufzhavi enu resdërtje fturilu mej mnoshizo, ali ta ferd nej **dolgu** tërpil DB 1584, II,146a; te Molitve, kir je na Gaffah k'videffu inu na hvalo molio, ine fe veliku, **dolgu**, goftu, glafnu memra, Bug nevflifhi DM 1584, b1b; Takovu je ja satu enu veliku zhudu, de je Chrifuf vfe te druge Apostole inu Iogre **dolgu** per febi ohranil TPo 1595, III,50; Onu nejma **dolgu** terpejti, Vafha shaloft ima k'vefelsju, inu k'vezhnimu vefšeljju biti inu poftati TPo 1595, 1,40; **Dolgu** nim prediguje, od Buga od Martre fvoje vfe fvoje Verne troftal je TC 1595, LXIII; Vivax. Germ. Lebhaft. Sclau. shiuezh, kir **dolgu** shiue MTh 1603, II,720; Diuturnus. Germ. langwierig. Sclav. dolg zhas, kir **dolgu** terpi MTh 1603, I,442 / De ie [Jesus] Pozhet vtim Meiftu Nazaret, fa uolo kir fo ty Preroki **dolgu** poprei preden ie bil royen nemu ta Prideuik ifdeli inu dali, Nazareus TR 1558, eb *dosti prej*; Abraamu ie **dolgu** poprei preden ie ta poftaua skufi Moifefa bila dana, ta Obluba od Iefufa fturiena TT 1560, 6a; Vy veste, de je Bug **dolgu** pred letim zhařsom mej nami isvolil, de bi fkusi moja ufta Ajdje tiga Evangelia befedo pofluřhali DB 1584, III,70a *pred davnimi časi*; Velika inu poprej nikuli od nikogar fturjena zhudeřfa: Prerokovanie od **dolgu** prihodnih rizhy DB 1584, I,a11b *o daljni prihodnosti*; Inu letu fe je tebi fhe premalu sdëlu, Bug, temuzh fi fhe zhes tvojga hlapza hiho, od **dolgu** prihodnih rizhy govuril DB 1584, 1,228a; Inu dokler je ona shiva bila, inu **dolgu** potle, nej

nihzhe fmeł supèr Israela bojovati DB 1584, II, 138b *veliko časa potem*; Ampak kadar Christus mejs ali vřejdo pride .. tu fe vře spravi inu řdruhi, inu fo ty bulshi priateli, poštauo vkupe Blagu inu Kry, kakor je tu **dolgu** poprej David vtem drugim Pfalmi prerokoval TPo 1595, I, 263; Sakaj takova pokorszina je nam **dolgu** poprej gori naloshena uti Poštavi TPo 1595, II, 20 / Leta kunsht pag, tim Sludieum iskushnuam, redle řubper řtati, fe nekar hitru, temuzh **dolgu** inu po zhafu nauuzhi TO 1564, 149b *v razmeroma dolgem času*

// v zvezi **nikar dolgo malo, nekoliko časa; nedolgo**: Sakai Ioannes ie suodo kerřil, vi pak imate řuetim Duhom kerřžheni biti, nikar **dolgu** po letih dneħ DPa 1576, 41a; Ampag nekar **dolgu** potle, fe vřdigne řuper no ena pysh, kir fe imenuie ta Vogerska .. Buria TT 1581-82, I, 604; Nikar **dolgu** potle, je kralj pofal eniga řariga Moshá is Antiohie, de bi Iude pèrmoral, de bi od řvoih ozhetov poštave padli DB 1584, II, 198a

// **izraža trajanje sploh: dolgo**: Koku **dolgu** hozhte vi kriuu řodyti? TPo 1566, 150b; Mi nashih zaihno ne vidimo, nei vezh obeniga Preroka, Inu nikogar nemamo, kir bi veidil koku **dolgu** ima letu terpeti? TPo 1566, 134a; Ta Syma ie dořti **dolgu** terpela, sadořti ie dosdai Hudizh řuoio Hudizheo drushbo nam řilo delal JPo 1578, I, 9a; Iaft hozhu raishi letu na Semli vtem Vefelyu inu sheliah, moyh dni vshiuati, gdu sna kako **dolgo** JPo 1578, II, 96; Kako **dolgu** fe nezheřh ti pred mano ponishati? DB 1578, 56b; Koku **dolgu** vy preprořti hozhete preprořti biti DPr 1580, 2a; Koku **dolgu** fe bodo Pregreřniki vefřelili? DB 1584, I, 303b; Vy fe vshe dořti **dolgu** na leti gorri prebivali: obèrnite fe, inu pojđite DB 1584, I, 101a; Sakaj je nym [zverinam] zhas inu ura bila pořtaulena, koku **dolgu** je vřakotera iméla biti DB 1584, II, 100a; Takouim řilnim Papeřnikom ie Bug po řuoji meri cill pořtauil, koku **dolgu** on hozhe nym tako řilo perpuřiti TPr 1588, 54; Koku **dolgu** řhe bote vy, taku krivu řodili

TfC 1595, CCCXX

● — — preg. Quod differtur non aufertur, To ie: Kar fe **dolgo** sanasha, to fe celo ne odnasha JPo 1578, I, 10b

2. z izrazom količine **izraža razsežnost glede na trajanje**: *danes se opuřča*: Inu nim ie bilu danu, de nih ne imao vmoriti, temuzh de martraio, pet meřceu **dolgu** TT 1577, 325; Po leti vishi imate vsag dan, teh ředem dny **dolgu**, ta kruħ offřouati DB 1578, 140a; Satu vam bo GOSPVD Meřřa dal, de řeřte, nikar en dan, nikar dva, nikar pet, nikar řeřet, nikar đvajřeti dny **dolgu**, temuzh en cèl Meřřiz DB 1584, I, 85a; Semefřis, řheř meřceu **dolgu** .. Biduum, đva dni **dolgu** BH 1584, 75

3. **izraža velik obseg, natančnost glede na vsebino, problematiko; obřirno, podrobno**:

TA Drugi Vrsah, kir fimo taku **dolgu** řpřyzhouali de le řkufi to Vero dobimo tu řsuelizhane tih nashih Dush, fe leta TT 1557, u4b; Vtim peruim Capituli **dolgu** inu lipu praui inu vuzhi, kakoua řhřtima inu nauuk ie tiga S. Euangelia TL 1567, 2b; Vři praui řařtopni Pridigarij pouřod .. nakatere beřřede, is tiga Cateřifma, zhaři kratku, zhaři **dolgu** řřlagaio TC 1575, 12; Du, kai fo ty Anticriřti, nih diane, fe tukai **dolgu** řařtopnu piře

TT 1577, 377 / LETA REGISTER PRAVI, KVLIKV IE BVCqui inu řhtukou uti celi Biblij .. Inu koku fe kratku inu **dolgu** piřřheio TKo 1557, c3a *v celoti, neokrajřano*

4. v zvezi **tako dolgu izraža časovno obdobje, kot ga določa odvisni stavek; tako dolgo**: De bi vřim Paradishu řhiueli inu prebiuali, pres vře řkerbi .. taku **dolgu**, dotle bi vřeti bili vta nebeřřa TT 1557, 13b; Inu aku fe ludi umei řebo řkregaio oli řourashio, taku obene muie ne řhparaio, tagu[!] **dolku**[!] de te ifte řpet ukupe řmyre inu řřrauo TR 1558, i2a; Taku vřai tu Vyudřtu inu ta řhlahta tiga Iuda ie ořtalla, taku **dolgu**, de ie Crifřus řyn Boshy, nash Oħranenik na ta Sueit pryřhal TO 1564, 55b; Leta velikiřar .. ředi vshe na řednici Boshij, inu zhaka naprei, taku **dolgu** da negovi řovrašniki pod noge negove bodo řpolosheni KB 1566, ř8b; Alli ni taku **dolgo** zhakal, da bi bil řazhel řřroħniti KPo 1567, CLXIX; nam ie řrebi le řvolno terpeti, na Crifřuřa tim řarzhneie řerouati ino tako **dolgo** klizati, da ga řnashim klizaniem řbudimo JPo 1578, I, 60a; Neodlařhaj taku **dolgu** řřřvojo gnado, kakòř fim jeř řřpokuro vřřreħih **dolgu** odlařhal DM 1584, LXXIX; Bug [je] niemu taku **dolgu** dal odřog řhiuota, de ie řkorai ořřemdeřřet leiř řar pořtal TPr 1588, 120; Per teh řanikernih Duhuvih pak, kateri nio řenim uřřeřom pořřuřhajo .. nym fe řřidigui taku **dolgu** inu veliku, kakor fe hozhe, je onu řavnu, kakor de bi eden uvudoe vđari TT 1595, I, 49; Vřputi tvoja obřizhja, bořh tvoř kruħ jeřil, taku **dolgu** dokler řřet k'pãřti pořřaneřh, is katere ři vřet ZK 1595, 145;

● — — preg. ta krugla fe taku **dolgu** křřtudenzu nořři, de fe enkrat řesbye TPo 1595, II, 192

5. v veřniřki řabi, v kãkřiranih zvezah **kakor dolgu / dotle dolgo za izražanje, da trađa dejanje nadřednega stavka toliko časa kolikor dejanje odvisnega; dokler**: Ieř hozho nemu Seime vekoma dati, Inu nega řtol, dotle **dolgu** tu Nebu řerpi oħraniti TPo 1566, 163b; Ony řo veřřeli kakor **dolgu** řhenkinge iemlo, ali vřai křřuřednimu konez vsameio DJ 1575, 175; [Bog] fe puřti řimu řuetoui řarditi inu plakati, kakor **dolgo** mu ie řiubo JPo 1578, II, 165b; Inu kateri vřto řiřho gre, kakor ie **dolgu** řaperta, ta ie nezhiř do vezhera DB 1578, 98a; Kakor ie **dolgu** ta Oblak na prebiualiřřzi ořtal, taku dolgu řo mořzhe řeshali DB 1578, 122a;

D

Ieft hozhem tuoio Prauizo inu veliko Miloft hualyti inu zhaftyti, koker **dolgu** ieft shiuim, inu koker **dolgu** ie ena lapa vmeni, nezhem posabiti TrkM 1579, 6a; Sakaj kadar zhlovik le famo grevingo ima, pres vere, taku je tu le ena poloviza pokura, katera tudi zhloveku, kakor **dolgu** pres vere oftane, nihtèr nepomaga DB 1584, I, 6v; Sakaj kakor **dolgu** ony she ludy na zhlouezhku fashlushenie, Vigilie, Dushne Mashe .. vishaio, taku dolgu nemaio ony prauiga zhifiga Euangelia od Crifufala TPre 1588, 67; fe naprej nikuli vezh nejma fgoditi, kakor **dolgu** ta Svejt ftoji, de ona [devica] nofsezha, inu ena Mati bode, nikar od eniga Mosha, temuzh le od fvetiga Duha? TPo 1595, III, 62
 ⚡ v zvezah kakor dolgo, dotle dolgo po nem., prim. solange

PRIM. **dolg**² [A. L. R.]

dolgomeč (dolgumeč) -a sam. m [dolgo'meč?]; P 1, K 1 (MTh 1603)

- ed. im.: **dolgumeč**; ⚡ ♂

dolg enorezen meč, ki se drži z obema rokama: Machaera. Germ. Ein beidenhänder/ fchlachtfchwerdt. **Sclav. dolgu mezh** MTh 1603, II, 1-2 [A. L. R.]

dolgomiseln -a -o prid. [dolgo'mi:seln]; P 1, K 1 (JPo 1578)

- nedol. obl. m. ed. im.: **dolgomiseln**; Ⓜ

ki vse hudo, neprijetno prenaša brez izražanja nejevolje; potrpežljiv: on [Kristus] ie v flegamogozh, vfmilien, myran, prauizhan, fuet, **dolgomifeln**, krotak, pohleuan JPo 1578, II, 7b
 ⚡ po nem., prim. langmütig [A. L. R.]

dolgost (dolgost, dolgust) -i sam. ž ['do:lgost/dol'go:st -i]; P 22, K 6 (TT 1577, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

- ed. im.: **dolg** | o/u | st; →; - or.: **dolgostjo**; Ⓜ

Deutfch. Länge. **Latinè.** longitudo. **Windifch. dolgust.** **Italicè.** lunghezza MD 1592, J2b

1. razsežnost med skrajnima koncema česa; dolžina: Inu tiga Mišta **dolguft**, shirokoft inu viflökota fo glih TT 1577, 481; Inu **dolgoft** téh perut na Kerubimih, je bila dvajfeti komulzou, de je ena perut pet komulzeu iméla, inu fe je doti-kala fténe te hišhe DB 1584, I, 235a; **ON** je bil fturil Hišho tiga ner fvetéfhiga, teifte **dolgoft** je bila dvajfeti komulzou DB 1584, I, 235a / de Crifus prebiva fkusi Vero u'vafhim ferci, inu de bote fkusi lubesen vkoreneni, inu gruntani, de bote mogli dofsezhi fofvemi Svetniki, kakova ie ta shirokuft, inu **dolguft**, inu globokuft inu viflökufst: Inu tudi fposnate, de Crifufala lubiti je veliku bulfhe, kakor vse fposnanje DB 1584, III, 105b *vseobseznost, neskončnost*

2. človeško telo glede na rast, mere; postava: Koku fi ti lépa inu lubesniva, ti luba v'luftih? Tvoja **dolguft** je glih enimu Palmovimu driveflu DB 1584, I, 333b; Pogledajte Ptice pod

Nebom, one nefefejo .. inu vafh Ozha Nebefki je viner shivy. Néfte li vy vezh kakòr one? Gdu je mej vami, kateri bi fvoji **dolgofti** mogèl en komulz doftaviti, de bi lih satu fkerbil?

DB 1584, III, 5b / Statura. Germ. die Leibmaß/ die gröfße/ vnd lenge deß Leibs. **Sclav.** velikoft inu **dolguft** MTh 1603, II, 555 *telesna višina*

3. velikost trajanja v času; dolžina: ON je pak is britkosti inu fodbve vset, gdu hozhe njegoviga lebna **dolguft** isgovoriti? DB 1584, II, 21b; Gdu bo pak njegoviga lebna **do'goft**[!] isgovoril? <^b**dolgoft**, tu je, koku dolgu on ima regirati, tu je vekoma> DB 1584, III, 65b [A. L. R.]

dolgota -e sam. ž [dol'go:ta -e]; P 2, K 2 (TL 1567, TT 1581-82)

- ed. im.: **dolgota**; Ⓜ

razseznost med skrajnima koncema česa;

dolžina: Crifus vtim vafhim fercei skuli to Vero prebiua, de bote okoreneni inu gruntani vti lubefni, de bote mogli dofsezhi, fo v fsemi Suetniki, kakova ie ta shirokota, inu ta **dolgota**, inu ta globokota inu viflökota, inu de fposnate to lubefan Crifufeuo, katera premaga tu Spofnane TL 1567, 13b, podobno tudi TT 1581-82 *vseobseznost, neskončnost* [A. L. R.]

dolgovanje (dolgovanje, dulgovanje, dulgovajne, dolgovajne, dolgovane, dolguvajne, dolgovajnje, dolguvanje, delgovane, doguvanje, dulguvanje) -a

sam. s [dolgo'va:nje/dol'go:vanye -a?]; P 85, K 15 (TT 1557, TO 1564, TL 1567, KPo 1567, DJ 1575, JPo 1578, DB 1578, TrkM 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

- ed. im.: d | ol/ul/o (DB 1584, III, Ddlb) | g | o/u | v | a/a (DB 1584, III, Ddlb) | nj/jn/n/nj | e; - rod.: d | ul/ol | gova | nj/n | a; - daj.: d | ul/ol | govanju; - tož.: d | ol/ul/el (TT 1581-82, I, 136) | g | o/u | va | nj/jn/n/nj | e; - mest.: d | ol/ul | g | o/u | va | nj/jn | u/i (DB 1584, I, 132a); - or.: **dolgovanjem**; - mn. tož.: **dolg** | u/o | va | jn/nj | a; - mest.: **dolgovajnih**; Ⓜ

Actio. German. Werk/ Handlung. **Sclav.**

dulgovanie, delu MTh 1603, I, 31

1. kar se uresničuje z opravljanjem, izvrševanjem kake dejavnosti, aktivnosti; delo, opravilo: Pomagai de ieft moie **dolgouaine**

inu oprauliu prydnu inu dobru opravim TrkM 1579, 112a; Opravi svunai tvoie **dolgouaine**, inu dellai tvoio Nivo, potle cimprai tvoio Hisho DPr 1580, 48a; Ieft pak fim k'nyma Sle poslal, inu fim nyma puftil povédati: Ieft imam enu veliku **dulgovanje** opraviti, jeft nemorem tje doli priti, tu delu bi moglu saftati, kadar bi jeft roko odtégnil, inu k'vam doli fhál DB 1584, I, 258a / kir te liftuue S. Paula inu tih Iogrou, taku dolgu, kafnu inu fufeb, nekar kmalu ukupe, ne puftim drukat, Tu della muie teshku **dolguane**, preganene, fem ter tam ulezhene, de ne fem nigdar tulikain pokoia imel, de bi letu Boshyc pridnu inu potrebnu

dellu .. bil dokonal TL 1567, 83a / Natu inu potehmal ie fadofti gouorienu inu špryzhanu, od tiga **Dolgouana**, della inu opraula te Gofpofzhine TO 1564, 65a *nalog*

// **uresničenje odločitve ali volje; dejanje:**

Inu Iosua je puftil pojti ta folk, flejdniga v'fvojo Erbŷzhino. INu pèrgudilu fe je po letim **dolguvajni**, de je Iosua, Nunou ŷyn, ta Hlapez GOSPODNI vmèrl, kadar je ŷtu inu deŷfet lejt ŷtar bil DB 1584, I,132a / Letu fo ty trye Iunaki ŷturili .. BENaja, Iojadou ŷyn, Is'hailoviga ŷynu, velikiga **dolgovanja**, od Kabzeela. On je dva Leva tèh Moabiterjeu pobil DB 1584, I,225b *ki je storil velika dejanja*

// **kar kdo dela, opravlja nasploh; početje:**

Gorje je tèm, kateri ménio de fo ŷkrivèni pred GOSPVDOM, de bi nyh naprej vsetje ŷkrivenu oŷtalu, inu de bi ŷvoje **dolgovanje** v'tèmmi obdèrŷhali, inu pravio: Gdu nas vidi? Inu gdu nas sna? DB 1584, II,11b / Taku poloshite vshe doli od febe, po tèm pèrvim **dolgovanju**, tiga ŷtariga zhlovèka, kateri ŷkusi ŷhejle, v'ŷmoti, ŷam febe konzhava DB 1584, III,105a[=106a] *človeka, kakor je ravnal doslej*

// **ekspr., v zvezi imeti dolgovanje s kom izraža, da je kdo s kom v odnosu, stiku; imeti opravka s kom:** Ludje nemajo niŷtèr **dolgovanja**

ŷtèmi Samariterji DB 1584, III,49a; Aku pak gdu nej pokoren naŷhi beŷedi, tiga sasna-minujte s'enim lyŷtom, inu niŷtèr ŷhny **dolgovanja** neimèjte, de bo ŷaframovan DB 1584, III,113b / O ti Ieŷu Nazarenski, kai mi imamo ŷtebo **delgouane**? Ti fi priŷhal nas konzhati? TT 1581-82, I,136

2. delo, dejavnost, navadno za pridobivanje osnovnih materialnih dobrin; poklic: Pharao je djal k'njegovim Bratom: Kaj je valhe **dolguvajne**? Ony fo odgovorili: Tvoji Hlapci fo ŷhivinki Paŷtirji, my inu naŷhi Ozheti DB 1584, I,31a

3. kupovanje in prodajanje dobrin za ustvarjanje dobička; trgovanje: Vmoim **dolgouainu** inu kupzhouainu ŷem ieŷt vŷe ŷlahŷt fortelne nuzal super to lubesan moiga Bliŷniga TKM 1579, 120a; ŷa ŷvoj dobizhek, ŷa kupzhio inu **dolguvanje**, de bi po frezhi ŷhlu, proŷti tigu, kateri cillu niŷtèr nepremore DB 1584, II,144a; en vŷakateri ŷvoj anel, andtverh inu **dolgovainje** taku pela, de on nikoger ne prevezha, nikoger ŷ'falŷh blagum ne ogolufa .. inu ni vprodajanju ni vkupovainju eniga takoviga fortelna ne yŷzhe, kateri bi tem drugim kŷhkodi priŷhal TPo 1595, II,120; Obenu rounanje, kupzhovanje ali **dolgovainje** nej taku maihinu inu ŷhleht, aku ti ŷveiftu ŷhny **okuli hodifh**, de dobru inu pravu blagu ŷa en pravi denar drugim puftifh dujte, taku je tu ena almoŷna TPo 1595, II,121 / Teh Egypterjeu **dolgovanje**, inu tèh Murou kupzhovanje,

inu ty dolgi ludje v'Sebi, fe bodo tebi podali DB 1584, II,18b

4. kar je, se dogaja in je predmet določene obravnave; zadeva, stvar: Bodi ti ŷa ta Folk pruti Bogu, de pernashash **dolguuaina** pred Buga DB 1578, 64b; Aaron inu Hur ŷta per vas, aku gdu bo imel kakouo *reizh, ta knima prydi <***Dolgouanie**> DB 1578, 70a; Feŷtu pouei timu Kralu tu Paulouu **dolgouane**, inu prau, En moŷh ie od Felixa viezhi puŷzhen, od kateriga, kadar ŷem bil Vieruŷalem priŷhal, fo ty Viŷhifary inu Starifhi tih Iudou meni poueidali, inu fo proŷfili, de bi ga imeli od ŷhiuota diati TT 1581-82, I,594; ta Moŷhà ŷta k'njej djala: Aku my milofti inu ŷvejŷzhine nad tabo neŷturimo, kadar nam GOSPVD leto Deŷhelo da, taku ima naŷha duŷha, ŷa vas te ŷmèrti biti, aku le ti naŷhe **dolgovanje** neferratalh DB 1584, I,120b; David .. nej bil odŷtopil od vŷiga tiga, kar je on njemu ŷapovèdal, vŷe njegove ŷhive dny, kakòr le v'tem **dolgovanju** s'Vriam Hetiterjem DB 1584, I,194b; tvoj Pridigar .. te taku prozh vlejzhe, de ti dobru vŷak dan pridige ŷilifihŷh, viner drugu miŷifih, inu fe s'drugim **dolgovanjem** pezhaŷh TPo 1595, I,193 / *Crajnŷki. Rizhy Slovenŷki, Beŷjazhki. Doguvánje* DB 1584, III,1a1b / VTretjim lejti Kraja Koraŷa is Perŷie, je bilu[!] Danielu, kateri je Beltŷazer imenovan, ena rézh reŷodivena, katera je riŷnizhna, inu od velikiga **dolgovanja** DB 1584, II,102a *se nanaŷa na pomembne ŷtvari*; is mej nyh imajo nekoteri iŷvoleni biti, katere bo Krajl v'fvoih nar vegŷlih **dolgovajnih**, kakòr ŷvejŷte ŷvejtne ŷvejta vprahal DB 1584, II,188a

// **ŷpor glede česa, o razreŷitvi katerega odloča sodnik; tožba, pravda:** kadar ŷa poteleŷniga blaga kakovu **dolgovanje** imate, taku vy iemlete, te, kateri fo pèr gmajni ferrahtani, inu je k'Rihtarjem ŷtavite DB 1584, III,91b; kadar enu **dolgovanje** pred nje pride, taku imajo ony ŷtati inu foditi, inu po moih Praudah ŷodbo rezhi DB 1584, II,82a; Ah de bi me gdu k'Rihtarju poŷtaviŷ v'Deŷheli, de bi ŷlejdni k'meni priŷhal, kateri ima enu **dolgovanje** inu praudanje, de bi mu jeŷt h'Praudu pomagal DB 1584, I,176a; *Deuŷch. Rechtshandel. Latine. dica. Windifch. Dolgovanje*, pravda. *Italicè. accufa*, querela, lite MD 1592, L8b / Krajeve rizhy, fo fe morale ŷturiti, pred vŷemi ŷaftopnimi na praudu inu **dolgovanje** DB 1584, I,262b / Bog .. fi je en termin inu pravdnij dan poŷtaviŷ, na kateri òzhe vŷe ŷtvari reformirati, vŷe toŷhe inu **dolgovanie** ŷaŷifihati inu foditi KPo 1567, XXI; GOSPVD Zebaoth, ti pravizhni Rihtar, kateri Obiŷti inu ŷerza iŷkuŷhavaŷh, naj vidim tvoje maŷzhovanje zhes nje: Sakaj tebi ŷim jeŷt moje **dolgovanje** porozhil DB 1584, II,33a / nedavaj Krajlom Vina pyti, ni Firŷtom mozhniga pytja. Ony bi mogli pyti, inu Praude

posabiti, inu kej reunih ludy **dulgovanje** preminiti DB 1584, I,328a *krivično razsoditi v škodo revnih* / Ta pravizhni fposna teih vbsih **dulgovaine**: Ta hudobni nerodi sa obeno saftopnost DP 1580, 57a *prizna, kaj ubogim pripada po zakonu, družbenih pravilih, moralnih načelih* 5. ver. *stanje človeka, ki zaradi dejanja, delovanja v nasprotju z božjimi zapovedmi zasluži božjo kazen; grešnost, krivda*: ta nedolshni fveti Syn Boshji .. fe vtakne vmoje **dolgovanje**, hozhe sa tuištu plazhati, de jeft od njega pruft inu ledig poltanem TPo 1595, I,266 [A. J.]

dolgovati (dulgovati) -ujem glag. nedov.

[dolgova:ti]; P 2, K 2 (MD 1592, MTH 1603)

– nedol.: **dulgovati**; Ⓜ

kot slovarski zgled *kupovati in prodajati dobrine za ustvarjanje dobička; trgovati: Deutſch. Handlen. Latinè. negociari. Windiſch. rovnatj, **dulgovati. Italicè. trafficare MD 1592, F8a; Negocior. Germ. werben/ hädtieren/ kauffmanshafft treiben. Sclau. andlati, **dulgovati**, rounati MTH 1603, II,113 [A. J.]***

dolgu meč gl. dolgomeč

doli prisl. [ˈdo:li]; P približno 1000, K 43 (TC 1550,

TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TA 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, KP 1567, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DP 1576, TT 1577, JP 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, DP 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DA 1585, DC 1585, TP 1585, MD 1592, TP 1595, TM 1595, TC 1595, ZK 1595, MTH 1603)

– doli: Ⓜ

1. izraža stanje ali obstoj na nižjem mestu, položaju; doli: Letu **doli** na Semli jeft h'tebi klizhem, kadar je moje ferce u'velikim strahi DB 1584, I,294b; Ali tozha bo **doli** po Gosdu, inu tu Méiftu sdolaj bo nifku DB 1584, II,13a; Pakal je tam **doli** trepetal pred tabo, ker fi mu pruti prihál DB 1584, II,6b; PEr Murji **doli** imajo sgul Paſtirſke kozhe inu Ouzhji Hlevi biti DB 1584, II,123a; Pufti moje tellu letu **doli** na Svejtji ſhivéti, jefti, pyti DM 1584, LXX; Inu nam vkaſuju de bi nyh neimejli letukaj **doli** s'hraniti TPo 1595, I,45

2. izraža gibanje ali usmerjenost proti nižjemu mestu, položaju; dol: Kadar fo pag oni taku upyli, inu nih guant **doli** metali, inu luzhali ta prah gori uta lufft TT 1557, 408; Criftus ie Petruſu nalushil, de ie moral fa volo tiga Euangelia Vrymi fglauo **doli** Cryshan biti TR 1558, a4a; On ie tu nebu **doli** nagibal, inu ie **doli** hodil, Inu ena meglia ie bila pod nega nogami TP 1566, 37b; inu Pärt v'Templi fe rasdere po fredí na dva kofa, od véřha napol **doli** do sadnijga KP 1567, CLXV; Kada budo vidili, da is verh Tempa **doli** letish inu vuner obeno shkodo ne preimesh, tako vfi Priteko, inu te budo sa Boga imeli, inu molili JP 1578, I,85b; Na potu ie Iacob eno Luitro vñi vidil, katere

verh ie doffegel do Nebes, po kateri fo Angeli gori inu **doli** hodili DB 1578, 25a; On je ta Hilkia, kateri je tu viſſſſoku isviranje teh vod v'Gihonu sakril, inu **doli** obèrníl od vezherne strane h'Davidovimu Méiftu DB 1584, I,248b *usmeril navzdol*; Aku fi ti Boshji Syn, taku fe véřsi **doli** DB 1584, III,4a / s prisl. določilom kraja **Doli** fhall htim peklom na trety dan gori v'fital od ſmertí TC 1550, (16a); Bug vtim dellu fuiga Synu, kir ga ie **doli** na ta fueit poſlal inu puftil vmoriti, fe hozhe ner vezh puftiti viditi inu ſposnati TT 1557, I,2a; Kadar je on vshe bil tja **doli** prihál, je on govuril s'to Shenó DB 1584, I,141a; aku hozheſh enu Iunazhku djanje ſturiti, taku pojdi fem **doli** na raunu pule DB 1584, II,188b; potehmal jeft morem ſhiher **doli** po ſtengah pufti TPo 1595, I,157; Nihzhe ne gre v'Nebu, temuzh ta kateri je leſem **doli** prihál TPo 1595, III,90; On je en GOSPVD tiga vezhniga lebna, gdi ta Svejt tja **doli** v'Pakal flíhi TPo 1595, I,80 / Ieft hozhem **doli** v'Egypt s'tabo pojti DB 1584, I,30b; Smo tudi druge denarje pèrneſli **doli** [v Egypt] ſabo, de fhpendio kupimo DB 1584, I,29a; Natu fo **doli** fhli deſſet Iosephovi Bratje, de bi v'Egypti Shita kupili DB 1584, I,27b / Tedai ie ta ferd Boshy **doli** zhes nee pryshal, inu ie te Debelake vmei nimi pomuril TP 1566, 142a

● – gori – doli / gori ali doli *ne glede na; gor – dol*: Si budi fortuna gori alli **doli**, fi diuyai Morie kako famo hozhe, da le Chriſtuſa per nas imamo JP 1578, I,58b; Pamet gori, pamet **doli**, letu je Boshja beſéda inu ſapuvíd, per tem hozhem je tudi puftit oſtati TPo 1595, II,155; **ne vedeti (ne/ni) gori ne/ni doli biti v negotoviti, ne znati se (prav) odločiti**: ne edan od naf ni védl in gori ne **doli**, na katero ſtran bi fe bil obèrníl. Tako ſmo fe bili v'zhlovefke poſtave inu láſhi ſabludili, inu celò ſahli KP 1567, XIIIb; Da taku neifo ti préprofti Mlaifhi gori ni **doli** veidili, inu fo vuelikih smotah bili JP 1578, I,16a; Kadar fe vſhe ena nefrezha .. permeri .. tu ony imajo ſtuprou to ferzhno ſhaloſt, nevejdo ni gori ni **doli**, glojejo inu ſhro fami febi tu ferze doli TPo 1595, I,181 [J. N.]

dolibiti -bijem glag. nedov. [ˈdo:li'bi:ti -'bi:jem]; P 1, K 1 (DB 1584)

– sed. ed. 3. os.: **dolibye**; ◀▶ Ⓜ

kdo; kaj, s prisl. določilom kraja **z udarci spravljati koga iz pokončnega položaja; pobijati**: pren. Sakaj Sovrashnik preganja, mojo Duhó, inu moj ſhivot **doli** na tla **bye** DB 1584, I,315

♣ po nem., prim. niederschlagen [J. N.]

dolibrisati -brišem glag. nedov. [ˈdo:li'br'i:sati -'br'i:šem]; P 1, K 1 (TO 1564)

– sed. ed. 1. os.: **dolibrisem**; ◀▶ Ⓜ

kdo; kaj **delati, da kaj nezaželenega ne obstaja več; odstranjevati, brisati**: Ieft fem ta .. kir tuie Grehe **doli brishè** fa muio uolo, inu ne ſmislím

na tuie Grehe, praui Cristus Efa. 43 TO 1564, 82b

℘ po nem., prim. abwischen [M. M.]

dolidejan (dolidjan) -a -o del. ['do:lide'ja:n -a];

P 22, K 7 (TAr 1562, TO 1564, TPš 1566, TL 1567, TT 1577, TT 1581-82, DB 1584)

– nedol. obl. m. ed. im.: dolidjan; – mn. im.: dolidjani;

– ž. ed. im.: dolidjana; – mn. im.: dolidjane; ◀▶ Ⓜ

ki zaradi dejanja, delovanja koga preneha

obstajati, veljati; odpravljen: Inu kadar ie tu narafen dilene tiga Sacramenta, Criftufeui Poftau inu Vkafanu ſubper, Obtu te Proceſſye inu okuli hoyene fleim Sacramentom, fo per nas **doli diane** inu poſtaulene TAr 1562, 66b; Inu Criftus proſi Ozheta Boga de ga vnega Martri ne ſapuſti, praui tudi de ta ſtara Poſtaua inu ty Offri bodo **doli diani** TPš 1566, 33b; Prizhuie de Moifeſou vſi ſhlahſt offri, ſa volo kir ne mogo nikogar od Grehou ſturiti proſtiga fo **doli diani** TT 1581-82, II,291; Ampak Deſet Sapuvidi nemogo taku **doli djane** biti: Sakaj tukaj je gréh, de bi ſi lih téhiſtih ſapuvid nebilu, ali aku bi ſe lih neſopſnali DB 1584, I,(3)b / Ta pulledni Sovraſhnik, kateri bo **doli djan**, je Smért: Sakaj on je njemu vſe pod njegove nogé podvèrgal DB 1584, III,95b

℘ gl. dolidejati

PRIM. dolidejati [J. N.]

dolidejati (dolidjati) -dejem glag. dov. ['do:lide'ja:ti];

P 30, K 6 (TAr 1562, TO 1564, TC 1575, JPo 1578, TPš 1579, DB 1584)

– nedol.: dolidjati; – del. na -l m. ed.: dolidjal; – dv.: dolidjala;

– mn.: dolidjali; – ž. mn.: dolidjale; ◀▶ Ⓜ

kdo; kaj **naréditi, povzročiti, da kaj preneha**

obstajati, veljati; odpraviti: Obtu fimo my take kotne Maſhe ſapuſtili inu **doli diali**, Inu vſak Prashnik oli kadar fo ludi kir ſe hote Obhayati Vcerqui, derſhimo to prauo Maſho inu Vezherio Criftufeuo, fueliko andohtio TAr 1562, 65a; Poſuetna Gofpodſzhina, ker na Boſhyem meſtu ſydi, ie ſa oblaſti volio dalſhna, te praué Boſhye ſluſhbe braniti, inu Kriui Vk ter malikouanie **doli diati** JPo 1578, II,97; Letu je ta nar ſhlahſtniſhi ſhpruh, inu tu pravu jederze uvſem Moſeſi, kateriga fo tudi Apoſtoli filnu nuzali, h'poterjenju S. Evangelia, inu de fo Poſtavo **doli djali** .. Sakaj kadar je Bug letukaj eniga drusiga Preroka oblubil, kateriga imajo ony poſluſhati, taku ſe ie tiga iſviſha, de taitſi bo drugu vuzhil, kakòr Moſes DB 1584, I,(4)b; inu on [Aſa] je te Kurbarje ie deſhele prozh djal, inu je **doli djal** vſe Malike, katere fo njegovi Ozheti bily ſturili DB 1584, I,195a / Inu on [kralj Jotam] je ſturil kar je GOSPDV dobru dopadtu, cillu taku, kakòr je njegou ozha Vſia ſturil. Le kar néſta téh Viſſokot **doli djala**. Sakaj ta folk je ſhe offroval inu kadil na Viſſokotah DB 1584, I,212b

℘ po nem., prim. abtun

PRIM. dolidejan [J. N.]

dolidevati -am glag. nedov. ['do:li'de:vati]; P 1, K 1

(DB 1584)

– nedol.: dolidevati; ◀▶ Ⓜ

kdo; kaj **delati, povzročati, da kaj preneha obstajati, veljati; odpravljati:** potehmal ker ſe obenimu zhloveku neſpodobi Sacramentou gori ſtaviti ali **doli devati**, kakòr le timu famimu pravimu Bogu inu zhloveku Ieſufu Criftufu DB 1584, I,c1b
℘ gl. dolidejati [J. N.]

dolidjan gl. dolidejan

dolidjati gl. dolidejati

dolidreti -derem glag. nedov. ['do:li'dre:ti -'de:rem];

P 10, K 8 (TAr 1562, TC 1575, DC 1579, DPš 1580, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TFC 1595)

– ſed. ed. 3. os.: dolidere; – mn. 1. os.: dolid | e/a (TPo 1595, I,174) | remo; – 2. os.: doliderete; – vel. ed. 2. os.: deri doli; ◀▶ Ⓜ

1. kdo; komu, kaj **odſtranjevati komu kožo, navadno z ostrim predmetom; odirati:**

● – **dolidreti kožo komu uničevati koga z nasilnim jemanjem tega, kar je zanj življenjsko nujno:** Poſluſhajte vſaj vy poglaviti v'Iacobovi hiſhi, inu vy Viudi v'Israelſki Hiſhi .. Vy jim koſho **doli derete**, inu meſſu od nyh koſty, inu ſhrete mojga folka meſſu DB 1584, II,117a

2. kdo/kaj; koga/kaj, (s čim) **s silo delati, povzročati, da kaj preneha obstajati; uničevati, razdirati:**

Naſhe Oroſhye oli Brambe tiga naſhiga Voiskouane, Ne fo Meſſena inu Teleſna, Temuzh Mozhna pred Bugom, ſkaterimi Mi te miſli inu fueite tih ferz **doli deremo** inu naſai ſtauimo TAr 1562, 92b; Na Otroke Edomove, nuie Jeruſalemove, O Gofpud Bug neſabi, **Deri doli**, kir pravio, Sovraſhniki naſ drashio, cillu je ſam podavi DC 1579, 152; Satu najte Boga ſa takovo Gnado ſahvalimo, de je on nam h'pomuzhi fvojga Synu, ſupar tiga Hudizha poſlal .. inu je fvojo Beſſedo per naſ puſtil, ſkuſi katero ſhe na ta danaſhni dan takovu delu bode dopernaſhanu, de my tiga Hudizha Krajleſtvu reſhturamo, **doli daremo** inu reſvalimo TPo 1595, I,174;

● – – preg. tiga Oſheta[!] Shegen della tim Otrokom hiſhe. Ampag te Matere kletua **doli doli[!] dere** TC 1575, 377 (*očetov*) *blagoslov gradi, (materina) kletev razdira*; ● – – preg. SKuſi modre Shene ſe hiſha gori djmpra: ena noriza pak jo **doli dere** ſfvojim djanjem DB 1584, I,321b *modrost gradi, norost razdira*

℘ po nem., prim. abschinden [M. M.]

dolidržati -im glag. nedov. ['do:lidr'ža:ti]; P 1, K 1

(TPo 1595)

– del. na -l ž. mn.: dolideržale; ◀▶ Ⓜ

kaj; od česa, koga **delati, povzročati, da kdo ne spoſtuje, upoſteva česa; odvrčati:** Kakor my vidimo, de bi veliku fain ludy bilu, de bi nih nikar lakomnoſt, praſnahvala, nezhiſtoft

inu druge nespodobne rizhy ne prehajale, inu od Befsede **doli dershale** ali ne pazhile

TPo 1595, I,130

☞ po nem., prim. abhalten [M. M.]

dolidržati se -im se glag. nedov. ['do:lidr'ʒa:ti se -'ʒi:m se]; P 4, K 3 (TT 1560, TT 1581-82, DB 1584)

– vel. mn. 2. os.: d | er/èr | žite se doli; ◀▶ ☹

kdo; k čemu **kazati zanimanje za kaj manj vrednega, slabšega od zaželenega**: Ne vřdiguite tih vashih misel htim viřskim rizhem, temuzh **dershite fe doli** htim niskim

TT 1560, 21a, podobno tudi DB 1584

☞ po nem., prim. sich herunterhalten [M. M.]

doligovorjenje (doligovorjeje) -a sam. s

['do:ligovor'je:nje -a]; P 1, K 1 (TKM 1579)

– ed. or.: doligovorje/nem; ◀▶ ☹

česa **izražanje negativnega, odklonilnega odnosa do česa; zanikovanje**: V moim dolgo-uainu inu kupzhouainu fem ieft vře shlaht fortelne nuzal super to lubesan moġa Blishniga, inu timuiftimu moimu rauen Kerřzheniku hudu sa nim gouuril, **sdoli goviein** negove zhafti inu opraulainem TKM 1579, 120a

☞ po nem., prim. das Absprechen [M. M.]

doligredoč¹ -a -e del. ['do:ligre'do:č]; P 1, K 1

(TT 1577)

– nedol. obl. m. ed. tož.: gredočiga doli; ◀▶ ☹

ki se premika z viřjega mesta, položaja proti niřjemu; spuščajoč se: INu ieft fem vidil eniga drugiga mozniga Angela **gredožiga doli** is nebes TT 1577, 333

☞ gl. doliiti

PRIM. doliiti [J. N.]

doligredoč² deleže ['do:ligre'do:č]; P 7, K 2 (TT 1577,

TT 1581-82)

– doligredoč; ◀▶ ☹

izraža premikanje z viřjega mesta, položaja proti niřjemu; spuščajoč se: Inu ieft Iohañes fem vidil tu fuetu Meiftu, tu nouu Ierufalem, **doli gredožh** is nebes TT 1577, 478; INu po leteh rizheh, fem ieft vidil eniga drugiga Angela **doli gredožh** is nebes TT 1581-82, II,429[=423]

☞ gl. doliiti

PRIM. doliiti [J. N.]

doliiti (doličiti) -grem glag. nedov. ['do:li'i:ti -'gre:m];

P 16, K 8 (TL 1561, TPs 1566, TL 1567, JPo 1578, DB 1578,

TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– nedol.: doličiti; – sed. ed. 3. os.: doli | gre/pujde/pojde;

– mn. 3. os.: doličju/do; – del. na -l s. ed.: doliřl | o/u; ◀▶ ☹

1. kaj; komu [smiselni osebek] **ne biti pri kom v zadostni količini ali meri; manjkati, pri-manjkovati**: Sakai leta Slushba tiga ukupe sloshena, nekar famuzh napolni tu kar **doli gre** tim Sueitnikom, temuzh ona ie tudi vletim cilu obilna, de nih veliku řahualiuo Boga, řa leto nasho fueiftu Slushbo TL 1561, 67b; On dobro vei, da tim Sakonikom vřelei nikai **doli gre**

inu manka, sdai iedi, sdai pitia, sdai denariou JPo 1578, I,51a; Zenana Doctarja v'Pořtavi, inu Apolla s'řifisom odpravi, de nyma niřhtër

doli nepojde DB 1584, III,119a

2. kaj **izgublġati pomen, veljavo**: Sahuala, inu Prerokuie de Iudouski Offri **doli puido**

TPs 1566, 125a

3. kaj; brez česa **zaradi določenih neugodnih razmer izgublġati nujno potrebne lastnosti za obstajanje; slabeti, propadati**: Sakaj my imamo vtakovi reizhi řturiti, kakor en moder vmejtaln vertar, kateri vřelej mlada dreuza safsaja, de kadar kej lejtas, ali zhes enu lejtu ali dveġ, enu řtaru Drivu **doli gre**, ali konez vřame, de řdajci enu drugu na tiga iřtiga meřftu bode pořajenu, kateru řad pernalha TPo 1595, III,44

☞ po nem., prim. abgehen

PRIM. doligredoč^{1,2}

PRIM. dolipoġti [J. N.]

dolizbrisati -briřem glag. dov. ['do:liiz'bri:sati

-'bri:řem]; P 4, K 3 (TL 1567, DM 1584, TřM 1595)

– vel. ed. 2. os.: izbriři doli; – del. na -l m. ed.: dolizbrisal;

◀▶ ☹

kdo; kaj; (s čim) **narediti, da kaj nezaželene-ga ne obstaja več; odstraniti, izbrisati**: le skuři Criftuleuo Martro, imamo Oduřzhanu vřeh Grehou, on ie te nashe řapiflane Grehe vti nashi viřty řto nega kryo **doli isbriffal** TL 1567, 37a; on [Kristus] .. ie vom oduřtil vře Grehe, inu ie **doli isbriffal** to Quitingu, kir ie subper nas bila TL 1567, 38a; **Isbrifhi doli** moje krivu djanje, v'katerim řo moje noġe hodile

TřM 1595, CVII, podobno tudi DM 1584

☞ po nem., prim. abwischen [M. M.]

dolizdreti -derem glag. dov. ['do:liiz'dre:ti];

P 1, K 1 (DB 1584)

– nedol.: dolizdreti; ◀▶ ☹

kdo; kaj **s silo odstraniti kaj od kod**: KAKor fim jeft riřnizhnu shiu, (pravi GOSPVD) de bi Hania .. Iudouski Kraġ bil en peřzhatni pëřřtan na moġi řefni roki, taku bi ga jeft viner hotil **doli isdreti** DB 1584, II,38a

☞ po nem., prim. abreißen [M. M.]

dolizmalan -a -o del. ['do:liiz'ma:lan -a -o];

P 3, K 1 (TPo 1595)

– nedol. obl. m. ed. im.: dolizmalan; – ř. mn. im.: dolizmalane;

– s. dv. im.: dolizmalanu; ◀▶ ☹

ki je predstavljen, prikazan z besedami;

opisan: LETu je ena leipa trořhtliva Hiftoria, vkateri je obuġe cilu lipu inu prou **doli ismalanu**, Nerporeġ kaj my zhloveki vnavadi imamo s'temi mertvimo řturiti, inu h'drugimu, kaj nařh lubi GOSPVD Criftus hozhe řturiti TPo 1595, III,193; Satu je ta Iemavez letukaj tudi sġmenom **doli ismalan** timu fe pravi ta Svejř

TPo 1595, II,92

☞ gl. dolizmalati

PRIM. dolizmalati [M. M.]

doliizmalati -am glag. dov. ['do:liiz'ma:lati -am];

P 7, K 1 (TPo 1595)

– nedol.: doliizmalati; – sed. ed. 3. os.: doliizmala; ◀▶ ④
kdo/kaj; koga/kaj, (v čem) **z besedami predstaviti, prikazati kaj; opisati**: RAven te Hifstorje pak, fe ima sufšeb šamerkati tu Prerokovanje tiga Preroka Michea, vkaterim on GOSPVDA Christufa zhes vfo mafso lipu **doli ismala** TPo 1595, I,79; Onu fi je leto Peišen sturil, gdur hozhe, taku je on moral en vifšok inu Karfzhanfki saftop imejti, de on leta Pild taku kunlhtnu **doli ismala**, Koku fe je ta Smert tiga lebna lotyla, inu koku je ta Hudizh tudi shnjó na ta leben fe štavil inu bodel TPo 1595, II,4; Satu ta Text letukaj ne pravi taku fhleht, de ta Sakon je ena fhlahтна zhaftita reizh, temuzh on tudi h'timu perštavi, to bešédizo: Inu ta Sakonfka poštela pres madelha. S'tém hozhe on lipu **doli ismalati**, koku ta Sakon ima biti, kateri je on taku flu h'valil TPo 1595, III,186

Ⓢ po nem., prim. abmalen

PRIM. doliizmalan [M. M.]

doliizmiti -mijem glag. dov. ['do:liiz'mi:ti -'mi:jem];

P 3, K 3 (TO 1564, TC 1575, TKM 1579)

– nedol.: doliizmyti; – sed. ed. 3. os.: doliizmye; ◀▶ ④
kdo/kaj; komu, kaj **narediti, da kaj nezaželene-ga ne obstaja več; odstraniti, izbrisati**: mi tebe [Boga] prošimo, De ti na letiga N. hozhesh miloštiuu pogledati .. De skufi leto fueto Ifulyzhansko kopel inu Pouudno, fe na nim potopi inu **doli ismye**, vfe tu, kar ie nemu od Adamouiga Poroda inu Royftua, pryshlu inu danu, De on od tiga kardella inu zhisla tih Neuernikou bo odlozhen TO 1564, 90a; Natu my vbosi reuni Ludie pridemo htebi, timu Studenzu vfe gnade inu Milofti, inu tebe prošimo, de nam hozhesh **doli ismyti** vfe nashe Grehe inu madeshe, nashe Dushe ozhištiti inu ohladyti TKM 1579, 121b

Ⓢ po nem., prim. abwaschen [M. M.]

doliizmivanje (doliizmivajne) -a sam. s

['do:liiz'mi:vajne]; P 1, K 1 (TKM 1579)

– ed. im.: doliizmyvajne; ◀▶ ④

česa **delanje, da kaj nezaželene-ga ne obstaja več**: negoua Kry, prelyta kodpuľzhainu nashih Greihou, ie enu **doli ismyuaine** inu ozhištizheine nashih Dush TKM 1579, 7b

Ⓢ gl. doliizmiti [M. M.]

doliizpran -a -o del. ['do:liiz'pra:n]; P 1, K 1 (TO 1564)

– nedol. obl. m. mn. im.: doliizprani; ◀▶ ④

(iz koga, s čim) **ki zaradi dejanja, delovanja koga ne obstaja več; odstranjen, izbrisan**: Inu on tukai tebe sleteim Kerftom omnye inu obperre, hkanimu pomenenu, De fo ty tui grehi fto kryo Cristufeuo is tebe cilu **doli ifprani**

TO 1564, 27b

Ⓢ gl. doliizprati

PRIM. doliizprati [M. M.]

doliizprati -perem glag. dov. ['do:liiz'pra:ti

-'pe:rem]; P 3, K 2 (TAr 1562, TPo 1595)

– nedol.: doliizprati; – sed. ed. 3. os.: doliizpere; ◀▶ ④
kdo; (iz koga), kaj **narediti, da kaj nezaželene-ga ne obstaja več; odstraniti, izbrisati**: Dotle limo na tim fueitu, imamo veliku Vupane, koker hitru pag tiakai preidemo .. nei vnashi oblafti .. te nashe sturiene Grehe **doli** is nas **ifprati** TAr 1562, 104a / on hozhe, de njegova bešédá nikar le na jesiku ne gre, kakor ena pejna na Vodi .. Temuzh de ona bode noter vferze vtlazhena, inu enu takovu snameinje oftane, kateriga nihzhe nemore **doli isprati**, raunu kakor de bi ona bila vnim frafla TPo 1595, I,49

Ⓢ po nem., prim. abwaschen

PRIM. doliizpran [M. M.]

doliizpuščen -a -o del. ['do:liizpuš'čen -'šče:na];

P 2, K 2 (TT 1557, TT 1581-82)

– nedol. obl. m. ed. im.: izpuščen[!] doli; – ž. ed. im.: izpuščena doli; ◀▶ ④

ki je premaknjen z višjega mesta, položaja na nižjega; spuščen: Vtim fem bil šamaknen, inu fem uidil enu uideine, eno pošfodo doli gredozho, koker en velik lilothen shtyrimy kray, **ispuzhen[!] doli** is nebes TT 1557, 367

Ⓢ gl. dolispustiti [J. N.]

doliizrajtati -am glag. dov. ['do:liiz'ra:jtati -am]; P 2,

K 1 (TPo 1595)

– nedol.: doliizrajtati; – sed. mn. 1. os.: doliizrajtamo; ◀▶ ④

kdo; proti komu, kaj **narediti, povročiti, da kdo nima več določenih obveznosti; spregledati, odpustiti**: Ie li meni Bug miloštiuu, inu je meni eno takovo veliko summo cilu sabftojn .. odpuťil, kaj bi fe jeft hotel sa en denar .. veliku kašfati? Ieft hozhem enu pruti timu drugimu **doli israjtati**, posabiti inu odpuťiti TPo 1595, II,281; Tu je ta vuk, kateriga nařh lubi GOSPVĐ Christuf svojem lubim Karfzhenikom danas puťy pridigovati, de .. nařh dolg pruti timu bliřhnimu **doli israjtamo** TPo 1595, II,281

Ⓢ po nem., prim. abrechnen [M. M.]

dolijemati -jemljem glag. nedov. ['do:lije'ma:ti

-'je:mljem, 3. os. mn. 'do:lijem'ljo:]; P 49, K 13

(TT 1557, TR 1558, TO 1564, TP 1566, TL 1567, KP 1567, DJ 1575, TT 1577, JP 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595, MTh 1603)

– nedol.: dolijem | a/a | ti; – sed. ed. 3. os.: dolijemle \ jemle doli (TP 1566, 59b); – mn. 1. os.: dolijemlemo \ jemlemo doli (TPo 1595, I,178); – 3. os.: dolijemlo \ jemllo doli (DB 1584, II,9b); – del. na -l m. ed.: dolijemál; – mn.: dolijemali; – ž. ed.: dolijemala; – s. ed.: dolijemalu; ◀▶ ④

Crajn/ki. Manlhe pērhajati **Corofhki**. v'padati, **doli jemáti** DB 1584, III,CcVb; Decrefco. **German**.

abnemen/ fchweynen. **Sclav. doli iemati**

MTh 1603, I,897[=379]

1. kdo/kaj **izgubljeti moč, ugled, veljavo;**

propadati: pred Sodnim dnem mora poprei

D

tu Rymsku kralevstuo **doli iemati**, manshe perhaiati, inu ta Anticrisht vta Tēpel feifti TL 1567, 51a; nih [vernih] ie zhaſi malu, zhaſi veliku na fueitu, tu Kerfzhanftuo gori tar **doli iemle**, shiroku tar vosku, koker ta Luna perhaie, zhaſi dolezh sloue, ie vueliki zhaſti, zhaſi pag ie cilu fatrena inu fauershena TT 1577, 361; ta Turska vera **doli iemle** inu she bo ſtuprou naprei manshi perhaiala TT 1577, XVIII; Inu ſo tudi eni ſupèr Papeſha piſſali: taku vſaj nej ſhe Papeſhtvu nigder taku **doli jemalu**, kakòr po Ceſarju Ludbihu DB 1584, II,89b[=90b]; Inu je bilu enu dolgu bojovanje mej Saulovo hiſho, inu Davidovo Hiſho. David pak je ihàl, inu je gori jemal, inu Saulova Hiſha je ſhla, inu **doli jemala** DB 1584, I,169b / Ioanneſ .. poklizhe dva [mlajſa] inu poſhle ijh k'Chriſtufu, kakòr da bi òtel rezhi .. Lübesnivi Otroci moij, sdai vshe ſiſhite, kai inu gdo ie ta IESVS .. on ima raſti, Ieſt pak **dolijemati** KPo 1567, XXVIB / ker ſe Boſhja beſeda ſaſtopi, tu ſe gmera inu Zhloveka pobullha. Ker ſe pag neſaſtopi, tu ona **doli jemle**, inu pohujſha Zhloveka DB 1584, III,9b

2. kdo/kaj; na čem, (pred čim) **izgubljati:**

a) življenjske moči; slabeti, peſati, hirati: ty ludie bodo na shiuotu **doli iemali** pred ſtrahom inu pred zhakanè tih rizhi, kir imao priti zhes uufſ fueit TT 1557, 239; kateri to ſmert prou pogleda, ta bo neshil, de ta ſmert .. Ie en ſhold oli lon tiga greha. Inu koker Moifès Pfalm. 90. gouori, tui [Gospodov] ſerd dela, de mi taku **doli iemlemo**, inu tuia ſlobuſt, de mi taku naglu moramo prozh puiti TO 1564, 164b; *Crajnſki*. Obnemágal *Coroſhki*. **doli jemál**, truden oli ſlab perhajal *Slovenſki*, *Beshjashki*. omédlil, nemozhán poſtal DB 1584, III,CcVIB; On je ſtar, on vidi to ſmert pred ſabo .. de ſe ona od dan do dne, le zhe dajle bliſhe knemu pomizhe, Koker vſi ſtari ludje vſakdan **doli jemlo** TPo 1595, I,141 / Sakaj pred Shetvo bo Shitu **doli jemalu**, inu nesréli fad bo v'zvejti vſahnil, de ſe bo bylje moralu s'Serpom poſheti DB 1584, II,7b

b) telesno težo; hujſati: Onu ſe ſeje enu "naturku tellu, inu bo gori vſtalu enu duhouu tellu < "naturku) naturku tellu je, kir jej, pye, ſpy, zera, gori inu **doli jemle**, otroke rody &c.> DB 1584, III,95b

// kaj **izgubljati popolnost svojih značilnosti; slabeti, peſati:** Ieſt fim trudèn od vpytja, moje gàrlu hriple: moje ozhy **doli jemlo**, de jeſt moram taku dolgu zhakati na mojga Boga DB 1584, I,296a / GOSPVd, vſliſhi mene ſkoraj, moj duh **doli jemle** DB 1584, I,315b *obupuje*

3. kdo/kaj; (na čem, v čem) **izgubljati na ſtevilu, količini, obsegu; manjšati se:** Pomagai Goſpud, ſakai ty Suetniki **doli iemlo**, Inu tih vernih ie mallu vmei otrucih tih ludy

TPs 1566, 30a; Ta Deſhela je ſhaloftna inu véne, Semla fahne inu konèz jemle, ty viſhi zhes folk v'desheli **jemlò doli** DB 1584, II,9b; kir Chriſtufa ſ'hñjegovim ſhegnom nej, tukaj fe morajo veliki kuppi blaga ſadjati, inu od dan do dne **doli jemati** TPo 1595, II,171; My pak raſtemo od dan do dne le zhe dajle vezh vnemyru inu vſovraſtvi eden pruti drugimu **jemlemo** na ludeh inu na denarjeh **doli**

TPo 1595, I,178-179 / En Delavez, kateri fe rad vpyani, ta nebo bogat, inu kateri majhiniga vkup nehrani, ta prejd inu prejd **doli jemle** DB 1584, II,160b *postaja vse bolj reven* / Ena Molytuo tiga puſledniga Kerſzhanſtua, de ga Bug ſa volo ſtaroſti inu ſhibkote, tu ie, kir mahino Vero vupane inu lubefan ima, inu na vſèh dobrih rizheh **doli iemle**, ne ſapuſti inu ne fauershe, Inu de tim Neuernikom inu Tyrannom brani, de ga cilu ne fataro

TPs 1566, 126b / leta Exempel od vmvianja teh Nug nar bujle ſadene, te, kir fo v'Čerkounih ſluſhbah, de ony nyh ſluſhbi ſiſſig Kreſhejo, inu .. v'pohleuſhini drugim ſluſhio .. Ali kakor fmo ſgoraj od Iudeshu inu od Papeſha ſiſhali, taku fe tudi letukaj ſnajde, de taku vmvianje ſlu **doli jemle**, inu tazhas le ſto uvanjo[!] norroſtjo okuli hodio, ikatero obenimu Zhloveku ni pomaganu TPo 1595, I,205

// v zvezah z dan, luna, luč, kaj **ciklično izgubljati na trajanju ali obsegu oz. jakosti (svetlobe); krajšati se, manjšati se, upadati:** Sakaj on [Bog] je meni dal gvilhnu ſpoſnanje vſèh rizhy, de vém .. koku dan gori inu **doli jemle** DB 1584, II,141b; Po Luni fe praſniki rajtajo, ona je ena luzh, kir **doli jemle**, inu ſpet gori jemle DB 1584, II,171a

4. kdo/kaj; (na čem) **izgubljati na intenzivnosti, kakovosti česa; slabeti:** raunu kakor je Iudesh ſſvojemi trydefsetimi Sreberniki enu kratku veſelje imel, taku fe je onu s'Iudi tudi vkratkim preobernilu, de je od dan do dne vſe nyh rounanje **doli iemalu**, noter de ſo ony hpuſlednimu cilu konez vseli TPo 1595, I,270 / ta lubefan bode **doli** inu ta hudoba gori **iemala** vmei ludmi TR 1558, Y3b; mi fdai, huala Bogu, vidimo, de ſkorai po vſèh deſhelah inu Ieſikih, ſe ſubper Papeſhe, Cardinale, Shcoffe, Farie inu Menihe, kir ſteim Anticrishtom derſhe .. pridiguie, piſhe, malla inu poye, Inu ſkufi tu ta Papeſhoua oblast inu muzh, pada inu **doli iemle** TT 1577, 422; V pokuri, Veri, Vſtuetuſti imamo veden gori nekar **doli iemati** TT 1577, 85

É po nem., prim. abnehmen [M. M.]

dolijemljenje (dolijemlene) -a sam. s

['do:lijem'lje:nje]; P 2, K 2 (TT 1560, TT 1581-82)

- ed. im.: dolijemlene; ◆ ☞

izgubljanje pozitivno vrednotenih lastnosti; (moralno) propadanje: Taku ieſt tedai prauim,

fo li fe oni fa tu opoteknili, de bi imeili pafti? Nekar taku, Ampak skufi nih padez, ie tu Ifuelizhane tim Aydom doshlu .. Sakai aku nih padez, ie tu veliku blagu tiga fuita, inu nih **doli iemlene** ie tu veliku blagu tih Aydou, koku veliku vezh nih obilnu dopolnene?

TT 1581-82, II,39, podobno tudi TT 1560

☞ gl. dolijemati [M. M.]

doli jiti gl. doliiti

dolikaj prisl. ['do:likaj]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– dolikaj; ♣ ⊙

izraža gibanje ali usmerjenost proti nižjemu mestu, položaju; dol: Od kod pride? **Dolikai** iz nebes, kamor ie shal JPo 1578, II,16b[=60b] [J. N.]

dolileči -ležem glag. dov. ['do:li'le:či -'le:žem];

P 17, K 7 (TO 1564, DB 1578, TkM 1579, DB 1584, DM 1584, TPo 1595, TmM 1595)

– nedol.: dolileči; – sed. ed. 2. os.: dolile | ž/z[!] | eš; – 3. os.: dolileže; – mn. 1. os.: doliležemo; – 3. os.: doliležejo; – del. na -l m. ed.: dolileg | è/e | l; – ž. ed.: dolilegla; ♣ ⊙

kdo *namestiti se, spraviti se v vodoravni položaj; leči:* On ie doli pokleknil, inu ie **doli legel** kakor en Leu, inu kakor ena Leuina

DB 1578, 46b

// kdo *namestiti se, spraviti se v tak položaj zaradi spanja, počitka; leči:* Te bešede katere ie tebi ta Gošpud fapouedal, imash ti kferci vřeti, te ifte imash ti tuim Otrokom gořtu prauiti .. kadar **doli lefesh**[!] oli gori vřanesh TO 1564, 98a; vře, kar my řturimo, govorimo, miřlimo inu terpimo, ima dobru řturjenu biti, my jeimo, pyemo, dellamo, vřtanemo gori, **doli leshemo**, my molimo TPo 1595, II,86 / inu ona je tihu priřhla, inu je pèr njegovih nogah gori odgèrnila (odejo) inu je **doli legla** DB 1584, I,148a

// kdo *namestiti se, spraviti se v tak položaj zaradi boleznì; leči:* Kadar je Antiohus tu řliřhal, fe je on řilnu preřtrahil, inu je bil řilnu shalořten, je **doli legèl**, inu je od shalořti bolan pořtal DB 1584, II,183b; Kadar ře pak permere, de enu [dete] **doli leshe** inu bolnu pořtane TPo 1595, II,137

● – **doli leči k (veènemu) pokoju prenehati řiveti; umreti:** Vtuoim Imeni iefť vshe hozho hpokoieu **doli leži**, inu moie Obervi puřtyti sadreimati TkM 1579, 80b; bom imèł danas ali jutri na Smèrtno pořtelo, k'vezhnimu pokoju **doli leži**, bom mogèł v'tvoji gnadi inu mozhi k'mojmu vezhnimu řisvelizhanju sařpati DM 1584, XX, podobno tudi TmM 1595

☞ po nem., prim. niederlegen [J. N.]

dolileteti -im glag. nedov. ['do:lile'te:ti -'ti:m]; P 3,

K 2 (KPo 1567, MTh 1603)

– nedol.: dolile | t/b[!] (MTh 1603, I,418) | eti; – sed. ed. 3. os.: dolileteti; ♣ ⊙

Devolu. *Germ.* hinab fliegen. *Sclav.* **doli lebeti**[!] MTh 1603, I,418

kaj *spremeniti navadni, naravni položaj v smeri navzdol; povesiti se:* Trava vřahne, inu **dolileti**, Beředa pak Gořpodnia ořtane vekoma

KPo 1567, CXXVII

☞ po nem., prim. abfliegen [J. N.]

doliležati -im glag. dov. ['do:lile'ža:ti -'ži:m]; P 21,

K 8 (TPs 1566, JPo 1578, TkM 1579, DB 1584, DM 1584,

TPo 1595, TmM 1595, MTh 1603)

– nedol.: doliležati; – sed. ed. 1. os.: doliležim; – 3. os.: dolilež | i/y; – dv. 3. os.: doliležita; – del. na -l m. ed.: doliležal; – mn.:

doliležali; – s. ed.: doliležalu; ♣ ⊙

Procumbo. *Germ.* niederlegen. *Sclav.* **doli leřhati** MTh 1603, II,330

1. kdo; s prisl. dolořilom kraja *ostati v ležeèem položaju zaradi pořkodbe, izgube řivljenja; obležati:*

Iefť hozhem tebe Ptizam, od kodar kuli pèrletè, inu řvirinam na Pùli, dati, řnèřti: Ti imahł na pùli **doli leřhati:** Sakaj jefť Gořpud GOSPVD, řim tu govuril DB 1584, II,79a; Ali viner je moral h'puřednimu, Krajl Sanherib, pred Jerusalemom **doli leřhati**, kateru Ioel tudi letukaj v'drugim Capituli melda, ker pravi: inu hozhem tiga od Pulnozhi delezh od vas gnati DB 1584, II,108a; Sakaj en ĩunak pada zhes drugiga, inu obadva **doli leřhita** DB 1584, II,50b; On tu dela, de nyh taku veliku pada, de eðen s'drugim **doli leřhy** DB 1584, II,50b

2. kdo/kaj *dořiveti poraz v boju; biti premagan:*

Inu dokler řo ty Araberji **doli leřhali**, řo nřega prořsili sa my řr DB 1584, II,202b / TV ořliplenje pak te zupeřnie, je tudi **doli leřhalu**, inu ta hvala od nyh kunřhti, je bila k'řhpotu DB 1584, II,145b / Smèrt vshe **doli leřhy**, inu nèma obene mozhy vezh, temuzh leben osgoraj leřhy, inu pravi: Letu je dobitu, kej ři vshe ti Smèrt DB 1584, III,95b

3. kdo *izgubiti moč, moči; omagati:* Obtu ie

on nih ferce shalořtio pohleunu řturil, de řo **doli leřhali**, Inu nikoger nei bilu kir bi nim bil pomagal TPs 1566, 197b; Kadar iefť **doli leřhim**, taku on [Bog] meni gori pomaga TkM 1579, 93b; Pomagaj mu gori, sakaj on **doli leřhy** DM 1584, CLX

// kaj *izgubiti vrednost; biti razvrednoten:*

Satu lete beřsede dobru ořrani, sakaj tukaj **doli leřhy** vřeh dell sařlufenje inu hvala, inu ořtane le řama zhiřta Boshja gnada inu zhařt DB 1584, III,83a

4. kaj *zaradi delovanja zunanjih sil razpasti na dele, kose; podreti se, zruřiti se:* Venim řhipu je [mesto Rim] na enim kupu **doli leřhalu**,

inu je vřhe h'tretimukratu reřřturaranu, inu obpuřzhenu TPo 1595, III,136

☞ po nem., prim. daniederliegen [J. N.]

dolilomiti -im glag. nedov. ['do:li'lo:miti]; P 1, K 1

(JPo 1578)

– del. na -l m. ed.: dolilomil; ♣ ⊙

kdo; na èem *meniti, trditi, da kdo ni upravièen*

do česa; odrekati: Kakouo Liubesan kashe on Fariem? On ie poflat de Gubauce knym, štimi Daroui kateri fo Vpoflaui, sapouedani bili. Nei on nishtar na nyh prauizah **doli lomil**, nei maral da fo nesahualni bili, inu mu tyh deuet Iudou od niega preobarnili JPo 1578, II,152b

☞ po nem., prim. abbrechen [J. N.]

D

dolimalati -am glag. nedov. [ˈdo:liˈma:lai -am]; P 1,

K 1 (TT 1577)

– sed. ed. 3. os.: dolimala; ◀▶ Ⓜ

kdo; koga_{uz} **predstavljati, prikazovati koga/kaj z besedami; opisovati:** Inu on te Papeshe, šadashne Shcoffe, Farye, Menihe, vse kriue Pridigaraye, prou šafstopnu **doli mala**, Nih shego, diane, rounane, Tu ie, nih Falsh vuk, nih Falsh Malikouske Boshye slushbe, fa volo dobitka gori perpraulene .. refodeua TT 1577, 156

☞ po nem., prim. abmalen [J. N.]

dolimetati -mečem glag. nedov. [ˈdo:limeˈta:ti

-ˈme:čem]; P 4, K 4 (TPs 1566, TT 1577, TT 1581-82, DB 1584)

– sed. ed. 3. os.: dolimeče; – mn. 3. os.: dolimečejo;

– del. na -l m. ed.: dolimetat; ◀▶ Ⓜ

1. kdo; kaj, (pred koga) **delati, da kaj pride po zraku na nižje mesto, položaj; metati:** Inu kir veden prauio, Suet, Suet, Suet, Suet, inu nih Crone pred Criftufa **doli mezheio**, štem S. Troyzo hualio TT 1577, 293

2. kdo; koga_{uz} **delati, povzročati, da kdo preneha imeti visok položaj; odstranjevati:** Sakaj štem Enangeliom[!] bo [Kristus] blyskal, garmel, treskal, shgal te Sourashnike, Inu te Gorre tayal inu topil koker ta vusk, Tu ie, On refuezhue, **doli mezhe**, knizhemer dela inu štaui, vse te ludy, kir hote fami od šebe Sueti, brumni, modri, vuzheni, oblaftni, mogožhi inu veliki biti TPs 1566, 176a

☞ po nem., prim. abwerfen [J. N.]

dolina -e sam. ž [doˈli:na -e]; P 204, K 12 (*P 1563,

KPo 1567, DJ 1575, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DB 1584, DM 1584, TtPre 1588, TPo 1595, Tfm 1595, MTh 1603)

– ed. im.: dolina; – rod.: dol | i/y | ne; →; – tož.: dolino; – mn. im.:

doline; →; – tož.: dol | i/y | ne; – mest.: dol | i/y | nah; Ⓜ

1. nižji, navadno podolgovat svet med hribi ali v gričevnati pokrajini; dolina: Mešta ali prebualifzha tih Duhou, na vnim Suetu tudi neifo tako suifokimi Gorami, **dolinami**, inu Gorizhizami, ali Holmzi raslozhena, kakor letu nasemly JPo 1578, II,91b; Inu io imao pelati ven kamenit dul, kir nei delan ali obšeian, inu imao vndukai **vdolini** nee Vrat odšeikati DB 1578, 166b; Inu Philifterji fo štali na eni gorri na uni strani, inu Israeliterji fo štali na eni Gorri, na letej strani, de je ena **dolina** mej nymi bila DB 1584, I,158b; *Latin.* vallis, valles. *Ger.* ein Thal. *Slav.* **dolina** MTh 1603, II,670 / vse **doline** imao fe napolniti, inu vse gore inu hribi ponishati KPo 1567, XXXIIIb; Gorre gredo vjšfoku

naprej, Inu **doline** fe doli vfejdaio na tu mejftu, kateru fi ti nym gruntal DB 1584, I,305b / Taku hribi ni **doline**, Vuđe nebedo branile, Pridemo vefelu domuu *P 1563, 205 *nič nas ne bo ustavilo*

/ Kronai tu Leitu stuoio dobruto, de tuoie ftopyne kapleio od mafty .. De tu Pulle polnu Ouaz, inu te **Doline** bodo gofte štale Shitom, de vukaio inu poio TkM 1579, 48b *nižine*, podobno tudi DB 1584; IEšt fim en zvejt v'Saroni, inu ena Rosha **v'dolini** DB 1584, I,332b; VE tej ofertni Kroni, tém pyanim od Ephraima, timu u'venenimu Zvétu, njega lépi zhafty, kateri ftoji osgoraj nad eno tolfto **dolino**, téh, kateri fe od Vina opotekajo DB 1584, II,11a *rodovitno nižino* / kot del zemljepisnih imen, v zvezah kot **Dolina morjenja/zaklanja** Pride ta zhas, pravi GOSPOVD, de fe nebo vezh imenovala Tophet: inu dolina BenHinnom, temuzh **dolina** tiga morjenja DB 1584, II,31b *Dolina morije*; Pride ta zhas, pravi GOSPOVD, de fe letu mejftu nebo vezh Tophet, ni dolina BenHinnom, temuzh **dolina** tiga saklanja, imenovalu DB 1584, II,36b;

Hrastova dolina Saul pak inu Israelki Moshje fo vkup priřfli, inu fo Kamp šturili v'Hraftovi **dolini** DB 1584, I,158b v *Terebintovi dolini; Jozafatova dolina / Dolina sodbe* Ajdje fe bodo vsdignili inu fem gori priřfli k'Iosaphatovi **dolini**: Sakaj ondi hozhem ješt fedéti, de fodim vse Ajde poufod okuli DB 1584, II,109b v *dolino Jozafat ali Dolino sodbe, kjer bo po Bibliji ob koncu časov Bog sodil ljudem*; Criftus pravi: Duh te riřnice bo ta Svejt fhtrajfal, sa Gréha volo. Sakaj Iosaphatova **dolina** fe rezhe, Praudna ali fodnja dolina DB 1584, II,108b; Tu in tam bodo kardella folka **v'dolini** te fodbe: Sakaj GOSPOVDNI dan je blisu **v'dolini** te fodbe DB 1584, II,109b

● – bibl. **hoditi po temni dolini biti v nevarnosti, težavah; hoditi po dolini smrtne sence:** Inu de bi ješt lih hodil po temni **dolini**, taku fe ješt vfaj neboim obene nefrezhe DM 1584, CVIII; bibl. **žalostna/revna dolina kraj trpljenja, težav; solzna dolina:** Adam nash perui Ozhak, ie tako Vparadishu ftoril, da ishe vfí niegoui Otroci vtei shalořtni **Dolini**, tusheio inu Plazheio JPo 1578, II,144; aku fmo my drugazhi krotki inu pohleuni, moremo vfó fhlaht nefrezho premozhi, inu fkusi to reuno **dolino** letiga lebna kvezhnimu isvelizhainju priti TPo 1595, III,61

◆ – okrogla dolina širša, kotlu podobna dolina; **kotlina:** Convallis. *German.* ein runde Thal. *Slavon.* okrogla, **dolina** MTh 1603, I,345

2. v zemljo narejena podolgovata vdolbina; jarek: Fovea. *Germ.* Gruben. *Slav.* jama, **dolina.** *Carniol.* grabin MTh 1603, I,562 [J. N.]

dolinski -a -o prid. [doˈli:nski -o]; P 5, K 1 (DB 1584)

– s. mn. im.: dolinska; – tož.: dolinska; Ⓜ

ki se nanaša na dolino ⚭; **dolinski:** zemljepisno ime, v zvezi **Dolinska vrata** Inu ješt fim fkusi **Dolinfka** vrata vun jesdil po nozhi, pred Drakunou

Studenaz, inu h'Gnojnkim vresam DB 1584, I,256b
Dolinska vrata v Jeruzalemu [J. N.]

doliobešati -am glag. nedov. ['do:lio'be:šati -am];

P 2, K 1 (DB 1584)

– sed. ed. 3. os.: doliobeša; – del. na -l m. mn.: doliobešali;

◀▶ M

1. kdo; kaj *nameščati kaj tako, da je oprto, pritrjeno zgoraj in visi; obešati*: ty fo fvoje Szhite poufod okuli, po tvoih Sideh, **doli obéfhali**, inu tebe taku lépo delali DB 1584, II,73a

2. kdo; kaj *premikati kak del telesa tako, da je usmerjen navzdol; povešati*: Ie li tu en poft, kateri bi jeft imèl isvoliti? de en zhlovik fvojmu shivotu po dnevi slu ftury, ali fvojo glavó **doli obéfhna**, kakòr enu bizhovje

DB 1584, II,23a

℘ po nem., prim. herabhängen [J. N.]

doliobrajati -am glag. dov. ['do:liob'ra:jtati]; P 1,

K 1 (TPo 1595)

– nedol.: doliobrajati; ▶▶ M

kdo; kaj *zmanjšati vsoto za določen znesek; odračunati*: pren. my je moramo sa dobru vseti, inu to fhtraifingo nošiti, inu tedaj mliliti, my fmo je cilu dobru saflushili .. moremo sa tiga volo enu pruti timu drugimu **doli obrajati**, inu na tem sadofli imejti, de on s'tem paklenfkim ognjom taku dolgu vuni oftane, inu nas fkusi takovo potelefnó fhtraifingo h'pokuri vabi TPo 1595, II,264

℘ po nem., prim. abrechnen [M. M.]

doliobrniti se -em se glag. dov. ['do:lio'br:niti se];

P 2, K 2 (TL 1567, TT 1581-82)

– del. na -l ž. mn.: doliobrnile se; ▶▶ M

kdo *spremeniti svojo izhodiščno usmerjenost v nasprotno smer; obrniti se*: Sakai fo **le** vshe ene [žene] **doli obernile**, gredo fa Sludič

TL 1567, 65a, podobno tudi TT 1581-82

℘ po nem. sich abwenden [J. N.]

doliodreti -derem glag. dov. ['do:liod're:ti]; P 1, K 1

(DB 1584)

– del. na -l m. mn.: doliodèrli; ▶▶ M

kdo; komu kaj *odstraniti komu kožo, navadno z ostrim predmetom; odreti*: KAdar je ta pèrvi [brat] taku bil vmèrl, fo ony tudi tiga drusiga tjakaj pelali, de bi is njega fhpot delali, inu fo mu kosho inu dlake **doli odèrli** DB 1584, II,199a

℘ po nem., prim. abziehen [M. M.]

doliomiti -omijem glag. dov. ['do:lio'mi:ti]; P 2, K 1

(TPo 1595)

– nedol.: doliomyti; – del. na -l ž. ed.: doliomyla; ▶▶ M

kaj; kaj *narediti, da kaj nezaželenega ne obstaja več; odstraniti, izbrisati*: voda je voda, ta je en Element inu Stvar, katera fama fe tiga ferza nemore dotakniti, preminiti, ali te greihe **doli omyti** TPo 1595, II,110

℘ po nem., prim. abwaschen

PRIM. doliomiven [M. M.]

doliomivati -am glag. nedov. ['do:lio'mi:vati]; P 1,

K 1 (TPo 1595)

– nedol.: doliomivati; ▶▶ M

kaj; kaj *delati, da kaj nezaželenega ne obstaja več; odstranjevati, brisati*: ta Karft ima eno Boshjo krafft, de ima to Smert satrejtji, inu te greihe **doli omivati** TPo 1595, I,88

℘ gl. doliomiti [M. M.]

doliomiven -a -o del. ['do:lio'mi:ven]; P 1, K 1

(TPo 1595)

– nedol. obl. m. mn. im.: doliomyveni; ▶▶ M

(skozi kaj) *ki zaradi dejanja, delovanja koga/ česa ne obstaja več; odstranjen, izbrisan*:

Sakaj kakor fkusi ta Karft ty greihi bodo **doli omyveni**, inu my na fodni dan od teh mertvih bodemo gori vftali, tiga ne bode ta pamet nikuli vezh saftopila TPo 1595, I,149

℘ gl. doliomiti

PRIM. doliomiti [M. M.]

doliomivenje -a sam. s ['do:lio'mi:venje -a]; P 2,

K 1 (TPo 1595)

– ed. daj.: doliomyvenju; ▶▶ M

česa *delanje, da kaj nezaželenega ne obstaja več; odstranjevanje, brisanje*: Onu tezhe is GOSPUDA Chrifufuve ftrani Kry, **k'doli omyvenju** inu odpufzhainju mojih Greihou

TPo 1595, I,303

℘ gl. doliomiti [M. M.]

dolioprati -operem glag. dov. ['do:lio'pra:ti

-'pe:rem]; P 6, K 5 (DB 1578, DB 1584, DM 1584,

TPo 1595, TM 1595)

– nedol.: dolioprati; – vel. ed. 2. os.: operi doli; ▶▶ M

1. kdo; kaj, (s čim) *z vodo odstraniti kaj s česa;*

sprati, oprati: bibl. Taku ima ta Far lete kletve na en Lyftik napifšati, inu s'to grenko vodó je **doli oprati**, inu ima tej Sheni od te grénke preklete vodé pyti dati DB 1584, I,81b, podobno tudi DB 1578

2. kdo; kaj *narediti, povzročiti, da kaj nezaželena ne obstaja več; odstraniti, izbrisati*: Vftani gori, inu fe pufti kàrftiti, inu **doli oprati** tvoje gréhe DB 1584, III,74b; Pogledaj v'to ftran tvojga Synu, koku je taifta prebodena, inu **operi doli**

v'fo nepravizo v'moim fèrci DM 1584, LXXX; Moj Syn, bodi ferzhan inu vefsel .. ti imafh vejdit, de .. Chrifus .. hozhe fvojo zhiftoft .. sa te poftaviti, tebe sBugom smiryti, tvoje Greihe **doli oprati**, inu odpufšiti TPo 1595, I,16

℘ po nem., prim. abwaschen [M. M.]

dolipadajoč deležje ['do:lipada'jo:č]; P 2, K 2

(TT 1557, TT 1581-82)

– dolipadajoč; ▶▶ M

izraža premikanje po zraku, zlasti v smeri navzdol, zaradi lastnih moči, padajoč: On pag praui knim, Ieft fem uidil tiga Hudizha **doli padaiozh** od neba, koker en blisk

TT 1557, 198, podobno tudi TT 1581-82

℘ gl. dolipasti

PRIM. dolipadati [J. N.]

dolipadanje (dolipadajne) -a sam. s

[ˈdo:liˈpa:danje]; P 1, K 1 (TKM 1579)

- ed. im.: dolipadajne; ♣Ⓜ

od česa **to, da se prenehava sprejemati, upoštevati kak nauk, nazor; odpadanje:**Htimu, potehmal tudi tu **dolipadaine** od tiga zhihfiga Vuka ima pryti, inu ta Zhlouik tiga Greha, inu tu Deite tiga pogubleina, kateri ie ta Supernik, ima resodiuen biti TKM 1579, 13b

♣ gl. dolipasti [J. N.]

dolipadati -am glag. nedov. [ˈdo:liˈpa:dati -am];

P 27, K 7 (TT 1557, TPs 1566, TC 1575, DB 1578, TKM 1579, TT 1581-82, DB 1584)

- nedol.: dolipadati; - sed. ed. 3. os.: dolipada; - mn. 3. os.:

dolipadajo; - vel. ed. 2. os.: padaj doli; - del. na -l m. ed.:

dolipadal; - mn.: dolipadali; - ž. mn.: dolipadale; ◀▶ Ⓜ

1. kaj; iz česa, od česa, na kaj **po zraku pomikati se navzdol; padati:****a) zaradi lastne moči:** Inu Ptice fo **doli** na to merho **padale**, ali Abram ie nee odginal DB 1578, 12a**b) zaradi izgube, oslabitve vezi:** Anpag utih iftih dneih, po tei ifti nadlugi, tu fonce merkne .. inu te fueisde bodo is nebes **doli padale** TT 1557, 141; Ker fi na Oliski Gorri keruau put, pred veliko smertno britkuftio potil, de fo te keruau Srage na tla **doli padale** TKM 1579, 70b / POle, koku je lipu inu lubesnivu, kadar Bratje v'myru vkup prebivajo .. Kakòr ta rofla, katera od Hermona **doli pada**, na Zionfke Gorre DB 1584, I,313b**pren.** Moj vuk kapaj kakòr desh, inu moje govorjenje **padaj doli** kakòr rofla DB 1584, I,117a**2.** kdo/kaj **zaradi telesne, duševne prizadetosti prihajati iz pokončnega položaja v ležečega; padati:** de Kojni, inu kateri na nyh fedè, bodo **doli padali**, flejdni fkusi tiga drusiga mezh DB 1584, II,125a**pren.** Koku je tu, de tvoji mogozhi **doli padajo**, inu nemogo obstati? GOSPDV je nje taku svèrnil: On tu dela, de nyh taku veliku pada, de edèn s'drugim doli leshy DB 1584, II,50b**3.** kdo; (k čemu, na kaj, pred kom) **spuščati se iz pokončnega položaja na tla v znamenje čaščenja, ponižnosti; padati:** Inu ty nezhihti Duhuii, kadar fo oni nega uidili, fo **doli padali**pred nim, inu fo upyli tar diali, Ti fi Boshy Syn TT 1557, 102; Ony bodo pred tabo **doli** na tla **padali** na obras, inu tvoih nog prah lisali DB 1584, II,20b / Inu [hudiči] fe tim Neuernim Papesom .. tim zuperskim fstarim Babom inu tim Mladim Farskim inu Menishkim Curbom prikafuio, nim vele, de fe Suede delaio, Mar-traio, **doli padaio** inu togote, v'fem ludem Oshanuio inu fapouedaio, de fdai na letei Gori oli Dolu .. fdai enimu, fdai drugimu Suetniku .. Cerque fydati TC 1575, 200 / HTEbi bodo tudi pèrpogneni prihlhi, kateri fo tebe doli tlazhili,inu vfi, kateri fo tebe shmagali, bodo **doli padali** h'tvojim nogam, inu te bodo imenovali: Méftu tiga GOSPDVA DB 1584, II,24a *te bodo častili***4.** kdo **prenehavati izpolnjevati obveznosti, norme kake skupnosti; odpadati:** taku bofh v'théiftih Hronikah nafhàl inu svejdl, de je letu Méftu puntarfku inu fhkodlivu, Kraljom inu Deshelam, inu delajo, de tudi drugi **doli padajo**, od fstariga zhafla femkaj, satu je tudi tu Méftu resvalenu DB 1584, I,252b**5.** kdo **prihajati v moralno oporečno versko stanje; padati:** Ta Gofpud dershi gori vfe te kir **doli padaio**, Inu vfdiguie gori vfe te, kir fo fatreni TPs 1566, 257a
♣ gl. dolipasti [J. N.]**dolipadeč** -a -e del. [ˈdo:liˈpaːdeč -paːdeːč]; P 1, K 1 (TR 1558)

- nedol. obl. s. ed. tož.: dolipadeče; ♣Ⓜ

ki zaradi popuščenih vezi, stika preneha biti na prvotnem, navadnem mestu; odpadel: Ta fšara Boshya poštaua ie tudi .. fapouedala dati tim Faryem to Desfetino .. Potle en Vintin timu Templu oli tei Boshy Vtti, Timu Kralu, ta Peti del od v'figa shita, Inu tim Bořim tu **dolipadezhe** klafloüie na nyvi TR 1558, R4a

♣ gl. dolipasti

PRIM. dolipasti [J. N.]

dolipadenje (dolipadene) -a sam. s

[ˈdo:liˈpaːdeːnje?]; P 2, K 2 (TL 1567, TT 1581-82)

- ed. im.: dolipadene; ♣Ⓜ

to, da se preneha sprejemati, upoštevati kak nauk, nazor; odpad: Ne puřite fe nikomer vobeni vishi fepelati, fakai on ne pride, temuzh de poprei bo tu **dolipadene**, inu bo refodiuen ta Zhlouik tiga Greha TL 1567, 53b, podobno tudi TT 1581-82

♣ gl. dolipasti [J. N.]

dolipadři deležje [ˈdo:liˈpaːdři]; P 1, K 1 (JPo 1578)

- dolipadři; ◀▶ Ⓜ

izraža spust iz pokončnega položaja na tla v znamenje ponižnosti: Tadaie **doli padři** oni Hlapaz profil niega, rekozh: Gofpod imei po-terplienie smano JPo 1578, II,191b

♣ gl. dolipasti

PRIM. dolipasti [J. N.]

dolipahniti (dolipahniti, dolipehniti) -em

glag. dov. [ˈdo:liˈpaːhniti -em]; P 22, K 8 (TPs 1566, DJ 1575, JPo 1578, TKM 1579, DPr 1580, DB 1584, TPo 1595, TFC 1595)

- nedol.: dolipahniti; - sed. ed. 2. os.: dolipahneř; - 3. os.:

dolipahne; - vel. ed. 2. os.: pehni doli; - del. na -l m. ed.:

dolipahniti; - mn.: dolipahnili; - ž. ed.: dolipahnila; ◀▶ Ⓜ

1. kdo/kaj; koga **narediti, povzročiti, da je kdo v zelo neprijetnem, težavnem položaju; zatreti:** Ne vmori nih, de ta mui folk ne pořabi, ampak refpodi nee řtuio mozchio, Inu **pehni** nee **doli** ti Gofpud nash Szhyt TPs 1566, 108a; Inu on bo nje

naглу **doli pahnil**, inu je bo is grunta isdèrl, de bodo cillu konzhani DB 1584, II,141a; Ieft fim te Deshele drugazhi resdejlii, inu nyh shaze obrupal, inu kakòr en mogozh, te, kir notri prebivajo, **doli pahnil** DB 1584, II,5a / Inu nepufl [Bog] de bi tēh Nevēmikou roka mene [vernika] **doli pahnila**. Temuzh pufti nje, kir hudu delajo, ondi pafti DB 1584, I,288b / Ker kuli my gremo, tu nas ony [sovražniki] obdadé: Ony fvoje ozhy tjakaj obrazhajo, de bi nas na tla **doli pahnili** DB 1584, I,283a

2. kdo; kaj **narediti, povročiti, da kaj preneha obstajati, delovati; zatreti, odpraviti**: inu satare vfe te kateri vune resshalyo, inu fillo tih neprauzhznih **doli pahne**, inu flehernimu da po negouih dellih DJ 1575, 151; Ti Gosfud Zebaoth fi vřak zhas to offert inu preusetnoft framotil, inu hpuslednimu **doli pahnil** TKM 1579, 34b

3. kdo; iz česa, koga **narediti, povročiti, da kdo pride iz kakega stanja oz. v kako stanje; spraviti**: Inu jeft hozhem tebe is tvojga stanu **doli pahniti**, inu te hozhem od tvoje flushbe pořtaviti DB 1584, II,9a

☞ po nem., prim. herunterstoßen

PRIM. dolipahnjen [J. N.]

dolipahnjen (dolipahnen) -a -o del.

[ˈdo:liˈpa:hɲjen -a]; P 4, K 3 (DPr 1580, DB 1584, TPo 1595)

– nedol. obl. m. mn. im.: dolipahnjeni; – ž. ed. im.: dolipahnena;

◀▶ (M)

1. ki je zaradi dejanja, delovanja koga v zelo neprijetnem, težavnem položaju; zatrt: Ty hudobni bodo **doli pahneni**, inu ijh vezh nebo: Ampak teih pravizhznih Hisha obftoij DPr 1580, 21a

2. ki zaradi dejanja, delovanja koga preneha obstajati, delovati; zatrt, odpravljen: Obena oblaft nejma taku velika biti, aku nej Bolhyga ftrahu per njej, taku ona ima prekuznena ali **doli pahnena** biti TPo 1595, III,136

☞ gl. dolipahniti

PRIM. dolipahniti [J. N.]

dolipasti -padem glag. dov. [ˈdo:liˈpa:sti -pa:dem];

P 251, K 26 (TC 1550, TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TO 1564, TPo 1566, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, TTC 1595, MTh 1603)

– nedol.: dolipasti; – sed. ed. 1. os.: dolipadem; →;

– mn. 1. os.: dolipademo; – 3. os.: dořipad | ejo/o/eo;

– vel. mn. 2. os.: padite doli; – del. na -l m. ed.: dolip | a/e[!]
(DB 1584, III,17a) | dèl/del///dil/dil (Jurijčie); – mn.: dolipa | dli/li; – ž. ed.: dolipa | dla/la; – mn.: dolipa | dle/le; – s. ed.: dolipa | dlo/dlu/lu; – mn.: dolipale; ▶ (M)

Deutsch. Zu boden fallen. Latinè. procidere. Windiřch. **doli pafli**. Italicè. calcare per terra MD 1592, X4b

1. kdo/kaj; v koga/kaj, na kaj, s prisl. določilom kraja **po zraku se premakniti navzdol; pasti**:

a) zaradi izgube ravnotežja: KAdar eno nouo Hisho fzimprash, taku fturi *naslone okuli na Streihi, de fe kry vtuoij Hishi nepreli, kadar bi gdu **doli padel** <*Ganke> DB 1578, 167b; En Mladenizh pak, s'imenom Eutihus je fedil v'enim okni, inu je en globok fen na njega padèl .. inu je **doli padel** is tretje veshè, inu je bil mèrtou gori vsdigen DB 1584, III,73a

b) zaradi zunanje sile: Gosfud hozhesh li, de mi rezhemo, de ta ogen **pade doli** is nebes, inu de nee konzha, koker ie Elias bil fturil? TT 1581-82, I,274; Ty trye Moshje pak, Sadrah, Mefah inu AbedNego, fo **doli padli** v'to resběleno Pezh, kakòr fo svesani bily DB 1584, II,97a / Vtim pag, kadar sem ilef fazhel gouorit, **pade doli** S. Duh vnee, koker ie vnas bil tudi padel vtim fazhetku TT 1581-82, I,235; Prejden je Krajl lete beřfede bil isgovoril, je ena šhtima od Neba **doli padla** DB 1584, II,98a

c) zaradi oslabitve, izgube vezi: Inu sdaici fo **pale doli** od nega ozhy koker ene shupe, inu ie pregledal TT 1557, 360; Vfi nashi lařfie fo shtiueni, oben pres Vole Boshye **doli** is Glaue ne **pade** TO 1564, 43a; Potle trobenta ta treti Angel, inu **pade doli** is nebes ena velika fueifda, ta ie gorela koker ena Bakla TT 1577, 318; tedaj je njemu od osgoraj **doli** is eniga Lařtovizhniga gnèda gorku lajnu na njegove ozhy **padlu**, de je flèp ratal DB 1584, II,148b; Raunu kakòr selenu liřtje na lepim driveřfu, nekoteru **doli pade**, nekoteru řpet raře DB 1584, II,159b; Reči h'tēm Ferajharjem, kateri s'liřzhkakim apnom ferajhajo, de bo **doli padlu** DB 1584, II,65a; Tu fo vlhe ty, kateri vtem pregajenju ne obřtoje, ni řtonoviti ofřtane, Temuzh kakor ta zhervojedni řad na Driveřsi ofřtane viřsez, kadar je tihu, kakor hitru pak Vejter vřtane, s'hauffnom **doli pade** TPo 1595, I,128

2. kdo/kaj; s prisl. določilom kraja **zaradi telesne, duřevne prizadetosti priti iz pokončnega položaja v ležènega; zgruditi se**: Kadar ie pag Ananias lete beřfede řařlishal, **pade** on **doli**, inu dusho pufti TT 1581-82, I,488; Inu dokler je ona taku govorila, je njo supet ena omedlaviza obřhla, inu je **doli padla** DB 1584, II,206a; Zhe je lih en Gosfud velik, kratik zhas mu je danu, de **doli pade** řaf sary, Blagu zhaft dolgu netarpy, More vře řapuřtyti DC 1584, CLXXXVIII=CLXXXVIII; Penè ille timore, ego rifu corruj, le kaj on od řtraha, jeft pak od řmeha **doli** nefim **padèl** BH 1584, S14 / Inu kadarfe ta Dusha od tiga Telleřa lozhi, taku tu Tellu **doli pade** inu feğnye TO 1564, 6a

3. kdo/kaj; s prisl. določilom kraja **spustiti se iz pokončnega položaja na tla v znamenje čařčenja, ponižnosti; pasti**: Inu tudi Suetniki Nouiga Teřtamenta [so] **padli doli** na tla, ter fo Chriřtufu dali Zhaft JPo 1578, II,208; Ty pag kir fo vtim zholnu bili, prido inu **pado doli** na kolena

D

D

pred nim, inu prauio, Ti fi rifnizhnu Boshy Syn TT 1581-82, I,61; Inu ieft Iansh fem ta, kir fem slishal inu vidil, fem **doli padel** pred te noge tiga Angela kir ie meni lete rizhi iskafal, de bi ga molil, on pag rezhe kmeni, gledai, tiga ti ne sturi, Sakai ieft fem ftebo red en hlapez TT 1581-82, II,445[=439]; Inu ty shtiri inu duaiffeti Starishi, inu te shtiri fuirnye fo **doli pale**, inu fo molile Boga fidezihga na Stollu, rekozh, Amen Alleluia TT 1581-82, II,434[=428]; Inu kadar fim jeft letu flifhal inu vidil, fim jeft **doli padèl**, de bi molil, k'nogam tiga Angela DB 1584, III,CefA; Letu vfe hozhem jeft tebi dati, aku ti **doli padefh**, inu mene molifh DB 1584, III,4b / Inu tiga Berizha, kateri ie S. Paula vkehi dershaf, de ie pred S. Paula **doli padel**, prožil inu vprashal koku bi mogel pryti Vnebefla TT 1577, 287; Inu negoui Bratie fo shli, inu fo pred nim **doli padli**, inu fo diali: Pole, my fmo tuoij Hlapci DB 1578, 47b; Ta hlapez pag **pade doli**, nega moli tar prau. Gofpud, imei poterplene fmeno, ieft hozho tebi vfe plazhati TT 1581-82, I,77; Inu je enu mallu tjakaj fhàl, je **doli pedèl**[!] na fvoj obras, inu je molil, inu djal: Moj Ozha, je li je mogozhe, taku pojdi leta Kelih od mene DB 1584, III,17a

4. kaj *zaradi delovanja zunanjih sil razpasti na dele, kose; podreti se, zrušiti se*: Inu kadar ie dash padel, inu ie pouudna prishla inu ty uetri fo pihali inu pehali na to hisho, inu ta **doli** nei **pala**, Sakai ona ie bila gruntana na to kamenato pezh TT 1557, 18; inu ie bil en velik trefš takou nei bil, kar fo ludie na femli, tak velik trefš. Inu is tiga velikiga Meifta, fo fe try deili sturili, inu ta Meifta tih Aydou fo **doli pale** TT 1577, 413; Skufi to Vero fo ty fydoui tiga Ieriha **doli pali**, kadar fo fedem krat okuli bili obhoyeni TT 1577, 77; Sakai kai fo zhes dan fásidali, to ie zhes nozh **doli padlo** JPo 1578, II,213b; Inu de bi fi lih od njegoviga divjanja gorre **doli padle** DB 1584, I,291a / Ima li fe ta Svejtz resbiti, taku more proprej pokati, Sicer nemore en takov velik Cymper **doli pafiti**, onu fe more vfe ganyti inu gybati TPo 1595, I,10

pre. Inu fà teim Euangeliom gre tiga drugiga Angela shtyma inu vpy, de tu meiftu Babilon ima **doli pafiti**, tu ie, tu Duhousku Papeshtuu biti fatrene inu refdianu TT 1577, 253

5. kaj, od česa *preiti iz pokončnega položaja v smer proti tlom; povesiti se*: Traua vřahne, inu Rosha **doli pade** JPo 1578, 1,99a; Ta traua ie vřahnla, inu nee zueit ie **doli Padel** TT 1581-82, II,328[=326] / On [človek] gori rafte, inu **doli pade** koker en zueit TKo 1557, d1b

6. kdo; od koga/česa *prenehati s sprejemanjem, upoštevanjem kakega nauka, nazora; odpasti*: Pinehas Eleasarou fyn ie bil ta tretjij vtakoui zhafti, ta ifti ie ayfiral vboshijm ftrahu, inu kadar ie folk bil **doli padel**, ie on ftal sueiftu, terdnu inu ferzhnu DJ 1575, 201; Kateri fo pak na

Pezhovjeje, fo ty, kadar flifhio, taku vsameo gori to befsédo s'vsefelém, inu tijfti némajso korenja: En zhas ony verujo, inu v'tem zhafo te fkuhfnave ony **doli padeo** DB 1584, III,35a; Ta drugi fhtuk je en filnu ftrahfan Exempel, de nyh defset vsazhetku eno lipo Vero imajo, inu fdravi poftano, Inu vfaj devet supet **doli padejo**, inu GOSPVVDV Christufu sa takove dobreute obene hvale ne dado TPo 1595, II,218; mnogoteri neiskufhen zhlovik nepoterpefhliu bo, inu mifli: Kadar tedaj Bug ne hozhe pomagati, taku pomagaj ta Hudizh, inu gdur more. Tu fe tedaj pravi od Buga cilu **doli pafiti** TPo 1595, II,119 / OD katere [modrosti], kadar je bil ta nepravizhni v'fvoim ferdi, **doli padèl**, je on konzhan sa volo tiga slobniga Bratoufkiga vboja DB 1584, II,142b / On je yfkal te Nevernike inu hudobne, kateri fo ta folk pèrmoreovali od Poftave **doli pafiti**, inu je nje fhtrajffal DB 1584, II,180b; kadar fo ty ludje od teh sapuvid Boshjih inu od njegove befséde **doli padli** TPo 1595, II,243

7. kaj *izgubiti vpliv, veljavo; pasti*: KADAR IE TA MOYSESEVA Poftaua **doli pala**, inu fatrena, Inu fdai nei uezh Greh Suinsku Meffu Iefti, ob Soboti dellati, ne offrouati, Sakai tedai leta Della, kir fo utih desfetiuh Sapuvidah prepouedana, fo Greh TO 1564, 56a; Nekar pag taku (ieft ne gouorim) de bi ta befséda Boshia bila **doli pala** TT 1581-82, II,31

℘ po nem., prim. niederfallen

PRIM. dolipadajoč

PRIM. dolipadeč

PRIM. dolipadšij [J. N.]

dolipehati (dolipahati) -am glag. nedov.

[do:lipe'ha:ti-'ha:m]; P 3, K 2 (DB 1584, TPo 1595)

- sed. ed. 3. os.: dolipah | á/a; ◀ ▶ ☹ ☺

1. kdo; (iz česa), koga *s silo delati, da kdo pade od kod; pehati*:

● — **dolipehati koga iz stola delati, da kdo izgubi oblast, moč; metati s prestola**: On [Bog] te mogozhe **doli paha** is ftola, inu povifhuje te nilke TPo 1595, III,123

2. kdo; koga_{uz.}, (s čim) *delati, povzročati, da je kdo v zelo neprijetnem, težavnem položaju; zatirati*: On [nevernik] resbja inu doli tlazhi: Inu **doli pahá** tiga vbosiga, s'gvaltjo DB 1584, I,282a

℘ gl. dolipahniti [J. N.]

dolipehniti gl. dolipahniti

doliperpogibati gl. dolipripogibati

doliperpogniti gl. dolipripogniti

doliperpogniti se gl. dolipripogniti se

doliperpraviti gl. dolipripraviti

doliperpravljen gl. dolipripavljén

dolipisanje (dolipisajnje) -a sam. s

[do:li'pi:sa:nje]; P 1, K 1 (MTH 1603)

- ed. im.: dolipisajnje; ◀ ▶ ☹ ☺

pisno prenašanje s predlogo; prepisovanje, prepis: Defcriptio. *Germ.* Abschreibung oder Abgefchrift. *Sclav.* **doli piſfajnje** MTh 1603, I,413
 & po nem., prim. die Abschreibung [J. N.]

dolipobijen -a -o del. ['do:lipo'bi:jen -o]; P 9, K 5
 (TL 1561, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, TIM 1595)

– nedol. obl. m. mn. im.: dolipobyeni; – s. ed. im.: dolipobyenu;
 ◀▶ Ⓜ

1. ki zaradi udarcev ne živi več; pobit, pokončan: Ampag na nih doſtih Bug nei imel obeniga dopadene, fakai oni fo bili **doli pobyeni** vti puszhaui TL 1561, 42a; Kadar fo tu Purgarji vidili, fo eni vseli kamenje, eni mozhne ſhtange, eni fo pepel v'uzhi metali, de je taku nyh doſti bilu ranjenih, inu eni fo bily cillu **doli pobyeni** DB 1584, II,197a

2. ki je zaradi dejanja, delovanja koga v zelo neprijetnem, težavnem položaju; zatrt: GOSPVD dërshy gori vſe, kateri padeo, inu vsdiguje gori vſe te, kateri fo **doli pobyeni** DM 1584, CXCVI, podobno tudi TIM 1595

3. ki je s silo spravljén iz pokončnega položaja; potolčen: Satu je tudi leta vuk, S. Evangelia v'ſvetim pifimi, nikar neſpodobnu pèrglihan .. Sonzu po dolgim deſhju, kateru vſe ſpet gori srouná kar je od deſhja **doli pobyenu** DB 1584, I,aV1b
 & gl. dolipobiti
 PRIM. dolipobiti [J. N.]

dolipobiti -bijem glag. dov. ['do:lipo'bi:ti -'bi:jem];
 P 23, K 6 (TT 1557, TPs 1566, DJ 1575, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– nedol.: dolipobyti; – sed. ed. 1. os.: dolipobyem; – 3. os.: dolipobyje; – mn. 3. os.: dolipob | y/i | o; – vel. ed. 2. os.: poby doli; – del. na -l m. ed.: dolipobiſ; – mn.: dolipobyli; – ž. ed.: dolipobylya; ▶▶ Ⓜ

kdo/kaj; koga_{dat.} (s čim) **s silo spraviti koga iz pokončnega položaja; pobiti, potolči:** Lyſtrani inu ludi S. Paula skamenem **doli pobyó**, potle on drugot sarnabom pridiguie TT 1557, 379 / Daj [Bog] nym enu preſtraſhenu inu zagovu ferze, **poby** je **doli** ſ'mezhom, téh, kateri tebe lubio, de tebe hvalio DB 1584, II,182a / Natu kadar Ieſus rezhe knim [farizejskim hlapcem], iest fem, gredo naſai, inu padeio doli na femlo <Tim Criſtus pruti gre, inu vſe kmali le sbeffedo **doli pobyé**> TT 1581-82, I,448; Paulus ſe dolgu iſgouarie pruti Iudouſkimu Folku, nim prauí .. koku ga ie Ieſus poleg Damashca **doli pobil** inu oleiſpel TT 1581-82, I,579 / Ty malarji teHiſtorie nikar prou nemalajo, ſakaj ony malajo koku je en grum ali treifk Pauluſa na Semlo **doli pobil** TPo 1595, III,51 *zbil*

// kdo; koga_{dat.} **z udarcem, udarci, silo koga ubiti; pobiti:** Inu iest [Bog] hozho te, kir nemu hudu deio ſatreti, Inu te kir ga fouraſhio **doli pobyti** TPs 1566, 163a; On je ſvojo roko vsdignil,

inu je ſ'frazho luzhil, inu je tita offertniga Goliata **doli pobil** DB 1584, II,172b
 & po nem., prim. niederschlagen
 PRIM. dolipobijen [J. N.]

dolipobrisan -a -o del. ['do:lipo'bri:san]; P 2, K 2
 (TT 1557, TT 1581-82)

– nedol. obl. m. mn. im.: dolipobrisani; ▶▶ Ⓜ
ki zaradi dejanja, delovanja koga ne obstaja več; odstranjen, izbrisan: Deite tedai Pokuro, inu Preobernite ſe, de vashi grehi bodo **doli pobriffani** TT 1557, 339, podobno tudi TT 1581-82
 & gl. dolipobrisati
 PRIM. dolipobrisati [J. N.]

dolipobrisati -brišem glag. dov. ['do:lipo'bri:sati -'bri:šem]; P 5, K 4 (TPs 1566, DB 1584, DM 1584, TIM 1595)

– vel. ed. 2. os.: pobriſi doli; ▶▶ Ⓜ
 kdo; kaj **napraviti, povzročiti, da kaj nezaželenega ne obstaja več; odstraniti, izbrisati:** Skry tuie oblyzhie pred muimi Grehi, Inu **pobriſhi doli** vſe muie hudube TPs 1566, 96b; Bug, bodi meni miloſtiu, po tvoji dobruti, inu **pobriſhi doli** moje grehe, po tvoji veliki miloſti TIM 1595, CXXIII
 & po nem., prim. abwischen
 PRIM. dolipobrisan [J. N.]

doli pogleniti gl. dolipoklekiniti

dolipojti (dolipojti, dolipujti) -pojdem glag. dov. ['do:li'po:jti]; P 2, K 2 (DB 1584, MTh 1603)

– nedol.: dolip | o/u | /ti; ▶▶ Ⓜ
1. kot slovarski zgled **iti doli, spustiti se, zaiti:** Descendo. *Germ.* hinab gehen/ vnder ſich gehē. *Sclav.* **doli puiti** MTh 1603, I,413

2. kaj **prenehati živeti; poginiti:** Sakaj GOSPVD dërshy enu klanje v'Bozri, inu veliku davlenje v'Edomſki deſheli. Ondi bodo morali Samoro-gazhi ſhnyimi red **doli pojti**, inu Iunci ſ'pitanimi Volli red DB 1584, II,13b
 & po nem., prim. MTh 1603 hinabgehen
 PRIM. doliiti [J. N.]

dolipoklecovati -ujem glag. nedov. ['do:lipokleco'va:ti]; P 1, K 1 (DPa 1576)

– del. na -l m. mn.: dolipoklecovali; ▶▶ Ⓜ
 kdo; (pred kom) **postavljati telo v položaj, ko se eno ali obe upognjeni kolena dotikata tal, podlage, v znamenje čaščenja, ponižnosti; poklekovati:** inu fo [vojſčaki] pred nim [Jezusom] **doli poklezovali**, inu is nega ſhpot delali DPa 1576, 24b
 & gl. dolipoklekiniti [J. N.]

doli poklegniti gl. dolipoklekiniti

dolipokleknejoč (dolipoklekneoč) deležje ['do:lipoklekne'jo:č]; P 1, K 1 (KPo 1567)

– dolipoklekneoč; ▶▶ Ⓜ
takó, da je telo postavljeno v položaj, ko se eno ali obe upognjeni kolena dotikata tal, podlage, v znamenje čaščenja, ponižnosti; klečoč: Inu [hudič] rezhe k'niemu [Jezusu];

To vŕe ti ôzho dati, ako **doli poklekneozh** me molihš KPo 1567, CVI
 ℘ gl. dolipoklekiniti
 PRIM. dolipoklekiniti [J. N.]

doli poklekneoč gl. dolipokleknejoč

dolipoklekiniti (dolipoklekiniti, dolipoklegniti°)

-em glag. dov. ['do:lipo'kle:niti -em[?]]; P 42,
 K 16 (TC 1555, TT 1557, TO 1564, TPš 1566, KPo 1567, TC 1575,
 DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584,
 DC 1584, DAg 1585, TPo 1595, TFC 1595)
 - nedol.: dolipoklekiniti; - sed. ed. 1. os.: dolipo | kleg/gle[!]
 (TC 1555, L1) | nem; - 2. os.: dolipoklekneš; - 3. os.: dolipok-
 klekne; - mn. 3. os.: dolipokleknejo; - vel. ed. 2. os.: poklekni
 doli; - mn. 1. os.: dolipoklekrimo; - del. na -l m. ed.: dolipo-
 kleknil; - mn.: dolipokleknil; ◀▶ Ⓜ

kdo *postaviti telo v položaj, ko se eno ali obe upognjeni koleni dotikata tal, podlage; poklekiniti*: pren. Iuda je en mlad Lev .. On je **doli pokleknil**, inu je doli legèl, kakòr en Lev, inu kakòr ena Levinja. Gdu fe bo šupèr njega štavil? DB 1584, I,32b

// kdo; (na kaj) *postaviti telo v tak položaj v znamenje čaščenja, ponižnosti; poklekiniti*: Glih taku, per poštelu **poklegnem doli**, Špofnam to Vero, Molim ta Ozha nash TC 1555, L2b; Potle sdaici grem veden kod oli veno Camro, **doli poglenem**[], gouorim inu špofnam to Vero kerfzhansko TC 1555, L1; Inu kadar ie letu bil [sv. Pavel] iŕguuoril, **poklekne doli** na kolena, inu moli fo ufemi shnimi TT 1557, 402; Ias [hudič] te zho k'enimu Gospodu inu Kralù pèrpraviti zhes vŕa Kralevŕtva na fvétu. Le **poklekni doli**, inu me profi inu moli KPo 1567, CXIb; Ie **doli pokleknil**, padal ie na fuoie Oblizhie, inu ie Molil rekozh: Abba liubi Ozha, vŕe ie tebi mogozhe, Preusamime tiga terplienia JPo 1578, I,115b; fimo vunkai ie Meifta prishli, inu fimo na breigu **doli pokleknil**, inu molili TT 1581-82, I,574; Ti grobi shelm, fe neframujesh, de ti taku stojish, kakor en Pain, inu nikar od veŕselia doli nepadefh, ali **doli ne pokleknefh**? TPo 1595, I,31; Trykrat fam **poklekne doli**, Keliha profit biti moli TFC 1595, CLXXX

℘ po nem., prim. niederkrnien

PRIM. dolipokleknejoč [J. N.]

dolipolagati -am glag. nedov. ['do:lipo'la:gati -am];

P 3, K 3 (TT 1577, TT 1581-82, DB 1584)

- sed. mn. 3. os.: dolipolagajo; - del. na -l m. ed.: dolipolagal; ◀▶ Ⓜ

1. kdo; kaj *delati, da kaj ne stoji več; podirati*: pren. Potehmal iefŕ veim, de vkratkim bom to muio Vtto **doli polagal**, koker ie tu meni nash Gospd Iefus Criftus refodil TT 1577, 161 *se bom poslavljaj, tj. bom umiral*

2. v trpniku; kaj; (skozi kaj) *razglašati za neveljavno; razveljavljati*: Taku fe Poŕtava škusi Vero gori ŕtavi, najŕi fe škusi njo te Poŕtave della, shnje hvalo red **doli polagajo** DB 1584, III,79b

℘ gl. dolipoložiti [J. N.]

dolipoložen -a -o del. ['do:lipo'lo:žen]; P 7, K 2

(TO 1564, TPo 1595)

- nedol. obl. m. ed. im.: dolipoložen; - mn. im.: dolipoloženi;

◀▶ Ⓜ

ki koga ne bremeni več; odpuščen: ta Velik dolg, tu ie, vŕi nashi Greh, so ŕtakim dragim plazhillom inu Offrom tiga nega lubefniuiga Synu plazhani, vtolasheni inu **doli polosheni** TO 1654, 85a; Sakaj ta greih, sa kateriga volo bi jeŕt imel to Smert vekoma terpejt, je škusi Criftufa **doli polofhen**, inu plazhan, de Bug bode meni sa njegove Smerti inu gorivŕtjenja volo miloŕtiu TPo 1595, I,187

℘ gl. dolipoložiti

PRIM. dolipoložiti [J. N.]

dolipoloženje (dolipoložejne, dolipoloženje)

-a sam. s ['do:lipo'lo:že:nje]; P 2, K 2 (TKM 1579, DB 1584)

- ed. tož.: dolipolože | j/n/j | e; ◀▶ Ⓜ

česa *to, da se kaj neha kazati, uresničevati, delati; opustitev*: Oku, kateru me hozhe smotit, vunkai isderem, inu od febe vershem, skusi **doli polosheine** hudih inu nezhiŕtih shely tiga ŕerza TKM 1579, 18a / vy fte .. popolnomi v'njemu, kateri je ta glava vŕiga Viudŕtva inu oblaŕti, v'katerim ŕte vy tudi obrèsani, ŕto obrèso, pres rok, škusi tu **doli poloshenje** tiga grèŕhniga teleŕsa v'meŕŕi DB 1584, III,109b

℘ gl. dolipoložiti [J. N.]

dolipoložiti -im glag. dov. ['do:lipo'lo:ži:ti -'ži:m];

P 45, K 15 (TC 1550, TT 1557, TR 1558, TPš 1566, TL 1567,

TC 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, TPo 1595, TIM 1595)

- nedol.: dolipoložiti \ položiti doli; - sed. ed. 2. os.:

dolipoložiš; - 3. os.: dolipoložy \ položi doli; - mn. 1. os.:

dolipoložimo; - 2. os.: dolipoložite; - 3. os.: dolipolože;

- vel. ed. 2. os.: položi doli \ dolipoloži; - mn. 2. os.: položite

doli; - del. na -l m. ed.: dolipol | u/o | žil; ◀▶ Ⓜ

1. kdo; kaj *narediti, da osebek kaj preneha imeti na sebi; odložiti*: [Jezus] uŕtane gori od te Vezherie, inu **poloshi** ŕui guant **doli**, inu ufame en pert, inu fe shnim opashe TT 1557, 302; Inu ony fo hitèli, inu je ŕlejndi ŕvoje vrejzhe **doli polushil** na semlo, inu je ŕlejndi ŕvoje vrejzhe odvesal DB 1584, I,29b / sakaj on [greh] nam nej gorinaloshen, kakor ena butora, katero bi my mogli **doli poloshiti**, inu od nas vrejzhi TPo 1595, II,248

2. pren. Satiga volo je tu nar bullhi, de ludje ta framošhŕivi klobuzhizh **doli poloshe**, inu ta uŕta redle odpro, inu reko: GOSPVD, jeŕt tezhim uveliki farlikoŕti inu nadlugi TPo 1595, I,151 *prenehajo biti sramežljivi*

2. kaj; kaj *narediti, da kaj pride s česa; odložiti*: fimo fe pelali v'Syrio, inu fimo v'Tyr prishli: Sakaj ondi je imèla ta Barka blagu **doli poloshiti** DB 1584, III,73b *tam naj bi bilo blago raztovorjeno*

3. kdo; kaj *narediti, da kaj ne stoji več; podreti*: pren. Sakaj jeft vém, de moram skoraj mojo utto **doli poloshiti**, kakòr je meni tudi nafh GOSPVD Iesus Criftus resodil DB 1584, III,122b

4. kdo; kaj *prenehati kaj kazati, uresničevati, delati; opustiti*: kir bode vtiga Iesufa Chrifuša ueroual/ timu Bug hozhe/ nega grehe odpuftiti/ inu fui ferd pruti nemu cillu **polofhiti doli** TC 1550, 222(119a); Tamuzh da na obe ftrani, fard inu slu mifal **doli poloshce**, edan kdrugimu priasnio Sarce ima inu fe tiho darshi JPo 1578, II,116b; De my nebudemo le Poslushauci te Belfede, Temuzh tudi dopernashauci .. de my **doli poloshimo** vfo nezhištoft inu vfo hudobo, inu gori vsamemo to Belfedo skrotkuftjo TKM 1579, 13a; pomagaj, de my **doli poloshimo** ta deila te temnice, inu oblezhemo tu Oroshie te Luzhi TKM 1579, 30b; Taku **poloshite** vshe **doli** od febe, po tém pèrvim dulgovanju, tiga ftariga zhlovéka, kateri fkusi shejle, v'smoti, fam febe konzhava DB 1584, III,105a[=106a]

5. kdo; kaj, s prisl. določilom načina *narediti, da osebka kaj ne breni več; odkupiti se, odrešiti se*: ty Iudje inu Turki lhe na ta danafhni dan menio, kadar fo lih greihe fsturili, ony hote dobru fami takove greihe fkusi to Pokuro ali laftna della **doli poloshiti** TPo 1595, III,112

6. kdo; kaj, (s čim) *narediti, povzročiti, da kaj preneha veljati; odpraviti*: rauno kakor ie malo Chrifus sletim fuoyim zhudnim delom Soboto oskrunil, ali prelomil: Tako malo ie on nio sletimi befedami **doli poloshil**, suféb pak pri Iudeh. Sakai on nei prishal Poftaue rasuesati, tamuzh dopalnití JPo 1578, II,168b

7. v trpniku; kaj; (za koga) *dati komu določeno vrednost, navadno denar, za opravljeno dejanje; plačati*: Raunu kakor kadar je edan vjet, inu nemore poprej ledig biti, samuzh de fe ena gvilhna fumma denarjev sa njega **doli poloshy** TPo 1595, III,122 *se zanj plača odkupnina* // kdo; komu, kaj *narediti, dati komu kaj kot nadomestilo, odškodnino; povrniti*: bi .. fe Bug tvoje rizhy anvsel, inu bi tebi takovo fhkodo bogatu **doli polushil** inu plazhal TPo 1595, III,33
 ☞ po nem., prim. ablegen
 PRIM. dolipoložen [J. N.]

dolipoložiti se -im se glag. dov. ['do:lipo'lo:ži:ti se -'ži:m se]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– sed. mn. 3. os.: dolipolože se; ◀▶ ④

kdo *namestiti se, spraviti se v vodoravni položaj zaradi bolezn; leči*: Ty drugi pak, kir fa ta Nebeski kruh nerodio .. **fe doli polofhe**, vmerjo, nih blaga nemogo vliĝa polfhreti, temuzh morajo fa febo puftiti TPo 1595, I,156
 ☞ po nem., prim. sich niederlegen [J. N.]

doliposaditi se -im se glag. dov. ['do:lipo'sa'di:ti se -'di:m se]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– sed. ed. 3. os.: doliposady se; ◀▶ ④

kdo *odpovedati se visokemu, vplivnemu položaju; postati skromen*: fo uni vtem Starim Teftamentu, nam en Exempel bily, na katerim je nafh GOSPVD Bug ifkasal, de on obene offerti nemore terpejti, temuzh okuli pahne vfe, kar na vifhik hiti, samuzh de **fe** gdu kej ponifha, ali fam **doli pofsady** TPo 1595, I,137
 ☞ po nem., prim. sich niedersetzen [J. N.]

doliposekan -a -o del. ['do:lipo'se:kan]; P 1, K 1 (TPs 1566)

– nedol. obl. m. mn. im.: doliposekani; ◀▶ ④

ki zaradi udarcev z ostrim predmetom pride iz pokončnega položaja na tla; posekan: pren. Sakai oni [Asirci] bodo hitru, koker ta traua **doli poffecani**, Inu koker tu Selenu feele vueneio TPs 1566, 70b

☞ gl. doliposekati

PRIM. doliposekati [J. N.]

doliposekati (doliposekati, doliposejkati)

-am glag. dov. ['do:lipo'se:kati -am]; P 5, K 4

(TT 1557, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– nedol.: doliposekati; – vel. ed. 2. os.: dolipos | e/ej | kaj;

– del. na -l m. ed.: doliposékal; ◀▶ ④

1. kdo; kaj *z udarjanjem z ostrim predmetom narediti, da kaj pride iz pokončnega položaja na tla; posekati*: Vshe fo try leta, kar ieft hodim inu izzhem fadu na leti fygi, inu ga ne naidem, **poffecai** no **doli**, fzhemu to femlo faiemle TT 1557, 211; Kaj pak sa ena fhtraifinga zhes takove falh Vuzhenike pojde, da ta GOSPVD nasnanje, fkusi to prigliho od gnyliga drivefsa, de fe ima **doli poffekati**, inu vogin vrezhí TPo 1595, II,180

// kdo; kaj *z udarjanjem z ostrim predmetom odstraniti; zbiti*: Inu je pred fšabo puftil resvaliti Baalimove Altarje, inu te Pilde, kir fo na nyh bily, je on **doli pofsékal**, inu te Malikoufke borfhite, inu Malike, inu Pilde je on fterl DB 1584, I,249a

DB 1584, I,249a

☞ po nem., prim. abhauen

PRIM. doliposekan [J. N.]

dolipostaviti -im glag. dov. ['do:lipo'sta:viti]; P 6, K 4 (TAf 1562, TO 1564, DB 1584, TPo 1595)

– nedol.: dolipostaviti; – del. na -l m. ed.: dolipostavil; ◀▶ ④

1. kdo; koga *narediti, povzročiti, da kdo preneha opravljati pomembnejšo javno funkcijo ali službo; odstaviti*: Kir fo diali, de ta Papesh .. ima Oblast te Ceffarie inu Krale gori inu **doli poftauiti**, nim zhes Kraleuftua inu Deshele dati Oblaft inu fpet odufeti TAf 1562, 90a; inu Menelaus je obdèrshal tu gofpoftvu. Kadar on pak nej mogèl téh denarjeu plazhati, katere je bil Krajlu oblubil .. je Krajlu nyu obadva vkupe svabil, inu je Menelaufa **doli poftavil**, inu je Lyfimacha, njegoviga Brata, na njegovu mejftu poftavil DB 1584, II,197a

2. v trpniku; kaj *narediti, povzročiti, da kaj preneha obstajati, veljati; odpraviti*:

SAKAI INV SA KAKOVIH VRSHAHOV
INV RIZHI VOLO, SE TA PAPESHKA
ISPAzhena Masha poufod utim Kershanftui
ima **doli poftauiti** inu diati TO 1564, 81a

ℙ po nem., prim. absetzen

PRIM. dolipostavljen [J. N.]

dolipostavljati (dolipostavljeni) -am glag. nedov.
[ˈdo:lipoˈsta:vljati -am]; P 3, K 2 (TO 1564, DB 1584)
– sed. ed. 3. os.: dolipostavla; – del. na -l m. ed.: dolipostavlal;
– mn.: dolipostavljali; ◀ ▶ Ⓜ

1. kdo; koga_{uz} **delati, povzročati, da kdo preneha opravljati pomembnejšo javno funkcijo ali službo; odstavljati**: On Krajle **doli poftaula** inu gori poftaula DB 1584, II,95b

2. kdo; kaj **delati, povzročati, da kaj preneha obstajati, veljati; odpravljati**: kir fo te Rimske stare shege, Nauade inu Poftaue **doli poftaulali**, Druge Ordninge inu Praude Vdeshelskih rizheh .. gori ftaului TO 1564, 56a
ℙ gl. dolipostaviti [J. N.]

dolipostavljen (dolipostavljen) -a -o del.
[ˈdo:lipoˈsta:vljen -a]; P 1, K 1 (TL 1561)
– nedol. obl. ž. mn. im.: dolipostavlene; ◀ ▶ Ⓜ

ki zaradi dejanja, delovanja koga preneha obstajati, veljati; odpravljen: Obtu kadar ie Criflus na ta fueit prishal, inu tu kar fo te Moifeufeue slushbe pomeinile, vrfnici dopernefsil, So te ifte nehale inu **doli poftaulene** TL 1561, 75b
ℙ gl. dolipostaviti
PRIM. dolipostaviti [J. N.]

dolipostreliti (dolipostreliti) -im glag. dov.
[ˈdo:lipoˈstre:liti]; P 1, K 1 (TPo 1595)
– del. na -l m. ed.: dolipostrelil; ◀ ▶ Ⓜ
kdo; koga_{uz} **drugega za drugim ustreliti; postreliti**: On bi turn inu jetnike enu s'tem drugim na en kup **doli poftreilil**, inu bi prou na tem fthuril TPo 1595, II,264
ℙ po nem., prim. niederschossen [J. N.]

dolipotepen -a -o del. [ˈdo:lipoˈteːpen]; P 1, K 1 (DB 1584)
– nedol. obl. m. mn. im.: dolypotepeni; ◀ ▶ Ⓜ
ki je s silo spravljen iz pokončnega položaja; potolčen: Inu kakör ta pèrvi zvejt na klafjej, bodo ony **doly potepeni** DB 1584, I,273b
ℙ po nem., prim. abgeschlagen [J. N.]

dolipotlačen -a -o del. [ˈdo:lipoˈtlaːčen -a]; P 6, K 2 (DB 1584, TtPre 1588)
– nedol. obl. m. mn. im.: dolipotlačeni; – ž. ed. im.: dolipotlače-na; ◀ ▶ Ⓜ

od koga, s čim **ki zaradi dejanja, delovanja koga ne more normalno, svobodno živeti, delovati; zatrt**: Ty, kateri fo bily **doli potlazheni**, inu fkusy fylo ponishani, od tiga hudiga, kateri je nje preganjal DB 1584, I,307b / v'niegouim [Avguštinovem] zhaffi [je] Karfzhanska vera, katero ie Criflus, v'cillu mallu inu ozhitih

Sacramentou fapopadèl, inu ie hotèl, de bi imela slabodna biti, s'takimi teshkimi butarami bila **doli potlazhena**, de ie veliku lashei bilu, pod téh Iudou Poftaue shiuéti .. [Judje] fo v'fai le tei Butori Mofeffoue poftaue, inu nikar tulikain preufetnofti, v'zhlouezhkih poftaauh, poduèrsheni bily TtPre 1588, 7

ℙ gl. dolitlačiti

PRIM. dolipotlačeni

PRIM. dolipotlačiti [J. N.]

dolipotlačeni -ega posam. [ˈdo:lipoˈtlaːčeni -ega]; P 3, K 1 (DB 1584)
– m. ed. im.: dolipotlačeni; – mn. im.: dolipotlačeni; – daj.: dolipotlačenim; ◀ ▶ Ⓜ

käor zaradi dejanja, delovanja koga ne more normalno, svobodno živeti, delovati; zatrti: Potle pak de imajo oblafniki tudi na tém Svejti praudo inu pravizo dèrshati, tém **doli potlazhenim** pomagati, Sirotam praudo fthuriti DB 1584, I,cVla
ℙ gl. dolitlačiti
PRIM. dolipotlačen [J. N.]

dolipotlačiti -im glag. dov. [ˈdo:lipoˈtlaːčiti]; P 8, K 5 (DJ 1575, TkM 1579, DB 1584, TtPre 1588, TPo 1595)
– nedol.: dolipotlačiti; – del. na -l m. ed.: dolipotlačil; ◀ ▶ Ⓜ

1. kdo/kaj; koga_{uz}, (s čim) **narediti, povzročiti, da je kdo v zelo neprijetnem, težavnem položaju; zatreti**: Taku bi jeft hotil nyh Sovrashnike hitru **doli potlazhiti**, Inu bi hotil mojo roko zhes nyh Supèrnike obèrniti DB 1584, I,300b / Ali [hudoben jezik] tiga Bogaboiezhiga ne bode **doli potlazhil**, inu ne bode vtiga iftiga ogni goril DJ 1575, 119 / Rimski Anticrisht Papeshe Boshio Cercou s'zhlouezhkimi poftaumi cillu **doli potlazhil** TtPre 1588, 7 *je kristjane omejil z zapovedmi, ki niso bile dane od Boga*
2. kdo; kaj **narediti, povzročiti, da se kaj kaže, nastopa v čim manjši stopnji**: On [Bog] fe bode fpet zhes nas v'fimidil, nashe kriuu dianie bo on **doli potlazhil**, inu v'fe nashe Grehe vto globokuft tiga Moria vergal TkM 1579, 84a
3. kdo; kaj **s silo, pritiskom uničiti; streti**: pren. Takovu fe my tudi imamo vuzhiti, inu fcelim ferzom moliti inu profsiti .. inu Christus je filnu rad hozhe fthuriti, sakaj takovu je nalha slushba, inu fe pravi tej Kazhi prou na glavo ftopiti, inu njo **doli potlazhiti** TPo 1595, III,32
ℙ gl. dolitlačiti
PRIM. dolipotlačen [J. N.]

dolipranje (doliprane) -a sam. s [ˈdo:liˈpraːnje -a]; P 8, K 3 (TaR 1562, TO 1564, TC 1575)

– ed. im.: doliprane; – daj.: dolipranu; – tož.: doliprane; ◀ ▶ Ⓜ
česa **delanje, povzročanje, da kaj slabega, oporečnega ne obstaja več; odstranjanje, brisanje**: ie Bug tudi .. fthuril .. to Vodo fa sheio htimu pytiu, inu htimu pranu inu mozhenu .. On ie dobru to Vodo v'tim Kerftu htimu **doli pranu** tih Grehou

poftauil TAr 1562, 106a; ti fi tudi skufi ta Kerft tuiga lubefniuiga Diteta nashiga Gofpudi Iefufa Criftufa, ta Iordan inu vfe vode, kani Ifuelyzhanski Pouudni inu kanimu bogatimu obylnimu **dolli pranu** inu Ifmyuanu tih Grehou, pofuetil inu gori poftauil TO 1564, 90a, podobno tudi TC 1575 / Nu tu Tellu Criftufeu inu ta nega kry ima na febi inu noſi, tu **doli prane**, poſablene inu odpuzhane vfeh Grehon[!] TC 1575, 438; Iefus Criftus .. to nega Kry, katero ie on htimu **dolipranu** inu omiuanu tih nashih Grehou pretil, daie inu daruie TC 1575, 442
 Ⓔ gl. doliprati [M. M.]

doliprati -perem glag. nedov. ['do:li'pra:ti]; **P 2, K 1**

(TAr 1562)

– del. na -l m. mn.: doliprali; – ž. mn.: doliprale; ◀▶ Ⓜ

1. v trpniku, kaj; (š čim) **z vodo odstranjevati umazanijo s česa; čistiti, prati:** vtim Staru[!] Sakonu, per tei Stari Cerqui inu Teſtamentu, ie bilu, od Buga poſtaulenu, de ſto kropilno vodo, fo fe te vunane Leuitiſhke nezhiſtofi, zhiſtile inu **doli prale** TAr 1562, 105a

2. v trpniku, kaj; (š čim) **delati, povzročati, da kaj slabega, oporečnega ne obstaja več; odstranjevati, brisati:** Taku nei obene beſede Boshye prerokami .. de bi take Stuaie .. htimu nuzale, ſluſhile inu pridne bile, De bi fe ſhnimi ty Grehi **doli prali** TAr 1562, 106a-106b

Ⓔ po nem., prim. abwaschen [M. M.]

dolipripogibati (doliperpogibati) -ljem glag. nedov.

['do:lipri'po'gi:bati -ljem]; **P 1, K 1** (DB 1584)

– sed. ed. 2. os.: dolipèrpogibleš; ◀▶ Ⓜ

kdo; kaj **delati, povzročati, da je zgornji del česa usmerjen navzdol, proti tlom; pripogibati:** ekſpr. Ampak ti sdaj mojo glavo **doli pèrpogibleſh**, od velike ſhaloſti, ſa moje oblube volo, katero ſim fluril DB 1584, I,140a **povzročáš, da ſ poveſeno glavo izražam svojo potroſt, obup**

Ⓔ gl. dolipripogniti [J. N.]

dolipripogniti (doliperpogniti) -em glag. dov.

['do:lipri'po:gñiti]; **P 3, K 3** (TT 1557, TPš 1566, TT 1581-82)

– del. na -l m. mn.: doliperpognili; – ž. mn.: doliperpognile; ◀▶ Ⓜ

1. kdo; (proti čemu), kaj **premakniti zgornji del česa navzdol, proti tlom; skloniti:** Kadar fo fe pag one bile preſtraſhile, inu nih oblizhie **perpognile doli** pruti tei ſemli, prauita knim TT 1581-82, I,353, podobno tudi TT 1557

2. ekſpr., kdo; kaj **doseči, da se kdo/kaj vda, podredi; ukloniti:** Oni fo muim nogom ene mreſhe perprauili, inu fo muio Duſho **doli perpognili** TPš 1566, 105a

Ⓔ po nem., prim. niederbeugen [J. N.]

dolipripogniti se (doliperpogniti se) -em se

glag. dov. ['do:lipri'po:gñiti se -em se]; **P 5, K 3** (TT 1557, TT 1581-82, DB 1584)

– sed. ed. 3. os.: doliperpogne se; – del. na -l m. ed.: dolipèrpognil se; – ž. ed.: dolipèrpognila se; ◀▶ Ⓜ

kdo; (proti čemu), s čim **premakniti zgornji del telesa navzdol, proti tlom; skloniti se:** Iefus pag **fe doli perpogne**, inu ſperitom piſſhe na ſemlo TT 1557, 282 / Ona je gori vftala, inu **fe je doli pèrpognila** ſ'fvoim obrasom pruti Semli, inu je molila DB 1584, I,146b[=164b]

Ⓔ gl. dolipripogniti [J. N.]

dolipripraviti (doliperpraviti) -im glag. dov.

['do:lipri'pra:viti -im]; **P 22, K 9** (TC 1555, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, KPo 1567, TC 1575, DB 1584, TPo 1595)

– nedol.: doliperpraviti; – sed. ed. 3. os.: doli | per/pèr | pravi; – mn. 3. os.: doliperpravo; – del. na -l m. ed.: dolipèrpravil; – mn.: doli | per/pèr | pravili; – ž. ed.: doliperpravila; ◀▶ Ⓜ

1. kdo; kaj **s silo narediti, da kaj, zlasti objekt, razpade na dele, kose; porušiti:** Inu on fe je obèrnil, inu je ſydal Viſſokote, katere je bil njegou ozha Hiſkia **doli pèrpravil**, inu je Baalu Altarje gori narejal DB 1584, I,217a

2. kdo/kaj; kaj, (ſkozi kaj) **narediti, povzročiti, da kaj preneha obstajati, veljati; odpraviti:** ſhpot delati is ſacramentou. Suetouati oli pomagati te **doli perprauiti** oli na drugu, koker fo od Iefufa poſtaulene, oberniti TC 1555, E5b; Kurbaryo, Nepoſhtene, Lynobo, Kir fo ſkufi .. te poſledne inu ſadashne Papeſhe, ſhcofe, Farye inu Menihe, vtu Kerszhanſtuu, pryſhle, nareiene inu gori poſtaulene, te bi radi is tiga kerszhanſtua iſpehnili, pregnali, reſdiali, laterli inu cilu **doli perprauili** TAr 1562, 2b; Inu per tim fo te kotne nefatopne Maſhe .. cilu puſtili paſti, ſauergli inu **doli perprauili** TAr 1562, 63b; Raven tiga tudi ima ta Deſhelſka Goſpofzhina .. vfo ſhlaht framoto, ferditu, preſ vfe Miloſti ſhtraifati, fatreti, inu **doli perprauiti**, de ty ludi vtaki Nezhiſtofi inu vſframoti ne ſhiue TO 1564, 58a; Onu je ta Papeſh vſhe veliku lejt poredu nam Nemzom inu Slovenzom, ta vfta gori odpiral, inu fe iſkafoval, kakor de bi on hotel ſkuſi en Concilium tu dvojenje vte Vere rizhez **doli perpraviti** TPo 1595, I,243 / Inu nai fi ta Euangeli bo od nih doſti fouraſhen inu preganen, taku on vſai poufoð gdi fe pridiguie, le gori iemle, de ga ne moge fatreiti, ne **doli perprauiti** TL 1561, 55a; Tukaie pak Chriſtuf ſvoi ſk all beſedo Boshijo vſdigne, viſhei zhes vſa nebefa, inu poſtavi fvoio beſedo k'eni Kralici inu Kneginij, katera Hudizhu vfo muzh vsame, inu niegovo Kralevſtvo ſatarre inu **doli pèrpravi** KPo 1567, CXXXIII / Saguſhuie [ſv. Pavel] terdnu ufe Verne .. de te lubefni, katero Bug pruti nim ima, obena nadluga, oben Angel ne Hudizh, obena oblaſt ne Goſpoſzhina, oli kaka druga rezh, ne odlozhi, ne reſdere, ne oberne inu **doli** ne **perpravi** TT 1560, 12b; ta ferð Boshy, ſuper te naſhe Grehe, ie taku grofovit, ſtraſhan inu velik, De fe drigazhi nei mogel vtolaſhiti, ne **doli**

D

perprauiti, Sumuzh[!] skufi to pohleufzhino inu pokorfzhino TC 1575, 431 / Afsa, en brumen Krajl v'ludi, Abiamou fyn, Malike **doli pèrpravi** DB 1584, 1)(1b)

📖 po nem., prim. abschaffen

PRIM. dolipripravljén [J. N.]

D

dolipripravljén (doliperpravlen) -a -o del.

[ˈdo:lipriˈpra:vljén -a -o]; P 4, K 3 (TT 1560,

TT 1581-82, TPo 1595)

- nedol. obl. ž. ed. im.: doliperpravlena; - s. ed. im.: doliperpravlenu; ◀▶ ④

ki zaradi dejanja, delovanja koga preneha

obstajati, veljati; odpravljen: Pofvitna Gosfopfzhina ima inu more biti, de zhaft inu pofhteinje, myr inu praviza obderlhana, inu vfe ozhitu pohuifhainje fhtraffanu, inu **doli perpraulenu** bode TPo 1595, III,142; Kaj bi tedaj druga is tiga prihlu, temužu de teh nevernih, naprej vsetje bi raflu inu premagalu, Boshja befseda pak satrena, ta prava Boshja shlushba **doli perpraulena**, inu tu staru Malikovanje supet gori narejenu? TPo 1595, 1,239 / Sakai fo li le ty Erbizhi, kateri fo od te Poftaue, Taku ta Vera nishter ne vela, inu ta Obluba ie **doli perpraulena** TT 1560, 6b, podobno tudi TT 1581-82

📖 gl. dolipripraviti

PRIM. dolipripraviti [J. N.]

dolipriti -pridem glag. dov. [ˈdo:liˈpri:ti -ˈpri:dem];

P 19, K 6 (TT 1557, TR 1558, TT 1560, TO 1564, TC 1575,

TPo 1595)

- nedol.: dolipriti; - sed. mn. 1. os.: dolipridemo; - del. na -l m. ed.: doliprišal; - ž. ed.: doliprišla; - mn.: doliprišle; ◀▶ ④

1. kdo; česa **narediti, povzročiti, da kaj nezaželenega (pri kom) preneha obstajati; rešiti se, znebiti se:** Kateri bi nas pred dvaifsetimi lejtji bil vprafhal, aku by my raifhi hoteli enu lejtju dragynjo imejtji, ali fe od Menihou inu farjeu, prejđ inu prejđ taku puftiti drejtji, martrati inu gnati .. kaj fe tebi fdy, nei bi li bil, en vfakateri svelfseljem to dragynjo isvolil, de bi fe le bilu moglu take teshke, nefmafne .. ođertye, **doli priti?** TPo 1595, 1,110 / Nu is letiga famiga 3. Capitula

S. Iansha, vfaki slishi inu faftopi, de vfi shlaht ludie fo veliki Greshniki pred Bugom, Inu de tih Grehou ne mogo drigazhi **doli priti** .. inu dobiti to Gnado Boshyo, inu ta vezhni leben, Samuzh skufi to Vero Viefuša Criftufa TT 1557, 63a

2. kaj; (pri kom) **izgubiti veljavo, pomen:** Inu vtih Duhouskih Praudah inu Iftoriah, fe lahku famerka, koku ie leta dobra ftara Nauada **doli prishla**, Inu koku fo to ifto ty Papeshi premenili TPo 1595, III,63; Inu od tiga femkaj je onu prihlu, de fo vtej Vezherji tiga GOSPVA, ta Kelih s'vodo meifhali .. Inu Cyprianus terdu je nad tem fhtrital, de fe takovu melhainje, kakor ena sufsebna Sapuvid Chrifufeva, nejma puftit **doli priti** TPo 1595, 1,303 / Inu kadar fe

leta Reflotik inu Nauuk pufti pafti, **doli priti** inu pofabiti, Koker ie per tih Papeshnikih **doli prishal**, pofablen inu fmeshan, Taku fdaici vftano vti Cerqui velike fmote TO 1564, 12a

📖 po nem., prim. herabkommen [J. N.]

doliprositi -im glag. nedov. [ˈdo:liproˈsi:ti -ˈpro:sim];

P 11, K 8 (TT 1557, TR 1558, Tar 1562, TT 1577, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595, MTh 1603)

- nedol.: doliprositi; - sed. ed. 3. os.: doliprosi; - mn. 3. os.:

doliprosio; - del. na -l m. ed.: doliprosil; ◀▶ ④

kdo; česa [nikalni rođilnik], komu, koga **izražati željo, da kdo osebku odpusti, kar je storil slabega, neprimernega; prositi za odpuščanje:** Ty Meiftni hlapci poueido lete bellede tei Gosfopfzhini, inu kadar fashishio de fta Rymšana, fo fe bali, inu prideio inu nyu **doli proflio** TT 1557, 387; Spofnai eden timu drugimu nega Grehe/ tu ie Sprauite fe/ **profsi** eden drugimu **doli** Tar 1562, 69b; S. Iacob hozhe, de ty kerszheniki, fuleb bolniki, imαιο eden drugiga **doli profbiti**, odpuftiti, fprauiti, inu eden [fa] drugiga is ferza inu lubefni molyti TT 1577, 132; kakor je ta, kir je eniga drugiga reshali, dolshan **doli profsiti:** taku je ta reshaleni dolshan odpuftiti inu fe smyriti DB 1584, III,5a; ti tezhifh vozhitim fovrafhtvi inu v'nepriasni supar tvojsa blifhniga, tvojemu blifhnimu fi ti fhkodo fturil, takove fhkode ti njega neifi ni **doli profsil**, ni supet povernil TPo 1595, III,199; Deprecor.

Germ. abbitten/ vm verzeihung bitten.

Slav. **doliproffiti** MTh 1603, 1,411

📖 po nem., prim. MTh 1603 abbitten [J. N.]

doliprošenje -a sam. s [ˈdo:liˈpro:šenje]; P 1, K 1

(MTh 1603)

- ed. im.: doliprošenje; ◀▶ ④

pošnja za odpuščanje: Deprecatio. **Ger.** ein abbittung. **Slavon.** **doli profhenje** MTh 1603, 1,411

📖 gl. doliprositi [J. N.]

dolipustčen gl. dolipuščen

dolipustiti -im glag. dov. [ˈdo:lipuˈsti:ti -ˈsti:m]; P 51,

K 12 (TC 1555, TT 1557, TO 1564, TPs 1566, TP 1567, TT 1577,

JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

- nedol.: dolipustiti; - sed. ed. 3. os.: dolipusti; - mn. 3. os.:

dolipuste \ puste doli; - vel. ed. 2. os.: pusti doli; - mn. 2. os.:

pustite doli; - del. na -l m. ed.: dolipustil; - mn.: dolipustili;

- ž. ed.: dolipustila; - mn.: dolipustile; ◀▶ ④

1. kdo; od česa **prenehati kaj delati, povzročati;**

popustiti: Takovu Hudizhevu dellu pregnati, nei potreba vezh, kakor nashiga lubiga GOSPVDI Chrifufa befsedo, taku je tej nuji vshe pomaganu. Sakaj ta Hudizh more supar fvojgo volo **doli puftiti**, kakor hitru letiga Moshha befseda flihi, kakor my letukaj vidimo TPo 1595, II,268 / **Puftite doli** od hudiga, vuzhite fe dobriga, rounate prauizo pomagajte timu fatrenimu TC 1555, M1b

// kdo; od česa, kaj **prenehati imeti, izražati določen odnos do koga; opustiti:** Inu on vini ta fui

ferd fto nega Miloftio fmesha inu **doli pufti**, koker od tiga Daudid Pfäl. 78. pryžuie TO 1564, 44b; O Bug nashiga Ohranena obrerni nas, Inu **pufti doli** tuio nemiloft pruti nom TP_s 1566, 155a / Troshtai nas Bug nash isuelizhar, inu **pufti doli** od tuoie nemilofti zhes nas

TkM 1579, 9b

2. kdo; kaj, na čem **narediti, povzročiti, da kaj ne obstaja več ali da obstaja le v manjši meri; odpustiti, odpisati**: Ieft inu moji Bratje, inu moji Hlapzi, fmo nym, tudi denarje pošfodili inu Shitu, ta Buher pak fmo nym **doli puftili** DB 1584, I,258a / s'drugimi Buherniki ima to navado, kadar ony pošfodio, de na tu nar manlhe to poglavito summo supet hote imejti .. En takou Buhernik Bug ne hozhe bjti .. On hozhe dobizhek inu to cejlo summo enu s'tem drugim **doli puftiti**, inu tebi s'heinkati TPo 1595, III,114 / Leto ie on ftoril da ie nym nikoliko **doli puftil** na dalgu JPo 1578, II,128b

3. kdo; koga/kaj, (v čem, s čim) **narediti, da kdo/kaj pride na nižje mesto, položaj; spustiti**: Inu kadar oni ne so neshli pred ludmi, per kateri strani bi mogli nega noter pernefti, gredo gori na to ftreho, inu ga fto poštelio skufi te cegle **doli pufte** umei fredo, pred Iesufa TT 1557, 174; Ty Mlaishi pag nega v'famejo po nozhi, inu ga deio skufi fyd, inu ga veni korbi **doli pufte** TT 1581-82, I,512 / v Razodetju pole, en beil oblak, inu na tim oblaku ie eden fidil podoben timu Synuui tiga zhloueka .. Inu ta kir ie na tim oblaku fidel, **pufti doli** fui ferp na to femlo, inu ta femla ie bila posheta <Prerokuie od konza inu od fodniga dne inu vezhniga terplena tih Anticristouih> TT 1577, 393

4. kdo/kaj; kaj **premakniti kak del telesa tako, da je usmerjen navzdol; povesti**: Kadar je on pak fvoje roke **doli puftil**, je Amalek premagal DB 1584, I,46b; Kadar fo [zverine] pak molzhe ftale, taku fo te peruti **doli puftile**: inu kadar fo molzhe ftale, inu peruti **doli puftile**, taku je osgoraj nad nymi garmelu v'Nebi DB 1584, II,60b

☞ po nem., prim. ablassen, niederlassen

PRIM. dolipuščen [J. N.]

dolipustiti se -im se glag. dov. ['do:lipu'sti:ti se -'sti:m se]; P 3, K 3 (DB 1584, DM 1584, TM 1595)
– del. na -l m. ed.: dolipustiti se; ◀▶ M
kdo; s prisl. določilom kraja **premakniti se z višjega mesta, položaja na nižjega; spustiti se**: Kadar fo fe ony pak k'mallu notär k'njemu rinili, je on vbeshal gori na syd, inu **fe** je redle **doli puftil** mej ludy DB 1584, II,204b / O ti brumni GOSPVD Iesu Crifte, gdu more tvojo lubesan, priasien inu dobruto, sadofti s'befledami felhteti inu na snanje dati, de fi fe ti taku ponishal, inu **fe doli** is Nebes, is tvojga zhaftitiga Stolla, v'tu tellu te vboge Dezhle, te zhifte divice Marie, tvoje Matere, **puftil** DM 1584, XLVIII
☞ po nem., prim. sich niederlassen [J. N.]

dolipuščen (dolipuščen, dolipustčen) -a -o del. ['do:lipu'ščen -'šče:na -o]; P 7, K 4 (TT 1557, TL 1561, TT 1581-82, DB 1584)

– nedol. obl. m. ed. im.: dolipu [šč/stč (TL 1561, 70b) | en;

– ž. ed. im.: dolipuščena; – s. ed. im.: dolipuščenu; ◀▶ M

ki je premaknjen z višjega mesta, položaja na nižjega; spuščten: ie on bil lamaknen, inu ie uidil tu Nebu odpertu, inu eno pošfodo doli gredozh, koker eno veliko ruho, shtirimi konci vkupe fuefano, inu ie bila **doli puřzhena** is nebes na femlo TT 1557, 363; Inu fem bil skufi enu oknu skufi fyd veni korbi **doli puřtzen**, inu fem vbeshal is nega rok TL 1561, 70b; inu je vidil Nebu odpertu, inu eno pošfodo fem doli gredozh k'njemu, kakör en velik pört, na fhtiri kraje pervesan, inu je bilu **doli puřhenu** na Semlo DB 1584, III,66b

☞ gl. dolipustiti

PRIM. dolipustiti [J. N.]

dolirezati -žem glag. nedov. ['do:li're:zati -žem]; P 4, K 2 (TT 1577, TT 1581-82)

– sed. ed. 3. os.: reže doli; – vel. ed. 2. os.: reži doli; ◀▶ M

kdo; kaj **z rezilom odstranjovati sadeže z rastlin; rezati**: v Razodetju Pufti doli tui ofter ferp, inu **reshi doli** tu grořduie na femli, fakai tu grořdie ie frelu, Inu ta Angel doli pufti fui ofter ferp na femlo, inu **reshe doli** ta vinograd te femle <Sa teim Criftus poshle fui ferp na femlo sheti inu grořduie tergati> TT 1577, 394, podobno tudi TT 1581-82

☞ po nem., prim. abschneiden [J. N.]

dolisedati (dolisejdati, dolisedati) -am glag. nedov.

['do:li'se:dati -am?]; P 2, K 2 (DJ 1575, DB 1584)

– sed. ed. 3. os.: dolis | e/j | dajo; ◀▶ M

kaj **nameščati se, spravljati se v mirujoč položaj, dotikaje se podlage z nogami, spodnjim delom telesa; sedati, usedati se**: Inu kakör ptize letajo, taku fe vejtri obrazhajo, inu Sneg okuli vihrajjo, de na kup pada, kakör kobilize **doli fedajo** DB 1584, II,171a

☞ gl. dolisesti [J. N.]

dolisekati -am glag. nedov. ['do:li'se:kati]; P 1, K 1

(TP_s 1566)

– del. na -l m. mn.: dolisekali; ◀▶ M

kdo; kaj **z udarjanjem z ostrim predmetom delati, da kaj pride iz pokončnega položaja na tla; sekati**: Te fekyre fo fe (vtim Templi) ofgorai vidile bliskaiozh, Koker de bi en gooft gořd **doli fecali** TP_s 1566, 133b

☞ po nem., prim. abschlagen [J. N.]

dolisesti (dolisesti, dolisejsti) -sedem glag. dov.

['do:li'se:sti -'se:dem]; P 66, K 10 (TT 1557, TL 1561,

KPo 1567, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82,

DB 1584, TPo 1595)

– nedol.: dolis | e/š/ej | sti; – sed. ed. 3. os.: dolis | e/ej |

de \ s | e/ej | de doli; – dv. 3. os.: dolisedeta; – mn. 3. os.:

dolisede | jo/o; – vel. ed. 2. os.: sedi doli; – del. na -l m. ed.:

dolis | e/ej | d | e/e/i | l; – mn.: dolis | e/e/ej | dl/l | i; – ž. ed.: dolisedla; – mn.: dolisedle; – s. ed.: dolis | edlo/édlu; ◀▶ ④

1. kdo; (k čemu, s kom), s prisl. določilom kraja **namestiti se, spraviti se v tak položaj, da je teža telesa pretežno na zadnjici; sest, usesti se**: Onadua pag grefta skufi to Pergo, prideta uto Pifidisko Antiohio, inu grefta ob tei Soboti uto Shulo, inu **doli fedeta** TT 1557, 374; Bile fo polak Maria Magdalena, inu Maria Iosefa inu njih vezh .. te fo **doli fedle**, inu Grob gledale KPo 1567, CLXVIIIb; Inu ie Iesus shal na eno Goro, inu ie **doli fedel** fuoimi Iogri JPo 1578, I,96b; Iefus pag rezhe, Sturite, de ty ludie **doli fedeio**, inu na vnim meiftu ie bilu veliku traue TT 1581-82, I,386; Kadar je on vshe bil nyh nogé vml, je vsel fvoj gvant, inu je supet **doli fedèl**, inu je supet k'nym djal: Vejfte li vy kaj fim jeft vam sturil? DB 1584, III,55a / Kateri ie pag umei uami, kir bi hotel fidati en Turren, de bi on poprei **doli ne fedel**, inu ne fraital kai bode koshtal? TT 1557, 216; taifta jama pak je bila prasna, inu nej bilu vodé v'njej, inu fo **doli k'jédi fedli** DB 1584, I,24b

● – **dolisesti med dvema stoloma ne odločiti se ne za eno ne za drugo stvar**: Kateri vthe letukaj ne hozhe myru imejti, inu poleg tiga takoviga prihodniga inu vezhniga prebivalifzha fe ne hozhe trohtati, ta **fejde** mej dvejma Stoloma **doli**, Myru inu pokoya ne bo nikulu vteim fvojem ferzej pozhutil TPo 1595, III,74

2. kdo; od česa **spustiti se z jezdne živali; razjahati**: Leta vidi tiga vbosiga zhlovéka, inu fi pufty njegovo nefrezho kferzi jiti, hitru od koina **doli fejde**, vlije njemu ojlje inu Vinu vnjegove rane, njega obelhe, inu ga poloshy na fvojo shivyno TPo 1595, II,210

☞ po nem., prim. sich niedersetzen [J. N.]

dolisnemati -am glag. nedov. ['do:li'sne:mati]; P 2, K 2 (TT 1557, TT 1581-82)

– nam.: dolisnemati; ◀▶ ④

kdo; koga_{uz} **delati, da kdo več ne visi, ni pribit; snemati**: Puftite, nai gledamo, aku Elias pride, nega **doli fnemat** TT 1557, 151, podobno tudi TT 1581-82 ☞ gl. dolisneti [J. N.]

dolisneti -snamem glag. dov. ['do:li'sne:ti

-'sna:mem]; P 27, K 10 (TT 1557, KPo 1567, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TFC 1595)

– nedol.: dolisneti; – sed. ed. 3. os.: dolisname; – del. na -l m. ed.: dolisnel; – mn.: dolisneli; ◀▶ ④

kdo; (iz česa), koga/kaj **narediti, da kdo/kaj več ne visi, ni pribit(o), ni nameščen(o); sneti**: Potemotga ta Ioshef od Arimatia .. ie proffil Pilatufa, de bi on **doli fnel** tu tellu Iefuseuu TT 1557, 322; Zhai gledaimo, ako Eliaf pride, inu mu pomaga, tèr ga **doli fname** KPo 1567, CLXIIIb; Inu kadar fo oni bili vfe tu, kar ie od nega bilu piffanu, dokonali, fo ga is tiga hloda

doli fneli, inu fo ga polushili vta Grob

TT 1581-82, I,533; Kadar fe Voiska vsdigne na pot, taku ima Aaron inu negoui fynuui noter poiti, inu ta *Pert **doli fneti**, inu Skrino tiga Prizhouaina vnega obiti <*Firang>

DB 1578, 115b; Inu Krajl je **doli fnel** ta pèrfan, kateri je od Hamana bil vsel, inu ga je dal Mardohaju DB 1584, I,264b / Sakaj tukaj leitajo te ptyzhize pred nalhimi ozhyoma mimu, nam k'maihini zhafty, de bi my dobru mogli nafhe klobuzhizhe pruti nym **doli fneti**, inu rezhi: Moj lubi Gofpud Doctor, jeft moram ja fposnati, de jeft te kunfhti nesnam TPo 1595, II,227 **sneti, privzdigniti pokrivalo pred kom v znamenje spoštovanja**

// kdo; kaj **narediti, da kaj preneha biti del česa; odstraniti**: Vtém iftim zhaffu bo GOSPVD,

glavo inu dlake na nogah obrill, inu bo tudi brado **doli fnel**, s'najeto britvo, slafti, fkusi té, kateri fo na uni strani vodé DB 1584, II,4a **obril kot znamenje ponižanja**

☞ po nem., prim. herabnehmen [J. N.]

dolispisati -pišem glag. dov. ['do:lisp'i:sa:ti]; P 2, K 2 (TE 1555, TAr 1562)

– nedol.: dolispisati; ◀▶ ④

kdo; kaj **s pisanjem prenesti s predloge; prepisati**: Apag ta Iudouski [evangelij] she sdai utim Cefarienskim Buquiskimu hramu imαιο .. Meni fo ty Nazarei, kir utim meiftu Berea te buqui imαιο, tudi dali **doli fpifati** TE 1555, A1b; Dunay .. inu Eccius, fta enu Pifmu fupber te nih Articule sturila, Tu fe ie ozhitu pred vfemi Stanuui tiga Rayha prebralu, Oli tiga **doli fpifati** ne fo hoteli nikomer dati TAr 1562, 20a

☞ po nem., prim. abschreiben [M. M.]

dolisprati -perem glag. dov. ['do:li'spra:ti -'spe:rem, 3. os. mn. -'spe:ro:]; P 2, K 2 (TC 1550, TAr 1562)

– sed. mn. 1. os.: dolisperemo; – 3. os.: dolispero; ◀▶ ④

1. kdo; kaj (s čim) **z vodo odstraniti kaj s česa; sprati**: Koker fto uodo .. tu blatu is uuna na

tim fhuioti **doli fperemo/** Taku ta gnada inu obluba bofhya inu ta kry Iefufa vtim kerftu is notra .. ifpere vfe grehe TC 1550, 63-64(40a-40b)

2. v trpniku, kaj; (s čim) **narediti, da kaj nezažele-nega ne obstaja več; odstraniti, izbrisati**: ta Shegnana Voda, skatero fe ty vfagdani, mali od puftliui[!] Grehu od ludi, kadar fe kropy, **doli fperro** inu perprauio TAr 1562, 105a

☞ po nem., prim. abwaschen [M. M.]

dolisprosi -im glag. dov. ['do:lisp'ro:si:ti -'spro:sim]; P 2, K 2 (TAr 1562, DB 1584)

– nedol.: dolisprosi; – sed. ed. 3. os.: dolisprosi; ◀▶ ④

1. kdo; komu, kaj **s prošnjami doseči, da se kaj razveljavi; izprosi**: Ie li kai fuimu blishnimu kriuiiga sturil, de nemu tu iftu **doli Sproffi** inu pouerne TAr 1562, 68a

2. kdo; česa [nikalni rodilnik], komu **s prošnjami doseči, da kdo spremeni prvotno odločitev**: Ieft fe

hozhem mafzhovati, inu oben zhlovik mi néma tiga **doli fprofšiti** DB 1584, II,19a

☞ po nem., prim. abbitten [M. M.]

dolispustiti -im glag. dov. ['do:lispu'sti:ti -'sti:m]; P 7, K 4 (TT 1557, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584)

– sed. mn. 3. os.: dolispuste; – del. na -l m. mn.: dolispustili; – ž. ed.: dolispustila; ◀ ▶ Ⓜ

kdo; koga/kaj, (po čem), s prisl. določilom kraja **narediti, da kdo/kaj pride z višjega mesta, položaja na nižjega; spustiti**: Kadar ie pag ta ftyrnaifita nuzh bila prifshla, fmo bilo uershenu utu Adriatisku morie, okuli pul nozhi fo ty Barkorali menili, nim se perkašuiie nekaka Deshala, Inu oni **doli fpufte** to morsko mero, inu nadeio duafšeti feshneu globoku TT 1557, 424; fo ftreho rasdarli, inu fo tako tiga Slabih Shil po shtrikih napofšty **doli** pred Chrištufa **fpu-ftili** JPo 1578, II,180; Po tém je ona nyu po vèrvi škusi oknu **doli fpuftila** DB 1584, I,120b

☞ gl. dolipustiti [J. N.]

dolistaviti -im glag. nedov. ['do:li'sta:viti -im]; P 3, K 3 (TA 1562, KPo 1567, JPo 1578)

– sed. ed. 3. os.: dolistavi; – mn. 1. os.: dolistavimo; ◀ ▶ Ⓜ

kdo/kaj; kaj **delati, povzročati, da kaj preneha obstajati, veljati; odpravljati**: Oli mi per tim te fufeb fšpuuidi, rauen te ozhite inu Gmaine .. ne famezhuiemo inu **doli** ne **ftauimo** TA 1562, 70a / Tako se tim šlepcom fveti Evangelion .. sdi, da dobra dela prepoveduie: Kâr fai v'fvo mozhio le visha, pela inu na v'fa prava Kârhanška dobra dela fârece naklania: proti pak **dolifštavi**, inu sameta v'fe krivo hinavško dianie inu zhlovefke Ceremonie inu flushbe KPo 1567, XIII

☞ gl. dolipostaviti [J. N.]

dolistopiti -im glag. dov. ['do:li'sto:piti -im[?]]; P 8, K 3 (JPo 1578, DB 1584, TPo 1595)

– nedol.: dolistopiti; – sed. ed. 3. os.: dolistopi; – mn. 3. os.: dolistopio; – del. na -l m. mn.: dolistopili; ◀ ▶ Ⓜ

1. kdo; od česa **prenehati vztrajati pri čem; odstopiti**: Kei se vidi dabi gdo od Lotrye inu slobe **doli ftopili**[!]? JPo 1578, II,202b; Ne fôdite, de vy ne bote obfojeni, tu je, Aku vy ne hozhte od valhiga fojenja **doli ftopiti**, taku vas Bug tudi bode fôdil TPo 1595, II,146a

2. kaj **zaradi določenega dejstva prenehati obstajati; propasti**: Taku pravi GOSPVĐ: Ty, kateri Egypta branio, morajo pašti, inu nje mozhy offârt mora **doli ftopiti**, od tiga Turna v'Sieni imajo ony škusi mezh pafti DB 1584, II,74a

☞ po nem., prim. abtreden [J. N.]

dolišribati -am glag. dov. ['do:li'šri:bati]; P 1, K 1 (MTH 1603)

– nedol.: dolišribati; ◀ ▶ Ⓜ

kot slovarski zgled **s pisanjem prenesti s predloge; prepisati**: Defcribo. *Germ.* abſchreiben. *Sclavon.* popifati, ſpiſati. *Carinth.* **doli fhribati**

MTH 1603, I,413

☞ po nem., prim. abschreiben [J. N.]

doliteptati (dolitaptati) -am glag. nedov.

['do:litep'ta:ti -'ta:m]; P 1, K 1 (DB 1584)

– sed. mn. 2. os.: dolitaptate; ◀ ▶ Ⓜ

kdo; koga_{acc} **delati, povzročati, da je kdo v zelo neprijetnem, težavnem položaju; zatirati**: POfluhajte leto bešfedo, vy .. kir tém potrebnim krizovo delate, inu te vboge **doli taptate** DB 1584, II,111b

☞ po nem., prim. untretreten [J. N.]

doliti -grem glag. nedov. ['do:l'i:ti -'gre:m[?]]; P 1, K 1 (KPo 1567)

– sed. ed. 3. os.: dolgre; ◀ ▶ Ⓜ

kaj; komu [smiselni osebek] **ne biti pri kom v zadostni količini ali meri; manjkati, primanjkovati**:

On dobrô vei, da tim Sakonikom sdai to, sdai drugo **dol gre** inu manka, sdai iedi, sdai pitia, sdai denariov KPo 1567, LXIXb

☞ gl. doliiti [J. N.]

dolitlačén -a -o del. ['do:li'tla:čén -o]; P 5, K 2

(TKM 1579, DB 1584)

– nedol. obl. m. mn. im.: dolitlačéni; – s. ed. im.: dolitlačénu;

◀ ▶ Ⓜ

od koga, (s čim) **ki zaradi delovanja koga ne more normalno, svobodno živeti, delovati; zatiran**:

Posfodi tudi gnado, de ty vbosi podlošniki nebodo oblošeni snouim nakladainem inu shtiuрами, terdimi inu teshkimi slushbami, ali de ficer šylo inu tyrannio **doli tlazheni** inu cillu satreni nebodo TKM 1579, 25b; je nyu v'Rim pošlal, de bi s'Rimlani priasen inu eno Saveso šturila, de bi ony nym pomagali, de bi Israelku Krajleſtvu nebuli **doli tlazhenu** od Gêrkou

DB 1584, II,185b

☞ gl. dolitlačiti

PRIM. dolitlačiti [J. N.]

dolitlačiti -im glag. nedov. ['do:li'tla:čiti -im]; P 70,

K 16 (TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TA 1562,

TPs 1566, TC 1575, TT 1577, DP 1580, DB 1584, DM 1584,

TPo 1595, Tm 1595, ZK 1595, MTH 1603)

– nedol.: dolitlačiti; – sed. ed. 1. os.: dolitlačim; – 3. os.:

dolitlačí; – mn. 1. os.: dolitlačimo; – 2. os.: dolitlačíte; – 3. os.:

dolitlačío; – del. na -l m. ed.: dolitlačíli; – mn.: dolitlačíli;

◀ ▶ Ⓜ

Deprimo. *Germ.* nidertrucken/ vnter fich truckê. *Sclav.* **doli tlazhiti** MTH 1603, I,412

1. kdo/kaj; koga/kaj, (s čim) **delati, povzročati, da je kdo v zelo neprijetnem, težavnem položaju; zatirati**:

Sakaj en Brat drusiga **doli tlazhi**, inu Priatêl tiga drusiga ferrata DB 1584, II,32a; Sakaj GOSPVĐV fe je šmililu tu milu klagovanje,

zhes te, kateri fo nje **doli tlazhili** inu štiškali DB 1584, I,133b; O de bi offertniki k'framoti bily,

kateri mene slashami **doli tlazhio**: leſt pak govorum od tvoje Sapuvidi DB 1584, I,310b;

En v'fakateri hozhe ta bullhi biti, ta forzug ali naprejhod imejti, inu druge **dolitlazhiti**

inu satirati TPo 1595, I,263 / Inu David praui Pſal. 38. Goſpud, tuie ſtryle tizhe

D

vmeni, inu tuia roka mene fylnu **doli tlazhi** TT 1557, z^b / Tuia slobuft ie zhes me prishla, Tui ftrah mene **doli tlazhi** TP_s 1566, 160b / Potle ker je on s'tulikajn Poftavami tu Kêrfzhanftvu **doli tlazhil**, inu shnymi grêhe delal DB 1584, II,89a je *kristijane omejeval z zapovedmi, ki niso bile dane od Boga* / Temuzh veliku vezh satu, de bi grêhou veliku poftalu, inu de bi fe filnu gmerali, inu véft **doli tlazhili**

DB 1584, I,(3)b

2. k_{do}/kaj; kaj *delati, povzročati, da se kaj kaže, nastopa v čim manjši stopnji*: Inu skufti to pomuzh tiga S. Duha fe veden kregaio inu shtritaio shnih laftnim meflum, fto iskasheno naturo, fteimi hudimi miflêmi, shelami inu lushti, kir vnih tizhe, Inu oni zhes te ifte Gofpuduio, nee **doli tlazhio** inu moree TT 1557, n3a; Oli mi kerszheniki, skufti Dar inu pomuzh tiga S. Duha, imamo inu moremo taku mefzhouane noter vnas vmoriti inu **doli tlazhiti** TC 1575, 136; On fe bo supet zhes nas vfmilil on bo nafhe krivu djanje **doli tlazhil**, inu vfe nafhe grêhe v'globofzhino tiga Morja vèrgal DB 1584, II,118b; Raunu taku je Bug to povfivno Gofpofzhino vifoku zhes druge ludy poftavil, de bi ona imejla poufođ gorigledati, de kadar bi fe enu flamu pouhuilhanje, maihinu ali veliku, fe naprej pokasalu de bi je ona imejla stem Mezhom **doli tlazhiti**, inu bi nikar ne imejla ga puftit rafti inu premagati TP_o 1595, I,237-238; Ta befšediza fvetuft fe ne pravi drusiga ništer, temuzh de fo ludyje brumni inu fvety sa tiga vunainiga lebna volo, inu de fe veni dobri veifti dershe, de timu greihu inu timu Mefsu nikar zugla ali nyh vole ne pušte, temuzh je **doli tlazhio** TP_o 1595, III,86 / ta Crysh, vfe shlahť nadluge inu preganene na tim fueitu febo perneffe, Inu hozhliue hude lushte vtim nashim meffei **doli tlazhi** inu mory TT 1577, 340 / Ty eni fo, kir .. Malikoue norske Babske Boshye slushbe gori nareieio, terdio inu branio, de fťakimi zhloueskimi slushbami to prauo rifnizhno pridigo tiga S. Euangelia nafai fťauio inu **doli tlazhio**, de fe prou ne Veruie TR 1558, S2a; inu te Kezarje, kir njega pahajo, taku s'mozhjo doli mezhe, inu to pravo rifnizo ozhitu **doli tlazhi** inu satira DB 1584, II,92a / oni nekar nas, temuzh tuiga Synu inu nega saslushene, shnih preganenem inu fteimi kriuiimi Malikouimi slushbami, ffourashio inu **doli tlazhio** TM 1555, A3b / Ieť fem ta ifti, kir tuie grehe **doli tlazhim** inu brišhem TT 1557, u4b / Sakaj tu mèrtvazhku truplu **doli tlazhi** Dufho, inu ta posemelfka Vtta, tlazhi to reškropleno pamet DB 1584, II,142b *omejuje*

☞ po nem., prim. niederdrücken

PRIM. dolitlačen [J. N.]

dolitolažiti -im glag. nedov. [ˈdo:litoˈla:žiti -im]; P 2,

K 2 (TT 1557, TO 1564)

– sed. ed. 3. os.: dolitolažiti; ◀ ▶ ☹

k_{do}; kaj, (s čim) *povzročati, da kaj postane manj*

intenzivno, manj izrazito; miriti: [Kristus]

fťo nega Pokorszchino, Martro inu fteim nega Saslushenem ta pravizhin Serd Boshy pruti nom, **doli tolashi**, brani de ne bo zhes nas islyť

TO 1564, 19b

☞ po nem., prim. besänftigen [J. N.]

dolitreti -tarem glag. nedov. [ˈdo:liˈtre:ti -ˈta:rem];

P 63, K 18 (TC 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561,

TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TP_s 1566, TL 1567, TP 1567, TC 1575,

TT 1577, JP_o 1578, TT 1581-82, DB 1584, TP_o 1595, ZK 1595)

– nedol.: dolitreti; – sed. ed. 3. os.: dolitare; – mn. 1. os.:

dolitaremo; – 2. os.: dolitarete; – 3. os.: dolitar | o/ejo/eo/eju

(Jurieič); – del. na -l m. ed.: doliterl; – mn.: doliterli; ◀ ▶ ☹

1. k_{do}; koga, *delati, povzročati, da je kdo v zelo*

neprijetnem, težavnem položaju; zatirati: ty

ludie fa Buga ne fa nega befšedo ništer ne

rodio .. te boge fo vfo fylu **doli taro** TR 1558, Y4a;

GOSPVD, ony tvoj folk **doli tareo**, Inu tvojo

Erbfzhino martrajo DB 1584, I,303b; tvoj Adam bi

raifhi fvojo laftno hvalo inu dobizhak yfkal,

druge pak bi rajlhj **doli terl** inu tlazhil TP_o 1595, I,205

// k_{do}; kaj *delati, povzročati, da je kaj v zelo*

slabem stanju; uničevati: Koku pak, Bug

hozhe de fe ima Shivot pošťovati. Colofš:

2. Tu je on more fvojo kermo inu oblazhilo,

&c: h'potrebi imeti, inu fe nima **doli treti**

ZK 1595, 133 / O vy hudi fary, kay vy delate,

Christufa moryte inu preganate, Ta vinograd

Boshy, **doli tarete** *P 1563, 114

2. k_{do}/kaj; kaj, (skozi kaj), (pri kom) *delati, povzročati,*

da kaj (pri kom) preneha obstajati, delovati;

zatirati: Per tim kruhu pag, fa kateri mi tukai

proffimo, imamo faťopti, ta vus vshitig telefni

.. Dobro Gofpofzhino kir to prauizo terdi,

kriuizo **doli tarre** TC 1555, C7a-C7b; Letaki Vukuui

fo falsh, leshniui inu Hudizheui, Inu **doli taro**

inu taptiao ta Euangelium od te Gnade, milofťi

inu odreshitua TT 1557, m4b; Boshia Befšeda

poufođ Hudizha premaga/ Malikouane **doli**

tarre TL 1567, 1b; Criftus ie fuoi vk vsdignil

zhes vfa Nebesfa, inu ie fuoio befšedo poftauil

keni Kralyci inu Kneginy, katera Hudizhu

to naiueksho shkodo dela, inu mu niegouo

Kralieuftuo **doli tare** JP_o 1578, I,104a; Ampag oni

fo famuzh slishali, de ta, kir ie nas nekadai

preganal, ta ifti fđai pridiguie to vero, katero

ie nekadai **doli terl**, inu fo Boga vmeni zheftili

TT 1581-82, II,149 / Aku mi tedai to Poftauo

skufti to Vero **doli taremo**? Nekar, Temuzh

mi to Poftauo terdimu TT 1581-82, II,12 *razveljavlja-*

mo / Papeshoua Masha, Ieufouo Martro,

Saslushene inu Zhaťt **doli tarre** TO 1564, 30b

razvrednotuje

☞ po nem., prim. unterdrücken [J. N.]

dolitrgati -am glag. nedov. [ˈdo:liˈtr:ɡati -am]; P 2,

K 2 (TT 1577, DB 1584)

– sed. ed. 1. os.: doličergam; – mn. 3. os.: dolitergajo; ◀▶ ④
kdo; komu/čemu, kaj **delati, povzročati, da kdo ne dobi česa, kar bi moral dobiti; odrehati, odtegovati**: Prerokuie inu oftru prity tim bogatim, lakomnim, kir fylo inu kriuiuo ftemi bolimi obhaieio, nim nih lon **doli tergaio**
TT 1577, 125 / elipt. Komu le jeft delam, inu moji duhni **doli tērgam**? DB 1584, I,329b *sebi odrekam uživanje*

☞ po nem., prim. abbrechen [J. N.]

dolivdaciti gl. dolivdariti

dolivdariti -im glag. dov. [ˈdo:liˈvda:riti -im]; P 10,

K 6 (TO 1564, KPo 1567, JPo 1578, DB 1584, MD 1592, TPo 1595)

– nedol.: dolivdariti; – sed. ed. 3. os.: dolivdari; – mn. 3. os.:

dolivdario; – del. na -l m. ed.: dolivdaril; ◀▶ ④

1. kdo/kaj; komu, kaj **meniti, trditi, da kdo ni upravičen do tega, kar izraža dopnilo; odreči**: Inu tukai vtim fazhetku, nerpopeife ima tih Bidertaufferieu, kir fe druguzh kerfzhuio, kriui laftop inu fmeta faurezhi, kir tim mladim negouorezhim Otrozhzhom, ta S. Kerft cilu **doli vdario**, inu nim dati, ne vfeti, ne dopufte
TO 1564, 87a; [Kristus] rezhe... ikkashifē tim Fariom, inu ofrai ta dar alli prinof, kateri ie Moysef sapovedal prinefti na prizho nijm. Sato nei ôtel Chriřtuf ijm [farjem] nih pravde **doli vdariti**
KPo 1567, LXXIIIb; *Deutfch. Verlagen. Latinè. negare. Windifch. odpovejdati, doli vdciti* [!]. *Italicè. rifulare, ripugnare, non consentire* MD 1592, R3a
/ Zhes letu ima leta Lyft v'fheftim inu deřbetim Capituli ene tērde beřede, ker on Grefhnikom cillu pokuro **doli vdari** po prejetim S. Kārfti
DB 1584, III,127a / Kadar pak nafh lubi GOSPVD Chriřtus cilu **doli vdari**, de ludge ne mogo kmallu Bogu inu timu Mammonu flushiti
TPo 1595, II,224

2. kdo; kaj **pořkodovati kaj tako, da propade; uničiti**: Sufseb kadar hozhmo pomifliti, koku ta Hudizh nej delezh od takovih ludy, inu nje taku zheftu norre inu norzhařte řtury, kadar tu řhitu ala Vinu **doli vdari**, de ony tjakaj gredo, inu fe lamy od shalořti obeifřio
TPo 1595, I,181

☞ po nem., prim. abschlagen, niederschlagen [J. N.]

dolivdreti se -derem se glag. dov. [ˈdo:liˈvdr:eti se];

P 1, K 1 (DB 1584)

– del. na -l m. ed.: dolivdērl se; ◀▶ ④

kdo; s priřl. določilom kraja **pomakniti se v navpični smeri navzdol; pogrezniti se**: Jeřt fim **fe doli vdērl** h'dnu teh Gur: Semla me je bila sariglala vekoma
DB 1584, II,115b

☞ po nem., prim. untersinken [J. N.]

dolivgibati -ljem glag. nedov. [ˈdo:liˈvgi:batı -ljem];

P 2, K 2 (TT 1560, TT 1581-82)

– vel. ed. 2. os.: vgiibli doli; ◀▶ ④

kdo; kaj **delati, povzročati, da žlasti kaj prožnega dobi polkrožno, krivo obliko; upogibati**:

pren. Osleepi nih ozhi, de ne vido, inu **vgiibli doli**

veden nih herbat TT 1560, 18b, podobno tudi TT 1581-82

☞ po nem., prim. niederbiegen [J. N.]

dolivleči (dolivlejši, dolivleči) -em glag. nedov.

[ˈdo:liˈvle:či -em]; P 4, K 1 (TPo 1595)

– nedol.: dolivlejši; – sed. ed. 3. os.: dolivlejšē; – mn. 3. os.:

dolivlejšējo; – del. na -l m. ed.: dolivlekel; ◀▶ ④

1. kdo/kaj; od česa, koga/kaj **delati, da kdo ne dela, upořteva česa; odvrācati**: De fe pak takovu ne řgody, je enu s'neamejnje, de nas ta řtari Adam inu ta Hudizh prejđ inu prejđ **doli vlejzhejo**, od vere inu od beřēde
TPo 1595, II,252 / Ali ta vegfhi dejl, kakor je rezhenu, imajo pre maihina, nylka ferza h'timu, ali fe puřte fvoji lařtni neveri inu zagainju **doli vlejzhi**, de fi ne vupajo h'Chriřtufu priti
TPo 1595, III,175

2. kdo; koga, (s čim) **delati, povzročati, da kdo/kaj dosega niži stopnjo od predhodne; zmanjševati**: Ali aku je lih ta Diviza Maria řhegnana zhes vfe Shene, de fe nikuli obeni řheni takova gnada inu zhařt nej pergodila, taku njo **vleizhe** vřaj ta Angel sletu beřēdo **doli**, inu řtury njo vřem drugim Svetnikom glih
TPo 1595, III,64 *zmanjšuje njeno pomembnost, vpliv*

☞ po nem., prim. abziehen [J. N.]

dolivleči se (dolivlejši se) -em se glag. nedov.

[ˈdo:liˈvle:či se -em se]; P 1, K 1 (DB 1584)

– sed. ed. 3. os.: dolivlejšē se; ◀▶ ④

kaj; (proti čemu) **biti čedalje niži v določeni smeri; spuřcati se**: ta Pufzhava, kir gori gre od Ieriha, řkusi BetElřke Gorre, inu pride od BetEla vunkaj v'Lus, inu gre řkusi te pokraine ArhiAtarot, inu **fe doli vlejzhe** pruti Vezheri, pruti tej pokraini Iaphleti
DB 1584, I,128a

☞ po nem., prim. sich niederziehen [J. N.]

dolivreči (dolivreči, dolivrejši) -vrřzem glag. dov.

[ˈdo:liˈvre:či -vr:řem]; P 34, K 13 (TM 1555,

TAr 1562, TPo 1566, TL 1567, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82,

DB 1584, DM 1584, MD 1592, TPo 1595, TřM 1595, MřH 1603)

– nedol.: dolivr | e/ē/ej | či; – sed. ed. 3. os.: dolivr | er/ēr | řē;

– mn. 2. os.: dolivrřēte; – vel. ed. 2. os.: verzi doli; – del. na -l

m. ed.: dolivr | er/ēr | gal; – mn.: dolivr | er/ēr | gli; ◀▶ ④

1. kdo; koga/kaj **s silo spraviti koga/kaj na tla, v ležēči polořaj; vreči**: Kam mi gremo, taku nas řdaici [sovrařzniki] okuli obdade, Nih ozhy řo tiakai pořtauili, de bi nas na ta tla **doli vergli**
TPo 1566, 35b; *Deutfch. Niederwerffen. Latinè. prořternere. Windifch. doli vrřzhi. Italicè. buttare à terra, abbafsare, gettare à bařfo*
MD 1592, K7a

pren. Ampag řdai, řkufi Chriřtufa Iefufa, vi kir řte nekadaı delezh bili, řte vi ty bliřni řturieni, řkufi to Kry Chriřtufeuo. Sakai on .. ie ie obyuh enu řturil, inu ie ta Plut, kir ie vřreidi řtal, **doli vergal**, vtim, kir ie on řkufi řuiē Meřfu prozh vřel tu Sourasřtuu, tu ie, to Pořtauo, katera ie vtih řapuuidah pořtaulena bila
TL 1567, 11b-12a *je odpravil razlike, ki so vas ločevale*

2. kdo/kaj; kaj **narediti, povzročiti, da je kdo v zelo neprijetnem, težavnem položaju; zatreti:**

Pred tvornim pritenjem inu ferdom: De fi [Bog] mene gori povsdignil, inu fi me **doli vèrgal** DB 1584, I,305a / Inu nih lafni iefik bo nee [hudobne] **doli vèrgal**, De vfi kir bodo nee vidili fe bodo fazhudili TP_s 1566, 114a

3. kdo/kaj; koga^{tož.} **doseči, da nasprotnik v boju odneha, se ne bojuje več; premagati:** Ty Neuerniki nih mezhe vunkai ifdiraio, inu nih loke napenaio, de bi **doli vèrgli** tiga reuniga inu bofiga, Inu de bi vbyli te kir ta praui pot hodio TP_s 1566, 71b / Tu bo tvojga Imena zhaft, de ga ena Shena **doli vèrshe** DB 1584, II,136a *znan boš po tem, da te je premagala ženska* / Truji folk nebo Papeš **doli vèrgal** ali sapelal, ty bodo ofšali DB 1584, II,92b[=91b]; Brani inu stuj supàr Hudizhu, kateri kakòr en erjovezh Leu, okuli mene hodi, de bi me **doli vèrgal** inu v'greh pèrpravil DM 1584, CXVII; ti fe vuzhe vtem iskuštenju, de ta Hudizh tudi tiga pravizhniga more **doli vèrjzhi**, inu Boshje delu .. nasaj gnati TP_o 1595, I,170; timu pruti nikuli oben taku velik inu vifoku pognadan Svetnik na Semlo nej prishal, kateriga bi ne bil leta sovrašnik [hudič] zheftu **doli vèrgal** inu njega premogel? TP_o 1595, III,20 / Le ena fhtima ali fhraj Papešha **doli vèrshe**, kateru poprej tu pahanje nej moglu DB 1584, II,92a

4. kdo/kaj; kaj **narediti, povzročiti, da kaj preneha obstajati, veljati; odpraviti:** Moifes inu Daudid od eniga drugiga Preroka inu farye prauita .. Kir bo te Moifefoue poštaue, slushbe inu offre preštaulel, **doli vèrgal**, Inu de bo en far TT 1577, 49; Ieli tadai Christus sletimi befedami Soboto **doli vèrgal?** JP_o 1578, II,168 / de fe paufod refodei ta luzh tiga fuetiga Euangelia, Inu de refpodi, resdei inu tillu[!] **doli uershe** to oblaft inu kraleuuftuu tiga Hudizha shnega temmo TM 1555, A2b

☞ po nem., prim. niederwerfen

PRIM. dolivržen [J. N.]

dolvvržen -a -o del. [ˈdo:liˈvr:žen -a -o]; P 18, K 10

(TO 1564, TP_s 1566, TT 1577, JP_o 1578, DB 1578, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, TIM 1595)

– nedol. obl. m. ed. im.: doliv | èr/er | žen; – mn. im.: doliv | er/èr | ženi; – ž. mn. im.: doliveržene; – s. ed. im.: doliv | er/ar | ženo; ☞ M

1. ki je s silo spravljen na tla, v ležeči položaj;

vržen: Babel je padla, ona je padla, inu vfi Pildi nje Bogou, fo na tla **doli vèrsheni** DB 1584, II,8b

pren. Vni fe sanafhaio na kulla inu na kojne: Ampak my fpuumnimo na jme GOSPVDA .. Oni fo **doli vèrsheni** inu fo pali, Mi fmo pag gori vftali inu fmo vldigneni TP_s 1566, 43b; Mi preganene terpimo, oli ne bomo fapuszheni. Mi bomo **doli vèrsheni**, oli hudiga konza

ne vřamemo TT 1581-82, II,120; po tuji prevodni predlogi

deicimur sed non perimus Vulgata, 2 Kor 4,9

2. ki zaradi uporabe sile ali zaradi padca razpade na dele, kose; podrt, razbit: Inu te bo fšifkal vřeh tvoih vratih, dokler tuoji viřřoki inu mozni syduvi bodo **doli vèrsheni**, na katere fi fe sanefšil, u'vfej tvoji Desheli DB 1584, I,115a

3. ki zaradi premoči nasprotnika v boju odneha, se ne bojuje več; premagan:

De fe nebo moj Sovrašnik hvalil, de je mene premogèl: Inu de fe nebodo moji Superniki vèffelili, aku bom **doli vèrshen** DB 1584, I,282b / fakai ta Satoshnik [zlodej], kir ie te nashe brate nuzh ter dan fšatoshoual pred Bugom, ie **doli vèrshen** TT 1577, 358

4. ki zaradi dejanja, delovanja koga preneha obstajati, veljati; odpravljen: Iudouske Boshye slushbe inu Praude, katere ne fo vti zhloueski pameti inu faftopnofti fšafaiene inu pelzane, imaiò nih konez, fo od řamiga Boga **doli vèrshene** inu reldiane TO 1564, 56a; Ono ie pri nas karfzhenikih Sobota, ta fedmi dan, na ta perui dan preloshena, ali řtem nei pofuzheuanie prasdnika **doli vèrsheno** JP_o 1578, II,169

☞ gl. dolivreči

PRIM. dolivreči [J. N.]

dolvvrženje -a sam. s [ˈdo:liˈvr:ženje -a]; P 1, K 1

(JP_o 1578)

– ed. tož.: doliverženje; ☞ M

povzročitev padca na tla s silo; vrženje:

pren. Ako vasho oblaft bute neprudno vřhuali .. tako on [Kristus] hozhe suami peti ta Depofuit, to nisloshenie: To ie, **doli vèrshenie**, vas is Sedla duignuti, kakor ie Kraliu Faraonu, Saulu, Antiohu, Erodeshu inu drugim vezh řtoril JP_o 1578, II,175b

☞ gl. dolivreči [J. N.]

dolvsedati se (dolvsejdati se) -am se glag. nedov.

[ˈdo:liˈvse:dati se -am se]; P 1, K 1 (DB 1584)

– sed. mn. 3. os.: dolivsejdajo se; ☞ M

kaj; s prisl. določilom kraja **premikati se v navpični**

smeri navzdol; pogrezati se: Gorre gredo vřřřoku naprej, Inu doline **fe doli vřejdajo** na tu mejřtu, kateru fi ti nym gruntal DB 1584, I,305b ☞ gl. dolisesti [J. N.]

dolvřibovati se -ujem se glag. nedov.

[ˈdo:livřiboˈva:ti se -ˈbu:jem se]; P 2, K 2

(DM 1584, TIM 1595)

– sed. ed. 3. os.: dolivřibuje se; ☞ M

kaj **upogibati se, kriviti se zaradi teže bremena;**

řibiti se: pren. ti nar buje veřřh, kaj nalhe meřřtu inu kry v'krishi inu nadlughaj premore, koku **fe** onu cillu **doli v'řhibuje**, inu koku tudi pod eno majhino řhibizo, taka nevola, zviblanje inu zagovanje naprej pađe DM 1584, CXXIX, podobno tudi TIM 1595

☞ po nem., prim. niederbeugen [J. N.]

dolivtolažiti -im glag. nedov. ['do:livto'la:žiti]; P 2,

K 2 (TC 1555, TR 1558)

– nedol.: dolivtolažiti; – del. na -l m. ed.: dolivtolažil; ◀ ▶ ④
kdo/kaj; kaj, (s čim) **povzročiti, da kaj postane manj intenzivno, manj izrazito; pomiriti**: le Iefus Cristus fam, shnega Martro inu fmeritio tar kryo, ie ta ferd Bofhy, pruti tim ludem, fa volo tih grehou, **doli vtolashil**, vfem vernim dobil ta vezhni leben TC 1555, H7b; Sakai obenu drugu plazhilo, oben drugi Offer, nei mogel tiga velikiga grofloutiga ferda Boshyga fubper ta Greh tih ludi, potyhñiti inu **doli vtolashiti**

TR 1558, H2b

ℳ gl. dolitolažiti [J. N.]

dolivtrgan -a -o del. ['do:li'vtr:gan]; P 1, K 1 (DB 1584)

– nedol. obl. m. ed. im.: dolivtèrgan; ◀ ▶ ④

ki ni dan tistemu, ki bi ga moral dobiti; odrečen: téh Delauceu lon, kateri fo valhe pule posheli, inu je od vas **doli vtèrgan**, ta vpye

DB 1584, III,134b

ℳ gl. dolitrgati

PRIM. dolivtrgati [J. N.]

dolivtrgati -am glag. dov. ['do:li'vtr:gati -am]; P 3,

K 2 (DB 1584, TPo 1595)

– nedol.: dolivtèrgati; – sed. ed. 2. os.: dolivtergaš; ◀ ▶ ④
kdo; komu, kaj **narediti, povzročiti, da kdo ne dobi česa, kar bi moral dobiti; odreči, odtegniti**: Satu raunu kakor fe ti greiha imafh bati, kadar ti tvojemu Hlapzu inu dekli kaj **doli vtergafh**: taku fe ti imafh greiha bati, kadar ti enimu farmolhtru kaj **doli vtergafh**, kar fi ti njemu dolshan TPo 1595, II,213

// kdo; komu, na čem **narediti, povzročiti, da ima kdo česa manj; skratiti**: Aku mu [oče sinu] pak eno drugo [ženo] da, taku on néma njej na nje Vshitku, ni na nje Gvanti, ni tudi na nje Sakonfikim dolgu nizheffer **doli vtèrgati**

DB 1584, I,48a

ℳ gl. dolitrgati

PRIM. dolivtrgan [J. N.]

dolivzdigniti -em glag. dov. ['do:li'vzdi:gniti]; P 3,

K 1 (DB 1584)

– vel. mn. 2. os.: vzdignite doli; – del. na -l m. mn.: dolivzdigni-

li; ◀ ▶ ④

kdo; kaj **narediti, da kaj ni več nameščeno na čem; odstraniti**: Ie bila pak ena Iama, inu en kamen vèrhu poloshen. IEsus je rekàl: **Vsdignite** ta kamen **doli** DB 1584, III,54a; Leviti pak fo to GOSPODNIO Skrinjo **doli vsdignili**, inu to Skrinizo katera je polèg raven nje bila

DB 1584, I,152b

ℳ po nem., prim. abheben [J. N.]

dolivzeti -vzamem glag. dov. ['do:li'vze:ti -vza:mem,

3. os. mn. -vza:mejo/-vza'mo:]; P 15, K 4 (TPs 1566,

TkM 1579, DB 1584, TPo 1595)

– nedol.: dolivzeti; – sed. ed. 3. os.: dolivzame; – mn. 3. os.: dolivzam | ejo/o (TPs 1566, 132a); – del. na -l m. ed.: dolivzel;

– mn.: dolivzeli; – ž. ed.: dolivzela; ◀ ▶ ④

1. kdo; (od česa), koga **vzeti od kod; odstraniti**: Letu je ta konez inu pulfedni deil de[!]. Historie tiga Terpleinja nalhiga GOSPVDA Chrifufu, koku fo njega od krihfa **dolivseli**, v'en nou Grob polushili TPo 1595, I,305

2. kaj; (od česa) **izgubiti življenjske moči; oslabeti, opešati**: O koku naglu knizhemer rataio, oni **doli vfamo**, Inu vfamo konez fuelykim strahum TPs 1566, 132a / Sakaj moj shivot je **doli vsel**, od shalofti, inu moj zhas od vsdihanja: moja muzh je prepadla .. inu moje kofty fo vfèhle

DB 1584, I,286b
3. kaj; (v čem) **izgubiti na intenzivnosti, kakovosti; oslabeti, zmanjšati se**: Vtim zhaffu te muie fharofti ne fauerfi ti mene, Kadar muia muzh **doli vfame**, ti mene ne fapufi TPs 1566, 127a; Ie le cilu ta nega Dobruta **doli vfela**? Imaio konez vekoma te nega Oblube TPs 1566, 138a; Obdershi, kai fi vnas fturil, de Vkryshu inu vtih iskushnauah, moia Vera **doli neusame**

TkM 1579, 21a

4. kdo; (iz česa), kaj **na osnovi česa priti do védenja, spoznanja; ugotoviti, spoznati**: Kaj ti pak moreh is tiga drusiga **doli vseti**, temuzh de je ta greih taku enu veliku grosovitu djanje, de je onu nemogozhe bilu, vfem Stvarom eno edino pomuzh supar tu fturiti? TPo 1595, I,222; Sakaj kadar my veimo, de je on Boshji Syn, inu od Svetiga Duha pozhet: inu od ene Dézhle royen, taku moremo is tiga **doli vseti**, de je on cilu zhiht, inu pres vfiga Grejha bil TPo 1595, I,242

// nedov., kaj; (iz česa) **slediti, biti vidno**: kadar on [Bog] nas pufty vbritkuft inu vnađlugo priti, taku bi moralu is tiga **doli vfeti**, on bi je bil s'fvojem lubim Synom tudi hudu meinil, ampak timu je tu S. Pifmu fupar TPo 1595, I,224

ℳ po nem., prim. abnehen [M. M.]

dolizahajanje (dolizahajene, dolizahajanje)

-a sam. s ['do:liza'ha:janje -a]; P 2, K 2 (TPs 1566, DB 1584)

– ed. tož.: dolizahaj | en/anj | e; ◀ ▶ ④

spuščanje za obzorje, pod obzorje; zahajanje: On ie to Luno ftuaril fa volo zhaffou, Tu fonce fna tu fuie **doli fahaiene** TPs 1566, 187b, podobno tudi

DB 1584
ℳ po nem., prim. die Untergang [J. N.]

doli zahajene gl. dolizahajanje

dolizaslužiti -im glag. dov. ['do:lizaslu'ži:ti

-slu:žim[?]]; P 1, K 1 (DB 1584)

– del. na -l m. ed.: dolizaslužil; ◀ ▶ ④

kdo; komu kaj (s čim) **z opravljenim delom, dejavnostjo pridobiti kaj ali postati deležen česa; prislužiti si, zaslužiti si**: Katerimu fim jeft miloftiu, timu fim miloftiu, tu je, kakòr de bi Boshji Syn rekàl: Nebes inu isvelizha-nja nebo meni s'laftnimi delli obeden **doli saflushil**, onu mora sgul gnada biti DB 1584, I,58a
ℳ po nem., prim. abverdienen [M. M.]

D

dolizatreți -tarem glag. dov. [ˈdo:lizaˈtre:ti -ˈta:rem];

P 1, K 1 (TO 1564)

– sed. ed. 3. os.: dolizatare; ◀▶ (M)

v trpniku, kaj; (s čim) **narediti, povzročiti, da kaj preneha obstajati; zatreti, odpraviti**: Stakim se fpet ta Stara praua Vera gori perpraui, inu poufen[!] Sueitu reftegne, prauē Bogudopadezhe Boshye slushbe inu Molitue, bruma, poshtene, lubesā pruti Bogu inu umei ludmi narede, malikouane **doli fatare** TO 1564, 79a

ℳ gl. dolitreți [J. N.]

dolizbrisati -brišem glag. dov. [ˈdo:liˈzbrisi:sati

-ˈzbrisi:šem]; P 6, K 5 (TT 1577, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, TfM 1595)

– vel. ed. 2. os.: zbrisāi doli; – del. na -l m. ed.: dolizbrisal;

◀▶ (M)

kdo; (od česa), kaj **narediti, da kaj nezaželenega ne obstaja več; odstraniti, izbrisati**: Inu kadar fte vi mertui bili, vtih Grehih .. ie on [Kristus] vas shnim red shiue fturil, kir ie vom odpuštil vfe Greihe, inu ie **doli sbriffal** to Quitingo, kir ie fuper nas bila TT 1581-82, II,205; Skry tvoj obras pred mojmi grēhi, inu **sbrifhi doli** vfe moje pregrehe DB 1584, I,292b;

● – – **dolizbrisati solze od oči potolažiti koga in/ ali odstraniti vzroke za žalost, jok**: Inu Bug bode **doli sbriffal**, vfe felfe od nih Ozhi, inu ta Smert ne bode vezh, inu ne bode vezh plazha, ne shalofit TT 1577, 479

ℳ gl. dolibrisati [M. M.]

dolizdreti -derem glag. dov. [ˈdo:liˈzdre:ti -ˈzde:rem];

P 2, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– vel. mn. 2. os.: zderite doli; ◀▶ (M)

kdo; (od česa) kaj **z vlečenjem, potegovanjem spraviti kaj od kod; izdreti**: Inu Aaron je k'nym rekai: **Sderite doli** slate ulhfefne Rinke od ulhes valhjih Shen, valhjih Synou, inu valhjih Hzhery, inu je k'meni pèrnefsite DB 1584, I,56b, podobno tudi DB 1578

ℳ po nem., prim. abreißen [M. M.]

doližreti -em glag. nedov. [ˈdo:liˈžre:ti -ˈžre:m]; P 1,

K 1 (TPo 1595)

– sed. mn. 3. os.: žro doli; ◀▶ (M)

ekspr., kdo; komu, kaj **z grizenjem uničevati; žreti**:

● – – **doližreti srce čustveno, duševno zelo mučiti; žreti**: Kadar fe vlfhe ena nefrezha, kakor fe zheftu fgody, permeri .. tu ony [lakomniki] imajo ftuprou to ferzhno shalofit, nevejdo ni gori ni doli, glojejo inu **fhro** fami febi tu ferze **doli**, nemogo taku fvojga vfhitka nikar le famuzh vefseli biti TPo 1595, I,181

ℳ po nem., prim. abfressen [J. N.]

dolmač gl. tolmač

dolni -a -o prid. [ˈdo:lni -o]; P 1, K 1 (DB 1584)

– s. mn. mest.: dolnih; (M)

ki se nanaša na dol'; **dolinski**: zemljepisno ime, v zvezi **Dolna vrata** Inu Vsia je Turne sydal

v'Jerusalemu na Vogèlnih vratih, inu na **Dolnih** vratih, inu na drugih vogleh DB 1584, I,245a

Dolinskih vratih [A. J.]

dolnji -a -e prid. [ˈdo:lnji -a]; P 1, K 1 (TO 1564)

– ž. mn. mest.: dolnih; (M)

negotovo **ki leži na jugu; južni**: rumati po Rymu, po Rakonatu, inu po drugih **dolnih** Cerquah hoditi, Roshenkrance, tulikain Ozhanashou, Auemary, tim suetnikom molyti TO 1564, 36b [J. N.]

dolom (dolum) prisl. [ˈdoˈlo:m]; P 5, K 3 (BH 1584,

MD 1592, MTh 1603)

– dolu | m/n[!]; (M)

izraža gibanje ali usmerjenost proti nižjemu mestu, položaju; dol: VERSVS LOCVM ..

dolum, oli doli deorfum BH 1584, 155; *Deutfch.*

Vnderfich. *Latinè.* deorfum. *Windifch.* **dolū**,

doli. *Italicè.* all' in giù, à basso MD 1592, S3a;

Deorfum. *German.* niderfich, vnderfich. *Sclav.*

Dolun[!] MTh 1603, I,409 [J. N.]

dolsesti -sedem glag. dov. [ˈdo:lˈse:sti -ˈse:dem]; P 1,

K 1 (KPo 1567)

– sed. ed. 3. os.: dolsede; ◀▶ (M)

kdo; (s kom) **namestiti se, spraviti se v tak položaj,**

da je teža telesa pretežno na zadnjici; sest,

usesti se: Inu Iesuf gre na eno goro, inu **dol**

fede fvojimi Iogri KPo 1567, CXXIIIb

ℳ gl. dolisesti [J. N.]

dolsneti -snamem glag. dov. [ˈdo:lˈsne:ti]; P 2, K 1

(KPo 1567)

– nedol.: dolsneti; ◀▶ (M)

kdo; koga/kaj **narediti, da kdo/kaj ni več**

pritrjen(o), nameščen(o) na kaj; sneti: Ta fī

fārce vsame, inu gre notar k'Pilatu, inu profi

ga sa Telu Iesufovu, da bi mu puštilije **dolneti**

KPo 1567, CLXVIIIb; Ludie .. fo Pilatufa profili, da bi

puštilijm košti polomiti, inu **doljih** fkrisha **fneti**

KPo 1567, CLXVIB

ℳ gl. dolisneti [J. N.]

dolun gl. dolom

dolziga [rod. ed. itd.] gl. dolg²

dolžan¹ -žnega posam. [ˈdolˈža:n]; P 1, K 1 (BH 1584)

– m. ed. im.: dolžan; (M)

kdor domnevno dela, povzroča kaj slabega,

nezaželenega; dolženi, obtoževani: Reus,

dolshan, kriv, krivez BH 1584, S6

PRIM. dolžan² [A. J.]

dolžan² (dolžan, delžan, dalžan, dožan)

-žna -o prid. [ˈdolˈža:n ˈdo:lžna -o(?)]; P približno

750, K 41 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558,

TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPs 1566,

TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, KPo 1567, TC 1574,

TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578,

TkM 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584,

DC 1584, DM 1584, BH 1584, DC 1585, TfPre 1588, MD 1592,

TPo 1595, TfM 1595, TfC 1595, ZK 1595, MTh 1602)

– nedol. obl. m. ed. im.: d | ol/al/el/o | žan; – rod.: dolžniga; →;
 – dv. im.: dolžna; – mn. im.: d | ol/al | ž | n/m[!] (JPo 1578, I,83a)
 | i/y; – rod.: dolžnih; →; – ž. ed. im.: d | ol/al/el/o | žna; – rod.:
 dolžne; – tož.: d | ol/al | žno; – or.: dolžno; – mn. im.: dolžne;
 – rod.: dolžnih; – s. ed. im.: dolžn | u/o; – dol. obl. m. ed. im.:
 dolžni; – tož.: dolžni; (M)

Debeo. *Germa.* schuldig/ pflichtig follen feyn.
Slav. **dolžhan** biti morati MTh 1603, I,391-392;
 Obnoxius. *Germ.* Schuldig/ verstrickt. *Slau.*
dolžhan, favečan MTh 1603, II,145; Sons. *Germ.*
 schuldig eines lasters. *Slau.* **dolžhan**,
 krivizhan, nepraví MTh 1603, II,536

1. v povedkovni rabi **ki mora komu kaj vrniti, poravnati, zlasti v denarju; dolžen:** Satu daite vřakimu kar fe **dolšni**, komu to prauo oli zhinsh, to prauo, komu ta zoll ta zoll TC 1555, M2b; TA beředa DOLGE, tukai [v očenašu] ne pomeni te zhloueiske dolguue kir so eden drugimu **dolšni**, bodi denarie, shitu Vinu oli drugu blagu TC 1575, 128; kadar kmetizhi dohodak, shito inu Dinarye, kai fo **dolšni** prinefo: Tadaí Razhun ali Raítingo štoríushi DEDIT pisheio JPo 1578, II,28b; V'torik .. ie [Trubar] vbořim ludem vře dolge bil šhenkal, katere fo ony niemu **dolšny** bily, de jih nei potreba niega Erbom plazhati TtPre 1588, 124

2. v povedkovni rabi **ki mora, je obvezan kaj delati, storiti; dolžen:** Vy nei fe nikomer niřter **delfni**/ řamuzh de aden druřiga lubi TC 1550, 129(73a); Per teim fmo tuđi **dalřni** reřglafiti pouřod leta zhuden řuit bořhy od Ieřufa TC 1550, 36(26b); brumnim řtarim bořim Vdunom[!] ye **delfna** ana gmaina oli fara dati nih potrebo TC 1550, 142(79b); kadar ui bote řturili uře, kar ie uom řapouedanu, taku recite, Mi fmo unuzhni hlapci, mi fmo řturili kar fmo **dolřni** bili TT 1557, 223; ta Deshelska Oblařt inu Gořpolžhina, ie to Sluřhbo Bogu **dolřna** TO 1564, 94a[=64a]; MVi lubi řuri, mi řua **dolřna** nuzh inu dan, na nagih kolenih kleezhozh, Boga hualiti TA 1566, (A1b); Te Ouzhice, fo tuđi **dolřne** nih Pařtyriem nih teleřno potrebo dati TC 1575, 314; Mi imamo inu fmo **dolřmi**[!] vedan dobro diati JPo 1578, I,83a; Kai fmo **dalřni** nashimu Bliřniemu? .. **Dalřni** fmo nashemu Bliřniemu sueřto řlushi, pomagati, řuetouati JPo 1578, II,139b[=193b] / MI fmo po vři prauđi inu řpodobi **dolřni**, Gořpudi Bogu .. vezhno Zhařt inu hualo TAr 1562, 106a / řta fe pag Criřtus inu nega Mati, takim Moifeřuim Sapuıdom .. poduergla, Katerim ne řta bila poduershena, ne **dolřna** dershati TR 1558, b3a; Criřtus ie te Pořtaue muzh inu prauo pre-mogel inu umuril, inu kar fmo tei Pořtaui **dolřni** bili, tu ie on plazhal TT 1560, 10b; Ty eni, nai fi fo uřhe kerzheniki bili, fo menili, oni fo she **dolřni** takim Moifeřuim Pořtauom od Spıše inu Prořnikou[!] dershati TT 1560, 22a; Criřtus nei bil Pořtaui niřtar **dalřan**, my

pak fmo bili tey Pořtaui **dalřni**, obto ie Criřtus řtopil na nășhe meřto, inu ie sa nășho volio dopolnil to Pořtauo JPo 1578, III,31b / Mi ne fmo vezh **dolřni** timu meřtu, de bi mi po teim meřtei řhiueili TAr 1562, 38a *telesne potrebe, požele-nje ne določajo veř našega ravnanja*

// z dopolnilom řesa **ki bo deležen řesa zaradi svojeĝa pretekleĝa ravnanja:** vři ludie fo tei Boshy voli inu pořtaui řubber, Satu fo oni Vbořhy nemilořti, inu **dolřni** te vezhne řhtraifinge TT 1557, o2b *bodo veřno kaznovani*; Bug vře zhlovezhtvu .. sa **dolřnu** dęřshy, řmęřti inu vezhniga pogublenja, sa tigiãiftiga padza inu pęřviga greha volo DB 1584, I,a1Va; Kateri fe ř'sřoıim Bratom řęřdi, ta je Sodbe **dolřan**. Kateri pak k'řvojmu Bratu rezhe: .. Raħa ta je Sveřta **dolřan**. Kateri pak rezhe: Noręž, ta je Paklenkřiga ognja **dolřan** DB 1584, III,5a; S'Adamom my fmo vři **dolřni**, Te vezhne řmerti vmreți ZK 1595, 72

3. v povedkovni rabi, navadno z dopolnilom řesa, na řem **ki storí, povzroči kaj slabega, nezařelenega; kriv:** kadar fe ty Euangelıski Sakonski řarij taku preganeio, loue, moree, Tym Curbarskim řaryem pag fe niřter ne dei, Temuzh pred nimi fe vři Mali inu Veliki poklonuio, Htimu Gořpud Bug nebu dolgu gledal, Temuzh vře kir fo na tim **dolřni**, vekoma řhtraifani TAr 1562, 79b; řu, aku Luterski oli Papeshniki, fo kriui inu **dolřni** .. de ie pouřod tulikain reu inu nadlug TL 1567, Ba; tıga ie S. Lenard .. prořil inu řprořil, de .. fe řdaıci vři řhlařt Ietniki, **dolřni** inu nedolřni, prořti inu ledig puře TC 1575, 283; nih pyani řarmani .. fo **dolřni** na vřim Malıkouanu, bodo gořnu řhtraifani TC 1575, 497; Preroki, Apořtoli inu Marterniki .. fo .. pred zhloueki nedolřni, inu neıřo vobenı teh řhtukou **dolřni** ali kriui bily, katerih fo oni obdolřeni bily DPa 1576, 56b; ne fo merkali na Boshy vuk .. koku inu řkufi kai mogo vři ludie Boshyo milost dobiti, vnebu priti inu Bogu prou řlushi, Na tim vřem ie ta Curba vtım Mahometi inu Vpapeřih po letım Prero-kouanu **dolřna**, kir ie nee ořlipila TT 1577, 434; řalřh prizhe gori vřtajejo, Te me dolřhe, zheřřer neřım **dolřan** DB 1584, I,288a; Od tod fe je vře timu řacramentu taka nezařt gořila, de fo fe ludej pred nym kakor pred enim řtrupom bali .. Na letem fo bily **dolřni** ty řrivi řridıgarji TPo 1595, I,189; ony .. nas satu řlu řovrašho .. nęřramnu zhes nas lařho, De fmo .. vřeh řvetnikou řovrašnikı, **Dolřni** na vři neřreřhi TC 1595, CCCXVII / Inu ořpuřti nam nalše gręhe: Sakaj tuđi my ořpuřzħamo vřem tım, kateri fo nam **dolřny** DB 1584, III,37b *ki so nam naredili kaj slabega*

// v zvezi **dolžan na kriji ki je prelil kri:** kateri je na kriř **dolřan**, taıřti ořkruny to desħelo, inu ta desħelo nemore řmyřjena biti od te kriř, katera

D

je v'njej prelyta, kakòr le fkusi kry, tiga, kateri je njo prelil DB 1584, I,100a

// v zvezi **dati se dolžan izreči se za krivega česa; priznati**: Furti fe adtringit, fe tatvine **dolshan** (oli kriv) daje BH 1584, S20

4. v povedkovni rabi, ver., tudi z dopolnilom česa **ki stori kaj v nasprotju z božjimi zapovedmi in zasluži božjo kazen; grešen**: vfa moia skriueno pomankaina, katerih ti en Serzhni i[s]uprashauetz, mene **dolshniga** veish, bule kakor ieft fam, teifte ieft tebi fposnam ferzhno greuingo TKM 1579, 120b; meinite li vy de te ty Ofsemmaist, na katere ie ta turren vti Siloi pal, inu nee pobil, fo ner vezh **dolshni** bili, zhes vfe te ludi, kir Vierufalemu prebiauo? TT 1581-82, 1,296; tukaj fe veliku ludy najde, kateri takovih vunajnih greihov nejfo **dolshni** TPo 1595, II,51; ta greih fe nejma imenovati ena posvitna reizh, temuzh ena britkuft ali oblohlenje te Veifty, katera nas pred Bugom satoshuje, inu **dolshne** della TPo 1595, II,24; enu ferze, kateru fe **dolshnu** ali krivu vej, po naturi drugazhi nihter nesna inu nemore, kakor fe bati TPo 1595, II,135 / KAdar ena Dufha gréfhí, inu ftury kej supèr eno Sapuvid tiga GOSPVDa, kar bi neiméla fturiti, inu tiga nej vejdila, ta fe je pregrehila, inu je ene krivine **dolshna** DB 1584, I,64a / vsi ludie fo **Dolshni** inu Greshniki pred Bugom TR 1558, F3b vsi ljudje si zaslužijo božjo kazen zaradi izvirnega greha; ta Porodni inu Erboui Greh .. vfe ludi .. fturi **dolshne**, kriue, inu poduershe, timu Boshymu ferdu, tei vezhni fmerti inu timu vezhnimu Ferdamnanu TAr 1562, 29a; Ti veruio .. da fmo vfi .. krivizhni pozheti inu roieni: Tu ie, da néfmo famuzh krivi alli **dolshni** inu tei fmerti podvèrheni, sa tiga volio, kàr fo nafhi ftarifhi vparadyshu Boshio sapoved preftopili KB 1566, F3 / Gdo ie na semly, ker bi mogal rezh, laft neifam Greshnik, neifam Bogu **dalshan** JPo 1578, III,63b si ne zaslužim božje kazni; taku je Bug svojega edinorojeniga Synu poffal, kateri nihter nej bil **dolshan**, temuzh je fkusi pravizhen inu fvet bil, de bi taifti imel vnafh dolg ftopiti, inu sa nas plazhati, ta je to Smert sa nas terpil, inu s'hngo plazhal, kar fmo my Bogu **dolshni** bily TPo 1595, III,114 je bil namesto nas kaznovan za naše grehe // z dopolnilom na kom/čem **ki v zvezi s kom/čim ravna drugače, kot zahtevajo (verski, moralni) predpisi, in zasluži božjo kazen**: kakou velik Boshy ferd inu to vezhno nega shtraifingo na fe nalagaio, kir te rifnizhne Pridigarie more, loue inu pregano <Grossouita shtraifinga pride zhes te/ kir fo na kerszhenikih **dolshni**> TR 1558, a2b; kateri to celo poftauo dershi, inu le na eni greshi, ta ie na vfeh **dolshan** TT 1581-82, II,313 je prekršil vse zapovedi / kir neurednu hti Myfi Criftufeui gredo .. **dolshni** inu kriui rataio, na tim Teleffu Criftufeui inu na nega Kry, Inu oni tu Ieido, Pyo inu vsuiaio hti Sodbi inu

htimu Vezhnimu ferdamnanu TC 1575, 447 so grešili zoper zakrament evharistije; kadar pres te praeue pokure inu Vere Viefufa, fe obhaiemo, Taku fmo **dolshni** na tim telleffu inu kry Criftufeui TC 1575, 173

// v zvezi **dati se dolžan grehov/za grešnika priznati grehe**: De fe po rifnici is prauiga ferza, pres vfe hinauszine[!], Ifpoueme inu **dolshni** damo fa boge reune velike greshnike pred Bugom TC 1555, G5b; Vfe Grehe imash fposnati, Bogu fe ijh **dolshan** dati DC 1579, 28

5. ki se pričakuje, zahteva glede na položaj ali norme, predpise, zlasti verske; dolžen: Ta mosh pouerni, tei Shení to **dolshno** dobro volo, glih taku ta shena timu Moshu TL 1561, 37a; ty Nepokorniki inu Puntary, kir te **dolshne** pokorfzhine ne iskasho, Ty ifti bodo tudi na letim fueitu shtraifani TO 1564, 65b; Pomagai ftuio defnizo inu vslishi ti mene <Profsi fa **dalshno** pomuzh> TPo 1566, 200b; Vnujah le na tebe molim, Po tvoim vkananju hodim, Is **dolshne** pokornofhi DC 1584, CLXV

// **ki se pričakuje, zahteva glede na pretekla dejanja koga; dolžen**: Ti famofvetci pak ifcheio lon, nigar po Gnadi, támuzh kakòr eno plazhilo **dolshno**, kakòr da bi bili to, kar ijm Bog da inu ima dati, fvoimi dobrimi deli saffuhlihi KPo 1567, XCIII / *Deutsch*. Pflicht. *Latinè*. officium debitum. *Windfch*. **dolshna** flushba. *Italicè*. obligo, obligatione, debito, vfficio, dovere MD 1592, L4b

6. ki se nanaša na dolg¹ / ali dolžnike / ali dolžni, dolžniški: kateri nejma szhim plazhati .. bode .. vtheleifsa djan, inu **v'dolshni** turn verfhen TPo 1595, III,113 zapor za dolžnike; ti fi dolshan inu v'faj nemorefh plazhati? Nemo-gozhe je tudi de bi ti mogel vtezhi, inu fe timu **dolshnimu** GOSPVDV fkrviti TPo 1595, III,114 upniku / v zvezi **dolžni list** Ie taku nafha veift, glih kakor en **dolshni** lyft, vkaterim fe fami zhes febe prizhovanje damo, de fmo nepokorni bily TPo 1595, II,5 zadolžnica

● — v krščanstvu **dolžne bukve / dolžni list / dolžni register izraža podvrženost zapovedim v Mojzesovi postavi**: Criftus ie shnega Cryfhom (tu ie shnega Martro) to nasho quitingo, nash **dolshni** lyft, kir fmo bili tei Poftauí, tim Boshym Sapuuidom dolshni, isbryffal inu reifderl TR 1558, 14b; kar fmo tei Poftauí dolshni bili, tu ie on plazhal, inu ta **dolshni** Regishter resderl TT 1560, 10b; Sakaj tu nas preprizha nafha laftna Veift inu Boshja Poftava, te **dolshne** Bukve, kakor jo Paulus imenuje TPo 1595, III,113

◆ — ver. (božje) **dolžne bukve knjiga, v katero so zapisana človekova dejanja, med katerimi so grešna dejanja tista, ki so zanj obremenilna**: kadar pak ta uriza pride, de te **dolshne** Buqve tebi bodo naprej derslane, inu ti letiga trofhta nejmafih, de ti rezhefh, Moj GOSPVD, bodi

meni fkusi Christufa .. miloftiu .. ti bošh v'zagainju moral vmrejeti TPo 1595, III,114; enu pravu ferzhnu nedopadenje na nalnih greihih imamo, inu odpufzhainje teh iftih, fkusi nalhiga GOSPVDA Christufa vupamo, kateri je sa nas plazhal, inu nje is teh **dolfhnih** Bukou Boshyh, fkusi fvoje terpleinje inu Smert, isbriffal TPo 1595, III,115; bibl. **dolžni offer daritev**, s katero se izbriše krivda pred Bogom zaradi storjenega greha; **spravna daritev**: Kadar ena Dufha preftopi, de fe pregleda, inu fe pregrifhy, na tém, kar je GOSPV DV pofvezhenu, taku ima fvoj **Dolshni** offer GOSPV DV pèrnefti: eniga Ouna pres tadla DB 1584, I,64a; Inu Far ima vseti tu Iagne **h'Dolshnimu** offru, inu ta Log Olja, inu je ima vfe lem tèr tam majati pred GOSPV DOM, inu tu Iagne tiga **Dolshniga** offrã saklati, inu vseti Kry od tigãiftiga Dolshniga offrã, inu timu ozhihfzhènimu djati na mezho njegoviga defniga uhã DB 1584, I,69b; Ony fo rekli: Aku hozhete Israelfkiga Boga Skrinjo poflati, taku jo nepofhlite prasne: temuzh vy imate nej povèrniti en **dolshni** offer: Taku bote sdravi poflati, inu bote vedili sa zhes volo njegova Roka od vas nepufty DB 1584, I,152a

PRIM. dolžan¹

PRIM. dolžni [A. J.]

dolžen -a -o del. [dol'žen]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– nedol. obl. m. mn. im.: dolženi; ☹

česa **ki domnevno dela, povzročã kaj slabega, nezaželenega; dolžèn, obtoževan**: Kadar je pak lhe vupanje tukaj, inu ta rejzh, vBoshih rokah ftoji, taku fe ima nekaj nad tem vagati inu terpejti, de ne bodemo mogli **dolsheni** biti, de kakor bi my vezh na priasen, myr inu drugo, kakor na Boshjo Befsédo, inu na teh podlofhnikou fdravje prid inu nuz gledali

TPo 1595, I,239

PRIM. dolžiti [A. J.]

dolžiti (dolžiti, dulžiti, delžiti) -im glag. nedov.

[dol'ži:ti -'ži:m]; P 102, K 28 (TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TrM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, BH 1584, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– nedol.: d | ol/ul | žiti; – sed. ed. 2. os.: dolžisi; – 3. os.: dolž | i/y; – mn. 2. os.: d | el/ol | žite; – 3. os.: dolž | e/fo/e/ee; – vel. ed. 2. os.: dolžiti; – del. na -l m. ed.: dolžili; –; – ž. ed.: dolžila; ☹ *Deutfch.* Befchuldigen. *Latinè.* infimulare. *Windijch.* **dulshiti**. *Italicè.* dar la colpa, imputare, affegnare MD 1592, B2a; Accufo. *Germ.* anklagen/ befchuldigen. *Sclav.* fatoshyti, **dulfchiti**[!] MTh 1603, I,24

kdo/kaj; koga/kaj česa, koga_{toz} kaj, koga_{toz} zavoljo česa, koga_{toz} nad čim **domnevati, izražati mnenje, da kdo/kaj dela, povzročã kaj slabega, nezaželenega;**

dolžiti, obtoževati: Kateri is umei uas **dolshi** mene eniga greha? TT 1557, 285; ta Vera ker-szhanszka[!], obeniga Gofpofua, ne Oblafti, ne Stanu, ne prauih poftau .. ne preminuie, ne refdira inu doli ne tare, koker nekateri menio inu **dolshe** te Euangeliske Pridigarie TR 1558, X3a-X3b; Gofpud Bug ie tiga Greshnika, kir Veruie Viefula, od vfe fatoshene ftriene inu doperneffne kriuiçe, hudobe, Pregrishena, Fray ledig, pofitiga, fturil .. de ga niszhe naprei vekoma ne premore, ne fimei uezh kai kriuiğa .. **dolshiti** TT 1560, e4a; Ty falsh Vuzheniki .. fo .. S. Paula Vuk nafã ftãuili, Inu [sv. Pavla] **dolshili** [da] on skufi te fuie touarishe, te Corintarie derre, norri inu goluffa TL 1561, 70b; Eden tiga drugiga **dolshi**, refnasha inu fatu ffourashi, de prou ne Veruie TAr 1562, 4b; Pilatush ga prime ne ta gank vun pela, rekol[!] pole tiga zhloueka, on vfei ni en tak Krall koker ga vi **delshite**, fa dofti ie fraifan *P 1563, 123; Kadãr fo ti velikifarij inu Iudie CHRISTVSA toshili inu **dolshili**, da ie Krall, taku fo ti sholnerij ôteli mu takovo kralievo zhãft iifkasati KPo 1567, CLXb; Sakai tada Christuf tukaie fvoim ftãrihim tako oftrò odgovori? Sato, kãr ftaga **dolshila** inu fvarila, kakòr da bi fe bil nad njima slò pregréfhil, inu krivò fturil KPo 1567, LXIib; Pilatus pak ie enu pifmu osgorai napifsal, kar fo ga [Kristusa] **dolshili** DPa 1576, 27b; Satu nas slu fovrashio, inu nas krivu **dolshio**, de bi Svetnike shmãgali, dobru diãt prepovedali DC 1579, 157; Falsh prizhe gori vftãjejo, Te me **dolshe**, zhèffer nèfim dolshan DB 1584, I,288a; **Dolshi** bje [moje sovražnike] Bug, de od fvojga naprejvsetja padeo, sa volo nyh velike pregrehe <^bDolshi> tu je, resodeni inu daj nasnanje nyh hudobo: de fe bodo Ludje vedili pred njimi varovati> DB 1584, I,281a; fceleris condemnat generum fuum, fvojga seta, hudiga djanja **dolshi** BH 1584, S20; Negligentiaie me accusas, vel, propter negligentiam, me **dolshifh** v'traglivofti, oli nemarfhine .. vel, sa nemarfhine voljo BH 1584, S21; Ioannes je mej nymi pridigoval, ampak pres vfiğa fãdu fo ga **dolshili** de bi imel Hudizha TPo 1595, I,276 *da je obseden s hudim duhom*; ty Iudje ftãkim nih ferdom prido ob ta vezhni leben, inu ne hote snami Ajdi glih biti, **dolshe** nalhiga GOSPVDA Boga nad tem, kakor de bi on nym krivu fturil TPo 1595, I,124; Kezarske Vere nas **dolshe**, Lutre nas ismerujo TTC 1595, CCCXXXIX; kateri fo mene te Calvinfke smotnjave dofehmal **dolshili**, ali lhe **dolshé**, meni veliko fylo inu krivico delajo ZK 1595, 19 / my fãmi bi tvdi radi hoteli taku shivejti, de bi nas nihzhe nigdir ne mogel **dolshiti**, Ampak is tiga nifhter ne bode .. Sakaj greifhniki fmo my TPo 1595, II,17 *obsjati* / Papelh, Cardinali, Shkoffi, Menihi, Farji .. drafhjo Krajle inu v'Iude supar ta Evan-gelion, ga **dolshee**, raunu kakor fo Iudje

Christuša pred Pilatom **dolhili**, pravio de je en puntarški Vuk TPo 1595, I,253 / kar jeft neifim fturil, tu je Christus sa mene sturil, tuga ja ta Poštava ne bode mogla **dolhiti**, de bi on tuga nar manlhiga ne bil dopolnil TPo 1595, I,73

// kdo; koga_{noz}, za kaj **izražati mnenje, da je kdo koga oškodoval v zvezi s čim; dolžiti**: SA kakovo kuli rézh edén drugisa **dolshy**, bodi fi sa Volla, sa Olla, ali sa Ouzo, ali sa Gvant, ali sa vľako rézh, katera je sgublena, taku ima obadveih rézh pred Boguve priti, kateriga Boguvi obfode, taifti ima dvakrat tulikajn svojmu blishnimu dati DB 1584, I,49a

// kaj; koga_{noz} **vzbujati komu zavest o moralni neprimernosti lastnega ravnanja, mišljenja; dolžiti**: Oni .. dobe eno hudo veft, katera nyh vekoma **dolshi**, grise inu pezhe JPo 1578, I,21b; mene ta hudi Duh bo toshil, inu moia veift me **dolshila** TkM 1579, 92a

// ver., kaj; koga_{noz} **povzročati, da si kdo zasluži božjo kazen**: kateri po Neveri .. CHRISTVSA sgubio .. ti ifti v'ľarcu nigdar obeniga praviga vefľelia, ni pokia nimaio, tãmuzh nepokoi, nadluge .. ijh Gréh njih **dolshi**. Sdai ijm pod ôzhi gre smèrt KPo 1567, LXII; ta greh, kateri se rezhe sgublenie inu pomãkanie te porodne cele prauice .. nam tako dobro shkoduie, inu nas **dolshi**, kakor da bi ye fami fturili inu na nas perprauili JPo 1578, I,35a / le taku nafha veift, glih kakor en dolshni lyft, vkaterim fe fami zhes febe prizhovanje damo, de fmo nepokorni bily .. Letu rokepifmu, praui S. Paulus, vftane fkusi to Poštavo .. on [Kristus] vsame takovu rokepifmu .. inu je refdere, de onu nejma vezh velati, ni nas **dolshiti** inu polshkodovati TPo 1595, II,5

PRIM. dolžen [A. J.]

dolžni -ega posam. ['do:lžni -ega]; P 2, K 1 (DB 1584)

– m. ed. tož.: dolžniga; – mn. tož.: dolžne; Ⓜ

kdor stori, povzročič kaj slabega, nezaželene-ga; krivi: Ti hudi ftari Loter .. fi krivu fodil, inu te nedolshne ferdamoval, te **dolshne** pak profte puľžhal DB 1584, II,208a

// **kdor domnevno stori, povzročič kaj slabega, nezaželene-ga; obdolženi, obtoženi**: Paracletus fe rezhe en Befsednik, odvetnik ali en procurator pred praudo, kateri tuga **dolshniga** trofhta, sagovarja inu pomaga DB 1584, III,56a

PRIM. dolžan² [A. J.]

dolžnik (dolžnik, dalžnik, delžnik, dulžnik)

-a sam. m [dolž'ni:k -a]; P 125, K 33 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TAř 1562, *P 1563, TO 1564, TA 1566, KB 1566, TC 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, JPo 1578, TkM 1579, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, BH 1584, DC 1585, TřPre 1588, MD 1592, MS 1593, TPo 1595, TřC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: d | ol/ul | žnik; – rod.: dolžnika; →; – dv. im.: dolžnika; →; – tož.: d | ol/al | žnika; – or.: dolžnikama

(TPo 1595, III,113); – mn. im.: d | ol/al/el | žniki; – rod.: dolžnikov; – daj.: d | ol/el/al/ul | ž/z['] (TC 1575, 134)

| n | i/j | kom; – tož.: d | ol/al | žnike; →; Ⓜ

Deutfch. Schuldner. *Latinè.* debitor. *Windifsch.*

dulshnik. *Italicè.* debitore MD 1592, N7a

1. kdor mora komu kaj vrnit, poravnati, zlasti v denarju; dolžnik: Shaffar .. ie poklizal vfe **dalshnike** fuoiega Gofpoda, inu ie rekal kperuimu: Koliko fi dalshan moiemu Gofpodu? On ie rekal: Sto zhabrou Olia JPo 1578, II,126b; Ie bil en zhlouik, kir ie Denarie poľfoioual, ta ifti ie imel dua **dolshnika**, ta eden ie bil dolshan pet ftu denarieu, ta drugi petdesfet TT 1581-82, I,258; Farju gre, kakòr Folku: Gofpudu, kakòr hlapzu .. timu kir poľfojuje, kakòr timu kir na puľfodo jemle: timu kir terja, kakòr **dolshniku** DB 1584, II,9b; letukaj fe gody, kakor senim vbogim Petlerjem, kateri je veliku dolshan, inu nemore plazhati, onu fe ga pak en drugi an vsame, kateri je premore, inu bo porok, inu fam **dolshnik**, ta more plazhati, kar je ta vbogi dolshan TPo 1595, I,285; Obaeratus. *Germ.* mit Geldschulden beladen. *Sclau.* **dulshnik** MTh 1603, II,139 / Kateri fe zhes tuga vbosiga v'ľimili, ta poľsodi timu GOSPVDV, ta bode njemu supet dobru povernil. Tu je ja en gvifhen **dolshnik**, per katerim my ni na tej Poglavitu fummli ali blagej, ni na dobzhki ne moremo zbiuvlati TPo 1595, III,177

2. komur se mora vrnit dolg, poravnati obveznost; upnik: ena Vduua .. ie vpyla inu tosshila timu Preroku Elifeu, De ty **dolshniki**, fo hoteli nee dua Synu, fa nih dolg, de bi nim slushila, vľeti, Natu ie ta Prerok ni rekal, de od tuga .. Ola .. ima to drugo hishno poľfodo napolniti, inu ftem iftim olem **dolshnikom** plazhati TC 1575, 129 / kadar my ta dolg ozhitu fposnamo, inu fe le pruti Bogu nafhimu **Dolshniku** ponishamo inu gnado pegerujemo, tako on .. nam hozhe vus nafh dolg odpufititi TPo 1595, III,113

3. kdor stori kaj slabega, nezaželene-ga; krivec: O Bug O Bug mui Pomozhnik, Reshi me de ne bom **Dolshnik**, Na tei kriy zhloueski, Sto bi ratal Paklenski TC 1574, 140 da ne bom kriv za prelitje krvi / v očenašu Inu nam odpufiti nafhe dalje/ koker my odpufzhamo nafhim **dalshnikom** TC 1550, 23(20b); kir prauimo, koker mi odpufzhemo nashim **dolshnikom** [!], Stemi befedami oblubuiemo .. de hozhmo .. nashiga blishniga lubiti, nemu nega pomankane, shib-koto, padce inu kar nom is preproshzhine, nefafstponfti inu is nagliga ferda kriui-ga fturi, pregledati, odpufititi TC 1575, 134

4. ver. kdor stori kaj v nasprotju z božjimi zapovedmi in zasluži božjo kazen; grešnik: vfi ludie fo veliki **dolshniki**, Greshniki inu kriui pred Bugom, Sa volo mnogoeterih .. grehou TR 1558, X2b; My vfi fimo tuoi **delshniki**, vbofi

veliki greshniki, nam ni mogozhe fashlushit, ter fanie fadofti sturit *P 1563, 200; tako fmo vuner Boshjo **dalshniki**. Ah dabi ta dalg le fposnali, inu verouali da nam hozhe Chrifus ta dalg odpuftiti JPo 1578, III,63b; mejnite li vy, de ty oflemnajft, na katere je ta Turn v'Siloi padel, inu je nje pobyli, fo **dolshniki** bily mimu vfeh Zhlovékou, kateri v'Ierusalemi prebivajo? DB 1584, III,39b; takovu fe raima na vse zhlovéke, ty fo pred Boshjo sodbo ali praudo **dolshniki**, nikar le sa tiga greiha volo, kateri en vfakateri fam fa fe s'tem djainjem dopernefe, temuzh sa te nature volo TPo 1595, III,113; fi pak nam Grefhnikom Tvojom miloft ponudil, inu fi tvoim **dolshnikom**, cell odpuftik oblubil TFC 1595, CCCXLVII / ta Prauizhni fa kriuga, ta Sueti fa Greshnika, ta nedolshni fa

dolshnika, terpi TT 1557, p3a

5. s prilastkom **kdor mora kaj delati, storiti zaradi dejanja, dejanj, ki jih je storil kdo drug; dolžnik**: oni [ajdje] fo nih [judov] **dolshniki**. Sakai fo li ti Aydi od nih tih duhouskih rizhi dileshni ratali. Se fspodobi de oni tudi nim slushio fteimi telefnnimi TT 1560, 25a; Ieft fim en **Dolshnik** téh Gèrkou, inu téh, kir néfo Gèrki, téh Modrih inu Nemodrih. Satu kulikur je na meni, fim jeft pèrnareden tudi vam v'Rimi ta Evangelii predigovati DB 1584, III,81b / Kàrfcheniki nimaio .. flobodni inu famovolni .. biti, hudo ali dobro po fvoij hudi volij sturiti, támuzh ftuprav, fkusi Evangelion inu Chrifufa Boshij **dolshnik** poflati. Nekar po Mefu, támuzh po Duhu shiveti KPo 1567, XIII

// **kdor je obvezan kaj delati, storiti zaradi svoje narave**: Lubi Bratie, mi fmo **dolshniki**, nekar timu meffu, de bi mi po tim meffei shiueli, temuzh timu Duhu TT 1581-82, II,27 [A. J., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

dolžnost (dalžnost, dolžnost, dolžnust) -i

sam. ž [dolž'no:st -i[?]]; P 3, K 2 (JPo 1578, TPo 1595) – ed. im.: dalžnost; – daj.: dolžnusti; – tož.: dolžnost; ☹

1. kar kdo mora delati, storiti zaradi svojega položaja ali norm, predpisov; dolžnost: Dejte Iesus .. kar dei, le k'Exemplu, is dobre vole, inu nekar is **dolfnuufi** de ftury TPo 1595, I,91 // **kar kdo mora delati, storiti zaradi dejanja, dejanj, ki jih je storil kdo drug**: kadar bi is dobrih del Isuelizhanie bilo, tako bi Miloft nebila Miloft: Tamuzh sgol saflushenie inu **dalshnoft**: Bog hozhe le fam hualo inu zhaft, sato da nas prauizhne dela, imeti JPo 1578, II,75

2. ver. stanje človeka, ki zaradi dejanja, delovanja v nasprotju z božjimi zapovedmi zasluži božjo kazen; grešnost: Kako fmo tadai prilli[!] vnemiloft Boshyo? Skosi Tuij greh: slafti, Adamou inu Euin. Sakai nai fi od prepo-uedaniga Driuesa ali Tabalka neifmo iedli, tako

vuner vfi moramo **dolshnoft** nofiti JPo 1578, II,21b *zaradi izvirnega greha smo vsi grešniki* [A. J.]

dom (dum, dom) -a/-u sam. m [ˈdo:m 'do:ma/

do'mu:]; P 143, K 28 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, Tar 1562, *P 1563, TO 1564, KB 1566, TP8 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, JPo 1578, DB 1578, Tkm 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, TFC 1595, TFM 1595, MTH 1603)

– ed. im.: dum; – rod.: d | oma/uma/omu; – daj.: dom | u/ovi; – tož.: d | u/o (Krelj, Juričič) | m; – mest.: d | o/u | m | u/ovi; ☹

1. prostor, kraj, kjer kdo stalno živi, od koder izhaja; dom: Iefus .. ie dial knemu, Puidi na tui **dum**, inu htim tuiem, inu nim ofnani, kakoue uelike rizhi ie tebi ta Gofpud fturil TT 1557, 109; Sturi tudi tukai na tui **Dumoui** te rizhi, katere fim mi slishali de fo fturiene utim Capernau? TT 1557, 171; Kadar edan presheran Lotraft Hlapaz vidi, da fe niegod Gofpod kafni inu odlasha **kdomoui**, tako ie Len, pres skerbi inu nemaran vflushbi JPo 1578, III,104b; MOLITOV, KADAR IMA Zhlovik is **duma** na pot, ali zhes dashelo pojti DM 1584, CCXXXVI / v zvezi **od doma** Kateri Zhlovik fe Boga boij inu nañ ūpa, tiga Bog nigdar ne sapufti, fi bodi doma ali od **doma** KPo 1567, CXXVIIIb *na poti, potovanju*; Kateri je pak zhift, inu nej *na potu, inu odlasha Pafah dèrshati, tigaitiga dulha ima vunkaj ftreblena biti <*ali od **duma**> DB 1584, I,84a / Bug ie dopuftil, de ta Iudouska nega ftara Cerkou, ie bila vieta vto Babilonko pelana .. oli to Cerkou ie fpet perprauil na fui **Dum**

TT 1557, cc4b / v zvezi **dom rojenja** po Sapovedi Cefariovi ie vfaki mogal ijtj na fvoi **Dom** alli ftan fvoiga roienia, inu undei fe pulfti sapifati KPo 1567, XXXVII *rodni kraj* / v zvezi **dom službe** IEST GOSpod fám tvoi Bog, kijr fám tebe ifpelial is Egypke deshele, od **doma** te flushbe KB 1566, A5 *iz sužnosti*

// **poslopje, v katerem kdo stalno ali začasno biva; prebivališče, dom**: Inu na **dumoui** fo ty logri nega fupet fa tu iftu uprashali TT 1557, 128; Ne bodi ti preteshku bolnikou na **domu** objiskati DJ 1575, 32; GOSPOVD Bug tih Nebes, kateri ie mene is moiga Ozheta hishe vsel, inu is moiga **Domu** .. ie dial: Ieft hozhem tuoimu Seimenu leto Deshelo dati DB 1578, 19b; *Deutfch.* Behaufung. *Latinè.* domicilium. *Windijch.* prebivalishzhe, **dum**, pofloupje. *Car.* prebivàje. *Italicè.* cafa, ftanza, habitatione MD 1592, A8a / v zvezi **rojeni dom** Blifi muiga royeniga **domu** per Raftzhizhi, ie ena Cerkou diuce Marye, kir fe prau na Syleuici TR 1558, R3a *rojstne hiše*

// s prilastkom **kraj, kjer prebivajo Bog, zveličani; nebesa**: tu nashe tellu, ie kakor ena keha te nashe dulhe .. is te imamo radi beshati na ta prau, fdraui, shihri, dobri, bogati, ueffeli inu

uezhni **dum**, gdi bomo ushuali ufe nebeske drushine vekoma TL 1561, 61a; O Bug sueti Duh .. Spreimi mene is lete reve na ta pravi Nebeski **Dum**, Amen TKM 1579, 128b; Dofehmal fim jeft le en guft inu ofšobejne bil na letim Svejti: Nu sdaj pak fe jeft stuprou pèrblishujem k'mojmu pravimu ozhinimu **domu** DM 1584, CXXXXII; Christus pravi .. te Svejt nyh ne hozte terpejti, hozte nje pregnati.. Inu bi dobru mogli terpejti, de bi le koraj fe mogli odvlezhi, inu na fvoj shiher inu pravi **dum** inu Ozhino deshelo priti TPo 1595, III,74

● — — preg. En prerok nigdir drugdi nei pres zhafti koker v'fui Roienski desheli inu na fuim **domu** TE 1555, F5b

2. dežela, v kateri se je kdo rodil, kjer prebiva; domovina: [Jazon] nej nikar le nihtèr frezhe imèl, de bi na svoim **domu** bil pokoppa, temuzh nej tudi v'ptuji desheli pogreba mogèl imèti DB 1584, II,197b; Iudas .. je v'fimu folku sapovedal, de bi imèli dan inu nuzh na GOSPVA klizati, de bi nym hotil sdaj .. pomagati, supàr te, kateri hozhejo nje ob Poftavo, ob **Dum** inu ob Sveti Tempel obrupati DB 1584, II,203b; Lety v'fi fo u'Veri vmèrli .. inu fposnali, de fo Ofšobeniki inu ptuji na Semli. Sakaj kateri letu govore, ty dajò na snanje, de ony en **Dum** yfzheo DB 1584, III,131a; Berfaida, S. Andrea inu Philippa **dum** DB 1584, I,(IIa) / KAdar je vshe Demetrius vidil, de je po v'em Krajleftvi myr byl .. je on to vojtko od febe puftil, katera je v'Krajleftvi **dum** imela .. Te ptuje Vojfzhake pak .. je on pèr febi ohranil DB 1584, II,189b / v zvezah očin/atejov **dum** / dežela **doma** Kadar je pak Nicanor flišhal, de je Iudas takove ferzhne ludy pèr febi imèl, kateri fo shivot inu blagu ferzhnu vagali sa fvoj ozhin **dum**, fe je on bal DB 1584, II,204a *domovino*; v'fi fo bily njemu [Jazonu] fovrash, kakòr enimu, kateri fe je od fvoje Poftave bil sneveril, inu v'fi fo ga kleli, kakòr eniga Ferratarja inu fovrashnika fvojga **doma** deshele, inu je taku bil v'Egypt pregnan DB 1584, II,197b; Patria. *Germ.* Vatterland/ Heymat. *Slav.* domovina, dū, ozhin **dum**, *Carinth.* atejor[!] **dum** MTh 1603, II,218 [M. Č.]

doma prisl. [do'ma:]; P 193, K 32 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, TL 1567, TPo 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, TPo 1595, TIM 1595, TIC 1595, ZK 1595)
— dom | a/á/à (BH 1584, S44); (M)

1. izraža nahajanje v domači hiši; doma: Na tu vas fueifte brumme/ farmolhtre/ Pridigarye/ Shulmafte inu Starifhe/ inu v'fe te kir fnyayo brati/ per fodnim dneui opominam tar proflim/ de vy Vcerqui/ Vfhuli/ **Doma** inu kir vkupe

prydede/ te preprofte vuzhite TC 1550, (4a); Kadar ie pag Iefus noter vtu Capernaum bil prishal, perftopi knemu en Altman, ta nega proflì inu prauì Gospud, mui slushabnik leshi **doma** na boshym shlaku TT 1557, 19; Ob tih prasnikih nemamo le famuzh na puli oli **doma** nishter delati, temuzh Bug hozhe, de imamo vkupe Vcerkou priti TR 1558, T¹3b; eni v'fstarofiti vmerio, eni bodo prebodei, Martrani, k'ni pag **doma** na pofteli fmyrom is tiga shiuota fe lozhio TC 1575, 366; Kateri fi je eno Sheno sarozhil, inu je fhe nej domou pelal, ta pojdi inu oftani **doma**, de na vojtki nevmèrje, inu de en drugi njo domou nepela DB 1584, I,110b; K'temu pak dofti pomore, kadar vuzheniki inu pridigarji v'Cerkvi, inu Starifhi **domà**, k'temu Katechifmu, fvoje Otroke vedàn inu ferzhnu .. perganao ZK 1595, 2 / Vduue imao Vcerkou hoditi, **doma** oftati, Otroke koyti inu oskerbiti TO 1564, 99b / Ti nemash tuoie Seftre fram, ker ie tuoiga Ozheta ali tuoie Matere Hzhy, **doma** ali isvunai roiena, odgerniti DB 1578, 101a; na tajfti dan je Abraham inu Ismael njegou Syn bil obrèsan, inu v'fe kar je Mofhkiga spollu bilu v'njegovi Hifhi, **doma** rojeni, inu kupleni od ptuih DB 1584, I,10b

// **izraža nahajanje v prebivališču; doma:** pelai tiga, kir nigdir nei **doma** vtuoie hisho, obleci naliga TC 1575, 124; Inu on [Jezus] je prifhàl v'Kapernaum: inu kadar je on **doma** bil, je on nje vprahàl: KAj fte fe na poti mej fabo prepirali? DB 1584, III,24b

pregn. Kay vezh neuerni Karfzhenike kolieiu, ftem ie nyh vezh. Sakai Christus gouori: Ozha inu laft fmo tukai **Doma**, inu hozhemo tukai prebiuati JPo 1578, II,69

● — — Kadar mi hozhmo hudi biti .. taku on [Bog] ferdit poftane, inu s'hrani fvoje Angele **doma**, inu pufty timu Hudizhu profitor TPo 1595, III,154 *zadrži svoje angele pri sebi*; ● — — Aku fmo my Kezarji .. taku ony nas preprihajte s'tem S. Pifmom, inu puftyte Rabelna **doma**, ta ne flišhi htakovi difputazji ali prepirainju TPo 1595, I,240 *naj se ne zatekajo k nasilju*; ● — — Nu vlhe pravi nafh GOSPVD Bug, bodi hud inu moder, ti bodefh mene vener moral puftit vmojem Krajleftvi fidejti, jeft imam eno ramo ali roko, aku jeft njo vsdignem, taku ti gori gledaj, ona je tefhka, inu bode tebe fmotila inu omamila, de ti ne bodefh vejdil, kej fi **doma** TPo 1595, III,135 *boš popolnoma zmeden*

2. izraža nahajanje v domačem kraju, v domovini; doma: Dabi Dina Iacopoua Hzhy bila **Doma** oftala .. Kadar ie shla fpancirat V'fihem, pogledati Shen te ifte Deshele: Tako bi fuoie zhafti inu Dekalftua nebila sgubila JPo 1578, III,57; Salomo je .. tja gori na Libanon po fhilal, v'felej en Mèfiz deffet taushent [mož], de fo en Mèfiz gori na Libani bily, inu dva

Mefza **doma** DB 1584, I,186a; Iudas .. je Iosepha, Zaharioviga Synu, inu Azaria, h'Kapitanom poftavil zhes ta drugi folk, **doma**, de bi Iudeo oborovali DB 1584, II,182b; Vna femper militiae et domi fuimus, fva v'felei v'sholdi tar **domà** vkup bilà BH 1584, S44 [M. Č.]

domač¹ -ega posam. [do'mač]; P 10, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– m. ed. im.: domač; Ⓜ

kdor je po izvoru od tam, kjer živi; domači: Sedem dny imate vVttah is seleina prebiuati, kateri ie **domazh** vIsraeli, ta ima vVtah is seleina prebiuati DB 1578, 106b; Inu katera Dufha eno Mèrho, ali kar je od Divjzherine refertganu, jēj, bodi fi on en **Domazh**, ali Ptuij, ta ima fvoj Gvant oprati DB 1584, I,71b / Kadar en ptuij bo per tebi vuashi Desheli prebiual .. ima per vas prebiuati, kakor en **domazh** mei vami DB 1578, 102b

PRIM. domač² [M. Č.]

domač² (domač, domoči) -a -e prid. [do'mač do'ma:ča -e]; P 39, K 11 (TT 1557, TL 1561, TP8 1566, TL 1567, TC 1575, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: domač; – mn. rod.: domačih; →;

– ž. ed. im.: domača; →; – mn. rod.: domačih; – daj.: domočim

(JPo 1578, III,112); – tož.: domače; – s. ed. im.: domače; →;

– mn. tož.: domača; – dol. obl. m. ed. im.: domači; – tož.:

domači; Ⓜ

1. ki se nanaša na hišo, iz katere kdo izvira, kjer kdo živi; domač: S. Paul mladim Shenom tukai nalaga, 1. De fe omoshyo, 2. De otroke rodee, 3. De **domazhe** rizhi rounaio TL 1567, 64a da gospodinijjo; **Domazhe** hishnu dellu ie slush-ba Boshya TC 1575, 496; Domefticus. Ger. ein haußgenoß/ zum haus gehörig. Slav. **domazh** MTh 1603, 1,445 / Ta vifshi Berizh fo vfo fuio **domazho** drushino veran poftane TT 1581-82, 1,546

// **ki se nanaša na družinsko skupnost, v kateri kdo živi; domač:** Ta Tretya Prauiza, Ie ena **Domazha**, Hyshna Prauiza, Kadar ty Otroci starishom, ta Drushina, hlapci, dekle, tim Gofpodariem .. pokorszino iskasho TL 1561, 76a; Tulikain bodi fdai gouorienu vletei predguori zhes to hishno tablo inu od tih **domazhih** otruzhyh naukou TC 1575, 296; CATEHISMVS SDVEIMA ISLAGAMA. ENA PRIDIGA OD STAROfti te prae inu kriue Vere. Kerftzhouane, Mashouane, zheftzhena tih Suetnikou, od Cerkounih inu **domazhih** Boshyh slushbi TC 1575, A1a / Familiaris. Ger. ein guter freud. Scla. **domazhi** priatel MTh 1603, 1,522 dober prijatelj ♦ – – domači bog božanski zaščitnik hiše, posestva in njegovih prebivalcev; hišni malik: Deutfch. Haußgöt. Latine. lar. Windifch. shratel, **domazhi** bug, malik, hishni malik. Italicè. idolo MD 1592, G1a

2. krajevno malo oddaljen; bližnji: TA XVI. CAP. .. Velij inu opomina .. De fe od take gmain Almoshne, nekar le famuzh tim **domazhim**, fnanim, temuzh tudi tim dalnim, nefnanim, potrebnim kerfzhenikom podili TL 1561, 53a; Vletim Pfalmi, David, Criftus inu vfi Verni, toshio Bogu zhes fuie vfe shlaht Sourashnike, **domazhe** inu vunane TP8 1566, 17a; vfi ie sdai preteshko le edno Shkoffizo, Dinar ali grosh Vgmain Shakelz Vbosim Liudem dati: Ne tim Tuijm ali nesnanim, tamuzh **domozhim** Vbosim, Vdouam .. dabi fe ohranili inu gori dersnali JPo 1578, III,112 / Onu stoji vnyh, de njega njegou **domazhi** Mlaihfi, kateri per njegovy Miifi bo jedil, ima ferrati, inu sa trydefseti Srebernikou prodati TPo 1595, 1,284 / Vsami tvojo pripravo k'vandranju, ti **domazha** Egyptoufka hzhi. Sakaj Noph bo opufzhen inu poshgan DB 1584, II,50b / Kadar ui pag bote slishali od uoisk inu od **domazhih** kregou, taku fe ne prefrashite, Sakai lete rizhi fe morao poprei goditi, oli ta konez ne bode taku skorai TT 1557, 238 uporov

3. ki živi, raste ob človeku, pod njegovim nadzorom; domač: Ta perua zhloueka, fta bila lipa ferzhna inu redle, fta regirala .. vfo shlaht shiuino fuirino **domazho** inu diuyo TT 1557, gb; Shivina je, kar je **domazhe:** Svirina pak je, kar je divjzхина DB 1584, I,1b; Anas cicur. Germ. hauß Endt. Slav. **domazha** raza, peruaiena raza, krotka raza MTh 1603, 1,85

PRIM. domač¹

PRIM. domači [M. Č.]

domači -ega posam. [do'ma:či -ega]; P 42, K 13 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TO 1564, TP8 1566, TL 1567, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, TT 1581-82, DB 1584)

– m. ed. im.: domači; – daj.: domačimu; – mn. im.: domači; →; Ⓜ

1. kdor prebiva v isti hiši, je član družine; domači: tiga zhloueka **domazhi**, bodo nega fouurashni TE 1555, E3a; Ta cercou, ty praii verni nega flushabniki, fo vfelei veliku nadlug, dofti reue od **domazhih** inu vunanih, od ftriceu, od fofedou inu od falsh periatelou terpeli TR 1558, B2b; Inu katera Vduua tih fuieh, neruezh tih **Domazhih**, ne omisli, ta ifta ie to Vero fatayla, inu ie huishi, koker en Neuernik TO 1564, 99b

pren. Vi kerfzheniki ne fte vezh goftie ne oflobeniki, Temuzh vi fte fteimi Suetniki ty Purgary inu ty **Domazhi** Boshy TR 1558, f2a; ieft .. bom en rauenerbizh inu **domazhi** tuoie oblube vCristufu, skusi ta Euangeli TrM 1579, 44b

2. kdor je po izvoru od tam, kjer živi; domači: kakor ta ptuij taku ima ta **domazhi** tudi biti, kadar Boshie Ime kolne, taku ima vmreiti DB 1578, 107a; imate te Ptuje, kateri mej

vami prebivajo, inu otroke mej vami rodé, raunu taku dërshati, kakòr te **Domazhe** mej Israelčkimi otruki DB 1584, II,83b

PRIM. domač² [M. Č.]

domaiskati -iščem glag. nedov. [do'ma:is'ka:ti

-i:ščem[?]]; **P 1, K 1** (TPo 1595)

– sed. ed. 1. os.: domayščem; ◀▶ **Ⓜ**

kdo; koga_{uz} **iti, priti h komu zaradi prijateljskih, družabnih stikov; obiskati:**

pren. Ieft [Bog] pridigujem inu vpyem: sturite pokuro, popravite fe, inu bodite brumni, Pofluhajte vfaj, inu flufhajte, prejden ta ferd smozhjo pride. Taku vas **doma yfzhem**

TPo 1595, II,191 *vam nudim pomoč*

Ⓔ gl. domaobiskati [M. Č.]

domaobiskanje (domaobiskanje, domaobiskajne) -a sam. s [do'ma:o'bi:skanje -a[?]]; **P 6, K 2** (JPo 1578, TkM 1579)

– ed. rod.: domaobiska | nj/jn | a; – tož.: domaobiskanje; ◀▶ **Ⓜ**

bivanje, zadrževanje pri kom zaradi prijateljskih, družabnih stikov; obisk: ta neuera .. stori Zhloueka vaufeh Vdeh Ipazheniga .. Slafti, da Ozhy obarne od Vbosih .. Roke inu Noge od pomozhi inu **doma obiskania** teh Blishnih

JPo 1578, II,182

pren. prideio dneui zhes te, da te tuoj Sourashniki vokolo obteko .. inu nepufte vtebi Kamana varhu Kamana: Sato da neifi fposnalo tiza zhafa, tuoiga **doma obiskania** JPo 1578, II,131b *ko ti je bila ponujena pomoč; Pufti mene ta zhas moiga doma obiskaina fposnati, inu tuoio prebogato dobruto nekar ferahtati, de ieft ta prietni zhas inu ta dan tiga isuelyzhaina nesamudim* TkM 1579, 73a

Ⓔ gl. domaobiskati [M. Č.]

domaobiskati -iščem glag. dov. [do'ma:obis'ka:ti

-bi:ščem[?]]; **P 9, K 5** (TC 1550, TO 1564, TPo 1566,

JPo 1578, TPo 1595)

– sed. ed. 3. os.: domaobyšče; – vel. ed. 2. os.: doma obišči \ obišči doma; – del. na -l m. ed.: domaobiskal; – mn.: domaobiskali; ◀▶ **Ⓜ**

1. kdo; koga_{uz}, (s čim) **iti, priti h komu zaradi prijateljskih, družabnih stikov; obiskati:** Reuniga fuiga blifhniga || **Doma obyfhiga**

TC 1550, 154(85b)

pren. No vshe ie Bog po tem dolgom zhakanu, vfai edan krat nas smiloftio **doma obiskal**, inu fuoie Kralieuftuo sazhel JPo 1578, III,49 *nam je ponudil pomoč; imamo to iskufhnjavo sa enu gvifhnu snamenje te lubesni Boshje gori vseti, inu nikar zbiuvlati, kadar nas Bug taku doma obyfhze, de fmo my njegovi lubi Otroci* TPo 1595, II,39

2. kdo; koga_{uz}, (s čim) **dati, določiti komu kazen; kaznovati:** tim, katere Bug fto fuio Ozhino shybo inu shtraifingo **doma ne obyshzhe**, inu nee pufti vtih grehah do garla brefti inu

plauati, tih iftih rizhy hudu ftoye TO 1564, 146b;

Inu ti Gofpud Bug te voiske, Ifraelski Bug vftani gori, inu **obiszhi doma** te Ayde, Ne bodi obenimu Miloftiu, kir preshernu hudu delajo

TPo 1566, 107b

Ⓔ po nem., prim. heimsuchen [M. Č.]

domartrati se -am se glag. dov. [do'ma:rtrati se];

P 1, K 1 (TPo 1595)

– del. na -l m. mn.: domartrali se; **Ⓜ**

kdo; s čim **z velikim naporom opraviti, kar določa sobesedilo; namučiti se:** Ali polek letiga je vfa nih Bohya flufhba na tu fhla, kakor de bi en vflaki karlhenik fvoje greihe fam nofsil inu pres Chriftufo, plazhal, Satu fo fe poftili, **fe** fpuvidio **domartrali**, nuzh inu dan vCerkvi tizhali

TPo 1595, I,213

Ⓔ gl. marter

PRIM. martrati se [A. L. R.]

domisalniši [primrk.] gl. domiseln

domiseln (domiseln, domisaln) -a -o prid.

[do'mi:seln]; **P 2, K 2** (DB 1584, TPo 1595)

– nedol. obl. m. ed. or.: domiselnim; – primrk. m. mn. im.:

domisalniši; **Ⓜ**

ki hitro najde izvirne rešitve; domiseln: Ia oni fo fhe od dne do dne zhe dajle lufhtniłhi, hitriłhi inu **domifalniłhi** na ta prekleti inu framotni vuhar inu odertyo TPo 1595, I,193

// ki izražā, kaže to sposobnost; domiseln: Sakaj nihzhe nemore s'rifnizo rezhi, ni fe hvaliti, de bi takou vuk is njegove glave, ali **s'domifelnim** fvejtom ali volo bil naprej pèrnełfen DB 1584, II,92a [A. L. R.]

domisliti -im glag. dov. [do'mi:sliti]; **P 1, K 1** (TT 1557)

– nedol.: domisliti; **Ⓜ**

kdo; kaj **popolnoma, dokončno razumeti, spoznati; dometi:** En zhlouik od fam febe, pres Gnade in pres pomuzhi S. Duha, aku on glih od letih rizhi slishi oli fam bere, ne more faftopiti ne Verouati, veliku mane od fam febe lete take velike zhudne Boshye rizhi **domisliti**

TT 1557, aa4b

PRIM. domišljen [A. L. R.]

domisliti se -im se glag. dov. [do'mi:sliti se -im se];

P 4, K 3 (TC 1555, JPo 1578, DB 1584)

– nedol.: domisliti se; – sed. mn. 3. os.: domisle se; – del. na -l

m. ed.: domishil[!] se (TC 1555, D7b); – mn.: domislili se; **Ⓜ**

1. kdo; kaj **z razmišljanjem izoblikovati, ustvariti predstavo česa; domisliti se:** [Človek] pres te pridige inu beffede Boshye oli S. Pifma, nihdar **fe** nei **domifhil**[!] oli fnefshil vfui faftopnofi, de bi vtim famim dinim Bogaftui, Try Imena oly try Perfone, Ozha, Syn, S. Duh bile TC 1555, D7b / Kai ie Bog sapouedal, to na fran puftē, Kai fo **fe** pak fami **domifilili**, to faufo skarbyo dershe JPo 1578, II,168b *so si izmislili*

2. kdo; iz česa kaj **z gledanjem, opazovanjem česa priti do določenih zaključkov; razbrati:**

Inu Gorgias je vidil, de fo njegovi ljudje bily pobyeni, inu Kampifzhe poshganu. Sakaj on ie dim vidil, is kateriga **fe** je dobru mogal **domifliti**, kaj fe je bilu sjudilu DB 1584, II,181b [A. L. R.]

domisliti si -im si glag. dov. [do'mi:sliti si -im si]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– sed. mn. 3. os.: domisljo si; ☹

kdo; kaj **z razmišljanjem izoblikovati, ustvariti predstavo česa; domisliti se**: Te [ljudi] je rifnizhnu Hudizh tako obfedil, de ony kej fvoih grehou nepozhoutu, inu sa tiga volo **fi nedomiflio**, koku bi ony teh profsty poftali TPo 1595, I,194 [A. L. R.]

domišil se gl. domisliti se

domišljanje (domišljanje, domišlanje) -a sam. s [do'mi:šljanje -a]; P 17, K 2 (JPo 1578, TPo 1595)

– ed. im.: domišljanje; – rod.: domiš | l/lj | anja; →;

– mn. tož.: domišljanja; ☹

1. koga/česa **kar je ustvarjeno z razmišljanjem o čem, kar ni osnovano na resničnosti; domišljanje**: Ono fe ie skosi nikarnih Liudy **domishlianie** tako dalezh Vcerqui sashlo, da fo ty liubi Suetniki Christufa cello is Cerque bili pahnilo JPo 1578, II,31; Sakai oni vas peliaio od Boshye Befsede ktemu Hudizhouimu Vku, od Suetiga pifma, na Zhloueske Poftaue inu **domishlianie** JPo 1578, II,123b; Posabimo Boga, inu vpamo na te Stuari, sashpotuiemo sdravo nagibanie inu fuetouanie S. Duha, inu poflushamo nashega Mesfa inu **domishlianie** nashega Serza JPo 1578, III,108b / Sato, da on ftem Euangeliem kakor ftim Rogom natla paha ali bode vfe kay fe kuli na fem fuetu supar niemu ftaiu ali sdiuguie .. saftopnoft inu vfa **domishlianie** JPo 1578, III,49 vse izmišljotine

2. usmerjanje dejavnosti v zavesti v kaj, da bi prišlo do jasnosti, zaključkov; razmišljanje, premišljevanje: Takovi Spruhi ne terpe obeniga modrovanja ali **domifhlanja**, Bug je tu fam govuril, de obeniga reslotka nej mej tem Ozhetom inu Synom, famuzh de je ta Syn od Ozheta rojen TPo 1595, II,103 [A. L. R.]

domišljati se -am se glag. nedov. [do'mi:šljati se -am se]; P 3, K 2 (KPo 1567, JPo 1578)

– sed. mn. 3. os.: domišljajo se; – del. na -l m. dv.: domišljala se; ☹

1. kdo; kaj **z razmišljanjem oblikovati, ustvarjati predstavo česa; zamišljati si, predstavljati si**: Item Pridigouati od karfta, kako ga ie fam Christus gori poftauil, inu nikar minishkiga, drugozh karftnizhnega karfta predigouati, kakor **fe** ty rasduoieniki in Sapeliauci **domishliaio** JPo 1578, II,17

2. kdo; kaj **usmerjati dejavnost v zavesti v kaj, da bi prišlo do jasnosti, zaključkov; razmišljati,**

premišljevati: To fta [Marija in Jožef] dobrò vedila, alli fe fhe nei njima sdelu inu **fe** néfta tako dalezh **domifhliala**, da bi on bil imel en Ierei alli Far, ūzhenik alli Rabbi biti KPo 1567, LXIII [A. L. R.]

domišljati si (domišlati si) -am si glag. nedov. [do'mi:šljati si]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– nedol.: domišlati si; ☹

kdo; od česa **z razmišljanjem oblikovati, ustvarjati predstavo česa; zamišljati si, predstavljati si**: En kurber nemore od framote sadofti govoriti ali **fi domifhlati**, inu zhe daje on od te govori ali miſli, ftem huifhi on poftane TPo 1595, I,193 [A. L. R.]

domišljavati se (domišlavati se) -am se glag. nedov. [domi'šlja:vati se -am se]; P 1, K 1 (TC 1575)

– sed. mn. 3. os.: domišlavajo se; ☹

kdo **usmerjati dejavnost v zavesti v kaj, da bi prišlo do jasnosti, zaključkov; razmišljati, premišljevati**: Sakai vfi shlaht ludie na fuetu, ty Aydi, Iudi inu Turki, po naturi inu zhloueiski Pameti veido, de ie en Bug, de fe ima nemu slushiti, brumni biti, de Greshnike shtraifa, te dobre lubi, satu **fe domishlaudio**, vprashaio, zhudne Boshye slushbe nareaiuo, skaterimi hote od Buga miloft TC 1575, 43 [A. L. R.]

domišljavec -vca sam. m [domi'šlja:vec -vca]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– mn. im.: domišljavci; ☹

kdor ima, izraža pretirano dobro mnenje o sebi in zaničevanje do drugih; domišljavec: Skakouimi nadlogami fe Karfzheniki skushaio, na tem Suetu? Na defno nyh skushaio Rasduo-yeniki.. Od fpred Papeshniki, Hiniauci, Samo-prauizhniki, **Domishliauci** inu Suetodelniki, fpreganianiem inu shpotom JPo 1578, II,52b [A. L. R.]

domišljen (domišljen, domišlen) -a -o del. [do'mi:šljen -a -o]; P 4, K 2 (TR 1558, JPo 1578)

– nedol. obl. ž. mn. or.: domišlenimi; – s. mn. tož.: domišljena; →; ☹

ki kaže pretirano dobro mnenje akterja o sebi in zaničevanje do drugih; domišljav: nih dofti puido fa nimi utu pogublene skulfi te ifte bode ta pot te rifnice shentouan, inu shnih kunshtnimi **domishlenimi** beſſedami, inu shnih lakomnoftio, bodo na nas kupzhouali TR 1558, Q4b; Sato ie on [Kristus] vfe te kriue pote inu **domishliena** Zhloueska dela sauergal, inu ie pokasal fuoije Roke, Noge inu ftran JPo 1578, II,21b

PRIM. domisliti [A. L. R.]

domišljenje -a sam. s [do'mi:šljenje -a[?]]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– ed. tož.: domišjenje; ☹

kar je ustvarjeno z razmišljanjem o čem, kar ni osnovano na resničnosti; domišljanje:

D

Sakai Bog nyh nei skosi fuoio Befedo poklizzal, tamuzh fo skosi Zhloueski nauk inu **domish-lenie**, ktakouim stanom poklizzani JPo 1578, II,30b [A. L. R.]

domišljovanje (domišlovane) -a sam. s

[domišljjo'va:nje -a]; P 5, K 1 (TT 1557)
- ed. im.: domišlovane; - rod.: domišlovane; - tož.: domišlovane; - mest.: domišlovani; ☹

1. kar je ustvarjeno z razmišljanjem o čem, kar ni osnovano na resničnosti; domišljevanje: Sakai en zhlouik na take Perglihe inu na taku zhlouesku **Domishlouane** oli praulene, fe ne more inu fe nema fenefiti TT 1557, q2b

2. od česa usmerjanje dejavnosti v zavesti v kaj, da bi prišlo do jasnosti, zaključkov; razmišljanje, premišljevanje: Inu is letiga **Domishlouane** od tiga Boshyga Sueta inu fguuora, en vřaki more lahku inu prou refoumeti, Sakai ie ta vezhni Syn Boshy fe vtako reuo puřtil TT 1557, p4a [A. L. R.]

domneti se (domniti se) -im se glag. dov.

[do'mneti se]; P 1, K 1 (JPo 1578)
- del. na -l ž. ed.: domnila se; ☹

kdo; česa **sprejeti v zavest védenje o čem; zavesti se:** Veliko ie mogozheishe da Nebo doli pade, kakor da bi moi Syn řpet shiu: Ter ie vuner poprei kakor **fe** ie **domnila**, vnglem řturyeno, da ie Christus prishal, terga ie obudil inu nei řpet shiuega dal JPo 1578, II,163b [A. L. R.]

domniti se gl. domneti se

domoč gl. domač²

domov (domov, domuv, domu, damov) prisl.

[do'mo:v]; P 220, K 26 (TC 1550, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TAr 1562, *P 1563, TPš 1566, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, JPo 1578, DB 1578, TKm 1579, DC 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, TiPre 1588, TPo 1595, TIM 1595, TFC 1595)
- d | o/a (JPo 1578, II,136) | m | ov/uv/u; ☹

1. izraža usmerjenost gibanja proti domači hiši; domov: [Jezus reče hromemu:] vřtani/vřemi tuyo pořtelo/ inu puidi **domuu/** ta řkluzheni vřtane inu gre řdrau vřfuyo hyřho TC 1550, 95(56a); en zhlouik, kir ima řtu ouaz, inu aku on eno od tih sgubi .. kadar on no naide, taku no na fuio ramo ueřfelo gori poloshi. Inu kadar on pride **domou**, poklizhe ukupe te periatile inu řořfede, inu praui knim, Veffelite ře řmeno TT 1557, 217; Od Iefusa, kir vřim Templi pres vřiti nega Starisheu oftane. Inu kir potle gre řuiemi Starishi řpet **domou** inu ie nim pokoren TR 1558, C3a; řaft vam pouem, da je leta [cestninar] prauizhneishi řhal **damou**, vezh kakor vni [řarizej] JPo 1578, II,136; RVben ie pak bil vunkai řhel vřim zhařřu řshenizhne řhetue, inu ie nashel .. Dudaim na Puli, inu ie nee **domou** perneřfel fuořj Materi Lei DB 1578, 27a; Kateri ři ie eno řsheno sarozhil, inu ie řhe nei

domou pelal, ta poidi inu oftani doma, de vboiu neumerie, inu de en drugi no **domou** nepela DB 1578, 166a; Aj pojdiva **domou**, vshe je kofsila red DB 1584, II,207b; Eo domum, Grem **domov**, vel na dom BH 1584, S43; Naj vshe leshi vernimo ře, **domou** h'delu rounajmo ře, vřPokuri, u'Veři řshivimo, řmerti gvřifhnu neuvideemo TFC 1595, CCCCXXXVIII

// izraža usmerjenost gibanja proti bivališču;

domov: Iefus pag prime nega řa roko inu ga usdigne, inu on gori uřtane. Inu kadar on pride **domou**, nega řogri uprašao na řamim, Sakai mi ne řmo mogli nega řřlegnati? TT 1557, 125

2. izraža usmerjenost gibanja proti domači deželji, domačemu kraju; domov:

Natu ie ta Curřřřft tiga Luteria venim řuim Gradu nakuliku Meřceu řkriuaie derřhal. Oli vřtim zhařu ta Luter, inu potle kadar ie řpet **Domou** na veliko řhulo Bitterberřgo bil prishal, nei prafnuoal TAr 1562, 19a; Pred Herodeshom beishal ři, vřtim řo řa klany[!] otroci, řhes řheřt leit pridesh **domou** řpet, Delash řhiuih řtarishih red *P 1563, 90; puřti řřdi od febe, da kam **domov** alli drugom gredu. Mi řjh bomo huřo hěrpergovali, řpetimi iezhmenovimi hlebmi, inu řdvemi řibici KPo 1567, CXXVIIb; inu kadar řo bily odmolili pred GOSPVDOM, řo ře řpet vřřmili, inu řo prifřhi **domou** v'Ramat DB 1584, I,149b; David .. kZadoku řimu řarju pravi, kadar je on njega řto řkrynjo Boshjo řupet vřkasal řverufalem yti: Pořdi řj řjakaj, inu perneřsi řto řkrynjo řupet vřtu Meřřtu, Aku řeřt gnado najdem pred Bugom, taku on mene řobru řupet **domu** bode perpelal TPo 1595, II,48 [M. ř.]

domovhojenje (domovhojenje, domovhojejnje) -a sam. s [do'mo:v'ho:jenje -a[ř?]]; P 2, K 2 (DB 1584, TPo 1595)

- ed. řaj.: domovhojejnju; - of.: domovhojenjem; ◀▶ ☹

ponovno prihajanje na izhodiřče; vraćanje:

Tedaj je Lysias ozhitu gori řtopil .. Potle je on řupet nasaj řřal v'Antiohio. Taku ře je řodilu s'Krajřevim vun inu řupet **domou hojenjem** DB 1584, II,203b

řren. Aku ři veřřh, de je tvořj řober řriatel karřzhen .. taku puřti vřo řhalořt sa njegovo volo pařti. Sakaj řřaj ř'hnjegovo řmertjo je h'timu prifřřlu, de on řvořga Karřta ima řvřtyi .. Hřtimu řpomiřři, koku ře ři řudi k'řletimu řrezhřnimu **domou hojejnju** prou perpraviřřh .. inu řlih eno řheřjo imal ř letiga řvita ře řozhiti, inu per řřřřřřřfu ři ři TPo 1595, III,195

ř po nem., řrim. der Heimzug, die Heimfahrt [M. ř.]

domovina -e sam. ř [domo'vi:na -e]; P 9, K 4

(DB 1584, BH 1584, MD 1592, Mřh 1603)

- ed. im.: domov | řřř (MD 1592, Q3b) | na; - rod.: domovine; - tož.: domovino; ☹

deřela, v kateri se je kdo řodil, řjer řrebiva;

domovina: hřzhem tebe inu tvořjo Mater,

katera je tebe rodila, v'eno drugo deshelo gnati, katera nej valha **domovina**, inu imata tamkaj vmrěti DB 1584, II,38a; Amor patriae, lubesan **domovine** BH 1584, S2 *ljubezen do domovine*; Patria. *Germ.* Vatterland/ Heymat. *Sclav.* **domovina**, dū, ozhin dum. *Carinth.* atejor[!] dum MTh 1603, II,218 / Menelaus, en ferratar fvoje **domovine**, je po fyli Vilhi far poštal DB 1584, I,(1)IIIb [M. Č.]

domovobiskati -iščem glag. dov.

[do'mo:vobi'ska:ti(?)]; P 4, K 2 (DB 1578, DB 1584) – del. na -l m. ed.: domovob | i/y | skal; ◀▶ Ⓜ
kdo; koga_{no} **iti, priti h komu zaradi prijateljskih, družabnih stikov; obiskati**: pren. Inu Ioseff ie dial kfuويم Bratom: left vmeriem, inu Bug vas bo **domou obiskal**, inu vas bo is lete Deshele ispelal vto Deshelo, katero ie on Abrahamu, Isaaku inu Iacobu prifegel DB 1578, 48a *vam bo ponudil pomoč*; Inu Ioseph je djal k'fvoim Bratom .. Kadar vas bo Bug **domou obyskal**, taku nefsite moje kofy od tod DB 1584, I,33b
ⓔ gl. domaobiskati [M. Č.]

domovpasti -padem glag. dov. [do'mo:v'pa:sti]; P 2, K 2 (TO 1564, DB 1584)

– nedol.: domovpasti; ◀▶ Ⓜ
kaj; komu **ponovno postati last koga; povrniti se**: ty eni Bidertauffery, kir fo hoteli ta Iudouski Iubileum .. gori narediti, de te zhinshne Nyue inu fahtaulenu blagu, vfelei zhes petdefset leit, imao fabfton v'fakimu, komu slishio, **domou pafiti** inu fe nafai pouernyti TO 1564, 56a; Kadar on [vojvoda] pak enimu svoih Hlapceu kejkaj od fvoje Erbfzhine daruje, taku imajo ony tuiftu pofsěfti do Slabodniga lejta, inu ima tedaj supet Viudu **domou pafiti**: Sakaj njegou dejl ima le na njegove Synuve erbati DB 1584, II,83a
ⓔ po nem., prim. heimfallen [M. Č.]

domovperpelati gl. domovripeljati

domovpostaviti (domovpostaviti, domupostaviti) -im glag. dov. [do'mo:vpos'ta:viti -im]; P 5, K 1 (TPo 1595)

– nedol.: domovpostaviti; – sed. mn. 1. os.: domovpostavimo; – 3. os.: domupostavio; – vel. mn. 2. os.: domupostavite; ◀▶ Ⓜ

1. kdo; komu kaj **izraziti mnenje, da je kdo zaslužen za kaj; priznati**: aku mene [Marijo] lih ty ludje sa takove gnade volo [ker mi je Gospod storil velike reči] hvalio .. taku jeft tu v'faj hozhem Bogu **domou poftaviti**. Sakaj njegovu lme je fvetu, inu on je mogozh, satu ima le on fam hvalo imejti TPo 1595, III,129; Taku je leta Peifsen en Exempel, koku my imamo Boga zhaftiti inu sahvaliti, sa vfe njegove duhoune inu potelefne daruve, teifte njemu **domou poftaviti** ali perlaftiti, inu fe sa teh iftih volo nikar prevseti TPo 1595, III,138

2. kdo; komu kaj **dopustiti, da kdo drug odloča o čem; prepustiti**: Taku trofhta ta GOSPVd letukaj tudi: Vy moji Mlaifhi, fe morete puftit na tem Svejtu tlazhit: alli varujte fe, de vy nikar nevolni ne bofte, temuzh enu krotku ferze ohranite, inu tu mafzhovainje meni isrozHITE inu **domu poftavite**. Taku fe ima sgoditi .. de valhi Sovrafnniki .. morajo konez vseti, vy pak imate meni erbi, inu Gofpujde .. biti inu oftati TPo 1595, II,311

ⓔ po nem., prim. stvn. heimsetzen, heimstellen
PRIM. domovpostavljen [M. Č.]

domovpostavljen (domovpostavljen) -a -o del. [do'mo:vpos'ta:vljen -o]; P 1, K 1 (DB 1584)

– nedol. obl. s. ed. im.: domovpostavlenu; ◀▶ Ⓜ
komu **predan v odločitev; prepuščen**: kakòr bi fpodobnu pèrve Buqve v'zhiflu S. Pifma iméle vsete biti, taku fo fpodobnu lete druge vunkaj vèrshene, najfi nekuliku dobriga v'nyh ftojfi. Tu bodi pak v'fakimu brumnimu Kàrfzheniku, kir je bo bral, porozhenu, inu **domou poftaulenu**, foditi inu fposnati DB 1584, II,194a
ⓔ gl. domovpostaviti
PRIM. domovpostaviti [M. Č.]

domovripeljati (domovperpelati) -peljem glag. dov. [do'mo:vpripe'lja:ti(?)]; P 1, K 1 (DB 1584)

– del. na -l m. ed.: domovpèrpelal; ◀▶ Ⓜ
kdo; komu koga **narediti, da kdo ponovno dobi koga, ki mu pripada; vrniti**: pren. Taku je leta Boshji Evangeli inu novi Testament en dobèr glas .. kir fe je po v'fem Svejti resglažil fkusi S. Apofole od eniga praviga Davida, kateri je s'gréhom, Smèrtjo inu s'Hudizhem fhtrital inu je nje premogèl, inu s'tem vfe te, kir fo bily v'gréhjih v'jeti, od Smèrti martrani .. pres nyh saflushenja odrefhil, nje pravizhne .. fturil, inu taku v'myr pèrpravil, inu Bogu fpet **domou pèrpelal** DB 1584, III,2a
ⓔ po nem., prim. heimbringen [M. Č.]

domovvlečenje (domovvlečenje) -a sam. s [do'mo:v'vle:čenje -a]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– ed. tož.: domovvlečenje; ◀▶ Ⓜ
ponovno prihajanje na izhodišče; vračanje: Angel [je] nym [modrim] fkusi en drugi pot bil v'kasal domou vleizhi, Natu fo Erodefh, ty VilhiFarji, inu ty Vilhi, takovu fkrivnu **domou vlejzhenje** tjakaj islagali, de fe seno puntaryo okuli hodi TPo 1595, III,36
ⓔ gl. domovvleči [M. Č.]

domovvleči (domovvleči, domovvleči) -em glag. nedov. [do'mo:v'vle:či]; P 4, K 4 (TT 1557, TR 1558, TT 1581-82, TPo 1595)

– nedol.: domovvl | e/ej | či; – del. na -l m. ed.: domovvlekal; ◀▶ Ⓜ
kdo **prihajati nazaj na izhodišče; vračati se**: Ta Angel tiga Gofpudi ie pag gouuril hitimu Filippu inu ie dial, Vftani gori, inu puidi pruti

puldneui, na to cefto, kir gre doli od Ierufalema utu Gazo .. Inu on uftane inu gre kiakai, Inu pole, en mosh is Murove deshele, en kamrar inu flegar te Candacefe tih Morou kralyce .. ie bil prishal moliti utu Ierufalem, inu ie špet **domou ulekal**, fedozh na fuih kulih, inu ie bral Preroka Eſaya TT 1557, 357; ony [modri] fo bily takovi goſtje, katerih neifo bily v'Ierusalemi navajeni. Kadar fo ony v'lhe taku en dolgi pot sa letim Ditezom fhli, inu fo bily Erodeshu oblubili supet k'njemu priti, inu njemu od tiga novorojeniga Diteza poveidati, inu je pak ta Angel nym fkusi en drugi pot bil v'kasal **domou vleizhi** TPo 1595, III,36

☞ po nem., prim. heimziehen [M. Č.]

domu gl. domov

domupostaviti gl. domovpostaviti

domuv gl. domov

donas gl. danes

donašati -am glag. nedov. [do'na:šati -am]; P 1, K 1

(TAr 1562)

– sed. ed. 3. os.: donaša; ☹

kaj; česa [nikalni roditnik], komu *povzročati, omogočati, da je kdo delež česa; prinašati*: ta S. Euangeli nom ne **donasha** inu ne daie telefnih pofem-liskih rizhi, Temuzh tu vezhnu nebesku blagu TAr 1562, 91a [A. J.]

donašni gl. današnji

donatist -a sam. m [dona'ti:st -a]; P 6, K 4 (TAr 1562,

TT 1577, DB 1584, TPo 1595)

– mn. im.: donatisti; →; ☹

pripadnik verske sekte, poimenovane po škofu Donatu Velikem, ki zahteva brezmadežnost delilcev zakramentov in zledno živiljenje vernikov; donatist: Obtu lamezhuemo inu kriuu damo tim **Donatiftom** inu Bidertaufer-iem inu v'em tim, kir hote tukai na tim fueitu eno tako Cerkou inu Gmaino tih kerfzhenikou imeiti, vkateri bi obeniga Greshnika ne bilu, temuzh ſgul Angeli inu Suetniki TAr 1562, 36b; Ta zheterti ie Nouatus shnega Katari, ty fo to Pokuro fametouali, inu fo fe fa te nerzhiftishe inu fueteishe dershali. Take shege fo bili potle tudi ty **Donatifti** TT 1577, 247

☞ iz nem., prim. der Donatist [K. A.]

donda -e sam. ž [do'nda]; P 2, K 2 (DB 1584, MTh 1603)

– ed. im.: donda; ☹

barvni lok na obzorju, ki nastane zaradi loma sončnih žarkov v vodnih kapljicah; mavrica: Crajnſki. Maura, piáuka Coroſhki. Lok Slovenſki, Besjazhki. poga, Trakázha, donda DB 1584, III,CcVb, podobno tudi MTh 1603 [K. A.]

dondar -ja sam. m [don'da:r]; P 4, K 3 (DB 1584,

MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: dond | á/a | r; ☹

tabor: Crajnſki. Kamp Slovenſki, Besjazhki.

Tabor, **Dondár** DB 1584, III,CcVa, podobno tudi MD 1592; Caftra. *Germ. kriegsläger/ heerläger. Sclav.*

dondar, kamp, tabor MTh 1603, I,228

☞ iz tur., prim. dümdar [K. A.]

dones gl. danes

donesti -em glag. dov. [do'ne:sti -em]; P 4, K 2

(TL 1561, TT 1581-82)

– nedol.: donesti; – sed. mn. 3. os.: doneso; ☹

1. kdo; kaj, s prisl. določilom kraja *z nošenjem spraviti na določeno mesto; prinesti*: Kadar pag pridem, hozho poslati te, katere vi bote fa dobre shazali skuſti te lyfti, de **doneffo** to vasho Almošno Vierufalem TT 1581-82, II,108

2. kdo; kaj *preživeti kaj težkega, hudega brez večjih negativnih telesnih ali duševnih posledic; prenesti, prestat*: elipt. Bug .. ne bo dopuſtil vas zhes tu kar premorete iskushouati, temuzh on bo tudi dal ſto iskushnauo tak ifitik, de vi bote mogli **donefti** TL 1561, 42b [A. J.]

dopadanje (dopadanje, dopadajnje) -a sam. s [do'pa:danje -a]; P 4, K 3 (JPo 1578, DB 1584, TPo 1595)

– ed. im.: dopadanje; – rod.: dopadajnja; – tož.: dop | a/o[!]

(DB 1584, II,69b) | danje; ☹

pozitiven, odobravajoč odnos do koga, česa:

v zvezi *imeti dopadanje k čemu, na čem* Samuzh oni imαιο veliko shelio inu **dopadanje** kboshij Befedi inu Euangelskoi Refnici, nishtar nemaraiozh sa Hudizha ni sa ta Suet JPo 1578, II,63 *odobravajo, upoštevajo božjo besedo*; Timu pruti, v'tem isvunaj sakona lebnu, Bug ni na lubesni ni na fhalofti **dopadainja** nejma, kir je vſaj taifta na fama febi ena flamnata ali merfla lubesan TPo 1595, III,184 *ljubezni zunaj zakona Bog ne odobrava* / Stega vshe vunka rafte Liubefan fuoie Velizhnofti, laftno **dopadanje**, inu sa-shpotouanie blishniega JPo 1578, II,98 *samovšečnost* / v zvezi *imeti hudo dopadanje nad čim* Timu pruti, v'tem isvunaj sakona lebnu, Bug ni na lubesni ni na fhalofti **dopadainja** nejma, kir je vſaj taifta na fama febi ena flamnata ali merfla lubesan TPo 1595, III,184 *boste obžalovali hudobo*

☞ gl. dopasti [A. L. R.]

dopadati -am glag. nedov. [do'pa:dati]; P 1, K 1

(KPo 1567)

– del. na -l m. ed.: dopadal; ☹

kaj; komu [smiselni osebek] *biti tak, da ustreza željam, zahtevam, pričakovanjem koga; ugajati*: Ti fo bili brumni Lüdie, tim ie ta zaihen **dopadal**, Inu fkusi taifti fo Chriftuſa posnali KPo 1567, CXX ☞ gl. dopasti [A. L. R.]

dopadeč -a -e del. [dopa'deč dopa'de:ča -e]; P 110,

K 17 (TAr 1562, TO 1564, TPs 1566, TL 1567, TC 1575,

DPa 1576, TT 1577, DB 1578, JPo 1578, TrM 1579, TT 1581-82,

DB 1584, DM 1584, TtPre 1588, TPo 1595, TIM 1595, ZK 1595)

– nedol. obl. m. ed. im.: dopadeč; – rod.: dopadečiga; – daj.:

dopadeč | imu/im (DM 1584, CCXXXIX); – tož.: dopadečiga;

– mest.: dopadečim; – dv. im.: dopadeča; – mn. im.: dopadeči;

– ž. ed. im.: dopadeča; →; – mn. im.: dopadeče; – tož.: dopadeče;
 – s. ed. im.: dopadeče; – mn. im.: dopadeča; – rod.: dopadečih;
 – dol. obl. m. ed. im.: dopadeč; – tož.: dopadeč; (M)
 navadno v zvezi z **dobro**, komu [smiselni osebek], pred kom
ki ustreza željam, zahtevam, pričakovanjem koga; ugajajoč: to prauo staro Vero kerszhansko .. katero fo fam Iefus, vfi preroki, Iogri inu Martyniki pridigali, [so] te praue Bogu **dopadezhe** Boshye slushbe TAr 1562, 2b; Te ner uegshe Bogu **dopadezhe** Slushbe fo, Boga bati, lubiti nemu Verouati TO 1564, 105a; Crifus ie poftaulen inu odlozhen, kanimu Vfigamogozhimu oblaftnimu kralu, inu kanimu Bogu **dopadezhimu** Višhimu fariu in Shcoffu TC 1575, 70; nai fi ie reis, de obeniga lepsziga inu popolnishiga Exempla ali priglihe eniga fuetiga, inu Bogu dobru **dopadezhiga** lebna nei, kakor ie Crifus DPa 1576, 45a; de vy valha telefsa podafte, k'enimu shivimu, svetimu inu Bogu dobru **dopadezhimu** offru, kateri bodi valha pametna Boshja slushba DB 1584, III,86b; kateri ficer morao pred letim fuitum ene framotne inu teshke smèrti vmreti, de .. [je] Bogu prietna smèrt, inu Bogu dobru **dopadezhi** offer TtPre 1588, 49; Ty pak fo isvoleni, inu Bogu dobru **dopadezhi** ludje, kateri ta Evangelium s'flifšom poftlufhajo TPo 1595, I,126; Ieft fim danas tu inu tu fturil .. sa tiga volo veim de je enu dobru inu Bogu **dopadezhe** dellu TPo 1595, II,52 / takoua dela [so] Bogu **dopadezha**, inu da nym io Bog hozhe ftem Vezhnim Lebnom plazhati JPo 1578, II,115 *Bogu ugajajo*; Poshli meni .. takouo Modroft, de ona per meni bo kakor ena Rauenpomozhniza, de jeft bom veidil, kar ie tebi **dopadezhe** inu perietnu TrM 1579, 98b; De my odrèsheni ie nafhii Sovrashnikou rok, njemu flushimo pres straha, vse nafhe shive dny, V'fvetufti inu pravici, katera je njemu *v'fhez h < ***dopadezha** > DB 1584, III,30b; Sakaj my dèrshimo njegove Sapuvidi, inu fturimo, kar je pred nym dobru **dopadezhe** DB 1584, III,125b / Kaj pak en Karfzhenik ima fturiti, de on enu **dopadezhe** Dejte Boshje bode TPo 1595, II,96 / Raunu kakor tudi jeft fe vsem, u'vfeh rizheh **dopadezh** délam, inu ney zhem kar je meni, temuzh kar je nym veliku pridnu, de bi isvelizhani bily DB 1584, III,93a v *vseh stvarah, ki jih počnem, hočem ugajati*
 E gl. dopasti
 PRIM. dopadeče¹⁻³
 PRIM. dopasti [A. L. R.]

dopadeče¹ -ega posam. [dopa'de:če -ega]; P 4, K 3 (JPo 1578, DB 1584, ZK 1595)

– s. ed. rod.: dopadeč | iga/ega (Juricič); (M)
kar ustreza željam, zahtevam, pričakovanjem koga; ugajajoče: Ia, kai bi mogli Shkoffi inu Cerqueni Prelati Gospodu Bogu bul **dopadezhega** ftoriti, kakor dabi pripuftili

S. Euangelium predigouati, ga braniti JPo 1578, III,81b; ker ony [Izraelci] GOSPVVDV obeniga Pytniga offra od Vina, ni kaj drugiga **dopadezhiga** nemogo fturiti DB 1584, II,106b; Letu je inu se rezhe en fvet Ordèn inu fšan, kateriga je lam Bug v'fvoji bešedi poftavil, inu k'fvoji flushbi poftvetil, de vejmo, kaj mu v'temiftim **dopadezhiga** moremo fturiti ZK 1595, 195

E gl. dopasti
 PRIM. dopadeč [A. L. R.]

dopadeče² prisl. [dopa'de:če]; P 1, K 1 (JPo 1578)
 – dopadeče; (M)

takó, da ustreza željam, zahtevam, pričakovanjem koga; ugajajoče: v zvezi z **dobro** Samuzh fe ie letu vfe lepo shelno, velizhno inu dobro **dopadezhe** godilo. Nebefa fo fe odperla, tu fe ie prikasalo vfe Boshye Velizhaftu

JPo 1578, III,27

E gl. dopasti

PRIM. dopadeč [A. L. R.]

dopadeče³ povdk. [dopa'de:če]; P 3, K 2 (JPo 1578, TPo 1595)

– dopadeče; (M)

komu, pred kom [smiselni osebek] **izraža, da ima kdo pozitivèn, odobravaljoč odnos do koga/česa**:

Christus gouori, da ie to Ozhetina volia inu dopadenie. Ia Ozha (prau i on) tako ie **dopadezhe** pred tabo JPo 1578, III,35; Ne, tu my nepravimo temuzh de je prou, dobru, inu Bogu **dopadezhe**, kadar ludje Bofhio volo fture

TPo 1595, III,77

E gl. dopasti

PRIM. dopadeč [A. L. R.]

dopadenje (dopadenje, dopadene, dopadejne, dopadejnje, dopadjenje) -a sam. s [dopa'de:nje -a]; P približno 350, K 32

(TA 1550, TE 1555, TT 1557, TT 1560, TL 1561, TO 1564, TPš 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TrM 1579, DC 1579, DPp 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DAg 1585, DC 1585, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TtM 1595, TtC 1595, ZK 1595)

– ed. im.: dopade | nj/n/jn/jnj | e; – rod.: dopade | nj/n/jn/jnj | a/e (TL 1561, 42a); – daj.: dopade | nj/jn/jnj | u. : padenju[!]
 (TtM 1595, CCCXXXVI); – tož.: dopad | e/ie (TPo 1595, III,179) | nj/n/jn/jnj | e; – mest.: dopa/dapo[!]
 (JPo 1578, II,169b) | de | nj/n/jn/jnj | u; – of.: dopade | nj/jn | em. : dopadnjem[!]
 (DB 1584, I,316a); (M)

Deutsch. Wolgefallen. *Latinè.* complacitum. *Windisch.* **dopadejnje**, vgodnoft. *Italicè.* piacere, contentezza MD 1592, V6b

1. česa **pozitivèn, odobravaljoč odnos do koga/česa**: Tamuzh [hudič in ta svet] bi radi, dabi sazheli Boga pfovati, to bi nyh **dopadenie** inu vefelye bilo JPo 1578, II,71 *to bi jim ugajalo*; Njemu [hudiču] je enu dobru **dopadenje**, kadar on more Sakonike k'nemyru inu h'krejgainju nepraviti TPo 1595, II,315 / Inu ništèr nemara

D

sa tu, de je Bug S. Sakon shegnal, inu ga imenuie fvoja Savesa inu dobru **dopadenje** <Sakon, od Papesha resdēt, prepovedan etc.> DB 1584, II,89b / Kay ie Bruno? To **dopadenie** fuoie laftne dobre miſli, katera Zhloueka celo saſlipi, da le na drugih Liudy madeshe gleda, inu ſam fuoieh velikih Grehou inu Hudobije, nemore videti ni ſposnati JPo 1578, II,107 *samovſečnost* / v zvezi **dobiti dobro dopadenje od koga** Kateri mene najde, ta najde leben, inu bo dobil dobru **dopadenje** od GOSPUDA. Kateri pak meni pregrifhi, ta ſhkoduje fvoji duſhi DB 1584, I,319b *bo ugajal Bogu* / v zvezi **imeti (dobro) dopadenje h/proti komu, na kom/čem, nad kom/čim** ta Goſpud ima **dopadene** na tih kir fe nega boye TA 1550, B4b *Gospodu ugajajo ti, ki se ga boje*; Satu ie Bug imel pruti nima eno veliko gorezho lubefan, inu enu ſylnu **dopadene**, koker pruti tei ſui brumni, fuiti, lipi, ſhtaltni inu ſhlahtni fuari TT 1557, I,3a; Z nikalnico Ampag na nih doſtih Bug nei imel obeniga **dopadene**, ſakai oni ſo bili dobi poboyeni vti puſzhaui TL 1561, 42a *Bogu mnogi od njih niſo ugajali*; Sakai Goſpud Bug nema obeniga luſhta, **dopadena** ne veſſelia na finerti tih Greshnikou TO 1564, 159a; To ie moi lübenivi Sin, nad katerim dobro **dopadenie** imam KPo 1567, XXVb; Iaſt imam ſhelio inu **dopadenie** na Liubesni inu vfmilieniu, inu nikar na poſuetilifzhu, inu veliku vezh na ſposnaniu Boga, kakor na ſhganom prinosheniu JPo 1578, III,86b; Ti odpiralſh tvojo roko, inu napolniſh vſe kar je ſhivu, ^{b's}dobrim dopadnjem[!] <^{b's}dobrim) tu je, ſadoſti inu do fitofti, de mogo ty Verni nad tēm dobru **dopadenje** imēti> DB 1584, I,316a; taku bi ſam na niegouim prauim vuki, inu Boga-boiezhim, poſhtenim myrounim lebni, imel enu gnadlivu **dopadenje** TūPre 1588, 115; Sakaj pametni inu poſhteni ludje imajo po Naturi enu dobru **dopadienje** na tēm, kadar ony vidio, de dva Sakoinika vpoſtejinu inu vmyru vkupe ſhivejo TPo 1595, III,179; Letu je moj lubi Syn, nad katerim jeſt enu dobru **dopadenje** imam ZK 1595, 83 / Kadar je ena .. notar priſhla, taku je tajſta .. inu ona nej ſmēla vezh h'Krajlu priti, temuzh kadar je Krajl k'njej **dopadenje** imēl, inu njo pēr imeni puſtil poklizati DB 1584, I,236a[=263a] *ko si jo je kralj zaželel* / v zvezi **imeti hudo dopadenje na čem** De ta zhlovik ta greih ſposna, inu enu hudu **dopadeinje** na tem ima, inu bi hotel on [da] bi ga ne bil ſturil TPo 1595, III,149 *se greha kesa* / v zvezi **storiti dopadenje v čem, s čim** Sakaj v'zhim bi on fvojmu GOSPVDV vekfhi **dopadenje** mogēl ſturiti, kakōr na glavah letih Mosh? DB 1584, I,166b *ustreči*; Stakovo fluſhbo bi ona meni enu maihinu **dopadenje** ſturila, jeſt bi njo nikar ſlu satu ne ſahvalil, ſuſheb kadar bi ona ſhe tu hotela ſagovarjati inu hvaliti TPo 1595, II,225 *slabo uslugo* / v zvezi z **dobrim dopadenjem** Poſſodi vfm Kerfzhanskim Sakonikō tuoio gnado .. de ſtem

volneishi ſo vfm dobrim **dopadeinem** fture, kar fo ony vnih poklyzainu dolſhni ſturyti TKM 1579, 36b *z dobro voljo*

2. v zvezi **po/k dopadenju takō, da ustreza željam, zahtevam, pričakovanjem koga; po volji**: Nedela kakor ty neſahualni petliarij, kateri ako fe nym ponyh **dopadeniu** neda takoj, marmraio, ſhentuio, fuare inu preklinaiio JPo 1578, II,91; De bi je on nym po nyh glavii, inu nikar po fvojem **dopadenju** dellal TPo 1595, I,172; Inu te dajle pohlevnu proſſimo .. ſkusi tvojga S. Duha nas regirati inu viſhati, de my tako tvojo dobruto vſak zhas, ſ'hvaleshnim ſercem ſposnamo inu ſkusi grehe h'takim inu drugim ſhtrajfngam urfhaha nedamo, temuzh de nalhe ſdravje h'tvojmu dobru **padenju**[!], k'nalhiga bliſhniga lubesni inu fluſhbi .. nuzamo TFM 1595, CCCXXXVI-CCCXXXVII / De mi vſhe naprei ta naſh ſtan, leben inu poklyzane, po tui [božji] Beſſedi inu **dopadenu** naredimo, pelamo inu derſhimo TC 1575, 485 *po božji volji*; Da ſtem pokashe, kateri hozhe po Boſhyem **dopadeniu** ſhyueti: Ta fe mora od hudiga touarſhutua odlozhiti JPo 1578, II,141b; [Nikodem] meini .. de vſe vej koku ima vnebefſa priti inu iſvelizhan poſtati, kaj ima tudi ſturiti, ako hozhe Bogu **kdopadenju** ſhvejtii, inu to nar bolſho pokorszhino iſkasati TPo 1595, II,108

Ⓔ gl. dopasti [A. L. R.]

dopadl gl. dopasti

dopadne [3. os. ed.] gl. dopadniti*

dopadniti* -em glag. nedov. [do'pa:dniti -em]; P 1,

K 1 (TO 1564)

– sed. ed. 3. os.: dopadne; Ⓜ

kaj; komu [ſmiſelni oſebek] *biti tak, da ustreza željam, zahtevam, pričakovanjem koga; ugajati*: Bug tim Sakonikom to Gnado da, de fe lubita, inu ſta rada vkupe, inu ona veifta de nyu ſtan

dopadne Bogu TO 1564, 132b

Ⓔ gl. dopasti [A. L. R.]

dopadnje gl. dopadenje

dopal gl. dopasti

doparnesti gl. doprinese

dopasti (dopasti, dapasti, depasti) -padem

glag. nedov. [do'pa:sti -'pa:dem]; P približno 1200,

K 42 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TA 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, TC 1567, TL 1567, KP 1567, TC 1574, TC 1575, TP 1575, DJ 1575, DP 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579,

DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TtM 1595, TtC 1595, ZK 1595, MTh 1603)
 – nedol.: dop | a/á | sti; – sed. ed. 1. os.: dop | a/á | dem;
 – 2. os.: dopadeš; – 3. os.: dop | a/á | de; – mn. 1. os.: d | o/a | pademo; – 2. os.: dopadete; – 3. os.: d | o/e (DB 1584, 1bVa) | p | a/o | do/dejo; – vel. ed. 2. os.: dopadi; – del. na -l m. ed.: dop | a/á | l/del/dél/dil/dl (Juríciš); – dv.: dopala; – mn.: d | o/a | pa | l/dli/dil[!]] (DB 1584, 1blla); – ž. ed.: dopa | dla/la; →; – s. ed.: d | o/a/ó (DB 1584, II,173a) | pa | dl/l | u/o (Juríciš); – mn.: dopadla; (M)

Dopádem, Dopáfti, dopádél, Placeo, gefalle BH 1584, 128; *Crajnſki. Dopádemí Hervazki, Dalmatinſki, Ifrianſki, Craſhki.* vgodan mi je DB 1584, III,CcIVa; *Deutfch. Mißfallen. Latinè.* difplicere. *Windifch.* hudu **dopafſti. Italicè. haver difpiacere, dolerí MD 1592, K2a; Placeo. *Germ.* Gefallen. *Slav.* krotiti, dobru **dopafſti** MTh 1603, II,274; Placo. *Germ.* Stillen/ versuhnen/ befriedigen. *Slav.* **dopafſti**, myriti, vtolaſhiti MTh 1603, II,274**

tudi v zvezah z **dobro, bolje, najbolje/narbolje**, kdo/kaj; komu/ čemu [smiselni osebek], k čemu, pred čim, s čim **biti tak, da ustreza željam, zahtevam, pričakovanjem koga; ugajati**: Katera della oli katere fluhbe fo ner to veghe inu kir nei bulle Bogu **dopadeio** TC 1550, 126(64a); De iftih [= iz teh] veimo, kai Bogu **dopade** oli nekar. Inu de veimo lzhim inu koku imamo nemu prou slushiti TC 1555, H3; Obtú kateri fo vtím Meſſei, ty nemogo Bogu **dopafſti** TT 1557, o2b; Leta nasha dolga Predguoor, rauen tiga Tolmazhene tih Euangeliftou[!] inu te mahine Poſtille, vom bode nuzna inu **dopalla** TR 1558, f3b; Ampag en vſaketeri od nas ima **dopafſti** fuimu bliſhnimu hdoſbrimu inu hpobulſhanu TT 1560, 24a; Kateri pag Sheno vsame, ta skerbi fa te rizhi tiga fuita, koku bi sheni **dopal** TL 1561, 38b; tak Gofpoſki Stan inu Deſhelska Oblaft, Bogu **dopade**, Sakai Bug ga ie poſtauil, timu Zhloueku hdoſbrimu TAR 1562, 91b; Ona fta ob to Gnado Boshyo obrupana, de ne fta Bogu vezh **dopala** .. Inu ta vezhni Leben, febi inu vſem fuim Otrokom ſgubilla TO 1564, 8a; hodite vrednu timu Gofpudu, de fo vſem nemu **dopadete** inu de Saad perneſſete vſlednim doſbrim Dellu TL 1567, 35b; PROSIM tada vſakateriga doſbriga kárchenika .. da fi puſti leto Piſmo, inu nalhe svéſto delo, zhe lih popolnoma ne, fai nekulikò **dopafſti** KPo 1567, VIIb; Daruui tih Neuernih timu nar viſhimu cillu nizh **nedopadeo**, inu greihi fe nepuſte ſueliku offri ſ'myriti DJ 1575, 147; kar hti offerti inu doſbri lebingi ſliſhi inu Trebuhu **dopade**, Tu vſe fo kupci od vſeh ftran Vrym pernashali TT 1577, 451; Kadar by iaſt Liudem **dopadl**, tako bih Chriſtu-fou hlapaz ne bil JPo 1578, II,65; PRYZHOUAINE DE tu petie vCerkui, kadar fe ſaftopnu is ferza poie, Bogu **dopade** DC 1579, A1a; povej ti, GOSPVD Bug, kir vſe ludy nar bule ſnash, kateri Ludje

na Svejti tebi nar buje **dopadeo**, inu fo pravi vudi tvoje Karſhanke Cerqve DB 1584, I,282b; GOSPVD shegnaj njegovu blagu, inu naj **dopado** tebi njegovih rok della: Resby hêrbat, téh kir fe zhes njega vsdigujo DB 1584, I,118a; Tedaj fo Krajlevi Hlapci, kateri fo njemu flushili, djali: Naj fe Kraju poyfzheo mlade, lepe Deklize .. katera Dezhla Kraju **dopade**, ta bodi Krajliza na mejſti te Valtí DB 1584, II,236a[=263a]; En ſaftopn hlapcz Kraju dobru **dopade**: Ampak enimu framotnimu hlapzu je on ſovraſh DB 1584, I,322a; Sakaj ti néfi en Bug, katerimu hudobnu djanje **dopade**: kateri je hud, ta pred tabo neobſtane DB 1584, I,280b; Natu jeft tebe pohlevnu profim, de ti mene tudi leta dan obarujeſh pred grehi inu vſem ſlegom, de tebi vſe moje miſli, beſſede inu dianje **dopade** DC 1585, B4b; taku kar fi kuli zhlouik naprei vsame, inu zhe veklho skêrb inu flifš htimu pêrloſhi, tém maine Bogu **dopade**, temuzh ga le tém vezh reſêrdi TtPre 1588, 43; taku bomo vidili, de fe en vſakateri podftopi te Pridigarje regirati, de bi imejli pridigovati, koku inu kaj tem Gofpudom **dopade** TPo 1595, I,172; Tukaj ti fhe pak ſpomilli, kadar bi Bogu ta ſakon ne **dopadel** .. Ampak onu fe vſe fgyody kakor fim jeft ſdaj zheftu melda, de ſe my vuzhimo, leta ſtan prou ſponati TPo 1595, 1,99; Takova Vera inu pokorzshina **dopade** GOSPVDV Chriſtufu ſuſebnu dobru, Satu on pomaga timu vbogimu TPo 1595, I,105; Kadar vy tedaj mojo Sapuvid od Vere in te lubesni ne hozhte flufhat .. taku fi jeft tudi ne hozheme vafha nar bulſha della inu nar veglho Boshjo flushbo, vafhe Offre, puſtit **dopafſti** TPo 1595, III,153; Lubi GOSPVD Bug, letu vſe je tvoji dar, inu onu more lahku biti, de tebi ta zolnar buje **dopade** kakor jeft TPo 1595, II,199; Ta Sveit Boga ne ſna, on pregaina ali ferrahta Boshjo beſêdo .. ſtury kar fe njemu luſhta, nizh na tu gledajozh, onu fi Bogu **dopadi** ali nikaſ TPo 1595, II,42; Tem ludem hvaleſhnoft tudi dobru **dopade**, inu nym dobru dej, bodo tudi fkusi njo perprauleni, de ony en drugi krat vezh pomagajo TPo 1595, II,219; Kadar vy bolni na eni poſteli leſhite, inu bi en Arzat per vas bil, koku bi imejlu ali hotelu vam tu dobru **dopafſti**, kadar bi eden hotil tiga Arzata od vas pognati, inu bi ga ne hotel per vas puſtiti? TPo 1595, III,47; Drugdi proſtor nej bilu, po temiſtim celim meſtu, temuzh ta vboga Shtala. Taku je vſaj njemu dobru, v'njega voli **dopadlu** :/: To revo inu tu vbuſhtvu, vſe ſlu ter hudu kmalu TTC 1595, CLIII; ſmo delali, kar je meſtu inu pameti **dopadlu**, inu ſmo tudi bily otroci tiga ferda po naturi, raunu kakòr tudi ty drugi ZK 1595, 68 / v zvezi ſ hudo [Bog je poſtavo] na tej Gorri Sinai ponuvil inu na dvei kamenate Table ſapiſſal, inu fkusi Moſeſſa fvojmu Iſraelfkimu folku dal, ker je on v'deſet Sapuvidi, na tu ner

krazhifhe vŕe sapopadèl, kar njemu dobru ali hudu **dopade** DB 1584, I_aVb⁶ kar on odobrava in česar ne; [David je Betsebo] puftil v'vojo hiŕho pèrpelati, inu je njegova Shena poŕtala, inu je njemu rodyla eniga Synu: Ali tu je GOSPVDV hudu **dopadlu**, kar je David bil ŕturil DB 1584, I,173b; kraŕti, vbyati, pøfhufhtvati, Bogu hudu **dopado**, fatu tudi takove grehe ŕhtraiffa, kateri pak fe takovih greihou ogyble inu fe pred nymi varuje, ta dopade Bogu inu bo od Boga lon priel TPo 1595, II,108 / Sakai on fam febi perliuife inu **dopade** pred fuiema Ozhima

TPs 1566, 69a je samovŕečen; MI pag kir fmo mozni, fmo dolŕhni tih ŕhibkih ŕlabuŕt neŕti, inu nekar nom fami febi **dopafŕi** TT 1581-82, II,51 // kaj; komu [ŕmiŕelni oŕebek] **izraža ŕoglaŕje, zadovljŕstvo**: Onu ie prou, Bogu **dopade** inu hozhe imeiti, de ty kerszheniki, ŕluŕhe od mladui Bogu, de fo brumni TR 1558, D3a; Timu Ozhetu ie dobru **dopallu**, de ie vnim tu cilu dopolnenu inu vŕa obilnoŕt prebiuala, inu de fe vŕe rizhi, kir fo na femli inu vnebefih, ŕkufi nega ŕhnim ŕpørau inu fmyre TR 1558, H4a; Miloŕtiui Ozha, kir fi ta Sakon fam gori poŕtauil, inu fi puftiŕh **dopafŕi**, de Mosh inu Shena vSakonski lubesni vkupe prebiuaio TKM 1579, 36a; Nekar fe ne bui ti maihinu kardelu, fakai onu ie **dopalu** vashimu ozhetu dati vom tu kraueftuu TT 1581-82, I,292; Aku ti **dopade** s'mano v'Babel pojti, taku pojdi, ti mi bofh priporozhen: Aku ti pak **nedopade** s'mano v'Babel pojti, taku je pufti DB 1584, II,84a; Ieŕt vaŕ rotim .. de vy moje lube ne ŕbudite, inu nje nepredramite, dokler bo njej fami **dopadlu** DB 1584, I,332b; Kateri bi pak hotel ta dolg tayti, ta more miŕŕiti, koku letu nje-govimu Vuhemiku bode **dopadlu** TPo 1595, III,113 / Tedaj fe bo vfaŕ nyh neobresanu ferze vkrotilu, inu tedaj fi bodo to ŕhtraifingo ŕvojsa pregrihjenja puftili **dopafŕi** <**dopafŕi**> tu je, kakor fo poprej luŕht imèli k'grèhom, inu nèlo sa moje ŕapuvidi marali: taku bodo ony na moji ŕhtraifingi imèli dopadenje> DB 1584, I,77b

⚡ po nem., prim. gefallen

PRIM. dopadeč

PRIM. notridopasti [A. L. R., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

dopeljati (dopelati) -am glag. dov. [dope'lja:ti

-l'ja:m]; P 3, K 3 (TT 1557, TPs 1566, TT 1581-82)

- sed. ed. 3. os.: dopela; - del. na -l m. ed.: dopelal; Ⓜ

1. kdo; koga_{acc}, s priŕl. določilom kraja **s prevoznim ŕredŕtvom ŕpraviti na določeno meŕto: pripeljati**: S. Paul ie ifrozhen Iuliuŕfu enimu niŕhimu Altmanu, de ga fdrugimi ietniki Vrym **dopela** TT 1581-82, I,602

2. kdo; koga_{acc}, v kaj **povzročiti, da kdo pride v ŕtanje, kot ga določa ŕamostalnik**: Moia muŕh ie ŕuha koker ena barigla, inu mui Ieŕfik fe derŕhi muih vuŕt neba, Inu ti [Bog] fi mene **dopelal** vta prah te ŕmerte TPs 1566, 46b [A. L. R.]

dopelt prid. nepøregib. ['do:pelt]; P 1, K 1 (MD 1592)

- dopelt; Ⓜ

dvojen: *Deutsch*. Doppelt. *Latinè*. duplus.

Windifch. dvojsŕt rok[!], **dopelt**. *Cr.*: duplo, dvejs

gubej. *Italicè*. doppio MD 1592, C3b

⚡ iz nem., prim. doppelt [K. A.]

dopernaŕan gl. doprinaŕan

dopernaŕane gl. doprinaŕanje

dopernaŕati gl. doprinaŕati

dopernaŕavec gl. doprinaŕavec

dopernaŕene gl. doprinaŕanje

dopernesen gl. doprinesen

dopernesenje gl. doprinesenje

dopernesti gl. doprinesŕti

doperneti gl. doprinesŕti

dopodanje gl. dopadenje

dopolnener gl. dopolnjenje

dopolniti (dopolniti, dopelniti, dopalniti, depolniti, dupolniti, dopulniti) -im/-em

glag. dov. [do'po:lniti -im/-em[?]]; P pribliŕno 300,

K 30 (TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561,

TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPs 1566, KB 1566, KPo 1567,

TC 1567, TL 1567, KPo 1567, TP 1575, TC 1575, DJ 1575,

DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, DC 1579, TT 1581-82,

DB 1584, DC 1584, DAg 1585, TPo 1595, TIC 1595, ZK 1595)

- nedol.: dop | ol/al | ni | ti/t (Juriič); - sed. ed. 1. os.: dopal-

nim; - 2. os.: dopolniŕ; - 3. os.: d | o/e | p | ol/al/el | ni;

- dv. 1. os.: dop | ol/el | niva; - mn. 1. os.: d | o/e | p | ol/al |

nimo; - 2. os.: dopoln | i/e | te; - 3. os.: dopoln | io/e (JPo 1578,

III,29b/eo); - vel. ed. 2. os.: dopolni; - mn. 2. os.: dop | ol/el |

nite; - del. na -l m. ed.: dop | ol/ul/al/el | nil; - mn.: dop | ol/al |

n | i/y (TPo 1595, II,160) | li; - ž. ed.: d | o/e/u (DPa 1576, 17a) |

polnila; - ŕ. ed.: d | o/e | p | ol/el/al | nil | u/o (Juriič);

- mn.: dopolnila; Ⓜ

1. kdo/kaj; kaj, (v čem) **dati (k) čemu ŕe kaj, kar**

manjka; dopolniti: nuŕh inu dan fylnu

proŕŕŕimo, de bi mi mogli tu vaŕhe obliŕhie

viditi, de bi **dopolnili**, aku kai manka na tei

vashi Veri TL 1567, 46b; Kaj bi fe pak mogli

groŕovitiŕhiga .. ŕupår Criŕtuŕa .. ŕmiŕŕiti ..

kakør de bi njegova pokorŕzhina inu ŕaŕlu-

ŕhenje nebilu popolnoma .. temuzh de bi

ŕtoprou my fami morali taku tu **dopolniti** inu

namejŕŕiti, kar bi na Criŕtuŕevim ŕaŕluŕhenju

mankalu DB 1584, I,111b; fe imamo troŕhŕati, kar

nalni pokorŕshini manka, de je tu Criŕtuŕ

dopolnil TPo 1595, I,68; Vy nemate mejniti de ŕim

priŕhal poŕtaivo ali preroke reŕesati: Ieŕt neŕim

priŕhal reŕesati temuzh **dopolniti** ZK 1595, 77

/ kadar ie Vina manka, tako [Kriŕtuŕ] ŕhafa

is Vode dobro Vno. Tako on hozhe tudi, kada

ga Sakoniki ŕueŕto proŕio, vŕelei nym nyh

potrebo dati, inu pomankanie **dopolniti**

JPo 1578, I,51a; Taku **dopolni** vshe vaŕhe oblije,

nyh pomankanje, v'letim (dragim) zhafsu, de tudi nyh obilje **dopolni** valhe pomankanje, de bo ena glihota DB 1584, III,99a

// *s svojo prisotnostjo narediti, da kaj obstaja v največji možni meri ali najboljši možni obliki*: Bug .. je vfe rizhy pod njegove noge vèrgal, inu je njega poftavil Cerqvi k'eni glavi, zhes .. vfe. Katera je njegovu tellu, inu njegovu dopolnenje, tiga, kateri vfe **dopolni** u'vfeh rizhez <**dopolni**> Criftus je inu dela vfa della u'vfeh ftvarih: Satu fo njega vfe ftvari polne. Taku je tudi njega gmajn Karfzhanftvu njega dopolnenje, de je onu shnym red enu cillu tellu inu popolnamu kardellu> DB 1584, III,104b

2. z aktivnostjo doseči uresničitev:

a) kdo; kaj, (za koga, s čim) **kakega dejanja; storiti**: V'ferzi fmo gardu miflili, s'befsedo slu **dopolnili**, s'djanjem bi radi s'verfhili, Vfe hudu kar fmo shelelji DC 1584, CCXLIII; Satu je on is Nebes k'nam, Poflal na Semlo Syna :/: Kir je sa nas **dopolnil** fam, de Poftava konez ima TFC 1595, CCCXXXI

// z izglagolskim samostalnikom, z oslabljenim pomenom, kdo; kaj, zoper kaj, s kom **izraža dovršitev dejanja, kot ga določa samostalnik**: v zvezah kot **dopolniti izhod/venhojenje** Sueti Luka praui, da fo gouorili od tiga vun hoienia, katero ie on imel **dopalniti** Vierusalemu. To ie, kakou konaz ima ftoriti, inu kako on hozhe fuoie Tarplienie inu Smart Vierusalemu dokonati JPo 1578, II,206b *kako bo odšel (s tega sveta)*; Moses inu Elias .. fta fe pèrkasala v'zhafiti, inu fta govorila od **is'hoda**, kateri je on imèl **dopolniti** v'Ieruselemi <**is'hoda**> tu je, kakou konez je on na tém Svejti imèl vseti> DB 1584, III,36b; **dopolniti trpljenje** kadar ie Criftus skusi ta Crish inu britko smert, fuoie terplene na tim fueitu cillu **dopolnil** inu dopernešal: taku mi po gmajn nauadi, vfe tu ymenuiemo Pafsið DPa 1576, 44b *je dotrpel*; bibl., **dopolniti zmiranje** kadar on [duhovnik] bode **dopolnil** tu smiriene te Suetine inu vtte te Shtiftiti, inu tiga Altaria, taku ima tiga shiuiga kosla perpelati DPa 1576, 50a *spraviti, opraviti spravno daritev*

b) kdo; kaj, (skozi koga) **česa zahtevanega, obvezujočega; izpolniti**: Ta ifti [Kristus] ie fam na meiftu vfeh Vernih tim Boshym poftaoum inu fapuuidom fturil fadofti, te popelnoma **dopolnil** inu dokonal TC 1555, G1b; Criftus .. ie .. Boshye Poftaue, Sapuuidi inu Praude **dopolnil**, dokonal, dopernefil inu fturil tei Boshy Prauici fadofti na nashim meiftu TR 1558, G4b; Preklet bodi, kateri vfeh befšed te poftaue **nedopolni**, de bi po nih fturil DPa 1576,)(8b; Aku pag vi to kraleuo Poftaou **dopolnete** po tim pifmi, Lubi tuiga blishniga koker fam febe, taku vi dobru deite TT 1577, 111; Leto ie edna teska inu tuardna Sapuuid, gdo io more **dopalniti**? Nihzhe fe nefimei hualiti da bi io **dopolnil** JPo 1578, II,147b;

Poftava rejs oblubi pravizo, leben, inu vezhnu isvelizhanje, ali le letém, kateri jo popolnama dèrshé inu cillu **dopolneo** DB 1584, I,aVIB; Nafha gnada je nam dana sa Criftufeve gnade volo, kir je njemu dana, de my skufi njega, Poftavo **depolnimo** DB 1584, III,47a; Néli vam Moses Poftavo dal, inu nihzhe mej vami, Poftave **nedershy?** <**Nedershy**> nedopèrnefe, **nedopolni**> DB 1584, III,51b; Ampak tu je krivu bilu na teh Faryseeryh, de fo .. vfhifrofti shivejli, kakor de bi ta Poftava obene toshbe dajle zhes nje ne imejla, de fo jo vlhe popolnoma **dopolnyli** TPo 1595, II,160; O Bug, meni ga je sdaj shál, De fe jeft nefim prau dershal, tvoje befšede **dopolnil** TFC 1595, CCCLXXXVII / taku nama fe spodobi, de **dopolinua**!] vfo Prauizo TT 1581-82, I,9

c) kdo; kaj, na kom **česa obljubljenega, napovedanega; izpolniti**: Ti fi dèrshal tvojmu Hlapzu Davidu, mojmu Ozhetu, kar fi njemu govoril: s'tvojmju úfti fi govoril, inu ftvojo roko fi je **dopolnil**, kakòr danafshni dan ftoji DB 1584, I,236b / vfe tu kar ie piffanu vti poftaui Moifefeu, vtih Prerokih inu vtih P'falmih od mene, fe mora na meni **dopolniti** TAR 1562, 9b; Iefus ie odguooril .. puftite lete puiti: De bi fe **dupolnila** ta befšeda, katero ie on gouoril: Ieft ne fem is tih, katere fi ti meni dal obeniga sgubil DPa 1576, 17a; Sato ie potreba da fe to ifto **dopallni**, kay ie Prorokouano, inu ie ta zhas sdai, da fe to ifto ftori inu opraui JPo 1578, II,45; Tada ie on vftal inu ie vsel to Dete inu niegouo Mater .. inu fe ie vganil Vegypsko Deshelo, inu ie tamkaie bil od Erodeshoue Smarti, da fe **dopolni**, kai ie Gofpod skosi Proroka gouoril rekozh: Is Egypta fam poklizal moiega Synu JPo 1578, III,20b; ti budesh mutaft, nebudesh mogal gouoriti dotega dne, vkateri leto ftorieno bude: Sato da nifi veroual moim befedam, katere fe hote **dopolnit** kfuoiemu zhafu JPo 1578, III,49[=48]; Kadar fo pak bily njega krishali, fo njegovu Gvant delili .. de bi fe **depolnilu**, kar je govorjenu fkuisi Preroka: Ony fo moj Gvant mej fàbo delili DB 1584, III,18a

// nedov., kdo; kaj, (s čim) **delati, da kaj obljubljenega, napovedanega postane stvarnost; dejstvo; izpolnjevati**: Criftus je s'to Obreiso sazhel **dopolniti** to Pridigo, katera je bila od njega govorjena, de bi on imel biti en Isvelizhar, inu ena Luzh sa te Ajde TPo 1595, I,66 **d)** kdo; kaj, v kom **česa zamišljenega, zelenega; udejanjiti**: Daj on tebi kar tvoje ferce shely, Inu **dopolni** vfe, kar fi naprej vsamefh .. GOSPDV **dopolni** vfe tvoje prafnje DB 1584, I,284a / prydi le skorei moy Gofpod inu moy Bog, inu **dopolni** vmeni fuoio Boshio volio JPo 1578, III,41; Sa tiga volo fe nam Karlhenikom hozhe fpodobiti, de my leta Testament, sa en veliki Shaz fposnamo .. inu radi

D

zheftokrat hk'njemu përfstopimo, taku mi to puffednjo volo nahiga Gofpuda Chriftuľa

dopolnimo TPo 1595, I,189

3. kdo; kaj, s kom **narediti, izvesti kaj do konca; dokončati:** Tedaj je Laban .. naredil eno Ohzet.

Na vezher je on pak vsel fvojo Hzher Leo, inu je njo notër k'njemu [Jakobu] përpelal .. Inu on je djal k'Labanu .. Néšim li jeft tebi sa Rahelo flushil? Sakaj li me ogolufal? Laban je odgovoril .. **Dopolni** s'leto ta tjedan, taku hozhem tebi leto tudi dati, sa to flushbo, katero imalh meni lhe drugih fedem lejt flushiti .. Iacob je taku fturil, inu je nje tjedan **dopolnil** DB 1584, I,19a **dokončaj** z *Leo svatbene obrede, ki trajajo en teden .. jih je dokončal* / jeft hozhem lhtrike na te djati, de fe nebohl mogål od ene frane na drugo obërmiti, dokler te dny tvojga obleshenja **dopolnihf** DB 1584, II,61b *dokler ne prenehaš oblegati*

// uspešno končati kako delo, opravilo;

opraviti: gledai na to flushbo, katero li ty pryel vtím Gofpudi, de ti to ifto **dopolnish** TL 1567, 41b; Iesus ie tudi govoril: Vshe fem vse cillu **dopolnil**, fvoi Duh Bogu porozhil DC 1579, 77 / kakòr je tedaj Ioannes poprej Israelkimu folku predigoval, Kàrft te pokure, prejden je on [Kristus] sazhal. Kadar je pak Ioannes fvoj tek bil **dopolnil**, je on djal: Ieft nefim ta, sa kateriga vy mene dërshite DB 1584, III,68b *opravil svojo nalogo, svoje poslanstvo*

4. kdo; kaj, med kom, nad kom z **dejanjem narediti, da kdo spozna kako lastnost, stanje; pokazati:**

Kateri bo delezh, ta bo od kuge vmèrl, inu kateri je blisi, ta bo fkusi mezh padel: Kateri pak oftane, inu bo pred tem obarovan, ta bo lakote vmèrl. Taku hozhem jeft mojo slobnoft mej nymi **dopolniti** DB 1584, II,62a; Sdaj skoraj hozhem jeft mojo slobnoft zhes tebe islyti, inu moj ferd nad tabo **dopolniti** DB 1584, II,62b

5. v zvezi z leto, kdo; kaj **živeti do pričakovane dobe; dopolniti:** On [pravlični] je hitru popolnom poftal, inu veliku lejt **dopolnil** DB 1584, II,140b

pren. tukaj nebo vezh otruk, kateri bi fvoje dny nedofegli, ni ftarih, kateri bi fvoja lejta **nedopolnili**[!] <dny doffezhi, inu lejta **dopolniti:** tu je, modri inu brunni biti>

DB 1584, II,26a

// v zvezi z dopolniti čislo dni koga, kdo; kaj pustiti, omogočiti komu živeti do pričakovane dobe: Inu nebo nihtër negodnu ni neporodnu v'tvoji desheli. Inu jeft hozhem tvoih dny zhiflu **dopolniti** DB 1584, I,50a

6. kdo **prenehati živeti; umreti:** En nezhišt zhlovik nema obeniga pokoja v'fvoim teleffu, dokler en ogin nevushge. Nezhištumu zhlovéku je vfaka jéd fladka, inu nepozhine, dokler **nedopolni** DB 1584, II,162b *do smrti ne neha grešiti*

PRIM. dopolnjen [A. J.]

dopolnjen (dopolnen, dopolnjen, dopalnjien, dopelnen, depolnen, dopulnjen, dopenen, dopulnen) -a -o del. [do'po:njien -a -o]; P 239, K 22 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAR 1562,

*P 1563, TO 1564, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DPa 1576,

TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, TT 1581-82, DB 1584,

TtPre 1588, TPo 1595, TtC 1595, ZK 1595)

- nedol. obl. m. ed. im.: d | o/e | p | ol/al | n/nj | en; - mn. im.:

dopol | n/nj | e/i[!] (TT 1557, 163) | ni; - ž. ed. im.: d | o/e | p |

ol/al | n/nj | e | n/nj[!] (TPo 1595, I,283) | a; - mn. im.: d | o/e | p

| ol/al/o (TT 1581-82, I,219) | n/nj | ene; - s. ed. im.: d | op | ol/

el/al/ul | n/nj | en | u/o (Krelj, Juričič); - mn. im.: dop | ol/el | n/

nj | ena; Ⓜ

1. ki je dodan k čemu, kjer je manjkal;

dopolnjen: Kar pak takovi nepopolnومي pokorszhini inu povfizenju manka, tu ba na meiftenu[!] inu doftaulenu, **dopolnenu** inu dopernefsenu, fkusi to pervu pořvizenje te Vere TPo 1595, II,81; kar na tej fvetufti manjka, fkusi to vero inu odpufzhainje teh greihov bode doftaulenu ali **dopolnenu** TPo 1595, III,87

2. ki je razvil dobre, pozitivne lastnosti v največji možni meri; izpopolnjen: Vom

flushbo řpoueda Epafras, kir ie od tih vashih, Hlapez Cristufeu, kir vedč sflifom řa vas moli, de vi obftoyte dokonani inu **dopolneni**, vfaki voli Boshy TL 1567, 41b; vnim [v Kristusu] prebiua ta cela polnoft tiga Bogaftua telefnu, inu vi řte **dopolneni** vnim TL 1567, 38a

// ki obstaja v največji možni meri; popoln:

tiga shenina Periatel, kir poleg řtoy inu nega poslusha, ta ře řa uolo řhtyme tiga shenina fylnu ueffeli, Letu iftu muie ueffelie ie ushe **dopolnenu** TT 1557, 263; mi imamo pred rokami tu melzhouane, řubper sledno nepokorřzhino, kadar ie vasha pokorřzhina **depolnena** TT 1577, 408; Profite, tako budete prijeli, da vashe veřelje **dopolnieno** bude JPo 1578, II,49 / Sakaj aku je nyh [judov] padez tiga Svitá blagu, inu nyh řhkoda je tēh Ajdodu blagu: Kuliku veliku vezh, kadar bi nyh zhiflu **dopolnenu** bilu?

DB 1584, III,86b *če bi se vsi spreobrnil*

3. ki je narejen, izveden do konca; dokončan, opravljen: elipt. Kadar ie IESVS Ieřih pil:

ie rekal: Suersheno alli **dopolnieno** ie:

Confummatum eřt JPo 1578, I,129b *moje delo, poslanstvo je opravljeno* / Od letiga fyranga .. pravio vfhe ty Evangelifti, de fe je on resderl, h'prizhovainju, de je takova Boshja slushba vfá dokonanja[!] inu **dopolnenja**[!] inu ima vfhe naprej en konez imejti TPo 1595, I,283 *dokončno opravljena in ukinjena*

// ki zaradi uresničenosti v polni meri

preneha obstajati; dopolnjen, končan: Ony pak imajo po řhtirih Mořhkih řhivotih supet lešem pritii. Sakaj tēh Amoriterjeu hudoba řhe nej **dopolnena** dořehmal DB 1584, I,9b; Taku ima moj ferd **dopolnen** biti, inu moja slobnoft zhes nje nehati DB 1584, II,62a

4. navadno v zvezah s čas, dan ipd.:

a) ki je začel obstajati: kadar ie bil ta dan tih Vinkushti **dopolnen**. So oni vfi bili fano misselio vkupe venim meiftu TT 1557, 333 *ko je nastopil binškošni dan*; jeft lhe nezhem tja gori pojti k'letimu Prasniku, sakaj moj zhas lhe nej **dopolnen** DB 1584, III,51a / *kadžar je (praui fueti Paval Gal: 4) pèrtekal inu dopolnen ta zhas, ie Bog odlal Sina fvoiga .. da bi on te k'jir fo poftavi podlošni bili, odréfhil* KPo 1567, XXXVI *ko je prišel čas, ki ga je Bog določil za odrešenje človeštva*; Kadar ie **dopalnién** bil Zhas, vkaterim ie imel Chrifus osdraulienik tiga Sueta royen biti .. Ta ifti zhas ie pošlal Bog Iohaneša Karftnika JPo 1578, II,95b; kadar je bil ta zhas **dopolnjen**, je Bug pošlal fvojga Sinu ZK 1595, 76

b) ki je prenehal trajati; končan: pergudilu se ie, de fo ty dneui nega Boshye slushbe **dopolneni** bili, gre on na fui dum TT 1557, 157; kadar fo bili **dopolnini**[!] ty dneui niu ozhižhenia po tei poštaui Moifeseui, perneffo nega [Jezusa] utu Ierufalem TT 1557, 163; Kadar budeio **dopolnieni** dnoue nie ozhižhenia, tako ona ima sa Synu ali sa Hzher pernefti edniga Iagnyža JPo 1578, III,30b-31a / *Kadar fo pag ty fedem dni blifi bili dopolneni, ga [sv. Pavla] ty Iudi is Afie utim Templi fagledaio* TT 1557, 405 *ko je že skoraj minilo sedem dni*

5. ki je obljubljen, napovedan in je z dejavnostjo uresničen; izpolnjen: **dopelnemu**[!] bode, kar ie gouorenu skufi Ešaiá proroka, kir praui. Pole, leta ie mui hlapez, kateriga fem isuolil TE 1555, E6b-E7a; Inu ie tako **dopalniéno** Prorozhaftuo Danielouo inu Chrifufouo: Da Ierusalem ima od Aydou puft inu potaptan biti JPo 1578, II,213; na nih bode **dopolnenu** tu Ešayouu prerokouane, kir praui, Stemi vushefi bote vi slishali inu ne bote resumeili TT 1581-82, I,52-53; ne fi Veroual muim beffédom, katere bodo vnega zhaffu **deponene** TT 1581-82, I,219; Taifta kletva je bila **dopolnena** DB 1584, I,(1)1b; ta obluba .. je iméla gvifhnu **dopolnena** biti DB 1584, I,1b1a; Kaj je drusiga Novi Testament, kakòr ena ozhita prediga inu osnanovanje od Criftufa, fkuši ta Pifma, kir fo v'ftarim Testamenti poštaulena, inu fkuši Criftufa **dopolnena** DB 1584, I,(1)a

6. ki je zahtevan, obvezujoč in je z dejavnostjo uresničen; izpolnjen: Poftava nemore fkuši della **dopolnena** biti DB 1584, I,(4)b; Taku je Poftava duhovna, ker hozhe ftakim duhovnim fercem lublena inu **dopolnena** biti DB 1584, III,78b / ta prauiza, katero ta poštaua hozhe imeiti, notri vnas bode **dopolnena** &c. tu ie tulikain rezheni: Crifus ie sa nashe Grehe en offer poštal, de bi sa nashe grehe sadofti .. sturil DPa 1576, 57b; onu more tako biti, aku drugazhi vfa praviza

ima **dopolnena** biti, Tu je, aku tu ima opraleunu biti, de ty vbogi greifhniko mogo h'pravizi priti .. taku ti morefh mene karftiti, Sakaj jeft .. morem fa tiga volo tu sturiti, kar je Bug tem Greifhnikom sturiti gori nalushil, de ony fkuši mene pravizhni bodo TPo 1595, I,84 / De se pak Iudje taku tèrdnu dershé tiga imena, Israel .. Tu je .. po téj ftari Moseffovi Saveni, katerá je vshe sdaunaj **dopolnena**, inu nehala DB 1584, II,59a *je bila dokončna izpolnjena in je s tem prenehala biti obvezujoča*

7. ki je zamišljen, zelen in je z dejavnostjo uresničen; udejnjen: tiga GOSPVDA mifli bodo **dopolnene** supèr Babel, de bo Babelfko Deshelo h'pužhavi sturil DB 1584, II,54a

PRIM. dopolniti [A. J.]

dopolnjenje (dopolnene, dopolnenje, dopolnjenje, dopolnejne, depolnene, doponene, dopalnjjenje) -a sam. s

[do'po:lnjenje-a{?}]; P 49, K 13 (TT 1557, TR 1558, TT 1560, TAf 1562, TO 1564, TL 1567, TC 1575, JPo 1578, TKM 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595) - ed. im.: d | o/e (TT 1560, 5b) | p | ol/o (TT 1560, 19b)/al (JPo 1578, II,61b) | n/nj | e | n/nj | e; - rod.: dopolne | n/nj | a/e; - daj.: dopolnjenju; - tož.: dopolne | n/nj/nj | e; - or.: dopolne | n/jn | em; ☹

1. dejanje, s katerim se uresniči kaj:

a) česa zahtevanega, obvezujočega; izpolnitev: Sto vero dobimo **dopolnener**[!] te Poftave TT 1581-82, II,9; te Poftave **dopolnjenje** nestoji na puhfhtabi, temuzh v'duhi DB 1584, III,51b; Taku .. gre tu pravu **dopolnjenje** te Poftave, kateru nej mororanu, temuzh volnu TPo 1595, I,68-69 / TA PRAVIZA IE ENV **DOpolnene** oli Doperneffene te Poftave TO 1564, 19a / imamo Boga vfelei profsiti, de Vero inu **dopolneine** teih Deffet Sapuvidi notri vnas obdershy DC 1580, F8b / Ieft [Kristus] tebe [Boga Očeta] tudi tukaj profsim .. De Ti, fa uolo tiga muiga dershane inu **dopolnene** tuih vfeh Sapuvid .. tim Iftim [vernim] nih Grehe odpuftish TT 1557, p3a-p3b; kadar ta zhlouik fa volo nega shibkote inu iscashene nature tiga kar Poftaua hozhe imeiti dopernefti ne premore. Tu ifto vfe ie Crifus dokonal, inu tu nega **dopolnene** ie on vfem Vernim shenkal TR 1558, H3b; Odpri saftop vfeh Ludy .. de ony tigaiftiga .. sa fuoiga Isuelyzharia inu Odreshenika gori vsameio, kateri ie fuoio pokorfhino, inu **dopolneinem** te Poftave, skusi fuoio britko fmert, enu vezhnu Odreshituu sadubil TKM 1579, 62b-63a / Te Poftave **depolnene** oli konez ie Crifus TT 1560, 5b *dokončna, popolna izpolnitev in ukinitév*

b) česa obljubljenega, napovedanega; izpolnitev: Prerokovanje od dolgu prihodnih rizhy, inu **dopolnjenje** tehifih DB 1584, I,allb

2. česa uspešno končanje kakega dela, opravila; dovršitev: Kay ie vshe Chrifufouo

Vnebefa hoienie? Nishtar drugo, kakor fuershenie ali **dopalnienie** inu konaz vřega delania Boshyega, katero ie Chriflus letukai na fem Suetu Vzhloueski naturi delal JPo 1578, II,61b / Crifufeuu Goriuftanene ie tu

dopolnene dokanene inu fauershene tiga nashiga Odreshitua TR 1558, Ka

3. česa *kar je dodano k čemu; dopnilo:* TA CELI NOVI TESTAMENTU NASHIGA GOSPVDI INV ISVELIzharie Iefufa Crifufa, na dua maihina deilla resdilen, vřim ie tiga řtariġa Teftamenta **dopolnene**, Sůma inu praua Islaga TT 1581-82, I,(c)1a

// *kar s čim tvori celoto:* Bug .. ie vře rizhy pod njegove noge vřergal, inu ie njega pořtavil Cerqvi k'eni glavi, zhes .. vře. Katera je njegovu tellu, inu njegovu **dopolnenje**, tiga, kateri vře čdopolni u'vřeh rizheh <čdopolni) Criflus je inu dela vřa della u'vřeh řtariġ; Satu fo njega vře řtvari polne. Taku je tudi njega gmajn Kārřzhanřtvu njega **dopolnenje**, de je onu shnym red enu cillu tellu inu popolnama kardellu DB 1584, III,104b

4. česa *delo, delovanje, s katerim kdo preneha čutiti, imeti to, kar izrařa dopnilo; zadovoljitev:* vsazhetku kzhafu teh Apostolou .. fo vři vkup Vgmaini iedli inu pili .. **Kdopolnieniu** te takoue potrebnosti inu rasdilienu, inu Mise oskerblienu, ie od Cerkue isuolieno .. ředam brumnih Mosh JPo 1578, III,69b

5. stanje, ko ima kdo/kaj pozitivne lastnosti v najviřji meri; *popolnost:* zhes le tu uře oblecite to Lubefan, katera ie en uořlal tiga **dopolnena** TR 1558, K4b

6. *zajetost vseh oseb določene skupnosti; polnořtevilnost:* ta slipota fe ie en deil pergodila timu Iřraelu, dotle ie tu **doponene** tih Aydou noter prishlu TT 1560, 19b *dokler niso bili spreobrnjeni vsi pogani /* Taku iest tedai prauim, fo li fe oni [Judje] fa tu opoteknili, de bi imeili pařti? Nekar taku. Ampag skufi nih padez, Ie tu iřuelizhane tim Aydom dořhlu, de bi nee řtimu Ayřranu drashilu. Sakai aku nih padez, ie tu veliku blagu tiga fuita, inu nih doli iemlene ie tu veliku blagu tih Aydou, koku veliku vezh nih obilnu **dopolnene**? TT 1581-82, II,39 *popolno spreobrnjenje, spreobrnjenje vseh Judov;* po tuji prevodni predlogi quod si delictum illorum divitiae sunt mundi et deminutio eorum divitiae gentium quanto magis **plenitudo** eorum Vulgata, Rim 11,12

7. česa *prenehanje trajanja česa; konec:* Paulus .. ofnani tu **dopolnene** tih dni tiga ozhiszhena, dotle fe ie fa eniga ufakiga nih ta offer offroual TT 1557, 405 [A. J.]

dopolnjovati (dopolnovati, dopulnovati)

-ujem glag. nedov. [dopolnjo'va:ti -'nju:jem]; P 9, K 3 (TL 1567, TT 1581-82, DB 1584)

– sed. ed. 1. os.: dop | ol/ul (TL 1567, 36b) | nju:jem;

– 3. os.: dopolnuje; – mn. 3. os.: dopolnujo; Ⓜ

1. kdo; kaj, (v čem) *dajati (k) čemu ře kaj, kar manjka; dopolnjovati:* iest **dopolnuiem** vřim muim meřei te rizhy, kir fo mancale na tim Terpleni Crifufeuim TL 1567, 36b

// kdo; kaj *delati, da je česa več; množiti:* ony nam branio Ajdom govoriti, de bi svelizhani pořtali, de ony vředen řvoje grřehe **dopolnujo**. Sakaj řerd je vshe zhes nje h'pullednimu priřhal DB 1584, III,111b

2. v trpniku, kaj; na kom, nad kom *z aktivnostjo dosegati uresničitev česa obljubljenega, napovedanega; izpolnjevat:* my vidimo, de fe letu prerokovanje S. Paula na nařhjih falřh duhovnih v'Papeřtvi **dopolnuje** obilnu DB 1584, III,116a; nad nymi fe **dopolnuje** řesaiřvu prerokovanje, kateru pravi. Vy bote ř'uřhesli pořluřhali, inu nebote sařtopili DB 1584, III,9b [A. J.]

dopolnjovati se (dopolnovati se, depolnovati se)

-ujem se glag. nedov. [dopolnjo'va:ti se -'nju:jem se]; P 2, K 2 (TT 1577, TT 1581-82)

– sed. mn. 3. os.: d | o/e (TT 1581-82, II,337) | polnujo se; Ⓜ

kaj; v kom *izrařa, da je kdo deležen tega, kar označuje osebek; prizadevati:* ta Hudizh, hodi okuli, koker en erylz Leu, inu iřzhe koga bi pořherl, Timu řtuite řubper terdni vři Veri, Inu imate veiditi, de glih te iře nadluge **fe dopolnuio** vřim touarisřtui vahih Bratou, kir fo na řueitu TT 1577, 152, podobno tudi TT 1581-82 [A. J.]

dopolnoma gl. popolnoma

dopolnost (dopolnost, dopolnust) -i sam. ř [do'po:lnost/dopol'no:st -i]; P 2, K 2 (TL 1567, TT 1581-82)

– ed. or.: dopoln | o/u (TT 1581-82, II,174) | řtjo; Ⓜ

stanje, ko ima kdo/kaj pozitivne lastnosti v najviřji meri; popolnost: de řpořnate to lubefan Crifufeuo, katera premaga tu řpořnane, de ui bote napolneni fo vřo **dopolnořftio** Boshyo TL 1567, 13b, podobno tudi TT 1581-82 [A. J.]

dopolu prisl. [do'po:lu]; P 2, K 2 (TT 1557, KPo 1567) – dopolu; ⬢ Ⓜ

1. *izrařa ne polno stopnjo; napol:* Inu řpomislili tudi na vezh nařhiga imena inu iesika lůdy .. kateri řkorai povřod zhiřřřhi řlovenřki govore, kakor mi po Kraniu inu Korofhki deřheli, **do polu** nembřhki

KPo 1567, VII

2. ekspr. *izrařa precejřnje pribliřevanje polni meri; napol:* En zhlouik .. ie prishal vmei te Rasbunike, Ty fo ga iřřleklei, obřecali inu ranili, inu fo ga pustili řesheziga **dopolu** mertuiga TT 1557, qb [A. L. R.]

do polu gl. dopolu

dopovedati (dopovedati, dopovejdati) -vem glag. dov. [dopo've:dati -'ve:m]; P 21, K 8 (TL 1567, KPo 1567, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– nedol.: dopov | e/é/ej | dati; – sed. ed. 3. os.: dopovej; ①
kdo; od česa, komu/čemu *s pojasnjevanjem, utemeljevanjem prepričati koga o čem: dopovedati*: Sakai Ioannef tim pollanim zhištò ne **dopovei**, tàmuzh pufty ijh lih zbifli? KPo 1567, XXXII; Kateri fi nepufty **dopovedati**, ta ie vshe na tih neuernih potu DJ 1575, 85; Sakai kateri fò prau pametni inu dobri Vzheniki te Poftaue, katerim fe fadofti od dobrih del is Boshyga Pifma pouei inu **dopouei** .. htimu péruolio JPo 1578, I,5a; Ali ony fi nepufty **dopovedati**, inu nizh nemarajo: Ony hodio v'temmi: Satu morajo vfi grunti te deshele pafti DB 1584, I,300b; Papelnhniko Boshyfe befede fouroafnhniki, fi nepufty **dopovedati** TPo 1595, I,183 / Ta modruft pak, kir je od osgoraj, je nar poprej zhišta, potle myrouna, mehka, fi pufty **dopovédati**, je polna milosti DB 1584, III,134a, podobno tudi TT 1577; My tiga nemo-remo drugazhi fturiti, sakaj ta Svejt fi ne pufty **dopovejdati**, my moremo pridigovati, inu vfelej opominati .. aku bi katere Pogovfite otroke timu Hudizhu is njegovih ftrikou mogli odreihtiti TPo 1595, II,186 [A. L. R.]

dopridigati -am glag. dov. [do'pri:digati]; P 1, K 1 (TR 1558)

– del. na -l m. ed.: dopridigal; ①

kdo; kaj **dopolniti**, **zaključiti čas v službi pridigarja**: Oli Bug ie nemu [sv. Pavlu] is tih nadlug vfeh pomagal inu obaroual, inu ftu prou kadar ie 36. leit **dopridigal**, ie Bug dopuftyil, de ie ta Nero nemu to glauo odfeal TR 1558, Hb

Ⓜ gl. pridiga [A. L. R.]

doprinašan (dopernašan) -a -o del.

[dopri'na:šan -o]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– nedol. obl. s. ed. im.: dopernašanu; ①

ki se dela, izvaja; opravljan: Satu najte Boga .. sahalvalo, de je on nam h'pomuzhi fvojga Synu, supar tiga Hudizha poslal, de ga odfhene, inu je fvojgo Befede per nas puftyil, fkusi katero fhe na ta danafhni dan takovu delu bode **dopernašanu**, de my tiga Hudizha Krajleftvu refhturamo, doli daremo inu refvalimo TPo 1595, I,174

PRIM. doprinašati [A. J.]

doprinašanje (dopernašane, dopernašene)

-a sam. s [dopri'na:šanje -a]; P 5, K 4 (TT 1557,

TR 1558, TT 1560, TO 1564)

– ed. rod.: dopernašane; – tož.: dopernašane; – or.: dopernaš a/e (TT 1560, 10b) | nem; ①

1. delo, delovanje, s katerim se uresničuje kaj:

a) zahtevanega, obvezujočega; izpolnjevanje: te Poftaune inu fapuuidne oblube hote od nas tu **dopernashane**, nashe diane inu fashlufhene imeiti TT 1557, g3a-g3b; to Poftauo dershì ftu uolo inu miffalio, ampag fcelim polnim dianem inu **dopernashenem** nekar TT 1560, 10b

b) česa zamišljenega, zelenega; udejanjanje: Criftus tukai rifnizhnu od tiga fuiga della inu **Dopernashane** te uole Boshyfe gouori TO 1564, 82b

2. z oslabljenim pomenom, česa izraža opravljanje dejanja, kot ga določa samostalnik; delanje: v zvezi **doprinašanje** grehov grofflouitu ty ludie greshio, kir vezh Sludia fteim **dopernashanem** tih grehou koker Boga inu nega befede slushaio TR 1558, E4a *grešenjem* [A. J.]

doprinašati (dopernašati) -am glag. nedov.

[dopri'na:šati -am]; P 164, K 20 (TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAR 1562, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, TPo 1595, ZK 1595) – nedol.: do | per/pèr | naša | ti/t (TPo 1595, II,190); – sed. ed. 1. os.: do | per/pèr | n | a/á (BH 1584, S29) | šam; – 2. os.: dopèrnašaš; – 3. os.: do | per/pèr | naša; – mn. 1. os.: dopernašamo; – 2. os.: dopernašate; – 3. os.: do | per/pèr | naš | ajo/o/fo/! (TO 1564, 129a); – vel. ed. 2. os.: do | per/pèr | našaj; – mn. 1. os.: dopèrnašajmo; – 2. os.: dopernašajte; – del. na -l m. ed.: dopernašal; – mn.: do | per/pèr | našali; – ž. ed.: dopèrnašala; – mn.: do | per/pèr | našale; – s. ed.: dopernašalu; ①

1. z aktivnostjo dosežati uresničitev:

a) kdo; kaj kakega dejanja; delati: On tudi oblube .. dati tiga S. Duha. Leti sui oblubi fturiti fadofti ie on fazhel na Vinkushtni dan, inu she fdai vtì Cerqui **dopernasha**, kir da tim pridigariem faftop inu ferce, de prou inu pres ftraha pridiguio TR 1558, O2a; dai všem teim, kir fe Kerfzheniki imenuo, de bi fe vfimu, kar ie timu Imenu subper odpouedali inu isuabyli, Inu kar fe shnim gliha inu fpodobi, **dopernashali** TO 1564, 123b / Puidite ui ufì od mene, kateri to kriuiu **dopernashate** TT 1557, 213

// s samostalnikom, z oslabljenim pomenom, kdo; kaj, zoper kaj, s kom **izraža dejanje, kot ga določa samostalnik**: v zvezah kot **doprinašati greh** ty, kir tim Grehom, kateri fò naglauni inu mertuashki, inu fe fubper to veift fture inu **dopernasho**, fubper ne ftoye, vtakih gordih velikih Grekih[!] prebiuao TAR 1562, 55b *so zagrešeni; doprinašati lotrijo* En Prefhuftnik, Vuhernik, Tat .. meini de fhe dolgu ima odlog, inu more fhe dobru fvojgo lotryo **dopernafhat** TPo 1595, II,190 *delati slaba dejanja; doprinašati sramoto* Moshje .. fo fe edèn pruti drusimu resvneli v'fvoih sheljah, inu fo Mosh s'Moshom framoto **dopèrnafhali** DB 1584, III,82a *so nečistovali*

b) kdo; kaj česa zahtevanega, obvezujočega; izpolnjevat: prauì Verni kerszheniki .. fo pokorni tim Boshym Sapuuidom, kuliku ner vezh mogo te ifte **dopernashaio** TR 1558, h2a

c) v trpniku, kaj česa obljubljenega, napovedanega; izpolnjevat: Letu prerokouane fe ie poufod vtìm Papeshouim Kraleuftui **dopernashalu** inu she fdai fe **dopernasha** TT 1577, 447

D

d) kdo; kaj *česa zamišljenega, zelenega; udejanjati*: Gofpd ne dopuŕti timu Neuerniku de bi ŕe po nega Voli ifleshlu, nega vole ne **dopernashai** TP_s 1566, 249b; Hodite v'Duhu, taku nebote tiga meŕſa shele **dopèrnafhali** ZK 1595, 150

2. kdo; kaj; na kom, nad kom, (s čim) *z aktivostjo dosegati, da kdo spozna kako lastnost, stanje; kazati*: ta nasha bruma, kadar ŕe Suero **dopernasha**, dopade Bogu TT 1557, g2b; leta Prauiza ŕe imenuie ena Poftauna, Sapuuidna inu zhloueska Prauiza, Sa volo kir ŕe taka Prauiza od ludi **dopernasha** po tih Boshyh Poftaauh inu Sapuuidah TT 1560, 2b; Brani timu hudumu Sourashniku .. De on fuoie fyle na nih **nedopernasha** TKM 1579, 75b; ty Sholnerji .. tulikain fvojevolje nad nim **dopernafhajo**

TP_o 1595, 1,284 *izkazujejo svojo krutost, hudobo*

3. kdo; kaj; (v čem) *biti dejaven pri kakem delu, opravilu; opravljati*: ta Della, katera ie meni ta Ozha dal, de **dopernasham** .. Pryzhuio od mene TT 1557, bb2b; kadar ty Sakoniki .. nih Antuerh inu slushbe fueifſtu **dopernasha-io**, taku nim ne bode na vshitku mancalu TR 1558, C4a; Take slushbe, Oblube inu Stanuui, kir ŕe vtaki maningi deio inu **dopernasha-io**, So ſubper Boga TAR 1562, 85a; LEta dobra Della inu lete Boshye slushbe ŕe imao delati inu **dopernashati**, katera fo vtih deſſetih Sapuuidah ſapouedana TO 1564, 25b; Fungor officio, obhajam (oli **dopèrnáfham**) ſluſhbo BH 1584, S29 / tu mersku Pregrishene, fo te Iudouske slushbe, nih obrefouane, offri inu Prafniki, kateri fo oni ſubper Criſtufeu inu tih Iogrou Vuk inu poſtauo **dopernashali** vtim Templi TR 1558, Y4b; Ordninga inu naredba, koku ŕe ima ta Litania, gmain proshne vti Cerqui **dopernashati** TO 1564, Xx3b; ty Pſalmi, peifmi, inu uſe druge ſluſhbe Boshye, ty S. Sacramèti utim Slouenskim Cranskim Iesyku, ŕe **dopernashio**[!] inu dile TO 1564, 129a; Taku bi ena vſakatera hiſha ena prava Cerkou bila, vkateri bi ŕe nihter drusiga, kakor ſgoul Boshye ſluſhbe opravlave inu **dopernafhale** TP_o 1595, II,246

PRIM. doprinaſan [A. J.]

doprinašavec (dopernašavec) -vca sam. m [doprinaša:vec -vca]; P 2, K 2 (TC 1575, TKM 1579) - ed. im.: dopernašavec; - mn. im.: dopernašavci; Ⓜ *česa kdor dela, deluje, da se kaj izvrſi, uresniči; izvrſevalec, uresničevalec*: ta Sludi .. ie fazhetig, freda, konez, inu **doperna-shauz** vfiga Slega inu hudiga TC 1575, 145; my nebudemo le Poſluſhauci te Beſſede, Temuzh tudi **dopernashauci** TKM 1579, 13a [A. J.]

doprinesen (dopernesen) -a -o del. [doprine'sen doprine'se:na -o]; P 97, K 22 (TC 1550, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TAR 1562, TO 1564, TP_s 1566, KP_o 1567, TC 1575, DJ 1575, DP_a 1576, TT 1577, JP_o 1578, DB 1578, DBu 1580, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, MD 1592, TP_o 1595, TFM 1595, ZK 1595)

- nedol. obl. m. ed. im.: do | per/pèr | nesen; - mest.: dopèrnesenim; - or.: dopernesenim; - mn. im.: do | per/pèr | neseni; - rod.: dopernesenih; - tož.: dopernesene; - ž. ed. im.: do | pèr/per | nesena; - rod.: dopernesene; - mn. im.: do | per/pèr | nesene; - s. ed. im.: do | per/pèr | nesen | u/o (Krelj, Jurčič); - rod.: doperneseniga; - mn. im.: dopernesena; Ⓜ *Deutsch. Fertig. Latinè. paratus. Windifch. fturjen, doperneffen. Italicè. apparecchiato, fornito, ſpedito, in ordine MD 1592, D6b*

1. ki je narejen, izveden do konca; dokončan: Natu je priſhàl taifti Seſbazar, inu je grunt poluſhil Boshji Hiſni v'Ierusalemi, od tigiſtiga zhaſſa ŕe syda, inu ſhe nej **dopèrneffena** DB 1584, 1,253a; Taku je bilu pèrpraulenu vſe Salomonovu delu, od tiga dne, kar je GOS-PODNIA hiſha bila gruntuana, dokler je jo dokonjal, de je GOSPODNIA hiſha cillu bila **dopèrneffena** DB 1584, 1,238a / TAKV je bilu cillu **dopèrneffenu** Nebu inu Semla, inu vſa nyh Vojlka DB 1584, 1,2a / niſzhe noi mogel vta Tempel puiti, taku dolgu de fo te fedem ſhraifinge bile **dopèrneffene** TT 1577, 404

// **ki je uſpešno končan; opravljen**: Naſha deilla oli ſluſhbe nekar Bogu ne dopadeio/ fa uolo naſhe zhiſtoſti fuetuſti/ oli kir fo od nas prou inu popelnoma **dopernefene** TC 1550, 115(66a); Bug tudi ta[!] nega slushbe inu ta dobra della, kir fo po Boshy Poftaui ſturiena, nai ſi ne fo cilu popelnoma **dopernesena**, fa dobru .. vſame TT 1560, d2b; taki Prafniki inu Goduui tudi pomagaio, de ŕe take zhudne velike nuzne rizhi od Criſtufa **dopèrneffene** od tih mladih prepoſtih ludi teim bule ſamerkaio TAR 1562, 97a; Na drugi dan pak imalſ ti eniga Koſla offrati .. inu ta Altar ſhnyh ozhiſtiti, kakòr je on ſtèm Iuncem ozhiſzhen. Inu kadar bo tu ozhiſzhozvanje **dopèrneffenu**, taku imalſ eniga mladiga Iunza offrati DB 1584, II,81b; vſa gmajna je molila, inu tu pejtje téh Peuceu, inu trobentajne téh Trobentarjeu, je vſe tèrpèlu, dokler je Shgani offer bil opraulen. Kadar je vſhe Shgani offer bil **dopèrneffen**, ŕe je Krajl pèrpognil, inu vſi kateri fo pèr njemu bily najdeni, inu fo molili DB 1584, 1,246b; TAKU je bilo dokonjanu vſe delu tiga Prebivaliſzha <Sdaj je vſhe vſe delu tiga Prebivaliſzha **dopèrneffenu**> DB 1584, I,61b / Moremoli my tudi to [angelsko] poſdraulenie oprauti ali ie derſhati? .. To takouo ie vſhe pred petnaifte ſto Leti od Angela inu Diuice Marie opraulieno inu **dopernefeno** JP_o 1578, III,39-39b

2. ki je dan k čemu, kjer je manjal; dopolnjen: Kar pak takovi nepopolnomi pokorszhini inu povſizhenju manka, tu bo na meiſtenu[!] inu doſtaulenu, dopolnenu inu **dopernefſenu**, ſkusi to pervu povſizhenje te Vere TP_o 1595, II,81

3. izraža, da je uresničeno dejanje, stanje, kot ga določa samostalnik; storjen: ty imao te

kluzhe knebessom, Te Sacramente .. ta fnamina tuga nashiga **doperneffeniga** Odreshitua skufi Criftufa TT 1557, *IIIa; SVeti Bernard inu fa nim drugi fueifti Vuzheniki .. od tuga nashiga Odreshitua skufi Criftufa **doperneffeniga**, letaku gouore inu pišsheio TT 1557, pa; koker taka nih pokorfzhina, lubefan inu bruma nei cilu popolnoma **doperneffena**, taku ona vñai dopade Bogu, fa volo te Vere TR 1558, P4b; Obtua S. Paul od tuga nafhiga guishniga Goriuftanena Vcriftufu, taku guishnu gouori, Koker de bi bilu vshe sturieniu inu **doperneffenu** TR 1558, K2b; Bug ie tuga Greshnika, kir Veruie Viefufa, od vñe fatoshene sturieni inu **doperneffene** kriueci, hudobe, Pregrishena, Fray ledig, profhiga, fturil TT 1560, e4a; tu Pridrigaftuu, Dilene inu Iemlene tih Sacramentou, tu vkupe Molene inu Sahualene lipu poredu per prauim zhafu inu poshtenu bo **doperneffenu** TO 1564, 53b; ty eni Grehi, kir bodo od tih Vernih kerszhenikou **doperneffeni**, fo neglauni inu mertuashki TC 1575, 132; Iesus sam lhnega offrom en famkrat na Cryshu **doperneffenim**, ie vñiga fuita Grehe od Vernih prozh vñel TT 1577, 64; Adam inu Eva fe sazhneta po **doperneffenim** pèrvim grèhu framovati DB 1584, I,3a; Bellum mira celeritate confectum est, voijkovanje (oli kreg) je s'veliko hitroftjo **doperneffenu** BH 1584, S28; takovu terplenje le fatiga volo, kfufi Christufa je **doperneffenu**, de bi my od grehou odrelheni .. bily TPo 1595, I,215;

♦ — **doprineseni greh greh, ki ga človek zagreši sam (kot nasprotje izvirnemu grehu)**: Is letiga Porodniga Greha .. rafto ty drugi Grehi ufi, kateri fe imenuio ty Sturieni oli **Doperneffeni** Grehi, kir fe sture inu doperneffo isnotra utim fercei inu uti misli utim zhloueku, inu ifuuna utih uudid TT 1557, nb; TY sturieni oli **doperneffeni** Grehi, fo ufa ta Della oli Diana, kir fe deio oli fture, tei Boshy Sapuuidi fubper, Is notra uti Dushi inu utim fercei, Inu ifuuna fteim Telleffom, inu fteimi Vudi TO 1564, 9b

4. ki je obljubljen, napovedan in je z dejavnostjo uresničen; izpolnjen: kar ye kuli Bug tim fuetim ozhakom .. prerokouall/ koku fe ima nim godyti/ tu ye vñe **doperneffenu** TC 1550, 105(61a); Onu mora letu tudu biti na meni **doperneffenu**, kar ie piflanu, Inu on ie fteimi lotry fraitan, Sakai ufe te rizhi, katere fo od mene piflane, imαιο en konez TT 1557, 242-243; te befede inu oblube Boshye .. bodo o prauim zhafu iskašane inu **doperneffene** TR 1558, e2a; Kadär ie IESVS vēdil, da ie vñe **doperneffenu** bilu, inu Pifmo dopolnieno, rezhe: Sām sheian KPo 1567, CLXIIIb; INu letu vam bodi enu snaminje, pravi GOSPVD, de vas hozhem na letim mejfti obyfkati, de bote vejdlil, de ima moja befeda nad vami **doperneffena** biti, k'nefrezhi DB 1584, II,50a

5. ki je zamišljen, želen in je z dejavnostjo uresničen; udejanjen: De tvoje Imé pèr nas poŕvezhenu, tvoje Krajleftvu relhirjenu, tvoja vola **doperneffena**, inu tu prekletu Papeftvu fo vfo fvojo fimotlako svernjenu bode ZK 1595, 213

6. navadno v zvezi z leto ki je prenehal trajati; minuli: Inu on je popal tuga Drakona, to staro kazho, katera ie ta Hudizh inu ta Satanas, inu ga ie fuefal Tiffuzh leit .. inu ga ie faperl .. de vezh ne fepelaua te Ayde, dotle ne fo **doperneffena** Tiffuzh leit, inu po letim on mora p[r]uft biti en maihin zhas TT 1577, 465-466; kadar bodo ty Tiffuzh leit **doperneffeni**, bode ta Satanas pruft od nega Iezhe TT 1581-82, II,438[=432]

// ki je živet na način, kot je določen v sobesedilu; preživet: MOj leben rejs, od moje mladufti, koku je taifti od sazhetka mej letim folkom v'Irufalemi[!] bil **doperneffen**, tu vejdo vfi Iudie DB 1584, III,76b

7. ki je razvil dobre, pozitivne lastnosti v največji možni meri; izpopolnjen: najfi je on Boshji Syn bil, taku je on vñaj na tem, kar je tèrpil, pokorfzhino fe navuzhil: Inu kadar je on bil **doperneffen**, je on vfem tém, kateri fo njemu pokorni, en urfah poftal k'vezhnimu isvelizhanju DB 1584, III,128b *ko je dosegel popolnost*

8. na koga izraža, da je komu pripisano, da je storil kaj nedopustnega, kaznivega: jeft nenajdem na tem zhloueku, téh rizhy obene, katerih vy njega dolshite .. na njega nej nihtèr **doperneffenu**, kar bi bilu fimèrti vrejdnou DB 1584, III,45b; po tuji prevodni predlogi man hat nichts auff jn **bracht**/ das des todes werd sey LB 1545, 2131

PRIM. doprinesiti [A. J.]

doprinesenje (dopernešene, doprinesenje, doprinesenje)

-a sam. s [dopri'ne:senje -a[?]]; P 8, K 8 (TR 1558, TO 1564, DPa 1576, TT 1577, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, TFM 1595)

-ed. im.: dopernese | n/jn (DPa 1576, 54b) | e; -tož.: do | per/pèr | nese | n/j | e; -mest.: doprinesenju; -of.: doprinesenem; (M)

1. uresničenje odločitve ali volje; dejanje: notri v'meni nihtèr dobriga nej, ni u'voli, ni v'**doperneffenju** TFM 1595, CLIII / fuetih ludy terplene, ie Criftufeuu terplene, kakor ta fpomin, taku tudi **doperneffene** DPa 1576, 54b

2. česa dejanje, s katerim se uresniči kaj zahtevanega, obvezujočega; izpolnitev: Ta Poftaua Boshya hozhe imeiti od zhloueka polnu **doperneffene**, oli ga preklei TR 1558, H3b / TA PRAVIZA IE ENV DOpolnena oli **Doperneffene** te Poftaua TO 1564, 19a

3. česa uspešno končanje kakega dela, opravila; dokončanje: ta Criftufeuu dini offer .. ie tu prauu cilu **doperneffene** inu dokonane vñeh vunanih Moifefouih slushbi TT 1577, 9 judovski obredi so s Kristusom dokončno opravljeni in niso več zavezujoči [A. J.]

doprinesti (dopernesti, doparnesti) -em

glag. dov. [dopri'ne:sti -em]; P približno 400, K 40 (TC 1550, TA 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TR 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, KP 1567, TC 1575, DJ 1575, DP 1576, TT 1577, JP 1578, DB 1578, Tkm 1579, DC 1579, DBu 1580, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DA 1585, DC 1585, TiPre 1588, MD 1592, TP 1595, TIm 1595, TfC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– nedol.: do | per/pèr | ne | st/[!] (MD 1592, X1b) | i; – sed. ed. 1. os.: do | pèr/per | nesem; – 2. os.: dopernesèš; – 3. os.: do | per/pèr | nese; – mn. 1. os.: dopernesemo; – 2. os.: do | per/pèr | nesete; – 3. os.: do | per/pèr | nesio; – vel. ed. 2. os.: dopèrnesi; – mn. 2. os.: do | per/pèr | nesite; – del. na -l m. ed.: do | per/pèr/par | ne | s/[!] (TT 1577, 6) | e/a/i/è/à | i; – dv.: dopernesla; – mn.: do | per/pèr | nesli; – ž. ed.: do | per/pèr | nesla; – mn.: dopernesle; – s. ed.: do | par/pèr/per | nesl | u/o (Juričič); Ⓜ

Deutfch. Laiften. *Latinè.* praefare. *Windifch.* doštati, **dop[e]rnefti**. *Italicè.* dare, mantenere, far il suo debito MD 1592, H7b; *Deutfch.* Volbringen. *Latinè.* exfèqui. *Windifch.* **dopernefiti**, dokon-zhàti, svèrshiti. *Italicè.* efseguire, ispedire, mettere in effetto, mandar ad effècutione MD 1592, T2b; Praefto. *Germ.* Fürtreffen/ oder vbtreffen. *Sclav.* **dopernefiti** MTh 1603, IL316

1. z aktivnostjo doseči uresničitev:

a) kdo; kaj, zoper koga/kaj, (s kom/čim) **kakega dejanja; narediti, stotiti:** Sbugom hozhmo mozne rizhy **dopernefiti** TP 1566, 110a; ty, kateri fo vRegimentu, imajo .. lhfrafati fvoje podlofhniko, kadar ony supar pravizo inu fpodobnost .. kaj sture inu **dopernefso** TP 1595, III,141; jèft tu dobru imam pèr febi, de hozhem: ampak de bi tu dobru **dopèrneffèl**, tiga jèft ne najdem ZK 1595, 67

/ eljpt. Bug ie ta, kir noter vuas dela, obuie, de vi hozhte, inu de vi **doperneffete** po nega dobru voli TL 1567, 28a / taki Verni ludie .. fe ne puftè vezh, obeni pofuitni ne Hudizheui oblafiti .. od nega befède inu Vere obèrniti .. Taciga **dopernefiti** na tim hudim fucitu nigdar oben Cèffar, ne Kral, ne Viuda .. ne fo premogli TR 1558, Z3a-Z3b; od te Diuice Marie Vere inu pohleune odguori .. bi bilu ueliku gouoriti, tiga tukai fdaì nemoremo **dopernefiti** TR 1558, c4a / Bug nej le tu vbyanje, kateru fe s'roko **dopernefse** inu permere .. prepovèdal

TP 1595, II,160

// s samostalnikom, z oslabljenim pomenom, kdo/kaj; komu, koga, na kom, (s čim) **izraža dovršitev dejanja, kot ga določa samostalnik:** v zvezah kot **doprinesti drugočrojenje** taku fe notri unas sturi inu **dopernefse** tu druguzhroyene TO 1564, 16a *sno prerojeni; doprinesi greh* taki Grehi katerih folo ne **dopernefso**, fo nim odpufzhèni TT 1557, n4b *kar zagrešijo nezavedno;* tudi vti Cerqui, od tih Vernih fe zheftu inu dofti vunanih velikih Sturienih inu Smèrtnih grehou sturi inu **doperneffe** TT 1557, cc2b; jèft .. fem .. mnoge teshhe[!] velike Grehe .. **doperneffel**

Tkm 1579, 119b; **doprinesti krst/krščovanje, molitve, obhajanje, petje, pridige** vti Cerqui vfe slushbe Boshye, te Pridige, Kerszhouane, Molytue, Petye, Obhayane fe imajo vtim gmajn vfake deshele faftopnim Iefiku oprauiti inu **dopernefiti** TL 1561, A4b *pridigati, krstiti, moliti, peti, obhajati je treba v razumljivem jeziku; my tudi ta Karlft sdianem oprauimo inu dopernefemo JP 1578, II,33; **doprinesti nečistost/kurbarijo/sramoto** ne fo pokure diali zhes nih nezhistoft inu Curbaryo, inu fromoto, kir fo **dopernesli** TL 1561, 72a *so nečistovali; doprinesi obrezanje* Obresanie fe ie moglo ravno na ofmi dan **dopèrnefti** KP 1567, XLVIIIb *otroka je bilo treba obrezati osmi dan po rojstvu; doprinesi odrešitvo* [Kristus] je tudi fpet od fimèrti gori vftal, inu nalhe odrelhitvu popolnoma **dopèrneffel** DB 1584, 1,1ba *nas enkrat za vselej odrešil; doprinesi prešuštvo* kateri eniga drufiga Sheno pogleda, inu te sheluie, ta ie vshe vnega fercei tu preshuftu **doperneffal** TC 1555, F7 *prešuštvoval; doprinesi štrajfingo* Cristus .. ie tim neurnim teman .. fakriuenu, dotle fe na nih te shtraifinge ne **doperneffo** TT 1577, 409 *dokler niso kaznovani; doprinesi zblaznjenje/zmoto* taka Ieid obene fmote ne sblafnene vti Veri nikomer ne **doperneffe** TAr 1562, 76a *nikogar ne pohujša; doprinesi žegen* KAdar je vshe Isaak bil **dopèrneffel** za Shengen zhes Iacoba .. je Esau njegou brat is fvojska lova prifhàl DB 1584, 1,17b-18a *blagoslovil**

b) kdo; kaj, za koga, (s čim) **česa zahtevanega, obvezujočega; izpolniti:** Christus .. ye to fapuuid inu vfo uolo bolhyo fa nas inu nam hdobrumu **doperneffal** inu napelnill TC 1550, 69(43a); mi cilu popolnoma dershimo inu ohranimo vfe Boshye fapuuidi, inu te ifte sdianem **doperneffemo** TT 1557, ha-hb; mi ne sturimo inu ne **doperneffemo** vfiga popolnoma, kar fmo dolshni pruti Bogu inu pruti tim ludem TT 1557, n4a; Preklet ie Sledni, kir ne obftoy oli ne obftane vfeh vtih rizheh, katere fo fapiflpane vletih buqhul, inu fteim dianem ne **doperneffe** TT 1557, m3b; Cristus .. ie .. Boshye Poftaue, Sapuuidi inu Praude dopolnil, dokonal, **doperneffil** inu sturil tei Boshy Prauici fadofti na nashim meiftu TR 1558, G4b; nekar ty kir poslushaio oli vmeio te Sapuuidi, temuzh ty kir fđianem te ifte cilu **doperneffo**, bodo pred Bugom fa prauizhne dershani TR 1558, Ta; taciga zhloueka .. nei bilu inu ne bode, kir bi .. to Poftaue cilu inu popolnoma fadofti dershàl inu **doperneffil** TT 1560, da; Ifidiffè tuia Vola, de .. kar ti fapoueish, de mi tu iftu sturimo inu **doperneffemo** TC 1575, 116; Cristus ie na nashim meifti vfe fapuuidi Boshye **doperneffel** inu dokonal TC 1575, 493; Veliko zhudes ie [Kristus] sturil, Dokler ie **doperneffel** (: Kar ie od Ozheta nemu Vnebi bilu porozhenu DP 1576, A2b; Néli vam Moses Poftavo dal, inu nihzhe mej vami, Poftave *nedershy?

<^aNedershy) **nedopèrnefse**, nedopolni>
DB 1584, III,51b / ona [postava] vñai hozhe to obylno polno Pokorszino imeiti, katero oben zhlouik od fam febe ne more **dopernefti**
TO 1564, 12b / iest moram poprei biti kerfzhen fanem kerftom, inu koku ie meni britku dotle fe ne **doperneffe** TT 1557, 210

c) kdo; kaj *česa obljubljenega, napovedanega; izpolniti*: kar Criftus ie pridigal gouuril inu oblubil .. tu iftu on more inu hozhe .. sturiti, i[s]kafati inu **dopernefti** TT 1557, bb2b; Bug pag, kar ie on lkufi ta ufta .. Prerokou poprei ofnanoual, de ie Criftus moral terpeti, ie taku **doperneffel** TT 1557, 339; Vfe tu kar ie Bug per tei Obrefi Abraamu oblubil ie nemu inu nega otrokom popolnoma iskafal inu **doperneffel** TR 1558, C2b; taku nega diane inu fapiffane beffede, fo fe vfe fgdudile inu **dopernesle** TT 1581-82, II,*4a; Nebelki ozha, kir .. fi vshe sdaj tudi takou tvoj pritefeh nad nami vbosimi **doperneffel** inu ifkasal, ker fi ti leto nafho deshelo .. s'lakoto inu dragino fhtrajfal DM 1584, CCXXXIII-CCXXXIII / vfe to kar ie od mene prorokovano, to morem pretèrpeti. Inu da to ifto fe **dopèrnefe**, taku ie trèbi da gremo v'to Méfto KPo 1567, C1; Boshye befsede, oblube, preden fe **dopernefso**, fe vidio norfke inu nemogozhe TPo 1595, I,149

d) kdo; kaj *česa zamišljenega, želenege; udejaniti*: Bug .. pufty ta Svejst fvojo volo imeiti inu **dopernefti** TPo 1595, III,94 / ti vtim to lefufeuo volo **doperneffesh** inu prou deish TO 1564, 141b

2. kdo; kaj *narediti, izvesti kaj do konca; dokončati*: kadar fim zhas imel, fim delu inu flis htemu perlushil, de fim lete Buque **doperneffel** inu na dan dal DJ 1575, 3; SVojo hifho pak je Salomo zympral trynajft lej, de je jo cilu **dopèrneffel** DB 1584, I,186b; ona .. nej jédla ni pyla, try dny inu try nozhy, inu nej nehala moliti inu fe plakati, inu je Boga profsila, de bi jo od tiga sashmaganja hotèl odrèshiti. Potle na tretji dan, kadar je ona fvojo molitou bila **dopèrneffa**, je Boga hvalila DB 1584, II,149a / kadar ie ta Hudizh ufè iskushnaue bil **doperneffel**, gre prozh od nega do eniga zhafa TT 1557, 170; Ozha Nebeshki, kir ti vfe dobre rizhy noter vnas fazhenesh, poterdish inu **doperneffesh** TO 1564, 105b; Zhlouik pak kadar ie lih fuoie ner bulshe sturil, taku ie kumai sa zhel[!], inu kadar fe mu sdy de ie **doperneffel**, taku she delezh faly DJ 1575, 71; Vtem Paradishkim Vartu ie nashe pogublienie sturieno. Sato fe ie tudi moralo vtem Vartu nashe odreshenie sazheti inu **dopernefti** JPo 1578, I,115a; Oni fo pred Pilatom Vpyli, niegoua Kry pridi zhes nas inu zhes nashe Otroke: Katero fe ie grosouito inu mozžno sueliko Sylo tukai sazhelo, inu **doparneffo** JPo 1578, II,133b / Ieft profsim

tebe, de hozhefh to sazheto tvojo gnado inu dobruo v'meni, miloftivu **dopèrnefti** inu dokonjati DM 1584, VII; Neodftopi prozh od mene, temuzh **dopèrnefsi** inu doverfhi u'veliki gnadi, kar fi v'meni sazhel DM 1584, CLX

// kdo; kaj, s prisl. določilom načina *uspešno končati kako delo, opravilo; opraviti*: kakou bi tu bil en neumni hlapcz, kadar bi nemu ta Gofpodar nega dellu .. sturiti inu **dopernefti** fapouedal, inu bi .. dial, Ieft ne fem Vreden tiga delati TT 1557, ee2b; Vfi Purgary, Kmetizhi, Gofpodary, Gofpodine .. nih fñan bodo pelali .. nih dellu inu oprauilu, sturili inu **dopernesli**, po tui beffedi TR 1558, M4a-M4b; [Kristus je] tu vfe, kar fmo fđai gouurili, nom hdborimu oprauil inu **doparneffil** TR 1558, Ha; Ta vunana dobra della, te vunane Boshye slushbe inu Ceremonie, mogo tudi ty Hynauci sturiti inu **dopernefti** TAr 1562, 53a; Vmei leteim Folkom, fe ima ta Boshy Syn iskafati, inu tu nega veliku zhudnu dellu inu oprauilu **doparnefti** inu dokonati TO 1564, 55a; [Kristus] ie takouo veliko delo flako maihanimi Liudi sazhel, tudi sueliko filo **doparnefal** JPo 1578, III,4; od tod fta [sv. Pavel in Barnaba] bila zhes dana tei gnadi Boshy, htimu dellu, kateru fta bila **doparneffa** TT 1581-82, I,540; Ieft fim tebe zhasnaga sturil na Semli, inu fim **dopèrneffel** tu dellu, kateru fi ti meni dal, de bi je imèl sturiti DB 1584, III,57a; Taku en Kovazh, ta mora pèr fvoim Nakovalu biti, inu s'fvoim kovanjem okuli hoditi .. inu dela de je truden .. inu gleda gori, koku tu dellu prau stury, inu mora mifliti, koku je **dopèrneffe**, inu mora sguda inu posnu pèr nym biti, de je lépu dodela DB 1584, II,168b / [Pastirji] fvoio slushbo po frezhi prav opravio inu **dopèrnefo** KPo 1567, XXXVIIIb; Islaga tu Criftufeuu farftuu .. de ie on vfe tu, kar htimu farftuu slishi **doperneshe!** TT 1577, 6; Leta Hlapaz pomeni vfe verne Karfzhenike, kateri vpravi Veri .. fvoie poklizanie **doparnefo**, poshteno shueyo JPo 1578, III,127b; on fvojo Farfko slushbo hozhe **doparnefti** TPo 1595, I,277 / letu fe prou rezhe Molikovanje[!] narejati, kadar fe pres Boshje sapuvidi, is lafne andohti ena Boshja slushba, sazhne, inu **dopèrneffe** DB 1584, II,+IIIb / Sludi .. napelaue te ludi .. de resbuayo, Curbaio, Kra-deio .. inu druga groffouita della Sludieua **doparneffo** TT 1557, n2b / Inu taku je Bug na fedmi dan **dopèrneffel** fvoja della, katera je sturil, inu je pozhival na fedmi dan od vleh fvojh dél, katera je on sturil DB 1584, I,2a *prenehal opravljati*

3. kdo; kaj *z dejanjem narediti, da kdo spozna kako lastnost, stanje; pokazati*: oben zhlouik, famuzh ta Syn Boshy ie take popolnome Pokorszine iskafal inu **doparneffel** TO 1564, 12b; Is úft Ditet inu mladih Otrok fi [Bog] tvoio zhaft **doparnefal** KPo 1567, XI *pokazal si svojo*

mogočnost preko najšibkejših / GOSPVD je fvojo slobnoft **dopèrneffel**, on je fvoj sloban ferd isly: On je v'Zioni en ogin sashgal, de je tudi nje grunt poshgäl DB 1584, II,57b

4. kdo; (iz česa), kaj, na koga, (s čim) **podpreti kako trdítev z dejství, razlogi; dokazati, utemljiti:** Ludi .. fo dofti inu teshke kriuíne fubper Paulufa naprei ulekli, katerih ne fo mogli **dopernefti**, kadar fe ie on odgouariel, de on fobeno rizhio nei greshil TT 1557, 416; My fmo fpryzhali inu **dopernesli**, de ty Iude[!] inu Aydic, fo vfi pod teim Grehom TT 1557, 03a; zhes nas kriuu, lashniuu gouore, de bi mi to flaro Vero doli terli .. tiga oni ne mogo, fobeno Boshjo bešfedo .. na nas **dopernefti** inu fprizhati TC 1575, 60; Ony tudi nemogo tiga na me **dopèrnefti**, kar zhes me toshjo DB 1584, III,75b / teh drugih pet fhtukou, kakor Firma-nje, Pokuro .. nemamo sa take Sacramente dèrshati, kir fe is Boshje bešfede tuiftu nemore **dopèrnefti** ZK 1595, 137

5. kdo; kaj, na koga **izraziti prepričanje, da je kdo storil kaj nedopustnega, kaznivega; obtožiti:** Ony fo fe pak bali, satu, de fo v'Iosephovo hišho bily pelani, inu fo djali: My fmo leššem notèr pelani sa volo téh Denarjeu, katere fmo my poprej v'nalih vrezhah fpet nafhli, de on tu na nas **dopèrneffe**, inu nas obfodi DB 1584, I,29a; po tuij prevodni predlogi SJe furchten sich aber/ das sie in Josephs haus gefurt wurden/ vnd sprachen/ Wir sind her ein gefurt vmb des Gelds willen/ das wir in vnsern secken vor hin wider funden haben/ das ers auff vns **bringe/** vnd felle ein Vrteil vber vns LB 1545, 108

6. kdo; kaj **biti, ostati kje določen čas; preživeti:** Paulus .. pride uto Gershko deshelo, inu undu **doperneffe** try mefice TT 1557, 398; Sakaj Paulus fi je bil naprej vsel mimu Ephesa fe zhes pelati, de bi mu nebilu potèrba v'Asij zhas **dopèrnefti**, sakaj on je hitil, de bi ob Vinkufhtih v'Ierusalemi bil DB 1584, III,73a; *Deufsch.* Zeit hinbringen. *Latinè.* tempus terere. *Windijch.* zhas **dopernèti**[!]. *Italicè.* confumare il tempo, pafsare MD 1592, X1b

// kdo; kaj, s prisil. določilom načina **živeti določen čas na način, kot ga določa sobesedilo; preživeti:** ty nashi dneui pred tuiem ferdom tiakai gredo, inu mi ta nasha Leita **doperneffemo**, koker ene marine oli bafne TO 1564, 164b; onu ie fadofti, de smo mi ta zhas tiga lebna, kir ie minil, po tei Aydoski voli **doperneffi** TT 1577, 145; Inu kadar je on bil devet inu devetdefet lejt ftar, katere je on v'Boshjim ftrahu vèffelu bil **dopèrneffel**, fo njega njegovi priàteli pokoppali DB 1584, II,153b; Mosh inu Shena vkupe prebivati, inu fvoj leben vkupe imajo **dopernefti** TPo 1595, III,188; on .. le miſli, koku .. bi mogel ta zhas vuèſelju **dopernefti** TPo 1595, II,122; ta Sakonſki ftan [se] ima zhaftitu dershati .. vletim .. ty nar vekfhi svetniki fo

fvoj leben **doperneffi** TPo 1595, III,182; uvenim fain, myrnim, Bogu dopadezhim Lebnu, nafh zhaf letukaj **doperneffemo** TPo 1595, II,290

PRIM. doprinesen [A. J., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

doprositi -im glag. dov. [do'pro:siti]; P 3, K 3 (DB 1578, DB 1584, TPo 1595)

– nedol.: doprositi; Ⓜ

v nedoločniku; koga **s prošnjami, molitvami doseči, da se kaj uresniči; izprositi:** ISaak pak ie tiga GOSPVA profsil, sa fuoio Sheno: sakai ona ie bila neporodna, inu ta GOSPVD fe ie puftil **doprositi**, inu Rebeka negoua Shena ie pozhela DB 1578, 22a; enu ferzhnu dobru dopadenje Chriftus na tem ima, kadar fe ftonovitu inu milu proſi inu petla. Aly my vidimo, de fe ta GOSPVD fhe ne pufty **doprositi** TPo 1595, I,163 [A. L. R.]

do poldne gl. do^l, poldne

dopustiti (dopustiti, depustiti, dapustiti) -im

glag. dov. [dopu'sti:ti -'sti:m]; P približno 350, K 32 (TC 1550, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAf 1562, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TPo 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DAg 1585, MD 1592, TPo 1595, Tm 1595, Tfc 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– nedol.: d | o/a (MTh 1603, I,37) | pu | s/š[!] (MTh 1603, II,245) | tit | i/j (MD 1592, T5a); – sed. ed. 1. os.: dopustim; – 2. os.: d | o/e | pustiš; – 3. os.: dopust | i/y; – dv. 3. os.: dopustita; – mn. 1. os.: dopustimo; →; – 3. os.: dopust | e/ío; – vel. ed. 2. os.: dopusti; – mn. 2. os.: dopustyte; – del. na -l m. ed.: d | o/e | pustiſ;

– mn.: dopustili; – s. ed.: dopustiſu; Ⓜ

Admitto. *Germ.* zulassen/ zugeben. *Sclav.*

dapuftiti MTh 1603, I,37

1. kdo/kaj; komu, kaj **ne preperečiti, ne ubraniti, da se kaj godi/zgodi; dopustiti:** Glih taku fhe fdai/ fuio Cerkou te kerfzenike ftrafa/ fmogetero rizho/ koker Sturki .. Tu vfe Bug **dopufti** pryti/ zhes te ludi/ fa uolo tiga greha TC 1550, 219(117b); Gofpud Bug tih Vernih, te fuie Cerque, vfa terplena vei, vidi inu **dopufti** TT 1557, d22b; Eno tako grofouito ftraifingo ie Bug **dopuftil** zhes te nemiloftiue, neuerne Iude TR 1558, Sb; Ti **dopuftish** de beishimo pred nashimi So-uurashniki, Inu de nas ty, kir nas fourashio, obrupaio TPo 1566, 83b; Ta nebelki ozha veliko skèrb ima sa fvoie Verne, inu ijh tako varuie, de ne **dopufti**, da bi fovrashnikom v'peft perfhli KPo 1567, LVIII; da bi ijh ta Evangelion niſtar ne fvaril, támuzh vfo lotrio **dopuftil** alli pregledal ijm, taki bi niſtar raifni ne imeli kakòr ta Evangelion KPo 1567, XXXIII; [Oblastniki] vfo shlaht lotryo, hudubo, nezhiſtoft, fylo, kriuižo doli tareio, shtraifaio inu nikomer ne **dopufte**, temuzh branio fmezhom, Sgalgami TC 1575, 319; Ti nebudesch moie Dushe Vpakli puftil, ni **dopuftil**, da bi tuoi Suetnik ftrohnil JPo 1578, I,133a; On [Bog] pak tiga ne flifhi, inu fe

iskasuje, kakor de bi on nas ne snal, **dopufti** de nas nemiloftivu martraio inu opraulaio TPo 1595, I,164; bi bilu veliku lahkeifih, kadar bi fe nam ta nefrezha od hudiga Sovrafhnika, inu od hudih ludy pergodila, kakor de bi jo Bug taku imel zhes nas **dopuftiti** TPo 1595, II,38; Bug sakaj ti **dopuftifih** tvojo Cerkou satreti TFC 1595, CCCXX

// kdo/kaj; od česa, komu/čemu, kaj **dati pristanek za kaj; dovoliti**: Pufti nas ute fuine, de noter une gremo. Inu Iefus nim sdaici **dopufti**, Inu ty nezhisti duhuui gredo uunkai, inu gredo noter ute fuine TT 1557, 108; Inu kadar fo ty falsh nefaftopni Vuzheniki hoteli, de bi on bil Tita obrefal, tiga nei kratku **dopuftil**, nei hotel de bi Titus tei Mofefuei poftaui fe poduergal TL 1561, 80b; Sdai pag fo veliku vegfhi inu potrebni Vrhahi pred rokami, fa katerih volo fe ima tim Faryem ta Sakon **dopuftiti** TAr 1562, 78b; S. Paul **dopufti** tudi uti Cerqui fteimi nefnanimi Iesijki, tim kir faftopio gouroriti TO 1564, 129a; Obtore tudi [papežniki] ne ote **dopuftiti**, de bi tu famu Boshie pifmu bilu fodac, Rihtar, ta fama prava Regula alli shnora prave kārphanke vere inu Religiona KB 1566, E8b; Bug Noaha inu negoue Synuue shegna: vfe Suirine na Semli nim poduershe: Zhlouekom pervizh **dopufti** Mefšu icifti DB 1578, 7b; Ia [lakomniki] **nedopufte** fuoieci drushini tolikain od dela, dabi le eden krat Vcerkau shli inu Boshyo befedo poflufhali JPo 1578, II,169; Sakai bi fe neimelo **dopuftiti** dabi ondukai edna shena vzhila? JPo 1578, II,9b; Ta Iofef od Arimatia .. ie prožil Pilatufa, de bi on doli fnel tu tellu Iefufeuu, inu Pilatus tu nemu **dopufti** TT 1581-82, I,458; Ieft profim te, **dopufti** meni goroviti k'folku. Kadar je on pak njemu bil **dopuftil**, je Paulus ftopil na fhtable, inu je s'roko mahnil pruti folku DB 1584, III,74a; Satu onu nej ta maininga, de bi en Ozha fvojim otrokom vfe imel **dopuftiti** .. on ima shtrafati, inu nishter odpuftiti TPo 1595, II,276

2. kdo/kaj; kaj **priznati za možno, resnično, veljavno; dopustiti**: Supber tako Menishko Sylo inu Tyranyo dofti Kerfzhenikou toshio, kir vtakih Oblubah ne gledaio na ta Euangeli .. inu kir **dopufte** de fe take Oblube mogo refdreti inu tim kir ne premogo de ne fo dolshni nih dershati TAr 1562, 81a; da naf fama Vera v'Iesufa Chrifufa zhihtō pres nalnih dobrih del isvelizha, tiga ne bodo [naši zoperniki] nikulu **dopuftili** KPo 1567, LXXX; Luterski **dopufte**, de Suetniki, tu ie vfi verni, vnebi inu na semli, fa vfe ludi prožio TC 1575, 505; Sakai nash refum, nasha norfka modroft, ne **dopufti**, de bi Try eden bil, inu eden Try TT 1581-82, II,*5a

PRIM. dopuščen [A. L. R.]

do pustiti gl. odpustiti

dopušati gl. dopuščati

dopuščanje (dopuščane) -a sam. s

[do'pu:ščanje -a]; P 6, K 4 (TT 1557, TL 1561, TAr 1562, TT 1581-82)

— ed. rod.: dopuščan | a/e; — mest.: dopuščanu; Ⓜ

to, da se ne preprečuje, ne brani, da se kaj godi/zgodi; dopuščanje: Inu pridite fpet vkupe, de vas ta Hudizh ne bo iskushaua, fa vashe nefmaffe volo. Letu pak iest [sv. Pavel] gourorim po tim **dopuszhanu**, inu nekar po vkafanu TT 1581-82, II,76 *vam dopuščan, ne ukazujem*

// koga **to, da je dan pristanek, privolitev;**

dovoljenje: Inu kadar fe taku ty Mladi fami febo pres **dopufzhanu** tih Starisheu oli Gerabou vkupe oblubio, De taka obluba inu faueffa nishter nema velati TAr 1562, 79b / a [kristjan] ima letu nerporei veiditi inu terdnu Verouati, de obena rezh ne huda .. fe ne pergode, timu zhloueku, pres veidena inu uideue, pres Vole inu **dopuszhana** Boshyga TT 1557, ddb [A. L. R.]

dopuščati (dopuščati, dopušati) -am glag. nedov.

[do'pu:ščati -am]; P 7, K 6 (TT 1557, TR 1558, TL 1561, DJ 1575, TT 1577, DB 1584)

— sed. ed. 3. os.: dopu | šč/š (DJ 1575, 62) | a/e; — mn. 3. os.:

dopušč | a/e | jo; Ⓜ

kdo; komu kaj **ne preprečevati, ne braniti, da se kaj godi/zgodi; dopuščati**: Gofpud Bug tei Cerqui tulikain inu take velike teshke nadluge inu terplene na tim fueitu **dopufzhe** inu poshila TT 1557, cc3b

// kdo; komu kaj **dajati pristanek za kaj;**

dovoljevati: Obtu ty Papeshi inu Scofi, kir tim Faryem porozhene Shene prepuedaio, Curbe **dopufzhaio**, So ty praui Antichristi TR 1558, c2b; On nikomer neuely neuernimu biti, inu on nikomer **nedopusha** gréshiti DJ 1575, 62, podobno tudi DB 1584 [A. L. R.]

dopuščavati -am glag. nedov. [dopu'sča:vati -am];

P 2, K 2 (TT 1557, TC 1575)

— sed. ed. 3. os.: dopuščava; Ⓜ

kdo; komu kaj **ne preprečevati, ne braniti, da se kaj godi/zgodi; dopuščati**: Veruieimo, de Bug nash Ozha nebeski nom tacih nadlug, nekar is ferda, is nemilofti, de bi nas hotel ftemi pogubiti, gori nalaga inu ne **dopufzhaia** Temuzh de nas fteimi .. opomina hti Pokuri TT 1557, dd2b

// kdo; komu kaj **dajati pristanek za kaj;**

dovoljevati: Inu Criftus fam fagouarie ta Sakon inu ga vfem ludem **dopuszhaia** TC 1575, 342 [A. L. R.]

dopuščen -a -o del. [dopu'sčen -'šče:na -o]; P 28,

K 12 (TT 1557, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, KPo 1567, TC 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, DB 1584, TPo 1595)

— nedol. obl. m. ed. im.: dopuščen; — mn. im.: dopuščeni; — ž. ed. im.: dopuščena; — mn. im.: dopuščene; — s. ed. im.: dopuščen | u/o; Ⓜ

D

(od koga), komu *ki se godi/zgodi brez preprečevanja, branjenja; dopuščan*: vkakou mafsí, koku dolgu, do kakouga cyla inu zhafa ie tim Sludiem inu hudim ludě **dopuszhenu**, take reue inu vfe shlahnt slu, na te Verne ludi nalagati TT 1557, dd2a; S'tim prizha, da vfe skufshniave, nadluge .. bodo le od Boga kárfchenikom naloshene inu **dopufchene** KPo 1567, CVIb; Criftus [je] bil martran inu vmorien, de bi nam bilu **dopufzhenu** super nalho vef greshiti DPa 1576, A6b
 // (od koga), komu *ki mu je dan pristanek, privolitiev; dovoljen*: Vashe Shene de melzhe vtih Gmainah, fakai nim nei **dopufzhenu**, de bi Pridigale, temuzh de bodo poducershene TL 1561, 49b; Sakon ie od Buga poftaulen, vfm **dopufzhen**, zheftzhen, priden TC 1575, 519; Tim pak kateri fo voblasti ie **dopufzheno** foditi, obfoieuati, inu kashtigati JPo 1578, II,106b; Od shlahnt inu koku delezh ie bilu Iudom **dopufzhenu** inu prepuedanu fe sheniti inu Moshiti DB 1578, 101a / Inu timu ferdu, nikar to usdo puftiti, Temuzh s'poterpelnjem[!], tu krivu terpejti, inu tu spodobnu inu od Buga **dopufzhenu** mafzhovanje ylkati TPo 1595, 1,236
 PRIM. dopustiti [A. L. R.]

dopuščenje (dopuščenje, dopuščene, dopuščejne, dopuščejnje, dopušenje) -a

sam. s [dopu'sče:nje -a]; P 19, K 11 (TT 1557, TR 1558, TAr 1562, TO 1564, KPo 1567, JPo 1578, TkM 1579, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)
 - ed. im.: dopu'sče | n/j/nj | e; - rod.: dopu | šč/š (TO 1564, 68b) | e | n/nj/nj | a; - tož.: dopu'sče | n/nj/jne; - mest.: dopu'sčenj; - or.: dopu'sčenem; (M)

to, da se ne prepreči, ne ubrani, da se kaj godi/zgodi; dopuščanje: Kadar bi fe pak skusi tuoie **dopufzheine** .. en nefrezhni porod perprauil, taku dai miloftiui Bug teim reshalenim Starishem, de ony nih takou teshak Krish spoterpleinem nofsio TkM 1579, 76a / Neodteguj fe eden drusimu, šamuzh je li je obeju dobra vola .. de vas Satan nebo ifkufhal, sa tiga volo ker fe nemorete sdérshati. LEtu jeft pak govorim is **dopufzhenja**, inu nikar is sapuvidi DB 1584, III,91b
vam dopuščam, ne ukazujem

// koga, v čem *to, da se da pristanek za kaj; dovoljenje*: Leto Frayngo inu **Dopufzhene** vtih Ceremonijh inu vunanih Slushbah, fo ty Stari Kerfzheniki tudi imeili inu derfhali TAr 1562, 76a; Inu kir pres Vifty, oblafti inu **dopushena** tih Shcoffou, ia nim inu nih voli, Sapuuidi subper pridiguio TO 1564, 68b; Iulian Cefsar [je] Iudom dopuhtil, da ta rasualieni Tempel Karfzhenikom na framotu špet sidaio: Katero **dopufzhenie** fo Iudye suelikim vefšelyem prieli JPo 1578, II,213b; Ty drugi pak, kateri takove Sapuvidi neimajo ti imαιο nyh mezh dershati, inu nikar po teim ifitim fezhi, pres **dopufzhenja** ali vfeuania te

vilhe gofpofzhine TPo 1595, 1,235; Licentia. *Germ.* erlaubung/ nachlassung/ gestattung. *Slav.* **dopufzhenie**, perpuflhane MTh 1603, I,799 / Oli on vfaí, is Boshyga **dopuszhena**, druge velike Zaihne inu zhudefa, od fam febe inu skufi sle, te falsh Preroke inu zupernike, fturiti premore TT 1557, bb3a [A. L. R.]

dopušenje gl. dopuščenje

dopuštiti gl. dopustiti

dorasti -em glag. dov. [do'ra:sti -em]; P 1, K 1

(DAg 1585)

- sed. ed. 3. os.: doraste; (M)

kdo; kaj **doseči končno stopnjo rasti; dorasti**: v zvezi **dorasti svoja leta** Botri inu drugi karfzheniki, famy obeniga flifla nemate lřparati, inu letu Dete, aku fvoja lejta **dorafte**, v'Čerkou h'Čatehifmu svěstu vishati, inu voditi
 DAg 1585, A7b *doseže primerno starost* [M. Č.]

dorotliv gl. darotljiv

dorovan gl. darovan

dorum [or. ed.] gl. dar

doseči (doseči, deseči) -sežem glag. dov. [do'se:či -'se:žem]; P 154, K 27 (TE 1555, TT 1557, TR 1558,

TT 1560, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, KPo 1567, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DPo 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, MD 1592, TPo 1595, TrČ 1595, ZK 1595, MTh 1603)

- nedol.: d | o/e (Megiser) | se | č/č; - sed. ed. 1. os.: dosežem;

- 3. os.: doseže; - mn. 1. os.: dosežemo; - 3. os.: dose |

go/žo/žejo/gu (JPo 1578, II,119b); - del. na -l m. ed.: dos | e/è |

g | al/el; - mn.: dosegli; - ž. ed.: doseгла; - mn.: dosegle;

- s. ed.: doseglu; (M)

Pertineo. *Germ.* Etwan hinlangen/ erreichen.

Slav. **dofezhi** MTh 1603, II,251

1. nedov., kaj; s prisl. določilom kraja *biti, nahajati se v prostoru do kod; segati*: Inu nemu fe ie fainalu. Inu pole, ena Luitra ie ftala na Semli, katera ie fuoim konzom **dofegla** do Nebes DB 1578, 25b; Nu, fturimo fi enu Meftu, inu en Turn, kateriga verh bo noter do Neba **dofegel**, de fi my enu ime fturimo DB 1578, 9a; inu potoki v'Arnoni, inu svyranje téh potokou, kateru **dofeshe** do tiga Méfta Ar, inu fe oberne, inu je Moabova pokraina DB 1584, I,91b; inu de taifta pokraina okuli pojde od Puldne gori, v'Akrabo, inu de gre lkusi Zinno .. inu **dofeshe** do te Vafsy Adar, inu gre skufí Asmon DB 1584, I,99a; Ti imalh tudi en kuffraft Gartě fturiti, kokor eno Mresho .. inu je imalh poftaviti od sdolaj gori, okuli tiga Altarja, de ta Gartě bo do Polovice Altarja **dofegel** DB 1584, 1,52b; Tu Drivu, kateru fi ti vidil, de je veliku inu debellu bilu, inu njegova viřlokoft do Neba **dofegla**, inu fe je rel'pofitiralu zhes vfo deshelo DB 1594, II,97b

2. kaj; s prisl. določilom kraja *s premikanjem priti kam; doseči, seči*: Satu kadar velike povudnje

prideo, taku yh [vernikov] nebodo **doffegle** DB 1584, I,287a; plamen [je] osgoraj is Pezhi byll, okuli devet inu fhtiridefšet komulceu vifšoku, inu je okuli febe shèrl, inu je feshgal te Kaldeerje, katere je **doffègel** pred Pezhjo DB 1584, II,209b; Inu ony fo poštavili ta fòlk vřiga kampa, kir je bil pruti pulnozhi tiga Méfta, de je njegovu pošledne **dofeglu** pruti vezherni strani tiga Méfta DB 1584, I,123b; inu reke bodo predèrle v'İudo, inu fe bodo reslyle, inu zhes fhle, de bodo notèr do gàrła **dofegle** DB 1584, II,4a

pren. Inu po vřeh Deshelah inu Méftih, na kateru mejřtu je tiga Krajla beřfeda inu sapuvud **doffegla**, je bilu veřfelje inu dobravola mej ludi DB 1584, I,265a

3. kdo; kaj *z iztegnjeno roko priti do česa;*

doseči: Po leti molitvi je ona řtopila h'timu Stebru osgoraj nad poštelo, inu je **doffegla** ta mez, kateri je na nym viřsil DB 1584, II,137b

4. kdo; s prisl. določilom časa *biti, obstajati do časa, kot ga izraža določilo; doseči, seči:* Inu Mandiba ima **doffezhi** do Seitue, inu bote kruha do fitofiti imeili DB 1578, 109a / Iacob je đjal k'Pharaonu: Ta zhas mojga ofobenjovanja je řtu inu trydeřřet lejt; majhin inu hud je ta zhas mojga lebna, inu nej **doffegèl** ta zhas moih Ozhetou v'nyh ořfobenjovanju DB 1584, I,131a

5. kdo; kaj *ostati řiv do konca trajanja česa;*

preživeti, doživeti: Kadar ieřt ta odlozheni zhas **dofeshem**, Taku hozho prou řodyti TPš 1566, 135b; Blagur je timu, kateri dozhaka inu **doffeshe** taushent inu tryřtu inu pet inu trydeřřeti dny DB 1584, II,93b

pren. tukaj nebo vezh otruk, kateri bi fvoje dny **nedoffegli**, ni řtarih, kateri bi fvoja lejta nedolpolnilni[!] <dny **doffezhi**, inu lejta dopolniti: tu je, modri inu brumni biti> DB 1584, II,26a

6. kdo; s prisl. določilom kraja, s prisl. določilom časa

s premikanjem priti kam do določenega časa; dospeti: Pokashi nam, kaj imano[!] my njemu povédati: Sakaj my nebomo řjakaj **doffegli** pred tèmmo DB 1584, I,278a

7. kdo/kaj; koga/kaj, do koga, s prisl. določilom načina *z*

dejavnostjo, prizadevanjem priti do koga/česa; doseči: Ty otroci tiga fuita fe shenio inu moshio, Anpag ty kir bodo uredni **doffezhi** uni drugi fueit, inu tu gori Vřtanene od tih mertvih, ty ifti fe ne bodo shenili TT 1557, 236; Sakai mi fami febe preuezh ne ifteguiemo, koker bi ne bili **doffegli** do vas, Sakai mi řmo ulai tudi noter do uas prishli řteim Euägeliom TL 1561, 68b; Kai imamo tada sazheti da na pravi pot pridemo .. inu pravi kårřhanlki řtan **dofeshemo?** KPš 1567, XXIX; řturi mene řtanoutiga vpravim kerřfzhanskim řponainu de ieřt ta naprei potakneni cyl tiga isuelyzhaina **dofeshem** T&M 1579, 21a; Sakaj nje [preřuštnice] hiřha fe nagible k'řmertni .. Vři, kateri notår gredo, neprido řpet nasaj, inu **nedoffego** pota

tiga lebna DB 1584, I,317b; ta ifta [vera] mora biti iskushovana, inu ima vřaj hpušlednimu vře premozhi inu **dosezhi**, aku my leto shenizo řluřhamo TPš 1595, I,165 / Hvalite inu zhařtite GOSPUDA, kakòr ner viřhe premorete, taku je on vřaj řhe viřhi, zhařtite ga is vře mozhy, inu neejnajte, taku viřèr ga nebudete **doffegli** DB 1584, II,171a / protest. Satu řmo my Karřzheniki, v'dobrim v'řlei vkup veřfeli :/: Kir řmo bily řli Gřelhniki, řmo pak milořt **doffegli** TFC 1595, CCXXXI *prejeli dar, ki je dan řloveku za dosegò zveličanja*

8. kdo/kaj; kaj, (s řim) *popolnoma, do konca razumeti, spoznati; doumeti:* tiga Boshyga řtanu uti S. Troyci, oben zhluuik řto nega zhlouesko pametio, modrořtio inu řaftopnořtio, ne more **doffezhi** ne isrežhi TR 1558, N3a;

Ravnò kakòr danařhni dan ti Papifiti řvoio modrořtio, řkunřtio inu pametio ne mogo taku dalezh **dofezhi** inu fe řpametit, da bi řnali to kårřhanřko řveto vbogo řkrivno Cerkov od te Řimřke, řvřite ofartne raslozhiti KPš 1567, CIIb; Ako lih nemorem **dofezh**, tega kai Bog hozhe smano [devico Marijo] řtoriti, tako vuner veruieim niegoui beředi JPš 1578, III,41; Ti ři pag prou **dofegal** ta mui nauuk, koku imash řhiueiti TT 1581-82, II,252; Ob kratkim, řkusi njegovo beřfede vře obřtoji, tèr de bi my lih veliku govurlihi, taku tiga vřaj nemorem **doffezhi** DB 1584, II,171a; Tu je ena řhudna řkriuna inu nafařtopna Pridiga, katere ta pamet ne more **dofezhi**, ona more verovana biti, de řhriftus shove, inu je vener mertou TPš 1595, II,4

9. z oslabljenim pomenom, kdo; kaj *izraža uresničenje*

dejanja ali udeleženost pri dejanju, kot ga določa samostalnik: v zvezah kot **doseči oblast** Te [kristjane] oni is Deshele preganaio, Kecerije imenuio, inu ako oblařt zhes nie **dofegu**, tako ony nyh nemilořtioo vmore JPš 1578, II,119b *zavladajo; doseči třeřt* Ty tudi nehote kpraumu zhařu .. nigdar nijednoga třeřta **dofezh** JPš 1578, II,98b *se potolařiti* [A. L. R.]

dosegamal prisl. [dosega'ma:l{?}] P 6, K 2 (TPš 1595, ZK 1595)

– dosegamal; (M)

do tega časa, trenutka; doslej, do zdaj: Pilatus .. je řesufa vun pelal .. Inu je rekal h'tem řudom: Pole, letu je vařh Krajřl, kakor de bi on hotel reži .. vy mu vřeim pred Bugom krivu řturite, řakaj vy obena řfalt eniga kraiła ali puntaria na nemu ne vidite. Ali koker je **dofegamal** per řudeh malu opravil, taku fe řdai tudi vidi, řakai na takovu vřpoeio inu řhraijajo ony .. křriřhaj ga TPš 1595, I,265; ta řvet v'taushent letih, enih takih řhlařtnih buquiz, v'katerih bi ta řumma ali řapopadek, vřiga řvetiga piřma taku bogatu inu kratku řapopadena, inu na tu nar řařtopniřhi řreslořhena bila, **dofegamal**,

neti imel neti vidil ZK 1595, 6 / Is tiga vshe kar je **dofegamal** govorjenu, lahku fe faftopi, kak velik lamer inu ftrafhan vuk more leta biti, kateri vpapelhtvy fmo nekadaj Imejli TPo 1595, I,218 v *predhodnem besedilu* [A. J.]

dosegati -am glag. nedov. [do'se:gati -am]; P 21, K 4

(DJ 1575, JPo 1578, DB 1584, ZK 1595)

– sed. ed. 3. os.: dosega; – mn. 3. os.: dosegajo; – del. na -l m. ed.: dosegal; ①

1. kaj; s prisl. določilom kraja **biti, nahajati se v prostoru do kod; segati**: TRetji los je padël na Sebulonove otroke, po nyh slahtah, inu nyh erbzfzhine pokraina je bila do Sarida, inu gre gori pruti vezherni ftrani v'Mareolo, inu **dofega** do Darafeta DB 1584, I,129a; Enu kardellu fe je obërnilu na to cësto pruti Ophri .. tu tretje fe je obërnilu na to cësto, katera **dofega** do te doline Zeboim pëv Puřzhavi DB 1584, I,156a / Inu Manafšova pokraina je bila od Ašfera pruti Mihmetat, ki pred Sehemom lešy, inu **dofega** na defno ftran, do téh, kir prebivaio v'EnTapuhi DB 1584, I,128a *se razprostira*

pren. Kadar lih njegova [hinavčeva] viřfokuft do Neba **dofega** inu njegova glava fe oblakou dotika: taku bo vřaj h'pullednimu konzhan, kakòr enu gounu DB 1584, I,272a

2. kaj; s prisl. določilom kraja **pri řirjenju, napredovanju nahajati se do kod; segati**: Inu njegov [Gospodov] je Duh, kakòr en Potok, kateri përbiva inu do gärla **dofega** DB 1584, II,12b

pren. Kateri slushtom Bogu flushi, ta ie pryeten, inu nega molitou do oblakou **dofega**. Tih reunih molitua skusi oblake gre, inu neeina, dokler k'nemu pride DJ 1575, 150; Ah Gofpud GOSPVD, ti fi leta folk inu Ierusalem delezh puřtil sajti: kir fo djali: Myr bo pëř vas, kir vřaj Mez h do Dufhe **dofega** DB 1584, II,29b

3. kaj **izražä omejitev trditve na kaj; tikati se**: Ali fe is letiga Euangelia prau sna, kolikor niegova volia inu farce **dofega**, da ie praui Duozhyzh bil .. neueran Zhlouek .. [in] edan fuet inu zhařtit Apořtol JPo 1578, III,7b

● – **dosegati do kraja sveta/noter do neba biti neomejen, neskončen, vseobsežen; segati do konca sveta, segati do neba**: inu tvoja oblaf **dofega** do kraja Svita DB 1584, II,97b; Sakaj nje grëhi **dofsegajo** notër do Neba, inu GOSPVD je řpumnil na nje pregrehe DB 1584, II,148a, podobno tudi ZK 1595 [A. L. R.]

dosegovati -ujem glag. nedov. [dosego'va:ti -'gu:jem]; P 1, K 1 (TfC 1595)

– sed. ed. 3. os.: doseguje; ①

kaj; od česa do česa **zajemati določeno časovno obdobje; segati**: pren. Njega milořt **dofegvuie**, od ene shlahte do druge, Per tih kir fe Boga boje, Lubio beřsedo njega, Bug s'milořtjo prebiva TfC 1595, CXXXV [A. L. R.]

dosehmal prisl. [doseh'ma:l]; P 208, K 28 (TE 1555,

TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, Tar 1562, *P 1563, TO 1564, TPš 1566, TL 1567, TP 1575, TC 1575, DPa 1576, TT 1577, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TüPre 1588, TPo 1595, TřM 1595, TfC 1595, ZK 1595)

– dosehmal; ① ②

1. **do tega časa, trenutka; doslej, do zdaj**: leta nasha Slouenska beřfeda **dofehmal**, fe nei Slatinskimi, temuzh le ta Crouaska Scrouaskimi puhshtabi, piřfala TE 1555, B3a; Ieft .. fem zheftu bil naprei fi ufel quom priti (ampag **do fehmal** fem bil fadershan) TT 1560, 1b; ty Přalmi inu druge duhouseske peřfmi .. řo fe **dofehmal** le vlatinskim, tim gmain ludem vneřafopnim leřyku, vti Cerqui, peili TO 1564, 128b; Potehmal **dofehmal** fe nei Vcerqui ne doma vuzhilo, De bi[!] tu domazhe, hiřnu inu vunane mallu oli veliku dellu, ie od Buga pořtaulenu TC 1575, 405; ta S. Euangelium .. fe ie **dofehmal**, inu naprei bo do řodniga dne priřigal TT 1577, 398; daie on nam tudi nasnaie .. de ie tu S. Piřmu satu od Buga danu, od fuetih ludy piřsanu, inu **do fehmal** zhudnu ohrainenu, de fe my vbosi .. zhloueki, is tiga iřtiga vuzhimo Boga prou řposnati DB 1578, *4b; Tuoi Hlapez Iacob puřti tebi poueidati: Ieft fem per Labanu bil inu prebiual **dofeh mal**, inu imam Goueda inu Osle, Ouce, Hlapez inu Deikle, inu fem pošlal, de tebi moimu Gofpudu osnanim, de pred tuoima ozhima gnado naidem DB 1578, 29a[=30a]; Bug ie te zhařfe tiga neřafropa **dofehmal** pregledoual, ampag řdai ořnanuie tim ludem, de vři inu pouřdo deio to Pokuro TT 1581-82, I,556; ony .. řpriřhujo Cristufevu krajleřtvu, v'katerim my sdaj shivemo, inu v'katerim řo vři vëřni karřzheniki **dofehmal** shiveli inu bodo shivëli do konza řvitä DB 1584, II,+IIa; Sakaj v'tëhiřtih dnëh, bo takova nadluga, kakovër nej nikuli bila **dofehmal**, od sazhetka tëř Svarei, katere je Bug řtvaril, inu kakovër tudi nebo DB 1584, III,27a; **Dofehmal** sim jeřt le en guřt inu ořřlobejnëk bil na letim Svejti: Nu sdaj pak fe jeřt řtuprou pëřblishujem k'mojmu pravimu ořzhinimu domu DM 1584, CXXXIII; de bi taku nikar le skufi famo vero v'Ieřufa Cristuřa iřuelizhani nepořtali, kakor fmo my **dofehmal** vuzhili, inu she vuzhimo TüPre 1588, 89; Lubi Folk, **dofehmal** řte vy vableni, Sdaj je zhas, priřдите, řdaj fe bode jeřřti dajalu TPo 1595, II,128; Takova obluba řhe **dofehmal** noter do lete ure nej dopolnena bila TPo 1595, III,138; ta dořti imenovani D. Luthrou Katechifmus, řred nekoterimi kratkimi vprořhnjami, kakòr řo fe teiřte **dofehmal** lete řheřt lejt, v'nafhi Cerqvi .. nuzale ZK 1595, 34 / Ena Hiřtoria fe bere, koku je en nerodliu Syn, řvojga Ořzheta per lařseh vsel, inu ga je noter do praga hiřniga vlekal,

Tu je ta Ozha sazhel fhrajati: Nehaj, nehaj, moj Syn, **dofehmal** fem jeft tudi smojm Ozhetom taku delal: kakor fim jeft njemu sturil, taku ti meni fdaj supet sturish TPo 1595, II,147 *včasih*, v *preteklosti* / Praui Nauuk od ufeh Articoulou, koker ie od fpreda **dofehmal** gouorienu, ima sledni Zhloulik .. is grunta uciditi TO 1564, 65b v *predhodnem besedilu*; TA III. CAP. A.

Dofehmal ie S. Paul te nerpotrebnishe Articule te Kerfzhanske Vere vuzhil, Sdai pag vletih trieh Capitulih bo vuzhil, kakoua dobra Della, ty Kerfzheniki .. imajo sturiti TL 1567, 14a

// **do časa, trenutka v preteklosti ali prihodnosti, kot ga določa sobesedilo; dotlej, do takrat: Dofehmal** niszhe nei fsheshel, Kir bi to Smert premogel: Dotle Iesus nei knom prishal, Ta fe ie Smerti lotil TP 1575, A4a; Prediga S. Evangelia nema en posemelški dan ali Luzh biti, inu h'temu tudi vse tu drugu, kar je **dofehmal** ena posemelška Boshja flushba bila, tu ima vse Duhounu biti taiftikrat DB 1584, II,129b

2. od tega časa, trenutka; odslej, od zdaj: Ti fi nepametnu sturil: satu both ti **dofehmal** bojovanje imel DB 1584, I,241a; po tujji prevodni predlogi Du hast thörlich gethan/ Darumb wirstu auch **von nu an** krieg haben LB 1545, 815

3. izraža krajevno mejo dejanja; do tod: Gdu je Morje shnjega Daurmi sapèrl .. fim njemu okuli njega breg postavil, inu fim naredil rigle inu dauri, inu fim djal: **Dofehmal** imalh priti, inu nikar dajle: Letukaj fe imajo tvoji offertni valuvi polezhi DB 1584, I,278a

4. izraža mero, omejitev, kot je razvidna iz sobesedila; toliko: Kadar fo pak vidili, ty, kateri fo okuli njega bily, kaj is tiga hozhe biti, fo djali k'njemu: GOSPVD, hozhmo li s'mezhom vdariti? Inu eden mej nymi je mahnil po Vifhiga farja hlapzu, inu je njemu njegovu defnu uhu odfélal. Iesus je pak odgovoril inu djal: Puftite **dofehmal** <^b**dofehmal**> tu je, puftite le nym nyh fvojovolo, kakor delezh nim Bug pèrpufty> DB 1584, III,45a; po tujji prevodni predlogi respondens autem Iesus ait sinite **usque huc** Vulgata, Lk 22,51 [A. J.]

doseh mal gl. dosehmal

do sehmal gl. dosehmal

doslužiti -im glag. dov. [do'slu:žiti]; P 4, K 3 (TT 1557, TT 1581-82, DB 1584)

– del. na -l m. ed.: doslužil; ☹

1. kdo; čemu, s prisl. določilom časa **končati obveznost, ki traja določen čas; odslužiti:** Kadar fedem lejt mine, taku ima vfaki fvojga brata, kateri je en Ebreer, inu fe njemu preda, inu je lheft lejt **doflushil**, flobodniga od sebe puftiti DB 1584, II,44b / Sakai David, kadar ie bil fui staroſti **doslushil** ie po Boshym suetu fafpal, inu ie poloshen knega ozhetom, inu ie tu strohnene uidil TT 1557, 376 *preživel leta, ki so mu bila namenjena*

2. kdo; čemu **narediti, da je kaj skladno z zahtevami, pričakovanji, kot jih izraža določilo; zadositi:** Kadar je bil v'fvojmju zhafsu **doflushil** Boshji voli, je safpal, inu je bil poloshen k'fvoim Ozhetom, inu je strohlivoft vidil DB 1584, III,69a [A. L. R.]

dostati -stojim glag. dov. [do'sta:ti -sto'ji:m]; P 17, K 13 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, *P 1563, TC 1575, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, TFC 1595)

– nedol.: dost | a/á | ti; – sed. ed. 3. os.: dosto | i/y/i/j/i/jy;
– mn. 3. os.: dostoje; – del. na -l m. ed.: dostal; ☹

1. kdo; kaj **biti deležen česa hudega, slabega; prestati:** Inu pertim ie on [Jezus] tudi, na meiftu vfeh ludi, nih shtraifingo fa volo Grehou na fe polushil, **dofal** inu preterpel, inu steim te boge Greshnike, Sbugom ozhetom smyril TC 1575, 295; Ali aku [bogati] na blagej obeniga pomankanja ne terpe, taku morajo na shivotu terpenje inu fhtraifingo **dofati**, kateru vtragliviſhi inu telshkeilſhi dej TPo 1595, II,172

2. kdo; kaj, s prisl. določilom načina **biti določen čas v stanju, kot ga določa sobesedilo; preživeti:** Otroznice tudi neifo pred Bugom nezhiſte, tamuzh le pred Liudmy, da fvoi zhas pozhyuaiozh **doſtoie**, inu da Moshie drushbe shnimi nedershe JPo 1578, III,30 / Kdor koli je grélhil nad enim Mértvizom, inu ima taku fvojo glavo taifti dan povfetiti, de on GOSPVDV ta zhas fvoje oblube **doſtojy** .. ty pèrvi dnevi imajo sabiftojn biti, satu ker je njegova obluba nezhiſta sturjena DB 1584, I,82a

3. kdo **ostati v kakem položaju, stanju kljub težavam, neprijetnostim; zdržati:** Inu vi bote od vfeh fouoralheni fa uolo muiga Imena. Anpag kateri do konza **doſtoi**, ta bode ohranen TE 1555, E2a

4. kdo; kaj **napraviti, da se uresniči kaj obljubljenega, napovedanega; izpolniti:** Inu leto oblubo od tiga Pridigarftua ie Criftus nerpopei **dofal** na Velikinozhni dan, kir ie dial knega Iogrom .. komu kuli vi te Grehe odpufite, tim fo odpufzheni TR 1558, f2b; *Deutsch.* Laiften. *Latinè.* praeflare. *Windifch.* **dofáti**, dopèrneſti. *Italicè.* dare, mantener, far il fuo debito MD 1592, H7b / Iesus [je] na tim fvetu njega dejlu **dofal**, sa nafhe dolge na krish fe dal TFC 1595, CXCI *opravil*

5. kaj; komu [logični osebek] **biti primeren, pričakovan za koga; spodobiti se:** Enimu dobrimu paſtirju flifhi, oli **doftoj**, shivoin, briti, nikar odrejtj BH 1584, S47; Meni flifhi, **doftoj**, oli fe ſpodobi, nikar krivizo sturiti BH 1584, S49 [A. L. R.]

dostaviti -im glag. dov. [do'sta:viti -im]; P 9, K 6 (TE 1555, TT 1557, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– nedol.: dostavi | ti/t (JPo 1578, II,155b); ☹

1. kdo; čemu kaj **dati k čemu še kaj; dodati:** Du ie vmei vami, kir fnega skerbio fui uelikofſti more en **lakat doſtauiti?** TE 1555, D1a, podobno tudi JPo 1578, DB 1584

2. kdo; kaj *narediti, da kaj ni več prazno, nezasedeno; zapolniti*: Taku fo sturili ty Apoftholi tudi, ker fo ony imejli ludefha tiga Ferratarja meiftu **doftaviti**, taku ony neifo vezh sturili, kakor de fo ony Barnaba inu Mathia naprei poftavili, inu fo Boga profsili .. kateri bi k'letej slushbi nar vmejtalnifhi inu pridnifhi bil TPo 1595, III,3

PRIM. dostavljen [A. L. R.]

dostavljen (dostaven) -a -o del. [do'sta:v]jen -o];

P 2, K 1 (TPo 1595)

– nedol. obl. s. ed. im.: dostavlenu; Ⓜ

ki je dodan k čemu, kjer je manjkal;

dopolnjen: Potehmal tu kar na tej svetufsti manka, fkusi to vero inu odpufzhainje teh greihov bode **doftaulenu** ali dopolnenu

TPo 1595, III,87

PRIM. dostaviti [A. L. R.]

dosti¹ -ih posam. [ˈdo:sti -ih]; P 74, K 22 (TE 1555,

TT 1557, TR 1558, TL 1561, TA_r 1562, *P 1563, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, DB 1578, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, MD 1592, TPo 1595, TfC 1595, MTh 1603)

– m. mn. im.: dosti; – rod.: dostih; – tož.: dosti; – s. ed. tož.: dosti; Ⓜ

1. izraža veliko število oseb od kake celote;

mnogi, številni: lety fo bili ty shlatnishi[!] umei teimi uti Tefalonicii .. Inu **dofti** is shnih fo uerouali, inu te Gershke poshtene shene, inu moshie nekar malu TT 1557, 389; **Dofti** od tih Modrih inu Vuzhenih Aydou fo toshili zhes te velike reue inu nefrezhe TT 1557, cc2a; **dofti** od Vuzhenih ludi fo vshe dofti leit timu Papeshu, Shcofom, Faryem inu Menihom, hudu rekli, inu nih Vukum inu dianem kryuu dalli TA_r 1562, 45a; **Dofti** tedai is nega mlaishih, kir fo tu slishali, fo diali. Letu ie enu terdu gouoriene, du ie mora poslushati? TT 1581-82, 1,391

// izraža veliko število sploh; mnogi, številni: Tu ye kelih muse kryi || Te muye noue shafti || Kir bo fa uas inu **dofti** || De vom Bug grehe odpufti || Prelita na tim kryshi TC 1550, 176(96b); ieft fem od **doftih** slishal od letiga Mosha, kuliku hudiga ie on sturil tuim Suetnikom utim Ierufalemu TT 1557, 359; **Dofti** ofdrani[!] le skufi tu dotigane Iefufouiga quanta TT 1581-82, 1,156; Sdajci Sholnerji Iesufa, tiga praviga Cristufa, s'Mefta fo vun pelali /: Iesus je fam fvoj Krish nofsil, Simon mu je h'pomozhi bil, **Dofti** fo ga fpremlali TfC 1595, CLXXXVII / Ionatan je djal k'fvojmu Oproudi: Pojdi naj greva tja zhes h'Kampifzhu letih neobrēsanih, more biti, de GOSPVD kaj fkusi naju opravi, Sakaj GOSPVDV nej tefhku fkusi **dofti** ali malu pomagati DB 1584, 1,156b *tudi malo vajakov lahko z božjo pomočjo dobi bitko*

2. izraža veliko količino česa; dosti, veliko: Ieft uom imam she **dofti** poueidati, oli ui

nemorete she fdai tiga nofsiti TA_r 1562, 93b; Taku fo kakò flifhim, ti Modri **dofti** fkufili inu pretèrpeli? KPo 1567, LVI; od letiga Efefiskiga Shcoffa inu Pridigaria shnega Ouzhizami, fa volo kir fo fa te prauè kerfzhanke Vere **dofti** preterpeli, inu per taki Veri ftonouitu obftali TT 1577, 278; Ieft bi imel **dofti** pifšati, oli ieft ne zho skufi tinto inu perut tebi pifšati TT 1577, 226; taifti Mosh je filnu **dofti** premogèl, inu je premogèl try taushent Ovaz, inu taushent Kos DB 1584, 1,146a; Kadar on lih obilje inu **dofti** ima, taku mu vřaj bo britku, vřa shlaht muja bo zhes njega prihlha DB 1584, 1,272a; K'Herodeshu peljan svesan, Od vifihih Farjou oblogan, **Dofti** od njega v'prashan byl, Vřaj ništer ni odgovoril TfC 1595, CLXXV-CLXXVI

3. izraža količino, mero, ki ustreza, zadošča;

dovolj, zadosti: Nekar fa volo tiga pomankane ieft letu gouorim, řakai ieft fem fe nauuzhil, vtih rizheh kir fem, **dofti** imeiti TT 1581-82, II,196; ta Dshela vam ima fvoj řad dajati, de bote imèli **dofti** k'jèdi, inu bote shiher v'njej prebivali DB 1584, 1,76a / Satu imamo my fami fabo **dofti** k'shafti, vře nashe shivozhe dny, de my nashe meřu na vusdi dèrshimo, njega shejle morimo DB 1584, III,80a

PRIM. dosti² [A. J.]

dosti² -ih in neskl. řtevn. nedol. [ˈdo:sti -ih]; P približno 1100,

K 38 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TA_r 1562, *P 1563, TO 1564, TP_s 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, DC 1579, DP_r 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DAg 1585, DC 1585, TuPre 1588, TPo 1595, TfC 1595, ZK 1595) – osn. obl.: dosti, z rod. in z ujemanjem, tudi neskl.; – rod.: dosti; – daj.: dostim; – mest.: dostih; – or.: dost | imi/emi/mi (TO 1564, 62a); Ⓜ

1. izraža veliko količino ali mero; dosti,

veliko: dofti Prerokou inu prauizhnih fo sheleli viditi, kar vi vidite, inu ne fo vidili TE 1555, F2b; kadar ie on unega hyshi per myfi fidil, fo tudi fred Iefufom inu shnega Iogromi doli řeili nih **dofti** zolnarieu inu greshnikou, řakai nih ie ueliku bilu, kir fo fa nim hodili TT 1557, 100; Ampag od tih ludi nih **dofti** fo vnega verouali TT 1557, 280; Kadar tudi vti Cerqui, od tih Vernih fe zheftu inu **dofti** vunanih velikih Sturienih inu Smertnih grehou fturi inu dopernesse, Te ifte Bug fatu taku dobru koker te Neuerne grořouitu shtraifta TT 1557, cc2b; leta Predguoor bode mnogeterimu dobrimu Slouenzu inu Crouatu luba inu nuzhna[!], skufi fo bode **dofti** dobrih vifti potrořtane inu poduuzhene TT 1557, k3a; Taku skufi eniga Pokorszchino, bode nih **dofti** prauizhnih sturieniu TT 1557, řb; Tu Pifmu **vdofth** meřfth gouori, De Bug ie en Ofter ferdit Rihtar TT 1557, qa; **doftih**[!] Vernih řpet od prauè Vere/ Vuelike grehe padeio

TL 1561, 63a; vfeh vernih Suetnikou Natura vletim lebnu ie greshna .. ima vfebi **dofti** zbiulane inu **dofti** nefpodobnih miflal, shel inu naklanene tei uoli Boshy fubper TO 1564, 40b; Hdrugimu, ima Sledni verni veiditi .. De noter vnim she **dofti** Grehou tizhe inu prebiuaio, De ie notri vnim **dofti** nefaftopnofti, nefpodobnih gardih shely inu lushtou, velika lenoba inu nemarnoft kufimu dobrimu TO 1564, 26a; grobi fo fe odperli. Inu **dofti** teles tih Suetnikou, katera fo fpala, fo gori vftala .. inu fo fe perkasala nim **dofti** DPa 1576, 30a; Criftus ie en krat offran, de vflame prozh te Grehe od nih **de fti**[!] TT 1577, 61; Gle-daite, de vas du ne obnorri, fakai nih **dofti** prido vmuim Imeni, inu poreko, iest fem Criftus inu nih **dofti** fepelao TT 1581-82, I,195; Vti ifti vri pag ie Iefus bil nih veliku ofdrauil od boleifni, od reue inu od hudih duhou, inu on ie nim **doftim** slepzmom bil daroual ta pogled TT 1581-82, I,255-256; on [Pilata] ie nega [Jezusa] **fdoftimi** befledami vprashal. On pag nemu nei nishter odguoril TT 1581-82, I,346; TA CELI CATEHISMVS, ENI PSALMI, INV TEH VEKfihih Godou, stare inu Nove Kerfzhanke Pejfni, od P. Truberja, S. Krellia, Iurja Dalmatina, inu od drugih sloshena[!], inu **s'doftemi** lepimi Duhovnimi Pejfmi pobulhane TFC 1595, Aa / Nas ye **dofti**/ kir fe sdymo dotle nam dobru gre/ de imamo prauo cillu inu terdno vero/ oli kadar nam pag Bug pofhke ikulhnaue .. tedai pozhutimo/ de fmo fhbke tar mahine vere TC 1550, 45(31a); Tacih lenih nemarnih ludi koker ie leta Duornik bil, fe poufod inu vfelei **dofti** nadeio, kir shnih Pokuro odlashaio do fmerti TR 1558, Xa; lohki Bug vtim zhafu eniga drugiga gori obudi/ kir is tih Latinskih inu Nemshkih Poftil/ katerih ie fdai **dofti** dolgih inu dobrih/ eno/ vta Slouenski Iefik iftolmazhuie TR 1558, Z2a; Ty Papeshniky imajo sdaj ta pravi marterni tedan, tu je tiga petja, branja, inu pridigo-vanja od terpenja Christufoviga cillu **dofti** TPo 1595, I,208 / v priliki **dofti** ie poklzanih, anpag malu ie ifuolenih TE 1555, I3b / kateri bodo nemu pokorni inu vnega krалеuftui prebivali, tim bode dobru, bodo Myr, **dofti** blaga inu vfiga dobriga fadofti na tim fueitu imeili TR 1558, V2b; Ta Cerkou, ty praui verni nega flushabniki, fo vfelei veliku nadlug, **dofti** reue od domazhjih inu vunanih, od ftriceu, od fofedou inu od falsh periatelou terpeli TR 1558, B2b; Vlakonu ie ueliku skerbi, **dofti** della inu muie Smoshmi, Shenami, Sotruki inu fphoyshuõ TL 1561, 36b; Ta prauizhni ima **dofti** sla, Inu ta Gofpud is tiga vfiga pomaga TP 1566, 65b *ga doleti veliko zlega*; rezhe Christuf k'nijm, Nai Lüdie polesheio po tih tratah. Sakai ie **dofti** trave bilu ûndi KPo 1567, CXXVib; kateri fuio Niuo dela, ta bo **dofti** kruha imel,

kateri pag prafnuie inu po linobi hodi, ta bo imel **dofti** bushtua TC 1575, 359; ob Prafnikih inu fhegnanih fe mallu dobriga **dofti** hudiga fturi TC 1575, 255; Salomon praui Pro. 28. Sa volo tih Grehou te deshele, bode **dofti** preminema[!] tih Vyudou, (tu ie, eden fa drugim huishi pride) TC 1575, 337 *se bodo pogosto menjali vladarji*; Iest fem **dofti** inu veliku shalofti vmuim fercei imel TT 1577, 501; Ioannes ie tudi kerszhoual Venoni poleg Salima, fakai undu ie bilu **dofti** uode TT 1581-82, I,371; Timoteus pak, kateriga fo poprej ludje bily pobyli, fe je pèrpraulal, **s'dofti** ptuim folkom, inu je vkup fpravil veliku Kojnikou is Asië DB 1584, II,201a; v'tèh gmajnah v'Macedonij .. fo nas profsili **s'doftim** opominanjem, de bi prejeli to dobru to inu drushbo te flushbe DB 1584, III,99a; ta Hudizh bode nekatere obudil, kateri tebe bodo **dofti** truda fturili, inu vfo nefrezho perpravili, Satu fe morelh na takovo farlikoft inu nefrezho perpraviti TPo 1595, III,29 / v vzezi **storiti dosti besed** Inu kadar ui molite, ne bobotlite ueliku, koker ty Aidye, fakai oni menio, de bodo uslishani, kadar oni **dofti** befed ftute TT 1557, 14 *besediçijo, govoriçijo*

2. izraça koliçino, mero, ki ustreza, zadošça; zadosi, dovolj: Bug nam obluhi/ de my Verni nihdar obeniga pomankana imamo imeiti/ lamuzh vfiga **dofti** TC 1550, 206(111a); OD edniga Hishniga Ozheta, kateri ie edno veliko Vezherio pripraul, inu ie nyh veliko vabil kniei .. Po tem ker ie ishe **dofti** proftora bilo: Ie poslal fuoigiga Hlapza na Celte inu Ploti, da on te, katere naide primora vnotar JPo 1578, II,94b; Imamli edan slati.[!] grosh denar ali shkofizo, tiga tudi vy imate, kai laft imam to ie vashe, kai vy imate, to ie moye, laft iman[!] **dofti** Blaga, inu gotouih denaryeu JPo 1578, II,7b; My imamo tudi **dofti** slame inu kerme, inu per nas ie **dofti** proftora, de vy zhes nuzh oftanete DB 1578, 20b; Vsami vřaj ta Shegèd od mene, kateri fim jelt tebi pèrnellèl. Sakaj Bug je mene s'tèm daroval, inu jelt imam vfiga **dofti** DB 1584, I,22a; on je rekàl k'nym: Pojdimo v'ftran v'eno puřzhavo, inu pozhivajte enu mallu. Sakaj tèh je veliku bilu, kateri fo pèrhajali inu odhajali, inu néfo imèli **dofti** zhafsa, de bi le bily jèdli DB 1584, III,22b; tedaj fmo my tudi imèli kruha **dofti**, inu je nam dobru fhlu DB 1584, II,49b; Taku je nym povfod bilu brajnenu, po lafni pameti inu voli rounati, inu dobra della delati, inu je nym vřaj **dofti** proftora, mejřt, zhafřou, Perfon, dell inu fhegy, naprej napifal inu polushil, de fe obeden nej imèl toshiti, inu nej bilu potreba obenimu po ptuih Boshjih flushbah Bogu flushiti DB 1584, I,(2b); O fmert, koku fi ti le grenka, kadar na te spumni en zhlouik, kateri ima dobre dny, inu vfiga **dofti**, inu shiue pres skèrbi TPre 1588, 105

PRIM. dosti^{1,3,4} [A. J.]

dosti³ prisl. ['do:sti]; P 51, K 24 (TC 1550, TA 1550, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TO 1564, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, BH 1584, TtPre 1588, MD 1592, TtC 1595, ZK 1595, MTh 1603)
– dosti; (M)

Deutfch. Gnugfamlich. *Latinè.* fatis. *Windifch.* **dofiti**. *Italice.* à baftanza, à sufficienza, baſte[.], volmente MD 1592, F3b; Satis. *Germ.* genug. *Sclau.* **dofiti** MTh 1603, II,468

1. izraža veliko mero, pogosto ponavljanje; dosti, veliko: Ta kerſt oli tu pogrofone tudi pomeni/ de ti kerſzheniki morao na tim fueidtu **dofiti** terpeti TC 1550, 65(41a); Mi fmo, Bug uei, **dofiti** fmishlouali, s kakouimi puhshtabi to nasho beſſedo bi mogli prou, po tei Orthography, ſhtaltnu inu ſaftopnu piſſlāti, de bi preueliku puhshtabou oli Conſonantou kani ſillabi ne iemali TE 1555, B3a; Inu koker fmo mi, vtim peruim Catehifimi, pred ſedmemi leiti, koku fe ta beſſeda Vera ima ſaftopni .. **dofiti** inu dolgu gouurili, taku vſlai hozhmo letukai tudi od te Vere nakuliku gouoriti TT 1557, q2b; Od tiga Porodniga Greha, inu od tih drugih Sturienih Smertnih velikih inu malih Grehou, fmo mi poprei vti peruim dolgi Predguuori vtim Drugim Deilu **dofiti** inu obilnu piſſlāti TT 1560, d4b; ker je veliku modruſti, ondi je veliku ſerda, inu kateri mora veliku vuzhiti, ta mora **dofiti** tērpēti DB 1584, I,328b; Letu bi ſi imeli vſi Karſheniki naprej vseti, inu k'taki hvali Boshji kakor kateri nar bule more pomagati. K'temu pak **dofiti** pomore, kadar vuzheniki inu pridigarji v'Cerkvi, inu Starifhi domā, k'temu lubimu Katechifmu, fvoje Otroke vedān inu ſerzhnu, taku tudi s'ſfiſſom inu ſveſtu perganaſo ZK 1595, 2 / De ſem pak jeſt, dobruſrojena gnadiva Goſpa, ta **dofiti** imenovani D. Luthrou Katechifmus, ſred nekoterimi kratkimi vproſhnjami .. ozhitsu vunkaj v'druku puſlit pojti, je ta pērvu urloh, kir ſo me moj gnadivi Goſpud, inu tudi fiſer doſti brumnih Karſhenikou, po goſtim inu doſti krat ſa tiga volo opominali ZK 1595, 34

● — — **dosti leži na čem / komu je dosti ležeče na čem kaj ima (za koga) velik pomen:** *Deutfch.* Es iſt vil daran gelegen. *Latinè.* plurimum refert. *Windifch.* **dofitina**[!] tēm leſhy. *Italice.* è cosa di grand' importanza, di molto momento, di grandifſimo intereſſe MD 1592, D3a; Timu GOSPVDV je **dofiti** na umivanju teh nug lezhezhe[!] TPo 1595, I,200; Refert. *Germ.* es ligt daran/ es trifft an. *Sclau.* **do ftina**[!] tem leſhy, onu veliku na tem leſhi MTh 1603, II,404

2. izraža (razmeroma) visoko stopnjo; dosti, precej: fa teimi Euangelifti Vleti Poſtilli/ naiſi ie **dofiti** kratka/ taku vſlai imate sledniga Prasnishkiga Euangelia te ner potrebnishe inu nuznishe Nauke inu Troſhte vni pokafane

inu kratku Isloshene TR 1558, Z2b; Tukai ie Iob **dofiti** oftru Bogu ſubper gouuril, oli on ie potle ſpet ſpumnil, fakai inu fa zhes volo, ie Bug nemu tako reuo nalushil TO 1564, 150a; Ne rezhe Chriſtuf nizh vezh na to fvoie Sagovorenje inu Apologio? Kadār ie tim pſom **dofiti** pohlevnō odgovoril, osnani inu priti ijm eno groſovito ſtraſingo KPo 1567, CXXII; **Dofiti** kafnu inu odlashaie vom tukai poſhlem, pet Iogrou pifma inu Pridige, vnashim Ieſiku tolmazhene inu isloshene TT 1577, ab; Inu leta ſkriuni fuit vola inu odlozhik Boshy vti S. Troyci .. De le fa volo Criftufeue cele pokorſzhine inu Martere, Bug tī Vernim vnega Synu, hozhe Grehe odpufiti inu nee iſuelizhati, Ie ſdaici Adamu inu Eui po nyu padzu, pothe[!] Abraamu inu tim drugim S. Ozhakom .. koker **dofiti** temnu inu neſaftopnu, reſodiuen, Potle ty Preroki fo ga bule reſodeli TT 1581-82, II,*6a

3. izraža količino, mero, ki ustreza, zadošča; zadosti, dovolj: Tulikain ſdai, **dofiti** dolgu, bodi od te Poſtaue gouorienu TR 1560, d3a; to veliko ſhkodo, katero ie tu prepouedane tiga Sakona, vtim Kerſzhanſtuu ſturilu niſhzhe ne more **dofiti** preſhazati TO 1564, 59a; Sdai fe ſazhne ſeleniti: ſdai populie inu zvitie unakai gre: ſdai roſhe inu te lipe Lilie zvēte: Ta Syma ie **dofiti** dolgō tērpela: ſadoſti ie doſdai Hudizh fvoio Hudizhovo drushbo nam filo delal KPo 1567, XIX, podobno tudi JPo 1578; Lety Ludje ſo myrni s'nami, inu hozhejo v'desheli prebivati, inu kupzhovati, inu ta Deſhela je **dofiti** preſtrana ſa nje DB 1584, I,22b; Vy ſte vſhe **dofiti** dolgu na leti gorri prebivali: obērnite ſe, inu pojditte, de pridete h'gorri tēh Amoriterjeu DB 1584, I,101a; Koku je pak ſdaj pregledal, nevejmo my, ali gdu je njemu njegove ozhy odpērl, tiga my tudi nevejmo: On je **dofiti** ſtar, vprahlajte njega, naj ſam ſa fe govory DB 1584, III,53a / Ali moj folk je norr, inu meni neverujo, ony ſo nepametni, inu ſata nerodio: Ony ſo **dofiti** modri hudu ſturiti: Ampak dobru ſturiti, fe nezheo vuzhiti DB 1584, II,27b / Ihe je tiga **dofiti** zhudu, de fe Ajdoulke inu druge Iſtorie tulikajn inu taku cillu s'Danielom rajmajō DB 1584, II,88a; po tuji prevodni predlogi Jst wunder **gnug**/ das die Heidniſchen und andere Historien ſo genaw mit Daniel zutreffen LB 1545, 1509

◆ — ver. **dosti dejati za greh opraviti določeno dejanje, da se izniči krivda pred Bogom zaradi predhodno storjenega dejanja, delovanja v nasprotju z božjimi zapovedmi; zadostiti za greh:** Sakai imamo dobra della delati? .. Nekar fa tiga nolof[!] de bi my hoteli fnaſhim dobrim gianem ta nebefa faſluſhiti/ oli fa grehe **dofiti** giati TA 1550, 17; ty Papeſhi inu Menihi, fo to beſſedo Boshyo ſauegli .. Sapuuid de vti Iſpuuidi fe imao vſi Grehu iſhte[t]ji, fa Grehe **dofiti** diat, To Papeſhōu

Masho, Tu Menihftuu &c. [so] gori poftauili
TO 1564, 52a

PRIM. dosti² [A. J.]

dosti⁴ povdk. ['do:sti]; P 18, K 8 (TE 1555, TT 1557,
TAR 1562, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, TFC 1595)
– dosti; Ⓜ

Sufficit, je **dofti** BH 1584, S49

komu, k čemu **izraža mero, ki ustreza, zadošča;**
dosti, dovolj: Ta mlashi nei zhes fuiga Gofpudi,
ne ta hlapez zhes fuiga Gofpudi. Onu ie **dofti**
timu mlashimu, de ie on koker nega moifter,
inu ta hlapez koker nega Gofpud TT 1557, 27;
Gofpud kuliku krat iest moram muimu bratu, kir
na meni pregrishi, odpuftiti? Ie li **dofti** sedem
krat? TT 1557, 54 / **Dofti** ie hti Glihi vtim
Kerfzhanfui, de fe le prou ta. [!] S. Euangeli,
poufod pridiguie, inu prou Kerfzhuie fto Vodo
vtim Imeni te S. Troyce TAR 1562, 61b / Try rizhy
fe nemogo nafititi, inu ta zhetèrta nepravi:

Dofti je: Pakal, sapèrta Materniza, Semla
vodè nej lita, inu ogin nepravi: **dofti** je

DB 1584, I,327b

// **izraža mero, ki je ni dovoljeno preseči;**
dosti, dovolj: kadar je ta Angel fvojo roko
bil ftegnil zhes Ierusalem, de bi jo konzhal,
je grévalu GOSPVDA letiga hudiga, inu
je rekàl k'Angelu, h'timu konzhauzu tiga
folka: **Dofti** je, naj tvoja roka vshe nehà

DB 1584, I,182a / ekspr., v zvezi **ne li (ga) dosti** ALI
k'vam, moja zhreda, pravi Gofpud GOSPVDA,
letaku: Pole, Iest hozhem foditi mej Ouzo inu
Ouzo, inu mej Ouni inu Kosly. Ne li tu **dofti**,
de imate taku dobro pafho, inu taku obilnu,
de jo s'nogami tarete, inu taku lépe Studence
h'pitju, taku obilnu, de v'nje ftopate inu je
kalite? DB 1584, II,76b *Še niste zadovoljni?*; Kir fo
nas v'Iezhi imeli, fo nam tamkaj veleli :/ De
bi eno Pejffen pejli, inu bily vefveli. V'nafhi
vefiki shalofiti, Ne li ga tu bilu **dofti**; So nam
fspotlivu djali: Pujte nam eno Pejffen v'faj,
od valhiga Siona sdaj, de je bomo flifhali
TFC 1595, CCCLII

● — preg. Satu ne skerbite fa ta iutrishni dan,
fakai ta iutrishni dan, bode fa tu fuie skerbil,
Onu ie **dofti**, de v'fag dan fuie Slu ima TE 1555, D1b

PRIM. dosti² [A. J.]

dostikrat prisl. ['do:stikrat]; P 15, K 5 (TPs 1566,
KPo 1567, JPo 1578, TPo 1595, ZK 1595)

– dostikrat; ⚡ Ⓜ

izraža veliko ponovitev; dostikrat, velikokrat:
[Bog] v'fakimu Vernimu fufeb **dofti krat** is
teshkih nadlug zhudnu pomaga TPs 1566, 116a;
kai inu gdo ie ta IESVS od kateriga fàm
vam **dostikrat** pravil KPo 1567, XXVIB; kako fe ie
nekadai Moisefu vti Pufzhaui godilo, kako
fo na niego niergali, inu kada nefo iefiti alli
pyti imeli, fo ga **dofti krat** hoteli skameniem
pofuti JPo 1578, 1,97b; nekaj hudiga po navadi

is tiga pride, kakor fimo my vezh inu **dofti**
krat, iskufsili TPo 1595, I,119; Meinjo [papezniki],
de je snalhim Evangeliom inu s'nami en
konez, truzajo inu pravio, de vkratkim fe
mora vteh Cerqvah drugazhi rounati, nai fi
fo nam **doftikrat** oblubili de nehote fa vere
volo nikomer kaj fhliga diati TPo 1595, II,44;
Letu v'fe .. mozhnu prizhuje, de je nalh
doftikrat imenovani fveti Katechifmus, en
cillu previfsok shlahten, inu nebelki pridni
fhaz ZK 1595, 33; kir fo me moj gnadivi Gofpud,
inu tudi fizer dofti brumnih Karfhenikou, po
goftim inu **dofti krat** sa tiga volo opominali
ZK 1595, 34 [A. J.]

do stina gl. dosti³, na

dostojen (dostojn, dostojin) -jna -o prid.

[dos'to:jen]; P 3, K 2 (BH 1584, MD 1592)

– m. ed. im.: dostoj | n/in; Ⓜ

k čemu **ki ima lastnosti, značilnosti za**
opravljanje kake dejavnosti; sposoben,
primeren za kaj: Idoneus huius rei et ad hanc
rem, **doftojn** k'leti rezhi .. Aptus difcendi
litas, et ad difcendas literas, **doftojn** oli
dober k'vuku BH 1584, S6; *Deutfch.* Tauglich.
Latinè. idoneus. *Windifch.* **doftojin.** *Italicè.*
atto, difpofto, habile, idoneo MD 1592, P7a [M. Č.]

dostojn gl. dostojen

dostojnost -i sam. ž [dos'to:jnost]; P 1, K 1 (MD 1592)

– ed. im.: dostojnost; Ⓜ

vedenje v skladu z moralnimi, družbenimi
normami; dostojnost, spodobnost: *Deutfch.*
Vollftand. *Latinè.* decorum. *Windifch.*

doftojnost. *Italicè.* gratia, honeftà, bello,
lectio, honefto, con venevole, beltà MD 1592, V6b
[M. Č.]

doš zlog; P 4, K 4 (TA 1550, TA 1555, KB 1566, DC 1585)

– doš; Ⓜ

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja:** Dafh
desh dih **dofh** duhf TA 1550, 5, podobno tudi DC 1585
[A. L. R.]

doštritan -a -o del. [do'stri:tan]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– nedol. obl. m. ed. im.: doštritan; Ⓜ

o katerem je izmenjanih veliko mnenj; predi-
skutiran: Kadar v'fhe Boshja bešsèda, kakor je
fdaj flifhanu, zhiftu inu fvitlu tukaj ftoji, inu je
takou Articul od teh ftarih fvetih Ozhakou taku
terdnu inu mozhnu **dofhtritan** inu obdershan,
Taku ti per tem oftani, inu le veliku ne difpu-
tiraj, koku Ozha, Syn inu Sveti Duh more en
Bug biti TPo 1595, II,102

⚡ iz nem., prim. gestritten [M. Č.]

dota -e sam. ž ['do:ta]; P 3, K 3 (JPo 1578, DB 1578,

DB 1584)

– ed. im.: dota; Ⓜ

Crajnski. Iutrinja *Slovenski.* *Besjzhki.* **Dota**

DB 1584, III,CcVa

denar, premoženje, ki ga žena prinese v zakon; dota: pren. Vera ie **Dota** ali Shenitueno blago, Skatote fe nashemu Sheninu Christufu saruzhymo JPo 1578, III,98 [M. Č.]

dotagniti° gl. dotakniti

dotagniti se gl. dotakniti se

dotakniti (dotakniti, dotekniti, dotagniti°)

-em glag. dov. [dota'kni:ti -'ta:knem]; P 48, K 10 (TT 1557, TR 1558, *P 1563, TO 1564, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

- nedol.: dot | a/e | kniti; - sed. ed. 3. os.: dota | k/g | ne;
- mn. 3. os.: dotaknejo; - vel. ed. 2. os.: dotakni; - mn. 2. os.: dotaknite; - del. na -l m. ed.: dot | a/e/è (DB 1584, I,21b) | k/g | n | i/e (TT 1557) | l; - mn.: dotagnili; - ž. ed.: dot | a/e | k/g | nila; Ⓜ

1. kdo; koga/kaj, (s čim) *približati se tako, da pride do bežnega stika; dotakniti se:* on [Jezus] .. poloshi fuie perfte unega [mutca] uushela, inu uunkai plune, **dotakne** nega lefik, inu pogleda gori unebella TT 1557, 119; Du ie mui guant **dotaknel?** TT 1557, 110; Inu on iftegne to roko, nega **dotagne**, inu pravui, iest hozho, bodi ozhižhen

TT 1581-82, I,234; Knemu pernello tudi te otrozhizhe, de bi nee **dotagnil** TT 1581-82, I,319; INu en Mofh fe je shnym .. metal, doklèr je Sarja gori fhla. Inu kadar je on vidil, de ga nej mogèl premozhi,

je on ta Sklep njegove bedre **dotèknil**, inu ta fklep Iacobove bedre, fe je premeknil, ker fta fe metala DB 1584, I,21b; Inu Zipora je vsela en kamen, inu je fvojmu Synuvi to prejdno koshizo obrésala, inu je njemu njegove noge **doteknila** DB 1584, I,36a / vsamite en pùhfil Ishopa, inu omozhite ga v'kry v'Medenizi, inu **dotaknite** shnjo garanji Prag inu obadva Podboja DB 1584, I,42b

2. kaj; koga/kaj *povzročiti duševno bolečino, trpljenje; prizadeti:* fimert ne fme nas **dotekniti** *P 1563, 131; ty drugi norfki zloveski greihi ne flifho lešemkaj, onu morajo grejhi biti, kateri tu ferze **dotaknejo**, inu mu telhku inu britku delajo TPo 1595, II,25

3. kdo; kaj *na kratko, nekoliko spregovoriti o čem; dotakniti se, omeniti:* Te druge Grehe .. on kumaj trykrat **dotakne**. Ampak tu sanafhanje, na fvoje smifhenu malikovanje .. on fkus inu fkus fhtrajfa DB 1584, II,+VIa; Ioannes je gvifhnu s'letemi befsedami taku meinil, inu to Boshjo Zhaft teh Perfon hotel **dotekniti** TPo 1595, I,23

PRIM. dotaknjen [M. Č.]

dotakniti se (dotekniti se, dotakniti se, dotagniti se°, dotegniti se°) -em se glag. dov.

[dota'kni:ti se do'ta:knem se]; P približno 350, K 26 (TC 1550, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DPo 1580, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, DaG 1585, MD 1592, TPo 1595, ZK 1595, MTh 1603)

- nedol.: dot | e/a | k/g | n | i/y | t | i/j (MD 1592, F4b) se;
- sed. ed. 1. os.: dot | a/á | k/g | nem se; - 3. os.: dota | k/g | ne se; - mn. 1. os.: dotagnemo se; - 2. os.: dota | k/g | nete se; - 3. os.: dotakne | jo/o se; - vel. ed. 2. os.: dot | a/e | kni se; - mn. 2. os.: dot | e/a | knite se; - del. na -l m. ed.: dot | e/a/è/á | k/g | ni/ se; - mn.: dot | e/a | k/g | nili se; - ž. ed.: dot | e/a | k/g | nila se; - s. ed.: dot | a/e | k/g | n | i/y (TkM 1579, 74a) | lu se; Ⓜ

fe Dotáknem, fe dotakniti, dotáknil. attingo, rüre an, berüie BH 1584, 129; *Deutsch.* Greiffen. *Latinè.* tangere. *Windifch.* **fe doteknitj.** *Italicè.* toccare MD 1592, F4b; Tango. *Germ.* aurühren/ betafen. *Sclau.* **fe dotakniti** MTh 1603, II,605

1. kdo/kaj; koga/česa *približati se tako, da pride do bežnega stika; dotakniti se:* Inu kamkuli ie on shal .. fo polagali te bolnike na te place, inu fo ga profilili, de bi oni mogli le tiga prama nega guanta **fe dotakniti** TT 1557, 116; Kateri **fe** kei eniga nezhiřtiga teleffa **dotakne**, ali katerimu feime vřni vhaia, inu kateri **fe** kei eniga Zherua **dotakne** .. Katera Dusha **fe** tih eniga **dotakne**, ta ie nezhiřta do vezhera DB 1578, 104b; Inu Iefus prau knima, Veruieta vidua, de ieft vama morem tu fturiti: Natu prauita knemu, Gofpud ia. Tedai **fe** on **dotagne** nyu ozhi inu praui. Iβidifse vama po vaiu veri TT 1581-82, I,34; Tu je ena ftrařhna rēzh bila, kadar **fe** je en gmajn zhlovik s'golo rokó Keliha, patene ali Corporala **doteknil** DB 1584, II,89a; Inu on [Kristus] je perftopil inu **fe** je te pare **dotaknil** .. Inu on je rekai: Mladenizh, jest tebi rezhem: Vřtani gori TPo 1595, III,193; Inu oni fo k'njemu Otrozhizhe pernařhali, de bi **fe** on nyh **dotèknil** ZK 1595, 152 / Neili Angel Gofpodny ohranil Daniela vmei Leui viami da ga **fe** neifo **dotaknili?** JPo 1578, III,91 / na ta trety dan ta GOSPVD pred vřeim Folkom doli pride na to Gorro Sinai. Inu fturi timu Folku .. meio okuli, inu reci knim: Varuite fe, de ne poidete gori na to Gorro, inu de **fe** ne kraieu **nedotaknete**. Sakai kateri **fe** bo te Gorre **doteknil**, ta bo fmerti vmer! DB 1578, 65b / Sakaj Gofpud GOSPVD Zebaot, je takou, de kadar **fe** on ene deshele **dotakne**, taku fe ona respuřty, de vři kir v'njej prebivajo, morajo shalovati DB 1584, II,113a / ekspr. Piřřary inu Farifei .. fueshuio teshe butore kir fe ne moge negi, inu ie nakladaio tim ludem na nih rame, Ampag oni **fe** tih iřtih ne hote fperftom **dotagniti** TT 1557, 68

pren. Zheřfer **fe** nej hotèlu moji Duřhi **dotekniti**, tu je moja Shpendia od betesha DB 1584, I,268a // evřiem., kdo; koga_{rod.} *opraviti spolno združitev s kom; občevati:* tebi je vmřéti sa volo te Shene, katero fi vsel: Sakai ona je eniga Mosha sakonřka Shena. Abimeleh pak **fe** lhe nej bil nje **dotèknil**, inu je djal: GOSPVD, hozheřh li tedaj tudi en pravizhen Folk vmoriti?

DB 1584, I,12b

2. kaj; koga/česa *delovati na koga tako, da se to kaže, izraža v njegovem delu, ravnanju, mišljenju; vplivati*: ta kerft **fe** ye mene **dotagnill**/ fakai fteim ye hotell Bug mene faguilhati TC 1550, 57(37a); Is sheft nadlug bodesh ti mene odteel, inu vtei fedmi **fe** mene nebode obenu slu **doteknylu** TKM 1579, 74a; [Apostoli] fo vrejndi sa tiga Imena Iesufeviga volo fhmagainje terpejti, De taku ta Krish le na tem mefsej inu fstarim Adamu leshy, inu **fe** tiga ferza nikar s'tem manfhim **nedotakne** TPo 1595, III,74

3. kdo; česa, s čim *na kratko, nekoliko spregovoriti o čem; omeniti*: Papelhka Vera obeniga grunta nejma vSvetim pifimi, inu vener .. ofstanejo railhi per tem pohuifhainju, inu ne hote teifte s'to nar manfho befšédno **fe dotakniti**, ali toifto fvaryti TPo 1595, III,163

PRIM. dotaknjen [M. Č.]

dotaknjen (dotaknen) -a -o del. [do'ta:knjen -o]; P 1, K 1 (DB 1584)

– nedol. obl. s. mn. im.: dotaknena; Ⓜ

(s čim) *ki je v bežnem stiku s čim; dotaknjen*: en Seraphim .. je imèl en .. shiu Ogèl v'roki, kateri je on s'klèshami bil is Altaria vsel, inu je doteknil moja ufta, inu je djal: Pole, S'tém fo tebi tvoja uftna **dotaknena** DB 1584, II,3a

PRIM. dotakniti

PRIM. dotakniti se [M. Č.]

dotaknjenje (doteknjenje) -a sam. s [dota'knje:nje]; P 1, K 1 (MTH 1603)

– ed. im.: doteknjenje; Ⓜ

bežno popolno približanje; dotik: Tactus. Germ. das begreifē oder berühren/ vnd auch fühlen. Sclau. **doteknie** MTH 1603, II,601 [M. Č.]

dotaknuti se -em se glag. dov. [do'ta:knuti se?]; P 7, K 1 (JPo 1578)

– nedol.: d | ota/ato[!]; (JPo 1578, II,7) | knu | ti/t/se; – del. na -l m. ed.: dotaknul se; Ⓜ

kdo; koga/česa, (s čim) *približati se tako, da pride do bežnega stika; dotaknuti se*: Neife puftil Chrifus **dotaknut** dokler ie ishe na fem fuitu bil? .. Maria ie menila, Chrifus ie tako vftal od martuih, da on pofuetnega shiuota letukai bude vshial, kakor Lasarus inu drugih vezh, katere ie Chrifus od martuih obudil .. Sato ie fpet Chrifus vtakouim mnaniu odgouoril, rekozh: Maria Iaft **fe** vtakouim mnaniu nepuftim **datoknuti**[!] JPo 1578, II,7 / ekspr. Kako more ta prauizhnoft Vere inu Boshyo miloft predigouati, kateri **fe** ie ishe nei Sparftom **dotaknul**, ni Snofom podishal? JPo 1578, II,81 *ki o njej ne ve ničesar*

pren. Sato imash tuoio missal na ftran puftiti, inu **fe** me vshe vnaprei le fto famo zhiſto vero, morash **dotaknuti** JPo 1578, II,7 [M. Č.]

dotaknutje -a sam. s [dotak'nu:tje?]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– ed. im.: dotaknutye; Ⓜ

česa *bežno popolno približanje; dotik*: vshe leto

dotaknutye Chriftofouih Glidou tako velike rizhi dela, da martue shiue ftori JPo 1578, II,204b [M. Č.]

doteči -em glag. dov. [do'te:či -em]; P 4, K 3 (DB 1578, DB 1584, TPo 1595)

– nedol.: doteči; – sed. ed. 3. os.: doteče; Ⓜ

kdo; koga, *s hitrim premikanjem priti do koga, ki gre spredaj; dohiteti*: KAdar gdu fuoiga Blishniga vdari pres nadiania .. inu on bi vmerl, taku ima ta ifti venu letih Meift beishati, inu ofstane: De kei ta .. Blishni te krij, sa tim kir je eniga vbil nepotezhe, dokler ie nega Serce vrozhe, inu ga **nedotezhe**, kir ie ta pot taku delezh, inu nega Dusho neubye DB 1578, 165a; Ker je pak téh Afšyrerjeu ordnunga bila resdèrta, inu ker fo Israelfki otroci v'fvoji ordnungi fhli, fo ony pobyli vfe te, katere fo mogli **dotezhi** DB 1584, II,138a;

● — — preg. eniga freliga tatu en krulov berizh **dotezhe** TPo 1595, II,145 [M. Č.]

dotegniti -em glag. dov. [do'te:gniti -em]; P 2, K 2 (TT 1557, TT 1581-82)

– sed. mn. 1. os.: dotegnemo; Ⓜ

kdo; kaj *s premikanjem priti kam; doseči*: Potle fdaici na drugi dan **dotegnemo** Samumo inu oftanemo uti Trogyllij, inu uiutrishni dan pridemo uto Mileto TT 1557, 400 [M. Č.]

dotegniti se gl. dotakniti se

dotehmal prisl. [doteh'ma:l?]; P 2, K 2 (DB 1584, TPo 1595)

– dot | e/è | hmal; ⚡ Ⓜ

1. do časa, trenutka v preteklosti (ali prihodnosti), kot ga določa sobesedilo; do tedaj, do takrat: Prerok .. daje veliku flatkih inu priasnivih bešfed, de bi ta reshaleni inu reskropleni folk trofhtal inu poterjoval, de bi tu sydanje inu ladanje sazheldi, katero je **do téh mal** veliko inu mnogo supernoſt bilu preterpelu DB 1584, II,125a

2. izraža premikanje ali usmerjenost od izhodišča do kraja, kjer je govoreči; (do) sem: On je ta Folk sdraftil, s'tejm, kir je on vuzhil fem ter tam vceili Iudouki Deshelli, inu je vGalilei sazheld noter **dotehmal** TPo 1595, I,263; po tuji prevodni predlogi Er hat das volck erreget/ damit das er geleret hat hin vnnnd her im gantzen Iüdischen lande/ vnd hat in Galilea angefangen biß **hierher** LH 1566, I,CCLIII [A. J.]

do teh mal gl. dotehmal

dotekniti gl. dotakniti

dotekniti se gl. dotakniti se

doteknjenje gl. dotaknjenje

dotičuje [3. os. ed.] gl. dotikovati

dotigane gl. dotikanje

dotikanje (dotikane, dotikajnje, dotikanje, dotigane^o) -a sam. s [do'ti:kanje -a]; P 10, K 6

(TE 1555, TT 1557, TR 1558, JPo 1578, TT 1581-82, TPo 1595)
 - ed. im.: dotika | /nj/n | e; - rod.: dotika/nja; - tož.: doti |
 k/g (TT 1581-82, I,156) | a | n/nj | e; - mest.: dotikanju;
 - or.: dotikanem; (M)

1. bežno popolno približanje; dotik: Bolniki steim **dotikanem** Cristufeuiga guanta bodo sdravi TE 1555, A7b; Tem Apostolom fe letu enu norlku vprafhainje fdy, de on taku oftru vprafha, gdu bi fe bil njega doteknil, kadar fe je ta folk taku okuli njega drengal. Ali ta GOSPVD je vejdil, de je nym bilu lkrivenu. Sakaj onu nej bilu enu fhleht **dotikajnje** s'temi rokami, ona fe je njega dotaknila s'tem ferzom TPo 1595, II,292

2. čut za zaznavanje predmetov z dotikom; tip: To shtiuenie na pet pomeni petero Sasnanie ali zhutenie Zhlouesko, vkaterih celo vas Zhloueski leban ali shiulienie ftoij inu tezhe: Vgledaniu, Slishaniu, obdishaniu, pokushaniu inu **dotikaniu** JPo 1578, III,106b [M. Č.]

dotikati -kam/-čem glag. nedov.

[do'ti:kati -kam/-čem]; P 3, K 3 (TR 1558, DB 1584, TPo 1595)

- sed. ed. 3. os.: doti | ka/če; - del. na -l ž. ed.: dotikala; (M) kdo/kaj; kaj; (s čim) **biti, prihajati tako blizu česa, da prihaja do (bežnega) stika; dotikati se:** Potle [Jezus] kir sferfti inu slinami nega vushefa inu Iefik **dotizhe**, Steim daie vřem nafnane, de shnega zhloueftuom, shnega meřm inu kryo, ie nas reshil od Hudizha TT 1558, S4a; Ampak s'letim gluhim inu mutaftim zhlověkom, je nekar kratku inu fhleht ne opravi .. narpoprej s'temi perfti njemu vta ufhefsa fejga, inu sto slino njegou jesik poprej **dotika** TPo 1595, II,205 / tiga drusiga Keruba Perut fe je dotikala te druge řtėne. Ali v'řrdi hilhe je ena Perut **dotikala** to drugo DB 1584, I,186b [M. Č.]

dotikati se -kam se/-čem se glag. nedov. [do'ti:kati se -kam se/-čem se]; P 29, K 6 (TT 1557, TL 1561, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

- sed. ed. 3. os.: doti | če/ka se; - mn. 3. os.: dotikajo se;
 - vel. ed. 2. os.: dotikaj se; - dv. 2. os.: dotikajta se; - mn. 2. os.: dotikajte se; - del. na -l m. ed.: dotikal se; →; - ž. ed.: dotikala se; →; (M)

1. kdo/kaj; koga/česa **biti, prihajati tako blizu, da prihaja do (bežnega) stika; dotikati se:** Inu gre ueniga hisho, katerimu ie bilu luftus ime, ta fe ie Boga bal, kateriga hisha **fe** ie te Shule **dotikala** TT 1557, 392; od tiga řadu tiga Driuefa vředu tiga Verta, ie Bug rekai, Ne Ieita od nega, inu **fe** ga ne **dotikaita**, De vidua ne vmerieta TT 1557, 14b; Inu ta Kerubima řta fvoje Peruti resprořtirala, de **fe** je eniga Perut **dotikala** lete řtėne, inu tiga drusiga Keruba Perut **fe** je **dotikala** te druge řtėne DB 1584, I,186b; Kadar bi leta en Prerok bil, taku

bi vejdil, gdu inu kakova je leta Shena, katera **fe** njega **dotizhe**, sakaj ona je ena grěfnhiza DB 1584, III,35a; je veliku Exemplou vtem S. Pifmi, de je Bug te fhtraiffal, kateri fo offrovali, kadyli, **fe** teh řvetih pořsod **dotikali**, inu neifo bily od te fhlahte, Levi TPo 1595, III,4 / Inu je bilu enu fhumenje od perut tēh Svirin, katere fo fe mej řabo ^akuřhovale <kuřhovale) tuje, ker fo **fe** osgoraj **dotikale**, ali ena pruti drugi slejtale> DB 1584, II,61a / Inu Daniel pravi, de je ta Kosel lih letil, de **fe** Semle nej **dotikal** DB 1584, II,86a je bil zelo hiter

● - Is njegoviga prekletiga trupla fo tudi zhěrvje ralli .. Inu kateri fe je poprej sděl, de bi **fe** Nebes **dotikal**, tiga nej mogěl nihzhe nořřiti, sa volo tiga prevelikiga řilniga řmradu DB 1584, II,200b ki je bil videti neuničljiv; Kadar lih njegova viřřokuft do Neba dořřega, inu njegova glava **fe** oblakou **dotika**: taku bo vřaj h'pullednimu konzhan, kakōr enu gounu DB 1584, I,272a

2. kaj; koga_{rod.} **povzročati škodo; prizadevati:** AMPak tēh pravizhnih Dufhe fo v'Boshji roki, inu oben martē **fe** jih **nedotika** DB 1584, II,140b

3. kaj; česa **biti, nahajati se v prostoru do kod; segati:** tuiftu je Ierusalem, inu pride gori na vėrh te Gorre, kir pred dolino Hinam lešhy, od vezherne řtrane, ker **fe** **dotizhe** krajou te doline Raphaim, pruti pulnozhevi řtrani DB 1584, I,127b

4. kdo; česa **delati kaj za svoje, zlasti neupravičeno; prisvajati si:** kateri **fe** te Erbřzhine **dotikajo**, katero řim jeřt [Bog] mojmu folku, Israelu resděljal. Pole, jeřt hozhem njo is nyh Deshele isdreti DB 1584, II,33b [M. Č.]

dotikovati dotičujem glag. nedov. [dotiko'va:ti -'ču:jem]; P 1, K 1 (TPo 1595)

- sed. ed. 3. os.: dotičuje; (M)

kdo; s čim **dajati podatke, informacije, iz katerih se da kaj predvidevati; nakažovati:** Letukaj Chrifstus stem nyve kupovainjem meini inu **dotizhuje**, kir ta pervi pravi: Ieřt hozho mojo Nyvo ogledati, fe rezhe, My Farji moramo dellati inu sheti, tu je, Moramo ta Folk regirati TPo 1595, II,129 [M. Č.]

dotle¹ prisl. [do'tle:]; P 17, K 6 (TC 1550, TPo 1566, TC 1575, DJ 1575, JPo 1578, DB 1584)

- dotle; (M)

1. do tega časa, trenutka, mesta v knjigi; doslej, do zdaj: My řimo **dotle** te prizhe is řtariga Testamenta iemalli/ řdai pag hozhmo is tiga nouiga tar tih dořti řveti TC 1550, 88(52b)

2. v zvezi **dokler - dotle do časa, kot ga določa odvisni stavek; dotlej, do takrat:** Dokler ři mu [bogatařu] k'řridu, **dotle** te nuza, kadar pak vezh nemoresh, taku sa te nemara DJ 1575, 52; Dokler Zhloulik timu řuetoui ofira inu řřeshe, **dotle** mu gre vře po niega řimli JPo 1578, I,59b; Dokler mu pořřojuje, **dotle** mu roko kuřhuje

.. Ali kadar ima ſpet dati, taku on odlafha, inu filnu toshi, de je teshak zhas DB 1584, II,164b

3. izraža vpraſanje, do katere časovne meje traja dejanje; doklej, do kdaj: Kadar pag meni hudu gre, taku ſe veſſele inu gredo vkupe .. Shkripleio shnih ſobni zhès me. Goſpud, **dotle** bosh htimu gledal? TPſ 1566, 67b [K. A.]

dotle² vez. [do'tle]; P približno 350, K 29 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPſ 1566, KB 1566, TL 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DPa 1576, TT 1577, DB 1578, TPſ 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TFC 1595)
– dotle; (M)

1. v časovnih odvisnih stavkih, redko v zvezi **dotle dolgo za izražanje, da traja dejanje nadrednega stavka toliko časa kolikor dejanje odvisnega;**

dokler: tudi ti Suetniki **dotle** ſo vtim shiuotu toshio Bopgu, inu proſſio fa odpuſzhanu TC 1555, C8b; **Dotle** fem na tim fueitu, leſt fem Luzh tiga fuita TT 1557, 287; **dotle** bosh shiua, nega [moža] ne ſapuſti TO 1564, 131a; leſt hozho nemu Seime vekoma dati, Inu nega Stol, **dotle** dolgu tu Nebu terpi ohraniti TPſ 1566, 163b; Le **dotle** Bug hozhe ſe giblemo inu shiuimo TT 1577, 125; Taku dolgu **dotle** oni [svatje] tiga shenina per ſebi imαιο, ſe ne mogo poſtiti TT 1581-82, I,141; Hodite, **dotle** vi imate to Luzh, de vas temma ne ſapopade TT 1581-82, I,426

2. v časovnih odvisnih stavkih **za izražanje, da traja dejanje nadrednega stavka do nastopa dejanja v odvisnem;** **dokler:**

a) brez zanikanega glagola, redko v zvezah **noter dotle, dotle da:** ſputom tuiga obliſhe imahſ ieiſti tui kruh **dotle** ti [Adam] ſpet gſemli ratahſ is katere ſi vſet TC 1550, (9a); Berite tedai veſſelu leta Euangeli, **dotle** tij drugi prido TE 1555, A4a; Inu on no nei ſpoſnal, **dotle** ona fuiga peruiga Synu ie rodyla, inu imenuie nega ime Ieſus TT 1557, 3; ta Lyſt htim Rymlanom .. **dotle** ty drugi vſi drukani bodo, preoberite[!] in lipu hranite, Inu molyte ſa me TT 1560, a1b; Szhemu ie tedai ta Poſtaua? Sa volo tiga Pregreſhena ie ona bila perdana, **dotle** bi tu Seime priſhlu, katerimu ie ta Obluba ſturiena TL 1561, 84a; Dusha shiue pres vſeh nadlug, Telu spy **dotle**[!] pride Bug *P 1563, 154; ieſt hozho tebe od danashniga dne, **dotle** nayu ta Smert reſlozhi, fa lubu imeiti TO 1564, 133b; Sueti Duh fylnu vely tei Stari Ifraeſki Cerqui, inu no opomina, De Goſpudi Boga zhefty inu huali, fa volo nega Dobrute, kir ie on na nih ſtarih Ozhakih od Abrahamu, noter **dotle** ie on nee vto Cananeiſhko oblublenu Deſhelo, perpelal, vmnogeteri viſhi iſkafal TPſ 1566, 189a; ſkufi [pridigarſtvo] .. bo tu Tellu Criſtufeuu gori ſafydanu, **dotle** de mi vſi tiakai pridemo kani Veri TL 1567, 15a; Inu mi imamo tudi eno terdneſho Preroksko beſſedo,

inu vi prou deite, de vi na no merkaite, koker na eno luzh, kir venim temnim krayu fueiti, **dotle** ſe ta dan reſueiti, inu ta Saria gori fyde vtih vashih ſercih TT 1577, 162; Sakai my neueimo, fzhim imamo timu GOSPVDV ſluſhiti, noter **dotle** tiakai pridemo DB 1578, 57a; Inu Ieruſalem bode poteptanu od tih Aydou, **dotle** ta zhas tih Aydou dopolnen bode TT 1581-82, I,335; Ta Ozha Zaharias bode mutaft, **dotle** tu Dejte bo oſsem dny ſtaru TPo 1595, III,82

b) z zanikanim glagolom, redko v zvezi **dotle – tako:** Sice **dotle** take nezhiſtoſti, tacih grehou, taciga velikiga tadla inu pomancana na ſebi ne ſpoſnamo inu ne pozhutimo vti nashi veifti, Taku fa Ieſufa Criſtufa .. niſhter ne rodimo inu ne vpraſhamo TC 1555, G8b; Sa rifnizo vom poueim, De eni tukai ſtoie, kir te ſmerti ne bodo pokufili, **dotle** oni Synu tiga zhloueka ne uidio prideozh vnega kralueſtiti TE 1555, G5a; My ſmo ſe fylnu faklekl[!], de ne hozhmo niſhter okuſſiti, **dotle** Paulufa ne ubyemo TT 1557, 411; Ty Iogri ſo bili neſtaſtopni .. **dotle** Criſtus nei bil unebeſſa ſhal TR 1558, d3a; Sa tiga volo ſo vſi ludy, kir ſo pod teim Grehom, pod to oblaſtio Hudyzheuo, inu ſo po Naturi, **dotle** ne bodo druguzh ſkufi S. Duha rojeni, Otroci tiga ferda, odlozheni htimu vezhnimu Paklenskimu terplenu TL 1567, 41a; ieſt hozho tebe od danashniga dne, **dotle** nayu ta Smert ne reſlozhi, fa lubu imeiti TC 1575, 472; Criſtus shnega Bogaftuum, oblaſtio, mozhio inu oprauilom ie tim neuernim teman, nefnan, fakriuen, **dotle** ſe na nih te ſhraifinge ne doperneſſo TT 1577, 409; Ta petelin ne bode peil, **dotle** ti mene ne ſi trikrat ſatayl TT 1581-82, I,432; fakai rifnizhnu iest vom poueim, **dotle** tu nebu inu ta ſemla ſe ne reſfyde, ner ta manſhi puſhtab oli zherka od poſtaue ſe ne reſide, dotle vſe ſturienu bode TT 1581-82, I,15; Dofehmal nihzhe ne ſneſhal, kir bi to Smert premogel :/ **Dotle** Ieſus nej k'nam priſhal, ta ſe je Smerti lotil TFC 1595, CCXXIX

3. v časovnih odvisnih stavkih **za izražanje, da se dejanje v odvisnem stavku dogaja ob istem času kakor dejanje v nadrednem stavku;** **medtem ko:** [Jeſus] pravi kſuim Iogrom, Sedite tukai, **dotle** ieſt lekiakai grem, inu molim TT 1557, 82; Inu ſdaici **dotle** ie on [Peter] ſhe gouruil, ie ſapeil ta Petelin TT 1581-82, I,344 [K. A.]

dotle de gl. da¹, dotle²

dotler vez. [do'tle:r/'do:tlər]; P 45, K 9 (*P 1563, DB 1578, DC 1579, DB 1584, DC 1584, DAğ 1585, TiPre 1588, TPo 1595, TFC 1595)
– dotl | e'è | r; (M)

1. v časovnih odvisnih stavkih **za izražanje, da traja dejanje nadrednega stavka toliko časa kolikor dejanje odvisnega;** **dokler:** Ta ſhafa tu, ta drugi tu, ſai ſebe poſſabi zilu, **Dotler** ie na ſuetu

shiuil *P 1563, 175; Ti neimash kuhati Koslizha, **dotler** she fešfa mleiku fuoie Matere DB 1578, 80a; My nemoremo vezh ni dalje dati, temuzh **dotler** kaj imamo TPo 1595, I, 178

2. v časovnih odvisnih stavkih, brez zanikanega glagola, redko v zvezi **noter dotler za izražanje, da traja dejanje nadrednega stavka do nastopa dejanja v odvisnem; dokler:** Taku fo negoue roke terdne oftale, **dotler** ie Sonze sashlu DB 1578, 64a; Aku ie pak kei vueni hishi nih premalu Kiagnetu, taku ie vsami on inu negou blishni Soffed per negoui hishi, noter **dotler** nih tulikain bo, de bodo mogli tu lagne fneifiti DB 1578, 58a; V'puti tvoja oblizhja bofh tvoj Kruh jédil, taku dolgu, **dotler** špet .. h'pérfti poštanelh DB 1584, I, 3a; [Trubarjeva] Dusha fđai pèr niemu [Kristusu] v'neifrezhenim vefšeliu shiue, **dotler** bo Tellu šupet od fmèrti gori obudenu, inu s'dusho spet vkup fdrushenu TtPre 1588, 129; Ta je kakor en Vert selen .. V'nym dober sdrau fad rafte, Kir nefygnie nefstrohni, **dotler** drugu v'nim srafte TtC 1595, CCLXXV

3. v časovnih odvisnih stavkih **za izražanje, da se dejanje v odvisnem stavku dogaja ob istem času kakor dejanje v nadrednem stavku; medtem ko:** Inu **dotler** fe je tu inu ūnu delalu, je Nebu zhàrnū poštalu od Oblakou inu Vejtra, inu je prihàl en velik desh DB 1584, I, 197b

4. v prostorskih odvisnih stavkih, brez zanikanega glagola, pogosto v zvezi **noter dotler za izražanje kraja, kjer se konča področje iz nadrednega stavka; dokler:** Inu téh Kenaniterjeu kraji fo bili od Sidona Ikusi Gérar, noter do Gaze, **dotler** fe pride v'Sodomo, inu v'Gomoro, inu v'Adamo, inu v'Seboim, inu noter do Lasa .. Inu nyh [Semovih otrok] prebivalifzhze je bilu od Mesa, notèr **dotler** fe pride v'Sephar DB 1584, I, 7a [K. A.]

dotler – tako gl. dotler, tako

dotle – tako gl. dotle², tako

dovojskovati -ujem glag. dov. [dovojsko'va:ti]; P 2, K 2 (TL 1567, TT 1581-82)

– del. na -l m. ed.: dovojskoval; Ⓜ

kdo; kaj **končati boj; dobojevati:**

pren. Sakai jeft vshe bom offran, inu ta zhas muiga lozhitka ie blifi. Ieft fem eno dobro Voisko **douoiskoual**, ieft fem ta Teck dokonal, ieft fem to Vero ohranil TL 1567, 74a [M. Č.]

dovoli¹ neskl. štev. nedol. [do'vo:li]; P 2, K 1 (KPo 1567)

– osn. obl.: dovoli, z rod. in z ujemanjem ◀▶ Ⓜ

izraža količino, mero, ki ustreza, zadošča; dosti, dovolj: ti famofvetci fe sdyo, da imao **do voli** dobrih del, inu druge mumu febe fershmagajo, kijr nefo tako brumni KPo 1567, XCIIb; Kadàr bi pak is fvoih fiift inu Kloftrov dobre Shule fturili .. v'katerih bi fe mlaišhi kàrlhanfki škoili inu dobrih kunftih

naŭzhili, da bi bilu muzh is nih **do voli** iméti, ūzhene Lüdi, Skoffe, Predigarie, šhulmoiftre, Rihtarie, Purgermoiftre, štarafhine, Pifarie inu befednike &c., kateri bi timu kàrlhanftvu inu Zhloveftvu, flushili KPo 1567, CVIII [A. J.]

dovoli² prisl. [do'vo:li]; P 1, K 1 (KPo 1567)

– dovoli; ◀▶ Ⓜ

izraža količino, mero, ki ustreza, zadošča; dosti, dovolj: Dokle fo Israełzhizhi v'Egiptu prebivali, fo imeli **do voli** iefsti KPo 1567, LXXVIIIb [A. J.]

do voli gl. dovoli¹⁻²

dovolje^o prisl. [do'vo:lje]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– dovolje; Ⓜ

izraža količino, mero, ki ustreza, zadošča; dosti, dovolj: Dokle fo Israelski Otroci Vegyptu prebivali, fo imeli **douolie** iefsti JPo 1578, I, 59a [A. J.]

dovoljen (dovojlen) -ljna -o prid. [do'vo:ljen]; P 2, K 2 (MD 1592, MTH 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: dovojl | è/e | n; Ⓜ

ki se duševno ugodno počuti zaradi dojemanja, da so njegove potrebe, želje izpolnjene; zadovoljen: Deutfch. Vernügig. Latinè. contentus. Windifch. **dovojlèn.** Italicè. contento MD 1592, R3a; Contentus fum. German. ich bin begneuet/ zu friden. Sclavon.

dovoilen, dober[!] volye MTH 1603, I, 339 [A. J.]

dovoljnost (dovolnost) -i sam. ž [do'vo:ljnost]; P 1, K 1 (MD 1592)

– ed. im.: dovolnost; Ⓜ

sitost, prenasicoenost, naveličanost: Deutfch. Vrduß. Latinè. fatitetus. Windifch. fitoft, **dovolnoft.** Italicè. fastidio, fatietà MD 1592, T4b [A. J.]

dovri gl. duri

dovršek -ška sam. m [do'vr:šek]; P 1, K 1 (ZK 1595)

– ed. tož.: dovršèk; Ⓜ

zaključni del besedila; zaključek: Gdu nas je Ozha nalha vuzhil, inu moliti porozhil? .. Koku bode resdilen? Odgovor. Na try dejle. Kakor v'predgovor, v'te fedam profhne, inu **v'Dovèrhèk** ZK 1595, 122 [M. Č.]

dovršiti -im glag. dov. [dovr'šiti -'ši:m[?]]; P 13, K 7 (KPo 1567, JPo 1578, DB 1584, DM 1584, TtPre 1588, TtM 1595, ZK 1595)

– nedol.: dov | er/èr | šiti; – sed. ed. 2. os.: dovršiš; – 3. os.: dov | èr/er | š | i/y; – mn. 1. os.: dovršimo; – vel. ed. 2. os.: dovršiš; – del. na -l m. mn.: dovršili; Ⓜ

1. kdo; kaj, s čim **narediti, da se kaj kot celota konča s čim kot svojim zadnjim sestavnim delom; zaključiti:** Kako **dovèrhi** Christuf ta danafhni Evangelion? Tako pravi: Sadnij bodo prédnij, inu prédnij sadnij KPo 1567, XCIIIb; Vfheftim inu fedmim Capituli on nje opomina, de bi ony po taki njegovi predigi fturili,

sdelli inu s'tèrpljenjem. Inu fvoje opominanje **dovèrshy** shnyh hvalo, de bi ony urfah iméli tém vezh po njegovim navuki naprej shiveti DB 1584, III,96b; S. Iansh fvoje resodivenje, inu taku tudi vfe letu S. Pifmu s'letémi besfedami **dovèrshy** .. Aku gdu k'letimu kaj pèrtfavi, taku bo Bug na njega pèrtfavit le fhtraifinge DB 1584, I,a1b; Kaku ti to Molitou **dovèrshihf**? Odkgovor. Tvoje Krajleftvu, ta Muzh inu zhaft, vekoma, Amen ZK 1595, 133

2. kdo; kaj **narediti, izvesti kaj do konca; dokončati**: Dobró fe pokashe tèr naide pravi fad, kada le mi to nafhe delo opravimo inu prav **dovèrshimo** KPo 1567, VI; Vtretijm Mefci fo ony sazheli kupe fkladati, inu v'fedmim Mefci fo je **dovèrshili** DB 1584, I,247b; moj edini Besfednik inu Pomozhnik. Nesapufti me sdaj v'moji pulsedni uri: Neodstopi prozh od mene, temuzh dopèrnfesi inu **dovèrshi** u'veliki gnadi, kar fi v'meni sazhel DM 1584, CL [M. Č.]

dovršiti se -im se glag. dov. [dovr'shi:ti se -'ši:m se{?}]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– sed. ed. 3. os.: doverši se; (M)

kaj; s prisl. določilom načina **izraža izid dejanja, kot ga nakazuje določilo; dokončati se**:

Leto Christufouo Kralieuftuo ie pak vezhno Kralieuftuo. Letu fe sazhne Vueri inu milofti, Tam **fe** pak **douershi** Vuezhni Vezhnofti inu zhafti JPo 1578, III,49 [M. Č.]

dozdaj prisl. [do'zdaj]; P 38, K 4 (KPo 1567, JPo 1578, MD 1592, MTh 1603)

– dozdaj; (M)

Deutfch. Bis. Latinè. vsque, donec. *Windifch.* dokle, **dosdaj. Italicè.** finche, fin, infino MD 1592, B4a; *Deutfch.* Bišhero. *Latinè.* hactenus. *Windifch.* dokle, **dosdaj. Italicè.** fin qui, fin adhora MD 1592, B4a; Dum. *Germ.* dieweil/ biß daß. *Sclavan.* dokle, **dosdaj** MTh 1603, I,451 **do tega časa, trenutka; doslej, do zdaj: dosdai** vaf ie Moisef fto poftavo grosovitò ltrahil .. Sdai vshe pak, povéte Ioannefu, da ie vbosim .. fârcom .. en vessel glaf pèrthah KPo 1567, XXVII; Cerkovni Varihi .. Studiraio vezh in bibere neli in Scribere. Kako fe ie (slò bodi takim) **dosdai** godilu, inu fhe fadai, Bogu fe smili, godi KPo 1567, LXXXVb; Ti fi **dosdai** veliko fe radoval, hvalil inu dial, da fi Boshij Sin, sdai vshe pokashi tudi vprizho s'dianiem, da ie timu tako KPo 1567, CX; So te Ludie **dosdai** imeli inu te ishe imao sa eniga vbofiga sauershe-niga Zhloueka JPo 1578, I,85b; Nay fi fte **do sdai** pres ftraha inu pres skarbi bili .. fe vshe sdai veliko drugazhye bude godilo JPo 1578, III,42b; Adhuc. *German.* Noch biß anher, biß jetzundt/ biß auff diese Stund. *Sclav.* dokle, **dosdai** MTh 1603, I,35-36 / Criftuf .. pravi .. Moi ozha fvoio muzh pelia **dosdai**, inu iest yo tudi peliam KPo 1567, LXVb [A. J.]

do zdaj gl. dozdaj

dozidati -am glag. dov. [do'zi:dati]; P 5, K 1 (DB 1584)

– nedol.: dozydati; – del. na -l m. ed.: dozydal; →; (M)

kdo; kaj **končati zidanje; sezidati**: Natu je Simon to Vojtko vkup svabil, inu je tudi sapovédal, de bi iméli hitru te syduve v'Ierusalemi

dosydati, de by tu Méftu povfod okuli dobru obtèrjenu inu tèrdnu bilu DB 1584, II,191a

// kdo; do česa **sezidati do določene meje; dozidati**: Stara vrata je sydal Iojada .. Raven njega je sydal Hanania, téh Apotekarjou fyn, inu ony fo v'Ierusalemi **dosydali** do fhirokiga Sydu DB 1584, I,256b [M. Č.]

dozvršiti -im glag. dov. [dozvr'shi:ti]; P 2, K 1 (JPo 1578)

– del. na -l m. ed.: dozvršil; (M)

kdo; kaj **načrtno se seznaniti z določeno vsebino; preštudirati**: Kateri ie vteh vífokih Shulah Biblio bral inu **dofuershil**, ta ie sdaici bil Bac-calaureus Teologie: Kateri ie pak Moiftra od Sententij bral inu **dofuershil**, ta ie sdaici bil Doctor JPo 1578, II,5 [M. Č.]

dožan gl. dolžan²

doživeti (doživejti, doživeti) -em/-im glag. dov.

[doži've:ti -'ve:m/-'vi:m]; P 13, K 3 (JPo 1578, TkM 1579, TPo 1595)

– nedol.: doživ | e/ej | ti; – sed. ed. 1. os.: doživem; – mn. 1. os.: doživimo; – 3. os.: doživejo; – del. na -l m. ed.: doživ | e/i | i;

– mn.: doživ | e/ej | li; (M)

kdo; kaj, na kom v **življenju biti deležen česa;**

doživeti: Ty Ajdje fo djali, ta nehvaleshnoft je ta nar veglhi greih .. kateri fo vfo h'valo nadnami saflushili, kakor fo Ozha inu Mati, kateri na fvoje otroke, tellu, leben, zhaft inu blagu, inu kar imajo vagajo. Ali koku lonajo nym ty otroci? Kaj ony na nyh **doshivejo**? Malu kadaj grata, inu fe fgyodi, de je enu dejte h'valeshnu[!] TPo 1595, II,219

// kdo; kaj **živeti do določene dobe, dogodka;**

doživeti: Sakai ty Christufoui mlaishi fo to **doshiueli** inu vprizho pripraulieno nashli, kai ie tem Ozhakom, Patryarhom, Prorokom inu Kraliem le v famei Befedi inu vpišmu obliublieno bilo JPo 1578, II,146b; Taku fe bode nam (aku je my **doshivimo**) na fodni dan tudi fgyudilu TPo 1595, I,11 / Ieremias je fkoraj le fam, kateri je fvoje prerokovainje fam moral viditi inu **doshivejti**, s'to jezho, inu s'tém rehthurainjem tiga Meifta Ierusalem TPo 1595, III,94 **doživeti izpolnitev prerokbe** [M. Č.]

drabant gl. trabant

dracon gl. drakon

dračje -a sam. s ['dra:čje -a]; P 4, K 3 (BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: dračje; – rod.: dračja; (M)

vejevje, šibje, grmovje: Drazhje, ja,

Frutex, Staud BH 1584, 61; Frutex. *Ger.* Staud. *Slav.* **arazhie**[!], germovie, robidie, shibie MTh 1603, I,571 [A. J.]

drag -a -o prid. [ˈdra:ɡ -a -o]; P 223, K 31 (TC 1555,

TT 1557, TR 1558, TA 1562, TO 1564, TC 1567, TL 1567, KPo 1567, TP 1575, TC 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DC 1585, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TfM 1595, Tfc 1595, ZK 1595, MTh 1603) – nedol. obl. m. ed. im.: drag; – rod.: dra | z/g | iga; – dal.: dragimu; – tož.: dra | g/z | ø/iga/oga (JPo 1578, II,207b); – mest.: dragim; – mn. im.: dragi; – ž. ed. im.: draga; →; – mn. im.: drage; →; – s. ed. im.: drag | u/o (Krejl); – mest.: dragim; – or.: dragim; – mn. im.: draga; →; – mest.: dra | g/z | ih; – dol. obl. m. ed. im.: dragi; – tož.: dragi; – primrk. m. ed. im.: dra | ž/g | iši; – ž. ed. im.: dražiše; – rod.: dražiše; – mn. im.: draže; – tož.: dražiše; – presež. m. ed. or.: najdražišim; – s. ed. im.: najdražiše; ◀▶ (M)

Deutfch. Tewel. *Latinè.* carus. *Windifch.* **drag**. *Italicè.* caro, di gran prezzo ò valuta, che vale afsai MD 1592, P7b; *Lat.* lautus, splendidus. *Ger.* fauber/ prächtlich/ köstlich/ wol zugerüftet. *Slavon.* **drag**, ufnahen MTh 1603, I,786; Pretiofus. *Germ.* köftlich/ theur/ vil werth. *Slav.* veliku vrejden, **drag** MTh 1603, II,322

1. ki stane veliko denarja; drag: poufod po všim fueitu ie polnu kregou, voiske, zhudnih bofein, vse rizhi **drage** perhaieio TR 1558, Y4a; Nigdar poprei .. per obenim Gofouanu oli Pouablenu, fe nei tulikain **dragih** slatkih mnogeterih Ieidi inu Ryht kmalu naprei neslu inu poštauiliu TT 1577, XXIII / Nicodemus pak pernefe Myrre inu Aloe, de ta GOSPVD in **drag** inu zhaftit pogreb ima TPo 1595, I,307 / Quanto precio emifiti? kaku **dragu**? BH 1584, S37 za kakšno ceno?

pren. vfi nashi Greh, so ftakim **dragim** plazhillom inu Offrom tiga nega lubefniuiga Synu plazhani TO 1564, 85a; Ieft prošim tebe fkusi tuiftu tvoje **dragu** plazhilu sa nafhe grehe, fkusi tvoje pravu tellu inu pravo kry, ozhifiti ti mene od vfeh moih grehou DM 1584, XCVI // **ki ima zaradi določenih lastnosti veliko materialno vrednost; dragocen:** Maria ufame eno libro shalbe od te shlahntne zifite **drage** Narde, inu shalba te noge Iefufeue TT 1557, 298; [Trije kralji] to Dête Iesufa molio, odpro tudi fvoie fkrinie alli fhaze inu ga daruio ftim nai **drashifhim** bulshim fadom fvoih desheli KPo 1567, LVIIb; ty Kupzi na Semli fe bodo plakali .. satu, kir nebo nihzhe vezh nyh blagu kupoval, tu blagu tiga slata, inu frebra, inu shlahntniga korenja, inu perline, inu shide .. inu vse shlahnt pofsode od **drasiga** lefsá, inu od Brona DB 1584, III,148b; Nicanor .. je moral fvoj **drag** gvant od febe vrejzhi, inu kakor en beshezhl hlapcz, fe skrivfhi .. prozh vkrafti DB 1584, II,200a; Ona fe je vmyla **s'drago** vodo, inu je fvoje laffy fpledla DB 1584, II,138b; Lety vfi fo

ftabo kupzhovali **s'dragim** gvantom, s'shidami inu s'piflanim fuknom DB 1584, II,73a / Gdu fe je zhes Murje pelal, inu je njo [modrost] nahèl, inu sa **dragu** slatu fem pèrneffèl?

DB 1584, II,176a *čisto zlato*

// v zvezi **dragi čas** / **drago leto obdobje, v katerem so cene visoke zaradi pomanjkanja dobrin; draginja:** Od tiga zhafla nei dobriga na fueitu, fo huda **draga** leita, voiske TC 1575, 215; LETU je beffèda, katero je GOSPVD k'Ieremiu govoril, od **drasiga** zhafla <Velika lakota in fulha v'ludoufki desheli> DB 1584, II,34a; po tehifitih bodo fedem **draga** lejta prifhla, de fe bo posabila vfa takova obilnoft, katera je bila v'Egyptoufki desheli, inu ta draginja bo to deshelo pozerala DB 1584, I,27a; gnadlivi Ozha .. fi .. tudi v'letih **drasih** lejtitih ta v'fakdajni kruh, taku dobrutlivu dal DM 1584, CCXXI; kadar en **drag** zhas ali dragynja pride, kateri tedaj tu shitu noter derfhy, kakor ty Lakomniki vnavadi imajo, inu zhakajo dokler vezh denarjeu vela, tiga kolnejo TPo 1595, II,280

◆ — — **drago korenje snov, ki daje prijeten vonj in okus; dišava, začimba:** Kupzi is Sabe inu Raeme fo ftabo kupzhovali, inu fo vse shlahnt **dragu** korenje inu shlahntnu kamenje, inu slatu na tvoje Synme pernalhali DB 1584, II,73a; *Crajnfki.* fhpecerije *Slovenfki, Basjazhki.*

dragu oli plemenitu korenje DB 1584, III,DDIIa; *Deutfch.* Gewürtz. *Latinè.* aromata. *Windifch.* **dragu** ali plemenitu korenje, fhpeceria, shlahntnu korenje ali shalba. *Italicè.* specie MD 1592, F2a

2. ki se mu pripisuje poseben pomen, posebna vrednost; dragocen: Letu ie ena ftanouita rifniza, inu ena **draga** beffèda, kir ie vredna de fe od vfeh obyme TC 1555, N2b; Vezheria Criftufeua fo[!] shleht preprofta vidi, oli tim vernim ie **draga**, luba, velike rizhi Criftus fam daie TC 1575, 528; Kadarbih tolukain nuza inu dobitka ie predige tiga Euangelya, kakor is moye kupzhye inu diania imel, tako bi ieft tudi tamkaie shal. Kadar pak tiga neimam, tako nemaram sanio, Bi lih iaft vse kai my ie nai **drashishe** hotel obtem fratiti JPo 1578, II,96; Veliko nam od Ozhta prauish, daga snamo vuner ga vfe moie dni nifam sozhima videl. Inu nijedne **drashife** rizhi neshelim, kakor dabih ga mogal videti JPo 1578, III,44; ta Gofpudi ie periafniu, hkaterimu fte vi prifhli, koker htimu shiuimu kamenu, kir ie od tih ludi fauershen, Ampag per Bugi ie **drag** inu ifuolen TT 1581-82, II,323[=327]; vy od letiga fhlahntniga, **dragiga** shaza, fhe nihter ne vejfte, katera je v am Bug fheinkal TPo 1595, I,34; fheinkaj meni njegovo pravizo, kateri je fred fvojo pravizo, moj nar fhlahntnifhi inu **dragifhi** shaz. Sakaj jeft vejim, de jeft fkusi njega inu njegovo pravizo vNebelku krajleftvu pridem TPo 1595, I,26; ony .. sa Criftufevo volo vmerjo .. Pred Bugom je

takova Smert, ena fhlahтна, **draga** inu vreidna rejzh TPo 1595, III,39; Ta zheterta golufia tega nepokojniga Satana, supar nafh lubi Luthèrski Katechifmus je ta, de on vshe teifte **drage** buquice ob nyh ime .. pérpravi ZK 1595, 30 / ta proba inu iskushnaua te vashe Vere, bo veliku **dragishe**, (koker tu Slatu, kir bo skufi ogen iskushenu inu konez vřame) naidena TC 1575, 335; Praude Gofpodnie fo Refnizhne inu vfe vkup Prauizhne. **Drashe** fo od Slata, inu vezh kakor prezhifto Slatu JPo 1578, III,131 / Kateri je pameten, ta fe maffa v'fvoih befledah: inu en saftopen Mosh je ena **draga** dulha DB 1584, I,323a / Vi veifte, de nei fte vi fteim hytru minezhim Srebrom oli Slatum odresheni .. temuzh fto **drago** cineno Kryo Crifufueo TAR 1562, 7b; O **drago** fi ie to telo, katero te ie nofilu, inu te pärfi, katere fi řalfal KPo 1567, CXXIIB // ekspr. **ki zaradi določenih lastnosti vzbuja pozornost, občudovanje; čudovit, veličasten:** on bo to Vtto fvojga Palazha sařadil mej dvéma Morjama, okuli te **drage** Svete Gorře DB 1584, II,103a; po tuji prevodni predlogi er wird das Gezelt seines Pallasts aufschlahen zwisschen zweien Meeren/ vmb den **werden** heiligen Berg LB 1545, 1570 / bibl., v zvezi **draga deřela** INu is tehifřih eniga je en majhin Rug srařel, inu je řilnu velik pořtal pruti Puldnevni, pruti jutru, inu pruti tej **Šhelni Desheli** <Šhelna ali **draga** deshela je Iudea, v'kateri je Bug prebival> DB 1584, II,101a **ozemlje, ki ga je Bog obljudil Abrahamu in njegovim potomcem;** po tuji prevodni predlogi (**Werdeland**) Jst Judea/ da Gott innen wonet LB 1545, 1561 // v zvezi **držati/imeti/řtemati (za) drag imeti v řasti, ceniti:** Letako tudi na Sodny dan poide tim, kateri sdai to milořtuo predigo S. Euangelya sařpotuio, inu sa veliko **drashyshe** sřtimaio, liube inu darshe fuoie Nyue, Kupzhyo inu Blago, kakor Boshyo befedo JPo 1578, II,186; Svese inu nadluge na me tamkaj zhakajo: Ali jeřt nemaram sa téhifřih obenu, jeřt tudi řam moj leben sa **drag** nedërřshim, de jeřt moj ték s'veřseljem dokonjam DB 1584, III,73a; daj meni ferzhne řhelje, inu vsdihanje, nikar po vřém tému, kar leta Svejt, sa zhafřitu, sa veliku inu **dragu** dërřshy, temuzh le po tvoim Krajleřtvi DM 1584, CLXXVI; de bi my imejli ta Evangelium vřejdan inu **drag** řhtemati TPo 1595, II,132; Bug vbogim potrebnim fhleht ludem, kateri fe njega boje, inu njegovo Befsédo sa lubo inu **drago** imajo, vřhitak daje, inu gori pomaga TPo 1595, I,178; kateri je vřem Pridigarřtvi, nejma řvojga lebna sa **dragiga** dërřshati, temuzh ima .. fray pres řraha vře řvartyi, kar je pohuiřhankiga TPo 1595, III,96

● – bibl. **duřa koga je draga pred očmi/v očeh koga kdo pusti koga řiveti:** Inu Saul je djal: Ieřt řim gréřhil: Pridi řpet, moj Syn, David, jeřt tebi

nezhem naprej niřtër řhaliga vezh řturiti, satu, kër je moja Dulha danafřni dan **draga** bila v'tvoih ozheh DB 1584, I,165b; TEDaj je on řpet pošlal tretjiga Kapitana zhes petdeřfet, inu njegove petdeřfet, řhnym. Kadar je taiřti k'njemu gori priřhal, je řvoja kolena pëřpognil pruti Eliu, inu ga je prořsil, inu djal k'njemu: Ti Mosh Boshji, bodi moja Dulha, inu tvoih Hlapzou Dulha, leřh petdeřfet, **draga** pred tvojmá ozhima. Pole, Ogin je is Neba padël, inu je ta pëřva dva Kapitana zhes petdeřfet, sred nyu petdeřfetimi pořhëřl, bodi tedaj moja Dulha **draga** pred tvojmá ozhima DB 1584, I,202b

3. do katerega ima kdo zelo pořřivten řřstveni odnos; ljub: Negouori pořřushaite Petra, Sarih Ozhakou, Konciliyeu, Papeřhou .. Tamuzh moiega **dragoga** Synu, on ie Pot, Refniza inu Leban .. Leto ie moi **dragi** Syn, v katerem dobro dopadenie imam JPo 1578, II,207b; Nijedna řtuar nam nima Vnebefřih ni na Semly tako Liuba ali **draga** biti, da bi to iřto zhes Boga pořtauil inu Liubili JPo 1578, II,174; Néli Ephraim moj **dragi** Syn, inu moje lubesnivú déte? DB 1584, II,42b; kaj je tega **drasiga** Moshá Boshjiga, D. Martina Luthra raniciga, Enchiridion, ali mali Catechifmus sa ene řhlahne buque, inu Gofpořki Shaz ZK 1595, 5

4. ekspr. ki je prisoten, upořtevan v majhni meri; redek: kadar je ta Hlapzhizh Samuel řlushil GOSPVD pod Eli, je bila taiřti zhas tiga GOSPVA beřséda **draga**, inu malu Prerokovanja <**Draga**> tu je, taiřti zhas nej bilu svéřřih Predigarřjou inu vuzhenikou, tedaj je Biblia pod Klopjo leřhala> DB 1584, I,150b; po tuji prevodni predlogi war des HERRN Wort **thewr** zu derselben Zeit <(Thewr) Es waren nicht Prediger noch Pfarher gnug/ Die Bibel ist da vnřer der Banck gelegen> LB 1545, 510 / hozhem téh offerřnih offerři konez řturiti, inu tu prevsetje téh mogozřih ponishati: De bo en Mořh **drashifři**, kakõř zhiřtu Slatu, inu en Zhlovik vřédnejřhi, kakõř gruzha Slatá is Ophira DB 1584, II,6a **ostalo bo tako malo řudi, da bodo redki kot dragoene kovine**

5. negotovo, ekspr. poudarja pomen samostalnika, na katerega se veže: tako fo .. ti řovrashni řudi ř'Chriřtufõm vřõ **drago** nuzh fi ijřrali, řvoi řpil inu řhalaz imeli KPo 1567, CLVI

PRIM. drago^{1,2} [A. J.]

draginja (dragina, draginja) –e sam. ř

[dra'gi:nja -e]; P 141, K 27 (TC 1550, TC 1555, TR 1558, TL 1561, TAR 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKm 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, TřPre 1588, MD 1592, TPo 1595, řřM 1595, řřC 1595, Mřh 1603) –ed. im.: drag | i/y | n/nj | a; –; – daj.: dragini; – toř.: drag | i/y | n/nj | o; – meřt.: drag | i/y | ni/ny/nj (DB 1584, I),(Va)/nje (TPo 1595, I,164); – mn. im.: drag | i/y | n/nj | e; – toř.: dragi | nj/n | e; (M)

Crajnſki. **Draginja** *Corofhki.* dragóta, Lakota DB 1584, III,CcIvA; **Draginja, nje,** Caritas, tewrung BH 1584, 56; *Deutfch.* Tewrung. *Latinè.* caritas. *Windifch.* dragust, **draginja.** *Car.* dragóta, lakota. *Italicè.* careftia, mercato caro MD 1592, P7b; *Latin.* Caritas annona. *Germ.* Theuwere. *Slav.* **draginia** MTh 1603, I,222

stanje, ko primanjkuje življenjskih dobrin; pomanjkanje: nih tulikain ta Nembshka deshela, fa volo te nerodne femle inu **dragine,** nei mogla shiuti TL 1561, 73b; sledna huda inu dobra Gopfozhina (koker **dragina,** dobra leita, tozha, dobru vreme) le od famiga Boga pridejo TT 1577, XXI; Ioseff ie Vegyptu fylno veliko Shyta vkup ſprauil, ne klakomnofti ali Buhru, tamuzh da te potrebne Vboge Liudy **vdraginy,** ker ie imela prit, ohrani JPo 1578, III,71b; VSei Desheli pak nei bilu Kruha. Sakai **dragyna** ie bila filnu velika, taku de ie Egiypterfka inu Kanaanska deshela obnemagala pred **dragyno** <Velika lakota Vegypti> DB 1578, 44b; po tehifih bodo fedem draga lejta prifhla, de fe bo posabila vfa takova obilnoft, katera je bila v'Egiyptoufki desheli, inu ta **draginja** bo to deshelo pozerala, de fe nebode vejдилu od te obilnofti v'desheli, pred to lakoto, katera potle pride DB 1584, I,27a; Ony nebodo k'framoti v'hudim zhafflu: Inu **v'dragini** bodo ony dofti iméli DB 1584, I,288b; Aku fe onu pergody de fmo fi ene **dragynje** v'kerbi ali v'feifti, kateri je premore, ta fi sadobi en napred inu gleda koku bi fe na eni, dveje, try lejta omifilil, de timu pomankainju bi mogel naprej priti TPo 1595, II,121 / Pred **dragyno/** Slo drufhino/ Bolefeni/ Pred voifkami/ Lubi ozha obary nas TC 1550, 166(91b)

// stanje, ko so cene visoke zaradi pomanjkanja dobrin; draginja: Kada bi Bog eno deshelo ſtrafal s'lakoto, **draginio,** mezhom KPo 1567, CXXXVib; Tako tudi Tekne ishe danashny dan, tem Buharskim Kupzem inu Lakomnikom, ty Buharski Dinarij inu na kup ſpraulieno Shyto na **draginio** JPo 1578, III,71 za čas *draginje;* Imashli veliko shyta vkup kpotrebi s'hranieniga, neupai na **draginio:** Sakai kateri **Draginio** Liubi, ta ie Vbiauz Vbosih Liudy JPo 1578, III,71b; Elisa .. Syreze ſ'lepoto vdari 2.Reg 6.b. **V'draginj** osnani dobro zeno, 2. Reg: 7.a DB 1584, I,(IVb)-(Va; ie en takou Predigar, kir od vefelia prediguie .. kakòr de bi eden kadar ie velika **dragina** inu lakota, gori ſtopil inu predigoual, de bi en Star pshenice fa en pul slatiga, inu she fa ene lasheishe denarie fe mogàl kupiti TPre 1588, 30; ony satu nasaj kladejo, inu ſhparajo, kadar ſo dobra leita inu dober kup, de **v'dragyni** fvoj nuz ſhaffajo, te vboge tlahzio inu prelhazajo, inu ta Terg ſdralfhe kakor ony hote TPo 1595, I,180; ty lakomniki inu Vuhernifki Hudizhi .. shytu inu v'inu sadershe,

ga ne hote tem ludem sa en pravi ali ſpodoben denar puftiti dujti, temuzh zhakajo **dragino,** inu de bi vezh velalu TPo 1595, II,167; kakor pravi tatje inu odertniki s'fvojem lakomnovainjem, vuhrainjem, kradeinjem inu rupainjem, **dragynjo** dellajo, inu te vboge oblagajo, de le veliko Tollerjou vkupe ſgrabio, inu bogati bodejo TPo 1595, II,184 [A. J.]

dragiše [primrk.] gl. drag

drago¹ (dragu, drago) -ega posam. ['dra:go -ega];

P 11, K 7 (TPs 1566, TL 1567, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– s. ed. rod.: dra | že (Juriičič)/gi | ga; – tož.: drag | u/o (Juriičič);

– primrk. s. ed. rod.: draž | e/yše | ga; – presež. s. ed. rod.:

na/dražega (Juriičič); – tož.: nardraziše; ◀ ▶ ☹

1. kar stane veliko denarja; drago: mnogoteri Purgar, Kmetizh, Shlahtnik .. Aku on kaj prodaje, taku on gleda, koku bi je on mogel na tu nar **drasifhe** inu viſhe prpraviti TPo 1595, I,256 **pren.** Ti fi tui Folk fa dober kup prodal, Inu ga nei fi fa **dragu** shazal TPs 1566, 83b

// kar ima zaradi določenih lastnosti veliko materialno vrednost; dragoceno: on pak vkup sbira v'figa Svitá denarje, frebru, shlahtnu kamenje, kar je shelniga inu **dragiga**

DB 1584, II,89a

2. komur/čemu se pripisuje poseben pomen, posebna vrednost; dragoceno: Od

vas greдох, vam neuem kai Liubeishega ni **drashyshega** na fem Suetu puftiti, kakor Moy Myr, ta predragi Shaz JPo 1578, II,70b; Kaj vshe more na semly bolshega inu **Drashega** biti, kakor sdrau shiuot, inu sdrauo dusho imeti?

JPo 1578, II,180

// v zvezi držati/imeti za drago imeti v časti, ceniti:

de le ta .. zhifta Besseda Boshya per nas inu vmei nami ofšane, inu mi to ifto fa lubu inu fa **dragu** imamo, Tako ne imamo zbiulati, Cristus ie fnami inu per nas TT 1577, 262; Kateri vshe Boshyo Bessedo .. vmeie framotiti inu pſouati: Ta ie od tega Sveta sa **drago** darshan, temu fe da, vfe kay profi JPo 1578, II,65b

PRIM. drag [A. J.]

drago² (dragu, drago) prisl. ['dra:go]; P 57, K 20

(TM 1555, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TPs 1566, TL 1567,

KPo 1567, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578,

TPs 1579, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, BH 1584, TPre 1588,

TPo 1595, TM 1595)

– dr | a/u[!]| g | u/o (Juriičič)/ó (KPo 1567, CXXXVib);

– primrk.: draž | e/ší; – presež.: nardraziše; ◀ ▶ ☹

1. izraža, da je za kaj potrebno veliko denarja; drago: [Papeži, farji in menih] fo is te Mashe eno tako kupzhyo ſturili, da obena rezh na fuetu nei tulikain inu taku **dragu** velala, taku zheftu prodana inu kuplena TAr 1562, 63a; ta ie en velik Norezh, kir te Mashe taku **dragu** kupuie TO 1564, 84b; te Shene, vposhtenim quantu ſto framotliuſtio inu zhiftoſtio fe lipe

narede, nekar ferishpanimi kitami, oli flatom, oli sferlami, oli fguantom kir **dragu** ftoy TL 1567, 61a; Leta voda bi fe bila mogla **dragu**, vezh kakor sa triftu denariou predati, inu tu iftu tim vbosim fe dati DPa 1576, 1b; per tih Kralih inu kupcih moremo tudi fapstopiti, te Cardinale inu Prelate, kir fred Papeshom, fo te odpufike, Mashe, Vigilie, Reshituu is Viz, Nebella, **dragu** fa denarie predati TT 1577, 451; Buher imenuje tu kar fe od denarjeu vezh vsame, kakòr je danu: Obreft pak, kadar en vbog Molh mora shitu, vinu, meflu, inu drugo potrebo **drashifhi**, kakòr je vrejdu, inu kakòr Lakomnik hozhe, vseti, ker je k'fvoji potrebi mora iméti DB 1584, 1,76b; Bug .. pufty purgarje inu kmetizhe .. en zhas .. denarje fbyrati, vfe kar fe potrebuje, derua, shitu, mafslu, jajza, **dragu** predati TPo 1595, II,260 / Non vendo pluris quam alij, fortaffe etiam minoris, Nepredam **drashifhi**, kakòr drugi, lahkaj tudi bulfhi kup BH 1584, S37 za višjo cenó / Mnogiteri speruiga dobro zeno kupi, ali ie potle sadofiti **dragu** mora plazhati DJ 1575, 80 / Cerqve .. fo **dragu**, tèrdnu inu Gofpofku sydane, mimu drugih hifh, kakòr graduvi DB 1584, II,89a / KAdar ti vshe tvojmu Blishnimu kaj predafh, ali kaj od njega kupifh, taku néma oben fvojga Brata prevezhati: temuzh po tém zhišli od lejta tiga trobentanja je imafh od njega kupiti, inu kar ta lejta potle mogo roditi, taku **dragu** ti je on ima prodati DB 1584, 1,76a za takšno cenó; Raunu kakòr bi eno Sheno sa fvit vprafhal, koku bi fe nje fovrashnizi imélu priatèl biti, ali eniga zagoviga, koku bi fe imélu bojovati, ali eniga kupza, koku vilfoku hozhe tvoje blagu pruti fvojmu fhtimati, ali eniga, kir kupuje, koku **dragu** ti imafh dati DB 1584, II,168a **pren.** kadar ty Angeli fo tebi fueliko pohleufzhimo[!] pokorni .. Koku ueliku uezh nom, kir tebe uezh ftoimo, **dragu** fto kryo tuiga Synu fmo kupleni inu odresheni fe fpodobi, tebi fo ufem kar premoremo, fueiftu slushiti TM 1555, A2b; en Brat nemore nikoger odreshyti, Ne Bogu fa nega plazhati. Sakai tu odreshituu nih Dush **dragu** ftoy, Obtuo morao nee puftyti ftati vekoma TP5 1566, 92a; vi fte **dragò** odkupleni. Sato zhaftie inu nofite Boga svafhim telom, inu svafhim Duhom KPo 1567, CXXXVIB; Iaft fam moye Ouce **drugo**[!] kupil, veliko me ftoye: Slafli, Tello inu shiuot JPo 1578, III,16b; fprejmi inu pelaj ga is letiga reuniga dollù na ta oblubljeni, inu fkuusi tebe **dragu** dobit vezhni dum inu ftan DM 1584, CLXXXIII, podobno tudi TM 1595; Kadar bi iefh pak .. Criftufa moiga GOSPVDA, kateri ie mene taku **drugo**[!] odkupil, pred tém Suitom fatayl .. taku bi iefh neimel na nishter guishnishe zhakati, kakòr te shtrashne shtime Criftufeue TPre 1588, 57; Chrifthus je per meni,

na tiga fe jeft dershim, kateri je moje Greihe **dragu** plazhal TPo 1595, 1,73 / Chrifthus ie edan shelian Gof, kamor on kuli pride .. safabo pufty vfe Shegne, Sdrauie inu Isuelizhanie, on fuoie Gofouanie bogato plazhuie .. Kako bi fe ednimu mogla niegoua potrata **drashe** plazhati. Kakor ficer ftem famem dobrim Miloftiuim Bogom? JPo 1578, III,75b

● — preg. Kakor fe v Perpuvidi pravi: Nihil carius emitur, quam quod donatur. Sheinkanu blagu nar **drarifhe** ftoji TPo 1595, II,198 *najdražje je, kar nam je bilo podarjeno iz preračunljivosti*

2. izraža, da se komu/čemu pripisuje poseben pomen, posebna vrednost: On bo nih Dushe od goluffye inu fyle reshil, Inu nih kry pred nim **dragu** shazal TP5 1566, 129b; jeft moram mojo kry prelyti, katero moji Sovrashniki **drashe** nedèrshe, kakòr eno vodo DB 1584, 1,284b; En modèr Mosh fvoj dar **dragu** *fhtima, s'fhtakimi beffèdami: Ali tu kar norci darujo, tu famy sa malu fhtimajo <*dershy> DB 1584, II,161a; Svejfta, brumna drushina, bode poufoð vrejdu inu **dragu** dershana TPo 1595, 1,100

// v zvezi **dragu** vredn ki se mu pripisuje poseben pomen, posebna vrednost; **dragocen:** pravi S. Paul, Bug zhafti fvojgo lubelan pruti nom.

Tu je .. ena rifnizhna inu **dragu** vredna befseda TPo 1595, 1,215

PRIM. drag [A. J.]

dragost (dragust) -i sam. ž [dra'go:st -i]; P 2, K 1 (MD 1592)

— ed. im.: dragust; — tož.: dragust; ☉

pomanjkanje, draginja: *Deutsch.* Tewrung. *Latinè.* caritas. *Windifch.* **dragust**, draginja. *Car:* dragóta, lakota. *Italicè.* careftia, mercato caro MD 1592, P7b / *Deutsch.* Tewrung machen. *Latinè.* rerum pretia intendere. *Windifch.* **dragust** dejlati. *Italicè.* far careftia MD 1592, P8a [A. J.]

dragota -e sam. ž [dra'go:ta -e]; P 10, K 8 (TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TO 1564, TC 1575, DB 1584, MD 1592)

— ed. im.: drag | o'ó | ta; — tož.: dragoto; →; ☉

Crajnski. Draginja *Corofhki.* **dragóta**, Lakota DB 1584, III,CeIVa; *Deutsch.* Tewrung. *Latinè.* caritas. *Windifch.* dragust, draginja. *Car:* **dragóta**, lakota. *Italicè.* careftia, mercato caro MD 1592, P7b

stanje, ko primanjkuje življenjskih dobrin; pomanjkanje: To Sareptansko Vduuo, kir ie Elia preroka **vdragoti** fpihalo .. ie Bug zhudno shne fynum vueliki fushi inu lakoti dershaf gori inu shiuil TT 1557, aa3b

// **stanje, ko so cene visoke zaradi pomanjkanja dobrin; draginja:** Ty Egyptary fo nih Farye tudi vueliki **dragoti** fãfton redyli TO 1564, 79b; kar fo ty Luterski .. gori vftali, nei dobriga na fueitu, fo veliki kreigi, voiske

.. poufof fo velike lakote, pomori, treffluui, **dragota** inu pomankane na vfeh rizheh TC 1575, 46-47 [A. J.]

drahma – sam. ž ['dra:hma]; P 1, K 1 (DB 1584)

– mn. tož.: drahmas; ☉

v Stari zavezi **grška denarna enota, po vrednosti izenačena z rimskim denarijem; drahma:**

POtle je on nym rekál eno lhtiuoro vkup sloshiti, dvej taushent **Drahmas** Srebra, te je on v'Jerusalem poflal k'offru sa gréh DB 1584, II,203a

☞ iz gr. prek lat., prim. drachma [K. A.]

drahmas [tož. mn.] gl. dragma

drajer -ja sam. m ['dra:jer]; P 1, K 1 (BH 1584)

– ed. im.: drajer; ☉

kar obsega, vsebuje, je vredno tri enote;

tretjak, trojka: Ternarius, **drajer**, tretják

BH 1584, 76

☞ iz nem., prim. das Dreier [K. A.]

drak -a sam. m ['drak 'dra:ka?]; P 55, K 4 (TPs 1566,

TC 1575, TT 1577, TT 1581-82)

– ed. im.: drak; →; – mn. im.: draki; →; ☉

1. velika žival, ki vzbujta strah, grozo; zver, pošast: Ti ftuio možhio dilish narefan tu Morie, Ti resbyash te glauē tih **Drakou** vtih Vodah

TPs 1566, 134a

// **večglava leteča mitološka žival; zmaj:**

Ta Hudizh shnega drushbo, ie nom premozhan

.. Satu ga tu S. Pifmu zheftu htim **Drakom**,

Lintuornom, kuelikim grofouitim kazhom,

htim Leuom inu ftrashnim Suirinom perglihuie

TC 1575, 146-147 / v Razodetju en drugi zaihen fe

ie vidil na nebi, inu pole, en velik erdezih

Drak, ta ie imel fedem glau, inu desfed

rogou, inu na fuih glauēh fedem Kron

TT 1577, 356

2. taka žival kot podoba hudiča ali zatiralca

vernih: nas taku taresh pod teim Lintuornom <Lintuorni oli ty **Draki** fo ty Tyranni> TPs 1566,

84a; [Angel] ie popal tiga **Draka**, to ftaro

kazho, katera ie ta Hudizh inu ta Satanas,

inu ga ie fuefal Tiffuzh leit TT 1577, 465-466; ty

prauī kerfzheniki na tim fueitu .. bodo malu

dobriga imeili. Ty **Draki**, Leui, Meduedi,

Kazhe Curbe, ftrashne dyuiafzhine, tu ie,

vfi shlahť Sludy inu Anticrishti, nih ne pufte

nigdir fmyrom TT 1577, XVII; ta veliki **Drak**, ta

ftara kazha, kateri ie ime Sludi inu Satanas, kir

fepalaua vus fueit .. ie bil vershen na to femlo

TT 1581-82, II,407

☞ iz gr. prek nem., prim. der Drache [A. J.]

drakon (drakon, drakun) -a sam. m [dra'ko:n -a];

P 67, K 12 (TP 1575, DJ 1575, JPo 1578, DB 1578, TKm 1579,

DC 1579, DB 1584, DC 1584, BH 1584, MD 1592, TIC 1595,

MTh 1603)

– ed. im.: drak | o/u/ó/ù (MD 1592, C4a) | n; – rod.: drakona; →;

– dv. im.: drakona; – mn. im.: drakoni; →; ☉

Lintuor. Pozoy. **Drakun** DB 1578, 181a; *Crajnŕki.*

Lintvor *Slovenŕki, Besjazhki.* posój, **Drakón**

DB 1584, III,CeVb; z napačno oznako jezika *Deutŕch.* Drach.

Latinè. draco. *Windifŕch.* **drakón**, lintvorn,

premog, pofoj. *Italicè.* **drakùn**, smiet, dragone

MD 1592, C4a; Draco. *Germ.* ein Drach/ ein Drack.

Sclavon. **drakon**, premog MTh 1603, I,448

1. (velika/strupena) žival, ki vzbujta strah,

grozo; zver, pošast: Po leuih inu Madrashih,

Bosh ti hodil pres shkode: Po mladih Leuih,

Drakonih, De ti nishter ne bode TP 1575, B4b;

Ieft bi raishi prebual per Leuih inu **Drakonih**,

kakor per hudi sheni DJ 1575, 105; Ali tvoim

Otrokom néfo mogli tudi téh ŕtrupovitih

Drakonou sobje fhkoditi: Sakaj tvoja

miloft .. je nje osdravila DB 1584, II,145a;

Drakoni dajo Sefce fvoim mladim, inu

je doje: Ampak mojga folka hzhy mora ..

nemilofťiva biti, kakor en Shtraus v'pufzhavi

DB 1584, II,57a / TAifti zhas bo GOSPVD

obyľkal s'fvoim tērdim, velikim inu možhnim

mezhom, Leviatana, kateri je ena rauna

Kazha, inu tiga Leviatana, kateri je ena svita

kazha, inu bo te **Drakone** v'Morji pomuril

DB 1584, II,10b *morske pošasti* / Hazor bo enu

Prebivalifzhe téh **Drakonou**, inu ena vezhna

Pufzhava, de nebo nihzhe ondi prebival, inu

oben zhlovik notri ftanu imēl DB 1584, II,52b *bo*

divjina / NebukadRezar, Babelki Krajl, je

mene snejdel .. on je mene poshērl kakor en

Drakon DB 1584, II,54a; SA letiga volo moram

jeťt klagovati inu jokati: Ieft moram obrupan

inu nag hoditi: Ieft moram klagovati, kakor

Drakoni, inu shalovati, kakor Shtraufi

DB 1584, II,116b

// v eshatoloških besedilih (**večglava**) **leteča mitološka**

žival; zmaj: is korena te Kazhe bo en Bafilifhk

prifhāl, inu njega ľad bo en ognen letezh

Drakon DB 1584, II,6b; Letu je butora zhes te

Svirine, katere pruti Puldnevi gredó, ker fo

Levi inu Levinje, ja Madrafsi, inu gorezhi

lejtajozhi **Drakoni** .. v desheli te nuje inu

britkoŕti DB 1584, II,12a; en drugi zajhen fe je

pērkasal v'Nebi, inu pole, en velik erdezih

Drakon, ta je imēl fedem Glau, inu defset

Rogou DB 1584, III,144b

2. taka žival kot podoba hudiča ali

zatiralca vernih: le vni veliki **Drakon**, ftara

Kazha, ker fe imenuie Hudizh inu Satan, ie

vershen vunkai, kateri ie vas fuet sapeliaual

JPo 1578, III,89b; ta Hudizh, ta ftari **Drakon**, ta

hudo kunshtna Kazha, nash Supernik okuli

nas hodi, kakor en eriouezh Leu TKm 1579, 52b;

Ti Morje ŕkusi tvojo muzh narasen delifh

inu teh^dDrakonou glave reŕtrupafh u'vodi

<^dDrakonou> tu je Tyranou, kakover je bil

Pharao inu njega Viudi, kateru tudi Balene

pomenio> DB 1584, I,298a; Pharao, ti Egyptoufki

Krajl, ti veliki **Drakun**, kir v'tvoji vodi leshifh,

inu praviln: Leta .. Réka je moja, inu jeft fim jo febi fturil DB 1584, II,73b

📖 iz gr., prim. drákōn [A. J.]

drakonov (drakonov, drakunov) -a -o prid.

[dra'ko:nov -o]; P 5, K 3 (DB 1578, DB 1584, ZK 1595)

– m. ed. im.: drakonov; – tož.: drakonov; – s. mn. daj.:

drakonovim; ☉

ki se nanaša na drakona 1; *zmajev*: Nih Vinu ie **Drakonou** frup, inu Zhemerni Mardrafsou sholz DB 1578, 178a, podobno tudi ZK 1595 / Pole, enu krizhanje gre femkaj, inu en velik potres is te Deshele od Pulnozhi, de bodo Iudoufka Méfta opufzhena, inu **h'Drakonovim** prebivaliŕzhem fturjena DB 1584, II,32b *bodo postala divjina* / zemljepisno ime, v zvezi **Drakonov studenec** Inu jeft fim fkusi Dolinfka vrata vun jesdil po nozhi, pred **Drakunou** Studenáz, inu h'Gnojnkim vratam, inu mi je telhku djalu, de fo Ierusalemki Syduvi bily resderti, inu vrata s'ognjom poshgana DB 1584, I,256b *Zmajev studenec pri Jeruzalemu*

📖 gl. drakon [A. J.]

drakov -a -o prid. [ˈdra:kov]; P 1, K 1 (TT 1577)

– m. ed. im.: drakov; ☉

ki se nanaša na draka 2: kai ta Antichrisht, **Drakou** inu sludieu hlapez, vtih peruih Aydouskih Rimskih Cefŕaryh .. fuper Boga inu te praue Verne, bo fazhenal inu dokonal TT 1577, 377

📖 gl. drak [A. J.]

drakun gl. drakon

drakonov gl. drakonov

drastenje -a sam. s [ˈdra:stenje -a?]; P 2, K 2

(DM 1584, TfM 1595)

– ed. or.: drastenjem; ☉

k čemu *spodbujanje k slabim, škodljivim dejanjem; hujskanje*: Obari tudi mene miloftivu pred vŕem hudim blasnenjem inu **draftenjem** h'grehu, de jeft s'tém velikim kardelom tiga Svitá v'shihroft inu v'grehe nepadem DM 1584, VI, podobno tudi TfM 1595 [M. Č.]

drastiti -im glag. nedov. [ˈdra:stiti -im]; P 28, K 11

(TC 1555, TM 1555, TC 1575, TT 1577, DB 1584, MD 1584,

BH 1584, MD 1592, TPo 1595, TfM 1595, MTh 1603)

– nedol.: drastiti; – sed. ed. 1. os.: drastim; →; – mn. 3. os.: drastio;

– vel. mn. 2. os.: drastite; – del. na -l m. ed.: drastil; →; ☉

Draftim, draftiti, draftil, Laiello, reytze an BH 1584, 147; *Deutsch.* Anraitzen. *Latinè.* irritare. *Windifch.* nadraftiti, **draftiti**. *Italicè.* incitare, infigare, stimolare, provocare MD 1592, A3b; *Inftigo German.* antreiben/ anreitzen/ anhetzen. *Sclav.* **draftiti**, nadraftiti MTh 1603, I,728

1. kdo/kaj; koga_{noz.}, na kaj, zoper koga/kaj *spodbujati k slabim, škodljivim dejanjem; hujskati*: Sakonike hudizh fylnu iskusha, **drafti** na

lotryo, fouraftuu TC 1575, 520; nezhiŕti Duhuui is te Suyrine vust, **draftio** te Krale inu Vyude fubper ta Euangeli TT 1577, 254; Neverni zhlovik dobre priatele smoti, inu *fzhuje eniga supèr drusiga <***drafti**> DB 1584, II,164a / en vŕakoteri bo ifkulhan, kadar ga njegove laŕtne shejle **draftio** inu vabio DB 1584, III,133b *zapeljujejo*

2. kdo; koga_{noz.} *spravljati v jezo, razburjenost; dražiti*: Vi Ozheti ne **draftite** vashih otruk, de preuezh shalofni inu frashni ne poftano

TC 1555, M6

PRIM. goridrastiti [M. Č.]

drastljiv (drastliv) -a -o prid. [drastˈlji:v]; P 1, K 1

(TC 1575)

– nedol. obl. m. mn. im.: drastlivi; ☉

ki spodbuja k čemu slabemu, škodljivemu: ty hudi Exempli nu Nauuki, ifkaŕee tu dobro, inu ty **draftliu** lushti, preoberno ta nedolshna ferza TC 1575, 153 [M. Č.]

dražiga [rod. ed. itd.] gl. drag

dražba -e sam. ž [ˈdra:žba -e]; P 3, K 3 (TAr 1562,

KPo 1567, TPo 1595)

– ed. rod.: dražbe; – or.: dražbo; – mn. im.: dražbe; ☉

1. pojav ali stanje, ko imajo osebe različna stališča do česa in to medsebojno izražajo, navadno ostro; nesoglasje, prepir: Per tim de fe tudi fuetuie inu rouna, od te neufglihe, reŕdelene inu **drashbe**, vtí nashi Sueti Kerfzhanski Veri TAr 1562, 24a; Taku fe le tu s'morio, s'dragynjo inu **s'drahbo** ali s'fovralhtvom mej nami famimi v'Krainŕki desheli, tudi grosovitu pufti viditi TPo 1595, II,302

2. kar spodbuja k dejanjem, žlasti slabim, škodljivim: Mammili tada blago inu lebanie eniga kárŕchenika na Veri alli Kárhanŕtvij? Rifnica ie, da ga mammi inu blasni .. inu mnogiteriga tako smammi da frai od Boga pade inu na blago fvoie úpanie poftavi, da mu ie blago, Slato, Gradi, zhaft, saftave &c. lúbilhi, neli Bog, pravica alli Evangelion. Sato Chriŕtuf imenuie jih, tèrníe, Sveti Paval Sludiove vosle .. Inu ti Aidovŕki Poèti, Irritamenta malorum, **drashbe** na hudo KPo 1567, XCVIII [A. J.]

draženje (draženje, dražejne) -a sam. s

[ˈdra:ženje -a]; P 3, K 2 (TKM 1579, DB 1584)

– ed. rod.: draženja; – tož.: dražejne; – or.: draženjem; ☉

spodbujanje k dejanjem, žlasti slabim, škodljivim; hujskanje: De ony kei is flabuŕti fuoiga Meŕŕa, sa teih potelefnih nadlug volo, inu skusi **drasheine** tiga Hudyzha, uvelike fŕahouite Grehe .. nepadeio

TKM 1579, 88a / Inu hozhem tvojo Hiŕho

ŕturiti, kakòr Hiŕho Ierobeamovo .. sa volo tiga **drashenja**, s'katerim lí [me] ti reŕŕedil, inu ŕturil, de je Israel greŕhli DB 1584, I,200a *ker si me razjezil in zapeljal Izraelce v greh*; po tuji prevodni

D

predlogi Vnd wil dein Haus machen/ wie das haus Jerobeam .. vmb des **reitzens** willen/ da mit du erzürnet vnd Jsrael sündigen gemacht has LB 1545, 677 [A. J.]

dražiti -im glag. nedov. ['dra:žiti 'dra:žim(?)]; P 106, K 31 (TC 1550, TT 1557, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, KB 1566, TL 1567, TP 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, BH 1584, DC 1585, TPo 1595, TTC 1595, ZK 1595, MTh 1603) – nedol.: dražiti; – sed. ed. 1. os.: dražim; →; – 3. os.: draž | i/y; – mn. 2. os.: dražite; – 3. os.: draž | io/yo/yo/e; – vel. ed. 2. os.: draži; – mn. 2. os.: dražite; – del. na -l m. ed.: dražil; – mn.: draž | i/y | li; – ž. ed.: dražila; – s. ed.: dražilu; ☹

Crajnŕki. Drařil *Corořhki*. **Drashil** DB 1584, III,CcIVa; Drařim, drařiti, drařil, Lacesflo, reyitze an. **Drashim, shiti, shil**, idem BH 1584, 147; Incito. *Germ.* anreitzen/ bewegen/ etwan zu treiben. *Slavon.* drařiti, nadrařiti. *Carint.* **drařhiti** MTh 1603, L691; Irrito. *Germa.* anreytzen/ zu Zorn bewegen. *Slavo.* fdrařiti, nadrařiti *Carint.* **drařhiti**, nařhantati, podřhukniti MTh 1603, L750

1. kdo/kaj; koga_{noz}, koga_{noz} kaj, koga_{noz} k čemu, (s čim) *spodbujati k dejanjem, žlasti slabim, škodljivim; hujskati*: vři Ludie alli neverniki fo pod Hudizhovo oblařtio: da ijh Hudizh vřivoijh rokah inu vřtrikih dershı inu po fvoei volij iesdi, řlipi, **drashi** inu khudimu poriva KB 1566, F4b; PärĹisavci radi na dvoreři pār Fürřih inu Skofih prebivaio, inu **drashe** ijh, da te karřchenike řovrashio, love inu preganiaio KPo 1567, CLII; Ti vishi Farj .. fo ta folk pregouurili, inu **drashili**, de bi sa Barraba imeli prošiti, inu Iesufa vmoriti DPa 1576, 24a; Ieft fem .. moiga Blishniga kgreihom **drashil** inu vrřah dal TKM 1579, 120a; Papelfh, Cardinali, Shkoffi .. **drařhjo** alj podřhuhujö tıga Erodefřa, tu je, to pořvitno Gospořzhino, de bi imejli to lubo beřsedö pregainati TPo 1595, III,45; Hudizh .. **drařhy**, drařti gori inu řhene nje le naprej k'vezh rařboiřtvu TPo 1595, III,48; obuje nyh lařnu Meřu, inu potle ta Hudizh ta hudi Duh, ne bodo prasnovali, inu nje **drashyli**, gnali inu opominali, de ony vgreihe padejö TPo 1595, III,86 / ty Ayde řhnih kershzhansko Vero te Iude **drashio**, nareiaio inu uabio, de bi oni tudi timu Euangelıu uerouali TT 1560, 18a / kir řem dořehmal sa volo taciga mojga isprařhovanja .. ozhıtı resnařh inu obdolřhen, kakor de bi sgul nepridne rizhi sazhenjäl, te Ludi s'nepridnim vprařhanjem **drashil**, inu bi ře novih nenavadnih navukou vunkaj trořsiti podřtopil ZK 1595, 35 / Hudizhi .. drařtio inu **drashio**, ali vřaj tulikajın timu dobrımu branio, de nıgder nemore naprej pojti DB 1584, II,88a[=87a]

// kdo; koga_{noz}, koga_{noz} na koga, koga_{noz} zoper koga/kaj *povzročati, da kdo deluje odklonilno, nasilno proti komu/čemu; řčuvati*: Edan druřiga **drashyo**, Inu vmei řebo prauio, Seshymo vkup

řtrebımo yh TC 1574, 144; Hudizh .. Vushaga, řzhuie inu **drashy**, Iudye, Turke .. inu vře Sılnıke na te karřzhenıke JPo 1578, III,90; nezřıfti Duhıvı .. **drashio** Krařle inu Firřhte supär Evangelıum DB 1584, III,136b; ta Hudizh .. Vyude inu Gopude enıga na druřıga **drařhi** inu řzhuje .. de eden timu drugımu tu nar bulřhe pod uzhi pravi, inu tu nar hujřhe iskalřhe TPo 1595, I,47; ta Hudizh .. **drařhi** inu řhene nje supär Boshjo beřsedö TPo 1595, I,131 / Aku tebe GOSPVD supär mene **drashi**, taku naj ře en řpıřhıni offer puřty dylřati DB 1584, I,165b

// s samostalnıkom, kdo; kaj, koga_{noz} k čemu, (skozi koga) *povzročati, da pri kom nastane čustvo, duřevno stanje, kot ga določa dopolnilo; vřbujati*: Vy ozheti/ ne **drařhite** gerdıu vařhıh otruk de ne bodo preuezh řhalořtnı temuzh te iřte koyte vtım vuki inu vopominanu TC 1550, 136(76b); Ieft hozho vas **drashiti** htımu Ayřranu skufı en Folk inu skufı en norřki Folk ieft hozho vas referditi TT 1560, 17b; koku velıku vezh hozhe vtım Regimentu .. potreba biti, de ře velıki Gospudje nıkar k'řerdıu ne **drashjo**, temuzh kar je nervezh mogozhe, h'krotkuřti inu k'myru vıřhajo TPo 1595, II,315 / katerı řerd **drashi**, ta krég vun řılazhi DB 1584, I,328a

2. kdo; koga_{noz} *ř besedami ali dejanji povzročati komu duřevne ali telesne teřave, neprıjetnosti; řaliti, nadlegovati*: tukai fo enı .. mermralı zhes no. Iesıf pag prauı, Puřtite no řmyrom, kai no **drařřhite** TT 1557, 143; Katerı Ozheta, Mater **drashi**, timu Vranıue ozhı isklıuo Pro. 30. TO 1564, 98a; Kadar en řařtopen Mosh enıga neřařtopenıga řourashnıka pred řıuo řıhıšo .. ima, ta iřti ga **drashi**, hudı reže inu řařpotoıue TC 1575, 137; vřaki timu, kir nımu dobru hozhe .. ie .. dolřhan řlushıti, dobru řturıti inu ga lubıti, nekar ga **drashiti** oli řařpotoıati TC 1575, 293; my tudi nıřter neřturımo, skısi Kreıg ali řızhkako řhařt, de bi ře meı řebo **drashili** inu řourashlıli TKM 1579, 59b; POřlufňaj nařh Bug, koku řımo my řashmagani, obėrni ti nyh řhmagajne na nyh glavo .. Nesakry nyh pregreęe, inu neıřbrıřlı nyh greęha pred tabo, sakaj ony fo te, kir fo řydali, **drashili** DB 1584, I,257b / dai .. Turkom Troyzö řnati, De nař vezh ne **drashio**, Vřlıřhi na lubı řuetı Duh TP 1567, A3a; Sovrašnhıki nař **drashio**, řıllu ie řam podavı DC 1579, 152 / edėn .. pojde řemkaj, kakör ena Povodnja, inu bo unıga řpėt pred njeřovım Tabrom **drashil**. Tedaj ře bo ta .. Krařl pruti Pıldnevi řeslobıl, inu pojde vun, inu ře bo .. s'Krařlom pruti Pulnozhi bojoval DB 1584, II,102b ızzıval

// kdo; koga_{noz}, (v čem, s čim) *ř besedami ali dejanji spravljati v jezo, srd; jeziti, řrditi*: ty řludıeuı .. te boge lıdı .. naganeıo na vře hudı, de teım vezh **drashio** inu řerdö Boga, inu řermorıuo Boga, de mora po prauıci te lıdı řhırařtati

TT 1557, ecb-cc2a; hozhmo li mi tiga Gofpudi **drashiti**? Smo li mi mozhneshi koker ie on? TL 1561, 42b; ftkimi Boshymi Slushbami/ kir fo od ludi naidenene[!] inu poftaulene/ fe Malykuie/ Shpot is Buga .. dela/ Inu fe Bug shnimi fylnu **drashi**/ de mora take Malykouce shtraifati

TA_r 1562, 13b; Zhes dan fe kuge neboysh .. Aku vprau Veri ftoysh, Sgrehi Boga **nedrashish** TP 1575, B4b; po Iudoufkih Méstih, je on poufod fturil Viflokote, h'kadenju ptujim Bogum, inu je **drashil** GOSPVDA, fvoih Ozhetou Boga DB 1584, I,246a; Ony fo mene **drashili** v'eni rézhi kir nej Bug, shnyh malykovajnom fo ony mene refšerdili. Inu jeft hozhem nje tudi **drashiti**, v'tém, kar nej en folk: nad enim norim folkom hozhem jeft nje refšerditi DB 1584, I,117a

3. kdo; (s čim) **prizadevati si pridobiti ljubezensko naklonjenost koga; zapeljivati**: Od tiga fem pride tej vbogi Shenizi tu ferzhnu jokainje .. de nikar vezh sa temi mladimi fanti ne tezhe, s'fvojem ozhyma nikar vezh, kakor poprej, ne **drafhi**, s'temi lafsmi nikar vezh offeriti ne triba TPo 1595, III,110

4. kot slovarski zgled **zadrževati, zatirati, obvladovati**: Compefco. *Germ.* hinderhalten/ zämen/ bezwingen/ paschgē/ meistern. *Sclav.* nafai derfhati, **drafhiti** MTh 1603, I,301
PRIM. vkupdražiti [A. J., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

drčati -im glag. nedov. [dr'ča:ti -'či:m]; P 5, K 5

(TT 1557, TT 1577, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584)
- sed. ed. 3. os.: derčē; - mn. 3. os.: d | ar/er/č | ē | e/ē (DB 1584, II,50b); (M)
kdo/kaj; s prisl. določilom kraja **zelo hitro se premikati; drčati, dirjati**: Najemmiki, kateri notri prebivajo .. fe morajo vfaj fpet vèrniti, vfī k'malu beshati, inu nebodo obftali. Sakaj ta dan nyh nefrezhe bo zhes nje prihfāl, slafiti ta zhas nyh obyfkjanja. Ony femkaj **dèrzhé**, de Arnosh shvenkezhe, inu gredó s'mozhno vojtko DB 1584, II,50b / [Falš pridigarji] prauim Pridigariem fo vfelei fupper, poufod Vcerqui, po hshah, shnih pridigo inu pifmóm zhes nee krizhee, fe vfoio inu **derzhe** okuli, nareiaio Golpofzhino, de bi ta praui Euangeliski Vuk faterli TT 1577, 330 / Kadar kei fourashniki okolo ednoga Mefta **darzhe**, ie oplene inu fpet prozh gredo: To fe ishe preterpi. Ali kadar to Mefto vcelem Leiti oblego, vokoli poufod, tako inu vto malfo sashanzaio, da nemore celo nigdor vnu inu vnotar priti: To ie ftrashno JPo 1578, II,132b / dov. Tedai gredo ty Sludieui is tiga zhloueka, inu gredo ute fuine, inu tu kardelu fe naglu ufdigne inu **derzhi** utu yferu, inu fe potopi TT 1557, 189 *zdirja* [M. Č.]

drefljanje (dreflajnje) -a sam. s [dref'lja:nje -a]; P 1, K 1 (TPo 1595)

- ed. mest.: dreflajnju; (M)

enakomeren hitrejši tek, navadno konja;

drnec: pren. my fi ne puftimo takou Exempel k'ferzu jiti .. inu gremo preid inu preid vtem ftarim **drefflajnju** tja, kakor ty ftari vosnikoini, kateri fe iz: nyh hoda, ftopaa, ali ftarih ftopin ne pufte gnati TPo 1595, III,199

ē iz nem., prim. srvn. dreffen (traben) [K. A.]

dregaci gl. drugači²

dregači gl. drugači²

drejngati gl. drengati

drejngati se gl. drengati se

drek -a sam. m [drek 'dre:ka]; P 12, K 5 (JPo 1578, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

- ed. im.: drek; →; - mn. im.: dreki; →; (M)

neprebavljeni delci hrane, ki jih organizem izloča skozi črevo; blato, izloček: Lakota ie tako velika bila, da fo .. fnedli Zhreulie is nog .. Seno, Gnoy, Blato, **Dreke**, Ia, fuoie lafne Otroke JPo 1578, II,134b; *Deutsch.* Meußdreck. *Latinè.* muſcerda. *Windifch.* mishy **drek**. *Italicè.* merda di sorci MD 1592, K1b; Merda. *Germ.* Dreck/ kath/ miſt.

Sclau. gouna. *Carniol.* **drek** MTh 1603, II,55 / govna ali **dreki** fo téh Hinauceu fvetuft DB 1584, II,23a

// ekspr. **kar je slabo, škodljivo**: Leta dela te pokore inu Vere Zaheoue, fo Chriftufu tako dobro dopadla, da ga ie ozhito rasglafsil .. da bi leta dela te pokore ne bila prau, tako bi ga guifhno Chriftus kaſhtigal .. inu rekal .. ftori safe Mashe inu Vigilie peti, Shtiftai Bratoufzhino, ali nouo Farsko s'hodalifzhe. Leteh Hudizheuh **Drekou** Chriftus celo nishtar vmifli neima JPo 1578, III,105[=115]; v'Garfh-ki desheli, inu drugih deshelah fe je fgduliu, ker fđaj ta Mahomet regira, ta nje vuzhy na Hudizhou **drek** verouati, ker fo poprej Boshjo befedo imejli TPo 1595, II,262

● - - mej temi Karfzheniki taku gre, de fe miſhji **drek** mej Poprom najde <Vtei Cerkvi fo hudi inu dobri> TPo 1595, II,265

ē iz nem., prim. der Dreck [M. Č.]

dremati (dremati, drejmati) -ljem glag. nedov. [d're:mati -ljem]; P 37, K 13 (TE 1555, TT 1557,

TPs 1566, KPo 1567, JPo 1578, TkM 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, TPre 1588, MD 1592, TM 1595)

- nedol.: dr | e/é/ej | mati; - sed. ed. 2. os.: dremleš; - 3. os.: dr | e/ej/è | m | l/lj | e; - mn. 1. os.: drem | l/lj | emo; - 3. os.: dremlejo; - vel. ed. 2. os.: dr | ej/è | mli; - del. na -l m. ed.: drémal; - mn.: dremali; - ž. mn.: dremale; (M)

Deutsch. Schlummern. *Latinè.* dormire.

Windifch. **dremati**. *Italicè.* sonnachiare, efser negligente MD 1592, N4a

1. kdo **biti v stanju med budnostjo in spanjem; dremati**: Kadar pag ta Shenin faulazhuie, fo v[f[a] [dekleta] **dremale**, inu fo fafpale TE 1555, K4a, podobno tudi KPo 1567, JPo 1578, DB 1584; Petrus pag

D

inu ty kir fo shnim bili, fo **dremali**. Kadar fo fe pag obudili, fo uidili nega Maiefeto TT 1557, 194; Kai imamo fe na tim ūzhiti, kār Chrifuf zhuie inu moli, Iogri pak **dremleio** inu spijo? KPo 1567, CXLVIIIb; Inu pole, hitru inu bērsu gredo ony lemkaĵ, inu nej obeden mej nymi truden ali flab: obeden **nedrēmle** inu nefpy DB 1584, II,3a; Sakai ta [evangelijski pridigar] bi nemogēl fa eniga fuetiga vahtaria dērshan biti, kir bi le vro po nozhi skerbnu zhul, inu bi nepfal inu ne **drēmāl**, inu bi potle te druge sheft, fedem ali olēm vr fpal TtPre 1588, 40;

● – **dremati z očmi ne želeti priznati, spoznati česa; zatiskati si oči**: Sakaj letiga folka ferce je obtērpnu, inu ony teshku s'ufhefsi slifhio, inu **dremleio** fvojemi ozhmy .. inu fe nepreoberneo, da bi nym pomagal DB 1584, III,78a; po tuji prevodni predlogi vnd sie hören schwerlich mit Ohren/ vnd **schlummern** mit jren Augen LB 1545, 2253
2. ekspr., kdo/kaj **biti nedejaven, nedelaven; dremati, spati**: Letukay nas ftem vzhy: Da ako fmo my lyh vtei Molitui vzhafy leni, **dremliemo** inu fpimo, tako vřay Cristus zhuie JPo 1578, I,116a; Pole, ta Israelski Varih nefpy, inu **nedreimle**. On bode moie hoieine obdershal na prau Stesi TkM 1579, 80b, podobno tudi TtM 1595; Koku dolgu, ti v'raglivi, leshih? .. Ia spy le fhe enu mallu, **drēmli** fhe enu mallu .. taku te bo vbushtvu prenaglilu DB 1584, I,318b / Ieft nezho muh ozhy puřtity fpati, ne muim oberuō **dreñmati** TPo 1566, 237b [A. L. R.]

dremel (dremli) -mla* sam. m ['dre:mel]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– ed. im.: dremli; (M)

drog, palica, krepelo: Sparus. *Germ.* ein gattung/ eines Bauren gefchos oder pfeils/ wurfbeyel/ fparr. *Carinth.* zepz, **dremli**

MTh 1603, II,540

℘ iz nem., prim. der Trämel [A. L. R.]

dremli gl. dremel

dren -a sam. m ['dren]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– ed. im.: dren; (O)

kořčičasti plod grma ali nizkega drevesa z zelo trdim lesom in drobnimi rumenimi cveti v kobuli; dren: Cornum. *Germa.* thierlein/ herrnkirffen. *Slav.* **dren** MTh 1603, I,354 [M. Č.]

drengan -a -o del. ['dre:ngan]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– nedol. obl. m. mn. im.: drengani; (M)

ekspr. **ki je v neprijetnem, težavnem polořaju; stiskan, tlačen**: nihzhe nemore ishtejti, kaj sa fhkodo ta Hudizh, inu ty hudi ludje, tem Karfzhenikom fture. Nu ony fo zhloveki; imajo meřu inu kry, satu nej mogozhe, de bi fe ony imejli h'timu fmyati, ony bodo taku dolgu martrani, **drengani** inu resshaleni, de fe plazhejo inu jokajo TPo 1595, II,310

℘ gl. drengati

PRIM. drengati [M. Č.]

drengati (drengati, drejngati) -am glag. nedov.

['dre:ngati -am]; P 11, K 5 (DB 1584, BH 1584,

MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– nedol.: drengati; – sed. ed. 1. os.: drengam; –;

– mn. 3. os.: drengajo; – del. na -l m. ed.: drengal;

– mn.: dr | e/ej (TPo 1595, III,112) | ngali; (M)

Drengam, drengati, drengal, urgeo, dringe BH 1584, 114; Vrgeo. *Germ.* tringen/ treiben/ nōtigen. *Slav.* **drengati**, partiskati, pergainati, perfliniati MTh 1603, II,736

1. kdo; (okoli koga), koga **tesno obdajati; stiskati**:

Ti vidih de tebe ta Folk **drenga**, inu ti pravihř, gdu fe je mene doteknil? DB 1584, III,22a / ty ludje inu Turki fhe na ta danafhni dan menio, kadar fo lih greihe fturili, ony hote dobru fami takove greihe fkusi to Pokuro ali laftna della doli poloshiti. Satu ti ne vidih .. de bi okuli Chrifufa flu **dreingali**, ony dershe njega kakor eniga drusiga zhloveka TPo 1595, III,112 *da bi se gnetli okoli Kristusa*

2. ekspr., kdo; koga_{noz.} (s řim) **povzročati, da je kdo v neprijetnem, težavnem polořaju; stiskati, tlačiti**: on puřty eniga Silnika golpodovati, kateri, Ludy svelikimi fhturami inu sdruřim **drengajo** inu martrajo DB 1584, I,276b

℘ iz nem., prim. drängen

PRIM. drengan [M. Č.]

drengati se (drengati se, drejngati se) -am

se glag. nedov. ['dre:ngati se -am se]; P 10, K 4

(DJ 1575, JPo 1578, DB 1584, TPo 1595)

– sed. ed. 3. os.: drenga se; – vel. ed. 2. os.: drengaj se; – del.

na -l m. ed.: drengal se; – mn.: dr | e/ej (TPo 1595, II,291) | ngali se; (M)

1. kdo; na koga, po řem **tesno, močno se pribliřevati komu; gnesti se, drenjati se**: Mojřter ta folk **fe** na tebe **drenga**, inu te ftiřka, inu ti pravihř, Gdu fe je mene doteknil? DB 1584, III,35b; Inu veliku folka je fhlu sa nym, inu fo na njega **dreingali** TPo 1595, II,291

pren. Ta fueti Euangelion ie sdaj skusi eniga vbořiga preprořtiga Zhloueka, venim preprořtim shleht Meiftu ozhitouan .. Kada bi pak bil venim Kralieum duoru fe snashal inu reřglafřil, alli od Papeshouiga Polazha is Rima pershal, tako bi vři radi volno tekli, inu **fe** po nim gnietli inu **drengali** JPo 1578, I,16b

2. kdo; h komu **vsiljivo si prizadevati pridobiti naklonjenost koga; siliti se**: Kadar te en Mogozhi křebi hozhe vleiřhi, vpirai fe taku te on bode fteim vezh křebi vlekel. **Nedrēgai fe** fam knemu, de nebosh odpahnen DJ 1575, 53

℘ gl. drengati [M. Č.]

drenj (drejn) -a sam. m ['drenj]; P 1, K 1 (TPo 1595)

– ed. im.: drejn; (M)

prerivanje množice ljudi sem in tja; drenj, gneča: Ia kir bi denary bili, inu bi fe vřakimu nikar tu tellu inu ta kry Chrifufseva, temuzh ftu vogerskih slatih, ali bodi lih majn, dalu, tu bi

en tek, dirjanje inu **drejn** bil TPo 1595, I,193

📖 gl. drengati [M. Č.]

drenjati (drejnati, drejnati) -am glag. nedov.

[ˈdre:njati -am]; P 3, K 2 (DB 1584, TPo 1595)

– nedol.: drejnati; – sed. ed. 3. os.: drejnja; – del. na -l m. mn.:

drejnali; Ⓜ

Crajnfi. Rinili *Corofhki*. **Drejnali** DB 1584, III, DdIb

1. kaj; (skozi kaj) *s težavo se premikati skozi kaj ovirajočega; riniti se*: pren. Aku fe vshe ta Hudizh nad teim bo ferdil .. vener more ta befseda .. fkusi vus fveit **dreinjati**, inu šad pernefti TPo 1595, II,158

2. kaj; koga [nikalni roditelji] *s silo, pritiskom povzročati, da kdo naredi, dela kaj, česar noče, ne želi, siliti*: pren. ta prava Vera ne **dreinja** ali nepermoruje nikogar, de bi on svoje poklizajnje imel puftiti, inu en nov Stan ali rounanje sazheti TPo 1595, I,50

📖 gl. drengati [M. Č.]

drenjati se (drejnati se) -am se glag. nedov.

[ˈdre:njati se -am se]; P 3, K 1 (TPo 1595)

– sed. mn. 3. os.: drejnajo se; – del. na -l m. mn.: drejnali se; Ⓜ

kdo; za kaj, (s čim) *zelo si prizadevati za kaj;*

potegovati se: Farji, Menihi, Doctorji inu tem glih **se** sa Iudeshou denar flu **dreinajo** inu pulio TPo 1595, I,257; onu ja zhiutu inu švitlu tukaj ftoji: Ieft imam dobru dopadenje na Milofti. Ali my je flishimo, inu ga ne verujemo, Sicer bi my vfkakainju femkaj fhli, inu **fe** s'luftom inu s'lubesanjo satu **dreinali**, de bi my v'bosim, reunim ludem mogli pomagati inu fvetovati TPo 1595, III,151

📖 gl. drengati [M. Č.]

drenov -a -o prid. [ˈdre:nov -o]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– s. ed. im.: drenovu; Ⓜ

ki se nanaša na dren; drenov: v zvezi **drenovo drevo** Cornus. *Germ.* cornelbaum/ kurbeerbaum/ thierbaum/ weifch kirchbaum. *Sclav.* **drenovu** drevu MTh 1603, I,354 *dren* [M. Č.]

dreti¹ derem glag. nedov. [ˈdre:ti ˈde:rem, 3. os. mn.

de'ro:]; P 2, K 2 (DB 1584, TPo 1595)

– sed. ed. 3. os.: dere; – mn. 3. os.: deró; Ⓜ

1. kaj *silovito in hitro teči; dreti*: en mozhan inu mogožh od Gofpuda, kakòr en vihar te tozhe .. kakòr ena povudnja od veliku vod, katere mozhnu **deró**, bo s'mozhjo v'deshelo puřzen DB 1584, II,11a

2. ekspr., kdo *s silo se premikati skozi kaj ovirajočega; prodirati, prebijati se:*

pren. kadar on šdaj vgrobi leshy, pravi on: Ieft fim pred tém Svitum rojen, inu **dere**, rine smozhjo, fkusi ta grob, greih, Smert inu Hudizha, de njega ne mogo dershati TPo 1595, I,82 **PRIM.** skozidreti [A. J.]

dreti² (drejti, dreti) derem glag. nedov. [ˈdre:ti

'de:rem, 3. os. mn. de'ro:]; P 63, K 16 (TT 1577,

TR 1558, TL 1561, TPo 1566, TC 1575, TT 1577, JPo 1578,

DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, DM 1584, BH 1584, MD 1592,

TPo 1595, TIm 1595, MTh 1603)

– nedol.: dr | e/é/é (DB 1584, II,167a) | ti; – sed. ed. 1. os.: der

| e/é (BH 1584, 96) | m; – 3. os.: dere; – mn. 1. os.: deremo;

– 3. os.: der | o/ó; – vel. mn. 2. os.: derite; – del. na -l m. ed.:

d | er/ér | l; – mn.: d | ér/ar (Juríčič/er | li; – s. ed.: dèrlu: Ⓜ

Derem, dreti, dèrl, exentero, deglubo, lacero, schinde, reiflè BH 1584, 128

1. kdo; čemu, kaj *odstranjevati kožo z živali, navadno z ostrim predmetom; dreti, odirati*: ony fo saklali Pařah, inu Farji fo vseli is nyh rok, inu fo kropili, inu Leviti fo jim [jagnjetom] koshe **dèrli** DB 1584, I,250a; **derém**, excorio BH 1584, 96; *Deutfch.* Schinden. *Latinè.* excoriare, deglubere. *Windijch.* **dreti.** *Italice.* scorticare, levar la pelle MD 1592, N2a

pren. Shcoffi, Fary, imαιο ouzhice pafti, nekar **dreti** oli klati TT 1577, 151; Satu bode nikar le tém Ouzhizham hudu šfrehenu, Temuzh ony [papež in škofje] nje **dero** inu je kolejo kakor nym dopade, na telefsu, blagej, inu na tej Dushi TPo 1595, I,298

2. ekspr., kdo; koga *izkoriščati, izrabljati koga z zelo visokimi cenami, dajatvami; odirati*: zolneriom, Sholneriom prepuoda ludi **dreti**, byti inu fylouoti TT 1557, 166; po kriuiči fo vfo fylo iemati, boge kmete inu ludi **dreti**, fyliti, tu ie greh inu Bogu fylnu fubper TR 1558, X4a; Zolnari fo bili Liudye, ker fo od Rimlianou po Deshelah inu Meftih sa imenuouano Summo Dinaryeu, Zol imeli. Kadar ie ta takoua Summa preuelika bila, fo morali, (ako) fo fice dobizhak hoteli pri tem imeti) ie prece neframno Liudy **dreti**, pritisكاتi inu syliti JPo 1578, III,84; ftury ta Sludi te Purgarje inu kmete kvelikim lotrom, de taku veden naprej le Zhedale vezh kfèbi grabjo, boge ludi **derro** TPo 1595, I,156; Aerufcare. *Germ.* Finantz treiben/ bauernschinden/ allenthalben her gelt famlen/ vnd zufamen kratzen. *Sclav.* **drejtj** MTh 1603, I,49-50

// kdo; koga *.. (skozi koga) pridobivati denar od koga s pomočjo laži, prevare*: Ty falsh Vuzheniki .. fo .. S. Paula .. dolshili on skufi te fúie tourarische, te Corintarie **derre**, norri inu goluffa TL 1561, 70b

3. brezoseb.; koga *.. [smiselni osebek] čutiti krčevite, sunkovite bolečine*: Antiohus .. je .. od Kul taku slu padèl, de ga je po vřèh njegovih vudih **dèrlu** DB 1584, II,200b

4. ekspr., kdo; koga/kaj, s prisl. določilom kraja *z dejavnostjo dosepati, da kdo/kaj pride na kako mesto; spravljati*: dov. Hudizh .. bi me vshe hotil v'Pakàl **drejtj** DM 1584, LXXXVI / Ony blagu inu denarje k'fèbi **deró**, inu veliku Vdou notri delajo DB 1584, II,70b *grabijo, si prisvajajo*

5. kdo; kaj *s silo delati, da kaj ni več celo; razdirati, podirati*: Kateri pak eno Iamo dela, ta bo šam v'njo padel, inu kateri Plut **dere**,

tiga bo ena Kazha pizhila DB 1584, I,331b; Taku pravi GOSPVD Zebaot: Aku bodo ony zimprali, taku hozhem jeft **drejti** DB 1584, II,130b / ony hozheo offrovati inu brumni biti, inu vfaj od grehou nepuřtė, tu fe rezhe k'mallu sydati inu **drėti**, k'malu moliti inu preklinati DB 1584, II,167a / Ty drugi Cerkouni Tatye inu Rasboniki fo lety, kir tu Shtifttanu Cerkounu blagu na fui prid inu nuz obrazhaio, te Stifte rupaio **dero** inu resdeuaio, de řtakim Cerkounim blagum .. tih prauih, brumnin[!], fueiftih inu vuzhenih Farmoshtrou .. ne omislio, Temuzh .. řpyanfuom, řteimi pfy, skoni inu řcubami řadeio inu řatratio TR 1558, S2a

pren. kriui Vzheniki drugisa nedelaio, kakor da te Mreshe S. Euangelia **dero**, inu Vrshoh daio, da vřelei edna Riba sa to drugo vun padaio JPo 1578, III,5

// kdo; koga/kaj od řesa s **silo ločevati od řesa; trgati:** Ony Dėte od Pėrs **dero**, inu je k'Siroti řturė DB 1584, I,273a

pren. Satu .. my ja dobru imamo .. merkati, de my to Karřzhanfko vero nikar ne **deremo** od Bėřede, inu nje ne pořtavimo, kakor ta Papelř je njo pořtavil inu pervesal, na suřebni gvant, řpifřho, meifřtu TPo 1595, I,52

● – **dreti kruh od ust odrekatı dobrine, potrebne za preživljanje; trgati kruh od ust:** Vbosimu Lasaru, tym prauim Predigariem, Farneshtrou, inu Karřzhenikom, Kruh od Vřt **dero**, inu daio tem, ker slashniuum, kriuižhnim nekarřzhanškim Vkom, vboge priprořte Liudy řapeliuio JPo 1578, III,76

6. ekspr., kdo/kaj; koga/kaj **pozvročati, da je kdo v zelo neprijetnem, težkem položaju, navadno z nasilnimi dejanji; napadati, mučiti:** Stem fe moremo Hudizhu inu temu Suetoui Sarzhno řhpotaizuh rezhy: Diuyajte, Rařbijaite, Kollyte, Dauite, **Derite**, Morite kakor hozhete JPo 1578, II,69b; Kadar en Ptuiji bo pėr tebi u'valři desheli prebival, tiga vy nėmate **drejti** DB 1584, I,72b; LETukaj fe vshe te dveř Krajleftvi, Syria inu Egypt, sazhnė, koku fe taifřta mej řabo **derő** inu řkubő DB 1584, II,88a / Supėr mene fe vkup sbirajo, ty, kir .. hramajo, pres mořa dolga, ony **dero**, inu nenehajo DB 1584, I,288a / Njegova slobnořt **dere**, inu kateri je meni řovraš, ta s'sobmy zhes me řhkriple DB 1584, I,271a

PRIM. dereč

PRIM. dolidreti [A. J.]

dreti se derem se glag. nedov. [ˈdre:ti se ˈde:rem se, 3. os. mn. deˈro: se]; P 3, K 3 (KPo 1567, JPo 1578, TPo 1595)
– sed. ed. 3. os.: dere se; – mn. 3. os.: dero se; (M)
ekspr., kdo/kaj; za kaj, po řem **aktivno delati za dořego, pridobitev řesa; gnati se, pehati se:** Na zhim Sathan řristuřa ifkuřha? Pėrvizh na blagu inu telefniř potrebi. Potle na zhařti. K'tretimu

veliko Gofpořtvo. Sakai po letih treih řtvarih **fe** ta řvėt nai vezh **dere** sa nie vlėzhe, vbija, voifkuie KPo 1567, CX; ty Farji .. **fe** sa tu poteľfnu blagu, inu pořvitnu prangainje **dero**, inu hozhe eden tiga druřiga řatrejti TPo 1595, III,141 [A. J.]

drevce -a sam. s [ˈdre:vce -a]; P 2, K 1 (TPo 1595)

– ed. tož.: drevce; – mn. tož.: drevca; (M)

majřalnica od drevo; **drevce:** my imamo vtakovi reizhi řturiti, kakor en moder vmejřtaln vettar, kateri vřelej mlada **dreuza** sařsaja TPo 1595, III,44 [M. ř.]

dreven (driven, dreven) -a -o prid. [dreˈve:n -o];

P 3, K 3 (TL 1567, DB 1584, Mřh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: dreven; – s. ed. im.: driv | e/ė | nu; (M)

1. ki je iz lesa; lesen: Crařnjki. Leřfenu.

Corořhki. Drivėnu DB 1584, III,CeVb; Ligneus.

Germ. Hūlzın. Sclavo. leřfenu. Carint. drivenu Mřh 1603, I,802

2. slabř. ki ni sposoben hitro dořemati,

prodorno miřliti; neumen: Kateri is letih

befřed ne řpofna de Papeři se ta praui

Anticriřt/ ta ie cilu slep inu **dreuen** TL 1567, 63a [M. ř.]

dreviumu korenu [daj. ed.] gl. drevji*, koren

drevje (drevje, drivje) -a sam. s [ˈdre:vje -a];

P 108, K 18 (TC 1550, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561,

TPs 1566, KPo 1567, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578,

TPs 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TPo 1595,

TřC 1595)

– ed. im.: dr | e/ė | vje; – rod.: dr | e/i (TC 1550, (7b)) | vř | a/e;

– daj.: drevju; →; – mest.: drev | ji/ju/y; – mn. im.: drevja;

– rod.: drevjev (TT 1557, 133); – daj.: drevjem; – tož.: drevja; (M)

1. veř lesnatih rastlin z deblo in vejami;

drevje: Adam inu Eva řta fe řkrilla pred teim

oblizhem Gofpudi Boga vřredo tiga **driuya**

vtim paradyřhu TC 1550, (7b); vtih Veitrih, kir

tu veliku **dreuze** podiraio, imamo to veliko

Bořhy Muzh řpofnati TPs 1566, 56a; MALIKI

ZHEŠ ta Sad .. Ta Sad tiř[!] **dreue**, řreie

inu Varuie S. Iudocus TC 1575, 272; Kateru ie

pak **Dreue**, kir veish, de fe od nega neiei,

tuifřtu imash konzhati inu ifřebiti, inu řhrange

is nih deillati DB 1578, 166b / iefř vidim te

ludi hodeiozh, koker de bi **dreue** uidil

TT 1557, 121; De je *GOSPODNE **drevje** polnu

mokrute, Ti Libanřki Cedri, katere je on

saffadil <*GOSPODNE **drevje** on imenuje,

tu kir v'gosdeh řtoji, inu nej od řhlovekou>

DB 1584, I,305b / v zvezi **cedrsko drevje** tu nega veye

koker tu Bořhye Cedersku **dreuze** TPs 1566, 147b

cedrovje; v zvezi kořtanjevo/javorovo drevje *Kořtanjevu

drevje nej bilu nizh pruti njegovim mladizam

<*Iavorovu> DB 1584, II,74b **vřřta listnateřa drevesa;**

v sodobnem prevodu platane

pren. Drevje vshe bairř pogajnja, Pifřmu fe

seleny inu zveťe <Sodni dan je pred rokami>

DB 1584, II,94a; Gledajte tedaj, de řturite pravi

fad te pokure .. Vshe je Sekira poloshena **drevju** h'korenu: Kateru drivu tedaj dobriga fadu nepèrneše, tu bo poslekanu, inu v'ogin vèrshenu DB 1584, III,31b; Ta je kakor en Vert selen, S'rodovim **Drevjem** obfajen .. Vfelej je selen poln Sadu .. Njega ferce, ni misel nej Boga obgolufati TFC 1595, CCLXXII

2. lesnata rastlina z debлом in vejami; drevo: Inu nih ueliku fo prestirali nih guant na ta pot. Eni pag fo fecali tu veje od **dreuieu**, inu fo ftlali na ta pot TT 1557, 133; Sakaj ta Seimena inu korene uti feimli, ta **dreuia** na puli inu ugodfeh se uidio po Symi gnyla, fuha inu mertua, ampag ufako Spomlat fpet oshiu TL 1561, 50b; Gleдаite eno figovo drevo alli druga **drevia** KPo 1567, XVI; Ne fturite shkode tei femli ne Moryu, ne tim **dreuiem**, dotle ne fnaminemo te Hlapce nashiga Boga, na nih zhelih TT 1577, 310; Vfa tuoia **dreuia** inu fad tuoie Deshelle bodo Goffeinice fneidle DB 1578, 173a; S. PETRA DRVGI LYST .. on nje opomina, de bi fe imèli fskusi dobra della pobirati ali fkuštiti, inu prave Vere sagvilhani biti: Raunu kakòr fe **drevje** na fadu posná, aku je dobru ali nikar DB 1584, III,122a / v zvezi **figovo drevje** Poprei preden ie tebe Filippus klizal, kadar fi pod Fygouim **dreuiem** fidel, fem iest tebe vidil TT 1557, 259 *figovec*; v zvezi **molinovo/molinovsko drevje** De bi ui imeili Vero, kuliku ie enu shenfouu fernu, inu bi rekli kletimu Molinouimu **dreuiu**, isderi fe inu prestadi fe utu morie, taku bi uom bilu pokornu TT 1557, 223 *murvi*; On ie nih Vinograde pobil fto tozho, Inu nih Molynouska **dreuia** fto slano TPo 1566, 143a / bibl., v zvezi **drevje lebna** Kateri bo premogel, timu iest hozho dati iesti od tiga **dreuia** tiga lebna, kir ie vfredi tiga Boshyga Paradisha TT 1577, 273 *od drevesa življenja*

// **pokončna lesena priprava za izvrševanje smrtne kazni z obešanjem; vislice:** Bigdan inu Teres .. fta obadva na **drevje** bila obèfhena DB 1584, I,236a[=263a]

3. snov, iz katere so deblo, veje, korenine dreves in grmov; les: Sakai aku letu na tim ferouim **dreuiu** delαιο, na tim fuhim kai fe bode delalu? TT 1557, 248 [M. Č.]

drevji* -a -e prid. ['dre:vji]; P 2, K 2 (TE 1555, TT 1557)

– m. ed. daj.: dreuiumu; Ⓜ

ki se nanaša na drevo 71; **drevesni:** Gleдаite, de Sturite prau fad te pokure .. Ta sekira ie vshe perlohena htimu **dreuiumu** korenu, Obt u kateru driuu dobriga fadu ne perneše, bode poslecanu TT 1557, 6 *k drevesni korenini*, podobno tudi TE 1555 [M. Č.]

drevo (drivu, drevu, drivo, drevo) -esa/-a sam. s [dre'vo: dre've:sa/'dre:va]; P približno 650, K 32 (TC 1550, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TO 1564, TPo 1566, TL 1567, KPo 1567, TP 1575, DJ 1575, DPa 1576,

TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DBu 1580, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, Tfm 1595, Tfc 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: dr | i/e/y | v | u/o (Krelj, Juričič)ù (MD 1592, A7a);

– rod.: dr | i/e | v | esa/a/ésa/á; – daj.: dr | i/e | v | esu/u/esy/esi/ij; – tož.: dr | i/e | v | u/o (Krelj, Juričič); – mest.: drives | u/i/y;

– or.: dr | i/e | v | esom/om; – mn. im.: dr | i/e | v | e/è | sa; – rod.: dr | i/e | ves; – daj.: drives | om/am; – tož.: dr | i/e | v | e/è/è | sa; – mest.: drivesih; – or.: drives | i/h (DB 1584, I,213a); Ⓜ

Deutfch. Baum. *Latinè.* arbor. *Windifch.*

drevù. *Italicè.* arbore, albero MD 1592, A7a

1. lesnata rastlina z debлом in vejami; drevo: muiga ftryza Gregoria ie enu **dryuu** vbylu TR 1558, R3a; ftem Euangeliem fe rauno tako godi kakor siednim naturalim **Druefom** JPo 1578, II,191; Inu imate na pèrvi dan vseti fadu, od lépih **Drives**, Palmove mladice, inu Maje od **drives**, kir imajo goftu veje DB 1584, I,75a; Sakaj letaku pravi GOSPD Zebaoth: poslekajte **driveffa** inu naredite Safpe pruti Ierusalemu DB 1584, II,30b; Potle je Iosua nje vdaril, inu je nje vmuril, inu je nje obešil na pet **drives**, inu ony fo višfili na téh **drivesih** do vezhera DB 1584, I,125a; Inu on [Ahaz] je offroval inu kadil na visflokotah, inu po vfhè hribih, inu pod vfakaterih selenih **drivesih** DB 1584, I,213a; My fmo vfi red kakòr en Lyft, kir **s'driveffa** pade DM 1584, XXXIII; kadar bi obeniga Pakla .. ne bilu .. onu bi vse enu bilu, kadar en zhlovik tjakaj vmerje, kakor de enu **drivu** okuli padlu, ali kakor ena Krava, kadar ona vmerje, taku je onu vse shno vun TPo 1595, I,71 / Palma eno **drevo**, v'tih deshelah proti fohnzhnimu fhodu KPo 1567, XV *drevesna vrsta*; Papefhniki .. Divizo Mario islagajo, inu njo pergliahjo nekaterim **drivesom** inu Rošhom TPo 1595, III,124 / Kakor Hudizh na **Driveffu**, je nas v'to Smert perpravil :/ Taku Iesus na tem Krishu, nas fpet v'leben poftavil TFC 1595, CCXXX *na drevesu spoznanja dobrege in hudega* / Naj fe vam enu malu vode perneffe, inu vmite valhe noge, inu fe pozhyte pod letim **Drivom** DB 1584, I,11a *v senci drevesa* / kot del vrstnih poimenovanj, v zvezah kot **abovsko drevo** Malus Pomus. *Germ.* Apfelbaum. *Sclau.* iablan. *Carinth.* abuon, abuusku **drivu** MTh 1603, II,14 *jablana*; **drevo od palma** Ta Pravizhni fe bo felenil koker enu **driuu** od Palma TPo 1566, 170a *palma*; **figino drevo** uiutro gredo momu, uidio tu Fyginu **dreuu**, de ie ufelhu bilu do kurena TT 1557, 134 *figovec*; **lorberjevo drevo** *Deutfch.* Lorberbaum. *Latinè.* laurus. *Windifch.* lorberievu **drevu.** *Italicè.* lauro, alloro MD 1592, I,5a *lovor*; **mandeljnovno drevo** Spumni na tvojga Stvarnika v'tvoji mladufti, prjeden ty hudi dnevi prideo .. De fe tudi visfokofti boje, inu fe vftrahlio na poti. Kadar Mandelnovu **drivu** zvete DB 1584, I,332a *mandljevec*; **margranovo drevo** Saul pak je oftal v'Gibej, na pokraini, pod enim Margranovim **driveffom** DB 1584, I,156a

pod *granatovcem*; *morveno drevo* Zahey .. ie tekal naprei inu slesal na edno Morueno **dreuo**, da ga [Jezusa] vidi JP₀ 1578, III,112b na *murvo*; *olikovo drevo* Ieft fim srafla .. kakor enu lipu olikouu **driu** na raunim puili DJ 1575, 100 *oljka*; *verohovo drevo* Kadar ie on vunkai shel špod tiga Perta, taku fe ie on liskital .. kakor verohouu **driu** vřpumladi DJ 1575, 219 *bosvelija* / bibl., v zvezi **drevo** **lebna** na obeyh krayh te Reke, je řtallu tu **Drivu** tiga lebna, tu je dvanajřteri shlaht řad neflu, inu je řvoj řad pėrneflu vřak Meřsiz, inu tiga Driveřsa lyřtje je dobru bilu k'sdravju tih Ajdou DB 1584, III,150b *drevo řivljenja* **pre**n. Sakai leta **drevefa**, řo te knige alli Buqve tih Prorokov KP₀ 1567, XV; Crifřtuř, tu řelenu **driu**, ie nom perneřtu ta vezhni leben TT 1577, 501; **Drivu** tiga lebna ie Crifřtuř TT 1577, LI5b; vřa Pullka **driveřfa** bodo řvejřdila, de jeřt, ta GOSPVD řim tu viřřoku **drivu** ponishal DB 1584, II,67b; Zhlovik je enimu řdrivu pėřglihan, inu enu **Drivu** imenovan DB 1584, I,(IVb); Tiga Pravizhniga řad je enu **řdrivu** tiga lebna <**řdrivu**> kar ty pravizhni řturė tu vřem h'dobrimu pride> DB 1584, I,320b; ludje Ozhetu inu Materi, inu tej Gořpolřzhini nepokorni bodo, de .. uvřej nezhiřtořti inu hudobi řhive .. Tu je tedaj tu lyřtje, inu tu cejlu **Drivu** te nevere TP₀ 1595, II,52; Rom. 11. Sakaj kadar fi ti is te Olike, katera je po naturi řivja bila, prozh ođřekan, inu ři řhes naturo v'dobru **drivu** zejplen: Koku bodo veliku vezh ti, kateri řo po naturi vzejřpleni v'řvojo lařtno oliko ZK 1595, 147

- — — preg. Na řadu ře posna, koku ře ie **driu**efřu řtreiglu: taku ře na gouorienu merka, koku ře řerze řerřy DJ 1575, 111; ● — — preg. Kakouo ie **Driu**o, takoui řo tudi řadoue, kakou ie řadam, takoui řo tudi niegoui Ořroci JP₀ 1578, II,86
- ◆ — bibl. **drevo řpoznanja/vedenja/znanja dobrega ino hudega edino od dreves v řaju, katerega řadove (ki dajejo řposobnost razločevanja med tem, kaj je za řloveka dobro in kaj řlabo) je bilo řrvemu řloveku řprepovedano jeřti; drevo řpoznanja (dobrega in zřlega)**: Iei od vřakiga řreua vtim Paradyřhi/ ampag od **řreua** tiga řpořnane řhudiga inu řdobriřa/ Ti ne imalř ieifřti TC 1550, (6b); na kateri řdan on bode ieidil od tiga **Driu**efřa tiga veidena řdobriřa inu řhudiga, na ta iřti řdan ima ta zřlouik veřkoma řvmreiti inu řbiti řferdamnan TT 1557, p2a; Od **driveřsa** tiga řnanja řdobriřa inu řhudiga ti neřmalř jeřři DC 1584, b4b
- ◆ — — **jadreno drevo navpični řdrog na řadji, zřlasti za nařeřčanje řader in řsignalnih řnaprav; řjambor**: *Deuřřch*. Segelbaum. *Latinė*. malus. *Windiřřch*. řarbol, řjadrenu **řrevu**. *Italicė*. albero di nave MD 1592, O2a

2. orodje, řpriřrava za oranje; řalo: ty Orazhi per **driu**efřu .. řo peili vře Přalme lipu řifuřna

TPs 1566, 6a / kateri řuiu roko řtimu **driu**efřu řpoloři, inu řgleda nafai, ta iřti nei pernaředen řtimu řkraleuřtuu Borořymu TT 1581-82, I,275

3. řnov, iz katere řo řdeblo, veje in řkorenine dreves in řgrmov; řles: Tedaj bodo řazřeli řreži h'Gorram: Padite řhes nař .. řakaj kadar ony řletu na řerovim **driveřsi** řdelajo, kaj ře řo tedaj řgodilu na řuhim DB 1584, III,45b

4. řpokončna řlesna řpriřrava za izvřřevanje řmrtne řkazni: Kateri řlam ie te nařhe Grehe nořřil na řuim řteřřlu řori na tim **driu**efřu, de mi tim Grehom řvmeriemo TT 1577, 150 na *řkriřu*; Naj ře naředy enu **řdrivu** petdeřřet komulzou viřřoku, inu řeci řjutri řkrajlu, de řardohaja na tuifřtu obelřio .. Tu je řamanu dobru řodapdu, inu je puřřil enu **řdrivu** nařrediřti DB 1584, I,264a *viřlice*; ty řholnerji řtkajak teko, řermorořo tiga řdobriřa řvbořiga řimona, de je on ta řkriřh, ali tu **Drivu**, na kateru řo imeřli řkriřřtu řobeifřti, na ře řmoral vřeti TP₀ 1595, I,272 [M. Č.]

drgastiti -im řglag. řnedov. [dr'ga:řtiti]; P 1, K 1

(DB 1584)

— řdel. na -ř m. ed.: řdėřgastil; (M)

kđo; koga_{na} **řotegovati** po kom'čem z ořřim řpredmetom; **řpraskati, řdrgniti**: řatan .. je řoba vđaril řřhudimi řtvoruvu, od řpodplatu tėh nug do vėřha řglave. Inu on je vřel eno zřėřpino inu ře je ***řdėřgastil** <*řprakal ali zřheřřal>

DB 1584, I,260a[=267a] [A. J.]

drgavi řdrgav řam. řř mn. [dr'ga:vi]; P 2, K 2 (MD 1592, MřH 1603)

— řmn. řim.: řdėřgavi; (O)

řimfna řorgana v řřrelu; řnebnice, řdrgali: *Deuřřch*. Mandelgeřřchwär. *Latinė*. tonfillae. *Windiřřch*. **řdėřgavi**. *Italicė*. řřrangoglionu MD 1592, I7a, řodobno tudi MřH 1603 [K. A.]

řdrifus -a řam. ř m [dri:řfus]; P 1, K 1 (MD 1592)

— řed. řim.: řdriřfus; (M)

řtrinořnik: *Deuřřch*. Dreyfuř. *Latinė*. řřipes. *Windiřřch*. řřipes, řřinoga, **řdrifus**. *Italicė*. řřepie, řil řcapitone, řcapifuoči MD 1592, C4a
 ⚡ iz nem., řřim. řder Dreyfuř [K. A.]

řdrigači řgl. řdrugaci¹⁻⁴

řdrliřti -im řglag. řnedov. [dr'li:řti]; P 1, K 1 (DB 1584)

— řnedol.: řdėřlyřti; (O)

kot řlovarřki řzřled **řnepravilno obračati řzřklo řglede na řmer řgledanja; řřkiliřti**: *Črajinřki* řBėřliřti *řSlovėnřki* oli *řBesjážhki* **řDėřlyřti**, nařilje řgledati DB 1584, III,CcIIIb [A. J.]

řdrob¹ (řdru) -a* řam. ř m¹ [dri:ř b -a]; P 2, K 2

(KP₀ 1567, JP₀ 1578)

— řed. řtořž.: řdru; (M)

řdelci, řkořřki řzdrobljene řsnovi; řdrobir: v zvezi **řpoiti** v **řdrob** vři[!] řřtuari bodo řřepetale, kakōr da bi řimelu vře řdai ře řfundati, alli vėřhu en řdruřiga řleteti inu **v'drub** řpoiti KP₀ 1567, XIX *ře řzdrobiti*, řodobno tudi JP₀ 1578 [A. J.]

drob² (drob, drub) -a sam. m [ˈdro:b droˈba:]; P 38,

K 5 (DB 1578, DB 1584, MD 1592, ZK 1595, MTh 1603)

- ed. im.: dr | o/u | b; - rod.: drob | a/á; - tož.: dr | o/u | b;

- or.: drobom; Ⓜ

organi v prsni in trebušni votlini; drobovje:

Drob. Inteftina, Vtroba DB 1578, 180b; Moses .. je

vsel Toltfino, inu Rep, inu vfo Toltfino okuli

Drobá, inu Pézhizo nad Ietrami, dvejb obifti,

inu nyh Luj, inu defnu Plezhe DB 1584, 1,66a;

Deutfch. Eingewaid. *Latinè.* vífcera. *Windifch.*

drub. *Italicè.* le interiora, budelie MD 1592, C6b;

Inteftina. *Germ.* das eyngeweyd/ gedärm.

Slav. **orob**[!], votroba, zhrevu MTh 1603, 1,738

pren. neli je tu ena hitra kunlft tiga taushent-

kunlftniga Hudizha, ki on lih sdaj v'letem

zhafsu .. fkusi fvoj ftrupoviti **drub,** inu paklenke

šlednike, te Iesuiterje, tudi Katechifmufe,

s'lepimi pofirmoňhanimi lafkazheozhimi

Titelni .. delati .. sazhenje ZK 1595, 7 [A. J.]

droban* -bna -o prid. [droˈba:n ˈdro:bna -o[?]]; P 22,

K 6 (TT 1560, TPš 1566, DB 1578, DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

- nedol. obl. m. ed. rod.: drobniga; - mn. im.: drobni;

- ž. ed. im.: drobna; →; - s. ed. im.: drobnu; - or.: drobnim;

- presež. ž. mn. rod.: nardrobnéših; ◀ ▶ Ⓜ

ki ima razmeroma majhne razsežnosti;

droben: Tu **drobnu** malu pyfmu nafrani, ie

zheftu huđu drukano TPš 1566, bVIIb *robno besedilo*

v knjigi z manjšimi črkami; te mnoshice, katera

bo tebe reskropila, bo tulikajn, kakò **drobniga**

prahu, inu mnoshize téh Silnikou, kakò téh

nar **drobnéših** pleu, inu letu fe bo naglu

škoraj sgudilu DB 1584, II,11b

♦ — — **drobna živina ovce in koze; drobnica:** AKV

pak hozhe en Sahualni Offer timu GOSPVDV

šturiti od **drobne** shiune, bodi fi eniga Ouna

ali Ouzo, taku ima pres tadla biti DB 1578, 87a;

Moj Ozha inu moji Bratje, inu nyh **drobna**

inu velika Shivina, inu vfe kar imajo, fo prihli

is Kanaanfke deshele DB 1584, I,31a; **drobni denarji**

kovan denar; novec, kovavec: Moneta. *Germ.*

müntz/ geldt. *Slav.* **drobni** denarii MTh 1603, II,79

PRIM. drobno [A. J.]

drobno (drobnu) prisl. [drobˈno: [?]]; P 3, K 2

(DB 1578, DB 1584)

- drobnu; Ⓜ

takò, da kaj dobi razmeroma majhne

razsežnosti; drobno: AKu pak hozhesh en

Shpishni Offer šturiti timu GOSPVDV, od

Peruin tiga Sadu, taku imash klafie nad Ogniem

pořshenu, **drobnu** ftleizhi DB 1578, 87a; IOsias je

.. te Altarje inu Malikoufke borfhte bil resvalil,

inu te Malike **drobnu** fterèl, inu vfe Pilde

pořškal, po vfej Israelfki desheli DB 1584, I,249a

PRIM. droban [A. J.]

drobti (drubti) -i sam. ž mn. [ˈdro:btɪ [?]]; P 3, K 1

(DB 1584)

- mn. tož.: drubti; Ⓜ

delci, koščki zdrobļene snovi; drobir:

ekspr., v zvezi **iti/pojti v drobti** taku ima en lhum vřtati v'tvoim folkli: de bodo vři tvoji Tabri resvaleni.

Raunu kakòr je Salman Arbeelovo hifho res-

valil, v'zhafsi tiga boja, kadar je Mati nad

otruki **v'drubti** fhla DB 1584, II,107a *so bila*

njihova telesa raztreščena

pren. De fi lih vfe ima **v'drubti** pojti, Israel inu

Iuda: taku bo vřaj Cřiftus prihàl DB 1584, II,116a

propasti [A. J.]

drobtina -e sam. ž [drobˈti:na -e]; P 27, K 9 (TE 1555,

TT 1557, KPo 1567, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592,

TPo 1595, MTh 1603)

- ed. im.: drobtina; - mn. rod.: drobtin; →; Ⓜ

1. majhen del kruha, ki nastane pri lomljenju

večjega kosa; drobtina, košček: ty fhcenci,

vřai iedo od tih **drobtin** kir pado is te myfe

nih gořpodou TE 1555, G1b; Iesus .. je vsél te

fedem Kruhe .. je nje dal fvoim Iogrom, inu

Iogri fo nje dali folklu. Inu ony fo vři jédli,

inu fo řiti pořtali: Inu fo pobrali, kar je bilu

drobtin ořtalu, fedem polnih Korb DB 1584, III,10b;

Deutfch. Brořam. *Latinè.* mica. *Windifch.*

drobtina. *Italicè.* mollica di pane, fregole di

pane MD 1592, B7a / lete moje hifhne pridige

.. komer kuli teifte dopadejo, timu jih jeřt is

ferza rad vofzhim, kakor te koře inu **drobtine,**

katere fo prebyle inu zhes ořtale TPo 1595, I,; (2b

pren. Ieř [žena] řam přizhizha, Taku bodem

tudi iedla od **drobtin** moiga Gořpoda

KPo 1567, CXVIIb

2. notranji, mehkeři del kruha; sredica:

Medulla panis. *Germ.* Mollen im brot/

schmollen/ brosam/ das waich im brot.

Slav. **drobtina** MTh 1603, II,39 [A. J.]

drobtinica -e sam. ž [drobˈti:nica -e]; P 12, K 3

(KPo 1567, JPo 1578, TPo 1595)

- mn. rod.: drobtinic; - tož.: drobtinice; Ⓜ

zelo majhen del kruha, ki nastane pri

lomljenju večjega kosa; drobtinica, košček: ty

Přizhi iedo **Drobtinice,** kir padaio od Myh[!]

nyh Gořpodou JPo 1578, I,89b; ludje sa mene ne

marajo, inu ne vofzhio meni teh **drobtiniz**

od kruha, katere ony tem přom vofzhio

TPo 1595, II,118

pren. Veliko zhudo od ene Aydovfke Shene ..

fposna da ie přica. Alli přofi, da pàr ti pravdi

eniga přicha ořtane, da fai te **drobtinice**

Gnade Boshije pobirati more KPo 1567, CXVIIb;

Da bi fe pak sa vboge Greshnike volno

fposnali inu sa Gnado přofili, tako bi nikar

le řamuzh **drobtiniz** vřhili, tamuzh tudi,

kakor praui Israelitarij inu Otroci Boshij,

Schriftufom, přy niega Ozheta Misi ředeli,

inu fe řnim red vekoma Vnebeskim řadanu

veřelili JPo 1578, I,91a [A. J.]

drog -a sam. m [ˈdro:g -a]; P 1, K 1 (DB 1584)

- ed. rod.: droga; Ⓜ

kol, gorjača: Ti pak Gořpud Krajl pèrpuřti

meni taku hozhem jeft letiga Drakona vmoriti pres Mezha inu **droga** DB 1584, II,209a [A. J.]

drokati -am glag. nedov. [ˈdro:kati -am]; P 2, K 2

(DPr 1580, DB 1584)

– sed. ed. 3. os.: droka; Ⓜ

negotovo, kdo; (s čim) **slišno, topo udarjati ob tla;**

topotati: EN sanikèrn zhlovik, en fhkodliu Mosh .. hodi s'ifpazhenimi ulfi, myga s'ozhima,

droka s'nogami, kashe špèrti DB 1584, I,319a

[A. J.]

drosar -ja* sam. m [ˈdro:sar?]; P 3, K 2 (MD 1592,

MTh 1603)

– ed. im.: dros | a/à (MD 1592, Q2b) | r; Ⓜ

vojak ali hlapec, ki skrbi za konje in

vojaško opremo: *Deutsch.* Troßfèr. *Latinè.*

calo. *Windifch.* **drosàr.** *Italicè.* saccomano

MD 1592, Q2b; Cacula. *Germ.* ein geward[er]

knecht, ein troßbueb. *Sclav.* **drofar** MTh 1603, I,190

Ⓢ iz nem., prim. MD 1592 Trosser [A. J.]

drozg (druzg) -a sam. m [ˈdro:zg]; P 1, K 1 (MD 1592)

– ed. im.: druzg; Ⓜ

večja ptica pevka, po hrbtu rjava, s temnimi

lisami po rumenkasto belem trebuhu; **drozg**:

Deutsch. Trostèl. *Latinè.* turdus. *Windifch.*

druŕg. *Italicè.* tordo MD 1592, Q2b [A. J.]

drožje -i sam. ž mn. [drož'je; -'ji:]; P 22, K 9 (TL 1561,

TPs 1566, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592,

TPo 1595, MTh 1603)

– mn. im.: drožjè; – rod.: drož | y/ji (DB 1584, II,10a);

– tož.: drožje; – mest.: drožjah; – of.: drožjami; Ⓜ

Foeminina pluralia tantum .. **Droshjè,** Fex, germ, gleger BH 1584, 77; *Deutsch.* Germ/ geleger.

Latinè. faex. *Windifch.* **droshje.** *Italicè.* fecchia

MD 1592, E7; Faex. *Germ.* Heffen/ trüesen. *Sclav.*

drofhie MTh 1603, I,578

1. kar se usede, nabere na dnu, navadno v

vinu; usedlina: INu GOSPVD Zebaoth bo ..

pèrpravil, enu goftovanje od zhištiga Vina, od

tolftine, od musgou, od Vina, v'katerim nej

droshji DB 1584, II,10a

pren. Sakai ta Gofpud ima en Pehar vrokah, fmozhnim Vinom poln nalyt, inu on is shnega

nalyua inu pernasha, Ampag vfi Neuerniki

te Semle morao pyti, inu ifpyti te **droshye**

TPs 1566, 136a; Neuerni vfy morao piti inu

Gafzhauo ali **Droshie** celo ispiti. Kay ie

Gofzhaua ali **Droshye?** Gofzhaua ali **Droshie**

fo te ftrashne Peene inu Kashtige teh Neuernih

inu obfoyenih JPo 1578, III,69

// ekspr. **odpadni, neuporabni del česa**: jeft

hozhem .. ta ^bgouna valhif Prasnikou vam

v'obras vrejzhi <^bgouna) Farftvu hozhe on

prozh od nyh vseti, kakòr on letukaj prety, inu

gouna ali **droshje** jim puftiti, kir vshe nihter

nevelajo> DB 1584, II,131a / vbogi ribizhi, inu

potrebni petlerji .. fo bily groupa, pomye ali

gofzha, inu kakor Efaias pravi, te **droshje**, od

tiga dobriga fhlahntniga Vina .. tu bulfhe vtem

Folku, Farji, Viudi, bogati, mogozhi [so bili]

tjakaj prozh istrefšeni, sa nyh nevere volo,

kakor en fod dobriga Vina, inu fo le te **droshje**

tukaj oftale, katere ta GOSPVD letukai vboge,

hrome, krulove, inu fleipe imenuje, ty pridejo

hti gnadi inu zhafti TPo 1595, II,130

● – – Vtemiftim zhaftu hozhem jeft Ierusalem

s'Laternami preyfkati, inu hozhem te Ludi

obyfkati, kateri na fvoih ^a**droshjah** leshé, inu

pravio v'fvoim ferci: GOSPVD nebo ni dobriga

ni hudiga fturil <^adroshjah) tu je, kir fo shiher

kakòr eno vinu, kir bi fe neimelu pretozhiti,

inu fe fhpotajo téh Prerokou priteshom>

DB 1584, II,122b-123a se ne spreminjajo, izboljšujejo

2. snov, ki omogoča vzhajanje testa; kwas,

droži: pren. Enu mahinu **droshy**, enu cillu testu

kisfèlu fturi TL 1561, 87b grešni posamezniki lahko

zapeljejo v greh celo skupino ljudi

3. v zvezi drožje od olja tekočina, ki najprej odteka

pri iztiskanju oljk; oljna pena: Amurca. *Germ.*

Oeltrusen oder Heffen. *Sclav.* **drofhie** od oila,

grampa MTh 1603, I,82-83 [A. J.]

drožy [rod. mn.] gl. drožje

drjtje (drjtje, trjtje) -a sam. s [ˈdr:tje -a]; P 15, K 8

(TE 1555, TT 1557, DJ 1575, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592,

TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: d/t (MTh 1603, I,663) | èr/er | tje; – rod.: d | èr/er | tja;

– tož.: d | er/èr | tje; – of.: derjtjem; Ⓜ

1. bolečina v trebuhu ali črevesju, navadno

krčevita, sunkovita; kolika: knemu perpelaio

v'fe shlahit bolnike, fmozgeterimi bolešani inu

fteim **derciem** skluzhene TE 1555, C3a; en nefitni

poshrih nepokojnu spy, inu ima **dèrtje**, inu

bolan trebuh DB 1584, II,165b; kakòr je on [Antioh]

hitru letu bil govuril, fe ga je sdajci enu **dèrtje**

v'trebuhi lotilu, inu en takov velik betesh

v'zhrevih, de fe njemu nej moglu pomagati

DB 1584, II,200b; *Deutsch.* Grimmen. *Latinè.*

colica pafsio. *Windifch.* **dèrtje.** *Italicè.* dolor

colico MD 1592, F5a; Colicus dolor. *Germ.* das

reiffen/ das grimmen/ das bauchgrimmen/ die

mutter. *Sclav.* **dercie** MTh 1603, I,286; Ileus. *Germ.*

Darmgicht/ grimmen. *Sclavo.* **tertje**, dna

MTh 1603, I,663

2. poškodovanje s trganjem; raztrganje:

v kazalu Od **dèrtja** gvanta, poglej, Gvanta **dèrtje**

DB 1584, I,(IVa

3. izkoriščanje, izrabljanje koga z zelo

visokimi cenami, dajtavami; odiranje:

kadar bi je my verovali .. taku bi imejlu te

nefveifzhine, tiga lakomnovainja, prevezha-

inja, **dertja** inu golufie na Tergu, vKramah ..

mainje biti TPo 1595, III,166 [A. J.]

drug -a sam. m [ˈdru:g]; P 2, K 2 (DB 1584, TPo 1595)

– ed. im.: drug; Ⓜ

tovariš, prijatelj: *Crajnfski.* **Drug.** *Hervazki,*

Dalmatinski, Iftrianski, Crafhki. Tovarišh

DB 1584, III,CcIVa / iron., v nagovoru Tukaj se bode nahlu, kaj je Bug sa dobru dopadenje na tvojeji lakomnosti, fvoie voli inu offertii imel. Sakaj onu se bode letaku djalu: Lubi **drug**, fi li ti snal poprej lakomnovati, offertien inu fvojevoln biti, inu moio bešédo ferrahtati, taku .. gledaj nasaj na rofh, ti fi dolgu zehal, lubi moj, plazhaj tudi enkrat, inu dershi femkaj ta vrat TPo 1595, II,251 [A. J.]

drugáč prisl. [dru'ga:č]; P 1, K 1 (DB 1584)

– drugáč; (M)

izraža, da se dejanje, stanje razlikuje od določenega, navedenega; drugače: ty Farji, kir fo Skrinjo nošili, fo taku štali, kakòr fo bily poftavljeni, inu néfo nihtèr **drugazh** sturili DB 1584, I,121b [A. J.]

drugáč* -a -e prid. [dru'ga:č -a -e]; P 2, K 1 (TPo 1595)

– nedol. obl. ž. ed. im.: drugáča; – s. ed. im.: drugáče; (M)

ki se po lastnostih razlikuje od določenega, navedenega; drugačen: Satu je nalhe prasnovanje delezh **drugazhe**, kakor tiga Papešha prasnovainje TPo 1595, III,125; Ne bi li imel on [Bog] poprej tiga Neverniga Herodefha .. na dnu tiga pakla pobyti, inu takoviga Svejftiga Mosha [Janeza Krstnika] odtetti? Ia taku fe nam fdy, Ampak Boshja Sodba je **drugazha**, ta pravi: vy moji Mlaifhi, Vy moji lubi Otroci fe morete plakati inu jokati ta Svejft pak fe ima vešseliti TPo 1595, II,46
PRIM. drugáč
PRIM. drugače [A. J.]

drugáče povdk. [dru'ga:če]; P 1, K 1 (KPo 1567)

– drugáče; (M)

z nikalnico *izraža omejenost na določeno, navedeno; drugače:* kako Zhlovik veruie (po ti befedi Boshij) tako fe ima niemu goditi. To more kratkò biti, Inu **drugazhe** nikuli vezh KPo 1567, LXXVib [A. J.]

drugáčejj^{o1} -ega posam. [dru'ga:čeji -ega]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– m. mn. im.: drugáčejj; (M)

kdor v kaki skupini obstaja poleg navedenega in se od njega razlikuje; drugi: Menio da nei vreden, da bi en tak Prorok na niega pogledal, da fo ishe dobro **drugazhejj** kyr niega pomozhi potrebuieio JPo 1578, I,79b
PRIM. drugáčejj² [A. J.]

drugáčejj^{o2} (drugáčiji, drugáčejji) -a -o prid.

[dru'ga:čeji -a -e]; P 10, K 1 (JPo 1578)

– m. ed. tož.: drugáč | ejj/y; – ž. ed. im.: drugáč | i/y | a; – rod.:

drugáč | i/y | e; – tož.: drugáčyo; – s. ed. tož.: drugáčye; (M)

ki se (po lastnostih) razlikuje od določenega, navedenega; drugačen: Sato ie nash odrefzhenik veliko **drugazhejj** vrshoh imel, kakor fo Zhloueska dela inu saflushenie JPo 1578, II,73; kako fe vpriglihi gouori: Kateri ie na Semli Petliar, ta more gori Vnebefih

vekoma sa Kruhom tekati. Ali ie Boshya Sentencia veliko **drugazhia**, tiga bogatega inu mogozhega ie on Vpakal pahnil, tega vbosiga inu reuniga Lasarufa pak, ie on vsel Kuezhnimu Vefeliiu JPo 1578, II,89; Tukai **drugazhye** mifli nei billo, kakor da ie Bog nyh vezhni fourashnik JPo 1578, II,20; Pokora, ie fpremenie vfeга Zhlouezhaskiga Lebna .. da ie vshe **drugazhie** volie, drugazhie mifli, drugazhie gouori inu dela, kakor ie poprei miflil, gouoril inu delal JPo 1578, III,63 / oni tudi imajo Boshyo Befedo, ali io falshaio .. inu **drugazhye** isloshenie zhes nio delajo JPo 1578, II,32

PRIM. drugáčejj^{1,3}

PRIM. drugáčije^{1,2} [A. J.]

drugáčejj^{o3} povdk. [dru'ga:čeji]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– drugáčejj; (M)

z nikalnico *izraža omejenost na določeno, navedeno; drugače:* kako Zhlouek veruie (po tei befedi Boshy) tako fe ima niemu goditi. To more kratko biti, inu **drugazhei** nikuli vezh nebude JPo 1578, I,56b

PRIM. drugáčejj² [A. J.]

drugáčij¹ (drugáci, drigačij) prid. nepregib.

[dru'ga:čij]; P 23, K 8 (TT 1557, TAr 1562, TL 1567, DJ 1575, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– dr | u/i | gačij; (M)

1. ki se po lastnostih razlikuje od določenega, navedenega; drugačen: De .. bi ne bilu nom dopufzhenu .. aku bi mi vnih Pifmih kai neshli, kir bi **drigazhi** bilu, koker ta Rifniza kashe .. De bi mi tu iftu ne mogli faurezhi inu fapuftiti TAr 1562, 100b; Glih taku ta dobra della tudi fo ozhyta poprei, inu katera pag fo **drigazhi**, ta ifta fe tudi ne mogo skryti TL 1567, 65b; ta zhetèrta Svirina .. je bila tudi veliku **drugazhi**, kakòr te pèrve, inu je iméla deflet roguo DB 1584, II,100a; njegou leben fe nihtèr nerajma ftemi drugimi, inu njegovou djanje je cillu **drigazhi** DB 1584, II,140a; jeft vem, de fo Boshje Praude **drugazhi**, kakor teh zhlovékou Praude TPo 1595, I,16 / kakoue shege, misli, vole inu vfeга rounane bi mi bili, de bi skufi ta Porodni Greh ne bili iskasheni, Guishnu, **drigazhi** nekar, temuzh od katere te Bofhy Sapuuidi gouore TT 1557, z2a

2. ki ni tak kot navadno, ampak spremenjen; drugačen: kadar ie molil, poftane ta shtalt nega obralla **drigazhi** TT 1557, 194; en zhlovik isnotraj vferzi **drigazhi** bode TPo 1595, I,50; Imajo li ony pak k'Boshymu Krajleftvi priti, taku morajo **drugazhi** biti, de Bug nyh ferze fkusi fvojo Befédo spremeni TPo 1595, III,173 / [Kristus] bo tu nashe neprydnu Tellu premenil inu **drigazhi** sturil, de bode podobnu nega zheftnimu Telleffu TO 1564, 166a *predrugáčil* PRIM. drugáčij^{2,3} [A. J.]

drugaci² (drugači, drigači, dergači, dregachi)

prisł. [dru'ga:či]; P približno 450, K 36 (TC 1550, TA 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPb 1566, TL 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, DB 1578, TrM 1579, DB 1578, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAğ 1585, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TİM 1595, TfC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– d | ru/ri/er/er/re | ga | č/c[!] (TA 1550) | i; ⑩

izraža, da se dejanje, stanje razlikuje od določenega, navedenega; drugače: Kir pag **dergazhi** Maahuio || Neurednu htimo stopio .. Ty vřamo na fe ferd bohy TC 1550, 178(97b); Vy veifte de te ftymouce vřag Iefig oli defhella **dregaci**[!] ifguori TA 1550, 4; ta Slouenski Iefig fe pouřod glih inu veni vishi ne gouori, **drigazhi** gouore sđoftimi beřředami Crainci, **drigazhi** Coroshci, **drigazhi** Shtaijeri inu Dolenci tar Beřřaki, **drigazhi** Krashouci inu Iftriani, **drigazhi** Crouati TE 1555, A2b; Aku gdu vom ta Euangeli pridiguje, **drigazhi** koker řte ga pryeli, ta bode Preklet TL 1561, 79b; Od tiga fe vniř Pifnih **drigazhi** naide TAr 1562, 74b; sakai nas [Bog] nei **drugazhi** ali na eno drugo visho Isuelizhal? DPa 1576,)(6a; Criftus ie ta posledni vuzhenik .. obtu tim kir řa nim **drugazhi** vuzhe, fe ne ima verouati TT 1581-82, II,267; pred tabo sna řladku govoriti, inu řilnu hvai, kar ři govorifř: ali od sad **dergazhi** govory, inu tebi tvoje beřřede prevrazhuje DB 1584, II,164a; Sakaj GOSPVD fe bo vsdignil, kakor na tej gorri Prazim, inu fe bo řerdil, kakor v'tej dolini Gibeon, de on řvoje dellu na eno drugo visho řtury, de on řvoje dellu **drugazhi** řtury DB 1584, II,11a; Diffentio. Germ. einer anderen Meynung sein. Slav. druge misli biti, **drugazhi** misliti MTh 1603, I,435 / NebukadNezar .. ga je hotil v'Babel pelati, inu fe je vřaj **drugazhi** premifil, inu ga je puřtil tu ofřati DB 1584, II,84b je spremlil nařrt

// z nikalnico **izraža omejenost na določeno, navedeno; drugače:** Adam, Eua. Abraam, Moifes, Daud .. Ty vři fo poprei bili veliki Greshniki .. koku řo oni pag is Greshnikou Suetniki .. ratali inu koku řo oni dobili .. ta uezhni leben? Guishnu **drigazhi**, inu řobeno rizhio, ne řoffri, ne řnih lařno brumo .. nekar, Samuzh kir řo Verouali timu Euange-liu TT 1557, t4a; Kako pak poide teim, kateri sa to Suesdo řuetiga Euangelia neote hoditi? **Drugazhi** nikar, temuzh, kakor ie řudom řhlo JPo 1578, I,41a; řeft tuoio Beřředo is negouih vřt gori vřamem, nikar **dergazhi**, kakor od tebe řamiga TrM 1579, 96b / Taku mi ne řmo mogli sđai unashi řařtopnořti **drigazhi** naiti, Temuzh de fe ta H. řa CH. ta V. řa .. F. piřbeio TE 1555, B3a; To beřředo, řulfificatio, Mi řlouenci **drigazhi** ne moremo tolmazhiti, temuzh Prauizhnu dellane, oli, Prauizhnu řturiene

TT 1560, e4a; Letu nebesku Blagu, fe nemore **drigazhi**, řkufi obeno rezh dobiti, Samuzh řkufi to beřředo Boshyo TAr 1562, 91a; Kadar řim pak bil řaftopil, de bi řeft nemogel **drugazhi** zhedeni biti, řamuzh de bi mi řug tu dal .. řim řeft h'GOSPVDV řtopil, inu řim ga řprořil DB 1584, II,142a; **Derkazhi**[!] mu ne moreř diati, temuzh de řTurki inu řřudmi red febi druge řvelizharje řyřeř TPo 1595, I,144 / po tem pravim domu řerzhuu řhelim, nikar **drugazhi**, kakor en Ielen po řriřhni vodi DM 1584, CLXXIX ravno tako kakor; vře nařhe rizhi inu đjanje po nyř řamih řounamo, nikar **drugazhi**, kakor de bi řam GOSPVD řug take rizhy .. řnami řgovuril DB 1584, I,aVib

PRIM. drugači¹ [A. J.]

drugaci³ (drugači, drigači) povđk. [dru'ga:či];

P 41, K 5 (TO 1564, TT 1577, DM 1584, TiPre 1588, TPo 1595, TİM 1595)

– dr | u/i | gači; ⑩

komu, s kom'đim **izraža stanje ali razmere, ki se razlikujejo od določenih, navedenih; drugače:** Poprej je onu **drugazhi** bilu, prejden je řetu řiteze řokoru, Tukai na teim řveřtu řdrugiga nej řhlu, kakor řgul Bogalřentovanje inu Malikovanje TPo 1595, I,43; kadar vuni řdugi řeben řridete, tu ima **drugazhi** řiti, řetukaj vy morate kmisi řlufřiti, tamkaj vy imate řideti TPo 1595, III,144; Sakaj ř'řetim řrařlom je onu řveliku **drugazhi**, kakor řicer ř'drugimi řrařli, řar řijřti řture, tu ony řure ř'enim řranginjem .. řakovu fe řer řriřřufu ne najde TPo 1595, I,3

// z nikalnico **izraža omejenost na določeno, navedeno; drugače:** Aku řer řaki řlufřbi řoshyga řorozhena nei, řaku ie ena řhlo-ueska oli řhudyřeua řlufřba, timu ie řaku, inu **drigazhi** ne more řiti TO 1564, 82b; Criftus ie tu nom obľubil, řobtu **drigazhi** ne more řiti TT 1577, 485; nemore **drugazhi** řiti, řamuzh de my řkufi řveliko inu mnogo řhalořt .. moramo noter pořti u'veřhni řeben DM 1584, CLXXVIII; En řraui řuangelifki řredigar more ře řerřeti, **drugazhi** nemore řiti TiPre 1588, 47; ř'řetim řitetom inu ř'tem řvetim řvangeliom .. řetukaj na řemli **drugazhi** ne bode inu ne pojde TPo 1595, III,45; Nym nej **drugazhi**, kakor enimu řařpanimu inu řinenimu řhľovėku, kateri fe niřřter ne řvej, řej je on, ali koku je řjemu TPo 1595, I,220; řtemi řarřřheniki na řetim řveřtu **drigazhi** ne bode, ony morajo ř'teim řimonom řemkaj řerřati, řerřeti TPo 1595, III,45

PRIM. drugači¹ [A. J.]

drugaci⁴ (drigači, drugači) řl. [dru'ga:či]; P 2, K 1 (TPo 1595)

– dr | i/u | gači; ⑩

1. izraža posledico, ře bi se řrej povedano ne uřreņiřilo; řicer: řa řapeř řridiguje od řriřřufa, de je on en řerd řiřtar, řruti

katerimu fe imαιο ludje s'dobrimi dell
perprauiti. Item, na te Svetnike klizati, inu nyh
sa prohne v'lhivati, aku ludje **drugazhi** ne hote
ferdamnani biti TPo 1595, I,12

**2. izraža dejanje, stanje ob drugih, drugačnih
priložnostih; sicer:** fi bomo ker kulli hozmo,
Vcerkvi, v'fihfi, vkeldri, vkuheini, na pujli, vtej
Werkftatti, aku fmo **drugazhi** Karfzheniki, inu
Christufa sa lubu imamo, de my s'tem ferzom
pred Buga v'Nebu moremo stopyti, s'hnym
govoriti, inu profsiti TPo 1595, II,58 [A. J.]

drugadžije^{o1} prisl. [dru'ga:čije]; P 50, K 1 (JPo 1578)

– drugač | y/i | e; Ⓜ

**izraža, da se dejanje, stanje razlikuje od
določenega, navedenega; drugače:** is Christufa
delaiu nefanoutiga Boga: Kateri eno rizh
danas odlozhi letako, Iutri pak io **drugazhye**
preoberne JPo 1578, II,13; ty Predigary ker fo
duoijzhni, da **drugazhye** s'fumi gouore, kakor
V'fazu misle JPo 1578, II,28b; tukai key Boshya
Befeda oftane, tu Iaft tudi oftanem .. ter nai fi
fe vaufeh rizhah inu stvarah **drugazhye** sdy inu
vidi JPo 1578, II,74b; Pokora, ie s'premenienie v'fega
Zhlouezhaskiga Lebna .. da ie [človek] vshe
drugazhie volie, **drugazhie** mišli, **drugazhie**
gouori inu dela, kakor ie poprei mišlil, gouoril
inu delal JPo 1578, III,63

// z nikalnico **izraža omejenost na določeno,
navedeno; drugače:** Ta fucit ishe danashny
dan Christufouih Befed inu deil, nishtar
drugazhye kakor s'gol sa noroft darshy JPo 1578,
II,203 / Tako da fe vas Hudizheu nauk, Zhlo-
uezhsku snaidenie, lashi inu lanie, Bule inu
odpuftki oduale, inu prozh pado, inu pred
Boshyo Befedo nishtar **drugazhye** s'gineio,
kakor f'sice prah pred Vetrom JPo 1578, II,4b *povsem
izginejo* / Ta Suet ga **drugazhie** nefteri ..
kateri niemu Isuelizhania ishzhe inu is Sarza
dobro mišli: Timu ie fourash JPo 1578, II,184b; Oni
Christufa neifo hoteli imeti kenimu Visitoriu
.. sato fo morali Rimske Sholnerie imeti.
Ty fo nyh v'fitali .. fto shelesno Shibo,
Shpeifi, Mezhi inu Lanzhami .. Ali oni ga
neifo **drugazhie** hoteli imeti JPo 1578, II,135;
Papišti .. **Drugazhye** ne reko inu neueruio,
tamuzh da ie le nyh f'ama Rimska f'adashna
Cerkou, ta praua Katholiska Karfzhanška
Cerkou JPo 1578, I,78b; Fariseij .. fo v'fe te, kateri
fo sa Christufom hodili .. kakor neuerne Ayde
ftimali .. Tako fe hozhe naiti de Vkarfzhanstuu
veliko **drugazhye** negre? JPo 1578, II,119; Ktemu
fo tudi [apostoli] hudo veft proti Bogu imeli,
da fo Christufa .. sapuftili bili, inu fo fidele[!]
ne **drugazhye**, tamuzh kakor bi na fred pakla
JPo 1578, II,7b-8 / elipt. **drugazhye** neumyo,
kakor sa nyh lashniuim duhom Hudizhem
hoditi JPo 1578, II,124b; ta fuet **drugazhye** nesna,
drugazhye nezhe, inu **drugazhye** nemore,

tamuzh kay niega poglauiza Hudizh hozhe

JPo 1578, III,95

PRIM. drugadžej² [A. J.]

drugadžije^{o2} povdk. [dru'ga:čije]; P 7, K 1 (JPo 1578)

– drugač | y/i | e; Ⓜ

**izraža stanje ali razmere, ki se razlikujejo
od določenih, navedenih; drugače:** kadar oni
vmario .. le edan kratak zhas imαιο ondukai
pozhiuati, inu f'pet na fodny dan v'fati, inu
Schriftufom vezhno shiueti. Ali ie f'temi
neuernimi inu sanikarnimi veliko **drugazhye**
.. oni vsemly leshe, inu zhakaio, dokler nyh
Bog kuezhnei martri inu terplieniu obudi
JPo 1578, II,204b-205

// z nikalnico **izraža omejenost na določeno,
navedeno; drugače:** Ti takoui moraiu Sdusho
inu Telešom poginut, to nemore **drugazhye**
biti JPo 1578, II,96; Kako fe v'priglihi gouori,
ednako touarishtuo fe vkupe f'praulia .. Ali fe
to vuner neima v'felei inu poufod, sa tuerdo
Regulo shtimati inu darshati, kakor bi nemoglo
drugazhie biti .. Sakai neifo v'fi bolni kateri fe
sbolniki pazhaio JPo 1578, II,100b

PRIM. drugadžej² [A. J.]

drugadžiji gl. drugadžej²

drugak -a -o prid. [dru'ga:k -a]; P 1, K 1 (KB 1566)

– nedol. obl. ž. mn. im.: drugake; Ⓜ

ki se razlikuje od pričakovanega; drugačen:
Staniflaus Hofius en Kardinal pišhe: Mi papifiti
pak ozhmo Boshijo volio od nebef p'ertrezhi,
inu nekar f'amuzh tim Lutheranom .. tamuzh
tudi tim f'veti Pifmom (katerih tulikai **drugake**
inu krive islage fe naprei p'ernefo) sapovédat
v'fopotife, inu kar nam bode vofchil resoditi
uni nebefki Moifter, tu ozhmo, kokèr to
rifnizhno zhifto befedo Boshio .. gorivseti
KB 1566, E8b-F

PRIM. drugako^{1,2} [A. J.]

drugako¹ prisl. [dru'ga:ko]; P 33, K 3 (KB 1566,

KPo 1567, JPo 1578)

– drugak | o/ó (KPo 1567); Ⓜ

**izraža, da se dejanje, stanje razlikuje
od določenega, navedenega; drugače:**
Ti f'tari k'arfcheniki inu Ozhaki okuli 600.
let po Christufóv'im roiftvu néfo **drugako**
Vezherio d'ershali alli Mashovali kokèr sdai
ti Evangelifiki KB 1566, G5; Dokle f'am p'ar nih, to
fturim, Alli mi nei ob f'arcu, Kad'ar f'am drugde,
drugako govorim KPo 1567, CXII; v'fakateri br'uni
k'arfchenik, delai inu opravi kar niega f'ta inu
delo premore .. taku bode Bogu v'fhez, inu
hvalen. Kateri pak **drugako** fe d'ersh, le na
druge gleda inu f'am febe posabi .. ta krivó dela
KPo 1567, XLVb / da bi fe ishe bulie branil,
tako v'fai nozho od tebe puftiti, Iaft veim da ti
is ferza negre. Tuoie ferce **drugako** pruti meni
f'toj JPo 1578, I,89a *čutiš drugače, kot govoriš*

D

// z nikalnico *izraža omejenost na določeno, navedeno; drugače*: more biti, da fta .. Anna inu Simeon .. kako veklho nadlugo pretèrpela. Kakòr òe nikuli **drugakò** ne godi na tim svétu vřim tim, kateri ozhitò pred Ludmi Christufa řposnaio KPò 1567, XLVI / niega Ozha Jakob ni **drugako** menil, támuzh ie [Jožef] davno od svirazhine fneiden KPò 1567, LXIb; Iogrom .. fe ie sdelu inu neřo hoteli **drugako** verouati, temuzh, da hozhe Mefsias sueliko Pompo inu mozhio priti JPò 1578, I,16a; to ie grosouito řřouanie Boga? Ta prekleta neuerna shlahta ga **drugako** ne dei. Ona řřuie inu shmaga Christufou vř inu řtan JPò 1578, I,102b / elipt. Puřtimo nai řvét tèr Hudizh řvoi pot grefta, kada lih tako zheta, inu **drugako** ne moreta KPò 1567, III; **drugako** ne more nafhe Meřo inu kry, támuzh v'nadlugh zagati, inu nevolno biti KPò 1567, CXV

PRIM. drugak [A. J.]

drugako² povdk. [dru:'ga:ko]; P 4, K 2 (KPò 1567, JPò 1578)

– drugako; ①

izraža stanje ali razmere, ki se razlikujejo od določenih, navedenih; drugače:

● – – imαιο moshko dèrsno řtanovito řarce, nekar shenřko řhibko řim tèr tam naglivo, kakòr ie řih, křjr řo danaf tako, iutri **drugako**, danaf Evangelifř, iutri papifřifř KPò 1567, CXXVII *ki so nestanovitni, se prilagajajo okoliřčinam*

// z nikalnico *izraža omejenost na določeno, navedeno; drugače*: budi ři vetar alli Vihar, to ie guishno inu nemore **drugako** biti, Vetar inu Morie ie Christufu podlořhno JPò 1578, I,61b

PRIM. drugak [A. J.]

drugako³ řl. [dru:'ga:ko]; P 3, K 2 (KPò 1567, JPò 1578)

– drugako; ①

1. negotovo *izraža, da je kaj řeleno, teřko pričakovano; vendar, končno*: So te řludie dosdai imeli inu te řše imαιο sa eniga vbořiga sauersheniga řhloueka inu sa eniga řimpermana. Ay řskashi vshe tukai **drugako** tuoie Bogařtu inu velizhařtu JPò 1578, I,85b

2. v zvezi **drugako** ne *izraža soglasje, samoumevnost řrditve; seveda, jasno*: Taku ře more tada befeda Boshřja osnaniti inu predigovati? **Drugako** ne. Sakai kakòr ne more řhito rafti, támuzh da ije gdo řeie: Tako tudi ne mogo kårřcheniki biti pres Boshřje befede. More gdo biti, da prediguie inu pořřuřha KPò 1567, XCVI [A. J.]

drugam (drugom, drugam) řisl. [dru:'ga:m?]; P 25, K 13 (TC 1550, TT 1557, TL 1561, TAR 1562, KPò 1567, TC 1575, DPa 1576, JPò 1578, TT 1581-82, DB 1584, TřPre 1588, TPò 1595, Mřh 1603)

– drug | o/a/å (Mřh 1603, I,67) | m; ①

Alio. *Germ.* anderswohin. *Sclav.* drugàm Mřh 1603, I,67

1. *izraža drug kraj pri premikanju v kako smer; drugam*: pres řapuuidi Boshře, od řuiga

Tezhi, blagu, Otroke, řhene řafuřiti inu ven řlosřter oli kam **drugom**, Tezhi, oli rumati oli petlati, koker ty eni Menih inu řiderta-ufferyj deio, Tiga Bug nei pořtauil TAR 1562, 88a; puřti řludi od řebe, da kam domov alli **drugom** gređo KPò 1567, CXXVIb

2. *izraža drug cilj, usmeritev pri dejanju, delovanju; drugam*: Anathema, je bila ena taka obluba, ker ře nej ře s'řhleht befředami ena rezh Bogu oblubila: temuzh tudi s'enim prekletjem ali sakletjem, tiga, kir bi to oblubleno rezh **drugam** obèrnil, kakòr kamer je bila namenjena DB 1584, I,78a; Kakor je tedaj ta řvejt, tudi njegou lařtan folk, kadar je on řriřhaj, poln bil Malikovainja. Eden je řhal řiakaj, ta drugi **drugam**, řo naredili taku veliku Boshřy řlufřbi gori, kulikur řo ony řhibou, ja řriveřs v řesheli imejli TPò 1595, I,43

// z nikalnico *izraža omejenost na določeno, navedeno; drugam*: vřř kar ie vřřoseřou pořtaui .. od .. offřou naprei řiřřanu, tu nei řnikamer **drugam** řlufřilu, neima tudi **drugam** řařtoplenu biti, kakor ře na řřifřu řeřuřa DPa 1576, 51b; Tako tudi řredigarij imαιο nyh řredige řnikamor **drugam** nareiatu, kakor da Boshřy zhařt inu řhloueskega osđraulienia ter suelizhania, řřžeio JPò 1578, III,4b; řiakai inu řnikamer **drugam** nas tudi vřř Euangely inu řpifřtole, vřřř Perokou inu řřořtologu řiřřa vřřaio TřPre 1588, 36 / Lete inu druge befede řeřufeue .. **drugom** ne kalfieio/ de bi my mogli dregaci[!]/ tiga greha/ řerda boshřyga .. byři pořři/ řamuzh řkufi tu řeřřufřene inu to vero řieřřuřa TC 1550, 99-100(58a-58b); onu ři bodite řugenti inu dobra dela, kakor ona hote, aku tu druguzh royřřvu nej tukaj, taku onu **drugom** ne řliřhi, kakor v'řakal křudizhu TPò 1595, II,108 [A. J.]

drugde řisl. ['dru:'gde]; P 9, K 3 (*P 1563, KPò 1567, JPò 1578)

– drugde; ①

izraža drug kraj, drugo mesto dejanja, stanja; drugje, drugod: Dokle řam řår nih, to řřurim, Alli mi nei ob řarcu, Kadår řam **drugde**, drugako govorim KPò 1567, CXII; On vřhafi ima tudi řuoie řoftaidinge inu maihine praude, inu zhařt ře vřřuřu vne řodi, řdai tukai, řdai **drugde**, řa volio greha, řtraifřinge pořřle, neky zhes eniga řamiga, neki zhes dořti řludi kmalu JPò 1578, I,11a; Loter ie ta řhlapaz, kateri hozhe doma vřřiga vefelia inu dořbrute vřřiuati, dořro iefři inu řiti .. kadar vřdi inu veđ, da niegou řořřod **drugde** nadlugo, řhalořt, inu vřřuřtuou řerpi JPò 1578, I,136a / řakai to ře ie řodilu po tim řiřřmu, katero řravi: ři niemu ne bořte kořti řlomili. Inu vezh **drugde** řiřřmo govoru: řodo vřřili koga řo bodli KPò 1567, CLXVII

// z nikalnico *izraža omejenost na določeno, navedeno; drugje, drugod*: Vřřredi řřiuota řmo

mi, Sto fmertio obdani /: Te pomozhi **drugde** nei, Neifmo potroshtani, Temuzh skufi tebe Gofpud *P 1563, 155 [A. J.]

drugdi prisl. [ˈdru:ɡdi(?)]; P 199, K 27 (TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TP_s 1566, TL 1567, TP 1567, TP 1575, TC 1575, TT 1577, JP_o 1578, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DT 1584, BH 1584, TPre 1588, MD 1592, TP_o 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)
– drugdi; (M)

drugdi, alibi BH 1584, 154; Alibi. *Germ.* anderswo.

Slav. **drugdi.** *Carinth.* druge MTh 1603, 1,66
izraža drug kraj, drugo mesto dejanja, stanja; drugje, drugod: Rauen tiga fo tudi tedai bile vti Iudouski desheli inu **drugdi** velike lakote TR 1558, Y3b; Bug .. se shnimi ferdi, fa volo, kir drigazhi inu **drugdi** hote nemu slushiti, koker ie on fam poštaui inu fapouedal TAr 1562, 15b; tu samu pres Moshā oli Shene prebuiane, Vcoloshtrih oli **drugdi**, nikogar ne Ifuelizha TAr 1562, 82a; Taku bi on fdai tukai, fdai **drugdi**, fdai fanem fdai fdrugim, fubper Boga inu fubper fuiga blishniga sazhel inu fturil TO 1564, 143b; ty Modri Aydi, fo poufod vnihi Meiftih inu Dshelah male inu velike Shule .. dereshali .. Ty Gerki vtim Meiftu Ateni inu **drugdi**, velike Shule inu dofi Filofofou TO 1564, 78b; skufi koga .. fo le te ene noue Cerque .. gori prishle, fo fesydane .. na Bruniki, Na Kumi inu **drugdi** TC 1575, 202; ker fe is lete fvete vezherje .. vuzhy, de bi .. nikar le Farju, kir mafho dereshy, temuzh tudi vfem drugim, kir poleg ftoje, ja tudi tém, kir néfo poleg, temuzh **drugdi** .. iméla pridna biti DB 1584, I,cIIa / Ako smanka key kai doma, tako fe mora **drugdi** napofudo inu napozhek vséti JP_o 1578, II,98 / tukai, inu **drugdi** vluetim pifmu, mi imamo ta trosht inu oblubo od Buga TC 1555, D1; Suetiga Petra befede, katere on tukai danas inu **drugdi** na meifti uféh logrou gouori, fe imaio dobru famerkati TR 1558, e4b; te druge molytue vtim Pfalteriu fapopadene, oli kir fo **drugdi** is S. Pyfma ufete, fo le ene islage .. tiga Ozha nasha TO 1564, 118b; Koku pag, du inu fakai fe ima Molyti, tu fimo zheftu poprei vti dolgi Predguori zhes ta noui Testament, Vpoftilli inu **drugdi** prauili inu vuzhili TP 1567, A4a; vletih Buquah tako fapfopnu pishe, de kumai **drugdi** taku, Od Anticrishta TT 1577, 239; Morete li vy ta *kelih pyti <Kelh[!]
letukaj inu **drugdi** zheftu pomeni krish inu tērpenje> DB 1584, III,13a
// z nikalnico *izraža omejitev na določeno, navedeno; drugje, drugod:* kei, per kom ie ta Cerkou, tu ie, ta praua Gmaina Boshya, **drugdi** nekar, famuzh gdi fe ta Boshye rifniza, tu ie, ta S. Euangeli zhištu pridiguie TL 1567, 61b; Guishnu **drugdi** nekar inu per nikomer, fe taku dobru nebeshku blagu ne naide .. famuzh vtim S. Pifmu TC 1575, 42; kej my odpufzhainje

teh greihou najdemo, nigdir **drugdi**, kakor per Chrifufi TP_o 1595, II,249 / kletei fuie befedi ie to fuio Cerkou, vfe fuie verne ludy, taku peruefal, De **drugdi** te prauē Cerque, ne Erbyzheu tiga Ifuelizhana nei, Samuzh kateri fe lete nega befede dershe TO 1564, 3a; **Drugdi** proshtor[!] neibilu. // po tim iftim Celim meftu // temuzh ta Vboga shalta TP 1575, B6a; Offri némajo **drugdi** kakor pred Vtto tiga prizhovanja saklani biti DB 1584, 1,71a / ta vezhni leben, **drugdi** inu drigazhi fe ne dobi per Bugi, Samuzh skufi to prauo Vero Viefula TAr 1562, 16b na drug način ● – – preg. En prerok nigdir **drugdi** nei pres zhafti, koker ufui Royenski desheli inu na fuim domu TT 1557, 41 [A. J.]

drugdod prisl. [ˈdruːɡːdːoːd(?)]; P 3, K 1 (TP_o 1595)
– drugdod; (M)

z nikalnico *izraža omejitev na določeno, navedeno; drugod:* Od kod pride pak takou nesaftop inu flipota? Od nigdir **drugdod**, temuzh ker ty ludje to befédo puftē pafiti, inu fe podado na ta vunainja della TP_o 1595, II,244 [A. J.]

druge prisl. [ˈdruːɡeː(?)]; P 1, K 1 (MTh 1603)
– druge; (D)

izraža drug kraj, drugo mesto dejanja, stanja; drugje, drugod: Alibi. *Germ.* anderswo. *Slav.* drugdi. *Carinth.* **druge** MTh 1603, 1,66 [A. J.]

drugji -ega posam. [ˈdruːɡi -ega]; P 9, K 9, OZ 9
(M)

I. k števniku

kdor/kar v zaporedju ustrezja številu dva; drugi: Ofgorai ie gououil, Offrou inu Darou .. ti ne fi hotil .. tedai ie gououil, Pole, Iest pridem de fturim, o Bug, tuio Volo. Tukai on tu peruu prozh vfame, de tu **drugu** gori poštaui TT 1581-82, II,292; Kir fo pak unglih perfone, de je eden Ozha, ta **drug** Rihtar, ta tretji Viuda, ty imajo pruti nyh glihe tudi miloft iskasati, Ali pruti tem podloshnikom nikar TP_o 1595, II,144; taku obvje enu per tem drugim inu vkume more biti inu oftati. Tu pervu, de ti so vfem flifsom tvojemu dellu ftreifesh .. Tu **drugu**, de ti tudi en Karfzhenik bodefh, inu verujesh TP_o 1595, II,229
// *po funkciji, moči za eno stopnjo nižji od najvišjega; drug:* Mardohaj Iud, je bil ta **drug** sa Krajlom Ahafverom, inu velik mej ludi DB 1584, I,265b

// v zvezah **k drugemu / v drugo v zaporedju na drugem mestu; drugič:** Taku fmišli na lete try fluke. Na poprei na Sapuuid bolhyo .. **Drugimu**[!] fpomifli na oblubo bolhyo .. Tretimu[!] tudi fpomifli na to Vero TC 1550, 18b(19); Leta Pfalm vuzhi, De tu nashe Ifuelyzhane stoi famuzh vtim Odpuzhšanu tih Grehou .. **Hdrugimu** vuzhi, De sledni, kir hozhe tak odpuflik per Bugi dobiti, Ta fe mora ispouedati Bogu TP_s 1566, 60b; Kai naf dānafhni Evangelion ūzhi inu nam naprei klade? TRuie

rèzhi. Pèrvizh to fkrivno kunfhtno pregnano fprafhovanje tih Iudov, fkatèrim Ioannefa m[if]lio prevrezhi, prehitiiti, inu vloviti.

V'drugò, to rifnizhno fstanovitno odgovorenje Ioannefovo. V'tretie to poklicanie Ioannefovo KPò 1567, XXXb; Kai flishi kenei prauì pokori? Try rizhi: Kperuimu, da zhlouik fposna fuoye grehe .. **Kdruisimu**[!], da veruye, da fo mu niegoui grehi odpufzheni, skosi miloft Boshyo ..

Ktretiemu, da ftori prauì fad te pokore JPò 1578, II,138b; letu fe pravi sa tiga volo, nerpoprei, de fe vuzhimo, de ie le letu ta fama, prava, fbara, inu isvelizhanska Vera .. Potle inu **hdrugimu** fe letu tudi sa tiga volo pravi, de fe vuzhimo, de letu ima vfeih Kerfzhenikou ner vegshi skerbiti, de fe imao ta Catehifem vuzhiti DC 1580,)(6b-)(7a; Inu fo tudi mene ob moih Stariflih zhafitiga Vifhigafarftva obrupali, satu fim jèft femkaj prifhàl: Nerpoprej, Krajlu h'dobrimu, inu de jèft svèftu rouan: **h'Drugimu**, de bi tudi mojmu folku hotil rad pomagati DB 1584, II,203b; **Hdrugimi**[!] flifhi tudi letu k'Svetimu Sakonu, de fe ti nemajo vkup sheniti ali Moshiti, katerim je od Buga sa blifhne shlahte ali Svazhtva volo prèpovèdanu DB 1584, I,cVb

II. k zaimku

1. kdor ni tisti, na katerega se misli, iz katerega se izhaja; drug: Vy Shulmaftri pag inu vy vfi kir fmate poprei brati/ famerkaite inu **druge** vuzhite de ta V. fkorai vfelei vfazhetki inu na konzu vfake befède fa an F. inu ta H. fa ch. inu ta L. debellu/ inu te fty mouce po tei fhègi nashiga Iefiga fe nauadite ifrezhi TA 1550, A3a; Eno obilno islago zhes ta Catehifmus, aku Bug da nashimu shiuotu odlog, bote tudi od nas, oli od **drugih** imeili TC 1555, A4; On ie **drugim** pomagal, fam febi ne more pomagati TT 1557, 150; Ne bodite nikomer kai dolshni, famuzh letu, de fe vi vmei febo lubite. Sakai kateri tiga **drugiga** lubi, ta ifti ie to Poftauo dopolnil TT 1560, 21b; Ena gorezha Molytous te Cerque inu tih Pridigarie, fubper nih Souura-shnike, tedai kadar fo vueliki nadlugi tezhali, de fe nei fo mogli fami vbraniti, **drugji** tudi nei fo nee branili TPs 1566, 251a; Eni pag prauio Daudid nei vfèh fam fsturil, temuzh **drugji** tudi, katerih Imena ofgorai ftoye, koker Afaff, Coreui Synuui, Iditum, Enan, Etan, inu drugji TPs 1566, 4b; ENI PSALMI, TA CELI CATEhifmus, inu tih vegshih Gody, ffare inu Noue kerszhanske Peifni, od P. Truberia, S. Krelia, inu od **drugih** sfloshene, druguzh popraulene inu pobulhane TPs 1567, A1; neframnò ie, kadàr Predigar **druge** na eni rizhi fvari, na kateri ie fam kriv KPò 1567, CXXXb; Nikar le pak lete moie Buque, temuzh tudi poftaua preroki, inu **drugih** Buque veliku drugazhi glas imao kakor fe vnih Iesiku gouore DJ 1575, 2; Pofsodi tuoimu blifhnimu kadar potribuie, inu ti ta **drugji**, kir na pufsodo

vsamesh tudi kpoftaulenimu zhafsu fpet verni DJ 1575, 120; Iest fem vas poslal sheti, kar vi ne fte delali. **Drugji** fo delali, inu vi fte vnih dellu prishli TT 1581-82, I,376; Ezekiel je s'Krajlom Iechanlam, kakòr tudi Daniel inu **drugji** vezh, volnu v'Babylonilko jezho bil fhàl DB 1584, II,58a; AKu gdu eno Iamo odpre, ali koppà eno Iamo, inu jo nesakrye, inu pade notèr en Vol ali Ofèl: taku ima te jame Gofpud, timu **drugimu** s'denarmi supet plazhati DB 1584, I,48b; Saul .. je fhàl tjakaj, inu dva **druga** shnym DB 1584, I,166a / Tu fo guishnu oftre befède, katere bi mogle eniga **drugiga** koker eno sheno ob to Vero perprauiti TR 1558, Fa; Enimu vfaketerimu pag bo danu tu refodiene tiga Duha, htimu kar ie nuznu. Sakai enimu bo danu skufi tiga Duha gouoriti od te Modrufiti, Enimu **drugimu** bo danu gouoriti od kunshti, po tim iftim Duhum, Enimu **drugimu** ta Vera .. Enimu **drugimu** mnogeteri Iefiki, Enimu **drugimu** Islagati te Iefike TL 1561, 46a; Tu fo eni zhudni ludi, kir vprashao inu hote veiditi, koku en **drugji** shiui inu kai dei .. Ieft nezho od tebe imeiti, de bi fe ti imel ozhitu refodeti inu Fratati, ne fam febe pruti enimu **drugimu** fatoshiti .. Aku fe framuiesh tuie Grehe enimu **drugimu** poueidati, Taku te ifte Ifpouei vfag dan vtuum fercei TAR 1562, 69a; obenu Farryeuu oli **drufiga** dellu, enimu **drugimu** ne more te gnade Boshye adpicirati, perdrushiti inu fsturiti dileshniga TO 1564, 31a; en vfakateri ne gledai le na tu fuie, temuzh na tu, kar ie eniga **drugiga** TL 1567, 27b; Ieft ne ifchem moie zhafiti, Ie pak en **drugji**, kija ijo ifche inu fodi KPò 1567, CXXXII; Kar hozhelh de fe tebi fturey, tuiftu ti enimu **drugimu** tudi fturei DB 1584, II,149a; bodi moja Shena od eniga **drusiga** framotena, inu fpite **drugji** pèr njej DB 1584, I,275a; Ony nebodo zimprali, de bi en **drugji** prebival, inu nebodo saffajali, de bi en **drugji** jèdil DB 1584, II,26a // **kar ni tisto, na kar se misli, iz èesar se izhaja; drugo:** tim Sakonikom sdai to, sdai **drugo** dol gre inu manka, sdai iedi, sdai pitia, sdai denariov, sdai gvanta KPò 1567, LXIXb; *Deutfch.* Verwechßlen. *Latinè.* commutare. *Windifch.* miniti sa **drugu.** *Italicè.* scambiare, barattare MD 1592, R5b; vtem Papelhtvi .. je hpulfednimu tja prihlu, de fmo tiga Hudizha sa eniga Pridigarja gorivseli, inu fmo njemu verovali, kar je on fkusi te Shkratelnfke duhuve, inu njegove lafhnive Pridigarje od Malh, rumainja, Vyz, inu **drugiga** lagal TPò 1595, II,209; Od tiga bi fe jmejlu na ta danafni dan pridigovati .. Ampak kaj fe fgyodi? Ta Papelh ima danas veliku **drugu** k'opravilu. Nerpoprei more on vufsek inu sveizhe fhègnovati, na tem filnu veliku leshy TPò 1595, I,146 / enimu pride tu, timu drugimu enu **drugu** vmiffal inu naprei,

šubper to Vero, koker tu slishimo inu vidimo, de ta vegshi deil ludi .. tak prauí Vuk od te Vere ffourashio TT 1557, y3a; ty eni is tiga folka fo tu enu vpyli, ty eni pag enu **drugu** TT 1581-82, 1,578;

My fino veliku enu **drugu** vupali, kakor se nam fđaj pergody TPo 1595, 1,283 / MY se pak is Ieremia mej **drugim** vuzhimo, de vekfhi dejl, zhe je fhtrajfinga blishe, tem hujfhi Ludje poftano DB 1584, II,27a *poleg vsega drugega*

● – To se rezhe, inu ie, **drugim** Trohu videti Vozheh, febi pak Bruuna nepozhutiti JPo 1578, II,181a *videti majhne napake drugih, svojih velikih pane*; Ti s'vvanim djanjem lepu shivefh, v'delih te Poftave, inu fodish te, kateri neshiveo taku, inu vejfh fšejdniga vuzhiti: Ti vidifh eno troho v'eniga **drugiga** okej, ampak v'tvoim okej trama nepozhutifh DB 1584, III,78b

● – – preg. Nauuzhi se sam poprei, preiden **druge** vuzhish: pomagai sam febi poprei, kakor **druge** arzuiesh DJ 1575, 73; ● – – preg. Kateri **drugimu** paft ftai, ta se sam viame. Kateri hozhe **drugimu** shkodo fluriti, timu iftimu famimu zhes negou vrat pride, de neuei od kot fi DJ 1575, 115; ● – – preg. NE fodite, de vi ne bote obfoyeni, fakai skakershno fšodbo vi obfšodite, fto vi bote obfoyeni, inu skakersno[!] mero vi merite, fto bodo **drugí** vom merili TT 1581-82, 1,23;

● – – preg. Bullhi je tu, kar je v'prizho, nuzati, kakor po **drugim** mliliti DB 1584, 1,330a

2. navadno mn. *kdor v kaki skupini ali celoti obstaja poleg navedenega in se od tega lahko razlikuje*; **drug**: En **drugí** pag is nega mlashih prauí knemu, Gofpud, dopuhti meni de poprei kiakai grem TT 1557, 20; Ie bila pag Maria Magdalena, inu Ioanna, inu Maria Iacopoua, inu te **druge** kir fo shnimi bile, katere fo lete rizhi prauile tim Iogrom TT 1557, 251; Tebe pag inu **druge**, kateri bi radi prou verouali, slushili Bogu, kir fe Boga inu nega prauide boye, te ifte on [hudič] fmyrom ne pufti TO 1564, 152a; Kadar per nih veliku fidish, taku nefesi poprei preiden ti **drugí** DJ 1575, 131; So bili vkup Simon Petar, inu Tomash .. inu dua **druga** od negouih Mlaishih JPo 1578, II,23b; kadar ie Mefto Ierusalem od Sourashnikou obladano inu vseto .. Vfe kar ie kuli Moshkih Glau bilo, to ie vse Smezhem pobyeno: Ty **drugí** pak vietí, prodani inu po vsem Suetu rastrefleni JPo 1578, II,213; Ampag vom iest prauim, inu tim **drugim**, kir fo vtím Tyatiri .. Iest ne bom na vas nalagal drugo butoro, oli vfai kar imate, tu dershte TT 1581-82, 1,380; Non vendo pluris quam alij, fortasse etiam minoris, Nepredam drashifhi, kakor **drugí**, lahkaj tudi bullhi kup BH 1584, S37 / Mi tudi ne fimo zhafty od Ludy iskali, ne od vas, ne od **drugih** TL 1567, 44b; Vam se da védití fkrivnosti Kralevfva Boshijga. **Drugim** pak fkuši pèrglihe, da videozhi ne vidio, inu flifhiaozi ne rasumeio KPo 1567, XCV; KVNIMV ZHASV, IE

GOuoril Iesus knikaterim, kateri fo fe vpali da fo prauizhni, **drugih** pak fo sa nishtar shtimali, leto prigilho JPo 1578, II,136; zhafti morao ty verni vezh terpeiti, kakor **drugí** DB 1578, **3a; IEft fim tudi en mèrtvazhki zhlovik, raunu kakor ty **drugí**, rojen od shlahte tiga pèrvizh fšvarjeniga zhlovéka DB 1584, II,141b; Mafzhovanje flifhi Bogu, inu Boshjim flushabnikom, tu je, Gofpofzhini, satu je onu vsem **drugim** prepovedanu DB 1584, I,)(¹)IIIb

// *kar v kaki skupini ali celoti obstaja poleg navedenega in se od tega lahko razlikuje*;

drugo: Ta nasha vergusha skerb ima veden inu vfelei biti, de hprauí Veri, vto Gnado inu milofš Boshyo pridemo, inu vti ifti ofstanemo do konza. Tu **drugu** kar tu tellu potrubuie, nom bode tudi peruershenu TR 1558, R3b; Inu fta ene kofšuve od Ribe fpekla, inu fta je fabo na pot vsela, tu **drugu** fta nafšulila, de bi na pot iméla DB 1584, II,150a; ta folk se je fhonal teh bullfhih Ovaz inu Goved, sa volo offra GOSPVA tvojga Boga. Tu **drugu** fmo my cilu konzhalí DB 1584, 1,157b

3. v kriščanstvu *kdor je po božjem posredovanju duhovno prenovljen*; **drug**: ta pokura ie enu Preobernene Hbugi, de ta zhlouik fe premini, en **drugí** rata, bo druguzh royen TO 1564, 34a

4. *kar ni domače*; *tufe*: *Crajnfi*. Luzku *Corofhki*. **Drug** DB 1584, III,CcVb

5. v zvezi z eden/en *izraža nedoločeno osebo, stvar, ki se pri razmejevanju navede na drugem mestu*; **drugí**: Bug pufti te ene o [= v] mladofiti, te **druge** vfšarofiti vmreti TR 1558, a4a; En vfaketeri pag ima fui laftni dar od Buga, eden taku, ta **drugí** pag taku TL 1561, 37a; kár ie Hudizh britkó fovrafh tim Sakonikom, inu nigdar pokoia nima, támuzh vedán fkufta, kako en sleg sa drusim, eno nefrezho sa drugo sazhe, sdai s'nevfechino sdai f'prefhuftvom, nezhistofito, sdai s'enim tèt **drugí** KPo 1567, LXXb; is tih Kraleu fo ty eni fatreni, Ty **drugí** pag .. So vfi dofěmal bili timu Papeshu, Anticrištouimu hlapzu, poduersheni TT 1577, 437; to ifto nuzh bodeta dua na eni pofteli, ta eden bode vfet, inu ta **drugí** bode fapuszhen, one duei bote vkupo[!] mleile, ta ena bode vfeta inu ta **druga** fapuszhená. Dua bota na nyui, eden bode vfet, ta **drugí** fapuszhen TT 1581-82, 1,316; onu ima taku yti, de je vtém vunainim lebnu ena neglihota, inu eden veliku, ta **drugí** malu ima. Eden je en Gofpud, ta **drugí** en Hlapez TPo 1595, 1,122; enimu manka na denarjeh inu blagej, Timu **drugimu** na fdravju, Timu tretjimú na enim drugim TPo 1595, II,33 / Gredo ta zhafs fe prehajat, ygrat, zehat, kadar bi vfhifhi imejli dellati, enu inu **drugu** opraviti TPo 1595, II,176 *to in ono* // *izraža medsebojno razmerje*: Sposnaite vmei febo eden **drugimu** te fuie Grehe, inu molite eden fa **drugiga** TR 1558, T2b; Erperguite eden

D

drugiga pres mermrane, Inu slushite eden **drugimu** TT 1577, 146; Letaku imate pak edèn **s'drugim** govoriti, inu mej labo rezhi: Kaj je GOSPVD odgovoril DB 1584, II,38b; Vi fi imate edan timu **drugimu** noge vmivati TPo 1595, I,202; De taku obyje enu per tem **drugim** inu vkupe more biti inu oftati. Tu pervu, de ti so vfem flifsom tvojemu dellu streifesh .. Tu drugu, de ti tudi en Karfzhenik bodelh TPo 1595, II,229 / teifte peruti fo bilé enu pèr **drugim** DB 1584, II,60a *so se dotikale* / kadar ie nim bil tu fdrauie prožil, ie on prauil poredu enu fa **drugim**, kai ie Bug fturil vmei teimi Aydi TT 1581-82, I,575 *po vrsti* / Ti .. mnoshifh tvoji ferd zhes me, enu zhes **drugu** me k'mallu martra DB 1584, I,269a *moje težave se kopicijo* / Enimu fe pèrgody, kakòr **drugimu**, pravizhnimu kakòr pregrèfhnimu DB 1584, I,331a *vsem se godi enako*
PRIM. drugig²,³ [A. J.]

drugig² -a -o zaim. ['dru:gi -a -o]; P ↘, K ↘, OZ ↘

Alter. *Germ.* der ander/ auß zweyn einer.

Slav. **drug** MTh 1603, I,70-71

1. ki ni tisti, na katerega se misli, iz katerega se izhaja; drug: Ty Mladi inu **Drugi** ludie fe imajo taku dershati TC 1555, M8b; **druga**[!] sbrana inu Drushbe nei na fuetukir[!] bi ta praua Rifnizhna Boshya Cerkou bila, Samuzh leta, vkateri fe prou, ozhytu fastopnu vuzhi inu Pridiguie ta Euangeli TO 1564, 14a; TI pak, kijr ne saftopifh, kai ie Orthographia, kai proprietias lingue, inu fi fe navadil na Gospod Truberiovo Kranfchino, beri le precei leto pifmo, kakòr fice **druga** berefh: Tebi nei velikò, alli fkori nizh premienienu KPo 1567, VII; tu, kar ie vldou-skim Iesiku pifsanu, neima taku dober glas kadar fe **vdru**gi Iesik stolmazhi DJ 1575, 2; vletih Buquah, inu vtih **drugih** vdofih[!] meiftih, vfe Verne, S. Duh inu Cristus fam mozhnu inu obilnu troshta, inu faguishuie TT 1577, 458; takoua liubesan .. suira is Vere, ona tudi neifzhe fuoiga pruda, praui S. Paul .. Inu **vdrugem** Meftu gouori: Suersheno dopolnienie te Poftaue ie liubesan ie zhfitega Serza JPo 1578, III,94; ty Modri .. fo ednim **drugim** Potem shli vfuioio Deshelo JPo 1578, III,21b; Simon Peter pag, ta gre fa Iesufom, inu en **drug**i Ioger .. Natu ie ta **drug**i Ioger, kir ie bil timu Shcofu fnan, vunkai shal, inu ie gouiril fto vratarizo TT 1581-82, I,450; Ifsekai fi dve kamenate Table, kakòr fo te pèrve bilé <Bug vely Moseffu dve **druge** Table fturiti> DB 1584, I,58a; taku ima rezhi te Kamene vunkaj isdrèti .. inu **druge** Kamene vseti, inu na mejftu téh **drugih** djati, inu **drug**i YI vseti, inu to Hifho samasati DB 1584, I,70a; Taifiti zhas bo ta resdèrt inu obrupan folk, kateri je grosovitifhi kakòr oben **drug**i .. daruue pèrneffèl

GOSPVDV DB 1584, II,7b; Ti danas nepèrneffèsh dobriga Selftva: En **drug**i dan imash ti Selftvu pèrnefti, inu danas nikar DB 1584, I,178a; de bi leta Slovenka Biblia le tém bujle inu dajle mej vfemi Slovenci mogla fe saftopiti: taku fo ene teshifhe inu nikar povfod navadne beffede .. na ftrani raven texta **sdrugimi** beffedami slushene, inu s'Svejsdzimazi snaminovane DB 1584, I,cVIIIb; Eden ima leto, en drugi eno **drugo** nadlugo TPo 1595, II,38; ta Papelh .. pufty Christufa Boshjiga Synu inu praviga vezhniga Boga oftati, on ne della obeniga **drugiga** Christufa, ali ta Vuk od Christufa on falh inu krivu preoberne TPo 1595, II,304 / en brumen vuzhen fuet Shcoff, Paffnucius .. Vmei **drugim**[!] beffedami ie dial, De kadar edè qfui lafni Porozheni Sheni leshi, ie ena Zhiftoft TAr 1562, 78a / ena **druga** Perfona je Ozha: Ena **druga** Syn: Ena **druga** fveti Duh DC 1584, XXIII / Sakaj aku bofh ti [Ester] leta zhas molzhala, taku bo ena pomuzh inu odreshitou od ene **druge** ftrane ludom vftala DB 1584, I,264a *bo Judom pomagal kdo drug*

// z nikalnico **poudarja omejenost na določeno,**

navedeno: kai ie S. Paula naredilu, de ie leta Lyft piffal, **Druga** rezh nekar, famuzh ta velika lubefan inu skerb, kir ie on imel pruti Titu TL 1567, 75b; moy Duh .. fe vnijednu **drugoi** ftuari neima vefelit, kakor vtem da ie meni sdai fuoio miloft tako obilno podelil JPo 1578, III,59; ta dolg nikoger **drusiga** nej, kakor nafh laftan TPo 1595, III,195

● – Inu navada ie pàr Lüdeh, da snaio bulie opraviati, kakor popravliati. Inu bersh **v'drusih** ozhèh bijl, kakòr v'fvoih trame vidio KPo 1567, VII *vidijo majhne napake drugih, svojih velikih pa ne*

2. ki v kaki skupini ali celoti obstaja poleg navedenega in se od tega lahko razlikuje; **drug:** S. Iansh Euangelifst .. ie Zebedeou Syn .. bil. Tiga ie Cristus .. mumu **druge** Iogre lubil TT 1557, ff4b *bolj kot druge apostole*; te Malykouske Curbe inu Lotrice .. prauio de fe nim Diuiza Marya, oli kaki **drug**i Suetniki perkafuio, shnimi gouore inu vele fdai na tei, fdai na **drug**i Gorri, nim Cerque fydati, Mashouati TAr 1562, 34a; SADAI LE SAM TA PERVI Simfki Del na dan damo: Sato, kàr nefmo vezh (Bogu fe fmili) pomuchi mogli sbrati. Ako tadai shelifh ifhe dva **druga** dela imeti, profi Boga inu pomagai, kar premorefh KPo 1567, CLXXIII; en nedolshen Golobez .. je mej vfemi **drugimi** ptyzami, ta nar priasnivifha TPo 1595, I,85; h'timu je ta Nedella sa ta gmajn folk ordnana, de bi en vfakateri sufseb na taifiti dan Boshjo befsedo imel poslufhati inu fe je vuzhiti, inu po teifiti shivejti, Sakaj te **druge** ifheft dny, more ta gmain zhlovik fvojmu dellu streizhi TPo 1595, II,240; ta Ioshes s'Mario .. || Vlejkèl je

gori v'Betlehem, || puftil fe je **s'drugim**[!] Ludjem[!], || po tej Rimski poftavi, || Shazan ter pokoren bil TFC 1595, CLIII *puftil se je popisati tako kot drugi ljudje* / MAnaffoviga rodá polovizi pak, je Moses bil dal v'Basani, inu tej **drugi** polovizi je Iosua dal mej nyh bratni na leti ftrani, Iordana, pruti Vezheri DB 1584, I,130b / tako prideio Sarsheni, Ofse, Kebri, Zharuye inu **drugiga** Gomasa pres zhiſla, inu ta Sad na driuefu skase JPo 1578, II,191; Poſtava letukaj, kakòr ficer zheftu tudi **v'drugim** S. Pifmi, v'gmajn pomèni vfo Boshjo beſſedo DB 1584, I,280a; Aku fe ta Hudizh eniga ozheſa, ene noqe, ene roke loti, taku je vſaj tu **drugu** Tellu ſdravu TPo 1595, III,157 / ti imash tuiga Goſpudi Boga lubiti is celiga ferza.. Leta ie ner ta perua Sapuuid. Inu ta druga ie letei glih, Ti imash lubiti tuiga bliſhniga, koker ſáſebe. Vegſhe **druge** Sapuuidi od letyu nei TT 1557, 138 *nobena zapoved ni večja od teh*; Vleko tudi naprei inu pryžuio sto Soboto inu Nedelo, kir ie na eden **drugi** dan, koker vtih Deſſetih Sapuuidah ſtoy, poloſhena TAr 1562, 94a *na drug dan v tednu* / skorei nijedan Zhlouek nei ſtem **drugim** smirom JPo 1578, II,214 *z drugim človekom* / Chriſtus .. ie ſhal Kiordanu, fe ie ſkaſal kakor edan **drugi** Zhlouek, inu fe dal Karſtiti JPo 1578, III,28 *navaden, običajen*; Saul .. je fvoj Krajlouki gvant ſlejkel, inu leta gmajn gvant na febi ohranil, kakòr en **drugi** zhlovik DB 1584, I,161a; Simfon je rekàl k'njej: Kadar bi me ſvesali s'ſedmemi vérvmy od feroviga lizhja, katere ſhe néfo fuhe, taku bi jeſt ſlab poſtal, inu bi bil kakòr en **drugi** zhlovik DB 1584, I,142b; letu déte je od Divize Marie rojenu, ſhive, jej, pye, ſpy, zhuje, kakor en **drugi** zhlovik, tukaj more ijiti, de onu tudi kakor en **drugi** zhlovik more vmrejtí TPo 1595, III,65

● — — kadar ta Sludi tiga zhloveka ne more tjakaj prerpaviti, de bi on na Bugi zagal, taku on nega od te **druge** ftrane iſkulha, aku bi ga on mogel preſherniga inu offertniga, de bi fe prevſel, ſturiti TPo 1595, I,157 *na drugačen način*

3. ki se po lastnostih razlikuje od določenega; drug, drugačen: Eno **drugo** ſuitlobo ima tu Sonce, eno **drugo** ſuitlobo ima ta Luna, eno **drugo** ſuitlobo imao te fueifde. Sakai ena fueifda premaga to drugo fueiſdo ſto ſuitlobo TL 1561, 52a; mi tudi zhakamo tiga Ohranenika .. kateri bo tu naſhe nezhememu tellu, vueno **drugo** ſhtalt premenil, de bo podobnu timu nega iaſnimu teleſſu TL 1567, 31a; sakai naſ [Bog] nei drugazhi ali na eno **drugo** viſho Iſueli-zhal? DPa 1576,)(6b; Obarui mene, de fe ieſt kei neopotaknem, ſlu nepadem ali neударim, ali ſvelikim ferdom, ali ficer **vdruigi** ſhtalti inu viſhi, moimu ſaduui vtelleſi teſhku, ali ſhkode neſturim TKM 1579, 109a; Ampak vtem vunainim Poſvitnim lebni, tukaj ima ta neglihota oſtati,

kakor fo tudi ty Stanuvi unglih. En kmetizh pelá en **drugi** leben inu Stan, kakor en Purgar. En Viuda en **drugi** Stan, kakor en Shlahtnik TPo 1595, I,121; Sa tiga volo je veliku ena **druga** maininga inu faſtop leteh beſſed, Veliku je poklizanih TPo 1595, I,125; Dobra dela my imamo dellati, Ampak is ene **druge** maininge, kakor de by my hoteli fkusi taifta greiſhe ſbryſlati, inu v'Nebu priti TPo 1595, II,76 *z drugačnim namenom*; Kateri pak ja od takovih miſal, sa teh mertvih volo, ne hozhe puftiti, ta fi more **druge** inu nuzniſhe miſli vseti, katere fe ſ'takovim vupainjem raimajo .. kakor tu S. Pifmu famu naſ na **druge** miſli viſha TPo 1595, III,199; Pred Bugom je takova Smert, ena fhlahtna, draga inu vreidna rejzh .. sa letiga urfaha volo, is te Smerti cilu ena **druga** reizh bode, kakor je ona ficer fama na febi. Sakaj ſama na febi je ta Smert teh greiſhou fhtraifinga, inu pride is tiga ferda Boshyga TPo 1595, III,39 / ekspr. Inu Pytje fo noſſili v'ſlatih poſſodah, inu vſejej **v'drugih** inu **drugih** Poſſodah, inu Krajléviga Vina obilje, kakòr je Krajl premoǵal DB 1584, I,262b *v veliko različnih posodah* / Mi fi pak, hvala Bogu, nepuſtimo tiga Texta taku reſkoſati, prevrazhati inu ſaviati. Sakaj Svetiga Paula beſede veliku en **drugi** glaſ imajo ZK 1595, 29 / Nam fe ena telhka rézh ſdy, kadàr en Zhlovik v'treih alli ſtirih dneih nizh ne iei. Alli to ie iſhe ena veklha inu **druga** rézh bila, kàr Chriſtuſ celih ſtiridefet dan nei niſtar vkufil KPo 1567, CVIII *nekaj popolnoma drugega, drugačnega*; kateri je en Karſhenik .. ta fe neima od te vezherje ſdershati .. Ty pak kir ta celli Sacrament némoqe imejtí, kakor ga je Chriſtuſ poſtavi, ſtemi iſtimi, aku fe tudi ſdershe, inu ga nehote v'eni ſhtalti prejeti, je ena **druga** rezh, ſakaj ony fe morejo na to beſſedo inu oblubo Chriſtufovo derſhati TPo 1595, I,194 / *Deutfch.* Wancken. *Latinè.* nutare. *Windifch.* enzhèſ te enzhes **druge** miſli oli voile bytj. *Italicè.* ciavariare, vacillare, titubare, eſſer inconfitante MD 1592, T6b *biti neodločen, nezanesljiv* / *Diffentio.* *Germ.* einer anderen Meynung ſein. *Sclav.* **druge** miſli biti, drugazhi miſliti MTh 1603, I,435 *ne ſtrinjati se*

// v krſčanſtvu, v zvezi **drugi** človek *kdor je po božjem posredovanju duhovno prenovljen; novi človek:* Kakor fe letukaj na teim Shaharju vidi, ta fe okuli oberne, inu fe ſpoſna inu kriv da sa fvojeh greiſhou volo, vupa pak de bode GOSPVA Chriſtuſa vſhil, de njegovi Grejhi na vezhnim lebnu njemu nejmajo fhkoditi. Inu taku poſtane ta ſhahar cilu en nou inu **drugi** zhlovik TPo 1595, I,294; fkusi to Beſſédo inu Sacramente hozhe ta Sveti Duh naſha ferza ſ'to novo luzhjo te Vere vuſhgati, de my .. fkusi to **drugi** zhloveki bodemo, inu nova ferza

sadobimo TPo 1595, II,82; Ampak fkusi tu my ne vidimo tu Krajleftvu Boshje, Aku je my pak imamo viditi, taku ne morajo druga dela, temuzh en cilu **drugj** inu nou zhlovik biti. Kateru fe sgody, nikar fkusi tu potelesnu Royftvu, temuzh tudi fkusi vodo inu Duha

TPo 1595, II,110

D

● — Inu kadar je on [Savel] fvoja plezha bil obèrnil, de je od Samuela fhàl, je njemu Bug enu **drugu** ferce dal, inu fo vfa leta snaminja prishla na taifti dan DB 1584, I,154b *mu je spremenil odnos, čustvovanje*

4. ki ni domač; drug, tuj: ty Verni zheftu morao, tei fyli tih neuernikou fe vganiti, **vdruge** nafhane deshele beishati. Oli Bug nee vptuhi deshelah tudi zhudnu pafle inu ohrani TT 1577, 364; GOSPVD je nje is nyh Deshele ispahnil, s'velikim ferdom, inu slobnoftjo, inu s'veliko nemilofthjo, inu je nje v'eno **drugo** Deshelo vèrgèl DB 1584, I,115b; hozhém tebe inu tvojo Mater, katera je tebe rodila, v'eno **drugo** deshelo gnati, katera nej vafha domovina DB 1584, II,38a; najfi fe ficer letukaj notri [v Bibliji] tudi na **druge** ali ptuje Bogueve spumni, taku fe v'faj tuiifu néma taku saftopiti, kakòr de bi pravih Bogou vezh bilu DB 1584, I,allb / Inu fo v'fi polni poftali tiga fuetiga Duha, inu fazhno **sdrugimi** Iefiki gouoriti, koker ie ta Duh dal nim isrezhi TT 1557, 333 v *tujih jeziki*

5. v zvezi z eden/en ki se pri razmejevanju navede na drugem mestu; drugj: Dua zhlo-ueka grefta gori vta Tempel moliti, ta eden ie bil en Parifeus[!], iinu[!] ta **drugj** en zolnar TT 1557, 226; Taku prerokouanu ye, De ena fmert to **druga**[!] fšne [= požre] *P 1563, 130; ty Prydigary shnih Darruu nei fo v'fi glih, Edan ima en vegshi Dar, koker ta **drugj** od Buga, de ie edan vuzheneishi, nemu bule gre tu prydigouane od rok koker timu **drugimu** TL 1567, 6a; Néli Chriftof ūzhil, Ako te gdo na eno lice vdari, timu ilhe to **drugo** dèrshi? KPo 1567, CLIIb; ony fo nega Crishali na tim mefti Gulgata, inu dua lotra shnim red, eniga na defni, inu tiga **drugiga** na leui ftrani DPa 1576, 27b; nei edno tako lahko delo, is edniga lesika vta **drugj** kakouo rezh prau stolmazhiti: Sakai v'felei edan Iesik ima to shego ali naturo, katera ta **drugj** nema, inu fe venim Iesiku zheftokrat more seno famo beffèdo edna rezh prau inu zhišto isrezhi, katera fe vtem **drugim** Iesiku sueliko beffèdami nikakor nemore isrezhi JPo 1578, I,)(4b; koliko ie Liudy, kateri Boga sa takouo dobrotu huale: Edni krado inu filo delajo: **Drugj** Rasbijaio inu Vbijaio, Tretij lasheio inu galiuffaio JPo 1578, II,165; Aku pak nje roka nepremore ene Ouce, taku vsami ona dvej Garlici, ali dva mlada Golobizha, eniga k'Shganimu offru, ta **drugj** k'Offru sa gréh DB 1584, I,68a / Gofpud tui Spomin terpi od eniga porodà do **drugiga**

poroda TPo 1566, 241b *iz roda v rod*; GOSPVD te bo rekrupil mej v'fe folke, od eniga kraja Svita do **drugiga** DB 1584, I,115a *po vsem svetu* / ena nefrezha to **drugu** pernefse TPo 1595, III,189 / letukaj ti vidifh oba dejla, Na tej eni ftrani te vboge Paftyryje, inu te greifhne Ajde, ty obuji pred tém Svitu obeniga videnja ni velainja nejmajo .. Na tej **drugj** ftrani, tiga Krajla Erodelha, veni viškoefi fih vegfhi slushbi inu stanu, inu te Vi fheFarje inu Pifsarje TPo 1595, III,46 / kadar Bug fazhne nee shtraiffati inu shnega fodbo ftrashiti, taku f'dai fanem, f'dai **drugim** dellom hote Boga utolashiti inu fmryiti fe shnim

TAr 1562, 49a

// *izraža medsebojno razmerje; drugj:* Tako fueifto bratouszhino imao v'fi kerszheniki vmei febo, de fe is ferza lubio, eden fa **drugiga** probio, molio inu dobru, eden **drugimu** fcelim fercem inu volnu slushio TC 1575, 155; Kadar dobri priateli vkup pridejo, ti morejo eno zelo Nuzh eden per **drugimu** fedeti, inu perpovedati TPo 1595, I,191; dva Sakoinika v'pofhteinju inu vmyru vkupe shivejo .. eden timu **drugimu** v'vadlugah perftopio, s'fvejtom inu s'djainjem, inu szhimer ona le premoreta, eden timu **drugimu** pomagajo TPo 1595, III,179 / GOrje je tém kateri eno Hifho po **drugj** k'febi v'lejkó, inu eno Nyvo **h'drugj** pèpraulajo DB 1584, II,2b; Bug, ieft tebe is ferza fahualim, de ie moia ifuelizhanska vra moiga odreshitia is tige Suita, prishla, skufi katero bo enkrat v'fe moie tèrplenie konez imèlu, kateru fim enu po **drugim** imèl TAr 1588, 60; ti tjakaj grefh, inu sbyrafh en greh zhes ta **drugj**

TPo 1595, II,25

● — *gledati z drugimi očmi razumeti, dojemati kaj drugače; gledati z drugimi očmi:* stakovim v'pralhainjem hozhe ta GOSPVD te Iude, inu nas v'fe gori obuditi, de ony Chriftofa sa viškoefi fihiga imajo dershati, inu **s'drugimi** ozhyma gledati, kakor de bi on le Davidou Syn imel biti, sakaj on je tudi Davidou GOSPVD, tu je, on nej le en zhlovik, temuzh rifnizhni inu pravi Bug TPo 1595, II,248; aku fmo lih pred nafhimi ozhyma vbosi inu mertvi .. taku my v'faj imamo verovati, de Bug nafhe bolesni **fdrugimi** ozhyma gleda .. pred mojm GOSPVDOM Chriftofom je fgul bogatftvu, fdravje, fvetuft inu leben TPo 1595, II,297

● — preg. En Vulk ne fnei tiga **drugiga**, oben Hudizh Vhudizha ne lese JPo 1578, I,93b; ● — preg. More li en slepez **drugiga** slepza voditi? Ne padeta li obadua vto Iamo? TT 1581-82, I,251
PRIM. drugj¹ [A. J.]

drugj³ -a -o štev. vrstil. [ˈdruːɡi -a -o]; P ↘, K ↘, OZ ↘

Ⓜ

Secundus, da, dum, **Drugj, ga, gu** BH 1584, 72; Secundus. Germ. der ander. *Sclau. drugj.* Carint. drugni MTh 1603, II,490

1. ki v zaporedju ustreza številu dva; drugi: tu Molene ie Sapouedanu, Od tiga ta **Druga** Sapuuid vtih Delfetih Sapuuidah tudi gouori TT 1557, ee3a; Od tih zaihnu, kir fe imajo goditi pred fodnim dnem fmo mi tudi na to **druga**[!] Nedelo tiga Aduenta gouurili TR 1558, Y4a; Kakoue Befede fo **vdrugom** vershu? Sedi na defnizo moio. Dokler poloshim tuoie fourashnike kpodnoshiu tuoyam nogam JPo 1578, II,175b; my pres vlega primorauania inu prifilouania radi inu volno storumo, vfe kay ta Poftaua, vperuoi inu **drugoi** Tabli hozhe imeti JPo 1578, II,173b *na kamniti tabli, ki jo je Bog dal Mojzesu na gori Sinaj in na kateri so bile zapisane četrta do deseta božja zapoved*; TA GOSPVĐ ie gouoril sMoseffom .. na peruoi dan tiga **drusiga** Meifza, **vdrugim** Leiti, kar fo is Egypterske Deshele bily vunkai shli DB 1578, 112a / v pesmarici LITANIA VERSA PER Truberum. Perui Cor. Kirie. **Drugi** Cor. Eleifon TC 1574, 41 / ta Sodomitishki folk, fo po tei telefni shtraifngi inu Smerti, tudi tuo **drugo** vezhno inu vegsho shtraifngo prishli TO 1564, 40a / aku on pride ob tei **drugi** vahti, inu ob tei trety vahti pride, inu on taku naide, Srezhni fo ty ifti hlapci TT 1557, 208 *med deveto uro zvečer in polnočjo*; ako on vto peruo, **vdruogo** ali vtretio zhuuenie ali vahto pride, inu pokliuka, da mu sdaici odpru inu ga vnoter pušte JPo 1578, III,102b / kot del stvarnih imen TA **DRVGI** DEIL TIGA NOVIGA TESTAMENTA, VTIM BOSH IMEL VSE LISTY INV PISma tih Iogrou, Skratkimi inu Saftopnimi Islagami, Sdai Peruizh is mnogeterih Iefikou, vta Slouenski, skufi Primosha Truberia Crainza, fuefitu preobernen TT 1560, aa; TE **DRVGE** BVQVE OD S. DVHA SKVSI S. LVKESHA OD TIGA diane inu odprauila tih Iogrou, fapiffane TT 1581-82, I,468 *Apostolska dela*; PREDGVVOR ZHES **DRVGE** BVQVE TEH Machabeerjeu .. one od nekoterih rizhy pravio, katere fo fe pred tēh pēvih Buqvi Iftoriami sgudile .. de bi sate špodobnihfe pērve kakōr **druge** imēle imenovane biti .. ene druge, inu nikar te **druge** Buqve tēh Machabeerjeu, alium vel alienum fcilicet, non fecundum DB 1584, II,194a; PSALMVS II. QVARE FREM-VERVNT GENTES. TA **DRVGI** PSALM SKVSI Sebafiana Krellia tolmazhen DC 1584, CLV // *sestavina imena, ki označuje nosilca kot drugega z istim izhodiščnim imenom; Drugi:* ta Papesh Pius ta **drugi**, ie en krat fam taku gouuril TAr 1562, 78b; fo tudi poprej Papeshi Ceflarje panovali inu martrali, kakōr Hajnriha zhetertiga inu petiga. Fridriha pērviga inu **drusiga** DB 1584, II,90b / OSEAS PREROK je shivél inu predigoval .. v'tem zhašbi tiga **drusiga** inu pulledniga Ierobeama, Israelfkiga Krajla DB 1584, II,103b // v zvezah s **krat, mal pri ponavljanju na drugem mestu; drugič:** ENE DVHOVNE PEISNI,

KATERE SO SKVSI PRIMOSHA TRV-BERIA VTA flauenski yefik iftolmazhene, inu vshe feday **kdrugimu** maly drukane *P 1563, A1; Criftufeuiga terplena nei le vfaku leitu od Israelitou fpomin dershlan bil: enkrat sueliku-nozhnim Iagnetom, inu ta **drugi** krat sduema kosloma DPa 1576, 51a; kadar je ta Dejkla sazheia od Petrusa govorigi .. je Petrus **h'drugimu** malu tajil .. Inu kadar on **k'drugimu** inu h'tretimu kratu sa tu bo ogovorjen, sazheie on kleti inu perfegati, de ga ne fna TPo 1595, I,247

● — **drugi leben nadaljevanje obstajanja po smrti; posmrtno življenje:** kadar nom ty nashy periatili oli otroci umerio, taku nemamo, koker ty Neuerniki, kir prauē Vere, ne vupane od tiga **drusiga** lebna nemaio, deio inu shaluio, temuzh steim Goriuftanenem inu steim **drugim** bulshim vezhnim lebnom, to nasho natursko shalofit tolashiti TR 1558, T4b; guishnu bo ena druga Prauda, inu ie en **drugi** Leben fa leteim, V katerim Bug bo špet druguzh vsem ludem iskařal, de tih Suetnikou Vera, Nauki, fo prou rifnizhni bili TO 1564, 42a; So dobri Pliniani, ali Epicurarji, kateri fe fhe htimu fmejejo, kadar fe od eniga **drusiga**, inu vezhniga lebna po letim lebni pravi TPo 1595, II,3; **drugi svet i. kraj, kamor gredu duše po smrti; drugi svet:** Ampag na tim fe zbiulu inu fe ne vei, fo li ene take Vyce na tim **drugim** fueitu, koker ty eni Farij Menihi Shcoffi inu Papeshi gouore TAr 1562, 103a; On tudi prerokuie tim Iudom, kir fo ga Cryshali, inu vsem Souarasknikom[!] te Cerque, de nim na tim Sueitu inu potle na tim **drugim** hudu puide TPš 1566, 122b; **ii. kraj, kjer prebivajo Bog, zveličani; nebesa:** Ty Otroci tiga fujta fe shenio inu moshio, Anpag ty kir bodo uredni doflezhi uni **drugi** fueit, inu tu gori Vřtanene od tih mertuih, ty ifti fe ne bodo shenili inu moshili nekar, inu nebodo mogli naprei uezh umreti. Sakai oni fo tim Angelom glih TT 1557, 236; taku terplene inu dobru dellu, bo na tim **drugim** Sueitu, nega lon inu plazhillu imeilu TO 1564, 146a; Christus je en Krajl, ampak na enim **drugim** Svejtu TPo 1595, I,268

◆ — ver. **druga persona bogastva/v bogastvu Bog Sin kot druga oseba troedinega Boga; druga božja oseba:** Criftus .. Ie ta **Druga** Perfona vtim Bogaftui, royena od Buga Ozhetia vti vezhnufti TR 1558, Nb; Ta uezhni Syn, ie utim Bogaftui, ta **druga** uezhna Vřigamogozha Perfona TO 1564, 4a; De je taku ta **druga** pērfona tiga Bogaftva, tudi pravi zhlovik, v'eni nereslozheni pērfoni DB 1584, I,allā

◆ — **drugi prihod Kristusova ponovna prisotnost na tem svetu tik pred njegovim koncem, med katero bo dokončno odločil o zveličanju ali pogubljenju vseh živih in mrtvih; drugi prihod:** Ty Pridigary .. od nega Smerti vřem ludem pridiguio, noter do nega **drugiga**

prihoda na ta Sueit, tu ie, do fodniga dne TO 1564, 86a; Kai naf uzhi danafhni sveti Evangelion? Ta **drugi** prihod Gosfoda nafhiga Iesufa Christufa, kada pride foditi shive inu mèrtve v'tim poslednim zhasfu figa fvéta KPo 1567, XVIIb; Crifus fam ta nega **drugi** prihod, inu sledniga zhloueka fimert, perglihuie kanimu Tatu TT 1577, 423; **drugo rojstvo začetek drugačnega, čistega življenja, ki je posledica izbrisa izvirnega greha pri krstu; prerojenje, ponovno (duhovno) rojstvo:** Ta S. Kerft ie ena kopel **drugiga** Royftua, inu doli prane tih Grehou TO 1564, 91b; vi kir fte fa meno hodili vletim **drugim** Roiftuu, kadar ta Syn tiga zhloueika bode fidel v'tim ftoli nega Gosfoftua, Bote vi tudi fideli na tih duanaist ftoleih, inu bote fodili te duanaist shlahte Ifraelske TT 1581-82, I,82

2. sestavina večbesednih vrstilnih števnikov, v katerih nastopa drugi in desetica; dva...; danes pisava skupaj in oblika za glavni števniki: Alexandru je taku po frezhi fflu, de je on v'dvanajstih letih vus Svejt pod fe pèrpravil, inu je sazhel, kadar je dvajfleti lejt bil star, inu je vmèrl v'**drugim** inu trydesetim lejti DB 1584, II,86a; **VDrugim** inu petdesetim lejti Afaria, Iudoufkiga Krajla, je Krajl poftal Pekah, Remalieu fyn, zhes Israela DB 1584, I,212b v *dvainpetdesetem letu vladanja; Drugi*, inu, ter. Dvajfleti, a, et c. BH 1584, 73

3. ki sledi prejšnjemu; drugi, naslednji: Ta **drugi** dan pag, kateri fa teim Pripraulenim gre, prido ty Vfshifary inu Farifei, vkupe htimu Pilatufu TT 1557, 91; Christuf ie bil vfo muzh sgbuil ..od taciga velikiga tèrpenia .. bitia inu vezh nadlug, katere fo Iudij, vfshifarij njih hlapani inu Rimliani niemu vfo nuzh inu **drugi** dan, do pol dne naloshili KPo 1567, CLXII; Iudye fo dan na vezher sazheniali, inu do **drusiga** vezhera, sa cell dan shtimali JPo 1578, II,3-3b; Ta dan pak ga imate icifti, na kateri ga offrate, inu ta **drugi** dan: Kar pak do tretjega dneee oftane, tu imate soGniom feshgati DB 1578, 102a; Kadar je pak tuiftu lejtu bilu minilu, fo ony supet k'njemu prihli v'**drugim** lejti DB 1584, I,31b / POfle imate fhtéti od **drusiga** dne te Sobbote, ker fte ta Snop k'majanju pèrnefli, fedem cellih Sobbot DB 1584, I,74b *od dneva po soboti* / taku hozhem tebi leto [Rahelo] tudi dati, sa to slushbo, katero imash meni ishe fedem **druge** leita slushiti DB 1578, 26b; ta bi nemogèl fa eniga fuestiga vahtaria dèrshan biti, kir bi ie eno vro po nozhi skerbnu zhum, inu bi nefpal inu ne drémal, inu bi potle te **druge** sheft, fedem ali offem vr spal TtPre 1588, 40 / Ty kir prydo od nega fa nim bodo iftrebleni, Nih lme v'tim **drugim** Porodu bo cilu pobri-ftanu TPo 1566, 202a v *naslednjem rodu* / v zvezi **drugi dan (potle) Deutch.** Vbermorgen. *Latine.*

perendie. *Windifch.* ta **drugi** dan, zhesjutri-shvidan. *Italice.* pafsato duman, posdomane, doppodimane MD 1592, Q5a *pojutrišnjem;* Poltridiè. *Germ.* morndigs/ den nechften Tag darnach. *Sclau.* ta **drugi** dan potle MTh 1603, II,302

● — preg. Satu nelkèrbite sa tu **drugi** jutru, sakaj jutrifhni dan bo sa tu fvoje fkerbil. Onu je sadofti, de vfaki dan fvoje laftnu slu ima DB 1584, III,6a

4. ki je po lastnostih ali vlogi enak ali podoben komu; drugi: Vteim Vartu ie ta perui Adam pregreshil inu padl. Vtem Vartu ie tudi moral ta **drugi** Adam fpet vftiti JPo 1578, II,1b[=2b]; [Jezuiti] ja drugi ali bullhi nefo, kakor eni novi inu **drugi** Pharifeerji, tega nebosiga Hudizha puflednje inu nar bullhi podpurnje, fkatерimi on, tu slomlenu Papefhtvu .. podpèrje ZK 1595, 11

5. ki je, se nahaja na bolj oddaljenem koncu, strani glede na izhodišče; drugi, nasprotni: on nee fapufti, inu ftopi fpet vto Ladio, inu fe prepela na vuni **drugi** breig TT 1581-82, I,169; Taku je on fturil vfe Tabelnize h'prebivalizhu, de je téhifstih Tabelniz dvajfleti pruti Puldnevi ftalu .. Lih taku na tej **drugi** ftrani tiga prebivalizha pruti Pulnozhi, je on tudi fturil dvajfleti Tabelniz DB 1584, I,59b; ony fo glavo sdaj na to ftran sdaj na to **drugo** nagibali DB 1584, I,197a

/ kadai ta drugi Deil bode dokonan, tebi ta **druga** ftran Letiga papyria pouei TT 1557, a1a *hrbtva stran lista;* Zifre poménio platelne: Sa Ziframi a. pomeni pèrvi Plat flejdniga platelna, b. pak ta **drugi** plat DB 1584, III,Cc1b / ekspr. kerta GOSPVD to befsedizo Mati inu Syn pela, gleda on na ta Cerkouni Regiment, tu je, na oba dejla, Narpoprei na te, kateri to befsedo pelajo, inu potler na te Poflufhauze. Sakaj raunu kakor ena Mati tu Diteze shivi, inu ga vardeva so v'fejm flifsom, de onu mozhnu poftane, Taku fture tudi ty pravi Pridigarji .. Spetnasaj na tej **drugi** ftrani, ty, kateri tiga Pridigarftva nejmajo, Temuzh potrebujoo, defe podvilhajo inu podvuzhe, ty imajo Synnuvi biti TPo 1595, I,297

// v zvezi s **stran ki ima v primerjavi s kom drugačen pogled, nazor in/ali nastopa proti njegovemu delu, mnenju, naziranju:** Raunu v'fhe kakor ta norri mladi Svejt, ta Sakonfki Stan sa takoviga kurbiniga fvoje volniga lebna volo fovrafhi, taku fe tudi vidi na tej **drugi** ftrani, per nafhe vere suparnikih, de je ta Hudizh nekatere taku norre fturil, de ony .. ta Sakonfki stan ferrahtajo TPo 1595, III,179; koku onu gre na tej **drugi** ftrani, gdi fo GOSPVDV Christufu fovrafh, inu nemogo poprej pokoja imejti, noter de ony njega na Krish perpravio? Tukaj fe najde tu kar je timu supar TPo 1595, I,308; Taku tudi ta Papefh na tej **drugi** ftrani ne prafnuje, ta je nafhimu Evangeliju ja taku fovrafh, kakor Turek timu Karfzhanftvu TPo 1595, I,179; Bug pravi: Tukaj ti imafh ta

Mezh, is moje roke, ta jelt tebi dan, de ti na mojem mejftu vfa ozhita pohuifljanja imalh fhtarafati .. Ali, naifi tu Bug veli inu hozhe imejti, taku vfaj fe vfelei naideo na tej **drugi** strani, kateri profsio, de bi Gospozfhina hotela tukaj, fđai timu, fđai vnimu fhonati, ali vfaj feno milofstvo inu maihino fhtraifingo fe ilkafati TPo 1595, I,237 / v zvezi **drugi prst** Index digitus. *Germ. der Zeigerfinger. Slav. drugi* perst MTh 1603, I,699 *prst (roke) med palcem in sredincem; kazalec*

PRIM. drugi¹ [A. J.]

\\ **drugi^{1,2,3}** P približno 10000, K 50 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, TPo 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, TPo 1579, DC 1579, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, DC 1585, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TtM 1595, TtC 1595, ZK 1595, MTh 1603); prevladuje zaim.

– m. ed. im.: *drug* | *i/e* (TPo 1595, I,206); – rod.: *dru* | *g/z* | *iga*/ *ega* (Juriić); *oga* (Juriić); – đaj.: *dru* | *g/z* | *imu*/ *emu* (Juriić); – tož.: *drug* | *iga/o*; – mest.: *drug* | *im/em/om* (Juriić); – or.: *drugim*; – dv. im.: *druga*; – đaj.: *drugima*; – tož.: *druga*; – or.: *drugima*; – mn. im.: *drugi*; – rod.: *dru* | *g/z* | *ih*; →; – tož.: *druge*; – or.: *drug* | *imi/im*[!]; – ž. ed. im.: *druga*; →; – tož.: *drug* | *o/a*[!]; – mest.: *drug* | *i/oj* (Juriić); – dv. im.: *drug* | *e/i*; – tož.: *drug* | *e/i*; – mn. im.: *druge*; – rod.: *dru* | *g/z* | *ih*; – đaj.: *drugim*; – tož.: *druge*; – mest.: *dru* | *g/z* | *im*; – or.: *dru* | *g/z* | *imi/im*[!]; – s. ed. im.: *drug* | *u/o/o* (KPo 1567); – rod.: *dru* | *z/g* | *iga/a*[!] (TO 1564, 14a); – đaj.: *dru* | *g/z*/*iz*[!] (JPo 1578, II,138b) | *imu*/ *imi*[!] (DB 1584, I,cVb); – tož.: *drug*; – mest.: *drug* | *im/em*; – or.: *drugim*; – dv. im.: *drugi*; – mn. im.: *drug* | *a/e*; – rod.: *dru* | *g/z* | *ih*; →; – tož.: *drug* | *a/e*;

drugimal gl. drugi², mal

drugirojstvo –a sam. s [ˈdru:giˈro:jstvo -a[?]]; P 1, K 1 (TC 1575)

– ed. rod.: drugirojstva; (M)

začetek drugačnega, čistega življenja, ki je posledica izbrisa izvirnega greha pri krstu; prerojenje, ponovno (duhovno) rojstvo: Ta S. Kerft ie enu[!] kopel **drugiRojftua**, inu doliprane tih Grehou TC 1575, 423 [A. J.]

drugni –a –o štef. vrstil. [ˈdru:gni]; P 1, K 1 (MTh 1603)

– m. ed. im.: drugni; (O)

ki v zaporedju ustreza številu dva; drugi:

Secundus. *Germ. der ander. Slavou. drugi*.

Carint. drugni MTh 1603, II,490 [A. J.]

drugoč (druguč, drugoč) prist. [druˈgo:č]; P 295,

K 37 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, TL 1567, TPo 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DAg 1585, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TtM 1595, TtC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– drug | *u/o* | *č/c*[!] (TT 1557, 303); (M)

pěrvizh, primò **druguzh**, fecundò BH 1584, 156; *Deutfch. Zum andern. Latinè. fecundò. Windifch. druguzh. Italicè. alla seconda volta MD 1592, X4b*

1. pri ponavljanju na drugem mestu; drugič, drugikrat: Moifes kadar ye **druguzh** per Gosfudi Bogu na tei Gorri bill fhtridefeti dni pernefe duei Tabli TC 1550, (12a); Od zhafa kadai Criftus peruizh ima priti, Inu kadar **druguzh** pride, koku fe bodo ludie derшали, bodo hudi ne pokorni, pred fodnim dneum TT 1557, 224; On ie od le te perue oblube Boshye, de hozhe fuiga Synu nom kanimu odreshituu dati, tim fuim Otrokem inu Vnuokom fufeiftu pridgal .. Potle po tei Poudnim zhes 363. leit, ie Bug to fuio Oblubo od fuiga Synu, de ima fa nasho volo zhloulik poštati, htimu Abraamu spet **druguzh** ponuuil TT 1557, ib; kadar fo bili odobeduali, rezhe Iefus Kfimonu Petru, Simon Ioannefeu, Lubish li ti mene vezh koker lety? On rezhe knemu, Ia Gosfud, ti veish, de iest tebe lubim .. Supet **druguzh** prau on knemu, Simon Ioannefeu, Lubish li ti mene? .. Vtreye prau on knemu, Simon Ioannefeu, Lubish ti mene? TT 1557, 327-328; S. Duh Skufi Moifefa, nei fabfton inu pres vrshaha tulikain beffed od tiga Pilda, shtali inu Glihe tiga zhloueka, gouril inu puftil piftati, kir taku gouri inu pifshe. Bug ie dial, Sturimo zhloueka po nashim Pildu, de bode nom podoben. Spet **druguzh** prau, Inu Bug ie ftuaril tiga zhloueka febi kanimu Pildu. Htretimu prau, Po Boshym Pildu ga ie ftuaril TT 1557, 12b; **Druguzh** greishiti ie preueliku: tretie shtraifingo fabo pernefe DJ 1575, 96; Koliko krat fe ie prikasal Chriftus na ta dan fuoiega vftaiania PEt krat: Peruizh Maria Magdaleni .. **Drugozh** tem drugim shenam. Mat: na 28. Tretizh Petru, Zhetartizh letema duema na potu gredozh vkashtel Emmaus JPo 1578, II,12; [Peter] pag fe fahzne kleti inu perfegouati, iest ne fnam tige zhloueika [Jezusa], od kateriga vi gourite. Inu ta Petelin **druguzh** fapoie, Tukai Peter spumni na to beffedo, katero ie Iefus knemu gouuril, Preden ta Petelin dua krat fapoie, ti bosh mene trikrat fatayl TT 1581-82, I,207; LEtu fo te befšede te Savese, katero je GOSpVD Mosefuu sapovédal, de jo ima fturiti s'Israelfkimi otruki, v'Moabiterfki Dsheli, **druguzh**, po tej Savesi, katero je on shnymi bil fturil v'Horebi DB 1584, I,115a; Potle on v'priloshnim zhaffu supet pruti Puldnevi pojde, ali njemu nebo taku **druguzh** ratalu, kakòr pěrvizh DB 1584, II,103a / LEta Nauuk tih Bidertaufferieu, kir fe **druguzh** kerfzhnu, fo guishne inu ozhite Sludieue lashee, inu enu shentouane fubper to Boshyo Modroft inu Boshye Darruue TO 1564, 60b *ki po prvem krstu v otroftvu še drugič krstijo odrasle* / kir ne fo te Pridge S. Euangelia gori vfeli inu ne fo fa

Crifufeuo volo obene nadluge hoteli terpeti, vti telefni perui inu drugi Smerti oftano, inu bodo vekoma ferdamnani .. kadar en zhlouik fe pufti kerftiti, pokuro dei, prou Veruie Viefufa .. ta ifti od te duhouske fmerti goriuftane, inu kadar fto telefno Smertio vmerie, taku nega fmert ie le enu fafpane, na fodni dan bo od fmerti obuien, ne vmerie **druguzh**, ne bo ferdamnan, ta druga Smert ne bo obene mozhi inu oblafti zhes nega imeila TT 1577, 473-474

D // **izraža, da kaj nastopi, se zgodi še enkrat po čem drugem iste vrste; spet, ponovno:** Sa uolo tih tryeh rizhi, fimo mi puftili **druguzh** drukati slatinskimi puhftabi, en Abecedarium inu leta kratki Catehismus TC 1555, A3; Iefus odgouori .. de kateri nei is nouiga royen, ta ne more uiditi tiga Boshyga kraleuftua, Nicodemus prau knemu, koku more en zhlouik fe rodyti, kadar ie on ftar? More li on **druguzh** poiti noter utu tellu fuie matere, inu fe rodyti? TT 1557, 261; Iefufa **druguzh**!] in smertni ftrah obyde TT 1557, 303; [Pavel] Se lagouarie, kir nei Vcorintu **druguzh** tedai prishal, koker ie bil oblubil TL 1561, 55b; Natu fo tiga Saxoniskiga velikiga Vyuda, inu tiga Vvirtemberskiga, Duhouski Vuzheniki inu Pridigarij, she pag **druguzh**, vfakiga Vyuda Pridigarij fufeb, vduye Buquice vfe Articule nih Vere inu nih Vuka, lipu poredu faftopnu tar kratku poftauili inu fapiffali TAF 1562, 20b; Gdi inu kadar fe zbiula ie li tu Deite Kerfzhenu, Taku fe ima pres uprashane **druguzh** kerftiti TO 1564, 95a; Oli leta Tempel oli Shtor, ie skufi tiga Hudyzha inu ta Greh taku refualan inu ifpa-zhen, de ie potreba bilu, ta ifti fpet **druguzh** ftuaryti inu fturiti, inu tu ie fturienu skufi Criftufa, to Belfedo Boshy TL 1567, 5a; ENI PSALMI, TA CELI CATEhifmus, inu tih vegshih Gody, ftare inu Noue kerszhanske Peifni, od P. Truberia, S. Krelia, inu od drugih sloshene, **druguzh** popraulene inu pobulfhane TP_S 1567, A1; Kai dei Chrifuf na to ifkulhanie? Spet **druguzh** Hudizhu naprei pride s'Boshijm Pifmom, inu pravi: Stojj tudi fpet pifano, Ne ifkulhai Boga Gofpoda tvoiga KP_o 1567, CXI; Profbite. Boga fa me, koker ieft fa vas, de fuio Miloft dale na meni iskashe, muie fdrauie pouerne, de bom mogel ta S. Noui Teftament Criftufeu, fto obilno Islago **druguzh** dokonati iuu drukati TC 1575, 18; TA CELI NOVI TESTA-MENT NASHIGA GOSPVDI INV ISVELI-zharie Iefufa Criftufa, na dua maihina deilla resdilen .. **druguzh** pregledan inu vkupe drukan, skufi Primofa Truberia Crainza Raftzhizheria TT 1581-82, L.(c)1a; iest Paulus vom poueim, de aku fe puftite obrefati, taku Criftus vom nishter ne bo hpridu. Inu iest prizham **druguzh** slednimu zhloueiku, kir fe pufti obrefafati, de ie on dolshan to celo Poftauo dershati TT 1581-82, II,160-161; Spet, vel opet. vel

druguzh, rurfum, iterum BH 1584, 155; *Deutfch.* Widerumb. *Latinè.* rurfus. *Windifch.* spet, opet, **druguzh**. *Italicè.* di nuovo, un altra volta MD 1592, V3a; Ab integro, denuò. *Germ.* auff ein neues/ widerumb. *Slav.* fpet, opet, **druguzh** MTh 1603, I,6

2. izraža ponovitev dejanja, s katerim kdo postane po lastnostih, značilnostih bistveno drugačen kot po predhodnem enakem dejanju; na novo: Sa Vuk, Trosht, Pomuzh ga profsimo, De ta nasha ferza **druguzh** predella, De vfeh shlah nadlughu bodo vefela TC 1574, 104; Verni fo **druguzh** hdobrim deblom fturieni, obtu imamo dober sad pernefti TT 1581-82, II,42 / Obtufza te profsimo, v'Iesufovim Imeni :-/ Svetim Duhom de bodemo, **Druguzh** fpet ponovleni, Tvojga Synu de lubimo, Tebi, njemu prou flushimo DC 1584, VI

// v zvezah z **roditi, rojen izraža, da je človek po posredovanju Svetega duha očičen izvirnega greha in postane božji otrok:** Tu S. Pifmu zheftu daie timu S. Duhu to muzh inu oblaft de on Stuari, shiuu fturi inu de **druguzh** rody TR 1558, N3a; tak Erboui Greh nei inu ne bo obenimu Zhloueku odpufzhen, Samuzh ino bo skufi ta Kerft, skufi S. Duha, skufi ta Euangeli inu skufi to Vero Viefufa, **druguzh**!] royen TAF 1562, 29a; Prydi knam tuoye kraleuftuu fdoi, fuetiga duga gnado dai :-/ De nam nasha ferza premeni, de bomo **druguzh** royeni *P 1563, 15; Skufi kerft befedo bolhyo, ludy Boga prou fpofnayo, **druguzh** bodo royeni *P 1563, 21; letu Ditece, (vel lety Otrozhizhi) .. ie timu Boshymu ferdu, timu Hudizhu inu timu vezhnimu ferdamnanu poduershenu, inu .. fe nemu is take reue, nuye inu nadluge, drigazhi ne more pomagati, Samuzh de onu bode skufi ta S. Kerft is Buga **druguzh** nouu royenu, inu od Buga na meiftu eniga Diteta, fa volo Iefufa Criftufa nashiga Gofpudi, gori vfletu inu perietu TC 1575, 415 / Bug nas skufi ta Euangeli **druguzh** predelue inu rody, de fimo fueta Boshya ftuar TT 1577, 109

3. pri naštevanju na drugem mestu; drugič: Raunu kakòr de bi ti enimu Gofpudu bil dolshan, inu bi nemogel plazhati, od tiga bi mogel na dve vishi flaboden ali pruft biti: Enkrat, de bi on nishtèr od tebe nevsel, inu bi fvoj Regifhtèr refèrgal: **Druguzh**, de bi en brumen Mosh sa tebe plazhal DB 1584, III,80b; Kaj premore tvoja savesa, katero fi s'Bugom v'Karftu naredil? .. Try rizhi. Pèrvizh, fèm fe jèft odpovédal Hudizhu, inu vfimu njegovimu rounanju inu djanju. **Druguzh**, fèm jèft oblubil verovati na Buga Ozheta, Synu inu Svetiga Duha .. Tretizh fèm oblubil .. fe kàrfhanfku tàr dobru sadèrshati ZK 1595, 139-140 [A. J.]

drugočdvečiti (drugučdvečiti, drugučdvejčiti)

-im glag. nedov. [dru'go:č' dve:čiti -im]; P 21, K 2 (DB 1578, DB 1584)
 – sed. ed. 3. os.: drugučdv | e/ej (DB 1578, 94a) | č; – mn. 3. os.: drugučdveč | io/e (DB 1578, 161b); ◀ ▶ ☞
 kaj **ponovno žvečiti hrano, ki se vrača iz vampa in kapice v usta; prežvekovati**: Vše kar Parkle duoij, inu **druguzh duezhi** mei Suirinami, tu imate ieifti. Kar pak **druguzh duezhi**, inu ima parkle, ali ijh neduoij, kakor ie Kamela, tu ie vam nezhištu, inu ga neimate ieifti. Kunulizhi **druguzh duezhio**, ali Parkleu neduoie, satu fo ony vam nezhišti. Saiz tudi **druguzh duezhi**, ali Parkleu ne duoij, satu ie on vam nezhišt DB 1578, 94a; *Crajnski. Druguzh dvezhi Slovenški, Besjazhki*. preshiva DB 1584, III,CeIva
 ☞ po nem., prim. wiederkäuen [M. Č.]

drugoč karstnički gl. drugočkrstnički

drugoč karstnik gl. drugočkrstnik

drugoč kerščovane gl. drugočkrščovanje

drugočkrstnički -a -o prid. [dru'go:čkrst'ni:čki?];

P 1, K 1 (JPo 1578)

– m. ed. rod.: drugočkarstničkega; ◀ ▶ ☞

ki se nanaša na versko sekto, ki zahteva ponovni krst odraslih; prekrščevalski: Item Predigouati od karfta, kako ga ie lam Chriftus gori poftauil, inu nikar minishkega, **drugozh karftnizhkega** karfta predigouati, kakor fe ty rasduoieniki inu Sapeliauci domishliaio JPo 1578, II,17

☞ gl. drugočkrstnik [A. L. R.]

drugočkrstnik -a sam. m [dru'go:čkrst'ni:k -a?];

P 7, K 1 (JPo 1578)

– mn. im.: drugočkarstniki; – daj.: drugočkarstnikom;

– tož.: drugočkarstnike; ◀ ▶ ☞

pripadnik verske sekte, ki zahteva ponovni krst odraslih; prekrščevalec: Nikateri pak nifo ni od Boga ni od Liudi poklizani .. kakor ty kriui Proroki, **drugozh Karftniki**, ali Bider-tauffarij, Kezerij inu sapeliauci JPo 1578, III,3b; Sato vtem ty **drugozh Karftniki** kriuo delaio, ker vfuetem Kerftu te fame Vode, pres Boshye Befede gledaio, ter tako is Kerfta delaio edno priprofto prasnio snamenie JPo 1578, III,27b

☞ po nem., prim. Wiedertäufer [A. L. R.]

drugočkrščovanje (drugočkrščovane) -a

sam. s [dru'go:čkrščo'va:nje -a]; P 1, K 1 (TO 1564)

– ed. rod.: drugočkerščovana; ◀ ▶ ☞

obred, s katerim se kdo zaradi dvoma o pravilnosti postopka ob naglem krstu ponovno sprejme med kristjane; ponovni krst: OD TIGA NAGLIGA OLI **drugozh Kerszhouana** .. De sledni Kerfzhenu Zhlouik, IA tudi te Shene .. vtim zhaffu te potrebe inu na naglim, te mlade Otrozhzyhe, kadar tih Mosh vpryžo nei, mogo kerftyti .. Aku pag ty ludy, kir tu Deite druguzh htimu Kerftu perneflo, bi zbiulali,

ie li prou Kerfzhenu, inu prave odguuori ne dado inu bi diali. Mi fami, vtaki skerbi, reui, nadlugi inu ftrahu, ne fmo veidili, kaifmo diali oli gouurili, Na tako Odguuor ta Pridigar nema vezh vprashali ne dishputirati, Temuzh tu Deite ima cilu is nou, koker bi ne billu Kerszhenu, popolnoma, koker od fpreda pouftaulenu, kerftyti TO 1564, 92b-93a, 95a-95b

☞ po nem., prim. Wiedertaufe [A. L. R.]

drugočrojen (drugučrojen) -a -o del.

[dru'go:č'ro:jen -ro'je:na -o?]; P 5, K 2 (TR 1558, TC 1575)

– nedol. obl. m. ed. im.: drugučrojen; – mn. im.: drugučrojeni;

– ž. ed. im.: drugučrojena; – s. ed. im.: drugučrojenu; ◀ ▶ ☞

ki je po posredovanju Svetega duha pri krstu očiščen izvirnega greha in postane božji otrok; prerojen, ponovno rojen: Taku mora [dete] biti cilu **druguzh royenu**, is te Vode inu is S. Duha, Tu ie, herszhenu[!] inu vse Stuke te kerszhanske Vere vmejti faftopiti inu dershati TC 1575, 427 / [Krščanska pravica] .. Htretimu ie tudi obilneshi, fa uolo ki ie tiga kerszhenika ferce S. Duhom obdanu inu ie nega dusha **druguzh royena** inu is notra pououlena

TR 1558, Q3a

☞ po nem., prim. wiedergeboren

PRIM. drugočrojeni [A. L. R.]

drugočrojeni (drugučrojeni) -ega posam.

[dru'go:čro'je:ni -ega?]; P 2, K 2 (KPo 1567, JPo 1578)

– m. mn. im.: drugučrojeni; ▶ ☞

kdor je po posredovanju Svetega duha pri krstu očiščen izvirnega greha in postane božji otrok; prerojeni, ponovno rojeni: Kai ie to dobro feme alli pphenica? Otroci Boshij, praui brumni Kärfcheniki, od katerih sveti Petar govori: Lübite edan drusiga krotu, f'zhifim farcom, kakör ti **druguzhroieni**, nikar fkusi konzhlivo, tamuzh nekonzhlivo feme, to ie fkusi befedo shivo Boshijo KPo 1567, LXXXIIIb,

podobno tudi JPo 1578

☞ gl. drugočrojen

PRIM. drugočrojen [A. L. R.]

drugoč rojenici [im. mn.] gl. drugočrojenik

drugočrojenik -a sam. m [dru'go:čro'je'ni:k -a?];

P 1, K 1 (*P 1563)

– mn. im.: drugočrojenici; ◀ ▶ ☞

kdor je po posredovanju Svetega duha pri krstu očiščen izvirnega greha in postane božji otrok; prerojenec: Obiel [je Kristus], inu fteim iskalal, veliko miloft tuio, kerfti nas de vfaki rezhi, koker **drugozh roienici**, tebe hualimo vezhnu *P 1563, 56

☞ gl. drugočrojen [A. L. R.]

drugočrojenje (drugučrojene) -a sam. s

[dru'go:čro'je:nje -a?]; P 10, K 5 (TC 1555, TT 1557, TR 1558, Tar 1562, TO 1564)

– ed. im.: drugučrojene; – rod.: drugučrojena; ◀ ▶ ☞

D

začetek drugačnega, čistega življenja, ki je posledica izbrisa izvirnega greha pri krstu; prerojenje, ponovno (duhovno) rojstvo: taku ie en kerft Tu ie, Ena uoda te milofti inu tiga lebna, inu ena kopel tiga **druguzh royena** vtim fuetim Duhei TC 1555, A7b; Inu koker letu **Druguzh royene** tiga verniga fe taku koker fmo fdai gouurili, godi inu fturi, Oli vŕai ta Vera ima vŕelei pred inu pred naprei timu Zhloueku fueititi TO 1564, 20b
 Ⓔ gl. drugočrojen [A. L. R.]

drugočrojstvo (drugučrojstvo) -a sam. s [dru'go:č'ro:jstvo -a?]; P 32, K 9 (TO 1564, TL 1567, TC 1575, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DAg 1585, TPo 1595, ZK 1595)

- ed. im.: drugučrojstvu; →; - mest.: drugučrojstv | u/um (TO 1564, 22a); ⚡ Ⓜ
začetek drugačnega, čistega življenja, ki je posledica izbrisa izvirnega greha pri krstu; prerojenje, ponovno (duhovno) rojstvo: De obeniga Diteta, ki ie she Vmaterinim teleŕu .. nemaio na naglim kerftyti, Sakai potehmal ta S. Kerft ie en Sacrament inu Suetyna tiga **druguzhroyftua** TO 1564, 93a; Inu aku glih po tim **Druguzhroyftuum** taka Pokorŕzhina inu dobra Della bodo ŕazheta, Taku ie vŕai velika shibkota, inu mnogoeteri Grehu fo vtim zhloueku TO 1564, 22a; Inu ie nas Isuelizhal skufi to vodeno kopel tiga **druguzh rojftua** inu ponoulene tiga S. Duha TC 1575, 390, podobno tudi DB 1584, ZK 1595; Tu svodo ali vodenu karŕzhovainje s'temi ozhyma, ampak tiga opravilla tiga **druguzh royftva**, kateru ta Sveti Duh ŕkusi takovu Karŕzhovanje vtem ferzu gori naredy, nihzhe ne more viditi TPo 1595, II,110b / Mifli vlhe ti kakova je tu ŕa ena reuna inu myla rezh, de fe ty ludje od takoviga **druguzh royftva** niŕhter ne vuzhe, temuzh bodo le vilhani, kakor ta Papelh ftury, na laftna dela, de bi ony imejli ŕkusi taifta isvelizhani biti. Koku fe raima takov Vuk s'Chriftuŕom letukaj? Ony pravio: Dobra dela fture isvelizhane ali isvelizhajo. Chriftuŕ pravi: Aku ti neiŕi druguzh rojen, taku ti ne bodeŕh isvelizhan TPo 1595, II,108; Sakaj ti ŕi osgoraj ŕiŕthal, de fe takovu **druguzh rojftvu** taku gody, de nej obene druge freide ali pomuzhi, temuzh le tu ŕhumeinje, tu je, de fe ima te [božje] beŕsede dershati inu verovati, kar ona nam naprej pravi inu nas vuzhi de je reis jnu Amen TPo 1595, II,115 / Rifniŕhnu jeŕt vam povém, de vy, kir ŕte sa mano hodili v'tem *prerojenju, kadar bo Syn tiga zhlovekca ŕedil na ŕtoli ŕvoje zhafty, bote tudi vy ŕedeli na teh dvanajŕt ŕtoleh <***druguzh rojftvu**> DB 1584, III,12b v času prenovljenja človeŕta in vesoljŕta, ki se bo začelo s poslednjo sodbo
 Ⓔ po nem., prim. Wiedergeburt [A. L. R.]

drugočstvarjenje (drugučstvarjenje) -a sam. s [dru'go:čstvar'je:nje -a?]; P 1, K 1 (TR 1558)
 - ed. mest.: drugučstvarjenu; ⚡ Ⓜ
začetek drugačnega, čistega življenja, ki je posledica izbrisa izvirnega greha pri krstu; prerojenje, ponovno (duhovno) rojstvo: Tiga Duha ŕta ta perua zhloueka skufi ta Greh, febi inu nom uŕem bila ŕgubila. V tim **druguzh ftuarienu** inu Royenu tiga zhloueka, htimu uezhnimu lebnu ima S. Duh doŕti della inu oprauila TR 1558, N3b
 Ⓔ po nem., prim. die Wiederschöpfung [A. L. R.]

drugod (drugod, drugot) prisl. [dru'go:d]; P 13, K 6 (TT 1557, TPo 1566, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

- drugo | d/t; Ⓜ
izraža drug kraj, drugo mesto dejanja, stanja; drugje, drugod: Lyŕtrani inu Iudi S. Paula skamenem doli pobyo, potle on **drugot** Sbornabom pridiguie TT 1557, 379; Kateri negre notèr ŕkusi dauri v'Ozhji hlev, temuzh **drugot** notèr lasi, ta je Tat inu Rasbojnik DB 1584, III,53a
 // z nikalnico *izraža omejitev na določeno, navedeno; drugod:* od kod vŕe reue, nadluge .. zhes vŕe ludy prido, Guishnu od **drugot** nekar, Temuzh od tih Grehou TPo 1566, 165a; Od kod ie nym pryshlo, da ŕta tako dobriga ferza inu volie? Resniŕhno od **drugod** nikar: Tamuzh is te mozhi Chriftuŕoue ŕmertni JPo 1578, I,132b; Od kod pak ona htakovi gnadi pride? Od nigdir **drugod**, temuzh kakor ona fama pravi: Ta GOSPVD je pogledal na to niŕkoŕt ŕvoje Dékle TPo 1595, III,134 / tu pravu ŕernu te kunŕhti, katero le ty Karŕzheniki snajo, inu fe je nihze[!] od **drugod** ne more vuzhiti, kakor le is tiga S. Evangelia TPo 1595, III,115 [A. J.]

drugom gl. drugam
drugot gl. drugod
drugu gl. drago²
druguč rojen gl. drugočrojen
druguč rojene gl. drugočrojenje
druguč rojstvu gl. drugočrojstvo
druguč stvarjene gl. drugočstvarjenje
druhe [rod. ed. ž.] gl. drugič²

druk -a sam. m [dru:k -a]; P 6, K 3 (TPo 1566, TPo 1595, ZK 1595)
 - ed. tož.: druk; - mest.: druku; Ⓜ
prenaŕanje s tiskarsko tehniko na papir; tisk, tiskanje: Errata, kai fe ie v **druku** pregledalu TPo 1566, 272b; kir pak ta dobru imenovani Goŕpuđ Primoŕh Truber rainik, nei mogel takove Poŕtile pred ŕvojo ŕmertjo **vdruk** perpraviti, je on vŕvojej pulŕedni bolesni, v'eliki ŕtarofti inu na ŕmertni poŕteli, ŕvojma dvejma Synuma, takovo Poŕtillo cilu dokoinati ŕveiftu porozhil

TPo 1595, I):(5a / kir fo fizeb nekoteri Karlfhanski Vuzheniki, siferne lepe Buque super teifte pifšali inu **v'Druku** vunkaj puftili pojti ZK 1595, 14 *izdali natisnjene*

📖 iz nem., prim. der Druck [F. N.]

drukan -a -o del. ['dru:kan -a -o]; P 27, K 24

(TC 1555, TT 1557, TT 1560, TAr 1562, *P 1563, TPš 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DAg 1585, MD 1592, TPo 1595, ZK 1595)
– nedol. obl. m. ed. im.: drukani; – tož.: drukani; – dv. im.: drukana;
– mn. im.: drukani; – mest.: drukanih; – ž. ed. im.: drukana;
– mest.: drukani; – mn. im.: drukane; – s. ed. im.: drukan | u/o (Jurčić); Ⓜ

s tiskarsko tehniko prenesen na papir;

tiskan, natisnjen: MI ueimo, de fta poprei dua Slouenska Catehisma fnemskimi puhftabi **drukana** TC 1555, A2; Tu drobnu malu pyfmu nafrani, ie zheftu hudu **drukanu** TPš 1566, bVIIb; Lete Predgouori inu ta ena Molitou, ne fo poprei bile, koker fmo od fpreda prauili, **drukane** TC 1575, 428; Zheftiti fo ty kateri neuide inu vuner veruio, nashe isuelizhanie cello lepo inu tuerdno fštampano ali **drukano** JPo 1578, II,22b; Ker kuli ta befedda GOSPVD, s'takimi veklhimi puhftabi ftoji **drukana** tu poméni famiga GOSPVA Boga DB 1584, I,cVIIIb

// objavljen v tisku; natisnjen: OD S. KERSTA, VEZH inu obilnishe naidete, vti Slouenki Cercouni Ordningi, pred petnaiftimi leiti **drukani** TC 1575, 411; Tih ifih kratko Islago imate vtim Catehifmi, Vuenih maihinih buquizah pred 19. leiti, pres muiga Imena **drukane**, potle vtih peifnih inu od fpreda vtih Buquizah TC 1575, 477; TA DRVGI DEIL NOVIGA TESTAMENTA VTIM SO VSA Pifma tih Iogrou, druguzh pregledan inu vkupe **drukan**, od Primosha Truberia TT 1581-82, II,*a

📖 gl. druk

PRIM. drukano

PRIM. drukati [F. N.]

drukanje (drukane, drukajnje, drukanje) -a

sam. s ['dru:kanje -a]; P 11, K 9 (TC 1555, TAr 1562, TL 1567, TC 1574, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, TiPre 1588, TPo 1595)

– ed. im.: drukane; – rod.: drukane; – tož.: drukane;

– mest.: druka | n/nj | u/i; – or.: drukanjem; Ⓜ

prenašanje s tiskarsko tehniko na papir;

tisk, tiskanje: Inu ta kir ie ta dua Catehifma ispišal, nei bil per tim **drukani** TC 1555, A2; ERRATA. PREGLEDANE Vtim **Drukanu** TC 1575, 532 / Glih taku ty drugi fтары inu noui Vuzheniki, Tolmazhary inu Piffary, ne fo kmalu, temuzh fufeb po redi tu S. Pifmu iflagali. Obtu ie tu muie fufeb **drukane**, meni oben brumen faftopen Kerfzhenik ne bo na hudu islagal TL 1567, 83a; Ker ie on taku s'predigouaniem inu **s'drukaniem**

pridnih Buqui Boshji Cerqui fuéftu slushil TiPre 1588, 114 / koker fe tu fđai godi, de skufi Pridigo, tolmazhane inu **drukane** fe ta S. Euangeli po cili Europi ozhitu pridiguie

TT 1577, 338

📖 gl. druk [F. N.]

drukano (drukanu, drukano) povdk. ['dru:kano];

P 12, K 11 (KB 1566, DJ 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, DPr 1580, DC 1580, DB 1584, DAg 1585, MD 1592, TPo 1595)

– *drukan* | u/o (Jurčić); Ⓜ

izraža, da je kaj s tiskarsko tehniko preneseno

na papir; natisnjeno, tiskano: DRVKANV

V'REGENSPVRGI SKVSI, IOANNESA Burgera KB 1566, H8; **DRVKANO** VLIVBLANI, SKOSI Ioannefa Mandelza, Anno M.D.

LXXVIII JPo 1578, II,214, podobno tudi DJ 1575; *Crajnjski.*

Drukanu Slovenjki, Besjazhki. fhtampánu,

imprimovánu DB 1584, III,CcIVa; **DRVCKANV**

v'TYbingi, fkusi Georga Grupenbacha

TPo 1595, III,207

📖 gl. druk

PRIM. drukan [F. N.]

drukar -ja sam. m ['dru:kar -ja]; P 4, K 3 (TC 1555,

TL 1567, TPo 1595)

– ed. im.: drukar; – rod.: drukarje; – tož.: drukarja; – mn. tož.: drukarje; Ⓜ

kđor se poklicno ukvarja s tiskanjem; tiskar:

Kadar pag utiu iftiu ie dofti puhftobou inu befed, od tiga **drukarie**, preftaulenu, fakai **drukar** nei slovenski vmeš, Inu ta kir ie ta dua Catehifma ispišal nei bil per tim drukani TC 1555, A2; Inu tudi ne fem, koker fđai nemam tulikain denarieu, kir bi tiga **Drukaria** plazhal TL 1567, 83a; Profsim .. vřakateriga brumniga inu Bogabojezhiga Karfzhenika, aku bi bilu kej kaj, vbešédah ali vOrthographij .. vletej .. Hilfni Poftilli pregledanu, ali fkusi **Drukarje**, kateri fo fgul Nemzhi[!] vdrukainju ispuřzhenu, de bi hotel is Karfzhanke lubesni fam popraviti TPo 1595, I):(5b)

📖 gl. druk [F. N.]

drukarija -e sam. ž ['druka'ri:ja -e]; P 2, K 1 (TiPre 1588)

– ed. rod.: drukarie; – tož.: drukario; Ⓜ

podjetje, obrt za tiskanje; tiskarna: taku

ie on [Trubar] fam prořfil, de ie leřsem kai v'Derendingo k'enimu Farmoshtru pořtaulen bil, de bi slafti, blishe **Drukarie** v'Tibingi bil, inu fam mogel te Slouenske Buque pregledou-ati, katere fo fe tukai drukale TiPre 1588, 117

📖 gl. druk [F. N.]

drukati -am glag. nedov. ['dru:kati -am]; P 27, K 17

(TC 1555, TT 1557, TR 1558, TAr 1562, TPš 1566, TL 1567,

KPo 1567, TC 1574, TC 1575, TkM 1579, DC 1579, DC 1584,

TiPre 1588, MD 1592, TIC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– nedol.: druka | ti/t (TL 1567, 83a); – sed. ed. 3. os.: druka;

– del. na -l m. ed.: drukal; – mn.: drukali; – ž. mn.: drukale;

– s. ed.: drukalu; Ⓜ

D

kdo; kaj, (s čim) **prenašati s tiskarsko tehniko na papir; tiskati**: fmo mi puftili druguzh **drukati** slatinskimi puhfabi, en Abecedarium inu leta kratki Catehismus TC 1555, A3; oli kadar fem iest pag leto Poftillo fteim Regishtrom vti viſhi inu maningi fazhel piſfati inu **drukati/** de fe bode mogla fteimi Euangelifti inu fto Predguorio vkupe vene buqe fueſfati TR 1558, Z2a; Iest fem lete Buqe ainaift leit po zhafu inu reſmiſhla- ie tolmazhil, Inu ſdai Shtyri Meſce poredu **drukali** TP_s 1566, bVIIIb; rauen letih Lyftou, fmo inu bomo tudi druge pridne Buquice **drukali** TL 1567, 83a; Proſbite. Boga fa me, koker iest vas, de fuio Miloſt dale na meni iſkaſhe, muie ſdrauie pouerne, de bom mogel ta S. Noui Teſtament Criſtufeſu, fto obilno Iſlago druguzh dokonati inu **drukati** TC 1575, 16[=18]; Imprimo. *Germ.* trucken. *Slav.* **drukati** MTh 1603, L682 // v trpniku, kaj **uporabljati (tudi) v tiskanju; tiskati**: vi nerpoprei viſſoku fahualite Goſpudi Boga, fa leto dobruo .. kir fe taku ſdai prou tar faſtopnu ta praua ſtara Vera vuzhi, inu kir fe ta nash Iefik tudi piſhe inu **druka** TT 1557, Bb
 Ⓢ gl. druk

PRIM. drukan [F. N.]

drukniti -em glag. dov. [ˈdru:kniti -em]; P 6, K 2

(TT 1557, TT 1581-82)

– sed. ed. 3. os.: drukne; – del. na -l m. mn.: druknili;

– ž. ed.: druknila; Ⓜ

kaj; na kaj s **silo delovati; pritisniti**: Kadar ie pag ta pouodna bila priſhla, **drukne** ta uodeni uall na to iſto hiſho, inu ie nei mogel ganuti, Sakai ona ie billa na to kamenato ſtenu gruntana TT 1557, 180; Kateri pag poſluſha inu ne dei, ta ie glih enimu zhloueiku, kir ie eno hiſho ſefidal na to femlo pres grunta, na katero ie ta nagla tekozha voda **druknila**, inu fe ie ſdaici poderla TT 1581-82, L252

Ⓢ iz nem., prim. drücken [F. N.]

druščina -e sam. ž [ˈdru:ſčina -e]; P 3, K 3 (TO 1564,

TC 1575, JPo 1578)

– ed. rod.: druſčine; – tož.: druſčino; Ⓜ

zavest povezanosti z drugimi in pripravljenost pomagati; tovariſtvo: Goſpud Bug ie hotel tudi to preueliko lubefan, **druſzhino** inu gmaino ſuiga Synu nashiga goſpudi Ieſufa Criſtufa, katero on ima pruti tei Cerqui, koker pruti ſui Neueſti, ſkufi ta ſakonski ſtan, dati naſhane TO 1564, 136a / my edniga Boga, edniga Ozketa[!] vnebeſih .. edno Vero, tudi ednake snamenia tega myru inu **druſzhine** imamo: ſlaſti ta Sacrament Telleſa inu Kry Criſtufoue JPo 1578, II,15 [M. Č.]

druſtvo (druſtvu) -a sam. s [ˈdru:ſtvo -a]; P 7, K 5

(TL 1561, KPo 1567, TT 1577, TT 1581-82, MD 1592)

– ed. im.: druſtvu; →; – meſt.: druſtvy; Ⓜ

Deutfch. Burß. *Latinè.* contuberniũ. *Windifch.*

druſhtvu. *Italicè.* cõpagnia di tavola MD 1592, B8a

ſkupina oseb, ki tvori celoto in jo povezujejo ſkupne laſtnosti, vrednote, cilji; ſkupnoſt:

Chriſtuf [je] ta pravi Goſpod Nebef inu ſemlie

.. Inu en takov Goſpod, kir ôzhe inu more

pomagati tèr obvarovati v'ti nai veklhi fortuni

.. ako fmo le s'Vero v'niegovim **druſhtvy**

KPo 1567, LXXXI; Sa tiga volo, tu kar fmo vidili,

ſliſhali inu tipali, vom ofnanuiemo, de vi

tudi bote ſnami tu touariſhtuu oli **druſhtuu**

TT 1577, 493 / v zvezi **imeti druſtvo** en Pridigar ..

ima vſe te, kir vnega Cerqui oli gmaini vue-

likih Grehih ſubper to Veift prebiauio, od te

kerszhanske Gmaine .. odlozhiti, ne pyti, ieifti,

ne obeniga **druſhtua** ſhnimi imeiti TL 1561, AIVa

ne družit ſe z njimi; Ne uklenyte ſe uta larm

ſteimi Neuernimi. Sakai kakouu **druſhtuu** ima

ta Prauiza ſto kriuiu? Oli kakouu touariſhtuu

ima ta Luzh ſto Temmo? TL 1561, 63b kaj *ima*

ſkupnega [M. Č.]

druzba gl. družba

druziga [rod. ed. itd.] gl. drugi^{1,2,3}

družba -e sam. ž [ˈdru:žba -e?]; P 197, K 30

(TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562,

*P 1563, TO 1564, TP_s 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1574,

TC 1575, DJ 1575, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TP_s 1579,

DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TiPre 1588,

MD 1592, TPo 1595, TiM 1595, TiC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: dru | ž/z[!]; (DB 1584, II,199b) | ba; – rod.: družbe; →;

– tož.: družb | o/ó (DB 1584, III,124b); – meſt.: družb | i/y

(JPo 1578, L24b)/e (TPo 1595, III,103); – dv. im.: družbi; Ⓜ

Crajnſki. **Druſhba Slovenſki, Beſjazhki.**

Tovarſhtvo Hervazki, Dalmatinſki, Iſtrianſki,

Craſhki. *Tovarſhtvo* DB 1584, III,CeIVa; *Societas.*

Germ. Gefellſchaft. *Slau.* **druſhba**, tovariſhtvo

MTh 1603, II,529

1. ſkupina oseb, ki tvori celoto in jo

povezujejo ſkupne laſtnosti, vrednote, cilji;

ſkupnoſt: Tedai ty Sholnery tiga deſhelskiga

flegarie vſlamo Ieſufa gſbevi to Rihtnohiſho,

inu zhes nega vkupe sbero vſo **druſhbo**

TE 1555, L6b; Tebi nuzh dan inu vſeley, Vdobrim

vshaloſti veſely, Stuoio angelsko **druſhbo**,

Gloria exſcelſo poiemo *P 1563, 91; Sakai ti Pfi ſo

mene okuli obdali inu tih hudih **druſhba**, ie

mene okuli oppaſala, oni fo muie roke inu

noge precopali TP_s 1566, 46b; Ta **druſhba** tih

Neuernikou ie mene obrupala TP_s 1566, 218b; Ta

Syma ie doſti dolgò tèrpela: ſadoſti ie doſdai

Hudizh ſvoio Hudizhovo **druſhbo** nam filo

delal KPo 1567, XIX; Iest veim inu Veruiem, de

ie enu kardelu tih ludi ſkufi to pridigo tiga S.

Euangelia vkupe ſbranu inu ena **druſhba** na

tim fueitu, katera ie fueata poſtala, ſkufi to Vero

vto S. Troyzo TC 1575, 84; Ne ſaneſfi ſe na tu, de

ie ta **druſhba** ſkaterimi hudu dellash, velika:

temuzh pomifli, de ſhraifinga nei delezh

DJ 1575, 29; Leta Mihael ie Criſtus, kir ie tei kazhi

glauo ſmenzal, ſhnega **druſhbo** vpekal pehnil

TT 1577, 357; S. Peter .. vtim Capituli nerpopei vifloku huali to milost Boshyo, kir ie nas vto nega **drushbo**, vta nebeffa vfel TT 1577, 155; Nai perui Kapitan inu Glaua vfih Tatou inu dusheuni Rasboinik ie hudizh, kateri ie pres zhišla **drushbe** inu touarishou safobo puftil. Kakor Kaina, Hama, Ismaela, Esaua, Baaloue Farye JPo 1578, II,79; Hudizh fe priblihuie Siudeshom inu niegouo **drushbo** zhes me, sloban ie inu fardit JPo 1578, II,72; Imamo tudi gledati de fe pred nezhištoftio, tu ie, pred Greihi varuiemo, de nebomo skusi nee na Dushi inu na Tellešti oskruneni, inu is Nebeske **drushbe** vunkai ispahneni DB 1578, **5a; Ta Anticrisht shnega **Drushbo**, Meini de dei Bogu slushbo, Kir te Verne pregane TPo 1579, A4a; Bug je svejft, fkusi kateriga fte vy poklizani **h'drushbi** njegoviga Synu Iesufa Criftufa <**h'drushbi**> tu je, vy fte njega raven erbizhi Criftufovi, inu vfiga njegoviga blaga> DB 1584, III,89b; tu Rimfku Papeshtvu [je] od Hudizha gori poštaulenu, ena prava Rasbojnifka jama, inu ena **drushba** teh Hudobnih ZK 1595, 10 / [Demetrij je Nikanorja] h'Kapitanu supar lude poštavil, inu je njemu porozhil, de bi imèl Iuda vmoriti inu njegovo **drushbo** resdjati DB 1584, II,204a *privržence*

// skupina oseb, ki jih družijo isti interesi, dejavnost; združba: Ta Kerszhanska Cerkou, nei ena fydana hysha oli veshu, Oli ena **drushba** oli touarishtuu tih velikih, oblaftnih inu bogatih Papeshou, Cardinalou, Shcofou, Faryeu inu Menihou TR 1558, V4a; Gdo fo ti Golpodie, kateri fe tiga olla polaftio? Ti sapeliavci, kako ie fada Papesh inu niega **drushba** KPo 1567, XIIIb; Ky ie Iudaf dobil inu naiel to **drushbo** alli Iudovfko voifko? KPo 1567, CXLVIII; Turak ie veliko shkodo storil Karfzhanftuu Smezhem inu Orushiem: Ali to ie vfe sherz proti tei shkodi, katero Papesha **drushba** shnyh kriuium Vkom dela JPo 1578, II,142; Kei on te ifte [pomočnike] vsame? Nikar fte vifoke Shule .. Tamuzh sme **drushbe** teih vbosih Ribizheu, Zolnarieu inu delouzeu JPo 1578, III,3; Iudas Mahabeer inu njega **drushba** [!] molio DB 1584, II,199b; Tedaj fo eni vftali od tih Phariseerjou **drushbe**, kateri fo bily verni poštali DB 1584, III,69b; Papesh s'Kardinali inu njegova **drushba** je vrašhya Cerkou TPo 1595, III,103; Papesh, Shkoffi, Menihi, Farji inu ta ifti roy ali **Drushba**? Lety ne bodo tiga Evangelia vefseli, ony fe pred nym preftalhtio TPo 1595, III,45 / IE bil pak en Mosh v'Cesarei, s'imenom Cornelius, en Kapitan, od te **drushbe**, kateri je ime, ta Lafhka DB 1584, III,66b *poveljnik čete* / TA Sakon ie ena **Drushba** inu enu Vkupe perdrushene inu fpralene od Buga fanem fufeb Sueitom inu

ifrezheno beffedo poštaulenu, inu de fe nema narafā lozhiti, Dueyu zhloeuqe, eniga famiga mosha, inu ene fame shene .. kateri kuli Vuzhenik, **drushba** oli Touarishtuu, ta Sakon shentuio, fashpotuio, inu ga famezhuio, Ty ifti guishnu tu Sludieeu Pershganu Snamine imαιο TO 1564, 58a, 59a / v zvezi **drushba jezuiterjev** on [Bog] vam .. pouèrni, inu vas fuffeb obarui, pred to ferdamnano Secto inu **drushbo** téh Iefuiterieu, kakòr Hudizheuo nar pusledno pomuzh

TTPre 1588, 24 *jezuitskim redom*

// v zvezi biti v družbi (koga, s kom) izraža soobstajanje določenih oseb v določenem času na določenem mestu: Kateri ie **Vdrushbi** ker fe Bog huali, ta ie vfe huale inu zhamti deleshan JPo 1578, III,19; Nash Ozha ie vmerl v Pufzhau, kateri vfai nei bil **vdrushbi** fteimi, kir fo fe bily super GOSPVDA poštauili DB 1578, 139a; Inu kadar fo ty dnevi bily minili, de fo ony supet domou fhli, je tu déte Iesus v'Ieruselemi oštalu, inu njegovi Starifhi néfo tiga védili. Ony fo pak ménili, de je on **v'drushbi**, inu fo prifhli en dan hodá, inu fo ga yfkali mej shlahto inu snanci DB 1584, III,31 / ta, kateri je **v'drushbi** téh shvih, ima vupanje (Sakaj en shiu Pès je bulfhi, kakòr en mèrtou Leu) DB 1584, I,331a

// v zvezah imeti družbo s kom / hoditi v družbi s kom biti rad večkrat s kom; družiti se: Koku dolgu she bote vi, Taku kriuu fodyli: prou delali kir fo kriui, Shnimi **vdrushbi** hodyli TC 1574, 147; Ieft nefidim pèr sanikèrnih Ludeh, Inu nèmam **drushbe** s'golufi DB 1584, I,285b / inu vam osnanujemo, .. de je Bug ena Luzh, inu v'nym nej obena temma. Aku my pravimo, de imamo shnym **drushbo**, inu hodimo v'temmi, taku lashemo DB 1584, III,124b

● – – Nevlejcite na ptujim Iarmu s'Nevernimi. Sakaj kakovo **drushbo** ima Praviza s'krivizo? DB 1584, III,98b *kaj ima skupnega*

◆ – **družba vseh svetnikov vsi verniki in svetniki; občestvo svetnikov:** Ta Gmaina oli **Drushba** vfeh Suetnikou, Ta ifta ie fam tar tam po vfim fueitu narafen reskroplena inu fafaiena, Ampag fteim duhum, fto miffalio, uolo, fteim fercem inu fto Vero vkupe dershi TR 1558, N4b; **drushba (vseh) vernih/svetih vernih krščnikov člani cerkve, ki jih med seboj povezujejo zakramenti; cerkveno občestvo:** koku fe imαιο ty ozhyti ueliki greshniki panati, De ta Cerkou, tu ie, ty Stari faftopni Kerszheniki inu Pridigary, imαιο skupe priti, inu timu nepokurnimu Greshniku to Gmaino kerszhansko, tu touarishtuu inu **drushbo** ufeh Vernih, utim Imeni inu fto Oblaftio Criftufa prepouedati TL 1561, 34a; Cerkou, ie le letu Sbrane, le leta **Drushba** inu Gmaina tih prauih dobrih brumnih Suetih Vernih Kerfzhenikou TAr 1562, 36b; ta mahina Cerkou, tu ie, ta malla **drushba** tih Vernih, bo gori rafla inu iemala TPo 1566, 207b

2. več ljudi, ki jih kaj povezuje, družī:

skupina: Tukaj bote duey kardeli oli **drushbi** ludi poštauleni, Ta eden deil ie tih ludi kir timu Euangeliju Veruie, ty ifti bodo Ifuelyzhani, Ta drugi deil, ty kir ne Veruio timu Euangeliju, ty ifti bodo Ferdamnani TAr 1562, 103b; koku fem nakadai fuelyko **drushbo**, fuelykim vefšeliem, petyem inu Sahualenem, tiakai htimu zhudnimu Shotoru hti Hyshi Boshy ta Prafnik obhayati hodil TPs 1566, 80b; Inu veliku kārhenih, kir fo v'Kārftu Chrifufu pērfegli inu fo se pod nega bandero podali bili, **sdrushbo** inu fkusi Hudizhove lashe inu fylo bodo od Vere padli KPo 1567, XLV; **Drushba**, ali hkomu fe imamo drushiti DJ 1575, 231; Vshe fo vfi sapifāni, kateri imao tu bešedo poflushati, gori vseti inu tako isuelizhani biti. My tudi ne zbilaimo, tamuzh veruimo, da fmo tudi vtei **drushbi**, vtim Boshijm Regiftru sapifāni JPo 1578, 1,76a; Kadar ie Moses tu sasilshal, ie on na fuoi Obras padel, inu ie rekal hKorah, inu vkvei negoui **drushbi**: Iutri bo ta GOSPVD pokasal gdu ie negou DB 1578, 128a; Ena **drushba** Iudouvkue[!] perfesheio, de hote Paulufa vmoriti TT 1581-82, 1,583; Dobra della Boshja Iushba, S'prave vere svirajo :/: Ker je pak pofvitna **drushba**, Ty rejs Vere nemajo TfC 1595, CCCLXXIX

// skupina ljudi, ki koga spremija; spremstvo:

Kimouiz, Augufthus .. 7b Affre shne **drushbo** TKo 1557, 43b; Ta Semla fe ie odperla inu je posherla Datana, Inu ie pokryla to **drushbo** Abiromo TPs 1566, 194a; So tudi skrouno puftili vmefto prit duayfet Tyfozh Edomitarieu, kateri fo tiga brumniga Skofa Ananio inu niegouo **drushbo** vbili, inu pomorili JPo 1578, II,133b; Krajlica is Arabie .. je prifhla v'Jerusalem s'eno fylnu veliko **drushbo** DB 1584, 1,190a

pren. v'Macedonij .. fo nas profsili s'doftim opominanjem, de bi prejeli to dobrotu inu **drushbo** te Iushbe, katera fe dela tem Svetnikom DB 1584, III,99a; Dobruta tar miloft tvoja, Bodo vfelej **drushba** moja TfC 1595, CCXCI

3. skupnost ljudi, ki živijo v skupnem gospodinjstvu ne glede na medsebojne sorodstvene vezi:

vinēr ima leta Potok poln vodē biti, de bote vy, inu valha **drushba**, inu valha shivina, pyli DB 1584, 1,203b; Tebi o Bug porozhimo, Dufho telu kar imamo, sebe, Ozha, mater lubo, Bratze, Seftrize, vfo **Drushbo** DC 1584, CCXLV

4. evfem., v zvezi držati družbo s kom imeti spolne

odnose; spolno občevati: Otroznice tudi neifo pred Bogom nezhitfe, tamuzh le pred Ludmy, da fuoi zhas pozhyuaiozh doftoie, inu da Moshie **drushbe** shnimi nedershe, kakor ie Bog sapouedal JPo 1578, III,30b [M. Č.]

družē -eta sam. s [dru:že -eta]; **P 25, K 14** (TC 1550, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, KPo 1567, TC 1575, TT 1577, JPo 1578, TkM 1579, DC 1580, DB 1584, TPo 1595, TfC 1595, ZK 1595)

-ed. im.: družē; →; -daj.: družet | u/i; -tož.: druž | e/eta (TL 1561, 36b); -mest.: družetom; -mn. tož.: družeta; **Ⓜ** **oseba v odnosu do osebe nasprotnega spola, s katero živi skupno življenje; drug, družica:** ta shena, katero fi meni **hdruhfeti** dall ye meni dalla od dreua inu fem ieidell TC 1550, (8a); Aku fe pag eden odlozhi .. de ta ifti fam pres druge shene oli mosha oftane, oli de fe špet shnega **drushetom** šprau. Inu de ta Verni Sakonik, od kateriga fe ta Neuerni lozhi, bodi Mosh oli Shena, nema šdaici drugiga ufeti, temuzh en zhas zhakati .. de fuiga Neuerniga hudiga **drusheta** špet kfēbi .. perprau inu preoberne TL 1561, 36a-36b; Kedar ie ftuarin adam, Nei mogel biti fam. Muie Bug **drushē** fturil, Ismoshkiga rebra vfel *P 1563, 147; Sakaj on [Haman] je Mardoheja .. inu nafhe **Drushē**, Krajlizo Elter, shnje folkom red po krivici inu hudobnu satoshil, de fo imēli vfi pomorjeni biti DB 1584, II,206b; Kaj fe tedaj rezhe vfkadanji kruh? Vfe kar kuli h'telefnimu vshtiku inu potrebi filhi, kakor jēd, pitje .. blagu, brumnu **Drushē**, brumni Otroci ZK 1595, 127 / v zvezi **zakonsko družē** Na tu tudi dajle pride, de Bug s'fvojo Gnado inu Shegnom per tebi inu tvojem Sakonfkim **druhfetom** bode oftal, inu vama vfe dobru puftil dujti TPo 1595, III,191 *pri tvojem sozakoncu* [M. Č.]

družica -e sam. ž [dru'zi:ca -e]; **P 6, K 3** (TT 1557, TPs 1566, DB 1584)

-ed. daj.: družici; -mn. im.: družyce; -tož.: družice; -or.: družicami; **Ⓜ**

1. ženska, ki je s kom v iskrenem, zaupnem odnosu, temelječem na sorodnosti mišljenja, čustvovanja; prijateljica: Ona je djala k'fvojmju Ozhetu: Sturi meni letu: Pufti me dva Mēfza de jēft doli grem inu de gorre inu moje dezhehltvu objokam s'mojemi **Drushizami** DB 1584, 1,140a / Ona [kraljeva hči] bode vpyšlanim guantu htimu Krallu perpelana, Inu fa no bodo tudi te Dezhle, nee **Drushyce** htebi perpelane TPs 1566, 87a *dvorjanke*

2. ženska v odnosu do moškega, s katerim živi skupno življenje; družica: Natu prau Adam, Ta shena, katero fi ti meni dal kani **druhfici**, Ie dala meni od tiga driuefa, inu fem Ieidil TT 1557, ma

pren. Ieft fim fi naprej vsel, de fi hozhem njo [modrost] **h'drushici** vseti DB 1584, II,142a [M. Č.]

družina -e sam. ž [dru'zi:na -e]; **P** približno 450, **K 38**

(TC 1550, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPs 1566, KB 1566, TL 1567, TPs 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TPr 1588, MD 1592, TPo 1595, TIm 1595, TfC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

-ed. im.: druž | i/y | na; -rod.: družine; -daj.: družini; -tož.: druž | i/y | no; -mest.: druž | i/y | n | i/e (JPo 1578, III,99b); -or.: druž |

i/y | no; – mn. im.: družine; – or.: družinami; (M)

VOCABULA .. Fäilia **drushina** KB 1566, A3; *Crajnŕjki. Drushina Slovenŕjki, Besjazhki.* Obitel DB 1584, III,CcIVa

1. skupnost ljudi, ki živijo v skupnem gospodinjstvu ne glede na medsebojne sorodstvene vezi: Kei ie tedai en fueift tar modar hlapcz, kateriga ie ta Gofpud poŕtauil zhes fuio **drushino**, de on tei per prauim zhafu da nee ŕpisho? TT 1557, 75, podobno tudi DB 1584; ta della kir en gmain Sakonik shnega **Drushino** vti Veri vnega Hyshi della inu dopernasha, tudi Gofpudi Bogu dopadeio TAR 1562, 83b; pred dragyno, slo **drushino**, bolesfenmi .. lubi ozha obary nas *P 1563, 17; Inu on fe ie glafnu iokal, de fo Egiptarij slishali, inu Faraonoua **drushina**, inu on ie dial kfuioim bratom: Iest fem Iosef DB 1578, 42b; Abraham, Lot, Iŕaak, Iacob inu drugu vezh fuioimi **drushinami** DB 1578, **2b; Dai meni brumno **Drushino** inu sueifte Delauce TKM 1579, 101b; Taku je tu tudi enu delu te milofŕti, kateru hozhe Bug lonati, kadar ŕo hudi otroci ali **drushina** vhiŕhi, de fe hraftou putter ali maŕlu vsame, inu fe nym ta kolha dobru s'hnym malhe TPo 1595, II,236 / my stejmi Angeli, inu ony snami eniga ediniga Gofpuda imamo, inu fmo ena hiŕhna **drushina** mej fabo TPo 1595, I,39 *pripadamo isti skupnosti*

// člani te skupnosti: Verne Shene hyshnu delu, kir moshu otrokom inu **drushini** ŕteshe, oskerbi inu omisli, Bogu vezh dopade koker tu Menishku inu Nunsku delu vtih Cloŕhtrih TR 1558, g2a; Hishnu vŕaku mahinu, veliku, teshku, lahku oli preproŕtu Dellu, od verne pokurne **Drushine**, doma, ushtali oli napuli ŕturienu, dopade Bogu TC 1575, 501; Israeŕl .. Vlejzhe sovŕo fvojo **drushino**, tu je, s'ŕfedem deŕet zhloveki v'Egipt DB 1584, I,(V)1b; So li tudi Apoŕtoli otroke karŕhovoali? Odguvor. Ia. Sakaj S. paul pravi: 1. Cor. 1. Iest ŕem karŕtil Shtephanovo Hiŕho, tu je Otroke inu **drushino** ZK 1595, 155 / Ta vishi Berizh fo vŕo fuio domazho **drushino** veran poŕtane TT 1581-82, I,546 / Ta Olla bota sa Krajlevo **drushino**, de bo na nyh jedsila DB 1584, I,176b

// stalno najeti moŕki in/ali ženske za pomoč pri hiŕnih delih in za osebo strežbo; služinčad: Poueite slushbo tim, kir fo is Ariftobuleue **drushine** TT 1560, 26a; TaTretya Prauiza, Ie ena Domazha, Hyshna Prauiza, Kadar ty Otroci Starishom, ta **Drushina**, hlapci, dekle, tim Gofpodarim inu Gofpodinom .. prauo lubefan, poshtene, fueifzhino inu volno pokorszhino iskasho TL 1561, 76a; Kadar ie ta Shena vshe osdrauliena bila, inu ishe Chriŕtus shnio gouoril, ŕo prishli edni sme **drushine** tiga Poglavice od Shule, inu ŕo rekli. Tuoia Hzhi ie vmarla JPo 1578, II,202b; Aku tvoje Dete ne hozhe pokornu inu brumnu

biti, vsami hitru ŕhibo vroke, tepi redle inu vefselu. Aku ta **drushina** ne hozhe prou ŕturiŕi, ŕhtrajfaj jo, ali njej dauri pokashi TPo 1595, II,246; na nekaterih krayh .. bodo imenovani poŕli .. de imajo hpohiŕhtvu pomagati .. Ali kej najdelh ti takovo **drushino**, takove Hlapze inu Dekle? TPo 1595, II,212 / v zvezi **hiŕna družina** vkregih pod hudo Gofpofzhino, pred nefueifto hiŕno **drushino** fe ta kruh grenku inu teshku iei TC 1575, 129; kakor fe vshe ta Hishni Ozha dershy, tako fe tudi vŕi niegoui Otroci inu hiŕhna **drushina** dershi JPo 1578, II,55; Familia. *German.* Haußgefind. *Sclavon.* hiŕhna **drushina** MTh 1603, I,522

2. skupina oseb, ki tvori celoto in jo povezujejo skupne lastnosti, vrednote, cilji; skupnost: otroci boŕhy ratamo inu bomo perlozheni gnebeski **drushini** TC 1550, 43(30a) / Taku ŕai tim vekŕhi vefelie v'Nebefih par tei Angelifki **drushini** vŕtane, kateri fe Roifŕta Chriŕtufoviga viŕokò vŕtane KPo 1567, XXXVIII / v zvezi **imeti družino s kom Ieli** tedai Chriŕtus **Drushino** inu Touarishŕtuo Sfariseij imel? JPo 1578, III,62 *se je družil* / v zvezi **mlada družina** Ona [Marija k Elizabeti] je hitru ŕhla, tu je, lipu poŕhtenu, inu nikar taku is firbiza inu lizhkakoŕti, kakor kej naŕha mlada **drushina** v'Malin, h'pleŕsu inu na te Sejme ali hŕegnainja gre, od ene hiŕhe do druge tezh, poufod klaffa, inu te ozhy fem ter tja mezhe TPo 1595, III,128 *mladina*; Ampak od teh, kateri ta mladi folk pohuiŕhajo, govory ta GOSPVD letukaj, de ena takova ŕhtraifinga ima zhes nje priti .. Satu .. my vŕi imamo s'enim suŕsebnim ŕliŕŕom na nas fame vgovorjenju, vŕem djanju inu rovnanju dobru merkatu, kadar je mlada **drushina** vprizho inu poleg, de my nikogar ne pohuiŕhamo TPo 1595, III,162

pren. Tu Iagne ie Criŕtus, Syon, ie ta Cerkou, gmaina inu **drushina** Boshya TT 1577, 395

// člani take skupnosti: Inu on gre doli shnimi, inu obŕto na enim meiftu tiga pola ŕto **drushino** nega Iogrou TT 1557, 177; Fratary fo vŕo nih **Drushyno** vŕamo skorai hud Konez TPo 1566, 97b; Vtim drugim [kapitulu] praui, koku vtim zhafu, kadar ta kriui vuk, Papesh inu nega **drushina** bodo vtim kerfzhanŕtui goŕpodouali inu premagali TT 1577, 157 / Ta Sludi fo vŕo nega **drushino** nei mogel timu brunnimu Iobu .. ne nega otrokon .. nishter shaliga ŕturiŕi, dotle nemu nei Gofpud Bug dopuŕtil TT 1557, dd2a

// v zvezi dvorska družina skupina ljudi, ki opravljajo službo na dvoru, zlasti vojaško ali uradniško: En Viuda ali Fyrlht ne gre odŕŕedaj, temuzh puŕty fvojo Dvorŕko **drushino** pred fabo puiti, inu nar bliŕhe pred nym gre njegov nar sveifteiŕhi Slushabnik TPo 1595, III,87

3. zakonski par z vsaj enim otrokom; družina: De kei mei vami nebo en Mosh ali Shena, ali

D

ena **drushina**, ali ena shlahta, kateriga ferze bi fe danas od GOSPVDA vahsiga Boga obernilu DB 1578, 174b; Inu ty Stariflhi fo vseli to Hzher, inu fo jo kufhali, inu fo jo od febe puftili, inu fo jo opominali, fvojga Moshá Starifhe polhtovati, kakòr fvoje lafne Starifhe, fvojga Mosha lubiti, **drushino** s'ffiflom regirati, inu fama febe polhtenu dèrshati DB 1584, II,152a [M. Č.]

D

družinica -e sam. ž [dru'zi:nica -e]; P 4, K 2 (TR 1558,

TPo 1595)

– ed. im.: družinica; →; Ⓜ

1. ekspr. **skupnost ljudi, ki živijo v skupnem gospodinjstvu ne glede na medsebojne sorodstvene vezi; družinica**: En vfaki prauí kerfzhenik ima od fuíga blaga, Nerpoprei febe inu to fuío **drushinizo** po fpodobni potrebi omisliti TR 1558, R3b

2. ekspr. **skupina oseb, ki tvori celoto in jo povezujejo skupne lastnosti, vrednote, cilji; skupnost**: Ta Kerszhanska Cerkou, nei ena fydana hysha oli veshá, oli ena drushba oli touarishtuu tih velikih oblaftnih inu bogatih papeshou .. Temuzh je ena boga mahina preprosta in faueršena **drushiniza**, is vfèh shlaht ludi TR 1558, V4a / v zvezí **mlada družinica** ta luba Divizhiza, katera je Boshja Mati .. kople tiga lubiga Anfheka, tiga Karftnika, ga vldiguje inu polaga, pere njemu njegove plinizhice, In fumma ona stury, kar ta nar fhlehtnišha otrozhja peftina vhlifi po navadi stury. Taku flufhi nam leta Exempel tjakaj fe en vfakateri, sufseb pak ta mlada **drushiniza**, vuzhy rada flushiti, inu fe ponifhati TPo 1595, III,127 **mladina** [M. Č.]

družiti -im glag. nedov. [dru'zi:ti 'dru:žim, 3. os. ed./3. os. mn. dru'zi:/dru'že:]; P 2, K 1 (DB 1584)

– sed. ed. 3. os.: družý; – mn. 3. os.: družé; Ⓜ

1. kdo; kaj k čemu **delati, da je kaj kje v vse večji količini; kopiciti**: VE tém otrokom, kateri fo fe s'neverili, pravi GOSPVD .. pres mojga Duha brambe yfzheo, de en grèh h'drugimu **drushé** DB 1584, II,12a

2. kaj; koga, k čemu **delati, da kdo postane član kake skupine; pridruževati**: Pfalter pak dèrshy tebe prozh od falsh vere inu Kezarjeu, inu te **drushy** h'gmajni teh Svetnikou DB 1584, I,279b [M. Č.]

družiti se -im se glag. nedov. [dru'zi:ti se 'dru:žim se, 3. os. ed./3. os. mn. dru'zi: se/dru'že: se]; P 40, K 6

(DJ 1575, JPo 1578, DPr 1580, DB 1584, TrPre 1588, ZK 1595) – nedol.: družiti se; – sed. ed. 2. os.: družíš se; – 3. os.: druž | y/i (Juríciè) se; – mn. 1. os.: družimo se; – 3. os.: druž | e/é (DB 1584, II,164a)/è (ZK 1595, 210) se; – vel. ed. 2. os.: druž | i/y (DB 1584, II,158b) se; – del. na -m. ed.: družíl se; →; – ž. ed.: družíla se; Ⓜ

kdo/kaj; h komu/k čemu, s kom/čim **biti rad in večkrat skupaj s kom/čim; družiti se**: Koku pruti shenam fe dershati, ftare priatele nikar saurezhi, pred velaki fe varouati, inu

k'brumnim inu saftopnim Ludem **drushiti fe** imamo DJ 1575, 36; **Nedrushi fe** k'mogozhim inu k'bogatim, fice teshko butoro na fe nakladash DJ 1575, 52; Gdo mora to verouat dabi to Prorok bil, ker **fe** sgreshniki **drushi**? JPo 1578, II,100b; Vy véfte, de fe nespodobi enimu Iudoufkimu Moshu, **fe drushiti** ali pryti k'enimu ptuimu DB 1584, III,67a / Inu .. ti Turn Eder, en Taber Zionove Hzhere .. Sakaj **fe** ti tedaj sdaj

drushihf h'drugim priatelom? DB 1584, II,117b

● – – Vfakotera Suirina **fe** kfuojj glihi **drushy**, taku **fe** ima vfaki zhlouik kfuojj glihi **drushiti**. Kadar **fe** Neueren kuernimu **drushy**: taku ie raunu tulikain, kakor de bi **fe** volk kouzi **drushil**, Kakor Hyena **fe** fpfom **drushy**, taku tudi ta bogati s'vbulžom DJ 1575, 54 **vsak naj bo v družbi sebi enakih**; ● – – Kaj Doctor Luther od pohifhtva pišhe? Odguvor. Tu fo gvifhnu dobri Moshje. Kir **fe** k'eni Shení **drushè**. Ta Shena je vredna zhafti. Kir fvojga mosha nepufti ZK 1595, 210 **so zvesti**; ● – – Kateri sa fmolo prime, ta fe shnjo vmashe, inu kateri **fe** k'offertnim **drushy**, ta fe offerti vuzhy DB 1584, II,158b **zgleđi vlečejo**

PRIM. vkupdružiti se [M. Č.]

drva drv sam. s. mn. ['dr:va 'dr:v]; P 83, K 11 (TL 1561,

KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, JPo 1578, DB 1578, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, MD 1592, TPo 1595)

– mn. im.: d | er/èr/ar | va; – rod.: d | èr/èr | v; – daj.: d | èr/èr (DB 1584, I,182a) | vam; – tož.: d | èr/èr/ar | va; – mest.: d | èr/èr | vih; – or.: dèrvi; Ⓜ

les za kurjavo, navadno razžagan in/ali naklan; drva: Abraham .. ie **derua** gori

slushil, inu ie fuoiga Synu Isaaka suesal, inu ga ie na Altar polushil verhu **derv** DB 1578, 18b; Ta Ogen na Altariu ima goreiti, inu nikuli vgaftiti, ta Far ima vfaku iutru **Derua** na nim vushgati DB 1578, 89b; My moramo našho laftno vodo sa denarje pyti, inu nalha **dèrva**, moramo sa denarje kupovati DB 1584, II,57b; Nofsi le femkaj veliku **dèrv**, snejti ogin DB 1584, II,71b; *Deutsch*.

Holtzhawen. *Latinè*. caedere ligna. *Windifch*. **dèrva** fekati. *Italicè*. tagliar ligni MD 1592, G5b / Aku pag du fyda na leta Grunt, Slatu, Srebru, Shlahtnu kamine, **Derua**, Senu, Sternifzhe, Taku vfakiga dellu bode refodiuenu TL 1561, 31b / Kir ie veliku **derv**, ondu ie tem vezh ogná: inu kadar fo Ludie mogozhi, taku ie ferd teim vegshi DJ 1575, 117; Kadar **Deriv** vezh nei, taku ogyn pogafne: Inu kadar ie opraulavez prozh, taku kreigaine neha DPr 1580, 52a; kateri **dèrva**

kalla, ta bo od nyh rajnen DB 1584, I,311b / Kakor vogile Sheriavizo, inu **Derua** Ogin: Taku en kreigarski Mosh kreig nareia DPr 1580, 52a / inu ony fo resklali ta **dèrva** od Kull, inu fo offrali te Krave GOSPVDV k'Shganimu offru DB 1584, I,152b / pooseb. Kamenje inu **Derua**, ja ne bodo mogla verovati, taku fe tudi obena

Sapuvidej nejma, de bi fe ona imejla karfzhovati, kakor ty norzhafiti Papelnhniku fture, kir ony te fgonuve karfzhujo TPo 1595, II,69

pren. Shkoffi, Korari inu vfe Farsko kardelo .. tukai na fem Suetu Hudizhoui Marterniku, inu tam na vnem Suetu vezhno Paklenska **Darua** inu Shganie budeio JPo 1578, III,117; Jama je od vzheraj pèrpaulena, ja, ona je tudi Krajlu narejena, globoka inu fhiroka sadofiti. Prebivanje v'njej, je ogin inu dofti **dèrv**: Sapa GOSPODNIA je bo sashgala, kakòr en Shvepleni potok DB 1584, II,12b

● — storiti koga k ognjeni pečì v drvih spremeniti koga v uničevalca: Vtémifitum zhaflù hozhem jeft te Iudoufke Viude fturiti k'ogneni pezhi v'dèrvih, inu h'bakli v'flami, de bodo shèrli, na defni inu na lejvi ftrani, vfe folke okuli inu okuli DB 1584, II,129a; ● — Nekregai fe s'klafariom, de ne bosh **derua** nofsil knegouimu ognju DJ 1575, 33 da ga še bolj ne razburíš [M. Č.]

drvar -ja sam. m [dr'va:r -ja]; P 1, K 1 (DB 1584)

— mn. im.: dèrvarji; Ⓜ

kdor se poklicno ukvarja s sekanjem lesa; **drvar:** **Dèrvarji** inu Zimermani h'Boshji hifhi DB 1584, I,186a [M. Č.]

drz -a -o prid. ['dr:z -a -o]; P 11, K 7 (DJ 1575, JPo 1578, TkM 1579, DPr 1580, DB 1584, TPo 1595, ZK 1595)

— m. ed. im.: derz; — tož.: derz; — mn. im.: d | er/èr | zi; — tož.: dèrže; — ž. ed. tož.: derzo; — mn. rod.: darzih; — s. ed. im.: d | er/ar | z | u/o (Juničiš); Ⓜ

ki se do ljudi obnaša neprimerno, preveč izzivalno; predrzen: Kakoua shkoda inu martre od ene hude shene pride: inu koku imaiò ftarishì eno **derso** hzher dershati DJ 1575, 107; Enu rasumnu fèrce pametnu rouna: Ampak **dèrsi** Norzi, norfku gofpodujo DB 1584, I,322a; Inu fe nemorem sadofiti prezhuditi, de more hudizh fkusi fvoje smerjauce taku **ders** inu neframen biti ZK 1595, 17 / Dai meni tuoio milofit, de nebo moie Tellu **dersu**, fuoiooulnu inu slobnu TkM 1579, 79a

// **ki izraža, kaže tak odnos:** Lety, Kateri to Sasnanie fuoyga peteriga ozhutenia, Modrofti inu saftopnofti nepridno vshiuio .. Peliaio **Ders**, Diuy inu gerd leban JPo 1578, III,57[=107]

PRIM. drzi

PRIM. drzo [M. Č.]

drzen -zna -o prid. ['dr:zen -zno]; P 2, K 1 (KPo 1567)

— s. ed. tož.: dèrzeno; Ⓜ

ki je pripravljen kaj storiti kljub težavam, nevarnosti; pogum: **drzen**

● — imeti drzno srce biti pogumen: Sakai Evangeliu-fta famuzh Moshy imenuie? Sato kàr Christuf ôzhe takove k'fvoijm kàrfchenikom iméti, kijr imaiò moshko **dèrsno** ftanovito fàrce, nekar shen-fko fhibko fim tèr tam naglivo KPo 1567, CXXVII

PRIM. drzni [M. Č.]

drzi -ega posam. ['dr:zi -ega]; P 1, K 1 (DB 1584)

— m. ed. or.: dèrzim; Ⓜ

drzni, predrzni: Nehodi ftem **dèrsim**, de te v'nefrezho nepèrpravi. Sakaj fturi fi on kar kuli hozhe, taku ti morafh na njegove norrufti volo fhkodo tèrpeti DB 1584, II,157a

PRIM. drz [M. Č.]

drzni -ega posam. ['dr:zni -ega]; P 2, K 2 (DJ 1575, DB 1584)

— m. ed. or.: derznim; Ⓜ

drzni, predrzni: Nehodi fteim **sdersni**[], de te vnefrezho neperpravi DJ 1575, 35; *Crajnfski*.

S'dersnim Slovenfski, Basjazhki. s'batrivim DB 1584, III,D11a

PRIM. drzen [M. Č.]

drznost -i sam. ž ['dr:znost]; P 1, K 1 (KPo 1567)

— ed. im.: dèrznost; Ⓜ

pripravljenost storiti kaj kljub težavam, nevarnosti; pogum, drznost: Ky ie Petrufovo pèrvo fàrce inu **dèrsnost**, kàr ie ôtel f'Christufom ifhe vmreti? KPo 1567, CLIII [M. Č.]

drzo (drzu) prisl. ['dr:zo]; P 2, K 2 (DJ 1575, DB 1584)

— d | er/èr | zu; Ⓜ

izraža neprimeren, preveč izzivalen odnos do ljudi; predrzno: Aku merkafh, de **dèrsu** okuli febe gleda, taku dobru gori gledaj. Aku ga nefsturifh, inu ona zhes tu supèr tebe ftury, taku se nezhditi. Ona .. kar more dobiti, tu vsame <Koku fe imaiò Hzhere kojiti> DB 1584, II,163b

PRIM. drz [M. Č.]

drzoc gl. držeč²

drzost -i sam. ž ['dr:zost -i]; P 4, K 3 (DJ 1575, JPo 1578, DB 1584)

— ed. im.: d | er/èr | zost; — rod.: derzosti; — tož.: derzost; Ⓜ

lastnost tistega, ki se v odnosu do ljudi, Boga obnaša neprimerno, preveč izzivalno; predrznost: Kay fe nam kashe inu naprei ftaui vletem Euangeliju? TRY rizhy: Kperuimu, Nesaftupnoft inu debeloft Synou Zabedeouih, Ioannesa inu Iacopa. Kdrsimu Exempel Zhloueshke **dersofti** inu preusetia JPo 1578, III,65b; Strah GOSPODNI odganja grèhe. Sakaj kateri je pres ftрахu, ta Bogu nedopade, inu njegova **dèrsost** ga bo prevèrgla. Ali kateri je pohlevan, ta dozhaka zhafla, v'katerim bo potroftan DB 1584, II,154a, podobno tudi DJ 1575 / Ieli fe vletem Diuice Marie hoienu **Dersost** zhuty, kakor sdai pri mladih? Ne: Samuzh ie hiterno shla, nei napotu nikogar posdrauila, fe snikomre[] na potu rasgouariala, nei fe okolu ogleduoula .. Stem ona Exempal ali nauk daie, v'fim brunnim Diuzam inu Shenan, da tudi tako ftore, na Cestah inu Gafah, lepo poshteno gredo, inu ne po v'feh koteh inu Vogleh Concilia ali sgouarania dershati, inu deshelske skarbi oprauliati JPo 1578, III,57

izzivalnost [M. Č.]

držaj -a sam. m [dr'žaj:]; P 2, K 2 (MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: deržaj; ②

del priprave, namenjen za držanje z rokami; držaj, ročaj: Deutfch. Handhebe. Latinè. manubrium. Windifch. dershaj, elze. Italicè. manico MD 1592, F8a, podobno tudi MTh 1603 [M. Č.]

držan (držan, držen) -a -o del. [dr'žan -a -o(?)];

P približno 300, K 29 (TC 1550, TC 1555, TT 1557,

TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAR 1562, *P 1563, TO 1564, KB 1566, TC 1567, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, DPi 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1585, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TfC 1595, ZK 1595, MTh 1603) – nedol. obl. m. ed. im.: d | er/èr/ar/èr (DB 1584, III,126b) | žan; – tož.: deržaniga; – dv. im.: deržana; – mn. im.: d | er/èr | ž | a/e (DB 1584, I,IIIb) | ni; – ž. ed. im.: d | èr/er/ar | žana; – tož.: deržano; – mest.: dèržani; – mn. im.: d | er/èr/ar | žane; – s. ed. im.: d | er/èr/ar | žan | u/o (JPo 1578, II,79b); – mn. im.: deržana; ④

1. za koga/kaj *izraža, da so osebkü pripisane določene lastnosti, značilnosti*: grelniki bodo pred bugom fa uolo te Vere/ fa futeu inu brumne **derfhani** TC 1550, 124(70b); Iesuf ie fazhenal star biti okuli trydeffeti leit, Inu ie bil **dershan** fa Ioshefiga[!] Synu TT 1557, 167; leta dua fdaí imenouana lyfta, fta od vfeh faftopnih Kerszhenikou fa ner potrebnifha timu Kerszhanftuu shazana inu **dershana** TT 1560, c3b; On [sv. Pavel] hozhe rad od nega fourashnikou fa eniga neuredniga fauersheniga zhloueka biti **dershan** TL 1561, 72a; Nash uuk fa rifnizo **dershan** bo *P 1563, 113; VSigamogozhi Bug, kir fi nas nauuzhil upraui veri veiditi inu fšofnati, de fi ti vtryeh Perfonah oli Imenih .. en fam vezhni Bug, inu fa taciga od nas hozhesh **dershan** inu molen biti TO 1564, 124a; Ta Sakon ie fa poshten **dershan** per vfeh, Inu tih Sakonikou poftela ie pres madesha TC 1575, 341; Kadar ie pak Iudas bil vunkai shel, fe ie vmei nimi vsdignila ena ardia, kateri bi vmei nimi imel sa tiga nar vegshiga **dershan** biti DPa 1576, 5b; kay ie pred tem Suetom sa manshe inu sa preprofsteishe ftimano inu **darshano**, kakor edan Pafty, iedan Ouzhar? JPo 1578, II,79b; kadar en Mosh duei Shene ima, kateri Syn ima sa tiga peruoroieniga **dershan** biti DB 1578, 166b; Papešniki nezhe sa Malikouce **dershani** biti DB 1584, III,+IIIa; Kateri fo s'adaj ene svèdse na Nebi imenovani, inu fo bily per Adjih sa Bogueve **dèrshani** .. temiftim je bilu ime, Caftor inu Pollux DB 1584, III,78a; Inu fo fhe danafhni dan mej ludmy, tudi mej témi, kir hozheo sa kàrfzhenike **dersheni** biti, truje krive manunge DB 1584, I,IIIb; [Trubar] ie skoraj ofsemdeffent leit fšar poftal, kateru ie pred shtiri taushent leitmi fa to ner visho fšarofšt **dèrshanu** bilu, kakòr fšoy piflanu: Nash leben terpy .. kadar vifšoku pride, taku jih ie ofemdeffèt TiPre 1588, 120; Dignor. *Germa.* wurdigachten. *Slavo.* fa vredniga **dershan** MTh 1603, 1,426 / Taku bo

tedaj puřzhava k'eni Nyvi, inu Nyua bo sa en Gosd **dèrshana** DB 1584, II,13a *puřčava bo postala njiva, njiva pa gozd* / ta Chrifufoua befeda inu prediga [je] pred tim Suitom sashpotouana inu sa malo **darshana** JPo 1578, III,3 / v zvezi **drago držan** nyh [ajdov] kry bo dragu **dèrshana** pred nym [Bogom] DB 1584, I,297b *dragocena* **2.** s prisl. določilom načina *ki se mu izkazuje določen odnos; obravnavan*: Dokle ie Moises na duoru Egypskiga Kralia prebival, ie bil kakor en Kralizh **dershan** JPo 1578, I,59a; Kadar ie en Hlapez od mladufši zartlivu **dershan**, ta hozhe potle en gofpodizhizh biti DPi 1580, 58a; Vfí Ajdje néfo nizh pred nym, inu majne kakòr nizh, inu kakòr ena prasnoto, fo ony pred nym *fhtimani <***dèrshani**> DB 1584, II,16a; Sakaj .. my bomo vřaj le .. sa tvojo volo vřak dan saklani, Inu fimo *fhazani kakòr Ouce k'saklanju <***dèrshani**> DB 1584, I,290b; letukaj fe vidi, de je Chrifus en sufsební zhllovak .. Satu on tudi nej hotel **dershan** biti, kakor drugi Otroci, aku je on lih zħafsi s'drugimi Otruki okuli tekal inu fe ygral TPo 1595, 1,93; Kadar je vřhe teh maining taku veliku, taku hozhmo my narpoprei to pravo mainingo viditi, inu potle od tiga vprashainja, koku onu ftémi Kezarji ima **dershanu** biti, nalho mainingo tudi nasnanie dati TPo 1595, I,115 / v zvezah **biti ljub držan / biti za ljubo držan** GOSPVD ima nad tabo bodev dopadenje, inu tvoja deshela je sa lubu **dèrshana** DB 1584, II,24b *mu je ljuba*; Donafs fi vreden, lub **dershan**, lutri fi v'semlo pokoppa TfC 1595, CCCCXL / v zvezi **biti za niřter držan** tudi ta Tempel te uelike Diane, bode fa niřter **dershan**, inu htimu pride, de tudi nee Maiefeta bode resdiana TT 1557, 397 *zaničevan*; kadar vi fa te rizhi, kir htimu shiuotu slishio, fe praudate, taku te, kir fo vti Cerqui fa niřter **dershani** Krihtariem poftauite. Tu vom kani fromoti gouorim TT 1581-82, II,73 // navadno v zvezi **dobro/visoko držan ki se mu izkazuje zelo pozitiven odnos zaradi njegove moralno utemeljene veljave: spořtovan**: Dioprephes, kateri hozhe mej nymi vifšoku **dèrshani** biti, nas gori nevsame. Satu .. hozhem ga opominiti njegovih del DB 1584, III,126b; falsh Apofstoli .. fo fpet Galaterje okuli preobèrnili, de fo verovali, de bi morali fkusiti te Poftave della isvelizhaini poftati .. kakor fo tudi v'Ierusalemi eni vifšoku **dèrshani** ludje vuzhili DB 1584, III,101b; inu je prebival v'tem Méfti Sufan, en polhten Mosh, inu kateri je bil na Krajlevim dvoru dobru **dèrshan** DB 1584, II,207a; On je bogat bil, inu en dobru **dershan** Purgar v'Ierusalemi TPo 1595, I,310; Satu nehajte od zhloueka, kateri ima fapo v'nofsi, Sakaj vy nevéfte, koku je on vifšoku **dershan** ZK 1595, 91 / Lete nih beffede fo Hemoru inu Sihemu negouimu Synu dobru dopale, inu ta Hlapzhizh nei odlalshal tu fturiti, sakai Iacoboua Hzihi ie nemu dopala. Inu on ie

bil poshtenu **dershan** zhes vfe, vnegouiga Ozheta hishi DB 1578, 32a / v zvezah **biti častit držan** / **biti častito držan** / **biti v časti držan** kadar je en vud zhaftitu **dërshan**, taku fo[!] vfi vudi shnym vefselé DB 1584, III,94a *časčen, spoštovan*; Sakon ima v'zhafti **dërshan** biti pèr vfeh, inu Sakonfka poftela, pres madesha DB 1584, III,132a; Leta Shpruh je cilu kratik, kateri poleg tiga, de on od Sakonkiga stanu zhaftitu govory, inu tem, kateri ta Sakonfki stan ferrahtajo, flu prity, tudi enu pomihlaine ftury, sakaj on leta stan hozhe taku zhaftitiga **dershaniga** imejti TPo 1595, III,180

3. ki neprostopoljno ostaja na določenem mestu. pridržan: Petrus je bil rejs v'jezhi

dërshan DB 1584, III,68a

pren. Tiga neverniga pregreha bo nega vlovila, inu bo **dershan** svervmy negovih grehou DPr 1580, 9a; Tiga [Jezusa] je Bug gori obudil, inu odvesal od te fmèrti beteshou, potehmal kir je nemogozhe bilu, de bi on od fmèrti bil

dërshan DB 1584, III,62a

// ki mu je onemogočeno opravljati svojo funkcijo: Inu pole dua is nih fta na ta ifti dā shla ven Cashtel, kir fe ymenue Emaus .. fe ie Iesus knima perblishal, inu ie shel shnima. Ali niu ozhy fo bile **dershane**, de ga nefta posnala

DPa 1576, 36a

4. ki se dela, izvaja, opravljan: ta Shetou bo **dershana**, inu ty kir Spapeshom, timu Euangeliju fubper bodo dershali, bodo is tiga Meifta Criftufeuiga vto Presho Boshyga ferda versheni TT 1577, 253; blisu zhes try lejta po Criftu-fevim od fmèrti vftajenju, je tēh Apofstolou Concilium bil **dershan** DB 1584, II,86b; Oben Paffah nej bil v'Israeli **dërshan**, kakor leta od Samuoloviga, Preroka, zhaffa, inu oben Israeli Krajl nej takoviga Paffaha dërshal, kakor je Iosia Paffah dërshal, inu Farji, Leviti .. ty kir fo v'Ieruselemi prebivali. V'ofmimnajftim lejti Iosieviga Krajleftva, je leta Paffah bil **dershan** DB 1584, I,250a; Pèrva velikanzuh je **dershana** po sazhetki Svitā 2451. lejt DB 1584, I,42 / leta Nauada inu ordninga bo per nas **dershana** inu ohranena TAr 1562, 67a / NA TA DAN OBYSKAINIA MARIE, KATERI PO TEI BRANDEBVRGSKI, INV NVNRBERGISKI ORDNINGI, NA TA DAN VNEBVHOIENIA MARIE BODE **DERSHAN**, EVANGELVVVM[!] LVC. NA. I. CAP. TPo 1595, III,122 / ENA LEPA INV PRIDNA PREDIGA, PER POGREBI tiga vreidniga inu viffoku vuzheniga Gofpud PRIMOSHA TRVBERIA rainciga, **dërshana** od Gofpud IACOBA ANDREA DOCTORIA, Tibinskiga Profta TtPre 1588, A1; KATECHISMVS DOCTORIA MARTina Luthra. SRED NEKOTERIMI VPROSHNAMI, kakor bodo teifte v'ti Karlfhanki Cerqui v'Syrendorffi, v'dulajnimi Oesterrejchi **dërshane** ZK 1595, Aa / Po **dërshani** Ozhety pak imajo ony tudi vfe

fvoje shive dny v'tém Boshjim ftanu, v'Boshjim ftrahu shiveti, otroke inu drushino, katere Bug nym da, fabo red h'pravim predigam voditi DB 1584, I,eV1a *po poroki* / v'Sili je bilu **dërshanu** enu vkup fpravizhe sa Rubeniterjeu volo DB 1584, I,(2)IIIa *je bilo*

// s samostalnikom, z oslabljenim pomenom izraža, da je uresničeno dejanje, stanje, kot ga določa samostalnik: v zvezi **držan k šoli** Kateri fvojo fhtiuo inu pomuzh h'timu da, de mladi ludje k'Shuli

dershani, vBoshy Befsedi inu drugih kunflhtih bodo gori rejeni .. ta offruje inu daruje timu vbosimu Ditezuz Iesusu TPo 1595, I,78 *šolani*

5. ki je zahtevan, obvezujoč in je z dejavnostjo uresničen; izpolnjen: Letu vfa ima svèftu inu tèrdnu **dërshanu** biti od vfeh folka, inu od vfeh Farjeu, inu fe nēma nihzhe timu supar poftaviti DB 1584, II,192b; lete Buqve .. kasheo Exemple inu djanja, koku fo Boshje Poflave **dërshane** ali perftoplene DB 1584, I,(1)b; Onu fi bodi ta Poflava inu dobra della na tu nar bullhe **dershana**, taku ona v'faj nemorejo kBoshjimu Krajleftvu pomagati TPo 1595, II,112 / Sa tiga volo je en velik tefhak grih, kadar poftvita Gofpofzhina nje pokorszino hozhe **dershano** imejti, de ludje nemogo Bogu njegove pokorszine per tej iskasati TPo 1595, II,287

6. ki je obljubljen, napovedan in je z dejavnostjo uresničen; izpolnjen: Ene Vduve ali Lozhene obluba, zhefher fe ona savshe zhes fvojo dulho, tu ima **dërshanu** biti DB 1584, I,97a **PRIM.** držati [M. Č.]

držanje (držane, držanje, držajne, držajnje)

-a sam. s [dr'ža:nje -a]; P 53, K 15 (TC 1550, TC 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, DJ 1575, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

-ed. im.: d | er/èr | ža | n/nj/nj | e; -rod.: d | er/èr | ža | n/nj | e/a; -daj.: d | er/èr | ža | n/nj | u; -tož.: d | er/èr | ža | n/nj/nj | e; -mest.: deržajnu; -or.: d | er/èr | ža | n/nj/nj/nj | em; ☹

1. celota dejanj, ki izraža, kaže razpoloženje, odnos koga do ljudi, okolja, vedenje: Ta Gofpofzhina ie dolshna vfe Boshye Sapuuidi, kir Boga .. tyzheo, terditi, uarouati inu ohraniti. Inu htaki Exfexcionti, dellu inu opravillu inu **dershanu**, Ie Bug tei Deskelski[!] Gofpofzhini dal, muzh blagu inu brambo TO 1564, 94a[=64a]; Od fposnanja govoriti je tēm danu, kateri vuzhe vunanje **dërshanje**, inu Karlfzhankko flabodnoft DB 1584, III,94a / v zvezi **držanje lebna** ty kir ne Veruio na to Befsedo, skufi tu poshtenu pohleunu prebiuane tih Shen, bodo dobiti hti Veri, Kadar oni bodo gledali na tu vashe zhištu poshtenu **dershane** tiga uashiga lebna TO 1564, 97b *življenje* / v zvezi **držanje stanu** Sueti Peter taku uely/ Vy fhene bodite pokorne valhem molhem/ de .. kfufi tu prebiuane tih shen bodo dobyt/ kadar ony bodo vidili valhe zhištu

polhtenu tar pohleunu **derfhane** valhiga stanu TC 1550, 116[=134](75b) *da živite, kot zahteva vaš stan*
2. kar koga omejuje, ovira; zadržek: Letu ieft pag vom hdobrimu prauim, nekar de bi ieft hotel vom en shtrik na vrat vrezhi, temuzh fa volo kir ie poshtenu inu pridnu, de vi timu Gofpudi pres vflga **dershane** morete slushiti TL 1561, 38a

3. s samostalnikom, z oslabljenim pomenom, česa izraža opravljanje dejanja, kot ga določa samostalnik: v zvezah kot **držanje maše** Hlapci inu Dekle vHifhi .. Bogu slushio .. Bogu veliku buile dopade, kadar ony le to vřpo pometajo, ali zhreule brifhjejo, kakor vřfo Menihou molenje, poštejnje, Mashe **derfhanje** TPo 1595, 1,97 *maševanje; držanje praznika* Od gori poftaulenja inu **dërshanja** Velikunozhniga prasnika DB 1584, 1,100⁽²⁾TVb *praznovanja velike noči*

4. česa delo, delovanje, s katerim kaj zahtevanega, obvezujočega postane stvarnost, dejstvo; izpolnjevanje: de ta zhlouik ie brumen inu prauizhin pred Bugom, fa volo tiga **dershane** inu ohranene te Boshye poftaue. Letaki Vukuui fo falsh TT 1557, m4b; fteim **dershanem** tih Boshyh Sapuuid oben unebesfa ne pride TR 1558, Tb; Ieft fem muie ferce naklunil **hdershanu** tuie Praude, Vflei inu vekoma TPo 1566, 222a; téh rizhy je veliku, katere fo ony [farizejji] gori vseli **h'dërshanju**, slafti, od pomivanja peharjeu, Vêrzhau, kuffraftih Pofod, inu Mis DB 1584, III,23a / Vera ie .. enu guishnu gotouu řapopadene inu **dershane** tih rizhi, kir fe ne vidio TT 1557, q3a

5. delo, delovanje, s katerim kaj objubljenega, napovedanega postane stvarnost, dejstvo; izpolnjevanje: ty Papeshi fami řpofnaio, De vře Oblube ne fo prou, Inu de tiga Zhloueka hitmu **dershanu** ne řauesheio TA 1562, 84b [M. Č.]

držati (držati, držeti) -im glag. nedov. in dov. [dr'ža:ti dr'ži:m]; **P** približno 4000, **K** 48 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TA 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, TPo 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPo 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, TPo 1579, DC 1579, BTa 1580, DP 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, DA 1585, DC 1585, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TIM 1595, TIC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

- nedol.: d | er/ër/ar/ër/är/ír | ž | a/a/e (TPo 1595, III,86)/á (ZK 1595, 109) | ti/t; - nam.: dèržat; - sed. ed. 1. os.: d | er/ër/ar/ër | žim; - 2. os.: d | er/ër | ž/z[] | iř; - 3. os.: d | er/ër/ar/ër | ž | y/i; - dv. 3. os.: derži | ta[ž: te] (TC 1575, 101); - mn. 1. os.: d | er/ër/ar | ž | i/y | mo; - 2. os.: d | er/ër | ž | i/y | te; - 3. os.: d | er/ër/ar/ër/är | ž | e/é/ío/ee/è (TPre 1588, 63); - vel. ed. 2. os.: d | er/ër | ži; - mn. 1. os.: deržimo; - 2. os.: d | er/ër/ar | ž | i/y | te; - del. na -l m. ed.: d | er/ër/ar/är | ž | a/a (DB 1584) | l; - dv.: d | er/ër | žala; - mn.: d | er/ër/ar | ž/z[] | a | l | i/e; - ž. ed.: d | er/ër/ar | žala; - mn.: d | er/ër | žale; - s. ed.: d | er/ër/ar | žal | u/o; ⑩

1. kdo; koga/kaj imeti (z rokami) oprijeto; držati: Ty Shcoffi eno veliko freberno poslazheno palizo vrokouizah **dershe**, inu en tih Iudouskih Shcoffou, shpizast klobug na glaui imaiou TC 1575, 181; enu ferze kir zbiuvla .. je raunu kakor ena pošoda, katero eden vroki **dershy**, inu je vřaj ne hozhe molzhe **dershati**, temuzh jo gible ali maja fem tar tam, vtoifto fe niřter ne bode mogel vlyti, inu kadar bi lih eden rad hotel kaj noter vlyti, taku onu vřaj vře tezhe poleg, inu sabřtojn konez vsame TPo 1595, II,218 *pri miru držati* / Ty Moshie pag, kir fo Iefuřa **dershali**, fo shpot delali is shnega, fo ga byli TT 1557, 245; Kadar řim jeřt enu majhinu mimu nyh [vahtarjev] bila priřfla, tu řim nařla tiga, kateriga moja Duha lubi: Ieft ga **dërshim**, inu ga nezhem ispuřtiti, dokler ga pèrpelam v'moje Matere hiřho DB 1584, 1,322b

pren. BVG VSE VIDI BVG VSE SNA BVG VSE **DERSHI** VNEGA ROKAH TT 1557, *IIIb; Iefus zheřtu pridiguie, koker Iohannes prau: Sledni kir vnega Veruie, Tiga Smert ne řadaui. Temuzh tellu řpat poloshi, Iefus dusho vrokah **dershi**, Do dne tiga Soyena TP 1575, A4b; Cristuf [je] řam ta praui Gofpod Nebes inu Semlie .. Ta praui patron, inu Zholnar, ker sa Timon **dershy** JPo 1578, 1,60b *ima krmilo v rokah*; ta Grejh .. fe puřty gladiti inu telzhati .. dokler fe sbudy, tedaj fe vidio inu perkafheo ty řtrupoviti řhpzhařti Krampli, skaterimi aku on tiga zhloveka prou prime, **derřhi** ali řapopade, tedaj fe řazhne muja, delu, britkuřti inu nadluga TPo 1595, 1,256 // kot slovarski zgled *imeti roke polořene/polořiti roke okrog koga v znamenje ljubezni, prijateljstva; objemati, objeti:* Amplector. *Germ.* vmbfahen/ vmbfaffen/ vmbgriffen. *Sclav.* **derřhati**, prieti, objeti MTh 1603, 1,81

2. kdo; koga/kaj s prijemom ohranjati/ohraniti na določenem mestu; zadrževati, zadržati: Inu kadar fo tu, ty nega Strici řasřlahali, gredo unukai inu fo nega hoteli **dershathi**, Sakai oni fo diali, on ie od uuma priřhal TT 1557, 103; Retineo. *Germ.* Auffhalten/ behalten. *Sclav.* **derřhati** MTh 1603, II,423

pren. En Mosh, kateri řvoiga duha nemore **dershati**, ie kakor enu odpertu Meřtu pres Sidou DP 1580, 50b *brzdati* // kdo/kaj; koga_{acc} *delati/narediti, da kdo določen čas ostane na določenem kraju; zadrževati, zadržati:* O Shena velika ie Vera tvoia .. Ias te nezho dalje **dërshati**, Tãmuzh ožho tebi Gnado inu Milofť vořchiti KPo 1567, CXVII; Daniel pak fe je nafmejãl, inu je **dërshal** Krajla, de nej notar řhãl DB 1584, II,208b; Daniel [bi] h'timu bil vloulen, de bi on en takou velik Gofpud imèl pořtati, tudi zhes te, kateri fo ga bily vlovili, inu ga vjezhi **dërshali** DB 1584, II,85a / v priřliki koku fmejřh h'tvojmu Bratu rezhi: **Dërřhi**, jeřt hozhem tebi Troho is tvojga oka vseti, inu

pole, enu Brunu je v'tvoim okej? DB 1584, III,6a
bodi pri miru / v zvezi **držati skrivaje** Natu ie ta
 Curfirft[!] tiga Luteria venim fuim Gradu
 nakuliku Mefceu Skriuaie **dershal** TAR 1562, 19a
skrival / Ampak kadar on [Kristus] fdaj
 vgrobi leshy, pravi on: Ieft fim pred tém
 Svitum rojen, inu dere, rine smozhjo, fkusi ta
 grob, greih, Smert inu Hudizha, de njega ne
 mogo **dershati** TPo 1595, I,82

pren. prizha fvetu Pifmu vdofiti meftih, Da
 vfi Ludie alli neverniki fo pod Hudizhovo
 oblaftio: da ijh Hudizh v'fvoijh rokah inu
 v'ftrikih **dërshi** inu po fvoei volij iesdi, flipi,
 drashi inu khudimu poriva KB 1566, F4b *so pod
 hudičevim vplivom*; Greih, Smert inu Hudizha
 premozhi, inu ta vezhni leben dati, tiga oben
 zhlovik nemore, kakor my vidimo, ta greih inu
 smert **dershita** nje vjete TPo 1595, III,100

// kdo/kaj; komu, kaj, s prisl. določilom kraja **delati, da kaj
 ostaja v določenem položaju, na določenem
 mestu. držati:** Potle fa to Prauzo ftopi ta
 Rifniza Boshya, ta ifta ie try perfte gori
dershala, koker bi perfegouala TT 1557, pb; Inu
 kadar ie [sv. Jakob] na tleh pul shiu leshal, ie
 roke pruti nebu **dershal** inu molil, rekozh,
 Gofpud odpufiti nim, fakai oni ne veido kai
 deio TT 1577, 98 / dov. Inu ie sdaici eden tekal
 is nih, ie vsel eno gobo, inu ie io nateknil na en
 terft, inu ie io nemu **dershal** kuftam de bi pyl
 DPa 1576, 29b *pridržal* / Inu ta Kerubima fta
 fuoie peruti sprofirala osgorai, inu fta ta Stol
 te Gnade shnimi pokriuala, inu fta edan pruti
 drusimu fuoie oblyzhie **dershala**, inu fta na
 Stol te Gnade gledala DB 1578, 82a *sta bila obrnjena
 drug proti drugemu* / Ieft fim **dërshal** moj
 hërbat, tém, kateri fo mene byli, inu moje
 lice, tém, kateri fo mene tesali DB 1584, II,20b
nastavljal / Ako te gdo na eno lice vdari,
 timu ifhe to drugo **dërshi** KPo 1567, CLIIb

3. kaj; kaj **zadrževati tekočino. držati:**

pren. Itari Mehuue ne hote Moshta, fuetiga
 Euangelia **dershati** JPo 1578, I,16b; pravi GOSPVD
 .. Mene ta shivi isvirajozhi Studenaz, fo ony
 [moj folk] sapufitili, inu fi tu inu tam delajo
 iskoppane Studence [malike], kateri fo luknja-
 fti, inu nemogo Vode **dërshati** DB 1584, II,28a

// z izrazom količine, kaj **imeti določeno prostornino;
 držati:** te [krugle] fo **dërshale**, v'fakotera po
 dveji ali try ^aVejdra <<Vejdra) V'Gerzhkim ftoji
 Metreta, katera mera **dërshy** okuli dvajfseti
 nafhjih Firtelnou> DB 1584, III,48a

4. kaj; s prisl. določilom kraja **obstajati na določeni
 površini; razprostrati se:** Arnon je taifta
 vifloka Skala, katera v'Befupha, tu, je,
 v'oblakih, vétarih inu viharjih ftoji: Osdolaj
 tekó potoki, inu ona **dërshy** pèr svoih potokih
 notèr do Ara DB 1584, I,91b

5. kdo/kaj; kaj, koga k čemu, koga/kaj v čem **prizadevati si,
 da kaj pri kom ne preneha biti, obstajati:**

ohranjati: Verni imamo vmei febo prauo
 bratoufzhino **dershati** TC 1555, B8b; ty Stari
 Kerszheniki fo tih Iogrou .. Spomin **dershali**,
 inu fa nih volo nakatere dni prasnovali TR 1558,
 h4b; vshe naprei od nas v'feh, fe bo ta ena praua,
 zhipta Vera zheftyla, **dershala** inu ohranila
 TAR 1562, 24b; Obtú fe ima timu Sludiu fubper,
 v'fem ludem, kir pres Sakona ne mogo te
 zhiftofiti **dershati**, tudi tim Faryem Menihom
 inu Nunom, vta praui Sakon Boshy ftopiti,
 dopufititi TO 1564, 53a; Koku fe imαιο otroci v'ftrahi
dershati DJ 1575, 125; Starishi .. imαιο fvoie
 Otroke inu mlaishe od mladig nug hBoshymu
 ftrahu **dershati** inu gori kojiti DPr 1580, *3a; On je
 myr **dërshal** v'desheli, de fe sgul v'fèlje bilu
 v'Israeli DB 1584, II,192a; Pottle fe je Krajl drugazhi
 premiflil, inu je myr fthuril ftemi v'Berzuri .. inu
 je priflegèl, de bi hotil to fpravo **dërshati**, inu
 je taku nyh Priatèl poftal DB 1584, II,203b / Letu
 groffouitu ftrashnu Kraleuftuu tiga Greha .. kir
 zhes to zhlovnigo Naturo regira inu pod fuio
 oblaftio **dërshi**, hozhe fueti Paul de fpoznamo
 TL 1567, 4a / **Dërshi** hlapza h'dellu, taku imafh
 pokoj pred nym DB 1584, II,166b; Ti moje ozhy
dërshifh de zhujejo DB 1584, I,298b / Poftiti je
 prou, moliti je prou, defsetino dati je prou, ta
 Sakon zhiftu **dershati**, nikar rupati, nikomer
 krivu fthuriti, je v'fè prou inu dobru na famu
 febi TPo 1595, II,198

6. kdo; koga [nikalni rodilnik] od česa **delati, povzročati,
 da kdo česa ne more narediti; braniti komu
 kaj:** tiga bolniga Deteta Ozha [je bil] taku
 nagnjen, de je s'vrozhimi folsami djal, on
 nozhe vezh naprej fvoje Shene inu otrak kakor
 je poprej delal, od nafhjih pridig **dërshati**, ia on
 fam tudi nozhe nikuli vezh h'Papefhkim
 Malham neti k'drugim gnjufnobam tiga
 Papesha priti ZK 1595, 38

7. kdo; kaj, na čem, v čem **biti prepričan, da je
 povedano, navedeno v skladu z resnico;
 verjeti:** Aku pag mi rezhemo, [da je Janezov
 krst] od Ludi, fe boymo tih Ludi. Sakai oni fo
 ufi **dershali**, de ie Ioannes en praui Prerok bil
 TT 1557, 135; Mi tudi Veruemo inu **dershimo**, de
 ie [Marija] fdušo inu ftelefom, koker Enoh,
 Elias inu Moifes Vnebeta v'feta. Inu de ona fo
 v'femi Suetniki fa nas profi, inu sheli, de bi
 shno red bili Ifuelizhani TC 1575, 192; Satu my
 tèrdnu **dërshimo**, de Zhlovik pravizhen
 poftane, pres del te Poflave, le fkusi vero
 DB 1584, III,83a; TEđaj fo k'njemu ftopili eni od téh
 Sadduceou, kateri **dërshé**, de nej gori v'ftajenja
 DB 1584, III,43b; Ieft **dershim** ja inu verujem, de
 Bug fvojeji Cerqvi bode milofitv TPo 1595, I,165;
 My fposnamo frai, inu **dershimo**, de ta Papefh
 inu njegou hauffen nej ta prava Cerkou TPo 1595,
 II,75 / mi Veruemo inu tebe tèrdnu **dershimo**,
 de fi ta praui vezhni Shcof, nash Befednik pred
 Bugom TR 1558, fa / mi verni fimo ufi enu

tellu, skufi to Krij nashiga Gospudi Iefufa Cristufa, od vseh nashih grehou obrpani .. Na takim troшту, mui lubi brat, **dershi** terdnu TO 1564, 152b; Leta Sheniza pak **dershy** vfelej moznu vtem vupanju, on bode pomagal TPo 1595, I,163

8. kdo; kaj *obvladovati, imeti v lasti zemljišče, nepremičnine, posedovati*: Ony fo delezh od GOSPVDA beshali, ampak my fhe Deshelo **dèrshimo** DB 1584, II,64a; Satu hozhem jeft ta Méfta supet od vas iméti, katera fte vy meni vseli, inu vfo shtivro téh Méft, katere vy **dèrshite**, isvuna Iudoufke deshele DB 1584, II,193a; *Crajnjski*. Pošfeti *Slovenski, Besjzhi*. ladati[.] **dèrshati** *Hervazki, Dalmatinjski, Istrianski, Crafnki*. ufdèrsháti DB 1584, III,Ddla

9. kaj; kaj, v čem *izraža, da je pri osebkku kaj kot njegova sestavina, del, vsebovati*: Tu fo kratke beffede, oli veliku vfebi **dershe** TT 1557, ffa; Ta ftara Boshya poftaua ie tudi tako ordinko vfebi **dershala** inu fapouedala, Narpoprei, dati tim Faryem to Desfletino TR 1558, R4a; Kakoue pag fo lete Buquice, kai vfebi **dershe** TAr 1562, 4a; V cerqui inu Doma fastopnu, is ferza, refmislite kai ufaka beffeda, nekar kar ta uifha oli shtyma, ufebi **dershi** TPo 1567, A1b; Kay **dershy** vfebi leta Euangelion? JPo 1578, I,101b

10. v zvezi z za, kdo; koga za koga/kaj za kaj *pripisovati komu/čemu določene lastnosti, značilnosti; imeti za*: On [Jezus] ye rifnizhnu nafhe bolefni nofill/ inu ye na fe naluhill nafhe shaloftnu terplene/ My fmo ga pag **derfhali** fa aniga kir ye od buga fauerfhen TC 1550, 87(52a); Ty ftari fo danashni Dan fa velik **dershali** TR 1558, ca; Kir tukaj ty eni ludie fe timu zaihnu zhudio. Ty pomenio te dobre ludi, kir ta Euangelium, lubio, fa veliku **dershe**, timu Veruio inu ga slushaio TR 1558, Ga; Ty Trety, kir hote imeiti zaihne is nebes, pomenio te ludi, kir fa ta Euangeli ne rodio, fa eno shleht rezh oli fa nishter **dershe**, shpot inu shmeh[!] is nega delaio TR 1558, Ga; She pag tim Offertnikom, kir fo ta nega Vuk fa shleht, nifig preproft inu fa shpot **dershali**, odgouarie .. On bi tudi bil umil te Corintarie uiffoke kunshtne rizhi uuzhiti, oli fa uolo kir fo Messeni .. Obtu nei nee globoke rizhi uuzhil TL 1561, 31a; fe fa Greh ne **dershi**, kadar ena brūna Shena oli Dezhla Gologlaua, pres peizhe Vcerkou pride TAr 1562, 96b; left veruiem fa res **dershim**, Beffede fuetiga Paula:/: De more pred vfe konez vftet, Koker beffeda tuoya *P 1563, 145; fa kateriga [Kristusa] volo, ieft vfe rizhy fa shkodo **dershim**, inu ie **dershim** fa gouna TL 1567, 30a; te kerfzhenike boge inu bogate imamo fa glih **dershati** TT 1577, 101; [Apostoli] fo zhefto krat od Chriftufa flishali, da niegouo Kralieuftuo nei pofuetno, tamuzh duhouo Kralieuftuo .. Tako fo ishe

shtimali, da ie pofuetno Kralieuftuo inu fo sa guishno vferzu **darshali**, da vtem oni veliki mogozhni poglaucice inu Gofpodye budeio JPo 1578, III,79; Sheft dny imate delati, ta fedmi dan pak imate sa fuet **dershati**, eno Sabboto tiga pozhiuania GOSPODNIGA DB 1578, 80a; Bodite ene misli, imeite glih eno lubefan, bodite ene vole, nishter ne fturite is fdrashbe, oli fa prafne huale volo, temuzh skufi to pohleuszihno **dershite** vmei febo eden drusiga fa vifhiga TT 1581-82, II,189; Farji inu Preroki vuzhe krivo Boshjo flushbo: Inu trofhtajo moj folk v'nyh nefrezhi, de bi jo iméli sa lahko **dèrshati** DB 1584, II,31b; preklet je ta Mosh, pravi S. Ieremias, kateri fe na zhloveka sapufzha, inu meflu **dershy** sa fvojo roko [= moč]: tu je, kateri fe na zhlovezhki vuk inu della sapufy, inu svoim fercem odftopi od GOSPVDA DB 1584, I,bVa.se zanaša na svojo moč; VSi zhlovéki fo rejs sanikérni po naturi, ker od Buga nifhtér nevejdo .. Temuzh **dershé** ali ogin, ali Vejter .. sa Boguev DB 1584, II,144a; Tedaj fo flufhali vfi v'Iudi inu vus folk .. de bi imèl vfaki fvoيجا Hlapza inu fvojo Déklo flabodne puftiti, de bi yh vezh sa lafne s'shivotom ne**dèrshal**: inu fo je flabodne puftili DB 1584, II,44b *bi jih ne imel več za sužnje*; MOJa Dufla povifhuje GOSPVDA. Inu moj duh fe vefšely v'Bugi mojmju Isvelizarju. Sakaj on je pogledal na nifkofst fvoje Dékle. Pole, od fehmal bodo mene vfi roduvi sa isvelizhano **dèrshale**[!] DB 1584, III,30a; ti fe **dèrshih** sa modrefhiga, kakör je Daniel DB 1584, II,73a; MOji lubi Bratje, **dèrshite** tu sa sgul vefselje, kadar vy v'mnogetere fkuhnjave padete DB 1584, III,133a; Parvi facio, parvi aeftimo .. sa malu **dèrshim** BH 1584, S37; *Deutfch*. Wirdigen. *Latinè*. dignari. *Windifch*. sa vrednu **dershati**. *Italicè*. ftimar, giudicar & reputar degno MD 1592, v5b; kateri je vtem Pridigarftvi, nejma fvoيجا lebna sa dragiga **dershati**, temuzh ima fvojej flushbi nah priti ali sadofti fturiti TPo 1595, III,96; ty vuzheni ludje pred drugimi, fe nam shpotajo, inu nas fa norze **dershe**, de je my verujemo, inu fe puftimo pregovoriti, de je drugi leben po letim lebni TPo 1595, I,148; greihi, kakor vbyanie, prefluhftvu, tatvina, fture vfaj zhafsi enu grevanje, de fe tu ferze nad tem prefrashi, inu bi hotelu de bi fe ne bilu fgdudilu, sakaj nihzhe tiga nemore sa prou **dershati** TPo 1595, II,261; Ali Papefh ne hozhe de bi fe tu sa en fmeih imejlu **dershati**, temuzh hozhe fhe vus Svejtgovoriti, de je en pravi Rybizh, inu de prou s'tem Andtverhom okuli hodi TPo 1595, III,7

// kdo; koga/kaj, s prisi. določilom načina *izražati, kazati razpoloženje, odnos do koga, ravnati s kom, obravnavati koga*: Aku pag tui brat fe pregrishi na tebi .. taku pouei tei Cerqui. Aku on te Cerque ne slishi, taku ti nega **dershi** koker eniga Pagana inu zolnaria TT 1557, 53; Inu Iulius

ie Paulufa periatliuu **dershal**, ie dopuſtil nemu, de ie ſhal htim periatliom TT 1557, 422 *ga je imel za prijatelj*; koku imao ſtarishi eno derso hzher **dershati** DJ 1575, 107; Kadar tvoje Hzhere nej fram, taku jo t̄erdu **dershi**, de te ona tvoim Sovrashnikom k'ſhpotu nep̄erpravi DB 1584, II,170b; Ti pravifh, iefť fim en Pefs, iefť tu puſtim fe ſgodit, hozho rada en Pefs biti, **dershi** mene le kakor eniga Pfa TPo 1595, I,163 / Bug je pak letaku djal: Tvoje Seme bo en Ofsobenik v'eni ptuji desheli, inu je bodo v'flushbo podv̄ergli, inu slu **d̄ershali**, ſhtiriftu lejt DB 1584, III,64b; nym [krſčenikom] gre na Teleſu inu uſhitku taku hudu, de nej veliku ſmeiha per tem, inu vener aku nje lih ta Svejť cilu hudu **dershy**, taku ony v'fai ohranjo enu priasnivu krotku ferze TPo 1595, II,317

// kdo; od koga/česa, na kaj **prisojati komu/čemu vrednost, pomen; ceniti, upoſtevati**: [Mi] fim polni nida fouraſtua, veliku od ſami ſebe **dershimo** TT 1560, d4a; Ona [Adam in Eva] ſta vezh timu Sludiu Verouala, koker Bogu, vezh od Sludia ſta **dershala**, inu bul ga Slushala, koker Gofpudi Boga TT 1560, d4a; De fe na nas nauuzhite, de oben vezh zhes tu, kar ie piſlanu, od ſebe ne **dershi**, de fe kei eden fa koga volo ſubper druga ne napuſhi TL 1561, 33a; Od takih je tudi prerokoval Enoh .. nih uſta govore offerne beſede, inu od inih ludy veliku **d̄ershé** sa dobizhka volo DB 1584, III,135a; aeftimo, duco, facio, pendo, **d̄ershim** ali ſhtimám, ſhazam BH 1584, S37; Onu fi more od mene v'fakateri foditi inu **d̄ershati**, kar hozhe, ali iefť v'moim ſercei nar buile v̄em, gdu fim iefť TPre 1588, 77; Sakaj tu fe pravi pohleuſzhina, de jeſť od ſebe niſhter, ampak od drusig[!] veliku **dershim** TPo 1595, II,198; Ona je ta luba Divizhiza nas vuzhila, koku je ona h'gnadi priſhla, le ſkusi tu, de ona niſhter od ſebe nej **dershala**, inu fe je Boshje dobrete inu gnade troſhtala TPo 1595, III,134 / v zvezah **držati v čaſti / držati čaſtito** Kārſcheniki pak imao to Ime IESVS v'ueliki Zhafti **d̄ershati**, inu ije hvaliti t̄er ſposnati KPo 1567, LII *častiťi, ſpoſtovati*; Inu ie naredil, de fe prasniki zhaftitu **dershe** DJ 1575, 207; Bug hozhe, de imamo naſhe tellu v'zhafti **d̄ershati**, tu je, njemu njega potrebo od gvanta, jedy, pyťja &c. dati, inu ga n̄emamo s'nemogozhim poſtom, dellom ali s'nemogozhim sd̄erſhanjem ſkasiti, kak̄or zhlovezhki vukuvi delajo DB 1584, III,110a; Taku v'faj ta natura ſhene brumne Otroke t̄jakaj, de ony fvoje Starifhe v'zhafti **dershe** TPo 1595, I,297 / na ſaine neimamo nizh **dershati** DJ 1575, 143 / Obtu fe ima od Euangelia vezh, koker od Moifeufoue Poſtaue **dershati** TT 1577, 5; V'papeshtu fe zhlouezhke poſtaue viſhe **d̄ershé**, kakor Boshie poſtaue TPre 1588, 30 / Papeſh **dershy** na fvojo Maſho .. En Widertauffer **dershy** na fvoje vnnanje

poſhtenje TPo 1595, II,88 / Moiffter, mi veimo, de ti prou gouriſh inu vuzhish, inu od eniga vezh koker od tiga druſiga ne **dershish**, Temuzh ti vuzhish ta Pot Boshy po rifnici TT 1557, 235 *si do vseh enak*

11. kdo; koga/kaj proti komu/čemu **ugotavljati enakost, podobnost ali različnost med dvema ali več osebam, lastnostmi; primerjati**: ta dva lepu, eniga pruti drugimu **d̄ershly**, Adama inu Criftuſa. Inu hozhe taku rezhi: Satu je moral Criftus priti, en drugi Adam, kir bi nam fvojo pravizo k'erbfzhini dal .. kak̄or fim od uniga Adama erbali gr̄eh DB 1584, III,80a; Sakaj, kadar jeſť to ſhtrajfingo pruti moim pregreham **d̄ershim**: taku fo moji grehi veliku vekfhi, kak̄or leta tvoja ſhtrajfinga, s'katero fi ti mene obyſkal DM 1584, CXXIII

12. kdo/kaj; česa, od koga/česa, komu, kaj, s priſl. določilom načina **delati, da kaj zahtevanega, obvezujočega postane stvarnost, dejstvo; izpolnjevati**: Sakai fo tedai dane od Buga te Sapuudi, kadar tih ne **dershimo**, inu ſteimi ne faſluſhimo tih nebes? TC 1555, G2b; Inu kadar fo ſkuli ta Meifta ulekli, fo oni nim daiali **dershati** ta reſlotik, kateri fo ty logri inu Starishi utim Ierufalemu reſlozhili bili <S. Paul Sylafom prideta ſpet uta Derben inu Lyftro, Vndi obreſhe Timotea ga poime febo, Vlee poufod tiga Ierufalemskiga Concilia ſententio inu naredbo **derfhati**> TT 1557, 384; Ty eni, nai fi fo uſhe kerszheniki bili, fo menili, oni fo ſhe dolſhni takim Moifeufeuim Poſtauom od Spisite inu Proſnikou[!] **dershati** TT 1560, 22a; vtih naſhlih Cerquah .. fe vuzhi Veruie inu **dershi**, ta Odlozhik tiga Niceniskiga Concila TA 1562, 27b; Sakaj GOSPVD hozhe, de otroci Ozheta poſhtujo, inu hozhe, de **d̄ershé** kar nym Mati ſapovej DB 1584, II,154b; Letu je pak moja Savesa, katero vy imate **d̄ershati** mej mano inu mej vami, inu mej tvoim S̄emenom sa tabo DB 1584, I,10a / Inu kai ta iſta Cerkou poſtaui, inu Papeſh poterdi, to bi fe imelo **dershati**, kakor da bi to ſam Chriſtus bil porozhil, ter fi budi lyh ſupar Chriſtuſoui Beſſedi, poſtaui alli naredbi JPo 1578, I,78b / Leta zhas fo v'Israeli bily hudy ludje, ty fo timu folku fvejtovali, inu djali: Sturimo eno ſaveso ſtemi Ajdi .. inu fo bily nekoteri od folka h'Kraju poſlani, ta je nym porozhil Ajdoufke ſhege ſazheti **d̄ershati** DB 1584, II,178b / Natu reko eni is tih Farifeiou, Leta zhloulik nei od Buga, ſakai on ne **dershi** tiga Prafnika TT 1557, 288 *ne upoſteva verſkih zapovedi, ki se nanaťajo na praznike*; Kateri kai **dershi** od tih dni, ta **dershi** timu Gofpudi, Inu kateri kai ne **dershi** od tih dni, ta timu Gofpudi ne **dershi** TT 1557, 22b; Turki .. nih prafnike inu poſte oftru **dershe** TT 1577, 384

pren. jeft ftavim mojo nogo na njegovo fteso, inu **dèrshim** njegovu pot, inu is njega neftopim. Inu neftopam od Sapuvidi njegovih uften

DB 1584, I,273a

// kdo; kaj, po čem **pri delovanju, ravnanju upoštevat** kaj: [Kdor je v božji milosti,] ta ima inu mora vfe Shtuke tiga Catehifma vmeiti ifuuna, inu ta vegshi deil fastopiti, po tih **dèrshati** fuio Vero fui fšan inu leben TC 1555, A2b / gledati, da fe latincki puhfhtabi na meštò nalfih ftarih Slovenkih, kolikòr ie mogoche, v'glihi mochi poftavijo, Inu ta Ortographia **dèrshi**, katero nalfhiga iesika idioma inu natura potrebuie KPo 1567, VII

13. kdo; kaj **delati/narediti, da kaj obljubljenega, napovedanega postane stvarnost, dejstvo: izpolnjevati, izpolniti**: Kir ie Iepte to fuio Oblubo **dèrshal/** de ie fuio Szher feshgal .. Inu Erodes/ kir ie fuimu Pankartu **dèrshal/** kar ie Oblubil TAr 1562, 83b; Pèrfege, kir nêfo nemogozhe, fe imajo **dèrshati**, tudi fovrashnikom DB 1584, I,124b; taku bote vy, moj folk, inu jeft hozhem valh Bug biti, de bom mogèl to prifego **dèrshati**, katero fim jeft valhim Ozhetom prifegal DB 1584, II,33a; elipt. Kateri veliku govory, inu **nedèrshy**, ta je kakòr oblak inu Vejter pres deshja DB 1584, I,326a; Sakaj Gospud, kir je mogozh .. kar govory, terdnu **dèrshy**, vfa fyla fe mu vgane TFC 1595, CXXXI

14. kdo; kaj, na koga, nad čim **z aktivnostjo, prizadevanjem omogočati uresničitev, normalen potek česa ali zadovoljitev potreb koga: skrbeti za**: Bug hozhe taku terdnu nad tem Sakonkim stanum **dèrshati**, de vfi ti imajo fhtraiffani biti, kateri vnezhihfosti shivejo TPo 1595, III,182; Bug **dèrshy** nad fvojo Cerkovjo, aku on lih nio pufty terpejti TPo 1595, III,38 / v zvezi **držati nase** Nigdar vezh neuupai tuoimu fourashniku .. aku fe lih ponishuie inu poklania, taku vfa na fe **dèrshi** inu fe vari pred nim DJ 1575, 50 *se čuvaj, pazi nase*; po tuji prevodni predlogi **So halt** doch an dich LB 1545, 1769

● – Ti ie naredifh, kar jeft poprej ali potle fturim, inu **dèrshifh** tvojo roko nad mano DB 1584, I,314b *skrbiš zame, me varuješ*

15. kdo; komu, koga/kaj **biti uspešen v prizadevanju priti do koga/česa: priskrbeti**: Zhiga ie dolg [da so naši otroci nepoštèni in neizobraženi]? Tih ftarifih, kàr .. ijh v'Cerkov k'predigam, ne pohleio ijh v'fhulo, alli ako lih premoreio doma ijm Pedagoge ne **dèrshè** KPo 1567, XLVIb; Inu on [Jezus] ie rekàl fvoim Iogrom, de bi njemu en Zholnizh **dèrshali**, sa volo tiga Folk, de bi ga nedrengali DB 1584, III,20b

16. kdo; s kom **strinjati se s kom in ga podpirati pri delovanju: držati s kom**: pred leteimi dneui ie bil gori ufal ta Teudas .. skaterim ie **dèrshalu**, enu shtyuene mosh okuli shtyri ftu TT 1557, 346; Kateri fmeno ne **dèrshi**, ta ie fubper mene

TO 1564, 38b; Anticristi fo fadashni Papeshi, inu kir shnimi **dèrshè** TC 1575, 488 / Bug fnami **dèrflui/** inu nas varuie TC 1550, 206(111a)

17. kdo; kaj, s čim **biti dejaven pri kakem delu opravilu: opravljati, izvajati, opraviti, izvesti**: De fe pag ta Pogrebshzina prou inu nom nuznu **dèrshi** inu dopernasha, taku fe more fa teimi mertuimi fgoniti TO 1564, 163a; Vkakoui zhafti, oblafi fe bo fodni dan **dèrshal** TT 1577, 476; tvoja Bèffèda, Pèr Turkih fe prepoveda, Ludem pridigovati /: Tèr tu fvetu Kèrfzhovanje, inu tudi Obhajanje fe nepufty **dèrshati** DC 1584, CCXVII; Potle fo ony [papežniki] eno Procefsio **dèrshali**, tukaj je moral en vfakateri eno gerozho luzh ali sveizho vrokah nefti TPo 1595, I,146; Erodes/ bi imel enu veliku Goftovanje ali dobru le bainje na fvoj porodni dan **dèrshati** TPo 1595, III,95 / Christuf .. òzhe, kakòr enimu pravizhnimu Rihtaruf flifhi, nekar skrivaie, tàmuzh ozhitò pred vfm fvetom, Angelij inu Hudizhi fodni dan **dèrshati** KPo 1567, XXb / Sakaj kadar Bug pride, taku on dobru pride, inu dolgu **dèrshy** sfvojo fhtraifingo TPo 1595, II,166 *njegova kazen dolgo traja*

// s samostalnikom, navadno izglagolskim, z oslabljenim pomenom, kdo; kaj, s prist. določilom načina **izraža dejanje, kot ga določa samostalnik**: v zvezah kot **držati boj Deutch**. Schlacht halten. *Latinè*. comitter praelium. *Windifch*. boj **dèrshati**, klati, fe bojovati. *Italicè*. pugnare, far giornata, combattere MD 1592, N2b *bojevati se; držati igro Deutch*. Comedi fpilen. *Latinè*. agere comœdium. *Windifch*. jgro **dèrshati**. *Italicè*. rappellentare vna comedia MD 1592, B8b *igrati gledališko igro; držati mašo* Kadar en farmofhter oli pridigar to prauo ftaro Masho koker ye to ifto Iefus Christuf poftauill hozhe **dèrshati** ta ima pred Masho prufi tim ludem taku gouoriti TC 1550, 67(42a) *maševati*; Po letém je Papefh fhe dajle sto Vezherjo nalfhiga Gofpuda Iefufa Christufa .. fege, inu ga je k'enimu Iemnju fturil sa teh mertvih dulhiz, de fe je malo Mash **dèrshalu** sa volo lafne andohti, temuzh le sa volo teh prebend inu denariou TPo 1595, I,190; Kadar pak en Pridigar pride, inu vuzhy, kadar ti hozhefh isvelizhan biti, taku ti morefh sa tvoje greihe sadofti fturiti, Malhe **dèrshati**, Almoshne dajati &c. tukaj ta Ouzhiza nepoflufha, inu pravi: Ieft nesnam tvoje fhtime, onu nej tiga Paftyrja, temuzh eniga Volka fhtima TPo 1595, II,32 *dati, da se mašuje; držati nid* Bulshi ie ozhitu fuariti, kakor skriuunu nid **dèrshati** DJ 1575, 79 *zavidati; držati ples Deutch*. Tantz halten. *Latinè*. ducere choros. *Windifch*. ples **dèrshati**. *Italicè*. danzare, ballare, saltare, menare il ballo MD 1592, P8a *plesati; držati pravdo* [Bog] ie fuiga lafniga Synu kanimu offru na tim Cryfhi, fa te grehe tiga fuita poftauil, inu to prauo tiga fuita na fuim Synom **dèrshal**, inu na nim fhtraifal te

grehe vřiga fuita TT 1557, lb *sodil*; **držati praznik** per teh Papefhnikih .. leta Praznik nikar timu Svetimu Sacramentu hzhafti ne **dershe** .. Temuzh nym famim h'zhafti TPo 1595, II,126 *praznujejo*; **držati srd** Zhlovik pruti drugimu ferd **dershy**, inu hozhe per GOSPVVDV milofti iskati DB 1584, II,164a *se srdi na koga*; **držati stražo** Leuiti [imajo] štrasho **dershati** okuli Prebuiualifzha tiga Prizhouaina DB 1578, 113a *stražiti*; **držati svet** Siutra Vishifar Pišarie, Starishe, Fariseerie, Ie on vře vkupe fprauil. Suit fo zhes nega **dershali**, de bi mu vřmert pomagali DPa 1576, A6b *posvetovali so se*; **držati tovarištvu** ty mladi imajo nih touarishtuu **dershati** fteimi brumnimi poshtenimi inu Vuzenimi[!] TR 1558, C3b *se družiti* / evřem.; **držati družbu** Otroznice tudi neifo pred Bogom nezhiťe, tamuzh le pred Liudmy, da fuoi zhas pozhyuaiozh dořtoie, inu da Moshie drushbe shnimi **nedershe**, kakor ie Bog sapouedal JPo 1578, III,30b *nimajo spolnih odnosov* / **držati maso** Facere modum. Haber modum, Mafo **dershati** BH 1584, S20 *biti zmeren*

● — **držati jezik za zobmi / držati usta ne obrekovati, ne govoriti po nepotrebnem; držati jezik za zobmi**. TA III. CAP. Vely Iefik řa řobmi **dershati**, řakai hud Iefik vře hudu obudi TT 1577, 116; my nejmano řoditi .. Sicer bodemo my ř'temi řleipimi, nevernimi, obředenimi řudi, řhriftuřa na řrifu framotili inu ře mu řhpotali .. kakor ti vidifh de řo řudje řturili. Ampak kadar bi ony bily na Boshjo Befředo řledali, taku bi bily ta uřta **dershali**, inu bi bily vřetej řeizhi, po drusih řvetih řudy Exempli řodili TPo 1595, II,37[=47]; po řuji řevodni řredlogi Aber hetten řie auff Gottes wort gefehen/ wřrden řie das maul **gehalten**/ vnd in difem řall/ nach ander heyliger leut Exempel geurtheilet haben LH 1566, II,XXVIIIb; **držati na uzdi/v brzdah obvladovati, brzdati; držati na vajeťih**: O de bi iefť moie řmili mogel na vuřdi **dershati** .. De greihe nenareiam, inu velike řmote neperřrauim DJ 1575, 94; Prau pořtiti řdugo nei, kakor da řhlouik puřti inu ře varuie řudih řmiřal .. da řhlouik řuoie řeřfo, řbersdah **dershi**, da obeniĝa nerashali, obenimu řud nauk neda JPo 1578, I,84a; taku ie moi řuh volan inu řerna-reden, naiři ie moie řeřfu nikar ie řlabu řemuzh řudi řupěrnu inu řeuolnu, řuifřtu řazhi na vuřdi **dershati**, inu řtuoim řuhum řorititi řiPre 1588, 61; **držati pod řevim řescem řelati, da kdo ne more izvedeti, odkriti řesa; prikřivati**: zhe řrumifhi ini řveteifhi ty řudje ře vidio, ř'tem řvegřhi řotri řo ony, řolni řřrupá inu Boga-řhentovanja. Taki řo ony řdobru vřeřlej bily, Ampak ony řo je pod řem řevim řeřřom **dershali**, inu řnali řkřivati TPo 1595, I,61; po řuji řevodni řredlogi Alřo řind řie wol allweg geveřť/ aber řie habens vnter řem řincken zizen **gehalten**/ vnd bergen können LH 1566, I,XXXVII;

držati pod řibo řajati komu udarce; řepřti: Kateri řuoie řete řubi, ta ie vřeřei pod řhibo **dershy**, de řotle vřeřeile na nim řozřaka DJ 1575, 125; **držati pred oćmi řelati, da kdo/kaj vřpliva na řavnanje, odřoćitev; upořtevat**: Volnu řvřamite řhřtraifře, De ře řořpud neraferdi ř: řred ořhima ĝa **dershite**, řhiuie unieĝa nauki *P 1563, 183; Koku ře imamo Boga řati, negouo řeřeido pred ořhima **dershati** DJ 1575, 136; **držati pred uřta prikřavati, řredstaviti**: Bug ta je vře řturil, kar je imel, on je řebi řvoj řveti řarřť dal, on je řebi ta řubi řvangelium řred uřta **dershal**, inu řebi ĝa je vřřilřho inu řvdvor puřtil řerneřti TPo 1595, II,266; **držati uřta odřpta řřuti in izřařati řresenećenje, řaćudenje; řřuti se**: řa řiga volo more řetu GOSPVDI Bogu vřřerzi řhal řjati, kadar my řetak řhazh[!] řahku moremo imeřti, inu vřřj řjakaj řremo, inu řřta odřerta **dershimo**, inu ře od řiga řizh nenavuzřhimo TPo 1595, I,211; **držati v řameti řobesedno ři řapomniti řesedilo; řnati na řamet**: řapiřřite vř leto řeifřen, inu no vuzřite ře řraelske ořrove, inu no pořtauie vřnih vuřta, de no vřameti **dershe**, Inu de řeta řeifřen řo řeni ena řřřzha vřei řeimi řraelskimi ořruki TC 1574,)(5b

● — — En řud ie .. kateri řvoie Ořhy vřřřoku řořsi, inu řvoie Ořervi kvishku **dershy** DPr 1580, 59b *ki je řvezeten*; ● — — řreg. kadar řhelodez řer řařsi ře **dershy**, taku ře řlatku řpy DJ 1575, 132

PRIM. řřan
PRIM. řřeć^{1,2}
PRIM. řolidřřati
PRIM. řoridřřati
PRIM. řnapređřřati
PRIM. řnoterđřřati
PRIM. řnotridřřati
PRIM. řprotidřřati
PRIM. řsemđřřati
PRIM. řvkupđřřati
PRIM. řvkupedřřati
PRIM. řvkupeđřřati
PRIM. řzoperđřřati [M. ř.]

držati se -im se řlag. ředov. [dř'řa:ti se -ř'i:m se];

P řibliřno 1800, K 43 (TC 1550, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, TL 1567, TPo 1567, KPo 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, TPo 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DAg 1585, DC 1585, řiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, řiM 1595, řiC 1595, řK 1595, řiMh 1603)

— ředol.: d | er/er/ar/er | řati se; — řed. ed. 1. oř.: d | er/er/ar | ř | i/y | m se; — 2. oř.: d | er/er/ar | ř/z[ř] (řrubar) | i | ř/s (TC 1555) se; — 3. oř.: d | er/er/ar | ř | y/i/i/j se; — řv. 1. oř.: řerřiva se; — 3. oř.: řerřita se; — řm. 1. oř.: d | er/er/ar | řimo se; — 2. oř.: d | er/er | ř | i/y | te se; — 3. oř.: d | er/er/ar/er/ar | ř | e/řio/ee se; — řel. ed. 2. oř.: d | er/er/er | ř | i/y/j (TPo 1595, III,105)

s/š (TT 1557, 412) | e; – mn. 1. os.: d | er/ër | žimo se; – 2. os.: d | er/ër/ar | ž | ite/yte (Trubar)/te (*P 1563, 175) se; – del. na -l m. ed.: d | er/ër/ar | ž | a/à | / se; – đv.: deržala se; – mn.: d | er/ër/ar | ž | a/à | li se; – ž. ed.: d | er/ër/ar | žala se; – mn.: d | er/ër | žale se; – s. ed.: d | èr/er | žal | u/o (Juričić) se; ◀ ▶

1. kdo/kaj; česa **biti v prostorsko neposrednem stiku s čim; dotikati se:** nepuhti nizh od tiga sakletiga **fe** tuoie roke **dershati** DB 1578, 161a; Satu je Ioab beshal v'to Vtto tiga GOSPVDA, inu **fe** je **dërshal** Rogou tiga Altarja DB 1584, I,184a; Sakaj on je Trame polushil svunaj okuli te Hifhe, de **fe** néfo hifhne sténe **dërshali** DB 1584, I,186a; Taku je tudi tiga drugiga Kerubima ena perut pet komulzeu imela, inu **fe** je tikala sténe te hifhe, inu njegova ta druga perut, tudi pet komulzeu, inu **fe** je **dërshala** peruti tiga drugiga Kerubima DB 1584, I,235a; Inu on je mene vun pelal .. pruti timu zimpru, ker **fe** je Tempła **dërshal** DB 1584, II,81a; Inu on je meril to Hifho, kakòr je dolga bila, ta je poufod iméla ftu komulzeu, syd inu kar **fe** je nje **dërshalu** DB 1584, II,80b / Njegove offertne lufkine, fo kakòr tèrdni Szhiti, tèrdne inu goftu ena pèr drugi. Ena **fe** druge dotika, de en vejter vmejs nepride. Ena na drugi vifsi, inu **fe** vkup **dèrshé**, de narasen negredò DB 1584, I,278b so *sprijete* / ta Glaua, tu Tellu inu ty Vudi, **fe dershe** inu hranio vkupe TC 1575, 444 so *povezani pren.* Bog hozhe da **fe** rauan S. Euangelia tudi te defet sapouedi prediguio. Inu **fe** leta dua Vka, tako vkup **dershita** inu vifita edan na drugem, da key edan oftane, tukai oftane tudi ta drugi JPo 1578, III,106b

// kaj; česa **biti v takem položaju, da se z dotika-jočim se delom teža prenaša na kaj; naslanjati se:** Inu on je pèrjel ta dva frejdna Stebra, na katera je taifta hifha bila poštaulena, inu **fe** na tehifstih **dërshala** DB 1584, I,143b / Te nage ony pufté leshati, inu tem obene odeje nepufte v'mrsali, katerim fo gvant vseli. De **fe** morajo k'Skalam **dërshati**, kadar ena Ploha od Gorre na nje lye DB 1584, I,273a *se tiščati pren.* Hudizhi **fe** edan drugiga **dèrshe**, kakòr ripie alli ketine, inu pizhe vèrhu en drugiga, kakòr šhupe na ribah KPo 1567, CXXb / Takova Bešéda je ta Paliza bila, na katero **fe** je on [Peter] opiral inu **dershal**, de njega ta Greih nej mogel potlazhiti TPo 1595, I,258

// kaj; koga/česa **biti pritrjen, prilepljen na čem; držati se:** Mi tudi ta prah uashiga Meifta, kir **fe** ie nas **dershal**, iftreflémo na uas TT 1557, 197; Muia muzh ie fuha koker ena barigla, inu mui Ieffik **fe dershi** muih vuft neba TPo 1566, 46b; Ve timu rasbojnkimu Méftu, kateru je en takou Lonaz, kateriga **fe** tu pèrgorelu **dèrshy**, inu nezhe prozh pojti DB 1584, II,71b

preen. vfa dobruta **fe** mene **derfhi/** inu meni flifhi TC 1550, 57(37a); Muia Dusha **fe dershi** tiga praha

TPo 1566, 216b; poloshimo od nas vfako butoro, inu ta Greh, kir **fe** nas terdnu **dershi** TT 1577, 83; GOSPVDA .. bo htebi obernil vfe Egipterske bolesni, pred katerimi fi fe bal, inu **fe** bodo tebe **dershale** DB 1578, 174a; nefrezha bo njemu pèrpraulena inu **fe** ga bo **dèrshala** DB 1584, I,271b; Naemanove gobe **fe** bodo tebe **dèrshale**, inu tvojga Semena vekoma DB 1584, I,206a *vsi tvoji potomci bodo gobavi*; lakota, pred katero je vas grosa, **fe** vas bo **dèrshala** v'Egipti DB 1584, II,49a **2.** kdo; s prisl. določilom kraja **gibati se v določeni smeri; usmerjati se:** inu ufdigneio tu ladru po tim veyanu tiga veitra inu **fe** pruti timu bregu **dershe** TT 1557, 426 / Turki, Iudje, ali Papehniki, tjifti bodo shaloftni, fe bodo pretrafhili inu zagovaili vtej puftedni uri .. de ne bodo vejdlili kam **fe dershati** TPo 1595, II,234 *kje iskati pomoč pren.* Iaft **fe** tako malo morem Nebes **dershati** kakor drugi Liudyé. Leto ie tudi praua Hudizhoua Moiftria, skatero [je] Satan nyh veliko preuezhhal JPo 1578, III,135b

3. kdo/kaj; proti komu/čemu, nad kom, s kom/čim, s prisl. določilom načina **izražati, kazati svoje razpoloženje, svoj odnos do ljudi, okolja; obnašati se, vesti se:** Stari ludyé po vuki boshym .. **fe** imaiò taku **derfhati**. Ty ftari Deici de bodo trefui/ de **fe derfhe** koker polhtenim mošhem flifhi .. Te Babe glih taku TC 1550, 137(77a); Satu imamo nega [Jezusa], fo vfmem szhimer premoremo fahualiti, brumsku **fe dershati**, lubiti nashiga blishniga, Inu vfe nadluge volnu preterpeti TC 1555, K5b; Kai ie vfak kerfzhenik Gospolzhini dolshan, koku **fe** pruti te ima **dershati** TC 1555, M2; tu nashe meflu nom pokoia nigdar ne ftaru .. fatu nash[!] naklane, de bi fpet utu fitro kosho ftopili, inu **fe dershali**, koker **fe** drugi **dershe** TM 1555, A3b; koku **fe** ie tim flogrom, inu tim peruim ftarim kerszhenikom godilu, fzhim inu koku, fo slushili Bogu, inu **dershali fe** vmei febo TT 1557, ff4b; Kai ie [Jezus] vtih hishah delal, koku **fe** ie fteimi bofimi, bolnimi, fdrauimi, bogatimi, periatili, greshniki, fourashniki inu shnega fuperniki **dershal** TT 1557, ff3a; Inu kadar ie meni pouedanu bilu, de eni ludi na nega ftegre, fem ga fdaici poslal htebi, inu fem tudi tim toshnikom fapouedal, de kar oni imaiò fubper nega, pred tako pouedo. **Dershishe** [= drži se] dobru TT 1557, 412; [Sv. Pavel in Barnaba] fta **fe** redle **dershala** skufi to pomuzh tiga Gospudi, kateri ie pryzho daial tei besfedi fuie gnade TT 1557, 377; koku cilu milofthiu inu lubefniu **fe** ie Iefus pruti vfmem Greshnikom, bolnikom inu bofim **dershal**, nee fagourarial TR 1558, c3a; Tukai S. Duh vfo Gospolzhino .. vuzhi, koku vnih Oblafti inu Pohyshtui pruti Bogu, fami febo inu pruti fui drushini **fe dershati** imaiò TPo 1566, 180a; O Bug, de bi **fe** poufod te Matere, Babe, Synuui inu Vnuzheta taku **dershali** TL 1567, 56a; Koku **fe** ie ta Farska

Curba shne Crouashkim Fariem, Vgurenim Gradu .. **dershala** TC 1575, 203; Kateri fe ie letiga nauka prou nauuzhil, ta **fe** sna modru **dershati** DJ 1575, 74; Kakor fe vodi neima proftor puftiti, taku fe sheni neima nee voila perpuftiti. Aku **fe nedershy** po tuojj voli taku fe Lozhi od ne DJ 1575, 107; Kako **fe** ie **dershal** vtei Molitui? On ie od fuoyh Iogrou odftopil .. Ie doli pokleknil, padal ie na fuoie Oblizhie JPo 1578, I,115b; Inu najfi je on ta nar mlajshi Mosh bil Naphtaloviga Rodá, taku **fe** on vřaj nej kakòr enu dete **dèrshàl** DB 1584, II,147b; Oftani brumen, inu **fe** prou **dèrshi**, Sakaj takimu h'pullednimu dobru pojde DB 1584, I,289a; Hozheli on fe s'veliko mozhjo s'mano praudati? **Nedèrshi fe** on taku pruti meni, temuzh mi je lih naprej poloshi, taku, hozhem jeft dobru praudo dobiti DB 1584, I,273a; Koku **fe** ie Gofpud Primosh v'Derendingi **dershal** TPre 1588, 119; *Deutfch.* Züchtig fein. *Latinè.* modeftè fe gerere. *Windifch.* zhednu **fe dershati**. *Italicè.* haver rifpetto, efser modefto MD 1592, X4b; koku **fe** nad temo mertvimi imamo **derfhati**, aku fe tudi imamo kumrati inu jokati TPo 1595, III,196; Koku **fe** my imamo pruti letimu Ditezau prau **derfhati** TPo 1595, I,78; Koku **fe** imamo s'mifalmi, s'befsedami inu djanjem pruti Bogu prou **dèrshati** ZK 1595, 49; Pudefio. *Germ.* Schamrot werden. *Slav.* framotnu **fe derfhati** MTh 1603, II,356 / [Kristus] **Se dèrshi**, kakòr da bi me [uboge žene] ne vidil inu nellihhal KPo 1567, CXV *se pretvarja*; Kadar ie ona [Jerobeamova žena] vshe bila notèr prihfha, **fe** je nesnanu **dèrshala** DB 1584, I,194a *pretvarjala, da je neznanka*; Inu ony fo blisu pèrhlhi h'timu Kalhtelu, v'kateri fo fhli. Inu on **fe** je taku **dèrshal**, kakòr de bi hotil dajle pojti DB 1584, III,46b; Taku je onu fto Smertjo tudi .. ona more te fobe pruti nam kasati, inu **fe derfhati**, kakor de bi ona nas hotela poshrejti TPo 1595, II,68 / koku fo **fe** tedai te ifte Cerque vti Afy **dershale**, inu kai fe ie nime godilu TC 1575, 243 *kako so se vedli člani skupnosti*; Od zhega gouori leta Euangelion? .. kako **fe** te Ouze proti oboijm [dobrim in hudim pastirjem] imajo **darshati** JPo 1578, II,78b / njegova [Jobova] Shena je djala k'njemu [Jobu]: Ie li **fe** lhe tèrdnu **dèrshifh** tvoje brume? Ia .. shegnaj Boga inu vmèrji DB 1584, I,260a[=267a] *še vztrajaš* // s samostalnikom, pridevnikom ali prislovom, z oslabljenim pomenom *izraža stanje, kot ga določa samostalnik, pridevnik ali prislov*: v zvezah kot **držati se glih nedershite fe** glih tim lushtom, koker poprei, kadar ne fte she Cristufa fnali TT 1577, 141 *ne enačite se*; Mlad zhlovik .. **fe** néma Gofpudom glih **dèrshati** DB 1584, II,166a; **držati se goljufije** Kadar je pak ta shlahtni Antiohus vidil, de je Philometor hotil njemu premozhan biti, **fe** je on fpet **dèrshal** fvoje golufije, inu je s'denarmi naredil eno ferraterio DB 1584, II,88a *je spet goljufal*; **držati se**

hvaležen en ufaki kerszhenik .. fa volo take dobrote **fe dersh**i hualeshen pruti Bogu inu nega Synu, fanem poshtenim nouim lebnom TR 1558, d3a *bodi hvaležen*; **držati se po pravici** De fe fto prodajo, kupilò, fto Vago, Mero, inu fo vřem dellom, **fe dershimo** po prauici, inu koker bi mi radi vidili, de bi fe nom tudi gialu TC 1555, F4b *smo pravični, pošten*; **držati se pri meri** ta zhaftiti Sacrament nikar nevrejdu neprejmejo, kir pravio inu sposnajo de fo vbogi grefniki, kir marfkake fkuhfnjave pozhutio .. **se** s'jedjo inu s'pitjem **nedershe** vřelej per meri TPo 1595, I,196 *niso vedno zmerni*; **držati se skrivaje** Sakaj tukaj fe je hotel ta GOSPVĐ refodeti, nikar le mei Iudi, temuzh tudi mej Ajdi, de bi ty Iudje nikar ne fimejli rezhi, On bi **fe** bil cilu fkrivaje **dershal**, de bi nihze[!] nej od njega vejdil TPo 1595, I,75 *skrivaj*

4. kdo/kaj; koga/česa, na kaj, po čem, (s čim) **pri delovanju, ravnanju upoštevati kaj**: de veyamemo Vieufu/ inu de **fe** po Bolhy befedi **derfhimo** TC 1550, (15b); po tim Euàgeliju de **fe** fo vřem **dershe** TR 1558, b4b; Opomina, de fa nim hodio, tu ie, de **fe** nega Vuka terdnu **dershe** TL 1561, 32b; Mi **fe** imaua tiga reslozhitka tiga S. Pifma **dershati** TAr 1562, 98b; Vtim kerfту fe ie ta praui Bug htebi fauefal, De tebe vuobeni nadlugi, fuleb vti Smerti ne hozhe fapuftiti. Na tako fueifto Oblubo **fe** ti terdnu **dershi** inu fanefsi TO 1564, 146b; vuzhimo fe per godi inu od mladui, tiga Catehifma, de ga prou faftopimo inu po nim **fe dershimo** TC 1575, 35; tu, kar ie Bug tebi porozhil, tiga **fe** vřelei **dershi** DJ 1575, 14; S. Iansh .. ga [Gaja] huali, de hodi po rifnici, tu ie, de **fe dersh**i fto Vero, Sboश्यimi slushbami, shnega fтанum inu lebnom, po Boshy beffedi TT 1577, 226; Sueti Paual vzhi: Budite samano Hodci kakor fam laft, sa Christufom Hodaz. Ali **fe** tiga skorei nihzhe **nedarshy** JPo 1578, II,30; Vy néfte valhe Brate sapuftili vřesh dolg zhas, do danafhniga dne, inu fte **fe dershali** te Sapuvidi GOSPVDA valhiga Boga DB 1584, I,130b; Sakaj **fe** tedaj néfi **dèrshal** po pèrfeji tiga GOSPVDA, inu po Sapuvidi, katero fim jeft tebi sapovédal? DB 1584, I,184a; Ionadabove, Rehaboviga Synu befféde .. de bi neiméfi Vina pyti, **fe dèrshé**, inu nepyo Vina, do danafhniga dne DB 1584, II,45a; Satu trahtaj po tem, de fe ti vuzhifh po Exempli letiga Samariterja **fe dershati** TPo 1595, II,215; Na takou froht **fe** imajo ty vbosi Karfzheniki **dershati** TPo 1595, II,288; Taku nas vuzhy ta GOSPVĐ, de **fe** imamo na to beffédo **dershati**, verovati inu brumni biti TPo 1595, II,230; [Verni] fe .. dershe sa vboge inu reune greifhnike, kateri fo globoku padli, Iftegnejo sa tiga volo nyh roke vun, inu **fe dershe** sveffeljem na leta fhlahtni grunt inu vogelnik TPo 1595, I,57; Kadar vřeh nafha veifit ali ta greh fe vnami obudy, inu hozhe nas te

D

lubefne Bofhye pruti nam, obrupati, imamo fe vbran poštaviti, inu **fe** terdnu lete lubefne **dershati** TPo 1595, I,216; taku bode nyh Christus vprafhal, inu porezhe: Kej je tedaj moja befseda? Ter vfaj fim jeft vmoji Cerkvi, S. Karft, Sacrament, Abfolucio inu pridigo poštavil .. Sakaj **fe** vy nejfte tiga **dershali**? TPo 1595, II,255; Kir **fe** tērdnu **dērshtj** te befsede, kir je gvifhna, inu vměj vuzhiti de sna tudi opominati ZK 1595, 198 / **Dershite fe** htimu kar ie dobru TT 1560, 20b; Inu kateri meni hudu delajo sa dobru, ty fe meni supār Itavio, satu ker **fe** jeft dobriga **dershim** DB 1584, I,289a; S. Duha imejti, drusfiga nihster nej, temuzh de fi ti en Karfzhenik .. inu **fe** vdobri Veifti **dersifh**[!] TPo 1595, III,27 / poleg takoviga kumrainja **fe** ta nafha ferza prejdu inu prejdu **dershe** na ta trofht TPo 1595, III,199 / nej mogožhe de bi **fe** my vletej Reguli vfelej mogli **dershati**, my posabimo te milofiti zheftu TPo 1595, II,148

// kdo; koga, h komu/k čemu, na koga, po kom **biti prepričan, da kdo dela, učí tako, kakor je za osebek najbolje, najbolj primerno, in ravnati v skladu s tem; zanašati se, slediti komu**: Eni moshie pag ty fo **fe** nega [sv. Pavla] **dershali**, inu fo verouali TT 1557, 391; Bug vely, de ta zhlouk ima nega famiga zhes vfe rizi lubiti, nega **fe dershati** inu nemu slushiti fcelim fercem fo vsem shiuotom inu na nega famiga vupati TR 1558, T3b; Skufi to Vero ie on [Mojzes] to Egipto fapuftil, inu fe nei bal tiga kraleuiga ferda, fakai on **fe ie dershali** tiga [Boga] kateriga on nei vidil, koker de bi ga vidil TT 1577, 77; **Darshite fe** tega dobriga Paftirya, kateri ie fuio Dusho dal sa fuoie Ouce JPo 1578, II,104; Kay ie vshe na tim Suetu, inu **fe** Hudizha **dershi**: To ie tudi Bogu inu vfm Vernim Kerfzhenikom nepryatel inu fourash JPo 1578, II,52b; Ti Ozha vfe milofiti inu fmilienia .. Ti fi lam moie Vpanie .. moye isuelizhanie, Tebe **fe dars hym**, tebe nepuftim, ter fy poydi kakor hozhe JPo 1578, II,55b; VE timu gārdimu, Ikrunimu, rasbojnskimu Meftu, onu nezhe flufhati, inu fe nepufity podvuzhiti, onu nezhe na GOSPVDA savupati, ni **fe** k'fvojmju Bogu **dershati** DB 1584, II,123b; Moja duha **fe** tebe **dērshty**, Tvoja defniza mene obaruje DB 1584, I,295a; dofti tēh nafhah **fe** taku tērdnu **dērshe** tēh Rabionou, inu jim vupajo, de vezh po Iudoufkim pilheo, kakor fo fāmy ty ftari Iudje fturili DB 1584, II,58a; De bo en vřakateri vejdil, kateri **fe** htimu GOSPVVD Christufu **dershy** .. de Bug takovimu zhlovenu nemore inu ne hozhe foverash biti TPo 1595, I,86; Htimu vřhe tedaj flifhi, de **fe** jeft k'njemu skusi rifnizhno pravo Molitou **derfhim** TPo 1595, I,113; Le prozh s'tem Volzhjem vpytjem ali tulenjem, jeft **fe** hozhem kmojmju Paftyrju

dershati TPo 1595, II,32; Sa tiga volo bodi fi vshe Gofpodinja ali dekla, Gofpud ali Hlapezh, Ozha ali Syn, Oblatnik ali podlofhnik, taku fo tukaj vfi glih, imajo enako fřisho, inu aku verujo, taku v'Nebu flifhio, inu na tem nizh neleshi, aku fim jeft tukaj, en drugi Karlhenik je v'Ierusalemi, inu mi fe mei fabo nesnamo. Mi imamo le eno glavo te **fe** obadva **dershiva** inu vupava fskusi toifto Isvelizhani biti TPo 1595, I,192 / On [vernij] **fe derfhi** hti prauie bofhy Cerqui TC 1550, 238(127a); kadar vshe mi veimo inu fřofnamo, kei, inu katera ie ta praua Cercou Boshya, fmo mi inu vfi prauie Vere ludy dolshni, **fe** htaki Cerqui ozhitu **dershati** TO 1564, 38a; h'katerimu deilu ali partiji **fe** ony imajo **dershati** TPo 1595, II,76 / Ta **fe dershly** na letiga, ta drugi na eniga drusiga Svetnika, de bi imel sa njega profsiti .. teh norfkih dell, inu teh Malikoufkih Boshjih Slushbi v'papefhtvi, nei ni mafse ni konza bilu TPo 1595, I,142 / Modruft odme te is vfe nuje, kateri **fe** k'njej **dērshtë** DB 1584, II,142b

// kdo; po kom **pri svojem ravnanju posnemati koga; zgedovati se**: Demetrius ie brumen, po nim **fe** imamo **dershati** TT 1581-82, II,166[=366] **5.** kdo/kaj; koga, h komu/k čemu **biti rad in večkrat s kom; družiti se**: Nedrushie fe křferditimu Moshu, inu **nedershie** fe kenimu slobnimu Moshu DPf 1580, 43b; kadar nadluga fem gre, taku **fe** ony [nepravi prijatelj] ^ah'tarzhi **dērshtë** <^atu je, ony **fe** h'tem **dērshe**, ker blagu inu priasen védo> DB 1584, II,168a; Ieft .. jejm inu pyem senim vřakaterim .. taku moram jeft vom en Polhrei-fhnik inu pyanez biti, kateri **fe** h'Zolnarjem inu kGreifhnikom **dershy** TPo 1595, I,19; ti nemorefh od teh greifhnikou prozh tezhi .. kakor ty Fariseerji letukaj ftire, temuzh **fe** k'nym **dershati**, nje podvishati, opominati, fvaryti, trofhtati, ja tudi poterpleinje shnymi imejti, inu nje nofsiti TPo 1595, III,151 / Ptize fe k'fvoji glihi drushē: taku **fe** tudi rifniza **dērshty** h'tem, kateri jo flufhajo DB 1584, II,164a

// kdo; koga, h komu **biti čustveno povezan s kom; družiti se**: Niszhe ne more dueima Gofpudoma slushiti, fakai oli on bode eniga fourashil, inu tiga drufiga lubil, oli on **fe** bode eniga **dershal**, inu fatiga drufiga ne bode maral TT 1557, 15; Ieft hozho nemu eno pomozhnico fturiti, kir **fe** bo knemu **dershala** TO 1564, 134b; en Mosh bo fuiga Ozheta inu Mater fapuftil, inu **fe** bo kfuy Sheni **dershal**, inu onadua bota enu tellu TC 1575, 465 **6.** kdo; od koga **delati, da ne prihaja do srečanj, stikov; izogibati se: dershite fe** od letih ludi, inu pufcite nee fmahom TT 1557, 347; ieft vas Bratie proflim, de vi merkaite na te, kir reslozhena inu fmote, fubper ta vuk, kateriga fte fe vi nauuzhili, delajo, inu **dershite fe** vi od nih TT 1560, 26b; Negouori veliku Snorzom, inu fe nepazhaji veliku snesafopnim. **Dershie fe** od

nega, de nebosh veno muio sapelan, inu de fe od nega neoskrunish DJ 1575, 90; **Dèrshi fe** od teh, kateri oblafit imajo vmoriti, taku nêmalh lkêrbéti, de te vmory DB 1584, II,157a; Bug veli vîfem Vernim, **fe** od tih Papeshnikou **dershati** TT 1577, 447

// kdo; od česa **delati**, **da osebek ni deležen česa nezaželenega**; **izogibati se**: vîfi Verni imajo lubyti Boga inu fuiga Blishniga .. inu od Aydouskih, temnih Grehou **fe dershati** TL 1567, 16b; Ena zhišta inu pres madesha Boshya slushba pred Bugom inu Ozhetom, ie leta, te Sorote inu Vduue obiskati vnih reuah, inu šam febe pres madesha od tiga fuita **fe dershati** TT 1577, 107; letu ie ta vola Boshya, tu vashe Pofuizhene, de **fe dershite** od Curbarye TT 1581-82, II,219; od neduhovnih inu babkkih bafni **fe** ti prozh **dèrshi**

DB 1584, III,1115a

PRIM. držēč se

PRIM. dolidržati se

PRIM. goridržati se

PRIM. noterdržati se

PRIM. semkajdržati se

PRIM. tjakajdržati se

PRIM. vkupedržati se

PRIM. vundržati se

PRIM. zoperdržati se [M. Č.]

držēč¹ -a -e del. [dr'žēč dr'žē:ča]; P 4, K 3 (JPo 1578, MD 1592, MTh 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: d | er/er | ž | e/é (MD 1592, V8a) | č;

– ž. ed. im.: deržēča; ☹

1. s samostalnikom, z oslabljenim pomenom **izraža obstop stanja, kot ga določa samostalniik**: v zvezi **držēča nakaznost** Takouo marmranie, kreg, nid inu fourashtuo, ishe danashny dan Vshpitalih oftane, rauno kakor **dershezha** roiena nakasnoft, sdai super tem, ker oblaftuio zhes nyh, sdai super nyh Predigarie, sdai fami vmei ľabo JPo 1578, III,73b *prirrojena iznakaženost*

2. negotovo **trdno držēč, žilav, upogljiv**: *Deutsch. Záh werden. Latinè. lentefcere. Windifch.*

dèrshèzh perhajati. *Italicè. divenir molle, lento* MD 1592, V8a; Tenax. *Germ. zäh. Sclav.*

derfhez, zah MTh 1603, II,613

PRIM. držati [M. Č.]

držēč² (držōč, držēč) deležje [dr'žēč]; P 7, K 2 (TO 1564, TL 1567, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, DB 1584)

– d | èr/er | ž/z[ž] | o/e | č; ☹

1. **izraža oprijemanje česa z rokami; držēč**: NATV TA PRYDIGAR **DERSOZH**[!] NIH Obeyu roke ukupe ima letaku gouoriti TO 1564, 133b; En drugi Angel oblizhen ľoblakom, fuitleim oblizhiem, **dershez** ene Buquice vrokah, fe iskashie, vpye glafnu TT 1577, 333; Iosua pak nej fvoje roke k'ľebi potegnîl, katero je bil iftegnîl, lanzho **dèrshozh**, dokler fo bily cillu pobyeni, kir fo v'Āj prebivali DB 1584, I,123b

2. **izraža izpolnjevanje česa; držēč**: vi bote pres tadla, inu zhišti Synuui Boshy pres madesha,

vľreidi vmei to pregnano inu feuito shlahto, vmei katerimi fueitite vi, koker te Luzhi na Sueitu, **derfozh**[!] inu ohraneiozh to beľfedo tiga lebna meni [sv. Pavlu] k'ani huali na ta dan Cristufeu, de iest ne bom ľabftoin .. delal TT 1581-82, II,190

3. **izraža primerjavo**: Ona [modrost] fem gre ľepľha kakòr Sonce, inu vľe Svèsde, inu pruti ľvitlobi njo **dèrshèzh**, gre ona delezh naprej

DB 1584, II,142a

PRIM. držati [M. Č.]

držēč se deležje [dr'žēč se]; P 1, K 1 (DB 1584)

– deržēč se; ☹

izraža dotikanje, stikanje dveh predmetov;

dotikajoč se: Taku je on .. sturil .. dvuje Dauri isa ľmrekoviga ľeľfa, de fo vľake Dauri dva Plata imæle, vkup **fe dershez**, na nyh tezhayh DB 1584, I,186b

PRIM. držati se [M. Č.]

držen gl. držan

držeti gl. držati

držōč gl. držēč²

du gl. kdo

du bodi gl. bodi³, kdo

dudaim neskl. sam. ž mn. [duda'i:m]; P 12, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– neskl.: dudaim; ☹

v Stari zavezi **poimenovanje za rastlino,**

ki jo večinoma enačijo z mandragoro (Mandragora officinarum); mandragora, nadlišček: RVben ie pak bil vunkai shâl v'them zhaľfu ľphenizhne Shetve, inu je nafhâl

°**Dudaim** na púli, inu je nje domou pèrnessel fvoji Materi Lei. Inu Rahel je djala k'Lei: Daj meni en del tēh **Dudaim** tvojga Synu <°Kaj fo .. **Dudaim** bile, fe nemore sdaj prou vēdēti, nekoteri menio de fo bile Lilie: eni pak je dèrshé sa ľagode, eni pak sa Pokalnice, kir fo v'ľphenizhni shetvi sréle> DB 1584, I,19b

Ⓢ iz hebr. prek nem., prim. LB 1545 dudaim [K. A.]

duh¹ -a/-u sam. m [ˈduːh duˈhaː/duˈhuː]; P približno 5000, K 47 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TM 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TP 1566, TA 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, TP 1567, KP 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DP 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, TP 1579, DC 1579, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DAg 1585, DC 1585, TrPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TrM 1595, TrC 1595, ZK 1595)

– ed. im.: duh; – rod.: duh | a/á/à/ú (Dalmatin); – đaj.: duh | u/uví/ovi; – tož.: duh | a/á/à; – mest.: duh | u/i/ej/um (Trubar) úi (TT 1581-82, II,153); – of.: duh | um/om; – mn. im.: duh | uvi/ove (Juríčiē) /ovi/uve (Trubar); – rod.: duhov; – đaj.: duh | um/om/uvom (Trubar); – tož.: duh | uve/e/ove; – mest.: duhuvih; – of.: duh | uvi/i/ovi (Juríčiē); ☹

Crajnski. ľapa Slovenski, Basjazhki. Duh

DB 1584, III,DI11a

1. iz pljuč iztisnjeni zrak; dih, dah: Tu nebu ie sturienu skufi to Befedo tiga Gosfudi. Inu vfi nega Campi skufi ta **Duh** nega Vuft TT 1557, k4b; *Deutfch.* Athem. *Latinè.* anhelitus. *Windifch.* **duh**, fapa. *Italicè.* fiato, fpirito, soffio MD 1592, A4a; Halitus. *Germ.* der Athem. *Sclav.* **duh**, fapa MTh 1603, I,624

pren. Sakai Criftus fteim **Duhum** nega vuft ga bo vmuril, tu ie, Criftus bo puftil fpet ta fui Euangeli poufod pridigati TL 1567, 51b; De ie leta Iefus Criftus, kadar on nim fteim **Duhum** nega vuft, tu ie fto pridigo nega Euägelia, refodei inu pobyte tiga Anticrifta, tedai on pride fueliko Maiefeto TT 1581-82, II,***2a

// navadno v Stari zavezi, v zvezah **živ/živi duh / duh lebna prisotnost življenjske sile; dih življenja:** Gosfud Bug [je] sturil zhloueka is illoue parfti/ inu ie dahnill vuain vtu oblyzhe/ an **duh** tiga lebna/ inu taku ye ta zhlouik poftall ana fhiua Dufha TC 1550, (5b); Inu Bog ftvari Zhloveka is përfyt od Semlie, inu dahne v'niega lice en shiv **Duh** KPo 1567, LXV; Iaft hozhu puftiti vuas **Duh**, da budete shyue JPo 1578, II,27; Vfe kar je moglu letati, inu kar je peruti imélu, tu je vfe k'Noahu fhlu vto Barko, vfelej dvuje vkup, od vfiiga Meffa, v'katerim je bil en shiu **duh** DB 1584, I,5a; Inu zhes try dny inu pul eniga, je v'nyu fhál **duh** tiga lebna od Buga, inu ona fta gori ftopila na fvoje nogé, inu en velik ftrah je padél zhes te, kateri fo nyu vidili DB 1584, III,144b; Tedaj je konzhanu bilu vfe meffu, kateru na Semli lasi .. inu vfe kar fe gible na Semli, inu vfi zhlovéki: vfe kar je kuli en shiu **duh** imelu na fuhim, tu je vmèrлу DB 1584, I,5b / Inu ni ie bilu danu, de ie timu Pildu te Beshtie ta **duh** dala, de ta Pild te Beshtie ie gouril, inu de fturi, de vfi ty, kir ne bodo ta Pild te Bershtie molili, bodo vbyeni TT 1581-82, II,140 / VSazhetki ie Bug ftvaril Nebu inu Semlo. Inu Semla ie bila pufta tar prasna, inu ie bilu temnu na Globokofti, inu **Duh** Boshij ie leital nad Vodo DBu 1580, A

◆ -- Dyfnoea. *Germ.* engrüstigkeit/ schwere deß Athems. *Sclav.* telshku[!] **duh** MTh 1603, I,454 oteženo dihanje z neprijetnim občutkom napora dihalnih mišic; naduha

2. veter, zlasti šibkejši; sapa, vetrič: Ta **Duh** dishe kamer od hozhe, inu nega glas slishish, Ampag ti ne ueish odkot on pride, inu kam on gre TT 1557, 262 / Sato kadar ie to peruo roiftuo tako sanikarno ratalo, tako fe mora to nouo ftoriti. To Peruo ie bilo is Semlie inu prahu, ie debeliga sazhetka .. kakor is Vode, **Duha**, ognia inu Aiera ali lufta ftorieno .. kai ie od Meffa roieno, to ie Meffo JPo 1578, II,86

3. nesnovni del človeka v čustvenem, moralnem in spoznavnem smislu; duša, duh: KOKV SE IMAIO TE DVEI BESfedi, **Duh** inu Meffu per S. Paulu prou faftopiti TT 1560, e4a; Ieft

fem fmishloual po nozhi na muie Pfalme, ieft fem fguariel fmiuem fercem, Inu mui **Duh** ie ifuprashoual TPo 1566, 138a; On tulikò ôzhe na snanie dati, da pred Criftufom ni obedàn mogal **Duha** inu farce zhlovelko vdobrihati, vkrotiti, inu volno fturiti, tamuzh fam Criftuf fvoio Gnado fkuji Evangelion KPo 1567, XV; Sakaj kateri Zhlovik vej, kaj je v'Zhlovéku, kakòr le Zhlovézhki **duh**, kateri je v'njemu? Taku tudi nihzhe nevej kaj je v'Bugi, kakòr le Duh Boshji DB 1584, III,90a; ty verni inu isvoleni Boshji na tem fvejti .. pozhutio v'febi tu vojlkovanje tiga **duhá** inu meffa, od kateriga S. Paul na Galaterje piſhe, de meffu shely supár **duhá**, inu **duh** supár meffu, de ne fture kar hozheo DB 1584, I,v6v; Moj **duh** (pravi ona [Marij] dajle) fe vefely tudi vBugi mojmu Isvelizharju. Moj **Duh**, tu je, moje noternje cejlu fposnainje, s'katerim jeft Boga fposnam TPo 1595, III,132 / Kadar ie moi **Duh** vtefnobi bil .. fo oni meni skriuie shtryke polushili <Prauio od nih nadlug Verni> TPo 1566, 251b; GOSPVD, v'flihi mene skoraj, moj **duh** doli jemle: Nefkrivaj tvojga oblizhja pred mano, de nebom tém podoben, kateri doli v'jamo gredo DB 1584, I,315b *postajam obupan*

● -- v duhu/z duhom v mislih, ne dejansko; v duhu: Abraam ie le **Vduhu** od dalezh ta zhas, Vkaterim fe ie Criftus imel roditi, videl: Inu fe ie možno fuefelil JPo 1578, II,146; KVNIMU ZHASV, SE IE fuefelil Iesus **Vduhu**, inu ie rekal: Iaft hualim tebe Ozha JPo 1578, III,33b; Inu nai fi ie on [Trubar] od fuoih Poslushauceu is Krainske deshele moral pregnan biti, inu fuoim Teleffom od nyh pobegniti, taku ie on vfai fuoim **Duhum** vfelei per nyh bil TiPre 1588, 126; ● -- Inu nerperuizh on fapoveda, de vti Cerqui ty pridigary bodo eniga **Duha** inu ene misli TL 1567, 6a *bodo soglasni*

● -- preg. Ta **Duh** ie pearnedin inu volan, Ampag tu meffu ie shibku TR 1558, a3b; kakor Criftus pravi: **Duh** ie volan, alli meffu je shibku TiPre 1588, 73; ta **duh** je bil volan meffu pak je bilu shibku TIC 1595, CXCIH

◆ -- v krščanstvu bog/vbog na/v duhu ki se močno zaveda svoje grešnosti in odvisnosti od Boga; ubog v duhu: Dobro ie tim, kir fo bofi utim **Duhu** fakai nih ie tu nebesku kralcutu TT 1557, 9; Vfi fuetniki inu praui kreszeniki na tim fueitu imαιο to shego .. de fo bofi inu pohleuni vtim **duhei**, vnih veifti inu na blagi TR 1558, ia; Sakaj letukaj ftoji, de fo ty Mlaifhi Criftufevi takovi ludje, kateri fo na **Duhu** vbosi, tu je, kateri ftyfna, kumrana inu shaloftna ferza imajo, sa fvojev greihou volo TPo 1595, II,309

4. v monoteističnih religijah **neumrljivo in neuničljivo nesnovno bistvo človeka; duša:** kada je ta ifti pres vfiiga ifpazhena/ taku/ de ie ta **Duh** tih inu pokoien/ ta ifti **Duh** ye pred boshymi ozhima/

ana fhlahna[!] rezh TC 1550, 135(76a); [Starši] fo dobru ueidili, de ie mertua bila. On .. prau, Dekliza, uftani gori. Inu nee **duh** fe fpet pouerne, inu fdaici gori uftane, Inu on nim sapouei, de fe ni ieifti da TT 1557, 191; koker Iefus .. prau dopolnenu ye, ozha mui **Duh** porozhim vtuoie roke *P 1563, 127; Mui **Duh** iest porozhim tebi, Mui Bug oftani pre[!] meni TP 1575, Bb; De vtim puslednim zhafu bodo Spotliuci, kir bodo po fuih laftnih neuernishkih lushtih hodili. Lety fo ty kir fe lozhio, fo shiuinski, ne imao tiga **duha** TT 1577, 232; Sakai koker tu Tellu pres **Duha**, ie mertuo, Taku tudi ta Vera pres dell, ie mertua TT 1581-82, II,315; Raunu taku tudi S. Stephan, kër ie Nebu odperti vidil .. [je] dial: GOSPD Iefus, vflami moi **Duh** gori TPPre 1588, 74; ima ta pofvitna Gospozhdina ta flifs imejti, de fe ty obfojeni ludje, prou podvuzhe, de, kadar tu Tellu fvojo fhtrafringo more nefli ali preftati, de vener ta **Duh** ali Dusha obdershana bode TPo 1595, I,119 / ena Dezhla, katera nei omoshena, ta skerbi kar ie tiga Gospudi, de ie fueta na tellu inu vtim **duhei** TC 1555, Nb; Sakaj my vfi bomo rojeni od te Karfzhanke Cerqve, ta je ena zhfita Dejzha v'**Duhi**, ta ifta ima to zhifto Boshjo Befsédo, inu te fvete Sacramente TPo 1595, I,136 / Ah Bug, kir fi ti en Bug téh **Duhou** v'figa mella: Aku je en Mosh gréhil hozhehl li ti satu zhes vfo Gmajno fe slobiti? DB 1584, I,88a ki dajesh življenje vsemu živemu / Iefus fam gouori .. ta zhloulik druguzh/ is uode inu duha bode royen/ fyze ne more neubu pryti/ kar ye royenu is mella/ tu ie mella/ kar ye royenu is duha tu ye **duh** TC 1550, 77(47a) / v zvezi **goridati duh** Natu kadar ie Iefus bil ta efsih ufel, ie rekal, Onu ie dopernessenu, inu perkloni to glauo, inu da gori ta **duh** TT 1557, 322 izdihne

5. miselne, nazorske značilnosti, sposobnosti; duh: Inu ta hlapzhizh ie raffil, inu ie mozhan bil utim **Duhei**, inu ie uti pufzhau prebiual do tiga dne, de fe ie imel iskafati per tih Ifraelitah TT 1557, 161; Od sledne rizhi, kir fe huda vidi, prozh fe derшите. Bug tiga Myru pag, ta vas fturi skufi poufod fuete, de ta vash **Duh**, Dusha, inu Tellu, cillu pres tadla bo ohranenu TL 1567, 50b; Sakai ta befséda Bofhya ie shiua inu mozhna, inu ie ofreshi, koker oben mezh, kir na obei ftrani reishe, inu gre noter, de refdyli dusho inu ta **duh**, tudi musk inu te kofty TT 1577, 28; Ta drugi pak ie ta Marcion shnega Catafrygi, Manihe, Montani, etc. kir fo fe shnih **Duhi** oli Duhoufzhino zhes vfe S. Pifmu hualili, inu fo letali, koker leta gorezha Gorra vmei Nebom inu vmei Semlo TT 1577, 247; Moia Dusha inu **Duh**, shiuot inu stan, ia vfe moie kripofiti ali premaganie, rasum, ferze, mifal inu volia plaua inu fe vsdiguie Vboshij huali JPo 1578, III,59; kateri hozhe te ludy kNebefkimu Krajlestvu prou podvuzhiti, ta gledaj lesemkaj,

inu ga nikar nesazhni s'delli inu sto Poftavo, katera tu staru ferze pufte oftati, temuzh vifhaj te ludi hKarfitu inu **kDuhu**, tu je, htej Befsedi, fkusi katero ta Sveti Duh ta ferza naveja, inu snou rody TPo 1595, II,112

// s prilastkom *izraža, da je samostalnik deležen značilnosti, sposobnosti, kot jo določa prilastek:* [Apolo] ie bil nakuliku poduishan na tim potu tiga Gospudi, inu ie fgorezhim **duhum** gououoril, inu ie sfliffom uuzhil te rizhi tiga Gospudi TT 1557, 394; Kei bode ta Gospd prebiual, Vtim ftrenim **Duhu**, inu kir trepezhe pred Boshymi befsedami. Inu kadar ta Vera, Myr tei vifti perneffe, obtu nemore obftati vtim zhloveku, kir mifli Greshiti TT 1557, aab; Sakai vfi ty, kir bodo od fuetiga Duh goneni, ty ifti fo Otroci Boshy. Sakai vi ne fte tiga hlapzeuiga **Duha** pryeli, de bi fe vi imeili fpet bati, Temuzh vi fte pryeli tiga Otrozhiga **Duha**, skufi kateriga mi vpyemo, Abba, Ozha TT 1560, 13a; Takovo vshe fposnanie inu fpomifhlanie fvoie krivice inu farda vezhniga, kada v'farcu prav fe sashge inu gori, taku tada enimu takimu ftrenimu shaloftnimu **Duhu** fveti Evangelion pèrjetan pride KPo 1567, XXIIIb; Ty [v samostanih] .. nehote [božje besede] videti ni flifhati. Sato doubeio Kaman sa Kruh: To ie, oni okrepzhaiu, fo terdouatni, sadobe sheslesne Moshyane, inu kamanato Sarce, Aklen **duh**, fo farditi, nidaui JPo 1578, II,57; GOSPD je blisu pèr téh, kateri fo ftreniga ferza, inu tém pomaga, kateri fo resbieniga **duha** DB 1584, II,287b; Sakaj GOSPD je vam en **duh** tèrdniga fna naly, inu je valhe ozhy sapèr DB 1584, II,11b; Gledaj nefurti tiga, jeft fim tvoj raven hlapez, inu tvoih Bratou, inu téh, kateri imajo Iesufovu prizhovanje: Moli Boga (Iesufovu prizhovanje pak je ta **Duh** tiga prerokovana) DB 1584, III,149a; Bulfhi je niskiga **duha** biti s'témi reunimi, kakòr plejn deliti s'offertnimi DB 1584, I,322b; kateri eniga resbieniga **Duha** ima, inu fe pred mojo befsédo boy .. ta je moj [Kristusov] lubi guft TPo 1595, III,176 / Ta druga dva Lyfta nevuzhita, temuzh fta Exempla te lubesni inu Vere, inu imata tudi en pravi Apostelki **Duh** DB 1584, III,124a; Merkaj v'faj letukaj sa Boshjo volo moj lubi Karlfenik, koku bi fe rad ta Caluiniski **Duh**, v'Litrovim imeni, notri v'Christufovo Cerkou v'gnjedèl ZK 1595, 22 / bibl. Inu pole, Ena Shena ie bila tukai, ta ie imeila eniga **duha** te bolefsni offemnaist leit TT 1557, 211 je bila bolna; Letu ie ta Aiffraska poftaua, kadar fe ena Shena od fuoiga Mosha nagne, inu nezhfita poftane, ali kadar eniga Mosha ta aiffraski **Duh** preide, de fuoio Sheno aifra, de io poftau pred tiga GOSPVDA DB 1578, 117b *postane ljubosumen*; Vi morete dobru vfi prerokovati, eden po drugim, de fe ony vfi vuzhe, inu de vfi opo-

minani bodo. Inu téh Prerokov **Duhovi**, fo Prerokom podversheni DB 1584, III,95a; Prošsim te, boguj meni fkusi **Duha** tiga bogovanja, inu pèrpravi mi fem gori, tiga, kateriga jeft tebi rezhem DB 1584, I,166a

6. s prilastkom, ekspr. *človek glede na svoje lastnosti, značilnosti; duh*: Vtemifstim je on tudi tjakaj fhàl, inu je predigoval tém **Duhom** v'Iezhi, kateri nekadaj néfo verovali DB 1584, III,121b; Temuzh vy fte prifhli h'tej Gorri Zion, h'timu Méftu tiga shiviga Bogá .. h'tej mnoshzivi veliku taushent Angelou .. h'tem **Duhum** teh popolnoma pravizhnih DB 1584, III,132a; Spet nasaj meinio ti Hynauci, kadar ony isvunaj to Poftauo dershe, taku oni ne potrebujo obeniga Euangelia ni Chrifufá .. Bug nyh more dobru sa nyh polhteinja, moleinja, almoshne dajejnja volo, V'Nebu puftit priti. Tu fo ti fhihri, prefsyti **duhuv**i, kateri nahiga GOSPVDA Boga, inu njegoue Gnade ne potrebujo TPo 1595, I,15 / Sakaj on hozhe, de my tja moramo ijti, inu ta Evangelium od teh polfufhati, kateri gra pridigujo, tukaj fe ima najti, inu ficer nigdir. Ty Rottyrarlki **duhuv**i ali falsh Vuzheniki pušte tu Pridigarftvu flati, tazhas fejdejo ven kott, v katerim zhakoja[!] Svetiga Duha TPo 1595, III,52; Ty Sacrament Shvvermerji pravio tudi taku .. In fumma, oben Rottirarlki **Duh**, oben Far ni Menih nej mogel tika viditi, de odpufzhainje teh greihou je ena oblaf tem zhlovékom dana, kakor letukaj v'Evangeliju ftoji TPo 1595, II,253 / je veliku falsh **Duhov** inu vuzhenikov, kir fe povfod gibleo: Satu tudi enimu Shkofu .. priftoji, de vedèn zhuje inu dela v'Evangeliju DB 1584, III,116a; PReroki fo norci, inu ty Sapelaufki **duhuv**i od pameti gredó, sa volo tvoje velike pregrehe, inu sa volo tiga velikiga Malikovanja DB 1584, II,106b / bibl. je Israelfki Bug obudil Phula, Afšyrerfkiga Krajla **duh**, inu Tiglat Pilnefferja, Afšyrerfkiga Krajla **duh**, inu je prozh pelal, Rubeniterje .. inu je nje pèrpelal v'Halah DB 1584, I,222b *ga je spodbudil k dejanju*

7. navadno v zvezah *gospodni/Kristusov duh / duh Boga/ Gospoda/Kristusa/Očeta zavedanje, doživljanje božje, Kristusove navzočnosti v človekovi notranjosti; božji, Kristusov duh*: taku ne skerbite koku oli kai ui imate gouoriti .. Sakai vy ne fte ty kir tukai gouore, temuzh vashiga Ozheta **Duh** ie, kir skufi vus gouori TT 1557, 87; inu fo [preroki] vprashali, na kateri inu kakoui zhas, bi ta Crifufeu **Duh** kafal, kir ie vnih bil TT 1557, i3a; S. Paul gouori, 2: Cor. 3. Mi uidimo utim Gofpudi Crifufu, koker uenim Shpeglu, mi bomo uta ifti Pild prerimeneni, skufi ta **Duh** tiga Gofpudi TO 1564, 4b[=5b]; Kam hozho puiti pred tuim **Duhum**? TPo 1566, 247a; Kadar Chrifuf fkusi Vero v'nafhim notèrnim zhloveki prebiva, taku pod njim gremo .. Oflica pak, to ie, ta únaniž zhlovik sad gre, nevolian, De le

pak **Duh** Chrifufá volnò nefe taku more Oflica, to Mefo tudi sa njim poiti KPo 1567, XIIIb; Ieft hozhem mojga [božjega] **Duha** na tvoje Séme islyti, inu moj Shegèn na tvoj rod DB 1584, II,18a; Ampak jeft fim poln mozhy inu **Duha** GOSPODNIGA, poln praude inu mozhy, de fmeinj Iacobu njegovo pregreho, inu Israelu njegove grehe na snanje dati DB 1584, II,117b; Koku bi my taciga Mosha nafhli, v'katerim je Boshji **Duh**? DB 1584, I,27a; Koku, je li tiga GOSPVDA **Duh** od mene prozh fhàl, de ftabo govory? DB 1584, I,201a; Sakaj vus ulni Svejt je poln **Duha** tiga GOSPVDA, inu ta, kateri vfe vej, kar fe govory, je povfod DB 1584, II,139b; Sakaj jeft vej, de meni tuiftu dojde k'isvelizhanju, fkusi valho molituu, inu fkusi podilenje Iesufeviga Crifufeviga **Duhá**, kakòr jeft tèrdnu zhakam inu vupam DB 1584, III,107b; Inu takovi fe vy nekateri bily: ali vy fte omiveni, vy fte polvezheni, vy fte pravizhni fturjeni, fkusi tu Ime GOSPVDA Iesufa, inu fkusi **Duha** nahiga Boga DB 1584, III,91b; Ta **Duh** tiga GOSPVDA je per meni, satu je mene ta GOSPVDA fhàlbal TPo 1595, II,22; Po nozhi gledaj na nas ti [Jezus], De Hudizh nas neprehini, Aku nafhe Mešsu safpi, de tvoj **Duh** fpet tu obudi ZK 1595, 185 / Vi fte ta nash Lyft .. ta Lyft Crifufeu, skufi to nasho Slushbo perpraulen, inu skufi nas pišlan, nekar fto Tinto, temuzh fteim **Duhum** tiga shuiga Boga TL 1561, 58b *po božjem navdihu*

8. bitje netvarne narave; duh: Sice Bug, po fuim Pildu inu Stanu po fui Shtalti, Shegi inu Naturi, Ie en **Duh**, Ena Vezhna, Shiuu, Samofoyezha, Modra, Vfigamogzha, Neuidezha .. Miffel TT 1557, a; Kadar fta pag shla gori ifuode, ta **duh** tiga Gofpudi Filippa makne prozh .. Filippus pag fe ie neshil utim Azoti, inu ie okuli hodil inu pridigal ta Euangelium po ufeh Meiftih TT 1557, 358; Potehmal Bug ie en **Duh**, inu ty, kir ga molio, ty morajo tudi vtim duhu inu vti rifnici moliti TC 1575, 251

// *ustvarjeno bitje netvarne narave; duh*: Vi Lubefniui, ne Veruite slednimu **Duhu**, temuzh probirate, iskufite te **Duhe**, fo li od Buga TR 1558, Ra; Od Angelou pag prau, On [Jezus] fturi te fuie Angele **duhuve** inu ta ogneni plamen ksuim Slushabnikom TT 1581-82, II,268; [Bog je] v'fheftih dneih, cillu is nizheffer ftvaril: slafti, nikar le tu vitezhe Nebu inu Semlo, inu vfe kar je v'nyh sapopadenu: temuzh tudi te nevidezhe **duhuve** inu Angele DB 1584, I,aIIIb; My nišhtèr hudiga na letim zhlovéku nenajdemo. Aku je pak en **Duh**, ali en Angel shnym govuril, taku fe my nemoremo s'Bugom prepirati DB 1584, III,75a; Kadar bi Bug takou Shaz le tem bil hotel dati, kateri bi ga vrejdní bily, taku bi ga on bil tem Angelom dal, kateri fo zhiŕj inu neomadleni **Duhuv**i TPo 1595, II,96

/ Hudizh fe nepreshene s'mezhom: on ie en **Duh**, fatu on nishter nemara fa Eklu inu Shelefu TP_{Pre} 1588, 52; ta Hudizh je tudi en Angel inu **Duh** TP_o 1595, 1,50; onu fe njemu [hudiču] zhes vfo maľso vifsoku fershмага, de bi my vbosi greifhniku njega eniga takoviga offertniga, inu mogożhiga **Duha**, le fkusi to befsedo imejli vun isganjati TP_o 1595, 1,168 / Oni fo menili de uideo eniga **Duha** .. Potipate mene [Jezusa] inu gledaite, fakai en **Duh** nema meřfa inu kořti, koker ui uideite, de iefť imam TT 1557, 253 *prikazen*; Sato ty **Duhoue**, kateri fe perkasuio, inu pomozhi od Liudi profio: To fo sgol Hudi-zhoue prikasni JP_o 1578, III,93; ty Mlaishi, kadar ta GOSPVD na naglim fkusi saperta vrata knym pride, pred nym fe prefrashio, inu meinio, de je tu en **duh** ali Pořhafť TP_o 1595, II,15

// navadno v zvezah z **nećisti, hudi, falř** ipd. *ćloveku sovrażno ustvarjeno biťje netvarne narave, ki poosebľja žo; hudič, hudi duh*: Per tim mi tudi prošľimo, de Bug tiga hudiga **Duha** is tih ludi ishene shnega grehi, slashami, rafboiem, řgolufyo TC 1555, C3; Kadār ta nezhiťti **Duh** od Zhľoveka odide, taku on [duh] okuli hodi po tērdih potih, inu ićhe prebivania, inu kada ga ne naide .. vsame k'febi řhe ředam **Duhov** huiřhlih kakōr ie on .. inu na puolld rata řtmi Lūdmi [katere so obsedli] huiřhi kakōr poprei KP_o 1567, CXXII; Antvele inu Kolerje řo zhes bolnike dēřshali, inu te bolesni řo od nyh řtopile, inu hudi **Duhuvi** řo od nyh vun řhli DB 1584, III,72a; ty pregreřni .. bodo morali mej hudizhi inu paklenřkimi prekletimi **duhovi** prebivati, inu shnymi red v'paklenřkim ogni martrani řiti vekoma DB 1584, IaVb; Inu jeřť sim vidil is uřť tiga Drakona .. is uřť tiga falřh Preroka, try nezhiťte Duhuve gredozhe, Shabam podobne. Inu řo **Duhovi** tēh Hudizheu, ty zajhne delajo DB 1584, III,147a; nařh lubi GOSPVD Ćristus Luc. II. tudi opomina, inu pravi: Kadar ta hudi **Duh** od zhľoveka vun gre, taku on fkusi prejde řuha meifťa, inu yřzhe pokoya, inu ga ne najde TP_o 1595, 1,230; aku jeřť [Ćristus] nikar řjakaj ne grem, taku ne pride ta Trořhtar, ta řveti Duh kvam, inu ta hudi **Duh** ohrani řvojo mužh inu oblařť TP_o 1595, II,50; on je ta hudi **Duh**, ta Hudizh řam, kateri je nje teľřnu obfeřdil, kir [so] ony ta Karřť, Sacrament, befsedo, katere je nam Ćristuř řam dragu sadubil, kakōr nepotrebne, neřidne rizhy isvelizhainju savergľi TP_o 1595, II,111 / Hudizh ie en tak pregnan, hud preklet **Duh**, kijř nuzh tar dan drugiga ne vmiřhľia inu ne dela, tamuzh kako bi nař konزال KP_o 1567, CXIX / Inu sledni Duh .. nei od Buga, Inu letu ie ta **Duh** tiga Anticriřhta, od kateriga řte vi řlishali, de ima pryti, inu ie vshe řdai na tim řueitu TT 1577, 203

♦ – ver. (Sveti) Duh / bořži duh *řretja oseba troedinega Boga; Sveti duh*: iefť řnam inu

veryamem vtiga prauiga Boga/ kir ye ozha Syn inu řueti **Duh**/ ta try Imena/ an řam řhiui vezhni inu vľigamogozhni bug TA 1550, (12); Inu ta S. **Duh** mene tudi ueden is notra vtim řercei opomina inu pomaga, tim iskushnauom, hudim řhelem, hudizhu inu timu grehu řubper řtati TC 1555, B7a-B7b; Dobru ie ta Sueti **Duh** gouril skuř Eřaya Preroka knashim ozhetom TT 1557, 429; [Tisti, ki] vřmertnih Grehish prebiuao, nemaio Vere ne S. **Duha**. Salomon praui .. Ta Modrořť Boshya ne gre noter veno hudobno dusho, inu ta Duh te Modruřti ne prebiua venim greřnim teľľfu TT 1557, aab; Taku ie tēdai .. eden S. **Duh**, nekar try řueti Duhuui Inu uleťih tryeh řerřonah, nei obena ta perua, obena ta sadna TR 1558, 03b; Ona [Adam in Eva] řta bila pruti Bogu řľynu ne huaľeshna .. Inu řta tiga S. **Duha**, kateri ie vnyu prebiual .. is řebe iřřgnala TT 1560, d4a; niřzhe řdobrimi delli ne dobi S. **Duha** .. Temuzh le kadar ta Euangeli řoslushate inu Veruieite, de Bug uom řabľon .. hożhe uře Grehe odfuřti TL 1561, 82a; vtim enim famim Bogařtui řo try řerřone, Bug Ozha, Bug Syn, Bug S. **Duh** TO 1564, 19b; Bog Sveti **Duh** nařh Vzhēnik || Bodi nařh Trořhtar Pomozhnik || Tadař kadār poiēmľemo || Da řdaici vnebo řridemo KB 1566, Bb; Nēřta vēdila, da ie bil Ćristuř řozhet od řvetiga **Duha**? KP_o 1567, LXIII; Ta Trořhtar ie ta S. **Duh**, ta kir ga řoshila ie ta Syn TC 1575, 77; Ćristus ga Imenuie S. **Duha**, Napelauza na to riřnizo, Trořhtarie, Opominauza, Studenza etc. Sa vello kir ta S. **Duh** skriuaie neuidezhe řue delu opraula TC 1575, 79; kateri řerd, nyd, lakomnořť, ofert, nezhiťfořť ima, vtakim nei S. **Duh** TT 1577, 124; Ćořpod Ćristus daie S. **Duhu** try Imena. Imenuie ga Duh Trořhta supar Duhu tiga prefrashēnia. Duh řefniće, supar timu ľashniuemu Duhu. Duh prizouania inu ozhiťega Sarzhniga řposnania, supar Tyranom inu Kriř řheinim Duhom JP_o 1578, II,62b; Inu ie S. **Duh** řrishal na niega Vpodobifťuu edniga Goluba JP_o 1578, III,27; ne skerbite, koku oli kai vi imate odgouoriti, oli kai imate rezhi, řakai S. **Duh** vas bode vti ifti vuri vuzhil, kai imate rezhi TT 1581-82, 1,289; Paracletus fe rezhe en Bēřsednik, odvetnik ali en procurator pred praulo, kateri tiga dolřhniga trořhta, řagovarja inu pomaga. Taku tudi S. **Duh** nam dela v'nařhi vēřti, pred Boshjo praulo, supār greh inu Hudizhevo tořhbo DB 1584, III,56a; Vy pak nēřte Mēřřeni, temuzh Duhovni, potehmal **Duh** Boshji notri u'vas prebiva. Kateri pak nema Ćriřťueřveřga Duhá, ta nej njegou DB 1584, III,85a; Satu jeřť vam dan na řnanje, de niřzhe Iesufa nekolne, kir govory řkusi Boshjiga **Duha** DB 1584, III,94a; Boshji **Duh**, ta Zhľoveka řťury, de je Pořťavi řľih, de on is řerza ľuřť ima h'Pořťavi inu de napreř vře řťury, nikar is řřaha, ali pēřmorān, temuzh is řlabo-

D

dniga praviga ferza DB 1584, III,78b; Zhes letu dellu tiga polvizenja, ima ta Sveti **Duh** lhe druga vezh dela, kakor on tudi ficer vezh imen ima. Sakaj Zaharias imenuje njega eniga Duha te molitve, Satu, de on ta ferza gane inu obudy TPo 1595, II,81; nalho reizh [imamo] taku na dan perpraviti, de fe more viditi inu faftopiti, de nikar my negovorimo, temuzh de ta **Duh** Boshji skufi nas govori TPo 1595, III,30; Raunu kakor tu S. Pifmu GOSPDV Christufu enu sufsebnu ime da, inu ga imenuje to Befsedo Boshjo, Taku onu da timu **Duhuvi** Boshymu tudi enu sufsebnu ime, inu imenuje njega tiga Svetiga Duha TPo 1595, II,80; Sakaj katere Boshji **Duh** perganja, ty fo Boshji Otroci ZK 1595, 149; Gdu je tedaj Bug? odgovor. Bug Ozha, Bug Syn, Bug Sveti **Duh** ZK 1595, 81 / v molitvah Zhaft bodi Bogu ozhetu, Sinu ter fuetimu **duhu**, koker ie vlfazhetku bilu, Inu she fdai bodi vezhnu. Amen *P 1563, 153; Skusi Iesufa Cristufa tuoiga lubiga Synu, nashiga Gofpuda, kateri ftebo vti edinofiti tiga fuetiga **Duha** shiue vekoma, Amen TKM 1579, 112b

♦ — — *dar/darovi (Svetega) duha trajno razpoloženje, ki napravi človeka voljnega, da sledi pobudam Svetega duha; dar Svetega duha:*

Inu proflite fnami Gofpudi Boga fa ta dar fuetiga **Duha**, de mi Iefufa .. prou fspofnamo inu faftopimo TE 1555, A4a; Deite Pokuro, inu fe kerfiti en ufaketeri utim Imeni Iesufa Cristufa, kodpufzhanu tih grehou. Inu bote pryeli ta dar tiga fuetiga **Duha** TT 1557, 336; Htretim prau, de ty Verni od Buga, skufi dar S. **Duha** bodo perprauleni inu nareieni htim dobim Delom, htim prauim Boshym flushbom TL 1567, 10a; Dai Bug Ozha Nebeski tudi nam Slouenzom dar suoiga S. **Duha**, de bomo lete Buque inu tu drugu S. Pifmu knashimu nuzu inu isuelizha-inu brali DB 1578, **6b; Inu mozhy fo mnogitere, ali le en Bug je, kateri u'vfeh, vfe rizhy dela. V'fledn fe iskasujo daruvi tiga **Duhá**, htimu kar je pridnu. Enimu fe daje fkusi Duha govorigiti od modrufti DB 1584, III,94a; Sturite pokuro (pravi Petrus) inu pufti fe sledni kárfiti na tu ime Iesufa Christufa, k'odpufhanju grehou, taku bote vy prejeli dar fvetiga **Duha** ZK 1595, 98; **delo Duha kar je rezultat vplivanja Svetega duha na človekovo mišljenje in ravnanje:** Ta Duh pag inu ta Della tiga **Duha** imenuie S. Paul, vfe tu Mishlene, Tihtane, Della inu oprauila, kir fe deio po voli tiga S. Duha, po prauim faftopi tiga S. Pifma, Nai fi fe fuunanimi vudi, fteim teleffom dopernashaio, Koker tu dellu ie bilu Duhousku, kir ie Cristuf fuim logrom noge vmiual, Inu S. Peter fui zholn pelal inu rounal TT 1560, e4b; **sad/sadovi (Svetega) duha popolnost, stalno razpoloženje, izoblikovano v človeku s pomočjo Svetega duha kot predujem večne slave; sad Svetega duha:** To befsedo, Gnada,

tukai S. Paul utruym faftopu iemle. Nerpopeni fa to preueliko Miloft inu Dobruto Boshyo .. Potle, fa ufe Daruae inu Sadue tiga S. **Duha** TL 1561, 62b; Sakai ta Sad[!] tiga **Duha** ftoy v'faki Dobruti inu prauici, inu urifnici, inu resgledaite, kai dobro dopade timu Gofpudu TL 1567, 17a; Ty Saduui pag tiga **Duha**, fo, Lubefan, Veffelie, Myr, Sanashene, Periafen, dobruta, vera, Krotkota, fmafane, Super letake nei ta Poftaua TT 1581-82, II,162; Hodite kakor Otroci te Luzhi. Sakaj tiga **Duhá** fad je vfa shlaht dobruta, inu praviza inu rifniza: Inu fkufite kaj je dobrudopadezhe GOSPDV DB 1584, III,105a[=106a]; Kateri je pak tiga **Duha** fad? Odgovor. Lubesan, vefselé, myr, poterpeshlivoft, prikasen, dobruta, vera, krotkuft, zhiftoft ZK 1595, 151 [A. L. R. s sodelovanjem M. Č.]

duh² -a sam. m [ˈduːh duˈhaː]; P 55, K 15 (TC 1555,

TT 1557, TPs 1566, TL 1567, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

— ed. im.: duh; — rod.: duh / a/á; —; — of.: duh / om/um; (M)

Duh, á, odor, Ruch BH 1584, 48; *Deutfch.*

Gefchmack. *Latinè.* odor. *Windifch.* **duh.**

Italicè. odore MD 1592, E8a; *Odor. Germ.* ein Geschmack/ geruch. *Slav.* duh MTh 1603, II,159

1. s prilastkom **značilnost, ki se zaznava z vohom; vonj, duh:** Koker dober **Duh** obeffeli, inu roffa rodi. Takova [je] praua lubefan TPs 1566, 239a; S. Pifmu .. zhlovezhki leben .. travu inu zvejtju na púli .. pèrglihuje, katere aku lih lipu zveto, lép **duh** inu farbo imajo, taku v'faj hitru fpet u'veneo inu pogyneo DB 1584, I,aVa; [Izraelsko kraljestvo] je bilu .. kakor ena lepa rosha s'lepimi farbami inu **duhom** DB 1584, I,300a; tu Figovu drivu [je] enu flabu fhibku drivu, tu ternje pak [ima], eno taku gladko fkorjo, inu en taku lubesniu, dobriga **duha**, lep zvejt: na fadu vezh leshi, kakor na tem vunainjem resgledainju TPo 1595, II,180 / Lety v'fi imajo ftrup, gard **duh** vnih garlu, te boge preprofte, na duhni inu na teleffu moree, Inu te Verne preganeio inu martraio TT 1577, 332 / On [Izak] ie knemu ftopil, inu ga je kushal, inu ie difhal ta **duh** negouiga guanta, inu ga ie shegnal, rekozh: Pole moiga Synu **duh** ie kakor **duh** tiga Pula, kateru ie ta GOSPDV shegnal DB 1578, 24b

// **hlapi navadno prijetno dišečih snovi;**

vonjava: Tedai Maria ufame eno libro shalbe .. inu shalba te noge Iesufave .. inu ta hisha fe napolni od tiga shalbouiga **duha** TT 1557, 298, podobno tudi TT 1581-82; raftite kakor roshe, katere fo per potozhizhizh safaiene, inu daite fladak **duh** od febe, kakor veroh DJ 1575, 170; Gdu je ta, katera fem gori gre is Pufzhave, kakòr en **duh** od Myrre, Kadila, inu v'figa shlaht prahu

eniga Apotekarja DB 1584, I,332b / v zvezi **imeti/dati/dajati duh** Kai ie vtim shganim offri bilu, de ie Gospudi Bogu taku en lubesniu **duh** dallu? DPa 1576, 47b *dišalo*; Leto ie to dobro Talfto pezhenie, od vpitane Shiuine Boshye, katero ie ftem lepo dishezhim Koreniem nashpikano, da lep **Duh** ima inu ie flaishe kakor med JPo 1578, II,184; Iefst fim en lubesniv **duh** dala od febe, kakor Zimet, inu kakor enu shlahntu difhezhe korenje DB 1584, II,162b; Lilje dajo **duh** DB 1584, I,333b; **Duh** dajem, Oleo, Rieche BH 1584, 147

// **zaznavanje z vohom; vohanje**: pren. Takou ftrafhan urtel gre fhe danafhni dan (kakor my vidimo) filnu mej Turki inu Iudi, de ony obeniga **duha**, difhainja ali pokulhanja tiga Evangelia nejmajjo, ja on je nym gnufnoba, de ga ony ne mogo terpejti ni posluhati <Turkom, Iudom, Papelfhnikom, leta vezherja ne dihi> TPo 1595, II,132

2. navadno v zvezi s **sladek kar se obredno sežge v čast božanstvu in oddaja prijeten vonj; (dišiča) daritev**: On ga ie is vmei vfeh shiuih isbral, de ie on imel GOSPVDI offrouati Shpishne offre inu kadilne offre, k enimu flatkimu **duhu** inu spominu ta folk smyriti DJ 1575, 199; Inu GOSPVD ie dishal ta flatki **duh**, inu ie rekal vfuoijm ferzi: Ieft nezhem naprei vezh to Semlo prekleti DPa 1576, 47b *je sprejel daritev*; Inu hozhem valha Mefta pufta fturiti, inu Cerqve valhe fvetinje podreti, inu nezhem valhiga ³flatkiga **duha** difhati <³flatkiga **duha**> tu ie valhi offri inu valhe Boshje flushbe nebedo meni prietne> DB 1584, I,77a / On [Jezus] ie fam febe dal fa nas, kanimu daru inu offru Bogu, kanimu flatkimu inu dobru difhezhimu[!] **duhu** TC 1555, H7; hodite v'lubesni, raunu kakor je Crifstus naf lubil, inu je fam febe dal sa nas, k'enimu daru inu offru, Bogu k'enimu dobru difhezhimu **duhu** DB 1584, III,105a[=106a] [K. A.]

duhovski gl. duhovski¹

duhojski gl. duhovski²

duhon gl. duhoven²

duhoski gl. duhovski²

duhoški gl. duhovski²

duhovanje -a sam. s [duho'va:nje]; P 1, K 1 (ZK 1595) – ed. im.: duhovanje; ☉

protest., slabš. **izražanje prepričanja, da je Kristus v zakramentu evharistije navzoč samo duhovno**: Kaj dërshihl od Sakramentirarjou, tu je teh novih inu ftarih Zvinglianerjou ali Kalviniftou? Ieft nje dërshim sa grosovite fourashnike inu fhentauce letega Sakramenta. Sakaj oni .. pravio, njega Tellu inu Kry ni rifnizhnu inu kakor na famu febi pod kruhom

inu Vinom, v'njegovi Vezherji, tamuzh le duhounu inu kakor v'eni podobi. Koku ti pak fprizhafh, de je letaka manunga teh Sakramentirarjou Greh, inu velika norzhia? Odguvor. S'letemi befsedami nahiga GOS-PVDA Iesufa Chriftufa. Letu je moje Tellù, letu je moja kry, Satu nemore nyh **Duhovanje** inu podobovanje letukaj nihtar velati ZK 1595, 178-179 [M. Č.]

duhoven¹ (duhovn) -vnega posam.

[du'ho:ven -vnega]; P 11, K 3 (KPo 1567, DB 1584, TPo 1595)

– m. ed. im.: duhovn (DB 1584, III,95a); – mn. im.: duhovni; →; ☉

ver. **posvečena oseba, ki opravlja verske obrede ter povezuje vernike med seboj in z Bogom**: Letu je vshe ta pufledni inu nafh zhas, ker fe je ta S. Evangeli resglaßil, inu vpye zhes Papesha .. S. Daniel pravi, de vunkaj gre s'veliko slobnoftjo, fkusi fvoje Oroshje, tu je, fkusi fvoje **Duhovne**, fkusi Legate, fkusi Bulle, Pifma DB 1584, II,92a; ta Evangelium filnihih ni slobneifhlih Sovrafnnikou nejma, kakor raunu tiga Papelha s'fhnjegovimi **Duhovnimi**, vifskokimi Shulamji, Doctorii, Menihi, Farji TPo 1595, I,60 / Inu vekfhiga slega inu fhkode bi Sathã ne bil mogal smifliti, kakor to kar ie Papesha na to pëpravitl, da ie tim fvoim tolfzim, prasnuiozhim pianim Fariom inu **Duhovnim** Sakon prepovedal KPo 1567, LXVI / Aku fe gdu sdy, de je en Prerok, ali **duhoun**, ta fposnaj, kaj jeft vam pilhem: sakaj tu fo Boshje sapuvidi DB 1584, III,95a *kdor se čuti sposobnega, da bi opravljal obrede* PRIM. duhoven² [M. Č.]

duhoven² (duhovn, duhon) -vna -o prid.

[du'ho:ven -vna -o]; P približno 450, K 23 (*P 1563, KB 1566, KPo 1567, DJ 1575, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, TKM 1579, TPo 1579, DC 1579, DPr 1580, DC 1580, DB 1584, DC 1584, DM 1584, DAg 1585, TdPre 1588, MD 1592, TPo 1595, Tm 1595, TrC 1595, ZK 1595, Mth 1603)

– nedol. obl. m. ed. im.: duhovn (DB 1584, III,80b); – rod.: duhovniga; →; – mest.: duhovn | im/em (Juričič); – mn. im.: duhovni; →; – ž. ed. im.: duh | ov/o (TrC 1595, CCLIII) | na; →; – daj.: duhovn | i/ej (JPo 1578, III,15[=12]); – of.: duhovno; – mn. im.: dzhovne; →; – s. ed. im.: duhovn | u/o (Juričič); – rod.: duhovniga; →; – tož.: duhovn | u/o; – mest.: duhovn | im/om (Juričič)/em (Juričič); – mn. im.: duhovna; →; – dol. obl. m. ed. im.: duhovni; – tož.: duhovn | ij (TPo 1595, III,190); – presež. ž. ed. im.: narduhovniša; ◀ ▶ ☉

Deutfch. Gaiftlich. *Latinè.* fpiritualis. *Windifch.* **duhouni.** *Italice.* fpirituale MD 1592, E4a

1. ki se nanaša na nesovni del človeka v čustvenem, moralnem in spoznavnem smislu; duševni, duhovni: ftukrat ie bulie eno bolehafto Gobavo telo polak **duhovniga** sdravja tër Milofti Boshye, kakor eno sdravo zhifto telo, polak farda inu nemilofti Boshije KPo 1567, LXXIIIb;

Telefna lakota, sheya inu draginia ie celo frashna rizh: Ali to nishtar nei proti **Duhounei** Lakoti JPo 1578, III,15[=12]; Letukay Chrifthus tudi negouori od pofuetne Sodbe .. Tamuzh gouori od **Duhoune** sodbe, kay Dushe inu Vefi sadene JPo 1578, II,47b; nas vuzhy vfe fvetu Pifmu, de imamo .. famiga Gofpudi Boga .. klizati inu nega savfe dobrute, **Duhovne** inu potelefne .. vekoma zhafiti inu hvaliti TKM 1579, *6a; kateri Criftufu tuoimu fynui flishimo, nekar Messeni, temuzh **Duhouni** imamo biti, Inu fimo dolshniki, de nikar po tim Mefei, temuzh po tim Duhu imamo shiueti, de my na Dushi neumeriemo TKM 1579, 78b; Inu je vfej sam zel Zhlovik obuqe, Duh inu Meju, kir fe sam fabo fhtrita, doklèr on cillu **duhoum** poftane DB 1584, III,80b; Satu fvary S. Paul inu ferdama tako fhkodlivo modruft prou is ferza, inu dela take famomodne Svetnike sgul k'norzom, inu pravi, de ony nifhtèr nevèdo od Chrifufa, ni od Duha inu Boshjih darou .. Tu morajo **Duhovni** Ludje biti, kir hote tu saftopiti DB 1584, III,89a; ta falsh **Duhouni** leben [ima] vus fvejst sapelati, pod tém vunanim hinaufkim lebdom, pod katerim vfa shlaht hudoba inu lotria tizhy DB 1584, III,116a; Onu fe feje enu 'naturfku tellu, inu bo gori vftalu enu **duhoum** tellu <naturfku) naturfku tellu je, kir jej, pye, spy, zera, gori inu doli iemle, otroke rody &c. **Duhovnu** tellu je pak, kir tiga obeniga nepotrebuje, inu je viner enu pravu tellu, od Duha shivu, kakòr fe mora is Gen. 2. saftopiti> DB 1584, III,95b; Poftava fkusi meju fhbka poftane, kateru nej govornju od zhisofti ali poshtenja, temuzh od vfeh grèhou, ner vezh pak od nevere, katera je ta nar **duhounifha** pregha DB 1584, III,79b; Ieft hozhem letu frohlivu inu grehnu tellu rad doli poloshiti, de ti mene stém nestrohlivim, **duhovnim**, negreftnim fpet oblejzhefh DM 1584, CXXXIII; Hpervimu je en potelefni trofht inu Vuk, de nas Bug ne hozhe pufit od lakote vmrejtii. Potler en **duhouni**, de on nas sa teh greihou volo ne hozhe pufit ferdamnanih biti TPo 1595, II,153; Po letej **duhouni** almoshni po tej pridigi .. fe ta druga maihina ali fhleht almoshna sazhne, de ta GOSPVD tudi timu Tellefsu hozhe pomagati TPo 1595, II,170; Incorporous. *Germ.* Leibloß/ vnleiblig/ oder vngeleibt. *Sclav.* **duhouni** MTh 1603, I,695 / Ioannes ie resnizhno bil **duhouni** Elias, vDuhu, sdianem inu lebdom, Alli nikar po imenu inu perloni ta ftari Elias kir ie bil vftarim Testamentu JPo 1578, I,19b / Zhloueskega Vka fe dershati, drugo nei, kakor **duhouno** Kurbanie JPo 1578, III,106b / flihaniga karfzhenika Dusha ie **duhouna** Duiua, inu Boshya neufta, po tei Veri Chrifufu sarozhena JPo 1578, III,106b / Pomagai de iest vfe fuarienie inu opominaine od moiga Pridigaria, kakor od eniga **duhouniga** Ozheta rad inu volnu gori vsamem TKM 1579, 97a / Ti fi nas shegal

soufemi shlaht **duhounimi** shegni, vnebeskim Blagei, skusi Criftufa TKM 1579, 45a; Hltite sa Lubesanjo, flifsfajte fe **duhounih** darou, ner vezh pak, de bote mogli prerokovati. Sakaj kateri s'jesikom govory, ta negovory zhlovèkom, temuzh Bogu, sakaj njega nihzhe nepoflufha, inu govory v'duhi te fhkrivnofti DB 1584, III,94b / On [Kristus] pernefe ta Boshy, snutarny **duhouni** myr, ta myr farza inu veyfti, kateri is vere pride TPo 1578, II,15 v *duhu*; Ta **duhovni** jamer je ta grejh TPo 1595, II,230 // *ki ni èstveno, moralno ali spoznavno vezan na snovni, otipljivi svet; duhoven, poduhovljen*: Iaft tudi neifam **duhouni** Zhlouek, Far .. Minih, Nuna, da bih tako celo fuershen Leban pelial: Iaft fe tako malo morem Nebes dershati kakor drugi Liudye. Leto ie tudi praua Hudizhoua Moiftria JPo 1578, III,135b; To ie edna velika nepametna hudizhoua rezh, na tyh **Duhounih** vifokih Mosheh, kakor fo bili imenouani inu dershani ty Farij, da fo fmeli, zhes eniga nedolshniga Zhloueka, shnyh kriuiimi Pryzhami naskozhiti, inu mu supar vfei poftau inu lafni Veifti, fylo fturili JPo 1578, I,121b; Eni mejnio de lete Buque fe nèfo taku sgodile, temuzh de je teifte en fvet **duhouni** Mosh, taku smiflil, inu vkup slushil, inu je v'nyh hotil naprej amalati inu pokasati ludoufkiga folka frezho inu obladanje, super vfe nyh fovrashnike DB 1584, II,132a; PREDGVVOR ZHES Tobiave Buqve .. Aku je pak le taku smifhlenu, taku je tu rifnizhnu enu prou lépu, pridnu inu nuznu smifhlenje inu ygra eniga **duhouniga** Poeta DB 1584, II,147a; Sakaj te beffede, katere letukaj te Perfone govore, fe imajo saftopiti, kakòr de bi nje govuril en **Duhovni** fvet Poet ali Prerok, is S. Duha, kateri take Perfone naprej ftavi, v'taki ygri, inu nam fkusi nje prediguje DB 1584, II,132b / Kai vezh pomenio ti darij, Slatu, Vyrauh, inu Myrrho? .. Vyrauh ie ta **Duhovna** molitva, v'pravi Veri pruti Bogu KPo 1567, LVIIb // *ki se ne da videti, otipati; duhovni*: Arcnia vfih **duhovnih** ran, inu edinu odrifhenie inu plazha sa Grehe vfih, ie verovati na Chrifufu KB 1566, G2; Tellefno Roiftuo dela sgol Hlapce teh Grehou .. Ali to **Duhouno** Roiftuo ftori flobodne Liudy JPo 1578, II,86b; Kako bi Bog Ozha rekal: Moy Syn, Gofpodui tako dalgo, dokler tuoie fourashnike, nikar le telefne, tamuzh tudi **duhoune**, Hudizha, Smart, inu pakal &c. pahneni pod tuoie noge, da bodeio Shkamle tuoym nogam, vekoma JPo 1578, II,175b; Ali fe letukai Vchriufuouim Kralieufuu tako negodi, da bi veliko pofuetne Oblafti, Gofpodouania inu pranngania vniem bilo. Tamuzh, kako ie to Kralieufuo **duhouno**, tako ima tudi oblaftno palizo ali Sceptrum **duhouno**, **duhouni** Mez inu Orushye: Slati Euangelium, Vero,

Molitu, Sacramente JP_o 1578, III,66b; Leta prikasen ali videnje fo ta **Duhouna** kulla Criftufova, po katerih fe on vosi, letukaj na Svejti DB 1584, II,58a; Ierusalem, ker je potle Tempel bil fesydan, je v'tem dejli Kanaanfke deshele leshalu, ker je Benlaminovimu Rodu flifhal. Letu je pak tudi pomenilu, **Duhouni** Tempel, kir je Karfzhanfka Cerkou DB 1584, I,118b; Inu na konzou on supet Ierusalem syda, inu ftém Iudouski folk trofhta, de imajo fpet domou priti. Ali v'Duhi on pomeni tu vezhnu Meftu, tu **duhouu** Ierusalem, od kateriga resodevanje S. Iansha tudi govory DB 1584, II,58a / pride ta Angel s'Evangeliom .. Inu ftoje vshe fpet Svetniki inu Dezhle okuli Iagneta, inu predigou prou. Na kateri Evangelij pride tiga drusiga Angela fhtima, de ima tu Méftu Babylon pafti, inu tu **duhovnu** Papefhtvu konez iméti DB 1584, III,136b

// *ki se nanaša na ponazoritev bistvene značilnosti česa s stvarjo, ki ima podobne lastnosti; prispodobni, metaforični:* Inu nyu [mojih dveh prič] telefsa bodo leshala na gafsah tiga velikiga Méfta, katerimu je **duhouu** ime, Sodoma inu Egypt, ker je nash GOSPVD krishan DB 1584, III,144b; STARIGA TESTAMENTA BVQVE dêrshé eni sa eno shleht rézh, kakòr de bi le famimu Iudoufkimu folku bile dane .. inu fe ym sdy, de bi fe v'Starim Testamenti sgul **Duhovni** saftop imél ylkati DB 1584, I,(1a); Nu je pak rejs temu taku, de je ta Sveta vezherja enu vshivanje tiga Telefsa inu krij Chrifufove, Kir pak Sakramentirarji le enu **duhouu** vshivanje, tega telefsa Chrifufoviga, kateru bi imelu dalezh prozh od nas biti .. fi smifhlajo inu saftopio ZK 1595, 27 *da se ga uživa zgolj duhovno, ne telesno*

2. ki je verskega, moralnega značaja; verski: edna flushba ie pofueta .. Ta druga flushba ie **Duhouna**, tu iftu ie on Episkopom, Prelatom, Farmelfrom inu Predigariem porozhil JP_o 1578, III,58; Koga sadene pak ta drugi del gouorenja, Daite Bogu kay ie Boshye? V'fo Gospodfzhino, pofueta inu **Duhouno**, Ia, v'fe Liudy, kay ijh ie JP_o 1578, II,199; Vsamite valh oblublén Shaz s'vefselejem gori .. Inu je takovu felftvu sufseb tem nar vífsokeifhim vtem folku naprej nefsenu, kateri fo vtem **duhounim** inu deshelklim Regimentu ali oblafti bili TP_o 1595, II,128 / Po tiga Papefha fvetufti inu modrufiti, bi GOSPVDV Chrifufu veliku bujle bilu priftalu, de bi on tu [čudež v Kani] fturil, prejdan je on vto **Duhouno** Slushbo stopil TP_o 1595, 1,97 / Angeli fo v'fi flushabniki **Duhovni**, kateri bodo od Boga poslani, da flushio tim, kateri imaio dobiti vezhno sdravie KP_o 1567, CXIIb / v zvezi **duhovni pastir** SAPOVED INV POROZHENIE CERKui alli Gmaini, kako fe ima proti fvoim pravim **duhovnim** paftirom inu predigarftvu dêrshati

KB 1566, D8 *verskim voditeljem*; Ali fo to nashi Vifhifhi, nashi Voij, nashi **Duhovni** Paftijri, fo to nashi Fari .. da bi nam bili pravi Boshij pot pruti Nebefom kasali? Od katerih fai flifhimo, da fami po tim iftim ne hodio KP_o 1567, XXXIIIb; Ter bi ne imel ta Hudizh tukaj regirati ali gofpodovati, kir obene befede Boshje ni prave Pridige nej .. htimu tudi brumne farmofhtre inu sveifte **dukoune**[!] paftyrje dershe? Sa tiga volo kir ludje Boshjo befedo nikar zhifto neimajo .. fe cilu fkoraj fgoti, de fe ty ludje puftre pregovoriti, de ta letiga, vni eniga drugiga Svetnika k'fsvelizharju gorivsame TP_o 1595, II,168-169 / v zvezi **duhovni gospod** v'tém 1542. leiti ie nega ta vífoku vreidni inu **duhovni** Gofpd Francifcus, en roien Kazianer, Lublanski Shkof, kenimu Koreriu tiakai gori v'fel TP_{re} 1588, 107 *duhovnik* / protest., v zvezi **duhovni stan** V tretjim Capitulu on nje nekoterih rizhy opomina, inu suféb, de bi te lèjne inu vtraglive, kir fe fvojo laftno rokó neshiveo, iméli fhtrajfati .. kateriga navuka je tudi sdaj ta falsh **duhovni** ftan v'papefhtvi dobru potreben DB 1584, III,112b *duhovniški stan*; protest. o katol. na Papefhu, na v'feh njegovih Shkofih, Farjih, Menihih inu Nunnah vidimo .. de ony .. duhouni ludje hote hvaleni biti, kateri nikar venim mefsemin Stanu neshivejo, kakor ony ta Sakonski ftan po nyh modrufiti imenujo, temuzh vuenim Angelfkim ali **duhounim** Stanu, inu fo fe sa tiga volo le fami ty Duhouni imenovali, kakor de bi ne mogli ty, kateri fo v'Sakoni, tudi duhouni biti TP_o 1595, III,180 v *celibatu* / iron. On [papež] tag **duhovni** ftan pela, Koker v'faki Curbar dela TP_s 1579, A4b

// *ki se nanaša na versko življenje; verski:* TA CELI CATEHISMVS, ENI Pfalmi, inu tih vegshih Gody Stare inu Nove Kerfzhanske Peifni, od P. Truberia, S. Krellia inu od drugih sloshene, Sdai supet na novu popraulene, inu sveliku leipimi **Duhounimi** Peifni pobulshane DC 1579, *1a; Ony fo fe pejtja vuzhili, inu fo **duhoune** pejfní s'kladali DB 1584, II,171a / stvarno ime ENE **DVHOVNE** PEISNI, KATERE SO SKVSI PRIMOSHA TRVBERIA VTA flauenski yefik iftolmazhene, inu vshe feday kdrugimu maly drukane *P 1563, A1

◆ — ver. *duhovne postavbe/pravde skupek predpisov, ki ureja notranjo organizacijo Cerkve; kanonsko pravo:* Inu obeden nemore letaku po Boshji voli shiveti, de bi na leta dan sgul po **duhovnih**, ta drugi pak sgul po Deshelkkih Poftavah fe dêrshal DB 1584, I,(3a); *Deutfch.* Gaitlich recht. *Latinè.* jus canonicum. *Windifch.* **duhovne** pravde. *Italicè.* giure canonicò MD 1592, E4a

3. ki je v skladu z verskimi, moralnimi predpisi: Hudizhovi Otrozi pak, kakòr fe kuli **Duhovni** inu brumni s'naui peláio inu sde, ti ne ôte, inu ne mogo famo pravo Boshyo befedo

pošlufhati inu k'farcu vseti KPo 1567, CXXXI; my na Papešhu, na vŕeh njegovih Shkoffih, Farjih, Menihih in nunnah vidimo, kateri ta Sakon salubio, inu sa tiga volo, de ony pres ſakona shivejo, **duhouni** ludje hote hvaleni biti TPo 1595, III,180 / iron. Iudie vŕe ſtore ſkunftio. Bi ôteli radi, da bi Pilatuf ſam ime imel, inu da bi gdo te **duhovne** brumne krotke Farie ne dolſhil sa rasboinike inu kërviſhelne pŕe. O hinavci zhes vŕe hinavce KPo 1567, CLVII; Chriſtus ſtem kaſhe, da ſe neima obedan zhlouek ſto Boshyo poſtauo .. ſgouariati, da bi imel fuoimu bliſhnimu pomuzh odpouedati. Kakor fo ty **Duhouni** Papeſhniki doſdai delali, inu bi bili raishi eniga vbofiga ſapuſtili .. kakor da bi kay bili ſuper fuoim poſtauum, Shtatutum inu Ceremoniem ſturili JPo 1578, I,54a

PRIM. duhoven¹

PRIM. duhovni

PRIM. duhovno [M. Č.]

duhovina -e sam. m [duho'vi:na -e]; P 3, K 1

(JPo 1578)

– ed. im.: duhovina; – or.: duhovinu; ☉

bitje nematerialne narave, ki se pojavi v čutno

zaznavni obliki; prikazen: Ktreyemu ie nym

pokaſal Roke, Noge inu to prebodeno ſtran,

inu ie zhiſto ſkaſal, da ie on, inu oben drugi:

Tudi nei **Duhouina**, tamuzh ta nyh moſtar,

Chriſtus JPo 1578, II,16; Kai ie delal Chriſtus pry

ſuoyh mlaishih? Suaril ie nyh neuero .. Oni

pak fo ſe preſtrashili inu baali, ſo menili da oni

Duha videyu .. Chriſtus nym molli inu ſheli

Myr Boshy, da nyh ſtem potroſta, nato ſe oni

ſtraſhe. Rad bi nyh, ſtem ſuoym vſtaianiem

ſueſelil, tako ſe oni pred nym boye, kako pred

ednim **Duhouinu** JPo 1578, II,15b [M. Č.]

duhovn gl. duhoven^{1,2}

duhovni -ega poſam. [du'ho:vni -ega]; P 64, K 8

(TAr 1562, *P 1563, KPo 1567, JPo 1578, DB 1584, TiPre 1588,

TPo 1595, Tfc 1595)

– m. ed. im.: duhovni; – tož.: duhovniga; – mn. im.: duhovn | i/y

(TPo 1595, I,252); – rod.: duhovnih; –>; – s. ed. im.: duhovnu;

– rod.: duhovniga; – tož.: duhovnu; ☉

1. ver. posvečena oseba, ki opravlja verske

obrede ter povezuje vernike med seboj in

z Bogom; duhovnik: ty **Duhouni** ne pelajo

nih Stanu koker ſliſhi. Obtu bi potreba bilu,

de bi ſe ta Kerſzhanska Cerkou reformirala

inu popravila TAr 1562, 19a; Ty viſoki, Veliaki,

Modri, Vzheni, **Duhouni** inu Samoprauizhni

.. ty nauezh vhinauſzhini inu kriuium nauku

tyzhe, inu ne ſnaio drugiga, kakor Boshyo

Bellſedo ſhmagati inu pŕouati JPo 1578, I,78a;

Onu pak nejmajo ty **Duhovni**, tu je Cerkouni

ſluſhabniki inu vuzheniki letu ſuetu piſmu,

le ſamy ſa ſe ſhraniti DB 1584, I,cVIIIa; Taku gre

vgmain vŕem Karſzhenikom, viſſokiga inu

niskiga ſtanu, Goſpofzhini inu podloſhnikom,

Duhounim inu pofuitnim, vboſim inu bogatim, ſtarim inu mladim, vſakateri ſe mora ſhnyimi [ſovražniki] voiskouati TiPre 1588, 80; kateri fo pak na ta danafhni dan ty, kateri nas

pregainajo? Ta Papeſh, njegovi Kardinali,

Shkoffi, Menihi, Farji, kateri tu zhaſtitu

ime imajo inu pelajo, de fo ony **duhouni**,

inu bodo ta Karſzhanska Cerkou imenovani

TPo 1595, III,169 / Tako ſerditi inu ſlobni fo

bili ty Iudouski **Duhouni**, da fo vſiga, zhaſti,

poſhtenia, inu ſami ſebe, Boga inu niega

beſſede poſabili JPo 1578, I,105a; Ali tem Iudom

vener je lhe enu na potu leſhalu, Slaſti, kir fo

veidili, de sa ta vŕlah, ſa kateriga volo fo ony

ty viſhi Fary inu **Duhouny** Chriſtuſta te ſmert

vredniga ſhtemali, ne bode Pilatus veliku maral

TPo 1595, I,252; Sakaj kadar je naſhimu GOSPVVDV

inu Glavi, timu Synu Boshimu taku ſhlu,

de je on krivu obtoſhen od teh **Duhovnih**,

timu Pilatufu vroko inu timu Rabelnu na

ſhtrik dan, Kaj je zhudu, aku ſe nam lyh

takovu pergody? TPo 1595, I,242 / proteſt., v

zvezah s **faſh**, **hinavski** ipd. Inu bi vekſhiga ſlega inu

ſhkode Sathan ne bil mogal ſmiſliti, kakor

to ker ie Papeſha na to perpraul, da ie tym

ſuoim pianim Fariom inu **Duhounim** Sakon

prepouedal JPo 1578, I,48b; S. Peter ſtém te falſh

Duhoune, kir fo danafhni dan v'Papeſhtvi,

ſoméni, kateri fo vus Svejz ſhnyh lakomnoſtjo

poſhêrli, inu pelajo prevſetnu en fraj meſhen

deshelſki leben DB 1584, III,122a; Ali na tem

fo le krivi, Ti ſli hinaufki **duhouni**, Kir fo

naſt taku vuzhili, Od tebe k'vrugu viſhali

Tfc 1595, CCLIII / Vkarſzhantſtu nemore

dobro poiti ni ſe goditi, kadar ſliherni ſuoye

poklzanie naſtran puſti, inu ſe ob drugem

ſkarbi. Kadar hote **Duhouni** Poſueno[!], inu

Poſuetni Duhouno Vladati ali Goſpoudouati

JPo 1578, III,122 *kdor ima oblast na cerkvenem*

področju

// kdor ni čustveno, moralno ali spoznavno

vezan na snovni, otipljivi svet; duhovni: Ta

Duhouni pak vŕe iſgrunta, on pak nebo od

nikogar iſgruntan DB 1584, III,90a; Spet on pak

tiga **Duhovniga** imenuje, kateri ſtém nar

vunanifhimi delli okuli hodi, kakòr Criſtus,

ker ie Iogrom nobe vmiyal, inu S. Peter, ker je

Zholn voſil, inu rige lovil DB 1584, III,79b; INu jeſt,

lubi Bratje, néſim mogèl s'vami govoriti kakòr

s'Duhovnimi, temuzh kakòr s'meſenimi,

kakor s'mladimi otruki v'Criſtuſi DB 1584, III,90b

2. kar se ne da videti, otipati; duhovno: ta

palha je nikaſe ne naſha poteleſna potreba, jed,

pytje, oblazhilo etc: temuzh tudi **Duhounu**,

njega S. Beſſeda inu S. Sacramenti DB 1584, I,285a;

Ker vſaj ta S. Paulus ſvejſtu inu oſtru opomina,

de ſe ſteim poteleſnim pruti tém neima

ſkopovati, kateri nam tu **Duhounu** podile

TPo 1595, I,298

3. kar je v skladu z verskimi, moralnimi**predpisi:** De nei nishtar na nyh videt

Duhouniga, krotkiga tamuzh sglob fylla, rasboy, inu eno Hudizheuo sblo farce. Kakor ishe danashni dan, pry fadanyh Episkopih, kateri vezh Smezhom inu Shlonerij, Kakor Sboश्यo Beffedo, ftim fuetim pifmou inu Predigouaniem alli Vkom hote Liudy kfuo i Veri pryprauti JPo 1578, I,116b [M. Č.]

duhovno (duhovnu, duhovno) prisl. [du'ho:vno];

P 54, K 8 (KPo 1567, JPo 1578, TKM 1579, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TFC 1595, ZK 1595)

– duhovn | u/o (Juriičič)ô (KPo 1567); (M)

1. takó, da se ne da videti, otipati; v duhu,

duhovno: Grob Chriftufov ie to fveto Pifmo, v'katerim leshi Chriftuf **duhovno** KPo 1567, CLXXb; To Duhouno hoienie fe zhefto stori pres Tellefniga, ali Telefno fe nemore pres Duhouniga storigi, sakai vletei shegy more oboduoie vkupe stati, Telefno inu

Duhouno sa Chriftufom hoditi JPo 1578, III,6; Dai tuoio gnado, de tu roienu Dete po fuoim potelefnim roiftuu kerfzhenu bode, inu skusi ta fueti Kerst **duhovnu** špet htimu vezhnimu Lebnu preroieniu TKM 1579, 75b; On [Bog] je .. fvoj Folk ofkèrbil, s'Poftavami inu s'ludmy na tu nar lépfhe, koku bi iméli potelefnu na Svejti, inu **Duhounu** pred Bugom regirani biti DB 1584, I,(1b); ony [arijanci] néfo le **duhovnu** prave Karfzhenike preganjali, temuzh tudi telefnu s'mezhom DB 1584, III,136a; De bi Boshye Ime povfzhenu bilu, Njegovu Krajleftvu prifhlu, njegova vola fe šgodyla .. Takovu vofzhi en vfakateri Karfzhenik vfako uro inu hip, v'fvojem ferzej, aku lih ta ufta prasnujo .. Tu fe pravi **duhovnu** inu steim ferzom molyti TPo 1595, II,59; ti verni tu tellu inu kry Chriftufovo raven tega prejemanje s'uftmi, tudi **duhovnu** fkusi vero jedo inu pijo ZK 1595, 18

// takó, da se ponazarja bistvene značilnosti česa s stvarjo, ki ima podobne lastnosti; v prisposobi, metaforično:

My vfi imamo po Duhouno Chriftufoua Mati biti, inu po niega Ozheta voly sturiti JPo 1578, I,27a; Kaj pomoni[!] leta Hiftoria po **Duhouno**? Barka pomeni to Karfzhanftuo, Morie ta Suet, Vetroui inu fortuna fo Hudizhoue skushniaue, figa Sueta, inu tiga Mefa JPo 1578, I,61a; Aku tebe tvoje defnu oku moti, taku je vunkaj ^hisderi, inu je versi od febe <^hisderi) letu fe ima **duhovnu** saftopiti, de imamo téh ozhy lúfhte inu hude shejle moriti vferci, inu doli djati> DB 1584, III,5a; Samuzh aku bi gdu hotil letu vse **duhovnu** isloshiti, de fe je Papesh na to shelno fveto Gorro, tu je, v'fvetim Karfzhanftvi, kakòr en Bug pošladil DB 1584, II,92a; Ker on [Ozej] pak zheftu to bešedo (Kurba inu Kurbaria) imenuje, inu v'pervim Capitulu eno Kurbarško sheno vsame: nema nihzhe

mišliti, de bi on taku nepoštten bil, s'beffedami inu s'djanjem: Sakaj on govory **duhovnu**, inu taifta Kurbarfka Shena, je njegova prava, pošhtena, Sakonfka Shena bila, inu je prave Sakonfke otroke shnjo imèl DB 1584, II,103b

♦ – – v krščanstvu **duhovno vbog ki se močno zaveda svoje grešnosti in odvisnosti od Boga; ubog v duhu:** Isvelizhani fo ty, kateri fo **Duhovnu** vbosi: Sakaj Nebefku krajleftvu je nyh

DB 1584, III,4b

2. takó, da se nanaša na versko življenje;

versko: Vkarfzhanftuu nemore dobro poiti ni fe goditi, kadar fliherni fuoye poklizatione naftan pufti, inu fe ob drugem skarbi. Kadar hote Duhouni Poftuenu[!], inu Poftuetni **Duhouno** Vladati ali Gofpodouati JPo 1578, III,122

3. takó, da je v skladu z verskimi, moralnimi

predpisi: Nashe meštu pak nej moglu, Po njega voli **duhovnu**, Pres gréha prou shivéti DC 1584, CCXXVI, podobno tudi TFC 1595

PRIM. duhoven² [M. Č.]**duhovscih** [mest. mn.] gl. duhovski²**duhovski¹ (duhovski, duhavski)** -ega posam.

[du'ho:vski -ega]; P 25, K 10 (TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAR 1562, TO 1564, TPo 1566, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, TPo 1595)

– m. ed. im.: duhovski; – mn. im.: duhovski; – rod.: duh | o/a (TT 1557, 318) | vskih; – daj.: duhovskim; →; – s. ed. rod.: duhovskiga; – tož.: duhovsku; (M)

1. ver. posvečena oseba, ki opravlja verske obrede ter povezuje vernike med seboj in z Bogom: Nekar le samuzh Turki/ Iudi/ temuzh tudi ty Vuzheni/ **Duhovski** fo timu Euāgeliju fubper TR 1558, Bb; So bili ene rizhi inu Vršahi, fa katerih volo, fe ie tim **Duhouskim** ta Sakon prepouedal, Sdai pag fo veliku vegshi inu potrebni Vršahi pred rokami, fa katerih volo fe ima tim Faryem ta Sakon dopuštiti TAR 1562, 78b; vtim 1524. leitu, ie vus Rimski inu nemshki Raih, **duhouski** inu deshelski, Ceflary, Krali, Vyudi, Papesh, Cardinali inu Shcoffi, kir fo bili tedai vtim Meiftu Renšpurgi sbrani, fo dofti prafnikou doli diali inu prepouedal prafnuati TC 1575, 255; Sakaj tu je sušbe enu, kateru fe radu nad v'feh Karfzhenikou .. martre inu smerti šgodi, de raven nih terplenja morajo od tiga Svita inu nar vezh od teh višhjih **Duhoufkih** tudi flifhati, de fo tiga terplenja inu Smertni[!] vredni inu fo faflulhili, kir fo bili kezarij, šapelauci, sludievi otroci TPo 1595, III,95 / Iesuf ie pelan inu isdan od tih Višhjih **duhouskih** Pilatufu TT 1557, 318 / protest. tih Papeshou .. prepouidi, de ty fary, Menihi inu Nunne ne imαιο vta Sakon štopiti, prido od tiga rogatiga Sludia .. Satu ie per nih taka nezhištoft, neframna hozhliuoft, hudoba inu lotrya, Smerdezha Curbaria .. koker fe .. per tih kriuu imenouanih

duhouskih, vidi inu slishi TC 1575, 343; vřaki gledai na te Papeshoue **duhouske** Vishe inu nishe, taku bode vidil, de ie S. Peter prou od nih prerokoual TT 1577, 169

// *kdor ni řustveno, moralno ali spoznavno vezan na snovni, otipljivi svet; duhovni*: En naturski zhlouik ne řaftopi tih rizhi, kir řo tiga Boshyga Duha, Nemu řo ena norroft, inu nih ne more řpofnati, řakaj one fe morao duhousku řoditi. En **duhouski** řodi vře rizhi, Ampag on ne bo od nikogar řoyen TL 1561, 30b; Inu iest [sv. Pavel], mui Bratie, nefem mogel řuami, koker řteimi **Duhouskimi** řouorit, temuzh koker řteimi meřfenimi, koker řmladimi otruki Vřristufu TL 1561, 31b; Aku fe řdu řdi, de ie on en Prerok, oli **duhouski**, ta řpofnai, kai vom iest řiřhem, Sakai tu řo řapuuidi tiga Gofpudi TT 1581-82, II, 101

2. kar se ne da videti, otipati; duhovno:

Kerszheniki, nekar le řa **Duhousku**, temuzh tudi řa telefnu prořio TO 1564, 121b / Te Moifeřeue Ceremoniske Cerkoune pořtaue inu slushbe/ řo vřelei nekai **Duhouskiga** pomenile inu kafale na prihodniga Criftufa TR 1558, b3a řo *bile řprisodobu*

PRIM. duhovski² [M. ř.]

duhovski² (duhovski, duhoski, duhojski, dohovski, duhořki, duhovsci, duhovsti) -a -o řrid. [du'ho:vski -a -o]; P pribliřno

350, K 23 (TC 1550, TC 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPš 1566, TL 1567, TP 1567, TC 1574, TP 1575, TC 1575, TT 1577, Tkm 1579, DC 1579, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, TPo 1595, TřC 1595)

- m. ed. im.: duhovski; - řod.: duhovskiga; →; - toř.: duhovsk | i/řiga; - mn. im.: duhovski; →; - or.: duhovs | k/t (TC 1550, 100(58b)) | imi; - ř. ed. im.: duhovska; →; - mn. im.: duh | ov/o | s/ř (TT 1577, Mm6a) | ke; - řod.: duho | v/ř | s | k/c (TL 1561, 45b) | ih; - toř.: duho | v/ř | ske; - mest.: duhovskih; - or.: d | u/o | hovskimi; - ř. ed. im.: d | u/o | hovsku; - řod.: duhovskiga; - toř.: duh | ov/o | sku; - mest.: duhovskim; - mn. im.: duhovska; →; (M)

1. ki se nanařa na nesnovni del řloveka v řustvenem, moralnem in spoznavnem smislu; duřevni, duhovni: koku imamo po tim ozhanashu Boga řprořiti, řa te **duhoiske**

vezhne inu řa ta telesne rizhi TT 1557, ř2b; Ieřus Criftus .. bode řkufi ta kerřt, Vuk, Pridigo inu brane tiga S. Euangelia, tim Otrorzihzem inu dobrim preprořtim ludem, ta **duhouska** noterna vušheřa odperl inu ta Ieřik odueřřal, Tu ie, on bode nim řuio řnado inu řuiga Duha dal TR 1558, ř3b; Ta Duh pag inu ta Dela tiga Duha imenuie S. Paul, vře tu Miřlene, Tihtane, Della inu oprauila, kir fe deio po voli tiga S. Duha, po prauim řaftopi tiga S. Piřma, Nai fi fe řuunanimi vudi, řteim teleřom dopernashaio, Koker tu delu ie bilu **Duhousku**, kir ie Criftus řuim řogrom noęe vmiual TT 1560, e4b; Sice

odtih **duhouszih** rizhi, Bratie, iest vom nezho řadershati Vi veifte de řte Aydi bili, inu řte řa teimi mutařtimi Malyki řodili TL 1561, 45b; Ie li enu natursku tellu, taku ie tudi enu **duhousku** Tellu, koker ie tudi piřřanu, Ta perui zhlouik Adam ie řturien vta naturski řhiuot, inu ta řusledni Adam vta **duhouski** řhiuot. Ampag tu **duhousku** Tellu nei tu peruu, temuzh tu natursku, potle tu **dohousku** TL 1561, 52b; veliku vezk[!], Bug take tudi řhraifra, řto **Duhousko** noterno řlipoto tiga ferza, uuma inu řto neřaftopnořtio TAr 1562, 23a; kateri řo meřfeni, ty ifti po meřfenih rizheh miřřlio, kateri řo pag **duhouski**, ty ifti po **duhouskih** TT 1581-82, II, 27; Nu je pak ta milořt dvuřa, kakor je tudi ta nadluga dvuřa, **duhouřka** inu poteleřna TPo 1595, II, 235 / Rauen lete **Duhouske** zhiřtořti, ie tudi ena Vunana zhiřtořt, inu teleřnu diuizhtuu, kateru ima inu more řiti poleg tiga **duhovskiga** per vřeh Vernih inu Boshyh ludeh TC 1575, 392 / Inu leta **duhouska** Curba (tu ie, ta Anticriřht, Mahomet, ty řusledni Papeshi, řhcořfi, řary inu Menih) ie vřpřanila Ceřřarie, Krale, Vyude inu skorai vře ludi na řueitu, de řo řhno Curbali, tu ie, vře řhlaht Malikouane dopernashali TT 1577, 432 / nash řofpud inu Ořhranenik Ieřus Criftus .. ie on hotel tim řudom .. inu uřem řudem fe řefodeti inu dati nafnane, de ie on ta praui od Boga obľubleni Meřřias .. Od kateriga Aduenta, Prihoda, řo uři Preroki Prerokouali, Inu de řa gori uřameio řuero, řa nih **duhovskiga** lařtniga Krala TR 1558, A2a; Sakai on ie nih ta praui **Duhouski** Ořza TL 1561, 32b; Botri inu Botre, řo **Duhouski** řarishu TO 1564, 92a; řatu fe imamo mi kerszheniki, kir řmo Otroci Boshy, vmei řebo **duhouski** Bratie, ie řerza ľubiti TC 1575, 101; S. Paul .. Criftufa, te Cerque **duhovskiga** řhenina inu te Cerkou Neueiřto vřem řakonikom, kanimu řauku inu řexemplu, koku fe imauo vmei řebo řershati, naprei řtaui TC 1575, 344 / Paulus .. huali Boga řa volo kir ie vře verne řduhovskim řhegnom řhegnal, tu ie, odreřhil od řrehou, řudizha, řekla, inu nas te řrumne inu řebi ľube řturil TL 1567, řa / Criftus tudi tukai obľubuaie tim Vernim dati ta noterni, **duhouski** inu Boshy Myr TR 1558, O2a v řuhu

// *ki se ne da videti, otipati; duhovni*: Criftus řteim Nicodemom řouori, Inu praui nemu od tiga drugiga noterniga neudeřzhiga **duhovskiga** řoyřtufa TT 1557, ř2a; S. Peter na řet. 2. praui taku, Mui bratie, Vi řte priřřli .. řtimu řhiuimu řamenu řeriftufu, kateri ie od ludi řauerřhen, per řugi pag ie bil iřuolř inu řhlahten, inu vi tudi koker ty řhiui řameni řte gori řařidani, kani **duhouski** řhishi inu kanimu řuetimu řarřtuu, de bote te **duhouske** ořre ořrouali, kir bodo řerietni řogu řkusi Ieřufa

Christufa TR 1558, f2a; imamo ta **Duhouski** Mezh, tu ie, to Befedo inu Oblubo Boshyo TL 1567, 19a; kateri fo[!] hti prau kerszhanski Veri inu Gmaini perdrushi, de ta ifti fe poda veden **duhouski** kreig, venu neuidezhe Voiskouane, Vkaterim kregu mi nekar le item Mellum inu fto kryo, Temuzh fteimi hudimi Duhi, fteimi Hudizhi .. fe moremo veden voiskouati TC 1575, 421; Obarui ti mene pred vfo offertio, **duhousko** inu potelefono TKM 1579, 35a / Oni fo pag pyli od te **duhouske** kaminoteue pezhi, kir je shnimi shla, katera pezh ie bila ta Criftus TT 1557, kb; Inu fa teim Euangeliom gre tiga drugiga Angela shtyma inu vpy, de tu meisfu Babilon ima doli pafiti, tu ie, tu **Duhousku** Papeshtuu biti latrenu inu refdianu TT 1577, 253

// ki se nanaša na ponazoritev bistvene značilnosti česa s stvarjo, ki ima podobne lastnosti: prisposodni, metaforični: Dofiti nega Mlaishih fe tudi na nega befledah, sblassnio, Tim prau de leta nega pridiga ie **Duhouska**, fe mora drigazhi, koker ie gououriena, faftopiti TT 1557, 277

2. ki je verskega, moralnega značaja; verski: Ozheta Mater rad posltui **Duhoufkih** tar defhelkih vyfhih fe bui TC 1550, 154(85b); de bi .. ufa Gospozfhina defhelska tar **Duhouska**, Altmani oli Capitani.[!] Verbefhary, Vizdomi, Rihtary, Pridigary, Farmoshtry .. bili is ferza pokorni Bogu TC 1555, c5; vfi Iogri, Martimiki inu prau Vuzheniki, fo le fa tiga volo, pregnani, fourasheni .. kir fo te ludi, **Duhouske** inu Deshelske, fa nih Falsh kriue Vere, Vukou inu fa volo nih Falsh Ispazhenih Boshyh slushbi fuarili TAR 1562, 14b; ty Iudi fo cilu en lep Regiment, enu lepu Gospodftuu, **Duhosku** inu deshelsku rounane zhes vfe ludy na fueitu imeili TO 1564, 55a; Reue **duhoshke** try velike, Potle shtyri, Preganene, kregi, dragina, Pomor, zhes Kerfzhanftuu TT 1577, Mm6a; Tu je ta duhouni trofht, kateriga ta GOSPVD fvojem Iogrom da, de on nyh nikar le od lakote ne hozhe puftit vmrejti, temuzh nje postaviti vta **Duhoufki** Regiment ali oblafi, inu vus vulni Svejtt poslati, mej teimi Krajli inu Fyrfhti fskusi ta Evangelium puftit resglafšiti inu ofnanjovati TPo 1595, II,158 / Ty shtiri Angeli, kateri fo vti veliki reki cuffrati peruefani, pomenio vfe oblafne **duhouske** inu deshelske fourashnike tuiga S. Euangelia TT 1577, 331 / v zvezi **duhovski pastir** ty **Duhouski** Pafitry, Pridigary, Shcoffi, Farmoshtri, imao ner vezh inu ner poprei vfe rizhi inu skriunufiti Criftufeu TR 1558, B3b *verski voditelji* / v zvezi **duhovski stan** leteti duei Oblafti, oli ta dua Stanuu, ta Deshelski inu **Duhouski**, fo ner ty vegshi, nerbulshi inu pridnishi Stanuu inu Oblafti TAR 1562, 90b *duhovniški stan*

// ki se nanaša na versko življenje; verski: Vuzhyte inu opominaite eden tiga drufiga

fteimi Pfalmi, fteimi Hualeshnimi inu lubefniuimi **Dohouskimi** Peifenmi TPs 1566, 4a; tu **duhousku** petje vCerkvi, s'katerim fe Bug zhafty .. je tim Ludem, sufseb mladim, potrebnu inu pridnu TIC 1595, B2b

♦ – ver. **duhovska pravda / duhovske pravde skupek predpisov, ki ureja notranjo organizacijo Cerkve; kanonsko pravo:** Inu te **Duhouske** praude vřakiga Zhloueka, kir nei Petnaift leit Star od tacih Closhterskih Oblbu inu Saues odreshio inu cilu profstiga fture, de more is Closhtra puiti inu fe Osheniti. Inu te **Duhouske** Praude tudi prepouedaio, de oben Hlapzhizh ne Dekliza, preden fo Offemnaift leit Stari, nemaio obene oblude fturiti. Leta **Duhouska** Prauda, dofiti Menihou inu Nun odreshi inu profte fturi, de mogo is Closhtrou puiti, inu vta Sueti Sakon ftopiti TAR 1562, 84b

3. ki je v skladu z verskimi, moralnimi predpisi: iron. tu fvetu Papelhtvu, shnjega **duhoufko** hinaufzhino, ty menio inu sapopadajo ta Tempel ali Cerkou shnyh poftavami DB 1584, III,136a

PRIM. duhovski¹

PRIM. duhovsko [M. Č.]

duhovsko (duhovsku) prisl. [du'ho:vsko]; P 29, K 11 (TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAR 1562, TO 1564, TPs 1566, TL 1567, TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, TPo 1595) – duhovsku; (M)

1. takó, da se ne da videti, otipati; duhovno, v duhu: Kir unebu hozhe priti, moga **duhovsko** ieifti Christufeuu meflu, pyti nega kry, tu ie, Verouati de ie dal fueie tellu uto fmert, de mi bomo per Bugi TT 1557, 276; ufi Verni bodo od Criftufa, nekar famuzh neuidezhe inu **Duhousku**, temuzh tudi fteim Teleffom, ufem ludem uidezhe, gori obudeni TL 1561, 50a; VSi-gamogozhi vezhni Bug .. dai nom de mi tuiga lubiga Synu prou fponamo inu zheftymo, koker ga ie ta Simeon telefnu na fueie roke ufel, inu **duhousku** vidil inu fpořnal TO 1564, 122b; fami preberite zheftu lete Buque, Taku bote is nih prou vuzheno fteimi Anticrishti **duhovsku** voiskouali TT 1577, L1a; Verni fo **duhovsku** vmerli timu Greihu, shiui vti Prauici, Greih vfebi more TT 1581-82, II,19; Kateri na Criftufu veruio, fo ty pervorojeni **duhoufku** TPo 1595, I,136 / Sakai oni ne fo le famuzh **duhovsku** sfalsh Vukuui, temuzh tudi telefnu, fteim mezhom te praue Kerfzhenike pregnali inu morili TT 1577, 249 *ne samo v duhu*

// takó, da se ponazarja bistvene značilnosti česa s stvarjo, ki ima podobne lastnosti; v prisposodi, metaforično: te dolge imamo **duhovsku** faftopiti, de lety dolguui, fo ty nashi veliki inu mali Grehi TC 1575, 130; Inu nyu teleffa bodo leshala, na vulzah tiga velikiga Meifta, kateru fe **duhovsku** imenuie Sodoma

inu Egiptus, gdi ie tudi nash Gospud Cryshan
TT 1581-82, II,403

2. takò, da je v skladu z verskimi, moralnimi predpisi: ta Zhlovik ne premore is notra prou **duhousku** cilu brumen inu prauizhin biti pred Bugom TAR 1562, 43a

PRIM. duhovski² [M. Č.]

D

duhovstimi [or. mn.] gl. duhovski²

duhovščina -e sam. ž [du'ho:vščina -e]; P 15, K 5
(KPo 1567, TT 1577, JPo 1578, DB 1584, TPo 1595)

– ed. im.: duhov | *šč/šč* (Krelj) | ina; – rod.: duhovščine (Krelj);
– tož.: duhovščino; – mest.: duhovščini; – or.: duhovščino; Ⓜ

1. skupnost posvečenih oseb, ki opravljajo verske obrede ter povezujejo vernike med seboj in z Bogom; duhovščina: Tako fãrdita inu slobna pride ta **Duhovščina** Iudovfka .. Ne spomifljo tudi, da fo v'tim fveti Boshijm templu, pãr Boshijh flushbah KPo 1567, CXXXIII

2. izražanje vdanosti Bogu; pobožnost: inu fo zhlovezhke sapuvidi inu navuki, kateri fe vidio, kakòr de bi bily ena modruft, fkusi famoisvoleno **duhoufzhino** inu pohleufzhino, inu fkusi tu, ker fe telefša nefhonajo, inu mefšu nedado njegove zhafty, po njega potrebi DB 1584, III,110a / protest. Stakovo laftno andohtjo, inu famo fmi fhleno **duhoufzhino**, je ta Papefh gori prifhal, de on inu njegovu kardellu nej hotelu fturiti, kar drugi lude fture TPo 1595, I,158

3. s prilastkom skupek med seboj povezanih misli, pojmov, sodb o svetu, družbi, človeku; nazor: Takoue mnogatere Sentencie inu shtimania fo tudi sdai zhes Boshyo befedo: Katero, kadar nikateri Liudie flishe, tako fo vto mafo sblasnieni, da fmeio ozhito gouoriti, oni fe hote fuoie manunge darshati, inu tako dalgo knijednomu delu ali partij Vduhounih rizhah priloshiti, dokler fe ty Duhouni meiflabo nesglihaio, da vfi viednakem fponianiu inu **Duhoufzhini** budeio. Ty ifti budeio morali celo dalgo zhakati. Sakai Boshij Befedi fe ie supar gouorilo od sazhetka Sueta, inu tudi do konza Sueta oftane JPo 1578, III,51b-52a / Ta drugi [hudi angel] ie ta Marcion shnega Catafrygi, Manihei, Montani, &c. kir fo fe shnih Duhi oli **Duhoufzhino** zhes vse S. Pifmu hualili TT 1577, 247 [M. Č.]

duj gl. dvoj

duje gl. dvoje^{1,2}

dujenje gl. dvojenje¹

dujjezičen gl. dvojjezičen

dujni gl. dvojni

dujnu gl. dvojno

dujo [mest. dv. m.] gl. dva³

duj sto gl. dvesto

dujti gl. doiti

dunajski -a -o prid. [ˈdu:najski -o]; P 1, K 1 (BH 1584)
– s. ed. rod.: dunajskiga; Ⓜ

ki se nanaša na Dunaj ali Dunajčane; dunajski: Dolet Turcis, quod ab obfidione Viennenfi repulfi funt, shal deje Turkom, kër fo od **Dunaifkiga** rupanja odgnani BH 1584, S10 [K. A.]

duplast -a -o prid. [ˈdu:plast -a]; P 6, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– nedol. obl. m. ed. im.: duplast; – tož.: duplastiga; – ž. mn. mest.: duplastih; Ⓜ

ki ima v sebi prazen, nezapolnjen prostor; votel: [Oltar] imalh is Tabelniz taku fturiti, de bo snotrãj **duplaft** DB 1584, I,53a / Ondi fo Iudje fvoje Syny inu Hzhere shgali timu Maliku Molohu, kateri je bil en kuffraft ali meden Pild, snotrãj **duplaft**, inu poln sherjavize DB 1584, II,31b [K. A.]

duplja (dupla) -e sam. ž [ˈdu:plja -e]; P 3, K 1 (DB 1584)

– mn. tož.: duple; – mest.: duplah; Ⓜ

z vseh ali z več strani zaprt manjši prazen prostor; duplina: Moja Golobiza **v'duplah**

v'pezhovvej, inu v'kalah, pokashi meni tvoj obras, naj flihim tvojo shtimo DB 1584, I,332b

// **tak prostor, namenjen bivanju manjših živali:** Inu ta, kir fhe felfã, bode fvoj luft imèl nad luknjo tãh Madraful, inu ta odstauleni bo fvojo roko vtical **v'duple** tiga Bafilifhka DB 1584, II,5b [K. A.]

duplo -a sam. s [ˈdu:plo -a]; P 3, K 2 (DB 1578, DB 1584)
– dv. or.: duploma; – mn. tož.: dupla; Ⓜ

z vseh ali z več strani zaprt prazen prostor; votlina: Israellki otroci [so si]

fturili Iame inu **Dupla**, inu Tabre v'gòrrah DB 1584, I,136a / proflite sa me Ephrona ..

de on meni da fvoje *dvojno Iamo, katero on ima na konzu fvoje Nyve <*topelt, ali sdvema **duploma**> DB 1584, I,14b, podobno tudi DB 1578 [K. A.]

dupolniti gl. dopolniti

dur gl. kdor

durbodi gl. bodi³, kdor

dur bodi gl. bodi³, kdor

duri (davri, duri, dovri, dvari, dveri,

duvri) -i sam. ž mn. [ˈdu:ri -i]; P približno 350,

K 26 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, *P 1563, TPo 1566, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TkM 1579, DC 1579, DPr 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, DM 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, TfM 1595, TfC 1595, MTh 1603)

– mn. im.: d | av/u/ve | ri; – rod.: davri; – tož.: d | av/ov/va (Trubar)/uv (*P 1563, 159) | ri; – mest.: davrih; – or.: d | av/ve/va | r | mi/imi/i (Dalmatin)/ih (Trubar)/my (TPo 1595); Ⓜ

Crajn/ki. Dauri Corofhki. Duri Sloven/ki, Besjazhki. Dveri DB 1584, III,CelVa; Ianua. *Germa.* ein Thür/ ein Eingang in ein Hauß. *Sclavon.*

dauri. *Carint. duri* MTh 1603, I,657

odprtina v zidu, steni, ki omogoča dostop v notranjost česa; vrata: ty moshie, kir fo bili od Corneliofa poslani, uprashaio po Simonoui hishi, fo ftali per **daurih** TT 1557, 364; Satu fo ony [Jakobovi sinovi] stopili Kioseffouimu Shaffariu, inu fo shnim gouorili pred hishnimi **Dauri** DB 1578, 41a; [Modrost] stojj, per vratih raven Mefta, ker fe skusi **dauri** noter hodi DPr 1580, 13a; Aku ti dalh Ammonove otroke v' mojo roko, kar kuli fkusi moje Hihfe **dauri** meni pruti pride .. tu ima tiga GOSPVDA biti DB 1584, I,140a; inu je meril Podboj téh **Dauri**, ta je imèl dva komulza, Inu **Dauri** fo imele fheft komulzeu, inu fhirkofst téh **Dauri**, je bila fedem komulzeu DB 1584, II,80b / Aku je pak rifniza, de ta Dézhla nej dékliza najdena, taku imajo njo pred nje ozheta **dauri** pelati, inu tiga Méfta ludje imajo njo do fmerti s'kamenjom pofluti DB 1584, I,111b; Lazarus leshey pred Bogatiga moshia **daurimi** DB 1584, I,(1)11b / Inu Ioshef vfame tu tellu .. inu ie poloshi ufui nou laftni grob .. inu peruai en uelik kamen pred **dauri** tiga groba, inu gre prozh TT 1557, 90 *pred vhod v grob* / zemljepisno ime, v zvezi **Lepe duri** Inu oni fo ga tudi fnali, de ie on ta ifti bil, kir ie fa Almoshno fedel per tih Lepih **daurih** tiga Tempa TT 1557, 338 *pri enem od vhodov v jeruzalemski tempelj* **pren.** Natu je Iesus supet k'nym djal .. Ieft fim te **Dauri**, aku gdu fkusi mene notèr gre, ta bo isvelizhan DB 1584, III,53a

// gibljivo pritrjena plošča naprave za zapiranje take odprtine; vrata: Sakai koker fe fteimi kluzhi te hishne **dauri** odpreio inu fapreio, Taku fe vfem ludem fto Pridigo tiga Euangelia .. ta nebèffa odpro TR 1558, f2b; Inu fo to malikovanie na pufld snefhli, da fo po hifhah hodili, kropili, na **dovri** pillali, inu krishali, kako ti pravi Egypfki Zuperniki KPo 1567, LIIIb; v'Iudoufkim jesiki fe reko **dauri**, tulikajn, kakòr kar odpertu stoji, ali kar fe odpre DB 1584, I,3b; Inu David je te befède k'ferci vsel .. inu fe je tèrkal ob **Dauri** inu vrata, inu je fvoje fline zidil po Bradi DB 1584, I,162b; Inu kadar je bil svejdil Saneballat .. de fim jeft bil te Syduve dosydal, inu de nej obène luknje vezh na nyh bilu (najfi jeft fhe taifti zhas nefim bil **dauri** na vratih obèfsil) je poflal Saneballat inu Gofem k'meni DB 1584, I,258a; Ob pulnozhi pak je on [Samson] vftal, inu je popadil obadvuje **dauri** na Méftnih vratih s'obadvéma podbojoma, inu je nje vun vsdignil s'rigèlmi red DB 1584, I,142b; Inu take nega zajhne inu Sapuvidi, nej fe lamuzh sapovedal vfem ludem veden vferci inu pred febo, na ftejmi, na **Daurih** sapifšane imeti .. nyh Otrokom od nyh praviti,

nje nuzh ter dan vuzhiti .. Temuzh tudi od nih pejti TIC 1595, Bb / Ta vrata pak imajo odpèrta oftati notèr do vezhera. Raunu taku ta folk v'desheli, ima mej **Daurmi** tehiftih Vrat moliti, pred GOSPVDOM, ob Sobbotah inu mladih Méfcih DB 1584, II,83a *med prehodom*; Inu fo bily fhtiri Gobovi Moshje pèr **daurh** na Vratih, inu je edèn h'drugimu rekàl: Kaj hozhemo my tukai oftati, dokler vmèrjemo? DB 1584, I,206b; Gaal, Ebedou fyn, je vunkaj fhàl, inu je ftopil mej **dauri**, na Méftnih vratih DB 1584, I,138b **pren.** Efaïas prerok gouori, Bodo meli leben fpet. Vfitali ie flemle shiuotom red, Prido uta nebeski stan lep. Gremo pofhiuat[!] v'kamrico, Te **dauri** fapremo fafobo. Noter skrueni maichon[!] zhas, De pride boshy ferd od nas *P 1563, 159; Sakai oni ne fo veroulogi Bogu, Inu ne fo vupali na nega Pomuzh Inu on ie fapovedal ofgorai tim oblakom, Inu je odperl te **dauri** tih Nebèfs. Inu ie pufil deshyt ta Man na nee TPf 1566, 141b; Sa teim nim prau, de nee is lubefni taku fuari, hozhe de bi **dauri**, tu ferce nemu odperli, nega befède poslufhali, inu slufhali, prauo Pokuro diali TT 1577, 289; Nafha Seftra je majhina, inu fhe néma Sefzou .. Aku je ona en syd, taku hozhemo na njo f'rebèrne Palazhe sydati, aku je ona ene **Dauri**, taku jo hozhemo obtèrditi s' Cedrovimi Tabelnizami DB 1584, I,334a; Ioannes nuzha to befèdzio, odprejti (teh Sholnerjeu edan pravi on, je gori odperl njegovo ftran) satu, de on nasnanje da, koku fo fe taiftikrat te **Dauri** tiga lebna glih odperla[!] TPo 1595, I,303

● – **biti pred durmi izraža, da se bo kaj zgodilo v zelo kratkem času; biti pred vrati:** kadar letu vfè vidite, taku vedite, de ie [sodni dan] blifi pred **daurmi** TE 1555, K2b; Takovu gnadlivu krajleftvu je fdaj pred **daurmi**, inu letu Diteze, ta lubi S. Ianshik, bode tu nar pervu Selftvu od njega mej njegou folk pernefsel TPo 1595, III,85; **duri so komu odprte imeti možnost, priložnost za kaj; imeti odprta vrata:** Sakaj meni fo ene velike ***Dauri** odpèrte, katere veliku fadu pèrnefsò <***Dauri**> tu je, jeft imam veliku poslufhauceu> DB 1584, III,96a; **počivati pred durmi nahajati se v bližini:** Tui Greh pozhiua pred tuiemi **daurmi**, Ti pag ne pufti nemu nega uole, Temuzh Gospodui ti zhes nega TT 1557, n3b; **pokazati komu duri ukazati komu, navadno z ostrimi besedami, naj odide; pokazati komu vrata:** Aku ta drushina ne hozhe prou fthuriti, fhtrajfaj jo, ali njei **dauri** pokashi TPo 1595, II,246

● – Kateri krég lubi ta lubi gréh, kateri fvoje **davri** višfoku dela, ta nefrezho yfzhe DB 1584, I,323a *kdor razkazuje svoje bogastvo, izziva nesrečo* [M. Č.]

dur kuli gl. kdor, koli

duš zlog; P 4, K 4 (TA 1550, TA 1555, KB 1566, DC 1585)

– duš; ①

v abecedniku **vzorčni zlog za učenje branja**: Dalh
deh dih doh **dufh** TA 1550, 5, podobno tudi DC 1585
[A. L. R.]

duša -e sam. ž [ˈdu:ša ˈdu:še/du:še:]; P približno 2200,

K 45 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557,
TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPš 1566,
KB 1566, TC 1567, TL 1567, TP 1567, TPš 1567, KPo 1567, TC 1574,
TP 1575, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578,
TKM 1579, DC 1579, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82,
DB 1584, DC 1584, DM 1584, DA_g 1585, DC 1585, TiPre 1588,
MD 1592, TPo 1595, TFM 1595, TFC 1595, ZK 1595, MTh 1603)
– ed. im.: duša; →; – daj.: duš | i/ej (TPš 1566, 124a); – tož.: d | u/ü
(DB 1584, 1,293b) | š | o/u (TKM 1579, *6b)/ò (ZK 1595, 184);
– mest.: duš | i/y (Jurčiči); – dv. im.: duši; – mn. im.: duše; →;
– daj.: duš | am/om/em; – tož.: duš | e/ee (Trubar)/é (DB 1584)/è
(DB 1584, 1,178b); ②

Anima **Dufha** KB 1566, A3; Anima. *Germ.* die
Seele. *Sclav.* **dufha** MTh 1603, 1,90

1. v monoteističnih religijah **neumrljivo in neuničljivo nesnovno bistvo človeka**; **duša**: Te Sapuuidi nas le vodilo, napelauaio inu vishao Hcriftufu .. kir fino **nadushi** mertui, htimu vezhnimu lebnu, de bomo od Criftufa osdrauleni TC 1555, H2; ta Syn tiga zhloueka nei prshal tih ludi **duše** pogubiti, temuzh ohraniti TT 1557, 196; Sakai koker ta **Dusha** inu tu Tellu, ie eden zhlouik, Taku ie Bug inu zhlouik, Eden Criftus TR 1558, O3b; Rauen tiga se mi tudi vuzhimo, de te **Dushe** koker se lozhio od tiga telefa na tim fueitu, ne po dneui ne po nozhi ne hodio, inu vgorah, vodah, vdoleh, upufzhauah, vgrobeh oli vshisah ne prebiuaio TR 1558, P6; Sakai tu nashe tellu, ie koker ena keha te nashe **duše** TL 1561, 61a; de Papesh ima Oblaft te **Dushe** vte Vyce pehniti .. Subper taku kriuu Preufetie tiga Papesha inu Falsh Vuk inu Maning od te Papeshou Oblafti, fo dofti vuzhenih ludi .. gouurili inu piffali TAr 1562, 90a; hudizh nas vfeih nagible v greih, Inu bi nas rad posherl vfeih, Trahta na leben na **dusho**, Iefus ta nas brani fueifto *P 1563, 171; Perblyshai se kmui **Dushei**, inu no odreshi TPš 1566, 124a; Bug tiga Myru pag, ta vas sturi skufi poufod fueete, de ta vash Duh, **Dusha**, inu Tellu, cillu pres tadla bo ohranenu do prihoda nashiga Gofpudi Iefufa Criftufa TL 1567, 50b; Ioanneta inu Criftufa [so judovski farji] k'fpotu imeli inu v'morili, inu so v'tako flepoto padli, da fo na **Dufhi** inu telefonu konac vseli, inu v'to vezhno pogublenie leteli KPo 1567, xxxiii *so popolnoma propadli*; mi tudi fto S. Eliza-beto prauimo inu Veruimeo, de diuiza Marya ie Shegnana vmei vfemi Shenami .. Mi tudi Veruimeo inu dershimo, de ie **fdusho** inu stellefom, koker Enoh, Elias inu Moifēs Vnebefa vfeta TC 1575, 192; Papeshniki lete befede vnih ifpazhenih mashah bero inu tihu

shaloftnu poyo, shnimi hote de fo Vice fprizhati, inu tim **dushem** is Viz pomagati, Taku fo ty bofi Papeshniki oslipleni TT 1577, 401; flihniga karfzhenika **Dusha** ie duhouna Diuiza, inu Boshya neufsta, po te Veri, Criftufu sarozhena JPo 1578, III,106; Criftus .. ie ta praui Arzat nashih **Dush**, Pokorne greshnike hozhe Ifuelizati[!] TT 1581-82, 1,241; Vy Duhuvi inu **Dufhe** téh pravizhnih hvalite GOSPUDA DB 1584, II,210a; pravio, de Papesh ima vfe Praude v'Skrinici fvojga ferza .. De bi fi Papesh pres zhifla **Dufh** v'Pakal pelal, taku bi viner nihzhe nefmil rezhi: Kaj delafh? DB 1584, II,88b; blagur je tej neporodni, katera je neomadeshna, katera je nedolshna pregréfhne poftele: taifta bo tiga vshivala, v'tem zhafstu, kadar bodo **Dufhe** fojene DB 1584, II,140b; O GOSPVD, pomagaj meni, odtmi mojo **dufho**, inu isvelizhaj me DM 1584, CXXXXVII; Bodite pokorni valhim Vuzhenikom, inu je flufhajte: Sakaj ony zhujo zhes vashe **dufhe**, kakòr ty, kir imajo sa nje rajtingo dati DC 1585, B7a / Velika inu mnogotera ie tuoia miloft na meni, de ti mene neifi kani Shiuini, katera ie pres pameti inu **Dushe** sturil inu ftuaril TKM 1579, 5b / Nafha **dufha** je vfhla, kakòr ena Ptiza is fhrika, eniga Ptizharja DB 1584, I,312b / O Bug fturi de bom ohranen, Sakai te vodee fo prishle do **duše**. Ieft tezhim vglbokim blatu, kir nema poda, Ieft fem prshal vglboke vodee, inu valluui me hote potopyti TPš 1566, 123a / Ali edna flobna Prediga, katera fe Vchriftufouim Imenu kriuizhno ftori, ie tako oftra, da viednei famei Vri, iedne cele Deshele ali Mefta **Dushe** pofeka JPo 1578, II,142; Falsh Pridigary shnih vukum blagu poshiraio, **duše** koker Scorpiani moree fturpom TT 1581-82, II,397 / v nagovoru, v zvezi **moja/ljuba duša** Ti muia **Dusha** fakai fi taku shaloftna TPš 1566, 81a; Ti muia **Dusha** huali tiga Gofpudi TPš 1566, 186a; EN bogat Zhlovik .. je fam për febi miflil, inu je djal: Letu hozhem jeft fturiti, jeft hozhem moje Skedne resdréti, inu vefkhe s'zimprati, inu hozhem notér sfpraviti vfe kar je sraflu inu moje blagu. Inu hozhem rezhi k'moji dufhi: Luba **dufha**, ti imafh dofti blaga fprauleniga, na veliku lejt: Imej vshe pokoj DB 1584, III,38b; Moja **dufha**, isly tvoje pomankanje pred nym vunkaj, sakaj on [Bog] je tvoje savupanje DM 1584, CCXIII; Gofpudu Bogu :/: Zhafst hvalo pujmo vfelej .. Hitite ga zhafst, Moja **dufha**, nemudi, Vfelej ga sahvalit TFC 1595, CCCXXXVI / v zvezah **storiti zavezo čez svojo dušo / zavezati se čez svojo dušo** Aku ona pak ima eniga Moshá, inu ima eno oblubo na febi, ali ftury eno saveso s'fvojemi uftmi zhes fvojjo **dufho**, inu nje Mosh tu flifhi, inu h'timu taifti dan molzhy, taku velá nje obluba inu savesa, zhefser fe je ona zhes fvojjo **dufho** savesala DB 1584, 1,97a *priseže* .. *priseгла* / v zvezah **klicati na koga k pričì na dušo /**

priseči pri svoji duši Ieft pag klizhem na Buga kani pryzhi na muio **dusho**, de fa volo kir vom fanasham, ne fem dofehmal vta Corint prishal TL 1561, 57a *prisežem sam pri sebi*; GOSPVD Zebaoth je pèr svoji **Dufhi** prifegàl: Ieft hozhem tebe s'zhlovéki napolniti DB 1584, II,53b

● — — **duša se loči/vunkaje gre prenehati živeti; izpustiti dušo**: O Crifte .. kadar je tvoja zhaftita **Dusha** vunkaie shla od tvoiga nerfverteishiga Telleffa, Smili fe ti zhes moio vbogo Dusho, kadar vnkaie poide TKM 1579, 130b; Cristus, vilfe-ozh na Cryshi fuio Mater porozhi Ioanefu, to on kfebi vflame, Pye Effih vtim fe nega **dusha** lozhi TT 1581-82, 1,453

2. nesnovni del človeka v čustvenem, moralnem in spoznavnem smislu; duša, duh: Inu Bug ie stvaril tiga zhloueka febi kanimu Pildu, po Boshym Pildu ga ie stvaril. Tyeni [= ti eni] Vuzheniki prauio, De ta Pild, Spodoba oli ta Shtalt Boshya, kir ie vtim zhloueku, fo mozhi te **Dusho**, Ta faftopnost, Tu Pumnene, Inu ta Vola TT 1557, 1a; TY fturieni oli doperneffeni Grehi, fo ufa ta Della oli Diana, kir fe deio oli fture, tei Boshy Sapuuidi fubper, Is notra uti **Dushi** inu utim fercei, Inu ifuuna fteim Telleffom, inu fteimi Vudi TO 1564, 9b; Inu on [Bog] ie nim dal, kar fo sheleli, Inu ie nim poslal eno mladuft vnih **dushoo** TPs 1566, 194a; PAPISTI TI pak uzhiu inu pravio, da ta porodni Gréh ie le enu meffenu pohotenie alli shelia. Inu da ie tu fàrce ta **dusha** ifhe cèla tèr sdrava KB 1566, F6; ty vudi nashiga Telleffa bodo le od ene **Dusho** regirani TL 1567, 14a; Christus .. Rekai ie letako: Vsamite nafe moy Iaram, inu fe vzhite od mene, sakai laft nam krotak inu pohleunega Sarza: Tako naidete pokoy **Dusham** vashim JPo 1578, III,36b; ony [so] moie Praude ferahтали, inu fe ie nih **Dushi** na moih Poftaauh gnufsilu DB 1578, 110b; Tiga hudobniga **Dusha** hudu shely, inu fvoimu Blishnimu nishter nevozfhi DPr 1580, 40a; Ali imam li mojga pèrviga fyru sa mojo pregreho dati? Ali mojga teleffa sad sa moje **dusho** greh? DB 1584, II,118a; Sakaj jèft fim bil enu dète dobre share, inu fim eno dobro **dusho** dobil DB 1584, II,142a; Inu na drugi dan .. fta tèh Iogrou **dusho** potèrjovala, inu fta nje opominala DB 1584, III,69b; my verujemo, de nash GOSPVD Iesus Christus Boshji Syn .. En popolnom Bug, en popolnom Zhlovik, s'pametno **Dusho** inu s'Zhlovezhkim Telefsom DC 1584, XXVI; Vfi ty, kir Evangeli fhentujo fo fteim Hudizhom na **Dufhi** obfedeni TPo 1595, I,171; kadar je s'temi Greifhniku tu reis, de ony taku farlih na fvojeh **Dufnah** bolni lefhe, kaj fe hozhe fpodobiti, de fe ima pruti nym naprej vseti? TPo 1595, III,148 / Vfi nje Ludje vsdihujo, inu Kruha ylzheo, ony fvoje drage rizhy sa jéd dajo, de **dusho** ohladé DB 1584, II,55b *da se pomirijo*

pren. Satu je Pakal fvojo **dusho** fhiroku odpèrl, inu je fvoim garlom rasinil pres mere, de tja doli pojdeo nyh polhtovani, inu ta gmajn folk DB 1584, II,3a

● — Inu ta mnoshiza tih Vernih, ie bilu enu ferce inu ena **dusha** TT 1557, 342 *bili so popolnoma složni*

// s predlogom, ekspr. **izraža visoko stopnjo čustvene prizadetosti**: Dotakni nam nasha ferza, Bug ozha, Syn, Sueti duh, de is cele **dusho** nashe poiemo mi hualo tebi *P 1563, 58

3. stanje živega bitja; življenje: O Norezh[!], Leto nuzh bodo tuio **dusho** od tebe teryali TT 1557, 207; **Dusha** ie Zhloueski shiuot JPo 1578, II,173b; **dusha** tulikajn fe rezhe kakòr shivu tellu, po navadi S. Pifima DB 1584, I,97a; TV je GOSPVDV dobro dopadlu, de je Salomo sa eno tako rezh profsil. Inu Bug je rekàl k'njemu: Kadar ti letu profsilh, inu neprofsilh sa dolg leben, ni sa blagu, ni sa tvoih Sovrashnikou ***Dufhe** .. Pole, taku fim jèft fturil po tvoih beffedah <*leben> DB 1584, I,184b; Moja **Dusha**, pravi ona [Marija] .. Tu je, Ieft zhaftim inu hvalim Boga, nikar le s'temi ufti, inu s'ferzom, temuzh moj cejl leben, vfe mozhy inu Vudi, vfe kar moja Dusha regira, tu bi radu hotelu pejti, inu Boga hvaliti. Sakaj **Dusha** fe pravi nihhter drugiga, kakor nash leben, ali shivot, ta govory, flifhy, vidi, jej, pye, zera. In summa, vfe kar je ta leben, inu ga obdershy, vfi moji lafsje, vfe frage moje krij TPo 1595, III,132 / Inu GOSPVD je tiga Elia fhimo vflilhal, inu tiga Diteta **Dusha** je spet k'njemu prifhla, inu je shivu poftalu DB 1584, I,196b *otrok je spet oživel* / Ne dai tei Suyrino to **Dusho** tuie Garlice TPs 1566, 134b / bibl. **Dusha** sa **Dusho**, Oku sa Oku, Sob sa Sob, Roka sa Roko, Noga sa Nogo, Opezhenie sa opezhenie, Rana sa Rano DB 1578, 67a; Varuj meni letiga Moshha: aku bo on pogriihen, taku ima tvoja **Dusha** na njegove **Dufhe** mejfti biti DB 1584, I,199b

● — — bibl. **duša koga je draga pred očmi/v očeh koga kdo pusti koga živeti**: Inu Saul je djal: Ieft fim grèhlil: Pridi spet, moj Syn, David, jèft tebi nezhem naprej nihhtèr shaliga vezh fturiti, satu, kèr je moja **Dusha** danafhni dan draga bila v'tvoih ozheh DB 1584, I,165b; TEDaj je on spet poslal tretjiga Kapitana zhes petdeffet, inu njegove petdeffet, shnym. Kadar je taifti k'njemu gori prishal, je fvoja kolena pèrpognil pruti Eliu, inu ga je profsil, inu djal k'njemu: Ti Mosh Boshji, bodi moja **Dusha**, inu tvoih Hlapzou **Dusha**, letih petdeffet, draga pred tvojmaz ozhima. Pole, Ogin je is Neba padèl, inu je ta pèrva dva Kapitana zhes petdeffet, sred nyu petdeffetimi poshèrl, bodi tedaj moja **Dusha** draga pred tvojmaz ozhima DB 1584, I,202b; **goridati svojo dušo prenehati živeti; izpustiti dušo**: Iefus pag ifpufti eno ueliko ftymo, inu da gori

fuio **dusho** TT 1557, 151; **pojematj/puščati dušo približevati se prenehanju življenja, življenjskih procesov; izpuščati dušo**: Kadar je on vshe **dusho** pojemat, je djal: Ti prekleti zhlovik, ti meni rejs vsameh ta potelefnj leben DB 1584, II,199a; MOLITVE PER VMIRAIIOZHII Ludeh, ali kadar **dufho** pufzhajo DM 1584, CLXI; **polagati dušo koga v roko koga spravljati koga v nevarnost**: mojo **dufho** v' mojo roko polagam, tu je, h'zhemu jeft veliku vagam inu v'neshihroft poštavim DB 1584, I,270a; **postaviti dušo za koga izraža, da je prenehanje življenja koga povezano z njegovim dejavnim prizadevanjem za koga drugega; umreti za koga**: Petrus prau knemu, Gofpud, šakai ne morem fa tebo šdai poiti? Ieft hozho muio **dusho** fa tebe poštauti. Iefus odgouori nemu, Hozhes ti tuio **dusho** fa mene poštauti? Rifnizhnu, rifnizhnu, ieft tebi poueim, Ta Petelin ne bode peyl, dotle ti ne fi mene trykrat fatayl TT 1557, 305; **tjapodatj/tjakajvreči svojo dušo močno se zavzeti za koga/kaj ne glede na nevarnost; tvegati življenje**: Moshe isvoliti, inu k'vam poslata, s'nashimi lubesnivimi, Barnabom inu Paulom, katera Zhlovéka fta fvojo **dufho** tja podala, sa tu Ime nashiga GOSPVDA Iesufa Cristufa DB 1584, III,70a; moj Ozha [je] sa valho volo vojkoval, inu fvojo **Dufho** tjakaj vèrgal od febe, de bi vas odrèfhil od Midianiterfke roke DB 1584, I,138a

4. navadno s prilastkom, ekspr. **človek ne glede na spol; duša**: Vsaka **dufha** (oli zhloulik) bodi pokorna ti vyfhi oblafiti TC 1550, 128(72b); Inu Gofpud Bug fturi tiga zhloouka is praha te femle, inu ie vdihnil unega nus eno shiuo šapo. Inu taku ie ta zhloulik ratal ena shiuo **Dusha** TT 1557, k4a; te falsh Vuzhenike refodeua premaga inu daie vfem ludem nashane nih kriui vuk inu šepelane tih bofih **dush** TR 1558, Gb; Ty Pfalmi, prau S. Auguftin, fo ena dobra bogata Apoteka inu šdraua Arznja, fa vse shlaht bolefnj, tih Vernih **Dush** TPs 1566, 12a **vernikov**; Ozhy imαιο polne preshushtua, ne fnaio od greshena nehati, vabio kfèbi te neobftoyezhe **dushe**, imαιο enu pregnanu ferce fto Lakomnoftio TT 1577, 167; Kadar kriuizhni sapelauski vzhenik pride, inu karfzhanskim **Dusham** Pleue, prasdno Klaflouiu inu Huofte ali osobke Zhloueskega Vka inu Lashy naprei prepfe, inu ga one prymeio: Tako fe oskrune JPo 1578, III,106b; KADAR pak ena **Dusha** hozhe timu GOSPV DV en Spishni Offer fturiti, taku ima ta Offer is zhište Pshenizhne moke biti <^a**Dusha**> tu ie en zhloulik> DB 1578, 86b; Inu Sodomski Krail ie dial Kabramu: dai meni te ***dushe**, inu tu Blagu ti febi s'hrani <*Ludy> DB 1578, 12a; en saftopen Mosh ie ena draga **dusha** DPr 1580, 33b **dragocen človek**; Norz .. pre-diguje sapelanje od GOSPVDA, de lazhe **Dufhé** islakotnuje DB 1584, II,13a; Modruft .. je

tiga Pravizhniga odrefhila, ker fo ty Hudobni bily konzhani .. katerih pufta deshela fhe fe kady, h'prizhi te hudobe .. ftem Solnim ftebrom, kateri stoji k'f'pominu téh nevernih **dufh** DB 1584, II,142b; Inu ony fo prozh pelali nyh Shivino, pettaushent Kamel, dvejtju inu petdeffet taushent Ovaz, dvejtaushent Oflov, inu ftu taushent Zhlovezhkih **dufh** DB 1584, I,222b; Zhes letu fe tudi vbosih inu nedolshnih **Dufh** kry najde pèr tebi DB 1584, II,28b; Inu Iosephovi otroci .. fo bile dvej **dufhi**, taku de je bilu vfèh **dufh** Iacobove hifhe, katere fo bile v'Egypt prifhle, sedemdeffet DB 1584, I,30b; kadar je ta Hudizh eno shemo oblejkil, fe je sdaj tukaj taku, šdaj na enim drugim krayu drugazhi puftil viditi, de je en vfakateri veroval, tu bi nikar ta Hudizh ne bil, temuzh eniga zhlovéka **Dufha** TPo 1595, II,15 / Gofpud bodi meni miloftiu, šakai ieft fem bolan, Ofdraui ti mene Gofpud, fakai muie kofti fo fe prefrashile. Inu muia **dusha** fe ie fylnu prefrashylla TPs 1566, 21b **jaz**; Muia **dusha** ie sheina po tebi, koker ena fuha Semla TPs 1566, 253a; Iacob ie dial kfuoiomu Ozhetu. Ieft fem Esau tuoi peruoroieni fyn: Ieft fem fturil, kakor fi ti meni rekal: Vftani, fedi, inu iei od moiga Loua, de me tuoia **Dusha** shegna DB 1578, 24a **ti**; pravi GOSPVD .. jeli bi fe moja **Dufha** neiméla mafzhovati na takim folki kakòr je leta? DB 1584, II,32a; KAKòr Ielen erjove po vrifhki vodi: taku vppe moja **Dufha**, ò Bug, h'tebi DB 1584, I,290a / TAKU pravi GOSPVD, Israelou Svelizhar .. h'tej ferrahntani **Dufhi**, h'timu gnuftimu folku DB 1584, II,20a / Ty nevéni Iudje pak fo obudili inu nadraftili téh Ajdou **dufhe** supàr Brate DB 1584, III,69a / Sakaj, kaj je tiga Hinauza vupanje, de je taku lakoman, inu vfaj Bug njegovo **dufho** prozh dere? DB 1584, I,273b **mu Bog prizanaša** / Kadar pak gdu fourashtuu nofi pruti fuoimu blishnimu, inu na nega freishe, inu super nega vftane, inu negouo **Dusho** vbye .. taku .. ty Starishi .. ga imαιο vroko dati timu blishnimu Mashzhauzu te krij, de vmerie DB 1578, 165b [M. Č.]

dušek -ška sam. m [du:šek -ška]; P 1, K 1 (TuPre 1588)

– ed. rod.: duška; Ⓜ

enkratén sprejem zraka v pljuča in njegovo iztisnjenje; dih, dušek:

● – do poslednjega duška do konca življenja, do smrti; do poslednjega diha: Dai ti GOSPVD Iefu Chrište meni krafft inu muzh .. inu me obdèrshi taku ferzhniga inu vèffeliga, do moiga pulledniga **dushka** TtPre 1588, 76 [K. A.]

duševni (duševni, dušovni) -a -o prid.

[du:še:vni -a -o]; P 46, K 2 (*P 1563, JPo 1578)

– m. ed. im.: duš | e/o (JPo 1578, II,86b) | vni; – daj.: duševn | emu (Jurječič)/imu; – tož.: duševniga; – or.: duševnim; – mn. im.: duševni; –; – ž. ed. im.: duševna; –; – mn. im.:

duševne; – s. ed. im.: duševno; – rod.: duševn | iga/ega (Juricič); – daj.: duševnimu; – tož.: duševno; – mest.: duševnem (Juricič); (M)

1. v monoteističnih religijah *ki se nanaša na neumrljivo in neuničljivo nesnovno bistvo človeka; dušni*: nashi superniki Vtammah shyueio, sapreyo Vrata inu Okna, da to fuitlo Salnze knym ne Sije .. da le Hchriřtufouemu řposnaniu neprideio, inu **dušheunega** isuelizhania nesa-dobudeio JPo 1578, II,7 / Nai perui Kapitan inu Glaua vřih Tatou inu **dušheuni** Rasboinik ie Hudizh JPo 1578, II,79 / Iesus ie odgouoril: Ti [Nikodem] fi edan Moiftar te poštaue. Vzhenik tiga Pifma, Pařtir tiga Folka, **Dushouni** Arzat, inu od letih rizhi nishtar nesnash, katere fo naipoprei potrebne snati? JPo 1578, II,86b; Kadar ie vshe Chriřtus to Sarzhno řposnanie od niega [Petra] imel. Tako ie poloshil na niega dar ali oblař Predigarřtua inu **Dusheuno** skarb, pokasal mu je vzhem on niemu naj veksho liubesan řtori: Sato ie rekal, Pařsi moie Ouce JPo 1578, II,28 / v zvezi **duševni pastir** Sueti Auguřtin gouori, da ie kniegouimu zhařu .. skarbno inu pogibelno billo, **Dusheunimu** Pařtiru biti JPo 1578, II,39b *biti verski voditelj*

2. *ki se nanaša na nesnovni del človeka v čustvenem, moralnem in spoznavnem smislu; duševni, duhovni*: Bog hozhe, da ga Liubimo řa vřo Telleřno inu **dušheuno** mozhyo: Sa vřim nashim suunany inu snuternim Rasumeniem JPo 1578, II,174; Katero ie pak **Dusheuno** Blago? Vm, Pamet, dobro Pomnenie, Rasumenie .. Liubesan, Vpanie, Boshya Befeda, inu S. Sakramenti JPo 1578, II,127b / Zhe ti to is řerza veriamesh, inu ye řuřmi ifrezehs[!], taku fi prau ti perpraulen, tar te **dušheune** řpishe napolnen *P 1563, 60

PRIM. duševno [M. Č.]

duševno prist. [du'še:vno]; P 2, K 1 (JPo 1578)

– duševno; (V)

takó, da se ne da videti, otipati; duhovno, v duhu: kakor hitro ie Mateus Boshyo priasan inu miloř nashal, ie Chriřtufa Kiedi ali Hkofilu vabil, ker ie vřuoiei Hishi bil pripravil: Da ie tega po Telleřno napital, kateri ie niega **Dusheuno** nařtil JPo 1578, III,85

PRIM. duševni [M. Č.]

duřica (duřica, duřiča) –e sam. ř [du:řica –e{?}];

P 70, K 18 (TAř 1562, *P 1563, TO 1564, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, JPo 1578, DC 1579, DB 1584, DC 1584, DM 1584, TiPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TřM 1595, TřC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: duřica; – rod.: duři | c/ř (*P 1563, 193) | e;

– daj.: duřici; →; – mn. im.: duřice; →; – daj.: duř |

i/y (TO 1564, 82a) | c | am/om/em (*P 1563, 82); (M)

ekspr., v monoteističnih religijah *neumrljivo in neuničljivo nesnovno bistvo človeka; duřa, duřica*: Bug te primi mui Lubi guř, Moie

dushize ta sladkuřt *P 1563, 83; Bug .. Criftufa ie na treti dan obudil od Smerti, Abelouo **dushizo**, tih Prerokou, Iogrou, Marternikou, inu vřeh Vernih Dushe, ie vřel křebi inu pořtauil vta S. Ray TO 1564, 44b; **Duřnici** řliřhi Vera inu Boshija befeda KPo 1567, CVIIB; Chriřtus ie praui poglauiza vřeh Pařteriu inu Poglauiti Skořf nashih **Dushiz** JPo 1578, II,37b; Chriřtus ie fam řpendia na tei Ohceti: Sakai ta ifti dobri Pařtir inu Suelizhar, teh Vernih **Dushice** řtim fuoim prauim Telleřom inu Krijo, pařse inu napaya JPo 1578, II,183b; Daj mi tudi řposnati, to Befedo tvojo :/ Pred nikomer fe bati, De **Duřhizo** mojo, k'Svelizhanju obdřshim DC 1584, CCXL / Nai perui Kapitan inu Glaua vřih Tatou inu dušheuni Rasboinik ie Hudizh, kateri ie pres zhiřla drushbe inu touarishou sařobo puřtil .. Ty vři kradeiu Chriřtufu niegouo zhařt, inu te Vboge **Dushize** kolieio inu more, řhnyh kriuiřzhnim Vkom JPo 1578, II,79 / v nagovoru

Duřhiza moja povilhuř, Boga kir te je řvaril TřC 1595, CXXXI / En Suetnik, kir je Vcriřtufu vmerl, Inu ena Verna **Dushiza**, ie vřeEnu, Sakai sledni Zhlouik, kateri Vcriřtufu, tu ie, vti praui Kerřzhanski Veri vmerie, ta ifti ie en praui Suetnik TAř 1562, 101a *duřa mřtvega človeka*; fo ty Menih .. pridigouali, Kadar en zhlouik vto Skryno poleg Odpuskouih lyřteih vti Cerqui řtoyezho, faniga Mertiuga periatila en Deřetak vershe, Taku řtim iftim zhařu, kadat ta Deřetak Vskryni doli lety inu řgonij, taku tiga Mertiuga **Dushiza** is Vyz vta Nebeřřa gori gre inu lety TAř 1562, 18b; Kada fo Pařeshniki ti hinavci, Fariř inu Menih od tiga řliřhali alli brali, fo na puřlid sařheli te preobrazhati, inu fo Vigilie, mřrtvařke Mařhe řmiřili, řkaterim fo řteli **Duřhice** mřrtvih is nekakih viz řeřhiti KPo 1567, CXLIII; ty Sludieui .. fe vto řhtalt Angelou, te diuice Marye, tih Suetnikou inu tih **dushiz** preminuio TC 1575, 200; Po letem je Pařeř řhe dajle sto Vezherjo nařhiga Gořpuda Iesufa Chriřtufa inu s'njegovim Teřtamentum řegel, inu ga je k'enimu řemnju řturil sa teh mřrtvih **duřhiz** TPo 1595, I,190

♦ – bot. *materina duřica močno diřeča řelnata ali delno olesenela rastlina z drobnimi listi; materina duřica*: Serpillum. Germ. hüenertol/ hüenertlee/ Cofteniz/ quendel/ wildpolen. Slav. materina **duřhiza** MTh 1603, II,506-507 [M. Č.]

duřiča gl. duřica

duřiti –im glag. nedov. [du'ři:ti du'ři:m]; P 1, K 1 (TC 1550)

– sed. ed. 3. os.: duři; (V)

ekspr., kdo; koga₃ *delati, povzročati, da kdo ne more normalno, svobodno řiveti, delovati; duřiti, zatirati*: inu řa uolo te Vere nas kazha vřeto grife/ nas pregane/ loui/ martra/ inu mory/ oli **Duřhi** precode [= brez řkode] TC 1550, (8b) [K. A.]

dušni -a -o prid. ['du:šni -a]; P 12, K 5 (TR 1558,

TT 1577, TtPre 1588, TPo 1595, ZK 1595)

– m. mn. or.: dušn | imi/ih (ZK 1595, 213); – ž. ed. im.: dušna;

– rod.: dušne; – mn. rod.: dušnih; – daj.: dušnih; – tož.: dušne; (V)

1. v monoteističnih religijah **ki se nanaša na neumrljivo in neuničljivo nesnovno bistvo človeka**; **dušni**: Tu bi se reklu Noge prou vmiti, kadar bi fi nalhi Shkoffi k'farzu vseli .. inu bi po tem trahtali, koku bi se nym Boshja bešeda prou pridigovala .. inu te malikoulke Ceremonje inu Boshje flushbe s'Mafho, **sdufnimi** offri, sklizhanjem[!] na Svetnike gori vsdignile, inu ty Ludje h'pravi Boshji flushbi perpelani bili TPo 1595, I,202 z darovi za duše pokojnih / Koker bi hotel tukai Crifus rezhi .. de fem iest [Kristus] .. ta praua Duhouska inu **dushna** špisha inu nebesku pytie TR 1558, G2b hrana za dušo

♦ – ver. **dušna maša maša za umrle**; **maša zadušnica**: o famy febi inu fuoji shlahti Vigilie, **Dushne** Mashe, Sedmine, Trydešetnize inu Leitnice kupovali, per katerim viznim ogni fo se Farji inu Menihi taku grelji, de fo ta vekshi deil tigu Suitá blaga pud se pèrprauili TtPre 1588, 69

2. **ki se nanaša na nesnovni del človeka v čustvenem, moralnem in spoznavnem smislu**; **duševni, duhovni**: Greh noterna **dushna** rezh TT 1577, L16a; Tu je ta edina Arznaya .. fkusi katero my od te fhkodlive **Dufhne** bolesni teh greihou ledih ali profsti bodemo TPo 1595, III,149 / Ravèn tega hozhešt ti tudi dobruilivi Bug inu lubi Ozha .. nas pred teh Minihou inu Iefuwiderjeu, inu pred vřeh Smotnauceu štrupom inu **dufnih** štrikih kakor en Ozha obarovati ZK 1595, 213 *pred tem, kar utesnjuje človekovo duševnost* [M. Č.]

dušovni gl. duševni

duuri gl. duri

duvji gl. divji

dva¹ neskl. sam. – ['dva:]; P 2, K 1 (TT 1557)

– neskl.: dva; (V)(M)

izraža številko 2; **dve**: vřaki lahko faftopi, de **Dua** krat Shtyri ie ofšë, inu de eden inu **dua** fo Try TT 1557, q3b [K. A.]

dva² dveju/dvejh/dvejuh posam.

['dva: 'dve:ju/'dve:jh/'dve:juh]; P 198, K 23 (TC 1550, TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, DAğ 1585, MD 1592, TPo 1595, TIC 1595, ZK 1595)

– m. dv. im.: dva; – rod.: dve | ju/jh/juh; – daj.: dv | ej/é/e | ma;

– tož.: dva; – or.: dv | é/e/ej | ma; – ž. dv. im.: dveji; – tož.: dve;

– mest.: dveju; – or.: dvéma; (M)

1. skupina dveh oseb; **dva**: Sakai odřegamal nih pet bodo ueni hishi resdileni, try šubper **dua**, inu **dua** šubper try TT 1557, 210; **Duei** bote

vkupe mleli, ta ena bode vřeta, ta druga bo fafuřzhena TR 1558, L4b; aku eden oli **dua** oli Try uti Cerqui řneřnanimi iefyki .. gouore .. [naj] ufelei ta eden isloshi kar fo gourili TL 1561, 48a; Crifus se iskashe **dueima** kir grefta vta Emaus TT 1581-82, I,352; inu fo ondukaj odrěsali eno Vinško mladizo .. inu fo jo nyh **dva** nefla na eni palici DB 1584, I,86a; Ker kuli **dva** ali trye vkup prideo v'moim imeni, ondi fim jeřt v'řredi mej nymi DB 1584, I,eIIIb; Alter horum, Eden is mej letih **dvejh** .. Major ex duobus. řtarifhi ali veklhi mej **dvema** ali is **dveju** BH 1584, 55; Eden is teh **dvejuh**, katera řta od Ioannesa řlshala, inu sa Iesufom šhla, je bil Andreas, Simonou Petrou Brat TPo 1595, III, I / řa tiga uolo bode an moř řapuřtil/ ožho inu mater in per fuy řhni viřfill/ inu bodeta is **dueyu** anu meřfu TC 1550, (6a) / Potle je GOSPVD odlořzil druge ředemdeslet, inu je nje pořlal, vřelej **dva** inu **dva** pred řabo, u'vřaku Meřtu inu kraj, kamer je hotel priti DB 1584, III,37a po dva

2. druga ura; **dve**: KADAR ta Cerku ob **dueyu** oli ob tryeh po poldneui .. vkupe pryde .. Taku imao ty Šhulary řazheti peiti, Deus in Adiutorium &c. TO 1564, 111b [K. A.]

dva³ dveji/dvi dveji řtev. glav. ['dva: 'dve:j/'dvi: 'dve:j];

P približno 2000, K 42 (TC 1550, TA 1550, TA 1555, TC 1555, TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561, TAr 1562, *P 1563, TO 1564, TPo 1566, KB 1566, TC 1567, TL 1567, KPo 1567, TC 1574, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TKm 1579, DC 1579, DBu 1580, DPr 1580, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, BH 1584, DAğ 1585, DC 1585, TtPre 1588, MD 1592, TPo 1595, TIC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– m. dv. im.: dva; – rod.: dveju .. dvejh .. dveh .. dvejuh;

– daj.: dv | ej/é/e/i | ma; – tož.: dva; – mest.: dv | ej/é/e | ma

.. dvejh .. dveju .. dvejuh .. dujo (JPo 1578, II,156b); – or.: dv

| ej/é/e | ma .. dvijo (JPo 1578, II,143); – mn. daj.: dvejim; – or.:

dvémi; – ž. dv. im.: dv | ej/i; – rod.: dveji | u/o .. dvejh .. dvejju

.. dvih; – daj.: dvejma; – tož.: dv | ej/é/e; – mest.: dveju .. dveh

.. dvejh .. dvejih .. dveyh .. dveju .. dvejuh; – or.: dv | ej/é/e

| ma; – mn. daj.: dvejim; – or.: dv | é/é | mi; – s. dv. im.: dveji;

– rod.: dvejh .. dveju .. dvejuh; – daj.: dvéma; – tož.: dveji;

– mest.: dv | ej/e | h .. dvejma .. dveju .. dvejuh; – or.: dv |

ej/é | ma; – mn. or.: dvémi; z ujemanjem in z rod. (M)

1. izraža řtevilko 2; **dva**: nalh Gořpud .. ye tudi hotel .. nam hdořbrumu pořtauuiti/ ta **dua** Sacramenta/ ta fueti Kerřt inu fuyo fueto Vezheryo TC 1550, 44[=54](35b); řteimi beřfedami **duei** řizhi prauio, inu nas vuzhe TC 1555, 18a; Pergliha od **dueiu** dolřnhnikou TE 1555, A8b; Vleti **dueiu** řapuuidi uifli ta cela Pořtaua inu ty Preroki TT 1557, 68; Crifus [je] vti Puřřhaui .. **Sdueima** Rybama Pet tařhent ludi nafytli TR 1558, G2a; Na teih **dvejih** řapovedah viřfi vřa pořtava inu Proroki KB 1566, D6b; Od letiga vřiga vi vezh naidete .. vtih **dueiju** řlouenskih řpredguorih TC 1575, 18; S. Paul .. tim enim

fuetuie, de Vdiuizhtuim oftano, fa **duih** rizhi volo TC 1575, 394; Nihzhe nemore **duima** Gofpodoma flushiti JPo 1578, II,156b; Vleteh befedah on dela **dui** rizhy JPo 1578, III,9b; To je sa **dueh** vrshohou voliu storil JPo 1578, III,15b[=51b]; Vľake prave brumne Gofpofzhine opravilu .. **v'dveih** stukih nar vezh stoji DB 1584, I,cVla; Aku ony pak letema **dvěma** Snaminjoma nebedo verovali, tako vsami Vodě is Réke .. taku bo taifta Voda .. kry poftala DB 1584, I,36a; Philifterji pak fo ga [Samsona] popadli .. inu fo ga svesali **s'dvema** Bronzhenima ketinama DB 1584, I,143a; Vľake Dauri [so] **dva** Plata iméle DB 1584, I,186b; kot slovníčni zgléd Duo, Duae, Duo. **Dva, Dvej**, Dvuja BH 1584, 69; Bimus, biennis, **dvej** léti fiar BH 1584, 75; [Kristus] ie moral .. ene framotne fimerti na tém krishi, mei **duema** Rasboinikama vmréti TtPre 1588, 56; *Deutfch.* Zwey. *Latinè.* duo. *Windifch.* **duej**. *Italicè.* duo, dui MD 1592, X6b; Letukaj fpomina ta Evangelift Ioannes **dvejuh** sufsebnih zhudes, katera je nafh GOSPVDA Chriftus vtem Vartu pufil viditi TPo 1595, I,231; Duo. *Germ.* zween/ zwey/ zwo. *Scla.* **dua** MTh 1603, I,452 / Vľaka ftran pak tiga Méfta ima **dvej**taushent komulceu dolga biti DB 1584, I,99b; ta drugi folk je dal dvajffeti taushent slatih inu **dva** taushent funtov frebra DB 1584, I,259a; POfle .. fo oni fhli .. v'Bereo .. **s'dvej** taushent Kojniki DB 1584, II,186a / Sakai ta beffeda Boshya reshe na **dua** platu, verne ifuelyzha, Neuerne konzhaue TT 1577, 26; Inu pole ta vifvezh pert vtim Templi fe resdere na **dua** plati od fgraniga konza do sdulaniga TT 1581-82, II,128; Bilha Iacoubu **dva** Synu rody DB 1584, I,19b; Potle okuli **dvej** lejt, kadar njega lashé inu Lotria, nefo hotéle vezh pomagati, fe je on podftopil s'gvaltjo Egypt pud fe pèrpraviti DB 1584, II,88a; On bo oshivel zhes **dva** dny, na tretji dan nas bo on gori obudil, de bomo pred nym shivéli DB 1584, II,105b / ker vľaj néfta dva GOSPVDA, temuzh le en GOSPVd: raunu kakòr néfo **dva** Boguva, temuzh le en fam Bug DB 1584, I,aIIla; Inu nyh oblzhzha inu peruti, fo bile osgoraj resdilene, de fo fe vfelej **dvej** peruti vkup slejgale DB 1584, II,60 / Ieft imam **dvej** Hzhere, katere néfo fhe obeniga Moshafposnale DB 1584, I,11b; IOSua pak je rekál h'tém **dveim** Moshem, katera fta to deshelo bila ofhppegala DB 1584, I,122b; David pak je sedél mej **dvěmi** Vrtati, inu Vahtar je bil fhál na Strého téh Vrat DB 1584, I,178a; Ierobeam [ni] nikar le famuzh ta **dvej** Telleta gori poftavil, temuzh je tudi poleg pufil predigovati fvojmu folku DB 1584, II,+IIla; Inu svunaj na ftrani, kodar fe gori gre k'Vratam .. fo tudi **dvej** Mise ftale, inu na tej drugi ftrani, pod Loupo téh Vrat tudi dvej Misi DB 1584, II,80; Pěra Svirina, Leu **s'dvemi** Poftojnovimi perutmi DB 1584, II,85b; Inu ona je fvojmu Gofpudu Antiohu Theu saudala, inu je

potle fvoja **dva** fyny nadraftila supár Bernice, nyh Mazheho DB 1584, II,88b; Letukaj S. Paul **s'dvemi** Exempli fprizha, de laftnu saflushene nihtéer nej, temuzh le Boshja gnada DB 1584, III,83a

● – **dolisesti med dvema stoloma ne odločiti se ne za eno ne za drugo dobro stvar**: Kateri vľhe letukaj ne hozhe myru imejti, inu poleg tiga takoviga prihodniga inu vezhniga prebivalifzha fe ne hozhe trofhtati, ta fejde mej **dvejma** Stolama doli, Myru inu pokoya ne bo nikuli vteim fvojem ferzej pozhutil TPo 1595, III,74; **sedeti na dveh stolcih poskušati imeti korist pri dveh, praviloma izključujočih se stvarih**; **sedeti na dveh stolih**: Letema duema Gofpodoma nihzhe kmalu sdobro Veftio nemore flushiti. Temu Suetoui fe sdi da ie more storiti: Ali fe to rezhe, na obiju dueiu Ramenih zhaber nofiti, na **duio** Stolceh fideti, inu is ednih Vľt marslo inu vrozhe pihati JPo 1578, II,156b

2. sestavina večbesednih glavnih in vrstilnih števnikov, v katerih nastopa dva in desetica: dva...; danes pisava skupaj:

a) sestavina glavnih števnikov: Enu Leitu ima Duanaift Mefcev. Nedel oli kednou, **Dua** inu petdesfet inu en dan TKo 1557, c2b; [Ajdje] bodo tu fuetu Meiftu poteptouali **dua** inu shtiri desfeti mefceu TT 1577, 341; Inu ta Syd je bil dokonjan .. **v'dveih** inu petdesfetih dneih DB 1584, I,258; Téh Mosh od Mihmala [je bilo], ftu inu **dvej** inu dvajffeti DB 1584, I,251; Teh Mosh od Mihmala [je bilo], ftu inu **dva** inu dvajffeti DB 1584, I,259a

b) sestavina vrstilnih števnikov: Papefh Clemens, tiga imena ta peti, inu Ioannes ta **dva** inu dvajffeti, [se je] hvalil .. de bi on bil Cefar DB 1584, II,89b; VTem ftu inu **dvej** inu sheftdesfetim lejti, je Ptolomeus fvojo Hzherjo Kleopatru fhál is Egypta DB 1584, II,188a; NA TO **DVEI** INV DVAISSETO NEDELLO PO S. TROYCI EVANGELIUM TPo 1595, II,274 [K. A.]

dvadeset -ih šte. glav. m, ž, s [dvade'se:t-i:h[?]]; P 1, K 1 (TT 1557)

– or.: dvadesetimi; (M)

izraža število 20; dvajset: Oli kateri kral gre uunkai na uoisko, fubper eniga drufiga Krala, de bi on poprei doli ne fedel in premislil, aku on premore fdesfeti taushent priti pruti timu, kir fubper nega **fduadesfetimi** taushent vlezhe TT 1557, 217 [K. A.]

dvajezičen -čna -o prid. ['dva:je'zi:čen]; P 1, K 1 (TC 1550)

– nedol. obl. m. mn. im.: dvajezični; (M)

ki se kaže drugačnega, kot je; hinavski, dvoličen: Glih taku fhľufhabniki oli podruhniki imaiio byti aniga poshteniga lebna/ nekar **duaiefizhni**/ nekar fhelni velikiga Vina oli gerdiga dobitga TC 1550, 127(72a) [K. A.]

dvajiti se gl. dvojiti se!

dvajnajst gl. dvanajst²

dvajset -ih štev. glav. m, ž, s [ˈdvaːjset -ih]; P 2, K 1

(JPo 1578)

– osn. obl.: dvajset, z rod. Ⓜ

redko *izraža število 20*; *dvajset*: Gdo ie mozhnega ftoril, Gedeona supar Mideanom, de ie ftri Sto Iunaki, Sto inu **duaifet** Tyfložh Voiske pobil, kakor Angel? JPo 1578, III,90b [K. A.]

dvajseter -a -o štev. ločil. [dvajseˈte:r -a -o]; P 6, K 1

(BH 1584)

– dol. obl. m. ed. im.: dvajset | e/é | ri; – ž. ed. im.: dvajset | e/é | ra;

– s. ed. im.: dvajset | e/é | ru; Ⓜ

ki je dvajsetih vrst ali enot; *dvajseter*: kot slovnici zglede Dvajfeti, a, u. Sed ufittatus **Dvajfeteri**,

Dvajfetera, **Dvajfeteru** BH 1584, 73 / kot slovnici zglede, kot del večbesednega števnikar Pervi, a, u, inu, tar **Dvajfeti**, a, u. **téri**, **éra**, **éru** BH 1584, 73 [K. A.]

dvajsetero (dvajseteru) neskl. štev. ločil.

[dvajseˈte:ro]; P 1, K 1 (TtPre 1588)

– neskl.: dvajseteru; Ⓜ

količ. *skupina dvajsetih enot*; *dvajsetero*: kadar ie ena brumna Bogaboiezha Sakonska Shena nikar le enu, duei, temuzh deffeteru, **duaiffeteru** ali vezh otruk, nikar le s'beteshom fnošila .. temuzh tudi s'neifrezheno skərbio .. gori skoyla .. ena takoua shena na škèni dan u'veliku vekshi zhafti naprei poide, kakòr ena druga Shena, katera nei obeniga Diteta nošila TtPre 1588, 100-101 [K. A.]

dvajseti¹ -ih posam. h glav. štev. [ˈdvaːjseti -ih]; P 4,

K 2 (DB 1578, DB 1584)

– m. mn. im.: dvajseti; – rod.: dvajsetih; Ⓜ

skupina dvajsetih oseb; *dvajseterica*: Inu on [Abraham] je djal: .. More biti, de bi fe **dvajffeti** notri naffli. On [Bog] je odgovoril: Ieft nyh nezhem konzhati sa **dvajffetih** volo DB 1584, I,11b, podobno tudi DB 1578

PRIM. dvajseti³ [K. A.]

dvajseti² -ega posam. k vrstil. štev. [ˈdvaːjseti -ega]; P 2,

K 2 (TC 1567, TC 1575)

– m. ed. mest.: dvajsetim; Ⓜ

kar v zaporedju ustreza številu dvajset;

dvajseti: pri navajanju poglavij S. Iansh na **duaifetim** pišbe, de Iefus ie kfuim Iogrom dial, vřamite tiga S. Duha TC 1575, 31, podobno tudi TC 1567

PRIM. dvajseti⁴ [K. A.]

dvajseti³ (dvajseti, dvaseti, dvasti) -ih in

neskl. štev. glav. m, ž, s [ˈdvaːjseti/dvajseˈti -ih?];

P približno 450, K 19 (TC 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561,

TAr 1562, TO 1564, TL 1567, TC 1575, DPa 1576, TT 1577,

JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592,

TPo 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– osn. obl.: dv | aj/a | s | e/é (DB 1584, II,133a)/ø (MTh 1603,

II,706) | ti, z rod. in z ujemanjem, tudi neskl.; – rod.: dvajsetih;

– daj.: dvajsetim; – mest.: dvajsetih; – or.: dvajset | imi/emi/

emi; Ⓜ

Deutfch. Zweintzig. *Latinè*. viginti. *Windifch*.

duaifeti. *Italicè*. vinti MD 1592, X6b; Dextans.

Germ. zehen Vntz. *Sclav*. **duaifeti** lot

MTh 1603, I,383 *dvajsetloten*; Viginti. *Germ*.

zwentzig. *Sclau*. **duaifeti**. *Carinth*. **duafti**

MTh 1603, II,706

1. izraža število 20: *dvajset*: Per nim [Bogu] in pod nim, fo vřa kraleuftua, oblafli inu vřa zhaft, nekar, le enu, deffet, **duaiffeti** oli hest deffet leit, temuzh imer tar vřelei TC 1555, D6; Inu doli řpufte to morsko mero, inu nadeio **duaiffeti** feshneu globoku TT 1557, 424; timu Malariu, ie bil mui Ozha dal, **duaiffeti** Vogerskih Slatih TC 1575, 267; pred **duaiffeti** leiti, ie Madepurki Shcoff tudi tu iftu Meiftu pomagal oblezhi, voiskouati inu dobiti TT 1577, 416; vře kar ie Moshkiga řpollu billu, od **duaiffetih** leit inu sgorai .. ie bilu shtiuenu kRubenoui Shlahti DB 1578, 112b; inu fo ga [Jožefa] Ismaeliterjem predali, sa **dvajffeti** řrebèrnikou DB 1584, I,24b; TI imafh .. řturiti, en okuli viřezh Pèrt [= zavese] .. řruti Puldnevi, inu [na njem] **dvajffeti** Stebrou, na **dvajffeti** kuffraftih nogah .. Raunu taku řruti Pulnozhi ima biti en okuli viřezh Pèrt .. inu [na njem] **dvajffeti** Stebrou na **dvajffetih** kuffraftih nogah DB 1584, I,53a; Mej Levite fo tudi bili řhtiveni Levitovi otroci, od **dvajffeti** lejt inu osgoraj DB 1584, I,231a; 20. Viginti, **dvajfeti**, Croatae dicunt, dvadeřet, zweinzig BH 1584, 70; Tukaj [v družini] pravio ony [papež in menihi] je edan vřet, vezh, kakor **sdvajsetimi** řhtriki TPo 1595, I,101; jeft [bi] bil moral pred deřetimi, **dvajsetimi**, trydeřetimi lejtj vmojeh greihiv vřmetji TPo 1595, II,146; vřtem Mejlti Northausen .. řem okuli **dvajffeti** lejt Farmořter bil ZK 1595, 39 / Oli kateri kral gre vunkai na voisko, řuper eniga drufiga Krala, de bi on poprei doli ne ředil in premislil, aku on premo[!] řdeřetimi tiffuřh řriti řruti timu, kir řuper nega **duaiffeteimi** tařhent vřezhe TT 1581-82, I,304; Potle .. fo ony řhli .. vřBereo **s'dvajffeti** tařhent Pejřhci DB 1584, II,186a / bibl. Inu Moses je bil řtu inu **duaifseti** leit řtar, kadar ie vřerl DB 1578, 180a *zelo star*

2. sestavina večbesednih glavnih řtevnikov, v katerih nastopa dvajseti in enica; ...dvajset; danes pisava skupaj: Pred ofřem inu **duaiffeti** leiti, tedai kadar řem Vloki per Radozhau Farmořter bil, Ie bila gori nad Compolom Vuinogradih ena Baba TR 1558, R2b; Letu Meiftu ie Turek pred řtu ofřem inu **duaiffeti** leit po řyli dobil TL 1567, 42a; Inu tu shtiri inu **duaiffeti** řtarishi, inu te shtiri řuirine fo doli pale, inu fo molile Boga řidezhiga na Stollu TT 1577, 453; Poglauiza Kralieuftua Perliřskoga ie meni řupar řtal edan inu **duaifeti** dni JPo 1578, III,89b; inu je bilu piřfanu, kakòr je Mardohai řapovédal .. řtu inu ředem inu **dvajffeti**

deshelam .. inu je poflal te Lyfty v flem Iudom, v'te ftu, fedem inu **dvafffeti** deshele DB 1584, I,265a-265b; LETu je pak odpiflek tiga lyftu: Ta veliki Krajl Artaxerxes .. spovej tém ftu inu fedem inu **dvajffetim** Viudom, stémi podloshniki, frezho DB 1584, II,205b
PRIM. dvajseti¹ [K. A.]

dvajseti⁴ (dvajseti, dvaseti) -a -o štev. vrstil.
 ['dva:jseti -a -o]; P 98, K 9 (TO 1564, DPa 1576, JPo 1578, DB 1578, DB 1584, BH 1584, DC 1585, TiPre 1588, TPo 1595)
 - m. ed. im.: dvajseti; - rod.: dvajsetiga; →; - mest.: dv | aj/a | setim; - ž. ed. im.: dvajseta; - tož.: dvajseto; - s. ed. tož.: dvajsetu; (M)

1. ki v zaporedju ustreza številu dvajset;
dvajseti: Sueti lansh tudi pishe na **duaiffetim** Capituli, De .. ie [Jezus] kfiuim Iogrom gouriril, Vfámite tiga S. Duha TO 1564, 105a; Moses s'fvojo islago v fimu timu brani, kar more Vero v'Buga pokasiti, notar do **dvajffetiga** Capitula DB 1584, I,(2)a; NA **dvajffeti** dan, v'drugim Méfci, drusiga lejta fe je vsdignil Oblak od Prebivalifzha tiga prizhovanja DB 1584, I,84a; Pèrgudilu fe je v'Mefci Kifleu, **v'dvajffetim** lejti, kar fim jeft bil v'Sufani na gradi, de je prihàl Hanani, eden moih Bratou, s'enimi Moshmy is Iuda DB 1584, I,256a; kot slovnični zgled **Dvajfeti, a, u** BH 1584, 73; on [je] tedai vshe v'tu **duaiffetu** leitu letukai v'Derendingi Farnoshter bil TiPre 1588, 119; NA **DVAISSETO** NEDELLO PO S. TROYZI TPo 1595, II,258

// v zvezi **dvajseti del del na dvajset enakih delov razdeljene celote; dvajsetina:** Sarsheni, Ofse, Kebri, Zharuye .. ta Sad na driuesu skase, fpikaio, sgriso ino sbodo, da komai **duaifeti** del .. oftane JPo 1578, II,191

2. sestavina večbesednih vrstilnih števnikov, v katerih nastopa dvajseti in enica: ...dvajseti; danes pisava skupaj: Simri je notèr prihàl, inu ga je do Smèrti vbyll, v'fedmim inu **dvaffetim** lejti, Afà, Iudoufkiga Krajla DB 1584, I,195b; Na zhetèrti inu **dvajffeti** dan enajftiga Méfza .. fe je sturila GOSPODNIA beffèda k'Sahariu DB 1584, II,126a; Inu na pet inu **dvajffeti** dan tiga devetiga Méfza .. fo ony .. supet po Postavi offrovali na Altarju Shganih offrou DB 1584, II,182a; kot slovnični zgled Pervi, a, u, inu, tar **Dvajfeti, a, u** .. Drugi, inu, ter.[!] **Dvajfeti, a, u** BH 1584, 73; NA ENO INV **DVAISSETO** NEDELLO PO S. TROYZI TPo 1595, II,267 / Papefh .. Ioannes ta dva inu **dvajffeti** [se je] hvalil .. de bi on bil Ceffar DB 1584, II,89b
PRIM. dvajseti² [K. A.]

dvajsetikrat (dvajsetikrat, dvasetikrat) prisl.
 ['dva:jsetikrat]; P 3, K 3 (TAf 1562, JPo 1578, TPo 1595)
 - dv | aj/a | setikrat; (M)
izraža dvajset ponovitev; dvajsetkrat: tu deio, fa volo tih dobrih prefralhenih Vyfi, kir

fo zheftu en Greh **duaiffeti crat** Ispouedali TAf 1562, 69b; Onu je pak leta Angelfka Pridiga filnu potrebna bila, Sakaj kadar bi Chriftu **dvajffeti krat** bil rojen, taku bi onu vfaj sabftojn bilu, kadar bi my nifhter od tiga ne bily imejli vejdti TPo 1595, I,33 / Rimsko Cefaraufto, hozhe na fodny dan, vezh kakor **duaifeti krat** fto Tyfozh Marternikou, Gofpodu Bogu isrozhiti JPo 1578, III,24 [K. A.]

dvakrat prisl. ['dva:krat]; P 111, K 22 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, TAf 1562, *P 1563, TO 1564, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595, TfC 1595, MTh 1603)
 - dvakrat; (M)

izraža dve ponovitvi; dvakrat: Rifnizhnu ieft tebi poucim, Danas, ueletei nozhi, predè ta Petelin **dvacrat** faoie, ti bosh mene trycrat fatayl TT 1557, 145; tukai .. **dua krat** poredu prauil, De fmo le skufi dini offer Cristufeu pofuizheni TT 1577, 70; Ker fe je pak Pharaonu **dvakrat** fajnalu, pomeni, de bo Bug letu ftanovitu inu fkoraj sturil DB 1584, I,27a; **Dvakrat** je v'Novim Testamenti is letiga Preroka prizhovanje vsetu, Narpoprej Act 7. .. Druguzh .. Act 15. DB 1584, II,110a; Bis, **dva krat** BH 1584, 75; LETu zhudu je nafh lubi GOSPOVD Iesus **dvakrat** sturil TPo 1595, II,167; Bis. *Germ.* zweymal. *Slav.* **duakrad** MTh 1603, I,174 / Ve uom Pifarim inu Farifeom .. vi eniga Ptuga te vashe vere sturite, inu kadar ie sturien, taku vi sturite is shnega enu deite tiga pekla, **duakrat** vezh koker fe vi TE 1555, 16b; kateriga Boguvi [= gosposka] obfode, taifti ima **dvakrat** tulikajn fvojmu blishnimu dati DB 1584, I,49a; Vfaka ftran pak tiga Méfta ima dvejtaushent komulceu dolga biti, de bo vfaka ftran tiga Méfta **dvakrat** taku fhiroka, kakòr je Forfhtat prefrana DB 1584, I,99b; Pregreifhne **dvakrat** telhkejshi ftane, ta Pakal saflushiti .. kakor te Bogabojezhe tu Nebu TPo 1595, II,185 / tim Anticrishtouim imamo **duakrat** oli famodrug pouerniti DB 1584, I,27a z *dvojno mero*

● - enkrat ino/ali **dvakrat izraža malo ponovitev; malokrat:** Sakai tudi tvo Testalano, fte vi meni en krat inu **duakrat** poflali, kar fem potreboual TL 1567, 32a; Tedaj fo Kramarji inu Predavauzi sovšem shlaht blagum h'predaji zhes nuzh svunaj pred Ierusalemom oftali, enkrat ali **dvakrat** DB 1584, I,262a; z nikalnicou Sakaj letukaj ti flifhifh nikar enkrat, ni **dvakrat**, temuzh zheftukrat, de kar on terpy, de tu nedolshnu terpy TPo 1595, I,267 *nemalokrat*
 ● - - Pole, letu vse Bug stury ^d**dvakrat** ali trykrat s'enim vfakoterim, de bi njegovo dufho nasaj vèrnil is pogubljenja <^d**Dvakrat** ali trykrat) tu je, zheftu krat> DB 1584, I,276 *mnogokrat* [K. A.]

dvanajst¹ -ih in neskl. posam. [ˈdvaːnajst/dvaˈnaːjst -ih^[?]];

P 119, K 10 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, TL 1561, KPo 1567, DPa 1576, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– m. mn. im.: dvanajst; – daj.: dvanajstim; – or.: dvanajst | imi/emi/i; (M)

skupina dvanajsterih Jezusovih učencev, izbranih, da oznanjajo njegov nauk; apostoli:

Inu kadar ta vezher pride, fede on [Jezus] kmyfi fuiemi **duanaifti** TE 1555, K8b; Natu Iesuf rezhe htim **Duanaiftim**, Hozhte li ui tudi prozh poiti? TT 1557, 277; Sludi ie pak bil noter shel vIudesha [Iškarijota] .. ta ifti ie bil is zhifla tih **duanaift**, inu ie shel tia, inu ie gouuril s'vishimi Farij .. de bi ga fratall DPa 1576, 2a; [Jezus] Gre .. na vezher vunkai Vbetanio steimi

duanaiftimi TT 1581-82, 1,186; Inu Iesuf vfame špet te **duanaift** ksebi, inu fazhne nim prauiti, kai fe nemu bode godilu TT 1581-82, 1,182; Tedaj je šhāl tjakaj tēh **dvanajft** eden, s'imenom Iudas Ihkariot DB 1584, III,16b; INu kadar je on bil sam, fo njega vprahali sa leto prigliho, ty, kateri fo okuli njega bily, s'témi **dvanajftemi** red DB 1584, III,21a; Tedaj fo ty **Dvanaift** mnoshizo teh Iogrom vkup poklizzati TPo 1595, III,23

PRIM. dvanajst² [K. A.]

dvanajst² (dvanajst, dvanejst, dvajnajst, dvanist) -ih in neskl. štev. glav. m, ž, s [ˈdvaːnajst/dvaˈnaːjst -ih^[?]]; P približno 400, K 23 (TC 1550,

TE 1555, TT 1557, TKo 1557, TR 1558, TT 1560, TPo 1566, TC 1567, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, DC 1585, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– osn. obl.: dv | a/aj | n | aj/ej/i (DB 1578, 70a) | st, z rod. in z ujemanjem, tudi neskl.; – daj.: dvanajstim; – mest.: dvanajstih; – or.: dvanajstemi; (M)

izrača število 12; dvanajst: TO nasho prauo kerszhansko Vero fo ty **duanaift** fueti Iogri nalhiga Gospudi Iesufa Christufa is fuetiga Duha inu pifma vkupe flushili TC 1550, (14b); Oli menish ti, de iest ne morem muiga ozheta profliti, de bi on meni poslal **duanaift** Legionou Angelou? TE 1555, L3a; kadar Iesuf dokona taku porozhene htim fuim **duanaiftim** Iogrom, gre on .. naprei uuzhiti inu pridigati TT 1557, 29; Enu Leitu ima **Duanaift** Mefceu TKo 1557, c3b; Pouei te **duanaift** Shtuke te Kerfzhanske Vere TC 1567, A6a; Edna shena ie bila, ker ie Kry tezhenie **duanaift** leit imela JPo 1578, II,201b; pri edni fami lashniui predigi [je] posablieno vfe kai fo fe vdefetih ali **vdvanaiftih** Letih is Euangelia Vzhili JPo 1578, II,142b; inu ie en Altar fesidal osdolai pod Gorro, inu **duanaift** štebrov DB 1578, 70a; kadar ta Syn tiga zhloueika bode fidel vtim stoli nega Gospoftua, Bote vi tudi fideli na tih **duanaist** stoleih TT 1581-82, 1,82; Nei fo li te **duanaist** vre tiga dne? Aku du hodi po dneui, ta fe ne opotagne, fakai on vidi to luzh tiga fuita

TT 1581-82, 1,416; inu ie en Altar fesydal osdolaj pod Gorro, **s'dvanajftemi** Stebry DB 1584, 1,50a; kot slovnichi zgled 12. Duodecim, **duanaift**, Zwelff BH 1584, 72; *Deutfch. Zwölf. Latinè.*

duodecim. *Windifch. duanejst. Italicè.* dodici MD 1592,)(6b; Duodecim. *Germ.* zwölf. *Sclav.*

duanaist MTh 1603, 1,452 / Inu iest fem slishal tu zhislū tih fnaminouanih .. Od te shlahte Iuda, ie bilu **duanaift** tifluzh fnamenouanih TT 1577, 310; Inu Salomo je imēl štiritaushent Vosnih Kojn, inu **dvanajft**taushent Kojnikou DB 1584, 1,238b / bibl. negoua štaroft [je] bila Deuetftu inu **duanaift** Leit, inu ie vmerl DB 1578, 5a *zelo visoka* [K. A.]

dvanajster -a -o štev. ločil. [dvanaj'ste:r]; P 1, K 1 (DB 1584)

– dol. obl. m. ed. im.: dvanajsteri; (M)

količ. *ki je iz dvanajstih enakih enot;*

dvanajster: v zvezi **dvanajsteri** zlahat Inu na obeyh krayh te Reke, je štallu tu drivu tiga lebna; tu je **dvanajfteri** shlaht šad nešlu DB 1584, III,150b *dvanajstkrat* [K. A.]

dvanajsti -a -o štev. vrstil. [ˈdvaːnajsti/dvaˈnaːjsti -a^[?]];

P 48, K 6 (TC 1550, TT 1577, DB 1578, DB 1584, TPo 1595, ZK 1595)

– m. ed. im.: dvanajsti; – rod.: dvanajstiga; →; – ž. ed. im.: dvanajsta; – tož.: dvanajsto; (M)

ki v zaporedju ustreza številu dvanajst;

dvanajsti: Ta Anaifti ftuk .. Ta **Duanaifti** ftuk TC 1550, (16b); Inu v'tehifitih Buqvah na **dvanaiftim** Capituli pravi on [Bog prek Mojzesa], de bi [ljudje] neimēli šturiti, kar fe nym prou sdy DB 1584, 1,(2a); Iojahin, Iudoufki Krajl [je] bil prozh pelan, na sedmi inu dvajffeti dan, **dvanajftiga** Mezha[!] DB 1584, 1,220; Na **dvanajfto** Nedelo po S. Troyci DB 1584, III,CeIIIb; Ta **dvanajfta** Pridiga, KOKV GOSPOVD CHRISTVS SVOIO MATER IOANNESV PRIPOROZHA TPo 1595, 1,295 [K. A.]

dvanajstsla (dvanajstsla, dvanastsla) -c*/-a*

sam. m [dvaˈnaːjstsla]; P 5, K 3 (DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– ed. im.: dvan | aj/aj/a | stsla; (M)

vsak od dvanajsterih Jezusovih učencev,

izbranih, da oznanjajo njegov nauk; apostol:

Crajn/ki. Apostel, Iogèr *Coròshki.* Iogèr, **dvanajftfla.** *Hervazhki, Dalmatin/ki, Iftrian/ki, Crafhki.* vuzhenik DB 1584, III,CeIIIb; *Deutfch.*

Apoftel. *Latinè.* apoftolus. *Windifch.* apoftel, joger, **dvanajftfla.** *Italicè.* apoftolo MD 1592, A3b; Apostolus. *Germ.* ein Gesandter/ ein Apostel/ die heyligen zwölf Botten. *Sclav.* apoftel, **duanaift fla.** *Carinth. duanaift fla*

MTh 1603, 1,104 [K. A.]

dvanajststo neskl. štev. glav. [dvaˈnaːjst'stoː/

'dvaːnajst'sto^[?]]; P 3, K 1 (TTPre 1588)

– osn. obl.: dvanajststo, z rod. ◀▶ (M)

izraža število 1200; tisoč dvesto: Pred **duanaifftu** leit ie vshe v'kerzhanski Cerqui veliku zhlouezhkih poftau ni bilu TT_{Pre} 1588, 5 [K. A.]

dvanajsttavžent gl. dvanajst², tavžent

dvanastsla gl. dvanajstsla

dvanejst gl. dvanajst²

dvanist gl. dvanajst²

dvari gl. duri

dvaseti gl. dvajseti^{3,4}

dvaseti crat gl. dvajsetikrat

dvasti gl. dvajseti³

dvečiti (dvečiti, gvečiti) -im glag. nedov. ['dve:čiti/ dve'čiti: 'dve:čim]; P 9, K 6 (TC 1575, TT 1577, TT 1581-82, BH 1584, MD 1592, MTh 1603)

– nedol.: d/g (TC 1575, 368) | več | i/i (MD 1592, H2a) | ti; – sed. ed.

1. os.: dvečim; – del. na -l m. ed.: dvečili; – mn.: dvečili; Ⓜ

kdo; kaj, s čim **drobiti z zobmi; žvečiti, gristi:**

Dvezhim, dvezhiti, dvezhil, mando, keue BH 1584, 147; *Deufsch.* Kewen. *Latinè.* ruminare, mandere. *Windifsch.* **dvezhiti.** *Italicè.* rumare, ruminare, malficare MD 1592, H2a, podobno tudi MTh 1603 / Kadar bi fe ty Vudi .. fteim

Trebuhim skregali, te noge inu te roke, oli Ozhi inu ty fobie bi rekli htimu trebuhu .. Mi ne hozhmo tebe vezh pitati, dobi fi fam ieifti, mi te ne hozhmo vezh na nogah nošliti, frokami slushiti, fobmi ne **guezhiti** .. dotle bi ty drugi Vudi vfi per nih mozhi obftali? TC 1575, 367-368 / Inu ta peti Angel ie islil fui Verzh, na ta ftol te Beshtie, inu nee Kraleuftuu ie temnu ratalu, inu oni fo **duezhili** nih Iefike od betesha TT 1577, 412

PRIM. drugočdvečiti [M. Č.]

dve gube gl. dva³, guba

dvej gubej gl. dva³, guba

dvejo [rod. dv. ž.] gl. dva³

dveju gl. dva^{2,3}

dvejuh gl. dva^{2,3}

dveri gl. duri

dvesto (dvejstu, dvestu, dvisto) neskl. štev. glav.

m, ž, s ['dve:sto]; P 149, K 13 (TT 1557, TL 1567,

KPo 1567, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578,

TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, MD 1592, TPo 1595)

– osn. obl.: dv | ej/é/e | stu : dvisto (Jurčič), z rod. in z

ujemanjem Ⓜ

1. izraža število 200; dvesto: Inu oni prauio knemu, kai hozhmo li mi puiti, inu kupiti fa **dueiftu** denarieu kruha, inu nim dati ieifti? TT 1557, 114; Ravnò tako, inu to fe ie Ioannu Hufu, timu stanovitimu Martyrniku Chriftufovimu pred **dvéftu** Létmi godilu KPo 1567, CLVb; ony ne fo bily dalezh od kraia temuzh okuli **dueftu**

komulzou DPa 1576, 39a; oni nifo bili dalezh od Semlie, famuzh okolu **dui fto** lakti JPo 1578, II,25b; mej Philifterji [je David] pobil **dvejftu** Mosh DB 1584, I,160b; ty **dvejftu** Mosh pak, kateri fo bily obftali, fo bily pretrudni zhes ta potok Bezor pojti .. Inu kadar je David h'tem **dvejftu** Moshem prihàl .. fo ony vun pruti Davidu fhli DB 1584, I,167a; 200. Ducenti, ae, a, **dvejftu**, zwey hundred BH 1584, 71; Menfurarum cafus Accufatiuus est: Muri ducentos pedes alti, sidi fo, **dvejftu** ftopijn višoki, per Atticifmum effertur hac locutio, **dvej ftu** ftopijn, pro **dvejftu** ftopynje BH 1584, S39; *Deufsch.* Zwey hundred. *Latinè.* ducenti. *Windifsch.* **dvejftu.**

Italicè. dugento MD 1592, X7a / Erodesht misli: .. Onu je sa enu ali **dvejftu** otruk djanu, taku fimo vle fkarby profiti TPo 1595, III,37 / Nas ie pag uti Barki ufeh ukupe bilu, **duci ftu** in sheft in fedemdesht dush TT 1557, 425; Htemu ie tudi Ogen od tiga GOSPODA vunkai shel, inu ie posherl te **dueiftu** inu petdesht Moshy, kateri fo tu Kadilu offrouali DB 1578, 129a; V'petim lejtj pak Rehabeamoviga Krajleftva, je fem gori fhèl Sifak .. supèr Ierusalem .. s'taushentimi inu **dvejftu** Kullami DB 1584, I,239b; Ravèn njega je bil Amasia .. inu shnym je bilu **dvejftu** taushent mogozhjih Ludy DB 1584, I,241b

2. sestavina večbesednih vrstnljih števnikov; dvesto...; danes pisava skupaj: kot slovnici zgljed **Dvejftu**, inu, trinajfti, a, u, eri, era, eru, 213. BH 1584, 73 [K. A.]

dvešpičasti -a -o prid. ['dve:špi:časti]; P 1, K 1 (ZK 1595)

– m. mn. mest.: dvešpičastih; Ⓜ

ki ima dva roglja; dvorogljati:

◆ – – **dvešpičasti klobuk visoko, dvorogljato obredno pokrivalo cerkvenih dostojanstvenikov, zlasti škofov; mitra:** Saj nekoteri pravio, de fe ta prava Karlhanfka Cerkou posna po teh fhirokih platah, **dvefhpizhaftih** Klobukih, kapah, banderih ali krishih, per shegnani vodi inu fvezhah? Odguvor. Ia, per letém fe posná, ta kriva Kainfka Cerkou ZK 1595, 161 [K. A.]

dvigniti -em glag. dov. ['dvi:giniti -em]; P 10, K 1 (JPo 1578)

– sed. ed. 3. os.: dvigne; – vel. ed. 2. os.: dvigni; – del. na -l

m. ed.: dvignil; – mn.: dvignili; Ⓜ

1. kdo; koga_{uz.}; s prisil. določilom kraja **premakniti z nižjega mesta, položaja na višjega; dvigniti:** Sato fo ga [bolnega] Spofteliu **duignili** inu Hchriřtu fu nellu JPo 1578, II,180

// v zvezi **dvigniti oči**, kdo; kaj **pogledati, usmeriti pogled kvišku:** Zolnar od dalezh ftoiez, nei tudi Ozhi **duignil** pruti Nebu, tamuzh fe ie kliukal na fuoie Parsi, gouorezh: Bog budi milořtuu meni Greshniku JPo 1578, II,136 / Kadar ie vshe on bil Vpaklu inu vterplieniu: Ie **duignil** fuoie Ozhi inu je vgljedal Abraama

od dalezh inu Lasarufa vniegouom Krilu
JPo 1578, II,88

2. kdo; česa [rodilnik količine] *s prijemom/prijemi narediti, da kaj ne leži več na tleh; pobrati:* Inu oni fo Iedli, inu fo fiti bili, inu fo **duignili** Kufceu, kateri fo zhes oftali, sedam Koshniz
JPo 1578, II,118b

3. kdo; kaj; (s čim) *narediti z (gradbenim) materialom, da kaj nastane; postaviti, zgraditi:* pren. Hude Delauce nyh imenuie, ker oni mallo dobriga vkarfzhanftuu store .. Tamuzh kai fe Sboshyo Befedo **duigne** inu Sasida: To oni rasualle JPo 1578, II,36b;

● — — preg. tako fe godi, da key Gofpod Bog fuoio Cerkou syda ali **duigne:** tukai sdaici Hudizh syda inu pritifne fuoio Capelo
JPo 1578, II,123b *kjer je Bog, je tudi hudič*

4. kdo; koga_{uz.} *narediti, povzročiti da se kdo pojavi kje z določenim namenom, z določeno nalogo; postaviti:* tako fe godi, da key Gofpod Bog fuoio Cerkou syda ali **duigne:** tukai sdaici Hudizh syda inu pritifne fuoio Capelo. Inu key Chrifus ednoga prauoga Predigaria poshlie inu **duigne,** ondukai, sdaici Hudizh poshlie inu **duigne** dua Kriua rauan niega
JPo 1578, II,123b

5. kdo; koga [rodilnik količine] *narediti, da pride skupaj večje število ljudi, navadno z določenim namenom; zbrati:* Potle ie Edan Egipski Zupernik prishal viudousko deshelo, inu ie shniegouo Zupernizhko Moiftryo sdaici trideset Tifluzh mushy **duignil** inu sprauil, inu nyh ie pelial po pulzhau, ter ie prishal shnymi ktei Oleiskei Gori JPo 1578, II,210b

PRIM. dvignjen

PRIM. goridvigniti [M. M.]

dvigniti se -em se glag. dov. ['dvi:gniti se -em se];
P 3, K 1 (JPo 1578)

— sed. mn. 1. os.: dvignemo se; — del. na -l m. ed.: dvignil se;
— mn.: dvignili se; (M)

1. kdo *spraviti se, priti iz ležечега položaja; dvigniti se:* Inu ie [Jezus] rekal: Mladenizh, Iaft tebi pouem Vřtani. Inu **fe** ie ta Martuaz **duignil,** ter ie fedel, inu ie sazhel gouoriti
JPo 1578, II,161

2. kdo; (v čem) *spraviti se na višjo stopnjo glede na kakovost, pozitivne lastnosti; dvigniti se:* Vtakoui Veri fo **fe duignili:** Inu fe ie prigodilo da ie nyh Chrifus venim Targu řretl, nato fo od velikiga vefelia obftali, po nauadi prauo Vere
JPo 1578, II,151b
// kdo; (s čim) *z upoštevanjem česa doseči spremembo negativnega čustvovanja v pozitivno; dvigniti se:* Sakai vtem fo nam Exempal puřtili, da my vbofi Greshniki, vnashim padeniu alli flabnofti nezagamo: Tamuzh da **fe** řtemi Exempli potroshtamo, **duignemo** JPo 1578, II,19b [M. M.]

dvignjen (dvignen) -a -o del. ['dvi:gnjen -o]; P 3, K 1 (JPo 1578)

— nedol. obl. m. mn. im.: dvigneni; — s. ed. im.: dvigneno; (M)

1. ki je premaknjen s tal; dvignjen: Kay nas vzhi leta Euangelium? .. veliko moguzhoft Chrifufouu, ker ie to Lakotno Mnoshizo řtemi fedmemi Hlebi inu malo Ribizami tako obilno nafsiti, inu řtoril da ie sedam Koshniz kufceu nabrano inu **duigneno** JPo 1578, II,118b

2. (skozi koga) *ustvarjen, narejen:* pren. Kakor bi rekal: Kralieufuo Boshye bude, skosi mene Chrifufa, vteh Duhounih Israelskih Liudeh **duigneno** inu nareieno JPo 1578, II,59

3. k čemu (s čim) *ki je spodbujen k uresničtvi kakega dela, dejanja:* Stu takouu Veru fo **duigneni** kdeltu te Liubesni inu řmilienia, da fo ga peliali Hchrifufu, inu fo ga profili, da on Ruke na niega poloshy JPo 1578, II,141

PRIM. dvigniti [M. M.]

dvignuti -em glag. dov. ['dvi:gnuti]; P 7, K 1 (JPo 1578)

— nedol.: dvignuti; — del. na -l m. ed.: dvignul; — mn.: dvignuli; (M)

1. kdo; koga_{uz.}, s prisl. določilom kraja *premakniti z nižjega mesta, položaja na višjega; dvigniti:* pren. On ie videl da ie Bog Lasarufa, tako viřoko **duignul** na Krilo Abraamou vto vzhno vefelie inu isuelizhanie JPo 1578, II,91b

// v zvezi **dvignuti oči,** kdo; kaj *pogledati, usmeriti pogled kviřku:* Kadar fo pak **duignuli** fuoie Ozhi, nikogar niřo videli, kakor Iesufa řamiga
JPo 1578, II,208

2. kdo; česa [rodilnik količine] *s prijemom/prijemi narediti, da kaj ne leži več na tleh; pobrati:* Inu oni fo ieidli, inu fo fiti bili, inu fo **duignuli** kufceu, kateri fo zhes oftali, sedam Koshniz
JPo 1578, II,120

3. kdo; kaj *narediti, da kaj pride k osebk, zlasti s prijemom z roko; vzeti:* Kzhertartimu, nas vzhi [evangelij] Sahualnofti: da tyh od Boga prietih dobrot, neimamo nepridno vřhuiati, ali sramotno řtratit: Tamuzh lepo skarbno ie **duignuti,** řhraniti, teh ifteh řmafo vřhuiati .. inu shnymi temu Blishnemu pomagati
JPo 1578, II,122

4. kdo; koga_{uz.}, s prisl. določilom kraja *narediti, doseči, da kdo pride s kakega mesta, na kako mesto; spraviti:*

● — Ako vasho oblaft bute neprudno vřhuiati, inu nad vbosimi podlošnimi řilo inu neprauizo sazheniali, tako on [Kristus] hože suami peti ta Depofuit .. To ie, doli verřhenie, vas is Sedla **duignuti,** kakor ie Kraliu Faraonu, Saulu, Antiohu .. řtoril JPo 1578, II,175b *spraviti z oblasti*

5. kdo; česa [rodilnik količine], zoper komu *narediti, povzročiti, da se kdo upre; dvigniti:* ty Fariseiski mlaishi .. So tudi Cefariu nepokorni inu řpar bili, inu fo veliko Aruania inu zhudnih Puntou řpar niemu **duignuli** ali naredili JPo 1578, II,197

6. kdo; koga₁₀, čez koga *z neprimernim ravnanjem narediti, povzročiti, da se kdo odzove nanj s silo; dvigniti*: Tako ifto fe ie fgodilo ludom, ker fo Proroke pomorili, Criftufa nyh suelizharya krishali .. Kposledniemu fo tudi morali te Rimliane zhes fe rasdrashiti inu **duignuti**

JPo 1578, II,133 [M. M.]

dvignuti se -em se glag. dov. [dvi:gnuti se]; **P 1,**

K 1 (JPo 1578)

– del. na -l m. ed.: dvignul se; Ⓜ

kdo *spraviti se, priti iz ležega položaja; dvigniti se*: Inu ie [Jezus] rekal: Mladenizh, Iaft tebi pouem, VSTANI, Inu **fe** ie ta Martuaz **duignul**, ter ie fedel JPo 1578, II,164 [M. M.]

dvigovati -ujem glag. nedov. [dviɡo'va:ti -'gu:jem];

P 2, K 1 (JPo 1578)

– sed. mn. 3. os.: dvigujō; Ⓜ

1. kdo; zoper čemu, koga *spodbujati koga k slabim, škodljivim dejanjem; hujskati*: Oni [krivi preroki] **duiguio** sapeliance supar temu myru prae karfzhanske Vere: Smishliaio inu poftauliaio mnogatere duhoune Ordine, Regule, dela JPo 1578, II,124

2. kaj; kaj *delati, povzročati, da kdo/kaj pride v stanje notranje napetosti zaradi pričakovanja česa; vznemirjati*: Leta nepokoini Suet: Kateriga ty Vetroue Zhloueskiga Vka ter Lashy, inu Vihri vfih skushniau suparnofti, preganiana, inu shalofti, pres preftanka **duiguio** inu gonijo: Tako, da Letu nikuli obene tihofti, obeniga pokoia, inu obeniga miru nei JPo 1578, III,2b

PRIM. dvigujōč [M. M.]

dvigujōč deleže [dviɡu'jo:č]; **P 1, K 1** (JPo 1578)

– dvigujōč; Ⓜ

koga *izraža spravlanje koga ob veljavo, ugled*: Inu me refnizhno leto ftiska, inu grise moio velt, da sapouedash inu vzhish od vere, **duiguiozh** inu Samezheioch Moisefa saufimi deli te poftaue, inu prauish, da fe le fto famo Vero, vfe kay k dusheunimu isuelizhanju flishi priemlie JPo 1578, II,84b

PRIM. dvigovati [M. M.]

dvoj (dvoj, dvoj, dvoj) -a -e štev. ločil. [dvo:j -a -e];

P 203, K 25 (TC 1555, TT 1557, TR 1558, TT 1560, TL 1561,

TA 1562, TO 1564, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1575,

DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, DC 1580,

TT 1581-82, DB 1584, BH 1584, DC 1585, TdPre 1588, MD 1592,

TPo 1595, ZK 1595)

– m. ed. im.: d | u/vo | ji/ji; – rod.: dvo | je/y | ga; – tož.: dvoji;

– or.: dvojm; – dv. im.: dvuja; – mn. im.: d | vu/u/vo | ji;

– rod.: d | vu/u | ji/i/y | h; – daj.: dvo | ji/i | m. : dujem;

– tož.: d | u/vo | je; – or.: dvojm; – ž. ed. im.: d | vu/u/vo | j | a/e

(TC 1555, N1b); – rod.: d | vu/u/vo | je; →; – dv. rod.: duju;

– daj.: dujema; – tož.: dvuji; – mn. im.: d | u/vu/vo | je;

– rod.: dujiti; →; – s. ed. im.: d | vu/u/vo | je; – rod.: dvo | je/y |

ga; – tož.: d | vu/u/vo | je; – mest.: dvojem; – or.: dvoim;

– mn. im.: d | vu/u/vo | ja; →; Ⓜ

z neizpričano skladienjsko vlogo *Deutsch*. Zwifach.

Latinè. duplus. *Windifch*. **duoja** vrefta[!].

Italicè. doppio MD 1592, X7a *dveh vrst, dvojen*; kot

slovnlični zgled DE ADVERBIIS .. SEPARANDI,

feu distribuendi .. **dvojo** vërfto, bifariam

BH 1584, 157; CARDINALIA .. 2 Duo, Duae,

Duo. Dva, Dvej[.] **Dvuja**. zween/ zwey/ zwey

BH 1584, 69; bini ae, a. vfelej dva, dve, **dvuja**

BH 1584, S45 po dva

1. ki je dveh vrst; dvoj: Ena resdlena inu

duie rezh ie, ena shena inu Dezhla, katera nei

omoshena TC 1555, N1b; Kir fe pag ty fguuori,

te oblube, naredbe, pridige, Sapuuidi inu

poftaue Boshye, katere fo od S. Duha skufi

Moisefa inu skufi te Preroke fapiffane, prauio

inu imenuio ta Stari Testament, oli ta Stari

fakon. Te Pridige pag, ta pifma, beffede

inu vukuui Criftufeui inu nega Iogrou, kir

fo od tih Euangeliftou inu Iogrou fapiffani,

fe imenuio ta Noui Testament, oli ta Noui

Sakon. Tu fe taku gouori inu imenuio, fa

uolo tih **duih** Boshyh ludi. Kir fo bili pred

inu fa Criftufeum Royftuum TT 1557, h3a; Inu

k'povijanü fe **duie** plinice vsameio, sünai ene

debele fuknene .. fpodai ene tanke mehke

KPo 1567, LVIII; Zaihni oli zhudefa fo **duy**, Boshy

inu Hudizheui, zuperski, goluffski TC 1575, 529;

Nemoremli tadaí sдобro Vestio Dinaryeu,

Blaga ali Bogaftua imeti? Imeti inu flushiti,

ie **dua** rizh: Bogatftuo imeti, nei Greh

JPo 1578, II,157; Criftus ima Nebelku Krajleftvu

sdvujo pravizo: Nar poprej od Ozheta ..

Potle kakòr saflushenu fkuisi fvoje tërpljenje

DB 1584, II,92b; Nu ie pak ta miloft **dvuja**, kakor je

tudi ta nadluga **dvuja**, duhouka inu potelefná

TPo 1595, II,235 / Taku je Papesh Ludy v'gréh

sapelaval na **dvujo** visho. Narpoprej ker je

on veliku novih Boshjih flushbi gori poftavil

.. Potle ker je on s'tulikajñ Poftavami tu

Kerfzhanftvu doli tlazhij, inu shnymi gréhe

delal DB 1584, II,89a / Vi Greshniki, Ozhihtite

roke, inu vi kir **fte duye** misli, fturite vasha

serza zhista TT 1581-82, II,318 *ki ste razdvojeni v mislih*

2. ki je iz dveh delov; dvojen: Ty Iogri fo ..

Iefufa .. vprashali, Kadai bode tu Ierufalem

refdianu inu resualenu, Inu kadai ta fodni dan

bode? Inu kakouí zaihni fe bodo poprei godili?

Na taku nih **duye** vprashane, Criftus odgouori

inu nim fazhne prauiti, De poprei preden fe

tu Meiftu. Ierufalem refuali, Inu potle pred

fodnim dnem, bodo gori vftaiali falsh Criftufi,

falsh Preroki inu Vuzheniki .. ne bodo fa Buga

rodili .. Inu ta Euangeli bode vini pridigan po

vfm fieuitu .. Inu tedai ftuprou, prauí Criftus,

pride tu Iudousku pogublene, Inu fa teim ta

fodnidan TR 1558, Y3a

3. s samostalnikom v množini *izraža število dve; dvoj*;

danes samo ob množinskih samostalnikih:

Natu fo .. Duhouski Vuzheniki inu Pridigarij ..

D

vduye Buquice vfe Articule nih Vere inu nih Vuka, lipu poredu faftopnu tar kratku poftauili inu faffilali, vtim Latinskim inu Nembshkim Iefykom (Is tih **Vduyh**[!]) Buquiz fem tudi nakatere beffede inu pryzhouane od te nashe Vere, vlete Buquice poftauil) *TAr* 1562, 20b; *INu* na ofmi dan ima on vseti **dvuja** Iagneta, kir fo pres tadla, inu eno Ouzo *DB* 1584, I,69b; **Dvoja** Kula inu lhtiri Volle je on dal Gerfonovim otrokom .. Inu lhtiri Kulla inu ofsem Vollou je on dal Merarovim otrokom *DB* 1584, I,82a; inu ony imajo vfi red eniga Krajlja iméti, inu némajó vezh dva folka biti, ni **v'dvoja** Krajleftva resdileni biti *DB* 1584, II,78a; *Inu dvuje* Dauri fo bile pèr .. Shnekih gori: Ene pruti Pulnozhi, te druge pruti puldnevi *DB* 1584, II,80b; *Inu Raguel* inu njegova Shena Anna fta sahvalila Boga, inu djala .. ti fi fe vfmilil zhes lete **dvoje** edine otroke *DB* 1584, II,151a

4. dvakrat tolikšen; dvojen: Aku fe pak tatuina shiua per nemu naide, bodi Vol, Ofel, ali Ouza, tako ima ***duuie** saine fpet pouerniti < *Samodrug > *DB* 1578, 68a; Aku fe pak tatvina shiva pèr njemu [tatu] najde, bodi fi Vol, Ofel ali Ouza, taku ima **dvuje** sa nje povèrniti *DB* 1584, I,48b / v zvezi z **guba** Povèrnite njej [Babilonu], kakòr je ona vam povèrnila, inu sturite njej **dvujo** gubo po nje delih: inu s'katerim peharom je ona vam natakala, natozhite vy njej dvakrat tulikaj *DB* 1584, III,148b *dvakratno* / Ty Starishi, kir dobru ftoie naprei, fo vredni **duie** zheftri, ner vezh pag letij, kir fto beffedo inu fteim vukum delaio *TC* 1555, L8b; Vtakovi nedolfsnhofti bodo vmorjeni, kateru nym nikar le obene fhkode, temuzh **dvuji** prid inu nuz perneffe *TPo* 1595, III,38 [K. A.]

dvojčeta dvojčēt sam. s mn. ['dvo:čĕta 'dvo:jčĕt];

P 10, K 4 (*DB* 1578, *DB* 1584, *MD* 1592, *MTh* 1603)

– mn. im.: dvojčĕta; →; (M)

parnost se izraža množinsko **dva pri enem porodu rojena otroka ali mladiča; dvojkĕa:**

Duoizheta. Duoiky *DB* 1578, 180b; Tvoja dva fefza fo kakòr dveje mlade Sèrne, kir fo **dvojzheta** *DB* 1584, I,333a; Gemini, gemelli. *Germ.* Zwilling/ zween Brüder von einer Geburt. *Slavon.*

dvoizheta, dvoizhizhi. *Carint.* dvojniki *MTh* 1603, I,592 / oseбно ali stvarno ime ZHes try Mefce pak, fmo fe my vunkaj pelali, v'eni Barki od Alexandrie, katera je v'temiftim Otoki zhes symo bila, inu je iméla enu Banderu téh ***Dvojzhet** < ***Dvojzhet** > Kateri fo sdaaj ene svéde na Nebi imenovani. Inu fo bily pèr Ajdih sa Bogueve dèrshani, kateri bi Zholnarjem inu Barkarolom na Vodi miloftivi bily, inu temiftim je bilu ime, Caftor inu Polux > *DB* 1584, III,78a *mitoloških dvojčĕkov Kastorja in Poluksa ali ozvezdĕja, poimenovanega po njiju* [A. J.]

dvojčiči -ev sam. m mn. ['dvo:jčiči 'dvo:jčičev];

P 19, K 6 (*JPo* 1578, *DB* 1578, *DB* 1584, *MD* 1592, *TPo* 1595, *MTh* 1603)

– ed. im.: dvojčĭ | i/y (*JPo* 1578, III,7b) | č; – mn. im.: dvojčĭčĭ;

– tož.: dvojčĭčĭ; (V)

parnost se izraža množinsko **dva pri enem porodu rojena otroka ali mladiča; dvojkĕa:** kadar je ona iméla roditi, fo **dvojzhizhi** v'nje telefsi bily najdeni *DB* 1584, I,25b; *Crajnski.* Dvojzheta, **Dvojzhizhi.** *Corofhki.* Dvojniki, zbilngi *Slovenfki, Besjazhki.* Dvojki *DB* 1584, III,CcIVa; Gemini, gemelli. *Germ.* Zwilling/ zween Brüder von einer Geburt. *Slavon.* dvoizheta, **dvoizhizhi.** *Carint.* dvojniki *MTh* 1603, I,592

// ed. **vsak od dveh pri enem porodu rojenih otrok; dvojkĕc:** Gdo ie leta Tomash Apoftol?

On fe Iudouski rezhe Tomash: Gerzhki Didimus, Slouennski Duoizhizh. Ieli fi vshe on od nature, ali po Roiftuu **Duoizhizh** bil, ali ie fice tako imenouan, to fe prau nesna *JPo* 1578, III,7b / kot vzdevek Tomas pak teh dvanajft eden, kateri je imenovan, **Dvoizhizh,** nej bil per nyh, kadar je Jesus bil prifhal

TPo 1595, II,21

pren. Tomash Apoftol .. fe is letiga Euangelia prau sna, kolikor niegoua volia inu farce dofega, da ie praui **Duozyhzyh** bil. Sakai ako ga pogledamo po Zhloueskei shegi inu naturi po Meffu inu Kry: Tako hozhmo naiti, da ie on bil edan nemaran ali saualien neuzhen inu neueran Zhlouek. Ako pak po snuterniem Zhloueku pogledamo, po tei pofoienei Boshy milofti: Tako hozhmo naiti, da ie on edan fuet inu zhaftit Apoftol *JPo* 1578, III,7b *ima dvojno naravo* [A. J.]

dvoje' (dvuje, duje, dvoje) -ega posam.

['dvo:je -ega]; **P 48, K 16** (*TC* 1550, *TE* 1555, *TT* 1557, *TPs* 1566, *KPo* 1567, *TC* 1575, *DJ* 1575, *JPo* 1578, *DB* 1578, *TkM* 1579, *DPr* 1580, *TT* 1581-82, *DB* 1584, *DM* 1584, *TPo* 1595, *TfM* 1595)

– s. ed. im.: d | vu/uv | je; – rod.: dvojegĕa (Jurĭčĭš);

– dĕj.: dvujim; – tož.: d | vu/uv | je; (M)

skupina dveh (različnih) bitĭj, stvari, pojmov, enot; dvoje: Per teim imamo tudi famerkati/ de per tih Suetynah mora le tu **duye** vfelei byti/ Befeda tar obluba bofhya *TC* 1550, 45(31a); Vfe shiui, inu oftane preid inu preid, inu hzhemu on [Bog] nih potribuie, htimu fo one [ustvarjene stvari] vfelei pokorne. Onu ie vfelei **duuie** pruti **duuĭjm,** inu enu pruti enimu, inu kar on stury na tim ne tadla *DJ* 1575, 187; Sakai kadarbi leto **duoie,** Salnze inu Dash nebile: Takobi ta Suet vshe sdauna puft bil *JPo* 1578, II,105; Kateri letiga **duoiega** nesna, ta ie ishe dalezh od Karfzhanftua *JPo* 1578, II,172; **Dvuie** ieft od tebe profsim .. preiden vmeriem: Malikovaine inu lashe pufti delezh od mene biti: Vbushtvu inu veliku Blagu mi nedai *DPr* 1580, 59a; letu **dvuie**

flifhi enu na tu drugu, kadar Bug kaj oblubi, de fe my s'tem ferzom na tuištu sanefsemo TPo 1595, II,270 / Od zhište Shivine, inu od nezhište Shivine, inu od Ptiz .. je vfelej **dvuje** vkup fhlu k'Noahu v'Barko DB 1584, I,5a v *paru* // v zvezi **na dvoje na dva dela**: Kako fo delali ftemi fuetimi Proroki? Nikatere od nyh fo kamenouali, nikatere na **duoye** rasresali JPo 1578, III,15b[=12b]; Natu je Danjel vsel fmoie, mafti inu dlak, inu je vkup fhkuhal, inu je is tiga knedilce naredil, inu je nje timu Drakonv vgobez metal, inu ta Drakon fe je na **dvuje** refréfhil DB 1584, II,209
PRIM. dvoje² [K. A.]

dvoje² (duje) – štef. ločil. ['dvo:je]; P 1, K 1 (KPo 1567)
 – osn. obl.: duje, z rod. ☹

izraža dve vrsti česa; dvoje: Obtore bode Mosh fvoiga Ozheta inu Mater popuflil, inu fe fvoie shene dèrshal, inu bodeta njih **duie** eno meffo KPo 1567, LXVb
PRIM. dvoje^{1,3} [K. A.]

dvoje³ (dvuje) povdk. ['dvo:je]; P 5, K 2 (DB 1584, TPo 1595)
 – dvuje: ☹

izraža neenakost, neprimerljivost med dvema enotama; dvoje: Poftave della delati inu Poftavo dopolniti, je **dvuje** DB 1584, III,78b; Pridigovati inu rybe lovyti je **dvuje** .. jefť tebe ne hozhem vuzhiti pridigovati, ne vuzhi ti tudi mene rybe lovyti TPo 1595, II,155
PRIM. dvoje² [K. A.]

dvoječ deležje [dvo'je:č]; P 3, K 1 (JPo 1578)
 – dvoječ: ☹

izraža negotovost o resničnosti česa; dvomeč: Sakai fo nam leti Exempli pred ozhi poftaulieni? Sato, da my naipoprei vfe nashe vpanie, verouanie inu sanefenie, na famiga Boga poftauimo, nishtar **duoiezh** ali zuiulaozh, da nam on hozhe vaufih nashih nadlogah pomagati JPo 1578, II,140b
PRIM. dvojiti² [K. A.]

dvojenje¹ (dvojenje, dvojejne, dvojejnje, dujenje) -a sam. s [dvo'je:nje -a]; P 20, K 6 (DB 1584, TPre 1588, MD 1592, TPo 1595, ZK 1595, MTh 1603)
 – ed. im.: d | vo/u (TPo 1595, I,192) | je | nj/jn/jnj | e; →; ☹
Deutfch. Zwifpalt. *Latine.* schifma. *Windifch.* **duoiejne**. *Italicè.* difcordia, difsenfione MD 1592, X7a; Controversia. *Germ.* Span/ zanck. *Scla.* **duoiejne** MTh 1603, I,343; Difcordia. *Germa.* zwytracht/ vneynigkeit. *Slav.* **dvojeinie**, neflohnofť, ardia, kreig MTh 1603, I,432; Diffenfio. *Ger.* Mißhellung/ Vneinigkeit. *Slav.* neflohnofť, **duoieinie** MTh 1603, I,453
pojv ali stanje, ko imajo različne osebe, skupine različna stališča do česa; nesoglasje: sa tiga volo bi fe per temu kardelzu [krščanski skupnosti], kir je ene

milfi, neimeli terpeti [tisti, ki ne verujejo v skladu z naukom], de ga nikar nerefdero inu **dujenja** ne fture TPo 1595, I,192; Tu **dvojenje**, kateru je na ta danafhni dan vtej Cerkvi, ftury filnu veliku ludy fmotne, de ne vejdo, h'katerimu delu ali partji fe ony imajo dershati TPo 1595, II,76 / Satu .. S. Paul .. ferdama tako fhkodljivo modruft .. Rasumna saftopnofť inu modruft more dobru h'timu flushiti, de fe resdilene inu **dvojenje** mej Kárfzheniki nareja, de sgul norri Svetniki inu divji Kárfzheniki poftano DB 1584, III,89a *nastajajo nesoglasja* [K. A.]

dvojenje² (dvojenje, dvojejnje) -a sam. s [dvo'je:nje -a]; P 15, K 3 (JPo 1578, DB 1584, MD 1592)
 – ed. im.: dvoje | nj/jnj | e; →; ☹

Crajnski. Zviblanje *Slovenski.* *Besjzhki.*

dvojenje DB 1584, III,DiIIIb; *Deutfch.* Zweifel.

Latine. dubium. *Windifch.* **dvojejnje**. *Italicè.* dubitatione MD 1592, X6b

1. duševno stanje, ki je posledica negotovosti, sklepanja o resničnosti česa; dvom: pry nyh [kristjanih, negotovih v veri] **duoienie** inu zaganie konza neima JPo 1578, II,19; Sato da on bude mogal od takouega **duoienia** profť biti, ie prishal Hcristufu, da fe tiga, kai on nesna nauzhi JPo 1578, II,84b

2. v prisllovni zvezi **prez (vsega) dvojenja izraža gotovost, prepričanje o resničnosti česa; brez (vsakega) dvoma**: On is Boshye dobrete nashe veifťi fťanouite dela, da pres vfega **duoienia** snamo, da fmo Otroci Boshy JPo 1578, II,70b; kateri ie dal to vekshe, ta hozhe pres **duoienia** tudi to manshe dati JPo 1578, II,159 [K. A.]

dvojica -e sam. ž [dvo'ji:ca -e]; P 2, K 1 (BH 1584)
 – ed. tož.: dvo | ji/i | co; ☹

skupina dveh enot; dvojica: Duplus, topèlt, vel famo drug, vel **dvoizo** teshak BH 1584, 74 *dvojen*; duplo [latinski ločilnik], sa **duojizo** BH 1584, S38 *dvojno* [K. A.]

dvojičen -čna -o prid. [dvo'ji:čen]; P 1, K 1 (JPo 1578)
 – nedol. obl. m. mn. im.: dvojični; ☹

ki se kaže drugačnega, kot je; hinavski, dvojičen: Sakai vCerkui nijedna rezh nei tako fťrupouita inu fťmartno Shkodlyua, kakor ty Predigary ker fo **duojizhni**, da drugazhye suftmi gouore, kakor Vfarzu misle JPo 1578, II,28b [K. A.]

dvojina -e sam. ž [dvo'ji:na -e]; P 1, K 1 (JPo 1578)
 – ed. mest.: dvojnini; ☹

negotovost o resničnosti česa; dvom:

● – na dvojnini stati odločati se med več možnostmi; omahovati, biti negotov:

Nikodemus .. ie na **duojini** fťtal, premifľiauzh katerim potem bi shal JPo 1578, II,84 [K. A.]

dvojiti¹ -im glag. nedov. [dvo'ji:ti -'ji:m]; P 22, K 3 (DB 1578, DB 1584, DC 1584)
 – sed. ed. 3. os.: dvo | ji/jy; – mn. 3. os.: dvoj | e/é; ☹

1. kaj; od česa *delati, da kaj ni več skupaj; ločevati*: Kakòr Nebu vifoku, od Semle nad nami ftoji /: Kakòr tudi thiroku, lutru od vezhera **dvoji**, Taku Bug gnado vofzhi, tem kir fe ga boje DC 1584, CXCVI

2. kaj; kaj *ločevati v dele, navadno v dva; deliti, cepiti*: Vfe kar Parkle **dvoji**, inu druguzh dvezhi mej Svirinami, tu imate jefti .. Kunuldizi druguzh dvezhio, ali Parkleu **nedvojé**, satu fo ony vam nezhiſti DB 1584, I,67b *ima preklane parklje .. nimajo preklanih parkljev* [K. A.]

dvojiti² -im glag. nedov. [dvo'ji:ti -'ji:m[?]]; P 25, K 2 (JPo 1578, DB 1578)

– nedol.: dvojiti; – sed. ed. 1. os.: dvoim; – 3. os.: dvoji;
– mn. 1. os.: dvojimo; – vel. ed. 2. os.: dvoji; – del. na -l m. ed.: dvo | i/ji | i; – ž. ed.: dvoila; Ⓞ
Zbiulati. **Dvojiti** DB 1578, 181b

1. kdo; kaj, na kom/čem *ne biti prepričan, gotov o resničnosti česa; dvomiti*: na tvoji mozhi inu dobruti nishtar ne zbfiflam, inu ne **duoim** JPo 1578, I,54a; Taku nezhu **duoyti**, da mi ie Christus .. moie Grehe odpuſtil JPo 1578, II,51b; Sakaj kadar bi oni **duoiji**, tako bi nebili shli proti Christufu JPo 1578, II,151b

2. kdo; kaj, v čem *ne znati se odločiti med več možnostmi; omahovati, biti negotov*: Tako ta Zhlouek vfelei mora **dvoyti**: Ieli Bogu negouo dobro dyanie pryetno ali ne JPo 1578, II,21; kadar bi on [neki clovek] neueroual, bi ne bil tako priproſto prozh ſhal, tamuzh bi ishe vfelei ſkarbno nadleſhal, iedno inu to drugo ſpraſhoul, viednim inu vdrgim **duoijl** JPo 1578, II,189b

PRIM. dvoječ [K. A.]

dvojiti se¹ (dvojiti se, dvajiti se) -im se

glag. nedov. in dov. [dvo'ji:ti se]; P 4, K 3 (*P 1563, DB 1584, TFC 1595)
– nedol.: dv | o/a | i/y | ti/t se; – del. na -l m. dv.: dvoyla; Ⓞ

1. nedov., kdo/kaj *ločevati se v dele, navadno v dva; deliti se, cepiti se*: Pert vtempli **fe** yame **duayt** *P 1563, 109; Pert v'templi **fe** jame **dvoijt** TFC 1595, CLXXVII / VLETIM LISTI OPOMINA S. PAVL KORINTERIE, DE BI **fe** neiméli mej fabo deliti ali **dvoiti** DB 1584, III,88b

2. dov., kdo *prenehati biti skupaj; raziti se*: Ioannes Marcus hodi s'ſvetim Paulom inu s'Barnabom, Act. 12.a. Ie ſapufty, 13.b. Sa njega volo ſta **fe dvoyla** S. Paul inu Barnabas DB 1584, I,⁽¹⁾1b [K. A.]

dvojiti se² glag. nedov. [dvo'ji:ti se -'ji:m se[?]]; P 2, K 2 (KB 1566, KPo 1567)

– sed. ed. 1. os.: dvoim; – mn. 3. os.: dvoie; Ⓞ
kdo; na čem, nad čim *ne biti prepričan, gotov o resničnosti česa; dvomiti*: Inu kadar **fe** ſada i kārčheniki nai vezh nad Papeshko inu Evangelifko **dvoie** .. Ozhmo ſheſt Artikulov poſtaviti, vkaterih fe lozhio

KB 1566, E3b; na tvoji mozhi inu dobruti nishtar ne zbfiflam, inu **fe** ne **duoim** KPo 1567, LXXIIIb [K. A.]

dvojzeičen^o (dujzeičen) -čna -o prid.

[ˈdvo:jjeˈzi:čen]; P 2, K 2 (TL 1567, TT 1581-82)
– nedol. obl. m. mn. im.: duyzeičeni; Ⓞ Ⓞ

ki se kaže drugačnega, kot je; hinavski, dvoičen: Glih taku ty Sluſhabniki imao poſhteni biti, nekar **duy iefizhni**, nekar vinski poſhrehi, nekar ſheleti nepoſhteniga dobitka TT 1581-82, II,236, podobno tudi TL 1567 [K. A.]

dvojki -ov sam. m. mn. [ˈdvo:jki]; P 2, K 2 (DB 1578, DB 1584)

– mn. im.: dvojk | y/i; Ⓞ
pamost se izraža množinsko *dva pri enem porodu rojena otroka ali mladiča; dvojkca*: Duoizheta. **Duoiky** DB 1578, 180b; *Crajnſki*. Dvojzheta, Dvojzhizhi. *Coroſhki*. Dvojniki, zbilingi *Slovenſki, Beſjazhki*. **Dvojki** DB 1584, III,CeIVa [A. J.]

dvojni (dvojni, dujni) -a -o ſtev. ločil.

[ˈdvo:jni -a -o]; P 18, K 3 (KPo 1567, DB 1578, DB 1584)
– m. ed. im.: dujni; – mn. im.: dujni; – ž. ed. im.: dvojna;
– tož.: dvojno; – mest.: dvojni; – s. ed. im.: dujno; Ⓞ

ki je dveh vrst; dvojen: kako ie **duino** ſeme, tako ie tudi ſad **duini**. Dobro ſeme, pſhenico ſeie Christuf. Ofad, lulko laſhe inu ſapelianie, ſeie Hudizh KPo 1567, LXXXVIIb

// *ki je iz dveh delov; dvojen*: Aku je valha vola, de moja Měrtviza pokoppam, kateri pred mano leſhy, taku me poſluſhajte, inu proſſite ſa me Ephrona, Zoaroviga ſynu, de on meni da fvojo ***dvojno** Iamo, katero on ima na konzou fvoje Nyve <*topelt, ali ſdvéma diploma> DB 1584, I,14b

PRIM. dvojno [K. A.]

dvojniki -ov sam. m. mn. [ˈdvo:jniki]; P 3, K 3 (DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– mn. im.: dvojniki; Ⓞ
pamost se izraža množinsko *dva pri enem porodu rojena otroka ali mladiča; dvojkca*: *Crajnſki*. Dvojzheta, Dvojzhizhi. *Coroſhki*. **Dvojniki**, zbilingi *Slovenſki, Beſjazhki*. Dvojki DB 1584, III,CeIVa; Gemini, gemelli. *Germ. Zwilling/ zween Brüder von einer Geburt. Slavon. dvoizheta, dvoizhizhi. Carint. dvojniki* MTh 1603, I,592 [A. J.]

dvojno (dvojnu, dujnu) -ega poſam. [ˈdvo:jno]; P 2, K 1 (KPo 1567)

– s. ed. im.: d | vo/ʉ | jnu; Ⓞ

skupina dveh (različnih) enot; dvoje: Kai vshe nai vezh imamo fe pâr leti danaſhni predigi naužhiti inu ſamerkati? **Dvoinu**. Pěrvizh, da fe obedan néma zhes drusiga ſtaviti .. Potle, da néma obedan na Boſhij Gnadi inu miloſti zagati KPo 1567, XCIII; Kai naſ vshe ob kratkim danaſhni Evangelion ūzhi? **Duinu**, Pěrvizh nam prizha, da vfelei trikrat

vezh Lúdiŷ sŷublenu kakòr isvelizhanu bode .. Potle: ako lih ta vekfhi del Lúdiŷ na fvétu v'pogublenie vezhno létu, fai unar Boshija Befeda nei sabftoñ, inu fe sabftoñ ne prediguie

KPo 1567, XCVIIIb-XCVIIIb

PRIM. dvojen [K. A.]

dvojezičen (dvojujezičen) -a -o prid.

[ˈdvoːjojeˈziːtʃen]; P 1, K 1 (DB 1584)

– nedol. obl. m. mn. im.: dvojujezični; ☹

ki se kaže drugačnega, kot je; hinavski, dvoiličen: RAunu taku, imajo Slushabniki polhteni biti, nikar **dvojujesizhni**, nikar kir bi fe vpyanoft vdali, nikar kir bi sheléli neposhteniga dobitka DB 1584, III,115a [K. A.]

dvojstrok -a -o prid. [dvojˈstrok]; P 3, K 3 (DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– m. ed. im.: dvojstrok; ♂

dvojen: Crajnŷki. Dvej gube Slovenŷki, Besjazhki. **Dvojftrok** DB 1584, III,CcIVa; *Deutŷch.* Doppelt. *Latinè.* duplus. *Windifŷch.* **dvojstrok** [!], dopelt. *Cr.* duplo, dveŷ gubeŷ. *Italicè.* doppio MD 1592, C3b / Abolla. *Germ.* ein geflüttert zweyfach Kleyd/ ein doppelmantel. *Slav.* **dvoiftrok** plafh MTh 1603, I,8-9 *ki je iz dveh delov* [K. A.]

dvojst rok gl. dvojstrok

dvor -a sam. m [ˈdvor ˈdvoːraːʔ]; P 212, K 23

(TE 1555, TT 1557, TPš 1566, KB 1566, TL 1567, KPo 1567, TC 1575, DJ 1575, DPa 1576, TT 1577, JPo 1578, DB 1578, TrM 1579, DC 1579, DC 1580, TT 1581-82, DB 1584, DC 1584, MD 1592, TPo 1595, TIC 1595, ZK 1595, MTh 1603)

– ed. im.: dvor; →; – mest.: dvor | u/i; – dv. mest.: dvor | ih/eh;

– mn. im.: dvori; →; – mest.: dvor | eh/ih/eh/ejh; ☹

Aula. *Germ.* ein hof/ ein fahl. *Slav.* **dvor**, dvorifhe, lovpa MTh 1603, I,151

1. veliko, navadno razkošno grajeno poslopje, večinoma bivališče vladarja ali visokih dostojanstvenikov; dvor: Tedai fe vkupe sbero ty Viŷhifary inu ty Pilsari, inu ty Starishi vmei ludmi, vta **Duor** tiga Viŷhiga farie, kir ie bil imenouan Caifas, inu fo fe fuetouali, koku bi oni Iefufa skunŷhtio vieli TE 1555, K7b; Moifes .. ie hotel raishi bog biti fteimi Vermimi inu ouce pafti, koker na kralemim **Vdori** [!] fteimi Neuerniki prebiuati TT 1557, aa3b; takovi Pãrlisavci radi na **dvoréh** pãr Fürftih inu Skofih prebivaio, inu drashe ijh, da te kãrŷhenike fovrashio, love inu preganiaio KPo 1567, CLII; ty bofi morao Befednike inu periatele na **duoreh** imeiti aku hote pred krale inu Vyude pryti TC 1575, 232; ty, kir v'Krajlevih **dvoréh** nar vezh delajo, ty nar majne imajo DB 1584, II,94a / Kuliku je Salomo vŷak dan k'lhpiŷhi moral iméti, na fvoim **dvoru** DB 1584, I,185b / Kadãr en Mogoch Arman fvoi **dvor** alli grad varuie, taku mu to niegovo s'mijrom oftane KPo 1567, CXXI-CXXII

2. (ograjn) nepokrit prostor ob (glavni) stavbi; dvorišče: on je meril, ta **Dvor** v'Hiŷhi, ftu komulzeu dolgu, inu ftu komulzeu ŷhroku, na ŷtiri vogale DB 1584, II,80a; On [Salomon] je tudi cympral eno Loupo k'Rihtnimu Stollu .. Svojo Hiŷho tudi, v'kateri je on prebival, v'sadnim **Dvori**, sadaj pèr Loupi DB 1584, I,187a; ON je tudi ŷturil en **Dvor** sa Farje, inu enu veliku Dvorifzhe, inu dauri h'timu Dvorifzhu DB 1584, I,235b; Pelajte jo od Hiŷhe zhes **Dvor** vunkaj DB 1584, I,244a; Atrium. *Germ.* ein Vorhoff eines Hauffes. *Slav.* **dvor**, dvorifzhe MTh 1603, I,142 / v Stari zavezji, v zvezji **dvor temnice** INu GOSPODNIA beŷŷeda fe je druguzh k'Ieremiu ŷturila, ker je fhe na **Dvoru** te Temnice ŷapèrt bil DB 1584, II,44a *na prostoru na dvoriŷču palače, kjer so bili zastraženeni jetniki*

// negotovo **kar omejuje, ograjuje tak prostor;**

ograja: Inu on je tudi feŷydal en **Dvor** notri, od tréh vèrfty resanih kamenou, inu od ene vèrfty oblaniga Cedroviga leŷla DB 1584, I,186b; po tuji prevodni predlogi VND er bawet auch einen **Hof** drinnen/ von dreien riegen gehawen Steinen/ vnd von einer riegen gehöffelter Cedern LB 1545, 636

// navadno v zvezji s **hiŷa povrŷina ob hiŷi, namenjena**

gospodarskim opravilom: kateri ie offernten, ta pride hpuŷledimu [!] ob hiŷho inu ob **duor** DJ 1575, 84; Aku ti vlhe ie Semle ta kruh ne moreŷh sadobiti, inu nejmaŷh hiŷhe, ni **dvora**, nyve, ni Verta, veruj le, inu hodi sa mano, taku ti imaŷh sadoŷti Kruha imejti TPo 1595, I,176; Imaŷh li ti denarje, fdravu tellu, hiŷho inu **dvor**, taku vŷhivaj tiga iŷtiga TPo 1595, II,201; Vfe kar kuli h'teleŷnimu vŷhitku inu potrebi ŷliŷhi, kakor jéd, pitje, gvant, zheuli, Hiŷha, **Dvor**, nyve, ŷhivina, denarji, blagu ZK 1595, 127

3. prostor za bivanje živine, drobnice; staja, hlev: Inu ona [Judita] je bila lépa inu bogata, inu je iméla veliku drushine, inu **Dvore**, polne Vollou inu Ovaz DB 1584, II,135a; *Deutŷch.* Ochfenŷtall. *Latinè.* bovine. *Windifŷch.* volouska ŷhtala, volouski hleu, **dvor**. *Italicè.* italla da buoj MD 1592, K8b

4. manjše ozemlje, na katerem stoji več bivalnih poslopj in ki predstavlja zaključeno celoto; naselje, vas: Peuci fo í bily **Dvore** s'Zimprali okuli Ieruselema DB 1584, I,261b

5. velik, razkošen bivalni prostor; sobana: pren. Ifuelyzhan ie ta, kateriga ti [Bog] ifuolish inu gori vŷamesh, ta bo prebiual vtuih **Duoreh**, On bo napytan fteim blagum tuie hyshe TPš 1566, 115a [A. J., oblikoslovno zaglavje M. Č.]

dvorana -e sam. ž [dvoːraːna -e]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– mn. rod.: dvoran; ☹

dvor, dvorna sobana: v zvezji **znamenje dvoran** Krish, Terplienie, preganianie, fo praua snamenia teih **Duoran** tiga Chriftufouiga Kralieufua JPo 1578, III,24b *kar označuje nosilca kot pripadnika koga/česa* [A. J.]

dvoranin -a sam. m [dvo'ra:nin]; P 1, K 1 (JPo 1578)

– ed. im.: dvoranin; Ⓜ

kdor opravlja službo na dvoru, zlasti vojaško ali uradniško: edan is Kralieuiga duora, kateriga Syn ie bil bolan .. Ie shal kniemu [Jezusu] .. Rekal ie kniemu Kralieuski
duoranin: Gofpod poidi poprei doli kakor moi Syn vmerye JPo 1578, II,187b [A. J.]

D

dvorišče (dvorišče, dvoriše) -a sam. s

[dvo'ri:šče -a]; P 104, K 6 (DPa 1576, DB 1578, DB 1584, MD 1592, TPo 1595, MTh 1603)

– ed. im.: dvori | šč/š (Megiser) | e; – rod.: dvorišča; →; – mest.: dvorišč | i/u; – mn. im.: dvorišča; →; – mest.: dvorišč | ih/ah; Ⓜ

Aula. *Germ.* ein hof/ ein fahl. *Sclav.* dvor, **dvorifhe**, lovpa MTh 1603, I,151

(ograjn) nepokrit prostor ob (glavni) stavbi;

dvorišče: Petrus pak .. kadar ie vunkai shel po **Dvorifzhi**, ie petelin sapeil DPa 1576, 19a; Ta Far, kateri ta Offer sa gréh stury, ima ga jéfti na fvetim mejfti, v'**Dvorifzhi** Vtte tiga prizhovanja DB 1584, I,64b; inu fo fi Vtte is selenja sturili, vřakoteri na fvoji řtréhi, inu na fvoih **dvorifzhih**, inu na **dvorifzhih** raven Boshje Hifhe, inu na tej řhiroki Gafsi DB 1584, I,259b; Stopi na **Dvorifzhe**, raven hifhe tiga GOSPVDA DB 1584, II,40a; Kamre .. fo bilé try pode viřfoke, inu vřaj néfo iméle Stebrou, kakòr fo **Dvorifzha** Stebre iméla DB 1584, II,81; on je mene dajle pelal h'timu vunajnimu **Dvorifzhu**, inu pole, ondí fo bilé Kamre, inu en řturjen Flařtfer, po **Dvorifzhi** okuli, inu trydeřet Kamer, na tem Flařtferi DB 1584, II,79b; GOSPVDA je pèřřegal .. Ieř nezhem vezh tvoje řhиту Sovrashnikom dati jéfti, inu tvoj Mořt, kateri fi ti [izraelsko ljudřtvo] pèřřelalu, ptim puřtiti pyti .. kateri ga řpravio, ty ga bodo pyli, v'teh **dvorifzhab** moje Svetinje DB 1584, II,24b *na tempeljskih dvoriščih*; Natu .. je Petrus od ognja řkusi dauri v'**Dvorifzhe** řhal TPo 1595, I,247; Atrium. *Germ.* ein Vorhoff eines Hauses. *Sclav.* dvor, **dvorifzhe** MTh 1603, I,142 / Krajl [je] enu Gofřovanje naredil .. na **dvorifzhu** tiga Vërta, raven Krajleve hifhe DB 1584, I,262b / v Stari zavezi, v zvezi **dvorišče temnice** Ieremias Prerok je v'řezhi řeshal na **Dvorifzhu** te Temnize, raven Hifhe řudouřkiga Krajla DB 1584, II,43a *na prostoru na dvorišču palače, kjer so bili zařraženeni řetniki* // negotovo **kar omejuje, ograjje tak prostor; ograja:** TI imah řudi timu Prebivaliřzhu enu Dvorifzhe řturiti, en okuli viřřezh Pèřt, is řukanih béřih řhyd .. tu **dvorifzhe** ima řtu komulzou řolgu, inu petdeřřet komulzou řhiroku řiti, inu pet komulzou viřřoku, is řukanih béřih řhyd, inu njegove noge imajo kuffrařte řiti DB 1584, I,53a; po řuji prevodni predlogi Vnd die lenge des **Hofs** sol hundred ellen sein/ die breite funřřzig ellen/ die hóhe funřř ellen/ von gezwirnter weisser seiden/ vnd seine řüsse sollen ehern sein LB 1545, 174 [A. J.]

dvoriše gl. dvorišče

dvornik -a sam. m [dvo:'rnik -a]; P 61, K 10 (TT 1557,

TR 1558, TL 1567, KPo 1567, TT 1577, JPo 1578, DB 1578,

TT 1581-82, DB 1584, MD 1592)

– ed. im.: dv | o/ò (MD 1592, Q5a) | mik; – rod.: dvornika; →;

– mn. im.: dvorniki; →; Ⓜ

kdor opravlja službo na dvoru, zlasti

vojaško ali uradniško: Tedai ty řholnery tiga deshelskiga řlegarie vřlamo řefuřa křebi uto Řihtnohisho, inu zhes nega ukupe řbero vře **Dvornike**. Inu .. nega oddeno řanem řhcarlatuim plaszhem .. inu klezhozř pred nim, fo ře nemu řhpotali, inu diali, Bodi řdrau tar vřffel ti řudouski kral TT 1557, 88; Inu ie bil eden is kralieuiga Duora, tiga řyn ie vřtim Capernaiu bolan řeshal <řrifřtus .. **Dvornika** řynu, řamo řbefeřdo ořdraui> TT 1557, 267; tim Kerřřhenikò, kir fo řfilippus bili od tih Řymskih, řluszbo řpoueda, řufeb od tih **Dvornikou**, kir fo řtimu Tyrannu Neronu řluszili TL 1567, 31b; Erodeř fořvoimi **dvorniki**, ga [řrifřtus] ie řhmagal KPo 1567, CLIXb / Natu řo vřkup priřhli, řviudi, Gofřpoda, Dешelřki řlegarji, Řihtarji, **Dvorniki**, řvejtniki, řlegarji, inu vřfi mogořhi v'desheli, ta řild řhegnovat DB 1584, II,96b

// **kdor po naročitu vladarja ureja, nadzoruje**

življenje in delo na dvoru; dvorni oskrbnik:

řNu Ahab je pokřizal Obadřa, kateri je bil zhes njegovo řiřho pořtaulen <Obadia, Ahabou **Dvornik**> DB 1584, I,196b; *Deutsch.* Hofmaifter. *Latinè.* magifter aulae. *Windifř.* **dvòrnik**, hofmefřtr. *Italicè.* maèřtro della corte MD 1592, G5a / řiřni Gofřpodary .. Kadar veliko řlapzou imaiò .. edniga řmei nyh řsuole, kateri ře řim řueiřteishi inu řmodreishi řdy, inu tega řftega Pořtaue **Dvornika** ali řhaffaria zhes vřfo řiřhno řřušino, da řim křpauimu zřafu da nyh odlozheño potrebo JPo 1578, III,104

// **kdor opravlja vodilne, voditeljske funkcije v vojaški enoti, navadno nastanjeni na dvoru;**

poveljniki telesne straže: Midianterij pak fo

ga predali Vegypt Pořfaru, řaraouimu Kamrariu inu **Dvorniku** DB 1578, 35a; řA ředmi dan řetiga řefza .. je priřhřl NebuřarAdan, **Dvornik** řabelřkiga Krajla řlapzou, v'řerusalem, inu je řeshgal tiga GOSPVDA řiřho, inu Krajlevo řiřho .. řNu vřa vořřka řéh řaldeerřeu, katera je řtem **Dvornikom** řila, je te řyduve řesvalila, okuli řerusalem DB 1584, I,219b [A. J.]

dvornikov -a -ò prid. [dvo:'rnikov]; P 2, K 2

(DB 1578, DB 1584)

– m. ed. im.: dvornikov; Ⓜ

ki je povezan z dvornikom: ř Ondukaj je pèř nas bil en řbreerřki řlapzřhř, **Dvornikou** řlapez,,[!] řtimu řtimu řva mydva řovedala, inu on je nama řaju řajne řiřřhli DB 1584, I,26b, řodobno řudi DB 1578 [A. J.]

dvorniski -a -o prid. ['dvo:rniski]; P 2, K 2 (TT 1557,

TT 1581-82)

– m. mn. tož.: dvorniske; ☹

ki se nanaša na dvor 1; *dvorni, dvorski*:

Iudesh tedai kadar ie bil ufel kfebi te

Duorniske shelnerye, inu te hlapce tih Vifshihfaryeu inu Farifeiou, pride on kiakai steimi Laternami, inu sbaklami, inu steim oroshiem TT 1557, 316, podobno tudi TT 1581-82 [A. J.]

dvorski¹ -ega posam. ['dvo:rski]; P 4, K 4 (DB 1578,

DB 1584, MD 1592, MTh 1603)

– m. ed. im.: dvorski; ☹

kdor opravlja službo na dvoru, zlasti vojaško ali uradniško: Aulicus. Germ. hofman. Slav.

dworski. Polon. dworski MTh 1603, I, 151

// *kdor opravlja vodilne, voditeljske funkcije v vojaški enoti, navadno nastanjeni na dvoru;*

poveljnik telesne straže: IOSEF ie bil doli pelan Vegypt, inu Potiffar en Egipterski Mosh, Faraonou Kamrar inu **Duorski**, ga ie od teh Ismaeliterieu kupil DB 1578, 36a

PRIM. dvorski² [A. J.]

dvorski² -a -o prid. ['dvo:rski -a]; P 13, K 6 (TT 1557,

DPa 1576, JPo 1578, TT 1581-82, DB 1584, TPo 1595)

– m. ed. tož.: dvorski; – mn. im.: dvorski; – tož.: dvorske;

– ž. ed. im.: dvorska; →; ☹

ki se nanaša na dvor 1; *dvorni, dvorski*:

Ty **duorski** shelnery pag, inu ta Vifshi Altman, inu slushabniki tih Iudou, uiameio Iefufa, inu ga fuesheio TT 1557, 316; Chriftus .. kadar je on en Krajl, taku on more fvojo **dvorfki** folk inu **dvorfko** slushbo imejti TPo 1595, I, 6 / De bi .. takovi ljudje .. timu Hudizhu nikar ene **dvorfke** flushbe ne fturili, inu k'boju ne pomagali

TPo 1595, II, 316 *mu s služenjem ne izkazali pokornosti*

/ Kateri staue Luzh pod Myso? Ty: Ker Boshyo Befedo satiga voliu nafran itauiou, da bi ijm **Duorska** Iuha ali Shupa inu Slatkoff neodshla, Kufsilo inu Collation, debele Prouende, Fare, Kapelanie .. Nemannkale

JPo 1578, III, 122b *koristi, ki jih imajo od vladarja*

/ v zvezi **dvorska farba** Krish inu Terplienie ie praua **Duorfka** farba ali snamenie Vchriftufouem Kralieftuu JPo 1578, III, 68b *kar označuje nosilca kot pripadnika koga/česa*

// v zvezi **dvorska družina skupina ljudi, ki opravljajo službo na dvoru, zlasti vojaško ali uradniško**:

Laodicea .. je potle fvoja dva fyny nadraftila supar Bernice, nyh Mazheho, katero fo ony pregnali, inu jo vmurili s'ditetom, inu sovfo **Dvorfko** drushino DB 1584, II, 88b; Erodes s'fvojo **Dvorfko** drushino je njega [Kristusa] ferrahtal TPo 1595, I, 263; En Viuda ali Fyrfht ne gre odspredaj, temuzh pufty fvojo **Dvorfko** drushino pred fabo puiti, inu nar blishe pred nym gre njegov nar sveifteifhi Slushabnik

TPo 1595, III, 87

PRIM. dvorski¹ [A. J.]

Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja, A–D

SSKJ16 je razlagalni zgodovinski slovar, ki prinaša popoln popis pomenskih, slogovnih, oblikoslovnih, večkrat tudi skladenjskih pojavov pri posamezni iztočnici. Gre za najobsežnejši in najnatančnejši zgodovinski slovar kakega obdobja slovenskega knjižnega jezika doslej. Namenjen je tako poklicnim kot splošnim uporabnikom in je pomemben dokument začetkov slovenskega knjižnega jezika. Prvi zvezek slovarja (A–D) vsebuje 3027 slovarskih sestavkov, od tega 2061 razlagalnih in 966 kazalčnih. Opisanih je 3414 pomenov iztočnic. Vsaka iztočnica je pisno in glasovno posodobljena.

K

črka –e sam. ž [ˈčr:ka -e]; P 17, K 9 (TE 1555, TT 1557, TR 1558, KB 1566, KPo 1567, JPo 1578, DB 1578, TT 1581–82, DB 1584)

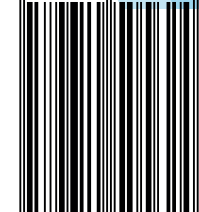
–ed. im.: č | er/er | ka; –rod.: č | er/ar | ke; –tož.: č | ar/ār | ko; –mn. rod.: čèrk; –daj.: čàrkom; –tož.: čàrke; Ⓜ

1. kratka, nepretrgana vrsta točk; črtica: jeft [Bog] hozhem Senzo na Ahafovi Sonzhni uri, desfet *lthrihou nazaj potegniti, zhes kateri[!] je tekla, de Sonze desfet, lthrihou nasaj potezhe na zagarju, zhes katere je bilu preteklu <*zhèrk> DB 1584, I,15b

42 €

9 789610 505624 >

VTIBINGI
Na Nouiga Leita Dan
Je leta Lyst dokonan
Dan Leitu po Custusemim R
M. D. LX.